

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyšš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. měst. střední školy.

P. JAN HULAŘOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCSLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

ROČNÍK I.

V PRAZE 1887.

Vydavatel Fr. Prusík. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

Obsah I. ročníku.

Rozpravy.

Program	1
<i>F. J. Studnička</i> : Hodí-li se pojem determinantní do našich středních škol čili nic?	2
<i>Ant. Truhlář</i> : O některých překladech z antických básníků v době Veleslavínské	3
<i>Petr Durdík</i> : O methodickém postupu v učení náboženském	8
<i>Boh. Bauše</i> : O geologii na gymnasiích	10
<i>Václav Mourek</i> : O začátcích německé četby na českých školách středních	13
<i>Jar. Vlach</i> : O metodě učby zeměpisné 17. 69. 176. 238. 300	
<i>Jan Hulakovský</i> : Slovo o methodickém vyučování jazyku francouzskému 23. 73. 131. 243	
<i>Frant. Prusík</i> : Etymologica 27. 86. 267. 319	
<i>Frant. Prusík</i> : Příspěvky ku kritice textův 31. 89	
<i>Ed. Kastner</i> : Návrh na změnu předepsané osnovy pro jazyk řecký 34	
<i>Alb. Dohnal</i> : Z písní Anakreontských 35	
<i>Jos. Durdík</i> : O metafysice 57. 113	
<i>F. J. Studnička</i> : O jednotné škole střední 63	
<i>Fr. Grešl</i> : Řím v zrcadle básní Juvenalových 65. 138. 174. 248	
<i>Adolf Prokop</i> : Bylo-li by s prospěchem, kdyby se začínalo vyučovati kreslení pespek- tivnímu na školách středních teprve ve třídě třetí 76. 126. 250. 313	
<i>Ant. Truhlář</i> : Šimon Karel Macháček 79. 135. 233. 306	
<i>Fr. Loukotka</i> : Ukázka překladů Persanův Aischylových 83. 142. 254	
<i>Fr. Prusík</i> : Šimon Hájek a jeho Tabula barbarolectica 122. 179	
<i>Jos. Dědeček</i> : O vývoji českých názvů nerostních 128. 188. 245. 297	
<i>Petr Durdík</i> : Filosofická propaedeutika na středních školách 134. 186	
<i>Jos. Zahradník</i> : Jednotná škola střední 140. 191	
<i>Fr. Prusík</i> : Duchovní romány: Josef a Asenech. Život Josefův. Adam a Eva 260. 321	

Úvahy.

<i>V. E. Mourek</i> : Juliana Schmidta „Geschichte der deutschen Literatur“	37
<i>Fr. Prusík</i> : Č. Šerclova mluvnice jazyka ruského 39. 91. 149. 195. 332	
<i>Jos. Škoda</i> : J. Geylinga „Der Unterricht im Zeichnen an österr. Mittelschulen.“ A. Anděla „Ein Wort über den gegenwärtigen Zeichenunterricht an Realschulen“	145
<i>Jan Slavík</i> : L. Burgersteina „Die Gesundheitspflege in der Mittelschule“	148
<i>V. E. Mourek</i> : Tragoedie Sofokleovy od Jos. Krále. Antigona	194
<i>A. Patera</i> : Příspěvek k charakteristice „Kritiky“ Zbytkův Alexandreid	197
<i>Fr. Prusík</i> : Úvaha o působnosti T. G. Masarykova Athenaea	198
<i>G. Zába</i> : T. G. Masarykovi Základové konkrétné logiky 264. 329	
<i>V. Ot. Slavík</i> : V. Svobodovo Skloňování cizích jmen v češtině	328
Hlídka programmův. Refer. Fr. Prusík. B. Bauše 43. 93. 151. 200. 266. 337	

Drobné zprávy.

Nejnovější nařízení	45. 96. 152. 202. 267. 337
Knihy approbované	46. 99. 153. 205. 270. 340
Literatura	46. 100. 153. 205. 271. 340
Zprávy zasedací	49. 101. 156. 207. 273. 343
Personalie	56. 112. 168. 296. 356
Nové práce	56. 112. 168. 296
K reorganizaci universitního studia	98
Statistika škol středních	98
Na obranu	169. 287

Index filologický.

alpa skrt. 29	alpu, alpstu lit. 30	Bitěd 31
alpaka skrt. 30	arbha skrt. 29	Bitech 31
alpakam skrt. 30	arbhaka skrt. 29	Bitek 31
alpakát skrt. 30	arš skrt. 29	Bitod 31
alpam skrt. 30	bit 31	Bitom 31
alpát skrt. 30	Bit 31	Bitouch 31
alpena skrt. 30	Bíta 31	bitovati 31
alpnas lit. 30	Bitata 31	bituňk 31

bláznice 262
 bodrý 154
 brněti, břněti 262
 Brož, Bróža 320
 celý 262
 devianosto rus. 40 p.
 Doksany 320
 Doksa 320
 Doksy 320
 Druhotvary osadních jmen 44
 dynovačka 86
 dynovati 86
 džaiti zend. 87
 džáti skrt. 87
 -etъ 29
 Fema 320
 Frozina 320
 glapi stnd. 30
 goluboj rus. 150 p.
 gospodъ 87
 Háta 320
 hodina = čas 262
 chlastъ 41
 -isko 154
 Jaga 154
 Jaza 154
 Jezinka 154
 Ježí-baba 154
 Jiljí 320
 jízliv 154
 klamařka 262
 kochati 258
 koliti 273
 korma 154
 krivolaký 87
 lacus lat. 87
 Laffe něm. 30
 láka 87
 lakas lit. 87
 langalis lit. 87
 langas lit. 87
 lap 29
 λαπαρός 30
 λαπάσσω 30
 lapat mrus. srb. 30
 lape, lapo sthném. 30
 łapeć pol. 30
 łapie pol. 29
 łapoć brus. 30
 lapotъ rus. 30
 lappa ags. sthném. 30
 lappe sthném. 30
 Lappen něm. 30
 lappi stnd. 30
 laps lot. 30
 lapъ 29
 łaskośis dluž. 29
 łaskotać pol. hluž. 29
 laskotať sloven. 29
 łaskotaty mrus. 29
 laskotiť sloven. 29
 lagъ 87
 ľehofity mrus. 29
 ľechtać, ľektać pol. 29
 lechtati, lektati 29
 lekcec kašub. 29
 λεκος, λεκάνη 87
 Leksa
 lemechъ rus. 27
 lemešъ 27

lemesis lotyš. 28
 Lemuzi 27
 Lenorka 320
 leskać pol. 29
 loch 87
 lochanъ rus. 87
 Lochočice 88
 Lochotín 88
 Lochovice 88
 lochtati dial. 29
 lochviště 88
 Lochynice 88
 Lojza 320
 lokanja stsl. 87
 λόκος 87
 lom 28
 Lom 28
 Lomany 28
 Lomec 28
 Lomek 28
 lomina chrv. 28
 lomiti 28
 Lomná 28
 Lomnice 28
 Lomnička 28
 Lomy 28
 lopas lit. 30
 łopie pol. 30
 lopiti lit. 30
 łaskotać hluž. bělorus. 29
 łaskotaty mrus. 29
 luh 87
 luxus lat. 87
 Málka 320
 — mě gen. 273
 miť, mítina, mító 154
 mohbitý 88
 mohovitý 88
 movitý 88
 Nácek 320
 nakel, naklo, nakli 88
 Nakle, Naklov 89
 nalit 262
 náštíe 30
 natrútiti 258
 navatъ 28
 náve lotyš. 28
 návštěva 30
 navštíviti 30
 навъ ¹⁾ 28
 nekošník 258
 Nétise 320
 nošce 262
 nýti 28
 oblok sloven. 87
 oblý 154
 otrútiti 258
 -otъ 29
 padouch 154
 paloub 87
 pavlač 262
 porovnati 273
 poštie 30
 Přech, Přešek 44
 přinuzení 262
 přístie 30
 Proch (Průcha), Prošek 44
 proláklý 87
 rabъ 30

Rathost 154
 remeslo 41
 robě 30
 rostu 40 p.
 rozkoš 258
 rozcepena, rozcepené, rozce-
 pichu RK 33
 ršati skrt. 29
 -sany m. šany 321
 Senko srb. 320
 sípáše RK = dusila 31—2.
 sklostiv dial. 41
 solovoj rus. 150 p.
 -sko, -isko 154
 sporý 154
 srážeti koho s čeho 95
 štrakatý 150 p.
 stred, u 262
 stred, i 262
 súdek 262
 svekra 262
 Štětí, Štětín 89
 štíe 30
 Toník 320
 třesket, třeskot 29
 treskać pol. 29
 třesktati, tresktati 29
 trest, trestati 29
 Trut RZ 259
 trútiti 258
 turněch 89
 tyč 319
 Ůhošť 273
 -uňk 31
 vdy 262
 -vé gen. 273
 veštíe 30
 vlastiny 90
 Vogastiburk 273
 vrabij 150 p.
 vračati 150 p.
 vračъ 150 p.
 vraj slv. 150 p.
 vraný 150 p.
 vranъ 150 p.
 vštéviti 30
 výštíe 30
 vzeštíe 30
 Welhotten = ve Lhotě 44
 wopie pol. dial. 30
 Ypoch 44
 záštíe 30
 Zateč 319
 zatrútiti 258
 zatъknati 319
 Zenko srb. 320
 zeřiv RK 59
 zeštíe 30
 zirá RK = září 32
 zlodrub, -yně 262
 zořiv, zóřiv 259
 zorъ 259
 zorъnъ 259
 zrážeti koho z čeho 95
 zůřiv 259
 žíza 258
 Žíži 257
 ъ (pazvuk) v češt. 41. 201.
 -ъ 29
 -ы 29

¹⁾ Plur. v češtině jsme našli v UmR 1159: mrtví vstávachu s svých naví.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

Chl.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. měst. střední školy.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
univerzity.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1887.

Vydáno 1. ledna 1887.

Δ
Slav 1196.360 ($\frac{1}{1887}$)

O B S A H.

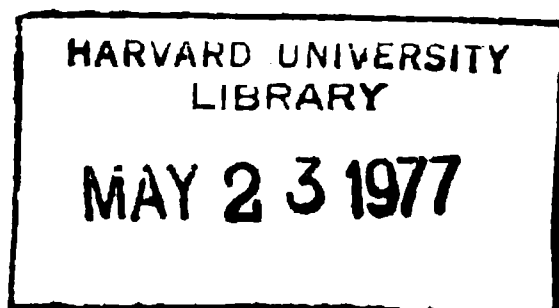
	Str.
Program	1
<i>F. J. Studnička</i> : Hodí-li se pojem determinantní do našich středních škol čili nic?	2
<i>Ant. Truhlář</i> : O některých překladech z antických básníků v době Vele- slavinské	3
<i>Petr Durdík</i> : O methodickém postupu v učení náboženském	8
<i>Boh. Bauše</i> : O geologii na gymnasiích	10
<i>Václ. Mourek</i> : O začátcích německé četby na českých školách středních .	13
<i>Jar. Vlach</i> : O methodě učby zeměpisné	17
<i>Jan Hulakovský</i> : Slovo o methodickém vyučování jazyku francouzskému .	23
<i>Fr. Prusík</i> : Etymologica	27
<i>Fr. Prusík</i> : Příspěvky ku kritice textův	31
<i>Ed. Kastner</i> : Návrh na změnu předepsané osnovy pro jazyk řecký . . .	34
<i>Alb. Dohnal</i> : Z písní Anakreontských	35

Ú v a h y.

<i>V. E. Mourek</i> : Julian Schmidt, „Geschichte der deutschen Litteratur“ . .	37
<i>Fr. Prusík</i> : Šerclova mluvnice jazyka ruského	39
Hlídka programův: Refer. <i>Fr. Prusík</i>	43

D r o b n é z p r á v y.

Nejnovější nařízení	45
Knihy approbované	46
Literatura	46
Zprávy zasedací	49
Personalie	56
Nové práce	56

Po třetí vstupuje „Krok“ v život, maje pevný úmysl, by se důstojně řadil k oběma velezasloužilým předchůdcům svým, kteří jen nepřízní časův donuceni byli poustoupiti s pole vynikající působnosti.

Netajíme si toho sice, že i nynější doba není hrubě přízniva novým podnikům literárním; než uvažujíce, že **nemáme nyní v české literatuře podobného časopisu**, jehož nutnost se všeobecně uznává, chceme přece k radě a láskavým přispěním povolaných mužův o to usilovati, aby citelná mezera ta byla vyplněna a nebudeme pak se omezovati pouze na některou kategorii středních škol, nýbrž chceme míti na zřeteli veškery jejich kategorie, ježto na př. metoda jednotlivých předmětův jest za stejných okolností všude táž, a obezřelému učiteli nebude těžko si ji přispůsobiti k odchýlným v některé příčině okolnostem v té které kategorii středního školstva. Tím se také vyvarujeme škodlivého, pokud není nutno, třídění, jež bývá jen na újmu všeobecnému vzdělání.

„Krok“ tedy bude přináseti rozpravy z oboru všech nauk, jimž se vyučuje na středních školách všeho druhu, zvláště **rozpravy methodické a pedagogické**; a ježto věda jest každému učiteli podkladem ku všemu dalšímu vzdělávání a působení, budeme i **vědeckým rozpravám** věnovati patřičnou pozornost.

Dále bude přináseti „Krok“ **úvahy** o dílech různých, hlídku **programův**,¹⁾ obsah **časopisův** ku školstvu střednímu se táhnoucích; ve směsi hodláme uveřejňovati **důležitější nařízení** a jiné zprávy (knihy approbované a pod.) školstva se týčící, **zasedací zprávy** c. k. školní rady zemské, ústředního spolku českých škol středních i všech jeho odborův, kr. učené společnosti, širšího sboru Matice České a **personalie** středních škol.

Zvláštní pozornost budeme věnovati plodům **literatury české**²⁾ všech odvětví, nevyjímajíce ovšem ani původní produkce krásné literatury, jež se nyní i v oboru dramatickém dodělává utěšených úspěchův.

Redakci „Kroku“ se podařilo získati hlavními spolupracovníky osvědčené odborníky, zejména pány professory **Boh. Bauše**, **Dr. Petra Durdíka**, **P. Jana Hulíkovského**, **Dr. Václ. Mourka**, **Jana Slavíka**, **Jos. Škodu**; mimo to slíbili

Slavných ředitelstev jednotlivých ústavů slušně žádáme, by nám k tomu účelu ráčili zasýlati po exempláři programův na konec školního roku.

Pp. nakladatelův na jich vlastní prospěch upozorňujeme, by neopomínjeli vždy **brzo** zasýlati redakci díla vydávaná.

do „Kroka“ hojně příspěvky ještě jiní jak ve vědě tak ve věcech školských na slovo vzatí mužové, takže se s té stránky nadíti lze úplného zdaru „Kroku“, zvláště když i ostatní odborníci stavu professorského způsobem tím podporovati budou podnik náš.

I nakladatelstvo se ovšem zavázalo, že se vynasnaží učiniti vše, čím by se „Krok“ zdokonaloval a zveleboval. Že však bude vydávání „Kroka“, jmenovitě z počátku, vyžadovati značných obětí, doufáme, že snahu tu po zásluze ocení zvláště ti kruhové, jimž časopis ten chce býti střediskem.

Pročež prosíme všech přátel a příznivcův českého školství středního, by ráčili jak sami podporovati tento podnik důležitý, jediný v naší literatuře, tak mezi svými známými zjednávatí mu zaslouženého rozšíření.

A už tedy s důvěrou vysíláme „Kroka“ působit ku zdaru veškerá středního školstva českého, doufajíce, že bude do třetice všeho dobrého.

V PRAZE, v prosinci 1886.

Redakce.

9035
32

Hodí-li se pojem determinantní do našich středních škol čili nic?

Napsal prof. Dr. F. J. Studnička.

Časopis tento, jemuž přeji zdaru co největšího, snaží se býti ohniskem samostatné duševní činnosti našich sil učitelských, pokud se vztahuje ke zdokonalení a zvýšení úspěchů z vyučování plynoucích. Snaha tato jest zajisté neméně záslužnou nežli úsilí, aby nové pravdy byly objeveny, jimiž by se platně rozhojnil poklad dosavadních vědomostí lidských, takže hodna jest všestranné podpory nejvřelejší.

Maje na zřeteli obor mathematický, pokud zasahuje do našich škol středních, tedy do úplných reálků a gymnasií, věnuji ode dávna již pozornost svou dvěma stránkám příslušného vyučování, formální a věcné, jak totiž jsou utvářeny a seřaděny, a jak jsou obsažny výklady, zkrátka řečeno, *mathematické* zejména ve vyšším oddělení jmenovaných škol. A tu přišel jsem ku poznání rozmanitých neshod, jež dle přesvědčení mého bude nutno odstraniti, má-li býti toto vyučování rázu moderního, nynějšímu stavu vědy přiměřeného. Aby pak snadno bylo je odstraniti, předcházeti musí všeobecné jich uznání, založené ve stejném jich pojímání; neb co všichni odborníci uznali a potřebné, toho se nejsnáze též docílí.

Předkládám tedy odborným kolegům svým na středních školách především na uvážení co otázku první: „Hodí-li se *pojem determinantní* do našich škol čili nic?“ Začínám s ní proto, že i jinde, zejména v Německu, dlouho již jest předmětem důkladných úvah a rozprav, a jinde, jako v Dánsku a Rusku, namnoze již jest vyřízena a sice *příznivě*, jakož seznati lze z příslušných knih učebních.

Nelze upříti, že po prvním přečtení otázky této mnohý by právem zvolati směl: „Toť by bylo nové přitížení žákům bez toho již přetíženým!“ A kdyby tomu v pravdě tak bylo, stalo by se další uvažování otázky uvedené zbytečným; nebo žádati, aby ještě více pracovali žáci tito, sotva se kdo nyní odváží, co v zákonodárných sborech našich obyčejnou se stala stížnost otců na přetížení synů. Kdyby se však ukázalo — a mám to za možné —, že by zavedením pojmu determinantního v míře arci úkolem středních škol ob-

mezené se nepřitížilo žákům našim, a že by naopak z této novoty měli užitek nemalý po stránce i formální i věcné, pak by snadno bylo domáhati se pokroku tohoto a to tím spíše, ježto na některých ústavech, pokud mi známo, již byl učiněn.

Přihlédneme-li napřed ke stránce formální, kteráž na gymnasiích bývá do popředí stavěna, a uvážíme-li důvtipný formalismus, jehož užívá nauka o determinantech, snadno přisvědčíme, že by tu byl zisk nemalý. Vždyť právě tato stránka formální vedle slavného *Leibnice* ke stanovení tohoto pojmu, jakož jsem ukázal ve své historické studii „*Augustin Cauchy als formaler Begründer der Determinantentheorie*“.

Zbývá tedy dle mého přesvědčení jen stránka věcná, zda-li by zavedením pojmu determinantního v rozsahu obmezeném nebylo žákům přitíženo, anebo ještě zřetelněji řečeno, zda-li by prací věnovanou těmto novým výkladům, neušetřilo se v jiných oborech mathematických, pokud do středních škol zasahují, aspoň tolik aneb více práce jiné, tak že by v nejnepříznivějším případě jen tolik nové práce přibylo, kolik by staré ubylo. A o tom aby se odborní kollegové moji v těchto listech vyslovili, bylo by nejprvnějším mým přáním; neb „*aliter in theoria, aliter in praxi*“ může zde též býti rozhodujícím, a „*praxis*“ poskytuje pouze vyučování samo.

Z vlastní zkušenosti své poukázal bych tu jen k řešení rovnic lineárních a k úkolu eliminačnímu, kteréžto úkoly o sobě jsou velmi závažnými, a v analytické geometrii, pokud se probírá na školách středních, dosahují důležitosti nemalé. Jsem přesvědčen, že by se v tomto oboru ušetřilo nejméně aspoň tolik času, kolik ho zapotřebí, aby se základní poučky determinantní se zřetelem ke stupni nanejvýše čtvrtému — neb dále obor středních škol obyčejně nesáhá — důkladně vyložily. Jak by se tyto výklady měly přispůsobiti ostatnímu vyučování, jest arci otázkou jinou, na niž přijde řada, vyřízena-li bude otázka svrchu položená příznivě.

Komu tedy záleží na řádném přetřesu jejím, nechť užije širokého rámce časopisu tomuto vytknutého, a nemešká zkušenosti a z nich plynoucí rady zde vyložiti. Buď se přijde společnou snahou ku přesvědčení, že v tomto směru nelze změny se domáhati, anebo že jest možnou a užitečnou; v obou případech bude výsledek veleprospěšný.

O některých překladech z antických básníků v době Veleslavínského.

Napsal prof. Ant. Truhlář.

Pohled na stav umělého básnictví za střední doby literatury české jest vůbec neutěšený a v oddíle světském skoro žalostný, zvláště když uvádíme si na paměť poetickou tvorbu souvěkého písemnictví slovanského v Dubrovníce na jihu a ve vlastech polských na východě. Ode působením pramenův latinsko-vlašských k netušené výši povznesla se škola básnická, vyslavši celou řadu bohatýrů na kolbiště literární, mezi nimi Nikolu *Vetraniče* (1482—1576) Petra *Hektoreviče* (1486—1572), Dominika *Zlatariče* (1556—1610), Ivana *Gunđuliče* (1588—1638), Junia *Palmotiče* (1606—1657) a Ivana *Buničeviče* (1658), tamto zase odchovanci humanismu Jan *Kochanowski* (1530—1584), Šimon *Szymonowicz* (1557—1629) a Šebastian *Klonowicz* (1545—1602), blaholíci stejnou měrou po mistrovsku veršem latinským i polským jako hvězdy se zastkvěli ve zlatém věku Zikmundovském — kdežto u nás pěstitelé umělého básnictví světského nedovedli vybědnouti z vodnaté a veršem jenom znetvořené prosy.

Vina neutěšeného zjevu tohoto svádí se větším dílem na přepjaté pěstování humanismu, jež odvádělo každou téměř nadanější hlavu z luhův domácích na Parnas antický. Nicméně nelze pochybovati, že toto studium, jež nám prosu českou k nebývalé přivedlo uhlazenosti, bývalo by blahodárně působilo také v obor domácího básnictví světského, kdyby se bylo mohlo udržeti na vlastních, jak říkáme, nohou, a nebylo ve druhé polovici šestnáctého věku přivinulo se k cizím spůsobům, zejména německým. Co zajisté bylo modou u našich sousedů v německé říši, to i v českých rozbujelo končinách, a jakož onde celé reformační období (1517—1620) mimo práce *Fischartovy* († 1590) nižádného téměř nevykazuje pokroku značnějšího v oboru světského básnictví a proti dobám dřívějším žalostnou zeje prázdnotou, podobně v našich vlastech objevovalo se jenom nahodilé a k tomu ještě plané bylí básnické.

Bohatého zdroje básnického, tajícího se ve skvostných plodech antických, použití převodem k osvěžování poetické sadby domácí, téměř nikomu z těch, kdož měli k tomu nějaké nadání, nepřipadalo tenkrát na mysl; co v té příčině se dělo, nepovznášelo se nad začátečnický pokus anebo nad obyčejné cvičení školské, jako na př. u Mikuláše Konáče z Hodíštkova a Pavla Aquilinata Hradeckého.¹⁾ Důležité výzkumy bratra Jana Blahoslava v oboru metriky české a podaný od něho důkaz o výtečné spůsobilosti našeho jazyka k vystihování rozměrův antických potkaly se s úspěchem toliko v básnictvě duchovním, kdežto v oddílu světském rým, i ledabylý, byl vrcholem uměleckých požadavků.

Teprve za doby Veleslavínovy ruch překladatelský též básníkův antických začal si všímati. V popředí vidíme tu sama ctihodného starostu literárního Daniele Adama, an ve své *Politii historické* (1584), vzdělané dle Regentenbuchu německého právníka i humanisty Jiřího Lauterbecka, nejen prosou cizí myšlenky ozdobně tlumočí, nýbrž i veršem přehojné výňatky ze starých básníků v české úpravě čtenáři poskytuje. Nejsou tam ovšem věci dokonalé, za to však i zvláštností svou i rozmanitostí bavící, anyť podávají se ukázky, někdy dosti značné, z Catulla, Claudiana, Ennia, Euripida, Hesioda, Homera, Horatia, Seneky, Sofoklea, Tyrtiaia a Vergilia, v jiných spisech soudobých i tam, kde spousty citátův bývají nahromaděny, většinou nepovšimnutých.²⁾

Měrou daleko větší nežli Daniel Adam z Veleslavína zasáhl do skladeb antických básníků pověstný náš rýmovník *Šimon Lomnický z Budče* (1552—1622). Tento zajisté, maje v obyčeji nejen své práce veršované rozvodněnými a se všech stran branými citáty bohatiti, nýbrž i spisky prosaické rýmovanými přídávky krášlit, používal k tomu dle panujícího vkusu na mnoze látek starověkých, nečině z pravidla nižádného rozdílu, zdaž v originále jest mluva prostá nebo vázaná; výňatky tudíž na př. z Cicerona právě tak se pronášejí veršem jako části básnické, a vše řadí se k sobě podle obsahové příbuznosti v sousedství nezřídka podivném.³⁾

Nejpodstatnější částku takových ukázek nalézáme ve dvou větších Lomnického pracích, v *Kupidově střele* (1590), podávající choulostivé výstrahy v příčině nezřízeného života a ve *Filozovském životě* (1591, 1595), líčícím po anekdoticku příběhy proslulých mudrcův i spisovatelů starověkých a vybrané průpovědi jejich uvozujícím. Všude pokládá se napřed latinský originál, a to, jak udává spisovatel,⁴⁾ z té příčiny, že průpovědi vůbec „nejlépeji v tom jazyku zní, v kterém pověděny aneb psány jsou; pak, že i tomu, kdo málo latinskému jazyku rozumí, jaksi jest velmi libě, příjemně a sladce je čísti

¹⁾ Viz o tom stať v progr. akadem. gymn. v Praze r. 1885.

²⁾ Obšírněji o tom promluveno v Musejníku r. 1885 ve stati: „*Politia historica* M. Daniele Adama z Veleslavína“, str. 360 a násl.

³⁾ Na př. Ovidius a Vergilius vedle sv. Jeronýma neb Augustina, Horatius vedle sv. Řehoře, Propertius vedle sv. Pavla a pod.

⁴⁾ V doslově k Filoz. životu, vydání z r. 1595.

a vědět; k tomu, že, zlíbí-li se někomu ta některá sentencie, někdy při posedění přátelském, když se k tomu příčina dá, může ji mezi moudrými povědět i v psaní svém časem užívati s prospěchem;“ a konečně, že prý, znaje svou nedostatečnost překladatelskou, „moudřejším sebe lepšího a vlastnějšího týchž sentencií výkladu“ zanechat chtěl. K originálu bezprostředně druzí se překlad, upravený skoro všude oblíbeným Lomnického veršem osmi-slabičným.

V *Kupidově střele* naskytuje se vedle drobných citátů z Catona, Catulla, Claudiana, Prudentia, Seneky a Vergilia celá řada úryvků z *Ovidia*, ba překvapení jsme i jmenem básníka *Propertia*, předkům našim, citátův nemálo milovným, skoro dočista neznámého; a právě z básníka tohoto podán příspěvek nám zvláště vítaný, úplná téměř jedna elegie, nadepsaná „*Kupidova milost*“, ¹⁾ mezi překlady českými první toho druhu celkovitější ukázka. Vydařila se takto:

Kupidova milost.

„Dobrý malíř musil býti,
k tomu divné ruce mítí,
kdo nejprv Milost maloval:
při milovnicích spatřoval,
že jsau bez smyslu zdravého,
mrhají mnoho dobrého.
Ne nadarmo křídla přidal,
co by Milost létat vídal —
totiž, kdo se jí poddají,
že jako v vodách tapají,

mívají odporné štěstí,
potkávají se s neřestí —
a slušně ruce jemnými
střelami Kupidovými
opatřeny přestrojími,
gnožský taul na zádech s nimi.
Neb prv než Milost poznají,
ať již ranění bývají,
a kdožkoli tak raněn byl,
každý smyslu i zdraví zbyl.“—

V pokuse tomto čtenář povědomý originálu přede vším urazí se nad nešetrným pelu básnického stíráním, odtud hlavně povstalým, že jednotlivá místa převráceně byla pojata a nevhodně proslovena; zareptá právem i nad libovolným důležitých obrátů vynecháváním a pokará nedokonalý způsob rhytmický. V čem tedy spočívá, tážeme se, nějaká zásluha Lomnického? Odpověď nebude nesnadna, povážíme-li, jaký cíl vůbec Lomnický vytknul své činnosti spisovatelské: působiti ve vrstvách nejširších, poskytnouti případným slohem zábavu prostému čtenáři a šetřiti při tom, pokud možno, běžných způsobů skladatelských. Nešlo mu snad o nějaké zobrazování názorů starověkých, nýbrž o jich znovotění, ne snad o dokonalost tlumočnickou, nýbrž o čtenářovu chápavost. Neostýchá se tudíž nikterak způsobem nejsmělejším a pro filologa nesnesitelným proměňovati svou předlohu, vkládati do ní příměsky moderní a vymýtatí charakteristické známky antické, jen aby dosáhl povšechné srozumitelnosti. Leč po této stránce ani nejlepší prosaisté současní jinak si nevedli, ač mnohem méně bylo jim v příčině formální překónávati nesnázi, a nepopíráme-li u těchto záslužné činnosti v oboru klassickém, nesmíme slušně tak učiniti ani při Lomnickém; pramen jeho by sice kalný, ale, plyna po příznivé půdě, velmi daleko donikal a dobré stopy po sobě zanechával. ²⁾

Ještě více úryvků než *Kupidova střela* obsahuje druhá práce Lomnického, *Filozofský život*. Celku většího tu sice nepodáno, nýbrž toliko drobné citáty; obracíme-li však i k těmto pozornost, děje se to jen z té příčiny, že výňatky z téhož auktoru nejsou roztroušeny na různých místech, nýbrž, jak osnova spisku vyžadovala, skupeny v malé oddíly. Krátká ukázka z listu LXXX. nejprůpadnějším té věci bude znázorněním:

¹⁾ Propert. Eleg. III, 12: Quicumque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem . . .;“ překlad jest v úvodě na listech II B a III A.

²⁾ Mimoходом budiž podotčeno, že postavení Lomnického mezi současníky, působení jeho v oboru prostonárodním a významu v době pobělohorské až do sklonku minulého století naše literární historie dosud nevyličila náležitě; nejcenějším v té věci příspěvkem jest článek ředit. Jos. Rissa v Musejníku r. 1863.

„*Horatius Flaccus*, poeta vznešený, rodilý z krajiny Apulie, z městečka, kteréž slove Venusium, otce měl Libertina jménem. Postavy nízké byl, v Římě liternímu umění se učil, a potom v Athenách prospěl a vysoce učeným učiněn jest. On mnohé knihy i epištoly psal i carmina, to jest verše znamenité, skládal. Jeho tyto vznešené sentencie jsau:

1. **Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.**

Všickni toho velmi chválí,
velicí i také malí,
kdo, což jest užitečného,
spojuje s tím, což libého.

2. **Hoc placuit semel, haec decies repetita placebunt.**

Co se jednou přehlídne kdy,
to se velmi líbí někdy;
nad to se pak zlíbí raději,
když se desetkrát opáčí.

3. **Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu.**

Jaká se vůně v nový hrnec vrazí,
tím bude zapáchat, až se rozrazí.

4. **Nemo adeo ferus est, quod non mitescere possit.**

Žádný tak svémyslný není,
aby nepřišel k skrocení.

5. **Dimidium facti, qui bene coepit, habet.**

Dobrý začátek něčeho
jest díla půl hotového.

6. **Est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum.**

Ve všech věcech hled' mírnosti,
a zanechej zbytečnosti,
jest-li víc neb míň učiníš,
již tu dobrý řád proměníš.

Tento Horatius vznešený byl za času císaře Augusty římského a umřel v Římě, maje věku svého sedm a padesáte let.“ (Vydání z r. 1595.)

Mnohem obšírněji než o Horatiovi promlouvá se na jiném místě (list 71—76) o *Vergiliov*i, zejména o jeho působení kouzelnickém, za středověku obecně mu připisovaném, a pak o známé příhodě se čtyřmi kusými verši (*sic vos non vobis*), jež obratně doplniv objevil a zahanbil podvodníka cizí skladbou se honosícího; zvláštních úryvků z básní však nepodáno, ježto prý „knížky jeho vůbec známy jsau, neb se téměř všudy ve všech školách mládeži čtau.“ Z téže příčiny na listě 83 *Ovidius* jen krátce jest dotčen; hojně za to jsou průpovědi z *Plauta* (list 70—71), méně četné z *Terentia* (77) a z *Claudia* (99). Ostatní místa veršovaná týkají se prosaických výrokův, učiněných od 56 jiných mužů starověkých.

Podstata spisu tohoto již ve XIV. stol. z originálu latinského v češtinu byla převedena; celek nově vzdělal r. 1514. Mikuláš Konáč z Hodíškova, a práce Lomnického z r. 1591. jest tudíž jako třetí vydání od předešlých mnohými přídavky a zvláště veršovanou průpovědí formou se lišící. V této úpravě spisek nemálo se rozšířil a již r. 1595. nového vydání se dočkal.

Vedle jmenovaných děl obsahuje téměř každá práce Lomnického nějakou částku básnických citátův; poměrně nejvíce jest jich ve mravokárné „*Knížce o sedmi hrozných ďábelských řetězech*“ (1586 a 1606), avšak jsou to věcším dílem drobnosti, jež v úsudku o překladatelské spůsobivosti Lomnického ničeho nezměňují. Všude vládne libovůle se stanoviska vědeckého zatratitelná, o vzletu mluvití nelze, rým nezřídka i chybných tvarů mluvnických bývá pří-

činou: leč úvaha, že *začínala se* tu prorážeti dráha k lepším poměrům ve světském básnictvu, že aspoň zákmit ozdob antických i na vzdálená zákoutí se donášel, usmíří nás valně s pokusy, jež bychom jinak zhola odsoudili.

Současně s Lomnickým jal se rozmnožovati řadu antických básníků v češtinu převáděných zdomácnělý u nás Polák *Bartoloměj Paprocký* (1540 až 1614). Tento zajisté, při dobré povaze i veršovnickou vynikaje zručností, za svého pobytu na Moravě a v Čechách vedle prací rodopisných hotovil pro vděk a zábavu šlechtických příznivců též kusy v mluvě vázané a sbírku jich pak uveřejnil pospolitě v *Nové kratochvíli*, rozdělené ve tři samostatné celky, pojmenované *Juno* (1597), *Venus* (1598) a *Pallas* (1600). Částku první Paprocký skládal ještě po polsku a pomocník jeho, Jan Burian Vodička, českým rouchem ji opatřil;¹⁾ při částce druhé a třetí skladatel již sám o české verše se pokusil. Látka jest brána téměř výhradně ze starověkých příběhův a setkávána v celky větším dílem drobnické, i ve formě i v obsahu na mnoze hrubaté a vůbec málo vtříbené.

Druhá částka sbírky, *Venus*, chová v sobě vedle jiných pokusův také překlady z antických básníků lyrických a napodobení některých plodů jejich; zejména shledáváme tu šest *písní Anakreontských* (u Bergka č. 7, 21, 23, 27, 34 a 48), dvě parafrase z *Katulla* (č. 51 a 60) a hojné reminiscence jednotlivé, jako na př. z Horatia, Propertia, Sappfiných písní a j. Jakého způsobu jsou tyto věci, poznáme nejlépe z krátké ukázky:

I. Z Anakreonta.²⁾

Já chci zpívat krvavé boje,
luky, střely, meče zbroje,
a má loutna Kupidina,
pěkné Afrodity syna.
Již jsem byl chytil bardony,
i navázal nové strůny,

již jsem zpíval Meriona,
i prudkého Sarpedona:
loutna svým zvyklostem k vůli
o milosti zpívat volí!
Bůh vás žehnej, krvavé boje,
nechtějí k vám strůny moje.

II. Promluvení k Anně.³⁾

Králi jest roven, jestliže náleží
mluviti více, i krále převejší,
Anna, kdo sedí právě proti tobě
a dívá se tvé spanilé osobě,
poslauchá tvého smíchu příjemného,
jenž mne zbavuje všech smyslův smutného:
nebo jak nejmén zrak obrátím k tobě,
slova nemohu dopátrat se v sobě,
jazyk mi zmlkne, plamen se v mne vkradne,
v uších mi piští, tma na oči padne,
pot na mne bije, třesu se a blednu,
sotva že mrtvý před tebou nepadnu.

Ukázky tyto, ačkoliv ostatních lepší, nejsou nikterak působivé, abychom překladateli nějaké větší pochvaly snad uštedřili; spíše, vidouce znamenité a zcela zvláštní odchylky od originálu, pátrati budeme, zdaž Paprocký, jakož rád si vypůjčoval verše ze skladeb svých krajanů, zejména ze spisův Jana Kochanovského,⁴⁾ také v tomto případě nezabloudil do cizího sadu. Výsledek poučí nás, že bylo podezření oprávněno, neboť příslušná čísla básnická naskytují se nám v úpravě skoro do slova stejné v písních a fraškách Jana Kochanovského.⁵⁾ Spůsobem tímto práce Paprockého vymyká se měřítku

¹⁾ Tak *výslovně* připomíná poznámka na poslední stránce prvního dílu vytištěná.

²⁾ Arch P, list IV. A; ve vydání Bergkově č. 23.

³⁾ Arch R, list IV. A—B; original u *Katulla* č. 51 = písní Sappfině č. 2.

⁴⁾ Na jednom místě Paprocký sám tak udává; jinak viz jeho životopis od Jos. Jirečka v *Musejníku* r. 1866 str. 16 a násl.

⁵⁾ Viz Kochanovského *Písně*, kniha IV. č. 1. = Anakr. 23., u Paprockého arch P, list IV. A; č. 3 = Anakr. 27, Papr. Q, II, A.; č. 4 = Anakr. 34, Papr. Q, IV, A; č. 7 = Anakr. 7, Papr. S, I, A; č. 8 = Anakr. 48, Papr. S, I, A. Ostatní čísla jsou z první a druhé knihy *Frašek*.

kritickému a má pro nás jen potud zajímavost, že jest srdnatým pokusem o probuzení čilejšího ruchu básnického prostřednictvím útvarů v Polsce zdárně pěstěných a velmi oblíbených. Škoda, že neměl k tomu pan Bartoš myšlének trochu vzletnějších a slohu více ušlechtilého!

Paprockým končí se výpočet mužův, kteří za doby Veleslavínské básníkům antickým hleděli vymoci podstatnějšího místa v literatuře domácí. Nezůstavili nám ovšem prací vynikajících, nýbrž jen začátečnické pokusy; leč i na tyto jest nám pohlížeti uznale, ježto, docházejíce pro svou úpravu znamenitého rozšíření, vzbuzovaly přirozeně chuť k podobným snahám také na jiných stranách klasicismem odchovávaných. I mohou v té příčině býti pokládány takorba za návěští blížícího se obratu ve světském básnictví, kteroužto nepochybnou událost jen pohromy následujících let uvedly na zmar.

O methodickém postupu v učení náboženském.

Ukázka ze III. části „Paedagogiky pro střední školy“ od dra. Petra Durdíka.

Nemůže o tom býti pochybnosti, že jest učiteli náboženství řídit se týmiž pravidly, která platí o všech ostatních předmětech; nebude tedy na př. ukládati toliko nazpaměť, nýbrž bude, vystříhaje se ovšem i neprospěšného citlivůstkářství i planého rozumování, působiti také v cit a soudnost žákův, zvláště ve vyšších třídách. Vůbec jest vyučování ve třídách nižších mnohem snadnější a jednodušší, ježto mysl chlapecká naivně přijímá, cokoli se jí předkládá. Proto mohou tam i mladší učitelé a začátečníci vyučovati; ve třídách vyšších potřebí učitelů starších, zkušenějších.

V jednotlivých třídách pak vésti si jest učiteli náboženství as takto ¹⁾:

Ve třídě I. má býti podán přehled veškerého učení náboženského, aby byl zjednáán základ pro celou střední školu. Poněvadž rozum primánů jest ještě velmi nevyspělý, musí býti definice prosté, snadno srozumitelné a přece zase neobšírné; celý katechismus probírá se více kursoricky, nic nerozbírá se do podrobná. — Pro hojnost látky s těží se učiteli podaří vyhověti úplná požadavkům.

Ve třídě II. Liturgice buď vyučováno co možná názorně; to jest buďtež ukazovaly žákům hojné obrazy jak chrámů, tak příslušenství chrámových a obřadů posvátných. Mimo to buď ukazováno k bohaté *symbolice* služeb Božích, a vyložen též význam její pro umělce (zvláště malíře a sochaře).

Ve třídách III. a IV., při vypravování příběhů biblických, huďtež vyličovány životy mužů ctnostných a svatých (arcioctů atd.) velmi *živě*, tak aby před očima hochů takřka byly vysoustruhovány, majíce zdání předmětnosti a života; pak lze očekávati, že obraz tak se vtiskne v mysl mládeže, že jí bude vzorem vlastního života. Nejvíce této vzdělavací, paedagogické látky jest v Novém zákoně v životopise Krista pána a apoštolův. Nemístno však jest vypravování biblická protkávati přílišným napomínáním a dlouhými úvahami mravními. Prostá, vznešená mluva biblická sama o sobě působí v mysl mládeže, a ethické jádro příběhů bezděky se jí zakoření v srdci. Obšírné rozvádění mravních myšlenek v bibli uložených, obzvláště děje-li se kazatelským tonem, mladou mysl jen nudí.

¹⁾ Dle opravené osnovy gymnasijsní z r. 1884. „udílí se vyučování v náboženství po všech osm tříd *podle zvláštních předpisů*,” a v instrukcích methodika žádná se nepodává. Uvedeme aspoň některá důležitější pravidla a pokyny, doufajíce, že se jimi zavděčíme zvláště tironům v učbě náboženské. — Methodické tyto pokyny pocházejí většinou od zkušeného katechety *P. Jana Drozda*, spisovatele církevních dějin.

Důležité jest také učení se biblické dějepřavě a odříkávání její tím, že žáci osvojují si *prostotu a nehledanost* mluvy biblické, a že zvykají *souvisle a plynne* vypravovati. Že při tom hleděti jest ku správnosti a přesnosti mluvnické, netřeba tuším ani připomínati.

V celém nižším gymnasiu neb realce pak pamatovati sluší, 1. že není radno pouštěti se do apologetických výkladů, nýbrž kladně věci jakožto zjištěné vykládati; 2. že paměť nutno cvičiti měrou značnou, tím spíše, poněvadž nebývají všichni žáci přicházejíce do primy zvykli učiti se nazpaměť, z učiva náboženského pak dobře zapamatovaného — kromě formálního prospěchu — mají ten užitek, že odnášejí s sebou do života mnohou pěknou sentenci, citát, přísloví atd. Ale nebuď těch citátů z biblí nazpaměť ukládaných příliš mnoho!

Ve třídě V. gymnasialní jest předmětem apologetika; v realce ji vypustili, pro velikou obtížnost toho učení. Zvláště na začátku jest výklad náboženských pravd velmi nesnadný; koná se zcela jinak nežli na nižším gymnasiu, více totiž apologeticky a s větším působením na rozum. Nemá-li se nechuf vzbuditi, jest katechetovi s největší shovívavostí si počínati při vysvětlování základních pojmů.

To platí o apologetice obecné.

Co do apologetiky zvláštní shledalo se, že není radno příliš mnoho se zabývati apologií zjevení starozákonných, protože nemohou žáci postihnouti potřebného k tomu vědeckého aparátu. Jest se spokojiti důkladnou apologií křesťanského náboženství, poněvadž se tím dosáhne účelu apologetického učení.

Ve třídě VI. Věrouka nesmí býti pouhým opakováním katechismu, nýbrž potřebí jest vykládati pravdy náboženské se zřetelem k názorům vědeckým, pokud by se s těmito pravdami nesrovnávaly, a odporné náhledy vyvracet. To platí zejména při učení o stvoření světa a člověka. Jsou ovšem některé důkazy takové, jakých živá víra nežádá ani jich nepotřebuje, víra otřesená pak jimi nesnadno se dá přesvědčiti. Jsoucnost boží na př. jest povznesena nad důkazy; a co se zejména týče studujících, nesmí se ani připustiti, že by se jim teprve muselo *dokazovati*, že Bůh jest. A přece jsou důkazy o jsoucnosti Boží, ač o platnosti a nezvratnosti jejich mnozí filosofové pochybují, tak pěkné, instruktivní, i historicky zajímavé (Sokrates na př., Cicero, Seneka a j. s velikou důmyslností je provádějí), že nemůžeme souhlasiti se Schradrem, jenž se ve své paedagogice za to přimlouvá, aby ze školního učení byly vypuštěny.

Ve třídě VII. jest předmětem mravouka. Myslí někteří, že by se základní podmínky mravnosti, t. j. obecná mravouka, neměla probírat. Avšak pro porozumění zvláštní mravouky nutno jest rozebírat pojmy o zákoně Božském a lidském, o svědomí, vůli, mohutnostech atd. Jsou to věci i pro právníka důležité.

Co do zvláštní mravouky, žádoucno, aby vykládání povinností všech provázeno bylo praktickými příklady, vzatými ze života, z biblí, z dějepisu atd., má-li to učení míti praktickou ceu. Zejmena jest k tomu působiti, aby touha po mravní dokonalosti zapuzovala obyčejnost všední a tupou netečnost k vyšším zájmům lidským.

Ve třídě VIII. při výkladě církevních dějin nutno udržovati stále souvislost s dějinami obecnými, politickými i kulturními. Důtklivě vyznačiti jest pozitivní rozvoj a rozšíření křesťanství i církve na vzdory překážkám hmotným i duševním. -- Postavy jednotlivých osobností vyličí se živě, takřka plasticky, aby se mysl mládeže rozohnila pro dobro, aby jinochům poskytnuty byly ideály mravního života. — Církevnictví *středověké*, se vši svou mocí hierarchickou, vyličovati sluší ne jako pravidlo života církevního, nýbrž jako přecházející zjev, tehdy ovšem odůvodněný okolnostmi časovými. V dalším průběhu ukázati jest ke škodnosti rozkolů církevních, zejména pro veškerý život náboženský, by z toho bylo viděti a cítiti snahu sloučiti zase, co se odloučilo kdys od sebe. — Co se týče sektářů, jsou některé věci velmi poučné, jako na př.:

1. gnostikové byli filosofové ex professo, a náboženství hleděli zesubjektovati, tak až objektivní podklad se jim ztratil; 2. některé náhledy náboženské a filosofické se opakují po delším nebo kratším čase, jako Arianismus a rationalismus, atomismus a materialismus, a p. — Přílišně však zabíhati do podrobností bylo by spíše na škodu nežli na prospěch. K čemu zanášeti paměť a mysl gymnastů věcmi, které náležejí do odborného studia theologického?

Velmi opatrně jest si též vésti při polemice proti kacířství starších dob a proti nezdravým směrům pseudofilosofickým naší doby.

Prospěšno jest na př. v nejvyšší třídě upozorniti žáky na materialismus nyní se roztahující, a odkryti klidně, ale přesvědčivě, jeho sofismata a nelogické skoky; vystříhati jest se však co nejvíce všech „silných“ výrazů. — Velmi dobře lze využítovati ten zjev historický, že vyskytly se ob čas sekty náboženské, které byly zároveň nebezpečny společnosti lidské. Vysvětlí se žákům, že poblouzení rozumu vede snadno ke zlořádům, které nebezpečenstvím, ano zkázou hrozí společnosti lidské. Dokladem toho jsou Manicheisté, Katharští a Albigenští v jižní Francii a jiní. Menší odchylky náboženské však, zvláště z prvních dob křesťanství nechat do podrobnosti se neprobírají. Vůbec potřebí líčení taková, která nemají významu pro všeobecný vývoj náboženský, pouštěti mimo sebe, a spíše ve výkladu sektářských snah naznačovati ducha odporu, jak se proti církvi jevil a od náboženských pravd odvracel (jakýsi to moderní paganismus).

O celém vyšším gymnasiu nebo realce pak pamatovati sluší, že jest nerozumno žádati na katechetovi, aby nic neukládal nazpaměť. Jest to vůbec pochybené stanovisko didaktické, tvrdí-li se, že se mládež nemusí ničemu učit nazpaměť; o pojmech náboženských pak zvláště platí, že musí býti dobře vpravovány v paměť, aby přešla v tělo a krev, sic není učení nic platno a vykourí se za krátký čas beze stopy z hlav žákovských. Vidíme, že soudce, profesor, kněz, lékař potřebují paměti vycvičené a věrné, nemohouce každou chvíli utíkat se ku knihám. K té hotovosti paměti musí býti však naváděna *mládež*, musí shromažďovati si vědomosti a *podržeti* je, sice nebude míti dorostouc solidního vědění. Tato stránka, memorování učiva, na nynějších školách leckdy se zanedbává. Staří měli vždy hned pohotově, čeho právě potřebovali, a neshledávali to se všech konců, z knih i odjinud.

O geologii na gymnasiích.

Podává Boh. Bauše.

V těsném rámci, vyměřeném vyučování přírodopisnému na gymnasiích, minimum času vykázano jest nauce, která v době novější nad jiné jest spůsobilá, položití pravý základ k nazírání na přírodu a celé vědění přírodovědecké náležitě zaokrouhliti a ukončiti.

Plán gymnasialní a instrukce vykazují nauce této v V. třídě v 1. běhu asi poslední čtyři hodiny, t. j. jen ony části hodin, které po obvyklém zkoušení ku pokračování zbývají. Látku formulují ku př. těmito hesly: Účinky vody — prameny, artesské studnice, usazeniny vody, sedimenty, poměrné stáří skal, — geologické periody, — rozdělení útvarů, — proměny polohy vrstev, — vznik pohoří vrstevnatých, — přibývání tepla do vnitra země, — sopky, — horniny krystallinické a metamorfické, — základní idea hypotese Kant-Laplaceovy. Celá palaeontologie odkázána jest na příležitostný doplněk při vyučování botaniky a zoologie.

Žádá se tedy od žáků gymnasialních, aby o těchto všech věcech jakýs takýs pojem nabyli; mnozí nemají nikdy více příležitosti něco jiného o tom slyšeti, a výčitka padá pak zpět na ústav, z něhož vyšli, chybí-li jim tato část všeobecného vzdělání.

Střední škola může ovšem jen základ položit ku vzdělání, probuditi duševní sílu pro pozorování skutečností, a má vésti k samostatnému myšlení, žádoucímu v každém stavu budoucím.

Na universitách a při sjezdech, posledně na velikém sjezdu (59) německých přírodopytců v Berlíně, žaluje se na nedostatečnou přípravu posluchačů pro vědy přírodní a touží se živě po reformě celého středního školství.

Jako v klatbě vězí prý mládež naše v kultu mrtvých jazyků a zůstává prý cizincem našemu století; má-li se stav ten zlepšiti, musí se dostati mládeži pevného základu ve vědách přírodních.

Možno, že stojíme také před reformami, které požadavku doby učiní zadost, zatím však přihledneme, jak možno provéstí úkol při nynějším platném plánu vyučovacím, a speciálně poukážeme na vychovatelský moment, který leží v geologii.

Geologie v moderním smyslu jest věda o vývoji naší země a sice od nejstarších přírodovědě přístupných dob až do dnešní její stavby; všechny vědy přírodní, jak patrně, spolupůsobí zde; neb geolog pozoruje zemi nej-různějšími směry: nejprve jako planetu celé soustavy sluneční, dále jako výsledek mechanických a chemických pochodů, jakožto agregát minerálních látek, jakožto sídlo rostlin a zvířat a jakožto jeviště i výsledek nekonečné řady výjevů.

Obor vědy geologické jest tedy nesmírný a nekonečný, neb dotýká se veškerých odvětví vědy přírodní a značné části lidského vědění vůbec. Známe jest v tom ohledu výtečný spis Bernarda von Cotty „die Geologie der Gegenwart“, v němž mezi jiným líčí poměr, v jakém jest věda ta k dějinám, k astronomii, poesii, filosofii, chemii, a jak účinkuje půda na život člověka.

Vedle všeobecně vědeckého interessu má pak geologie důležitost praktickou pro hornictví a zemědělství.

Všechny země kulturní věnují proto pěstování geologie velikou pozornost a všemožnou podporu. V první řadě Amerika, která zápolí v pěstování geologie se starou vlastí svou Anglií. Zvláštní institut „Geological Surveys“ vykonává práce po celém známém i neznámém širém terénu Spojených Států a vydává velikolepé a nádherné publikace, zahrnující též topografii, geografii, zoologii, botaniku, anthropologii i ethnografii.

Na světových výstavách závodily ve školském oddělení evropské státy v pomůckách vzorných a výtečných i co do map i ukázek, technickém zpracování minerálních pokladů svých.

Rakousko a Čechy nejsou věru poslední mezi zeměmi Evropy, které jsou i důkladně prozkoumány i rozčleněním svých útvarů velepoutavy. Skvostné a obšírné práce J. Barrande-a učinily z Čech klassickou půdu pro výzkum Siluru, práce prof. Krejčího, dr. Ant. Friče, Ott. Nováka, Kušty, Laubea, Feistmantla, Helmhackra a jiných všestranně nám objasňují poměry geologické Čech, práce zvěčnělého Bořického novou cestu razily v mikrochemii a petrografii, a jest i celá řada nadšených jednotlivců i spolků, které starají se o rozšíření vědění geologického.

Na středních ústavech českých účinkuje celá řada horlivých a nadšených pěstitelů věd přírodních. Vidíme to z prací v programech i ve zřizování místních museí, že nechybí ani chuť ani obětavost pro tento odbor vědění.

Máme tedy všechny podmínky zdaru pro pěstování domácí geologie.

Kladu důraz na „domácí“, neb nikde není tak zapotřebí počítí s okolím nejbližším a upozorněním na výjevy nejvšednější.

Při době tak prkratinké nemůže býti řeči o systematickém studiu geologie. Doba novější neklade také na *system* takový důraz, jak dělo se do nedávna. Tu byl *system* hlavní věcí, jako by skutečně odpovídal přírodě a nebyl pouze pomůckou pro člověka, by jednotlivosti lépe přehledl.

Instrukce ponechávají též chvalitebnou liberálnost učícímu, by vhodným výběrem poukázal tu na onu horninu, tu na onen účinek sil přírodních. Jen knihy vhodně a případně kdyby byly sestaveny. Nebývá nic nudnějšího nežli onen přívěsek v našich školních knižkách mineralogických o petrografii a geologii.

Odporuje též všemu přirozenému pochodu vychovatelskému započítí takto: „Země má podobu koule na každém pólu o tři míle sploštělou.“

Co může si žák za představu učiniti bez skutečného názoru? Vědecká představa má se vždy vstřípiti ze skutečnosti nejbližší, ta jediné dodává pojům pevnosti a tvaru.

I na vysokém učení jest pouhý výklad z katedry pozůstatek ze středověku. Pouhé slovo třeba živé i lahodné neutkví v mysli, ale namnoze vniká jedním a vychází druhým uchem. Pouhý slovní výklad nevštěpuje též onen bezvýmineční respekt před skutečností, jaký jediné vštěpuje názor, zkušenost a cvik.

Výklad musí započítí tedy vždy v terénu nejbližším. Kdož příležitost měl odborným znalcem veden býti do krajiny, ví, jak mocný dojem exkurse na účastnících zanechává.

Houževnatou praktičností v tom ohledu vyniká plemeno anglosaské, i budiž zde pozornost obrácena na spis jednoho z hlavních bojovníků pro racionelnější vychovávání mládeže.

Jest to T. H. Huxley,¹⁾ jenž nedávno vydal spis zvaný *fysiografie*. (V mezinárodní bibliotéce Brockhausově díl LXIII. Cena 10 marek.) *Fysiografie* nemá zde smysl, jak názvu toho v mineralogii se užívá (vědecké líčení mineralů dle jejich vlastností a nynějšího jich stavu), nýbrž jest to spíše část fysikálního zeměpisu, neb geofysiky, zkrátka má to býti jakous propaedeutikou vědy přírodní.

Počíná Londýnem a poříčím Temže.

Kalné vody městem řekou se valící, výšiny, kol nichž řeka teče, i větry, které hladinu její znepokojují, nejsou jakožto zjevy přírodní ojedinělé, aniž jim již proto rozumíme, že denně je vidáme. Nejjednodušším a nejprostějším způsobem vyvinují se příčiny těchto zjevů.

S těmito výjevy stojí v příčinné souvislosti celá řada jiných, takže učícímu vnutí se přesvědčení, že musí věděti něco o světovém celku, má-li dospěti jen k počátečnému vědění o tom, co děje se v nejbližším okrsku jeho.

Pohozený oblázek, nejbližší lom, řečiště, vše to může se státi východiskem k poučení spíše, nežli kosmogenické hypotese. Fysiografie Huxleyova zachovává pak tento induktivní chod myšlenek. Od řeky a jejího ústí přechází k pojmu mapy a zrázorňování terénu, přechází k pramenům a studnám.

Pak následuje kapitola o dešti a rose, tvaru oblak a příčinách tvoření se jich; kapitola o ponebí, větrech, hygrometrech, pak o vodě a ledu, vypařování a atmosféře, o základech chemie a hvězdárnách. Když byl pojednal o chemickém sloučení vod čistých a minerálních, následuje líčení deště, řek, ledu, morén, moře a jeho působení i denudace. Proti denudaci účinkuje vulkanismus a zemětřesení, pozvolné pohyby souše, pak tvoření organické, rostlin i zvířat. Útesy koralové, foraminifery dosud účinkují. Následuje geologie, rozdělení souše a vody, o tvaru země, o mapování, o pohybech země a konečně o slunci, jakožto arcizdroji všeho pohybu.

Podobným způsobem dala by se zajisté zpracovati geologie Čech, byť i jen co vhodná kniha pro privátní četbu žáků středních škol a úvod do vlastivědy všestrannější, nežli jsou dosavadní knížky zeměpisné.

¹⁾ Čtenářstvu českému znám jest spiskem „První uvedení do vědy přírodní.“ Z angl. přeložil Fr. Bayer. Nákladem K. Janského v Táboře 1883. Dále výňatky jeho z řečí a rozprav ve Vesmíru, VII. ročník.

Podivno, že byl to opět cizinec, který podobný spis (nikoli však pro školu) napsal.

A sice *J. de Morgan*, jenž vydal po krátkém pobytu v Čechách úhledný spis „*Geologie de la Bohême*“ (Paris, J. Baudry 1882), s mnohými však nedopatřeními a věcnými chybami.

Kdož tedy by spis podobný, chápavosti žáků středních škol přiměřený způsobem poutavým sepsal, získal by si zajisté zásluhu o šíření vědomostí cenných.

Jiný krok nutný jest stálý ohled ku poměrům geologickým při vyučování nejen nauk přírodopisných, nýbrž též *zeměpisu*, jehož těsný svazek s vědami přírodními čím dále tím více staví se do popředí.¹⁾

Tímto způsobem lze přírodopis i zeměpis, v nichž dříve převládala jen stránka popisná, osvěžiti, prohloubiti a přivésti k tomu, by vyhovovaly cíli svému: vésti k myslícímu, samostatnému, oduševněnému názoru na přírodu.

O začátcích německé četby na českých školách středních.

Podává V. E. Mourek.

V zářijovém, říjnovém a listopadovém čísle loňského „*Paedagogia*“ nakreslil jsem pod názvem „Kterak učiti jest němčině na českých školách středních“ podrobný obraz učení druhému jazyku zemskému na ústavech našich, a v nákresu tomto na příslušných místech rozebral jsem také způsob, jakým se mi zdá, že bychom četbu německou s našimi žáky pěstovati měli. Doufám, že mi nebude vykládáno křivě, že k četbě této, pokud se týče začátků jejích ve třídě třetí a čtvrté, zde na novo a ještě podrobněji se vracím.

Jeť zajisté četba v jazyku novém veledůležitým, ba směle říci možno nejdůležitějším činitelem pokroku žákův a na správném jí pěstování závisí nejen spolehlivá jistota, ale zejména i rychlost, se kterou žádoucích výsledků se doděláváme. Četbou totiž nejhojněji rozmnožuje se v paměti žáků zásoba látky jazykové (slov jednotlivých i rčení); četbou zakládá se nejbezpečněji jazykový cit, četbou rozvíjí se nejlépe obratnost ve mluvě praktické: četbou, zkrátka, stojí a padá zdar vši namáhavé práce naší.

A přes to právě v četbě, jakož obecně známo jest, na školách našich chybujeme se daleko více, nežli v učení elementárním. Již proto, že *základům* jazyka moderního dobře učiti lze právě takovým způsobem, jakým nyní se učí latině a řečtině; avšak hlavně proto, že Cvičebné knihy naše zdělané jsou tak, že učitel netřeba rozvíjeti mnoho soudnosti vlastní, než jen svědomitě se přidržeti postupu, jež příruční kniha podává, a látku tam se naskytající bedlivě propracovati.

Jinak jest s četbou: tu všecken způsob učení závisí na vlastní dovednosti učitelově, a tu pak obyčejně dějí se chyby nad chyby. Již čtení samo odbývá se nezřídka zcela povrchně, nikterak nehledíc ku přízvuku slovnímu a větnému, a zvrhuje se takto v duchaprázdňé odříkávání. — Pak povídává se obsah čteného článku po česku — a to ještě tam, kde jest metoda snesitelnější; jinde bývá ještě hůře: články překládají se přímo do češtiny, češtiny přímo strašné, a rozsévají se hnusné germanismy, které vzcházejí pak jako plevel, znešvařující i práce žáků mateřštinou psané; konečně pak co nejhoršího jest, učitel nevěda co se článkem dalšího počítí, a honem k jinému přejíti nemoha, poněvadž žákům nelze ukládati dvojí nebo trojnásobné pří-

¹⁾ Třeba tu poukázati jen na výtečný spis dr. F. Studničky *Všeobecný zeměpis*.

pravy, pouští se do rozboru slov a vět, větším dílem zase po česku konaného, protože žáci v terminologii německé nejsou dosti zběhlí a vůbec po německu neobratně se vyjadřují.

Takto četba, jež může a má býti nejpłodnější částkou učení, dělá se žákům odpornou a se zdarem úplně se mívá. A přece lze, jak mně zajisté mnozí zkušení učitelé němčiny přisvědčí, i se žáky poměrně slabými četbu v jazyku novém učiniti zajímavou a dospívati k výsledkům uspokojivým. Jakým způsobem při počátcích čtení vésti si jest, již rozbírejme do podrobná.

Ve třídě třetí a čtvrté četba o hodiny němčině vykázané (na gym. čtyři v témdni) ještě dělí se s prací grammatickou, a mnoho sejde na tom, zdali látka pro třídy předešlé nařízená byla skutečně probrána čili nic.

Ve školách slabších obyčejně stává se, že ve II. tř. tvarosloví nebylo dokončeno, což státi se musí pak v tertii; neb aspoň nutnost se ukáže, opakovati slovesa silná, nežli se přejde k vlastnímu úkolu tř. III., t. j. k syntaxi. — I v tom případě však aspoň *jednu* hodinu v témdni sluší vykázáti četbě hned s počátku stále, a jakmile se doplnily mezery, t. j. nejdéle ve druhém běhu, na četbu vynakladati pravidelně hodiny dvě. — Postup pak při práci bude, tuším, nejsprávnější tento:

1. Ustanoví se článek z čítanky, na který se žákům nařídí, aby se *připravili*. S počátku vybírají se články co možná nejsnazší, znenáhla k nejsnadnějšímu přecházeti se může. Příprava záleží v tom, že žáci ve slovníčku k čítance přidaném vyhledají si slůvka, kterých ještě neznají a jim se naučí nazpaměť. Při prvním pokusu nezbude učiteli, leč aby sám jim ukázal, nebo pokročilejším chovancem některým ukázati dal, kterak hledati mají. Naváděti je bude, aby slůvka vybraná si zapisovali do zvláštních sešitův a co možná hned, aby nezapisovali slov pouze jednotlivých, nýbrž jak v určitých rčení celkových k sobě náležejí. — Když slůvka a rčení si vyhledali, ať pokud dovedou, vynasnažují se hned doma vniknouti v obsah. *Nikdy však učitel nedovoluj, tím méně pak vybízej je, aby si psali český překlad.*

2. Ve škole pak učitel nejprve přesvědčí se, zdali žáci osvojili si látku jazykovou, v uloženém článku obsaženou: vyzkouší slůvka i rčení, dáváje otázky na přeskáčku co možná nejčtetnější žákům. Ve třídách slabých však nepostačí práci tuto obmeziti na pouhé zkoušení, nýbrž nutno *dopomáhati* ještě žákům, aby látku si osvojili důkladněji, nežli toho dovedli doma. To pak stane se bezpečně tím, když nejen každé podstatné v odpovědi se jmenuje se členem určitým, genitivem sing. a nom. plur., každé sloveso se tvarem imperfecta a celého perfecta i s pomocným slovesem, *což má býti při každém zkoušení slůvek stálým pravidlem*, nýbrž když i každé podstatné s některým přídavným, a střídavě s určitým a neurčitým členem, neb zájmenem, nebo i bez člene se přesklouňuje, každé sloveso v nejdůležitějších tvarech se přechází. Obojí se může dít i výčtem celých paradigmát i přeptávkou po jednotlivých tvarech. — Jest to sice postup loudavý, ale při slabších žácích není zbyti, a čím pilněji se ho šetří s počátku, tím rychleji bude lze později bráti se ku předu.

3. Po tomto průpravném cviku některý žák se vyvolá a článek ustanovený přečte *zatím jak dovede*. Učitel na ten čas nehledě k dokonalejšímu čtení opraví nebo lepším žákem opravití dá jen hrubší poklesky proti výslovnosti a přízvuku.

4. Po té přejde se ku práci hlavní, pro výsledky četby nejpłodnější. Aby se přesvědčil, pokud žáci obsahu četby porozuměli, a pokud jí nerozuměli, aby jim smyslu dobrati se dopomohl, učitel *rozloží článek v živý hovor, v čilou debatu s celou třídou*. Vyptává se po obsahu každé věty *otázkami německými*, ke každé od žáků *německé* odpovědi žádaje. Nikdy nedovoluje jim, aby si pomáhali češtinou, sám češtiny také neužívá; raději otázku, nechápou-li jí žáci hned, obměňuje v jinou, druhou, třetí podobu. — Poněvadž především běží o větnou formu odpovědí, jakož také o to, aby vytvořovaly se *rychle*

i správně, každá otázka dávej odpověď již na ruku, a žáky dlužno upozorniti již napřed, že odpovídati mají *větou celou* — nikdy prostým *ja* nebo *nein* — dle otázky utvořenou, a po případě slovy čteného článku, pročez také dovoluje se jim stále do knihy se dívati. — Otázek budiž co možná hojně, na každou k odpovědi jiný žák budiž volán, aby co možno všickni se vystřídali několikrát. Neodpoví-li jeden správně, hned volejme druhého, třetího — otázky ovšem neopakujíce! — a odpovědi poněkud nesnadnější pak prvnímu opáčiti dávejme. Takto všickni žáci budou vždy napjatě pozorní, aby k odpovídání byli pohotoví. — Odpovědi bezpečně také prozradí, co ve článku nebylo dobře pojato; a kdekoli takové neporozumění se objeví, hned otázkou druhou, třetí uvádějme na pravou cestu. Obratným vyptáváním lze skutečně poríditi všecken výklad i věcný i grammatický — vůbec způsobem tímto obsah četby objasní se i nejslabším žákům tak, že nikdy nebude třeba dáti článek celý překládati do češtiny, leda ve případech velmi vzácných snad některé jednotlivé nesnadnější věty.

Zároveň vyptávkou touto způsobuje se velmi výdatný cvik v německém hovoru, a co více platí, žáci přímo nuceni jsou *již také mysliti jazykem novým* tak, že práce tato skutečně může se nazvati jádrem všeho učení německého při četbě.

5. Po ukončení přeptávky přecházíme k volné a souvislé reprodukci čteného článku. Dobře jest volati k tomu nejprve žáky lepší, a teprve s opakováním, jež bcztoho musí se díti několikráte, přecházeti ke slabším a nejslabším. Na počátku také třeba je upozorniti, aby užívali *pouze jednoduchých krátkých vět hlavních*, aniž dovolovati, aby pouštěli se do mnohonásobných vět vedlejších, ve kterých obyčejně pořádkem slov zapletou se tak, že řeč jejich nemá hlavy ani paty. Učitel sám na ukázkou aspoň po prvé článek kratičkými větami reprodukuje. — Teprve když žáci pokročili a nabyli již jakési obratnosti v reprodukci této, naváděti je budeme, aby užívali také vět vedlejších, nejprve vztazných, předmětných a nepřímých tázacích, pak také časových a příčinných, nejposléze zajisté podmiňovacích a připouštěcích.

Pořádek slov ve větách vedlejších jest, jak všem učitelům němčiny dobře známo, věčnou potíží žáků našich, a hříchy proti němu, vedle vynechávání podmětů zájmenných, vlekou se všemi třídami až do poslední. I jest vskutku vážnou otázkou, kterak by lze bylo jim se vyhnouti. Mně zdá se skoro, že záhodno žákům vštěpovati nikoli všeobecně, že ve větách *vedlejších* sloveso (a nezapomínejme přidávati: sloveso *určité*) náleží na konec, nýbrž že po *relativech* a *spojkách podřadných* určité sloveso má místo poslední. Dlouhé jest zajisté vzpomínati, zdali která věta jest vedlejší, a zdá se, že by věci lépe prospělo, kdybychom žáky na to navésti mohli, aby jak vysloví „welcher, e, es; ob; dass; weil; obwohl; wenn“ a pod., už mechanickým vybavováním řady pojmů cítili, že za nimi až *poslední* člen řady musí býti sloveso určité.

6. Když článek takto grammatickou přípravou, vyptávkou obsahu a reprodukcí volnou všestranně byl propracován, na čase jest zření obrátiti také k formální stránce čtení, které vykoná se na novo, třebas i několikrát, s určitým šetřením přízvuku každého slova zvláště a každé věty celkem, se šetřením tonů prostě vypravovacích i zvolání a otázek. Žáci velmi náchylni jsou ke čtení jednozvučnému a leckdy asi nezbude leč aby učitel sám ukázal, kterak čísti sluší.

7. Tímto způsobem práce každý probraný kus četby žákům skoro doslovně utkví v paměti, a nebude tudý žádným přetěžováním, uložíme-li jim ob čas, aby některým článkům, hlavně sice básničkám, ale také zvláště zdařilým kouskům prosaickým skutečně naučili se nazpaměť, a nejbližší hodinou je přednesli doslovně. — Však i k ostatním kusům četby, kterým žáci doslovně se neučili, dobře jest aspoň na počátku v následujících hodinách se vraceti, přeptávkou obsahu na paměti je osvěžiti a na novo reprodukovati.

Kdo četbu takto pěstuje, jsem přesvědčen, že záhy spozoruje zdárné její výsledky. — První výhodou jest již to, že žáci všickni se zaměstnávají a nepozornost ani není možná, poněvadž otázky rychle se střídají, a nikdo není jist, nebude-li mu hned na nejbližší odpovídati. — Hovor také brzy dobře se daří, a hoši sami mají radost z patrného svého pokroku. — Konečně také učitel, ač ho právě tato práce velmi unavuje, hodiny nevlekou se ospale, nýbrž uplývají čile a živě, skytajíce zadostučinění tím, že úmorná práce není marna, nýbrž dochází zdárného ovoce.

Kde jsou žáci poněkud pokročilejší, tuším, že možno bude ob čas — zřídka sice ještě ve třídě třetí, hojněji ve čtvrté — žádati na nich, aby ze soukromé pilnosti některý jiný článek ze své čítanky si přečetli a pak ve škole jej po německu vypravovali; neb aspoň uložiti článek všem společně a ve škole pak bez předběžné průpravy hned rozebíratí jej vyptávkou obsahu a volnou reprodukcí. — Jiné četby domácí žádati na tomto stupni učení zajisté nelze. Teprve ve třídě páté a šesté, kde obtíže čtení německého z větší části jsou překonány, právem již na to naléhati lze, aby žáci mimo četbu školní i doma spojovali *utile dulci*, a pro zábavu svou volili knihy, které by také prospěly dovednosti jejich ve mluvě německé. Myslím, že nejlépe hodí se k tomu konci prostické, lepým slohem psané povídky pro mládež od Kr. Schmieda, Frant. Hofmanna a Gust. Nieritze. Grammatickou správností nejspolehlivější jsou spisy Schmiedovy; Hofmann ve starších povídkách má jen podivnou libůstku tu, že píše *mogte* místo *mochte*; Nieritz leckdy má i hrubší poklesky mluvnické, načež třeba žáky upozorniti. — Obsahem nejprostější jsou povídky Schmiedovy, poněkud složitější Hofmannovy, a nejzábavnější rozhodně, leckdy i pěkným humorem vynikající, jsou spisy Nieritzovy.

Má-li domácí četba míti výsledek žádoucí, třeba jest nejprve, aby učitel spisy dotčené žákům vřele doporučoval. Učiní tak zajisté každý rád a snadno; vždyť jsme je všickni čítali sami s velikou zálibou, a já aspoň bez obalu se vyznávám, že dosud rád ob čas po některé z povídek těchto sáhnu, ač je znám všechny takorůzka z paměti.

Dále potřebí bude upozorniti žáky, aby čítali si pokud možná *hlasitě* a s náležitou modulací přízvuku; neboť jen když sami se *slyší*, prospívají své dovednosti mluvy, navykajíce ucho na německé zvuky, a oblomujíce si jazyk k volnému vyslovování.

Konečně velice prospěje věci, přesvědčí-li se učitel ob čas o této četbě, dovoluje dnes tomu, podruhé jinému žákovi, aby ve škole stručným obsahem vypravoval, čím se doma pobavil. — Není mne tajno, že tento poslední požadavek jest nejnesnadněji vyplniti, neboť svědomitému učiteli vedle řádné školní četby, kterou i ve třídě páté a šesté konati má podstatou právě tak jako ve třídách předešlých — t. j. přípravou látky jazykové, vyptávkou obsahu a reprodukcí každého článku — a mimořádné zaměstnání zbude zajisté velmi málo kdy. Nicméně při dostatečné vůli přece jen lecos vykonati lze, a horlivost žákova vzpružuje se již vědomím, že přece někdy na to dojíti může, aby ve škole pověděl, čím se doma zaměstnával. Bez hojného čtení domácího prospěch žákův obejít se nemůže; jeť to jedinou náhradou za praktickou konversaci, které se jim dostává již jen v nejvzácnějších případech. A nejplatnější jest v té příčině bez odporu čtení lehké, jaké dotčené povídky pro mládež podávají, pročť také i žákům posledních tříd, zejména slabším, kteří by s nesnadnější četbou básní a hlavně dramat Lessingových, Schillero-vých, Göthových nebyli, vždycky doporučuji, aby se ještě bavili Schmiedem, Hofmannem a Nieritzem.

O metodě učby zeměpisné.

Píše prof. Dr. Jar. Vlach.

Instrukce ku vyučování zeměpisu na školách reálných poukazuje v úvodu svém ku značným obtížím, s nimiž zápasiti jest učbě zeměpisné, zvláště i z té příčiny, že knihy učebné po většině methodické zpracování učiva přenechávají zcela škole. Ježto pak zeměpis jakožto předmět vyučovací celkem na školách nový jest, nelze diviti se tomu, že posud nedospěla škola ku metodě, jež by všeobecně platnou byla uznávána, a že zvláště po té stránce velmi různá jsou mínění mezi učiteli zeměpisu. Tak na př. někteří přejí sobě, by učení zeměpisu započalo od nejbližšího okolí, kdežto jiní přihlížejí spíše ku končinám vzdáleným a naukou o světě zeměpisné učení zahajují; někteří jsou náhledu, by s kreslením map učinil se počátek od první třídy, kdežto jiní odkládají kreslení do tříd vyšších. Různá jsou mínění mezi učiteli o ceně a praktickém užítu učebnic zeměpisných, o užívání globův a planiglobií, map a pomůcek zeměpisných, jakož i roztrídění učiva zeměpisného. K tomu druží se i jiná mínění jako v otázce, zdali zeměpis má se spojití s dějepisem nebo přírodopisem, zdali zeměpisu má spíše než historik učiti přírodopisec neb matematik, zdali mathematickému zeměpisu má učiti matematik neb zeměpisec a pod. Sporné jsou mezi odborníky náhledy, pokud škole starati se jest při učení zeměpisném o udaje zeměpisných stupňů délky a šířky, pokud přiblížeti třeba ku statistickým udajům, pokud třeba škole pěstovati nauku o zeměpisném rozšíření zvířat a rostlin, jak třeba cvičiti žáky ve čtení map, zdali popisem či kresbou; a takých sporných věcí mezi učiteli zeměpisu nad tyto vytčené jest veliká hojnost, tak že bohužel nutno vyznati, že žádné odvětví učby netrpí takou rozháraností method jako učení zeměpisné.

Protož máme za to, že nebude nevítaným příspěvek, který domáhá se v té věci nápravy. Takým jest úvaha Dr. C. Boettchera, ředitele reálného gymnasia v Královci, „o metodě učby zeměpisné,“¹⁾ s níž chceme čtenáře těchto listů seznámiti potud, pokud totiž výsledků tu dodělaných s prospěchem lze užiti i na školách našich. Boettcher ve svém spisu pojednává 1. o cíli a rozsahu učby zeměpisné, 2. o postupu a rozdělení učiva, 3. o způsobu, jak vyučovati zeměpisu a cvičiti žáky ve čtení map, a konečně 4. o pomůckách vyučovacích. Toto rozdělení budiž základem i naší úvahy.

I. Cíl a rozsah učby zeměpisné.

Methodou učby zeměpisné na gymnasiích a reálných gymnasiích vyrozumíváme nejjednodušší a nejkratší cestu, která umožňuje dosažení onoho cíle, jenž stanoven jest organizační osňovou těchto škol pro vyučování zeměpisné. Nejjednodušší a nejlepší cesty domůžeme se, známe-li východ a konec její, tak že o směru, jakým se máme dáti, není nejistoty. Avšak, má-li cesta nějaká v určité době vykonána býti, jest zapotřebí, by síla byla s to cíle, k němuž má se dospěti; také nutno jest o to péči míti, by síla neumdlévala, což děje se přiměřenými přestávkami po cestě a vhodným odpočíváním. Souměrným a dobře voleným rozdělením nezbytného namáhání udržena budiž síla při stálé svěžesti a utužuj se vytrvalým cvikem ku dovednosti vždy větší a větší. Dle toho i metoda zeměpisné učby závisla bude na jejím počátku a cíli. Záležeti bude na tom, zdali cíl její tak jest vyměřen, by jeho mohlo dosaženo býti v dané době a při průměrné schopnosti žákův; dále bude nezbytno, by vhodným rozdělením a nacvičením učiva o to bylo postaráno, by

¹⁾ Die Methode des geographischen Unterrichts. Von Dr. C. Boettcher. Berlin. Weidmannsche Buchhandlung 1886. Úvaha založena jest na 16. dobrozdáních středních ústavů provincie pruské.

žáci na všech stupních řádně osvojit si mohli učivo uložené, a tak duševní jich schopnosti až ku dosažení cíle konečného vždy více se tužily a mohutněly.

Jaký jest pak cíl učby zeměpisné na našich gymnasiích? ¹⁾ Dle učebního plánu gymnasií z roku 1884. vyměřen jest následovní *učební cíl gymnasiu nižšímu*: Jednodušší znalosti o tvaru a pohybech země. Přehledná znalost povrchu zemského v jeho povaze přirozené, v příčině národův a státův se zvláštním zřením ku říši rakousko-uherské. Ku dosažení toho cíle učebního dán jest následovní *počet hodin vyučovacích*: V třídě první 3 hodiny týdně, v třídě druhé 2, v třídě třetí 1½ (totiž 3 hodiny, střídavě dějepis se zeměpisem) a konečně v třídě čtvrté 2 hodiny (totiž 4 hodiny v běhu druhém), celkem tudíž na gymnasiu nižším ve všech třídách 8½ hodiny týdně. *Na gymnasiu vyšším sloučen jest zeměpis s dějepisem*; hlavní děje mají se tu vyličovati ve svém pragmatickém spojení a ve své závislosti na poměrech přirozených. ²⁾ I nastává tu *dvojitá otázka*: předně, zdali v učebním úkolu vše jest obsaženo, čeho učba zeměpisná má se domáhati; po druhé, zdali možno vymeziti přesně hranice učby zeměpisné, aby byly náležitě pojaty a patřičně zachovávány.

Co se týče otázky první, můžeme učebnímu plánu našemu vzdáti chválu, že na stupni nižším činí vyslovenému požadavku úplně zadosť. Mathematickému zeměpisu po tři léta se vyučuje; po všeobecném rozhledu, jakéhož žáci nabývají o povrchu zemském v třídě první, následuje ve třídě druhé a třetí zevrubný popis jednotlivých dílů světa dle jich přirozené povahy a kulturní,

¹⁾ V této příčině realná gymnasia shodují se s gymnasií.

²⁾ Srovnáme-li učební cíl gymnasií našich s cílem, jaký vyměřen jest gymnasiím pruským dle učebního plánu z r. 1882., uznati musíme přednost našeho plánu učebního. Kdežto plán náš dožaduje se znalosti přirozené povahy zemského povrchu, spokojuje se plán gymnasií pruských se znalostí nejdůležitějších topických poměrů povrchu zemského a nynějších politických útvarův; důkladnější znalosti po stránce obojí třeba jen u Evropy střední. Na gymnasiích realních ku požadavku tomu přistupuje ještě přehled hlavních spojidel mezi zeměmi předních národů kulturních.

Počet hodin vyučovacích jeví se na následovní tabulce:

V Rakousku			V Prusku		
Třída	Gymnasium	Realné gymnasium	Třída	Gymnasium	Realné gymnasium
I	3	3	VI	2	2
II	2	2	V	2	2
III	1½	2	IV	2	2
IV	2	1½	III inf.	1	2
			III sup.	1	2
Úhrnem	8½	8½	Úhrnem	8	10

Z přehledu tohoto jest patrné, že na našich školách třeba jest ještě většího výboru učiva než na školách pruských, aby při obsáhlejší rozsahu učiva danému úkolu učiněno bylo zadosť. K tomu druží se ještě i ta okolnost, že vyučování trvá o rok déle v Prusku než na školách našich a mimo to na realných gymnasiích počet hodin jest větší. Boettcher sám pocituje nedostatek učebního plánu pruského a praví (na str. 9.): „Ježto při rozumném učení zeměpisném nacvičení topografických poměrů nedá se mysliti bez rozšíření učiva po stránce dějepisné a přírodopisné, bude třeba přihlížeti při vymezení topografického učiva k tomu, aby omezeno bylo na rozsah, při kterém možno cvičiti topografii, aby i duch byl vzdělán. Z toho hlediska třeba určití učební cíl jednotlivých tříd jakož i cíl učební celé školy.“ Ejhle, jak domáhají se pedagogové pruští pro školy své v oboru zeměpisném toho, co školám našim učebním plánem jest předepsáno! Neboť u nás, jak jsme již uvedli, neplatí jen znalost topických poměrů, nýbrž žádá se znalost povrchu zemského v jeho povaze přirozené.

kteřý zakončuje se ve třídě čtvrté zevrubným zeměpisem říše rakousko-uherské. I jest zajisté velký úkol dán učiteli zeměpisu, aby při vyměřeném počtu hodin vyučovacích dospěl cíle mu vytčeného. Avšak při náležitém výboru učiva a při vhodném roztržidění jeho bude mu vždy možno řádně žáky své vycvičiti a požadavku školy vyhověti. Na stupni vyšším, kde zeměpisu nejsou vyměřeny zvláštní hodiny vyučovací, záleží na učiteli, aby jednak krátkými cvičeními upevňoval u žáků známosti topografické jednak úvahami ze zeměpisu fysikálního a rozpravami z dějin zeměpisu vyhovoval požadavku plánu učebního, by i na vyšším stupni stále přihlíželo se ku zeměpisu. Takým způsobem pak zajisté žáci zachovají smysl i lásku ku vědění zeměpisnému i v době pozdější, kdy školu byli dávno opustili; nejlepší to odměna škole, že danému úkolu byla plnou měrou učinila zadosť.

I můžeme tudíž pronésti *tuto zásadu*: *Učebního cíle, jak vymezen jest gymnasiím našim učebním plánem z roku 1884., dosíci lze při daném počtu hodin vyučovacích, učiněn-li náležitý výbor a vhodné roztržidění učiva, v míře zcela dostatečné.*

Co se týče otázky druhé, třeba přede vším vyšetřiti, v jakém rozsahu odvětví zeměpisu příbuzná mají přispívati k oživení a zdárnému nacvičení učiva zeměpisného. Vyšetření také celkem jest obtížné a mnoho záleží tu na dovednosti učitelově. V přední řadě budiž šetřeno pravidla, že přihlížením ku odvětvím příbuzným nesmí v pochybnost uveden býti hlavní cíl učby zeměpisné. Když toho pravidla se přesně dbá, mnoho jest již získáno, aby zajištěny byly zdarné výsledky učení zeměpisného.

Zeměpisu příbuzná odvětví jsou *dějepis a přírodopis*. Nedá se upříti úzké spojení mezi dějepistem a zeměpisem, avšak na učiteli jest, aby vyhověl požadavkům, jež plynou ze zvláštní povahy každého z obou předmětův. Bylo by zcela chybné, kdyby učitel chtěl použití hodin zeměpisu vyměřených k úsilovnějšímu nacvičení učby dějepisné. Avšak nezbytným jest zajisté požadavkem vyučování školního, aby žáci obeznámeni byli pro učení dějepisné takou známostí dějišť a mapy, aby učitel dějepisů na základě tomtó mohl bezpečně stavěti dále dle potřeby učení svého. Tudíž bylo by s chybou, kdyby v hodině zeměpisné učitel, pojednávaje o některé zemi, uvedl všecka místa, o nichž v dějepisu by mohla býti řeč, neb kdyby docela ku zmínce o těchto místech připojil i vyličení historických udajů ku místům těm se vízicích. Avšak stejně nesprávné by bylo, kdyby učba zeměpisná historicky důležitých míst vůbec opomíjela, zvláště takých, o nichž učiteli známo jest, že běžna jsou již buď z učení dějepisného buď ze četby. Při místech pak, jež zeměpisu nutně jest uvést, nebude na škodu, když učitel krátce žákům znovu na paměť uvede data dějepisná, jež již žákům známa býti mají. Tímto ohledem ku dějepisu nijak nesnižuje se učení zeměpisné; neboť většina předmětů vyučovacích potřebuje podpory vydatné předmětů druhých. Neboť v organismu školy vyšší všechny předměty vyučovací slouží témuž účelu souměrně vzdělati mládež; žádný předmět nesmí v oboru svém nad míru býti sůžen a omezen, ale také žádný nesmí nad obor svůj býti rozšířen, nemá-li takou neshodou trpěti celek.

Zcela podobně, jak má se dějepis ku zeměpisu, jeví se i *poměr učení přírodopisného k učbě zeměpisné*. Vlastní vědomosti přírodopisné budtež předmětem učby přírodopisné; učitel zeměpisu těchto vědomostí užívej ku potřebám svým a sděluj mimo to se žáky známost míst pro přírodopisné učení důležitých v takém rozsahu, v jakém jich učitel přírodopisu potřebuje, by na nich dále stavěti mohl. Nemůžeme však souhlasiti s návrhem Boettche-rovým, dle něhož přehled národopisných poměrů povrchu zemského odkazuje se učbě přírodopisné, a sice v dobu, kdy jedná se o anthropologii. Podobně nesnášíme se s dalším jeho návrhem, by nauka o rozšíření zeměpisném zvířat a rostlin též připadla učení přírodopisnému. Návrhy tyto mají oprávněnosti vzhledem k učebnému plánu středních škol pruských, na našich školách nemohou míti platnosti. Neboť učebný cíl gymnasií našich žádá přehlednou

známost obyvatelstva země, instrukce pak zřejmě doporučuje na gymnasii vyšším též pojednávat o zeměpisném rozšíření zvířat a rostlin, kdy již přírodopis k tomu cestu byl upravil.

I můžeme tudíž prohlásiti tuto *zásadu* o poměru, v jakém jsou dějepis a přírodopis k učbě zeměpisné:

Vlastní dějepisné a přírodopisné vědomosti budtež předmětem učby v hodinách vyučovacích, jež dějepisu a přírodopisu jsou určeny. Učba zeměpisná používejž vědomostí tu osvojených ku dosažení účelu svého; mimo to sprostředkuj jak dějepisu, tak přírodopisu známost dějišť pro předměty ty důležitých tou měrou, by učitelé předmětů, spolehajíce na jasné představy zeměpisné u žákův, použití jich mohli ku speciálním potřebám učby jak dějepisné, tak přírodopisné.

Dále jest nám vyšetřiti, *pokud jednotlivá odvětví zeměpisu předmětem jsou učby zeměpisné.*

V příčině zeměpisu mathematického učebný plán gymnasií našich zřejmě předpisuje rozsah učiva. Učivo s ohledem ku chápavosti žáků rozvrženo jest na prvé tři třídy: V první třídě předepsány jsou základy mathematického zeměpisu, pokud jich jest zapotřebí ku porozumění mapy a pokud způsobem jednoduchým mohou vysvětleny býti. V druhé třídě budtež základy ty doplněny hlavně s ohledem na poměry, jež zakládají se na rozmanité šířce zeměpisné. Konečně ve třídě třetí má zeměpis mathematický přehledně a soustavně býti vyličen, najmě s ohledem ku poměrům, jež vyplývají ze skutečných pohybův a zdánlivých. I není v té příčině ničeho, co by dodati se mohlo.

V jakém rozsahu učiti se má zeměpisu fysikalnímu, uvádí rovněž učebný plán mluvě o speciálním zeměpisu jednotlivých dílů světa. Učitel má při vyličení jednotlivých dílů světa přiblížeti ku jich poloze a obrysu, ku jich horopisu, vodopisu a topografii maje při tom stálé zření ku poměrům klimatickým hlavně, pokud souvisí s květenou a plodinami jednotlivých zemí, se zaměstnáním a kulturními poměry národův.

Učitel při úvaze, která pohoří, které řeky, která města by měl při vyučování uvést, bude řídit se zásadou, jež jako základní zásada při výboru vši učby má mu býti vodítkem, dle níž jen tolik učiva projednáno býti smí, kolik žáci s lehkostí a s jistotou si osvojiti a podržeti mohou. Když touto zásadou se bude řídit i ohledem, že řádně osvojiti si učivo zeměpisné velice jest obtížným, uzná, že jest s daleko větší výhodou omeziti učivo než přílišným jeho šířením uvést v pochybnost výsledky vyučování. Právě pro tyto obtíže, jež vyskytují se při vyučování zeměpisném, bylo od mnohých učitelů navrhováno, by ve zvláštních poradách sestaven byl seznam jmen a čísel, jimž by žáci se naučiti měli při vyučování zeměpisném. Avšak, jak dobře Boettcher praví, není návrh ten docela vhodný; neboť i při takém seznamu udajů zeměpisných učitel nezkušený přece by mohl v leckteré věci pochybiti, zkušenému učiteli pak by taký seznam mohl po případě býti nemilou závadou. Vždyť celkem učbu zeměpisnou to nepoškodí, zdali některý učitel o pohoří, řeku neb město více probere než druhý, jen když sobě jest vědom, z jaké příčiny tak činí, a když jest přesvědčen, že žáci jsou s to danému úkolu vyhověti. Který učitel jen tolik učiva projedná, kolik žáci v hodině vyučovací s jistotou osvojiti si mohou, nejlépe se uchrání od nebezpečí, že by překročil pravé meze učiva. Hlavním měřítkem při výboru zeměpisných udajů budiž jich důležitost, jež podmíněna jest jednak potřebami zeměpisné učby, jednak nezbytným ohledem ku požadavkům všeobecného vzdělání, jednak zřetelem ku pěstování vlasteneckého ducha. Z tohoto hlediska pro školy naše ze zemědílů najmě Evropa jest důležitá, v Evropě pak ze států državy Evropy střední, mezi nimi v přední řadě říše rakousko-uherská, v té pak země rakouské a z nich země české. Při ostatních dílech světa fysikalní zeměpis budiž hlavním učivem; politický zeměpis buď předmětem zevrubnější úvahy jen u těch zemí, jež nalézají se v přímém styku s Evropou

Velikou váhu klade učební plán gymnasií našich na poměry klimatické; k nim má se při učbě zeměpisné přihlížeti, jak působí na rozvoj květeny a plodin v jednotlivých zemích a jakož i ve způsob života jednotlivých národův. Na stupni vyšším žádá instrukce gymnasiijní, by se daly úvahy o rozšíření tepla a o účincích tíže a jak jimi pohyby v ovzduší jsou podmíněny, což diti se má v souvislosti a s odůvodněním; rovněž o zeměpisném rozšíření zvířat a rostlin budiž uvažováno, ježto přírodopis, matematika a fysika byly již připravily půdu ku takým úvahám. Proto chybně by si vedl učitel, který by na stupni nižším rozmlouvaje o podnebí té které krajiny chtěl je označiti udaji číselnými o průměrné teplotě roční, dále o průměrné teplotě zimní a letní, o počtu srážek několika míst, jež v této krajině jsou položena, a požadoval na žácích, by udaje číselné si zapamatovali. Škole zajisté postačí, když podnebí vylicí se ve své povaze souhrným, krátkým popisem, zdali jest studené neb teplé, deštivé neb suché, mírné neb ostré a jak se má ku podnebí pásma příslušného. Škole postačí, když žáci nabudou vědomostí o průměrném podnebí v rozmanitých částech povrchu zemského a vlivu jeho na květenu a zvířenu, jakož i na způsob života jednotlivých národův. Boettcher vylučuje dokonce ze zeměpisné učby na školách středních nauku o meteorologii i na stupni vyšším zcela správně dle učebního cíle, jaký školám v Prusku jest vyměřen; avšak na našich gymnasiích vyšších, jak instrukce toho žádá, má učitel přihlížeti ku takým úvahám z oboru meteorologie.

Pokud se *zeměpisu politického* týče, jest zajisté jedním z hlavních úkolů učby zeměpisné seznámiti žáky též s politickou příslušností pohoří, řek a měst, o nichž při vyučování naskytla se příležitost promlouvat. I jest bez odporu nutno, by žáci nabyli vědomostí, že na př. Sněžka jest na pomezí česko-pruském položena, Praděd na pomezí moravskoslezském, Černá hora na pomezí uherskohaličském, Ortles na pomezí tyrolskoitalském, Montblanc na pomezí francouzskoitalském. Při řekách nestačí, znají-li žáci pramen, směr a ústí řeky; jest potřebno, by i věděli, jakými státy protéká, jako na př. že Dunaj teče Bádenskem, Württemberskem, Bavorskem, říší rakousko-uherskou a Rumunskem, že Rýn protéká Švýcary, říší německou a Nizozemsko, Visla říší rakousko-uherskou, ruskou a německou. Podobně žáci nesmí býti v pochybnosti, zdali Králíky jsou městem českým neb moravským, zdali Bílsko jest městem slezským neb haličským, zdali Osek jest městem slavonským neb uherským, zdali Toruň jest městem pruským neb ruským, zdali Kostnice jest bádenským městem neb švýcarským, zdali jest Belfort městem francouzským neb německým atd. Dále potřebno jest žákům, by bezpečnou známost měli, jaké jsou hranice politické mezi státy jednotlivými, najmě kulturními; nechť upozorní se žáci, že na př. Lucemburskem Nizozemsko hraničí s Francií, že Rusko při výtoku Dunaje nehraničí více s Tureckem, nýbrž s Rumunskem, že Švýcary zasahují na pravý břeh rýnský do území bádenského, jako zase Bádensko na jižní břeh bodamského jezera do území švýcarského a pod. Samo sebou se rozumí, že nacvičení poměrů fysikálních předchází soustavný přehled zeměpisu politického, který má býti většinou soubor učiva nacvičeného z hlediska politické příslušnosti. Při učbě té někteří zeměpisci sobě libují v tom, že za účelem přehlednosti větší kraje dělí dle přirozené povahy půdy v celou řadu menších okrskův. Ale místo přehlednosti zavádějí zmatek do učby zeměpisné. Boettcher poukazuje ku veliké závadě, že náhledy o nejprospěšnějším takém rozdělení daleko se od sebe liší; ¹⁾ obtíže ty zvětšují se ještě tím, že při takém dělení povstává zcela nová terminologie zeměpisná, jejíž nacvičení vyžaduje mnoho práce, ježto jasné vymezení naznačených okrsků jest velmi nesnadné. Tak na př. Kirchhoffovo vymezení západního podílu říše německé vykazuje osmero udajův. ²⁾ Ale dále jest nezbytná toho potřeba, by větší

¹⁾ Viz v té příčině rozdělení Kirchhoffovo a Matzatovo Severního Německa na str. 24. Boettcherova spisu.

²⁾ Viz Boettcherův spis, str. 24.

okrsky k vůli přehledu dělily se v menší; při tom dělení však nesmí se pokročit ku velikému drobení, ježto jinak přespočet malých okrsků ztěžuje zase přehled celku. *Boettcher odporučuje tu projednávatí přirozenou povahu jednotlivých zemí podle oblastí říčních*, ježto lehce dají se poznati a ve svých mezích jsou určeny. Když pojednává se o oblastech, připojí se k tomu nauka o útvarech horských, a když učitel při řekách spolu promluvil o městech a dotekl se též při výpočtu hor a řek též jich politické příslušnosti, jeví se na konec zeměpisného popisu té které země politický zeměpis opakováním velmi poučným a vydatným. Při tomto způsobu učby učitel nechť přidržuje se takého postupu, by každá řeka popsána byla od pramene k ústí, každé pak pohoří v celé své souvislosti, by tak mysl žákův obrácena byla vždy ku celku. *Na doklad uvádí Boettcher království saské.* Předpokládá, že žáci seznámení jsou již s přirozenou povahou půdy německé jakož s poříčím oderským a labským; na to upozorní žáky, že Saskem protékají od východu k západu následovní řeky: Nisa zhořelecká, Spréva, Halštrůvka černá, Labe, Mulda, Plisna, Halštrůvka bílá. Potom vytkne se u každé řeky pramen, směr toku, ústí jakož i politické území, jímž každá protéká, a města, jež v Sasku při každé řece jsou položena potud, pokud pro zeměpisnou učbu školní jsou důležitá. Žáci ze směru řek poznají, že Sasko rozkládá se po severním svahu lužických hor a českého Rudohoří; o obou pohořích promluví učitel zevrubněji ku žákům a vytkne jich místo v českoněmecké vysočině. Ku konci proběře se v pořádku zeměpisném rozdělení správní, stanoví se poloha okresních měst se vztahem ku poloze města hlavního a vytknou se důležitější místa opodál řek položená, o nichž posud nebylo promluveno. *Zajisté odporučuje se tento způsob*, jak Boettcher jej navrhuje, *daleko lépe než svrchu uvedená rozdělení*; neboť při způsobu Boettcherově postupuje se na základě známosti povahy půdy, jež soustavně žákům v paměť se vštěpuje, tak že paměť žáků daleko méně jest namáhána než při způsobu druhém, kdy žáci nuceni jsou zapamatovati si veliký počet okrsků menších, jednak libovolně volených, jednak zvláštními mezemi ohraničených. Nechť pak děje se postup tím neb oním způsobem, jisto jest, že zeměpis politický na školách našich nesmí zanedbávána býti, ježto jest důležitou částí učiva zeměpisného.

Důležitou otázkou zeměpisné učby jest *vyměření rozsahu, v jakém ku statistice ve škole přihlížeti se může a má.* Zajisté všickni učitelové zeměpisu souhlasí s návrhem, by vše zbytečné tu vynecháno bylo. Ale co jest pro školu zbytečným? V této příčině rozcházejí se daleko od sebe jednotlivá mínění. Lehčejším úkolem jest vymeziti mnohé věci, jež bývají předmětem statistických výpočtů, ale povahou svou do učby zeměpisné se nehodí; Boettcher počítá k nim: udaje o vystěhovatelství, o financích státních, o vojenské moci pozemní a námořní, o přívozu a vývozu, o vzdělání lidu, o výnosnosti půdy, o počtu zvířat domácích, plodin a výrobků průmyslových a pod. Za to do učby zeměpisné náleží udaje o plošných rozměrech, obyvatelstvu a jeho hustotě na povrchu zemském v celku, v jednotlivých dílech světa a v jednotlivých státech evropských; ze států mimoevropských buďtež uvedeny, jež pro Evropu mají význačnou důležitost. Pokud se týče obyvatelstva měst evropských, Boettcher žádá, by uvedeno bylo u všech, jež mají více než 10.000 obyvatelův. Z těch měst, jež mají méně než 10.000 obyvatelů, buďtež uvedena pouze místa buď obchodem buď průmyslem buď z jiné příčiny důležitá a netřeba si počet jich obyvatelstva zapamatovati. Při místopisu říše rakousko-uherské bude třeba přihlížeti ku místům, jichž obyvatelstvo přesahuje počtu 20.000, zvláště jsou-li důležitá z ohledu kulturního; při místopisu Čech uvedou se i místa s několika jen tisíci obyvatelův.

Z tohoto hlediska upraveny buďtež statistické přehledy o nejvyšších horstvech zemských, o rozloze důležitých jezer, o délce důležitějších řek a pod. Aby předešlo se libovolnému rozsahu takých statistických přehledů, Boettcher činí vhodný návrh, by totiž vydán byl stručný přehled zeměpisný

statistiky ku potřebě učení školního. Tak by statistika mohla vypuštěna býti z našich učebnic školních; učebnice by tím získaly, ježto byly by daleko déle spůsobilé pro vyučování školní a neměly potřeby nových vydání. Tento přehled statistický byl by zajisté levný, kdyžby tak zařízen byl, že by se mohlo ho potřebovati při každé učebnici ve školách zavedené; a tak upraven by býti musil. Rovněž potřebno by bylo pak nařízení, by jen na př. každého pátého roku vydalo se nové vydání, upravené dle výsledků statistiky nejnovější, jež by zavedlo se současně ve všech školách. Takým způsobem vyhnuli by se učitelé zeměpisu hlavní závadě učby zeměpisné, totiž učiti znova žáky změněným udajům statistickým, což jest skoro větší závadou žactvu než některé nahodilé vybočení z míry předepsané; neboť změny novějšího vydání takého přehledu statistického snáze by sobě žáci zapamatovali znajíce hlavní podstatu jeho, než když s každým novým vydáním učebnice třeba jim učiti se novým udajům. Mimo to by posudky o správnosti a výboru takého přehledu statistického přispěly zajisté ku stále lepšímu jeho upravení, a tak by za spolupůsobení všeho učitelstva získán byl pevný podklad pro vymezení rozsahu, v jakém statistika v učbě zeměpisné by měla míti místo.

Konečně zbývá ještě vyšetřiti, *pokud dějiny zeměpisu* mohou býti *předmětem učby* na školách našich. Boettcher z ohledu k učebnému plánu gymnasií pruských navrhuje naprosto, by dějinám zeměpisu učilo se na gymnasiích. Ale naše instrukce gymnasiijní opáčně sobě vede a doporučuje, by zvláště při dějinách věku nového na stupni vyšším žáci naváděni byli ku přehledu, jak člověk došel známosti povrchu zemského, ježto dějiny zeměpisu úzce souvisí s nejdůležitějšími událostmi dějin světových.

Přehlédneme-li výsledky úvahy v příčině rozsahu, v jakém jednotlivá odvětví zeměpisu do učby škol našich náležejí, můžeme prohlásiti tuto *zásadu*:

Rozsah zeměpisu mathematického na gymnasiích našich učebným plánem zřejmě jest vytčen a přiměřeně dospělosti žákův upraven.

Fysikální zeměpis měl místo na stupni nižším potud, pokud přirozenou osvětluje povahu zemského povrchu; na stupni vyšším úvahy ty buďtež doplněny úvahami z oboru meteorologického a úvahou o zeměpisném rozšíření zvířat a rostlin.

Zeměpis politický jest důležitou částí učby zeměpisné a nemá tudíž zanedbáván býti. Politickému zeměpisu budiž učeno na základě bezpečné známosti přirozené povahy povrchu zemského.

Jest žádoucno, aby pro udaje statistické potud, pokud jsou předmětem učby zeměpisné, sestaven byl zvláštní přehled, jenž by platnost měl pro školy všechny. Přehled ten by musil býti sestaven dle zásad paedagogických, stručně a přesně; nová vydání pořizovala by se vždy po určité době a jen ta by měla platnost, žádná jiná.

Dějepis zeměpisu budiž připojen hlavně ku dějinám věku nového na stupni vyšším.

(Pokračování.)

Slovo o methodickém vyučování jazyku francouzskému.

Píše J. E. Hulakovský.

Jsou-li oprávněny stesky, že vyučování jazyku německému na českých středních školách nenese žádoucího ovoce, totiž potřebné znalosti němčiny v životě praktickém, ještě snad u větší míře platí to o vyučování jazyku francouzskému na českých realkách a na realných gymnasiích.

Arciť dle osnovy organizační a dle daných instrukcí není praktická znalost jazyka francouzského v obchodním, průmyslovém nebo snad i diplomatickém životě konečným a jediným cílem vyučování tomuto jazyku, nýbrž má toliko sloužiti za prostředek formálního vzdělání obecného, jakýmž na gymnasiích jsou řeči klassické a proto také methoda vyučovací jediné tímto určitě vytknutým cílem se řídití musí.

Nicméně jako požadavek učení se řeči živé jest přece jen zcela jiný, než-li při řeči mrtvé, není zajisté neoprávněným požadavkem praktická znalost jazyka francouzského, rovněž řeči živé, nad to i tak eminentně vzdělavací a bohatostí literatury i potřebou společenského styku s národem francouzským v životě uměleckém, obchodním a průmyslovém nad jiné vynikající a proto právem může a smí se od školy očekávati výsledků, které by nejen po theoretické, nýbrž i po stránce praktické požadavku tomu vyhovovaly. A ve věci té zajisté potěšitelná zvlášť v posledních letech u nás i jinde jeví se snaha, aby se patřičné učinily opravy v methodě vyučovací, k čemu sloužiti mají mnohé dobré, na zkušenosti založené návody a dle nich zpracované knihy učebné.

Veškeré tyto dílem navrhované dílem již v učebnicích samých provedené opravy lze shrnouti v tyto kusy:

1. aby se netoliko řeči písemné, nýbrž hlavně řeči živé neboli mluvě samé tak, jak se mluví, vyučovalo nebo — jak říkají — aby se více slovem než písmem, více sluchem než zrakem učilo;
2. aby se tvarosloví skladbě podřídilo nebo aby forma sloužila duchu;
3. aby hlavně četba a z ní vyplývající stránka věcná byla ohniskem veškera vyučování a by byla zřízena tak, aby svou zajímavostí jednak stále vzrůstající chuť k učení při žácích budila, jednak jim ze stále stupňujícího se prospěchu radost působila.

A o těchto věcech budiž mi dovoleno skromné mínění své zde pronésti.

I.

Hlavní vadou jest, že již výslovnosti učívá se na písmeně, tedy hned na řeči písemné. Ne z písmen, nýbrž ze zvuku samého, z řeči živé ať se učí žák vyslovovati. Tomu učí nás sama příroda, neboť dítě neučí se své mateřštině z písma, nýbrž ze zvuků, které plynou z úst mateřských. Tak a nejinak dítí se musí při vyučování řeči cizí, tu žák sebe odrostlejší není leč jako dítě, které se učí mluvit, ovšem zde vědomě, kdežto dítě od matky učí se nevědomě.

První tedy věcí jest, aby učeň napodobil zvuky učícího, tímto napodobením stanou se mu „druhou přirozeností.“ A proto má žák ve škole mnoho a mnoho slyšeti a to, co slyšel, mluvit.

Slyšel-li žák správně a ohlomil-li si správným napodobením a častým opakováním mluvidla tak, že cizí zvuk docela správně pronáseti dovede, pak druhou věcí jest, aby zvuk ten smyslným znamením neboli písmenem označil.

Avšak zvuk nabývá pravé, vlastní ceny své toliko ve slově, tak jako slovo ve větě, smyslně vyjádřené myšlence. Tudíž *výslovnosti učiti se musí ve větách*, protože teprve ve větě se ukazuje, jak jednotlivé zvuky se od slova, ku kterému náležejí, odlučují a k druhému následujícímu se přikloňují. Nebudou snad z počátku věty zajímavé a vybrané, ježto se skládají ze slov zcela různých, jen proto vybraných, že se v nich nacházejí zvuky, jímž se právě učí, ale přece poslouží žáku lépe nežli nejlepší explikace o výslovnosti.

Toto předeslavše přihledněme hned ku stránce praktické.

Učitel chtěje naváděti žáky k výslovnosti, počne zajisté s těmi hláskami, které ve frančtině mají týž zvuk jako v češtině. Sám nejprve slovo předříkává, dává je po sobě opakovati, potom řekne význam slova, vyptává se opět žáků, a sice tak dlouho, až docela správně je vysloviti dovedou. Může také žádati,

aby několik žáků, po případě všickni vyslovili je najednou. Potom napíše je na tabuli, vysvětluje výslovnost, odvozuje pravidlo zvukoslovné a dává je zase opakovati, až je žáci umějí zpaměti.

Na př. vysloví slovo *ville*, opakujte to slovo . . . žáci opakují; slovo *ville* znamená *město*. Řekněte, jak se jmenuje po francouzsku *město*? Žák ten i onen odpovídá: *město* se jmenuje po francouzsku *ville*.

Učitel pokračuje, vysloví slovo *fil*, probírá to slovo týmž způsobem. *Fil* znamená *niť*. Řekněte, jak se jmenuje po francouzsku *niť*? Odpověď: *niť* se jmenuje po francouzsku *fil*. Opakuje: jak se jmenuje *město*? jak *niť*?

Nyní napíše na tabuli slova *ville*, *fil*.

Jak jste vyslovil franc. samohlásku *i*? Odpověď: jako české *i*. Pamatujte si pravidlo: *samohláska i pronáší se jako v češtině*. Opakujte pravidlo.

Učitel pokračuje, předříkává slovo *île*, probírá je zmíněným způsobem, napíše na tabuli, učiní poznámku: znaménko na *i* jmenuje se *circonflexe*; opakujte.

Jak jste pronesl *i*, na němž jest znaménko *circonflexe*? Dlouze. *île* jmenuje se *ostrov*. Opakujte. Z toho plyne pravidlo: *i na němž jest circonflexe pronáší se jako české i*. Opakujte pravidlo.

Povšimněte si, že *ville* a *île* má na konci *e*, které se nevyslovuje, z toho plyne zase pravidlo: *e na konci slova, které nemá žádného znaménka, nevyslovuje se, nebo jest němé*. Opakujte.

Proneste ještě jednou ta slova — co znamenají? — Opakujte pravidlo o *i*, o *î*, o němém *e*.

Tím způsobem probírá *a* ve slovech na př. *camarade*, *malade*, *table*.

Poněvadž užívá franc. členu, jest potřebí hned na počátku seznámiti žáky se členem *le*, *la*. Zvlášť ať dobře pronášejí mužský člen a upozorní se na rozdíl němého *e* a dutého *e* v *le*. Řekne žákům, jakého rodu jest *ville*, *fil* a žák přičiní sám člen: *la ville*, *le fil*.

Na slově *île* ukáže, co jest *apostrophe*. Učitel pronese slovo *île* se členem: *l'île*. Opakujte. Odpověď: *l'île* (*lil*); pak napíše na tabuli a řekne, že *île* jest ženského rodu.

Jak by vlastně mělo býti? *la île*, a však se vynechává před samohláskou a povstane *l'île*, znaménko jmenuje se *apostrophe* = výpustník.

Podobně ukáže na slově *l'ami* = přítel; z toho plyne pravidlo: Člen *le*, *la* před substantivem počínajícím samohláskou vypouští *e*, a a váže člen se substantivem.

Pozorujte, že se v takových substantivech člen vyslovuje s následujícím substantivem jako jedno slovo. Vyslovte: *l'île* (*lil*), *l'ami* (*lami*). Opakujte.

Tak probírá *o*: *la porte* = dvěře, *la parole* = slovo. Podobně *u*: *le mur* = zeď.

Více času a pílě bude potřebovati *é*, *è*. Prozatím může přestati na *le père*, *la mère*, *la vérité*. Opakuje pravidla o *e*.

Samo sebou se rozumí, že učitel může nacvičiti i více vokabulí, avšak příliš mnoho najednou není radno; postačí, umí-li žák 8—10 substantiv. Ale nechť se nikdy necvičí takovými, která v knize nepřicházejí.

Tak snadno a hravě naučí se žák významům, a netřeba doma, leč jich zopakovati a jistě je podrží v paměti tak, že jich více nezapomene.

Avšak brzy by se ta slovíčkářská strava žákům znechutila, kdyby učitel nepřidal do ní trochu chutného koření.

I cvičí nyní ve výslovnosti přisvojovacích náměstek *mon*, *ma* — *tou*, *ta* — *son*, *sa* — *notre*, *notre* — *votre*, *votre* — *leur*, *leur*, a sice ústně i písemně.

Nyní počne cvičení: *le père*, *mon père*, *votre père* a p. a zase naopak česky: otec, váš otec, tvůj otec, jeho otec a p. žáci odpovídají francouzsky.

Učitel pokročí ještě dále, nacvičí některé předložky: *avec* (*c* = *k*), *par* skrze, *od* — *dans* v, *ve* (upozorní, že *s* jest nehlasné) *sur* na — *sans* bez, opět ústně a písemně.

Cvičení: avec le père, avec notre père; par la parole, par votre parole; sur la table, sur notre table; dans l'île, dans leur île a p. Taktéž česky a žáci odpovídají francouzsky. Vše též se píše potom na tabuli a žáci čtou.

Učitel nacvičí třetí osobu pomocného slovesa *est* ústně i písemně, a nyní tvoří se již věty.

Napřed předříkává větu sám, dává ji opakovati, překládati, pak ji rozličně posměňuje, čímž veliká rozmanitost a zajímavost povstává, což žákům velice se líbí a radost jim působí.

Cvičení: le père est dans la ville. — Ton père est dans la ville. — Ton père est dans notre ville. — Le fil est sur la table. — Notre fil est sur la table. — Votre fil est sur la table a p.

Podobně cvičí se v českých větách a žáci odpovídají francouzsky.

Věty, jednu po druhé píše žák na tabuli, pak je jeden nebo více žáků (třeba v jedné lavici) nebo všichni na jednou čtou.

Nyní teprve otevře se kniha, učitel předčítá ještě jednou významy, některý žák po něm a počnou se čísti a překládati věty, které vlastně již žák umí z paměti. Za úlohu domácí uloží učitel tři nebo čtyři věty české přeložiti na jazyk francouzský.

Takým způsobem naučí se žák hned v první hodině, jsa stále udržován v součinnosti, výslovnosti jednoduchých samohlásek, dále pravidlům zvukoslovným, potom významům, dovede tvořiti věty neboli mluvit již po francouzsku, což mu nemalou radost působí a nové chuti k učení dodává.

Druhou hodinu zopakuje se krátce předešlý úkol, probeře se domácí úloha napřed ústně, potom písemně a přikročí se k novému úkolu.

Jako předešlou hodinu probírají se hlásky složené neboli spřežky.

Hlásky, jichž analogie v češtině nemáme, činí poněkud obtíže, ale pomůže si učitel analogií v němčině na př. *feu*, opakujte to slovo. Jak se jmenuje v němčině *slyšeti*? Hören. Pozorujte, že ve slově *feu* nezní *e* jako české *e*, nýbrž jako německé *ö*.

Napiše se na tabuli *feu*; hleďte, zvuk *ö* neoznačuje se ve frančtině jedním písmenem, nýbrž dvěma a sice *eu*.

Podobně se vysvětluje *la soeur*. Z toho plyne pravidlo: *eu*, *oeu* zní jako německé *ö* ve slově *hören*.

Ještě hůře jest, kde ani v němčině analogie není, na př. *oi*. Tu učitel ukáže žákům, jak ústa sestrojiti mají, aby tento zvuk mohli pronést; pak ovšem cvičí na příkladech: *loi*, *moi*, *soi* a p.

Podobně vysvětluje *ay*, *oy*, *uy*. $y = i + i$, tedy $ay = ai + i$ t. j. $e + i = ej$; $ay = ej$.

Velmi snadno naučí se žáci znáti souhlásky němé.

K tomu přibere učitel a vysvětlí třetí osobu slovesa *avoir*: *il a*, *elle a*, řekne, že ve frančtině akkusativ rovná se nominativu, a přibral-li také některá adjektiva, má pak nejrozmanitější cvičení. Cvičí ovšem zase, jako předešle, samými větami.

Vysvětlí-li učitel žákům tázací *qui*, *que*, *où*, může pak se již v této hodině tázati žáků po francouzsku a oni odpovídají taktéž po francouzsku, což jim opět velkou radost působí.

Třetí hodinu probírá učitel nosovky, přibere k tomu singular praesentis sloves na *-er*, a sice nejprve nacvičí osobné náměstky *je*, *tu*, *il*, *elle*, potom předříkává: *je porte*, *tu porte*, *il porte*, *elle porte*, dává opakovati, potom po jednotlivých osobách.

Na tabuli však nepíše, nýbrž ukáže, jak se tvoří kmen *port* — *er*, ukáže přípony 1. — *e*, 2. — *es*, 3. — *e*; a tak žáci dovedou každé sloveso skláněti.

Učitel nacvičí i formu tázací kladnou, a vyloží slovosled při otázce, čím opět nastane přerozmanité cvičení.

Čtvrtou hodinu probírá hlásky změkčené podobným způsobem, jako předešle, napřed ústně, potom písemně. Těmto se čeští žáci velmi snadno

přiučují: ill: fille, famille; ail, aill: travail, bataille; eil, eill, uel: soleil, abeille, orgueil; oeil, euil, euill: oeil, seuil, feuilleter; ouill, ouil: mouiller, grenouil; gn: campagne, digne, règne.

Nacvičí se záporná forma i otázka záporná slovesa a opět se probírá cvičení.

Pátou hodinu probírá se němé a přídušné *h*, potom *m*, *n*, *r*, *l*, která stejně znějí jako v češtině, když nejsou nosovými a změkčenými; *r* není-li zdvojené, kde zní ostře, tedy jednoduché *r* nezní tak ostře, jako v češtině, nýbrž jaksi *rozechvěně*, což se stává, když špičku jazyka na zuby přiložíme vyslovující při tom *r*. Dále probírají se *d*, *t*, *b*, *p*, *f*, které vesměs tak znějí jako v češtině. Po té vyslovnost *ti* v koncovkách: *tial*, *tiel*, *tieux*, *tiaire*, *tium*, *tient*, *tience*; v substantivech na *-atie*, *-étie*, *-itie*, *-otie*, *-utie*; v substantivech na *-tion*; a pak, když před touto koncovkou *s* nebo *x* předchází.

Šestou hodinu nacvičí se hlásky *c*, *g*, *qu*; potom *s*, *ch*, *v*, *x*.

Zvláštní péči věnuje učitel při tvoření vět *vazbě*; není však dobře značovati vazbu polokroužkem, jako v učebnicích bývá; žáci, vlastně oči jejich tomu tak přivyknou, že potom, když znaménka přestanou, nevíží docela. Nejlépe učiti vazbě sluchem a když při četbě opomenou vazby, upozorníme je slovíčkem: *vazba* a hned se opravují.

Každý úkol tvoří pro sebe jaksi malý celek, celé pak hláskosloví zopakuje se ve zvláštním úkolu, kde vyslovnost jednotlivých hlásek a všecka zvukoslovná pravidla aspoň jedním příkladem, t. j. aspoň jednou větou zastoupeny jsou.

Takovým způsobem lze francouzské hláskosloví probrati v 6—8 hodinách, ovšem bez výjimek jako na př. kdy se *s* na konci čte, nebo *ct*, *gt* a *p*., to vše se vysvětlí příležitostně, v mluvě i v četbě.

Pravdou jest, že francština hned z počátku činí žákům obtíže, neb jinak se píše a jinak se vyslovuje, což jest našemu žáku něco zcela nezvyklého a proto nesnadného, jest to právě tvrdý proň oříšek, nečinme mu ho tedy ještě tvrdším, abychom ho neodstrašili, nýbrž učinme mu rozlousknutí co možná nejsnazším, a okusí-li jen jednou jádra chutného — ducha řeči — budme jisti, že více chuti nepozbude.

Prísloví „každý začátek jest těžký“ nesmí zde míti místa, naopak začátek budiž žákům co možná nejsnazším a proto zdržme se všech dlouhých výkladů, všech mnemotechnických pomůcek — tím paměť jen ještě více obtěžujeme — všech transkripcí, vysvětlujeme jen tu, kde vysvětlení nevyhnutelně jest potřeba, učme vyslovnosti na mluvě samé a ne z knihy, nezdržujeme se dlouho při tom písmenkářství, sice žáky omrzíme, a přejdeme rychle ku tvarosloví.

(Pokračování.)

Etymologica.

Podává František Prusík.

1. Lemuzi = oráči.

Jak známo, pocházel kníže Přemysl Stadický z kmene Lemuzův na Bělině. Jmeno *Lemuzi*, sing. *Lemuz*, odvozují od kořene *lem* (pův. *lam*) = *lo-miti*, lámati, stprus. *lin-twei* lámati; přeneseno pak na zaměstnání Slovanům vlastní, totiž na vzdělávání půdy, značí *lem-iti* tolik co *lo-miti* (lámati) půdu, *orati*; příponou *-uzъ* vznikne subst. *lem-uz* = *oráč* (srv. rus. *lěngusъ* = *lenoch*). Týž kořen *lem* máme ve slově *lem-ešъ* (rus. i *lem-echъ*) jež ve všech slovan-ských jazycích znamená *rádlo*, *radlici* neb *krojídlo* (nůž) u pluhu, ukazujíc

jasně k významu kořene tuto stanovenému. Od Slovanův přijali název ten Maďaři (lemes, lemez) a, jak se zdá, i Lotyši (lemesis). — Stupňované *lomiti* značí též orati (tak v charv.), zvláště půdu nevzdělanou, příloh, úlehli, lado, čím subst. *lom* nabylo významu: příloh, úlehle, lada, pak (v charv.): divoké réví, loza; *lomina* = býlí. Od substantiva *lom* se pak tvořila jména osadní: Lom, Lomy, Lomec, Lomek, Lomany, Lomná, Lomnice, Lamnička (srv. Sborník histor. III, 341).

Jest tedy *lemuz* = oráč, a celý kmen pak byl tak nazván, Lemuzi = oráči κατ'ἐξοχήν, patrně od výhradního zaměstnání svého v úrodných krajinách, srv. Rataři (pobaltičtí) = bojovníci a pod. Vším právem tudíž sluje známý vojvoda kmene toho, stav se náčelníkem kmene jiného, po svém původu *Přemysl Lemuz*. Pozdější kronikáři však pojímajíce vlastní už jméno Lemuz za appellativum = oráč, nazývali knížete toho „*Přemysl oráč*“, odkud vznikla báje o jeho původě. Tím se tedy zcela přirozeně vykládá jeho příjímí *oráč* a netřeba zabíhati v combinace mythologické.

2. Navъ = mrtví, inferi.

Původ slova navъ = mrtvý stanovili už jiní jazykozpytci, srv. Mikl. Lex. s. v. navъ, Hattala v Kroku 1865, 166. 211. J. Jireček v Mus. 1863, 16. Fick Vergl. Wörterb. I³, 130. II, 595 odvozuje navъ (mrtvý) od kořene *nu* = obracet, chýliti, kloniti; intrans. klesati. Přechodný význam jest základem lotyš. nāve a stsl. navatъ (Suprasl.) = smrt (t. j. klonící, porážející), nepřechodný pak stsl. navъ = mrtvý (t. j. klesající) a nyti = mdlet, hynouti, chřadnouti.

O původě kmene pochyby tedy není; avšak dosud není objasněno, kterak navъ nabylo významu αἶθης, τάραχος, říše či příbytek mrtvých: to zde chceme vysvětliti.

Bydlo (říše, země) bývá zhusta vyjadřován pluralem neb collectivem jmene obývatelův (Mikl. gr. IV, 45), na př. v Němcích, Uhřích, Vlaších, Židech, Jirchářích, Hadrářích (us. na Plaště o několika vseh, odkud zvláště hadráři přicházejí), do (z) Němec, Uher, Vlach, Židův, Jirchář, Hadrář a p., s čím srv. ἐν ἀνθρώποις na světě (vlastně: v lidech), apud inferos = v bydle mrtvých (vlastně u podzemšťanův); collect. Skythъ Skythie, Rusъ Rusko, čes. Slovač Slovensko a j. Tudíž se říkalo v stsl. plur. vъ navъchъ = v bydle mrtvých (vlastně: v mrtvých), acc. navi neb vъ navi = do bydla mrtvých (v mrtvé), izъ navij = z mrtvých (ab inferis). — V češtině nelze, jak se zdá, plurálu toho doložit, ač by rukopisné *do navi* mohlo býti rovněž plur. *do naví*; ale dokud se nevyskytne v navech, nýbrž pouze *v navi*, dotud jest i *do navi* považovati za *singular*, a sice s *pluralným* významem: a taký mívají do sebe *collectiva* (Mikl. gr. IV, 43). Pokládáme tedy *nav*, *i*, *fem.* za collectivum tvořené od *masc.* navъ jako stsl. čedъ lidé od čedo, dětъ děti od dět-. murъ Mouřeníní od murъ (murinъ), surъ Syrové, svojašъ příbuzní, srb. nekrst nekřtění, rus. Čudъ Čudové, Donъ Danové, Libъ Livonci, Rusъ Rusové, gridъ strážci osobní, běžъ uprchlíci, znatъ známí (Mikl. gr. II, 54--8), čes. Slovač, Slováci, bratrъ (gen. i) bratří, srv. dvorъ dvořané Štít. šach. 47.

Znamená tedy české collectivum *nav*, *i*, *f.* tolik co *mrtví* a v přeneseném smyslu, jako „vstáti z mrtvých“ ab inferis, i *říši* či *bydlo mrtvých*. Má tedy místo: potom Krok jde *do navi* (Dal. 3, 5) zcela přirozeně týž smysl jako stsl. plur. (vъ) navi, totiž: odešel do mrtvých, i vit ad inferos, do říše (bydla) mrtvých, εις αἶθου; ustlav jiným *v navi* bydlo (Alex. Jindř. 266) = stsl. vъ navъchъ, v mrtvých, apud inferos, v říši (příhytku) mrtvých, ἐν αἶθου; z *navi* = stsl. izъ navij, z mrtvých, ab inferis, z říše (bydla) mrtvých, ἐξ αἶθου.

Tím jest zároveň doličeno, že jest u Háj. a Vel. čísti *do navi m.* do návy a v Jung. slov. že jest náva vynechati.

3. Trest, trestati.

Mikl. gr. II, 467. praví o slovesi trestati, tresktati (i pol. tresktać castigare), že jest temné, v Etym. slovníku pak na str. 364. stanoví mu neobyčejný kmen trusk. Avšak důvtipný Jungmann náš prohlédl už dobře, že sloveso to souvisí s třeskám = bijí, tluku, udeřuji, řka s. v. Trestám: tresktám est contractum ex treskotám et hoc intensivum verbi treskám pro třeskám. A tak tomu v základě skutečně jest, jen že jest vycházeti nikoliv od třeskot, nýbrž od *třesket*.

Jak známo tvoří se v slovanštině subst. na -otъ, etъ (-ъtъ, -ьtъ) obyčejně od kořenův zvukotvorných a pod. jako v češt. třepot, skřehot, hřmot, chrapot, tupot, repot, šepot, jekot, bleskot, drnkot, sykot, rachot, tlukot a pod., neb: hřmet Rozk., třepet ŽW. šepet, repet, řehet, v RK. jeket ČV. 197, blskot Jar. 70. drnket 249. syket 250. rachet 251. tluket. Zbih. 34. s gen. šept-u, rept-u, řeht-u atd.

Od kmenův subst. těch tvoří se slovesa významu intensivního příponou a-ti: třepota-ti, skřehotati, řehotati atd., neb šepa-ti, reptati, jektati, kloktati, soptati, řehtati, deptati (z teptati = tuptati, stsl. tьрѣtati, intens. od tupati) a pod.

Podobně se tedy tvoří od kořene *třesk* subst. jednak třeskot, jednak *třesket*; toto má v gen. třeskt-u, od čeho se, jako nezřídka, utvoří nový nom. *třeskt*, a otře-li se ř u výslovnosti v r, povstane *treskt*, s čím srv. ústřety, parez, starec, Kacerov m. ústřety (cf. vstríc), pařez stařec, Kaceřov; konečně se může k vůli pohodlnější výslovnosti k vysouti a vznikne *trest* (srv. netopýr z nekto-).

Od subst. těchto tvoří se opět tak, jako od jiných podobných, intensiva příponou a-ti: *třesktati* ŽW. 6, 2. 38, 12. *tresktati* Hrad. ŽW. a j. (tresktání ŽW. 72, 14), z čeho zase *trestati*.

Význam subst. třesket, třeskt atd. vedle původního zvuk (třesk) napodobujícího jest: udeření, uhození, bití, sloves pak (třesktati atd.): udeřovati, uhozovati, bítí, z čeho se teprve vyvinul pojem kárati (castigare).

4. Lechtati, lektati.

Mikl. v Etym. slov. stanoví českému slovesu tomu dva kmeny: leg, luchta, jež oba jsou nesprávný, neboť vycházeti jest od kořene *lask*, jenž vydá v češtině, jak výše (Trest) ukázáno, příponou et nom. lasket, gen. laskt-u, od jehož kmene *laskt* se tvoří rovněž intensivum na a-ti: *laskta-ti*, pol. łesktać.

Tvar ten se rozštěpí jednak vysutím hlásky k (v. Trest) v *lastati*, lestati a záměnou s v ch: *lechtati* (dial. lochtati Pls. Plz.), pol. łechtać, jednak vysutím s v *laktati*: čes. lektati, pol. łektać, kašub. lekcec.

Jinak se může od kořene *lask* příponou ot trořiti subst. laskot, z něhož vznikne intensivum buď *laskotati*, (kmen tento Mikl. správně uvádí v Etym. slov.): sloven. laskotať, pol. łaskotać, hluž. łaskotać i łoskotać, mrus. łaskotaty i łoskotaty, bělorus. łoskotać, neb *laskotiti* (srv. hřmot-iti): sloven. laskotiť, dluž. łaskošís, vysutím s: mrus. łehofity.

Kořen *lask* spočívá na původním *arsk*, *alsk*, rozšířeném z ars, skrt. arś, ršati strkati, bodati; podružný kořen arsk nabyl odlišného trochu významu, totiž: slabě postrkávati, *lehce se dotýkati*, *drážďiti*, t. j. *lektati*.

5. Lap (adv. i subst.); pol. łapie; stsl. lapъtъ.

V staré češtině jest adv. *lap*, jehož pravý význam chceme tulo určití. Slovo to vzniklo z kořene *arp*,¹⁾ *alp*, jež máme v *skrt*. alp-a malý, nepatrný,

¹⁾ Kořen ten souvisí s *arbh*, skrt. arbha malý, nepatrný; hoch, dítě, arbhaka malý, slabý, nepatrný, skrovný, hubený, mladý, dětinný; hcch, dítě, mládě, pošetilec (t. j.

skrovný, nečetný, slabý, řídký, krátký; alpaka demin. maličký atd.; alpam málo, skrovně; alpakam maloučko, trochu; alpát snadno, lehce (skrovnou námahou); alpena lehký; alpakát za malou chvíli (maličko), za krátko; alpaka bídák, zlosyn (Petrohradský Sanskrit-Wörterbuch); *lit.* alp-nas slabý, mdlý; alp-u, -stu (alp-sti) slábnouti, mdleti, omdleti, nýti, chřadnouti; *řec.* λαπ-αρός tenký, hubený, λαπ-άσσω zřediti; sem tahnu také *pol.* łapie, łopie (dial. wopie) lehce, snadno, rychle, spěšně. Z toho všeho vyplývají českému adv. *lap* významy tyto: *málo, nevalně, rychle, kvapně, náhle, špatně, ledabylo* (tak dobře Výb. I, 1228), *bez rozvahy*. Na př. SV. rkp. SB. 98: Kterýž vede svú věc plaše (t. j. splašeně, prudce, nemírně) ten mi čtvrtýnaste (t. blázen) zdá se: moudrý *ne lap* (ne kvapně, ne bez rozvahy) [koho] slovem viní, všecky skutky z ticha (t. j. zvolna, klidně, s rozvahou) činí. Týž význam má *lap* v Nové Radě Flaškové v. 2001: Uzřě se sám tak vinného, *ne lap* posúdiš jiného, vida do sebe ty viny. Rovněž v Alex. V, 871: jakžto pták některý, jenž sobě nedojme víery, kdyžto sobě ptá pokoje, kde by choval dítky svoje, nesměje *lap* (ledabylo, na zdařbůh, leckdes) hnězda sklásti, boje se všeliké nápasti, aby hnězda víetr nebořil neb se had k dětem nevznořil, letě dlúho v lesi, v poli, až snad někde místo zvolí. — V Leg. Kat. 471. má *ne lap* význam *nemálo, valně, hodně*, ač by i druhý nebyl nemožný: ne ukvapeně, ne bez rozvahy: jáť pak v tom [tu] radu dávaji, aby tu mysl před se měla, neb to tak vysoce vznesla, jakž já po tom *nelap* (t. j. nemálo) toužím.

Téhož původu jest subst. *lap* = člověk ničemný (Ros.), ničema, kterýžto význam dobře přiléhá k původnímu: malý, nepatrný, slabý atd., a netřeba mysliti na odvození z německého Lappe, Laffe, jež ostatek má obyčejné význam: pošetilec, titěra, hlupec. Srv. LKat. 2138: O přehanební chlapi! nedarmo jste sluli *lapi*.

Od téhož kořene odvozeno jest příponou -лѣтъ stsl. lap-лѣтъ něco malého, t. j. kousek, srb. mrus. lapat, p. łapeć, brus. łapoć, r. lapotъ; lit. lopas lata, záplata, cár, lopiti látati, záplatovati; lotyš. lāps; srv. stnd. lappi, ags. a sthnēm, lappa, sthnēm. lappe, uēm. Lappen.

6. Návštěva, vštěviti, navštíeviti.

Mikl. Etym. uvádí navštíeviti pod kořenem vid jako „temné“; než s kořenem tím slova tuto položená nikterak nesouvisí, nýbrž spočívají na subst. *štíe*, *ští* (z *šestíe*) odvozeného od part. perf. pass. šest (šestъ) slovesa *šeř* (*chod-iti*) jako ná-*štíe* (Greg. vchod, přístup, aditus), po-*štíe*, pří-*štíe*, ve-*štíe* (ŽW. introitus, ingressus), vý-*štíe* (ŽW. exitus, egressus. excessus), vze-*štíe* (ŽW. ascensio), zá-*štíe*, ze-*štíe*.

Složí-li *ve-štíe*, s předponou *na*, vydá *na-ve-štíe*, vysutím *e* pak *návštíe*. Od slov těch odvozena jsou příponou -va nová subst. *veště-va*, *vštěva*, *návště-va*, jež se stala základem slovesům *vštěv-iti* (ŽW. vščievil Zach. 78. Bóh vščieví nejednoho; jenž vščievoval tvého hubenství Um. P. 20. 300 v Mus. 1886), *navštíev-iti*, srv. hanba, hanb-iti, pastva, pastv-iti. Ovšem tomu mohlo býti též naopak, že k slovesu *navštíe-v-iti* utvořeno subst. *návštěva* analogií takých slov, jako jsou právě uvedená. — V staré češtině se místo *š* psalo *šč*: navščieviti, jako záščí, příščí m. zášťí, příšťí.

Znamená tedy *vštěva*, *návštěva* vcházení, *vštěviti*, *navštíeviti* vejíti k někomu za určitým účelem; dle analogie pak sloves o podobném významu, jako *nacházeti* (téhož kořene!), *najíti*, *nalézti*, *napadnouti* a pod., nabylo i *vštěviti* a zvláště složené *navštíeviti* (t. j. *vcházeti*, *vejíti* na koho) významu přechodného, spojujíc se s doplňkem accusativním.

pochabý, slabý — rozumem); slov. rabъ (nepatrný, nízký, sluha), robě (malé, dítě); srv. stnd. g-lapi, sthnēm. lapo, lape, něm. Laffe pošetilec, hlupec.

7. Bit, bitovati; bituňk.

Slova ta odvozují od něm. Beute, Beutung, sthněm. biute (Mikl Etym. 13), avšak zcela mylně, neboť bit atd. jsou ryze slovanská, zakládající se na kořeni *bit* dělit. Význam tento odvozují srovnáním se skrt. bhiḍ rozštěpiti, roztrhnouti, roztržiti, rozbiti, *dělit*, bheda rozštěpování, *dělení*, abhedena *nerozdělen* (Petrohr. Sanskrit-Wb.), srv. lat. fid-i (find-o), stud. bīta, goth. beitan, něm. beissen kousati, sthněm. biz (Biss) kousnutí i *kus* (ukousnutá část). Kořen bhiḍ pak není na překážku, bychom slovanštině stanovili kořen bhi, *bit*, ježto společný oběma význam spočívá vlastně v prostém kořeni bhi, jež byl pak rozšířen přitvorkou tu *t* tu *d*, jež bývají obyčejně, ale ne vždy, živly determinujícími; srv. kat padnouti vedle kad cadere, cedere; kvit lesknouti se, jasným býti vedle kvid bēleti se: pat lat. pet-ere vedle pad (pad-nu); skad lat. scand-ere (skákat) vedle skat lat. scat-ere; kart krájeti, řezati vedle skard lámati, skut trásti, líti vedle skud metati (Fick Wb. IV, 76).

Máme pak od kořene *bit* v češtině tato slova: *bit*, u, m. díl, část: který den mají míti bity neb díely své (Hus); odtud odvozeno *bitovati* dělit, rozděleti: bitovati kořisti (dividere spolia) Ben. bibl. = dělit kořisti Br., bitovati plen, statky (v. Jungm. Sl.), bitovati se o lúpež Ben., tím se bitovali (podělili) Háj., rozbitovati (rozdělit) kořist, loupež, díly, koně, stádce, sloven. též rozmarniti, promarniti; rozbitovati se o koně, rozbitný sloven. mrhavý. — Od kořene toho máme též mnoho osobních jmen, od nichž se zase odvozují osadní jména, jež tuto vedle osobních položíme v závorku: Bit (Bítov, Bitovany), Bita (mrus. Bytyńci), Bitek nebo Bítek, Erb. Reg. nedobře Bytěk (Bitkov, Pal. nedobře Bytkov), Bitom = dělící, dělič, t. j. plenu (Bitom, Erb. Reg. šp. Bítom), Bitech (Biteš) Erb. Reg. šp. Bíteš, Bitouch (Bitouchov), Bitata (Bitětice), Bitěd (slovín. Bitez v Gorici = Bitěz, Bitíz vých. od Příbramě), Bitod (Bitozeves).

Ze subst. *bit* konečně vlivem hojných jmen německých na -ung povstalo *bituňk* dělení, zvláště plenu, kořisti, právě jako sklizuňk (sklizeň), šizuňk (šizení), slevuňk (slevení), podarunek (z kmene podarunk-u) Suš. pís. č. 310., bytuněk, ňka (mor.) obydlí; srv. věrduňk, truňk, fedruňk, fasuňk (fasuněk, fasunek Pls.) a pod. Viz mé Příspěvky k nauce o tvoření kmenův 28.

Příspěvky ku kritice textův.

1. Morena iei sipase w noc czrnu. RK. ČV. 236. ¹⁾

Rukopisné sipase jedni píší sipáše (Výb. I, 262), sipáše (Výb. I, 1258), sýpáše (Erb. v Sl. N. s. v. Morana), jiní šípáše (Hankovo vyd. 16) neb sypáše, vykládající oni uspávala, tito vrhala, metala, sypala. Avšak vše ty výrazy jsou zde nemožny, ježto poslední výrazy jsou nehrubě poéticky, sýpáše pak se významem naprosto nehodí na toto místo, nehledě ani k tomu, že by *í* (sípáše) v něm nemohlo obstáti, ježto *ъ* ve *sъpáti* se musí dloužiti v *ý* (sýpati), jako *tъknu* — *týkám*, *mъknu* — *zamýkám*, *sъlati* — *posílám*; nad to sloveso sýpati nestává se zdloužením kmene přechodným (factitivum = uspávati), nýbrž zůstává nepřechodným jako *sъpáti*: sýpati = (u)sýnati, srv. *dъchnu* — *dýchám*, *sъchnu* — *usýchám*.

¹⁾ Cituji podle menšího vydání svého z r. 1886.

Uvážíme-li však, že naše Múra (Morous, koř. mor-iti) není vlastně nic jiného než stará Morana (Mořena) a že se o ní vůbec říká, že lidi, usazující se jim na prsa — sídlo *dechů!* — tíží, tlačí, *dáví* či *duší* (Múrou obtížen jest Kom. jak. 575. Múra ho dáví Us. Dušení člověka ve spaní = múra Wq. 830), nebudeme o tom na rozpacích, že zde *sípati* značí *dáviti* či *dušiti*,¹⁾ s čím srovnaj sipěti (lit. šaipyti) syčeti (což se děje ostrým dechem), slovín. sipiti těžce oddýchat, srb. sipljiv dýchavičný, dušný, sipnja dýchavičnost, dušnost, stsl. osipnati ochraptěti (což je provázeno těžkým dechem); od sipěti (= těžce oddychovati) utvoří se factitivum *sípati*²⁾ působiti někomu těžký dech, *dušiti* (rdousiti, dáviti) ho, srv. hřběti (pohřben býti) — (po)hřebati (hřbiti), lřpěti (lnouti, přilepen býti) — lípati (lepiti), vězeti (upoután býti) — vázati (poutati). Jest tedy verš výše uvedený transkribovati: Mořena jej *sípaše* v noc černú.

2. Na jich vrcholi na vysokéj *zírá* jasné slunečko. RK. ČV. 49 - 50.

Vykladatelé a překladatelé pojímají *zírá* různě: na vrcholu vysokém prozírá (Jir.), auf ihre hohen Gipfel blickt die helle Morgensonne (Svoboda), ihre Gipfel glänzen in dem Morgenstrahl (Thun), na jich wjerchi wusokje hlada jasna slónčičko (J. E. Smolef), na ich wierzchy kończate zsyla słonce oświatę (Luc. Siemiński), na njih verhove, visoke verhove zori jasno sunce (Ign. Běrlíc), na chrebtě u nich vysokom krasno solnyško igraet (N. Berg), in vetta appare il sole mattutino (Fel. Francesconi), on their summits glitt'ring high looks down the sun so bright (A. H. Wratislaw).

Jak patrně, cítili překladatelé místa toho obtíže, s nimiž jim bylo zápasiti, chtěli-li smysl dobře vystihnouti, a proto si všelijak pomáhali, jedni local (na vrcholi) vyjadřující accusativem, jako by zde bylo „na jich vrcholu na vysokú“, což by se ovšem hodilo dobře k pojmu *zírá* ve smyslu hledí: *zíráti* nač (slunce *zírá* na vrchole na vysoké = ozařuje je); Wratislaw zase měl na mysli vazbu: *zíráti* s čeho (dolů) a proto přeložil looks down (shlíží: s jich vrchole vysoké *zírá*), avšak aby nabyl lepšího smyslu, připojil slovo glittering (lesknoucí se vrchole). Než nesmí se pouštěti s mysli, že zde máme local (na otázku *kde?*), což dobře vyjadřuje vlaský a ruský překlad, vole však za *zírá* jiné pojmy (appare objevuje se, igraet pohrává). Nejlépe vyjadřuje smysl Thun (glänzen), ač místo to překládá opisem, čehož nebude potřeby, pojmem-li *zírá* v pravém smyslu, jaký zde má.

Sloveso *zíráti* vzniklo dloužením ze zbrěti, jež spočívá na kořeni ghar hořím, planu, lesknou se, zářím. Z kořene toho vzniklo v slovanštině jednak gor: gor-ěti, hořeti, pláti, jednak zer, zbr: zbr-ěti planouti, lesknouti se (na př. oko: zrak ze zor-kř; pročez zbrěti též = hleděti, patřiti), *zářiti*: a v tom významu nalézáme *zírá* v RK. na místě uvedeném, což se i k smyslu i k vazbě větové (loc. na vrcholi) výborně hodí: na jich vrcholi na vysoké *září* (plane, stkví se) jasné slunečko.

Význam *zářiti*, jež jsme tuto vyvodili slovesu *zíráti* (zřiti), doložíme. V češt. máme téhož významu stejnokořenné: zoře, záře, zářiti; stsl. zbrěti stkvíti se, lesknouti se, zorja, zarja lesk, ozariti ozářiti, slovín. zor lesk, zora zoře, pol. zorza zoře, hluž. zernička jitřenka, dluž. zóra červánky, mrus. zorja hvězda, zarja červánky, rus. vzdralo solnce zazářilo slunce, zoritě zářiti, lesknouti se, zarja červánek, zarevo odlesk, zarnica jitřenka (Venuše); lit. žereti zářiti, lesknouti se, skr. ghr-ni žár, lesk, stir. grian, grith slunce, ags. glī-mo, agl. gleam lesk.

¹⁾ Nejvíce se přiblížil smyslu Luc. Siemiński, jenž překládá: Morena go umarza.

²⁾ Obyčejný nyní význam slova *sípati* (= chraptěti) vznikl bez pochyby zmatkem místo sipěti, srv. stsl. osipnati, bulh. osipna ochraptěti.

3. Rozcepichu RK. Jar. 55. rozcepene 76. rozcepena 256.

Vydavatelé píší slova ta buď rozčep- (Jir., Koř.) neb rozščep- myslíce na obyčejné nyní rozštěp-iti. Než toho netřeba, mámeť téhož kořene skap, skâp (stsl. scěpiti) jiný tvar, jenž vznikl sesutím hlásky s, což se nezřídka naskytuje; tvar ten zní *cěpiti* a nalézá se v stsl., slovín. v témž významu co scěpiti, z něhož vzniklo stčes. ščepiti (srv. sedý — šedý, sěry — šerý, všechъ — všech), štěpiti (roz-, štípati). I v jiných slovanských jazycích začíná slovo to hláskami cě, na př. bulh. cěpja, srb. cěpati štípati, slovín. drevo-cěp nátoň, bulh. cěpenica, srb. cěpanica, mrus. cipalina štěpina (poleno).

Od kořene cěp utvořeno jest subst. cěpъ, t. j. štěpina (srv. mrus. čipok prut t. j. štěpinka), pak kus dřeva (zvláště k mlácení): slovín., bulh., srb. cěp, čes., pol. cep, polab. pl. cěpai, hluž. cypy, dluž. cepy, mrus. čip, rus. cěpъ; odtud stsl. cěpěnъ tuhý, strnulý (pův. dřevěný, zdřevěnělý) a slovesa stsl. ocěpnati stuhnouti, strnouti (pův. zdřevěněti), ocěpěti, ocěpěněti (strachomъ), ocěpati, id., schnouti, cěpěniť se = cěpěněti, bulh. pocěpja se, scěpja se tuhnouti, trnouti, srb. scipati se zamrznouti, rus. cěpeněť stuhnouti, strnouti, čes. scepeněti (scepenati), scípati tuhnouti, pojíti, zhynouti.

Kořen cěp jest tedy v češtině dolíčen, jen že jest otřelý v *cep*, jako v pol. a dluž. (srv. cesta proti stsl. cěsta a p.), pročez jest slova z RKého výše uvedená psáti, jak toho pravopis důsledně šetří: *rozcepichu, rozcepena, rozcepené*.

4. I nesmiechu se bítí v čelo před bohy
ni v súmrky jim dávati jěsti
kamo otčík dáváše krmě bohóm
kamo k niem hlásat chodíváše
posěkachu vše drva
i rozhrušichu vše bohy. RK. Zab. 40—45.

Jde o interpunkci; vydavatelé kladou za v. 41. po jěsti tečku, ostatek po každém verši čárku; jen Hanka v Polygl. klade po jěsti čárku, za v. 42. a 43. pak středníky.

Hanka se aspoň potud více než ostatní přiblížil smyslu, že tahl větu kamo otčík — bohóm k předešlé, k níž nutně patří, za to však zase středníkem odtrhl větu kamo — chodíváše.

K rozhodnutí té neshody prohlédneme-li zevrubněji celý zpěv Zabojuv, seznáme, že vyčítá postupně trojí křivdu nepříteli cizinci: 1. že jim chtěl vyrvati jazyk (cuzími slovy!), 2. že chtěl zvrátiti veškeren domácí řád jejich (v. 31—35) a 3. že zaváděl nové náboženství a jejich vymicoval. Při této nejtěžší, jelikož bohův se týkající křivdě, klade pěvec důraz na oběti v hájích: i vyháně z hájev vše krahuje, a dle toho při slovech: i nesmiechu se bítí v čelo před bohy ni v súmrky jim dávati jěsti — každý pocítuje potřebu, aby bylo udáno místo, kam nesměli dávati či nositi oběti. A toho docílíme tím, když za jěsti položíme čárku (domyslíce si demonstr. *tamo*) a připojíme k té větě obě následující věty počínající relativem *kamo*, načež věta posěkachu atd. sama nabývá významu věty důvodové (posekaliť atd.). Smysl celého místa jest takto přirozenější, než jinou interpunkcí, dle níž zní poslední věty nepřirozeně: kam otčík chodil obětovat, (tam) posekali vše dřeva (stromy).

Jest tedy interpungovati takto:

- I nesmiechu se bítí v čelo před bohy
ni v súmrky jim dávati jěsti,
kamo otčík dáváše krmě bohóm,
kamo k niem hlásat chodíváše:
posěkachu vše drva
i rozhrušichu vše bohy.

Návrh na změnu předepsané osnovy pro jazyk řecký,

jenž vypracován byl na základě elaborátu prof. *Fr. Domorásky* a Dr. *Ed. Kastnera*,
odůvodnil tento na sjezdu professorském asi takto:

III třída: Látky, jak osnova ji navrhuje (pravidelné tvarosloví až po verba na μ) jest příliš mnoho, a sotva lze ji probrati již na gymnasiích pouhých (v 5 hodinách v týdnu), zhola nemožno pak jest to na gymnasiích realních (v 4 hodinách v týdnu) a přece jest souměrný postup na obou ústavech nutný, poněvadž dosti žáků ze třetí třídy realných gymnasií do 4. třídy gymnasií pouhých přestupuje a přestoupiti smí.

V. třída. 1) 3 knihy Iliady sotva lze přičísti, poněvadž formální stránka básní těch žákům na počátku veliké obtíže působí a jen zvolna lze postupovati.

2) Čtení Xenofonta jednou za týden v polouletí druhém žáků pro rhapsodický ráz neprospěje mnoho po stránce věcné, a ve formální příčině dostačí zajisté hodina grammatická, aby žák tvary attické v paměti podržel.

3) Úkol hodiny grammatické vytčen jest v osnově příliš všeobecně a vyučování mohlo by v té příčině s nějakým aspoň zdarem dít se jen tehdy, když by týž učitel zůstal od třídy V. až do VIII. a utvořil si sám osnovu, dle níž by postupoval. Avšak jaký nastal by zmatek, kdyby nastoupil jiný učitel, jenž by dlouho teprv musil pátrati, co předchůdce jeho probíral a co ještě mu zbývá. A tato změna učitelů za poměrů nynějších jest častá, ba často nevyhnutelná.

VI. třída: Výbor z celého díla Herodotova byl by velmi žádoucí, aby žák seznal ráz komposice jeho.

VII. třída: Osnova žádá, aby se četly nejméně 3 řeči Demosthenovy, i jest podstatná obava, že by učitelé zanedbávali nejdokonalejší řeči o věcech cherson. a 3. proti Filippovi pro jich poměrnou rozsáhlost (77 a 76 paragr.) a nestala by stálá četba řečí olynth. α' β' a o míru s dědičnými přípravami a překlady.

VIII. třída. 1) Sofokles položen buď z příčin na snadě jsoucích do 1. polouletí, kde činnost žáků (zvl. v tř. osmé) více jest soustředěna.

2) Z Platona zdají se býti Lysis a Charmides (jež osnova doporučí) pro žáky velmi nesnadny; za to zamlouvá se Protagoras výtečnou úpravou dramatickou a nemá těch chyb, jaké v instrukcích dialogu tomu se vytýkají (nejasnost základní myšlenky a neukončení vědeckého bádání), dále velmi vhodný pro četbu školní jest dialog Menon pro lehkou formu a zajímavý obsah, jenž obráží základní nauky Sokratova učení o ctnosti; konečně hodí se z malých dialogů pro školu výborně Kriton a Ion.

Z těch důvodů se navrhuje, aby osnova vyučování jazyku řeckému na gymnasiích zněla takto:

III. třída. Pravidelné tvarosloví až po verba pura (inclusive).

Pilně dbáno budiž řádné domácí písemné přípravy žáků, zkoušeny budtež nové významy a při překladu z knihy cvičebné již zde při příležitosti poukazováno buď k základním pravidlům skladby jazyka řeckého.

Od 2. polouletí každých 14 dní úkol domácí, každý měsíc 1 školní práce.

IV. třída. Pokračování v pravidelném tvarosloví (verba muta, liquida, verba na μ); slovesa nepravidelná.

Spůsob probírání látky a úkoly jako v tř. III.

V. třída. V prvním polouletí čtena budiž Xenofontova Anabasis aneb výbor ze spisů Xenofontových. V druhém polouletí Homerova Ilias v objemu

as 2 knih se stručným úvodem o básních Homerových. Zvláštnosti nářečí epického probírány buďte jen příležitostně při četbě.

Pilně dbáno budiž řádné domácí písemné přípravy žáků, zkoušeny buďte nové významy a v 2. polouletí kratší vybraná místa z Iliady ukládána žákům nazpaměť.

Jednou za týden 1 hod. grammatiky. Probrána budiž ze skladby nauka o jmeně, zvláště pokud se liší od skladby jazyka latinského; při tom pracována buďte případná cvičení.

Měsíčně 1 úkol buď školní buď domácí.

VI. třída. V 1. polouletí vybrané části z Iliady v objemu as 4—5 knih. V 2. polouletí z Herodota část jednající o válkách řecko-perských aneb vhodný výbor z celého díla Herodotova se stručným úvodem, týkajícím se dějepisectví řeckého.

Týdně 1 hod. grammatiky. Ze skladby nauka o slovese a o částech řeči nesklonných, zvláště pokud se liší od skladby jazyka latinského; při tom pracována buďtež případná cvičení.

Příprava a úkoly jako v tř. V.

VII. třída. V 1. polouletí 2—4 státní řeči Demosthenovy (zvl. olynth α' β' γ' , proti Filippovi α' β' γ' , o míru, o věcech cherson.) se stručným úvodem, týkajícím se řeckého umění řečnického vůbec a doby Demosthenovy zvlášť. V 2. polouletí vybrané části z Homerovy Odysseje v objemu asi 4—5 knih.

Týdně 1 hod. grammatiky. Překládáno budiž z knihy cvičebné, aby se doplnily a upevnily grammatické vědomosti žáků.

Příprava a úkoly jako v tř. V.

VIII. třída. V 1. polouletí čtena budiž 1 tragoedie Sofokleova se stručným úvodem, týkajícím se řeckého umění dramatického a zřízení divadla. V 2. polouletí 2—3 menší rozmluvy Platonovy (Apologie, Kriton, Laches, Euthyfron, Ion) aneb jeden z věčších (Protagoras, Menon) se stručným úvodem, týkajícím se zvláště působení Sokratova a spisů Platonových.

Týdně 1 hod. grammatiky jako v tř. VII., příprava a úkoly jako v tř. V.

Z písní Anakreontských.

Překládá *Albert H. Dohnal*.

XII.¹⁾

(Na Mílka.)

Mně lásky chce se — lásky . . .
Bylť Mílek zval mě k lásce;
však já, zle poradiv se,
se přemluvití nedal.
Tuť on se chopiv luku
a zlaceného toulu,
hned na souboj mě vyzval.
A já, vzav krunýř na se,
jak Achill chráněn zbrojí,
pak štít a dvojí kopí,

jsem s Mílkem potýkal se.
On střílel, já pak prchal.
A když mu došly šípy,
se horšil; pak sám sebe
za střelu na mě vyslal.
A v hloubi srdce mého
se vhroužil a mě schvátil.
I marně třímám štít svůj.
Nač zevně zápasiti,
kdy boj mé projal nitro?

¹⁾ Číslováno veskrze dle Bergka.

XV.

(Na dívku.)

Nuže, malíři, ty slavný,
maluj, malíři, ty slavný
umění rhodského ¹⁾ mistře,
nepřítomnou, jak ti povím.
Maluj moji znejmilejší.
Nejprv maluj vlasy její,
havranní, jak hedbáv hebké;
pak — dokážeš-li to voskem ²⁾ —
naznač též, že páchnou mastí.
Z tváři, cele zobrazené, ³⁾
pod tmavými kadeřemi
čílko sviť ze slonoviny.
Ale mezibrví její
ani neděl ani nespoj:
nechať — zrovna jako u ní —
tajmo v sebe přecházejí
jejích vícek tmavé lemy ⁴⁾ . . .

A to oko ať mi věrně
ze samého zděláš ohně —
jasné, jako Athénino, ⁵⁾
unylé jak Venušino.
Dále nosíček a líčka —
růže slouče v nich a mléko;
maluj rty, jaké má Peitho, ⁶⁾
ku polibku svůdně zvoucí.
Na to pod bradičkou něžnou
kolem úbělové šíje
Milostky ať poletují —
Ostatek jejího tílka.
nachovým mi oděj rouchem;
však ať prosvítají tvary,
trochu zjevující tělo!
Dosti! — Hotovu ji vidím:
maličko a obraz mluví!

XIX.

(Na Mílka.)

Músy spoutaly druhdy
věnci Mílka a pak jej
božské vydaly Kráse.
Tu pak Venuše jme se,
nesouc výkupné za něj,

vazby sprošťovat Mílka.
Byť však sprostili jeho,
Mílek zůstan', kde je,
hotov sloužiti Kráse.

XXXIII.

(Na Mílka.)

Kdys Mílek v růži vonné
se houpající včelky
hned neshlédl a píchnut
jí v palec; sprásknuv ručky,
ach! přebolestně zalkal.
I rozběhl se letem
hned ku Venuši krásné:
„Jest po mně, máti,“ praví,

„jest po mně; ach, já zmírám;
mě ušklo hádě malé
a křídlaté, jež zove
lid selský včelou.“ — Máti
mu odpoví: „Když osten
tě bolí malé včelky,
což ty to bolí teprv,
jež, Mílku, ty jsi zranil!“

¹⁾ Ostrov Rhodos slynil za starodávna výtečným pěstováním umění výtvarných.

²⁾ Malíři tehdejší, barvy vpalující, voskem malovali.

³⁾ T. j. „en profil“.

⁴⁾ T. j.: obojí brvy ať nepozorovaně v sebe splývají.

⁵⁾ Bohyni Athénu básníci staří (Homér) rádi nazývali „jasnookou“

⁶⁾ Peitho = bohyně výmluvnosti.

Ú v a h y.

Julian Schmidt, „Geschichte der Deutschen Litteratur von Leibniz bis auf unsere Zeit“ I. Band (1670—1763) — Berlin, Wilhelm Hertz, 1886.

Spisovatel sám praví ve předmuvě, že dílo pod hořejším názvem vydávané a na pět svazků rozpočtené, zastupovati má a v jedno shrnuje známé jeho spisy starší „Geschichte des geistigen Lebens von Leibniz bis auf Lessings Tod“ o 2 sv., a „Geschichte der Deutschen Litteratur von Lessings Tod bis auf unsere Zeit“ ve 3 sv., a to nejsou pouze novým vydáním, nýbrž prací úplně novou, poněkud i v zásadném směru se lišící. Nebo byla-li starší díla po výtce „kritického rázu“, hodlá spisovatel v díle novém „méně posuzovati nežli vypravovati a líčiti“, hlavní zření obraceje při zjevech literárních k „příčinám a následkům.“ Mlčením hodlá pomíjeti všecku produkci literární, která vynikala jen hojností, nikoli vnitřní cenou, vytýkáje naproti tomu podrobně zjevy, které hloubkou a živou plodností obsahu skutečně působivě zasáhly v rozvoj literatury národní, a všudy jasně rozeznávají hledě i vnější i vnitřní příčiny, které tento rozvoj přispůsobovaly, zejména ideje náboženské a mravní, vlivy politické a zásady vědecké. Po výtce pak filosofii přičítá účinky rozhodující, poněvadž jí nejlépe sluší uvažovati postup a rozvoj vládnoucích v různých dobách myšlenek.

Těmito zásadami se spravuje spisovatel líčí slovesnou činnost svého národa ne pouze s omezeného stanoviska německého, nýbrž jako část obecného evropského ruchu kulturního. Chvály hodno jest, že uznává, kterak v novou literaturu německou působila daleko méně starší činnost domácí, nežli produkce národů sousedních, osvětou dříve vyspělých, totiž Vlachů, Španělův, Angličanův a Francouzů. „Erst an dem Fremden hat sich der deutsche Geist geschult“ (str. 45.).

V úvodu, ve kterém rysy celkovými, jen kontury vytýkajícími, ale přece určitými a jasnými načrtl nákras dob před Leibnizem, právě tuto stránku rozebírá a tu jeví se mu všechna osvěta německá výsledkem duševního ruchu sousedův, ovšem jen sousedův západních, i vytýká, kterak v tomto ruchu vystřídal se vlivy renaissance, reformace, protireformace, gothiky tak řečené i klassicismu. — Že omezil se na západ evropský, že o slovanském východě ničeho neví, že ani o mohutném hnutí husitském, které německou reformaci o sto let předešlo a celou Evropou otrásl, jest sice litovati, ale v německé knize už jaksi samo sebou pochopitelné.

Leibnizem teprve (1646—1716), zdá se Schmidtovi, duch německý, prve byv jen trpně vnímavý, postavil se jako spolu rozhodující činitel v osvětový ruch evropský, a to pod znamením svobodomyšlného protestantismu. Však po celé století sedmnácté přece ještě Němci „k pokročilejší vzdělanosti francouzské chodili do školy a ještě později rozvíjejíce vlastní síly národní znenáhla jen cizí působnost překonávali.“ Není tudy ani za Leibnize ještě hrubě mnoho činnosti literární a Schmidt věren jsa zásadě, že jen o vynikajících, skutečně plodných zjevech chce se rozepisovati, mimo příležitostnou zmínku nic nepovídá o Opitzovi a první škole tak řečené Slezské, a málo jen o Gryphiovi, Lohensteinovi a Weisovi, jakožto prvních zástupců německého dramata, ještě méně o Hofmannswaldauovi, náčelníku školy Slezské druhé. Jest mu obmeziti se po výtce na zápasy moderních názorů filosofických proti staré scholastice, později na krutý boj osvětářství a pietismu, a na samém sklonku jen stol. XVII. zaznamenává pokusy lepší, jež staly se od básníků dvorských tak řečených (Canitze, Bessera, Neukircha), a prvními začátky jakés takés kritiky (Wernicke).

Utěšenější stav nastal smrtí Ludvíka XIV. „Německo začalo se zvedati, nejhorší doba jeho života duševního minula.“ Odtud počíná, stále sice ještě pod vlivy cizími, hlavně francouzskými — kterým i sám Lessing ještě podléhá, naučiv se různému slohu svému od Voltairea! — přece již čilá činnost literární, ze které Schmidt, stále vykládaje účinky poměrů politických a myšlenek náboženských

i filosofických, výborně charakterisuje řadou za sebou význam Güntherův, Brockesův, pak Gottscheda, jakožto zástupce aesthetických zásad francouzských ve sporu se Švýcarskými zastánci anglických názorů, Bodmerem a Breitingrem; pak Hallera, Liscova a Hagedorna. Po té vylíčeno, čím si odporovali a v čem se snášeli přispěvatelé do časopisu Brémského (Rabener, Kästner, Gellert a j.) a škola anakreontikův (Gleim, Ramler, Uz, Kleist). Výtečně pak Schmidt charakterisuje Klopstocka a cenu jeho básní na pravou míru uvádí; pak začátečnou činnost Wielandovu, pokud ještě s Gessnerem byl stoupencem Klopstockovým; na to Lessingovo mládí, Mendelssohna, Kanta a Winckelmannna. Podrobným výpisem, kterak válka sedmiletá vzpružila literární činnost i básnickou i prosaickou, tento I. svazek díla Schmidtova končí.

Dvěma směry novodobní historikové literatury německé větším dílem neubraňují se nadsazování: jednak zvětšující působení protestantismu v rozvoj produkce slovesné, jednak nad míru povyšující zásluhy Pruska a po výtce krále Bedřicha, příjmím Velikého. Poněvadž nepopíratelným jest skutek, že v zemích protestantských byla účast národa v literatuře živější a honositi se může zdárnějšími výsledky, kladou všecko na vrub vyznání náboženského, ač nepředpojatý soudce doznati musí, že v tom byly příčiny také mnohé jiné, s náboženstvím větší i *menší* měrou souvislé. — Co se pak Pruska dotkne, zvykli si literární historikové patrně již předjímati veliké politické úspěchy a rozhodný vliv tohoto státu, ač vlastně teprve v nejnovější době své výše dostoupil, a stopovati jej již v občasích starších, kde ho tak znamenitě zajisté nebylo. Jest to slabost, která zakalila mimo jiné zrak i muže tak na slovo vzatého, jakým byl Wilhelm Scherer, který v genialném jinak díle svém, jež čte se s pravou rozkoší, přece překvapuje čtenáře úsudkem na př. takovýmto o Thümmelovi: „einem Litteraten sechsten oder zehnten Ranges, aber einem gebornen Preussen.“¹⁾

Ani J. Schmidt po názoru našem nevymanil se úplně z této předpojatosti. Však dlužno mu vydati svědectví, že v obou příčinách aspoň snaží se býti objektivním a spravedlivým. Protestantismus jest mu sice také hlavním činitelem duševního života německého, ale nezamlčuje slabé stránky jeho, jakož dočísti se lze na př. na str. 21., 66., 70., 86., 100., 115. a j. Naproti tomu katolicismu všeho záslužného neupírá. Poučná v té věci jest stať o jesuitském řádě na str. 25 seq.

Ve příčině pak krále Bedřicha po stránce politické čteme úsudek, jenž překvapuje spravedlivostí: „Der Entschluss des Königs (Schlesien zu nehmen) war gefasst . . . Die historischen Folgen des Entschlusses waren so gewaltig, dass ihnen gegenüber der moralische Standpunkt klein erscheint. Nimmt man ihn aber ein, so muss man Farbe bekennen. *Würden die Maximen, die den Entschluss vom 27. Okt. bestimmten, allgemein, so hörten Friede und Recht auf Erden auf*“ (str. 208). — Tím více překvapuje, že níže pak, mluvě o válce sedmileté, Schmidt přece napsati mohl: „Der Krieg von 1756 war Friedrich aufgedrängt, er war Nothwehr . . . Durch Friedrichs Sieg wurde die Integrität Deutschlands gewahrt.“

Dodává ovšem: „Durch die Constatierung dieser Thatsache soll kein moralisches Urtheil über Friedrich und Maria Theresia gefällt werden, sie kennzeichnet nur die Lage der Dinge.“ (Str. 314.)

O působení Bedřicha v rozvoj literatury Schmidt cítě dobře, že nepředpojatému soudci těžko bude uvěřiti v jakýkoli jeho vliv příznivý, přičiňuje se všemožně, aby jej důkladně odůvodnil, jednak líčením nepopíratelného rekovství jeho v dobách, kdy ho Nemesis ve válce sedmileté stíhala krutou tísní; jednak tím, že vlastenecká dramata Filotas od Lessinga, Cissides a Paches od Kleista počítá za přímé výsledky obdivu tohoto heroismu; a konečně svědectvími ze spisův a dopisů jeho vrstevníků z různých končin Německa, jako Bodmera, Hirzela, Götha i Göthova otce, Mosera, Winckelmannna, ba i současníků francouzských Voltairea, Diderota, D'Alemberta.

¹⁾ W. Scherer, Gesch. d. D. Litteratur str. 449.

Posléze, aby čtenář nemohl býti na omylu, že Bedřich, působil-li v rozvoj literatury, zajisté působil nejen nevědomky, nýbrž přímo proti své vůli, Schmidt s náležitým důrazem na kolika místech vytýká, že král, sám byv po francouzsku vzdělán, čítal jen francouzské spisy, obcovoal a později si dopisoval nejraději s Voltairem, ovšem po francouzsku, dělal francouzské verše, a literaturou domácí spřima opovrhoval, s domácích spisovatelů nikomu přízně neprojevil, mimo Gottscheda, kterému však po straně se vysmál (srv. str. 303.) a Gellerta, jež milostivě nazval „le plus raisonnable de tous les savants allemands“ (str. 306).

Sloh Schmidtův jest prázděn všeho suchopáru, látka roztržena přehledně, úsudky jsou jasné, vůbec všecko dílo čte se příjemně, a nikdo zajisté knihy neodloží, aby se nepoučil a nezatočil, aby také ostatní svazky brzo dostal do ruky.

V. E. Mourck.

Mluvnice jazyka ruského. Sepsal prof. Dr. Čeněk Šercl. I. díl: Tvarosloví. V Praze 1883, v. 8°. II. a 238. Cena 2 zl. 40 kr. II. a III. díl: Skladba a slovník. V Praze 1884, v. 8°. XXV. a 196. Cena 2 zl. 20 kr.

Proslulý polyglótt Č. Šercl, jenž je nyní professorem na universitě Charvovské, vydal krajanům svým obšírnou mluvnici jazyka ruského, jež za patnáctiletého pobytu na Rusi se všech stránkách zevrubně poznal a v ústrojí jeho důkladně vnikl. Mluvnice jeho jest nejobsáhlejší z mluvnic ruských dosud po česku vydaných; co pak zvláště při ní chvalitebno, jest, že spisovatel znaje ze zkušenosti cenu praktické mluvy, všude toho jest dbalým, aby učeně upozorňoval na tvary a vazby — ovšem jinak správné — jimž mluva konverzační dává přednost před jinými neb jichž vůbec neužívá neb aspoň po řídku (srv. zvláště II, 3. ONH. II, 5. есть a j.). Mluvnici Šerclovu tedy také dle toho sluší posuzovati: jemu jde přede vším o návod, kterak se dosti brze naučiti správně mluvit — ostatní bohatství jazyka pak si učen pilným cvikem osvojí bez obtíží. Pročež při vši soustavnosti spisovatel tu tam v pozadí klade systém vědecký, dává přednost praktické přehlednosti; někde však, jak níže ukážeme, lépe by bylo, přece více dbáti oné stránky.

V obšírném úvodě, jež spisovatel připojil teprve k II. dílu, podává dobrý návod, „jak Čech ruštině se učící... má si počínati, aby, nemaře drahocenného času, v krátké poměrně době seznámil se s hlavními základy jazyka a aby se naučil plynne mluvit rusky“, při čemž my se na základě vlastní zkušenosti snášíme zvláště s tím, co praví spis. na str. XX. o učení se jazykům příbuzným. Před návodem tím pak zmiňuje se spis. dosti zevrubně „o některých důležitých zásadách, týkajících se praktických linguistických studií“, jež doporučujeme zvláště spisovatelům tak zvaných „praktických“ mluvnic, jež bývají na větším díle velmi nepraktické a pravými mučírny ubohých učňův; rovněž by si zásad těch měli povšimnouti i mnozí vydavatelé cvičebných knih jazykův klassických, neboť i zde by neškodilo trochu uskrovniti a mládeže nepřetěžovati. My bychom k návodu toliko to připomněli, že dle zkušeností svých bychom už i 13-ileté učně za schopny uznali, by se s náležitým prospěchem učili cizím jazykům (str. III.). Pomoc řádného učitele (str. V.) jest přece jenom žádoucí k osvojení si správné výslovnosti: není každý učen tak bystrý (spis. soudí zde příliš subjektivně), by pomocí sebe důkladnější transkripce, na přesné fyziologické soustavě osnované (str. II.), dovedl hlásky, zvláště jazyku jeho neobvyklé, správně pronášeti — dostačí tuším upozorniti jen na rus. *ž* a *ы* a na anglické zvuky mnohé. Písemné překlady na jazyk cizí (str. XV.) má spis. „naprosto za zbytečné“; my však jsme přesvědčeni, že jest jich — aspoň na počátek — nutná potřeba, neboť pouhým okem neosvojí si učen přesného pravopisu — o tom jsme příliš dobře poučeni — zvláště v jazycích jako anglickém, abychom zůstali při témž příkladě.

V prvním díle mluvnice zmiňuje se spis. v úvodě o hlavních dialektch ruských, načež zevrubně pojednává o výslovnosti ruských hlásek, jako vůbec přísně stojí po správném vyslovování; promluviv pak dobře o přízvuku i o quantitě na něm závislé a probrav zevrubně sklonbu, časování a nesklonné částky řeči, pře-

cháží ku přízvuku, o němž jedná na str. 151—225. Zdá se to sice příliš obšírně, leč kdo nechce býti slep ku pravdě, že přízvuk teprve dodává pravého a vlastního rázu každému jazyku (viz cizince sebe správněji sice co do mluvnických tvarův mluvícího, ale přízvuk nedobře kladoucího — jak to uráží!) a že jest tedy znalost jeho nadmíru důležitá, nebude se diviti té důkladnosti, s jakou spis. pojednává o něm, zvláště uváží-li se jeho krásná rozmanitost v ruštině (cf. skrt., řečtinu, litevštinu) naproti mrtvé utkvělosti v mnohých jazycích jiných, kterážto rozmanitost však není libovolná, nýbrž hlubší má základy tkvící až v dávných dobách prajazyka indoevropského, jak jsme ukázali na shodě přízvuku číslovky *девятото*¹⁾ s řec. *ἐνενήκοντα*, *navanākata, což výmluvně svědčí o ctihodné starobylosti přízvuku ruského.

V dílu II. po obšírném úvodě už zmíněném pojednává spisovatel o skladbě jazyka ruského, přihlížejce neustále pilně k mluvě konverzační a k praktické potřebě vůbec, již zajisté také obětoval leckdes (na př. O shodě výroku s podmínkem na str. 1—5., o dativě a j.) vědecktější spořádání; k nauce o pádech připojuje, čeho potřebí znáti, o adj., dosti zevrubně o zájmeně, pak důležitější poznámky o číslovkách a slovesích; nauce o předložkách věnuje právem značnou část skladby své (str. 55—88.), ukazuje na hojných praktických příkladech jich užívání. Zmíniv se o příslovkách a spojkách, připojil některé i pro jazyk český důležité poznámky o pořádku slov ve větě. Druhá část tohoto dílu (III. díl) jest věnována četným idiomatickým výrazům, úslovím a pořekadlům ruským, k nimž se druží hojné hovory, v nichž opět dbáno přede vším mluvy konverzační a jež se velmi prospěšně liší od podobných hovorův „duchaplných“ v jiných „praktických“ mluvnicích; na konec podává spis některé ukázky mluvy prostonárodní. Slovník a seznam k syntaxi, jímž se díl ten zavírá, jest velmi zevrubný.

Všechny tuto uvedené dobré vlastnosti mluvnické Šerclovy zvýšeny jsou tím, že všude uvádí hojně příkladův (zvláště z mluvy konverzační), jimiž se mají učnovi objasniti ta která pravidla vazby a pod; takové příklady jsou zvláště tam důležitý, kde se liší jazyk učňův od toho, jemuž se učí, neb kde jde o idiomatismy a o užívání zvláště předložek (II. díl), příslovek a spojek (I. díl).

Aby pak úvaha naše byla úplná, jest nám se zmíniti i o některých kusech, v nichž se nesnášíme se spisovatelem.

Přede vším nám se nelíbí rozdíl písma malého a velkého, jak ho spisovatel užil při transkripci, označuje „neurčité vyslovování“ samohlásek nepřízvučných písmem menším proti přízvukným, jasným a určitým samohláskám; neudáváš spis., proč ještě písmem chce samohlásky ty od sebe rozeznávat, když k tomu dostačí přízvuk sám, ana přízvukná samohláska se prý vysloví „určitě“, nepřízvučná „neurčitě“; oku zajisté písmo takové nelahodí a účelu praktického patrně nemá.

V stati o výslovnosti (I, str. 9—26.), jež mohla v některých částech, zvláště kde se ruština od češtiny neliší (srv. hlavně §. 20 sub 1., *вždyť* *лávка*, *хладкы́*, k zubu se vždy též vyslovuje: *лáfka*, *хлаткы́*, *гзубу*), vypadnouti stručněji, zdá mi se, že spis. místy subjektivněmu soudu trochu více dal místa, než bylo třeba; jako na str. 15: *въ избѣ́* = *vyzibiě*,²⁾ 24: *мяснѣ́къ* = *miesinik*, *шерсть* = *šerisit*, *гости* = *gósiti*; 17: *-ышко* zní prý téměř jako *-uška*; 14: nepřízvučné

¹⁾ Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности. Свaz. XVIII. Nyní se píše *девѣнѣсто* ze snahy přispůsobiti prvou část té číslovky k *дѣвѣть*, ano se я vyslovuje stejně s *е*. Příklady, kde я vzhledem k jiným formám psáno jest místo správného *е*, uvádíme ještě tyto: *имѣнѣны* dle *ѣмя*, *клянѣу* (stsl. *кльнѣ*) dle *клять* (stsl. *кльнѣти*; o vlivě inf. nr ind. srv. *рост-у* m. *род-у* dle *рѣсти* z *род-ти*, *трѣс-у* m. *трѣм-у* dle *трѣс-ти*, stsl. *трѣс-ти*, srv. lat. *trem-o*; opačný vliv zase jeví se v tvarech jako *ймѣ-ти* dle *ймѣ*); ba i s přízvukným я m. *ѣ*: *плѣмянѣникъ* (stsl. *плѣмѣнь-никъ*) dle *плѣмя*, *стрѣмянѣный* (stsl. **стрѣмѣнь-нѣ*) dle *стрѣмя*, *бѣзѣмянѣный* (stsl. *бѣзѣмѣнь-нѣ*), dle *ѣмя*. Srv. též čes. do kořán (-an, m. -en; ѣ = a), *semana* Plz. (m. *semena*), rus. gen. pl. *сѣмянѣ* (vedle *сѣмѣнь* Šercl I, 49). Opačně stává *е* za я: *Вечеслѣвъ*, jiné uvádí Šercl I, str. 18.

²⁾ Z typograf. příčin píšeme nepřízvučné samohlásky týmž písmem jako přízvukné.

-чекъ zní prý čik. Takové až minutiosní postíhání pazvukův, myslíme, že učni neprospěje, neboť kdy by je chtěl napodobovati, snadno věc upříliší a přece výslovnosti zcela správné si neosvojí; kdežto když jen bude vyslovovati hlásky psané správně, bezděky pazvuky ty uchu cvičenému zároveň budou slyšitelné, aniž by se mluvící zvláště namáhal je vysloviti: jeť to neneobyčejný zjev zvláště v těch jazycích, v nichž přízvučná slabika ostatní téměř zcela zatemňuje, že rády vznikají na místech nepřízvučných, zvláště při výslovnosti ne příliš kvapné, pazvuky, jen že nebedlivý pozorovatel si jich nepovšimne, jako v angličtině (na př. hardness) a j., ba i v češtině ve slovech čtvrtěk, zardíti se a pod. slyšeti mezi *č* a *t* a mezi *r* a *i* pazvuk (asi *ь* neb *ъ*); srv. k oněm, zoře, zorá (vyslov: k^ъ-oněm, z^ъ-oře: Archiv f. slav. Phil. II., 708.) s: koněm, zoře (zora). Podobně soudíme, že v -ышко není slyšeti *u*, nýbrž slabší *y*, zvuk to hrdelný, a v -чекъ ne *i*, nýbrž zmoucené *e*, zvuk to neurčitý mezi *e* a *i* (srv. dial. *e* na Plzeňstě, kde na př. slychatí „s panem“ vyslovovati téměř jako „s panym“, leč přece ne čisté *i*) asi jako v angl. koncovém -et (eaglet a p.). Rovněž s takovým zmouceným *e*, zdá nám se, vyslovuje se днѣ, ne však s čistým *i* (dñi: 10.).

Na zmíněném vznikání pazvukův zakládá se tuším zajisté také zvláštní ruský zjev, jenž se obyčejně zove *plnohlasím*. O jeho pravé podstatě se mínění dosud různí; spis. (str. 3.) přidává se k těm, dle nichž „mezi plynými souhláskami (*r* i *l*) a mezi němou souhláskou *po nich* následující vsouvá se samohláska řídící se co do povahy samohláskou předchozí“, na př. lit. varnà, rus. вор-ó-на, čes. vrána; lot. bérze, rus. бер-ě-за, stal. brěza, čes. bříza. My však ze závažných důvodův soudíme naopak, že totiž z prvotného na př. vart (lat. vert-ere) : povstalo v slovanštině *a*) vort, jež utkvělo v polab. a kašub. (Jagić Arch. I, 391. Geitler Fonol.); *b*) přesmykem *a*) jednak vrot (v pol., luž., polab., kašub.; čes. krok, jabloň, dial. sklostiv [stal. chlastъ], stsl., čes., rus., srb. slotá [lit. šaltas, něm. kalt, srv. ohlad]; *β*) jednak zároveň smoucením či dle Mikl. zdloužením *o* v *a*: *c*) vrat (jihoslov., čes.; pol. okrak, rus. bratъ, dratъ); v původním vrot vznikl mezi *v* a *r* pazvuk (podle povahy následující samohlásky) *ъ*; v^ъrot, jenž časem v ruštině zmohutněv spodobil se k následující samohlásce *o*: vorotъ (воротѣ, vorotá). — Na druhé straně oslabilo se prvotní vart v slovanštině ve *a*) vert. přesmykem *b*) vret (stal. вретено, rus. влечъ), zároveň zdloužením *e* v *ě*: *c*) vrět; pazvukem ve vret mezi *v* a *r* v^ъret, oživením *ь* v rušt. v *e*: veret (stsl. pelesъ). Smí-li se tedy už mluvit o vsouvání nějaké hlásky (*o*, *e*), vsouvá se před plynou (*r*, *l*), nikoliv po ní. — K vůli úplnosti chceme i to ještě poznamenati, že se původní vart a podružné vert (lat. vert-o) mohlo oslabiti ve v^ъrt a v^ъrt, z něhož přesmyčkou vr^ъt a vr^ъt (stal.; v češt. *ъ* někdy = *u*: dlúhý, i pol. długi); pazvukem mezi *v* a *r*: v^ъgr^ъt a v^ъbr^ъt, z čehož oživením prvního *ъ* v *o* a *ь* v *e*: vor^ъt, ver^ъt, při čem se v rušt. druhé *ъ* a *ь* z pravidla neudrželo (пóльный, столбъ, долгъ, вертѣтъ) a jen výjimkou *ъ* též oživlo: dial. полонъ (Mikl. Über die Form tr^ъt str. 20.; Gr. I, 23. III², 287.), столобъ, дологъ (Mikl. Gr. III², 288). Při náslovné samohlásce měla se věc takto: prvotné arbh vydá v slovanštině jednak orb jednak erm (*m* = *bh*); z onoho vznikne dle pravidla výše udaného tu rob, robiti; rosti z *ālθ*-, lodě, roz-) tu rab (rabъ, rasti, ladija, raz-); z tohoto pak tu rem (rem^ъslo: Přísp. k nauce o tvoř. kmenův 22) tu řem (rěd^ъkъ). Pazvuk se zde ovšem před plynou ani v rušt. nevyvinul, ana slovanština se, jak známo, štítí samohlásek v násloví. A právě tento poslední zjev hlavně svědčí o pravosti naší hypotese, kdežto dle té, které se i spis. přidržuje, nelze vysvětliti, dle jaké předchozí samohlásky by se byla řídila povaha vsuté za plynou samohlásky.

Neschvalujeme, že spisovatel transkribuje *d* v лошадь (10), мѣдъ (11) písmenem *t*, *t*; *b* ve вообще (12) *p*; *z* v слѣзка *s*; *b* в бечѣвка *f*, *g* в югъ *k* a pod., o čem napsal 22. a 23. celou stať, ač toho zajisté nebylo nutné třeba, ana mluvnice psána je pro Čechy, a při těch se rozumí samo sebou, že jinak vyslovovati nebudou; nejvýše mohl se spis. o zjevu tom zmíniti, ale transkribovati tak neměl, nemá to prospěchu, ba spíše to oko uráží (второй — ftaroj a j.)

jako když vidíme u Němcův psáno Orloff a pod. I to, co praví spis. 23. sub 2. a 3. o spodobování souhlásek, není přece v češtině neobvyčejno; kdo bedlivě poslouchá, slyší zajisté: píščitý, zadní atd., ba utkvělo docela šťastí, štěstí.

Někdy se nám zdá výklad ne zcela přesný, na př. 14: i prý se píše i v náslaví před samohláskou jako v Іюнь, Іюль. Leč i v spřežce ю není samohláskou, nýbrž má platnost souhlásky j (v. Hattala v Mus. 1864, str. 201. 237 a j.). Str. 19. bylo vhodně omeziti výrok „ъ před samohláskou rovná se českému j“, neboť by dle toho, co spis. výše uvádí o přízvučném ě, znělo жильё žiljiò, пьётъ pjiot, льёшь ljioš, rovněž пьяный pjiányj, выюга vjiúga.

Str. 18., §. 12. není rovněž správně: „ъ .. označujíc *tvrdost* předcházející souhlásky“, anoť ж, ш, щ, ч в ножъ, барышъ, плящъ, плачъ nestvrdne vlivem ъ.

Mýlí se spisovatel, an tvrdí na str. 13., že v бѣ, мѣ, дѣ stojí „ѣ na místě etymologicky správného e“, neboť comp. příponu -ѣ jest přesně lišiti od -e, ana má každá svůj zvláštní původ (v. §. 2. ssl. mé rozpravy o comp.) a tudíž i svou oprávněnost, vznikat prvá z -ějъ, neutr. -ěje, druhá však z -jъ, neutr. -je, jehož j působí v předchozích souhláskách změny, o nichž spisovatel mluví v §. 103. Ovšem бѣ stojí místo бѣ (stsl. бѣ) jako české hlubě, hloubě m. hlúbe (Compar. ve slov. str. 11.).

Že by comp. -іѣ (лучшій) bylo „nepochybně vzniklo ze starodávného -eя“ (str. 15.), pochybujeme, soudíce právě naopak (Compar. str. 6.).

V Олександръ, Олексю, Лазоръ (16.) nemíníme, že o stojí pouze za a v nepřízvučné slabice, nýbrž zdá nám se to hotová dialekt. změna hlásky a v o, srv. Ondřej, mor. Oleksa, Oleksovice a pod.; srv. i Hatt. Zvuk, str. 36. a Mikl. Gr. I², 71—2, kde se uvádí mimo jiné i stsl. Lazorъ a z Nestora Oleksandrъ, Odrěнь = Adrianopolis.

Přecházejíce k nauce o částech řeči, chceme především vytknouti, že by si leckdes bylo u vyčítání slov nebo příkladův k vůli lepšímu přehledu přáti lepšího pořádku, na př. v §. 30. bylo slova na -ъ vyčísti s ostatními až na konec; str. 38—9, §. 44. bylo lépe srovnati, stejné k stejnému co do významu; tak въ люди naskytá se zde ve třech příkladech, jež však jsou od sebe jinými odděleny. Zvláště v skladbě při nauce o pádech zásady té ne vždy šetřeno; tak v příkladech neklade se všude stejné k stejnému, čím vzniká místy jakási roztráštěnost, na př. str. 8. příklad 19. меня по кожѣ подираеть jako synonymní měl státi za 5.: обдаётъ холодомъ. Příklady na str. 10. měly býti seřazeny dle pořádku určitého, nejlépe dle pojmův v pravidle na str. 9. uvedených (ač i tu není pořádek zcela přesný, an pojem „bažení“ měl položen býti za „snahu“); ale i ten pořádek, v jakém jsou zde uvedeny, není správný, tak příklad 6. zdola měl býti připojen k př. 9. zd. (желаю). Co platí o příkladech na str. 10., platí i na str. 12. a jinde, kde bude při 2. vydání přesného seřazení třeba, a to hlavně k vůli přehlednosti. Rovněž str. 73, kde 3 příklady k убѣрять roztráštěny jsou na různě.

Při sklonbě subst. zachovává spis. zpravidla jedině správný pořádek, probíraje za masc. neutra a pak teprve feminina; i při zájmenech tak činí, leč ne vždy důsledně, na př. na str. 66. 67. 68. dal se v pl. vzorci svésti starým pořádkem „m. f. n.“ Rovněž 66. uvádí твой, твоя, твоё, 67. (§. 118.) этоъ, эта, это; самъ, самá, само, самъй, самая, самое; одинъ, одна, одно (i 71.); 69. такой, такая, такое; который, -ая, -ое a j. Tak i na str. 203. vyčítá fem. před neutry.

Pády uvádí spis. ve vzorech pořadem obyčejným n., g., d., a., proč ale pak se od toho obyčeje uchýlil, řadě instr. před local, není nám jasno; důslednost by byla vyžadovala opaku.

Str. 37, ř. 5. že by Търка одолѣваетъ znamenalo: Turci přemáhají, nepůjde učni na rozum.

Str. 39, §. 45. Vhodno by bylo bývalo uvést při masc. tvrdých též příklad životného jmene, kde by nebyla na konci hrdelnice, by Čechu, jemuž je mluvnické psána, hned na prvý ráz bil do očí plur. nom. na -ы proti jeho i (дрозды — drozdi); rovněž jeden příklad neživotného jmene k vůli rozdílu v gen. sg. (вѣза —

vozů). Podobně měl se na str. 51. uvésti příklad životných tvrdých k vůli acc. pl. (жѣнѣ = ženy).

Str. 42. Neprávem má spis. prastarý loc. дѡма за gen. (Sitzungsber. d. Wien. Akad. Bd. 83, 412) a str. 43. dativ účelný жеиѣ (= za ženu) za local (Hatt. Mus. 1862, 338. Mikl. Gr. IV, 611.)

Str. 46. Že by plur. na *a*, jichž má i čeština hojnost, byla vlastně hromadná jména fem. sing., sluší pochybovati; srv. Mikl. Gr. III², 292.

Z výrazův a výkladův nepřesných neb ne zcela správných vytknouti chceme tyto:

Str. 45, §. 56. bylo připojiti „obývatele místa kmenem slova vyznačeného“ (гражданинѣ a j.).

Str. 62, §. 103. K slovům „Při tvoření compar.“ sluší dodati „na -e“, ježto se zde nemluví o změně hlásek před *be* (к в ч: бѡиѣи — бѡиѣѣ). Zdá se, že spisovatel skrovněji váží příponu -e než *be*, kládá ji v §. 102. jako něco vedlejšího do závorky, ač přece v rušt. jest její užívání dosti rozsáhlé.

Tamže ad 3). Nikoliv celé „dk, zk mění se v ж“, nýbrž pouze *d* (dle 2.) a *z*, kdežto *k* nepatříc ku kořeni, od něhož jediné se tuto compar. tvoří, se odsouvá; u сладѣиѣ pak, kde se comp. tvoří od kmene, nikoliv od pouhého kořene, přechází *dk* v ш (d v ž, k v č: *dk* v жч, assimilací шч = щ; cf. зч = щ: извѡзчикѣ = извѡщикѣ str. 23, ad. 2). Dle toho tedy sluší opravit pravidlo.

Tamže ad 4. a §. 104. Nač mluvit o „nepravidelnosti“, kde jí opravdu není? Lépe bude roztřídit adj. dle toho, tvoří-li comp. 1) na -e, a tu zase a) od pouhého kořene, odsouvající tedy *k*, *ok*, *n* (выс-ѡиѣи, выше; шир-ѡиѣи, шире; крас-нѣи, краше; позд-нѣи, позже); při čem bude nutno hořejší pravidla o změně hlásek před -e doplniti v ten rozum, že *c* předchází v ш; b) od kmene (лѣгк-иѣи, лѣгче atd.), při čem se doplň hořejší pravidlo tak, že se *k* mění v ч (т před ч se pohltí: тч = ч: корѡтк иѣи, короче) a po retnici že se vsouvá л (srv. str. 114, §. 206.): дешѣвѣи-дешѣвле; 2) na -ѣше od kořene: тѡн-ѣиѣи, тѡньше; глуб-ѡиѣи, глубже s podobným m. глубше, дал-ѣиѣи, дѣльше; рѣн-нѣиѣи, рѣньше; ровнѣж старѣиѣи, старше; слабѣиѣи, слабже m. слабше. Není-li pak dle toho nepravidelnosti v těchto tvarech, tím méně jest v comp. na -ѣ (бѡиѣиѣи: бѡиѣѣѣ; podobně лѡвѣиѣи, дѣиѣиѣи), jež tvoří se od kmenův positivu, patří tudíž do §. 102, kde budiž připojeno, že *k* před -ѣ přechází v ч. Tamže se mohlo dodati, že některé comp. na -ѣ tvoří se od kořenův: рѣн-нѣиѣи, -ѣѣ, дал-ѣиѣи, дѣѣѣ. — Tak-li se věc vysvětlí, zbude mluvit o jakési nepravidelnosti toliko při adj. v §. 104. uvedených na str. 63 (велиѣиѣи atd.).

Str. 63, §. 108. ku „-c v -иѣи“, jež budiž vyňato ze závorky, připoj k vůli zevrubnosti: -ѣше v -ѣиѣи. (Pokračování.)

Hlídka programův.

1. Osady zaniklé a někdy pusté na Opavsku. Podává Vinc. Prasek, 3. program českého nižšího gymnasia v Opavě. 1886.

Práce velmi záslužná a zajímavá, jako jest vystihování jmen osadních vůbec z nejzajímavějších, ale ovšem i z nejtěžších částí jazykozpytu, jenž zde slouží i dějinám v míře spolehlivější než veškery pověsti, které obyčejně vznikají z nepřesného porozumění jmen, srv. Děvín, Praha, Boskovice a p. Spis. vytkl si úkolem sestaviti všecka jména (na Opavště) osad zaniklých a zpytovat osadní jména po stránce pravidelné proměnlivosti, z níž prý lze důležité vývody činiti.

Prvou část rozdělil si spisovatel na tři oddíly: I. Osady zaniklé a záhadné. II. Místní jména zapomenutá. III. Osady dočasně pusté dle zaručených zpráv. K této části dovolujeme si toto poznamenati: Napsdicari (14) jest ovšem zvláštní

zkomolenina, ale zdá mi se, že je to složenina v druhé části z kmene Bzdz-ěti: Bzdzík (srv. Hladík, Zdík), ovšem pořád ještě zůstává koncovka nejasná, dokud se nenajde jiné znění listinné jmene toho. — Lechsdorff považují spíše za Lechov než Leš-dorf, Ji-leš-dorf, ano Lechs jest právě tak gen. jako Bertholdis-dorff. — Že by nebylo „příkladů, aby na místních jmenech německy užívaných česká předložka utkvěla“ (21), jest omyl, na př. ve-Mšeně = Wemschen, ve-Štětí = We-gstädtel, ve-Lhotě = Welhotten, ve-Trstí = Wetterstein a j. — Místo Přeseck (29) piš Přesek, dem. od Přech, jež zase jest původní hypokoristikon od Přemysl, srv. Prokop — Proch, Prošek (Prócha, Průcha), (H)ippolyt — Ypoch, Václav — Vach, Vašek atd. — Něm. Zauditz (32) ukazuje spíše k Súdice (Saudice, Soudice) než k Sudice.

V druhé části spis. uvádí „Osady, na jejichž pustotu někdejší hádati lze z proměny místního jmena.“ Zde se nesnášíme s některými vývody, na př. Požahy (34), přes to, že byly kdysi pustý (32) jako mnohé jiné osady, vykládal bych raději na vypálený les, na němž pak osada založena a nazvána Požaha (srb. Požega), Požahy, jindy Požár, Požarevac (srb. požar = lesní požár), Praha (vypražené místo) a. p. — Rovněž zdobněliny (37) nesvědčí vždy o někdejší pustotě, jako by stály osady takové na místě jiných vyhynulých, neboť někdy jest zdobnělé jméno starší, na př. Chyška (Erb. Reg. I, 170) jest tuším nynější Chyše; ovšem „jako zdobnělina rodinných jmen značí mladého, malého i zdobnělina místních jmen značí novou osadu, potomkyni staré“ (38), avšak jako rodiče, když dostanou potomka, nemusí hned zhynouti, tak zajisté mnohá mateřská osada v bližším dalším sousedství svém zřídívši si novou osadu, potomkyni, nemusila spustnouti, vybýtnouti, nýbrž nezřídka vedle sebe svorně dosud trvají. Tak Draganowa — Drahanówka, Brzežany — Brzežanka, Bielany — Bielanka, Wysoczany — Wysoczanka, Hłyniany — Glinianka, Nahôriany — Nahôrianka, Olszany — Olszanka, čes. Dvořáci — Dvořáčky, Radslavice — Radslavičky, (Mikl. Persn.), Černuc — Černúček (na Roudn. blízko sebe), Semtín — Semtínek, Doudlevice — Doudlebičky, Nučnice — Nučničky (na Lítom. vedle sebe), Luženice — Luženičky (na Klatovště též vedle sebe), Dvorec — Dvoreček (na Hrad. rovněž vedle sebe), Dvorecko a co máme jen v Čechách Lhotek (Lhotka bez epitheta 43, s epithetem 11, Lhotky 2, s epith. 2; srv. Lhotsko 2), o nichž přece nelze souditi, že byly kdysi spustly. Tak i jména jako Mladecko (35, nikoliv z Mladotsko, Mladocko 35. 38), Vyšeccko, Činovsko, Hedeccko nejsou pojmenována po někdejší pustotě, nýbrž značí příslušenství Mládcovo, Vyšatova, Činovo, Hedkovo, jako Hrádeccko, Sedleccko území patřící k Hrádku, Sedlci, srv. rus. masc. Petrovsk, Nikolajevsk a p.

Rovněž *druhotvary* osadních jmen nemusí značiti proměny s dědinou samou (34: „takořka každá třetí osada bývala pustá“), nýbrž vznikají časem z různých příčin, jako to bývá u lidí, jichž jména zvláště v mluvě obecné z pohodlí a pod. nezřídka tak se měnívaly, až i nové jméno utkví a se udržuje (vedle pravého jmene rodového). Tak na př. Veltrusy v Čechách sluly kdysi Velprdy (Erb. Reg. I, 327): příčina změny jmene jest na snadě, i zvoleno místo druhé části původního jmene synonymum (trus, cf. Kott s. v. trousiti), Březi (Sbor hist. III., 281. dosud usit.) — Bříza, Louně — Louny, Manětín — Maňtína (us. z Manětína), Olešek (na Roudn.) — Voleško (dosud us. i něm.), Kočiny, Kopidla, Korýtko (us.) — Kočín, Kopidlo, Korýtko (Pal. Pop.), Pomuky — Nepomuky, Trojerovice — Trojany us., Brno — Brněn (v brněnský: Časop. muz. sp. Olom. 1885, č. 7, str. 145), tak i Mladotice (od Mladoty) — Mladecko (od Mládce; str. 35); někdy změna se stala tím, že místo starého méně už srozumitelného kořene volen podobně znějící, srozumitelnější, třeba měl do sebe jiný význam: Sutice — Sušice (Archaeol. Pam. 1885, 115), Černěves (z Čermněves) — Čermníčeves (Sb. hist. III., 280). Mimo to adj. jako Rokýcký, Vědomský, Krábecký poukazují, že se v době jich vzniku říkalo osadám těm Rokyty (neb Rokyta), Vědomi (pozd. —omy), Krábci (pozd. Krábky) t. j. Vědomové, Krábkové či údové čeledi Vědomovy, Krábkovy: nyní slují osady ty Rokycany, Vědomice, Krábčice; rovněž tak adj. Bechelský svědčí o pův. Bechly, sg. Bechla, odkud nyní Bechlín. Podobně loc. pl. na —ás

poučují nás, že jmena taková nezněla původně na —any; neobjasněný úkaz ten si vysvětlujeme tak, že původně příslušela koncovka —ás, jako koncovka *fem.*, jmenům toho rodu; můžeme slouti osada na př. též jmenem útvaru zemského neb rostlin, na jichž místě byla vystavěna: Glina (čes. Hlína, mrus. Hlynky), pl. Gliny, loc. Glinás; Bříza, pl. Břízy, loc. Březás. Analogií takových jmen pak přenesena jest přípona ta i na jiná osadní, jako Gliňané, Dolané, Lužané, Polané, Břežané, Zahořané: Gliňás, Dolás, Lužás, Polás, Břežás, Zahořás.

Konečně ani druhotvary na —ov, —ovy, —ovice nemívají vždy původ v nějaké násilné změně, jež by byla osadu stihla, neb v roztroušenosti samot po opustnutí (37), nýbrž osady na —ovъ značí původní dědinu zakladatelovu: Radíkov; plural značí lidi jemu patřící (Mikl. Persn. 9), jeho čeledníky: Radíkovy (pův. -ovi) jako Činovy, pl. Dalechowy, Młodzowy, Sobiczewy, Straszewy, Sędowy (srv. Černíny, Zderadiny, Litětiny, Chotěšiny; pak Košíře, čeledníky Košúrovy, jehož dědina slula jinak sg. Košíř), jmena na -ovice pak potomky a později jich osadu: Bohdanovice, pův. -ici, t. j. potomci Bohdanovi (Bohdanici, srv. otcovský vedle otecký): Příčiny pak ku změnám takovýchto osadních jmen mohly zase býti, jak podotčeno, velmi různé, nám nyní na mnoze nezcela vystižné.

Spis. proklouzla některá nedopatření, jako předce (13. 17), teprvé (33), nejprvé (27, srv. nejdříve), jelikož ve smyslu příčinném (14), následující (29. 37) m. tento: následující jest protivou k předchozímu, lat. sequens, sequundus; nepostrádáme (37) m. nepohřešujeme, nejsme bez nich. *Red.*

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

Nařízení ministra kultu a vyučování ze dne 20. listopadu 1886, čís. 23151., ku všem zemským úřadům školním v případě chování stravníkův se strany ředitelův a učitelův veřejných škol středních a paedagogií.

Aby se zabezpečilo zcela nepředpojaté spravování úřadu učitelského na veřejných školách středních a paedagogiích i aby se uchovala vážnost učitelův, již musí neztenčeny požívatí u veřejnosti, má-li se účelu vyučovacího a vychovavacího dosahovati důvěry plnou, společnou soupůsobností školy a domova, vidím se nucena nařízení ministerského výnosu ze dne 8. července 1878, č. 10821, týkajícího se zákazu o chování stravníkův se strany ředitelův a učitelův na veřejných školách středních a paedagogiích, takto změnití a rozšířiti:

Ředitelům jmenovaných učilišť *není vůbec dovoleno* žáky středních škol a paedagogií bráti na stravu a byt.

V místech, v nichž jest několik ústavův udaného druhu, jest učitelům těchto škol zakázáno žáky vlastního ústavu bráti na stravu a byt.

Ostatek zůstávají v platnosti ustanovení dotčeného výnosu ministerského, zvláště vzhledem na vztah dekretu dvorní kanceláře ze dne 23. září 1835. (Polit. sbírka zákonův svaz. 63, str. 359) k případům zmíněným.

Žádám c. k. zemského úřadu školního, aby zařídil, čeho třeba, by toto nařízení došlo provedení nejpozději do počátku škol. roku 1887/88.

Poznámka. Dotčený výnos ministerský ze dne 8. července 1878, č. 10821., zní: S několika stran vznesené dotazy, pokud jest dovoleno, by ředitelé a učitelé veřejných škol středních a paedagogií chovali tak zvané stravníky, přijmely mě, bych vytkl jako pravidlo v příčině záležitosti té, že po rozumu dekretu dvorské kanceláře ze dne 23. září 1835 (Polit. sbírka zákonův svaz. 63, str. 359), republikovaného ministerským nařízením ze dne 5. února 1854, č. 2293., ono vedlejší zaměstnání jen do té míry jest dovoleno, pokud lze zcela nepředpojatě vykonávati povinnosti povolání svého.

Dle toho nelze nikterak dovoliti, by žáci střední školy od ředitele téhož ústavu neb od učitele vyučujícího v té třídě, které přináležejí, bráni byli v opatrování.

Avšak i ubytování žákův u učitele, jenž v jiných třídách udílí vyučování, jeví se vůbec ne nepovážlivým už k vůli možnosti, že tím bude působeno na rozdělení předmětův, i má je tudíž c. k. zemský úřad školní odstraniti ve všech případech, v nichž se může udáti nějaká nepřislusnost.

V příčině provedení tohoto nařízení, žádám c. k. zemského úřadu školního, by zařídil, čeho dále třeba, dle ustanovení uvedeného dekretu dvorské kanceláře.

Knihy approbované:

Vorovka Karel: Čítací kniha pro ústavy učitelské. III. díl. 2. vyd. V Praze 1886. 1. sešit 80 kr. (Výnos minist. ze dne 13. října 1886, č. 19.833.)

Roth Julius: Úvaha o methodě počátečního učení němčině na obecných školách českých. V Praze 1886. 18 kr. (Pro paedagogia. 1. listopadu 1886, č. 21.200.)

Těsnopis český dle soustavy Gabelsbergerovy. Sestaven kommissí I. pražského spolku stenografů Gabelsbergerských. 6. vyd. V Praze 1886. 70 kr.

Pražák Jan Otakar: Česká čítanka těsnopisná pro střední školy. 2. vyd. V Praze 1886. 1 zl. 20 kr. (13. listopadu 1886, č. 20.682.)

Dr. Procházka Matěj: Dějiny zjevení Božího v starém zákoně. V Praze 1887. 1 zl. 40 kr. (20. listopadu 1886, 21.036.)

Literatura.

Z literatury přírodopisné. 1. *Nerosty království českého*. Dle nalezišť sestavil Jos. Klvaňa. V Uh. Hradišti 1886. Nakladatel L. Kráčelík. Cena 1.40. 2. *Vesmír*. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních, ročník XV. Redaktor prof. F. Nekut. Nakladatel dr. A. Frič. 3. *Atlas rostlinstva pro školu a dům*. S 68 kolorovanými tabul. Sepsal dr. J. Velenovský. Nákladem K. Jánského v Táboře. 4. *Naši ptáci* od dr. Fr. Bayera. Nakladatel Tempský v Praze 1886.

1. *Nerosty království českého*, doplněk spisu téhož spisovatele „*nerosty Moravy a Slezska*“ jsou praktickou knihou podávající nám zeměpisné naleziště všech v Čechách zjištěných mineralů v abecedním pořádku lokalit a v II. části abecední seznam mineralů s připojením jich nalezišť. Každému pořadateli sbírek, amatéru, učiteli přírodopisu a vůbec příteli domácí mineralogie jest spis ten pomůckou velevítanou. Více mineralogické charakteristiky jednotlivých druhů bylo by žádoucí.

2. *Vesmír* ukončil zářím XV. ročník svůj. Žádný obor lidského vědění tak rychle nepokračuje v době naší jako vědy přírodní. Jestli již obtížno odborníku udržeti se „au fait“ ve světové literatuře odborné, jest teprve učiteli na střední škole těžko při polymathii s pokroky vědy se jen poněkud obeznámiti. Pro domácí přírodopis Vesmír měl by býti snůškou prací původních a krátkých referátů o spisech namnoze drahých neb cizojazyčných a drobnějších zkušeností. Snahu jest viděti ve Vesmíru upřímnou, kéž soustředí se v něm příspěvky všech českých přírodních. Ročník právě dokončený přináší původní články o lišejnících (od Bayera), o anatomii okružanky, o *Doronium caucasicum* (od A. Křížka), cestopisy, životopisy, nekrolog, zajímavé drobné zprávy a referáty vědecké. Jest jen žádoucí, by časopis se zdokonaloval a rozšiřoval, neb potřebu jeho cítí každý přítel přírodopisu.

3. *Atlas rostlinstva Velenovského* přináší zdařilé tabule kolorované, soustavou přirozenou seřazené, známé již z atlasů jiných, ale vždy ještě k popu-

lárním rostlinopisům nejvhodnější. Text, pokud jej máme před sebou, výborný, jasný, stručný, každému srozumitelný. Již při druhém sešitu nevyhovuje nakladatelstvo slibům v prospektu co do počtu tabul, což doufáme, vysvětlí se během dalšího vydávání.

4. *Naši ptáci* jest české zpracování německého spisu Russova švižné a úhledné, které jest s to vzbuditi lásku ku četbě přírodopisné.

B. Bauše.

Redakci zaslány byly spisy tyto:

a) Z nakladatelstva Fr. Řivnáče:

Děje království Českého. Složil V. Vl. Tomek. 5. poopravené a třemi mapami (s výkladem prof. Kalouska) rozmnožené vydání. V Praze 1885. 8 zl. Výborný spis tento nemá scházeti v knihovně žádného žáka.

Polyglotta Kralodvorského rukopisu. Nové vydání Václava Hanky. V Praze 1876. Sníž. cena 1 zl. 50 kr.

W. Shakespeara a) Kariolanus. b) Julius Caesar (s úvodem od Jak. Malého). Přel. Fr. Doucha. Zvláštní vydání školám středním. V Praze 1880 a) 50 kr., b) 44 kr.

Rozmluvy Čecha s Němcem. Vhodný způsob, aby Čech rychle se naučil jazyku německému. Sestavil Ferd. Schulz. 4. vyd. V Praze 1885. 84 kr.

Vzorná cvičení k rychlému a snadnému naučení se řeči německé. Sepsal Ferd. Schulz. 3. vyd. V Praze 1883. 96 kr.

Zbytky rýmovaných Alexandreid staročeských. Vydali Martin Hattala a Adolf Patera. Díl I. Texty a transkripce. V Praze 1881. 2 zl. Dílo velecenné, v němž se po prvé uvádějí veškerý zbytky stě. Alex. Kéž se brzo dočkáme II. dílu!

Ruská čítanka. Sestavil Konst. Dněprovskij. V Praze 1874. 1 zl. 60 kr.

Rovnice prvního a druhého stupně o jedné, dvou a více neznámých. Pro gymnasia a vyšší školy reálné sepsal Josef Smolík. V Praze 1864. Sníž. cena 70 kr.

b) Z nakladatelstva A. Reinwarta:

Jména rostlin (Vignety) pro herbáře květeny české s názvy českými, latinskými a německými. Dle prof. Dr. Lad. Čelakovského „Prodromu Květeny České“. Upravil Josef Kafka. 2. vyd. V Praze 1886. 60 kr.

c) Z nakladatelstva Bursíka a Kohouta:

Výbor z literatury české. Sestavili: I. díl Josef Grim a Jan Pelikán. 1886. Váz. 1 zl. 15 kr. II. díl Josef Grim 1885. Váz. 1 zl. 30 kr. III. díl Ant. Truhlář 1886. Váz. 2 zl. Všechny tři díly schváleny jsou vys. c. k. ministerstvem vyučování. Jsou to díla celkem velmi dobrá, poskytující hojný a vhodný výběr z nejlepších plodů všech dob, v III. díle i ze spisovatelův, zvláště básníkův, nejnovějších, co jmenovitě sluší s pochvalou uvést. Z Výboru žák může nabyti jasného poznání veškerý literatury české; látka literární jest vhodně methodicky i chronologicky spořádána. Stručné než dosti zevrubné úvody a úvahy při každém období, na něž jsou rozvrženy jednotlivé doby literatury české v souvislosti s politickými dějinami, i při každé památce nebo při každém spisovateli nahradí zvláštní pomocnou knihu o literární historii, zvláště any se při každém spisovateli kromě nejpotřebnějších dat životopisných udávají hlavní jeho díla i zmínka se děje o jeho platnosti, v literatuře naší. Literární historické údaje ty rozmnoženy jsou poukazy dílem k těm článkům, jež se nalézají v užívané ve školách slovesnosti J. Kosinové a Fr. Bartošové, dílem k úplnějším vydáním památek neb děl toho kterého spisovatele. Konečně na svém místě připojeny jsou vhodné poznámky věcné. — Úprava jest úhledná, tisk přiměřeně velký. cena poměrná.

Tu tam bychom si ovšem přáli, aby něco bylo ještě připojeno, tak v III. díle aby se poukazy při jednotlivých spisovatelích tahly i k ostatním čítankám z nižšího gymnasia, kde bývá na př. Heřman z Bubna, Horymířův skok, Vrabec a kůň a j., což jest žákovi užitečnou i zároveň příjemnou rozpomínkou. — V II. díle nemile pohřešujeme nějakého vynatku z výborného naučení Jana z Lobkovic; pak by dobře bylo postavit vedle sebe nějaký článek z Kroniky Konáčovy a poopraveného vydání jejího od D. Adama z Vele-slavína, aby jasně vynikl rozdíl i jazyka i slohu.

Nejvíce výték však máme do I. dílu a to jednak do transkripce jednak do mluvnice, jež sama o sobě jsouc k lepšímu porozumění četby dobrou pomůckou, jako slovníček připojený na konec, není ve všem dosti nestrannou: tak uvádí nemožný v češtině sg. gen. mene (X.), 1 sg. jesum (XXV.), z Ev. sv. Jana, kdežto si odchylných tvarův RKého a RZého tak nevšímá (na př. impf. stáše musí žák považovati za chybu, ano se mu vštěpuje na str. XIX. pouze staniech): není mluvnická část patrně organickým celkem s čítankou, což je velikou vadou. Pročež také není divu, že se sestavovatel mluvnické části dopouští i té hrubé chyby, jaká by se neměla při znalci jazyka nikdy objevovati, totiž že prohlašuje

(VI) comp. na -ějí za nominální, následkem čeho musí žák na př. „Kací z vás mi najplznější“ v Lud. považovati opět za hrubou chybu! Jak jsme na základě etymologických vývodův o comparativech těch dokázali v Osvětě 1886, 606, objevují se zcela správnými (pronomina). — Mimo jiné vytkneme ještě toto: part. praes. pass. není trpím, držím, chodím, an kmen praes. jest trpí atd. (srv. trpí-š) z trpí-e-m, trpii-m, jako volám dle volá-š; někde tvary ty scházejí (V, 2—5, VI a j.). Germanismem jest mluvit o *a*-kmenech (I), *n*-kmenech (VIII.) a p. místo: *a*-ové kmeny neb kmeny na *a*; rovněž němčinou zapáchá: má jistá třída slov také -e, totiž *ta* (sic!) na -c (II). — Dále vytýkáme nevhodnou transkripci, jež se bez vědecké potřeby a *proti všem paedagogickým pravidlům* zavádí do školy, *kam patří fakta, ne problémata!* A že je pravopis ten pro celou dobu starou problematickým, ví každý nepředpojatý; a pak jak to ruší a mate žáka, jenž je zvyklý každé *ě* vyslovovati *je* či *ie*, a nyní vida dušě, vojě snaží se také pronášeti dušje a ještě hůře se tváří při výslovnosti vojie, což se mu ovšem nezdaří, a učitel je nucen stále říkati: zde se *ě* vysloví *e* (jaké podivení žáku!), zde zase obyčejné *ě*, čím se zbytečně maří čas a prospěch z toho nižádný. Rovněž nevhodno: jčšjuť, mezju, Orlicju a p. sňem, něho atd. Est modus in rebus — a proto ponechejme takového pravopisu k diplomaticky věrným opisům památek k účelům vědeckým, o to však ve škole nejde, zde buď ponechán pravopis Šafaříkův, blížíci se nejvíce pravopisu Husovu a našemu novému, i v starém věku, jako se to děje v středním a novém, sice by důslednost vyžadovala zavést kličkované *ě* i do Výboru z obou dob těchto. Sapienti sat!

Dále nechválíme psaní Vletavo, pleky, chlemca, Krekonoši, bred vletoriečných, převěncju m. Vltavo atd.; v RZ *r* místo *ř*: búrja, krivě, seber, sboren (84), zarve a j., vždyť je báseň psána v XIII. století, kde se vyslovovalo *ř* (skládání RZého je v jádře ovšem starší); věčinu (83) m. věcinu (výrok, nález, od věc-eti).

I v textové kritice a literárních výkladech se s leccím nesnášíme, na př. RZ. rozmyslechem (76) (aor. — lichom!) m. rozmysléchem imperf.; iskať 109, m. iskati; RK. Zab. najnížšie 18, 23 m. najnízeje (příp. -ěje, srv. koze m. kozě), jiskrených 20 m. i (j)iskrených, bě se zdiati 31 m. bieše zdiati, piesňu 44 m. piesňú (ty písní, která vychází z hloubi hoře, pješ ze srdce k srdci, t. j. roznécuješ, dojímáš nás), Král m. král (není to Karel, nýbrž Dagobert, srv. Světozor 1886, 330; král je přímětek pozdější, když v Čechách už vládli králové), Králé 106 m. krále (nominalně), koženě 145 m. kožením (tak v RK.), ČVI. na dráhu 128 m. nad drahú (srv. s cesty 116), JB. bubny 45 m. bubni (rány hromné — zvuky hlučné), Lud. múdro 39 m. múdru, Jar. nám milost 206 m. na milost (Osv. 1886, 603), Růže: usvěděvši 5 m. usviedevši (Osv. 1886, 605), a m. j. I interpunkce není leckdes vhodná, na př. Zab. 7: i vzchopi se vzhóru jako jelen m. i vzchopi se vzhóru, jako atd. 38: jiesti. Kamo m jiesti (t. tamo), kamo a j.

Podívem nás jímá, kterak vydavatelé mohou dle Jar. Vlčka prohlašovati epické zpěvy RKého za skladby *umělé!* (str. 9), kdežto přece pouhé přečtení Zaboje a Ctimíra poučí každého o tom, že vznikly hned po boji, tedy v VII. a IX. století. Pak ovšem není divu, že vydavatelé prohlašují (2) RZ. „za nejstarší dosud známou památku národní literatury české z doby předkřesťanské!“ — V písni „Svatý Václave“ nejsou 3 slohy z doby nejstarší, než toliko 2, třetí je pozdější přídavek, jak svědčí rým a assonance i smysl; prosit se v prvých dvou slohách: „Svatý Václave, pros za nás Boha, bychom se dostali do nebes, neboť blaze tomu, kdo tam přijde.“ Co následuje, nesouvisí s tím: „Sv. Václave, pomáhej nám a ochraňuj nás.“ — Boj opěvaný v Zaboji nespadá v jz. Čechy, nýbrž v sz., a sice za Dagoberta k Vogastisburku, což jest, jak dokázal Sedláček (Pam. arch. XII.), Úhošť jz. od Kadaně.

Místo Štáhlav (2) piš Štahlav (kdo stíná hlavy), kde se s později změkčilo k vůli *ť*, srv. šmytec ze smyčec. Místo „sepsání“ (9, ř. 19) piš napsání, ježto sepsání = skládání. Boj se nepopisuje (14, 1) ani cesta do pekel (147 pozn. 6), nýbrž líčí, vylicuje. Str. 146 v pozn. 4. škrtni „pleonasticky“, ježto to jest „omyl“. Místo rozcepiti v slovníku a textu Jar. čti rozcepiť; uný (162) není mladý, nýbrž dobrý, řádný, mohutný, srv. compar. stsl. uněj melior.

To jsou asi nejzávažnější výtky, jaké činíme I. dílu Výboru, jenž nesmí co do správnosti a pečlivosti nic odevzdávati druhým dvěma. I doufáme, že při 2. vydání, jehož Výboru ze srdce přejeme, bude více vzat ohled na školu a její potřeby nežli na liché theorie a problémy, o něž se možno přiti ve spisech vědeckých, nikoli však se nesmějí zanášeti do školy a do knih žáku určených, má-li se dosíci toho, k čemu čelí vyučování literatury české, jemuž se má dostávati všemožné podpory, nikoli zbytečných překážek.

d) Z nakladatelstva Fr. A. Urbánka:

Učebné listy jazyka anglického pro samouky. Sepsal prof. Dr. V. E. Mourek. Dosud 5 sešitův po 50 kr., v předplacení po 40 kr. — Velmi praktická pomůcka, založená na známé methodě Toussaint-Langenscheidtové, ale šetřící všude povahy jazyka českého jak při vysvětlování výslovnosti, tak při výkladech mluvnických, při čem spisovatel máje na zřeteli samouky, jimž jsou učebné listy psány, s dobrým taktem postupuje od snazšího k těžšímu. Výslovnosti jest věnován dosti hojný oddíl, aby se jasně vysvětlily veškeré zvláštnosti mylně kaceřované výslovnosti anglické. K §. 4. bychom dodali, že se pravopis mnohdy zakládá na etymologii, jako daughter a p.; v §. 10. bychom nedopouštěli krátkému *a* výslovnosti *a* místo *ä*, však učící překoná-li větší obtíže při jiných hláskách, překoná

je i zde; v §. 16. a 20. bych dodal, že se *ö* (girl, virgin) vysloví dlouze a jaksi prsním zvukem; §. 27. *u* krátké prsní lze dobře vyvoditi, snažíme-li se vysloviti *bt* jednoslabičně (srv. *kz-tobě*). §. 41. při výslovnosti *th* nesmí býti slyšeti sykvky; ostré *th* naučíme se dobře vysloviti nastrojice ústa na *f* a vyslovíce *t* (thimble), jemné pak nastrojice je na *l* a vyslovíce *t*; str. 44. místo *nju* v continuation bych psal *ñu*, jak se skutečně vyslovuje (pazvukem na *ñju*); §. 51. místo následující čti: tyto. — Doporučíme co nejvřeleji Učebné listy zvláště studujícím středních škol.

Z vesničky Podkrkonošské. Povídka od V. Lužické. V Praze 1886. 50 kr. Hodí se
čákům nižších tříd. Red.

(Pokrač.)

Zprávy zasedací.

Ústřední spolek středních škol českých.

Činnost ústředního spolku středních škol českých v šk. r. 1885-86 byla proti předcházející době značně zvýšena.

Správní výbor, za jehož starostu řádná valná schůze konaná dne 2. dubna 1885 opět zvolila ředitele městské střední školy Pražské p. Martina Pokorného a jehož členy byli pp. řed. K. Doucha, prof. Em. Fait, Fr. Kott, Dr. Mat. Kovář, Dr. J. Metelka, Jos. Pšenička, Václ. Starý, Jos. Svoboda, Jos. Šebesta, ředitel K. Tieftrunk, prof. Jar. Zdeněk, řed. gymn. v Č. Budějovicích Dr. G. Bozděch, řed. gymn. v Litomyšli Fr. Fischer, řed. gymn. v Olomouci V. Kotsmích, ustavil se ve své první schůzi takto:

Za náměstka starostova zvolen zase prof. Fr. Kott, za pokladníka opět prof. V. Starý a za jednatele sup. prof. Em. Fait.

Počet členů, který ke konci předešlého správního roku dostoupil čísla 321, zvýšil se na 388.

Čině dosti přání valné schůze, aby podána byla petice v příčině otázky suplentské ku c. k. ministerstvu kultu a vyučování svěřil výbor zpracování její starostovi, jeho náměstkovi a jednateři, kteří ji vypracovavše již v měsíci květnu do Vídně odeslali.

Poněvadž pense vdov a sirotek po professořích rovněž dosud není tak upravena, jak by bylo žádoucí vůči vdovám po učitelích na obecných a občanských školách, zvolená trojčlenná kommissí skládající se z pp. Jos. Pšeničky, Dra. M. Kováře a P. Hrubého, aby vypracována byla petice nová, jež by se říšské radě předložila.

Za tou příčinou sebrána již potřebná data, jež by žádoucí opravy také číslu odůvodnila.

Správní výbor podal i v tomto roce v čas žádost ku správě české západní dráhy, aby členům spolku ústředního alespoň po dobu prázdnin bylo sníženo jízdné i svoleno, že členové spolku mohou jezdit za jízdné 3. třídy ve vozech 2. třídy a za poloviční ceny tř. 2. ve vozech třídy 3., podají-li k dopravnímu ředitelství žádost, opatřenou legitimací spolkovou. Podobně ku správě paroplavební společnosti po řece Vltavě zaslána žádost, aby i pro letos byly členům spolku poskytnuty výhody, jež jim i dříve byly vyhrazeny; i bylo i tentokráte žádosti laskavě vyhověno. Ježto činnost spolková značně byla rozmnožena, obnovil správní výbor žádost k c. k. místodržitelství, aby směl ze jmění spolkového zakoupiti hektograf, čemuž bylo tentokráte s podotknutím vyhověno, že starosta spolku sám se ručí za všechny oběžníky a listiny, které přístrojem mezi členy se rozšiřují.

Správní výbor vyzval všechny sbory středních škol českých, aby podaly své mínění o jednotné škole střední, a došlo celkem 19 vyjádření, na základě jichž zvolil se p. řed. Pokorný referovati o příštím sjezdě.

Hlavní péče výboru byla v tomto období věnována valnému sjezdu všech učitelů středních škol českých, který o svatodušních svátcích b. r. v Praze po-

řádán. Za tím účelem byly pilné porady konány, aby vše bylo v čas přichystáno a hlavně, aby postaráno bylo o themata, o nichž by se nejenom v plném shromáždění sjezdovém, ale i v jednotlivých odborech rokovalo. Provolání, v němž udáno jest hojně látky k poradě, bylo přichystáno již před vánočními svátky r. 1885 do tisku, ale mimo nadání protáhla se věc, neboť teprve vys. vynesemím veleslavné c. k. zemské rady školní ze dne 26. února 1886 čís. 5379 povoleno pořádati sjezd. Pozvání ku sjezdu rozeslána pokud možno rychle a to nejen jednotlivým sborům všech středních škol českých v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ale i všem časopisům českým pražským i krajinským v zemích koruny české, dále pp. profesorům české filosofické fakulty a techniky, jakož i mnohým poslancům zemským na říšské radě. Pozvání oficiální teprve později vykonána a to pokud možno osobně. S velikou ochotou přijal p. řed. Ond. Franta z Rychnova n. Kněžnou referát o sjezdě „O změnách řádu disciplinárního“ a p. řed. M. Trapl slíbil promluvit při té příležitosti o upravení VIII. třídy dietní. — Zároveň se sjezdem usneseno pořádati i výstavu pomůcek učebních a to v místnostech c. k. vyšších realních škol v Ječné ulici. I k této již všechny přípravné práce dokončeny. Zejména prohlédnuty kabinety ústavů Pražských, aby se stanovilo, které předměty měly by býti k výstavě dopraveny. Aby z venkovských ústavů laciněji mohly býti jednotlivé přístroje neb jiné předměty na výstavu zasílány, žádal výbor c. k. generálního ředitelství rak. drah státních ve Vídni, předsedajícího t. č. správě konferencí ředitelů rak. drah, za snížení dopravní ceny i vyhověno mu v ten způsob, že všechny předměty na zpáteční cestě úplně od poplatku osvobozeny. Podobně žádáno za snížení osobních lístků na všechny dráhy v zemích koruny české i došlo příznivé vyřízení.

Schůzí výborových měl správní výbor 12. Při občasné schůzi svolané dne 2. dubna b. r. v místnostech sv.-Václavské záložny, zahájil p. řed. Doucha rozpravu o tom, měla-li by známka „z pilnosti“ na vysvědčení vynechána býti. Po velmi čilé debatě usneseno, aby se vyčkalo, jak se v této otázce zachová ministerstvo vyučování, poněvadž se chystají i jiné změny. Po té podal jednatel zprávu o přípravách ku sjezdu a výstavě konaných.

Také i v jednotlivých odborech nejvíce času vyplnilo rokování o přípravách sjezdových, jakkoli ovšem i jiné otázky brány byly v úvahu.

Odbor filologický zvolil za svého správce p. řed. Douchu, a když tento se vzdal, prof. Frant. Kotta, jednatelem volen prof. Dr. J. Novák. Jednáno o tom:

1. Měla-li by němčina státi se předmětem povinným.
2. O českém pravopise.
3. O české, latinské a řecké osnově.

(Pokračování.)

Filologický odbor

ve šk. roce 1885/6 měl schůzí osm; do jedné z nich, totiž čtvrté, položené na den 9. prosince 1885, sešel se příliš malý počet členů, a proto s ní sešlo. Přehled jednání v ostatních schůzích jest tento:

I. schůze dne 22. října 1885 (14 členův).

1. Jedná se o tom, co by se mělo z odboru předložiti valnému sjezdu o letnicích; má to býti:

a) z češtiny úplná osnova jazyka českého.

b) z latiny a řečtiny má se probrati celá osnova a změny její dle potřeb gymnasií českých předložiti. Řed. Doucha bere si za úlohu latinu pro nižší gymnasia, prof. Domorázek řečtinu na nižších gymnasiích. Pro latinu a řečtinu na vyšších gymnasiích mají se získati vhodní referenti.

2. Určiti se má rozsah výstavy odboru. Vystaviti se mají školní knihy české od doby nejstarší, a do kommisce pro to zvoleni pp. Žabka, Kacerovský, Truhlář, Sobek.

3. V programu sjezdovém vyžádati se mají asi 2 tiskové archy, poněvadž tu třeba zevrubně vyložiti opravy osnov jazyků klassických a celou osnovu jazyka českého.

4. Má-li se usnesení nějaké státi v opravách českého pravopisu? Třeba, aby byl nějaký sbor sestaven, jenž by o věci rozhodoval. Schůze dovídá se, že pravopisný slovník zemřelého prof. Wenzla vydá prof. Roth. Do té doby, až by tu byl určitý nějaký podklad, má se dle návrhu prof. Prusíka jednání odložit. Návrh, aby se požádal o to obor brusový, který by s přispěním odboru filologického normu stanovil, nedošel schválení, ano k tomu třeba širších studií a podkladu etymologického.

5. Prof. Prusík ukazuje, jaká jest nutná potřeba domácí četby české, pro žáky vyšších tříd; že však není dostatek vhodných a laciných vydání vynikajících plodů krásné literatury české, navrhuje, by se zvolila kommisce, která by důležitou věc tu v pilný potaz vzala, zvláště s nakladateli a některými autory se domluvila a pak výsledek sjezdu předložila. Aby pak mohli do kommisce býti přibráni i někteří údové, kteří dnes právě nejsou přítomni, volba kommisce odložena na příští schůzi.

II. schůze dne 10. listopadu 1885 (13 čl.).

1. Řed. Doucha počíná svůj referát o potřebných změnách osnovy jazyka latinského na nižším gymnasiu. Především se mluví o lat. orthografii, o počátcích grammatiky a přeložení některých částí (grammat.) v jiné třídy; zvláště přimlouvají se mnozí za uskrovnění látky pádové.

2. Do kommisce pro vydávání knih k soukromé četbě české zvoleni pp. J. Grimm, J. Novák, Fr. Prusík, A. Truhlář, J. Vlček, předsedou Fr. Prusík; mají se uraditi o předběžných krocích a návrhy předložit.

III. schůze dne 26. listop. 1885.

1. Pokračuje se v referatu o latině ve tř. I.—IV. Vedle osnovy probírají se také instrukce.

2. Referat o vydávání knih k soukromé četbě české předloží se, až bude jednání zvláště s nakladateli u konce.

Se IV. schůze dne 9. prosince 1885 pro nepatrný počet přítomných sešlo.

V. schůze dne 28. ledna 1886 (7 čl.).

Jednáno o pravopise českém, pokud mu nově vydaný Ukazatel Wenzlův může býti podporou. Ukázáno na některé nedostatky jeho a jak by se jim pomocí mohlo. Též jednáno o způsobu, kterak by lze bylo provésti revisi školních knih vys. c. k. ministerstvem nařízenou.

VI. schůze dne 24. února 1886 (9 čl.).

Prof. Fr. Domorázek promlouvá o osnově a instrukcích jazyka řeckého nově předepsaných pro nižší gymnasia, kde hlavní důraz se klade na nestejně rozvržení látky pro III. a IV. třídu. Příliš mnoho látky určeno třídě III.

VII. schůze dne 17. března 1886 (14 čl.).

Prof. Dr. Ed. Kastner přednáší o nedostacích osnovy a instrukcí řečtiny na vyšších gymn. V instrukcích jeví se mnohé nedostatky hlavně v tom, že se mnoho nechává temného, zvláště co do grammatiky na vyšš. gymn., konečně jest odpor mezi osnovou a instrukcí. Rozebírají se pak věci ty jednotlivě, čemu se má učiti v grammatice a četbě.

VIII. schůze dne 31. března 1886 (8 čl.).

Přednáška prof. Dra. Petra Durdíka o nedostacích osnovy a instrukcí pro jazyk latinský na vyšších gymn. Ukazuje se na nesnáze při současném čtení dvou klasiků; neshody jsou ve věcech týkajících se domácí četby; také o vokabulářích nelze souditi prospěšně; rovněž cvičení v lat. mluvení ubíralo by mnoho času. Též při jednotlivých auktorech žádá se příliš mnoho. Z Livia dostačila by jedna kniha, spíše pozdější některá nežli I. Pro Ovidia bylo by třeba nového výboru. Caesarova válka občanská mohla by se vynechat. V VII. tř. bylo by snad dobře z Cicerona mimo spis filosof. čísti buď jednu delší neb 2 kratší řeči. Rhetorické řeči lépe by bylo vynechat. Vergil ať se čte v VII. v 1. pololetí, rovněž v VIII. Horatius. Z Tacita nebudiž pro česká gymn. výslovně uvedena Germania, budiž však navrácen Agricola. V grammatice budiž dovoleno školní úlohu pracovati v hodině četby.

Ve šk. roce 1886/7 konány dosud 2 schůze.

I. schůze dne 29. října 1886 (8 čl.).

1. Volba správce a jednatele odboru na příští rok školní odložena k valnější schůzi členův.

2. Podává se zpráva o jednání kommisie na vydávání dobrých knih českých; kommisie usnesla se o podmínkách a předložila je některým knihkupcům, ale nepovedlo se jí posud nalézt nakladatele, jenž by věc přijal. Připomíná se, že by snad prozatím postačilo ve schůzích upozorňovati na nově vyšlé dobré knihy, pokud by nebylo vlastních, zatím však vyzvati kollegy k hojnému účastenství u sepisování a vydávání jich. Proneseno přání, aby spolek sám ve vydávání knih takových se uvažal, i myslí se, že by dostačilo asi měsíčně jedno číslo. — Pro pokročilost času odkládá se další jednání na schůzi budoucí.

II. schůze dne 12. listopadu 1886. (16 čl.).

1. Jednáno o otázce odboru zeměpisného, kterak na mapě mocnářství rakousko-uherského, pro střední školy určené, psáti místní jména jinojazyčná, zda pravopisem původním či českou transkripcí. Prof. Zdeněk, jakožto zástupce odboru zeměpisného, vyložil, v jakém asi rozměru odbor zeměpisný pomoci odboru filologického si přeje, načež rozprédla se o věci té debatta. Celkem srovnávají se řečníci v tom, že třeba šetřiti pravopisu původního, že však nelze měniti jmen některých, která se už v češtině ustálila i co do jazyka (Pešť, Budín, Vídeň, Záhřeb a p.) i co do pravopisu (Lvov m. Lwów a p.). Konečně zvoleni do kommisie, která by zároveň se členy odboru zeměpisného o věci té v jednotlivostech rozhodovala a jen v záhadných případech rozhodnutí celého odboru si vyžádala, prof. Dr. Petr Durdík, Fait, Hulakovský, Hylmar, Vlček a musejní úředník p. Legoj, jimž dána zároveň plná moc, by dle potřeby jinými členy rozšířili kruh svůj.

2. Správcem odboru zvolen jest opět prof. Kott, jednatelem prof. Jan Placek, an předešlý jednatel prof. Novák pro churavost a jiné práce nemůže přijati opětne volby.

3. Přikročeno k debattě o vydávání dobrých knih pro mládež studující. Prof. Prusík jako předseda komitétu podával zprávu o jednání ve příčině té předsevzatém a o obtížích, jež podniku podobnému v cestě stojí. Shledáno, že jakýsi kanon klassických spisů českých, jichž známostí každému žáku při odchodu ze školy střední po případě vykáhati by se bylo, nebude asi lze pro obtíže různé ve sbírce vydati; uznáváno však všeobecně, že by odbor přece přičiniti se měl o opatřování dobré četby pro žáky škol středních. Řed. Tieftrunk navrhuje, aby se vzalo v úvahu, nebylo-li by možno vydávati četné články poučné a zábavné, od profesorů škol středních sepsané a po časopisech roztroušené, ve vydání souborném; řed. Doucha klade váhu na to, aby jednotlivé spisy nebyly vydávány jako knihy samostatné, nýbrž jako díly sbírky, ježto tím způsobem spíše odběratelé na další dobu se udrží. K dalšímu jednání o tom jakož i o jiných krocích, jak dobrá četba mládeži by se zaopatřila, zvolena kommisie, jejíž členy jsou prof. Dr. Petr Durdík, Hulakovský, Kaňka, Ig. Mašek, Dr. J. Novák, Fr. Prusík, řed. Tieftrunk. Zároveň kommissi této uloženo, aby k účastenství v poradách svých vyzvala knihovníky všech středních škol zdejších a ježto někteří členové kommisie této jinými neodkladnými pracemi až do vánoc jsou zaneseni, svoleno, aby kommisie činnost svou započíti mohla až v měsíci lednu.

Kreslířský odbor.

Máme za to, že se četným kollegům, zejména na venkově, zavděčíme, když zprávám o činnosti *kreslířského odboru* v poslední době předešleme byť jen krátkou zprávu o činnosti tohoto odboru od jeho založení až do poslední doby.

Odbor kreslířský započal na podzim r. 1884 činnost svou projednáváním osnovy a instrukce pro kreslení na školách středních.

Poněvadž do těchto škol vstupuje mnoho žáků ze škol občanských, usneseno, pozvati do schůze i učitele kreslení na těchto školách, aby účastnili se porad o tom, kterak činiti, aby na všech školách jedním směrem se pracovalo.

V následující schůzi za přítomnosti četných hostí přijat z téhož důvodu návrh, aby se pozvali ke schůzím i učitelé škol obecných.

Ve schůzích takto rozšířených stanovena *hlavní zásada*, aby se při učení kreslení na školách *všech* kategorií pamatovalo sice vždy na cvik oka a ruky, aby však *hlavním* úkolem bylo *šlechtění krasocitu*.

V učebných osnovách všech druhů škol shledává se, že i v nich kladě se váha na třibení vkusu, avšak teprve ve *druhé* řadě, a že předepsané učivo jen do jisté míry tomuto požadavku vyhovuje; že zvláště na vyšším oddělení škol středních patrný jsou veliké mezery.

Aby rozsáhlý material lépe bylo možno spracovati, zvoleni byli referenti, kteří by ve příštích schůzích probrali učivo v jednotlivých školách a patřičné návrhy na opravu přednesli.

Od rozboru učiva škol obecných a občanských bylo však později upuštěno, když se shromáždění dostalo poučení, že toho času právě zadány c. k. zemské šk. radě v Praze návrhy nových vyučovacích osnov pro školy ob. a obč., že by rokováni nebylo tudíž na čase, ano se vyřízení těchto návrhů v brzkou očekávalo.

Přistoupilo se tedy k rozboru učiva *škol středních*, což přiděleno bylo prof. J. Škodovi z Karlína. Prof. Škoda ve svém referátu navrhoval, aby se učivo rozdělilo *určitě na jednotlivé třídy (ne stupně)*, a to takto:

A. Kreslení ornamentálné.

I. tř. Ornament geometrický, přímočárný i křivočárný.

II. tř. Ornam. plochý. Přípravou k němu považují se a) různé křivky (hlavně čáry vlnité, lodyhy, závitnice, úponky), pak b) listy a květy stilisované; z prvkův těch skládá se na to c) jednoduchý ornament rostlinný, plochý.

III. tř. Tvary složitějších listů a květů (révy vinné, akantu), nejdůležitější tvary ornamentů plochých (obruby, kyma, palmety řec., pompej. a renaiss.). — Při tom se pracuje jen dle vzorů na tabuli kreslených.

IV. tř. Ornament dle předloh polychromovaných i dle plastických modelů rozličných slohů.

Ve vyšším oddělení poskytuje se žákům příležitost, aby se cvičili, a to ve třídě

V. ponejvíce v ornam. řeckém a římském; ve třídě

VI. v ornam. středověkém; ve tř.

VII. v ornam. renaissančním. V každé třídě budtež konána občasná cvičení z paměti.

B. O učení perspektivnému kreslení navrhováno, aby počátek položen byl buď až do třídy III. aneb obmezil se ve tř. II. jen na model tak zvaného kříže, čtverce a krychle.

Ve III. tř. přijde na řadu krychle, jehlanec, šestiúhelník, hranol šestiboký, kruh, válec, kužel a koule. — Ve IV. tř. skupení geometr. těles a jednod. tvary architektonické. Ve tř. V., VI. a VII. cvičení dle těžkých modelů architekton. i dle skupin.

V každé třídě provádějte se přiměřená cvičení z paměti a z domyslu, zvlášť pak na vyšším oddělení ve způsobu náčrtků.

C. Kreslení figuralní. Ve tř. V.: Kreslení kontur hlav dle tabule neb tabulových předloh. Ve tř. VI.: Kontury hlav dle modelů, stínování dle předloh. Ve tř. VII.: Kresba stínované hlavy dle modelu (antiky). (Pokračování.)

Seznam přednášek v král. učené společnosti.

A. Třída pro filosofii, dějepis a filologii.

Dne 19. října 1885. Konstant. Jireček: O poměrech Dubrovčanů k říši srbské za cáře Uroše a krále Vlkasina (1355—1371).

Dne 26. října. F. Tadra: O kancléři císaře Karla IV. Janovi ze Středy.

Dne 9. listopadu. J. Kalousek: O dvou bullách daných do Kutné Hory v letech 1401. a 1403.

Dne 23. listopadu. Fr. Prusík: Etymologie řeckého *ἐννέα*, *ἐννάκις*, *ἐννέηκοντα*, *ἐνατος*. — Z navani (skrt. navaṇ) vyvinulo se řec. *νεFενι*; přechodem v *a*-ové kmeny *νεFενι-α* neb otřením i koncového *νεFεν-α*; přesmykem *ν* a *F* povstalo *Fενερία*, oslabením i v *ε*: *Fενερέα*, vysutím středního *ε*: *Fενρέα*, *ἐννέα*; neb zase *Fενερά*, vysutím druhého *ε*: *Fενρά*, *ἐννά-κις*. Udrží-li se v neutru *â*, vznikne z navanâ: *νεFενή*, *Fενερή*, *ἐννέη-κοντα*, homer. *ἐννέη-κοντα*, rus. devenó-sbto (špatně devjanó-sbto) m. nevenó-sbto. Řadové navatas vydalo *νέFατος*, *Fένατος*, *ἐνατος*, hom. *ἐνατος*.

Alfr. Ludwig: 1. O slově *crēdere* a podobně složených slovesech latinských. 2. O medialních tvarech indoevropských. — Tvary slovesné na -do (dere, didi, ditum) mají podružné na -dio, -duo: con-do, con-dio; ausi-dio (aui-, au-) = auri do; cre-do, concre-duo, creduam; ad-do, duim (dem), adduim, addues, per-duim, produit; *έσ-θω* (*έδ-*), *έσ-θλω*. V lit. *dè-du*, *dū-du* (z *dau-du*), slov. *de-di-a* (dedja, deždja); v lit. a slov. jest reduplikace intenzivní: *da-d(i)-m̃s* (*da-di-nt̃s*, *dadet̃s*), jež povstalo z *dau-dam̃s*, *dav-dam̃s*, *da-dam̃s*.¹⁾

Dne 7. prosince. J. Durdík: O pořadí nauk filosofických dle složitosti látky.

J. Emler: Dva nekrology Krumlovské.

Dne 21. prosince. A. Zucker: Příspěvek k nauce o vývoji trestního řízení francouzského.

Dne 11. ledna 1886. A. Zucker: Dokončení.

Ant. Rybička: Životopis humanisty ze XVII. století, M. Faberia.

Dne 25. ledna: M. Hattala: Výklad slova *pavla* u Dalimila 92, 51. Neplach, jenž napodobil Dalimila, překládá místo to slovy: *sanguine* se rubricaturum; jest tedy *pavla* purpur, šarlat, nach, metafor. *krev*. Srv. rúcho pavlačité, pavlačné = vestis purpurea; pol. *pawłoka* purpura. Cf. *Červená* (t. j. krev) mu naskočila. Dle Tomk. Děj. Prahy připomíná se r. 1250 za Václava I. Petřín jako popraviště. Ostatek viz Mus. 1886, 444.

J. Goll: O jednotě bratrské na konci XV. století.

Dne 8. února. J. Goll: Dokončení.

Dne 22. února. V. V. Tomek: O zdech Starého města a rynku i jeho okolí.

J. Kalousek: Několik poznámek o pochybnostech prof. Gebaura v příčině pravosti RKého a RZého.

Dne 8. března. Aug. Sedláček: 1. O prvotním sídle a znaku rodu Lobkovského. Původně byli předkové rodu toho vladyky, pak rytíři, pak teprve páni. Původním sídlem jejich jest *Újezd* u Nového Zámku, blíže něho jest ves *Popelov* (srv. *Popel* z Lobkovic). Nejstarší známý předek jest Mareš (Martin) za krále Karla. Měl 3 syny: Blažka, Václava (faráře), Mikuláše zvaného Chudým. Mikuláš koupil Miličeves u Zatče; 1408. už vyšla ves Újezd z držení jejich; 1409. snad koupil *Lobkovice* a 1410. přijal název „z Lobkovic“; 1418. obléhal Hasištejn, dobyl ho (i Štědrého) a dostal za 1400 kop; též Přimdu a Most dostal v zástavu. Byl radou kr. Václava a do r. 1419. nejvyšším písařem desk zemských; 1418. odchýlil se od strany pod obojí, od Zikmunda při korunování jest na rytíře pasován a dostal od něho Chomútov; †1435. Manželka: 1. Anna z Nechvalic, 2. Žofka, již upsáno bylo věno na Straškově a Židovicích. -- Původní znak: Obrácený klobouk s perem pštrosím (jako klenot).

2. Páně Jindřichovo z Riesenberka pojednání o rodě pánův Švihovských.

Dne 22. března: Jos. Truhlář: O bohoslužebných písních k počtě Husově v XV. a XVI. století složených.

P. K. Konrád: O psalmodii staročeské.

Dne 5. dubna. V. V. Tomek: Z místopisu Starého města Pražského.

Dne 3. května. Alfr. Ludwig: O tak zvaném imperativu medii v jazyce gothském.

¹⁾ Sem bych táhl též *dā* (z *dam*) v *i-dā*, *bā-dā*, *ja-dā*.

Dne 17. května. J. Prášek: O počátcích nezávislosti medské.

Dne 31. května. Alfr. Ludwig: O novém výkladě lat. perfecta na *ui*, *vi*. Lišiti jest tvary perf., v nichž před *vi* předchází dlouhý znak *ā* (*ē*), *i*, od tvarův, v nichž vystupuje *ui* po souhlásce; srv. řec. slovesa na *άω*, *όω*, *έω*. Velikou úlohu zde hrála analogie. Pozoruhodná obšírná rozprava tato vyšla zatím v zasedacích zprávách kr. učené společnosti.

Dne 11. října. Rud. Kreutz: O spojení Horní a Dolní Lužice se zeměmi koruny České.

Dne 8. listopadu. J. Pič: O právě rumunském a poměru jeho k právu byzantskému a slovanskému.

Dne 22. listopadu. V. V. Tomek: O židovském hřbitově v Praze. Pověsti kladou původ hřbitova židovského do pravěku, a sice do r. 72. před příchodem Čechovým (543. dle dřívějšího udání), t. j. do r. 472. po K.: tak Schaller dle nápisův, jež prý mu rabín jakýs přeložil; podobně Dobner dle překladu rabínského 100 let před založením Prahy (723), t. j. 623. po Kr. Než nápisy jsou mylné, stáří hřbitova tomu odporuje. Počátkem 15. století není zmínky v listinách, naopak 2 domy uvádějí se v těch místech na již. straně (blíže brány sv. Valentina). Na sev. (nyní č. 233—V.) připomíná se dům, jenž prý se stýká (rozuměj zahradou!) s jižním (puria = větší prostranství, sluje dům již. Michala žida). — V tom čase byl žid. hřbitov na místě nedávné Židovské zahrady (mezi Spálenou, Vladislavovou a Jungm. třídou), nejstarší listinná o něm zmínka se děje r. 1341 (před branou sv. Martina cimiterium Judaeorum); r. 1343. sluje už (h)ortus Judaeorum. Ještě na začátku 15. stol. se pochovávali zde židé Starého města Pražského. Tato Židovská zahrada byla však r. 1478. zrušena králem Vladislavem a založena zde ulice (nyní Vladislavova). Avšak o nedlouho dříve se počali židé pochovávat i též v Židovském městě; už r. 1440. praví Staroměstská kniha o domě č. 274—V (na sev. od nyněj. hřbitova), že byl přistavený ke zdi zahrady, kde „nyní (teprve) se pochovávají“. R. 1526. prikoupili jižní zahradu a připojili k severní (hřbitovu), což je nyní starý židovský hřbitov. — Že se sem židé počali pochovávat, dokud měli hřbitov na Židovské zahradě, stalo se za bouří husitských, by nebyly hroby jejich drancovány. — Některé staré nápisy na hřbitově v Židov. městě jsou třeba starší než jeho původ, ale byly sem přeneseny ze Židovské zahrady (z 12. neb 13. stol.). Náhrobky ostatně poukazují renesančním slohem do 16. století.

F. Tadra: O dvou rukopisích bývalé knihovny Olešnické, totiž Žaltáři Poděbradském a Kronice České. Veřejná knihovna Drážďanská obohacena králem Saským z knihovny Olešnické, již zdědil po vévodovi Brunšvickém (archiv se dostal do Vratislavě). Knihovna ta byla založena králem Jiřím Poděbradským a vévodami Münsterberskými. V ní jest 1) Žaltář Poděbradský z r. 1396, rkp. pergamenový 28 cm. vys., 20 cm. šir.; listů počítaných 182. V něm jest české kalendarium (mezi měsíci červenec před červnem). Na listě 9. počíná žaltář¹⁾ posledními slovy 2. žalmu (počátek schází). Tamže Letopis Žďárský kratší až do r. 1572. — 2) Rkp. perg. 38 cm. vys., 28 cm. šir., ve 2 sloupcích, listův 97. Compilace: 1. část až k listu 58. opis Pulkavy; od listu 59. Beneš z Hořovic (Život Karlův), od l. 63. Staří letopisové čeští. Vyhnání Polanův jest líčeno dle Pulkavy, Dalimila a snad i Aeneáše Sylvia.

Dne 6. prosince. J. J. Loewe: John Bramhall, biskup z Derry a jeho poměr k Tomáši Hobbesovi.

¹⁾ Viz Šaf. v Rozboru.

Personallie.

Seznam approbovaných ¹⁾ kandidátův učitelství na středních školách českých:

a) před c. k. českou vědeckou zkušební kommissí v Praze:

Beneš Antonín v Praze IŘ. *Drtina* Frant. v Berlíně LŘ. *Dušánek* Frant. v Budějovicích Ř. *Dvořáček* Václav v Kolíně L. *Eiselt* Josef v Jičíně L. *Franta* Karel v Praze LŘ. *Hájek* Šimon v Písku Ř. *Hauer* Václav člr. *Havránek* Antonín v Praze IŘ. *Hrubý* Timothej ve Val. Meziříčí Ln. *Chmelík* Antonín v Praze L. *Kadlec* Karel IŘ. *Kmínek* Václav IŘ. *Kohout* Jan v Praze Ř. *Krčál* Karel v Praze IŘ. *Kvapil* Antonín Ř. *Lokvenc* Václav v Olomúci LŘ. *Malý* Jan v Praze L. *Matousek* Frant. v Praze Ln. *Molčík* Methoděj LŘ. *Nepustil* Jan v Králové Hradci Ř. (rozšir.). *Nevole* Antonín v Praze IŘ. *Parma* Robert v Praze LŘ. *Paulík* Bohumír v Pelhřimově Ř. *Petráček* Jan v Třebíči L. *Pražák* Josef LŘ. *Procházka* Eduard v Táboře Ř. *Roleček* Jindřich Ř. *Ryneš* Josef L. *Skákal* Jan v Ném. Brodě Ř. *Stránský* Jan v Praze IŘ. *Trnka* Jan v Brně LŘ. *Tvrдый* Josef IŘ. *Vlček* Alois Ř. *Vysoký* Zdeněk v Benešově LŘ. *Wipler* Karel v Ném. Brodě Ř. *Zach* Frant. v Praze Ln. *Hodáň* Ant. v Praze HZ. *Kaska* Matěj v Praze HZ. *Klecanda* Jindřich v Praze HZ. *Procházka* Frant. HZ. *Votruba* Josef v Praze HZ. *Dunovský* Jan v Praze M (R; rozšir.). *Hodys* Frant. v Kutné Hoře M(R) *Kobrle* Oldřich v Praze MF. *Kubín* Josef v Jičíně m (r. rozšir.). *Kvítek* Ant. v Přerově Mf (r; rozšir.). *Ledrer* Emil v Praze M (R; rozšir.). *Richter* Ladislav v Netolicích MD (R). *Smolař* Gotthard v Praze mf. *Sobotka* Jan v Praze MD (R) *Teige* Karel v Praze Mf. *Vaněček* Matěj v Praze MD (R). *Gregor* Josef v Praze P. *Klapálek* Frant. v Praze P. *Krátký* v Jičíně P. *Mikan* Vladimír Pmf (r). *Polívka* Frant. P. *Vandas* Kar. v Praze P. *Reiss* Fr. v Jindř. Hradci Pr. (rozšir.). P. *Hulakovský* Jan na Smíchově fr (r. rozšir.). *Sýkora* Oldřich FrČ (R). *Šolc* Václav v Praze FrČ (R). *Coufal* Frant. v Kroměříži Č (rozšir.). *Hampl* Václav v Pardubicích č. *Jedlička* Rudolf v Příbrami Č. *Kořánek* Kar. ve Val. Meziříčí Č. (rozšir.). *Kosina* Jar. ve Vys. Mýtě Č (rozšir.). *Pintner* Jan v Přerově Č (rozšir.). *Pršala* Jos. v Jičíně Č (R). *Rypl* Matěj v Budějovicích Č (rozšir.). *Svět* Eduard v Roudnici č. *Šujan* Frant. v Kroměříži Č (rozšir.). *Závorka* Václav v Praze č (r; rozšir.). *Chromček* Josef v Prostějově Čn (r). *Kabelík* Jan v Brně ČN (R). *Mazal* Frant. čN (R). *Mrázek* Ant. čN (R). *Dvořák* Rudolf v Brně N (rozšir.). *Haas* Frant. v Praze N. *Hladký* Frant. v Pardubicích N (R; rozšir.). *Jarolím* Frant. v Praze N (R; rozšir.). *Jičha* Jos. v Kutné Hoře n (r; rozšir.). *Jokl* Ferd. v Brně N (R; rozšir.). *Josek* Otakar v Budějovicích n (rozšir.). *Kubo* Josef v Přerově N (rozšir.). *Němeček* Vojtěch v Domažlicích N (rozšir.). *Pavla* Tomáš v Praze n (r; rozšir.). *Tobiášek* Josef v Klatovech N. *Turek* Ant. ve Vysokém Mýtě n.

b) před c. k. vědeckou zkušební kommissí ve Vídni:

Svoboda Eduard ve Vídni Ř. *Máchal* Jan v Ném. Brodě N (G. i R; rozšir.). *Markmüller* Emanuel v Třebíči Č (rozšir.). *Nábělek* Frant. v Kroměříži Č (rozšir.). *Rosický* Václav v Praze Č (rozšir.).

c) před c. k. zkušební kommissí pro tésnopis v Praze:

Groulík Josef v Ném. Brodě. *Holas* Alois v Praze. *Honšík* Josef v Budějovicích. *Marek* Tomáš v Budějovicích. *Vojtíšek* Frant. v Praze.

Nové práce.

Přehled novějších prací učitelstva středních škol.

(Rubriku tu povedeme, jednak aby se předešlo zbytečné tříštění sil jednak jako repertorium nakladatelům.)

Práce své nám oznámili:

Prof. Fr. Loukotka při c. k. akad. gymn. v Praze: Překlad Aischylových 1. Peršanův (s úvodem), 2. Sedmi Proti Thébám. Oboje hotovo.

Prof. Fr. Prusík (tamže) pracuje o etymologickém slovníce jazyka českého.

¹⁾ Velká písmena značí aprobaci pro vyšší, malá pro nižší třídy škol středních; R nebo r v závorce značí školy realné, ostatek jsou gymnasia. Ze zkratk uvádíme: Nb = náboženství, H = historie, Ch = chemie, D = deskriptiva, Pr = propedeutika.

O B S A H.

	Str.
<i>J. Durdík</i> : O metafysice	57
<i>F. J. Studnička</i> : O jednotné škole střední	63
<i>Fr. Grešl</i> : Řím v zrcadle básní Juvenalových	65
<i>Jar. Vlach</i> : O methodě učby zeměpisné	69
<i>Jan Hulakovský</i> : Slovo o methodickém vyučování jazyku francouzskému . .	73
<i>Adolf Prokop</i> : Bylo-li by s prospěchem, kdyby se začínalo vyučovati kre- slení perspektivnému na školách středních teprve ve třídě třetí . . .	76
<i>Ant. Truhlář</i> : Šimon Karel Macháček	79
<i>Fr. Loukotka</i> : Ukázka překladu Peršanův Aischylových	83
<i>Fr. Prusík</i> : Etymologica	86
<i>Fr. Prusík</i> : Příspěvky ku kritice textův	89

Ú v a h y .

<i>Fr. Prusík</i> : Šerclova mluvnice jazyka ruského	91
Hlídka programův: Refer. <i>B. Bauše</i> . <i>Fr. Prusík</i>	93

D r o b n é z p r á v y .

Nejnovější nařízení	96
K reorganisaci universitního studia	98
Statistika škol středních	98
Knihy approbované	99
Literatura	100
Zprávy zasedací	101
Personalie	111
Nové práce	112

○ metafysice.

Od prof. J. Durdíka.

Fysika nám vykládá, „v čem záleží podstata“ zvuku, světla, tepla — že totiž mimo mne stávají pouze kmity jisté látky, které ve mně příslušný pocit způsobují. Bez mého nitra zvuk by nepovstal; mluvím-li tedy o zvuku, předpokládám nitro. Zjev zvuku, světla, tepla jest můj pocit, čili širším slovem řečeno, moje představa. Ješto *představa* v jazycích evropských byla označována výrazem *idea*, lze také říci, že zjev zvuku jest moje idea.

Poznatek tento rozšířen byl dále, na všechny zjevy. Mluvíme-li pak o vzduchu, o vlnách v něm postupujících, jsou tyto i vzduch sám opět zjevem, tedy také mojí ideou. Náhled, který onen základní poznatek rozšiřuje na všechny zjevy, přirozeně sluje *idealismem*.

Základní poznatek idealismu bedlivě liší při zjevu dvě stránky jakožto činitele: zevnější podmínky (ku příkladu *kmity*) a nitro. Považujeme-li ony podmínky opět za zjevy, nastává počaté rozlišení znova, a tak se zevnější činitel odštinuje pořád dále a dále, činitel vnitřní však postupuje v popředí, až konečně vynikne on sám a podmínky zevnější se ztratí. Pak zní vzorec idealismu takto: všechno způsobuje moje vlastní nitro, i to, co se mi z počátku zdálo zevnější podmínkou; jen subjekt *jest*, a objekt jest jeho dílem. To jest idealismus subjektivní, idealismus v jednu stranu ovšem důsledně, ale právě jednostranně provedený. Ve své krajnosti popírá jsoucnost věcí zevnějších, vlastně mimo mne stávajících, jako bych řekl: „já popírám vše, co jest mimo mne,“ jen moje nitro jest, jen já jsem. Ten záhrev, ježž okamžitě čiju, jest můj stav, má představa; ale slunce, které příčinou záhřevu jest, rovněž tak mojí představou. Můj blížní, ježž vidím a za podobného sobě pokládám, jako všechny ostatní bytosti, nejvzdálenější a nejpodivnější, zkrátka, všechno všudy — mojí představou. I sluší tomuto až do krajnosti provedenému idealismu jméno *theoretický egoismus* či také *solipsismus*. Kdož toho stanoviska skutečně došli, i jiní, kteří o nich pouze vypravují, tvrdívají, že prý solipsismus jest nevývratný.

Chemie nám vypravuje o prvcích čili o tělech jednoduchých, jichžto nelze rozložití dále, však z nichžto všechna ostatní těla se skládají. Atom kyslíku sám nikdy se nemění, zůstává vždy tím, čím jest; a kdyby stával ve světě samojediný, nenastala by žádná změna vůbec. Přímýsl, že by v tomto případě mohla změna nastati, tedy atom kyslíku něčím jiným státi se mohl, třeba odmítá, — klade však s plným přesvědčením něco trvalého a shledává v něm bezpečnou záruku jistoty všech pozdějších poznatků svých.

Ale ani sloučenina chemická nemění se, pokud stojí sama o sobě. Křída zůstane křídou na věky věkův. Naznačme ji, ano věc vůbec, symbolem AB: když se změna státi měla, některé vlastnosti (A) zůstanou, jiné (B) zmizí, na místě jich nové (C) se objeví, tak že pak věc naznačena jest symbolem C. V okamžiku přechodu věc jest AB i AC; myšlenka, že věc v okamžiku není více tím, čím byla, a přece si osobuje tím býti, obsahuje v sobě drsný

spor. Něco takového *bez příčiny* státi se nemůže; ano *něco jiného* musilo přijíti, co změnu způsobilo, — na křidu kyselina sirková, jež kyselinu uhličitou vyhnala, aby z uhličitanu stal se siran, z křidy sádra. Lidé onen spor cítili záhy a proto, chtějíce myšlenku změny opravit, přičiňují zde pojem příčiny, jenž ji doceluje. *Všechno, co se děje, má svou příčinu, nebo záporně vyjádřeno, bez příčiny nic se neděje*; nic samo sebou zjinačiti se nemůže, a každá změna, každé zjinačení má svou příčinu. To jest zásada příčinnosti, zásada, již přírodní věda a vůbec všechno zpytování uznává a předpokládá, vysvětliti zjev, jest ukázati příčiny jeho.

Avšak onen pomysl o změně, která se děje bez příčiny, také se udržel, ano došel rozmanitého vzdělání i pojmenování (dění bezpříčiné, nikání absolutní či prosté, a jiné názvy). My jej zamítáme, poněvadž přičí se zásadě příčinnosti.

Fysika ovšem vykládá, jak povstává zvuk, — ale vyšetřila to teprve později, spletitou prací myšlenky; dříve nám dán jest zvuk sám. A tak vůbec: co mi prvotně dáno jest, to jest pocit, stav mého nitra. Že najednou pocit povstane, toho příčinou nejsem já sám, nýbrž musí také býti něco mimo mne, co na mně nezávisí, ale v jakousi vzájemnost se mnou přijíti může; neboť dění bezpříčiného není.

Tak mne zásada příčinnosti sama nutí k tomu, abych uznal, že *mimo mne* existuje něco, *věc* (res). Tímto poznáním jest extrémní idealismus vyvrácen a ustupuje jinému poznatku, že mimo mne jest věc, totiž nějaká příčina pocitu mého, jež já sám ze sebe zploditi nemohu. Poznání toto už jest *realismus*. Kdo by zde namítal, že změna může také nastati *vnitřní* příčinou, pokládal by v bytost vniternou přece zase jistou dvojici (část činnou a část trpnou) a mimo to mohutnost, samoděčně počínati řadu změn, kterážto mohutnost při bedlivějším přihlédnutí odhaluje se jakožto dění bezpříčiné, tedy také nemožna jest. Nyní vzhledem k solipsismu můžeme doložiti: solipsismus byl by nevývratný, kdyby nebylo příčinnosti.

Někdo by řekl, že dostačí pokládati *síly*, které mimo mne existují a na mne působí. Ale síla, která působí, předpokládá zase svoji příčinu, totiž věc, jejížto silou jest; síla bez takového věcného nositele byla by děním bez příčiny, tedy také nemožnou. Sem náležejí výrazy, které nemožnost tuto naznačují, jako jsou: „síla nevisí v prázdnu“; — „každá síla má své východisko a působisko“; — „jako hyb nemůže býti bez něčeho, co se pohybuje, tak ani síla bez svého nositele“ a p. *Síly* vznikají, když už věci jsou; ony nás vedou k těmto. Ne síly zplozují bytosti, ale bytosti síly. Síla jest sama záhadou, bývá přechodním členem nebo pomůckou u vysvětlování zjevu, ale nevysvětlí ho do konce. Poslední příčiny zjevů nemůžeme si zase mysliti jakožto pouhé působení (a síla jest jen jiný výraz pro toto), nýbrž jakožto věci, které skutečně a trvale existují, totiž *bytosti*.

Myšlenka vede dále, dráhu její ukazuje lučba. Bytosti tyto myslíme si jednoduchými a nemůžeme přestati na jiných; teprv takové jsou *poslední* příčiny. Někdo namítne: „Ale kyslík sám jest *složen*“ — nuže pak jsou ty jeho složky to, k čemu směřujeme, pak jsou ony poslední a jednoduché příčiny, bytosti, ze kterých se všechno skládá, *prvky* v myšlenkovém či spekulativním smysle slova, třeba bychom jich ani mikroskopem ani chemickým zkoumadlem proukázati nemohli.

Něco, co by samo bylo, nikdy by se neměnilo; neboť není dění bezpříčiného. Vznik i rozmanitost pocitův nelze si jinak vysvětliti nežli že jest *mnoho* příčin mimo mne. Tedy stává množství bytostí; realismus tento vede nejbližším krokem ku pluralismu, jenž vyvracuje každý monismus čili *nauku* že jest jen jedna bytost (*μόνον*). Kdo klade jedinou bytost, není s to, aby pochopil rozmanitost, jevící se na všech stranách. Přejít od jedina k mnohosti bývá závadou takových soustav, poněvadž jest nemožný a předpokládá uznání sporného pojmu o dění bezpříčiném. Nechť ono jedino zove se *idea*

nebo *vůle*, neschopno jest, aby sloužilo k vysvětlení mnohosti, proměny a rozmanitosti.

Kdyby však tyto bytosti byly vesměs stejné, nevzniklo by žádné dění. Kdyby bylo sebe větší množství atomů kyslíku, nenastalo by dění chemické. Právě činnost chemická jest nám poukázkou k rozdílnosti kvalit; v dobách, kdy lidé neznali povahy chemismu, mohli se spíše spokojiti atomistikou kvalitativní. Mezi kyslíkem a kyslíkem není žádné affinity; k té potřebí jest jisté protivy mezi oběma slůčkami. Nespočívá-li důvod k činnosti v povaze jediné bytosti, nedostaví se ani, když těchto bytostí stejných bude více; dostaví se však, je-li v bytostech něco, co si navzájem odporuje, tedy něco stejného a něco protivného. Proto stanoví chemie prvky rozdílné; některé z nich jsou sobě více, jiné méně protivné, stávají tedy mezi nimi stupně protivy, a chemie je také podle toho pořádá v určité skupiny. Rovněž tak při bytostech vůbec předpokládáme nejrozmanitější protivy.

Ale ani to by ještě nestačilo, kdyby bytosti, sobě více méně protivné, existovaly úplně mimo sebe: jedné by po druhé nic nebylo, jedna o druhé by nevěděla, — nevzešlo by dění. K tomu konci bytosti musí přijíti v jakýsi styk, býti spolu nebo pohromadě. Budtež ostatní bytosti jakékoli, jedna bytost sama nepočne změnu, neuvodí dění, tak že spolubytí či spolek jich teprve to učiniti může. Jiného východiska zde nebývá. Chemie nám to zase dotvrzuje co nejnázorněji; křída a sirková kyselina nepůsobí na sebe, jsou-li vzdáleny jedna druhé; dění počne teprve při nejužším jich styku, a tak se má se všemi sloučeninami. Jen ze *spolubytí* látek vyrozuje se dění, působení, síla, — *Kterak?* — toho ošem nevíme a můžeme o tom jen domněnky strojiti — ku příkladu, kterak se slučuje atom kyslíku s atomem vodíku, — ale tolik jest jisto, že musí býti quality z části protivné a že musí přijíti dohromady. Nicméně i zde chemie drží nepodvratně tu zásadu, že nechť se při tom s oním atomem kyslíku děje co děje, on sebe stále tím zachovává, čím jest, že na jeho vlastní kvalitě nic se nemění. Proměna se týká něčeho jiného než quality, totiž poměrův, ve kterých bytosti k sobě stojí, jich postavení, vztahů, skupin, ale bytosti samé proměna nic učiniti nemůže, nic od ní odervati, ani nic do ní vpraviti. Zrovna tak jako jedna bytost druhou nemůže ani v bytí vyvolati ani uničiti: tak ani nemůže na ní nic opravdu zjinačiti, byť ony sobě co nejvíce odporovaly; ony se snad rouchají na vzájem, ale neruší, ba ani porouchati se nemohou.

Důsledné myšlení na základě přírodních známostí vede k realismu i pluralismu; jsou bytosti mimo mne (*res, realy*), jest jich více, jsou jednoduché a prvotné. Kdyby nebyly jednoduché, skládaly by se z jiných, a pak by *tyto* byly prvotné bytosti. Pravou jejich povahu či qualitu ovšem vypsati nemůžeme. Ale jak? — vždyť chemie nám popisuje prvky, — popisuje chlor, či vyčítá vlastnosti jeho: jest tělo jednoduché, skupenství plynného, barvy zelenavé, zápachu dusivého, chuť otravná, specifické váhy 2.45 atd. To však jest celé množství atomů chlorových, a každý atom chloru sám už jest zjev, vyplývající ze spolku četných bytostí, mezi nimiž také jsem *já*. A tu vstupuje zase v právo své živel idealistický; jako ten atom chloru jest zjev, tak i ostatní atomy; i vlastnosti jich, — tedy jsou způsobeny nejen podmínkami zevnějšími, nýbrž také mnou. Realismus prohloubený pojal do sebe hlavní poznatek idealismu, ale drže se také zásady příčinnosti, nedohnal ho do krajností, a tím způsobem uznává, co jest v něm pravdy, a osvojiv si to, teprve jej překonal. Tím se liší tento vytríbený čili filosofický realismus od realismu všedního čili naivního, který zjevy beze všeho pokládá za věci o sobě a základnímu poznatku idealismu ani nerozumí.

Můžeme tedy z fyziky (v širším smyslu, kdež zahrnuje i chemii) vyloučiti hlavní její zásady i výtěžky o atomech, a obdržíme metafysiku, která jest více rozšířena, nežli se obyčejně připouští.

Ale podobná kořist kyne nám z jiného zdroje, kdež jedná se o nitru bytosti, totiž z psychologie. Vnitřní činitel sice už vystupuje onde též a před-

pokládá se, ale výslovným zkoumáním jeho obírá se vzláštní věda, totiž psychologie. Ani dění vnitřní nevisí v prázdnu, jest právě *uvnitř* bytosti, a tak nás myšlení nutí uznati, že ony jednoduché bytosti, z nichžto svět se skládá, jsou bytosti vniterné. Potud jim přísluší jméno monad; dění vnitřní však (jako dění zevnější) může nastati v bytosti jen za spolubytí s jinými bytostmi, a podléhá také zásadě příčinnosti. Prvotně bytosti nejsou monadami, tak jako nejsou prvotně atomy; ale za spolubytí s jinými mohou s *nimi* změny nastávat (dění zevnější, hyb), i změny *v nich* (dění vnitřní, představování). Tudiž jako atomismus fysikální, jest i monadismus v realismu filosofickém obsažen. V jednom i v druhém případě zůstává bytost tím, čím jest; zvenčí nic do ní se nevpravuje, toliko nějaký stav navozuje, pokud ona sama se vzpírá proti možnému poruchu a sebe zachovává. V trvalosti a neměnlivosti posledních jednoduchých příčin má i trvalost a neměnlivost zákonů přírodních, totiž stálých pravidel vzniku a zániku, svůj bezpečný podklad.

Tak z fysiky a z psychologie nám plyne něco poučení o tom, jak si mysliti máme prvky světa, abychom na základě jich vysvětliti si mohli úkazy světa. Podobně z dalšího stupně nauk, z biologie a sociologie, vyplývají budou příspěvky k témuž poznání a sjednocení svého docházení v metafysice, tak že vědomosti naše o bytostech stále množiti, měniti a zdokonalovati se budou.

Při tom zakmitly se nám závažné a proslulé záhady. Především rozlišení mezi nitrem a zevnějškem. Ono samo už jest úkon metafysický. Může-liž dokázáno býti, že nitro jest? — Co jest důkaz? Donucení, že musíme něco uznati za pravdu na základě důvodův. Ale pojetí důvodův i ono uznání samo děje se v nitru mém, — tedy by se vždy to, co dokázati se má, už předpokládalo. Nitra svého jsem si jist bezprostředně; žádný důkaz nemůže mi více jistoty o něm vpraviti, ano i to, co zvu zjevem zevnějším, jest stav mého nitra (idealismus).

Tato jistota jest tak silná, že po dráze její na podkladě poznatku idealistického postoupil náhled až k nejzazšímu konci, upíráti totiž zevnějšek: „*jen* nitro jest“ — náhled extrémního idealismu čili solipsismu. A tu věru se musí jsoucnost zevnějška dokazovati. I to jest záhada metafysická, a důkaz vede se zásadou příčinnosti. Kdyby nebylo nic mimo mne, a já přece mnohost i proměnu zřím, musil by ve mně tkviti zdroj toho všeho, princip absolutního nikání, dění bezpříčiného; — jej odmítáme však, tedy jsem nucen míti za pravdu jsoucnost něčeho mimo mne (realismus).

Záhada proměny vede k zásadě příčinnosti. Jest známo, jaké úvahy o ní byly podnikány; jedni za pouhý zvyk (*post hoc, ergo propter hoc*) ji vyhlásili, druzí za výtěžek výkonův indukčních, jiní za pouhý úkon či kategorii mysli. To vše příspěvky jsou ku poznání, zejména k tomu, jak v psychologickém ohledu zásada příčinnosti v člověku k uvědomění přichází, se tříbí a vyvinuje. Otázka jest, zda-li se tím vším povaha příčinnosti vyčerpá, či není-li ona objektivním svazkem mezi věcmi.

Proměnu naučili se lidé pojímati jakožto spojování a rozpojování základních složek. Složky trvají, jen jejich skupiny se mění; vznikla nauka o atomech (atomismus).

Dále sem náleží:

Záhada hmoty; hmota jakožto podstata (materialismus); záhada síly; zachování síly (i hmoty); síla jakožto podstata (dynamismus); čas a prostor; dění vnitřní; nauka o monadách (monadismus); záhada podstatnosti a přimětnosti; býti a nikati; vývoj (evolutionismus); záhady účeloslovné (teleologie a mechanismus); duch a záhada vědomí (Já); příroda, celek světový; účel a cíl dějin (dějesloví); život lidstva i život vůbec; rozlišení mezi oborem theoretickým a praktickým; možnost mravnosti; volnost (ethika); podmíněno a bytost nepodmíněná; náboženství; nesmrtelnost; Bůh (theismus).

O těchto záhadách se jedná. A kam sluší ono jednání? Do matematiky? Nikoli. Do fysiky, do duševědy? Také ne. Tedy do fysiologie.

do spolkovědy? Zajisté ne, nýbrž do zvláštního odboru svého, pro nějž ode dávna ustálilo se slovo *metafysika*. Tak jest odtud metafysika nejlépe označena: výčtem několika záhad svých.

Jak nám stále přítomna jest, jak zasahuje do všech úvah a hovorů, toho jsou dokladem ty stále zaznívající názvy některých zvláště vynikajících hlavních náhledů. Bylyť už uvedeny svrchu: idealismus, realismus, atomismus, monadismus a j. Ale i ten, kdo se k materialismu přiznává, dává tím přednost jistému náhledu metafysickému před jinými; materialismus náleží do metafysiky. Sem sluší dále výrazy: spiritualismus, dualismus, empirismus, skepticismus, ano i optimismus a pessimismus, konečně i záhada *vědy*, heslo to za naší doby ještě nejspíše i od skeptikův uznávané.

My slov těchto stále užíváme, své a jiných přesvědčení jimi vyznačujeme, za pravdu jim dáváme neb je odmítáme, tak že se jim vyhnouti nikterak nemůžeme; ani úmyslné ignorování jich pomoci neposkytne.

O každé z vytčených záhad a nauk mohli bychom jednati, dávajíce pouze zprávu o tom, co se jimi vyrozumívá, jakých rozřešení došly — — ale při tom každý hloub myslící člověk mlčky vyhrazuje si právo svého myšlení, rozsuzuje o těch věcech sám, strojí sám rozřešení nové nebo k některému se přidává, tak že se zastihuje v přemítání metafysickém.

Z četnosti a rozmanitosti záhad metafysických jde na jevo, že se jí dostati musilo pojímání rozličného a podle toho i výměrův. Tak znějí výměry, že metafysika jest věda o nejvyšších či nejvšeobecnějších principech všeho bytí a vědění; — o nejvyšších důležitostech rozumu; — o posledních příčinách; — o podmínkách všeho bytí; — o pravém bytí a skutečném dění; — o pochopitelnosti dané skutečnosti; že jest věda zásad, *věda orientovací a p.*

Nebo ji vyznačují *místem*; nauk filosofických jest několik, dělících se obvyklým způsobem o hojnou látku svou. Jsoutě tu nauky normativní (logika, aesthetika, ethika), pak duševěda, výchovověda a spolkověda. Metafysika však jest mezi nimi *věda ústřední* (centralní), neb *věda vrcholní*, konečně i *věda výslední*, pokud vězí ve všech vědách a jich výtěžkův užívá. Však poněvadž co do věci zásady dříve jsou než užití jich a ve specialních vědách se předpokládají, *stojí* odtud pojímána „*věda zásad*“ na počátku věd, na *prvním* místě nauk filosofických, jest *filosofie prvá*, *philosophia prima*, *πρώτη φιλοσοφία*.

Nebo se hlavní znak přibírá ze způsobu práce její; metafysika jest všude, kde přemýšlení znamená na pojmech nějaké nesrovnalosti a je odstraniti, tedy pojmy opravití hledí. Odtud známý výměr, že metafysika jest opravování a docelování pojmů.

Konečně cíl metafysiky jest, aby nám podala *ne* obraz, nýbrž názor světa, názor světa co možná úplný a jednotný. užívajíc všeho, co věděti můžeme. Jestliže výrok ten označuje i filosofii vůbec, vysvítá odtud závažnost metafysiky. Pak — můžeme říci — děje se výměr filosofie jejím nejhlavnějším znakem (*de potiori*). Filosofie hlavně metafysikou jest filosofii; filosofie bez metafysiky byla by řadou několika filosofických nauk (umnice, krasověda, dobrověda, duševěda, spolkověda), ale poslední docelení jich i věd přírodních by scházelo. Ano když protivníci filosofie utrhuji od těla jejího nauky ty a nechtějí více zváti je filosofickými, pak by *teprve* pro filosofii zbyla jen metafysika, a vskutku by pak platnost měl výrok: filosofie bez metafysiky není filosofii. Filosofie obsahuje metafysiku a ještě jiné nauky, jest tedy výraz hromadný, ve kterém však zvuk metafysiky ovládá. Posud jest tedy výhodno, tohoto užívání slov se držeti; není lepších.

Bude zjevno, jak souditi o výměrech metafysiky, které jen něco uvádějí z vývoje, z postupu nauky té, jsouce výměry *kusé*. Na příklad: metafysika jest věda o věcech nadsmyslných; — neb o transscendentních; — neb o předpojatých ideách čili entitách a j. Všechny se drží něčeho, co u vývoji nauky se objevilo, však později snad přemoženo bylo, — chybují tedy. kdy z kusého pojmu chtějí něco vyvozovati proti veškeré metafysice, čímž jí křivdí.

Metafysika jest starší jména svého, které vzniklo, jak o tom historie vypravuje. Andronikus z ostrova Rodýzu, desátý neb jedenáctý nástupce Aristotelův, učil v Římě za času Caesara i Augusta; spořádal spisy Aristotelovy a Theofrastovy, které do Říma přišly s bibliothekou Apellikonovou, — a položil spisy, jejichž obsahem byla „*philosophia prima*“ za spisy přírodnické; i byla *philosophia prima* podle toho pořadí nazvána: *τὰ μετὰ τὰ φυσικά* — to, co *po* fysice či *za* fysikou následuje. „Jméno to udělalo štěstí“, — ujalo se a přešlo do všech vzdělaných jazykův. Podnět ku pojmenování tomu, tak se říkává, byl zcela nahodilý; ale kdyby tomu i bylo tak, nesměli bychom činiti z toho výtku proti jménu samému. Na jméně věru nezáleží; onoť jest *známka* věci, a prospěšnost jeho o něm rozhoduje; tak mají i jiné vědy jména nahodilá, která však také udělala štěstí, ku příkladu geometrie, i sama matematika.

Avšak při slově metafysika hlásí se přece jakýsi hlubší smysl, a sice naznačen jest v onom důvodě, proč Andronikus rodýzský asi sám ji položil za přírodní vědy. Metafysika jest obtížnější než výpis přírody, jest spolu na ostatní vědy odkázána, tak že jakožto *nauka* zdárně vzdělávána a *vykládána* může býti teprve, když jiných vědomostí jsme si nasbírali. Důvod, proč Andronikus tak učinil, jest tedy na bíledni: zřetel to methodický a zejména didaktický. Co do věci (*πρὸς φύσιν*) jest metafysika dříve (jako jsou zásady dříve), jest filosofií prvou; co do výkladu, *pro nás* (*πρὸς ἡμᾶς*), jest pozdější.

Dle tohoto pojímání následuje metafysika za vědami speciálními vůbec; mohlo by se tedy slovo v českém tlumočiti jakožto *sávédí* či *sávéda*.¹⁾

Nelibé nedorozumění však vzniklo křivým výkladem řeckého *μετὰ*; mnohým se zdálo, že znamená *nad*, *trans* ve smysle povýšenosti; pak by metafysika znamenala *nadvědu*, *Überwissenschaft*. Nesprávnosti té ani Kant se neubráníl, vykládá jméno křivě (*trans physicam*), jakoby metafysika chtěla *nade* (*über*) všechny předměty možné zkušenosti se vynášeti a poznávati, co naprosto žádným předmětem zkušenosti býti nemůže. Nicméně Kant slova samého stále užívá a svým způsobem úplnou očistu mu opatřil (viz níže).

K tomu ještě přistoupilo starší podezření o svrchovanosti metafysiky, a tak se vyvinulo mínění, že ona si osobuje něco neoprávněného, že chce býti *nad* vědami a je libovolně nebo dle svých domnělých vět mistrovati. Skutečné v nechuti proti metafysice má tato okolnost ne poslední podíl; jméno zavinilo příhanu své věci.

Avšak tomu není tak; kdyby byl Andronikus chtěl z filosofie prvé učiniti takovou svrchovanou nadvědu, byl by užil slova, které znamená *nad*, totiž *ὑπέρ*. Záměna předložek *μετὰ* a *ὑπέρ* na metafysiku svolala mnoho výčitek a ortelů.

Objasněním pravého stavu věci musí přirozeně aspoň některé z nich zmizeti; povstávajíť jen z nedorozumění, — sice by nebyly ani pochopitelné. Mohlo by snad jiné jméno zavedeno býti, a pokusův k tomu stalo se dost, avšak nižádný se nepotkal se zdarem; výhoda zůstala vždy na jméně posavadním.

Dejme tomu, že jednou bylo A obsahem metafysiky, tak že ji definovali: metafysika jest věda o A. Přišla doba, kdy někdo *dokázal*, že o tom A ani nic věděti nemůžeme, ba že ho ani není, — že tedy prý metafysika nemá práva k existenci. Pak jest tento důkaz sám zase metafysikou, a odtud vždy metafysika znova pučeti bude, kdyby se předešlý její útvar nedostatečným ukázal, proti nezdaru a pokusům pochybeným znova se snažiti, opravovati a obnovovati. V tom záleží její perennující a sebeopravovací povaha. A kdyby sama sebe popřela, musí zase položití sebe.

Nové a nové spůsoby budou se vyskytovat, jak pojímati metafysiku nebo části její, — ale ty vznikati budou následkem většího vědění, následkem

¹⁾ Viz obdobu ve slovích českých jako jsou: Zámostí, Zálabí, Zábřeh, Zamoří, Závětrí a j.

pokroku. Vládne-li ten všude, týká se také jí, a skutečně dějiny podávají o pokroku v metafysice tenký, ale právě proto průhledný obrázek.

A tak se dalo několikrát, že nový útvar metafysiky překonal nauku starou. Ale to byl opět výtěžek přemýšlení metafysického.

Souhrn osvědčených pravidel, kterak si věda při zkoumání počínati má — my zveme jej *empirismus kritický* — jest něco metafysického a vypěstěn byl znenáhla. Co Newton volá k fysice: „Varuj se metafysiky!“ nic jiného není, nežli: varuj se přenáhlené, ukvapené a neoprávněné dedukce; nevynášej všeobecné věty, pokud se jim nedostalo dostatečné podpory a nepleť žádných vyšších mocností v dění přírodní a vysvětlování jeho. A kdo pro obor přírody pojal kritický empirismus, byl na stopě pravější metafysiky, než jiní myslitelé. Výtěžky zkušenosti samé nutí nás, povznést se nad ni; a jako snaha vysvětlovací nutila ducha k atomismu, podobně dále nutí k obdělávání jeho, k atomům jiného druhu (aether) atd.

I pro metafysiku reklamujeme právo pokroku a nárok, aby se při ní hledělo k celku a k těm výtěžkům, které se zřetelně pojí jeden k druhému a tak skládají červenou niť v myšlenkových pokusích lidských.

Kdo však utkví na některém *kusém* výměru metafysiky, pokládaje metafysiku za něco, čím už dávno není, nad čež se povznesla: ten může snadno pak proti metafysice vystupovati a ji popírati. Tak má-li kdo metafysiku za vědu o věcech nadsmyslných, snadno učiní závěr, že, poněvadž nadsmyslného nic neexistuje, ani věda o něm existovati nemůže; závěr jest správný, ale návěsti ne nepochybné. Podobně kdo kuse metafysiku pojímá jakožto vládu předpojatých ideí, entit, odstraní metafysiku snadno, ješto se poznalo, že entity vládu onu nevykonávají. Nebo když člověk přesvědčený zvolá: I už nechte všeho hloubání; nic po tom, jen hmota jest, spravující se neproměnnými zákony, a dost! — Všichni ti sami nejen ignorují metafysiku a pud myšlenky, nýbrž oni všichni mají jakousi svou metafysiku za lubem, ovšem jen kusou a teprv hodně osobně-subjektivní. K uznání metafysiky stačí jen se vzpamatovati: svit není dalek; cogito, ergo sum, už jest metafysika. Proto všichni, kdož metafysiku zamítají, sami hned týmž dechem ji zase páchají, — jenže nastává otázka, jakou hodnotu jejich metafysika má. Ty staré soustavy neb aspoň věty metafysické jsou mnohem silnější, nežli popěrači sami se domnívají, a drží je pevnou rukou ve svém okruží. I kdož proti metafysice bojují, bojují pouze proti některé metafysice, proti metafysice zvláštního útvaru a váží své zbraně z metafysiky jiného útvaru,¹⁾ tak že obyčejně i v jejich pokusích více té staré metafysiky jest, než by člověk očekával. Je-li tam mimo to něco nového, pravdivého, jest to právě příspěvek další k metafysice, a budeme rádi vždy, když v pracích popěračů metafysiky něco tak drahocenného nalezneme.

(Dokončení.)

O jednotné škole střední.

Napsal prof. Dr. F. J. Studnička.

Mnoho se již napsalo a ještě více namluvilo o potřebě jednotné školy střední, tedy o sloučení reálky a gymnasia v ústav jeden, z něhož by přecházeli žáci dle libosti na techniku nebo na universitu. S jedné strany vychvalovány četné výhody, s opačné však vyhledávány neméně hojné neshody, jakéž by mělo v zápětí sjednocení takové. A kdyby počet vytknutých s obou stran následků rozhodoval, zajisté by nesnadno bylo vysloviti se pro změnu tak důležitou a tak hluboko do podstaty našich středních škol sáhající. Jako

¹⁾ Die bittersten Verächter der Metaphysik haben gewöhnlich eine doppelte falsche Metaphysik im Kopfe: neben einer, die sie bestreiten, noch eine andere, mit der sie streiten (Herbart IX. 22).

v případech podobných nutno však i zde přihlížeti více k závažnosti nežli k množství příslušných důvodů, takže není věcí lichou rozebíratí dosah uvedeného svrchu reformy, ba nyní vidí se nám býti právě na čase, ježto v našem ministerstvu vyučování zavládl duch všelikým změnám příznivý.

Poněvadž jsem již ode dávna při každé nahodilé příležitosti horlil pro jednotnou školu střední, jakož toho nejlepším dokladem jsou články v časopise „Národě“ uveřejněné, neostýchám se tuto opětně vystoupiti do veřejnosti s návrhem, abychom se všemožně domáhali uvedeného cíle, při čemž doufám, že i s jiné strany proneseny budou důvody buď příznivé nebo nepříznivé, aby přetrásáním této otázky i v širších kruzích dospělo se k určitému přesvědčení nějakému. *A časopis tento, střednímu školství věnovaný, vidí se mi nejlepším býti kolbištěm pro bojovníky, kterých s obou stran zajisté se vyskytne počet nemalý.*

Pro sloučení úkolu, kterýž nyní jest vytknut reálkám a gymnasiím, mluví důvody druhu dvojího, a sice věcné, v podstatě přípravy pro techniku a universitu založené, a pak osobní, vyplývající z potřeb našich studujících, zejména z poměrů jich hmotných. Při tom arci stále nutno míti na zřeteli, že nynější stav škol *průmyslových* u nás není ještě ustálen a že očekávati jest v nejbližší době dostatečnou jeho úpravu.

S hlediska prvního věc posuzující smíme tvrditi, že možná jest jednotnou střední školou dosíci řádné přípravy i pro techniku i pro universitu.

Nikdo zajisté není a nebude přesvědčen o tom, že nynější zřízení škol reálných a gymnasiálních jest svrchovaně dokonalé; nebo nepopíratelné faktum, že stále se v posledních desetiletích měnilo a nyní zase nové změny se tu připravují, takovému přesvědčení nedává ani vzniknouti. A ptáme-li se, jakým směrem se prováděly změny dosavadní, odpoví se nám zkrátka a povšechně, že školy reálné opravovány směrem humanistickým, gymnasiální pak program měněn směrem realistickým, takže se čím dále tím více sbližoval konečný cíl obojí školy. Pátráme-li pak po potřebách realisty, aby mohl býti posluchačem university, a gymnasisty, aby s prospěchem dovedl na technice přednášky poslouchati, objeví se nám tuto nedostatek v oboru grafickém; zejména kreslení a především deskriptivní geometrie se týkající, onde pak hned z předu neznalost klassických řečí, hlavně pak latiny, stane se více méně závadnou.

Bývá obyčejem, že se realistům vytýká nedostatek vzdělání formálního a gymnasistům nejapnost v praktickém životě; ale důkazů tu nelze podati, nanejvýš nedostatečné indukce, proti níž udržuje rovnováhu indukce směrem opačným. Jsouť realisté výborně vzdělání formálně, a podobně jsou gymnasisté nedostatečně vzdělání formálně; poměrné jich množství nezávisí tak na zřízení příslušných škol jako na osobních vlastnostech i žáků i jich učitelů.

Poněvadž pak přednosti a vady školy té i oné zde i onde se vyskytují, smíme očekávati, že splynutím obou by se podstata konečného výsledku nezhoršila, nýbrž že by přiměřeným zařízením školy jednotné možná bylo docíliti úspěchu pro obě strany příznivějšího. Snížením požadavků klassického filologa, zejména v řečtině, nebyl by podstatně ráz gymnasia setřen, získalo by se však tolik času, kolik ho třeba, aby se žákům dospělejším vyložily jednoduché a nanejvýš průsvitné základy tak zvaného měřictví zobrazujícího. A že by se v programu školy reálné mohly provésti některé redukce učiva, aby se pak tam vtěsnati dal program latiny pro střední školy upravený, o tom taktéž nebude pochybovati, kdo ze zkušenosti ví, kolik pro další studium na technice zcela neb aspoň částečně zbytečných výkladů se tam děje.

Kdyby se z mužů k tomu povolaných sestavila smíšená kommisce, v níž by obojí směr byl stejně zastoupen, zajisté by se jí brzy podařilo vypracovati vyučovací plán pro jednotnou školu střední, zejména s hlediska nejnovějšího, kde se počíná průmyslovým školám věnovati pozornost jindy nevidaná a neočekávaná. A že by snahy její potkaly se právě nyní s uznáním co největším,

poznáme, oceňující důvody *osobní*, jež v druhé řadě jsme vytkli a o nichž ku konci jest nám zmínku zde učiniti.

U nás i v Němcích vždy důrazněji opakuje se stížnost, že počet abiturientů reálních a gymnasiálních stává se co rok tím větším a tedy vyhlídky po dobře odbytých studiích vysokých tím chatrnějšími, takže velmi mnoho posluchačů techniky a university nedostane se vůbec ku konečnému cíli, k němuž směřovalo dlouholeté a drahé jich studium. Tímto způsobem povstává velmi mnoho nad potřebu učených a k neučenému povolání osudem snížených mladíků, kteříž i často s nevolí změněnému povolání svému se oddávají. A to jest plýtvání majetkem hmotným i duševním, věnované zbytečnému, účelu svého se minoucím studování.

Žádný národ nesnese na delší řadu let takové mrhání statků nejvzácnějších, jakými jsou zejména duševní vlohy; tím méně smí si podobné marnotratnosti dovoliti národ málo četný a všestranně ohrožený, jakým jest nyní více nežli kdy jindy národ náš. U nás citelněji nežli u národů četnějších a lépe postavených jeví se potřeba toho, aby každá mohutnost, i hmotná i duševní, přišla ku platnosti co nejvyšší, aby výslednice spojených sil našich byla co největší. Nutno tedy, abychom si upravili studia svá co nejprůměřeněji, aby vyhovovala co nejvíce nejen účelu svému vůbec, nýbrž i národním potřebám našim zvlášť.

A tu se ptáme, co jest prospěšnějším, zdali volnost dle časových poměrů voliti si studium technické neb univerzitní, jakou poskytuje jednotná škola střední, anebo vázanost cestou jedenkrát nastoupenou ubíratí se až ku konci, i když rovnoběžná cesta druhá poskytuje právě ten čas mnohem více výhod? V dobách bujného národohospodářského rozkvětu dostává se vzdělaným technikům stkvělého postavení co nejrychleji, jakož jsme viděli po roce 1870., kde do posledních ročníků pražské techniky chodili četní posluchači již s pěknými dekrety služebnými v kapse; pozornost mladíků obrací se tedy k reálkám, jež se naplňují pak velmi utěšeně. Nežli však uplyne řada 7 let k maturitní zkoušce vedoucí, jest po netušeném rozvoji v oboru průmyslu, a polytechnicum plní se výbornými, ale beznadějnými abiturienty reálky, co zároveň snad studium medicíny poskytuje vyhlídek nejskvělejších hojností. Jak by byl tu spokojen náš abiturient reální, kdyby příprava jeho stačila k medicínskému studiu! A naopak možná si představití případy, kde gymnasista lépe by pochodil na dráze technické.

Volnost, jakou by poskytovala škola jednotná, poskytovala by zejména u nás tolik výhod, že není, jak jsem již na počátku pravil, věcí lichou uvéstí opět na přetřes její zřízení a upravení, což bylo účelem této krátké rozpravy, o níž doufám, že nalezne ozvěny.

Řím v zrcadle básní Juvenalových.

Načrtl Frant. Grešl.

Němá hrůza uhostila se po vší říši římské, když na trůně císařském seděl zbabělý Domitianus. Zatvrzelá ukrutnost, kterou panovník tento jako krvelačný tigr rdousil všechna hnutí svobodomyslná, jeho bezohledná, vše umlčující samovláda i básníku Juvenalovi ukládala, aby v zákoutí života soukromého, pokud by zlotřilý císař ten říši římské vévodil, ve ztrápeném srdci svém tajil a utlačoval mocný hněv již již hrozící výbuchem. Krutá byla zkouška pro šlechtěného Římana, aby, vida, kterak starořímská aristokracie sama čest si zakopává, kterak se mocným proudem žene a proniká všechny vrstvy národa římského zkáza neodvratná, kterak všady panuje znemravnělost a ctnost jenom tak na oko, aby toto všecko vida mlčel a jen se těšil na dobu lepší. Mohlť ovšem toto všecko ignorovati a po příkladu jiných básníků nevlastenců

poétickou žílu svou zkoušeti na látkách neškodných a nevinných, jichž bájesloví řecké poskytovalo dost a dost; ale Juvenal v těchto cizích sférách fantasie sotva by byl ukojil mocnou bouří v nitru svém, touhou hoře, aby nikterak s otupělou resignací, ale s pravou chutí udeřiti mohl do živého a všem nepřírozeným poměrům doby své šlechetný vypověděl boj. Když pak po patnácti letech (r. 81—96) velké to zajisté lidského věku době, ve které, jak praví Tacitus v Agr. cap. 4., tolik lidí právě nejschopnějších padlo zuřivostí panovníkovou a málo bylo těch, kteří netoliko jiné, ale i sebe přechkali; když tedy konečně po patnáctiletém panování Domitianus ve spiknutí úkladně byl zavražděn, tu teprve za vlády Nervy a Trajána zasvitlo opět slunko svobody a oddechu a do mysli rozbouřených znenáhla vracel se milý klid. Tu viděl Juvenal, že naděje v lepší časy nezklamala jej a že nyní může se vši hořkostí a nesmířitelnou nenávistí satirami svými šlehati neřesti doby právě minulé, již přede vším platil jeho hněv. Minulost zůstává mu obrazem přítomnosti. Nemravnost a úplná převrácenost sociálních poměrů málo jenom změnit se mohla změnou vlády. Aby byl Juvenal satiry své psal duchem Horátiovým a řídil se heslem *ridendo dicere verum*, nebylo pro dobu tuto ani prospěšno ani možno. Vždyť nebyly to prosté pošetilosti, jichž dopouštěli se Římané, ale byly to zločiny, s nimiž dle mínění básníkovy nebylo smíření žádného. Juvenal musil, aby mravní nákazu doby tehdejší vylíčil, voliti barvy nejkřiklavější, musil básním svým přičiniti hodnou trochu pessimismu, přičemž vedle mnohého přehánění upadl v prudkost a vášeň až přílišnou, vše co nejvýše napínaje a žena do krajnosti, jak ovšem jej k tomu rhetorický deklamatorní ráz veškeru tehdejší poesii pronikající nabádal a vedl. Tím stává se, že v satirách jeho pohřešujeme půvabu dikce Horatiovy, a že se jimi vesele nepobavíme, ale roztrpčíme a zasmušíme. Nicméně došly satiry Juvenalovy u čtenářů jak souvěkých tak pozdějších oblíbenosti veliké, a jak se zdá, i ve středověku pilně byly čítány a od některých básníkův i napodobovány. Pestrým obsahem nesouce se ku všem třídám římského lidu, vyličující brzy nádherný a nevázaný život velmožů, brzy přetvářku a svatouškování hubených pseudofilosofů, brzy opět mravní kleslost žen, anebo neutěšené poměry básníkův a učenců, zajímavý dále podávající obraz Říma, města světového, zavírají v sobě udání pro historika kulturního nikoliv nezajímavá a nezasluhující, aby byla podceňována. Že Juvenal v satirách pozdějších proti satirám dřívějším (I.—X.) vede si daleko střízlivěji a umírněněji, přestává na pouhých úvahách morálně filosofských, vysvětliti se dá, že věkem již přechročiv na tehdejší situaci, díval se s hlediska vážného mravokárce. I zde však tu a tam zaburácí bouře jeho hněvu, ale brzy ztrácí se opět mocný tento záchvat ve klidných reflexích o pravé šlechetnosti a životních zásadách stoické filosofie, jejímž byl přívržencem. Již pak přistupme k rozpravě a v myšlenkách ponořme se v neblahé ty doby, jejichž mravní zpustlost básníkovi do ruky takorůzka vnutila pero namočené v jedu hořké satiry.

V tichém údolíčku nymfy Egerie nedaleko Říma potká se básník Juvenal s jakýmsi Umbriciem, přítelem svým, jenž nemoha déle v Římě vydržeti, se vším majetkem svým právě stěhuje se do Kum. Básník, ač trpce nese odchod přítelův, nikterak přece mu se nediví, proč z Říma odchází, sám připomínaje, že by třeba hned hlučnou Suburu vyměnil za nepatrnou Prochytu v Kampánii, aby aspoň žíti mohl beze strachu před katastrofami, jaké v Římě prý jsou na denním pořádku. Mnohem více nařiká si Umbricius do podrobná vykládaje, co všecko přijmělo jej k odchodu. „Co mám v Římě dělati?“ praví mezi jiným. „Lhāti neumím a v charlatanerii naprosto se neznám, abych jako nějaký astrolog nedočkavému synáčkovi mohl pověděti, kdy zemře bohatý jeho otec. Lidi otravovati a chlípným záletníkům mladé ženy dohazovati rovněž neumím. Pro všechno na světě nikdy svobody své nezaprodal bych nějakému velmoži jsa jeho důvěrníkem. Hanebná tajemství, ve která bych zasvěcen byl, z očí spánek by mi ukrádala a klid svědomí mého ten tam by byl. A proto prchám z toho Říma, z něhož vypuzena jest starořímská poctivost, kde šle-

chťné umění nedochází uznání a nejsvědomitější píle nepřináší zisku. Cizácký nemrav z Orientu do Říma se vetřel a učinil z něho město řecké.“

Jestliže již z těchto slov Umbriciových dostatečně poznáváme, jaký asi byl život v Římě v době tehdejší, podává celá satira třetí, již básník předmětu tomu věnoval, ač nikoliv úplný, ale přece velezajímavý obraz, jak velkoměstský život římský po mnohé stránce zvláště pro nižší třídy obecnstva byl nepříjemným, nepohodlným a nebezpečným. Drahota bytův a všech potravin obyvatelstvu římskému existenci nemálo ztrpčovala. Nájemné, za které v malém venkovském městě bylo lze dostati pěkný již domek se zahrádkou, v Římě nestačilo ani na temný a nepříjemný byt ve vyšších poschodích. Chudý lid mnohdy skoro pod střechou bydliti musil, někde ve čtvrtém poschodí, kde „již holubi svá hnízda staví“. Byly domy římské velmi vysoké a stavba jejich, zvláště domů činžovních, často velmi nedbalá. Hořejší poschodí bývala ze dřeva. Právem stěžuje si Seneka, že částí lidského strachu jsou střechy. Jen tak ledabylo podpírali domácí páni zeď již se viklající a trhliny znova natírali, aby je viděti nebylo. Třeba dům byl již na spadnutí, těšil nájemníky své, aby jen klidně spali, že se jim nic nestane. — Jako častá domů sesutí, tak i velké požáry děsily obyvatelstvo římské. Zde opět chudšovi nejhůře se vedlo. Shořel-li dům člověka zámožného a vznešenějšího, tu prý pomáhá kde kdo a čím jen může přispívá, aby pohořelý vystavěl si dům nový a daleko krásnější předešlého; aby však tomu, jenž požárem úplně přiveden jest na mizinu, poskytl přístřeší a okamžité podpory, nikoho ani nenapadne. Jak vůbec chudší třída v Římě žila draho, dosvědčuje výrok básníkův ve v. 166.: „Drahý jest byt, drahý žaludek čeládky, drahý nepatrný obidek.“ Stálým velkoměstským hlukem a lomozem mnohá muka působil Řím občanům klidu milovným. Těsnými ulicemi lidé jen se hemžili, člověk do člověka narážel, na nohy mu šlapal, a kdo na pilno měl, proudem naproti se valícím a vozy rachotícími zdržován byl co krok. Nenucený život na hlavních ulicích básník líčí dosti podrobně. Tu spatřil jsi hejska záletníka, an veřejně se projíždí, sám hraje si na Automedonta a vedle něho sedí jeho milenka za muže jsouc přestrojena. Zde opět na nádherných nosítkách nésti se dává notorický zločinec a vede si zcela bezstarostně. Jinde zase směle si vykračuje bohatě vystrojená matrona, o níž veřejným bylo tajemstvím, že svého muže otrávila. Šípkou letí kolem tebe nádherný povoz, který jakmile jedá branou nebo po mostě v rychlosti své uleví, ze všech stran obklopen jest dotěrnými žebráky a dříve z nemilé této zástavy se nevyprostí, dokud panstvo nevyklopí obligátní almužny, začez ovšem obdařená luza spokojeně kývající rukama servilně posílá mu hubičky na poděkovanou. Od rána do večera proudila takto ulicemi římskými pestrá směsice lidu ze všech končin světa. Nazval-li již Cicero Řím obcí spojením všech národův utvořenou, tím spíše v dobách císařských nazván býti mohl městem všeobecným, shromáždštěm okršku zemského, útulnou světskou, kompendiem světovým. Kdykoliv pak noc tichou perutí svou přikryla světové město, ubylo sice hluku a hřmotu, ale bujný život nepřestal, zvláště v Subuře, nejživější části města. Hlavu majíce zakuklenu plížily se tudy temné postavy mužské a nepozorovaně vkrádaly se do domu, jehož ověncené a četnými světly ozářené dvěře otevřeny byly všem, kdo holdovati chtěli Venuši. Tu opět domů vrací se vínem zpité hetéry a jdouce kolem oltáře Cudnosti z božského obrazu hlasitý smích si tropí. Bohužel nebylo v této příčině rozdílu mezi dámou šlechtickou a ženou z kruhů proletářských. S pozykem nočních tuláků v jedno splývaly hluboké vzdechy opovržených milenců, sedících na prahu neuprosné liberty, a milostné zpěvy záletníků, prosících za laskavé předpuštění. Neútulno a nebezpečno bylo dobou touto bráti se po ulicích. Nejenom že bylo se obávati, aby na člověka cihla nespadla aneb s osvětlených ještě oken nesletěly střepiny a kusy hrncův, ale mohlo se státi, že smělý opilec s tebou do hádky se dal a nemilosrdně tě týral, nebo že najatý bandita dýkou tě probodl. Právem volá básník: „Šťastný

Řím, který za dob vlády královské jedním toliko vězením dáti se mohl na pokoj.“ Takovým byl Řím dle Juvenala.

Přese všecky zábavy a radovánky, jakých hrdé toto město svému lidu takovou měrou uštědřovalo, že vyhýčkané obecenstvo chtíc býti pikantně a originalně překvapováno v pokaženém vkusu svém, v nejnepřirozenější a nejodpornější podívané hledalo rozkoše, nebyla zdánlivě vábná vnařidla tato živobytí velkoměstského prosta jedu, tělo i duši otravujícího. Juvenal měl děsné líčení své dovršiti ještě jinými kalamitami, zemětřeseními, povodněmi a nejrozmanitějšími epidemiemi, a byl by podal celistvý obraz „zlatého a věčného“ Říma, o němž platí výrok Varronův, že, ač jsa původu božského, zbudován je přece jenom lidskou rukou.

Zajímavý obrázek podává básník Juvenal o římském obyvatelstvu. Samo sebou se rozumí, že přede vším obrací ostří satir svých proti znemravnělé aristokracii. Na zevnějšek dbají prý způsobem až pedantským vznešeného tonu, u vnitř však hoví hýřivosti a životu prostopášnému. Naproti těm, již rovni jim jsou, vedou si laskavě a uhlazeně; k propuštěncům mají se nedbale, s otroky nakládají přísně a ukrutně. Lidu pochlebují, pokud přízně jeho potřebují; jakmile však dosáhli cíle tužeb svých, opovrhují jím. Původ svůj od slavných předkův odvozující, chlubí se sochami slavných vítězů postavených v atrii v životní velikosti na voze vítězoslavném; sami však žijí neřestně, po celou noc hýří a mrhají jmění hazardní hrou v kostky. Necudné tance a zpěvy oplzlé ozývají se ve skvostných komnatách boháčů při nádherných hostinách, a zač by se sprostý dělník styděl, nad tím vysoká šlechta zamhouří oko. Mnohému šlechtici sluší prý jméno předka slavného, jako sluší trpaslíku jméno Atlas anebo psu netvoru jméno lev nebo tigr. Takový šlechtic, který proto šlechticem jest, že se šlechticem narodil, jest dle básníka obrazem blbé netečnosti, nečinnosti a duševní mělkosti, soše jsa podoben, na níž není života uměleckého ani za špetku. Zženštilost nejkrasnější, směšná affektace a pachtění se po řeckých manýrách charakterisují šlechtice římské. Místo činů šlechtických holými tretkami se obírají, krásné koně a vozy majíce v oblibě a pilně se cvičíce, aby při veřejných závodech mohli se ukázati a velmocnému císaři se zalíbili. Lidé z nejstarších rodů šlechtických na divadle vystupují, v roucho harlekýnské se odívají a trivialní žerty provádějí. Ba i v areně vystoupiti jakožto gladiator neostýchá se prý potomek slavného rodu Gracchova. Veřejné toto vystupování osob ze stavů vyšších ve hrách divadelních bylo symptomem všeobecné demoralisace. Známo jest, že i někteří císařové této zábavy si neodepřeli. Všelike zde ovšem působily příčiny, aby takovéto bezpříkladné, všeho zákona a mravu nešetření možným činily. Vedle zchudlosti a zpustlosti platila tu mnohdy nezlomná vůle císařova, jíž se nepodrobiti bylo zajisté na pováženou. Že pak ani někteří panovníci neštíteli se, aby uměním svým obecenstvu působili zábavu, dokazuje s dostatek, že i v nejvyšších kruzích hry divadelní a zápasy gladiatorské větší a větší docházely obliby, která až ve vášeň vybočujíc, žádným zákonem nedala se zameziti. Tak daleko to došlo, že potomci nejstarších rodů šlechtických na divadle bosi běhali a jeden druhého políčkující, veselé obecenstvo notně podráždžovali ku smíchu. Není divu, praví básník (VIII, 147), když v této době, ve které sám císař citharoedem je, šaška hraje člověk ze šlechtických kruhů. Za Domitiana dostoupil nemrav tento vrcholu; ani postavení, ani pohlaví, ani bohatství, ani pověst bezvadná nebyly s to, aby odolaly choutce císařově.

(Pokračování.)

O methodě učby zeměpisné.

Píše prof. Dr. Jaroslav Vlach.

(Pokračování.)

II. O postupu a rozdělení učiva.

Při úvaze, jakým postupem má se bráti učení zeměpisné, třeba přede vším vyšetřiti, čím má *započítati učba zeměpisná vůbec* na škole střední.

Naše *instrukce gymnasijsní* odporučuje v základech zeměpisu, by učení zeměpisné na gymnasiích započalo prvky zeměpisnými, z nichž krajinný obraz okolí se skládá. Žáci nechť co možná sami dělají ve skupiny předměty, jež jim pohled s blízkého pahorku neb hory skýtá, by poznali, co jest rovina neb půda nerovná, co jest voda tekoucí neb stojatá, jaká jest květena pozemská, jaké příbytky lidské, jaká jsou spojidla na povrchu zemském. Jiný větší oddíl obsahuj oblohu nebeskou, světla nebeská, dále vzduch a úkazy vzdušní, doby denní a roční. Toto vyhledávání a vypočítávání připoj se zároveň ku vědomostem, jichž žáci nabyli již ve škole obecné. Dalším úkolem jest poučiti žáky o orientování a stranách světových a cvičiti je ve měření, jež započne měřením světnice školní a založením jejího plánu. Potom budtež žáci seznámeni s měřítkem zmenšeným a naváděni uvažovati na mapu. Jak mapa obrazem jest skutečnosti, budiž doloženo přede vším na plánu světnice školní, dále na jednoduchém plánu osady školní a konečně na mapě okolí; stálým srovnáváním s okolím nejbližším buď u žáků buzena představa o věcech vzdálenějších. Instrukce dále poznamenává, že hlavním úkolem první třídy jest vycvičiti žáky ve čtení map, kdežto charakteristický popis jednotlivých dílů světa vyhrazen jest ročníkům vyšším. Vše pak, co jest podkladem mapy, jest reliéf zemského povrchu; i odporučuje instrukce, by základy horopisu vysvětlily se na některém vrchu v okolí položeném, načež vlastní horopis budiž cvičen na vysočině českoněmecké. Dále budiž pokročeno ku horopisu Alp, načež následuj přehled horstva evropského a konečně horstva ostatních dílů světa (prozatím bez Afriky a Austrálie). Podobně budiž nacvičena nauka o vodopisu, k níž připoj se nauka o členech zemských. Učení zeměpisné zakončeno budiž úvahou o dílech zemských a oceánech a přehledem hlavních státův. Takým pak způsobem vyhověno, jak praví instrukce, úkolu třídy první, by žáci nabyli rozhledu po zemském povrchu a vycvičili se v jednoduchém čtení map; i připravena jest půda učbě další.

Boettcher ve spisu svém poukazuje k tomu, že vlastní učení zeměpisné, jak přísluší škole střední, *započítati má globem a mapou*. Vlastivěda však čerpá učivo své z bezprostředního názoru předmětu a obmezuje se také naň; důležitost její a hodnota vzdělávací závisla jest v přední řadě na zeměpisných poměrech vlasti, dle nichž řídí se i rozsah její. Z těchto příčin zavrhuje Boettcher náhled, by v třídě první pěstována byla též vlastivěda; po jeho náhledu žáci, již vstupují do gymnasia, mají míti tolik chápavosti pro představy zeměpisné, by s prospěchem dařilo se vlastní učení zeměpisné, a když ten neb onen pojem žákům není zcela jasný, jest na učiteli, by o jednotlivém takém případě zjednal žákům názor správný. I připojuje se Boettcher k těm paedagogům, již toho jsou mínění, že hodnota vlastivědy příliš se přeceňuje; zvláště poukazuje k tomu, že nemůže nabyti přesvědčení, jakým způsobem má vyměřování světnice školní, jež od tak mnohých učitelův se odporučuje, přispěti ku vycvičení názoru zeměpisného.

Čím má započítati učba zeměpisná ve třídě první?

Jedni hlásají, že má se zahajovati učení vlastí a Evropou, druzí přejí sobě, by prvním učivem byla buď Austrálie buď Afrika, ježto těmto pevninám nejsnáze se učí. Proti poslednímu Boettcher ostře se pronáší. Zcela právem

prohlašuje, že by bylo s chybou velikou, kdyby naši žáci zvěděli dříve o zálivu karpentarském než o moři adriatickém; kdyby známa jim byla poloha Sydneye a Melbournu spíše než poloha Vídně a Budapešti; kdyby spíše zvěděli o toku Nilu než o toku Dunaje, o jezeru ukerevském než o blatenském, o Gaurisankaru než o Montblanku. Boettcher poukazuje dále k tomu, že není zcela správně, že by žáku vše, co jest mimo jeho obzor bezprostřední, bylo stejně cizí a vzdálené; zajisté z domova spíše zví něco o Vídni, Paříži, Londýnu a Moskvě, Dunaji, Rýnu a Volze, než o Adelaidu, Pekingu, Singapuru, Riu de Janeiro a jiných městech zámořských. Rovněž žákům zeměpisná jména evropská nečiní takých obtíží jako jména řek, jezer a pohoří afrických, asijských neb australských. Rovněž není případné tvrzení, že žáci snáze pochopí zeměpisný popis Austrálie než Evropy; neboť charakteristický obrys Evropy lépe utkví v paměti žáků než beztvárná podoba Austrálie a i Afriky, jako si obličej výrazu osobitého rychleji a trvaleji zapamatujeme než bezvýznamný obličej všední. Obtíže při zeměpisném popisu Evropy naskytují se teprve, když učení hned od počátku zabíhá do podrobností dříve než žáci s to jsou náležitě jim porozuměti; tomu lze odpomoci rezumným výběrem učiva a dobře uváženým pokrokem od lehčího ku těžšímu. Co jest pak žákům na prvním stupni nejlehčím?

Boettcher pokládá za nejlehčí *vědění*, jehož žáci mohou nabyti pomocí *globu*; neboť globus jakožto pomůcka zeměpisná nejlépe znázorňuje žákům tvar země a rozdělení souše a vodstva. Pojem koule žákům jest běžný; dále žák na globu přehlédne takřka jedním pohledem veškeren okrsek vědění zeměpisného, jehož má nabyti, což neděje se v tom případě, kdy učení zeměpisné zahajuje se vlastivědou a postupuje se dále ku poznání celku. Zajisté žák při počátku učby zeměpisné na globu seznámí se lehčeji se vzájemnou polohou pevnin a okeanův než s polohou vlasti na povrchu zemském. Ježto nám není možno, bychom započali učení zeměpisné pozorováním vlastního předmětu vyučovacího, chceme započít učbu zeměpisnou aspoň nejlepším jeho obrazem, globem, a přejíti pak ku méně dokonalým, totiž ku mapám. Proto Boettcher odporučuje, *by učba zeměpisná ve třídě první započala naukou o globu*. Že i naše instrukce gymnasijní uznává důležitost globu při učbě zeměpisné třídy první, vysvítá ze slov, kde odporučuje, by větší globus stále byl učiteli při ruce, aby žáci na něm udávali rozmanité udaje zeměpisné, jež také ze zdálí již dle polohy mohou určovati.

Na globu budiž nacvičena se žáky rozloha pevnin a okeanův, načež projednány budtež mathematické linie, pokud jich známost potřebna jest, by žáci vyznali se na povrchu zemském. Když vše na globu bylo projednáno, což má žákům třídy první o povrchu zemském býti známo, vysvětlí se na tellurii způsobem zcela jednoduchým postavení země ve všemíru; třeba při tom učivo obmeziti na věci nejdůležitější, aby co nejdříve přikročilo se ku mapě. Pro prvopočáteční učení na mapě nejlépe se hodí mapa světa dle průmětu Merkatorova, poněvadž nejprehledněji podává vzájemnou polohu pevnin a nejpatrněji dle poměru zeměpisné délky a šířky. Na této mapě zopakuje se v hlavních rysech přehled souše a vodstva na povrchu zemském, při čemž Evropa, jakožto pevnina pro nás nejdůležitější, vždy více vstupuje do popředí. Tu také nadešla doba, kdy žáky třeba naváděti k tomu, by seznámili se s atlantem; za methodického návodu učitelova a při nazírání na mapu nástěnnou a do atlantu budiž vše vyhledáno, čemuž posud bylo učeno. Když žáci vše byli vyhledali a si zapamatovali, přikročí se ku mapě planiglobii, zprvu na stěně, pak v atlantu; potom, když i s tou žáci byli náležitě se seznámili, budiž Evropa probírána jakožto vlastní úkol třídy první. Boettcher odporučuje tu, by zeměpis Evropy zahájen byl přehledem států evropských, při němž cvičila by se jen vzájemná jejich poloha a přihlíželo se pouze ku celkům větším. Potom přikročí se ku výpočtu členův evropských, důležitých řek a pohoří, načež opětně podá se přehled jednotlivých států s výpočtem nejdůležitějších řek, pohoří a měst. Podobným způsobem projedná se zeměpis říše rakousko-uherské, při němž

přihlédne se zevrubně ku zemím rakouským a nejzevrubněji ku zemím českým. I lze v příčině učby zeměpisné ve třídě první prohlásiti tuto zásadu:

Zeměpisná učba třídy první započniž se základy nauky o globu; při výboru učiva budiž přihlíženo k tomu, by nejvíce času věnovalo se krajům, jež pro žáky jsou nejdůležitější z ohledu národního, politického a místního.

Dalším úkolem jest uvážiti, *jak by co nejpríhodněji rozdělilo se učivo po třídách jednotlivých.* Třeba tu míti na paměti, že každé třídě má býti taký úkol vyměřen, by řádné jeho propracování a zevrubné opakování možné bylo i při slabém nadání žákův. Jen tak uvaruje se učitel neblahého úkazu, že vědění zeměpisné u mnohých žáků bývá jen kusé; jeden zná toto, druhý ono z úkolu třídě vyměřeného, kdežto každý žák má vlastně věděti vše, a to s takou jistotou, by jasně a dovedně uměl pronést, čemu se byl učil a též naučil. Přihlédneme-li ku rozdělení učiva, jak provedeno jest na gymnasiích našich, můžeme nazvati je celkem náležitým; jen pokud se týče třídy druhé, ozývají se mezi učiteli hlasové, že jest učivo třídy této příliš obsáhlé, a že by přestati se mělo na podrobném zeměpisu Evropy jižní a podrobný zeměpis Evropy západní odkázati třídě třetí. Jest sice proti reálným gymnasiím počet hodin, který zeměpisu na gymnasiích vyměřen jest pro třídu třetí, menší,¹⁾ avšak i při tomto menším počtu hodin vyučovacích bylo by lze vyhověti úkolu zvětšenému i na gymnasiích při náležitém výboru učiva.

V příčině *obsahu učiva, jaký má býti vyměřen za úkol třídám jednotlivým,* bude třeba k tomu přihlížeti, by vědění, jehož žáci nabyli v hodinách zeměpisných, nezůstalo osamotnělým, nýbrž co možná nejvíce uvedeno bylo v souvislost s ostatními předměty vyučovacími. Boettcher přidržuje se v tom ohledu zásady, že zeměpis nejvíce vztahů má ku dějepisu, a že tudíž úkol zeměpisný má se vymeziti jednotlivým třídám tak, by paralelně postupoval s učivem dějepisným, by nastalo jakési soustředění učiva obou předmětův. Zásadě tutc pronesené hledí vyhověti též náš gymnasiijní plán učebný, byť ne měrou úplnou; ve třídě druhé totiž, kde vyučuje se dějinám věku starého, předepsán jest podrobný zeměpis Asie, Afriky, Evropy jižní a západní, ve třídě třetí, kde vyučuje se dějinám věku středního, předepsán jest podrobný zeměpis ostatní Evropy mimo říši rakousko-uherskou a podrobný zeměpis Ameriky a Austrálie, konečně ve třídě čtvrté, kde vyučuje se dějinám věku nového (v běhu prvním), předepsán jest podrobný zeměpis říše rakousko-uherské (v běhu druhém). Na stupni vyšším zásada tato úplně jest provedena. Kdyby mělo provésti se i úplně paralelné vyučování jak dějepisu tak zeměpisu na našich gymnasiích nižších, nutné by bylo jiné rozdělení učiva zeměpisného, a to as následovní: Ve třídě druhé podrobný zeměpis Asie, Afriky a Evropy jižní, týdně 2 hodiny; ve třídě třetí podrobný zeměpis ostatní Evropy mimo říši rakousko-uherskou v běhu prvním, všeobecný rozhled po říši rakousko-uherské, podrobný zeměpis zemí českých ve běhu druhém, týdně 2 hodiny (dějepisu též 2 hodiny); ve třídě čtvrté podrobný zeměpis ostatních zemí říše rakousko-uherské a opakování o celku říšském ve běhu prvním, podrobný zeměpis Ameriky a Austrálie a ku konci opakování všeho zeměpisu ve běhu druhém, týdně 3 hodiny, střídavě dějepis a zeměpis. Tím, jak vidno, posunul by se počet 4 týdenních hodin vyučovacích ze třídy čtvrté do třetí a počet 3 hodin nynějších ve třídě třetí do čtvrté, úhrnný počet však ostal by nezměněn. Jediná námitka, jež by tomu rozvrhu učiva se činiti mohla, jest ta, že, ač počátkem čtvrté třídy probíráti jest dějiny věku nového, a to dějinami objevů zámořských, podrobný popis Ameriky a Austrálie vyhrazen jest běhu druhému. Ale námitku tuto lze vyvrátiti takto: Zeměpisných vědomostí, jichž mají žáci v podstatě zapotřebí ku dějinám objevů zámořských, byli již nabyli ve třídě první; historické důležitosti Amerika i Austrálie jest teprve od druhé polovice minulého století.

¹⁾ Na gymnasiích počet týdenních hodin 3, střídavě zeměpis a dějepis; na reálných gymnasiích počet hodin rovněž 3, ale 2 hodiny zeměpisu a 1 hodina dějepisu.

Než pak ku vyličení dějů těchto pevnin se pokročí, seznámeni jsou žáci již i s jich zeměpisnou povahou.

Další otázkou jest, *jakým postupem má se dít vyučování zeměpisné*. Tu pak doporučuje se nejlépe, by nepřihlíželo se ku většímu politickému neb statistickému významu té které země, nýbrž by pokračovalo se při učbě, jak zeměpisně jednotlivé državy po sobě následují. Ve příčině sporu, zda-li při popisu zeměpisném dříve probíráti se má popis horstva neb popis vodstva, Boettcher přidržuje se těch, již dožadují se dříve popisu vodstva. Často totiž nutno jest pojednati současně o horstvu i vodstvu; kde však toho není zapotřebí, budiž dříve vytčena řeka a teprve potom horstva v jejím poříčí rozložená. Neboť dle toku řeky, jak i ve skutečnosti se děje, poznáme nejsnáze i na mapě vyvýšeniny půdy. Dále doporučuje se v zájmu učby zeměpisné, by při zeměpisném popisu jednotlivých pevnin, jednotlivých zemí zachovával se určitý postup, vždy se opakující.

Boettcher ve spisu svém předkládá tento vzorec:

A. Při popisu pevnin.

I. Poloha.

1. Na které polokouli? na severní neb jižní? na východní neb západní?
 2. V jakých pásech? Poměr ku rovníku, obratníkům a kruhům polárním.
- Z toho odvodí se všeobecné poměry klimatické.
3. Poloha se vztahem ku mořím sousedním a k ostatním pevninám.

II. Obrys. (Vodorovné rozčlenění.)

1. Dle nejkrajnějších výběžků (mysů). Tyto určí se poledníky a rovnoběžkami.
2. Části okeanův, pevninu obtékajících.
3. Ostrovy.
4. Polouostrovy a mysy, jež posud nebyly uvedeny, ale pro tvar pevniny jsou významny. Trup.
5. Objížďka kolem pevniny.
 - a) Směr pobřeží.
 - b) Ústí řek.
 - c) Města pobřežní.
 - d) Pobřeží se všemi místy, o nichž bylo jednáno, a s částmi moří v pořadu zeměpisném.

III. Vodopis.

IV. Tvar půdy.

1. Důležitá pohoří, určená sousedními řekami.
2. Nejdůležitější nížiny.
3. Rozhled, jak celkem vysočiny a nížiny jsou rozloženy.

V. Přehled zeměpisu politického. Velikost srovná se s ostatními pevninami. — Hranice politické. — Státy vypočtou se v pořádku zeměpisném.

VI. Podnebí.

VII. Charakteristické rostliny.

VIII. Charakteristická zvířata.

IX. Obyvatelstvo.

1. Plemena.
2. Hustota obyvatelstva.
3. Řeči.
4. Náboženství.
5. Vzdělání.
 - A. Orba, průmysl a obchod.
 - B. Věda a umění.
 - C. Postavení světové.

*B. Při popisu země.***I. Poloha dle zeměpisné délky a šířky.****II. Obrys.**

1. Nejkrasnější důležité výběžky.
2. Sousední moře a důležité místa pobřežní.
3. Přirozené hranice ve vnitrozemí.
4. Politické hranice.
 - a) Sousední státy.
 - b) Kraje pohraniční té země, o níž se jedná.
5. Souhrnné opakování hranic v pořadu zeměpisném.

III. Vodstvo.

- a) Řeky (pramen, hlavní směr, ústí, politické území, města při řekách položená, však jen té země, o níž se jedná).
- b) Vodstvo stojaté.

IV. Vyvýšeniny půdy. Při pohořích vytkne se jich rozloha a souvislost s většími soustavami horskými; zevrubněji projednají se části, jež přísluší zemi, o níž se jedná.

V. Politický zeměpis.

1. Velikost.
2. Správní neb historické rozdělení v pořadu zeměpisném.
3. Opakuje se místopis a přidají se města, o nichž nebyla při vodopisu učiněna zmínka.

VI. Obyvatelstvo.

1. Příslušnost národopisná.
2. Řeči.
3. Náboženství.
4. Vzdělání.
 - a) Orba, průmysl a obchod.
 - b) Vědy a umění.

VII. Statistika.

- a) Velikost. Obyvatelstvo. Jeho hustota. Srovnání s jinými zeměmi.
- b) Města; sestaví se dle počtu obyvatelstva.
- c) Srovnají se délky nejdůležitějších řek.
- d) Srovnají se rozlohy nejdůležitějších jezer.
- e) Srovnají se nejdůležitější vyvýšeniny půdy.

VIII. Zopakuje se učivo projednané.

(Pokračování.)

Slovo o methodickém vyučování jazyku francouzskému.

Píše *J. E. Hulakovský.*

(Pokračování.)

II.

Druhý požadavek záleží v tom, aby se tvarosloví podřídilo skladbě nebo-li by forma sloužila duchu.

Má-li se tak státi, platí i zde, totiž ve tvarosloví rovněž jako ve zvukosloví zásada, aby se i tvarům učilo více sluchem nežli zrakem, více mluvením,

nežli mechanickým odříkáváním paradigmát. Nebo jako zvukosloví nepočíná písmenem, nýbrž zvukem, tak i tvarosloví nevycházej od slova, nýbrž od myšlenky nebo-li od věty, t. j. učitel neprobírej jedné části řeči po druhé, nýbrž začni hned řečí hotovou.

Jest tedy upustiti od metody čistě synthetické, kde se každá jednotlivá část řeči, počínajíc od členu až ku citoslovci, do nejmenší podrobnosti probírá; kde každá i sebe nepatrnější odchylka, nechť sebe řidčeji v řeči živé přichází, co nejsvědomitěji se uvádí; kde každý tvar, každé pravidlo a pravidélko na stu rozličných, nesouvislých, a proto nezáživných větách se ukazuje a cvičí, a teprve když se jedna část úplně vyčerpala, zase ke druhé se přechází, a takto mluva kus po kuse jakožto ze souměrných dílců sestavený, přece však neladně složený celek do ducha žákov a do paměti jeho se ukládá.

Tak na př. v učebnicích po členu, podstatném a přídavném jmenu, po číslovkách a náměstkách přichází teprv *avoir* a *être*, bez kterých vlastně ani krok ku předu jíti se nemůže; potom teprve přichází nauka o příslovci, o předložce a spojce, ačkoliv ve větách předchozích se uvádějí. Jinde zase probírají se tak zv. pravidelná slovesa zvlášť, kdežto tak zv. nepravidelná ke druhému dílu se odkazují, ačkoli bez těchto, totiž bez tak zv. nepravidelných sloves souvislá četba skoro jest nemožna.

Tou měrou odděluje se tvarosloví přísně od skladby, čímž látka učebná rozštěpuje se na dva od sebe docela oddělené díly, z nichž prvý nic jiného než pouhá kostra jest, kdežto druhý zase jen maso, svalstvo a krev v žilách obsahuje, ačkoli známo jest, že oba díly nerozdílně k sobě náležejí a jsouce přirozeně dohromady složeny, jen tak a ne jinak živou bytost tvoří.

Cestou tedy čistě synthetickou, namáhavou, při tom zdoluhavou a dosti neutěšenou nepodaří se žáku představití živou bytost mluvy, a nebude mu snadno vniknouti do soustavy jazyka a pochopiti ducha jeho. Nad to při této cestě plýtvá se časem i látkou a, což horšího jest, žák pozbývá tu veškeré radosti z učení, neboť nepopíratelnou věcí jest a zůstane, že snaživost a láska k učení se jazyku cizímu jen v tom poměru buď roste nebo se ztrácí, v jakém učeň hned neb aspoň brzy něco hotového, živého, pro praktickou potřebu se hodícího nabývá nebo-li jaký prospěch ze svého učení mívá. Jako dělníku za jeho denní námahu náležitá, přiměřená patří mzda, tak i hodný žák chce míti za svou práci mzdu pokroku, jež sám na sobě den ode dne pozoruje. V tom záleží spruha jeho další snaživosti, pilnosti a přičinlivosti; nevidí-li prospěchu, ochabuje, povoluje, až konečně přestane pracovati docela — zlenoší. Příčiny pak nezdaru hledáme tu i onde, jen ne tam, kde vlastně vězí.

Špatný malíř, který by na plátno nejprve vymaloval hlavní osobu, ji do nejmenších detailů propracoval a potom teprve přičinil stafáži a p.; jistě obraz takový nebyl by dílem mistrným. Ovšem jinak sobě vede malíř dovedný; celý obraz zajisté tu najednou nakreslí v hrubých, silných rysech a potom teprv o jednotlivostech pracuje stále a stále, až vytvoří dílo dokonalé.

A takový obraz celé soustavy jazykové má kresliti učitel na duchu žákovu v rysech markantních, aby učinil naň dojem celkový, a teprve když tento dojem byl dosti sesílen a utvrzen, provede jej v jednotlivostech.

Jazyku živému učíme mluvou živou a mluvíce pronášíme hlasitě a slyšitelně slova. Duší pak každého jazyka jest *sloveso*, toto slovo *κατ'ἐξοχήν*, slovo *par excellence*. Učíce tedy jazyku počneme *slovesem*.

Sloveso jest osa, kolem které se veškerá řeč pohybuje, kolem které se točí vše, co o osobách, o zvířatech a o věcech myslíme a mluvíme.

Má pak *sloveso* formy jednoduché, které jen v jednoduché nebo holé větě přicházejí (Indicativ, Imperativ), a formy takové, které zase ve složené větě přicházejí.

Přirozeně počneme tedy formami jednoduchými a cvičíme je na větách jednoduchých; tvary, které přicházejí ve větě podrízené a odvislé, ponecháme na dobu, až pokročilejší žák bude s to, aby dovedl pochopiti užívání jejich,

které na znalosti shody časové závisí. Tvary ty cvičíme na větách složených a přestáváme s periodou.

Máme cvičiti na větách, proto jest nám počítí slovesem, ježto nejjednodušší větu pronéstí lze *pouhým* slovesem: Je parle, nous chantons.

Myšlénka tato není nová; již před mnoha lety prozest ji jeden ze slavných paedagogů švýcarských, *Grégoire Girard*, jenž ve svém díle „*De l'enseignement régulier de la langue maternelle*“ praví: „Ich betrieb neben der Syntax Konjugationsübungen. Man konjugierte nie das Verb allein, wie das die Routine thut, die nur nach Worten jagt, sondern stets in Sätzen, was für den Schüler bei weitem angenehmer und nützlicher ist. Das Verb wurde ihnen im Infinitiv gegeben, man schrieb ihnen die Zeit und die Redeweise vor. in welchen es konjugiert werden sollte, und ihre Sache war es dann, das Übrige zu thun . . . Die Konjugation muss in dem Dienste der Syntax stehen. Lasset daher euere Schüler zunächst in einfachen und dann in zusammengesetzten Sätzen konjugieren, ihr macht ihnen dadurch eine Freude, denn sie haben einen Gedanken, und zwar einen Gedanken, den sie selbst verändern können und dadurch gewinnen sie das Gefühl der Nützlichkeit ihrer Arbeit. Der Mensch liebt hervorzubringen, er liebt es auch, sein Werk verschiedenartig zu gestalten, und ist das Kind nicht etwa auch ein Mensch?“

Slova tato mluví sama sebou.

Z novějších uvedl tuto zásadu, zvanou „*a verbo*“, do své grammatiky pro gymnasia *Körting*. Ještě další krok na cestě Girardem ražené učinil *C. Böhm* ve „*Französische Sprachschule*“ (Braunschweig J. Friedrich Wreden 1878.) Ale celou myšlénku zosobněnou podává teprve *R. Hauer* ve svém „*Conjugateur-u*“ (F. A. Herbig. Berlin 1880.)

Na základě tomto zbudovanou reformu, kterou *Kühn*, *Münch*, *Baumgartner*, *Perthes* byli počali, provedli a dokonali ve svých učebnicích a knihách cvičebných *Hermann Breymann* a *Hermann Moeller* (München 1884. Oldenburg.)

Ostatně nejinak vedou sobě sami Francouzi při vyučování své materštině; tak sonditi lze z předmluvy, kterou M. P. Poitevin ku svému „*Cours théorique et pratique de la langue française, ouvrage rédigé sur un plan entièrement neuf*“ přičinil a kde dí: „on a généralement donné plus d'importance à la forme qu'au fond, et qu'une grammaire, au lieu de se composer d'une série d'exemples bien choisis et groupés de telle sorte que les principes auxquels ils servent de base s'en déduisissent comme un corollaire rigoureux, n'a présenté longtemps qu'un enchaînement de règles longues et diffuses auxquelles le fait semblait s'adjoindre non pour appuer le principe, mais pour témoigner de la pénétration et de la sagacité du grammairien. . . .

Cependant, comme il arrive presque toujours, la raison finit par triompher de l'erreur et de la routine et notre siècle eut la gloire de frayer enfin à l'enseignement grammatical sa véritable route: *Domergue*, *Laveaux*, *Lemarc*, *Boniface*, *Bescher* et plusieurs autres philologues distingués, secouant enfin le joug de vieilles théories, proclamèrent hautement la puissance des faits, et au lieu d'établir, à l'exemple de leurs devanciers, un ensemble de principes fixes et absolus, et de prononcer comme eux *ex cathedra*, ils firent de la grammaire une sorte de chronique pittoresque dans laquelle ils exposèrent fidèlement les divers accidents de construction et les formes variées que la langue a subies sous la plume de nos grands écrivains.“

Tím poskytnuta ještě jiná výhoda, totiž že cvičivo netřeba podávati v přecetných, obsahem docela se různých větách, které jen schválně pro ty a ony tvary se vybírají, jak to posud v našich učebnicích jest zvykem, nýbrž v souvislém a zajímavém vypravování.

Z jednotlivých vět, by se byly i sebe důkladněji ve škole probraly, nemá zásk — jak zkušenost tomu nasvědčuje — pražádného prospěchu; třeba si

byl některou neb i některé pamatoval, po dvou, po třech hodinách učebných, kde mu zase celá řada nových vět přibude, neví o předešlých již ničeho, kdežto souvislého vypravování, je-li ovšem chápavosti jeho přiměřeno a zamlouvá-li se mu zároveň svým obsahem, nezapomene nikdy více.

Řídit se sluší známým heslem: „*Les mots pour les pensées; les pensées pour le coeur et la vie.*“

(Pokračování.)

Bylo-li by s prospěchem, kdyby se začínalo vyučovati kreslení perspektivnému na školách středních teprve ve třídě třetí.

Návrh ku změně způsobu vyučovacího.¹⁾

Podává Adolf Prokop.

Že kreslení perspektivné v nižších třídách škol středních působí mnohé obtíže, toho důkazem jest, že usneseno bylo schůzí učitelův odborníkův, aby v návrzích, jež předložiti se mají vysoké správě školní, obdržel místo i návrh, aby se počínalo vyučovati kreslení perspektivnému na školách těchto teprve ve třídě třetí.

Nesrovnávaje se se zamýšlenou změnou tou, dovoluji si náhledy své o záležitosti této pronésti,²⁾ i mám za to:

I. že by změna ta nebyla dostatečným opatřením proti obtížím, spojeným s vyučováním tímto, kdyby zároveň nebyl zjednodušen způsob vyučovací;

II. že by ztráta jednoho roku v nauce té způsobila škodu, která větší by byla než užitek změnou tou docílený, a

III. že způsobem jednodušším lze ve třídě druhé vyučovati snadně a docílen tam může býti výsledek velmi uspokojující, tak že zbytečno by bylo, přeložiti vyučování počátkům nauky té do třídy třetí.

Ad I.

Spůsob vyučovací, jehož t. č. na školách středních obecně se užívá, učí nás kresliti obrazy předmětů tak, jak s jediného místa hledíce můžeme se domnívati, že je vidíme ve stěně průhledné, mezi oko a předmět průčelně postavené.

Spůsobu toho obecně se užívá, ježto se zakládá na instrukcích dosud platných, které nařizují, aby žáci poučovani byli pomocí přístroje se skleněnou deskou o vzniku obrazu perspektivního. Na tomto přístroji mají žákům objasněny býti pojmy o hlavní rovině horizontálné, o rovině základné, o hlavní rovině vertikálné, o hlavní linii horizontálné, vertikálné, o linii základné o bodu hlavním, distančním, o bodech úběžných a t. d.

Odečteme-li od pojmů těchto pojmy o rovině základné, linii základné a o bodu distančním, které náležejí způsobu vyučovacímu již příliš zastaralému, kterého teď snad nikde již se neužívá, zbývají pojmy o obrazné čili průmětné, o hlavní rovině horizontálné, vertikálné, o hlavní linii horizontálné, vertikálné

¹⁾ P. spisovatel nás žádá, bychom oznámili, že hodlá v letošním programu gymnasia Německobrodského obsírně vyložiti methodu zobrazování zjevu tělesného a že jest ochoten zaslati otisk článku toho každému, kdo si jej objedná u něho do konce dubna t. r., a sice za cenu skrovnou.

Red.

²⁾ S článkem tímto se sice nesrovnáváme v mnohém, také liší se valně od zásad kreslířského odboru „Ústřed. spolku“; avšak přece jej uveřejňujeme, an přese vši různost náhledův obsahuje dobré myšlenky některé, jež mohou povzbuditi k dalším úvahám.

J. Š.

jakož i o bodu hlavním a bodech úběžných, jež se žákům vysvětliti mají a na nichž kreslení perspektivné zakládati se má.

Učitel užívaje k vyvozování zákonů perspektivních přístroje se skleněnou deskou anebo malých přístrojů názorných se síťovou průmětnou (I. serie, číslo 2. — 7.) učí patrně kresliti obrazy předmětů tak, jak je zdánlivě spatřujeme ve stěně průhledné, mezi oko a předmět průčelně postavené.

Spůsob tento vyžaduje, aby si mysleli žáci před sebou postavenou průmětnu spojenou se dvěma též myšlenými rovinami osou zornou položenými, vodorovnou a svislou, které kolmo protínají průmětnu jedna ve přímce vodorovné, druhá ve přímce svislé; tyto průsečnice rovin jen myšlených jsou arcí přímky též jen myšlené. Do nich ubíhati mají přímky¹⁾ prostorové (drátem znázorněné, hrany těles a t. p.), jichžto perspektivné úběžníky vlastně leží ve příslušných rovinách osou zornou položených ve vzdálenosti sotva dozírné. Aby však žáci úběžníky ty na této myšlené průmětně přece buď nalézti, buď jen pomyslem představit si mohli, žádá se od nich, aby si útvar prostorový, jehož zjev zobraziti mají, pomyslem proměnili v útvar rovinný, jenž nalézati se má na této myšlené průmětně; kresliti mají však na papíře tak, jako by tento myšlený útvar rovinný, centralný průmět předmětu, s průmětnou sňali a na nákresnu přenesli.

Že spůsobem tímto ve třídě druhé s prospěchem vyučovati nelze, toť jest patrně tím dokázáno, že osvědčení učitelé, několik roků jej pěstující, konečně přesvědčení nabyli, že nehodí se pro tuto třídu; zajisté o to se přičinili, aby všechny obtíže a příkroty jeho buď odstranili docela, buď je tak zmírnili, aby nepodstatnými se staly.

Stává se nezdědkou ve třídě druhé, že žáci, jimž už ve třídě první vysvětleno bylo, co jest bod, čára, plocha a těleso, a kteří ve třídě druhé důkladně poučení byli na př. o hlavní rovině horizontální, na otázku: „Co jest hlavní rovina horizontální?“ odpovědí: „Hlavní rovina horizontální jest přímka . . .“ anebo: „jest těleso . . .“ atd. a upozornění jsouce, že chybili, nevědí, proč chybili; žáci ti bývají ku veličinám měřickým ještě příliš lhostejnými a jest dosti, když dovedou konečně pomyslem představit si roviny hlavní a průsečnice jejich a pochopí, že tato jest totožna s osou zornou čili s hlavním paprskem. Jakž postihnouti by mohli, což mnohem těžší a složitější jest, vzájemné spojitosti a souvislosti s okem rovin tří s třemi průsečnicemi?

Vědomostem, jež býti mají za základ kreslení perspektivnému ve třídě druhé, učí se žáci ti řádně teprve ve třídě čtvrté; než tam dospěje učitel měřictví a rýsování k tomu, aby současně pojednávat mohl o třech rovinách v prostoru a jich průsečnicích, musí dříve projednati několik snadnějších, ale jinak dosti obtížných statí přípravných.

Methodě té jest tedy třeba vědeckých základů, jichžto podstatu mnozí žáci ještě chápají nedovedou; metoda však, sledujíc cíl svůj přes všeliké obtíže a chtějíc býti pochopitelnou, stává se velice složitou, spleťitou a rozvláchnou.

Za takovýchto okolností bývá poznávání zákonů perspektivních věcí velmi nesnadnou; neboť váže se na spojitou, souvztažnou představu průmětny, průmětu a obou průsečnic hlavních rovin s průmětnou.

Demonstrace učitelovy na přístroji výzkumném nemají ceny, když ne navádějí žáky k tomu, aby poznávali zákony perspektivné i bez přístroje. *Jakou měrou žáci zákony tyto poznávají kreslíce dle modelu, touž měrou dořiti se mohou i výkony jejich kreslitelské.* Proto povolává učitel některé žáky ku přístroji výzkumnému, aby na skleněné desce a pak i na průmětně jen myšlené průmět stanovili, z tohoto pak dotyčný zákon perspektivný odvodili.

¹⁾ Všecky-li?

Aby cvičení to mělo užitek, musilo by se konati tak dlouho se žáky všemi, až by tito navykli, průmět od předmětu snadno rozeznávat. K tomu však musil by míti každý žák přístroj svůj vlastní se skleněnou deskou a s viditelnými hlavními liniemi, jehož by užívat mohl po dobu celého roku. Když by žáci navykli poznávat průmět na skleněné průmětně, pak zastoupil by viditelný rám průmětnu, až konečně vše by mohlo býti nahrazeno pomyslem. Tak poznávali by zákony perspektivné právě tím způsobem, jakým jim jest jich upotřebiti; poznávali by je, kreslíce dle modelu.

Vyvozuje-li však učitel sám zákony ty na přístroji pro všechny žáky, jsou tito pouhými jen při tom diváky; vidí, že průměty některých přímek směřují do té neb oné hlavní linie; avšak jen do té, kteráž nakreslena jest na průmětně. Kreslíce pak dle modelu, vidí žáci jen model, nikoli však průmět; tento jest přese vše namáhání učitelovo veliké jich většině pojmem nejasným, a proto nedojde k tomu, aby jej rozeznávali od předmětu skutečného; kreslíce zobrazují bezprostředně zjev tělesný. Tím pak liší se způsob žáků těch od způsobu vyučovacího podstatně. Nemohouce sledovati vnucovanou jim metodu učitelovu a neschopni jsouce, způsobem vlastním dále dospěti než ku pouhému jen odzírání směru a délek (visování), postrádají všech výhod kontroly práce konané, kteréž by jim poskytovat měly zákony perspektivné. Těchto zákonů žáci sami poznávat nedovedou a zákony učitelovy nemají pro ně ceny pražádné.

Úvahy tyto netýkají se snad žáků nadaných a snaživých. Tito snad přece uznávají, že průmět jest pojmem důležitým a že nutno jest všímati si ho. Těm pak často se stává, že, chtějíce vyhověti zákonu A, proviňují se proti zákonu B a spor ten nikterak vyrovnati nemohou. Namáhajíce se průmětem až do únavy, zapomínají dokonce, že by též řídit se měli zákonem C, a konečně, nevědouce sobě jinak rady, obejdou se, jako žáci méně snaživí, pouhým jen odzíráním.

Tak nacházejí se brzo žáci všicki na dráze, která není cestou metody; jedni proto, že nebylo jim lze metody sledovati, druhí pak, že jim byla velice nepohodlna; učiteli pak největší obtíže činí obě hlavní linie a na těchto nacházející se úběžníky.

Nepříležitostí a obtížích, lpějících na metodě té, chci jen běžně si všimnouti:

1. Průmět zavinuje přílišnou složitost a spletnost vyučování. Aby mluvil určitě, musí učitel stále činiti v mluvě své rozdíl mezi předmětem, zjevem jeho, průmětem a obrazem zjevu, což vede k rozvlácnostem a žáky mate.

2. Při demonstracích, které koná učitel na přístroji výzkumném, je nucen volati ku přístroji žáky ve skupinách nejvýše po dvanácti, kterým tytéž jednotlivé zákony pro každou skupinu zvlášť vysvětlovati musí. Toto stálé proudění žáků po kreslírně přivádí třídu v nepořádek; žáci méně dbalí nevědouce ještě, jak důležito jest poznati zákony tyto pro veškeren prospěch jejich v disciplině té, a neuváživše, že není lze učiteli totéž na přístroji častěji opakovati, neúčastňují se všicki náležitě demonstrací těch, užívajíce spíše volného času a proudění žáků ku přístroji povolaných k tomu, aby choutkám svým uzdu povolili, kázni školské tím škodíce.

3. Čím méně přiměřen jest způsob vyučovací schopnostem žáků, tím většího dohledu jest třeba na žáky pracující. Dokud kreslí se jen dle modelů drátových, nevyžadují jednotlivé výkony žáků mnoho času, jsou však podrobeny mnohým chybám. Každou vyskytnuvší se chybu nucen je učitel opravit jednotlivě, protože není mu lze, celé třídě stále totéž opakovati; oprava ta spojena býti musí s výkladem o vzniku chyby té, a výklad ten jest rovněž tak obsírný, spletný a složitý, jako metoda sama. Žáci ukončivší brzy práci svou čekati musí dlouho buď na opravu buď na započetí práce nové zahálejíce. Že by užití mohli této doby čekání ku kresbě ornamentův anebo že by na místě jednoho obrazu zjevu dva takové s různých míst kresliti

mohli, o tom již často marně rady konány. I já shledal jsem, že není s prospěchem, když současně pracují někteří žáci o výkresu perspektivním, jiní zase o ornamentálním. Učitel sotva stačí opravit jedno; jsou-li však druzí žáci bez dohledu a bez opravy, práce jejich nevede ku prospěchu. Rovněž tak a sice z mnohých příčin nelze všeobecně zavést, aby žáci ukončivší kreslení s místa jednoho přesešli libovolně na místo jiné.

K vyvozování zákonů perspektivních na přístroji výzkumném jakož i k opravě prací žákův jest tedy mnoho času potřebí, a proto lze způsobem tímto jen velmi zvolna pokračovati, žáci však často jsou bez zaměstnání nuceni bývali zahálet.

Co zde posud praveno bylo hlavně o třídě druhé, platí vším právem i o žácích třídy třetí. I kdyby snad tito snadněji chápali a chápavost jejich stačila požadavkům metody, čeho však nepřipouštím nýbrž popírám, přece byl by jim způsob ten obtížným a nepohodlným, a proto opouštěli by právě tak, jako činí to nyní sekundáni, spleť tu metodu a nevšímajíce si předmětu kreslili by, bezprostředně napodobující zjev tělesný. Toť ani jinak nemůže býti; tak pochoditi musí způsob ten ve třídě kterékoliv.

Od zákonů perspektivních na přístroji odvozených až k té způsobnosti žákův, aby kreslící dle modelu zákony těmi dovedli se řídit, jest ve třídě třetí právě tak daleko jako ve třídě druhé. Ba bylo mi zakoušeti ve třídě třetí svízelné a obtíže ještě větší; žáci nezískavše ve třídě druhé základů pevných zapomněli přes prázdniny téměř vše; nuceni však jsou kresliti dle modelů složitějších pro tuto třídu předepsaných, odchylovali se jsouce na bezcestí čím dále tím více od žádoucího cíle. Bylo-li žáků neprospívavších mnoho ve třídě druhé, bylo jich ve třetí ještě více. Tu pak nucen jsem býval učiti mnohé žáky začátkům perspektivy znova a zase tak důkladně, jako ve třídě druhé, při kreslení s nimi zvlášť se zabýváje i k důkladnějšímu ještě jich poučení po škole jich ponechávaje. Když však jsem shledal, že vše jest marno a že ani v tercii při velikém počtu žáků neprospívajících nepořídím způsobem tímto ničehož, začal jsem již před třemi roky přemýšlet o tom, kterak jest způsob ten změnit ve způsob jednodušší, myslí a chápavosti žáků druhé i třetí třídy přiměřenější.

Šimon Karel Macháček.

Obraz životopisný nastínil prof. Ant. Truhlář.

Šimon Karel Macháček narodil se dne 10. prosince 1799. v Praze na Starém Městě, ve farním obvodu svatohavelském, v ulici Na můstku č. 380. („u zlaté lodi“). Rodiče jeho nežili nikterak ve skvělých poměrech; otec Šimon, soused pražský, byl prostý řemeslník, sítář; matka Marie, rodem Šubertova, měla sice příbuzenstvo dosti zámožné, ale naprosto odcizené, takže nějakých styků vespolných nikdy nebylo. Domácnost byla po všechny doby ryze česká, jako vůbec u nižších tříd měšťanstva pražského, jádro obyvatelstva tvořících; leč mimo dům již mělo neb aspoň chtělo míti vše nátěr německý.

Byloť tehdáž odrodilství nezbytnou bezmála potřebou každému, kdo nechtěl mezi chátu býti počítán; hlásiti se veřejně k jazyku mateřskému pokládáno za pošetlost neb aspoň za podivínství. Smýšlení tohoto základem a jako semeníštěm byly v městech kromě úřadův zejména všeho druhu školy, kdež od r. 1774. panovala němčina. Odtud vycházela mládež duchem cizoty nadobro proniklá; byloť výhody z němčiny plynoucí skutečně veliké a lákavé, takže učitelstvo, národního vědomí dosavad nemajíc a míti nemohouc, pokládalo za svou přední povinnost, by žáky svěšené co možná nejdříve a nejzdrárněji vycvičilo v tom, co vyžadoval prospěch veřejný.

Takto i mladý Macháček ve škole valně se poněmčil. Přirozený rozvoj duševních jeho schopností se tím sice pozdržel, ale zaniknouti ovšem nemohl; mělť hošík nadání skutečně nevšední, jehož udusiti nebylo lze ani převráceným způsobem vychovatelským.

Na podzim r. 1812. dal jej otec zapsati do první třídy akademického gymnasia staroměstského, tenkrát šestitřídního. Znalost němčiny, při studiích nezbytné, prospívala chlapci měrou velikou, tak že hned prvním rokem ocítil se mezi žáky výbornými a místa toho vůbec již nepozbyl. Pro důvtip, svědomitost v učení a mravní bezúhonnost oblíben byl u všech profesorů; ve vyšších třídách mimo to zvláštní pochvaly docházel pro neúmornou snahu, jakouž obětoval četbě starých klasikův i spisovatelů novějších. Také zpěvem a hudbou horlivě se zabýval.

Pobyt na gymnasiu staroměstském měl pro Macháčka účinek velice blahodárný; probudiloť se tu v něm vědomí národní. Podnět k tomu zavedl jednak příklad staršího studentstva, kteréž právě tehdy rozmanitým způsobem, zejména deklamacemi a divadlem o zvelebení mluvy mateřské usilovati počalo, jednak, a to hlavně, pobídka se strany slovutného Jungmanna, jenž koncem r. 1815. z Litoměřic do Prahy za profesora humanitního byv přesazen, mocí téměř kouzelnou v mladistvé mysli působil.

Jungmann totiž, hned jak do Prahy přišel, jal se podle obyčeje svého vyučovati žáky jazyku českému v hodinách vedlejších; když pak dne 23. srpna 1816. vydán byl památný dekret c. k. dvorní komise studijní, že na gymnasiích v místech pouze českých anebo kde spolu rodilí Čechové se zdržují, žáci také v českém překládání a českých spisech cvičiti se mají, tu již neodbýval češtiny jen úkradem, nýbrž podle předpisu se řídě, ve škole, jako jinému předmětu, jí místa dopřival. Spůsob, jakým vedl si v té příčině, jest naznačen v důvěrných jeho listech psaných tehdež Ant. Markovi; jednak totiž hleděl sám všeliké výklady činiti nejen latinsky neb německy, nýbrž i po česku, jednak zase žáky k tomu měl, by překládající ze starých klasikův a vyhotovující práce písemní, také mateřského jazyka si všímali.

Počínání takové nelíbilo se nikterak tehdejšímu představenému Jungmannovým, češtině nepřejícím; zejména praefekt gymnasijní Frant. Petritsch, pověstný pro vášnivou nesnášelivost národní, horlivému učiteli nejedno příkoří pro to působil. „U zkoumání praefekt, jak ledva malou strofu česky také pronesli, hned žáka okřikl, aby německy překládal, a to před direktorem! Co jsem měl já dělati? Vojnu vésti? Nechal jsem toho, a polehoučku, myslím, také daleko dojdou. Ve škole co německy řeknu, to vše i česky nastejno, aby se nevztekli vrahové, ač přece se vztekají“ — stěžuje si Jungmann r. 1817. příteli svému Markovi. Nedal se však odstrašiti mrzutostmi, nýbrž opíraje se o zákon vydaný, pokračoval neunavně směrem začatým. Šlechtné úsilí jeho nepotkávalo se arci s nějakým úspěchem neobyčejným; avšak přece vždy nejeden žák se vydařil, jenž slovy učitelovými z netečnosti národní byl probuzen a vlasti jako navrácen.

Macháček vstupoval právě ve třídu humanitní, když onen duch češtině příznivější poprvé byl zavanul. Avšak účinku jeho pocítil teprv až ve druhém roce, v rhetorice, kdež Jungmann vyučoval stilistice a literatury latinské, pak jazyku řeckému a německému po 12 hodin za týden. Žáků bylo v třídě té 56, mezi nimiž rozvahou a zralostí duševní po všechna léta nejvíce vynikal Řehoř Zeithammer, pozdější školní rada; Macháček patřil rovněž mezi žáky výborné, ba pokládán byl na mnoze za hlavu nejschopnější, ježtoť u něho i nadání básnické se jevilo. Jungmann věc tu ovšem záhy vypátral a hleděl pozornost snaživého mladíka obrátiti k zájmům národním, což se mu také v brzkou podařilo.

Od té doby prospíval Macháček v jazyce mateřském a snahách vlasteneckých měrou utěšenou, takže činil opravdovou radost učiteli a pozdějšímu příteli svému. Jmenovitě jednou prý získal si neobyčejnou pochvalu jeho, když byl

z ochoty kus Homerovy Iliady českým veršem přeložil; Jungmann totiž připsal ku práci slova památná: „Zachovejž Vás Bůh a Vy budete někdy ozdobou vlasti!“

Roku 1818. rozloučil se Macháček s gymnasiem a nastoupil ve studia filosofická, té doby na tři roční běhy rozvržená. I tu plnil svědomitě všechny povinnosti a zkoušky předepsané v určitý čas zdárně podnikal. Avšak nepřestával jen na vědomostech školou nabytých, nýbrž i soukromě se vzdělával, zejména četbou znamenitějších děl antických i moderních. Vědomostmi druhu tohoto později vůbec vynikal, a proto také úsudek jeho ve věcech literárních býval vyhledáván a nemálo vážen. Horác, Aischylos a Pindar ze starých, Shakespeare, Schiller a Göthe z novějších byli mu spisovateli nejmilejšími; z těchto znal obsáhlé části z paměti a ze všech také již za let studentských hojně v jazyk český překládal.

Tehdejší osnova učební nařizovala výslovně, by studující filosofie též v deklamování a řečnictví se cvičili. Pokusy druhu toho konaly se od r. 1807. pravidelně v letním semestru každou neděli odpoledne v síních koleje klementinské za dohledu a správy profesora Al. Klara. Na konci období pořádala se obyčejně jakási akademie slavnostní, ku kteréž byli zváni a také se dostavovali nejen profesori, nýbrž i mnohé jiné osoby vzácné, jmenovitě ze šlechty a vyšších úřadů. Přednášeti smělo se také jazykem mateřským, čehož od několika let používali horlivější studující a při každé závěrečné akademii aspoň jedním kusem po česku se ozvali. Macháček při oněch cvičbách několikrát osvědčil se vlastními skladbami; veřejně však vystoupil pouze jednou, v třetím roce studií filosofických, dne 24. června 1821., když konala se akademie k oslavě jmenin Klarových. Obral si tenkrát z Pindara čtrnáctý vítězospěv olympijský a přednesl ho s takým úspěchem, že pověst velmi hlučnou na dlouhý čas tím si pojistil; nestaloť se ještě nikdy, aby kdo jazykem řeckým deklamovati byl dovedl.

Vlastenecká horlivost jej záhy sblížila a spřátelila s většinou tehdejších pracovníků národních, zejména pak s druhy souvěkými a stejně smýšlejícími, jako s Čelakovským, Chmelenským, Kamarytem, Tomsou, mladším Jungmannem, Vaňkem, Rokosem a později zvláště s Vinařickým, od r. 1825. ceremoniářem arcibiskupa Chlumčanského. S většinou z nich účastníval se v letech dvacátých při večerních besedách čelnějších spisovatelů domácích u Václ. Špinky, ředitele arcibiskupské tiskárny v Klementině, kdež jako v nějaké škole mladší, schopní duchové od starších vedeni jsouce dozrávali. Zde hlavně nabýval vědomostí o všem, co v literatuře české se koná neb obmyšlí, a sám k rozličným pracím naléhavým připravoval se.

Jemný a četbou spisů klassických vytríbený vkus přirozeně mu naznačoval, že, má-li česká literatura zdárně prospívati, v každém oboru požadavky též krasovědnými řídit se musí. V té příčině obracel svou pozornost nejvíce k literatuře dramatické, dosti hojně již pěstované, ale přísnějším zákonům aesthetickým dosud málo vyhovující; ani Klicpera nebyl tu bez vad hrubě urážejících. To přimělo Macháčka, že umínil si aspoň překladem opatřiti, čehož původní literatuře se nedostávalo, totiž drama vzorové, na klassických základech zpracované. Takto vznikla první větší práce Macháčkova, okolo r. 1820., tedy ještě za let studentských, podniknutá a r. 1822. tiskem vydaná, veršovaný překlad Göthovy *Ifigenie v Taurii*.¹⁾

Čtouce prvotinu tuto, jinak ovšem záslužnou, na každé skoro stránce znamenati můžeme, jak těžký vede se tu zápas i v příčině obsahu i vnější úpravy. Všude patrna je snaha překládati plynne a doslovně; leč nedostatek případných obrátů básnických dusí téměř i nejvzletnější myšlenky. Někde výrazy neobyčejné sloh nemálo zatemňují; těžko rozuměti na př. bez původního

¹⁾ Původní titul: „Göthova Iphigenia v Taurii. Tragédia v pateru dějství. Přeložením S. K. Macháčka. V Praze, 1822 etc.“ — Str. 100.

čtení slovům *stranovrah* (str. 26.¹⁾), ješitná *kusnatost* (30.), *odiva* (35.), klásti *na přek* (60.), *truchloráz* (69.), *musa* (= nutnost 72.), *foch* (76.), *tajnovýsloví* (91.) a j. mn. I v rozměru jsou podstatné vady, jmenovitě neustálenost; základem jest pětistopý trochej, tu časoměrný, tam přízvukný, tu nadměrný, tam zase nedoměrný, tu s předrážkou, tam bez předrážky. Nejlépe se ještě podařily části rázu daktylického v jednání prvním a čtvrtém.

Z celé práce dostatečně vysvítá, že tenkrát ještě neměl Macháček té obratnosti a zběhlosti v jazyce spisovném, aby dílo klassické byl bez vady dovedl přetlumočiti; cizota lpěla dosud přílišně na duchu jeho a působovala mu obtíže nezdolatelné. Ale přes to přese všechno překlad i nyní zasluhuje povšimnutí; jestiž dokladem nad jiné poučným, jak lopotný a pracný byl prvním buditelům našim každý pokus, kterým nějaký nový obor v literatuře české se zahajoval. Současníci uvítali práci nad míru vděčně; však nejčestnějším vyznamenáním bylo překladateli, že mu sám Goethe zvláštním listem pochvalným uznání vyslovil.

Kromě *Ifigenie* vyhotovil Macháček za let studentských také překlad Horatiova *Listu k Pisonům* (o umění básnickém), avšak ponechal ho v rukopise a později vše od základu přepracoval. I nejedna báseň původní tenkrát jím byla napsána, jmenovitě všechny ty, jež umělými rozměry se honosily. Z nich uveřejněna jest „*Má vlast*“ v Čechoslavu 1821. (č. 34., str. 129.).

Studia filosofická ukončiv, rozhodl se Macháček nastoupiti na dráhu, kteráž nejlépe svědčila veškerému jeho směru duševnímu; chtěl se státí profesorem gymnasiijním. Vědomostí k povolání tomu potřebných měl pro svou dobu téměř nadbytek a spůsoblost, jak se ukázalo později, zváti se mohla výtečnou; však přece bylo mu plných sedm let čekati, než-li místa nějakého dosáhl. Příčina toho byla nespíše politická, jak aspoň ze zpráv současných očitě vysvítá. Macháček totiž uveřejnil r. 1822. v berlínském časopise, zvaném „*Gesellschafter*“, zprávu o činnosti literární v Čechách, nepředloživ dříve rukopisu censure. Vše bylo by zůstalo nepovšimnuto, avšak někdo (dle domnění Jungmannova prý Nejedlý) udal to u policie, kteráž ihned zavedla přísné vyšetřování hledajíc ve věci tajného spolku nějakého. Brzo vyšlo na jevo, že zprávu napsal Macháček a jakýsi žid Buncel do časopisu berlínského ji dodal. Za to byli oba pohnáni a vyslýcháni, ale konečně bez pokuty propuštěni; že však ve věci skutečně hledalo se nebezpečné spiknutí, patrně z toho, co řečeno bylo při výslechu Bunclovi, že prý „byl sekretářem sekty ani nevěda.“ (Sr. Listy Jungm. v Čas. čes. mus. 1882. str. 476. a 1883. str. 47.) Macháček od té doby jaksi za podezřelého byl pokládán.

Nesnáze takové nepobádaly ovšem dopisovati do listů zahraničných; Macháček také po nepatrných pokusech některých úplně toho zanechal, přesvědčiv se ostatně i mezi krajany, že zprávy veřejné, třebas i nevinné, velmi snadno dovedou mrzutost spůsobiti. Právě s Čelakovským povstala mu v příčině té nemilá neshoda; tento zajisté vydav r. 1822. své prvotiny básnické (Smíšené básně), velice byl uražen a trpkou nechuť pojal proti Macháčkově, poněvadž napsal v jakémisi posudku německém, že sbírka má cenu jen prostřední. Kyselost odtud povstálá šířila se pak víc a více, jmenovitě když se připojila k ní také spisovatelská revnivost a různost literárního směru. Teprve po letech nastalo na vzájem příznivější smýšlení.

Jinak těšil se Macháček již za prvých let dvacátých vážnosti téměř obecné mezi spisovatelstvem starším i mladším, hlavně pro své vzácné vzdělání klassické a pak i pro podnikavost ve věcech literárních. Zvláště tato druhá vlastnost podstatně přispěla k tomu, že okolo r. 1823. ocítil se jako v čele tehdejšího ruchu literárního; bylť se podjal některých prací zvláště naléhavých, a nemalého úspěchu jimi se dočíniv, obecnou pozornost po sobě obrátil.

¹⁾ Dle vydání v Nár. bibl., sv. II.

Prvním toho druhu podnikem byla sbírka básní „*Krasořečník*“, pořizená za tím účelem, by českému obecnstvu a zejména studující mládeži poskytnuta byla zásoba, odkudž by v nahodilých případech, zvláště pak při zábavách neb akademiích vhodné deklamace bez obtíže se opatřovaly. Až dosud způsobovalo to veliké nesnáze, ježto většina básní roztroušena byla po několika tehdejších časopisech a sbornících, na mnoze před lety vyšlých a ve skrovném počtu rozšířených; nevědělo se vůbec, kde by se co nalézti mohlo, a tím nejeden úmysl dobrý byl zmařen. Macháček maje o různých plodech literárních povědomost náležitou, sebral vše, cožkoli kde příhodného našel, přihlížeje ovšem nejvíce k básním rázu výpravného nebo vlasteneckého, jak toho účel a doba právě vymáhaly. Při tom však také pilně dbal toho, aby *Krasořečník* byl jaksi obrazem, v němžto by dosavadní činnost básnická přehledně se zračila; proto hleděl všechna čelnější jména spisovatelská míti zastoupena, věda, že takto nejlépe známost literatury bude rozšiřována. „Ovšem, že tolik toho nemáme a nemůžeme posud míti, co Němci, ale tím hanebněji nám, neznáme-li, co máme,“ dokládá v úvodě, když byl o účelu sbírky se zmínil.

(Pokračování.)

Ukázka překladu Peršanův ¹⁾ Aischylových,

kterou podává *František Loukotka*.

Pokračování epeisodia prvního. Dějiště před královským palácem v Susech.

Výstup třetí.

Atossa, matka Xerxova. *Sbor* dvanácti „Věrných“, staříckých to rádčů králových. *Posel* (právě přichvátav).

Posel.

V. 249 Ó dědiny, ó města celé Asie,
ó země perská, přístaviště bohatství
ty velkého! Jak jednou ranou zmařeno
jest štěstí: neb květ Persův padnuv zahynul!
Ó běda! zlé sic jesti zlo dřív zvěstovat,
přec odhalit však nutno celou pohromu:
255 jest veta po veškerém vojsku barbarův!

¹⁾ „Peršané“ tvořili střední drama trilogie, jejíž částí první byl „*Pineus*“, kde prostřednictvím epiky vyliceno nejspíše vítězství Argoplavců nad barbarskou Kolchidou, a částí třetí „*Glaukos mořský*“, kde podobným asi způsobem, jako ve dramatu prvním, zobrazeno himerské vítězství Hellenů nad Karchedonany. Poněvadž pak v Peršanech líčí básník dojem, jež *porážka Persův u Salamin* na královském dvoře suském způsobila, patrně, že nebylo *vnější* spojitosti dějů jmenovaných, v rámcu trilogie pojatých; za to však jiná byla páska, páska *vnitřní*, jež jako nit zlatá vinula se osnou trilogie; tou byla hrdá, vlastenecká idea: Hellénstvo vítězí nad barbarstvem. — „Peršané“ jest jediná báseň dramatická obsahu *historického* nám dochovaná mezi všemi zachovanými kusy slavných triumvirů dramata řeckého. Arcibásník-vlastenec líčí tu události „*quorum pars magna fuit*“, — bojovalť i u Salamin — a velmi šťastně volil pro svou báseň dějiště tím, že položil je do Sus; nedal pak na jevišti tlumočiti hrdinství Hellenův *hellenskými* rodáky svými, nýbrž *perským* účastníkem výpravy válečné, čímž jeví se vítězství oněch v plné velkoleposti své, jakož i zvláště tím, že vylicil živě dojem, jež učinilo na hlavní město Persie. Provozována byla uvedená trilogie s dramatem svým satyrským l. 472. př. K., tedy osm let po bitvě salaminské.

Kommos ¹⁾ prvý.

Sloha prvá.

Sbor.

Pohromo muk a žalu a trudy
bédné plná, ach, nová! Peršané slzte slyšíce strast' tu!

Posel.

260 Neb ono vše jest událostí hotovou!
I sám zřím svého návratu den zoufale.

Sloha družná.

Sbor.

265 Dlouho trvalo patrně toto
starcům žití nám, když o strasti té máme slyšet najednou!

Posel.

A jako svědek, nikoliv jen z doslechu,
bych mohl říci, jaké způsobeno zlo!

Sloha druhá.

Sbor.

270 Žel! ach, ach, ach! žel, ach!
Čirá ta směsice střel mnohých
marně přišla na žehnaný kraj
řecký z končin asijských!

Posel.

Jsou plny mrtvých zahynulých osudně
i břehy salaminské i vše okolí.

Sloha družná.

Sbor.

275 Žel! ach, ach, ach! našich
že těla mořem promočena sem
tam metána plovou, povídáš,
mrtvá, v obleku řásném?!

Posel.

Neb nebyly nic platny šípy: padaloť
vše vojsko podlehnuvši lodním útokům.

Sloha třetí. ²⁾

Sbor.

280 Přežalným trudně lkej
vzkřekem: neboť bůh nastrojil tak,
jak svým soupeřům, žel, ach!
zhoubně vše Persům, zničen-li jich voj!

¹⁾ Žalozpěv.

²⁾ Přeložili jsme, přestavivše a upravivše verše takto:

δυδαιανῇ βοᾶν
ἴν' ἄποτμον δαίσις ὥς
Πέρσαις κτλ.
Ἀντιστρ γ'
μνησθαι τοι πάρα,
στιγναί γ' Ἀθᾶναι δαίσις ὥς
πολλὰς κτλ.

Posel.

Ó sluchu praodporné slovo „Salamis“!
285 Žel, jak mi srdce puká, Athen pomním-li!

Sloha družná.

Sbor.

Ba, vždyť pomníti jest,
Atény nevroucí protiv nám,
ach, svým soupeřům, sirou
jak sděly Peršanku leckterou teď!

Atossa.

290 Už drahnou chvíli mlčím, celá zdrcena,
já nebohá, jsouc pohromou: neb nesmírná
to rána, takže nelze vypověděti
té strasti ani zeptati se; nutno však
přec trudy snášet smrtelným, když bohové
295 je dopustí: i odhal celou pohromu,
rci beze všebo, třeba sklíčen's neštěstím,
kdo není mrtev, koho poželíme však,
ach! z vůdců, jenž jsa určen berlu třímati,
své místo v šiku smrti svojí upráznil?

Posel.

300 Nuž Xerxes sám — ten žije, slunka vidí svit.

Atossa.

Tot domu mému ohlásil jsi blahý svit
a bílý den, jenž z noci černé prokmitl!

Posel.

Než Artembares, vůdce jízdy nesčetné,
tentž zabit u silenských břehů drsnatých,¹⁾
305 a skočil, dřevcem udeřen jsa, plukovník,
rek Dadakes, s korábu lehkým poskokem;
a Baktrů domorodý kníže Tenagon
kol Aiantova mořem obráženého
se povaluje ostrova;²⁾ pak Lilaios
310 a Argest s Arsamem v zem' tvrdou vráželi
kol holubohojného téhož ostrova;
též překonání Fereseues, Adeues,
pak Farnuchos a Arkteus, nilských pramenův
to soused, — všichni jedné lodi podlehli.
315 Chryský Matallos, třicetitisícové,
to jízdy vůdce černo-zbrojné, zabit jsa
svůj rudý, hustý třísnil krví plnovous,
pleť barvě mokem nachovým; tam Arabos
vzal za své mužský,³⁾ zhynul Baktřan Artabes,
320 v zem drsnou se to přestěhovav, nebožák!
Pak Amistris a Amfistreus svůj třímaje
ten trudonosný oštěp, Ariomardos,
rek, jenžto Sardy zkormoutil,⁴⁾ i Seisames,
a vůdce pětkrát padesáti korábův,

¹⁾ Část pomoří salaminského.

²⁾ t. j. Salaminý.

³⁾ Magové byl název jednoho kmene medského.

⁴⁾ smrti svou.

- 325 muž sličný, rodem Lyrňan, ¹⁾ leží Tharybis,
 ach, mrtev, nebohý, ne právě na růžích!
 I Syennesis, vojevoda kilický,
 rek první ve chrabrosti, nepřátelům svým
 dav nejvíc práce, veleslavně zahynul.
- 330 Teď na vůdce tak slavné vzpomněl jsem; než tím
 béd málo hlásám, kdežto přemnoho jich jest!

Atossa.

- Ach, ach, vždyť toto již jest bídy vrcholem,
 co slyším teď, a úpěnlivé kvílení
 i hanbu plodí Persům! Toto však mi rci
- 335 zas ujma se mi slova: řecké koráby
 jak byly četné, útoky že lodními
 se odvážili svěsti s vojskem perským boj?

Posel.

- Věz, co by bylo na počtu, že barbaři
 by byli zvítězili: byloť Hellénům
- 340 as tři sta lodí celkem, deset mimo ty
 zvlášť vybraných; než Xerxovi — vždyť vím to — těch,
 jež plavil, bylo tisíc, dvě stě sedm pak
 svou rychlostí se pyšnicích; tak praví se:
 snad tedy se ti nezdá, že jsme v boji tom,
- 345 co tohoto se týče, byli pozadu?

Atossa.

Tak tedy zničil bůh kys vojsko nachýliv
 dle nerovnoměrného váhy osudu!

(Dokončení.)

Etymologica.

Podává *František Prusík*.

8. Dynovati.

Sloveso to, jež znamená *naléhati, doléhati, dotíratí na koho, oč, úsilně žádati, žadoniti, žebroniti*, odvozují někteří neprávem od něm. *dienen*, čemuž i význam jest na odpor: značíť německý výraz „dávku (daň) *dávati*“, kdežto český znamená opak (*požadovati*). Považuji tedy *dynovati* za zcela původní slovo české a tahnu je ku kořeni *du* s významem prvotně *páliti* (*ḍalw* z *ḍa-Fw*, skrt. *dunoti*, stir. *dothim*; pražiti, sušiti: lit. *džiauti, džiovinti*), pak *soužiti, trápití koho, naléhati naň* atd., jako řec. *ḍwáw* soužiti, trápití, *ḍón* soužení, trápení, bída, nouze, neštěstí, skrt. *dunoti* soužiti, *dotíratí, dūna* soužen; ags. *tynan* soužiti, poškozovati.

V podřečí Plzeňském a Roudnickém dosud se říká *dynovati koho oč* ve významu výše uvedeném, jenž jest základem i pojmu slova *dynovačka*, jímž se rozumí buď žíla z proutí (na Náchodště), jíž *dotírají* hoši na dívky o vejce na velikonoce, neb *dotírání, doléhání* samo, t. j. chození (s žilou) pro vejce v době zmíněné; srv. Bož. Němcové Babičku (1862) str. 194: pod kabátem měl schovanou vrbovou *dynovačku*. V pondělí byl na ženské zlý den, byla *dynovačka* a koleda.

¹⁾ Lyrne, město ve Troadě.

Co do tvaru byl kořen *dy* rozšířen přítvorkou *na* (II. tř.): **dy-na-ti*, **dy-nú-ti*; toto přijalo později znak V. třídy *a*, z čehož vzniklo *dy-nu-ati*, stupňováním *dy-nov-ati* (VI. tř. *dynuji* atd.), jako *na* z *vi-nu*: *zavi-nov-ati* a pod.

9. Gospodъ.

Obyčejně se slovo to srovnává se skrt. *džás-pati*, při čem *podъ*, přes nesrovnalost hlásky *d* s *t*, správně se klade na roveň skrt. *pati*, lit. *pati-s*, řec. *πάσις*, goth. *fathi-s* pán; méně jasna jest vykládačům (na př. Mikl. Etym. s. v. *gospodъ*) prvá část *džás*, kterou Petrohradský slovník skrt. považuje za gen. od *džâ*, což však vzhledem k slovanskému tvaru *gos-podъ* připustiti nelze.

Pročež mám prvou část složeniny *džás*, *gos* za substantivný kmen otřelý, jenž se zakládá na kořeni *ga*, *gan* = ploditi, roditi: řec. *γα-γα-ώς*, *γέ-γον-α*, lat. *gen-ui*, skrt. *džan*, *džâjate*. Odtud vznikne příponou *-ti* subst. *gâ-ti* = rod, rodina, čeleď: skrt. *džâti* rod, rodina (čeleď), kmen, zend. *džaiti* rodina, dům; složenina *gâti-pati*, *gati-pati* jest tedy podřadnou (tatpuruša) s významem: *rodu* (*rodiny*, *čeledi*) pán. Otře-li se *i* prvního členu, vznikne *gât-pati*, *gat-pati*, kde se záménou *t* v *s* (srv. řec. *τέρας* místo *τέρας*, *πόσις* m. *πόσις* a j.) vyvine *gâs-pati*, *gas-pati*, jež vydá skrt. *džás-pati*, řec. *δυσ-πόσις* (*δus-*), slovan. *gos-podъ*.

10. Láka, pro-láklý; лагъ (luh), lit. langas; stsl. lokanja, sloven. ob-lok; loch, rus. лохань.

Slova tato spočívají na kořeni *lak*, neb nosovkou sesíleném *lank*, *lenk* ohnouti, zahnouti, prohnouti, prohlubiti: *λάκ-ος*, prohlubina, jáma, díra, lat. *lac-una* prohlubina, *λέχ-ριος* lat. *ob-liquus* kosý; lit. *lenk-ti* ohýbati, linkti ohýbati se, prohýbati se, linkus ohebný, lenke prohlubina, úžlabina, stsl. *lęk-a* ohýbám, rus. *ljakij* prohnutý, křivý, čes. *křivo-laký* (křivo-křivý Geitler Lit. Stud. 67).

Od téhož nosového kořene *lęk* (čes. *lak*) utvořeno jest *pro-lák-lý* (pro-láklost, proláknouti) t. j. prohnutý a *láka* nádoba, vědro, t. j. věc buď ohnutá, okrouhlá (srv. *kręgъ*, *kręčagъ*: Příspěvky k nauce o tvoření kmenův 24) neb spíše prohnutá, prohlubená (vydlabaná), jaké *λέκ-ος*, *лак-άνη* mísa, necky, koryto, lat. *lac-us* necky, koryto, kád.

Kořen ten se může stupňovati v *lak*: lit. *lanka* dolina, údolí, louka, stsl. *laka* bažina (cf. lat. *lac-us*), pův. úžlabina, což je základním významem též českého *louka* (*pratum*), luž. *mrus. luka*, pol. *laka*. — Týž kořen *lak* může nabyti podružného tvaru *lag*, což se nezřídka děje k odstíňování významův; na jeho základě vznikne *lagъ* luh, v němž se z původního významu (prohlubené místo, úžlabina, srv. odvozené ze slovanštiny novořec. *λαγγάς* údolí) vyvinou pojmy: *louka* (čes. *luh*, *palouh*, rus. *lugъ*), *bažina* (stsl., čes.), *háj* (na bažinách rostoucí) Z téhož kořene povstalo i lit. *langas* okno, *langalis* sopouch (díra k odvádění kouře), jež obě se stýkají v základním pojmu prohlubiti (díru učiniti).

I na prostém kořeni *lak* vzrůstají některé kmeny, jako lit. *lakas* hliněný žbán o velikém břiše, *lakanka* nádoba (Geitler, Lit. Studien 93), stsl. *lok-anja* břicho, sloven. *slovín.*, *charv. ob-lok* okno, jež značíc jako lit. *langas* původně díru, otvor (ve zdi) nijak nesouvisí se slovem *oblý*; předpona *ob* zdá se míti zde význam zdrobňovací, podobně jako při adjectivech a adverbích (obstarý obřidlý, obdál), aby se naznačil rozdíl mezi velkým otvorem (dveřmi) a menším (oknem)

Rozšíří-li se konečně kořen *lak* hláskou *s*, povstane *laks*, jež vydá původní *laks-as* = ohnutý, zahnutý, řec. *λόφος*, lat. *luxus* ohnutý, křivo-laký, křivý, šikmý, kosý. V slovanštině se *k* před *s* vysuje (jako *osъ*, šestъ m. *oksъ* axis, šestъ sex; srv. *luna*, *lóno* m. *lukna*, *lokno* a j.) a z kořene *loks* povstane

los, z něhož záměnou *s* v *ch* pojde *loch*, subst. **loch-ъ*, čes. pol. *loch* (mrus. l'och), jež tedy značí prohlubinu, dolík, díru, jámu, jeskyni, sklep; od kmene toho odvozeno jest jednak rus. лоханъ kádě, kbelík, mísa na vodu či umývadlo, jednak čes. lochviště (brloh či ložisko zajícovo) a mnohá vlastní jména, z nichž se leckteré jeví v názvu osadním, jako: Lochovice, Lochočice, Lochotín, Lochynice a p.

Jest tudíž slovan. *loch* zcela správně tvořeno a neprávem je odvozují mnozí (jako Mikl.) od něm. Loch; jinak mají lochy u nás důležitý význam kulturní, o čem viz Časopis musej. spolku Olomúckého I, 170 a j.

11. Movitý.

Movitý má dvojí význam: *a*) hybný, pohyblivý (*mobilis*), *b*) majetný zámožný. Obojí jest od sebe přísně lišiti i co do původu: u významu zajisté, sub *b*) stanoveném jest *movitý* za *jmovitý* (od *jměti* — *měti*), jako svědčí stsl. imovitъ, bulh. imovit, rus. imovityj (imuščij) opulentus, dives, a má tedy právě taký tvar i význam jako mohovitý, s nímž co do významu srovnej z téhož kořene vzniklá slova: mohutný (*opulentus*, *dives*), možný, zámožný, srb. moguć, cf. ver-mögend.

U významu sub *a*) vytčeném se však *movitý* odvozuje vůbec od lat. *mobilis*; avšak domněnka ta, k níž se vykládači dávají sváděti jednak podobností pouhého zvuku první slabiky jednak stejným významem obou výrazův, není ničím odůvodněna, ano by z *mobilis* bylo sotva povstalo *movitý*, nýbrž spíše mobilný, mobilní, jako reálný, reální z *realis*.

Pozorujeme-li však *movitý* (hybný, pohyblivý) zevrubněji, nelze nám neuznati, že jest tvořeno zcela pravidelně, a sice od kořene *mu* strkati, posunovati, hýbati, pohybovati, skrt. mŭ-ta pohnut, řec. ἀ-μῶ-μαι. Stupňuje-li se kořen ten, vydá lit. mau-ti navléci, nastrčiti, lat. mov-eo strkám, pohybuji, slovan. mov-u, od něhož se utvoří příponou -itъ adjectivum o významě pasivním (passivní možnosti) jako má na př. skladitý, tažitý, ohbitý, t. j. co lze skládati, tahnouti, ohýbati (skladný, tažný, ohebný).

Má tedy *movitý* zcela správný domácí původ a jest nad to v původním významu i dobře doloženo; uvádíť Jung. s. v. mezi jiným tyto příklady: Neb všech *movitých* věcí *movitější* jest múdrost' = omnibus *mobilibus mobilior* est sapientia Glagol. bibl. Sap. 7, 24., což bible bratrská takto vyjadřuje: Nebo nade všecku *hbitost* *hbitější* jest moudrost'. — Bože, jenž jsi hory *nemovité* utvrdil. Ob. Pan. 85.

Vedle správného *movitý* jest ještě několik zkažených tvarův, jež tuto vysvětlíme. Vsuvkou *h* povstalo nejprve *mohvitý*, srv. rozhřešiti, rozhor (dial.), kalhoty (galioty, franc. culotte), levhart, žezhulka m. rozřešiti atd. (Archiv f. slav. Phil. II, 704. 708).

Z něho pak vzniklo jednak *mohbitý*, *mohbitost* záměnou *v* v *b* (srv. přívuzný — příbuzný a p.) jednak *mohovitý* (mohovití ovčincové tralatitius Kom., mohovité, nemohovité zboží Kom., mohovitý statek Vel., mohovitá věc Briec.), k čemu zavedla podnět zvláště snaha po nějakém známém kmeni, při čem ovšem není vyloučena i možnost, že se málo správné mohovitý (*opulentus*, *dives*) s výrazem *movitý*, jenž má do sebe obojí pojem, jak výše ukázáno.

12. Nakel, naklo, naklí.

Miklošič Etym. stanoví za původní tvar *nakъъ* nevyšetřuje jeho původu, jiní odvozují slovo to od kolu (osada „na kolech stojící“), jiní docela vidí v něm kel (klíčiti), jenž prý poukazuje k vlhké půdě. Takových etymologií nelze ovšem vážně vyvracet, tím méně jich dbáti. Miklošičův tvar pak jest dvojako nesprávný, jednak že vsouvá *ъ* mezi *k* a *l*, jednak že klade *l* za měkké, kdežto jest tvrdé (*nakelъ*, gen. *naklu*, loc. *nakle*).

Původ slova *nakel* (dial. nákel) hledám v kořeni *sná plynouti, plouti*: skrt. *snâ-ti* mýti se, koupati se; sesuje-li se s: lat. *nâ-re* *νή-χω* plouti, plovati, *να-ρός* plynoucí, tekoucí, *νή-σος* „plovoucí“ (země, proto v řečt. fem.!), ostrov, *νᾱ-μα* mokř, vláha, tok, pramen. Z rozšířeného kořene *snâk*, *nâk* utvoří se příponou *touž* jako v *να-ρός*, totiž *-lъ*, slovo *nak-lъ*, jež zní česky *nakel* jako uzel, uhel proti *azlъ*, *aglъ*, a značí tudíž jako *νήσος* „plynoucí, plovoucí“ zemi, t. j. *ostrov*, jenž se živé fantasii prvých lidí zdál skutečně plouti po vodě. Doklad k pojmu „ostrov“ nalezneš v Kottově slovníce s. v. Nakel.

Ostatní významy slova *nakel* není snadno sprostředkovati s původním významem kořene: místo takřka plynoucí (totiž mokrotou, srv. *νᾱμα*) jest *temeniště, bažinaté místo*; odtud není daleko jednak ku srb. *naklja záhyb, oklika řeky* (původně zajisté o půdě), ana místa taková bývají nezřídka *bažinatá*, jednak ku Stránského naklu „*výtoň, přístav*“, neboť místa, u nichž lodi pohodlně přistávají, jsou zajisté níзка (nikoliv skalisté břehy) a zhusta tudíž vodou zaplavována, mokra, bažinata. — Na temeništi pak roste rádo a bujně mladé vrbí, pročez může *nakel* per metonymian, jež hraje velikou úlohu v psychologii jazyka (srv. čes. *louč*, pův. = světlo) znamenati též *mladistvé vrbí*, jakož i *dřívíčko po opadlé vodě nacházené*, ano místo, s něhož voda opadla, jest patrně mokřina.

Z kořene *nâk* mohlo vedle masc. *nak-lъ* povstati též neutr. *nak-lo* (*nátoň*), z nichž se opět příponou *-ije* utvoří collectivum *nak-lí* (srv. *uhel* — *uhlí*, *dřevo* — *dříví*); neb konečně přípona *-lja* vydá srb. *nak-lja*, čes. *Nakle* (Pal. Pop. 164).

Výrazy, jichž etymologii jsme tuto podali, jsou i v kulturních dějinách veliké důležitosti. Nalézámeť po celém slovanském světě množství osad o jmenech s kmenem *nakl*: slovín. *Naklo*, *Nakalce*, srb. *Naklъ*, mrus. *Naklo*, čes. *Nakle*, *Naklov*, pol. *Nakło*, *Nakieł*; jenom v Rakousku jest aspoň 10 osad tak pojmenovaných, nepočítaje v to osad nyní poněmčených, jichž slovanské jméno změněno v *Nackel*, *Nagel*, *Naklas*, *Nagles* (staré loc. pl.). Osadní jména tato pak nezřídka, jak se mnozí archaeologové právem domnívají, poukazují *ku stavbám kolovým*, čemu původní význam „ostrov“ výborně nasvědčuje. Ovšem nechceme tvrditi, že by všechny osady tak pojmenované musily dle toho býti stavbami kolovými, mohou zajisté některé z nich odtud míti jméno, any leží na místech bažinatých a pod.; avšak už i zde jest domněnka o stavbách kolových dosti odůvodněna a bude bohdá ještě přesněji dotvrzena, až budou místa, na nichž osady tak nazvané stojí neb stávaly, zevrubně prozkoumána.

Osad s jmeny naklu příbuznými jest v slovanských zemích hojnost, ježto dostávaly zhusta název dle *půdy*, na níž stály, neb dle polohy své. Viz v Mikl. Die slav. Ortsnamen aus Appellativen II. osadní jména při těchto výrazech: jezero, blato, pleso, lokva (bažina), laka (místo proláklé, bažinaté), luža, slatina, mlaka, močvar, bagno, timěno (močál), mokř a p. Kromě toho soudím, že též osadní jména s kmenem *štět* svědčí o vodních stavbách, a sice tuším na tak zvaných roštích (srv. Jungm. s. v. *štět*); toho druhu osady jsou v Čechách: *Štětí* (nad Labem, něm. *Wegstaedtel*, nízko ležící, pouze 157 m.) a *Štětín*, s nímž se srovnává i jmenem i původem *Stettin* v Němcích.

Príspevky ku kritice textův.

(Čteno v kr. české společnosti nauk dne 21. února 1887.)

5. A když na poli stojěchu
a juž bojovati chtěchu,

Vlasta na koni s oščepem v turněch stojěše

a svému vojsku tak mluvěše:

Dal. X, 35—38.

Rukopisy mají zde různá čtení: Vlasta na koňu k šturmu stojieše Camb. Vlasta na koni s oštěpem stojieše V. Vlasta na koni s oštěpem sedieše L. Vlasta na koni s oštěpem *v turních* stojieše Ff.

Nesrozumitelné *v turních* zavdalo Hankovi podnět ku conjectuře „v brniech“, čemu se zdá nasvědčovati německý překlad slovem *gewapnit*; než toť jen zdánlivá shoda, jak níže ukážeme, a nad to je plural (v brniech = v brněních, v krunýřích) na odpor pravému smyslu místa.

Pomýšlel jsem kdysi místo *v turních* na conjecturu *v třemnech* (RK. v střemnech Jar. 82) neb *v třmenech*, což by se k celému výjevu výborně hodilo: Vlasta mluvíc k vojsku svému *stojí* s oštěpem v ruce *na koni ve třmenech*, by vynikala nad svou družinu, jež rovněž na koních seděla, čím by se hlas její dále zanášel.

Avšak tuto conjecturu nyní pouštím, přihlížeje k jasnému znění jak ostatních rukopisův tak rýmovaného překladu německého; čteť zajisté: Vlasta na koni s oštěpem *vpiruních* (před tím *vpirnych* přetrženo) stojieše Ol. Vlasta na koni s oštěpem *vprwnych* stojieše. Rovněž mají: v prvních Z. u prvních J. Pr. v prvých Cc. v předku P. Současný téměř rýmovaný překlad německý podává smysl místa uvedeného takto:

Vff dem velde do si stunden,
hor, wez si begundin,
recht als sy stritin soldin
vnde nv czu sammen woldin:
Wlasta davon *erste* was,
vff das ros si *gewapnit* sas.

Slovem *erste* tlumočí se zajisté rukopisné *u prvních* (v prvních) a *gewapnit* (ozbrojená) vystihuje zase slovo *s oštěpem*. Tudíž mám za to, že jest místo to čísti:

Vlasta na koni s oštěpem *u prvních* stojieše.

Smysl pak jest ten: Když dívky stály na poli přichystány k srážce s muži, Vlasta jako vůdce byla v první řadě, *mezi prvními* (u prvních, v prvních), a sedíc na koni *ozbrojena oštěpem*, mluvila k svému vojsku.

Takovému pojetí nic není na odpor, ani slovo stojieše, místo něhož má L. sedieše a rýmovaný překlad sas; neboť jako „uháním na koni“ značí asi: uháním koněm či sedím na uhánějícím koni, neb „ujíždím na voze“ = ujíždím vozem či sedím na ujíždějícím voze, tak „stojím na koni“ může dobře znamenati: stojím koněm či sedím na stojícím koni, což platí právě o Vlastě, ana mluvila k vojsku stojícímu (když na poli *stojiechu*).

Konečně i to budiž podotčeno, že zkažené *turních* vzniklo chybným čtením slova *pirních*, *pirniech* (m. *pirwnych*), jak bylo na př. omylem psáno v Ol.

6. Nalez kroniku u kněze starého v Boleslavi,
ta všecky jiné oslaví,
ta mi ještě *vlastiny* boje zpraví,
mnoho neznámého vypraví.

Dal. Úvod 27—30 (Jir.).

Slovo *vlastiny* čtou rkp. V. a F; jiné kladou jinak: *vlastinné* Camb. *vlastnie* Ff. P. *zvláštnie* S.

Nemyslil-li zde Dal. na Vlastu? aspoň tomu nasvědčuje jednak slovo „boje“, kdežto bychom o vlasti spíše očekávali výrazův obecnějších asi „příběhův, osudův, událostí“; kromě toho nelze neuznati, že se Dalimil s velikou zálibou zabývá Vlastou, vyličováním jejích bojův a p., a sice tak zevrubně, že o ní mluví v 8 hlavách, což dělá $\frac{1}{13}$ celé kroniky! Viděti z toho, jakou důležitost Dal. přičítal snahám Vlastiným, kdežto o mnohé důležitější události velmi stručněji hovoří.

Z té příčiny mám za to, že by dobře bylo čísti verš 28: ta mi jistě *Vlastiny* boje zpraví.

7. Jako by se dnes na púšči stalo	33
kdež by jim nic nepřekázalo	34
s té hory na zemi zřechu	35
proto téj hoře Říp převzděchu.	36

Dal. II, 33—36.

Jde o interpunkci, zvláště mezi v. 34. a 35. Položí-li se za v. 34. tečka, schází věta hlavní a není souvislosti mezi oběma prvými a oběma posledními veršema. Obojího získáme, položíme-li za v. 34. čárku, za 35. dvojbod; tím se označí verš 35. větou srovnávací (domysli si před ní *tak*, *correlatem* k v. 33, a verš 36. obsahuje větu výslednou, z níž vyvozujeme, proč hoře převzděli Říp. Smysl jest tento: Čech s bratřími stál na hoře zemi ohlédaje; hora velice vynikala nad celé okolí, že s ní *tak* (*volně*) na zemi zřeli, jako by stáli dnes na pustině, kde by jim v rozhledu nic nepřekázelo: následkem toho volného *sření* tedy převzděli hoře Říp. Zde máme před sebou ovšem jednu z četných prastonárodních etymologií, jimiž se staré kroniky hemží; Hájek chtě jmeno Říp ještě více přiblížiti ku kmeni *zřě-ti* (*sří-ti*) píše *Zříp*.

S naším pojetím srovnává se i rýmovaný překlad německý, ovšem s interpunkcí, jak ji tuto provedeme; poslední věta jest opět výsledná (*následkem toho*):

Als noch wol mocht geschen,
das ich wil virwar jehen,¹⁾
das sy in der wiltnisze
sehen kein hindirnisze,
wan sy von dem berk lugtin:
Reiff sy im den namen fugtin.

Jest tedy celé místo v českém textu interpungovati takto:

Jako by se dnes na púšči stalo,
kdež by jim nic nepřekázalo,
(*tak*) s té hory na zemi zřechu:
proto téj hoře Říp převzděchu.

Fr. Prusík.

Ú v a h y.

Mluvnice jazyka ruského. Sepsal prof. Dr. Čeněk Šercl. I. díl: Tvarosloví. V Praze 1883, v. 8°. II. a 238. Cena 2 zl. 40 kr. II. a III. díl: Skladba a slovník. V Praze 1884, v. 8°. XXV. a 196. Cena 2 zl. 20 kr.

(Pokračování.)

Str. 63, §. 110. dodej: „někdy i tvary na -ышій“ jako лýchшіій (str. 64.).

Str. 81, ad 5. není pravidlo o přízvuku zcela správně, neboť ve вывозить, выносятъ neпадá na „kořennou slabiku“.

Str. 86, ř. 10. „v prvých dvou osobách“ je nejasno, můžeť to býti též 1. a 2. os. (sg. nebo pl.); быхомъ sem nepatří.

Str. 93, §. 175. Pravidlo o part. na -тъ a -нъ není úplně správně, nebo příponou -тъ tvoří také part. pf. pass. kmeny на р а л = оло (str. 102—3), на б: нѣ-тъ (str. 104), на ы (str. 104—5).

Str. 104, §. 189. „kořeny na -и tvoří kmen přít. *zkracující* -и v -ь, lépe: *oslabující*. Sloveso гнить, jež se tuto uvádí, však toho nečiní.

Str. 107, §. 192. „Některá slovesa . . . odvrhují ve tvarech mužského rodu jedn. -нулъ (!) a v ostatních tvarech charakterní -ну“, dle čehož by z погнѣ-нулъ

¹⁾ t. j. tvrditi; německá frasa tato je skoro stereotypní, pročez rukopisné geren (žádati) jest chybné, i rým žádá jehen.

odvrhnutím -НУЛЪ povstalo masc. ПОГНѢ místo ПОГНѢЪ! Správně tedy a srozumitelně řekni se Čechu, že se přičestí minulé činné tvoří u sloves těch, jako zhusta v češtině, dle I. tř., ano se odvrhne -НУ a ku zbylému kmeni zavřenému přidá se v masc. -Ъ (k otevřenému -ЛЪ: ЗАВЯ-ЛЪ), ve fem. vůbec -ЛА a v neutr. -ЛО.

Z *dílu II.* (skladby) uvádíme nejasná, nepřesná neb ne zcela správná pravidla tato:

Str. 31, ř. 5. zd. se staví „předměty“ proti „osobám“; snad chtěl říci spis. po druhé „při věcech“? Rovněž příliš neurčito na str. 32: „Sem spadá též opakování“ místo „Týž pojem (vespolnosť) vyjadřuje též opakování.“

Str. 34, ad d). O náhradě náměstky ukazovací náměstkou vztažnou nemůže býti řeči, nýbrž toliko o spodobování nám. vztažné v ten pád, v jakém by stála nám. ukazovací.

Str. 57. „Předl. до vytýká dobu, *po kterou* děj trvá“, lépe: „*až* po kterou n. do které“, ježto by „po kterou“ mohlo se nedobře pojímati (srv. nespál celou noc). Ostatně se nehodí str. 57. pravidlo o předložce до na předposlední tři příklady, ano v nich není udání ni doby ni místa. — Str. 58, pozn. 2. (3. ř.): „Vztahuje-li se *do* ku *poměrům časovým*, odpovídá našemu *před*“ — jest příliš všeobecně a neurčito vzhledem k výkladu časového významu předložky до na str. 57., kde se překládá čes. *do*. — 58. изъ, ad 1. „z jehož nitra pohyb vychází“ — za slovo „nitra“ přidej „nebo středu“ hledě k poslednímu tam uvedenému příkladu. — 58, 3. ř. zd. состоять nevytýká „část celku“, nýbrž naznačuje, že celek rozdělen jest na určitý počet částí. — 59. отъ, ad 1. k výkladu tuto položenému dodej: „nebo původ, od něhož co pochází (srv. poslední 2 věty) a počet, od něhož se počíná čítati“ (srv. отъ пяти до семи рублей). Tak lze příklady na str. 60. v pozn. počínaje od Сукно заřaditi zcela dobře pod 1) na str. 59.

Str. 62. къ, ad 1) doplň výklad o významu къ v ten smysl, že značí někdy též příčinu děje, čemu nasvědčují příklady: къ чему сердитъся (= čemu? proč?)? это не къ спѣху (= není příčiny, bychom spěchali); srv. pouze k tvému slovu (rozkazu) to učinil. — Str. 63. черезъ; výklad neúplný, značí черезъ též prostoru, po jejímž povrchu (1. příklad: черезъ рѣку přes řeku angl. across the river) neb nad jejímž povrchem (3. př.: черезъ ровъ, 6. př. ч. порогъ, 7. př. черезъ край, cf. angl. the horse leapt over the brook, over a moat) pohyb se děje. — Str. 65. за, ad 1) neznačí předl. за s acc. „styk činnosti s *podmětem*“ nýbrž s *předmětem*, ana činnost vycházející od podmětu dotýká se *předmětu*, stýká se s *předmětem*. Za to zase 68, ř. 2. má státi „jejž *podmět* ve své moci má“ (doplň: neb jej překonává). — Str. 67, ad c). Výklad doplň ještě aspoň tak, že за s instr. značí též postup nebo pořádek, kterým se věci za sebou berou: онъ посылалъ писмо за писмомъ; srv. vlna za vlnou se valé; dnes žebrák za žebrákem přicházel.

Str. 69, 2 ř. za slovem „místo“ doplň: činnosti na otázku kde? Rovněž u передъ ad 2) a) za „čas“ dolož: na otázku kdy? Totéž učin u въ na str. 72, 2, ad a) a u по 83, b), srv. по ránu Pls., по jutru (RK. 8, leč: по jutřě RK. 5), по jaru Pls. Přb., по tmě. — Str. 70, ad b) „čas, ve který děj *nastupuje*“ doplň: „a čas, ve který děj se koná (jde před se)“, jak patrně hlavně z příkl. 7: мы живѣмъ въ печальное время (srv. i str. 71, příkl. 2. 4. 6.); a pak sluší výklad o významě předl. въ s acc. doplniti takto: „a dobu, za kterou (jejímž průběhem) se co stane“ vzhledem na př. 6. (въ одинъ часъ) a 9. (въ два часа). — Str. 71, ad d). Výklad neúplný, schází: určení, účel (въ честь, обиду, пользу); говоритъ въ носъ, кáркнутъ во все горло srv. s čes. v hrdlo lháti, zvoniti ve zvony. — Str. 75, ad c) k výkladu за „účel“ připoj „určení“, hledě na př. (76.): кто шьѣтъ на васъ платъ? Она сама шьѣтъ на своихъ дѣтѣхъ; dále připoj: „postupnosť vzhledem ku předmětům za sebou následujícím“: развѣ ты пьѣшь что нибудь на молоко? Příklad: Онъ ихъ поучалъ на добрыя дѣла, s nímž srv. na to som sa neučila (Hatt. slov. ml. §. 381), vhodněji se zařadí pod e) na str. 77. — Str. 79, 2, a). на s loc. značí též účel: на свадбѣ, на крестинахъ, на службѣ;

sr. byl na honbě, byla na jahodách atd. — 83, c) scházejí ve výkladě pojmy: poměr (по мѣрѣ atd.) a distributivnost (по рублю 84), kterýžto pojem i 85 ad b) schází (по чѣмъ). — 84, 2, b) příliš neurčitý výměr, místo: předmět dosahu neb účel. — 85, съ, a) k výměru dolož: a vzdalování od určeného zaměstnání (s místa jeho): съ работы, съ рынка — opp. na práci, na trh. — 87, 3, a) doplň: též ve spojení s adj., sr. příkl. se согласенъ, знакомъ. (Pokračování.)

Hlídka programův.

2. Člověk diluvialní na Moravě.

(Der diluviale Mensch in Mähren, ein Beitrag zur Urgeschichte Mährens, Programm der m. Landesoberrealschule in Neutitschein. 1886.)

Pravý výklad fossilních zbytků člověka má značné obtíže již proto, že osteologické znaky s malým prospěchem ku charakteristice plemen a jiných podřadí použití možno bylo. K tomu pojí se značná nejistota stáří zbytků v jeskyních neb i v alluvionech nalezených. Dlouho pochybovalo se vůbec o člověku fossilním. Dnes ví se s jistotou, že člověk v době diluvialní obýval střední Evropu jako současník mamuta a soba. Nástroje kamenné, z kostí, zubův a parohů shotovené, mnohdy s kresbami vrytými rukou lidskou, které zvířata diluvialní s velikou pravdivostí a pravou perspektivou zobrazují, nalezeny v jeskyních francouzských (údolí Dordony a Vezery¹⁾, švýcarských, německých i rakouských.

Nálezy nejzajímavější a nejbohatší z celého Rakouska stávají se na Moravě, a na štěstí dostaly se do rukou horlivých sběratelů, tak že uschovány jsou jednak ve veřejných museích, jednak ve sbírkách privátních. Ale bohaté nálezy tyto mohly jen částečně dosud býti využitkovány a vědecky spracovány.

I literatura o nálezech moravských jest velmi roztroušena po časopisech, knihách i spisech, zvláště v časopise musejního spolku olomouckého, něco ve Vesmíru, v Orlici Moravské, Mitth. d. Anthropol. Gesellschaft in Wien a jinde. Nyní přináší program moravské zem. reálky v Novém Jičíně velmi záslužnou přehlednou práci o diluvialním člověku i se snešením dotyčné literatury od prof. *Karla Mašky*, který sám po mnohá léta osobně všechna naleziště ohledal a horlivě sbíral. V článku svém praecisuje nejprve p. autor dobu, která v geologii *diluvialní* se nazývá. Po době neogenu následovalo, jak známo, ono ochlazení ve střední Evropě, které označuje se jako doba praeglacialní, glacialní a interglacialní; ustoupením ledovcův a vzniknutím teploty nynější končí diluvium a počíná doba alluvia.

Počítá se, že největší rozsáhlost ledovců padá pro střední Evropu do doby před 50.000—100.000 lety.

Pro dobu tuto v první řadě význačné jsou zbytky fauny, z níž nejvýznačnější zástupci jsou: mamut, vlnatý nosorožec, zubr, tur, tur pižmový, jelen obrovský, los, sob, kůň diluvialní, medvěd jeskynní, lev, tygr a hyena jeskynní, rosomák, liška polární, zajíc alpský, lumík, křemenáč, havran a j.

Fauna tato nezůstala zajisté po tisíciletí trvání doby diluvialní beze změny, takže v nejstarších usazeninách stopy fauny tertiární, v nejmladších fauny recentní nynější nalézáme.

Rostoucí teplotou zapuzen byl mnohý druh do krajín polárních, jako na př. sob, jehož přítomnost pan M. za druhou theoretickou mez doby diluvialní pro Moravu navrhuje, neb v útvech alluvialních nikde není více stopy po sobu. Za stopy člověka diluvialního označují se dle toho ony, které jsou současné s jmenovanými druhy zvířat. Poslední člověk diluvialní byl vrstevníkem vymírajícího tehdy soba. Archaeologicky charakterisuje se člověk diluvialní výrobky zvláště kamennými.

¹⁾ O jednom z posledních nálezů v jeskyních u *Montgaudieru*, kde na parozích sobích přeměle vryty jsou kresby tuleňů, píše Gaudry v čas. *La Nature* v čísle 688. ze 7. září 1886.

Následuje přehled nalezišť moravských. Ještě před 16 lety pochybováno o nalezištích nepopíratelně diluvialních člověka, dnes jest celá řada nalezišť v Rakousku známa, na samé Moravě 12, a sice 10 v jeskyních, 3 na různých místech a dvoje v hlinách „Löss“ zvaných.

Po vypočtení těchto nalezišť probírá pan a. tyto jednotlivé pořadím topografickým a chronologickým. Jeskyně *Byčí skála* v malebné krajině, plna pověstí starověkých, první upoutala pozornost všeobecnou nálezy dr. Jindř. Wankla, o nichž podal zprávy jednak v Mitthl. der anthropolog. Gesellschaft in Wien Díl I., ve spise Bilder aus der mährischen Schweiz. Wien 1882 a r. 1884 v čas. spolku musejního v Olomouci. Předměty tu nalezené většinou jsou nyní majetkem dvorního musea ve Vídni, malá čásť v privatní sbírce p. autora.

Jeskyně *Výpustek* byla vědecky ohledána již r. 1850 prof. Kolenatým, 1870 Wanklem a v době novější dr. Křížem (Viz Jahrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt, 33 Bd. 1883). Jeskyně *Žitný* jeví stopy člověka, který zde snad dílnu na kamenné nástroje měl; jeskyně *Kostelík* (as 2 hod. na severovýchod od Brna), obyvatelstvu dávno v dobách nepokojů jako útočiště známá, stala se od r. 1880 nalezištěm četných předmětů, které Wankel přičítá třem rozličným kulturním pásmům, a sice rozeznává vrchní pásmo kulturní historické, střední neolithické a spodní palaeolitické.

Nálezy jsou velmi roztroušeny, nejznamenitější u dr. Kříže, a pro svou velikou důležitost zasluhovaly by zpracování jednotného.

Takového dostalo se autorem nálezům z *Čertové díry* blíže Stramberku, z níž přes 3000 určitých kostí a zubů jen větších ssavců se našlo. Nálezy těmi zjištěno bylo, že člověk diluvialní v rozličných dobách diluvia se zdržoval.

Jeskyně *Šipka*, taktéž u Stramberka, nabývá tím největší důležitosti mezi jeskyněmi moravskými, že nejen stopy práce lidské z doby ledové, ale že i části kostry lidské, zvláště spodní čelist lidská, kterou Virchow klade do doby mamuta, a která jakožto nejstarší důkaz přímý o existenci člověka k mnohým vědeckým kontraversím podnět zavdala.

V hlinách diluvialních probírá p. a. stanici u Joslovic a zvláště rozsáhlá a bohatá naleziště u Předmost (blíže Přerova), která považují se za ležení lovců mamuta. Sem totiž lovci kořist svou zavlékali a na četných ohništích pekli a požívali. Nálezy s tímto počínáním se srovnávají. Zvláštní zajímavosti jsou stopy malých selat mamutích, nenarozených neb jen několik neděl starých. Z kostí mamuta shotovovali si různé nástroje, které zde se nalézají vedle spracovaných parohů sobích s ornamenty a četnými kamennými nástroji. Fauna s četnými zbytky poukazuje na nordickou faunu lesní, spadající do fáse doby interglacialní. Výrobky lidské poukazují na poměrně vysoký stupeň kulturní, který nalezá analogie též na jiných místech.

Ku konci zahrnuje autor resultáty v krátkém přehledu, jak se nám jeví z nálezův uvedených celé počínání člověka diluvialního, relativní stáří jednotlivých nalezišť a analogie s jinými sousedními zeměmi.

Záslužná práce páně autorova opatřena jest mnohými přesnými vyobrazeními, některými originalními, jinými, které nyní pro svou všeobecnou zajímavost přešly do knih souhrnných o praehistorii člověka.

Záslužná jest práce též tím, že povzbudí snad na poli bádání též u nás pole na mnoze nepovšimnuté, na němž málo dosud pracovníkův, a vyvine nutnou zde vzájemnost a výměnu předmětův i náhledův.

B. Bauše.

3. Příspěvek ku hláskosloví řeči polabské. Napsal Jan Máchal. XI. roční zpráva c. k. vyšš. gymn. v Německém Brodě 1886.

Spisovatel vyšetřuje, jaké má polabština střídnice za stsl. trat (tlat), trět (tlět), trět (tlět), i dochází výsledku, že polabština stojí v tom blíže polštině než lužičtině, a přidává se k mínění Biskupského, jenž polabštinu, t. j. nářečí Drevan-ských „Bodrcův“ považuje za dialekt polský. — Při výkladu střídnice talt (8) za

praslov. *tǣlt* (stsl. *tlǣt*) bylo uvéstí střední stupeň *telt*, jež polabština jistě také kdysi měla jako polština *tełt*, avšak během času se *el* zaměnilo v *al* (*talt-taut*) jako *tlat*, *trat* za pol. *tlet* i *tłot*, *trot* i jako pol. a polab. *tart* z *tert*. Tím se také přirozeněji vysvětlí vznik tvaru *tuł* vedle *talt*, než to Jagić (9) činí, maje na mysli srbštinu, jež místo *писа* říká *писао*, při čem však přechod z *tuot* k *tuł* jest trochu násilný, kdežto uznáme-li fyziologickou změnu hodně tvrdého *l* přímo v *u*, jak ji máme v dialektch českých a zvláště v slovenštině: *mohua*, *puakati*, *nađavana* (Suš. pís.), *daŭ*, *robiu* (Mikl. Gr. I², 504), ba i v srb. *vuk*, *pun* a v lutic. *mouna* (8. rus. *molnija*), — mámo vysvětlení věci té před sebou: polabština totiž za *talt*, pslov. *tǣlt*, měla jako polština vedle *telt* i *tlut*, záměnou *l* v *u* pak vzniklo *tuut*, *tuł* jako v nář. opolském *dugo* z *duugo* (długo).

Chyba smysl rušící se vloudila na str. 1: za stsl. *tert* též *tert* m. za stsl. *trět* pak *tret* (srv. Mikl. Über *trět* pg. 41). — Spis. užívá tvaru *Bodrci* (10 a j.), kdežto správný jest tvar *s o* (Archiv f. slav. Phil. VII, 595), ovšem sg. zní *Obodric* (stsl. *Obodrěcъ*, čes. *Obodřec*, cf. Moravec), avšak plur. musí býti *Obodrci* (srv. *mudřec*, *mudrci*).

Dobře by bylo bývalo, aby byl spis. na konec vysvětlil každému zkratky pramenův, jak se to při podobných pracích doporučí.

Na str. 3, ř. 25. oprav druhé polabština v polština.

4. O rukopise Štítného Jindřicho-Hrádeckém se zvláštním zřetelem k rodinným poměrům a povaze spisovatelově. Napsal Rudolf Soukup. Program c. k. reál. a vyšš. gymnasia v Chrudími. 1886.

Rukopis tento z r. 1492. opsán jest z předlohy starší z r. 1454, v níž se zcela určitě udává, že knihy ty byl „složil slovutný panoše bohomilý Thuoma z Zásmuk a z Chotěmic dětem svým vlastním nyní čtúc před osmdesáti léty“, t. j. r. 1374, jak už zcela správně určil Jungm. v Hist. lit.² II, 158, b. Z tohoto nám nepovědomého originálu přepsán pak jest nejstarší dosud známý rukopis z r. 1376.

Hrad. rkp. jest důležitá tím, že chová poslední vůli Štítného, z níž lze nabyti některých zajímavých zpráv o jeho domácnosti a rodině; nejdůležitější z nich spis. uvádí, načež vyšetřuje, z jakých pohnutek se Štítný jal sepisovati knihy své a jakým se v nich jeví co do povahy.

Rozpravu s patrnou láskou k věci a plíí psanou pravdivě zakončuje spis., že „Štítného spisy chovají neocenitelný material ku poznání věku XIV.“ Kéž se jen brzo dočkáme úplného kritického vydání jich, anof vydání Erbenovo má mnohé vady a nedostatky do sebe.

Nemile dojímá, když v rozpravě takové najdeme i závažné poklesky, jako: *zášť* (11) m. *záští*; „zrazuje dětem časté přijímání (sic! 11)“ jest chybou, ana vznikla tím, že se opětovací *srazovati* (ve významu něm. *abrathen* tahne k slovesu *raditi*, kdežto patří k *raziti*; neboť v češtině *zraditi* = *zaprodati*, *vydati* nepřátelům; ve významu však „domluvou či radou někoho od něčeho odvrátiti (svěstr)“ říká se správně česky: *odraditi* (čeho, komu co, k. v čem) neb *sraziti*, *srazovati*, *srazěti* koho s čeho (s cesty, s úmyslu), z čeho (podkomoří a písař nejvyšší z toho mě srazili, Žer.), od čeho (od předsevzetí svého nedati se sraziti Vel.); z příčin libozvučných a vzhledem na vazbu *z čeho* říká se též *sraziti*, *srazovati*, *srazěti* někoho z čeho. — Germanismy jsou sada (9. Satz) m. věta, zásada, nauka; odstavec (4. = Absatz) m. oddíl, článek, kus, část; dá se souditi (3.14) m. lze souditi. Místo *odporučovati* (10.14) říkej *poroučeti* neb *doporučovati* (*doporučeti*), ana předpona *od* značí pravý opak toho, co se chce vyjádřiti. Místo novomodního *třímá* (11) lépe jest užívati případného slova českého: *přidržovati* se čeho, *zachovávat* a p. — Dále vytýkáme: *předce* (3) m. *přece*, *slovutný* (3) m. *slovutný* (srv. *tekutý*, *běhutý*), *stůjtež* (5) m. *stojtež*), *nahražen* (7), *vyhražen* (18) m. *nahrazen*, *vyhrazen*. Chyby tisku: *odpočívaje* (4) m. *odpočítávaje*, *němž* (10).

Redakce.

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

Instrukce ředitelstvům státních škol středních v příčině placení školného známkami (minist. výnos ze dne 19. června 1886, č. 4648).

Od škol. roku 1886/7 platí se školné na stát. školách středních (gymn. a reálkách) u výměře stanovené nařízením ze dne 12. června 1886, č. 9681 známkami polouletně napřed.

Známky ty se chovají při pokladně c. k. ministerské výplatny a zasílají se ve sklad zemským pokladnám hlavním i finančním a výplatnám, od těch zase berním úřadům těch míst, v nichž se nalézají státní školy střední.

Ano jest školné platiti v prvních šesti týdnech každého polouletí, má ředitelstvo hned po zápisu nebo po přijetí, po případě při počátku každého polouletí veřejné žáky ku placení povinné vyzvati, by si zakoupili známky školné v částce, kterou jim udají, u státní pokladny, již se týče, při čem, hledě na nával prací při státních pokladnách počátkem a koncem měsíce, se má k tomu působiti, by známky školné zakupovali mezi 8. a 25. dnem měsíce.

K průkazu o řádném zaplacení školného i k potvrzení jeho užívá se blanketův v jazyce německém, a kde tento není vyučovací řečí, i v této; blankety ředitelstva odebírejte od c. k. ředitelstva skladu školních knih¹⁾ a zapravujte ze správních peněz ústavu.

Tyto blankety se skládají z listu složního a z listu obdržecího stvrzujícího, že školné bylo zaplaceno, a mají v středu prázdné místo určené k přilepování známek školních.

Každému od placení školného neosvobozenému žáku jest pro každé polouletí zdarma vydati po blanketu s textem v jazyce vyučovacím.

Žáci vytištěné rubriky v jazyce vyučovacím náležitě vyplňte, známky školné na určeném k tomu místě vodorovně přilepte a blankety odevzdejte ředitelstvu nejdéle šest neděl po zápise.

Ředitelstvo sbledavši blanket správně opatřené známkami, doplň jej číslem katalogu přijímacího a přetiskni levé i pravé půlky známek pečeti ředitelstva školy.

Jest-li žák osvobozen od placení poloviny školného a zapravil-li tudíž jen poloviční částku v známkách, ředitelstvo táhnouc se k tomu zaznamenej číslo příslušného výnosu zemské rady školní v poznámce jak na listě složním tak na listě obdržecím.

Blanket rozděl se pak v kolmém směru, aby známky školné byly přestřiženy v středu a by tudíž levá půlka zůstala na listě složním, pravá na listě obdržecím.

Oddělená takto pravá půlka blanketu vydá se žáku, jenž ji má pod uvarováním opětného po případě placení nejméně rok pečlivě uschovávat jako důkaz, že zapravil školné, a ředitelstvu, kdykoliv toho požádá, ukázati.

Počátkem každého roku školního ředitelstva státních škol středních zhotovte úplný, dle jednotlivých tříd abecedně spořádaný seznam všech na ústav přijatých žákův a dejte ho též podepsati třídním učitelům.

V seznamu tom se pak ve zvláštní rubrice udají také ta data, jimiž c. k. školní rada zemská těm kterým žákům udělila osvobození od celého nebo polovič-

¹⁾ Cena blanketův jest 80 kr. za 100 kusův; odebíratí se má nejméně po 100 kusech. (Minist. výnos ze dne 8. prosince 1886, č. 16.906.)

ního školného, i poznamenej se, vystoupil-li snad některý žák před zapravením školného.

Nejdéle 14 dní po došlém rozhodnutí školní rady zemské o povolených za I. polouletí osvobozeních od školného zašlete se tyto seznamy i s vybranými od žákův složnými listy o zaplacených částkách školného přímo účetnímu oddělení zemského úřadu.

Rovněž se nejdéle 14 dní po došlém rozhodnutí školní rady zemské o povolených za II. polouletí osvobozeních od školného tímž způsobem zašlete výkazy o změnách, jež se udály v stavu žactva a osvobození proti stavu I. polouletí, i se složnými listy o školném, jež neosvobození žáci zaplatili za II. polouletí.

Zároveň s těmito seznamy, po případě výkazy změn předkládejte se oddělením účetním od ředitelův neb jejich zástupcův a těch kterých třídních učitelův podepsané výkazy o privatistech *v předešlém* polouletí zapsaných, doložené složnými listy o školném před odbytím zkoušky splaceném.

Přestoupí-li žáci během polouletí s ústavu na ústav, požaduj ředitelstvo tohoto ústavu od nově vstupujícího žáka potvrzení o zapraveném už na dřívějším ústavě školném nebo průkaz o nabytém za to které polouletí osvobození od školného a zapiš, co shledá, do výkazu změn.

Školné jen tenkrát se vrátí, bylo-li osvobození od školného povoleno už po zaplacení jeho.

V takových případech požádej ředitelstvo od žáka potvrzení obdržecí, jež se nalézá v jeho rukou, a kdyby list složní ještě nebyl odeslán účetnímu oddělení zemského úřadu, i s tímto je zašli podáním k c. k. školní radě zemské, načež bude následovati vrácení z vykazky vyučovací způsobem nařizovacím.

Oběžník c. k. ministerstva zemské obrany ze dne 4. prosince 1886, č. 18.438.

Ve srozumění s c. k. říšským ministerstvem vojenstva klade se na základě §. 21, oddíl 5. zákona ze dne 2. října 1882 (říš. zák. č. 153) trojtřídní c. k. průmyslovo-umělecká škola v Praze na roveň vyšším gymnasiím a vyšším reálkám v příčině průkazu o vědecké spůsobilosti aspirantův na jednoroční službu dobrovolnickou.

Mají však nárok ku výhodě jednoročních dobrovolníkův jen ti absolvovaní žáci „Všeobecné školy“ tohoto uměleckého učiliště, kteří, než do něho vstoupili, odbyli nižší gymnasium, nižší reálku neb čtyři nižší třídy reálného gymnasia s prospěchem aspoň dostatečným, oprávnujícím ku vstoupení do třídy nejbližší vyšší.

Dle toho doplň se přiměřeně §. 119, 1. instrukce k vykonávání zákonův branných.

(Výnos ministerstva osvěty ze dne 20. prosince 1886, č. 24.239.)

Nařízení c. k. školní rady zemské ze dne 4. ledna 1887, č. 36.563 (ai 1886).

Jeho Excellence pan c. k. ministr kultu a vyučování vynesím ze dne 22. prosince 1886, č. 24.622. schválil, aby ve třídě první a druhé gymnasií *pouhých* v Čechách mimo dvě odpolední dosud učby v obligátních předmětech *prázdná ještě jedno nebo nejvýše dvě odpolední* v témdni tím se stala prázdnými, aby na dobu předpolední vyučovací hodina *čtvrtá* (totiž krasopis nebo jiný předmět činnost duševní méně namáhající) přeložena byla.

V ostatních třídách gymnasií *pouhých* a ve všech třídách jiných škol středních dosavadní řád hodinový i na dále zůstaň ve své platnosti dosavadní. Zároveň ředitelstvům všech středních škol jednou na vždy moc se dává, aby v odpolední obzvláště *parná* vyučování zastavili.

O tom ředitelstvu k náležitému šetření se činí vědomost, čím se i vyřizuje dobré zdání ve příčině té podané.

K reorganisaci universitního studia.

Enketa, jež se měla u ministerstva vyučování raditi o některých důležitých otázkách v příčině reorganisace universitního studia, svolána bude bezpochyby až o příštích prázdninách. V enketě této jednati se bude především o *upravení určitého studijního plánu*, které přednášky posluchači navštěvovati jsou povinni. Podnět k tomu zavdala okolnost, že studující, zejména na lékařské fakultě, dávali se zapisovati pouze do přednášek, o jejichž návštěvě vykázáti se musili ku konci studia, kdežto přednášky z jiných, pro lékařské studium velenutných předmětů pomíjeli. Dále jednati se má o zavedení semestrálních zkoušek. — O tom, jak by se měl obmeziti počet docentur na vysokých školách, zejména na fakultách lékařských, podaly profesorské sbory svá dobrozdání. Profesorský sbor české fakulty lékařské trvá na tom, aby dosavadní způsob habilitace docentů byl na dále zachován.

Statistika škol středních.

Gymnasií jest v *Rakousku* 173, a sice nižších gymnasií 23, reálných gymnasií 9, vyšších gymnasií 121, reálných a vyšších gymnasií 20. Z nich vydrží: stát 126, země 9, obec 19, biskup 2, řád 12, fond 2, soukromníci 3. Jazyk vyučovací jest: český 39, polský 23, maloruský 1, srbsko-charvátský 3, německý 97, vlaský 4, utraquistický 6 gymnasií.

Reálek jest v *Rakousku* 85, a sice nižších 19, vyšších 66. Z nich vydrží: stát 55, země 16, obec 9, fond 1, soukromníci 4. Jazyk vyučovací jest: český 17, polský 5, srbsko-charvátský 1, německý 58, vlaský 4 reálek.

V *Čechách* jest *gymnasií* 53, a sice nižších gymnasií 5, reálných gymnasií 5, vyšších gymnasií 32, reálných a vyšších gymnasií 11. Z nich vydrží stát 38, obec 13, řád 2. Jazyk vyučovací jest: český 31, německý 22 gymnasií. — *Reálek* jest 23, a sice nižší 3, vyšších 20. Z nich vydrží: stát 18, obec 4, soukromníci 1. Jazyk vyučovací jest: český 13, německý 10 reálek.

Na *Moravě* jest 22 gymnasií, a sice nižších gymnasií 6, reálná gymnasia 2, vyšších gymnasií 12, reálná a vyšší gymnasia 2. Z nich vydrží: stát 18, země 2, obec 1, soukromníci 1. Jazyk vyučovací jest: český 7, německý 14, utraquistický 1 gymnasia. — *Reálek* jest 16, a sice nižší 3, vyšších 13. Z nich vydrží: stát 4, země 12. Jazyk vyučovací jest: český 4, německý 12 reálek.

V *Slezsku* jest gymnasií 6, a sice nižší gymnasia 2, vyšší gymnasia 4. Z nich vydrží: stát 5, soukromníci 1. Jazyk vyučovací jest: český 1, německý 5 gymnasií. — Reálky jsou 4, vesměs vyšší, jež vydrží stát; jazyk vyučovací jest německý na všech.

Poznámka. Na státních reálných gymnasiích v Prachaticích a v Třeboni vydrží nyní obec 1. a 2. třídu. — Na státní reálce v Lokti vydrží obec vyšší třídy. — Mezi reálky vpočteny jsou vyšší třídy reální šesti kombinovaných škol středních, totiž: reálných gymnasií spojených s vyššími třídami gymnasijními a reálními v Litomyšli, Plzni, Praze (obecní), Táboře a Přerově, reálného gymnasia spojeného pouze s vyššími třídami reálními na Hoře Kutné, pak nižší třídy reálné při státní škole střední v Liberci, konečně 4.—7. třída státní reálky v Jaroslavi, jež se zaměňuje v gymnasium.

Vydržovatelé středních škol jsou: *Stát* 126 gymn., 55 reálek; a sice neúplných 15 gymn., 11 reálek, úplných 111 g., 44 r.; jazyk vyučovací: český 28 g., 12 r., polský 22 g., 5 r., maloruský 1 g., srbsko-charv. 3 g., 1 r., německý 64 g., 34 r., vlaský 3 g., 3 r.; utraquistický 5 gymn. — *Země* 9 gymn., 16 r.; a sice neúplných 5 g., 4 r., úplných 4 g., 12 r.; jazyk vyučovací: český 2 r., německý 9 g., 14 r. — *Obec* 19 g., 9 r.; a sice neúplných 6 g., 1 r., úplných 13 g., 8 r.; jazyk vyučovací: český 9 g., 2 r., německý 9 g., 6 r.; vlaský 1 g., 1 r. — *Biskup* 2 gymnasia úplná s vyuč. jazykem německým. — *Řád* 12 g., a sice neúplná 2, úplných 10; jazyk vyučovací: polský 1, německý 11. — *Fond* 2 g. úplná, 1 r. úplnou; jazyk vyučovací: německý 1 g., 1 r., utraquistický 1 g. — *Soukromníci* 3 g. neúplná, 4 r., z nichž 3 neúplné, 1 úplná; jazyk vyučovací: český 2 g., 1 r., německý 1 g., 3 reálek.

Dle procent jest v Rakousku neúplných gymnasií 17·92‰, reálek 22·35‰, úplných gymn. 82·08‰, reálek 77·65‰; z nich vydržuje: stát 72·84‰ g., 64·71‰ r., země 5·2‰ g., 18·82‰ r., obec 10·98‰ g., 10·59‰ r., jiní 10·98‰ g., 9·3‰ r.; jazyk vyučovací: český 22·54‰ g., 20‰ r., polský 13·3‰ g., německý 56·07‰ g., 68·24‰ r., ostatní 8·09‰ g., 11·76‰ r. — Úhrnem středních škol neúplných 19·38‰, úplných 80·62‰; z nich vydržuje: stát 70·16‰, země 9·69‰, obec 10·85‰, jiní 9·3‰; jazyk vyučovací: český 21·71‰, polský 10·85‰, německý 60·08‰, ostatní 7·36‰.

Počet veřejných žákův na středních školách českých s právem veřejnosti počátkem šk. roku 1886/7.

Čechy. *Gymnasia*: Benešov ob. g. 124 žákův. Boleslav Mladá st. G. 433. Brod Německý st. G. 322. Bydžov Nový ob. rg. a G. 313. Budějovice st. G. 517. Čáslav ob. g. 155. Domažlice ob. G. 254. Hora Kutná st. rg. 241, R. 27. Hradec Jindřichův st. G. 283. Hradec Králové st. G. 536. Chrudím st. rg. a G. 420. Jičín st. G. 412. Klatovy st. rg. a G. 333. Kolín st. rg. a G. 375. Litomyšl st. rg. a G. 262, R. 12. Mýto Vysoké ob. G. 345. Pelhřimov ob. G. (6 tř.) 205. Písek st. G. 355. Plzeň st. rg. a G. 491, R. 27. Praha akad. st. G. 539; st. G. v Truhlářské ul. 580; st. rg. a G. na Spálené ul. 527; st. G. na Žitné ul. (7 tř.) 501; ob. rg. a G. 501, R. 49. Příbram st. rg. a G. 493. Roudnice ob. rg. a G. 229. Rychnov st. G. 333. Slané ob. G. 281. Smíchov st. rg. 185. Tábor st. rg. a G. 348, R. 19. Třeboň st. rg. 77. Úhrnem 11.104 žákův.

Reálky: Budějovice soukr. r. (3 tř.) 157. Hradec Králové st. R. 246. Jičín st. r. 264. Karlín st. R. 364. Pardubice st. R. 353. Písek st. R. 199. Praha st. R. 575. Rakovník ob. R. 214. Úhrnem 2372.

Morava. *Gymnasia*: Brno st. G. 571; st. g. 172. Hradiště Uherské soukr. g. (3 tř.) 277. Kroměříž st. g. 325. Meziříčí Valašské st. G. 300. Přerov st. rg. a G. 466, R. 22. Třebíč st. G. 306. Úhrnem 3024.

Reálky: Brno st. R. 287. Prostějov zem. R. 263. Telč zem. R. 267. Úhrnem 817.

Slezsko. Opava soukr. g. 240.

Celkem navštěvuje v Rakousku gymnasia 56.231, reálky 18.122 žákův.

Vezmeme-li za průměrnou návštěvu nižších škol středních 130, vyšších pak 200 žákův, mají v Čechách, na Moravě a v Slezsku menší než průměrnou návštěvu tyto ústavy:

Český: Třeboň g. — *Německé*: Broumov G. Hostinné G. Krumlov G. Prachatice rg. Smíchov g. Stříbro G. Hranice G. Kyjov g. Příbor g. Šumperk rg. Třebíč g. (parall.) Bruntál g. Vidnava G. — Loket R. Hustopeč r. Kroměříž R. Rýmařov r. Znojmo R.

Knihy approbované:

F. Šebesta: Křesťanská věrouka pro školu a dům. V Praze 1886. 50 kr., váz. 65 kr. (K vyučování náboženství helvetského vyznání. 27. prosince 1886, č. 24.621.)

Fr. Rosický: Nerostopis pro nižší třídy středních škol. 2. vyd. V Praze 1886. 36 kr., váz. 50 kr. (10. ledna 1887, č. 19.177 ex 1886.)

Jan Lepař: Všeobecný dějepis ku potřebě žáků na vyšších gymnasiích česko-slovanských. Díl I: Starý věk. 3. opravené vydání. V Praze 1878. 1 zl. 40 kr. (14. ledna 1887, č. 23.839 ex 1886.)

Ant. Jeřábek: Základové měřictví pro nižší třídy gymnasií. V Praze 1887. 60 kr., váz. 75 kr. (14. ledna 1887, č. 14.334.)

Literatura.

(Pokračování.)

Redakce došly spisy tyto:

a) Z nakladatelstva F. A. Urbánkova:

Nikolanův Dějepis český v obrazech pro mládež. 4. vyd. upravil Fr. A. Zeman. V Praze 1886. 70 kr.

Pavel Josef Šafařík. Nástin životopisný od Dr. J. Nováka. V Praze 1885. 50 kr. — Že by byl glagolici „sv. Cyrill u Slovanův již našel a ji dále rozšířil“ (74), jest liché tvrzení, jež se tím právě vyvrací, že učenici jeho, jako biskup Klement, byli nuceni sestrojiti písmo (dle řeckého) takové, aby bylo *Slovanům přístupnější a srozumitelnější* než glagolice, již sv. Cyrill utvořil asi dle cursivy řecké (srv. Jagičův Archiv) neb dle nějakého jiného staršího písma.

Ze života ptáků. Sestavil Karel Kopecký. V Praze 1886. 40 kr.

Osnova a postup vyučování dle zásad J. A. Komenského. Napsal Jos. Letošník. V Praze 1886. 60 kr.

Zevrubné dějiny českého písemnictví doby nové. Napsal Dr. Fr. Bačkovský. Díl I. Část II. Seš. 18. 19. V Praze 1887. Po 40 kr.

Několik rozprav o Frant. Lad. Čelakovském. Napsal Dr. Fr. Bačkovský. V Praze 1887. 1 zl. 20 kr. — Je to snůška různých dat, starších i novějších, jimž schází kritická úprava. Co praví spisovatel na str. 30., že akademické gymnasium (v Praze na Starém městě) i tehdy, když jiná gymnasia byla pětitřídní, mělo šest tříd, jest omyl, jak jsme jasně vyložili ve Světozoru 1886, č. 46, str. 726 v pozn. vykládající, proč bratřím Thamům bylo opakovati poslední třídu grammatikální.

b) Z nakladatelstva J. Ottova:

Motýli všech barev. Básně Jaroslava Vrchlického. V Praze 1887. 1 zl.

c) Z nakladatelstva I. L. Kobrova:

Společenský zpěvník český. 8. rozmnožené vydání. Text upravil Dr. J. Boj. Pichl. Nápěvy uspořádal Jos. Leop. Zvonař. V Praze 1887. Seš. 1. 40 kr. — Vhodná mládeži studující sbírka písní upravených na mnoze pro 2, 3 i 4 hlasy. Celkem budou 4 sešity.

d) Z nakladatelstva K. Winikerova v Brně:

Česká čítanka pro třetí třídu škol středních. Složil Frant. Bartoš. V Brně r. 1887. 90 kr. — Hojně a vybrané čtivo mládeži toho věku.

e) Od vydavatele Fr. Bayera v Přerově:

Bibliotéka paedagogických klassikův. Dílo V: M. Montaigneovy Zásady vychovatelské. Uspořádal a úvodem opatřil Václav Petrů. V Přerově 1886. 35 kr.

f) Od nakladatele Fr. Tůmy, prof. c. k. čes. gymnasia v Budějovicích:

Arithmetika pro I. a II. třídu gymn. 1 zl. 28 kr. Arithmetika pro III. a IV. tř. gymn. 1 zl. 10 kr. Dle instrukcí z r. 1884. sepsal Frant. Tůma. V Praze 1886. Knihy lze dostati u nakladatele.

g) Od spisovatele:

Tundariuš a Floribella. Skládání staročeské s německým Pleierovým srovnal Dr. V. E. Mourek. V Praze 1887. 4°. 103. Nákladem kr. české společnosti nauk. — Spisovatel tu *prvů* provedl podrobné přirovnání českého Tandariuše s německým skládáním Pleierovým, čím *na jisto* postavil původ básně české, o němž dosud byly jen nedolíčené domněnky, a určil dobu, kdy vznikla báseň německá; rovněž přibližně vyšetřil dobu, kdy vzalo původ spracování české, i příčiny, proč právě

Tandariuš a Floribella, báseň sama o sobě dosti chatrná, nalezla českého vzdělavatele, totiž ze vztahův děje ku králi Přemyslu II. (srv. str. 93). Spis. dále zevrubně přirovnal oba rukopisy české básně (Stockholmský a Musejní), jež ukazují, jak pisáři prvotnou dokonalou formu básně často znešvařili k nepoznání (stejný osud asi stihl Tristrama!). Spis. na konec podal významný rozbor metrické stránky básně, v němž dva momenty jsou *nové*: jeden, že při staročeském verši osmislabičném leckdy bývala předrážka buď jednoslabičná (anakruse) neb dvojslabičná (base), čím se vykládá mnoho veršův zdánlivě nadměrných; druhý, že celé takty rhythmické byly nahrazovány pouhým dvihem, a to nejen v posledním taktu, nýbrž na všech místech verše, čím se zase vykládají verše na pohled nedoměrné. — Pravopisu užil spis. Výborového, což sluší s pochvalou vytknouti, an to pravopis češtině všech dob jediné přiměřený. Vůbec svědčí práce jak o zvláštní pili a svědomitosti, s jakou se spis. podjal svého úkolu všude zakládaje na bezpečných vývodech, tak hlavně o úplné a všestranné znalosti látky spracované, jmenovitě pak všech pramenův k předmětu tomu se táhnoucích.

Časopisy.

Vesmír. Ročník XVI, číslo 1—6. Redaktor prof. Fr. Nekut. Předplácí se na ročník 6 zl. — Číslo 8: Otava, kolébka lososů vltavských. Sítkovec Presl. od A. J. Bernarda. Úžovka a zmije. Alpy Kraňské od K. Poláka. Příspěvky k mineralnmu zeměpisu Čech od B. Katzra. O perlolovu na Vltavě od Th. Mokrého. Rozhledy vědecké od F. Počty. Zprávy rybářské. Různé zprávy. Literatura.

Hlídka literární, pořadatel P. J. Vychodil v Rajhradě. Předplácí se ročně 2 zl. Roč. IV., číslo 2: List z ptačí perspektivy od Bého. Dopisy V. Žáka k Al. V. Šemberovi. O kritice od J. Vychodila. Posudky. Různé zprávy.

Zeitschrift für die österr. Gymnasien. Red. W. v. Hartel a K. Schenkl. Ročník XXXVIII, sešit 1: Kritisch-exegetischer Beitrag zu Porcius Licinius und Quintus Catulus od F. Maixnera. Ein Trojanerlied aus dem Mittelalter od J. Huemera. Literarische Anzeigen. Paedagogische Schriften. Literarische Miscellen. Programmenschau.

Zprávy zasedací.

O sjezdě profesorův středních škol českých v Praze dne 13. června 1886. referent odboru filolog. p. řed. K. Doucha zahájil rozpravu o osnově a instrukcích pro jazyk český touto úvahou:

Velectění páni kolegové!

Dříve než přistoupíme k podrobnému rokování o „návrhu osnovy učebné jazyka českého na gymnasiích s vyučovací řečí českou a podaných instrukcí“, mám za svou referentskou povinnost krátkými slovy smysl a cíl jejich vyložiti.

Vysoké c. k. ministerstvo k. a v. přímo seznavši, s jakým zdarem na školách středních vůbec se vyučuje a uváživši posudky a návrhy v té příčině pronesené v odborných časopisech, úředních relacích a enketách k tomu cíli svolaných, a nabyvši přesvědčení, že organizační osnovu z r. 1849. v některých kusech opravit, zvláště pak instrukce na základě praktických zkušeností školních a výsledků vědecké didaktiky a paedagogiky doplniti třeba: vynesemím ze dne 15. dubna 1879. vydalo normalní osnovu pro školy realné opatřenou instrukcemi, jež téměř obecného souhlasu praktických učitelů došly, a o pět let později vynes. ze dne 26. května r. 1884. revidovanou osnovu učebnou pro gymnasia s hojnými a obšírnými instrukcemi, sbory professorské vynes. ze dne 18. list. téhož roku vyzývajíc, aby v důkladnou vezmouce je úvahu o nich beze vší pokrytosti na základě svých zkušeností se vyslovili, po případě odůvodněné návrhy podali.

Organisační osnova z r. 1849. přihlížejíc k potřebám různých národností rakouských na str. 145—152. osnovu a instrukci pro slovanské jazyky jakožto řeč mateřskou podala; vynesení c. k. ministerstva k. a v. ze dne 18. září 1876 zvláštní osnova jazyka českého pro pouhá a realná gymnasia s českou řečí vyučovací schválena byla, k níž velesl. c. k. zemská šk. r. vynes. ze dne 30. pros. r. 1876. zvláštní instrukci o pracích písemných vydala; konečně v normalní osnově pro školy realné (v 2. vydání z r. 1881.) na str. 303—310. ve zvláštní osnově a instrukcích zvláštnosti jazyka čes. náležitého a správného povšimnutí a doplnění došly. Avšak v revidované osnově a instrukcích pro gymnasia, ač jinak o osnovu z r. 1849. se opírají a i jiných vysokých vynesení ve příčině oprav školních vydaných si všímají, o jazyku českém nikde není zmínky; toliko ve vynesení ze dne 26. května 1884. obecně se praví:

Die in dem vorliegenden revidierten Lehrplane u. den Instructionen für das Deutsche gegebenen Bestimmungen u. Weisungen haben vorläufig wie bisher auch für die anderen Unterrichtssprachen analoge Anwendung zu finden; u. es bleibt eine besondere Regelung vorbehalten, bis sich ein klares Bedürfnis darnach herausstellt.

Sotva osnova a instrukce o jazyce něm. v obecnou vešly známost, odevšad se ozývali hlasové, že analogie mezi jazykem německým a českým ve mnohých kusech nedostačuje a že zdar vyučování nezbytně toho vymáhá, aby jazyk český svou měl osnovu a instrukce, jež by zvláštností jeho si všímaly a šetřily. Mimo jednotlivé sbory professorské toto jasné přesvědčení o zjevné potřebě zvláštní osnovy a instrukcí pro jazyk český vysloveno bylo ve schůzích odboru filologického a v jedné z nich zvolena byla kommise, ¹⁾ jež by v té příčině potřebné návrhy pražskému sjezdu profesorů českých škol středních k uvážení a schválení předložila; — přesvědčení tomuto výmluvného výrazu se dostalo na professorském sjezdě kolínském, kdež p. professor Markalous po úradě domácí některé pozitivné návrhy k uvážení podal, avšak konečné věci rozhodnutí na sjezd pražský odkázal; — zjevnou potřebu zvláštní učebné osnovy a instrukcí pro jazyk český máte dnes na jevo dáti svým vážným hlasem i vy, velectění páni kollegové, jakožto zástupcové všech téměř ústavů českých, kteří na základě svých školních zkušeností o tom rozhodovati předem povoláni jste. K tomu konci a cíli předložen Vám návrh osnovy učebné jazyka českého a připojené k němu některé instrukce. Osnova založena jest na revidované osnově jazyka německého a zvláštní osnově jazyka českého z r. 1876. V instrukcích vytčeny jsou jednak některé vyučovací zásady, jež na ústavech českých již téměř zobecněly aneb v konferencích jednotlivých sborů professorských byly navrženy, jinak přání, jež ve schůzích spolkových a na sjezdě kolínském pronesena byla. Že instrukce jazyka českého pro školy realné nezůstaly v nich nepovšimnuty, zvláště podotýkati není ani třeba. Co kde analogického jest s jazykem německým, k instrukcím pro jazyk německý se poukazuje.

Kommise, jíž svěřen byl čestný úkol vypracovati návrh učebné osnovy jazyka českého a vytknouti v instrukcích zvláštní potřeby jeho, nepodává Vám, velect. p. kollegové, díla ve všem všudy hotového a dokonalého aniž takové podati v úmyslu měla, nýbrž hledíc ke dříve vzpomenutým slovům vys. minist. vynes. ze dne 26. května 1884. „es bleibt eine besondere Regelung vorbehalten“ a k následujícím „bis sich ein klares Bedürfnis darnach herausstellt“, předkládá Vám pouhé návrhy, které byvše od Vás poopraveny a doplněny vys. c. k. školním úřadům byly by jednak zjevným výrazem našeho pevného přesvědčení o zřejmé potřebě zvláštní osnovy a instrukcí pro jazyk český, jinak skrovným k nim materialem čerpaným z odborných a praktických zkušeností školních.

Kdybychom na prvém tomto obecném sjezdě učitelů středních škol českých ničeho více nedosáhli, než že by po odůvodněném přání našem vysoké c. k. ministerstvo vydáním takové osnovy a instrukcí jako jiným gymnasijským disciplinám i vyučování jazyku českému dalo nepodvratný základ a určitý směr šetříc zvláštních

¹⁾ Pražské a předměstské střední školy aspoň po jednom členu zastoupeny v ní býti měly.

potřeb i jazyka našeho mateřského i škol našich, dnešní práce naše hojně bude odměněna a dle písma užitek stý ponese.

Pročež žádám Vás, velect. pp., abyste, shodujete-li se se základní myšlenkou, ihned do podrobného rokování o předloženém návrhu se dali.

Zdar jednání našemu!

Resoluce:

Zástupcové všech téměř středních škol českých, jimž vyučovati jest jazyku českému, na obecném sjezdě pražském ve dnech 13., 14. a 15. června konaném probírajíce tímto,

1. že analogie mezi jazykem německým a českým ve velmi mnohých věcech jest nedokonalá, v jiných přímo nemožná, a tedy

2. vyučovati jazyku českému analogicky dle osnovy a instrukcí pro jazyk německý vnesením vys. c. k. ministerstva k. a v. ze dne 26. května 1884. vytčených jest velmi povážlivo pro mnohou neshodu a různý výklad věci;

3. že tímto způsobem zvláštní ráz i řeči i literatury české náležitěho vyličení by nedošel a tedy

4. cíle učebního, jaký v revidované osnově jazyku německému jest vyměřen, v jazyce českém dosíci nebylo by možná: prosí a žádají vys. c. k. školních úřadův, aby také pro jazyk český zvláštní osnovu a instrukce středním školám českým podaly a v nich přáním zkušeností školní odůvodněným a v předloženém návrhu učebné osnovy jazyka českého na gymnasiích s vyučovací řečí českou uloženým průchod daly.

Návrh¹⁾ osnovy učebné jazyka českého na gymnasiích s vyučovací řečí českou.

Cíl učebný jest týž, jaký vyměřen jest vyučování jazyku německému na gymnasiích s vyučovací řečí německou; výměr ten jest položen před osnovou jazyka německého v „Instructionen für den Unterricht an den Gymnasien in Oesterreich“.

I. Osnova.

Osnova pro jednotlivé třídy se navrhuje tato:

a) Nižší gymnasium.

Třída první, v témdni po 4 hodinách.

Mluvnice: Skladba věty jednoduché. Paradeigmatické opakování pravidelného tvarosloví s nejpotřebnějšími odchylkami a tím pořádkem, jehož vymáhá paralelné vyučování latině. Pouze empirické vysvětlení souvětí souřadného, podřadného a vět stažených jen potud, pokud jich při vyučování latině jest potřebí. Praktická cvičení pravopisná, jež vztahují se hlavně k učivu mluvnickému.

Čtení podle čítanky s případnými věcnými i mluvnickými vysvětlivkami a poznámkami. Memorování a přednášení článků poetických a prosaických.

Písemné práce jsou prvých osm neděl výhradně diktata, cvičení pravopisná, a konají se každého téhodne; později (avšak ještě v 1. běhu) střídají se s úkoly slohovými.

Třída druhá, v témdni po 4 hodinách.

Mluvnice: Doplnování elementarné nauky tvaroslovné, přihlížejíc zvláště k oněm partiím, jež uchylují se od vzorů ve skloubě a časování; věta stažená a souvětí, zvláště podřadné, skracování vět. Praktická cvičení v interpunkci.

Čtení jako v třídě I.

¹⁾ Začavše v 1. seš. Kroka uveřejňovati osnovy jednotlivých předmětův, chceme tak činiti i s ostatními osnovami, pokud byly zvláště vypracovány, by se, jak toho zaslужují, uchovaly a hojně rozšířily. Kde se nám zdá potřebí nějaké změny neb doplňku, dovoluujeme si to poznamenávati pod čarou. Red.

Písemné práce. Slohové úkoly ob týden (za polouletí 6 domácích a 3 školní); pravopisná cvičení.

Třída třetí, v témdni po 3 hodinách.

Mluvnice: Soustavný přehled nauky tvaroslovné, nauka o pádech se zřením k významu slov ve větě, cvičení fraseologická.

Čtení v čítance s vysvětlivkami a poznámkami. Vedle věcného a mluvnického výkladu jest hlavně přihlížeti ke stilistické stránce článků čtených vzhledem k celku i jednotlivostem. Memorování a přednášení.

Písemné práce. Za polouletí 9 úkolů, z nichž je 6 domácích a 3 školní.

Třída čtvrtá, v témdni po 3 hodinách.

Mluvnice: Soustavná nauka o souvětích, o periodě; základové prosodie a metriky.

Čtení jako ve třídě III. Poznámky stilistické, při čtení učiněné, zvláště o tropech a figurách, koncem roku přehledně se sestaví. Memorování a přednášení.

Písemné práce. Za polouletí 8—9, z nichž tři školní.

b) *Vyšší gymnasium.* ¹⁾

Třída pátá, v témdni po 3 hodinách.

Mluvnice 1 hodinu ob týden. Přehled hlásek a roztrídění jich dle původu fyziologického; hlavní zákony hláskové, jako: přehlasování, spodobování, dloužení, stupňování samohlásek, rozlišování, změkčování souhlásek; tvoření slov.

Čtení v čítance s vysvětlivkami a poznámkami. Stručný výklad nejdůležitějších tvarů slohových v prose (povídky, popisy, líčení, úvahy); stručný výklad básnictví a básnického slohu, přehled druhův a tvarů básnických, důkladnější rozebírání básní epických — vše na základě četby. K výkladu věcnému, mluvnickému a slohovému druží se aesthetický. Memorování a přednášení.

Písemné práce, za polouletí 6—7, z nichž 2 školní.

Třída šestá, v témdni po 3 hodinách.

Mluvnice. Jakožto úvod ke staré češtině roztrídění jazykův indoevropských, jazyk český mezi jazyky slovanskými, o písmě slovanském a pravopise českém, přehled staročeského skloňování a časování.

Čtení básní lyrických a didaktických v čítance. Uvedení v literaturu českou čtením vybraných článků z věku starého. Přehled nejdůležitějších zjevů literárních doby té. Memorování a přednášení.

Písemné práce, za polouletí 6—7, z nichž dvě jsou školní.

Třída sedmá, v témdni po 3 hodinách.

Čtení. Analyticko-aesthetický rozbor dramatického básnictví na základě čteného dramata. Stručný výklad pojednání a řeči. — Důležitější zjevy literatury věku středního a nového až po Jungmanna (excl.) dle anthologie. Čtení a výklad Komenského „Labyrintu světa“.

Cvičení řečnická.

Písemné práce, za polouletí 6, z nichž dvě školní.

Třída osmá, v témdni po 3 hodinách.

Čtení některého většího básnického díla a rozbor některého doma čteného dramata (zvláště veselohry). Přehled básnických druhův a tvarův. — Čtení dle anthologie ukázek ze spisovatelů novověkých od Jungmanna až po dobu nejnovější. Přehled dějin literatury české.

¹⁾ Zde nutno vložit *při každé třídě též důležitou četbu soukromou.*

Cvičení řečnická.

Písemné práce, počtem 9—10 za obě polouletí, z nichž 3 školní.¹⁾

II. Instrukce.

a) Nižší *gymnasium*.

I. Mluvnice.

Úkol grammatického vyučování, který instrukce (na str. 71.) německému jazyku vyměřují, jakož i *spůsob, jak vykládati učivo* na nižším gymnasiu vůbec a *na prvním stupni* (v I. a II. třídě) zvláště (instr. na str. 71. a 72.), jest i českému jazyku zcela přiměřený a vhodný.

Látka a postup vyučování v I. třídě.

Co se látky a postupu vyučování ve třídě té obecně týče, instrukce jak pro německý tak pro český jazyk stejně jsou závažny. Toliko místo: „Die Erlernung des Lateinischen — der praedicative Accusativ und Nominativ“ (pg. 73.) zní takto: „Přivěté jednoduché probrány buďte částky věty a jejich shoda.²⁾ Budiž také při vyučování latině přihlíženo ke zvláštnostem jazyka českého (na př. Ciceronova kniha. Ciceronis liber; Caesar diktatorem byl, Caesar dictator fuit a p.), ježto tím nejen učení latině se podporuje, ale i smysl mluvnický se budí a vyvíjí. Avšak míra v takových úchylnkách buď zachována, aby žáci nejen je uchovali v paměti, nýbrž i dobře jich si byli vědomi.“

Jazyk český jest tvary bohatší nad jazyk německý; proto tvarosloví jeho rozvrženo buď na prvé dvě třídy tak, aby v I. třídě probíraly se tvary pravidelné a z nepravidelných aneb jinak odchylných jen ty, které při překladech z latiny do češtiny často se vyskytují; doplněk tvarosloví bude ve II. třídě.

Nauka o podstatném jmeně přestávej na vzorech tvrdého a měkkého zakončení v každém rodě. Vedle změny hlásek kmenových přihlíženo buď hlavně ke koncovkám pravopisně důležitým. Ze zvukosloví vyloženy buďte jen úkazy nejobecnější (jako: koželuzi, hoši, vojáci, nože a p.) Zde příležitost se naskytá přítrž učiniti mnohým provincialismům a nesprávnostem, jež vloudily se v řeč českou (jako: anděli (vok.), hoši (akk.), s učitelý, přátelů, nemoce, věcím, slovy, psaních gen. pl. a p.). Sklonění cizích jmen budiž příležitostě vyloženo, jak při vyučování latině ukáže se toho potřeba.

U jmen přídavných vedle sklonění substantivního³⁾ (neurčitého) a nominalné složeného (určitého) upozorněno buď i na jejich syntaktickou vlastnost, že tohoto užívá se z pravidla ve přívlastku, onoho, pokud lze, ve výroku,⁴⁾ jako: „ochotný přítel“, ale „přítel jest ochoten“; „žena jest moudra“ atd. Při adj. přívlastňovacích v -ův a -in zvláště dativ mužského rodu č. j. buď vytčen, který nesprávnou analogií ženského rodu lokálem bývá nahrazován (k otcově domu, m. otcovu); dále budiž ukázáno, které pády náležejí skloňování určitému a které k neurčitému. Při stupňování uveden buď také *elativ*. Tvoření komparativu příponami —ěji, —ější, —ší⁵⁾ vymáhá některých pravidel zvukoslovných, ale tu přestati lze na stažení (ěji = í) a rozlišování⁶⁾ souhlásek kmenových; ostatní komparativy jak adjektiv tak adverbii bez výkladu se uvedou (světější, snazší, zazší, lepší a j.; dále, výše, méně a j.).⁷⁾

¹⁾ Maturitní práci v to počítaje.

Red.

²⁾ Z Bartošovy skladby (4. vyd.) pozdější době buď ponecháno: úchylnky od shody výroku s podmětem (na str. 9.), zvláštnosti o větách bezpodmětných (na str. 18.), o určení příslovečném (na str. 19. usl.) Pravidlo o přízvuku a slovosledu atributivního určení zůstaň též, jaké jest v latině.

³⁾ Vzhledem k následujícímu druhu důsledno jest říkati „nominalného“.

Red.

⁴⁾ Raději: přísudku.

Red.

⁵⁾ Správně -jší (viz můj Comparativ), jinak žák nepochopí, proč se rozlišuje (snad-jší = snazší).

Red.

⁶⁾ neb měkčení (krásněji).

Red.

⁷⁾ Nebude zbytečno, řekne-li se žáku, že comp. adverbii, jako snáze, výše, tvořeny jsou

Číslovky proberou se stručně. Vedle pronominalné sklonby čísel **jeden, dva**, a substantivné ¹⁾ **tři, čtyři, pět až milion**, ukázati jest k syntaktické povaze čísel základních, od **pěti** počínajíc, a neurčitých: mnoho, málo, kolik a k rozdílu od vazby latinské, což při překládání jest velmi důležité. Ostatně ve třídě té postačí utvrditi žáky jen v číslech základných a řadových.

Náměstky jest procvičiti zvláště pilně. Žáci často chybují tím, že nerozeznávají nejen pádu (mně a mě, jí a ji, naším i našim a p.), rodu (jej a je, naši a naše a p.) nýbrž ani druhu (kdo, co, který a p.); také chybují, řídíce se zkaženou řečí obecnou a tvoříce tvary chybné (jako našemi m. našimi, oných, onými, m. oněch, oněmi a p.). I syntaktickou povahu především pronomina reflexivného případnými příklady vyložiti bude, ježto prvou a druhou osobou čísel obou od jazyka i latinského i německého podstatně se liší. Ve vypravování žáci místo přiměřeného demonstrativa rádi opakují substantivum, jinde zbytečně a chybně „týž, tento, on“ a p. užívají, čemuž praktickými cvičeními od počátku přítrž se čin.

Relativem přichází se k souvětí podřadnému. Hned od počátku učitel žáky k tomu naváděj, aby po obsahu vět vedlejších se ptali a dle otázky je určovali. Vztažné věty výrokové, jež v latině jsou praěídkým úkazem, nepovšimnuty zůstanou. Potřebný výklad podán buď ústně.

Předložky a spojky jen příležitostě, kdy v latině se vyskytnou, v paměť se uvedou. (Pokračování.)

Jednání o osnově a instrukcích pro jazyk latinský na prvním sjezdě professorském v Praze r. 1886.

Podává Dr. *Petr Durdík*.

Ve schůzi odboru filologického dne 14. června 1886 zvoleni od přítomných účastníků, jichž bylo přes šedesáte, za předsedu řed. *Fr. Višňák* z Kroměříže, za zapisovatele pp. *Petr Hrubý* a *Jind. Neudert*. Předseda ujav se slova vyzval prof. Dra. *P. Durdíka*, aby podal zprávu o návrzích na změny osnovy a instrukcí pro jazyk latinský.

Referent pochválil organizační osnovu i instrukce jakožto díla znalcův i prakticky i theoreticky vzdělaných, avšak vytkl dvě hlavní vady jejich: jednak obsahují mnoho podrobností a ustanovení příliš ideálních i nedostižných, jednak přihlížejí toliko k vyučovacímu jazyku německému, zapominajíce, že v mocnářství rakouském jest národností několik. Potřebí tudíž nejen vyučování mateřštině a němčině pro Němce upravit, ale i při ostatních předmětech učebných učiniti některé změny. Pokud se týče zejména latinského jazyka, hodlá referent uvéstí své mínění o jednotlivých ustanoveních, s kterými se nesnáší, i vyzývá shromáždění, aby o nich pohovořilo a rozhodlo. Pro krátkost času hodlá obmeziti se nejdůležitějšími věcmi i počíná za souhlasu všechných autory latinskými.

Cornelius Nepos. V instrukcích se radí, aby život Hannibalův a Alkibiadův pro značné prý obtíže se nečetly. Avšak obtíže ty návodem a poučením učitelovým snadno lze odstraniti, ne-li hned v první době, tedy v posledních měsících. Proti tomu, aby vypuštěny byly z četby, mluví tyto důvody: O Hannibalovi čtou žáci opět v Liviu, o Alkibiadovi v Xenofontových Memorabiliích. Bude to míti pro žáky zvláštní půvab, setkají-li se v quintě se starými známými; koncentrace vyučování se tím značně podporuje. Kromě toho osobnost Hannibalova, jeho skutky a osudy jsou pro mládež nad míru zajímavé. Proto navrhuje ref., aby *vedle ostatních životů, vytknutých v instrukcích četl se i Hannibalův a Alkibiadův* po případě až ku konci roku. — Řed. *Slavík* přimlouvá se, aby učitel nebyl obmezován ve své volnosti, aby tedy přídavek „až ku konci roku“ byl vypuštěn. Shromáždění s tím souhlasí.

neutr. příponou —je, by poznal příčinu rozlišení a měkčení; ostatně se v latině učí považovati adv. *facilius* též za neutr.

¹⁾ Nominálné.

Caesaris bellum gallicum. Ref. nemá, co by navrhoval, nýbrž chce k jedné věci přičinit poznámku. Slyšel totiž některé kollegy stěžovati si do ustanovení, aby bojiště, pochody, mapy a pod. na tabuli se kreslily, a mnohý učitel že ani kreslit neumí. Avšak nejde tu o zevrubné nebo umělecké kresby, nýbrž jen o znázornění oněch předmětů, kde to vůbec možno, a k tomu dostačí několik hrubých rysův a čar. Složitější předměty ovšem ukázati třeba žákům na vyobrazeních již hotových pro školu pořízených.

Ovidius budiž čten ve tř. V. v *prvém* polouletí; může mnohému žáku správit chuť a vznítiti náklonost k latinskému jazyku, jestliže snad ve tř. IV. nešťastnou náhodou ochladla. Rozdělení látky referentovi se líbí, neméně i ustanovení, aby básník ten četl se rychle. Vůbec potřebí výklad *básní* obmeziti co nejvíce, ježto přílišným rozebíráním ničí se jejich působnost a bezprostřední dojem. *Vedlejší čtení Livia, jakož vůbec střídavé čtení dvou klassiků nelze schvalovati*. — Prof. dr. *Ed. Kastner* ukazuje k odporu mezi starou organizační osnovou, jež takové čtení nazývá „unstatthaft“, a novými instrukcemi, jež k němu radí, ba je i nařizují. — Prof. *Vil. Žubka* upozorňuje, že by v 2. polouletí *quarty* týdně probírali se po dvou hodinách *Caesar*, *Ovidius* a grammatika, což by zajisté bylo velmi rhapsodické; i navrhuje, aby dotyčné místo v osnově znělo: „aby se ve dvou posledních měsících školního roku četly básně *Ovidiovy*“. Kromě toho žádá, aby se ještě ve tř. IV. četl aspoň jeden článek z *Fastů*. Za ten návrh se přimlouvá i prof. *Rob. Beer*. Naproti tomu řed. *K. Doucha* upozorňuje, že v instrukcích nejsou jmenovány *Fasty*, ale také ne *Metamorfosy*, a že tedy může si učitel voliti látku, jakou sám chce. — I přijímá se návrh tohoto znění: „*Ovidius* nechť se nečítá ve tř. IV. vedle *Caesara*, nýbrž výhradně v posledních dvou měsících roku.“ A dále: „*Ovidius* budiž čten v 1. polouletí třídy V.“ — Ke slovům instrukcí „vortreffliche Episoden“ připomíná referent, že by učitel vybírali měl zvláště ony básně, v nichž je zpracována látka táž, která u *Livia* (*Cacus*, *Tarquinius*, *Fabii* a p.). (Dokonč.)

Ústřední spolek středních škol českých.

Kreslířský odbor.

(Pokračování.)

D. Výklady o slohu ornamentálním. Tyto konejte se v každé třídě, a to ve tř. I., II. a III. jako vysvětlivky při kreslení vzorů na tabuli; ve tř. III. budiž podána terminologie nejdůležitějších tvarův ornamentů plochých. V násl. třídách, když žáci pracují dle jednotl. modelů, buďte tyto výklady konány *společně*, a sice ve zvláštních hodinách soustavně, ne jen nahodile. Ve tř. IV. výklad o harmonii barev a stručný přehled o slohu ornamentálním a o základních tvarech architektonických (pilíř, sloup, klenba, půdorys, průřez atd.). Ve tř. V. o uměleckém průmyslu a hlavních jeho technikách (aby žáci poznali, co jest textilní umění, keramika, majolika, mosaika, intarsie, email), o druzích malby a p.; dále o umění starověkém klassickém. Ve tř. VI. o slozích a památkách středověkých, a ve tř. VII. o renaissanci. Návrhy prof. Škody byly přijaty. —

Ve schůzi konané dne 28. listop. 1885. čteno svolání Vídeňského spolku: „Verein der oesterr. Zeichenlehrer“ ze dne 10. října 1885, jímž se vyzývají učitelé kreslení vůbec, aby pronesli se o dosavadních výsledcích vyučování dle předpisů nyní platných a činili návrhy na změny, shledá-li se toho potřeba.

Dále žádáno za úsudek o těchto kusech:

1. Osnovy kreslení různých kategorií škol ať uvedou se v souhlas, tak aby na ústavu vyšším začínalo se tam, kde v předešlém nižším ústavu se přestalo.

2. Učivo na střední škole budiž rozděleno dle tříd a nikoli po nynějším způsobu dle stupňů.

3. Učivo budiž dle koncentrických kruhů rozděleno, aby vyučování v každé třídě bylo nejen přípravné, ale také zakončené.

O kuse 1. spracoval prof. *Kuchynka* odpověď, která ve schůzi dne 12. pros. 1885. přijata, kreslířskému spolku Vídeňskému zaslána, a v jeho časopise „Zeitschrift

des Vereins öst. Zeichenlehrer“ pak uveřejněna byla. Z ní podáváme zde stručný výťah (bez odůvodnění v ní obsaženého): Ve tř. I. stř. školy ať řadí se vyučování kreslení k vyučování kreslení ve 4. tř. školy obecné. — V 1. roč. učit. ústavů předpokládej se taková znalost a zručnost, jaké již na škole občanské dosíci lze. — Jak v 1. tř. střední školy, tak v 1. roč. učit. úst. konej se vyučování kreslení na základě platných Osnov rychlejším než dosud postupem, ježto žáci jsou nyní připravenější než jindy. — V 1. tř. reálných škol jest prospěšno oddělit vyučování měřictví od vyučování kreslení. — V příčině kusu 2. konstatováno, že odbor již v jedné předešlé schůzi jej přijal; v příčině 3. kusu vysloven úplný souhlas.

Ve schůzi dne 9. ledna 1886. zabýval prof. Svoboda hovor o *měřickém ornamentu*, v kterémžto hovoru se pokračovalo v několika následujících schůzích. V podrobném výkladu doporučoval ve třídě I. stř. škol *přípravné* kreslení, t. j. kreslení přímek, jich měření a dělení, na to obrazce pásmové (liniové i páskové) hlavně meandry řecké a maurické. Později budiž pěstován ornament síťový a mosaikový, vznikající hlavně na základě dělení stran a úhlů, úhlopříčen a příček vůbec, a to ve *čtverci*, v obdélníku, kosočtverci, trojúhelníku, šesti-, osmi-, pěti- a desetiúhelníku (hvězdice), načež se zakončí dessinem.

Při čilém rokování navrhoval prof. Kuchynka, aby se upustilo od kreslení přípravného, t. j. kreslení, měření a dělení přímek atd., a počalo se ihned tvary uzavřenými, a to čtvercem na vrchol postaveným, poněvadž se tu užije přímek různého směru a jich dělení hned k praktickému účelu, což žáky zajímá.

(Pokračování.)

Odbor pro zeměpis a dějepis.

Měsíční schůze dne 9. ledna 1886. Prof. *Jos. Vojta* přednášel „O věcech zbytečných v učebnicích dějepisných pro nižší třídy středních škol.“

Měs. schůze dne 30. ledna 1886. Prof. *Jos. Vojta* pokračoval ve své přednášce. Tím ukončeny výklady o věku starém a středním.

Měs. schůze dne 6. března 1886. Prof. Dr. *Jaroslav Vlach* vykládal: „Kterak omeziti učivo z věku nového ve třídách nižších na středních školách.“

Měs. schůze dne 3. dubna 1886. Prof. Dr. *Jaroslav Vlach* vykládal dále: „Od ukončení války třicetileté až do francouzské revoluce, 1648—1789, pak o válkách francouzských do r. 1815.“

Mimořádná schůze dne 17. dubna 1886. Porada o zeměpisné výstavě sjezdové. Sestavil se podrobný seznam všech předmětů k výstavě určených a stanoví se, kterak uspořádány býti mají.

Měs. schůze dne 8. května 1886. Prof. Dr. *Jaroslav Vlach* dokončil výklady své přednáškou: „Kterak omeziti učivo dějepisné od r. 1815 do nynější doby.“ Mimo to jednáno o *velkém atlantě českém*.

Měs. schůze dne 22. května 1886 měla za úkol: „Definitivní spořádání odborných přednášek sjezdových.“

Měsíční schůze dne 5. června 1886. „O potřebě českého atlantu historického. Jednání v odboru pro *zeměpis a dějepis* na I. obecném sjezdě profesorů středních škol českých, v Praze, dne 13. a 14. června 1886.“

Dne 13. června 1886: „Jak mají býti upraveny učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol.“ V rozhovor uvedl prof. Dr. *Jaroslav Vlach*. „Návrh na změnu osnovy zeměpisné pro realky, týkající se rozvrhu učiva pro II., III. a IV. třídu“. Referent prof. Dr. *Jindřich Metelka*.

Dne 14. června 1886: „Návrh na oddělení zeměpisu a dějepisu na gymnasiích a reálkách.“ V rozhovor uvedl prof. Dr. *Mat. Kovář*.

„O nutnosti českého atlantu historického“. V rozhovor uvedl prof. Dr. *Ant. Balcar*.

Měs. schůze dne 9. října 1886. „Stylisování veškerých snesení, o kterých bylo jednáno v odboru pro zeměpis a dějepis na I. obecném sjezdě profesorů středních škol českých v Praze, ve dnech 13. a 14. června 1886.“

Snesení 1.

„Instrukce ku vyučování *dějepis*u na gymnasiích nižších budtež proměněny v ten rozum, aby větší než posud váha položena byla na dějiny *rakouské* se zvláštním vytknutím událostí, jež speciální vlasti se týkají. — *Kulturní* dějiny rovněž jak politické budtež pěstovány“. (Dokončení.)

Seznam přednášek v král. učené společnosti.

A. Třída pro filosofii a dějepis.

Dne 10. ledna vykládal min. J. Jireček slovo *vražba* v RK. v Jar. verš 217. Dosud se tlumočil výraz ten slovem *vražda*, co však nedává dobrého smyslu; třeba se tedy ohlížeti po jiných slovanských pramenech právních. Tu pak uvádí statut *Mazowiecký* (z r. 1320. a 1421.; srv. S. J. Bandtkie Jus Polonicum 1831 ve Varšavě) *wrožba* ve významu inimicitia i vindicta sanguinis, *krevní pomsta* (srv. Miklošičův Etym. slovník); i ve statutu Vinodolském §. 29 (dle Herm. Jirečka) *vražba* = omluva (zagovor) peněžná. Podobně v kronice Volyňské: *vražboju* (pomstou) za vorožstvo (*vražstvo*). V rum. značí *vražbă* nesvornost, rozkol, rozepří. K zevrubnějšímu vysvětlení pojmu *vražba* ve významu *krevní pomsta* poohlédneme se po sociálním stavu v Čechách do 14. století. *Vrah* až do poloviny století 14. značí hostis (nepřítel: vrahy našich zemí); mezi vrahy vzniká boj *krevní* (Dal. 7. mužebojstvo) t. j. nejdříve divoká msta, pak souboj, až jedna strana podlehla. S tím pojmem souvisí i slova odvozená: *vražství* (ČV. Jar. nepřátelství), rus. *vorozstvo*; zavraždit se k někomu (Dal. 18) = stát se někomu vrahem, nepřítelem. Slova taká ráda mizejí (jako sok, srv. Dal.), tak se i u nás výrazu toho už neuzívá. — U Jihoslovánův provádí se dosud *krevní pomsta* do krajností; v Pol., v Čechách a na Moravě byla až do 15. století, proti ní zavedli v Čechách a na Moravě pokoru (na Mor. u kostela položili pokořenému meč na hrdlo; srv. Hankou objevený list o pokoře, nyní v kníž. Fürstenberské knihovně na Křivoklátě). — Smysl místa v Jaroslavu jest tedy „sami *krevní pomstu* nad sebou spácháme“ t. j. ježto nejbližší příbuzní konali *krevní pomstu* nad vrahem (či na vrahu), tedy konáme-li my ji sami nad sebou, jsme sami svými vrahy — samovrahy. — Teprve r. 1884. upozornil Rom. Hube ve Varšav. Athenei na pravý význam slovanské *vražby*.

Prof. V. Mourek promluvil zevrubně o německém rukopise „Klage“, jež prof. Fr. Prusík našel ve farní knihovně sv. Vojtěcha v Praze; rkp. pergamenový byl předešlým knihy m. 8°, pochází z konce 13. nebo počátku 14. století a skládá se z dvou listův nesovislých. Jazyk neposkytuje ničeho, co by do očí bilo kromě velmi zajímavého *mage* m. *mag* (v. 2450). Obsah 1. listu jest nalezení mrtvoly Giselhera Gernôta, na 2. listě pohřbívání mrtvol a nárek nad nimi. Text se srovnává celkem s vyd. Bartschovým a patří k I. třídě 2. skupině rkpů známých; poměr našeho rkp. (M = musejní, an jest nyní majetkem českého musea) k dvěma Bartschovým D a b je ten, že M je zlomek samostatného, dosud neznámého rkp.; M pak je starší než oba Bartschovy; některá čtení jsou v něm, jež se nenalézají v žádném rukopise.

Dne 24. ledna prof. Z. Winter četl o křižovnickém zboží před válkou 30letou a po ní dle dvou zpráv, jež jsou složeny v archivě kláštera křižovnického v Praze a obsahují návštěví o statcích klášterských. Jedna psána jest r. 1610., druhá pochází z konce 17. věku a jest obšírnější, ba velmi zevrubná a psal ji sám velký mistr Pospíchal. Obě chovají v sobě leckterou zajímavou drobotinu kulturně historickou a mají cenu i po té stránce, že vypisujíce zboží řádu křižovnického, jako bývalo v krajích *Kouřimském* (Špitálsko, Dablice, Hloupětín), *Slanském* (Dobřichovice, Lety, Řevnice, Uněklasy, Slivenec, Holyně, Tursko — zde viděl Pospíchal ještě díl valův z bývalé tvrze —, Kralupy, Dolany, Vrbno n. Vl., Hořín), *Žateckém* (Pšov, Kaštice, Nemilko u Mostu), *Podbrdském* (Borotice, Hubenov, Dražetice, Kobylníky, Kramiště či Chramiště, Županovice či Žipanovice, Klučenice, Kosobudy), osvětlují některý kus české topografie.

Dne 7. února prof. A. Rezek: O objevených nově zápiscích Viléma Slavaty.

Dne 21. února prof. Fr. Prusík: Příspěvky ku kritice textu Dalimila (viz v Kroku str. 89—91).

B. Třída mathematicko-přírodovědecká.

Dne 15. ledna. Fr. J. Studnička: O nových vlastnostech determinantů řetězových. — Jos. Šolín: O grafickém řešení rovnic stupně třetího. — K. Vrba: O Cronstedtitu z Kutné Hory. — M. Lerch: O Legendrových polynomech prof. F. Gomeza Teixeira v Oportě. — M. Vaněček: O souvislosti subdeterminantů.

Dne 29. ledna. L. Čelakovský: O výsledcích botanického výzkumu v Čechách r. 1885. — F. Petr: 1. Příspěvek k poznání českých Spongillitů. 2. Dodatky ku Fauně českých hub sladkovodních.

Dne 12. února. K. Vrba: Studie o českém Stefanitu.

Dne 26. února. F. Počta: Předběžná zpráva o rudistech českého útvaru křídového.

Dne 12. března. F. Augustin: O roční periodě směru větrů. — Ot. Novák: Studie o českých Enkrinuridech.

Dne 26. března. Fr. Vejdovský: O embryonálním vývoji rodu khynchelmis (Euaxes). — K. Küpper: O sítích geometrických.

Dne 9. dubna. A. Vávra: O zákonitosti hmotné práce. — J. Palacký: O rozšíření ryb s ohledem na náhledy Sanvage-ovy. — Jos. Tesař: O skládání sil a točení v prostoru.

Dne 7. května. F. Štolba a L. Zykán: O chemických pracích v laboratoriu c. k. české vysoké školy technické. — J. S. Vaněček: O osnově kuželoseček druhé mocnosti. — M. Lerch: Nový důkaz o jisté vlastnosti polynomů Legendrových (z dopisu F. Gomeza Teixeira z Oporta). — M. Pelíšek: O perspektivní restituci, pohybu a deformaci.

Dne 21. května. V. Šafařík: O měnivosti několika hvězd. — J. Palacký: O mezích středomořské vegetace ve Francii. — M. Pelíšek: O zvláštní soustavou dioptrickou určené prostorné kollineaci. — J. S. Vaněček: O osnově kuželoseček 2 N-té mocnosti.

Dne 4. června. J. Palacký: Ku geologické historii evropské rybí Fauny. — M. Lerch: O funkcích elliptických. — Jos. Tesař: Konická lakodromie jakožto křivka oskulační. — M. Pelíšek: O příčinách působivosti perspektivního zobrazování.

Dne 25. června. F. Studnička: O výsledcích dešťoměrného pozorování v Čechách. — M. Lerch: O nové soustavě nauky arithmetické. — J. S. Vaněček: O svazku kuželoseček 2 N-té mocnosti. — M. Pelíšek: Základní reliefní perspektivy. — Fr. Sitenský: Srovnávání holandských a severoněmeckých rašelin s českými.

Dne 2. července. J. Krejčí: Krystallografické poznámky k Leucitu, Stauro lithu, Phillipsitu, Chalkanthitu, Atinitu. — J. Kušta: Další příspěvky k poznání Flory uhelné u Rakovníka. — J. Palacký: O tropické Floře v Chihuahua v Mexiku. — B. Katzer: O hlinitých vložkách do silurského váp. pásma G_1 . — F. Vejdovský: Přehled sladkovodních hub evropských. — Em. Sekera: Příspěvky k poznání sladkovodních Turbellarií. — A. Štolc: Studium k poznání Naidomorfů. — Č. Šandera: O některých nových, pro Čechy vzácnějších měkkýších.

Dne 15. října. Ot. Novák: 1. O Ceratiokaridech v čes. Siluru. — 2. O křídových Echinodermatech českých. — F. Machovec: O vlastnostech komplexu ploch druhého stupně. — A. Seydler: O rychlosti a urychleních různých stupňů při jistých pohybech. — A. Bělohoubek: O výsledcích výzkumu vody z pramene Sv. Vintíře v lázních Letínských. — M. Lerch: Příspěvek k theorii o funkcích.

Dne 29. října. J. Palacký: 1. O rybách na Nov. Zeelandě. 2. O rozšíření ryb vůbec. — M. Lerch: O jistém integrálu omezeném.

Dne 12. listopadu. L. Čelakovský: O morfologickém významu kupule u pravých kupulifer. — A. Seydler: O analogiích mezi deformacemi a silami

plošnými. — Ot. Novák: O hercynských typech v českém Siluru. — J. Velenovský: Přehled Flory čes. útvaru křídového.

Dne 26. listopadu. K. Vrba: O kedruthitu z Jáchymova. — J. Palacký: O jantarové Floře v severní Evropě. — F. Štolba: O svých novějších pracích chemických.

Dne 10. prosince. K. Vrba: O Parisitu z Nové Granady. — Woldřich: O ložisku živce u Písku. — Č. Zahálka: O nové spongii z opuk Roudnických. — A. Štolc: Příspěvky k Fauně Šumavské.

Kr. česká společnost nauk (v Praze, v Celetné ul. č. 20 n.) koná r. 1887. tyto schůze (vždy o 5. hod. odpo.) : *Rádné* ve středu dne 12. ledna, 9. února, 2. března, 6. dubna, 4. května, 1. června, 6. července, 12. října, 2. listopadu, 7. prosince. *Třída pro filosofii a dějepis*: v pondělí dne 10. 24. ledna, 7. 21. února i března, 18. dubna, 2. 16. května, 6. 20. června, 4. července, 17. 31. října, 14. 28. listopadu, 12. prosince. *Třída pro mathem. a vědy přírodní*: v pátek dne 14. 28. ledna, 11. 25. února i března, 22. dubna, 6. 20. května, 3. 17. června, 1. července, 14. 28. října, 11. 25. listopadu, 9. prosince.

Širší sbor Matice České r. 1886.

(Podáno dle původních protokollův.)

I.

Dne 23. února 1886. prof. Vavřinec Dušek pojednal o rozvoji časování v dialektech českých.

Promluveno nejprve *a)* o kmenech slovesných a o tvoření sloves vůbec, *b)* o tvarech slovesných vlastních i jmenných i časových, *c)* o kvantitě tvarů slovesných. ad *a)* U kmenů slovesných nejzajímavější jsou proměny souhlásek před suffixem kmene infinitivního a pak u kmene praesentního předjotovaného zvláště v nářečích východních a pronikání kmene infinitivního v kmen praesentní ve třídě III_q. a IV.

Z části o tvoření sloves charakteristická jsou zvláště deverbativa tř. V., zejména na př. píteti — pívati, která jsou tvořena správně od kmene praes. píteti a per analogiam pívati; dialekticky zajímavá jsou slovesa tvořená zvláštními příponami *ka*, *ta*, *yňa*, *uska*, *ota*, *oli*, *oni* zejména ve východní Moravě a na Slovači. ad *b)* Tvary praesentní vykazují zvláštní proměny koncovek t. j. samohlásek v poslední slabice; tak v Doudlebské v III., IV. i V. 1b tř. přichází *ém*, *ěš* atd. místo *ím*, *íš* atd., na Slovači v některých nářečích *iem*, *ieš* m. *em*, *eš*, v sev. Slovači a v Slezsku *om*, *um*, *oš* atd. V 1. osobě plur. vedle přípony *me*, *my*, *m* jest v Gemersku a Šarišsku *ma*, *mo*, jejíž analogie i v 2. osobě přichází *ta* vedle *te*, *tě*, *ce*, *če*, *če*. V 3. os. plur. pozorovati jest analogii v míšení původních *ia* a *ú*, z nichž vytvořeny jsou tvary vycházející na *í*, *é*, *a*, *ija*, *íja*, *ijá* — *ou*, *ú*, *ó*, *ju*, *jou*, *jó*. Působením polštiny v sev. Slovači a Slezsku: *so*, *son*, *som* (nosově), *sum* (jsou) a j. v. Pak připomenuto ještě zvláštních tvarů praesentních po různu se naskytujících.

Týmž způsobem probrány jsou i imperativ, aorist, participium a infinitiv.

ad *c)* Kvantita tvarů slovesných pro pokročilost času vytčena jen v rysech nejhlavnějších a ukázáno zejména ke zvláštnímu dloužení a krácení tvarů na Slovači.

II.

Dne 6. dubna 1886. prof. Frant. Prusík pojednal o českých glossách rukopisu Roudnického z XV. století.

Rukopis tento pod sign. VI. Fe. 5 chová ve výpiscích latinských auktorů, zvláště Vergilia, Plauta a Ovidia také české glossy; prof. Fr. Prusík pojednal o zvláštnostech pravopisných těchto gloss, uvedl některá diakritická znaménka, při některých slovech zmínil se o rasurách a o písmu v jakém text psán jest.

České glossy jsou rozmanité, tu i tam archaismy, a brány jsou z různých pramenův; v latinských glossách máme bezpochyby výsledky výkladův Řehoře Pražského (od r. 1462.); vazby české jsou celkem správné, kde latina má vazbu odchýlnou.

Vylíčil zvláštnosti v příčině grammatické i lexikografické, dovodil, že jazyk čes. gloss pochází z 1. polovice XV. století, při čemž se naskytá hojně archaismův.

Na konec o provenienci a osudech rukopisu tohoto pojednal¹⁾ přednášející.

Personalie.

Od c. k. Pražské zkušební kommisie pro kreslení na českých školách středních approbování byli v šk. roce 1885—6: *Bohumil Kopecký*, asistent na něm. stát. průmyslové škole v Plzni (modellování — rozšiř.), *Petr Rada*, asistent na c. k. čes. reálce v Karlíně (vyučovací řeč česká — rozšiř.).

V zimním semestru r. 1886—7 zapsáno bylo na české universitě v Praze: právníkův 839 řád., 2 mimoř., medicův 888 řád., 13 mimoř., filosofův 186 řád., 106 mimoř.; celkem 2035 posluchačův, z nichž 1914 řád., 121 mimořádných.

V témže semestru zapsáno bylo na české vysoké škole technické v Praze: pro inženýrství 135, stavitelství 44, strojnictví 87, lučbu 75; celkem 367 posluchačův, z nichž 341 řád., 26 mimořádných.

Dne 31. ledna zemřel *Jan Miltner*, prof. c. k. akad. gymnasia v Praze. Zesnulý proslul zvláště rozpravou „Zdeněk Kaplíř ze Sulevic“ (v programu gymnasia Královohradeckého i samostatně), již upozornil na tohoto českého obhájce Vídně. Mimo jiné práce redigoval v posledních letech Památky archaeologické a místopisné. Učitelem byl horlivým a svědomitým, collegou výborným. Zevrubnější život jeho a podobiznu nalezněš v 13. čísle letošního Světozora.

Dr. *Jan Sýkora*, cooperator u sv. Haštala a výpomocný katecheta na c. k. akad. gymnasiu stal se katechetou na c. k. paedagogii v Panské ul. v Praze; jeho místo zaujal P. Vinc. Öhm, výpom. katecheta na též paedagogii a cooperator v Týně.

Údy c. k. škol. rady zemské na příští šestiletí jmenování byli J. Veličenstvem P. Ant. Hora, gener. vikář, kanovník P. Dr. Ferd. Hecht, gymn. prof., Just. Em. Szulatinay, senior helv. vyznání, Dr. Bedř. ryt. z Wienerů, advokát, vládní rada Dr. Bedř. Rulf, prof. něm. university, Dr. Fr. Studnička, prof. čes. university, škol. rada Jan Šťastný, ředitel čes. reálky.

Pražská c. k. česká zkušební kommisie pro učitelstvo na gymnasiích a reálkách potvrzena jest ve svém nynějším složení na studijní rok 1886/7 a Pražská c. k. zkušební kommisie pro učitelstvo hudby na středních školách potvrzena jest na příští trojletí (1886/7—1888/9).

V studijním roce 1885/6 approbování byli při Pražské c. k. zkušební kommissi pro učitelstvo hudby na českých školách středních tyto kandidáti: Jan Schubert, učitel občanské školy v Klatovech, Karel Taussig-Čech, operní pěvec v Praze, Josef Racek, učitel občan. školy dívčí v Ném. Brodě, Frant. Mathy, regenschori v Táboře, Jan Schuster, učitel hudby v Praze.

Nové práce.

Ad. Patera pracuje o staročeském slovníce.

¹⁾ Zevrubněji bude o rukopise tom pojednáno v některém z příštích sešitův Musejníka. Glossy nejdůležitější uveřejněny jsou v programu c. k. akad. gymnasia z r. 1886.

Sešit 3. Kroka vyjde dne 1. května a bude mimo jiné obsahovati dokončení rozpravy univ. prof. p. Dra. Jos. Durdíka „o metafysice“.

Redakce.

K N I H Y.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině.

I. Píše *Fr. Prusík*. Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík*. Cena 20 kr.

Bibliotéka paedagogických klassiků českých i cizích. Red. a vyd. *Fr. Bayer* v Přerově na Moravě.

Dílo I. „Drobné články“ c. k. šk. rady, univ. prof. Dra *G. A. Lindnera*. Cena 1 zl. 86 kr.

Dílo II. *Jana Amosa Komenského* „Sebrané spisy vychovatelské“. Sv. I. Cena 1 zl.

Dílo III. *E. Feuchterslebena* „Diaetetika duše“. Cena 70 kr.

Dílo IV. *Jana Amosa Komenského* „Sebrané spisy vychovatelské“. Sv. II. (Vychází.)

Dílo V. a VI. Vybrané spisy *Montaigneovy* (cena 60 kr.) a Sebrané spisy *Jana Ev. Kosiny*.

Na celý rok (12 seš.) předplácí se 3 zl. 70 kr., na půl roku 1 zl. 86 kr. — První ročník stojí pouze 1 zl. 86 kr. (místo 2 zl. 16 kr.)

Bibliografie česká. Upozorňujeme pp. spisovatele, kteří vydali spisy své nákladem vlastním, po případě práce své z časopisů jako otisk zvláštní, hlavně však takové, které ku prodeji neurčili, a to za leta 82–86., by ve prospěch věci neopominuli na to upozorniti spolek českoslovanských knihkupeckých účetních v Praze, který právě bibliografii českou za dobu zmíněnou k tisku připravuje a co nejdříve vydati hodlá. Udání opatřena buďtež úplným titulem spisu, místem a rokem vydání, formátem, počtem stran, po případě též cenou. Příspěvky a dopisy přijímá předseda: Jarosl. Klouček, Praha I. Zlatá ulice č. 9.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA

vychází ob měsíc, a sice:

1. ledna, března, května, července, 16. září, 1. listopadu.

Předplácí se ročně (1 se zásilkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 30 kr.; studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 60 kr., pro studující 50 kr.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo zvláště vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Bartolomějské ulici čís. 5.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyšš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. měst. střední školy.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCSLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1887.

Vydáno 1. května 1887.

O B S A H.

	Str.
<i>J. Durdík</i> : O metafysice	113
<i>Fr. Prusík</i> : Šimon Hájek a jeho Tabula barbarolectica	122
<i>Adolf Prokop</i> : Bylo-li by s prospěchem, kdyby se začínalo vyučovati kreslení perspektivnému na školách středních teprve ve třídě třetí	126
<i>Jos. Dědeček</i> : O vývoji českých názvů nerostných	128
<i>Jan Hulakovský</i> : Slovo o methodickém vyučování jazyku francouzskému . .	131
<i>Petr Durdík</i> : Filosofická propaedeutika na středních školách	134
<i>Ant. Truhlář</i> : Šimon Karel Macháček	135
<i>Fr. Grešl</i> : Řím v zrcadle básní Juvenalových	138
<i>Jos. Zahradník</i> : Jednotná škola střední	140
<i>Fr. Loukotka</i> : Ukázka překladu Peršanův Aischylových	142

Ú v a h y.

<i>J. Škoda</i> : J. Geyling, Der Unterricht im Zeichnen an österr. Mittelschulen. A. Anděl, Ein Wort über den gegenwärtigen Zeichenunterricht an Real- schulen	145
<i>J. Slušík</i> : L. Burgerstein, Die Gesundheitspflege in der Mittelschule . . .	148
<i>Fr. Prusík</i> : Šerclova mluvnice jazyka ruského	149
Hlídka programův: Refer. <i>Fr. Prusík</i>	151

D r o b n é z p r á v y.

Nejnovější nařízení	152
Knihy approbované	153
Literatura	153
Zprávy zasedací	156
Personalie	168
Nové práce	168

ROZPRÁVY.

O metafysice.

Od prof. J. Durdíka.

(Dokončení.)

Vyčetli jsme svrchu celou řadu záhad metafysických. Jsou některé snadnější, jiné však obtížnější; jedny jsou přístupné, tak že můžeme jednati o nich po vědecku a řešiti je neb se aspoň o řešení pokoušeti, — druhé vzdorují. Necht' by se o některých bylo i dokázalo, že v jejich věci ničeho nevyřídíme, přece zbývají jiné, kterým svou snahu věnujeme. Záhady nitra i zevnějška (rozeznání pocitu a pohybu), proměny a příčinnosti, hmoty, síly, vývoje, rozlišení mezi oborem theoretickým a praktickým, možnost mravnosti a podobné nám vždy zůstanou uloženy, — a poněvadž nám spolu ve zkušenosti naší dány jsou hlavní povzněty k nim, budeme se vždycky snažiti, abychom záhady ty rozřešili, — a to methodami vědeckými, tedy především analyticky čili regressivně, totiž z daných složených zjevů rozbořem přicházeli na složky jich, poznávali to jednoduché, a odtud syntheticky čili progressivně postupovali ku poznatkům obsáhlejším.

Ale na otázky o celku světovém, o účele a cíli života, o počátku a konci všech věcí, o bytosti nepodmíněné, o nesmrtelnosti, o náboženství a o Bohu bude duch lidský sobě také odpovídati, domněnky strojit a po všechny věky o nich přemýšleti.¹⁾

I činíme rozdíl mezi metafysikou *elementární a vyšší*, a vyniknutí toho rozdílu objasní nejen podstatu metafysiky, nýbrž roztrídí také výtky proti metafysice ve dvě třídy. Co jsme podali svrchu v prvním odstavci jakožto ukázkou metafysiky, jest metafysika elementární, metafysika, k níž nás vede rozbor daných zjevů, základ, jenž může býti dále vzděláván, — nauka, která vyplývá přemýšlením z daných zjevů a už v přírodovědě i v duševědě se pěstuje nebo předpokládá — pokud nás zkušenost dobře pojatá sama nutí, abychom se nad ním povznegli. Tu se otvírá pole neomezené dalšímu zpytování i přemýšlení; budeme o světě a příčinách (složkách) jeho zvídati víc a více, příspěvky k tomu bráti ze všech stran, ale také poznatky své i metody sdělovací zjednodušovati a tím vše činiti snadnějším. Zdeť pevný, vědecký podklad, jádro krystallisační, jež už zjednáno jest a podvráceno nebude. Věda se všemi výtěžky svými posavadními o něm svědčí. Že hmota se skládá z částic, že spolubytím těchto vzniká dění, síla, působení, — že příčinnost jest neodbytná supposice všeho zkoumání, — že absolutní nikání a vše, co s ním souvisí, jest protimluv, a podobné věty uvádějí každého člověka myslícího do metafysiky přímo. Přírodozpyt, o němžto posaváde se říkává, že ji činí zbytečnou, jest právě nejlepším spojencem jejím.

¹⁾ A kdyby se mu i dokázalo, že jich po vědecku nevystihne, bude *tento důkaz* zase metafysikou.

Co se však týče *celku světového a bytosti nepodmíněné* (Boha), nemá rozbor tolik látky dané, aby regressivně jako v oněch případech ku poznatkům jednoduchým přicházel, — i zbývá duchu lidskému skoro jen *synthesa*, určující se však jinými závažnými a neodbytnými zřeteli. Nejen že tato *synthesa* nezmizí nikdy, někteří zrovna *z ní činí filosofii vlastní, metafysiku samu*. Ukázkou jsou stávající soustavy, jednak ty, které to vše popírají dogmaticky (materialismus), jakož i druhé, které vše v pochybnosti ostavují (skepticismus, agnosticismus), i konečně, které o tom určité věty vyslovují.

Metafysiku jakožto odbor theoretický lišíme od ethiky, i víme, že co vědy jsou obě samostatné. Jedna zkoumá, co jest, — druhá, co býti má. Avšak toto rozlišení samo náleží také do metafysiky, a to do části první, elementární. Mimo to, — když mravověda se domohla svého vědeckého stupně, když i v ní jisté poznatky se na jisto postavily, podává ona též příspěvek k názoru světa, musí tedy výtěžky její anebo důsledky jich také pojaty býti do metafysiky. Tím se význam metafysiky rozšiřuje a určitěji stanoví. Nad rozlišením metafysiky a ethiky stojí zase metafysika, a tak přece u výkoně synthetickém poslední úloha metafysiky se splňuje. *Proto povede faktum mravnosti vždy znova k metafysice*. Kdo si uvědomí, že mravnost jest činitelem ve světě, že on sám jest bytostí mravnosti schopná, ten činí něco podobného jako kdo říká: *Cogito, ergo sum*. Mravnost nedá se vysvětliti z pouhých pohybů hmotných; *z ní* Kant soudil, že stává něco Vyššího.

Mnozí tkvějí v mínění naprosto omylném, že když o něčem nemůže býti soustavné, vyčerpavé vědy, ono samo také neexistuje. Dejme tomu, že není systematické bohovědy; z toho soudí mnozí, že není Boha, nebo že se o něm vůbec ani mluvíti ani mysliti nemá, že přemoci a odstraniti ideu i samo slovo o Bohu znamenalo by nesmírný pokrok lidstva. Ale zkušenost, tedy ne snad spekulace, nás stále poučuje o něčem jiném. Kdyby ve vědě se stalo cokoli, ideu božstva žádný pokrok z lidstva nevypudí. Neběží o to, prozkoumati Boha, — ale vyšetřiti, zdali idea o Bohu snáší se s vědou, zdali výtěžkům přírodopytu neodporuje, ano zda tyto jí nevyžadují; odkud její původ, vývoj, jaký má význam v životě lidstva i jednotlivce — — věru to jsou otázky, které sáhalí dnes jako jindy také do metafysiky.

Jsou lidé, kteří nevědomky uznávají atomismus, blouzní pro novověkou fysiku, ale neuznávají prý domněnek, zejména žádné metafysiky. Že se svou novověkou vědou vězí už v plné metafysice, neznamenají. Jiní zavrhnou i atomismus, poněvadž dobře čijí jeho hypotetickou povahu, — a podobně zavrhnou i jiné domněnky, zkrátka, *všechny domněnky* bez rozdílu a věří jen co vědí. Tímto výstřelem proti *domněnkám* domnívají se, že kdo ví jakou ránu zadali metafysice: vyhlásiti metafysiku za *vědu domněnek*! Ano kdyby se metafysika skládala ze samých domněnek: tyto domněnky týkají se věcí nejdůležitějších, jsou nutné, a už proto metafysika má své právo zřejmé a zabezpečenou jsooucnost. Neboť ani věda ani všední život bez domněnek se neobejdou, a nejznámenitější poznatky vědecké byly jednou domněnkami.

Jest sice možno, zakazovati takové ducha těkání a vázati činnost jeho k úlohám nejspecialnějším (nespekulativním), nebadavým. Obyčejná, užitečná činnost jest něco zcela jiného než metafysika. Lidé v životě zaměstnaní, starostmi zahrnutí, nebo zase v provádění důtklivé úlohy pohroužení neohlížejí se po vzdušných oněch záhadách. Říká se, že člověk dělá jen co potřebuje, — že i při vědeckém zaměstnání konečně vždy běží o užitek a jen o užitek. Pak ovšem tento zřetel při metafysice nejméně vyniká. Obyčejně člověk ponořen jest ve své povolání, ve svůj odbor, v libůstky makavějšího rázu, v svého života spravování, budiž chud či bohat, a nemusí se obíratí metafysikou . . . Zkrátka, metafysika není nic praktického, utilitaristického, — člověk jí nepotřebuje.

Ale důsledné hlubší myšlení jí potřebuje a neobejde se bez metafysiky.

Netečnost, o které se mnohým popěračům metafysiky zdá, jest něco nemožného a odporuje přirozenosti ducha našeho. Ona nebude nic trvalého, kdyby ji i přivolali. Ovšem dostavuje se sama sebou na nižších stupních duševního rozvoje, nebo při hasnutí činnosti životní. Při člověku normálním, člověku zdravých smyslů a vloh se jevíc udržována jest jen z jakéhosi vzdoru, jest dělaná, affektovaná, — není rysem ducha, nýbrž úmyslným dokladem předpojatého principu.

Ale ovšem, o věcech tak obsáhlých a mnohostranných jest možno také mnoho rozdílných náhledů. A milerádi uznáváme neshody, které odtud plynou, a jednak s přirozeností člověka souvisejí, jednak založeny jsou v povaze věci samé; pokrok zde zejména velmi povlovně se děje.

Vystupuje tu mnoho náhledů křivých, kteří čím okázaleji si vedou, tím více hluku způsobí a mnoho lidí připoutají, — podivné a zhoubné předsudky, které se po celá století drží, — omyly, přechmaty až ke vzdorovitosti, kdy závist a zášť svádějí k slepotě, ke lži, — a konečně kdyby i všechny osobnostní nedokonalosti co možná jedny druhými kompensovány byly, zůstanou ještě žaloby, které se dějí o nestačnosti všeho vědění, jeho úryvkovitosti, obmezenosti, nesouvislosti.

Jestliže za příčinou názvu svého už *metafysika* veliké podezření proti sobě vzbudila a mnohý předsudek o ní se zakořenil; jestliže dále věc sama připouští různost náhledův a kritiky, jako každý odbor vědy, ba činnosti lidské: není se co diviti, že krutými slovy proti ní nastupováno. Známe ty přezdívky, které se dávají rozličným stavům, na jakési buď potupné, buď humoristické snižování jich. Ani fakulty nejsou odtud vyňaty, a co se filosofii přezdívá, platí hlavně metafysice. Kde něco temného, mlhavého, spleteného, paradoxního nebo převráceného se vyskytne, uvalují na metafysiku. Někdy snižování metafysiky hojněji se provádí, stane se zrovna modou, tak že se o metafysice mluví takměř jen s příhanou.

Jako jest metafysika filosofií per excellentiam, musí ona snášeti vše, co proti filosofii namířeno jest. Co praví Pascal o filosofii: „Se moquer de la philosophie c'est vraiment philosopher“, praveno ne o logice, ani o mravouce, ani o psychologii, nýbrž právě o metafysice. Podobně výrok: „L'homme qui médite est un animal dépravé“ vztahuje se jen k člověku, který medituje o věcech metafysiky. Takovýchto průpovědí proti filosofii mohli bychom nabromaditi; i ony jsou poučné a poskytují látky ku přemýšlení.

Jako si může filosofie vše učiniti předmětem a takto nade vše se povznést, tak na druhé straně ustupuje, snáší vše a podrobuje se všemu. Zástupcové její snad ji příliš velebili, povýšili ji nad míru, — i musí zase jiná ústa splnívati na ni hrozbu evangelia, že kdo se povyšuje, bude ponížen. Chtěli-li první obsáhnouti všechno, druzí nad ní vyslovují: *Non sit!* — neb *Nihil!* Hanlivé proti metafysice výroky vznikaly skoro vždy z jakési pokleslosti, z pocitu málomocnosti vůči oněm velikým úlohám. Ale v zápětí zase přichází vzpružení mysli, i zdar netušený. Pomalu přece jakýsi pokrok se děje i zde, víc a více se bude rozjasňovati; víc a více problémů se bude poddávati snažlivé práci a metafysika se vzdělávati, — nejen sněním, blouzněním a horováním (k čemuž ji někteří obmeziti chtějí), nýbrž zaváděním řádu, důkladného zkoumání i přemýšlení. Nějaký vyšší důvod, byť námi nepoznaný, se v tom přece tají, že k metafysice tíhneme; tak planá a k ničemu nemůže ona tíha býti. A platí-li metafysice hana, která se filosofii vyslovuje, platí jí také povzbuzovací slovo Aristotelovo: Máme-li filosofovati, filosofujme: nemáme-li filosofovati, filosofujme, abychom poznali, proč nemáme filosofovati!

Potřebu metafysickou duch lidský v sobě shledává; marno jest všechno úsilí, zažehnavati ji, umlčovati, zakazovati. Jako kdo studuje fysiku, bude vždy

donucován k tomu, aby přemýšlel o síle, o hmotě, o zákoně přírodním, a ten, kdo psychologii, aby přemýšlel o duchu, o vědomí a sebevědomí: tak podobně každý člověk, který do světa hledí, bude vždy přemýšlet o těchto a jiných záhadách, které mu nezbytně se vtírají. Netečnost k těmto důležitým věcem nebude nikdy všeobecnou; ač sama sebou může dosti se rozšířiti, přece na povel jakési autority specialně vědecké nestane se větší, spíše naopak.

„Metafysika nezamýšlí nic jiného než danou skutečnost si vysvětliti, má tedy též cíl jako jiné vědy (speciální), jen že postupuje ještě dále chtějíc vysvětliti i to, na čem ony přestávají. Neodmluvnou supposicí této snahy jest příčinnost ve smysle exaktního zpytování; otázka „*proč?*“ (proč totiž něco se děje) jest jejím nejkratším a nejznámějším výrazem.“ (Dějiny filos. nejn. str. 225.)

Otázka „*proč?*“ nevyskytuje se jen v malých případech všedního života, ani pouze v určitých odborech vymezených, nýbrž všude, kam jen myšlénka sahá. Ten tázací pud z ducha nevymýtí nikdo, ani věda, a metafysika potrvá přese všechny orte le smrti nad ní vynášené.

Starý Szokalski, proslulý specialista (ofthalmolog), vypravuje (v knize „Początek i rozwój umysłowości w przyrodzie 1885) ze svého života o shromáždění, ve kterém jednalo se o zbudování ústavu pro choromyslné; jak přirozeno, řeč přišla také na vznik chorob duševních, a ovšem proslovilo se též mnoho domněnek různého druhu, an jeden z přítomných, Dr. M., člověk „bardzo wytrawnego zdania“ nevrle zvolal, že nemiluje v svých rozumováních tékat po oblacích a že čije v sobě hlubokou pohrdou proti metafysice. Hovor postoupal dále, věc se zamluvila, ale Szokalského to bodlo; ta pohrda metafysiky ho hnětla v mysli a pronásledovala až v samý spánek. I zdálo se mu, že jest na starém, zarostlém hřbitově, poblíž omšného, zbytkem železné mříže obklopeného náhrobku; přistoupil k němu, odšinu suchou chrašť, odškrabal mech s kamene a četl na něm: „Tu leży Dr. M. — Boże! bądź jego duszy miłościw.“ Cože, vykřikl udiven, přece jsem ho *viděl* právě! — „Ó, mýlíš se velice — pravil se strany jakýs chraptivý hlas — neb on už přes 300 let nežije: znala jsem ho dobře, neboť jsme často spolu se přeli.“ I obrátil se Szokalski v tu stranu a spatřil tajemnou stařenu při hrobě, opřenou o hůl; pergamenovou její tvář pokrývaly husté vrásky, orlí nos klonil se k ostré bradě, ale oko, plné ohně, pronikavě pohlíželo na mne a úsměv „szyderski“ hrál jí po zapadlých lících. — *Jakže* tys ho mohla znáti, když tomu už tak dávno? — Nic divného, odpověděla zvolna, — já jsem Metafysika! — „V pravdě, pomyslíl jsem sobě, tys nesmrtelná, a všechno ti jedno, zda my tě s úctou posloucháme či pohrdáme tebou; neboť s tím úsměvem svým na ústech staneš při hrobě každého z nás.“ — Nehledíc k vlastním názorům Szokalského o metafysice, význačným zde rysem jest, kterak slavný specialista metafysiku uznává a ví, že ona své popěrače přežije.

Jestli by byl býval kdo s to uničiti metafysiku, byl by to zajisté duch tak pronikavý jako Kant; co se proti Wolffovi dalo říci, on vypátral a řekl. Ale pak vždy dojde od přemýšlení rozborného hloub, ku přemýšlení důmyslnějšímu, a uznává výtěžek svého rozboru přece zase za metafysiku, toliko za jinou, než proti které bojoval. Poněvadž pak mnozí popěrači metafysiky zrovna autority Kantovy se dovolávají, jakoby prý on jí byl zničil na dobro, sluší ob čas také jeho slovo poslechnouti, a to z díla, ve kterém jest oné negace nejvíce, z Kritiky Č. Rozumu (ku konci architektoniky č. rozumu):

„Aus dem ganzen Verlauf unserer Kritik wird man sich hinlänglich überzeugt haben, dass, wenn gleich Metaphysik nicht die Grundveste der Religion sein kann, so müsse sie doch jederzeit als die Schutzwehr derselben stehen bleiben, und dass die menschliche Vernunft, welche schon durch die Richtung ihrer Natur dialektisch ist, einer solchen Wissenschaft niemals entbehren könne, die sie zügelt, und durch ein scientifisches und völlig einleuchtendes Selbsterkenntniss die Verwüstungen abhält, welche eine gesetzlose

spekulative Vernunft sonst ganz unfehlbar in Moral sowohl als Religion anrichten würde. Man kann also sicher sein, so spröde oder geringschätzend auch diejenigen thun, die eine Wissenschaft nicht nach ihrer Natur, sondern allein aus ihren zufälligen Wirkungen zu beurtheilen wissen, man werde jederzeit zu ihr, wie zu einer mit uns entzweiten Geliebten zurückkehren, weil die Vernunft, da es hier wesentliche Zwecke betrifft, rastlos entweder auf gründliche Einsicht, oder Zerstörung schon vorhandener guter Einsichten arbeiten muss. — Metaphysik also sowohl der Natur als der Sitten, vornehmlich die Kritik der sich auf eigenen Flügeln wagenden Vernunft, welche vorübend (propädeutisch) vorhergeht, machen eigentlich allein dasjenige aus, was wir im ächten Verstande Philosophie nennen können. Diese bezieht alles auf Weisheit, aber durch den Weg der Wissenschaften, den einzigen, der, wenn er einmal gebahnt ist, niemals verwächst und keine Verirrungen verstattet. Mathematik, Naturwissenschaft, selbst die empirische Kenntniss des Menschen haben einen hohen Werth als Mittel, grösstentheils zu zufälligen, am Ende aber doch zu nothwendigen und wesentlichen Zwecken der Menschheit, aber alsdann nur durch Vermittlung einer Vernunftkenntniss aus blossen Begriffen, die, mag man sie benennen, wie man will, eigentlich nichts als Metaphysik ist. Eben des wegen ist Metaphysik auch die Vollendung aller Kultur der menschlichen Vernunft, die unentbehrlich ist, wenn man gleich ihren Einfluss, als Wissenschaft, auf gewisse bestimmte Zwecke bei Seite setzt.“

Nebo jinde (I. 574) praví: „Alle Welt hat irgend eine Metaphysik zum Zwecke der Vernunft, und sie, sammt der Moral, machen die eigentliche Philosophie aus.“ Podobnými místy spisové jeho oplývají; smysl z celého Kanta jest nepochybný, a jen vytržených, křivě vykládaných míst vykořistiti lze na újmu metafysiky.

S metafysikou má se podobně jako s nebem. Poněvadž stará představa o nebi jakožto vyšším patře země, o nebi nad oblaky se rozplynula: soudí někteří, že žádného nebe není — a zatím jen se nebe rozšířilo, jest kolem země celé, na vše strany. Zrovna tak chybně soudívají mnozí, že, poněvadž metafysika v určitém útvaru zmizela, tedy jí vůbec není, — a zatím jest jí všude plno. Žijeme v jejím živle, jsme obklopeni záhadami jejími, ba i ten, kdo ji popírá, činí tak za jistými důvody; a ty skládají jeho metafysiku, ovšem nikoli ideal metafysiky.

Pravili jsme, že tázací pud z ducha lidského nebude nikým vymýtn, ani vědou. Můžeme dodati, že jej věda spíše povznítí. Nejen že v každém odboru přírodnickém metafysika skutečně se vzdělává, ale čím více výtěžků vědeckých vůbec přibývá, tím spíše musí býti zvláštní odbor, který je v hromadu svádí, pořádá, v souhlas uvádí, spory z nich odstraňuje, na mezery ukazuje a je zaplňuje, ze všeho konečně poslední výtěžek strojí.

Jsouť otázky, kde nám nynější vědy specialní nedávají žádné odpovědi, — a my přece jich žádostiví jsme; tu přemýšlí duch a doceluje mezery, které věda ostavila. Proto lze říci, že metafysika jest docelkem věd specialních. Pracuje-li ona na základě výtěžků všech věd, znamená to dvakráte něco jiného, nežli že celé vědy tak jak jsou, klade vedle sebe. *Prostý souhrn* (*Summa*) věd není ještě metafysikou — k tomu jednak dostačí jejich výtěžkové, jednak by sečítání samo nevydalo ještě onoho posledního výtěžku. Soubor jest duševní čin, který nejen přijímá (sčítance), nýbrž také něco přidává, — zejména také opravuje, doceluje a sestrojuje konečnou výslednici ze všeho, co věděti můžeme. Tak vznikají poznatky metafysické, — a metafysika tudy jest něco jiného (méně i více) než souhrn věd specialních; ona jest soubor či ujednacení jich výtěžkův, tedy dále po jistý stupeň oprava, pak *docelek* jejich.

Čím více vědy specialní zkvétati budou, tím více bude duch lidský přemýšleti, tím více se snažiti, aby přehled udržel a ve spoustě podrobných dat neutronul, aby se orientoval. Proti oblíbené formulí, že ony vědy metafysiku činí zbytečnou, klademe s klidným duchem formulí svou, že pokrokem jich právě potřeba metafysiky tím více vynikati bude. Čím více odborův, tím více rozvětví se činnost, a každý odbor vyžadovati bude většího a většího úsilí, — odborník stává se jednostrannějším, a z toho důvodu také metafysice větší úlohy nastanou, jakožto odboru, který nade všemi se vznáší. Veliký matematik jako veliký právník, chemik, jako historik jsou odborníci, ne však tím samým už velicí metafysikové. Kdo chce zde býti odborníkem, musí sice hleděti k výtěžkům ostatních odborův, ale zahloubati se také do svého odboru. Zručnost v jednom není zárukou zručnosti v druhém odboru. Veliký fysik nemusí býti veliký psycholog a naopak — a totéž platí pro metafysiku. Rozmnožení odborův i zdokonalení každého z nich zvlášť povede k jednostrannosti, k roztržitému myslí; metafysika naproti tomu zjednává harmonii, jest sebrání myslí.

Ničitelé metafysiky představují si a líčí poměr mezi ní a specialními vědami jako nepřátelský. Z výkladu našeho plyne něco jiného, poměr ten jest přátelský. Metafysika jim ničeho neujímá, nýbrž těší se zdaru jejich, přijímá vděčně výsledky nové a užívá jich ku konečné úloze své, — kdežto každá specialní věda ve svém vyměřeném odboru o metafysiku starati se nemusí. Že mezi lidmi, kteří zastupují jednak vědu specialní, jednak metafysiku, mohou vzniknouti hádky, nedokazuje nic; tyť vznikají i mezi zástupci téhož odboru, ku př. také mezi matematiky. Co se však týče *sporů pojmových*, které leží hloub u věci samé, dlužno zvláště vytknouti, že ty jsou právě pružinou metafysiky; ona je uznává a hledí hlubším promýšlením odstraniti je.

Poměr mezi vědami specialními a metafysikou naznačuje se též *místním* jich rozestavením. Svrchu stala se zmínka, že mnozí považují metafysiku za vědu centralní, jiní za vědu vrcholní a p. A z každého rozdělení věd roní se takto jakýsi svit na dotčený poměr.

Francouz August Comte (1798—1857) seřadil abstraktní zevnovědy podle složitosti látky a obdržel následující stupnici: 1) matematika, 2) astronomie, 3) fysika, 4) chemie, 5) biologie, 6) sociologie (viz více o tom v Dějinách filosofie nejnovější str. 316). Angličtí přívrženci jeho vycítili dobře, že tam schází psychologie a hleděli ji někde do stupnice oné vsítnouti, ku př. mezi biologii a sociologii. Dále považovali astronomii za vědu konkrétní, tak že by tato ze stupnice věd abstraktních vypadla. I vzešla jim řada následující: 1) matematika, 2) fysika, 3) chemie, 4) biologie, 5) psychologie, 6) sociologie. — Ale nauk filosofických jest více než jediná psychologie; všechny jednají o zjevech vniterných, jsou v držení určitých poznatkův a odedávna uznány. I ukázalo se výhodným, dříve nežli provede se rozdělení dle složitosti látky, užiti dělidla podle jakosti látky co do zevnějška a nitra, — i obdržíme vedle oněch zevnověd řadu druhou, totiž nitrovědy, které rovněž podle složitosti látky spořádati můžeme. Nauky filosofické dojdou svého oprávněného místa, sociologie čili spolkověda však, poněvadž nitro předpokládá, k vědám filosofickým se přidruží, tak že nám vyskytnou se dvě stupnice rovnoběžné, ke stupnici zevnověd totiž pořadí nauk filosofických: 1) logika, 2) aesthetika, 3) ethika, 4) psychologie, 5) sociologie. (Viz více v článku: „O rozdělení nauk filosofických“ v časopise „Česká Škola“ 1886 č. 1., a v článku téhož obsahu v „Zeitschrift für exacte Philosophie“ 1886.)

Metafysiku sluší položití za tyto vědy, tak že obě řady do ní takoruka ústí. Kdyby z vodorovné polohy řady postavily se v polohu svislou, přišla by metafysika buď *nad* ně, nebo *pod* ně, byla by jednak vědou *vrcholní*, nebo vědou *základní* (fundamentální), nebo konečně, kdybychom vědy ostatní na obě strany *kolem* ní napsali, vědou *ústřední* (centralní). Svrchu řečeno

už, že se každý výklad předložek *za, nad, pod, kolem*, který by vznikl na úkor vědám specialním, náležitě opravuje, — a že to jsou beztoho výrazy obrazné a pomůcky pouhé k vytčení míst v rozdělení věd.

Filosofie sama by pak podle tohoto výkladu byla *řada věd vniterných* (logika, aesthetika atd.) a *metafysika*. V tom smysle pojímá se filosofie, když se o ní mluví v protivě k zevnovědám; sem patří dvojsloví *přírodovědy* a *duchovědy* (Natur- und Geistes-Wissenschaften). Klade-li se však filosofie v protivu k vědám specialním vůbec, míní se jí vlastně metafysika jakožto nejzávažnější nauka filosofická (Specialwissenschaften und Metaphysik).

Když Isak Newton prozkoumal pohyby těl nebeských, zejména dráhu luny kolem země, poznal, že by si je vysvětliti mohl, kdyby předpokládal sílu, která mezi těly působí. I stanovil ji, tak zvanou všeobecnou tíhu čili gravitaci, ačkoli si byl úplně vědom domněnkové povahy její. *Nyní* ani empirikové jako J. St. Mill neshledávají nic záhadného v gravitaci, a každý žák střední školy pochopuje docela dobře, že těla se přitahují v přímém poměru hmotnosti a v obráceném poměru čtverce vzdálenosti, ač Newton sám přiznává, že nechápe, jak může tělo působiti tam, kde není. Nicméně stanovil sílu tu, na základě zkušenosti vědecky vytríbené, ale překráčuje ji spolu; byl to pochod myšlenkový, jehožto výsledkem uvedl přehled a souvislost v úkazy. Jest to jednoduchý ale případný příklad pokusu metafysického, a rozeznáváme na činu Newtonově zcela jasně část fysikální (fysickou), totiž pozorování a zkoumání pohybů, a *za* ní pak část metafysickou (stanovení síly); touto Newton docelil onu. — Ale pokročil *ještě dále*; na konci svého velkého díla „Principia philosophiae naturalis“ přibírá totiž ideu božského tvůrce, božstvím doceluje i domněnky metafysické a při něm teprve se spokojuje.

Případ tento jest typický. Jakkoli mnoho věda vyzkoumala, přece jest vědeckých záhad zbývajících množství mnohem větší, a právě velicí zpytatelé poznávali skrovnost všeho vědění nejlépe. Newton vyslovil, že si s celým věděním svým připadá jako chlapec hrající sobě na břehu mořském; nabral něco vody do svých důlků, našel nějakou tu lesklou lasturu, ale před ním neprozpytován rozprostírá se nedohledný ocean pravdy. Čím jasněji světlo ducha bude zářiti, tím více záhad nerozřešených se vyskytati bude, tím určitěji budeme zvídati, jak nevědomi jsme. Herbert Spencer praví (First Principles, str. 17.): „Považujíce vědu za kouli postoupně rostoucí, můžeme říci, že každý přírůstek jejího povrchu přivádí nás jen v širší styk s okolní nevědou.“ Mezery v našem vědění, v specialním i metafysickém, jeho úryvkovitost, nesouvislost, obmezenost z té strany vedou k jiné říši, totiž k náboženství, ač se tím jeho celá podstata nevyčerpá. Ono jest docelkem našeho vědění, tedy také metafysiky. Metafysika doceluje poznatky specialní, náboženství metafysiku. Ono obsahuje část vědoucnou, ale ještě něco jiného, co není vědění; ono jest povýšení mysli, vroucnost, jest tedy věcí citu, a proniká celého člověka. A ješto nejvyšší bytost určujeme praedikaty ethickými jakožto bytost nejdokonalejší, jest spolu docelením mravouky, jež by v životě skutečném nemohla bez autority provedena býti, ačkoli *mravověda* jest samostatná a na theologii nezávislá; psychologie, dějiny i přítomný stav společnosti zdůvodňují onu nemožnost. Náboženství jest skutečnou potřebou lidské mysli a ukazuje svou moc zvláště ve stavu člověka kleslém, posilňujíc a vzpřímujíc ho. Konečně hledíc k tomu, jak jest náboženství zvláště potřebí ve zřízení společnosti lidské, k čemuž by specialní vědy ani metafysika nestačily, a vzhledem k nezdaru všech pokusův, které se konaly za účelem, aby náboženství buď zcela odstraněno neb něčím jiným nahrazeno bylo: lze předně říci, že náboženství doceluje vůbec všechny záležitosti lidské, že tedy ono teprve dokonává názor světa, a tudíž za druhé vytknouti poměr, ve kterém jsou náboženství a metafysika, byť nikoli úplně vypsati jej.

Na první pohled by se zdálo, že mezi metafysikou a náboženstvím jest poměr nepřátelský, a že kde jedno z nich nabývá půdy, druhé tím samým ji ztrácí. Tento náhled jest velice oblíben, a stává množství spisů, které do podrobnosti vyličují konflikty mezi oběma, — avšak pravým by byl, kdyby půda, o kterou prý bojují, byla obmezena. Pak by metafysika a náboženství podobně jako dvě nepřátelské mocnosti na jediném úzkém prostoru proti sobě stály, a *boj o život* byl by i pro ně vzorem dostatečným. Ona půda však jest neobmezena. I kdyby metafysika co nejhrději vzkvetla, znamená to jen triumf vědění, a pro náboženství zbude kraj neobmezený. Přírostek našeho vědění bude vždy jen veličina konečná, vedle oné koule vědy vždy prostor neskončený. Čím vědecktější si vede metafysika, tím přesněji seznává hranice své, tím ochotněji uznává faktum a potřebu náboženství, tím příměji vyznává, že sama náboženstvím státi se nemůže.

Co o metafysice, tomto výkvětu všech věd, řečeno, má tím patrnější platnost pro každou vědu jednotlivou. Počneme matematikou; může zde býti řeči, že ona odstraní a nahradí náboženství? A to jest přece věda nedokonalejší. Ani jiná z jednotlivých věd toho neprovede, ani jich souhrn. Nepřestaneme-li na pohledu prvním, kterýž bývá nej povrchnějším, poznáme pohledem do hloubky jdoucím, že poměr mezi metafysikou a náboženstvím jest mnohem složitější, — že někdy jeví se spor mezi nimi, zvláště-li osobnosti bezprostředně zúčastněny jsou, — jindy shoda a podpora vzájemná, konečně že také netečně se chovají k sobě.

Ničitelé metafysiky jsou však různého druhu. Jedni popírají metafysiku chtějíce uznávati jen specialní vědy nebo souhrn jich. Druzí stojíce na podstavě náboženské vidí v metafysice buď jen marné pokusy myšlenky, dojítí něčeho Vyššího, vidí její planost a bezvýslednost, nebo zjevné útoky nepřátelské proti témuž Vyššímu, prohlašují ji buď za zbytečnou nebo nebezpečnou, s oněmi sjednoceni jsouce heslem: *Ecrasez l'infame!* Jedni i druzí jsou výběžky jednostranné, normalní stav věcí jest zcela jiný.

Všechna podobná rozjímání o věcech tak důležitých nenáleží do žádné ze specialních věd, v pořadí zejména uváděných. Důkaz provede se per interrogationem partium. Do matematiky? Nikoli. Do fyziky, lučby, do fyziologie? Také ne, ba ani do krásovědy, ani do duševědy, ani do spolkovědy, ačkoli ze všech věd těchto doklady plynou: nýbrž vyšetřiti poměr mezi náboženstvím a metafysikou jest také úlohou metafysiky. Křivá metafysika rozřeší otázku tu křivě — a to jest už ona metafysika, která sobě samé existenci upírá — negace metafysiky není rozřešením nějaké záhady. S druhé strany hřeší proti věci všechny dogmatické směry, které domnívají se, že podstatu světa beze zbytku poznávají a náboženství takorča absorbují, tedy také odstraňují (materialismus jako Schopenhauerův pessimismus).

Jen filosofie kritická, která metafysiku čistě opatruje a co možná vědecky pěstí, uvádí nás na pravou cestu, opatruje světlo nestranné, dává každému, což jeho jest a plní nás pietou před pietou — modloslužba jako obrazoborství jsou jí stejně daleky.

Mluvili jsme o metafysické potřebě ducha lidského. Jí jako rub líci odpovídá vloha metafysická, jež povlovně se vyvíjela a podnes se osvědčuje. Vloha ta náleží k podstatným přívlastkům ducha, — a když činíme rozdíl v inteligencích, budeme inteligenci, která má vlohu metafysickou, klásti výše než onu, která jest bez ní. Teď se mnoho pojednává o inteligenci v přírodě, a zajisté znamenáme ve zvířectvu rozličné stupně její, ano prý nejvyšší druhy zvířat v tom ohledu znamenitě blíží se člověku. Vyniknutí vlohy metafysické neznamená však nižší stupeň intelligence; pokud víme, objevuje se ona teprve v *lidstvu*, a máme-li si utvořiti obraz o inteligenci ještě vyšší nežli jest lidská, neučiníme to tak, abychom vlohu metafysickou substrahovali; spíše přidáme něco a zejména tuto vlohu zveličíme. Řeč jest také význak člověka; nikdo ho nepřemluví, aby se jí vzdal, ani tím důvodem, že

jest beztoho nedokonalá, ani ujišťováním, že by se ihned stal něčím vyšším než člověkem: jako mne nikdo nepřivede k tomu, abych ve svém nitře uznal, že mého nitra není. Metafysiku bude lidský duch pěstiti, proto že se jí nemůže zhostiti, dělej co dělej.

Dojem ze základních rysů metafysiky podobá se dojmu, který se dostavuje ze studia atomistiky, při zvuku, světle, teple, v chemii. Vždy to zůstane něčím zvláštním a podivným, že ze *kmitání*, o kterém bezprostředně nevíme, z pohybu *nějakých věcí*, kterých rovněž neznáme, má vzejít něco jako *zvuk, svět, teplo . . .* Zde skok vždy ze zevnějšíka do nitra, jakási to zkouška metafysická. Mnohé hlavě se vykoná přechod ten snadno, po mostě zvyku a obyčejnosti; ona neznamena hloubku kolem mostu, poněvadž ji mlhy zakrývají, — a tak může i státi se, že fysik říká a stále operuje výrokem: *svět že prý jest kmitání aetheru!*

Však člověk může i mlhou a za mlhu viděti! K tomuto duševnímu vidění jest potřeba duševního zraku, či prostě řečeno, k metafysice jest potřeba zvláštní vlohy, jako k mathematice, k fysice a k chemii. Řekne-li se, že *duch lidský* má vlohú metafysickou, jest to věta všeobecná, kteráž pro duchy jednotlivé připouští stupňování. Jedním slovem: jsou rozdíly a stupně v metafysické vloze, a jeden z nich, totiž nejnižší, ukazuje té vlohy tak málo, že mluvívá se jako v podobných případech prostě o nulle té vlohy: („člověk ten nemá vlohy k metafysice“). A zase byli lidé, že nemohli spáti samým hloubáním, že by byli chtěli umřít ze samé zvědavosti. V otázce stran oprávněnosti metafysiky má tato okolnost psychologická vážné slovo, — a věru často vzhledem ku popěrači, kterého se nic metafysického ani netklo, zaznívá výrok jeho jako povzdech hlavy nemathematické: „Nevím, co na té mathematice mají — není nic, co by bylo tak bezduché . . .“ Zřetel tento posud málo byl do počtu brán při obhajování metafysiky, a mohli bychom dodati zajímavých příspěvků, — leč to učiníme jinde; zde dostačíž poukázka na častou zkušenost . . .

A podobně jako mezi jednotlivci jeví se stupně u vloze metafysické mezi národy. Indiani nemají metafysiky, ale Indové; Římané v metafysice mnoho nesvedli, ale Hellenové, a tak bychom rozdíly mohli stopovati až v dobu nejnovější. Národové, kteří o metafysice pracovali, nestojí *pod* oněmi, kdež jí nebylo. Zapuditi potřebu, vlohú i pěstění metafysiky neznamenaloby pokrok, nýbrž zvrát u vývoji duševním. Proti omluvě, že má metafysika zmizeti pouze ku prospěchu jednotlivých věd (mathematiky atd.) už jsme svrchu dodali, co omluvu vyvracuje; nechť se rozvíly vědy sebe krásněji, zbude jednak ještě velmi mnoho záhad nerozřešených, kdež výtěžky věd musíme docelovati, — jednak i sestrojiti poslední výslednici jich bude vždy metafysikou (věda vrcholní), — a konečně ani jedna ze specialních věd bez supposicí metafysických se neobejde (věda fundamentální). Vizme jedinou kausalitu! Vedle věd specialních bude pro metafysiku vždy místa dost a dost, ba spíše lze předpověděti, víc a více.

A tak nám může jednotlivý celý člověk repraesentovati současně všechny tři zřetele. Něčemu rozumí jakožto vědecký specialista zkoumaje zákony daných úkazův a věrně se drže zkušenosti; přestupuje i zkušenost dále přemýšleje a podnikaje důmyslné domněnky, vyslovuje snad náhledy o prostore, o přírodních silách, o podstatě světla i světa, o pokroku, o účele života, o mravnosti, o dobru a zlu, a p. — tu byl by filosofoval, a — konečně nemohl by jinak, než aby si vysvětlil vysvětlování, uznati bytost nepodmíněnou a náboženstvím doceliti vědění. Na témže jednotlivci objevují se ony tři zřetele, ale vztahují se každý k *jiným* věcem; a tak ne boj mezi nimi, nýbrž lad jest ten pravý, žádoucí stav. Neboť v něm jest přesnému vědění náležité místo vykázáno, a vyšší důležitosti nepopírány.¹⁾ Přese všechny rozdíly u vyznání

¹⁾ Jednou bylo a mnohde posud jest považováno za největší triumf pokroku annullovati veškerou filosofii a náboženství, zejména ze škol vypuditi. Na realkách to už počali,

filosofickém spěje ten význačný náhled k uznání a vládě, totiž *platnost mechanismu a jsoucnost vyšších interestů*, které nižádným pokrokem specialních věd vyvráceny býti nemohou. Toté myšlenka Kantova i Leibnitzova, — můžeme říci, že i kritikův anglických i čelných filosofů francouzských. Toté zkrátka hlavní myšlenka naší filosofie evropské, jež povlovně rozestírá se kolem celé zeměkoule, a zoveme-li tuto někdy *světem*, — tedy filosofie světové. Toté svítivá niť, kterou jsme v dějinách myšlenek odkryli, kterou neztratíme, dokud naše vzdělanost potrvá, — toté zdroj životní šťávy, z něhož se rodí ta celá genealogie slavných jmen myslitelských.

Kterak se to provede, jest také záhada metafysická.

Počali jsme rozpravu svoji ukázkou učení metafysického, do něhož nás bezprostředně postavují přírodní vědy. Stává však ještě mnoho otázek jiných, o které se myslící lidé pokoušeli hledající světlo rozličnými směry; nauky, kterých se dodělali, dávají rovněž vhodné ukázky metafysiky. O nich nám vypravují dějiny filosofie, které tedy jsou nejhojnější sbírkou odpovědí na otázky po metafysice. Napsal jsem před osmnácti lety (v „Dějepisném Nástině filosofie novověké“): „Filosofii dostalo se netušeného obrance v onom důraze, jímž doba naše přihlédá k historickému vývoji vůbec, a tudíž dějepis filosofie nabývá nové důležitosti už jakožto větev dějepisu vzdělanosti“ — a nebyl jsem nucen změnití mínění své, že kdyby (od materialistů a nejjednostrannějších odborníků) hlásané ubití filosofie, tedy ovšem metafysiky v přední řadě, mělo věreno býti, *historie* lidí zase k rozumu přivede — *historia vitae magistra*.

Šimon Hájek a jeho Tabula barbarolectica.

Podává Fr. Prustk.

(Čteno v kr. české společnosti nauk dne 21. března 1887.)

O Šimonu Hájkovi, zvláštním milovníku ryzosti jazyka českého, nemáme valně zpráv; než i z těch si můžeme sestaviti jakýs takýs o něm obraz.

Pamětník jeho M. Matouš Collinus nazývá jej na listě PVII² své Grammatiky¹⁾ „reverendus senex Simon Hagek Doct. Thaddaei nostri pater piae memoriae, vir indagandae puritatis et proprietatis in patrio sermone studiosissimus.“ O něco mlazší br. Jan Blahoslav uvádí nedobře jeho křestní jmeno, nazýváť jej na str. XX. a 70. (vyd. J. Hradilova a J. Jirečkova) mylně Václavem a r. 1571. neví ani, zda Hájek ještě živ „a neb již umřel“ (str. XX.).

M. Prokop Lupáč z Hlavačova podává nám o něm zprávu předešlých obšírnější, z níž mimo jiné nabýváme zvláště důležitého poučení o jeho Tabule a o poměru Collinových výňatkův k ní. Pravíť Lupáč v díle nadepsaném. *Rerum bohemicarum ephemeris* (Pragae 1584) ku 29. říjnu toto: A. D. 1551. Hoc die, ut annotavit Collinus, *sepultus est Simon Hagek etc. D. Thaddaei Hagecii pater, Artium liberalium Academiae Pragensis Baccalaureus, post et*

z filosofických nauk tam nebylo nikdy nic, a výuka náboženská odstraněna. Nyní, v těchto dnech právě ozývají se hlasové, aby do středních škol zavedla se filosofická mravouka, a jiní zase, aby z university zapuzena byla! Netřeba psáti satiry.

¹⁾ Úplný titul: De quatuor partibus grammatices praeceptiunculae compendiosae, in unum congestae volumen studio et opera Matthaei Collini. *Nil dicitur, dictum quod haud sit antea. Cum gratia, et privilegio Caesareo.* Praegae excudebant Thomas Mitis, et Johannes Caper. Anno M. D. LXIII. m. 8°. Str. Ji IV¹. Věnoval pak Collinus Grammatiku „Virtute, et Doctrina praestanti D. Georgio Muslero, artis Oratoriae professori in inclita Viennensi Academia, amico suo observando.“ Věnování jest datováno: Praegae Calendis Maij. Anno Domini 1562. — Vzácného díla toho jsou 3 stejné exempláře v c. k. universitní knihovně Pražské se signaturami: 8. J. 50. — 45. D. 14. — 45. E. 37. — Jungm. uvádí v Hist. liter. IV, 13. titul nesprávný.

civis Pragensis. Vir pius, probus, eruditus, proprietatisquae nostrae nativae linguae studiosissimus, quod et tabula latina ab eo scripta typisque expressa probat. Eam nonnullis cum exemplis linguae nostratis et observationibus auctam de Generibus et numeris imprimis autem dualium Participii etc. Collinus suae Grammaticae inseruit cognitu dignissimam praesertim Clericis etc.

Ze zprávy té srozumíváme zvláště: 1. Že Šimon Hájek *pohřben* jest dne 29. října r. 1551, tudíž *zemřel* asi dne 27. října roku toho; byl-li pak, vydávaje Tabulu nedlouho před smrtí svou (t. j. r. 1549, jak níže ukážeme), dle svědectví Collinova *starcem*, položiti jest *narození* jeho *kolem r. 1480*.

2. Že Šimon Hájek dosáhl hodnosti *bakaláře* svobodných umění při universitě Pražské, což by, hledě k jeho věku, mohlo připadat mezi rok 1500—1515. V době té pak se mezi povýšenými na bakalářství Šimony hodí sem jedině Simon Pragensis, jenž dle Monumenta historica Universitatis Pragensis či Liber Decanorum facultatis philosophicae II, 228. čtvrtý v řadě došel hodnosti té r. 1509. Z toho nenepodobně soudí J. Jireček v Rukověti I, 213., že to byl náš Šimon Hájek, s čím se shodují i pozdější zprávy o jeho měšťanství a p. Zároveň odtud vyplývá, ježto se v podobných případech vždy udávalo rodiště bakalářovo a p., že se *Šimon Hájek narodil v Praze*. Ano mu se pak bylo, jak hnedle uvidíme, domáhati práva měšťanského¹⁾ v městě tom, vyplývá z toho, že otec jeho nebyl měšťanem Pražským a že se někdy před narozením Šimonovým do Prahy přistěhoval; odkud však, to tuším zřejmě udává přijaté později příjmení jeho Hájek²⁾ a praedikát „z Hájku“ (Nemicus), jehož užíval syn jeho Tadeáš: ovšem nelze určit, který Hájek, jichž jest v Čechách 10, byl rodištěm otce Šimonova.

3. Z Lupáče se dovídáme, že se Šimon Hájek teprve po dosažení hodnosti bakalářské (r. 1509) stal *měšťanem Pražským*. Pátraje³⁾ v knihách městských (Jura civilia) Starého Města Pražského, našel jsem vsutku na fol. A III², že roku 1519. „Šimon Baccalář přijal jest městské (sic) právo; rukojmě pan Jan uzdár a Daniel Kožišník. Actum Sabbato post Laurencii.“ Městského práva mu bylo třeba, aby mohl nabyti statku, v nějž ho pouštěla počestná vdova Kateřina Kaňhová vcházejíc s ním téhož dne ve „smlúvy svatební,“ jež jsem našel v též knize v oddíle „Smluv svatebních“ na fol. V¹ při roce 1519. Listina celá zní takto:

„Staly se smlúvy svatební k svatému manželství mezi Šimonem Baccalářem s jedné a Katherínú Kaňhovú s strany druhé, a to takové, že ona Katherína jmenovala jest a tímto zápisem dala a dává jemu předepsanému Šimonovi manželu svému vešken díl svůj, kterajž jí po nebožtíkovi Mikulášovi Kaňhovi náleží, i jinaj statek svůj vešken, kde a na čem by ten koli byl nebo jakým jmenem mohl jmenován býti, kterajž má nebo míti bude, ke jmění držení a k dědičnému vládnutí, tu sobě práva žádného nepozuostavujíc, ale naňho všecko přenáší, však s touto výmínkou, že ona Katherína v moci jest sobě L kop gr. Českých pozuostavila, těch aby mohla dáti nebo odkázati a nebo při svém manželu jich nechati, komuž by chtěla. Též také on Šimon proti tomu obvěnil jest jí jmenované Katheríně manželce své a dal statek svůj vešken, kterajž má nebo potom míti bude, též ke jmění držení a k dědičnému vládnutí. Actum Con^o Sabbato ante Assumptionis Beatae virginis, Johanne Mládek magistro civium.“

¹⁾ Srv. Tomkův Dějepis města Prahy II, 294.

²⁾ Co do tvaru osobního odtud odvozeného jmene, jež bychom spíše očekávali asi v znění Hájecký, Háječák nebo pod., srv. osobní jmena Blaník, Bechyně, Hrádek, Kamýk, Příbram (Tomkův Děj. Prahy II, 505), Veleslavín, Rokycana (s oblíbenou v češtině koncovkou *a*), jež vznikla z původní vazby „z Hrádku, Příbramě, Veleslavína“ a p., místo čeho se potom kratěji říkalo „Příbram, Veleslavín (i Veleslavína)“: a tak i místo „z Hájku“ pouze „Hájek“.

³⁾ Tou příležitostí slušné vzdávám díky vlád. radovi c. k. univ. prof. p. Dr. V. V. Tomkovi a archiváři města Prahy c. k. univ. prof. p. Dr. J. Emlerovi za ochotu, a jakou mě podporovali při práci této.

Ještě dvou zpráv jsem se dopídl o Šimonu bakaláři (Hájkovi), z jichž první se dovídáme, že byl před tím, totiž r. 1515. *správcem školy* (rector scholae) u sv. Michala; roku toho totiž měl spor s bakalářem Václavem, správcem gymnasia u sv. Jiljí o přebíhání školníkův z jedné školy do druhé (de fuga scholarium ex uno gym. in alterum); avšak vyšel čist a správce Svatojilský byl odsouzen k pokutě. (Monum. hist. Univ. Prag. III, 82.)

Druhá zpráva nalézá se v Knize práv městských Nového Města Pražského na fol. IX^a, dle níž „Šimon bakalář přijal právo městské. Rukojmě Jan Vít, Krajčí, a Jakub kopytář. Actum 1523, fer. VI ante Aegidii.“ Stalo se to bezpochyby proto, aby tam mohl nabyti nějakého statku.

Šimon Hájek byl muž ctihodný, jak svědčí o něm Collinus i Lupáč souhlasně: byl zajisté zbožný, poctivý, vzdělaný a — co zvláště oba vytýkají — *velice horliv o ryzost a správnost rodného jazyka*, což dokázal jmenovitě mluvnickým dílkem směřujícím k účelu tomu a tudíž proti kazimluvům. O něm máme, pokud mi známo, čtvero zpráv: jednu od Matouše Collina, jenž ve své Grammatice na str. PVII² až QV¹ uvádí *stručně výňatek* (quaedam excerpta hic breviter annotanda) ze spisu Hájkova, *horlící o správné užívání participií* (t. j. předchodníkův a přičestí) *v jazyce českém* (De recto usu participiorum in lingua Boiémica); spis ten nazývá „utilem tabulam de proprietate participiorum, et eorum discrimine iuxta genera, numeros, et tempora.“ Dle toho se uvádí v Jungmanově Hist. lit. IV, 6. název dílka toho se vrocením 1547 místo 1549, o čem se ještě zmíníme. Udání to přešlo pak i v Rukověť J. Jirečkovu, kde se udává tento výňatek prvním spískem Hájkovým.

Druhý, jenž o díle Hájkově zprávu dává, jest Jan Blahoslav, který se takto o něm pronáší: „Kdosi (v poznámce: t. Doktor Václav Hajek D. Thadeáše Hajka otec) tabulam barbarolecticam vydal: dobrý počátek, kdyby dále šel předce; ale snad ten také nebo času čeká a neb již umřel“ (str. XX). Na str. 70. háje duálu dí Blahoslav: „Výborné v té tabuli, v Prostějově leta 1549. vytištěné, položeno jest od toho (dobrého jistě a rozumného Čecha, kdožť je koli [v poznámce: t. j. Václav Hajek, doktora Thadeáše Hajka otec. J. Bl.]), kterýž ji vydal, těmito slovy: Dualem numerum Boëmi hactenus usurpatum cur nunc spernunt? jako i o těch sívích běše, bích etc.“ Konečně na str. 243. kárá pluralu ze zdvořilosti užívání slovy: „Hodně ten, kdož Barbarolecticam Tabulam vydal v Prostějově (v poznámce: Doktora Hajka otec) na to naříkal, tupě ta mluvení: Jeli pán pryč, Nejsou pán doma.“ Odtud pak uvádí J. Jireček v Rukověti k dějinám literatury české I, 213. jako druhý spísek Š. Hájkův: „Tabula barbarolectica. V Prostějově 1549.“

Třetí o „Bruse“ Š. Hájkově nás poučuje výše uvedená zpráva Lupáčova, jenž však v tom se mýlí, že by Collinus byl z Tabuly též přijal příklady o dualu participií, což se nestalo, nýbrž Collinus mluvě o číslech, omezil se v příčině dualu pouze na výrok: non contenderim cum eo, si quis dualem quoque, quo lingua nostra non caret, vellet hic addere.

Čtvrtý nejspolehlivější a nejzevrubnější pramen, z něhož seznáváme Tabulu Hájkovu úplně, jest rukopis, jejž chová Pražský archiv městský ve sbírce nazvané Chaos rerum memorabilium (v 3. fasc.). Rukopis ten má nadpis: Tabula congruitatis quarundam locutionum Bohemicarum, olim per D. Simonem Hagecium, pro usu communi, barbaramente lectice congesta; nunc vero in gratiam eorum, qui vel in templis ad populum concionantur vel in foro causas agunt, denuo in lucem edita.

Rukopis sám pak jest přepisem z dílka tištěného, jak dí písař na konec, Typis Georgii Melantrichii ab Aventino. 1580. Přepis vykonal Včelín (srv. i J. Jirečkovu Rukověť II, 384) či jak se sám nazývá „M. Jacobus Wczelinus ¹⁾

¹⁾ M. Jakub Včelín pocházel ze Lstiboře na Kouřimště; pokoušel se též v latinském básnictví. Nalézámeť od něho oslavnou báseň v díle nadepsaném: Programmatum Academiae Pragensis Quinquennialium cum semestri sub variis rectoribus, prorectoribus et facultatis philosophicae decanis fasciculus. Studio et opera collectus, publici

Cancell. A. U. P.“, z příčiny, kterou při tom udává těmito charakteristickými slovy: Ego vero, ne tineae et caries hanc antiquitatis memoriam devorent, descripsi A. 1631. M. Nicolao Konerio (?) Cancellario Antiquae Urbis Praegensis fuit dono datum et ego cancellarius modernus ejusdem Urbis consecravi (?) huic libro non mihi sed posteritati, quae tam variis rotatur et mutatur novitatibus et periculis mundi bellorumque flagrante camino feritur.

Dosud se mělo za to, že od Šimona Hájka pocházejí dva zvláštní spisky mluvnické, jichž názvy jsme uvedli výše. Než srovnáme-li všechny námi uvedené zprávy, znamenáme, že *Hájek napsal pouze jediné dílko mluvnické*. Důvody toho máme tyto:

1. Lupáč mluví jen o *jedné Tabule* (tabula) od Š. Hájka napsané a tiskem vydané, udáváje zároveň, že Collinus přijal z ní ve svou grammatiku příklady o *dualu* participií, co však, jak jsme výše ukázali, jest omyl, k němuž sveden byl Lupáč tím, že měl na mysli tabulu Hájkovu, v níž skutečně též příklady ty jsou uvedeny, a sice v druhé části, z níž Blahoslav uvádí některé doklady.

2. Collinus praví výslovně, že vřadil v Grammatiku svou jen stručně některé *výňatky* z Tabuly, což se nemůže tahnouti pouze k nauce o participiích, neboť tu vyčerpал dokona, ba rozmnožil ji i svými příklady, jak hnedle ukážeme. Ostatek přijal do svého výňatku i z druhé části Tabuly, z níž uvádí Blahoslav některá chybná rčení, několik příkladův, jež se mu dobře hodily k nauce a participií, totiž: Ježíš viduci vel viduc zástupy. Uslyševši. Klaněla se jemu řka. Rovněž: Muoj žena. Ten sukně. Že pak Collinus použil pouze nauky o participiích, nic nesmí másti, an potřeboval právě jen takových příkladův do oddílu, v němž pojednává De participio (PII²). Konečně i to padá na váhu, že se Collinus theoreticky zastává dualu, což jest ozvukem slov Hájkových v druhé části Tabuly, nazývané dosud Tabula barbarolectica.

3. Včelín uvádí oba dosud od sebe dělené spisky pod jediným názvem, v němž jest i domnělá dosud „Tabula barbarolectica“ zahrnuta.

Z toho tedy zřejmě vyplývá, že Šimon Hájek sepsal toliko *jedinou Tabulu*, nazvanou bez pochyby *Tabula barbarolectica* (t. j. tabulku kazimluvův), jak zcela jasně dí po dvakráte Blahoslav, jemuž nemáme příčiny v tom nevěřiti. V Tabulu tu zahrnul Hájek rozmanité příklady o správnosti některých rčení českých a naučení k odvarování všelikých kazimluvův v příčině ať rodu ať čísla ať jiných tvarův.

Tabula barbarolectica vytištěna byla dle Blahoslava v Prostějově, a sice r. 1549, což sluší pokládati za správné udání, an Blahoslav Tabuly patrně užíval. Jiní, kteří dělí Tabulu na dvě části, udávají, že prvá část o participiích vytištěna byla r. 1547.; než toť omyl, jenž vznikl tak, že počítali oněch 15 let, o něž dle Collina Tabula dříve byla vydána než jeho Grammatika, od roku věnování (1562), kdežto Collinus, jak zřejmo, mínil rok vydání své Grammatiky, totiž 1564.

juris factus impensis Bohuslai Mathiae Giczinsky civ. Palaeop. et ejusdem Aca. min. Praegae, typis Joannis Strzibrsky. Anno M. DC. XVI. — Báseň, v níž jmenem Bauslaë naráží na zmíněného Bohuslava M. Jičínského, zní takto:

Si quis es, ignavus (sic!) qui nostras reris Athaenas (sic!),
Caroleique putas pulpita clausa fori,
Falleris egregie: fallunt contraria vulgi
Judicia, infensos efficiuntque bonos.
Verum gangraenae est inventa medela voraci,
Atque tuo studio, Bauslaë, victa perit.
Annales veluti, dum profers dicta virorum
Doctorum, Aonis res, bene facta, fori.
Scommata, prudenti studio malesana dehiscunt,
Et passim Phoebi, cura laborque patent.
Hinc Europaeum current haec scripta per orbem,
Et Carolina Domus laude perennis erit.

Jacobus Wczelinus
Istiborenius.

Collinus tedy, jak vyznává, čerpal nauku o participiích z Tabuly Š. Hájkovy; jakkoliv pak se pořadu jejího celkem přidržel, přece tu tam hleděl zjednotit lepší přehled a podával některá vysvětlení ze svého. Rovněž příklady uvádí z Tabuly dosti hojně, avšak někdy některých vynechal a za to zase jiné nové přidával, Tabulu takto rozhojňuje, což i Lupáč zřejmě do-
svědčuje slovem *auctam*.

Z přepisu Včelínova nabýváme zajímavých vědomostí jak o povaze jazyka českého za doby Š. Hájkovy tak o jeho znalosti a milovnosti starého jazyka toho. Znamenáme totiž, že se za těch čas ještě hojně ozývalo duálu, do jehož opomíjení Hájek touží, rovněž i aorist ještě nebyl vymizel; *y* se dotud vyslovovalo temněji než *i*, jak vysvítá ze slov: *ypsilon scribenda ac voce crassiore pronucianda*. Za to zase nebyl si Hájek už vědom, že v staré češtině byl přechodník středního rodu roven mužskému (díte umra, leže, běhaje, se ohlédaje; siemě zarodiv se a p.), an považuje *padna, řka, leže* při neutrech zrno, slovo, hovado za masculinum; avšak přece učí, že by se mělo k substantivům středního rodu přikládati aspoň praesentis participium mužského rodu, an jest nad ženský rod důstojnější; za to zase v minulém čase prý se lépe přiklade k substantivu neutru participium femininum na -ši. Patrně už se zde srážely dva proudy, z nichž konečně femininum nabylo vrcholu.

Jak zřejmo, jest dílko Hájkovo prvním soustavným „Brusem“ jazyka českého a tudíž ceny nemalé. Ježto pak nám jde o zevrubné jeho seznání, položíme *Tabule Š. Hájkově*, jež *celistvě dosud veřejně známa nebyla*, tuto za základ *jediný dosud známý exemplář její* v opise Včelínově (jenž jest co do jazyka někdy modernisován, na př. vstoupil, Coll. vstúpil), uvádějící *pod čarou výňatek Collinův*, a sice, pro vzácnost knihy té, v úplném znění, vyznačující písmem proloženým ta místa obou knih, jež se vespolek srovnávají; jednotlivá pak slova příkladův, jež v Collinovi stejně zní jako ve Včelínově opise, podáváme pod čarou jen s počátečními písmeny. (Dokončení.)

Bylo-li by s prospěchem, kdyby se začínalo vyučovati kreslení perspektivnému na školách středních teprve ve třídě třetí.

Návrh ku změně způsobu vyučovacího.

Podává Adolf Prokop.

(Pokračování.)

Ad II.

Popíraje ~~žákům~~ třídy třetí větší spůsobilosti ku kreslení perspektivnému dle způsobu dosavadního, nepopírám, nýbrž uznávám, že žáci tito o rok starší jsou a o rok déle kreslivše, jsou způsobilejšími ku kreslení vůbec a v něm vycvičenější než sekundáni. Tuto větší spůsobilost a dovednost jeviti mohou jednak kreslíce ornamenty, lépe tvary rovinné posuzující a pojímající i harmonii barev lépe pociťující, jednak i obrazem líčící zjev předmětů, pokud světlo ku zjevu jejich působí nebo-li, jak se říká, „stínující“. Z těchto příčin jevil by se lepší výsledek kreslení perspektivního ve třídě třetí úhlednějšími výkresy; sekundáni počínají si, provádějící obrazy těl měrických plných, ještě neobratně. To však není příčinou hlavní, která by nutila začínati kreslením perspektivním teprve ve třídě třetí, příčinou tou jest jediné neschopnost sekundánů, kresliti kostru těles, obrazy hran. Že by omylem bylo, tuto nezpůsobilost sekundánů hledati jen v přílišném mládí žáků těch a skrovném snad posud všeobecném

pokroku v kresbě vůbec a že ve třetí třídě nezmenšily by se valně obtíže ty, o tom již v předešlé části bylo pojednáno. Při poměrech nezměněných nemohlo by se ve třídě třetí rychleji pokračovati než nyní ve třídě druhé končí-li tu kreslení perspektivné stínovanými obrazy těl měřických plných, i třetí třída by jen tak daleko dospěti mohla. Tělesa dutá a základní tvary architektonické serie II. zůstaly by pro třídu čtvrtou, pro kterou předepsány jsou nyní modely serie III. a IV.; tu však uznati se musí, že by cíl učební, nižším třídám vytknutý, při kreslení perspektivním příliš snížit se musil, aby bylo lze ho dosáhnouti.

Posudmež nyní, zdali by škoda způsobená perspektivě prospěla kresbě ornamentů. Vyměřeno-li je nyní kresbě té ve třídě druhé na př. 30×2 hodin, ve třídě třetí pak 40×2 , kdož by tvrditi chtěl, že by výsledek mohl týž býti ve třídě druhé po sedmdesáté lekci, jaký bývá nyní ku konci třídy třetí? Právě ona menší způsobilost sekundánův, o které jsem se zmínil, zabraňovala by tomu. Kresba ornamentů zvolněji by pokračovala; tím pak zmařen by byl čas, jehož beztoho se nedostává. Ornamentu plochému dostalo by se marně více času, za to by však ornament plastický ve třídě čtvrté pěstován býti mohl jen na základě cviku získaného ve třetí třídě kresbou těles plných a vedle kresby modelů serie II. Tato příprava by však ornamentu plastickému nestačila. Jakž mohli by kvartáni kresliti zjev kteréhokoli modelu serie IV. dříve, než ukončena jest úplně kresba dle modelů dutých a alespoň částečně dle předmětů serie II.?

Z těchto příčin nebylo by ani kresbě ornamentů s prospěchem, nýbrž na škodu, přeložiti vyučování počátkům kreslení perspektivního do třídy třetí.

Mimo tyto hlavní škody uvádím zde i některé neméně závažné nepříležitosti, které by změnou tou nastati musily.

Kreslení perspektivné, valně se lišíc od kreslení ornamentů, musí dříve hluboce zakořeniti se v mysli a paměti žáků, než s tímto střídati se může i krátká doba jednoho nebo dvou týdnů, věnována jsouc kresbě ornamentů, při které žáci zásadami perspektivy se neřídí, stačí, aby smazáno bylo s mysli žáků vše, co tam pevně neutkvělo; po takovém vystřídání neshledal by se učitel s tím, čemu žáky pracně a namáhavě byl naučil. Teprve když všechny zákony perspektivy žákům vštípeny byly a tito, kreslivše dle modelů drátových v rozličných postavách a polohách upravených, již takové v disciplině této labyli způsobilosti, aby nadále stejnou měrou prospívati mohli jak v kreslení perspektivním, tak i v kresbě ornamentů plochých: pak teprve střídány buďtež oba tyto směry. Doba ta snad nastati by měla, když žáci napodobili obrazem některé zjevy krychle plné i co do úkonu světla ku zjevům těm působivšího.¹⁾ Tu pak žáci, kreslivše ve třídě druhé po celý rok jen ornamenty ploché, kreslí ve třídě třetí již složité ornamenty vícebarevné, náplně, anthemie a t. p., které vždy více času vyžadují než jednoduché ornamenty sekundánů. Kreslení perspektivné střídající se s kresbou ornamentů zastaveno a přerušeno by bylo na dobu delší, než jaké v této době vývoje svého ještě pohřešovati může. I nebylo by lze jedno s druhým ani střídati, leč jen tím způsobem, že by žáci na dvou výkresích pracovali, střídající je po hodinách. Tu však by z jedné nepříležitosti nastaly dvě jiné: 1. žákům majícím oba výkresy příliš dlouho na očích znechutila by se práce ta dlouho trvající, a učitel, znaje tékavou ještě a neustálenou povahu žáků mladistvých, nemohl by jim toho ani za zlé míti; 2. zjev modelu by utrpěl za dobu jednoho týdne změny mnohem jistěji, než se to hodinu od hodiny státi může; jest pak nesnadno model do původní postavy zase vpravit.

¹⁾ Mínen jest zde postup práce v díle prof. Anděla naznačený: po rozličných postavách čtverce následuje ihned zobrazování zjevů krychle drátové a pak plné. Ostatní rovinné modely, jako šestiúhelník, kružnice atd. následují později.

Pokud střední školy přispívají vyučováním kreslení k tomu, aby buzen a sílen byl v širším obecnstvu cit pro krásu tvarů, konají to buď výhradně buď hlavně ve čtyřech jen třídách nižších. Málo jest gymnasií, na kterých se kreslení, a to jen jako předmět nepovinný pěstuje ve vyšším oddělení, a jest poměrně jen málo žáků navštěvujících t. č. vyšší třídy škol reálných. Žáků, kteří končí buď cvičení kreslitelská buď studia svá vůbec na středních školách třídou čtvrtou, jest převládající většina, a již vzhledem k těmto žákům, nedbaje pohnutek jiných neméně důležitých, měl by cíl učební, nižším čtyřem třídám v disciplíně této vyměřený, tvořiti celek úplný, všestranně zaokrouhlený.

Nemohu se zde rozepisovati o všech stránkách cíle učebního, jež kreslení perspektivné na školách středních sledovati má a kterýž zajisté po všech těchto svých stránkách má velikou důležitost pro vzdělání formální; podotýkám jen, že cíl ten zůstává na gymnasiích a na nižších realkách přese všechnu snahu učitelovu z větší části své pouhým jen idealem, pokud žáci nedosáhnou již ve třídě třetí takové znalosti perspektivy lineární, aby samostatně ji ovládati dovedli. Pokud perspektivné kreslení bojuje s obtížemi vlastními, povzbuzuje sice činnost duševní v míře veliké a jest v této příčině činitelem rozvoje duševního, nemůže však v této době vývoje svého valně přispěti k dosažení cíle „Verständnis der Formenwelt und Bildung des Schönheitssinnes“; neboť těch několik těl měřických serie I. i s předměty serie II. nelze nazvati „Formenwelt“ a nelze jimi cvičiti krasocit. Serie I. a II. jest „grammatikou“ kreslení perspektivního a tato není cílem, nýbrž důležitým a nezbytným prostředkem k dosažení cíle.

Kdyby se kreslením perspektivným začínalo na gymnasiích teprve ve třídě třetí, tu by ve čtvrté sotva jen ukončena býti mohla serie II., a žáci odbyvši tuto část ryze jen „grammatickou“, zapomenuli by ji mnohem dříve, než se jí naučili.

(Pokračování.)

O vývoji českých názvů nerostních.

Napsal Jos. Dědeček.

Čtenáře staročeských rukopisů a děl překvapuje na tu dobu neobyčejně značná přírodních poměrů znalost, která vším právem zasluhuje toho, abychom jí jako vzácnému po praotcích dědictví věnovali pozornost všelikou se strážlivým spojenou úsudkem. Proto přece však nebude byt i jen povrchní znalec duševního stavu českého obyvatelstva ze století 14., 15. a 16. a spolu znatel výše, na které touž dobou po jihozápadu evropském vědy přírodní stály, z těch časů hledati nejen odborných ale též ani ne úplných a bezvadných děl přírodovědeckých.

Že takových z oněch dob nemáme, nesnižuje náš národ, nebyloť jich ani po krajinách národů románských, kde by nejspíše každý jich hledal, jakožto u dědiců klassicky vzdělaných Jihoevropanů. Vždyť touž chudou měrou pěstovány byly i u našich nejbližších sousedů západních a při tom idiomem tak nevytříbeným a neuhlazeným, jakým asi v tento čas jest na př. hodočnické nebo volarské nářečí německé proti mluvě spisovné. Nikde tam nebyly vědy přírodní pěstovány vydatně, poněvadž tomu překážel *duch* doby tehdejší, bránil tomu veškerý *směr*, jímž se bralo nejen vychovatelství mládeže ale i zaměstnání třídy vzdělanější, tehdy pouze na celý řeholníků nebo, ač skrovně, i na komnaty bohatých pánů kapitulních, stavovských a členy rodin panujících obmezené.

Středověk, ač nelze mu upřít snahy vědecké, přes pouhé přemílání a mechanické překrucování nauk od Řeků a Římanů zděděných, potom přes sofistické hloubání o nich a dále přes nekonečné starých autorů opisování,

překládání a interpretování nejen že nemohl ani na píd' pokročiti, ale on místo toho šel nazpět, z rukopisů chybně opisovaných a prepisovaných též nesprávné zjednávaje si vědomosti, a jak dalece přírodnin zejména se týká, o těchto chybné a převrácené názory.

Samostatný názor, vlastním zkoumáním úkazů a jednotlivců přírodních vypěstovaný, byl zjevem řídkým, ano byloť i nebezpečno bourati na chatrné stavbě po více než tisíciletí budované, jak pouhá vzpomínka na Galilea a Kepplera ano i na Kolumba stvrditi stačí. *Pokusů* se též nedostávalo, a na *přístroje* optické i na *rozborů lučebné* nemohl tehdy ani snaživý badatel spoléhati již z pouhého jich nedostatku. Odtud ten nízký stupeň, na němž po celých několik století ve středověku kolísala se věda přírodní.

Přes veškery tyto a všeobecné závady nedá se upříti, že by naši předkové aspoň v některém směru nebyli nám zanechali v oboru přírodním dobrých a správných podkladů, jichž dílem užívati a na nichž dále stavěti nám povinnost a úcta k nim velí. A byť i byla zloba nepřátelská na statisíce kněh staročeských vydala v oheň a plen a jiné statisíce sveřepost vítězů zavlekla do úkrytů stěží přístupných sídel svých, přece nevyslídil jejich po každém českém spisu vášnivě pátrající zrak těch hojných herbářů, vokabulářů, kalendářů, receptů, „regimentů“ zdraví, všelijakých „lékařství“ proti neduhům a pod., jichž obsah aspoň po stránce *terminologie staročeské* vším právem zasluhuje spravedlivého ocenění a upotřebení — a to zvláště jako pramene ku zbudování *historie vývoje české přírodovědy nevyhnutelného*. I tu třeba řídit se výrokem Dalimilovým: „Mnozí pověsti hledají, v tom moudře i dvorně činie; ale že své země netbajú, tiem svůj rod sprostestvím vinie.“ Pro přílišnou rozsáhlost látky v tom směru sebrané podávám v tomto pojednání pouze stručný výňatek o vědomostech, jaké kolovaly u nás ve středověku o říši nerostů. Ochotný čtenář provodí mě do universitní knihovny, kde se seznámí s literaturou, z níž tyto zprávy čerpány. Již cestou po nábreží připadla nám u věky staré zahloubaným maně na mysl slova z Libušina soudu (slož. v 8. stol., napsaného v 12. stol.): Če mútiši vodu *střěbropěnú*, — vyplákavši *zlatopíesku glínu*, — v L'ubušině otně *zlatě* sedle, — ký by vládl vám po *železu*. A dále z Jaroslava (14. stol.), kde vedle zmínky o *zlatě*, *kamení* a *perlách*: všude siket *kalených* střel strašný.

Již tyto skrovné zpomínky poukazují nejen ku znalosti, ale i k upotřebení kovů, jež předkové podle okolností nejen zpracovati dovedli, ale i, čehož při zmince o železe zvláště poznamenati třeba, z rud jich vyráběti a *kalením* u vhodnější nástroje, zvláště válečné, upravovati. Také sbírka přísloví od *Smila Flašky z Pardubic* zmiňuje se slovy „moc železo lámá“ o železe, jako jinde, kde o šafáři řeč („ocelivý šafář“), doznává jeho zpracování v ocel.

Z této starobylé známosti tří uvedených kovů: *zlata*, *stříbra* a *železa* vyplývá také zobecnění jejich názvů u ostatních větví kmene slovanského, na př. u Rusů (zoloto, serebro, zelězo), Srbů (zloto, srebro, željezo) a Poláků (zloto, srebro, żelazo). —

V universitní knihovně zabereme se do studování nejstarších *slovařů* nebo *vokabulářů*, *nomenklatorů* a *lexikonů*, jež tam buďto v rukopisech a tiskopisech, nebo, co se právě nejstarších, vzácných a v jiných archivech uložených památek týče, v otiscích nalezneme. Takovým jest „*Sbírka nej-dávnějších Slovníků*“, V. Hankou r. 1833. vydaná, obsahující zejména: 1) *Glossy z Mater Verborum*, 2) *Vocabularius Clenii Rozkochaný*, 3) *Bohemarius* od *Martina ze Strážnic*, 4) *Nomenclator latino-bohemicus* a 5) *Lexicon Welessini*.

Glossy z Mater Verborum pravé, p. *Ad. Paterou* od nepravých patřičně odloučené, vypsati nám možno z *Čas. Musea král. Čes.* z r. 1877. p. 372 a 488. Tam dočítáme se, že již ve 13. století známy byly u nás: *křemen* (kremen), *křemenice* (kremenice čili skála, která jiskry dává), *vápenný kámen* (vapenni kamen, tofus, tubstein, stavbě neprospěšný), *vápno*, *rtuť* (rtut), *čistec*

(cín, stagnum = stannum), *jíl* (gill, creta) a *hruda*. Důkaz o znalosti *ocele* i glossami se podává.

Ačkoliv glossy nepravé, udávající *dehet* (pix), *kov* (covv), *mosazný*, *měď* (med, aes), *opuku* (opoca, saxa), *sádku* (zadra, gipsum), *štěrk* (ščerk, glarea), jen podřízenou mají cenu proti prvním, poněvadž co do času vepsání a přepsání novějšími jsou, možno jim přece jakous takous důležitost přikládati, připomínáme-li, že na př. *vápno* (pravá glossa) také v Dalimilově kronice se uvádí slovy: „klí miesto *vápna* jmějechu“ — a že *opuka* (nepr. gl.) již v *Žaltáři*, jejíž do počátku 14. století kladou, se jmenuje, kde stojí: hory vysoké jelenóm: *opoka* útočišče ježkóm.“ — Že *opuka* tehdejší ku rozličným *pukavým*, v tabulích se štípajícím horninám vztahovati se mohla, jest právě tak možno, jako že se tím jmenem nám všem známá hornina označovala.

A kdyby i těch některých dosud uvedených jmen nebylo, dokazují již v prvních stoletích po 10. věku nebo některé dříve, jiné opět později založené osady selské i městské pouhým názvem svým rozmanitých známostí mineralogických. Jsouť to místa: Bahno, Bahinko, Brno (= hlína), Bláto, Blato, Blatov, Blata, Blatce, Blatenka, Blatina, Blatnice, Blatník, Blatno, Záblatí, Bradlo (= skála), Bradlec, Břilice; — Cínov; — Dehetník, Dehetné, Dehtov; — Hlína, Hlinná, Hlinák, Hlíňany, Hlince, Hlineč, Hlinné, Hlinsko a Záhlíní, v Hroudě; — Jílové, Jílov, Jílovice, Jilemník, Jilemnice; — Kámen, Kamenná, Kamenice, Kameničky, Kamensko, Kamýk, Kamenec, Křída, Křemen, Křemeny, Křemílek, Křemínek, Křemenice, Kovanec, Kovanice, Kováň, Kovanín, Kovary, Kovařov; — Ledkov; — Písek, Písky, Písečná; — Roudná, Rudíkov, Rudník, Růdnice (Roudnice); — Slaný, Slané, Slaná, Slaník, Slánka, Solany, Soleč, Solenice, Solnice, Solnovrch, Skála, Skály, Skali, Skalka, Skalky, Skalsko, Skalany, Skalník, Skalice, Skalička, Podskalí a pod.; Stříbro, Stříbrníky, Stříbrnice, Stříbřec; — Uhelnice, Uhlíř, Uhlíře; — Vápno, Vápenice, Vápenka, Vápenko; — Zlatá, Zlatá Koruna, Zlatnice, Zlatník, Zlatníky; Železná, Železnice. Že mnohá z těchto osad dílem nadobro zanikla, dílem jmenem i obyvatelstvem odedávna poněmčena byla, vůbec známo.

I řada osobních názvů nemůže zapříti původu neústrojného, jako jsou: Brus, Brousek, Carmine, Diamant, Hrouda, Hrudka, Hrudíčka, Gruda (slovensk.), Hlíňák, Kámen, Kamínek, Kameníček, Kameník, Kamýk (rytíř ze 14. stol.), Křemen, Písek a Písecký, Ruda, Rudný a Rudnovský, Skála, Skala, Skalský a Skalický, Stříbrný, Uhlíř, Uhel, Vápenka, Vocel, Zlatník, Železný a j.

Za časů Karla IV. napsal obšírný slovník *Klen Rozkochaný*, Slovák. urovnal jej dle látky, již mu rozliční učenci naši, tam latinskými jmeny uvedení, jednotlivě sestavovati pomáhali. Rozkochaný sám, vypisuje českými a latinskými názvy jednotlivá tělesa nebeská, jest původcem českých jmen pro jednotlivé planety, z nichž onou dobou známy byly tyto: *Kralomoc* (Jupiter), *Smrtonoš* (Mars), *Dobropán* (Mercur), *Hladolet* (Saturn) a *Venuše*, již Rozkochaný nazval *Ctitel* (nyní Krasopaní).¹⁾

Kapitolu o nerostech zpracoval Rozkochanému jakýs doktor *Urbanus*, jak z tohoto jejího nadpisu zřejmo:

*Praestitit Urbanus doctor meus hec forianus,
ctenus exponam, lapidum bona nomina ponam.*

Již předem slibuje tu Rozkochaný podati veřejnosti *dobrá* jmena „kamenů“ čili v našem smyslu nerostů, jichž 93 uvádí, ač některá neprávem tam zabloudila. Slibu tomu dostal R. měrou až příliš svrchovanou, neboť uvedl tam Urbanus jedenkaždý druh jmenem úplně českým a od vynikajících vlastností odvozeným. Jen dvojího tu želeťi třeba. Poprvé, že velká část oněch názvů našemu sluchu i jazyku příliš tvrdou a neladnou býti připadá, a podruhé, že

¹⁾ Jak známo, jsou ostatní tři planety: *Země*, *Uranus* (teprve r. 1781. *Herschel*em objevený) a *Neptun*, jejíž r. 1795. *Laland* co do polohy zjistil, ale teprve *Leverrier* r. 1846. do podrobná vyzkoumal.

u mnohých ani dle českého ani dle latinského (na ty časy také zkomoleného) jména naprosto zjistiti nelze, ku kterému druhu nerostů se vztahují.

Částečnou toho vinu nese dílem již tehdy velmi bohatá synonymika, dílem neustálený pojem o jednotlivých druzích nerostů, druhdy více jen od oka určovaných, a i ta okolnost, že v starších dobách mnoho vymyšlených a všelijakými pověrami dle vlastností i účinků na plano roztrušovaných nerostů v mluvě i spisech kolovalo. (Pokračování.)

Slovo o methodickém vyučování jazyku francouzskému.

Píše J. E. Hulakovský.

(Pokračování.)

Má-li se tedy záhy pěstovati souvislé cvičení, předpokládá se nutně znalost všech čtyř konjugací. Úkol to na prvý pohled skoro nemožný, vždyť se jemu dle dosavadní praxe věnuje u nás celý rok. Než nelekejme se toho přílišně, pravíť zajisté ve spise svém „Französisches Unterrichtswerk für Gymnasien und Realgymnasien“ (Berlin 1885) Otto Josupeit: „Nach meiner Methode macht die Einübung aller vier Konjugationen gar keine grössere Schwierigkeit, wenn man die bekannten Ableitungsregeln genau einübt.“

Učitel ať tedy navede žáky k tomu, aby dobře dovedli rozeznati při tvarech slovesných *přízvuk*. Přízvuk spočívá buď na *kmeni* nebo na osobné *koncovce*; máme tedy tvary v kmeni přízvučné a tvary v koncovkách přízvučné.

Zná-li žák utvořiti kmen — a nic snazšího nad to, odvrhne jen koncovky infinitivné — a zná-li osobné koncovky neboli přípony, snadno dovede každé sloveso časovati, jest-liže se mu uvede na paměť:

a) co do koncovek nebo přípon, že jsou buď *souhláskové* nebo *samohláskové*;
nehlusné nebo hlasné

a jednotlivým třídám nebo konjugacím *zvláštní* nebo všem *společné*.

b) co do kmene;

v I. kmenové *c* a *g* mění se před *a* a *o* v *ç* a *ge*; kmenové *e* mění se ve formách v kmeni přízvučných v *è* jako i při slovesech *celer*, *geler*, *acheter*, v ostatních na — *eler*, *eter* v těchže formách *l* a *t* se zdvojuje; kmenové *é* proměňuje se tam taktéž v *è*, ale nikoliv ve *fut.* a *condit*; kmen sloves na — *ayer*, *oyer* a *uyer* jest *ai*, *oi*, *ui*, k zaizení průzivu ve tvarech s hlasnou koncovkou vsouvá se mezi kmen a příponu *j* v písmě (*i + j*) *y*.

v II. konj. u sloves na *-ir* jest kmen dvojí: *fini* a rozšířený *finiss*; prostého užívá se před koncovkami souhláskovými, rozšířeného před koncovkami samohláskovými; je-li v koncovce již *i*, zkracuje se prostý kmen odvržením *i*.

v III. konj. končí-li se kmen na *d* a *t*, nepřibírá osobné koncovky v 3. osob. praes. ind.

v IV. konj. kmenové *-ev* ve tvarech v kmeni přízvučných mění se v *oi*; tam, kde by průzev povstal, vkládá se *v*; dále mění se *-ev* v perfektu v *u* a v part. perf. před koncovkou *u* odpadá, jen u slovesa *devoir* jest masc. sing. *dû*; v konj. imperf. *ev* též odpadá; slovesa na *-cevoir* mění *c* před *o* a *u* v *ç*.

c) co do tvoření; všecky jednoduché tvary tvoří se od kmene infinit., toliko *futur* a *conditionnel* od infinitivu samého, jedině v III. konj. *e* před koncovkou odpadá a ve IV. v infinitivu *oi* vysouvá. *Imperativ* rovná se *correspondujícím* osobám praes; jen v I. odpadá *s*.

d) co do času; charakter nebo-li znak perfekta (*perfecti historici-passé défini*) jest u I. *a*, II. III. *i* a IV. *u*.

I můžeme tedy hned všechny čtyři třídy probíratí najednou dle naznačeného vzorce. ¹⁾

Třída		I.	II.	III.	IV.
Infinitivus		—er	—ir	—re	—oir
Participium praesentis		I. II. III. IV. —ant			
Participium perfecti		I. —é,	II. —i,	III. IV. —u.	
Praesens		Imperfectum		Perfectum (historicum)	
Indicativus.	I. II. III. IV.	I. II. III. IV.	I. II. III. IV.		
	S. —e —s —es —s —e —t	S. —ais —ais —ait	S. —ai —s —as —s —a —t		
	P. —ons —ez —ent	P. —ions —iez —aient	P. —âmes — [^] mes —âtes — [^] tes —èrent —rent		
	I. II. III. IV.	Kmen — přímnožek — koncovka přímnožek I. ass II. III. iss IV. uss			
	S. —e —es —e	S. — —e — —e — — [^] t (ss)			
	P. —ions —iez —ent	P. — —ions — —iez — —ent			
Imperativus	I. II. III. IV.				
	S. —e —s				
	P. —ons —ez				
Futur		Conditionnel			
Infinitiv	I. II. III. IV.	I. II. III. IV.			
	—ai —as —a —ons —ez —ont	—ais —ais —ait —ions —iez —aient			

Umí-li pak žák dobře pomocné sloveso, tedy mu složené časy nečiní pražádných obtíží. Podobně i *passivum*; zná-li pomocné sloveso, zná *eo ipso* také *passiv*, neboť *participium perfecti* není nic jiného, leč *adjectivum* v přísudku, kteréž se svým podmětem v *rodě* a v *čísle* se shoduje.

Probeře-li se takto sloveso, pak již bez ostychu může podávati se cvičivo ve souvislých člancích, ovšem pokročilosti žákově přiměřených, jakovými jsou: bájky, anekdoty, krátké črty a obrázky historické, snadné popisy a lícně, rozpravy o škole, o domácnosti, o rodině a p.

Poněvadž však velmi nesnadno, skoro nemožno jest, obejít se při tom bez tak zvaných sloves nepravidelných, káže potřeba, aby se i tato zároveň probírala.

Není příčiny, proč tato slovesa odkládati do zvláštního kursu, ježto přece nejinak než jako tak zvaná pravidelná se sklánějí. Naučil-li se žák naší methodou skláněti *verbum*, t. j. tvořiti tvary z kmene a z přípon neboli osobných koncovek, pak dovede každé t. zv. nepravidelné sloveso skláněti, řekneme-li mu jen kmen a učiníme-li jej pozorným na zvláštní proměny zvukoslovné, kterým kmen účinkem přízvuku a pravidel zvukoslovných podléhá. Jen asi 10 sloves má formy zcela anomální, o těch ovšem třeba pojednati zvláště.

Nechceme-li již o starého zvyku upustiti, nacvičme aspoň to nebo ta slovesa nepravidelná, která právě v dotčeném článku přicházejí. Žák naučí se jim, jednomu po druhém, bez obtíží, a nebude třeba je probírat zvláště. Ostatně objevil-li by se přece některý neobvyklý tvar, ať mu jej učitel poví, neb ať v učebnici v závorce se udá, aby žák se nezdržoval a četbě jej zájímající rozuměti mohl.

Další postup záleží v tom, že se o přečteném článku rozpře rozprava v otázkách a odpovědích, čímž se živé účastenství při žácích vzbudí. Takové ústní cvičení nejen žáky utvrdí ve hbitém užívání *forem*, jež stanou se majetkem jich paměti, nýbrž vůbec na jejich duševní vývoj dobře bude působiti.

Cvičení to může býti spojeno s psaním na tabuli, při čemž žáci hned chyby sami opravují, tak že žák, který nepíše a chybu pozoruje, tuto jen podtrhne čárkou, a žák píšící ji opraví, což opětně žáky nejen čile zaměstnává, ale i tu výhodu do sebe má, že žáci dovedou článek reprodukovati z paměti, neb aspoň se jim učení na paměť tím nad míru usnadňuje.

Při odpovědích a při reprodukování článku buď toho dbáno, aby žáci odpovídali hlasem přirozeným, tak jak se obyčejně mluví; pouhé odříkávání nebudiž trpěno. Tím si učitel žáky na dobrou deklamaci a na slušný přednes vůbec připraví.

Rozpravy hledané nebo t. zv. konverzační knížky do školy zaváděti, není radno; mají-li býti na prospěch, jest třeba se jim učit na paměť, což jest velmi obtížno. Mnohem lépe jest, když rozpravy táhnou se k učivu téže hodiny; žáci si tu samostatně vedou, dávajíce odpovědi, což jim radost působí, kdežto v dělaných rozpravách má odpovědi hotové a proto ho méně zajímají. Také to, co žák si sám vytvoří, lépe a snáze si pamatuje, kdežto práci cizí jen s namáháním do paměti ukládá.

Vokabule k cvičivu buďtež seřaděny *etymologicky* neb i v tak zvaných *familles des mots*, čímž se žákům učení na paměť usnadňuje nemálo; na reálných gymnasiích může se poukázati i k latinskému původnímu slovu, což zase nemalou jest podporou paměti. Také běžné fráse ať se při těch kterých slovech udávají.

Vokabulář na konci učebnice buď tak složen, že se neudává při slově francouzském významu českého a naopak, nýbrž že se odkazuje žák ku paragrafu a ku stránce učebnice, kde to slovo přichází. Tím žák jest nucen, aby vyhledal si slovíčko na patřičném místě, čímž se mu celá etymologická řada příbuzných slov nebo celá skupina vnitřně souvislých slov poznovu vybavuje a takto silněji v paměti utvrzuje, nemluvě ani o tom, že tím lokální

paměť se vzbuzuje, což zase novou jest podporou i výhodou. Arci k tomu více času se vyžaduje, a přece snad ani tolik, jako když se nyní žáku ukládá, aby si neznámé slovíčko vyhledal ve slovníčku, přepsal si je do sešitu a učil potom na paměť.

Takto-li probíráme tvarosloví, netřeba pochybovati o tom, že se dobrého doděláme úspěchu. Ovšem pravda jest, že tu na učiteli samém nejvíce záleží, a že tu jeho dovednosti a obezřelosti didakticko-paedagogické nejširší otvírá se pole; i také toho nelze popírati, že práce ta vyžaduje veliké námahy i síly duševní i fysické, ježto učiteli neustále mluví jest, za to však po ukončené hodině krásné vědomí, že nový kus práce vykonal a se žáky postoupil ku předu, bude mu nemalým uspokojením a blahou odměnou.

(Dokončení.)

Filosofická propaedeutika na středních školách.

Přednesl Dr. Petr Durdík v Jednotě filosofické dne 26. března 1887.

Mnoho jest otázek důležitých a zajímavých, týkajících se filosofické propaedeutiky, o nichž by bylo pojednati. Už po několik let ozývají se hlasové, kteří nejsou spokojeni ani dosavadní methodou didaktickou, již se užívá v logice a psychologii, ani výsledky, jichž se tímto učením u abiturientů gymnasijských dosahuje. Přiblížejíce k těmto steskům, jakož i neméně k nehotovosti organizační osnovy z r. 1849. co do ustanovení o naukách filosofických, nové instrukce z r. 1884. navrhuji změny tak veliké a radikální, že kdyby se provedly, filosofické propaedeutice dostalo by se mezi ostatními disciplinami zcela jiného místa, nežli měla dosavad, ano — řekněme přímo — že by ve svém významě a působivosti poklesla hluboko.

Abychom to dokázali, hodláme vývody instrukcí sledovati krok za krokem a vytknouti, kde co v nich podle našeho zdání jest méně případného. Instrukce podávají *návrh* toliko, nikoli zákon, tak že lze o něm diskutovati a činiti proti němu námítky; závazným nemohl se státi už z té příčiny, že není knihy učebné, jež by vyhovovala intencím v instrukcích vysloveným. Není však pochyby, že podobná učebnice se chystá a že za nedlouho vyskytne se v seznamech knihkupeckých.

Nežli se to stane, potřebí jest, aby odborníci a znalci, zvláště pak učitelé tomu předmětu vyučující, vyslovili svá mínění o jednotlivých novotách navrhovaných.

U nás po vydání instrukcí veřejně o vyučování propaedeutice filosofické pojednali J. Kapras (Paedagogium VII. str. 481), Fr. Krejčí (tamže str. 556) a Fr. X. Procházka (tamže VIII. str. 481); z nich toliko Krejčí přimlouvá se za změny navrhované.¹⁾

Jak řečeno, instrukce podávají toliko návrh, kdežto osnova instrukcím předeslaná platný zákon. Práví se v ní, že „úkol filosofické propaedeutiky jest doplnění zkušeností a vědomostí o vnějším světě založeným na zkušenosti pochopením světa duševního; souvislá znalost nejobecnějších forem myšlenkových jakožto dovršení dosavadního a jakožto příprava nastávajícího přísnějšího vyučování vědeckého. V VII. třídě logika, dvě hodiny týdně, v VIII. tř. empirická psychologie, dvě hod. týdně“. V instrukcích se žádá v podstatě totéž, jen že poněkud zevrubněji; vykazují se však *psychologii a logice v nejvyšší třídě dvě hodiny týdně*.

¹⁾ Z pojednání německých nejdůležitější jsou: „Zur Propaedeutik-Frage“ von Al. Höfler (Wien 1884.), jež vyšlo krátce před instrukcemi, a „Über philosophische Wissenschaft und ihre Propaedeutik“ von Dr. Alexius Meinong (Wien 1885.).

Filosofické propaedeutice dostati se má místo čtyř hodin toliko dvou. Toto snížení počtu hodin jest nejdůležitější, ve svých následcích nejpůsobivější, ano osudná pro propaedeutiku změna. Že neučiní na odborné učitele dojmu příznivého, lze si mysliti. Ale první dojem nerozhoduje; vizme, kterak instrukce odůvodňují své návrhy a jaký z nich propaedeutice kyne prospěch.

Aby za dvě hodiny týdně probrala se v VIII. tř. logika i s psychologií, slučují instrukce obě discipliny tím způsobem, že by logika tvořila hlavní kmen, psychologie pak že by odbyta byla v úvodě a později příležitostě při výkladech logických.

Proti takovému směřování obou věd vyslovuje se už Kant v předmluvě ke druhému vydání „Kritiky pouhého rozumu“ z r. 1787. řka: „... Jestliže někteří z novějších logiku tím mínili rozšířiti, že vsunuli dílem *psychologické* kapitoly o různých mohutnostech poznávacích, dílem *metafysické* o původu poznání . . ., dílem *anthropologické* o předsudcích, pochází to z toho, že neznali zvláštní povahy této vědy. *Není to rozhojňování, nýbrž znetváření věd, necháváme-li hranice jejich navzájem v sebe zabíhati.*“ Tak jest ta otázka rozhodnuta Kantem už před sto lety.

Než kdybychom i se stanoviska didaktického obě discipliny sloučili, kterou z nich učiníme základem? a s kterou počneme vyučovati? Instrukce odpovídají:

„Psychologii nemusila by se vlastně (!) v učebné osnově vedle logiky povolití zvláštní úloha (Rolle), poněvadž všechny ty psychologické nauky (Lehren), které pokládati jest za výsledky zjištěné a nepopírané se žádné strany, dohromady sotva jednoho semestrálního běhu vyžadují.“ Logice se tu dává rozhodně přednost. Podle zásady didaktické: „od jednoduššího ke složitějšímu“ přísluší i co do času logice první místo: jestli ona ze všech filosofických nauk *vůbec* nejjednodušší. Proti tomu lze namítnouti, že učivo logické jest mnohem abstraktnější a jednotvárnější, a proto méně zajímavé pro žáky nežli psychologické. Než nemyslíme, že by bylo nutno od dosavadního pořádku upustiti, ale logika by se musila probíratí zajímavěji a šťavnatěji (příklady napřed!), nežli se na mnoze dosud probírá. Avšak ani proti obrácenému pořádku v zásadě nenamítáme ničeho, těšíce se naději, že by pak žáci měli tím důkladější přípravu k logice a že by také z psychologie bylo lze vybíratí příklady na vzorce logické. Aby však dle přání instrukcí před začátek logiky položil se „psychologický úvod“, s tím se nesnášíme. Jednak by tím psychologie byla rozbita v kusy a byla kusá, jednak by úvod ten, jak jej nastiňují instrukce, ¹⁾ trval po několik měsícův a na logiku by zbylo málo času. — Aby se anatomicko-fysiologický aparát obmezil co nejvíce, schvalujeme; ale poměr popudův k pocitům a představám vůbec vyžaduje důkladného objasnění.

(Dokončení.)

Šimon Karel Macháček.

Obraz životopisný nastínil prof. Ant. Truhlář.

(Pokračování.)

Celkem zastoupeni jsou v Krasořečníku 32 básníci 96 skladbami; k těmto druží se ještě čtyři kusy z Rukopisu královodvorského, tak že sbírka obsahuje právě 100 čísel, 85 vážných a 15 žertovných. Nejvíce básní poskytl J. J. Marek (10), P. J. Šafařík (9), Čelakovský a Macháček (po 7), Jos. Jungmann, Ant.

¹⁾ „Die psychologische Einleitung zur Logik hat die Classification und Distinction der von jedem Menschen an sich selbst erfahrungsmässig zu beobachtenden psychischen Phänomene, ferner die Darlegung der allgemein anerkannten Gesetze der *Association* und *Reproduction* der Vorstellungen und Gefühle und der davon abhängigen Erscheinungen, insbesondere der *Apperception* zu umfassen.“

Marek a J. Hercog (po 6); kromě těchto mají tam práce Kollár a Šnajder (po 4), Puchmajer, Klicpera, Štěpnička, V. Nejedlý a Tomsa (po 3), Polák, Šír, Kamarýt a Linda (po 2), Hanka, Hněvkovský, Kareš, Kinský, Kočí, Kopecký D., Patrčka, Purkyně, Rautenkranc, Stach, Svoboda Fr., Svoboda V. A., Šedivý a Šimko (po 1). Většina básní opatřena byla z jednotlivých sbírek a časopisů, jmenovitě z Nejedlého Hlasatele, z Hromádkových Prvotín, z Krameriova Čechoslava, z Zieglerova Dobroslava, ze Sbírky zpěvů a básní od r. 1795. Puchmajerem vydávané, z Hýblových Rozmanitostí a j.; avšak nalézá se tam i nemalá část prací ještě netištěných a pro knihu schválně složených, jako na př. znamenitý překlad Schillerovy Písně o zvonu od Jos. Jungmanna. Od Macháčka samého jsou dvě básně původní („Věštba Libušina“ a „Ctibor“) a pět přeložených, mezi nimi dvě z Goetha („Rybák“, „Bůh a bajadera“). Dokonalosti nějaké v nich není, jakož také Macháček sám později uznal, pojav jen některé z nich do souborného vydání svých básní, a to ve formě zcela proměněné.

Krasořečník vyšel tiskem okolo Velikonoc r. 1823.¹⁾, načež měl následovati druhý díl, kromě básní též prosaické části obsahující. Ale pro nepříznivé poměry s vydání sešlo, a látky nasbírané teprve po několika letech mohlo býti upotřebeno.

Druhý podnik, jímžto Macháček nevšední spůsobil si pověst a zásluhu, týkal se divadla českého, jmenovitě pak zpěvohry, již po celou řadu roků v jazyce mateřském neslyšené. České hry divadelní provozovali tenkrát výhradně ochotníci větším dílem v soukromém divadle Teisingrově,²⁾ ti pak při veškeré horlivosti vlastenecké zpěvoher odvážit se nemohli. Pokusy však přece konány, marně sice, ale opětovně, při čemž právě Macháček, jsa hudebně vzdělán a znaje uchvacující moc hudby, nejčilejším byl pobadatelem. Konečně r. 1823. byly snahy takové odměněny úspěchem nad míru znamenitým; podařilo se ochotníkům k divadelním představením získati dvě mladistvé, nadané pěvkyně, Kat. Kometovu³⁾ a Mar. Šulcovu, takže mohlo se do opravdy pomyslet na operu českou. Macháček za tím účelem upravil překlad Castelliovy „Rodiny Švýcarské,“ s hudbou od Jos. Weigla, kapelníka vídeňského, opery k ochotnickým představením nad jiné spůsobilé, ježto v ní as od pola zpěvy, od pola rozmluvy se střídají. Rozmanité naskytly se ještě překážky, až konečně po čekání více než půlletním dostalo se Pražanům potěšení, že dne 28. prosince 1823. v neděli odpoledne uslyšeli na jevišti stavovském, příčiněním sekretáře divadelního J. N. Štěpánka mimořádně propůjčeném, po dlouhých letech opětně zpěvohru českou.

Zprávy současníkův o představení tom jsou nemálo zajímavé. Zvědavost, jak as ubozí Čecháčkové nesnadný a odvážlivý úkol vyvedou, nahnala i pouhých Němců do divadla. Lože, zavřená sedadla, přízemí, vše a všude bylo plno, tlačenice přehrozná, a každý s netrpělivostí očekával, až vyhrne se opona. „I vyjde Emelina (Kometova), oko baví na se obrácené, ucho rozslazené vnímá mateřské zvuky, pod rouškou nebeské hudby a andělského zpěvu. Každý v opojení, každý tleská v pochvalu, jen já tu stojím, rád bych tleskal, raději — to bylo podivné kouzlo! Znam vás nyní, slzy radosti! Nemajíc radost více místa vnitř, slzami ven — ven sobě činila průchod... To byl oučinek tvůj, rozmilá mluvo naše! To byl oučinek lásky k tobě. — Viděl jsem již mnohem pěknější opery, i zpěv krásný slyšel jsem, ale mocnost zpěvu cizomluvného jen tak jaksi povrchně překlouzla povždycky přes mou hrud. Tenkrát to bylo jinak, a do smrti nezapomenu na tu sladkosmutnou chvíli.“ — Těmito slovy líčí Čelakovský dojem, jakýž naň učinila opera česká po prvé slyšená. Podobně píše Jungmann příteli svému Šírovi, professoru

¹⁾ Titul: „Krasořečník aneb Zbírka básní k Deklamaci. Od Simeona Karla Macháčka. Díl první. V Praze, 1823.“ — Str. 392 a předmluva.

²⁾ V Dlažební ulici, tam kde nyní budova státního nádraží.

³⁾ Pozdější pí. Podhorská, při stavovském divadle proslulá.

v Jičíně: „Nemohu Vám vysloviti, jak nás Rodina Švejcarská všecky okouzila, velká částka nás plakala radostí.“ I přítomní Němci, hned jak první části vyslechli, „s podivením vyznali, že jim jest, ne jako by českou, dle obecného mínění, tvrdou, ale ohebnou, k zpěvu stvořenou řeč *vlaskou* slyšeli.“ (J. J. Marek.) Všichni pěvcové ku konci najednou byli vyvoláni, nejhlučněji však Kometova, jížto ku počtě rozdávána byla zvláštní znělka, překladatelem opery složená.

Účinek představení toho byl s nejedné stránky velmi blahodárný; jím zajisté nejen libozvučnost češtiny ukázána způsobem překvapujícím, a tak podvrácen zastaralý předsudek, hrám českým přístup do divadla stavovského nešetrně zabraňující, ale i cit a vědomí národní probudily se a posílily měrou utěšenou, anof obecenstvo nevýslovnou touhu po domové a horoucí lásku k vlasti ve hře zosobenu vidělo. Dlouhou dobu nemluvalo se o ničem jiném, než o české opeře, zejména mezi spisovatelstvem, jehož se takorčka nadšení bylo zmocnilo; vždyť i sám Jungmann, ačkoli zabaven slovníkem a historií literatury, byl tak unesen, že jal se překládati Mozartovu operu „Únos ze serailu,“ a horlivě vyzýval i přátely své, Šíra a Marka, by činili podobně.

Když bylo i druhé představení Rodiny švýcarské (dne 18. ledna 1824.) stkvěle dopadlo, konány neprodleně zkoušky k nové opeře, Macháčkem rovněž upravené. Byl to Cherubinův „Vodař“, ku provozování dosti nesnadný a na jevišti německém z té příčiny vůbec vypouštěný; však herci čeští překonali šťastně všechny obtíže a při produkci (dne 25. dubna 1824.) všeobecnou pochvalu si získali. I v letech pozdějších opera tato patřila k nejlepším na jevišti českém, ježtoť, dle úsudku Chmelenského, v ní byl „od hlavní osoby Vodaře, až na nejmenší, každý dokonalý.“ Současně s prvním představením byl i text opery tiskem vydán.¹⁾

Po Vodaři provozována byla dne 6. května 1824. Vebrova opera „Střelec kouzelník“ v překladě Štěpánkově. Přednesem vyznamenaly se v ní nejvíce zpěvačky Kometova a Králova (jim ku počtě složena byla zvláštní znělka Chmelenským), ale jinak se ukázalo, že Štěpánek nikterak nebyl překladatelem povolaným, přízvučné verše jeho prý „ucho velmi urážely, takže ti, kteří neslyšeli předešlých, vyjevili starý předsudek, že český jazyk nehodí se k opeře“ (Jungmann Kollárovi v Čas. č. mus. 1880. str. 52.).

V letních měsících, od sv. Jana Nep. do sv. Václava, české hry nebyly provozovány. Jaksi v náhradu za ně pořádaly se ob čas akademie a koncerty, při kterých Macháček pro zběhlost hudební a zkušenost praktickou nezřídka býval pomocníkem a rádcem vítaným. Tuto budiž jmenována jen akademie pořádaná dne 18. července 1824. v zahradě p. Novotného (na Žofíně), při níž texty české pro pěvce upravil a sám Schillerova „Potapěče“ v překladu Markově s velikou pochvalou přednesl. Z ostatních účastníků vzbudil tenkrát opravdové nadšení variacemi na housle, prvním plodem ducha svého, genialní Slavík, jinoch sotva sedmnáctiletý.²⁾

Spůsobem tímto přízeň k jazyku českému i mezi vyššími stavy zvolna ujímati se počala; sám nejvyšší purkrabí Frant. Ant. Kolovrat Libštejnský, ač nebyl milovníkem zábav, do divadla českého se dostával, a též jiní šlechticové nebývali tam již hostmi nevidanými. Spočívaloť ve zpěvu českém tajemné takorčka kouzlo, jemuž odolati nemohl ani zakořeněný předsudek. Škoda jen, že ti, kteříž obratu tak utěšeného šťastnými byli původci, brzo potom vespolek nesnadniti se počali. Utvořily se totiž dvě společnosti pěvecké, starší ochotnická, řízená Macháčkem, v níž předními silami byli Krov, Jelen, Škroup, Králova, Šulcova a j., a mladší Štěpánkova, hlavně z herců

¹⁾ Titul: „Vodař. Zpěvohra ve třech jednáních Z Bouillyho Les deux journées a G. F. Treitschke od S. K. Macháčka. V Praze, 1824.“ — Str. 58. — Budiž také připomenuto, že Vodařem zahájeny byly dne 19. listopadu 1862. opery české v novém divadle prozatímním.

²⁾ Slavík s Macháčkem byl důvěrně znám a zamýšlel na slova jeho složití původní operu českou.

vyličuje Juvenal nouzi a bídu zaměstnání básnického. V Římě tak daleko to došlo, že básníci, aby život si pojistili, všelikých jiných industriálních podniků chápali se musili, lázně neb pekárny si najímajíce a při dražbách cenu provolávajíce. (Sat. VII.) Boháči sice pochvalou svou neskrblili, hmotně však básníků nepodporovali. Ku všelikým vydáním luxuriosním rádi se propůjčovali, básníkům však básně jim věnujícím vymlouvali se, že sami básníky a tudíž i kollegy jejich jsou. Tak se stávalo, že básníci při vsí slávě trpěli nedostatek. Slavný básník Statius jenom tak před hladem se uchránil, že oblíbenému pantomimovi Parisovi psával nová libretta. A přece nezřekli se mnozí toho nevyčerpitelného chronického zla, aby při záři noční lampy v malé komůrce básní nepsali dočkati se nemohouce, kdy spatří hubenou tvář svou ověncenu vavřínem. Kterak mohl však duch jejich vznést se k poetické náladě, když jim tělo churavělo. Jak se mohlo žádati, aby Rubrenus Lappa povznesl se k výši tragického kothurnu, když prodati musil všecko nářadí i plášť, aby jen tragoedii Atreus psáti mohl. Právě básnické nadšení může býti jenom tam, kde mysl prosta jest všech starostí pozemských a nenuceně žíti může ve vyšších sférách. Tak utíkala léta v marnivém snažení a přiblížilo se stáří s bledými tvářemi a básník proklínal sebe i nešťastnou Musu svou. Proto stěžuje si Juvenal, že doba jeho pohřešuje básníka skutečně vynikajícího. (sed vatem egregium nequeo monstrare et sentio tantum etc. . . VII, 53 sq.) Všechn duševní život naprosto byl utlačován. (Pokračování.)

Jednotná škola střední.¹⁾

Píše Jos. Zahradník, prof. česk. gymn. v Kroměříži.

Dějiny našeho školství v tomto století ukazují nám ustavičné a vzájemné sbližování reálky a gymnasia. Byla-li reálka počátkem tohoto století jediné školou odbornou, jejížto určení bylo „vychovávat mladíky, kteří se umění, obchodu, směnárnictví, účetnictví a hospodářství věnovati chtějí“,²⁾ stala se po zřízení škol technických (v Praze 1806) přirozeným pojátkem škol těchto se školou národní a povznesla se konečně organizačními statuty z r. 1849. a 1879. na stejný stupeň s gymnasiem; gymnasium zase, pozdravivši první rok nového století ještě co „škola latinská“, proměnilo se poznenáhlu intensivnějším pěstováním řečtiny a matematiky, jakož i přijetím zeměpisu a věd přírodních v rámec osnovy učebné na ústav všeobecné vzdělání poskytující: a tak se stalo, že máme před sebou dvě kategorie škol středních, jejichžto určení jedním a týmž vzorcem vysloviti lze, t. „podávati žákům vyššího všeobecného vzdělání a připravovati je k vyšším studiím odborným.“³⁾

Jest tedy otázka, zdali by ono sbližování obou ústavů nemělo se dovršiti úplným jich sloučením v jednotnou školu střední, častým předmětem ovšem jen akademických rozhovorů, jejichž řadu ještě rozmnožovati sotva by se doporučovalo, kdyby v posledních letech nebyla se vyskytla okolnost, která otázku tuto opět do popředí staví: míníme tím zřizování četných škol od-

¹⁾ Podávající tento projev v příčině otázky zahájené v Kroku prof. Dr. F. J. Studničkou, podotýkáme, že se rozpravě té dostalo pochvalné zmínky při I. obecném sjezdu profesorův středních škol českých (viz Zprávu o sjezdu na str. 27). Doufáme pak, že úvaha tato nezůstane osamocena, nýbrž že bude předmět tak důležitý uvažován i s jiných stanovisek, by se konečně mínění v té příčině vytrýbila ku prospěchu obecného vzdělání na středních školách poskytovaného. *Red.*

²⁾ Nejvyšší nařízení ze dne 10. února 1804.

³⁾ Příprava tato platí sice jednak universitě, jednak technice, avšak nezakládá potud žádného zásadního rozdílu v určení obou ústavů, pokud absol. gymnasisté nejen na techniku a p. ústavy přestupovati mohou, nýbrž i zde prospívají, ano i dle několika svědectví (Kořistka, Littrow, Pick — viz Dittes, Paedagogium I Jhgg., p. 239) nad abiturienty reálky v mnohém ohledu předčí.

borných, které v nejrozmanitějších směrech se nesouce úlohu reálky přejímají a tak svrchu vzpomenuté otázce jisté aktuality dodávají. Poněvadž pak společný znak gymnasií i reálek v jejich určení co ústavů všeobecně vzdělávajících spočívá, jímž se od škol odborných „zručnosti“ pěstujících liší, bude nám předně jednati o podstatě vzdělání všeobecného jakož i o tom, zdali a v jaké míře oba ústavy všeobecné vzdělání poskytují, jaký praktický význam dosavadní stav věcí v sobě chová a zdali by konečně oba jednotnou školou nahraditi se měly a mohly.

Všeobecné vzdělání povznáší člověka k oné všestrannosti duševní, které jest potřebí, aby prost jsa všech předsudků rozuměl řídícím ideám a výsledkům duševních snah doby přítomné; vzbuzuje v něm soustavným předváděním vznešených příkladů a vzorů cit pro dobro a pro krásu a učí ho na základě nabytých vědomostí a na základě vzbuzeného v něm ethického a aesthetického vkusu ovládati vůli a zakládá tím zralý a ušlechtilý charakter.

Zralost ducha, jež vrcholí v přesném názoru o světě, zralost citu, jevíci se vytríbeným vkusem a pevným svědomím, zralost vůle, jevíci se charakterem: toť jsou znaky, jež přikládáme vzdělancům, kteří jsou povoláni státi se vůdci společnosti a určovati směr snahám pohýbajícím duševním životem doby přítomné.

K dosažení tohoto cíle u žáků škoie svěřených přispívají mnozí činitelé, oběma školám společní, tak ku př. společná práce ve třídě, pořádek a kázeň školská, četba, kterou knihovna žákovská poskytuje a j. v. — to vše obsahuje prvky vzdělání, které pěstování všech tak zvaných mohutností duše harmonicky doplňují. Leč rozhodující vliv na dosažení obecného vzdělání přináleží přece jen *učivu*, kteréž zdánlivě sice jenom k intelektu se odnáší, ale v pravdě svým obsahem přímo na vývoj přirozených schopností ducha i srdce působí a veškeru činnost duševní probouzí. Učivem pak reálka od gymnasia tímto se liší:

Předmět	Týdenních hodin		
	gymnasium	reálka	+ reálka
Náboženství	16	8	— 8
Latina resp. frančtina . .	50	25	— 25
Řečtina resp. angličtina .	28	9	— 19
Mateřský (vyučovací) jazyk	26	23	— 3
Zeměpis	9	9	—
Dějepis	17	15	— 2
Mathematika	24	28	+ 4
Fysika a chemie	10	22	+ 12
Přírodopis	9	14	+ 5
Kreslení geometrické . .	—	18	+ 18
Kreslení od ruky a krasop.	—	31	+ 31
Tělocvik	—	14	+ 14
Filosofická propaedeutika	4	—	— 4
Celkem . .	193	216	+ 23

Ještě než vlastního jádra věci se dotkneme, jest nám upozorniti na spoustu hodin, které reálka věnuje vyučování kreslení, nezapírajíc tím svého původu co škola odborná a pěstující *odbornou* zručnost tam, kde veškery

ohledy myšlenky hlavní by podříditi se měly. Nechceme tím nikterak vyloučiti kreslení měřické i od ruky ze řady předmětů, jimž by se na škole střední vyučovati mělo, uznávající rádi blahodárný vliv tohoto odboru na porozumění geometrie s jedné, na vývoj krasocitu s druhé strany, tím méně zneužíváme praktickou důležitost obojího kreslení: nám jen míra, v jaké nyní se pěstuje, zdá se býti přílišnou (49 ze 216, t. j. více než 22⁹/₁₀)!

Než hlavní váha spadá zde na předměty ostatní. V osnově reálce zastoupen jest živel humanistický frančtinou s 25 hodinami, angličtinou pak s 9 hodinami — v osnově gymnasijsní pak latinou s 50 a řečtinou s 28 hodinami.¹⁾ Kdyby i byly tyto předměty v ohledu vzdělávacím stejné váhy, musil by přece nápadným býti rozdíl, v jak ~~nestejné~~ míře odměřeno žákům obou druhů tohoto zdroje vzdělání v době, kdy všechny síly by se měly napíati, aby čelily onomu duchu sobeckému, který co ethický **materialismus** bohužel čím dále tím více půdy nabývá a veškery poměry životní otravuje. Tu zapotřebí dáti mládeži onen ideální směr, který tvoří protiváhu zhoubných oněch tendencí a jehož dovolávají se nejenom filologové, nýbrž i vynikající přírodopytci, jako E. du Bois-Reymond, Jechner,²⁾ Albert, Oppolzer a j. A který národ může ve své literatuře podati více a vznešenějších idealů, než národ řecký a římský? Které idealy jsou jednodušší a tudíž spřízněnější a tedy i přístupnější duchu mladému? Nejsou-li to právě „spisy pro mládež“,³⁾ poněvadž psané u věku mladického oněch národů, žijících v poměrech jednodušších a mládeži srozumitelnějších, než jsou spleť poměry národů moderních, jako jsou Angličané a Francouzové, nehledě ani ku polemickému obsahu mnohých francouzských klassiků, kteří již proto k lektuře školní méně se hodí? Či má realista získati dobrý pojem o životě *antickém* čtením klassických dramát Racinových nebo Voltairových, předvádějících hrdiny své v kroji Ludvíků francouzských?

Než i formální užitek, jakýž podává vyučování mluvnické, jest na straně gymnasijsní nepoměrně větší: zabýváním se těmito jednoduchými kategoriemi rozumovými tříbí se znamenitě intelekt a třebaš frančtina svojí logičností přesností a určitostí latiny rovnováhu drží, nemůže se přece chudá na formy angličtina se slovesnou bohatostí řečtiny nikterak srovnávati, nehledě ani k tomu, že počíná se jí vyučovati ve vyšší reálce, kde formální vzdělání ducha má po jistou míru býti již dokonáno. (Dokončení.)

Ukázka překladu Peršanův Aischylových,

kterou podává František Loukotka.

(Pokračování.)

Posel.

Ba chrání bozi města božské Pallady.

Atossa.

Jsou tedy posud nerozborny Atheny?

Posel.

350 Jim bezpečná jest hradba muže majícím.

¹⁾ Tabulka jest zdelána dle normálních plánů pro školy německé; na českých ústavech obojího druhu pěstuje se němčina skoro stejnou měrou, takže pro srovnání jest lhostejnou, jako ku př. zeměpis (po 9).

²⁾ Du Bois-Reymond, Culturgeschichte u. Naturw. 1878. Jechner, Gelehrsamkeit oder Bildung?

³⁾ Rappold, Unser Gymnasium.

Atossa.

Než lodím jaký počátek byl srážky? rci!
Kdo začal boj, zda Hellénové, nebo můj
syn hrdě na svých lodí počet spolehnuv?

Posel.

- Ó paní, mstiboh ¹⁾ nebo zlý běs nějaký —
355 bůh ví, kde vzav se — začal vše to neštěstí!
Řek ²⁾ přišel totiž z hellenského tábora
dí synu tvému Xerxu toto: jakmile
tma noci černé dostaví se, Řekové
že nezůstanou, nýbrž k lávkám veslovým
360 že přiskočíte uběhnutím ³⁾ potají
se na vše strany budou hledět spasiti.
Ten jak to slyšel, neznamenanav Řekovy
lsti ani záští bohův ihned vyhlásit
dá tento příkaz loďstva velitelům všem:
365 až přestane zem' žahat slunce paprsky
a obor nadevzdušný temno zahalí,
by sestavili v řadách třech šik lodí tak,
by střehli bděle průplavův i všelikých
cest mořešumných, jiné ještě ve kruhu
370 kol Aiantova ostrova; neb Helleni
zlé uniknou-li zhoubě z loďstvem potají
jim uběhnouce někudy, tu zbaven být
měl každý hlavy. Velmi dobré myslí jsa
děl toto: neznat, od bohův co chystáno!
375 Ne v nepořádku oni, nýbrž s poslušnou
si myslí jídlo chystali, a veslaři
kol lepooveslených kůlcův vázali
si držadla. Než slunce svit když uhasnul
a přikvačila noc, tu všaký vesla pán
380 šel na loď, šel i všaký zbraní cvičenec,
a sbory lodí dlouhých povybízely
se vespolek; jak komu místo určeno.
tam plaví se; i projížděli celou noc ⁴⁾
vše mužstvo lodní velitelé korábův.
385 Už minula i noc, a řecké nemělo
se nikde vojsko ke skrytému útěku,
než celou zemi bělohřibá Dennice
když obestřela, lepostkvoucí na pohled,
tu nejdřív pokřik zvučný v zpěvu jásavém
390 nám od Hellenů zahlaholil, zároveň
pak skály ostrovní se ohlas rozlehl:
i pojal všechny barbary strach sklamané
v tom, čeho ždáli; neboť prozpěvovali
si tehda Hellenové paian ⁵⁾ velebně —
395 ne k útěku, než se smělostí srdnatou
se k boji chystajíce; avšak polnice

¹⁾ Dle Aischyla svůdná bytost vyšší, mysl toho nadobro zaslepující, kdo hříšnou zpupnost
jevě do nemírných nebo vůbec mrzkých se pouští podnikův.

²⁾ Sikinnis, otrok Themistokleův a vychovatel jeho dětí, jenž loď provedl z návodu
svého pána.

³⁾ V řečt. *δραμῶ* — jakožto pohrdlivý stálý pro to výraz.

⁴⁾ Po tomto vypadl nejspíše verš tohoto asi smyslu:
tu poučující, tu povzbuzující

⁵⁾ Válečná píseň, již vzýván Apollon za ochranu.

- tam rozohnila všechno: ihned jali se
 teď svorným rázem vesel šumných v hlubokou
 tůň tepat na pokynutí, a mžiknutím
 400 je bylo všechny zjevně zřítí; táhlo pak
 v jich čele pravé křídlo v krásném pořádku,
 a za ním postupoval celý ostatní
 sbor, zároveň pak hlučný bylo slyšet křik:
 „Ó řeční synové, nuž osvobozujtež
 405 vlast, osvobozujtež své dítky, manželky
 a sídla bohů národních i mohyly
 svých předků, neb teď zápas o vše nastává!“
 A tu i od nás řeči perské ozýval
 se repot,¹⁾ aniž vhodný byl už okamžik,
 410 by váhal kdo; neb koráb do korábu hned
 svůj bodec vrazil kovový: loď hellenská,
 ta zahájivši nájezd lodi foinické
 v mžik celý hřeben zuráží, a na jinou
 zas jiný mířil hrotem. Vojska perského
 415 proud odporoval zpočátku; než v úžině
 když množství korábů se nashromáždilo,
 tu nebylo jim lze si vespolek pomáhat,
 než bodci kovohrotými i do sebe
 teď sami tloukli, zuráželi veškeré
 420 tak vesloví své, kdežto řecké koráby
 kol kolem chytře vrážely, i zvrhaly
 se trupy korábův, a moře nebylo
 již viděti, neb bylo plno rozbitin
 a zavražděných; taktéž břehy, úskalí
 425 se mrtvolami plnily, a kde který
 byl koráb z barbarského tábora, ten hnán
 teď vesly v nepořádném útěku; než ti
 jak v tumáky neb v jakýkoli zálov ryb
 svých vesel úlomky a kusy rozbitin
 430 v ně tloukli, v kusy dřípali, a s kvílením
 se šířil nárek mořských po vlnách, až sděl
 zjev noci černé tomu konec. Množství běd
 bych nevyčerpal, ani kdybych deset dní
 ti vyprávěl; neb nezhynulo, dobře věz,
 435 v dni jednom ještě nikdy tolik smrtelných!

Atossa.

Toť strastí celé moře vyvalilo se,
 ach, na Persy a všechny kmeny barbarské!

Posel.

- Věz pak, že toto ještě ani polovic
 běd není: tak je trapná stihla pohroma,
 440 že dvakrát až by mohla ony vyvážit!

Atossa.

A které mohlo nad to horší neštěstí
 se stát? rci. jakou pohromu to míníš zas,
 jež stihla vojsko svážejíc se tíhou hloub?

Posel.

Část Persů, kteří kvetli silou tělesnou,

¹⁾ Jenom před hellenskými diváky může Peršan tohoto výrazu užití, srovn. v. 338.

445 i duchem dokonalých, vynikajících
i rodem, vždycky nejvěrnějších vladaři —
ti smrtí přeneslavnou bídě zhynuli!

Atossa.

Žel, jak jsem krutou pohromou tou nešťastna!
Než jakou že to smrtí tito zhynuli?

(Dokončení.)

Ú v a h y.

**J. Geyling: Der Unterricht im Zeichnen an österr. Mittelschulen. —
A. Anděl: Ein Wort über den gegenwärtigen Zeichenunterricht an
Realschulen.**

Začátkem t. r. vyskytla se v denních listech zpráva o nové reorganizaci kreslení na školách středních. Předmět tento dlouho byl jen popelkou na ústavech a teprve v nedávné době vřaděn mezi předměty ostatní, vyměřen jemu nový plán učebný, který v celku jeví velký pokrok proti minulosti a zajisté mnoho dobrého obsahuje.

Po třináctileté zkušenosti cítí a zná každý soudný učitel mnohé sice vady jeho, které však změnami nevalnými bylo by lze odstraniti. Vyskytují se tudíž ob čas různé návrhy, mezi nimiž vzbudil nedávno pozornost článek: „Der Unterricht im Zeichnen an oesterreichischen Mittelschulen“ v „Supplement zum Centralblatt für das gewerbl. Unterrichtswesen in Oesterreich IV. B. 4 Hft.“ od prof. J. Geylinga, který ze své 30leté praxe uvádí mnohé nedostatky a návrhy na opravu činí.

Právem vytýká, že dosavadní rozdělení učiva dle stupňů, t. j. když 1. a 2. třída tvoří první stupeň, druhý 3. a 4. třída, třetí stupeň pak 5., 6. a 7. tř. šk. reálné, jest neúplné, že by se lépe osvědčilo určité vymezení na jednotlivé třídy.¹⁾

Počet hodin, vyměřený kreslení v I. tř. na 6 hod. týdně zdá se mu příliš velikým. Proč prý mají žáci ve 4 hodinách vodorovné a svislé čáry, rozl. druhy úhlů, trojúhelníků a p. kresliti a potom teprve ve dvou zvláštních hodinách učiti se tomu, co vodorovné, co svislé čáry jsou — co úhly a p. Navrhuje pro I. tř. *jen 2 hod. kreslení a 2 hod. měřické rýsování.*

Pro druhou třídu vynechává kreslení perspektivní, žáci mají kresliti jen ornament plochý ve větších rozměrech dle vzorů na tabuli kreslených a dle předloh — 2 hod. týdně.

III. tř. Kreslení měřických tvarů prostorových od ruky dle perspektivních pravidel podle dratěných i dřevěných modelů. 4 hod. týdně.

IV. tř. Kreslení dle polychrom. předloh, aby seznámili se žáci s nejdůležitějšími způsoby malování, dále počítí se má kreslením dle sádrových modelů s použitím perspektivy a vysvětlováním slohu. 4 hod.

V. tř. Kreslení hlavy dle drátěného modelu v různých polohách, aby seznali rozdělení a zkrácení její. Pokračování dle polychromov. předloh. 2 hod.

VI. tř. Kresba jednotl. částí lidské hlavy, nohy a ruce dle sádrových modelů v rozmanitých polohách přesnou konturou. Pokračování dle vybraných těžších polychromov. předloh. 2 hod.

V VII. třídě se má ukončiti kresbou hlavy lidské, jednotl. částí těla jednoduše stínovaných, pak kreslením dle těžších ornamentálních předloh s přibráním postavy lidské a zvířecí — též 2 hodiny týdně.

Dle tohoto rozvrhu myslí prof. Geyling, že se docílí zmenšení počtu hodin, že se ušetří času, že se usnadní postup do škol polytechnických, průmyslových, do uměleckých akademií i do vojenských škol; že by učitelé a žáci věděli, jaká

¹⁾ Změnu tu navrhoval též kreslířský odbor „Ústř. spolku čes. šk. středních“ na sjezdu r. 1886 (v. Krok. 58).

látka se má v každé jednotlivé třídě probírat. Nejistoty, kterých pomůcek užívati lze, by se pozbylo a pravidelné vyučování by prý nastalo!

Aby to možno bylo, muselo by se přesně ustanoviti, kterých knih, předloh a modelů užití se má, konečně aby známka z kreslení též následek měla jako z každého jiného předmětu obligátního, potom prý žák i při menším počtu hodin více vykoná než jinak při sebe větším.

Pro gymnasia a reálná gymnasia navrhuje prof. Geyling stejný plán učebný jako pro realky, jen ve tř. 4. obmezuje týdenní počet hodin na 2 a ve tř. VIII. udává, že se mají nejdůležitější partie látky učebné zopakovati.

Na gymnasiích mělo by se kreslení od V.—VIII. tř. státi obligátním předmětem, zvláště těm, kdo si zvolí povolání, v němž budou kreslení potřebovati, t. j. kteří na polytechnické školy přestoupiti hodlají neb vojenské aneb umělecké školy navštěvovati míní, pro ranhojiče a pro ty, kteří učitelství se věnují a t. d.

Z uvedeného přehledu vysvítá, že navrhuje prof. Geyling zmenšení počtu hodin v tř. I., II., V., VI. a VII., že ve druhé třídě upouští od vyučování perspektivy a že jí pak na celém vyšším oddělení zanedbává; že ve III. tř. vynechává ornament vůbec, ve tř. V. a VI. pak ornament dle plastických modelů.

Za to však přidává látky a přeje si, aby v I. tř. přibylo měřické rýsování pomocí pravítek a kružidla, v V. tř. figurální kreslení aby se pěstovala jen dle drátěných modelů hlavy, v VI. tř. části hlavy a také ještě ruce a nohy dle sádrových modelů; v VII. tř. pak nejen hlavy i částí těla jednoduchým stínováním prováděti doporučiti.

Zmenšením počtu hodin získati snad chce prof. Geyling návrhu svému příznivce, avšak navrhovaná oprava jest v mnohé příčině velmi neurčita i pochybena, roztržení odborů kreslení na jednotlivé třídy jest nepraktické, neurčuje se nic o kresbě ornamentální i perspektivní, ve vyšším oddělení hlavní váhu klade na kreslení figurální, kdežto ornamentální kresbu omezuje v V. a VI. třídě jen na práce dle polychromovaných předloh, v VII. dle ornamentálních vzorů vůbec (tedy snad i dle plast. modelů), o perspektivě však ve třídách vyšších ani se nezmiňuje, taktéž nic o cvičení z paměti a o pěstování samočinnosti se neudává. *Zanedbávala by se povážlivou měrou kresba ornamentální i perspektivní*, kdežto právě odbory tyto pro nastávající techniky největší důležitost mají.

Z požadavku Geylingova, aby známka z kreslení též následek měla jako z každého jiného předmětu, nelze ještě dokázati, že by pak i při menším počtu hodin žáci více provésti mohli než jinak při sebe větším.

Objevuje se při čtení návrhu prof. Geylinga mnoho vad, i musil proto povstati odpor v kruzích učitelů kreslení.

Z té příčiny vydal také *prof. A. Anděl* brožurku: „Ein Wort über den gegenwärtigen Zeichenunterricht an Realschulen“, kterou chce, jak sám praví, přispěti k objasnění a dorozumění mezi odborníky.

Tak poukazuje hned na počátku na neoprávněnost Geylingovy výtky, jako by žáci I. tř. po 4 hodiny kreslili jen samé čáry, úhly, trojúhelníky a pod. a potom teprve ve zvláštních dvou hodinách podával se jim dodatečně výklad, co jsou čáry, úhly, trojúhelníky a pod. — Není takové rozdělení hodin v žádné instrukci obsaženo a zajisté každý soudný učitel vysvětlí a probeře nejprve případné tvary měřické a na základech těch teprve postupuje při kreslení geom. tvarů i geometr. ornamentů. — V I. tř. má se položit základ ku správnému kreslení, na němž všechen další prospěch závisí, a aby žák jakési zručnosti dosáhl, aby oko i ruku vycvičil, jest mu mnoho a správně kresliti. Dále uvádí, že netřeba, aby se žáci již v I. třídě seznamovali s počátky měřického rýsování, poněvadž k užívání kružidla a pravítka dosti příležitosti se jim poskytne při měřictví ve tř. II.

Také právem odmítá prof. Anděl zmenšení počtu hodin ve třídě II. i vynechání perspektivy, ježto žáci této třídy k cvičením těm již zralí jsou, neboť jedná se pouze o srovnávání a odhadování směrů i délek hran a úhlů, což opět jen pokračování ve cvičení oka nazvati se může. Jest toho náhledu, že by se ve II. tř. realky s ponecháním dosavadních 4 hodin začátky perspektivní dle drátěných mo-

delů i kreslení nejjednodušších ornamentálních obrysů pěstovati měly, a to po celý rok střídavě. Dle vys. minister. nařízení mají se cvičení ornamentální konati teprve až žáci pokročí v perspektivním kreslení k modelům dřevěným, což z několika důvodů jest neprospěšno, předně nastane v kreslení ornamentálním I. a II. tř. přestávka po celé polouletí, za druhé unavují se žáci při jednostranném cvičení perspektivním, za třetí zbavuje se učitel prostředku, udržovati stejnoměrný postup. Cvičení perspektivní obmeziti měla by se na kontury jen bez stínování.

Že prof. Geyling ze III. tř. vylučuje ornament a jen perspektivu navrhuje, nelze z důvodu výše uvedeného schvalovati, neboť nastala by přestávka ještě delší, celý rok. Jest důležité ve III. tř. pokračovati v ornamentálním kreslení, v perspektivě postupovati a začíti se stínováním.

Ve IV. tř. má se dle Geylinga po roční přestávce opět začíti kreslením ornamentů, a sice dle polychrom. předloh a dle sádrových modelů s použitím perspektivy a vysvětlivkami o slohu. Že kreslení ornamentů dle modelů teprve v této třídě začíná, s tím souhlasí Anděl, avšak první cvičení v malování až do IV. tř. přeložiti nebylo by praktické, neboť pokládání jednou neb dvěma barvami nečiní žákům III. tř. žádných obtíží, malují s chutí i radostí a přemohou zde již první nesnáze, aby pak ve IV. tř. těžší práce podnikati mohli.

V V. tř. chce prof. Geyling zaváděti kreslení hlav dle drátěného modelu; námitka jeho, že v kreslení hlav na tabuli při výkladech o rozdělení a p. vidí krok nazpět, zůstává nevysvětlitelná. Každý model hlavy z drátu jest tvar velmi ohyzdý a nepřírozený, dle něhož nemožno pořádnou práci zhotoviti, a kdyby i některý žák dovedl dle něho kresliti, zajisté že mnohem dokonaleji provedl by úlohu svou dle modelu sádrového. Neosvědčily a neudržely se modely sádrové Dupui-ovy, tím méně poslouží škole takové drátěné nestvůry. Protestuje tedy Anděl i z důvodů aesthetických proti užívání hlavy drátěné a tvrdí, že se nelze při začátečních cvičeních obejiti bez předloh hlav v konturách a později i stínovaných.

V VI. tř. mají se dle sádr. modelů části hlavy, pak nohy a ruce v různých polohách kresliti. Jednotlivé části hlavy a obličeje mohly by se snad příležitostně při výkladech učitelových nacvičiti, avšak výhradné kreslení těchto částí zavrhuje již nynější učebná osnova z důvodů, aby sledován byl poměr částí jednotl. k sobě a k celku. Kreslení ruky a nohy v různých polohách shledává Anděl jen tehda na místě, kdyby učení tomu na reálkách ne 2, ale 20 hodin týdně vyměřeno bylo, neboť známo jest, že správné kreslení těchto údů i umělcům největší nesnáze působí. O navrženém Geylingem „jednoduchém stínování“ hlav a částí těla v VII. tř. nechce se Anděl z výše uvedených důvodů ani zmiňovati.

Ku konci své rozpravy navrhuje Anděl: „Ve třech nejvyšších třídách reálky měli by žáci na základě případných vysvětlení o tvaru a poměrech hlavy lidské různého stáří, jakož i o perspektivních zjevech rozličných poloh hlavy cvičení býti v korrektní a správné kresbě, vedle toho i v kreslení ornamentálních i architektonických tvarů, nádob a p. pokračovati, při čem k zručnosti v stínování štětcem i perem zvláště by se mělo přihlížeti.“

Uvažuje-li se dále, že ještě i cvičení z paměti a výklady o slohu konati třeba, není možno pro rozsáhlost a mnohostrannost látky předepsané ani jediné hodiny obzvláště ve třídách vyšších ubrati, nemá-li se tím kreslení na pouhou hříčku snížiti. Na doklad toho lze uvést, jak málo práce vykoná se letos ve třídě VI., kde zavedením náboženství ubrána kreslení 1 hodina, tak že tomuto předmětu jen ve 2 hodinách týdenních se vyučuje.

Ve vídeňském spolku „Verein der oesterr. Zeichenlehrer“ potkal se návrh Geylingův s rozhodným odporem a v časopise téhož spolku 1887 č. 1. náležitě došel posouzení.

Také ve schůzi kreslířského odboru „Ústředního spolku českých středních škol“ dne 29 ledna t. r. uznáno jednomyslně, že za uskutečněním návrhu tohoto nezvratně následovati by musil úpadek kreslení na školách středních; a schůze dne 26. února snesla se na osvědčení, že ohrožen jest návrhem Geylinga zdárný výsledek ve vyučování kreslení hlavně tím:

- 1) an se zmenšuje počet hodin vyučovacích v I., II., V., VI. a VII. třídě,
- 2) ano se vynechává ornamentální kreslení v tř. III. vůbec a zanedbává totéž dle plastických modelů v V. a VI. tř.,
- 3) ano cvičení perspektivní ve III. tř. nepřetržitě po celý rok trvá a pak se vynechává ve všech třídách vyšších (V. VI. a VII.),
- 4) ano se zanedbává pěstování samočinnosti, cvičení z paměti a samostatné pokusy dle udaných pokynů,
- 5) ano se rozmnožuje učivo v I. tř. přidáním rýsování,
- 6) any se kladou přemrštěné požadavky v kreslení figuralním, kde používáním ohyzdného drátěného modelu hlavy lidské nedocílilo by se ani porozumění ani zručnosti ani ušlechtění citu aesthetického,
- 7) any vysvětlivky o slohu jen na IV. tř. obmeziti by se měly a pak v následujících zcela se ignorují.

Taktéž pohřešuje se podrobnější udání předloh a modelů, které při kresbě ornamentální, perspektivní i figuralní používány býti by měly.

Nevyhovuje tudíž prof. Geylingem navržená oprava vyučování kresbě nikterak požadavkům střední školy kladeným, málo by se tříbením krasocitu přispělo ku vzdělání všeobecnému a nedostatečně jen připravovalo by se žactvo v předmětu tom pro školy technické a umělecké. Než doufejme, že do uskutečnění jest ještě daleko a že se oprava stane na základech správnějších a důvodnějších.

Jos. Škoda.

Die Gesundheitspflege in der Mittelschule.

Od Dr. Leona Burgersteina, ve Vídni 1887, Alfred Hölder, 8°. V, 140. Cena 1 zl. 20 kr.

Spisovatel podává ve velezajímavém spise tom myšlenky své o dosavadní nesrovnalosti pěstění ducha s péčí o zdar a vývoj tělesný ve školách středních, poukazuje především k výchování řeckému v době staré a anglickému v době nové. Na to pojednává o tom, jak možno poškoditi tělo, maje zřetel k trvalému „klidnému“ sedění, přihlíží k oku, páteři, čtení, psaní, slyšení, vzduchu, čistotě, zubům, výstředným teplotám, tělocviku a duševní práci.

Dále ukazuje, jak by se nesrovnalosti výše vytknuté mělo pomoci tělocvikem, hrami, tancem, spůsobností, šermem, plováním, koupáním a bruslením; jak vůbec v té příčině jednotlivé státy si vedly a vedou, jaké předpisy o zdravotnictví ve škole byly až dosud vydány, čeho dbáti v otázce, jak žáci sedí, jak slyší; jak u žáků počet veliký v třídě jedné působí na zdraví všech, jak vzduch, čistota, zuby, výstředné teploty atd.

V dalším oddílu o lékařství školním zvlášť, o poměru rodičů a učitelův, o úkolech lékařů školních pojednává.

Podav také rozpočet vzhledem k zdravotnictví ve školách středních, končí úvahu o rozdílu mezi soustavou internátní a tutorialní.

Nelze upříti, že celým spisem vane duch opravdivé snahy po blahu mládeže i dorostu občanského; kteréž právem ve zvýšené spůsobilosti vykonávati povinnosti všecky (i brannou) spisovatel vidí jako poslední a vlastní účel vzdělanosti nabyté ve školách středních. Jemu jest škola přípravou pro život a proto statisticky, ovšem nejvíce udaji cizozemskými, podpírá své vývody, z nichž přesvědčivě vyvádí, že se posud dosti zanedbává v našich středních školách stránka zdravotnická.

Vycházeje od přirozenosti (spisovatel mluví o povaze!) dítěte ve stáří, kdy nastupuje do školy střední, ukazuje, jak nucený klid několikahodinový špatně sedících ve škole, zhoubně působí na zdraví mládeže nejútlejší návaem krve do hlavy, nedostatečným dycháním a stlakem břicha. Následky toho vypočítává a připomíná krátkozrakost, jež během studií povážlivým spůsobem u mládeže se množí. Nezapomíná na nepřirozený spůsob šikmého písma, jenž nepřirozeného držení těla bývá nejčastější příčinou.

Zajímavá jest stať o slyšení a jeho vlivu na stejnoměrný postup vyučování.

Zvláště důležitým jeví se však oddělení o vzduchu a množství kyslíčnicku shličitého, jenž se v uzavřených místnostech dycháním za určitou dobu hromadí.

Přesvědčivost čísel jest zde nepopíratelná a nelze nesouhlasiti s vývody p. spis., aby dbáno bylo při vytápění, osvětlování a větrání v každé době nutné obnovy vzduchu.

Zmíniv se o vlivu podlahy v místnostech školních, přichází k chorobám zubů a tu překvapuje souvislost mezi námahou duševní a chorobou zubů!

Přecházejí na to k teplotě a tělocviku, zvláště vytýká, že se nedbá náležité úpravy tělocvičen, pokud se týče zdravotnictví. Ani místnosti ani výstroje žáků nebývají náležité, ani pořádky v čety ani cviky!

Nejzajímavější však jsou statistické výsledky o činnosti duševní žáků na počátku vyučování a po několikahodinném vyučování, jež sestaveny jsou na základě prací (psaní podle diktátu) podle chyb fonetických, grafických, psychických a různých vůbec.

Záměny a chyby týkají se nejvíce písmen d—n, t—u, l—r a vynechaných vůbec. „Spůsobilost rozeznávati fyziologické rozdíly mizí únavou!“ Jak pomoci těmto vadám? V té příčině ukazuje, jakým způsobem by se měly pěstovati hry, cviky tělesné, čistota v prádle (proti Jägrovu „normálně špinavému“ prádlu se vyslovuje), v šatech, obuvi, slušnost v chování bez podlízavosti, šerm, koupele, sprchy, bruslení a p., při čemž hlavně vyžaduje dvora při budovách školních s náležitou dlažbou a krytbou, aby v létě tělocvičnou, v zimě kluzišťem býti mohl! Že při tom pamatuje na to, aby chudí žáci o prázdninách mohli tělocvičny a lázně v souterrainu užívat, svědčí o všestranném věci uvážení. Touží při tom do toho, že při nových budovách se na to nepamatuje a při starých oprava k tomu vůbec nemožná, ježto domy činžovní, ve kterých zejména v městech větších jsou školy umístěny, k účelům těmto jakož i školským vůbec jsou nevhodny, nemajíce ani dvorů ani chodeb, neřku-li tělocvičen a lázní. Ovšem při tom hlavně výtky jeho platí školním budovám, jak je poznal, nevěda o nádherných a přiměřených stavbách nových v českých městech. Až na lázně vyhovují naše „nové“ školy zdravotnickým požadavkům, avšak staré aneb v činžovních domech . . .

Zde také sluší se zmíniti o výtce, jež v mírném ovšem způsobu čini se učitelstvu středních škol, jako by se o stav zdravotní mládeže nestaralo. Nemíníme hájiti nikoho jiného než učitelstva českého, které, jak 3 články prof. Bernarda v Chrudímských programech aspoň svědčí, otázkou o krátkozrakosti, o daltonismu a jiných vadách se zabývá. Nad to máme povědomost o tom, že na jednotlivých ústavech jsou zvláštní odbory, jež sbírají statistický materiál nemocí žáků. Vřelé přání p. spisovatelovo, aby se Rakousko postavilo v čelo ušlechtilé snahy po rovnoměrné výchově tělesné i duševní, sdílíme z plna srdce. J. Slavík.

Mluvnice jazyka ruského. Sepsal prof. Dr. Čeněk Šercl. I. díl: Tvarosloví.

V Praze 1883, v. 8°. II. a 238. Cena 2 zl. 40 kr. II. a III. díl: Skladba a slovník. V Praze 1884, v. 8°. XXV. a 196. Cena 2 zl. 20 kr.

(Pokračování.)

Str. 88. При давнó doplní výklad tak, že ukazuje k určité době v minulosti, ve které děj se „počal neb“ konal . . . kdežto долго vynáší trvání děje „bez ohledu na počátek jeho . . .“ — Str. 91. „Předchází-li výrok jedno neb více slov“, zřetelněji: Předchází-li *před výrokem* atd.

Vraťme se k I. dílu zpět.

Str. 65. uvádí se mezi jednoslabičnými předložkami i передъ; myslí-li spis. na jeho stejný původ s предъ, pak bylo vyjádřiti pravidlo určitěji.

Str. 69. Mezi neurčitými zájmeny uvádí se i příslovky: гдѣ ни, какъ ни, куда ни.

Str. 73, §. 135. Za dual máme s Mikl. Gr. III², 286—7. toliko maso. na -a a -я, kdežto v neutrech sluší bez pochyby shledávati plural i přes nepravidelný přízvuk (pl. obyčejně пѣра, окна), vzniklý asi vlivem pl. masc. na -а, neboť není

příčiny, proč bychom tvary ty měli za duály, vzniklé obdobou masc. (srv. два, оба): viz, co praví Mikl. Gr. IV, 52. o podobných tvarech srbských. Leč i kdy bychom obdobu tu u neuter připustili, naprosto ji připustiti nelze u fem., která přece ani tvarem tomu nenasvědčují, jsouce pravá pluralia, podobná ovšem zakončením genitivu sg., čím se též vysvětluje mechanické pravidlo, že dual „co do tvaru nyní se rovná gen. jedn.“ (srv. Mikl. Gr. IV, 52—3).

Str. 74, §. 136. Proti §. předešlému, v němž se spis. zastává dualnosti tvarův právě zmíněných, prohlašuje tvary *stejně*, toliko ještě adjectivným přívlastkem (v plur.!) opatřené, za gen. sg., v čem se s ním ovšem naprosto nemůžeme srovnávat, ana by se ve vazbách takových jevila neshoda syntaktická, již není rovně (ve vazbě: цѣлые neb цѣлыхъ пять дней vyjádřeno jest subst. patrným *plurálem*, položeným k vůli пять v gen.) jako v čes. celých pět let, nějakých osm dní a p. Jsouť zajisté podle předešlého §. masculina v tomto spojení dualy (s plur. adj., cf. řec. ἄλκιμα δοῦρε, χεῖρε ἀμφοτέρως), ostatní rody plurály (srv. tři města ljubimyichъ. Mikl. Gr. IV, 57). Zvláštností pak jest tu toliko gen. adjectiva, jenž vznikl obdobou genitivu po číslovkách пять atd. (srv. Mikl. l. c.).

Str. 75, §. 143. Při množení užívá se do 5“ (lépe „do 4“ — dolož: v násobiteli.

Str. 80, ad 3. po „oživují“ dodej: při čem se někdy původní samohláska kmenová zesiluje neb stupňuje: г(ъ)-нуть — гиб-ать, ль-нуть — лип-ать, за-с(ъ)-нуть — засып-ать; с(ъ)-нуть — сов-ать. Pod pravidlo ad 3) nehodí se рва-нуть — рвать, neměnic -нуть v -ать, ani обман-нуть.

Str. 103. Právem počítá spis. sloveso дѣть a лить do I. tř., neboť v rušt. se skutečně toto veskrz, ono v inf. tvarech sklání dle této třídy, rovněž jako v češt. slovesa ta sem patří kromě praesentních i některými tvary infinitivními: dělo (podělo), lil (proti mor. lál dle V. tř. 4. vzorce), sel, sil (proti obec. sál dle V. tř. 4. vzorce); srv. i Mikl. Gr. III, 109. Ba my bychom vřadili do I. třídy (ku vzorci 6.: kmeny na r, l), sice proti obyčejnému zvyku, ale zcela důsledně dle jich sklonby, z V. třídy, 3. vzorce slovesa s kořenem na r jako братъ¹⁾ (brátí), врать, драть, прать (šlapati), ano bra ve bra-ti není kmenem, nýbrž pouhou záměnou kořene přiměřenou známé zásadě slovanské o styku plyných hlásek s násled. němými souhl.; povstalof postupem výše udaným z pův. bhar-ti v inf. bra-ti, oslabením kořene bhar v ber vznikl pak kmen praes. ber-o, ber-e (ber-a, -eši). Rovněž z kořene var²⁾ (mluviti, zvěstovati) povstalo var-ti = vrati, oslabeně ver, vbr-a, vr-u; z koř. dar: dar-ti — dra-ti, der-a; z koř. par: par-ti (lit. pēr-ti: Fick II, 602) — pra-ti, per-a (rus. správně пѣр-у). Dle obdoby těchto sloves utvářela se v inf. ostatní slovesa, jež se počítají do tř. V, 3., přijímajíc ku ko-

¹⁾ To platí původně též o боротъся (str. 121.) поротъ, колотъ a стлатъ (122.), z nichž prvá tři se liší od hořejších toliko tím, že v oněch nevyvinul se pazvuk („plnohlasí“), kdežto tato tři prvá už tomu neodolala: koř. bhar (lit. bar-iù laji, lat. fer-io biji; stsl. bra-нь, zápas, rovněž brъ-no hlína t. j. hnětené), inf. bhar-ti, stsl. bra-ti, rus. бѣро-ть, боротъ; koř. kol (lat. cal-amitas, lit. kal-u bíti): inf. kal-ti — stsl. kla-ti, rus. кѣлотъ, колотъ; koř. stal (ze star: ř. στόρ-νυμι, lat. ster-no): inf. stal-ti — stsl. stla-ti, rus. стлатъ (bez pazvuku). Jak už z lat. ferio a lit. bariù patrně, přibíraly tyto kořeny v praes. kmeni rády i, tedy: борѣхъ, полѣхъ, колѣхъ, стѣлѣхъ, a řídily pak se v praes. sklonbě dle tř. V, 2, kdežto inf. tvary řídí se dle I. třídy, ovšem v rušt. s pazvukem u tří zde uvedených.

²⁾ Srv. řec. φερ-έω εἶρω (F = ε), lat. ver-bum = goth. vaur-da (Wor-t) a prus. wir-do; lit. var-das jmeno, zend. var, caus. vauraja nčiti, poučovati, stpers. var oznamovati, zvěstovati. Odtud též stsl. врачъ (z pův. var-čъ), lékař t. j. zaklínač, vrabij vrabec t. j. štěbetal, vranъ (lit. varnas) havran t. j. krákal (vraný = černý pochází teprve od ptáka toho, jako strakatý od straky, rus. goluboj blankytný od golubъ, solovoj světlehnědý od solovej, slavík. Sem patří též sloven. vraj, pak stsl. vračati (admonere), jež Mikl. Lex. nedobře píše вѣрѣвати.

řeni -a, čím ovšem z kořene se stal kmen (жѣд-а, тѣк-а, лѣг-а i j.), následkem čeho slovesa ta v inf. tvarech nepatří už do I. nýbrž do V. třídy: žda-l, lha-l, ač ve tvarech praes. uchovala sklonbu dle I. třídy: жду, ждѣшь, тку, ткѣшь vedle тчѣшь (čes. dle V. tř. 1. vzor.: ždám,¹⁾ tkám; лгу лжѣшь č. dle I. tř. lhu, lžeš). Z uvedené příčiny snadno lze seznati, že sloveso зна-ти nepatří do I. třídy, kam je řadí spisovatel (str. 103.), nejsouc pouhým kořenem (gan — зн; send. zan poznati, zaŋta poznán, goth. kunn-an kennen, können, kunthas znám, oslabeně: gen-zŋn: lit. žin-óti zn-áti, žin-tis znání, znalost), nýbrž přítvorkou a rozšířeným kmenem a patří tudíž i praesentní sklonbou do tř. V, 1: з(ъ)нѣ-ю znám (jako: ždám, tkám). Sloveso пак смѣтъ, jež spis. (103) řadí do I. tř., počítá pak (108) sám správněji do III. třídy.

Str. 106. Sloveso обѣю, nelišíc se sklonbou od чѣю, mělo se uvéstí hned za ním (105), nikoliv až za těmi, jež tvoří praes. dle II. tř.

Str. 108, §. 192, ad 2) mluví se nedobře o sponě -н-, ano tak zvanou sponou bývá, jak známo, jen o, e, které se připíná někdy ke kořeni (ved-e-ši, bi-e-ši), někdy ku kmeni buď prostému (padn-e-ši, umě-e-ši, chvali-e-ši, vola-e-ši, kupu-e-ši, neb rozšířenému hláskou i, jako ve tř. III, 2. V, 2., když se byla samohláska é, a inf. kmene odsula na př. trѣpi-ti: praes. kmen trѣpi-e, tesa-ti: praes. kmen tesa-e. Vzniklý hiát různě se zamezuje: 1) vsouvá se j: bi-j-e-ši, umě-j-e-ši, vola-j-e-ši, vrac-a-j-e-ši, vrace-j-e-ši, (staženě: vracie-ši, vracíš), kupu-j-e-ši; — 2) ve tř. V, 2. se i mění v sourodé j, jež pak měkčí neb rozlišuje předchozí souhlásku: tesj-a, -e-ši, аѣтъ = teš-a, -e-ši, аѣтъ, (klevešt-a, e-ši, č. tresc-u, -eš a p.); právě to děje se v 1. os. sg. tř. III, 2. a IV, kde je spona o: trѣpj-a, trѣplj-a (trѣpl'a), viďj-a, vižd-a (č. vizu); chvalj-a (chval'a), kupj-a, kuplj-a (kupl'a), mlatj-a, mlašt-a, (č. krácu, navrácu, blúzu Alex., mušu, prošu, myšl'u); — 3) v ostatních osobách tř. III, 2. a IV., v nichž je sponou e, spodobí se toto k předchozímu i v i, načež se ii stáhne v í, í, odkud se v češt. v těchto vzorech objevuje dlouhé í (proti krátkému e ve: ved-e-š atd.): trѣpi-e-ši, -entъ = trѣpi-i-ši, -intъ = trѣpí-ši, čes. trpíš), trѣpintъ = trѣpetъ (čes. trpia, trpie); chvali-e-ši, -entъ = chvali-i-ši, -intъ = chvalí-ši (čes. chválíš), chvalintъ = chvaletъ (čes. chvalia, chvalie). Totéž se děje v češt. i v 1. os. sg.: trpi-em, trpi-im, trpím; chváli-em, chváli-im, chválím. Podobnou assimilaci shledáváme v češt. v tř. V, 1., kde sponové o (vzniklé z a), e spodobuje se ku kmenovému a v a: děla-em, -eš = děla-am, -aš = dělám děláš.

O měkčení д, т v přič. min. trpném до ж, ч mělo se už dříve připomenouti než na str. 114. § 204, ježto příklady toho už se vyskytují na str. 111. atd. (v §. 199. atd.).

(Pokračování.)

Hlídka programův.

5. Význam imperfecta ve staré češtině.

Napsal Jan Pelikán. Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Hradci Králové 1886.

Spisovatel probírá dosti zevrubně úkon stčes. imperfecta, uváděje hojně dokladův. V rozdělení přidržel se Mikl. Gr. IV. Mylně domnívá se spis., že bychom místo aor. *ponese* (str. 3.) očekávali impf. (děj trvací), neboť aor. označuje vůbec minulý děj *téže doby slovesné, která jest v kmeni vyznačena*, pročez se tvoří i od sloves vícedobých: bra se Hrad. Pr. 165. chtě, nechtě 201. 202.; o jiných slovan. jazycích v. Mikl. Gr. IV, 788—9. A tak sluší posuzovati *ponese* jako porúhati, o němž spis. str. 6—7. sám tvrdí, že není jednodobým (srv. přísahu, zdíeti RK),

¹⁾ Srv. da(d)-ti (I. tř.): dám (V, 1. tř.), ne-cha-ti (I. tř.): ne-chám (V, 1. tř.) jehož kořen *cha* jeví se v praes. ~~ха-мѣ~~, ~~ха-мѣмъ~~ (I. tř.), rozšířeně ~~ха-мѣ-тъ~~ (curare) dle tř. V, 4. Co do přechodu srv. i: dě-ti, pře-ti (I. tř.) — dím, přím (III. tř.).

mělat v té příčině stará čeština nezřídka jiný cit než nová; rovněž tak sloveso *přichodichu* není jednodobým, nýbrž vícedobým (= přicházeli), jako: prochoditi, obchoditi SŘ. 1. povzchoditi, odvoditi, odvoziti, pohoniti, odnositi (Mikl. Gr. IV, 315—6) a často v slovenštině.

Rovněž mylně požaduje spis. aoristu za imperf. ve větě: pověděvši to na zemi *klečleše*; zde zajisté básník správně říká *klekala*, hledě k pozvolným v té příčině pohybům, nikoliv *klekla* = vrhla se na kolena; srv. sedal, lehal, vstával proti sedl, lehl, vstal. Zevrubněji jsme o tom promluvili v Osvětě 1886, 607—8.

Jakž brzo netřeba vykládati „kdykoli“, nýbrž „jak mile, když“: jakž k nim brzo promluvěše: jak mile k nim promlouval, t. j. jak mile (když) se pouštěl s nimi do řeči.

Impf. *biech* s part. perf. pass. opisuje také někdy plqpf. pass., jako vact.; tak v Hrad. Pr. 515. *bieše předeň* přivedena není *adducebatur* (byla přiváděna) nýbrž byla přivedena; srv. poslani *běcha ἀπσοαλμένοι ἦσαν* (Mikl. Gr. IV, 841).

Místo „jsem (má býti: byl jsem) na tom, abych . . .“ (str. 6) lépe neosobně bylo na tom (na té době), abych, neb ještě lépe: hnedle, už bych byl. — Prvé (2) m. prve (compar.) — větší (5) m. větší, stsl. věštbšij (št = c).

Avšak nelibě se nás dotýká, že spis. po způsobu některých novějších filologův úplně opomíjí RK. a RZ. nenuváděje nikde z nich dokladu: práce jeho mohla býti záslušnější, kdyby byl bleděl osočovaných v nich imperfect obhájit, nikoliv je ignorovati. — Rovněž nechválíme, že spis., jakož učinil i ve Výboru z literat. stčes. (I. díl), užívá nově vymyšleného pravopisu (jěchu, počě a pod.), jenž se zakládá na nesprávném pojetí grafického znaku *ie* v starých rukopisích (srv. Osvětu 1886, 1089) a jenž uráží oko zvyklé pravopisu už ustálenému, zvláště takovými tvary jako *nehie*, *ňemu* a p.

Red.

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

Výnos ministerstva kultu a vyučování ze dne 28. února 1887, č. 4.402. v příčině lat. a řeckých extemporalii.

Dostalo se mi k vědomosti, že se latinských a řeckých extemporalii, jež instrukce pro vyučování na gymnasiích doporučují jen jako cvičení, užívá na některých gymnasiích za zkušební úkoly (composice).

To mě přijímelo výslovně nařídit, že se písemné extemporální překlady (bez psaného diktátu) z jazyka vyučovacího do latinského neb řeckého *nesmějí dávat* za úkoly, jež by rozhodovaly o známce z předmětu.

* * *

Ob. vyššímu gymnasiu ve *Vysokém Mýtě* uděleno bylo právo ku konání maturitních zkoušek, resp. k vydávání státoplatných vysvědčení maturitních. (28. února 1887, č. 2.977.)

C. k. školní rada zem. v Brně doporučila vys. c. k. ministerstvu, by české nižší gymnasium v *Kroměříži* rozšířeno bylo na gymnasium vyšší.

Ve schůzi českého klubu ve Vídni dne 11. března na vědomí vzata a referentům, po případě odborům klubovním, přikázána memoranda týkající se zřízení gymnasia na Vinohradech, rozšíření nižší realky Jičínské na vyšší a upravení poměrů asistentů na středních školách.

Osvobození učitelů od povinnosti domobranecké. Zemská školní rada usjednotila se v sezení dne 8. března o zásadách, jež by bylo doporučiti velitelstvu zemské obrany v příčině osvobození učitelstva od povinnosti domobranecké, aby

odchodem učitelstva nebylo vyučování přerušeno a netrpělo újmy. Tak navrhuje se mezi jiným, aby ředitelé středních škol bez výjimky byli povinnosti domobrancké sprostěni a by v úřadě učitelském ponecháno bylo aspoň tolik sil, kolik jest jich nejnevyhnutelněji potřebí, při čem bude filologům učiti 22, ostatním odborníkům 26 hodin do téhodne.

Vláda předložila panské sněmovně zákon, dle něhož smí do gymnasia přijat býti žák, jen když do počátku šk. roku dokončil, neb do nového roku dokončí 10. rok. Pro ostatní třídy platí poměrný věk.

Výnosem c. k. ministerstva války ze 4. března kladou se hospodářské trojtřídní školy střední v Chrudími a v Hracholuskách co do jednoroční dobrovolné služby žákův na roveň středním školám gymnasijským neb realním. Výhoda ta se však povoluje pouze těm absolvovaným posluchačům, kteří alespoň s dostatečným prospěchem odbyli nižší gymnasium neb realku.

* * *

Jak dávne jsou stesky do „přetahování“ mládeže, svědčí kšaft Jana ze Smiřic z r. 1453., v němž poroučí, „aby synové moji jinde nebyli než při paní a tu se doma učili latině i německy, majíce mistry své tak, aby v tom učení *přetahování* nebyli, než učili se poznenáhlu.“ (Kniha měst. archivu Pražského č. 992, fol. 237)
Z. W.

~~~~~

Knihy approbované:

Fr. Sobek: Děje císařství rakousko-uherského (pro 8. tř.). 2. vyd. V Praze 1886. 80 kr. (27. února 1887, č. 3.012.)

Karel Vorovka: Čitací kniha pro ústavy učitelské. 3. díl, 2. sešit. 2. vyd. 60 kr. (6. března 1887, č. 3.869.)

Haardt-Zdeněk: Horopisná a vodopisná školní mapa říše rakousko-uherské (pro ústavy učitelské). Ve Vídni 1886. Napiata na plátně 6 zl. (24. února 1887, č. 16,541 ex 1886.)

Dr. Al. Pokorný: Náporný přírodopis živočišstva pro nižší oddělení středních škol, vzdělal F. V. Rosický. 6. vyd. V Praze 1887. Váz. 1 zl. 30 kr. (17. února 1887, č. 2490.)

~~~~~

Literatura.

(Pokračování.)

Redakce došly spisy tyto:

a) Od J. Exc. p. ministra Jos. Jirečka v Praze:

O českém prvotním překladu sv. evangelií a obměnách jeho až do XV. století. Sepsal Jos. Jireček. V Praze 1859. 70 kr.

Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury. Roč. I. Vydali Josef a Hermenegild Jirečkové. Ve Vídni 1860. 1 zl. 20 kr.

Petra Hubáčka Kolínského o věcech rybářských, ptáčnických a štěpařských. Vydal Jan Radwański. Ve Vídni 1857.

b) Od spisovatele Jos. Koláře, lektora při české universitě:

O hlaholských zlomcích Borotických. 1879.

O historicko-srovnávací mluvnici polské Dra. Ant. Małeckého. 1881.

O stupňování hlásek i a u v nářečích slovanských. 1882.

O novém roztržení sloves slovanských. 1882.

O sklonění přídavných jmen slovanských a jiných příbuzných. 1882.

O sklonění podstatných jmen slovanských se stálým zřetelem k ostatním jazykům příbuzným. 1883.

Hláskosloví jazyka polského sepsané na nových základech a s nového hlediště. 1884.

c) Z nakladatelstva A. Storchova syna:

Přehled (německých) sloves silných a nepravidelných od prof. F. Šubrt. V Praze 1887. Tabulka. 60 kr.

d) Z nakladatelstva I. L. Kobrova:

Čítanka pro nižší třídy středních škol. Sestavil Václav Petrů. Část I, V Praze 1887. — Hojně čtiva přiměřeného třídy I. a beroucího se ruku v ruce s ostatními naukami. Co zvláště chvalně vytýkáme, jsou vlastenecké články z domácích dějin a seznamování naší mládeže s některými spisovateli českými, pokud poznání jich jest mládeži přístupno, jako Fr. Pravdy, Bož. Němcové a p. K porozumění článkův přispějí značně poznámky, jež by tu tam, zvláště v grammatických výkladech, bylo lze uskrovniti; jinde zase bude jich potřebí poopraviti. Tak ku článku 4: Křivolaký se křivolákem nevysvětlí, ten jest škrtnouti a položití, že křivolaký = křivo-křivý, klikatý, nerovný (srv. Krok 87). Čl. 9: vece není dí, nýbrž děl. Čl. 13: Jaza nesouvisí s Jasa, Jes, Jesen, což prý světlo (?) značí; nýbrž Jaza značí bytosť *zlou* (zlostnou) a jest téhož původu co Jaga, Jeza (pol. Jędza, rusín. Jaža), dem. Jezinka, Ježíbaba, souvisíc s *jízlivý* (zlý, zlostný), srb. jeziv, nebezpečný, slovin. jeza, zlost, stsl. jeza, nemoc. Čl. 20: Radhost, lépe Ratihost neb Rathost, nebyl bohem hostinstva a kupectva, nýbrž bohem boje (rať boj, ratiti se bojovati) proti cizincům (host, srv. lat. hostis). Pocta ta se bez pochyby vyvinula z uctívání slunce jako bojovníka proti zimě. Čl. 24: Přípona sko (isko) neznačí slov zdrobnělých, nýbrž zhrubělá (augmentativa, srv. Mikl. Gr. II, 274) ani nevyjadřuje souboru, nýbrž adjektivum různého rodu: (pan) krajský, ženská, nominálně vojska, Polska, neutr. vojsko, Polsko, Lipsko. Čl. 37: Sporý není nemnohý, skrovný, nýbrž *vydatný*, plodný, hojný, tak ve všech slovanských jazycích: chléb sporý, jenž hodně vydá (sytí); mouka sporá, z níž se mnoho pečiva nadělá; člověk sporý, jenž mnoho vydá, dokáže (v práci). V článku v čítance ovšem chtěl pisatel říci „skrovný, nečetný“, než to je germanismus, ano se napodobuje něm. spärlich. V tom případě má vydavatel čítanky nesprávné věci nahrazovati správnými. Podobný germanismus jest, když se bodrost vykládá (čl. 49.) za dobrota, ano nápodobí poněkud německé bieder; ostatek jest tvar bodrost sotva už vymítitelnou nesprávností (m. bedrost) vzatou slepě z ruštiny, jako korma, kormidlo (místo krma, krmidlo). Čl. 44: sechnu jest strojené místo schnu, však ten oblomený jazyk český se o to nepotkne. Nelibější jest pstrý (čl. 61). Čl. 50: Výklad slova padouch je strojený; přirozeněji: *padlý*, kleslý, bídný, nešlechtný člověk. Místo opořišti piš topoře, topořišti (od tepu). Čl. 55: Oblý není z ohblý, nýbrž z obvlý (vlz příbuzno s vel valiti, Mikl. Etym. lit. apvalus). Čl. 69: S nepořízenou není ellipsou, o čem jsme se vyjádřili jinde. Čl. 79: Místo mýtina, mýt piš mítina, mít (míto) od mětiti, sekati (goth. maitan), tlouci (jiného původu jest mýto = clo, pův. poplatek, mzda). Čl. 65. a 93: Vynechej výkladu ku *skoť*, sněť, an už jest v čl. 9. a 54. Čl. 81: Azbuka, již utvořil sv. Kyrill, nebyla „cyrilská“, nýbrž glagolská (srv. Krok 100); kyrillskou nazval biskup Klement na počtu svého učitele Kyrilla teprve tu azbuku, již utvořil dle řecké majuskule. Čl. 104: Tvar Bramín vznikl dle špatného německého čtení slova Brahman, Brahmín (po Brahmovi). Čl. 186: „Dolínek i Vodolka v okrese karlínském“ je příliš neurčito; určitější by bylo: asi 15 km na sever od Prahy.

Red.

Periodické spisy.

Vesmír. Č. 9: Třetí oko u ještěřův. O perlolovu na Vltavě (Th. Mokrý). O pudu zvířecím (J. Kafka). Alpy Kraňské (K. Polák). Příspěvek k ornithologickým poměrům okolí Smečenského (K. Vandas). Črty z vývoje českého hmyzu (Fr. Klapálek.) Rozhledy vědecké. Různé zprávy. Literatura. — Č. 10: Venuše. Aláška,

země kožišin (Jos. Kořenský). Devět nových měkkýšů českých (Jos. Uličný). Na trhoni (J. Kafka). Alpy Kraňské (K. Polák). Příspěvky k mineralnímu zeměpisu Čech (B. Katzer). Rozhledy vědecké. Různé zprávy. Literatura. — Č. 11: Obrovské stopy z útvaru permského (A. Frič). O pudu zvířecím (J. Kafka). Črty z vývoje českého hmyzu (Fr. Klapálek). Lesy tekové. Příspěvek k ornitholog. poměrům okolí Smečenského (K. Vandas). Rozhledy vědecké. Různé zprávy. Literatura.

Zeitschrift für die österr. Gymnasien. Sešit 2. H. Rönsch: Latein aus entlegeneren Quellen. Literarische Anzeigen. Recensionen. Miscellen. — *Příloha:* Stimmen über den österr. Gymnasiallehrplan vom 26. Mai 1884. Gesammelt von Dr. K. F. Kummer. Wien 1886. 2 zl.

Hlídky literární, pořadatel P. J. Vychodil; č. 3: Gestrin-Saiver, Pisemnictví slovinské roku 1886. Posudky: Kopecký, Obrana základních pravd křesťanských pro školu a rodinu. (Blokša.) Čech, Evropa. (V—ý.) Preissova, Drobné povídky. (V—ý.) Šubert, Jan Výrava. Vrchlický, Exulanti. Jelínek, Črty Litevské. (Šolc.) Katolický spolek tiskový v Praze. (J. B.) Tůma, Z českých mlýnů (Zkoumal.) Různé zprávy. — Č. 4: Vítězný, Divadlo. Korec, Nový, znamenitý básník český. Posudky: Borový, časopis katol. duchovenstva. (Blokša.) Sasinek, Záhady dějepisné. (Tenora.) Vlček, Samohrady. Čech, Čerkes a jiné básně. (V. K.) Šubert, Jan Výrava. Vrchlický, Motýli všech barev. (V—ý.) Exulanti. Mühlsteinová, Vlasti a Tobě. (A. V.) Dickens a Collins, Nikudy ven. (Ševčík.) Herrmann, Švanda dudák. (J. V.) Různé zprávy.

Časopis Musea království Českého (red. Jos. Emler) 1887, svazek I: Černo-mořské pobřeží na východním konci pásma Balkánského (K. Jireček). Kukačka v národním podání slovanském (Č. Zíbrt). O Komenského polemikách theologických (F. J. Zoubek). Několik listů spisovatelův a vlastencův českých k Ant. Markovi. O umučení sv. Jiří. Staročeská rýmovaná legenda ze XIV. století (Ad. Patera). Tandarois a Tandariuš (A. Kraus). Dvě české listiny z Capestrana v Neapolsku z r. 1454. Staročeské glossy XIII. století v kapitulní knihovně v Olomúci (Ad. Patera). *Hlídky literární.*

Bibliotéka paedagogických klasikův. Dílo IV: Jana Amosa Komenského Sebrané spisy vychovatelské. Svazek II. V Přerově 1886. Cena 35 kr.

Z literárního trhu francouzského.

Na sta čísel vykazuje seznam děl francouzských za předešlý rok vydaný. Těžko z takového množství dobrých knih vybrati nejlepší. Uvádíme jen něco z ilustrovaných děl vědeckých a potom z bibliotéky pro mládež, jak následují:

George Lafenestre, *Titien, sa vie et son oeuvre* s 50 reprodukcemi jeho nejvýznamnějších obrazů.

Henri Motte, ilustrované vydání *Iliady*.

Gustave Le Bon, *Les Civilisations de l'Inde* se 7 chromofotografiemi a 150 rytinami.

Mme. Jane Dieufoy, slavná cestovatelka, *La Perse, la Chaldée et la Suse* se 136 rytinami dle fotografií.

Victor Duruy, *Histoire romaine a Histoire des Grecs*.

George Perrot et Charles Chipiez, *Histoire de l'art dans l'antiquité*.

Henri Dauphin, *La Divine Comédie* (Danteova).

Louis Moland, *Molière, sa vie et ses ouvrages*.

Jouast et Sigaux, *Fables de Florian*.

André Theuriet, *Couttes pour les jeunes et les vieux*.

Alphonse Daudet, *Histoire d'un vieux bateau et de son équipage*.

Lucien Biart, *Quand j'étais petit*.

Eugène Muller, *Nizelle, Souvenirs d'un orphelin. Les Aventures de Huck Finn*, překlad amerického humoristy Marka Twaina.

Mme. Pierre du Château, *Le Roman de Christian*.

Mme. Eudoxie Dupuis, Un Deshérité, Saint Nicolas.
 „ de Martignat, La Petite Fille du vieux Thémis.
 „ Julie Gourand, Minette.
 „ Berthe Vadier, Blanchette, histoire d'une chèvre.
 Ernest Candèze, Périnette, histoire de cinq moineaux.

J. E. H.

• Zprávy zasedací.

Jednání o osnově a instrukcích pro jazyk latinský na prvním sjezdě professorském v Praze r. 1886.

Podává Dr. Petr Durdík.

(Dokončení.)

Livius nechat se čte ve II. polouletí quinty. Dvě knihy však za tu dobu přečísti zdá se referentovi poněkud mnoho žádáno, i navrhuje, aby se četla kniha XXI. celá, ze knihy I. pouze úryvky. — Řed. Ond. *Franta* míní, že pro obtíže jak věcné, tak i grammatické a slohové, jakož i z té příčiny, že přechod od *Caesara* a *Ovidia* k *Liviovi* jest příliš náhlý, bylo by záhodno, aby četba *Liviova* se odložila do dob pozdějších, a není-li to možno, aby se sestavila pro quintány anthologie ze snazších míst. — Prof. Fr. *Patočka* připomíná, že r. 1866. sbor gymnasiální v Táboře zvláštním promemoriem přimlouval se za to, by *Livius* přeložen byl do třídy VI.; r. 1870. a v čase nejnovějším že učinila podobně zemská školní rada, že však v žádném případě nedošla odpověď příznivá. A přece jest *Livius* nejnesnadnější z latinských autorů, jakož pozorovati lze mimo jiné i při maturitách. — Řed. *Doucha* též by prý se snášel s návrhem páně řed. Frantovým, ale vyskytují se tu obtíže značné. Co na př. dáme quintánům? Ani *Caesaris bellum civile* ani *Sallustiovy* spisy do V. tř. se nehodí, tím méně *Catilinárky* nebo jiné řeči *Ciceronovy*. Vůbec by řeči neměly v quintě smyslu, byly by předčasné. Nelze očekávati, aby ministerstvo tak radikální změnu schválilo. I navrhuje, aby se četla kn. 21. celá, z ostatních pouze úryvky; ostatně nechť ani 21. kn. výslovně se neustanovuje, neboť ani v ostatních nenedostává se míst krásných a snadných. — Prof. Fr. *Bartoš* připomíná k námitkám čiuěným proti knize první, že právě báje knihy této nejvíce baví quintány, a varuje před tím, aby se příliš záhy nezačínalo ve škole s kritisováním. — Řed. *Franta* dokládá, že jak ve staré, tak i v nové osnově se nařizuje, aby se prvá kniha četla celá. Není sám proti tomu, aby se četla, ale míní, aby se neprobírala systematicky. — Řed. Čen. *Vyhnis* rozděluje návrh *Frantův* na dvě: aby *Livius* přeložen byl do třídy vyšší, a aby čítán byl u výboru. Proti první části vyslovuje se hlavně z toho důvodu, že by pak čtení *Liviovo* nebylo podporou historikovi, nedoplňovalo by učení historie. *Livia* pak vůbec vypustiti nelze. I podobá se mu čísti anthologii náležitě sestavenou z *Livia*. — Prof. *Bartoš* přimlouvá se za to, aby se *Liviovi* aspoň nějaký čásek z prvního polouletí přidal. — Prof. *Žabka* srovnává se s tím, co o četbě I. knihy bylo řečeno; avšak nerad by v anthologii pohřešoval některé knihy celé, jako zejména 21. a 22., po případě i 23. a 24., jež obsahují mnohé skutky lásky vlastenecké. — Z učiněných návrhů přijaty pak tyto: 1. Četba *Liviova* budiž položena do II. polouletí třídy V. 2. Dodatek *Bartošův*, aby se *Livius* četl už ke konci prvního běhu, aspoň po čtyři neděle, přijímá se všemi hlasy proti třem. 3. *Livius* čítán budiž z anthologie.

Sallustius, Caesaris Comm. de bello civili a Ciceronis in Catilinam oratt. jsou určeny pro VI. tř. Ta četba zdá se referentovi býti příliš rozsáhlou; budiž tedy „*Bellum civile*“ odkázáno četbě domácím. *Sallustii Catilina* pak jest téměř o polovici kratší než *Jugurtha*; nechť se tedy ustanoví: V 1. polol. budiž čítáno *Bellum Jugurthinum* a první řeč *Ciceronova in Catilinam*, anebo *Conjuratio Catilinae* a dvě neb i tři řeči proti *Catilinovi*, s některými výpustkami. Ovšem že by se v tomto

případě četlo o Catilinovi příliš mnoho, na újmu jiných, prospěšnějších spisů Ciceronových. — Prof. *Bartošovi* Catilinárky zdají se býti čtením nezáživným, postup v nich nepřehledným, tak že žáky omrzí, ježto brzy pozbývají nití. Byl by prý pro anthologii ze spisů *De Officiis*, *Tusculanae* a p.; žáci by za dvě tři hodiny přečetli stať, jež i v ohledu slohovém může jim býti vzorem i svým obsahem ethicky je vzdělávati. — *Referent* ke slovům Bartošovým, s nimiž se snáší, poznamenává, že má podobný návrh přichystán a že jej učiní později, při Ciceronovi v VII. tř. — Řed. *Doucha* přeje si, aby se zůstalo při instrukcích, ježto znění jich jest liberálné. — Řed. *Slavík* míní, že dvě knihy *De bello civili* by mohli býti uloženy za domácí lekturu v I. běhu, a jedna ve II. běhu. Proti Catilinárkám rozhodně se vyslovuje. — Řed. *Vyhniš* je proti všemu paragrafování; nač si uzdy přidávati a si přitěžovati? *Rozumějme instrukcím tak, že není nutno, by vše ve škole se četlo, a zůstaňme při nich.* — Prof. *Beer* se přimlouvá za návrh řed. Vyhnišův; k němuž když také referent se přidal, přijímá se jednomyslně celou hromadou.

Cicero. Na čtení řečí Ciceronových klade se dle mínění referentova váha přílišná. Proto navrhuje, aby bylo nutno čísti pouze jednu řeč delší nebo dvě kratší. Z filosofických spisů Ciceronových nechat se čtou *De senectute*, *de amicitia*, *de officiis*, nebo vyňatky z těchto i z ostatních, ale nechť se nadobro vypustí spisy *rhetorické*, jakožto příliš nesnadné pro gymnasisty. — Prof. *Bartoš* upozorňuje, že i v Catonovi jsou místa do jisté míry závadná, jež by bylo vypustiti. — Prof. *Beer* přimlouvá se za to, aby stanovil se kanon řečí Ciceronových podobný, jaký jest u Demosthena. — Řed. *Doucha* jest proti tomu. Žádá, aby se nepřestávalo na několika určitých řečech; máť každá své přednosti, má každá vady, a proto *mějš učitel úplnou volnost ve volbě řečí*, jež by četl se septimány. Tento návrh přijímá se jednohlasně. Návrh, *aby z filosofických spisů sestavena byla vhodná anthologie, jež by se čítala kromě řečí*, přijímá se všemi hlasy proti třem.

Vergilius čtati by se měl ve tř. VII. již v prvním polouletí. Co se z něho čísti ukládá (zpěvy I., II., IV., VI), zdá se býti referentovi příliš mnoho, a přece není v tom ještě obsaženo vše nejdůležitější. Zajisté důležitá jest i kniha III., VII., IX. a j., v nichžto čerpáno z pověstí domácích; proto míní, že by bylo dobře zůstaviti učiteli volnost ve volbě jednotlivých knih, jakož i v rozsahu toho, co hodlá čísti (i které knihy i kolik jich). Oba ty návrhy se jednomyslně schvalují.

Horatius také by toho zasluhoval, aby čtán byl v I. polouletí. Jestliť pro gymnasisty mnohem důležitější nežli Tacitus, a v druhém polouletí bývají abiturienti roztržitější. Spolu připomíná referent, že rozhodně schvalovati sluší mínění instrukcí o čtení listu *De arte poetica*; žádný učitel by neměl opominouti čísti ten list se žáky, byť ho nepřečetl až do samého konce. — Schvaluje se.

Tacitus. Germanie nemá pro české žáky té důležitosti ani zajímavosti, kterou pro německé, proto budiž učiteli zůstaveno na vůli, chce-li čísti buď Germanii nebo život Agrikolův, jenž — a to zajisté neprávem — z osnovy byl vypuštěn. — Přijat za všeobecného souhlasu shromážděných.

Ke *všeobecným poznámkám o čtení klassiků* připomíná referent, že nemálo si odporují mínění o privatní lektuře pronesená; tu pro nebezpečnoství, která prý z ní vyplývají, se zavrhuje, onde zase veliká váha se na ni klade. Snad mínění jedno při nové redakci zvítězí. — Tím ukončeno rokování o četbě klassiků.

Přistupuje se k učení grammatickému na nižší gymnasii. Tu zdá se referentovi nejdůležitější otázkou býti *zřizování vokabulářů*. Jak se navrhuje v instrukcích, jest i nepraktické i přetěžovalo by žáky; proto není snad učitele, jenž by nebyl proti vokabulářům. Postačujít úplně významy v sešit vypsané („praeparace“ tak řečená) ve všech třídách až do oktávy a poznámky ve škole na založené části stránky, jež zapisovati jest stručně, pouze několika slovy. Mnohem prospěšnější by bylo pro ethické i aesthetické vzdělání žáků, kdyby si zaznamenávali — rovněž jen vedle významův, nikoli ve zvláštních sešitech. — krásné myšlenky a sentence ze starých spisovatelů. Ty utkvějí v paměti po celý život, a když si na ně člověk

časem vzpomene, jakoby se mu rozbřesklo v hlavě světlem i teplem. — Slova referentova provází shromáždění živým souhlasem.

Poněvadž čas už valně pokročil, odkazuje referent ke článku řed. *Douchy* v Listech filol. 1886 na str. 61. a násl., i uvádí z něho jen některé jednotlivé návrhy, aby se podle uznání shromážděných poopravily nebo doplnily. — Debatta rozpředla se o otázce, kdy by se měla probírat nauka o *accus. cum infin.* Prof. Kar. *Neudörfl* ukazuje k obtížím naskytujícím se, má-li se procvičiti infinitiv pouhý, jakož i k omylům, jež se tím v žáku vzbudí; při cvičení v *acc. cum inf.* vznikají pak mnohé nesnáze. Proto by se měl *acc. c. inf.* probírat *hned při inf.* — Řed. *Doucha* vyznává, že píše svou rozpravu ve Filol. listech, pomýšlel na rozmluvu s p. Neudörflem. Sám z praxe se přesvědčil, že nejen obtížno, ale i nebezpečno jest, latinský inf. perfecti naznačovati českým inf. děje dokonavého. Ostatně na ústavěch německých metoda p. Neudörflem navrhovaná už dávno zavedena. — Prof. Fr. *Hrbek* upozorňuje na to, že žák zápasí s obtížemi, maje ze dvou vět učiniti jednu. — Po té přijímá se návrh, *aby se acc. cum inf. procvičil ještě v I. tř. gymn. a to zároveň s infinitivem pouhým.*

Když ještě asi dva návrhy páně Douchovy ze zmíněné rozpravy uvedeny a souhlas s nimi projeven, rozpředl se živější hovor o tom, má-li se počítí v primě se všemi konjugacemi či s jednou, a se kterou? Prof. *Hrbek* ukazuje k tomu, že jest velmi obtížno, ba nemožno počítí ihned se čtyřmi konjugacemi. Na počátek roku budiž položeno jen jedno časování. K tomu se hodí ona konjugace, jež jest nejjednodušší a obsahuje slovesa původní, neodvozená: jest to konjugace třetí. Vůbec by se měla předváděti žákům na začátek slova prostá, a po nich teprve odvozená a složitá. — Řed. *Doucha* odporuje prvnímu mínění. Není nutno rozeznávati přípony, lze učití pouze koncovkám. Jemu prý by byl nejmilejší postup od 1. konjugace ke 2., 4. a pak teprve ke 3. konjugaci.¹⁾ S druhou zásadou, by nejprve přicházela slovesa jednoduchá, pak odvozená, celkem se snáší. Avšak nelze to všude a veskrze provéstí; dříve na př. vyskytne se „justus“ a „justitia“ nežli „jus.“ Vyslovuje tedy jen přání, aby se ve cvičebné knize hledělo, *pokud možno*, k etymologii, a slovům neodvozeným aby se dávala přednost. Prof. *Hrbek* dovozuje, že nebyl posud učiněn pokus; nutno, aby vyučování latině postavilo se na vědecký základ, jako jest postaveno řecké. — Řed. *Slavík* upozorňuje na nezdar didaktický „vědecké“ mluvnice Zikmundovy.

Návrh, aby se slovesa třetí konjugace na začátku roku v I. tř. probírala *výhradně*, zamítá se. I pokládá se opačný návrh (Douchův) za přijatý.

Ústřední spolek středních škol českých.

Dle vydané právě zprávy za r. 1886. měl spolek 393 členův; v čísle tom bohužel 21 škol středních ani jediným údem není zastoupeno. — Spolek měl za týž rok příjmův 1111 zl. 23 kr., vydajův 608 zl. 72 kr.: zbývá tedy jmění 502 zl. 51 kr. — Dle snesení výboru i jednotlivých odborův mají podrobné referáty o rokování a jinakém jednání i stručný obsah přednášek býti uveřejňovány, jako se dosud dalo, v *Kroku*. — K II. sjezdu profesorův středních škol českých, jenž se bude konati o letnicích v Litomyšli, dějí se pilné přípravy. Přihlašovati se mají účastníci u tamního prof. Fr. Grešla.

Odbor pro zeměpis a dějepis.

(Dokončení.)

Snesení II.

Návrh na změnu osnovy zeměpisné pro realky, týkající se rozvrhu učiva pro II., III. a IV. třídu.

a) „Úkolem realní školy II. budiž Asie, Afrika, horopisný a vodopisný přehled

¹⁾ Ještě přirozenější by byl postup od 2. k 1. konjugaci k vůli 1. osobě sing. (*ama-o* — *amo* proti *mone-o*); po té ovšem 4. (*audi-u-nt*) a na konec teprve 3. konjugace. *Red.*

Evropy a státy tři polouostrovů jihoevropských. Budiž tedy zeměpis Evropy *západní* z té školy vyloučen a přenesen do třídy *třetí*."

- b) „Do III třídy realní budiž odkázána ze třídy II. Evropa západní, ze třídy IV. pak Amerika a Austrálie. Budiž tedy úkolem jejím: Specialní zeměpis ostatní Evropy až na mocnářství Rakousko-Uherské, Amerika a Austrálie.“
- c) „Úkolem IV. třídy realní budiž zeměpis říše Rakousko-Uherské.“

Snesení III.

Vysloveno přání, aby na vysvědčení prospěch i v zeměpise i v dějepise byl klasifikován zvláště, avšak aby oběma předmětům těm v téže třídě učil, jako dosud, týž učitel.

[Snesení ta náležitě odůvodněná odevzdána byla výboru Ústředního spolku k dalšímu vyřízení.]

Měsíční schůze dne 6. listopadu 1886. „O nutných změnách 10. vydání Jirečkova atlantu pro střední školy české.“

(Jednáno zvláště o změnách takových, které již provedeny býti mohou ve vydání 11. pro příští rok školní.)

Měsíční schůze dne 4. prosince 1886. „Kterak upravena býti má nástěnná politická mapa Rakousko-Uherského mocnářství.“

(Jednáno tenkrát pouze o zásadách, dle kterých mapa se má zpracovati; podrobné provedení ponecháno schůzím příštím.)

K vyzvání odboru pro zeměpis a dějepis jednal odbor filologický ve své schůzi dne 12. listopadu 1886 o tom, „kterak psáti se mají jmena polská, maďarská, zvláště pak jihoslovanská na mapách českých,“ a zvolen za tím účelem zvláštní komitét.

Odbor pro matematiku, fysiku a přírodovědu.

Dne 10. května 1884. 1. schůze. Volba předsedy (řed. Baudiš) a funkcionářů vůbec.

Dne 5. června 1884. 2. schůze. Předmět rokování: O korektuře úkolů matematických.

Dne 14. ledna 1885. 3. schůze. Přednáška prof. Dra. Slavíka: Pojednání o historii električnosti.

Dne 11., 18. a 25. ledna 1885. Přednášky prof. Frant. Müllera na české polytechnice „o formálním tvarosloví“.

Dne 2. května 1885. Debatta o otázkách, které o sjezdu na r. 1886 určeném do programu mají býti přijaty.

Dne 24. října 1885. Debatta a usnesení rozličném v příčině programu sjezdového.

Dne 14. listopadu 1885. Přednáška prof. Dra. Slavíka spojená s velmi zajímavými pokusy v oboru akustiky.

Dne 20. března 1886. Debatty o sjezdu; konstituování odboru pro jednotlivé obory věd přírodních.

Dne 23. března 1886. Návštěva továrny Dr. Houdka a Herverta zvláště pro pokusy s novým dynamo-elektrickým strojem.

Od 27. března do svatodušních svátků 1886. Časté schůze všech odborů ryše uvedených, hlavně pro přípravy k výstavě o sjezdu professorském.

Dne 23. října 1886. Schůze celého odboru za účelem schválení resolucí v příčině jejich redakce.

Dne 9. ledna 1887. První matinée, uspořádáno prof. Dr. V. Strouhalem v místnostech c. k. fysik. ústavu na české universitě Pražské.

O sjezdu v r. 1886, jevila se činnost odboru toho: 1. Ve výstavě přírodovědné, fysikální a chemické.

2. V řadě přednášek z těchto odborů (viz program sjezdu).

3. Návštěvou observatoria prof. Zengra na polytechnice, prof. Dr. Strouhalem v ústavu fysikálního a dynamoelektr. strojů na Žofíně.

Kreslířský odbor.

(Pokračování.)

Většina shromážděných členů uvažujíc, že do I. třídy vstupuje mnoho žáků s přípravou nestejnou, doporučuje přece cvičení *přípravná*, avšak obmezuje je na nejnutnější míru, aby se co nejdříve mohlo přistoupiti k obrazcům (uzavřeným tvarům).

Při dělení úhlů podotýká prof. Kuchynka, aby se více než dosud dbalo cvičení oka v posuzování velikosti úhlů, což jest zejména prospěšno jako příprava ku perspektivě; dále aby se při kreslení pravidelných tvarů mnohoúhelníkových neužívalo pracně hledaných pravidel, jež z podstaty tvaru nevyplývají (na př. při pravidelného trojúhelníku pravidla o číselném poměru základny ku výšce 8:7), nýbrž aby užito bylo hlavně středových úhlů.

Prof. Svoboda doporučuje kresliti *kružnici* z počátku do čtverce, potom užiti toliko dvou na sobě kolmých průměrů; později vyznačiti jen několik jejich bodů nanesením délky poloměru od středu. Nato uvádí jednotlivá cvičení čtvrt- a půlkruhová, dále vzorky pásmové, složené z oblouků, čáru vlnitou, pletence, a končí kreslením růžic do velkých kruhů.

Prof. Studnička doporučuje kreslení mnoha nevelkých tečných kruhů do rozmanitých obrazců smíšenočárných (na př. do kruhových úsečí, výsečí a pod.) v sešitech náčrtových.

Snesli se pak na tom, aby se cvičení kruhová omezila jen na nejnutnější případy, zejména aby z pásmových ozdob kruhových, v Andělově „geom. ornamentu“ obsažených vynechány byly řetěz mezikruží, vrkoč a gotické kružby, any jsou to předměty pro *kreslení* (od ruky) nesnadné. Dále přijato, aby v I. třídě podobná cvičení se neukončila, ale aby se učitel k nim opět vrátil ve II. a III. třídě.

Při kreslení *ellipsy* má se užiti opsaného obdélníku a os; jednotlivá cvičení ellipsových ozdob prováděna buďtež v témž pořádku jako při kružnici.

Ve schůzi dne 6. března 1886. měly býti zodpovídány otázky, uveřejněné spolkem kreslířským ve Vídni v 1. čísle časopisu „Zeitschrift des Vereines der österr. Zeichenlehrer“, r. 1886.

1. Doporučuje-li se při kreslení hromadné vyučování? Na kterém stupni a v jakém rozsahu?
2. Jsou-li tabulové předlohy potřebny? Na kterém stupni a v jakém provedení?
3. Mají-li výstavy školské cenu? Kdy, v kterém oboru a dle kterých zásad lze je pořádati?
4. Jsou-li dosavadní pomůcky učebné dostatečny? Zejmena dostačují-li nynějšímu učivu, účelu a požadavkům moderní paedagogiky vůbec?

Referát o prvních dvou otázkách zpracoval prof. J. Škoda, o druhých dvou prof. Al. Studnička.

V příčině otázky 1. souhlaseno všeobecně, že v I., II. a III. třídě nelze jinak než hromadně vyučovati. I ve IV. třídě doporučuje se na začátku několik výkresů ornamentálních i perspektivních hromadně provést, jež by byly přechodem ku kreslení pojednotlivému.

Vyučování hromadného lze užiti, vykládá-li se o barvách, o stínování a o slohu v ornamentu, také ještě ve třídě V., VI. a VII.; pak ve třídě V. při počátcích kreslení figuralného.

Tabulové předlohy (otázka 2.) doporučují se:

- a) Při *kreslení ornamentálním*. Žákům ukáže se tabulová předloha, aby viděli, co budou kresliti, aby vyhledali sami poměry, stanovili pomocné tvary a tím k samostatné práci se připravovali.
- b) Při kreslení *s paměti*.
- c) Při různých *výkladech* o barvách, o stínování, o slohu ornamentu a j.
- d) Při kreslení *figuralném*.

Tabulové předlohy měly by obsahovati:

pro tř. I. nejdůležitější tvary ornamentu geometrického;

pro tř. II. z ornam. rostlinného tvary stilis. listů a květů, pak lehčí ornament rostlinný;

pro tř. III. charakteristické typy ornamentu plochého, na př. obruby lodyhové, vlnité, kyma, palmety; — pro perspektivu ukázky stínovaných hranolů, válce, kužele, koule (pro pozdější cvičení ve vyšších třídách i skupiny).

Pro výklady o slohu na vyšším stupni měly by obsahovati půdorysy, nárysy a průřezy charakt. staveb (chrámů), vyobrazení hlavic jednotl. slohů buď jednod. stínované neb polychromované; gotické kružby, profily pásů, žeber a pod.; mosaiku, intarsie, náplně, festony, arabesky, grotesky atd.

Mnohé z těchto předloh použití by se mohly při kreslení z paměti a ke skicování.

Pro figuralné kreslení měly by obsahovati: Lebku, hlavu v profilu, en face, ve tříčtvrtečním profilu (nejen hlav v normálním postavení, nýbrž také hlav skloněných a zvednutých).

Tabul. předlohy měly by provedeny býti ve velkých rozměrech, nejméně 1 m². Při předlohách, jež jen kreslení na tabuli doplňovati a objasňovati mají, dostačí pouhé kontury, bez pomoc. čar. Osvědčilo se provedení na černém papíru bílými čarami. Diagramy pro názorné vyučování měly by však býti provedeny barevně a stínovaně.

Prospěšno bylo by sestavení a výběr tabulových předloh ponechati zvláštní kommissi neb konkurenci, ale náklad aby převzala vys. c. k. vláda.

Prof. Kuchynka shotovil během času velké množství tabulových předloh. Ukázky byly ve výstavě na sjezdě spolku středních škol vystaveny. Také navrhl čekatele učitelství, aby sami dovedli takové předlohy si shotovovati.

V příčině třetí otázky přistoupil odbor k návrhu referenta prof. Studničky, aby *školské výstavy*, t. j. výstavy prací žáků se nedoporučovaly a to z důvodů četných a závažných, jež zde pro nedostatek místa uvést nelze.

(Pokračování.)

Spolek historický v Praze.

Dne 17. t. m. přednášel četnému posluchačstvu pan Ferd. Tadra „o Václavovi Šárovci ze Šárova,“ jenž byl v první polovici 16. věku odpovědníkem Vojtěcha Pernštejnského. Zajímavá přednáška tato podala obraz o tehdejších bujných českých pánech a zemanech, kteří sobě druh druhu „odpovídali“ mstou. Jenže Šárovci, jenž seděl v kraji i v městě Chrudímském, „odpovědnictví“ se nevyplatilo, přes to, že měl všechno drobnější panstvo chrudímského kraje proti velmocnému pardubskému Pernštýnovi po své straně. V Saské zemi, v Závidově, kdež ho lapili, byl sice za nevinna souzen a po pětiletém jednání mezi Jiřím, vojvodou Saským a králem českým Ferdinandem na zápis propuštěn, v kteréž době mu do drážďanského vězení chrudímští přátelé jeho košile, peníze, syrečky posílali s prosbou, aby ve svých psaních, do Čech posílaných, nikomu nenadával, ale navrátil se do vlasti, byl r. 1538. na Pohořelci stat. Do své smrti tvrdil, že umírá nevinně.

Zajímavé zprávy své vážil pan Tadra z archivu v Drážďanech.

Přednášky v král. české společnosti nauk.¹⁾

A. Třída historicko-filologická.

Dne 7. února prof. Dr. Ant. Rezek předložil „Zápisky Viléma Slavaty o soudě zemském z let 1601—1603“, jichž originál nachází se v Černínském archivu v Jindř. Hradci. Byly sice v literatuře již dvakráte učiněny o díle tomto

¹⁾ Od počátku toho roku vydává společnost „Měsíční zprávy“ (9 čísel do roka), jež dostávají se za 1 zl. u gener. sekretářství kr. čes. spol. nauk (v Celetné ul. č. 20 n.). — Spisy, jež jsou posud na skladě, mohou *střední školy* dostat přímo od společnosti za polovinu ceny *krámské*, zapraví-li poštovné za zásylku.

zmínky, ale přes to „Zápisky“ Slavatovy upadly jaksi v zapomenutí, ba pochybováno i o autorství Slavatově, i připisována práce ta panu Hertvíkovi Zeydlíci ze Šenfeldu. V přednášce prokázáno, že Vilém Slavata jest spisovatelem „Zápisek“ těchto, a podány o nich podrobné zprávy.

Týž předložil zprávu prof. Dr. Fr. Kameníčka z Brna následujícího obsahu: Prof. Kameníček uveřejnil ve Sborníku Historickém 1886. str. 321 a násl. pojednání o „Výpravě arciknížete Ferdinanda k Sigetu 1556“. Pojednání toto do jisté míry je polemické, poněvadž dosavadní zprávy o tom byly nejasny. Prof. Kameníček našel v zemském archivu Brněnském současnou relaci o událostech těchto psanou od účastníka výpravy. Titul její jest: *Historia vera expeditionis anni 1556 seu de rebus gestis per Ungariam sub ser. principe Ferdinando, authore Petro Raymundo Amadono Med. Doctore*. Relace tato učinila konec nejistotám o výpravě této.

Dne 21. února prof. Dr. Jos. Emler předložil „Albrechta z Valdštejna dopisy k P. Val-Coroniovi, rektoru kolleje Jičínské v letech 1629—1625 zaslané,“ jež k vydání podal dopisující člen společnosti p. Ferdinand Menčík, skriptor c. a kr. dvorní knihovny Vídeňské. Listy tyto, jež již Balbín znal, a které se i v městském archivu Jičínském před jeho zničením chovaly, našel nyní ovšem jen v opisu XVII. věku p. Ferd. Menčík v rukopisu č. 413 c. a kr. dvorního archivu ve Vídni a pro jich důležitost odhodlal se vydati je; nebo Balbín ve svých dějinách kolleje Jičínské podává obsah listů těch jen u výtahu. V úvodu k těmto listům ukazuje p. Menčík jednak k jich důležitosti, jednak snaží se dokázatí mínění již Balbínem pronesené, že od Albrechta z Valdštejna původně jazykem českým byly psány a nikoliv, jak se A. V. Maloch domnívá, latinsky. Dr. Emler přečetl zajímavější kusy listů těchto, z nichž poznáváme, jak se Valdštejn staral o povznesení svého zboží, o vzdělání lidu na svých statcích usedlého a jakým znamenitým byl hospodářem, jemuž i nejmenší věci v příčině té neušly. Zvláštní cenu mají listy tyto pro dějiny Jičína a místopis jeho.

Prof. Fr. Prusík vykládal čtyři místa z Dalimila, z nichž tři položeny jsou v Kroku na str. 89.—91., čtvrtý výklad týkal se slova oslaví, oslavil v Úvodě verš. 28. a 56., jež znamená *snestaviti*, *sahanbiti*, tudíž *předčiti*. Tomu nasvědčuje zvláště ruština a polština; záporného pak významu toho mu dodává o privativum, jež se rovná etymologicky řeckému *ἀ* privativum a skrt. zend. *a* (neb *an*, řec. též *ἀν*, lat. *in-*, goth. *un-*), sthněm. *ā-* (*un-*, prus. *an-*). Přednášející dovodil několika doklady, zvláště českými, správnost etymologie té, na níž založil výklad slova *oslaviti* u Dalimila na místech uvedených. Zevrubněji promluví se o tomto zajímavém výkladě v některém sešitě Kroka.

B. Třída mathematicko-přirodovědecká.

Dne 14. ledna prof. Dr. F. J. Studnička vyložil, jak možná rychleji a jednodušeji odůvodniti Eulerovy vzorce pro

$$\operatorname{tg} \frac{m}{n} 90^\circ \text{ a } \operatorname{cotg} \frac{m}{n} 90^\circ,$$

podle nichž se vypočítávají poměrné délky tangent a kotangent, při čemž zároveň vyniká význam anormalního členu řad příslušných, totiž v případě prvém členu

$$\frac{2mn}{n^2 - m^2} \quad 0.636 \ 619 \ 772 \ 3675,$$

v případě pak druhém členu

$$-\frac{4mn}{4n^2 - m^2} \quad 0.318 \ 309 \ 886 \ 1837;$$

koeficienty řad základních uvedeny ve tvaru rekurentním a též independentním,

od přednášejícího vynalezeném a v II. vydání spisu „O počtu diff.“ poprvé uveřejněném.

Prof. Dr. O. Feistmantel podal zprávu: „O uhlonosných vrstvách s otisky rostlinnými v Indii, Africe a Australii.“

Přednášející, jenž byl popsal fossilní Floru uhlonosných vrstev v Indii (v tak zvané soustavě Gondwána) a ve Východní Australii, poukazuje k novým výzkumům ve jmenovaných zemích a podává na základě podrobného rozčlenění vrstev ve jmenovaných okresích jakož i v Africe, zároveň s udáním organických zbytků, souborné vyličení geologických a palaeontologických poměrů podle výzkumů svých vlastních a i jiných autorů, jak dalece byly posud vykonány.

Prof. Vejdvský přednášel o vývoji t. zv. tečkované nervové hmoty bezobratlých, odpovídající t. zv. šedé substanci v nervové soustavě obratlovců. Tečkovaná hmota vzniká ze 4 pásů buněčných, především ale splynutím síťiva jaderného těchto 4 řad. Plasma buněčná v těchto 4 řadách objímá pásy jaderné, obojí pak účastní se při tvoření nervů periferických.

Prof. Vejdvský předložil práci kand. F. Petra „Dodatky k fauně českých hub sladkovodních“, jež obsahuje rozšíření některých druhů v Čechách a hlavně vyličení zvláštní nové odrůdy *Trochospongilla erinaceus*, lišící se od normální formy hlavně mohutnými kanálky v ostnech jehlic a ve dvojštítcích.

Dr. Bohuslav Brauner podal zprávu „O hutnotě roztoku sulfátu ceria“.

Ježto dle Mendělejeva hutnota roztoků solí jest odvislá od molekulární váhy solí, jest zapotřebí, by se děla pravidelná určení hutnot roztoků solí, zejména prvků vzácných, u nichž dosud určení takovýchto nemáme. Přednášející provedl nejprve určení rozpustnosti sulfátu ceria ve vodě, ukázav, že se za teploty obyčejné rozpouští v stejném množství vody velmi různé množství soli, dle toho, v jakém stavu se sůl v roztoku nalézá. Určení hutnoty roztoku cersulfátů za různých koncentrací dokázala, že hutnota rozpuštěné soli vodnaté i bezvodné jest stejná. Jmenované roztoky však ukazují různé chování chemické tím, že při určité stejné koncentraci osazují odpařením soli, mající různé množství krystalové vody. Pojednání obsahuje četná číselná data.

Lad. Čelakovský (syn) promluvil o některých nových rostlinách českých, které byl sám loňsk. r. z cesty o prázdninách a z různých výletů mezi rokem konaných přinesl. Jsou to *Melampyrum nemorosum* L. sbsp. *decrescens* Čel. f., kterýmžto se rozmnožuje řada forem od *Melamp. nemorosum* L. zejména rakouskými botaniky popsaných, pak *Hieracium rotundifolium* n. sp., nejbližší příbuzné s *H. graniticum* F. Schultz Bip.; dále *Hier. murorum* L. var. *fistulosum*, *Hypericum tetrapterum* L. var. *densiflorum* a nový míšenec mezi *Anthemis tinctoria* L. a *A. austriaca* L., nazvaný *A. ochroleuca* Čel. fil.

Dne 28. ledna prof. Dr. Ant. Frič podal zprávu o objevení víčkovitého orgánu „Aptychus“ zvaného u rodu *Baculites* z Březenských vrstev u Chocně a o kusadlech hlavonožců, kteří se znali dříve pod jmenem „Conchorhynchus“ z lasturnatého vápence a nyní nalezeni byli v jizerských vrstvách u Vinar a Chocně.

Dále předložil práci p. Niklasa „O statice rozmnožování ryb“. (Pokr.)

Sirší sbor Matice České r. 1886.

(Podáno dle původních protokollův.)

III.

Dne 11. května r. 1886. prof. Dr. Jan Novák pojednal o vývoji spisovného jazyka českého.

Přednášející vyličoval změny, jichž doznal jazyk český v dobách starších. Většina změn těch stala se již před Husem a jeví se nejvíce v samohláskách, ve skloňování jmen mužských a v časování (ve ztrátě jednoduchých časů minulých); ve skladbě nejvíce zkázy vzala adjektiva, z pádů genitiv, a kromě toho participia. Hus upravil znova spisovný jazyk, vzav ve svých spisech za základ jazyk obecného

lidu, pro který hlavně psal. Důležité jest i jeho zavedení diakritického pravopisu, myšlenku jeho však provedli teprve Čeští Bratři. První grammatiku českou vydali Beneš Optát z Telče a Petr Gzel r. 1533., vlastně jen nauku o hláskách a pravopise, potom Václav Filomates připojil k tomu tak zv. Etymologii t. j. nauku o pravém a správném užívání jednotlivých částek řeči. Jich spisy vzal v úvahu a poznámkami opatřil Jan Blahoslav, ohlížeje se po theorii svého jazyka při překladu Nového Zákona. K tomu účelu také prohlédl starší texty a rukopisy i přidal k oběma řečeným grammatikám sedmero knih dodatků, z čeho vznikla tak zv. Grammatika Blahoslavova. K povznesení jazyka spisovného přispěla tehdy také historická prosa, jež dospěla v XVI. věku nejvyššího stupně dokonalosti, základ svůj majíc také v staročeském jazyce právnickém, veskrze domácím a původním.

To byly základy spisovného jazyka, na nichž nová doba obnovila češtinu spisovnou.

IV.

Dne 26. října 1886. Dr. J. Špot pojednal: O Jakuba Dobřenského de Nigro Ponte, Mdra. a prof. lékařství v Praze, alchymistické činnosti, o rozličných alchymistech českých, jich spisech a o alchymii mistra M. Anthony z Florencie, z r. 1457. dle latinského rukopisu knihovny kláštera Strahovského.

Předeslav krátkou zprávu o alchym. spisech Dobřenského v Strahovské knihovně chovaných, přešel p. přednášející k době Dobřenského a k hlavním pěstitelům této vědy v Čechách. Jsou to: Marcus Marci, prof. lékařství v Karlových Varech, Jan Forberger, také prof. lékařství, Mikuláš Trachimont de Frankenfeld, Seb. Christ. Zeidler, Tudecius a jiní; potom ocenil jich alchymistickou činnost v Čechách, uvedl spisy lučebnické na Strahově chované na př. annotationes chimicae jednosvazkový, Miscellanea chimica šestisvazkový rukopis, a zevrubně vylíčil účastenství Dobřenského v alchymii, jeho sliby a závazky: Kdyby Bůh ho obdařiti ráčil tou tinkturou (t. hojící všechny nemoci a prodlužující věk lidský). Popsav přístroje a nářadí užívané k alchym. pokusům, uvedl osoby s Dobřenským v jeho laboratoři pracující a spisy, jichž hlavně užito; jsou to zvláště spisy Anthony z Florencie r. 1457. v Čechách zavražděného a Jana z Laaza. Na konec krátce promluvil o témže rukopise v Museu král. českého chovaném a čím rukopis Strahovský a Musejní jeden od druhého se liší.

Seznam přednášek, které se konají na fakultě filosofické c. k. české university Karlo-Ferdinandovy v letním semestru 1887.

I. Vědy filosofické.

Ř. prof. Dr. *Durdík*: Dějiny filosofie řecké. Psychologie zvláště hledíc ku potřebám paedagogickým. — Ř. prof. Dr. *Lindner*: Základové novověké paedagogiky. O praktické filosofii. — Mř. prof. Dr. *Masaryk*: Dějiny filosofie III. Nový věk. — Mř. prof. Dr. *Hostinský*: Dějiny esthetiky a theorie umění. Esthetika umění hudebního. Rozbory vynikajících uměleckých děl různých oborů.

II. Vědy mathematické.

Ř. prof. Dr. *Studnička*: O determinantech. Úvod do počtu variačního. — Ř. prof. Dr. *Seydler*: Hydromechanika. Methoda nejmenších čtverců, s upotřebením v počítání astronomickém.

III. Vědy přírodní.

Ř. prof. Dr. *Strouhal*: Experimentální fysika v přehledu soustavném, se zvláštním vzhledem k pp. studujícím medicíny. Fysikální practicum ve všech oborech experimentální fysiky. Samostatné práce a cvičení ve fysikálním pozorování a měření. Repetitorium elementární fysiky se zvláštním vzhledem k pp. studujícím farmacie. — Soukr. doc. Dr. *Augustin*: Meteorologie. (Dynamika atmosféry. O zjevech periodických.) — Soukr. doc. Dr. *Doubrava*: Optika. — Ř. prof. Dr.

Šafařík: Chemie organická. Praktická cvičení chemická pro začátečníky. Praktická cvičení chemická pro pokročilejší. Praktická cvičení chemická pro mediky. — Soukr. doc. Dr. **Bělohoubek**: Chemie a analyse potravin a požívatin. Chemie a analyse moče. — Soukr. doc. Dr. **Brauner**: Analyse volumetrická a ponderální. Návod ku zkoumání moče. Kvalitativní analyse pro pp. kandidáty professury a mediky. Repetitorium základních věd z chemie theoretické. — Ř. prof. Dr. **Vrba**: Mineralogie díl odborný. Mineralogie pro pp. posluchače lékařství. Mineralogické repetitorium ve spojení s praktickým cvičením. — Ř. prof. Dr. **Krejčí**: Geologie Čech a okolních zemí. Cvičení v mathematické krystallografii. — Mř. prof. Dr. **O. Novák**: O fossilních coelenteratech. Pokračování výkladu zimního semestru. — Ř. prof. Dr. **Čelakovský**: Systematická botanika pro mediky a farmaceuty. Rostliny dvouděložné: Apetalae a Lympetalae, část první. Pro kandidáty professury. Praktická cvičení v systematice a morfologii rostlin spojená s určováním rostlin. — Soukr. doc. Dr. **Velenovský**: O nejdůležitějších řádech rostlin exotických s ohledem na druhy různých dob geologických. — Soukr. doc. Dr. **Hansgirk**: Vybrané stati z II. dílu všeobecné fysiologie rostlin: O vzrůstu a o pohybech rostlin. — Ř. prof. Dr. **Frič**: Zoologie. Obratlovci. (Úvod a ryby.) Praktická cvičení zoologická spojená s výlety. O českých rybách (Publicum). — Mř. prof. Dr. **Velenovský**: Všeobecná zoologie. (Obratlovci.)

IV. Vědy historické.

Ř. prof. vlád. rada Dr. **Tomek**: Novější dějepis uherský (od smrti Matiaše Korvína). — Mř. prof. Dr. **Emler**: O nejstarších dějích rakouských a pramenech jejich. Cvičení palaeografická. — Ř. prof. Dr. **Goll**: Úvod k lat. epigrafii. Děje velkých koncilií XV. století. — Mř. prof. Dr. **Rezek**: Dějiny doby Napoleonovy od 18. brumairu 1815. Dějiny věku šestnáctého se zvláštním zřetelem k zemím rakouským. — Ř. prof. Dr. **Kalousek**: České děje doby starší. O podvrženinách v pramenech dějin českých. — Ř. prof. Dr. **Jireček**: Státy balkánského poloostrova v poslední době před tureckým dobytím. Počátky republiky dubrovnické. (Publicum.) Výklad nejstarších listin jihoslovanských. — Mř. prof. Dr. **Palacký**: Europa. Statistika průmyslová, obchodní a intelektuální. Rakousko, zeměpisný obraz. (Publicum.) Rozšíření obratlovců. Historického zeměpisu I. díl. (Starý svět. Publicum.) Cvičení v semináři.

V. Filologie, literatura a linguistika.

Ř. prof. Dr. **Kvíčala**: Vědecká skladba jazyka latinského. Výklady z oboru mythologie a etymologie. — Mř. prof. Dr. **Král**: Dějiny staré komoedie attické s výkladem Žab Aristofanových. Metrický rozbor lyrických částí dramat Sofokleových. — Soukr. doc. Dr. **R. Novák**: Římské řečnictví v době císařské. — Ř. prof. **Hattala**: Podstata nauky o tvoření kmenův arijských vůbec a slovanských zvláště. O rýmovaných legendách staročeských vůbec a nejnověji nalezených zvláště. — Ř. prof. Dr. **Gebauer**: Soustavná mluvnice jazyka českého. Výklady z mluvnice všeobecné. (Publicum.) — Soukr. doc. Dr. **Polívka**: Cvičení staropolská: Četba a výklad žaltáře Florianského. (Dle vydání W. Nehringova 1883.) Četba a výklad děl Jana Kochanowského. — Mř. prof. Dr. **Jarník**: Molière a jeho díla. Vybrané části francouzské skladby. — Soukr. doc. Dr. **Zubatý**: Zvukosloví jazykův indoevropských. Výklad Kalidasova dramatu Vikramorvačiam. S úvodem o dramatické literatuře indické. — Soukr. doc. Dr. **Kovář**: Ethnologie a jazykozpyt. Všeobecná mluvnice (jazyková filosofie). — Soukr. doc. Dr. **Mourek**: Historie literatury německé za doby reformace. — Soukr. doc. Dr. **Kraus**: Gotská mluvnice a výklad biblí Ulfilovy. — Soukr. doc. Dr. **Dvořák**: Arabština: Četba a výklad arabského románu o Adamovi a Evě na základě arab. rukopisu knihovny Mnichovské. Aethiopština: Četba a výklad aethiopského překlada téhož na základě vydání Trumppova. (Publicum.) Pro pokročilé: a) Výbor písní Ší-Kingu (čínština). b) Sadiův Bustán (perština) pokračování četby zimního běhu.

VI. Vědecké semináře.

Seminář filosofický. — Ř. prof. Dr. *Durdík*: Cvičení seminární. — Mř. prof. Dr. *Masaryk*: Locke. (Pokrač.)

Seminář paedagogický: Ř. prof. Dr. *Lindner*: Cvičení seminární.

Seminář mathematický. — Ř. prof. Dr. *Studnička*: Řešení vybraných úkolů geometrických s přihlédnutím k jich historickému vývoji. — Ř. prof. Dr. *Seydler*: Cvičení v řešení problémů math. fysiky.

Seminář historický. — Mř. prof. Dr. *Emler*: Čtení a výklad pramenů dějin rakouských doby Přemysla Otakara II. Recenze prací seminárních. Přednášky členů. — Ř. prof. Dr. *Goll*: Výklad pramenů. Recenze písemných prací.

Seminář filologický. — Ř. prof. Dr. *Kvíčala*: Výklad Lucanovy básně Pharsalia a recenze latinských písemných prací. Výklad zlomků z básní Solonových a recenze řeckých prací písemných.

Proseminář filologický: Mř. prof. Dr. *Král*: Proseminární cvičení řecká. — Soukr. doc. Dr. *R. Novák*: Proseminární cvičení latinská.

Seminář pro slovan. filologii. — Ř. prof. Dr. *Gebauer*: Čtení evangelia zografského a cvičení staroslověnská (starobulharská); posudek písemných prací seminárních.

Seminář pro filologii románskou. — Mř. prof. Dr. *Jarník*: Výklad provençalských textův dle Bartschovy Chrestomathie provençale (4. vyd. 1880).

VI. Přednášky lektorů.

Lektor *Kolář*: „Krymské znělky“ a báseň „Farys“ A. Mickiewicze, s náležitým výkladem věcným a mluvnickým. Báseň „Pobratimstvo“ L. Botiče s náležitým výkladem věcným a mluvnickým. „Taras Bulba“ od M. V. Gogola, s náležitým výkladem věcným a mluvnickým. — Lektor *Brábek*: Mluvnice jazyka maďarského spojená s praktickým cvičením. Slavismy v maďarské křesťanské terminologii. (Přehled dosavadních prací o tom; Miklosich, Asbóth, Jerney a j.) — Lektor Dr. *Kraus*: Praktická cvičení německá: a) Překládání Heysovy novelky „Zwei Gefangene“. b) Překlad Heritesových „Maloměstských humoresek“. — Lektor *Sládek*: Četba a překlad Shakespearova „Mackbetha“. — Lektor abbé *Fauvin*: a) V románském semináři: Děje francouzské literatury XVI. věku (pokračování) a překlad „Noci na Karlštejně“, veselohry od Jaroslava Vrchlického. Základy skladby mluvnice francouzské a cvičení slohová a v deklamaci. b) Čtení veřejné: Základy skladby francouzské a dějiny francouzské literatury v XIX. století (pokračování). Čtení a výklad vybraných článků z Godefroy a překlad činohry „Syn člověka“.

Přednášky na c. k. české vysoké škole technické v letním semestru studijního roku 1887.

A. Mathematické.

Mathematika, první běh. Algebraická analysis. Vyšší rovnice. Počet diferenciální s jednou neodvisle proměnnou a upotřebení. Počátky počtu integrálního a upotřebení. Prof. Eduard Weyr.

Mathematika, druhý běh. Upotřebení počtu integrálního při řešení úloh geometrických. Rovnice diferenciální. Prof. Dr. Gabriel Blažek.

* O methodě nejmenších čtverců. Docent A. Pánek.

Deskriptivní geometrie (organická geometrie formy). Prof. Frant. Tilšer.

* Perspektiva. Prof. Frant. Tilšer.

* Nauka o geometrálním osvětlení a sestrojování křivek určitých intensit. Docent Bedřich Procházka.

*) Hvězdičkou označené přednášky jsou mimořádné.

Geodesie nižší. (Výkonné měřictví.) Prof. Frant. Müller.

Vyšší geodesie. Prof. Frant. Müller.

* Praktická astronomie s cvičením v observatoři. Stanovení úhly geocentrické a zeměpisné podle rozličných method, konečně stanovení délky místa pozorovacího. Prof. K. V. Zenger.

Hydraulika. Prof. August Salaba.

Nauka o pružnosti a pevnosti. Prof. Josef Šolín.

Analytická mechanika. Prof. Dr. Gabr. Blažek.

Encyklopedie mechaniky a nauky o strojích. Docent Josef Saska.

B. Přírodovědecké.

Zoologie. Prof. Dr. F. Vajdovský.

Botanika. Prof. Dr. Ladislav Čelakovský.

Geologie a palaeontologie první a druhý běh. Prof. Dr. O. Feistmantel.

* O zkamenělinách měkkýšovitých z útvarů v Čechách zastoupených. Docent Dr. Alfred Slavík.

Fysika obecná i technická. Prof. K. V. Zenger.

* Elektrotechnika. Docent Dr. K. Domašp.

Obecná chemie anorganická. Prof. K. Preis.

Obecná chemie organická. Docent Bohuslav Rayman.

Cvičení v organické analýse. Docent Bohuslav Rayman.

Cvičení v organické synthese. Docent Bohuslav Rayman.

* Historie chemie Docent Bohuslav Rayman.

Analytická chemie kvalitativná a odměrná chemie kvantitativná. Prof. Karel Preis.

Repetitorium anal. chemie kvalitativné. Prof. Karel Preis.

Analytická chemie kvantitativná. Prof. Karel Preis.

Repetitorium anal. chemie kvantitativné. Prof. Karel Preis.

Encyklopedie chemie anorganické i organické. Prof. Antonín Bělohoubek.

* Pedologie čili půdoznalství se zvláštním zřetelem ku zemědělské technice. Docent Dr. Alfred Slavík.

C. Technologické.

Mechanická technologie, první běh. Prof. Antonín Vávra.

Mechanická technologie, druhý běh. Prof. Antonín Vávra.

Technická chemie. Prof. Frant. Štolba. Prof. Ant. Bělohoubek.

Cvičení v laboratoři technické chemie. Prof. Frant. Štolba.

Zbožíznalství a technická mikroskopie. Prof. Ant. Bělohoubek.

Cvičení mikroskopická. Prof. Ant. Bělohoubek.

Lihovarnictví se zvláštním zřením ku theorii a praxi kvašení. Docent Karel Kruis.

D. Stavitelské a inženýrské.

Obecná nauka o strojích. Docent Josef Saska.

Theoretická nauka o strojích. Prof. August Salaba.

Stavba strojů. Prof. Antonín Pravda.

Stavebná mechanika. Prof. Josef Šolín.

Stavatelství pozemní. Prof. Jiří Pacold.

Encyklopedie pozemního stavitelství. Prof. J. Pacold.

Architektura. Vládní rada prof. Josef Schulz.

Historie architektury. Vládní rada prof. Josef Schulz.

Stavatelství vodní. Prof. Krist. Petrlik.

Stavba zemní a stavba silnic. Vládní rada prof. V. Bukowský.

Stavba mostů a stavba železnic. Vládní rada prof. V. Bukowský.

Stavba tunelů. Prof. Krist. Petrlík.

Encyklopedie stavitelství inženýrského. Prof. Krist. Petrlík.

Stereotomie. Prof. Josef Šolín.

Kreslení od ruky, první běh. Učitel A. Liebscher.

Kreslení od ruky, druhý běh. Prof. J. Koula.

Kreslení architektonické. Prof. Jan Koula.

Kreslení ornamentální. Prof. Jan Koula.

Modellování v hlíně. Učitel T. Seidan.

E. Hospodářské.

Encyklopedie polního hospodářství. Prof. Dr. J. B. Lambl.

Správovéda hospodářská. Prof. Dr. J. B. Lambl.

F. Právníké, státovědecké a obecně vzdělávací.

Politické hospodářství. Prof. Dr. J. Kaizl.

Statistika průmyslu. Prof. Dr. J. Kaizl.

G. Jazyky, cvičení a umění.

Ruský jazyk. Učitel J. Kolář.

Francouzský jazyk. Výklad Corneillova Cida a Montesquienova „Les causes de la grandeur et décadence des Romains“. Učitel prof. Dr. Jan Herzer.

Dějiny francouzské literatury ve století XVIII. (francouzsky). Učitel prof. Dr. Jan Herzer.

Anglický jazyk. Učitel J. V. Sládek.

Mluvnice jazyka maďarského spojená s praktickým cvičením. Učitel F. Brábek.

Česká stenografie korrespondenční. Učitel F. Dolejška.

Česká stenografie komorní. Učitel F. Dolejška.

Stenografie německá korrespondenční i komorní. Učitel F. Dolejška.

Dodatek ku přednáškám stavitelským a inženýrským.

Theorie příhradových mostů. Docent Albert Velflík.

Personalie.

J. E. p. c. k. ministru kultu a vyučování Dr. Pavlu Gautschovi z Frankenthurnu udělen byl řád železné koruny I. třídy.

Gymn. učitelé v Slaném dr. Frant. Kryštof, Fr. Stýblo a Jos. Třasák jmenováni jsou definitivními a udělen jim c. k. školní radou zemskou název professor; suppl. uč. Vojtěch Zenker tamže zvolen skutečným učitelem.

Dr. Bohuslav Rayman připuštěn jest za soukromého docenta organické a praktické lučby při filosofické fakultě české university.

Do c. k. školní rady zemské zvolil zemský výbor za své zástupce prof. na theol. fakultě Schneedorfera a advokáta Dra. ryt. Lud. Aulla.

Nové práce.

Prof. Fr. Prusík pracuje o staročeské mluvnici a zároveň o zevrubném slovníce jazyka českého od nejstarších dob až po Komenského, nevylučuje ovšem žádné z pravých památek, jako RK. RZ a pod.

K N I H Y.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině.

I. Piše *Fr. Prusík*. Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Piše *Fr. Prusík*. Cena 20 kr.

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Fr. Miklosich: Über den Ursprung der Worte von der Form aslov. trst.

Fr. Miklosich: Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen. I. díl.

Fr. Miklosich: Die Bildung der slavischen Personennamen.

Fr. Miklosich: Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen.

Časopis českého Musea 1827—1841.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý.

Jungmannův Slovník.

Redakce.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA

vychází ob měsíc, a sice:

1. ledna, března, května, července, 16. září, 1. listopadu.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 30 kr.; studujícími středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 60 kr., pro studující 50 kr.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo zvláště vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Bartolomějské ulici čís. 5.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyšš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. měst. střední školy.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCSLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1887.

Vydáno 1. července 1887.

Bychom vyhověli hojnému návalu příspěvkův do Kroka, z nichž mnohé nám bylo už delší dobu odkládati, odhodlali jsme se rozšířiti Krok o $\frac{1}{2}$ archu, že bude nyní každý sešit o 4 arších. Doufáme pak, že velectění odběratelé naši uznají láskavě snahu naši o zvelebení Kroka a odmění ji nestenčenou přízní k podniku tak důležitému, jemuž snažně prosíme, by ráčili získati četné přátely.

Vydavatelstvo.

* * *

Vůči důležitosti zpráv o jednání druhého obecného sjezdu profesorův středních škol českých v Lítomyšli bylo nám poodložiti některé rozpravy i drobné zprávy, které nebyly už z předešlého sešitu vysázeny.

Red.

* * *

Všech slavných ředitelstev středních škol slušně žádáme, by nám ráčila zasýlati po exempláři **programmův** (výročních zpráv) svých, bychom mohli o nich v Kroku referovati.

Red.

O B S A H.

	Str.
Na obranu	169

R o z p r a v y.

<i>Fr. Grešl</i> : Řím v zrcadle básní Juvenalových	174
<i>J. Vlach</i> : O methodě učby zeměpisné	176
<i>Fr. Prusík</i> : Šimon Hájek a jeho Tabula barbarolectica	179
<i>Petr Durdík</i> : Filosofická propaedeutika na středních školách	185
<i>Jos. Dědeček</i> : O vývoji českých názvů nerostních	188
<i>Jos. Zahradník</i> : Jednotná škola střední	191

Ú v a h y.

<i>V. E. Mourek</i> : Tragoedie Sofokleovy od Jos. Krále. Antigona	194
<i>Fr. Prusík</i> : Šerclova mluvnice jazyka ruského	195
<i>A. Patera</i> : Příspěvek k charakteristice „kritiky“ Zbytkův Alexandreid	197
<i>F. Prusík</i> : Úvaha o působnosti Athenaea	198
Hlídka programmův: Refer. <i>Fr. Prusík</i> . <i>B. Bauše</i>	200

D r o b n é z p r á v y.

Nejnovější nařízení	202
Knihy approbované	205
Literatura	205
Zprávy zasedací	207

Na obranu.

Zakládajíce Krok zájmům školstva středního, pevně jsme si umínili, že se budeme *pilně vystříhati všech polemik, najmě osobních*. Všichni čtenáři Kroka bez rozdílu musí nám vydati svědectví, že jsme *zásady té vždy bedlivě šetřili* a nebyli bychom se jí nikdy strbli, kdybychom nebyli bývali **napadeni a k obraně donuceni**.

Jest, jak známo, u nás hlouček lidí — mírně řečeno — *ukvapených a nepředložených*, kteří nemajíce dostatku vlastenecké lásky a chtějíce mermocí přece něčím vyniknouti, když jinak nemohou, tedy Bohužel! aspoň v bojení, v hérostratismu hledají plodného pole své působnosti. K lidem toho druhu patří v míře vynikající též p. Jos. Král, který *nedostatek zmíněné lásky vlastenecké a povšechného vzdělání*, jež při každém šetří toho, co jest opravdu dobrým, *nahrazuje vášnivými, „jádrnými“ výrazy* a v neurvalosti své myslí, že musí tupiti, sostouzeti a strhati vše, co z jeho pera nevychází. Tuto svou *trhavost* provozuje p. Král zvláště v tak zvaných „kritikách“; jakého druhu tyto „Královské“ kritiky bývají, o tom jest u nás jeden hlas, i není rovněž neznámo, *mnoho-li zla už svými více svároplodnými než vědeckými kritikami p. Král naplodil!*

P. Králově „trhavosti“ neušel ovšem ani Krok, ačkoliv nebo snad po-
čevadž má *podobný účel* jako Listy filologické, jichž spoluredaktorem p. Král jest. Ovšem měl nedočkavý p. Král k tak „trhavé kritice“ — jak vůbec známo — *ještě jinou naléhavou příčinu*, jež mu kázala co největší kvap, by ani nevyčkav dalších sešitův dítko proti jeho vůli a tudíž „bez práva“ na svět příšlé hned z počátku zbavil životní síly. Přese vše to však p. Král nejblížešího účelu svého nedosáhl; jakkoliv měl na kvap s „dobře míněným“ *úsudkem svým*, přece přišel pozdě, z čehož aby naší upřímnou soustrastí byl ujištěn, snažně prosíme.

Jaká jest „kritika“ jeho. již chtěl Kroka sotva na svět příšlého jednou ranou zdrtiti, o tom se níže dovědí laskaví čtenáři, jichž **prosíme za promi-
nutí, že jim věc tu předkládáme, avšak jednáme z donucené obrany**, an každý má svatou povinnost, by nespravedlivého o sobě úsudku na sobě ne-
echával.

Než „kritika“ ta vnucuje nám ještě vážnější myšlenky. Jeť známo, že me národem malým, který se může na své výši udržeti jen, když *každý* nás bude míti na zřeteli stále a stále *oprardový* — a pravda vyhledává vždy jen *dobra!* — *prospěch vlasti a národa* našeho a když se budeme za tím čelem bráti vždy ruku v ruce, *svorně*. Tak jednali naši buditelé, tak jich poupeni a dodělali se výsledkův velikých. Mezi nejpůsobivější prostředky povznesení národa patří školstvo, a je-li kde třeba *mysli vlastenecké a svor-
nosti*, jest v školstvu *nevyhnutelnou*. Neboť učitel má před sebou mládež se-
dci měkkými, všem dojmům přístupnými, a *jakékoliv sémě do nich zaseje, to
m i bude klíčiti a růsti*. A nemá-li tudíž učitel sám dostatečné zásoby vla-

steneckosti a smyslu pro svornost, co pro Bůh! bude vštěpovati v ta jemná srdce „naší naděje“ než *kosmopolitismus a nesnášlivost*, z nichž se rodí *nihilismus, nesvornost a podvratnost*!

Bývalo u nás jinak: bývalať najmě ve sborech professorských jednomyšlnost, bývalť *sborový duch* heslem, jehož se snažil každý šetřiti, byť mnohdy se zdánlivou ujmou domnělých prospěchův svých. Než nezřízená ctižádost některých lidí tak je zaslepila, že se domnívají, nedbajíce pranic ducha sborového, že záměrův svých dosáhnou pod práporem s heslem *Divide et impera*! Za tím účelem šíří rozkol ve sborech, símě nedůvěry proti všemu, co jim překáží v dosažení ctižádostivých záměrův, rozsévajíce a tak *každou dobrou věc už v zárodku udušujíce*.

Tak to bylo i s Krokem! Jakkoliv Krok si obral za úkol prospívati zvláště *střednímu školstvu českému*, a tento *úkol svůj*, jak ze sešitův dosud vyšlých patrno, *poctivě plní, což i na nejvyšších místech kompetentních plného uznání došlo*, přece nebyl ušetřen od vyličených lidí, vši opravdu vlastenecké mysli prostých. Ba p. Král po příkladu jiných přátel svých se neostýchal jíti *do ciziny* a tam před lidmi, našich potřeb neznalými, s hodným rykem a hارتusem tupiti a zostouzeti *jediný český všem potřebám českého školstva středního věnovaný časopis*. Je-li toto p. Královo jednání *ku cti českého národa, ku cti české literatury*? K té otázce odpověděti zbavil nás p. Král svým krokem *do ciziny* sám.

Aby však i cizina mohla prohlednouti šlechetné záměry a kalé prostředky p. Královy vůči Kroku a aby nadále přítrž byla učiněna zostouzení *českého školstva* v časopise, jenž jindy přinášel objektivní a slušné posudky, zaslána jest do *Zeitschriftu für österr. Gymnasien*, v němž p. Králova recense byla uveřejněna, tato

„Odpověď.“

Pan J. Král, spoluredaktor „*Listův filologických*“, časopisu, jenž dosud mezi professory *českých škol středních* nejvíce odběratelův nalézal a i na dále nalézati chce, uveřejnil v tomto ct. listě (4. seš., str. 310—314) posudek *prvého* sešitu „*Kroka*“, jenž rovněž spolehá na podporu profesorův *českých škol středních*.

Že posudek p. Králův za těch poměrův nemohl dopadnouti jinak než zcela odsudivě, jest jasno, neboť hlavní podnět jest takřka na bíle dni. Ovšem by každý rozvážlivý posuzovatel byl měl aspoň ten způsob, aby při časopise, jenž jest rozpočten do roka na 6 sešitův, vyčkal teprve vyjití ne-li všech, přece aspoň většiny čísel I. ročníku, než by byl vystoupil na veřejnost s jich posudkem; byl by si přede vším zjednal teprve přesvědčení, dostál-li svému úkolu „*Krok*“, jenž se věnuje hlavně paedagogickým a methodickým potřebám našich škol středních, t. j. témuž oboru, jejž „*Listy filologické*“ letos výslovně vyloučily ze svého programu.

Ale ne tak p. Král! Obralť si ovšem hned od počátku za hlavní úkol *zostouzeti „Kroka“*, jemuž jako spoluredaktor „*Listův filologických*“, za jichž konkurenta vydává „*Kroka*“, ovšem upírá i *právo vycházeti* (str. 314)! doufáme však, že, *ač má k tomu nejlepší vůli*, účelu svého přece nedosáhne. Neboť — patrně v *ukvapenosti* své — p. Král si nepovšiml, že se osměluje přece jen příliš mnoho požadovati od čtenářův ct. časopisu tohoto. On, jenž jest svého řemesla učeníkem klassické filologie, se totiž opovažuje ve svém posudku o *mathematice*, o *přírodovědeckých otázkách*, o *methodickém postupu v učení náboženském*, o *vyučování němčině* na českých školách středních, o *methodě učby zeměpisné a učby jazyka francouzského*, o *slovanské etymologii a kritice staročeských textův* jako o příkladech z klassických jazykův atd. odsudivě rozhodovati, *jako by vše to nejlépe znal*!

Koho chce p. Král klamati? Je-li v skutku tak naivním, že se domýšlí, jako by tomu všemu opravdu rozuměl nebo jako by mu čtenářové

ct. časopisu tohoto věřili, že zázračným vyšším nadšením náhle a z nena-
dání nabyl všech vědomostí těch?

Má-li p. Král skutečně tuto ovšem neobyčejnou míru domýšlivosti do
sebe, prohlašujeme — a s námi bude zajisté úplně souhlasiti každý, jemuž
jest známo *vědecké vzdělání jeho* — že mu *výslovně a zřetelně* vyjímaje klas-
sickou filologii — a i tu pouze *v míře značně obmezené*¹⁾ — *upíráme každou*
competenci, ba že mu *při vůbec známé popudlivosti, nerozvážlivosti a vášnivosti*
jeho a soudice dle dosavadních svároplovných výkonův jeho na poli kritiky mu-
síme uprati vůbec vsi spůsobilost, aby nějakou cizí práci, třeba spadala v jeho
nejvlastnější obor, posuzoval s náležitým klidem a žádoucí objectivností, a to
tím rozhodněji tam, kde se dává patrně sváděti a másti jinými tak maka-
nými podněty, jako tomu jest v tomto případě.

Když se věci tak mají, máme ovšem za zcela zbytečno, nýbrž sebe
nedůstojno, následovati p. Krále na pole klassické *květomluvy*, jemu tak ob-
líbené, jako „*Oberflächlichkeit* (pg. 310), *unzulässig, geräth auf Irrwege, ein*
Lehrer von gesundem Menschenverstand, Parturiunt montes! unnütze Zeitver-
schwendung (311), *überflüssige Regeln, Unsinn, was aller vernünftigen Erklä-*
rung spottet (312), *grammatische monstra* (313), *gereicht nicht zur Ehre* (314)“
a pod., kteréžto „jádrné“ výrazy mají nahraditi vědecké námítky!

Toliko toto budiž ještě vytčeno. P. Král vyčítá redakci, že požado-
vala na učitelských sborech středních škol, by doporučily žákům dospě-
lejším časopis Krok. Při tom zapomíná p. Král, že právě redakce „Listův
filologických“, jichž jest p. Král spolupracovníkem, totéž požaduje na
učitelských sborech středních škol, a sice už po 14 let, že tedy dobrým
příkladem předchází. Vždyť svého času mnohý z podepsaných, redaktora
v to počítaje, „Listům filologickým“ dělal velmi platnou propagandu. —
Dále pronáší p. Král ve svém posudku „Kroka“ též zbožné přání, aby RK
a RZ jako „*dokázané padělky . . . co neidříve*“²⁾ z paedagogických a mrav-
ních příčin ze školy byly odstraněny“ (313). Při tom ovšem p. Král za-
pomíná, jako obyčejně, podati důkazu o „*dokázané padělanosti*“; ale přání
to charakterisuje p. Krále lépe než co jiného, neboť tolik je jisto, že jen
ukvapenost, nepředloženost a slomyslná předpojatost památky ty prohlašovati
může za „*dokázané padělky*“. Pročež pevně doufáme, že i toto pokryté
„volání po policii“ zanikne nevyslyšeno.

V Praze, dne 11. června 1887.

Dr. Fr. Studnička, professor matematiky na universitě.

Boh. Bauše, c. k. professor gymnasijní.

Dr. Petr Durdík, gymnasijní professor.

Dr. V. E. Mourek, c. k. professor gymn. a soukr. docent na universitě.

Dr. Jar. Vlach, c. k. professor gymnasijní.

P. Jan E. Hulakovský, c. k. professor gymnasijní.

Fr. X. Prusík, c. k. professor gymnasijní, vydavatel a redaktor „Kroka“.

Ant. Truhlář, c. k. professor gymnasijní.“

¹⁾ Na dolíčenou tvrzení toho *jsme ct. čtenářstvu svému povinni* podávati posudky lite-
rární činnosti p. Královy, z nichž vyjde jasně na jevo, zdali p. Král svému vlastnímu
odboru, klassické filologii, rozumí *tak důkladně*, jak by každý očekával nejen *dle*
příliš sebevědomě troufalého tonu jeho „recense“, než i *dle postavení*, které p. Král za-
ujímá podivným řízením božím. Z toho pak zároveň bude si lze bezpečný učiniti úsudek,
kterak jest spůsobilý, aby rozuměl i *četným jiným* mimo jeho odbor ležícím *naukám*,
jež podrobil trhavé „kritice“ své výše zmíněné! V tomto sešitě podáváme na svém
místě zatím první příspěvek k ocenění literární činnosti p. Královy, ponechávající
ostatních na příští sešity, v nichž oceníme také některé rádce a pomáhače jeho po
té stránce. *Do ciziny* ovšem s posudky těmi nepůjdeme, nýbrž odbudeme si to *doma*.

²⁾ Opět jeden z typických výrazův p. Králových, nad slunce jasněji dotvrzující náš úsudek
o jeho *ukvapenosti*, k níž se zde důstojně řadí neslýchaná *opovážlivost*, již vyniká
nad vše přátely své, kteří ač jsou přezurivými podezříváči RKého a RZého, neodvá-

K hořejší „odpovědi“ dovoluje si podepsaný ještě se své strany několik připojití slov, jednak aby bezdůvodnost námitek, činěných panem recensentem proti jeho překladu některých písní Anakreontských dokázal a spolu též objasnil zásadu, které podepsaný se přidržoval u volbě zrovna přízvučné prosodie.

Nepravdivým u všeobecném znění svém jest tvrzení p. recensentovo, že „překladaelé starých skladeb básnických v jazyce českém od XVII. století podržují časoměrnou prosódii starých“. — Kdyby byl p. rec. hloub nahlédl do dějin českého překládání z literatur klassických, byl by zajisté došel přesvědčení, že v českých překladech toho druhu vedle prosodie časoměrné také přízvučná, a to zejména u verších jistého druhu, stejně byla v užívání. Totéž platí pak též speciálně o dosavadních českých překladech písní Anakreontských.

Podepsaného vedlo k užití rhythmů přízvučného v jednotlivém tomto případě zásadní jeho přesvědčení o přiměřenosti jediné takého způsobu překládání, kterýžto v původně a výhradně antických verších, jako na př. v hexametu, také antický t. j. časoměrný rytmus, naproti tomu u verších, jež literatury klassické společny mají s básnictvím moderním, na př. u verši iambském, opět rytmus moderní a duchu nynějška nepoměrně přístupnější, totiž přízvučný, ku platnosti snaží se přivést — *maxima to, již sám p. rec. od let se přidržuje*, když v rámci jediné básně dramatické překládá i časoměrně i přízvučně.

Okolnost, že připojeny ku překladu poznámky, učitelům gymnasijským zbytečné, nechť vysvětlí si p. rec. tím, že časopis „Krok“ určen jest též nejširším kruhům přátel českého školství středního.

V P r a z e.

Albert H. Dohnal.

Dodatek k odpovědi.

Aby *odsudivé* recenzi své o mně zjednal více váhy, dovolává se p. K. úsudku p. Gebaurova o mé „methodě“ v tomto časopise (Zeitschrift f. österr. Gymn.) 1878, str. 320. Jakou cenu může míti takový úsudek, z toho jasně vysvítá, že p. Gebauer jím chtěl paralyzovati mou *velmi odsudivou*, všude *řádně odůvodněnou* recenzi o svém spisku „Uvedení do mluvnice české“, kterou jsem v témž časopise 1877, str. 922—26. pod heslem: „If ¹⁾ that severe doom of Synesius be true — „It is a greater offence to steal (dead) men's labours, than their clothes“, what shall become of most writers?“ uveřejnil a na str. 923. v tato slova shrnul: „Ta část (zaujímající $\frac{1}{6}$ spisku) patří k nejzdařilejším kusům díla, jen škoda, že — *jest cizím majetkem*, an si ji Dr. Gebauer ze spisu Bedř. Müllerova „Grundriss der Sprachwissenschaft I.“, jenž vyšel asi čtvrt roku před jeho dílkem, vypůjčil, ba tu tam i do slova z něho přeložil, nečině nejmenší zmínky o B. Müllerově díle!“

Tento můj zcela zasloužený a řádně odůvodněný (viz zvláště str. 924.) úsudek o *vědecko*-spisovatelské činnosti p. Gebaurově ovšem jej tím více bolel, ježto jsem nedávno před tím, a sice k *výslovnému vyzvání prof. V. Jagicovu* ze dne 11/3. 1887. napsal recenzi o jeho „Hláskosloví“ a otiskl v Jagicově Archivě für slav. Philologie II, 694—711, kde jsem dal dopadati velice křiklavému světlu na *vědecké* znalosti p. Gebaurovy.

Aby tudíž výše uvedený úsudek můj oslabil, uveřejnil p. Gebauer odpověď, v níž nedostatek protivných důvodův, jimiž by byl mohl vyvrátiti *všude odůvodněnou* recenzi moji, nahraditi se domníval tím, že mi vytýkal ne-

žili se tak veřejně a bez obalu pronéstí přání, jež p. Král honem chce míti už splněno. A proto s ním kvapil *do ciziny!* Man merkt die Absicht und wird — nicht verstimmt!

¹⁾ Kdyby byl pravdiv krutý výrok Synesiův „Jest větším zločinem krásti (umrlých) lidí práce než jejich šaty“, co by se stalo z většiny spisovatelův?

pravdy atd. a kritickou metodu moji zostuditi usiloval, aniž pro svá oso-
čení *platných důvodův* uváděje. Já tehdáž na to neodpověděl, ana mi jednak
po těžké nemoci v též době vše namáhavější práce duševní po celý rok
byla zákázána; mimo to jsem se domníval, an se p. Gebauer svým calu-
mniare audacter patrně chtěl jen uhnouti *řádně odůvodněnému* úsudku mému,
k jehož vyvrácení nemohl uvést nic věcného, co by bylo teprve vyžadovalo
mé námítky, — že mohu rozhodnutí mezi svým řádně odůvodněným úsudkem
o p. Gebaurově počínání, jež nelze kvalifikovati, a mezi utrhačnými vy-
táčkami jeho směle přenechatí každému znalci nestrannému.

*Můj řádně odůvodněný, odsudivý úsudek o p. Gebaurově dílku trvá tudíž
do dneška a trvati bude ovšem i na dále nevyvrácen!* Když se tedy p. Král
domýšlí, že se musí zmíněné calumnie p. Gebaurovy, jež má býti náhradou
za *vědecké* vyvrácení, znova dovolávati, by větší váhy dodal bezvýznamné,
odsudivé recensí své: mám za svou povinnost na ni teď odpovídati, bych
ukázal, co jest souditi o dotyčném vyjádření p. Gebaurově a jak pevnou
může poskytovat podporu k „trhavosti“ p. Králově.

V Praze, dne 11. června 1887.

Fr. Prusík.

K láskavé žádosti svého collégy prof. Dr. Petra Durdíka, bych pro
jeho Paedagogiku, již hodlal vydati, poskytl stručný příspěvek o metho-
dickém postupu v učení náboženském, dána mi příležitost, bych sepsal
v tom rozumu náčrt. Tento podoben nástínu jednoduchými črtami nakresle-
nému a uveřejněn ve vědeckém časopise „Kroku“ nenalezl, jakož i časopis
sám, milosti v očích „přísné kritiky“, jež jej prohlásila za velmi krátký a
svou povrchností nepříjemně dojímající, avšak nedovedla uvést ani jedné
platné námítky proti jeho obsahu.

Račte mi dovoliti, bych *k této kritice zajisté velmi povrchní* též stručně
odpověděl. O paedagogických a methodických pravidlech se nepíše celé
svazky, kdo zajisté chce s úspěchem psáti o paedagogice a methodice,
musí býti stručný, ba velmi stručný; ve zvláštním případě tomto šlo však
pouze o jednu, byť i velmi důležitou, část paedagogiky a ne zvláště a je-
diné o methodiku. Něco více psáti bylo by bývalo s chybou. „Kritikovi“
*tomu šlo však patrně, jako už za dřívějších příležitostí, více o zásadní zlehčování
osob i věcí.* A přece touž rozpravu moji *kruhové nejkompetentnější* prohlá-
sili za přiměřenou účelu a brali na ni zřetel při důležitých ustanoveních.¹⁾
Avšak „kritikův“ *důkladný „humanismus“ připravil jej patrně už dávno o vši
humanitu.* Tím budiž p. „kritik“ jist, že bych ho nikdo nenásledoval na
stesky oné soi disant vědecké důkladnosti, která už mnohou krásnou vzne-
šenou ideu zničila.

V Praze, 14/6 1887.

P. Jan Drozd, katecheta ob. střední školy.“

Touto společnou odpovědí odražen jest útok domýšlivého smělce, mířený
především na existenci sotva vzniklého časopisu *českého*, hájícího zájmův *českého*
školstva středního, pak i na vědeckou reputaci jednotlivých učencův, kteří
ve vědě vůbec a zvláště *pro národ český* mnohem více vykonali, než útočník
i se všemi přátely, rádci a pomáhači svými.

Opovědí tou zároveň odhalen po stránce *jak vlastenecké, tak vědecké* člověk,
jenž ve své zpupnosti chce si hráti u nás na areopagitu, při čem nespůso-
bilost svoji chce zakrývatí povykováním a hartusením! vedeť si zajisté tak
jako hoch neumějící plovati a přece se směle u vodu vrhá, ale pojednou ztrá-

¹⁾ Enkéta katechetův středních škol řízená nejdůst p. biskupem Dr. K. Schwarzem
schválila osnovu náboženství v „Kroku“ uveřejněnou, by se jí vyučování na středních
školách spravovalo.

ceje půdu pod nohama, jme se rukama kolem sebe máchat a nohama zmítati, by se nějaký čas udržel nad vodou, až . . .

Po tomto správném ocenění „recense“ p. Královy nabudou zajisté i ti, kterým dosud jeho povykování provázené vlastními jemu „jádrnými“ výrazy poněkud imponovalo, pravého přesvědčení o jeho činnosti, jež dovede jen bořiti a nestavěti. I doufáme, že ho přestanou podporovati v škodném jednání jeho, neboť jen podpora taková dodávala jemu stále větší a větší smělosti a opovážlivosti, tak že se ani neostýchal *před cizinou* ostouzeti jmeno české! *I appellujeme ke všem lidem dobré vůle, by neživili takových snah podvratných, veškeru svornost mařících a ničících; jest u nás mnoho díla na prospěch a slávu národa našeho a každé ruky jest k jeho dohotovení nevyhnutelně třeba. K vydatné práci však jest potřebí také chuti a klidu duševního; ty však mizejí, kde mysl jest stálým bojem s podvratnými snahami rozsévající nesvornosti a rozkolu rozčilována a unavována. Pročež opět a opět důtklivě radíme, vybízíme, prosíme k svornosti na poli práce vědecké — ku prospěchu milé vlasti a národa našeho!*

Redakce.

ROZPRÁVY.

Řím v zrcadle básní Juvenalových.

Načrtl *Frant. Grešl.*

(Pokračování.)

Nejhůře vedlo se historikům, rhetorům a grammatikům. Historikové nechtěli-li život a čest svou vydati v šanc, musili buď mlčeti a na lepší doby čekati, buď bídně lichotiti krutým tyranům a do nebe je vynášeti. Nikoliv bez humoru líčí Juvenal postavení tehdejších rhetorův. Ti aby prý jen neustále vyslychali žáky své, jak odříkávají naučenou deklamaci. Dobře by bylo, kdyby tak otec takového žáka sedl si jednou sám na místo učitelovo! Ten však o vše spíše se stará nežli o dítě své! (*Res nulla minoris constabit patri, quam filius!* VII, 187.) A když rhetor za plat žádá, tu se mu vytýká, že synáček bez toho ničemu se nepřiučil, jakoby nebohý učitel za to mohl, že žák nemá nadání. (*Mercedem appellas? quid enim scio?* VII, 158.) Jinak skutečně vede se učitelům hudby, ale tu šlakovitou rhetoriku nejlépe roztrhati. Že Quintilianus tak zbohatl, má jediné štěstí co děkovati. Štěstí dalo prý mu ducha, vzdělání, učenost, šlechtictví a hodnost senatorskou. Štěstí jest velmocné! „*Si fortuna volet, fies de rhetore consul, si volet haec eadem, fies de consule rhetor!*“ VII, 197. Výrokem tímto naráží Juvenal na událost, která se přihodila za Domitiana, že totiž jakýsi Valerius Licinianus tak hluboko klesnul, že ze senatora vyhnancem se stal a z řečníka pouhým rhetorem, trpce hořekoval nad svým osudem řka: „*Quos tibi fortuna ludos facis! facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores!*“ Pravdě se podobá, že mnil Quintiliana, jenž dostav ornamenta consularia naději měl, že do senátu bude povolán. Quintilian jest Juvenalovi bílou vranou (*albus corvus*) mezi rhetory. Za všechno namáhání a velikou zodpovědnost dostává se jim jen nevděku a pohrdání. Krásná a všem věkům poučná slova hlásá básník ve v. 207 etc.:

„Di, maiorum umbris tenuem et sine pondere terram,
spirantisque crocos et in urna perpetuum ver,
qui *praeceptorem sancti volnere parentis*
esse loco!“

Jako rhetorové, tak i grammatikové neměli právě příčiny, aby se svým stavem byli spokojeni. Velmi patheticky deklamuje Juvenal, že učitel grammatiky za to všechno, že časně ráno vstávati musil a dýchal do sebe kouř ze smrdutých lampiček, které přinášeli s sebou žáci do školy, že tolik chlapců neposedů na očích míti musil, že ve všech pravidlech mluvnických a v historii do podrobnosti se znáti a jakožto „chytrá hlava“ ke všem otázkám z rozmanitých auktorův odpověď musil míti pohotově, máje třeba pověděti z Vergilia, která byla kojná Anchisova, nebo kolik let žil Acestes, že za to všechno, když rok s rokem se sešel, nedostal ani tolik, kolik za jeden den v cirku při veřejných hrách dostane vítěz vozataj!

Nejčestnější občanské povolání, o kterém básník se vzmiňuje, byla advokacie, ježto mnohdy i lidé ze stavu vyššího tomuto povolání se věnovali —. Výteční soudní obhájci žili v lesku a nádheře; v jejich prostranných atriích klienti jen se hemžili, sochy v životní velikosti jim zřizující a na dveře věnce palmové zavěšující za odměnu vyhraných processů. Do přelíčení chodívali obhájci nádherně jsouce vystrojeni a s velkým svazkem spisů v ruce, hodně tleskačů si najavše, aby řeč jejich vzbudila sensaci. Po přelíčení četnou družinou domů dali se doprovázeti. Výnosna rovněž byla astrologie, jejížto pěstitelé rozmanitě se nazývali brzy astrologi neb mathematici, brzy Chaldaei, brzy Babylonii. Ačkoliv i ve vyšších kruzích velice byla oblíbena, nebyla přece žádným uměním, ale charlatanstvím. Byli konečně lidé, kteří filosofie jako masky užívali, aby za ní beztrestně mohli hřešiti. Proti těmto zakukleným Skaurům ostře brojí básník ve druhé satíře, říká o nich, že proti neřestem vystupující sami právě nejohavnějších činů se dopouštějí. Nejkriklavějším toho příkladem byl sám Domitian, jenž prý dceru bratra svého Tita Vespasiana svedl a přijměl, aby plod v lůně utratila. Týž Domitian obnovil v té době zákon Julský vydaný proti cizoložníkům. Není divu, že tací simulanti u lidu poctivého budili hořkost a největší nevoli. Chtějící stkvíti se učeností kupovali si poprsí filosofův a zdobili jimi obydlí svá. Aby vážnosti si dodali, stavěli se zamlklými a zasmušilými. Ačkoliv jako poctivý Cato, všude kde jen mohli kázali proti mravnímu úpadku zženštilosti a nádheře, přece průhledný jejich oděv a vonné drahé oleje, jimiž natírali ježaté a na krátko přistřižené vlasy své, mnohého z nich prozradily, že ta jejich morálka jim nejde právě od srdce.

Pestrý život velkoměstský v Římě doplňovala třída zvláštních lidí, kteří jen v zahálce si libující a kam je právě nohy nesly se potulující toho se domáhali, jak by způsobem co nejpohodlnějším mohli se užívati. Lidé mnohdy duchaplní ale hladoví s ošumělými plášti a roztrhanou obuví, lidé zchudlí a potomci staré šlechty, lidé z ciziny do Říma se vetřevší, odvážní, smělí, jimž o nic více nešlo, než aby v panském domě se najedli, neb u bezdětných starých pánů dědictví si pojistili, všichni zvrhlí tito lidé u bohatých vznešených Římanů hledali svou existenci, službě klientské se oddávající. Na místo skutečné oddanosti a piety, která kdysi nerozlučným byla svazkem mezi patronem a jeho klienty, nastoupil nyní holý egoismus. Nestydatým lichocením, bídnou devocí činili klienti ze sebe pravé komedianty, tvář svou dle pána nastrojující, až k zemi poklonám se shýbající, z plna hrdla se řehtající, trochu-li jen patron jejich se pousmál, s ním dovedouce i plakati i se potiti. Byl to sice pohodlný ale trpký výdělek, každým dnem tolik snáseti pokoření. Básník v V. sat. praví, že věru lépe jest na ulici žebrati, než tak dáti sebou nakládati, jak činí klienti. A přece ani toto „povolání“ neobešlo se bez konkurrence víc a více se rozmáhající.

Poněvadž bylo hlavní jejich službou, aby ráno pánu svému se představili

a dobrého jitra mu přáli, musili mnozí klienti, majíce buď daleko nebo z pouhé spekulace u více pánů sloužice, vstávati ještě za tmy. Zajímavě líčí básník situaci takového klienta v satíře páté. Na obloze ještě hvězdy svítí a již vyskočí klient z lože svého ze samého strachu, že zaspal. Chvatně spěchá pustými ještě ulicemi a nic nedbá toho, že ostrý vítr fouká od severu, že sníh padá, že prší a že mu bláto stříká až po kolena. Jeho snahou je, aby již již byl v předsíni domu patronova. Jak mile pustí jej do atria a nomenklator jeho jméno hlásí, jest na něm, aby pánu svému přednesl své „ave“, a to s největší pokorou a úctou, nechce-li aby nepadl do nemilosti; patroni s klienty dlouhých okolků nedělali a o jednoho-li měli méně, za ztrátu to nepokládali. Největšímu pokoření vydání byli, kdykoliv poštěstilo se jim, že pozváni byli k tabuli, kterou dával jejich patron. Trochu sice přehnané, ale přece zábavné líčení hostiny takové shledáváme v Juvenalově sat. V. Kdežto domácí pán a vznešení jeho hosté pijí z nádob drahocenných, stojí za klientem hlídač, jenž dobře odpočítány má drahé kameny, jimiž posázen jest jeho pohár a okem Argovým dívá se mu na prsty; někdy z opatrnosti raději dají klientovi k pití nádobu hliněnou. Nevrlé a mrzutě vyplňují otroci přání pozvaného klienta. Běda jemu, kdyby snad z pokušení sáhl po chlébě z mouky pšeničné místo chleba černého jemu přichystaného. Za tepla dostalo by se mu důtky: „vis tu consuetis audax conviva canistris impleri panisque tui novisse colorem?“ (V, 75.) Avšak řada jeho pokoření není u konce. Dobrá je pro jeho žaludek sprostá ryba, již chytili v Tibeře; vždyť by ty velké mořské raky, jimiž uctění jsou hosté vznešení, snad ani jísti nedovedl. Rovněž olej, kterým rybu si polévá, zapáchá svítilnou, za to olej pánův je pravý venafránský. Lépe asi vzácným hostem chutná drahocenná parma z Korsiky a mařenka ze Sicilie, nežli ubohému klientovi všední malý úhoř v řece vylovený. Na husí játra, na vykrmenou drůbež, na celého kance a na lanýže musí se klient jenom dívat, čekaje, až při pamlscích přinesena budou jablka. Ovšem že si tu mnoho nezmlsne, neboť jeho jablka nejsou o nic lepší těch, která si každý sprostý voják může koupiti o cvičení na trhu. Ani pomýšlení, aby klient při hostině toho se odvážil, že by připil svému hostiteli; naproti tomu nic si z toho dělati nesmí, sám-li je terčem nejapných vtipův. Mýlil by se, kdo by se domníval, že římský patronus klienta při hostině tak odbývá z pouhé lakoty. On právě z toho potěšení má, že zklamal klientovo očekávání. Žádné umělecké představení takovou měrou nepobaví jej, jako klient, kterýž chytiti se dav do sítě kuchyně jeho sedí všecek zklamán a snáseti musí muka Tantalova. Jakou teprve z toho radost má (hostitel), když spatří klienty, ani opivše se špatným vínem se služebníky jeho po mnohém dráždění dostanou se do křížku. Smutný to věru obraz důstojnosti lidské. Pro takovou hostinu dá se klient třeba zpohlavkovati a zkarabáčovati! (V, 172 etc.) (Pokrač.)

O methodě učby zeměpisné.

Píše prof. Dr. Jaroslav Vlach.

(Pokračování.)

III. O způsobu, jak vyučovati zeměpisu a cvičiti žáky ve čtení map.

A. O způsobu, jak vyučovati zeměpisu.

V přední řadě buď učitel toho pamětliv, že *názornost* jest předním a nezbytným požadavkem zdárného vyučování zeměpisného. Z té příčiny doporučuje se, by učitel zvláště při učbě prvopočáteční přihlížel ku zeměpisné povaze okolí a na ní objasňoval představy zeměpisné, rovněž by podal vysvětlení pojmů zeměpisných (ostrovů, polouostrovů a pod.) teprve tehdy, kdy předměty ty poprvé v učbě se uvádějí. Neboť úvahy theoretické bez základu

konkretního ve škole pramalou mají cenu; pročť učitel uskrovní se, když mu jest vymeziti pojmy zeměpisné, a uvede jich raději méně, kde pak vládně nejistota, jako na př. když má se vyšetřiti rozdíl mezi vrchem a pahorkem, nechť obejde se bez vymezování.

Již v předcházejících částech úvahy bylo v mnohém ohledu podotčeno, jakým způsobem má se dítí vyučování zeměpisné; celkem platí tu zásada, že *povahou učiva řídí se též způsob, jakým se vyučuje*. Při čtení map odporučuje se pak hlavně způsob heuristický a dialogický, při lícních zeměpisných způsob akroamatický.

Jak mají se *nacvičovati zeměpisná jména a čísla*, jest další otázkou. Ve příčině jmen právem poukazuje se k tomu, že jen ta jména žákům utkví v paměti, s nimiž spojují se určité představy. Jména, u nichž toto možné není, nemají vlastně býti uváděna; za to budtež ta jména, jež jest žákům zapamatovati, v jasnou představu žákům před oči postavena krátkým a případným vylíčením důležitosti, jakou jimi označené předměty zeměpisné vynikají. By učitel jasné představy u žáků vzbudil, bude zapotřebí, aby podobné předměty ve skupiny řadil, aby je srovnával s předměty známými a charakteristickými přídavky je označil; pak zajisté nebude možno, by žáci jmen uvedených nezachovali po dlouhou dobu v paměti. Arciť nutno jest, by ve třídách nižších jména se žáky nacvičována byla pilně ve škole; nebude i na škodu, když těžší na tabuli se napíší a od jednotlivých žáků přečísti se dají. Avšak s tím nesouhlasím, by jména těžší, jak Boettcher navrhuje, ob čas, je-li toho totiž potřeba, byla od jednotlivých žáků slabikována a od celé třídy ve sboru odříkávána. Této potřeby totiž na škole střední neuznávám; jsou již žáci tu dospělejší rozumem, učí se již více řečem a tudíž není cizí slovo jim tak neobyčejným, konečně nezdá se mi, že by hromadné odříkávání jmen cizích vedlo ku jistějšímu zapamatování než jasné jich pronesení od žáků jednotlivých. Za to shoduji se s Boettcherem, že ku snazšímu zapamatování cizích jmen mnoho napomáhá výklad jich ¹⁾; třeba tu jen býti hospodárným, aby učení se nezvrhlo v zeměpisnou etymologii. Jak třeba *vyslovovati jména cizí* při učbě zeměpisné, neméně jest důležité. V tom ohledu nechť platí tato zásada: Cizí jména zeměpisná, jež v jazyce našem zdomácněla, budtež vyslovována dle výslovnosti české, ostatní dle výslovnosti svého jazyka. I doporučuje Boettcher, by ve příčině žádoucí jednoty při učbě zeměpisné dobrý slovník výslovnosti jmen cizích ²⁾ na každém ústavu stále byl ve sborově po ruce, dle něhož by zavázáni byli učitelé zeměpisu při učbě se řídit; neboť často i učebnice udává nepravě výslovnost některého jména. Podobně mnohé vyskytají se nesrovnalosti při učbě zeměpisné ve příčině pravopisu, jakým psána jsou jména cizí. Neboť stává se, že v témž atlantu jedno a totéž jméno na různých mapách psáno jest různě. Tu nezbyvá škole nic jiného než řídit se pravopisem, jaký obvyklý jest v učebnici zeměpisné, ³⁾ a pilným cvičením jak výslovnosti, tak pravopisu o to míti péči, by jména při učbě zeměpisné uvedená pevně utkvěla v paměti žákův.

Pilného zření při učbě zeměpisné třeba míti učiteli též ku *nacvičení udajů statistických*, ježto právě tato část zeměpisu značné činí obtíže vyučování zeměpisnému. Neboť řádnému nacvičení jich vadí, jak již bylo dříve vytčeno, jednak nejistota udajů číselných jednak i měnivost jich, tak že třeba stále a stále novým učit. Z té příčiny Boettcher navrhuje pořizení jakéhosi úředního přehledu statistického ku potřebě školní, který pro všechny školy by byl závazný a jen ob čas znovu se vydával. Ale kdyby i návrh Boettcherův prakticky se

¹⁾ Potřebný materiál ku výkladům chová etymologicko-zeměpisný slovník Egliho, jazykem německým vydáný.

²⁾ Na základě zkušenosti mnoholeté Boettcher odporučuje A. Müllers Wörterbuch der Aussprache, neu bearbeit von Dr. Boock-Arkossy. Leipzig. Arnoldische Buchhandlung.

³⁾ Spisovatelům učebnic Boettcher jest radou, by řídili se pravopisem cizích jmen zeměpisných, jaký obvyklý jest ve velkých časopisech světových.

provedl, neubude škole obtíží, jež spojeny jsou s nacvičením statistiky. K jich umírnění Boettcher navrhuje, by ve školách užívalo se výhradně *míry metrické*, což na školách našich jest již provedeno. S jiným návrhem, jenž doporučuje se škole ku lehčímu zapamatování udajů statistických, by totiž na př. udaje plošné srovnávaly se s plochou říše naší neb jednotlivých zemí rakouských, Boettcher nesouhlasí. Má za to, že jen tehdy *srovnávání* také spojeno jest s výhodou, je-li předmět, jehož jako jednotky ku srovnání se užívá, žákům znám ve své rozloze plošné. Když na př. někdo častěji patřil na největší rybník v Čechách, totiž rožemberský, snad také přes něj se plavil, a tudíž z vlastního názoru přesvědčil se o jeho rozloze, a pak zví, že jest 7 km² veliký, zajisté bude míti z toho prospěch, když se o to pokusím, abych srovnáním s tímto rybníkem vzbudil v něm představu o velikosti jiných rybníkův a jezer, když s ním sdělím, že na př. jezero gmundenské jest 3¹/₂ kráte větší, atterské 7kráte, blatenské 100kráte. Kde se tak věci nemají, učiní učitel lépe, když místo čísel poměrných bez oklik udá vlastní výměr. Po mém soudu Boettcher jde příliš daleko; prospěch plyne z takého srovnání v obou případech, jak praxe školní tomu nasvědčuje, jen že v prvním případě, kdy jednotka v povaze své jest známa z názoru vlastního, jest prospěch větší. Ale celkem jisto jest, že žák při větším počtu udajů statistických zachová spíše v paměti jednoduchý poměr než větší udaj číselný.

Právem Boettcher vytýká *grafickému znázornění* udajů statistických, jež mnozí paedagogové doporučují, že vlastního účelu nedosahuje. Cenu má tehdy, kdy podává přehled o změnách, jež dály se a pozorovány jsou na jednom a témž předmětu; avšak dostatečně nemůže znázorniti rozdíly v poměrech plošných vedle sebe. Velmi těžko jest pouze ze čtverců, jež znázorniti mají hustotu obyvatelstva v rozmanitých státech, bez známostí číselných nabyti jasného pojmu o poměrech skutečných; totéž platí o stupnicích, jimiž udávají se výšky hor a délka řek. Ve všech těch případech učitel nemůže se obejít bez udajů číselných, jež třeba nacvičiti. Práce jeho nebude tak těžkou, bude-li dbáti důležité v té věci *zásady*, že každý udaj statistický má se zapamatovati *ve spojení s čísly jiných předmětů příbuzných*. Srovnají-li se státy jednak dle rozměrů plošných, jednak dle počtu obyvatelstva, jednak dle hustoty obyvatelstva, podobně města jednoho území dle počtu obyvatelstva, hory dle výšky, řeky dle délky, vzbudí se u žáků celé řady udajů, jež zapamatování velice ulehčí. Učitele pak jest povinností, by důsledným nacvičováním v té věci byl žákům nápomocným. Když jen v každé hodině 3—4 nové udaje číselné se žáky nacvičí, po několika hodinách udaje nacvičené zopakuje a takým způsobem stále zvolna pokračuje, dovede toho lehce tam, že žáci na konci roku školního bez obtíží vykážati se mohou dobrou známostí statistiky.

Ku konci nelze dosti připomenouti, že učba zeměpisná stálého vyžaduje *opakování*, mají-li vědomosti u žáků dojíti pevného utvrzení. Učitel stále přihlížej k učivu nacvičenému a hled' zpracovati je s učivem novým; jen tak dojde úspěchu žádoucího.

I můžeme v příčině způsobu, jak vyučovati zeměpisu, prohlásiti tyto zásady:

Názornost jest předním a nezbytným požadavkem zdárného vyučování zeměpisného.

Povahou učiva zeměpisného řídí se též způsob, jakým vyučování zeměpisu se děje.

Nacvičování jmen zeměpisných děj se hlavně ve třídách nižších methodickým projednáním jich výslovností a pravopisu.

Každý udaj statistický nechť žáci sobě zapamatují ve spojení s čísly, předmětů příbuzných se týkajícími.

Stálé opakování učiva nacvičeného nezbytným jest požadavkem učby zeměpisné.

(Pokračování.)

Šimon Hájek a jeho Tabula barbarolectica.

Podává *Fr. Prusík.*

(Čteno v kr. české společnosti nauk dne 21. března 1887.)

(Dokončení.)

Tabula congruitatis quarundam locutionum Bohemicarum olim per D. Simonem Hagecium pro usu communi barbare lectice congesta, nunc vero in gratiam eorum, qui vel in templis ad populum concionantur vel in foro causas agunt, denuo in lucem edita.

Krátká zpráva pravého mluvení, jak vlastně mužskému a jak vlastně ženskému pohlaví náleží. Item jak mnohu a jak jednomu. Čehož nyní mnohý nešetře a nové zvyklosti užívaje, ledakdys v řeči své aneb v psaní svém udělá z muže ženu a z ženy muže, z jednoho mnoho a z mnoho jednoho. A to nejvíce (jako latinští gramatykové říkají) in participiis.¹⁾

A protož o tom viz tuto figuru.

Participia Bohemica	{	Masculina terminantur in Mužuoมนာမာနာ	a. Vida, nesa, řka, moha, řeva. Vida Ježíš zástupy, vstoupil, učil je řka. Nesa trnovou korunu, vyšel ets.	}	praesentis temporis
		náleží	e. Maje, stoje, znaje, prose, uče. Maje Petr meč, vytrhl jej. Stojel mluvil. Centurio přistúpil prose ho ets.		

¹⁾ PVII: *De recto usu participiorum in lingua Boiémica.*

Plurimum peccatur hodie circa usum huius partis orationis in lingua nostra vernacula non solum ab idiotis rudibus, sed ab iis etiam, qui iudicio aliquo praediti vel ad subsellia forensia, vel pro suggestis templorum orationes habere consueverunt, quorum utrorumque quum sit praecipuum officium, sicut rerum, ita verborum seu sermonis veritati studere, tamen, nescio qua, sive negligentia, seu assuetudine ducti, depravatissimo utuntur sermone, praesertim in usurpandis participiis, quorum masculina foeminis, et contra, foemina masculis attribuunt, confuso interim etiam numerorum discrimine, quippe singularia pluralibus, et pluralia singularib. commutantes. Ea re merito offensus olim reverendus senex Simon Hagek Doct. Thaddaei nostri pater piae memoriae, vir indagandae puritatis et proprietatis in patrio sermone studiosissimus, ediderat ante annos 15 utilem tabulam de proprietate participiorum, et eorum discrimine iuxta genera, numeros et tempora, unde nos quaedam excerpta hic breviter annotanda duximus, quae utilia et grata fore rati sumus iis potissimum, qui in scholis proprietati patrii etiam sermonis in vertendis Latinis autorib. student et addicti sunt.

In Participiis Boiemicis observari debent haec tria: Primo Genus. Secundo Tempus. Tertio Numerus.

Genera sunt Quatuor: masculinum, foemininum, neutrum et commune.

Tempora duo tantum, praesens et praeteritum.

Numeri duo, Singularis et Pluralis, tametsi non contenderim cum eo, si quis dualem quoque, quo lingua nostra non caret, uellet hic addere.

1. Participia masculina, temporis praesentis, numeri singularis, duas habent terminationes, videlicet

A { *ut* { jsa, moha, nesa *Exempla.* { Jozeff Muž její jsa spravedlivý. Petr moha ne-
chce učiniti. Vosel nesa břemeno upadl.

PVIII² A | řeva, řka, vida | Ďábel jako Lev řeva obchází. V. J. z. vstúpil na lodičku
a u. j. ř.

E	ut	<i>Exempla</i>	
		chtěje, maje, prose, stoje, uče, znaje	On chtěje se sám spravedliva učiniti. M. P. M. v. j. C. p. p. h. S. Zacheus řekl. Chodil Ježíš po Městech uče Lid. Znaje Ježíš myšlení jich.

- d.* Vyšed, vzhled, pojed, pad, ubod. Vyšed Je. odšel. Vzhled k nebi vzděchl. Pojed s nimi, přikázal jim ets.
- m.* Vzem, pojem. Vzem nebo vzav kalich díky činil. Pojem neb pojav s sebou Petra a dva syny Zebedovy počal ets.
- v.* Otevřev, povstav, přistúpiv. Otevřev Petr ústa svá řekl. Pavel povstav a rukou pokynuv, aby ets.
- h.* Pozdvih, předběh, povrh, vztah. Pozdvih Ježíš oči řekl. Zacheus předběh vstúpil. Povrh penize odšel.
- k.* Klek, oblek, tlesk, ulek, přitisk. Štěpán poklek volal hlasem. Balák tlesk rukama dí. Oziáš ulek se pospíšil.
- s.* Přines, užas, kles. Bratr Ambrož tvé mi dary přines dal mi i list. Užas se padl na zem. Pokles se, vstal zase.
- t.* Zmát, přečet, zhnět, plet. Zmát obilé utekl přeč. Přečet list ztrhal jej. Zhnět kuon nechce se umluvit.
- z.* Nalez, svez. Kupce nalez neb našed drahou perlu odšel. Všel jednou do svatyně věčné vykoupení nalez.

Praeteriti

Nota.

Participia těchto posledních pěti liter *h, k, s, t, z* zdají se tuto býti verba a ne participia. Ale nejsou. Neb kdyby byla verba, byla by sama bez druhého verbum v jedné oratí; pakli by měla druhé verbum, byla by mezi nimi conjunctio. A také pro rozdíl měla

Participia temporis praeteriti masculina singularia octo habent terminationes, quarum hae tres sunt usitatiores, vcz.

Q'	D		vyšed, vzhled, pojed, pad;	V. J. z N. (sic) o. V. k N. v. P. s nimi (sic) p. jím (sic) Pad Služebník k Nohám prosil ho.
M				ut
			<i>Exempla</i>	
V			odpověděv, o- tevřev, byv, povstav, př- stupiv (sic!), nechav	Odpověděv Ježíš řekl jím. O. P. ú. s. ř. Byv u nás toto mluvil. P. p. a R. p. Hle jeden přistúpiv řekl Pánu. Nechav gich odšel.

Reliquae quinque terminationes minus sunt usitatae, nempe:

Q'	H	pozdvih, před- běh, povrh;	P. O. J. ř. Z. p. vlezl na strom. Jidáš p. peníze (sic) odšel.
	K	klek, tlesk, ulek;	Poklek na Kolena modlil se. B. t. R. d. O. u. s. p.
	S	kles,	P. s. v. z.
	ut	Exempla	
	T	přines, užas;	A. p. m. t. d. d. m. i L. U. s. p. n. zemi.
		přečet, zmát, zhnět;	P. L. z. j. Z. O. u. p. Z. Kuň n. s. u.
	Z	nalez, svez	K. n. d. p. šel. Svez Obilé zapálil Stodolu.

QII'

Observatio.

Participia posteriorum quinque terminationum videntur quidem esse verba, sed non sunt; ratio est, quia per se non absolvunt sententiam, id quod fit in usu verbi, sed iunguntur alii verbo, quod eis necessario subiicitur ad complendam sententiam, idque nulla mediante coniunctione. Ut si dicerem Latine: Egressus JESUS de finibus etc. venit etc.;

by na konci *l*: Pozdvihl, klekl, přinesl, zmátl, nalezl. Než že jsou k svým verbis podobna a skuoro jednoho hlasu, protož mnozí opouštějíce je, když mají nětco per participium vysloviti, utíkají se k jejich foeminina nenáležitě říkajíce o muži: Pozdvihši, klekši etc. Ale ta těch pěti liter (musím tak jmenovati) participialiter můž se srozumitedlněji a zřejměji vysloviti, přidada k nim tu literu in participiis masculinis poň neobecnější [*m. nej-*] *v*, aneb syllabu *ev* per Paragoneu et salvabitur Participium řekna takto: Pozdvihv neb pozdvihv Ježíš očí. Poklek v Štěpán na kolena. Přinesv dary. Zmátv obilé. Nalezv perlu odšel.

Foeminina terminantur in: Ženám náleží	<i>ci</i> : Vidúci, nesúci, majíci, stojeci. Vidúci Rachel, že by neplodná byla. Nesúci holubička větev. Majíci žena nádobu. Matka klanějící se. Proseci nětco od něho. Magdalena sedieci u noh páně poslouchala stojeci z zadu etc.
	<i>c</i> per apocopen et vocali praecedente correpta. Vidúc, nesúc, majíc, slyšíc. Stojec z zadu počala smáčeti.
	<i>ši</i> : Vyšedši, povstavši, pozdvihši, oblekši. Vyšedši žena z končin. Povstavši Maria. Oblekši se Judyt.

Nota. Haec Participia in *ci*: vidúci, mohúci et his similia aliquando transeunt in nomina, scilicet compositione, amissione temporis et maxime mutatione quantitatis, dum scilicet ultimam atque penultimam producant, ideoque nunc excipiuntur ab hac regula ut: Bůh jest vševidúci, všemohúci, na thrůnu sedící. Člověk bohobojící. Měď zvučící. Cymbál znějící.

ibi vox (egressus) non absolvit sententiam absque verbo subsequenti. At si dixero: egressus est de finibus Tyri, hic plena sententia ipso verbo exprimitur. Sic et in Boiémico sermone distinguitur participium a verbo, quoties iungitur ei aliud verbum absque interposita coniunctione. Deinde certa nota discernit haec participia ab ipsis verbis, quia verba tertiae personae singul. praeteriti perfecti desinunt in *l* in nostrate lingua. Ut: pozdvihl, klekl, klesl, přečetl, nalezl, qua litera amputata, fiunt participia.

Vulgo tamen vitandae ambiguitatis gratia addunt Scribae et Typographi harum quinque terminationum participiis in fine literam *v*, vel per Paragogen syllabam *ev*; ut

QII²

P. vel p. J. O. P. Š na K. P. d. Z. O. N. P. o.

Eodem etiam modo discernenda sunt participia pleraque in *d* cadentia, quibus si in fine adieceris literam *l*, fient verba, ut

vzhléd, pojed, pad, probod} Participia sunt; vzhlédl, pojedl, padl, probodl} verba sunt.

2. Foeminina singularia in tempore praesenti habent duas terminationes, videlicet *ci*, et per Apocopen solum *c*, absque *i*, ultima et penultima correptis, ut

<i>ci</i>	majeci, nesuci (sic), proseci, stojeci, viduci (sic), sloužeci	Exempla	Majeci ž. N. H. nesuci (sic) v. Přistúpila M. klanějící (sic) se a proseci. Stojeci z zadu počala etc.
			Viduci (sic) R. žeby n. b. Nevycházela z Chrámu sloužeci etc.

Per Apocopen literae *i* efferuntur ita:

QIII¹ *c*. Majec, Nesuc (sic). Slyšec, Stojec, Viduc (sic). Viduc Noemi žeby Ruth uložila s ní jiti, neodpírala jí. Umruc pochována budu s tebou. Ječmen nesuc přišla do města.

Sed, ut hoc quoque obiter moneam, neminem debet offendere haec Orthographia, que Typographis ut plurimum est in usu, quum vulgo litera *z* ad *c* cz. utrobique addatur in scribendo, ut stogeczy et stogecz.

Nota.

Participia in *ci* saepe transeunt in nomina, idque compositione, amissione temporis et mutatione quantitatis, videlicet productis penultima et ultima syllabis, ut cum dicimus: B. všemohúci, vševidúci, na Thronu s. Č. B. M. z. C. z. etc., in quibus genus ex apposito nomine substantivo cognoscitur.

Communia sunt pluralia in: Obojím spolu aneb jedněm mnohým	ce, še. Vidúce, nesúce, majíce, znajíce, šedše, vemše, otevřevše. Vidúce učedlníci. Přijdu nesúce snopy. Majíce co jísti a píti? (sic) na tom mějte dosti. Budete jako Bohové, znajíce dobré i zlé. Ne sami se mstíce. Šedše učedlníci našli. Rytíři vemše peníze učinili ets. Múdrí otevřevše pokladnice obětovali zlato ets. c per apocopen et vocali praecedente producta vel geminata. Vidúc divy, slyšíc jazyky užasli se. Majíc v srdci radost.
---	--

Nota. Nominibus (quae vocant neutra) sexum non respicientibus, qualia sunt: zrno, dřevo, slovo, semeno, město, nebe, pole, moře, znamení, pokolení ets. apponuntur participia, quibusdam masculina, quibusdam foeminina, quibusdam utraque indifferenter aut dubie, et tunc redduntur et ipsa neutra aut dubia.

Exemplum de Masculino: Zrno padna v zemi, umře.

Exemplum de foeminino: Povstavši všechno množství, vedli ho.

Exemplum de utroque aut dubio: Stalo se slovo Páně řka aneb řkouci. Hovado tyje leže anebležeci. Takovýmto pochybným (sic) neutrom s větší strany mělo by se participium radše masculinum (ratione dignioris sexus) než foemininum přiložiti, rozuměj masculinum praesentis temporis, nebo praeteriti lépe se přiklade na ši, ut: semeno zrostši, učinilo užitek mnohý ets.

Foeminina singularia temporis praeteriti unica exeunt terminatione, ši videlicet, ut

ši oblékši, povstavši, vyšedši *Exempla* Oblékši se Jůdyth v žíni sypala popel. P. M. šla na Hory. V. ž. křičela.

QIII² 3. Nominibus neutris, hoc est, sexum non respicientibus, qualia sunt: Dřevo, Město, Moře, Nebe, Pole, Pokolení, Semeno, Slovo, Znamení, Zrno et similia, iunguntur participia interdum masculina, interdum foeminina et nonnunquam utraque indifferenter, fiuntque ipsa quoque participia neutra.

Exemplum de masculino: Z. p. v z. u.

De foeminino: P. všecko m. v. h. ets.

De utroque: S. s s. P. ř. vel řkouci (sic). H. t. l. vel l. Respectu tamen sexus dignioris talibus nominibus neutris rectius iungi potest masculinum quam foemininum participium, praesens nimirum, quia praeteritum foemininum rectius, quam masculinum, neutris sociatur nominibus, ut: S. z. u. u. m.

4. Participia pluralia tam masculina quam foeminina desinunt
ce vel cze. in praesenti quidem tempore in syllabam ce vel cze: et per Apocopen in literam c vel cz: in praeterito autem in syllabam še
c vel cz.
še. Suntque generis communis.

Exempla praesentium pluralium.

QIII¹ Masculinorum { Vidouce to Učedlníci (sic) rozhněvali se. Jdauce po všem Světě
kažte. B. j. B. z. d. i z.

Foemininorum { Ženy přišly k Hrobu nesouce masti. Pravíce že jsau viděni Andělské viděly. Vyšly rychle z Hrobu běžíce, aby zvěstovaly.

Et per Apocopen vocali producta:

V. d., s. j. u. s. M. v s. r. etc.

Exempla praeteritorum pluralium.

Masculi: { Knížata Kněžská vzavše peníze (sic) řekli. Žoldnéři spletše Korunu z Trní vstavili ji etc. Knížata (sic) Kněžská sšedše se s Staršími (sic) a Raddu učinivše dali Peníze Strážným. Mudrci o. P. o. Z. Oni slyšavše, žeby živ byl.

QIII² Foemin: { Ženy navrátivše se od Hrobu zvěstovaly to. Vzhledše užřely odvalený Kámen. Rozžehnavše se šly na různu. Orffa a Ruth pozdvihše hlasu plakaly.

Corollarium cum conclusione. Qui permiscet (uti jam passim fit) has loquutiones, is confundit genera, item numeros, ideoque incongrue loquitur. A protož neříkaj o mužském pohlaví: on aneb já vidúci, znajíci, aut per apocopen: Děkujíc Pánu Bohu, simplici i et correpto: vyšedši, vzemši, otevřevši, pozdvihši, klekši, přinesši, zmátši, nalezši, neb jsou foeminina. Též neříkaj o ženském pohlaví: vida, maje, vyšed, vzem, otevřev, pozdvih ets., neb jsou masculina. Item neříkaj o jednom: já aneb on vidouce, majíce, mohouce, aut per apocopen producta aut geminata vocali; já aneb on vidouc, znajíc, neb jsou pluralia. Ani říkaj o mnohých: vida, maje, oni moha nechtí opatřiti ets., neb jsou singularia. Unde versus:

Subtrahit ci, ši
 masculus omnis,
 Resona (sic) ci, ši
 foemina quaevis,
 Mutat in e ci, ši tibi multus.

Figura pro *duali et plurali* numero Bohemico, non ad unguem explicata, cata, sed breviter, ut fieri potuit, perstricta.

Dualem numerum Graeci habent, Latini desiderant, Bohemi hactenus usitatum cur nunc spernunt?	Masculinum, ex- eunt in: Mužského pohlaví:	a: dva šarty měděnná (sic). Dali jima losy t. Jozefovi a Matějovi. Dva z učedl- níkův jeho šla jsta. Dva budeta na poli. Obadva upadneta. Dva angely, ana sedíta. Pojdma (sic) oba. Vyjděma (sic) ven, řekl Kain k Abelovi.	
Nomina Pronomina Verba Adverbia (sic)	<div><div>Numeri</div><div><div>Dualis (sic) respicientia genus O dvě</div></div></div>	Foemininum, ex- eunt in: Ženského pohlaví:	e: proprie: Postavil Jakub obědvě děvce. Dvě ženě sestře. Protože jste cizo- ložile a s modlami smil- nile ets. Ezech. 23. Nežli dvě oce (sic), ruce, noze majícímu.

Clausula huius traditionis.

Quemadmodum merito offendimur Soloecismis hominum deregrinorum, qui linguam nostratem discere incipientes, saepe ita loquuntur: Můj Žena hněval se na vy. Ten Sukně jest můj. Tva (sic) Bratr lala (sic) mi etc. Ita multo magis offendi debemus incongrua sermonis structura, quam passim plurimi Boiemi in sua nativa lingua committunt, cuiusmodi in his et similibus loquutionibus conspicitur: Pán Ježíš viducí (sic), vel per Apocopen: viduc (sic) Zástupy. Znající (sic) vel znajíc (sic) myšlení jich. Item: Uslyševši Jozeff, žeby Archelaus kraloval, obával se tam jíti. A přišedši bydlel (sic) v Městě Nazaréth: quae locutiones sunt vitiosae, quod in his participia foeminina nominibus masculinis iungantur (sic). E regione aut vitiose iungunt imperiti participia masculina nominibus generis foeminini, ut:

QV¹ Přistupila (sic) k Ježíšovi Matka prose ho. Klaněla se mu řka. Slyše slova ta skládala je v Srdci svém. Idem vitium committitur etiam, quoties participia pluralis numeri iunguntur nominibus singularibus, ut: Ježíš znajíce (sic) myšlení jich. Já aneb on vidouce (sic), slyšíce, mohuce (sic). Vel per Apocopen vocali longa: Já aneb on vidúc, znajíc. Děkujíc Bohu najedl jsem se. Et contra, quoties pluralibus singularia attribuuntur participia, ut: My děkuje Bohu dobře se máme, pro: děkujíce (sic) vel děkujíc. Oni moha nechtí toho opatřiti, pro: mohouce vel mohúc.

Appendix.

In aliis casibus, praeter nominativos, nulla est perplexitas efferendi participia, ostenditque casum et numerum substantivum ipsi participio appositum, ut: Buoh praví skrze Izaiáše řkoucího. Hlas volajícího (sic). Uzří Syna Člověka přicházeji-

i improprie, quia pluraliter. Dualis enim numerus est pluralis et sub hac terminatione non differt a plurali nisi addito aliquando vocabulo dualitatis: obě, ut: obě dívky šly. Dvě byly zuostaly ets. Patet infra, in plurali respicientia genus foemininum.

Commune, exeunt in: Obojích spolu		a. Ratione dignioris sexus participant terminationem masculinam. Budete (<i>sic</i>) dva v jednom těle. Byla oba naha. Oba dva protekl mečem Fineas. Jima, oběma, ut supra mascul.
Neutrum, exeunt in: Nepohlaví		e proprie: dvě dřevě zbírám. Celé dvě letě trval Pavel Pavel (<i>sic</i>) v hospodě své. Actor. ultimo. Tě dvě slově těžce řekl kněz v kázání neděle. Decuit in hocce. a improprie. Cum pluraliter, ut patet infra.
Pluralis (<i>sic</i>) respicientia genus O mnohých	Masculinum tenui (<i>sic</i>) in: Mužského pohlaví:	i in tertia persona sunt et scribenda et proferenda. Mudrci do Jerusalema přišli, viděli hvězdu. Vrátili se učedníci, šedše kázali. Idem intellige de communi genere i. utroque sexu simul.
Foemininum per Ženského pohlaví		ypsilon scribenda ac voce crassiore pronuncianda. O těch věcech, kteréž se byly přihodily. Ženy zstrašeny zstrašily nás. Velmi rano přišly. Kámen nalezly ets.
Neutrum, exeunt in: Nepohlaví		a. Tři leta kraloval Abia. Sešla se knížata kněžská. Mnohá těla vstala. Zdála se omylná slova. Zbílili roucha svá. Ústa Páně mluvila. Ta znamení ets. y. Oči jejich držány byly.

Patř knih starých i nových, od rozumných mužův skládaných aneb corrigovaných a pozoruj starých lidí mluvících a takové psaní i mluvení shledáš a uslyšíš.

Nota. Verba haec: Bíše, vidíše, mluvíše, stáše; bíchu, vidíchu, mluvíchu; jidech, spach, vstach, viděch et his similia obsolescunt; iam imo a plerisque ridentur ob solum (ut illis apparet) sonum auribus horridum. Quanquam ea cum ad copiam linguae et vim significati (*sic*) tum ad differentiam numeri vel temporis multum olim fecerint. Nunc vero ea abiici, tolerabile est utrunque: at non sunt ferendae loquutiones, prorsus incongruae, quales sunt: Ježíš vidúci vel vidúc zastupy, uslyševši řekl. Klaněla se jemu řka: Jest to zle Čechu. On nemohši toho snést, oni moha nechtí napravit. Já to znajice et his similes, quibus non minus peccant atque Alemannus, qui dicit: Muoj žena jest pěkný. Ten sukně jest drahý. Pan Petr byl (*sic*) s námi. Item Nejsou pán doma. Jeli pán na jarmark a paní ráčí stonati. Locutiones, quae et risum et stomachum faciunt. At dicet aliquis: Parvus error est in his minutis pecasse, non faciunt haec haereticum. Certum est, attamen turpe est et committere et dissimulare tam manifestum errorem, qui cum rectum, congruum ac genuinum modum loquendi corrumpit, parvus non est dicendus. Non multum peccat, si quis pro Philippus legat Pilipus et tamen non est committendum neque tolerandum. Excusatur is, inquit quidam vir doctus, qui per imperitiam literarum his verbis baptisavit: in nomine patria et filia et spirita sancta; nemo tamen sciens laturus sit hujus modi baptisatorem. Cum (quin?) ipse D. Augustinus negat ferendum, quod populis (*sic*) in templis caneret: super ipsum floriet pro florebit, etiam si sciret Deum non offendi soloecismis, negemus et nos

cího (*sic*) a neb jdoucího (*sic*). Kamenovali Štěpána vzyvajícího (*sic*) Boha. Qui casus sunt singulares. Sequentes sunt plurales: Maria uzřela dva Anděly sedící. Přibližujícím (*sic*) se řekl Doufajícím (*sic*) v sebe pověděl. Podobní Služebníkům (*sic*) očekávajícím Pána etc.

idem ferendum, etiamsi sciamus populum quoque non offendi soloecismis. Quippe qui imperitus alienae linguae non intelligat, quid aut qualiter in templis canatur. Quanto igitur minus ferendum erit, ut quis tam in templo quam in foro et contra artem et contra rationem manifesta vitia in sua lingua committat. Quare quisque verus Bohemus caveat, ne linguam suam tam synceram corrumpat: **eam copiosam, sua copia** suisque proprietatibus privet. Imo ne hujus modi ineptis et incongruis loquutionibus sensum orationis turbet ac mutet et amphibologiam intrudat. His dictis ac scriptis faute assientientur (*sic*), qui recte loquuntur et qui vel in pueritia declinationes partium orationis ac communes grammaticae regulas olfecerunt.

Hae nugae seria ducunt.

Differunt $\left\{ \begin{array}{l} \text{po} \\ \text{pro} \end{array} \right.$ Jdi po víno pro pána a po pivo pro čeled.

Filosofická propaedeutika na středních školách.

Přednesl Dr. Petr Durdík v Jednotě filosofické dne 26. března 1887.

(Dokončení.)

Co se týče námítky, kterak zjištěných výsledků jest tak málo, že by dostačilo polouletí, aby se probraly všechny, o tom jsou učitelé filosofické propaedeutiky u nás as jiného mínění. I když obmezí se učitel těmi zjevy, které z empirie dovedeme vyložití, aniž utečeme se k jakékoli theorii, jest těch zjevů pro vzdělance a tedy také pro nastávající akademiky tolik, že dobře si musí učitel rozdělit látku, aby vyšel s časem dvou semestrů. Takové předměty jsou na př.: o pocitech vůbec, o přirozenosti a letoře, o pohyblivosti vědomí, o sdružování představ, o povstávání představ času a prostoru, o umísťování pocitů, o fysiognomice a kranioskopii, o illusi a hallucinaci, o paměti a zvyku, o vtipu, soudnosti a fantasii, o snu, o pozornosti a roztržitosti; o vášni a náruživosti, o sympatii a antipatii, o vkusu a svědomí, o pudu a volnosti, o mravní přičetnosti a povaze, o duševních chorobách atd. Kdyby se oktávánům o těchto věcech nedostalo poučení ve škole, kde se o nich dovědí? Na universitě? Ale tam nejdou všichni, a z těch, kdo tam jdou, nemalá část o filosofii ani nezavadí. A tak zůstane jejich vzdělání nedokončeno, kuso. Nutno tudíž, aby už na gymnasiu poznali zákony života duševního. Jak užitečna jest tato znalost knězi, lékaři, soudci, učitel, toho doličovati není trvám potřebí. Ale i technikům, obchodníkům, živnostníkům a j. lidem v praktickém životě se pohybujícím vědomosti psychologické velmi budou pomáhati ku znalosti lidí. Pročež nedostatkem sluší nazvati, že školy reálné, které svým učňům zjednávati mají všeobecné vzdělání, oněch vědomostí jim neposkytují.¹⁾

Než vraťme se k námítkám, které se činí v instrukcích proti psychologii.

„Každé obsáhlejší a důkladnější projednávání psychologie musí k tomu se nésti, by materiál psychických dějů empiricky sebraný podrobilo nějaké theorii, a tím stává se tak obtížným, že není s ně chápavost žákův ani na nejvyšším stupni gymnasia.“

Dle zkušeností nabytých *není* theorie psychických zjevů tak obtížná, aby jí nepochopil oktáván. Když se na př. dle příkladu Herbartova představy srovnají se silami a užije se na měření jejich čísel, není to nic nového žákům; znajíť podobné výpočty z fysiky, zejména z mechaniky. Ostatně se přestává na pouhém vysvětlení a na poukázání k mathematickým výpočtům, aniž se tyto skutečně provádějí.²⁾

¹⁾ Toliko na Moravě vyučuje se v nejvyšší třídě reálné jednou (!) za týden logice.

²⁾ Ve školní knize od Josefa Durdíka na př. jen jednou se uvádí výpočet, a to při představách temných; podává se tam pod čarou, takřka jen na ukázkou, jak možno představy převáděti na síly a počítati jimi podobně jako ve fysice.

Konečně sluší uvážiti, že z theorie podává se v psychologii *empirické* jen tolik, čeho potřebí k lepšímu pochopení, přehledu a spořádání psychických zjevů. Avšak tu namítají instrukce: „K tomu přistupuje, že není toho času vůbec pražádné psychologické theorie nebo theoretické psychologie, jež by si byla mezi povolanci dobyla všeobecného aneb aspoň bezmála všeobecného uznání a nebyla potírána theoriemi protivnými. O tom však nemůže býti sporu, že na střední škole, kde jest úkolem *učiti se* a nikoli *bádati*, z každé vědy podávati se smí jen, co je zcela osvědčeno, jen, co jakožto společný kmen vědomostí povzneseno jest nade spor teorií a škol.“

Tento požadavek jest velice ideální. Pravda sice, že gymnasisté nemají pravd vědeckých teprve vyhledávati, nýbrž jen s pravdami odkrytými seznamovati se: avšak která náuka školní, vyjímajíc matematiku, prosta jest nejistot, sporů, nejasností, domněnek? Fysika na př. bez hypotheses ani se neobejde. Ale i dějiny, i přírodovědnost, i jazykozpyt, metrika, mythologie hojně mají nejasných a sporných míst. Případně praví H. Müller: „Kdybychom směli předmětem svého vyučování učiniti jen to, co jest objektivně zjištěno a naprosto jisto, nezbylo by nám, než abychom učení přírodovědecké vymítali ze školy.“ (Die Hypothese in der Schule, Bonn 1879, str. 5.) Ostatně instrukce samy trpí tu a tam věci ne zcela objasněné a domněnky; na př.: o descendenční (selekční) theorii, o původě Homerových básní, o rozměrech a přednesu lyrických částí v řecké tragoedii, o zákonech vývoje historického, a pod. Při tom udílí se ovšem učitelů rada, aby přidržel se fakt zjištěných a žákům pochopitelných, a aby jim věc usnadňoval co nejvíce.

Co dovoleno jest přírodním vědám, filologii, historii atd., to tak naprosto má býti zapověděno psychologii? Bylo by arcí nejlépe, kdybychom *ve škole* vyhnouti se mohli všem domněnkám a nesrovnalostem; uvedou-li se však na míru co nejmenší, není, proč se jich báti přespříliš. Vždyť *vzdělávacímu* učení gymnasiálnímu nejde tak o hromadění bezpečných vědomostí, jako spíše o vzdělání rozumu a ušlechtnění mysli: i nebude štítiti se hypotheses takových, které ani ducha nepomatoú ani srdce nepokazí.

Požadavek instrukcí obmezili bychom tudíž v ten způsob: theorie psychologická nechať na tom přestane, co ku porozumění zjevů duševních a vzájemného jejich vztahu jest nejnnutnější.

Kromě toho budiž z psychologie školské vypuštěno, ¹⁾ pokud lze, všechno, co zabíhá do metafysiky, jako na př. otázky, *co jest a jaká jest duše*. Budiž přijato v učení jen to, co na základě empirického (pozorováním konkrétných případů, indukci) všeobecně jest uznáno za zákon života duševního; kdykoli se však pro lepší objasnění sáhne k hypotese nebo k obraznému označování, budiž náležitě vyceno, co jest pouhá hypothesis aneb obraz (na př. představy — síly; práh vědomí, klesání a vystupování představ, a p.) —

Co instrukce napsaly o *logice*, to jest skoro veskrze zcela důvodné a správné. Zdá se, že logika projednává s větší láskou nežli psychologie. Přes to dovolujeme si k některým věcem činiti poznámky.

Všeho uznání hodno jest, co instrukce praví o poměru logiky ku grammatice a zákonům jazykovým, žádající a návod dávající, jak logická pravidla připojovati se mají „doplňující a prohlubující“ ku vědění mluvnickému žákův. V některých učebnicích logických ne dosti se té věci dbá a příklady a aplikace téměř výhradně se vybírají z matematiky. Jeť ovšem matematika v té příčině nejvděčnější. Proto snad instrukce jí (a fysikou) se neobírají — předpokládajíce bezpochyby mlčky, že učitel každý beze zvláštního upozornění dovede jí užiti. Ale lépe by bylo vedle grammatiky a právě tak důkladně ukázati ku poměru logiky k mathematice.

Co praví instrukce o syllogismu, to nemůžeme ve všech částech schváliti. („... auf die übliche ausführliche Ableitung und Ausspinnung der Fi-

¹⁾ Na českých gymnasiích, co víme, děje se tak.

guren des einfachen kategorischen Schlusses . . . muss man verzichten.“) Vždyť není třeba, aby všechny 64 možné případy se jednotlivě probíraly a z nich se sestavilo 19 oněch platných forem (Barbara, Darii, Celarent atd.); dostačí, když tyto stručně a souhrnně vytknou se, ovšem na základě obrazců, znázorňujících rozsahy pojmů, byť se to neprovedlo v té úplnosti, jako na př. v logice Zimmermannově. Máť sestrojování těchto obrazců podobnou sílu formálně-vzdělávací jako výkony mathematické, a provázejí-li se obsažnými, zajímavými *příklady*, působí vydatně v rozum i mysl žákův. Na šťastnou volbu příkladů, vybíraných co možná ze všeho učiva gymnasijsního, kladou instrukce váhu nemalou, zajisté právem.

To jest zároveň jeden z nejlepších prostředků, kterak učiniti logiku žákům zajímavější a záživnější. Kdyby se dávaly vhodné příklady napřed a z nich za živé společnosti celé třídy — konversatorsky — vybíraly se zákony správného myšlení, jistě by logika žáky bavila, byť se probírala dříve nežli psychologie. —

Proč by od „obyčejného“ rozdělení logiky v elementární logiku a vědosloví mělo býti upuštěno, jak si přejí instrukce, to nám nejde na rozum. Míníme, že to rozrušení dobře může obstáti, že však v druhé části všimati si jest nových v té vědě výtěžků (jako na př. indukčních zákonů Millových), pokud jim stačí chápavost žáků. —

Co instrukce vykládají ve příčině osobnosti a kvalifikace učitelovy, v tom se s nimi úplně snášíme. Ne poslední zajisté z příčin, že logika pokládána od mnohých za zbytečnou nebo nestravitelnou, byla ta, že začasť svěřována jest učitelům nespůsobilým,¹⁾ kteří lekci po lekci našťudovati musili, ježto do těch dob neměli o logice téměř ani zdání. Takoví učitelé nejvíce k tomu přispěli, že propaedeutika přišla ve špatnou pověst.

Konečně zmíniti se nám jest o *úvodě do filosofie*. Organizační osnova z r. 1849. se zaň přimlouvá, nové instrukce ho pomíjejí. Dle našeho zdání byl by zcela na místě po ukončení výkladů logicko-psychologických, dovršuje vzdělání abiturientův a vzbuzuje v nich chuť k dalším studiím filosofickým. Obsahem úvodu toho byly by úvahy o problémech, týkajících se podstaty (substance) a přívlastků (attributů), příčinnosti, místa a času a pod., rozhledy v aesthetiku a ethiku, vysvětlení a přehled předních směrů filosofických naší doby (realismu, idealismu; materialismu, atomismu; skepticismu atd.), vše populárně a objektivně, beze vsí polemiky a bez vyznamenávání toho neb onoho filosofického systému, tak aby žáci nabyli ponětí o filosofii a jejích odvětvích.²⁾ Tím způsobem zajisté by i na universitě i v širších kruzích nemálo vzrůstala vážnost ke studiu filosofickému, té doby valně pokleslá. Či snad „pomůže se filosofii, když se jí odnímá, co měla? Domnívá-li se někdo, že prospěje to vědám, kdyby upadala filosofie?“ (Herbart, Lehrbuch zur Psychologie.)

Opakujeme na konec stručně, čeho žádáme vůči návrhům nových instrukcí:

1.) Logice i psychologii nechať ponechá se dosavadní počet hodin ve třídách VII. a VIII.

2.) Ku konci druhého pololetí budiž oktávánům podán úvod do filosofie.

3.) Filosofii propaedeutické nechať vyučuje učitel ten, jenž buď podrobil se z ní státní zkoušce aneb dosáhl hodnosti doktorské na fakultě filosofické.

4.) Propaedeutika budiž jakožto disciplína rázu povšechného a obecně vzdělávacího, jež kromě toho co nejméně obtěžuje paměť, přijata mezi předměty zkoušky maturitní.

5.) Při možném budoucím upravování škol reálných náležitý zřetel budiž obrácen ku psychologii s logikou.

¹⁾ Mnohdy odevzdána ředitelem logika nebo psychologie učiteli jen proto, aby doplnil se mu ustanovený počet hodin týdenních!

²⁾ Nejznámější „úvody do filosofie“ jsou Lindnerův a Zimmermannův. Oba obsahují hojnost vhodného materiálu, jsou však příliš rozsáhlé.

O vývoji českých názvů nerostních.

Napsal Jos. Dědeček.

(Pokračování.)

Ale některé názvy podařily se Rozkochanému, respektive Urbanovi tak, že jich nejen mluva ale i nynější spisovná věda užívá, anebo, kde toho nešetří, užívati by měla. Jsou to: *drahule* za jaspis, *křistal* (nyní křišťál), *průhleden* (jehož také za křišťál užíváme), *úběl* za alabastr, *bledna* za borax, *oblátek* (n. oblásek), *křemen*, *sáhněda*, *skřídla* (nebo křídla či břidla), *kamenec* a *modřec* (jeho lazura, ač nejspíše náš azurit).

Velmi dovedně pojmenovány jsou i tyto druhy: *démant*, tehdy též *adamantem* zvaný, dostal jméno *črven*; *rubín* *črveně*; *rumělka* *črvlen*; *realgar*, dříve vůbec co arsenik známý, uvádí Urbanus jmenem *krven*; *marianské sklo* pro svou průhlednost nazváno *nazředník*; *smaragd* pro tvrdost ostrých hran *ostře*; *auripigment* pro zlatovou barvu *poslatek*; *pyrop* pro ohnivou světlost *světonek*; *heliotrop* přeložen v *slunipad*; báječný *karbunculus*, ač právem některý z granátů, uveden co *uhlík* a granát sám počestěn na *srnakoč*. Dle vedra, jež rozpálený asbest vydává, slul *vedříšem*, *amethyst* *upřenem*, *prasem* *smyslíkem* a *onix* *rývačem*.

Jména nevysvětlitelného významu, ač nesouvisí-li s názvem *mluno* (elektřina), dal Urbanus magnetu, jež co *veln* uvádí. Zajímavým jest i *blščanec* (topas), jméno spíše od blesku nežli od blýskati čili lesknouti se odvozené, je-li správná domněnka, že dosavadní *perumova* (t. j. perunova) skála, jak na Slovensku topazové hornině říkají, významem svým s blščancem souvisí. Záhadným též původ slova *sdluhl* (nemá-li státi *sduhl*), jež U. pro jakýs nerost duhových barev, tehdy *irius* zvaný, uvedl. Ač nemožno přímo tvrditi, že tím míněn drahý opál, právě po severních Uhřích roztroušený, přece připomínáme, že Slováci opálovou skalinu *skalou duhovou* dosud zovou.

Z těchto vybraných terminů patrně tedy vychází na jevo horlivá snaha Rozkochaného a jeho mineralogického spolupracovníka o zčeštění cizích názvů nerostních a o zavedení jmen takových, jimiž by zároveň některá vynikající vlastnost minerálu byla znázorněna, snaha, které táž věda století 19. málo píle věnuje.

Ostatní mineralogická slovece záhadného vztahu mlčením pomíjejíce obrátíme se k *Bohemariu*, t. j. jakémusi druhu slovníků, *Martinem ze Strážnice* r. 1409 ukončenému, jež také v Hánkově sbírce nalezneme.

Ze slovníku toho česko-latinského, opět dle látky v kapitoly urovnaného a šestiměrem, jak níže se vypisuje, spracovaného, na jevo jde, že za M. ze Strážnice bývalo také *leto* a *letní čas*, v němž panovalo *horko* ba i *vedro*, usnadňujíc rychlou *sen* (žeň). Za leta objevovala se i tehdy po *cichem dešči* — *duha*, a bývalo *bliskané* a *kromu*. Někdy i *sásrak* (kometa) viděn byl na obloze! Když *podjesen* a *zima* nastaly, vystupovala *para* a z ní srážela se *rossa*, jině a *sněh*, z něhož povstávaly *metelice*, jako v letě *krupy*.

Vlhký *syvel*, *voda* totiž, hromadil se i tenkrát v různé způsobě, nejen co *cichy dešč*, ale i co *převal*, co *krapě* a *kapty*, jež naponštěly *močidla* (močály), *lusye* (louže), *studnice* a *jesera*; nebo se hnaly v *prudech* v *potoky* a *řeky* a odtud do *moře*.

Jasnost střídávala se s *mrakotou* a *buře* s *jasnou zotí*. Panoval i *větr* tehdy, nebo vanul jen malý *duch* od *západu* nebo od *východu*.

Známé mu nerosty jmenuje M. ze Strážnice v těchto šestiměrech:

Glarea gyl (jíl), *ghispus trupel*, *arenaque pyesek*,
lutum sit blato, *flmus hnuoy*, *opoka petra*.
Silex oblátek, *silex krsemen*, *burutum trud*,
rupes sit skrsydla, *sed later dicitur czyhla*.

Atque minera ruda, centrum przytek, cyn electrum,
 argentum strsyebro, cuprum myed, zlato sit aurum.
 Argentum vivum rtucz (rtuť), stannum cristece drito,
 Aes mosas, ferrum seleso, nota olovo plambum.

Kde nebyly tehdy *hory* nebo *skaly* (t. j. pahorky), tam ležela *prst* a *klina*, často v *hrudách*. V zemi pak byla i *syra* a *kle* (bitumen).

Jak viděti, měl spisovatel Bohemaria jen dosti povrchní známosti mineralogické, pojav zajisté ve svůj rukopis jen přírodniny nejznámější — aniž pídil se po hlubší vědě, jako jeho předchůdce Rozkochaný. Proto nám také do seznamu nových jmen mimo *síru* žádný jiný nerost přičiněním jeho nepřibyl. — To také platí o lexikonu *Velešina*¹⁾ i o *Nomenklatoru*, obou ve sbírce Hankově otištěných.

Kdo mínil by v bohatých rukopisech lékařských do 16. stol. mineralogické látky též hojně sebrati, byl by na omylu. Shledal by tam opět jen jména známá a druhy nejobecnější u výběru chudinkém, bez jichž síly léčivé mnohý recept byl by pozbyl účinku. Máme tu na mysli dobrá jména česká, s nimiž se tam zhusta setkáváme, totiž se *sírou*, *rtutí*, *solí* (aniž možno udati jakou), *železem* nebo *rzí* a *ledkem* i *kamencem*. Cizích a zkomolených názvů anebo jmen nerostů vymyšlených v rukopisech našeho středověku častěji bys našel a neméně i v tiskopisech mužů, od nichž by toho, jak níže doložíme, nikdo neočekával.

Jednou toho druhu a velmi objemnou knihou jest slovník vůbec *Lactifer* zvaný, z péra mnicha *Bosáka* čili *Jana Vodňanského* r. 1511 v Plzni vytištěný. Jest to jakás encyklopedie latinská s připojenými jmeny českými, jako u prvních slovníkářů dle látky v kapitoly urovnaná abecedním pořádkem. Kapitola VIII „de lapidibus“ (o kamenech) jest cílem našeho badání. Vízmež, měl-li velmistr ryzosti a čistoty mluvy spisovní, Daniel Adam z Veleslavína, i vzhledem k této kapitole pravdu, když nazval slovník Vodňanského *netvorou*!

Jest pravda, že nás jména některých druhů a popisy k nim připojené překvapí anebo i pobaví, na př.: *kapounový kámen*, jenž nalézá se v břiše slepic. „Kdo jej pod jazyk vezme, zažene žízeň.“ *Laštovičník* jest v břiše vlaštovek. *Drakovec* v mozku draka. *Jeniak* v očích hyeny: „kdo jej nosí pod jazykem, uhodne všecky věci.“ *Dedkový kámen* v hnízdě dudka. *Supový k.* v hlavě supa a *kohútí k.* v hlavě kohouta. *Zvěřivnavec* (lipparia, nyní obsidian) jest důležitým velice velmi a hodil by se „nedělním střelcům“ proto, že tímto kamenem střelci zvěř k sobě přivábí, když ji jinak nemohli uloviti.²⁾ — Tak dalece o stinné stránce oné kapitoly.

Sledujeme-li pořadí ostatních nerostů, jichž celkem přes 80, tu snad dospějeme k jinému úsudku než D. A. z Veleslavína. Především nás překvapí hojný výběr, z něhož velkou většinu nerostů bezpečně můžeme zjistiti, poněvadž připojený popis práci tu nám valně usnadní. A po druhé uvádí tu Vodňanský až na skrovné výjimky názvy české, způsobem Rozkochaného dle vynikajících vlastností utvořené, z nichž mnohý nebyl by našim školním nerostopisům na závalu. Že by spisovatel *Lactifera* veškery tam uvedené nerosty byl znal, to z některých popisů arci tvrditi se nemůže, jakož jisto i to, že mu slovník Rozkochaného byl neznám.

Pro českou terminologii nejdůležitějšími jsou tyto pojmy: *hořalek* (asbest), *hvězdník* (astrion = safír), *rohaček* (corneolus, nyní karneol od masové barvy), *brus* (cos lapis, brusní břidla), *slzivec* (enydros = achátové koule, obsahující často vodu), *krvostavec* (emachites, nyní haematit = krevel), *rez*, *okuje*, *voceliny* a *piloviny*, *krevní kámen* (jaspis), *křesací kámen* (ignarius), *živé železo* (magnes), *mramor* (z latinského), *sanytr* (nitrum t. j. sal nitrum), *oslepovec* (optallius,

¹⁾ Výtah z Bohem.

²⁾ Pouze latinská jména těchto kamenů s podrobným českým popisem vymyšlených nalezišť a účinků jejich uvádí také jeden rukopis v „Calendarium“ z r. asi 1440.

opál), *rysovec* (pantera, zda krokidolith, tigří oko), *vohnivec* (pyrites), *pryskyřice chvojová* (succinus, electron = jantar), ač na jiném místě pro *electrum* název *čistce* zvolil. Jiných jmen obecně známých a pojmův nerozluštěných tuto vynecháme, jediného *vinstěře* (tartarum = Weinstein) co zkomoleného německého slova zúmyslem se dotýkající.

Po překladateli a slovníkáři Bosákovi navštívme lékaře dr. *Jana Černého*.

Jako proslulý lékař a pilný spisovatel snesl *Černý* ve své dílo: *kníha lekarska, kteraz slove herbarz*, r. 1517 ukončené, veškeru látku léčivou. V té obsaženo arci nejvíce bylin a medikamentů rostlinných, ale poněvadž tehdejší herbáře byly vlastně farmakologiemi, nesměly v nich scházeti ani léky živočišné, jako bobří stroj a rozmanité jiné tuky a pod., ani léky ze říše nerostní.

Těchto sebral „mistr Jan“ hezkou řadu, a nebude snad na škodu, seznámíme-li se aspoň se jmeny tehdejších mineralních léků. Jsou to: ledek nebo kamenec (alun); *akštýn* (naš jantar); *auripigment*, *hlína červená* (bolus armenus); *borax*, jehož částka slove Matky Boží ledek; *emathytes*, Blutstein (tedy krevel); *hutraych* (Hüttenrauch); *klejt*; *křystal*, kámen prozřetelný; *krumšpat*, viride eris (z čehož viridiveris často jmenované); *květ medi* (flos eris); *kiz* (markasita, zlatý, stříbrný, měděný, železný); *lazour* (lapis lazuli); *měď pálená* (calceumenon); *plejvajs* (cerusa), *rtut*, *sanytr*, *síra*, *špisglos* (antimonium); *stříbro*; *stříbro kočičí* (talb); *sůl* 1. přirozená krušcová, 2. z vody slané vařená, 3. pálená; *salarmoniacum* (sůl armoniaka = salmiak); *vápno* 1. nehašené, 2. hašené, 3. zvětřené; *vinštír* (tartarum = vinný k.); *vitriollum* 1. pobělavé, 2. zelené, 3. pálené (t. j. rozl. skalice); *volovo* a *slatto*.

Pro české názvosloví mineralní nemá tedy jinak pro botaniku důležitý herbář *Joh. Nigra*, jak se *Černý* též podpisoval, ceny skoro žádné. Toho vinu arci nenese spisovatel, ale jeho doba, v níž bys se byl na uvedené léky jinak nedoptal.

Zvědavostí puzení vypůjčíme si v knihovně *Práva Jihlavská*, rukopis objemnější z r. 1566, jenž na nás činí dojem příruční značně tlusté knížky poznámkové, do níž vedle rozmanitých horních privilegií a řádů, jimiž se bylo horníkům spravovati, také kdy a kde kdo v dolech pracoval, zapisováno bylo. Z nečetného písma vybrati jsme mohli přece několik jmen, zvláště kovů. Z jiných mluví se tam místem i o kamenci, *hornině*, o *rudě zlaté*, *stříbrné*, *měděné* a *volověné* i o *kvarzu* prohleditelném (tedy křišťálu) a o *špathu*, což může býti i vápenec štěpný i živec. Ze všech zajímavějšími jsou pouze názvy dva, totiž *zula* (žula) a *masnost* (Letten) co jediné nové, jimiž dřívější seznam českých jmen rozmnožiti můžeme.

Skoro 90 let po vydání slovníku Vodňanského, totiž r. 1598. vypravil *Daniel Adam z Veleslavína* do českého světa veliké dílo své „*Silva quadrilinguis*“ a s ním spolu „*Nomenclator*“ ve čtyřech jazycích. Slovník tento uvádí v kapitole VII de terra, o zemi, v kap. VIII de metallis, o kovech a v kap. IX de lapidibus et gemmis, o kamenech a klenotech (drahých kamenech) vše, co spisovatel ze říše nerostů dílem z lidu dílem ze spisů jemu známých vůbec shledati mohl. Ale jako Veleslavín příliš přísné kritiky o Lactiferu Vodňanského pominouti nemohl, tak i my přihlédajíce k obsahu uvedených tří kapitol nemůžeme o vědecké stránce tu urovnaného materialu také příznivě se vysloviti. A to z příčin těchto:

Za jedno uvedl tu V. mnohé druhy nerostů klassickými jmeny, ač pro některé již před tím, právě i Vodňanským česká pojmenování utvořena byla (Jaspis, topas, granat a j.)

Druhé čteme tam celou řadu zkomolených názvů německých dle příkladu Černého, jichž se Vodňanský až na jediný *vinštěr* pečlivě byl vystříhal. (Krunšpát, pleweys, peregryn Berggr. a j.)

Třetí potkáváme se tu s některými druhy z oné kategorie vybájených nerostů, jež Veleslavín přídavnými jmeny (proti podstatným Vodňanského) uvádí. Na př.: orličí, žabí, vítězný kámen a j.

A posléze zavádí spisovatel hojnými synonymy, ačkoliv i různé druhy naznačují, čtenáře na cestu nepravou. Jsou to *turkus* a jaspis; kalcedon a onyx; rubin a pyropus, bílý mramor a alabastr a v. j.

Budiž ale zásluze též patřičný podíl uznání: Veleslavínem seznamujeme se také s některými zcela novými názvy nerostů, jichž dosud se užívá. Jest to *křída* (odvoz. z creta), *svonovina*, *ryzí zlato* (t. j. čisté, na rozdíl od uncového zl.), *samosťříbro* (čisté, na rozd. od mincového), *nic* (ač v j. významu než podnes, kde znamená skalici), *červená ruda*, *kamenné uhlí*, *mořská pěna* (ale co Bimstein), *průbířský kámen*, *mramor červený* (ale co posphyrites), *ogr* (nyní okr) a *klí*, které snadno oheň chopí, naphtha, Steinöl (t. j. petrolej).

Proti tomu neuznal dřívějších názvů pro auripigment, jež zove utreychem žlutým, pro realgar (jeho červená síra), pro pyrit (jeho křesací kámen), pro marianské sklo (jeho prohlédací kámen) a pro haematit (j. krevný k.).

Ledek a *kamenec* uvádí V. vedle sebe pro jednu sůl po tehdejší zvyku opětne, a druhy *cín* (stannum, *kassiteros*) a *čistec* (electrum, contrfey) zůstávají i tu neobjasněné. *Kočí stříbro* (nyní soujmeno slídy) má u Veleslavína vedle něm. názvu ještě synonym amiantus (náš asbest) a Federweiss (náš talek). A při jeho *klí sirnatém* čteme zároveň bitumen, asphaltos, Erdwachs a Erdschwefel.

Právě poslední doklady z Veleslavína tedy již z doby 16. století nejlépe nasvědčují tomu, jak pomíchané a neustálené byly jednotlivé pojmy v říši vědy nerostopisné, a jak výzkumná nauka často věkovitými kroky a zvolna pokračovati musí, než dojde vytríbením ve stav pokud možná všem srozumitelný a přístupný.

(Pokračování.)

Jednotná škola střední.

Píše Jos. Zahradník, prof. česk. gymn. v Kroměříži.

(Dokončení.)

Jest tedy realista o bohatý a skutečný zdroj vzdělání zkrácen a všechny prostředky, jimiž újma starých klassiků se má nahraditi (mateřský jazyk, dějepis, kreslení) jsou jen palliativa, která mezeru u vzdělání vzniklou nikterak vyplniti nemohou. Nelze tedy se diviti, pakli maturitní práce, toto nejspolehlivější měřítko zralosti a soudnosti ducha, u abiturientů gymnasijských převážnou většinou předčí nad pracemi realistův, jak o tom svědectví podává zemský inspektor šk. Dr. J. Lang ve spise „Ueber die Lehrziele der oesterr. Gymnasien u. Realgymnasien. Ve Vídni 1872.“

Leč i gymnasiu nelze ušetřiti výtky, že pěstujíc obor humanitních předmětů po způsobu filologickém, druhou stránku lidského vědění více do pozadí staví, než s určením jeho co ústavu vzdělávajícího se srovnává. Nehledíme zde k jednotlivým výstřelkům filologické horlivosti, které spadají na účet jednotlivců: v osnově samé, jak ji naše učební knihy — ne jenom české — provádějí, klade se dle názoru našeho přílišná váha na vědomosti odbornické, jež z pojmu všeobecného vzdělání lehce vyloučiti lze. Ponecháváme to úsudku povolanějších sil, zdali by jak řecká tak i latinská mluvnice neztratila velikou část svého objemu, kdyby se vymítily veškeré grammatické spinosity, které co mluvnické noli-tangere z jedné mluvnice do druhé přecházejí, a které, pokud ve klassicích školských se vyskytují, jedině ve slovníku jsou na místě; ¹⁾ zdali by menší úzkostlivost nespokojila se menším počtem metrických forem a nebylo-li by konečně lze latinská a řecká scripta ve vyšším gymnasiu obmeziti na míru menší; zkrátka, zdali by část hodin, filologickým předmětům věno-

¹⁾ Slova „Jazyku nemá se učiti z mluvnice, nýbrž mluvnici z jazyka a na jazyku“ (instrukce z r. 1884) znamenají, jak se zdá, obrat k lepšímu.

vaných (ze 78) nebylo lze obrátiti na prospěch vyučování kreslení a věd přírodních. Z těchto míníme hlavně vyučování chemii, která dostupivši ne-
tušeného vývoje všech stránek praktického života ne méně než všech ostatních
odborů přírodních věd se dotýká a jejíž pěstování na gymnasiích přes příliš
se nám zdá býti nedostatečným. Z tabulky předeslané vysvítá, že kdyby se
přidalo 8—10 hodin vědám přírodním, gymnasium by vykonalo vše, co od
školy střední v oboru realistickém požadovati slušno (reálka věnuje přírodopisu
fysice, chemii 36, gymn. 19 h., tedy o 17 méně).¹⁾ Není k tomu zapotřebí,
než zřici se konečně onoho názoru, s kterým dosti zhusta ještě se setkáváme,
jakoby gymnasium dosud bylo onou starou školou „latinskou“, která reálie
ve svém středu jenom trpí! Přírodní vědy zasahují příliš mohutně v duševní
život doby přítomné, aby gymnasium nebylo nuceno postoupiti na dráze jednou
zvolené ještě dále a otevřiti jim brány své ještě rozhodněji, než až dosud se
stalo. Gymnasium musí se k této reformě tím spíše rozhodnouti, čím zjevněji
se ve sborech zákonodárných objevují proudové, kteří konečně by se mohli
státi i rozhodujícími a kteří by časovou reformu radikálně, ba snad až příliš
radikálně provéstí mohli.

Nevyhovují tedy ani reálka ani gymnasium svojí úloze úplně, zanedbá-
vajíce — reálka více, gymnasium méně — obory, jež patří k integrujícím
součástkám vzdělání obecného. Že nedostatky obou i na rozhodujících místech
našly povšimnutí, o tom svědčí celý vývoj našeho školství středního, ukazující,
jak obě školy krok za krokem se k sobě přibližují; o tom nám svědčí i slou-
čení obou zkušebních komisí pro kandidáty učitelství na školách středních.
Nezbývá, než učiniti krok poslední: sloučiti obě školy v jednu, která by pěstující
harmonicky oba hlavní odbory vědění poskytovala vzdělání všeobecné a jednotné;
neboť jako *není dvojího druhu vzdělání všeobecného*, tak nemůže ani obstáti
dvojí střední škola, z nichž jedna nebo druhá podává vzdělání ne všeobecné,
nýbrž odbornické.

Ale i se stanoviska *sociálního* má nedostatek jednotné školy mnohou
povážlivou stránku. Pěstuje se na obou školách dualismus ve vzdělání, který
sahá dále i za stěny školní budovy, kterým se roztrhuje vzdělaná společnost
na dva tábory, které mají jen málo společného ve svých zájmech a snahách.
V zájmu těchto vyšších, vzdělaných tříd jest, aby se doplňovaly mladíky
opatřenými vzděláním jednotným.

I *zájmy jednotlivce* trpí nynějším stavem věcí. Volba ústavu — a tedy
po jistou míru i povolání — spadá do 10. roku chovancova, tedy do věku, kde
i soudný pozorovatel rozhodnouti nemůže, zdali volba vykonaná bude i šťastnou;
v městech s jedinou školou střední, a těch jest nejvíce, není vůbec žádné
volby, v městech šťastnějších mívá vliv na volbu okamžitý stav průmyslu a
obchodu, o kterém přece nikdo nedovede napřed určití, zdali během 8—12 let
se nezmění v pravý opak. Počet „pochybených existencí“ se tím věru nezmenší
a města, která s nevšední obětavostí náklad na svoji školu vedou, stojí pak
v takovém případě před alternativou, buď svoji školu zrušiti anebo zbytečnou
vydržovati!

Mohla by povstati námitka, že i *reálná gymnasia*, co druh školy jednotné,
hleděla volbu ústavu posunouti až do III. ročníku a že pokus tento možno
dnes považovati za nezdařený. Ano, vším právem, neboť reálná gymnasia ne-
představují školu jednotnou, nýbrž školy dvě, ne „reální gymnasium“, nýbrž
„reálku + gymnasium“. Chovanci, kteří volili stránku reální, učili se sice
latině, přestali ale v okamžiku, kdy ovoce svého namáhání měli sklízeti, ne-
nabyvše leč větší spůsobilosti k učení se frančtině. Zhoubné následky zmí-
něného dualismu sluší pak hledati ne v nižších třídách, v kterých realisté
právě tak jako gymnasisté nacházejí, čeho hledají, t. formálního vzdělání

¹⁾ Máme zde na mysli, aby se těmto předmětům více vyučovalo ne tak do šířky, jako
do hloubky, jenom chemii a některé části fyzikální geografie bylo by nutno rozšířiti.

a jistou sumu praktických vědomostí. Reálné gymnasium reformovalo tam, kde není čeho reformovati, ponechávajíc pak vyšší reálku a vyšší gymnasium vedle sebe, nedotklo se ani jádra věci a nevyplnilo ovšem i naděje v ně skládané.

Potřeba a výhody jednotné školy střední vysvítá tedy jak z čistě paedagogických, tak i praktických důvodův. Bylo by po našem soudu předčasno, sestavovati již podrobný rozvrh hodin jednotlivým předmětům tam, kde se dosud zápasí o princip. Že by jednotná škola střední vzala za základ nynější osnovu gymnasijsní, rozšířenou a pozměněnou dle požadavku doby, že by se dělila na nižší a vyšší, že by i vyučování kreslení pojala v kruh svých předmětů, toť vše vysvítá z předcházející úvahy. Věcí pak podrobných úvah odbornických by bylo, aby se vypracovaly plány pro jednotlivé předměty a aby se našla hlavně v odborech humanistických kratší a snazší cesta, která by k témuž cíli vedla a přece dovolila ušetřiti zmíněných 8—10 hodin, určených k intensivnějšímu pěstování věd přírodních; malé zvýšení počtu hodin ku kreslení by žáci snadno snesli po úpravě osnovy, po důkladné revisi učebních knih ¹⁾ a zjednodušení domácí práce, kdyby

1. přijetí do školy střední bylo vázáno na dokončený 10. rok stáří chovancova (k čemu se už svolilo), a

2. kdyby zvýšením požadavků při přijímací zkoušce žáci méně nadaní od přístupu do střední školy poněkud zdržení byli.

Kdyby se však mělo ukázati, že by bez značného přetížení žáků navržený modus provést se nemohl, nuže ať se provede v nejvyšších dvou třídách částečné rozdělení žáků dle budoucího povolání v tom smyslu, aby se budoucí technické, lékaři, přírodovědci a p. zabývali descriptivou v těch hodinách, ve kterých by žáci směru gymnasijsního psali a opravovali latinská a řecká scripta, kde by se cvičili v metrických formách a p., kdežto vyučování ostatním předmětům, jmenovitě však lektura klasiků by oběma směrům zůstala společnou. Moderním jazykům pak ať se učí fakultativně; nebude-li zbytečného ballastu žáků nucených a neschopných, bude se moci vyučování bráti rychlejším krokem a dosáhne na čistě praktickém základě jisté kýžené a dosud jen málo kdy dostižené výše, totiž aby abiturienti nejen četli a psali, nýbrž i mluvili cizí řečí moderní.

Nezbývá konečně leč otázka, co počítí se stávajícími již reálkami, jichž r. 1885. bylo v Rakousku 85? I tu najdeme odpověď, vrátíme-li se k původnímu jich určení. Měly pak reálky doplňovati vědomostí nabytých ve školách národních, aby záctvo mohlo dostáti úlohám tak zv. života praktického: měly pěstovati odborné zručnosti a poskytovat průmyslu schopný materiál. Tím, že spojily během času dva různé, vzájemně se vylučující úkoly, povstala mezera v organismu školském, která tou měrou, kterou se reálky odcizovaly původnímu určení svému, vyplňována zařizováním škol občanských, vojenských, obchodních, lesnických, hospodářských a průmyslových. Doba naše pochopila konečně, že jako každý jiný obor působnosti tak i obchod a průmysl nemohou se obejít bez hlav intelligentních a odborně vzdělaných a že nedostatek odborného vzdělání nejsmutnější měl následky pro vývoj celého hospodářského života v letech posledních; doba naše hledí sice dohoniti, co dosud bylo zanedbáno, avšak zřizování odborných, zvláště průmyslových škol neděje se z příčin finančních tak rychle, jak by toho klesající průmysl zasluhoval; nuže, zde jest příležitost, vzdáti se jednak luxu dvojí střední školy za týmž cílem se beroucí a vyhověti na druhé straně naléhavé potřebě časové: reálky, které se nestaly jednotnými školami, buďte všude, kde toho potřeba káže, přeměněny ve vyšší nebo střední školy průmyslové, čím se vyřídí jednoduchým způsobem i otázka o učitelství na reálkách působícím.

¹⁾ Zmenšení práce v mnohých předmětech jest nejenom možno, nýbrž i nutno. Knihy k vyučování náboženství na př. čítají v jednotlivých třídách i přes 300 stránek, které se mají za dvouhodinného vyučování absolvovati a také se absolvují!

Úvahy.

Tragoedie Sofokleovy.

Ku potřebě školní poznámkami opatřil Jos. Král. I. Antigona. V Praze 1881.

V úvodu vydání toho na str. 5. praví p. dr. Král: „Jako mistrně a psychologicky pravdivě líčeny jsou charaktery jednajících osob, tak dokonalá jest přes jednoduchost svou oekonomie dramata. Jednoduchý děj zaplétá se po prologu v 1. epeisodii (1. a 2. jednání), ve 2. epeisodii ve scéně, kde obě hlavní osoby tváří v tvář se setkají a zásad svých hájí, vrcholí, v epeisodii třetí, čtvrté a páté (naše čtvrté jednání) počíná se rozuzlovati ve výstupech, v nichž Haimon a Teiresias domlouvají Kreontovi, aby od úmyslu svého upustil. Ve výstupu s Teiresiou jest peripetie dramata; v něm obrátí se děj rozhodně na neprospěch Antigonin i Kreontův. Mezi oba výstupy vložen kommos a výstup Antigonin (806—943), v němž děj nepokračuje. Exodos obsahuje katastrofu.“

Týž výklad pak ve hlavních rysech opakován pod textem Sofokleovým, na str. 18., 28., 59., p. Králova vydání.

Přiznávám se, že když poprvé jsem tato slova p. dra Krále četl, *nevěřil jsem svému zraku*. Také letos, když jsem Antigonu se svými žáky v VIII tř. četl, a z paedagogických důvodů šetře vážnosti ke školní knize chránil se, žáky na tuto znamenitou aesthetiku upozorniti, *oni sami přece si jí povšimli, jí, jakož jinak býti nemůže, se zasmáli*, a od té chvíle ovšem ke školnímu vydání svému úcty pražádné neměli.

Aby úžasnost slov těch řádně vyšla na jevo, prosím čtenáře, aby uvážil laskavě, že podle p. dra Krále v 1. epeisodii, jehož 169 veršů p. dr. Král staví na roveň hned *dvěma* jednáním moderního dramata, „výstupem hlídače“ (t. j. veršem 223.!) „*počtná* zauzlení děje“ (v. str. 18. p. Králova vyd.), avšak *už hned* ve druhém epeisodii, určitěji tam, kde „obě hlavní osoby (Kreon a Antigone) setkají se tváří v tvář“ (t. j. ve verších 384—525.!) „konflikt dosáhne největšího napjetí. *Děj vrcholí*“ (v. str. 28. p. Král. vyd.)

Tedy ve dramatě, jež má celkem 1350 veršů, konflikt, který začal se zauzlovati veršem 223., *už* do v. 525., t. j. skoro *v první třetině* celé básně *dospěl kulminace!*

Však děj tak úžasně rychle zauzlený na „rozuzlení“ potřebuje daleko více veršů: celé epeisodion třetí, čtvrté, páté — (p. dr. Král přidává „naše čtvrté jednání, jemuž *jinému* tedy odpovídalo by 412 veršů řeckých, kdežto dříve 169 řeckých řádek zastupovalo hned *dvě* jednání!) — poněvadž prý *už i výstupem Haimonovým děj počíná se rozuzlovati!!*

Však ani to není všecko. Jeť také dle p. dra Krále „vložen kommos a výstup Antigonin (806—943), *v němž děj nepokračuje*.“ Mistr Sofokles zbudoval drama, ve kterém *celých 137 veršů děj nepokračuje vůbec!!*

A po kulminaci (do v. 525!) teprve „ve výstupu s Teiresiou jest peripetie dramata“ t. j. určitě po v. 1090.! čili *děj držel se na výši kulminace celých 565 veršů!!*

Jaké to, probůh, p. dr. Král má ponětí o oekonomii dramata a o Sofokleovi? — A něco takového napsal ve školní knize, věda přece snad, že *i méně bystří žáci slabé stránky knihy brzy postřehou*, a že pak marno jest vážnosti její se ujímati?

Jsou i v ostatních poznámkách p. dra Krále všelike názory, s nimiž srovnati jsem se nemohl a s nimiž zajisté ani mnohý jiný spoluodborník se nesrovnává. Než nevytýkám jich zúmysla právě proto, že jsou věci, o kterých názory mohou jíti různem. Vytkl jsem pouze to, o čem dvou různých mínění správných býti nemůže, a při čem *chybu tak v oči bijící nelze jest omluviti* již pro to, že *o věcech podobných podává poučení každá sebe skrovnější poetika*.

V. E. Mourek.

Mluvnice jazyka ruského. Sepsal prof. Dr. Čeněk Šercl. I. díl: Tvarosloví. V Praze 1883, v. 8°. II. a 238. Cena 2 zl. 40 kr. II. a III. díl: Skladba a slovník: V Praze 1884, v. 8°. XXV. a 196. Cena 2 zl. 20 kr.

(Pokračování.)

Str. 115. Slovesa, jež uvádí spisovatel ad 1), jest sklonbou — a ta zde hlavně rozhoduje — vřaditi, jak sám přiznává, do III. tř., není důvodu, proč by byla řazena do V. třídy, neboť *а*, jež zastupuje *ѣ*, nemůže zde přece rozhodovati, sice by dle takého mechanismu někdo mohl na př. жать, začать také chtěti řaditi do V. tř., čes. vraceti, házetí do III. tř. atd. Rovněž slovesa бояться a стоять (122. 123) patří do III. tř., ano v nich *а* stojí po měkkém *ј* místo *ѣ*, proč se také skloňují dle *горю*.

Str. 122. Sloveso здать (здѣ-, зидѣ- cf. čes. zeď) patří ku vzoru писать (str. 117.) s rozlišením д в жд (§. 201.). Slovesa зіяю, сіяю patří tvary prae-sentními ku vzoru играю (str. 116.), rozšiřující se už v nich kořen přítvorkou -ja, kdežto jinak se to děje teprve v tvarech infinitivních (дѣ-м-ти).

Str. 123. Slovesa совать, клевать skloňují se v praes. tvarech dle I. tř.; *и а ји* (блю-ю) stupňováno před *а* v *ов* a *јов*, *јев*, *ев*, jako u VI. tř. Srv. čes. ku-ji, ková-m; plu-ji, plová-ti; kluji, klovám; pli-ji, se vsuvkou *в*: plivá-m.

Str. 124. Tvary на -ывать sklánějí se dle V. tř. (str. 116, 2); уповать patří též do V. tř., nikoliv do VI., an jest kořen пов- (stal. рѣв-, čes. rev-ný, rus. pevný = jistý); z u-pva-ti povstalo v češtině u-fa-ti zdyšněním *в* po *р*, jež se pak vysulo, srv. srb. fala z hvala, pol. kroto-fila z -chwila.

Str. 132. К: на перекоръ přidej čes. „na příkoř“. Str. 148. Vulg. во — во м. вотъ — вотъ srovnati lze s čes. hlehle (hlele, lele) m. hled — hled.

Spis. počítá ku spojkám též mnoho výrazův, jež bylo lépe vřaditi mezi ad-verbia; uvedeme aspoň tato: во первыхъ (138), въ заключеніе, впрочемъ, въ то время, дѣлье (139), де, для чего, ещё, за то, за тѣмъ, знать, именно (140), иначе, какъ, какимъ образомъ, конечно, куда, къ тому, между тѣмъ (141), молю,¹⁾ наконецъ, наекóлько, настóлько, на то (142), небóсь, не то, нѣчто, неужели, ну (143; mezislovo), отъ чего, пожалуй, пока, по мѣрѣ того какъ (144), послѣ того, по чему, притомъ, ради того, развѣ, ровно 1. — сколь, смотря, по тому какъ (145), сначала, сперва, стóль, такимъ образомъ, того я глядя, тото (146), тогда, то есть, то и дѣло, только-ужели, чай, что-ли (147), чуть.

Str. 141—150. zase spis. uvádí mnohé výrazy, jež nelze počítati k mezi-slovům, jako: а (148. je spojka, srv. *а* kde máš čepici?), вонъ (acc. adv. místa), добро (adv.), пошѣлъ (patří do syntaxe), прочь (adv.), полно (adv.), славно, слава, спасёбо (imper. спаси богъ), то-то, такъ-то, убирайся. Vždyť imper. neb zvolání nečiní ještě ze slov mezislovce.

Str. 53. I v češt. vyjadřuje se imperativ (= optativ) perfectem, jako: *vzal* to kozel; *vzal* tě čert; *zdráv dostal*, *zdráv užil*, *zdráv rostrhal* (říká se na Plaště tomu, kdo dostává nový oděv, při čem ho na památku zlehka za ucho zatahají); *zdráv s ní líhal* a hezké děti *míval* (v pohádce o hloupém Honzovi); *sedla*, putka (volá se na slepici, chce-li se chytiti); hrom tě *sabil* = hrom ti *dal* pac; Bílá vílo, *bolelo* tě hrdlo (Slovesnost Kosinova, 3. vyd., str. 73). Ostatek v. Hatt. sloven. ml. §. 316. a Mikl. Gr. IV, 802. — Rovněž zase imperativu neb kmene se užívá v češt., zvláště pak zhusta v slovenštině za perf.: *а подъ* ty domů (v pohádkách); myslivec stál bokem a *škráb* ho mečem. Kuldovy pob. I, 67.; srv. též Hatt. I. c. §. 320. Mikl. I. c. 794.

¹⁾ Správněji by se mělo tuším psáti *моль*, ač-li to není substantivní tvar podobný *вотъ*; mám tvar ten za imper. od *молить* s původním významem *mluviti*, tedy *моль* = *rci*, řekni (srv. *mlá-mol*, *bla-bol*, *mlъ-va* = *mlu-va*); srv. Co, *прѣ*, všetyčko *правѣ*, potvory? dle tlumočnick. Kom. Lab. 7, 4. — Rovněž za imper. mám *де* (lze-li je slučovati s koř. *дѣ*) místo *дѣй*, jehož se užívalo původně asi v takovýchto větách: *онъ-де* не подозрѣваетъ = *он*, řekni (*mi*), nemá tušení = *он* asi ...; kdežto *чай* je bez pochyby zkomolené *чаю* (tuším).

Přecházejíce opět k dílu II., ku *skladbě*, podotýkáme přede vším, že by bylo bývalo dobře k lepšímu přehledu rozdělit knihu na §§. jako v I. díle se stalo.

Na mnohých místech vykládá spis. dosti zevrubně vazby stejné s českými; ježto pak mluvnice jest psána Čechu, bylo by bývalo dobře při vazbách těch poznamenati „jako v češtině“ (jako to učinil spis. na př. na str. 30. 54. dole), by učni na prvý ráz bila do očí příbuznost vazeb těch s vazbami jeho jazyka tak, aby v nich nehledal ničeho nového; tak na př. str. 1, al. 3 (Množné číslo jmen látk.); 2, al. 5 (Po slovech *много* atd.); 4, al. 3. (Je-li jméno rodové); al. 6. (Při dvou neb více podm.); 5, al. 5 (Při náměstkách); 6, al. 2. (Záporné *естъ*) 8. o gen. přívlastkovém; 21, ad 3) o instr. srovnávacím a j.

Str. 5, al. 1. „Při dvou nebo více podmětech“ patří na str. 4. před al. poslední (Vztahuje-li se přídavné).

Str. 6. Spis. nad potřebu hoví výpustce, s čím však se snášeti nelze (kromě *patrných* výpustek, jako: přišel o šesté t. j. hodině a pod.), ano netřeba ve frasi „dojal ho do živého“ právě tak pocítovati nijaké výpustky (snad: těla, masa?), jako ve fem.: pořád vede *svou*, se zlou se potázel, pání u dvora *dobrou* mají, to není *možná*, *dobrá!* (= dobře), nebude po *tvé*, rus. за *частую* (= za časté) nebo v plur. jdi po *svých* a pod. Toť jsou *původní* výrazy, a pozdější přídavky (vůli, cestách a pod.) jsou nechutné a mdlé výklady jaderných oněch výrazův, a s chybou jest říkati, že ve větách hořejším podobných něco schází, co v nich jak živo nebylo. Proč pak přívrženci ellipse nedoplňují už substantiv k neutr. adj. *malum*, *bonum*? nebo ku neutr. přísudkovým jako: *ἀσθενέστατον γυνή ἀνδρός*, *varium et mutabile semper femina*, *mors omnium rerum extremum*, *triste lupus stabulis*, (s čím srv. pěknáť jest statek a zboží. Kom. Lab. 9, 18.) rus. грѣхъ сладко а человекъ падко; левъ страшно, обезьяна смѣшно a pod.? A co platí o neutrech, proč by nemělo do jisté míry platiti též o fem.? Psychologická moc jazyka nenechá se patrně směstnávati v těsná pouta šablonovité logiky, pročež se časem zajisté uskrovní i nauka o ellipse, jako se to stalo s naukou o větách bezpodmětných, o nichž spis. mluví na str. 7. a 8.; k příkladům zde uvedeným připojujeme v příčině češtiny na str. 8, ř. 3: naň to někdy přichází; ř. 5: zde číká; ř. 12: srv. beře mě to (o bolesti).

Str. 7. Pod pravidlo o slově *дѣло* „ve spojení s příslušnou náměstkou přisvojovací“ nezcela se hodí příklad 7. a 8., ježto v onom není *намѣ* přívlastkem k *дѣло*, patříc k *ѣто*, v tomto pak příkladě vůbec náměstka při *дѣло* schází. Tomu bylo lze pomoci, kdy by se bylo v pravidle za *дѣло* přidalo „obyčejné“.

Str. 11, pozn. 1., ř. 1. Za „jiného slovesa“ přidej: „neb jiného podobného výrazu záporného“ vzhledem na příklady: И *ѣтого дѣвѣтъ* něкуда. Тутъ строгой чертъ провести не лъзя.

Str. 12. Mezi předložkami, s nimiž složená slovesa se pojí s gen., schází *до-*, *-под-*, k nimž příklady jsou uvedeny.

Str. 14, ad 1) a). Definice málo případná; jeť to na větším díle dat. poss. (cf. angl. *she is a grand-daughter to a Lord*), jež lze zhusta nahraditi genitivem poss., jak i spis. podotýká; dat. ten zastupuje někdy i gen. *онъ слову своему господнѣ* (srv. kdy bych byla sobě paní; angl. *Crichton was tutor to the Duke of Mantua's son*).

Str. 15. ad c). Dat. v příkladě: *судьямъ худія шѣтки* není předmětný, nýbrž podmětný = *soudcové* nežertují.

Str. 17. K slovesům tuto vyčteným připoj i časté: *разумѣть* a *стоитъ* (srv. 19, 5. ř. zd.).

Str. 20, pozn. 1. předložka *о* — dodej: s loc.

Některé příklady nejsou správně zařazeny, majíce jinou platnost, než jim spis. přisuzuje; tak: Str. 20, instr. ad 1). Příklad 2. patří na str. 23. ad 5), ano *нѣшкѣмъ* a *верхѣмъ* značí způsob, nikoliv prostor místní, jako: *бѣжма бѣжитъ* (srv. Mikl. Gr. IV, 708—713). Rovněž str. 22. 5. ř. *народъ шѣлъ вереницею* a ř. 16. *народъ валомъ валитъ* patří pod instr. způsobový (str. 23, ad 5.; srv. Mikl. Gr. IV, 711.) Str. 22, ř. 16. *вѣдомъ* je instr. nástroje či —

dle spis. — příčiny = zrakem (cf. ani oko nevidělo ani ucho neslyšelo) a patří tudíž na str. 23, ad 6). Vůbec nerostřídí spis. přesně od sebe instr. nástroje, příčiny (po act. slovesech) a přísudkového, řadě je vše v jednu kategorii „instr. závislý na slovesech“ (24), což nelze schvalovati hlavně zase k vůli přehlednosti vazeb významem sobě podobných. Tak bychom vyhlásili a) za instr. nástroje (di prostředku), instr. v příkladech těchto na str. 23: мужикъ завелся (opatřil se) домкомъ; онъ всплеснулъ руками (srv. str. 26, pozn.); онъ грозилъ слугъ палкой; b) za instr. příčiny: онъ вспыхнулъ гнѣвомъ; осѣлъ глупостью въ пословицу вошелъ (srv. Mikl. Gr. IV, 711); c) za instr. přísudkový: поѣхалъ за море телѣнкомъ atd.; мы разошлись друзьями; богатымъ легъ atd.; онъ состоитъ секретарѣмъ; его пріятели писцомъ (cf. Mikl. l. c. 727—32). — Str. 65, l. ř. schází udání významu, jejíž má skvost s gen. (srv. Mikl. Gr. IV, 567); rovněž 67. při надъ, l. — Str. 65, za, ad 1, b). Příklady 1. 2. 3. 4. 5. 9. 10. patří dle svého pojmu (pokládati, uznávati) ad e) str. 66.

Str. 74. a 75. Některé příklady u na sub 1) a) uvedené patří do c), značícе účel: на обѣдъ, на отбѣръ, на выучку.

Str. 78, příkl. 9. patří na str. 75, ad e) ano на занятія nevisí na slovesi, nýbrž на времени, značíc „určení“ času t. j. k čemu jest čas určen. — Str. 79, sub c). Věta: не бывають емѹ на святой Русѣ patří sub. a).

Str. 22, ad 3) pozn. Zajímavý instr. ve vazbě дуракъ дуракомъ nazval bych instr. jakosti, ano jej lze dobře nahraditi adj. značícím vlastnost: hlupák hlupácký, to je prase prasečí, ty kluku klukovská! jdi vole volská! Zajímavo, že se na Plaště a Příbramště místo pouhého instr. v podobných vazbách nalézá instr. s předložkou s: jdi ty vole s volem, to je prase s prasetem a pod.

Str. 51, ad 5). Že by vazba чтобы s inf. byla napodobením „francouzského pour . . . s inf.“, sluší velice pochybovati, ježto se vazba podobná při spojkách účelných nalézá i v jiných slovan. jazycích, ba i v stal! Srv. Mikl. Gr. IV, 850: stal. da by izbyti jemu zъla = ut malo liberetur; malorus. pѣjšol, ščob provesty ich = ivit, ut deduceret eos; a by riš pryskoryty, jidn do L'vova = bych věc uspíšil; pol. a by naszę pracę skrocić, starajmy się woz wywrocić; lud płynął, by cudotworeę oglądać. V slovenštině zhusta, ač ne v účelných větách, přece ve spojení s bych po adj. rád stává inf.: rád by som sa i ja naučil. Dobš. pov. 89. 131. 142. 148. To by som rád vidieť 1, 95. Rady byste mi kázeň kázat. 2, 30. Srv. též Hatt. sloven. mluv. §. 396, 5. (Pokračování.)

Příspěvek k charakteristice „kritiky“ Zbytkův Alexandreid.

V dubnovém čísle letošního Athenaea otištěna jest úvaha o Zbytcích rýmovaných Alexandreid staročeských, které vydali Martin Hattala a Adolf Patera již r. 1881. Na úvahu tuto, jak patrně dosti pozdě — jen za maličký počet 7 let! — připadl jakýsi pan J. J. Mýcénin, který mimo jiné na str. 222 b) praví: „První díl obsahuje diplomatický otisk všech rukopisů Alxdy, pořázený p. Paterou“ a na str. 223 a) „Co při tomto vydání cenného, jest pouze zásluhou p. Paterovou. Míním tím to, že podal konečně diplomatický otisk všech zlomků Alxeidy,“ a konečně na str. 232 b) „Práce ta je . . . (kromě diplom. otisku, který obstaral však p. Patera) . . . „Naproti tomu, by pravdě dáno bylo svědectví, dovoluji si poukázati na tato facta:

V předmluvě ke Zbytkům etc. p. prof. Hattala na str. III. vypravuje, co jakožto pravda dosvědčeno a známo jest vůbec, toto:

„(Budějovický zlomek) byl mně přibylému schválně do Budějovic, s počátku srpna minulého roku, s nevšední ochotou půjčen, abych jej mohl v tamějším obydlí svém pohodlněji proskoumati a přepsati. S touž ochotou bylo svoleno i k foto- grafování jeho na mé útraty.“

A níže na str. V.: (Zbytek Š) byl teprva letos 24. a 30. března podvržen opatrnému a trvalému obkladu z destilované vody od kommisce, kterou sl. Výbor Musea král. čes. na mou prosbu, danou 8. ledna toho roku, ustanoviti ráčil i ku chemickému proskoumání rasur královédvorského rukopisu a zbytkův Alexandreid

patřících Museu . . . Dne 1. dubna t. r. pak zbytek týž úplně vysušený na místech dříve naskrze nečitelných byl sirníkem ammonatým natřen, čím tato velmi zřetelně a jasně vyšla na jevo. Jmenovitě přečetli jsme potom deset veršů celých.

Kromě toho byl i zbytek budějovickomusejní a musejní chemicky proskoumán a přečten na více místech snadněji . . .“

A níže na str. XIV.: „Většina (oprav), které se nedaly rozeznati v originálech samých ani lupou, vyšla na jevo víc anebo méně jasně fotografií, jiných dopátrala se též tak kommisie, *ostatních pak já s p. Stulíkem a Paterou spolu*“ . . .

O zkoumání zbytků Alexandreid kommissí musejní ostatně podrobnější zpráva vytištěna jest v Č. Č. M. na r. 1881. na str. 137. a násl., kdež také na str. 147. výslovně jest psáno: „Máme za svou povinnost zmíniti se i o tom, že proskoumání památek těchto p. prof. Šafařík se zvláštní obezřelostí a důmyslností a může se říci, se vzornou pietou vykonal, tak že si o ně v pravdě *sároveň s p. prof. Hattalou* a p. bibliot. Vrtátkem vzácné zásluhy získal.“

Ex ungue leonem! Neváhal-li p. Mýcénin takto pravdě bít v tvář, zásluhu o diplomatický otisk všech zbytků Alxd. přičítaje na úkor p. prof. Hattaly pouze a naprosto jen mně, nechť každý rozumný, nepředpojatý člověk soudí o ceně vši jeho recense.

Nedivím se proto také pranic, že se jejímu původci od p. prof. Hattaly nedostalo dosud ani povšimnutí, neřku-li takého nehorázného odbytí jako patronu jeho v „Přídavku“ k Alexandreidám.

V Praze dne 10. června 1887.

A. Patera.

* * *

Spoluvydavatelem veledůležitých „Zbytků rýmovaných Alexandreid staročeských“ odraženo jest tuto statečně zlehčování, jakého se s jisté strany systematicky dostává p. prof. M. Hattalovi. To nás vybízí, ježto jsme si v programu vytkli mimo jiné, že „zvláštní pozornost budeme věnovati plodům *literatury české všech odvětví*“, bychom si konečně zevrubněji povšimli působnosti časopisu, jenž se vydává jazykem *českým* s názvem „*Athenaeum. Listy pro literaturu a kritiku vědeckou*.“

Úkol to zajisté velmi vážný, jaký si Athenaeum vytklo. Avšak jak dalece jej plní jeho vydavatel a redaktor p. T. G. Masaryk? *Napadá cynicky naše nejdražší památky literární*, ostouzí to, co nám nejsvětějšího; hanobí a zlehčuje systematicky muže o vědu opravdu zasloužilé, kteří se nestaví pod jeho prápor, při čem nejsou vyňati ani *vlastní collegové jeho*, universitní professoři, kteří mu nepřispívají do Athenaea k dosažení vytčeného „cíle“: neuvážíť redaktor p. Masaryk ve své zaslepenosti, zda smí *před posluchači universitními* své starší collegy tak urážeti! Ba on si za tím účelem zřídil zvláštní „revolverovou“ listárnu redakce, kde napořád hanobí, koho se mu jen zachce. V tom předstihuje i nejsprostší listy vídeňské, v nichž se taková „revolverová“ listárna velice pěstuje, tak že se už nyní všeobecně u všech *upřímných Čechův* pokládá za čest býti v Athenaeu haněnu. „Revolverismem“ tím asi zamýšlel p. Masaryk zastrašovati leckoho, ale místo zastrašení však se mu podařilo vzbuditi obecné, spravedlivé rozhořčení, jemuž by už dávno byl býval dán výraz, nebyti neobyčejné a nemístné u nás shovívavosti: u jiného národa by tuším něco podobného bylo zhola nemožno!

Nejlepším svědectvím, jak Athenaeum skleslo a programu svému se odcizilo, jest — co se ovšem ve vši tichosti stalo —, že *se bývalí spoluredaktoři úplně odtrhli od Athenaea*, stydíce se za to, aby jejich jména byla štítem všem těm, mírně řečeno, neslušnostem, jakých se p. Masaryk v Athenaeu dopouští. Čtemeť zajisté ještě na posledním (10.) čísle III. ročníku, že vedle redaktora en chef prof. dr. T. G. Masaryka jsou redaktory Athenaea tito pánové: Pro theologii prof. dr. Klem. Borový. Pro práva a státní vědy prof. dr. Alb. Braf. Pro medicinu prof. dr. E. Maixner. Pro filosofii prof. dr. Aug. Seydler. Pro vědy technické prof. K. Preis. Avšak už v 1. čísle IV. ročníku čteme, že Athenaeum

„Za spolupůsobení *čelnějších* spisovatelů rediguje prof. dr. T. G. Masaryk.“ Kdo však jsou tito „čelnější“ spisovatelé, to nám p. Masaryk opatrně zamlčuje, bychom nemohli posouditi, zasluhují-li jmena „čelnější“. Bez pochyby, že budou tak čelní jako p. Masaryk sám.

Ovšem upříti nelze, že všichni tito vědci a „čelnější“ spisovatelé počínaje od pp. Polívky a Kováře až po pp. Masaryka a Gebaura mají stále slovo „věda“ v ústech, *zneužívajíce toliko posvátného jmena toho*, aniž by převalná ba největší část jejich něco záslužného ve vědě byla dokázala. Jaká ostatek jest ta jejich „vědecká“ kvalifikace, toho důkaz jednak už v tomto sešitě podáváme úvahou o p. J. Králově Antigone, jednak v příštích sešitech podáme, postavíce v náležité světlo „vědeckou“ kvalifikaci, jaká se jeví zvláště v p. Masarykově *Selbstmordu* a v p. Gebaurově pověstné *obraně Evangelia sv. Jana*. Rozumí se, že i tyto recenze jako ostatní v Kroku psány budou tonem jiným než recenze v Athenaeu, tonem slušným, věcně a odůvodněně.

Vedle vyhrazeného sobě oboru, při Athenaeu tedy *vědecké* stránky, má si každý časopis hleděti přesně též stránky *éthické*, stránky *mravní*.

Nuž abychom daleko nezacházeli, vezměme do rukou toliko poslední číslo (9.) Athenaea a pohledme na tu *éthiku*, jak se tam pěstuje na př. v článku o Napoleonovi; článek ten jest sice překladem, ale nižádné by nebyl vzal ujmy, kdy by redakce byla z překladu toho škrtnla četné *frivolní* výrazy, jimiž se článek jen hemží; jako na př.: jsem jako dívka, která slehne (str. 271) a m. j.; a vrchol všeho jest na str. 273. místo o paní, na niž Napoleon převrhl „jakoby z nepozornosti karaffu s vodou“ atd., což se zde ostýcháme opakovati.

Ale nepodiví se nikdo, že dává p. Masaryk podobnými články historickými vzdělávati své obecenstvo, když *nejedná jinak ku svým posluchačům universitním*, jež přece *má povinnost ušlechťovati*. Než vizme, jak vypadá to jeho ušlechťování mládeže, té „naší naděje,“ jemu svěřené! ¹⁾ Ani bychom tomu sami nevěřili, kdy by před námi neležel autentický, lithografovaný exemplář přednášek p. Masarykových o *praktické filosofii*! Při této „praktické filosofii“ ²⁾ vykládá p. Masaryk posluchačům mimo jiné též o rozmanitých věcech *stydkých*, při čem se ne-li on, aspoň ti jinoši musí rdíti: jsouť to jinoši i 20^l, ba snad až 18^lletí, z nichž dobrých 90% o podobných věcech nemá ani potuchy! Což je to úkolem a potřebou „praktické filosofie“ mladíkům tak bez obalu, tak *nase* vyličovati veškery ty stydké věci a veškery ty *neřesti*, o nichž i mezi *muži dospělými* jen s velikou rezervou se mluvívá, nutno-li už vůbec o nich se zmiňovati? Toho myslíme ni věda ni potřeba nevyžaduje! jak takové výklady mohou šlechtivě působiti na jinochy? nemusí-li se v nich naopak *příliš záhy* vzbouzeti pocity, chtíce a myšlenky, na něž nejsou ještě dostatek vyspělí?

Ovšem namítne p. Masaryk, že *neřesti* takové, jako na př. prostituci (str. 100) prohlašuje za hřích. Toť pravda; ale je-li dovoleno vykládati hřích *tak makavě, tak nešetrně, tak nase*? nemá-li se ani tu šetřiti té jisté opatrnosti, jemnosti, slušnosti, jakou přikazují paedagogické zásady při výchově mládeže vůbec? Tak *nešetrně* se zajisté ani odborníkům medikům o podobných věcech nevykládá.

Nám naprosto nelze podati tuto ukázkou těch *nahých výkladův*, jež nezřídka upomínají na pověstnou fraseologii mnohých sociálních románů francouzských, nýbrž popřestaneme toliko na poukazech a stránkách, na nichž se o věcech těch vykládá.

Studium pohlavního žití (74), příčina úmrtnosti ženských od 24. roku (76), vliv věku mužova na pohlaví dětí (77), o abortu (92. 97), o bordelích a prostituci (98. 99. 105. 134; při čem náležité zmínky dojdou i „od vojáků svedené“ 100), o sifyllidě (104), o násilném smilství (106), o pohlavní zdrželivosti (108. 113), o pohlavním požitku (114), o plození dětí (93. 129), o životě manželů v době

¹⁾ Odhalující tuto velesmutnou kapitolu, činíme tak neradi, ale káže nám to *svatá povinnost*, jakou máme vůči té naší mládeži, již ze středních škol *pečlivě vychovávanou* odesíláme na vysoké učení k „vyššímu *vědeckému* vzdělání.“

²⁾ Tuto „Praktickou filosofii“ svou p. Masaryk dal lithografovati k pohodlí posluchačův, kteří si ji mohou koupiti.

kojení (133), o plodnosti muže a ženy (168). — Ale to jsou ještě pravá nevin-
ňátka proti těmto místům a výkladům: čím se uskutečňuje přání mít více chlapců
než děvčat (78 extr.), čas porodu, respektive početí (88. 163. 167), o nemanželské
konceptci (90), mechanické zamezování početí (98. 113. 114), „milujte se, ale ne-
plodte“ (112), o půjčování žen, doer, panen hostům (119. 154), proč někteří náro-
dové považují pannu za osobu, která za nic nestojí (120), o působení horkého
pásmu na pudy pohlavní (131), francouzský zvyk *couvade* (162).

Než dosti té šerednosti, jeť to smutná kapitola „praktické filosofie“: co
všechno se v pojem ten nedovede směstnati! Obrátme se nyní k místům, jež více
méně jasně charakterisují smýšlení p. Masarykovo v té příčině:

V celku i rodiče dětí těch (nemanželských) možno prohlásiti za nemravné —
arci s jistou obezřetností v úsudku (91). Engel poznamenal, že nemanželské
porody nevykazují lšíci (sic) díl skutečného smilstva, že snad prozrazují nepo-
zornost, vášnivost, ba snad i větší nevinnost (92). *Svádíme snáze známé než cizí*
(100). Co působení sifyllidy se dotýká, *není tak direktně skásonosné a zajisté*
málo (sic) *umírá* na sifyllis (104; toť velmi povzbujícím pro mladíka, jenž nemyslí
na „tím hroznější působení indirektní, dědičnosti a vzdálenějším působením“!).
Zdraví prostituovaných dle některých lepší jest než neprostituovaných (105). Za-
stanci bordellů dokazují, že bordelly tyto násilné přestupky (násilné smilství) za-
mezují (106). Mnozí tendenčně u věci (t. j. *jus primae noctis*) hledají křiklavou
nemravnost (středověké moralky) —, *neprávem*. *Co na tom*, kdyby ve Francii
skutečně bylo ve středověku, když povážíme, co ve Francii teď se děje (165)?
Církev (při rozvodech) pomáhala si a pomáhá jiným způsobem, často dosti jezo-
vitsky; fikcemi expost (171) atd.

A to-li jest úkolem „vědy“? to-li právě vyhledávání pravdy? Ubohá mládeži!

Red.

Hlídka programův.

6. O staročeských listinách z konce 14. století v archivu Jindřicho- hradeckém.

Podává Jan Kaňka. Vyroční zpráva c. k. gymnasia v Jindřichově Hradci 1886.

Rozprava dosti obšírná (19 str.), jen že se příliš uchyluje od tématu, vyklá-
dajíc až rozvláčně věci všeobecně známé, jako o přehlásce hlásky *a*: zapomnělť spis.,
že chtěl vylíčiti toliko jazyk některých listin Jindřichohradeckých, při čem potře-
boval věcí všeobecně známých se jen dotknouti a rozprava by byla získala jasnosti.

Rovněž zbytečně dlouhá, k věci se jen skrovně táhnoucí jest stať o slabí-
kách s měkkým *e* (ie: dušě atd.) na str. 14—17. a úvaha o rozšiřování *í* v *ie*,
při čem není zcela správně řečeno, že se děje „poměrně v době pozdější“ (12),
neboť se nalézá zmatkem písařským už i v Hrad. (102^a, 10: mnoho lidie) i v RKém,
jehož spis. zcela pomíjí srovnávati, ač nemá za nevhodno dokladem bráti EvJ.
str. 4, kdežto na př. při ay str. 11. by byl došel povšimnutím RKého — Hostaynov —
zcela jiného úsudku co do doby. Zúžené *í* z *ie*, tvary Hradce, všech a pod. (r. 1384),
jež se vyskytují v listinách, svědčí, že sem vnikly z mluvy obecné, z níž se
i „zvláštnosti“ RKého do něho dostaly, jak jsme v Osvětě 1886. dosti zevrubně
doličili.

Hlásky *io* v rychtarziowi, rytierziom (3) není jen nahodilá, nýbrž má se jí
označiti přehláska z *o* (Osvěta 1886, 1069) jako v slabikách *čiu* a pod. (17),
i není pak třeba tvar *grošiem* (4) vykládati za vzniklý analogií (sbožiem), nýbrž
zde jest přehláska právě tak vyjádřena (srv. Hrad. muziem, zlodiegiem a p.) jako
v *dušiem*, rovněž tak v *hospodařiev* (Hrad. otcziewo) a p.

V tvaru *předu* vzniklo *e* nikoliv chybnou analogií, nýbrž jako v *tiehnu*
(tíhnu), *sieha* (mor. síha) a pod.; *ę* se totiž nahrazuje v češtině buď *a* neb *ia*,

dle čehož máme od teg: tak-nu, tiah-nu (tiehnu, tíhnu), vez: váz-nu, viaz (uvieznu, svíznu) a j.; před pak vydá ponze priad, jež se rozštěpí v přad (přadeno) a pried, předu.

Rozšiřování *y* v *ay* nespadá teprve do konce 14. století, nýbrž žilo jistě mnohem dříve v mluvě obecné, jak svědčí v RK. Hostaynov z Hostýn-ov.

Filomates si „nevymýšlel“ pravidla, hledě pomocí *ú* a *au* rozdíl učiniti mezi acc. a instr. (dobrú míru, dobrau měrau), nýbrž abstrahoval je z mluvy dialektické (mor., slez., sloven.), jakož ve slovenštině dosud pravidlo to žije: dobrú ženu — dobrou ženou; acc. jest stažen z dobro-ju, kdežto instr. dobro-jú se nemohl stahovati k vůli *ú* (jen *j* se pohltilo).

O loc. Vilharticích neměl spis. říkati, kterak „myslé, že tu nelze na úžení ie v í pomýšleti“, nýbrž měl přímo vysvětliti, že je tu í střídnicí za ě tvrdých kmenův (potocích).

Spis. neví si (13) jak vysvětliti, proč vším tak záhy se zúžilo ve vším, a jest to přece na snadě: původně bylo vasui, jež se rozštěpilo ve vasi a vasu; ono vydalo vsas, toto vsas; tohoto se užívá ve tvarech před ě, jež nemůže státi po měkkých souhláskách (srv. stsl. vsěchъ a j.), onoho v tvarech ostatních a záhy se ze sь vyvinulo š. Avšak i ve vsěch a p. vyslovovaném vsjech vzniklo ze sь záhy měkké š (sědý — šedý, sěry — šery, dusě — duše loc. Osvěta 1886, 1085) a tu pak analogií měkkých kmenův po š v instr. sg. záhy užito koncovky -ím: vším dle jím (proti těm, tlem).

Tvar mlnc (13) srv. s dial. mlnář (Plz., Pls.). — Předl. podle a vedle (13) marně vykládá spis. z dlíe (dlí — dlé), any jsou to složeniny dvou předložek se základnou předložkou dle, srv. napřes rok, zpod stola a p. — Tvar grošiv (14) není zúžen z grošiev, nýbrž jest tak psáno zmatkem písařským, jako nevyjiezdi m. — děti (18. což není zvláštností dial.) neb jako opačné Janovie m. Janovi (9).

Spis. nemoha si leč čeho vysvětliti, prohlašuje to za analogické t. j. analogií vzniklé, tak tvary dobrém, dobrěj, dobré (18). Avšak jak se mohl z Mikl. Gr. III², 367. poučiti, vznikly tvary ty z kmene a skloněného zájmene: dobro-jem = dobrém, dobro-jej = dobrěj, dobré.

Vazby „skrže našich obojích prosbu, na našich na všech škodu“ nevznikly „tím, že písaři na mysli tanuly formy zájmenné naši oboji“ (co je to?), nýbrž povstalo našich a našich spodobením k následujícím gen. obojích (obou) a všech z partit. gen. nás: skrže nás obojích (obou) prosbu, na nás na všech škodu (jako: na nás na všech škodu 1388), srv. lat. omnium nostrum (gen. part.) salus. K spodobě srv. po slunci západu, po svatém Pavlu stětí atd.

Spis. přidržuje se na podiv houževnatě některých dávno překonaných domněnek, jako o proměně prý hlásky *u* ve příbuzné *v* ze stč. s uočí v dial. s vočí! To neznačí pokroku bádání, neboť jak by se vysvětlil nom. voči, kde přece žádného *u* původně nebylo?

Objasnili jsme úkaz ten už r. 1876. v Jagicově Archivě II, 708, kde jsme ukázali, že vočí nijak nesouvisí s tvarem uočí, nýbrž že ono vzniklo obyčejnou protihiatickou vsuvkou *v* (voči, a pak i: s vočí atd.), kdežto toto děkuje za původ době výslovnosti; zkusme jen vysloviti vedle sebe: s očí (sъ očí) — sočí (3. sg. od sočiti) i pozorujeme, že v prvním případě po s malounko se zarážíme, kdežto v druhém nikoliv. Příčina té zarážky jest *ъ*, jehož sice nepíšeme, ale v takovémto případě vždy vyslovujeme, zdržujeme se na něm asi $\frac{1}{2}$ doby; počítáme-li tedy k tomu dobu výslovnosti hlásky *o*, dostaneme $1\frac{1}{2}$ doby na sъ-o, což má za přirozený následek zdloužení *ó* (uo), srv. s oobú, z Oolešnice. Kdo se chceš o pravdě toho přesvědčiti, vyslov vedle sebe na př. kъ-obědu — kobyła, kъ-oněm — koněm, rъ-oře, sъ-oře — zoře, vъ-ose — vose a p. Ve slovech, jež stojí na prvním místě, dělá se po předložce patrná přestávka, kdežto v druhých nikoliv. — Nestačí tedy k vysvětlení délky v slabikách zmíněných (s uočí) pohodlná frase o „délce dialektické“, nýbrž příčinu sluší hledati trochu hloub, jak jsme dolíčili.

V příčině slohové a jazykové není rozprava, jinak pilná, beze všech vad, tak na př. nehezky se čte: na dotvrzenou svého tvrzení (12); vyložiti se dají m.

vyložiti se mohou, vyložiti lze (v. Kott s. v. Dáti); vícero (2); jelikož (3. 4. 6. 15) ve významu příčinném není správně, kde se připouští, děje se z neporozumění; značít míru a je correlativem k tolik, značíc: kolik, na kolik, pokud, v jaké míře a pod., na př. řeči prázdné, jelikož mohu, myšli ukřátiti (Dal. Před. 45); — řídčeji (4. 8 zd.) m. řídčeji (ě-í); předce (8. 13. 17), předc (14) m. přece (z předse, opak za-se); teprvé (8. 17.) m. teprve (11).

Nesnesitelný germanismus jest: *a*-kmeny (7. 9. 17 a j.), *u*-kmeny, *i*-kmeny (18 a j.) m. *a*-ové (*u*-ové, *i*-ové) kmený neb kmeny na *a* (*u*, *i*). Takových germanismův by přece už čeština mohla býti ušetřena! F. Prusík.

7. Historický vývoj názoru o přírodě.

Napsal Jos. Klvaňa. II. zpráva čes. nižšího gymnasia v Uh. Hradišti. 1886.

„Přírodní vědy převezmou úlohu rozšiřování názoru světového naprosto“, praví ku konci případného článku svého autor; „v budoucnosti každý přírodopysk bude filosofem přírodním.“ Spíše tak bylo v minulosti, pokud nebylo přílišných specialistů a zahrabávání se do úzkého odboru některého, nad nímž odborník zapomíná na styk s obory jinými a zřídka jim s výše ideální na celý duševní život lidstva pohlíží. Věru by vědy přírodní měly ve veřejném životě i na vychování větší váhu, přeměnily by celý společenský řád, kdyby znalost výjevů a zákonů byly všeobecnější a vešly více do krve právě zákonodárcův a krabův rozhodných. Právem se vytýká učencům specialistům, že oberouce si některé úzké pole zkoumání, odvracejí se přirozeně od všech styků na venek; ve svém oboru stává se pak ovšem samovládcem a pohlíží pohrdlivě na celé okolí, sám sebe mnohdy přeceňuje.

Nikoli tedy dle jednotlivých vynikajících mužů řídí se pokrok národa, nýbrž jakým způsobem se pokroky vědy stávají majetkem obecným a názor světový rozšiřují.

Názor o přírodě jest v dějinách kulturních hlavní moment ve vývoji duševním. V článku přítomném vyloženo stručně, co slovem „přírodou“ myslíme, jak jest základem všech zjevů, v jichž střídání panuje odvěká a nutná zákonitost. Ve vývoji názoru přírody rozeznati možno tři fáse a) fási mythologickou, z níž nám jsou nejběžnější názory hellenské, původ jich hledati však třeba na dalekém Východě; b) fási ideoslovnou, v které Newton jako stežeň vyniká; c) fási zákonslovnou s Descartem, Spinozou, Lockem, Leibnitzem, Comtem, filosofy německými a konečně Darwinem, jenž na poli bádání světa organického doplňuje velikolepý názor Newtonův ve všemmíru.

Při vši stručnosti psán jest článek srozumitelně a nadšeně. Dobře jest při seriosních člancích uváděti prameny, šířící se tím též u studentstva českého znalost literatury světové. B. Bauše.

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

Zatímní nařízení ministerstva orby ve srozumění s ministerstvem kultu a vyučování ze dne 15. dubna 1887. o zavedení zkoušek z jazyka českého pro kandidáty učitelství na hospodářských školách středních s českou řečí vyučovací.

Dodatkem k zatímnímu nařízení ze dne 28. února 1879. o konání učitelských zkoušek na hospodářské a lesnické školy nařizuje ministerstvo orby srozuměvši se s ministerstvem kultu a vyučování, že se kandidáti učitelství na hospodářských školách středních s českou řečí vyučovací mají podrobiti zkoušce z jazyka českého

při Videňské komisi pro kandidáty učitelství na hospodářských a lesnických školách nižších i středních; zkouška se bude skládati z klausurní práce písemní v tomto jazyce, již jest vyměřena doba aspoň trojhodinná, pak z ústní zkoušky a z přednášky na zkoušku, konané o předměte klausurní práce v témž jazyce. Pro jednotlivé části zkoušky z jazyka českého platí dotyčná ustanovení zmíněného zatímního nařízení.

Nařízení ministerstva kultu a vyučování ze dne 16. dubna 1887, č. 4727. o opatřování supplemtův (výpomocných učitelův) na gymnasiích, reálkách a ústavech učitelských od státu vydržovaných.

Doplňkem k oddílu 6. ministerského nařízení ze dne 22. června 1886, č. 12.192. o opatřování supplemtův (výpomocných učitelův) na gymnasiích, reálkách a ústavech učitelských od státu vydržovaných vidí mi se nařizovati:

Je-li kandidát učitelství na středních školách (gymnasiích, reál. gymnasiích, reálkách), jenž má dle toho nařízení nároky k tomu, aby byl zaznamenán k učitelství na státním ústavě, v stadiu odbývané zkoušky učitelské neb odbyv s prospěchem zkoušku učitelskou, byl-li při mobilisaci povolán a dostavil se k vojenské službě v řadovém vojště, v námořnictvu, v zemské obraně neb v domobraně, má se mu doba, již strávil v službě té, při ustanovování pořadu v záznamu dvojnásob počítati. — Kandidát učitelství jest v stadiu odbývané zkoušky učitelské, byl-li připuštěn ku zkoušce, dostal-li domácí úlohy a nepozbyl-li od té doby vlastní příčinou neb vinou práva k pokračování a k dokončení zkoušky.

Při kandidátech, kteří zkoušku učitelskou vykonali, není rozdílu, vstoupili-li už v zkušební rok neb v supplemtskou službu či nic.

Potřebné následkem tohoto nařízení změny v pořadu zaznamenaných už kandidátův učitelství buďte ihned provedeny.

Výnos ministerstva kultu a vyučování ze dne 2. května 1887, č. 8752. v příčině klassifikace a některé změny v písemných pracích na gymnasiích.

1. Opět a opět se znamenalo, že si při stanovení známek semestrálních nevedli všude se žádonci stejností a že si nezjednali vždycky potřebných základův k jistému a spravedlivému posouzení celkových vědomostí žakových.

Tak se stalo, že v předmětech, z nichž se konají písemné i ústní zkoušky, známka semestrální stanovena byla dle výsledkův pouze písemných *neb* ústních zkoušek jednotlivých; pak že v předmětech o skrovném počtu hodin opírala se závěrečná klassifikace žákův i nejnižších tříd o výsledky pouze dvou neb tří ústních zkoušek jednotlivých.

K odstranění těchto závad vidí mi se výslovně nařizovati, aby se při stanovení známek semestrálních bral ohled *jak* na ústní *tak* i na písemné výkony žákův, aby se známka na vysvědčení jevila jako výsledek všech výkonův v polouletí a jako přibližně správný výraz celkových vědomostí a umělostí žakových na konec polouletí.

Bude také v příčině předmětův, z nichž nebývá písemných zkoušek, požadovati, by každý žák třídy zpravidla *jednou* za měsíc nebo přece čtyřikrát až pětkrát za polouletí byl ústně zkoušen.

By se dosáhlo nejmenšího počtu čtyř nebo pěti známek zkušebních i při silně navštívených třídách, *může* se vyjímkou jednou za polouletí se svolením ředitelovým předsevzítí písemná zkouška v rozsahu ústní zkoušky.

Práce zkušební buďte od učitele toho odboru pečlivě opraveny a každá známkou opatřená žakovi se vrať. Tato známka platí tolik jako ústní výkon.

Vůbec však má zkoušení náležitý zřetel míti netoliko na větší neb menší počet žákův ve třídě, nýbrž obzvláště dle rozličných stupňův věku a vzdělání rozličně býti zařízeno.

Ano tedy nižším třídám všeobecným pravidlem může platiti, by se v každé hodině vyučovací zkoušky předsebraly, by vůbec vyučování a zkoušení bylo ve-
spolek v nejužším spojení a vztahu, aby se pozornost a pilnost žákův stále čilou udržovala: bude vyšším třídám vhodno, v jednotlivých naukách předsebráti časem zkoušky z větších částí učiva, by žáci ponenáhlu a záhy navykali obyčejné na vysokých školách methodě učebné a zkušebné.

By však celých tříd i jednotlivých žákův výkony ze všech odborův vyučování snáze byly chovány v patrnosti a rychleji mohly býti přehlíženy, aby ředitel ústavu, přednosta třídní i ostatní učitelé třídy vždy byli zpraveni o počtu a výsledku jednotlivých zkoušek: ustanovují zavedení náležitě zařízených *katalogův třídních*, jež se budou pod dozorem ředitelovým a přednostův třídních chovati v budově školní.

Do katalogův těch zapisují se ihned co den výsledky *ústních* a *písemných* zkoušek klassifikované dle nařízené stupnice známek. Známky zapsané do třídních katalogův těch mají se rodičům neb jich zástupcům na požádání oznámiti.

Lze očekávati, že se tímto zařízením také styk školy s domovem stane snazším, čilejším i důvěrnějším a že se při praktickém provedení mnohá odvětví úřadování (na př. konference) prospěšně zjednoduší.

2. Dále mi se dostalo k vědomosti, že žáci nižšího gymnasia v jednotlivých třídách a naukách jsou přetížení písemnými pracemi a že se učitelé při větším počtu žactva nemohou s náležitou péčí oddávati povinností opravování a přihlížení k sešitům žákův.

By se šetřilo pracovní síly žákův a by se zvýšilo zření učitelstva na zevní úpravu prací i na pečlivé jich opravy, vidím se nucena v nařízeních osnovy učebné v příčině písemných úkolův, *jež podléhají opravě a censuře*, dopustiti těchto změn, po případě úlev:

Latina, II. třída, měsíčně 3 composice o půlhodinové až tříčtvrtihodinové době pracovní a 1 pensum. — III. a IV. třída, co 14 dní composice na celou hodinu, co 3 neděle pensum.

Řečtina, III. třída (počínaje 2. půlou 1. polouletí) a IV. třída, co 14 dní písemné práce, střídavě composice a pensa.

Jazyk vyučovací, I. třída, 2. polouletí: Pravopisná cvičení ob týden; písemné práce měsíčně dvě, střídavě školní a domácí.

V příčině domácích úloh písemných, žákům ukládaných, jež podléhají pouze *kontrole* učitelův, vidím se přijměna vystříhati, by se nepožadovaly příliš těžké práce a přílišný počet sešitův. Bude se zvláště při počátku vyučování cizímu jazyku v nižších třídách spokojiti pouhým zaznamenáním významův a frází, a roz-
třídění jejich dle určité zásady bude přiděliti *společné* práci učitelově a žákův; sešitu na poznámky a přípravy k učbě jazyka vyučovacího lze v nižších třídách nepožadovati.

Vůbec pak bude ředitelům středních škol bdíti nad počtem a zařizováním rozličných sešitů žákův, by se zamezil příliš objemný aparát sešitův psacích a by se bránilo od školy psavosti.

Tato nařízení vstoupí v platnost školním rokem 1887/8.

Nařízení v příčině dozoru při církevních cvičeních.

Za příčinou zvláštního případu J. Exc. pan c. k. ministr kultu a vyučování vys. vynesemím ze dne 31. března 1887, č. 21.868 (anni 1886) v příčině dozoru na evangelické žáky při církevních cvičeních jejich oznámil, že se povinnost členův učitelských sborův při školách středních, aby dohlédali na žáky při církevních cvičeních, týče jen vlastních bohoslužeb školních, pro které co do míry a doby, kdy se konají, platí určité předpisy.

Dle platných u věci té nařízení nemohou tudíž učitelé nuceni býti, aby vykonávali také dozor na žáky, kteří obecných bohoslužeb svých souvěrcův se účastní, ať už jsou učitelé téhož vyznání jako žáci či nic. (C. k. školní rada zemská ze dne 9. dubna 1887, č. 12.553.)

Nařízení o tom, v jakém jazyce mají býti sepisována podání řízená přímo k vys. c. k. ministerstvu.

J. Exc. pan c. k. ministr kultu a vyučování za příčinou zvláštního případu vys. vynesemím ze dne 9. dubna 1887, č. 6.483. připomenul, že podání přímo k c. k. vys. ministerstvu řízení sepisována býti mají v úřední řeči vys. úřadův centrálních.

O tom ředitelstvo sboru učitelskému dej vědomost, aby se tím spravoval. (C. k. školní rada zem. ze dne 15. dubna 1887, č. 12.986.)

Nařízení o tom, pokud má platnost vyloučení žákův v uherské polovici říše.

J. Exc. pan c. k. ministr kultu a vyučování vys. vynesemím ze dne 9. dubna t. r., č. 4.010. za příčinou zvláštního případu připomenul, že žáci, kteří v uherské polovici říše ze všech škol středních byli vyloučeni, na veřejných ústavech tuzemských nesmějí býti přijati, pokud vys. c. k. ministerstvo kultu a vyučování k tomu nesvolilo. (C. k. šk. rada zem. 18. dubna 1887, č. 13.067.)

* * *

Vyšší zemské školy hospodářské v Táboře a Líbverdě (u Děčína) zreorganizovány jsou tak, že při dvouleté návštěvě budou v škol. roce 1887/8. přijímáni žáci, kteří odbyli 5. třídu střední školy, v škol. roce 1888/9 žáci z 6. třídy a tak postupně, až se budou přijímat pouze žáci, kteří odbyli úplnou školu střední.

Vys. c. k. ministerstvo kultu a vyučování udělilo *Kroku* 400 zl. podpory na rok 1887.

C. k. ministerstvo udělilo nově otevřené 3. třídě českého soukr. gymnasia nižšího v *Uher. Hradišti* právo veřejnosti.

~~~~~

Knihy approbované:

V. Jandečka: Geometria pro vyšší gymnasia. Díl I. Planimetria. 4. vydání. V Praze 1887. 70 kr., váz. 90 kr. Cena II. dílu snížena jest na 40 kr., III. na 32 kr. (20. dubna 1887, č. 7313.)

Fr. Bartoš: Česká čítanka pro 3. třídu. V Brně 1887. K. Winiker. Váz. 90 kr. (5. května 1887, č. 8.544.)

Fr. Machovec: Algebra pro vyšší třídy reální. V Praze 1887. 1 zl. 40 kr., váz. 1 zl. 60 kr. (1. května 1887, č. 7.853.)

Fr. Tůma: Arithmetika pro 1. a 2. třídu škol gymnasijských. V Praze 1886. Vlastním nákladem. 80 kr. (5. května 1887, č. 8.425.)

Dr. Em. Taftl: Algebra vyšším třídám. 3. přehlednuté vydání. V Praze 1887. Váz. 1 zl. 65 kr. (3. května 1887, č. 7.851.)

K. Vorovka: Čítací kniha pro ústavy učitelské. III. dílu 3. část. 2. přehlednuté vydání. V Praze 1887. 60 kr. Celý III. díl váz. 2 zl. (9. května 1887, č. 8.603.)

~~~~~

Literatura.

Periodické spisy.

Časopis Musea království Českého (red. Dr. Jos. Emler) 1887, svazek 2: Valné shromáždění společnosti Musejní r. 1887. Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté (Z. Winter). Kukačka v národním podání slovanském (Č. Zíbrt). Zbytky

staročeských rýmovaných legend o sv. Kateřině a sv. Margaretě ze XIV. století (Ad. Patera). O Komenského polemikách theologických (Fr. J. Zoubek). Několik listův spisovatelův a vlastencův českých k Antonínu Markovi. Balbín a jeho Bohemia Docta (Jos. Šimek). Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelův českých a k starší české bibliografii. Hlídka literární. — Svazek 3: Zpráva o chemickém a drobnohledném ohledání některých rukopisův musejních. I. Zpráva o chemickém a mikroskopickém zkoumání RKého od prof. Vojt. Šafaříka. II. Zpráva o mikroskopickém a mikrochemickém zkoumání RKého od prof. Ant. Bělohoubka.

Památky archaeologické a místopisné (red. Dr. Josef Lad. Píč). Dílu XIV. sešit 1: Sarkofag sv. Longina v koll. chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě (M. Lüssner). Mohyly na Husíně (K. Hostaš). Jak vypadali naši předkové (J. L. Píč). Albínové (Bílkové) z Helfenburku (Ant. Rybička). Zprávy o statcích špitálských konec mostu v St. M. Pražském (Z. Winter). Zpráva o horním archivu z Vlaského Dvora na Hoře Kutné (Ant. Materka). K otázce o stavbě chrámu sv. Barbory (J. Braniš). K otázce o původu mistrů Gmündských (K. Chytil). Pračov, staré hradíště (V. Diviš Čistický). Zprávy a drobnosti. Literatura (odražení Knieschkových útokův na báseň Lud. a Lub. v RKém). — Výborné toto dílo vydává Archaeologický Sbor Musea král. Českého s nákladem značným, an každý sešit ozdoben bývá mnohými ilustracemi. Vycházejí pak ročně 4 sešity a předplácejí na ně členové Musea král. Českého, Historického spolku a klubu v Praze, archeol. spolku Vocela na Hoře Kutné, Včely Čáslavské, měst. Musea Mladoboleslavského a Slánského, archaeol. odboru literárního spolku Plzeňského a zakladatelé Matice České ročně pouze 2 zl.; krámská cena jest 3 zl. Vůči tak důležitému úkolu, jaký Památky u nás už po 13 ročníkův konají a vůči velecennému materiálu, jaký v nich se ukládá, *zasluhovaly by hojnějšího odbírání se strany širšího obcenstva než jak se dosud děje*. Redakci převzal po zasloužilém † prof. Janu Miltnerovi rovněž osvědčený na poli historickém pracovník Dr. L. J. Píč, jemuž se zasýlejte příspěvky do Arch. Památek.

Hlídka literární (pořadatel P. J. Vychodil v Rajhradě). Číslo 5: Žurnalistika a kriminalita (Kousal). Posudky. Různé zprávy. — Č. 6: Z našich knihoven pro lid (Zkoumal). Nový, znamenitý básník český (Korec). Divadlo (Vítězný). Posudky. Různé zprávy.

Bibliotéka paedagogických klassikův českých i cizích (red. Fr. Bayer v Přerově). Sešit 10: Dílo VI. Jana Havelky Vybrané spisy vychovatelské a vyučovatelské. 35 kr. — Seš. 11: Dílo IV. Jana Amosa Komenského Sebrané spisy vychovatelské. Svazek II. 35 kr.

Vesmír (red. Fr. Nekut). Číslo 12: O rostlinách jedovatých. Geologické výlety do okolí Pražského. Nový míšenec tetřeví. Nizza, město květův (J. Kořenský). Chlupáči mezi našimi měkkýši (J. Uličný). Rozhledy vědecké. Různé zprávy. Literatura. — Č. 13: Černý okoun. O puđu zvířecím (J. Kafka). Črty z vývoje českého hmyzu (Fr. Klapálek). Nizza, město květův (J. Kořenský). Příspěvek k ornithologickým poměrům okolí Smečenského (K. Vandas). Rozhledy vědecké. Zprávy rybářské. Různé zprávy. Literatura. — Č. 14: O rostlinách stěhovavých. Vřetenatky českomoravské (J. Uličný). O brouku Neptunovi. Nizza, město květův (J. Kořenský). Příspěvek k mineralnímu zeměpisu Čech (B. Katzer). Rozhledy vědecké. Různé zprávy. Literatura. — Č. 15: Potápěč ve službě vědy. Črty z vývoje českého hmyzu (F. Klapáček). Nizza, město květův (J. Kořenský). Příspěvek k ornithologickým poměrům okolí Smečenského (K. Vandas). O puđu zvířecím (J. Kafka). Rozhledy vědecké. Zprávy rybářské. Různé zprávy. Literatura. — Č. 16: Noví korýši z českého útvaru křídového. Příspěvky k mineralnímu zeměpisu Čech (B. Katzer). Vřetenatky českomoravské (J. Uličný). O životě sladkovodních mechovek ve vodách českých (J. Kafka). Nizza, město květův (J. Kořenský). Rozhledy vědecké. Zprávy rybářské. Různé zprávy. Literatura.

Zeitschrift für die österr. Gymnasien (red. V. v. Hartel, K. Schenkel). Sešit 3: Homerisches (J. La Roche). Briefe von Gebler an Ramler (J. Minor). Literarische Anzeigen. Die Gymnasien Serbiens (K. Schenkel). Miscellen. Verordnungen, Erlässe, Personalstatistik. — Seš. 4: Perikles und Thukydides (J. v. Plügk - Harttung). Zu Aristoteles 1135 b 3—8 (Nikom. Eth. E 10). Zu Aristoteles' Metaphysik (J. Zahlfleisch). Literarische Anzeigen. *Recense 1. sešitu Kroka* od J. Krále. Die Gymnasien Serbiens (K. Schenkel). Miscellen.

Zprávy zasedací.

Ústřední spolek středních škol českých.

(Pokračování o výborových schůzích r. 1886.)

Prof. *Pšenička* a Dr. M. *Kovář*, kterým bylo uloženo, aby sbírali látku ku petici v příčině upravení pense vdov a sirotek po professořích, vyžádali si zprávy o úmrtích na středních školách Pražských. Mimo to snažili se opatřiti si zákon uherský o upravení pense vdov; jakkoliv se však na příslušných místech poptávali, přece nemohli si patřičného vysvětlení v této věci dosud zjednat.

Ku sjezdu připravována také rozprava o změnách řádu disciplinárního, v níž se ochotně uvázal řed. O. *Franta*, i byla za tou příčinou také zvláštní schůze výboru ustanovena, která by přichystala látku z Pražských ústavů k tomuto cíli, nicméně vypuštěna byla celá věc úplně z programu, poněvadž mezi tím byl již podán návrh v této příčině od velesl. c. k. školní rady zem. vys. c. k. ministerstvu.

Za náměstka starostova zvolen opět p. prof. Frant. *Kott*, pokladníkem prof. Václ. *Starý*, jednatelem Em. *Fait*. Aby se vůbec žádným způsobem nezdržovaly přípravy ku sjezdu, bylo ustanoveno, konati schůze výboru správního a pořádacího společně, neboť byly oprávněné obavy, že by se snadno mohla vyskytnouti různá mínění, jež by byla na úkor celému důležitému podniku.

Stejnou dobou určena řada přípitků, jež se měly přednésti při společné hostině na sjezdě. Poněvadž bylo žádoucí, aby výstava pořádaná ve všech oborech stejnoměrně byla upravena, bylo záhy postaráno nejen o rozdělení místností, jež se už dne 9. května stalo na místě samém za předsednictví c. k. škol. rady V. *Štastného*, ale též všechny předměty byly prohlédnuty ve sbírkách a knihovnách zdejších, jež by se k tomu účelu hodily a postaráno také o vhodnou jejich dopravu do budovy c. k. české reálky v Ječné ulici.

K návrhu řed. *Tieftrunka* určeno nákladem spolkovým vytisknouti 500 exemplářů návrhu osnovy učebné jazyka českého na gymnasiích s vyučovací řečí českou, který byl vypracován zvláštní kommissí, skládající se z řed. *Tieftrunka* a *Douchy*, prof. V. *Sobka*, *Hylmara*, Dra. Jana *Nováka* a *Dolanského*. Návrhy rozeslány na ústavy Pražské i venkovské, by je mohly členové už před sjezdem prozkoumati a mínění svá při rokování pronésti. Velká část výtisků rozdána také mezi účastníky při samé debatě. Nelze upřít, že právě návrh osnovy této byl z nejlepších částí programu, a jest si jenom přati, aby hojného přinesl užitku našim školám, jakž toho svědomitá práce plnou měrou zasluhuje; ovšem až dosavad jest celá věc nevyřízena, nicméně nelze se nadíti, že by návrh na příslušných místech zůstal úplně bez povšimnutí.

S potěšením přijat byl návrh řed. Frant. *Višňáka* z Kroměříže, by se jednalo v plném shromáždění na sjezdě o zrušení tříletého provisoria učitelů středních škol, i ponechán referát o věci navrhovateli. Žádosti za snížení jízdného na drahách byly v čas podány a vyřízeny. Ku sjezdu pozvány nejen všechny české střední ústavy, ale také čeští kollegové na ústavech německých se nalézající v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i v jiných zemích rakouských, pokud jmena jejich byla výboru oznámena neb povědoma, dále professoři obou vysokých škol

českých v Praze, mimo to dvojí deputace zvala osobně přední zástupce správy civilní, duchovní i veškero školské představenstvo.

Za příčinou výroku býv. ministra Jos. Jirečka, poslance na říšské radě, že professoři na středních školách mají také vedlejší příjmy při svém úřadě a že tudíž nemůže se žádost jejich za zvýšení základního služného doporučiti, uveřejněno bylo na základě usnesení výboru v časopise Národních Listech a v Hlasě Národa osvědčení, podepsané starostou M. *Pokorným*, kterým s mravní nelibostí tento výrok se odmítá, neboť dotýká se samé cti celého stavu.

Slovné znění resolucí přijatých na sjezdě bylo do podrobná v jednotlivých odborech upraveno a zároveň k nim byl připojen výklad stručný, požadavky objasňující; všechny přílohy měly býti odevzdány jednateři do 6. listopadu, aby mohly býti bez odkladu předloženy vysokému c. k. ministerstvu kultu a vyučování. Ježto na sjezdě bylo přijato, aby s návrhem ředitele Fr. *Višňáka*, týkajícím se zrušení tříletého provisoria při jmenování definitivních profesorů, žádost suppletů spojena byla, svolány dvě schůze suppl. profesorů Pražských, ve kterých slovně byla petice upravena.

Úplná zpráva se všemi přílohami odevzdána vys. c. k. vládě, a poněvadž starosta prostřednictvím c. k. policejního ředitelstva v Praze byl k tomu zvláště vyzván, předložil vys. c. k. ministerstvu také zprávu tištěnou.

Návrh, aby přeložena byla látka na reálkách ze 3. třídy do 4., jak byl v odboru pro matematiku a fysiku přijat, předložen byl prof. Václ. *Starým* již v prázdninách cestou úřední, aby byl schválen, neboť byl k tomu vesl. c. k. z. škol. radou vyzván.

Prof. Jar. *Červenka*, který učinil v předešlé valné schůzi návrh, aby zřízen byl samostatný odbor na podporu členů v nemoci neb úmrtí, byl požádán, aby svolal komitét k tomu cíli vyvolený, jenž by se poradil o všech pracích předběžných.

Dvěma okružníky vyzváni jsou sběratelé na ústavech venkovských a ředitelé těch středních škol, na kterých dosud není členův Ústředního spolku, aby ku prospěchu spolku láskavě působili a nové členy získati se snažili. Jmenovitě na sesterské Moravě na některých středních školách bylo by si přáti, aby byla povzbuzena větší horlivost v tom směru, ježto snahy naše zůstávají tam dosud nepovšimnuty, jakkoli jiné ústavy z téže země vyznamenávají se příkladnou pečlivostí o prospěch společné nám věci.

Usneseno v zásadě, aby podána byla na příslušná místa petice, by byly profesorům ve výslužbě se nalézajícím na drahách poskytnuty stejné výhody, jako mají zabezpečeny kollegové v činné službě ustanovení, dříve však má se dohodnouti prof. *Starý*, co v té věci zamýšlí podniknouti spolek pro úředníky, který ku podobnému kroku ve prospěch svých členů se chystá.

Úprava zprávy o sjezdu do tisku svěřena prof. Frant. *Kottovi* a jednateři a zároveň bylo připomenuto, že pouze důležité rokování má býti dle stenografických zápisek slovně uvedeno, kdežto jiná mají býti podána toliko stručně, protože by se náklad na tisk velice zvýšil, což při dosavadních peněžitých prostředcích spolku jest věcí důležitou. Také v jednotlivých odborech má se stejná zásada zachovati, což jest tím snadnější, any byly již mnohé přednášky v různých časopisech v plném rozsahu uveřejněny a potřebí tudíž pouze k tomu poukázati.

K návrhu prof. *Slavíka* ustanoveno, aby podrobné referaty o rokování výboru i jednání v odborech byly uveřejňovány ve dvojměsíčníku „*Kroku*“, který redakcí prof. Frant. *Prusíka* počal vycházeti.

Na dopis ředitele Frant. *Fischera* z Litomyšle odpověděno, že se pořádání sjezdu úplně ponechává professorskému sboru tamnější střední školy, při tom ovšem projevil výbor veškeru ochotu, pořádací komitét dle sil svých a dle možnosti podporovati. Poněvadž se vyskytly při prohlídce účtů některé nedoplatky, rozhodl se výbor po návrhu pokladníkovu, aby se vyzvali členové okružníkem, by zapravili příspěvky prošlé a po případě mají se dlužné částky, jak to i v jiných spolcích v jistých okolnostech bývá obyčejem, odepsati.

Dle přání pořádacího výboru bylo požádáno vys. c. k. místodržitelství, aby

svolilo pořádati sjezd v Lítomyšli, dále bylo zakročeno u všech drah v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, aby svolily ku snížení ceny jízdného lístku a v obou směrech dostalo se spolku příznivé odpovědi.

Komitét pořádací v Lítomyšli požádal výboru Ústředního spolku v Praze, by mezi jinými záležitostmi sjezdu se týčícími také jako hlavní pořádatel sjezdu nějaké celebrity za slavnostní přednášku poprosil. Výbor Ústředního spolku pak přípisem navrhl za slavnostního řečníka prof. Aloisa *Jirásku*, který se po přání tom uvolil přednáseti o jednotě Českých Bratří v Lítomyšli; později však s největší ochotou a osvědčenou skromností vzdal se úkolu naň vzneseného, když mu bylo poradacím komitétem oznámeno, že s jiné strany proneseno bylo přání, aby univ. prof. Dr. Jan Kvíčala jako čestný měšťan Lítomyšlský pořadacím výborem ve srozumění s výborem Ústředního spolku byl požádán, by na se vzal slavnostní řeč v městě, za něž druhdy býval poslancem na říšské radě. Což tento ochotně učinil.

Pro občasnou schůzi dne 20. listopadu v místnostech Katolické besedy svolané upravil přednášku prof. Dr. Vil. *Kurz*, v níž objasnil praktické upotřebení skioptika a demonstroval při tom praeparaty ze všech oborů přírodopisu. Ve druhé schůzi dne 19. března b. r. zajímavě vyložil prof. Jaroslav *Zdeněk* ve všech podrobnostech stromětský orloj Pražský, upotřebiv při tom modelu, jež láskavě k tomu účelu propůjčil p. Vojta Náprstek.

Po té rozpráda se rozprava o vydávání *dobrých knih českých* žákům středních škol, i přijato, aby se dále vyjednávalo s knihkupci, kteří projevíli ochotu k zamýšlenému podniku, pak aby se připravovala látka a vůbec vše k tisku přichystalo; komitét má se rozšířiti dvěma zástupci z každého odboru.

Když byl prof. Jar. *Červenka* přečetl stanovy nového odboru pro podporu v nemoci a úmrtí, byla v zásadě věc přijata, ale podotknuto, aby oba odbory byly úplně odděleny a také samostatně všechny příspěvky se účtovaly.

Zvolena kommisie z řed. *Tieftrunka*, prof. V. *Starého*, *Svobody*, *Zdeňku*, aby se uradila o dopise sl. sboru professorského c. k. ústavu učitelského v Soběslavi o upravení remunerace za přespočetní hodiny a substitučního platu na ústavech učitelských. Za starostu spolku měl býti navržen valné schůzi prof. Frant. *Kott*, dosavadní náměstek starostův, poněvadž řed. M. *Pokorný* prohlásil, že mu naprosto jest nemožno volbu přijati.

Odbor pro matematiku, fysiku a přírodovědu.

Mathematicko-přírodovědecký odbor ústředn. spolku středních škol českých konal dne 7. května t. r. schůzi odborovou, ve které posavadní předseda Dr. Slavík po stručné zprávě a s ní spojené úvaze o činnosti spolku a odboru mathem.-přírodov. zvláště v minulém roce přítomné členy vyzval, aby funkcionáře na správný rok 1887. volili. Zvoleni byli: za předsedu opět prof. Jan Slavík a za jednatele prof. Dr. Gustav Müller. Potom vykonána byla volba do publikačního výboru spolku; zvoleni prof. J. Slavík a prof. Dr. Kurz. Třetí část programu v příčině přihlášek ku přednáškám na letošním sjezdu v Lítomyšli zůstala pro nedostatek opovědí nevyřízena. Konečně navržena byla prohlídka fysikálního kabinetu akademického gymnasia, zejména místností v poslední době zřízených. Pokusy konali Dr. Slavík s telefonem Hellerovy soustavy, prof. Nečásek s elektrofonem a elektroskopem jednoduché, však ku demonstracím velmi vhodné podoby; prof. Pánek mimo jiné věci demonstroval některé plynoměry nové a starší konstrukce. Tím schůze skončena.

Kreslířský odbor.

(Pokračování.)

V příčině otázky 4. (o dosavadních učebných pomůckách) snesl se odbor po návrhu prof. A. Studničky o tomto:

Geometrický ornament od Anděla obsahuje vedle zdařilého textu velký výběr cvičení. Jest však přáním, aby v novém vydání mnohá méně zdařilá cvičení za-

měněna byla za jiná, která se s textem lépe srovnávají, co se týče zvláště porce a krásy.

Andělův ornament polychromovaný jest sice dobrá pomůcka učebná, avšak papír co do barvy není trvanlivý; sežloutl během času, čím na mnoze harmonie barev utrpěla. Při novém vydání mělo by se toho dbáti, aby se přiblíželo více ke kráse linií, ke správnému nakupení tvarů listových, na př. v palmetách; dále aby obsahovalo dílo více než dosud vzorů maurického a renaissančního slohu, i aby se nenapodobovaly chyby v originalech se vyskytující.

Modely Šteflíčkovy jsou sice dosti veliké, ale nesnadno z nich sestaviti ladné skupiny.

Grandauerovo dílo „Regelkopf“ mělo by býti doplněno anebo lépe nahrazeno jiným, větším dílem. Pohřešujet se přechod ke vzorům dle mistrů od Bargauea, z kteréhož díla jen málo lze žákům předložit, neboť většina listů hodí se jen pro akademie, ne pro školy střední.

V oboru ornamentálních a figuralních modelů shledává se málo přiměřeného materiálu. Mnohé jsou sice samy o sobě krásny a vzory dokonalosti toho kterého slohu, avšak za předlohu školní se nehodí. Také nevyhovují některé věci, které jen pro potřebu školní komponovány byly. Pohřešujeme mnohé tvary, na nichž by charakter rozličných slohů pozorovati se mohl. Na př. akanthus dle přírody, akanthus řecký, římský, byzantinský i renaissanční. Pohřešujeme i jiné listy, na př. list javoru, révy a j.

Pomocná díla, jako intarsie Teirichovy a Herdtleovy, obsahují sice sbírku krásných motivů; protože však se všemi chybami originalů napodobeny jsou, vyžadují mnohých oprav. Dílo Storckovo a jiná obsahují na mnoze těžké věci.

Mělo-li by dojíti ku kommissi, která by revisi učebných pomůcek obstarala, bylo by žádoucno, aby i znalci z jednotlivých království a zemí do ní byli přibráni.

Veškera tato snesení byla kreslířskému spolku do Vídně zaslána, v jehož schůzích za souhlasu čtena a v časopise „Zeitschrift des Vereines der österr. Zeichenlehrer“ uveřejněna byla.

Náš kreslířský odbor udržuje i na dále věčný styk s řečeným spolkem ve Vídni.

Druhý obecný sjezd profesorův středních škol českých ve dnech 29. a 30. května 1887. v Lítomyšli.

Dne 29. května.

U přítomnosti asi 120 zástupcův stavu professorského z četných ústavův Českých a Moravských řed. K. *Tieftrunk*, předseda Ústředního spolku profesorův středních škol českých, zahájil sjezd, dáváje výraz radosti z tak valné schůze, načež stručně vylíčil důležitost takovýchto sjezdův řka: Na sjezdech se máme jednak vespolek posilňovati v horlivé snaze po zdárném vzdělávání a vychovávání mládeže, zvláště pak se utvrzovati *v ideálních snahách vlasteneckých*, jež národ náš probudily a udržují. (Výborně!) Buďme v tom vždy za jedno dle hesla našeho Nejmilostivějšího císaře a krále, jemuž provolejme třikráte Slávu. (Sláva! Sláva! Sláva!)

K návrhu předsedovu byl za druhého předsedu sjezdu per acclamationem zvolen horlivý účastník našich sjezdův řed. Kroměřížský, Fr. *Višňák*, jenž děkuje za poctu pravil: Vím, že pocta ta patří přede vším zemi, z níž jsem k Vám zavítal s některými kollégy. Byl bych si přál, by nás přijelo více, než i přes to mohu Vás ujistiti, pánové, že to nebyla ochablost národní neb nesouhlas se snahami Vašimi, jenž mnohé kollégy doma zdržel. Naopak, v lidě moravském naše věc národní stále více pudy nabývá, v něm se vzrývá více a více láska k vlasti i k jazyku mateřskému, a vyskytne-li se některá vlašťovka zbloudilá, jež snad i jinam mimo Moravu zalétší, *prosáklá jest myšlenkami zoufalými, z toho nevyplývá, jako by náš lid moravský stejného byl smýšlení, neboť v něm myšlenky*

podobné nikdy nenaleznou ohlasu (Výborně! Sláva!) Důkazem toho jest, jak potěšitelně se u nás vzrůstá české školstvo střední, jež není uměle vyvoláno, neboť vyhovuje pouze potřebám lidu českého na Moravě. Ovšem i tu nejsou splněna ještě všechna přání naše a dlužno volati stále: „*Tlucte a bude vám otevřeno!*“ Když před 20 roky založeny byly v Brně a Olomúci první střední školy české, tu mnohý vrtěl hlavou, zda školy ty budou míti příznivé výsledky vědecké i pedagogické; dnes ovšem rozvoj a prospěch středního školstva českého na Moravě jest pochybnostem těm stkvělou a výmluvnou odpovědí. (Hlučný souhlas.) Mohu, pánové, jen ještě jmenem svých kollégů moravských prohlásiti plný souhlas náš se snahami Vašimi: *my též chceme mládež naši vésti vždy jen ku pravdě, k dobru a krásnu, chceme učiti ji nadšením, žádnými brykulemi a tartasy nezmatené lásce k národu a vlasti.* (Bouřlivá pochvala.)

Po te uvítal předseda komitétu pořadacího, řed. Fr. *Fischer*, hosti, kteří věnují život vzdělávání a vychovávání mládeže, i ty, kteří přijímají z rukou našich mládež, by ji uvedli dále do chrámu věd, i všechny příznivce školství, kteří se byli k tomuto sjezdu sešli v Lítomyšli, městě staroslavném i památostmi i vážnými dějinami, věnujícím se ode dávna školstvu, literatuře i obecné osvětě. Ze zajímavých dějin středního školstva vyjímáme toto: Lítomyšl byla první, kde řád piaristický založil školy, totiž r. 1640. podporován jsa majitelkou panství Frebonií H. E. z Pernštýna i městem; dokud nebyla dokončena stavba budovy školní r. 1653., byly školy umístěny v soukromých domech. R. 1714. dal Frant. V. hrabě z Trautmannsdorffův školní budovu i chrám, any prostorou nevyhovovaly, sbořiti a vystavěti obě budovy prostranněji a rozsáhleji: škola ukončena byla r. 1719. a chrám r. 1722. R. 1802. připojeny jsou ku gymnasiu šestitřídnímu tři ročníky studií filosofických, jež r. 1824. zmenšeny na dva, z nichž po r. 1850. vznikla třída 7. a 8. R. 1874. převzal stát gymnasium od řádu piaristického, načež bylo r. 1882. sloučeno s obecní reálkou, která trvala od r. 1865. (původně v budově nynější občanské školy dívčí, později v nové veliké budově), v státní školu střední skládající se ze čtyř tříd gymnasia reálného a z tolikéž tříd vyššího gymnasia i z tří tříd vyšší reálky. Na konec sluší uvést, že mnozí mužové řádu piaristického vynikli jako výborní paedagogové neb na slovo vzatí učenci, zvláště Gratian Kohn, German Praesident, Bonifác Busek, Florus Stašek. Z ústavu Lítomyšlského vyšlo mnoho znamenitých mužův, z nichž buďte připomenuti jen Purkyně, Klácel, Brauner, Rybička, Ehrenberger, br. Jirečkové, Julius Mařák a j.

Po vřelých slovech purkmistra Lítomyšlského Dr. *Gregora*, jimiž vítal hosti a provolal Slávu českým professorům, vychovatelům a vzdělavatelům národa, požádán byl univ. professor Dr. Jan *Kvíčala*, by promluvil „*O pěstování vědy jazykem mateřským*“.

Prof. Dr. Jan Kvíčala uvítán byv hlučným potleskem, proslovil slavnostní častými pochvalami a souhlasem provázenou řeč,¹⁾ již pro její eminentní cenu a váhu podáváme dle stenografických zápiskův v plném znění:

¹⁾ Výtečná řeč tato docílila zvláště důležitého, netušeného výsledku; vynesla na jevo, co dříve bylo tak urputně zatajováno. V posledním čísle (13. ze dne 20. června) totiž *Čas* zcela upřímně a bez obalu (str. 197 extr., 198 extr., 200 shora), sám od sebe, ač v řeči p. prof. Kvíčalově ani jednou není jmenován, vstahuje na sebe ta místa řeči, kde řečník doličuje, že jsouce malým národem, *nesmíme se oddávati pessimismu; ti kteří by tak činili, podceňovali by z nedostatečné znalosti životní sílu, statečnost a obětovnost našeho národa.* Toto významné přiznání *Času* registrujeme jako veledůležité confiteor. — Podivnou náhodou nedávno před tím (15. června) p. Masarykovo *Athenaeum* se jalo ohřívati věci dávno odbyté a objasněné, a sice jen proto, aby se v pověstné „Listárně“ své mohlo obořiti opět na p. prof. Kvíčalu. Nenadálý útok takový se zdál nevysvětliteln, než za pět dní, kdež vyšel *Čas*, každému se příčina útoku stala jasnou: táhlť patrně p. Masaryk též na sebe zmíněná slova p. prof. Kvíčaly a proto obnovený útok měl býti za ně odvetou. Jaká to dojemná shoda u věci, v níž *vše české časopisy* bez rozdílu jen nelíbenou pochvalu vzdávali p. prof. Kvíčalovi a toliko p. Masarykovo *Athenaeum* a pak *Čas* jednají jinak, avšak jeden s druhým ve shodě! Není-li to par nobile *fratrum*? a nepotvrzuje-li se tím obecně rozšířené mínění, dle něhož *oba ti bratři mají jediného a téhož otce*? Co dříve p. Masaryk tak tvrdě zapíral, to nyní neostražitě na sebe sám vyzradil!

Velectění pánové!

Shromáždili jsme se v tomto městě, které, jak ctěný pan ředitel Fischer vyložil, skutečně jména staroslavného města zasluhuje, abychom rokovali o záležitostech týkajících se středního školství. Myšlenka pořádání pravidelných sjezdů profesorů českých středních škol, která uskutečnění svého došla prvním sjezdem v Hradci Králové konaným, osvědčila se již velice.

V sousedních zemích německých již dávno uznáváno blahodárné působení sjezdů učitelstva středních škol; u nás teprve v novější době zařizovány takové sjezdy, avšak ukázalo se již nezvratně, že působení těchto sjezdů (posud v Hradci Králové, v Chrudími, v Kolíně a v Praze konaných) jest velmi důležité pro vývoj středního školství a že našemu národu čest a prospěch z nich přichází. Vážným důkazem důležitosti těchto sjezdů jest zajisté ta okolnost, že u nás, ovšem v jiném oboru, totiž v oboru školství obecného, dokonce zákonem ustanoveno jest konání konferencí okresních a zemských.

Vzal jsem na se, velectění pánové, čestný úkol proslovení slavnostní řeči a plnění tohoto úkolu jest mi tím milejší a radostnější, poněvadž zase po delší době se mi naskytla příležitost prosloviti tuto řeč v tomto staroslavném městě, jež jsem před několika roky na říšské radě zastupoval a jehožto čestným měšťanem slouti si za největší čest pokládám. Také se mně zde po dvouleté době naskytuje příležitost, důvěrněji obcovati s těmi muži, kteří horlivě a svědomitě o vzdělání a výchování naší mládeže a o přípravu její pro studium na universitě a na vysokých školách technických pečují a mezi nimiž také četně zastoupeni jsou moji bývalí posluchači, na kteréž vždy milá upomínka v duši mé bude trvati a kteří, jak jsem četné toho důkazy obdržel, také mě v paměti přátelské zachovávají. (Tak jest! Výborně!)

Za látku své řeči zvolil jsem thema o *pěstování vědy jazykem mateřským*, i soudím, že právě v tomto váženém shromáždění mužů, kteří horlivě o pokrok středního školství pečují, a kteří *s láskou k vědě také upřímnou a nezvratnou láskou k národu, jehož synové jsou, spojují*, bude takovýto výklad za přiměřený a vhodný uznán. (Souhlas.)

Věda a láska k národu se vespolek nevylučují, nýbrž musí býti spojeny. (Výborně! Bouřlivý souhlas.)

Pěstujte vědu, chceme zároveň k oslavě a k poučení, ušlechtnění, zdokonalení a povznesení drahého národa svého přispěti. (Tak jest!)

Velectění pánové! *K nejkrásnějším a nejdojemnějším výrazům, které máme, patří výraz „mateřský jazyk, mateřská řeč“*, kdežto Římané užívali výrazu „sermo patrius“.

Mateřská řeč jest řeč, které jsme se naučili od matky své; touto řečí nám matka celou tu něžnost a péči, kteréž jen srdce mateřské schopno jest, na jevo dávala, touto řečí nás matka naše učila modlitbě, a poněvadž v srdci jednoho každého upomínka na drahou matku k nejblaženějším, nejčistším a nejposvátnějším upomínkám patří, pochopitelno jest, že to nevýslovné kouzlo, které v mateřské řeči obsaženo, z veliké části se zakládá na pietě, kterou jsme povinni matce. (Výborně!)

Avšak ctíti a pěstovati mateřský jazyk jest také proto naší povinností, poněvadž *není žádné jiné důležitější, mocnější a působivější pásky, která by příslušníky národa v jeden celek spojovala, než jest společný jazyk, jež buď mateřským nebo národním jazykem nazýváme.* (Výborně!) Tento jazyk jest drahým dědictvím od předkův nám zůstaveným, i má každý povinnost o toto dědictví horlivě pečovati a je dle možnosti a dle sil svých rozmnožovati a zvelebovati. (Hlučný souhlas.)

Proto nejen básníci každého národa nadšeně velebí jazyk svůj mateřský, nýbrž také *mužové přísné vědy a badatelé v uznávání důležitosti mateřského jazyka*

s básníky souhlasí. K témuž výsledku, kterého básníci takřka bezprostřední intuicí a vřelostí citu svého docházejí, dospívají badatelé vědeckým zkoumáním.

Jsou četní filosofové a taktéž jazykozpytci, kteří tvrdí, že mluvení a myšlení jest v tak těsném a vespolečném spojení, že jedno bez druhého nemůže býti, to jest, že jako podmínkou a základem řeči jest myšlení, tak s druhé strany že by nebylo možno myšlení a činnost rozumu bez utvoření mluvy.

Nechci a nemohu šíře podstatnost a pravdivost tohoto výroku vykládati; mohl bych na př. autority filosofů, jako Schellinga, Hegla a j. uvést.

Vím ovšem, že jest to sporná otázka a že jiní jsou jiného mínění; já však od té doby, co velezasloužilý bývalý učitel a pozdější kollega můj prof. Loewe v pojednání velmi důmyslném, avšak bohužel málo známém, odvislost myšlení od mluvy dokázal, pevně se tohoto mínění přidržuji.

Avšak buď tomu jakkoliv, *nesmírná důležitost jazyka pro celý život každého národa a zvláště také pro myšlení, představy a city národa jednohlasně se uznává* (Souhlas) *jak od filosofů, tak od jazykozpytců a vůbec od všech badatelů.* Velmi krásně a spolu také velmi vřele a rozhodně to vyslovil Heyse: *Mateřská řeč jest a zůstane přirozeným orgánem nejvlastnějších a nejhlubších myšlenek našich, bezprostředním výrazem našeho života nejvnitřnějšího . . . Jazyk národní úzce jest srostlý se sebevědomím národa.* (Výborně!) *Národ strpí spíše, aby mu vše jiné vyrváno bylo než jazyk* (Výborně! Bouřlivý jásot a hlučný potlesk); *neboť jazyk jest takřka společný orgán celkového vědomí národa, životní jeho podmínkou a nejsvětějším majetkem národa, s nímž národ stojí a padá.* (Hlučný souhlas.)

Ovšem není tvrzení, kteréž také u slovanského jazykozpytce Řehoře Kreka shledávám, „že není žádného národa bez zvláštního jazyka“, zcela správné, poněvadž přece některé, avšak velmi řídké výjimky se vyskytují. Za naší doby jest takovouto výjimkou národ irský. Tento národ nemá zvláštního jazyka svého, jakož vůbec keltické jazyky, které za starodávna převelikou část západní a střední Evropy zaujímaly, až na skrovné zbytky zmizely. Zbytky ještě zachované dělí se na dvě skupiny nářečí, které se obyčejně nazývají skupinou kymrickou a gálskou (čili gadhelskou). Tyto zbytky jsou ve Walesu, v Bretonii a na ostrově Manu. Národ irský sám však přijal jazyk svých podmanitelů, jazyk anglický, a přece nesplynul tento národ s anglickým. Avšak to jest velmi řídká výjimka; jest pravda, že rozdíl náboženství, obyčejů, smýšlení politického, snaha po autonomii, nenávisť proti podmanitelům také může býti páskou, spojující národ v jedno, avšak přece jisto jest, že nejpůsobivější páska jest jazyk, a obava, že Irové splynou s Angličany za nedlouho v jeden národ, poněvadž nemají zvláštního jazyka svého, který by jim byl nejmocnější ochranou, jest velmi odůvodněna.

Jest tedy axiom uznaný, že *národ, který chce svou existenci zachovati, musí nejhlavnější podmínku této existence, totiž jazyk svůj, zachovati.* (Výborně! Bouřlivý souhlas.)

A kde jest národ, který by nechtěl svou jsoucnost zachovati (Hlučné volání: Nikde! Nikde!), který by se své samostatné existence sám o své ujmě chtěl zříci? *Takového národa ještě nebylo, není a nebude.* Jsou jednotlivci, kteří se od národa svého dobrovolně odloučili, ale ani nejslabší a nejchatrnější národkové indianští, kteří konečně civilisaci anglické podlehli, nezřekli se sami *dobrovolně* svého jazyka, nýbrž nemajíce dostatečné síly k odporu podlehli, avšak i u těch bolná a trudná upomínka na ztrátu bývalého jazyka jejich národního se zachovala.

Touha po zachování své jsoucnosti jest od božské prozřetelnosti vrozena všem tvorům, jest vrozena i člověku jednotlivci i celému národu. (Tak jest!)

I celí národové touží po zachování své existence pro budoucnost, každý národ touží po tom, aby také v příštích pokoleních dále žil a trval. *Národ takový, jemuž by lhostejno bylo, jakým jazykem následující generace mluvíti budou, byl by národem politování hodným, národem otrockým* (Hlučné volání: Pravda!),

národem, který by zasluhoval zahynouti, poněvadž neusiluje o život. (Výborně! Výborně! Hlučný potlesk.)

Podmínky životní síly a trvání národa českého jsou rozmanité. Jest to počet obyvatelstva, politická váha, blahobyt národohospodářský, vývoj průmyslu, vývoj obecného a středního školství českého, vývoj české literatury a českého umění, avšak také rozsáhlé a zdárné pěstování vědy; neboť věda jest skutečně mocí. (Výborně!)

Avšak *vyskytla se otázka, zdali pěstování vědy jazykem českým stojí za námahu, kteréž toto pěstování vyžaduje.* Uvažujme klidně a strážlivě všechny dotyčné momenty, které třeba v úvahu vzíti.

Kdyby národ náš byl podle nynějších poměrů praedestinován k záhubě, ani tehdaž by neslušelo takovouto otázku položit (Nikdy!); avšak mohl by přece ten neb onen uvažovati, zdali mužové, kteří vědě svou činnost zasvětili, mají vědu pěstovati mateřským jazykem, čili jazykem jiného četnějšího národa.

I mohl by snad leckdo poukázati k tomu, že již mnoho jazyků (a s nimi též mnoho národů) zahynulo.

To však není žádná teprve snad v nejnovější době odkrytá a dříve netušená pravda. Každý, kdo se poněkud všeobecným jazykozpytem zanášel, ví, že ovšem zaniklo mnoho jazyků, jako na př. jazyků afrických a amerických a že i v Evropě na konci předešlého století zanikl jazyk kornský (náležející k jazykům keltickým), kterýmž obyvatelstvo v Cornwallisu dříve mluvilo.

Avšak ti jazykové afričtí a američtí byli skutečně k záhubě praedestinováni; jimi mluvilo skrovné obyvatelstvo, někdy jen několik tisíc lidí, a postupující civilisace evropská je, ovšem bohužel někdy také prostředky s ethikou nehrubě se srovnávajícími, zničila. Jazyka kornského pak také jen poměrně skrovné množství obyvatelstva užívalo a i ostatní poměry byly jeho trvání velmi nepříznivy.

Zanikly ovšem během časů také mohutné jazyky; *avšak to právě jest nej-pádnějším důkazem proti té liché domněnce, že by národ český měl co nejrychleji připojit se k nějakému většímu národu.* (Výborně! Tak jest!)

Tak na př. latinský jazyk, tedy jazyk toho národa, jenž největší a nejdéle trvajícím světovou říši založil, vymizel z řady živých jazyků a vyvinula se z něho celá řada romanských jazyků.

Velectění pánové! *Náš drahý jazyk mateřský má četné a závažné záruky šťastné budoucnosti a dlouhého trvání, že o jeho budoucnosti nelze pochybovati.* (Výborně! Nepochybujeme!) Nechci ani toho se dovolávati, že nynější civilisace jest ochranou jazykův a národův evropských, poněvadž násilné potlačování národů nyní aspoň v Evropě nikdy nemá a nemůže míti dlouhého trvání. (Souhlas.) *Národ náš může však také proto s důvěrou budoucnosti vstříc jíti, poněvadž slavná jeho minulost jest zárukou budoucnosti.* (Potlesk a hlučné: Výborně! Výborně!)

Avšak k nejdůležitějším důkazům veliké, ba bezpříkladné životní síly našeho národa patří *znovuvzkříšení českého národa.* (Výborně!)

Toto vzkříšení a takřka znovuzrození národa českého patří zjistě k nejskvělejšímu zjevům novověkých dějin kulturních; ba není žádného druhého zcela stejného příkladu, že by národ některý z nejhlubšího úpadku svého v době tak krátké takovým způsobem se byl povznesl. (Výborně! Tak jest! Hlučný souhlas.) K čemu jinde potřebí bylo několika století, to vykonáno v naší vlasti za několik desítek let. (Výborně!) Také jiní národové, a zvláště naši němečtí krajané, s obdivem tuto životní sílu a pružnost českého národa uznali. A přicházejí-li nám trudné myšlenky z toho, že mnohé snahy a tužby českého národa nepotkávají se se zdárným výsledkem, dobře jest pohlédnouti zpět do nedávné minulosti a čerpati z tohoto pohledu novou naději, novou sílu, nové přesvědčení *o nezlomné životní síle našeho národa* (Potlesk a hlučné: Výborně! Výborně!); neboť nezlomná jest zjistě životní síla takového národa, který způsobem téměř zázračným a v dějinách kulturních neslýchaným zotavil a povznesl se. Tehdaž, když v městech český jazyk mateřský byl v nevážnosti, lid náš venkovský zachoval lásku a věrnost k jazyku mateřskému;

a v tom měli oporu pevnou slavní buditelé našeho národa, jichž jmena ve vděčné paměti národa žijí a žítí budou. (Bouřlivý potlesk a hlučné Výborně!)

Nuže, tehdaž, když národ náš v největším úpadku se nalézal, bylo pochopitelné, že i někteří věrní synové národa českého o životní síle národa svého pochybovali: *kdyby však nyní, když mohutnost a důležitost národa českého jest ne-
skonale větší, podobné pochybnosti se vyslovovaly, byl by to politování hodný ana-
chronismus.* (Hlučné volání: Ovšem že!)

Národové někteří, počtem skrovní, podlehli národům mocnějším a civilisac-
vynikajícím. My nemáme ani v tomto ohledu příčiny k obavě. *My jsme na téměř
stupni osvěty a vzdělání jako naši němečtí krajané* (Volání: Zajisté!), *ba my v ne-
jedné věci, nepravím ve všech, je předstihujeme.* (Výborně!) *Či jest snad někomu
neznámo, že v oboru krásné literatury a v oboru umění Češi znamenitějšími vý-
sledky vykázáti se mohou než Čechoněmci?* (Výborně! Výborně!) Aneb, abych
jiný příklad volil, je snad někomu neznámo, že jsme v oboru průmyslového škol-
ství pokračovacího své německé krajany překonali? Němci sami to uznávají a vy-
bízejí německá města k horlivějšímu zřizování takových škol.

Jaká jest statečnost a obětovnost našeho národa a jaká následkem toho také
záruka životní síly, toho jasným důkazem jest, co obce naše v zájmu školství vy-
konaly a jaké oběti v příčině duševního vzdělání české mládeže podnikly. (Vý-
borně! Výborně!) Nedostávalo se nám za dřívějších nepříznivých poměrů středních
škol. Co učinily tu naše obce? *Statečné obce naše neváhaly samy převzít tento
úkol, který vlastně státu příslušel* (Výborně! Výborně!), a v celé řadě našich měst
(a k nim také patřilo toto staroslavné město, v němž nynější sjezd se koná) zří-
zeny a udržovány jsou velikým nákladem střední školy, gymnasia a reálky, kteréž
ústavy později z části do státní správy převzaty jsou, čímž došla důležitost a
zdárné prospívání těchto ústavů státního uznání. (Výborně!)

Podotýkám dále, že každému, kdo bedlivě poměry na našem rozhraní ná-
rodnostním zkoumá, známo, že ovšem někde živel český během několika desetiletí
poněkud ustoupil, avšak jinde zase jeví se přibývání a postupování českého živlu,
a zvěděl jsem ze zkoumání podniknutého od jednoho svých bývalých žáků, že
celkem toto ubývání a přibývání vespolek asi se vyrovnává.

Národnost česká jest však také tím zaručena a zabezpečena, že se nalézá
ve svazku rakouského státu a že *jasná dynastie naše stejné ochrany všem svým
národům poskytne* (Hlučné sláva!) *a nedopustí potlačení žádného národa, nýbrž
všem popřeje těch podmínek, kteréž k jich vývoji jsou potřebné.* (Sláva!)

Jiná námítka, která by se snad proti pěstování vědy jazykem českým mohla
učiníti, jest, že věda má ráz všeobecný a kosmopolitický a že učenci jiných ná-
rodů z neznalosti jazyka českého vědeckých prací českých si nepovšimnou.

Avšak dejme tomu, že tato námítka by nebyla nepodstatná, *přece by musil
nicméně každý český učenec nyní býti toho pamětliv, čeho čest národa, k němuž
sám se hlásí, vyžaduje:* i musí dále uvážiti, že již u nás téměř v každém oboru
vědy, a zajisté ve všech hlavních oborech jest tak značný počet odborníků (Pravda!),
že nozůstane vědecká kniha česky psaná bez povšimnutí a bez vlivu.

Avšak kromě toho známo jest, že nyní rozsáhlejší měrou než v dřívější době
důležitá díla psaná jazykem menších národů se překládají do frančtiny, do něm-
činy atd.

Kromě toho zavedeno již v leckterých odborných časopisech cizích národů
větších to opatření, že se podává krátká zpráva o obsahu a výsledcích vědeckých
spisů a pojednání sepsaných jinými jazyky. A toto opatření zajisté se bude roz-
šiřovati více a více, poněvadž se osvědčuje.

Věda jest ovšem všeobecně lidská a kosmopolitická, poněvadž pravda může
býti jen jedna, nechať se odívá jakýmkoli rouchem. Avšak z toho neúnásleduje:
Pišme vědecké spisy německy, francouzsky, anglicky, rusky, nýbrž z toho násle-
duje: *Pišme tak, aby badatelé jiných národů pocítili potřebu toho, seznámiti se*

s obsahem česky psaných vědeckých spisů (Výborně! Výborně!), a následuje dále: Starejme se dle možnosti o to, aby byly vhodné prostředky vynalezeny, kterými by se toho docílilo, aby i badatelé jiných národů o obsahu a výsledcích vědeckých spisů českých zvěděli, i když sami nejsou českého jazyka znalí.

Velectění pánové! Podmínky zdárného pěstování české vědy jsou nyní mnohem příznivější, než byly před 30 nebo 20 roky, ba než byly před desíletím. Já sám jsem na př. dříve mnoho psal německým, leccos také latinským jazykem, poměry dřívějšími k tomu nucen byv; avšak psal jsem také mnoho českým jazykem a již od roku 1860. sám dobrovolně také české akademické přednášky jsem odbýval (Výborně! Sláva!), kterýchž tenkrát bylo velmi po skrovnu.

Nyní však nejen kruhy odborníků vědeckých u nás valně se rozšířily, nýbrž my máme vysoké školy technické, my máme od pěti roků vlastní svou universitu, která bude a musí býti šířitelkyní a ochranitelkyní české vědy (Hlučný souhlas a potlesk): my máme veliký počet českých gymnasií, reálek, učitelských ústavů, a mnozí z mužů, kteří na těchto středních školách působí, sami osvědčili se v oboru vědy pilnými a zdárnými pracovníky. Také poměry knihkupecké a nakladatelské se proti nedávné minulosti zlepšily a povznesly. Královská česká společnost nauk působí též blahodárně, a vyskytují se bohulibí šlechtitní vlastenci, kteří jako spanilomyslní maecenatové vědu podporují. Takovýto šlechtitný muž, kterýž nechce býti jmenován, jehož jméno však přece nám všem dobře známo jest, věnoval při stoletém jubileu učené společnosti ku podpoře vědeckých prací 20.000 zlatých (Sláva! Sláva!) a přidal k tomu později opět značný dar. Tento šlechtitný příklad dojde zajisté následovníků. (Zajisté!)

Při této příležitosti musím však, a to ne poprvé, přesvědčení své vysloviti, které jsem již, jsa poslancem na říšské radě, vyslovil, že nám potřebí jest bohatě nudaané akademie věd, a že jsou u nás také všechny podmínky, které zdárné působení vědecké akademie zaručují, tak jako v Krakově akademie s velikým prospěchem působí. Akademie věd jest nutným doplňkem naší university, a oba tyto ústavy musí se vespolek podporovati. Bude to zajisté náležití k úkolům naší české delegace na říšské radě, aby nám co nejdříve vymohla zřízení české akademie věd. (Výborně!)

K příznivým podmínkám pěstování české vědy náleží zajisté také to, že badatelé ostatních slovanských národů bez nesnázi užívají a budou užívatí vědeckých spisů českých, aniž by jim bylo třeba teprve překládati tato díla, tak jako my Češi vědeckým spisům jinými jazyky slovanskými složeným bez nesnázi rozumíme. (Ovšem! Výborně!) Nemusíme tedy a také nebudeme nikdy vědecká díla svá rusky neb polsky atd. psáti, aby jim ruští nebo polští učenci porozuměli.

Ovšem musíme se vyznati, že nejsou podmínky pěstování vědy u nás tak příznivé, jako u velikých národů. Vědecké kruhy naše, ač nejsou nepatrné, jsou přirozeným způsobem menší než u Němců, Francouzů atd.; my nemáme takových velikolepých a světových firem nakladatelských, jako jest staroslavná firma Didotova v Paříži nebo Teubnerova v Lipsku. Vědecké spisy francouzské, německé, anglické jsou také badatelům jiných národů, znajícím tyto světové jazyky, přístupné.

Avšak jsou-li podmínky pěstování vědy u nás poměrně méně příznivé, nejde z toho, že bychom měli se zříci pěstování vědy svým vlastním jazykem, nýbrž plyne z toho pro nás naučení, že musíme všechny prostředky vyhledávati, kterými by se poměry naší vědecké produkce zlepšily. (Zajisté! Výborně!)

A ty se mohou zlepšiti a zlepšit se zajisté statečností a obětovostí našeho národa. (Výborně!)

Nesmíme se pessimismu oddávati; ti, kteří by tak činili, podceňovali by s nedostatečné znalosti životní sílu, statečnost a obětovost našeho národa. (Výborně! Výborně!)

Historie nás učí tomu, že počtem skrovný národ Hellenův uvědomělých nesmrtelné skutky vykonal. Avšak netřeba nám ani cizích příkladů (Zajisté ne!), my máme ve svém vlastním národě z nejnovější doby přestkvělé důkazy národní uvě-

domélosti, horlivosti a obětovnosti. Obětovnost národa našeho zbudovala dramatickému umění důstojný stánek (Výborně!) a s oprávněnou hrdostí mohlo v našem v pravdě „*Národním*“ divadle napsáno býti „*Národ sobě!*“ (Sláva! Bouřlivý potlesk.) Obětovnost a uvědomělost národní jest matkou naší Ústřední Matice školské a obdivu dochází i u Němců to faktum, že sbírky naší Ústřední Matice téměř se rovnají sumou svou výsledku sbírek zavedených od německého školského spolku. (Tak jest! Výborně!)

Velectění pánové! Nedejme se zastrašiti poukazováním na nečetnost našeho národa se strany našich politických odpůrců. Jest ovšem pravda, že nemáme těch sil jako veliký národ francouzský, německý, ruský. Avšak kolik pak jest vůbec v Evropě těch národů, kteří by počtem nad náš národ vynikali? (Hlasy: Málo!)

A zdali nevykonali a nevykonávají také národové ještě méně četní, než jest národ náš, slavné skutky, z nichž celé člověčenstvo těžilo? Zdali nepřísluší ve vědeckém pantheonu člověčenstva slavné a čestné místo také Holanďanům, Dánům, Švédům? A zdali pak náš Štítný, Komenský, Jungmann, Šafařík, Palacký a mnozí jiní badatelé rozmanitých oborů, *ač psali jazykem českým, nevykonali činů celému člověčenstvu prospěšných a od celého člověčenstva vděčně uznávaných?* (Tak jest Výborně! Potlesk.)

Také menší národové mají důležitý úkol v dějinách světových a pokrok člověčenstva lépe jest zaručen rozmanitostí národů než jednotvárností. (Tak jest!) Že Evropa se stala sídlem civilisace, k tomu zajisté hlavně přispěla ta zvláštní konfigurace, kterou se Evropa od ostatních dílů světa liší, a tato konfigurace a, abych tak řekl, rozčlánkovanost Evropy podporuje existenci různých národů a bráníti bude přílišnému jich splývání. (Pravda!)

Často pronášejí se za našich dnů stesky na nedostatek idealnosti, na vzmahání se smýšlení materialistického, a stesky ty zajisté z části jsou oprávněny. Avšak nikdo, kdo naše celkové poměry zná a spravedlivě posuzuje, nebude proto na mysli klesati (hlučné: Nikoliv!); neboť s druhé strany jeví se v našem národě tolik důkazů národní vřelosti a horlivosti, že naděje šťastné budoucnosti je zcela oprávněna. A my musíme *horlivostí a nadšeností pro věc národní* nahrazovati, čeho se nám na mnohosti nedostává. (Výborně! Výborně!) Nadšenost jest matkou velikých činů.

Nadšenost vykonala divy v životě národů, jak nám historie, tato nejlepší učitelkyně života a spolehlivá svědkyně času, hlásá. Nadšenost našich národních buditelův to byla, která způsobila vzkříšení našeho národa. Malému hloučku mužů nadšených podaří se, co se desateronásobnému množství lidí bez lásky, bez zápalu, bez nadšení jednajících nepodaří. (Výborně!)

Avšak také ještě jiné podmínky jest zapotřebí. My musíme nedostatek mnohosti nejen horlivostí, nýbrž také *svorností* nahrazovati. (Výborně!) Mějme, velectění panové, všude a vždy hluboký význam pověsti o Svatoplukově napomenutí na mysli a pracujme i působme, i když v některých věcech mínění naše se rozcházejí, přece vždycky *jednosvorně ve prospěch milovaného národa svého*. Cituji s jistým přídavkem známé latinské pravidlo: *In necessariis unitas — a zajisté působení ve prospěch národa vlastního jest svrchovanou měrou necessarium* (Bouřlivý a všeobecný potlesk) — *in dubiis libertas, in omnibus caritas — patriae*.

Ctění pánové! Přicházím ku konci své řeči a vracím se opět k tomu, čím jsem začal, totiž k neznačení důležitosti takových sjezdů, jaký se nyní v tomto městě odbývá. Můj ctěný přítel ředitel Tieftrunk poukázal již sám k tomu důrazně.

Rozebírají se tu důležité otázky didaktické a paedagogické od mužů kompetentních, jeden s druhým své náhledy a zkušenosti sděluje, čilá snaha vědecká se podporuje a přátelské pospolné obcování kolegů jest zajisté také momentem veledůležitým.

Že důležitost těchto sjezdů plnou měrou se uznává, toho svědectvím jest hojně účastenství mužů na slovo vzatých a chvalně známých věhlasem paedagogickým a vědeckou činností, z nichž leckteří ze značné vzdálenosti k sjezdu se dostavili. Také, a to pozorujeme se zvláštní radostí, z naší družné Moravy přišli účastníci (Sláva jim!) a dali jste, velectění pánové, radosti své zřejmý výraz tím,

že od Vás jeduomyslně per acclamationem p. řed. Višňák byl za druhého předsedu sjezdu zvolen. (Sláva!)

Rovněž obyvatelstvo tohoto staroslavného města stkvělým uvítáním a srdečným pohostinným přijetím účastníků tohoto sjezdu dává na jevo, že oceňuje náležitě snahy naše; pravím *naše*, neboť *já, pánové, k Vám se hlásím a počítám* (Výborně! Sláva!), poněvadž prostřednictvím Vaším také mně popřáno na studující mládež středních škol českých působiti. Toto laskavé přijetí ovšem hned z předu se očekávalo od tohoto města, jehožto snahy k zdokonalení školství směřující známy a uznány jsou a kterému vždy čestné místo v novověké kulturní historii našich českých obcí vykázáno bude. (Sláva městu Lítomyšli! Potlesk.)

Za těchto poměrů a za tak příznivých auspicií můžeme s plnou důvěrou tomuto sjezdu professorů středních škol českých upřímně a srdečně „Na zdar!“ provolati. (Hlučné a opětované „Na zdar!“ Bouřlivý a dlouho trvající potlesk. Řečníku se se všech stran gratuluje.)

Po výtečné řeči té čteny jsou přípisy a telegramy, z nichž uvedeme významný přípis Nejdůstojnějšího biskupa Králohradeckého, Dra. *Josefa Jana Haisu*, v plném znění:

„Poctěn jsa láskavým pozváním k slavnosti 2. obecného sjezdu pánů profesorů středních škol českých do starobylé Lítomyšle, srdečnou z toho mám radost, neboť číslo 1. programu mi zvěstuje, že to není pouhá zdvořilost, nýbrž uznání a osvědčení vznešené pásky nám všechněm společné a nás všechny v práci pro blaho vlasti a národa spojující.

Dobře si toho vědom jsem, že za doby naší, pro budoucnost národa nad míru důležité, a neváhám říci — rozhodné, připadl v práci té pánům profesorům středních škol našich úkol nejznamenitější. Vždyť *jejich* péči a umění svěření jsou duchové těch, kteří v nastupujícím pokolení svým vzděláním a postavením společenským přirozenou měrou budou vůdcové svých spolubratrů. Těchto svěřenců svých rozum a srdce a statečnou vůli vzdělávati a ušlechtit a zdokonaliti až na ten stupeň, aby schopni byli na další dráze života svého bezpečně pravdu od bludu rozeznávati a statečně poznané pravdy se přidržeti a jí hájiti: to jest zajisté ars admirabilis a umění pro blaho vlasti neocenitelné. Nechci tím cenu nižádné vědy a nižádného umění ztenčovati; ale upříti nelze, že mladý muž tak vycvičený a odchovaný nechť si jest právníkem, lékařem, knězem, úředníkem a nebo v jakémkoliv postavení veřejném neb soukromém, jest pravým požehnáním a štěstím pro lid, pro vlast, pro celou společnost lidskou.

A právě naše doba vyžaduje mládeže takové, která by samostatně rozeznávala pravdu a blud a chodila za světlem pravdy a nedala se mámiti a sváděti bludy.

Příčina toho leží v nynějším stavu společnosti lidské nejen v národě našem, ale u všech sousedů daleko široko za hranicemi vlasti naší. Na povrchu jen se jeví boj politický, národní, sociální, válečný, ale pod tím v hlubinách společnosti lidské válčí boj duchů rozhodující o budoucnosti národů a tedy i našeho národa. Dva tábory viděti proti sobě: těch, kteří člověku jednotlivému vyměřiti chtějí žití krátké, poslední hodinou, pozemského života naprosto ukončené, a nebyl by moudrým leč ten, kdo by zahodil takové žití, prázdné všech ideálů, buďsi sebezmarem buďsi zachováním se dle známého „Ede, libe, lude, post mortem nulla voluptas“. Běda národu — volají dějiny — u něhož by tento tábor zvítězil! Nemá budoucnosti, bídně utopí duchy své, velké i malé, ve hmotě a upadá v nihilismus. — Naproti se však řadí ti, kterým jen počátkem nekonečného pokroku jest život pozemský hodný toho, aby nebyl mařen, nýbrž šlechtěn a zdokonalován dle vzoru ideálů nadpozemských. Již stará literatura řecká mezi mnohými bludy lecos pěkného v tom směru o důmyslu a snažení lidském vypravuje, jak svatý Pavel sám Athénským dosvědčuje, v Areopagu mluvě o Bohu: In ipso vivimus et movemur et sumus, sicut et quidam vestrorum poetarum dixerunt: „Ipsius enim et genus sumus. *Τὸ γὰρ καὶ γένος ἐσμεν.*“ Actus Apost. cap. 17. vers. 28. Pravdu však bez bludu s plnou jistotou v poznání teprve syn Boží nám podal, který jediný o sobě směl říci, že

viděl Otce, a opět: „Já jsem cesta, pravda a život“ otevřev nám pohled a cestu do nekonečnosti až k samému Bohu, jenžto jest vrch dobra a dokonalosti.

A proto stojí synové církve katolické v první řadě v tom duchovém boji idealismu proti materialismu a z něho bezprostředně splozenému nihilismu. S vroucností hájí pokrok jednotlivců nekonečný a pokrok národů pozemský byť i jen dočasný a tedy konečný. A proto se z toho radují, že pánové slavného sjezdu se hlásí k témuž práporu bez ostýchání veřejně.

Račte odpustiti, že jsem se šíře rozepsal; chtěl jsem dovoditi, proč to pozvání, kterým jsem poctěn byl, velikou mi radost způsobilo, a chtěl osvědčiti, že v duchu budu toužebně shromáždění přítomen, když jinak mi nelze se zúčastniti, a že dne 29. t. m., když budu v svém katedrálním kostele za diécesi se modliti a jí požehnání udělovati, s celým srdcem budu i na Vás vzpomínati a Ducha Sv. prositi, aby Svou božskou milostí všechněm účastníkům sjezdu přispěl ku pomoci a je nadšeností naplnil ku práci obětavé, jen od Boha uznané, v povolání jejich vznešeném.“

Dne 30. května.

Od 8. hodiny ranní konaly se v jednotlivých odborech přednášky; některé z dříve ustanovených musily býti z nedostatku času vynechány.

A. Odbor filologický a filosofický.

Předsedou zvolen jest řed. K. Doucha, zapisovatelem prof. Ig. Frank. Přítomno 43 členův.

a) Prof. Dr. K. Veselík přednesl *zprávu kommisce*, zvolené v Praze k *úpravě učiva jazyka německého na školách středních* po jednotlivých třídách. *Zprávu tu, až bude v kommissi úplně zpracována, přineseme časem svým celistvou.* K ní připomenul řed. M. Trapl toto: Měli bychom k tomu působiti, aby cvičebné knihy měly látky lexikální méně než dosud; stala se sice už poněkud náprava, ale jest jí ještě mnoho třeba. Hlavním úkolem má býti, by žáci do tvarosloví byli vpraveni, a to aby bylo propracováno na látce nepřiliš lexikálně bohaté, jinak to žáka umoruje: zejména v primě budiž látky co nejméně, jen tolik, co potřebí k náležitému procvičení grammatiky. — Řed K. Tieftrunk: Příklady buďte brány praktické a jsou-li sentence, buďte přiměřeny obzoru žákovu. Budiž tomu hleděno, by se stala větší redukce. — Řed. K. Doucha: V I. třídě přihlíženo buď též ku článkům souvislým, v nichž by se použilo lexikální látky už probrané; články takové by žáku dodávaly chuti. Dále pronáším kardinální otázku: Nebylo-li by záhodno, aby se už v I. třídě přibírala v cvičbu slova, jež přicházejí denně, už hotová, jako ich gieng a pod. — Řed. O. Franta: Bylo by to mechanické, proč to budiž ponecháno dalšímu vývoji. Spíše by se po I. třídě mohlo docíliti praktických výsledkův na základě konveršních knihy. — Řed. K. Doucha: Ve schůzích našich v Praze o tomto předmětu bylo vytčeno za vadu, že se dle staré osnovy má teprve v tertii mluvit se žáky německy; mnohem vhodnější to bude už v primě, volí-li se kratší, obecné přiměřené frase, by se žák učil němčinu také *slyšeti*. — Řed. M. Trapl: V příčině memorování syntaktických pravidel buďme opatrní; syntaxi jest lépe učiti na základě četby, pravidel memorování umoruje. Ovšem látka tvaroslovná buď v I. a II. tř. vštěpena, by se stala majetkem; zůstane-li v syntaktických pravidlech mezera, ta se četbou vyplní. — Prof. Fr. Grešl: Čtivo v čítankách buď netoliko stručné, ale zvláště zajímavější než dosud. — Prof. K. Neudörfel: Článek ku čtení neměl by přesahovati maxima dvou hodin. — Prof. Fr. Grešl: Jednací listiny buďte ze cvičení vypuštěny. — Řed. K. Doucha: Tím spíše, any v češtině jsou už vynechány; buď přestáno na dopisech. — Řed. M. Trapl: Některé opravdu *praktické a nutné* věci buďte podrženy, jako žádost a kvitance. — Prof. K. Neudörfel: Ve cvičebnou knihu se věci ty hodí, ale za úkoly nebuďte ukládány. — Řed. M. Trapl: Co do učení literatury budiž přesně vytčeno, až do které doby má nazpět sáhati. — Prof. Dr. V. Mourek: Domluvili jsme se v kommissi, že se

z něm. literatury má vzít vše, co jest klassické, a sem počítám také na př. Nibelungy. — Prof. Jos. Černý: Moment ten je důležit také pro češtinu; Alexandreis a p. mají své correlaty v literatuře německé, učitel souvislost tu má naznačiti. — Řed. O. Franta: Opakování mluvnice v VIII. třídě proved se v době krátké. — Prof. B. Spiess: Při úpravě učiva vzat buď zřetel též na reálky; úloh je příliš mnoho, tak že učitel nemá fysického času ku čtení vědeckých děl, jimiž by vzdělání své zdokonaloval. Prof. K. Neudörfel: Až se bude stilisovati osnova, neužívej se tolik abstraktních výrazův. — Prof. Dr. K. Veselík: Toto jest jen náčrtek, jenž bude později definitivně upraven, v *Kroku* uveřejněn a zvláštní otisky budou zaslány všem sborům. — Řed. K. Doucha: Bude žádoucí, až bude osnova uveřejněna by nám venkovští kollegové své k ní návrhy zasýlali a při valné hromadě bude se moci o nich jednati.

b) Prof. Fr. Dvořák promluvil o *úvodech školních ku četbě klassických autorů na gymnasiích*; k rozpravě té, již také uveřejníme v *Kroku úplnou*, podotkl prof. Fr. Prusík: V příčině dat o životě důležitějších spisovatelův nekladl bych tak na lehkou váhu udání rodiště, vždyť se tím paměť méně než jinými malichernými udaji obtěžuje a zároveň se tím budí smysl pro poznání vlasti spisovatelovy, jako je to asi při češtině nezbytným požadavkem, by žák věděl, kde se narodil na př. Kollár, Čelakovský a p. čím se zároveň pěstuje vlastivěda. — Prof. Jos. Černý: Žák musí znáti rodiště důležitějších spisovatelův, jinak by nepochopil, proč Čelakovský milostné písně své, jež položily základ k Růži stolisté, nazval původně „Pomněnky vatavské“. — Prof. K. Neudörfel: V datech životopisných nesmíme podávati příliš málo; žáka musíme uvést v četbu, obraz života spisovatelova rozvineme a ten obsahuje i podrobnosti, kterých pak na žáku nežádáváme. — Řed. K. Doucha: Dále jde o to, jak se má žádati obsah spisův; hlavní věcí jest, by žáci znali obsah toho, co četli, po případě i obsah celého díla, ovšem stručně, byť i celé nebylo čteno; ale nežádejme obsahu děl, pokud se nečetla. — Prof. Fr. Prusík: Aby učitel řečtiny k vůli obsahu básní homérských četl se žáky články Niederlův v Kosinově-Bartošově Slovesnosti, bylo by mařením času, an učitel češtiny čte článek ten na konec I. polouletí v V. třídě. — Řed. Fr. Višňák: Žádání obsahu buď obmezeno na minimum, zápasit s ním nezřídka i posluchač universitní.

c) Prof. Josef Štěpánek přednesl rozpravu svou *O memorování a deklamování žáků středních škol*, jež zní co do podstaty takto: Přese všechny zvláštnosti jednotlivých jazyků, kterým na středních školách se učí, možno jest ustanoviti pravidla všeobecná, kterých bedlivě šetřiti jest učiteli, když ukládá žákům některé stati k memorování a když žáky cvičí přednášeti. Pravidla tato v instrukcích gymnasijských a realných a v četných rozpravách záslužných o předmětu tomto vyslovená lze ve tři části seřaditi: I. Jaké články jest žákům k memorování ukládati, II. jak ve škole je probrati a III. čeho při recitování čili přednášení si všímati.

I. První a hlavní zásadou naší jest vybírati jen to, co má hodnotu trvalou, co člověka šlechtí, co jest dokonalo a zdařilo i formou i obsahem. Zvláště jazyk mateřský téměř k tomu nás vyzývá, aby mládež studující v paměť si vštípila to nejlepší a nejkrásnější, co v jazyku tom vykvetlo a dozrálo, a čím by žáci nejenom rozhojňovali svůj obor myšlenkový, třibili vkus aesthetický a ušlechťovali srdce, nýbrž aby vhodnými obraty, úslovími a myšlenkami ze článků vybraných učili se okrašlovati mluvu svou a sloh svůj. Zvláště zamlouvají se články poetické, protože podávají pravdu a dobro ve krásné formě a takto netoliko ducha obohacují, nýbrž také smysl pro pravdu a krásu budí a vzdělávají, a protože záliba v musikálním zvuku slov mysl a ducha poutá a rozechvívá. Při tom nezanedbáme ovšem dobrých a pěkných statí prosaických; máť i prosa svou hudbu v numeru.

Aby memorování žáky poutalo, zajímalo a také prospěch jim přinášelo, přihlížeti jest k jejich dospělosti, chápavosti a duševnímu vzdělání a ukládati jim články jen přiměřené a jen tolik, kolik i slabší z nich zmohou. Žáci mladší a nižších tříd milují děj živý a pestrý, rychle postupující a se měnící; těm ukládáme tedy cenné básně epické a jen zřídka nějakou lyrickou, ovšem snadnou a bez hlubší

reflexe, jako všude od snazšího k těžšímu postupující. Ve vyšších třídách vybíráme vedle básní kratších a celistvých také vhodná a cenná místa z těch spisů, které ve škole právě se čtou. činíce výbor pečlivý a obezřetný, aby dospělejším mladíkům nezprotivilo se učití nazpaměť. Dle našich čítanek učiněn jest již výbor vzorných článků, které žákům v jednotlivých třídách postupně jest ukládati. Memorování žáky tím více poutá a zajímá, varujeme-li se při volbě článků jednotvárnosti a ukládáme-li jim často střídavě stati poetické a prosaické, šetříce mimo to zásady instrukcemi pro jazyk francouzský ve vyšších třídách realných stanovené, aby se střídaly přiměřeně články slohu popisného, reflektujícího a řečnického. Memorování článků prosaických vyžaduje arci více času, a přece nesmíme tohoto výborného prostředku ku cvičení paměti zvláště při jazycích cizích nikterak zanedbávati, poněvadž cvičením tím zvyká ucho žákovo zvuku cizí řeči, a žák učí se i správnému pořádku slov i pěkným obrátům.

Z básní dramatických ve škole čítaných vybrati lze krásné a významné monology, ale nikdy výjevy, v nichž najednou několik osob jest zaměstnáno, ježto všecko theatrale do školy nenáleží a účelem školy střední není vychovávat herce. Delší vzorné články poetické a prosaické ukládáme žákům po částkách.

Konečně budiž naším pravidlem, abychom ukládali všem žákům téže třídy vždy týž článek k memorování, jako ukládána bývá z některého předmětu na určitou hodinu všem táž látka ve škole probraná; to jest jediný prostředek, aby článek ten stal se trvalým majetkem žákův, aby poutal pozornost a udržel účastenství všech. Od tohoto pravidla nepřipouštějí novější instrukce pro jazyk německý jakožto vyučovací nižádné odchylky, ačkoliv osnova organizační dovolovala některým žákům ukládati stati prosaické, druhým zase básnické.

II. Látku k memorování vybravše, povinni jsme spravovati se příkazem od Komenského vysloveným, aby žákům nebylo nic ukládáno, co jim nebylo vysvětleno a čeho nepochopili, článek vybraný totiž ve škole tak propracovati, aby žákům neposkytoval doma obtíží nepřekonatelných. Proto již při čtení žádáme, aby žáci četli hlasitě, zřetelně, s náležitým přízvukem a citem; chybuje-li žák, varujeme se čtoucího často přerušovati, opravovati, dáváme na ukázkou čísti jinému, nebo předčítáme sami, ukazující na interpunkci a na slova, jež vyžadují přízvuku silnějšího. Nikdy netrpíme čtení mechanického, bezmyšlenkového, ani nepřirozeně strojeného. Čtou-li se verše, dbáme toho, aby čteny byly přirozeně, bez namáhání, aby již čtení prozrazovalo, že básni bylo porozuměno.

Vykládající stati prosaické, obmezujeme se jen na nejnutnější vysvětlení věcí, slov a obrátů méně známých. Při výkladě básní spoříme s výklady aesthetickými, aby krásno v mysli žáků působilo bezprostředně, aby příliš zevrubný rozbor nesešel z nich jemného jejich pelu.

Článek neb úryvek, ježž k memorování chceme uložit, ve škole vyloživše, dáváme jej ve třídách nižších zvláště ještě jednou, po případě několikrát přečísti, hledíme, aby čteno bylo s přízvukem náležitým, a upozorňujeme žáky, aby podtrhovali si slova, jež důrazněji jest vysloviti. Tímto způsobem usnadníme žákům práci domácí. Memorování žákům také se usnadní, radíme-li jim, aby článek, jemuž učiti se budou, dříve si opsali; neb opisování — praví náš Komenský — pokladna opakování. Též jest s prospěchem, poučujeme-li žáky, aby se doma učili hlasitě a takto si zvykali samy sebe poslouchati, aby pořádku slov neměnili a básně říkali hlasem povýšeným.

III. I třetí část, čeho totiž při recitování čili přednášení žáků ve škole jest šetřiti, vymáhá bedlivé pozornosti, aby žáci nabyli zručnosti a dovedli mluvití správně, pěkně a živě. Pročež za vhodných příležitostí poučujeme žáky, že deklamace jest nezbytnou přípravou k veřejnému řečnění, bez něhož v budoucím povolání svém zřídka se obejdou, že přednášení jest podstatou svou čtení z paměti.

Poněvadž nejdůležitější věcí každé přednášky jest náležité přízvukování slabik, slov a vět a tohoto přízvuku a barvitosti vět nelze tak snadno vyměřiti, musíme žáky navykati, aby rozeznávali uchem přízvukování a barvitost, učili se tedy dříve

správně poslouchati; musíme je dále navykati, aby v deklamaci vložili všecko své umění a sílu svou, aby již z deklamace bylo znáti, že deklamující ve svou látku se vžil, jí se rozehrál a to pak na jevo dával přednáškou volnou, zvučnou, hlasem dle potřeby modulovaným, obsahu přispůsobeným. Dle nahodilé potřeby žáky také poučíme, kterak jest jim při deklamování tělo držeti; radíme totiž, aby stáli klidně sice, ale volně, nikoliv nuceně, dřevěně, aby vystříhali se, unaveni jsouce a z nohy na nohu přestupující, pohybů prudkých a nepěkných. Rukama rozkládati ve škole netrpíme; deklamator ať ruce zaměstná drže v nich knihu, ze které přednáší.

Aby cvičení deklamatorní byla přípravou pro život pospolitý, jest nám svědomitě dodržeti čas jim vykázaný a konati je pravidelně, s menšími žáky totiž pravidelně jednou za týden, se žáky tříd vyšších jednou za 14 dní a to jen při hodinách ku čtení neb opravě úloh určených; častější cvičení sváděla by některé žáky k ješitnosti, jiné uváděla by ve trapné rozpaky. Při těchto pravidelných cvičeních nutno jest každého žáka ob čas častěji zaměstnati, abychom se přesvědčili, naučil-li se řádně a úplně stati uložené. Není ovšem zapotřebí, aby každý přednášel celou stat, to by mnoho času vyžadovalo a také unavovalo, nýbrž ať každý přednese část nějakou, pilný kratší než ten, v jehož stálou pilnost nedůvěřujeme.

Při přednášce dbáme toho, aby přednášející slabik a slov nevynechával, neměnil, jiným pořádkem slov nevyslovoval, aby všechny věty, slohy, oddíly dovedl sám počínati, aby na konci veršů nečinil delší přestávky, než tam přísluší, aby ku konci verše hlasu nesesiloval, v básních rýmovaných rýmu pádně nevyznačoval. Chybuje-li přednášející, varujeme se často jej přerušovati a opravovati; po přednášce však chyby zpozorované důkladně rozebereme a opravíme, dle potřeby témuž žáku dovolíme, aby pokusil se znova o deklamaci správnější.

Kdykoli žáci přednášejí, dovolujeme jim, aby na podiu stojíce měli knihu v rukou; nabudou tak více neohroženosti a duchapřítomnosti, vědouce, že mohou při místě nebo slově, na něž již doma nejčastěji nemohli se rozpomenouti, nahlédnouti do knihy. Kdybychom však u některých zpozorovali, že na knihu příliš spoléhají nebo že nechutí jeví doslovně nazpaměť se učit, přesvědčíme je snadno o jejich pošetilosti, k tomu ukazující, že ani velicí řečníci na výši své slávy a duševní převahy neštíteli se nazpaměť učit.

Aby to, čemu žáci nazpaměť se naučili, stalo se na vždy jejich majetkem duševním, nutno jest opakovati časem články dříve memorované a nové k nim přidružovati, aby zůstaly vždy hotovým pokladem, jímž srdce pookřívá, jehož postupem vyučování ustavičně se užívá, a jež dochází vždy hlubšího porozumění. O této věci praví Herder: „Dies laute Lesen, dies auswendige Vortragen bildet nicht nur die Schreibart, sondern es prägt Formen der Gedanken ein und weckt eigene Gedanken; es gibt dem Gemüth Freude, der Phantasie Nahrung, dem Herzen einen Vorschmack grosser Gefühle und erweckt — einen Nationalcharakter.“

B) Odbor zeměpisný a dějepisný.

Předsedou zvolen řed. P. Fulgent *Ledvinka*, zapisovatelem prof. Ant. *Bespalec*. Přítomno 17 členův.

a) Prof. Jar. *Zdeněk* chtě promlouvati o *Linggově průřysu země*, rozdal mezi přítomné fotografické snímky celého průřysu v měřítku 1 : 10 millionům a vyvěsil průřys 375 cm dlouhý, 51 cm široký a průřez severní polokoule zemské v měřítku 1 : 30 millionům.

Potom vykládal

Ferdinanda Lingga Průřys země od 31° až k 65° sev. šířky — v měřítku 1 : 1 millionu.¹⁾

Základní myšlenka díla toho jest, zhotoviti průřez země i ovzduší v rozsahu pokud možná největším, a to ve směru poledníkovém — od místa Misdah na se-

¹⁾ Zdělán a naložen v uměleckém ústavě „Piloty & Loehle“ v Mnichově.

verním kraji Sahary až za Trondhiem — ve kterém průřezu veškeré poměry, úkazy a příběhy v přírodě, *na zemi, pod i nad* povrchem země, v měřítku *jednotném* jsou znázorněny, pokud schopny jsou grafického znázornění.

Veškeré rozměry zmenšeny jsou v měřítku rovném (1 : 1 mill., každý millimetr značí kilometr) a proto jeví se vše — tedy také výšky hor a hloubky moře — co do polohy i tvaru v poměru takovém, jako ve skutečnosti.

Obyčejné průrýsy na mapách a skoro veškeré mapy vypuklé převyšují rozměry vertikální, čím vznikají obrazy a představy zcela nesprávné.

Linggův průrys země znázorňuje věci tyto :

I. Poměry povrchu zemského, zvláště členitost kolmon.

II. Složené země pod povrchem čili poměry geologické.

III. Poměry a úkazy nad povrchem země, v ovzduší, tedy předměty meteorologie.

IV. Poměry, týkající se zeměpisu astronomického a fyzikálního.

I.

Hladina mořská v zakřivení elliptickém kreslena dle výpočtů nejbedlivějších, mimo to vytčen oblouk kruhový a pozorujeme ihned, jak nápadně působí sploštělost země ; tak nazíráme, že na stupni 50. rozdíl mezi skutečným povrchem země a koulí činí 12466 metrů, na stupni 64. již 17194 metrů.

Nejvyšší. vyvýšení celého průrýsu jest Aetna 3312 m, nejhloub leží dno mořské mezi ostrovem Strombolím a zálivem Salernským, jenom 1000 nití čili 1830 m. Avšak mimo průrys vytčen také obrýs — panorama — znamenitých hor a hloubek mořských, pokud leží v páse vytčeném.

Takto vyznačeno celkem 730 vrcholů horských dle zeměp. šířky a délky Greenwichské, i udána výška v metrech; mimo to 21 hloubek mořských — největší Tuscarora 8513 m.

Na horním a dolním kraji celého tableau vytčena poloha měst dle zeměp. šířky a délky Gr. na minuty přesně — celkem 666 měst. Uprostřed průrýsu umístěna mapa celého povrchu země v průmětě Merkatorově (rovníkové měřítko 1 : 100 milionům) v plochy o jednom stupni přesně rozdělena, a v mapě té naznačeny veškeré v tomto tableau obsažené předměty.

II.

Z poměrů geologických uvádíme pouze největší hloubku v dolech Příbramských (přes 1000 m) a nejhlubší místo dovtané u Schladebachu poblíž města Halle (1695 m), pak východiska pěti zemětřesení (Lissabon r. 1755, Koblenz 1846, Žilina v Uhrách 1858, Ilmenau 1872, Herzogenrath v Porýnsku, od města Cách na sever, 1873), konečně znázornění hypotetických vrstev geologických jakož i teploty a tlaku horského v hloubkách těchto.

V průřezu polokoule severní (1 : 30 mill.) udáno pro každou desetinu poloměru zemského, jak velká hutnost d , accelerace g a tlak horský v atmosférách p .

Shledáme na povrchu $d = 2.5$, $p = 1$, od povrchu $\frac{1}{10}$ poloměru $d = 4$, $p = 425000$, uprostřed mezi povrchem a středem, tedy v $\frac{5}{10}$ poloměru $d = 8.1$, $p = 3,440000$, ve středu země $d = 9.45$, $p = 5,720000$ atm.

III.

Poměry a úkazy v ovzduší.

Po celém tableau naznačeny vrstvy vzduchu hutnosti $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{25}$ 1 : 1 mill., 1 : 8 mill., 1 : 80 mill.

Při 32°. a 64°. znázorňuje diagram, kterak ubývá tlaku vzduchu, a teploty. Na několika místech naznačena výška různých druhů oblak, pak šest výšek dostupných větroplavbou mezi rokem 1804—1875, z nichž největší 11272 m.

Na 10 místech vyznačeny výšky, ve kterých se nám ukazují a zase ve kterých shasínají letavice v různých obdobích ročních.

IV.

Na 6 místech nakresleno, ve kterém úhlu jeví se paprsky sluneční v různých dobách (21. bř., 21. čv., 23. září, 21. pros.) a naznačeny cesty, které země při oběhu svém vykoná za 1 sekundu v různé vzdálenosti od slunce (v prostřední vzdálenosti, v přísluní a odsluní); také nakresleny pro tato místa oba průvodicové (radii vectores).

Z průřezu hlavního i z průřezu severní polokoule poznati i vysvětliti lze rozdíl mezi šířkou *geocentrickou* a šířkou *geografickou* (č. zeměpisnou) a z toho sledující *oprava* šířky zeměpisné.

I z toho jenom stručného výkladu poznáváme, které množství důležitých a zajímavých poměrů graficky, tedy se vši určitostí, znázorněny jsou v Linggově průřezu, který plnou měrou lze doporučiti jakožto výtečný prostředek vyučovací jednak knihovnám professorským, jednak pro nejvyšší stupeň škol středních a školám vysokým.

Linggův průřys (Lingg's Erdprofil). Nakladatelé Piloty & Loehle v Mnichově — vydán jest trojím způsobem:

- 1) složený v deskách (rozměru 51 : 38 cm), výtisk za 20 mark;
- 2) na plátně napiatý a tyčemi v pravo a v levo opatřený v pouzdru válcovitém (54 cm dlouhém, 8 cm silném) exemplář za 21 mark.
- 3) Mimo to dal nakladatel několik exemplárů bedlivě barvou polohovati, čímž zřetelnost ještě zvýší; výtisky takto upraveny stojí o 6 mark více. Ku každému výtisku přikládá se vysvětlení, při kterém také shora uvedený průřez severní polokoule v měřítku 1 : 30 millionům.

Pouhý text tohoto vysvětlení lze také dostati zvlášť za 50 dl. (30 kr.).

b) Prof. Al. Jirásek rozprávěl o rozšíření jednoty bratrské z krajiny Žamberské do Lítomyšle podporou pánův Kostkův z Postupic. Doba působení jednoty v Lítomyšli; o šaškovi Palečkovi (J. Klenovském); knihtiskárna bratrská založena r. 1503, o některých tiskařích (zvláště Alexandru Onjezdském), o sborově jednoty věnované pí. Martou z Boskovic a o jejím hřbitově; o vzájemné podpoře Bratří; o Krasonickém, o Br. Kabátníku, Dru. Černém, o Augustovi a jeho zatčení, o Bílkovi, o Adamu Bakaláři; kterak přijati byli v Polště Bratří z Čech vypovězení; o koncích jednoty v Lítomyšli; sročení evangelíkův proti děkanu Hájkovi v 17. století; návrší zámecké dostalo název Olivetské; vzezření Lítomyšle v době bratrské a obydlí některých Bratří i místnosti některých ústavův; o Růžovém palouku, na němž Bratří Čeští bohoslužbu konávali.

c) Prof. Jar. Zdeněk vykládá

Kterak na základě náčrtu seznámí žáky se zeměmi Duryňskými.¹⁾

Duryňské země tvoří velmi složitý celek, mapa Německa v atlantě našem k výkladu nestačí a mimo to sejde se v Duryňkách a v sousedních zemích tolik míst historicky aneb kulturně důležitých, že jediné řádným náčrtem poučíme žáky své nejdůkladněji a také nejrychleji a nejtrvaleji. (Místa ta jsou: Oybin, Ochanov, Hochkirch, Kesselsdorf, Breitenfeld, Lützen, Rossbach, Frankenhäusen, Langensalza, Wartburg, Gotha, Schmalkalden, Meiningen, Weimar, Jena.) — Za základ náčrtu slouží rovnoběžka 50. (Pražská) a 51. (Šluknovská), pak Pražský a Chebský poledník (tento uprostřed celé mapy). Shledáme sev. Cheba při 50. rovnob. Altenburk, Cvikavu a Plavno snadně umístíme, sev. pak Altenburk Lipsko, a vytkneme-li východně Šluknova ještě Friedland, stačí to ku správnému kreslení království Saského.

Od Altenburka západně leží Eisenach ve vzdálenosti jako Altenburk-Šluknov, uprostřed mezi Altenburkem a Eisenachem jest Weimar.

¹⁾ Každý posluchač dostal mapku král. Saského a zemí Duryňských přednášejícím k výkladu zvláště zhotovenou.

Mezi Weimarem a Eisenachem shledáme ve třetinách vzdálenosti obou *Erfurt* a *Gothu*, jižně Erfurt v rovnoběžce Ažské *Koburk*, severně Erfurta v rovnoběžce Lipské *Sondershausen*; mezi Altenburkem a Weimarem snadně umístíme *Geru* a *Jenu*, mezi Eisenachem a Koburkem města *Schmalkalden*, *Meiningen* a *Hildburghausen*.

Nyní ukázal přednášející, jak snadně na základě měst vytčených kresliti lze hranice nejdůležitějších částí Durynských států (S. Weimarsko: 3 části, S. Kob. Gotha, Altenburk, Schwarzb. Sondershausen, Schw. Rudolstadt a Reuss-Schleiz každé o 2 částech, Meiningen, Hildburghausen a Reuss-Greiz s jediným územím.) Jsou-li vyznačeny hranice států, vkreslíme snadně a zcela správně řeky *Sálu* s *Elsterou* (Halstruvou) a s *Unstrutou*, pak *Werru* (Víravu) a *Fuldu*. — Labe a přítoky její v Čechách i v Sasku, pak Mohan, naznačeny již dříve. V mapě takto provedené a zcela němé žáci se snadně vyznají, a poloha veškerých osad i států utkví jim tou měrou, že umístiti dovedou i v mapě fyzikální i kterékoli historické město jmenované.

C) Odbor pro matematiku, deskriptivu, fysiku a lučbu.

Předsedou zvolen jest řed. Fr. Hoza, zapisovatelem prof. Fr. Čížek. Přítomno 20 členův.

a) Prof. Al. Strnad měl přednáseti z *theorie kvadratických transformací*; avšak pro krátkost času ustoupil (mělať přednáška jeho býti vyňatkem z rozpravy, která bude uveřejněna v letošním programmě c. k. reálky Králohradecké), by mohl prof. A. Kvítek z Přerova promluvit o tom,

Jak strojiti normaly z bodu mimo křivku ku křivkám stupně druhého.

Buď dána kuželosečka Γ v středu O_1 a mimo ni ležící bod O_2 . Normaly vedené z bodu O_2 ku kuželosečce Γ se jeví jakožto spojnice bodu O_2 s průseky této kuželosečky s rovnostrannou hyperbolou Y , sdruženou s nesmírně vzdálenou přímkou vzhledem ku svazku soustředných kružnic S o středu O_2 a kuželosečce Γ a jdoucí úběžnými body u_∞ a v_∞ malé a velké osy této kuželosečky a body O_1 a O_2 . Ježto dvojinám harmonických polů hyperboly Y v nekonečnosti odpovídají vzhledem ku S a Γ koncové body jejich průměrů, obdržíme střed její c jakožto střed průměru $O_1 k$, jehož koncový bod k jest sdružen s bodem q_∞ průměru kolmého na průměru $O_1 p_\infty$ křivky Γ , svírajícím s osami $O_1 u_\infty$, $O_1 v_\infty$ takové úhly jako průměr $O_1 O_2$. Sestrojme průseky kuželoseček Γ a Y , zvolíce za libovolnou kuželosečku ellipsu Γ .

Za tím účelem najdeme jich polární trojúhelník xyz . S každou přímkou roviny jest sdružená vzhledem ku Γ a Y jediná kuželosečka a každá taková kuželosečka obsahující body xyz . Jedna z nich jest kruh K' , jiná Γ' jest ellipsa podobná ellipse Γ a s ní stejně položená a opět jiná, sdružená s nesmírně vzdálenou přímkou jest hyperbola Y' , mající asymptoty rovnoběžny s dvojinou stejných sdružených průměrů ellipsy Γ a jdoucí středem c , středem O_1 a orthogonalními průměry m , n středu c ve velkou a malou osu ellipsy Γ . Střed c' hyperboly Y' jest průsek příček $m n$ a $O_1 c$. Tato hyperbola se jeví jakožto geometrické místo vrcholů polárních trojúhelníků jednotlivých křivek svazku rovnostranných hyperbol Σ , hyperboly Y v nesmírnosti dvojmo se dotýkající a křivky Γ .

Reciproká kuželosečka hyperboly Y vzhledem ku ellipse Γ jest parabola Π , mající za ředitelku průměr $O_1 O_2$ a reciproká kuželosečka hyperboly Y' jest parabola Π' , jejíž ředitelka, procházejíc průsekem d tečen jejích A a B co polar bodu m a n , stojí kolmo na $m n$ a jejíž ohnisko g jest pata kolmice spuštěné z bodu d na $O_1 c$.

Tečny A , B lze snadno sestrojiti jakožto rovnoběžky ku osám $O_1 u_\infty$ a $O_1 v_\infty$ z průseku a , b těchto os s polarou P_c bodu c .

Polaru P_c lze sestrojiti tak, že popíšeme ohnisky f_1 a f_2 ellipsy Γ a bodem O_2 kružnici a vytkneme její průsek e s paprskem $O_1 p_\infty$, po téže straně

osy $O_1 u_\infty$ ležící co bod O_2 . Kolmice bodem e ku $O_1 p_\infty$ vedená jest polarou bodu c .

Kružnice K' opsaná trojúhelníku $x y z$ musí ze známých příčin obsahovati body c a g a její střed musí ležeti na ředitelce $O_1 O_2$ paraboly Π . Popíšme ji.

Přímka P , sdružená s ellipsou Γ' vzhledem ku Γ a Y , jde středem c' hyperboly Γ' a jest rovnoběžná s P_c , aneb též s tečnami hyperboly Γ' v bodech m a n . Ježto dvojinám harmonických polů této hyperboly na přímce P odpovídají jakožto sdruženy koncové body průměrů ellipsy Γ' , obdržíme jeden průměr této křivky jakožto spojnicí bodu c s průsekem h polar C_1 a C_2 bodu c' vzhledem ku ellipse Γ a hyperbole Y . Polara C_1 jde rovnoběžně s P_c a polara C_2 rovnoběžně s $m n$. Ellipsa Γ' průměrem $c h$ určená protne K' mimo bod c ještě ve třech bodech $x y z$, z nichž však pouze bod x jest skutečný.

Dosud jsme se obírali odvozováním určovacích částek kuželoseček K' a Γ' . Ona jest stanovena body g, c a středem $O_1 O_2$, tato průměrem $c h$. Jde tedy vždy pouze o sestrojení toliko tří bodů g, c, h , což se vykoná způsobem uvedeným dosti rychle.

Pokládejme nyní ellipsy Γ a Γ' za sdružené spolu útvary dvou podobných a stejně položených soustav rovinných a sestrojíme z obou středů podobnosti těchto soustav střed w .

K tomu cíli vedme středem O_1 rovnoběžku $o' h'$ s průměrem $c h$, jež protne ellipsu Γ v bodech c, h . Přisoudíme-li bod c bodu c' , bod h bodu h' , sekou se paprsky $c c'$ a $h h'$ ve středu podobnosti w . Kružnice K' ze soustavy $[\Gamma']$ odpovídá v soustavě $[\Gamma]$ kružnice K , jež seče ellipsu Γ mimo bod c' ještě v jediném skutečném bodě x' , jímž a bodem w položený paprsek protne kružnici K' v hledaném bodě x . Je-li nyní nalezen jediný reálný vrchol x polárního trojúhelníka kuželoseček Γ a Y , půjde o to, sestrojiti jich společné sečny S_1 a S_2 , jdoucí bodem x . Tyto najdeme na základě věty, že dvojiny společných hyperbol svazku Σ a ellipsy Γ tvoří v nesmírnosti řadu Q harmonických polů hyperboly Y' a na této řadu vrcholů polárných trojúhelníku. Obě řady jsou projektivné.

Na základě toho vykonáme konstrukci tak, že popíšeme z některého bodu paprsku $m c$ bodem m kruh Q , vedeme bodem m rovnoběžky E, F ku asymptotám hyperboly Y' , sestrojíme v průsecích 1, 2 těchto s kruhem Q tečny jež se protnou v bodě s , položíme body 1, 2 přímku 1 2 a spojíme bod m s bodem x . Poznamenáme-li písmenem o bod, v němž protne paprsek $m x$ přímku 1 2, tedy paprsek $s o$ protíná kružnici Q v bodech 3, 4; paprsky $n 3$ a $n 4$ jdou body $x_{1\infty}$ a $x_{2\infty}$ v nekonečnosti. Vedeme-li bodem x rovnoběžky ku paprskům $n 3$ a $n 4$, obdržíme hledané dvě sečny S_1, S_2 , z nichž pouze jediná S_1 protíná ellipsu ve dvou skutečných bodech k_1, k_2 , které spojeny s bodem o_2 dávají příslušné normaly z bodu o_2 ku ellipse Γ vedené.

Úsudky zde pronesené zůstávají až na malé odchylky, jež ne podstaty věci, nýbrž jen formy se týkají i v tom případě v platnosti, bylo-li by z jistého bodu ku hyperbole vésti normaly. Zbývá nám tudíž krátce pověděti, jak se konstrukce přispůsobí v případě paraboly.

Buď Γ parabola o vrcholu A , ohnisku f_1 a ředitelce D a O_2 mimo ni ležící bod; ostatní písmena mějtež též význam, jako v případě ellipsy.

Spojíme-li O_2 s f_1 a délku $O_2 f_1$ od bodu f_1 na druhou stranu nanese, obdržíme bod e , z něhož kolmice spuštěná na osu protne tuto v bodě m . Nanese-li vzdálenosti $m t$ od bodu t na druhou stranu na osu, obdržíme bod c jakožto střed hyperboly Y . Hyperbola tato má tedy jednu asymptotu, splývající s osou paraboly. Ředitelka D_1 paraboly Π jde bodem O_2 rovnoběžně s osou paraboly Γ . Popíšeme-li tedy z průseku c_1 ředitelky D a D_1 poloměrem $c_1 c$ kruh, jest tento kruhem K' . Kuželosečka Y' jest zde parabola o vrcholu c , s parabolou Γ souosá a k ní obráceně položená; parametr její rovná se polovině parametru paraboly Γ . Kuželosečku Γ' netřeba určovati, ježto paraboly Γ a Y' jsou křivky podobné v poloze podobnosti. Střed podobnosti w obou parabol obdržíme jakožto konec první třetiny úsečky $c t$. Spojíme-li tedy c_1 s w a nanese-li úsečku $c_1 w$ od

w na druhou stranu dvakrát, obržíme jakožto konec nanesené délky střed c'_1 kružnice K , jež seče parabolou Γ mimo bod t ještě v jistém skutečném bodě x' , jenž promítnut z w v kruh K' dává hledaný bod x . Potom rovnoběžka z bodu x ku ose paraboly Γ vedená protne tuto v jistém bodě, který třeba pouze spojit s bodem O_2 , abychom hledanou normalu obdrželi.

b) Prof. Fr. Čížek vyložil, *kterak má býti zařízen fyzikální kabinet na středních školách*. (Přineseme příště.)

c) Prof. Václav Tlamich pojednal o *methodě učení chemického na školách středních*. Rozpravu svou, již příště přineseme úplnu, uvedl těmito slovy:

„Zvláště při školách našich dvojíých (spojených středních školách) máme tak očividný důkaz lepšího formálního vzdělání gymnasistů, že již toto faktum nám musí otevřít oči. Pokud žáci na takové škole v nižších čtyřech třídách skoro ve všem společně postupují, není při nich znáti průměrem podstatného rozdílu; když však od 5. třídy gymnasisté od realistů se úplně i lokálně rozejdou, zjeví se již za krátko velmi značný — až nápadný — rozdíl ve schopnosti vyjadřovací, tak že na př. maturitní thema třeba z věd přírodních, které by mělo realistovi býti mnohem přístupnější, přece v celku nepoměrně lépe vypracují gymnasisté.“ (Zpráva o prvním obecném sjezdu profesorů středních škol českých, str. 32.) Výrok tento vybízí obzvláště učitele reálného oddělení takových spojených středních škol ku pilným úvahám a namítá se nám tu jako prvá otázka: Jakého dosahu jest vytýkaný nedostatek?, kterážto logicky souvisí však s otázkou: Proč věnuje se žák střední školy studiím směru reálného?

Faktické rozštěpení obou směrů datuje se teprve od druhé polovice předešlého století, ač jej již Baco (1561—1626) nutným vidí; — teprve rostoucí *potřeby průmyslu* jej způsobily. Národohospodářské poměry nutí průmysl ku práci strojové. Strojárnám potřebí však konstrukterů, kteří plány strojů osnují, potřebí též mladších sil inženýrských, kteří nákresy jednotlivých částí strojů zhotovují, potřebí však — též sil výkonných. Mistr rozděluje v dílnách práce mezi slévače, kotláře, kováře, zámečníky, soustružníky atd.; v dílnách těch zhotovené části v celé stroje sestavuje *monteur*.

Vyžaduje-li se od strojnického inženýra rozsáhlé vzdělání theoretické a je-li umění jeho praktické významu jen podřízeného, jest u mistra i montaura pravý opak. Tito oba musí býti dovednými zámečníky, soustružníky atd., kdežto vzdělání jich theoretické může se na pouhé elementy obmeziti. Jak u strojnictví jest i u jiných odborů vědy inženýrské. (Viz W. Plenckera brošuru „Einige Bemerkungen über das Verhältniss der Techniker zum Privat- und Staatsbadienste.“)

Teprve r. 1870 odňata reálným školám heterogenní jich úloha vedlejší, starati se o přípravné vzdělání průmyslníků středního stupně, a upraven poměr jich ku polytechnikám způsobem týmž, jakým již dávno upraven byl poměr gymnasií k universitám. Poměr ten líčí spis, k rozkazu vys. c. k. ministeria kultu a vyučování za příčinou obeslání světové výstavy Pařížské vydaný, „Die Verwaltung der oesterreichischen Hochschulen,“ v podstatě takto: „Jako vše na světě od *mechanického ku organisovanému* pokračuje, a sice, že ono nižší, toto pak vyšší stadia jednoho a téhož vývoje představuje, právě tak zařízeno jest veřejné vyučování, i zde uspořádány nižší stupně národního a středního školství více mechanicky, kdežto nejvyšší stupeň jeho, škola vysoká, volný organismus představuje.“

Dvorní rada, prof. dr. Billroth, jenž již 63tý semestr na universitě učí a do *jista* nejen na poli vědy, ale též na poli methodiky její autoritou rázu evropského jest, píše ve své brošure „Aphorismen zum Lehren und Lernen der medizinischen Wissenschaften:“

„Jest značně rozšířený omyl naší doby, že stává se vzdělcem a tím do kruhů duševní aristokracie vstupuje ten, kdo si hodně *mnoho* vědomostí získal. Vědomosti jsou přemýšlení jen materialem; jen ten, kdo se svým věděním obratně a rozmanitým způsobem ‚hantýrovati‘ dovede, zaslouží si jména vzdělance.“

„Co se mi zvláště nápadnou vadou studujících a co se mi speciálně defektem průměrných hlav německé národnosti býti zdálo, jest, že nedovedou reprodukovati

přesně. Jen zřídka lze při examenech nalézt talent ku přesnému vyjadřování myšlenek a vědomostí. Jest to nedostatek mluvnického talentu, původ svůj nejen v nedokonalé a pomalé chápavosti, ale též v nedostatku myšlenkové i mluvnické tvořivosti mající. Zkoušival jsem zjev tento častěji, dávaje si od pozorných posluchačů delších svých přednášek klinických opakovati, co byli slyšeli. Jak jsem se však rmoutil vida, jak nedokonale přednášky mé pojaty byly a jak nedokonale reprodukováno, co v nich podstatného bylo. Byl bych si málem nad svým vlastním talentem vyučovacím zoufal, kdybych se byl od svých kolegů nedověděl, že jim se rovněž tak děje.“

„Jedná se tu, jak již praveno, o národní chybu, jež by dle možnosti napravována býti měla. Jel jsem před několika léty s jedním ze svých kolegů sicilských z Palerma do Monreale. Kollega ten osloven a o radu tázan od sedláka jednoho. Jak jsem se však podivil té jasnosti exaktní, s kterou prostičký tento muž celý vývoj i nynější stadium nemoci svého synka líčil. Nejlepší z mých asistentů by toho lépe povědět nedovedl.“

„Proč ale to vše tak význačně uvádím? Protože celá *methodika* našeho učení medicinského na přesné koncepci, resumaci a reprodukci pozorovaného i slyšeného se zakládá.“

Protože však medicinské studie jsou rázu přírodopysného, a *methodika* jich *methodikou všech disciplin přírodopysných* bez rozdílu, ať učeno jim na univerzitě anebo na polytechnice, objasňují výše uvedené výroky, jakého dosahu jsou nedostatky formálního vzdělání realistům vytýkané. Právě-li prof. Billroth dále: „Musím učitelstvu škol středních ponechat, by rozhodlo, *zda* a *jak* by možno bylo směrem tím urovnávaní cestu volnějšímu studiu na školách vysokých“ — — —, týká se to arciť v první řadě didaktiků německých; avšak zkušeností mužů vynikajících, ať jsou té které národnosti, si nevšímají, musí vždy jen škodou nevšímaného končiti.

d) Po těchto rozpravách přijaty dva návrhy, jež přednesli:

1) prof. Václav Starý, by se obnovilo snesení, které bylo učiněno už na loňském sjezdu profesorův v Praze v příčině *upravení přiměřených místností pro fyzikální vyučování* na všech ústavech středních;

2) prof. Jan Slavič, by se *přiměřeně zvýšila dotace na fyzikální kabinet* při středních školách, mají-li stroje podle instrukcí posledně vydaných býti pořízeny.

D) V odboru pro přírodopis prof. Em. Bárta promluvil o *praktických cvičeních přírodovědeckých na středních školách*.

E) V odboru pro kreslení prof. Jos. Kasparides zavedl rozpravu

O samostatné školní práci žáků v kreslení.

Promluvil o tom, jak lze prováděti kreslení z paměti při vyučování hromadném, jak ve skupinách a po jednotlivu; zvláště k tomu poukázal, jak s výhodou lze zařídit tento způsob kreslení pro případ, má-li každý žák zvláštní předložku a jak tu učitel jest se řídit schopností a dovedností jednotlivých žáků.

Toto kreslení z paměti nutno však pokládati za stupeň k takovým cvičením, jež žák pouze z domyslu kreslí, nezávisle na předložce (modelu) neb výkresu a výkladu učitelově na tabuli školní. Cvičení tato srovnávají se tudíž jaksí se školními pracemi v předmětech jiných.

Látka k nim zvolena jest z učiva již probraného a nacvičeného, a žákům jest známý nějaký úkol provést s určitou podstatnou obměnou v dané době.

Nejtěžší úkol připadá tu především učiteli, aby obměna ta nebyla příliš jednoduchá, na snadě ležící, ani aby úkol daný nebyl příliš složitý neb aby snad nezasahoval do látky pozdější. Mimo to musí si učitel připravit úlohy dvě: (jednu pro 1., 3. atd. pořadí, druhou pro 2., 4. atd. pořadí) aby měli sousední žáci různé práce (že by zadní předním neb naopak do práce nahlíželi, to při šířce stolů v kreslárnách a za pozornosti učitelovy nelze si mysliti). Učitel nejlépe posoudí, pokud vůbec a kterým žákům zvláště mezi prací třeba jest nápomocným býti.

Dodáno pak, jak jest učiteli dále s pracemi těmi naložiti a předloženy byly ukázky takových samostatných školních cvičení žáků v kreslení ornamentálním i perspektivním a upozorněno na to, že případné úkoly z perspektivy udal prof. Kuchynka v II. ročn. Česk. Kreslíře.

Jest patrné, že lze dávat takové úlohy, byť i patřily dle látky do tříd nižších, ob čas i v třídách vyšších, ovšem v přiměřené komplikaci.

Konečně poukázáno k výhodám těchto školních prací z domyslu kreslených; učitel zde dříve než v kterémkoli předmětu jiném nabude jasného obrazu o prospěchu celé třídy a žáků jednotlivých; po prvních črtech poznává, je-li ten neb onen žák s úkol daný čili nic.

Žákům dovedným a obratným poskytuje taková samostatná práce větší volnosti u provedení než předloha (neb model); žáci liknaví u velké míře nabádají se k zápolení a vůbec lze ze zkušenosti říci, že žáci cvičení taková konají rádi, ježto hotová kresba jest už výhradně dílem jejich, na němž nejlépe poznávají, co sami dovedou. I pozornost žáků při ústních výkladech učitelových zvětší se v míře nemalé, ježto i žáci jinak méně součinní zvýší pozornost svoji vědouce, že to, o čem právě řeč jest, může býti úlohou nejbližší samostatné práce školní.

O 11. hodině počalo jednání v plném shromáždění. Na denním pořádku jest předem návrh, aby zařízen byl při Ústředním spolku professorů středních škol českých *samostatný odbor na podporu členů v nemoci a úmrtí*.

Ref. prof. S. Červenka z Prahy praví, že návrh na zřízení těchto odborů předkládá se sjezdu, poněvadž jest s ním spojena důležitá změna stanov, by každý mohl o něm náhledy své projevit. Jde o to, zdali se účastníci aspoň v zásadě s věcí tou snášejí. Pro odbory dotyčné vypracován již zvláštní kommissí jednací řád. Dle řádu toho sloužilo by k dosažení vytknutého účelu vydajné jmění odborů oněch a fond základní. K vydajnému jmění čítaly by se příspěvky členů pro případ nemoci i úmrtí pojištěných, dále 50 proc. úroků fondu základního, jež by se připsaly fondu pojišťujícímu pro případ nemoci. Fond základní skládal by se z přebytků fondu vydajného, z darů a odkazů, ze zápisného, z výtěžku zábav, výletů, tiskopisů odborům věnovaných atd. Za členy spolku přijímaly by se a) členové Ústř. spolku professorů středních škol českých, b) manželky jich pro odbor pohřební. Příspěvků platili by členové staří do 30 let 1 zl., do 40 let 2 zl., do 50 let 3 zl. měsíčně. Příspěvek roční v odboru nemocničním obnášel by 2 zl., v odboru pohřebním 2 zl. 50 kr. Kdo by po 3 měsících ani po upomenutí příspěvku dlužného do určité lhůty nezaplatil, bude vymazán ze seznamu členů a příspěvky jeho případnou jmění odboru. Podpora pro případ nemoci udělovala by se týdně a sice po 8 týdnů v roce. Výši příspěvku týdenního i pohřebního ustanovila by valná hromada k návrhu výboru odborového. Správu odboru vede 7členný výbor, sestávající z členů volených valnou hromadou odboru a z delegátů ústředního spolku. Rozejde-li se odbor, případně jmění jeho Ústřednímu spolku, jenž plniti musí dotyčné závazky. Odbor pro pojišťování v případě nemoci vstoupil by v život, jakmile by se přihlásilo 100 členů, odbor pohřební, jakmile by se 200 členů přihlásilo. Řed. Fr. Višňák uznává humánnost návrhů těch, pochybuje však, že by se sešlo dostatečné jmění, aby se účelům vytknutým vyhověti mohlo. Řečník připomíná, že již za podobným účelem jsou fondy státní v jednotlivých zemích, aby se podpory vypláceti mohly. (Hlasy: Nedostáváme nic!) Řeklo by se, že, platíme-li sami příspěvky, že stát není již povinnen sám v této věci o nás pečovati. Prof. Jan Slavík nemíní, že by příspěvky — a veliké by nesměly býti — nestačily na vyplácení podpor pro případ nemoci. Za to však doporučovalo by se zřídit odbor pro příspěvky pohřební, jichž se nám vskutku odnikud nedostává. Nechtě se proto již na počátku oba odbory úplně od sebe oddělit. Prof. Jar. Zdeněk soudí též, že podpory pro případ nemoci musily by býti z počátku malé, mělo-li by jmění stačiti. Co pokladník spolku pro podporování vdov a sirotek po professorích připomíná, že spolek ten má ročně příjmů 12—13 tisíc a přes to vyplácí vdovám roční podpory jen 150 zl.

Professor Bedřich *Spiess* připomíná značných úspěchů pohřebního spolku profesorů v Králové Hradci, jenž podporu pohřební — dosud 60 zl. — v posledním roce zvýšiti mohl a příště i příspěvek členů sníží. Podobný spolek všeobecný docílil by proto snad úspěchů ještě větších a řečník přeje si, by sjezd se pro zřízení dotyčného odboru vyslovil. Pojišťování pro případ nemoci již pro nedostatečnou statistiku mělo by však výsledek velice pochybný. Řed. Fr. *Višňák* přidává se ku přání prof. *Spiessovu*, načež se sjezd vyslovuje jednohlasně pro zřízení odboru pohřebního.

Řed. Karel *Doucha* přeje si, by ustanovení o zřízení fondu nemocenského pojata byla přece pro každý případ do stanov, nechť ponechá se pak stanovami uznání výboru, měl-li by se a kdy by se měl odbor tento zřídit. Předseda řed. K. *Tieftrunk* praví, že Ústřední spolek přál si seznati náhledy sjezdu o zřízení fondu nemocenského. Poslední slovo ponecháno bude ovšem valné hromadě Ústředního spolku. Zapotřebí jest ovšem též dříve výpočtův statistických a věc zrale uvážiti; ukáže-li se výhodnou, nebude se jí zajisté nikdo v zásadě vzpírat. Poněvadž nikdo proti tomuto pojmání celé otázky zásadně se nevyslovuje, považuje předseda věc tu za vyřízenou.

Na denním pořádku jest dále návrh, aby podána byla vládě petice v příčině *upravení a zvýšení remunerací a substitučního platu*.

Referent prof. V. *Starý* podává tento návrh petice:

Vysoké c. k. ministerstvo kultu a vyučování račiž:

1. upravit a zvýšiti remuneraci za přespočetní hodiny vyučovací a substituční plat za vyučovací hodiny o povinných předmětech na všech středních školách a jim rovných ústavech;

2. ustanoviti, že plat substituční obdrží, kdo nepřetržitě zastupoval úřad učitelský po dva měsíce a kdyby zastupování nebo výpomoc trvaly déle nežli dva měsíce, i za první dva měsíce.

Prof. J. *Šimek* přeje si připojení dodatku, aby při vyměřování řečených odměn bráno bylo za dělitele číslo 10 a nikoli 12, tudíž aby prázdniny byly odčítány; dále aby substituční plat po ukončení každého polouletí co nejdříve byl vyplácen. Dále připomíná řečník: Substituce na ústavech učitelských jest a zůstane při dosavadní úpravě nutnou, ano dle § 68. statutu do jisté míry povinnou. Některá práva statut sice připouští, nejsou však dosud ve skutek uvedena; jinde se ukládají zvláštní povinnosti, aniž by na druhé straně s nějakými výhodami byly spojeny. Týkáť se to: a) korektur, b) učitele paedagogiky a učitele třídy elementární, c) krasopisu, d) knihovníka. Řečník vypočetl tu, že učiteli jest vykonati ročně korektur: z češtiny 2800, z počtů 8000, z krasopisu 1600, z němčiny 2400 — a přál si, aby ve věci té podány byly žádosti obsahu v podstatě tohoto:

Veleslavná c. k. zemská rada školní račiž se usnésti: Po rozumu § 67. a k návrhu ředitelovu budiž týdenní počet hodin poměrně k rozsahu oprav o 2—3 hodiny zmírněn. Učiteli všeobecné nauky a vyučování budiž porada hospitační každého téhodne s 3. ročníkem konaná počítána za jednu a učiteli speciální methodiky třídy elementární za půl hodiny. Za prohlídku krasopisu v 2., 3. a 4. ročníku buď 1 hodina od povinného týdenního počtu odečtena. Knihovníku budiž za správu knihovny nařízený počet týdenních hodin o 1 hodinu zmírněn. Jednotnost u vykonávání a v methodě vede ku přání, aby na každém ústavě učitelském zvláštní učitel pro předměty hudební byl zřízen.

Řed. K. *Tieftrunk* praví, že v podstatě souhlasí s páně Šimkovým návrhem na regulování remunerací a substitučního platu na školách nejen středních, nýbrž na všech ústavech jim rovných. Návrhy páně Šimkovy mohou výboru sloužiti za informaci pro případné kroky.

Po té se návrhy prof. Šimkovy odkazují výboru a schvalují v zásadě co přání.

K *volným návrhům* přihlásil se prof. Fr. *Sobeck*, jenž předkládá 2 žádosti nepřítomného prof. V. *Markalousa*, jež navrhuje, aby valný sjezd profesorů středních škol českých v Lítomyšli podal vys. c. k. ministerstvu; a sice:

I. Vysvědčení kandidátů professury buďte upravena způsobem přiměřenějším. Označeno buď na nich pouze nationale kandidátovo a potom odborné předměty, ze kterých se kandidát zkoušce podrobil. *Úsudek* zkušební kommisie o spůsobilosti kandidátově budiž pronesen *stručně* buď po způsobu vysvědčení právníkův nebo asi: Tomu neb onomu předmětu vyučovati na celé (nižší) škole střední (gymnasii, reálce) jest *spůsobilý* neb *chvalitebně spůsobilý* neb *výborně spůsobilý* neb *nespůsobilý*.

Žádost svoji odůvodňuji takto:

1) Nynější vysvědčení jsou protokoly o zkoušce kandidátově, které patří spíše do archivu zkušební kommisie než do veřejnosti. Co nepříjemností učinilo takové vysvědčení mnohému učiteli, myslím, že není třeba se zmiňovati, poněvadž to jeden každý zná ze zkušenosti vlastní ať má vysvědčení celkem výborné, chvalitebné nebo dostatečné.

2) Učitelstvo škol obecných, občanských a i jiných odborných škol má vysvědčení nynějším požadavkům časovým přiměřené.

3) Budou-li vysvědčení stručná, odstraní se tím i jiná vada, míním totiž, že kandidátu nebude třeba čekati na vysvědčení půl roku, celý rok, ano i 1½ roku. Jak často se již stalo, že byl kandidát odmrštěn, když podal žádost o místo uprázdněné jen pro to, že neměl vysvědčení přiloženo!

4) Může-li zkušební kommisie dávatí stručné potvrzení, že kandidát zkoušky udělal, mohla by zajisté dávatí hned tak stručná vysvědčení sama.

Když se byli prof. Fr. *Sobek* a řed. Fr. *Višňák* vřele přimluvili za splnění žádosti vši měrou slušné a naléhavé, přikázána jest výboru Ústředního spolku k dalším krokům.

II. Zkoušky kandidátů professury škol středních buďte lépe a vhodněji upraveny. Jako jsou povinni posluchači práv podrobiti se přísným zkouškám ústním z některých předmětův, tak budiž i na filosofické fakultě zavedeno, by si mohl kandidát odbyti zkoušky ústní pouze z některých věcí, zvláště realii na př. v klasické filologii ze starožitností, z literatury řecké a římské; potom z vedlejších, z češtiny, němčiny, dějepisu.

Žádost tu doprovázím hlavně dvěma důvody:

1) že by kandidát měl práci rozdělenou a tím již neobyčejně usnadněnu;

2) vědomosti byly by pak ustálenější, hlubší a trvalejší.

Ostatné budiž ponecháno vyšším instancím, jak látku ke zkouškám vhodně rozvrhnouti.

I tato žádost, s níž shromáždění v zásadě souhlasí, přikázána témuž výboru k pilné úvaze.

Prof. Jan *Slavík* připomíná, že učitelstvo dosud málo si všímá zdravotnické stránky, k čemuž v mnohém odborném časopise již poukázáno. Sám už v *Kroku* obhájil českého učitelstva, ale ještě mnoho jest činiti. Pronáší přání ke kollegům, by vždy 1—2 páni přijali úkol, sestavovati statistické zprávy o chorobách, jež by se na některém místě ústředním, snad v redakci *Kroka* sbíratí mohly.

Řed. K. *Tieftrunk* v souhlase s prof. Slavíkem navrhuje, aby se výbor obrátil ku spolku lékařův českých, by vypracoval schéma pro statistiku takovou, jež by se pak členům professorských sborův rozeslalo. Prof. Fr. *Prusík* doporučí vřele návrh prof. Slavíkův, pravě, že se zdravotními poměry učitel musí býti v zájmu vyučování i vychování obeznámen. Tak objevuje se dosti často daltonismus, což dlužno znáti zvláště učiteli kreslení. Návrh řed. *Tieftrunka* a prof. *Slavíka* se přijímá.

Prof. J. *Štěpánek* z Kutné Hory žádá, by sjezd doporučil výboru Ústředního spolku, domáhati se toho, by počet týdenních hodin učitelům jazykův moderních stanoven byl stejně jako učitelům jazykův klassických, tudíž nejvíce na 17. Po poznámce řed. K. *Douchy* vyslovuje sjezd přání v tomto směru.

Řed. J. *Jahna* řeč, již měl nedávno na radě říšské, předložena jest při sjezdu; pro obšírnost sice nečtena, usneseno však po návrhu řed. O. *Franty*, jenž

podal obsah její, požádati řed. J. Jahnna, by ji dal vytisknouti a rozeslal pak jednotlivým sborům profess. k rozebrání. Za řeč tu vzdány řed. Jahnovi díky povstáním.

Po návrhu řed. K. *Tieftrunka* a na pozvání řed. F. *Částka* z Plzně zvolena za místo příštího sjezdu Plzeň; o době, kdy příští sjezd má býti pořádán, zda za rok neb dvě leta, dohodnouti se má sjezdový výbor s Ústředním spolkem.

Předseda řed. K. *Tieftrunk* ujímá se po té slova a praví: Sešli jsme se, pánové, ku sjezdu našemu v náladě nejlepší. Město samo uvítalo nás i formálně tak vřele, že všichni jsme byli tím radostně dojati. Těžko se nyní loučiti, když jsme tak srdečně a vážně o záležitostech a zájmech svých promlouvali. Hluboké dojmy dnešní potvrzují v myslech našich a vzpomínka na dnešní sjezd bude nám stejně milou a blahou jako na veškerý sjezdy předešlé. Děkuji znovu za vřelé, v pravdě české pohostinství, jemuž dalo výraz obyvatelstvo i zastupitelstvo města Lítomyšle, děkuji za vřelá uvítací slova p. starostova jakož i Měšťanské besedě a p. prof. Dr. J. *Kvíčalovi* za výbornou řeč jeho. Dále vzdávám díky místnímu komitétu pořádacímu, jeho jednatele, příčinlivému prof. *Grešlovi*, a jeho předsedovi, řed. Fr. *Fischerovi*, za jeho starostlivost otcovskou a úslušnost přátelskou. Také k vám obracím se, pánové z Moravy zavítavší, s díkem za hojné účastenství a prosím ředitele pana *Višňáka*, by řekl kolegům svým na Moravě, že známe jich úsilí a že si přejeme, by se na Moravě dodělali stejných úspěchů národních jako my v Čechách. Při všech krocích svých řídme se heslem, že solidárnost přetrvá veškerý rozmrzelosti i všechny překážky okamžité. (Výborně!) Prohlašuji sjezd za skončený. (Hlučné volání „Na zdar!“)

K návrhu prof. F. *Sobka* svolána předsedovi řediteli K. *Tieftrunkovi* za obezřelé a obětavé vedení sjezdu bouřlivě „Sláva“.

Vyzvání v příčině topických jmen.

Po léta navádím žáky své venkovské, by sbírali topická jména polí, luk, lesův atd. při svých osadách; výsledky, jakých jsem při tom docílil, jsou značny, než aby se získal materiál co nejhojnější, k tomu potřebí sbírání systematického. Z té příčiny právě teď, kdy žáci odcházejí na prázdniny, kde budou moci použiti rady rodičův svých, prosím všech pánův kolegův, zvláště učitelův češtiny a dějepisu, by — hledíce, k značnému jak filologickému, tak historickému prospěchu, ana se v mnohém jmení topickém tají zaniklá osada, tvrz a p. — ráčili vyzývati svých žákův ku sbírání *topických jmen* dle tohoto pořádku:

1. Pole. 2. Luka. 3. Lesy. 4. Rybníky a tůně. 5. Potoky a říčky i řeky. 6. Vrchy. 7. Cesty a průhony. 8. Kříže, boží muka, kapličky, sloupky, obrazy na stromech, osamocené stromy pomezí nebo památné se zvláštními jmeny. 9. Hradky, sříceniny. 10. Mlýny. 11. Dvory (poplužní). 12. Myslivny a hajnovny (hájovny). 13. Jiné samoty, jako: lázně, sušárny, ovčárny, hospody, cihelny, rasovny a p. — Má-li které místo neb osada dvě neb více jmen (buď sloučením několika starších osad nebo přezdívkou nebo zbytkem původního názvu), budiž i *podrušné jméno* to udáno, rovněž *čtvrti* osad s památnými jmeny.

Je-li který název na pohled neobyčejný neb nesrozumitelný, nikdo ho neměň dle své domněnky, nýbrž napiš přesně tak, jak lid vyslovuje (dobře by tu bylo udati polohu místa a povahu půdy).

Je-li při některém názvu v lidě *prostonárodní výklad* nebo *pověst* o bývalé osadě, hradu a pod., budiž to v poznámce na konec připojeno.

Vše budiž psáno na arch *jasně a zřetelně* dle označených oddílův číslovaných. V nadpise polož se v levo název osady, z níž jména ta jsou, v pravo okr. hejtmanskství. Na konec každý se podepiš plným jmenem udada třídu a datum.

Kdo z pp. kolegův by neměl kdy materiál takto sebraný vzdělati, toho slušně prosím, by mně ho ráčil zaslati k vědeckému zpracování. *Fr. Prusík.*

K N I H Y.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině.

I. Piše *Fr. Prusík*. Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Piše *Fr. Prusík*. Cena 20 kr.

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Fr. Miklosich: Über den Ursprung der Worte von der Form aslov. trzt.

Fr. Miklosich: Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen. I. díl.

Fr. Miklosich: Die Bildung der slavischen Personennamen.

Fr. Miklosich: Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen.

Časopis českého Musea 1827—1841.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý.

Redakce.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA

vychází ob měsíc, a sice:

1. ledna, března, května, července, 16. září, 1. listopadu.

Předplácí se ročně (i se zásilkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 30 kr.; studující středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 60 kr., pro studující 50 kr.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo zvláště vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Bartolomějské ulici čís. 5.

Sl. ředitelstev středních škol, po případě pp. spisovatelův, od nichž nás dosud nedošly letošní **programmy**, opět slušně žádáme, by nám je ráčili zaslati, bychom mohli referovati o nich v Kroku. *Red.*

O B S A H.

	Str.
<i>Ant. Truhlář</i> : Šimon Karel Macháček	233
<i>J. Vlach</i> : O methodě učby zeměpisné	238
<i>Jan Hulakovský</i> : Slovo o methodickém vyučování jazyku francouzskému . .	243
<i>Jos. Dědeček</i> : O vývoji českých názvů nerostních	245
<i>Fr. Grešl</i> : Řím v zrcadle básní Juvenalových	248
<i>Adolf Prokop</i> : Bylo-li by s prospěchem, kdyby se začínalo vyučovati kre- slení perspektivnému na školách středních teprve ve třídě třetí . . .	250
<i>Fr. Loukotka</i> : Ukázka překladu Peršanův Aischylových	254
<i>Fr. Prusík</i> : Etymologica	257
<i>F. Prusík</i> : Duchovní romány	260

Ú v a h y.

<i>G. Zába</i> : Základové konkrétné logiky	264
Hlídka programmův: Refer. <i>B. Bauše</i>	266

D r o b n é z p r á v y.

Nejnovější nařízení	267
Knihy approbované	270
Literatura	271
Zprávy zasedací	273
Na obranu	287
Personalie	296
Nové práce	296

ROZPRÁVY.

Šimon Karel Macháček.

Obraz životopisný nastínil prof. Ant. Truhlář.

(Pokračování.)

Téhož asi času, co dokonával Dona Juana, přeložil Macháček i Rossiniho *Lazebníka sevillského*, čtvrtou již obsáhlou zpěvohru za necelé dva roky. Překlad tento měl šťastnější osud, neboť již dne 2. února 1825. a potom ještě dvakráte v divadle byl slyšen a některým pěvcům, zejména Podhorskému, Škroupovi a Kometově hojnou příležitost vyznamenati se poskytnul.¹⁾ Ale účinkem daleko nevyrovnal se *Lazebník* opeře jiné, Macháčkem rovněž přeložené a dne 8. prosince 1825. poprvé provozované, *Othellovi* od Rossina. Jako přede dvěma lety Rodina švýcarská, podobně *Othello* v obecnstvu rozruch způsobil. „Vytržení“, píše Čelakovský, „aspoň u nás lepších synů, bylo veliké. Tak výborně ta opera provedena, jako jsem jakživ ledva dvě německé viděl. A to mnoho! Horlivost a láska se všude zmáhá. Jakýsi Binder, první tenorista v Praze (hlas jako zvonek!), rozený Němec, představoval osobu Roderiga, a sice tak dobře, že málo kde, a to ztíží bylo pozorovati, že Němec zpívá. Arci Macháček si vzal velikou práci s jeho parte, aby co nejměkčeji utvořil, jakož i sám zpěvec práce nelitoval po mnohé noci, jen aby se Čechům zachoval. Byl tentýž Binder jindy náš veliký hance a odpůrce, ale nyní nemůže češtiny a její lahodnosti v zpěvu dosti vynachváliti. — Naši Němcouři se nad tím pozastavují, že prý se opery v češtině lépe než v německém dávají“ (Sebr. listy str. 184.).

Překlad *Othella* byl z textův operních poslední, který Macháček tiskem vydal;²⁾ ostatní četné toho druhu práce zůstaly rukopisem. Většina z nich byla provozována; tak *Sirotčí dům* ve dvou jednáních, s hudbou od Weigla, dne 12. března 1826., *Elisena, kněžna Volharská* ve třech jednáních od Rösslera dne 28. září 1827., *Kníže Raoul, nazván Modrovous* ve třech jedn. od Gretra dne 13. dubna 1828., *Vladimír, kníže Novogorodské* ve třech jedn. od Biereye dne 26. října 1828. a konečně *Faust* ve dvou jedn. od Špohra dne 2. února 1833. Kromě toho Macháček nezřídka upravoval po česku jednotlivé úryvky z oper, jako na př. z *Vestulky* od Spontina, z *Tita* od Mozarta a j. Překlad Mozartovy zpěvohry „*Così fan tutte*“ na jeviště nebyl uveden.

Důkladné vzdělání ve zpěvu a hudbě prokazovalo Macháčkovi znamenité služby při úpravě textův operních. Neušlať mu snadně nelibá tvrdost nějaká neb drsnatost, jež rázu hudebnímu by se přičila, a tím se stalo, že překlady jeho pravidelně honosily se působivou zpěvností. Veršův užíval časoměrných, na mnoze rýmovaných; dokonalosti, jakou naše doba se honosí v příčině

¹⁾ Text vytištěn v březnu 1826. s nadpisem: „*Lazebník Sevillský*. Zpěvohra ve dvou jednáních. Přeložením S. K. Macháčka. Hudba jest od Joach. Rossini. V Praze, 18. 5.“ — Str. 76.

²⁾ Titul: „*Othello*, mouřenín benátský. Vážná zpěvohra ve třech jednáních. Přeložením S. K. Macháčka. Hudba od Rossini. V Praze, 1827.“ — Str. 48.

formální, nesmíme v nich arci vyhledávati, ale lahody milé a zpěvné podnes jim nikdo neupře. Tuto vlastnost, v operě ovšem nad míru důležitou, již současníci, jako Chmelenský, Jungmann i sám Čelakovský jednomyslně uznávali, vychvalující, že „Macháček zvláštní schopnost ve spojování či lépe řečeno ve splnutí každé slabiky s výrazem a trváním hudebním ve své moci má, takže by jedva hudebnímu skladateli možná bylo v zadaném úkolu těchto vlastností lépe šetřiti“ (Čechoslav 1825. str. 56.). To právě neposlední bylo příčinou, že opera česká, sotva započavši, hned vítězně mohla zápoliti se zpěvohrou německou. Jinak podotknouti dlužno, že Macháček ve většině překladů těchto proti obyčeji svému dosti volně si počínal, tu přidává, tu odnímá, tu přeměňuje, takže některé z nich (jako na př. Elisena) spíše za zpracování pokládati se mohou; přihlížel velmi bedlivě netoliko k výhodám a požadavkům hudebním, nýbrž i ku potřebám a silám domácím. V dějinách opery české zůstane Macháčkovi čestná paměť trvale pojištěna.

Umění hudebního zůstal Macháček po celý svůj život horlivým ctitelem a šířitelem. Sám sice nevystupoval veřejně, ale jinak neopomíjel žádné příležitosti, kde mohl zpěvu českému nějak cestu klesiti a nových přátel zjednávat. Snaha tato byla mu přední pohnutkou, že r. 1825. uspořádal a vydal i zvláštní sbírku hudební, totiž „*Zpěvy české pro jeden hlas při pianoforte*“ ve dvou svazcích, z nichžto první, pět písní obsahující, připsal hraběnkám Ludmile a Terezii Vratislavnám z Mitrovic, druhý pak, se šesti písněmi, sl. Marii Šulcové, zpěvačce v operách českých, pozdější manželce své. Většina písní pochází od něho samého a jest uvedena v hudbu rozličnými skladateli českými, zejména Tomáškem, Škroupem, Koželuhem, Krovem a j. Pro hlasy cvičenější připojeny jsou některé skladby od Haydena a Mozarta.

Jinak bylo Macháčkovi *básnictví dramatické* oborem nejmilejším; k tomuto vždy a vždycky se vracel, kdykoli na delší dobu od něho se byl odloučil.

Dramatickou práci, překladem *Ifigenie Goethovy*, nastoupil na dráhu literární a sbírkou divadelních her nedlouho před svou smrtí r. 1846. ji zakončil. Tragédií zabýval se nejraději, jsa rozhodným přívržencem směru staroklasického; avšak při tom nezanedbával druhů jiných, jmenovitě dokud byl mladším. K nejoblíbenějším ze všech těchto prací jeho po dlouhou dobu náležela a na mnoze až dosud náleží veršovaná veselohra čili spíše fraška „*Ženichové*“, provozovaná poprvé dne 7. března 1842. na divadle stavovském. Obsah její možno kratičce nastíniti takto:

Rytíř Rodoslav určil dceři své Militce, do sličného Vítka, syna hradníkovy tajně zamilované, poslední lhůtu, do kteréž mezi třemi šlechtickými uchazeči, Milinským, Strachonošem a Bukovcem manžela vyvoliti si má.

„Buď si vyvol jednoho,
Neb jdeš ráno za šera
Do Labského kláštera!“ (I, 6.)

dí otec neuprosně. V nesnází nastalé umluví se Militka s Vítkem a žádá pak otce, by směla všechny tři ženichy podrobiti nějaké zkoušce, dokládajíc před nimi:

„Jestli všichni obstojíte,
Jednoho si vyvolím;
Všichni li se zahanbíte,
Žádného z vás nezvolím.
Těž mi, otče, slovo dáte,
Že mi vůli ponecháte
Kohokoli sobě vzít.“ (I, 6.)

otec je srozuměn, ale žádá, by zkouška neprodleně se provedla. Militka na to ženichům ukládá každému zvláště, co jest jim činiti. Milinský má se dělati umrlým, lehnouti v hrobce do rakve a zůstat tam do rána; Strachonoši přikázáno postaviti se k umrlému na stráž; Bukovci konečně dána úloha za strašidlo se převléci a Strachonoše z hrobky vypuditi. Rytíři odhodlají

se k takové zkoušce. (I. jedn.) — Před půlnocí na to zavede Vítek rytíře po rytíři na místo určené. Milinský lehne do rakve, potom Strachonoš dostaví se na stráž a konečně Bukovec, děsně zakuklen, přijde strašit. U samé rakve strhne se půtka, Milinský hrůzou jat vyskočí a pádí ven, druzí dva zděšení za ním, Bukovec oknem (II. jedn.) — V zahradě pod hrobkou rytíři znova se shledají a nepoznávajíce sebe nových strašáků vespolek si nahánějí; konečně vše se vysvětlí, a ježto rytíři neobstáli ve zkoušce, dostanou se milenci za sebe (III. jedn.).

Přese všechnu pravdě nepodobnost dějovou oplývá tato hra množstvím případů skutečně komických, takže provozována jsouc jen poněkud obratně účinku minouti se nemůže; jednání druhé a třetí v té příčině velmi působivá. Osnova je prostinká a dosti podařena; zvláště pilně hledí se k tomu, by netoliko jednota děje, nýbrž i času a místa byla zachována. Z počátku vadí zdlouhavé námluvy a přípravy; ku konci zase ráz až příliš fraškovitý nahrazuje jaksi děj druhým jednáním vlastně již ukončený. Osoby i tam, kde zúmyslně zpitvořeny jsou, dosti patrně vyznačují se určitostí ve slovech i v jednání; na př. rytíř Strachonoš anebo starý Rodoslav, jenž neporuší ani tenkrátě slibu daného, když dcera jeho vyvolí si Vítka za chotě. Hrubostí nějakých neb hranatostí schválně hledaných nenalezneme nikde, ač se naskytala k tomu příležitost nejednou. Sloh je dosti květnatý, dialog nezřídka rozvleklý, což zaviněno hlavně mluvou rýmovanou. Rozměr je čtyřstopý trochej přízvukný, někdy s časoměrrou pojený; předností jeho jest hudebnost a plynnost. Rýmy jsou nedokonalé na mnoze plané.

Ženichové platili po dlouhou dobu za nejlepší veselohru českou a vykonali pouť snad po celé vlasti. Skladbou *původní* dle vlastního vyznání spisovatelova mohou se nazývati spíše podle formy, než-li podle látky. Tato zajisté čerpána jest ze starší, chatrné a vůbec neznámé frašky německé¹⁾ způsobem tím, že lepší myšlenky pojaty v práci novou a tam dle potřeby rozhojnény neb přepracovány.

Tiskem vyšli *Ženichové* poprvé r. 1826.,²⁾ po druhé ve formě skoro zcela proměněné r. 1841. u V. Hessa a po třetí v Pospíšilově Divadelní bibliotéce sv. 59. Vydání nynější pořízeno jest podle textu z r. 1841. Macháčkem samým upraveného.

Rukopisem naproti tomu zůstaly jiné dvě práce Macháckovy do r. 1827. vyhotovené. Jedna z nich „*Diamant krále duchů*“, kouzelná hra se zpěvy od Raimunda, jest fraška rázu místního, dle poměrů českých spracovaná (provoz. dne 30. prosince 1827.). druhá pak „*Zkouška věrnosti*“, veselohra ve třech jednáních dle La Fontaina, toliko dle jména známá, uložena prý jest někde v bibl. českého divadla.

Činnost Macháčkova v letech dvacátých ještě z jiné strany divadla prospěšně se dotýkala. Bylť netoliko spisovatelem a nezřídka též ochotníkem (hercem „z libosti“, říkalo se tehdejší), nýbrž pospolu i kritikem divadelním. Podával totiž do předního časopisu tehdejšího „*Čechoslava*“ čas od času zevrubnější posudky o jednotlivých představeních jak operních, tak dramatických, neostýchaje se při tom vytýkati také vady, zejména křiklavější nesprávnosti ve mluvě. Mnohým sice ten způsob se nelíbil, poněvadž prý to jest „vtipu natahování, krákorání a domyslných chyb u herců zdejších vytýkání a vazvánění“, ale celkem byl účinek dobrý netoliko pro herce, nýbrž i pro úsudek obecnstva. Zajímavost jest, že Macháček i své vlastní práce posuzoval, a to nemálo přísně.

Když byl Čechoslav rokem 1825. zašel, stopoval Macháček soukromně všelikou činnost divadelní a zkušenosti své, v celek sestavené, potom uve-

¹⁾ Schildwache, Tod u. Teufel, oder so prellt man die Füchse. Posse mit Gesang. Wien 1794.

²⁾ Titul: „*Ženichové*. Původní rýmovaná veselohra ve třech jednáních od Š. K. Macháčka. V Praze, 1826“. — Str. 72.

řejnil r. 1827. v Časopise musejním, tehdy právě založeném. Jsou to dvě stati, z nichžto první „*Stav divadla českého od měsíce dubna 1824. až do konce r. 1826.*“ (sv. I, str. 127 sl.) jest rázu povšechného, podávajíc krátkou charakteristiku celého období, výčet her a roztržení herců, kdežto druhá „*Divadlo české r. 1827.*“ (sv. III, str. 139 sl.) jest rázu podrobného, posuzujíc jednotlivá představení způsobem poutavým, někdy dosti pepným.¹⁾ Oba kusy jsou vítaným příspěvkem k historii divadla českého. Od r. 1828. stal se nástupcem Macháčkovým v kritice divadelní Jos. Kras. Chmelenský.

Rozsáhlá, neunavná a vždy vhodně upotřebená činnost literární postavila tenkrát Macháčka, jak bylo již dotčeno, v popředí mladšího spisovatelstva. Ale přece nebyla každá práce jeho stejným zdarem neb úspěchem odměňována. Z té stránky budtež uvedeny zejména básnické jeho překlady v Čechoslavu r. 1825., ze Schillera „*Jeřábové Ibykovi*“ (č. 10.) a „*Rukojemství*“ (č. 17.), z Waltera Scotta „*Ohenník*“ (č. 21.) a z Uhlanda „*Kletba zpěvce*“ (č. 28.); dokonalost originalu jimi nikterak není dosažena. Příčina úkazu toho bez odporu spočívá v tom, že Macháček neměl onoho nadšení básnického, kteréž vynikajíc mocným plápoem i ve skladby cizí vtělit se dovede a nejen v určité době obmezené, nýbrž i po mnohých ještě letech mysl naši stejně zajímá.²⁾ Mnohem lépe, než-li jmenované skladby umělé, čte se v témže Čechoslavu (č. 43.) ukázka z překladu Schillerova „*Valdštýna*“ (Valdšt. smrt II, 2.), první to stopa oblíbené myšlenky Macháčkovy převést v jazyk český všechna důležitější dramata Schillerova.

Méně šťasten byl i s podnikem, jímž od r. 1823. opětovně se zanášel, totiž vydáváním *almanachu*, jenž by současnou činnost literární jaksí zobrazoval. V té věci jednak ho předešli horliví literati hradečtí, Chmela s Klicperou, ani čilým Pospíšilem podporováni jsouce vydali počátkem roku 1823. *Novoročenku*, první toho druhu pokus v českém písemnictví, jednak vadila i revnivost a neochotnost některých spisovatelů, zejména Čelakovského, jakož i nerozhodnost nakladatelky Vetterlové; s podnikem tedy konečně sešlo. Rovněž nevydařil se úmysl poněkud pozdější, vydávati měsíčník nazvaný „*Světovid*“ čili „*Dennice*“.

Delší básnická práce Macháčkova, z prvních let dvacátých pocházející, nalézá se v „Českých historických zpěvech“ Václ. Hankou r. 1826. v textu českém a spolu i německém vydávaných. Jest to „*Drahomířino propadení*“ (v Drob. bás. „*Drahomíra*“), překlad německé ballady prof. Václ. Al. Svobody Navarovského, v 18 umělých slohách 14řádkových. Báseň původní není vlastně nic jiného, než-li veršovaný bombast rhetorický, a překladu nepodařilo se také něco lepšího z ní učiniti; ba spíše známá ráznost Svobodova tu je valně setřena.

Jinak podával Macháček čas od času drobnější práce své téměř výhradně do Časopisu českého musea. V prvním ročníku (1827.), má zvláště mnoho příspěvků; kromě připomenutých dvou statí divadelních jest od něho zde krátká „*Historie ct. vlastenské hospodářské společnosti v Čechách*“ (překl.), potom delší ballada „*Kurcius*“ (I, 12 sl.) o 16 slohách šestiřádkových, rozměrem daktylickým provedená, líčící známý příběh starořímský, poněkud vodnatá, ač ne právě nezdařilá,³⁾ a konečně dvě překlady básnických „*Zpěv Vallyr*“ (I, 21 sl.) jakožto ukázka z poésie staronordické (z Njálssagy) s obšírným úvodem, a „*Pindarův Olympický vítězozpěv první*“ (III, 98 sl.) s úvodem i poznámkami. Poslední práci dostalo se nevšední pochvaly od Goetha, jenž

¹⁾ Na př. str. 142: „Dne 2. února viděli jsme Pana Štěkavce, frašku ve třech jednáních vzdělanou od J. N. Štěpánka. Jak musela fraška tato asi vyhlížeti nevzdělaná, když ve vzdělané štekání hlavním obsahem jest! V tom předčil pan Chauer (Štěkavec) a p. Svoboda, Brinke, a ostatní jej dráždili“

²⁾ Jeřábové Ibykovi, Rukojemství a Kletba zpěvce pojaty jsou ve formě nové do Drobnějších básní r. 1846. „Ohenník“ vynechán. — K věci sr. Osvětu 1877, str. 780 sl.

³⁾ Vzorem byl Schillerův „Patápěč“. — V pozdější úpravě (drobné básně) jsou daktyly přízvukné.

velice byl překvapen umělým rozměrem, ve formě originálu provedeným; ¹⁾ za to však znatel češtiny právem by zde vytýkal přílišnou mluvy nejasnost a nepřirozený pořádek slov. Jinak vyznati dlužno, že po Macháčkovi v překladu Pindara ještě nikdo u nás nepokračoval.

Literaturou klassickou Macháček ovšem nepřestal zabývati se ani tenkrát, když jiného druhu pracemi byl zanesen. Nejlepším toho důkazem jest vydání *Horatiova Listu o umění básnickém* (Epistola ad Pisones), k němuž uprostřed r. 1826. přípravy byl dokonal. Rozděluje se ve tři části; v první položen jest původní text, opatřený hojnými poznámkami latinskými, ve druhé metrický překlad německý a ve třetí český. V úvodě latinsky psaném učiněna zmínka o povaze básně, vyloženy rozmanité úsudky o ní a připojen obšírný rozbor. Vysvětlivky, upravené hlavně dle vydání Hohlerova, Regelsbergerova a Schellova, jsou, větším dílem druhu věcného, někdy polemického; nezřídka však mívají ráz *obsáhlých* výkladů, zejména tam, kde zmínka se děje o básnictví dramatickém. Časté narážky a citaty ze spisovatelů moderních, jmenovitě ze Schillera, Goetha, Richtra, Herdera a mn. j. svědčí o důkladném vzdělání aesthetickém a veliké znalosti literatury vůbec. Kde se příležitost naskytla, i k věcem českým přihlídnuto (na př. k v. 53, 56, 74.). Překlad německý rad obyčejnost nevyniká; českému vadí hlavně neobvyklý ráz ve mluvě, anať snaha, úplně vše vypodobiti nezřídka zavedla překladatele k obrátům českému duchu se přičícím a tím nesnadně srozumitelným, ba i věcně chybným. Avšak i mnohé zrno dobré tu vypučelo zdárně. Vůbec možno říci, že celé vydání jest důkazem veliké pilnosti a podivuhodné pružnosti duševní; původci svému pojistilo na dlouhou dobu čestné místo mezi předními pěstiteli klassické literatury na tehdejších ústavech domácích. ²⁾

I pracemi německými tenkrát Macháček se osvědčil. Kromé *Horatiova Listu* zasluhuje zmínky v příčině té zejména vkusný a plyný překlad *Turinského Angeliny*, počátkem r. 1828. vydaný ³⁾ a potom také delší báseň „*Ogier*“ uveřejněna v prvním ročníku německého časopisu musejního (Monatsschrift des vat. Mus. 1827, 3.), kdež mezi poetickými příspěvky jinými dosti vyniká. V úpravě české sluje „*Ojír*“ a patří k lepším plodům Macháčkovým; napodoben jest v ní způsob Schillerův.

Ještě jedna z let oněch prácička připisuje se Macháčkovi, totiž povídka „*Jarošín a Svatava*“, tištěna r. 1828. beze jména původce. ⁴⁾ Je to drobotina nepatrná jak obsahem, tak úpravou, dle všeho z němčiny přeložená. Macháček sám, uváděje několikrát úplný seznam svých spisův, ani jednou k ní se nehlásil.

To jest asi celkový obraz literární činnosti Macháckovy, jak se jevila za pobytu jeho v Praze do konce r. 1827. Již pouhý přehled dovede zabaviti naši pozornost a úctu vzbuditi ku spisovateli ještě mladému, jenž byl za dobu nevalně dlouhou v rozmanitých oborech tolik vykonal. A při tom bylo zdraví jeho dosti chatrné, poměry hmotné na mnoze trudné! Neměl totiž jiného příjmu než odměnu za soukromé vyučování, což byl ovšem pramen nestálý a málo vynášející. Po delší dobu byl také učitelem dcer Jungmannových.

Počátkem r. 1828. nastal rozhodný obrat v životě Macháckově. Po

¹⁾ Viz Göthes Werke Th. 29, S. 164 (Hempel).

²⁾ Vyšlo r. 1827. a po druhé beze změny r. 1833. s nadpisem: „Q. Horatii Flacci de arte poetica liber, quem interpretatione atque notis criticis et aestheticis illustravit et vernaculo tum Germanorum tum Bohemorum versu reddidit S. C. Macháček“ — Str. XII a 148. — K úpravě textu latinského užito též dvou rukopisů z bibl kapitolní.

³⁾ Angelina. Ein lyrisches Trauerspiel in vier Acten. Aus dem Böhmischen des Fr. Turinský von S. K. Macháček. Prag 1828. — Str. 102.

⁴⁾ Jarošín a Svatava. Povídka z minulých časů. V Praze 1828. — Str. 20. — Jungmann v Hist. liter. jednou Macháčkovi podruhé Pohořelému ji vlastní; Musejník z r. 1828. jmenuje Macháčka původcem.

dlouholetém čekání podařilo se mu konečně obdržeti místo supplujícího profesora humanitního při c. k. gymnasii v Jičíně; vyučovati počal od 7. ledna a v říjnu téhož roku stal se již professorem skutečným. Nedlouho potom, r. 1829., pojal za manželku slečnu Mar. Šulcovou, Pražanku, obětovým účinkováním při české zpěvohře chvalně proslulou a od listopadu 1826. při operě vůbec zaměstnanou; tím upravil se klidný a po všechny doby spokojený život rodinný.

Snahám národním, kteréž tehdy v Jičíně a v okolí přičiněním několika horlivých buditelův (Šíra, Marka, Vetešníka, Vacka, Černého a j.) utěšeně se jevily, byl Macháček podporou velmi platnou. Působilať v té příčině nemálo již sama jeho pověst literární, ještě více však upřímné vlastenectví a nade vše rozsáhlé vzdělání, kterým dovedl si vždy a všude úctu zjednat. Po delší dobu býval ředitelem soukromého divadla v knížecím zámku Trautmannsdorfském; v prvních letech účastnil se též akademií hudebních a deklamatorních, při nichž i paní jeho několikrát vystoupila a zvláště hrou na housle obecenstvo překvapila.

Za představeného na ústavě měl P. Jana Kudrnu, muže spůsobů poněkud sice drsných, ale poctivce a Čecha upřímného; žil s ním celkem ve shodě dobré, ano i poručníkem dítek svých jej učinil. Mezi kollegy byl mu důvěrnějším přítelem toliko professor Schröter; avšak i se všemi ostatními vždycky dobře se srovnával, zejména s Frant. Šírem, druhým professorem humanitním, vlastencem opravdu horoucím, s katechetou Sidonem a j. Hlučných společností nemiloval a zřídka kdy do nich přicházel; stalo-li se tak přece, býval spíše málomluvným a soudem svým nikdy okázale se nevtíral. Proto také neměl nepřítelé snad nijediného, zvláště když i ostatní skutky jeho všechny byly v pravdě bez úhony. Prázdné chvíle trávil většinou v domácnosti, péra z ruky téměř neodkládaje; pouhou četbou nerad se obíral. Zábavou nad jiné milou býval mu hovor o hudbě a o všem, co se této týkalo; za společníka tu míval obyčejně učitele své dcery Johanny, Frant. Bradského.

Vyučování ve škole dělo se tehdaž podle soustavy třídní, t. j. každému professoru přidělila se jedna třída, ve kteréž učil všem předmětům kromě nábožensví, tedy ve třídách humanitních latině, řečtině, počtům, zeměpisu a dějepisu, po 16 hodin za týden. Za hlavní věc pokládána latina, vše ostatní bylo jako přívěskem; přírodopisu vůbec neučilo se. Vyučovací jazyk byl jednak latinský, jednak německý; čeština jen soukromé píli byla zůstavena.

Jako přemnohým jiným rád tento nesnáze spůsoboval, podobně dělo se i Macháčkovi; však hlavnímu požadavku, vycvičiti žáky v stilistice latinské, vyhovoval měrou znamenitou a v té příčině od představených nejednou skvělého uznání došel. Horlivost jeho tu bývala neunavna, a právem říci možno, že se stala zdraví jeho, vůbec chatrnému, neblaze osudnou; od velké námahy vznikaly neduhy prsní a proměnily se konečně v nezhojitelné souchotiny.

(Dokončení.)

O methodě učby zeměpisné.

Píše prof. Dr. Jaroslav Vlach.

(Pokračování.)

III. B. O spůsobu, jak evičiti žáky ve čtení map.

Nejdůležitějším a nejtěžším úkolem učby zeměpisné jest vycvičiti žáky v řádném čtení map jakož i obrazy jich vstípati v paměť žákův. Ve spůsobu, jak úkolu toho lze dosíci, rozcházejí se mínění odborníkův; jedni domáhají se vyhověti úkolu danému *methodou kreslicí*, druzí *methodou popisnou*, třetí konečně *spojením method obou*.

Boettcher ve spise svém prohlašuje se za rozhodného stoupence metody popisné. Za tou příčinou, by stanovisko své objasnil, podrobuje úvaze všechny metody kreslení map, jež v Německu od doby, kdy svolán byl první sjezd německých zeměpisců do Berlína r. 1881., se byly vyskytly a doporučovány jsou, ¹⁾ srovnává je s methodou popisnou na příkladech konkrétních, hledí vyvrátiti důvody, jimiž stoupenci metody kreslicí stanovisko své opodstatňují, a prohlašuje konečně methodu popisnou za nejlepší způsob, jakým lze cvičiti žáky ve čtení map. Vizme zevrubněji důvody jeho.

První methoda kreslicí, již Boettcher ve spise svém uvádí, jest *methoda Kaufmann-Masrova kreseb pěstních*.²⁾ Jakou paedagogickou cenu kresbám těm přičísti můžeme, vysvítá z okolnosti, že prý jako vzory ku nápodobení lze je doporučiti, avšak neradno dávatí je žákům do rukou. I nechápe Boettcher, jak professor Wagner na prvním sjezdě zeměpisců mohl podobné kresby pěstní jako vzory doporučovati, ač o nich se pronáší takto: „Kresba pěstní jest hrubá a povahou svou v podrobnostech velmi nespolehlivá. Také hrubé náčrty nehodí se k tomu, by žáci stále na ně nazírali, ježto kazí jich vkus.“ Lze-li pak předpokládati, že kresba učitelova, jež provedena byla na tabuli dle předlohy tištěné, dopadne lépe než tištěná? Navrhovatelé kreseb těch jsou přesvědčeni o nedostatku tom a hledí jej omluviti, že neškodí, když kresba dopadne hrubě a nemotorně.

Na doklad, jak také kresby pěstní se provádějí, Boettcher uvádí dle výše uvedeného spisu popis, jak *kreslí severovýchodní okraj českoněmeckého středohoří*. „Úkol jest velice nesnadný; největší obtíž je překonána, když projednají se dříve hlavní tři části, v něž okraj severovýchodní se dělí, totiž krajina münsterská, čtverec saský a Sudety. Učitel nakreslí základní linii kresby od lesa teutoburského ku průsmyku jablunkovskému neb od ohebu Emže k ohebu Odry. Dá pojmenovati části linie — hory weserské, Harz, Sudety — a smaže ve středu některé části linie, by povstala čára tečkovaná, při čemž připomene, že v těch stranách jen některé pahorky z nížiny se pnou. Harz označí se hlavní osou svou, ježto by kresba horstva hromadného linii příliš přerušovala. Nedorozumnění není možné, ježto učitel kresbu objasňuje. Konce linie jsou vzdáleny od sebe deset poledníkův; severovýchodní zasahuje do nížiny, jihovýchodní ku vrchovišti Odry a Visly. Učitel na to stanoví polohu Smrčin, kde protínají se poledník 30tý a rovnoběžka 50tá a kreslí Krušné hory až k Sudetám, dále les franský a les duryňský. Učitel označí průlom Labe a Werry a přikreslí ku lesu teutoburskému krajinu münsterskou; podle třídy a času může pak blíže pojednati o území nakresleném.“ Boettcher dále uvádí, jak Kaufmann-Maser mapu popisují a staví oproti tomu popisu svůj dle metody popisné³⁾ a soudí ku konci takto: Při methodě, již užívají Kaufmann-Maser, vyskytuje se mnoho jmen bez určité představy topografické a při kresbě soustava linií, jež pokládati můžeme spíše za vhodné pro zeměpisnou hádanku než k tomu, by budily jasný názor o místopisu. Boettcher v těchto kresbách pěstních vidí stížení učby, ježto místo dobré pomůcky ku názoru nastupuje špatná, jejíž provedení mimo to spojeno jest s mnohou prací jak učitele, tak žákův. Když však dle metody popisné žáci řádně navádějí se ku soustavnému nazírání na mapu, když totiž se nutí, by sami vyhledali znaků učitelem udaných, by sami podstatné lišili od vedlejšího, kdežto učitel jen tehdy jim jest nápomocen, když toho nutná jest potřeba, žáci lehce a v krátké době rozluští úkol, který dle Kaufmann-Masera náleží ku nejtěžším. Neb, jak Boettcher dokládá, stačí trojí probírání pomocí atlantu neb mapy nástěnné, by zprvu arcí nadanější,

¹⁾ O methodách ostatních viz Tramplerův spis: *Die konstruktive Methode des geographischen Unterrichts*. Wien 1878, a Matzatův: *Methodik des geographischen Unterrichts*. Berlin 1885.

²⁾ *Geographische Faustzeichnungen von Kaufmann und Maser*. Strassburg, Schultz 1882.

³⁾ Viz Boettcherův spis str. 59. — 61.

později všickni žáci třídy učivo projednané i bez mapy řádně uměli udati. Vždy pak ku dosažení daného úkolu bude zapotřebí touto cestou daleko méně času, než bude možno zhotoviti, projednati, opravit i v paměť vstípiti kresbu pěstní. Z příčiny té Boettcher navrhuje kresby pěstní.

Druhá methoda kreslení map jest *methoda Stösznerova*, jež na tom se zakládá, že učitel i žáci při kresbě mapy přidržují se určitých linií, jež pokud možná protínají se pod pravým úhlem a jichž velikost dle jedné, nazvané základní (normalní), se řídí. I zdá se, že princip tento jest velice jednoduchý; avšak, jak Stöszner jej provádí, jeví se velice složitým. Na doklad budiž *kresba Belgie a Hollandska* dle této metody provedena.

„Kolmice se rozdělí ve čtyři díly, oddělené body *b*, *c*, *d*, z nichž každý díl pokládá se za základní. *a* má polohu ve středu mezi Leuwardeny a Groninky; *b* určuje Deventer, *c* Venlo; *d* značí prameniště Roery, *e* označuje Lucemburk. Dělíme-li každou ze čtyř částí v polovici, určuje střed mezi *a* *b* Meppel, mezi *b* *c* Kleve, mezi *c* *d* Geilenkirchen a mezi *d* *e* Dasburg. Délka základní přímky na západ od *a* označuje jižní cíp ostrova Texela, od Meppela západně Alkmaar, od *b* bývalou zátoku harlemskou, od Kleve Dordrecht, od Geilenkirch Leuven. Ve vzdálenosti dvou základních od Venla položeno jest město Sluis, spolu nejkrasnější cíp severozápadní Belgie. Čára od Texela se slabým záhybem k východu směrem k Sluisu dává pobřeží hollandské. Ve vzdálenosti základní přímky od Leuvena položeny jsou Courtray, Vlissingy, Hertogenbosch, Roermond, Valenciennes. Ve středu mezi Leuvenem a prameniskem Roery položen jest Lutych, skoro normalní vzdálenost od pramene má Namur; ve středu mezi Venlem a jihozápadním cípem Belgie u Dünkirch položeny jsou Antverpy; Dünkirch jsou od Ostende vzdáleny jako Ostende od Sluisa; Ostende položeno jest dvě normalní přímky daleko od Alkmaara a Antverpy jednu normalní vzdálenost od Ostende.“

Postup taký Boettcher prohlašuje přímo hrozným a praví, že netřeba teprve zvláště doličovati, jak dle metody popisné docela lehounce právě topografii Belgie a Hollandska lze nacvičiti.

Jiná methoda kreslení map jest *Kirchhoffova*. Podstata jeho metody zakládá se na zeměpisné síti, již se používá ku stanovení některých základních bodů pro kresbu; jakmile body jsou vytčeny, má se kresliti, jako by ani síti zeměpisné nebylo. „Kreslí-li se do síti zeměpisné kresba, určuje se tím jak velikost, tak i poloha alespoň poněkud, praví Kirchhoff; i jest k tomu jen zapotřebí, by opětovanou kresbou obrazce tvary jeho v hrubosti utkvěly v paměti stanovením několika základních bodů dle jich zeměpisné délky a šířky. Pamatujeme-li si k. př. pro kresbu Ameriky jižní tři body konečné v jich zeměpisné délce a šířce, třeba se jen vycvičiti v zakřivení jižního konce, rohu podobného, jakož i v záhybech pobřeží západního, abychom dovedli nakresliti zcela dostatečný obrys Ameriky jižní na pravém místě povrchu zemského. Podobně ku kresbě pevniny australské stačí mys Yorks, západní příjezd ku průlivu Bassovu, dále 130. a 170. poledník poblíž nejvzdálenějších výběžků pobřeží západního a východního. Kde k. př. nekřížují se poledníky a rovnoběžky poblíže bodu, který se má stanoviti jako základní pro kresbu, pomůže se volbou zvláště k tomu volených linií se zřetelem ku síti zeměpisné. Učitel pak sám provede kresbu země, o níž se jedná, na tabuli školní; žák po něm cvičí se na tabulce své, konečně na papíře. Síti zeměpisné žáci nekreslí v čárách zakřivených; pro mnohé země stačí přímočará síť, jinak pomoz si žák lomením jich v úhel, jako k. př. při Africe lomením poledníků mimo prostřední na rovníku. Pro mapu, kterou kreslí žáci pod dozorem učitelovým „na ukázkou,“ má býti žákům dovoleno, by pořídili si síť již litografovanou.“ Boettcher ku těmto výkladům Kirchhoffovým dodává, že nikterak v nich nespátřuje prostředek náležitý, kterým by poměry topografické rychleji žákům se v paměť vštěpovaly, nýbrž vidí v těchto návrzích spíše obtěžující okliku. Neboť po soudu Boettcherově ob-

těžuje značně paměť žáků methoda, jakou Kirchhoff pro kreslení zeměpisných obrazců navrhuje a nezabezpečuje nikterak, že by žáci jasněho nabyli ponětí o obrysu celků zeměpisných.

Matzatova methoda kreslení map nepřihlíží vůbec ku zeměpisné síti, a sice z důvodu, že prý žádný člověk, když jest tážán po poloze některého místa, neudá jeho zeměpisné délky a šířky, nýbrž jednoduše určí polohu jeho ve směru od místa všeobecně známého, po případě i v jeho vzdálenosti. „Jeli- učitel,“ praví Matzat, „s popisem krajiny, o níž se jedná, hotov, přikročí se ku kresbě. Učitel určí místo, od něhož se má počítati, při krajích bližších školní místo neb blízké větší místo, při vzdálenějších jich hlavní místo. Pak se učitel otáže, jak daleko vzdálena jest od středního bodu ona část, o níž byla řeč. Žáci na to kreslí kolem středního bodu kruhy s polokruhem 100, 200, 300 atd. km představujícím a určí místa, jichž kruhy se dotýkají neb jež jsou v jich sousedství. Takým způsobem žáci nabudou hojně bodů, o něž další kresba se může opírat. Na to kreslí se přímé veliké linie, představující pásma horská, někdy též místa největšího snížení. Neposkytuje-li žádná z linií zvláštních výhod pro kresbu, postupuje se chodem přirozeným: Pobřeží, vyvýšeniny půdy, řeky, města. Při tom přihlížeti dlužno, by tvary jen v hlavních rysech se kreslily, k. př. pobřeží, řeky přímočárné neb v jednoduchých křivkách.“ I tato methoda u Boettchera, jako stoupence metody popisné, nenachází přízně.

Více přízně, ač jí neschvaluje, jeví Boettcher ku *methodě Heilandově*, jež vychází od mapy a jen tam zdárných shledává výsledků učby zeměpisné, kde čtení map jest východištěm a středem rozhovorů zeměpisných. Kdežto stoupenci metody popisné spokojují se s výsledky soustavné četby map, žádá Heiland ještě i kresbu země, o níž na mapě bylo jednáno. Spůsob, jak sobě vede, jest taký: „Když žáci zvěděli, o jaké zemi se bude jednati, a co jim již známo, byli zopakovali, počne studium mapy. Jedná se přede vším o vytčení polohy té které země, při čemž přihlíží se jednak ku síti zeměpisné, jednak ku krajinám pohraničným. Práce poslední nutí žáky vyhledati meze země, s jichž pomocí možno jest vymeziti podobu země. Tak k. př. při popisu *Zadní Indie* vytkne se, že má podobu trojúhelníka, jehož půdicí jest severní obratník mezi deltou ganžskou a poledníkem hainanským, vrcholem pak mys Buru ($1\frac{1}{4}^{\circ}$ s. š.) pod týmž poledníkem jako nejsevernější bod Asie, mys Čeljuskin. Podstava má se ku výšce jako 3:4. Když studium mapy bylo sem pokročilo, počne se s kresbou náčrtu. Nakreslíme na tabuli přímku směrem od západu k východu a oddělíme na ní tři stejné části; dále vztyčíme v konečném bodu části druhé kolmici směrem jižním a oddělíme na ní čtyři části stejně veliké jak první; na to doplníme kresbu v trojúhelník. Práci tu vykonává z počátku jeden žák za dozoru ostatních a učitele. Když základní tvar byl na tabuli nakreslen, žáci z volné ruky jej obkreslí; jak veliký má býti náčrt, ponechá se na vůli žákům, nesmí však býti založen v měřítku příliš malém. Na to přikročí se ku popisu pobřeží. Při popisu *západního pobřeží* jeví se tyto výsledky: Hlavní směr od sz. k jv., přerušený zálivem martabanským. Rozčlenění ve tři části: 1. od delty ganžské ku deltě řeky Iravady, 2. až ku pohybu malackému, 3. až k mysu Buru. První a třetí část ve směru ssz. k jjv., druhá od s. ku j. (záliv martabanský). Délkou svou jsou všechny části sobě rovny. Při kresbě na tabuli konce tří částí dělí západní stranu trojúhelníka ve tři stejné díly. Severní část pobřeží kryje se s první třetinou strany trojúhelníka; jižní část jde rovnoběžně s poslední třetinou; směr střední části udán přesně již při popisu. Kresba jest tak lehká, že ji opětne žák nakresliti může. Podobně děje se popis pobřeží *východního*. Při kresbě rozdělí se pobřeží východní ve tři části, jichž konečné body dány jsou ústím Menamu, jižním koncem Kochinchiny a výběžkem pobřežním severně od Hainanu. První z těchto bodů leží as ve stejné šířce se středem západního pobřeží, jež od severu k jihu se

táhne, druhý proti záhybu malackému na poledníku buruském, třetí ve stejné šířce s deltou ganžskou. I lze pak lehce kresliti v podobě měšce polouostrov malacký, podobně severovýchodní břeh zátoky siamské. Třetí oddíl pobřeží činí oblouk v podobě S, který dělí ve tři části východní stranu trojúhelníka; body průsečné značí ústí Mekongu a město Hue. Tak dosáhneme, praví Heiland, za stálé práce a dozoru žákův způsobem velmi jednoduchým obrys Zadní Indie, který pak lehko si lze zapamatovati, ač na první pohled vodorovné rozčlenění zdá se býti dosti obtížným.“

Z příkladů uvedených jasně vysvítá způsob, jakým sobě metoda kreslicí vede při vyučování zeměpisném.

Jaký jest pak rozdíl mezi oběma methodama?

Než Boettcher rozdíl vytýká, uvádí výroky uznaných odborníkův¹⁾ o kreslení vůbec a zeměpisném zvláště, na jichž základě prohlašuje, že racionelní kreslení možné jest, předchází-li racionelní vidění za návodu methodického. V tomto *methodickém návodu ku vidění vědomému spočívá podstata popisné metody při učbě zeměpisné*. Neb tato vymezuje úkol svůj, že učí poznávati charakteristické v předmětech zeměpisných, je s jinými srovnávati a od jiných je rozeznávati. K tomu má učitel žáky naváděti při učbě zeměpisné, by nabyli nových názorů ku starým, by chybné opravovali a nedostatečných doplňovali. K tomu má žáky naváděti, by vše, co viděli, dle podobnosti neb rozdílnosti ve skupiny shrnovali a řadili dle jistých pojmů všeobecných. Neb v pravém názoru a pochopení útvarů zeměpisných spatřují stoupenci metody popisné vzdělávající úkol učby zeměpisné, pokud jde o poměry topické.

K tomu cíli arcíť směřují též přátelé metody kreslicí, jdou-li cestou methodickou. Ale oni jdou ještě dále a dožadují se toho, by žáci zapamatovali si předmětů zeměpisných tou měrou, *by dovedli kresliti náčrtý zeměpisné z paměti*. V tom vězí rozdíl mezi oběma methodami, ježto tento další požadavek obtěžuje paměť velikým počtem čísel, jichž známosti nezbytně jest zapotřebí ku vyšetření vzdáleností, má-li náčrt zeměpisný přibližně správným býti. Methoda popisná obejde se bez těchto mnohých čísel spokojíc se s požadavkem, by žáci vědomým názorem nabyli jasných představ o obrazci zeměpisném a tak si jej zapamatovali, by s to byli odpovědmi ku daným otázkám neb krátkými popisy vědění své zeměpisné osvědčiti. Kdežto tudíž učiteli, jenž učí dle metody popisné, stačí vědění, jehož žáci nabyli každý podle vloh svých, žádá učitel při methodě kreslicí i ještě cvik v dovednosti technické nikoliv lehké. I poznáváme z toho, že přívrženci metody kreslicí mnohem více požadují od mládeže než přátelé metody popisné, a sice i věci, jež po soudu Boettcherově vedou ku přetěžování mládeže a v pochybnost uvádějí dosažení vlastního cíle učby zeměpisné. Neb požadavek, by žáci dovedli z paměti kresliti náčrtý zeměpisné, jež byl učitel kreslil, zdá se jemu býti tak pochybným, jako by při učbě dějepisné učitel se toho domáhal, by žáci obsah učebnice doslovně odříkávali. V obojím případě žádaly by se věci neodůvodněné a nespravedlivé od paměti žáků, ježto známo jest, že přílišné namáhání paměti poškozuje i činnost rozumovou. Vždyť jest dále každému, kdož učí, věcí povědomou, s jakými obtížemi mnozí žáci popisují i předměty známé; i bylo by věru pošetilostí, nechápati se příležitosti, kterou nám poskytuje učba zeměpisná, a necvičiti žákův v řádném popisování. Již tato cvičba spotřebuje mnoho času, mají-li žáci řádně býti vycvičení, což pak času zbude ku kreslení náčrtů zeměpisných, mají-li žáci tak daleko býti přivedeni, by z paměti je uměli kresliti! Mimo to čím dále tím více mizí potřeba náčrtů zeměpisných, ježto naše školní atlanty stále se lepší a zdokonalují. Druhdý arcíť bylo jinak. Nedostatek dobrých atlantův a závěsných map nutil přímo učitele zeměpisu, by sami kreslili, neměli-li žáci

¹⁾ Viz Boettcherův spis na str. 84., kde uvádějí se posudky Flinzera, Graua a Heilanda.

ostati beze všeho názoru. Rovněž druhdy nenaléhalo se tak přísně jako za doby naší na žáky, by každý z nich opatřen byl atlantem; mimo to trpěly se atlanty v jedné a téže třídě z dob rozmanitých i od skladatelů různých, k tomu družily se nedostatečné mapy závěsné, i což zbývalo za takých okolností učitel? Za doby naší skladatelé školních map spolu zápolí, by potřebám školy vyhověti čistým provedením, přehledností a kritickým výborem věcným; žáci dále zavázáni jsou, by měli dobrý atlas po ruce, a sice všickni jeden a týž. ¹⁾ Učitel podporován jsa takými dobrými pomůckami zřídka bude nucen kresliti náčrty zeměpisné na tabuli, jimiž by nahrazoval nedostatek názoru věcného.

(Dokončení.)

Slovo o methodickém vyučování jazyku francouzskému.

Píše J. E. Hulakovský.

(Dokončení.)

III.

Třetí požadavek navrhované metody jest, aby četba a z ní vycházející stránka věcná byla ohniskem a středem veškerá vyučování.

Ale naše cvičebné knihy jsou — abychom tak řekli — pořád ještě staromodně oblečeny nebo-li tak sestrojeny, že podávají žákům veliké množství pestře nahromaděných vět beze všeho vnitřního spojení, bez ladu a skladu.

V jedné a téže lekci probrati se má 30—40 vět takových nesouladných a proto mysl žákovu nezajímajících vět; jsou i knihy takové, kde jich nahromaděno 50, 60 i 70 a více, a to ze všech možných oborů; tak z dějepisu a hned zase z bájesloví, ze zeměpisu a na to následuje nějaká mravná sentence, z přírodovědy a tu zase nějaké přísloví a p.

Jaká to podivná směs hemží se tu v jedné a téže hodině před duchem žakovým! Tu slyší o Hannibalovi, jak uměl vítěziti a hned na to mravné naučení, že, kdo neumí odpouštěti, není odpuštění hoden; a zase že říkával Sokrates: Vězte, že ničeho nevíte; k tomu se druží napomenutí lenivých žáků a vedle toho hned zase, čím se Sparťané vyznamenávali; při tom tážeme se po zdraví otce, matky, přítele a vedle toho dočítáme se něčeho o Alexandru Velikém; a za ním hned se povídá, jakou rychlostí jezdí parník a na to hned o splácení smének a podobně dále.

Nikoli zábavné, ale — sit venia verbo — šprýmovné zdá se nám býti takové sestavení vět, ovšem za nejlepším úmyslem, aby se jimi probrané tvary a skladebná pravidla nacvičily. Ale co pak jest tak nevyhnutelně potřebno, aby každý jednotlivý tvar, každé pravidélko byly zastoupeny větou?

Mýlíme se zajisté, pak-li že myslíme, že žák forem a pravidel na větách ukázaných také vskutku již podrží v paměti; s těží, nebo přeložil-li žák svou větu, má za to, že to tím odbyto a přenechává rád další úkol jinému, nevšímaje si toho, co tento překládá, poněvadž ho obsah nevábí; učitel pak jest velmi těžko, zvláště v četných třídách, kontrolovati, zdaž všickni žáci jsou součinní. Jinak u četby souvislé, tu žák, kterýž odbyl si svůj oddíl, nezůstává nečinným, ale pracuje dále, bez pobídky učitelovy, sám od sebe, puzen jsa aspoň zvědavostí, co asi následuje, jak to vypadlo, kterak se to skončí; tak nesedí tu lenivě, nehraje si, ale pracuje s chutí současně s oním, který po něm byl vyvolán.

Každý učitel jistě spozoroval, jak zcela rozdílná jest pozornost a sou-

¹⁾ Boettcher uvádí atlas Dierkem a Gäblerem vydaný, v němž nalézají se hojně vedlejších mapek, znázorňujících zvláště důležité poměry topografické.

činnost žáků tam, kde se probírá cvičivo ve větách, a pak tenkrát, když se čte nějaký článek souvislý.

Probíráme-li cvičení pouze ve větách, jaký dojem působí to na mysl žákovu? Nebzučí-li mu to v hlavě jako roj včel? Jaký věcný prospěch má z takové cvičby? — A kdyby to bylo jen ob čas, ale to jde stejnou cestou hodinu jak hodinu, pořád jen samé věty a nic jiného, než věty.

Tím věru asi velmi po skrovnu vzbuzuje se při žácích chuť, aby se rádi učili jazyku cizímu. A proto oblíbený tento způsob cvičby a četby nepotkává se se zálibou, leč snad jen u pouhých praktiků, jiní učitelové aspoň v náležitou berou úvahu, zda-li souvislé cvičení, paedagogickým taktem vedené, neposkytuje větších výhod, než-li cvičení ve větách nesouvislých. Vybranou četbou souvislých článků jistě pochodíme při žácích lépe, aspoň jeví se to z radosti a dychtivosti, s jakou takové články čítají a skoro vždy rádi se jim učí i na nazpaměť; rozumějí-li pak a mluví-li souvisle jazykem cizím, to znovu je pobádá k chuti a nově vzbuzuje lásku k učení. A na této veškerý úspěch učení při mládeži záleží. Neboť čím větší má žák zálibu v takové četbě, tím snáze mu bude, že nejen jednotlivé významy, ale i celé fráse, jakož i zvláštnosti skladby a mluvnické obraty cizího jazyka si zapamatovati, ale i je reprodukovati dovede.

Ovšem se tu předpokládá, že se předkládají žákům články krátké, chápavosti jejich přiměřené, které by ani formou ani obsahem nečinily jim žádných obtíží a v nichž by se přece probrané tvary a pravidla obrazily.

Nad to pak má souvislá četba ještě i výhodu do sebe, že žáky seznamuje zároveň s duchem cizí řeči a její literatury.

Výborem vynikajících a dobře zpracovaných článků působí se na žáky i po stránce výchovateelské. Buďtež tedy podávány žákům články s hlediště ideálního formou, obsahem, vnitřní cenou pro vývoj charakteru obecně platného, které by mladistvou mysl povznášely, srdce ušlechťovaly a vůli podněcovaly, slovem: vychovávaly.

Neméně zajímavě bude žákovi, předložíme-li mu články dějepisné, zeměpisné, národopisné z nichž bude moci poznati dějiny zemi, obyčeje, zvyky, povahu toho národa, jehož jazyku se učí.

Nepřestávejme však jen na tom, hledme, aby žák nezůstal beze všeho styku s ostatními disciplinami. Jakou rozkoš mu to způsobí, bude-li moci to, co z jiného předmětu umí a zná n. př. v rostlinopisu, také podati jazykem cizím, kterému se právě učí. Mám toho vlastní zkušenost, velikou radost vždy mají žáci, když je naučím Modlitbě Páně, Pozdravení andělskému a Věřím v Boha.

I proč by je nemělo rovnou měrou těšiti, kdybychom jim dávali n. př. sečítati, odčítati a t. po francouzsku? Anebo znají-li pěkný český popis koně z přírodopisu, nebude-li jim to potěšením, najdou-li ve své cvičební knize též popis po francouzsku.

Tyto a podobné články zavdávají pak vhodné příležitosti ku živé rozmluvě a v tom shledáváme další prospěchy četby souvislé; to jest nejpraktičnější stránka ve věci naší. Neboť *učiti se jazyku cizímu a nemluvití jím* jest skoro věci absurdní, zbytečné maření drahého času.

A proto káže naléhavá potřeba, aby se s konversací počalo hned od první hodiny učebné; látky a příležitosti k tomu najde se vždy. Čím později se s ní začne, tím hůře se pochodí; žáci bývají ostýchavi, bázlivi a třeba znali věc dobře, nemají sebedůvěry a proto raději mlčí.

Začneme-li však třeba jen s málem, nejjednodušší větičkou — jak jsem při zvukosloví naznačil — tu nabývá žák čím dále, tím více smělosti, protože i větší v mluvení hbitosti.

Pouhé učení nazpaměť způsobuje žákovi značné námahy a, nemá-li dosti pevné vůle, brzy ho omrzí, ale hravě, znenáhla, slovíčko za slovíčkem, frási za frásí, tu, ani neví, jak čerstvě roste jeho lexikální a fraseologický poklad, z něhož takřka maně si vybírá, čeho právě k rozmluvě potřebuje.

Co se týče četby na vyšším stupni nebo ve vyšších třídách, to ovšem jsou zase jiné požadavky, o nichž by bylo třeba promluvit zvláště.

Co pak v těchto člancích uvedeno bylo, týká se patrně nižšího oddělení a proto ku konci připojujeme jen ještě rozvrh učiva dle Breymanna, avšak poněkud pozměněný.

Rozvrh učiva pro nižší oddělení.

I. ročník.

Mluvnice. Pravidla o výslovnosti beze všech výmínek. Pravidelné tvarosloví. *Cvičení.* Ze zvukosloví: vyslovovati a čísti dle výslovnosti a četby učitelovy; psáti v sešitech, pak na tabuli dle diktování. Z tvarosloví: konjugace v jednoduché větě kladně a záporně a obojí otázkou. *Čtivo.* Pro zvukosloví: obsahem nesouvislé věty. Pro tvarosloví: Souvislé čtení z oboru žáku známého: o rodině, domácnosti, dvoře, městu a venkovu; něco ze zeměpisu; zcela jednoduché vypravování; vše vždy v nejužším spojení s úkolem grammatickým. Podobného rázu jsou úlohy písemné.

II. ročník.

Mluvnice. Ze zvukosloví: Opakování předešlého a výmínky ve výslovnosti. Tvarosloví: Opakování pravidelných tvarů s příbráním tvarů nepravidelných. *Cvičení.* Zvukosloví: Přednášení kratičkových memorovaných článků; častější diktée. Tvarosloví: Konjugace v složené větě. *Čtivo.* Souvislé články: mythologické a historické osoby; z fysikálního zeměpisu, nejhlavnější kusy ze zeměpisu Čech a rakouského mocnářství vůbec; něco z přírodopisu; malé povídky; jednoduché listy k narozeninám otce, maty, prosební a děkovací list; malé snadno pochopitelné básně.

III. ročník.

Mluvnice. Opakování veškerá tvarosloví. Nejhlavnější pravidla skladebná. *Cvičení.* Konjugace ve složené větě o syntaktických pravidlech. Tvoření period. *Čtivo.* Souvislé články dějepisné, líčení, popisy, listy rodinné a obchodní; vybrané básně n. př. bájky Lafontainovy.

O vývoji českých názvů nerostních.

Napsal Jos. Dědeček.

(Pokračování.)

V řádu *apothekářském*, r. 1592 lékařství doktorem Adamem Zalužanským ze Zalužan vydaném, ničeho nepřičiňuje se k názvosloví nerostnímu. Opakují se tu již známé, „mistrem Janem z Prahy“ v herbář pojaté populární názvy zase, tak že z malé té sbírky jen skrovný výběr se pro nás hodí. Jmenuje tam *živou* neb *samorostlou* síru na rozdíl od *s. pálené* neb *kramářské*, dále *sůl* vedle *solí kopané*, *samočisté* stříbro a zlato a posléze *nic prášek*.

Doba 17. století, utkaná ve vojny a v pronásledování domácího obyvatelstva, nemohla ničím přispěti k obohacení věd empirických. Toho důkazem jsou i jednotlivé skrovné prameny ze století 18., v nichž po nerostopisné látce bylo pátráno. Chudost české literatury té doby, Teresiánské totiž, zakládá se, jak známo, i na převaze německého jazyka, jenž na úkor češtiny ještě více po r. 1780. jako ve školách, tak i na trhu vědeckém samovládne usazovati se počal. A kdekoliv přes to české školní knihy z těch časů postihneme, pochází zajisté z pera některého člena řádu „Pobožných škol“, jenž tou dobou

školství opanoval. Humanní snaha Piaristův nepropůjčovala se však šmahem ku germanisaci mládeže právě v prvních desetiletích po důkladné reformě veškerá školství rakouského, kde od oprav těch právem očekáváno stkvělých výsledků ve všech oborech lidské činnosti.

Do doby Teresiánsko-Josefínské padají také první počátky soustavného zpracování vědecké látky *v podobě školních knih*. Ze dvou takových obsahu přírodovědeckého a česky psaných bylo nám možno dopídit se pouze jedné, totiž knížky piaristy *Maxm. Šimka* r. 1778 ve Vídni vydané pod názvem: „Krátký weytah všeobecné historye přirozených věcí s přílepkiem některých pamětihodných příběhů“. Druhé dílo z pera piaristy *Al. Pařízka*, jinak zvláště v oboru paedagogiky činného a známého literáta pocházející a co „Historie přirozených věcí . . .“ r. 1784. uveřejněné, neměli jsme po ruce — leda v jeho vydání německém.

Šimek, pojednávaje o všech třech říších přírodnin, obmezuje se skutečně na pouhý výtah, jenž zvláště z nerostopisu na nepatrnou míru jest uveden. Dočítámeť se tam pouze o *solí kamenné* nebo *horní*, o *salitru*, o *ledku čili kamenci*, o *magnetu*, a *gitrolí* nebo *měďodli* (t. j. skalice měděná) a o některých kovech. Jest to tedy pramen málo vydatný.

Právě tak málo vydá jiný pozdější pramen z r. 1819., jenž se zove „Průbička užitečné kratochvíle ze známostí přirozených věcí“ od *Mich. Kaďaně*, faráře Chřínského. Spiskem tím poučuje učitel tázajícího se žáčka o nejhlavnějších přírodninách, z nichž mezi nerosty počtem asi dvaceti jmenuje *slín* nebo *merk* (Mergel), *rudku*, *kamenné uhlí* a *mramor*, k nim též *vitrolin* (skalici) a utřejch přikládaje.

Ačkoliv téhož r. 1819. přírodověda z ústavů středních do filosofie přeložena, přece a snad právě z té příčiny nastal u nás tou dobou neobyčejně čilý ruch v oboru tomto, jenž vyvoláván jsa dotud zajisté nejen *vlasteneckou hospodářskou společností*, *král. společností nauk* a reformou *pražské školy technické*, teprve zřízením *král. českého musea* jako jiskra z doutnajícího popela rázem vyšlehl v plamenech.

Neúmorná snaha geologická, jež ovládala jasného zakladatele musea, *hraběte Kašpara Šternberka*, a zanícení pro vzkříšení jazyka mateřského, jež skrovný hlouček literátův shromáždilo pod chudinký, ale magicky poutavý praporec národní osvěty, to obé nadchnulo a vzpružilo mysl některých horlivců i pro zanedbávaný obor přírodovědecký a z toho nikoliv na místě posledním i pro pěstění vědy nerostopisné jazykem mateřským. A že pile tato neúmorná záhy již přinášela jadrné ovoce, toho nejlepším jest důkazem vše-
vědecký list „*Krok*“, s jehož vydáváním r. 1821. započato.

V tomto snášel i nestor české přírodovědy, *Jan Svatopluk Presl*, své nálezy a zkušenosti, veškery odbory vědy přírodní obsahující. V *Kroku* také najdeme *první stati*, kde v rouše učeném a přísně vědeckém, ač při tom širšímu kruhu čtenářstva přístupném, předvádějí se i prvopočátky vědy mineralogické a kde uloženy jsou i první základy a prameny veškerá názvosloví oné nauky, ať se již vlatností tvarozpytných nebo fysikálních a chemických nebo posléze systematických týkají. Tam setkáváme se poprvé s názvy: *rula*, *hadec*, *dur* (t. j. tuf vápenný), *drsnek* (trachyt), *droba*, *čedič*, *lupek*, *zněnec* (znělec), *perlec* a *krapník*. Tou také dobou (r. 1824) nečiněno ještě rozdílu mezi *kamencem* a *ledkem*.

V prvních ročnících „*Kroka*“ objevují se již také nové termíny pro nerosty jednoduché, jako jest *pětílup* (augit), *jinoras* (amfibol), *mesec* (kř. měď.), *olejek* (olivin), *hnědel*, *krevel*, *jantar*, *rašelina*, *tyčkovec* (aragonit) a překvapující počet jiných, jež (tam roztroušené) snesl později *Presl* ve svých spisech lučebných, technologických a nerostopisných v útvar děl vědeckých.

Nerostopisné články „*Krokovy*“ staly se též prvním občerstvujícím pramenem, jenž ze středověkých mrákot křísiti počal vědu českou i po městech a dědinách. A tím právě vysvětluje se, že ještě dříve nežli J. Sv. Presl sám

soubornými a objemnými spisy překvapiti mohl českou společnost, spisové menší, na základech pojednání Krokových sosnování, jako milé vlaštovice rozlétly se po vlasti, aby poučovaly tam, kde německé slovo bylo málo-mocným, takto na příchod mistra připravující.

Zejména dvou takových rozumně upravených knížek přírodovědeckých třeba si vážiti. První vyšla v Praze r. 1834. z pera *J. Filcíka*, vzorného učitele v Chrásti, pod jmenem „Přírodopis co kratochvilné čtení pro mládež dospělejší českoslovanskou.“ — Druhou vydal r. 1835. tehdy ještě humanitní professor gymnasijsní v Jičíně, velezasloužilý *Frant. Štr.*, pod názvem „Krátkého přírodopisu“.

Poněvadž se v obou těchto na ten čas vzácných plodech literních s Preslovou terminologií souhlasné názvosloví vyskytuje, nečiníme z nich tuto žádného výběru, šetříce si ho pro hlavní dílo Preslovo, jež slove „Nerostopis“, vypravené r. 1837.

Preslův „Nerostopis“ jest obsahem svým na tu dobu největší dílo naší literatury mineralogické a jako jeho tvůrce pravým nestorem mezi soujmenovci. Pravda sice, že „Nerostopis“ † *Dr. Em. Boříckého* pro vyšší třídy škol středních sepsaný (1876), úplností a přesností vědeckou staví se onomu v bok, a že jako onen i tento na výši vědy *své doby* se vznáší, ale úplně českou knihou z obou dvou jest pouze kniha Preslova, českými jsou i jiné jeho pro nás vydané spisy obsahu přírodovědeckého, ať již přihlížíme k jejich obsahu systematickému nebo k názvosloví popisnému. Čím Linné byl latinské terminologii vědy přírodní vůbec, tím stal se v dobách první zoře národního probuzení Jan Svat. Presl popisné přírodovědě české.

Proto nehezky vypadá onen stoický klid, neřku-li ona netečnost ba nešetrnost, již okázale na oko staví oni ušlechťovatelé a zpracovávatelé role přírodní, Preslem urovnané, zkypržené a bohatě oseté, kteří — dopustí-li již jednou Bůh, že píší vědecké knihy také pro svůj lid, osnují veškeru v nich potřebnou část soustavnou pouze na základech cizích, učeně řečeno klasických, štítíce se námahy, již vyžadovalo by utvoření jednoho názvu českého pro druh, rod nebo skupinu toho kterého živočicha a nerostu nebo té které rostliny.

Zhusta slýcháme *a ne bez ironie i varovati před názvy „Preslovskými“*. Čím asi to? Že, pokud se týká jmen rodových, jsou překlady staršího vědeckého názvu? Anebo že dle jejich obdoby byly utvořeny? A byly-li? Což nevydá, byť i složené jmeno české, jako Preslův *jasnorudek*, *dvojbarvek* a *cizodobec* při nejmenším aspoň tolik jako cizí *Proustit*, *Dichroit*, a *Vesuvian*? Anebo, nevyjadřuje-li povahu nerostu název *vranoletěn* lépe než-li *Bournonit*, *písmenek* význačněji než *Sylvanit* a *smolek* názorněji než *retinit*?

Ostatně nemají veškery termíny ve spisech Preslových, jak se neznalci starší literatury zdá, pouze Presla svým původcem, ale zakládají se skutečně na staročeském písemnictví, jehož Presl při spisování objemných děl svých s *neobyčejně svědomitou šetrností* byl použil. A tak to i s mnohými druhými názvy jeho nerostův. U některých podržel jmeno klassické cizí, jiným ponechal zapomenutého názvu staročeského, u většiny však, hlavně novějších druhův, tvořil pojmy nové, více dle jejich lučebných a optických, někde též dle morfologických vlastností, a po skrovnu i dle nalezišť. Kde vědecký název vhodně počestiti se mohl, nerozpakoval se takto přivlastniti naší vědě cizí majetek.

Z cizojazyčných podržel Presl celkem velmi málo i v doslovném znění i s použitím kmenů. Zejména jsou to lazur, spinel, safír, šmirgl, rubín, korund, opál, kalamín (t. j. uhličitý od *gialla mina*, *galmei*), salmiak, zornek, asphalt, pemza a ne mnoho j.

(Dokončení.)

Řím v zrcadle básní Juvenalových.

Načrtl *Frant. Grešl.*

(Dokončení.)

Zdrcující jest úsudek Juvenálův o římských ženách. Všelike nectnosti žen líčí básník v šesté satíře co nejpodrobněji a kreslí je štětcem, jenž spíše karikuje, než aby šlechtí. V líčení tomto shledáváme úplný nedostatek vši ideálnosti, shledáváme hotový nihilismus; výrok básníkův, že k bytosti a pojmu ženy náleží špatnost a ničemnost, že dobré neb aspoň snesitelné paní vůbec není, plyne z nálady naprosto prosáklé pessimismem. Že za dob císařských ženy římské proti dobám starším, ve kterých, jak praví Seneka, řídkým zjevem byla necudnost, daleko se zhoršily, že demoralisace římských dám za doby této dostoupila výše povážlivé, jest mimo vši pochybnost. Aspoň z jednotlivých poznámek spisovatelů z doby této lze nakresliti obraz římské dámy, jehož hlavními rysy jsou panovačnost v domácnosti, nevlídnost, přísnost, ukrutnost, egoismus, affektace a nevěrnost manželská.

V samostatném a neodvislém postavení římských paní nemalé bylo pokušení, aby sprostující se okovů, jež příroda a mrav jim uložily, toužili po přednostech jim zakázaných a oddávaly se zaměstnání, jimiž z pravé ženskosti vyzuli by se úplně. Básník sám několik takových abnormit uvádí a vzmiňuje se o ženách, zápasících při hrách gladiatorských, o ženách, v mužské společnosti statně popíjejících, o ženách, jež rády se soudily, o ženách, jež o záležitostech světové se interessující všechny noviny sbíraly a každému, s kýmkoli se setkaly, je vyprávěly, konečně o manželkách správců ve provinciích, kterak manželům svým v nekalém peněz vydírání horlivě pomáhaly, jako harpye s ostrými drápy chodíce po městech, jen aby shrábly hodně peněz.

Rostoucí bohatství a luxus, jaký z Asie dostal se do Říma, jakož i úpadek náboženství neblaze působily v povahu pokolení ženského. Marnivá nádhera ovládla je měrou vrchovatou. Vykračovati si ve zlatě, nachu a bohatém šperku, navštěvovati v nádherných toilettách divadlo, cirkus, ukazovati se na veřejných promenádách bylo slabou stránkou římských žen. Že krásy a půvabného vzezření dbaly co nejpečlivěji, netřeba podotýkati. Jak se tou dobou pěstovala kosmetika, viděti je z toho, že osobní lékař císařovny Plotiny napsal kosmetické dílo ve čtyřech knihách, v nichž bylo 25 receptů pomád na vlasy, aby po celý den hodně voněly i šaty aromaticky si natíraly.

Zvláště si hleděly jemnosti kůže a na zvláště výtečný připadly prostředek, škrabošku z těsta na tvář si přikládající před spánkem a ráno mlékem oslím ji smývající (VI, 467). Duchaplný Lukian tu připomíná, že kdoby takhle z rána takovou dámu spatřil v okamžiku, když probudí se z ranního spánku, jistě mohl by se domnívati, že vidí kočku mořskou nebo paviána. Bylo zvykem bohatých paní každodenně koupati se v mléce oslím, jak činila Poppaea, kteráž k tomu účelu neustále 500 oslic si vydržovala. Při ranní toilettě obsluhovalo římskou dominu množství otrokyň, z nichž každá svůj zvláštní úkol měla se strachem čekajíc, kdy ji bude před hrdou paní předstoupiti a plniti její rozkazy. Běda nešťastníci, kdyby sebe menšího nedopatření se dopustila. Veta bylo po ní, kdyby snad škodu udělala na drahocenném zrcadle, jež milostivé paní držeti musí brzy na pravo, brzy na levo. Vždyť zrcadlo mnohem více stálo, nežli sama otrokyně. — Trpce podotýká Seneka, že jediné zrcadlo římské dámy dražší bylo než-li kolik ve starých dobách dcera chudých vojevůdců dostávala věnem. Nesnadný věru byl úkol všem vyhověti choutkám špatně naladěné dominy, která nebohou služku v obličeji škrábala, jehlami do holých rukou bodala, pro nic za nic mrskati dávala, ba někdy z příčin nepatrných i ku smrti odsuzovala, hlásajíc při tom s bezohlednou energií

zásadu nejkrutější samovlády sic volo, sic iubeo (VI, 223). Jestliže bohatství svedlo ženy římské k marnivosti, poskytovalo jim řecké vzdělání prostředkův, aby domáhaly se jakési svobody duševní. Dámy, jež se obíraly řeckou poesií a filosofií, octly se na scestí nebezpečné emancipace, která jim ve svazku rodinném nemalou byla škodou, poněvadž vychovávání dítek svých v domácnosti naprosto se odcizovaly. „Nechci ženy takové“, volá básník, „která se po řecku opičí, vše jen mluví po řecku nebo ze směšné affektace do dráhého mateřského jazyka svého vplétá řecké frase. Nic nemůže býti protivnějšího, jako poslouchati Římanku, která nejtajnější city srdce svého, strach a naději, radost a hněv jen po řecku vylévá, jako by to nedovedla pověděti po latinsky“ (VI, 190 etc.). Básníku Juvenalovi protiví se žena učená. Pouštějíce se do aesthetických rozprav chtějí prý učené tyto hlavy rozhodovati, věcším-li básníkem byl Vergil než-li Homer, byla-li Vergiliova Dido vinna či nevinna a při těchto diskussích vedou jenom stále svou, nikomu nedadouce přijíti ku slovu a nesnesouce odporu. Lépe věru prý, když ledačemus v knize žena ani neporozumí a nepachtí se po tom, aby v hlavě měla celou encyklopaedii. Vášeň v dobách císařských víc a více se vzmáhající, choditi do divadel, cirku a p. římským ženám příležitosti poskytovala, aby tam s muži se scházely a známost s nimi si činily, aby o herce se interessovaly a demoralisujícímu vlivu jejich her v šanc se vydávaly. Svoboda hostinám mužským obcovati sváděla je k hýřivosti, takže s muži pilně popíjejíce a necudným zábavám hudebním i pěveckým naslouchajíce po stránce mravní velkou zkázu braly. Konečně i veřejné promenady ve styk je přiváděly s nejpovážlivějšími elementy římské společnosti. Tím ovšem pouto svazku manželského se uvolňovalo. Praví-li Seneka, že byly ženy, které léta svá nikoliv dle konsultův, ale manželů svých počítaly, praví-li Juvenal, že ženy mnohé dříve daly se rozvésti než zvadly zelené ratolesti na dveře zavěšené při sňatku a tak v pěti letech až osm mužů měly, jsou to udání zajisté přehnaná, ale přece jasně tomu nasvědčující, že manželský stav tou dobou vděčnou byl látkou básníkům satirickým. Rozvody manželské nejen zhusta, ale i bez udání příčiny se přiházely. Nelíbiti se anebo přátí sobě, znova vstoupiti ve stav manželský, dostačilo. Manželství zvrhlo se ve svazek, jenž lehkovážně může býti uzavřen a rovněž lehkovážně zrušen (VI, 224). Nevěrnost manželská velmi shovívavě byla posuzována. V objetí záletnickově přistižená žena nikterak myslí neztrácí a vymlouvá se muži svému, že bylo přece mezi nimi ujednáno, aby si každý dělal co chce (VI, 281). Svou vlastní nevěrnost římské ženy rády odůvodňovaly nevěrností manželovou. Trpce žaluje básník v VI, v. 200 etc.: „Lásky u ženy nenajdeš a kdybys sebe povolnějším byl a ženě se podával, tím více tě trápiti bude a ve všem bude chtíti, aby se dělo po jejím. Hůře ještě je, žije-li tchyně; ta jen dceru proti muži podněcuje a ruší klid domácí. Ve dne v noci panuje svár, žena vymýšlejíc si, že muž jí je nevěren, dovede i plakati ze žárlivosti uberibus semper lacrimis semperque paratis (v. 273). a maskuje tak svou smělost a nestoudnost. Není divu, že za takových poměrů v lůně rodinném někdy i zločiny se páchaly, že ženy muže své otravovaly. Ku travičce Lukustě, o níž i Tacitus mluví, za doby noční docházely dámy, aby od ní se naučily, jak by se zbavily nepohodlných mužů svých. Neboť římská paní spíše jedním okem než jedním mužem se spokojí (VI, 54). Záletnictví a milkování s cizími muži patřilo jaksi k duchu časovému. Bohatá Censennia (jméno vymyšlené a odvozené od census na znamení, že má peníze) třeba před svým lakomým mužem píše svá milostná psaníčka. Nevěrnost manželská a milostné plotky byly oblíbenou látkou her mimických. Zhusta bylo viděti, kterak na divadle odnášejí ve skříni uschovaného milovníka, aby ušel zklamanému manželu (VI, 44). Skandalosní historky mnoho vypravují o vznešených dámách, které jako pověstná Messalina za doby noční chodily zakukleny do vykřičených míst a tam se svými milenci se scházely, nebo které při slavnostech Dobré Bohyně těšily se na dostaveníčko, konečně které

mužům utekly za sprostým šermířem a nic nebály se obvyklých nemocí na dalekém moři. Avšak také divadelní umělci zvláštní těšili se přízni u krásné pleti římské. Ve kluzkých scénách pantomimických k bujně nestoudnosti družila se svůdnost. Když krásný Bathyllus Ledu tančil, i nejsmělejší tanečnice poznávala, že proti jeho hře přece jenom ještě je začkou nedospělou (VI, 63). Zajímavé diagnózy dočítáme se o lékaři Galenovi, který povolán byv k nemocné manželce jakéhosi Justa a nemoha nikterak na těle samém dopátrati se příčiny nějakého neduhu, vyslovil prý jméno „Paris“ a nemocnou paní takto uzdravil. Vypravuje také Juvenal VI, 385, že jistá vznešená dáma z rodu Appiův slavnou obětí toho chtěla se dozkoumati, zdali slovutný dobrou jakýsi citharoed při nastávajícím agonu kapitolinském dobude si věnce. Básník podotýká k tomu: Quid faceret plus aegrotante viro (VI, 388)?

Proti všem zlořádům těmto nic nepořádily zákony a svatou pravdu dí Tacitus v Germanii 19.: „Více tam dobré mravy platí, než *jinde dobré zákony*“. Hrdý světovládný Řím klesal hloub a hloub; smělá bezstoudnost dvora a vyšších stavů, rozháranost poměrů rodinných veřejná prostituce, množství nepřirozených choutek a vášní tělo i duši podkopávajících charakterisují neblahý tento věk a ponechávají historii spravedlivé posouzení. Básník sám v VI, 634 (Fingimus haec . . . nos utinam vani!) z té duše toho si přál, aby hrozná jeho báseň hlásala nepravdu.

Bylo-li by s prospěchem, kdyby se začínalo vyučovati kreslení perspektivnému na školách středních teprve ve třídě třetí.

Návrh ku změně způsobu vyučovacího.

Podává Adolf Prokop.

(Pokračování.)

Zanechme idealův a požádejme sextána, který ukončil cvičení svá kreslitelská ve třídě čtvrté a kreslil tam jen dle modelů serie II., aby nakreslil na př. obraz krychle dle drátového modelu přes roh postaveného; výsledek poví nám více, než pověděti mohou slova má, kterým zajisté přese všechnu stručnost porozumí učitel, jenž vyučuje kreslení na gymnasiu.

Aby výsledek vyučování kresbě perspektivné na gymnasiích nebyl illusorním, nutno tomuto předmětu tam tak vyučovati, aby žáci překonali všechny obtíže kreslení toho již ve třídě třetí, aby tam již s prospěchem ukončili serii II.; v úkol ten počítám nejen napodobení různých tonů světla a stínu vlastního, nýbrž i stínu, jenž vržen jest na rovinu vodorovnou, na rovinu svislou, šikmou a na plochy křivé. Ale pak káže nutná potřeba, aby žákům ukončivším serii tuto, dostalo se ve třídě IV. dostatečného množství pečlivě vybraných úloh, kterými by k tomu byli vedeni, aby upotřebitelnost zkušeností získaných všestranně poznali a jimi se řídili, kreslíce tvary nejen geometrické, ale i méně pravidelné neb i z těchto obou složené; tak teprve státi se mohou zkušenosti ty trvalým majetkem žákův a zálohou pro případy podobné.

Takových úloh vybraných poskytují aneb poskytovati mají sádrové modely serie III. a IV. Aby však cíle s hora vytknutého bylo lze dosáhnouti, musilo by se započítati s těmito seriemi ihned při počátku prvního běhu třídy čtvrté, a to se žáky všemi. Tito střídajíce předměty serie III. s ornamenty serie IV. a někdy i s předlohami ornamentu plochého i plastického, kreslili by podle vloh svých a jakosti vzorů buď jednotlivě buď v malých skupinách.

Takto začít lze ve třídě čtvrté, když ve třetí vedle ornamentu plo-

chého kresleny a pečlivě zkoumány byly zjevy všech předepsaných modelů série II., před těmito však anebo střídavě s těmito zjevy všech předepsaných těl měrických dutých série I.

Počítáme-li 74 hodin dvojnásobných, jež na gymnasiích třídě třetí ku kreslení vyměřeny jsou, a dáme-li kreslení perspektivnímu polovici toho času, připadá na těchto ústavech, jimž 10 modelů těl dutých a předmětů série II. předepsáno jest, na každý model takový průměrně 3·7 hodin dvojnásobných, doba velmi skrovně vyměřená pro případ, je-li třída dle počtu žáků čtina a není-li učiteli po ruce asistent.

V takových případech musilo by ve třídě druhé k tomu se přihlížeti, aby tam již zjev duté krychle a hranolu dutého zobrazen byl. Úlohu tu lze ve třídě druhé vykonati, jestliže tam vyučováno bude způsobem jednodušším, snadnějším a rychlejším, o kterém později zde pojednáno bude.

Zobrazování zjevu krychle duté a dutého hranolu mělo by spadat do úlohy třídy druhé již z té příčiny, aby zjev koule plné, jako úloha obtížnější, teprve ve třídě třetí zobrazen býti mohl. Případlo by pak 9 úloh perspektivních třídě třetí a každé 4×2 hodiny času. Nebylo-li by to na některých ústavech lze vykonati, pak teprv, ale jen v nutném případě, musil by model jeden (válcový výklen sféricky zakončený) ponechán býti třídě čtvrté.¹⁾

Látka učebná se takto sama na jednotlivé třídy dělí a vyžaduje toho, aby kreslením perspektivním započalo se již záhy ve třídě druhé, neboť připadá třídě té kromě modelů drátových nejen zobrazování zjevu všech předepsaných těl plných vyjma kouli, ale i duté krychle a hranolu dutého. Vedle kreslení perspektivního jest arcí třeba pěstovati ornament plochý; je však již zvykem ve třídě druhé popřáti o něco více času perspektivě než ornamentu; tomuto vyměřiti by se mohlo 30×2 , oné asi 44×2 hodiny. Aby ornament plochý na čase skrácen nebyl, třeba ukončiti všechny čáry křivé již ve třídě první, tedy i závitnici. Ve třídě první lze i ornamenty úponkové kresliti, jichžto vzory viděti jest v díle Andělově „Das polychrome Ornament“ sešit I. list 3. a 4.; třebať jenom v prvním běhu vynechat vše, čemu se žáci ti již dosti učili ve škole obecné. Aby žáci třídy první naučili se kresliti delší čáry přímé vodorovné, svislé a šikmé, děliti přímky a t. p., k tomu naskytuje se v této třídě příležitostí mnoho, aniž by bylo třeba, záležitosti té věnovati drahně času a zvláštních výkresů.

Ad III.

Známe-li příčiny, pro které kreslení perspektivní, pěstováno jsouc způsobem vyličeným, v nižších třídách prospívati nemůže, a uznáváme-li nutnou toho potřebu, aby tu kreslení tomuto s prospěchem se vyučovalo: nezbyvá, než příčiny nezdaru toho odstraniti a přispůsobiti metodu vyučovací schopností mysli a povaze žáků jedenácti a dvanáctiletých, pro které je určena, aby tito za sobě přiměřenu ji uznávající, všickni se jí mohli řídit.

Spůsob nyní zavedený nezamlouvá se žákům, ježto brání jim zobrazovati zjev tělesný bezprostředně, vnucuje jim průmětnu a průmět, jež pokládají za pomůcky práci ztěžující; nutí je, aby skrovně ještě své síly duševní, které by rádi celé obraceli ku kreslení samému, rozptylovali přemýšlením, jež vésti je má ku představám nesnadným, ba i nemožným, na kterých teprve výkony své kreslitelské zakládati mají.

Spůsob pro žáky se hodící nesmí se tedy zakládati na těchto pojmech; přece však musí poskytovat jim záruky co do jistoty a správnosti práce konané, veda je k tomu, aby nahodilé chyby poznali a bez pomoci učitelovy napravili.

Sledujeme-li důsledky změny, jež nastati musí u vyučování nauce té, když

¹⁾ Z toho lze poznati, jak daleko dospělo by kreslení perspektivní ve třídě čtvrté, kdyby mu se počalo vyučovati teprve ve třídě třetí.

nebude užíváno průmětny, tane nám na mysli důležitost zákonů perspektivních, které se nyní pomocí průmětny odvozují a které právě oněmi zárukami správné práce býti mají; pouhým jen návodem, jak jest odzírati zjevový směr a délku přímek prostorových, není lze kreslení perspektivního s prospěchem pěstovati, *neboť jest toto tím nesnadnější, čím méně se mu oněch záruk naskytuje.*

Zákony perspektivné jsou však bez ceny, byly-li odvozeny na přístroji, kterého žáci nemají, a proto musí metoda vyučovací naváděti je, aby poznávali zákony ty bez přístroje, přímo ze zjevu tělesného, a to způsobem snadným,

Zásadami těmito řídí se způsob vyučovací, ježž tímto doporučujeme pp. kolegům k laskavému povšimnutí. Spůsob ten užívá sice též myšlených dvou rovin položených paprskem hlavním, t. roviny vodorovné a svislé, znázorňuje si je však a fixiruje zjev znázorněných přímkami viditelnými, čímž pozbývají roviny ty povahy rovin jen myšlených.

Pomocí těchto rovin poznávají žáci zákony perspektivné právě tak, jak jest jim upotřebiti jich, a poznávají je, kdykoliv a kdekoliv jest jim zjev tělesný zobraziti; proto také obnovují se zákony ty stále v mysli a paměti žáků kreslením, aniž třeba návodně opakovati těch, které již dříve poznali.

Vyhovuje snaze žáků, bezprostředně zobrazovati zjev tělesný, a nevyžaduje od nich představ nesnadných, nepřekáží spůsob ten žákům soustřeďovati síl duševních ku kreslení samému, a jest proto žákům příjemným, s myslí a povahou jejich srovnalým.

Z toho způsobu vznikají kreslení perspektivnému tytéž zákony, které nyní pomocí průmětny poznáváme, počet pojmů základních instrukcemi vytknutých zmenšuje se jím však o průmětnu, o průmět, o hlavní linii horizontálnou a o hlavní linii vertikálnou, čím se velice ulehčuje duševní činnosti žákův, začínající vnímáním zjevu tělesného a končící zobrazením zjevu toho. Jednodušší bude i mluva učitelova, která jen rozeznáváti bude zjev od předmětu a obrazu jeho; potíž pak, jež povstává tím, že mnozí ze žáků nevědí někdy, mluví-li učitel o hlavní *rovině* a nebo o hlavní *linii* buď horizontálné buď vertikálné, pletouce si pojmy ty a jsouce k velikému jich rozdílu lhostejnými, tato potíž zmizí nyní docela.

Oceniti tu dlužno i čas, jehož dusud třeba bylo ku demonstracím na přístroji výzkumném a jenž nyní věnován může býti práci plodnější. Více ještě času získá se při opravě prací žáků; tito rozumějíce spůsobu tomuto mnohem snadnějšímu málokdy dopouštějí se chyby, která snadno a rychle opravena býti nemůže. Připomínám, že i v jiných odvětvích vyučování naskytují se obtíže, že i tam přese všechnu snahu a horlivost učitelovu jsou žáci, kteří jeví prospěch nedostatečný, aniž by se na to pomýšlelo, přeložiti učebnou látku této třídě předepsanou do třídy vyšší. Vyučuje-li se kreslení perspektivnému ve třídě druhé škol středních spůsobem tímto, srovnává se výsledek vyučování toho co do hodnoty s prospěchem, jaký tam docílen býti může v kresbě ornamentův, a nerůzní se při normalních poměrech vyučovacích měrou svou od výsledků vyučování předmětům jiným.

Nemoha leč jen velmi stručně pojednati zde o methodě té upozorňuji, že obšírně ji podávám úvodním článkem letošní (XII.) roční zprávy c. k. gymnasia Německobrodského, nadepsaným „*O zobrazování zjevu tělesného.*“¹⁾ Zde toliko uvádím pojmy, jež jest žákům vysvětliti, a zákony, k nimž dospěti mají, v určitém pořádku, nevysvětluje těch, jež obecně již známy jsou.

* * *

1. O vidění vůbec, o paprscích zorných.

2. Vidíme-li tečku, vniká zorný její paprsek nám do oka, působě popud na sítnici, tímto však v duši pocit. Pocit ten promítáme však zase před oko,

¹⁾ Zvláštní otisk článku toho, ježž vydám týž čas vlastním nákladem, bude lze u mne dostati.

a sice týmž paprskem zorným, kterým popud na sítnici způsoben byl, takže promítání pocitu se děje touže přímou drahou, avšak protivným směrem.

Před oko promítnutý pocit tečky nazýváme *vněmem tečky*.

Paprsky zorné vnikající do oka se všech bodů na předmětu viděných tvoří okem v duši pocit složitý, kterýmž si předmět představujeme. Pocity (představami) těmito tvoří se v duši názor o předmětu viděném. Hledíce na předmět promítáme tento názor před sebe.

Promítnutý názor zove se *vněmem předmětu*.

3. Postavíme-li předmět na nějaké určité místo, pozorujeme, pohlížejíce naň s míst různých: že každou změnou stanoviska oka jinak se nám jeví. Se změnou stanoviska oka zajisté mění se i viděných ploch počet a tvar, délka hran a velikost úhlů jejich, jakož i zřetelnost vůbec.

Co se nám jeví, když s určitého stanoviska na předmět hledíme, jest předmětu toho *zjevem tělesným* pro toto stanovisko. Viditelný povrch předmětu jest *podkladem*, světlo od něho odražené do oka nám vnikající a v něm popud pocitu duševního působící jest *působitelem* (jedním z působitelů) zjevu tělesného.¹⁾

Jako se mění zjev tělesný změnou stanoviska oka, rovněž tak mění se změnou polohy i postavy předmětu.

4. O kuželi paprsků zorných a ose zorné čili hlavním paprsku, o zorném poli.

5. O úhlu zorném.

6. Rovinu čela, kterou pomyslem na všechny strany prodloužiti si můžeme. myslíme si při kreslení perspektivním vždy svislou, a stojí na ní osa kužele zorného vždy kolmě.

7. O hlavní rovině vodorovné, o hlavní rovině svislé.

8. Obraz perspektivní jest rovinný podklad zjevu tělesného.

Chceme-li vnímati s obrazu zjev předmětu a stanoviti hledišť, jest nám o to dbáti:

a) aby rovina obrazu byla pozorovateli průčelná a tedy svislá, meze její pak aby byly dvě vodorovné a dvě svislé (meze totiž rovnoběžníka pravoúhlého);

b) aby hlavní paprsek zorný pozorovatelův kolmo dopadal na obrazu v bodu, jenž jest obrazem povrchové částice předmětu nebo jeho okolí, ve které při kreslení končil hlavní paprsek kreslířův.

Není-li rovina, na kterouž obraz perspektivní se kreslí (nákrešna, obrazna) již při kreslení obrazu v určité této poloze, jeli na př. vodorovna nebo šikmo položena, musí se obraz na ní tak kresliti, aby dostačil úkolu svému, přiveden jsa do polohy udané.

9. Vnímající zjev přímých hran předmětu (drátem znázorněných) vnímáme *směr, polohu a délku* jejich. Přímé ty hrany nazvati můžeme přímkami prostorovými, a jest nám tudíž obrazem napodobiti, kterak se nám jeví *směr, poloha a délka* přímek těch prostorových.

10. Směr přímek prostorových přirovnáváme nejprve ku směru roviny čela, rozeznávájíce takto tři hlavní třídy směru přímek, a to:

ve třídě I. přímký průčelné (vodorovné, svislé a šikmé),

„ „ II. „ k rovině čela kolmo směřující a

„ „ III. „ k čelu nakloněné.

Směr přímek k čelu nakloněných (III. třída) přirovnáváme zase ku směru obou rovin paprsku hlavního, dělíce je na tři oddělení; jsouť pak

¹⁾ O duševním pocitu, názoru, o promítání pocitův a názorův a o vněmu není třeba žáky poučovati; zrakem vnímati jest tolik jako viděti. Též není třeba žákům analysovat zjev tělesný na podklad a působitele; dobře však učitel učiní, podá-li žákům definici zjevu tělesného.

- v 1. oddělení přímky rovnoběžné s hlavní rovinou vodorovnou,
 v 2. " " " " " svislou a
 v 3. " " " různoběžné s oběma těmito rovinami.

Výkres první dle modelu přímky na čtvrti rozdělené.

11. *Přímky průčelné jeví se směrem nezměněným; proto jsou obrasy přímek těch rovnoběžny s přímkami danými.*

K odvození zákona toho není potřebí přístroje; zakládá se na definici zjevu a na účelu obrazu perspektivného. I bez návodu nakreslí žák obraz přímky průčelné vodorovné vodorovně, přímky svislé svisle a snažiti se bude, aby obraz přímky průčelně šikmé rovněž tak šikmým byl, jako jest přímka daná. Drží-li žáci způsobem předepsaným obraz přímky průčelné před sebou, poznají správnost zákona toho.

12. *Odzíratí zjevou délku přímek (částí přímky) jest průčelně měřiti zjevou délkou přímky jedné (některé části) jako měrou zjevou délku přímek jiných (částí jiných).* (Dokončení.)

Ukázka překladu Peršanův Aischylových,

kterou podává František Loukotka.

(Dokončení.)

Posel.

- 450 Jest před pevninou salaminskou ostrůvek ¹⁾
 blíž srázu přímořského, nepřístavný však,
 jež navštěvuje rejemilovný Pan rád;
 tam pošle tyto aby vojsko Hellenův,
 až by se po svých lodí zkáže na ostrov
 455 ten utíkali, bez odporu rubali
 a svoje vysvobozovali z mořských drah, —
 jsa špatným budoucnosti znalcem; neboť když
 dal vítězství bůh v bitvě lodní Hellenům,
 tu lepokovou zbrojí zaopatřivše
 460 svá těla vyskakovali týž ještě den
 tam z lodí: ostrov celý obkličovali
 kol kolem, takže nevěděli kudy kam.
 Střel mnoho arci dopadajíc z tětivy
 je hubilo, i z rukou na ně házeno
 465 též kamením; než jedním rázem konečně
 se vyřítivše rubou, sekou na kusy,
 ach, údy nebohých, až zničí život všech.
 Tu zalkal Xerxes vida celou spoustu béd;
 neb seděl na místě, kde dobře přehlédl
 470 vše vojsko, na výšině blíže mořských vln;
 i roztrhnuv své roucho, hlasně zakvílev
 a znamení dav pěším pustí v útěku
 je zmateném. — Tož z této ještě pohromy
 teď můžeš lkáti mimo onu dřívější.

¹⁾ Psyttaleia. Nelze pochybovati, že Aisch. tuto epizodu o pobití Peršanův na Psyttalei, zvláště připojil, by zásluhy Aristeidovy, jenž téžkooděncům hellenským tam velel důrazně takto vytkl. Že by však byl chtěl tím zásluhy Themistokleovy zúmyslně zmenšiti, jest mínění mylné, jakož i všechny jiné kombinace o účelu epizody té, zvláště pokud se týče poměru básně Aischylovy k Foiničankám Frynichovým.

Atossa.

- 475 Ó běse charý, kterak's tedy v záměrech
jich sklamal Persy! Neboť trpkou nalezl
to pomstu syn můj na Athenách slovutných,
a nebylo dost na těch barbarech, jež, ach,
dřív zničil Marathon! I mysle si můj syn,
480 že náhradu si za to zjedná, utržil
teď tolik pohrom! Z lodí však, jež záhubě
se vymkly, ty kde's opustil? rci, můžeš-li.

Posel.

- Tož zbylých lodí velitelé na útěk
se v nepořádku dají valem po větru;
485 než ostatní voj v Boiotii pomíral,
část žízni nyjíc po svěžícím praménku,
část udýchání tíhnem' ve kraj Fočanův
a v zemi dorskou, k mélické pak zátocce,
kde mokem blahodárným pláně svlažuje
490 tok sperchejský; a po té města Thessalů,
kraj achajský nás troucí nouzi o pokrm
zas přijal; tady krutou žízni zhynulo
a hladem nejvíc mužstva; byloť obé zde.
Pak do kraje jsme magnetského přibyli
495 a v Makedonů zemi, k toku Axia,
a k rákosišti Bolby,¹⁾ k horám pangajským
a do edonské země; téže noci však
mráz předčasný bůh seslal, celý zastaví
tok posvátného Strymona; a leckdo, jenž
500 dřív bohů pranic nedbal, tehda modlením
je vzýval Zemi klaně se i Nebesům.
Když ustalo pak vojsko dovolávajíc
se vroucně bohů, přejde řeku zamrzlou;
a kdo z nás na cestu se vydal, prve než
505 se rozestřikly paprskové boha, ten
byl zachráněn; neb září svojí žahaje
kruh Slunce stkvoucí roztavil střed Strymona
svým hřeje žárem: jeden přese druhého
teď padal; šťasten věru ten, kdo vypustil
510 tu ducha nejdřív. Kterížto pak zbyli z nich
se zachránivše, přešli zemi Thračanů
a s těží, s velkým namáháním nemnozí
v zem rodnou, uniknuvše, přijdou; tudíž lká
teď město Persů postrádajíc nejdražší
515 své omladiny země. — Pravda toto jest;
než opomím ve své zprávě mnohé z běd,
jež uvalil bůh na Peršany neblahé.

Náčelník sboru.

Ó běse trudonosný, žel, jak překrutě
jsi celý národ perský zdeptal nohama!

Atossa.

- 520 Ach, jak jsem zkázou vojska všecka nešťastna!
Ó živé noční ve snách vidění,²⁾ ach, jak

¹⁾ Jezero v Makedonii, východně Thessalie.

²⁾ Atossa míní významný sen o Xerxu, jež noci minulé měla a o kterém u výstupu druhém sboru byla vyprávěla.

- až příliš zřejmě's naznačilo neštěstí!
 Než vy jste zcela špatně vyložili je;
 přec však, když tak zněl výrok váš, chci nejdříve
 525 se pomodlit k bohům; potom zemřelým
 a Zemi v obdar vezmouc koláč obětní
 z svých komnat přijdu; arcit' po účinku již,
 to vím, než zdaž by *nadál'* lépe vedlo se.
 A však vám „věrným“ věrnou radou přispívat
 530 jest v udalostech těchto; syna mého pak
 jen hleďtež upokojit, přijde-li sem dřív
 než já a domů proveďte jej, aby snad
 si nepřipravil k těmto zlům zla jiného.¹⁾

(Odejde i s poslem.)

Výstup čtvrtý.

Náčelník sboru.

- Die králi, zničiv teď voje Persův,
 535 těch mužehojných i velechlubných
 hořem Agbatana's,
 žel, a Susy hrdé zahalil černým,
 ta slovutná Persie města!
 Neboť usláblou trhající rukou
 540 své roušky vlaščí
 slz proudy mnohé ňadra mateřská
 bol pospolitý chovajíce.
 I novosnubné muže prahnouce
 zříť rozplakané Peršanky nyní,
 545 lože měkce stlaná, těch bujných let,
 poněvadž zanechat bylo jim, souží
 se a trápí v nenasytných nárcích.
 Tíhou svou též na mne doléhá
 zhynulých ten osud žalostný!

Stasimon první.

Sbor.

Sloha první.

- 550 Ovšem, vždyť celá nyní hořem
 lká Asie tak vyliďněná!
 Xerxes je odved', ach, žel, ach!
 Xerxes zničil je, ó žel, ach!
 Xerxes s koráby všechno v zámoří
 555 tak nemoudře řídil, ach!
 Proč pak ondy Dareios moh' bez úhon občanům,
 ten střelců velitel, vlást',
 Susanův to miláček?!

Sloha druhá.

- 560 Námořník i lid všecken pěší,
 hle, křídlatým, tmavohlavým
 loďstvem byl odveden, žel, ach!
 loďstvem zničen byl, ó žel, ach!
 loďstvem při útocích přeneblahých

¹⁾ Zavraždě se.

- 565 rukama, ach, Jaonův!¹⁾
 Sám vladař s těží že prchnul, slyšíme s úžasem,
 po thrackých široširých
 končinách bohopustých.

Sloha druhá.

- 570 Již tedy nejprve padli, ach,
 nutností tamo zůstavše, žel,
 kychrejského²⁾ kolem pobřeží
 jsou pohrouženi! Lkejž a truchliž, z plna hrdla vzúpěj
 575 z pohromy kruté, ach, ach!
 V úpělivý rozezvuč
 se hlučný hlahol žalostný!

Sloha družná.

- Vláčení pak ve vlnách tam, ach,
 jsou mořským plemenem hrozně, žel,
 580 rozdrípání! a každý se dům
 kormoutí, muže zbaven, přehlubokým hořem; teď
 též rodičové, ach, ach,
 velmi lkajíce k stáří
 585 slyší strasti nejkrutější.

Sloha třetí.

- Národové pak asijští
 již nebudou dobu dlouhou
 zákony řízení Persův,
 již nebudou vnucenou jim
 590 daň dávat, ni klaníc' se
 jich poslouchati; neb již
 králova moc ta tam jest!

Sloha družná.

- Lid nedrží jazyk už teď
 za rty: řečemť libovolným
 595 on povolil meze hned, jak
 jarmo uvolněno vládné!
 Perskouť velmoc Ajantův
 pohřbil v půdě krvutné
 599 obtečený ten ostrov!

Etymologica.

Podává *František Prusík*.

13. Zizi. Kosmas I, 36.

Jmeno to různě píší, různě vykládají. Nejurčitěji má rukopis č. 2 (kapitulní, ze XIV. století) *Žiži* s diakritickým bodem nad oběma *z*, po něm Hájek C² *Žijžy*; rovněž Tomek v překladě Kosmovy kroniky píše *Žiži* (dříve *Zízi* v Děj. Pr. I, 17. *Žízi* v Opravách k dílu I, str. 6).

My přidržující se rukopisu kapitulního máme za jedině správný tvar *Žiži* (prvé *i* prodlouženo přízvukem), jež pojímáme za local sg., jehož se, jak

¹⁾ t. j. Hellenův.

²⁾ salaminského.

známo, přecasto užívá v lat. listinách a spisích za nominativ. Zněl by tedy tvaru toho sg. nominativ *Žíža*, odvozený od kořene *šig* příponou *ja* (jako *strag-ja* = stráža, *tæg-ja* = teža, tíže); *šig* pak souvisí se *šeg*: stsl. *žigati* = páliť, slovín. *požigati*, mrus. *žyhaty*, brus. *žiháč*, rus. *žigaty*, čes. *žíhati*, *žíhavý*, *žíhavka*, *žihlava* a p. Dle toho jest subst. *žíža* to, co pálí, jako v srb. *žiža* das Brennende, tudíž oheň jako v mrus. *żyża*, brus. *žiža*, sloven. *žíža* (*žiža*), *žížava*. Jako pak metonymicky na př. strážce značí *místo*, *na němž* se střeže, *nůše věc*, *v níž se nosí*, *žár místo*, *na němž se pálí*, může i *žíža* (*žíže*) znamenati *místo*, *na němž se žže, pálí*. A v tom významu pojímáme Kosmovo Zizi, majíce eminentiorem locum onen za *skálu* (*saxum*), vystupující uprostřed hradu Pražského, o jaké se zmiňuje letopisec Vincentius (Pram. děj. čes. II, 412).

Pojem slova *žíže* takto vyvozený sám už určuje, co se na *skále* té konávalo v starých dobách, totiž *pálení obětí*: byla tedy *žíža* původně jakési *obětiště*, k čemu se dobře hodila svou polohou i povahou, ani předkové naši nejraději obětovali na vyvýšených místech; později pak užíváno památné *žíže* též za stolec knížecí, jak uvádí též Vincentius.

Uhodil tedy Tomek důvtipně na pravou cestu, domnívaje se v Děj. Prahy I, 17, že ve jmení *Žíži* „skrývá se snad nějaký význam *mythologický*, a tudíž, dovoleno-li domněnkám nějaké místo dáti, snad jakás památka o *bohoslužbách pohanských* někdy zde vykonávaných.“

V nedávné době však vyskytl se nový výklad, dle něhož *Zizi* = *sízi*, t. j. loc. sg. od *síza*, jež prý jest zúženo ze *sieža* (stsl. * *sěžda*). Než výklad ten jest nemožný, z příčin fonetických, ana jednak jmena tak důležitá a vůbec známá nepodléhají tak snadno změně, pak nelze připustiti, že by se bylo *ě* (*ie*) obecně úžilo v *i* v tak *dávné* době, z jaké jmeno to pochází, uvádí je Kosmas sám ze *staré* tradice a Vincentius l. c. výslovně dí o *skále*, již považujeme za *Žíži*: pro quo non solun nunc, sed etiam ab antiquo multa milia militum corruerunt.

14. Kochati, nekošník.

Sloveso *kochati* odvozují od kořene *kas* = škrabati, drbatí (což spojeno bývá s příjemným pocitem), skrt. *kašati*, lit. *kasyti*, *kasinti*, lat. *cārere*, slov. *časati*; pak přechází význam drbatí, jako hladiti, v pojem láskati koho, libovati si v čem, míti rád, milovati. Co do přeneseného významu slova drbatí srv. drbatí se vespolek = chváliti se, pochlebovati si (Jungm.), lat. *mutuum scabere* chváliti se navzájem. Kmen slova *kochati* objevuje se ve všech slovan. jazycích ve významu výše vyvozeném: dluž. *košys* liebkosen, pol. *kochać*, mrus. *kochaty*, čes. *kochati* delectare, amare, brus. *kochać* líbatí, subst. stsl. *raskošь*, srb. *raskoš*, pol. *rozkosz*, brus. čes. *rozkoš* voluptas, rus. *rozkošь* luxus, mrus. *rozkôš* pompa.

Klen Rozkochaný a Nomenclator (Hankova Zbírka nejdáv. Slov. 54. 165) překládají Satan *rekossnyk*, což čte Hanka a po něm Jungm. v Slov. (i Kott) *nekosník*; než v Adamu rukopisu Františkánského A. f. 3. (viz Kroku str. 263) píše se *nekossník*, což se musí čísti *nekošník*; též tvar uvádí Jungm. v Dodatcích z Bočkových excerpt. Souvisí pak *nekošník* s *kochati*: *nekošný* = nemilující, nemilovný, nenávidící, zlý, což je právě vlastností satanovou, ďáblovou, jenž se tedy zcela případně nazývá *nekošník* (nemilovník, nenávistník, zloch).

15. Trútiti (natrútiti, otrútiti a p.), Trut.

Sloveso to spočívá na kořeni *trāt*, jež původně znamená strčiti, tlačiti, tisknouti, v-raziti, udeřiti, bítí, tlouci, což se jeví na př. v čes. *trútiti*, *trúceti*: *trútí* Dal. 17, 16. = *tlačí*, *tiskne* (virdukt něm. překl.), *udeří* rkp. Z.; chudoba i zlé i dobré ráda *trútí* SVít. rkp. 44^b, 61 = *tlačí*, *tiskne*, *tíží*; o dřvie se *trúceje* Mm. 1 Reg. 21, 13. *impingebat in ostia* = se ustrkuje, udeřuje, uhozuje. Aby *zatrútili* pravé sirdcem ŽW. 36, 14, ut *trucidarent* = aby *zabili*; sedm klasov větrem

žhucím *zatrúcených* BO. vento urente percussae; Durink jeho *zatrúti* (hist. pís. Feifalikovy Leichen-Lieder 637) = *zabil*; král se tím velmi smútil, seděl jako by jej *zatrútil* Leg. o sv. Jiří 602—3 (Mus. 1886, 97) = *zabil*. Ovoce *natrúcené* Ms. (Jungm. Slov.) = *natlučené*, udeřením poškozené; *natrucuje*, impetit (Jungm.) = *udeřuje* (na koho), *dotírá*, *doráží*; ve větě: číež srdce Ježíš *natrúti* tú nevýmluvnú sladkostí (Smil, Nová rada 278—9) nemůže tudíž *natrúti* míti významu „nakrmí“, jak vykládá p. Gebauer,¹⁾ nýbrž znamená patrně původně *nastrkati*, *natlučiti*, *nabiti*, *natlouci* t. j. nacpati, potom *naplniti*, což se výborně hodí na naše místo: srdce *natrúti* = srdce *naplní*. — V Hrad. rkp. 63^a, 10—12: „velmi ji ta řeč *natrúti*, lekši se velmi se smúti,“ má *nađ* podobný význam jako *na* (srv. nadpadnouti koho = nap., nadjíti = naj., dojíti, dopadnouti, deprehendere) a značí tudíž „udeřila, dolehla na ni, dotkla se jí“, t. j. *zarazila* ji (srv. byl jako když do něho udeří = zaražen).

V *otrútití* rozlišují se pojmy dle různého významu předpony *o*, tedy: a) *obraziti*, *otlouci* (pol. *otrącić*), *udeřiti* (kolkolem, po všem takřka povrchu); b) *obraziti*, *odraziti* (cf. hlas, světlo se *obráží*); c) *sraziti*, *sdrúti* (srv. obořiti = sbořiti, opustiti ruce Živ. Jos 21 = spustiti); dle toho lze roztržiti a) hromem *otrúcení* Ms. Leg. 42, 1 (Jungm.) = hromem udeření, *ohromeni*; *otrúcenie* hlavy = obražení, otrěsení; b) tak se mdle *otrúti* kopie Alex. V. 1654 = *odrazilo* (respuit Gualther III, 83); ono dítě neradné Nikanoru se *otrúti* 1657—8 = od Nikanora se *odrazilo* 1658; meč, hrále, bradatice . . . jeho hlavě se *otrúti* Alex. B. 108 = o jeho hlavu se *odrazil*; c) byl jako *otrúcený* Milič. 116. tak *otrúcen* Tkadl. 1, 20. a když sú stáli před ním jako *otrúcení* Živ. Jos. 15 = *sdrúcení* (zdrúcení), ač může i dle a) znamenati udeření (totiž nenadálou ranou, hromem), *ohromeni*.

I ostatní slovanské jazyky potvrzují vyvozené tuto významy kmene *trąť*, tak pol. *trącić* (*trącać*) *strčiti*, *vraziti*, *tknouti*; *natręt* přístrk, *tlačenice*, *dotě-ravec*; *wytřęt* výstrk; *wstręt*, *stręt* odraz, odpor, nechuť; rus. *trutiti* *tlačiti*, *mačkati*, *tisknouti*; mrus. *trutyty* *strčiti*, *natruta* *strk*, *núcení*; brus. *vtručac* *zavrtěti*; srb.-chr. *trutiti*, *ustrčiti*, *ústrk* *spůsobiti*, *ublížiti*; *hoditi* na zemi; srv. rum. *trinti* na zemi *vrci*.

Na témž kořeni *trąť* spočívá i *Trut* RZého, jak poznali už J. Jireček (Mus. 1887, 134) a Řehoř Krek (Nár. Listy 1886, č. 178, str. 4), jen že sluší věc tu tak vyložit, že jako na př. k jmeni Děvín prostonárodní etymologií utvořena báje o děví válce, tak i k jmeni *Trut*, slovín. *Trôt* = *bojce* (zabíječ) vymyšlena jest báje o pohubení saně lité. O tom ovšem ni Hanka ni kdo jiný z jeho vrstevníkův ničeho netušil, a proto jest věta „ideže *Trut* pogubi saň l'útú“ jedním z nejdůležitějších důkazův o nepadělanosti RZého.

16. Zořiv — zeřiv; zóřiv — zůřiv.

Kořen slova toho jest *gar*, jenž se jeví v různých významech v skrt. *guru*: těžký (téhož kořene lat. *gravis*, goth. *kaurus* řec. βαρύς), velký, značný, rozsáhlý, prudký (drsný); důležitý, závažný, hodný, platný, významný, milý, ctihodný, vážný, vážený, vzácný; *garva* hrdost, *garvara* hrdý, pyšný, řec. γαῖρος pyšný. V slovanštině vznikne z kořene toho subst. *zorъ* (srb. bulh. *prudkost*, *moc*, *síla*), adj. *zorъnъ* (srb. *zoran* *prudký*, *mocný*); od subst. pak se utvoří sloveso *zoriti* (srb. *zoriti* se *silákem* či *hrdinou* se *stavěti*, *honositi* se), z čeho *zorivъ*, čes. *zořivý* s podobnými významy jako skrt. *guru*, lat. *gravis*, totiž: *vážný*, *přísný*, *prudký*, *rozhorlený*, *hněvivý*. Na př. *Zořivý* člověk (nebo ma-

¹⁾ Mimo nesprávné pojmání významu dává tu p. Gebauer na jevo prapodivnou znalost zásad etymologie vůbec a slovanské kmenotvorby zvláště, an odvozuje *na-trutiti* od *trú-ti* (*krmíti*), což je právě tak důmyslné, jako bys od *plouti* tvořil nějaké *ploutiti* (*ploutím*), od *slouti* nějaké *sloutiti* (*sloutím*)! Pak není divu, když slyšíme od něho, že *zatrutiti* má význam „protivný“ (!) výrazu *natrutiti*, jako by „zabiti, zatlačiti“ bylo protívou slov „nabiti, natlačiti“ a p.! A přes to neostýchá se p. Geb. vytýkati důmyslnému Jungmanovi, že „chybu“ vykládá *otrutiti*.

torný), zořiví (a těžcí) nřavové Výb. I, 348, 10. 13. 27. Jozef opět *sořivě* (rkp. univ. XVII. E. 10. horlivě) vzhlédl na desěť bratří a báču sě velmi. Živ. Joz. 18. Jozef . . . *sořivú* tváří vzhlédl na bratří svú 19. Přestrašil je tvrdú řečí a *sořivú* (rkp. univ. XVII. E. 10. zlobivú) tváří hledě na ně. 22.

Z tvaru *sořiv* vznikne *zeřiv* záměnou o v e, jako sobú, tobú, proč — sebú, tebú, přeč a p.: i sien zeřivý (rozhorlený) své vrahy mlátí RK. Jar. 259. — Zdlouží-li se přízvukem prvá slabika, povstane *sořiv*, *suořiv*, *siřiv*, jak staří psávali, z čeho samo jde, že *zuřiv* jest nesprávně.

Duchovní romány: Josef a Asenech. Život Josefův. Adam a Eva.

Podává František Prustk.

(Čteno v král. české společnosti nauk dne 18. dubna 1887.)

Jungmann v Historii liter. II², 139. uvádí duchovní román *Assenath* řka, že „rkp. v Praze u Františkánů viděl Dobrovský pod jmenem *Josef a Asenech*, k němuž *život Josefův* připojen“. Avšak později se nebylo lze rukopisu toho dopídití, ježto se domnívali, že jest to rukopis samostatný. Tomu však není tak.

Když jsem v srpnu r. 1886. s láskavým svolením provinciala vdp. P. Kazimíra Adámka a ochotným přispěním knihovníka toho řádu dp. P. Bohumila Běhala prohlížel Pražskou knihovnu kláštera Františkánského, našel jsem při rukopise se signaturou A. F. 3. dotčené dva romány a nad to ještě část života Adama a Evy, o němž se Jungm. nezmiňuje.

Rukopis ten zaznamenán jest v katalogu knihovny co Nový zákon český. Obsahuje však o něco více, a sice: na fol. 1—10^a výbor z žalmův, totiž žalmy chudých či chudého (Jungm. Hist. lit. III, 582.) a žalmy kající; fol. 10^a „O člancích víery“, t. j. o vyznání víry Athanasiově, pak fol. 10^a a 10^b o původě a překladech žalmův, což tuto klademe:

„Kakž koli svatý Augustin díe, že David složil vssiecky žalmy v žaltáři, ale svatý Jeroným jmenuje desiet skládacžov t. Davida, Moyžíesse, Šaluomúna, tři syny, Chore, Azaf, Etan, Heman a Iditum i jiní svietí, jichžto jmen neviedie. Ale rabi Samuel pokládá jich také desiet t. Melchisedecha, Abraham, Mojžíesse, Davida, Šalomúna, Azaffa, tři syny Chore a Iditum.

Slussie znamenati, že svatý Jeroným třikrát překládal žaltář: najprve vedle přeložení dvú a sedmdesáti překladačův, a ten slove žaltář římský, proto že kostel svatého Petra jeho požívá na hodinách nocních i denních. Druhé učinil přeložení nemnoho vzdálené od prvního, avssak sie více sjednává s židovským žaltářem, a slove žaltář vlaský nebo franský, neb Damasius papež ku prosbie svatého Jeronýma kázal ho požívati po zemi franské na vssech hodinách. Třetí překládání učinil ku prosbie Sofania, jenž sie rád hádásse s Židy, kteřížto ižádného písma nechtie přijeti od nás za pravdu, leč sie slovo do slova s nimi sjedná. Protož svatý Jeroným inhed z žaltáře židovského přeložil jest v latinu: protož slove překládání Jeronýmovo vedle pravdy židovské. Ale striedmie (*sic*) předkládání obecnejšie jest po vssie církvi.

Slussie také zviedieti obecný domysl, že předpisy nebo známky žalmové jsú zdielány ne od tiech, kteříž sú jie skládali, ale od Ezdry, učitele velikého v starém zákonie, jenž je v hromadu sebral v jedny knihy. A protož mezi Židy za jistú pravdu sú přijaty ¹⁾ jakožto zákonové. A jakož díe svatý Jeroným v předmuvie na žaltář, sedmnáste jest žalmův bez podpisův; ale svatý Augustin každý žalm připisuje Davidovi jakožto skladači. Díe dále svatý Jeroným, že

¹⁾ rkp. přjaty.

jakožto od rozličných skládačov žalmové sú skládání a v rozličných časíech sebrání, protož nejsú vedle času svého skládání pořád postaveni, ale kterýž dříve nalezen, dříve jest postaven.“

Dále jest na fol. 10^b a 11^a „Předmluva na sedm žalmův kajících“ a jich počátky; fol. 11^a a 11^b „O blahoslavenství“ t. j. „Kolik jest blahoslavenství v žaltáři.“ Na fol. 12^a a 12^b jsou dva pozdější přípisky z r. 1542., totiž „Modlitba proti Turkům ukrutným, složena od kníze Jana administrátora Arcibiskupství Pražského etc., při tom jest také zpověď neb vyznání hrzíchův samému pánu Bohu etc.“

Pak následuje nový zákon (Jungm. Hist. lit. III, 559)¹⁾ v tomto pořádku: Evangelisté *Matúš* fol. 13^a—38^a; *Marek* 38^a—54^a, *Lukáš* 54^a—82^b, *Jan* 82^b—104^a. Epištoly: *Sv. Pavla* k Římenínóm (*sic*) fol. 104^a—115^b, Korintóm první fol. 115^b—126^b, druhá 126^b—134^a, k Galatóm 134^a—138^b, k Efezským 138^b—142^b, k Filippenským 142^b—145^a, Kollocenským (*sic*) 145^a—147^b, k Laodicenským 148^a, k Tessalonicenským I. 148^b—150^b, II. 150^b—152^a, k Timoteovi I. 152^a—155^b, II. 155^b—157^b, k Titovi 158^a—159^a, k Filomenovi (*sic*) 159^a—159^b, k Židóm 159^b—169^a. *Skutky apoštolské* či *Skutkové apoštolští* 169^a—201^a, *Canonica sv. Jakuba* 201^a—204^b, *Epištola neb Kanonika sv. Petra* I. 204^b—207^b, II. 207^b—210^a. *Canonica sv. Jana* I. 210^a—213^a, II. 213^a až 213^b, III. 213^b. *Kanonika Judy* 213^b—214^b. *Zjevení s. Jana* 214^b—229^a.

Druhý sloupec fol. 229^a a fol. 229^b jsou prázdné, načež na fol. 230^a až 247^a následuje *Registrum* t. j. seznam epištol a evangelií čítaných na vše neděle a svátky v roce (končí „na dušky“), při čem se z pravidla uvádí počátek a konec čtení, epištoly pak vzaté ze starého zákona obyčejně se v plném znění uvádějí. Fol. 247^b jest prázdné; na fol. 248^a—253^a jest *Josef a Asenech*, fol. 253^a—267^a *Život Josefův* bez titulu²⁾ a fol. 267^b—268^b *Adam*. Fol. 269^a až 271^b jest prázdné, na fol. 272^a—275^a jest rukou pozdější (asi z počátku XVI. století), napsán traktát: Otázání jest, ač na každý den bylo by tělo buozie přijímati czili by bylo podobnieji vybíerati dni slavné a důstojné v nichžto czloviek skrovniejie a czistiejí živ jsa duostojniejie by przijial? — Na fol. 275^a—277^a jsou od též ruky dva úryvky z posledních dní života Kristova. — Odtud následují některé vyňatky z *Husových* spisův, a sice: 1) na fol. 277^a—278^a kratší výklad na desatero přikázání (Erbenova vydání díl I, str. 286—8); 2) na fol. 278^a—279^a menší výklad na víru (Erb. I, 44—6); 3) na fol. 279^b—281^a výklad menší na páteř (Erb. I, 357—8). Vyňatky tyto se od kusův Erbenem vydaných valně neliší; někde jsou vložena místa z větších či delších výkladův *Husových* pro zevrubnější objasnění. (Srv. moji rozpravu o Plzeňském rukopise Husovy Postilly ve Věstníku kr. české společnosti nauk 1887). — Poslední fol. 281^b jest prázdné.

Rukopis výborně uchovaný psán jest na papíře ve folio, vazba je novější a při ní knihař místy odřízl část nadpisu neb glossy marginální, text však jest neporušen. Papír má vodním znamením kříž a lopatku jakousi. Písmo jest velké, úhledné, zřetelné a pochází, jak mi se zdá, od čtvery současné ruky, totiž: od jedné Žaltář, od druhé Nový zákon, od třetí Registrum a od čtvrté romány Josef a Asenech, Život Josefův a Adam. Dle věku pochází písmo z polovice XV. století. Na počátku každého nového kusu jsou iniciálky dosti slušné, a sice v barvách zelené a červené. Množství menších iniciálek pak se nalézají na počátku kapitol i v textu leckde.

Text rkpu jest pečlivý a s jinými pilně srovnáván, jak ukazují přípisky na okraji³⁾ obyčejně s přídavkem „jiný text“, na př. fol. 23^b Mat. 13, 45:

¹⁾ Co tedy uvádí Jungm. III, 559 a 582, jest z jednoho kodexu, a sice z téhož, co uvedené výše romány.

²⁾ Dobrovský připsal rudkou: Vita Jos. a čísloval dle iniciálek kapitoly obou prvních románův.

³⁾ Srv. Dobrovský Geschichte der böhm. Sprache 1818, str. 220, č. 15: Der Text dieser Handschrift ist mit anderen fleissig verglichen worden, wie es der Rand ausweist. Dobr. vyčerpál poněkud slova, viz Jung. Slov.

dobrého kamene — k tomu in margine: Jiný text má dobrých neb drahých perel.

Co do pramenův, z nichž přepis pořízen, má se věc takto:

Žaltář se shoduje někdy s kapitolním, místy pak zase s Poděbradským či Olešnickým, srv. 5, 5: nebóh chtie nepravosti ty si (lat. non deus volens iniquitatem tu es), kde rovněž Pod. má ne bóh chtie nepravedlnosti ty si, kdežto Klem. i Kap. mají: bóh nechce zlosti ty jsi, Witt. ty bóh nechce křivdě ty jsi.

Nový zákon srovnává se velice s Novým zákonem z r. 1465, (v univ. bibl. XVII. B. 15), s nímž má starší tvary než musejní z r. 1422.

Romány oba o *Josefu* (jmenujme je *B*) jsou přepisem z téhož pramene (*A*), co musejní (*C*) z r. 1470 (sign. 23. B. 39), jež vydal A. J. Vrtátko ¹⁾ v Musejníku r. 1862, str. 64. 175. 213; tomu nasvědčuje zvláště společná obou chyba v *A* ²⁾ kap. 5: z *úst* róží, jež v *A*, jenž jest překládán z *latiny*, vznikla chybným čtením „de ore“ místo „de rore“ (z rosy). Avšak rukopis *B* jest starší než rukopis *C*, takže jmenovitě co *do jazyka*, neznajíce nyní rukopisu *A*, máme v *B* *nejstarší podobu obou románův* ³⁾ před sebou.

Jeť *jazyk* krásný, přesný, na mnoze o starých tvarech: *ú*, *ó* (*óm*, *óv*), velmi pořádku *uo*. Co *do tvarosloví* vytknouti sluší gen. sg. svekry *A*. 1. strelu i stredi *A*. 5. gen. pl. bedr *A*. 4; dual: křídle *A*. 5. oči blyskotně *A*. 8. dvě svobodně manželce, sestře, děvce *J*. 1. by se nezprznila (ruce) *J*. 1; sie = to *J*. 19; píe (pije) *A*. 3. umý (umyj) *A*. 4. aor. posla *A*. 3; zahřel se *J*. 19; zvláštní jest tvar uškrv se *J*. 18. (od uškrnouti se), jenž tvořen dle *I*. třídy, ale tak, že po *r*, ano se cítilo samohláskou (srv. unrl-ý), připíato *v* (dle bil-biv). Někdy se v rukopise naší bible objevují též archaismy, jako pravi (pravím) *Mat*. 6 (několikrát).

V příčině *kmenotvorby* uvéstí sluší tyto zvláštnosti: nošce (nosič) *A*. 1. deň *A*. 4 5. 8. *J*. 5. 11. stráže tvój *J*. 1. osob *i*, *f*. *J*. 11. klamařka *J*. 13. lotřec *J*. 2. 13. bláznice *J*. 11. hlavné (město) *A*. 5. přehraditý *A* 2. přinuzení *A* 9. kráší (comp.) *J*. 18.

Po stránce *lexikální*: ⁴⁾ vyspravedlivil ji *A*. 1. svekra (nevěsta, snacha) *A*. 1. ustudil jej *A*. 1. skládání (coitus?) *A*. 1. rada Faraonova (rádce) *A*. 2. ponebíe (laquearia) *A*. 2. útočiště modlení (promptuarium) *A*. 2. uhelním hranatým (lapidibus quadratis) *A*. 2. zlatohlavový (auro textus) *A*. 3. olivetský (olivový) *A*. 3. pokloniti se někomu (adorare aliquem) *A*. 3. zamútiti se (conturbari) *A*. 3. teď (zde, aj, ecce) *A*. 3. 4. pochváliti (benedicere), pochválení (benedictio) *A*. 4. obdržeti (retinere) *A*. 4. o sobě (po sobě, za sebou, super se) *A*. 4. pavlač (podlaha, pavementum) *A*. 4. naliť (ecce) *A*. 4. povolal (zavolal) *A*. 4. králový (regius) *A*. 4. bleskot (flamma) *A*. 4. posilniv (confortans, potěšiv, vzmuživ) *A*. 4. žíně (žíněný oděv) *A*. 4. obklíčení (opásání, cinctorium) *A*. 4. připraviti se več (ornare se aliqua re) *A*. 4. zamazati (smazati, delere) *A*. 4. obživiti (vivificare) *A*. 4. skrovný (skromný, modestus) *A*. 4. byl veškeren celý (totus integer) *A*. 5. súdek (obilnice, sýpka) *A*. 7. nábytek (dobytek) *J*. 1. 24. odehnati se (odehnati) *J*. 1. kupectvíe (zboží) *J*. 2. 23. běhúnek *J*. 2. 23. způsobný (hezký) *J*. 2. svíecnice (svítilna) *J*. 3. hodina (čas) *J*. 7. 8. šlepiti (šlápnouti) *J*. 7. hmýzati (hýbati) *J*. 7. zlodruh (zlosyn), zlodruhyně *J*. 9. za-bylstvíe (šílenost) *J*. 11. zbleděti *J*. 15. vdy (jen — vybízecí) *J*. 21. brněti (brněti = břínceti, řinčeti, srv. Alex. V. 1394) *J*. 18. jednobříšný bratr (vlastní)

¹⁾ Bohužel vynechal p. Vrtátko některých kusův, jež tuto tedy doplňujeme.

²⁾ Zkracujeme *A* = Josef a Asenech. *J* = Život Josefův.

³⁾ Román o Adamu a Evě nemohl jsem dosud srovnati s rukopisem Neuberkovským.

⁴⁾ Překlad Asenechy srovnal jsem s lat. originálem, jež uveřejnil Fabricius v díle „Codex pseudepigraphus veteris testamenti“ v Hamburce r. 1713. na str. 775—84. V 2. díle z r. 1722. vydal řecký text (necelý), jehož jest latinský toliko volným zpracováním. — Tvar Asenech povstal chybným čtením tvaru Aseneth (*Áδενήθ*), ano *t* bývalo zhusta psáno skoro jako *c*.

J. 24. zdrastiti se (zježiti se) J. 21. smúriti se (chmúriti se, smušiti se) J. 18. zaslepěti J. 21. ožidný (mrzký) J. 21 a j.

Mnohá ze slov tuto se vyskytujících jsou *ἀπαξ λεγόμενα*, jiná pak jedinými dosud známými doklady starými k slovům objevujícím se v pozdějších spisích; jiná zase určují teprve správný tvar a význam slov odjinud nedobře známých, tak v Adamu *nekossnik* ukazuje zřejmě, že čísti jest nekošník, nikoliv nekossník (Hanka Zb. Slov., Jungm. Slov., Kott Slov., ač Jungm. v Dodatcích má nekošník) od kořene *koch* (kochati, rozkoš, rozkošný), srv. Etymologica 14. — Podobně z věty „A když sú stáli před ním jako otrúcení“ (J. 15.) teprve jest patrný pravý význam slova *otrúcen*, totiž: zaražen, ohromen (*attonitus*), srv. Etymologica 15.

V příčině *syntaktické* sluší zvláště uvést počestnější A. 1. dražšie J. 14. mladší J. 16. ve významu superlativním; pak: příjezdili (přijížděli) A. 7. aby nevchodil (nevcházal) A. 8.

Zvláštního povšimnutí zasluhují některé *shody* s *RKým.*, jako: Farao *zstavil* (lat. imposuit) jim koruny zlaté, nejlepší, které jest měl A. 6., kde *zstavil* bez dalšího doplňku nebo příslovkového určení jest terminus technicus, jako jsem dovodil v Osvětě 1886, 709 o místě z *RKého*: Ludiše mu věnec *stavi* Lud. 134. — Tehdy synové děvek povstali sú *horlivi* (= rozhorlení) jakožto lvové J. 1. srv. jako lev *dráživý* (podrážděný) Jar. 271. veš l'ud *dráživý* BH 38. — A když sú přišli *pře* (= před) Jozefa J. 18, srv. *RK* ničie neby prosto *pře* pohany Jar. 117, sieu se kotie s oře *pře* druhého Jar. 258. — Byl jest světlo vaše a jako kámen *drah* mezi vámi J. 18.; *drah* (= drahý) shoduje se s četnými přívlastkovými adj. nominalnými v *RKém.* — A když sú *odnosili* již stoly J. 18., t. j. nosili, až je zcela odnosili s čím srv. v *RKém.*: *roznosi* se radost JB 58—9, t. j. nosila se, až se na vše strany roznosila. — Z tvaru *zořiv* (přísný, rozhorlený) J. 18. 19. 22. zcela přirozeně se vysvětlí *seřivý* v *RKém* Jar. 259 (srv. *sobú* — *sebú*), kdežto odvozovati je ze *zuřivý* bez násilí nelze; viz Etymologica 16.

Pravopis jest v celém rukopise stejný, totiž na větším díle Husův: ž, č, š, ř (v Novém zákoně zhusta ž, č, š, ř v A. 4. lože), ň, ňi a pod., ale není důsledný, ano se místy naskytuje za to pouze z, c, s neb ss, rie a j.; í není označováno kromě snad Rachel 256^a. Uvedeme tyto příklady: pokoleními A. 1. učiniien A. 2. kníeže A. 2 (vedle: kníeže, z níež), prvňie A. 2. ohňie A. 4. ňiemu A. 3 (vedle: niem), ňikdy A. 2. ňížádný A. 2. aňi A. 2. sukňi A. 3. dňi A. 4. nevidial A. 2. odiencóv A. 2. dáti A. 3. píti A. 4. Za to zase: síen (= síeň) A. 2. vstan A. 4. tretíem A. 2. potrebu J. 1. řeceno A. 4. Pozoruj: leth A. 9. pře sedm (t. j. přes sedm) A. 6. veže (m. vieže) A. 2. Většinou se píše kto.

Délka samohlásek se z pravidla neoznačuje, toliko místy se samohláska *zdvojuje*, jako: bratrij, zlatee A. 2. tee A. 2. J. 7. vymetala A. 4 (tamže: vymetala), plaáč J. 9.

Zkratky užívá se v rukopise těchto: ~ za *m*: mužě, za *n*: pány A. 2; ° za *ho*: své°, za *no*: jme° A. 4. za *bo*: ne° A. 4; ˇ za *mu*: jeˇ; p za *pro* p za *pra*, gt za *jest*, gto za *ješto*.

Rukopisy této doby *přechodní* jsou nejdůležitější co do poznání pravé podstaty *starého pravopisu*, neboť *fonetickou* platnost jednotlivých písmen vyjadřují z pravidla *diakritickými* znaménky; že však rukopisy té doby psány byly písaři školy dřívější vycvičenými v pravopise starším, neurčitějším a složitějším, jelikož nediakritickém, proto *omyly a neshody s pravopisem novým*, jež jim ovšem bezděky proklouznou ze starých předloh, z nichž opisují, jsou *velice poučné v příčině platnosti jednotlivých znakův pravopisu starého*.

Nalezneme-li tedy v rukopise našem na př. přie J. 2. vedle pře A. 6. a j. přiehraditých A. 1. přiekládal vedle přelozenie 10^a. ruce vassie J. 1. 2.

vedle vaše; všiecky 10^a vedle vszech 10^b. předjiezdcie vedle jede A. 6. skládali jie (žalmy) vedle je (sebral) 10^b. nesieděl A. 2. 5. osiedly A. 5. vedle nesedeš J. 18. ciely A. 5. plačie (přechodník) vedle plače J. 19. a pod., vysvítá z toho nad slunce jasněji, že starší samohláskové znaky takové, jako ie v uvedených dokladech, *mají pouze grafickou nikoliv však fonetickou platnost* (srv. Osvětu 1886, 1088), tak právě jako rz, cz za ř, c, čehož reminiscence se naskytují i v našem rukopise: netekúcz, beřz (sic!) Adam. — Tím si také vysvětlíme, proč písaři někdy užívali ie k měkčení předchozí souhlásky: dáloť se to proto, ježto na př. vassie (ruce) vyslovující vaše, považovali ie za živel měkčící a psali tudíž také pociestnější A. 1. odssieli J. 2., což činil i písař RKého ve vsieho = všeho a p., a sice ne neprávem, jak jsem jinde zevrubně dolíčil.

Našemu výkladu o pouze *grafickém* znaku ie v případech výše uvedených přisvědčí zajisté každý, kdo uváží, že výslovnost druhé polovice XIV. století, jež se ovšem od výslovnosti první polovice hrubě nemohla lišiti, byla Husovi žijícímu v době té zevrubně známa: kdy by tedy ie v oněch případech bylo mělo, jak někteří chtějí, platnost *fonetickou*, byl by ji Hus jistě vystihl a znak ten podržel; že však toho neučinil, to nejlépe dotvrzuje, že znak ten měl jen *grafickou platnost*. (Pokračování.)

Úvahy.

Základové konkrétné logiky. (Třídění a soustava věd.) Napsal T. G. Masaryk. V Praze. Bursík a Kohout 1885.

Dobrou poslední literatura naše mezi jinými pracemi filosofickými i dílem nadepsaným rozmnožena. Leč vyznati musíme, že právě, čím více provenience spisu toho, francouzský positivism, jakožto příspěvek k filosofii se nám zamlouvá, tím spíše toho želíme, že spis sám na ráz první nevystoupil ve formě tak hotové, abychom v něm uvítati mohli důstojného zástupce učení toho.

Kniha ta vybízí k mnohým výtkám a pochybnostem a především k otázce, zač knihu samu chce míti p. spisovatel považovánu?

Na jedné straně prosáklá jest spornými pojmy metafysickými a na druhé straně mluví o věčné metafysice, jež teprve zbudována býti má a jejímž idealem jest všeobecná axiomatika, jakouž již Baco požadoval (str. 167). Takovouto formulaci metafysiky nelze přece srovnati s tím, co už jen v úvodu na počátku knihy se praví, kdež úvaha ztrácí se v pomyslech, jež nezadají pranic žádné *staré* metafysice. Nepravíme tím zajisté nic přílišného mohouce ukázati na § 2., kde *osud* musí paradovati pro dotvrzení deterministického přesvědčení p. spisovatelova. Toť přece barokní! Ostatně i na jiných místech povedlo se ještě p. spisovateli rovněž směle zasáhnouti v transcendenci, k. př. v § 89. stojí do slova: „Bůh věcí abstraktně nepoznává, jen člověk se svým slabým rozumem, více na paměť nežli na pronikavost spoléhajícím a se svým úzkým vědomím; člověku jen uměleckým postřehováním věcí slabý úděl poskytnut onoho pravého, bezprostředního poznání věcí a bytostí samých.“ První polovice tohoto souvětí jest látkou svou problematická; druhé nesmí uznati ani p. spisovatel sám, poněvadž pochodí ona z výmyslů něm. idealistův, jež již odsouzeny v § 4. Nad to pak ponětí takové nikterak nesouhlasí s realismem, k němuž p. spisovatel se přihlašuje (str. 12.).

Jedenkráté dí p. spisov.: „toto učení Comteovo můžeme přijmouti (rozm. podle kontextu „vůdčí myšlenku“ Comteovu) str. 34., a po druhé, že nesdílí pozitivistického stanoviska toho (str. 165.) Co tedy platí? Či má toto zapření mistra získati dílu originalnost? A jak vůbec možno bráti knihu p. Masarykovu seriously, když na třetím místě zase píše, že „lepšího pokusu o vědeckou filosofii posud nikdo neučinil: čím byl Aristoteles pro vědu řeckou, tím jest Comte pro vědu modernou“ (str. 186.) A na čtvrtém opět: „nejde nám tu o to, že Comteovo tří-

děni věd není úplné, že na mnohé odbory zapomněl, že Humeovu theorii indukční upřilil a t. p.; *zde máme pochybnosti o samém pojmu pozitivní filosofie*. Nevíme totiž, může-li filosofie v pravdě přesnou býti sebe logičtější soubor věd abstraktních“ atd. (str. 157.). Patrně, že p. spisovatel nepřihlížel k tomu, aby udržel mezi jednotlivými místy myšlenkový kontakt, čemuž při věci zásadní, jako uvedená jest, tím více diviti se musíme.

Nemálo si zakládá p. spisov. oproti C-ovu fenomenalismu na svém stanovisku realistickém, jež však přece jen velice problematické jest, a divno dost, že toto přehlédnuv na základě přijatém vědy třídí, neb pak i sama správnost roztřídění problematickou jest učiněna. Místo, z něhož tuto pochybnost svou čerpáme, zní: „dokázati jsoucnost světa vnějšího na dobro, nikomu posud se nepovedlo a větším dílem též nepovede, ale můžeme dokazovati, že jsoucnost předmětenstva větší do sebe má pravděpodobnost než theorie Berkeleyova, nežli Kantovo lišení věci o sobě a zjevův a nežli výmysly pozdějších soustav idealistických. I když přidržíme se Descartesova cogito ergo sum, jen tolik pravíme, že poznání našich vnitřních jevův duševních nejjistějším je poznáním věcným, ale neoddáváme se proto subjektivismu a racionalismu svého proto s idealismem nestotožňujeme“ (str. 6.). Pan prof. Masaryk uvedl zde skeptickou reflexi, ale neodbyl jí, nestrávil ji a odtud ony nedůslednosti, jež prolamují se v jeho realismu, ba ohrozil tím i krásnou svou větu: „logická soustava věd z větší části věcně odpovídá světové soustavě“ (str. 113.).

Podle smyslu místa jediné možného pudí p. spisovatele z oboru zaručených poznatků vnitřních toliko pravděpodobnost transcendentního světa a na této pravděpodobnosti oproti uznané jistotě buduje svůj realism! Což nebylo by při této jistotě na jedné a toliko pravděpodobnosti na druhé straně lépe, třímati se vnitřních jevův duševních, jež nejjistějším jsou poznáním věcným, a na těchto jakožto věcném podkladu zpytby založiti realism? To ovšem zasáhá příliš daleko za meze knihy, mnohem bližší však jejímu účelu jest ten důsledek, přidržeti se prostě Comteova fenomenalismu a ne jej šmahem odsouditi (str. 34.).

Výklad § 2. a § 3. má za předmět subjekt a poměr jeho k látce smysly skytané a praví se tu: „nám svět, jehož jsme nestvořili, se vnucuje,“ a níže „ta celá budova lidského vědění a soustava jeho není nám vnucena světem vnějším, nanejvýš vnuknuta“. Pomíjejíce nejasnost druhého z výroků těch, ukazujeme k tomu, že zde zcela po smyslu realistickém přijímá se svět zevnější, který látku ku všemu zpracování intelektuálnímu nám skytá. Samočinnost ducha a svět zevnější jsou nutní dva činitelé, aby povstal jev duševního života, jak nám jej zkušenost skytá. O něco níže však (§ 4.) následuje zmíněné místo, kde jsoucnost předmětenstva vystavuje se pochybnostem. Co se prve činí nutnou spolupodmínkou myšlení, toho nyní již ani pravděpodobnost přímo dokázati si p. spisov. netroufá, než pravděpodobnost toliko větší než jiných teorií. Rozumíme dobře, když praví, že jsoucnost předmětenstva má do sebe větší pravděpodobnost než theorie Berkeley-ova a výmysly soustav idealistických, ale kterak Kant na tomto místě polemický šleh zasluhuje, toho pochopiti nemůžeme. Vždyť K. světa transcendentního nepopírá. Či má vztahovati se výtku k onomu rozlišení? Snad. Pak ovšem se též domnívá p. spisov., že jev kryje se se svým věcným korrelatem, což však podivno, dvakrát podivno by bylo u filosofa, jenž jednak o Locke, který rozlišení to aspoň z části provedl, se opírá, jednak pro ducha samočinnost postuluje.

Přiznáváme, že, ač knihu bedlivě jsme četli, jednotného rázu myšlenkového, který by svědčil pro opravdovost filosofického přesvědčení a vědní širšího názoru páně spisovatelova, postihnouti jsme nemohli — proto nám svědčtež doklady uvedené — i nezbyvá než za opravdový míti aspoň úmysl p. Masarykův „podati program nové vědy logické“. Než tu předem o jakousi míru slušnosti žádati si troufáme: aby šetřeno bylo k naší inteligenci tolik ohledův, by se jí *nepodávaly věci jakožto nové nebo původní, které již půlstoletí staré jsou*, během kteréhož času již i svého původního attributu „Comteův positivism“ pozbyly, takže nyní

se mluví o pozitivismu Littré-ově, o pozitivismu anglickém, německém a o nichž dočísti se lze ve všech konverzačních slovnících i v každé historii filosofie.

A šetrnosti té v práci p. Masarykově pohřešujeme. Předmluvy, kde spisovatel může poměr svůj ku knize i obecenstvu vyznačiti a místo práci své v řadě jiných toho druhu vytknouti, k tomu p. Masaryk užívá, aby zrovna větou první takto prohlásil: „*Podávaje tu první soustavný pokus a vlastně jen program nové vědy logické, doufám, že nejen neobyčejný název, ale i předmět samý od logikův odborných uznán bude, že totiž třídění a soustava věd skutečnou je konkrétnou logikou.*“ O jmeno příti se nebudeme: nechť si logikové uznají, že třídění a soustava věd tak nazývati se má. Ale předmět ten, třídění věd, bylo již dříve, nepovstalo teprve vydáním knihy té. A zejména třídění zde podané jest ono známé pozitivistické, které počíná matematikou a končí sociologií. Co prof. Masaryk tomu dodal, jest předně, že geometrii od arithmetiky odlučuje a v řadu věd konkrétných klade, což však odborní matematikové zavrhnou; za druhé, že psychologii vyjímá z biologie a činí ji samostatnou, kteréžto oprávněnosti už Mill proti Comte-ovi hájil, za třetí, že místo astronomie mechaniku do řady věd abstraktních staví, považuje prvou za vědu konkrétnou a dovolává se v příčině té autority Bainovy (str. 53.).

(Dokončení.)

Hlídka programův.

8. O znenáhlém zavádění realií do škol.

Napsal prof. J. Dědeček. XV. výroč. zpráva c. k. č. reálné školy Karlínské na r. 1886.

Při nynějších diskussích o škole střední, jich povaze, reformě budoucnosti a nedostacích, které vedou se nyní ve všech kulturních státech, není nic poučnějšího, než-li poohlédnouti se v kulturních dějinách, zvláště pokud vývoje školství se týče.

A také zde třeba na věc hleděti objektivněji a počítati s dobou, v níž žijeme. Chceme vychovati mládež na středních školách tak, aby schopna byla samostatného vzdělání odborného a nebyla cizincem v století našem, jehož základem civilisace jest věda přírodní. Ve všech hlasech po jednotné škole vyznívá jakýs smír mezi t. z. idealismem a realismem, běží jen o to, nalézt vhodný modus, jenž by činil formálně zadost požadavkům jednotlivých předmětů.

Pokud jde o určité návrhy v článku přítomném na rozšíření reálky v osm tříd a připuštění abiturientů k odborným studiím universitním, poukážeme na článek samotný, zde uvedeme pouze chod myšlenek práce v pravdě časové.

Školy klášterní prvních věků křesťanských pěstovaly klassickou vědu pohanskou a počítářství, zahrnující arithmetiku, geometrii a astronomii, při čem však nejvíce času mařilo se mystickými výklady čísel.

V odbor geometrie zahrnuto poznenáhlu i lidstvo, živočišstvo, rostlinstvo i kůra zemská. Ze skrovných pramenů o školách v zemích slovanských lze souditi i na zařízení podobné v klášteřích našich; vynikající synkové domácí nabývali však vyšších vědomostí v cizině.

Věhlasu nabyly školy pražské za Přemysla Otakara II. Reálie pěstěny po založení university Karlem IV. celou řadou mužů vynikajících, Černým, Tadeášem, Hájkem, Zalužanským a j. kteří zpět účinkovali na školy nižší či partikulární, jichž bylo v Čechách za rektora Bacháčka († 1620) 96 (bez škol bratrských a katolických) a z těch 17 vyšších.

R. 1622. odevzdáno však školství veškero jezuitům, kteří potřebovali především neobmezené poslušnosti, povah chabých, a přírodní věda stala se tím přirozeně popelkou.

Zatím volněji vyvinulo se školství v západní Evropě a vědě reální nutnost naučila národy válkou 30letou zmalátněné. Duch Komenského a Francisa Bacona zvítězil.

První škola reálná zorganizována r. 1747. Jul. Heckerem v Berlíně. Ve školství rakouském považuje autor hlavní školu Teresiánskou za původ rakouských reálků.

R. 1832. založeny školy, které tvořice přechod mezi školou hlavní a technikou k této žáky připravovaly. R. 1849. zřízen první ročník nižší reálky v Praze a ústav ten dospěl r. 1852—53. na úplný ústav šestitřídní, první toho jména v celém mocnářství a co druhý v Čechách.

Následuje přehled projevů závažných ve prospěch jednotné školy a reorganizace školy reálné, načež závěrečná úvaha stkvěle hájí cíle a působení reálků, připravující dorost pro studium polytechnické a tedy budoucí ředitele lidské práce. Kdož by mohl dnes podceňovati tohoto mocného faktora v životě politickém a nepřál si skutečného rozkvětu škol, které mají povznést význam práce? *B. Bauše.*

Drobné správy.

Důležitější nařízení nová.

Výnos c. k. školní rady zemské ze dne 4. června 1887, č. 20.075., jímž se ukládá předsedům zkušebních komisí maturitních, by si bedlivě všímali poměru skutečného vědění žákův ku klassifikaci.

Jeho Excellence pan c. k. ministr kultu a vyučování vys. vynesem ze dne 21. května t. r., čís. 2312. a 2475., nařídil, aby předsedové zkušebních komisí při zkouškách maturitních bedlivě si všímali poměru skutečného vědění žáků ke klassifikaci a se vši přísností k tomu působili, by všude přesně dle požadavku zákona bylo klassifikováno.

O pozorováních po stránce té učiněných bude panu předsedovi ve zprávě o výsledku zkoušek maturitních nepokrytě se vyjádřiti.

Ředitelstvu se ukládá, ady přítomný výnos při každé zkoušce maturitní předsedovi komise předložilo.

Nařízení v příčině osvobození dobrovolných repetentův od školného.

J. Ex. p. c. k. ministr kultu a učby ráčil vys. výnosem ze dne 21. května 1887, č. 8.247 naříditi toto:

Osvobození od placení školného na státních ústavech, o němž jedná ministerské nařízení ze dne 12. června 1886, minist. Věstník č. 39, může býti ponecháno, po případě přisouzeno i těm žákům, kteří třídu dobrovolně opakují, vyhověli-li ostatně podmínkám o osvobození od školného, jakých vyžaduje nařízení to. (C. k. školní rada zemská ze dne 2. června 1887, č. 20.321.)

Výnos ministra kultu a učby ze dne 7. června 1887, č. 731., o přisuzování nepřetržitých poplatků zaopatřovacích příslušníkům učitelův na školách státem vydržovaných.

Za příčinou vyskytlých se pochybností o přisuzování nepřetržitých poplatků zaopatřovacích příslušníkům učitelův na školách státem vydržovaných uvádí se toto na vědomí ve srozumění s c. k. finančním ministerstvem:

Dle §. 1. zákona ze dne 9. dubna 1870, ř. z. č. 47 (minist. Věstník 1870, č. 59, str. 215), platí pro pensionování učitelstva na ústavech státem vydržovaných pensijní nařízení ze dne 9. prosince 1866, ř. z. č. 157., při čem však doba strávená na státních ústavech, kromě cvičných s ústavy učitelskými spojených škol neb kromě jiných obecných škol, tak se má počítati, že vždy tři v této službě *úplně strávená* leta za čtyry mají platiti, z čeho vyplývá, že se doba služební, nedělající úplného trojletí, má jednoduše počítati a že učitel nabývá nároku k nepřetržitému výslužnému po strávení služební doby *osmileté*.

Ježto nárok k výslužnému, jež si získal choť, po případě otec, na základě nařízení pensijních odůvodňuje nárok choti, po případě dětí, k účastenství v něm, náleží zmíněným příslušníkům učitelovým, vyhovují-li tomu ostatní podmínky, nárok k nepřetržitému poplatku zaopatřovacímu, když zemřelý choť, po případě otec, dokončil osm let služebných.

Pokud lze v těch osm let vpočítávati služební dobu, již strávil učitel *střední*, státem vydržované školy jako supplemt a již jest čítati dle poměru stanoveného v §. 1. uvedeného zákona ze dne 9. dubna 1870, určuje zákon ze dne 20. června 1881, ř. z. č. 70 (minist. Věst. 1881, č. 34, str. 165).

Jde-li tedy o čítání služební doby, již kdo před nabytí spůsobilosti učitelskou strávil neb jako supplemt přerušil, jest rozeznávati, umřel-li učitel na odpočinku neb v působnosti. V prvním případě bylo už rozhodnuto o právu k výslužnému a tudíž o počítání služební doby supplemtské při pensionování učitelově; byl-li však zemřelý choť, po případě otec, ještě v činné službě, jest k vůli zjištění nárokův k účastenství vdovy neb dětí, jde-li o čítání doby služební, již kdo před nabytí spůsobilosti učitelskou strávil neb jako supplemt přerušil, nejdříve rozhodnouti o právě nebožtíkově k výslužnému, což jest ministerstvu kultu a učby vyhrazeno.

Rovněž to platí, jde-li na základě §. 9. zákona ze dne 19. března 1872, ř. z. č. 29 (minist. Věst. 1872, č. 24, str. 139) o čítání služebných let, jež ředitelé a hlavní učitelé státních *vzdělavatelen učitelských* strávili jako supplemti.

Konečně se připomíná, že po rozumu stávajících pravidel vdovy a rodičů zbavení sirotci učitelův státních ústavův, pro něž platí zkušební trojletí, vyhovují-li tomu ostatní podmínky, i tenkrát mají nárok k poplatkům zaopatřovacím, zemřeli-li učitelé dříve než nabyli potvrzení v úřadě učitelském.

Zákon ze dne 3. června 1887. v příčině věku potřebného ku přijetí do gymnasia.

Ku přijetí do I. třídy gymnasijsní potřebí jest, aby ten jenž má býti přijat dokončil 10. rok před počátkem školního roku, v němž se má státi přijetí, neb ještě v kalendářním roce, do něhož spadá počátek školního roku.

Dle této meze určuje se také nejnižší věk, jehož potřebí ku přijetí do všech následujících tříd gymnasia.

Nařízení ministra kultu a učby ze dne 1 července 1887, č. 13.276., o vyučovací methodě v jazyce latinském a řeckém.

Ve zprávách zemských úřadův školních touží se i v poslední době ještě pořád do toho, že písemné latinské a řecké práce žákův prostředních, ano i vyšších tříd nezřídka na jevo dávají nejistotu v užívání pravidelných tvarův a prostých zákonův syntaktických, pak že se při četbě klassikův zhusta pohřešuje žádoucí v porozumění a překládání obratnost, jež vyplývá ze znalosti klassikův a lásky k četbě vůbec.

Příčiny těchto žalostných úkazův spočívají, jak mi se zdá, na velikém díle v ne vždy správném konání učby mluvnické a ve způsobu přípravy na četbu, dále v jakosti a nesprávném užívání učebných a cvičebných knih, zavedených na gymnasiích a reálných gymnasiích.

Soustavné uspořádání latinských a řeckých mluvnic samo s sebou nese, že se jednotlivé mluvnické úkazy neuvádějí ani v pořadí přiměřeném praktickým účelům učby ani v rozsahu, jež určiti jest dle více méně častého vyskytování jich. Též čerpají mluvnice látku jazykovou z hojnosti zachovaných památek literárních, by podaly co možná nejúplnější vylíčení ústrojí jazykového.

Vymáhá pak toho smysl racionální didaktiky vůbec a prospěch praktického učení se jazyku zvláště, aby jak mluvnická učba v cizím jazyce nejprve s učením se *pravidelných* zjevův jazykových počínala a řídké výjimky pozdější době posustavovala, tak aby se nejdéle prodlévalo při těch z pravidelných zjevův jazy-

kových, jež proto, že se často naskytují, vyžadují nejzevrubnější znalosti a nejdůkladnějšího cvičení. *Školní mluvnice* nemá podávati úplného obrazu ústrojí cizího jazyka vůbec, máť spíše pojednávat o jazyce určitých dob, pročez i čerpati svou látku jazykovou nejdříve a obzvláště z písemných památek těch dob. Pokud však jest podstatnou úlohou mluvnického studia, aby žáci byli připravováni na četbu zcela určitých spisovatelův a spisův, jest školní mluvnici uvést i v *nejtěsnější vztah k této četbě*.

Počet spisovatelův a spisův z literatury latinské a řecké, které jest čísti na rakouských gymnasiích, i jejich pořad při četbě školní jest určen a nařízen ministerským výnosem ze dne 26. května 1884, č. 10.128. (minist. Věstník 1884, č. 21, str. 161).

By se tedy mluvnická učba oběma klassickým jazykům uvedla v těsnější spojení s četbou nařízenou *rakouským gymnasiím* a zároveň aby se některé s tím souvisící požadavky instrukcí pro klassickou učbu prakticky provedly, přeji si, by učitelé každého ústavu účastní učby v klassických jazycích v společné poradě, kledíce na nařízenou četbu klassikův, to, čemu učiti jest, *omezili* a dle ročníkův spořádali, pak aby v zavedených mluvnicích školních obou jazykův zevrubně *poznamenali*, co jest na jednotlivých stupních učebných jako podstatné a důležité zvláště vytknouti, co jako nepodstatné a pochybné z učebného úkolu mluvnického vyloučiti nebo příležitostně zmínce ponechat. Takto má býti určeno mluvnického učiva *minimum*, které má platiti za jisté a neposunutelné měřítko při zkouškách postupných. K jeho důkladnému propracování a nacvičení má a bude také vystačovati počet hodin v osnově učebné ustanovený.

Lze očekávati, že se těmito společnými poradami učitelův o pravé míře mluvnického učiva pro jednotlivé třídy přehmaty v omezování a spořádání jeho nepřipustí do učby klassickým jazykům. Také se bude tím způsobem značně napomáhati žádoucí z mnohých příčin jednotnosti filologické aspoň na jednom a témž ústavě. Exempláře mluvnic, v nichž jsou vyznačeny výsledky porad, mají býti při každém ústavě vyloženy učitelům k nahlédnutí a k používání.

Co do ústních a písemných *cvičení*, jež jsou s učbou mluvnickou nutně spojena, nemohu schvalovati, aby se i řídké tvary jazyka a mluvy, které žák ve spisovatelích školních buď vůbec nikdy neb jen málo kdy nalézá, pojímaly už v nižším gymnasiu v obor cvičení, pak aby se cizojazyčné cvičivo vybíralo z nejrozličnějších spisovatelův. Spíše nutno požadovati, by cvičebná kniha i v příčině mluvnických tvarův a pravidel, v nichž jest cvičiti, i v příčině zásoby významův, které si jest osvojiti, přiléhala co možná k četbě spisovatelův, obzvláště pak aby připravovala na četbu klassikův, které jest nejprve čísti.

V příčině *obsahu* vět cvičebných měly by z cvičení vyloučeny býti i prázdné (jádra) i věcně obtížné a žáku ještě nesrozumitelné věty, *by se přirozená účastnost žákův v obsahu neotupovala*. Péče o tuto účastnost toho vyžaduje, by se necvičilo po léta pouze jednotlivými, pestře nakupenými a rozmanitostí mysl rozptylujícími větami, nýbrž by cvičení větová neustále provázena byla četbou *souvislých* článkův, jež se zajímavým obsahem slučují vzornou formu, při jichž překládání se mysl žákova sbírá a myslivost nejrozličnějším způsobem se povzbuzuje a cvičí.

Těmito cvičeními, jež má časté *memorování* čtených článkův podporovati, napomáhá se znamenitě, tomu, by si žák osvojil cizí jazyk, a mluvnické vědění se cestou empirickou doplňuje a rozšiřuje. Zvykáme-li záhy žáka souvislé četbě, seznamuje se s cizím žánrem jazykovým; potěšení ze znalosti a umění věcí celku vzbuzuje lásku k předmětu. Přejchod k četbě spisovatelův bude tím způsobem spojen s menším skokem i obtíží.

Tyto úvahy nutí mě, bych učitelským sborům gymnasiijním doporučil svrchanou péči při volbě knih cvičebných i u volbě a užívání cvičiva, vůbec pak abych vybízel veškero učitelstvo k důraznému zvelebování a zlepšování domácí literatury školské vůbec.

Výnos ministra kultu a učby ze dne 30. června 1887., č. 12.767., o tom, kterak od místa jsou dispense u věku při přijímání do gymnasia.

Za příčinou zvláštního případu upozorňuje se c. k. zemský úřad školní, že zákonem ze dne 3. června 1887, ř. z. č. 70 (Věstník minist. 1887, č. 23, str. 170) nebyla dána moc k udílení dispensí u věku k vůli přijímání do gymnasia a že tudíž dispense u věku k tomu konci vůbec jsou od místa.

Toho druhu žádosti, jež dojdou zemského úřadu školního, budtež ihned odmítány s poukázáním na zmíněný zákon ze dne 3. června 1887.

Výnosem minist. ze dne 31. března 1887., č. 15.808 ex 1886. nařizuje se, by sa při knihovnách universitních a studijních vyměšovaly duplikáty a seznamy jich zasýlaly ostatním knihovnám ku koupi nebo k výměně jiných duplikátův.

Minist. nařízením ze dne 22. května 1887, č. 10.226. ukládají se zkoušky zralosti na stát. vyšších školách průmyslových.

Dle minist. nařízení ze dne 28. června 1887, č. 12.261. se právo profesorův vysokých a středních k vypůjčování knih z knihoven universitních a studijních rozšiřuje na údy učitelského sboru báňských akademií v Příbami a Lubni, pak hospodářských a lesnických škol středních i vinařského a ovocnického ústavu v Klosterneuburce.

Minist. výnosem ze dne 3. srpna 1887, č. 1.044. zřizuje se ústřední ředitelstvo c. k. skladů školních knih ve Vídni a v Praze, jež má opatřovati záležitosti, týkající se vydávání knih a pomůcek učebních i středním školám, pokud jich potřeba není soukromým nákladem dostatečně uhrazena a kde pomoci jest třeba. Ředitelem jmenován jest c. k. ministerský rada Dr. Herm. Jireček, rytíř ze Samokova.

* * *

Nově otevřené 4. třídě čes. soukr. gymnasia v Opavě uděleno jest právo veřejnosti. (15. června 1887, č. 10.939)

Dle státního rozpočtu na rok 1887. určeno jest na obě *universitny* Pražské 815.648 zl., na *vysoké školy technické* 229.600 zl. Na *gymnasia* (i reálná) v Čechách 1.099.300 zl., na Moravě 470.340 zl., v Slezsku 117.300 zl., na *reálky* v Čechách 371.935 zl., na Moravě 96.900 zl., v Slezsku 101.800 zl.

Paní Kateřina Písecká z Kranichsfeldu založila jistinou 1000 zl. *nadání* pro syny Smíchovských měšťanův, studující na *českých* ústavech.

J. c. k. Apoštolské Veličenstvo ráčilo Nejvyšším rozhodnutím ze dne 29. července t. r. nejmilostivěji schváliti, by vyšší třídy státní reálky v *Štýru*, státní gymnasium v *Bozenu*, vyšší třídy státního gymnasia v *Roveretě*, státní gymnasium nižší v *Krani*, vyšší třídy stát. gymnasia v *Kotoru*, německé parallelky při stát. gymnasii v *Třebíči*, stát. gymnasium nižší v *Bruntále* a stát. reálka nižší v *Sereřtě* počínaje školním rokem 1887—8 *byly postupně zrušovány*; aby s výhradou ústavního schválení potřebných prostředkův *německé a české státní gymnasium nižší v Praze* počínaje školním rokem 1888—9. *definitivně byla rozšířena u vyšší gymnasia* a aby s touž výhradou při stát. gymnasii v *Przemysli* počínaje školním rokem 1888—9. byly zřízeny rusínské parallelky.

Dále ráčilo Jeho c. k. Apoštolské Veličenstvo týmž Nejvyšším rozhodnutím v zásadě nejmilostivěji schváliti, by vyšší třídy reálné při kombinovaných státních školách středních *Litomyšli, Plzni, Táboře, Kutné Hoře a Přerově* *byly postupně zrušovány* a státní školy střední v *Litomyšli, Plzni, Táboře, a Přerově* přeměněny v normální gymnasia s obligátním vyučováním kreslení v nižších třídách.

Knihy approbované:

A. Tille a J. Metelka: Statistika mocnářství rakousko-uherského pro vyšší třídy škol středních. V Praze 1887. 1 zl. 12 kr., váz. 1 zl. 30 kr. (11. května 1887, č. 8.773.)

Jos. Kyselka: Učebnice katolického náboženství pro I. třídu škol středních. V Praze 1887. Váz. 60 kr. (6. června 1887, č. 10.442.)

Václav Petrů: Čítanka pro nižší třídy. Část I. V Praze 1887. I. L. Kober. Váz. 90 kr. (2. června 1887, č. 10.548.)

Frant. Sobek: Dějiny všeobecné pro nižší třídy. Díl I. Věk starý. 2., opravené vydání. V Praze 1887. 70 kr. kr., váz. 90 kr. (29. května 1887, č. 4.805.)

Eman. Leminger: Fysika pro nižší třídy. I. Pro gymnasia. 5. vydání. V Praze 1887. 1 zl. 40 kr., váz. 1 zl. 60 kr. (2. června 1887, č. 10.356.)

T. Cimrhanzl: Zeměpis pro II. třídu středních škol. 7., opravené vydání. V Praze 1887. 55 kr., váz. 70 kr. (11. června 1887, č. 10.968.)

Čeněk Jarolímek: Deskriptivní geometrie pro vyšší školy reálné. 2. vydání. V Praze 1887. Váz. 1 zl. 70 kr. (9. června 1887, č. 10.213.)

Václav Petrů: Čítanka pro nižší třídy. Část III. 2. vyd. V Praze 1887. I. L. Kober. Váz. 1 zl. (25. června 1887, č. 12.294.)

K. Doucha: Cvičebnice jazyka latinského pro I. třídu. V Praze 1887. 60 kr. (20. června 1887, č. 11.599.)

K. Doucha: Sbíрка příkladův a úloh ke cvičbě ve skladbě latinské. I. díl pro III. třídu. 2., opravené vydání. V Praze 1887. 60 kr. (28. června 1887, č. 12.560.)

Gindely-Řehák: Dějepis všeobecný pro nižší třídy. I. díl. Starý věk. 5. vyd. 80 kr., váz. 95 kr. (17. června 1887, č. 11.447.)

Vilém Steinmann: Výbor ze spisů Xenofontových. 2. vyd. V Praze 1887. 1 zl. 30 kr. (16. června 1887, č. 9.666.)

Frant. Sobek: Všeobecný zeměpis. Díl I. 2. vydání. V Praze 1887. 52 kr., váz. 72 kr. (15. června 1887, č. 10.358.)

Literatura.

Redakce došly spisy tyto:

a) Od král. české společnosti nauk:

Rozpravy třídy mathematicko-přírodovědecké král. čes. společnosti nauk z roku 1885—1886.: C. J. Küpper & C. Bobek: Hyperelliptische C³ⁿ. Ph. Počta: Beiträge zur Kenntnis der Spongien der böhmischen Kreideformation. III. Abth. Tetractinellidae, Monactinellidae etc. Dr. F. J. Studnička: Výsledky dešťoměrného pozorování v Čechách r. 1884. W. Templ: Über Nebelflecken. Nach Beobachtungen i. J. 1876—1879 mit dem Refractor von Amici auf der k. Sternwarte zu Arcetri bei Florenz. Dr. A. Seydl: Ausdehnung der Lagrangeschen Behandlung des Dreikörper-Problems auf das Vierkörper-Problem. Dr. F. J. Studnička: Výsledky dešťoměrného pozorování v Čechách r. 1885. C. Küpper: Über geometrische Netze. Dr. J. Velenovský: Beiträge zur Kenntnis der bulgarischen Flora. Dr. A. Seydler: Untersuchungen über verschiedene mögliche Formen des Kraftgesetzes zwischen Massentheilen. Dr. F. Studnička: Výsledky dešťoměrného pozorování v Čechách r. 1886.

Rozpravy třídy pro filosofii, dějepis a filologii král. čes. společnosti nauk z r. 1885—1886: A. Rybička: O českém zvonařství. J. Gebauer: Staročes. sklonění zájmené. A. Gindely: Die Entwicklung des böhmischen Adels und der Inkolatsverhältnisse seit dem 16. Jahrhunderte. J. Gebauer: Staročes. sklonění subst. km. —o. Dr. J. H. Loewe: John Bramhall, Bischof von Derry und sein Verhältniss zu Thomas Hobbes. Dr. V. E. Mourek: Tandarius a Floribella. Staročes. vydání s německým Pleierovým srovnané.

Věstník královské české společnosti nauk. Třída filosof.-histor.-filologická. Ročník 1886.: Rybička Ant.: M. Martin Taberius Rakovnický. Truhlář Jos.: O bohoslužebných písních k počtě Husově v XV. a XVI. věku složených. Konrád K.: O staročes. psalmodii. Ludwig A.: Über den sogenannten medialen Imperativ im Gotischen. Hattala M.: O pavlace Dalimilovy kroniky. Sedláček A.: Páně Jindřichovo z Ryžemberka pojednání o rodě pánův Širhovských. Ludwig A.: Über

eine neue Erklärung der Perfecten auf *-wi -vi* des Lateinischen. Píč J. L.: Die rumänischen Gesetze und ihr Nexus mit dem byzantinischen und slavischen Recht. Tadra F.: „Žaltář Poděbradský“ a „Kronika česká“, rukopisy býv. knihovny Olešnické. Konrád K.: Příspěvky k nejstarší čes. hymnologii.

Věstník královské čes společnosti nauk. Třída mathematicko-přírodovědecká. Ročník 1886: Studnička F. J.: Eine neue Anwendung der Kettenbruchdeterminanten. Šolín J.: Zur graphischen Auflösung numerischer Gleichungen dritten Grades. Vrba K.: Vorläufige Notiz über den Cronstedtit von Kuttenberg. Gomez-Teixeira F.: Sur une limite relative aux polynômes de Legendre. Vaněček M. N.: O souvislosti subdeterminantů. Čelakovský L.: Resultate der botanischen Durchforschung Böhmens im Jahre 1885. Petr Fr.: Dodatky k Fauně českých hub sladkovodních. Vrba K.: Beitrag zu einer Monografie des Stephanit. Počta Ph.: Vorläufiger Bericht über die Rudisten der böhmischen Kreideformation. Augustin Fr.: Über die jährliche Periode der Richtung des Windes. Vejdovský Fr.: Die Embrionalentwicklung von Rhynchelmis (Euaxes). Vávra A.: O zákonitosti hmotné práce. Tesař J.: Zur graphischen Zusammensetzung der Kräfte und Drehungen im Raume. Štolba Fr.: Kurze chemische Mittheilungen. Zykán L.: O chemických rozborech několika technicky důležitých hornin. Vaněček J. S.: Sur le réseau de coniques du deuxième indice. Pelíšek M.: Über perspectivische Restitution, Bewegung und Verzerrung. Palacký Joh.: Über die Grenzen der Mittelmeervegetation in Frankreich. Pelíšek M.: Über eine specielle, durch ein dioptrisches System bestimmte Raumcollineation. Vaněček J. S.: Sur le réseau de conique du 2ème indice. Šafařík A.: Über den Lichtwechsel einer Anzahl von Sternen aus der Bonner Durchmusterung und aus den Katalogen rother Sterne von Schjellrup und Birmingham. Palacký J.: Zur geologischen Geschichte der europäischen Fischfauna. Tesař J.: Die konische Loxodrome als Osculatrix. Pelíšek M.: Untersuchung der Wirkungen perspectivischer Darstellungen. Lerch J. M.: Příspěvky k theorii funkcí elliptických. Novák Ot.: Studien an Hypostomen böhmischer Trilobiten. Pelíšek M.: Grundzüge der Relief-Perspective. Vaněček J. J.: Sur le faisceau de coniques du 2ème indice. Krejčí J.: Krystallographische Bemerkungen zum Leucit Staurolith, Phillipsit, Chalanthit und Axinit. Katzer F.: Über schieferige Einlagen in den Kalken der Barrande'schen Etage Gg 1. Vejdovský F.: Přehled sladkovodních hub Evropských. Kušta Joh.: Weitere Beiträge zur Kenntniss der Steinkohlenflora von Rakonitz. Novák O.: Note sur Phasganocaris, nouveau Phyllocaride de l'étage F—f2, en Bohême. Machovec Fr.: Beiträge zu den Eigenschaften des Axencomplexes der Flächen zweiten Grades und des allgem. tetraedralen Complexes. Seydler A.: O rychlosti a urychlení různých stupňů při pohybu dle zákona gravitačního a při podobných pohybech. Bělohoubek A.: Zpráva o výsledku zkoumání vody z pramene sv. Vintíře v lázních Letinských. Lech M.: Contributions à la théorie des fonctions. Palacký J.: Über die Fische Neuseelands. Lerch M.: O jistém integrálu omezeném. Čelakovský L.: O morfologickém významu kupuly (číšky) u pravých Kupulifer. Seydler A.: O analogiích mezi teorií deformací a teorií napjetí. Velenovský J.: Neue Beiträge zur Kenntniss der Pflanzen des böhmischen Cenomans. Vrba K.: Redruthit z Jáchymova. Parisit z Nové Granady. Stolz A.: Příspěvky k Fauně Šumavské. Zahálka Č.: Verrucocoelia vectensis, Hinde. Nová spongie pro čes. útvar křídový z okolí Roudnice. Novák Ottom.: Zur Kenntniss der Fauna der Etage F—f, in der palaeozoischen Schichtengruppe Böhmens.

b) Od spisovatelův:

Prof. K. V. Zenger: Die Meteorologie der Sonne und die Wetterprognose des Jahres 1886. V Praze 1887, 8°. XI. 52. Cena 72 kr.

Prof. Adolf Prokop: O zobrazování zjevu tělesného. S 3 tabulkami v Něm. Brodě 1887. 8°. 57.

Prof. Ignác B. Mašek: Pokus o výklad slova, jež vydavatelé Kosmovy kroniky přepisují „Zizi“. V Praze 1887. 8°. 6 — S výkladem tuto podaným se nesnášíme z důvodů, jež uvádíme v tomto sešitě v Etymol. č. 13.

Rudolf Pokorný: Antologie z ruské lyriky. Sešit 1. V Praze 1887. m. 8°. 32. Cena 20 kr. Dílo zajisté záslužné; přáli bychom si však i hojný výběr z národní lyriky a nad to z krásné národní epiky z překladu R. Pokorného, jehož převod před námi ležící vyniká opravdu plynností bez úkoru věrnosti. V rytmu pozorovali jsme málo chyb, jako str. 14: leč mně zoufalci m. leč zouf. mně; pravopisné chyby jsme našli na str. 19: Appolon m. Apollon; 20: nevinňátko m. nevinňátko; jiné poklesky, jichž se jest vystríhati, jsou, na str. 10: plameny se svíjí m. svíjejí; 16: tváře umrlcova m. tvář; 17: Ovida m. Ovidia; nelze s ní ani porovnat m. srovnati (porovnat = snášeti, smířiti, udobřiti); infinitivy překladatel mrzačí, jako: učít, napravit (18) pozbavit, zdát m. učiti atd.; 18: zda úspěchu je m. úspěch; 19: doporučil m. doporučil; Virgila m. Vergilia; práce Petrovy m. Petrova (Petrovy = Petra); 21: kol m. kole (koliti je nemožno místo kláti); 25: hovor utone na čem m. v čem; 26: Klopstoka m. Klopstocka; s Bibikovým je rusismus m. čes. Bibikovem (srv. Smíchov-em); franština m. frančtiny od francký, neb frančiny od Frank); na ústách m. ústech; ryzý m. ryzí; básníci přírody nepopisují, nýbrž ji líčí, pročez na str. 15. nedobře: popisy přírody m. líčení.

Prof. Dr. Petr Durdík: Paedagogika pro střední školy. Část III. Oddělení 1. 8°. str. 217—343. Cena 1 zl. 20 kr. — Kniha výborná, obsahující mimo jiné i četné dobré pokyny zakládající se na hojných zkušenostech vlastních (viz zvláště: Technika vyučovací). Uspořádání jest praktické, sloh stručný a jasný. Kéž se brzo dočkáme dokončení díla. Jest pak obsah 1. oddělení tento: I. Stručné dějiny středního školství. II. Obecná methodika. III. Methodika jednotlivých předmětův učebných (zatím náboženství, latiny a řečtiny). — Výraz *výuka* ve významu vyučování se nám nezdá vhodným, neboť jako nauka = naučení, tak výuka = vyučení, nikoli vyučování, jež by lépe vystíhoval výraz *učba*.

c) Z nakladatelstva I. L. Kobrova:

Fr. Xav. Svobody Povídky. Část druhá. 16°. 204. Cena 40 kr. (Ústř. knih. seš. 220—23.)

Boženy Němcové Babička. K 6. vydání upravil Frant. Bartoš. 16°. XII. 310. Cena 45 kr. (Národní bibliotéka české mládeže. Svazek I.) — O tomto vydání promluvíme jindy zevrubněji.

Doplňky a opravy k Slovníku Naučnému. Red. Dr. Fr. Bačkovský. Sešit 1. (A — Afrika). 4°. 48. Cena 45 kr.

Čítanka pro nižší třídy středních škol. Sestavil Václav Petrů. Část III. Vydání druhé. V Praze 1887. 8°. 240. Cena váz. 1 zl. 20 kr. — Vydání toto prospěšně se liší od prvního opravami, jež p. vydavatel pořídil dle našeho návrhu (srv. Nár. Listy 1886, č. 196); některá nedopatření však zůstala přece: str. 226 k čl. 32. Vogastisburk neslul teprve *později* Úhoštěm, an cizí kronikář jmeno Vogast si přetvořil z českého Vagošť (Úhošť). — P. vydavatel nemůže se spřáteliti se staršími genitivy Zbraslavě, Příbramě, užívaje stále tvarův na -i (228. 232). 234. k čl. 119. čti *ve* místo *ze* (vřesu). 235. k čl. 132 čti Lipé m. Lysé. V příštím vydání bude učiniti ještě některé slohové změny v textu; ostatek platí čítance pochvala, jakou jsme jí vzdali v zmíněném posudku.

d) Z nakladatelstva A. Storchova syna:

Homerova Odyssea. K potřebě školní upravil a poznámkami opatřil Vilém Steinman. Díl I. Zpěv I—XII. V Praze 1888. 8°. I. 211.

Zprávy zasedací.

Ústřední spolek středních škol českých.

Řádná valná hromada Ústředního spolku středních škol českých konala se dne 7. dubna b. r. v místnostech c. k. vyššího gymnasia na Novém Městě v Truhlářské ulici v Praze.

Starosta spolku řed. M. Pokorný zahájil u přítomnosti 34 členů schůzi, představiv shromážděným zeměpanského kommissaře. Poněvadž jednateľská zpráva byla již před valnou schůzí mezi členy rozdána, učinil se návrh, aby se od čtení jejího upustilo, což se též přijalo. Prof. Dr. J. Městecký vyslovil podiv, že na některých ústavech až dosud nemá spolek žádných členů, kdežto na jiných dle jednateľské zprávy jest sotva po jednom, ve kterémž případě, jak mu vysvětleno bylo, členové spolku z jiných ústavů byli přeloženi. Bylo by si přáti, aby v této příčině pomoheno bylo netečností, jakou až dosavade lze pozorovati, a zároveň by měli býti na ústavech jmenováni jednateľé neb sběratelé; řečník tázal se posléze, co bylo v celé věci výborem učiněno. Jednatel prohlásil, že na všech středních školách, kde má spolek členy, jsou již jmenováni jednateľé, a předčítá též oběžník, který byl těmto pánům rozeslán před delší dobou, aby ku rozvoji spolku mezi svými kollegy působili. Podobně byl rozeslán jiný oběžník všem ředitelům ústavů, na nichž dosud nikdo není zástupcem spolku, aby k jeho zdaru působiti si neobtěžovali. Při tom bylo též poukázáno, že samo vys. c. k. ministerstvo kultu a vyučování všímá si snah spolkových, neboť si vyžádalo zvláštním přípisem podrobnou zprávu o jednání na prvním obecném sjezdu profesorů, pořádaném minulého roku o svátcích svatodušních v Praze. Prof. Dr. Jar. Vlach podotýká k tomu, že sice nečiní žádného návrhu, ale že celý tento úkaz svědčící o malé kollegialnosti s politováním bere se na vědomí.

Také zpráva pokladníková a revisorů účtů nebyla čtena z téhož důvodu jako jednateľská, a pokladník prof. Václ. Starý oznamuje pouze úhrnné částky. Ježto nikdo námitek proti zprávám nepřinesl, uděleno bylo shromážděnými správnímú výboru absolutorium.

Prof. Frant. Kott připomíná velikých zásluh, kterých si dobyl dosavadní starosta p. Martin Pokorný, ředitel městské střední školy, jenž od počátku spolek s velikou obezřelostí řídil a obzvláště ku zdaru posledního sjezdu měrou neobyčejnou přispěl. Z těchto důvodů vzdány byly povstáním starostovi díky. Rovněž jednateľi a pořadatelům výstavy projeveny povstáním díky za veškeru horlivost osvědčenou při sjezdu.

Aby se dopřálo více času skrutatorům, učinil prof. Frant. Kott návrh, aby pořádek programu se změnil a volby provedeny byly před zprávou prof. Jar. Červenky, což se také setkalo s úplným souhlasem shromáždění. Starosta M. Pokorný prohlásil, že mu není možno, aby přijal novou volbu, poněvadž jest prací přetížen a zdravota jeho mu nedovoluje, aby síly své dále přepínal. Již předešlého roku mínil se vzdáti čestného úřadu svého a pouze péče o první obecný sjezd přijmela jej k tomu, aby úmysl svůj změnil. Po tomto určitém prohlášení přikročilo se k volbě nejprve starosty, leč ukázalo se, že hlasy byly roztržštěny, neboť obdržel prof. Frant. Kott 16, ředitel Kar. Tieftrunk 12 a řed. Kar. Doucha 6 hlasův. Předseda oznámiv výsledek volby připomenul, že nutno přikročiti k užší volbě, při níž obdržel nadpoloviční většinu 18 hlasů ředitel Karel Tieftrunk. Jakkoli před tím prohlásil řed. Tieftrunk, že pro přílišný nával práce nelze mu převzítí nový úřad, přece přijal volbu jako projevení důvěry, jakož aby sám nerušil solidarity, které stále spolek se dovolává. Prof. Kott dostal 16 hlasův.

Ihned provedena další volba výboru, náhradníků a revisorů účtů, skrutinium svěřeno prof. Bauerovi a Dr. Jar. Vlachovi.

Prof. Jaroslav Červenka objasnil, na jakých základech by se měl upravit odbor na podporu v nemoci a úmrtí, jak již před tím ve výborové schůzi přijato bylo. Prof. Dr. Balcar nesouhlasil s návrhem i poukazoval, že jest dosti podobných ústavů a bank, jež takové odbory mají zařízeny. V ostatní však rozpravě nabylo převahy mínění návrhu příznivé; zvláště účastnili se debatty navrhovatel, prof. K. Nečásek, Dr. Frant. Houdek a předseda, který poukázal na velikou režíi, jakou počítají jednotlivé ústavy peněžité ve výši 20—60%, jež ovšem při odboru spolku bude zajisté pokud možno nejmenší. Když se mínění dostatečně objasnila, usneseno bylo posléze, aby:

1. odbor na podporu členů se zřídil a

2. utvořeny byly dva oddíly v něm, totiž zvlášť pro nemoc a pro úmrtí. K tomu cíli akklamací zvolena kommise, v níž zasedají prof. Jar. Červenka, J. Soldat, K. Nečásek, Aug. Pánek a Jan Slavík, aby dopodrobna ustanovila změny stanov a sebrala příslušný material statistický. Výsledek porad má býti předložen mimořádné valné schůzi, která ihned bude svolána, jakmile všechny přípravné kroky budou ukončeny. Na příštím sjezdě v Lítomyšli má býti o celém návrhu zavedena pouze rozprava, aby byla získána podniku tak důležitému příhodná půda.

Ačkoliv v minulém správním roce byly mimořádné vydaje se sjezdem a výstavou, jež byly pořádány, přece jest míra jmění spolkového celkem uspokojiva, a z té příčiny učinil pokladník návrh, aby příspěvek na rok 1887. a 1888. byl snížen na 50 kr., což také bylo valnou schůzí přijato.

Potom přečetl jednatel návrh podaný prof. Frant. Jos. Zámečnickem, aby určen byl přiměřený příspěvek roční spolku na podporu vdov a sirotek po profesorech středních škol; když se byl krátce zaň přimluvil prof. F. Kott, ustanoven příspěvek ročně 10 zl. r. m.

Když byl přečten přípis ředitelstva paroplavební společnosti po Vltavě, jímž se povoluje členům spolku jezdit na průkaz legitimačního lístku za poloviční cenu třídy druhé ve všední dni, usneseno po čilé, krátké rozpravě, že se má na příště od podobné výhody upustiti, ana nemá platiti i pro údy rodiny členův.

Po té předseda připomenul milých členů prof. J. Miltnera a Stan. Pachty, kterých spolek v minulém roce úmrtím zbaven byl, i projevena shromážděnými soustrasť nad ztrátou touto.

Dle oznámeného výsledku voleb bude se výbor skládati z těchto údvů: prof. Jan Slavík, Josef Škoda, řed. Frant. Višňák z Kroměříže, řed. Frant. Fischer z Lítomyšle, prof. Jos. Pražák, Jar. Zdeněk, Frant. Jos. Zámečník z Ném. Brodu, Václ. Starý, Jos. Svoboda, Eman. Fait, J. Hulakovský, Frant. Kott, Jos. Včelák, Dr. Kar. Veselík.

Za náhradníky zvoleni prof. Jar. Červenka, Lad. Dolanský, Gilb. Blažek, Jan Pražák, Bedřich Procházka. Za revisory ponechání opět prof. Čeněk Jarolímek a Dr. Frant. Houdek. Mezi volnými návrhy pronesl prof. Václ. Starý mínění, aby některý časopis periodický byl prohlášen za organ spolkový; i stalo se snesení, *aby se uveřejňovaly zprávy výborové a též odborů se týkající v časopise „Kroku“*, ale členové mohou také jiných časopisů užívat, aby své výklady a přednášky veřejnosti předkládali.

Em. Fait, t. č. jednatel.

Filologický odbor.

III. schůze dne 22. prosince 1886 (11 členův).

1. Prof. Dr. Jan Novák předčítá článek prof. Hrbka s Mladé Boleslavě „O vyučování latině na prvním stupni vzhledem k pokrokům jazykozpytným“, jenž se celkem srovnává s přednesením jeho na I. sjezdě professorském (viz Krok seš. 3, str. 158); k tomu spisovatel dodává, že by se měla rovněž probírat napřed deklinace třetí. Když byl řed. Doucha podobné námítky pronesl proti návrhům prof. Hrbka jako při loňském sjezdě profesorův (viz Krok tamže) a professoři Dr. Jan Novák, Dr. K. Veselík a Dr. Petr Durdík proti vhodnosti navrženého postupu se vyslovili, uzavřel rozhovor řed. Doucha, vysloviv přesvědčení přítomných, že některé z myšlenek ve článku vyslovených jsou sice všeho uvážení hodny, že však hlavní část návrhu nehodí se k provedení.

2. Při volných návrzích poukazuje řed. Doucha k tomu, jak palčivou stala se otázka vyučování němčině na českých školách středních; i navrhuje, aby v budoucí schůzi se otázka ta vzala v úvahu a aby jmenovitě pojednáno bylo o rozpravě o předmětu tom od prof. Dr. Mourka v Paedagogii a Kroku (1. seš.) uveřejněné. Ježto pak prof. Dr. K. Veselík referatu o rozpravě té na se nevzal, usneseno požádati prof. Rotha, aby to učinil.

IV. schůze dne 23. února 1887 (28 členův).

Prof. Jul. Roth referuje o úvahách a návrzích: „Kterak učití jest němčině na českých školách středních“, jež vydal prof. Dr. Mourek. Nepouštěje se v uvažování, měla-li by se němčina na českých školách středních státi předmětem obligatuím čili nic, poukazuje referent v úvodě k tomu, jak nekompetentními soudci jsou na mnoze ti, kdož o úspěchu vyučování němčině na českých školách středních nepříznivý úsudek pronášejí. Přecházejí pak ke vlastnímu předmětu referatu svého, srovnává se celkem se šesti podmínkami, jež za nezbytné pro dobrý prospěch ve vyučování němčině pokládá prof. Mourek. Přeje si však, aby v nové osnově, až bude sestavována, zevrubně a určité vytčen byl cíl vyučování toho, aby se hned z předu vidělo, čeho za nynějšího stavu věcí dosíci lze a čeho nikoliv. Po mínění referentově mělo by se žádati, aby se ve čtyřech nižších třídách školy střední žáci naučili tolik, by o všem, co při němčině se naskytne, mohli německy mluvit. Samostatných slohových prací bude lze docíliti u jednotlivých žáků, sotva však u celých tříd. Ve vyšších třídách středních škol mělo by se pak vyžadovati obratnější mluvení o věcech, jež jsou předmětem vyučování němčině, jakási obratnost slohová, postupně větší, přehled dějin literatury a schopnost mluvit německy i o jiných předmětech vyučování, jmenovitě o dějepise a zeměpise a částečně i o fysice. Znalost běžných forem zdvořilosti života pospolitého ve všech odstínech jazykem německým po mínění referentově od žáků českých škol středních nebude se moci vyžadovati.

Pak pokračuje prof. Roth v referatu svém tím způsobem, že probírá vždy navržený postup učebný ve dvou a dvou třídách po sobě jdoucích a tu zase napřed vždy mluví o učení grammatickém, pak o četbě a konečně o pracích písemných, jako to ve článku svém i prof. Mourek byl učinil.

Pojednáváje pak zvláště o vyučování němčině ve třídě I. a II., žádá napřed všeobecně, aby co možná brzy počalo se německy mluvit, a aby se věc neodkládala, jak se dle dosavadní osnovy děje, až do třídy III. Čím dříve se počne, tím více napomáhá u mládeže pud napodobovací, který zároveň s dospíváním utuchuje. Kdežto prof. Mourek o změně osnovy pro I. a II. třídu ve příčině učení grammatického nemluví, žádá prof. Roth, aby úkol těchto dvou tříd v té příčině byl zmírněn a aby se něco z látky tvaroslovné přeneslo do tř. III., které připadl by pak úkol tvarosloví nejen opakovati, nýbrž i doplňovati. Za práce písemné navrhuje prof. Roth, aby déle než pouze po první běh ukládalo se napsání vět, jež ve škole byly prodělány. Co se týče četby na nižším gymnasiu vůbec, přeje si prof. Roth, aby v budoucích instrukcích bylo vytčeno, má-li se připustiti k četbě něco takového, co grammatické vědomosti žáků předstihuje; myslí, že zachovati se v tom musí míra, ježto jinak četba zase by se jen stala cvičením grammatickým.

Prof. Mourek, odpovídaje na referat tento, schvaluje návrh referentův, aby zevrubně vytčen byl cíl vyučování němčině, žádá toliko, aby cíl ten nebyl příliš nízký; srovnává se konečně též s tím, aby tvaroslovný úkol I. a II. tř. byl zmírněn, ano myslí, že všechna theorie grammatická při němčině měla by se vynechati. — Školní rada J. Šťastný pokládá za výhodu, že jest dobrý substrat k jednání o důležitém předmětu tom zjednán, i navrhuje, aby se nyní opravdově k věci přistoupilo; běží však o modus procedendi a tu míní, že by všichni účastníci porad předlohu jakousi celého jednání před sebou míti měli; dále že nemělo by se zapomínati na realy a různou jich od gymnasií organizaci a konečně na to, že při každé methodě nejvíce záleží na tom, jak se provádí. Učitel musí methodu své individualitě přispůsobovati; proto měl by se v instrukcích činiti rozdíl mezi tím, co by mělo býti závazným předpisem pro každého, a mezi jistými praktikami, které u některého učitele vésti mohou k cíli, u jiného nikoliv. — Prof. Mourek se s tím snáší, ale článek svůj nepokládá za hotovou osnovu. — Prof. Petr Durdík činí návrh, aby, jako se sestavila osnova češtiny, tak sestoupili se učitelé němčiny a vypracovali podobně osnovu novou. — Řed. Doucha doplňuje návrh prof. Dur-

díka, aby se osnova němčiny i instrukce, od komitétu asi pětičlenného vypracované dodaly, tisku, by pak každý člen porad mohl míti exemplář jich po ruce.

Předseda táže se, má-li se komitét ihned voliti. — K návrhu šk. rady šťastného shromáždění se usnese, aby prof. Roth napřed celý svůj referat přednesl, a ježto zatím čas valně pokročil, ustanoveno, aby ostatní část referatu přednesena byla ve schůzi příští.

V. schůze dne 2. března 1887 (25 členův).

1. Předseda oznamuje, chtěl-li by kdo ze členů na budoucím sjezdě profesorů v Litomyšli míti přednášku, aby to ohlásil jednateři.

2. Prof. Roth pokračuje v referatu svém o úvahách prof. Mourka. Co se týče III. a IV. třídy, prof. Roth se srovnává s navrženým tam postupem a způsobem učení grammatického až na změnu při I. a II. tř. již vytčenou. Rovněž proti navrženému postupu při četbě ničeho nenamítá, radí pouze, aby se při počátečním čtení článku šetrilo opatrnosti a byl-li vyvolán žák slabý, aby se četl článek hned ještě jednou aneb raději aby napřed vyvolán byl ke čtení žák výborný. Dále navrhuje referent, aby recitace věcí memorovaných daly se častěji než bývalo dosud. Ježto prof. Mourek mimochodem ve článku svém o čítankách se zmiňuje, připojuje prof. Roth též úsudek svůj v té věci; vykládá, jak velice mínění se tu rozcházejí; tak hned 1. dílu Pospíchalovy čítanky, ačkoliv poměrně jest nejlepší, všelicos se vytýká. I referent shledává při něm vady; málo článků sepsáno jest tou dikcí, kterou se mluví; málo vět jest snadno přehledných, málo článků týká se Rakouska vůbec a Čech a Moravy zvláště. Mimo to mluva měla by býti upravena, aby byla jednotejná a ne různá dle článkův rozličných auctorův. Hledí-li se k tomu v latině, aby se žáci neučili řeči pestré, mělo by se to díti i při jiných řečech; němečtí vydavatelé čítanek v nové době skutečně mluvu článků poněkud přeměňují, aby byla jednotejná; podobně počíná si prof. Bartoš ve svých českých čítankách. Mimo to radí prof. Roth, aby učitel pro reprodukci článků obsah jich doma si upravil.

Ve tř. V. a VI. učení grammatické po návrhu prof. Mourka má se provozovati překladem z češtiny na jazyk německý a to tak, aby věty všemi možnými obraty se překládaly. Prof. Roth k tomu navrhuje, aby učitel, hledě ke slabším žákům, na konec pronesl jeden překlad jako vzorný sám a pak aby se po případě článek celý volnou reprodukcí zopakoval. Co se theorie grammatiky týče, referent se srovnává s prof. Mourkem, aby pravidla jednotlivá při příležitosti přímo od učitele byla opakována a aby se neodkazovalo pouze ku grammatice. O upravení syntaxe německé připomíná prof. Roth, že právě pro obtíže, jež se tu naskytují v nalezení pravé cesty, a pro velikou různost mínění v té příčině rozšířenou sám syntaxe německé nevydal. Mínil, že cesta jazyků klassických snad přece pro němčinu se nehodí, ale nechce sám ničeho rozhodovati, přenechávaje věc k uvážení a zkoumání komitétu, který bude zvolen. Ostatně i to jest nejisto, jak by pravidla syntaktická měla býti podávána, zda česky či německy; referent myslí, že nejlépe by bylo podati je v obou jazycích. (Pokrač.)

Kreslířský odbor.

Z činnosti odboru kreslířského v roce minulém uvéstí sluší ještě účastenství při sjezdu, které jevílo se:

- a) v pořádání výstavy, obsahující předměty kreslířské i krasopisné, hlavně modely a předlohy ornamentální, figurální i perspektivní, jichž se dříve užívalo, a které nyní ke studování slouží.
- b) v jednání odboru. Na počátku první schůze uvedl zpravodaj pan prof. M. Kuchynka krátký obsah usnesení, kteráž během roku min. projednána byla a podal je jako návrhy na změny, resp. opravy dosud platných nařízení o vyučování kreslení. Po čilé debatě přijata tato resoluce.

A. Ve příčině kreslířského učiva:

1. *Nauka o barvě* budiž pěstována ne příležitostně, nýbrž pravidelně, soustavně. Na příslušných pomůckách vykládej se soustavně předem barvoznalectví, potom nauka o harmonii barev.

2. *Z učiva perspektivního* budtež vypuštěny výklady o vědeckých pojmech v „instrukcích“ pro kreslení na stř. školách z r. 1874 uvedených jako jsou: Základna, zákl. linie, distanční a dělicí body, ježto nesrovnávají se s požadavkem instrukcí samých, jež mluví „o názorné“ perspektivě.

3. Aby vzdělání abiturientů nebylo jednostranně vědecké, nýbrž jsouc doplněno po stránce umělecké stalo se všeob. harmonickým, jest nutno, aby s kreslením bylo spojeno soustavně spořádané, na všechny třídy přiměřeně rozdělené, a dle věku žáků upravené učení *o slozích ornamentálních a o nejhlavnějších věcech z oboru výtvarného umění vůbec*. (O učeb. pomůc. k tomuto vyuč. viz oddíl d. 3.)

4. Kreslení hlav budiž z učiva učitelských ústavů vypuštěno.

B. V příčině rozdělení učiva.

1. Kreslířské učivo na středních školách budiž nikoliv dle stupňů, nýbrž *dle jednotlivých tříd* podrobně vyměřeno.

2. V I. tř. stř. šk. nebudiž postup u vyučování kreslení vázán na postup u vyučování měřictví, pročež se doporučuje, aby v této třídě ve stř. šk. všech kategorií nebylo vyučování kreslení spojeno s vyučováním geometrii.

3. Geometrický ornam. neomezuj se na tř. I. Učitel vracej se k němu občas i ve vyš. třídách; po případě spojuj jej v těchto tř. s rostlinným ornam. tím způsobem, že dané plochy geometricky na menší plochy se rozčastí a tyto rostlinným ornam. ozdobí. Učivo přímočárné nezabírej v I. tř. více času než nejvýše půl šk. roku.

4. Počátek perspektivy budiž položen do III. tř. a omezen jen na nejnutnější modely jak drát, tak dřevěné. Za to pěstuj se perspektivné kresl. v V. až VII. resp. v VIII. tř. více než dosud, aby žáci z persp. nezapoměli toho, čemu se ve 3. a 4. tř. naučili. K tomu účelu doporučuje se skicování vhodných předmětů do sešitů.

C. V příčině metody.

1. Hromadné vyučování konej se ve všech oborech kreslířské učby co možná nejdéle.

2. Při ornam. kreslení, pokud koná se hromadně, učitel společně se žáky *předem hotový již výkres* (tabulovou předlohu) rozebeř (analyse), *a teprv potom* současně se žáky na tabuli kreslí (synthese).

3. Mají-li žáci dospěti *k samostatnému pojmání a reprodukování předložených* jim tvarů, jakož jest žádoucí, nelze schvalovati, když každý výkres, který všickni žáci mají kreslit, učitel žákům na tabuli předkresluje, nýbrž doporučuje se při výkresích, jež to připouštějí, dbáti tohoto postupu:

a) Učitel společně se žáky tabulovou předlohu ústně buď podrobně neb jen zhruba rozebere, načež ji žáci bez předkreslování učitele na tabuli reprodukují, při čemž učitel kontroluje, zda-li reprodukce koná se správným postupem.

b) Učitel dá žákům kreslit vyvěšenou tabulovou předlohu — beze všech pokynů, při čemž jejich práci kontroluje jako sub a).

4. *Kreslení dle náповědi*, koná-li se tím způsobem, že se žákům čára za čarou diktuje, aniž byla před tím v mysli jejich představa o celku, jenž se kreslí, tím n. oním způsobem vzbuzena, se odsuzuje.

5. *Kreslení z paměti* jako prostředek k veledůležitému vývoji paměti pro tvary budiž pěstováno soustavně ve všech třídách.

6. Doporučují se soustavně spořádaná *cvičení tvůrčí síly* žáků v oboru tohoto učebního předmětu. Cvič. tato, z ornamentiky čerpaná, mějtež formu *skutečných prací* daných ve škole na určité vyměřenou dobu. Úkoly sem spadající jsou:

a) doplňování souměrných tvarů,

- b) proměna *polohy* tvarů,
- c) proměna *podoby* tvarů,
- d) bohatší provádění daných náčrtků,
- e) ozdobování jednotl. částí nějaké plochy, jejíž rozdělení je dáno (viz B. 3).
a j. v.

Komponování ve vlast. smyslu slova budiž vyloučeno. Ke zmíněným úkolům se řadí i *perspektivné úkoly*, při nichž žáci z obrazu jednod. modelu dle názoru kresleného vyvíjejí *s domyslu* obraz předmětu složitěho, který jim byl učitelem ústně popsán. Cvičení tato, jež jsou výborným prostředkem ku vývoji prostorné představivosti, se doporučují.

D. V příčině učebných pomůcek.

Vys. c. k. minist. kultu a vyuč. budiž požádáno, aby našim školám opatřilo:

1. Hojnou sbírkou *laciných tabulových předloh* ku vyučování kreslení sub. C. 2. 3. charakterisovanému.

2. Sbírkou *laciných barevných tabulek* a vzorů chromatických kombinací dostatečně velkých ku systemat. učení o barvě viz A. 1.

3. Sbírkou laciných tabulových předloh k učení o *slozích ornamentálních* a nejhl. věcech z oboru výtvarného umění vůbec, zmíněn. sub A. 3.

4. Aby nařídilo *důkladnou revisi* dosavadních schválených uč. pomůcek ku kreslení. Které se neosvědčily, budtež odstraněny a pohřešované vřazeny.

5. Aby byly na střed. školách v jednotl. zemích připuštěny jako učebné pomůcky také *vynikající výtvoxy domácího umění* jako doplňky dosavadních schválených pomůcek, ovšem po dosažení jich schválení.

Spolek historický v Praze.

Dne 9. května vládní rada, prof. V. V. Tomek popisuje krajinu okolí Pražského na levém Povltaví v letech 1419—1526. Ve válkách husitských spustošeno tu mnoho, též změny v držitelích se staly vojnou. Škody se opravovaly čím dále tím více, nejvíce pak za kr. Jiřího. Nejlépe vzkvetly zase vinnice; od Letného k Brusce pronajímány, rozdělovány; po odběhlých měšťanech obec je dávala pod plat novým držitelům. Krajina od Ovence k Holíčovicům byla ležením křižákův, byla tudíž hodně spustošena. Obora Ovinecká vzata od obce; od obce dána pasíři Kunšovi spustošená na zvěři i stromech, pak as králi Zikmundovi hned vrácena. Dále učiněna zmínka o majitelích Buben, Holíčovic, dvora Ovineckého, o kostele Ovineckém, jemuž v letech třicátých Šimon od Lva vrací inventář; o krajině pod horou Bábov, o Šárce, kde dvůr probošta Pražského dán Janovi ze Šárky (manovi). Třešovice patřily Strahovu, kr. Zikmund je zapsal jinému; Liboc spravována úřadem šestipanským, pak snad vrácena purkrabí, i Rusín druhdy Břevnovská. Šlachovec, háj nad Šárkou, byl arcibiskupský. Klášter Břevnovský r. 1420. od Pražanův a Táborův vypálen a v zříceniny obrácen; opatové přebývali v Broumově; teprve za Vladislava se mniši vrátili, ale ne na dlouho; kostel farní byl asi nuzně k službě opraven nejdříve. Kr. Jiří r. 1459. vystavěl oboru Hvězdu na paměť Kunhuty, manželky z rodu Šternberského, ač umřela 10 let před tím; les byl asi druhdy Břevnovský. Bílá Hora už r. 1442. se tím jmenem připomíná. Ves Kuromtvice, jež tu bývala, zanikla docela. Na Brusnici bylo hojně vinnic. Ves Týnec jeptišek Svatojiřských patřila ku Praze. Za Strahovem byla vinnice k cestě k Berounu, na Petříně 4 vinnice na popluží kláštera Strahovského, tu se říkalo na Novém Petříně, dále v haldách, pak byl lom a vinnice na jižním hřbetě hory; podél zdi městské dole byly všude vinnice i v nynější zahradě hr. Kinského. Tu blízko stával klášter Plaský vypálený, nad branou Újezdskou bývala vinnice a spálený dvůr, dále vinnice Kartouzská a jiné. Až k Motolu uvádějí se vinnice: Srpova, Frickova a Hora Králova, Hora Perníčkova (po pekaři P. r. 1411), Hynkovská, jež se táhla až na hřbet Petřínský. Dnešní Cibulka slula dvůr Návozský od Náza Jana za kr. Václava. Vrch Věncek u cesty ku Karlovu Týnu, na něm vinnice. Vrch Zámýšl nad předními Košíři. Vrch Kbelná se 4 vinnicemi.

V Motole dvůr ryt. Svatojanských (Maltezských); r. 1421. od obce dán měšťanu Zmrzlíkovi ne na dlouho. Předměstí Újezdské bylo vypáleno; kostel sv. Jakuba utrpěl, vinnice farářova od obce zabavena, ale zase vrácena. Kostel sv. Jakuba stál v tak zvaných Zahradách. Nedaleko tu byly ssutiny kláštera Kartouzského. Od potoka Košířského táhla se ves Smíchov, o níž se dějí zmínky od r. 1421. Nade vsí vinnice k Radlicům; tu dvůr a ves; Zikmund tu vše z kořen vypálil. Nedaleko byla hora Vidovle, sv. Jan pod skalou, ves Butovice; Zléchov s vinnicí r. 1420 vypáliti dal Zikmund, chtě tak oznámiti svůj příchod posádce Vyšehradské. R. 1437. týž Zikmund zbořil hrad Děvín, byltě za sídlo loupežnické.

Přednášky v král. české společnosti nauk.

A. Třída historicko-filologická.

Ve schůzi dne 7. března přednesl prof. dr. Emler nejdříve pojednání mimořádného člena prof. Aug. Sedláčka z Tábora, v kterém zprávu podává o někdejším archivu Olešnickém, který nyní přenesen byl do státního archivu ve Vratislavi. Ve zprávě této vyličuje p. prof. Sedláček, jakým způsobem tento archiv poznenáhla vznikl a vzrůstal, a vyčítá jednotlivé oddíly jeho, podáváje při tom obsah listů každého takového oddílu. Dle vypsání prof. Sedláčka byl jádrem archivu tohoto rodinný archiv poděbradské větve pánů z Kunštátu, který se nejdříve choval v Poděbradech, potom na hradě Litickém, odkud r. 1495. přenesen jest do Olešnic, kteréžto knížectví synům krále Jiřího, knížatům Münsterberským, též náleželo, kdež až do poslední doby zůstal. Již dříve spojeny byly s archivem rodinným pánů z Poděbrad též archivy neb i listiny jednotlivých rodů neb statků českých, totiž pánů z Častolovic, z Lichtenburka, rytířů Čouchů ze Zásady, z hradů Veliše, Kunětické Hory, Žleb, Polné, Rychnova, Všejan, moravských pánů z Kunštátu, kláštera Vizovického na Moravě, pánů ze Šternberka, později pak hlavně písemnosti kladské a slezské.

Potom přednesl prof. dr. Konst. Jireček zajímavou rozpravu prof. Jos. Šimka „Balbín a jeho Bohemia docta“, jenž ve stati své položil tresť krásných a vlasteneckých myšlenek, které se v znamenité této práci Balbínově nalézají, vytkl stanovisko a motivy, jež Balbína k sepsání práce té vedly, a sestavil pomůcky, jichž při tom užil.

Dne 21. března prof. Fr. Prusík četl o Šimonu Hájkovi a jeho „Tabule barbarolectice“ (viz Krok seš. 3. a 4.).

Ad. Patera podal zprávu o zbytcích staročeských legend o sv. Kateřině a Margaretě, které byl našel společně s P. Jos. Kašparem v červnu r. 1886. prohlížeje rukopisy a staré tisky v knihovně sv. Jakuba v Brně. Zbytky legendy o sv. Kateřině mají 467 veršův a legenda ta jest rozdílna od známé legendy Štokholmské. Zbytky legendy o sv. Markétě mají 511 veršův. Obě jsou psány písmem stejným, dosti pěkným, asi v 3. čtvrti století XIV., ale skládány byly mnohem dříve, kdy u nebylo ještě přehlašováno, jak o tom svědčí rým některých veršův.

Dne 18. dubna Adolf Patera podal zprávu o dopisech známého historika XVII. stol. Bohuslava Balbína z let 1678—1688, které zasílal Kristianu Weisovi, rektoru Žitavského gymnasia. Dopisy tyto, kterých je 47, nalézají se nyní v městské knihovně Žitavské ve foliovém rukopise, jehož název jest „Epistolarum clarorum virorum fasciculus III.“, a obsahuje 447 dopisů různých učenců, zaslaných Kristianu Weisovi. Prvý list Balbínův jest psán dne 19. srpna 1678 a poslední dne 26. října 1688, tedy nedlouho před smrtí Balbínovou, který zemřel 29. listopadu 1688. r. Tyto listy Balbínovy jsou velice zajímavé, neb se z nich dovídáme o mnohých udalostech ze života Balbínova, které nám dosud nebyly známy.

Prof. Fr. Prusík četl o rukopise zdejší knihovny Františkánské se signaturem A. f. 3., v němž našel pohřešované duchovní romány o Aseneše, o Životě Josefově, o Adamu a Evě, kromě nichž obsahuje rkp. výbor ze žalmův (Žalmy chudých a Žalmy kající) a Nový zákon. Rkp. jest výborně uchován, na papíře ve folio ve vazbě novější. Písmo úhledné, zřetelné, z polovice století XV., ale jazyk jest

starší, má téměř veskrze ó, místy duály i aoristy, někdy též archaismy jako pravi (pravím) v Mat. 6. Jinak jest jazyk krásný a přesný, a nalézáme v něm mnohá slova, k nimž nebylo dosud dokladův z doby starší, jiná zase velmi důležitá k výkladu RKého; i kmenotvorba je zde zvláštnostmi zastoupena. Pravopis jest v celém rukopise stejný, totiž na větším díle Husův (z, c, s, r, n a pod.), neb ž, č, š, ř a p., ale ne důsledný, místy pouhé z, c, ss, s, rie a pod.; tak hnev, k niemu (sic), nevidial a j.; avšak i se neoznačuje kromě snad Rachel. Avšak právě tím přechodním stadiem jest rkp. tak veledůležit, an jednak diakritickými znaménky vyjadřuje pravou fonetickou platnost toho kterého písmene, jednak pak, kde vedle toho písaři opisujícím ze starší předlohy proklouzne starší grafický znak, poznáváme neomylně, že písmě ie, kde zastupuje e atd., má pouze grafickou, nikoli fonetickou platnost! na př. gie (acc. pl.) vedle ge, ruce wassie vedle wasse (wase), gede — predgiezdce As. 6., přeložení — překladal 10^a a j.

Co do pramenův, z nichž rkp. přepsán, má se věc tak: Žaltář shoduje se zhusta s kapitolním, místy pak zase více s Poděbradským (na př. 5, 5). Nový zákon srovnává se s N. zákonem z r. 1465 (univ. bibl. XVII. B. 15). Romány o Aseneše a Josefu pocházejí z téhož pramene, co musejní rkp. z r. 1470, nad něž vynikají věkem, takže jsou nejstarší ze známých dosud rukopisův románů těch; román o Aseneše má pak o některé kusy více než rkp. musejní. Rkp. o Adamu nebylo lze dosud srovnati se staršími rkpy. Vše 3 romány otištěny budou v Kroku. — Na konec četl prof. Prusík ukázky ze všech tří duchovních románův.

B) Třída *mathematicko-přírodovědecká*.

(Pokračování.)

Prof. Čelakovský přednesl zprávu o výsledcích botanického výzkumu v Čechách v r. 1886. V těchto výsledcích jsou obsaženy příspěvky 26 pozorovatelů a sběratelů. Botanisováno bylo ve mnohých krajinách Čech, totiž: v okolí Prahy, v Polabí u Pardubic, Lysé, Všetat, Mělníka, Oustí n. L., pak u Velvar, Slaného, Kladna, Bělčic, východně u Chrudimě, Kostelce n. Orli., Králové Hradce a Jaroměře, severně u Broumova, Č. Lipé, Ml. Boleslavě, v části severozápadní v českém Středohoří a Poohří až ku Karlovým Varům, Teplé a do vnitra země k Mauštinu a Plasům, pak u Strašic, jižně u Písku, v Šumavě u Eisensteinu a Vyššího Brodu, konečně u Lomnice a Třeboně. Nově objeveno neméně než 10 dobrých druhů, mezi nimi 2 vůbec poprvé popsány (Calamagrostis stricta, P. B., Poa badensis Haenke, Carex chordorrhiza Ehrh., Orchis angustifolia Rchb. (O. Traunsteineri Saut.), Hieracium rotundifolium Čel. fil., H. diversifolium Čel., Utricularia ochroleuca Hartm. (U. brevicormis Čel.), Paeonia peregrina Mill., Ostericum pratense Hoffm., Lathyrus nissolia L.). Tři jiné druhy poprvé bezpečně zjištěny neb rozeznány: Potamogeton compressus L., Hieracium glomeratum Fr. (= attenuatum Tausch), H. caudicans Tausch. Dále přibýlo 28 pro Čechy nových odrůd a plemen, mezi nimi některé vůbec nové, pak 4 nové míšenci, mezi nimi zvláště zajímavý míšenec ze dvou rodů Anthemis cotula × Matricaria inodora. Poprvé zavedené nalezeny dva cizí druhy: Cyrodon dactylon a Smyrnum perfoliatum. Pro celou řadu rostlin vzácných a v příčině geografického rozšíření paměti hodných (z nichž nejvýznačnější Carex pediformis, Thesium ebracteatum, Hieracium bifidum) nalezena stanoviště nová, od posud známých vzdálená, jimiž obydli jich v Čechách značně rozšířenějším poznáno.

Prof. Dr. J. Krejčí předložil druhou část pojednání Č. Zahálky, prof. na gymn. v Roudnici, „o geologických poměrech krajiny u Brozan mezi Labem a Oharkou“. Obsahuje podrobné rozčlenění opuk křídového útvaru v té krajině a štěrků starších i novějších na nich složených.

Dne 11. února prof. Dr. Krejčí vysvětlil uložení Karbonu, Permu a křídového útvaru u jižní a východní paty Krkonošských hor a zejména vysvětlil tři velké rozsedliny horské se směrem Krkonošských hor rovnoběžné, které dávají

krajině podkrkonošské zvláštní její ráz. Jest to rozsedlina Svatoňovská u paty Žaltmanu, rozsedlina Zvičinská v údolí Labském u Králové Dvora a rozsedlina Chlumská u severní paty Hořického pvrší.

Dr. B. Brauner přednesl některé výsledky posledních svých výzkumů chemických.

Působí-li kysličník vodičitý na dioxid olova v roztoku kyselém, nastává redukce úplná na monoxid. Děje-li se působení to v roztoku alkalickém, rozkládá se sice také kysličník vodičitý, ale dioxid olova se (zdánlivě) nezmění. Působí-li však kysličník vodičitý na dioxid olova v tom okamžiku, když se tento v roztoku alkalickém tvoří, nastává částečná, ale trvalá redukce dioxydu olova vedle redukce hyperoxydu vodíka. Autor ukazuje, že takovouto redukci, ale jen přechodnou, můžeme předpokládati i v případě druhém. Případ autorem studovaný leží uprostřed mezi dvěma extremy uvedenými.

Nový oxid olova, tvořící se při uvedené reakci má sloučenství $Pb_3O_7 \cdot 3H_2O$ a ukazuje některé zajímavé reakce, zejména působením fluorovodíka.

Autor vykládá různé fáse uvedené reakce a podává analýsi utvořeného produktu.

Dne 25. února prof. Dr. F. Augustin přednášel „O ročním postupu meteorologických elementů v Praze“. V práci této sledován roční běh meteorologických elementů dopodrobna na základě 80leté řady (1800—1879) meteorologických pozorování, konaných na hvězdárně Pražské. Odvozeny u všech elementů průměry denní a kreslen jejich postup normalní. Zvláštní zřetel vzat byl též k nepravidelným proměnám meteorologických elementů a ustanoven poměr jejich ku proměnám periodickým.

Na to přednášel prof. J. Palacký o poměru recentních a fossilních ryb, pokud se vyskytují v oboru středomořském, při čemž dokázal, že nejvíce se srovnávají s nálezy v Glarusu učiněnými.

Konečně přednesl p. Josef Procházka výsledky svých studií o korálech miocaenových z Moravy. Dosavadní známost o miocaenové fauně pánve vídeňské byla u porovnání s mimorakouskými praskrovna. Z 80 na 58 různých nalezištích nasbíraných druhů, z nichž nejbohatší fauna Lapužská v Sedmihradsku 17 druhů vykazuje, nebylo lze učiniti si, jak Reuss správně podotýká, přesnou představu o povaze její.

Určitý soud umožňuje fauna chobotů boračského a drnovského syými 82 druhy. Důležitost její je nemalá. Usnadňuje především přesnou představu o povaze, o množství a rozmanitosti rodů a druhů, jednak o příbuznosti s ostatními, obdobnými faunami mimorakouskými a poskytuje důležitého znaku ku poznání a i třídění vrstev 2. stupně středomořského.

Srovnáváje bohatý material boračsko-drnovský s originaly Reussovými, s popisy a s výkresy druhů ostatních faun mimorakouských a mimoevropských, sezna jsem, že není možno míti znaky jako je: epithek, tvar, velikost a přirůstání polyparia buď malou nebo větší plochou, výšku příček zevních a počet sept za generické, nýbrž že jest třeba zrušiti mnohé rody, určené pouze po některém z těchto znaků, a přesněji označiti jich hranice.

Výsledky, kterých jsem se dodělal studováním 149 druhů, lze shrnouti v tyto věty: 1. Při určování nových rodů a posuzování již stávajících, u čeledi Turbinolidae jest nezbytno vycházeti od příček zevních a vnitřních, jakož i od osy. 2. Druhé znaky, jako je epithek a tvar polyparia, mohou býti přibrány ke znakům dřívějším, nikdy však neopravňují ke stanovení gener nových. 3. Plocha přirůstu, její velikost, volnost polyparia, převyšování kališního okraje septy, hloubka kališná a počet příček zevních nelze nikdy počítati ke znakům rodovým, anýž pro velikou měnlivost svou velmi zhusta u druhů jsou nemožny.

Znalost povahy vlastností těchto odporuje samostatnosti některých rodů. Tak jsem poznal, že Segueuzův rod Conotrochus jest nemožným, jakož i rod Thecocyathus M. Edw. et H. jest bez veškeré opory. Podřídil jsem druhy rodu prvního rodu Ceratotrochus M. Edw. et H. a druhy rodu druhého rodu Paracyathus

M. Edw. et H. Zároveň jsem dospěl studiemi morphologickými výsledku, že druhy rodu *Deltocyathus* M. Edw. et H. neliší se podstatně od druhů rodu *Trochocyathus* M. Edw. et H. a že je nutno podříditi ony druhy rodu druhého, které se vyznačují deltoidicky srostlými příčkami vnitřními, s druhy rodu *Deltocyatha* jako druhy subgenera *Deltocyatha*, rodu *Trochocyathu*.

Jako rodové jsou i znaky druhové velmi proměnlivé. Důkazem toho je *Acanthocyathus vindobonensis* Rss. Vedle druhu tohoto rozeznával Reuss ještě druh *A. transilvanicus* Rss. Při srovnávání jsem seznal, že jsou tyto dvě Reussovy specie diametrálními formami téhož druhu, a sice *A. vindobonensis* Rss.

Významné pro některé rody boračské (*Caryophyllia*, *Trochocyathus* a *Ceratocyathus*) je pučení vnitřní. Pučení toto nebylo dosud pozorováno na miocenových korálech pánve vídeňské. Je až na samostatně vyvinutou stěnu kališnou shodné s G. v. Kochovým tak zv. pučením dělitelným.

Širší sbor Matice České r. 1886.

(Podáno dle původních protokolův.)

V.

Dne 30. listopadu 1886. kandidát profess. Čeněk Zíbrt pojednal o: Rozmluvání Petra se Pánem od Konráda Hosia z r. 1585.

Oblíbenou látkou křesťan. středověku bylo líčení, jak Pán Ježíš se sv. Petrem putují po zemi, poznávají zlořády, je trestají, různých nehod zakoušejí. Podobnou látku vzdělal Konrád Hosius; kniha jeho volně byla přechestěna a r. 1585 vydána. Sv. Petr jde světem, všude vidí chladnost náboženskou, kostely prázdné, krčmy přeplněné. Mezi jinými hodovníky, vykládají při víně mistři žákům místo Císiojánu o Grobiánu, čtou o Biancifoře a libují si v „Májovém snu“. Jsou pilnější loutny a regálu než učení abecedy. Děti také jsou špatně vychovávány; syn v 15 letech již bývá, chce mít pěkné nohavice, barevné střevíce, na kaftánek tykytu, na plášť aksamit se šňůrkami a zlatými tkancemi. Panna zase nalehne, na matku, aby jí koupila šamlatku, kožich s kaními lalochy, stříbrný pásek, pěknou sukni nebo mantlík, vrkoče, damašku atd.; tak vyfintěna pak se toulá, nejraději na přástkách, kde divné neřády mladá chasa provozuje. Sv. Petra tam uhodila stará baba přeslicí a masil pozdě na noc utéci a ve stohu v zimě spáti.

Sedláci, chtějí rovnati se zemanům, nosí přemované sukničky, bradu stříhanou na „markyž“ a popíjejíce těší se: „Však máme obilí dosti; namlátíme ze stohu a vše to zaplatíme“. Řemeslníci co za týden vydělají, v neděli promarní; v pondělí pokračují po včerejšku. Založí grunt „páleným“, šenkýřka jim usuší topeničku, kyselé zelí dá nebo slanou rybičku, aby se jim hlava po chmeli zacelila a na novo pijí vilkum; hrají kostkami o to, kdo má pít a jiné potvorné křtalty mají při tom.

Dále líčí sv. Petr šalebné kramáře, podvodné žebráky, líčí jejich mumrej a končí řeholí, jež drží se žebráky t. lancknechty. Prosí p. Ježíše, aby za ty hříchy trestal svět morem, hladem, ohněm, sírou — ale pán poroučí sv. Petrovi:

Ty, Petře, jdi před bránu zas,
Měj pilný pozor na můj hlas —
Přestaň těch žalob na ten čas.

Seznam přednášek, které se odbývají budou na fakultě filosofické c. k. české university Karlo-Ferdinandovy v zimním semestru 1887—88.

I. Vědy filosofické.

Ř. prof. Dr. *Durdík*: Praktická filosofie. O nauce Platonově i Aristotelově. — Mf. prof. Dr. *Masaryk*: *Praktická filosofie na základě sociologickém.*¹⁾ Vybrané partie z filosofie dějin. — Ř. prof. Dr. *Lindner*: O vývoji charakteru a

¹⁾ Srv. Krok str. 199.

vzácnosti jeho za vzmahajícího se prospěchářství. O ethice jakožto základě pedagogiky. — Mř. prof. Dr. *Hestinský*: Všeobecná esthetika. Dějiny esthetiky novověké.

II. Vědy mathematické.

Ř. prof. Dr. *Studnička*: Algebraické tvarosloví. O počtu diferenciálním. — Ř. prof. Dr. *Seydler*: Encyklopedický přehled mathematické fysiky. Theoretická akustika a optika. O speciálních perturbacích a jejich výpočtu.

III. Vědy přírodní.

Ř. prof. Dr. *Strouhal*: Experimentální fysika v přehledu soustavném se zvláštním zřetelem k pánům studujícím mediciny. I. díl: mechanika, akustika, teplo. Fysika praktická. Výklady o fysikálních nástrojích a o methodách pozorovacích, návod k experimentování a k pracem vědeckým. Repetitorium elementární fysiky pro pp. studující farmacie. — Soukr. doc. Dr. *Augustin*: Klimatologie. — Ř. prof. Dr. *Šafařík*: Chemie anorganická. Praktická cvičení chemická pro začátečníky. Praktická cvičení chemická pro mediky. Praktická cvičení chemická pro pokročilejší. — Soukr. doc. Dr. *Bělohoubek*: Chemie farmaceutická. Chemie soudní. — Soukr. doc. Dr. *Rayman*: Elementární chemie organická. I. část: sloučeniny o vazbě jednoduché. Řada pyridin-chiolinová. — Soukr. doc. Dr. *Brauner*: Kvalitativní analyse pro posluchače farmacie. Kvalitativní analyse pro posluchače mediciny a filosofie. Analyse a důkaz látek jedovatých (toxikologie). Úvod do chemie theoretické. — Ř. prof. Dr. *Vrba*: Mineralogie, díl všeobecný. Mineralogické repetitorium ve spojení s praktickým cvičením. Cvičení krystallograficko-optická. — Mř. prof. Dr. *O. Novák*: Vybrané partie z palaeontologie spojené s praktickým cvičením. — Ř. prof. Dr. *Čelakovský*: Všeobecná botanika: anatomie fysiologie a morfologie rostlin. Se zvláštním ohledem na mediky a farmaceuty. Kryptogamy: Ascomycetes a Musci. Praktická cvičení v mikroskopování. — Soukr. doc. Dr. *Velenovský*: O rostlinách nahosemenných (žijících i vyhynulých). — Soukr. doc. Dr. *Hansgirt*: O fysiologii a morfologii řasohub se stálým zřetelem k fysiologii ostatních rostlin. — Ř. prof. Dr. *Frič*: Zoologie se zvláštním zřetelem k medikům. Praktická cvičení v anatomování a mikroskopování. (Pro kandidáty professury.) — Mř. prof. Dr. *Vejdovský*: Všeob. zoologie: obratlovci.

IV. Vědy historické.

Ř. prof. vládní rada Dr. *Tomek*: Dějepis mocnářství rakouského. — Ř. prof. Dr. *Emiler*: O diplomacie. Se zvl. zřetelem k listinám panovníků českých. Cvičení palaeografická. — Ř. prof. Dr. *Goll*: Dějiny římské v době císařské (II. část). Dějiny anglické do konce 16. století. — Mř. prof. Dr. *Rezek*: Dějiny osvěcenského hnutí v XVIII. věku a zvl. Josefínismu v Rakousku. Dějiny r. 1848 a 1849. — Ř. prof. Dr. *Jireček*: Dějiny výprav křížových. Bosna a Hercegovina za středověku. — Ř. prof. Dr. *Kalousek*: Dějiny české od nastoupení knížete Břetislava I. O pramenech dějin českých X. věku. — Soukr. doc. Dr. *Píšč*: Dějiny národa ruského. — Mř. prof. Dr. *Palacký*: Fysikální zeměpis. Historického zeměpisu II. díl. Středověk. Německo, zeměpisný obraz. Afrika, zeměpisný obraz.

V. Filologie, literatura a linguistika.

Ř. prof. Dr. *Kvíčala*: Historie hellenského dějepisectví a výklad vybraných částí z díla Herodotova a Thukydidova. Čtení o pravosti, pořádku a účelu Platonových rozmluv a výklad Platonova Gorgia. Výklad vybraných satir Juvenalových. — Mř. prof. Dr. *Král*: Vybrané výklady ze srovnávací mythologie. O kritice textové vůbec a kritice textu Platonova zvláště s výkladem Platonova Faidona. — Soukr. doc. Dr. *R. Novák*: O životě a spisech Ciceronových s výkladem první řeči Ciceronovy proti Antoniovi. — Ř. prof. *Hattala*: Kritika syntaktických soustav vůbec a slovanských zvláště. Dějiny literatury české do konce XIV. století. —

Ř. prof. Dr. *Gebauer*: Česká literatura. Historický výklad českého časování. — Soukr. doc. Dr. *Polívka*: Hláskosloví jazyka staroslovenského a bulharského. — Mř. prof. Dr. *Jarník*: Histor. mluvnice jazyka francouzského. Mluvnice jazyka rumunského a výklad vybraných rumunských textův. — Soukr. doc. Dr. *Zubatý*: Tvarosloví jazyků indoevropských. Mluvnice jazyka staroindického s praktickými cvičeními v klassickém sanskrtě. Přehled literatury staroindické. — Soukr. doc. Dr. *Kovář*: Jazykový obraz Evropy. Základní pojmy gramatické. — Soukr. doc. Dr. *Mourek*: Historie literatury německé doby nové. — Soukr. doc. Dr. *Kraus*: Cvičení gotská. Děje německé literatury doby dvorské. Mluvnice staroněmecká. — Soukr. doc. Dr. *Dvořák*: Arabština. (Překlad a výklad Baidariho komentáru koranového dle vydání Fleischerova s výklady o syntaxi jazyka arabského.) Turečtina. (Mluvnice jaz. tureckého s četbou autobiografie Hadži Chalifovy dle chrestomathie Wickershauserovy.) Počátky jazyka hebrejského.

VI. Vědecké semináře.

Seminář filosofický: Ř. prof. Dr. *Durdík*: Metafysika Aristotelova. — Mř. prof. Dr. *Masaryk*: Seminární cvičení.

Seminář paedagogický: Ř. prof. Dr. *Lindner*: Seminární cvičení.

Seminář mathematický: Ř. prof. Dr. *Studnička*: Řešení složitých úkolů z vyšší analýzy. — Ř. prof. Dr. *Seydler*: Cvičení v řešení problémů mathematické fyziky.

Seminář historický: Ř. prof. Dr. *Emler*: Výklad pramenů dějin rakous. věku XIII. a XIV. Písemné práce seminární; přednesení a posouzení jich. — Ř. prof. Dr. *Goll*: Výklad pramenův. Písemní práce.

Seminář filologický: Ř. prof. Dr. *Kvíčala*: Výklad básní Propertiových a recense latinských prací seminárních. Výklad I. Knihy Thukydidovy a recense řeckých prací seminárních.

Proseminář filologický: Mř. prof. Dr. *Král*: Proseminární cvičení řecká. — Soukr. doc. Dr. *R. Novák*: Prosem. cvičení latinská.

Seminář pro filologii slovanskou: Ř. prof. Dr. *Gebauer*: Mluvnice staroslovenská. Čtení a výklad textů staroslovanských. Posuzování prací seminárních.

Seminář pro filologii románskou: Mř. prof. Dr. *Jarník*: Výklad bájek La Fontaineových.

VII. Přednášky lektorů.

Lektor *Kolář*: Konrád Wallenrod, powiesić historyczna przez Adama Mickiewicza. Smrt' Šmail-agy Čengice. hrdinská báseň J. Mažuraniče. Горе от ума. Комедия А. С. Гриводова. — Lektor abbé *Fauvin*: V román. semináři: Děje franc. literatury v XVIII. věku a překlad Riegrových řečí a některých českých básníků. Zákl. francouz. větosloví střídavě se slohovými cvičeními. Čtení a deklamace francouz. básníků XVII. a XIX. století. Interpunkce franc. a pravidla veršování. Mimo seminář: Základy mluvnice francouz. Čtení a překlad výňatků z právnické literatury francouzské. (Po případě: Děje francouz. literatury XIX. století.) — Lektor Dr. *Veselý*: Čtení a výklad Goethova Fausta díl I. — Lektor Dr. *Kraus*: Německá cvičení konverzační a slohová se zvl. zřením k potřebám právníků. — Lektor *Brábek*: Mluvnice jazyka maďarského spojená s praktickým cvičením. Život a poesie Alex. Petöfiho, význam jeho v poesii světové; čtení a výklad některých jeho básní. — Lektor *Sládek*: Mluvnice anglická.

Přednášky na c. k. české vysoké škole technické v studijním roce 1887—1888.

A. Mathematické.

Prof. Dr. Gabriel *Blažek*: Matematika, první běh. — Prof. Eduard *Weyr*: Matematika, druhý běh. — Docent A. *Pánek*: O methodě nejmenších čtverců. Počet pravděpodobnosti. — Docent M. *Lerch*: Analytická geometrie racionálních

čar rovinných. — Prof. Frant. *Tilšer*: Deskriptivní geometrie (organická geometrie formy). Perspektiva. — Docent Bedřich *Procházka*: Nauka o geometrálním osvětlení a sestrojování křivek určitých intensit. — Prof. Ed. *Weyr*: Geometrie polohy. — Prof. Frant. *Müller*: Geodesie nižší. Geodesie vyšší. Sférická astronomie. — Prof. K. V. *Zenger*: Praktická astronomie s ovičením v observatoři. — Prof. Aug. *Salaba*: Statika a dynamika. Hydraulika. — Profesor Josef *Šolín*: Nauka o pružnosti a pevnosti. — Prof. Dr. Gabriel *Bláček*: Analytická mechanika. — Docent Josef *Saska*: Encyklopedie mechaniky a nauky o strojích.

B. Přírodovědecké.

Prof. Dr. F. *Vejdovský*: Zoologie. — Prof. Dr. Ladislav *Čelakovský*: Botanika. — Prof. Dr. O. *Feistmantel*: Mineralogie. Fyzikální geografie jakožto úvod do geologie. Geologie a palaeontologie první a druhý běh. — Prof. K. V. *Zenger*: Fysika obecná i technická. — Docent Dr. K. *Domalíp*: Elektrotechnika. — Doc. Josef *Saska*: Mechanická theorie tepla. — Prof. K. *Preis*: Obecná chemie anorganická. Cvičení v připravování chemických experimentů ku přednáškám (pro kandidáty učitelství). — Docent Dr. Bohuslav *Raýman*: Obecná chemie organická. Výklady o analýsi potravin a organických produktů chemické techniky. Cvičení v chemii organické. — Prof. Karel *Preis*: Analytická chemie kvalitativná a odměrná chemie kvantitativná. Repetitorium anal. chemie kvalitativné. Analytická chemie kvantitativná. Repetitorium anal. chemie kvantitativné. — Prof. Antonín *Bělohoubek*: Encyklopedie chemie anorganické i organické. — Docent Dr. Alfred *Slavík*: Pedologie čili půdoznalství se zvláštním zřetelem ku zemědělské technice.

C. Technologické.

Prof. Antonín *Vávra*: Mechanická technologie, první i druhý běh. — Prof. Frant. *Štolba*: Technická chemie. Cvičení v laboratoři technické chemie. Chemická metallurgie. — Prof. Antonín *Bělohoubek*: Technická chemie. Zbožíznalství a technická mikroskopie. Cvičení mikroskopické. — Docent K. *Kruis*: O kvašení. — Docent Emanuel *Hertik*: Nauka o strojním zařízení mlýnů obilních.

D. Stavitelské a inženýrské.

Docent Josef *Saska*: Obecná nauka o strojích. — Prof. August *Salaba*: Theoretická nauka o strojích. — Prof. Antonín *Pravda*: Stavba strojů, první i druhý běh. — Prof. Josef *Šolín*: Stavebná mechanika, první i druhý běh (s grafickou statikou). — Prof. Jiří *Pacold*: Stavitelství pozemní, první i druhý běh. Encyklopedie pozemního stavitelství. — Vládní rada prof. J. *Schulz*: Architektura, první i druhý běh. Historie architektury. — Prof. Kristian *Petrlik*: Stavitelství vodní, první i druhý běh. Stavba tunelů. Encyklopedie stavitelství inženýrského. — Vládní rada prof. V. *Bukowský*: Stavba zemní a stavba silnic. Stavba mostů a stavba železnic. — Prof. Josef *Šolín*: Stereotomie. — Docent Albert *Velšlák*: Theorie přehradových mostů. — Učitel A. *Liebscher*: Kreslení od ruky, první běh. — Prof. J. *Koula*: Kreslení od ruky, druhý běh. Kreslení architektonické, první i druhý běh. Kreslení ornamentální, první i druhý běh. — Učitel T. *Seidan*: Modelování v hlíně.

E. Hospodářské.

Prof. Dr. J. B. *Lambl*: Encyklopedie polního hospodářství. Správověda hospodářská.

F. Jazyky, cvičení a umění.

Učitel J. *Kolář*: Ruský jazyk, první i druhý běh. — Učitel prof. Dr. Jan *Herzer*: Francouzský jazyk. Výklad Molliérova Misanthropa. Dějiny francouzské literatury ve století XVIII. (francouzsky). — Učitel J. V. *Sládek*: Anglický jazyk, první i druhý běh. — Učitel F. *Brábek*: Mluvnice jazyka maďarského spojená s praktickým cvičením. — Učitel F. *Dolejška*: Česká stenografie korrespondenční i komorní.

Na obranu.

Odpověď p. Dr. Josefu Královi.

Pan Dr. Josef Král, můj bývalý, ode mne všemožně podporovaný žák a nyní kollega, učinil na mne beze vší příčiny útok v letošním červencovém čísle „Athenaea“, útok to, kterýž mne nejen zármutkem, nýbrž i spravedlivou nevolí naplňuje. Útok tento, jak z hojných projevů učiněných mně písemně i ústně od mých bývalých žákův i od jiných mužů na jevo přichází, potkává se s udivením a s odsouzením; i pravili mně mnezi, že si p. Král tímto činem sám více uškodil, než by mu nejhorší jeho protivník mohl uškoditi.

Pan Dr. Král totiž odpovídaje některým spolupracovníkům časopisu „Krok“, kteří jeho útoky odmítli, umínil si také na mne útok učiniti, ačkoli ho povinnost vděčnosti a upomínka na náš dřívější poměr měla od takového počínání zdržeti a ačkoli jsem já v obraně uveřejněné od redakce a od spolupracovníků „Kroka“ neměl žádného účastenství.

Pan Dr. Král zašel do minulosti, a sice o deset let nazpět, a vykládá nyní, že prý co recensent *jedné* osobě ukřivdil, a sice nebožtíku Velišskému, a že ho tato křivda po dlouhá leta hněte. Divím se velmi tomu, že p. Dr. Král ani při této příležitosti se o tom nezmiňuje, že byl *žákem* nebožtíka Velišského. Když jsem já jakožto redaktor „Listů filologických a paedagogických“ p. Dra. Krále ku podání recense o díle nebožtíka Velišského vyzval, nebylo mi to povědomo a p. Dr. Král mně o tom ničeho nesdělil. Kdybych to byl před 10 roky věděl, nebyl bych p. Krále ku podání recense vyzval, i lituji upřímně, že jsem toho nevěděl.

Pan Dr. Král nyní po desíti letech praví, že prý jsem já vinen křivdou, která se prof. Velišskému stala, on sám (Dr. Král) že byl tehdy *23letý mladík*. Snad opět za nových deset let p. Dr. Král prohlásí, že mně, svému učiteli, ukřivdil a že ho ta křivda již dlouhá leta hněte.

Já nebudu příčinu, z které jsem p. Krále o recensi požádal, znova vysvětlovati; vyloženo to již před desíti roky. Nehodlám také všechny nesprávnosti, jichž se p. Dr. Král při útoku na mne dopouští, vyvracet. Poukazuji jen na to, co p. Dr. Král v Athenaeum praví: „O tom, co v kritice oné vyloženo bylo o poměru díla jeho k dílu Niederlovu a o nedostatech díla jeho vlastního, *nemůže nestranný posuzovatel ani nyní souditi jinak*. Ale proto nemusila se arci celá kniha zavrhovati šmahem jako dílo *bezcenné*.“ Při tom podotýkám, že p. Dr. Král se v této druhé větě velice mylí a že patrně svou vlastní kritiku již zapomněl; neboť v jeho kritice není nikde „celá kniha zavržena šmahem jako dílo bezcenné“, ovšem pak jeví se leckde přílišná a nemírná příkroť ve spisku „Suum cuique“, jež p. Dr. Král později proti svému učiteli prof. Velišskému vydal.

Poukazuji dále k těmto slovům, která p. Dr. Král ve spisku „Suum cuique“ na str. 58 napsal: „Že mně od redakce Listů fil. a paed. dílo p. Velišského k recensi dáno bylo, *jakož se stává při všech listech vědeckých s pravidla*, a že jsem tedy recensoval byv vyzván redakcí, neupírám; je-li však p. Velišský oprávněn snad proto nazývati mne *nastrčeným*?“ Předcházející a následující slova nechci, poněvadž obsahují prudký útok na nebožtíka Velišského, zde reprodukovati; avšak poznámku na této stránce 58. od p. Krále připojenou reprodukuji: „Že *já jsem i material k recensi právě tak jako k této odpovědi sám sbíral a že jsem sebraný material sám spracoval*, to dosvědčili by mi ochotně mnozí páni; nepokládám však za svou povinnost vyvracetí leďajakés tvrzení, prve než původce jeho je dokáže.“ A nyní nechť čtenáři srovnají útok od p. Krále na mne učiněný s tímto tvrzením a utvoří si úsudek sami.

Nemalé podivení vzbudilo, jak se dovídám, u mnohých také připomenutí páně Králově, že byl tehdy *23letý mladík*; neboť toto stáří přece již stačilo ku poznání toho, co se činiti má a co nemá; ostatně byl tehdy p. Král již skutečným učitelem gymnasiijním a samostatným vzdělavatelem mládeže studující.

Nechci nyní panu prof. Královi ještě jiné věci uváděti na paměť, nechci mu citovati mnohé jeho výroky ze spisku „*Suum cuique*“, které jeho nynější snaze, svalovati vinu na mne, překážejí. Jen jedno ještě přidávám: *Nepřeji žádnému učiteli, aby se mu od žáka všemožně podporovaného dostalo takové odplaty, jako mně od mého žáka Dra. Krále!* Ba nepřeji toho ani panu Královi samému, aby se mu jeho žáci tak odměnili!

Dr. J. Kvíčala.

K obraně, již jsme se byli nuceni podjít v Kroku str. 169—174 a Zeitschriftu für österr. Gymnasien str. 489—491 proti zpupným útokům p. Královým, uveřejňuje tento „ereopagita“ v Athenaei str. 342—44 a v Zeitschriftu für österr. Gymnasien str. 491—2 „Odpověď“, v níž ovšem místy nemohl při p. Králi nepro-
nikati pověstný¹⁾ jeho „ušlechtilý, vybraný a skromný“ ton; ale celkem činí „Odpověď“ dojem patrné sklíčenosti, *čáka* to, kterak jsme šli do živého.

Proto směle můžeme ignorovati veškerý ten příval jeho slov, jimiž se snaží porážku zakryti, toliko v jedné věci ukážeme, jak vášnivost p. Krále zaslepuje, *že si ani vědom není toho, co mluví*. P. Král chce totiž dokázati, že Krok jest časopis naprosto zbytečný, ježto prý články vědecké lze uveřejňovati v jiných odborných časopisech, jimž pry Krok chce činiti újmu, „paedagogice pak věnováno jest Paedagogium.“ P. Král Paedagogia patrně jakživ pořádně nečetl, sice by byl viděl hned na obálce, že jest „Paedagogium měsíčník vychovatelský pro učitele škol *obecných a měšťanských*“, kdežto Krok jest věnován „*potřebám středního školstva*“! A *vychovávati i vzdělávati přece nelze dítě touž methodou jako jinocha*: to aspoň by mělo býti p. Královi známo, ač o sobě sám vyznává, že *není paedagogem* (Listy filolog. 1887, 283).

Co pak se týče těch odborných časopisův, jimž prý chce Krok dělati konkurenci, v tom opět p. Král jeví úžasnou neznalost, neboť *nemáme českých časopisův pro vědecké i methodické pěstování aspoň těchto předmětův*, jimž se učí na středních školách: *náboženství* (Časopis katol. duchovenstva pěstuje vědeckou theologii), *dějepis*, *zeměpis* (Sborník zeměp. všímá si vědy té se stanoviska příliš všeobecného), *lučby*, *kreslení*, *frančtiny*, *angličtiny*; mimo to nepěstují *methodiky*, přiměřené potřebám středních škol, časopisy pro tyto předměty: *mathematiku*, *fysiku*, *přírodopis*, pak pro *latinu*, *řečtinu*, *češtinu a němčinu*, nehledě ani k tomu, *jaké ceny* jest v Listech filologických *vědecké* pěstování těchto předmětův, že však se *pro střední školy* naprosto nehodí, o tom jde mezi nepředpojatci jeden hlas.

Avšak nač déle dokazovati nesprávnost výroku p. Králova, když on sám jedním dechem chválí svou nestrannost v recensích a hned se přiznává, že *Velišskému ukrivdil*. Zač stojí tedy ty jeho „recense“? Prokázali jsme mu tudíž přílišnou čest, pustivše se s ním v controversi o jeho „recensi“ Kroka a přespříliš bychom mu jí i nyní prokazovali, kdy bychom se jím déle obírali, když *on sám takto se soudí*.

* * *

P. Gebauer má za přátelskou povinnost soudruhovi svému z trojlístku přispívati na pomoc; argument, z jakého při tom vychází, jest příliš průzračný a chatrný, by mu mohl býti vývodem z tísně, v jaké se nalézá; počítáť takto:

¹⁾ Že neuadsazujeme, dá nám za pravdu každý, kdo měl kdy příležitost s p. Králem mluvití neb jeho „recense“ a pod. plody čísti: jeť on „v slově i v písmě“ mistrem v takových „jadrných“ výrazech, jež bys spíše od kohokoliv čekal než od člověka vzdělaného, neřku-li *professora*; však mohl při *professorském* sjezdu Litomyšlském p. Král se své *isolovanosti* znamenati, že, co tuto o něm pravíme, jest obecným míněním. A věru kómičké jest, kterak se p. Král snaží jednání takové, jaké jemu jest vlastní, jiným imputovati, řka na př. v posledním čísle Athenaea (str. 343^a): „U nás z pravidla ti, kteří jsou stížení nepříznivou kritikou, buď potají sténají anebo ulevují si i veřejně *nadávkami*. Prvé jest *dětské*, druhé *surové*, obojí *nemusné*.“ Inu ovšem, člověk nejradší dle sebe hádává!

usvědčím-li Pruska z nepravdomluvnosti, nebudou jeho *odsudivé* posudky mých prací míti váhy a já se budu zdáti velikým filologem před Hospodinem!

Než tu se p. Gebauer šeredně přepočtl, domnívaje se, že bude uvěřeno jeho *vytáčkám*, k nimž jsem já svého času neodpověděl z důvodův, jež vykládám na str. 173. Kroka; všakť se jen sofisté řídívají heslem: qui tacet, consentire censetur, a znám mnohé lidi, kteří za nevhodno pokládají, odpovídati na mnohá tupení a osočování p. Gebaurova, a přece nejsou o nic méně úcty hodni, než byli před jeho osočováním. Máť p. Gebauer přepodivně důslednou metodu ve svých úsudcích o lidech, při čem ani *vděčnost* — která přece i člověku nejprostšímu, všeho vzdělání prázdnému jest vrozena — jemu nezabrání, aby těch netupil, jež kdysi za prokázaná dobrodíní vychvaloval. E pluribus unum! O prof. M. Hattalovi napsal, podávaje výtah z jeho díla De contiguarum consonantium mutatione in linguis slaviciis (Mus. 1867, 248), do slova toto: „Každý v grammatice slovanské poněkud jen zběhlý čtenář z celku i *při každém takovém slově* sám nahlédne a se přesvědčí, že zkoumání p. Hattalovo zakládá se na věcech skutečných a na faktech, odvážných domněnek se varujíc, že *takovou bezpečnou cestou dobytých resultátů v dosavadních mluvnicích slovanských marně bychom hledali*, a že *Hattala dílem svým svukosloví slovanskému takovou službu prokázal, jako J. Grimm germánskému.*“ A jak se s tím shodují nynější enunciacie p. Gebaurovy o témž učenci? jak nejvýše potupné výroky všelikých nastrčených „*Mýceníků*“? Ovšem r. 1867. nebyl p. Gebauer ještě ani docentem na universitě.

Různými tedy *sofismaty* a *licoměrnými* nářky do křivdy, jaká se mu prý s mé strany děje, mohl ovšem p. Gebauer dříve přátely své o své nevině přemlouvatí a mě (které *kalumnie* se také za mé nepřítomnosti statečně dopouštěl) stavěti v co nejnepříznivější světlo — dávajíť se dobří lidé nejsnáze sváděti k útrpnosti a k slitování domnělou křivdou někomu činěnou —; než „beráncí“ doby ty minuly, a p. Gebauer sám *ku stkvělému sadostučinění mému* se o to postaral, by ho bývalí přátelé jeho dobře prohlédli a v takovém světle ho viděli, v jaké jsem ho já svými posudky postavil, ukazuje jmenovitě *povášlivé nedostatky* v jeho *vědeckém* vzdělání filologickém posudky o jeho *Hláskosloví*, o Uvedení do mluvnice, pak vyvracením jeho námitek proti RKému a RZému, nemluvě ani o jeho etymologickém důvtipu, jaký osvědčil při výkladě compar. na -ějí, slova *lap*, *trútiti* a j.; vše to však ještě jasněji se ukáže posudkem jeho monstrosní *Obrany Evang. sv. Jana*! Proto marno veškero úsilí jeho, by mě osočil a sebe očistil, neboť tu nestačí pouhá slova, zde se musí počínati *děkasy*, a na ty p. Gebauer zapomíná. Bránilť se sice proti mému posudku, ale *ničeho nevyvrátil*, jmenovitě toho se sebe nedovedl svaliti, že *cizí majetek literární za svůj vlastní vydával* (viz Zeitschrift für österr. Gymnasien 1877, str. 922—26 a Krok str. 172), což dle Slov. Naučného slove (díl VI, str. 418) *plagiátem*. To jsem *nevývratně dokázal*, proto se nedivím, že se mne p. Gebauer za to „*štítí*“, vždyť i ten, kdo jest nehodného činu usvědčen, „*štítí*“ se svého soudce. Avšak já měl mnohem více příčiny, bych se p. Gebaura pro jeho obohacování se *cizím majetkem* „*štítí*“, následkem čeho jsem odmítl nabízenou mi p. Urbánkem, redaktorem Bibliograf. Věstníka, recenzi jeho spisu, na němž si nejvíce zakládá, a „*ignoroval*“ jsem p. Gebaurovu filologickou činnost až do těch čas, kdy se počala sápati i na naše nejdražší památky literární: tu jsem jako každý k svatému boji schopný muž byl nucen vystoupiti proti p. Gebaurovi, vše osobní nechť musila stranou, šloť o věc, ne o osobu.

Aby pak i ti, jimž Zeitschrift für österr. Gymnasien není po ruce, nedali se p. Gebaurem dále klamati a mohli sami posouditi, pokud jsem pod heslem „*Kdyby byl pravdivý krutý výrok Synesiův: „Jest větším sločinem krásti (umrlých) lidí práce než jejich šaty,“ co by se stalo z většiny spisovatelův?*“ měl právo vytýkati p. Gebaurovi, že se ve spisku „Uvedení“ obohacoval *cizím majetkem*, *nikde o prameni ani zmínky nečině*, uvedu zde ze zmíněného posudku pouze jedno místo, ponechávaje, komu o to jde, by si probral i ostatní tamže uvedené důvody moje.

Müller str. 152—3:

„Wir haben im Walde gejagt und dabei drei Hirsche getödtet. Darauf lagerten wir am Teiche und zogen von da auf der Strasse weiter,“ würde in der Schrift-Malerei durch ein Bild wiedergegeben, welches einen Wald enthielte, in dessen Nähe ein Teich sich befände. Im Walde oder nahe an demselben würde man drei todté Hirsche, am Teiche einige aufgeschlagene Zelte wahrnehmen, und von diesen aus würde ein Weg mit Fuss-spuren, welche von da abführen, wahrzunehmen sein:

In der Bilderschrift dagegen würde das Bild aufgelöst und die einzelnen Bestandtheile desselben der Reihe nach hingestellt werden. Die Anordnung derselben würde etwa folgende sein.

Wald (3 Bäume), schiessen (Bogen mit angelegtem Pfeil), drei Hirsche, Teich (Wasserbecken mit gekräuselten Wellen), Lager (zwei Zelte), gehen (gehender Mensch), Weg.

Kdo tedy z nás mluví pravdu? zda já, jenž jsem tvrdil, že si tu p. Gebauer přisvojoval **cizí majetek**, či on, jenž chce světu namluviti, že mluvím *nepravdu*? Odpověď nemůže ovšem jinak dopadnouti než naprosto v neprospěch p. Gebaurův, leda by nevývratně dokázal, že byl nadšen zvláštní podivuhodnou inspirací, jež mu vložila v pero *zrovna ty myšlenky a slova*, jaká byla vytištěna v díle Müllerově. Než obávám se, že toho přese vši obratnost svoji nikterak nedovede.

Pročež tedy ze všeho vysvítá, že p. Gebauer „sám na čelo si vtiskl“ nejen znak člověka, jenž se neštítí **za svůj vlastní vydávati cizí majetek**¹⁾ — a takého spisovatele Slovník Naučný nazývá **plagiátorem** — nýbrž nad to i, ježto očividný důkaz máj *popírá*, známku **nepravdomluvce**: a oba tyto krásné znaky si p. Gebauer „nižádným uměním vyhladiti“ nedovede, nýbrž ponese je s sebou netoliko po celý život nýbrž i za hrob. Dixi!

* * *

S třetím v trojlístku, p. *Masarykem*, diskusse — jak už se prof. Kalousek byl nucen vyjádřiti — není dobře možná, neboť místo toho, by *věcně* vyvracel *věcnou kritiku* naši, uklouzá na pole všech možných i nemožných alogismův a ačkoliv se hlásá býti filosofem, přece mu žádná pošetilost není dosti pošetilou, by jí ve své tísní nepoužíval za vývod; onť zajisté a) ani si *dobře není vědom, co jest filosofie* a b) *nesná žádná logiky*.

ad a) Nazýváť p. Masaryk „praktickou filosofií“ nauku sociologickou (jíž i letos bude naši mládež universitní vzdělávati), kdežto přece prakt. filosofie jest podle Herbarta vlastně *éthika*, t. j. soustava nauk o zásadách mravnosti, tedy o tom, jakým člověk *má býti*, ne jakým *jest*! Věnuje-li tedy pan Masaryk ^{1/2} svých přednášek před mladíky „pohlavním pudům“, to snad přece není praktická filosofie po rozumu Herbartově!

ad b) Pravili jsme v Kroku (199), že „tak *nešetrně* se zajisté ani odborníkům medikům o podobných věcech nevykládá“ a přece se p. Masaryk ptá (345 *) „smí-li (sic!) dle Kroka medikové I. ročníku studovati anatomii.“

By ukázal, že není sám takový, jenž *nešetrně* a naze mluví *k mládeži* o věcech stydkých, připomíná p. Masaryk vítězoslavně, že i jeden z hlavních spolupracovníkův Kroka, totiž prof. Petr Durdík, „jedná ve své *gymnasiální* paedagogice (I, 56) o — onanii!“ Pravda, ale p. Masaryk snad neví, že paedagogika ta určena jest *učitelstvu*, ne *žactvu*, jako jeho přednášky.

¹⁾ Dovídáme se, že s povolané strany bude p. Gebaurovi dokázáno, že se ténož činu dopustil na † prof. Vaškovi v nejnovějším sporu o RK.

Gebauer str. 53:

„Honili jsme v lese a ulovili jsme *tři* jeleny; potom tábořili jsme u rybníka a odtud odešli jsme cestou dále.“

V písmě výrokovém byl by z toho obraz jeden: les a u lesa *tři* zabíjí jeleni, vedle rybník a u rybníka stany, za nimi cesta a v ní stopy odvrácené.

V písmě pojmovém byla by celá řada obrázků:

les — luk a šíp (pro pojem střelení) — tři poražení jeleni — nádržka s vodou (rybník) — stany (pro pojem táboření) — člověk jdoucí — cesta.

Nedůtklivý p. Masaryk nazývá naši *kritiku* „denunciací“. To by přece měl vědět, že každý, kdo veřejně působí ať jako politik neb spisovatel neb učitel atd. nesmí se mít za nedotknutelná a musí býti na to připraven, že činnost jeho dříve nebo později může býti posuzována, kritisována — a to se v celém světě nazývá *kritikou*, ne *denunciací*; jak by potom nazval p. Masaryk činnost toho člověka, jenž si *soukromé* rozmluvy *sasnamendává*, když vidí v tom svůj domnělý prospěch, je *prosrazuje* atd. atd.? — P. Masaryk zná jistě bájku o pštrosovi, jenž, když si hlavu zavrtá do písku, myslí, že ho nikdo nevidí! A takovým „pštrosem“ p. Masaryk nesmí býti, chce-li *veřejně* působiti, ať živým slovem ať *lithografovanými* přednáškami, zvláště týká-li se jeho působení našeho podrostu, naší *mládeže*, o níž jsem si, jak jsem i s jinými pevně přesvědčen, kritikou p. Masarykovy učitelské činnosti získal *velikou zásluhu*, ať už p. Masarykova podivná logika tomu chce či nic. „Kdo máš máslo na hlavě, nechod na slunce!“

Tím jsme o věci té domluvili s pány tuto uvedenými, s nimiž jsme se proti své vůli v controversi pustiti byli přijmání, aby nemohli opět na naše mlčení hřešiti dle oblíbeného sobě: qui tacet, consentire censetur. Ctěných čtenářů Kroka prosíme opětně za prominutí, že jsme věci té věnovali tolik času a místa, však nestalo se naší vinou, nýbrž učinili jsme tak z donucené obrany, byvše — jak známo — napadeni.

Fr. Prusík.

V posledním čísle Athenaea p. Král pokouší se o vyvrácení mého posudku znamenité *aesthetiky*, jíž dočísti se jest v úvodě k jeho vydání Sofokleovy Antigony. Konstatuji, že se mu vyvrácení *naprosto nepodařilo*, jakož *ani podařiti nemohlo*, poněvadž o tom, nač jsem ukázal, dvou správných mínění býti nemůže. *Trvám na výtkách svých v plném rozsahu.*

Posudek můj byl prostě *věcný*; panu Královi však připletlo se do odpovědi všelicos *nevěcného*. Mimo jiné dělá se, jako by byl na rozpacích, zač mne vlastně má pokládati, zda za „germanistu, který v germanistice dosud *málo* vyvedl“, či za člověka, jenž nyní zkouší, „zda by to lépe šlo s *aesthetikou*.“ — Mohl bych říci, co p. Královi dobře jest známo, ač chápu, jak mrzuto a nepohodlné, že o Sofokleově Antigoně nemluvil jsem ani jako germanista, jemuž tu vůbec slovo nenáleží, ani jako *aesthetik*, jímž se nedělám a nejsem leč potud, pokud všechny čelnější plody básníků staroklassických i moderních evropských znám z vlastního pilného studia, nýbrž jako zástupce klassické filologie, který odbornou spůsobilost svou prokázal o několik let dříve nežli p. Král; mohl bych poukázati aspoň k možnosti, že snad „kritice, metrice a těm některým jiným zbytečností“ přece poněkud rozumím, ač rozumy svými se nechvástám, ponechávaje všelike *nadouvání* se lidem jiným, takovým na př., jejichžto „mnohostranné“ vzdělání obecné jest v obráceném poměru k domýšlivé troufalosti; mohl bych, pravím, avšak o to nebudeme se hádati už proto, že k posouzení *aesthetiky* páně Královy není potřebí odborníka nijakého, na to postačí dle jeho vlastních slov každý, „kdo má kusa rozumu v hrsti“.

O Antigoně ostatně domluvili jsme; a domluvili jsme — p. Král a já osobně — spolu vůbec; leda že by *sase* p. Král *napřed* uznal za dobré někde na novo mě napadnouti, jako napadl článek můj z I. seš. Kroka, patrně aniž by ho byl četl, nebo s pojednáním mým v Paedagogiu přirovnal. — Já všelike „trhavé“, natož „osobní“ kritiky rozhodně odsuzuji, a bojuji vůbec jen v *nucené defensivě*; ale tu se ovšem *nikoho* nebojím, a ubezpečuji p. Krále, že používaje příležitostí, jichžto jeho práce jako díla každého smrtelníka podávají, *ránu za ránu nezůstanu nikdy dlužen.*

V. E. Mourek.

Revidovaná osnova učebná a nové instrukce o vyučování jazyku latinskému z r. 1884. přijmely mě k tomu, že jsem upustil od nového přepracování Fr. Ot. Novotného latinské cvičební knihy pro I. třídu gymn., kterého vydání by takto zároveň se staršími při vyučování užíváno býti nemohlo, a na základě zmí-

něné osnovy a instrukcí, jakož i navržené osnovy jazyka českého, na prvním valném sjezdě pražském (1886) od odborníků schválené, dal se do skládání nové cvičebnice, ve které jsem přihlížel jak ku povaze jazyka českého, tak ke vnímavosti a vědomostem žákův. Kdo bedlivě knížku tu prohlédne, pozná, pokud jsem se přidržel aneb užil vzorů jiných, domácích nebo cizojazyčných, a proč ve mnohých a mnohých věcech od nich jsem se odchýlil. Podati žákům knihu methodicky uspořádanou, co možná poučnou a zajímavou bylo přáním mým. Zda a v jaké míře cíle toho jsem došel, o tom soud náleží praktickým odborníkům¹⁾ a škole.

Dříve však než ona cvičebnice přišla do obchodu (vytištěno bylo k úřední a soukromé potřebě po 1. září jenom několik exemplářů), kolovala pověst o tom, jak p. univers. professor Dr. Jos. Král „na ni se chystá“. Že cvičebnici určené pro žáky nejnižší třídy gymnasiální od universitního profesora posouzení se dostane, jenom mílo mi bylo; očekával jsem, že úvaha universitního profesora bude všestranná, důkladná a vážná. Zklamal jsem se. Pan recensent Josef Král, má-li se recenzi zváti, co o mé cvičebnici napsal na str. 283—285 letošních „Listů filologických“ v červnu vydaných, o dobrých stránkách dílka toho ničeho neví nebo věděti nechce, spořádání látky a rozsah látky a příkladů několika povrchními slovy odbyl a z příkladův, jichž přes 1700, a z 67 souvislých článků vybrav dohromady vět asi 30 (většinou na prvních osmi stránkách), kterých z té neb oné příčiny neschvaluje, úvahu svou opepřuje (ne snad že by měl „při recenzi té nějaké osobní ohledy“, nýbrž, jak sám připomíná opět, učinil tak „se zásady“) vybranými výrazy: „*velmi laciná reforma, odvar z Liebigova extraktu, paedagogické umělostkářství, tajný paedagogický recept, pseudopaedagogický směr*“ a j. v. Ač pan recensent o sobě praví, že *není paedagogem*, o paedagogické snahy se otírá, až téměř na rozpacích jest, „byl-li nesmrtelný Komenský naším štěstím či neštětím.“ V jakém logickém spojení jest právě Komeuský s mou cvičebnicí, a proč by, kdyby se i přímo jednalo proti jeho zásadám, našim byl neštětím, mně aspoň není jasno.

Než upustíme od intence recensentovy a všimněme si recense samé sine ira et studio.

„K četným cvičebným knihám latinským (píše p. recensent) přibyla opět nová, odchylovající se od starších jednak spořádáním látky, jednak stručností“. — P. recensentovi jest asi neznámo, že v 1. třídě na českých gymnasiích obecně se užívá jenom Novotného latinské cvičební knihy, která v novém spracování vyšla již r. 1878. Ale kdyby i hleděl ke dřívějším cvičebným knihám latinsko-německo-českým a latinsko-českým schváleným i neschváleným, výraz „četný“ a „opět“ jest aspoň přehnaným, ne-li tendenčním.

„Ref. *nejsa paedagogem*, nechce se pouštěti do úvahy o tom, je-li nové spořádání látky výhodnější; nutným se mu nezdá. Zdá se mu býti na př. *velmi lacinou reformou* postavit za prvou konjugaci prvou deklinaci, za konjugaci druhou deklinaci druhou atd.“ — Bývalo by slušelo, aby p. recensent, neměl-li chuti „*nejsa paedagogem*“ pustiti se do úvahy o uspořádané látce vůbec, i o tomto svém zdání „na př.“ pomlčel, aby aspoň patrna nebyla tendence úvahy. Kdyby nová cvičebnice jenom tímto anebo takovým spořádáním látky — ač i toto *věcně* jest odůvodněno — odchylovala se od starších knih cvičebných, a to za jakousi reformu se vykládalo, „o velmi laciné reformě“ mluvit by se mohlo. Ale nic takového v tomto dílku; odchylky jsou mnohé a podstatné. Kdyby p. rec. „bedlivěji“ přehledl jen obsah — o předmluvě ani nemluví — a v zadu k některým oddílům přičiněné poznámky, jistě o spořádání látky šetrněji byl by mluvil.

„Co se týká rozsahu látky, běře se nová učebnice týmž směrem, proti kterému právem opřel se v předešlém čísle „Listů“ (seš. 2.) ředitel Lepař.“ — Tak pan recensent. K tomu na místě didaktických důvodů jenom tolik podotýkám, že jsem se řídil osnovou, nařízeními ministerskými v té příčině vydanými a mnoholetou vlastní zkušeností; že v témž smyslu pronesli se kollegové odboru klass. filologie

¹⁾ Výnos. c. k. ministra kultu a vyučování ze dne 20. června t. r., č. 11.599, cvičebnice tato obecně se připouští za učebnou knihu na gymnasiích s vyučovací řečí českou.

ve schůzích pražských a na sjezdě králohradeckém a pražském; že konečně sám ředitel Lepař, jehož p. recensent se dovolává, „nemoha v době poněkud krátké upravit nově vydání (páté) knihy cvičební, v každém cvičení opatřil *sávkou* () příklady, které mohou se ponechati na cvičení opakovací v době pozdější“. Toť tedy onen „odvar z *Liebigova extraktu*“! Týmž směrem bral jsem se při zpracování Novotného cvičební knihy (1878), a nebylo, pokud vím, na to touženo, že by „tato nová skoncentrovaná strava“ nešla našim primanum k duhu.

P. recensent přecházejí k jednotlivostem vytýká, že jsem „schválně činil chyby proti duchu jazyka latinského na základě nějakého — jemu ovšem tajného¹⁾ — paedagogického receptu. Že bych *neuměl latinsky*, referent nemůže prý se domnívati. Na doklad takých chyb uvádí tyto příklady:

Str. 1. II. 8 *dilucide* (dle slovníku „jasně“) *cantas*; „*dilucide*“ může znamenati jen „srozumitelně“ (srv. *dilucida oratio* a pod.) — Avšak u Cicerona čteme: *dilucide intellegere, perspicere, dicere, explicare*; v Jungmannově slovníku: jasně srozuměl, jasně na světlo pravdu stavím, pravda jasná, odpověď jasná a dobrá, jasný pojem. V lat. slovníku Vojáčkově a Křížkově (3. vyd.) při „*dilucide*“ významu „srozumitelně“ se nevytýká, ale „jasně, světle, zřejmě“, v čemž ovšem i „srozumitelně“ obsaženo. Jest tedy „jasně“ i v původním i ve přeneseném významu *správné* a odpovídá lat. „*dilucide*“. Spíše snad vytknouti by někdo mohl, že spojení „*dilucide cantare*“ jest nesprávné; ovšem hledíme-li jen ke zvuku, ne k výslovnosti, vokalisaci. Zpívat mnohý zvučným hlasem, ale tomu, co zpívá, není rozuměti. Srv. Quinct. 11, 3, 33: *dilucida pronuntiatio*. Možná jest tedy obdobně dle *dilucide dicere, explicare, narrare* říci též *dilucide cantare*.

„*arcere, braditi*“ (dle p. rec. „zadržovati, aby někdo neutekl“?) ve příkladech 5, 4 a 9, IX, 7 jest ovšem méně obyčejné, ale hledíme-li ku původnímu významu (a o ten mi šlo, dříve než jsem přišel ke slovesu, „*coërcere*“): sevřít, braditi, obra- diti, hájiti (Voj.), *einschliessen, zusammenhalten, in Schranken halten* (Kl.) *vermittelst einer Schranke wird das Objekt abgesperrt oder das Bedrohte durch Schutzmittel gesichert* (Schulz-Synonymik),²⁾ nemožným býti se nezdá. Cicero v tom smyslu užívá „*arcere et continere*“ r. p. 17, 17; n. d. 2, 54, 136; jinde (n. d. 2, 22, 58) *coërcere et continere*, a Caesar (b. g. 1, 1, 5; 3, 1, 4) prosté *continere*. Ostatně upozornění na ony příklady rád беру na vědomí.

„Str. 8, XVIII, 1 „*leo est incola Africae et Asiae*“ pro prosu se nehodí a té přec v primě učíme“. — Tak p. recensent. Ale Plinius a Cicero psali prosou a onen slova „*incola*“ užívá o bylinách a řekách (vz. Kl.), tento o rybách a jiných živočiších (Tusc. 5, 13, 38: *natura alias bestias nantes aquarum incolae esse voluit*). Či také Plinius a Cicero úmyslně dělali chyby proti duchu jazyka latinského?

„Str. 22, XLI. 11: „*in ambobus pedibus duo genua sunt*“ („ambo“ žádný latiník by tu nekladl).“ — V Haulerově cvičebnici díl I, vyd. 5. str. 9 čte se: „*In ambobus pedibus decem digiti sunt*“ a v Meiringově díl I, vyd. 2. str. 25: „*ambae manus habent digitos decem*“ a přece jim nikdo ještě nevytýkal, že by latinsky neuměli. Schulz (Synonymik) praví: *Ambo* und *uterque* stellen, wie unser *beide*, die Zweiheit als eine *Allheit* dar; es sind die einzigen Zwei, aber nicht aus vielen genommen, sondern es werden gar nicht mehr als zwei gedacht. In *ambo* werden diese beiden als *zwei Haelften*, und demnach als *Ein Ganzes* angesehen.

„Str. 68, 2. *quidam Persa* (m. *Persa quidam*), 8 *quidam homo* a j.“ — Pan ref. se domnívá, že slova *quidam* užívá se jen postpositivně; avšak kdyby jenom v Klotzovi bedlivěji se ohlédl, shledal by, že také Caesar, Cicero a jiní v této příčině dělali úmyslně chyby proti latině. Mimo mnohé jiné jsou tyto tam příklady: Caes. b. g. 7, 25, 2: *Quidam ante portam oppidi Gallus*. Cic. inv. 1, 2:

¹⁾ O 8 řádků výše praví sám, že se tak děje, „aby se zákům těžší věc usnadnila“.

²⁾ Nesprávný jest náhled p. recensenta, že by *arcere* znamenalo „zadržeti, aby někdo neutekl“.

fuit quoddam tempus. Hor. sat. 1, 2, 31: quidam notus homo. K těmto připojuji: Plaut. Cist. 4, 2, 70 nsl: quidam homo, a quadam muliere. Cic. n. d. 2, 48, 123: quaedam serpentes. id. fam. 11, 5: quosdam dies; id. fin. 3, 7, 23: ad quandam rationem vivendi, ad quandam formam vivendi; id. Tusco. 2, 26, 64: quasi quendam exaggerationem. ib. 3, 11, 25: quasi quasdam furias. ib. 4, 11, 24: quasi quaedam Socratica medicina ib. 2, 4, 11: quibusdam quasi praeceptis. ib. 1, 12, 27: mors est quaedam quasi migratio (ale id. Br. 12, 45 a j. eloquentia est quasi alumna quaedam). id. de or. 3, 12, 44: est quaedam certa vox (ve vyd. Müllerově; ale Klotz: certa quaedam vox) a j. v. A toho že by p. rec. nevěděl, že praepositivné „quidam“ není chybou proti duchu jazyka latinského? ! Ostatně ve cvičebnici „quidam“ taktéž postpositivné místo má; uvádím jen LI, 13; LII. Leg. VIII; XIII; XIX.

„Str. 71, XIII vulpes proximam ex iis captat (k čemu iterativum?).“ — Intensiva captare patrně z té příčiny jsem užil, že slovesa třetí třídy v io výslovně do druhé třídy se odkazují. Captare m. capere (Sall. pacem agitare vedle agere a p.) užívá také Cicero ve významně lstivého pochycení, podvedení, polapení: Acad. pr. 2, 29, 94: Quid ad illum, qui te *captare* vult, utrum tacentem irretiat te an loquentem? inv. 2, 52, 157: non emolumento captans aliquo, sed trahens sua dignitate; v témž smyslu „capere“: Acad. pr. 2, 20, 66: cavere, ne capiat, ne fallatur videre. Srv. Petron. sat. 116: nam aut captantur aut captant (homines in hac urbe). Suet. Dom. 3. nec quicquam amplius quam musas captare ac stilo praeacuto configere (cotidie solebat); a pisces capere Plaut. Cic. a jiní. Srv. také: chvatnonti a chvátiti.

Z toho, co jsem tuto vyložil, každý soudný filolog porozumí, pokud oprávněny jsou „výtky také“, a bylo-li třeba řeči tak animosní. Že jest možná věci i zcela obyčejné přehlédnouti, p. recensent ze své recense sám pozná. Já ovšem neomylným se nepokládám a rád k náhledu lepšímu přistoupím.

Ve druhé stati p. ref. uvádí některé věty, které prý jsou aspoň žákům nesrozumitelné, jiné, které prý nemají náležitého smyslu. Proberme opět jednu po druhé.

Za věty žákům nesrozumitelné pokládá:

„Str. 5, XII. 1 „divide et impera“. — Věty této snad ve všech cvičebnicích se dočteme; patrně, že jiní za nesrozumitelnou jí nepokládají. Není k ní třeba historického výkladu, každodenní život tomu učí.

„Str. 5, XII, 9 „in vento et aqua scribitis“ (pořekadlo, kterému priman neporozumí za živý svět).“ — Dle toho neporozuměl by priman také těmto českým úslovím: psáti slova na vodě — do větru mluvit — slova na vítr sázeti — stín lapati a vítr honiti — vítr do čepice chytati — vítr loktem měřiti — rána do větru — košem vodu nabírat — v říčici vodu nositi do Dunaje — u vodě ptáky lapati a j. v Kottově slovníku. Ostatně nebude snad neznámo p. ref., že v primě žáci na oddíly latinské se nepřipravují sami, nýbrž že věty ve škole se probírají a učitel, kde čeho třeba, že vysvětlí.

Str. 10, XXIII. 10 „regibus multae sunt aures et multi oculi“ — že králové jsouce lidé po dvou očích a uších mají, priman také ví. Jak tomu jest rozuměti, že mnohé uši a oči mají, učitel žáků jistě se otáže, po případě sám vysvětlí. Že by tedy žáci větám vytčeným neporozuměli, obavy není žádné. Jinak ovšem by tomu bylo, kdyby cvičebnice vlastními jmeny a událostmi primanu neznámými oplývala.

Věty, které prý náležitého smyslu nemají, p. ref. uvádí:

„str 2, V. 11: „tenesne statuam? teneo“. — Jak této větě náležitý smysl upírati se může, nepochopuji. Kdyby p. ref. napsal, že jest všední, smyslu nepatrného, dal bych mu za víru, ač omluvou býti by mohlo, že věta ona jest teprve v V. cvičení a všeho všudy 18 substantiv, jež v něm střídati bylo možná. Kdo skládal cvičebnice podobné, ví, jak nesnadno pro počáteční cvičení sehnati příklady s myšlenkami jadrnými. Sem náleží věta 9, 5.

„str, 6, 14. 8: „vypravuj, dobrý hochu, o válce starých Scythův a o vděčném

Peršann^a. — Věta sice zcela náležitý smysl má, ale pan ref. asi mimoděk postavil se na stanovisko paedagogické uvažuje, že priman sotva něco o válce starých Scythův aneb o vděčnosti Peršanů četl, a že mu proto těžko vybídnutí vyhověti. Ale dobrým hochem nemusí míněn býti právě priman.

,str. 8, XIX, 2 „aquilo (proč zrovna aquilo? jiný vítr ne?) asper virgini aegrae nocet“. — Proč zrovna aquilo? Protože jednak jest ostrý, drsnatý, bouřlivý a tedy chatrnému zdraví ze všech větrů nejškodlivější, jinak pro to, že se mi jmeno jiného větru ke statí „Rod (třetí deklinace) významem určen“ dobře nehodilo.

,str. 12, XXVI I „capitis humani partes sunt aures et oculi“ (v tom pořádku nemá smyslu) — Ovšem obyčejný slovosled tu místnější, aby žák, ač ještě, jaký inverse má význam, nezná, z ní se nedomyslí, že by uši a oči předem anebo jenom hlavy lidské údělem byly!

,str. 17, 35: „smyslové zvířata vodí, člověk smysly rozumem řídí“. — Že živočichové vůbec jsou vedeni smysly (čichem pes, mravenec atd. srv. Lucr. 3, 362: contra cum ducat sensus oculorum), snad obecně známo; že zvláště člověk není jako zvířata smysly puzen, nýbrž rozumem jim vládne a je tříbi (tupé smysly), snad také jest nepochybné. Vaníček cv. 49: Rozum neslouží, nýbrž vládne smyslům. Ostatně jak smysl tak sensus znamená čitelnost, pocit zevnitřní i vnitřní, tělesný i duchovní. Srv. Cic. Acc. 5, 46. sensus doloris; n. d. 3, 13 voluptatis sensus. id. am. 8, 27: sensus amoris. Neostříhají ani smyslův zevnitřních, jako slyšení, vidění, mluvení, dotčení, chození; ani vnitřních zlých myšlení, kochání, povolení, pamatování, a žádosti nezřízených varují (Jungm.) Cic. de or. 2, 45, 189: iis ipsis sensibus, ad quos illos adducere vellem, permoverer. Na svůj smysl jiného naraziti, napravit (Kott) a j. V čem tedy závada?

,str. 26, XLVIII, 9: lingua Latina et Bohemica eandem originem habet; illi sunt XXIII litterae, huic XXVII (jaké jest mezi těmi větami logické spojení?) — Věta druhá není patrně odůvodněním nebo vysvětlením první, nýbrž jakýsi vnější rozdíl mezi oběma jazyky vytýká. Tak, trvám, ony věty mají smysl náležitý.

,str. 52, 86. 6: „květ, jestliže ho neutrhneš, uschne a opadne“ (t. j. když ho kdo utrhne, *neuschne* a *neopadne*!) — Concedo!

,str. 19, XXXVIII. 11. cives diligentes (proč právě diligentes?) gratam memoriam maiorum habent“. — Protože lidé nedbalí, neteční, také na předky své rádi zapomínají a památek jejich málo nebo nic si nevážjí. Ostatně při sazbě vypuštěno a při korektuře přehlednuto bylo slůvko „patriae“ diligentes, čímž myšlenka jasněji vystupuje.

Pokud také tyto výtky jsou místny, samo sebou se podává.

Ve třetí statí p. ref. vytýká 6 vět, ve kterých „užito vazeb a obrátů, které aspoň pro primu nejsou nejvhodnější“. Ježto sám p. referent vět těchto nevhodnými neuznává, maličko jen u těchto se pozastavím:

,discipuli docentur“. — Ovšem místo doceor obyčejnější disco, ale i u Cicerona čteme: de orat. 1, 43, 194: docemur domitas habere libidines. ib. 1, 57, 244: pueri aequitatem defendere docentur. fin. 2, 5, 15: an sum Graece loqui docendus? Vaníček 89: Docetor ignarus a sapiente.

,bellum vastat agros (m. vazby passivné)“ — Aktivum jsem našel: Auct. b. g. 8, 24, 4: Fines vastare. id. 8, 25, 1: cum omnia vastasset. Sall. Jug. 41, 9: vastare omnia. Cic. in Verr. 3, 50 119: istum agros vectigales vastasse. id. ad Att. 9, 7, 4: agros vastare, id. fam. 5, 10, 1: regiones vastavit. Vaníček (17): bellum devastat agros.

,leonum praeda bestiae sunt (snad tigři? *bestia* znamená zvíře vůbec jen vzhledem k člověku, jinak vždy dravou šelmu).“ — Schulz (Synonymik): „*bestia*, *bellua*, (*fera*) bezeichnen das Thier als *vernunftloses* Wesen, mithin in seinem vollsten Gegensatze zum *Menschen*. Unter diesen ist *bestia* zunächst *Gattungsname* (Vaníček v slovníčku má *bestia*, zvíře); dann aber vorzugsweise das *grausame*, *reissende* Thier, am Häufigsten von Loewen, Tigern, auch wol von Füchsen,

Hunden u. Affen.“ Tedy ne jen' ani ‚vždy‘. Srv. ještě Cic. Tusc. 5, 13, 38: *facilius etiam in bestiis (výše byla řeč o stromech a keřích) vis ipsius naturae perspicere potest. Namque alias bestias nantes esse voluit, alias volucres, serpentes quasdam, quasdam gradientes etc. id. n. d. 2, 48, 123: quibus bestiis erat is cibus, ut aliis bestiis vescerentur. ib. 124: est autem admiratio non nulla in bestiis aquatilibus. id. div. 1, 7, 13: quae sint animadversa a medicis herbarum genera, quae radicum ad morsus bestiarum.* — Tu asi také se nepomýšlí na tigry. — O hadu Plaut. Poen. 5, 2, 75; o psu Cic. Rosc. 20, 56; o slonu Auct. b. Afr. 72. Liv. 33, 9, 7; o oslu Suet. Aug. 96 a j. Vaníček 45: *Multa et varia sunt genera bestiarum cicurum et ferarum. Podobně o deminutivu: Sic dissimillimis bestiolis cibus quaeritur. Cic. n. d. 2, 48, 123. Apud Hypanim fluvium Aristoteles ait bestiolas quasdam nasci, quae unum diem vivant, id. Tusc. 1, 39, 94 a j.*

Co se týče českého slovosledu, o něm nebudu se nesnaditi s p. referentem. Ovšem mimo jiné hleděl jsem k tomu, aby žáci nezvykali německému slovosledu u nás bujícímu. Že by vůbec „nečeské a nepěkné“ bylo „kladení verba finita na konec věty“, p. ref. sám asi nemyslí do opravdy.

Jest mi líto, že musím činiti recenzi té také výtky. Kdyby p. referent beze všech ústípků výtky, které učinil, pronesl vážně, nemaje času k polemikám přestal bych asi na úsudku, jaký o nich si učiní jiní odborníci školy zkušení; ale proti *takové* recenzi musím se ohraditi. Práce u nás ve všech oborech literárních dosti; nenáležito tedy, aby recensemi toho druhu chuti k ní se ujímalo. Vše říci se může, ale přijde na způsob, jakým se to řekne. *S politováním shledává každý, komu není povznesení a vzdělání národa planým slovem, že od nějakého času savládá také ve vědě a recenzích divný jakýsi způsob neumírněnosti, nešetřivosti a nesnášlivosti. Bůh to naprav!*

Karel Doucha.

Personallie.

Udělena jsou uprázdněná místa na stát. školách středních: prof. na třeboňském gymnasiu Janu *Bartákovi* na gymnasiu v Jindřichově Hradci, prof. na něm. obec. gymn. v Mostě Vilému *Honsovi* na české reálce v Praze, prof. na státním gymn. ve Valašském Meziříčí Konradu *Hrastílkovi* na českém vyšším gymn. v Brně, prof. na stát. gymn. ve Valašském Meziříčí Viktoru *Navrátilovi* na českém gymn. v Olomúci, professor Vinc. *Spirutovi* v Příboře na gymn. ve Val. Meziříčí, prof. v Litomyšli Václavu *Tlamichovi* na české reálce v Praze, provisornímu učiteli na stát. gymn. v Jindř. Hradci Janu *Pintnerovi* na českém gymn. v Jičíně. Skutečnými učiteli na stát. středních školách jmenování supplenti: Fr. Haas z nižšího gymn. českého na Nov. městě pražském na gymn. v Ném. Brodě, Jos. Kuba ze střední školy v Přerově na gymn. ve Val. Meziříčí, Fr. Matuška z gymn. v Třebíči na české gymn. v Olomúci, Dr. Robert Neuschl z bohosl. ústavu v Brně na nižší české gymn. v Brně, Josef Pokorný z gymn. v Třebíči pro týž ústav, Fr. Rypáček z vyš. gymn. českého v Brně na gymn. v Třebíči, Alois Vlk z vyššího gymn. v Brně na gymn. v Třebíči. Proz. učiteli na stát. středních školách jmenování supplenti: Libor Doležel z reál. gymnasia v Kolíně na české vyšší gymn. v Praze na Novém městě, Josef Uličný z českého gymn. v Brně na gymn. v Ném. Brodě a Fr. Zikmund z reál. gymnasia v Kolíně na gymn. v Jindř. Hradci.

Nové práce.

Prof. *Albert H. Dohnal* překládá Euripidovu *Ifigenii v Aulidě*.

Oprava. Na str. 142 čti Fechner m. Jechner. Na str. 191, ř. 31 po „maturitní práce“ vlož: z jazyka mateřského“.

Provolání.

Vybídnuto četnými projevy se stran kompetentních o trpce postrádaném u nás dosud díle, ve kterém po příkladě Francouzů, Poláků a j. ve formě prakticky přehledné byl by sestaven záznam všech měst, městeček, vsí, samot atd. Čech, Moravy a Slezska s příslušnými a úplně zaručenými daty geografickými, geologickými, národopisnými, sociálními, národohospodářskými, národnostními a p., a uvažujíc nesmírný dosah a důležitost pro naše kulturní poměry knihy takové, všeobecné

„Vlastivědy“.

přistoupilo dolepsané nakladatelstvo s ochotou k podniku tomu, který podporován jsa činně celou massou intelligentních pracovníků našeho národa musí vzrůst v dílo monumentální a prvé toho druhu v říši rakouské.

Je tudíž účelem těchto řádků vzbuditi napřed interest všeobecný pro dílo nastávající a jako následku jeho dovolávati se pak přčetných spolu pracovníků, jichž laskavou prací bude vyplniti jen tištěné a pečlivě roztríděné indexy, o jichž osnově ve ct. listech našich záhy si dovolíme promluvit.

Obracíme se tudíž hlavně k našemu studentstvu, kněžstvu, učitelstvu, autonomnímu úřednictvu a ku všem vzdělavcům po všech končinách milé vlasti naší rozptýleným, aby vlasteneckou ochotu svou projevili zaujavše se pro podnik tak důležitý, pro dílo, jakému druhé rovnati se nemůže svou přesností, poněvadž založeno bude na autopsii a vlastní každého zkušenosti, která tu jediné bude důkladnosti díla toho zárukou nejpevnější.

Forma díla zvolila se slovníková, a každá zpráva zaručena bude ctěným podpisem dotyčného přispěvatele. Práce budou honorovány.

Ve vypracování obšírného indexu uvázali se s neobyčejnou ochotou již authority povolané, takže záhy dostane se veřejnosti.

Nepochybujeme, že jen kratičké přemýšlení věnované záslužnému podniku tomu sjedná jemu již samo sebou sil potřebných.

Laskavé přihlášky a dopisy přijímá, zprávy a pokyny podává a franko tiskopisy (instrukce) zasílá nakladatelstvo Frant. Borového v Praze, Myšíkova ulice čís. 187-II. „u Bonů.“

Redakce „Vlastivědy“.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA

vychází ob měsíc, a sice:

1. ledna, března, května, července, 16. září, 1. listopadu.

Předplácí se ročně (1 se zásilkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 30 kr.; studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 60 kr., pro studující 50 kr.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo zvláště vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Bartolomějské ulici čís. 5.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyšš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. měst. střední školy.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCSLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1887.

Vydáno 1. listopadu 1887.

Bychom mohli stihnouti nával docházejících nás prací i rychleji sebou uveřejňovati zprávy zasedací, odhodlali jsme se vydávati Krok Nového roku **měsíčně** (kromě prázdnin). By pak nebylo třeba k v zvýšeném nákladu zvětšovati i předplatné (toliko při zásilkách do ciziny zdraží se častější dopravou Krok o 20 kr.), bude Krok vycházeti 10krát do roka v sešitech o 3 arších, takže bude ročník obsahovati 30 archův, místo dosavadních 24 (po případě 22½) archův. Naděje se, že velectění odběratelé naši láskavě ocení snahu naši o zvelebení Kroka, netoliko sami na dále zůstávající jeho příznivci ale i — zač ji snažně prosíme — jiné jemu přátely čtené budou získávati.

Vydavatelstvo.

* * *

Sl. ředitelstev středních škol, po případě pp. spisovatelův, od nichž nás dosud nedošly letošní **programmy**, opět slušně žádáme, by nám je ráčili zaslati, bychom mohli referovati o nich v Kroku. *Red.*

O B S A H.

Rozpravy.

<i>Jos. Dědeček</i> : O vývoji českých názvů nerostních	2
<i>J. Vlach</i> : O methodě učby zeměpisné	3
<i>Ant. Truhlář</i> : Šimon Karel Macháček	3
<i>Adolf Prokop</i> : Bylo-li by s prospěchem, kdyby se začínalo vyučovati kreslení perspektivněmu na školách středních teprve ve třídě třetí	3
<i>Fr. Prusík</i> : Etymologica	
<i>F. Prusík</i> : Duchovní romány: Josef a Asenech	

Úvahy.

<i>V. Ot. Slavík</i> : V. Svobodovo Skloňování cizích jmen v češtině.	
<i>G. Zába</i> : T. G. Masarykovy Základové konkrétné logiky	
<i>Fr. Prusík</i> : Šerclova mluvnice jazyka ruského	
Hlídka programmův: Refer. <i>Fr. Prusík</i>	

Drobné zprávy.

Nejnovější nařízení	
Knihy approbované	
Literatura	
Zprávy zasedací	
Personalie	

ROZPRÁVY.

O vývoji českých názvů nerostních.

Napsal Jos. Dědeček.

(Dokončení.)

Ze starších autorů vybral si *blednu*, *rozlu* (nephrit), *selenec* (chlorit), *sitanik* (místo sytonec u Rozkochaného pro arsenik), *drahuli* (jaspis, jež i „jašma“ zove), *bezdrák* (achát), *ryval* (onyx), *buližník* u Rozk. bolicznak), *prohleden*, *sahnědu*, *upřen* (amethyst), *smyslík* (prasem), *očeren* a *typel* (sarda, černohnědý a černý chalcedon), *slunipád* (heliotrop), *medek* (mellit), *křesivec*, *rohovec*, *ledek*, *sádrovec* a *sádra*, *vápenec*, *křemen*, *úběl*, *síru*, *břidlici* (místo starší skřidly), *opuku* (jíž ve znění *prvoopuky* užívá pro *svor* v. Krok r. 1822), *mramor*, *krušek* a *hořček* (hořká sůl).

Z druhů v knihách učebných uváděných pojmenoval Presl českým jazykem tyto:

Z prvků: tuhu čili olůvko.

Z rud: dralovec (magnet, čili magnetovec) krevel, hnědel, bobovek (bobová r.) parezel (Pyrrhosiderit), burel, koptel (vad), cínovec, rudomědek (měděná r.), — vlinec (markassit), sírnodralec (kyz magnetový) dýmavec (k. arsenový), mesec (k. meděný), pestřenec (bornit), mámilec (k. niklový), sírnodasec (k. kobalt.), ohyblivec a hebken (leštěnec stříbr.), řezek (l. měděný), leštěnec (l. olověný), surmu (l. antimon.), — jasnorudek, červenek (temnorudek), peřestek (sphaerit), kamenku (auripigment), — ocelek, sklenel (hemimorfit), holubec (azurit), hel (malachit), bělobu, žarozdobnec (pyromorfit) a žestan olovitý (žlutoba).

Z kamenů: dymokryt (korund), skoryl (turmalin), mlékolici (chrysoberyll), kruchlík (pyrop), cizodobec (vesuvian), zelenolici jinde též olejek (Olivin), šípobled (chalcedon), šešíroh (carneol), jermolin (citrin), černák (morpion), růženín, modrálek (křemen safirový), kočičí oko, živec (orthoklas), mlhavec (nefelín), jinoraz, pětílup (augit), paprslec (actinolit), skalní korek, len a kůži, puchavce, obsotec (analcim), k němuž z části i zdvojelec náleží, rozlupivec (apophyllit), — třpytinku (Biotit), slídu (moscovit), vralnoslídu (lepidolit), zelenec (chlorit). — mastnek, tuček, pěnek, hadec, žlutilku (melinit), smurku (bol), — merotec (baryt), bezvodec, varalec a tyčkovec (aragonit), brachovec, krapník, hořčíkovec (dolomit), kazivec a klamivec, — skalici zelenou nebo zmydu, skalici bílou nebo krymzu a třeskavec (glauber. s.). —

Z pryskyřic a uhlí: jantar, kamenný olej, klej zemský (dehet), dřevěk (lignit) a rašelinu nebo zib.

Tot arci jen seznam nerostů ve škole střední pojednávaných, a i z těch, jak z něho jasno, nejeden upíráti pomáhá šlechtnou snahu zakladatele českého mineralního názvosloví, která čelila k tomu, aby i u nás vykvetla věda možno-li čistá, duchem jazyka prodchnutá a tím také již v základech čili m'zvech druhových přístupnější širšímu kruhu obyvatelstva. Zaváděním pouze

vědeckých, většinou řecko-latinských jmen druhových, jichž význam i těm, kteří s jazyky klassickými dostatečně se seznámili, zůstává z velké části skrytým a záhadným, nezbytně by se tím více u ostatního čtenářstva svým časem vyvinulo takové zkomolení a zpitvoření, jakého utrpěla řada starších jmen během středověku, a povstalo by současně nevkusných synonym a z nich zmatek a pochybnost nad uzel gordický choulostivějších.

O protivách a zmotanosti názvosloví, dílem staročeského, dílem jinde užívaného, podáváme tuto několik souvislejších dokladů.

Jak již svrchu naznačeno bylo, objevují se v starší literatuře častěji *cín* a *čistec*. V *Mater Verborum* znamenají oba zároveň latinské *stannum*, jež dnes ku cínu se vztahuje. Martin ze Strážnice píše zase vedle cínu: *electrum*. Vodňanský zve cín *stanum* a čistec *electrum*, udává že cín jest kov, jenž od zlata a stříbra měď a olovo dělí — a i jiné kovy před ohněm chrání. Čistec (*electrum*) zase že prý odtud se zve, poněvadž skvěleji na slunci se leskne než zlato a stříbro; a dokládá: „neboť slunce od básníků nazýváno *electron*“. Podle starých rukopisů, v nichž stojí „hrom udeřil na věži, jako je čistcem pobita“, a dle všeho co předcházelo, mohlo by se míti za to, že *cín* a *čistec* jsou synonyma, jediný nerost snázorňující. Ale, tu opět čteme v Komenském: „nad čistec *ceyn* a nad *ceyn* olovo měkčejší“, — anebo v knize běloruské, kde se *cynem* vyrozumívá *olovo*, — o pak arci musíme veškerému srovnávání dáti výhost. — Dle Šíra znamená prý *cín* vlastně *sin-kov*, t. j. *siný* kov, což zachovalo se v ruském *svinec* místo *sinec* pro olovo.¹⁾

Jiného příkladu poskytuje bohatá proměnlivost pojmů vztahujících se k *arseniku*, *auripigmentu* a *realgaru*.

Kov *arsenik*, v podobě *kyseliny arsenové* s důstatek známým jest co čistě bílý prášek, jehož otravující schopnosti mnohými jinými jeho soupeři (cyankali a j.) již předstiženy byly. V staré době byla hmota tato také dobře známa, neboť čteme v „*Hortus Sanitatis*“, že jest to dle Dioscorida bílý prášek, jenž v kovech roste, a z nich vypálen a s vápnem míchán že shazuje chlupy s kůže. Ve středověku, v němž u nás po Krušných horách a j. hornictví bylo v rozkvětu, zajisté že znám byl česnekový zápach z pálených rud arsenových vycházející, jenž co zvláštní druh dýmu horníky, tehdy převahou německými též zvláštním jménem „*Hüttenrauch*“ označován byl. Z tohoto si český horník sosnoval *hutraych* a posléze *utrejch*, kterýž zůstal v obecné mluvě po dnešní dobu, — znamená ale pouze jedovatou kyselinu arsenovou, ač pro kov arsen zavedený *otrušík* s oním souvisí.

Středověcí spisovatelé ale, naši i cizí, přenesli jméno *Hüttenrauch* i *arsenik* také na nerosty arsen obsahující, a z těch na dva druhy již barvou před jinými nápadné především, totiž na *auripigment*, jenž jest citronově žlutý, a na *realgar*, jenž jest červený. Dle toho rozeznávali pak také vedle bílého čili skutečného arseniku také arsenik nebo *utrejch červený* a *žlutý*. Toho dokladem jest Rases, jenž tři ony druhy uváděje praví zároveň, že v mnohých účincích síře se podobají. To tvrdí i Vodňanský, který, popisuje *lapis arsenicus* červený a citronový, praví o nich, že mají přirozenost síry (kterouž oba vedle arsenu obsahují) a že veškery kovové nerosty mimo zlato ničí.

Z tohoto přirovnání odvozuje se dále i Veleslavínovo pojmenování *červená síra* pro *realgar*. Někteří ale záhy počali činiti rozdíly mezi *utrejchem* a oběma jmenovanými arsenovými nerosty, uvádějíce je názvy českými. Tak se již Rozkochaným navrhuje pro *auripigment* jméno *pozlatek* a pro *arsenicum* název *krvčň*, jenž nemůže nynější (tedy bílý) arsenik, ale arsen obsahující *realgar* představovati. Místo *auripigment* čteme také porůznu *oprment*, tak jako místo *realgar* slova *sandaracca*, *rauschgeel* a *rauschgelb*, *rosgeel*; *roso gelo* (červené sklo) a *risigallum* zhusta se objevují. — Rusové užívají s Preslem

¹⁾ Tato etymologie Šírova jest nesprávná, neboť *cín* jest cizího původu, srv. něm. *Zinn*: ruské *svinec* (lit. *švinas*) pak nesouvisí se *siný*. *Red.*

jmena *kamenka*, ač vedle něho i *myšjak* a *myší otrava* též známa. — U *Štra* čteme pro utrejch *rzeník* i *orseník*.

Rovněž tak bohatou květomluvu možno uvést i o *jantaru*. Dříve než pod tímto jménem znám byl u nás pod názvem řeckým *électron*, dle slunce (*ἤλεκτρον*), jemuž se barvou podobá, prý tak pojmenovaný. Vedle toho bylo i latinské jmeno *succinum* hojně užívané, vztahující se k jeho pryskyřičné povaze. I perský název *karuba*, v *karabe* přeměněn, koluje ve spisech středověkých i našich.

Agricola Jiří, lékař Jáchymovský, „otec metallurgie“, uvádí jej ve spise o *přirozenosti fossilů* (*de natura fossilium*, 1546.) pod novým jménem *aidstein*, rozeznává ale žlutý, bílý a černý *aidstein*, nebo také *agstein*, k němuž i *gagat* připojil.

Z *aksteinu* vznikl *akšteyn*, *akštýn* a *akšten*, jež Rozkochaný názvem *stye-tanek* vyznačil, překládaje *succina* jménem *šlyna*. V *Hortus Sanitatis* čteme, že *electrum*, *augstein* i *karabe* jest *gummi*, rovnajíce se drahokamům.

Vodňanský opět uvádí *gagates* co *jakštejn*, a popisuje ho co kámen černý s bílými žilami, lehký a snadno zápalný. Zapálen svým zápachem hady vypuzuje a prášek jeho slabé zuby sílí. Přes to ale rozeznává černý a žlutý *jakštejn*, i uvádí na jiném místě *succinum* co *pryskyřici chvojovou*, *electron*, jež vlastnosti s hořejšími prý se srovnávají. Dle rukopisu v *Calendariu* (1446) jest *gagat*, jemuž *akstyn* říkají dvojí: *červený* a *žlutý* „a obojí jedné moci. Na mořském březě mnoho jich bývá. Potřen jsa stéblo běže a hoří na uhlí jako kadidlo. Ktož jej zetra pije, pomáhá od vodného telete (vodnatelnosti). Pára jeho krev stavuje“ a t. d.

Z *Dioscoridova* jmena *lynkurion*, jež se též k *jantaru* vztahuje, zdá se, že čerpal Rozkochaný pohnutku, utvořit i pro *lagurus* (jinde *ligur*) také zvláštního názvu *ryzla* (srovnej *rys* a *lynx*), čímž se celá synonymika *jantaru* vleče do nekonečna. I pojem *bernstein* dožil se zkomolení v *maloruský burštýn* (polsky: *bursztyn*) a *běloruský bruštýn*. V *Šírově* přírodopise čteme i *prýštěn* (od *prýstiti*) vedle *peršteynu*. Proti tomu zachoval se název *jantar* v jazyku ruském (*jantar*) a maďarském (*gyantar*), maje dle Miklosiče původ v litevském *jentaras* i *gentaras*.

Příčina, proč v názvosloví *jantaru* i *gagat* se objevuje, v tomto vězí: *gagat* již *Pliniovi* znám byl co nerost černý, jenž prý mořem právě tak býval vyvrhován, jako *jantar*; pročez byl také *černým jantarem* nazýván. Jest to ale zvláštní odrůda *smolného* uhlí živičnou látkou proniknutého, tak že z téže příčiny také snadněji se zapaluje (jako *jantar*) než-li uhlí jiné. Než ale, k topení nebylo *gagatu* upotřebeno, nýbrž ku broušení různých ozdůbek smutkových, k čemuž se ho dosud užívá. Jsouť rozsáhlé brusírny na *gagatové* zboží, zejména v *Whitby* v Anglii, kam se surovina ze Španělska dováží. Tato právě okolnost, že i *gagat*, některými vlastnostmi *jantaru* podobný, jako tento již v starších dobách ozdobným býval nerostem, podnět zavdala ku spojení obou v jeden druh nerostů a ku zaměňování jejich jmen. Proto *Rusové* nazývají dosud *gagat* *černým jantarem*.

Takovýchto nesrovnalostí jest celá řada, zvláště u velké části nerostů od starodávna známých. Teprve poslednímu století náleží zásluha úplného objasnění na veškerém poli mineralogickém, totiž dobou, kdy nastalo *tvaroslovné a lučebné* zkoumání nerostů. Jas tento nevyšel však z nejbližšího severo-západu, nýbrž ze vzdálenějšího jiho-západu, kde *Romè de Lisle* a spolu *Rene Just Hany* († 1822) vědu kristallografickou na výši přesného bádání vyšínuli — i z dalekého severu, ze Švédska, kde *Cronstedt* († 1765), báňský hejtman v *Stokholmu*, a *Bergmann* († 1784), oba spolu s *Karlem Lineem* († 1778), lučebné povaze nerostů začali přikládati zasloužené přednosti.

○ methodě učby zeměpisné.

Píše prof. Dr. Jaroslav Vlach.

(Dokončení.)

Když takto Boettcher v principu byl se prohlásil proti přílišnému kreslení při učbě zeměpisné, přechází k *důvodům*, jimiž stoupenci *methody kreslicí jí hájí* a podrobuje úvaze věrohodnost jich důvodův.

Především dokládají, že kreslení jest *výborným prostředkem, by jasné představy u žáků se budily*. Kde obraz předmětu jest po ruce, není potřeba, by ku kreslení vzat byl zřetel. Při vyučování zeměpisu jest také obraz — mapa — v ruce žáka; má-li mu jím býti náčrt zeměpisný, nahrazuje se obraz jiným obrazem, a sice nedostatečnějším. *Jen v jednom případě* po soudu Boettcherově bude *kresba učitelova*, byť nedostatečná, mocnou podporou popisu, když na mapě to, nač při popisu bylo upozorněno, dostatečně není znázorněno; ježto pak názornost jest předním požadavkem učby zeměpisné, bude na učiteli, by vadě té pomohl náčrtem na tabuli. Je-li nejasnost na mapě atlantu školního, učitel věc objasní na závěsné mapě; není-li i tu vše jasno a názorno, podá učitel zeměpisný náčrt na tabuli, by všechna nejistota výkladu jeho se odstranila. Další otázka jest, mají-li *žáci* k tomu býti *přidržováni, by náčrty zeměpisné po učiteli kreslili*? Kdo se přidržují zásady, že také žáci mají při zeměpisu kreslit, zajisté nebudou více žádati, než by žáci jen ty náčrty kreslili, jež učitel byl kreslil, ježto jim budou potřebny jak ku cvičbě domácí, tak i později při větším opakování. Tu Boettcher má za to, že není úkolem učby zeměpisné, by se o to starala, by žáci nabyli potřebné k tomu dovednosti ku kreslení od ruky, což jest úkolem vyučování kreslení; pročž žádá, by dovednosti této nárok činěn byl teprve *na takém stupni, kdy* oko i ruka žáka vyučováním kreslení jsou vysvičeny tou měrou, že *správné kreslení náčrtů zeměpisných není už spojeno s obtížemi technickými*. Kde pak se při vyučování zeměpisu kreslí, učitel má se toho domáhati, by náčrty zeměpisné tak správně se kreslily jako kresby při vyučování kreslení. Učitel přehlížeje občasně, zda-li náčrty jsou správně kresleny, a přesvědč se o tom potřebnou jich opravou.

Jiná *přednost kreslení zeměpisného* zakládá se po soudu stoupenců *methody kreslicí* na tom, že *budí samočinnost u žákův*. Boettcher osobuje měrou daleko větší tuto výhodu *methodě popisné*, která nutí žáky ku důkladnému čtení map, při němž jest zapotřebí obraz, jaký podává mapa, rozvésti v jeho prvky, dále prvky ty jasně pochopiti, spořádati pak ve skupiny menší neb větší, až konečně souhrnný obraz jasné jest pochopen a v paměť uveden. Kdož by mohl neuznati, jak při této práci smysl zrakový a chápavost žáků se bystří! Tak pomocí *methody popisné* učitel každé nejistotě, jež během učby se vyskytne, se zdarem učiní konec, nikoliv že správně sám udá, nýbrž že je od žáků při stálé samočinnosti dá vynalézti. Při kreslení učitel odvrácen jest od žáků, při *methodě popisné* má je stále na očích, což pro zdar ve vyučování jest velmi důležité; dále při kreslení dovednější s prací svou bývají dříve hotovi a traví ostatní čas v nečinnosti, mimo to bývá učitel často nucen již v hodině podrobiti prohlídce náčrty některých žáků, čím zabaven jest několika žáky na úkor celku, čehož všeho není při *methodě popisné*.

I soudí Boettcher, že pomocí *methody popisné* lze žáky lehčeji a s větším zdarem nabádati ku samočinnosti, než když čas bez toho krátce vyměřený zkracuje se cvičeními v kreslení zeměpisném.

Konečně Boettcher prohlašuje se proti náhledu stoupenců kreslení zeměpisného, že *kreslení toto má cenu ethickou*. Po jeho soudu jen taká *metoda* má cenu ethickou, jež vede ku dokonalé dovednosti, k níž jest za-

potřebí dlouhého cviku. K této může však vésti jen vlastní kreslení, jemuž budiž přenechán úkol tak důležitý, k němuž při zeměpisu času naprosto se nedostává.

Když byl Boettcher objasnil stanovisko, jaké ku oběma methodám zaujmají skladatelé dobrozdání, ¹⁾ o něž referát Boettcherův se opírá, a dodal, že ze 34 dobrozdání polovice prohlásila se proti rozšířenému kreslení při učbě zeměpisné, as třetina (12) pro metodu kreslicí a jen 5 pro spojení method obou, shrnuje *výsledky svého pozorování* takto:

Při racionelním provedení metody kreslicí, ať jakékoliv, předcházeti má podrobné nacvičení obrazce zeměpisného. V tomto nacvičování, jež provádí se soustavně dle zásad metody heuristické, spočívá úkol a cíl metody popisné. I zahrnuje tudíž racionálně provedená metoda kreslicí úkol a cíl metody popisné, a požaduje ještě dále od žáků, by nabyli dovednosti ku správnému kreslení náčrtů zeměpisných, a sice z paměti. Těmto požadavkům metody kreslicí mohou žáci jen tehdy vyhověti, když byli nabyli jednak známosti potřebných poměrův a vzdáleností, což s velkou námahou duševní jest spojeno, jednak když s to jsou s lehkostí a jistotou kresliti správně linie nepravidelně zakřivené, což jest jedním z nejtěžších úkolů kreslířské učby. Stoupenci metody popisné zřikají se tohoto obtěžování paměti žákův, přenechávají cvičení v dovednosti kreslířské vlastnímu kreslení, avšak kladou hlavní váhu na to, by žáci naučili se vědomě viděti, jsouce přesvědčení, že jich methodou žáci spíše dojdou výhod, jež slibují si od metody kreslicí stoupenci její. Metoda kreslicí cvičí hlavně dovednost mechanickou a střídáním činnosti žákův lehkou činí je roztržitými, kdežto metoda popisná hlavně cvičí ducha žákův, by jasně poznávali a poznané dle zjevů podstatných popisovali, a učiteli možnost dává, by, maje stále žáky na očích, přidržel všechny ku stále pozornosti a živé účasti na vyučování. Hlavní zásada stoupenců metody kreslicí, že kreslení potřebí jest nezbytně ku vybavování jasného názoru, má ve škole jen potud platnost, pokud dané pomůcky názorné škole nedostačují. Takých pomůcek za doby naší jest hojně a bude jen málo případů, kde by nepostačovaly. Z těchto všech důvodů Boettcher prohlašuje za nejlepší prostředek ku nacvičení topografie metodu popisnou, při níž jen tehdy se kreslí, kdy mapy žákův neb mapy závěsné nedostatečny jsou ku dosažení jasných názorů zeměpisných.

Jak mají se naše instrukce k oběma methodám?

Instrukce *gymnasijní* prohlašuje obrazce zeměpisné za nejdůležitější názorný prostředek při učbě zeměpisné. I odporučuje cvičení, jež konají se se všemi žáky za účelem, by obrazec zeměpisný žáci určitěji pojali a důkladněji v paměť si vštíplili. Cvičení tato provázeti mají učbu systematickou, a užívati se jich má též při opakování učiva. Kreslení má vésti žáky k tomu, by poznali tvar i poměry velikosti v obrazcích zeměpisných. Kreslení na tabuli provázej učbu podávajíc způsobem jednoduchým a charakteristickým tvary, jež učitel popisuje. Neodporučuje se, by ve škole objemné kresby neb konstrukce se prováděly, a by vůbec mnoho času kreslení se věnovalo; i při tvarech složitých kresba znázorňuj jen věci typické. Neboť účelem cvičení není kresba, nýbrž potřeba, by základní tvary žáci jasně pojali a v paměť si vštíplili. Kresby kreslí žáci doma do sešitu, který určen jest pro poznámky zeměpisné; též mohou později žáci prováděti i samostatné, arciž jednoduché kresby, jež odpovídají cvičením a učivu projednanému. Tak i v době pozdější sešity žákův uvedou jim na paměť postup, jakým vyučování se dalo. Cvičba v popisu toho, co žáci na mapě vidí, jest veliké důležitosti, nemá-li hojnost učiva býti tu spíše závadou než jeho podporou. Čím jasněji základy

¹⁾ Srov. spis Boettcherův str. 108 sq.

byly objasněny, čím více žáci byli naváděni, by vlastní prací soustavně učivo případnými slovy popisovali, tím lépe bude se vyučování dařiti. Avšak učba zeměpisná má činiti žáky i spůsobilými, aby tvary obrazců zeměpisných samostatně pojímali a je popisovali; neb jen tak pořádek a pravidlo, jež vládne v zdánlivém neladu mapy, vždy víc a více bude žákům jasnějším. V této činnosti a v těchto obtížích spočívá právě vzdělávací síla učby zeměpisné.

Instrukce *reální* stejným způsobem¹⁾ jak gymnasijsní doporučuje cvičb v popisování zeměpisném. V příčině kreslení zeměpisného žádá, by připojovalo se ku popisu; učitel při popisu a srovnávání kreslí obrazec na tabuli, jež žáci po něm kreslí do sešitů svých. Na tabuli žáci kreslí náčrty, nejsou-li zcela jednoduchy, za pomoci učitelovy. Kreslí se náčrty od ruky neb z paměti, později následují kresby, jež kreslí se buď do sítě zeměpisné, buď za pomoci čar, jež přejaty jsou ze sítě zeměpisné. Rozhodně zavrhnouti dlužno všechny jiné pomocné čáry, zvláště spleťtí tvary geometrické. Mimo obrys a tok řek jedná se o kresbu pohoří; instrukce doporučuje ku naznačení směru jednoduché silné čáry, kde pak se jedná o vytčení povahy horské, šraffování, jehož ku potřebám školy má se užití jen při jednotlivých pohořích stavby jednoduché a malého rozsahu, a kreslení profilův.

Z návodů tuto daných vysvítá, že obě instrukce naše přidržují se obou method, popisné i kreslicí. Návod ku zeměpisnému popisu u obou jest týž, v příčině kreslení zeměpisného obě se doplňují. Obě souhlasně žádají, by kreslení se nedálo na úkor cvičení popisných; instrukce gymnasijsní spokojuje se s názorněním věcí typických při tvarech složitých, reální zavrhuje veškeré složité kreslení pomocí figur geometrických a doporučuje kreslení na základě sítě zeměpisné. Kreslení zeměpisné má totiž jen napomáhati popisu ve vylíčení věcí charakteristických. I jest patrno, pokud zeměpisné kreslení na školách našich liší se od zeměpisného kreslení, jež doporučují stoupenci metody kreslicí v Německu žádající, by žáci ku také dovednosti byli přivedeni, by kreslili náčrty a kresby zeměpisné z paměti. Instrukce naše v tom ohledu nejvíce shody mají s methodou Heilandovou, jež popis mapy staví na přední místo a žádá, by pořízena byla též kresba země, o níž se jedná při učbě; avšak liší se od něho, že žádají kresbu na základě sítě zeměpisné, již sice Heiland dbá při popisu, nikoliv při kresbě, kdež opírá se o vzorce geometrické (tak k. př. při Zadní Indii o trojúhelník).

Avšak jak daleko lépe doporučují se v tom ohledu pomocné čáry, jež přijaty jsou ze sítě zeměpisné. Dokladem budiž *kresba Afriky*.²⁾

Než přikročí se ku kresbě, upozorní se žáci na poledník 40tý F., který jde středem Afriky jižní, a rovnoběžku 10tou severní, jež jde poblíž nejzápadnějšího a nejvýchodnějšího mysu afrického. Žáci vytknou z mapy, kterých krajin a míst obě přímky, řečený poledník a rovnoběžku znázorňující, se dotýkají. Potom na tabuli křídou obyčejnou nakreslím přímku kolmou a vodorovnou, jež pod pravým úhlem se protínají; kolmá představuje poledník 40tý, vodorovná rovnoběžku 10tou sev. š., což se čísly a znaménkem stupňů označí. Průsečný bod názvu *a*, vzdálenost jeho od pobřeží severního, *ab* jest mi základní mírou (jejíž délku volím v určitém poměru ku měřítku mapy zavěsné), jednotkou. Vzdálenost od břehu západního pak $ac = 1\frac{1}{2}$,

¹⁾ Ježto instrukce reální dříve byly sepsány, přejala vlastně instrukce gymnasijsní daný návod z reální.

²⁾ Již od počátku své učitelské činnosti maje ve škole kresliti náčrty zeměpisné, připadl jsem na spůsob kresliti je pomocí prostředního poledníku a rovnoběžky (někdy i více) hlavní směry stran světových znázorňujících. Jeden ze směrů od průsečného bodu k obrysu kresby položil jsem za *sákladní* míru, dle níž jsem vyměřil i délky ostatních směrův a hleděl spolu vytknouti jich poměr v číslech jednoduchých. Spůsob ten kresliti dle normály hlásá též Stöszner, ale provádí jej zcela jinak; viz Boettcherův spis str. 162. Ve shodě se mnou navrhuje kresbu Afriky (ale bez popisu obrysu) korreferent neustadtský; viz Boettcherův spis str. 68.

míry základní, od břehu východního $ad = 1\frac{1}{4}$, od jižního $ae = 2$ měřám základním. Poměr vzdáleností dle stran světových od bodu průsečného jeví se takto: $ab : ac : ad : ae = 1 : 1\frac{1}{2} : 1\frac{1}{4} : 2$.

Pak přikročím ku popisu severního pobřeží na mapě. Od vytknutého poledníku na východ jde pobřeží směrem skoro východním, na západ až po mys bílý směrem severozápadním s velikými Syrtami na jih zabíhajícími uprostřed všeho severního pobřeží, od něho pak směrem skoro západním až po průliv gibraltarský. Dle toho popisu provede se náčrt pobřeží severoafrického na tabuli. Na to popisuji na mapě pobřeží západní. Od 10. rovnoběžky na sever po mys zelený jde pobřeží sz., pak ssv. až k průlivu gibraltarskému; na jih jde pobřeží jv. až k mysu Palmas, dále v. až ke Kamerunu, pak jižně se slabým obloukem na západ otevřeným až k mysu černému, od něho jv. až k mysu jehelnému. Následuje náčrt pobřeží západního. Dále přikročím ku popisu pobřeží východního. Poblíž rovnoběžky desáté jest mys Gardafui severně od ní; od mysu jz. v podobě táhlého S jde pobřeží až po Mozambique, dále jz. v téže podobě až k mysu jehelnému. Na sever od rovnoběžky jde pobřeží od mysu Gardafui skoro západně a pak severozápadně až k Suez. Provedu-li kresbu východního pobřeží, jest obrys Afriky v souhlasu s popisem proveden. Na to, jak postupuje vyučování, přikreslí se ostrovy, barevnými křídami pak hlavní horstva v silných čarách, řeky v jich hlavních směrech a jezera, konečně hlavnější místa. Náčrt provede se beze všech jmen. Žáci náčrty, jež učitel kreslí na tabuli, ¹⁾ současně kreslí do svých sešitů zeměpisných.

Podobně kreslím *Přední Asii* pomocí 70. pol. F. a 30. rovnoběžky. Základní míra vzdálenost od průsečného jich bodu k severnímu pobřeží jezera chvalínského; táž vzdálenost na východ sahá k pohoří solimanskému, na západ k šíji suezské, na jih ku středu pobřeží jihoarabského. Při kresbě *indické Asie* volím dva poledníky 95. a 120., jichž vzdálenost od sebe jest mírou základní, a rovnoběžku 20. $\frac{2}{3}$ této míry vzneseny na sever a na jih od 20. rovnoběžky na poledníku 95. udávají polohu Himalají a jižního cípu polouostrova, $\frac{3}{5}$ vzneseny na pol. 120. na jih od 20. rovnoběžky udávají polohu Malakky. *Ameriku jižní* kreslím pomocí 60. pol. z. F. a 5. rovnoběžky jižní. Vzdálenost od průsečného bodu ku šíji panamské jest mírou základní; tu vznesu na východ na rovnoběžce 3krát, na jih poledníku 4krát. *Australii* kreslím pomocí 160. poledníka a obratníka kozorožce. Vzdálenost od průsečného bodu na sever ku mysu yorkskému jest mírou základní; na západ vznesu na obratníku dvě míry základní, na východ půl míry, na jih na poledníku $\frac{3}{4}$. *Italii* kreslím pomocí poledníka 30. a rovnoběžek 38. a 42; vzdálenost těchto rovnoběžek jest měrou základní; polovici její vznesu na rovnob. 42. na východ od průsečného bodu. Země *Štyrsko, Korutany, Kraňsko a Přímoří* kreslím na základě poledn. 32. a rovnob. 47; od průsečného bodu na s. jest míra základní, kterou na v. a z. vznesu dvakrát, na j. třikrát. A tak bych mohl uvést řadu poledníkův a rovnoběžek, pomocí jichž náčrty zeměpisné způsobem jednoduchým kreslím. Ale přestávám na příkladech, jež jsem uvedl.

Provádí-li se tudíž kreslení náčrtů zeměpisných, jak toho sobě instrukce přejí, způsobem jednoduchým, nemůže býti žádným přetěžováním žáků, nýbrž jest dobrým doplňkem učení popisného navádějíc žákův, by základní tvary mapy jasně poznávali a v paměť si je vštěpovali. Spojení obou method, pe-

¹⁾ Připomínám, že ve školách našich jest po dvou tabulích, z nichž hořejší slouží jen kresbám zeměpisným. Žáci stále náčrt zeměpisný mají před očima, dle něho kreslí při zkoušení a opakování. Při takém zařízení není třeba, by žáci rozměrův udaných si zapamatovali, čehož při větším počtu kreseb nelze ani žádati, ježto má-li žák kreslit, přečte si je maje rozměry napsány vedle náčrtu učitelova. Jak dále srovnávání mapy s náčrtem utvrzuje zeměpisné vědomosti žákův a budí jich soudnost, není třeba doličovat.

pisné i kreslicí, jest ku nacvičení učiva zeměpisného zajisté žactvu s daleko větším prospěchem než jednostranné pěstování metody jedné. Není úkolem školy, by vycvičila žáky ku také dovednosti, by kreslili z paměti správné náčrty zeměpisné, což by vedlo jednak ku přetěžování žactva, jednak nedá se provésti bez poškození vlastního učení zeměpisného, ale kresliti pouze tehdy, kdy dané pomůcky jsou nedostačnými, jest druhý extrém. Vždyť popis i kresba mohou jíti ruku v ruce; zdar učby jest tím větší.

I můžeme v příčině *kreslení zeměpisného* stanoviti tyto *zásady*:

Základem učby zeměpisné budiž soustavný návod ku správnému popisu map jak závěsných, tak atlantu školního.

Kreslení zeměpisné připojuj se ku popisu, děj se na základě síti zeměpisné a podávej *spůsobem jednoduchým a význačným* tvary, jež učitel popisuje.

Náčrty, jež kreslí učitel na tabuli, kreslí žáci po něm do sešitů svých; pročť smí se kreslení zeměpisné prováděti tehdy, kdy žáci učbou kreslířskou nabyli také dovednosti, že s to jsou náčrty s lehkostí a správně po učiteli kresliti.

IV. O pomůckách vyučovacích.

Nejpřednější pomůckou při učbě zeměpisné jest *atlas*, který jest vlastně učebnicí. Pročť učitel má hlavně přihlížeti k tomu, by žáci věděli, jak s atlantem zacházeti. Další požadavek jest, by žáci jedné a téže třídy měli jeden a týž atlant.

Jiná jest otázka, *má-li atlas jen tolik obsahovati, čemu žák se má učit*. Kdož této zásady hájí, opírají se o slova Humboldtova, že mapy, jež zdají se býti prázdnými, lépe v paměti utkvívají. Ale slova Humboldtova bývají špatně pochopována; Humboldt měl na mysli, by šetřilo se s písmem na mapách, nic více. Nenapadlo mu žádati, by mapa podávala jen ty předměty, jež žák jménem si má zapamatovati; neb často pouhé nakreslení jednotlivých předmětů ve větším neb menším počtu jest veliké důležitosti pro tu neb onu krajinu. Požadavkem učby jest, by žáci dostali do rukou co možná nejlepší mapy, čeho pak třeba, by se v nich vyznali, jest úkolem metody vyučovací. Učitel učiní dle zásad paedagogických výbor z předmětů, jež mapa znázorňuje, a hledí jej vštípit žákům v paměť co nejlépe. Pročť nutno jest zavrhnouti požadavek, by mapy se zjednodušily jednak z nutnosti, že mapy mají charakterisovati krajiny jednak, že požadavky učby značně se mění dle poměrů místních. Uznáme-li tuto zásadu, odpadá jiný *požadavek, by totiž užívalo se různých atlantův na různých stupních vyučování*. Boettcher ukazuje na atlantu Debesově, jenž tak upraven jest, že pro stupeň nejnižší vykazuje mapy nejhorší, pro stupeň vyšší nejlepší; ježto pak pomocí dobrých map lépe se učí než pomocí špatných, vysvítá z toho, že z map pro stupeň vyšší lépe se učí, a že tudíž i na stupni nižším lze je doporučiti. I žádá tudíž Boettcher, by na celém ústavu jeden a týž atlas byl pro všechny žáky závazný. Neboť žák má ve svém atlantu úplně zdomácněti; i jest tomu velice na závalu, když na stupni vyšším nastane změna atlantu. I žák první třídy vyzná se záhy na atlantu, jehož užívá se na stupni vyšším, dám-li mu patřičný k tomu návod ve škole. Nesmí se tu žádati, by žáci tříd nižších vše, co nacvičeno bylo ve škole na mapě závěsné, bez návodu doma v atlantě si vyhledali; však když učitel spokojuje se s tím, by pouze probíral a od nich požadoval, co za návodu jeho ve škole na mapách svých byli vyhledali, jeví se výsledek zcela jiný. Pročť jednou z nejpřednějších úloh učby zeměpisné jest patřičný návod, jak mají žáci atlantu užívat. I nelze chváliti jednání učitelů zeměpisců, jež obmezují se při učbě zeměpisné na mapy závěsné. Učiti se má žák z atlantu, neb mapu závěsnou nemůže sebou odnésti

domů; pro učení domácí má atlas. Mapy závěsné učiteli jsou nezbytnou pomůckou, by pomocí jich přivedl jednotlivosti, v atlantech ne dosti jasné, k lepšímu názoru u žákův.

Jak má se atlantu i map závěsných užívat?

Hlavním úkolem učitelovým jest žáky naváděti k tomu, by správně viděli, čtli, pojímali a co pochopili, rozumně vyjadřovali. Čeho žák sám se může dopídit, nemá mu býti ni předřikáno ni ukazováno.

Dobré atlanty mají míti o každé zemi dvojí mapu, politickou a fysikální; na politických budiž terrain označen. Boettcher za nejlepší atlanty školní pro školy německé prohlašuje atlant Diercke a Gaeblera a dále atlant, jež vydali Debes-Kirchhoff-Kropatscheck. Za nejlepší mapy prohlašuje mapy reliéfové i přes to, že nejsou úplně správné, znázorňují-li větší obvody; přiznává, že při učbě působí jich užívání rozmanité obtíže a mimo to že jsou příliš drahé. V příčině map závěsných přeje si, by titul, měřítko, vysvětlivky našly místo mimo okraj mapy. Dále prohlašuje za zbytečné, že na mapách školních velikými písmeny píšou se jména moří, zálivů, zemí, provincií atd. K označení měst stačí začáteční písmena; jména řek buďtež v menších písmenech po toku řek psána, a sice hojněji než jak posud zvykem bývá, zvláště v atlantech. Jména řek chybiti nemají u pramene a v místech, kde pochybno, která řeka hlavní jest a která přítokem. Tok řek označen budiž barvou černou, jezera modrou.

Oproti atlantu *učebnice zeměpisu* má místo podřízenější. Nicméně posud jsou veliké důležitosti, že spisovatelé nejsou si pravidlem vědomi pravých mezí učiva, jež třeba pojmáti do učebnice, jak Boettcher ukazuje na některých učebnicích německých. I hájí zásady, že vedle školního atlantu ve všech třídách zavedena býti má krátká rukověť zeměpisná, jež obsahuje, čemu žákům ze zeměpisu na paměť jest se naučiti. Rukověť zeměpisná měj se k učivu zeměpisnému jako dobrý výťah dějepisný k obšírné učebnici dějepisné. Šetřeno budiž v ní důsledně pravidla, dle něhož postupem v pravdě zeměpisným řadí se jeden kraj ke druhému, by methodické nacvičování topografických poměrů díti se mohlo lehce a se zdarem.

Další pomůcky vyučování jsou *globy a telluria*. V příčině globů uvádí Boettcher přání, by globy mohly býti rozkládány v polokoule, aby žákům dostalo se lepšího názoru o původu planiglobií. Mezi tellurii přední místo má Mangovo, ač pro školu zajisté hodí se lépe taká, jež znázorňují nejjednodušší poměry astronomické.

Pro vyučování zeměpisné doporučují se též *obrazy*, jsou-li dobré a spůsobilé, by nahrazovaly vlastní názor. Nejlepší jsou obrazy Hölzlovy, jež i tím vynikají, že jsou barevné, ježto jen barevné obrazy mohou sprostředkovati v pravdě poučný názor o krajinách.

Mimo hodiny vyučovací doporučuje se ku podpoře učby *zeměpisný kabinet, vycházky a četba zeměpisných spisův*. Velmi chvalitebné by bylo, kdyby každý ústav měl zvláštní učebnu pro zeměpis s kabinetem příslušným; ale prakticky dá se těžko také opatření učiniti pro mnohé obtíže. Za to možné jest, aby v každé zemi¹⁾ jeden z ústavů opatřen byl vzornou sbírkou zeměpisných pomůcek, by dle ní řídily se ostatní ústavy při opatrování pomůcek nových a tak vystríhaly se všelijakých nedopatření.

Pokud vycházky se zdarem dají se prováděti se žáky, závisí na povaze okolí místa školního.

Nikdo pak nepochybuje, že dobrá četba zeměpisná, přiměřená stáří žákův a postupu ve vyučování zeměpisném, valně podporuje práci učitelovu, a že na každém ústavu o četbu takou knihovnou žákovskou má býti postaráno.

¹⁾ Boettcher praví v oboru každého školního kollegia provincialního.

Konečně jest si přát, by učitelé všickni toho byli dbalí, by s každým jmenem zeměpisným, jež při vyučování odborném se vyskytne, spojili též příslušnou představu zeměpisnou dle stupně, na jakém žák jest. Slyší-li k. př. žák v první třídě o Spartě, má zvědět, kde leží, při čemž stačí, když na mapě se mu ukáže, že jest v jihovýchodní části Řecka. Zvláště důležité, by při četbě nezanedbávalo se vědění zeměpisného, nutného ku pochopení toho, co bylo čteno. Nutí již k tomu zákon, platný pro každý předmět, že nic, o čem ve škole děje se zmínka, nemá žákům býti nejasným.

Šimon Karel Macháček.

Obraz životopisný nastínil prof. Ant. Truhlář.

(Dokončení.)

Mimo školu věnoval Macháček i v Jičíně největší část prázdného času pracím a podnikům literárním, zabývá se brzo veršem, brzo prosou, tu překládá, tam zase myšlenky vlastní načrtává. Zvláště bedlivě přemítal tenkrát o poměru časomíry ku přízvuku, jakož i o spůsobilosti obou ku skladbám básnickým a dospěl konečně pevného přesvědčení, že časomíra, byť i za vrchol dokonalosti vyhlášena, sama o sobě ni ku zpěvu ni k básni novověké dostáti nemůže. Obšírněji o té věci rozepsal se v listě příteli Vinařickému (dne 5. prosince 1828.), ¹⁾ kdež soudí, že metrika stará měla svůj základ a pevnou oporu v hudbě, zcela rozdílné od hudby nové; pozměněn-li je základ, přirozena a nevyhnutelná i proměna v metrice. Nejvhodnější prý byla by ta změna, kdyby se přízvuk a časomíra spojily (ne však, aby se délka s přízvukem vždy srovnávala) a dle taktů novější hudby upravily. Zevrubněji Macháček mínění svého nenastínil, ale ze všeho patrno, že měl na mysli takový spůsob rozměru, v němž by časomíra byla oporou neb výpomocí všude tam, kde přízvuk jest jen vedlejší. Podobné myšlenky také v nejnovější době po různu byly proneseny Hostinským, Niederlem a Durdíkem.

K pouhé časomíře Macháček již jen velmi zřídka se vrátil a přízvuku všude rozhodnou přednost dával; ba i v překladech z antických básníků chtěl míti spůsob přízvukný, poněvadž prý jen v takovém rouše podaří se jim vyváznouti z příbytků učenců a dostati se trochu dále v obecnost. Sám jal se takto překládati tragedie Aischylovy a „*Prometheu*“ již r. 1828. zúplna zčeštil; ale, jak se zdá, velkého souhlasu, při podniku nedošel, takže konečně od předsevzetí nadobro upustil. Překlad již vyhotovený se nezachoval.

Do Prahy Macháček častěji dojížděl a všelikého ruchu vlasteneckého tam živě se účastnil; zvláště divadlo nikdy nepustil s mysli a jakkoli mohl o prospěch jeho se zasazoval. Ale též jiných podniků byl podporovatelem horlivým; tak na př. r. 1829 i ochotně se přihlásil k účastenství při zamýšleném reálním slovníku encyklopedickém, jenž za správy Palackého měl nejdůležitější nauky v sobě zahrnovati a vědecké vzdělání jazyka českého jaksí dovršovati. Úkolu, který mu tehdy byl určen, probrati totiž theorii umění básnického, býval by bez odporu zdařile dostál, kdyby s původního úmyslu nebylo sešlo. Účastnil se i loyálních projevů, kterýmiž nově vzniklá Matice česká oddanost svou k domu panovnickému vyjadřovala, sobě ochrany a jazyku domácímu přízně vyhledávajíc; tak r. 1832., když připadla památka 40letého panování císaře Františka I., přispěl ve slavnostní „*Hlasý vlastenců*“ básní příležitostnou a podobně učinil r. 1835. ve sbírce stejného jména, když vítán byl císař Ferdinand do Prahy. Tenkrát podal báseň i do „*Hlasů národa českého*“, vydaných v měsíci září 1835. jakožto příloha Časopisu pro katol. duchovenstvo. Také

¹⁾ V pozůstalosti Vinařického u p. V. O. Slavíka, řed. gymn. v Novém Bydžově.

Jungmannovi přispěl ke slovníku sbírkou výpiskův a úsluví ne bezcennou, jak slovní skladatel v předmluvě sám připomíná.

V časopisech naproti tomu Macháček vždy řídčeji a řídčeji se ozýval, takže účastenství jeho konečně za výjimku bývalo pokládáno. Jediný *Musejník* přinesl od něho dvakráte příspěvek značnější, poprvé r. 1836. čtyři výpravné básně („Trest, Kletba, Popel z Lobkovic, Heřman z Bubna“) a po druhé r. 1837. delší úryvek ze *Záviše* (I, 1.), původní truchlohry, tehdy právě rozepsané. Přičteme-li k tomu ještě sedm básniček, uveřejněných r. 1837. v druhém ročníku Chmelenského „*Kytky*“, pak drobnosti, jež přinesly „*Jindy a nyní*“ (1833, II.), Škroupův „*Vénec*“ (1838) a „*Česká Včela*“ (1839), máme před sebou veškeru činnost Macháčkovu při časopisech a podobných toho druhu podnikcích.

Z prací za pobytu v Jičíně samostatně vydaných první byla r. 1830. *Chrestomathie česká*, sestavená ku potřebě Němcův, kniha praktická, zvláště pro gymnasia dobře se hodící. Rozvržena jest ve dva oddíly, prosaický a básnický, v nichž umístěny výňatky ze 46 spisovatelů českých, starších i novějších, dle jednotlivých druhů slovesných seřazené. V oddíle prosaickém jsou 1. přísloví, 2. průpovědi, 3. bajky aesopské, 4. anekdoty, povídky a zprávy historické, 5. řeči, 6. ukázky dramatické a stati poučné. Věnováno tu nejvíce pozornosti vzorným spisovatelům starším, zejména Václ. Hájkovi z Libočan a Dan. Ad. z Veleslavína, z novějších Jos. Jungmannovi, Kollárovi, J. Nejedlému a Hýblovi. Od Štěpánka jest celá fraška: „Kýž bych se byl neoženil“, od Klicpery výjev z činohry „Bratři“. V oddíl básnický pojatý jsou 1. bajky (většinou od J. Kollára), 2. smíšené básně (nejvíce od Chmelenského, Čelakovského a J. Marka), 3. idylla (Květomila od Kollára), 4. znělky (od Kollára), 5. staročeské básně (Zbyhoň, Jelen, Skřivánek, Jahody, Záboj), 6. zlomky dramatické (z Turinského Angeliny I, 5, z Klicperova Soběslava I, 3 a z Vcelovy Harfy II, 3). V zadu přičiněn jest dodatek, obsahující kratičké zprávy životopisné a literární o spisovatelích v knize uvedených a potom zevrubný slovníček českoněmecký. Hlavní titul, ¹⁾ nadpisy článkův a poznámky jsou německé; pravopisu proti obyčeji užito jest bratrského, ježtoť jinak nebývala by kniha do škol připuštěna.

Sestavuje knihu tuto, bez odporu záslužnou, použil Macháček látky, kteráž se před několika lety byla sešla k druhému dílu zamýšleného „*Krasořečníka*“. Byla tudíž *Chrestomathie* vedle vytčeného účelu svého zároveň dodatkem ku práci starší, a proto také neshledáváme v ní ani jednoho čísla, kteréž by snad již dříve bylo obsaženo v *Krasořečníku*.

Další prací Macháčkovou uvedena byla v literaturu českou ukázka ze spisů pověstného tehdy dramatika německého Arn. Raupacha, tragédie „*Nevolníci aneb Isidor a Olga*“.²⁾ Nepopíratelná zručnost v úpravě skladební, zejména bezvadné rozčlenění, dovedné zvyšování protiv a dojmů tragických, vtipná mluva a jiné skvělé stránky jmenované truchlohry, zakrývaly ovšem nejednu hrubou vadu v přirozeném rozvoji dějův i povah a vábily ku zpracování. Macháček podjal se úkolu toho a zhotovil překlad způsobem poněkud sice volnějším, ale skutečně zdařilým, anaf látka byla právě podle sil jeho. Kritika soudobá kromě výraznosti a plynosti v mluvě právem si chválila také, že „netřeba hlavy sobě lámati slovy cizími, ³⁾ nazbyt z jazyků jinoslovanských v knihy naše nezřídka se vluzujícími, nýbrž cokoliv tu povéděno, ušlechtilou češtinou povéděno“ (*Jindy a Nyní* 1833, II, str. 199; tam též několik ukázek z překladu). Převážná část tragédie psána jest veršem, jen osoby nepatr-

¹⁾ Titul: „*Böhmische Chrestomathie für Deutsche. Mit Erläuterungen u. einem vollständigen hiezu gehörigen Wörterbuche. Von S. K. Macháček etc. Prag, 1830.*“ — Str. 271 a 125 (slovník).

²⁾ „*Nevolníci aneb Isidor a Olga. Truchlohra ve pěti jednáních. Dle Arn. Raupacha od S. K. Macháčka. V Praze, 1834.*“ — Str. 108.

³⁾ Jediné slovo „*křepostník*“ = nevolník jest výjimkou.

nější hovoří prostomluvou; v překladě šetří se téže vlastnosti, avšak místo jambů zvolen pětistopý verš trochajský, z pravidla úplný, řídčeji neúplný. Vydání bylo velmi úhledné.

Následující dílo Macháčkovo dotklo se opět literatury klassické a mělo hověti hlavně potřebám školským. Byl to překlad Ciceronových *Řečí proti Katilinovi*, zároveň s textem latinským vydaný a hojnými vysvětlivkami i poznámkami kritickými opatřený.¹⁾ Úprava řídila se dle podobných prací známého filologa, Čecha Hohlera, po gymnasiích rakouských tehdejších větším dílem užívaných: na levé straně totiž vytištěn původní text a na pravé překlad; vysvětlivky a poznámky umístěny v zadu. Každá řeč opatřena případným úvodem historickým a stručným obsahem. Za naší doby takové vydání nazvali bychom rozhodně škodlivým a všem pravidlům vychovatelským zrovna odporujícím; ale před padesáti lety, když jazyk český na gymnasiích ani popelkou takorča býti nesměl, konala Macháčkova kniha výborné služby poskytující vítanou pomůcku k cvičbám v řeči mateřské. O překladě samém vyznati dlužno, že dosud ceny nepozbyl, a to hlavně pro množství zdařilých úslolí a pěkných obrátů; avšak nalezneme také dosti míst, kde pohřešujeme pravého umění překladatelského, jež plodu cizímu barvitost a příchut vlastní ponechávajíc přece jej též domácím vkusu libým učiniti dovede. Jeť to vada podnes obyčejná v překladech ze starých klassikův a tím spíše omluvitelná při prvních toho druhu pokusech.

Brzo potom obíral se Macháček záměrem dávno již pojatým, přeložiti totiž důležitější dramata Schillerova, zejména ta, jež i k provozování na jevišti českém by se hodila. Z Valdštýna již před desíti lety podal ukázky v Čechoslavu a valnou částku celé trilogie choval v rukopise; avšak nebylo naděje, že by práce našla milosti před censurou, když i Stuartka, Šafaříkem přeložená, dlouho zdála se býti nebezpečnou. Zvolil tudíž pro počátek „*Pannu Orleanskou*“ a nepotkav se s ničím závadou vydal překlad r. 1838.²⁾ týmž úhledným způsobem, kterýmž i Raupachovi Nevolníci byli vypraveni. Práci věnována jest nevšední píle, jmenovitě pokud jde o věrnost a plynlost; původní text až do čárečky téměř jest vystihován, kusy rýmované ovšem vyjímaje, a při tom duch jazyka českého zřídka utištěn. Kdyby překladatel byl i vzletem dovedl všude sledovati básníka, byl by vykonal dílo ceny trvalé; nebyloť by to přebásnění, v němž uloženy pouze myšlenky, nezřídka podle chuti osobní upravené, ale věrný odlesk ducha cizího, jenž rukou obratnou na luhy domácí byl zaveden. Však přece dlužno vyznati, že celkem také mluva básnická dosti se povznáší a s originalem se shodujíc příslušné výraznosti nabývá. Rozměr původní jest nahrazen pětistopým trochejem nadměrným, kteréhož byl již před lety s prospěchem užil Jungmann, překládaje Miltonův Ztracený ráj a rovněž i Šafařík v překladě Stuartky. Nelze mu nikterak upříti lahody a plynlosti, takže i ucho zvyklé bezvadným trojměrům antickým dosti brzo s ním se spřátelí. Mezi překlady Macháčkovými náleží Panně Orleanské místo první.

Jiné tragedie Schillerovy Macháček, jak se zdá, nepřeložil žádné úplná; aspoň o tom nenalézáme zmínky ni v dopisech soukromých ni ve zprávách současných. Vůli a snahu měl dojista nejlepší, ale nepatrný odbyt výtiskův odstrašoval každého nakladatele, takže práce další bývaly by sotva kdy vyjítí mohly.

Úspěchu mnohem lepšího dočkali se „*Ženichové*“; bylať fraška tato již dlouho rozebrána, takže se jevila potřeba znova ji vydati. Stalo se tak

¹⁾ „M. Tul. Cicerona Čtvero řečí proti Luc. Katilinovi. Přeložil, vysvětlil a opravený text původní připojil S. K. Macháček etc. V Praze, 1834“. — Str. 190. — Posudek překlada jest v Musejníku 1834 str. 110 sl.

²⁾ „Schillerova Panna Orleanská. Romantická tragedia v pateru dějství. Přeložil S. K. Macháček. V Praze 1838“. — Str. 168. — V tragedii této poprvé vystoupila p. Sklenářová-Malá dne 8. května 1863.

r. 1841., a to, jak bylo dotčeno, ve formě zúplna proměněné. Macháček zajisté upotřebil rozmanitých zkušeností při provozování nabytých a přepracoval skoro všechny výjevy, pokud šlo o případnější způsob ve slohu a v rozmluvě; jinak se přidržel jak obsahu, tak i postupu a rozměru původního. Z osob rytíř Strachonoš obdržel jmeno Strachota.

Jakási výhlídka zdála se tenkrát kynouti překladům z literatury klasické, zejména od té doby, co Matice česká ustanovila vydávati mezi spisy svými také bibliotheku klassických spisovatelů starých i nových v překladě českém a vyhledávala za tím účelem pomocníkův osvědčených. Věci ujímal se nejhorlivěji Jungmann a přátely své důtklivě vybízel, by pěkné myšlence zaniknouti nedali a nových příznivců jí zjednávali: „pište, prostě, nuťte, aby se mnoho již hned strojiti počalo,“ domlouvá na př. Šírovi jičínskému, těše se již napřed zdarem podniku, z něhož býti by mohla „bibliothečka roztočilá, pravdě, kráse i dobru probytečná.“ To, jak se zdá, bylo i Macháčkovi podnětem, že po delší přestávce opět ujal se starých klassikův a kolem r. 1845. dokonil překlad Caesarových „*Pamětí o válce gallské*“ i „*Pamětí o válce občanské*.“ Předčasná smrt zamezila nepochybné obou děl vydání; teprve za doby nejnovější překlad částečně vytištěn v Bibliothece klassikův řeckých a římských,¹⁾ avšak patrně z něho nezřídka, že příliš záhy pozbyl třibivé ruky svého původce. Na některých místech zajisté čtenář, dělej co dělej, smyslu se nedobere (na př. VII, 75 počátek).

Zdraví Macháčkovo mezitím chatrnělo měrou vždy povážlivější a vzbuzovalo mezi přátely obavy nejhorší; trapný kašel dostavoval se a činil velikou práci usilovnější naprosto nemožnou. Macháček sám měl již jakousi předtuchu, že dny života jeho bude na mále, a hleděl tudíž ještě v čas učiniti také svou literární pořádnost. Za tím účelem obětoval ze skrovného platu svého přes 200 zl. str. a vydal počátkem r. 1846. vlastním nákladem svazek „*Drobnějších básní*,“²⁾ již dříve k tisku připravených. Ve sbírku pojal vedle prací nových také skoro všechny dřívější pokusy po různu vytištěné; ale ve starších těchto skladbách neponechal pravidelně ani řádku nezměněného, tak že většinu z nich, jmenovitě překlady, můžeme pokládati za práce zcela nové. Kterákoli ukázka nás o tom přesvědčí náležitě; Schillerovo Rukojemství na př. v překladě z r. 1825 (v Čechoslavu) začíná se takto:

„K Dionysu vladaři vtřel
Méros se s dykou v rouše,
Pochopi vlekou ho před vzteklouse:
„Mluv, co jsi s tou dykou chtěl?“
Škaredě ten na něj zařičel.
„Obec tebe prostu míti.“
„Za to máš na kříži pníti.“

„Rád umru, dí onen, děj se co děj,
Aniž chci o život státi,
Však chceš-li milost mi dáti,
Třidenní lhůtu mi přej,
Sestru za muže vdáti mi dej,
Přítele dám v zástavu tobě,
Jej, ujdu-li, zardus sobě.“

Přirovnáme-li počátek tento ku zpracování novému z r. 1846, vidíme hned, že není tu předsevzata jediná oprava, nýbrž úplná proměna.

Všech básní, pořádkem nahodilým sestavených, ve sbírce čítá se 88, z nich jest více než třetina výpravných, několik allegorických a příležitostních, ostatní čistě lyrické, rázu větším dílem zcela jednoduchého. Již soudobá

¹⁾ „Pamětí o válce gallské,“ seš. 49, 56 a 62.

²⁾ Titul: „Drobnější básně od Š. K. Macháčka. V Praze, 1846.“ — Str. 219. — Kniha připsána jest Mauriciovi hraběti z Dejmu na Stríteži, „blahomyslnému příteli národa svého.“

kritika vším právem u nich vytýkala, že příliš upomínají na časy minulé, majíce i formu často jen řemeslnou a postrádající vůbec potřebné svěžestí a tepla (Mus. 1846 str. 648.); tím přísnější úsudek ovšem by vynesla doba naše, kdy požadavky, zejména formální, dostoupily výše nebývalé a netušené. I původnosti při nich pohřešujeme; jestli mezi nimi 38 zřejmých překladů a ve valné části ostatních zračí se obyčejně cizí vzor, nezřídka také již napodobením povstalý, tedy kopie kopií. Sem tam pozasvitne jiskra básnická, ale málokdy se rozmáhá v živější plamének. Nedostatek vzletu vadí nejvíce ve skladbách epických, ježto děj v nich z pravidla vodnatě bývá rozšířen; v lyrických jest zaň částečnou aspoň náhradou lehká, na mnoze zpěvná forma, z kteréžto příčiny také valný počet jich byl v hudbu uveden a v rozmanitých zpěvnících až podnes koluje. Z básní výpravných jest nejznámější a nevěsední oblibě dosud těší se „*Heřman z Bubna*“; připadl tu Macháček velmi šťastně na látku národnímu vkusu vyhovující a tím právě dosáhl paměti, po jakéž cizáctvím byl by marně se pachtil.

Avšak ani hotové práce dramatické neměly Macháčkovi zůstatí rukopisem. Ještě zajisté nebyly básně dotištěny, když překvapil jej pražský knihkupec Ehrlich neočekávanou nabídkou, že vydal by některé jeho kusy dramatické ve způsobě almanachu divadelního. Macháček ovšem přijal milerád takový návrh, načež asi v polovici r. 1846 v pěkné úpravě vyšly jeho „*Nové divadelní hry*,“ (Bulhar, Půjčka za oplátku a Záviš,) věnovány jsouce tehdejšímu správci království českého, arciknížeti Štěpánovi. Mimořádně dostalo se Macháčkovi též honoráře a to za spis 17 archovů 40 zl. str., jež si mohl vybrati v knihách; za to však měl povinnost vypláceti si všechny zásylky tiskové, takže konečná odměna dopadla věru hubeně. Jednotlivé kusy byly též vydány o sobě.

Nejdokonalejší z těchto her a nejlepší Macháčkova práce původní vůbec jest tragédie „*Záviš*“. Předmětem jejím jest nešťastný osud znamenitého velmože českého Záviše z Rosenberka, příjmím z Falkenštejna, starosty mocných Vítkovicův za doby krále Přemysla Otakara II. a syna jeho Václava. Palacký v Musejníku r. 1831. první obšírně vylíčil zajímavou osobnost muže onoho, a studie tato byla Macháčkovi zřídlem, z něhož ku své tragedii látku čerpal; tudy také jeho Záviš s osobou historickou dosti se srovnává. Neshody jeví se hlavně v tom, že shrnuty děje několika let (zejména sňatek královny Kunhuty, smrt její a pád Závišův) v kratičkou dobu dvou dní, a to jen z příčiny formální, by totiž po pravidle staroklassickém zachována byla jednota času; rovněž tak pominuto pravdy historické, když udáno za místo smrti Závišovy Znojmo a ne Hluboká, jen proto, by neutrpěla jednota místa. V jiných věcech, kde dějepis neposkytoval nezvratné jistoty, odchylky ovšem jsou omluvitelné, nerci-li nutný, jako na př. když přičítá se Záviši rozhodný úmysl zmocniti se českého trůnu.

Tragedii svou Macháček rozdělil v patero dějství. V prvním obsažen úvod, ve druhém vlastní vina rekova, ve třetím rozhodá, smrtí Kunhutinou způsobená, ve čtvrtém obrát poměrův a v pátém katastrofa. Vývoj a postup je všude jasný, ba průzračný, vše přesně dle pravidel staroklassických; proto také bývala tragédie tato ve školách stavěna za vzor.

Ve třetím jednání otrávením Kunhuty děj vrcholí, vlastně však je to již neúprosná nemesis, kteráž postihla Záviše; utrpělť právě smrtí manželky své ránu nezáhubnější. Patrně jeví se tu v osnově vada, že totiž při ději rozhodném hlavní rek nemá přímého, neb aspoň podstatnějšího účastenství; vražda na Kunhutě cizí rukou spáchaná jest pro Záviše trestem a ne vyšší měrou viny.

Jinak jest Záviš dílem činy, dílem úmysly svými skutečným středem, kolem něhož události se řadí. Ba i v uvedeném dějství třetím, kde teprve ke konci se objeví, nadšeným líčením Kunhutiným obraz jeho jasněji než-li kde jinde vystupuje před zraky naše. Macháček jej vykreslil s patrnou zá-

libou a dlužno vyznati, že z velké části dobře se mu to podařilo, zejména pokud chvalné stránky v povaze rekové měly vyniknouti. Jeho Záviš honosí se všemi přednostmi pravého šlechtice a muže velikého; hrdost jeho jest vznešena, ctižádost neobmezenou láskou k vlasti řízena; ve statečnosti nemá sobě rovného. Líbezností povahy a šlechetností velikomyslnou i zarytého nepřitele sobě nakloniti, přátely okouzlití dovede. Tím více překvapuje nás, když vidíme po nastalém v dějích obratu, že muž vlastností tak výtečných žádné téměř nejeví prozřetelnosti, ba že naivně se hádá o to, zdaž jednal po právu či nejednal. Ano k posledu i k vině kajicně se přiznává a hyne přesvědčen, že zločinu se dopustil, že trpí spravedlivým trestem! V tom právě náramná jest závada, neboť násilně se ruší dojem tragický. Duch takový, jaký nám vylíčen byl v Záviši, a jak nám také dějepis o něm výslovně stvrzuje, neklesne tak snadno v nahodilých nesnázích, nýbrž tu se právě v lesku nejjasnějším objeví.

Při osobách ostatních vypodobena jest nejlépe vášnivá láska Kunhutina, jež pro muže milovaného ku všem obětem jest odhodlána. Starý Kunrink na počátku vzbuzuje soucit dojemným žalem pro zhynulého panovníka, později však nerozumnou zběsilostí stává se protivným. Erhart z Obrán jest slaboduchý dobrák, jehož polovičatosť a nerozhodnost málo půvabu do sebe má.

Celé dílo, ačkoli doba jeho již minula, zaujímá podnes čestné místo v dramatické literatuře naší. Nejvíce vadí mu rozvleklý dialog, jímž postup děje velice je zdržován; tak na př. v jednání prvním zdlouhavý rozhovor mezi Kunrinkem a Závišem podobá se věru „kázání,“ jak rozmrzelý Milota jej nazývá. Některé výjevy také jaksi pro vyplnění místa jsou přičiněny. Mluva jest dosti případná, sem tam i pathetická, ale celkem přece jen málo úchvatná; rozměr týž, jako v překladě Panny Orleanské, pětistopý trochej nadměrný, někdy s rýmem na počátku nebo na konci jednotlivých odstavců.

Reminiscencí značnějších i nepatrnějších v Záviši dosti hojně shledati možno. Počátek připomíná Grillparzerova Ottokara, zvláště oba Kunrinkové podobají se Merenburkům; osudné číšnictví Kunrinka mladšího jest nápodobeno dle Raupachových Nevolníkův atd. Na jeviště uveden byl Záviš brzo po smrti Macháčkově, totiž dne 8. listopadu 1846 ve prospěch herce J. Sekyry; Záviše představoval J. J. Kolár, Kunhutu pí. Kollárová Manetinská. Obšírný posudek o hře i tragedii samé uveřejnila *Bohemie* 1846. č. 167—168.¹⁾

Ostatní dvě práce, jednoaktová smutnohra „*Bulhar*“ a čtyřaktová veselohra „*Půjčka za oplátku*“ nemohou se nikterak rovnati k Záviši. „*Bulhar*“ jest vlastně dramatická maličkost, původně pro Jungmannovu Slovesnost určená; líčí tragickou událost z r. 1829 na jihu slovanském a vyznačuje se provedením dosti jadrným. Za to však veselohra „*Půjčka*“, rýmovaným veršem trochejským upravená, velmi unavuje rozvlácností, nedostatkem děje a bezbarevností vůbec.

Provozování některé z těchto nových prací dramatických Macháček již se nedočkal. Na prázdniny r. 1846 odebral se, jak obyčejně, do Prahy, odtud pak na nějaký čas zajel do lázní ve Šternberku u Šmečna, hledaje úlevy v trapné chorobě prsní. Ku konci měsíce září vrátil se do Prahy, chtěje se vydati zase do Jičína, avšak neduh pohoršil se mu tou měrou, že přinucen byl útočiště hledati ve všeobecné nemocnici; zde pak již dne 2. října o 7. hod. ranní rozedmou plic dokonal. Zpráva o nenadálé smrti jeho vzbudila všeobecné účastenství, jak nejlépe ukázalo se při pohřbu dne 5. října konaném. Slavný průvod na hřbitov olšanský vedl zasloužilý kanovník svatovítský Václ.

¹⁾ Látku v Záviši dramaticky vzdělal též Vítězslav Hálek; práci jeho k Macháčkově přirovnal a posoudil Frant. Lepař, c. k. řed. gymnasia, v Jičínském Obzoru na podzim r. 1880. Epická báseň „Záviš“ od Frant. Chalupy vyšla v Poetických besedách, čís. 9.

Mich. Pešina z Čechorodu, sbory pěvecké pak řídil přítel zvěčnělého, známý skladatel hudební Al. Jelen. Časopisy české i německé věnovaly Macháčkově čestnou vzpomínku; nejobšírněji a nejsrdečněji učinil to „Poutník“, redigovaný K. Vl. Zapem. Ve Květech (č. 126) V. Jar. Písek vhodnou básní oslavil památku zesnulého.

Povahy byl Macháček mírné a klidné, nevšedním vzděláním opravdu zušlechtěné; zároveň však jevila se při něm vůle pevná, rozhodná, jež neupouštěla chabě od toho, co si předsevzala. Píle a vytrvalost jeho byly neúporny; není věru chvála přepjatá, když připomínají o něm současníci, že málo as lidí tak svědomitě z duševních darů svých těžilo, jak on to činil. Každou téměř hodinu své prázdně přinášel v oběť vlasti a přirozenému jazyku svému, neočekávaje nikdy odměny hmotné, ba spíše sám ve škodu se uváděje a nejedno protiventství si způsobuje. Marnivé ješitnosti a vypínavé hrdosti byl prázden, povrchnosti nenáviděl; na pověsti jeho nelepěla skvrna ni nejmenší. Proto také těšil se úctě a vážnosti všeobecné.

Vyučovací způsob jeho za let posledních, kdy zdraví měl již na dobro podryté, líčí důstojný pan Bohumil Hakl, děkan a biskupský vikář v Hořicích, Macháčkův žák z r. 1844 a 1845 těmito slovy: „Nejraději zabýval se Mach. stilistikou, probíraje důkladně všechny způsoby její a základní pravidla sám klassickou latinou diktuje. Kdykoli jal se vykládati, což obyčejně bývalo ráno od 8—10 hod., mluvil plně dvě hodiny a podrobně vyčítal, co ten neb onen národ v tom neb onom druhu stilistickém klassického má; naposled vždy si nechával českou literaturu a vše uváděl, čím se můžeme vykáhati v oborech jednotlivých. A tu semotam prohodil jiskru, která žhavým ohněm padala v srdce naše, přes to, že výklad byl konán jazykem německým. Nesměloť se mluvit česky! Při tom seděl na kathedře jakoby kostlivec, mluvě hlasem dunivým, tak jako duch; ruce míval položeny před sebe a v pravici obyčejně pootevřeným nožíčkem pohrával. Úlohy stilistické ukládal v témdni z pravidla tři; přes neděli a čtvrtek (dni prázdné) bývalo volné vypracování latinské, přes úterý odpoledne překlad, buď z latiny nebo z řečtiny. Tento mohl býti též český. Jinak nedával úkolů z češtiny, ale býval velice rád, když někdo materštiny si všímal a z vlastní pilnosti nějakou práci přinesl. Tu jistě četl, posoudil, a byla-li dobra, k nové činnosti povzbuzoval. Předmětů neklassických méně si všímal, ba při mathematice ani číslice nikdy nenapsal, nýbrž některého žáka vždy k tabuli vyvolal a jej počítati nechával, sám sedě a prstem ve vzduchu cifry nebo písmena kresle. Jednání jeho ve škole i mimo školu vždy bývalo vážné, vzezření přísné, takže způsobovalo spíše ostýchavost, než-li důvěrnou přítulnost; hlavně nováčkové v první třídě humanitní mívali před ním veliký strach. Jinak byl muž srdce dobrotivého, jenž pro své vědomosti zasluhoval věru skvělejšího místa.“ (Soukromý dopis.)

Žákův, kteří ve třídách humanitních Macháčkem byli vedeni a v životě veřejném na čestných trvají místech, až dosud řada je značná. Každý z nich s úctou nevšední připomíná si někdejšího učitele svého a nejeden vděčně uznává, že právě slovem a příkladem jeho byl povzbuzen, aby vlast miloval a jejímu prospěchu síly své obětoval. Jmenování budtež na příklad slovatný Dr. Boh. Eiselt, professor universitní, Boh. Hakl, děkan a biskupský vikář v Hořicích, spisovatel a paedagog zasloužilý, Jos. Šturma, děkan v Jičíně, Jos. Uhlíř, em. ředitel c. k. gymnasia v Praze a mn. j.

Podobizna Macháčkova nezachovala se, pokud vědomo, žádná. Částečnou aspoň za ni náhradou budiž tuto popis tvářnosti nebožtíkovy z posledních let, rovněž dle údajův páně Haklových pořízený. „Byl postavy prostřední, až na košť vyhublý, pleti bílé, jako bez krve. Vlasy husté, černé, dosti dlouhé a trochu skadeřené splývaly mu po skráních, čelo měl dosti vysoké, obličej okrouhlý, ale vpadlý, kosti na lících vyčnívající. Oko černé, jiskrné, až do poslední chvíle planoucí, nos pravidelný, ústa trochu širší, ale rty

jemné, stále jako satirou obestřené. Vousu nenosil. Zuby měl krásně zachovalé, bradu v prostředku poněkud proláklou, což okrouhlému obličejí dobře slušelo, krk suchý, prsa vpadlá, však hlavu dosti vzpřímenou; hlas dutý, jak u suchotinářů bývá, leč výslovnost jasnou, zcela bezúhonnou. Oděv míval jednoduchý, barvy přihnědlé, krok vždycky volný a vážný.“

Uvědomělé občanstvo jičínské uctilo památku Macháčkova a spolu i Šírova, neunavných soudruhů v práci vlastenecké, skvostnou deskou mramorovou, dne 28. září 1882 na domě, kdež oba po celou téměř dobu svého působení bydleli, slavnostně zasazenou. Hrob na Olšanech zůstal však opuštěn a konečně zapomenut.

Choť Macháčkova, proslulá druhdy zpěvačka v opeře české, přečkala jen o rok manžela svého a pochována jest rovněž na Olšanech. Pozůstalé dvě dcery, Johanna a Emilie, vychovány byly v Praze a zde dosud žijí.

Vydáním spisů Macháčkových v Národní bibliotéce ¹⁾ vykonáno jest dílo skutečné piety, ježtož obnovená blednoucí památka muže na jiné zasloužilého. I jemu právem náleží místo v nečetném hloučku neohrožených oněch zákopníků, kteří kus po kuse dobývali půdy vzkříšenému jazyku mateřskému a rukou neunavnou zušlechťovali nivy ještě ladem ležící. Zneužívati zásluh jeho bylo by nevděkem osvícené doby naší nehodným.

Bylo-li by s prospěchem, kdyby se začínalo vyučovati kreslení perspektivnému na školách středních teprve ve třídě třetí.

Podává *Adolf Prokop*.

(Dokončení).

13. *Je-li přímka průčelná na několik rovných dílů rozdělena, jest i zjev její tak rozdělen a jest i obraz její rozdělití na tolikéž dílů rovných. Zákon ten poznají žáci, odzírajíce zjevové délky polovin i čtvrtí.*

14. *Odzírati, jakým směrem se nám jeví přímka daná, čili odzírati zjevový směr přímky dané, jest poznati zjev odchylky směru toho od směru průčelného vodorovného i svislého.*

15. *Přímky neprůčelné jeví se směrem změněným; proto nejsou obrazy jejich rovnoběžny s přímkami danými. Že se přímky ty jeví směrem změněným, to poznají žáci, pozorujíce zjev přímky neprůčelné s míst různých; že nemohou býti obrazy rovnoběžny s přímkami danými, to poznají, drží-li obrazu před sebou způsobem předepsaným (8a). Jevící se směr přímky takové stanoví žáci, odzírajíce její.*

16. *Zjev přímky neprůčelné na několik rovných dílů rozdělené není rozdělen na díly rovné; oku bližší díly jeví se delšími než díly vzdálenější. Jako zjev, tak rozdělen budiž i obraz její. Pozná se odzíráním délek.*

Poznámání. Líčí-li žáci několik zjevů téhož modelu, na př. přímky, na nákresně k tomu účelu v pole rozdělené, budiž považován každý obraz takový za samostatný, od druhých neodvislý; pak není třeba kresliti celé délky obrazů v témže k sobě poměru, v jakém jsou k sobě celé délky zjevů, k čemuž žáci ještě nedospěli. Tito začínají teprv poznávati, o kolik která čtvrt přímky dané jeví se delší nebo kratší než druhá; nemůže se tedy předpokládati, jakoby věci ty již znali, a žádati, aby srovnávali délku právě se jevící s délkami zjevů, které již ani vnímati nemohou. Totot jest však jedna z oněch velkých obtíží, které se žákům nyní v cestu kladou, ač toho metoda sama ani nevyžaduje.

¹⁾ Dosud vydány dva svazky (r. 1883. a 1884.), spisy dramatické obsahující.

Příprava ke druhému výkresu.

17. Hlavní rovina $\frac{\text{vodorovná}}{\text{svislá}}$ jest rovina neomezená; tabulkou tenkého plechu znázorňujeme jen část této roviny a můžeme velikost plechu toho určit i měniti libovolně.

Znázorněná hlavní rovina $\frac{\text{vodorovná}}{\text{svislá}}$ jeví se nám jen jednou mezi svou, podobajíc se přímce $\frac{\text{vodorovné}}{\text{svislé}}$, a proto nelze zjev znázorněné hlavní roviny $\frac{\text{vodorovné}}{\text{svislé}}$ jinak zobraziti, leč přímkou $\frac{\text{vodorovnou}}{\text{svislou}}$; jako můžeme velikost plechu rovinu tu znázorňujícího určit i měniti libovolně, též tak libovolně určit i měniti můžeme délku obrazu toho.

Hlavní rovině $\frac{\text{vodorovné}}{\text{svislé}}$ přísluší určitá poloha souvislá s polohou oka, a nelze souvislost tu zrušiti; polohou touto dána jest zjevu znázorněné této hlavní roviny též určitá poloha souvislá s polohou oka: zjev znázorněné hlavní roviny $\frac{\text{vodorovné}}{\text{svislé}}$ nemůžeme spatřovati leč právě před okem normalně hledícím. Z toho následuje: Obrazem hlavní roviny $\frac{\text{vodorovné}}{\text{svislé}}$ jest přímka $\frac{\text{vodorovná}}{\text{svislá}}$ neomezená, která je v poloze s polohou oka rovněž tak souvislé, jako poloha zjevu znázorněné hlavní roviny $\frac{\text{vodorovné}}{\text{svislé}}$: obraz ten musí býti právě před okem normalně hledícím.

Přímka, ve které se protínají obě tyto hlavní roviny, jest paprsek hlavní; bod, ve kterém se protínají obrazy těchto rovin, jest *obrazem paprsku hlavního čili hlavním bodem*.

18. Účelem výkresu druhého, na kterémž zobrazují se zjevy kříže (úhlu pravého) jest:

- a) zobrazovati zjevový směr a jevíci se délku ramen jeho, při čemž zase budiž každý z obrazů kříže obrazem samostatným, od druhých neodvislým; zobrazující směr ramen, zobrazují žáci zjev úhlů;
- b) zobrazovati polohu modelu, přirovnanou ku poloze hlavní roviny vodorovné a hlavní roviny svislé.

19. Poloha zobrazována budiž vždy jen tím způsobem, že k hotovému obrazu kříže připojí se ještě i obrazy obou rovin paprsku hlavního. Spůsobu opačného dosud zhusta se užívá, a jest to zase jednou z oněch velikých obtíží, které se zbytečně žákům v cestu kladou.

Vzdálenost hlavních rovin těch od modelu určí se odzíráním délek. Aby obraz hlavního paprsku — bod hlavní — (ten zde stačí úplně) vešel se v každém případě na nákresnu, oddělen budiž na ní okraj asi 6 cm. široký; jsou pak nákresná pole i obrazy kříže o něco menší, a proto stačí papír i poloze hlavního bodu. Každý jednotlivý obraz spojen budiž se svým hlavním bodem jemnou přímkou.

Hlavní rovinu vodorovnou znázorňují si žáci plochou povrchovou prkénka kreslicího a pamatují si, kterou přímkou vodorovnou tato na zdi kreslírny (na tabuli) končí. Přímka ta budiž na zdi křídou vytknuta ve výšce příslušné poloze oka žáků vzrůstu prostředního. Každý bod, kryjící oku některý bod této přímky, nachází se ve hlavní rovině vodorovné.

Též budiž křídou naznačena na zdi přímka, ve které končí hlavní rovina svislá žáků pod středem stolů sedících. Ostatní žáci posoudí sami, jak daleko od této si přímku jim se hodící mysliti mají.

Každý bod, kryjící oku některý bod této přímky, nachází se ve hlavní rovině svislé.

Třetí výkres. Čtverec s oběma střednicemi.

Ke cvičení tomu přinestež si žáci po dvou tyčinkách pomocných z měkkého dřeva asi 1 mm. tlustých a asi 50 cm. dlouhých. Nejlépe se k tomu hodí tyčinky v továrně na sirky připravené, které obchodník s papírem na skladě mělž.

Jednotlivé postavy modelu upraveny budtež vždy správně, tedy: buď dle olovnice, je-li jedna osnova přímek svisla, nebo dle libely, není-li žádná svisla, některá však vodorovna aneb obě. Směr kolmý k rovině čela (k tabuli, je-li kreslárna v pravém úhlu stavěna) udá pravoúhlý trojúhelník.

Bezvadné modely a úplně správné jich postavy na stojánku patří k hlavním podmínkám zdárného vyučování dle návodu toho.

20. *Postava první* jest průčelná. Budiž určena vzájemná poloha modelu ku hlavní rovině vodorovné i svislé, čili vlastně: k hotovému obrazu modelu přidán budiž k určité pečlivě odzírání vzájemné poloze obraz hlavního paprsku.

21. *Postava druhá.* Čtverec otočen budiž kolem střednice svislé tak, aby rovina jeho byla k rovině čela (k tabuli) asi v úhlu 75° — 78° nakloněna. Tři přímky modelu jsou průčelně svislé (I. třída), tři k rovině čela nakloněné, s hlavní rovinou vodorovnou rovnoběžné (III. třída, 1. oddělení).

Jsou-li v kreslárně dvě skupiny žáků, z nichžto každá má svůj vlastní model, a jsou-li skupiny ty jedna na levé, druhá na pravé straně kreslárny při dvou řadách stolů umístěny, nestůjtež oba ty modely rovnoběžně, ale tak, aby roviny jejich do zadu pomyslem jsouce prodlouženy, protínaly se ve přímce svislé před uličkou oběma řadama stolů tvořenou.

Začínajíce kresliti obraz postavy té, zobrazmež předkem zjev přední přímky průčelné svislé tak, aby potom obraz celé postavy slušně rozložen býti mohl na poli nákresném. Žáci k levé skupině patřící nakresletež tedy obraz přední této přímky k levé straně, žáci k pravé skupině patřící k pravé straně pole nákresného. Délka obrazu toho může sice býti libovolna; aby však nebylo přílišného rozdílu co do velikosti obrazů postav jednotlivých, nechť žáci délku tu rovnou učiní délce přímek (stran) obrazu prvního. Délka tato jest střednicí rozpůlena.

Přirovnejmež potom jeví se směr přímek k čelu nakloněných, rovnoběžných s hlavní rovinou vodorovnou ke směru průčelnému vodorovnému, tyčinkou pomocnou: tu poznáme, že směry těmi úhly se svírají. Úhel hlavní rovině vodorovné nejbližší jest nejmenší, druhý větší a třetí největší. Prodloužíme-li zjevy ty tyčinkami pomocnými, prostě je tyčinkami těmi oku kryjíce, poznáme, že všechny směřují k jedinému bodu; tento nalezen budiž způsobem tímto:

Žáci ku $\frac{\text{levé}}{\text{pravé}}$ skupině patřící vždy pravým jen okem hledíce držtež mezi palcem a ukazováčkem $\frac{\text{pravé}}{\text{levé}}$ ruky dvě tyčinky pomocné se křižující, aby průsečík jejich prsty zakryt nebyl, a řídtež je $\frac{\text{levou}}{\text{pravou}}$ rukou, aby o prsty její se opírajíce a tudíž se neohybajíce jedna z nich kryla zjev svrchní, druhá pak spodní přímky k čelu nakloněné; anebo opřetež tyčinky ty o prsty $\frac{\text{levé}}{\text{pravé}}$ ruky tak, aby kryly jen zjev buď oku bližších, buď vzdálenějších bodů koncových a pošunujtež průsečík tyčinek před palcem a ukazováčkem $\frac{\text{pravé}}{\text{levé}}$ ruky, až tyčinky ty kryjí celý zjev přímek daných.

Žáci pamatujtež si, který bod tabule (zdi kreslárny) kryt jest tímto průsečíkem tyčinek, a udejtež, k tabuli jsouce povolání, místo to na zdi nebo na tabuli. Tu arcíť objeví se z počátku neshoda, obzvláště co do výšky polohy bodu toho; přece však někteří žáci vyšetřili jej tak, že kryje některý

bod přímky křídou na zdi vytknuté, ve které končí jejich hlavní rovina vodorovná.¹⁾

Žáky, kterýmž padl bod ten na místo nepatřičné hlediž učitel zvlášť poučiti. Zvláštní poučení to prospěti však musí i celé třídě, a proto konáno budiž veřejně. Učitel usednuv na sedadlo některého ze žáků těch zjistí příčinu omylu a poučí nejen žáka toho, ale i všechny ostatní, kterak polohu bodu toho vyšetřiti a se budoucně chyb takových vystříci mají.

Poučí-li učitel tímto způsobem tři až čtyry žáky chybující, zbude sotva ještě některý žák, který by s to nebyl, aby chybu učiněnou sám napravil a průsečík tyčinek na patřičné místo přivedl.

Když žáci o tom se přesvědčili, že průsečík tyčinek těch, dobře-li jimi kryli zjev přímek daných, kryje oku některý bod přímky na zdi nakreslené, jež náleží hlavní rovině vodorovné, pak mohou i zjev třetí přímky (střednice) prodloužiti a se přesvědčiti, že i ten směřuje k témuž bodu společnému.

22. Kdybychom prodloužili rovnoběžné ty přímky do nesmírné vzdálenosti, tu zjevy jejich splynuly by na obzornici do jediného bodu, kterýž *doběžníkem zjevu* přímek těch jmenován budiž; obzornice, t. j. čára obzor omezující, jeví se však (jsme-li v rovině) vždy ve výšce našeho oka, a končí v ní i hlavní rovina vodorovná.

Znázorněná hlavní rovina vodorovná jeví se nám jen jedinou mezi svou podobajíc se přímce vodorovné, kteráž kryje oku celou tu rovinu (17); může tedy zjev roviny té znázorněn býti i přímkou, kteráž rovinu tu kryje; tuto kryti může jen přímka ve hlavní rovině té ležící, a to nejlépe přímka průčelná. Proto může i přímka křídou vytknutá, ve kteréž hlavní rovina vodorovná žáků vzrůstu prostředního na zeď kreslírny dopadá, žákům tím jsoucnost a s okem souvislou polohu roviny té připomínati; přímka ta kryje celou tu rovinu za ní se nacházející, kryje též i obzornici a může zjev její zastupovati.

Šineme-li tyčinku pomocnou tak k oku, vzdalujíc ji zase od oka, aby vždy kryla oku tuto přímku na zdi, v každé takové poloze nachází se tyčinka ta ve hlavní rovině vodorovné a může nám zjev její znázorňovati; rovněž tak zastupovati může zjev obzornice, ježto ji oku kryje.

Každý paprsek zorný, tyčinkou jsa znázorněn, jeví se nám jediným jen bodem, který kryje oku celou délku jeho. Paprsek zorný doběžníka na obzornici, do kteréhož splývají zjevy přímek modelu našeho, protíná každou přímku, která nám zjev hlavní roviny vodorovné znázorňovati může; každý průsečík paprsku toho s některou takovou přímkou kryje oku všechny vzdálenější body paprsku toho, tedy i doběžník.

Kryje-li oku tyčinka pomocná zjev přímky dané a protíná-li zjev přímky na zdi vytknuté, obzornici kryjící, pak kryje zjev celé té přímky dané až do nesmírné vzdálenosti prodloužené a určuje nám tímto průsečíkem polohu doběžníka přímky kryté: doběžník kryt jest tímto průsečíkem. Dle toho, držíme-li tyčinky pomocné, kryjíc je jimi zjevy přímek daných průčelně nebo neprůčelně, blízko oka neb i rukou nataženou, mění se sice vzdálenost od oka průsečíku jejich jakož i průsečíku každé jednotlivé s hlavní rovinou vodorovnou; přece však zůstávají všechny jeho polohy v témže paprsku zorném, a proto mohou vždy jen kryti týž bod přímky na zdi vytknuté, tudíž i týž bod obzornice.²⁾

Z toho vysvítá, že prodloužiti zjevy přímek těch tyčinkami pomocnými buď průčelně, buď neprůčelně až po hlavní rovinu vodorovnou má pro kre-

¹⁾ Zde obzvláště sluší pamatovati, že poloha hlavní roviny vodorovné není u všech žáků vzrůstu nestejně stejná, že tudíž nemohou končiti roviny ty v jediné přímce na zdi kreslírny.

²⁾ Žáci nechť drží tyčinky, kryjíc a prodlužujíc je jimi zjevy přímek daných, rukou nataženou průčelně před okem; učitel nemusí je však proto napomínati, kdyby náhodou drželi je neprůčelně.

slení perspektivné též výsledek, jako prodloužení přímky dané až do nesmírné vzdálenosti, když známe přímku, která nám obzornici nahraditi může. Z těchto příčin netřeba vysvětlovati žákům pojem o obzoru, obzornici a doběžníku zjevu na této se nacházejícím; vysvětlení to nepotkalo by se ještě u žáků tříd nižších s patřičným výsledkem. Zájmům kreslení perspektivného postačí úplně, když žáci poznají, že hlavní rovina vodorovná končí v kreslírně ve přímce na zdi vytknuté, že každá přímka, jež kryje oku přímku tu, i každý bod, kterýmž kryt jest některý bod její, nachází se ve hlavní rovině vodorovné; mimo to, když poznají, že prodloužené zjevy přímek modelu našeho sbíhají se do některého bodu hlavní roviny vodorovné, který jim kryje některý bod přímky na zdi nakreslené a který snadno si pamatovati mohou; ve zvláštních pak případech, když dovedou si nahraditi tuto přímku na zdi přímku bližší, na této pak rovněž tak nalézti bod, jenž kryt jest oku tyčinkou pomocnou anebo průsečíkem dvou takových tyčinek.

23. Jako nelze sledovati zjev přímek až do nesmírné vzdálenosti prodloužených za obzornici, rovněž tak nelze prodloužiti zjev přímek těch přes hlavní rovinu vodorovnou; zjevy dvou nebo i více přímek takových rovnoběžných svíraly by úhly vrcholové a dostaly by se na stranu opačnou. Z toho jest patrné, že zjev jejich ve hlavní rovině vodorovné končí, jen do některého bodu jejího dopadáje. Bod ten nazván býti může jako onen na obzornici *doběžníkem zjevu*; chceme-li však činiti rozdíl mezi doběžníkem zjevu na obzornici a doběžníkem zjevu kdekoli ve hlavní rovině vodorovné se nacházejícím, můžeme jmenovati tento poslední i *cílem zjevu*, ježto i tento druhý název též pojem vyjadřuje. Tak jmenován býti může i bod přímky na zdi vytknuté, kterýž kryt jest cílem, před bodem tím kdekoli ve hlavní rovině vodorovné vyšetřeným.

Cíl ten náleží zjevu každé jednotlivé přímky modelu našeho k čelu nakloněné, rovnoběžné s hlavní rovinou vodorovnou; přímky ty jsou rovnoběžny a mají cíl ten společný.

24. Pokračujeme v kreslení stanovmež nyní dle návodu (19) polohu obrazu hlavní roviny vodorovné.

Odzíráme-li zjevový směr přímek k čelu nakloněných (14), učinivše na papíře rovněž takové odchylky od směru přímek pomocných vodorovných, nalezneme i na obrazně ve prodlouženém obraze hlavní roviny vodorovné společný bod obrazů, *cíl* jejich.

V některých případech nestačí papír k vytknutí cíle toho; tu nastavmež obálku z tuhého papíru, ve kteréž obyčejně prkénko kreslicí uschováno bývá, k prkénku; na této obálce můžeme pak ve prodlouženém obraze hlavní roviny vodorovné cíl ten nalézti.

Nesbíhají-li se obrazy přímek těch hned při prvním pokusu do jediného bodu anebo neleží-li bod ten na obraze hlavní roviny vodorovné, srovnejmež bedlivěji směr obrazů s jevícími se směry přímek a zkoušejme bedlivěji polohu obrazu hlavní roviny vodorovné, až chyba se pozná a napraví.

25. Neleží-li zjevový cíl od modelu příliš daleko na pravo ani na levo, kterýžto případ vždy nastává, je-li odchylka roviny modelu od roviny čela (tabule) velká (v tomto případě asi 75° — 78° , jakož při postavě této předkem ustanoveno bylo), jest lze vyhnouti se úplně odzírání zjevového směru přímek k čelu nakloněných. Nakreslen budiž nejprve obraz přední přímky svislé a budiž rozpůlen; pak vyhledán budiž zjevový cíl přímek k čelu nakloněných a poloha jeho budiž pečlivě odzírána, t. j. zjevovou délkou přímky svislé jako měrou odzírána budiž poloha hlavní roviny vodorovné a na této touže měrou vodorovná vzdálenost zjevového cíle od zobrazené již přední přímky svislé. Spojíme-li obraz cíle s vytknutými již třemi body této přímky, musí těmito přímkami býti zjev přímek k čelu nakloněných co do směru zobrazen.

Tento druhý způsob jest snazší a pohodlnější než způsob první, zakládající se na odzírání směru zjevového, a jest třeba, aby žáci oběmu se na-

učily. Tímto druhým způsobem nebyli by však žáci k tomu vedeni, pojeti zjev předmětu v té míře, která jest žádoucí, aby vyhověla vytčenému zde momentu vzdělávacímu. *Nesmí tudíž způsobu toho užito býti jako způsobu hlavního, prvního, nýbrž jen jako výhodného prostředku, kterým by žák samostatně a bez pomoci učitelovy buď se přesvědčiti mohl, že pracoval správně, buď veden byl ku poznání chyby učiněné.*

Odzíratí zjevový směr přímek není prací v každém případě snadnou; i když žák pečlivě přirovnal úhly tyčinkami pomocnými a zjevovým směrem daných přímek sevřené buď jeden k druhému, buď k úhlu pravému, není mu vždy lze klamu se ubrániti, obzvláště v případech, když zjev některé z přímek daných příliš skrácen jest. Chybně-li však nakreslil směr obrazů přímek daných nebo jen i jediné přímky takové, obdrží buď více průsečíků prodloužených těchto obrazů, aneb jeden sice průsečík, avšak mimo obraz hlavní roviny ležící, a není snadno mu chybu vypátrati; nehoda taková potká mnohdy i kreslíře zkušeného. Tu pak by, obzvláště při větším počtu žáků, nestačil učitel opravovati, kdyby žáci nepoznali prostředku, jímž by příčinu klamu vypátrali a chybu učiněnou sami napravili. Učiteli, jenž seznámiv žáky i s tímto druhým způsobem, či spíše s touto kontrolou správného odzírání směru zjevového nalezne přec u některého žáka průsečík obrazů na místě nepatřičném, jest posouditi, zdali žák pouhou jen nedbalostí chybu zavinil, anebo zdali neschopnost žákova jest její příčinou. Žáci však, jimž se obrazy přímek jmenovaných neprotínaly v jediném bodu zobrazené hlavní roviny vodorovné a kteří nuceni byli odzíratí polohu cíle zjevového, aby tímto způsobem chybu vyhledali a napravili, srovnávejtež nyní bedlivě směr přímek na obrazně se směrem zjevu, aby takto poučení byvše chyb takových budoucně se vystříci anebo klamům v posuzování směru zjevového ubrániti se dovedli.

Padne-li cíl zjevu daleko od modelu na pravo nebo na levo, nelze ho vyšetřiti, tím méně pak polohu jeho odzíratí. Přece však naskytují se buď podobné buď jiné prostředky ku kontrole odzíraného směru, ku kterýmž poukázáno bude později na místech příhodných.

26. K dokončení obrazu postavy této sluší ještě šířku jeho ustanoviti, aby se měla ku výšce přímky předkem nakreslené, jako se má zjevová šířka modelu ku výšce zjevu přední přímky svislé, což určí se odzíráním délek. Poloha střednice svislé budiž buď odzírána buď určena pomocí úhlopříčen čtverce. Šířka zjevu a tudíž i obrazu mezi první a druhou přímkou svislou jest větší, než mezi druhou a třetí. Poměry délkové zjevů (obrazů) přímek svislých stanoveny jsou vzájemně směrem zjevů (obrazů) přímek k čelu nakloněných a vzdáleností zjevů (obrazů) přímek svislých od sebe.

27. Když ukončen jest obraz zjevu postavy této, otočen budiž model kolem střednice svislé, aby odchylka roviny jeho od roviny tabule stala se menší jen asi o 2° — 3° ; odzírajíce polohu cíle zjevového přímek k čelu nakloněných shledají žáci, že cíl ten zůstal ve hlavní rovině vodorovné, že jen vzdálil se o něco na $\frac{\text{pravo}}{\text{levo}}$ od modelu; pokračuje-li se v otáčení tom vždy jen o několik stupňů, stále totéž žáci shledávají. I když cíl ten padne daleko na $\frac{\text{pravo}}{\text{levo}}$ od modelu, přec jest lze sledovati, že cíl ten musí býti ve hlavní té rovině. Po té otočen budiž model kolem střednice svislé na stranu opačnou, tak aby cíl zjevu padl žákům blízko na $\frac{\text{levo}}{\text{pravo}}$ od modelu; pokračuje-li se v tomto otáčení, sledují žáci cíl ten zjevový, jenž vždy nachází se ve hlavní rovině vodorovné.

Takto jsouce vedeni, stanovtež žáci sami zákon perspektivní takto:

Zjevy přímek k čelu nakloněných a rovnoběžných s hlavní rovinou vodorovnou mají cíl svůj ve hlavní této rovině.

Stručný výťah tento, spojený s částí návodu obšírného postačí, aby pp. kolegové odborníci seznali další průběh vyučování způsobem tímto. Jako nalezen byl cíl zjevový ve hlavní rovině vodorovné ležící, podobně vyšetřen budiž zjevový cíl přímek k čelu nakloněných a s hlavní rovinou svislou rovnoběžných v této hlavní rovině. Výsledkem bude věta:

Zjevy přímek k čelu nakloněných, rovnoběžných s některou hlavní rovinou, mají cíl svůj v té hlavní rovině, se kterou jsou přímky ty rovnoběžny.

Přímky na zdi, náležející oběma rovinám paprsku hlavního, nechť napomáhají představě žáků třídy druhé i třetí. Dorůstající tertiáni a kvartáni odvykají ponenáhlu zjevový cíl přímek s hlavní rovinou vodorovnou rovnoběžných hledati před přímkou sekundárním se hodící, kladouce ji pomyslem o něco výše; pokud týče se přímky svislé, té pohřešovati zvykli již ve třídě druhé, střídající sedadla.

Methoda má podstatně se lišící od metody dosud užívané zakládá se na některých pojmech nových, zákony její pak, vztahující se ku zjevu, liší se úpravou svou od zákonů z průmětu odvozených. Nevyhýbal jsem se definicím pojmů nových, zákony pak ustanovil jsem, šetře slov; aby však tyto i ony se ustálily a celý návod v podstatě, tuším, dobrý, náležitě byl podán, k tomu delšího bude třeba času a hlavně účinného spolupůsobení sil v tomto odboru osvědčených.

Etymologica.

Podává František Prusík.

17. Zateč.

Palacký v Popise Čech str. 22. píše *Žatec* i *Žateč*, Tomek v Kosmově Letopise českém (vyd. r. 1882) pouze *Zateč*, což jest etymologicky jediné správný tvar, jak chceme dolíčiti.

Při tom jest nám vycházeti od koncovky, jež poukazuje k tomu, že jméno to jest původně adj. poss. rodu *mužského*, jakého zůstalo až podnes (srv. Kleneč, Bezděz; srv. Sborník histor. III, 282—3) proti četným jiným jmenům toho druhu, jež se podřídila rodu ženskému.

Kdyby tedy tvar *Žatec* byl správný, ukazoval by k osobě *Žatet* neb *Žateta* nazvané; leč jméno takového není, ano by bylo od kořene *ža* (žę) nemožno je tvořiti, a kdy bychom i přijali za základ part. *žat*, znělo by buď *Žatata* neb *Žatěta* (jako *Unata*, *Uněta*; *Mnata*, *Mněta* a p.), od něhož by se tvořilo adj. poss. *Žatěc*, ne-li spíše *Žatětín* (srv. *Hlúpětín*, *Hroznětín*).

Nezbývá tedy než v koncovce čísti *č*, a takto tvořené adj. poss. tahne se k osobnímu jmení na *k*, jež by dle *Žateč* znělo *Žatek* neb *Žátka*, dle *Zateč* pak *Zatek* neb *Zátka*. Které pak z nich jest co do smyslu k tomu vhodné, by se jím mohl muž pojmenovati, tomu ovšem jest dáti přednost.

Přihlédněme nejprve k jmení *Žatek*: to by bylo patrně substantivisované příponou *-ek* (ѣкъ) participium perf. pass. *žat*; a jaký by mělo význam, o tom nás poučí podobná jako: *vzatek* (res accepta), počátek, zbytek, svitek, jež vesměs opatřena jsouce nějakou předponou význam zevrubněji určující, znamenají věc povstalou činností v kmeni slovesném vyjádřenou. Dle toho by „*žatek*“ mělo smysl „něco *žatého*“: a pojem takový, zvláště an nemá zmíněné předpony, nehodí se zajisté za jméno muži.

Zbývá už tedy jen osobní jméno *Zatek* (= stsl. **zatъkъ*) neb *Zátka* (= stsl. **zatъka*), jež tahnou ku kořeni *tъk*: *za-tъk*, stsl. *za-tъk-na-ti* původně = *zarážeti* (koly a pod., srv. *tyč* téhož kořene), pak: *hraditi*, *ohraditi*, *zahraditi*, což přešlo (jako řec. *φράσσω*) v pojem *hájiti*, *brániti*; srv. *Zátka* = *zahájené pastviště* (Jungm.). Tudíž *Zatek* neb *Zát(ъ)ka* = *ohradce*, *obhájce*.

Od osob. jmene *Zatek* povstane tedy adj. poss. masc. *Zateč*, od *Zát(ъ)ka* pak *Záteč*, jichž správnosti nasvědčuje jednak obecné užívání jednak Hájek. Uvádí zmíněný kronikář, jenž si po svém způsobu jmeno města toho vykládá, na listě 8^a—8^b toto: „Jiní pak proto, že pod město zátoka z řeky blízko zatiekala aneb tekla, *Záteč* jemu (t. j. městu Hlasislavi) říkali.“ V českých krajinách pak nedaleko Zátče (zvláště na Rakovnickě a Plaště) jest zase slychati z pravidla s krátkým *a*: do (ze) *Za(t)če*, v *Zači*, před *Záčem*, od čehož pak se tvoří nový nom. (a acc.) „*Záč*“, jenž zavdává podnět k slovní hříčce; ptáš-li se totiž na někoho otázkou: „Co je to *záč* (= za člověka)?“ odpoví ti: „*Záč* je město“.

Koncové *č* jest tedy nade vši pochybu zjištěno, což se má i v lat. *Zacz*, *Zacza* (u Kosmy) označovati; rovněž jest na počátku slova jediné *z* správné. Co pak do *a*, zdají se oba tvary, i *Zateč* i *Záteč* (srv. něm. *Saat*), býti oprávněny; bytť to tuším druhotvary, jaké nezřídka nalézáme (srv. Časopis mus. spolku Olomúckého č. 7, str. 145), z nichž *prvů* konečně nabyl převahy.

Leč u Hájka nalézáme mimo výše uvedené *Záteč* a *Zatčané* 36^b i tvary se *ž* (*zia* = *ža*, srv. *Ziandow*, *zielezo*, *ziena*), jako nom. *Ziateč* (27^a 39^b i j.), gen. *Ziatče* (40^b 49^b 51^b), *Ziače* (43^b), dat. *Ziacy* (sic! 215^a). A jak si tyto i novější *Žatec* vysvětliti? Nejinak než spodobením, ano *č* v *Zateč*, neb spíše v kmeni *Zatč-e* atd. měkkost svou hlásce *z* nejprve sdělilo (*Žatče*) a pak docela přenechalo (*Žatce*, odkud nom. *Žatec*), právě jako se to stalo se slovem *smyčec*: v nepřímých pádech povstalo ze *smyčce* atd. týmž postupem *šmyčce*, pak *šmycce*, *šmytce*, z čehož se utvořil nový nom. *šmytec*. Srv. též *šťestí* (*štěstí*) ze *s(ъ)čestí* a p.

18. Doksy, Doksany.

V Památkách archaeolog. XII, 123—4 naznačil jsem, že jmeno *Doksany* povstalo na základě tvaru *Doksy*. Tuto zevrubněji věc tu vyložím objasně prve etymologický původ posledního jmene.

Doksy jest plur. od *Doksa* (srb. *Doko*), jež povstalo z řeckého *Endoxos* známým způsobem češtiny, jež přeráda končí jmena osobní na *a*, jako *Franta*, *Kuba*, *Honza*, *Maksa* a p. Rovněž ráda čeština otírá počáteční samohlásku neb dvojhlásku, na př. *Agatha* — *Háta*; *Agnet-is* — *Nětiše*; *Alexius* — *Leksa* (i srb.); *Aloisius* — *Lojza*; *Amalia* — *Málka*; *Aegidius* — *Jiljí* (z *Jidjí*); *Eleonora* — *Lenorka*; *Eufemia* — *Fema* (i srb.); *Eufrosyne* — *Frozina* (srv. *Frozin*); ba někdy se celá prvá slabika sesouvá: *Ambrosius* — *Brož*, *Bróža*; *Antonius* — *Toník*, *Tonda*; *Ignatius* — *Nácek*; srv. srb. *Senko*, *Zenko* z *Ar-senius*.

Je-li tedy *Doksa* *Endoxos*, jsou *Doksy* *Eudoksové* t. j. údové čeledi *Doksovy*, a tak mohla slouiti také osada jimi obývaná, srv. *Berky*, *Bohy* (údové čeledi: *Bozi*), *Boholiby*, *Bohumily*, *Mikuly*, *Václavy*, *malorus. Adamy*, *pol. Adamusy*, *Bogusy*, *Trojany*, *Witki*, *Więcki*, *Więclawy* a m. j. Srv. *Pam. archaeol.* XII, 118.

Když pak se v jmenech těch už tak živě nepocítoval pojem *bytosti lidských* (dle listinných památek se to vyvíjelo tuším od XII. století) a nastupoval zaň pojem *místa* (srv. *Sovolusci*, *Dušníci*, *Rohatci*, *Lútoměřici* — *Sovolusky*, *Dušníky*, *Rohatce*, *Lítoměřice*), bylo lze od jmen takových tvořiti název obyvatele příponou *-janъ*; tedy jako obývatel *Vrbice* sluje *Vrbičan* (pl. *Vrbičané*), *Luhu Lužan*, *Hrádku Hradčan*, *Chrástu Chráščan*, *Březí Břežan*, *Vysoké Vysočan* a j., tak se i obývatel osady jmenované *Bohy*, *Kebly*, *Kozly*, *Doksy* a p. mohl nazývati *Božan*, *Kbelan* neb *Keblan*, *Kožlan*, *Doksan*, pl. *Božané*, *Kbelané*, *Keblané*, *Kožlané*, *Doksané*.

Ponenáhlu pak zase i při takovýchto jmenech obývatelův mohl mizeti pojem *bytosti lidských* a nastupovati zaň pojem *místní*, pročez přijímala na se tvar jmen *neživotných*, jako *Vrbičany*, *Lužany*, *Hradčany*, *Chráščany*, *Bře-*

žany, Vysočany, rovněž Božany (Pam. archaeol XII, 118), Keblany, Kbelany, Kožlany, *Doksany*.

Tato přeměna v tvary na -any nevyvinula se ovšem při všech jmenech, nýbrž dle libovůle lidu jen při některých, vedle nichž trvají, zvláště na jiném místě, jména s původním tvarem, jako Božany — Bohy, Kbelany neb Keblany — Kbely, Kožlany — Kozly, tedy také vedle jména *Doksany* trvá jinde původní jméno *Doksy*.

Na konec sluší ještě objasniti tvar *Doksany*. Správně bychom zajisté z Doks-janъ očekávali Dokšan, tedy i Dokšany (srv. Bъz-janъ Bžan, Bžany, Rakus-janъ Rakušan). Že však utkvělo Doksany, toho příčinu bychom mohli spatřovati v nechuti k obměkčování hlásky s v podobném případě, jako Holovousané, Zálesané, Brandýsané, Syrakusané; než zdá mi se, že spíše příčiny hledati jest v původním α (Eudoxos), v němž s příliš těsně v jeden takřka zvuk sloučeno bylo s k, že ani nepodlehlo pravidlu obecnému.

Duchovní romány: Josef a Asenech. Život Josefův. Adam a Eva.

Podává František Prusík.

(Čteno v král. české společnosti nauk dne 18. dubna 1887.)

(Pokračování.)

Romány o Aseneše a Životě Josefově otiskujeme s všemožnou věrností; toliko z typografických příčin místo č, ž, š a p. píšeme č, ž, š atd., ss však věrně uchováváme; kde není diakritického znaménka \cdot , necháváme písmeno také bez něho: neslusie, manzelku. Dále se odchyľujeme tam, kde nemá starý znak důležitosti: tak píšeme j místo g neb y (yozeff), v místo w, u (prauiti), u místo v (vmřel), f místo ff (yozeff, ffarao), i a y na patřičném místě, ana se píší promiscue (Putyffar, Egypt).

Délku samohlásek označujeme všude, rovněž interpunkci, jež není v rukopise pravidelna ni místy správná. Písmena velká a malá, jež bývají v rukopise nepravidlně kladena, píšeme na svém místě. Zkratky rozpouštíme. Čeho není v rukopise, klademe v závorky.

Číslice I. II. in margine označují sloupec každé dvojdielné stránky rukopisu; ^a značí stránku listu přední, ^b zadní, arabská číslice list.

Pocíná se Jozef a Asenech.

(1.) Jozef narodil sie leta starosti otce svého devadesátého vieku fol. 248^a, I. třetího, od počátku svieta po dvě tisícú po stu a po devadesáti letech; který když v šestnásti letech byl jest a pásł stádo, upadl v nenávisť bratří svých ¹⁾ pro zvláštnie otce k sobie zamilování a pro snův vypravování a pro svých bratří obzalování. Kteříz z suknie jeho svleksesse jej do šachty staré spustili sú, potom radú Judy vytáhsse Izmahelitóm prodali. Mezi tím Judas v cizolozství s ²⁾ Tamar, svekry své, Fares a Zamar, ³⁾ na sviet vyvedl ji, ⁴⁾ nebo zastiženú v přirovnání k sobie vyspravedlivil ji, který ⁵⁾ Sela, synu svému, dali sú, jiezto mladosti vdovství ⁶⁾ jie stojící čekati prikázal. Ale Madianité, kteří Izmahelité řečení sú, prodali Jozefa do Egypta Putifarovi, klesstienému hofmistru rytierstva | Faraonova; jiní pokládají Archimeterovi, ⁷⁾ knížeti kuchar- II.

¹⁾ Mus. rkp. bratřím svým. ²⁾ místo: z. ³⁾ Bible: Zara(h). ⁴⁾ m. jt t. j. jest. ⁵⁾ m. která (Mus. rkp. kteráž). ⁶⁾ m. u vdovství? ⁷⁾ Mus. rkp. Archimacetovi.

skému, aniž jest nepodobno, nebo mezi mnohými pokoleními⁸⁾ jédla nošce knížeti pociestniejši jest; t.⁹⁾ kníže rytířstva, jehožto mistr Jozefus pokládá Putifara, ten jest měl ženu a syny, neb Jozef dceru jeho vzal sobie za manželku; také z kleštiencův králových nebyl, nebo malí toliko klestieni sú bývali. Ale pravie Židé, že vidúci Jozefa sličného, koupila jej, aby s ním sie pojímala; ale pán stráže jeho tak daleko ustudil jej, že potom nechodil¹⁰⁾ sie k skládání, jako by klestiený byl. Vidúce jeho takového, biskupa v chrámie Heliopoleos učinili, a tudy poctiviejši byl nežli prve v kniezsství. Tehdy Jozef do Egypta veden, od Putifara kúpen, před ním zveleben, ale pro milost čistoty a¹¹⁾ víery od panie své obzalován a v žalář vsazen, sny ssenkovi vykládal; a ti když sú v pravdie byli shledáni, kázáním Faraonovým z žaláře vytazen jest a jeho snův k vykláda | ní postaven byl před ním. 248^b, I.

2. Josef v třidceti letech bíesse, když stál před Faraonem, a když vyložil sen jeho, povýšen a vévodú Egypským učinien leta starosti Jacob, otce jeho, po stu a po jedenmezcíetma letech. I dal Farao Jozefovi ženu Asenech, dcerku Putifarovu, z níž urodili sú sie jemu synové Manases a Efraim, a v té chvíli a v té chvíli¹²⁾ Apis král Aiginský¹³⁾ v Egyptie chrám jest udielal.¹⁴⁾ Prvšie tehdy leto leta sedmého úrodného¹⁵⁾ poslal Farao Jozefa, aby shromáždil obilé. I přijel do krajin Heliopalských, jichž krajiny bíesse kníže Putifar, kníže¹⁶⁾ a rada Faraonova.¹⁷⁾ Jehož dcera bíesse Asenech Asenech,¹⁸⁾ krásná nade všechny panny téj zemie, všie věci¹⁹⁾ podobná dcerkám židovským: vysoké mysli, hrdá, zhrzejíci všelikým mužem, jéžto také nikdy nižádný muž nevidíal bíesse. Bíesse veže spojená k domu Putifarovu, veliká a vysoká, na nížto bíesse sien mající pokojův přie | hraditých desiet, z nichžto první veliký a krásný kamením, drahým podlaženým,²⁰⁾ stieny kamením drahým ozdobeny,²¹⁾ ponebie zlaté. Bíechu vnitř bohové zlatí a stříbrní, jimž sie modlése Asenech²²⁾ a každý den jim obieti kladíesse. Druhý pokoj držíesse v sobie rúcho Asenech a jiné okrasy od stříbra a od zlata a od kamene drahého, prostieradla drahá. V tretím pokoji bíechu vssecka sbožie zemie: tu bíesse útočištie modlenie jejíeho. Jiné panny²³⁾ bíechu, které jie slúžiechu, krásné přielíš, s nimižto nemluvil nižádný muž aňi který pacholík. V pokoji Asenech bíechu tři okna: prvé velmi veliké k východu slunečníemu, druhé ku poledni a třetí na puol noci. Tudíež bíesse lože zlatee přikryto rúchami zlatohlavovými, ozdobeno perlami, purpurú,²⁴⁾ drahým kamením a bissem, na niemž spáse Asenech sama, nižádný muž na tom loži nikdy byl nesiediel. A bíesse sien²⁵⁾ veliká vókol domu toho,²⁶⁾ uhelním hranatým | udielána,²⁷⁾ v niemžto domu²⁸⁾ a síeni čtyři brány železné bíechu, kterýchžto střehli sú vespolek osmnádsté mužův najsilniejších, mladých ođiencův. Na pravé stranie síeni tee studnice vody živé a vidúcie²⁹⁾ a vezpod³⁰⁾ čisterna přijímající její vodu a obvlažující vsecky stromy v té síeni vzplozené a vyvedené,³¹⁾ kteřížto krásni bíechu a velmi plodni. Bíesse Asenech velika jako Sara, výtečna³²⁾ jako Rebeka a krásna jako Rachel.

II.

249^a, I.

⁸⁾ Mus. rkp. druhy (rozuměj dvořan). ⁹⁾ t. j. totiž. ¹⁰⁾ m. nehodil (Mus. rkp.). ¹¹⁾ nadeptsáno. ¹²⁾ Tak v rkp. ¹³⁾ Ms. rkp. Arginský. ¹⁴⁾ Až potud schází text latinský (i řecký) Asenechy. ¹⁵⁾ m. let sedmi úrodných (septem annorum ubertatis). ¹⁶⁾ kníže panovní Vrt. ¹⁷⁾ in fines Heliopoleos, cujus regionis princeps erat Putifar, sacerdos (ἱερεύς), princeps satraparum et consiliarius Pharaonis. ¹⁸⁾ Tak v rkp. ¹⁹⁾ gen.? či m. v všie (u všie) věci? či instr. m. vší věcí? (per omnia, κατὰ πάντα; srv. hl. 4.) ²⁰⁾ m. podlažený (stratus). ²¹⁾ původně ozdobeným, m pak škrabáno. ²²⁾ V lat. přidáno: et timebat. ²³⁾ m. panen; lat. Reliqui septem (t. j. thalami) septem virginum erant. ²⁴⁾ rú nejasno. ²⁵⁾ atrium. ²⁶⁾ V lat. ještě: cujus paries excelsus valde. ²⁷⁾ lapidibus quadratis constructus. ²⁸⁾ atrio. ²⁹⁾ viventis za oba výrazy; překladatel četl snad vedle viventis omylem ještě videntis. ³⁰⁾ lat. ještě: fontis. ³¹⁾ plantatas za oba výrazy. ³²⁾ speciosa, ὡραία.

3. Posla Jozef k Putifarovi posla, že chce přijeti k niemu do domu jeho. Radostně radoval sie Putifar a řekl ke dceři své, že „přijede Josef, silný boží, a chci tie jemu za ženu dáti.“ A ona rozhněvavši sie odpoviedila, že „nechci sie dáti³³⁾ muži jatému a viezni,³⁴⁾ ale synu královi.“³⁵⁾ A když tak spolu rozmlúváchu, přissel jeden pravie, že Jozef přijel, i prchla Asenech na svrchní síen; i³⁶⁾ přijel Jozef sedie na voze Faraonovu, který biesse veskeň³⁷⁾ zlatý, kterýžto³⁸⁾ čtyřie koni bíe | lí jako snieh, uzdami zlatými.³⁹⁾ A biesse Josef oblečen v sukni bíelú, velmi drahú a plásst zlatohlavový, a koruna zlatá na hlavie jeho; a vókol koruny biesse dvanádst kamenów výborných, na nichžto biesse dvanádst hviezd zlatých, a berla králova v rukú jeho a ratolest olivetská tučného plodu. I vyšli sú Putifar a žena jeho proti niemu a poklonili sú sie jemu. I vssel jest Jozef do síeni i zavřeli sú dveře síeni. A když uzřela jest Asenech Jozefa, zamútila sie jest pro onu řeč, která biesse mluvila s otcem⁴⁰⁾ o niem, i řekla jest: „Teď,⁴¹⁾ slunce z nebe přisslo k nám na voze svém. Neviediechu,⁴²⁾ by Jozef syn boží byl, nebo kto z lidí mohl by⁴³⁾ tak velikú svietlost⁴⁴⁾ poroditi nebo které břicho ženy takové mohlo by nésti svietlo?“ I všel jest Jozef do domu Putifarova i zmyli sú nohy jeho. I řekl Jozef: „Která jest žena ona, která biesse v síeni v oknie? vyndi nyní z domu tohoto.“ Nebo básse sie, aby jemu protivna⁴⁵⁾ nebyla ja | kožto vssecky jiné,⁴⁶⁾ posly své posíeláchu k nie⁴⁷⁾ s dary 249^b, I. rozličnými, kteréžto matáše⁴⁸⁾ s hnievem od sebe a s bezprávím. I řekl Putifar: „Pane, dcerka má jest panna, nenávidí každého muže, jíž jest nikdy muž nevidiel, jedno já a ty dnes; ráčíš-li, ať přijde a pozdraví tebe.“ Myslěsse⁴⁹⁾ Jozef, poňievadž nenáviděsse všelikého muže, zdali by i jemu také odporna byla, i řekl otcí jejímu: „Ponievadž pannú jest dcerka vasse, milujit ji jako ženu⁵⁰⁾ mú.“ I odstúpila matka jejie, aby přivedla ji; kterúž postavila jest před obličejem Jozefovým. I řekl otec její: „Pozdrav svého bratra! tenť nenávidí jiných všech žen jinde rodilých, jako i ty všech mužów.“ Asenech vece: „Zdráv buď požehnaný od Boha najvyššieho!“ I řekl Josef: „Požehnaj tie Bóh, kterýž obživuje vssecky věci.“ I řekl Putifar dceři své, aby jej poclovala. A když to chtíela učíňiti, vztah Jozef ruku svú a položil k prsóm jejím řka: „Neslusie to na muže toho, kterýž sie Bohu živému | modlí a který jie chleb života a kalich neporussenie píe, pocielovati ženie⁵¹⁾ cizíeho rodu, která cieluje ústy svými modly hluché a němé, a žena,⁵²⁾ ještě⁵³⁾ chleb a píe z osoby⁵⁴⁾ poškvrnieného⁵⁵⁾ a maže sie olejem neposvátným.“

(4.) Slyssavši Asenech slova Jozefova zamútila sie velmi i plakala. A slitoval sie Jozef i položil ruku svú na hlavu její a pochválil⁵⁶⁾ jie; a radovala sie jest Asenech v tom pochválení⁵⁷⁾ a položila sie na lože své a nemocna byla strachem i radostí; a želela s skrússením, že sie jest kdy tiem bohóm modlila, a odřekla sie jich. I jedl Jozef a pil. A když chtiel odijeti, chtiel jej Putifar obdržeti

³³⁾ dari. ³⁴⁾ captivo za oba výrazy. ³⁵⁾ regis. ³⁶⁾ přissel — i není v lat. textu. ³⁷⁾ m. vešken. ³⁸⁾ schází sloveso, v lat. trahebant, Vrtf. vezechu. ³⁹⁾ frenis deauratis = o uzdách pozlacených. ⁴⁰⁾ s otcem není v lat. ⁴¹⁾ Ecce. ⁴²⁾ m. Neviediech, v lat. ne-sciebam. ⁴³⁾ potuit. ⁴⁴⁾ pulchritudinem. ⁴⁵⁾ molesta. ⁴⁶⁾ schází překlad lat. quae certatim, Vrtf. kteréžto. ⁴⁷⁾ m. niemu, Vrtf. k němu. ⁴⁸⁾ m. metáše. lat. projiciebat. ⁴⁹⁾ cogitans. ⁵⁰⁾ lat. rkp. musejní: uxorem; Fabric. sororem, ἀδελφήν. Viz níže: bratra. ⁵¹⁾ m. ženu. ⁵²⁾ m. ženu. ⁵³⁾ schází jie (Vrtf.). ⁵⁴⁾ tuším místo: osudie; celé místo zní v lat. vydání: et manducantem a mensa eorum panem anchonis (v 2. díle: angoris) et bibentem de spondis eorum calicem anedras (calicem occultatum) et unguentem se oleo inscrutabili; řeč. καὶ ἐσθίει ἐκ τῆς τραπέζης αὐτῶν ἄρτον ἀγγόνης (úzkosti, trýzně) καὶ πίνει ἐκ τῆς σπονδῆς (nápoje) αὐτῶν ποτήριον (číš, nádobu) ἐνέδρας (nástrah, insidiarum) καὶ χρίεται χρίματι ἀπολείας (záhuby). ⁵⁵⁾ nejasná oprava jakási na konci. ⁵⁶⁾ benedixit. ⁵⁷⁾ benedictione.

jedeň den,⁵⁸⁾ ale nemohl. I odjel Josef slibuje sie osmý den zasie vrátiti. Vzala Asenech sukni černú, jesto biesse odiev zamúcenie jejieho, když umřel byl bratr její mlazší. A zavřevssi o sobie dveře i plakala i vymetala⁵⁹⁾ vssechny modly své oknem, jesto biesse na pól noci, a všecko jiedlo⁶⁰⁾ své králové⁶¹⁾ | psóm jest vymetala a posula popelem hlavu svú a položila sie⁶²⁾ na pavlači a plakala horce sedm dní. A když byl deň osmý na úsvitie, když kuři zapieli a psi sú stiekali, vyhlédssi Asenech skrze okno, které biesse na východ slunce, vidíela: naliť⁶³⁾ hviezda dennice, a podle nie otevřelo sie nebe i ukázalo sie svietlo veliké. A spatřivssi to Asenech padla na tvář svú na popel. Aj muž sstupující s nebe stál na hlavie⁶⁴⁾ Asenech i povolal jje ze jmena, a ona strachem neodpoviedíela. I povolal jje druhé a řka: „Asenech, Asenech!“ A ona odpoviedíela jest: „Teď já, pane! kto si? poviez mi.“ A on řekl: „Já jsem kňíže domu božího a kňíže zástupu božího. Vstan a stoj a mluviť budu k tobie.“ A pozdvihla Asenech hlavy a tudíž muž vsie věci podobný k Jozefovi, plášť, koruna a berla králová, jehož obličej jako blesk a oči jeho jako paprskové sluneční, vlasy hlavy jeho jako bleskot ohně. A vidúci Asenech, hrózú poraže | na súci padla na tvář svú; jježto posilniv angel a pozdvih⁶⁵⁾ řekl: „Slož žíni tuto černú, jíž jsi odiena, a obklíčení zámutku tvého a pytel od bedr tvých a vytřes popel s hlavy tvé a umý tvář tvú a ruce tvé vodú živosti a připrav sie v tvé okrasy a budu s tebou mluviť.“ Kterážto když sie jest připravila brzce,⁶⁶⁾ vrátila sie k angelu. Jježto angel řekl: „Obnaž hlavu tvú,⁶⁷⁾ nebo panna jsi; posilni sebe a raduj sie, Asenech panno, nebo jmeno tvé napsáno jest v knihách živých⁶⁸⁾ a nebude zamazáno⁶⁹⁾ na vieky. A od dnešního dne obnovena jsi a obživena a jiesti budess chleb požehnaníe a pitie píťi budess neporusseníe a zmazána budess olejem svatým. Teď, dnes dal sem tie za choť Jozefovi a jmeno⁷⁰⁾ nebude více řeceno Asenech, ale jmeno⁷¹⁾ mnohého útočišťie, nebo pokáníe orudovalo za tie k svrchovanému Bohu, a ty jsi dcerka najvyssíeho, panna veselá, smiející sie | vzdy a skrovná.“⁷²⁾ A když tázala Asenech od angela jmena jeho, odpoviediel: „Jmeno mé napsáno jest prstem Božím v knihách najvyssíeho a všechny věci, které sú psány v knihách tiech, nevýmlyvné⁷³⁾ sú, aňž na človieka smrteľného slušíe to řeci⁷⁴⁾ nebo poviedietí.“

250^a, I.

II

250^b, I.

II.

(5.) Rekla Asenech držec kraj plásstie jeho: „Jestli že sem našla milost před očima tvýma, posad sie maličko na lože toto, na němžto nižádný nikdy nesiediel, a pripravim tobie stuol.“ Řekl angel: „Přines mi brzce.“ I postavila a položila před něho chleb a víno chutné a zelé staré a stól nový. Řekl angel: „Přines mi také plást stredú“. A když ona zamúcena súci stáše, proto že plástu strdi nemíela, řekl k nie angel: „Jdi do pivnice⁷⁵⁾ tvé a nalezneš plást strdi na stole tvém“. I našla plást strdi bílý, velmi čistý a vónie jeho velmi chutná: I řekla Asenech: „Pane, nemám⁷⁶⁾ plástu strdi, | ale řekl si ústy tvými svatými i stalo sie jest, ano⁷⁷⁾ vónie jeho jako dýchaníe úst tvých“. I zasmál sie angel rozomem⁷⁸⁾ Asenech a ztáh ruku, dotekl sie hlavy jejie řka: „Blahoslavena jsi ty, nebo opustila si modly

⁵⁸⁾ m. jeden deň. ⁵⁹⁾ projecit: viz níže vymetala. ⁶⁰⁾ i nadepsáno. ⁶¹⁾ regiam. ⁶²⁾ pol. sie schází v lat.; srv. níže: padla na tvář. ⁶³⁾ ecce. ⁶⁴⁾ Vřt. nad hlavú; lat. super caput. ⁶⁵⁾ pův. pozdvihl, l později přetrženo. ⁶⁶⁾ s nadepsáno. ⁶⁷⁾ v lat. ještě: a theristro (Vřt. β: od čepce); v pozn. ku theristro (θερίστρον): velamentum capitis, quo aestate utebantur. ⁶⁸⁾ viventium. ⁶⁹⁾ Vřt. smazáno; lat. delebitur. ⁷⁰⁾ v lat. ještě: tuum. Vřt. tvé. ⁷¹⁾ není v lat. ⁷²⁾ modesta. ⁷³⁾ insatiabilia, v pozn. forte legendum inscrutabilia. ⁷⁴⁾ Vřt. slyšeti; lat. audire. ⁷⁵⁾ lat. cellarium. ⁷⁶⁾ Vřt. neměla sem, lat. non habebam. ⁷⁷⁾ lat. unde et. ⁷⁸⁾ Vřt. rozumóm, lat. super intelligentiam.

a uvěřila jsi v boha živého; a dobře⁷⁹⁾ přicházející ku pánu bohu v pokání, nebo jísti budú z toho plástu, kterýž sú vzplodily vcelý rajské berúce z úst⁸⁰⁾ roží ráje božího: a z toho jedie vsichni angelé božie, a ktožkoli z toho budú jísti, živi budú na vieky“. A ztáh ruku svú ulomil malitku částku té strdi a sniedl on⁸¹⁾ a ostatka podal v ústa Asenech i řekl: „Ej, jedla si chleb nebo pokrm života a mazána si kryžmem svatým a po dnešní deň⁸²⁾ tielo tvé obnoví sie a kosti tvé zdrávy budú a síla tvá bude bez pohynutí⁸³⁾ a mladost tvá starosti neopatrí⁸⁴⁾ a krása tvá nepomine a budeš jako hlavné miesto ustanovena⁸⁵⁾ vssem utiekajícím k jmenu pána boha vssemohúcieho, krále vekóv“. A ztáh ruku dotekl sie plástu, | kteréhož blesse ulomil, 251^a, I. a ihned byl veskeren ciely⁸⁶⁾ jako kdy prve. A ztáh ruku svú pravú dotekl sie prstem svým ukazujícím⁸⁷⁾ kraje strdi, kterýmž stáše⁸⁸⁾ k východu slunce; a odtáh prst svó k sobie i přivedl jej na krajinu⁸⁹⁾ plástu, jímž blesse obrácen⁹⁰⁾ k západu slunečnému a stránka⁹¹⁾ prsta, již sie byl dotekl,⁹²⁾ obrátila sie v krev. A vztáh ruku svú po druhé a dotekl sie krajem prsta svého plástu strdi,⁹³⁾ kterýmž ku poledni obráceno blesse, a kraj⁹⁴⁾ prsta jeho v krev sie jest obrátil. Hlediesse na to Asenech, i řekl angel k nie: „Patr na tento plást“. Vyšly z plástu vcel mnoho,⁹⁵⁾ bíelé jako snieh a křídle jich jako zlatohlav; osiedly⁹⁶⁾ Asenech ty včely a púšťiechu⁹⁷⁾ med v rukú⁹⁸⁾ její a jedly sú jej⁹⁹⁾. Angel řekl včelám: „Jdiete do místa vasseho.“ I braly sú sie vssechny na východ slunce do ráje. I řekl angel: „Tak budú vsecka slova, které sem mluvil tobie dnes“. A třetí vztáh ruku svú angel a dotekl sie plástu¹⁰⁰⁾ a jedl z toho plástu a sto | la sie nedotekl; a vonie toho II. plástu sladká velmi stala sie jest.

(6.) Rekla Asenech k angelu: „Mám panen sedm, které sú vychovány se mnú z mladosti mé, a jedné noci se mnú urodily sie; povolám jich a požehnáš jich, jakož si i mne požehnal.“ A tiech kázal angel povolati i dal jim požehnání takto: „Požehnaj vás buoh najvyšší, abysste byly jakožto slúpóv sedm místa útočištie.“ Prikázal Asenech angel, aby odnesla stól. A když sie brala, aby stól odstavila, odssel angel od očí jejích; a vrátivssi sie videla jest, jako by vóz ohnivý v povietří visiel.¹⁰¹⁾ A když sie modlésse Asenech, aby odpustil jie, že tak smiele mluvila s ním, tudiez¹⁰²⁾ jeden mládenec z služebníkův Putifarových praviesse a řka: „Ej Josef boží¹⁰³⁾ jede, již předjiezde¹⁰⁴⁾ jeho u vrat síni nassie¹⁰⁵⁾ jest.“ Chvátající¹⁰⁶⁾ brzce Asenech sessla a stála na pavlači¹⁰⁷⁾ domu. A když všel Jozef do domu, pozdravila jeho Asenech | a řekla pravieci jemu tu řeč, kterou angel byl s ní 251^b, I. rozmluvil a zmyla nohy jeho. Nazajtrie prosil Jozef Faraona, aby dal jemu Asenech za manželku. I dal ji jemu Farao a vstavil¹⁰⁸⁾ jim koruny zlaté nejlepsie¹⁰⁹⁾, které jest miel, a kázal sie jim vespolek pocelovati. A učinil jim svatbu a hody velmi veliké až pře¹¹⁰⁾ sedm dní a prikázal, aby ižádný díela žádného nedielal, doňzt ta svatba stojí.¹¹¹⁾ I nazval Jozefa synem božím a Asenech dcerkú najvyššieho. I¹¹²⁾ urodili

⁷⁹⁾ m. dobři (Vrt. dobři), lat. beati. ⁸⁰⁾ m. z rosy (de rore, viz str. 262). ⁸¹⁾ lat. ipse. ⁸²⁾ Vrt. ot dnešnieho dne, lat. ab hodierno die. ⁸³⁾ Vrt. nedobře: bez pohnutie, lat. indeficiens. ⁸⁴⁾ lat. non videbit. ⁸⁵⁾ lat. aedificata. ⁸⁶⁾ lat. integer. ⁸⁷⁾ lat. indice t. j. ukazováčkem. ⁸⁸⁾ lat. prospicientem. ⁸⁹⁾ lat. super extremum. ⁹⁰⁾ lat. quod respiciebat. ⁹¹⁾ Vrt. cesta, lat. via. ⁹²⁾ již — dotekl není v lat. ⁹³⁾ Omylem vynecháno místo, jež zní lat. juxta partem respicientem ad aquilonem et traxit eum super partem. ⁹⁴⁾ lat. via. ⁹⁵⁾ lat. exierunt., apes multae. ⁹⁶⁾ lat. circumdederunt, překladatel četl circumsederunt. ⁹⁷⁾ lat. operabantur. ⁹⁸⁾ lat. in manibus. ⁹⁹⁾ lat. ex eo. ¹⁰⁰⁾ Vynecháno lat. Et ascendit ignis de mensa, Vrt. I vstúpil jest oheň z stola. ¹⁰¹⁾ lat. currum quatuor equorum procedentem versus orientem in coelum. ¹⁰²⁾ lat. ecce. ¹⁰³⁾ v lat. ještě: fortis. ¹⁰⁴⁾ lat. praecursor. ¹⁰⁵⁾ lat. vestri. ¹⁰⁶⁾ v lat. ještě: in occursum. ¹⁰⁷⁾ lat. hypodromio. ¹⁰⁸⁾ lat. imposuit. ¹⁰⁹⁾ lat. meliores. ¹¹⁰⁾ lat. ultra. ¹¹¹⁾ lat. in diebus nuptiarum. ¹¹²⁾ Odtud až konec hlavy 7. není v lat.

sú sie jim dva syny dŕieve nežli hladná leta prissla. Pŕevzdíel prvému Manases, a to sie mienie zapomenutí, a ŕka: „Zapomenutí mi kázal Hospodin prací mých a domu otce mého. Druhému pŕevzdíel Efraim, ježto sie mienie vzplozenie, a ŕka: Ruosti kázal mi Hospodin v zemi chudoby mee.

(7.) Takovie tehďa když již sedm let úrodných,¹¹³⁾ sebral Jozef vobilé a již bíesse hlad připadl po vsie zemi podle sna vy | kládaníe. II. Otevřel stodoly a suseky, prodával po zemi Egypské i také tiem, ktož sú od jinud příjezdili¹¹⁴⁾ kupovat, z jiných krajin; mezi nimi bratří svú poznáv, ale od nich nejša poznán, protivnie mluvíeše s nimi, špehéře je nazýváje a vssech špehéřov utrpeníe hodny, najvíce jestli ze by o Benjaminovi pravdy nepovíedíeli, o niemž sie lekásse, boje sie, aby o niem také niekteraké lsti neučinili. A když sú¹¹⁵⁾ i s jinými dary přivedli, sám sie jim s pláčem pronesl, řečí i vzezřením jim sie ochotnie ukázal. Dav jim obilé i dary, přikázal, aby otce jeho k niemu přivedli. Tak Jacob skrze vidíeníe od Hospodina jsa posilňien, bral sie do Egyptu s sestdesáti a s ssesti človičky; a tak on s tiemi a Jožef¹¹⁶⁾ se dvíema synoma spolu bíesse jich sedmdesát. Již bíesse Jacob ve stu a ve třidceti letech starosti své, když Jozef jeho před tvář Faraonovu přivedl a jemu zemi Gesen¹¹⁷⁾ pastevnú Farao dal s jeho čeledí ku přebývání.

(8.) Leta druhého hladného miesíce druhého dvamezcíetmý¹¹⁸⁾ 252^a, I. deň miesíce prissel Israhel nebo Jacob do Egypta se vssím svým pokolením a bral sie do krajiny Gesen. I uzřevssi Asenech Jacoba divila sie jemu, že starost jeho byla jest krásna jakožto mladost. Bíesse hlava velmi bíelá jako sníeh, brada na prsech jeho ležící, oči jeho blyskotňie,¹¹⁹⁾ zžíly,¹²⁰⁾ ramena i prsi¹²¹⁾ silna, kolena, lýtky¹²²⁾ a nohy jako obrové.¹²³⁾ A pochválil jich¹²⁴⁾ u boze Jacob a poceloval jíe; a vrátil sie po obíedie¹²⁵⁾ Jozef a Asenech do domu svého, a Levi a Simeon s nimi. A když uzřel syn Faraonov Asenech v domu otce svého Faraona chodící, zapálil sie v krásnosti jejíe i mluvíesse k Levi a k Simeonovi, aby zabili Jozefa, aby ji vzal za manželku sobie,¹²⁶⁾ a že jim chce dáti zlata a stříebra dosti; a oni nepozorovali¹²⁷⁾ řečí jeho. I počal syn Faraonov žalovati na Jozefa před bratříe jeho Dan a Gaad, — a ta bíesta synové dievek robotných Jacobových, — a pravie, | II. že slyšsal Jozefa, an praví před Faraonem, otcem mým, že by po smrti otce svého Jacoba chtiel vás zkaziti, aby nediedili s bratří svými, proto že by byli synové dievčí a jeho že by prodali¹²⁸⁾ Ismahelitóm a jeho že by nenávidíeli. I radil jim, aby zabili Jozefa, a on že zabiti chce Faraona, otce svého, který bíesse právie jako otec Jozefov. A když to chtiel učiniti v noci, i nedopustili jeho¹²⁹⁾ strážní otce jeho, aby vssel k niemu, ŕkúce: „Otce tvého hlava bolí¹³⁰⁾ a nyňíe spí, přikázal nám,¹³¹⁾ aby nižádný k niemu nevchodil, ani také syn jeho prvorozený.“ Tento syn přijav k sobie paddesát mužov odiených, bral sie v stráž,¹³²⁾ kdež bíechu Dan a Gaad s mnohými muži odienými¹³³⁾ nebo tudy sú mieli Jozef a Asenech tahnúti. Jedíesse Asenech¹³⁴⁾ s šesti sty muži, a ti vssickni z té zálohy zmordováni jsú kromie jediného muže, který utekl jest k Simeonovi a k Levi. Ale Asenech ujela na voze a s ní Benjamin. Ale Simeon a Levi pojímavsse | vssecky, ktož sú s nimi 252^b, I.

¹¹³⁾ Schází přísudek, asi: minulo. ¹¹⁴⁾ Mus. rkp. přijížděli. ¹¹⁵⁾ Schází jej, které má Mus. rkp. ¹¹⁶⁾ m. Jozef. ¹¹⁷⁾ Mus. rkp. Sychen. ¹¹⁸⁾ lat. vigesimo primo. ¹¹⁹⁾ lat. fulgurantes. ¹²⁰⁾ m. žíly (lat. nervi). ¹²¹⁾ Vrt. plece i ramena, lat. humeri et brachia. ¹²²⁾ Vrt. stehna, lat. crura. ¹²³⁾ Vrt. obra, lat. gigantis. ¹²⁴⁾ lat. benedixit eis. ¹²⁵⁾ lat. prandium. ¹²⁶⁾ lat. ještě: quae illi debebatur. ¹²⁷⁾ lat. non intenderunt in. ¹²⁸⁾ lat. quod vendidissent. ¹²⁹⁾ lat. prohibuerunt eum. ¹³⁰⁾ lat. doluit, Vrt. bolela jest. ¹³¹⁾ lat. prohibuit nobis. ¹³²⁾ lat. ad locum insidiarum, viz níže: z té zálohy. ¹³³⁾ s mnohými — odienými není v lat. ¹³⁴⁾ Jedíeše Asenech není v lat.

byli, odience, hořili je a velnuli v ně brzce a mnohé zmordovali. Ale Dan a Gad skryli se v hůstí. ¹³⁵⁾

(9.) Leta knížetství Jozefova dvanáctého umřel jest Farao ten, za něhož se byl oženil Jozef. Mistr Comestor ¹³⁶⁾ jiným jmenem je ¹³⁷⁾ pokládá, t. Nefrem. O smrti toho krále jinde se pokládá. ¹³⁸⁾ Po tom boji již prve položeném Benjamin sedie na voze s Asenech, vida syna Faraonova, an jede proti němu, aby vzal ¹³⁹⁾ Asenech, kámen na potoce popad ranil jej v levou stranu hlavy ¹⁴⁰⁾, až s konie na zemi upadl jako mrtev. Potom vida Benjamin Simeona a Levi, ani jedú ku pomoci, posilnil se; ¹⁴¹⁾ tu ¹⁴²⁾ hledáchu Dan a Gaad bratří, aby je zmordovali; jichž jest hñiev ukrotil. Ti zdvihse syna Faraonova od zemie, umyli sú ránu jeho ¹⁴³⁾ a povedieli sú tyto vssecky věci Faraonovi; a on podiekoval jim, že sú nezabili jeho. A třetí den umřel jest syn Faraonův | od té rány, a Farao nemnoho potom umřel jest II. zalostí smrti syna svého maje sobie let devaddesát a deviet. I ostavil království své Jozefovi, který kraloval jest místo díetie v Egyptie let osm a čtyřidceti. Potom dal korunu synu Faraonovu, který jesstie prší požíval, když jest byl umřel Farao. A Jozef nazván byl otcem jeho ¹⁴⁴⁾ v zemi Egypské. On ¹⁴⁵⁾ Jozef mūdře a viernie pánu svému slůže prodáváním obilé Egypské vsecky v službu podrobil Faraonovi; a ti ovšem tím přinuzením zaslůžili sú k tomu připuzení býti. A tak Jacub, když již miel sobie sto čtyřidceti ¹⁴⁶⁾ a VIII let, vida, ano ¹⁴⁷⁾ již smrt blíží, povolal Jozefa, aby jeho v Aram nepochoval, ¹⁴⁸⁾ zapřisáhl a synóm svým Manase a Efraim spav ruce své dal pozehnání a jima kromie lesu pravého diedictvie pole Sichen, kterého jest byl dobyl, dal jest. A svolav syny své mnohým z nich dal pozehnání, vssem dobre ¹⁴⁹⁾ a prorocky budúcie věci napřed | povediel, t. o rozdielenie zemie a 253^a, I. o budúim dvanádsti rodův stavu, statečnie také o obojím přisstí Kristovie. A tak složiv nohy své na ložci svém umřel jest. A když sú synové jeho jej pochovali, Jozef zaklev bratří svú, aby, když oni nebo jich námiestci vyvedeni budú z Egypta, kosti jich aby s sebu pobrali. I umřel jest i on také, když jest ¹⁵⁰⁾ sto a dvadcet leth v stáří, a položen jest v škríni v Egyptie leta jeho vladarství osmdesátého a od prvního zaslíbenie, které sie jest stalo Abrahamovi na ciestie v Mezopotaní, po dvú stú po dsmidcát ¹⁵¹⁾ sedmého, a od narozenie Abrahamova, při němž jest třetí viek pocál, po třech stech seštdesátého ¹⁵²⁾ prvního, a od počátka svieta po dvú tissící po třech stech devátého. Aniž odtud hnut jest, doñievadž nevyssli sú synové Israhelsstí z Egypta; jiní bratřie, jakož pokládá mistr Jozefus, každý po své smrti již nesen byl a pochován v Ebron a potom přenešeni jsú do Sichen. —

¹³⁵⁾ lat. in densitate calami. ¹³⁶⁾ Comestor (v spise Historia scholastica dle poznámky na str. 783. Fabriciova Codexu) nomen Pharaonis hujus ait fuisse Nefrem. ¹³⁷⁾ m. jeho, jak v Mus. rkp. ¹³⁸⁾ Leta — sie pokládá není v lat. ¹³⁹⁾ lat. ut tolleret. ¹⁴⁰⁾ lat. in cer-vice sinistra. ¹⁴¹⁾ lat. confortatus est. ¹⁴²⁾ m. ti, jak Vrt., lat. qui. ¹⁴³⁾ V lat. ještě: liga-verunt eam et duxerunt eum ad patrem suum Pharaonem. ¹⁴⁴⁾ Není v lat. ¹⁴⁵⁾ Odtud až na konec není v lat. ¹⁴⁶⁾ Mus. rkp. třidcet. ¹⁴⁷⁾ Schází sie, v Mus. rkp. se. ¹⁴⁸⁾ Mus. rkp. nepochovával. ¹⁴⁹⁾ Mus. rkp. dobře. ¹⁵⁰⁾ Schází byl, jež má Mus. rkp. ¹⁵¹⁾ m. osmidcát. ¹⁵²⁾ m. šestdesátého. (Pokračování.)

Úvahy.

Skloňování cizích jmen v češtině.

Sepsal a svým nákladem vydal *Václav Svoboda*.

Kniha ta jest prvé u nás dílo samostatné,¹⁾ jež pokouší se o rozřešení nejzáhadnější jistě stránky mluvnice české, snažíc se obsáhnouti všechny ty tvaroslovné různosti jazyků cizích — sklonba jmen jinoslovanských v češtině jest připravena k tisku — a postaviti též neurovnanou a kolísavou dosud tuto část mluvnice naší na pevné základy vědecké, jež snad časem tu i tam budou poopraveny a přispůsobeny souverainními nezřídka požadavky ducha jazykového, valnou většinou však zůstanou zajisté trvalým podkladem, na němž ustálí se konečně choulostivá dosud nauka ta. A v tom právě spočívá trvalá cena díla toho, osobní pak zásluha spisovatelova ve mravenčí skutečně pílí a vytrvalosti, jež spojivše se v osobě spisovatelově s důkladnými vědomostmi linguistickými a bohatým pokladem poznatků ze všech téměř oborů lidského vědění, opatřily dílu tomu podklad tak rozsáhlý, že vystačí snad i pro všelike příští zjevy nové v oboru linguistickém. Vyloženat tu dle pramenů přesně vědeckých výslovnost 15 jazyků cizích, a soustavně i přehledně spořádáno a skloňováno kolem 3000 jmen cizojazyčných s nejrozmanitějšími koncovkami.

Zvláště vhod přišla kniha ta vědecké literatuře naší vůbec a školám vyšším, doufejme však, že všimne si jí také školství nižší a naše novinářstvo, jež povoláno jsouc za jediného téměř šířitele jazykové správnosti v četných vrstvách lidu, jinakému poučení nedostupných, potřebné věru najde tam rady a opory v plnění vlastenecké povinnosti té; konečně pak, majíc pomůcku tak přístupnou a praktickou, jakou stalo se dílo toto zvláště přidanými 2 slovníčky, sestavenými v pořádku abecedním, tu dle koncovek, tam dle násloví bude snad aspoň znenáhla čerpati z ní též literatura prostonárodní, hledíc čtenářstvo své spíše povznášeti a zdokonalovati, nežli utvrzovati je v mělkosti a tlumiti tak pokrok vzdělanosti lidu.

Pro přehled poznamenáváme, že rozpadá se celé dílo ve 4 části, z nichž 1. jedná o výslovnosti jmen v češtině; 2. o psaní cizích jmen v češtině; 3. o potřebě sklonby jejich v češtině na základě vědeckém, vyvracejíc námítky různě proti tomu pronesené; 4. pak nejrozsáhlejší provádí a vysvětluje sklonbu tu dle kmenů, koncovek, rodu, čísla i významu. Ku konci přidány 2 slovníky výše již označené a 5 přehledných tabulek pro snadnější užití knihy té.

Tolik o celku. V podrobnostech pak nalezněš sem a tam věci, jež, ač nejsou vždy právě nové, přece zasluhují bedlivého povšimnutí i mezi vzdělanci českými, kde též ještě nevěnuje se vždy správnosti a libozvučnosti jazyka mateřského té péče a bedlivosti, jaké zajisté hoden jest onen vzácný odkaz slavných předků našich, jež po právu prohlašujeme pokladem svým nejdražším.

Mluvě o výslovnosti právem spisovatel vytýká na str. 3. nesprávné vyslovování českého *y* jako *i*, odmítá pak na str. 18. případnými doklady, jež mimoděk upomínají na Vinařického „Sprachenklangmesser“, vyčítky německých nepřiznivců pro tvrdost prý jazyka našeho, jichžto vinu ostatně nenese přirozená povaha jeho, nýbrž ti, kdo s ním lépe zacházeti buď neumějí nebo nedbají. Na str. 79. hojnými překlady doloženo, že vlastní jména v *s* zakončená mají v genitivě *a* nikoli *e*, tedy: od p. Krausa, Fuchsa a pod.

Pozoruhoden jest závěrek druhé části, v němž na str. 43. a 44. hájí spisovatel důvody velmi pádnými zásady, že v češtině užívati jest ve slovech cizích pravopisu přesně vědeckého.

Ve třetí, většinou polemické části dotýká se jednaje o sklonbě jmen pouhých písmen též tvrdého oříšku t. zv. češtiny „algebraické“, jež asi přes nejlepší soustavy a návody slohové dlouho ještě ve školách bude působiti nesnáze, jakož je

¹⁾ Ve Bruse Mat. čes. jest jen stručný výtah téhož spisovatele.

působí dle uvedených tam příkladů (deltám, betami, proti zetem, zetu, ač nom delta, beta, zeta) i jinde. Velmi působivými doklady hradí se spisovatel již ve čl. 29. a násl., zvláště pak 43. proti onomu směru, jenž nedbaje vědeckého podkladu *jen* mluvu lidu chce činiti rozhodčím v záhadné otázce této.

Nedůsledností proti hájenému pravopisu *vědeckému* a proti zásadě, bychom každému (jazyku) nechávali, což jeho jest (str. 44.), jeví se nám psaní jmen původně řeckých pravopisem a tvarem latinským, jako: Foenicie místo Foinikie, Thracie m. Thrakie, Aristides m. Aristides, Darius m. Dareios, Kroesus m. Kroisos, Aegos Potami m. Aigos Potamoi a mn. j.

Jména neživotná na *e* jako Reate, Bibracte, Este, Ribe a pod. zdají se spíše svědčiti vzoru: pole nežli slovo; ovšem že by bylo odchylku učiniti v dativě a locale: v Reatě. Snad i při Kafarnaum (str. 103.) spíše: do Kafarna~~a~~ nežli Kafarnauma.

V. Ot. Slavík.

Základové konkrétné logiky. (Třídění a soustava věd.) Napsal T. G. Masaryk. V Praze. Bursík a Kohout 1885.

(Dokončení.)

A nyní k těmto vytčeným vědám připojuje p. Masaryk *mechanicky* ještě tři jiné: jazykozpyt, aesthetiku a logiku (str. 13.). Kam děje se tedy slíbený „první soustavný pokus, když *nesoustavně* stupnici rozšiřuje? Aneb v čem záleží program nové vědy logické, když předmět její již dávno znám a pěstován? Vzhledem k těmto faktům tázati se musíme — domníval-li se p. Masaryk, že knihu svou snad píše pro Faiáky, kteří nevědí, co za stržemi jejich výspy světem jde, a proto, že co v prvním oddíle předmluvy hlásá, každý u nás uvěří? My věru, ač by nás to pro slávu jmena českého velice těšilo, upřímně říci musíme, že nikterak nemáme ten pocit, jako by na nás táhla nová věda jakási, aniž že z knihy kde vyčísti jsme mohli program posud nebývalý.

Věru s tak lesklým titulem a tak hrdě sebevědomou předmluvou hned tak některá kniha v písemnictví se neuvádí — a zatím — — jest obsahem spisu jen na základě *cizí* již provedené kritiky poněkud přetvořený Comte. Než dosti na tom bychom měli a odpustili již i nepravdu slibu „nové vědy logické,“ kdyby jen způsob přetvoření toho byl vždy šťastný a správný.

Ku konci předmluvy se praví: *Konkrétná logika je pravé organon filosofie v Aristotelově toho slova smyslu.*“ I čekáme, že průběhem spisu setkáme se s výkladem o *methodách zpytovacích*; než tím více nás překvapuje, čím méně řeči o nich tam jest. Překvapení to stoupá, když na str. 122. čteme doslovně takto: *jestliže tedy již Aristoteles logiku pokládal za organon filosofie, my ještě větším právem konkrétnou logiku za organon vědecké filosofie můžeme prohlásiti.*“ Tak staví prof. Masaryk sebe jen trochu výše než Aristotela!? Však má ještě větší naděje do *svojí* konkrétné logiky, „tak že mnozí sjednocení věd považují dokonce za časový úkol, nahraditi jím jednotný názor náboženský“ (str. 122.).

Pravili jsme, že co do rozdělení věd objevuje se nám v knize stupnice Comteova pozměněná hlavně anglickými mysliteli. K užité logice však také náleží pojednání o *methodách zpytovacích*, kteréhož v knize Masarykově nenalézáme. V té věci vykonal Mill hlavní úlohu svou a doplnil práci Comteovu, takže když název „konkrétné logiky“ na místě staršího „užité logiky“ připustíme, za původce jejího sluší spíše pokládati J. St. Milla. Strážlivý a skromný tento myslitel však byl dalek chlubného tonu a sebe v srovnání s Aristotelem nepřiváděl. V knize páně Masarykově stanovisko takové překonáno. Vysvětliti, proč „konkrétná logika“ od vlastního autora tak vysoko se cení, vedlo by na pole zcela jiné, než jest posouzení literárního zjevu.

Předmluva zastupuje spis co celek. Tu ocenivše i spis v celku jeho jsme shledli a k ocenění podrobností některých přistoupiti můžeme.

Karakteristický jest způsob, jak určuje prof. Masaryk, kdo jest vlastně filosof: „čím větší filosof, tím větší — prý — odborník“ (str. 167), totiž od-

borník v jiné vědě! Jakkoli žádoucnou filosofu, aby mnoho věděl, přece určovati hodnotu jeho tím, jak velkým jest odborníkem v něčem jiném, to by se žádné logice přihoditi nemělo. Neboť na str. 166 praví se: „filosofie jest vědou všeobecnou“ a níže: „filosofie vědecká je všeobecným vzděláním vědeckým.“ Dobře, souhlasíme. Když však o několik řádků níže výrok svrchu zmíněný se uvádí — tu znak vedlejší činí se podstatným a jest to asi takovým nedopatřením, jako kdyby někdo říkal: komponista je tím větší, čím lépe umí hráti na nástroje, nebo ještě větší, když ty nástroje i dělati umí. To již by byl nejpodivnější způsob autority: důvěřovati někomu v něčem proto, že se v něčem jiném vyznamenal. Divné to spletení pojmů, které se zde při terminu odbornictví vyskytuje. Spisovatel přiznává, že není odborníkem ve vědách všech — což zcela přirozeno — a jmenovitě tak doznává o fysice a mathematice několikráte a přece o nich rozhoduje. Že v chemii nedospěl stupně, aby chemikům rady dával, ukázáno v „Listech chemických“ 1886, č. IV. p. 109; autor úvahy té však sám ještě pokládá, že v knize podává se *nová* klassifikace věd! Výrok, že „ze sta knih historických sotva jedna mívá cenu filosofickou“ (str. 90), jest učiněn jako výtka, již historikové právem odmítají, poněvadž zřetel posuzovací zcela křiv. Co se uvádí nového nebo starého o jazykozpytu, vyzývá mnoho námitek: Sociologie má býti jazykovědě vzorem! Sociologie — která? Když ani její pojem není vyměřen, ustálen a samy hlavní principy vyžadují formulování, jak na jiném místě i pan spisovatel přiznává (str. 86.). Poznámky o vědách konkrétných i o filologii nalézáme v četných spisech obšírněji a ladněji. Jak a co se vykládá na str. 134 a 135 o technických odvětvích, nechť technické se spisovatelem si vyjednají. Mnoho mluví se v logice konkrétné o odbornictví, než nesnadno jest dle knihy té určit, kdo vlastně odborníkem jest a jaký jest jeho poměr ku filosofii. V té věci p. Masaryk divně kolísá. Do své „konkrétné“ logiky jest tak zamilován, že vědám *abstraktním* hlavy sráží. Podle něho pravým cílem našeho poznání jsou jednotliviny a dodává: „Abstraktné vědy, bez mála bych řekl, ani vědami nejsou (o! té nebohé matematiky a přírodopytu!); zajisté jsou jen zatímným, ovšem nutným, prvním krokem ke skutečnému poznání věcí“ (str. 124.). A co jest pak s filosofií jakož s všeobecnou axiomatikou? Kdyby si kniha vedla skromněji, méně užívala náměstky první osoby a zvláště byla vytkla, že *vyložiti chce pozitivistické rozdělení věd* a některé poznámky o nich dodati, byla by se lépe doporučila.

Ještě nějakou ukázkou z kapitoly o aesthetice (110—113). Příklad provedeného omylu podává tato charakteristika umění: „Pravá podstata umění tkví v tom uměleckém na svět nazírání, které označujeme jako bezprostřední postřehování světa.“ Poučka tato má ještě i druhou patu bolavou. Pan spisovatel chválí si střízlivý svůj rationalismus, že z něho nejlépe dá se vyložiti umělecké poznávání — a tu přece nemusil uchýliti se k německým idealistům a metafysikům krásna pro výklad! Čím může pan spisovatel, který za kritického empirika platiti chce, takou nedůslednost omluviti? Na str. 111 v poznámce se praví: „Ethikové někteří měli nešťastný nápad, vědu svou podřizovati aesthetice“. V nějakém poměru krásno i dobro k sobě jsou, to již staří věděli — viz *καλοκαγαθία* — a ze souvislosti místa v knize jest, tušíme, patrné, že pan spisovatel ač nechtěje — sama sebe zkritisoval. Neb svrchu na téže stránce dí: „Aesthetika obírá se svým způsobem konáním lidským vůbec.“ Když tedy náleží o konání lidském vůbec rozhodovati aesthetice podle jejích kategorií (tím rozumíme ono „svým způsobem“), kamž náleží jinam ethika než do aesthetiky? Nešťastný ten nápad měl p. Masaryk tedy sám. — Snad by kdo neuvěřil, že možno jedním dechem tolik sporů pronésti, než výslovně připomínáme, že citujeme slovně, ne s textem libovolně strhaným!

Pan spisovatel cituje před každou kapitolou dotýčnou literaturu; o *českých* spisech — mimo své vlastní — ani zmínky. Což neví o spisech našich: Čuprových, Dastichových, Durdíkových, Lindnerových, Kramářových, což o jiných domácích neví *nic*, kdežto cizími jmeny a citáty, třeba dosti nepatrnými, plýtvá až do omrzení? Tak k. př. zrovna při posledně zmíněné kapitole o aesthetice na svou

kratičkou přednášku „o studiu děl básnických“ nezapomněl, pro velikou aesthetiku Durdíkovu tolika pozornosti a ocenění neměl! To knize dodává zvláštního dojmu. To jest vsutku program *nový* a zajímavě skromný: ukazovati, že po dobu prof. Masaryka a příchodu jeho do Čech jsme žádných filosofických spisů ani neměli. Vysvětliti vznik tohoto u nás bohudíky nového programu vedlo by opět na jiné pole, než jest posouzení literárního zjevu.

Končíme úvahu, ač látka její ještě úplně vyčerpána není. Zbývá mnohá věc důležitosti zásadní, o níž promluvíti zajímavě by bylo, však co uvedeno, dosti již závažným příspěvkem jest ku ocenění vědeckosti posouzené knihy.¹⁾ G. Zába.

¹⁾ Referent, jenž sine ira et studio posuzuje dílo p. Masarykovo se stanoviska vědeckého zcela *po právu* nucen odsouditi *nicotný a bezvýznamný* spis p. Masarykův. Zvláštní pak váhy dodává pak spravedlivému posudku jeho ten úkaz, že jiný, referentovi zcela cizí filosof k témuž, ba ještě *ostřejšímu* dospěl úsudku o dotčeném díle p. Masarykově, jenž si je sám přeložil do němčiny (či jest německé vydání, ač později než české otištěno, originálem?), by i mezi sousedy našimi rozšířil slávu svou. Jestli to proslulý Schubert von Soldern, docent filosofie při universitě Lipské, jenž v č. 41 (ze dne 8. října t. r.) závažného kritického listu „Literarisches Centralblatt“ na str. 1400—1401. takto posuzuje Základy konkrétné logiky „filosofa“ p. T. G. Masaryka:

Masaryk, Dr. Thomas G., Prof., *Versuch einer concreten Logik*. (Classification und Organisation der Wissenschaften.) Wien 1887. Konegen (XVI, 318 S. 8°) M. 7.

Unter diesem ziemlich *sonderbaren* Namen verbirgt sich eine Eintheilung der Wissenschaften nach Comte'schen Principien. Comte vertritt ja bekanntlich die Ansicht, dass die Philosophie nichts ausserhalb der einzelnen Wissenschaften, sondern nur ihr Abschluss sei, indem sie ihre abstracten und allgemeinsten Erkenntnisse enthält. Was er daher als Philosophie giebt, ist eine Eintheilung der Wissenschaften (hiérarchie des sciences) und das loi des trois états, die drei Entwicklungsstufen, die eine jede Wissenschaft durchmachen muss. Masaryk fasst nun jene Eintheilung der Wissenschaften unter dem Namen der concreten Logik zusammen, *verändert sie jedoch in einer Art und Weise, die thatsächlich die Comte'schen Principien umwirft, ohne neue an ihre Stelle zu setzen*. Comte kannte keine Psychologie und keine Logik (letztere nur als die allen Wissenschaften gemeinsamen Grundsätze), und er konnte sie auch nicht kennen, weil er an dem Princip festhielt, dass es ausserhalb der einzelnen Wissenschaften keine Philosophie giebt; Masaryk führt dagegen (nach dem Vorgang Mill's) die Psychologie als selbständige Wissenschaft ein und erkennt ausserhalb der Hierarchie der Wissenschaften noch drei Wissenschaften an: Sprachphilosophie, Aesthetik und Logik. Die letztere zerfällt wie alle Wissenschaften in einen abstracten und concreten Theil, der concrete ist das vorliegende Werk, die Anwendung der Grundsätze der Logik auf die einzelnen Wissenschaften zum Behuf ihrer Eintheilung. Damit hat Masaryk zwei Grundwissenschaften der Philosophie, der Psychologie und Logik, eine selbständige Stellung eingeräumt, was den Comte'schen Principien widerspricht, denn die Psychologie (die es mit den sogen. inneren Wahrnehmungen zu thun hat) basiert nicht auf den vorhergehenden Wissenschaften der Hierarchie, ist also in ihren Principien von ihnen unabhängig, was Masaryk auch eingesteht; *deswegen hat er eigentlich zwei Hierarchien, die Hierarchie der Geisteswissenschaften und der Naturwissenschaften und daneben noch die ausserhalb der Hierarchie stehenden obengenannten Wissenschaften*. Damit sind die wesentlichen Principien der Comte'schen Philosophie *über Bord geworfen, trotzdem hält aber Masaryk an ihnen fest*, denn die Philosophie ist ihm wie Comte nur logische und sachliche Organisation der wissenschaftlichen Arbeit (S. 267). *Er übersieht dabei, dass für ihn, der so wie Comte eine Metaphysik nicht kennen kann, für die Philosophie gar nichts übrig bleibt, sobald er Psychologie und Logik (inclusive Erkenntnistheorie) sowie Ethik von ihr abgetrennt hat. Deswegen sucht er auch vergebens nach einem Inhalt für die Philosophie, weil er gar nicht bemerkt, dass das, was Comte unter Philosophie versteht, eben jene Logik ist, die Masaryk ausserhalb der Hierarchie gestellt hat.*

Im Übrigen hält Masaryk im Wesentlichen an den Grundbegriffen der Comte'schen Philosophie fest und sieht so wenig wie dieser, dass, wenn Philosophie die abstractesten Erkenntnisse aller Wissenschaften enthalten soll, sie als die abstracteste Wissenschaft allen übrigen Wissenschaften vorangehen muss, was auch historisch der Fall war, die Philosophie war die erste theoretische Wissenschaft neben der Mathematik, von ihr haben sich erst die übrigen Wissenschaften losgelöst. *Resultat kann natürlich eine bloss formale Eintheilung der Wissenschaften, die alle erkenntnistheoretischen Erörterungen bei Seite lässt, nicht haben*; welcher Fachmann ist nicht zu der Einsicht gelangt, dass alle Eintheilungen nur einen höchst relativen Werth haben. Geht man allerdings auf den Grund dieser Eintheilungen näher ein, dann kommt man zu wichtigen erkenntnistheoretischen Problemen, aber *dies hat Masaryk unterlassen; seine Arbeit ist völlig nichtssagend im Einzelnen wie im Ganzen, und dies ist kein zu hartes Urtheil.*

Sch. v. S.

Mluvnice jazyka ruského. Sepsal prof. Dr. Čeněk Šercl. I. díl: Tvarosloví. V Praze 1883, v. 8°. II. a 238. Cena 2 zl. 40 kr. II. a III. díl: Skladba a slovník. V Praze 1884, v. 8°. XXV. a 196. Cena 2 zl. 20 kr.

(Pokračování i dokončení.)

Str. 52. Много знать — мало спать znamená tuším spíše: Ten mnoho ví, kdo málo spí (chceš-li mnoho znáti, jest ti málo spáti).

Str. 54 extr. k pravidlu o *různých* časích v témž souvětí hodí se jen prvý příklad, neboť скажетъ, протоскуетъ, завидитъ nepřestávají býti praesentia přes různý význam, jaký berou na se svou jednodobostí.

Str. 62, pozn. I v češt. činí se rozdíl mezi předl. *u* a *při*, ano *při* zhusta mívá do sebe vedlejší pojem *zaměstnání*: na př. bratr jest v továrně *při* stroji t. j. obsluhou stroje zaměstnán. (proti jiným pracím továrním); sedí *při* stole (= jí, píše a pod., kdežto „u stola“ nemá do sebe pojmu zaměstnání); jest *při* pivě, víně = sklepníkem; teď je *při* divadle (herecem nebo pěvcem), celý den je *při* práci (ne: u práce! srv. celý den stojí u práce = zahálí), slouží u sedláka *při* koních, *při* volech, žije *při* matce (t. j. žíví se s ní, vydělává s ní). Mezi *při* a *u* jest týž poměr jako mezi *ἐπὶ* s gen. a *παρά, πρὸς*, na př. *ἐπὶ τοῦ θεωρικοῦ κατασταθείς, οἱ ἐπὶ τῶν πραγμάτων* (ti, kteří jsou *při* státních zaměstnáních), *ὁ ἐπὶ τοῦ οἴνου* (kdo je *při* víně = sklepník), *ὁ ἐπὶ τῆς σκηνῆς* (kdo jest *při* divadle = hřec).

Str. 79, ad c). Příklady 1. 2. 3. 4. 6. 7. 8. uvedené značí „spůsob a prostředek činnosti“ (Mikl. Gr. IV, 666—7) a měla tudíž býti pod takový oddíl zařazena, ostatním pak na str. 80. mohl se ponechatí název „úsloví“.

Str. 89. Spis. počítá mezi spojky i přívěsné -съ, kdežto Mikl. Gr. IV, 152 je řadí mezi adverbia.

Str. 97. Жить на большій ногѣ jest zajisté germanismus, (auf grossem fusse leben), jenž nezasluhuje doporučení jako české vazby podobné (na svobodné noze m. na svobodě).

Str. 98. S pořekadlem: ломаннаго гроша не стоить srv. nestojí ani za zlamanou grešlí; 100: онъ облупилъ его какъ липку srv. jest oloupán jako lípa; 105: это его конёкъ srv. to jest jeho koníček.

Str. 165. «Наизустъ. vyslovuje se наизустъ»; v I. díle, str. 132. píše spis. pouze наизустъ, čemuž bychom dali přednost, majíce tvar ten za gen. pl. od устá s dvojí předložkou на a изъ, při čem изъ řídí pád. an ten úkol připadá poslední předložce, kromě je-li изъ na prvém místě: zpoza hory, ale: ponad lesem, naproti horám, podle hory, vedle lesa. S tvarem наизустъ srv. čes. nazpaměť, dial. nazblas; předl. на v tvarech uvedených značí způsob děje, jako: nahlas mluvit, na sílu (sloven. = násilně), na vlastní oči jsem to viděl, na ruby je to, malorus. на вес ротъ kryčal = na celou hubu, na celé kolo, z plna hrdla křičel (srv. též Mikl. Gr. IV, 421.).

Str. 91, ad 2). Nesnášíme se úplně s naukou spisovatelovou (91, 2), že prý „přídavná jména attributivní a náměstky přisvojovací bývají obyčejně před substantivem a stávají za ním jen tehdy, bývá-li na nich zvláštní důraz.“ Nauka taková čpí vlivem německým, kde jest postavení přívlastku souřadného příliš těsnými pouto vázáno; ale jazykům o věcš. volnosti nemůže se stanovovati takové pravidlo, an *bezdůrazný* přívlastek souřadný také rád stává za subst., *důrazný* pak (tedy i *protivu* znamenající před substantivem, kromě na počátku a na konci věty, kde první nebo poslední slovo, je-li třeba nejdůrazněji bývá pronášeno: z té tudíž příčiny nalézáme zhusta na konci věty důrazný přívlastek za substantivem, což však nesmí býti bráno za obecné pravidlo i ve středu věty.

Pravidlo námi zde uvedené platí obyčejně v latině (Krebs: Antibarbarus 4. vyd., str. 93.) i v řečtině (Krüger I⁴, §. 50, 8, 1: Voran steht von beiden Begriffen — adj. se subst. — der betontere), a neodporují mu ani jazyky slovanské, v nichž nezřídka shledáváme, že nedůrazný přívlastek souřadný stojí za subst., což o ruštině dosvědčují četné doklady, uvedené spisovatelem (str. 92) z národních písní, v nichž se přece obráží slovanštější povaha než v mluvě písemné, která ci-

zími vlivy potratila hojně rázu původního; i v čes. písních národních bývá mnohdy *bezdůrazný* přívlastek souřadný *za substantivem*, na př. Adámku náš, Adámku můj, Andulko má (Erb. nár. pís. str. 122^a); on jest mi uletěl do pole širého, vlásky kadeřavé (160^b) a j.; na louce zeleny v rose studeny (Sušil mor. nár. pís. str. 128); pantatíčku starý, život bílý (147); tym líčkem červeným (149); nechaj ich, dcero má (395); synečku černooký, ten svět široky, děvečko černooka, ta Morava široka (479); z Dunaja bystrého (vedle: na bystrým Dunaju 703); ale mi uletěu do pola širého (Kollár Zpiev. I, 108); za horu zelenú (vedle: za ten čierný oblak 109); duša má (143); milá moja duša 159).

Tak i v nejstarších památkách našich dosti často: píesň ide z srdce mého (=jde mi ze srdce) RK. Zab. 23. pod sekyrú mestnú ČV. 117. nad vršiny lesné ČV. 159. na Otavé křivě zlatonosné, na Radbuzě chladně, od Sázavy ladny, se Mže stříbronosné RZ. 12. 13. 39. 40 (avšak: družná vlastovica 18.); poganění moje 101. a j. mně nechce, ale chtěl by sboží mému Štít. nauč. křest. 29. 19. odchovala vnuka svého 31, 5. čeledě také k hospodě své má věrna býti srdcem svým 65, 32. *Zvláště zhusta bývají za subst. kladena*, jak z uvedených dokladův patrnó, *epitheta* (naproti tomu: z črna lesa, silný Zaboř v širém poli RK. Zab. 1. 2. Žezh. 1.), *přisvojovací adj. i zájmena* (těchto se zajisté častěji, ba mnohdy nadbytkem, užívá než bezdůrazných adj.), pak *adj. a číslovky co přídavky* (Hatt. sloven. §. 344—7); ba ustálily se mnohé frase, kde se téměř vždy jednostejně klade také přívlastek, na př. slovo Boží (Štít. nauč. kř. 80, 38 a j.), království Boží (300, 5 a j.), Alexander Veliký, Přemysl I., Václav třetí, král Václav druhý (Štít. ib. 91, 13), ale: za třetího Václava krále (91, 16), kdež oba přívlastky i souřadný i podřadný odděleny od sebe jmenem Václav.

Avšak ještě častěji nalézáme souřadný přívlastek *důrazný před substantivem*, na př. však jsou ti mládenci hodní chlapci (Erb. pís. 134^a); vezmu já si upřímnou dívčici (139^b); je tam málo hezkejch holek (254^a) atd. vstane jedno slunce po všiem nebi — nad všú zemiú — po všej Pražě — po všej zemi ot radostnéj Prahy RK. JB. 56—61. na vše strany RK. Zab. 3. krátka slova 11. ty mluvi k nim oteckými slovy 28. cizími slovy 30. v cizéj vlasti 31. jedinú družu 34. lisími skoky 93. přijde nová radost Zbih. 27. ež nepálé oběť v dnešním slunci ČV. 139. dívčie ruka na vy k vládě slabá. RZ. 106. že své země netbají Dal. Před. 3. jedno o svém kraji a jiného málo mluvíce 23. o svém jazycě velmi tbaji 60. měla sem dobrého muže. Štít. nauč. kř. 29, 21. budeš-li dřevního muže vzpomínati 29, 25. moudré ženy mohly by nechatí druhých svateb, že i v starém zákoně i v novém mají ctné vdovy ku příkladu 30, 2—3. jakž jí byl první muž umřel 30, 15. Kratší i rovnější i bezpečnější cestu máte 65, 37. jak to bystré a veselé. práce Kom. Lab. 9, 1. a nemalý jich díl. 9. 1. větší díl těch zaměstnání 9, 7. člověk přednější věc v sobě maje, duši 9, 8. 18. abych hostem se v cizím domě býti pamatoval, 9, 16 a j.

Leč *naprosté* platnosti nemá ovšem ni to ni ono pravidlo, ano postavení přívlastku souřadného mnohdy právě opačným bývá, čemu zhusta ani pravé příčiny nelze vypátrati; nezdíkať shledáváme, že *bezdůrazný* přívlastek stojí tu za subst., tu před ním beze všeho rozdílu, ba někdy i v téže větě, na př. z črna lesa — v les črn RK. Zab. 1. 15. ostavi v dědiny díetky svoje i svoje l'ubice 26. minu den vterý, i po třetím dni 77—8. než slunce postúpí vterým krokem i krokem třetím. ČV. 158—9. poplaši veš zvěř leský, vše nebeská létadla BH. 54—5. se svú dcerú lepotvornú — vrace sie lepá děva ČV. 119. 122. na tom tvrde hradě — u hrad u tvrdý Zbih. 15. 17. kdy by tobě bylo srdice udatno — kdy by tobě byla dravá ostrá drápy — kdy by ti byl tvrdý masožravý nosec Zbih. 19—23. v junošino srdce — bez důrazu vedle důrazného: nová radost Zbih. 43. hrdú braň — braňú mocnú. Jel. 11. 12. kde můj otčík, otčík milý? — kde moje máti, dobrá máti? Op. 9—11 vodu stříbropěnú — šíra neba — gor zelených — družná vlastovica RZ. 2. 4. 5. 18. l'útý Chrudoš, Stáglav chraber 11. 13. kteréž dóm svůj a své dietky řádně způsobily. Štít. nauč. kř. 31, 12.

Ze všeho toho můžeme tedy tuším zcela správně vyvoditi, že *nikoliv pouhé*

místo vedle subst. (buď před ním neb za ním), na kterém stojí souřadný přívlastek, činí jej důrazným neb zase bezdůrazným, nýbrž jednak postavení jeho na významných místech věty, jako zvláště na počátku (*dievčíe ruka na vy k vládě slaba* RZ. 106) a na konci, hlavně pak *živá mluva sama, přesné pronášení myšlenky dovede přívlastku*, kdy toho třeba, *důrazu dodati*, ať stojí na místě jakémkoliv (s „*dievčíe ruka*“ srv. *pěvce dobra milují bozi* RK. Zab. 51.), neboť „důrazem vytknouti mohu každý člen věty podle potřeby, kdy hrot protikladu k němu obrátím“ (Durdík: Poétika I, 504). Tedy spisovatel má v té příčině úplnou volnost, šetří-li jinak všeobecných o logickém pořádku slov ve větě pravidel ustálených v jeho jazyce; ovšem někdy vazba věty sama vykáže souřadnému přívlastku místo, s něhož se nesmí hnouti, nemá-li se výraz státi strojeným, nepřírozeným, nelibým, na př. však (imě) srdce úporno král'u, však zbraň bystru na krále RK. Zab. 84—5; zde nelze *úporno* a *bystru* oddělovati od jich doplňkův *král'u* a *na král'e*; dokud tedy tyto nestojí před určeným jménem (srdce, zbraň), nemohou ani přívlastky před ním státi. — Ostatek nelze upříti, že se předmětu, o němž tuto pojednáváme, nevěnuje u nás dosti bedlivého pozoru, ač by toho pro zajímavost svou velice zasluhoval, zvláště přihlíží-li se k ustálenějšímu pořádku slov, jaký se na větším díle nalézá při epithetech, zláště stálých.

Jazyk, jímž mluvnice psána jest, lze celkem správný nazvati, jen tu tam se ledacos vtrousilo, s čím se nemůžeme snášeti a co tedy tuto vytkneme.

Spis. užívá při výčtu „následující“, což je *germanismus*, místo „tento“ a pod. jako v I. díle na str. 34 (§. 33), 35 (§. 38), 36 (§. 38), 83 (§. 160), v II. díle str. 78. a j.; znamenat „následující“ toho, kdo za něčím už *udaným* následuje (*sequens*, *secundus*; opak: předchozí), na př. četl jsem už tento i následující (= *secundus*, druhý) článek. — Jiné *germanismy*, jichž se spis. dopustil, jsou tyto: str. 94, §. 178. „Útvary, které se ku prostějším živlům *více přivéstí nedají*“; *dáti* ve smyslu „možnosti“ je nesprávně m. *mohu*, lze a p.; místo „přivéstí ku prostějším živlům“ mohlo se říci čestěji: *více zjednodušiti*; *více ne*.. = *nicht mehr*; mám za to, že *více* (kromě pojmu číselnosti a intenzivnosti: čím *více* se přičiníš = *touže*) má do sebe pojem *futurný*: potom, pak ještě, na dále, příště, na příště a pod., pročez se často pojívají s *fut.*, *imperat.* a pod.: já chci s tebou *víc* ostati v posvátném manželství. Troj. Otejdu a *vícece* nebudu. Ž. Wit. Já do jejich věcí nechci *více* nic míti. Žer. aby ho *víceji* neposlouchali. Dač. Nedotýkej se mne *vícece*. Hr. rkp. Aby o ty věci se *více* nepohonili. Půh Nedám se *vícece* nésti k hříchu. Hus. — Ovšem se užívá *více* s pojmem námi vyznačeným i při jiných časech: *Víc* bylo by nelze oráču chleba kupovati Dal. 5, 20 (srv. Filolog. listy II, 230). Hanbú se *víc* do Děvína nevrátichu. 14, 40. *Víc* mi vás sde jest neviděti. 30, 26. To *víc* (na příště, napotom, kniežata česká zá právo vzechu. 42, 63. — Nesprávně jest tedy *více* — *ne*, když nelze stopovati pojmu *futurného*, tenkrát říkej se už *ne*. — II. díl, str. 83, c) „*bližší okolnosti*“ m. zevrubnější (podrobnější); — 88. „ode dne ke dni, od hodiny k hodině, od roka k roku“ m. den ode dne, hodinu za hodinou, rok od roku, rok co rok (*brachylog.* co rok, co hodinu), rok jako rok (srv. stsl. *дѣнь* jače *дѣнь* Mikl. Gr. IV, 393); rovněž nedobře píše spis. 88: *hodina* za *hodinou*, ano *prvé* slovo značí prostor časový vyjadřuje se *accusativem*, podobně jako v úslovích: ženy *běhudlny* dóm od domu (Štít.), *běhala* místo *od místa*, *krám* od *krámu* jde a pod. jest *prvé subst.* nepopíratelný *acc.* směru. Tomu neodporují vazby jako: byl tam od rána do večera, od neděle do neděle, ot lesa k lesu stáše jeho síla ČV. 195, ježto tuto se chce vyznačiti též *počátek* doby dějové neb rozsahu místního, onde však klade se důraz na *prostor* neb *směr* děje jak v čase, tak v místě, k čemu se druzí ponětí *distributivnosti* (= *každý*); dle toho pak též stává stává na *prvém* místě ten pojem, jenž se chce *důrazně* vytknouti, a sice *oude*: *den* ode dne, *dům* od domu, tuto: *od rána* do večera, *ot lesa* k lesu.

Str. 36, §. 39. užívá se slovo m. slova (*gen. sg.*); §. 40. užívají se názvy m. užívá se názvův; str. 43: *locativ* užíval se; 83: některá slovesa užívají se;

88: imp. tvary užívají se a j. — II. díl, str 1: některá jména užívají se; 33: Náměstka что užívá se; 39. p. 1: užívá se i slovo дпырѡѣ.

Str. 45 a 169. židě; obyejnější jest židě, srv. hádě, ráče, house a j.; za to zase častěji se říká kozle než kůzle (169).

Str. 47, 4 ř. uhly jest mluvnickou nesprávností místo uhle. — II. díl, str. 92, 4 ř. zd. obejmouti m. objati (obklopiti); 103, 1. ř. stůj m. stoj; inf.: pít (11, 2. ř.), lézt (62), dělat (99) místo: píti, lézti, dělati.

Místy se dal spis. svěsti ruštinou k nedopatřením: 75, §. 144: po jednomu m. po jednom; po 2 okna m. po dvou oknech; 130: veze-li kůň jen poněkud, tak je dobře; 139: sotva jen jsem překročil práh, jak počalo pršet; 146: jen jsem vešel, jak se počala přednáška — v čest. klade se jak jen v podřadných větách časových (=jakmile, sotva, když; co), kdežto v hlavní větě se po sotva říká „už, a už i.“ — II. díl, 74: i ve bramínech jsou pokrytci m. i mezi brahmany (brahmíny). Jiné russismy uvedeme z II. dílu: bráti (vzíti) se za svou práci (str. XXV. 62. 65. 90) m. chápati se práce, dávati se do práce, míti se k práci, pracovati a pod. — Někdy spis. při přísudku neutr. (neb adv.) vynechává jest, což jest v čest. ne právě obyčejno: str. IX. Znalost konverzačního jazyka velmi snadno doplniti.

Str. 77, 3. ř. Místo „jednuška“ říká se obyčejně „jednotka“ (Názvosl.). — 103. otevřít m. otevřít; 130. večír m. večer, u večer. — 129. 147. „V zaměstknán“ zbytečně, ba nelibě vloženo k, lépeť „zaměstnávati“ od kmene: město (místo), městný.

Str. 83. Vedle rus. пучаться dobře by vypadalo správné „ručiti se“ místo méně správného „ručiti“, co spis. klade i v II. díle na straně 65. 66. — A vedle rus. уступкамъ (II. díl, str. 62, 22. ř.) mohlo obstáti „ústupům, ústupkům“, jehož nebylo třeba zbytečně nahrazovati cizím „koncessím.“

Tázací částice -li spis. mnohdy opomíjí, ba místy i tam, kde v ruském příkladě je vyjádřena, jako na str. 141: jest on doma? je Vám libo? chceš dnes jíti na procházku? — II. díl 33, p. 3: je paní doma? 35, sub j) je tam někdo? — Částice -li v otázkách by se nemělo nikdy opomíjeti, ana je činí výraznějšími.

Str. 143. spis. jmenuje Hy spojkou (správně: mezislovcem) pobízející m. pobízečí, ana sama nepobízí, nýbrž užívá se jí k pobídce.

Str. 149, 7. ř. zd. mám ty děti až po krk — správněji: těch dětí.

Spis. někdy užívá výrazův a vazeb méně obvyklých neb archaismův, čehož neschvalujeme, an sloh jazyka, jímž psána jest mluvnicka, má býti na prvý ráz srozumiteln: nejdeť o to, by se učeň naučil mluvnicki (tedy i třeba vazbám neobvyklým) jazyka českého, nýbrž ruského. Vytkneme některé toho druhu výrazy a vazby z II. dílu: str. 8, 23. ř. oči mu zacházejí m. pocházejí (Jung. s. v. zacházeti uvádí doklad pouze z pol. Linda). 18, 11. ř. „napomenouti koho z dluhu“ jest sice klassické, leč neméně klassickým jest „upomínati koho z dluhu“ aneb „upomínati koho o dluh“, kterážto frase nad to nyní jest obvyklou, kdežto onoho archaismu neuslyšíš v obecné mluvě. — 23, 14. ř. místo „přišel dvěma dni později“ říká se nyní: přišel o dva dni později. — 47, 7. ř. dům lámati m. bourati. — 59, 4 ř. zd. ukryti se od deště — obvyklejší jest: před deštěm. — 60, ad 3), 7. ř. za nedostatkem vody — obvyklejší: z nedostatku. — 62, 20. ř. „ona je k němu nakloněna“ jest archaismus značící nyní „k němu nachýlena, nahnuta“; jindy značí „nakloněn k čemu“ (k lakotě, k hněvu) ve významě přeneseném „náchylen“; ale ve významě „přízniv“ užívá se nyní pouhého dativu směru, což není snad germanismus, nýbrž vazba původnější než předložková: jest mu nakloněna. — 62, 4. ř. zd. 68. 79. pod starost m. obvyklého „k starosti“ — 66, ad g). bál se za svou kůži — arch. m. o. — 67. 68. místo „seděti na práci“ obvykleji: při práci. — 71, c). homole cukru v 10 liber, dar v 10 rublů, sud ve 40 věder m. 10ⁱ liber (o 10ⁱ librách), 10ⁱ rublů, na 40 věder.

Str. 24. „bohat na slova, na obilí“ není sice neklassické, leč když se zde mluví o pouhém instr., mohl spis. lépe říci: bohat slovy, obilím, kteréžto vazby

se netoliko též často užívá, ale zajisté slovanštější vypadá než ona (srv. Hatt. srovn. ml. str. 33. Bartoš: Skladba 2. vyd., §. 141.).

Str. 48. a 49. užívá spis. „naslýchati, nasléchati“ za rus. слышать; leč jako ruština činí mezi слышать (= napínati sluch, uši) a слышать (= zvuk znamenati, pojímati) tak i čeština: za ono užívá též kořene sluch: naslouchati, za toto pak slych, slých: slyšeti, slech, opětov. slýchám, pro-sléchá se. Rozdíl tento není libovolný, nýbrž zcela důmyslný: jeť k *naslouchání* potřebí samovolnější činnosti, více sluch napínati, abychom uslyšeli, co chceme; kdežto *slyšíme* zhusta zvuk dorážející do ucha našeho, aniž se o to snažíme, ba aniž je nám to mnohdy milo; onu intensivnější činnost vyjadřuje tedy zcela logicky silnější kořen *klaus* (lit. klaus-à sluch) = sluch (na-slouch-ám, po-), tuto pak mnohdy i bezděčnou činnost kořen slabší *klus* (cf. κλύ-ω) = a) slych (slyš-eti, slých-ati), b) slých = čes. slech (na-slech-nu, na-sléch-ám, pro-), čím zároveň vysvětleno jest střídání *e* s *y* v slově tomto, srv. hyb-heb, dych-dech, syp-sep a p.

Str. 45, 10. manglovala (místo mandlovala) — je příliš veliký ústupek němčině a odporo jazyku českému, jenž (kromě názvosloví: granát, grunt, groš) přetvořuje cizí *g* na své *d* (o jiných změnách jako Majdaléna a p. zde netřeba mluvíti): angel, evangelium — anděl, evandélium (zde *d* k vůli předchozímu aspoň u výslovnosti změkčenému *ň*, srv. rus. ангелъ, евангеліе, vyslov: aňgel, jevaňgelije. Šercl ml. I, 24); srv. též mozg — možditi (zg-i = ždž-i, ždž-i, žď-i: Archiv f. slav. Phil. II, 705. 708. v stsl. gi = dzi: Mikl. Gr. I², 251), mēzga — mīžditi, rozga — roždí.

Str. 61, 8. ř. zd. „že jeho (у него) vesnice shořela“, 69, 1. ř. zd. „upadl k jeho (ему) k nohám“, 102, 1. ř. zd. „srdce mé (у меня) se svírá“ — češtěji se vyjádří: že *mu* vesnice shořela, upadl *mu* k nohám, srdce *mi* se svírá, kterého dativu poss. i spis. na str. 61. v příkladech předchozích užil. Dat. ten je v češtině velmi oblíben, ač vlivem cizím — hlavně v překladech — zhusta příliš nečesky se nahrazuje genitivem poss. neb zájmeny poss.: uřízli *jeho* nohu *m. mu*! ba zhusta se i dle němčiny vynechává: dítě spadlo se stolicе a zlámalo nohu — komu? stolicі-li či sobě?

Konečně nemůžeme se nezmíniti o tom, že spis. nazývá jazyk staroslověnský starobulharským; leč nikterak nelze schvalovati, že místo *slovenský* říká „slovácký“ (str. 46.), čehož na Slovensku nikde neuslyšíš; vždyť přece vedle *Polák* také neříkáme *polácký*, nýbrž *polský*, nač tedy od *Slovák* tvořiti nelibé *slovácký*?

Chyby tiskové, v seznamu od spis. nevytčené, namanuly se nám tyto: v I. díle str. 18, 8. ř. zd. пушѣмъ m. путѣмъ; 23, 9. ř. brzyžžu m. brýžžu; 29, 6. ř. zd. переписивать m. переписывать; 39, 3. ř. počnuli m. počnu-!i; 40, 13. ř. ежомъ m. ежомъ; 46, 8. ř. zd. Руськая m. Русьская; 54, 2. ř. zd. вдлузи m. вблужи; 56, 2. ř. před снїи́и má státi 4.; 63, §. 108, 1. ř. — е въ-їи m. — е в-їи; 70, 10. ř. отъ m. отъ; 90, 7. ř. schází §.; 92, 10. ř. — еф m. — ее; 131, 3. ř. за ничегó nebuď čárka; 141, 4. ř. он m. онъ; 159, 12. ř. зорю m. зарю. Na str. 22, §. 19. věta „Jako v češtině . . .“ má počínati ovšem nový oddíl, měla býti tedy od předešlé úplně oddělena; snad měla tvořiti nový §. neb aspoň připojena býti k §. následujícímu. — V II. díle: 1, 9. ř. druh m. druhъ; 11, 11. ř. но m. не; 18, 13. ř. zd. твоѣм m. твоѣмъ; 20, 17. ř. odpusťte m. odpusťte; 58, 3. ř. do m. до; 77, 10. ř. c) m. e). 90, 6. ř. Что m. А что.

Úvahu svou můžeme shrnouti v ten rozum, že mluvnice tato přese vše vytčené vady, které spisovatel sám, bedlivě-li ku věci přihlédne, dovede poznati a v 2. vydání opravit, má tolik dobrých stránek, že se doporučuje jako vhodná kniha učebná k zevrubnému poznání jazyka ruského po stránce jak spisovné tak konversační mluvy.

Frant. Prusík.

Hlídka programmův.

9. Gradual litomyšlský. Popisuje Josef Štěpánek. Výroční zpráva c. k. státní školy střední v Litomyšli 1887.

Spisovatel podává nejprve dějiny literární společnosti Litomyšlské, pokud bylo lze se jich dopátrati pro nedostatek starších pramenův, načež zevrubně popisuje gradual a podává z něho ukázky některých písní, které prý vynikají více myslí prostou a zbožným obsahem vlasteneckým než cenou básnickou. Místo *porovnati* (co s čím, na str. 1.) stoj *srovnati*, ježto porovnati = snášeti, udobřiti, smířiti.

10. O životě a literární činnosti Aloisa Vojtěcha Šmilovského. Napsal Dr. Josef Novák. Výroční zpráva c. k. státní školy střední v Litomyšli 1885.

Vylišuje se zde zevrubně výtečného spisovatele život, rodinné poměry a styky přátelské s muži v různých oborech vynikajícími a objasňuje se poměr některých z jednajících osob v jeho spisech ku skutečným osobám z jeho života. Po Šmilovského charakteristice oceňuje se činnost jeho spisovatelská a následuje stručný rozbor jeho děl i povah hlavnějších osob. — Nesprávně jest z Jihlavi (2) m. — *y*, nestačovaly *více* (2) m. už, ano se *více* užívá o ději spadajícím *do budoucnosti*. Chyby tisku postřehli jsme tyto: *síl* (3), za první polovici (4) m. polovice, *tón* (13), *vystihnouti* (13).

11. O etymologii slova *ποιέω*. Podává Oldřich Kramář. Program c. k. reál. gymnasia v Přerově 1874.

Řec. *ποιέω* odvozuje se od *κοίω*, s čím se lze snášeti, ana záměna *κ* v *π* není v řečtině neobyčejnou, na př. *κόττος* který — *πόττος* a j. Avšak výklad významu kořenného, jak jej spisovatel podává, není případný, ježto nelze nalézt „úplné shody pojmové“ mezi **κοίω* a „kojím“, které i původem i významem souvisí s lat. *quies*. Spíše by byl spisovatel došel cíle, kdy by byl kořen *ki*, jenž jest základem řeckému **κοι, ποι*, uvedl ve spojení se slovan. *čb*, jež značilo původně *řaditi, seřazovati*, jako v skrt. *či*. Pojem ten pak se rozštěpil a sice *a*) hromaditi, vrstvit, stavěti (jako v skrt.), *dělati*; *b*) sbírat, shromažďovati (jako v skrt.), počítati, čísti (t. j. písmena „sbírat“ srv. *legere, lesen*).

Od kořene *čb* povstalo jednak *čin* řad, řada, v srb. postava, tvar, pak dílo, skutek (ná-činí = nádobí, nástroj, pol. *czyn* zbraně), odkud *činiti* = dělati, *ποιέω* (srv. *měn-iti, stav-iti* od *mě-na, sta-vě*). Na druhé straně sesílen jest kořen *přitvorkou t* v *čst*: *čsta, čtu, čísti* = *numero, lego*.

Sloh mohl býti místy urovnanější; germanismus jest „někdo by se *na tom* mohl *narážet*“ (15; *anstossen, Anstoss nehmen an etwas*) m. urážeti se na tom. o to, tím nebo pozastavovati se nad tím.

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

Datum a číslo výnosův c. k. školní rady zemské uváděna buďte při úředních podáních v textu i na rubru.

Upozorňujeme ředitelstvo, že jest v zájmu rychlého a správného úřadování, aby v každém podání úředním, které se k určitému výnosu zdejšímu vztahuje, nejen v textu ale i na rubru datum a číslo tohoto výnosu jasně a určitě bylo vyznačeno.

Ale i při podáních periodických, zejména při žádostech za povolení paralelek, za vykázání platu supplemtům, pomocným učitelům a assistantům aneb za schválení návrhu na doplnění pomůcek učebných, školních knih pro příští rok školní a p. budiž vždy uvedeno datum a číslo příslušného vynesení z roku předešlého. (C. k. školní rada zemská dne 22. srpna 1887, č. 29.614.)

Kterak vyplňovati osobní výkazy.

Ježto opětně bylo pozorováno, že osobní výkazy učitelstva, jež se po rozumu zdejšího vynesení ze dne 22. září 1876, č. 18.832, c. k. zemskému úřadu školnímu občasně předkládají, místy nesprávně, ano mnohdy i povrchně bývají vyplňovány, vidí se nám upozorniti ředitelstvo na výnosy c. k. školní rady zemské ze dne 15. listopadu 1871, č. 7645. a ze dne 16. dubna 1877, č. 7544, by se jimi každý spravoval co nejbedlivěji.

Zvláště však připomínáme toto:

1. Ve sloupci 3. sluší poznamenati, na kterém ústavě a ve které době učitel, jehož se týče, konal studia gymnasijní neb reální, kterého dne a roku (po případě i s jakým výsledkem) podrobil se zkoušce maturitní; ve které době a na které vysoké škole se dále vzdělával a kterými obory se tu hlavně zabýval.

2. Ve sloupci 4. napřed řeč mateřská poznamenána budiž a pak i ostatní jazyky, pokud jich příslušný učitel slovem i písmem jest mocen.

3. Ve sloupci 5. buďte vysvědčení spůsobilosti učitelské s udáním předmětův a rozsahu approbace s řečí vyučovací, zkušební kommisie a dne dotyčného usnesení jejího uvedena v pořádku chronologickém, asi takto:

a) Ze zeměpisu a dějepisu pro vyšší gymnasia s vyučovací řečí českou, v Praze, dne 5. ledna 1882.

b) Z jazyka německého pro nižší gymnasia s českou i německou řečí vyučovací, ve Vídni, dne 30. června 1884.

c) Z těsnopisu pro střední školy české, v Praze, dne 3. června 1885.

V témže sloupci budiž poznamenáno, od kterého do kterého dne a na kterém ústavě učitel konal rok zkušební.

4. Služba učitelská budiž v rubrikách k tomu určených uvedena v pořádku chronologickém stručně sice, ale přesně, jasně a zřetelně. Pro docílení lepšího přehledu a jednoty u vyplňování příslušných sloupcův spravuj se každý vzorcem tuto připojeným.

5. Do rubriky pro poznámky sluší zapisovati pochvalné dekrety, vyznamenání a p.

6. Že na žádném výkazu osobním nemá chyběti datum, podpis učitele, jehož se týče, a podpis ředitele, jemuž náleží péči míti o to, aby všechny rubriky řádně a správně byly vyplněny, samo sebou se rozumí.

7. Výslovně se připomíná, že také osobní výkazy assistantův, výpomocných a vedlejších učitelův, vedlejších učitelův náboženství a zkušebních kandidátův předkládati se mají.

8. Přibude-li během školního roku nový člen do sboru učitelského, buďte osobní výkazy jeho ihned předloženy.

9. Pro případ, že by některý člen sboru učitelského approbaci svou doplnil nebo rozšířil během pětiletí, ve kterém se jeho osobní výkazy nepředkládají, budiž tato nová approbace jeho v seznamu summárním na nejbližší příští rok školní vytčena spůsobem ad 3. uvedeným.

(C. k. školní rada zemská dne 6. června 1887, č. 21.671.)

Vzorec části osobního výkazu.

Dienstleistung		Erste und jede folgende Anstellung im Lehrfache		Gegenwärtige Bezüge genau specifiziert. Fonds	Ertheilt Unterricht			Literarische Leistungen
vor der Anstellung im Lehrfache	im Lehrfache	Datum und Zahl der Anstellungsdekrete	Dauer der Anstellung		Lehrfach	Classe	wöchentl. Stundenzahl	
	¹⁶ / ₉ 1875— ¹⁵ / ₉ 1877 Supplent am St. R. u. O. G. in Chrudím	⁶ / ₁₀ 1875 Z. 34620 L. S. R.	2 J.	1000 fl. Gehalt. Eine Quinquen- nalzulage 200 fl.	Latein	I ^a	8	
	¹⁶ / ₉ 1877— ²⁸ / ₂ 1879 Hilfslehrer am b St. G. in Budweis	²⁸ / ₉ 1887 Z. 30.618 L. S. R.	1 J. 5 ¹ / ₂ M.	Activi- tätzulage 300 fl.	Griech.	III	5	
					Böhm.	III	3	
					Logik	VII	2	
					Zusammen		18	
		¹ / ₂ 1879, Z. 612 C. U.		Zusam- men 1500 fl.				
	¹ / ₃ 1879— ³¹ / ₈ 1885 wirkl. Lehrer am St. G. in Jičín	¹² / ₂ 1879, Z. 3208 L. S. R. Im Lehamte definitiv bestätigt	6 J. 6 M.	aus dem böhmi- schen Stu- dienfonde				
		¹⁴ / ₂ 1882, Z. 3636 L. S. R.						
	vom ¹ / ₉ 1885 Professor am akad. G. in Prag	¹⁴ / ₈ 1885, Z. 15.330 C. U. ²⁵ / ₈ 1885, Z. 18.131 L. S. R.	2 J. ¹ / ₂ M.					
			Im Gan- zen 12 Jahre					

Prag, am September 188.

N. N.,
k. k. Professor.

Knihovna žákovská jaký má úkol a jak má býti spořádána.

Jeho Exc. pan c. k. ministr kultu a vyučování dle výnosu ze dne 2. dubna t. r., č. 12.294., ze zpráv podaných o revisi knihoven žákovských na středních školách s libostí uznamenal, že revisi ta po rozumu ministerského výnosu ze dne 16. prosince 1885, č. 23.324., od dotýčných sborův učitelských horlivě a svědomitě a po největším díle i v ustanovené lhůtě jest vykonána.

Přece však pan ministr při této příležitosti též spozoroval, že na některých školách středních při této revisi vedeno si ne vždy tak, jak toho účel knihoven žákovských vyžaduje a proto na obecnou uváženu dává toto:

„Knihovna žákovská považována budiž za podstatný díl organismu středního školstva, jenž jak po celosti tak i ve všech částech svých hledí ku vzdělání ducha a zušlechcování povahy při mládeži svěřené výchově školské Škola, pokudkoli s to jest, hledí touhu žákův po čtení řídití poskytujíc nebo schvalujíc žákům ke čtení knihy obsahem zajímavé, rozvoji ducha a srdce napomáhající a cit vlastenecký vzbuzující, po stránce formální pak co možná dokonalé a zevnější úpravou

zdravotnictvu školnímu vyhovující. Rozumí se samo sebou, že při tom též k individualitě žákův, k rozdílnému stupni věku a vzdělání jich jakož i k účelům vyučovacím slušné zření jmíno bude.

Četba soukromá dále, zvláště na gymnasiích vyšších, netoliko doplňovati má obligátní vyučování v literatuře klassické nýbrž i, pokud se odnáší ku vědeckým dílům odbornickým, buditi a oživovati má interest pro některé studium odborové. Pročež ani knihy tohoto ani onoho druhu neměly by býti z knihoven žákovských vyloučeny zcela.

Žeť pak vyučování vychovávacímu *ne o to jde, aby neurčité množství knih jakýchkoliv od žákův bylo čítáno, nýbrž aby jistý počet knih uznané výbornosti a k doplnění vyučování školského sloužících od žákův co možná mnohých v čase studií jejich na škole střední přečten byl*, k tomu ovšem hleděti bude těm, kdo činiti mají s knihovnami žákovskými, aby knihy dobré a zvláštního doporučování hodné *v několika* exemplářích ve knihovnách na hotově byly. Které knihy do tohoto kanonu by měly přijaty býti, obecně sice vyloženo jest ustanovením Organisační osnovy §. 55, 6 a ministerskými výnosy ustanovení toho se týkajícími, musí však v jednotlivých případech zůstaveno býti učitelským sborům, kteří v životě školském podobně jako rodičové v životě rodinném samostatně a svobodně, byť všelikými ohledy vázáni jsouce, četbu ustanovujíte.“

Na základě těchto pokynův ředitelstvu se ukládá, by o to péči mělo:

1. aby knihy za cenné uznané nebo k doplňování školského vyučování se hodící, zvláště *klassické spisy mateřským jazykem sepsané a dobré překlady klassických spisův jinojazyčných*, pokud se nečítají ve škole v originále, *dostatečným počtem a v dobré úpravě* ve knihovně se nalézaly;

2. aby knihovní zásoba učiteli jednotlivě a sborem učitelským celkovitě stanovená, nestalo-li se tak už dříve, podle tříd nebo skupin třídních uspořádána a upravena byla;

3. aby, když se knihy žákům vydávají, k individualitě jejich náležitě bylo prohlédáno, ve které příčině knihovník s učiteli třídními náležitě se dorozumívej;

4. aby knihy z knihovny žákovské pro chatrnost neb úplnou bezcennost vyloučené zničeny, ostatní knihy pak v knihovnu učitelskou vřazeny a dle toho inventáře opraveny a upraveny byly, v inventáři knihovny žákovské pak aby při každé knize jméno učitele za bezúhonnost její odpovědného připsáno bylo.

(C. k. školní rada zemská dne 12. července 1887, č. 13.068.)

* * *

Při c. k. zkušebních kommissích *pro kreslení* byli na střední školy české approbováni: *a)* ve Vídni: Karel *Životský*, kandidát učitelství, pro kreslení a rýsování; *b)* v Praze: Jindřich *Pithart*, asistent při c. k. real. gymnasiu Smíchovském, pro kreslení; Karel *Rozum*, supplemt při c. k. vyšší reálce Pardubské, pro modellování.

Knihy approbované:

Jul. Roth: Cvičebná kniha jazyka německého pro I. a II. třídu. V Praze 1888. 1 zl., váz. 1 zl. 15 kr. (28. září 1887, č. 19.169).

Literatura.

Redakce došly spisy tyto:

a) Z nakladatelstva I. L. *Kobrova*:

Cornelii Nepotis liber de excellentibus ducibus exterarum gentium. Usui scholarum accommodavit Fr. Patočka. Editio quinta. Pragae 1888. 8°. I. 91. S mapkou.

b) Z nakladatelstva K. Vačlenova v Mladé Boleslavi:

Homérovský slovník řeckočeský, složený od Fr. Lepaře. Díl I. V Mladé Boleslavi. v. 8°. VIII. 240 (A—xž). 1 zl. 50 kr. — Konečně jsme se dočkali díla našim školám tak důležitého i těšíme se upřímně na dokončení jeho, jež spisovatel slibuje do roka. Dílu by značně bylo prospělo, kdy by do něho byla vložena vyobrazení, jaká jsou ve vydání Autenriethově; nebyť by náklad s tím spojený tak značný, by se cena díla nad potřebu zdražila. Až nás dojde konec díla, promluvíme o něm zevrubněji.

c) Z nakladatelstva J. R. Vilímkova:

Příběhy Odysseovy. Dle Homerovy Odysseie mládeži české a přátelům jejím vypravuje Jan Šafránek. V Praze 1887. m. 8°. 120. — Šťastná myšlenka, učiniti poklady literatur klassických naší mládeži záživny v českém rouše; jen více takových knih! Spisovatel vypravuje plynne, jazykem správným. V úvodě stručně vyložil původ Odysseie a na konec připojil potřebné poznámky.

d) Od spisovatelův:

Naplněné prorocství. Historická povídka z 2. polovice I. století po Kristu. Napsal J. E. Hulakovský. V Praze 1888. m. 8°. 48. 30 kr. Pěkná, plynne a v barvách živých psaná povídka s pozadím dějinným a účelem ušlechtilým, hodící se velmi dobře žákovským knihovnám.

Česki Trut pa slovenski Trôt. Napsal Dr. Ř. Krek. (Otisk z Kresa VI, 2 sv.) 8°. 3. — Spis. uvádí slovinskou pověst, dle níž Trôt zlatou sekyrou utal hlavu zmiji-královně (s perutmi mohutnými, jako orel má) t. j. sani, a vykládá původ slova Trôt (v. naše Etymol. 15) uváděje je správně ve spojení s Trutem RZého, jenž tudíž v slovinském Trôtu má, jak spis. dokládá, mocnou podporu. Článkem tím se staví Krek, učenec tak na slovo vzatý, účinně v řady obhájcův starých památek našich.

Kdy jest psáti v češtině na počátku slov písmena veliká? Za účelem, aby pravopis ve příčině té byl ustálen, přesně stanoví Dr. Frant. Bačkovský. V Praze 1887. v 8° 20. 18 kr. — Spisovatel zde uvádí ne sice, jak se domnívá (19), *všechny*, ale aspoň četné případy, pro něž by se mohla stanovit pravidla, kdy psáti velké písmeno. Pravda, jest v té příčině u nás dosti veliká neshoda a žádoucno, by jednou už byla odstraněna, ale to se musí státi vespolnými dohovory nejlepších znalcův jazyka u nás, nikoli však diktatorským sic volo, sic iubeo, k jakému se dělá spis. míti právo, řka na str. 19. do slova toto: „Ale nepokládá jich (pravidel) za nepochybná a nevyvratitelná a nemyslí tvrdohlavě držeti se jich ani ve svých pracích, nýbrž rád upustí od nich a přijme ochotně jiná pravidla, jestliže snad někdo lepší podá. *Avšak* opíraje se o onu dlouholetou a několikerou praksi (i jako gymnasiijní učitel i jako redaktor i jako korektor i jako spisovatel), pisatel těchto řádkův osměluje se také *sebevědomě* žádati, aby *každíčký* pravidly těmi se řídil, a — *pravopis český v té věci bude ustálen!*“ — Při tomto díktátu svém myslí spis., že nemusí ani šetřiti *vědy*, nýbrž že ji může obětovati věcem mnohdy velice subjektivním, totiž srozumitelnosti a libozvučnosti, ano prý (20) „prospěšno *dávati přednost nesprávnosti* (sic!) *před správností*, kde správnost překáží srozumitelnosti nebo libozvučnosti.“ Dle toho nebudeme smíti psáti *hub, muk, luk, drahou, jíti, šíti* a p., nýbrž „mnoho *houb* roste po dešti“, by se nemyslilo, že to rostou *huby!* atd. Předkové naši znali jistě lépe než my jazyk český, a přece se neostýchali psáti *správné* tvary i tam, kde srozumitelnost zdánlivě — pravíme *zdánlivě*, neb kdo chce rozuměti, musí přemýšleti — tím trpěla. A což ta libozvučnost, ta podléhá teprve subjektivnímu citu, vždyť staří psali z pravidla na př. „k kostelu, se pánem“, kde my jinak píšeme i vyslovujeme; ovšem si staří dovedli při výslovnosti také po svém způsobu k pohodlí pomáhati vyslovujíce asi „ku kostelu“ neb i jinak nějak, srv. ch kamnom (Pls.) Zásady takovéto, jimiž chce spis. novým nějakým spisem (20) jazyk náš jako mrtvý stroj regulovati, sluší jako

nevědecké naprosto *zavrhovati*. — Na konec vytýkáme ještě tyto podivné nápady spisovatelovy: Jména vlastní jako „Na Příkopě“, „U Primasů“ jest prý prohlásiti za *nesklonná* a psáti tedy: Půjdu do ulice „Na Příkopě“. Procházím se v ulici „Na Příkopě“. Odešel jsem z hostince „U Primasů“ atd. Tak položeno do slova na str. 15! — Spis. chce zaváděti nové názvosloví a vytýká češtině (4), že nemá „přesného rozdílu mezi „jménem“ a „slovem“, který na př. jeví se v němčině (Hauptwort — Eigennamen). Patrně není spisovateli známo, že názvy české jsou překladem z latiny, tedy nomen substantivum = podstatné jméno, kdežto slovo (sloveso) = verbum; něm. Eigennamen pak sluje vlastní jméno. — Nově tvořený název „zvolavník“ není o nic libější než „vykřičník“ neb „znamení volání“ (volací) a jest nad to i nesprávně tvořen. Chraň nás Bože reforem jazykových zbudovaných na vylíčených zásadách!

e) Periodické spisy.

Hlídky literární, listy věnované literární kritice, pořadatel P. J. Vychodil; č. 7: Články: Kousal, Žurnalistika a kriminalita. Zkoumal, Z našich knihoven pro lid. Dopisy V. Žáka k Al. V. Šemberovi. Posudky. Různé zprávy. — Č. 8: Články: Stěpovič-Schössler, Písemnictví ruské r. 1886. Kouble, Matice slovinská v Lublani. Vítězný, Divadlo. Dopisy V. Žáka k Al. V. Šemberovi. Posudky. Různé zprávy. — Č. 9: Ciraki-Kouple, Angl. roman r. 1880 až 1886. Stěpovič-Schössler, Písemnictví ruské roku 1886. Dopisy Fr. Sušila s Al. V. Šemberou. Posudky. Různé zprávy. — Č. 10: Čech, Guyauova aesthetika. Kouble, Ruská akademie věd v Petrohradě. Dopisy Fr. Sušila s Al. V. Šemberou. Posudky Různé zprávy.

Vesmír č. 17.—21.: Štítenka hvězdovitá. Orestes ve vyhnanství. O puďu zvířecím (J. Kafka). Močení lnu v Belgii (J. Kafka). Biologická a anatomická zkoumání o lososu labském (A. Frič). O podzemnici olejné. Příspěvky k minerálnímu zeměpisu Čech (B. Katzer). Ferd. Lingga: Průrys země od 31° až k 65° sev. šířky (J. Zdeněk). Víčkatí plžové českomoravští (J. Uličný). Na lovu sardinek (J. Kořenský). O soutvárnosti našich rostlin (K. Vaníček). Předělní. Tyrkis (Bohdan Erben). Morfologie mycetozoů (Dle Dra. W. Zopfa vzdělal Eilvin Bayer). Vltava u Horní Plané. Zalednění Šumavy. Noví korýši z čes. útvaru křídového. Zatmění slunce. Rozhledy vědecké. Úmrtí Ph. Dra. Jana Krejčího. Různé zprávy. Literatura. Vědecká literatura cizí. — Č. 22—24: O výživě sardinek. O vztazích mezi rostlinami a mravenci (J. Kafka). Jelenka. Tyrkis (B. Erben). Památce J. Ev. Purkyně v stý rok jeho narozenin. Morfologie mycetozoů (Dle Dra. W. Zopfa vzdělal E. Bayer). Výlet do již. Hercegoviny (K. Vandas). Geologické výlety do okolí Pražského. O aklimatisaci v pásmu horkém. Rozlitka džbánkovitá. O cicvarech z hlíny cihlářské. Různé zprávy. Zprávy rybářské. Rozhledy vědecké. Literatura. Vědecká literatura cizí. — Ročník XVII, číslo 1.: O tesaříku rodu *Macrodonia*. Z výletu do sev. Německa (F. Bayer). Nový mišenec bažanta \times tetřeva (J. Zahradník). V preriích amerických. Z ostrova zeleného (Dr. J. Vlach). Kapinice katechova. Rozhledy vědecké. Různé zprávy. Literatura. Vědecká literatura cizí.

Památky archaeologické a místopisné. Dílu XIV. seš. 2.: Králův Dvůr a Berounka s okolím (M. Lüssner). — Lázně staroslovanské (Dr. J. L. Píč). — Zřízení JMti pána, pana Rudolfa ze Šternberka (na Nov. Městě Hradišti nad Methují), kterak se poddaní Jeho Mti chovati mají (J. K. Rojek). Příspěvek k poznání zřízení cechovních v Čechách (Dr. J. Emler). — Jan Ferdinand z Schönfeldu a jeho museum (A. Rybička). — K dějinám převratů Kutnohorských v XV. věku (J. Šimek). — Zprávy „o statech špitálských konec mostu v Starém městě Pražském“ (Dr. Z. Winter). — Kouzla a čáry starých Čechův (Č. Zíbrt). — Archa Bydžovská (K. B. Mandl). — Naleziště starožitností „na Bechově“ u Zvoleňovsi (V. Schmidt). — Příspěvky genealogické (J. Teige). — Zprávy a drobnosti: Hrádek pod Vlčí skalou nad Bílým Podolem. Hrádek u Třebonína. Nové nálezy z okolí Libochovic. Archaeologické nálezy v Hoře Kutné. Hromadný nález na Stráži. Nálezy v Tursku. O velkém ohni v Mostě. Mince v Čechách

právě r. 1450. Komu též bývalo o Pražskou čistotu starati se. Z archivu Vodňanského. — Literatura.

Zeitschrift für die österr. Gymnasien (red. V. v. Hartel. K. Schenkl.) Sešit 5: Erklärung der Stelle Pl. Sophistes p. 253 DE. (F. Lukas). Literarische Anzeigen. Die Ordnung der Prüfung für das Lehramt an höheren Schulen in Preussen. — Miscellen. — Sešit 6: Zu den Scholien der Odyssee (M. Iskrzycki). Vergil'sche Aporieen (J. Mähly). Zu Tacitus (Ig. Prammer). Literarische Anzeigen. Einige Bemerkungen zum Capitel der Schülerlectüre (Leo Smolle). Miscellen. Verordnungen, Erlässe, Personalstatistik. *Odpověď redakce Kroka na „posudek“ J. Králův.* — Sešit 7—9: Das Moment der Idealität im Charakter des Oedipus Tyrannos (J. Walser). Notizen zu subitillus und excetra (H. Rönsch). Zu Sallust. Catilina c. 52, 20 (A. Kornitzer). Plautus Aulularia, Captivi. Donatus. Saturnii. Nonius. Festus (J. Mähly). August Wilhelm von Schlegel in den Jahren 1804—45 (J. Minor). Literarische Anzeigen. Zur Didaktik und Paedagogik. Miscellen. Erlässe.

* * *

Příspěvky k české bibliografii a historii literární.

(Zde uvádíme spisy, jichž v 2. vyd. Jungmannovy Historie literatury české buď vůbec není neb nejsou správně uvedeny.)

Žalmy korunovaného proroka Davida svatého, Krále Judského a Izraelského, z všeobecního křesťanského písma svatého, pro rozmnožení větší cti a slávy Boží též rozšíření církve svaté katolické křesťanské všeobecné, a pro potěšení všech věřících na písně v jednom pořádku uvedené, od kněze *Jiřího Václava Paroubka*, vlastence Sadského, toho času v krajích Kouřimským a Berounským království Českého arcibiskupsk. missionářiuse, léta od narození Pána Jezu Krista *tisícího sedmistýho třicátýho šestýho*. Vytištěné v král. hlavním Star. Městě Pražském u Jana Norberta Fického. 12°. XXIV. 600. — Jsou to žalmy se starými nápěvy jako jsou v Žalmech Jiřího Strejce (Jungm. Hist. IV, 101) ba někdy i text jest týž jako u Strejce (z části přeměněný označujeme *), totiž v žalmu 3. 5. 8. 9. 12 (= 13 Strejcovu atd.). 13. 18. *24. *25. 26. 27. 30. 33. 35. 37. 41. 42. 46. 60. 66. 69. 76. 77. 78. 80. 85. *87. 90. 91. 92. 94. 95. 96. 97. 102. 106. 109. 117. 120. 129. 133. 134. 135. 137. 139. 140. 141. 145. 149. 150.

Zprávy zasedací.

Ústřední spolek středních škol českých.

Za náměstka starostova zvolen prof. Frant. Kott; pokladníkem opět prof. Václ. Starý, jednatelem Em. Fait, zpravodajem prof. Jos. Pražák, jenž má po případě zastupovati též jednatele; na místě venkovských členů mají býti do schůzí voláni Pražští náhradníci ppé: Dolanský, Gilb. Blažek a Jan Pražák. Ustanoveno, navrhnouti pořadacím výboru sjezdu professorského v Litomyšli, aby páni c. k. zem. školní inspektoři a jiné vynikající osoby byly zvány písemně, poněvadž 'správní výbor nechce zasahovati v práva moc pořadacího výborn. O výhodách, které nabízí členům spolku paroplavební společnost po řece Vltavě bylo zjištěno, že jsou větší než jak ve valné schůzi bylo připomenuto a proto vyvoleni ppé. Včelák a Fait, aby s ředitelstvím společnosti dále o věci vyjednávali, i přijato posléze, aby věc ponechána byla v tom poměru, v jakém se nalézá, až dopříští valné schůze. Schválen byl zvláštní okružník pokadníkův k jednatelům na ústavech venkovských, aby bylo povzbuzeno větší účastenství ve spolkových záležitostech. Starší nedopladené příspěvky rovněž k návrhu pokladníkovu byly odepsány, aby účty tím mohly se v pořádek uvést. Jednotlivé odbory pořádaly se jako v minulém roce, zvoleni opět: totiž v odboru filologickém předseda prof. Frant. Kott, jednatelem prof. Jan Placek, v zeměpisném předsedou Dr. Ant. Tille, c. k. zems. inspektor, jednatelem prof. Jaroslav Zdeněk, v mathematicko-přírodovědeckém předsedou prof. Jan Slavík, jednatelem

Dr. Gustav Müller, v kreslířském předsedou prof. Josef Škoda, jednatelem prof. Mart. Kuchynka. Na dopis řed. Václ. Hospodky z Vys. Mýta v příčině příslušnosti profesorů na obecných ústavech, odpověděno, že otázka přísluší do oboru samosprávy obecní a odvolání že přísluší k zemskému výboru.

Na základě dopisu sboru professorského paedagogia v Soběslavi navržena pro sjezd v Lítomyšli resoluce: „O upravení a zvýšení remunerace za přespočetní hodiny a substitučního platu na všech středních školách a jim rovných ústavech“ a referenten vyvolen prof. Václ. Starý..

Poněvadž při pořádání sjezdu ve městech venkovských mimo sídlo správního výboru mnohé obtíže se objevují, plynoucí nutně ze stanov spolkových, má býti v čas pomýšleno na změnu těchto, hlavně § 11 sjezdu se týkajícího. Dále ustanoveno, aby sjezdy nebyly pořádány každého roku, nýbrž v jistém období, jak se potřeba toho ukáže.

K návrhu prof. Jana Slavíka má se povolití příplatek na vydání zprávy o sjezdech v Králové Hradci, Chrudími a Kolíně na tomto základě: 1. Mají býti vyzvány knihovny ústavů odebrati si po výtisku zprávy v původní ceně. 2. Pořadací komitét má podrobné účty složit ze všech vydajů a příjmů a dle potřeby má se určití, jakou částkou má ústřední spolek k uhrazení schodku přispěti.

Cena zprávy o prvním sjezdě profesorů středních škol českých v Praze r. 1886. nákladem spolku vydaná ustanovena na 30 kr. bez provise.

Starosta oznámil, že obdržel dopis prof. Wegra z Pardubic, v němž se žádá, aby bylo konstatováno v protokole o sjezdě v Lítomyšli, že řed. Jahn nížádným způsobem neprojevil přání, aby se četla jeho řeč v plném shromáždění sjezdovém a aby byla tištěna, nýbrž že to bylo mínění jednotlivých členů sboru Pardubského.

Za předsedu odboru pro vydávání „Bibliothéky mládeže studující“ zvolen prof. Jan Hulakovský, jednatelem Dr. Jan Novák, mimo tyto účastní se redakce ppé: prof. Jos. Dědeček, Dr. Petr Durdík, Jos. Kasparides, Dr. Vil. Kurz, Frant. Prusík, Jan Slavík, Jos. Škoda, Dr. Jaroslav Vlach a Karel Vorovka. Za výhodných podmínek uzavřena smlouva s nakladatelem B. Stýblem, při čemž spolek vyhradil si právo jednati i s jinými nakladateli, aby vydávány byly spisy pro mládež jinde již vyšlé. Zároveň rozeslán na ústavy okružník, aby se přihlásily, kolik exemplářů míní odebírat, aby se mohl aspoň přibližně počet výtisků ustanoviti.

Vypracování resolucí i s příslušnými důvody, jak bylo usneseno na sjezdě profesorů v Lítomyšli, svěřeno prof. J. Slavíkovi, Václ. Starému a Em. Faitovi. Celé podání posláno již 7. července b. r. k vys. c. k. ministerstvu kultu a vyučování do Vídně.

V příčině questionáře o nemocech a chorobách žáků středních škol dopíše se spolku českých lékařů. Prof. Jos. Sádtkovi z Král. Hradce vzdány písemné díky za ochotu, že psal stenografický protokol při sjezdě v Lítomyšli.

Usneseno, aby se dopsalo řed. J. Jahnovi, t. č. poslanci na říšské radě, v příčině trvalé legitimace k jízdám po c. k. státních drahách pro supplenty, kterým až dosud tato výhoda byla odepírána.

Odbor pro zeměpis a dějepis.

XXVI. schůze dne 4. prosince 1886.

Jednatel prof. Zdeněk oznamuje, že odbor *filologický* k vyzvání odboru našeho ve schůzi dne 12. list. 1886. jednal o tom, kterak psáti na mapách českých jména polská, maďarská a jihoslovanská.

Ku konci sestaven jest komitét, do kterého se přihlásili aneb voleni byli professoři: *Petr Durdík, Fait, Hulakovský, Hylmar* (ital., franc. jm.) *Lego* (slovinská, charv. jm.) *Vlček* a *Zdeněk*. Komitét má jména upravit a odboru filol. návrhy předložiti. (Svolati měl členy prof. Zdeněk, k čemu až dosud nedošlo pro nedostatek času.) Na to jednáno, kterak zřízena býti má *politická* nástěnná mapa Rak. Uhersk. mocn. Po dlouhé rozmluvě přijata některá základní pravidla pro mapu takovou.

XXVII. schůze dne 8. ledna 1887.

Jednání o školní nástěnné *historické* mapě Rakouska, kterou zdělal a zaslal Jan Macháček, prof. na gymn. v Č. Budčovicích.

Referentem byl prof. Dr. Zikmund Winter; pilnou práci Macháčkovu vřele doporučiv navrhl Winter některé podstatné změny, o kterých pak debatováno. K rozhodnutí konečnému tenkrát nedošlo.

XXVIII. schůze dne 22. ledna 1887.

O přáních, ve schůzi předešlé pronesených a uznaných, zpravil jednatel profesora Macháčka, který nový dopis ve věci té zaslal prof. Wintrovi.

Na základě toho dopisu jednáno o nových návrzích prof. Dr. Winttra v příčině výběru a spořádání map jednotlivých, z kterých se skládati má velká mapa na stěnu; usnesení oznámena pak prof. Macháčkovu.

XXIX. schůze dne 19. února 1887 (tenkrát na c. k. ústavě učitelském v Panské ulici).

Prof. Jaroslav Zdeněk vysvětlil: Linggův průrys země. (Viz Krok seš. 4, str. 222—4 a Vesmír č. 18, pg. 209—10.)

XXX. schůze dne 2. dubna 1887.

Prof. Dr. Jaroslav Vlach referoval o ruské „Učebnici zeměpisu ruského od Poddubného“.

XXXI. schůze dne 7. května 1887.

Napřed vykonána volba správce odboru a jednatele; opět voleni c. k. zem. insp. šk. Dr. Ant. Tille správcem a prof. Jaroslav Zdeněk jednatelem.

Potom jednáno o hotové nástěnné *historické* mapě Rak. Uherska od prof. Macháčka znova zdělané a zasláné.

Po živé rozmluvě spořádána závěrečná snesení nové této mapy se týkající.

Ku konci schůze oznámil prof. Dr. Balcar, že český atlas *historický* Starého věku, zdělaný prof. Dr. Balcarem a Dr. Vlachem (24 map a text) nákladem Eduarda Hölzla co nejdříve vyjde, aby již užíván býti mohl ve šk. roce 1887/8.

Filologický odbor.

(Pokračování.)

Strany četby na tomto stupni referent souhlasí s prof. Mourkem, aby se reprodukce článků čtených dala rychleji, aby se totiž přihlíželo více k celým od, dílům než k jednotlivým větám; také v tom srovnává se referent s navrhovatelem aby se na tomto stupni, stačí-li čas, vzalo něco z poëtiky a to již s ohledem na Kosinovu-Bartošovu Malou Slovesnost, ježto, kdyby vše až za sextu se odkládalo, dojmy ze Slovesnosti nabyté by vybledly. Kdežto na dřívějším stupni prof. Mourek pouze o recitaci článků mluvil, mluví na stupni tomto již o deklamaci, což prof. Roth schvaluje jakož i to, aby žáci nazpaměť se učili básním obsaženým v kanonu pro německé žáky instrukcemi určeném. Pouze o návodu k deklamaci smýšlí prof. Roth poněkud jinak než prof. Mourek, maje za to, že návod takový podati se má žákům při vyučování mateřštině. — Strany prací písemných referent schvaluje, aby látka jich i z jiných oborův brána byla, což směřuje k tomu, aby v čítance byl více článkův obsahu realného.

Ve tř. VII. a VIII. učení grammatické díti se má podobně překladem z češtiny na jazyk německý a to jednou za 14 dnů; mimo to mohlo by se tu po mínění prof. Mourka probrati německé hláskosloví a z tvarosloví vědecké rozdělení deklinace, ale tak, aby se vše za několik hodin odbylo. Co do četby, má na tomto stupni při klassických spisech vyložena býti historie literatury. Teprve zde se má obšírně o poëtice pojednati a to obzvláště, o epice a lyrice. Ve 2. běhu třídy VII. a v celé třídě VIII. mělo by se čísti některé dílo klassické v celost.

Návrhy ty prof. Roth celkem schvaluje; myslí však, že by třeba bylo vzíti četbu domácí na pomoc, dále že by lépe bylo čísti originaly německé než překlady ze Shakespeara, jak prof. Mourek byl navrhoval, a že by bylo dobře, aby žáci gymnasijsní četli stati ze spisů doby nejnovější a to nejen plody básnické, nýbrž i prosaické ku př. spisy Ebersovy a Gerstäckrovy. O cvičeních řečnických prof. Roth soudí, že by bylo dobře, aby se konala, ale pak že by žákům bylo vzory řečí čísti. — Písemné práce na stupni tomto obsahovati mají themata z historie, četby klassické, předmětův realných a konečně úvahy, ale ke všemu tomu měly by býti vzory v čítance. — Co se týče realk, prof. Roth dodává, že by se snad i realistům některé partie grammatiky mohly vyložiti s vyššího stanoviska vědeckého; ovšem nemohlo by se jíti tak daleko jako na gymnasiích.

Prof. Mourek vidí potřebu k referatu tomu několik poznámek učiniti. Předně ujímá se 1. dílu čítanky Pospíchalovy; uznává sice, že není dokonalou ve všem, ale tvrdí, že přece lze vhodné články z ní vybrati. Pro třídu IV. míní prof. Mourek, že není již třeba, aby četba vybírána byla ad hoc t. j. vzhledem ku probíranému právě učivu grammatickému, ježto mnozí žáci z té třídy již do života vystupují. Reprodukci přeložených článků ve tř. V. a VI. nepokládá za možnou. Strany sestavení syntaxe pak míní, že komitét zvolený neměl by jejímu spisovateli ničeho předpisovati. Co do četby dramat, setrvává prof. Mourek při svém návrhu, ježto ví ze zkušenosti, že taková četba žáky nejvíce baví; překlady Shakespearových netřeba vylučovati; možno čísti Macbetha, kterýžto překlad pocházejí od Schillera zajisté má cenu německého originalu; možno pak dramata čísti též rychle; ze spisovatelův prosaických neschvaloval by pro školu Gerstäckra.

Prof. Dr. Vlach shledává, že se na nižším gymnasiu hovoru německému nedává dosti místa. Obměna vět ovšem poněkud hned v prvních třídách nahrazuje konversaci, ale rozbírání článků otázkami po jednotlivých větách, jak od prof. Mourka se navrhuje, zdá se řečníku unavujícím, obzvláště, je-li článek delší. Myslí, že by se hledati měla cesta, aby podobné rozebírání článků nebylo nutným; doporučuje tedy metodu navrženou v konversačních mluvnicích Gaspeyových. Řečník myslí, kdyby se v I. a II. třídě tou cestou vyučovalo, že by se ve tř. III. mohlo již pokračovati při četbě rychleji. Ovšem by pak musily býti i řádné konversační knihy i zvláštní hodiny konversační. — Prof. Roth připomíná, že to, co prof. Vlach navrhuje, není nic nového; přihlížejí pak ke zkušenostem, jichž sám nabyl, tvrdí, že ze tří method vyučování němčině, jež pamatuje, nejmenších výsledkův se dodělala právě metoda konversační, jež kolem roku 1868. zavedena byla; žáci totiž o ničem jiném nedovedli rozmlouvati než o obsahu několika probraných článků. Ostatně i v Německu se již poznává, že konversační knihy nevedou k cíli. — Prof. Mourek připomíná, že vše, co ve člancích svých navrhl, má vyzkoumáno a že nenavrhuje nic ideálního; ostatně shoduje se s prof. Rothem. — Řed. Doucha míní, že by se oba směry mohly poněkud spojit; snad myslil prof. Vlach, že by se již v I. třídě celé články měly probírat. — Prof. Vlach připomíná, že se mu neporozumělo: míní, že jest třeba, aby se k dosavadní systematické části vyučování přidával hovor. Schopnost k rozmlouvání podporována buď též důkladným učením se frasím, jež před probíráním článku učitel žákům má diktovati; neboť žáci nedovedou sami si je vyhledati. — K otázce c. k. zemsk. insp. školního J. Kosiny, jak prof. Vlach probírání článků si myslí, odpovídá tento, že po soudu jeho napřed by se měl obsah přečteného kusu dáti pověděti česky a pak teprv žákům uložiti, aby dle daných otázek německými odpověďmi na otázky ty obsah doma si vypracovali. — Prof. Mourek vyslovuje se proti podobným domácím přípravám. — Prof. Roth po tomto výkladu prof. Vlacha smířil by se s knihami od něho doporučovanými; jest pro to, aby obmezením grammatiky hned v I. tř. nabylo se času pro čtení souvislých článkův. Ve třídě II. neměly by pak se nikdy vynechávati souvislé články v knize cvičební obsažené, aby přechod od tř. II. ke tř. III. nebyl tak náhlý. — Školní rada šťastný přál by si, by zde bylo předneseno více zkušeností; prof. Vlach dotekl se dvou věcí, které po mínění řečníkově všeho uvážení hodny jsou: vyhledávání frasí jest tertianu skutečně

těžké. a druhá otázka jest, jak osvědčí se vyptávací metoda při probírání delších článků. — Prof. Mourek připomíná, že z počátku ovšem bude třeba dáti návod ku hledání frází. — C. k. zemský insp. šk. J. Kosina připomíná, že z počátku frase musí se diktovati před čtením článku.

Následuje rozhovor o tom, jakou cestou bylo by se bráti, aby se sestavila nová osnova i instrukce jazyka německého. Řed. Doucha podotýká, že jsou dvě cesty možny; buď vzíti za základ jednání pouze článek prof. Mourkův, aneb se usnésti, aby kommissi zvolené jednotlivé ústavy zkušenosti své předložily písemně. Myslí, že by se tímto posledním způsobem spíše došlo cíle, osnova i instrukce daly by se do tisku a ústavům by se rozeslaly. — Prof. Mourek míní, že by se měli vyzvati zkušení učitelé němčiny, aby návrhy své kommissi podali písemně. C. k. zemský insp. šk. J. Kosina podotýká, že za základ jednání bez odporu vzíti se musí článek prof. Mourka a poznámky prof. Rotha, dále že zvoliti by se měla ne příliš četná kommisce, ta aby osnovu i instrukce vypracovala a elaborat svůj předložila. — Šk. rada Šťastný míní, že před sestavením kommisce mínění více by se měla vytríbiti, zástupcové různých náhledů do kommisce řečené zvoliti a kdokoliv kommissi návrh nějaký podá, k zasedání jejímu se pozvati. — Řed. Tieftrunk soudí, že třeba již kommissi zvoliti; to, čeho školní rada Šťastný pohřešuje, mohla by si kommisce řečená opatřiti pozváním členů různých učitelských sborů ke svým zasedáním. Ale jest již nutně třeba návrhu nové osnovy; ten až bude hotov, i venkovským kollegům se může zaslati; kommisce sama budiž pětičlenná a měl právo se rozšířiti

Při hlasování návrh ten se přijímá a do kommisce zvoleni jsou professoři Dr. Mourek, Roth, Dr. Veselík, Dr. Vlach a Haas. — Prof. Mourek svolávání kommisce na se vzal a k návrhu řed. Tieftrunka ještě usneseno, aby kommisce po případě i kollegy z němčiny neapprobované ke schůzím svým pozývala.

VI. schůze dne 4. května (8 členů).

1. Předseda navrhuje, aby se zprávy o schůzích odboru uveřejňovaly v *Kroku*; přijímá se a ukládá se zároveň jednatelem, aby redakci řečeného časopisu podával, jak tato si přeje, referaty obsírné, celkem ve znění protokolu. Taktéž přijímá se návrh řed. Tieftrunka, aby jednatel hned po jednotlivých schůzích do denních časopisů posílal stručné zprávy o schůzích těch.

2. Prof. Kaňka referuje o čítankách pro 3. třídu, jež vydali jednak řed. V. Petrů,¹⁾ jednak prof. Fr. Bartoš a to tak, že zprávu podává napřed o poetické, pak o prosaické části četby.

Počet básní v obou čítankách jest skoro stejný. Básně v čítance Bartošově obsažené jsou stilisticky a grammaticky vzorně upraveny, což o všech básních čítanky Petrovy tvrditi nelze. Též trpí čítanka tato poněkud nedostatkem básní epických, kdežto čítanka Bartošova opět slabší jest ve výboru básní lyrických; pohřešují totiž některé z nich po soudu referentově básnického vzletu, takže se nejeví dosti odůvodněnou přednost, která jim dána byla před plody známějších a předních básníků našich. Jmenovitě míní referent, že by se v každé čítance bráti měl náležitý zřetel k básním Boleslava Jablonského.

V části prosaické jeví se co do stránky grammatické a stilistické týž poměr mezi oběma čítankama jako v části poetické. Přihlížeje pak k obsahu článků, označuje referent jakožto nejslabší v obou čítankách část životopisnou; míní, že i životopisy mužů vynikajících z jiných národů, pokud mužové ti snažením svým mládeži mohou býti vzory, v čítankách místo by měly nalézati. Probrav pak i články všech ostatních oborů, shrnuje referent celkový úsudek o obou čítankách ve slova, že čítanka Bartošova jest grammaticky a stilisticky správnější, Petrova však obsahem pestřejší a záživnější; i bylo by si přát, aby vytčené vady v budoucím vydání byly opraveny. V rozhovoru, který o předmětu se rozpřel, a kte-

¹⁾ Referát týče se 1. vydání; ve vydání 2., jež zatím vyšlo, opraveny jsou mnohé z vad čítance naší (Nár. Listy 1886, č. 196) i jinými vytýkaných. Red.

rého hlavně ředitel K. *Tieftrunk* a prof. Fr. *Prusík* se účastnili, dán na jevo souhlas se zásadami referentem vyslovenými i projeveno přání, by se oba vydavatelé, z nichž každý má i své přednosti na vzájem se doplňující, k vydávání čítanek spojili, čím by jejich díla jen získala.

3. Při volbě funkcionářů odboru na budoucí správní rok spolkový zvoleni dosavadní správce prof. Fr. Kott i jednatel odboru prof. Jan Placek opět.

Kreslířský odbor.

Ve školním roce 1886—7 odbýváno celkem 7 schůzí.

Ve schůzi dne 24. listopadu 1886 pojednával prof. M. Kuchynka o tak zvaných *zkušebných úkolech při kreslení*.

Úkoly takovými rozumí se školní práce, obdobné písemným pracím z ostatních vyučovacích předmětů, jež se za určitou dobu musí vykonati ve škole, a to bez opravy se strany učitelovy. Úkoly tyto jsou:

A. V oboru ornamentálním:

I. *Kreslení z paměti.* a) Žáci kreslí z paměti něco, co již dříve dle tabulové předlohy kreslili; — b) žákům ukáže se nová předloha, vysvětlí se, pak se zakryje aneb odstraní, a žáci kreslí to, co byli viděli, z paměti.

II. *Proměna podoby tvaru.* Známý již ornament provede se v jiném základním tvaru, ku př. růžice ve čtverci nakreslí se do obdélníka neb kosočtverce. Růžice pětulistá přemění se na vícelistou.

III. Jednoduchý náčrtek ornamentální má se provésti ozdobněji, bohatěji, na př. liniový náčrtek provésti po způsobu proplétaných pásků; do trojúhelníka rovnostranného spojití tři kruhy přiměřeně a palmetami ozdobiti; podobně do čtverce čtyři kruhy a čtyři palmety atd.

B. V oboru perspektivním.

Na základě modelu jednoduchého tvaru perspektivně dle názoru vykresleného vykresliti z domyslu nový tvar složitější, ku př. krychli doplniti na kříž a p.

Referent předložil k nahlednutí práce toho druhu kandidátů ústavu učitelského a upozornil, že úkoly ty dávati by se měly na každém stupni, vždy až jistá partie z ornamentiky neb perspektivy se probrala, a uvádí výhody, plynoucí z těchto cvičení:

1. Docílí se větší pozornosti při výkladech na tabuli.
2. Duševní činnost žáků se stupňuje tím, že se neomezuje na pouhé napodobování. Nejen oko a ruka ale i duch se zaměstnává.
3. Učitel přesvědčí se, zda-li se jednotlivé tvary a poučky staly duševním majetkem žáků.
4. Loudaví žáci donucují se k rychlejší práci; bystrým žákům se poskytne příležitost, aby se vyznamenali.
5. Poznáme žactvo se stránky dosud nám neznámé, neboť dříve jen napodobovali, takto však jsou nuceni samostatněji pracovati, a tím získá se nová pomůcka ku všestrannému posouzení žáků při klassifikaci.

Ku konci vytýká, čeho při dávání těchto úkolů šetřiti jest, zejména aby se ku cvičením takovým nedával příliš těžký úkol, aby jej i méně schopní žáci provésti mohli, po případě aby schopnější mohli ještě něco přidati a lépe provésti. Opravu pochybných a dokončení nehotově odevzdaných úkolů vykonejte žáci teprve, až jim klassifikované již úkoly učitelem byly vráceny. Při klassifikaci těchto úkolů nebudiž hleděno tak k eleganci čar jako ku správnému pojetí věci.

Ve schůzi dne 18. prosince sestavena byla odpověď ku pozvání Vídeňského spolku „Verein der österr. Zeichenlehrer“ ku sjezdu učitelů kreslení ve Vídni dne 28. prosince 1886.

Pak čten článek prof. Geylinga v Supplement zum Centralblatt für das gewerbliche Unterrichtswesen: Der Unterricht im Zeichnen an den österreich. Mittel-

schulen. Návrh v něm obsažený na opravu kreslení uznán byl jednomyslně za pochybený, vysloveno, že reforma taková měla by v zápětí ne rozkvět, nýbrž přímo úpadek kreslení. Důvody ty byly svým časem uvedeny v Kroku str. 147.

Dále podán referát o brošurce A. Anděla „Ein Wort über den gegenwärtigen Zeichenunterricht an Realschulen“, s jehož náhledy a obranou proti Geylingovi úplný souhlas projeven byl.

Dne 29. ledna, 26. února a 26. března 1887 pojednal prof. M. Strejček o učivu ve druhé třídě středních škol. Když byl nejprve probral obšírně postup u vyučování perspektivním i ornamentálním na základě nynějších instrukcí a sbírkou výkresů náležitě vše objasnil, sjednotili se účastníci, aby byl docílen ve třídě této stejný postup, na těchto zásadách:

1. Vyučování perspektivní střídá se s ornamentálním.

2. Uznáno za výhodno počítí perspekt. kreslení ihned *křížem* a vynechati kreslení přímky rozdělené i úblu, ježto na modelu *kříže* lze snadno vyvoditi poučky o průčelných i neprůčelných přímkách, o zkracování dílů na neprůčelných přímkách, konečně i o úhlu pravém v různých polohách;

3. aby se tělesa kreslila také dle plných modelů, avšak bez stínování.

Aby vyhověno bylo instrukcím dosud platným, stanoven tento postup při vyučování kreslení v řečené třídě:

1. (Persp.) Kříž; poučky o průčelných i neprůčelných přímkách, o dílech na nich, o pravém úhlu.

2. (Ornam.) Volné křivky dle Andělova „Das polychrome Ornament 1.“

3. (Persp.) Čtverec se středními příčkami; tři rovnoběžné přímky: průčelné i neprůčelné, 45° nakloněné i rovnoběžné polohy s rovinou horizontální i vertikální.

4. (Ornam.) Závitnice a voluty.

5. (Persp.) Krychle a čtyrboký hranol průčelně dle drátěného i dřevěného modelu.

6. Ornament, sestavený ze spiral a volut.

7. (Persp.) Čtverec v rožní poloze: průčel. i neprůčelně, 45° nakloněný i rovnoběž. s rovinou horizontální i vertikální.

8. (Ornam.) Stilisovaný list leknínu a svlačce.

9. Krychle a čtyrboký hranol neprůčelně.

10. Obruba z čar vlnitých, lodyha s listy srdčitými.

11. Šestiúhelník (a osmiúhelník) podobně jako v 3. a 7.

12. Stilisovaný list. Růžice.

13. Hranol šestiboký a jehlanec.

14. List babykový, květ kalichový a zvonkový.

15. Kruh.

16. List javorový.

17. Válec a kužel.

18. List kaštanový.

Při rozhovoru o učivu II. třídy uznáno všeobecně, že učivo této školy měřené jest příliš rozsáhlé a že nelze ani všechny tělesné tvary ani nejdůležitější jejich polohy náležitě probrati, že nutno jen na nejjednodušší postavení jejich se obmeziti. Uznáno, že by se většího prospěchu docílilo, kdyby se perspektivní cvičení v této třídě obmezila jen na cvičení dle modelů *kříže*, *čtverce*, *krychle* a *hranolu čtyrbokého*, ostatní tělesa pak aby teprve až ve třídě třetí na řadu přišla. Toto prozatím ovšem jen jako zbožné přání bylo vysloveno.

Bibliotheka mládeže studující.

Jakou důležitost paedagogickou má knihovna žákovská, netřeba dovozovati, vysvítá to už z toho, jakou váhu jí přiřkládají zejména známá nařízení ministerská.

Pročež uznávaje potřebu vhodné četby pro žáky, zabýval se touto otázkou delší dobu Ústřední spolek profesorův středních škol českých. Už zajisté na

sjezdě Kolínském při rozpravě o „učební osnově jazyka českého na gymnasiích“ kladl prof. F. Bartoš důraz na úpravu četby domácí, a prof. H. Mejsnar výslovně se přimlouval, aby četba domácí upravena a spolu vydávána byla soustavně a aby se přibírali zvláště vlastenečtí spisovatelé, jako je Třebízský, Jirásek a p. Než na tom zůstáno a k činu nepřikročeno.

Teprve ve schůzi filologického odboru téhož Ústředního spolku dne 22. října 1885 ukázal znova prof. F. Prusík k tomu, jaká jest nutná potřeba domácí četby české pro žáky vyšších tříd; že však není dostatek vhodných a laciných vydání vynikajících plodův krásné literatury české, učinil návrh, aby se zvolila kommisce, která by důležitou věc tu v pilný potaz vzala, zvláště s nakladateli a některými autory se domluvila a pak výsledek předložila (srv. Krok I, 51).

Zvolená kommisce (Krok I, 51) snesla se na podmínkách o vydávání knih ku soukromé četbě žákovské, předložila je některým knihkupcům, ale nepodařilo se jí nalézt nakladatele, jenž by je přijal (Krok I, 52). Tehdáž proneseno přání, aby spolek sám se uvázal ve vydávání takových knih; než opět vyskytly se přílišné obtíže, a sice jak se strany spisovatelův tak se strany nakladatelův, kteří jsou majetníky spisův již vydaných; nic však méně uznáno všeobecně, aby se odbor přese všechny překážky postaral o vydávání dobrých knih pro žáky.

A tak usneseno, aby jednak články poučné a zábavné od profesorův středních škol sepsané a po časopisech roztroušené vydávány byly ve vydání souborném, jak řed. *Tieftrunk* navrhoval, jednak aby podle návrhu řed. *Douchy* i jiné spisy starší a novější literatury ku četbě žákovské se hodící, jakož i práce původní i dobré překlady děl jinojazyčných byly vydávány ne jakožto knihy samostatné, ale jako jednotlivé díly sbírky celé a jednotné. Tím se dospělo konečně k myšlence o „*Bibliotheca mládeže studující*“.

Další jednání o tom převzala nově zvolená kommisce publikační (Krok I, 52). Potom nastalo zase obtížné vyjednávání s nakladateli, které i tenkrát nevedlo k žádoucímu konci, protahujíc se stále až k novým volbám výborovým.

Z nového výboru zvolen pak zvláštní komitét, který se měl rozšířiti členy z jednotlivých odborův, a když se tak stalo, sestavil se zmíněný komitét ve schůzi dne 6. června 1887 jakožto redakce „*Bibliotheca mládeže studující*“; údy redakce pak jsou professoři Jan *Hulakovský* jako předseda, Dr. Jan *Novák* jako jednatel, František *Bartoš*, František *Bílý*, Josef *Dědeček*, Dr. Petr *Durdík*, Josef *Kasparides*, Dr. Vilém *Kurz*, František *Prusík*, Jan *Slavík*, Josef *Škoda*, Dr. Jaroslav *Vlach* a Karel *Vorovka*.

Ještě před prázdninami r. 1887 učiněno písemní oznámení všem středním ústavům českým v Čechách, na Moravě a v Slezsku, aby se jednotliví professoři přihlašovali za spolupracovníky, po případě hned své práce zasílali. Vyzvání to mělo dobrý výsledek, ano zasláno jest už o prázdninách několik nových prací.

Hned po prázdninách sešla se opět redakce a stanovila k návrhu profesora F. *Prusíka* program „*Bibliotheca*“ tak, aby se neopomíjelo vydávání novějších, zvláště básnických spisův, k nimž mají někteří nakladatelé právo majetnické; a tak usneseno, by se spisy vydávaly dvojako: v řadě *prvé* u knihkupce B. *Stýbla*, s nímž redakce učinila nakladatelskou smlouvu, budou se vydávati práce původní a překladové, i ty spisy, které jsou už obecným majetkem; v řadě *druhé* pak u jiných nakladatelův ony spisy, které jsou jejich majetkem.

Z učiněného svolání (viz na 3. stránce obálky) lze se plnou měrou nadíti, že „*Bibliotheca*“ bude na značný prospěch mládeže naší; zdar podniku ovšem závisí na součinnosti jednotlivých ústavův i kolegův a hlavně těch, kteří jsou správci knihoven žákovských. Pročež vřele se přimlouváme za vydatnou podporu tohoto veledůležitého podniku právě v život vkročujícího.

Za *prvé* sešity chystají se: Ad. Heydukova Bitva u Kressenbrunnu a J. Vrchlického Legenda o sv. Prokopu.

Přednášky v král. české společnosti nauk.

Rozepsání soutěže o honorář z jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou na rok 1887.

Kr. česká společnost nauk usnesla se v řádném sezení dne 9. února t. r. odbývaném, aby soutěž o honorář za vědecké spisy české z jubilejního fondu letos rozepsána byla do konce prosince 1887. Jaké spisy se o honorář ucházeti mohou, ustanoveno jest statutem dotčeného fondu, který dohodnutím mezi nejmenovaným zakladatelem jeho a kr. českou společností nauk byl přijat a celým svým zněním ve výroční zprávě za rok 1886 (v Praze 1887) str. L—LV uveřejněn. V téže výroční zprávě (str. LVIII—LXIV) otištěn i regulativ, v němž se předpisují podmínky a modalities, pod kterými rukopisné práce anebo pro případ, že by žádný rukopis nebyl za hodna uznán, díla v prvním vydání tištěná mají se předkládati. I dává se o tom veřejná vědomost s pozváním, aby páni spisovatelé, kteří by výhod jubilejním fondem poskytovaných užití chtěli, díla svá dle regulativu upravená nejpozději do 6. hodiny večerní dne 31. prosince 1887. v kanceláři kr. české společnosti nauk ráčili odevzdati.

V kanceláři té dostati lze zvláštní otisky i statutu i regulativu.

Od kr. české společnosti nauk.

V Praze, dne 9. února 1887.

A. Třída historicko-filologická.

Dne 2. května professor Josef Šimek podal příspěvek k dějinám převratů Kutnohorských v 15. století. Skladatel na základě listin a nápisů v starých knihách městských vypisuje proměny v obyvatelstvu Kutné Hory a v právních poměrech jeho, které se staly následkem pohrom, jež město toto utrpělo během války náboženské po smrti krále Václava IV.

Dne 6. června Adolf Patera četl o Zbytcích staročeského „Zrcadla člověčího spasení“ z druhé polovice XIV. století, jichž je šest necelých listů a loňského roku darovány byly museu království Českého. Latinský original „Speculum humanae salvationis“ jest složen v rýmovaných verších a byl v XIV. a XV. století velice oblíben. Skoro každá větší knihovna má jeden neb více rukopisů tohoto díla: zdejší kapitální knihovna chová dva rukopisy ze XIV. století a universitní knihovna taktéž dva z r. 1399. a z r. 1403. Český prosaický překlad byl dosud znám pouze dle musejního rukopisu z první polovice XV. století, o kterém podána zpráva v Časopise Musea Království Českého 1884, str. 24.—28. Miniatury, jichž jest v musejních zbytcích patnácte, jsou dosti pěkné, ale bohužel nyní většinou zašpiněny a porouchány.

Prof. Fr. Prusík četl o Plzeňském rukopise Husovy Postilly a jiných kusův. Codex ten, jenž se chová v Plzeňském musei městském pod. č. 83., nebyl dosud po obsahu zevrubně prozkoumán. Jest pak znamenit tím, že v něm máme *nový* rukopis Husovy Postilly, jenž *vyniká správností nad čtení Erbenova vydání*. Rkp. jest v malém 4°, psán na papíře, toliko v předu a v zadu vloženo po listě pergamenovém. Z předu obsahuje latinské českým překladem opatřené epištoly a evangelia od 1. neděle adventní až po epištolu neděle Květné, k čemuž připojen jest všude výklad latinský; kromě toho jsou v rkp. různé řeči a výklady latinské i české, až na str. 392—451. a na zadním přideštit jest *část Husovy Postilly*, a sice: Úvod a výklady na neděli prvou v advent až po neděli druhou v postě, tedy bohužel jen asi čtvrtina celé Postilly. Na předním listě pergamenovém jest konec *Husova kázání na den památky Těla Božího* s přípiskem. Mimo správnost vyznačuje se rkp. Husovy Postilly před jinými tím, že jen pořádku má těch přecetných prudkých narážek osobních a časových, v jakých si jiné rkpy libují a jimiž se souvislost zhusta ruší: z čeho vyplývá, že *rkp. Plzeňský jest přepisem ze staršího a správnějšího rkp. než ten, jež Erben vydal*. Prof. F. Prusík přednesl na ukázkou některá správnější čtení rkp. Plzeňského, jimiž se smysl porušených míst napravuje. —

Mezi výklady Husovými jest *překlad řeči sv. Augustina* (omylem Lva papeže) na den Narození Páně, jenž možná pochází od M. Jana Husi.

Kromě toho jsou v rkp. Plz. *dvě církevní písně s nápěvy*, z nichž jedna s jiným nápěvem a textem změněným se nalézá v Bratrském kancionále, druhé pak vůbec tam není.

O osudech rkpu nelze říci nic určitého, toliko to jisto, že asi v 16. století patřil panu Jiřímu z Brodu (Českého), jenž jest na předním předešlé podepsán.

Dne 20 června prof. Dr. *Prášek* podal kritickou úvahu, jejíž předmětem byl Solon a Damasias. Přednášející dotkl se úvodem historického názoru o zákonodárci Solonovi, jakož se byl v demokratických Athénách ustálil, a rozebral samostatné bádání Aristotela, jenž z pramenů původních snažil se zjev Solonův na míru pravdivou přivést. Pak podal veškeru literaturu tak řečených „berlínských“ zlomků, určil dobu archonta Damasia, v nich jmenovaného, v r. 586. př. Kr., načež přešel k ocenění jejich obsahu.

Dne 4. července prof. M. *Hattala* vyložil celou řadu důvodů proti mylným náhledům, jimiž se Gaston Paris dotekl pravosti rukopisu Královodvorského, a dokázal zároveň nemožnost platně se dovolávat Polova Millionu proti pravosti téhož rukopisu.

Na to podal Dr. Em. *Kovář* některé příspěvky ke studiím zografským. Uvedené příspěvky jsou tyto: 1. Písmena *и, ѓ, ѣ*, jsou zkoumána v platnosti své, stopováno, jaké klásky jsou před nimi, jaké následují a poznáno tím jest, že *ѣ* značí *j, jь, ji* nikdy pouhé *i*. Z toho plyne, že za *y* psané *ѣ* není *y* než *ѣji*, což se potvrzuje i tím, že toto *ѣ* přichází jen tam, kde etymologie žádá staršího *ѣji* za pozdější *y*, na př. adj. *dobrѣjichѣ* za pozdější *staženě dobrýchѣ*. Vyskytuje-li se tedy v cod. zogr. *ѣ* vedle *ѣ* ve tvarech složené deklinace, mají se tvary ty k sobě jako *dobrajego* ku *dobrago*, jež se též vedle sebe vyskytují.

2. Probrán jest vliv *j* na předchozí retnice. V cod. zogr. je výsledek tohoto vlivu různý: A) vyvinulo se epenthetické *l* a) na němž je označena měkkost, b) na němž měkkost označena není; v obou případech pak buď se α) po *l* ještě píše *j*, buď se β) *j* už nepíše; B) *l* se nevyvinulo, ale retnice mají označení měkkosti; C) po *j* není více stopy.

3. Probrán vliv na předchozí *l, r, n*; výsledek etymologické skupiny, na př. *lj* jest a) *lj*, b) *lj*, c) *l* d) *l*.

4. Vytčeny jsou všechny doklady parazitického *j* po podnebnicích, uvedeno, kde hrdelnice v cizích slovech mají označení měkkosti, podány všechny opsané tvary a srovnávány s originalem, jakož i doplňky a opravy ku práci Scholwinově, probrán je zevrubně dual, dále užívání genit. sg. u mužských o-kmenů životných za akkusativ.

5. Probráno jest zejména a adjektivum, kteréž srovnáno s řeckou předlohou. Ke konci vzpomenuto výkladů, týkajících se zjevů uvedených.

B) Třída mathematicko-přírodovědecká.

Dne 12. března prof. dr. F. J. *Studnička* vyložil v první části své přednášky, že Laisantem zavedená hodnota Π má se nahraditi polovičkou, aby vedle

$$\sin \frac{\pi}{2} = 1 \text{ platilo } \sin \frac{\Pi}{2} = 1,$$

načež pro hyperbolický kosinus téhož argumentu platí

$$\cos \frac{\Pi}{2} = \sqrt{2}.$$

Odůvodnění založeno v obdobných řadách, platících pro $\arcsin x$ a $l(x + \sqrt{1+x^2})$ a v obdobě plochy kruhové poloměru 1 a hyperbolické dvojvýseče, jdoucí od $x = -1$ až do $x = +1$ u hyperboly $y^2 - x^2 = 1$.

V druhé části své přednášky uvedl některé nové sem připadající vzorce a stejniný, z nichž nejdůležitější vztahují se k sinusu a kosinusu hyperbolickému

argumentu násobného; vlastnosti řad příslušných užito ku přímému řešení rovnice Pellovy

$$x^2 - 2y^2 = \pm 1,$$

načež srovnáním tohoto řešení s řešením Lagrange-ovým vyplynula konečně zajímavá stejnina

$$2^k + (2k+1)_2 2^{k-1} + (2k+1)_4 2^{k-2} + \dots + (2k+1)_{2k} \\ = 2^{2k} + (2k-1)_1 2^{2k-2} + (2k-2)_2 2^{2k-4} + \dots + 1.$$

Prof. Ed. Weyr předložil pojednání „o binárných maticích“ a naznačil několika slovy jeho obsah. Pojednání podává základy theorie binárných matic, založené na Cayley-ově práci „On the theory of matrices“, Philos. Transactions of the R. Society of London, vol. 148, a tím tedy i základy theorie kvaternionů, jakož byl Sylvester v Comptes rendus t. III. C. poukázal. Úvahy i věcně původní

týkají se konvergence řady $\sum_{v=-\infty}^{\infty} a_v M^v$, v níž M značí libovolný kvaternion, a_v pak

skalární koeficienty; naznačená řada stanoví určitý kvaternion, pakli při $M = w + xi + yj + zk$ hodnota absolutní odmocniny $\sqrt{w^2 + x^2 + y^2 + z^2}$ za-

padá do oboru konvergenčního řady $\sum_{-\infty}^{+\infty} a_v z^v$, kde z značí obyčejnou komplexní hodnotu.

Dr. Palacký předložil novou květenu Egypta, pp. Aschersonem a Schweinfurtem 10. února 1887. v Kahiře vydanou (1260 dr. incl. zdivočelých) a naznačil novoty v ní obsažené ze stanoviska zeměpisného, zejména existence pásma středomořského u Alexandrie, které má výhradně přes 200 druhů (alespoň 7 endemických z 56 celého Egypta), které dále v Egyptě nerostou.

Docent Dr. B. Rayman vykládal „o isodulcitu“. Předeslav některá obecná hlediska ve příčině chemické konstituce cukrů vůbec, vysvětluje, kterak prvním úkolem chemika ve skupině té pracujícího jest, zrevidovat cukry skupiny $C_6H_{14}O_6$. Mají-li podle posavadního mínění cukry ty býti šestinovanými alkoholy, musí jich býti méně, než jich skutečně známe. Nejpodzřelejší byl ve skupině té isodulcit, i byl předem studován. V práci přítomné dokázal autor, kterak isodulcit neposkytuje momentanní reakce jodoformové, liší se od kvercitu, kterak tvoře s fenylhydrazinem sloučeninu kondensovanou $C_{30}H_{30}N_4O_7$, staví se po bok glykosám. Reakce s fenoly, i značné reduktivné mohutnosti cukru toho, hledíc ku roztokům solí těžkých kovů, jsou úplně obdobné s oněmi známými reakcemi dextrosy.

Autor studoval fyzikální vlastnosti cukru svého, i připravil krok za krokem řadu esterů, které toho jsou důkazem, že není v isodulcitu více než čtyry hydroxyly alkoholické povahy. Ježto pak molekula H_2O tak snadno odpadá, že již při monacetatu vidí se nutnost přiložiti formuli $C_6H_{11}(C_2H_3O)O_5$; uzavírá autor z četných těch reakcí kvantitativně provedených:

- a) že isodulcitu přísluší formula $C_6H_{12}O_5 \cdot H_2O$, že tudíž nenáleží ku manitové skupině;
- b) že isodulcit má konstituci chemickou obdobnou s dextrosou;
- c) že jest dextrosou, mající se ku jistému cukru řady kvercitové tak, jako glykosa se má k manitu. Autor pokračuje v práci své a zahrnul v ni i studium dulcitu druhého cukru manitového.

Dne 26. března professor Fr. Tilšer přednášel o některých důležitých vlastnostech plochy jednodílného hyperboloidu rotačního, které lze jednoduše odvoditi na základě určitého zobrazování útvarů prostorových.

Nejdříve poukázal k důležitosti pojímání ploch rotačních, určených libovolnou křivkou, jako ploch obalových (surfaces enveloppes), ploch jednodílného hyper-

boloidu — kromě dosavadního obmezování se na plochy kuželové, válcové a kulové jako plochy obalené (surfaces enveloppées) ploch rotačních.

Odvodil pak způsobem jednoduchým, kterak při ploše jednodílného hyperboloidu středy charakteristických křivek kruhových a středy ploch kuželových, jež se plochy hyperboloidu podle oněch křivek kruhových dotýkají, sobě na vzájem odpovídají, a takto inverzi ploch kuželových obalených způsobují.

Též k tomu poukázáno, kterak ku ploše jednodílného rotačního hyperboloidu $^1\tilde{H}$ způsobem jednoduchým stanoviti lze plochy hyperboloidu dotyčného $^2\tilde{H}$ podle určité přímky \bar{P} onoho tak, aby i plocha 2H rovinami k ose \bar{O} plochy $^1\tilde{H}$ normalními byla proniknuta v křivkách kruhových.

Předložen též model, jímž obě se dotýkající plochy $^1\tilde{H}$ a 2H , jakož i plocha hyperbolického paraboloidu, která soustavou tečen, společných ke křivkám kruhovým obou ploch v bodech přímky \bar{P} se dotýkajících, jest určena, se znázorňují.

O důležitosti odvozených vlastností vzhledem ku plochám helikoidů čili plochám šroubovým pojedná prof. Tilšer v jedné ze schůzí příštích.

Prof. Dr. J. Krejčí podal podrobnější výklad elliptické a cirkulární polarisace na krystallech, jež byl již 8. listop. 1870. v jednom třídním sezení naznačil. Ukázal, že polarisace tyto souvisí s délkou dvou krystallografických os v poměru $n:4$, kdežto n liché číslo, čímž povstává opoždění vln světlových, jež způsobuje na dvoulomných krystallech soustav pravouhelných polarisací cirkulární a na druhých soustavách polarisací elliptickou. Jako příklady byly uvedeny a vysvětleny krystally křemene, Seignettovy soli a cukru.

Pan Filip Počta podal kritický seznam dosud uveřejněné literatury o rudistech. Seznam tento pro připravované velké dílo o rudistech českého křídového útvaru velenutný, bylo pro hojnost děl a nepřístupnost některých z nich možno sestaviti teprve po víceleté práci v rozličných knihovnách cizozemských.

Přednášející uvedl některé ze spisův o českých rudistech jednajících, ze kterých nejstaršími jsou známá Balbínova „Miscellanea regni Bohemiae“ z r. 1679.

Dne 22. dubna prof. Dr. F. J. Studnička poukázal k tomu, že dosavadní určování průměrného množství vodních srážek pro celé země jest tím nedostatečnější, čím větší rozdíly v nadmořské výšce se vyskytují u jednotlivých stanic deštoměrných a čím jsou tyto nepravidelněji rozloženy. Nejlepším způsobem určení množství jmenované jeví se býti ten, kde na základě isohyet ustanoví se plocha každého pásu p_k mezi dvě sousední isohyety připadající a pak vypočítá průměrné množství srážek na jednotlivé pásy připadajících m_k , z čehož se snadno zjedná úhrnné množství na všechny pásy, tedy na celou plochu té které země P připadající, totiž $\Sigma p_k m_k$, načež z rovnosti

$$PM = \Sigma p_k m_k$$

se snadno obdrží průměrné množství

$$M = \frac{\Sigma p_k m_k}{P}.$$

Jak ve svém spise „Grundzüge einer Hyetographie des Königreiches Böhmen“ na str. 87. ukázal, platí pro Čechy, vedou-li se isohyety ode 100^{mm} ke 100^{mm}, s této strany

$$\Sigma p_k m_k = 35.389678 \text{ km}^2,$$

kdežto

$$P = 51955.98 \text{ km}^2$$

měří, takže majíce zřetel k významu jednotlivých jednotek, snadno obdržíme v milimetrech

$$M = \frac{35389678}{51955.98} = 681.$$

Jiný způsob užívá místo veličiny m_k , představující arithmetický průměr hodnot sousedním dvěma isohyetám příslušných, průměrní hodnotu μ_k , plynoucí z udání všech stanic, kteráž připadají mezi dvě sousední isohyety, čímž se tedy obdrží výsledek jiný, více méně od předešlého rozdílný; pro Čechy tu platí s druhé strany této

$$\Sigma p_k \mu_k = 35 \cdot 373657$$

a tedy skoro týž výsledek, jako prve, totiž

$$M = 680^{\text{mm}}.$$

Kdybychom označili průměrné množství nějaké stanice M_k , obdrželi bychom též ze vzorce

$$M = \frac{\Sigma M_k}{P_k}$$

hledanou hodnotu M , značí-li P_k součet všech stanic. Avšak tu patrně, což s počátku bylo poznamenáno, že při malém počtu nestejně v zemi rozdělených stanic možná obdržeti velmi chybný výsledek; neb tu vlastně jest M průměrnou hodnotou stanice. Pro Čechy vyšlo

$$M = \frac{477851}{690} = 693,$$

a při jiném počtu stanic 683^{mm} , což arci se náhodou valně neliší od výsledku prvního a druhého, a ještě méně od výsledku Sonklarova (701) podobně odvozeného.¹⁾

Konečně poukázal k tomu, že v Čechách maximum vodních srážek na jednotlivé měsíce průměrně připadajících souhlasí s maximálním počtem dnů deštivých jen v měsíci březnu a prosinci, kdežto pro největší maximum letní souhlasu tohoto vesměs není, čímž význam letních lijáků jde jasně na jevo.

Prof. Dr. Jan Palacký vylíčil na základě nejnovějších publikací ráz Flory čínské, při čemž zejména vytknul poměr její k Floře tropické a ukázal, že Drude ve svém rozeznávání pásů botanických nebyl dostatečně opatřen doklady příslušnými.

Dr. J. Velenovský, přednášeje o kapradinách českého křídového útvaru, dokázal, že většina druhů nalézá se ve vrstvách peruckých jako vůbec ostatní rostlinstvo křídové. Dle počtu všech druhů lze souditi, že v Cenomanu zaujímaly cévnaté tajnosnubné proti ostatní vegetaci ještě mnohem značnější procenta než za doby nynější. Bohatý a rozmanitý život tajnosnubných předešlých dob končí v době křídové, kdež ještě mnohé druhy živé nám připomínají tvary palaeo- a mesofytické.

(Pokračování.)

* * *

Schůze řádných členů dne 4. května.

Po vyřízení běžných záležitostí podal pokladník zprávu o dosavadních příjmech a vydáních, při čemž schváleno, že úroky jubilejního fondu obnosem 2490 zl. uloženy byly v městské spořitelně Pražské; zároveň oznámil, že pořizování „Věstníku“ za r. 1886 stálo přes 3000 zl. (v tom honorář 473·8 zl., tabulky 408·75 zl., separaty 445·94 zl.).

Na to přednesla kommissí ve schůzi březnové zvolená své návrhy stran přijímání rukopisů do tisku a jich honorování, jež byly vesměs schváleny, a sice:

1. Aby se do „Věstníku“ přijímaly i delší články, s tím však vyhrazením, že nutno je předložit ku posouzení, jakmile by nejméně dva tiskové archy činily.

2. Aby dosavadní honorář (25 zl. za arch „Rozprav“, 16 zl. za arch „Věstníku“) byl zachován, avšak aby nepřesahoval dohromady ročně 150 zl. u člena řádného

¹⁾ Pro celé Německo vyšetřil van Bebbler 709^{mm} .

a 100 zl. u člena mimořádného (dosud měl tento nároky na honorář za články do „Věstníku“ přijaté, kdežto „Rozpravy“ jeho jen po zvláštním usnesení se honorovaly); nečlenům nelze honoráře povolovati, vytiskne a dodá se jim však 50 ex. článku od nich do tisku přijatého (při nezlomené sazbě). Všem do spisů společnosti přispívajícím možná na vlastní útraty současně více separatů svých článků si poříditi, přihlásí-li se v čas o povolení k tomu.

Dne 8. června. Po vyřízení běžných věcí oznámil generální tajemník, že posouzení spisů o honorování z jubilejního fondu se hlásících jest již provedeno až na dvě výjimky, jež co nejdříve budou odstraněny, takže od 20. června do budoucí schůze červencové bude každému členu volno nahlédnouti do spisů těch v místnostech společnosti. Ku konci předložen návrh, aby pojednání, jež řádní členové do „Rozprav“ podávají, stejným způsobem byla posuzována, jako se děje u členů mimořádných, aby tedy přednost teprve r. 1860 stanovená byla zrušena; ku prozkoumání tohoto návrhu zvolena kommisce, skládající se z předsedy, místopředsedy, tajemníků a navrhovatele prof. J. Kalouska.

Dne 6. července. Napřed se jednalo o výsledku prvních přihlášek o honorář z jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou, o nichž zmínka učiněna v lednové naší zprávě. Čteny tu obšírné kritiky, jakéž podali o rukopise

1. prof. Fr. *Tilšer* a Jos. *Šolín*, 2. prof. Dr. G. *Blažek* a Dr. Ed. *Weyr*, 3. prof. Dr. L. *Čelakovský* a Dr. Ant. *Frič*, 4. prof. Dr. J. K. *Jireček* a Dr. Fr. *Šembera*.

Na to hlasováno předepsaným způsobem o každém rukopise zvláště, zda-li se mu cena má uděliti, při čemž pouze třetí z uvedených tuto spisů majoritu hlasů, a to velmi značnou obdržel, takže ustanoveno uděliti spisovateli jeho, jimž se po otevření příslušné obálky býti objevil Dr. F. *Vejdovský*, professor zoologie na c. k. č. universitě, první cenu, a to nejen za rukopis, nýbrž i za 10 přiložených tabulek. (Za tiskový arch přirčeno honoráře 50 zl., za 10 tabulek 125 zl.) Zároveň ustanoveno, že se má z jubilejního fondu vésti přiměřeným způsobem náklad na uveřejnění tohoto významného spisu, kterýmž řada zvláštních publikací vědeckých se otvírá.

Poněvadž cena již byla rukopisu jednomu udělena, nedošlo na knihy k témuž účeli zadané, ježto dle statutu jen tenkrát honoráře se jim může dostat, nebyli-li ani jeden rukopis honorován. Avšak podané o nich obšírné kritiky přečteny a vzaty na vědomí tím ochotněji, any zněly vesměs příznivě; soudci tu byli pro spis

1. předseda J. *Jireček* a prof. *Konrad* z Tábora, 2. prof. Dr. V. *Stefal* a Dr. Vil. *Weiss*, 3. prof. Dr. Jan *Krejčí* a bibl. Jar. *Vrťátko*.

Na to vzdány vřelé díky všem p. posuzovatelům, z nichž vzdálili se pak nejsouci řádnými členy, a rokováno o dalších kusech příslušného programu, zejména přednesena zpráva kommisce v poslední schůzi zvolené, doporučující jednohlasné zrušení výmínky z r. 1860 zavedené a ustanovující, co skoro 80 let bylo pravidlem, aby rukopisy řádných členů k uveřejnění podané stejným způsobem se posuzovaly, jako se dosud děje s rukopisy od členů mimořádných pocházejícími, a to tím spíše, ježto některými posledními změnami dosavadních pravidel jsou tyto členové skoro ve všem na roveň postaveni s členy řádnými. Pro značnou pokročilost času odloženo však rokováni o tomto návrhu kommisce ke schůzi nejbližší příští.

Personalie.

Ředitel c. k. gymnasia Třeboňského Josef *Končinský* přeložen byl v též hodnosti na st. vyšší gymnasium v Něm. Brodě. Prof. Josef *Černý* při st. gymnasiu v Hradci Králové jmenován jest c. k. okresním inspektorem školním ve venkovském školním okrese Králohradeckém. P. Josef *Mrštík* ustanoven jest katechetou při st. gymnasiu Králohradeckém. Prof. Dr. Petr *Durdík* připuštěn jest za soukromého docenta gymnasijsní paedagogiky na filosof. fakultě české university.

DI 42 - (aut.)
J 7 (1887) - 4 (1893) in 4/10

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA

vychází ob měsíc, a sice:

1. ledna, března, května, července, 16. září, 1. listopadu.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 30 kr.; studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 60 kr., pro studující 50 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (co vydavatel) pp. zasílatelův, by buď jmeno jeho na adrese připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adresovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo zvláště vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Bartolomějské ulici čís. 5.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. městské střední školy,
docent české university.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
univerzity.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.,
přikázán k službě v c. k. mi-
nisterstvu učby.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

R O Č N Í K II.

V PRAZE 1888.

Vydavatel Fr. Prusík. — Tiskem F. Šimáčka v Praze

Obsah II. ročníku.

Rozpravy.

<i>Fr. Dvořák</i> : O úvodech školních ku četbě klassických auctorův . . .	1.	59.	106
<i>A. Strnail</i> : Determinanty na středních školách	3.	56	
<i>J. E. Hulakovský</i> : Má-li se dáti žákům do ruky bible?	4		
<i>Jan Palacký</i> : Podnebí Evropy	7.	62. 117. 157. 200. 253. 296.	344
Návrh učebné osnovy a instrukcí k vyučování <i>jazyku německému</i> na gymnasiích a reál. gymnasiích s vyučovací řečí českou			9
<i>Fr. Prusík</i> : Duchovní romány: Život Josefův	23, 70.	124.	162
Adam a Eva	212.	259.	309
<i>Jan Slavík</i> : Příspěvek k dějinám elektřiny	49.	102. 149. 208 246.	301
<i>Pr. Prusík</i> : Etymologica		53.	160
<i>Fr. Prusík</i> : Příspěvky ku kritice textův	54.	120.	435
<i>Jos. Dědeček</i> : Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií	67. 112. 154.		
	203. 250. 299.		349
<i>Petr Durdík</i> : Gustav Ad. Lindner.			97
<i>J. E. Hulakovský</i> : Nejeví-li se potřeba, aby učebná osnova vyučování náboženství na gymnasiích opravena byla?			145
<i>B. Navrátil</i> : Jednotná škola střední.	193.	256.	304
<i>V. J. Petr</i> : Hom. 1. <i>Τεχνικέροντο</i> ;			198
2. <i>αιγίολος</i>			393
<i>J. Chval</i> : Příspěvek k aesthetickému posudku Sofokleova Filokteta	206.	307.	356
<i>J. Kvěčala</i> : O boji proti pěstování klassických studií na středních školách	241.		385
<i>Albert Dohnal</i> : Ukázky z řecké lyriky.			263
<i>Ant. Truhlář</i> : O překladech bájek Aesopových ve střední době literatury české			289
<i>M. Hofmann</i> : Kterak lze vštěpovati žákům krasocit			337
<i>Fr. Prusík</i> : České glossy v Roudnickém rukopise z XV. století	346.		399
<i>A. J. Bernard</i> : Založení a význam Preslova „Kroka“	352.	406.	440
<i>Aug. Krejčí</i> : O veřejných cvičeních žákův			357
<i>Tim. Hrubý</i> : Lucretius		359.	409
<i>J. S. Vaněček</i> : O středních školách ve Francii		396.	437
<i>A. H.</i> : Ke dni 2. prosince 1888. jakožto čtyřicátiletého panování J. V. císaře a krále Františka Josefa I.			433

Úvahy.

<i>Jan Slavík</i> : Burckhard, Zur Reform der juristischen Studien.	26
<i>B. Bauše</i> : L. Čelakovského Analytická květena Čech, Moravy a Rakouského Slezska. — Kl. Čermákův Pravěk lidstva evropského. Doba kamene. — J. Jettmar, O vodě	28
<i>J. V. Prášek</i> : Georg Busolt, Griechische Geschichte bis zur Schlacht bei Chaironeia. — Adolf Holm, Griechische Geschichte von ihrem Ursprunge	

bis zum Untergange der Selbstständigkeit des griechischen Volkes. — Victor Duruy, Histoire des Grecs depuis les temps les plus reculés jusqu' à la réduction de la Grèce en province Romaine.	30
<i>Jos. Zahradník</i> : Em. Leminger, Fysika pro nižší třídy škol středních . . .	73
<i>Fr. Prusík</i> : Bibliotheka mládeže studující vydávaná péčí Ústředního spolku profesorův středních škol českých. Serie I, číslo 1: Píseň o bitvě u Kressenbrunnu. Báseň Adolfa Heyduka. K vydání upravil Jan V. Novák	127
<i>Petr Durdík</i> : Fr. Dvorského Paměti o školách českých	131
<i>Fr. Prusík</i> : Eduard Fechtner, Die praktische Philosophie und ihre Bedeutung für die Rechtsstudien	216
<i>Petr Durdík</i> : G. A. Lindner, Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním	265
<i>J. Slavík</i> : Fr. Tůma, Arithmetika pro III. a IV. třídu škol gymnasijských. .	312
<i>Fr. Prusík</i> : Dr. Henry Schliemann, Tiryns	313
<i>J. E. Hulakovský</i> : F. Heusler, Vědy přírodní a bible. — Bratři Lehmannové, Cours élémentaire de langue française d'après la méthode intuitive . .	362
<i>Fr. Prusík</i> : P. Krbek, Naše realke prema srednjim školam u obće a poimence prema realkam austrijskim, ugarskim, francuzkim i njemačkim. — L. Chleborad, Bulgarische Grammatik.	412
<i>V. E. Mourek</i> : K. Veselík, Grammatický slovník jazyka německého. . . .	444
<i>Fr. Prusík</i> : Fr. Pastrnek, Beiträge zur Lautlehre der slowakischen Sprache in Ungarn	444
Hlídk a programmův: Ref <i>J. E. Hulakovský</i> : 1. J. Filípek, Saint André a Marie Josef, bratři Chénierové. — 17. Fr. Šubrt, Essai d' un Anti-barbarus bohème-français	75, 413
<i>B. Baúse</i> : 2. Vojt. Princ, Bobři v jižních Čechách. 3. A. J. Bernard, Klíč k určování lišejníků rosolovitých, křovitých i lupenitých okolí Tábořského	76
<i>Petr Durdík</i> : 4. R. Kraus, Z paedagogické činnosti sboru učitelského	166
<i>Fr. Prusík</i> : 5. Ed. Malý, Které národnosti bylo obývatelstvo města Nového Bydžova před válkou husitskou? — 8. J. Strnad: Několik úryvků z dějin král. města Plzně z dob před válkou husitskou. — 9. Ign. Kohout, O založení koleje jesuitské a seminaria sv. Víta v Jindř. Hradci. — 10. Jos. Weger, O poctivém řádu a cechu soukennickém a kroječském v městě Pardubicích nad Labem. — 15. Fr. Tábořský, Erbenův „Štědrý den“. — 16. Ant. Truhlář, O českých překladech z antických básníkův latinských a řeckých za doby střední (XV—XVIII st.). — 18. V. Prasek, Svobodný dům někdy hrabat Vlčkův v Opavě 167. 269. 270. 271. 317. 365.	414
<i>Jos. Škoda</i> : 6. J. Zach a J. Braniš, Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře. — 7. Jos. Kragl, O některých chybách v kreslení. — B. Pospíšil, Chrám dorský. — 21. R. Hartmann, Chrám sv. Jilji v Třeboni 267. 268.	316. 451
<i>K. Knittl</i> : 11. Fr. Pich, K reformě vyučování zpěvu na školách středních, příspěvek.	315
<i>Jan Slavík</i> : 12. A. Libický, Výsledky měření zraku žactva některých škol Roudnických. — 13. Jan Plašil, Nejhlavnější základy mathematické psychologie	315. 316
<i>V. Tlamich</i> : 19. M. Hofmann, Příspěvky ku methodice chemie na školách středních. — 20. K. Černý, Zkoumání pitných vod v Pardubicích se stanoviska zdravotního	448

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová	35. 77. 167. 217. 272. 317. 366.	452
Návrh učebné osnovy <i>jazyka českého</i> na gymnasiích s vyučovací řečí českou	83. 137.	178
Maturitní themata z programmův r. 1888	368. 415.	454
Seznam přednášek konaných na filosofické fakultě c. k. české university Karlo-Ferdinandovy v Praze v letním semestru 1888 a v zimním semestru 1888—9	182.	455
Přednášky na c. k. české vysoké škole technické v Praze v studijním roce 1888—9		421
Přednášky na filosofické fakultě c. k. university ve Lvově v zimním polouletí 1888—9		457
Schválená díla	37. 82. 133. 170. 218. 225. 282. 319. 371. 422.	458
Statistika vysokého a středního školstva v r. 1887—8		79
Různé zprávy školstva a učitelstva se týkající	77. 133. 169. 224. 281. 318. 367. 414.	452
Literatura	37. 82. 134. 171. 226. 282. 319. 371. 422.	453
Bibliografie		170
Ústřední spolek středních škol českých	89. 136.	232
Jubilejní ceny na spisy pro mládež		434
Filologický odbor Ústředního spolku středních škol českých	91.	430
Kreslířský odbor Ústředního spolku středních škol českých		40
Druhý obecný sjezd profesorův středních škol českých v Litomyšli (Dodatek)		41
Redakční kommisce Bibliotheky mládeže studující		43
Historický spolek	39. 181.	239
Klubu přírodovědeckého memorandum		191
Filosofové		471
Královská Česká společnost nauk	38. 44. 92. 139. 176. 184. 236. 287. 331. 380.	464
Vyzvání v příčině topických jmen		288
Personalie	48. 96. 144. 192. 240. 288. 336. 388. 432.	472
Opravy a hyb tiskových a dodatky	192. 336.	384
Listárna redakce		96

Index filologický.

- Adjectivum pronominální v slov. 229, 326
 au z ou (daufati) 400
 -ava 172
 ay m. ej (naysem) 400
 béka sloven. 445
 bí, biem 373
 бия -бья -бея rus. 373
 biju (bi-j-u) — biu (bь-j-u) stč.
 biješ (bi-j-eš) — bieš (bь-j-eš)
 stč. 373
 božec mor. (čarodějník) 421
 Bronec os. jm. 174
 broný 175
 Bubla os. jm. 174
 Burda os. jm. 174
 быти rus. tvary 375
 cachati 424
 Cilka os. jm. 174
 cuter lat. 160
 čepec (vitta, vínek) 404
 čísel směřování rus. 372
 čísl. vek řadových (v letopočtu)
 sklonba rus. 373
 čísl. vek v sklonbě záměny
 rus. 373
 dās skrt. = uděleti, poskyto-
 vati 136
 deisa cikán. = zejtra; včera 136
 desiti = lapiti, chopiti, nalézti
 136
 dohrô sloven. 447
 drahokam (chyb.) 230
 Drda os. jm. 174
 dřevo (dřevce) 404
 Drátka os. jm. 174
 družina (comes, uxor) 404
 Dual v řečtině 232
 Dual 3. (2.) os. v slovan. 327
 dvojlík 230
 e m. y 447
 -é, -ovie, ovia sloven. 445
 e, jeho reflex v čest. 445
 egestes sthném. = pozejtrí 136
 enantiosémie 135—6
 filius 232
 gistradagis goth. = zejtra;
 včera 136
 Hašek os. jm. 174
 heri lat. včera 136
 Holomúc 447
 hor acc. sg. m. 447
 hovádky pl. (pecus) 402
 bromadných jmen vliv rus. 372
 Hurta os. jm. 174
 hyas skrt. = včera; véd. zejtra
 136
 choj. imp. sloven. 447
 chojte imp. 447
 -ia sg. neutr. sloven. 447
 ie m. i, í 401
 imaamъ 327
 imperativu tvary rus. 375
 Imperf. rus. 327
 Infinitiv rus. 327, 375
 Italia 378
 Ithaka 314
 Jach, Jašek 321
 jedne 400, 404
 jelikož 230
 ісми strus. 327
 істи strus. 327
 Ješek = Jan 129
 Jihlava 172
 jmených kmenův směřování
 rus. 327—9
 jmouti (chyb.) 229
 Kaněra os. jm. 174
 káže se = ukazuje, jeví se 127
 kerak 160
 keraký 160
 kerý 160
 klukna = kvočna 320
 knovatka 320
 Koněprusy 424
 Kotún os. jm. 174
 kožišina 129
 královský 271
 krásí comp. 126
 kuris lit. 160
 kurs lit. 160
 kurva 96
 lehky (paulatim) 404
 ljubľ 327
 -ma 1. pl. 326
 Malea 314
 Marathon 314
 martínkovati 321
 Megara 314
 меня rus. 325
 mergà lit. 96
 merhyně čes. sloven. 96
 -mo 1. pl. 326
 Morava 172
 mrvá (ulva, rokytí) 404
 -мя strus. 1. pl. 326
 Nalzoves 445
 nářez 321
 nařkynám dial. 446
 násila (vis) 404
 nazpak sloven. 447
 necestí, n. avia 404
 negotium 232
 nechvíle (nečas) 404
 někerak 160
 někerý 160
 nekurs lit. 160
 nevěrstvo = incredulitas 122
 nikerak 160
 nikery 160
 -nom pl. dat. f. 402
 nuš patagon. = zejtra; včera
 136
 -o masc. 446
 o privat. = řec. & privat 136
 oblevati, obl'ovati 122
 Obsek os. jm. 174
 obúm (= oboum) 408
 odpadnouti (chyb.) 230
 obyzdný 136
 okráslek 230
 Oldránek os. jm. 174
 Opici 378
 oplaniti 54
 opomenu (chyb.) 271
 orati z arati 136
 Osci 378
 oščádati dial. 136
 otrúcený 125
 -ou sg. instr. sloven. 446
 ou v XV. věku 400
 oulí, n. 404
 -ovia, -ovie, -é sloven. 445
 pádův směřování 329—330
 pádů vliv na pády rus. 372
 panost 160
 part. perf. pass. s významem
 možností 403
 Part. praes. act. rus. 327
 Part. praes. zvratných sloves
 bez se 403
 Part. praes. a perf. act. s vý-
 znamem pass. 403
 Perfecta složeného tvarův zkrá-
 cování rus. 374
 Picek os. jm. 174
 pláň, pláňka 54
 pláně 54
 planina 54
 planiti 54
 planъ 54
 Plqperf. rus. 327
 Poděhúsy 129
 pohýnat 446
 poi. imp. sloven. 447
 pojte imp. 447
 polák 322
 pole 53
 polъ, polo (u p, u pola) 53
 pomel, i (e?), f. (turbo, ven-
 tus) 404
 postřed, -ek 404
 pošlati (chyb.) 230
 pošylati 129

poutí, n. (pouta) 404
 Praesentis tvary rus. 374
 pravý = spravedlivý 121
 pře = před 126
 předpičnik (kaš. przedkiepnik) 321
 Přemysl Otakar (chyb.) 272
 Přičestí rus. 374
 přihod u, m. (casus) 404
 přichoz u, m. 404
 Přivlastkův postavení 129
 Přízvuk rus. 376
 prochoditý duom 404
 prokrikovati chválu něčí 125
 protivoznam 135—6
 radlice 136
 rádl 136
 ramennov 402
 rataj 136
 Rataj os. jm. 174
 * ráti z arti 136
 Rod passivní rus. 375
 Rodův směšování rus. 372
 role 136
 rolník 136
 Rozliška opominuta před ě 446
 růměnec (chyb.) 230
 Sabelli 378
 sáknouti 136
 Salamis 314
 Samnium 378
 Sázava 172
 sběhnouti (ziskem) = přebyti 164, 321
 ceče strus. dat. 326
 sebě dat. 326
 sešípati 130
 Scherlé 314
 sik = sušiti; mo. iti 136
 siný 175
 sivý 175
 Sklonby jmenné ztráta rus. 373
 Slanec os. jm. 174
 slepice 322

Slovesných tvarův ztráta rus. 373
 Složeniny jmenné 413
 slze e, f. 404
 snažovati (denudare) 404
 stoček 321
 strážiti 404
 supinum stsl. 327, 375
 sýlati (mittere) 404
 sywan prus. hnědý 175
 samotati 230
 -ši v 2. sg. 326
 šípati 130
 šivas lit. bílý 175
 sjáva, skrt. hnědý 175
 sjéta skrt. červenavý, bílý 175
 škulina 404
 štedr stsl. 136
 štědrý 136
 štěděti stsl. 136
 Šumava 172
 -te m. tte imp. 403
 reče strus. dat. 326
 tebě dat. 326
 teď = zde 126
 -ти brus. v 3. sg. pl. 327
 točenice (vortex) 404
 třech gen. 403
 trepetъ, trepetati 199
 trepit lat. 199
 trpras, trpalas skrt. 199.
 třpytiti 199
 -тъ } 3. sg. 326
 -тъ }
 u m. i (skrotitu inf.) 400
 ukazovati mnoho dobrého = prokazovati 125
 uderyl 347
 -nov gen. pl. n. a f. 327, 402
 uplatňuji (chyb.) 230
 u pola, u polo 54
 usýnám 446
 úžeji (chyb.) 230
 veřejnov 402

Vlach = Vladislav 173
 Vlastní jména cizí v češt. 402
 Vlášek v. Vlach
 Vltava 172
 vratno (ostium, porta) 403
 vynažený (strictus) 404
 zabím dial. 445
 zabylý = nešlechtný, převrhlý 125
 Zájmenných kmenův směšování rus. 329
 zalkýnám se dial. 446
 zap m. zapial 447
 zápaseňa = zápasy 120
 zapoliti (exardescere) 404
 záповěď stč. 136
 záповěděti stč. 136
 zmetešený 130
 zóřivě 126
 zpomla 447
 zřízeně = pořádně 126
 zutíkati (diffugere) 404
 Zyboblavy 321
 žebruov 402
 žfec, žerce 129
 A = strus. b, a 325
 αἰγιοχος 393
 αἰγλη 394
 αἰξ 394
 αὐτο-καδί-γεντος 96
 δέχομαι = přijímati 136
 κάδης, καδί-γεντος 96
 κάδα 96
 argiv. κέστερ 96
 κότερος 160
 Μεσσαιία 378
 δθόνη 314
 Σαβίνη 378
 Σαυνίτις 378
 τερπικέραυτος hom. 198
 Φαίηκες 314
 χδής včera 136
 χιτών 314

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyšš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. městské střední školy,
docent české university.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlinské.

HARVARD UNIVERSITY
LIBRARY

MAY 24 1977

V PRAZE 1888.

Vydáno 1. ledna 1888.

Slav 7196.360 $\left(\frac{2}{1888}\right)$

Bychom mohli stihnouti nával docházejících nás prací i rychleji za sebou uveřejňovati zprávy zasedací, odhodlali jsme se vydávati Krok od Nového roku **měsíčně** (kromě prázdnin). By pak nebylo třeba k vůli zvýšenému nákladu zvětšovati i předplatné (toliko při zásilkách do ciziny zdraží se častější dopravou Krok o 20 kr.), bude Krok vycházeti 10krát do roka v sešitech o 3 arších, takže bude ročník obsahovati 30 archův, místo dosavadních 24 (po případě 22 $\frac{1}{4}$) archův. Nadějeme pak se, že velectění odběratelé naši láskavě ocení snahu naši o zvelebení Kroka, netoliko sami na dále zůstávající jeho příznivci, ale i — zač jich snažně prosíme — jiné jemu přátely čtené získávajíce.

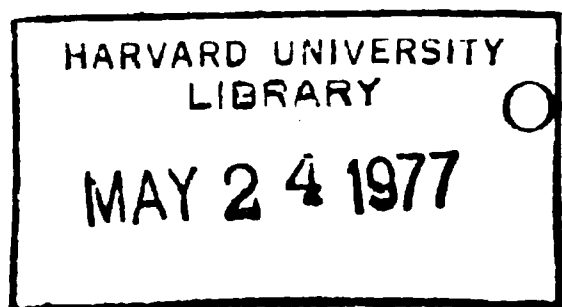
Vydavatelstvo.

* * *

== Sešit 3. (třeba rozřezaný) ročníku I. „Kroka“ kupuje administrace po 50 kr. ==

* * *

== Kdo by nehodlal „Kroka“ odbírat, prosíme, by nám jej vrátil nejdéle do 15. ledna t. r., bychom mohli v čas určití náklad 2. sešitu.

O B S A H.

Soviet Studies Rozpravy.

Str.

<i>Fr. Dvořák</i> : O úvodech školních ku četbě klassických auktorův	1
<i>A. Strnad</i> : Determinanty na středních školách	3
<i>J. E. Hulakovský</i> : Má-li se dáti žákům do ruky bible?	4
<i>Jan Palacký</i> : Podnebí Evropy	7
Návrh učebné osnovy a instrukcí k vyučování jazyku německému na gymnasiích a reál. gymnasiích s vyučovací řečí českou	9
<i>F. Prusík</i> : Duchovní romány: Život Josefův	23

Ú v a h y.

<i>Jan Slavík</i> : Burckhard, Zur Reform der juristischen Studien	26
<i>B. Bauše</i> : L. Čelakovského Analytická květena Čech, Moravy a Rak. Slezska. — Kl. Čermákův Pravěk lidstva evropského. Doba kamene. — J. Jettmar, O vodě	28
<i>J. V. Prášek</i> : Georg Busolt, Griechische Geschichte bis zur Schlacht bei Chaironeia. — Adolf Holm, Griechische Geschichte von ihrem Ursprunge bis zum Untergange der Selbstständigkeit des griechischen Volkes. — Victor Duruy, Histoire des Grecs depuis les temps les plus reculés jusqu'à la réduction de la Grèce en province Romaine	30

D r o b n é z p r á v y.

Nejnovější nařízení	35
Knihy approbované	37
Literatura	37
Zprávy zasedací	38
Personalie	48

ROZPRÁVY.

O úvodech školních ku četbě klassických auktorův.¹⁾

Fr. Dvořák.

Kdo vyučoval častěji na vyšším gymnasii klassickým jazykům veda žáky k maturitě, přesvědčil se, že výsledek životopisných studií různých auktorů nebývá vždy na konci u abiturientů přiměřen práci na věc vynaložené. Právě o požadavcích maturitních v latině „Weisungen zur Führung des Schulamtes an den Gymnasien in Österreich“ na stránce 32: Der Examinand muss über die im Gymnasium gelesenen Schriftsteller, also über Caesar, Livius, Sallust, Cicero, Tacitus, Vergil, Horaz, was Inhalt und Form ihrer Werke anbelangt, Rechenschaft geben können und muss fähig sein, einen in der Schule nicht gelesenen weder kritische noch grössere sachliche Schwierigkeiten bietenden Abschnitt aus diesen Schriftstellern nach kurzer Überlegung auf Grund grammatisch gründlichen Verständnisses gewandt zu übersetzen. Das Lesen des vorgelegten lateinischen Abschnittes muss Sicherheit in der Prosodie bekunden; in der Metrik sollen dem Examinanden das elegische und die von Horaz gebrauchten lyrischen Versmasse bekannt sein. Seine Übersetzung ins Lateinische muss Sicherheit in der Grammatik und einige Gewandtheit in der Vergleichung der Ausdrucksform der Unterrichtssprache mit der lateinischen beweisen.

O požadavcích z řečtiny na téže straně se praví: Der Examinand muss über das aus Xenophon, Homer, Herodot, Demosthenes, Plato, Sophocles Gelesene nach Inhalt und Form Rechenschaft geben können und muss fähig sein, einen nicht besonders schwierigen aber im Unterrichte nicht gelesenen Abschnitt aus diesen Schriftstellern bei Angabe seltener und ihm etwa unbekannter Wörter auf Grund grammatisch gründlichen Verständnisses gewandt zu übersetzen. — V seznamu spisovatelů latinských vynechán jest Ovid buď náhodou, jak by se ze slov „Über die am Gymnasium gelesenen Schriftsteller“ mohlo souditi — Cornelius Nepos se zde ovšem přirozeně pomíjí — aneb snad zúmysla, protože básník tento co do obsahu celkem snazší, bývá dáván ku překládání z pravidla žákům prostředním anebo slabším, hlavně jeho elegie; žádati však na těchto, aby básníka přeložili přiměřeně originalu, to est poeticky, jest ovšem nemožno, tím více, když žáci tací po dobu překládání vyměřenou co činiti mívají, aby porozuměli obsahu. — Na místě citovaném o požadavcích, jež bývají abiturientům z jazyků klassických kladeny, o životopisech auktorů zmínka se nečiní. Na straně 22. pak se praví: Nicht einmal für die literarhistorischen Kenntnisse, welche in der mündlichen Prüfung in Frage kommen, wird ein spezielles Memorieren erforderlich oder bei geschickter Einrichtung der Prüfung erfolgreich sein. Denn diese

¹⁾ Předneseno v odboru filologickém při II. obecném sjezdě profesorův středních škol v Litomyšli; viz Krok I, 220.

Kenntnisse sind durch selbstthätige Beschäftigung der Schüler mit den bedeutendsten Erscheinungen der Literatur gewonnen und haben dadurch eine viel grössere Festigkeit und weit innigeren Zusammenhang erlangt, als das nur gedächtnismässige Aufnehmen eines Vortrages bewirken kann; insoferne bedürfen sie bei Gymnasiasten, die für den Unterricht fleissig gewesen sind, keiner besonderen Vorbereitung und andererseits würden sich die Kenntnisse, welche erst durch eine solche Vorbereitung gewonnen sind, von den durch selbstthätige und gleichmässige Beschäftigung allmählich entwickelten merklich unterscheiden.

Místu tomu se ovšem vzhledem ku požadavkům z literární historie u maturity nedostává náležitá preciznost. Ze slov „Denn diese Kenntnisse“ a následujících zdá se arci, že se míní pouze vědomosti, týkající se obsahu a formy spisův a nikoliv životopisy; neboť jen při oněch jest žák „selbstthätig“, kdežto se mu biografie prostě přednésti a diktovati musí. Výklad tento by také souhlasil s místem na straně 32: „Der Examinand muss über die Schriftsteller, was Inhalt und Form ihrer Werke anbelangt, Rechenschaft geben können“.

Biografie by tedy bylo u zkoušky té pominouti, poněvadž si sotva lze mysliti, že by si žák různá ta data zapamatoval, aby nebylo „ein spezielles Memorieren“ třeba. Ano naopak zařídí-li prý se zkouška ta obratně, má vše takové memorování objeviti se neprospěšným. Vědomosti literární by podle toho bylo obmeziti na znalost spisů, jich jmen, celkového obsahu a formy, vědomosti to, jichž žáci čtením již sami — ovšem z části — nabyli, a jež beze zvláštního opakování dovedou spíše podržeti, než mnoho nesouvislých mezi sebou dat biografických.

Jest zajisté spisovatelů latinských, nečítáme-li Ovidia, 7, řeckých pak 5, celkem tedy 12, jichž biografie by bylo žákům znáti třeba, jestli že bychom vztahovali slova „literarische Kenntnisse“ v řečeném citátě též ku znalosti životopisů spisovatelů těch. Ze zkušenosti však víme, že žáci již ve třídě následující jsouce zcela zaměstnáni jiným spisovatelem mnoho dat životopisných o spisovateli, jež předešlého roku četli, zapomínají, neřku-li, aby si všechny životopisy ty dovedli od kvarty trvale až do oktavy pamatovati a u zkoušky maturitní je vypravovati tak, aby jich nemusili před maturitou bezprostředně na novo memorovati.

Ano přibází se, že zrovna třebas žáci lepší, když tázáni byli na příklad na Caesarův životopis, nedovedou jsouce od zkoušky z dějepisu osvobození, ani o politické činnosti spisovatele toho mnoho pověděti. Tu pak naskytá se přirozeně otázka, pokud jsou data ta biografická pro žáky cenna. Nejsem ovšem o absolutní ceně biografii spisovatelů vůbec mínění stejná a dělí se ve dvě strany, jednu, jež jim důležitost literární, a druhou, jež jim pouze historickou důležitost přičítá, pomíjejíc je i v dějinách literatury a všímajíc si pouze spisů a jich aesthetického rozboru. Nepřípadne nám zajisté — abychom vzali příklad z toho, co nám nejbližší jest — dostane-li se nám báseň od nynějších našich básníků slavných do ruky, dříve než ji počneme čísti, popptávati se, odkud básník ten a onen rozen, kde studoval, čím (jak říkáme) jest atd.; nýbrž počneme raději hned spis sám čísti, jenž nás více pobaví, než sebe zevrubnější biografie by dovedla, která by se nám místo spisu jeho do rukou dostala.

Nemají-li pak ta data životopisná absolutní ceny ¹⁾ ani v literatuře našeho národa, mají ji tím méně data z literatur cizích. Jak snadno naopak dosáhneme methodou tou, že žák uslyše jmena rodišť jednotlivých spisovatelů, že Livius narodil se v Patavii, Ovid v Sulmoně, Sallust v Amiternu, Cicero v Arpinu, Vergil v Andech, Horac ve Venusii, na konec jedno jméno smísí

¹⁾ Ale cenu svou přece mají, jak jsme to vytkli při přednášce o tomto tématě: viz Krok I, 220. Red.

s druhým, a bude tu zajisté zvláštního memorování třeba, aby se v bludišti tom opět poněkud orientoval. Kolikráte dále třeba jest žáku mnohému opakovati si léta narození a úmrtí jednotlivých spisovatelů, žádáme-li jich na něm, než si je zapamatuje, kdežto přece celkem málo záleží na tom, ví-li žák, zda se Livius narodil r. 60. či 59. př. Kr., umřel-li Sallustius r. 35. či 32. před Kr., bědoval-li Ovid v Tomech, že se nemůže do Říma vrátiti, o rok více či méně, data to, jež o nic nejsou důležitější pro žáka, než žádáme-li na něm, aby si pamatoval, byl-li Ovid jednou či třikrát ženat, Vergil zase za to s Horacem mládenci atd. Co však říci, žádáme-li na něm určitosti a zevrubnosti ve věci, kde vše takřka na kombinaci a nejistotě se zakládá, jako v životopise Tacitově.

Chceme-li proto, aby žáci nepotřebující teprve před maturitou dlouho data životopisná memorovati, od počátku hned, kdy jim byla oznámena, zapamatovali si je tak, aby hyla *πρῆμα εἰς ἀεί*, musíme biografie ty obmeziti a paměti žáků hleděti přispůsobiti.

Že jest to požadavek nezbytný, má-li se věci prospěti, zřejmo též z pokynů, jež se dávají nejnověji v „instrukcích o vyučování na gymnasiích“.

(Pokračování.)

Determinanty na středních školách.

Napsal A. Strnad.

Působení své zahájil „Krok“ náš velmi časovou úvahou *prof. Dra. Studničky*: „Hodí-li se pojem determinantní do našich středních škol čili nic?“

Jsme tomu velice povděční, že s místa tak kompetentního podnět dán ku rozhovoru o věci zaměstnávající již po delší čas myslí všech matematiků, kteří přičiňují se o pokrok školy přiměřený pokrokům vědy. Proto není snad zbytečno, když následující vyzvání učiněného slovutným učencem naším, promluvíme o řešení oné otázky, hledíce ku potřebám škol našich středních, zvláště reálných.

Nelze upříti, že vyučování mathematice u nás, ač v methodě valně pokročilo, co do směru a rozsahu učiva po drahá leta téměř se nezměnilo. Organisační statut škol reálných z r. 1849, plán jich učebný z r. 1875. a plán normální z r. 1879. vyměřují s malými toliko odchylkami stejné množství učiva mathematického. Kdežto fysika, lučba i přírodopis k novým objevům a moderním teoriím pilně přihlízejíce, ve prospěch školy z nich těžiti se neostýchají: netajme si to toho, že naše vyučování mathematice nepokročilo tak, jak by žádoucno bylo vůči velikým pokrokům, jež tato věda za posledních dob učinila.

Spíše ještě v geometrii ta neb ona novější myšlenka cestu do škol si proklestila — a to z příčin přirozených hlavně do škol reálných, které studium geometrické pěstují v objemu značně rozsáhlejším než gymnasia; však v algebře až do našich časů zůstalo téměř vše v starém rázu i míře. Ba kdybychom směli souditi dle některých učebných knih, mohli bychom — srovnávajíce ku př. algebru Fleischerovu (1862), Smolíkovu (2. vyd. 1875) a Taftlovu (3. vyd. 1887) — domnívati se, že požadavky týkající se kvantit učiva během času byly sníženy.

Hlasové těch, kteří v příčině algebraického učení i jinde, zvláště ve Francii a Německu, po opravě touží, téměř jednomyslně vyslovují přesvědčení, že ne sice jediným ale též ne posledním *požadavkem přispůsobení se mathematického vyučování pokrokům vědy jest přijetí nauky o determinantech do programu škol středních*. Nemožno totiž popříti, že vývoj nauky o determinantech znamená skutečný a rozhodný pokrok v algebře; ona jednoduchost

spojená s obecností a elegancí, které moderní algebru (v nejširším slova smyslu) vyznačují, zajisté také má původ v hojném a přiměřeném užívání tohoto tvaru početního. A přispívá-li známost jeho k usnadnění mnohé namáhavé práce, slouží-li k stručnému a přece průhlednému vyznačení algebraických myšlenek, vzbuzuje-li ponětí ne o mathematické strašidelnosti ale ladnosti a úpravnosti, podporuje-li svou přehledností pamatování vzorců jinak dosti složitých — kterak by bylo možno, hledíc k tolika věcně i formálně vzdělavatelným stránkám nepřáti sobě, aby i škola z této vymoženosti vědy měla podíl a užitek?

Že by tedy přibírání determinantů k dosavadnímu učivu algebraickému na středních školách *žádoucno* bylo a *prospěšno*, sotva kdo bude opravdově popírati, kdo i jen povrchně seznámil se s počátky jich theorie a poznal velikou rozmanitost i důležitost jich upotřebení. Sluší též připomenouti, že nauka tato není snad dosud nehotova a nevyvinuta; jest to ovoce zcela zralé a škole k požitku se hodící. Vždyť tomu již více než třicet roků, kdy Spottiswoode, Brioschi a Baltzer učebními knihami svými učinili nauku determinantní obecným majetkem světa mathematického.

Že pak toto rozmnožení učiva jest *možno bez přetížení žáků*, objasnil již ve svém článku prof. Dr. Studnička několika důvody, ku kterým dle své zkušenosti školské úplně přistupujeme. Pokud na počátcích nauky o determinantech přestáváme, nijak tyto nepřekročí moze nižšího učení algebraického a mohou býti pochopitelnými učiněny každému i prostředně nadanému žáku. K stručnému výkladu pojmu determinantního a jeho nejdůležitějších vlastností nebude zapotřebí mnoho času, jak dále ukážeme; vhodným a rozumným užitím při dalším postupu lze pak více času i práce ušetřiti než dříve bylo vynaloženo.

Jsme přesvědčeni, že důvody tyto, byť dosud nebyly nalezly úředního uskutečnění v osnově učebné i vyššími úřady školskými jsou uznávány. Jestli nám toho důkazem, že za reformačním účelem psaná algebra prof. Dr. Studničky, jednající o determinantech měrou rozsáhlou, dosáhla hned v prvním svém vydání úplného schválení ministerského. V nových pak instrukcích pro gymnasia (str. 221) vysloveno přání, aby učebné knihy algebraické obsahovaly základy nauky o determinantech, tak aby aspoň žáci pokročilejší sami s nimi seznámiti se mohli. Víme také, že na některých českých školách reálných počátkům nauky této se vyučuje¹⁾, a to nikoli snad od učitelů mlazších, ale též od mužů starších, rozvážných a zkušených.

Nemůžeme proto věřiti zprávě, kterou jsme kdysi četli v časopise Hoffmannově „Zeitschrift für mathematischen und naturwissenschaftlichen Unterricht“; praví tam redaktor v poznámce ku článku svému „Determinanten oder nicht?“: „Es wird uns berichtet, dass in Prag mehrere Mittelschulprofessoren vom Landesschulinspector einen Verweis hinnehmen mussten, weil ihre Schüler bei der Inspection die Determinanten nur erwähnt hätten; ja einem der Herren sei es streng untersagt worden, das Wort „Determinante“ in der Schule auch nur — fallen zu lassen“.²⁾ (Pokračování.)

Má-li se dáti žákům do ruky bible?

Uvažuje J. E. Hulakovský.

Odpověď k této otázce není tak snadna, jak se na první pohled zdá. Důvody *pro* a *contra* jsou stejně závažny a zlatou střední cestu těžko zle najíti.

¹⁾ Viz na př. letošní výroční zprávu české reálky Pražské, str. 41.

²⁾ XI. Jahrgang, p. 343.

Církvi katolické jest bible knihou Bohem samým danou, bible jest slovo Boží k lidem. Nepochopiti dobře slova Božího nebo neporozuměti jemu, mohlo by býti nebezpečno víře toho, kdo bibli čte. Má tedy církev, jsouc božským Spasitelem ustanovenou učitelkou a vykladatelkou slova božího, právo i povinnost, starati se o to, aby nikdo z údů jejích do takového nebezpečí neupadl. A z této povinnosti jediné vyšla nařízení, jež čtení bible všelijak obmezovala.

Tak papež Řehoř VII., vyhlásiv jediné *Vulgatu* za authentický překlad Písma sv. všechny překlady v řeči mateřské zapověděl r. 1080. Také Innocenc III. r. 1198., jakož i koncil Toulonský r. 1229. a Bézierský r. 1233. mimo *Vulgatu* všechny ostatní překlady zapověděli, až Řehoř XV. naprosto čtení bible laikům zapověděl, což Kliment XI. v bulle *Unigenitus* potvrdil.

To jsou tedy pozitivné zápovědi čtení bible. K tomu uvážiti sluší, že k náležitému porozumění bibli velikých a zvláštních vědomostí jest potřebí, tak že i sám osvícený a veliký Církve učitel sv. Augustin vyznal, „že v Písmech sv. jest více toho, čeho neví, než toho, co ví.“

Podobně nelze popřiti, že čtení Písma na bezcestí uvéstí může, jakž dokázáno při bludařích, což již sv. Petr, mluvě o nesnadném porozumění Písmu, v II. listě 3, 15. 16. dí: „Jakož i nejmilejší bratr náš Pavel podle dané sobě moudrosti psal vám, jakož i ve všech epištolách mluvě v nich o těch věcech, v nichžto jsou některé věci nesnadné k rozumnění, kteréžto neuměli a neustaviční (lidé) překrucují jako i jiná písmata k svému vlastnímu zahynutí.“

Bylo-li tedy těmto posvátným spisům již za času sv. apoštolů nesnadno rozuměti, čím více za doby naší od času toho 19 století vzdálené, a to ještě při člověku, který právě tak neumělý a neustavičný jest (jak dí apoštol), jako to jest naše mládež studující.

Kromě toho obsahuje bible nejen místa nesnadná a těžce srozumitelná, nýbrž i přímo pro mládež dosti choulostivá.

Tyto a snad mnohé ještě jiné důvody mluví proto, aby se k otázce dané dala odpověď *záporná*.

Než jsou také důvody *pro* čtení.

Jakož jsou nařízení papežská, která čtení bible zapovídají, tak jsou i s druhé strany nařízení římské kurie, která překlady Písma v řeči mateřské, tedy i čtení jeho dovolují. Již v známé reg. IV. indicis dáno biskupům právo, čtení bible dovolovati těm, jichž zpovědující nebo správcové duchovní se za to ručí, že to lidem těm neuškodí na duše spasení.

Když vynalezeno knihtiskařství, tu překlady bible dožily se v krátkém čase kolikera vydání, důkaz to, že všude bylo čtenářů dosti, a přece tiskařům nedána žádná zápověď.

Sami papežové zdají se čtení bible schvalovati, neboť papež Leo XII. v listě, daném 3. května 1824., a Pius IX. v encyklice zakazují toliko čtení a rozšiřování biblí od společností biblických vydaných, následkem toho dovolují čtení textův approbovaných.

Také upřiti nelze, že čtení bible jest vydatným prostředkem vzdělávacím, prostředkem humanitního a křesťanského vzdělání. Proto se zakládaly společnosti biblické, které s ohromným peněžitým nákladem dbají o rozšíření bible a čtení biblického.

Podobně nejosvícenější mužové, zabývající se čtením bible, byli a zůstali i při své vysoké vědeckosti přece nábožnými a dobrými křesťany, *Koprník*, *Linné*, *Newton* a j.

I lidé, kteří jinak na bezcestí uběhli, nemohou leč s uznáním o bibli mluvit. Stoj zde výpověď Jakuba *Rousseauova*: „Vyznávám, že mé vznešenost Písma sv. úžasem naplňuje a svatost evangelia pronikavě k srdci mému mluví. Divíte se knihám mudrckým ve vší ozdobě jejich: jak nepatrný jsou proti Písmu! Možno-li, by tato zároveň tak vznešená i tak prostá kniha

dílem lidským býti mohla? Možno-li, by Kristus pouhým člověkem byl? Skutky Sokratovy, o nichž nikdo nepochybuje, jsou mnohem méně osvědčeny, nežli život Kristův. Mimo to bylo by obtížno jen odstavit, ne pak zrušiti: ježto by mnohem tíže bylo pochopiti, kterak se několik sprostých mužů umluvilo sepsati tuto knihu, nežli že skutečně takového muže bylo, jenž látku k této knize podal.“ a podobně, potom dokládá: „Při tom evangelium má do sebe tak jasný a nevypodobitelný ráz pravdivosti, že by nálezce podivnější byl, nežli sám v něm líčený hrdina.“

A sám Arnošt *Rénan*, který v bibli nevidí leč historii promíchanou mythy, přece s velikou o ní nadšeností mluví uznávaje mocného vlivu, který na duševní stránku člověka má.

I o našem *Havlíčkovi* můžeme se zmíniti. Znal jsem jej osobně, bylť skoro sourodákem; ač se narodil v Borové, bydlil přec od dětinství v mém rodišti, Německém Brodě. Rodina Havlíčkova byla naskrze katolická, matka Karlova byla nad míru nábožná: byl jsem tehdy ministrantem, vídal jsem ji, že každodenně chodila na mši svatou a odpůldne na požehnání. Možná, že jí k vůli volil Karel původně stav kněžský. Ať pak pozdější jeho náhledy o církvi a kněžstvu byly jakékoli, přece Havlíček nepřestával se zanášeti čtením bible. Sám to praví, že jeho nejmilejším zaměstnáním, než jde na lože, bývá čísti v bibli. A toto čtení, trvám, bylo mu zajisté mocnou útěchou, která v jeho pronásledování za doby Bachovské a v utrpení, jež jedno za druhým stíhalo jeho rodinu, dodávala duši jeho největší síly.

Nepopíratelným úkazem jest, že čtení bible tvoří karaktery ryzí, silné a pevné. Zvlášť u nás v Čechách bylo čtení bible velmi rozšířeno, nebylo snad rodiny, kde by nebyla bývala bible. Ti „*písmáři*“ nebo „*písmáci*“ jsou nám jen již z pověsti známi, ale víme, že to byli lidé vesměs povahy poctivé, ryzí, obětavé, vlastenecké. A není-li takových národu našemu nejvš potřeby? A kde, ne-li ve školách a nanejvím ve školách středních mají se tvořiti povahy takové, budoucí lepší pokolení.

I nebylo-li by tedy, nehledě ni ku důvodům výše jmenovaným, již jen po stránce této záhodno, odpověděti k dané otázce zase *kladně*?

Nevím, zda by nebylo paedagogicky pochybeno, kdyby se žákům čtení bible zapovíдалo. Ostatně ani toho zabrániti nelze: v mnohých rodinách jsou posud bible; také právě nyní vydává se *Zlatá bible* a *bible Doréova*; tam, kde se odebírají, žák jistě jich dostane do ruky, již proto, že tam jsou obrázky; i kdo mu zabráni, aby textu nečetl?

Ve třídě III. a IV. přinášívali žáci sami k biblické dějepřevě bibli do školy, jeť viděti, že pocházejí z dobrých rodin křesťanských, má-li se jim to snad zakazovati?

Já sám, vždy na začátku roku přináším bibli do školy, a to proto, že ze zkušenosti vím, že mnozí velicí a učení páni, kteří také gymnasium studovali, nikdy bible ani neviděli, tím méně by některý text nalézti dovedli. Není divu, nikdy jim nepřišla na oči. A proto přináším bibli do školy, povím o ní věci nejdůležitější, jmenovitě o bibli české, o jejím rozdělení a p. . . . To je divení! důkaz, že žák, ač na obecné škole a i v I. třídě středních škol o bibli dosti slyšel, přece o ní neměl pravého ponětí.

Myslím, že žák čta v bibli nachází potvrzení toho, co v knihách učebných se mu podává a takto víra jeho nové a mocné dostává opory, která v pozdějším věku tak snadno zvrácena býti nemůže, kdežto nyní bohužel studující mládež sotva dočkati může, aby odbyvši gymnasium, se sebe na universitě strásti mohla náboženský pel, který střední škola jí ještě zachovala.

Tak-li by si vedli lidé ti, kdyby se byli učili čísti v bibli?

Věc příliš důležitá jest, aby kdo spolehati mohl jen na své mínění. A proto slyšeti jest i mínění jiných.

Tudíž žádám pp. kolegů, aby buď sami v „Kroku“ o tom pojednali nebo v listě soukromém mně svá mínění vyjádřiti sobě neobtěžovali, při čem zároveň prosím, aby udali, směl-li bych snad v dalším o věci té pojednání mínění jejich uveřejniti.

Podnebí Evropy.

Napsal Dr. Jan Palacký.

Nelze arci ve vědeckém smyslu mluvit o nějakém zvláštním neb samostatném podnebí E., jako mluvit lze o podnebí Austrálie, Ameriky, ba i Afriky. E. je roh severozápadní staré celiny, na nějž působí nejen Atlantické moře, nýbrž i Amerika severní co nejrozhodněji a nejvydatněji. Celá severní polokoule má vlastně jediné podnebí, které se podobá moři rozvlněnému, kde brzy vlna z východu, brzy vlna ze západu vítězí. Severní soused Amerika zasílá nám bouře, deště neb sněhy, oteplení, nízký tlak; východní soused Asie zase klid, mráz, sucho, vysoký tlak, jasné studené noci.

E. děkuje západní poloze své vzhledem na celinu starosvětskou, svou převahu vláhy a teploty, jichž obou k východu do Asie ubývá. Nemůže se srovnati nežli s Amerikou severozápadní (Oregonem a Kalifornií), ale tu jest ten veliký rozdíl, že úzké přímorí ono tichomořské obmezeno jest na východ vysokými a širokými horami a pouštěmi z obou stran Skalných hor, kdežto v E. leží osa horní Alp souběžně s jihu a střed E. volný větrům západním. Střední Asie má více podobnosti, jénže je Himalaja ještě vyšší a širší než Alpy a tím sever Asie studenější. K tomu též přispívají hluboké zátoky mořské v E., baltická a středomořská, které dodávají rázu oceanického i krajinám E. od moře Atlantského vzdálenějším.

Právem nazval proto Blodget podnebí severovýchodu amerického normálním pro severní polokouli naproti přímorskému oceanickému E. a kontinentálnímu výstřednímu východní Asie, kde zimy a horka stejně výstřední jsou, což nejvíce v Číně pozorovati lze.

Ježto E. od severu k jihu přibývá v šířce celiny, pochopitelno, že sever E. má více rázu oceanického nežli jih, na který působí více Asie i Afrika.

E. má v zimě největší zimu na severovýchodě (v Sibiři), v letě ale je nejstudenější v Gronech (severozápad. od E.) a tím již Dove¹⁾ naznačil rozdíl mezi E. a sev. Amerikou, kde v zimě největší zima v severozáp. (sev. od Hudsonské zátoky), v letě v severovýchodě (Gronch), neb velké ledovce, kryjící celý vnitřek Gron, nikdy netají; ovšem však nížiny Sibiře a arktického archipelu severoamerického.

Teisserenc du Bort naznačil pro měnlivost let jednotlivých v západní E. pět typů: tři studené a 2 teplé, dle rozličné polohy minima i maxima barometrického. Jestli totiž maximum tlaku barometrického v zimě na Atlantickém moři, může býti 1) buď mezi Azory, Madeirou, Španěly a Brazilií, pak máme jihozápadní větry a teplou zimu, nebo 2) severněji, pak u nás jasno, neb 3) v zátocě Gascognské (pak jsou severovýchodní větry a studené zimy) neb u Islandsku (severně od Anglie), pak padá na východě sníh.

Sibiřské maximum může býti buď stálé neb dělí se tak, že střed tlaku mezi Švédy a Urálem v Rusi, neb postoupiti západně, až splyne se středoevropským, neb táhnouti ještě níže.

Oceanové minimum může býti jižně od Gron, pak je zima u nás; je-li však

¹⁾ Citoval jsem kdys výrok ten ve spise svém „Spojené Obce Severoamerické.“ Jistý nedouk v pověstném Athaeneu se vyznal, že mu nerozumí. Knihy se však píší jen pro normální rozumy.

východněji v ledovém moři, pak je teplá zima v severní E., jinak když jde minimum až k bílému moři, může už, když je minimum nad Skandinávií, nastoupiti v střední E. (v Německu) zima a vysoký tlak. Když je minimum nad Francií a Anglií (nejhojnější případ), pak je velmi teplo v západní E., když je minimum nad zátokou Gascognskou, je východní vítr a zima.

Z toho plyne pro západní E. pět typů: studené podnebí, když je maximum východně od Madeiry, aneb jedno maximum v záp. E. a druhé na Urálu, neb maximum nad Anglií (nízký tlak pak nad středomořím a Rakouskem); teplé podnebí, když je maximum západně od Madeiry a minimum v severní E. po Anglii aneb když maximum je v severní Rusi a minimum v Anglii.

Také v postupu tepla jarním a ještě více v ústupu jeho podzimním znáti lze vliv oceanský a baltický. Tak mezi Archangelem a Astrachánem je z jara rozdíl 40 dní, t. j. při 12°, 37 9 a 6, 38, 3 a 0, v podzimku však 47, 46, 45 a 41. Mezi Petrohradem a Berlínem je rozdíl o 12° v podzimku za 24, z jara za 26 dní, při 9° 26 a 29, při 6° 27 a 29, při 3° 29 a 35, při 0° 22 a 53. Ve východní E. jdou isothermy zimy z východu, tepla ze západu.

Konečně bouřky přicházejí pravidlem z atlantického moře, ne-li z Ameriky, a proto mívá ku př. i ještě německé (severní) moře zimní bouřky ($\frac{4}{5}$ všech). Jsou to spolu bouřky nejzlobnější a největší, tak ku př. bouřka ve východním Holštýně 9. srpna 1881. srazila 5 mil. kub. metrů ledu co kroupy v délce 70 a šířce 12 kilometrů. A co bouřky zimní natropily ku př. na břehu Fríském, viz vodopis. ¹⁾

Působí nejen proudy vzduchové, nýbrž i mořský tak zvaný zátokový (po- něvadž, se mělo za to, že pochází ze zátoky Mexické, což není zcela pravdivo). Haughton vypočítal, že proud ten mořský přináší $\frac{1}{12}$ všeho tropického tepla do končin mírných, ač ku př. arktický ocean má $\frac{1}{10}$ prostorů tropických.

Podnebí E. jest mírné, totiž ani subtropické ani arktické, mimo nejzazší sever, nikterak však ve smyslu mírnosti vůbec, neb jest na východě dosti výstřední: tak mají roční amplitudy Kazaň 33°, Astrachán 32°, Caricyn 34°. Jinak však v západní E. 11 až 16° (Vojejkov), na ostrově Monachu však ani 8°, v Invernessu 11°. Asie jest arci výstřednější.

Podnebí E. značí se neobyčejnou teplotou zvláště v západě, jenž jest pod vlivem moře Atlantského a tu teplého proudu zátokového. K východu přechází pomalu v podnebí suché, celinné Asie, tak že se rozdíl mezi západem a východem týče hlavně zimy, na východě vždy krutější.

Arktické podnebí obmezeno zde na Špicbergu, Novou Zemi a Islandsko. ²⁾

¹⁾ Na Shetlandech hází bouře skaliskami 6—13 kub. metrů, v Skerrymore váhou 42 tun; na Orkádech stoupily viny roku 1862. 60 metrů vysoko, ba v Cornwallisu jest jen 6 dní ročně tichých.

²⁾ V obou prvních není srovnání stálých, až se teď právě o ně pokoušejí stanice polární. — Zima, t. čas, v kterém bývá teplota pod 0, trvá 9 měsíců v Nové Zemi a Špicbergu, 7 na Jan Mayen. V Karickém moři býval (dánské výpravě) červenec, srpen ještě středním teplem pod 0, což nikdež jinde pozorováno. Hann počítal pro zem c. Fr. Josefa rok — 14, zima — 27, jaro — 16, léto 0.5, podzim — 16, extremy + 10 a — 46. Jan Mayen (1882-3) měl v zimě — 6°. Pro Špicbergen spočítal Mohn pozorování švédské výpravy v Eisfjordu (78° s. š.) a Koldewey pozoroval v Mosselbay (79° s. š.), Wijk Kander spočítal pro M. zimu — 15, jaro — 14, léto + 2, podzim — 8° C. jako rok celý. Absolutní minima — 38 a — 32.

Zima byla takto:

	říjen	listop.	prosinec	leden	únor	březen	na Mysu
Eisf.	— 9	— 7	— 14	— 9	— 19	— 14	}
Moss.	— 12	— 8	— 11	— 9	— 22	— 17	

Vojejkov spočítal zimu v moři mezi Novou Zemí a Zemí c. Fr. Josefa na — 27°.

V Nové Zemi pozoroval Tobiesen. 1875. v zimě pod 75' sš. minimum — 40°.

	říjen	listop.	pros.	leden	únor	březen
	— 12	— 21	23	— 19	— 25	— 23

Leden býval u 8 pozorovatelů vždy teplejší než prosinec a únor. R. 1877 byl březen nejstudnější měsíc — 23° (Björkan).

Střední roční teplo — 5° až — 7° (Huba Karická). Za jihozápadního větru stoupl teploměr na + 14 až + 18 — za ticha padl hned o 9° C. Severovýchod Nové

První dvě země jsou sice pod vlivem studeného proudu točnového, jenž se sev. a sv. přivádí hory ledové, nežli poslední, a tu zas Nová Země jako východnější, více než Špicbergen. V Islandsku jest rozdíl mezi sev. a jihozáp., jenž více podléhá vlivu proudu teplého.

Návrh učebné osnovy a instrukcí k vyučování jazyku německému na gymnasiích a reál. gymnasiích s vyučovací řečí českou.

Sestavila kommissí zvolená ve schůzi filologického odboru Ústředního spolku profesorů středních škol českých dne 2. března 1887, v níž zasedali prof. Fr. Haas, prof. Dr. V. E. Mourek, prof. Jul. Roth, prof. Dr. J. Vlach, prof. Dr. K. Veselík.

Osnova učebná.

Hlavním účelem vyučování jest vypěstovati u žáků co možná největší dovednost v praktickém užívání německého jazyka.

Učící nechť dovedou se tak daleko, aby jednak klassickým spisům německým, které nepodávají zvláštních obtíží, rozuměli, jednak o věcech, které spadají v obor vyučování školního, plynne německy uměli hovořiti.

Cílem vyučování pro nižší třídy škol středních jest: hbité čtení, správná výslovnost s pravým přízvukem, znalost nejdůležitějších pravidel tvaroslovných a syntaktických, zručnost v překládání lehkých článků z němčiny do češtiny a naopak; osvojení si dostatečné zásoby slovní, hledíc zvláště k mluvení pospolitému a pokud možná velká zběhlost v ústním i písemném užívání německého jazyka.

Cílem vyučování pro vyšší třídy škol středních: podrobnější znalost tvarosloví a skladby; zručnost a grammatická i stylistická správnost u vypracování lehčích písemných pojednání (themat); přehledně znalost jen nejdůležitějších částí (des Bedeutendsten) z německé (národní) literatury.

I. třída: 4 hodiny v týdnu.

Znalost pravidelných tvarů, pokud není obtíží syntaktických. Příležitost nejdůležitější pravidla o skladbě a pořádku slov ve větě jednoduché. Cvičební přiučení se tomu překládáním z němčiny a naopak, psaním na tabuli, ústně dáváním otázek a odpověďmi o přeložených větách. Učení se slovům z paměti. Hbité čtení s pravým přízvukem toho, co bylo přeloženo a čemu bylo porozuměno.

Po uplynulých 6—8 nedělích každých 14 dní krátká úloha ku překládání. Řeč vyučovací česká.

II. třída: 4 hodiny.

Opakování a rozhojnění nauky o tvarech, zejména zevrubné cvičení v nauce o časoslově. Skladba jako ve třídě první. Osvojení sobě látky cvičením jako v první třídě. Rozhojnění zásoby slovní pamatováním sobě slov, hledíc zvláště k mluvení pospolitému.

Země byl 12° studnější než jih (— 30 a — 18 led. — břez.) Bouřky jsou tu silné (až 33 metrů za sekundu, a 2—3 dny trvání).

Islandsko má střední teplo roční + 3° C. (— 1 až na konec května + 4) (Stykkisholm) až + 3° R. (Reykjavik). R. 1866 hromadění se ledu v sev. působilo mrazy v str. E. Stykkisholm má v zimě 1—3 m sněhu, jak nejvíc východních větrů (1/4), neb leží severně od cyklony atlantické. Prší v letě za 271 dnů 82 sněhu 681 mm (540—869 mm.) červen 1860 2 mm., říjen 1856 166 mm.

Děšť v Reykjaviku 753 mm. za 139 dnů (46 sněh — pros. 79, čc. 35.). Počasí — 1, + 2, + 11 + 3.

Maximum tepla absol. v Islandsku jednou 20° C.

Maximum mračen na světě má Jan Mayen 86%, ročně (čn. — čc. 92.), Špicbergen 71 (87%, v září). Nová Země má méně.

Příležitostě četba snadně pochopitelných souvislých článků (bajek a krátkých povídek), jich pamatování a říkání. Každých 14 dní úkoly jako v I. třídě.

Jazykem vyučovacím čeština.

III. třída: 4 hodiny.

Opakování a doplnění nauky o tvarech. Poněkud zevrubnější skladba věty jednoduché. Osvojování sobě látky cvičením jako ve třídách předešlých. Z paměti se učení slovům a *rčením*. Četba snadných článků prosaických i básnických. Rozmlouvání o nich, též vypravování, pamatování a přednášení toho, co bylo čteno.

Písemné snadné úkoly překládací (jednoduché povídky a popisy) střídavě s pokusy u vypravování povídek z čítanky čtených, každých 14 dní.

Vyučovací jazyk němčina s výpomocí češtiny.

IV. třída: 4 hodiny.

Souhrnné opakování nauky o tvarech; skladba: tvoření a vazba věty složené.

Četba prosaických i básnických článků. Rozmlouvání o nich, jich vypravování, pamatování a přednášení jako ve třídě třetí.

Každé 3 neděle práce písemná: překládání snadných povídek a popisů střídavě s pokusy stylistické reprodukce, vypravování povídek z čítanky známých.

Jazykem vyučovacím němčina.

V. třída: 3 hodiny v tém dni.

Po jednu hodinu překládání z češtiny s příležitým opakováním mluvnické látky učebné. Četba vzorných kusů prosaických i básnických. Výklad jich a rozhovor o nich se žáky vedený. Sbírání frází a jich nacvičování.

Z *prosodie a metriky* příležitostě způsobem rozmluvy věci nejdůležitější; taktéž nauka o tropech a figurách na základě toho, čemu ve třídě IV. v češtině bylo se naučeno.

Pamatování a přednášení vzorných článků prosaických i básnických.

Písemný úkol každé 3 neděle: samostatné vypravování povídek, v nichž se byli žáci ve škole dříve procvičili; dopisy.

Jazykem vyučovacím němčina.

VI. třída: 3 hodiny.

Překládání z češtiny s příležitým opakováním mluvnické látky učebné. Četba a fraseologie jako ve třídě předešlé. Při četbě kusů básnických způsobem rozhovoru nauka o hlavních způsobech epiky a lyriky na základě toho, čemu se bylo naučeno v řeči mateřské.

Pamatování a přednášení vzorných kusů prosaických i básnických. Každé 3 neděle písemná práce: povídky, přirovnání, líčení (nejdůležitější písemnosti jednací, v nichž se žáci vždy dříve ve škole procvičili).

Jazykem vyučovacím němčina.

VII. třída: 3 hodiny.

Každých 14 dní po jednu hodinu překládání z češtiny s příležitým v paměti obnovováním mluvnice.

Historický přehled nejdůležitějších věcí z německé literatury, od počátku po Schillera a Goethe.

Četba, fraseologie, přednášení kusů vzorných jako ve třídě předešlé.

Každé 3 neděle písemná práce: líčení, přirovnání, snadnější pojednání dle rozvrhu ve škole daného.

Vyučovacím jazykem němčina.

VIII. třída: 3 hodiny.

Překlady jako ve třídě předešlé. Uvedení v nejdůležitější zákony německé mluvnice. Pokračování v dějinách literatury až po smrt Goethovu. Pamatování

a přednášení básní. Přehled vědecké prosy. Četba z výboru vzorných kusů básnických i prosaických.

Každé 3 až 4 neděle písemná práce (pojednání) jako ve třídě sedmé.

Vyučovací řeč němčina.

Instrukce.

K hlavnímu účelu vyučování, vytčenému v úvodě osnovy učebné, obecně přidati sluší ještě, že by bylo jen klamem a požadavkem nemožnosti, kdyby kdo chtěl, aby žáci českých středních škol také o předmětech, které jsou mimo obor školního vyučování, právě tak obratně a plynne německy mluvili, jako dovedou mluvit mateřštinou.

Zejména žádati znalost všech výrazův odborných a rčení technických, kterých vymáhají všeliká povolání, bylo by přímo nespravedливо.

Osvojení si všeliké odborné dovednosti mluvy musí ponechat se právě praktickému cviku v pozdějších živých stycích s odborníky.

Škola zajisté již tenkrát vyhověla svému úkolu, vpravila-li chovancům svým tolik jazykového citu, aby o předmětech zcela blízkých nově osvojeným jazykem uměli mysliti a jím správně a plynne se vyjadřovati.

A tohoto konce lze dosíci; avšak i toho jen tenkrát, bude-li se co možná nejvíce pěstovati *živé slovo*, to jest provedou-li se, pokud možno, všechny fáse vyučování způsobem *hovorů* mezi učitelem a žáky.

Učení na ústavě osmitřídním přirozenou měrou lze rozdělit na čtyři stupně, jež podle hlavního vždy účelu charakterisovati možno asi takto:

I. Učení elementární, hledící ke tvarosloví, ve třídě první a druhé.

II. Učení po výtce syntaktické, však již spojené s lekturou, ve třídě třetí a čtvrté.

III. Učení po výtce fraseologické na základě lektury, ve třídě páté a šesté.

IV. Učení vyšší s úvodem do historie literatury, a s aesthetickým rozbořením literárních děl celkových, ve třídě sedmé a osmé.

I. Učení ve třídě I. a II.

Úkolem jeho jest, *obeznámiti žáky se všemi úkazy pravidelného tvarosloví německého a se skladbou* (t. j. hlavně pořádkem slov) *ve větách ne příliš složitých*. Látku tuto s příslušnou zásobou slov, ve mluvení pospolitém nejnutnějších, *stálým, živým cvikem*, jenž oblomuje jazyk a zakládá cit jazykový tak řečený (*Sprachgefühl*), učiniti náležitě pevným majetkem žákovým.

Postup učení jest v nejpřísnějším smyslu slova elementární, t. j. první učebnice jest mluvnici (jež učí pravopisu a tvarům), slovníkem i čítankou najednou a zároveň. „Začíná se jednoduchými větami, jejichžto částkám žák naučí se na zpaměť dle potřeby jen jako vokabulím, užívá se jich ke cviku ve čtení (i psaní) i za substrat k rozboru věcí grammatických; napodobením učí se žáci překládati podobné věty jednoduché z mateřštiny na jazyk německý. Přeměnou týchž vět v otázky a odpovědi začátečníci cvičí se i v živém slově, a vpravuje se jim znenáhla dovednost mluvy. Každé nové cvičení rozšiřuje kruh vědomostí lexikálních i mluvnických (a to současně pravopisných, tvaroslovných a pokud skrovné požadavky jíti mohou, i syntaktických) a žák tudy vede se stupeň od stupně ku předu neustále na vlastní síly a znalost již osvojenou spoléhaje, a z patrného pokroku sám zálibu i pobídku k další práci čerpaje.“¹⁾

Učebnice mají býti podle zásad těchto složeny, a učitelům tím práce velmi usnadněna, poněvadž úkol jejich celkem záleží v tom, aby postupu knihy se přidržující, živým slovem a energickým cvikem jej prováděli. O postupu vyučování samého říci jest asi toto:

1. Poněvadž počáteční lekce učí zároveň *čísti i psáti*, jest nutno, aby učitel *sám* skutečně napřed po kousku *četl* a na tabuli *psal*, ne-li všecko aspoň většinu

¹⁾ Srovnej „Encykl. paedag.“ str. 297.

toho, co kniha materiálu podává, upozorňuje nejprve na zásady orthografie i orthoepie. Žáci zároveň všichni do příručních sešitů píšou za učitelem; jednotliví pak kus od kusu napsaného čtouce opakují. — Když se zjistilo správné čtení a psaní,¹⁾ ukáže se hned ke grammatickému obsahu lekce. (Tak na př. že tvary slovesné *ich lebe, ich lobe* atd., *er, sie, es lebt* atd. nikdy nekladou se bez podmětu zájmeného, že k podstatným klade se pravidelně člen *der, die, das* dle rodu — že přídavné ve výroku klade se tvarem neskloněným atd.) Pak učitel dá smazati, co napsal sám, a dává písmo opakovati jedním, dvěma žáky.

Poněvadž postup takový na počátku jest dosti zdlouhavý, třeba se živosti domáhati hojným střídáním: učitel píše sám, čte sám; dává čísti; fakta grammatická sám vytýká, dává opáčením vytknouti; smazav dává psáti, zase čísti — vždy k tomu hledě, aby co možná nejvíce žáků se vystříдалo. Všichni žáci současně si píšou do sešitů příručních, jednak aby tím určitěji vštíplili sobě v paměť zrakový i sluchový obraz slov probíraných, jednak aby všichni byli poutáni pozorností.

2. Jakmile ke cvičení orthografickému a orthoepickému přidruží se tvaroslovné, učení samo sebou nabývá rozmanitosti:

a) Pravopisným cvičením a čtením probírají se slůvka z následujících vět ku překládání, která se žákům, pokud si jich nezapamatují již ve škole, ukládají k domácímu naučení nazpaměť.

b) Za to všechny materiál tvaroslovný nacvičí se hned ve škole a nikdy neukládá se k domácí práci. Cvičení pak děje se takto: učitel nejprve tvary napíše na tabuli a přečte; žáci píšou do příručních sešitů za ním; pak dá je přečísti různým žákům; smaže a dá napsati znova schopnějším žákem, který zajisté na vyzvání se přihlásí; po té na přeskáčku ústně ke tvarům českým od žáků co možná nejčetnějším učitel přeptává se na tvary německé — (vždy otázka položí se napřed, a pak teprve vyvolá se jméno žákovo, aby žádný nebyl jist, že by naň nedošlo). Žáku budiž dáno kdy si odpověď rozmyslíti. Skončí se tím, že celé paradigma dá se souvisle jednou, dvakrát opáčiti.

c) Po té se hned přejde k větám celým. Věty německé čtou se a překládají každá jiným žákem; ke každé připojí se co možná nejčetnější obměny ústně, t. j. učitel jmenuje obměnu česky, a každou jinému žáku dává přeložiti. — Věty české každá o sobě zase překládá se jiným žákem, je-li delší, dá se několikrát opakovati, a překlad píše žák vyvolaný na tabuli, ostatní v lavicích za ním do příručních sešitů. — Tuto však obměny se nepřidávají, poněvadž psaní na tabuli zabírá mnoho času.

d) Mimo prostý překlad má každé cvičení (hlavně věty německé) hned od prvních lekcí počínajíc probíráno býti také způsobem již německého hovoru v otázkách a odpovědích, aby sluch žákův navykal německému způsobu mluvení, aby jazyk jeho se oblohoval k okamžité odpovědi, aby také učil se novou řečí mysliti.

Tím způsobem umožní se (aby se ukázala věc konkrétním příkladem) řada otázek na př. takto:

„Wer ist aufmerksam? — Wer ist heiter? — Wer ist arm? — Wer ist reich? — Wer ist arbeitsam? — Wer ist auch ordentlich? — Wer ist müde? — Wer ist heute unfreundlich? — Wer ist sonst sehr freundlich? — Wer ist auch müde?“

Upozorní-li se žáci, že na každou otázku mohou odpovídati kteroukoli osobou (*ich bin, du bist, er (sie, es) ist, Josef, Rudolf, Marie, Anna ist aufmerksam; wir sind, ihr seid, sie sind heiter a pcd.*) patrně, jaká hojnost látky cvičebné, jaká

¹⁾ Co se výslovnosti dotkne, nebude nemístné říci něco o přehláskách temných *ö, u* a *äu* a o souhlásce *s* v násloví před samohláskou. Není sice správně vyslovovati *ö* jako *e*, a *ü* zcela jako *i* a *äu* jako *ei*; měly by se, jak víme všichni, vyslovovati temně, a nesmíme toho žákům zamlčeti. — Avšak naproti tomu jisto jest, že Němci v Čechách, zejména na jihu a západě, kde vládne dialekt rakousko-bavorský, hlásek těchto temně nevyslovují, a že tudíž jest příliš temná výslovnost již proto affektovaná. Podobně má se věc ve příčině *s* v násloví před samohláskou. Je známo, že stává se pravidlem, vyslovovati tu *s = z* (*der Sohn = zón, die Sache = zache*), avšak v rakousko-bavorském dialektu neslyšíme vyslovovati jinak nežli ostré *s*.

zároveň již příležitost k myšlení po německu s volností odpovědi žákům se podává. — Material tento s každou novou lekcí se stává rozmanitějším, zejména když žáci poznají úplné tvary tázací, a pro otázku i odpověď voliti dovedou formu kladnou i zápornou.

Odpověď ostatně nikdy netrpí se pouhým *ja* neb *nein*, nýbrž vždy celou větou. (Tak na př. k otázce „Ist das Leder hart?“ odpovědi budou: „Das Leder ist hart,“ n. Ja, das Leder ist hart. — Das Leder ist nicht hart, n. Nein, das Leder ist nicht hart.)

Tato stránka cviku osvědčuje se nad míru plodnou proto, že se žákům také velmi líbí. I jest takové důležitosti, že aspoň v pozdějších stadiích učení (už asi ode druhého běhu hned první třídy) překládání německých vět cvičebných na česko mělo by se obmezovati jen na nejneobyčejnější vazby a nahrazovati správným přečtením *a důkladným pohovořením o nich s obměnami otázek co možná nejhojnějšími*. Vyučování s počátku postupovati ku předu nemůže leč velmi zvolna. Zdržuje se hlavně učením orthografickým a orthoepickým, a proto jen málo nových tvarů možno probrati v jedné lekci, jen málo nových slůvek ukládati k učení na zpaměť. Tvořit se v jazyku novém spolehlivé appercipující tlumy představ jen znenáhla; ale čím bedlivěji je kdo založil s počátku, tím pevnějšími se osvědčují, a tím stálejší a rychlejší pokrok možným činí později.

Když učení vpraví se do řádného proudu, zejména když zbaví se přítěže pravidel orthografických a orthoepických ustálí se zajisté pro obě dvě první třídy všude asi tento pořádek:

1. Na počátku hodiny vyzkoušejí se (na přeskáčku a co nejvíce možná žáků zaměstnávajíc) slovíčka: *podstatná* jmena *všdycky* se členem, a jakmile učení tak daleko dospěje, se *tvarem genitivu a pluralu* (na př. les = der Wald, des Waldes, die Wälder; paní = die Frau, der Frau, die Frauen; kůň = das Pferd, des Pferdes, die Pferde); *slovesa*, když učení tak daleko dospělo, tvarem *infinitivu imperfecta* a celého *perfecta* (na př. chváliti = loben, ich lobte, ich habe gelobt; běžeti = rennen, ich rannte, ich bin gerannt; nalézati = finden, ich fand, ich habe gefunden; státi = stehen, ich stand, ich bin gestanden). Zdá se sice loudavým, žádati tolik tvarů za odpověď; ale žáci snadno navyknou tak odpovídati, a výhody jsou příliš patrné, a bohatou náhradou nejen za zdánlivou ztrátu času, než i za theoretická pravidla (o *rodě* a *deklinaci* podstatných, o *konjugaci* sloves a užívání *pomocných* haben a sein, *která se vůbec nikdy žákům nemají ukládati k učení na zpaměť*, poněvadž k praktickému mluvení jsou naprosto neplatná. (Žák třeba na př. naučil se vypočísti jako na kolovrátku, která podstatná mají v plurale příponu *er* a pak prakticky přece řekne die Walde, die Buche, die Geiste a pod.; kdežto naučil-li se hned po prvé mechanicky der Wald, des Waldes, die Wälder, není ani možná. aby mu v okamžiku potřeby co jiného se namanulo, nežli die Wälder).

2. Spůsobem hovoru, t. j. otázkami a odpověďmi německými opáchí se a procvičí věty z lekce poslední hodiny;

3. přečtou a přeloží se a procvičí věty lekce nové, jak udáno nahoře sub 2. c), d);

4. vykoná se příprava na lekci budoucí, a to:

a) jsou-li *nové tvary* na řadě, učiní se majetkem žáků již ve škole (jak udáno nahoře sub 2. b);

b) *slůvka nová* čtou se, jsou-li nesnadnější, učitelem samým, jinak jen žáky pokročilejšími; je-li pravopis neobyčejnější, také píší se na tabuli; ¹⁾

c) ukládá se *praeparace domácí*, se kterou však se začne, až když žáci ve práci se vpravili. (Snad až ve II. běhu.) K německým větám nové lekce žáci *nikterak ať nepíší překlad český do svých sešitů*, než jen neznámější slůvka; ale ovšem ať připraví si, pokud dovedou, překlad vět českých, který pak při práci ve škole si opravují. Rozumí se, že vět se ukládá zejména s počátku málo.

¹⁾ Cvičení výhradně orthografická (diktáty) jakožto jednostranná tím pominou.

5. Dosti záhy již ve II. třídě možno bude pro rozmanitost a oživení interessu žáků začít s četbou souvislých německých článkův, jež obsahují cvičebnice.

Kterak při této četbě jest si počínati, aby byla co možná nejpłodnější, vyložíme níže v souvislosti.

Všecko učení a cvičení toto děje se co možná živě. Tu platí slova, která v instrukcích na stránce 38. uvedena jsou o učení latině: *Überhaupt ist ein frischer und lebendiger Rhythmus des Unterrichtens, der einerseits das Denken selbst der Begabtesten nie stagnieren lässt und andererseits auch den zur Indolenz Neigenden mit sich fortreiszt, wie für jeden Unterricht so insbesondere bei dem Betriebe des sprachlichen Unterrichtes die vornehmste Bedingung eines günstigen Erfolges.*

Písemní práce. O písemních pracích z němčiny celkem za měřítko mohou se vzít pravidla, která instrukce nařizují ve příčině latinských prací v I. a II. třídě ovšem s obmezením tím, že německé úlohy nemohou se dávat tak často jako latinské, poněvadž němčině vykázaný jsou toliko čtyři hodiny v týdnu proti osmi latinským. —

Domácí úloha kratičká (5—6 vět) postačí jednou za měsíc, obsáhne věty ze cvičebné knihy žákům částečně již známé — dle *organis.* nástinu a dle *Wilhelma* mohou to býti také věty ve škole úplně probrané — a hlavní zření při nich obrátí se k tomu, aby žáci úlohu napsali pečlivě a co možná krasopisně. Neboť účel úlohy může býti jen ten, aby žáci navykali si pořádku a ukázali, kterak ve škole spolu pracovali, a při němčině zvláště také ještě i ten, aby se objevilo, kterak si osvojili *německé písmo*.

Korrektura těchto prací vykoná se pak, jak instrukce udávají, pouze ve škole. „Učitel projde lavici od lavice, aby se přesvědčil, zdali všichni žáci, a to pečlivě, úlohu napsali. Pak vezme sešit jednoho žáka do ruky a vyzve jej, aby četl českou větu ze cvičebnice a ji přeložil do němčiny. S pomocí ostatních žáků pak věta se opraví a v opraveném tvaru od několika žáků přečte. Pak učitel se přesvědčí, zdali žáci opravovali, a přejde k větě následující, na niž jiného žáka vyvolá. Tak postup se opakuje, až úloha všechna jest probrána.“ — Opravná tato práce má býti dokonána nejdéle za půl hodiny. Mnohem důležitější jsou *práce školní čili komposice* tak řečené, poněvadž účelem jejich jest na jisto postaviti, zdali a jak vyučování prospívá a zdali se může již postoupiti dále. — Začít se může s nimi v první třídě teprve po 6—8 nedělích, když žáci do práce se vpravili, ale pak se dává komposice každý měsíc, a to takto:

1. Učitel připraví si 5—6 vět úzce přílehlých ke cvičení probranému. Co možná brzy hleděti jest k tomu, aby věty byly v jakési souvislosti. Už ve třídě I. lze dosti dobře vyšetřiti 5—6 vět souvislého smyslu, a žákům to působí radost, když postupující od statí k statím překvapování bývají sounáležitostí obsahu.

2. Věty nechť nejsou nesnadné; nemá býti z komposice strach mezi žáky; naopak mají býti i žákům jen vítanou příležitostí, aby se přesvědčili a učitelé dokázali, mnoho-li již umějí bez všelike pomůcky. Nesmí tedy ve větách býti nahromaděno obtíží, naopak myslím, že zcela správně jest, aby paměti žakové, prve nežli se začne psáti, přispělo se na pomoc osvěžením, a to takto:

3. Před každou větou zvláště učitel vyzve se žáků různých přeskáčkou na slůvka, jež ve větě budou, dle potřeby je dá i přeskláňovati a přechasovati, i všelike obměny na přichystanou větu může dáti přeložiti, celkem vynakládaje na tuto přípravu asi pět minut.

4. Pak diktuje se věta česká, a žáci hned ji překládají a hned na čisto píší. Ku práci postačí zase na každou větu pět minut, po kterých se přistoupí k předběžnému cviku pro nejbližší větu. Postup tento se opakuje, až jest komposice hotova. I na přeložení poslední věty povolí se pouze pět minut, potom se sešity hned skládají. Tak žáci zvykají také určitosti a pořádku.

5. Učitel *doma* práce prohlédne *hned*, podtrhne chyby, napíše známky a hned nejbližší hodinu, pokud interes žáků jest živý, sešity vrátí a práce znova ve škole se proběhne takto:

6. Byly-li v různých sešitech chyby stejné, možno o nich promluvit a je opravit summárně napřed. Pak se věta od věty znova překládá; vyvolaný žák (na každou větu jiný) píše překlad na tabuli, ostatní *všichni* bez rozdílu napíší jej jakožto correctum hned ve škole do sešitu.

7. Z výsledku komposice učitel nejbezpečněji pozná, byla-li látka dotud probraná náležitě strávena a smí-li se jíti dále. Ukáže-li se příliš mnoho chyb, jest mu pečlivě zkoumati, co jich jest příčinou. Obyčejně učitel jest sám vinen, buď že věty nedosti pečlivě přispůsobil vědění žáků nebo vůbec přecenil jejich vycvičenost. Ve případě takovém nezbyvá mu, leč trpělivě se pozdržeti při úkolu, jenž právě jest v práci a repetendo odstraniti všechny nedostatky.

Vyučovací řeč na tomto prvním stupni jest celkem ovšem česká, ale jak výše na str. 12. sub 2. d) ukázáno, „každé cvičení hned od prvních lekcí počínajíc probíráno býti má také způsobem již německého hovoru v otázkách a odpovědích“. Má se tedy vskutku již na prvním stupni učení také začíti německy mluvit. S počátku ovšem jen v těch několika cvičebných větách — ale počet těchto vět postupem učení stále se množí, sluch i mluvidla žáků si zvykají na nové zvuky, a znenáhla — i poměrně dosti záhy — dospěje se k tomu, že žáci budou rozuměti i prostě zosnovaným větám mimo cvičebný obor ležícím.

II. Učení ve třídě III. a IV.

Na tomto druhém stupni učení dělí se v grammatické, jemuž určeny jsou dvě hodiny týdně a v soustavnou četbu článků souvislých tolikéž po dvou hodinách v témni.

A. Učení grammatické. Úkolem učení grammatického v těchto třídách jest upevniti znalost tvarosloví a vpraviti žákům vědomí čelných zásad syntaktických.

I syntaxi učiti náleží zase jen *cvikem praktickým*, jako instrukce i v latinské syntaxi nařizují modus procedendi tento: „Nejprve přečte a přeloží se řada příkladů, jež nějakou syntaktickou zásadu obsahují; přirovnávacím zkoumáním z nich pravidlo žáci sami abstrahují a vlastními slovy vyjádří; pak teprve může se (t. j. v latině; v němčině ani už není třeba) přechísti pravidlo slovy mluvnice a může se žákům uložit, aby se mu těmi slovy naučili nazpaměť. Po té pak, aby žák pravidlu ne pouze rozuměl, ale také ho užívati dovedl, překládá se řada vět z mateřštiny do jazyka latinského ústně i písemně.“

Nebudeme tedy ani v němčině ukládati, aby se žáci učili, která slovesa, přídavná etc. se vážou s kterým pádem; nýbrž budeme právě tak, jak jsme dělávali v elementárním cvičení tvaroslovném, *čísti, obměňovati, hovorem* (otázkami a odpovědmi) přemítati, z češtiny do němčiny *překládati*, dle potřeby ještě také *na tabuli psáti věty*, ve kterých se opakuje vazba, o níž jde tak, až utkví pevně v paměti, aby v čas potřeby sama se vybavila. Všecken material obsažen býti má zase ve cvičebnicích, a jen potřebí jest se postupu jejich přidržeti. Při tom každé vhodné příležitosti užije se k opakování tvarosloví. (Ovšem zase, jakož samo sebou zřejmo, opakování jen praktickému.)

Pravidla syntaktická určitými slovy stylisovaná zkoušeti není třeba nikdy; nejsou nic platná. Ale ovšem zase i při tomto cvičení syntaktickém zaměstnávajíc žáky co možná nejživějším, skutečným mluvením budeme oblomovati jazyk jejich a navykati sluch zvukům německým, nezapomínajíc ani na okamžik, že neběží o theoretické vědění pravidel, než jen o praktické umění, dovednost a obratnost jazykovou v řeči nové.

B. Četba souvislých článků. Lektura má pro praktický cvik v řeči cizí největší důležitost, a proto sluší vynakládati na ni největší péli.

Na správném jí pěstování závisí nejen spolehlivá jistota, ale zejména i rychlost, se kterou žádoucích výsledků se doděláváme. Četbou totiž nejhojněji rozmnožuje se v paměti žáků zásoba látky jazykové (slov jednotlivých i rčení); četbou zakládá se nejbezpečněji jazykový cit, četbou rozvíjí se nejlépe obratnost ve mluvě praktické.

Již na prvním stupni mají se ob čas probírat souvislou četbou lehké články. Co však tam jen pro rozmanitost a duševní pookřání žákům podávati se mohlo, stává se tuto pravidelnou prací, na kterou polovice vykázaného času se vynakládá. — Však přihází se také, zejména ve slabších třídách, že ve II. třídě úkol tvaroslovný nebyl dokonán a ještě do III. třídy zasahá, tak že z hodin jinak pravidelně na četbu vypadajících některé na vyplnění mezer vynaložiti třeba. Však i v tomto případě ve III. třídě od samého počátku aspoň jedna hodina v týdnu vykáže se výhradně četbě. Při práci této nejprůměřenější postup bude asi tento.

1. Ustanoví se článek z čítanky, ve škole se předběžně přečte lepším žákem a pak žákům se nařídí, aby se naň *připravili*. S počátku vybírají se články co možná nejsnazší, znenáhla k nesnadnějším přecházeti se může. Příprava záleží v tom, že žáci ve slovníčku k čítance přidaném vyhledají a do sešitů zapíší si slůvka, kterých ještě neznají a jim se naučí nazpaměť. Při prvních pokusech nezbude učitel, leč aby sám jim ukázal, nebo pokročilejším chovancem některým ukázati dal, kterak hledati mají. Naváděti je bude, aby co možná hned nezapisovali slov pouze jednotlivých, nýbrž jak v určitých rčení celkových k sobě náležejí. — Když slůvka a rčení si vyhledali, ať, pokud dovedou, vynasnažují se hned doma vníknouti v obsah. *Nikdy však učitel nedovoluj, tím méně pak vybízej je, aby si psali český překlad.*

2. Ve škole pak učitel nejprve přesvědčí se, zdali žáci osvojili si látku jazykovou, v uloženém článku obsaženou: vyzkouší slůvka i rčení, dáváje otázky na přeskáčku co možná nejčtetnějším žákům. Však nepostačí práci tuto obmeziti na pouhé zkoušení, nýbrž nutno *dopomáhati* ještě žákům, aby látku si osvojili důkladněji, nežli toho dovedli vlastní silou doma. To pak stane se bezpečně tím, když nejen každé podstatné v odpovědi se jmenuje se členem určitým, genitivem sing. a nom. plur., každé sloveso se tvarem imperfecta a celého perfecta i s pomocným slovesem, *což má býti při každém zkoušení slůvek stálým pravidlem*, nýbrž když i každé podstatné s některým přídavným, a střídavě s určitým a neurčitým členem, neb zájmenem, nebo i bez člene se přeskloňuje, každé sloveso v nejdůležitějších tvarech se přechází. Obojí se může dít i výčtem celých paradigmát i přeptávkou po jednotlivých tvarech. — Jest to sice postup loudavý, ale při slabších žácích není zbylí, a čím pilněji se ho šetří s počátku, tím rychleji bude lze později bráti se ku předu.

3. Po tomto průpravném cviku některý lepší žák se vyvolá a článek ustanovený přečte.

4. Po té přejde se ku práci hlavní, pro výsledky četby neplodnější. Aby se přesvědčil, pokud žáci obsahu četby porozuměli, a pokud jí nerozuměli, aby jim smyslu dobrali se dopomohl, učitel *rozloží článek v živý hovor, v čilou debatu s celou třídou*. Vyptává se po obsahu každé věty *otázkami německými*, ke každé od žáků *německé* odpovědi žádaje. Nikdy nedovoluje jim, aby si pomáhali češtinou, sám češtiny také neužívá; raději otázku, nechápou-li jí žáci hned, obměňuje v jinou, druhou, třetí podobu. — Poněvadž především běží o větnou formu odpovědi, jakož také o to, aby vytvořovaly se *rychle* i správně, každá otázka dává odpověď již na ruku, a žáky dlužno upozorniti již napřed, že odpovídati mají *větu celou* — nikdy prostým *ja* nebo *nein* — dle otázky utvořenou, a po případě slovy čteného článku. — Otázek budiž co možná hojně, na každou k odpovědi jiný žák budiž volán, aby co možno všickni se vystřídali několikrát. Neodpoví-li jeden správně, hned volejme druhého, třetího — otázky ovšem neopakujice! — a odpovědi poněkud nesnadnější pak prvnímu opácti dávejme. Takto všickni žáci budou vždy napjatě pozorní, aby k odpovídání byli pohotoví. — Odpovědi bezpečně také prozradí, co ve článku nebylo dobře pojato; a kdekoliv takové neporozumění se objeví, hned otázkou druhou, třetí uvádějme na pravou cestu. Obratným vyptáváním lze skutečně pořídit všickni výklad i věcný i grammatický — vůbec způsobem tímto obsah četby objasní se i nejslabším žákům tak, že nikdy nebude třeba dáti článek celý překládati do češtiny, leda ve případech velmi vzácných snad některé jednotlivé nesnadnější věty.

Zároveň vyptávkou touto způsobuje se velmi výdatný cvik v německém hovoru, a co více platí, žáci přímo nuceni jsou již také *mysliti jazykem novým* tak, že práce tato skutečně může se nazvati jádrem všeho učení německého při četbě.

5. Po ukončení přeptávky přecházíme k volné a souvislé reprodukci čteného článku. Dobře jest voliti k tomu nejprve žáky lepší, a teprve s opakováním, jež beztoho musí se díti několikráte, přecházeti ke slabším a nejslabším. Na počátku také třeba je upozorniti, aby užívali *pouze jednoduchých krátkých vět hlavních*, aniž dovolovati, aby pouštěli se do mnohonásobných vět vedlejších, ve kterých obyčejně pořádkem slov zapletou se tak, že řeč jejich nemá hlavy ani paty. Učitel sám na ukázkou aspoň po prvé článku kratičkými větami reprodukuje a po případě ještě otázkami napomáhá. — Teprve když žáci pokročili a nabyli již jakési obratnosti v reprodukci této, naváděti je budeme, aby užívali také vět vedlejších, nejprve vztažných, předmětových a nepřímých otázek, pak také časových a příčinných, nejposléze zajisté podmiňovacích a připouštěcích.

6. Když článek takto grammatickou přípravou, vyptávkou obsahu a reprodukcí volnou všestranně byl propracován, na čas jest zření obrátiti také k formální stránce čtení, které vykoná se na novo, třeba i několikrát, s určitým šetřením přízvuku každého slova zvláště a každé věty celkem, se šetřením tónů prostě vypravovacích i zvolání a otázek. Žáci velmi náchylni jsou ke čtení jednozvučnému a leckdy asi nezbude, leč aby učitel sám ukázal, kterak čísti sluší.

7. Timto způsobem práce každý probraný kus četby žákům skoro doslovně utkví v paměti, a nebude tudíž žádným přetěžováním, uložíme-li jim ob čas, aby některým článkům, hlavně sice básničkám, ale také zvláště zdařilým kouskům prosaickým skutečně naučili se nazpaměť a nejbližší hodinou je přednesli doslovně. — Však i k ostatním kusům četby, kterým žáci doslovně se neučili, dobře jest aspoň na počátku v následujících hodinách se vraceti, přeptávkou obsahu na paměti je osvěžiti a na novo reprodukovati.

Kde jsou žáci poněkud pokročilejší, tuším, že možno bude ob čas — zřídka sice ještě ve třídě třetí, hojněji ve čtvrté — žádati na nich, aby ze soukromé pilnosti některý jiný článek ze své čítanky si přečetli a pak ve škole jej po německu vypravovali; neb aspoň uložiti článek všem společně a ve škole pak bez předběžné přípravy hned rozebírali jej vyptávkou obsahu a volnou reprodukcí.

C. *Písemná práce.* Ve třídě III. a IV. písemné úkoly německé při množství jiných úloh, které se žákům ukládají, nezbytno jest obmeziti na jednu za 3 neděle nanejvýše, nejlépe střídajíc práce domácí a školní pravidelně. Ve třetí třídě v prvním běhu práce tyto mají úplně stejný ráz, jaký měli ve třídě I. a II., t. j. jsou cvičením grammatickým, leda že ještě více nežli na prvním stupni učení bleděti jest k tomu, aby věty byly smyslem souvisly. Jinak jimi nakládá se vesměs stejně.

Již ve druhém běhu třetí však možno opatrně začíti s volnými reprodukcemi na základě četby, které dávají se nejprve střídavě s úkoly grammatickými; s počátku budiž úloh grammatických více, ale znenáhla mohou nabývati vrchu reprodukce.

Na začátku nelze dáti reprodukce leč jen povídek kratičkých, které způsobem lektury nahoře provedeným důkladně byly probrány. — Pro přechod od obyčejných vět cvičebných k tomuto druhu prací, jež nejlépe jest konati pouze ve škole, doporučuje se, žákům předložiti řadu otázek, na něž oni pak v úloze odpovědi

Později — ve třídě IV. — nadejdou reprodukce skutečně volné. Učitel vybere k účelu tomu povídku, třeba i básničku, krátkou, kterou snadno jest reprodukovati. — Předčítá ji ve škole sám co možná výrazně a nejprve jen po kousku (báseň po slokách smyslem zakončených). Po každé přestávce hned vyptává se způsobem z četby známým po obsahu a přesvědčí se takto, zdali všichni smyslu porozuměli. Když takto po úryvcích povídka probrána, čte se ještě jednou celek souvisle a dá se pak dvakrát, třikrát zvolna od lepších žáků opakovati. Potom teprve se píše.

Korrektura i takovýchto úloh má se státi co možná brzy, nejlépe hned

k nejbližší hodině, pokud žáci osudem svých prací živě se zajímají. Při návratu sešitů společně chyby vytknou se hned napřed a opraví obecně, po té učitel probíraje sešit za sešitem, hrubší poklesky dává opravit tomu, kdo je udělal, po případě i žáky jinými. Chyby žáci opravují pouze in margine.

III. Učení ve třídě V. a VI.

Grammatická stránka vyučování ustupuje tu ještě více do pozadí; hlavní váha padá na lekturu, kterou má se dosíci co možná největší dokonalosti v praktickém mluvení.

A. *Učení grammatické* dle osnovy učebné připíná se ku překladům z jazyka českého na německý, kterým v quintě a sextě po jedné hodině v témdni jest vykázáno.

Postup při práci této jest asi tento :

1. Žákům uloží se napřed na určitý kus praeparace, která záleží v tom, že si vyhledají a zvláště vypíšu nejznámější slůvka a zároveň napíší překlad svůj, jakkoli ho dovedou. I učitel musí tuto přípravu vykonati sám, aby všecku látku fraseologickou, v kuse obsaženou, měl ve své moci.

2. Ve škole nejprve vyzkoušejí se zkrátka slůvka a frase. — Pak vyvolá se žák, jenž přeloží jednu větu. Učitel nechá ho úplně vymluviti, třeba překládal chybně. Pak vyzve žáky ostatní, aby se přihlásili k opravě, pokud potřebu její pozorovali, nebo také k návrhům obměn překladu stejně dobrého. Hlásí se obyčejně oprávců nebo navrhovačů dosti. Chyby takto se opraví i obměny všechny vyslechnou. Co přeložiti lze všelikými obraty, ať se stane, poněvadž to vždy rozmnožuje obratnost žáků ve fraseologii. Nepozorovali-li žáci některé chyby, opraví je učitel sám až naposled, a žák původně vyvolaný opáčí konečný správný překlad, který dle okolností může se opakovati ještě i jedním, dvěma žáky jinými. — Po té vyvolá se žák nový a postoupí se k větě následující, se kterou týmž způsobem se naloží, a tak se pokračuje, ač celý článek ustanovený jest probrán. Překlad celého kusu na novo se souvisle opakuje. *Jeden* překlad se uzná za normální.

3. Při práci této zření obracet ke grammatice sluší následovně :

a) K syntaktickým vazbám a obratům (na př. mimo jiné: krácení vět infinitivem a participiis) hleděti jest již v tom stadii, když se překlad věta od věty se žáky obměňuje a opravuje.

b) Po skončeném překladu a opáčení celkovém budiž připojeno cvičení tvaroslovné, jež záleží ve sklánění a časování vyskytlých substantiv a sloves. Dáno budiž skloňovati a časovati co možná větší soubory slov, substantiva s přídavnými a zájmeny, slovesa ve tvarech propovídacích i tázacích, kladných i záporných, prostých i opsaných, na př.: dieser gute friedliebende Mann, der berühmte, italienische Dichter Torquato Tasso, keine noch so schwere Aufgabe; dass ich mich je gefürchtet hätte, wenn ich gelobt worden wäre a pod., a to co možná rychle, aby i tímto se jazyk oblomoval a i tuto hovělo se tomu, co má býti červenou nití všeho učení: vypěstovati praktickou dovednost ve mluvě).

Psáti překladu na tabuli není třeba, leč byla-li z něho písemná úloha — a vůbec jakékoli jiné práce nežli právě naznačené při něm podnikati není ani kdy, ani potřebí.

B. *Četba* na tomto stupni třetím jest vlastním jádrem všeho učení a vymáhá nejsvědomitější péče, neboť ve třídách páté a šesté dovednost mluvy u žáků má se rozvinovati v dokonalost co možná největší. — Pěstovati náloží lekturu podstatou právě tak, jako ve třídách nižších, leda s některými změnami menší váhy:

1. Při praeparaci a zkoušení slovíček ještě více hleděti jest na celky slov sounáležitě smyslem, čili na frase. Na zkoušení však čím dále tím méně bude třeba vynakládati času.

2. Rozklad v hovor musí být i tuto věcí hlavní, a při vyptávce obsahu všecka pile obrátí se také na výklad věcný. Jen takovým způsobem lze překonati obtíže četby při člancích rozsáhlejších, kterých by žák nepřehléd, kdyby se mu právě rozbořem v otázky a odpovědi neopravovaly takoruka po menších soustech.

3. Opakování celkové čili reprodukce souvislá ukáže se býti daleko snazší a při článcích delších ovšem dostačí vždy jen opakovati nějaký smyslem poněkud zakončený odstavec, a na konec článku nanejvýše vytknouti jen, kterak v něm hlavní myšlenky jsou spořádány.

4. Rozumí se, že mluvití se má při lektuře výhradně německy. Jeť beztoho hodin četby příliš málo (dvě v týdnu); nesluší tedy jediné této příležitosti ke cviku v praktickém hovoru zkracovati.

5. Výklad věcný při článcích veršovaných zahrnuje také *poetiku*. Učebná osnova žádá pro pátou třídu „spůsobem rozmluvy příležitě nejdůležitější věci z prosodie a metriky, taktéž nauku o tropech a figurách na základě toho, čemu se žáci v češtině byli naučili,“ v VI. třídě zase „spůsobem rozhovoru nauka o hlavních způsobech epiky a lyriky na základě toho, čemu se bylo naučeno v řeči mateřské.“ — Zřejmé tedy vysloveno, že nemá se chtíti na žácích nic jiného, nežli co jim z mateřštiny známo, a to jen způsobem rozhovoru, jenž při četbě snadno dodatkem se zavede. Nebude učitel němčiny podávati výkladův a výměrů, nýbrž odvolávati se k pojmům z mateřštiny známým.

6. Ježto obtíže čtení německého z větší části na tomto stupni jsou překonány, právem již na to naléhati lze, aby žáci mimo četbu školní i doma pro zábavu svou volili knihy, které by také prospěly dovednosti jejich ve mluvě německé. Nejlépe hodí se k tomu konci prostičké, lepým slohem psané povídky pro mládež od Kr. *Schmieda*, Frant. *Hofmanna* a Gust. *Nieritze*.

Má-li však domácí četba míti výsledek žádoucí, třeba jest nejprve, aby učitel spisy dotčené žákům vřele doporučoval.

Dále potřebí bude upozorniti žáky, aby čítali si pokud možná *hlasitě* a s náležitou modulací přízvuku; neboť jen když sami se *slyší*, navykají ucho na německé zvuky a oblomují si jazyk k volnému vyslovování.

Konečně velice prospěje věci, přesvědčí-li se učitel ob čas o této četbě, dovoluje dnes tomu, podruhé jinému žákovi, aby ve škole stručným obsahem vypravoval, čím se doma pobavil.

7. Důležitým činitelem vedle lektury stává se také *deklamace*. Pravidlem budiž, by 1. každý žák za každé polouletí aspoň jednu delší báseň přednášel; 2. mimo to kratší, zvláště zdařilé básně, zejména Göthovy a Schillerovy, ukládají se všem žákům společně. Rozumí se, že mohou se ukládati pouze básně probrané.¹⁾

C. *Pisemní práce* ve třídách V. a VI. částečně mohou se opírat o překlady z češtiny; ze druhé (a to hlavní) části mají býti volnou reprodukcí povídek (i veršovaných jako ve třídě IV.), v VI. třídě pak lehkých popisů, líčení a přirovnání; z poslední pak části šetřiti lze tuto poněkud již i v němčině povinnosti, která

¹⁾ Žádoucí by bylo, aby se žáci učili aspoň na vyšším gymnasiu níže uvedeným básním, poněvadž skutečně obsahují věci nejlepších, jimiž se poesie německá v tomto směru může pochlubit. Jsou to tyto:

I. 1. Gellert, Der Bauer und sein Sohn. 2. Claudius, Goliath und David. 3. Uhland, Schwäbische Kunde. 4. Uhland, Der gute Kamerad. 5. Rückert, Vom Bäumlein, das andere Blätter hat gewollt. 6. Chamisso, Das Riesenspielzeug. 7. Goethe, Legende vom Hufeisen. 8. Goethe, Die wandelnde Glocke. 9. Schiller, Schützenlied aus Tell. 10. Schiller, Räthsel (der Regenbogen).

II. 1. Goethe, Der treue Eckart. 2. Schiller, Die Bürgschaft. 3. Hagedorn, Johann, der muntere Seifensieder. 4. Uhland, Klein Roland. 5. Uhland, Roland Schildträger. 6. Uhland, Der Schenk von Limburg. 7. Vogel, Das Erkennen. 8. Eichendorff, Der Jäger Abschied. 9. Uhland, Siegfrieds Schwert. 10. Uhland, Die Kapelle.

III. 1. Goethe, Der Sänger. 2. Uhland, Des Sängers Fluch. 3. Schiller, Hektors Abschied. 4. Schiller, Der Graf von Habsburg. 5. Rückert, Der alte Barbarossa. 6. Bürger, Das Lied vom braven Mann. 7. Platen, Das Grab im Busento. 8. Herder, Die wiedergefundenen Söhne. 9. Körner, Gebet während der Schacht. 10. Seidl, An mein Vaterland.

IV. 1. Schiller, Der Kampf mit dem Drachen. 2. Schiller, Der Ring des Polykrates. 3. Bürger, Der wilde Jäger. 4. Schiller, Das Mädchen aus der Fremde. 5. Goethe, Hochzeitslied. 6. Goethe, Der Zauberlehrling. 7. Goethe, Der Schatzgräber. 8. Platen, Harmosan. 9. Claudius, Abendlied. 10. Goethe, Mahomets Gesang.

ovšem hlavně připadá materštině jakožto jazyku vyučovacímu, aby se totiž za themata úloh užívalo výsledků vyučování z ostatních předmětů tak, aby všechno učení ve třídě součinně neslo se k jednomu konci, t. j. všeobecnému vzdělání žákovu.

Překlady z češtiny oprávněny jsou a žádoucí již proto, aby žáci písemně osvědčovali, jaký prospěch z této části učení mají. Ale za celý běh nanejvýše dvě práce podobné se uloží. Samostatná práce má vždy pro žáka více zajímavosti a pokroku jeho zajisté mnohem více prospěje, nežli odvislý překlad, zejména pokroku, jež *nám* stále jest míti na mysli, totiž volnému užívání jazyka nového po stránce praktické. — Themata z ostatních předmětů vyučovacích hlavně s počátku poskytují poměrně více obtíží nežli jiná, ale přece k nim hleděti nezbytno.

V šesté třídě osnova učebná nařizuje také cvik v nejdůležitějších písemnostech jednacích. I tyto náleží probírat na základě vzorů z materštiny způsobem nápodobení a reprodukce.

Kterak při jednotlivých těchto druhích písemných prací jest si počínati, plyne samo sebou z povahy věci. Překlady z českých textův ukládají se jako příprava jiná, a práce zhotovené, když je učitel přečetl a chyby podtrhl, probírají se ve škole věta od věty tak jako praeparace obyčejná. Žáci opravují chyby in margine a na konec všickni píší úplné correctum.

Reprodukce povídek a básní děje se způsobem ke II. stupni učení vyloženým leda že učitel, má-li žáky lepší, bude moci čísti vzor již celý najednou a také průpravné opakování může obmeziti.

Zvláštní péči třeba jest vynakládati na průpravu látek z ostatních předmětů vzatých. Bráti se mohou themata z lektury latinské a řecké (jako reprodukce vypravování a líčení z Xenofonta a Herodota, z Livia a Sallustia, z Homéra, Ovidia a Vergilia), pak přiměřené vypravování statí z dějepisu; i přírodopis poskytne látky na popisy a přirovnání. — Tu vždycky dbáti jest nejprve o to, aby žáci všecken postup myšlenek měli jasně před sebou, a leckdy nezbude leč *po česku* dáti je stručně, ale určitě vytknouti. Pak vyvolá se žák pokročilejší a *po kousku* látka probírá po německu s pomocí učitelovou, který méně známé termíny udává. Slabší žák po kousku německy opakuje. Celek konečně zase dvakrát, třikrát se opáčí a teprve po té žáci dávají se do práce.

Korrektura koná se jako při volných reprodukcích již ve IV. třídě.

IV. Učení ve třídě VII. a VIII.

A. Učení grammatické. Ještě v VII. a VIII. třídě překládá se z češtiny do němčiny, ač jen jednou ve dvou nedělích. Pěstovati práci tuto náleží jako ve třídách páté a šesté. Rovněž i opakování grammatiky.

B. Lektura s literaturou. I na německých ústavech ve příčině historie německé literatury hlavní úkol spadá na „vedení do národní literatury četbou.“

O čem žák sám z lektury nemůže si učiniti úsudku, o tom i na německých školách poučován býti má pouze nestručnějším způsobem a směřen nikoli „aesthetisujícím“, nýbrž prostě historickým, aby se dověděl, kam které dílo, který spisovatel, který literární směr dobou neb místem náleží.

Tím naznačena také cesta našim žákům, kterým, jak samo sebou zřejmo, záležitosti může *pouze na nejvíce vynikajících zjevech literatury německé*, na zjevech skutečně *klassických* a při nichž tedy ze zmíněné „prostě historické“ části literárních dějin velikou většinu bude nejen možno, ale i nutno vynechati. Jinými slovy: *všecko učení literárně historické musí se poutati k lektuře*, ovšem pečlivě vybrané, a mimo plody literární samy (menší celé a z větších charakteristické ukázky) obsahující také stručné charakteristiky jednotlivých dob a různých směrů písemnictví.

Četba taková sebrána budiž v čítance, a učiteli tudíž připadá *pouze úloha*, aby statí tam obsažené se žáky četl tak, jako čítal dosud (v páté a šesté třídě) kusy jiné, staraje se v první řadě o to, aby žáci všemu, co čtou, náležitě rozuměli. Přesvědčení o tom nabývati bude *vyptávkou* obsahu, kterou i na tomto stupni podrží, ač může ji vésti celkem summarněji. Jen kde odpovědi žáků pro-

zrazovaly by nějakou pochybnost, ať rozklad v hovoru děje se do posledních podrobností. Takto četba bude hověti i tuto zase ještě praktickému zdokonalování žáků ve mluvení i plnění úkol vyšší, obeznamujíc je z literaturou.

Články úvodní ke každé době čili vlastní „historie“ literární žákům také se ukládá k učení nazpaměť. Byly-li četbou řádně probrány, memorování zajisté nepůsobí jim žádných obtíží.

Z ukázek literárních plodů samých se přečte co možná nejvíce, ač není nezbytno, aby se četlo všechno. Při četbě pilně se hledí k výkladu věcnému, zejména při kusích veršovaných opáčí se příležitostně, co o poetice vůbec, epice a lyrice zvláště pověděno bylo ve třídách předešlých.

Tento způsob lektury záhodno jest pěstovati v VII. třídě na počátku výhradně, až se odbudou starší doby literatury po rok 1624, t. j. po Opitze, což asi zabere právě celý první běh.

V letním pak semestru septimy a po oba běhy osmé třídy nutno jest vedle této četby literárně historické, které se pak vykáže jedna stálá hodina v témže, což na probrání vši látky postačí — čísti také *výtečná díla básnická v celosti* (a to ovšem i dříve, nežli se v literární historii došlo k původci básně vybrané. — Dobře bude na př. začítí snadně přehledným dramatem, a to Göthovou *Ifigenií*, od té přejíti k Schillerově *Panně Orleanské*, která mnoho majíc s Ifigenií podobnosti (obě *rekyně* jsou ve *službě boží*!) přece zase zásadnými rozdíly výborně se hodí ku přirovnání klassické a romantické krásy v dílech básnických — a pak, pokud čas stačí, čísti ještě co možno z Lessinga (aspoň Minu von Barnhelm jakožto vzor veselohry), nebo Göthe (Tasso, n. epos Hermann und Dorothea) nebo Schillera (aspoň jeden ještě z kusů: Wallenstein, Maria Stuart, Braut von Messina, Tell), a lze-li dosti málo, také aspoň jeden kus ze Shakespearea (Macbeth v překladu Schillerově).

Lektura tato celková musí ovšem poblížeti na předmět svůj se stanoviska povýšenějšího, všímajíc si obsahu i formy se hledíšť aesthetických. Nejpriznivěji konati se bude asi takto:

1. Jakožto průprava proběře se — obyčejným způsobem přeptávky při čtení — co v čítance pověděno o *dramatické* poesii, aniž se to ukládá k učení nazpaměť.

2. Čte se souvislý kus celkový, buď celý výstup (jako v Ifigenii úvodní monolog) neb aspoň taková část scény, ve které jedna řada myšlenek jest zakončena. (Učitel nechť si při domácí přípravě scény vhodně rozdělí!) Po té opáčí se obsah co možná stručně, jen k postupu hlavních myšlenek přihlízejíc, ale ovšem žádného důležitého momentu nevynechávajíc. — I tuto, kdekolí se objeví nějaká obtíž, jest na místě vyptávka obsahu, kterou všichni žáci se zaměstnávají a kterou se obyčejně rychleji dojde k cíli.

3. Když pověděn obsah, obrátí se zření k postupu dramatického (resp. epického) děje: ukáže se na počátku, jak básník pásmo děje zakládá (exposice; vše, co ke srozumění děje jest potřebno, musí býti ve dramate samém obsaženo, nic se nesmí předpokládati, jako na konci zase děj musí uspokojovati!), jak v dalším postupu vynořují se různé zájmy, jak proti sobě bojujíce „zauzlují či zadržují“ děj krok za krokem těsněji až po kulminaci, jak se chystá a provádí peripetie, kterak básník po té retarduje děj, aby rozvinutí neseběhlo příliš rychle, kterak přes to připravuje se a dospívá ke katastrofě. Všude uvažuje se motivování scén a všechny možné stránky situace, hledí se k jednotě děje, k poetické pravdě a možnosti. — Vše to učitel žákům *nepovídá svými slovy, ale stálými otázkami z nich vytahuje*, ponechávaje jim radostné vědomí, že děj takoruka sami zbudovali znova, že básníka co krok stopovali v nejtajnější dílně jeho duševní.

4. Když takto rozebrán děj, přistoupí se týmž způsobem vyptávky k charakteristice osob. O každé zvláště sbírají se stránky její světlé i stinné, uvažují se pohnutky jejich jednání, hledí k jejich důslednosti, formuluje se tragická vina, ukazuje se ke katharsi povah, přirovnávají se charaktery vespolek (folie) atd.

5. Po té obrací se pozornost k formě básnické, k dialogu, ke tropům, figurám (odůvodňují se monology a stichomythie) a k metrice (tu jen k úkazům neobyčejnějším!), a kde třeba — bude toho třeba jen zřídka! — i také ke zvláštnostem jazyka, na př. neobyčejným tvarům nebo vazbám syntaktickým.

6. Po skončení větších kusů díla (jednotlivých aktů, zejména však když se dospěje ke kulminaci a ke katastrofě) zavádí se retrospektivní hovor (jako vždy s celou třídou), v němž přehledně se znova summárně rozvoj děje, charakteristika osob, motivování scén a pod.

Takto rozbořem jediného dramatu sami geneticky stopující a sestrojující zásady aesthetické žáci nejvíce získají a naučí se souditi správně a rychle, a tak skutečně lze přechísti a probrati daleko více, nežli by se zdálo na první pohled. Pak bude také možno i v němčině žádati, aby mimo četbu školní žáci jedno, druhé dílo mistrovské přečetli si doma a stručně účet z něho složili ve škole — ač celkem při tomto požadavku privátní lektury bude nutno velmi se uskrovniti, aby žáci nebyli přetěžováni.

C. Deklamace. Deklamaci na tomto stupni učení pěstovati náleží právě tak čile, jako v V. a VI. třídě. — K básním již výše vytčeným druží se ještě jiné, které instrukce nařizují pro vyšší třídy ústavů německých; zejména: *Goethe*, *Erlkönig*, *Adler und Taube*, *Gefunden*, *Ganymed*, *Meine Göttin*, *Grenzen der Menschheit*, *Das Göttliche*; *Schiller*, *Die Kraniche des Ibykus*, *Das Eleusische Fest*, *Das Lied von der Glocke*; *Uhland*, *Die verlorene Kirche*, *Schäfers Sonntagslied*; *Chamisso*, *Die Kreuzschau*; *Geibel*, *Cita mors ruit*.¹⁾

Také vybrané *monology* z dramat čítaných vším právem zasluhují, aby se jim žáci učili nazpaměť (na př. z Pauny Orleanské loučení „Lebt wohl, ihr Berge“ atd.; monolog na počátku IV. jednání: „Die Waffen ruh'n, des Krieges Stürme schweigen“ atd.; z Wallensteina: Wal. Tod, I. II. „Wär's möglich? Köunt' ich nicht mehr, wie ich wollte?“ z Tella „Durch diese hohle Gasse muss er kommen“ a pod. jiné.

D. Písemní práce na posledním stupni nemají se od úkolů v materštině lišiti již ničím, leda podrobnější průpravou předběžnou, která zření obrací k obtížím stránky jazykové. Obsáhnou tedy všechny předměty i tvary, jež doporučují se k úlohám v jazyku vyučovacím, totiž: látky *historické*, z četby *německé* a *klasické*, látky reálné z *fysiky* a *přírodopisu*, konečně látky tak řečené *reflektující*. Forma jejich pak bude *vypravování* (na př. souborné shrnutí hlavních momentů dějin z některé obmezenější doby), *popis* a *líceň* (hojné látky poskytuje četba *klassická*), *charakteristika* osob (z četby *klassické* a *německé*), *přirovnání* (parallelly předmětův, osob neb událostí), *disposice* čili přehled postupu myšlenek v řečech (buď ze starých historiků, buď řečníků Cicerona i Demosthena), k nimž řadí se *úvahy* (o rozvoji děje v básni čtené, v motivování scén a pod.), pak *chrie* a *reflektující pojednání* (v užším smyslu).

Že úlohy založené na četbě a historii, vůbec na podstatě reálné zasluhují přednosti před pracemi prostě reflektujícími, nelze pochybovati, avšak ani tyto nemají se zanedbávati z důvodů, jež se vytýkají v Instr. na str. 158.

I překlady z češtiny a prosté reprodukce (básnických) povídek náležejí ještě v obor německých prací na českých ústavech, zejména jsou-li ve třídě VII. a VIII. ještě žáci v němčině málo dospělí. Ale kde to poněkud možno, obmezí se úlohy tohoto druhu na míru nejskrovnější.

Průprava úkolů německých proti pracím v jazyku vyučovacím ovšem bude dvojnásob pečlivá, zření majíc nejen k látce samé, ale také ke vnější stránce jazykové, zejména při thematech, vybraných z oborů ostatních předmětův učení. Žákům zvyklým na pojednávání jich jazykem mateřským i v VII. a VIII. ještě nedostává se terminů německých, i bude učiteli všechny pojmy po německu vyjme-

¹⁾ Instrukce také uvádějí kusy z Klopstocka: Úryvky z *Messiady*, *Der Eislauf*, *Die frühen Gräber*, *Mein Vaterland*. Českým žákům však jest těžko je ukládati, poněvadž forma jejich jest příliš strojena — jakož Klopstock vůbec nepředpojatému soudci cenu pouze literárně historickou má.

novati, všecka při nich obvyklá idiomatická rčení a obraty mluvení vytknouti, aby žák při práci neklopýtal o tento vnější kámen úrazu a všecku pozornost obraceti mohl na vytváření úlohy logicky spořádané a formou uhlazené.

Při korektuře úloh německých podobně bleděti jest nejen k obsahu a formě tak jako při úkolech v mateřštině, ale i k této idiomatické stránce mluvy. Je-li to práce dvojnásob obtížná, jakož nelze neuznati, jsou také výsledky její dvojnásob důležitý a proto tím svědomitějšího přičinění hodny.

Duchovní romány: Josef a Asenech. Život Josefův. Adam a Eva.

Podává František Prusík.

(Čteno v král. české společnosti nauk dne 18. dubna 1887.)

(Pokračování.)

(Život Josefův.)

(1.) Ke | cti Božíe a Pána nasseho Jezísse Krista počíná sie život ^{ss^a}, II. Jozefa a kterak jest byl prodán od bratří. Z arabské řeči v latinskú přeloženo ¹⁾ skrze bratra Alfunsia z Ispanie. A to jest psal v Egyptie jsa v žaláři žoldánovie u viezení leta po narození syna božíeho po tisíci po třech stech po třidceti a po sedmi letech. Jacob patriarcha čtyři ženy měl: dvě svobodnie manželce t. Lia a Rachel, sestřie, a jiné dvě sestřie, dievce, Zelfu a a²⁾ Baalu. Synové tiech báli sú sie pravenie suón Jozefových, ale Jacob svolal je a řekl: „Synové moji, vy ztratíte nábytky ³⁾ vasse porúčejíce je mladým k hlédání a pasení, oni málo rozumiejí pastvám ovčí; protož jdiete vy sami osobnie k stádóm a mladé nasse syny zasie pošlete a sami paste stáda.“ Chtiesse Jacob túto příčinú syny své odvrátiti od závisti Jozefovy, nebo velikú nenávisť nenávidiechu ho ani kdy co milostivie mohli sú | s ním ^{ss^b}, I. rozmluviti. Znamenavsse desiet bratří prikázanie otce svého Jacoba, brali sú sie past stad a dva syny z jednoho břicha vyslá ostali sú s ním doma a desiet synón s stády XLti dní ostali sú na pússti nechodícece k otci. Tehdy povolal Jacob syna svého Jozefa a řekl: „Synu můj! bratřie tvoji pasú“ v Sichen a dnes XLti dní jest, že nižádný z nich nevrátil sio k nám. Vsed na ossel vezmi potrebu jledla, jdi a viz, dobře-li sie jim vede i dobytku, a vzkaz mi a nemeškaj sie ke mnie vrátiti, synu můj Jozef, nebo sem zamúcen pro bratra tvého Benjamina, neb osířal jest po matce své a jesťtie ssásse.⁴⁾ A již jdi, synu můj, a pozdrav ode mne bratří tvých, aniž tam ostávaj s bratří tvými; sviedomo jest mne to, že tebe nenávidie pro sny, kteréž si vidiel a poviediel, kteréžto Pán böh způsobí a naplní svým časem.“ Modlésse sie Jacob za syna svého Jozef | a řekl: „Pane bože, ty jsi byl s uotci nassimi, II. Abrahamem, Isaakem i se mnú. Bud s tebú, synu můj, angel jeho silný, přitovariš sie tobie a přived tie zdráva zasie.“ Tehdá Jozef s tiemi krmieimi bral sie na osle k bratřím svým, i přissel do Sichen. Angel boží nalezl ho blúdiece; ssúpiv s nebe v osobie pastušie tázásse, co by hledal. Odpoviediel Jozef: „Bratři mých hledám, ukaž mi, kde by pásli.“ A on řekl jemu: „S tohoto místa odehnali sú sie; poč, dovedu tie k nim. Slyssal jsem je rozmúvajíce, že by sie chtieli hnáti do Dotaim.⁵⁾“ A když sú tak spolu sie brali, přiblížili sie k bratřím Jozefovým. I řekl angel boží k Jozefovi: „Toť bratřie tvoji, Jozefe, kteréž onde vidíš sediece; již beř sie k nim ve zdraví, Pán böh otców tvých buď stráže tvój.“ Bratřie Jozefovi sediece jedli sú; vidúce Jozefa z daleka sie berúcieho, rozhnievali sú sie naň velikým hnievem

¹⁾ ř nadepsáno. ²⁾ Omylem opakováno. ³⁾ dobytek ⁴⁾ ssásse = kojencem byl. ⁵⁾ Bible: Dothain.

a řekli sú vespolek: „Ej, teď⁶⁾ vykládač snův | beře sie, zabíme jej a vizme, ^{20 4^a, I.} co prospieji jemu jeho snové.“ Rekl k nim Ruben: „Prosím vás, bratříe moji, skrze boha nayvyssieho, nerodte zabiti jeho rukama vassima, ať by sie nezprznil ruce vasse krví jeho. Ale slysste radu mů: Jest mnoho čistern nebo ssachet hlubokých, starých tuto na pússti; vrzte jej v jednu z tiech a tu hladem a žiežní umře, a tak ruce vassie⁷⁾ bez viny zachováte od prolítie krve jeho“. A uposlechli sú rady jeho, Rubenovy. Tehdy synové dievek povstali sú horlivi⁸⁾ jakožto lvové; rozhnievavsse sie ssvlékli⁹⁾ Jozefa z suknie krumpované a nahého vrhli sú jej do té ssachty. I jedli a pili a veselí byli a posmieváchu sie Jozefovi řkúce a patřiece do hlubokosti tee čisterny: „Nuž, králi náš, pomoz sobie nyňie a klanieti sie budem tobie. Kde sú nyňie snové tvoji?“ Jozef súžen jsa velikú vnitřnie srdce zalostí, s pláčem volásse ku Pánu bohu a řka: „Bože otcův našich, Abraham, Izaaka a Jacob, | smiluj ^{II.} sie nade mnú a posli jednoho z angelův tvých, ať by mie vyprostil z tohoto zármutku velikého, v kterémž já jsem, a nedopust mñe v té s-achtie umřieti v bídie, hladu, žiežni a kúsání jesstierův. Slituj sie, Hospodine, nad ssedinami otce mého Jacob a přijmi prosby jeho za mie prosícíeho, nebo neñiet mi jiný bůh kromie tebe, Hospodine. Ty jsi bůh nebe, zemie i moře a vssech věcí, které v nich jsú, a ty, Pane bože, stvořil si vssecky tyto věci. Ty si zprostil Izaaka z té obietí od smrti, ty si vyňial otce mého z rukú bratra jeho Ezau. A již. Hospodine, skrze milosrdenstvíe tvé zbav Jozef od smrti této ohavné“. Povstal Ruben, kdž sú odessli synové dievek od té čisterny, a přistúpiv k čisternie, slyssal Jozefa plačie a modlésse sie. A hnula sie střeva jeho velikým milosrdenstvím k niemu i řekl: „O bratře můj Jozef, buď pokoren a v tomto zámutku tvém sám sobie smrti nečin, nebo | já doufám¹⁰⁾ mi- ^{25 4^b, I.} losti božie, že vytahnu tie z míesta tohoto a posli tie k otci tvému. Přetrp maličko, ažt sie bratříe tvoji odženú dále na jiná pastvistie.“ I řekl Jozef: „By tomu bůh chtiel, aby sie to stalo! O bratříe můj Ruben, synu Jacobův a příteli života mého, prosím tebe a zaklínám tie skrze boha živého, neoddaluj sie ode mne a smrtí mů nebuď pro pravú pravdu, jímž¹¹⁾ jsi bohu povinen, Abrahamovi, Izákovi a Jacobovi.“ A bral sie Ruben k bratřím¹²⁾ svým i řekl Judovi bratru tajnie: „Buď pilen a hlédaj, ať nižádný neuskodí Jozefovi, a já pójdu a pohledám dobré pastvy a tam s stády bratříe nassi poženú sie.“ Ale toto myslésse Ruben, aby, když tu bratři nebude, vysvobodil Jozefa a otci jeho navrátil jej. Ruben obrátiv sie k bratři svým i řekl jim: „Juda ostaň místo mne s vámi a já pójdu pastev hledat.“ I řekli k niemu: „Jdi.“ I odasel Ruben.

(2.) Když odssiel Ruben, tudíž kupci sstupovachu z zemie | Canaanské ^{II.} do Egypta. A když sú je vidieli bratříe jeho, Jozefovi, rekli sú: „Teď Ismaelitové jedú, prodajme Jozefa, ať k tomu povolí Juda, a ruce nassie ať sie nezprzñie.“ Odpoviediel Juda: „Jestli že podle rady mé učiniti chcete, vytiehnem jeho a otci jeho possleme jej; pakli byste toho učiniti nechtieli, lépe jest, aby prodán byl, nežli by umřel a kryli bychom krve jeho.“ Tehdá ssli sú vsichni kupcóm. I řekl k nim Juda: „Odkud ste vy, milí bratříe?“ Odpoviedieli: „Z zemie Canaanské; do Egypta beřem sie a kupectvíe¹³⁾ neseme.“ Rekl k nim Juda: „My máme jednoho služebníka a toho vám prodati chceme a dobrý trh¹⁴⁾ na niem dáme, nebo nám sie nehodij, nechce ostávati při stádách,¹⁵⁾ ale častokrát utíeká; ale vy vezmiete jej a prodajte jej v Egyptie a zisk vezmete na niem, nebo zpósobný jest a krásný mládenec jest.“ I prodali sú bratříe Jozefa za třid | ceti hriven stříebných a list na to učinili v této zpósobie: „Nás deset ^{25 4^a, I.} bratřij prodali sme tohoto jménem Selana kupcóm, jessto tento list nesú, v služebníka tiemto kupcóm z Canaan. A jmena nasse toho na sviedomie teď¹⁶⁾ smy popsali: ¹⁷⁾ Ruben, Simeon, Levi, Juda, Izachar, Zabulon, Neptalim, Gad, Asser. A potom nizádné více přie o toho služebníka s tiemi kupci nikdy

⁶⁾ zde. ⁷⁾ Dle staré předlohy ⁸⁾ rozhorleni: cf. *RK.* drážlivý. ⁹⁾ sřwlekli. ¹⁰⁾ dovfam. ¹¹⁾ m. již (M.). ¹²⁾ m. bratřím. ¹³⁾ zboží. ¹⁴⁾ výdělek. ¹⁵⁾ sic. ¹⁶⁾ zde. ¹⁷⁾ napsali.

nebudemy mieti. A já Juda z svolenie bratří mých mú rukú psal jsem tento list na sviedomie toho vsseho.“ I dali sú plačícího Jozefa kupcóm a řekli k nim: „Ostřiehajte ho pilnie a sviežte jej pevňie na rukú, nebo biehúniek ¹⁸⁾ jest a lotřec.“ I vsadili sú Jozefa na velblúda a brali sú sie do Egypta.

(3.) A když přissel Ruben s pastvy. pospěšil k šachtie a nenalezl Jozefa; domňiel sie, že by zabit ¹⁹⁾ byl od bratřie, i roztrhl rúcho své a piestma ²⁰⁾ bil sie v hlavu svú a poličky dával v líce své a plače velikým pláčem křičal a řka: „Bieda, bieda, bie | da mňie, bratře Jozef mój, bieda mňie o tobie!“ II. A obrátiv sie k bratřím i řekl: „Bieda vám synóm zlořečenie! zabili ste bratra vasseho. Bieda vám z tak velikého hřechnu, co ste před Pánem bohem učinili! Od počátka svieta ode dní Kainových nenie slyssáno, by kto zabil bratra svého. Bieda mňe o tobie, bratřie mój Jozef! Bieda mi ssedin starosti otce mého Jacob a pláče jeho, který učiní všecky dni života svého. O neslechetní bratřie, podte! co odpoviete otci nassemu, když díe: Kde jest Jozef, syn mój milý? O bratřím zlořečení! kde ste pochovali jeho?“ I odpoviedieli sú k Rubenovi: „Pravíme skrze boha najvyssieho, neučinili sme toho jemu, což ty myšlíš ani sme jeho zabili aniž on umřel jest, než prodali jsme jej kupcóm Ismahelitským za třidceti hřiven, když sú jeli do Egypta. Protož vezmi tři hřivny, které tobie mají býti.“ Slysse to Ruben, plakásse pláčem velikým a horce řka: „O bratřie nemilo | stiví! sviecnici ²¹⁾ 255^b, I. otce vasseho zhasili ste a hól podpory starosti jeho zlomili ste; jistie že lépe by bylo jemu, aby nikdy byl synóv nemiel.“ Bratřie jeho řekli k niemu: „Teď sukňie jeho krumpovaná! setnieme kozla a ve krvi jeho omočme ji a poslem ji otci a dieme otci: Zvier sniedla Jozefa. A nebudeme vinnij před otcem jeho.“ I blesse rozstrk mezi bratřij, kto by sukni otci ukázal. Tehdá řekl jim: „Vy jste učinili tuto nešlechetnú viec, svobodného prodali ste k viečné službie, a tak i neste sukni k uotci jeho a vezmete zlořečenie za pozehnání.“ A sniksse sie v radu synové dievčí, Dan vzal sukni tu, a otessli sú vssichui k otci.

(4.) Když uzřel je Jacob, řekl: „Kde jest syn mój Jozef?“ Odpoviedieli: „Zajisté ty si jej zabil; nižádný jeho nezabil, jedno ty. Zdali nevies, že vlkův mnoho jest na pússti? a my nemohli smy přijiti k tobie ve čtyřidceti dnech. abychom vzali potřebu a báli smy sie hnáti s stády před vlky. | A viez II. to, otče! zajisté když smy chodili po pustinách, našli smy sukni tuto krvavú. Proč si mládce poslal na pustiny? a opatr, ²²⁾ jest-li toto sukňie syna tvého Jozef nebo nic.“ A když sú roztahli sukni před otcem a jiné rúcho, a když uzřel Jacob, ihned zacloňily ²³⁾ sú sie oči jeho a umenšilo sie síly jeho od toho dne. Roztrh rúcho své i řekl: „Bieda, bieda, bieda mnie, slúp starosti mé! Bieda, bieda mnie, ó utiessiteli bolesti mé, ó krásné a velmi milé tvé nepřítomnosti nebytíe, bolest, zámutek srdce mého velmi horký! Ó přesstatná Rachel, že jsi umřela a že nevidíš sukňie této krvavé! a Jozef, synu mój milý, bieda ssedinám otce tvého! bieda Benjamin, bratru tvému, který dnes osamiel jako hrdlice! Ó synu mój, Jozef! kde sú sny tvé, jimižto obveselovals si srdce mé? Ó Rachel! poď ke mnie a vyjdi se mnú na púšť. zdali bych kterou částku tiela jeho jesstie našel po ssežření vlčském. Ó synu mój Jozef! hrob | tvój učiniena ²⁴⁾ sú bricha vlkova. Ó Rachel, čij to dusse 256^a, . tvá, co sie jest přihodilo synu tvému.“ A když již Jacob nasycen byl toho žalostivého volání, na tielo své zvlekl žíní černú a posadil sie na sukni Jozefovu a ležel zalostie ani pil ani jedl. A když minulo sedm dní, sebrali sie k Jacobovi synové jeho a ženy synóv, dcery jeho synové a přátelé jeho a starssí ze vssie zemie, aby krotili žalost a prosili jeho, aby s nimi pokrm přijal, ale nechtiel sie utiessiti, než křičiesse: Zvier najhorssie sniedla syna mého Jozeta; jiesti nebudu, než lkaje sstúpím ²⁵⁾ k synu mému Jozefovi až do pekla. — (Pokračování.)

¹⁸⁾ iek touž rukou (přes řádek tmavším inkoustem.) m. — ek (M.) biehúniek 23. ¹⁹⁾ m. zabit. ²⁰⁾ s nádepsáno. ²¹⁾ svítlnu. ²²⁾ popatrí, pohled ²³⁾ zastínily, zatemnily ²⁴⁾ opraveno v učinieny. ²⁵⁾ sstúpím.

Úvahy.

Zur Reform der juristischen Studien. Eine paedagogische Studie von Dr. Burckhard. Wien 1887. Nákladem Manzova knihkupectví.

Přiznav, že škola v rakousku-uherském mocnářství jest předmětem boje politického, žaluje a stěžuje si spisovatel na nedostatečnou přípravu úřednického dorostu, jemuž právní odbor v soudnictví a správě veřejné se svěřuje. Dolůčuje historicky, poukazuje k spisům tou otázkou se zabývajícím v Německu vůbec a Prusku zvlášť, nutnost vzniku podobné otázky u nás a opíraje se o ministeriální nařízení v příčině úpravy studií právnických, vytýká příčinu nezdaru těchto studií: nedostatečnou průpravu studujících, jež vyšli z gymnasií. Tím za základ opravy studií právnických vyžaduje opravu studií gymnasijských.

V rozvoji gymnasií vyskytují se dvě okolnosti záhadné a sporné: naříká se na přeplnění škol a přetížení žáků.

Přeplnění má svou příčinu v tom, že i rodiče chudí sobě odpírajíce nejpotřebnějších věcí, syny dávají na studie.

Stav a zámožnost rodičů nemají rozhodovati o přijetí žáka do gymnasia, t. j. nemají se přijímati jen zámožných rodičů dětí, avšak také nemá platiti zásada, aby musili přijímány býti děti zámožných rodičů, jež proto, že jsou zámožnými, chtějí vynutiti dětem svým postavení ve vyšších stavech.

Jsouť děti zámožných a vznešených rodičů, ano i učených rodičů často neschopny ke studiím a přece velmi zřídka je gymnasium odmítne po odbyté třídě čtvrté! Přímoú nebo nepřímou pomocí odbudou zkoušku zralosti a vstupují na vysoké učení, aby tam, jako dříve na gymnasiu nářkem svým o přetěžování ostatním ztenčovali duševní nasycování a snižovali průměr požadavků.

Nesmí se žádati, aby proto, že tito nemohou v před, ostatní k vůli nim zůstávali pozadu a vyvolenci oni zabírali místa těm, kdož by je řádně vyplniti mohli.

Na gymnasiích se vyučuje i učí se žáci a také se zkoušejí; jsouť tedy ústavy, jimiž každému jest pro íti, kdo v jisté kruhy vyššího povolání se chce dostat. Do gymnasia choditi, tam se učiti, požívatí veřejného vyučování, jest každému volno, kdo se podrobí řádu školnímu; toho mohou i privatisté užiti. Však zkoušky gymnasijské nemají býti takové, aby je i nenadaný, ano i blbý odbyti mohl. Jsouť zkoušky tyto podmínkou, za kterou lze připuštěnu býti k některému povolání.

Pokud jest potřeba větší než přihláška, může stát snížení požadavky, však také tyto zvýšiti, kdy jest nával větší nad spotřebu.

U vojště jen určitý počet zkoušenců smí obstáti; v tom způsobu pro veřejný život by se té zásady užiti nemohlo; než mohly by požadavky při zkouškách zvýšeny býti, jakmile by byl větší počet těch, kdo zkoušky obstáli, než aby mohli umístění býti. Kdyby žáci nespůsobilí bez ohledu na stav a jmění rodičů již v prvních letech studia z gymnasií se odstranili, přestal by nářek na přetěžování žáků. Neboť právě tato duševní nedochůdčata, podporována zevními okolnostmi, soutěží nejvýdatněji se svými nadanějšími kollegy, oni i po ukončených studiích svým skřehotem do přetěžování matou veřejné mínění; platí o nich: nejvíce naříkají ti, jichž jest nejméně zapotřebí. Gymnasium nižší cvičiti má názor a paměť, vyšší rozum. Od této hranice má neuprosně hloupý a nenadaný býti odkázán, aspoň v tom způsobu, že se na něho při vyučování nebéře zřetel a k dalším zkouškám se nepřipouští. Jestliže milosrdí neb soustrast pustila ho do gymnasia vyššího, musí ho pak udržeti nad vodou i dále! Vedle této mírnosti na některých ústavech také snaha po velikém počtu žáků vede k neplnění platných předpisů, a to na ústavech soukromých, jež domáhají se státní podpory neb sestátnění.

V takových příčinách jest povinností úřadů státních, aby zvláštním takovým zájmům bránily pevnou rukou.

Má-li se již během studií gymnasijských vyklízeti, tož zajisté maturitní zkouška má účel, aby duševně nezralé zadržovala! Úlevy, jež se „přetíženým žákům“ poskytnují jsou přímou destrukcí této zkoušky a tím i vyučování gymnasijského. Paeda-

gogové nejsou v té věci nejpopovolanějšími soudci, předně že zaujímají jakési zásadní stanovisko, že pozbývají často porozumění pro snahy mládeže, že bývají dobromyslnými starochy, že nezdají se mládeži býti jejími přátely než úhlavními nepřátely, že bývá mezi nimi, jak přirozeno, málo vyvolených. Mát býti učitelem na gymnasii v pravdě dobrý člověk a povaha, a těch jest málo!

Proto nelze příliš mnoho dbáti na hlasy školometů, seč může býti a seč nemůže býti mládež. Druhdy (až do nových zřízení) bývalo jinak! Teď hlavně podporují se tichošlápkové a nastupuje se proti bujné chlapeckosti. Tím „baživost“ (Streberthum) se podporuje a pěstuje, zneužívá se moci úřední, že poklesky trestávají se také špatnější známkou v předmětech i v mravech. Pedanterie stala se zvykem a uvedena v soustavu. Tomu nařvčdčuje spůsob, jak se odbývají mnohdy porady, čím ředitelovo postavení proti učitelům uráží cit pro česť a stav a musí umrtviti všecku horlivost v povolání. Jak jinak, když se diktují protokoly: Velké A, Římská I. Poznámky ředitelovy:

Věta v instrukcích: Uvedení „(— diktuje se —) zavře se uvedení“ — jest zlatá. Tečka.

Římská II. atd. . . . Toť není hra obraznosti, nýbrž jak spisovatel výslovně vykládá, případ neřídský.

Tato pedanterie jest také podporována instrukcemi, ve kterých se čte na stránce 9.: Důležito jest opravovati školní úkoly. Učitel vezme sešity s sebou, označí chyby, připiše posudek a přinese sešity!

Taková nedůvěra v učitelstvo a tak politování hodná zkosnatělost obsažena v jediné větě. Při tom se nedbá dětské povahy pranic!

„Radost“ má míti žáček 10—11letý, kdy se mu napíše na tabuli latinská věta?

Zapomíná se, že učení hochu není žádnou radostí a nejmenší radostí učení se latinské grammatice.

Čím živější a nadanější dítě, tím více práce a péče třeba, aby přidrženo bylo k učení se.

Jak častý zjev, že žáci slabšího rozumu a klidnější letory, jsouce předčasné chorobně pilnými, vynikají v nižším gymnasii, ve vyšším pak a na učení vysokém, kde jsou na rozum poukázání, klesají a zůstávají pozadu! Jako učitel učiněn jest i žák otrokem řádu vyučovacího, jenž veškeru individualitu potlačuje.

Rozdělení gymnasia na nižší a vyšší není libůstkou paedagogickou. Rozhraní jejich spadá v jedno s dobou přechodní u vývoji tělesných a duševních sil. V gymnasii nižším třeba neuprosného nucení při vpravování duševní potrawy; v gymnasii vyšším má býti duch k svobodě vychován, a to k svobodě, která ho čeká na vysokém učení a v životě. Ovšem ani zde to nejde bez jakéhos nucení, spojeného však s největší opatrností a proto se doporučuje návrat k dřívější soustavě.

Druhdy poslední týdny semestrální věnovány bývaly zkoušení „z celého.“ Tu se ukázalo, že není možno jako nyní, aby na př. Karel Velký jednou zemřel a nikdy více se neobjevil, aby jen 25. května znali žáci dýchání hadů! Proto nyní tak časté zkoušení předspsáno, kterým se přece nedosáhne toho, čeho by se dosáhložze závěrečného celkového zkoušení!

Druhdy poznalo se nadání žáků i jich prospěch při zkouškách semestrálních a soustrast učitele ukázala mu, jak se žáky naložiti, kteří mimoškolní věci pracovali, majíce dosti času, ježto nadaný snadno v několika dnech osvojil si látku učebnou a méně nadaný nutil se po celé polouletí, aby na konci neplaval. Žákům zbývalo při té soustavě dosti času, aby se četly dějiny, spisy básnické starší a nové a tomu podobné, ježto nehrozila na úterý z dějepisu stránka 132—136, na pátek 136—140 atd.

Takovým spůsobem položen základ k samočinnosti a žáci, navedení učiteli, si osvojovali všeobecné vzdělání, majíce v sobě probuzenou lásku k vědám a studiím.

Z toho patrno, že soustavou závěrečných zkoušek nejsou žáci přetíženi,

nýbrž že se jim ulehčuje; jsou ony regulativem metody učitelovy, jenž má i nadané i méně nadané vzdělání. To však jest jen jeden prospěch z nich plynoucí, ovšem prospěch, jenž těm zdáti se bude pochybným, již se bojí svobodných a silně vyvinutých individualit.

Však jiný jich prospěch vysvitne z úvahy, jaký užitek plyne z toho, když nikdy se učivo ve velkých skupinách nespracovává?

Škoda každé hodiny, v které se vyučuje dějinám, nepozná-li se souvislost celku!

A jak se má jinoch učit na universitě, když se nenaučil učit se v souvislosti, když i maturita jest mu jen zkouškou z klassických jazyků?

Pak ovšem nařiká se na studentstvo, niveau zkoušek klesá na minimum a křik o přetěžování jest vždy hlasitější.

Má-li se duševní proletariát oddáliti od universit, mají-li mladí lidé skutečně býti spůsobilými k vysokému učení, musí se zase zavést semestrální zkoušky a maturitní zkouška musí opět býti tím čím, byla, musí obsahovati celý obor učiva a „úlevy“ místa míti nemohou.

Kdo si nedovede celé učivo osvojiti, ten jest nespůsobilý pro vysoké učení; však nemusí každý studovati, třeba byl jeho otec vysoký hodnostář státní neb milionář; vložby rozhodují a nic jiného.

Zostření zkoušek a oživení semestrálních a maturitních zkoušek by nesnížilo procento těch, kdož zkoušky odbyli. Lenoch se učí jen tolik, aby prošel, pak by se více přičinil!

Ve Vídni velikou část viny nesou rodiče, jež „přetěžují“ děti zábavami.

Má-li navrhované zostření zkoušek býti s prospěchem, musí se rozhodně a rovnoměrně provést. Rod, jmění a stav rodičů nepomáhejtež!

Stejného měřítka by nabyli školní inspektoři zemští, kdyby obcovali zkouškám i v jiných zemích korunních, a v osobě centrálního inspektora pro gymnasia byl by dán činitel, který by po případě nerovnosti vyrovnával.

Však hlavní cesta podloudnická pro duševní proletariát by musila býti zatarasena opravou a dozorem ku zkouškám privatistů.

Kdo chce privátně studovati, nesmí se vyhýbati semestrálním a celoročním zkouškám, mají-li jeho studie uznány býti. Zkoušky jeho nesmějí býti věcí soukromou, odehrávající se mezi čtyřma očima, jeho a učitele zkoušejícího, než ale v pravém smyslu veřejné, při kterých působí státní kommissar a mají přístup všickni vzdělanci. Jen tak jest dána záruka, že jednati se bude podle všeobecných předpisů.

Přes ostrost mnohých výtek pokládali jsme za svou povinnost seznámiti kruhy středoškolské, pokud se jich týče, s obsahem brožury, jejíž spisovatel jsa ministeriálním radou v c. k. ministeriu kultu a vyučování, měl a má více než kdo jiný příležitosti čerpati z pramenův authentických. Za uvážení návrhy a rady jeho ovšem stojí a zavíráti oči před vlastními vadami, bylo by je podporovati. J. Slavík.

Analytická květena Čech, Moravy a Rak. Slezska. Sepsal Dr. Lad. Čelakovský. Druhé rozmnožené vydání. V Praze 1887. Nákladem F. Tempského. m. 8°. XXXVI. 430. S mapkou Čech. Cena 2 zl. 40 kr., váz. 2 zl. 65 kr.

Nejednou měl referent příležitost poukázati na to, jak Čechy náleží k zemím botanicky nejlépe prozkoumaným a jak jest zásluhou profesora Čelakovského, že vydáním *Prodromu* květeny české v duchu moderní vědy kriticky sebral všechny zkušenosti botaniků českých a přesnými vědeckými diagnosami jasnost přivedl do druhů dobrých, pochybných směnců atd. Rozšířením klíče na květenu Moravy a Slezska poslouženo nemálo botanikům zemí těchto, neb flory jednotlivých krajů těch byly roztroušeny sem a tam a teprve nyní ve floře Oborného snášeti se počínají. Uvážíme-li, že analytický klíč tento, jak pan autor sám v úvodu praví, drahý a rozebraný *prodromus* nahraditi může, ana zkratkami k jednotlivým druhům připojena i naleziště, uznati třeba vědeckou cenu Klíče. Poznámky, které tuto připojujeme, nesou se více k paedagogické stránce, totiž k tomu, jak se kniha osvědčuje v ruce začátečnickově, jemuž hlavně chce býti určena.

Účelem každého klíče jest poskytnouti začátečníku pomůcku, kterou by způsobem praktickým a nejsnadnějším určití mohl tu kterou rostlinu. Ačkoli jakési vědomosti botanické u každého se musí předpokládati, kdo klíče chce užívat, nelze přece si mysliti, že zná morfologii u větším rozsahu tak, jak pan spisovatel jich v diagnosách k určování rodů a řádů užívá. Též forma vědecká, vypočtená spíše pro botanika odborného, mnohého začátečníka odstrašuje.

Tak na příklad náleží již k jemnějším morfologickým detailům, když se uvádějí vajíčka se šňůrou kratší neb delší na různých místech semenníka umístěná; semenník polospodní jest znak nejistý, dále těžko dosáhnouti u křížokvětých tvaru žlázek a polohy děloh; názvy při pochvách listových: „zavřené“ a „otevřené“ dělají v porozumění obtíže, mohlo by se snad říci „do prostřed srostlé“ a „nesrostlé“. Vetknutí tyčinek a částí okvětí pod semenníkem u řádů *Alsinei* a *Silenei* začátečník těžko porozumí. Také hledání žlázek lůžkových dělá obtíže, a nezřetelný jest znak při popisu blizen a jich umístění na semenníku u trav, má-li znak ten rozhodovati.

Vegetativní rozdíly mezi travami a šáchorovitými (v stéblech, jazýčcích, květenství a pochvách) mnohonásobným variováním neb zakrňováním začátečníka spíše matou nežli mu pomáhají.

Též diagnosy (jako na str. 50.): „semenník ve květu jeden, polymerický . . a semenníků více monomerických . .“; semenník jeden monomerický jest ovšem srozumitelné botaniku universitně vzdělanému, ale snad pro začátečníka prostěji lze říci: semenník ve květu jeden buď vícepouzdrý buď jednopouzdrý, s dvěma neb více nástěnnými semeunicemi neb střední sloupkovou semennicí a pod.

Poznámky tyto nemají ovšem podceňovati vědeckou cenu Klíče, diagnosy vědecké však těžko jest uváděti do klíče analytického. Zde se nesmí pohrdati znaky t. zv. trivialními, neb jest žádoucí by se znalost rostlin stala všeobecnou ve všech vrstvách obyvatelstva, tedy zvláště v učitelství a mezi žáky středních škol, a potřebám těchto jest žádoucí, aby se dostalo knihy praktické. Z mnohonásobné zkušenosti se pro Klíče botanické nejlépe osvědčila soustava Linnéova; jest sice umělou a pro moderní vědu zastaralou, ale pro praktický úvod se začátečníkům dobře osvědčuje. V klíčích německých se hlavně této soustavy dosud užívá; pro orientování bývá pak připojen přehled soustavy přirozené.

B. Bauše.

Pravěk lidstva evropského. Doba kamene. Napsal *Klim. Čermák*. Matice lidu na r. 1887. Rediguje *Primus Sobotka*.

Matice lidu přinesla nám již celou řadu spisů, které u nás, bez fráze řečeno, skutečnou mezeru v literatuře ne-li vyplňují tedy aspoň poněkud maskují. Má-li vzdělanost v národě našem zapustiti kořeny hlubší, musí se mu poskytnouti četba vážnější, podávaná ve formě přístupné. A jsou to zvláště vědy přírodní, které jinde zvláště v Angli mají literaturu, která podává četbu povzbuzující k vlastnímu pozorování pro každého, kdo má zdravé smysly a jasnou hlavu k přemýšlení a nepředpokládá se celý krám předběžných vědomostí. Učenci i národ mají býti stále ve styku. Zkušenosti má sbírat každý, učenci jen náhledy tříbí, v musejích shromažďují.

Též pro čtenářstvo na středních školách, největší to kontigent čtoucího obecnstva, měla by býti podobná sbírka, neb na „Matici“ nemohou se žádati ohledy paedagogické, a pro jediný spis závadný musí býti mnohdy vyloučena celá řada. Než na dobré spisy naučné zde vždy poukážeme, a přáli bychom si co nejhojnějšího rozšíření.

Spis přítomný jest vhodným pokračováním velmi rozšířeného spisu Fričova „O vrstvách kůry zemské“ (Mat. lidu 1869), jenže pojednává o vědě, která jest dosud v počátcích, a která snaží se temnou a záhadnou dobu dětství lidstva odkrýti, nejprvnější stopy kultury a sled jejich vystopovati.

Beztvarný kámen, střep, ulomená kost, kdož si toho dříve povšiml? Nálezy se však množily, učenci poznali že byla doba, kde lidstvo neznalo kovů a již tím

probuzena touha zevrubněji poznati dobu onu. Běží jen o to, neponechatí nálezův náhodě, nýbrž soustavně hledati rozšíření, sled, material těchto stop, z toho vzejde poznenáhlu světlo, které počíná se již šířiti aspoň v zemích, kde větší nálezům těm věnována byla pozornost.

Spis páně Čermákův, jenž sám znám jest jakožto pilný sběratel, konservator a odborník, podává nám zde stručný a věcně správný obraz doby kamenné, upozorňuje na důležitost nálezů starých nástrojů, ozdob, kostí a pod. pro vědu, jakých letopočtů předhistorie užívá, kdež ještě daleci jsme číselných nějakých letopočtů. Následuje líčení starších naplavenin a zajímavých zvířat, v nich uložených. S kostmi a zuby zvířat těchto vymřelých objevily se kameny rukou lidskou přitlučené, ohniště, ozdoby obyvatelův jeskyní. Líčí se pak důležitější nálezy jeskynní, mohyly, osady jezerní, hromady odpadků kuchyňských, v Dánsku tak pečlivě prozkoumaných, rašeliny a novější věk kamenný.

Věda má pak ještě jinou neméně obtížnou cestu osvětliti temno původu národů, totiž srovnávací jazykozpyt, srovnávací anatomii plemen a pod. Otázek tedy plno, nerozluštěných, otevřených, které nedají se jalovou spekulací, nýbrž jen pozorováním a prací sledovati, a pozorovati se musí naučiti každý záhy a doma, a vidíme ze spisu p. Čermákova, že není krajiny, která by neposkytovala příležitosti k tomu.

B. Bauše.

O vodě. Napsal Jos. Jettmar. Matice lidu na r. 1887 čís. 3.

Druhý spis tohoto ročníku pojednává též o látce všeobecně zajímavé. Veliká část zeměpisu přírodnického jedná o vodě, o oběhu-jejím v přírodě, jak se jeví v oživujících žilách souše, od pramenů řek až k jich ústí do moře, jak účinkuje v říši neorganické i organické a jak člověk v životě a v průmyslu vody užívá, a konečně jak účinkuje voda na ducha lidského. Ve snaze příliš mnoho pověděti, stává se leccos ve spisu tomto méně srozumitelným, čtenáři aspoň, pro nějž jest spis určen. Tak měření hloubky a teploty moře (str. 44). V popisu proudů Svatojanských jsou některé superlativy (str. 20), neb skaliny nejsou „nebetyčné“ a „žulových“ útesů zde není, nýbrž porfyr a afanit. Více příkladů o řekách českých mohlo se uvésti tím spíše, ano ve spisu důkladném „Uplavení řek“ od Vil. Plenknera nalézá se hojný material a studie, které bezprostředněji účinkují, nežli příklady vzdálené. Světelkující noctilucidy (chybou tisku stojí na str. 59 noctilucida) nemají „tělo zřetelně opatřeno hlavou, ústy, žaludkem . . .“, jsouť jako *carratium* (str. 60) prvoky, nikoli polypy (str. 60). Pramenům Labe říkáme Pramen Labský a Bělá (nikoli Bílá voda, str. 12) viz Archiv pro výzkum II. díl.

Nicméně jest ve spisu mnoho dobrého a pěkného čtení. Jest také mnoho pěkných vzorů podobných spisů, tak krásný, jasný, klassický spis Tyndallův o vodě neb uvedený již zde spis Huxleyův fysiografie (viz Krok I, 1.); ti řídí se heslem starým „non multa sed multum“.

B. Bauše.

- I. **Georg Busolt: Griechische Geschichte bis zur Schlacht bei Chaironeia.** I. Teil bis zu den Perserkriegen; Handbücher der alten Geschichte. II. Serie. I. Abtheilung. Gotha, Perthes 1885. Str. XII. a 623.
- II. **Adolf Holm: Griechische Geschichte von ihrem Ursprunge bis zum Untergange der Selbstständigkeit des griechischen Volkes.** Erster Band. Geschichte Griechenlands bis zum Ausgange des 6. Jahrhunderts vor Chr. Berlin. Calvary & Co. Str. XVI. a 516.
- III. **Victor Duruy: Histoire des Grecs depuis les temps les plus reculés jusqu' à la réduction de la Grèce en province Romaine.** Nouvelle édition revue, augmentée et enrichie d'environ 2000 gravures dessinées d'après l'antique et 50 cartes ou plans. T. Ier. Formation du peuple grec. Paris, Hachette et Cie. 1887. Str. 822.

Dosavadní způsob, jehož při zkoumání dějin řeckých dle vzoru Thirlwallova a Groteova užívali starší dějepisci napořád a mezi novějšími i A. Curtius a Duncker,

nevyhovuje už potřebám doby naší. Všichni tito badatelé namáhali se podati světu souvislý obraz dějin slavného národa, prostý mezer, které zejí v dochovaném podání klasiků, a utíkali se ku prostředkům umělým. Duchaplné hypotheses, opřené o větší anebo menší míru pravděpodobnosti, začasťe dosti odvážně seskupené, libovolně vkládány do pověřeného jinak pásma dějin a přecházely ze spisů slavených svých původcův do líčení populárních, ba i do knih školských. Nad to nebyl, s čestnou výjimkou Groteova díla, ani v jednom z novějších zpracování dějin hellénských podán úplný sběr látky, rovněž i stanovisko spisovatele k vědecké kritice bylo jednostranné. Curtius na př. v prvním vydání dějin svých dokladů vůbec nepodal a ve vydáních dalších mimo citáty klassické uvedl jen ty novější zjevy literární, které byly průvodem skvělých jinak jeho domněnek. Za posledních dvou desetiletí pokročilo však studium klassické ve všech svých odvětvích tou měrou, že i znamenité jinak dílo Dunckerovo v pátém i nejnovějším vydání svém projevuje se býti již zastaralým. Objevy epigrafické a archaeologické vynesly na den tolik nové a svrchovaně zajímavé látky, že nastala potřeba nových zpracování, jichž trojí vážný pokus tímto čtenáři českému na mysl uveden býti má.

Na prvním místě promlouváme o spisu *Busoltově*, jenž vzešel z popudu zvěcnělého A. Schaefera, má do sebe pojatai všechny výsledky práce historické, k dějinám hellénským se nesoucí. V předmluvě oblašuje B., že na konec celého spisu přidán bude zevrubný obraz historiografie řecké. Vidno z toho, že B-ovi na mysli tanula rukojeť pro potřebu akademického studia, která by čtenáře při každém údeji zpravila o případných pramenech historických, o jejich kritice a o moderní literatuře sem spadající. Po této stránce jest dílo B-ovo práce píše nesmírné, ač bobužel pohřešujeme v něm spisů ruských (mimo ty ovšem, které psány jsou některým z jazyků západoevropských) a mnohých novořeckých, jako Dimitrových, Lamprových, Papargyropulových a Kastorchových. Stanovisko Busoltovo v přísné své důslednosti vylučuje ovšem názoru samostatného, proto spisovatel sám v pozadí zůstává a jen na některých místech vlastní svůj úsudek jiným ve protivu staví.

Že se ve příčině starších dějin peloponnéských opírá o svůj spis o Lakadaimonanech a jejich spolčencích, jenom schvalovati dlužno. Rovněž vhodně uvozují se nejnovější nálezy a všestranná jejich literatura. Ve příčině starších pověstí vede si B. opatrně, ve mnohém řídě se příkladem Dunckerovým. Cena rukojeti řídí se dle způsobu, jímž jednotlivé části její urovnány jsou. Tu zejména dějiny athénské srovnány jsou přehledně a zevrubně. Athény jediné tvořily mezi obcemi řeckými stát v širším slova významu, jejich dějiny také skrze atthidografy a periegyty horlivě a se zdarem pěstovány.

Literární život starověký měl v Athenách své přední sídlo, čehož účinky projevují se i v dějinách města, či spíše ve způsobě, kterak byly pěstovány. Toho všeho podává B. jasný obraz. Z jednotlivostí, které se stanoviska svého vykládá, zajímavý jest názor o Kylonovi a době jeho. Proti zakořenělému již zvyku klade B. pokus Kylonův o nabytí tyrannidy do l. 636—624. př. Kr., opíraje se hlavně o seznam olympioniků Julia Afrikana, mezi nimiž Kylon v r. 640. uveden jest. Zmatky ze zmaru pokusu Kylonova vzniklé daly pak podnět povolání Drakonovu v úřad zákonodárce (str. 505—510). I starší zařazení i názor Busoltův podepírají se o kusé a řídké toliko zprávy, avšak názor Busoltův jest přirozenější.

Nepopíratelný pokrok v dějepisectví novějším označen jest směrem spisu *Holmova*. Spisovatel byl svými dějinami sicilskými zaujal čestné místo ve krahu pěstitelů dějin starověkých a již tehdy právem uznávány byly střízlivý jeho úsudek a nepředpojatá kritika. Vlastnosti tyto vedly jej při zpracování dějin řeckých, jehož prvý díl v rukou máme. V předmluvě vylučuje H. sám svůj směr. On vzdává se výhody, již se stanoviska formální dokonalosti poskytuje vypravování plynulé, a s přísnou akribií zkoumá především povahu pramenů. Čemu nedostává se po bedlivé úvaze historičnosti, to vylučuje, avšak ne bezohledně, nýbrž s jemným

taktem, který i v údeji hotově pozdním dovede vyhledati a náležitě zužitkovati zrnko bezpečného podání. Jako Busolt tak i Holm zcela ovládá látku historickou, ať již dochovanou v literární pozůstalosti klasikův, ať teprve novějšími nálezy vystiženou. Odtud vysvětliti si lze veliké bohatství nových myšlenek a vodítek, kterými zvláště líčení tak zvané hérojské doby ve spise jeho vyniká. Samostatným způsobem nazírá H. na řecké dějiny; ony jsou jemu tradicionální, odtud jeví se potřeba zkoumati je a bezpečně zjištěné oddělovati (str. 7). Řekové byli s úlohou takovou, ježto odlučovali věci hellénské od barbarských, avšak žádný Hellén nepodjal se úlohy té, aby vyličil soustavně dějiny svého národa (str. 9). Proto teprve naše doba mohla přikročiti k soustavnému pojímání hellénských dějin. Co se pramenů týče, nesdílí H. ovšem Broeckrova odmítavého stanoviska o přejímání pramenův, avšak ani Niebuhrův názor, nejnověji ještě Ungrem hájený, dle něhož prý učení historikové starověcí byli pouhými opisovači starších předloh svých, nenalézá v něm stoupence. Také tak zvané praehistorické nálezy jen opatrně ohledává, přímo doznává, že tak daleko studium jich dosud nepokročilo, aby poskytnouti mohly obohacení dějin řeckých (str. 19); zvláště pak otázka původu jednotlivých nálezů jest dle Holma dosud nerozřešena. K tomu přistupují nedostatečné známosti naše o povaze kmenového příbuzenství Řeků s Frygy, Thraky, Illyry, Messapii (str. 20), které konečné rozhodnutí o původu učiněných nálezů do budoucnosti odkazují. Holm neuspokojuje modní pojímání dějin řeckých, zvláště v době před perskými válkami, proto přísně zkoumá novější názory a svědomitě odděluje zjištěný údej od domněnky byť i nejskvělejší. Celá řada hypotéz, které vešly již v proud historický a s těžší od fakt byly odlučitelné, jím vymýšlena. V době pověstí rozeznává H. dvě jádra, kolem nichž se veškeren hérojský život otáčí: Héraklea a válku trojskou. Obě tyto události jsou epiky zpracovány a logografy systémisovány v osm generací, čímž vyplněna doba r. 1380—1150 př. Kr. (str. 46). Pouhá jmena, v pověstech známá, položena před repraesentanta první generace Akrisia, pásmo kmenových pověstí, z různých příčin v celek jeden splynulých, dobu mezi Orestem a počátkem královské anagrafy spartské vyplniti mělo. Eratosthenovi zůstaveno, aby kombinace logografů zařadil v pevnou soustavu chronologickou, jejímž základním bodem jest vzetí Troje. Avšak i proti metodě K. O. Müllera, jenž z rozvoje všelikých kultů, hlavně pak Diova, Apollonova a Poseidonova, chtěl vystihnouti přední proudy dějin předhomérských, vystupuje H. rozhodně a trefnými případy ukazuje, k jakým různým důsledkům dospěli touž cestou Müller a nejprednější jeho žák A. Curtius. Minos není jemu zjevem historickým a pojmu předvěkého krétského velestátu odporuje zjištěná rozdrobenost Kréty, pokud paměť lidská sahá. Předchůdcové Hellénů Pelasgové jsou fikcí dob pozdějších, kdy v Athénách skrze atthidografy vzešla učená zkoumání starožitnická. Bezpečně lze tvrditi toliko, že v dobách dávných obývali Pelasgové v Asii i v Evropě, v Evropě zvláště v Epeiru a v Thessalii a že zbytkové jejich uchovali se až do doby Hérodotovy; avšak odnikud není potvrzeno, že by kmenové jmenem Pelasgův označovaní byli návodem jediným, nad to pak že by bývali původními obyvateli Hellady (str. 74). Za to přijímá H. zcela názor Curtiův o původní vlasti hellénské, která mimo Hellas evropskou a ostrovy zabírala i protější břehy maloasijské, a vývody svými přispěl velice k vytríbení jeho. Zamítáť toliko domněnku, že východní národové asijskou větev Řeků vůbec Jony nazývali; průvody Curtiovy, na podepřenou domněnku této v úvahu vzaté, jsou novějším zkoumáním orientalistův otřeseny, ba tytéž i zvráceny. Tím ovšem rozšířen jest velice prostor původního života hellénské a seznány pravé cesty popudů kulturních, jimiž připravoval se pozdější vývoj vzdělanosti řecké. Neboť ne toliko skrze Foiničany, nýbrž nemalou měrou i prostřednictvím spřízněných kmenů maloasijských rozšiřovala se vzdělanost zemí eufratských mezi původními Hellény (str. 88); ba novými nálezy zjištěno jest i přímé působení aegyptské v rozvoj umění řeckého. Zcela zvláštním způsobem pojímá H. tak zvanou dobu hérojskou, která dle něho existuje toliko v dílech básníkův a genealogů; neboť nálezy až potud učiněné, které soublasně kladou se do dob předhomérských, jsou zůstatkem

pokolení, zjemnělého působením asijské kultury, i není divu, že bojovné zástupy Doriů potkaly se s odporem i v pověstech nehrubě statečným. Upírá tedy H. dobám předhomérským rytířské bojovnosti v epu líčené, za to však rozhodněji než dosud stávalo se přisvojuje vzácné zbytky staršího umění práci domácí. Památky orchomenské, lvové na bráně mykénské a j. nebyli zajisté přivezeni z ciziny, nýbrž vzešli z práce domácích umělců, kteří vzory cizí, foinické a egyptské, více méně napodobovali (str. 107).

Holmovi nejsou pověsti pramenem politické historie, nýbrž poukazují toliko ku dávným osvětňým středům a v původní své podobě osvětlují pospolitý a soukromý život pokolení před dorským vpádem žijících. Nálezy tiryntské, mykénské, orchomenské, trojské, myrinské podávají obraz panovnického sídla předhomérského určitéji a v jednotlivostech úchylněji obrazu již navyklého z poesie homérské. Avšak doba kulturního rozkvětu zastavena byla náhlým vpádem bojovných a potud neznámých Doriů. Pověsti o jejich původu a o dávných sídlech mezi Perrhaiby pod Olympem zkoumá H. velmi přísně a dochází k poznání fakta již Hérodotovi známého, že Doriové, blízcí Makedoncům, byli částí pevninských řeckých kmenů, méně vzdělaných za to však bojovných, kteří později na omluvu svých výbojů kryli se dědickým právem domnělých Hérakleovců. Zjištěným původištěm Doriů jest Doris nad řekou Pindem ve středním Řecku (str. 166); později řeka zaměněna se dvojmenným pohořím v Thessalii, načež vznikla pověst o pobytu Doriů pod Olympem a v pohnutkách, které vedly ku stěhování se jejich k jihu. Ve příčině podrobností dorského vpádu podotýká H., že útok na Argos nedál se pouze po suchu, jakož líčí známá pověst, nýbrž od moře, ze zálivu argolského. Vpadali tedy Doriové nesouvisle, po suchu i po moři, do jižních krajin. Ref. dodává k tomu, že i athénská pověst proti postupnému výboji dorskému a proti směru pochodu dorského mluví. I Pausanias (I., 19, 5) i nápis nedávno objevený (C. I. A., III., 94?) kladou *Κόδρον πύσημα* na východní stranu Athén, na břehy Ilissa, odkudž rozbíhaly se cesty jednak k Faléru, jednak k Súnii a k Marathonu. Ne-přítel přišedší od Megar a Eleusíny, jak pověst praví, byl by vždy zaujal proti hradu rovinu pozdější agory. Představovala si tedy athénská pověst, na odpor pověsti obecné, že přišli Doriové k městu po cestách od moře vedoucích.

Lykurgem, t. j. zařízeními, která k osobě jeho se odnášejí, nastává teprve v dějinách řeckých doba historická. Ve příčině Lykurga neuchyluje se H. hrubě běžných názorův, ovšem ale vykládá některé sporné otázky přirozeněji. Co do původu obou královských dynastií spartských vykořisťován byl známý výrok Kleomenův u Hérodota (V., 72) způsobem nejrůznějším. H. vykládá jej prostě a dle našeho zdání pravděpodobně: Obě dynastie nazývaly se Hérakleovci, Héraklés byl obecně pokládán za héraa achajského, tudíž i potomci jeho jsou Achajové (str. 225). Příjemně čte se dále Holmův úsudek o významu spartských zařízení, jimž patří dle něho zásluha, že v Řecku vypěstěna myšlenka politická vůbec. Ve Spartě poprvé státní myšlenka různí se s prospěchy moci královské. Sparta měla království dědičné, ale omezené; eforství ve svém pravém významu jako úřad dozorový vzhledem k moci královské nemůže býti dílem ani Lykurgovým ani Theopompovým. Za dob starých i nových hledány vzory Lykurgových řádů hlavně v Krétě. H. přesvědčivým způsobem názory ty vyvrací. Syssitie spartské mají s krétskou andreí toliko vnější podobnost (str. 228), účinek však jest opáčný. Ve Spartě společným stolem přenášen jest v táboře i do doby míru; tam v pravdě syssitie měly účinek blahodárný v rozvoj povahy jednotlivcův a omezily přílišné působení života rodinného v lidskou individualnost. Naproti tomu Kréťané ve starověku byli pověstní svým chováním, čehož nemalá příčina spočívala v andreích státem vydržovaných (str. 230).

Přecházejí k dějinám států peloponnéských, těží H. pilně z výzkumů nejnovějších dob. Pro poměr Sparty k obcím peloponnéským zejména k Olympii přijímá H. výsledky bádání Busoltova, ve příčině efémérního rozvoje Argu za Feidona spoléhá na výsledcích srovnávacího studia numismatického. Proti obecné

platnému názoru, dle něhož již ve starověku, hlavně po příkladu Eforově, Feidon za vynálezce mincí jmn byl, hájí H. právem prvenství Lydie; dle něho byla aiginská měna později vynálezci měr a váh Feidonovi připisována. Proti omezenému království ve Spartě jest Holmovi Feidon repraesentantem snah po království absolutním. Namítati se dá však, že řídké zprávy a namnoze pozdní k úsudku tak bezpečnému neopravňují. Široce pojednává H. o prostředcích, jimiž národní vědomí mezi Řeky udržováno. Původní jest jeho výklad slova *Ἕλλην*, které v poesii homérské označují toliko fthijské Achaje. Později tito Achajové byli jedním ze 12 kmenů, spojených v amfiktyonii delfské, i byli pokládáni za střed, kolem něhož ostatní kmenové amfiktyonští usazení byli. H. kloní se tudíž k náhledu, že fthijští Achajové měli vynikající účast při zakládání amfiktyonie, načež dle nich všichni amfiktyonové mezi sebou Hellény zvali se počali, kteréž označení Doriové do Peloponnésa přinesli. V Peloponnésu nabyl název Hellénův obecné platnosti skrze protivu hellénské vzdělanosti a barbarské Asie (str. 271). Ve příčině delfské věstnice staví se H. opět na půdu bezpečně zjištěných fakt a úspěšně polemizuje s A. Curtiem; kněží delfští dle Holma nevynášeli věštby samostatné, nýbrž soukromá přání osob neb obcí výrokem boha stvrzovali; po jistou míru, zvláště pokud se týče zakládání kolonií, srovnává H. věštby delfské s dnešní novinářskou reklamou. Curtius hleděl dovoditi, že celá řada osvětých popudů vyšla z Delf. Naproti tomu H. upírá kněžím delfským té míry intelligence, jakou jim C. přikládá, a zvrací C-ovy názory, dle nichž stavba silnic a mostů, dorský sloh stavitelský, kalendář řecký i j., z Delf původ svůj měly.

Poslední části objemného svazku věnovány dějinám athénským. H. sám sice vytýká, že Athény byly svého způsobu v Řecku státem jediným, ne toliko městským okresem, a uznává, že dějiny athénské měly již ve starověku pilné a důkladné zkoumatele: než ve spise jeho jsou Athény dosti krátce odbyty, podle soudu našeho, k neprospěchu znamenitého nějak díla. Zásadně zavrhovati pověsti athénské vůbec — toť příliš drastické; vždyť H. sám s pochvalou dotýká se spisu Wachsmuthova a přejímá některé podrobnosti jím vystižené, ač není jeho tajno, že drahá část výsledků Wachsmuthových vyplynula z kritického zkoumání pověstí. Starší dějiny athénské vylicuje H. stručně, ovšem po směru novějším, jemuž jednotlivé fáse předsolonského archontství značí nenáhlé omezování moci královské s prospěchem šlechty. Archonta Damasia, známého z Blassových zlomkův Aristotelovy athénské politeie, klade H. k r. 639, načež ovšem neví si rady se zařazením událostí, které po pádu Damasiovu následovaly. Kdo přidržuje se Lugebila a jeho názorův — a k těm H. zajisté se počítá — ten nemůže Damasia klásti k r. 639, poněvadž státní úředníci athénští teprve od Solonových dob počali se archonty zvali, zlomek pak přímo Damasia archontem nazývá. Dielsova názoru o vzpomenuých zlomcích Aristotelových H. neuvádí. Za to hledí H. na athénskou kolonisaci se stanoviska jediné pravého, ač ref. pohřešuje právě v této části náležitého vyjasnění pojmu kléruchie; kdežto jiná města hellénská moc svou, osady zakládající, oslabovala, Athény kolonisační mohutněly. Megařan na Zlatém Rohu osedlý nebyl více Megařanem, nýbrž Byzantským občanem, naproti tomu Athénan v Sigeii anebo okolí chalkidském byl vždy Athénanem, ba po době Kleisthenově zůstával účastníkem i děmu svého. K tomu slušelo podotknouti, že prvý pokus athénských kléruchií souvisí s konečným vzetím ostrova Salamíny, jakož Köhler z nápisu na Akropoli nově nalezeného dokázal. (Mitth. d. arch. Inst. in Athen, 1884, str. 117 sld.) Pak ovšem zjednána jest i bezpečnost o osudech ostrova tohoto. H. registruje různé názory, které zakládají se na zdánlivé neshodě Plutarcha s Hérododem, a kloní se k náhledu Meinholdovu, že účastenství Solonovo ve válce salamínské z pouhé pověsti vzato jest. Ref. hodlá jindy dotknouti se blíže této sporné stránky athénských dějin. Zde toliko budiž poukázáno, že nápis Köhlerem vydaný vzpomíná kléruchií na Salamíně v době, která přímo panství Peisistratovo předcházela. Ježto ze zbytků poesie Solonovy znám jest počátek války o Salamínu, dáno jest nápisem Köhlerovým i konci té války určité vročení. Válka trvala tedy delší dobu, zajisté asi 35—40 let a bojováno bylo s úspěchem

nestejným, až konečně sbor pěti dožádaných Spartanů spor ve prospěch Athén rozhodl. Pak ale není pochybnosti ani proti Solonovu ani proti Peisistratovu účastenství ve válce salamínské. Solon vzetím jedné části ostrova získal si jména, Peisistratos vzetím Nisae své vlasti dobyl ostrova celého.

Ústavu Solonovu posuzuje H. s hlediska moderního. Minula prý se s úkolem svým, poněvadž nedovedla zabrániti tyrannidě; právomoc Areiopagu nebyla prý ani samým Athéňanům jasna a byla umělým nimbem později ještě více zastřena (str. 475); seisachtheia není dílem dosti dokonalým a p. Proti příkrému soudu Holmova odkazuje ref. toliko k soudu nejlepšího znalce řádů Solonských, k soudu Aristotelovu. Jsou-li Holmovi podáním pouhým mnohé důležité události, jako *τὸ Κυλόνειον ἄγος*, proč vzpomíná zcela nezaručené pověsti o smrti Solonově na Kypru, anebo proč nevymýtil přímo báječného Epimenida a domnělou jeho očistu z dějin athénských? V tom jeví se nedůslednost zřejmá. — Při Peisistratovi (str. 488) dlužno toto opravit: O předperském Parthenonu není lze mluviti více, poněvadž nálezem Doerpfeldovým shledáno, že chrám, o němž Hérodot VIII. 55 pojednává, položen byl severněji, v samém sousedství Erechtheion; že by byl Peisistratos na Akropoli chrám nějaký zbudoval, nikde ve starších zprávách řečeno není.

Končíce úvahu tuto, vítáme ještě jednou spis Holmův, jenž ve mnohých stránkách bude zajisté pokynem k dalšímu bádání. S hlediska tohoto další svazky jeho žádoucne budou očekávány.

Victor Duruy vydal těchto dnů první díl nového vydání svých obšírných řeckých dějin, původně vydaných r. 1851. Jest to ovšem zpracování nové, rozmnožené látkou novější, zejména epigrafickou, archeologickou a numismatickou. Dílo Duruyovo honosí se známou předností francouzských spisů, vkusnou úpravou a bohatou výstrojí uměleckou. Díl právě vydaný obsahuje 808 dřevorytů, 9 map a 5 chromolithografií, vesměs to výtvorů v pravdě uměleckých, věrně podaných dle fotografií anebo kreseb na místě podaných. Důležité krajiny a památné stavby podány jsou v půdoryse i pohledu; veliké množství antických skulptur má býti dokladem artistickým k jednotlivým údejím. Proti zvyku svých krajanův opatřil D. spis citáty, v nichž však pohřešujeme úplnosti; z pramenův antických hojně citovány jsou nápisy, z novějších zpracování nejúplněji jsou uvedeny vědecké plody francouzské. Pohříchu nesledoval spisovatel dosti bedlivě vědecký ruch jiných národů, neboť tím lze si vysvětliti, že opomenut byl pramen pro historii řeckou před důležitý, známé Blassovy zlomky Aristotelův. Také v nápisech vidí se mezery značné; zdá se, že D. spravoval se toliko nápisy, vydanými v *Revue de correspondance hellénique*. Co se směra týče, vede si D. způsobem Groteovým. Jeho péče nese se, aby bylo vypravování souvislé a proto začasť tam, kde nit historická se trhá, vkládá pověsti a hypotézy, tak že čtenář, není-li právě odborníkem, stěží pravdu od pravděpodobného toliko rozeznati může. Za to ovšem jest díkce skvělá a půvab autopsie dodává slovu na mnohých místech svěžesti. Největší péče věnována jest stránce kulturní, která vylicena zevrubně a všestranně, při čemž text ilustracemi bohatě doprovází jest.

Dr. J. V. Prášek.

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

Kdy žádati jest za nové parallelky.

Jeho Exc. p. c. k. ministr kultu a vyučování výnosem ze dne 26. října t. r., č. 20.379, nařídil, aby v příčině nových tříd paralelních pro třídy vyšší než první na základě výsledkův klasifikačních, jež za měřítko se považují přibližného počtu žákův v jednotlivých třídách, dotýčné návrhy činěny byly v čas, o letních totiž prázdninách, čímž arci návrhy dodatečné nejsou vyloučeny. (C. k. školní rada zemská dne 8. listopadu 1887, č. 37.705.)

Peníze na správy se od žákův nevybírejte.

Jeho Exc. p. c. k ministr kultu a vyučování výnosem ze dne 19. října t. r., č. 18.013, oznámil nám, že nemůže schvalovati zavedeného na jednotlivých školách středních vybírání záloh od žákův za tím účelem, by se jimi uhrazovaly útraty za škody na předmětech ústavu patřících, nemůže-li pachatel býti vypátrán, i výdaje za potřeby žákův neb za příspěvky dobrovolných sbírek.

Při tom se zároveň připomínalo:

1. Že při útratách za škody, jichž pachatele nelze vypátrati, dle §. 4. řádu kázeňského pro střední školy České, jenž schválen jest ministerským výnosem ze dne 9. prosince 1874, č. 17.002, dotyčná třída, po případě i několik tříd, může býti přijmána k náhradě škody; že však, není-li zřejmo, pocházejí-li škody ty od některého žáka ústavu, útraty za ně mají býti uhrazeny z paušálův režie neb z úvěrův na udržování budov;

2. že v příčině sbírek na dobročinné účely — a sem patří též nadání na studentskou nemocnici — řídití jest se ministerským výnosem ze dne 17. června 1873, č. 7.702 (Minist. Věstník č. 75), a konečně

3. že výdaje za jiné potřeby, jako na př. za inkoust neb za opatření si výroční zprávy ústavu, každý žák si sám o sobě má zaplatiti.

(C. k. školní rada zemská ze dne 29. října 1887, č. 37.241.)

Ustanovují se lhůty ku předkládání výkazův statistických při počátku školního roku.

By se v pravý čas předkládaly statistické výkazy, jež ředitelstva škol středních mají při počátku školního roku podávati, určují se tyto lhůty k přesnému zachovávaní:

Má se tudíž předkládati od příštího roku školního:

1. *nejdéle do 25. září výkaz o zápise s daty o nábož. vyznání a mateřské řeči žákův přijatých;*

2. *nejdéle do 30. září výkaz o výsledku přijímacích zkoušek do I. třídy;*

3. ihned jak skončeny jsou maturitní zkoušky období podzimního, *na jisto nejdéle do 30. září statistická tabulka VI. A. každého roku, počátkem pak let 1889—90, 1894—5 atd. též tabulka VI. B., obě tabulky vždy in duplo pari připojuje jeden exemplář školního programu toho kterého roku školního;*

4. *nejdéle do 10. října osobní výkaz, a sice počátkem školních let 1889 až 90, 1894—5 atd. summární tabulka a individuální tabulky všech údův sboru učitelského pojímaje v to i ty, kteří z jakékoli příčiny, tedy také jako okresní škol-
dozorci dovolené požívají neb na čas jiným ústavům k službě přikázáni jsou, pak pojímaje v to učitele náboženství evangelického a israelitského; počátkem ostatních let summární tabulka a individuální tabulky toliko nově přibylých údův sboru učitelského, a sice vše tabulky ty jak summární, tak i individuální, vždy ve dvou stejnopisech.*

Veškero čtvero podání zmíněné předkládej se *se zvláštní zprávou.*

Zvláště pak ještě toto se připomíná:

Výkaz ad 4) předkládej se v určené lhůtě, byť i sbor učitelský těch čas nebyl úplný, pak se to však výslovně podotkni; rozumí se, že má ředitelstvo v tomto případě scházějící individuální tabulky, jakmile byl sbor učitelský doplněn, nevyčkávajíc v té příčině vys. nařízení, *ihned* zaslati.

Summární tabulky osobního výkazu, pak výkazy sub 2 a 3 buďte opatřovány dnem sepisu a podpisem ředitelovým, individuální tabulky pak dnem sepisu, podpisem učitele, jehož se týče, a potvrzovací doložkou ředitelovou.

*Za přesné šetření vytčených lhůt, pak za správné a úplné všech zmíněných výkazův sepisování, po němž nebude potřeby dodatečných doplňkův a oprav, ručí se ředitel osobně, jenž zase učitelům sobě podřízeným co nejřísněji přikaz nej-
větší péči při sepisech jim příslušících.*

(C. k. školní rada zemská dne 11. listopadu 1887, č. 37.891.)

Knihy approbované:

A. Tille: Učebnice zeměpisu obecného i rakousko-uherského. II. svazek: Zeměpis rakousko-uherský. 4. vyd. V Praze 1888. 60 kr., váz. 80 kr. (8. října 1887, č. 18.951.)

V. Starý a F. Machovec: Arithmetika pro nižší třídy. 5. zkrácené vydání. V Praze 1888. 1 zl. 10 kr., váz. 1 zl. 30 kr. (16. listopadu 1887, č. 22.488.)

F. Machovec: Algebra pro vyšší třídy gymnasiijní. 2. zkrácené vydání. V Praze 1888. 1 zl. 40 kr., váz. 1 zl. 60 kr. (8. listopadu 1887, č. 19.937.)

Literatura.

Redakce došly spisy tyto:

a) Od nakladatelův:

O rukopisech kroniky Přibíka z Radenína, příjímám Pulkavy, svláště pak o rukopisu Krakovském. Sepsal i naložil Josef Müller. V Praze 1888. 8°. 26. 2 snímky. — Spis. uvádí zvláště na základě zpráv F. Palackého známé dosud Kroniky Pulkavovy rukopisy lat. i české, roztrídí je ve 2 recenze; než ušly mu zbytky nejstaršího nám známého rukopisu českého, totiž ze XIV. století, jež jsouce majetkem Českého Musea vydány byly Ad. Paterou v Mus. 1885, 514—18. O poměru rkp. Vídeňského (Valdštejnského) a Krakovského k Olešnickému, nyní Drážďanskému, soudí F. Tadra ve Věstníku kr. České společnosti nauk, fil.-hist., 1886, 150 sl., jinak než spis., máje oba prve jmenované za přepis z Olešnického rkp. Spis. se snaží dovoditi, že Pulkava psal kroniku původně jazykem českým; mínění toho však neopřel dostatečnými důvody. Rozprava jest psána dosti plynňě; tu tam bylo se vystřící některých nesprávností jako: kteráž (ústa) tak *hojných důkazů* zvěstovala (6). I tu má Palacký *zásluh nejvčších* (8); porovnání (6) m. srovnání; šířeji (5. 8) a p.

Aesthetický rozbor Sofokleova Aianta. Podává a nakládá PhC. J. Chval. V Praze 1888. 8°. 60. Cena 65 kr. — Práce svědčí o značném prohloubení látky, ale podává vlastně málo nového, jsouc pečlivou, arciť i samostatnými a bystrými reflexemi a poznámkami protkanou snůškou nejdůležitějších věcí, jež v oboru tom už podány a na větším díle i v úvodech k tragoedii Aiantu se vyskytují. Příliš rozsáhlé, ač ničeho nového nepodávající jsou některé kusy, jako zvláště obsah tragoedie (str. 7—15) a rozbor soustavy její (31—41); výklad o rozdělení úloh mezi herce (46—7), charakteristiku osob (48—53) a o úpravě scénické (54—5) lze najíti ve většině vydání. Zrnky vzácnějšími jsou už kusy tyto: Vznik drámaticko-trágického hrdiny (17), trágický rozpor (19—22), zvláště zamlouvá se nám exposice o trágické katharsi svou jasností a přesností. Ve stati o vznětu tragické soustrasti, bázně a slasti nesprávně praví spis., že „Divák chltě nechtě (mimoděk) v nitru *smíchem* se chvěje“ (21), podobně nesprávně nazývá tamže situaci Aiantovu „směšnou“: zmátl si tu spis. stanovisko *nepřátel* Aiantových s *divákovým*, naňž scéna ta činí dojem i *ἐλέω* i *φόβω*.

Proslovy. Verše a řeči příležitost některé. Vydal Hynek Mejsnar ve prospěch Jungmannova nadání. V Táboře 1887, nákladem zastupitelstva města Tábora. m. 8°. II. 132. Hojná sbírka proslovů a řečí, vzniklá za různých příležitostí, radostných i smutných; zvláště proslovy z příčin vlasteneckých přednášené vynikají vřelostí citu.

Arithmetika pro I. a II. třídu škol gymnasiijních. 2. zkrácené a opravené vydání. V Praze 1888. 8°. 172. Se 4 tabulkami mincí, měř a vah. 80 kr., váz. 1 zl. — *Arithmetika pro III. a IV. třídu škol gymnasiijních,* V Praze 1888. 8°. II. 151. 80 kr., váz. 1 zl. — Obě učebné knížky sepsal i naložil prof. Fr. Tůma, řídě se při skládání požadavkem instrukcí z r. 1884.; jen tam, kde instrukce volnosti dopouštějí, probíral látku dle svých zkušeností školních.

b) Od V. J. Petra, gymn. ředitele a univ. docenta v Kijevě.

О рациональной передачѣ грѣческихъ и латинскихъ словъ въ русскоѣ рѣчи и въ письмѣ. Od A. A. Ivanova. V Kijevě 1881. v. 8°. 56. — Spisovatel se snaží jmenovitě o to, by se v ruském písmě správněji, než dosud, transkribovala cizí jmena, zvláště latinská a řecká, z nich pak hlavně *y* a *h* (= spir. asper), jako *hymnъ* (hymn) a j., jichž z typografických příčin tuto klásti nelze; mimo to usiluje po příkladu některých filologův o důslednou výslovnost lat. *c* a *t* v Cicero, otium jako Kikero, otium (ne ocium) a o správné označování dlouhých samohlásek i v ruském písmě jako v latinském, na př. *Дѣль* = *Dēlos*, při čem s pochvalou se zmiňuje o některých českých filolozích, jako řed. Douchovi, kteří ve vydáních svých přesně označují quantitu latinských slabik. Konečně chvály zasluhuje horlení spisovatelovo proti šerednému užívání německých jmen osadních místo správných slovanských: *Лембергъ*, *Нейзацъ*, *Аграмъ*, *Дерптъ* a p. místo *Львовъ*, *Новый Садъ*, *Загребъ*, *Юрьевъ*. Opravné snahy tyto nacházejí čím dále tím více přívržencův zvláště mezi českými professory na Rusi, z nichž spis. jmenuje prof. Pospíšila a řed. Petra, i lze se nadíti, že se časem, až mínění v té příčině budou ustálena, vykrystallisují z návrhův těch přiměřené vědě opravy i pravopisné i pravoslovné (orthoepické).

Генетическое изложение формъ genitivu singulāris въ латинскомъ языкѣ. Od V. J. Petra. V Odesse 1881. 8°. 106 a 8 s tabulkou. Spis. vykládá původ všech tvarův koncovky gen. sg. v lat. na základě srovnávacího jazykozpytu a rozsáhlé znalosti odborné literatury. Spis. mínění svoje všude obšírně doličuje a v nejedné příčině i o slovanštinu se opírá, čeho při bádatelích o klass. jazycích tak zhusta nebývá. (Pokračování.)

c) Periodické spisy:

Vesmír, č. 2—5: Vápenné tufy. O pudu zvířecím (J. Kafka). Z ostrova zeleného (J. Vlach). Ssavci českého útvaru třetihorního. Plžové nazí (J. Uličný). Z výletu do severního Německa (F. Bayer). Kapřivec lososí (F. Klapálek). V lomech Vyšerovických (J. Velenovský). Průplavy úhoří. Zvonohlík (K. Kněžourek). Praeparování rostlin pro herbář. Uralské museum v Jekaterinburku (J. Kořenský). O třtině cukrové neboli cukrovníku. Ze šedesátého sjezdu přírodopytců německých. Nové museum království Českého. Geologické výlety do okolí Pražského. Rozhledy vědecké. Zprávy rybářské. Různé zprávy. Literatura.

Hlídka literární, č. 11—12: Vychodil, O kritice. Čech, Guyanova aesthetika. Leo XIII. Posudky. Různé zprávy.

Bibliotéka paedagogických klassikův českých i cizích, redaktor Fr. Bayer. Dílo VI.: Jana Havelky Vybrané spisy vychovatelské a vyučovatelské. 35 kr.

Zeitschrift für die österr. Gymnasien (red. V. v. Hartel, K. Schenkl). Sešit 10—11: August Wilhelm von Schlegel in den Jahren 1804—1845 (J. Minor). Zu Sulpicius Severus (M. Manitius). Soph. Ai. 835 ff. (F. Schubert). Zu Tacitus' Dialogus de oratoribus (J. Hilberg). Literarische Anzeigen. Zur Methodik des geometrischen Unterrichtes in den unteren Gymnasialclassen (J. Fürst). Zur Didaktik und Paedagogik. Miscellen. Verordnungen, Erlässe, Personalstatistik.

Zprávy zasedací.

Přehled schůzí král. české společnosti nauk r. 1888.

Řádné schůze: co středu dne 11. ledna, 1. února, 7. března, 11. dubna, 2. května, 6. června, 4. července, 10. října, 7. listopadu, 5. prosince.

Třídní schůze pro filosofii a dějepis: co pondělí dne 9. 23. ledna, 6. 20. února, 5. 19. března, 9. 23. dubna, 7. 28. května, 11. 25. června, 9. července, 15. 29. října, 12. 26. listopadu, 10. prosince.

Třídní schůze pro matematiku a vědy přírodní: co pátek dne 13. 27. ledna, 10. 24. února, 9. 23. března, 13. 27. dubna, 11. 25. května, 8. 22. června, 6. července, 12. 26. října, 9. 23. listopadu, 7. prosince.

Všechny schůze se dějí o 5. hodině odpolední.

Historický spolek.

Dne 7. listopadu 1887. přednášel prof. Konst. Jireček o „Justinianovi, Justinianě Primě a domnělém Upravdovi“. Čtení se týkalo dvou otázek, o rodišti a o jmení tohoto slavného císaře. Poloha *Justiniany Primy* dlouho byla záhadna; kladena od středověkých Řeků do Ochridu v Makedonii, od dubrovnických spisovatelův do Prizrena, od starších humanistův do Kystendilu atd. Nejnověji, r. 1885, anglický cestovatel a archaeolog A. J. Evans ukázal, že město to je nynější Skopje na železnici ze Solunu do Mitrovice, a že římské Scupi leželo 1 1/2 anglické míle odtud k severozápadu u vsí Zlokučanův, kde se nacházejí posud značné zříceniny s nápisy. Staré Scupi bylo, jak z letopisův víme, l. 518 zemětřesením zničeno. Císař Justinian město obnovil opodál v sousedství a dal mu své jméno, ale starý název časem zase obdržel vrch a přenesl se i na nové založení.

Podobně se dalo u blízké *Justiniany Secundy*, starší římské Ulpiany, kde starý název podobně obživil a ve slovanské formě přetrval celý střední věk — dnešní městečko Lipljan na Kosově poli, stanice na téže železnici ze Solunu do Mitrovice. — Současní spisovatelé znají císaře Justiniana a jeho rodinu jen s římskými jmeny, jaká byla obvyklá u potomkův římských legionářův, rozsazených podél Dunaje a odtud hluboko do vnitrozemí poloostrova; otec jeho slul Sabatius, matka Vigilantia, strýc Justinus, teta Lupicina atd. Teprve na počátku 17. století čte se, že Justinian se prý jmenoval také *Upravda*, otec jeho Istok, matka Biljenica atd. První stopa té zprávy v tištěné literatuře nalézají se v dubrovnické kronice Jakuba Lukariće z r. 1605.

Římský učenec Alemanni uvádí tato jména r. 1623. v poznámkách ku prvnímu vydání Prokopiových Anekdot, avšak odvolává se při tom ne na Lukariće, ale na spis jakéhos Theofila, učitele prý Justinianova. Rukopis tohoto Theofila byl potom po celá století v knihovně Vatikanské marně hledán. Zpráva, že Justinian slul také Upravda, od přemnohých často opakována, vždy s odvoláním na Alemanniho, ale nezdědka vyslovována i pochybnosti. V posledních letech Upravda obecně z kritického dějepisu vyloučen; zbývalo jen ukázati, jak vznikl.

Nedávno anglický badatel James Bryce našel konečně pramen, jež Alemanni 1623. měl před sebou, a sice v Barberinské knihovně v Římě, i vydal jej letos v „Archivio della Reale Società Romana“ a v říjnovém svazku „English Historical Review.“ Je to novověký rukopis ze 17. století, s krátkým latinským životopisem Justiniana od onoho Theofila a s komentáři známého chorvátského spisovatele Mrnaviće (Marnavitijs) ze Šibenika, kanovníka a později titulárního biskupa bosenského († 1639), který žil stále v Římě a sepsal množství spiskův, hlavně genealogických a hagiografických. Život Justiniana od Theofila, se slovanskými jmeny celé rodiny tohoto císaře, je nepochybně dalmatinský fabrikát z počátku 17. století.

Snad je zdělán od Mrnaviće samého, jenž s bohatou fantasií vynalezl genealogie nejen jiných osob, ale i své vlastní; o sobě samém obšírnou knihou dokazoval, že je potomek nejen krále Vukašina a starých Nemanjićův, ale dokonce i římské gens Marcia.

Mrnavić se v tom řídil jen příkladem jiných současníkův, kteří se vydávali za potomky byzantinských císařův a jiných panovníkův a o tom tiskli celé spisy.

Účastenství jeho při vzniku „Upravdy“ ještě více se objasní, najde-li se ne-
tištěné dílo jeho „De Caesaribus Illyricis“, sepsané 1603, jehož rukopis existoval
ještě před sto lety, ale nyní marně se hledá.

Ústřední spolek středních škol českých.

Kreslířský odbor.

První schůze odboru zahájena ve škol. roce 1887—88. dne 26. listopadu,
ve které správcem odboru zvolen opět prof. J. Škoda, náměstkem prof. M. Ku-
chynka a jednatelem supl. prof. J. Čermák.

Ve schůzi této pojednával prof. J. Kasparides „o stilisování přirozených
tvarů rostlinných a použití jich k sestavování jednoduchých ornamentů.“

Veškero učivo o stilisování tvarů rostlinných lze na tři stupně rozdělit.
Nejprve seznamují se žáci s pojmem *stilisovati*, což stává se na tabuli školní, žáci
prostě jen napodobují. Ať již podává se výklad o stilisování tvarů rostlinných
spůsobem kterýmkoliv, vždy přijítí musí učitel k tomu výsledku, že stilisovati tvar
přirozený jest: upravití jej dle zákonů ornamentálních, t. j. dle zákonů symetrie,
rhythmu, proporce a rovnováhy všech částí, z čehož plyne dále stejnoměrné rozložení
jich v ploše, ve sbíhání všech částí ve společném kmeni, jakož hlavní zákon vý-
voje ornamentu rostlinného. Zákonům těm hověti musí i jednoduché prvotvary
i nejsložitější ornamenty z nich odvozené.

Netřeba začítí hned s listem, na němž všechny tyto zákony stejnou měrou
se jeví, počátek činí jednoduchý list souměrný, celokrajný, srdčitý, pak list bře-
čtanu a javoru, dále následuje list kaštanu, na nějž hlavní váhu klásti sluší, ježto
v něm zákonnitost vývoje rostlinného tou měrou k platnosti přichází, jako na pal-
metě ornamentu slohového. Závěrek stilisovaných listů, které žáci dle vzorů na
tabuli kreslených pracují, tvoří list révy vinné, kterýž bohatě rozčleněným okrajem
svým v různých dobách stal se oblíbeným typem k sestavování ornamentů.

Když byli žáci takto s dostatek seznali rozdíly tvarů přirozených a stiliso-
vaných, ať navádí se na stupni druhém *k samostatným pokusům ve stilisování
jednotlivých listů a květů*. — Referent uvádí způsoby, jak možno si počínati:
buď přinese si každý žák svůj čerstvý list od učitele k tomu cíli určený aneb
dostanou do rukou lisovaný list na papíře nalepený. aneb předloží se jim obraz
takových listů věrně dle přírody se všemi nahodilostmi nakreslený. Výhody i vady
jednotlivých způsobů byly uvedeny.

Na třetím stupni těchto cvičení *sestavují žáci sami*, ovšem že dle návodů a
pokynů učitelových, ze stilisovaných těchto tvarů, které buď dle tabule již byli
kreslili neb sami stilisovali *jednoduché ornamenty*, a sice řaděním listů, květů
i plodů buď

- a) podél přímé větve neb vlnovky v ornamenty lemové čili ohruby;
- b) kolem středu v ornamenty středové, aneb
- c) kupením v ozdoby výplňové.

Tvoření ozdob rohových činí žákům obtíže. Výhody z postupu uvedeného
plynoucí jsou samozřejmy. Žáci bývají pobádáni k samostatné činnosti, obtíže
nejsou tak veliké, neboť poskytují jim dosti volnosti. Provádějí-li se cvičení ta-
ková barvami, podávají příležitost zkoušeti se i v sestavování barev a prakticky
upotřebiti, co při výkladech o harmonii barev slyšeli; mimo to činí přechod
k stilisovaným tvarům různých období a slohů, lze pak snadno poukázati k tomu,
jak postupným přetvořováním tvarů z přírody vzatých vyvinuly se typické, kon-
vencionelní tvary, které dávají ornamentům jednotlivých slohů určitý a jim vlastní ráz.

Přednášející ukázal na to sbírku podobných cvičení, které se žáky III. třídy
reálné školy buď co samostatné práce, neb dle podobných vzorů provedl.

Prof. A. Prokop v Ném. Brdách zaslal odboru kreslířskému exemplář svého
spisu „O zobrazování zjevu tělesného“; dále zasílá Vídeňský spolek kreslířský
časopis: „Zeitschrift der österr. Zeichenlehrer,“ kterážto díla s díkem byla přijata
a členům odboru se půjčují.

Dodatek k II. obecnému sjezdu profesorův středních škol českých v Lítomyšli.

Přednáška prof. Fr. Čížka o zařízení fyzikálního kabinetu na středních školách.¹⁾

Uschování strojů jest veledůležitá, nebo toť jest *hlavní podmínkou*, aby na *delší dobu v příhodném* stavu byly zachovány. *Vhodné, strojům případné, učiteli pohodlné a požadavkům vyučovacím přiměřené umístění* strojů pobádá učitele všemožnou péčí vynakládati, aby je udržel vždy čisté, neporouchané, k pokusům úplně spůsobné. Námahu a péči o uschování strojů má učitel fyziky. A kdož nezná tu zodpovědnost a obtíže, s kterými jest to spojeno? Učitel fyziky musí vědět a znát, jaké stroje jest koupiti, jak spotřebované opravit, jiné předělati, musí si vědět rady, má-li provésti nějaký těžší pokus, musí dovésti stroje řádně čistiti a často při tom celé rozebírat, a za tu všecku *námahu* má *jedinou odměnu*, totiž *radost*, že mu stroj při pokusech pomyšlení dělá; to však možno jen při pečlivém s ním zacházení. Péče a námaha ta však jest též na *veliký užitek* žactvu; žáci učí se *pořádku a čistoty si vážiti*, nabývají *smyslu* pro vážnost předmětů *cenných a užitečných*, naučí se vážit *práci, píli a důvtip* lidský do strojů těch *vložený*, což pro mládež zajisté velikým jest ziskem.

Za tou příčinou připouštívám někdy také žáky ke strojům, aby je ovládali, aby je přenášeli a odnášeli, i někdy lehčí pokus dělali, stroje jednotlivé čistili a je sestavovali; toť nese užitek nejlepší. Že jest si při tom vésti *cum grano salis*, rozumí se samo sebou. A že to paedagogicky odůvodněno, řekl bych přikázáno, abychom k mládeži jakousi důvěru měli, jest všeobecně uznáno.

K vyučování fyzikálnímu jsou nutny tři místnosti, tak spojené, aby se z jedné do druhé pohodlně přecházeti mohlo.

1. Posluchárna (auditorium), kde se vyučuje a většinou pokusy dělají.
2. Strojovna (kabinet), kde jsou stroje uschovány.
3. Pracovna (laboratorium), světnice, v níž se všechny mechanické práce konají, které jsou nevyhnutelný k řádnému vydržování strojů.

I. P o s l u c h á r n a.

1. Učebna budiž žactvu přiměřena a měj mezi přední lavicí a stolem experimentálním prostor as 1 m, neboť při některých pokusech musí se stroje v tomto prostoru *na semi* postavit, bývají to stroje takové, které pro velikou *výšku* nebylo by lze na stole ovládati, tak na př. padostroj, kývadlo, anatomická krokev, Reaalův lis a jiné, aneb které mohou sice státi na stole, avšak při nichž používáme prostoru mimo stůl, na př. Weissbachův apparat pro výtok kapalin stranou, a konečně se brávají i žáci při pokusech méně z dálky viditelných do *prostoru* mezi stolem a lavicí, aby dobře viděli, a to aspoň po odděleních.

2. Podlaha v učebně budiž dosti pevná, aby, šlápne-li se na zem, nepřenesel se na stroje otřas, který by *přesný průběh* pokusu jenom *rušil*. Dále budiž péčí naší, aby podlaha byla *vodorovná*, neboť sotva by bylo možno na *nerovné* podlaze stroj *správně* a k pokusům *vhodně* postavit; ba ani stoly a skříně nemohou na *šikmé* podlaze *řádně* státi.

3. Obyčejně si libují někteří učitelé v lavicích ve fyzikální síni amphitheatrálně do zadu vždy výše postavených, což nelze schvalovati, a sice proto, že na *dálce* se nic nemění, a mimo to poskytuje *dívání* se shora *nesprávný* názor; a konečně se *každé* hnutí na podlaze *duť* zvukem resonancí *sesíleným* tak rozléhá, že jest *podnětem* nepokoje, který při vyučování vždy na obtíž bývá.

4. K pokusům a k postavení strojů pořídme stůl as 2 m dlouhý a asi 80 cm široký, tak aby se mohlo rukou *všude* dosáhnouti a stroje ze všech stran aby se mohly *snadno* ovládati. Výška bývá obyčejně 80 cm. Celá deska školní až na okolek 8 cm široký budiž z takové látky, aby *kyseliny a žraviny* škodlivě

¹⁾ Srv. Kroka seš. 4., str. 227.

na ni působiti nemohly. Toť by mohla býti rovná deska *porculánová* neb *glasurou* politá deska hliněná, obě však jest těžko zhotoviti *rovné* a jsou i nad to dosti *drahé*.

Po mém úsudku by byla nejlevnější a nejlepší hladce broušená deska *brilicová* a ta jsouc křehká, dosti *silná*. Pod deskou školní zaříďme šuplata, v nichž se uschovávají *nástroje* a jiné *pomůcky* při pokusech *nejběžnější*. Nebude od místa, přiděláme-li si na jednu stranu stolu železnou tyč se zvláštními svěráky, které stojany a držadla nahrazují.

Stůl k pokusům *určený* na podium neb jinak *vyvýšený* nelze nikterak schvalovati, neboť experimentující musíme často kolem obcházetí neb něco přinést, což by bylo velice na obtíž.

5. S velikým prospěchem jest, přitéká-li do *nádržky* na *případném* místě posluchárny *postavené* čistá voda z nějakého zřídla, tak že zase sama odtékati může. Není-li to možno, musíme si sami takovou nádržku asi 25 litrů každodenně naplňovati čistou vodou a vedle ní dřevěnou vanu postavit, v níž dle potřeby nádoby a stroje čistíme.

6. Provádějící pokusy některé z optiky musíme býti sto učiniti místnost tmavou; k tomu jsou potřebny okenice těsně přiléhající dobře uzavřené. V jedné z nich vyřízne se kulatý otvor 10—12 cm v průměru, do něhož se pak zadělá 4mi šrouby heliostat, abychom zavedli jím svazek paprsků vodorovně do světnice.

K pokusům světelným jsou potřebny paprsky přímé při značné výšce slunce blízko culminace. Má tedy místnost, v které pokusy tyto se dělají, co možná ležeti na jih, při východu a západu slunce jest světlo sluneční mdlé.

Aby světla přímého vždy mohlo se použiti má místnost ta ležeti v *druhém poschodí*, neb odtud bývá vyhlídka ze všech stran *volná* a mimo to *sucho*, tak že přístroje snadněji se zachovají neporušeny, než v přízemí, kdež vždy více méně *vlhkost* přístrojům na *ujmu* jest.

7. Nemalé výhody poskytuje též *svítiplyn* k fysikálním pokusům, neboť má větší *výhřevnost* a je lacinější než líh a někdy i *nevyhnutelně potřebný*, jelikož jsou na nynějším stupni fysiky některé pokusy, kterých bez *plynu* provésti sotva lze.

8. Není-li někde fysikálních strojů po ruce aneb je-li je těžko rozbírat, tu zamlouvají se k snadnějšímu *postlžení* nauk fysikálních *diagrammy*, kterým na stěnách učebny jakožto *závěsným obrazům* místo vykázáno budiž. Neboť *náčrtky*, které učitel na tabuli dělá, nejsou nikdy tak *přesně* provedeny, aby věrně podávaly *obraz* stroje, o kterémž mají žáci *jasné* nabytí představy.

V stropě budiž *zaražen hák a kladka*, aby se na ně drátem z obou stran *oháněným* obecná váha a jiné k pokusům potřebné stroje zavěsiti mohly.

II. S t r o j o v n a,

as 6 m hluboká a 8—10 m dlouhá, jest nejlépe položena proti *východu*, poněvadž z této strany *nejméně* pršívá. Západ a sever činí kabinet vždy *vlhkým* a vlhkost škodí jak *dřevěným*, tak *ocelovým* a *železným částem* strojů. I zde jsou *okenice* na místě, neboť musí se někdy pokus provésti v *tmavém* kabinetu, ježto stroje přenést *nemožno* aneb musí se stroje na místě samém sestaviti. Někdy zase jest pro optické pokusy větších místností třeba, tudíž dlužno užiti mimo *posluchárnu* také *sousedního* kabinetu. Nezbytno jest, aby kabinet byl ve spojení s posluchárnou, tak aby se stroje z jedné světnice do druhé nemusily přenášeti *místností nějakou* mezi oběma *ležící*; jednak by to byla práce *sbytečná*, nenahraditelná a ztráta času, jednak by stroje v střední místnosti vystydly a pak v teple opotily, což jest na stroje jako jed na živočichy.

Veškery stroje, vyjímaje větší jako jest *padostroj*, *elektrika* a j. uloženy jsou ve skříních. Skříně takové z tvrdého dřeva bývají 2·5—3 m vysoké a 60 až 80 cm hluboké. Hořejší část jejich jest buď *šoupací okno skleněné* aneb *skleněné dveře* otáčecí. Dolejší části zamlouvají se býti ze dřeva. Sklo dole bývá mnohým pohromám vydáno. Užívám *skříní obojího* druhu již kolik let a ze zkušenosti dávám přednost skleněným *dveřím*. *Šoupací okna* jsou nepraktická, dílem že se

při otvírání často *skříšují a saskávají*, dílem že nemožno celou skřín otevřít, což by při větších strojích značné poskytovalo pohodlí, a že nemůže prach tak snadno do skříně vniknouti, dílem i že okna šoupací mnohem *častěji* opomineme zavřít než dveře otáčecí.

Arciť mohl by někdo vytýkati, že dveře zabírají mnoho místa při otvírání a že když najednou z více míst stroje vybíráme, jsou jen na překážku, to však proti shora uvedeným výhodám nezdá se býti nic podstatného.

Abychom mohli v skříních dělati přehradu tak, jak to velikost strojů vyžaduje, je schvalovati ve skříních ozubené lišně, na něž prkénka suchá, rovná a bílou fermeží natřená se pokládají.

Dále jsou v kabinetu nutny dlouhé stoly, jeden neb dva, dílem abychom mohli na ně okamžitě před pokusem neb po něm stroje postavit, dílem abychom je ku pokusům zrcadelným na nich sestavovali, na př. pro odraz světla, tepla, zvuku a jiných. V šuplatech v nich obsažených uschováváme běžné náčiní a nejnutnější consumtibilie.

Pod šuplaty bývá ještě deska, kam bychom předměty ukládali, kterým prach tak mnoho neškodí a kterých zároveň často užíváme. Abychom i ve skříních všude dosáhnouti mohli, pořídíme si schůdky aspoň čtyř stupínkové.

Stroje buďtež rozestaveny dle určité soustavy. Nejprůhodněji a nejpohodlněji je uspořádáme tak, jak se jich za sebou u vyučovní užívá. Takovýmto pořádkem podporuje se paměť, a jest veledůležité, abychom každý okamžik věděli, kde jaký stroj, byť sebe nepatrnější uložen jest, a kde by každou část jeho bylo lze takřka slepě nalézt. Toť však možno jen při soustavném uspořádání.

Sestavení takové činí však, ctění pánové, veliké obtíže; a kdož by z nás těch neznal? Proto se připouští též urovnati stroje podle odboru vůbec, aniž bychom přihlíželi k pořádku, jak při vyučování za sebou jíti mají.

V ten způsob jsou též zřízeny inventáře, z nichž čísla vzata na nápisních lístcích vytištěna na *stroje, náčiní, předměty, nádoby* přilepeny býti mají, aby každý odborník, který do kabinetu přijde a neb jej převezme, se v něm snadno obeznal.

III. Pracovna.

Pracovna může býti místnost *jakákoli*, jen když jest *vedle* kabinetu *uložena*.

Zařízení její se řídí tím, co v ní jest uschováno a jaké práce se tam konají. Obyčejně bývá v ní prostranný stůl se šuplaty, jakožto nábytek nevyhnutelně potřebný.

Do jednoho výklenku mezi okny postavme *hoblovní* z dubového dřeva, na níž jest svěrák připevněn, do druhého výklenku *soustruh*. *Neméně* potřebna jest výheň s měchem tak položená, abychom si při práci nezacláněli.

Ve skříních jsou potřebné lučebniny *suché* v menších neb větších sklenicích a *tekuté* v lahvích, zátkami skleněnými upaných. Velice nutno jest na každou nádobu přilepiti lístek nápisní s *úplným jmenem* látky obsažené. Náčiní *větší* zavěseno jest v rámci, ve výklenku nějakém postaveném, *menší* však ve *skříních* k tomu účelu *zvláště* zhotovených, tak že každý kus má své určité místo prohlubené. Náčiní stále potřebované jest však uloženo ve stole učebny ku pokusům určeném. Nepodávám toto všecko, velectění pánové, jakožto nějakou nezvratnou pravdu, jest to pouze subjektivní mínění mé, protož prosím za laskavé posouzení mé rozpravy, a souhlasíte-li se mnou, prosím, byste souhlas ten po náležitém rokování definitivním určitým usnesením na jevo dali. Tímto končím a provolávám dobré věci na zdar.

Zpráva redakční kommisie Bibliotheky mládeže studující.

„Každý začátek těžký,“ to se opět osvědčilo i při naší Bibliothece. První číslo bylo vydáno a jak i jinak nebylo očekávati, různě přijato. Jedněm zdá se býti knížka drahou, druhým zase obsahem pro mládež méně vábivou. Jiní opět

jinak ji posuzovali; kommissi však jest uspokojením, že se líbila aspoň těm, pro něž byla určena, neboť prvé vydání skoro již rozebráno, ač některá ředitelstva zasluku docela vrátila. Pokud se týká toho, že knížka je drahá, stalo se tak jen vazbou, za kterou počítáno 12 kr.; přijde tedy jen 23 kr. za tisk, což jistě není mnoho. Aby se dostávaly žákům do rukou co možná nejlacinější knihy, usneseno, by vazba nebyla nad 8 kr. dražší; ovšem nebude tak pěkná. Aby i jinak co možná všem přáním se vyhověti mohlo, mohou sborové professorští tato svá přání nebo návrhy strany Bibliotheky písemně projevovati a kommissi radou a pokynem býti nápomocni. Jde tu o dobrou věc a o prospěch mládeže a proto kommissee za dobré rady každému jen vděčnou bude.

Aby se dále i vědělo, jak si kommissee vede, oznamuje o svém jednání toto: Spis pro Bibl. určený dostane se dvěma odborníkům ku posouzení; tito referují o něm v plenu; jsou-li jejich návrhy jednomyslny, přijímá je kommissee za své, různí-li se, hlasuje se o nich po náležité debatě. Má-li se rukopis změnit neb jen opravit, vrací se spisovateli ku přepracování, nebo s jeho srozuměním berou se i zde opravy před se. Takovým způsobem navržena byla nejbližší čísla: Legenda o sv. Prokopu od Vrchlického upravená F. Prusíkem, O šíření zvířat a rostlin po zemi od Dr. Kurze, Čelakovského Růže stolistá s výkladem od Bílého; o ostatních došlých spisech není prozatím rozhodnuto.

Také se chystají deklamace, a sice ve dvou oddílech pro nižší a vyšší třídy, jak bylo kommissi od Ústředního spolku v občasně schůzi uloženo. Zásadně usneseno, aby se deklamační články v čítánkách obsažené do sbírky nepřijímaly. A právě v této věci bylo by žádoucno, aby se různá přání a mínění slyšela. A proto obrací se kommissee k pánům odborníkům, aby jí přispěli radou i skutkem. I jednotlivé články, které páni kolegové z praxe za vhodné uznávají, buďtež kommissi zaslány, budou jen vítány. Dopisy zasílány buďte přímo kommissi, totiž kterémukoli z jejích členů, pokud se však pouze deklamací týkají, pf. J. E. Hulakovskému na Smíchově.

J. E. H.

Přednášky v král. české společnosti nauk.

B) Třída mathematicko-přírodovědecká.

(Pokračování.)

V následujících třetihorách objevují se tajnosnubné cévnaté i svým vytvářením i počtem na témže stupni jako za dnů našich. Mezi jiným zvláště zajímavý jsou z českého Cenomanu rody: Laccopteris, Pteris, ozdobné Gleichenie a fruktifikující listy rodu Thyrsopteris. Kmenů stromovitých kapradin lze rozeznati tři druhy: Oncopteris (2) a Protopteris, již Herr spojuje s žijícím rodem Dicksonia. O skomolených kmenech rodu Tempskya prosloven náhled, že jsou nejspodnější kořenovou částí kmene kapradového, kam již dřevní svazky cévní nedosahují. Na zvláště příhodně zachovalém kusu rodu tohoto shledáno, že centrální pentlice svazků cévních podobají se svazkům cévním na jizvách listových kmenů Protopteris punctata, takže jest téměř jisto, že Tempskye ku kmenům těmto náležejí. Konečně poukázáno k tomu, že by výše vzpomenutý rod Thyrsopteris s kmeny Protopteris ne neprávem spojen býti mohl.

Docent M. Lerch podává dodatek ku svému pojednání podanému do Věstníku dne 15. října 1886. vztahující se k řadě

$$f(x) = \sum_{v=0}^{\infty} \frac{\cos 2^v \pi x}{2^v}$$

a v němž ukazuje, že funkce $f(x)$ nemá derivace pro všechna x , vyjme-li zatím ony hodnoty, jež jsou tvaru

$$x = c_0 + \sum_{r=1}^{\infty} \frac{c_r}{2^r},$$

kde c_0 značí celistvé číslo téhož znamení jako x a kde c_r značí 0 neb 1, tak sice, že řada c_n, c_{n+1}, \dots konečně má tvar

$$A, 0, A', 0, A'', 0, \dots,$$

kde A, A', A'', \dots značí buď 1 neb 1, 1.

Dne 6. května prof. Fr. Štolba podal zprávu o výsledku chemických rozborů vody z Lahovic letos v lednu a březnu čerpané. Vodou tou by se měla pro případ Praze opatřiti zdravá voda pitná. V příčině srovnání přiloženy byly rozborů této vody roku 1882 vykonané. Výsledek chemických rozborů svědčí o dobré kvalitě vody s hlediska chemického.

Dále podal přednášející rozborů vody, kterou Pražské vodovody rozvádějí, a sice z měsíce ledna t. r., když si obecnstvo velice stěžovalo na vodu rezovitou. Z chemických rozborů vychází na jevo, že do filtračních studní v Podole a na Starém Městě vniká nimo vodu říční voda pramenitá tvrdší a železitá, a že následkem toho voda velmi patrné množství uhličitanu železnatého a někdy i uhličitanu manganatého obsahuje.

Pan asistent Ladislav Zykán podal zprávu o chemických rozborech, týkajících se Podolského vápence, zvaného žlutáku, Píseckého živce a růženínu, dále kaolínu z panství barona A. Leonhardia u Stráže a posléze jistého druhu skla a vlny sklové; současně upozornil přednášející na některé zajímavosti hmot analysovaných.

Po něm přednášel dr. J. Velenovský „O nových rostlinách rumelských“. Krajiny severního Bulharska a východní Rumelie náležejí v ohledu přírodopisném k nejméně známým zemím evropským. Všichni botanikové, které zde až posud studia svá konali, našli celou řadu velice zajímavých rostlin. Květena krajiny těchto jest poněkud jinak vyvinuta než v ostatních zemích středomořských. Pevnina balkánská byla po celou dobu třetihorní v hlavních svých rysech již utvářena a po dlouhou dobu byla ve spojení se zeměmi maloasijskými. Tím usnadněno bylo nejen stěhování se sem cizích typů z krajiny východních (kavkazských a středoasijských), tím se ale i stalo, že se zde v nerušeném klidu vyvíjely od dávných třetihor až podnes rostliny starého původu, mezi tím co v ostatním Středomoří a hlavně v střední Evropě rostlinstvo jmenovitě na konci třetihor a v době čtvrtihorní ve velké míře svou tvářnost změnilo. Odtud možno si tedy vysvětliti i bohatý endemismus květeny balkánské i vztahy její ku krajinám kavkazským a asijským.

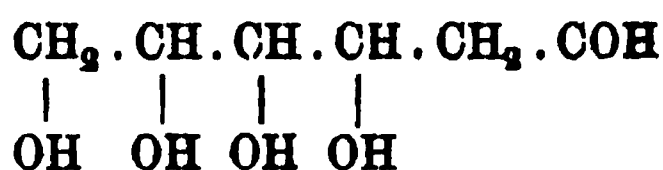
Příspěvkem k poznání zajímavé květeny vých. Rumelie jest několik set druhů, které prof. H. Škorpil nasbíral v různých krajích Rumelie a jež v předloženém pojednání jsou systematicky sestaveny. Velký počet druhů z okolí Slivna nápadně se shoduje s květenou okolí Cařihradu. Jiné jeví příbuznost s rostlinstvem Krymu, zemí podkavkazských a maloasijských. Pro Evropu nové se tuto poprvé zaznamenávají: *Celtis caucasia* Wild. a *Corydalis tenella* Ledeb. Úplně nové druhy se zde popisují tyto: *Ficaria pumila* Vel., *Hypericum apterum* Vel., *Papaver rumelicum* Vel., *Corydalis slivenensis* Vel., *Camelina rumelica* Vel., *Verbascum pulchrum* Vel., *Rhinanthus rumelicus* Vel., *Gentiana bulgarica* Vel., *Ornithogalum Škorpili* Vel., *Arrhenatherum rumelicum* Vel.

Prof. dr. Edvard Weyr předložil pojednání docenta M. Lercha „Počtářské odvození základního vzorce pro lineární transformaci elliptické transcendenty $\theta_1(u | \tau)$ “, v němž odvozuje známý vzorec

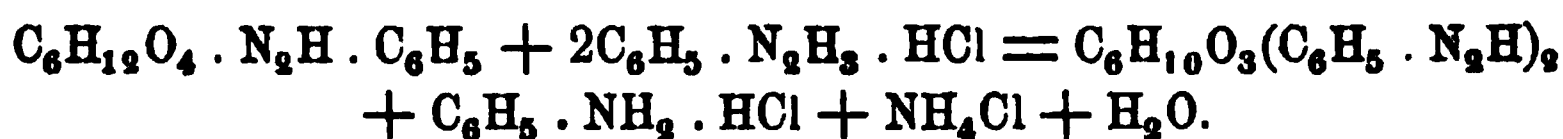
$$\theta_1(v | \tau) = i \left(V \frac{i}{\tau} \right) e^{\frac{v^2 \pi i}{\tau}} \theta_1 \left(\frac{v}{\tau} \middle| -\frac{1}{\tau} \right)$$

spůsobem počtářským, vycházejí z Weierstrassova dvojnásobného součinu $\sigma(u)$.

Dne 20. května. docent Dr. Boh. *Rayman* vykládal o isodulcitu (II). Zabráv v obor studia svého též kvercit, cukr ze žaludů, okázal pokusy, že jen vazba kruhová jemu může býti přičtena. Odmítá některé možné konstituční formule isodulcitu a prohlašuje se pro formu

a sice z důvodů experimentálních. Aldehydovou povahu isodulcitu zjistil přípravou několika dusíkatých sloučenin jeho. Cukr ten reaguje s obdivuhodnou rychlostí ve prostředí vodním i alkoholickém s anilinem, paratoluidinem, ba i metanitranilinem. Vznikají zásady hořké chuti, které dobře krystalují, ale též po případě i rozpustidlem mohou býti rozloženy. Sloučenina s anilinem $\text{C}_{12}\text{H}_{17}\text{NO}_4$ taje při 118°C , krystaluje v jehličkách vláčných, celkový dojem shluku krystalového jest jako bílku sraženého. Sloučeniny s fenylyhydrazinem jsou nově a zvolna upravovány: v alkoholickém prostředí vzniká látka $\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_4(\text{C}_6\text{H}_5\text{N}_2)$, která taje při 151°C . Krystaluje z vroucího alkoholu v krupičkách, i rozkládá se zvolna ve styku s rozpustidly, vytvářejíc pryskyřičná barviva. Dalším působením fenylyhydrazinchlorhydratu vzniká látka žlutá, kteráž zvláštním způsobem přípravy a čištění jeví se býti $\text{C}_{18}\text{H}_{22}\text{N}_4\text{O}_3$. Ježto pak v matečném louhu u přípravě látky té nalezen jest hojně amoniak i anilin, dlužno reakci vyjádřiti rovnicí:

Látka ta taje při 171°C , i zdá se, že jest rozdílnou od zásady stejně složené od Em. Fischera a Willa současně v Německu připravené.

Prof. Dr. *Palacký* předložil dílo právě dokončené systematické p. Boulangerá o ještěrkách (Londýn, 3 díly), které podává po 40 letech první přehled třídy této a končí 1616 druhů, kdežto Duméril a Bibron (*Erpetologie générale*) měli jen 433, Gray (1845) 647 druhů. Hlavní přírůstek padá na tropy, a sice americké, pak indické. Nejčetnější rodiny Scincidey 373 (162 Lygsoma), Iguanidey (293), Gekonidy 270, Agamidy 202, Tejidey 108, Lacertidy 97. Chameleonů vypočítává 49 z polovice Madagaskarských.

Dne 3. června prof. Dr. *Palacký* předložil katalog flory Madagaskaru, jenž kromě četných tištěných příspěvků zakládal se hlavně na sbírce bylin † Hildebrandta, Českým Museem zakoupené. Skoro půl třetího tisíce druhů již popsáno a ještě jsou velké plochy neznámé.

Mluvil o theorii p Bakera, že Madagaskar chová starou floru původní paleotropickou (tertiární), z níž se jinde jiné flory vymísily odlučováním, a o 4 živlech jeho ve floře této, tropickém, paleotropickém, indickém a africkém, a podotknul velké množství tvarů evropských o druzích a rodech, které nejsou obmezeny jen na hory.

Dne 17. června prof. Dr. Ant. *Frič* podal zprávu o objevení ještěra Naosaurus, Cop. v permském uhlí u Kounové. Nalezen obratel, jehož trn jest 15krát vyšší než tělo obratle a mimo to v četné postranní trny vybíhá. V týchž vrstvách objevil též zub rybí z rodu Petalodus a zjistil, že domnělé šupiny rybí, popsané jménem Ctenoptychius, jsou jen ozubené kůstky z žaberních oblouků žraloka Xenacanthus.

Prof. Dr. F. J. *Studnička* poukázal napřed k tomu, že všeobecná nauka o determinantech buduje se na 3 základních poučkách, a sice Laplace-ové rozkladném vzorci, na němž se zakládá pak multiplikační poučka, jež slouží k odvození třetí poučky základní, vyjadřující poměr mezi determinanty základními a přidruženými a jich ohapolnými subdeterminanty. V další přednášce své vyložil nový způsob,

jakýmž možná tuto třetí poučku vyvinouti přímo z první, tedy bez užití poučky druhé, vyjde-li se od zvláštního vzorce transformačního, jež přednášející poprvé uveřejnil v zased. zpr. král. č. spol. nauk r. 1879.

Prof. K. *Kupper* přednášel o lineárních systémech (lineare Schaaren) m bodů, $g_m^{(2)}$, na křivce $C_p^{(m)}$ stupně $m^{\text{tého}}$ rodu p v rovině, které přímky na křivce té vytínají, a podal příklady, jakým způsobem možno na základě podaných vět určití maximalní rod křivky prostorové $m^{\text{tého}}$ stupně.

Konečně přednášel prof. Dr. F. *Augustin* o roční periodě směru větrů. O tom, kterak se vítr střídá s roční dobou a kterak jest toto střídání závislé na rozdílech teploměrných a tlakoměrných nad pevninou a mořem, pojednal spisovatel na základě hojného materialu pozorovacího v sezení kr. Společnosti nauk dne 12. března 1886. Ježto k práci této bylo použito dat, odvozených pro „tříměsíčné“ doby roční, sloužících pouze k určení povšechných proměn periodických, volil nyní spisovatel k přesnějšímu ustanovení těchto proměn, zvláště pak k vyšetření poměrů komplikovaných průměrné hodnoty „měsíčné“.

K práci této použito bylo pozorování o směru větru z 308 meteorologických stanic, z nichž nalézá se 148 v Evropě, 48 v Asii, 60 v Sev. Americe, 20 v Střed. a Již. Americe, 18 v Africe a 14 v Australii. Při každé stanici byla určena doba, kdy jednotlivé směry větru dosahují maxima hojnosti a ustanoven pořádek, v kterém tato maxima přecházejí od jednoho směru k druhému, t. j. byl vyhledán způsob, kterým se během roku točí vítr v rozličných dílech světa.

V některých částech Evropy, jako na př. v Již. Rusku, ve Vých. Sibiři, na vých. straně Sev. Ameriky, pak v oboru monsunů indických a australských atd. postupují maxima během roku tak jako ručky u hodin od S přes V k J a přes Z k S.

Směrem opačným od S přes Z k J a přes V k S, tudíž proti ručkám u hodin točí se vítr aneb pohybují se maxima hojnosti v Skandinavii, v Střed. Rusku, v záp. Sibiři, na záp. a jižní straně Sev. Ameriky, v Střed. Americe, v Již. Africe atd.

Dvojí pohyb v roční periodě směru větrů shledáváme v Evropě západní a střední; zde jest točení větru o každém polouletí jiné, a sice točí se vítr jako ručky u hodin v polouletí zimním a proti ručkám u hodin v polouletí letním. V zimním polouletí od září do dubna přechází maximum hojnosti od V přes J k Z; v polouletí letním od dubna do září naopak od V přes S k Z.

Dle toho dostavuje se v celé Evropě západní a střední vítr východní dvakráte do roka nejčastěji, a sice v měsících jarních a podzimních, vítr západní koncem zimy (v únoru a březnu), pak uprostřed léta (v červenci). Vítr severní věje nejčastěji v květnu a severozápadní v červnu; vítr jižní vyskytuje se nejčastěji v prosinci neb v lednu.

Dne 1. července Dr. J. *Palacký* předložil novou floru Číny (I. díl od Forbesa i Kemsleye) a příbrav *Plantae Davidianae* Francheta (při čemž litoval, že *Nouvelles Annales du Musée* [Parisien] nejsou v Praze), podal stručné líčení flory čínské, zejména hranic palearktické a paleotropické flory, které se tu tak stýkají, že k první náleží severozápad a horstvo (Cungling), k druhé východní nížina a údolí Modré řeky (Jantsekiang). Z 700 dr. Forbesa je 97 evropských a asi $\frac{2}{3}$ paleotropické (indické), ostatní buď endemický (o čemž bude teprve možno souditi, až budeme hory Zadní Indie lépe znáti) neb společný s Japanem a Amurskem. Zcela skoro palearktické je bylinstvo hory Pehošan u Pekingu.

Prof. Lad. *Čelakovský* podal jakožto příspěvek ku poznání květeny Athonského poloostrova zprávu o rostlinách, které p. Slavibor Breuer, nyní mnich Sava v klášteře Chilendarském na severovýchodním pobřeží poloostrova toho, sbírkám musejním laskavě byl zaslal. Jest jich okolo 150 druhů a jest mezi nimi plná třetina takových druhů, které posud ani na Athonském poloostrovu ani v Makedonii vůbec nebyly pozorovány, leč toliko ve vřkolních zemích, obzvláště v Řecku nebo v Thessalii a v Malé Asii. Některé druhy, posud jen z Malé Asie a sou-

sedních ostrovů známé, jsou nové pro kontinent evropský vůbec, takže zásylkami p. Savy, kterými též sbírky musejní platně rozmnoženy (17 druhů jim posud vůbec scházelo), znalost květeny svatého poloostrova čili sv. Hory (Hagion-Oros), o kterouž posud hlavně Grisebach, pak rozliční sběratelé (Pikler, Orphanides a j.) zasloužilými se stali, potěšitelně pokročila. P. Sava nad to slíbil ve sbírání a zasílání svém pokračovati.

A. Seydler podal „příspěvek k řešení Keplerova problému“, při čemž uvedl co další modifikaci Enckeovy metody pohodlný vzorek

$$x = E - M = \eta \left[1 - \frac{1}{6} \eta^3 \frac{\cos (M + y)}{\sin M} \right],$$

kdež jest

$$\eta = \sin y, \quad \operatorname{tg} y = \frac{\sin M}{e^{-1} - \cos M}.$$

Dále poukázal k možnosti tabulek, sloužících k řešení Keplerova problému na základě rozvinutí veličiny x v řadu postupující dle mocností veličiny $\cot M$.

Na to podal prof. F. Sitenký příspěvky k morphologii a physiologii *Crenothrix Kühniana*, kteréž obdržel na základě studií vod Pražského vodovodu, jež mu veleslavná rada král. hl. města Prahy ku drobnohlednému zkoumání zaslala, dále na základě pozorování vod širšího okolí Tábořského.

Co se lokálních poměrů Pražských v příčině rozšíření této houby ve vodovodech týče, jsou tu zdrojem jejím spodní vody, sbírané rourami drainovými v řečišti Vltavy. Odtud dostávají se do ssacích studen a do vodovodu a do jisté míry i do Vltavské vody samé, ač tu ve vodě říčné nikde nápadnými se nečiní. Není-li možno tyto zdroje vodní nahraditi jinými, rostliny té prostými, sluší pomoci hledati v umělé filtraci vody Vltavské.

Co se rozšíření této houby po Čechách týče, jest zde velice v mnohých krajinách hojna v pramenech, studních, odvodňovacích příkopech na slatinných lukách i v polích v rourách drainových a tu i tak hromadně, že roury ty, jsou-li úzké, i úplně ucpává. Pozorováním svým zjistil přednášející, že údaje Dra. Zopfa o houbě té pravé jsou, ale že mylné jsou mnohé náhledy Giardovy. Přednášející našel nový ještě její jeden tvar, totiž přeměnu mladinkých vláken rostliny té ve tvary růžencovité. Zjistil, že nejhojnější jsou její tvary rovných vláken a pak tvary Palmellovité. Na vývoj hub těchto má menší vliv teplota, větší kvalita vody, hlavně pak látky v ní rozpuštěné. Že rostlina tato má vlivu na vytváření se a srážení se hydrátu kysličníku železitého, a blány její nejsou tedy jen pouhými reservoiry tohoto hydrátu, zjistil přednášející pokusy. Jsouť tyto srážky rezivé vlastnosti těmto rostlinám právě tak vlastní, jako mnohým rostlinám jiným na př. Charám, Corallinám inkrustace blan jich vápnem.

Konečně předložen příspěvek k seznání zvířeny kamenouhelné u Rakovníka od prof. J. Kušty, v němž popsány jsou nové objevy červů kroužkovitých, pocházející z brouskového lupku Moravie u Rakovníka, v němž dříve již mnoho vzácných arachnid bylo nalezeno. Pro prvního červa navrženo pojmenování *Pronaidites carbonarius*, pro druhého, méně přesně zachovaného, *Vermites lithographus*.

Personalie.

Architekt Karel Welzl ustanoven skut. učitelem státní české průmyslové školy v Brně. Ant. Jeřábek, prof. gymn. v Klatovech, jmenován okr. škol dozorcem v okrese Slanském. Ve svém úřadě potvrzení a spolu professory jmenování skuteční učitelé: L. Scholz na obec. reál. gymnasii v Roudnici, Dr. Petr Müller na obec. gymn. ve Vysokém Mýtě, Fr. Pavlásek a Čeněk Toberný na obec. gymn. v Slaném a Fr. Vyskočil na stát. reál. gymnasii v Příbrami.

ОБЪ ИЗДАНИИ УНИВЕРСИТЕТСКИХЪ ИЗВѢСТІЙ

въ 1888 году.

Цѣль настоящаго изданія остается прежнею: доставлять членамъ университетскаго сословія свѣдѣнія, необходимыя имъ по отношеніямъ ихъ къ Университету, и знакомить публику съ состояніемъ и дѣятельностію Университета и различныхъ его частей.

Согласно съ этою цѣлью, въ Университетскихъ Извѣстіяхъ печатаются:

1. Протоколы засѣданій университетскаго Совѣта.
2. Новыя постановленія и распоряженія по Университету.
3. Свѣдѣнія о преподавателяхъ и учащихся, списки студентовъ и постороннихъ слушателей.
4. Обзорѣнія преподаванія по полугодіямъ.
5. Программы, конспекты и библіографическіе указатели для учащихся.
6. Библіографическіе указатели книгъ, поступающихъ въ университетскую библіотеку и въ студентскій ея отдѣлъ.
7. Свѣдѣнія и изслѣдованія, относящіяся къ устройству и состоянію ученой, учебной, административной и хозяйственной части Университета.
8. Свѣдѣнія о состояніи коллекцій, кабинетовъ, музеевъ и другихъ учебно-помогательныхъ заведеній Университета.
9. Годичные отчеты по Университету.
10. Отчеты о путешествіяхъ преподавателей съ учеными цѣлями.
11. Разборы диссертаций, представляемыхъ для полученія ученыхъ степеней, соисканія наградъ, *pro venia legendi* и т. п., а также и самыя диссертации.
12. Рѣчи, произносимыя на годичномъ актѣ и въ другихъ торжественныхъ собраніяхъ.
13. Вступительныя, пробныя, публичныя лекціи и полныя курсы преподавателей.
14. Ученые труды преподавателей и учащихся.
15. Матеріалы и переводы научныхъ сочиненій.

Указанныя статьи распределяются въ слѣдующемъ порядкѣ: Часть I—официальная (протоколы, отчеты и т. п.); Часть II—неофициальная: отдѣлъ I—историко-филологическій; отдѣлъ II—юридическій; отдѣлъ III—физико-математическій; отдѣлъ IV—медицинскій; отдѣлъ V—критико-библіографическій—посвящается критическому обзорѣ выдающихся явленій ученой литературы (русской и иностранной); отдѣлъ VI—научная хроника заключаетъ въ себѣ извѣстія о дѣятельности ученыхъ обществъ, состоящихъ при Университетѣ и т. п. свѣденія. Въ прибавленіяхъ печатаются матеріалы и переводы сочиненій; а также указатели библіотеки, списки, таблицы метеорологическихъ наблюденій и т. п.

Университетскія Извѣстія въ 1888 году будутъ выходить, въ концѣ cadaго мѣсяца, книжками, содержащими въ себѣ отъ 15—до 20 печатныхъ листовъ. Цѣна за 12 книжекъ Извѣстій безъ пересылки шесть рублей пятьдесятъ коп., а съ пересылкою семь рублей. Въ случаѣ выхода приложений (большихъ сочиненій), о нихъ будетъ объявлено особо. Подписчики Извѣстій, при выпискѣ приложений, пользуются уступкою 20%.

Подписка и заявленія объ обмѣнѣ изданіями принимаются въ канцеляріи Правленія Университета.

Студенты Университета Св. Владиміра платятъ за годовое изданіе Университетскихъ Извѣстій 3 руб. сер., а студенты прочихъ университетовъ 4 руб.; продажа отдѣльныхъ книжекъ не допускается.

Гг. иногородные могутъ обращаться съ требованіями своими къ коммиссіонеру Университета Н. Я. Оглоблину въ С.-Петербургъ, на Малую Садовую, № 4, и въ Кіевъ, на Крещатикъ въ книжный магазинъ его же, или непосредственно въ Правленіе Университета Св. Владиміра.

Главный Редакторъ В. Иконниковъ.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA

vychází 1. dne každého měsíce (mimo srpen a září).

Předplácí se ročně (i se zásilkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr.; studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (co vydavatel) pp. zasílatelův, by buď jmeno jeho na adrese připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adresovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo zvláště vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Bartolomějské ulici čís. 5.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. městské střední školy,
docent české university.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1888.

Vydáno 1. února 1888.

Bychom mohli stihnouti nával docházejících nás prací i rychleji za sebou uveřejňovati zprávy zasedací, odhodlali jsme se vydávati Krok od Nového roku **měsíčně** (kromě prázdnin). By pak nebylo třeba k vůli zvýšenému nákladu zvětšovati i předplatné (toliko při záсылkách **do ciziny** zdraží se častější dopravou Krok o 20 kr.), bude Krok vycházeti 10krát do roka v sešitech o 3 arších, takže bude ročník obsahovati **30 archův**, místo dosavadních 24 (po případě 22½) archův. Nadějeme pak se, že velectění odběratelé naši láskavě ocení snahu naši o zvelebení Kroka, netoliko sami na dále zůstávající jeho příznivci, ale i — zač jich snažně prosíme — jiné jemu přátely četné získávající.

Vydavatelstvo.

* * *

== Sešit 3. (třeba rozřezaný) ročníku I. „Kroka“ kupuje administrace po 50 kr. ==

* * *

Časem se stává, že nás docházejí záсылky nedostatečně vyplacené; dovolu-
jeme si upozorňovati na to připomínající, že se za tiskopisy od 50—250 gr.
platí **5 kr.** (nikoli 2 kr.) poštovného.

O B S A H.

	Str.
Rozpravy.	
<i>Jan Slavík</i> : Příspěvek k dějinám elektřiny	49
<i>Fr. Prusík</i> : Etymologica	53
<i>Fr. Prusík</i> : Příspěvky ku kritice textův	54
<i>A. Strnad</i> : Determinanty na středních školách	56
<i>Fr. Dvořák</i> : O úvodech školních ku četbě klassických auctorův	59
<i>Jan Palucký</i> : Podnebí Evropy	62
<i>Jos. Dědeček</i> : Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií	67
<i>F. Prusík</i> : Duchovní romány: Život Josefův	70
Úvahy.	
<i>Jos. Zahradník</i> : Em. Leminger, Fysika pro nižší třídy škol středních	73
Hlídka programmův: Refer. <i>J. E. Hulakovský</i> a <i>B. Bauše</i>	75
Drobné zprávy.	
Nejnovější nařízení	77
Knihy approbované	82
Literatura	82
Zprávy zasedací	83
Osnova jazyka českého	83
Personalie	96
Listárna redakce	96

ROZPRÁVY.

Příspěvek k dějinám elektřiny.

Sestavil Jan Slavík.

Ú v o d.

Počátky přírodních věd až do prvních dob vzdělanosti lidské lze položit, ježto nalézáme zprávy hvězdářské, zeměpisné, přírodopisné, přírodozpytné, lékařské atd. ve všech skoro památkách písemných, na doby naše beze změny aneb v hodnověrných prepisech zachovaných.

Z té příčiny dějinami vzdělanosti se dovídáme, jakou měrou poznávána příroda a její zákony, jak užíváno sil duševních, aby síly přírodní sloužily člověku, čímž hmotná vzdělanost, jelikož toho výsledkem, stává se pochopitelnou a rozvoj její patrným. Sic jako dnešního dne pozorovatelům a zpytatelům přírody jest třeba neobyčejné bystrosti ducha, vytrvalosti a snahy ušlechtilé, bylo v míře neméně na počátku činnosti u vědách přírodních v dobách dávno minulých, a to tím více, že bylo tehdy i opravovati obecné názory mylné a vyvracet tvrzení pochybná, jakož i že nově stavělo se bez příkladu a vodítka, jímž bylo lze pravdu hned na počátku rozeznati od klamu a vysloviti ji určitě.

Nad to bylo nezbytně třeba, aby přírodozpyt se rozvinul, těžiti z výsledků bádání i jiných věd (astronomie, přírodopisu, lékařství, matematiky, lučby, filosofie) a tak se obohacovati a zdokonalovati, jako se děje dosud. Tím teprve podařilo se spojit, co bylo odděleno, stanoviti, aspoň jako domněnku, příčinu společnou zjevům stejnorodým a určiti směr další práce, jež baví a poutá zároveň jako druhdy i za doby naší celou řadu vynikajících myslitelů a vynálezců.

Význam práce jejich vystihnouti vůbec i v jednotlivých odborech zvlášť, to jest úlohou dějin fysiky, které musí přihlížeti k rozvoji i k absolutnímu pokroku vědy jakož i k obtížím a námaze, s kterými bylo zápasiti badatelům. Při tom se ukáže, jak často jen šťastná náhoda pravou cestu pokroku naznačila, neumenšujíc bystrým pozorovatelům ani zásluhy ani práce.

Jaké asi váhy jest práce v oboru elektřiny vykonaná, vysvitne již z úvahy, co uplynulo času, než poznal se jednotný původ blesku, ohně Eliášova, ran ryb elektrických a severní záře se silou v třeném jantaru zbuzenou!

Ač tyto zjevy o sobě starým známy byly, uplynulo přece nad 2000 let, než přírodopis a lékařství s přírodozpytem, každá věda za svým jdouc cílem, poskytl povoláním a vyvoleným hlavám důmyslného vodítka, jímž jednotnost těch zjevů byla zjištěna pokusy, novým to elementem kulturním, jehož staří neznali, podpírajíce bádání svá jen důvody rozumovými, vzatými z pozorování řídkého a nahodilého zjevu, pokud nestanuli na výkladu mythickém.

Doba předhistorická.

Zajisté strach a bázeň, s kterými pohlíželi staří již v pravlasti Ariův na mraky zahalující slunce, hrůza, za které temnotu prorážely blesky, vyšlehující z hybných hor na nebi, zděšení, způsobené hromovým třeskotem, spousty a zkázy vzešlé bleskem, ohněm nebeským, byly příčinou, že viděla obrazotvornost jejich na základě citu náboženského ve zjevech těch projev neznámé moci a síly, projev síly boha nebes bojujícího proti odpůrci svému, boj boha proti bohu, boj ochránce lidí proti škůdcům jich, boj světla proti tmě, boj dobra proti zlu. Blesk a hrom jej provázející jsou v době nejstarší zbraně boha ochránce, boha soudce, boha nejvyššího, pána všeho nebe i všechny země. Tak čteme v hymnu na Indru, že blesk jest šípem jeho, kopím jeho nikdy nestupujícím, kterým on Indra proti Vritře a Abiovi bojuje. Bleskovým tím kopím proráží tučy, aby z nich blahodárny dešť vytékati mohl.¹⁾

Indra ve Vedách (agni = blesk) jest poslem bohů k lidem, a velebí se veliká síla jeho, zmužilost jeho, moc jeho, slavný jeho klín hromový.

Obyvatelům výšiny Iranské jest Mithra tím, čím jižně pod Himalayem jest Indra.²⁾

U Židů Jahveh posílá oheň s nebes, aby zahubil Sodomu a Gomoru,³⁾ aby ztrestal Aegypt,⁴⁾ aby svrchovanou rozhorlenost svou jako mstitel a soudce na uvarovanou všem okázal.⁵⁾

U Řeků má Zeus (dle Homera a Hesiodovy theogonie) blesky shotovené cyklopy a užívá jich nejprve proti odbojným gigantům a titanům, pak proti všem, jež chce ztrestati. Potřásaje aegidou (šedožlutým mračnem, podobným kozí srsti) hřmí a blýská. Pallas Athene, panenská dcera nebeského boha, jest bohyně jasného nebe a bohyně bouře, jež čistí oblohu od mračen. Její štít jest vrouben mihotavými hady (blesky). Zrození její z hlavy Zevovy značí vyjasnění zatmělého nebe o to bleskem prorážejícím mračna.⁶⁾

U Římanů Jupiter⁷⁾ (bůh otec) byl bůh nejvyšší; byl vládcem nebes a země, původcem světla a všech výjevů nebeských, jako: blesku, hromu, bouře. Střežil právo mezinárodní, pohostinství, manželství a přísahy a trestal⁸⁾ rušitele jich bleskem, jež přinášel mu ve svých spárech orel. Jupiter hromovládny (Jupiter tonans) bleskem moc svou i proti bohům osvědčoval.

U Germanů jest blesk Wodanovo kopí, jež mu podzemní umělci zhotovili. U Thora jest blesk mlatem.⁹⁾ Olbřím Thrymr uzme Thorovi bleskový mlat, začez Thor olbříma a celý jeho rod vyhubí týmž mlatem.¹⁰⁾ Thorův mlat klade se nevěstám v klín při slavnostech svatebních na znamení požehnání.¹¹⁾ Thor jest ochráncem manželství, a proto prý se posud svatby na den Thorův (Donnerstag) odbývají. Do domu, kde hoří oheň posvátný, neuhodí blesk,¹²⁾ k čemuž ukazuje i dosud panující zvyk rozsvěcování hromničných svíček za bouřky.

U Slovanů byl Perun¹³⁾ bůh hromů a blesků, bůh ohně, jenž střílí šípy ohnivými, jezdě po nebi ve voze, kdy nepravostmi lidskými jest popuzen.

¹⁾ Pfeiderer. Die Religion, ihr Wesen und Geschichte II. díl pg. 80.

²⁾ Ibidem pg. 246.

³⁾ I. Moj. XIX. 24.

⁴⁾ II. Moj. IX. 23.

⁵⁾ III. Moj. X. 2. Nadab a Abiu zabiti bleskem. IV. Moj. XVI. 35 „bleskem zahubeno 250 mužů“; podobně knihy Jobovy I. 6; XXXVIII. 35.

⁶⁾ Hesiod theogonie; Ilias: 2. 447; 5. 738; 15. 308; 17. 593.

⁷⁾ Slovník naučný: Jupiter.

⁸⁾ Livius I. 20. 31. a jinde.

⁹⁾ Pfeiderer pg. 88.

¹⁰⁾ Ibidem pg. 92.

¹¹⁾ „ pg. 93.

¹²⁾ „ pg. 94.

¹³⁾ Slovník naučný.

Střehl smlouvy a trestal bleskem, kdo je rušil. Však také, jestliže zabil koho hrom, ten stal se svatým. Neměl tedy jeho nejvyšší kněz vyšší tužby, než aby zemřel bohem.

Doba stará a střední.

Jakmile doba mythická pominula a nadešla doba reflexe, tu již vyskytují se také zaručené zprávy o zjevech elektrických, jež nejprve vykládá nejpilnější učenec starořecký, všestranný Aristoteles. Po něm Plutarch, Plinius i Seneca a j., již jeho cestou šli dále, buď že z něho čerpali aneb podobným způsobem si vedli, zanechali nám řadu zpráv, z nichž možno upravit si obraz, co že staří v Evropě o blesku vůbec věděli a se domýšleli. Jsou však také o národech asijských zprávy, o týchž věcech pojednávající.¹⁾

Z Plinia, Caesara, Livia o Eliašově ohni; z Aristotela, Aeliana, Plutarcha, Plinia o rybách elektrických; z Aristotela, Plinia, Cicerona, Senecy, Lucana, Dia Cassia dovidáme se o severní záři; z Aristotela, Plinia, Plutarcha a j. čerpáme zprávy o jantaru. Avšak přihlížejíce ku zprávám vlastním o zjevech elektrických, nemůžeme opominouti toho, jak si staří vykládali záhady ani dnešního dne úplně nerozřešené.

I. Blesk.

Zajisté jako dosud jdou, i v starých dobách blesky dolů s mraků se snášely a byla přirozená otázka: Co jest a odkud ten oheň a proč on, který povahou svou od země se nese, v blesku k této se snáší? Aristoteles praví, že pro větší hustotu mraků vyšších, jelikož studenějších, blesky do řidčích a teplejších vrstev nižších se řítí.²⁾ Udeření blesku jest podobné zvuku v plamenu;³⁾ původ svůj má blesk dle Empedoclea v slunci,⁴⁾ dle Anaxagora v ohni nad aetherem,⁵⁾ dle Clidena prý vůbec blesku není, než jest to jen klam, obraz lesku,⁶⁾ však dodává Aristoteles, že také některým jest blesk odrazem světla, jiným jen zážehem ohně, hrom pak že jest shasnutí ohně.⁷⁾ Jemu však jest blesk zážeh tepla, shrnutého větrem z jednoho mračna do druhého.⁸⁾

Plutarch ale praví, že rázem se zapálí v mraku ohnivý jeho obsah, do vzduchu se vrhne, roztrhne mrak, jenž se za bleskem zase zavře, letí za ním a nutí ho, aby proti přirozenosti své dolů se pohyboval.⁹⁾ Na jiném pak

¹⁾ Lenormant: *Geheimwissenschaften Asiens* pg. 457. Arago: IV. cp. 34 pg. 231, 233.

²⁾ Arist.: *Meteorl.*: II. 9. quumque concretio ambo (humida et sicca) haec potentia continens in nubem cogatur, insuper quum nubium constitutio ad extremum terminum densior fiat: qua enim calor in superum locum dissipatus deficit, hac frigidior densiorque sit incretio necesse est: ideo et fulmina deorsum feruntur; quamvis calidum omne sursus ferri natura sua aptum sit —

³⁾ *ibid.* . . fit autem ictus eadem ratione (si parva licet componere magnis) qua sonus qui in flamma excitatur.

⁴⁾ Arist.: *Meteor.* II. 9 uvádí výrok Empedocleův: . . . ex solis radiis intra eas (nubes) interceptitur (ignis) . . .

⁵⁾ Arist.: *Meteor.* II. 9. Anagaxoras učil: . . . veri superi aetheris partem, quam ignem vocant e sublimi deorsum delatum. Hujus igitur ignis coruscationem fulgur esse, sonitum vero et stridorem, quem facit, quum extinguitur, tonitrum.

⁶⁾ *Ibid.*: Clidenus dicit, fulgur non esse, sed apparere, iique comparatione utuntur, quando mare quispiam virga percutit ut enim noctu aqua splendere videtur, ita et in nebula, humore verberata, splendoris imaginem fulgur esse perhibent.

⁷⁾ *Ibid.*: . . . aliis fulgur reflexionem esse, aliis vero fulgur quidem esse ignis coruscationem, tonitru vero ignis extinctionem.

⁸⁾ Arist.: *Meteor.* III. 1. . . flatus enim iste, qui excernitur, quando paulatim spassimque diffunditur saepeque gignitur et perflat ac tenuioribus constat particulis, tonitrua facit ac fulgura . . .

Ibidem.: . . . quod si intra ipsam nubem, multus ac tenuis spiritus extruditur, fulmen fit . . .

⁹⁾ Plutarch: *Platonicae quaest.* VII. 6. Fulminum autem casus ipsi quoque similes sunt jactationi. Ab ictu enim, qui in nube fit, ignea materia explosa in aerem exsilit, isque contra ruptus cedit, ac rursus in sese concidens desuper, vi deorsum et contra naturam fulmen deprimit.

místě vykládá, že hromy a blesky způsobuje teplo ve vzduchu proti zimám bojující.¹⁾

Seneca zvlášť zasluhuje zmínky se svým výkladem blesku, srovnáváje výtrysk blesku z mračen s vodou, vystřikovanou mačkáním mezi rukama.²⁾

„V mezerách mezi mračny stlačuje se vzduch, zapaluje se a mračna vystřelují ho tlakem svým. Není se co diviti, že vzduch pohybem se zapaluje, vždyť prakem vržená koule olověná se roztaví jako ohněm a skape dolů.“

Lucretius a *Epikur* (dle *Senecy*) blesk srovnávají s jiskrou při křesání. Sněhl-li se blesk k zemi, buď beze škody jakési zanikl aneb malou aneb velkou zhoubu způsobil.

Do lesů, chrámů, příbytků, mezi hodovníky, mezi vojáky, do vojáků na stráži, do jezdců, do pocestných pěších i na koních často uhodilo a jsou některé podivuhodné případy zaznamenány u *Aristotela*, *Plinia* i *Plutarcha*.

Tak dle svědectví *Aristotela* blesk šatů nespálil, než jen jich roztřepil,³⁾ stromy roztříštil,⁴⁾ roztavil kov štítu, neruše dřeva jeho;⁵⁾ dle *Plinia* roztavil blesk čepel meče, nepoškodiv pošvy; roztavil peníze, nespáliv měšce;⁶⁾ dle *Plutarcha* řeménky u obuvi člověku jednomu popálil blesk, nic mu jinak neublíživ⁷⁾ a jindy roztavil výplň stříbrnou poháru dřevěného.⁸⁾

Dle *Plinia* věděli⁹⁾ staří, že se ve dne i v noci blýská, však dle *Plutarcha*¹⁰⁾ do spícího neuhodilo; bleskem zabítý nezetlel a bylo dle *Plinia*¹¹⁾ prikázáno bleskem zabitých pochovávatí ale nespalovati.

Dřeva stromů, do kterých uhodilo, nesmělo se užívatí.¹²⁾

Místa, do kterých uhodilo, byla posvátná¹³⁾ a často nalezány na nich „klíny hromové“ i „bleskové roury“ a pocífován zápach sírný.¹⁴⁾

Spůsobuje pak blesky příroda aneb jimi vládnou bohové jako v době předhistorické.

Tak *Plinius*¹⁵⁾ původ blesků z planet Jupitera, Marse a Saturna oúvádí a podotýká,¹⁶⁾ že rozličné druhy blesků rozliční bohové posílají. „Římané“ jen dvěma bohům připisovali blesky; u nich za dne Jupiter, v noci *Summanus*¹⁷⁾ blesky metal.

Od blesku chránily dle *Plutarcha* a *Plinia*: bobek, fik, bílá réva, cibule, lanýž, korál; orel, hyeny, krokodilové, tuleně a brochové byli jisti před bleskem; sumec a kapr však tuhli při bouři.

O Tiberiovi vypravuje *Plinius*¹⁸⁾ a *Suetonius* o Tiberiovi a Augustovi, že ze strachu před bleskem první nosil bobkový věnec a druhý se oblékal v kůži tulení a zalézal do hlubokých sklepení.

¹⁾ *Plut. quaest. naturales* IV. . . . tonitrua et fulgura efficit calor in aëre contra frigus pugnans . . .

²⁾ *Seneca: quaestiones naturales* I, 1; II, 16, 18, 20, 22, 23, 57.

³⁾ *Arist. meteor.* II. 1. 11. . . . vestes eodem quoque modo, per quas transibat, non adussit. sed in linamenta redegit . . .

⁴⁾ *Arist. Meteor.* III. 1. . . . Dirruptis igitur lignis, unde spiritus erat initium . . .

⁵⁾ *Arist. Meteor.* III. 1. 11 . . . ut scuti aes quondam liquefactum est, lignum vero nihil perpressum . . .

⁶⁾ *Plinius hist. natur.* II. 52; II. 131. 133.

⁷⁾ *Plutarch: Convivalia* IV. 2. 3.

⁸⁾ *Plutarch: Convivalia* IV. 3.

⁹⁾ *Plinius: hist. natur* II. 137. 138.

¹⁰⁾ *Plutarch: convivalia* IV. 2. 3. 4.

¹¹⁾ *Plinius: histor. natur.* II. 55.

¹²⁾ *Plinius hist. natur:* XVI. 8.

¹³⁾ *Plutarch: Pyrrhus* 29.

¹⁴⁾ *Plinius hist. natur:* XXXV. 50.

¹⁵⁾ *Plinius hist. natur:* II. 53.

¹⁶⁾ *Plinius hist. natur:* II. 138: Tuscerum litterae novem deos emittere fulmina existimant, eaque esse undecim generum, Jovem enim trine jaculari . . .

¹⁷⁾ *Plinius hist. natar* II. 53.

¹⁸⁾ *Plinius hist. natur:* XV. 135 (10).

Účinky blesku pokládal Plutarch za blahodárné, ač blesky vysílali hohové za trest i znamení věstící jich přízeň a dobrou budoucnost.

Dle svědectví Aristotela i Senecy znali staří „neúplné blesky“, jež nedostihovaly země (nyní blýskání na časy), Seneca sám věřil na blýskání bez hromu.

Věděli staří, že světlo jest rychlejší nežli zvuk, věděli, že bleskem uhozený neslyší rány hromové¹⁾ a že nevidí také blesku. Však ještě rychlejším než blesk byl jim vzduch, jenž řítí se před bleskem a proto vším dříve otrásá, než zastíženo jest bleskem. Věděli tedy dobře, že zvláště do vysokých předmětů blesk bije a domnívali se, že výpary suché a vlhké zapalují se bleskem. Vykládali si blesk hmotně jako záblesk paprsků slunečních, oheň stlačeného vzduchu, zapálený dým a pod. daleky jsouce jen tušení, že by povaha blesku byla elektrická. Však nalazáme také zmínky o blesku zpětném a kulovitém, jehož elektrická povaha nejnověji také pokusem dokázána.²⁾

Nevědomost starých v příznivějším světle se nám objeví, povážíme-li, že i v nové době ještě Boerhave a Muschenbroeck (XVIII. století) pokládali blesk za vznícené olejové a sírné páry, k nimž dle potřeby sanýtr byl přimísen, aby podobnost účinku střelného prachu byla patrnější.

Descartes (v XVII. století) domníval se, že blesk jest zjev světelný, jež vzniká svrašťováním mraků, s čímž vysoká teplota spojena býti musí.

Teprve po vynalezení strojů elektrických podařilo se blesk řádně vyložití. (Pokračování.)

Etymologica.

Podává František Prustk.

1. Pol, o, a = otevřený, šířý, nahý, prázdný. Pole. Pláně. Planý; planiti (oplaniti a p.). Planina.

Polъ spočívá na kořeni *spaľ*, jenž v skrt. *phal* značí causativně *otevírati*, *rozevírati* (na př. oči: ut-phal v MBh., v. Petrohrad. Skrt. Slovník s. v.), avšak obyčejně má význam reflexivní *otevírati se*, *rozevírati se* (v dalším vývoji: pukati, plody vydávati a p.): phulta, ut-phulta rozevřený, vypoulený (o očích), pra-phulta, prot-phulta rozevřený (do kořán), phála radlice, lemeš, (t. j. rozevírající t. zemi, krájející, roztrhávající).

Adj. polъ značí tudíž, na základě obyčejnějšího významu reflexivního, *otevřený*, *rozevřený*: rus. polaja dverь, poloe okno, vorota poly; polorotyj otevřhuba, zevel, křikloun, chechtoun; tudíž šířý: mrus. polcvođe, počovōđe, šírovodí, zátopa, rus. polaja voda neb vodopolъe, vodopolъ f., vodopolica šírá voda neb vodošíř, rozliv, rozvodnění. Pak se na základě prvního významu (rozevřený) vyvine *rozhalený*, *nahý*: rus. pologrudyj = nahohrudý (s nahou t. j. rozhalenou, obnaženou hrudí), *prázdný*: rus. poloe město prázdné místo (mezi ledy), s polými rukami, s prázdnýma (holýma) rukama, řeka pola, ozero polo prázdné, holé, ledem nepokryté, nezamrzlé, polyj penъ dutý; pol. plón (z *polъ), plonia, plonka, mrus. polonka, rus. polynъja prázdina (prázdné místo) v ledě (průsek, díra, okenice), pol. plonić prázdny (díry, okenice) v ledě dělati.

Z téhož kořene povstalo, jak už Miklošič Etym. Wtb. poznal, slovo *pole*, a sice souvisí s polъ pojmem šířý: pole = místo šířé, rozlehlé, tudíž *rovina*. Týž pojem jest základem adjectivum *polъ* = *ploský*: rus. pologrudyj

¹⁾ Plinius hist. natur.: II. 55. Seneca: Quaestionum naturalium II. 40. Lucanus: Pharsalia I. 151—157.

²⁾ Planté: Untersuchungen über Elektrizität v překladu Dr. Ig. Wallentina. str. 151, 199.

ploskobrudý, souchotinavý, poločerevyj ploskobřichý, a *planъ* (z **polnъ*) = *rovný*, jemuž Miklošič Etym. Wtb. nesprávně podkládá kořen *plan*, následkem čeho jsou mu ovšem tvary lužické „odchvlny“; adj. to nalézá se v stsl. *planъ*, slovín. *plan* (*planiti* = srovnati, sploštiti), čes. *planý* (Dobr.; *planiti* = srovnati, sploštiti), *plano* (šíré pole, rovina, *planities*), hluž. *płony* (votplonić srovnati, sploštiti), dluž. *plony*. Od adj. toho pak se odvodí subst. **planja*, *pláně* i *planina* (Hájek) = rovina, slovín. *planja*, *planjava*, pol. *płonia*, *płonina*.

K pojmu „prázdný“ řadí se česky *planý* = *prázdný*, *neúrodný*, *neštěpný*, *divoký*; *pláň*, *plánka* (*planý* strom); pol. *płony* lichý, bídný, daremný; *płonny* neúrodný; *płonka* (*plánka*, z *płonka* dial. na Ostr. *płunka*), hluž. *płony* (*płonowc* *pláně*), dluž. *plonica* (*planá* jabloň, *plané* jablko), mrus. *płanka* (*planá* jabloň).

Na témž pojmu „prázdný, neúrodný“ spočívá od adj. *planъ* odvozené *planina*, jehož význam jest v čes. dial. (Kottův Sl.), v pol. a hluž. (*płonina*), v mrus. (*połonina*) neúrodná půda, v sloven. neúrodnost (srv. *vyplaniti* půdu, pole); pak v stsl. bulh. srb. hora, vrch, v slovín. srb. hole, horská pastvina, horský les, v mrus. (*połonina*) horská pastvina; v češt. vysočina.

Od adj. *planъ* v uvedeném právě významě „prázdný“ odvozeno jest sloveso *planiti*, *vyplaniti*: čes. *prázdniti*, (vy)sekati, (vy)mítiti, vykořeniti, (vy)hubiti; žíti, sekati (*planicí* kosa); *proplaniti* = prosekávati, mítiti, srb. *proplanak* průsek, mítina; *oplaniti* = osekati, oklestiti; takový význam má *oplaní* v AlexV. (Výb. nedobře vykládá: *oplaniti* se = zplaněti):

Šlechtný šcep bývá z pláni,
když se starý peň *oplaní*:
tak z chuzších bývají páni. 244—6.

t. j. neúrodný stářím štěp se zúrodní, když se oklestí.

Jindy *oplaniti* = prázdným učiniti, obnažiti:

Uslyšav to biskup Kaifáš, hněvy rozdrě na sobě rácho,
až se jemu *oplaní* všechno břicho. Hrad. rkp. 84^a, 10—13.

Príspevky ku kritice textův.

Podává František Prusík.

1. Nebuď vám má řeč v pola.

LKŠ. 2546.

Když uzřě tak hrozné kolo,
— však mu nic neby u *pola* —
poče se bohu modliti,
vida, že mu těch muk nezbyti,
řka: Bože atd.

JřBr 205—9 (Mus. 1887, 88.).

Uzřěvše stříebro, mluviti se jechu,
již *upolan mluwyly* běchu.

DalC 37, 21—22.

Erben maje *vpola* ŠLKat., jež čte „v¹) pola“, za substantivum, podává k němu tento výklad: „*pola*, n., pole, prázdné místo (cf. rus. *polyj* = pustý, prázdný); mluviti *v pola* = do pole, na prázdkno.“ Proti tomu praví Gebauer

¹) Erben chtě uchovati osmislabičný verš, byl ovšem nucen čísti *v pola*, když změnil rukopisné *wam u váma*. Avšak oprava ta jest zbytečná, an zde pl. *vám* není na závalu přes to, že se mluví o dvou osobách, králové a Porfyriovi; úkaz takový není

(Listy filolog. 9, 318), že zde „rukopisné vpola, upola je příbuzno stb. apoly = semi-“! Výklad to ovšem i etymologicky i co do smyslu místa nesprávný; Erben aspoň domyslem a poukazem k ruštině uhodil nedaleko pravé cesty.

Výše (Etymol. 1.) jsme přesně etymologicky dovodili, že *polo* jest adj. o významě *prázdno*; tudíž: býti *u polo*, býti *v prázdno*, *na prázdno*, *na plano*, *na lichu*, *marně*, *nadarmo*, *daremně*. Acc. s předložkou *v* (*v polo* — *u polo*) značí zde způsob, jako: *v-ňuž*, *v ten způsob*, *v ta slova psáti*, *vděk*, *vhod*, *v jedno býti* a pod.

Význam slova *u polo*, jak jsme jej tuto vyvodili, hodí se velmi dobře k uvedenému místu JřBr: kolo sem ovšem nebylo přineseno nikterak *na lichu*, *marně*, *na darmo*.

V ŠLKat máme místo sing. *u polo* plur. *u pola*, což ovšem významu nemění; co do tvaru plurálního srv. v úzkých býti; rus. крадый чужая обогатить; stsl. болѣми, čes. velmi, jezdecky, vojensky a p.

V DalC. jest uvedené výše místo patrně zkaženo buď neporozuměním starší předloze neb spíše tím, že už předloha byla chybná, což i při ostatních rukopisích platí, jež kladou takto: již *u pól* létu k sobě *nemluvíli* běchu V. J. jenž *v puol* létě k sobě *nemluvíechu* Ff. jenž *u puol* létě *mluvili* neběchu L. a již *puol* léta *nemluvíli* běchu Z.

Zde zajisté už starší přepisovači považujíce *u pola* za číslovku, doplňovali si k ní létě, létu, ba Z. docela vynechav předložky *u*, ovšem pak napsal: *puol* léta. Než to vše jsou nemístné opravy, všeho smyslu prosté, neboť mniši dle v. 11—12. *řídce kdy* co mezi sebou mluvili, a totiž jen *když* se *bičem mrskali*. A to se arci při takých askétách nedálo vždy až za půl léta, nýbrž mnohem *častěji* hrozným bitím na modlitbě se *tepíechu* (v. 10). Místo tedy vyžaduje nápravy, avšak jaké?

Jak známo, spočívá rkp. C (Cambr.) a Ff na jedné a též předloze, ale Ff. nezřídka i z jiných rkpův vybírá, co se mu zdá k smyslu případnějším. Srovnáme-li tedy znění obou rkpův těch, vidíme značnou nesrovnalost, z čeho soudíme, že původní předloha sama už neposkytovala slova *létě* (ani *k sobě*), což nám podává bezpečnou rukovět k nápravě místa toho. Písař rkp. C totiž vída, že se mluví o Polště, dal se tím jmenem svěsti a napsal *upolan* *mluvili*, což poukazuje zřejmě — an zde schází zápor, jež vyjadřují vše ostatní rkpy — ku čtení: *u pola* *nemluvíli* t. j. *na prázdno*, *na plano*, *na lichu*, *na darmo* *nemluvíli*, nýbrž jen z nutnosti, totiž když se *mrskali*.

Tím jsme docílili jasného rozumu místa toho; avšak ještě jest tu nějaká závada. Tvar *nemluvíli* *běchu* značí plqpf., což se do našeho výkladu nehodí, ovšem pak tam byl případný, kde se četlo *u pól* létě a pod. Než všimneme-li si rkp. Ff., vidíme, že má *nemluvíechu*, což vyňato jest patrně ze staré předlohy; celé místo by tedy správně znělo:

již *u pola* *nemluvíechu*

t. j. kteří *na plano* *nemluvíli*; a tím i osmislabičný verš jest napraven.

Ještě z pozdější doby uvádíme správné *u polo* z písně o bitvě u Kreščaku (Pram. děj. čes. III.) v. 75—8:

Tu svítíeše Zlaté Kolo,¹⁾
pod nímž neblíeše *u polo*
mladému dobrému druhu
zpodjieti tak práci tuhú.

Řídký a právě v této části téže básně nalézáme toho dosti hojně doklady: ot nás 2502. my budem 2504. zbudem 2505. ny 2511. jim 2524. se bráchu (vedle sniedesta 2528) 2530. stáchu 2531. neviděli 2558.

¹⁾ Znak pánův z Klingenberka. (Jir.)

Determinanty na středních školách.

Napsal A. Strnad.

(Pokračování a dokončení.)

Podařilo-li se nám v řádcích předcházejících ukázati, že přivtělení determinantů k algebraickému učivu škol středních není nemožným, ale z přemnohých důvodů žádoucím, zbývá pak jen ukázati: čemu a jak, kde a kdy vyučováno býti má z tohoto oboru algebry, aby bez přetížení žáků a bez překročení mezí vytknutých školám našim dosaženo bylo cíle žádoucího.

Na otázku prvou nemůže ovšem jiné býti odpovědi, než že *toliko prvním počátkům nauky o determinantech vyučovati jest na středních školách, a to s náležitým zřetelem k upotřebení*. Nebo učiti pouhé theorii, jejíž výhodné užití nelze ukázati, bylo by mařením drahého času a neomluvitelným poklesem didaktickým.

Po rozumu našem stačí úplně, naučí-li se žák střední školy znáti determinanty stupně druhého, třetího a nanejvýš snad čtvrtého, pozná-li vlastnosti založené na jednoduchých změnách sloupců a řádků jakož i rozklad determinantu pomocí prvních subdeterminantů.¹⁾ Radíme tudíž, aby věta o součinu dvou determinantů, nauka o determinantech přidružených, o zvláštních vlastnostech determinantů souměrných atd. v obor elementárního učení počteny nebyly. Také označování prvků i determinantů děj se způsobem přehledným a žákům snadno pochopitelným; dvou ukazatelů nebuď — aspoň ne z počátku — užíváno, a determinant značen budiž úplným vypsáním všech prvků do čtverce. Kratší označení symbolická, jako Sylvestrovo a Binetovo, nejsou pro začátečníky dosti příhodná. Věda mathematická snaží se ovšem vyjadřovati pojmy a myšlenky symboly svými co nejkratčeji, ve škole však jest pilně toho dbáti, aby přílišnou stručností formy netrpěla srozumitelnost věcí.

Co se užití determinantů v algebře týče, budiž jej dbáno tam, kde se v průběhu vyučování samo nabízí způsobem přirozeným a nehledaným. Že tu na první místo sluší klásti řešení soustavy u rovnic lineárních o n neznámých, netřeba připomínati; za pomocí determinantů lze též snadně rozhodnouti, kdy soustava taková jest určitou, kdy neurčitou a kdy nemožnou.

Není to však jediný druh výhodného užití determinantů ve škole střední; nebudiž zapomenuto úloh o vyloučení n neznámých z $n + 1$ rovnic lineárních a budiž k tomu též přibrána úloha o vyloučení neznámé ze dvou rovnic kvadratických. Veškeré úlohy tyto jsou — jak již prof. Studnička pověděl — důležitý pro geometrii analytickou, a jednou-li řešení jich úplně podáno, není pak zapotřebí vykládati je znova v každém případě zvláštním. Také Lagrangeovu metodu ku řešení neurčitých rovnic prvého stupně lze užitím determinantů s prospěchem modifikovati.²⁾

Majíce odpověděti k otázce druhé: *jak učiti determinantům*, užijeme příležitosti k tomu, abychom stručně poukázati k dosavadním českým spisům o determinantech a vytkneme zároveň, kterých z nich, kterou měrou a kterým způsobem bylo by lze upotřebiti k vyučování na středních školách. Spisy české o determinantech samostatně pojednávající jsou:

M. Pokorný, Determinanty a vyšší rovnice. 1865. Dr. Fr. J. Studnička, O determinantech. 1870. Dr. K. Zahradník, Počátkové nauky o determinantech. 1879.

Mimo tyto tři spisy obsahují stati o determinantech též díla tato:

¹⁾ V tomto asi rozsahu jedná o determinantech článek Bourgetův v časopise *Journal de mathématiques élémentaires*, 1877.

²⁾ Viz na př. článek *prof. J. Slavíka* v *Časopise pro pěstování math. a fys.*, ročník XIV. str. 137.

R. Baltzer — M. Pokorný, Základové matematiky. 1874. Dr. F. J. Studnicka, Algebra pro vyšší třídy škol středních 1877.

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky obsahuje téměř v každém z dosavadních 16 ročníků po jednom neb několika člancích o determinantech, nejvíce z pera prof. dra. Studničky, jehož jméno právě v tomto oboru známo jest i v cizině co nejchvalněji. Konečně podotýkáme, že také v učebních knihách od Machovce a Taftla poněkud přihlíženo k determinantům, a že četné úlohy o nich obsaženy jsou ve „Sbírce úloh z algebry“, kterou pisatel článku tohoto společně s prof. Hromádkou vydal.

Po tomto stručném přehledu české literatury determinantové vraťme se k vlastní úloze těchto úvah. Spůsob, kterým se o determinantech jednati počne, může býti dvojitý. Buď vyjde se od určitého výměru tohoto pojmu, algebraického, z toho vyvodí se hlavní vlastnosti a pak ukáže se jeho upotřebení. Aneb vyjde se z obecného řešení rovnic o dvou, třech a více neznámých; tvar determinantu sám sebou se tu vyskytne, i jest pak jen třeba jej podrobněji rozebrati. Cesta první jest systematická, druhá genetická a spolu historická, znázorňující postupný vývoj této nauky. Který z obou těchto způsobů pro školu lépe se hodí a doporučuje, netřeba obšírně vyličovati: z nejobyčejnějších pravidel didaktických přijdeme zajisté k přesvědčení, že cesta druhá jest účelům školským přiměřenější.

Vizme, kterak spisy svrchu jmenované ve věci té sobě vedou. Algebra Studnickova a dle ní též učebnice Machovcova i Taftlova vyvozují pojem determinantu z řešení lineárních rovnic. Německé vydání algebry Studnickovy prohlašuje Hoffmann ve článku již připomenutém za nejlepší německý spis, dle kterého začátečníky determinantům učiti lze. Veškerý ostatní spisy dříve jmenované počínají výklady své o determinantech obecným výměrem kombinatorickým založeným na Cramerově pojmu o počtu inversí v přestavě. Velice pěkné a hojná geometrická upotřebení obsahující dílko prof. dra. Zahradníka psáno jest se zvláštním zřetelem k žákům škol středních a hodí se obzvláště dobře abiturientům. Půvabný spisek prof. dra. Studničky „O determinantech“ vychází od Cauchyova elegantního sice, začátečníkům však méně přístupného symbolického vytvoření determinantu ze střídavého a souměrného součinu. Zaujímaje v naší literatuře asi podobné místo jako v německé Hesseovy „Determinanten, elementar behandelt“, jest přechodem k záslužnému dílu ředitele Pokorného, které v první své části jest zpracováním známého díla Baltzerova „Theorie und Anwendung der Determinanten“ a psáno jest původně pro posluchače školy polytechnické.

Naskytá se nám nyní otázka další, neméně důležitá: *Kde a kdy učiti jest determinantům na středních školách?*

Jelikož tato nauka není dosud úředně do škol uvedena, rozumí se, že ani osnovy ani instrukce učebné nepodávají o této věci určitějších pokynů. Nezbyvá tudíž než aby učitelstvo samo proneslo úsudek svůj na zkušenosti založený a řádnými důvody doložený. Pisatel článku tohoto, studiem i povoláním realista, ponechává kolegům gymnasijským, aby se svého stanoviska o předmětu tom se rozhovořili. Snad ozvou se z kruhů těch hlasy, že za toho počtu hodin, který vyměřen jest mathematice na gymnasiích, nelze determinantů zevrubněji si povšimnouti, ježto ani na procvičení dosavadního učiva nezbyvá dosti času. Na školách reálních jest však uvedení této nauky v obor učiva nejen zcela možno, ale i prospěšno a žádoucí; bude jen zapotřebí, aby se tak stalo s moudrou umírněností a v náležitý čas, nepřilíš záhy ani pozdě.

Uvážíme-li všechny důvody věcné i didaktické a prohlédneme-li též seznam učiva vyměřeného normálním plánem pro jednotlivé třídy škol reálních, nebudeme as dlouho na rozpacích, do které třídy a ve který čas slušelo by položití vyučování determinantům.

Na základě normální osnovy počíná se vyučovati algebře způsobem

vědeckým ve třídě IV. a učivo třídy této končí řešením rovnic prvního stupně o několika neznámých.

Dle toho, co dříve bylo řečeno, — že totiž k pojmu determinantu právě z obecného řešení soustavy rovnic lineárních cestou nejprůprirozenější se přichází — bylo by lze souditi, že buď ku konci roku ve třídě IV. aneb na počátku roku ve třídě V. nejvhodnější byla by doba k uvedení žáků do nauky determinantní. Závažné však důvody didaktické vybízejí nás k tomu, abychom položení determinantů na toto místo za předčasné prohlásili, neboť ani z vědeckých, a tím méně ze školských důvodů neodvážíme se tvrditi, že řešení soustavy rovnic prvního stupně pomocí determinantů může nahraditi a zbytečnými činí obvyklé metody: dosazovací, srovnávací a způsob stejných součinitelů.

Bychomť i opominuli důmyslnou metodu Bezontovu, s oněmi třemi způsoby eliminace nezbytně nutno jest začátečníka seznámiti a v nich i důkladně vycvičiti, nemá-li mu dále býti obtížným každý krok i v sebe jednodušších výpočtech.

K vycvičení tomuto potřebuje žák drahé času, než dovede jednotlivé i třeba snadné případy samostatně a jen poněkud obratně řešiti. Žák, který se ku konci roku ve třídě IV. učil řešiti rovnice návody dříve udanými, ať užívá jich po celý následující rok ve třídě V.; vždyť by mu tam v nauce o mocninách, odmocninách a logaritmeh jakož i při planimetrii beztoho nic neprospěly aneb jen nepatrně. Také ještě v nauce o řadách arithmetických a geometrických, o složitém úrokování, o kombinatorice a větě binomické, kterým v VI. třídě se vyučuje, nevidí se užívání determinantů ani nutným ani zvláště výhodným; totéž lze říci vzhledem ku stereometrii a dílem také trigonometrii, které činí učivo geometrické vykládané současně s jmenovaným dříve učivem algebraickým. Žák, který by se ve IV. neb V. třídě realní determinantům učil, neměl by pak po dlouhou dobu mnoho příležitosti k jich užití, aneb by se musila příležitost tato schválně a uměle vyhledávati, aby práce vynaložená dříve ku poznání jich nepřišla na zmar.

Kdyby se tedy kdy jednati mělo o přijetí determinantů v učivo škol realních, za to bychom se přimlouvali, *aby až do třídy VI., a sice za řetu binomickou, byly položeny.* Toto místo zdá se nám nejprůprirozenějším a spolu nejvýhodnějším; žáci již jsou na stupni tomto dosti v algebře pokročili, aby významu tohoto pojmu oceniti dovedli a zbude též ještě dosti času, aby náležitě bylo využito nauky determinantové. Položení determinanty až na konec učení algebraického v třídě VII. zdá se nám býti méně případným, ba opožděným. Když se žáci naučili v kombinatorice znáti prvky, řádky a sloupce, tvořiti přestavy, sestavy a nástavy, nebude se jim zdáti cizím a hledaným pojem determinantu, který dle podstaty své jest úkonem ryze kombinačním. Však nejen že sama nauka o determinantech velice získá vřazením za kombinatoriku, ale i následující ještě učivo, které pro třídu VI. osnova učebná poroučí, bude tím ku předcházejícímu nenuceně připojeno a nabude v determinantech pásky, která je váže v jeden týmž směrem postupující celek.

Ukládá totiž osnova ona za binomickou větou jednati o některých vyšších rovnicích, pak o rovnicích druhého stupně o dvou, v jednoduchých případech též o více neznámých. V těchto případech lze se značnou výhodou užití determinantů; diskriminant rovnice kvadratické i resultant dvou rovnic takových formou determinantu vyjadřují se velmi půvabně a přehledně. Jednoduchými prostředky docílí se tu výsledků značných, ku kterým by cestou jinou toliko s obtížemi bylo lze dojíti.

V poslední pak třídě VII. bude dosti příležitosti k zužitkování nauky determinantní jak v algebře, tak v geometrii. Při opakování učiva algebraického, jakéž pro třídu tuto jest předepsáno, nabude předmět příležitostným užitím determinantů nové zajímavosti a osvěžení, čehož zejména pro lepší žáky velmi jest zapotřebí. Zvláště však výhodným a téměř neocenitelným

jest užití determinantů v geometrii analytické, dodávajíc této zvláštního rázu elegantního a moderního, a to bez ujmy srozumitelnosti. I nejslabšímu žáku zamlouvá se na př. vzorec pro obsah trojúhelníka určeného souřadnicemi vrcholů snadněji a lépe ve formě determinantu než v kterékoli jiné.

Končíme již rozpravu tuto o předmětu pro vyučování mathematické velmi důležitém; domníváme se, že jsme dostatečně dokázali i možnost i prospěšnost přijetí nauky determinantové v obor učiva škol středních, zejména realních, a přejeme sobě velice, aby řádky tyto aspoň poněkud přispěly k řešení otázky determinantové u nás.

O úvodech školních ku četbě klassických auktorův.

Fr. Dvořák.

(Pokračování.)

Předpisují zajisté instrukce ve věci té vůbec stručnost. Jen že bohužel pravidlem takým všeobecným věci není rozhodně pomoheno. Nebo jak Cicero nařiká v Oratoru, že nesnadno jest stanoviti nejlepší druh výmluvnosti, proto že prý tomu ten a jinému onen způsob řečnění nejlepším se zdá, tak se má věc i ve příčině naší: co se jednomu bude zdáti stručným, jest druhému již obšírným, a co jeden za dosti obšírné bude pokládati, prohlásí druhý stručným. Úsudky jsou tu velmi podobny úsudkům o výkladě spisovatelů pro školu. Jeden pokládá za nezbytno vše mikroskopicky vykládati co do grammatiky, jiný opět co do věci, a dokud není výkladů, abych řekl od delegovaného k tomu fora, zástupců všech, přijatých a redigovaných, co třeba o kapitole té a oné vyložiti a co lze pominouti, půjde v praxi každý svou cestou dále, ač na škodu celku, proto že se neřídíme zásadou: Vox populi vox dei.

Chceme-li tedy ve příčině biografií auktorů dosíci prospěchu lepšího, bude, jak řečeno, třeba rozsah jich obmeziti. Tu pak především datům chronologickým pozornost jest věnovati. Nežádejme — míním — na žácích, aby u každého spisovatele věděli rok narození a úmrtí, nýbrž spokojme se dobou přibližnou, t. j. abych věc konkrétně vyjádřil, především stoletím, do něhož život spisovatelův spadá; je-li pak doba zvláště vymezena, jako v prvním století před Kristem doba republiky a doba císařská, zapamatuje si žák rok 30., počátek monarchie, snadno a kolem roku toho skupí spisovatele hravě. Caesar, Cicero, Sallust spadají do prvního století do doby republiky; Livius, Ovid, Vergil, Horac do téhož století doby císařské. Do konce prvního století po Kristu a začátku druhého spadá život Tacitův.

Přehled ten bude zajisté žáky více poutati, mohou-li srovnati dobu jednotlivých spisovatelův a zapamatovati si ji rázem, nežli bychom toho dosáhli sebe zevrubnějším číslováním. Vedle toho přehledu srovnají žáci dále, kteří ze spisovatelů těch byli rozhodně politicky činní a kteří zase politické činnosti se vzdalovali. Tu pak zároveň se naskytne zajímavý rozdíl, že skoro vesměs v jednom táboře se sejdou spisovatelé prosaičtí, v druhém básníci: Caesar, Cicero, Sallust, Tacitus — Ovid, Vergil, Horac; výjimku činí Livius, duze se ve příčině té k básníkům. Co v jednotlivých úřadech vykonáno, poznamenati stručně bude třeba u Cicerona: quaestura — Verres; hlavně praetura — první řeč státní de imperio Gn. Pompei; konsulát — spiknutí Catilinovo; jako vůbec pro vývoj spisovatelské činnosti u tohoto jen spisovatele bude třeba dat více než u jiných, a sice: První řeč in causa privata; první řeč in causa publica; quaestura — Verres; praetura — první řeč státní; konsulát — Catilina, 4 řeči proti Catilinovi (první a čtvrtá v senátě, druhá a třetí k lidu. Příčina řeči stručně se udá. Catilina odvážil se přijíti do se-

natu, když záměry jeho vyzrazeny byly — řeč první. Druhá — Catilina uprchne z Říma, Cicero oznámí to lidu. Třetí — kterak spiknutí poslančí allobrožskými vyzraženo a čtvrté v senátě o trestu spiklenců.) Dále Clodius — vyhnanství a návrat do vlasti; řeč pro Milone jako nejznamenitější; prokonsulát, válka občanská — Cicero na straně Pompejově, dojde milosti Caesarovy; řeči, jež měl před Caesarem za politické přátele své, stranníky Pompejovy; Philippicae orationes proti Antoniovi. — U Caesara začíná důležitá doba konsulátem, jímž přišel do Gallie za správce. (Spisy: bellum Gallicum, bellum civile.) O předešlé době by stačila opakovaná z dějepisu poznámka, že Caesar stýkaje se přibuzenstvím se strany otcovy s aristokraty a matčiny s demokraty měl příležitost seznati záhy od dob Mariových a Sullových chyby obou stran, jež dovedl vykořistiti, získav si přízeň lidu, proti šlechtě. Činnost jeho po konsulátu souvisí se spisovatelskou jeho činností, k níž se přičiní poznámka, které války vedl dále po smrti Pompejově. Hodnostmi zasypan — — samovládcem.

Sallust, politický přítel Caesarův, jím vyznamenán; po smrti Caesarově vzdal se politické činnosti a oddal se spisovatelství.

Livius udržel se v přátelství Oktavianově, ač ve spise svém vychvaloval Pompeja.

Ovid. Ze životopisu (Tristium IV. 10) se zapamatuje: Činnost úřední se mu nelíbila, lnul k básnictví. (Nazpaměť mohou se žádati verše: at mihi iam puero caelestia sacra placebant až: Quidquid tenbatam dicere, versus erat.) Šťasten napřed v Římě, vypověděn z příčiny neznámé Augustem do krajiny na moři Černém, nevrátil se více do Říma.

Vergil s Horacem v důvěrném kruhu Maecenata, přítele Augustova a básníků, vzdálen politické činnosti věnoval se poesii. Když se bude čísti ecloga: Tityre, tu patulae, naskytne se příležitost zmíniti se o statku básníkově, kterého pozbyl a Augustem opět nabyt.

Podobně zmínka o Georgikách vede opět k básníkovu životu rolnickému a kde viděti, kterak vypočtení spisů tu i jinde — srov. u Caesara a Cicerona — stane se žáku nejspolehlivější biografií.

Horac jako mladík přítel Brutův a svobody, za niž u Philipp bojoval; avšak přesvědčení brzy nabyv, že se svoboda udržeti nemůže, přál Augustovi, ochránci míru a vlasti.

Tacitus politicky činný, zeť Agrikoly, správce Britannie, jehož život vylíčil biografií plnou piety.

Životopisy takto nastíněné žáci snadno podrží, srovnávajíce vždy následujícího spisovatele s předešlými dle dat naznačených, a sice: 1. dle doby života; 2. politické činnosti; 3. dle speciálních dat životních, jež život spisovatelův hlavními rysy, místy jediným, vyznačí.

Po přehledech těchto zapamatují se hlavně jména a obsah spisů, jenž, nečte-li se spis, co nejstručněji bude vyčten, aby byl podržen, jakož i nečtené partie podobným způsobem budou doplněny, aby byl podán přehled celku.

U Caesara čtou se z války Galské tři až čtyři knihy. Ostatních nečtených knih dispozice podá se dle vynikajících momentů. Celkem by byl přehled dispozice té asi tento:

A Bellum Gallicum. I. Úvod — popis Gallie; válka s Helvety, válka s Ariovistem. II. Válka belgická. III. Válka s národy pomocnými naproti Britanii; válka Akvitanská. IV. Caesarův přechod přes Rýn; výprava do Britannie. V. Druhá výprava do Britannie. VI. Druhá výprava do Germanie. Co rok nové vzpoury u národů podmaněných brzy na tom brzy na onom místě, jež přejdou v roce sedmém vlády Caesarovy ve všeobecné povstání národů galských pod vůdcem Vercingetorigem (kn. VII). Ten však uzavřen v městě Alesii a jat.

VIII. kniha od Hirtia, legata Caesarova, sepsaná jest přechodem ku

dějům války občanské. Nové vzpoury Gallů potlačeny. Na Caesarovi žádá senát, aby postoupil dvě legie, což dá podnět ku válce občanské.

B. *Bellum civile*. I. kniha. Caesar žádá na senátu, aby z nálezu tohoto též Pompeius propustil vojsko své. Nedosáhne však toho. I překročí Rubikon, dobude Italie, co zatím Pompeius přeplaví se do Dyrhachia. Caesar bojuje v Hispanii proti legatům Pompejovým. II. kniha. Dobytí Massilie a Hispanie. III. kniha. Caesarův boj v Řecku s Pompejem neprospěšný u Dyrhachia, prospěšný u Pharsala. Pompeius zavražděn na útěku u Alexandrie.

Livius. Nápis díla dějepisného: *Ab urbe condita*. Jedná o dějinách římských od založení Říma až téměř po Krista. Zachována první dekada — od založení Říma až do válek samnitských (stol. 3.). Mezera: Války s Pyrrhem, první válka Panská. Dále zachováno od knihy dvacáté první, počátku druhé války Panské, až ku dobytí Makedonie ve století druhém.

Sallustius I. *Catilina* nebo *de coniuratione Catilinae*, o spiknutí Catilinově. II. *Jugurtha* nebo *bellum Jugurthinum*, o válce s Jugurthou, králem numidským. III. *Historie* od smrti Sullovy 12 let. Z těchto zachováno málo zlomků.

Cicero. I. Řeči důležitější jednak vzhledem k umělecké stránce, jednak ku politické činnosti řečníkové vypočteny nahoře, jež by žákům bylo pamatovati.

II. Ze spisů řečnických stačí jmenovati tři nejdůležitější: 1. *De oratore* — čeho třeba tomu, kdo se chce stát dobrým řečníkem. 2. *Orator* — vzor řečníka. 3. *Brutus de claris oratoribus* — dějiny umění řečnického u Římanů.

III. Ze spisů filosofických budtež uvedeny důležitější, a to ze spisů menších: *Cato Maior de senectute* a *Laelius de amicitia*.

Z větších spisy etické: 1. *De finibus bonorum et malorum* — o svrchovaném dobru a zlu. 2. *Tusculanae disputationes* o důležitých otázkách mravovědy, jako: *de contemnenda morte*, *de tolerando dolore* a j. 3. *De officiis*, o povinnostech. 4. *Spis metafysický de natura deorum* — o povaze božstva.

IV. Názvy čtyř sbírek listů.

Tacitus. Spisy menší. 1. *Dialogus de oratoribus sive de causis corruptae eloquentiae*. Proč kleslo umění řečnické za doby císařské. 2. *Germania* (čte se nyní dle nařízení všude). 3. *Agricola*, o němž nahoře již zmínka učiněna. Spisy větší: *Ab excessu divi Augusti* — od smrti zbožného Augusta, obyčejně *Annales* — *Letopisy* — zvané a *Historiae* — *Dějiny* — obsahují dobu od smrti Augustovy až do smrti Domitianovy, dobu prvního století po Kristu, a sice *Letopisy* doby císařův od Tiberia až do Neronu — schází *Caligula* — z *Historií* *Galba*, *Otho*, *Vitellius* a začátek vlády *Vespasianovy* (válka židovská) zachováno.

Básníci. Ovid. Spisy Ovidiovy vypočteny budtež, pokud jsou z nich výňatky ve knize školní.

A) V Římě sepsal: 1. *Amores*, básně milostné. 2. *Epistulae sive Heroides* — smyšlené listy milostné žen věku hrdinského. 3. *Metamorphoseon libri* jednájí o proměnách lidí ve zvířata, rostliny, kamení. Počínají prahmotou, chaos zvanou, stvořením z ní světa a sahají až ku proměně Julia Caesara ve hvězdu. 4. *Fasti*, libri VI. — římský kalendář prvních 6 měsíců ročních, vykládá původ slavností připadajících na jednotlivé dny.

B) Ve vyhnanství sepsal: 5. *Libri Tristium*; některé z básní těch slozeny na cestě do vyhnanství. 6. *Epistulae ex Ponto*. Společný obsah obou spisů: Nářek básníkův na vyhnanství, krajinu, lid a touha po Římě. Rozdíl: *Epistulae ex Ponto* mají v čele jméno osoby, již svědčí, čehož u druhého druhu básní není.

Vergil. 1. *Bucolica* čili *Eclogae*. (Výklad názvů obou jmen.) U výkladu eclogy: *Tityre*, tu *patulae* — ukáže se allegorická forma básní těch. 2. *Georgica*, o rolnictví — báseň didaktická. Účel její. 3. *Aeneis*, 12 knih o blou-

dění Aeneově po pádu Troje (prvních 6 knih) a bojích jeho v Italii o území a vládu (druhých 6 knih).

Obsah nečtených knih jest, jak instrukce žádají, k vůli souvislosti a přehledu celku přičiniti. Přehled takový, disposici, podává stručně Ladewig.

Horac. Spisy chronologicky seřazeny:

Horac satyrik: 1. Satiry (Výklad jména). Starší Satira Enniova — novější Luciliova. Směr Satiry Horaciovy *ridendo dicere verum*.

2. Epody (Výklad jména).

Horac lyrik: 3. Ody, 4 knihy. Poslední kniha sepsána později. Ody lze řaditi, jak instrukce dobře předpisují, dle základních myšlenek. Myšlenky takové jsou na př.: Chvála poesie, chvála přátelství, chvála klidné mysli, chvála Augustova.

Horac filosof a literární kritik: 4. Epistulae — Listy.

Počet knih jednotlivých spisů většinou ovšem nahodilý jest; mohl často spisovatel dle libosti touž látku v menší počet knih zdělati aneb opět počet knih rozmnožiti. Proto nemá věcně počet ten důležitosti a poskytoval by obtíž, kdybychom žádali, aby si jej žáci u každého spisu pamatovali. Obmezíme jej tedy na málo skutečně důležitých a potřebných dat, jako na př. u Vergiliovy Aeneidy hlavně k vůli srovnání s Homerem; u Ovidiových Fastů lze si zapamatovati počtem knih počet popsanych měsíců. U Horace vede při odách k počtu knih a rozdílu mezi čtvrtou a předešlými knihami oda *Exegi monumentum*. Z prosaiků jest ovšem pamatovati si třeba počet knih u Caesara, vyložit se jimi způsob annalistického spisování historie. U Tacita též nebude nezbytně třeba, aby si žák počet knih zapamatoval, ví-li jen, o čem se v obou spisech vypravuje. (Dokončení.)

Podnebí Evropy.

Napsal Dr. Jan Palacký.

(Pokračování.)

Lze¹⁾ dobře na celině Evropy rozeznati s Hannem pásma 1. mírného přímořského 2. středního od 3. celinného (Ruska) a 4. středomořského (již víc subtropického).

1. Pásma ono (mírné, přímořské) začíná s Hammerfestem na severo-západním břehu Norvéžska, jenž již teplejší, nežli východní Finsko, a končí se v severních Španělech. Zahrnuje v sobě Skandinavii, Britanii, Dánsko, Belgie a Nizozemí, Německo a záp. Rakousko, Švýcarsko a severní i střední Francii. Jest pod vplyvem moře atlantického vlhčí a tedy v zimě teplejší, v létě chladnější, nežli by se slušelo dle polohy.

Roční teplota padá z $+13^{\circ}\text{C}$. na 0 neb $+1$, leden z $+6$ na -5 , červenec z $+21$ na $+11$, extremy střední z -4 a $+43$ na -20 a $+30^{\circ}\text{C}$.!

Vidno, že extremy střední zimy rozdílnější, nežli extremy tepla, což má příčinu v tom, že pramen teploty, insolace, stejný, pramen zimy, exhalace, ale nestejný, neb za pošmourného nebe jest menší, nežli za jasného, což hlavně plodí rozdíl celinného podnebí od přímořského, kde více vláhly a tedy mračen.

¹⁾ Thorshaven (na Farosch) má měsíce (pr.) 6, 3, 3, 3, 4, 6, 9, 10, 10, 8, 6, 8; rok 6—, extr. — 8 a $+18$, vlhkosti 84° , 1809 mm. deště za 269 dnů (88 snůh, 9 bouřek, 21 větrů, 43 dnů mlhy a převahu jihových. (přes půlku) a severovýchodních větrů. Mageroe má (71° ss.) 0, 0, Östersund (1050'), Kalfjord $+1$, Hammerfest 19° . Trondhjem a Upsala $+3$ (jako Reikjavik), Stockholm, Christiania, Falun $+4$, Wexiö 5 jako Unst na Shetlandech, kde moře nezamrzává.

Bergen, Kodaň, Apenrade, Göteborg (Gothenburg) $+6^{\circ}\text{C}$.

Zima je v Christianii a Trondhjemu — 3, jaro $+3$, léto $+12$, podzim $+4$, v Kodani 0, $+4$, $+13$, $+7$, v Stockholmu — 2, $+2$, $+12$, $+5$.

Tak má v Normandii S. Marie ročně 10°, Brest, Rochella 11, Bordeaux, Toulousa 12, S. Martin (v stepích Laudes zvan.) 12, 9° C.; prosinec bývá v Rochelle (kde termity hnízdí v domech) 3, Toulouse 4, (víc již v zemi S. Marie), Bordeaux 5° (až o 5° š. rozdíl), Brest, S. Martin 6, červenec: 17 Brest, S. Marie, 20 Bordeaux, Rochella, duben 9—12°, říjen 11—13 ve všech městech těch spol. — Střední extremy v S. Martin — 6 a + 43, v Brestu — 4 a + 36 (ráno teplota stř. 11, v poledne 14) — extremy tedy u moře menší, nežli dále od pobřeží (v Paříži již — 10 a + 43). Brest mívá jen 7 dnů sněžných.

Na příklad berem teploty zimních měsíců na pobřeží anglického jihozápadu (v 49—53° sš. — tedy i severněji než Čechy), kde mívá listopad 7—9° C., prosinec 5—7, leden 4—7, únor 5—7, březen 6—8° — tedy teploty, jaké se nám jen teprv zase v středomoří ukazují (v Rjece, Gorici). Ale nízké teplo letní působí, že kde npř. bambusy, vavříny, yuccy vydrží po celý rok, ale víno nedozraje a třešně špatně.

Červenec npř. v Dublině, Belfastu, Mullu, Valentii (Irsko již.) má jen 15°, jako npř. v Haparandě (Loparsko — 65° sš.) — kdežto i Christiania, Kodaň, Stockholm, mají 16°, jako Liverpool, Birmingham, ostr. Scilly a Guernsey, ač Stockholm 10° severněji leží než Guernsey, ba ještě Falun pod 60° sš. má 16° C. v červenci jako Guernsey v 49° sš. — ale říjen je již ve Falunu + 4, Christianii 5, Kodani 7, Edinburghu 8, Londýně 10°, v Plymouthu 11°, Brestu 12° a v Bordeaux 13° (proto víno se tu již vede).

Největší extrem arci jihozápadní břeh Anglie, kde celá zima má pozitivní teploty měsíční vysoké: Osborne a Ventnor (50° sš.) na ostrově Wigth listopad 7—8° C., prosinec 5—6, leden 4—5, únor 5—6, březen 6—7; ba Helston v jižním Cornwallu (50 sš.) má listopad 9, prosinec a leden + 7, únor a březen 8°. Vplyv přímořské teploty ještě v záp. Norvéžsku, kde na př. fjord Varangský v 70° sš. nikdy nezamrzává, třešně zrají do 68°, jablka do 65°, hrušky, slívy do 63° (Trondhjem). Ba ještě Thorshaven na ostrově Faroe v 62° sš. má zimu stejnou s Rivou (45°) u jezera Garda v sev. Italii, teplejší než Benátky, neb měsíce zimní pros.-únor kolísají v obou okolo 3° C. stř. — ač slunce v zimě se jen 5° nad obzorem zdvihá, ač Riva má zimu jasnou ($\frac{4}{10}$) a Thorshaven zamračenou ($\frac{7}{10}$), konečně, ač v Rivě prší za 3 měsíce zimní za 20 dnů a v Thors-havenu za 75!

Souvisí to s poměry dešťovými. Již v Norvéžsku ukazuje se se sever sušší než střed a jih. Alten a Sydvaranger mají 35 centim. deště ročně, Lofoty 100 až 150 ctm. (Mohn), Tromsø 91, ba Bergen má max. za 200 dnů 172 ctm. (183

Leden bývá v Hammerfestu jako v Stokholmu — 5, — 0 v Kodani, červenec ale + 14 v Bergenu, + 16 v Kodani a ještě + 11 v Hammerfestu.

Extremy střední v Hammerfestu — 20 a + 30, v Christianii až + 30 (absolutní — 89° C. (r. 1875.), v Upsale — 23 a + 54° C., v Bergenu jen — 11 a + 37° C. — vidět umírněnost způsobenou mořem.

Lofoty jsou už až o 23° teplejší, nežli by měly dle polohy býti — neb na př.: Røraas má někdy — 40° (stř. — 2°).

V Anglii pohybují se měsíčně teploty takto: 0 — + 3, 2—4, 3—6, 4—8, 7—11, 9—13, 10—14, 11 + 14, 8—12, 7—10, 4—6, 1—5. Zima + 1 až + 3, jaro + 5 až + 7, léto 11—13, podzim 7—8.

5° R. mají Derby, Alford, Leadhill,

6° R. Kendall, Lancaster, Exeter, Edinburg, Carlisle — nejvíce ale

7° R. Aberdeen, Antrim, Andrews, Bolton, Boston, Chichester, Greenwich, Leith, Manchester, Oxford, York, Hull,

8° R. Londýn, Cheltenham, Bristol, ostrov Wight, Man, Dublin, Kilda,

9° R. Belfast, Plymouth, Swansea. (Ostrov Scilly 11° C.) — tak že jihozápad nejteplejší, kde není mrázů, tak že na př. myrty, cedry atd. v zahradách vydrží.

Podobný úkaz je ještě v severozápadní Francii přímořské (hlavně Bretaň).

V Belgii a Holandsku roční počty mezi 7° a 10° R. — 7° Amsterodam, Arnheim, Breda, Harlem, Leyden, Löwen, Utrecht, 8 Brusely, Gent, Hág, Maastricht, Rotterdam, 9 Lüttich, 10 Mecheln.

Zima mívá 1—2°, jaro 7—8, léto 13—15, podzim 7—8, měsíce 0—16—18° R.

Mohn), Dommesteu 195 cm. (Voj.) a Dove uvádí přísloví plavců v sev. moři ptát se lodí — zdaž co nového, přišli-li ještě v Bergenu. Florø má i 177 cm. (190 Mohn) až 230, Domsten 180 — v jihových. má ale Christiania jen 58 cm. (až 64) a Sandöund (severových.) jen 57 — ba ve vnitřku za horami záp. Leirdal jen 32 cm. Dovre 36 cm. (100 dnů). Švédsko má dle Kubensona střední mnohotu 57 cm., ubývající u severových. — Götaland záp. 72, vnitřek 55, vých. 43, Upsala 40, Stockholm 42 (Mohn), Svealand a Norland 51 cm., Norbotten 41 cm. Tentýž ukaz v Dánsku — průměr 60 cm. (Delacour) — záp. Jutsko 67, vnitřní 63, vých. a Fünen 60, Seeland, Laaland a Falster 59 — Bornholm 58 cm. V pomoci severním drží se déšť ročně na 60—70 cm. V Anglii východní a střední bývá po 60—65 cm. — ale v záp. horách stoupá do 361 cm. (jezera Cumberlandská). Též Skotsko východní mívá 60—65 cm., ale západní pomoci až 325 cm. V Irsku je vých. 70—100 cm., záp. 120 cm.

Menší míra deště v severozáp. Německu, Holandsku a Belgii; ve Francii, ale v přímoří větší nežli na východě.¹⁾

Důležitá tu hlavně doba dešťů — celé přímořské pásmo má deště podzimní až zimní; měsíc převládající ve Francii říjen, dále též v Belgii, v severním pomoci v Dánsku a v Šlesviku však září, v Švédsku a Holandsku srpen, v Norvěžsku jižním zas září, v severním již červenec, ve Feroech prší nejvíce v říjnu,

¹⁾ V Anglii jsou (dle Buchaua) dvě půlky (vých.) pod a záp. přes 100 cm. (1 metr) deště. Ve Skotsku převládá poslední — sev. ostrovy 69—113 cm.; Hebridy přes 1 m., na Skye Sligachen 234 m. —

Záp. hory (nejvíce vedle Loch Linne) mívají přes 250 cm. Glencroe až 326 cm. (6 let). Jižní pohoří mívá 00—150 cm., severní břeh a východní svah 75 až 100 cm. (Wick a Inverness 71, Aberdeen 72—82 cm., Dundee 77, Perth 87—106, Edinburg 72—79, Glasgow 102—109, Greenok 183, Dumfries 102. Pověstná mlha v Anglii (1873 v prosinci udusily se prý v ní voly v Smithfieldu (Londýn). Norvěžsko východní za pohořím má též méně mračen a vlhkosti jen 50%.

Tak má Vardø $\frac{7}{10}$ mračen ročně, Christiania jen $\frac{4}{10}$, vlhko 82 a 75%. — Švédsko nejméně Upsala 14 c. Lund, Stockholm, Westernes (19), Abo, Wexiö 22.

Dánsko: Kodaň 20.

Thorshaven (Faroe) 84 c. (Buchan).

Anglie: Hull 18 c., Londýn 19 (61 cm.), York 23, jako Oxford a Chiswick; Bristol, Bedford 29, Pembroke, Carlisle 30, Liverpool, Southampton 3, Manchester 35, Selbourn, Swansea 37, Lancaster 39, Penzance 45, Bolton 49.

Menší míra deště v severozáp. Německu, Holandsku a Belgii.

V Anglii jsou 3 ostrovy dešťové přes 1 m. (1 cumberlandské do 250 cm., Stye až 472 cm. (12 let největší dešť Evropy) — dole Carlisle 76, Preston 101, Liverpool 88, Manchester 94 cm. 2. Wales záp. vysočina — 298 cm., sever (Bedgelert) 244 cm. jih (Tydrawtrebert) u břehu Carnarvon 102, Swansea 95, Cardiff 113. — 3. Cornwall — hory Dartmoorské (423 m. v.) do 200 cm. Penzance 113, Plymouth 115, Exeter 85.

Východně vždy ubývá: York 68, Hull 71, Sheffield 77, Birmingham 82, Leicester 71, Norwich 72, Yarmouth 70, Gloucester 76, Oxford 68, Greenwich, Wilton 84, Dover 76, Weymouth 90, Portsmouth 67, Brighton a Hastings 74.

Podobně v Irsku — záp. tu rozdělen zátokami na tré a má v Kylemore 277 cm., horách Kerryských (Kenmore dewen 175 cm.), v jihu a záp. u moře Higo Sl. 09, Galway 122, Cork 92—111, Waterford 106 — v sev. a vých. u moře Londonderry 104, Belfast 88, Dublin 74, Wexford 97 cm.; uvnitř Armagh 81, Eniskillen 728, Kilkenny 81 cm. atd.

Nejvíce prší v záp. Anglii v Evropě celé (deště rovné skoro tropům a jen v Indii zadní převýšené) v Cumberlandshiru již 60—80 c., Stye (v 948') má ale 189 c. a tu čtyřikrát dešťoměr přetekl, — únor skoro 30 c., listopad 28 c., duben srpen 20; Seathwaite (v 368') 142 c., (říjen-listopad skoro 18 c.), Gatesgath 115 c., — vůbec na 8 místech přes 100 cm. Stonyhurst měl 1303 mm. za 236 dnů! — V Skotsku vých. mívá Edinburg 23 c., Glasgow 21, Dumfries 36, Castletoward 50 c.

U jižního jez. Lomond 53 cm — na západním břehu 60—80 c., Ardhui 115 c., Glenrooe 128 c.

Všude záp. víc (59 c. Cahiriveen) než vnitřek a vých. 21 Pontarlington, 33 Dunmoor) a Anglie. Guernsey a Man mají po 35 cm.

Nizozemí má mezi 19 c. (Rotterdam) a 31 c. (Sparendam), 22 Nimwegen, 24 Zwanenburg, Helder, Amsterdam, 26 Breda, Groninky, Utrecht; v Utrechtu a Helderu jsou nejvyšší počty v říjnu 103 mm., nejmenší v květnu (40—52 mm.).

prosinci, lednu (po 11 cm.) v Skotsku též, v Irsku v lednu, v Anglii záp. v říjnu a lednu (po 11 cm.), v střední v říjnu.

Jest to všude ochlazení se podzimního teplého proudu vzduchového po Moři Atlantickém, kteréžto ochlazení východněji děje se v létě (již Paříž má letní deště). Sucho největší všude z jara — ve Francii ale začínají již deště květnové co přechod k letním.

V Belgii kulisají roční počty mezi 23 c. (Namur, Löwen) a 37 c. (Stavelot), 24 Maastricht, Tirlemont 25, Brusel 26, Alost, Lutich 27, Mons, Chimay, Gent 28, Viviers 33. V Bruselu ale přává již nejvíc v létě 210 mm. (80 v srpnu) a jen 156 mm. z jara (únor a březen po 50 mm.).

Bývá jen 12 jasných dnů (197 deště, 154 — r. 1857 — 244 r. 1860), 60 mhy, 28 sněhu, 10 krup), vlhkost vzduchu v pros. 93%, v červnu 75.

Hlavní toho příčinou jsou poměry tlaku. Bývá totiž vysoký tlak v jihozápadu Evropy skoro stálý, v severozápadu však v zimě minimum. Již Hoffmeyer dokázal, že nízký tlak severozápadního moře, až do ledového moře sáhající, je příčinou mírných zim západní Evropy, neb sic by panovaly v severní Evropě větry polární — východní a severovýchodní a tím větší zima.

Když minimum barometrické v severním atlantickém moři v lednu na př. je až v ledovém moři (na př. r. 1874), pak bývá po celé severní Evropě vítr západní až jihozápadní a neobyčejné teplo.

Když ale to minimum couvá až za Islandsko (jako r. 1875), pak bývá v severní Evropě velká zima (rozdíl obou lét byl v Christianii 9 stupňův, v Grønheimu ale 16°).

Obyčejně se to připisuje proudu zátokovému mořskému, který ale jen nepřímá na to působí. Neb z jara — zejména v květnu — kde přece proud ostává tentýž, bývá v severoatlantickém moři maximum tlaku, a tím pauzují větry severní a východní, sucho a zima — ba v létě chladivají i větry vlhké západní, a až v září nastupují poměry zimní. Maximum barometrické roční v jihozápadní Anglii je v červnu a červenci, v severu na př. v Hammerfestu v květnu (11 mm. středního tlaku více než v lednu) — na Shetlandských ostrovech (Unst) ale jen 6 mm.

V celku převládají větry západní v celé Evropě západní. Na Faroech a Shetlandech dělají jihozápadní větry $\frac{1}{4}$ všech, v Greenwichu (Londýn) přes $\frac{1}{6}$ všech. V jižním Švédsku jest maximum západních větrů menší ($\frac{1}{5}$ v zimě, v létě ještě méně).

V Belgii dělají polovičku všech větrů, jihozápadní v zimě přes $\frac{1}{8}$, v létě $\frac{1}{4}$. Východní větry v Bruselu řídké (9% v zimě, 7 v létě).

V Paříži převládají jihozápadní větry již méně (sotvy $\frac{1}{5}$ v zimě, západní v létě $\frac{1}{4}$, v létě ale severní $\frac{1}{3}$).

Tím souvisejí i poměry insolace. Záp. E. má mnoho mračen a vlhkosti ve vzduchu, zejména v zimě. Thorshaven na př. má ročně průměr vlhkosti 73% — maximum v červenci 82 — mračen 84% rok, červenec 86 — minimum z jara 71, západní Norvéžsko až 74%, květen 79. Vardø ale vlhkosti přes 80 (Vardø 85, Mandal 83, Tromsø 80, ještě Christiania 73%) — kdežto vých. od pobřežního pohorí má Leirdal jen 64%.

Ještě v Anglii má Oxford rok 80% vlhkosti — prosinec až 89%, jaro 74%.

S tím vším souvisejí proměny tlakoměrné. Pravidelný chod jest, že v lednu bývá minimum severovýchodně neb jihozápadně od Islandska (745 Mohn), a že bouřky chodí po severovýchodním atlantickém moři.

Proto pochopitelno, že bouřky zimní a podzimní jsou v severozápadu hojnější než letní.

Lze teď pochopiti, proč proud zátokový jen nepřímá a nejvíce v zimě působí na podnebí toto. Neb proud ten vychází skoro stejnou teplotou po celý rok, ale jen v zimě tvoří na severním konci svém poloostrov vyšší teploty a tedy deprese (kaleňka) vzduchovou, kdežto v létě rozdílu takového aspoň není. Průměrem dle počtu Forbera že celoroční teplota mořská teprv severně od 40° vyšší nežli zemí.

roční teplo z Irska (Valentia 10) do Ruska (Orenburg — 15, červenec stoupá ale z + 15 na + 21 (amér.); nebo na 10° východu ubývá 1° ročně, přibývá

př. v Belgii bouřky, když je déprese v severozáp. s rychlostí 40—100 kilom. za hodinu a bývá jich 7, Somerghem (u Gandu 31, r. 1872 45 — r. 1878

pásmo na přímoří a sice pásmem v sev. (Norvéžsku) i.e, Dánsko) širším, v jihu (Francie) zas užším.

Německo, Rakousko, Švýcarsko, Polsko, pak většinou i neb přímořská) a sev. část balkánského poloostrova, pozorování vědecká. Hory nejvyšší Alpů mají arci pod-

6. rok (zima 0, jaro 5, leto 13, podzim 7, měsíce 10, 8, 3, 1. Porýní má v Karlsruhe, Hagenau a a Strassburku + 7° R.; rok: zima + 1, jaro 7—8, íce 0, 1, 4, 7—8, 11—12, 13—15, 15—16, 14—15, mají za rok: Kiel, Hamburg 8, Hannover, Crefeld,

ku v lednu — 5°) jako vrchol hory Broken o 1000

ppard, Kruznach, Frankfurt nad M. a Werningrode — 1, duben 8—9, červenec 17—19, říjen 8—10° C. lenější než v Kielu, Berlíně, Hannoveru, Münsteru, iesbaden — červenec je 17 všude až na Berlín, Crefeldu). V Meklenburku mají Zvěřín. Roztoky 6° R. + 7 (měs. — 1, 0, + 0 5, 9, 13, 14, 13, 11, 7, zující vplyv moře Baltického v letě, větší ještě v Ponaří Berlín 7, Střela, Štětín, Putbus 6° R. (z—0, j. 6, 2, 6, 9—11, 12—14, 13—15, 13—14, 11, 7; — 0, 0, 3, 8, 15, 17, 19, 18, 14, 9, 3. V Sasku o 5° R. 5 — 0, j. z., l. 13—14, p. 6 měs. — 1, 0, 7, 2, 0.

7 rok.

° R. (leden 1850) Bydgošť, Poznaň, — 26° R. Čáchy. (mimo leto, v listopadu ale 4, jaro baltické ale pro *)

ec, Vlčice, Vratislav 6° R. ročně (z.—1 j. 5, l. 13, , 10, 13, 14, 14, 10, 7, 2, — 10). — Ratibor ale) měs. 3 — 1, 0, 5, 10, 13, 14, 13, 9, 7, 4, — 1. — leden a červenec než Berlín, ačkoli jižnější. Lands- + 4° R.

má: Trevir, Čáchy, Bonn, Kolín 7° (zima + 1, jaro 6—7°, 8, měsíce 0— + 1, + 1—2, 2—3, 6—7, 9—10, 12—13, 14 2—4, 1—2.

z tepla větší než v západě, menší nežli na východě — ale podnebí přímořského k celinnému.

Kralovec, Tilsit 5, jako Arys (zima — 0, — 2, — 3, jaro podzim 5—6, měsíce — 2 až — 4, — 0 až — 2, — 0, 5—4,

8—9, 11—12, 13—14, 13, 10—5, 5, 2—1, — 0 až — 1. V Memelu má leden — 3, červenec 17, jako v Kralovci, v Kozlině jen — 2° a + 16. Podgoš a Poznaň mají 6° R. (z. = 1, j. + 5, l. 13—14, p. 6, m. — 2, — 0, + 0, 5, 10, 13, 14, 13, 10, 7, 1, — 0). Toruň má + 7° C. ročně, leden — 3, červenec + 18 — je tedy kontinen- tálnější

Alpy mají zde škodný vplyv tím, že teplotu jihozápadním větrem přinesenou zastavují. — Tak má Celovec v 46° sš. zimu krutější než Hammerfest v 70° sš. Proto západní část až po Rýn méně vplyv ten cítí než východní a Čechy bývají často rozhraním.¹⁾ (Pokračování.)

Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií.

Sebral Josef Dědeček.

V listopadu 1886. čten byl v učitelských sborech středních škol sjednoce-
ného Německa tento ministeriální výnos de dato 25. října t. r.:

„Nachdem es zur Kenntnis des Herrn Ministers gekommen ist, dass wiederholt Schulmänner aus ausserpreussischen Staaten sich mit Anfragen über Verhältnisse und Einrichtungen diesseitiger Lehranstalten unmittelbar an die Direktoren oder an Lehrer dieser Anstalten gewendet haben, hat derselbe das königl. Prov. Schul-Kollegium darauf aufmerksam gemacht, dass es den Direktoren resp. Lehrern nicht zusteht, derartige Anfragen selbständig zu beantworten. Dieselben sind dem königl. Prov. Schul-Kollegium zu weiterer Veranlassung einzureichen.“

Poněvadž úryvky tyto k tomu směřují, aby velmi různé poměry pruského školstva středního objasnily, a nesnadnou bylo by práci ne tak tazatelů jako dotazovanému některému z četných prov. škol. kolegií pruských, kdyby ochotnou a zároveň obšírnou odpovědí rakouského interessenta uspokojiti mělo a chtělo — což, že by se stalo, vůči onomu vynesení kategorického velmi záhadno — spracována látka tato na základě četných programmat ze zásob c. k. knihovny universitní.

1. Uspořádání programmatu pruského gymnasia.¹⁾

¹⁾ Realní školy nezaspírají výroč. zpráv Pražské knihovně universitní.

Jsouc objemu kvartového málokdy spojeno programma s vědeckým pojednáním. Toto, obvykle o sobě sešité, sdílí s prvním z pravidla také tvar formátu. Jen řídké jsou případy, kde vydává se v osmerce.

Normaluť ano úředně stanovené oddíly „výroční zprávy“ jsou tyto, ač ne vždy právě v tom pořádku, jako tuto následují.

I. Osnova učební a sice: 1. přehled předmětů a týdenních hodin jejich v jednotlivých třídách; 2. seznam sboru učitelského s připojením ordinariátů, hodin a tříd, v nichž zaměstnán; 3. podrobné rozdělení učiva s připojením týdenních hodin, učitelů, knih i počtu a temat úkolů pro celý školní rok. — Kde, jako zhlusta, s ústavem spojena příprava („Vorschule“), jest i o ní v tomto směru podrobná zpráva připojena. Při gymnasiích bývají přípravy trojtřídní, od nejnižší k nejvyšší: *třetí*, *druhá* a *první* třída jmenované [druhy leckdes i devátá (nona), osmá (octava) a sedmá (septima) nazvané]. — Právě s touto terminologií tříd přípravních souvisí též i pojmenování tříd gymnasiálních a vůbec středních pruských škol: *sexta* (naše 1.), *quinta* (2.), *quarta* (3.), *tertia* (4.), *secunda* (5.) a *prima* (naše 6. tř. gymnasiální). Poněvadž ale střední německé školy, zvláště gymnasia, jsou 9třídní, ponecháno pro třídy oněch šesti názvů klassických, a to v prvních 3 třídách naprosto (*sexta*, *quinta*, *quarta*), ale z *tertie*, *secundy* a *primy* utvořeny třídy vždy po dvou: *Untertertia* a *Obertertia*, *Untersecunda* a *Obersecunda*, *Unterprima* a *Oberprima*. Dle toho jest tedy *sexta* nejnižší a *Oberprima* nejvyšší

¹⁾ V Bavorsku mají Baireuth (1050), Norimberk, Řezno, Mnichov, Augsburg 6° R. ročně, Freising 7 (z. — 1, j. 6—7, l. 13—14, p. 7), měs. — 2, — 0, + 2, 7, 10—12, 12—13, 18—15, 13—14, 10—11, 6—7, 2, + 2. Bamberg má leden + 0 — Mnichov (578°) — 3. Pasov (869°) má 6° R. ročně, Řezno (1078°) 7° jako Jena, Frankfurt, Erfurt (637°), Brunšvik, Württemberg má 6—7° R. ročně (Ulm, Stuttgart), z. = 0, j. 6—7, l. 13—14, p. 6—7, měs. 1—2, — 0, + 7, 5—6, 9—12, 12—14, 13—15, 12—14, 9—11, 6—7, 2—4—10 + 0. Friedrichshafen má 7° R., leden — 0, 5, červenec 1° — Ulm (463°) a Tubinky (1070°) jako Sigmaringa 6° R.

snasí.

zprávy připojen též učebný
a kreslení, a posléze ještě

i představených úřadů, tedy
agistrátu nebo kuratoria.
personalie častěji odloučeny
me, v Prusku nemálo. Při
ostí *obšírná biografie*. Po
léjí, a zvláště statistice abí-
se vypisuje, kam který žák
ati miní, následuje stať V.
o stipendiích a podporách
ch rodičům, kdy bude *hlavní*
1.) třeba. Obsah tento za-

su.

a př. v Kasselsku pro „vyšší“
i: a) prázdniny velkonoční,
uění, počínající sobotou před
ní: 4 týdny, od první neděle
Švatomichalské; e) prázdniny
na na sobotu, počíná vyučo-
podstatě až dosud.

prázdninách velikonočních
vnu snad i jinde jako u nás),
lzimních, t. zv. *Švatomichał-*
školní rok o málo pokročil,
i třídy (i jiných nových ž.)
na konci loňského program-
: z pravidla *ukončný 9. rok*.
o 11. roku. Z předběžného
amitelném čtení i psaní ně-
u v Šlesvicku, žádají přímo
opakování krátkého vypra-
praktická sběhlost ve čtyřech
ějepravy. — Předběžné zná-
u, jak místem připomínají,
žáků mnoho (as 40) a ne-
n spojena příprava (3třídní
podrostu.

ramma pro nastávající žáky
noten jest přijímati nížepsaný
). Žádoucně však, aby došly
dkováním rodičů neb jejich
křestním listem nebo prů-
nebo (překročil-li totiž žák
čtením dosavadních učitelů

u *zkouškou* a konec každého
é, obsahuje, kdy, ze kterého
ce tohoto otištěného a progr.

atika a dějepis.

ta.

pis.

Untertertia od 2—3 hodin *Řečtina a přírodověda.*
 Obertertia „ 3—4 „ *Frančtina a Xenophon.*

V sobotu, 2. dubna:

Sexta od 8—9 hodin: *Latina a počty.*
 Quarta „ 9—10 „ *Dějepis a frančtina.*

Jak patrně, netrvá napětí ono pro žáky jedné třídy příliš dlouho, nanejvýš $1\frac{1}{2}$ hodiny a pro jeden předmět pouze $\frac{1}{2}$ hodiny, ale, usus jest usus, a vládnímu, věci dobře znalému kommissari zkušebnímu i za onu skrovnou míru časovou dostatečné možnosti poskytnuto o výši pokroku žákův přesvědčiti se tu — studios pak, ostruhou pochvaly přítomných pobádán, a namnoze již i více než 20letý, sotva as během semestru na tento veřejný moment slavnostní pozapomene.

Po veřejné zkoušce, která při zvláštních příležitostech, jak níže povéděno bude, i v roucho mnohem slavnostnější se háll, propouštějí se též *abiturienti*, čili ve smyslu našich poměrů: *maturi*. Zkoušky maturitní, písemné i ústně konané, trvají vždy kratší dobu než u nás a odbývají se v posledních dnech každého semestru. Málo bývá však abiturientů na konci polouletí prvního (letního), velmi často jediný, nebo 2, 3 až 4, kdežto zakončením zimního semestru pravidlem aspoň dvojnásobný počet jich dráhu studia gymnasialního opouští. Ale i těchto bývá v poměru ku počtu žáků (ober-)primy zhusta skromný počet, a to, myslím, že s trojí příčinou, jak v následující části dle možnosti naznačeno.

3. Postupování žáků a maturita.

Jako u nás, nemůže ani ve sjednoceném Německu žádný „priman“ přiučovan býti ku skládání maturitní zkoušky, jen že u nás zhusta kdy se stává, což tamto každoročně na každém ústavu aspoň v několikém případě se děje, aby žák poslední třídy zkoušce zralosti se nepodrobil. Příčina jest nejspíše tato: náš oktáván, resp. septimán (realní), spěl již do této třídy proto, aby závěru, od vyššího studia jej oddělující, stranou posínil — a tuším, že nad míru skrovný počet těch, kteří by po ukončení studia středních škol přísně vzato privatnímu životu (polnímu hospodářství a pod.) při nynějších poměrech věnovati se chtěli nebo mohli; — německý priman mnohý však, i v letech proti našemu oktávánou resp. septimánu pokročilejší, voliti může zhusta dráhu neúřední, obchodnickou, průmyslnickou, komtoirní (jak to záznamy programmat skutečně dokazují), poněvadž často za ním stojí rodina, která jej pouze pro nabytí všeobecného vzdělání střední školy byla svěčila.

A kdyby vytčeným odborům věnovati se nemínil, zbývá pruskému studiosovi ještě *stav vojenský*, jemuz, zdrá-li a na těle nezkřiven, tak jako tak ujiti nemůže. A tomu skutečně velký počet studentstva střední školy absolvovavšího se věnuje, poněvadž mu již i během studií některé značné výhody jsou vyhrazeny. Jedné z nich dosíci může již co secundán tím, že mu povolena zkouška pro *jedno- roční dobrovolnou službu vojenskou*. Zní totiž minist. vnesení z r. 1877. v ob- sahu takto:

1. Usnesení o přiřčení kvalifikačního vysvědčení pro lroční dobrovol. službu vojenskou smí se státi teprve v době, kdy žák II. resp. I. třídu absolvoval.

2. V poradě o tom jednající musí všicki učitelé v oné třídě zaměstnaní ode- vzdati svůj hlas, a mají říditi se týmiž zásadami jako při postupování žáků do vyšší třídy.

3. Tím, že žák do vyšší třídy postoupiti smí, tedy ze II. do I., přiděluje se mu již samo sebou vysvědčení pro lroční dobrovolnictví. Toto vydá se žáku zá- roveň s vysvědčením školním a v případě, že by je žák později potřeboval, musí na něm od ředitele ústavu známka o mravném chování za dobu od vydání vy- svědčení až potud vepsána býti. Kdyby je ztratil, dostane duplikát za 50 pf., jež plynou do pokladny bibliothekní.

(Pokračování.)

Duchovní romány: Josef a Asenech. Život Josefův. Adam a Eva.

(Čteno v král. české společnosti nauk dne 18. dubna 1887.)

(Život Josefův.)

(Pokračování.)

(5.) I ostal Jacob dvadcati dní ničadného pokrmu nepřijav a umdlil sie velmi. Ale bratří Jozefovi to vidúce zamútili sú sie velmi pro ten zámutek otce svého a tvář jeho vidíeli sú churavú a srdce jeho velmi truchlé a zámtné. Sebrav | sse sie sňkromie plakali horce řkúce: „Bieda nám od boha nebe i zemie, že smy shřessili proti otcí nassemu! neodpustí nám, ale odplatí nám zlú odplatú. Bieda nám od slzí otce nasheho a z bolesti srdce jeho a z sklonienie postavy jeho!“ Jacob dvadcati leth tak pospolu přebývássé, oblek sie k tielu svému v žíni pro smrt Jozefa, syna svého, a na každý deň rozstierássé sukni jeho a slzami svými smáčíesse ji a na každú noc přivazoval ji k hrdlu svému a ku prsóm svým a tak umdléssé sie lkáňmi a v slzách sen²⁶⁾ svůj přijímássé. —

(6.) Ale kupci přijevsse do Egypta prodali Jozefa jednomu knížeti Putifarovi, knížeti rytíerstva Faraonova, krále Egyptského, za tři sta hríven stříbra. Putifar milovássé Jozefa jakožto dussi svú. Poznal byl, že Pán böh požehnal jemu skrze Jozefa vstúpení do domu jeho, a vida múdrého a dobré zpósoby mládence, učinil jej starostú a předložil | za starostu a za pána nad^{266 b, 1.} celedí svú a nade vsím zbožím svým, nebo bohatý a mocný bíesse. A řekl k niemu: „Vssecky mé věci sú pod mocí tvú, kteréž já mám a držím, kromě paníe. Protož zjednaj ty o tiech vsech vícech podle milosti a múdrosti tvé, kterou tobie Pán böh tvój dal jest tobie“. Zčasten byl přeliš Putifar ve vsech skutcích svých od toho dne, který jest Jozef vsel do domu jeho, Putifarova.

(7.) A když Jozef chodíesse v službie pána svého a častokrát vcházel před paní svú a vycházel zjednávae a zpósobuje, znamenala paní okrasu tváři jeho, ozdoby a výtečnost líce jeho, nebo v Egyptie nebíesse rovníe jemu na krásie. V žádosti jeho skrytie přeliš zapálila sie a sama s sobú bojújíc tajila sie s tím dnóv mnoho. A když trápeníe v ženíe sie rozmáhássé, jeden den vzavssi sobie toho hodinu,²⁷⁾ povolala Jozefa paní jeho. A když stásse před ním, pojala jej a brala sie s ním do ko | mory jedné^{11.} tajnie a chopivssi sie jeho i rekla: „Ty si služebník můj Jozef a já paní tvá“. Odpovíedel Jozef: „Ovssem, paní, ty jsi paní má a já služebník tvój jsem a vssecko, což kážeš učiním jako služebník.“ Rekla paní: „Nikakež, Jozef! ty si pán můj a já dievka tvá. Oznamujit tobie toto, že já přemožena sem zamilováním tvým a srdce mé tobie již otvírá, aby ty byl pán můj. Poď, spi se mnú, ať radost má s tebú jest, a již nebuď služebníkem, ale svobodným pánem.“ A když slyssal Jozef řeč tuto, lekl sie a zamútil sie velikú bázní, a zmienila sie barva jeho krásná i řekl: „Nedaj toho Hospodin, abych tu hanebnú věc učinil, abych šlepil na lože pána mého, nebo já bojím sie Pána nebe i zemie, jehož nic tajuo není. A pán můj a muž tvój vssecko zbožie své dal mi v mú moc, kromie tebe samé, paníe mé; protož velikého toho hřechu neučiním.“ Rekla k niemu paní jeho: | „Ne-^{267 a, 1.} řádná věc byla by, Jozef, když by ty mie prosil a já povolila tobie, nebo obyčej jest muzský žádati a prositi prve žeň²⁸⁾; ale tím biehmem neníe nyníe mezi námi, nebo já prvníe přissla sem k tobie a prosila sem tebe, a ty stydiss sie povoliti. A jestli že ty sie bojíš Pána boha tvého, já přísahám tobie skrze zdravíe Faraonovo, že v této při ty jsi bezpecen a nikde tobie proto nic protivného nestane sie aniž přijde než jedno dobré. Nebo my

²⁶⁾ — spánek. ²⁷⁾ — čas, cf. 8. ²⁸⁾ m. žen.

smy panie svobodné jednajíce v domech nassich, jakž sie nám zdá za podobné.“ Jozef řekl panie své: „Odstup to ode mne, abych já zapomenul Pána boha mého a nad páнем mým, mužem tvým, abych zle učinil, an mi dal a poručil v moc mů vssecky věci své kromie tebe samé, panie mé; abych já nevdiecen byl takového dobrodientie a ucinil bych tak veliký hřích. Ač by koliviek pán můj o tom niec nezviediel, avssak Pán bůh můj sezřel by to vssecko. | I mám důfanie, ze zproští mie z této služebnosti a navrátí v svo- bodu a ukáže mi tvář otce mého Jacob a poctivú starost krásy jeho.“ II.
A ostrabiv²⁹⁾ sie Jozef řekl panie své: „Vypuď od sebe, paňi, diabla to- hoto, který trápí tie, a sľib almužny bohu, ať dá tobie dar bázni své, nebo rufan a neviestka jedním ohněm pále sie.“ A tak paňi jsúc zahubena,³⁰⁾ odpadla Jozefa, ale zamilováňie zlé žádosti neodpadlo jíe. Blesse paňi Joze- fova přieliš počestna přede vssemi lidmi, ale již ovšem pripravováse sie ohyzďňie, nebo obláčesse sie v zlatohlavy a vymyšlenými mastmi mazáse tvář svú a oči své líčesse barvami, aby před Jozefem piekniesse sie zdála. Po niekoľiko dnech, když paňi smáhla žádostí milováňie Jozef, opiet v skrytie schrány dossla Jozefa a celovati jej chtiesse. I trhla jím k sobie na lože a sama sie stydce³¹⁾ vydáváse, v nicemž muže nestyděci sie. Vida Jozef ohavnost | nahoty panie své, zastydíel sie náramňie a zakryl tvář svú, aby³²⁾ jje nevidíel. Ale blesse diabel velice snažen porussiti Jozefa, nebo panie se- dšeci, tvrdie držiesse Jozefa. A řekla: „Skrze zdravie Faraonovo! chtíej nebo nechtiej, musíš mi svoliti; a sľibuji já tobie, učiníš-li to, zprostim tie tee služby, zápisný list spálím a budeš svobodn. Ó Jozef, spi se mnú! ve- likú krásu máss, ale málo múdrosti máš³³⁾ do sebe dvorstvie lidského a bez toho krása nic³⁴⁾ nestojí ani sie hodí. Spi se mnú, ó Jozef! bojíš-li sie hřiechu, vezmi z pokladův mých zlato a stříebro u daj almužny chudým hojně, a odpustí tobie Pán bůh tvůj.“ Tehdā Jozef počal sie modľiti a vo- ľati ku pomoci božie a řka: „Pane bože Abrahamův, Izaakův i Jacobův, otce mého! prosím tebe, buď pomocník můj a zbav mie této ženy, skrze nižto diabel chce zatratiti dussi mů a tieľo mé porussiti smilstvem. Rozpomeň sie, Hospodine, na sta | rost otce mého Jacob, slituj sie nad vrozením mým II. v Egyptie, nebo stojí o mů zát ratu v smilstvie s túto ženú, která povstala jest proti mňie; nebo ty si mocný vssecky věci učiniti.“ Panii jeho tyto věci slyseeci pustila jej; ale diabel panie nepropustil, než viecež a viecež ji zapalováse, a ona choděci proti Jozefovi vzdycháse a ženskými zname- nými hmýzáse, ale Jozef neodpoviediel jíe nic.

(8.) Jednoho dne vzala sobie hodinu³⁴⁾ i povolala paňi Jozefa jako služby jeho potřebující. Přissel k nie a ona chytila jej za plášť a řkúc: „Dosovad, ó Jozef, já mucila sem sie a již sama sebe držeti viece nemohu, poňievadž na každý den vidím tie očima svýma. Prosím tebe, ač mne usly- sseti neráčíš aňi mi co odpovíš, sama sie v sobie hryzu a páľím sie vzdycy a otepřieti sie tomu nemohu. Srdce mé již usvadlo a hyne na mňie tieľo mé; noci vedu v nespanie a dni své | v bořkosti a v zamilováňi tiech, ježto³⁵⁾ mne netbaji, aňi mohu toho déľe trpieti. Ze dvého jedno sobie, ó Jozefe, vybeř tuto hodinu: nebo spi se mnú a budeš svobodný anebo přísáhnúť skrze život Faraonův, že já sepnúc ruce položím na hlavu tvú a pokřiknu tak daleko, že uslyssie vslichni služebníci Faraonovi, kteří vníe stojie s seľedi nassí, a řku, že si ty vsseľe ke mňie a chtiel si mie porussiti na loži pána tvého. Nuže, zvolíš sobie z toho dvého, což chceš.“ Přičinila žena toto: „Ó Jozef, nedopúštiej sie toho, aby nynie nebyľ posľussen mne, nebo mie by zahubil a sám by sie ztrávil hanebnú smrtí umíeraje. Ó Jozef, Jozef, slituj sie nad krású mladosti tvé! Bieda, bieda bude³⁵⁾ mladosti tvé tak užlechtilé, kterážto Eypssí nynie zkazie a pohanbie! Uzříš ruce tvé svá- zanie szadu a hrdlo tvé staženo řetiezi, nohy tvé zeľezo slepce a smrti ha-

²⁹⁾ = zotaviv se, posiliv se, vzmůživ se. ³⁰⁾ Mus. zahanbena. ³¹⁾ = mrzce, hanebné.
³²⁾ Nemáš Mus. ³³⁾ za nic Mus. ³⁴⁾ = čas, cf. 7. ³⁵⁾ Vřt. běda, avšak srv. níže: bieda bude tieľu tvému.

nebnú umfess. Ó Jozef, bie | da bude tielu tvému tak mladickému,³⁶⁾ když n. uvrzeno bude do žaláře mezi červy. Ó Jozef, nemeskaj, svol mi a spi se mnú.“ Ale Jozef zhrdal jest její radu s pláčem i slibý jejtemu³⁷⁾ a řekl k ní: „Což i z sachtý sem vyňat a zasie do ssachtý žaláře připravíš mie! ale já doufati budu milosrdenství božiemu, který mie zprostil z cisterný milostí svú, zproští mie z úzkosti, v níž sem já dnes. A viez to, paní, že Pán bůh neprodíš uslyseti modlitby a slzy otce mého, které vylévá za mie; uslyssíš jej a zbaví mie ote vsseho nebezpečenství a zámutku. Ale, paní, ty ote mne mášs odpovied, že nikdy tobie neavolím v smilství ani věry své zruším, abych poskvrnil tielo mé.“ K této řeči panie rozhnevavši sie jako zkameněla a diablem jata sůžila jej a slapala na rácho jeho a trhla jím k sobie velikým násilím. Ale vida Jozef paní svú, ana³⁸⁾ sie utrhlá ode vsseho stydlivosti, ana jej drží za hrdlo, trhl sie mocnie ot níe a rácho své v ru | kú jejích ostayiv, utekl. Vidúci paní tak sie sie³⁹⁾ zhrzientú,⁴⁰⁾ na⁴¹⁾ hlavu jeho položila ruce své a křikem svým naplnila sien vsšicku hroznie křičící. Toto slyssiecie panosse, služebníci i dievecky, bravesse sie k níe do komory, kdež blesse, a ona řekla k nim: „Jmiete služebníka toho, zlosyna Jozefa, a sviežte jej, až i přijde pán náss z paláce Faraonova. Vievež to, že jest chtiel mie potisknúti bezdiečnie, když sem vessla do komory a vidiel mie samu ležící na loži pána mého.“ Toto slyssavsse všickni sunuli⁴²⁾ sie k Jozefovi klopotnie⁴³⁾ a svázali jemu ruce szadu tvrdie, jakož panie byla rozkázala. Ale Jozef ufásse v Pána boha svého, kteréhož sbie předložil pomoenska.

(9.) A když Putifar přisael z domu Faraonova, paní křikla plač před ním a řkúc pánu svému: „Nebudu bydleti s tebou více, nebo si uvedl k nám služebníka zlosyna, tohoto žida, jehož si ustavil pána vsše čeledi tvé, který chtiel mie posk | vrnit na loži tvém. Nejsemť já neviestka, ale z čistých n. paní pannú tobie sem přisla. Bieda, bieda mnie, ze sú kdy taková věc viděly oči mé. Služebník tento zlodruh opustiv dievky a jiné služebnice a ženy zlodruhynie ke mnie sáhl rukama svýma, aby mie podával, a byl by dokonat, bych byla nekřikla. Ale poď a viž,⁴⁴⁾ kterak jest ostavil plást svůj na loži tvém, když jest slyssal služebníky a čeled, ani sie sbiehli k křiku mému, i utekl jest. Prosím tebe, pane, skrze zdravie Faraonovo, aby pomstil nad služebníkem tvým zlosynem. Zdá-lit sie, prodaj jej a zbav nás jeho; nebo daj mi moc,⁴⁵⁾ ať zabíe jej ruka má. Bych já⁴⁶⁾ jiná žena byla, zhyzdil by mie byl služebník tento zlý, dal by mie byl u víecné pohanbeníe aniž bych místa miela mezi čistými a počestnými paními. Protož milosti s ním zádne, nečin, pane, nebo věry tobie jest nezachoval.“ A když Putifar tyto řeči slyssal jest, zamútil sie velmi a di | vie sie, nic vsšak alého proti⁴⁷⁾ Jozefovi nemluvil jest. A když vidiel jeho krutie svázaného, kázal ho rozvázati. Ale aby dosti ucinil vůli ženy své, kázal ho vsaditi v žalář alý, kdežto bíchú lúpežníci ciest silničnických a vražedníci na smrt odsázení. Učinil Hospodin milost svú s Jozefem před vladařem toho žaláře.⁴⁸⁾

(10.) A když Pufar,⁴⁹⁾ který byl Jozefa vsadil do žaláře, uslyssal, že Jozef byl povýssen od Faraona a vsseho Egypta pánem byl učinien,⁵⁰⁾ lekl sie velmi i ussel od tváři jeho a skryl sie. I řekl ženie své: „Ty si zkazila mie a tvář má pohanbila si v Egyptie. Hled, učinien Jozef po vsšem Egyptie pánem; svú tvář já nebudu smíeti sie před ním okázati, nebo vsadil sem jej v žalář a viediech ho spravdivého, a nicímž vinen v tom nebyl jest a ty si na niego to zecpala.⁵¹⁾ Vie to srdce mé, že si sie byla zapálila v žádosti jeho krásy i přitrhla si jej k sobie, ale on ucinil jest, jakž slusssalo sva | tosti a počestnosti jeho a nechtiel tobie povoliti smilství tvému.⁵²⁾ n. A proto, že jest on utekl od tebe, v rukú tvú ostavil rácho své, za niež si jej držala. Hyt Jozef byl prosil tebe a ruce své ztáhl k tobie, ty utekla

³⁶⁾ t. j. mladickému. ³⁷⁾ m. jejími. ³⁸⁾ předěláno z: ani. ³⁹⁾ Omylem dvakrát. ⁴⁰⁾ Sloveso třídy V, 1^b. ⁴¹⁾ = hrnuli. ⁴²⁾ kvapně, rychle. ⁴³⁾ m. viz. ⁴⁴⁾ Vřt. meč. ⁴⁵⁾ Vřt. jako. ⁴⁶⁾ Vřt. ještě dodatek dle Gen. 39, 22—23. ⁴⁷⁾ m. Putifar. ⁴⁸⁾ m. učinien. ⁴⁹⁾ = stržila, svedla. ⁵⁰⁾ Vřt. v smilství tvém.

by od nieho a rácho tvé v rukú jeho byla by ostavila.“ Odpovediela žena jeho a rekla: „Vssecko, co si povediel, pane, toť pravda jest, nebo já sem zhládila a shřiessila proti Jozefovi, zlu viac proti tobie sem učinila. Avšak boží pomoci od toho zlého zprostim tie, že nic zlého nepříjde proto tobie. Ale Jozef milovati tie bude a k vietasi lássce způsobí tie, ješto Farao tobie neučinil toho.“ —

(11.) A tak žena Putifarova psala listy Jozefovi v tato slova: „Tržená a nestydlivá zena a falešná, z počtu bláznivých, bez víery a bez rádu,⁵¹⁾ tento list posielá čistému, stydlivému, způsobilemu pánu, Jozefovi, nyní vsseho království Egypského zprávcí a pánu vítiezicému, který v boji diabla | a ženu muzsky jest přemohl. Jemu samému jmeno a chvála čistoty⁵²⁾, i. buď dána, nebo kto by byl z múdrých a silných neupadl v takové příhody⁵³⁾ pláské? Nižádný kromie tebe, pane. A již, pane, ty viess položenie mé a znáš, že z velikého zamilování, kteréžto více, nežli sem nésti mohla, mie velmi tiežee trápilo a z mezí mého rozumu mie vysadilo a učinilo mie jako bláznici, jakožto vieš, můj pane. Nebo která z žen tak mnoho mohla jest strpieti, jako já trpiela sem v zabylství⁵⁴⁾ toho milování, ponievadz na každý deň i noc v srdci mém blesse a nejss tudiež, avssak tajnú myslí mú vzdy sem tie vidíela jakožto přítomného? A teď srdce krále Faraona a vsseho Egypta úmysl když tie vidí, z milosti te⁵⁵⁾ vsseho království Egypského pánem zvolili. Ale ty, pane můj, útlú osob a křehkú ženu nerač pomstú potlačiti, přemoženú zamilováním tvým niekdy.⁵⁶⁾ Můj pane, já nešcastná žena, služebnice tvá, ráčiss-li, vinu mú | vyznávám proti sobie. Ačkoli nejsem hodna II. milesti naléztí před tebou, avssak prosím skrze toho boha, kterémuž ty sie modlíš, najvyššieho a skrze zdravie otce tvého Jacob, skrze vůli diedóv tvých Abrahama, Izaca a Jacoba,⁵⁷⁾ a skrze dussí matky tvé Rachel, a že buoh po dvakrát vyvedl tie z sachtý a přivedl tie k místu a úřadu vysokému, v niemž nyní jsi, ačby⁵⁷⁾ ukásal tobie tvár Jacoba, otce tvého: slituj sie naďe moú, ženú hřiessnú, a nad Putifarem, služebníkem tvým a mužem mům.“ —

(Pokračování.)

Úvahy.

Bm. Leminger, Fysika pro nižší třídy škol středních. A. Pro gymnasia. 5. vydání. V Praze 1887.

Třebas bychom počet vydání nějakého díla nepokládali za měřítko jeho hodnoty, neváháme přece dáti výraz svému uspokojení, že kniha tak dobrá i tomuto zevnějšímu úspěchu se těší. Jest to důkazem, že povolání kruhy dovedly oceniti přednosti páne autorovy metody, směřující k tomu, aby pozorování každodenních zjevů života obecného, jakož i vhodné vyvolené pokusy staly se východiskem celého vyučování přírodopysného a vedly žáka k samostatnému abstrahování zákonů v přírodě panujících. Metodu tuto uvedl p. autor již v 2. vydání z r. 1879. v system, a že jí zůstal i v novém vydání věren, netřeba zvláště dokládati, ana jest právě podstatou díla jeho. Kniha jest s dostatek známa; obracíme-li přes to na ni pozornost, děje se to hlavně, abychom vytkli, čím nové vydání od předcházejících se liší a abychom k tomu přičinili některé poznámky, které by při revisi příštího vydání mohly snad najíti povšimnutí.

Nové vydání přidržuje se věrně instrukci z r. 1884., ze kterých plynou i změny v pořadí jednotlivých disciplin i doplňky sem tam uvedené. Tak nauka o teple zařazena před chemii, což jen schvalovati dlužno, ana jest začátečníkovi přístupnější a mimo to dopouští obracet zřetel k molekulárnímu složení hmoty,

⁵¹⁾ t. j. řádu. ⁵²⁾ m. příhodě (M.). ⁵³⁾ = šílenosti. ⁵⁴⁾ m. tie (M.). ⁵⁵⁾ Vřf. tvým. Někdy můj pane ... vyznám proti tobě (sobě). ⁵⁶⁾ Omylem. ⁵⁷⁾ Vřf. ustanovil té, ať by.

čímž vstupuje ve styky i s předcházející naukou o vlastnostech všeobecných i s následující chemií.

Totožnost zákonův o postupování tepla i světla odůvodňuje též, že oddíl o teple sálaném umístěn na příslušné místo v optice (§ 215.).

Magnetismus a elektřina položeny mezi aeromechaniku a akustiku, základové hvězdářství vynechání z ohledů na obsáhlost učiva ostatního.

Mimo menší doplňky zaznameti dlužno, že stať o magnetičnosti zemské pojednává též o inklinaci a objasňuje dotyčné poměry mapkou isogon a isoklin. Pokroky elektrotechniky nezůstaly nepovšimnuty a probráno elektrické světlo žárové i obloukové. Nauce o zvuku ve 4. vydání mohla se učiniti výtka, že nebylo alespoň poukázáno na třetí moment, jimiž tony od sebe se rozeznávají, t. na zabarvení tonu; v novém vydání nalézáme i vysvětlení zjevu tohoto. Optika doplněna novými §§ o rychlosti světla a o světle rozptýleném, čímž nemilá mezera předešlých vydání (4.) vyplněna.

V celé knize zpozorovali jsme četné opravy a doplňky formální i věcné. Obrazců přibýlo o 11 a mnohé z nich nahrazeny správnějšími nebo úhlednějšími, jakož i celá úprava zevnější nad 4. vydání předčí, což s radostí konstatujeme.

Přistupujice nyní k jednotlivostem, jejichž změnu bychom navrhovali, podotýkáme již napřed, že závažnější přání naše týkají se vlastně jen části pro IV. gymn. třídu určené, kdežto část ostatní jen v některých podrobnostech k poznámkám vybízí.

Průprava k fysice rozdělena v knize naší na část A., jednající „o vlastnostech všem tělesům příslušících“ a část B. „o vnější rozdílnosti těles“, kteréžto rozdělení, jako inventární číslo ze starších dob dosud v učebnicích se vyskytující, roztrhne zbytečně věci k sobě patřící a svádí mimo to k rozvlácnosti. Nacházíme v § 9. a 10. soudržnost a přilnavost v oddíle A., tvrdost, pružnost, tažnost, křehkost, pevnost, směšování, vzlinavost a botuání v oddíle B. (§ 18.—25.), ač všechny tyto tak zv. vlastnosti nejsou leč zjevy cohaese resp. adhaese, o nichž by pod těmito tituly, a to stručně, pojednáno býti mělo. K vůli systému probírá se pak celá řada pojmů, které by na jiných místech s lepším výsledkem objasniti se daly; tím stal se úvod příliš rozsáhlým, zabíraje celou třetinu obsahu pro III. tř. gymn. určeného. Po našem rozumu vyhovělo by se úplně instrukcím, kdyby po krátkém úvodu o smyslech, o přírodě, hmotě, o její neprostupnosti a setrvačnosti probírala se hned tíže, jakožto příklad síly do dálky působící, odkudž by se přistoupilo k dělitelnosti a k molekulám, čímž by byl zjednáán přechod k silám molekulárním a krátké poznámce o skupenství; průlinčitost lze probrati i v nauce o teple, váhu absolutní, relativní a hustotu až v mechanice, kde žáci poznávají spůsoby, kterými lze veličiny tyto stanoviti, a kde rozumějí již lépe vzájemným vztahům jejich. Roztok a hránění at slouží jako průprava k chemii.

V § 5. o setrvačnosti přáli bychom si, aby větší důraz byl položen na zákon kausalit v přírodě panující. Setrvačnost hmoty jest více než vlastnost — poznání její jest úhelným kamenem moderní vědy, a proto dlužno obzvláště vytknouti její význam. Na tomto místě nutno též objasniti, co znamená ve fysice slovo síla. I pokus, že cívka svinující se v pádu se stužky opět sama se navíjí vzhůru stoupající, neobjasňuje věc všestranně. Zde nutno spíše uvést pokusy dva, jeden, aby ukázal, že těleso v klidu trávající bez působení síly z klidu nevychází, a druhý, že těleso pohybující se, nepůsobí-li na ně síla jiná, v pohybu trvá. Jednoduchým způsobem řeší úlohu Balfour Stewart ve svých počátcích fysiky.

V § 24. o vzlinavosti shledáváme se s běžným jinak náhledem, že voda v rostlinách vstoupá uzounkými cévami působením vzlinavosti; náhled tento byl již Hartigem a v novější době Sachsem vyvrácen a měl by konečně z fysik učebnic se vymýtit.

V nauce o teple by se snad lépe doporučovalo mluvit napřed o sdílení a rozvádění tepla, po čemž by žák lépe porozuměl, proč lze teploměru užívati a proč rtuť tak dobře se hodí za těleso termometrické.

V § 33. vyslovený zákon, „dotýkají-li se vespolek dvě tělesa nastejně teploty, sdělují spolu teplo tak dlouho, až je teplota obou stejná“, měl by přesněji zníti,

„dotýkají-li se , přechází teplo z teplejšího na studenější tak dlouho, až“, neboť žádný náhled není mezi žáky více rozšířen, než že „zima“ přechází na těleso teplejší.

Objasnění pojmu *utajeného tepla* v § 41. „teplem tajícímu tělesu udíleným, tání pouze se urychluje, a nikoliv se teplota jeho nezvyšuje; teplo toto zoveme *utajeným*“ není dosti přesné: nevysvětí z toho, že teplo udílené tělesu vzájemnou polohu molekul — čímž právě tání podmíněno — mění, a že právě proto teplotu tělesa nezvyšuje, ztrácejíc se zdánlivě č. utajujíc se a jsouc zabráno k ustavičnému udržování nového skupení molekul jakožto teplo skupenské. Snad by bylo účelnější zavést pojem tepla utajeného, až by žák poznal, že ono teplo se opět objevuje, jakmile těleso přechází ze skupenství tekutého v pevné; pokus se sirnatanem sodnatým dává jistější výsledek než pokus v § 42. uvedený.

V chemii jest postup vyučování methodicky spracován, jenom by slušelo v § 58. b) vytknouti pojem chemické analýzy a jednati po náležitě průpravě o kyselinách resp. zásadách ve zvláštním oddíle (§ 67., 69.); taktéž mělo býti poukázáno ku kyselinám vodíkovým a to tím více, any v § 70. soli haloidové jmenovány.

O *těžišti* (§ 86.) čteme „převrácením tělesa nemění se poloha těžiště“, k čemuž dlužno přidati slova „v tělese“.

V § 125. nezdá se nám býti vysvětlení, jak působí *násosku ohnutá*, dosti jasným: slova „sloupec B. (kapaliny) jest vyšší než A.; proto má tlak se strany A. převahu a vypuzuje kapalinu otvorem B. nepetržitě ven“ jsou sice správná, avšak žák sotva ze svého překlenu skok v myšlení zde stávající — spíše se dá svěsti k domněnce, že tlak vzduchu jest u jednoho konce trubice větší než u druhého.

Ve stati o *vývěvě* mohla býti učiněna zmínka o škodném prostoru.

Pro sestrojování obrazů při *arcadlech dutých* (§ 195.) dlužno dva hlavní zákony, t. o paprsku hlavním a o paprsku rovnoběžném s osou dopadajícím vytknouti i typograficky t. j. písmem tučným; ostatní zákony jsou důsledky oněch a mohou tudíž písmem proloženým se vyznačiti.

V § 196. měl býti pojem *ohniska zdánlivého* vymezen.

Mezi §§ o odrazu a lomu světla by bylo záhodno vsunouti poznámku o *polhlcování* světla, aby žák nabyt jasného názoru o tom, že světlo napadající na hranici dvou prostředí částečně se odráží, částečně vchází do prostředí nového a tu zase buď že se pohlcuje nebo ve směru změněném prochází; doporučuje se to k vůli barevnosti těles.

Ke zmínce o Mariottově pokusu, ukazujícímu *slepé místo* v oku, měl býti přidán výkres, jinak jest lépe jí vynechati.

Pomfjejíce ostatních, méně závažných poznámek, podotýkáme ku konci, že výtky učiněné nemají nikterak za účel cenu knihy snižovati, any jsou hojnými a cennými přednostmi více než vyváženy. A proto doporučujeme knihu našim školám co nejlépe.

Jos. Zahradník, prof. v Kroměříži.

Hlídka programmův.

1. Saint-André a Marie Josef, bratři Chénierové. Napsal prof. Josef Filípek. VI. výroční zpráva c. k. vyšší realní školy v Brně 1887.

Spisovatel podává tuto článek pozoruhodný. Historická jeho část líčí životopis bratří Chénierů, majíc náležitý zřetel k duchovnímu jejich rozvoji, zvláště u Andréa za doby v kolleji Navarrské, v saloně duchaplné matky jeho, na cestách po Italii a za pobytu v Londýně; dobře rozeznána tu v životě jeho dvojí stránka jako básníka a jako politika, poněkud i diplomata; s nevšední však dovedností pocházející jen z podrobné znalosti historie revoluce francouzské vylíčeno, jak rozdílný vliv měla tato v rozličných fásích svých na povahy obou bratří, vedouc je k rozdělení,

citlivý, idealistický, klas-
 André, jea přítelem po-
 a lidskosti, jest s druhé
 na skrze prodehnutý Josef
 morálně podporoval krále
 ěl, podepsal tento žádost
 y předsedou jedné sekce
 arecní. Charakterní touto
 loval prameny, ale dovedl
 bouřlivé doby, který jest
 í literární činnosti dvou
 uje povšimnutí i od histo-
 růběh jedné z nejzajíma-
 ko by si přáti bylo, aby
 bratří zvrabněji se byl
J. E. Hulakovský.

l. výroční zpráva c. k. real.

, koží a strojem stojí věru
 h zemích mírného a stade-
 biř, Kanadu a krajiny zá-
 ch Lužnici a Nežárce dřive
 i bobr úplně vyhuben, na
 cíli byl r. 1773. z Polska
 zde v bobrovnách až do
 lových řekách“ a konečně
 v bobrů na dobro za své
 iach ještě straší, jako by
 své, které již ve Vesmíru
 ému též výkres bobrovny
 ch, jak páním porybným
 osti o cenách kůže a stroje
B. Bauše.

ovitých i lupenitých
 áka zpracoval Alex. Jos.
 řáboře za rok 1887.

lněji nežli lišejníky, aspoň
 by nepřechovávala aspoň
 k dlátu a kladivu. Příro-
 ratura k vědeckému určo-
 áce započatá prof. J. No-
 asia tudíž r. 1882. obsa-
 nitých lišejníků okolí Ně-
 e sušenými lišejníky, což
 dokonalejší. Prof. Bernard
 71 druhů lišejníků okolí
 hruby z celých Čech známé
 h sám o sobě. Zůstalť již
 mech gymnasijských a bude
 obsažený poukázovat a jej
B. Bauše.

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

Výnos ministra kultu a vyučování ze dne 27. listopadu 1887, č. 24.101. v příčině používání typograficky špatně upravených textů klasikův na středních školách.

Dostalo se mi na vědomí, že se při školní četbě klassických spisův cizojazyčných, hlavně však jazyka mateřského, užívá textových vydání, jež nedostačnou typografickou úpravou škodlivě působí na zrak žákův.

To mě přimělo, bych vyzval zemské školdozorce i ředitele středních škol, aby přísně nad tím bděli, by užívané knihy a pomůcky učebné, jež nepotřebují schválení ministerstva kultu a vyučování, typografickou úpravou svou vyhovovaly požadavkům racionálního zdravotnictví školního, jmenovitě pak aby více netrpěli, by se za školní četbu užívala neb třeba jen za domácí četbu doporučovala vydání klasikův jako vyšla u Filipa *Reclama* v Lipště nebo *Mayer's Volksbücher*, rovněž texty klasikův francouzských a anglických vycházející ve sbírce *Friedbergové & Modeové* (*Théâtre français a English Theatre*) a podobné.

Po rozumu mého výnosu ze dne 2. dubna 1887, č. 12.294 ex 1886. buďte texty klasikův naznačeného způsobu z knihoven žákovských, nalézají-li se v nich, ihned odstraněny a vydáními požadavkům školního zdravotnictví přiměřenými nahrazeny.

Výnos ministra kultu a vyučování ze dne 2. prosince 1887, č. 13.332. v příčině náhrady útrat cestovních supplemtův na státních školách středních a státních ústavech ku vzdělání učitelův a učitelek.

Následkem podaného dotazu se dává věděti, že v příčině náhrady útrat cestovních supplemtův na státních školách středních a státních ústavech ku vzdělání učitelův a učitelek platná o tom ustanovení §. 11. substitučního normale ze dne 3. června 1839. nedoznala změny ani omezení ustanovením ministerského nařízení ze dne 22. června 1886, č. 12.142. v příčině opatrování supplemtův (pomocných učitelův) na vydržovaných státem gymnasiích, reálkách a učitelských vychovatelnách, dle něhož kandidáti učitelstva mají žádati za záznam ku přijetí do služby státní.

* * *

Údy Pražské c. k. zkušební komise *pro učitelstvo kreslení na středních školách*, jejímž ředitelem jest Dr. Karel rytíř *Kořistka*, prof. c. k. něm. vysoké školy technické, ustanovení jsou tito professori z c. k. vysoké školy technické: *Josef Šolín* a *Frant. Tilšer*, *Jan Koula*, *Tomáš Seidan*, z c. k. české university: *Dr. Ot. Hostinský*, *Dr. Václav Steffal*, *Dr. Jan Gebauer*, z c. k. umělecko-průmyslové školy: *Fr. Ženíšek*.

Pražská c. k. zkušební komise *pro učitelstvo na gymnasiích a reálkách* potvrzena jest ve svém nynějším složení též na studijní rok 1887—8.

Pražská c. k. zkušební komise *pro učitelstvo tésnopisu* potvrzena jest ve svém nynějším složení i na rok 1887—8, přibrán pak jest za odborného examinatora *Václav Starý*, prof. stát. české vyšší reálky Pražské.

Ministerstvo orby, dohodši se o tom s ministerstvem kultu a vyučování, ustanovilo za údy zřízené v Praze zkušební komise pro kandidáty učitelstva hospodářství na rolnických školách českých na studijní rok 1887—8: *Dra. Jana Lamba*, ř. v. professora polního hospodářství a správovědy na c. k. české vysoké škole technické v Praze, jenž bude zároveň *předsedou* komise; *Frant. Farského*, místního ředitele zemské vyšší školy hospodářské v Táboře; *Antonína Červeného*, professora téhož ústavu; *Vil. Teklého*, ředitele střední školy hospodářské

Šustu, kníž. Schwarzenberského ředitele hospodářského úřadu, statkáře v Barchovku a MDra. Jana Böhma v Praze. Vyučování výnosem ze dne 4. prosince 1887, č. 23 736. y nájem dvou míst pracovních při zoologické stanici není určena výhradně zoologům, nýbrž snaží se v okresech obor biologie. Zvláště jest zařízena též pro studie ologie, anatomie a embryologie i botaniky řas mořských. ení, aby mohla stanice působnost svou rozšířiti na pole ých. Uchazeči o jedno z míst pracovních podejte žádosti svůj program pracovní, nejméně 6 neděl před dobou, sta vyžádaného, a sice, náleží-li sboru universitnímu, skrze medicinské, po případě filosofické, k ministerstvu kultu

* * *

io sněmu dne 10. ledna t. r. podal univ. prof. Dr. Jan nto návrh:

zákl. zák. říš., daného dne 21. prosince 1867., č. 141. lni zákon o zastupitelstvu říšském, daný dne 26. února řské radě ustanovovati *sákladní pravidla vyučování na gymnasiích* a dávatí zákony v příčině *universit*.

éhož zákona wszeliké jiné věci zákonodární, které v tomto říšské radě vyhrazeny, přísluší k působnosti sněmů krá-radě zastoupených a mají býti v těchto sněmích a s nimi zovány.

tých ustanovení náleží tedy *říšské radě* ustanovovati *pouze ování na obecných školách a gymnasiích, celé však pro- ch pravidel* náleží *zemskému zákonodárstvu*.

asíí *sakládá se posud na organisační osnově z r. 1849, í platnost a není v příčině gymnasií posud vyhověno rovením základního zákona říšského*.

ých škol týká, obsahuje říšský školní zákon, daný dne . a říš. zák. ze 2. května 1883, č. 53. mnohá ustanovení, r. 1867. v obor zemského zákonodárství patří, a zajisté lovatví a zemí v říšské radě zastoupených jsou z části

), navrhuji podepsaní toto:

ie usnésti:

vyzývá, aby co nejdříve předložila říšské radě k ústav-zákona, v které by pouze základní pravidla vyučování na zna byla s vyloučením všeho, co v obor zákonodárství zem-

: vyzývá, aby co nejdříve předložila říšské radě k ústav-u zákona, obsahující *sákladní pravidla vshledem k orga-*

í navrhuje se, aby tento návrh odkázán byl školské ko-kování a ku podání návrhu.

.t snesl se ve schůzi dne 10. ledna t. r. doporučiti městské výnosu c. k. ministerstva vyučování, dle něhož mají učitelé býti učitelského úřadu po dobu, kdy vykonávají úřad po-snesení: 1. Professoři obecních gymnasií reálních a vyšších, cké sněmovny říšské rady, buďte po rozumu pensijních a professory městských středních škol po dobu trvání man-dpočinek. 2. Příště při ustanovování nových ředitelův a h školách středních budiž vyhotovena služební smlouva,

do které má býti pojata tato podmínka: „Přijetí mandátu jako členu sněmovny poslanců říšské rady, zemského sněmu, nebo členu obecního zastupitelstva považuje se za resignaci na službu a má tudíž za následek ztrátu aktivních přídatkův a nároku k výslužnému.“ — Přesazení na dočasný odpočinek má za následek, že každý podrží svůj titul a požívá ustanoveného výslužného a že, když se uprázdní nějaké místo na městských školách středních, především musí se dbáti o jeho umístění, přeje-li si toho, třeba se i o to místo ani neucházel.

* * *

Přednášky z oboru *slavistiky* koná v tomto semestru na universitě *Kra-kovské* prof. Dr. L. *Malinowski*: Grammatika jazyka staroslověnského jako základ ku grammatice polské. Výklad bájek Krylova se zvláštním ohledem na grammatiku a přízvuk. — Prof. Dr. Stan. hr. *Tarnowski*: Literatura polská XVIII. věku. Julius Słowacki.

Statistika vysokého a středního školstva.

Na *universitách* rakouských zapsáno bylo v zimním semestru r. 1887—8. posluchačův 13.585 (11.663 řád., 1.922 mimořád.), a sice *ve Vídni* 5006 (4000 ř., 1006 mimoř.), z nichž theologův 221 ř., 17 mimoř.), filosofův 330 ř., 304 mimoř.; *v Štyr. Hradci* 1305 (1082 ř., 223 mimoř.), z nichž theol. 89 ř., 12 mimoř., filos. 54 ř., 32 mimoř.; *v Innsbuku* 863 (753 ř., 110 mimoř.), z nichž theol. 238 ř., 43 mimoř., filos. 65 ř., 30 mimoř.; *v Praze na české* 2278 (2091 ř., 187 mimoř.), z nichž theol. (i s něm. univ.) 280 ř., 1 mimoř., filos. 195 ř., 97 mimoř.; *na německé* 1525 (1369 ř., 156 mimoř.), z nichž filos. 83 ř., 81 mimoř.; *v Krakově* 1234 (1127 ř., 107 mimoř.), z nichž theol. 80 ř., 11 mimoř., filos. 72 ř., 65 mimoř.; *ve Lvově* 1115 (1029 ř., 86 mimoř.), z nichž theol. 364 ř., 3 mimoř., filos. 77 ř., 66 mimoř.; *v Černovicích* 259 (212 ř., 47 mimoř.), z nichž theol. 65 ř., 2 mimoř., filos. 18 ř., 26 mimoř.

Na *vysokých školách technických* v Rakousku zapsáno bylo v zimním semestru r. 1887—8. posluchačův 1610 (proti loňsku — 217), a sice *ve Vídni* 632 (— 120), *v Praze* čes. 344 (— 23), něm. 181 (— 33) *v Brně* 129 (+ 1), *v Štyr. Hradci* 176 (— 10), *ve Lvově* 148 (— 32).

Gymnasii jest v *Rakousku* 173. a sice nižších 19 (— 4), reálních 9, vyšších 125 (+ 4), reálních i vyšších 20. Z nich *vydržuje*: stát 126, země 9 (Dol. Rak., Štyr., Mor.), obec 19 (Dol. Rak., Terst, Čechy, Mor.), biskup 2, řád 12, fond 2, soukromníci 3. *Jazyk vyučovací* jest: německý 97, český 39, polský 23, rusínský 1, srbsko-charvátský 3, vlaský 4, utraquistický 6 gymnasií.

Reálek jest v *Rakousku* 84 (— 1), a sice nižších 18 (— 1), vyšších 66. Z nich *vydržuje*: stát 54 (— 1), země 16 (Dol. Rak., Štyr., Mor.), obec 9 (Dol. Rak., Vorarl., Terst, Čechy), fond 1, soukromníci 4. *Jazyk vyučovací* jest: německý 58, český 17, polský 5, srbsko-charvátský 1, vlaský 3 (— 1) reálek.

V Čechách jest *gymnasii* 53, a sice nižší 3 (— 2), reálních 5, vyšších 34 (+ 2), reál. i vyšš. 11. Z nich *vydržuje*: stát 38,¹⁾ obec 13, řád 2. *Jazyk vyučovací* jest: český 31, německý 22 gymnasií. — *Reálek* jest 23, a sice nižší 3, vyšších 20. Z nich *vydržuje*: stát 18,²⁾ obec 4, soukromníci 1. *Jazyk vyučovací* jest: český 13, německý 10 reálek.

Na Moravě jest *gymnasii* 22, a sice nižších 6, reálních 2, vyšších 12, reál. i vyšší 2. Z nich *vydržuje*: stát 18, země 2, obec 1. *Jazyk vyučovací* jest: český 7, německý 14, utraquistický 1 gymnasia. — *Reálek* jest 16, a sice nižší 3, vyšších 13. Z nich *vydržuje*: stát 4, země 12. *Jazyk vyučovací* jest: český 4, německý 12 reálek.

V Slezsku jest *gymnasii* 6, a sice nižší 1 (— 1), vyšších 5 (+ 1). Z nich *vydržuje*: stát 5, soukromníci 1. *Jazyk vyučovací* jest: český 1, německý 5

¹⁾ Při stát. reálních gymnasiích v Prachaticích a Třeboni vydržuje obec 1., 2. a 3. třídu.

²⁾ Při státní reálce v Lokti vydržuje obec vyšší třídy.

gymnasií. — *Reálky* jsou 4, vesměs vyšší, jež *vydrží* stát; *jazyk vyučovací* jest německý na všech reálkách.

*Po vydržitelných*¹⁾ řadí se střední školy v *Rakousku* takto: *Stát* vydrží 126 gymnasií, 54 (— 1) reálky; a sice neúplných 15 g., 13 (+ 2) r., úplných 111 g., 41 (— 3) r.; *jazyk vyučovací*: německý 64 g., 34 r., český 28 g., 12 r., polských 22 g., 5 r., rusínský 1 g., srbsko-charvátský 3 g., 1 r., vlaský 3 g., 2 (— 1) r., utraquist. 5 g. — *Země*: 9 g., 16 r.; a sice neúplných 5 g., 4 r., úplných 4 g., 12 r.; *jazyk vyučovací*: německý 9 g., 14 r., český 2 r. — *Obec*: 19 g., 9 r.; a sice neúplných 6 g., 1 r., úplných 13 g., 8 r.; *jazyk vyučovací*: německý 9 g., 6 r., český 9 g., 2 r., vlaský 1 g., 1 r. — *Biskup* 2 g. úplná s vyučovacím jazykem německým. — *Rád* 12 g., a sice neúplná 2, úplných 10; *jazyk vyučovací*: německý 11, polský 1. — *Fond* 2 g., 1 r., vše úplné; *jazyk vyučovací*: německý 1 g., 1 r., utraquistický 1 g. — *Soukromníci* 3 g., 4 r., a sice neúplná 3 g., 3 r., úplnou 1 r.; *jazyk vyučovací*: německý 1 g., 3 r., český 2 g., 1 r.

Dle *procent* jest v *Rakousku* neúplných gymnasií 17·92%, reálky 25% (+ 2·65%, úplných gymn. 82·08%, reálky 76% (— 2·65%). Z nich *vydrží*: stát 72·84% g., 64·29% (— 0·42%) r.; země 5·2% g., 19·05% (+ 0·23%) r.; obec 10·98% g., 10·71% (+ 0·12%) r.; jiní 10·98% g., 5·95% (— 3·35%) r. *Jazyk vyučovací* jest: německý 56·07% g., 69·05% (+ 0·81%) r.; český 22·64% g., 20·24% (+ 0·24%) r.; polský 13·3% g., 5·95% r.; rusínský 0·58% g.; srbsko-charv. 1·73% g., 1·19% r.; vlaský 2·31% g., 3·57% r.; utraquistický 3·47% gymn. — *Úhrnem* jest v *Rakousku* středních škol neúplných 20·23% (+ 0·85%), úplných 79·77% (— 0·85%); z nich *vydrží*: stát 70·04% (— 0·12%), země 9·73% (+ 0·04%), obec 10·89% (+ 0·04%), jiní 9·84% (+ 0·04%); *jazyk vyučovací* jest: německý 60·31% (+ 0·23%), český 21·79% (+ 0·08%), polský 10·9% (+ 0·05%) rusínský 0·39%, srbsko-charv. 1·55%; vlaský 2·72%, utraquistický 2·34%.

Poznámky. 1. V 81 reálce jsou pojaty vyšší třídy reální 6¹ kombinovaných škol středních (totiž reálních gymnasií spojených s vyššími třídami gymnasiálními i reálními v *Litomyšli*, *Písní*, *Prase* [ob], *Táboře* a *Přerově*, pak reál. gymnasia spojeného pouze s vyššími třídami reálními v *Hoře Kutné*), pak nižší třídy reální při státní škole střední v *Liberči*, konečně 5—7. třída státní reálky v *Jaroslavi*, jež se přeměňuje v gymnasium.

Ježto tedy kombinované školy střední jsou počítány i mezi gymnasii i mezi reálkami, jest úhrnný počet středních škol, mají-li se kombinované pojímatl za jednotné, zmenšiti o 8, tudíž na 249 opraviti.

2. Střední školy, jež se rozšiřují, započítaly se v ten druh, jemuž budou náležeti, až budou doplněny. *Doplňují* pak se: a) nižší gymnasium v Dolním Döblingu (1—3. třída); b) gymnasia: v Dolním Meidlingu (1—5. tř.), v *Opavě* (soukr. gymnasium české, 1—5. tř.), v *Pelhřimově* (1—7. tř.).

Při středních školách, jež mají býti zrušeny neb redukovány, ubýlo: a) při nižších gymnasiích: v *Přiborě* (1 a 2 tř.), v *Bruntále* (1. tř.), v *Krami* (1. tř.); b) při gymnasiích: v *Bozeně* (1—3. tř.), v *Kotoru* (5. třída), v *Roveredě* (5. tř.); c) při vyšší reálce v *Štýru* (5. tř.); d) při kombinovaných školách středních: v *Litomyšli* a v *Přerově* 6. tř. vyšší reálky; e) při nižší reálce v *Seretě* 1. tř.

Počet veřejných žákův na středních školách v Čechách, na Moravě a v Slezsku počátkem školního roku 1887—8.

I. Čechy. A) *Česká gymnasia*: Benešov ob. g. 141 (+ 17). Boleslav Mladá st. G. 408 (— 25). Brod Německý st. G. 320 (— 2). Bydžov Nový ob. rgG. 331 (+ 18). Budějovice st. G. 533 (+ 16). Čáslav ob. g. 148 (— 7). Domažlice ob. G. 240 (— 14). Hora Kutná st. rg. 232 (— 9). R. 42 (+ 15). Hradec Jindřichův st. G. 291 (+ 8). Hradec Králové st. G. 537 (+ 1). Chrudim st. rgG. 411 (— 9). Jičín st. G. 381 (— 31). Klatovy st. rgG. 338 (+ 5). Kolín st. rgG. 405 (+ 30). Litomyšl st. rgG. 261 (— 1). R. (6. a 7. tř. 8).

¹⁾ V počtu neúplných ústavů uvádějí se tu též vyšší gymnasia a vyšší reálky, jež majíce býti zrušeny pozbyly jednotlivých tříd

Mýto Vysoké ob. G. 328 (—17). **Pelhřimov** ob. G. (7 tř.) 246. **Písek** st. G. 329 (—26). **Plzeň** st. rgG. 472 (—19), R. 31 (+4). **Praha** akad. st. G. 523 (—16), st. rgG. Spál. 468 (—59), st. G. Truhl. 518 (—62), st. G. Žit. 565, ob. rgG. 447 (—54), R. 49. **Příbram** st. rgG. 513 (+20). **Roudnice** ob. rgG. 211 (—18). **Rychnov** st. G. 312 (—21). **Slané** ob. G. 254 (—27). **Smíchov** st. rg. 224 (+39). **Tábor** st. rgG. 353 (+5), R. 20 (+1). **Třeboň** st. rg. 77. Úhrnem 10.967 (—137) žákův.

Německá gymnasia: **Broumov** Benedikt. G. 173 (—5). **Budějovice** st. G. 363 (—7). **Hostinné** st. G. 185 (+22). **Cheb** st. G. 260 (—55). **Chomutov** ob. G. 252 (+6). **Kadaň** ob. G. 288 (+4). **Krumlov** st. G. 153 (—8). **Lauda-kroun** st. G. 232 (+13). **Liberec** st. G. 187 (—9), r. 108 (—20). **Lipá Česká** st. G. 249 (—1). **Litoměřice** st. G. 350. **Most** st. G. 213 (—1). **Plzeň** Praemonstr. G. 465 (+3). **Praha** MStr. st. G. 316 (—25), NM. st. G. 533 (—33), StM. st. G. 329 (—32), Štěpán. st. G. 470 (+26). **Prachatic** st. rg. 157 (+29). **Smíchov** st. g. 124 (—5). **Stříbro** st. G. 203 (+14). **Teplice** ob. rg. 163 (—4). **Zateč** st. G. 195 (—7). Úhrnem 5.968 (—95) žákův.

B) České reálky: **Budějovice** soukr. r. 185. **Hradec Králové** st. R. 272 (+26). **Jičín** st. r. 255 (—9). **Karlín** st. R. 370 (+6). **Pardubice** st. R. 367 (+14). **Písek** st. R. 201 (+2). **Praha** st. R. 556 (—19). **Rakovník** ob. R. 230 (+16). Úhrnem 2.436 (+64) žákův.

Německé reálky: **Budějovice** st. R. 253 (—6). **Karlín** st. R. 222 (—21). **Lipá Česká** ob. R. 245 (—9). **Litoměřice** ob. R. 412 (+37). **Loket** st. r. 105, ob. R. 18. **Plzeň** st. R. 308 (—2). **Praha I.** st. R. 378 (+11), II. st. R. 288 (—3), **Trutnov** st. R. 293 (+33). Úhrnem 2.522 (+40) žákův.

II. Morava. A) Česká gymnasia: **Brno** st. G. 522 (—49), st. g. 156 (+16). **Hradiště Uherské** soukr. g. 292. **Kroměžíř** st. g. 289 (—36). **Meziříčí** **Valaské** st. G. 237 (—63). **Olomúc** st. G. 619 (+34). **Přerov** st. rgG. 425 (—41), R. (6. a 7. tř.) 14. **Třebíč** st. G. 321 (+15). Úhrnem 2.875 (—149) žákův.

Německá gymnasia: **Brno I.** st. G. 500 (—80), II. st. G. 341 (—43). **Hradiště Uherské** st. rgG. 205 (+1). **Hranice** st. G. 193. **Jihlava** st. G. 263 (—49). **Kroměžíř** st. G. 261 (+8). **Kyjov** ob. g. 78 (+17). **Mikulov** st. G. 183 (—21). **Olomúc** st. G. 367 (—5). **Příbor** st. g. (3. a 4. tř.) 34. **Šumperk** zem. rg. 139 (+18). **Třebíč** st. g. (2—4. tř. parall.) 40. **Třebová** **Moravská** st. G. 196 (—42). **Uhčov** zem. rg. 129 (—19). **Znojmo** st. G. 235 (—8). Úhrnem 3.164 (—223) žákův.

B) České reálky: **Brno** st. R. 235 (—52). **Prostějov** zem. R. 271 (+8). **Teleč** zem. R. 296 (+29). Úhrnem 802 (+15).

Německé reálky: **Brno** st. R. 310 (—25), zem. R. 357 (—12). **Hustopeč** zem. r. 61 (—4). **Jičín Nový** zem. R. 189 (—21). **Jihlava** zem. R. 242 (—13). **Kroměžíř** zem. R. 145 (—8). **Olomúc** st. R. 236 (+24). **Ostrava** **Moravská** zem. R. 254 (—30). **Prostějov** zem. R. 216 (—25). **Rýmařov** zem. r. 101 (+12). **Šternberk** zem. r. 127 (—19). **Znojmo** zem. R. 179 (—3). Úhrnem 2.417 (—124) žákův.

III. Slezko. A) České gymnasium: **Opava** soukr. G. (5 tř.) 255.

Německá gymnasia: **Bílsko** st. G. 359 (—13). **Bruntál** st. g. (2—4. tř.) 52. **Opava** st. G. 365. **Těšín** st. G. 309 (+2). **Viduava** st. G. 181 (—16). Úhrnem 1.266 (—27) žákův.

B) Německé reálky: **Bílsko** st. R. 247 (—13). **Krnov** st. R. 245 (+13). **Opava** st. R. 293 (+22). **Těšín** st. R. 211 (+4). Úhrnem 996 (+26) žákův.

Celkem navštěvuje v **Rakousku** gymnasia 55.150, reálky 18.591 žákův.

Vezmeme-li za *průměrnou* návštěvu nižších škol středních 130, vyšších pak 200 žákův, mají v **Čechách**, na **Moravě** a v **Slezsku** *menší než průměrnou* návštěvu tyto ústavy:

Česky: Třeboň g. — Německé: Broumov G. Hostinné G. Krumlov G. Loket R. Smíchov g. Zateč G. Hranice G. Hustopeč r. Jičín Nový R. Kroměříž R. Kyjov g. Mikulov G. Píbor g. Rýmařov r. Šternberk r. Třebíč (parall.) g. Třebová Moravská G. Uččov rg. Znojmo R. Bruntál g. Vidnava G.

Knihy approbované:

Josef Kyselka: Učebnice katolického náboženství pro I. třídu. V Praze 1887 Váz. 60 kr. (Knihy té se smí užívat i I. a II. třídě reálék, předpokládaje schválení competentního vrchního úřadu církevního. — 9. prosince 1887, č. 24.513.)

Literatura.

Redakce došly spisy tyto:

a) Od spisovatelův:

О пнеагориной гармонии сѣбрь od V. J. Petra. V Odesse 1882. 8°. 16. Spis. vykládá o Pythagorově harmonii sfér srovnává s naukou tou kosmogonické názory našeho Tómy ze Štítného, což při spis. velice ceníme, an nikde si nedá ujiti příležitosti, by vůči bratřím ruským velebil po zásluze slavné krajany své.

Три статьи по славяновѣдѣнию od V. J. Petra. V Kamenci Podolském 1884. v. 8°. 74. — Spis tento skládá se z tří částí, z nichž prvá jedná o prvé pouiti Čechův k mohyle M. Jana Husi a Jeronýma Pražského do Kostnice. Co jsme pravili o předešlém spise, platí v míře vrchovatě o této stati, ježto prodchnuta jsouc skrz naskrz vřelou láskou k vlasti, hledí Rusy seznámiti se anahami dotčených velikánův našich. — Druhá stat. uvažuje o původě slovanských písmen; zcela správně soudí spisovatel (srv. Krok I, 100); že sv. Kyrill sestrojil glagolici, učeník jeho Klement kyrillici, již nazval po učiteli svém. Těžší však jest rozhodnouti otázku, odkud vzata jsou písmena pro zvuky, jichž řečtina nemá (š, ž, č a p.). Kyrillice, jak z tvarův patrno, je vzata z glagolice, ale odkud je má tato? Spis. opíraje se o stará podání soudí, že Kyrill nalezl v Korsuni či Chersoně úplnou slovanskou abecedu, z níž vzal, čeho potřeboval pro svoji glagolici. Domněnka sice důmyslná, avšak potřebí by bylo opřiti ji pevnými historickými důvody. — Třetí stat. konečně věnována jest významu M. J. Glinky v historii ruského umění hudebního; hlavní zásluha jeho dle spis. v tom spočívá, že *pozvesti zapomenuťou píseň národní na stupeň současné obecné přístupné hudby i ustavil ji v ta práva, která jí náleží jako individuální části ruské národnosti; a jež jí byla upírána pod vlivem svrhle hudby západní*. Glinka vzdělav se stejnou láskou i umělostí jak ruské, tak polské motivy, o čem svědčí jeho „Život za cáře“.

Ветупительная лекція приватъ-доцента по кафедрѣ римской словесности В. И. Петра, читанная 6. Сентября 1885. г. въ Университетѣ св. Владиміра. V Kievě 1885. 8°. 17. — Za habilitační práci obral si spis. *historickou grammatiku latinského jazyka*; i seznamuje posluchače nejprve s nejstaršími památkami latinské písemnosti, pak vykládá grammatické zákony ostatních italských dialektův (osckého, umbrijského a druhých sabellských idiomův), načež uveďa srovnávací methodou v soustavu zákony italských jazykův, přistupuje na základě tom k objasnění grammatických zjevův latinského jazyka. A tak v rozpravě té, jež svědčí o hlubokém proniknutí látky, dochází spis. toho výsledku, že k jasnému pojetí rozvoje jazyka latinského velice prospívá staroitalská dialektologie, jež netoliko osvětluje morfologii a fonetiku jazyka latinského, ale — jako

to při každém jazyce vůbec — poskytuje možnosti hloub vnikati ve vnitřní ústrojí jeho. —

Къ вопросу о подлинности Кралове-дворской рукописи. Od V. J. Petra. V Kijevě 1887. m. 8°. 6. — Spis. stručnouce vylicuje objevení RKého (ve sklepe či komoře vězni, ne na horaxъ), příčinu, proč se prof. *Gebauer* a *Masaryk* přidali k podezřívacům jeho, vystoupení obhájcův a lučební zkoumání, z něhož uvádí spis. překvapující výsledky prof. Bělohoubka v příčině oživování písma: z čeho se činí závěr na nepochybnou pravost RKého. Za spisek ten jsme tím více povděční, ježto zvláště na Rusi potřebí vyvraceti zakořenělou k nejstklostnějším památkám našim nedůvěru, která bohužel i u jednoho z krajanův našich se ujala, jak jsme seznali nedávno z Rus. filol. věstníka Voroněžského.

О проетомъ предложеніи въ русскомъ языкѣ od F. V. Řihy. Ve Varšavě 1886. 8°. 56. Velmi pilná studie o větě prosté co do její osnovy. Velmi mile jímá, že spis. vybírá doklady k nauce své ze všech jazyků slovanských.

b) Periodické spisy.

Vesmír, roč. XVII, č. 6 a 7: Na Barabinské stepi (J. Kořenský). Z výletu do severního Německa (F. Bayer). Noví korfši z českého útvaru křídového. Měření lebek lidských. O nepravidelném vývoji druhých květův u vlaského ořechu (J. Velenovský). Chov sivena (A. Frič). Geologické výlety do okolí Pražského. O morfologickém významu hlíz *Ophrydei* (G. Smolař). Různé zprávy.

Bibliotéka paedag. klasikův (vyd. Fr. Bayer): Dra G. A. Lindnera *Drobné články paedagogické a psychologické*. Seš. 1. 25 kr.

Ottův Slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Seš. 1. v. 8°. 48. Cena sešitu 36 kr. — Konečně máme v rukou tak dlouho očekávaný 1. sešit encyklopaedie, jež má jazykem českým důstojně repraesentovati veškeru vědu. A soudě dle obsahu sešitu toho, vyznáváme, že naděje naše nebyly sklamány, an Ottův Slovník naučný skutečně čestně se po bok staví nejlepšímu toho druhu dělům cizojazyčným. Hodnotu článkův (dosud A — Abélard) zvyšují případné a vkusně provedené ilustrace a mapky. Tisk je rovněž jasný a veškerá úprava velmi úhledná. Ježto pak Ottův Slovník naučný řízen jest redakcí skládající se z předních učencův našich z různých oborův a ježto se jmena spisovatelův, jichž se dosud na 500 přihlásilo k příspěvkům, ručí za to, že obsah bude vyhovovati všem vědeckým výtěžkům naší doby: doporučíme s nejlepším svědomím co nejvřeleji Ottův Slovník naučný, jehož cena (36 kr. za sešit) jest úplně přiměřena vnitřní hodnotě jeho.

Zprávy zasedací.

Návrh osnovy učebné jazyka českého na gymnasiích s vyučovací řečí českou.¹⁾

(Pokračování.)

Verbum jest hlavním úkolem grammatického vyučování ve druhém pololetí. Čestina latině půdu připravuje. V hodinách českých dříve, než dojde se v latině ke slovesu, význam a vztáhnosti sloves s vědeckými termíny se procvičí. Na počátku žáku postačí, rozeznává-li slovesa skonálá a neskonálá, aby dějem slovesným tvary latinské správně vyložil (laudabam = chválil jsem, laudavi = pochválil jsem; laudor = jsem chválen, laudatus sum = jsem pochválen atd.). Ježto latinské futurum exactum ve větách hlavních vůbec jest řídké, v češtině vyznačuj se slovesy děje skonálého se spojkami až, -li (až uslyším, cum audivero; uslyším-li, si audivero). Po tom přistoupí se k procvičení tvarů. Přeměňování vět aktivních v passivné i syntakticky buď vyloženo. Analyse tvarů slovesných děj se dle spů-

¹⁾ Viz Krok I, 108.

sobu, času a rodu. Čeho více z českého tvarosloví nebo syntaxe latině třeba, v latinských hodinách se doplní. Když takto příprava pro tvarosloví latinské se stala, čeština svou vlastní cestou se ubírej. Ježto nemožno jest bez důkladnější znalosti pravidel zvukoslovných jednotlivé tvary slovesné tvořiti příponami ze příslušných temat (na př. nesU, nesOU z nesO-, a p.), učitel přestaň na kmenech (praesentním a infinitivním) a koncovkách (nes-u, -eš atd.), ve zvukosloví pak hlavně k těm pravidlům přihlížej, která již při nauce o jmeně vyložil (jako: pek-u, peč-eš; pec-i-ž, střez a p.). Při jednotlivých třídách a vzorech nauka o ději slovesném příhodně a znenáhla se doplní a přirozeně vyvine. Tak nejjasněji pochopí žáci i rozdíl v časování na př. hleděti a sváděti. Čeho pro latinu třeba ze souvětí podřadného, svým časem v české hodině učitel připrav, knihy syntaktické nepřibíraje na pomoc.

Pravopisná cvičení konají se prvých osm neděl týdně, potom jednou za 14 dní. I obsah i forma řeči jsou při nich důležitý; onen jistě z oboru vědomostí žákových býti musí, tato nebudiž nad chápavost jeho. Místo jednotlivých vět vhodnější a podstatnější jsou články, které by zároveň byly vzorem slohovým úkolům této třídy. Cvičivo pravopisné, když na jednotlivých příkladech y po obojetných souhláskách ve slovostředí procvičeno bylo, opřej se o mluvnicki v tom pořádku, ve kterém jednotlivé částky řeči v hodinách grammatických se probírají, aby pro cvičení důležitých pravidel nebylo zůstaveno šťastné náhodě. Mezery v grammatickém vědění takovým cvičením jasněji vyjdou na jevo, než by se stalo úkoly slohovými, v nichž žák tomu, čím není jist, rád se vyhne. Methodicky uspořádanými cvičeními usnadní se také procvičení učiva grammatického, ježto snadno se přihodí, aby při společné korektuře vykládáno býti musilo, čeho dosud škola neposkytla.

Co do instrukce na str. 75. dále uvádějí (Beim Dictieren etc.) o diktování, opravě, vyučování příležitostem a postupným dle knihy učebné, i pro češtinu má platnost.

Látka a postup vyučování ve II. třídě.

Ježto v I. třídě tvarosloví, hlavně pravidelné, probráno bylo a z odchylek jen nejdůležitější a vzhledem k latině nejpotřebnější vyloženy byly, v II. třídě učitel, sklonění podstat. jm. opakuje, zvláštnostmi v jednotlivých pádech a různým skloněním (host, týden, máti a p.) je doplní. Poznámky ke sklonění jmen cizích jako v I. třídě činí jen příležitost. Doplnění nabudou číslovky příslovci číselnými, číslovkami podílnými, druhovými, úměrnými, substantivními a neurčitými. Upozorniti jest také na analogii mezi češtinou a latinou při číslovkách druhových, jako: troje hodiny a trina castra, dvoje psaní, binae litterae; náměstky doplní se náměstky neurčitými, adjektivními a souvztažnými. Opakování slovesa děj se dle tříd a přihlíženo buď k tomu, jakého děje jsou slovesa té neb oné třídy. Nově procvičí se slovesa bezpříznaká, nepravidelná, kusá a vyloží se, jak rod trpný se opisuje.

Počátkem druhého polouletí (ne-li ještě dříve) přistoupí se k výkladu souvětí, stažených a přechodníkem skrácených, a dle knihy učebné se procvičí. Analogie a úchytky mezi jazyky latinským a českým, jako při tvarosloví se dělo, i tuto se vytknou. Tu udá se učiteli tytéž příležitost, aby ukázal k nesprávnému užívání některých spojek, jako: „an, jelikož“ ve smyslu příčinném, „aniž by, by“ a p. Žádoucí jest, aby základním dělídlem vedlejších vět byly části jednoduché věty a dle toho principu aby třídily se na věty substantivné (podmětné a předmětné), attributivné a adverbialné. Tak žáci na základě jednoduché věty nejen sami poznají druh věty vedlejší, nýbrž i o tom, jak jim na př. větu s „že“ uvedenou latinsky přeložiti jest, nebudou v nejistotě. V souvětích, periodicky složených, upozorněno buď na pořádek slov vět hlavních. Konečně učitel se žáky učiní přehled všech vedlejších vět a zvláště vytkne ty, jež stejnými spojkami se počínají. Schemata pro přehlednost, jako jinde, i zde jsou na místě.

Pravopisná cvičení nedějí se již systematicky, nýbrž potřebou

školy se řídí. Vedle interpunkce, která tu až na interpunkci v periodě dovršení dojde, cvičivem jsou také cizí slova v češtině běžná, za něž jazyk český nemá náhrady.

Druhý stupeň (III. a IV. třída).

Jaký jest rozvrh učiva a jak je na tomto stupni procvičiti jest, o tom pojednává osnov a instrukce něm. jaz. na str. 76. Nebylo-li lze učiteli již při elementárním probírání tvarosloví příležitě nevěšmati si některých pravidel o zvukosloví a tvoření slov odvozováním, tím méně nyní bez nich bude se moci obejiti; soustavný však výklad o těch věcech ani zde ještě není na místě. Opakování tvarosloví děje se soustavně, přihlížeje stále k významu slova ve větě, ale nevztahuje se tak k jednotlivým slovům o sobě, ač při čtení a společné opravě písemných prací učitel při nich nezřídka jest se zastaviti, jako spíše k celým částem a k tomu, aby žáci přehledu ve tvarosloví nabyli, chyb tvaroslovných, které zhusta i ve knihách se naskytují, se uvarovali, význam toho neb onoho tvaru ve větě pochopovali, znenáhla v ducha řeči mateřské vnikali a sobě osvojovali ty způsoby a obraty jazykové, které činí vlastní povahu její. S tvaroslovím tedy sloučiti jest skladbu, která dle knihy učebné se probírá.

III. třída. V tomto smyslu tvarosloví a nauka o významě slov ve větě jest úkolem III. třídy. Hlavní částky, jež buď nově se vykládají neb doplňují, jsou

1. slova ohebná, a to

jmeno podstatné: rozdělení dle významu; rod a číslo (ucha-uši, oka-oči; hmyz-hmyzové a p.); přehled sklonění dle kmenův; pluralia na -á; podvojný plural s různým významem (manželé-ové, rodiče-i, peníze, gen. penězův a peněz, o polednách-ech, ve snách-ech a p.); sklonba vlastních jmen domácích, cizích dle potřeby příležitě;

přídavné jmeno: attributivné, praedikativné, substantivné; při praedikativném zvlášť upozorniti jest na rozdíl zakončení nominalního a pronominalního (nejsi mi roven a jest rovný jako svíčka a p.), při attributivném na ta, která dle smyslu koncovku -ný nebo -ní přibírají, jako: rybná řeka, rybní ulice; obecná pravda, obecní louka; správný muž, správní úřad a p.; na zbytky sklonby nominalní (na bíle dni a p.);

při číslovkách jmenovitě čísla složená i po stránce zvukoslovné buďtež vyložena;

náměstky: zvlášť užívání reflexivního se a possessivního svůj; několika funkce jednotlivých tvarů;

sloveso: o jakosti děje a jakou obměnou tvaru slovesa z nižších tříd přecházejí do vyšších; o rodech, časích a způsobech; o jmených tvarech slovesných.

2. Slova neohebná, a to

příslovce v pozitivě i komparativě;

předložky, jež nejpřirozeněji k nauce o pádech se připojí;

spojky a mezislovce.

3. Nauka o pádech. Do příliš podrobného rozlišování funkcí pádových učitel se nepouštěj a spíše ke zvláštním vazbám a fraseologickým obrátům českým přihlížej, nečeských vazeb důrazně vytýkati neopomíjej.

Methodický návod, kterého podávají instrukce na str. 77. a 78. (Es handelt sich — wiederholt werden) i pro čteninu platen jest. Jako ve třídách předešlých latina o češtinu se opírala, tak zůstávej i zde, což i pro rychlejší postup a snazší pochopení věci jest velmi žádoucí. Z té příčiny grammatické vyučování v této třídě započne se naukou o pádech prostých a předložkových, pak přejde se ke jmení podstatnému, přídavnému, příslovci, číslovce, náměstce, spojce a mezislovci a skončí se slovesem.

Grammatickému vyučování týdně hodina buď věnována.

IV. třída. Učivem 1. pololetí jest složité souvětí, perioda. Přihlíželo-li se ve II. třídě hlavně k oněm vedlejšími větám, jež přímo větě hlavní podřízeny

byly, jest tuto v praktických cvičeních hleděti na soustavu vět jako na umělecký celek. Periody prostě složenými větami nerozváděj, ale ovšem rozlož jednotlivé členy, aby i podstata i symetrie její byla patrna. K nauce o složitém souvětí řeč nepřímá se připojí. Co více v té příčině podávají instrukce, i v češtině svou váhu má.

Učivem 2. polouletí jest prosodie a metrika; tato na oně založena jest. Prosodii čeština lne jednak k jazykům staroklassickým, šestic kvantitý syllab (časomíry), jinak ke mladším jazykům indoeuropským, rozeznávajíc slabiky přízvukné a bezpřízvuké. Na těchto dvou různých základech osnuje i různé draby veršů, časoměrné i přízvukné, jež rhythmem, pravidelným postupem dvihu a kladu, sobě se sbližují. Především tedy základy těchto dvou druhů veršů jest vyložiti (slabiky přirozeně a kladné dlouhé, krátké a obojetné; slabiky přízvukné a bezpřízvuké); odtud přejde se ke stopám, veršům, slohům. Ježto čeština spolu na četbu Ovidia připravovati má, když schemata trochaeu, daktylu, iambu, anapaestu objasněna byla, ihned přikročí se k časoměrnému verši daktylickému, hexametu a pentametu, v němž i spondaeu vysvětlení dojde. Vedle rhythmického čtení přihlížej se i k přízvuku v řeči.

Po verši časoměrném pokračuje se ve výkladu o verši přízvukném. Výpočet veršů omeziž se na čtyřstopý trochaeu a iambus, pětistopý trochaeu (epický verš slovanský) a šestistopý iambus (verš alexandrinský); ze sloh mimo čtyřverší uvedeno buď trojverší (tercina), osmiverší (stanca čili oktáva), a znělka (sonetto). Jiné formy básnické vyloží se příležitostě. Výklad o prosodii a metrice, v této třídě učiněný, zůstává základem i vyššímu gymnasiu, v němž ta odvětví systematicky již se neprobírají.

2. Čtení.

Methodický návod, jak vésti sobě při čtení, položen jest v Instr. od str. 79. až do 85., a ten má platnost i pro vyučování jazyku českému.

Tu položeny buďte jen některé doplňky a připomenutí.

Co se tkne memorování a přednášení (Besonders wertvolle etc. Instructionen na str. 82. a 83.) budiž při ukládání článků náležitěho šetřeno postupu, hledíc k pokročilosti a dospělosti duševní žáků, k čemuž ovšem přihlížeti jest již skladatelům čítanek, z nichž stati žákům k memorování bývají ukládány. Primánům dávány buďte články kratší a snazší; v dalších pak třídách přiměřeným postupem saháno budiž ke článkům delším a nesnadnějším. Bude-li článek delší, vynikající jak ušlechtilým obsahem tak dokonalou formou, lze dávat učiti se mu po kusích. Kdežto žáky prvních dvou tříd pontají a těší stručné básničky i prosaické povídačky, zvláště obsahu žertovného (na př. „Vrabeo a kůň“ od Fr. J. Ruběše, nebo „Osel ve květnici“ od V. Zahradníka a p.), přece již také v těchto třídách ukládány buďte stati obsahu poučného, jsou-li podány formou tak pěknou, jako mnohé z básniček B. Jablonského.

Od 3. a 4. třídy převládajeť básně i stati prosaické obsahu vážného a poučného, jakkoliv i tu i později doporučí se k osvěžení mysli žáků vybrati vhodný článek obsahu žertovného.

Důležité jest, aby při vybírání článků hleděno bylo k takovým, jež navádějí k modulování hlasu, ke článkům protkaným figurami řečnickými, jako: otázkou, zvoláním a p., rozmluvami, které hojně místo mívají v balládách i romancích, v básních lyrických.

Ukládají-li se žákům články, jež objemem nepřesahují jejich sil, může se přesně žádati na nich, aby si je dokonale vstúpili v paměť. Nebo jen tehdy lze článek přednáseti nezajímajíc se, dávat dobrý přízvuk logický a nedělati přestávek na místech nepřislusných.

Abý žáci články uložené náležitě dovedli přednáseti, je potřebí, aby je učitel k tomu řádně navedl. Článek budiž tedy dříve ve škole čten, při čemž budiž toho dbáno, aby žáci, jako vůbec při čtení, dbali jak kvantitý slabik tak přízvuku slovního. Avšak aby smysl článku přednesením věrně a srozumitelně přiveden byl

k plátnosti, pilně přihlížeti jest i ku přízvuku logickému neboli důrazu. Proto předcházejí důkladné záku se článkem seznámení, jaký byl za té neb oné situace stav duševní osob, o nichž se vypravuje, nebo jako při lyrických básních, jaké byly city i myšlenky básníkůvy. Učitelé ukázati jest žákům, která slova vytknouti je hlasem důraznějším a jakým; neboť zvláštním způsobem svým vyjadřuje se cit radosti, nadšení, bolesti, tužby, zoufalství atd. Ovšem že při tom šetřiti jest jistých mezí, aby nezabíhalo se v krajnosti. Gesta a posunky buďte vyloučeny, a veškerý dojmy vyjadřovány výraznou řečí.

Velmi důležitý jsou přestávky (pansy), a to nejen ty, jež naznačují se interpunkcí, ale hlavně ty, jichž požadují jednotlivá důrazná slova; každé s důrazem pronesené slovo žádá buď kratší buď delší přestávky, a to buď před slovem důrazným nebo po něm. Před ním bývá pomlčka, aby posluchač na ně, jakožto důležité, byl upozorněn, na př. „My cítíme jeho vládu a nazýváme jej — Bůh“; „I vyskočí — což, slyš! — maličičká myš.“ Za důrazným pak slovem činí se přestávka, aby se dopřálo posluchači času vštípit si ono slovo v paměť, a přednášející aby nabral dechu k dalšímu mluvení, na př. ve známé Kollárově znělce: „Cesty mohou býti rozličné, jenom vůli — všichni mějme rovnou!“

Je-li gradace: pojmův a myšlenek, potřebí jest naznačiti buď stoupání důrazu buď jeho klesání hlasem; rovněž tak v protivách vytknouti jest důrazně slova protivná, na př.: A v něm myslí, — cítí, — žije celý, — v slasti, — v slzách, — v přízni — v bezpráví — až se šťastně — k němu dopraví, byť i přes bouř — plamen, — hrom i střely.

Vůbec pak dbáti jest toho, aby žáci, přednášejíce zvláště stati vážné, se neukvapovali, leč by naznačili bylo rychlý postup děje, rozčilení; tuť potřebí urychlití přednes. Pak-li je onomatopoeiticky vyjádřiti namáhání, chod budíž zmírněn pod obyčejné tempo. Dobře jest, když žáci podtrhují sobě slova závažná těžkou a pansy naznačují čárkou vodorovnou před slovem důrazným nebo po něm.

Když učitel vyložil kus po všech stránkách, přečte jej ještě jednou i dvakráte na vzor; potom volá žáky, napřed lepší deklamatory, potom i jiné, aby se přesvědčil, zda-li všemu dobře porozuměli a porozumění dovedou fádne přednésti. Ještě tu bude učitel opravovati, v čem se pochybí. Doma pak nechat se žáci uloženému kusu uči na hlas.

Že žáci mají memorovati a přednáseti všichni článek týž, dále že nemá jim ponecháno býti na vůli, by sobě články vybírali sami, požadují Instr. na str. 83., což dlužno schvalovati již ze příčiny té, že žáci, znajíce článek po stránce obsahové i formální, s větším účastenstvím mohou sledovati přednes a snáze poznati, v čem pochybeno.

Povádě-li sobě učitel způsobem tím, lze mu očekávati bezpečně, že dopracuje se zdárného úspěchu, který bude sejeviti i ve správném a výrazném čtení.

Jako pro žáky německé tak lze i žákům českým ku přednášení učiniti výbor nebo kanon vhodných básní, v čítankách obsažených.

Pro I. tř. doporučuji se ku přednášení (Čítanka Fr. Bartošova.): 1. Vrabec-a kůň. Fr. Rubes. 2. Vlk a kůzle. Ad. Heyduk. 3. Píseň vesničanův. J. Kamaryt. 4. Koza, ovce, kráva i lev. Ad. Heyduk. 5. Starý tatíček. Mor. nár. p. 6. Hladina jezerní. B. Jablonský. 7. Mravenci a kobyly. Ant. J. Puchmajer. 8. Sedmera láska. B. Jablonský. 9. Den májový. V. Hálek.

Pro II. tř. (Čítanka Fr. Bartošova.): 1. Práce. Vlad. Štátný. 2. Zlamaná podkova. J. Nečas. 3. Pocestný. Fr. Lad. Čelakovský. 4. Mateřidouska. K. J. Erben. 5. Lakomá straka. J. Chmela. 6. Zacelené rány. J. Neruda. 7. Co nejkrásnější? B. Jablonský. 8. V háji. Sv. Čech. 9. Rozmanitost jazykův. B. Jablonský. 10. Adam a Eva. Mor. n. p.

Pro III. tř. (Čítanka J. Jirečkova.): 1. Neviditelný. B. Jablonský. 2. Rozséváč a sémě. V. Štalc. 3. Včely. B. Jablonský. 4. Čeho třeba. Týž. 5. Vděčnost. Týž. 6. Návrat z Palestiny. Jind. Marek. 7. Vítězství Jaroslava nad Tatary. 8. Výzvání. Jan Ev. Vocel. 9. Úkoly. Fr. L. Čelakovský.

Čítanka V. Petrova: 1. Mluva naše. V. Pakosta. 2. Staříčkův dub. V. Hálek. 3. Jezero. B. Jablonský. 4. Matičce. J. Neruda. 5. Kříž u cesty. Ad. Heyduk. 6. Příležitost ku práci. F. L. Čelakovský. 7. Vánoce. J. Vrchlický. 8. Vězeň na Bezdězi. Sv. Čech. 9. Výzvání. J. E. Vocel. 10. Jezero. V. Hálek. 11. Duha. B. Jablonský. 12. Dva andělé. E. Krásohorská. (Red.)

Pro IV. tř. (Cítanka Fr. Bartošova.): 1. Probuzení. V. Hálek. 2. Tesař a Merkur. Jar. Puchmajer. 3. Naše vesnice. Vít. Hálek. 4. Ballada dětská. J. Neruda. 5. Vánoce. Jar. Vrchlický. 6. Zlatá babička. Vít. Hálek. 7. V Thermopylách Ant. Košina. 8. Jarní romance. Jar. Vrchlický. 9. Co vysloužilce vypravoval ve stínu lípy. Sv. Čech.

Sešity poznámkové, o nichž jednají Instrukce k něm. jaz. na straně 83. a nsł.

Žáci buďte již od první třídy vedeni k tomu, aby sobě důležité vysvětlivky učitelovy, jež mají býti co nejstručnější a nejurčitější, při čtení dle článků zaznamenávali. Poznámky ty jsou dílem grammatické, dílem biografické a věcné, pokud nejsou podány v čítankách. Poznamenáváním takovým zvyšuje se účastenství žáků při vyučování: má-li pak žák nejen k opakování v hodině budoucí, ale i pro pozdější dobu vyložené ve škole věci uchovati, je nezbytné třeba, aby nejdůležitější z nich sobě znamenal a opakuje pevněji si je vštěpoval v paměť.

Učitel pak, dávaje si příležitost ve škole předkládati sešity poznámkové, zvláště když pozoruje, že žák některý vyloženou již věc sobě buď nic nebo špatně pamatoval, přesvědčuje se, zdali a jakou měrou žáci činí své povinnosti zadost.

Od III. tř. vysvětlivky stilistické, biografické a věcné budou míti převahu nad grammatickými, jež vztahují se hlavně ke zvláštnostem syntaktickým a fraseologickým. Stilistické poznámky, týkající se figur a tropů, shrnou se na konci kvarty přehledně, a kde se ukáže potřeba, doplní.

Spůsobem tím žáci zvyknou sobě pozornost obracet k tomu, co důležité, řídko a krásno jest, a bystřiti svůj úsudek a šlechtiti krasocit.

Co se tkne domácí přípravy žákovy (Instr. na str. 84.), má platnost také pro jazyk český; jen nebudiž žádáno od žákův, aby nosili přípravy písemné. Příprava ke čtení v nejnižších třídách přestávej na tom, aby žáci článek uložený doma hlasitě si četli a v obsah jeho, pokud mohou, vnikli, by jej potom ve škole zřetelně, správně, plynně a výrazně dovedli čísti, četřice dělicích znamení a náležitých k nim přestávek i změny hlasové. Postupem vyučování toho, zvláště již ve třídě 3. a 4., bude takové přípravy učitel žádati přísněji. V těchto třídách žáci, připravující se na čtení článku, nechať všimají si pečlivě stránky formální, zvláštností stilistických, jmenovitě tropův a figur, konečně i metrických; místa formální i věcně temná sobě poznamenávajíte.

Avšak toho na ústavech českých, na nichž žákům pracovati a přiuášeti jest vedle příprav latinských a řeckých také přípravy z jazyka německého, nolze žádati, aby měli míti písemné přípravy také z jazyka českého, mateřského. Bylo by to břemenem, ježto přípravou naznačenou věci lze učiniti zadost.

Strany domácí četby postačí úplně, co předpisují Instr. něm. jaz. na straně 85.

3. O písemných úlohách.

(Instrukce na str. 85—90, 101—104.)

Co instrukce vykládají o tom, jaké jsou podmínky dobrého slohu a jak žáky vůbec a v jednotlivých třídách zvláště naváděti jest k tomu, aby umění to si osvojili, základem buď i na ústavech českých. Změny instrukcí, jež v jednotlivých třídách se navrhuji anebo je doplňují, nejvíce k individualnímu rázu jazyka českého, jinak v potřebách českého školství původ svůj mají.

Prvá třída. Diktanda (instr. pg. 86, 1. oddíl) týkejtež se v prvních hodinách hlavně výslovnosti hlásek tvrdých a měkkých vůbec a obojetných ve slovo-středí zvláště; znenáhla přibírejte se, co pravopisně důležitého při výkladě syntaxe a tvarosloví bylo vytčeno. Diktata jsou zprvu jednotlivé věty, později krátká vypravování, popisy, popisy s vypravováním spojené, jež buďte tak uspořádány, aby žákům ve slohovém cvičení mohly býti vzorem. Ježto ve cvičení pravopisném od počátku k interpunkci jest přihlížeti, spojení vět buď jednoduché a snadno přehledné.

Jak od diktanda přejíti se má ke slohovým úkolům, instrukce v 2. oddíle

děkladně poučují; dále žádají toho, aby úkoly takové v 1. polouletí dávaly se ten ve škole; v 2. polouletí dáno budiž 5—6 úkolů domácích a 3 školní. Vedle látky, v instrukcích vytyčené, (jakož na nižším gymnasiu vůbec forma vypravovací převládá) přihlížej se i k popisům přírodopisným, s nimiž vhodně krátké vypravování se spojí. Instrukce přidělují popisy teprve II. třídě v 2. polouletí; že však žáci zvířata popisovati se učí v přírodopise již v prvním běhu I. tř., a za diktanda, která přece jim býti mají vzorem slohové úlohy, popisy samy instrukce doporučují, písemní pokusy v popisování již v té třídě počítati mohou; v II. třídě pak popis rozšíří se na obory, jež žáci názorem při vyučování poznali. Že učitel disposici žákům napíše na tabuli a úkol s nimi ve škole ústně procvičí, samo sebou se rozumí. Také osnova vyn. minist. ze dne 18. září 1876, č. 13.344 schválená popisy I. třídě ukládá. (Srv. Wilhelm: Praktische Paedagogik na str. 179).

Druhá třída (instr. pg. 87). Mimo vzpomenutý popis není tu čeho pozmnamenati. Jako z německých klasiků jednotlivé stati předčítati žákům na německých ústavech instrukce doporučují, tak záhodno činiti i na ústavech českých ze vzorných českých spisovatelů. Episody ze života vynikajících mužů, obrázky ze života národního a p. po přečtení a potřebném povysvětlení za úkol dobře se hodí.

Třetí třída. Jaká látka za úkol písemní v té třídě vybírat se má, o tom dobře a hojně instrukce se pronášejí. Toliko překlad z latinského autora za úlohu dávati, od čehož i instrukce na na str. 27. celkem odrazují, se zvláště nezamlouvá, ježto překlad stati, ve škole přeložené a vyložené, všickni žáci tak znáti mají, aby, textu latinského nečtouce, správně a bez zajíkání překládali, kdežto překlad nového místa za úkol dáti bylo by nejen pro žáky na tom stupni nesnadno, ale i pro učitele při nepoměrně veliké ztrátě času byla by to úloha velmi obtížná. Překlad i známého místa, není-li latina a čeština v jedné ruce, pro velmi možnou různost mínění se neschvaluje.

Čtvrtá třída. Obor učiva, jakož i návod slohový v instrukcích na str. 88—90. jasně a důkladně jest vyložen a celkem s osnovou z r. 1876. se srovnává. Co tuto o překladech ve III. třídě bylo pověděno, platnost má také o IV. tř. Překlady dávati lze teprve ve vyšším gymnasiu, aby žáci, majíce potřebnou znalost syntaxe české i latinské, jak v řeči obratni jsou, prokázali. Tím ovšem přeměňování Caesarových period, jež s duchem jazyka českého dobře se srovnávají, v souvětí soufavná samo sebou nemělo by místa. — Konečně nesrovnáváme se s tím, aby žáci nedostatečné práce znova pracovali, jež by učitel znova přehlížel a, kdyby ještě nedostačovala, snad znova dal vypracovati, až by práce byla aspoň dostatečná. Kdyby se věc týkala jen lepšího žáka, argumentum takové na místě by bylo, ale žák ve slohu neobratný — a umění dobře a obratně psáti ani dle instrukcí (pg. 85.) vlastně nelze se naučiti — pro samé přepracovávání úloh ke vlastnímu úkolu té třídě osnovou vyměřenému by nedošel. Přepracování úkolu nedostatečného nebud tedy pravidlem, nýbrž výjimkou, a to u žákův, kteří, ač dobrý úkol poříditi mohli, nedbali, uzná-li učitel, přihlížeje k jiným potřebám školním, přepracování takové za potřebné a prospěšné. (Dokončení.)

Ústřední spolek středních škol českých.

Občasná schůze dne 22. října 1887. Prof. Jan Slavík podává zprávu o přípravných pracích k vydávání Bibliotheky mládeže studující, i podotýká, že jest již první číslo obsahující Ad. Heydukovu píseň o bitvě u Kressenbrunnu hotovo, a bude brzo po ústavech rozesíláno. Průměrná cena jednotlivých sešitů bude mírná, za arch 6 až 7 kr. počítáno. Prof. Hulakovský oznamuje, že prof. Bartoš z Brna, který chtěl podobnou biblioteku vydávati a také první číslo již upravil, vzdal se úmyslu svého pokračovati v podniku a proto naděje se, že prof. Bílý a Jirásek, kteří slíbili podporovati vydání p. Bartošovo, připojí se k podniku Ústřed. spolku středních škol. Ředitel K. Doucha podotýká, že by bylo velice prospěšno, kdyby zdařilé povídky byly upraveny pro tisk, což se s úplným souhlasem přítomných

setkává. Ředitel K. Tieftrunk obrací pozornost shromážděných ku deklamacím jichž citelný nedostatek se jeví, k tomu připojuje se i prof. Mejsnar poukazuje, že mnoho věcí jest již zastaralých, které se nehodí pro mládež naší doby, hlavně pro svou úpravu. Prof. Hulakovský používá této příležitosti a vybízí řečníka, aby sám obstaral některé přednášky, čímž by si dobyl velikých zásluh o celý podnik. Řed. Doucha vybízí komitét k opatrnosti při volbě spisů, jež mají býti vydávány, a zároveň podotýká, že by se mělo šetřiti i jistou měrou věku mládeže a dle toho také aby jednotlivé práce byly řazeny.

Prof. Slavík několika slovy poukazuje ku břemenům, jež spojena jsou s úřadem knihovníků na školách středních a proto navrhuje aby byla podána petice, v níž by bylo žádáno, aby se knihovníkům odčítalo 3—4 hod. týdně pro vyučování za mimořádnou práci aneb aby při plném počtu hodin byla jim přiměřená remunerace poskytnuta. Prof. Kott z vlastní dlouholeté zkušenosti nabyl přesvědčení, že by navrhovaná úleva byla příliš nepatrnou v poměru ku skutečné práci, a proto žádá, aby se zmenšil počet hodin aspoň o 6 v týdnu; prof. Žabka míní, že by bylo přiměřenější, kdyby se vzal za základ počet žactva na ústavě, a na 50 žáků, aby se odpočítala i hod. týd. vyučování. Prof. Soldát připomíná, že na ústavech ruských jsou placeni profesoři za třídnictví, kustodství i knihovnictví, a žádá tudíž, aby se rozšířila petice a když se krok nějaký ku zlepšení stavu učiní, aby se uvažovaly všechny okolnosti a k nim se patřičný zřetel obrátil. Řed. Doucha hájí mínění, aby se požadavky nepřepínaly a proto snížení hodin má býti v tom smysle upraveno, jak původní návrh zněl. Přijato bylo, aby se podala petice vys. c. k. ministerstvu kultu a vyučování, aby se poskytla úleva knihovníkům a kustodům sbírek přírodopisných a fyzikálních, neb aby jim byla dána remunerace za mimořádnou práci. Do výboru, který má vypracovati petici, zvoleni: prof. J. Slavík, Soldát a Bauše, zpráva má býti podána příští valné schůzi.

Prof. J. Červenka přečetl stanovy odboru, který má býti při spolku zřízen pro podporu v případě úmrtí. Prof. Kott žádá, aby byl člen dvakráte upomínán, než se prohlásí za vystouplého. Prof. Starý míní, aby lhůta, kdy mohou se přihlásiti pozůstalí členové rodiny za náhradu, byla prodloužena na rok. Poněvadž není možno, aby již od nového roku, jak někteří členové míní, se odbor v činnost uvedl, má se žádati za schválení stanov a výsledek všeho jednání má býti předložen příští valné schůzi.

Po krátké chvíli oddechu prof. Em. Fait krátce vypravoval o svých zkušenostech, které nabyl na cestě po pomezí slovínsko-německém v Korutansku, Štýrsku a Uhřích.

Občasná schůze dne 19. listopadu 1887. Prof. Dr. Petr Durdík zahájiv rozpravu o paedagogických bibliothékách Urbánkové a Bayerové poukázal nejen k důležitosti klasiků paedagogických, zvláště starších, ale i ku velikým obtížím, které překonávají jest nakladatelé knih, určených pouze pro užší kruh čtenářstva. Po té uvedl přehled spisů paedagogických, jež byly posledním časem u nás vydány, zvláště přihlížeje ku jmenovaným bibliothékám a projevil při tom mínění, že oba podniky mohly by se udržeti, kdyby se omezili na určitý obor; jmenovitě by se měli podnikatelé stříci, aby nebyly dvakráte vydávány stejné spisy jakož aby se nepřekládalo z němčiny, neboť literatura německá jest odborným kruhům snadno přístupna. Po cíle rozpravě, již se účastnili prof. Dr. K. Veselík, Slavík, Kott, řed. Doucha, prof. Žabka, Winter i j. ustanoveno, že spolek nechce nikterak vystupovati z mezí nestrannosti, ale má býti přece udělena rada p. podnikateli Bayerovi, aby vydával *všechny sebrané spisy J. A. Komenského*, neboť jakkoli jednotlivé spisy tohoto slavného reformatora ve školství po různu tiskem vyšly, přece jich mnoho zůstalo dosud nepovšimnuto a širšímu obecenstvu naprosto nepřístupno. Zároveň jmenování řed. Zoubek ze Smíchova a prof. Šmaha z Rakovníka, jako osvědčené vykladatelé a překladatelé zmíněného autora, a tudíž by celému podniku pouze prospělo, kdyby nakladatel s jmenovanými odborníky se dorozuměl.

Dále byl doporučen členům spolku časopis „Krok,“ nejen aby příspěvky do něho byly zasílány, ale i aby byl hojněji odebírán, neboť na mnohých

stapek jest dosud pouze po jediném předplatiteli. Návrh, aby bylo vyjednáváno s nakladatelem, aby členům spolku byl ponechán za cenu levnější, odkázán výboru, aby se učinilo, co by za potřebné bylo shledáno.

Pokladník spolku p. Václav Starý krátce vyklčil stav spolku: všech členů se počítá na 500, úkaz to zajisté potěšitelný, neboť od posledního sjezdu přihlásilo se mnoho nových členů, jmenovitě z družné Moravy z některých měst celí sborové ku spolku přistoupili. Hotového jmění jest 518 zl. 16 kr. Zpráva celá přijata od shromážděných s velikým povděkem.

Ke konci prof. Slavík vybízel přítomné, aby odebírali zprávu o prvních třech sjezdech ve východních Čechách, jež se dává jednotlivcům za sníženou cenu 30 kr. Po té setrvali přítomní po nějakou dobu v srdečné přátelské zábavě.

Em. Fait, jednatel.

Filologický odbor.

I. schůze dne 5. listopadu 1887. (Přítomno 12 členů.)

1. Prof. Mourek referuje o činnosti kommise, již vypracování nové osnovy azyka německého a potřebných k tomu instrukcí bylo uloženo. Připomenuv, že věc ocitla se v jiném stadii, ježto i se strany úřední opatření se stalo, aby podobná osnova a instrukce dle nynějších potřeb nově vypracovány byly, vykládá přehledně, jak kommise připomenutá si vedla a na čem se usnesla. Za základ vzaty byly články Mourkovy, od nichž kommise jen v nepatrných věcech se odchýlila; mimo to vyloučena byla z dosavadního plánu všechna cvičení výhradně pravopisná, ježto beztoho každé slovo nejen pronesením, nýbrž i písmem žákům vštěpováno býti má. —

V I. třídě tvarosloví má se obmeziti; vynechati má se n. př. futurum ex., snad i conjunct. plqpf. mohl by ponechán býti třídě II. Z návrhu Mourkova vynechána jakási praktika, že by se totiž ve tř. II. celé články čísti měly jen jako za odměnu pilnosti žáků. Počet prací písemných značně byl obmezen; navržena jest měsíčně jedna úloha domácí a jedna školní.

Ve III. IV. tř. podrželo se čtení dle návrhu Mourkova ve „Kroku“; vynechal se však v instrukcích každý konkrétní příklad rozboru.

Co V. a VI. tř. se tkne, uznalo se, že do instrukcí našich nepatří návod o deklamaci; ale deklamace podržely se přece, ovšem s tím doložením, že ukládati mají se žákům pouze básně ve škole probrané.

Při VII. a VIII. tř. vynecháno jest z návrhu Mourkova ustanovení, aby na tomto stupni některé partie grammatiky probraly se vědecky; bylť se navrhovatel sám přesvědčil, že s některými žáky návrhu toho provésti nelze. Odpadnouti mají též fečnická cvičení ve tř. VIII.

Při otázce, jaký rozdíl činiti by se měl mezi gymnasiem a reálkou, ponechal si prof. Roth právo podati separátní votum o vyučování na reálkách. —

Když prof. Mourek tuto zprávu o jednání kommise podal, táže se řed. Tieftrunk, co vytkla kommise za cíl vyučování němčině na českých školách středních. Prof. Mourek odpovídá, že za hlavní cíl se uznalo, vypěstovati u žáků co možná největší spůsoblost ku praktickému užívání jazyka; žáci mají býti schopni užívati němčiny o věcech nevymykajících se z vyučování gymnasiijního neb reálného. Obratnosti v užívání němčiny o věcech odborných nelze od žáků škol středních žádati; to přenechati se musí životu praktickému.

Řed. Doucha se táže, nebylo-li by záhodno při stanovení cíle vyučování vysloviti též požadavek, že žáci mají nabyti spůsoblosti čísti spisy klassické literatury německé. Když pak byl řed. Tieftrunk upozornil, že požadavek tento snadno býti by mohl přílišným, ježto mezi připomenutými spisy klassickými jsou i takové, jichž porozumění se ani od žáků středních škol německých nežádá, doplňuje řed. Doucha návrh svůj v ten smysl, že žádati by se mělo porozumění *snazším* spisům klassickým; návrh ten prof. Mourek schvaluje a přijímá jej za svůj. —

Dále řed. Doucha přimlouvá se za to, aby cvičení pravopisná se zcela přece

jen nevypouštěla, a aby jim asi půl hodiny jednou za měsíc věnováno bylo. Prof. Mourek připomíná, že kommisce důkladně o věci té jednala; snášela pak se v tom, že hned při učení se významům žák i zrakový obraz každého slova má si osvojit; dále uvádí prof. Mourek zkušenost svou, již nabyl při vyučování jazyku anglickému; kdo totiž uvedeným způsobem si počínal, nikdy nedopouštěl se chyb pravopisných. Ostatně překlad z češtiny do němčiny beztoho píše se na tabuli. Prof. Petr Durdík navrhuje, aby v nových instrukcích se připomenulo, že i po vypuštění zvláštních cvičení pravopisných škola bez cvičení v pravopise nebude, ježto připomenuté překlady píší se na tabuli. Prof. Mourek dokládá, že podobná zmínka v instrukcích jest. Konečně na přímělu řed. Douchy stalo se usnesení, aby cvičení pravopisná pojata byla v osnovu hypoteticky, totiž že dítí se mají jen tenkrát, uzná-li se jich ve třídě některé potřeba. —

Dále bylo ustanoveno, aby návrh nové osnovy a instrukcí vydán byl tiskem a rozeslal se v několika exemplarech po všech ústavech, aby i venkovští sborové se s ním seznámili a po případě návrhy své na změnu některých věcí asi do polovice ledna podati mohli. Ježto pak osnova ta i s instrukcemi otištěna bude v časopise „Kroku“, přistoupilo se na návrh přítomného redaktora časopisu toho, aby potřebný počet výtisků — pro zmenšení útrat — opatřen byl jako zvláštní otisky z „Kroka“.

2. Na přání odboru zůstává jednatel dále ve své funkci; povinnosti, aby zasýlal hned po schůzích referáty do denních listů, jest sproštěn.

Král. Česká společnost nauk.

Schůze řádných členů dne 2. listopadu.

Vykonány volby funkcionářů společnosti na budoucí tříletí, a sice tak, že zvolen

za presidenta: *J. Jireček*, c. k. ministr m. sl.;

za vicepresidenta: *Dr. V. Šafařík*, professor lučby na c. k. č. universitě;

za generálního sekretáře: *Dr. K. r. Kořistka*, professor geodaesie na c. k. n. vys. školách polytechnických;

za sekretáře třídy historicko-filologické: *Dr. V. V. Tomek*, professor rak. dějepisu na c. k. č. universitě;

za sekretáře třídy mathematicko-přírodovědecké: *Dr. K. Vrba*, professor mineralogie na c. k. č. universitě;

za pokladníka: *Dr. F. J. Studnička*, professor matematiky na c. k. č. universitě.

Na to vyřízeny běžné záležitosti a konečně ustanoveni posuzovatelé došlých rukopisů, pokud do „Rozprav“ se mají vřaditi, o čemž se rozhodne ve schůzi budoucí.

Schůze řádných členů dne 7. prosince.

Po přečtení a schválení zápisníku poslední schůze a po vyslechnutí některých zpráv generálního tajemníka a pokladníka ujal se slova vládní rada prof. *V. V. Tomek*, aby přečetl oznámení toto:

„Číslo II. páteho ročníku Athenaea přináší spis řádného člena společnosti naší pana prof. Gebauera, ve kterém před čtenářstvem tohoto časopisu přesazuje jednání královské české společnosti nauk v příčině subvencí jemu odepřené na přípravné práce k Slovníku staročeskému, obraceje se zvláště proti níže psané komisi, dle jejíhož dobrého zdání společnost odmítla další poskytování subvencí této na rok 1887.

Slavná společnost nauk na základě onoho dobrého zdání odmítla subvenci z té příčiny, že nechtěla podporovati díla, které po zavržení rukopisů Královského a Zelenohorského od pana prof. Gebauera musí zůstatí neúplné a tudý závadné, majíc zajisté na zřeteli, že by dalším poskytováním podpory od té chvíle, co prof. Gebauer proti všemu nadání jejímu počal rukopisy ony vyhlášovati za

podvržené, brala na sebe zdání před obecnstvem, jako by auktoritou svou schvalovala mínění jeho o rukopisech.

Prof. Gebauer praví ve svém spise, že společnost tak učinila, protože byla špatně poučena, a viní tedy nřezpsanou někdejší kommissí, že společnost špatně poučila, ano vyhlašuje důvod pro usnešení společnosti uvedený za zjev nesnášlivosti vědecké.

Když pan professor Gebauer dále praví, že on se svými přátely stojí na půdě vědecké pravdy a že krom toho vede ho i přátely jeho povinnost a láska k národu, že nechce, aby národ náš podvodnými padělkami nadále byl klamán; musíme se i my osvědčiti, že se mínění naše opáčné o pravosti rukopisů zakládá na vědeckém zkoumání, jehož podstatnost tím ještě není podvrácena, že pan professor Gebauer se svého jednostranného stanoviska linguistického nechce jí uznati, jakož i že vlastenecké smýšlení naše není lehčího zrna než jeho, když se snažíme národu našemu zachovati v plné vážnosti, což jest největší chloubou starého písemnictví jeho.

Pan professor Gebauer v závěrce svého článku opouští „svatou půdu“ vědecké pravdy, na kterou se jen několik řádků před tím odvolával, vynášeje se tím, že prý počet přívrženců jeho se množí a bude se dále množiti. Věcšina hlasů zajisté v otázkách vědeckých nerozhoduje. On ovšem praví, že k němu se přihlašují „mužové, jejichžto bezúhonná čest a vlastenectví obecně se uznávají a váží, kdežto přátelé rukopisů leda nějakým přeběhlým augurem a prospěchářem chlubit se mohou.“ Roztřídění takové jest lehčíji tvrditi než dokázati. My aspoň členové zmíněné někdejší kommissí nejsme si svědomí žádného prospěchářství, které by nás bylo vedlo při našem dobrém zdání v příčině subvencí na Slovník staročeský.

Se vzhledem k útoku na nás učiněnému panem professorem Gebauerem osvědčujeme se před Slavným sborem tímto, že jsme podali tehdejší dobré zdání své dle nejlepšího vědomí a svědomí beze všech vedlejších ohledů, a zůstáváme to Slavné společnosti nauk samé, jak soudí o slušnosti a kolegiálnosti svého řádného člena, který takovýmto způsobem se chová ke společnosti a spolučlenům svým, a jak se nadále Slavná společnost zase k němu míní chovati.“

Na to rozprá se dlouho trvající debatta, kteráž ukončena po náhlém odchodu členů J. Gebauera a A. Seydlera, načež do zápisníku o této schůzi přijato v příčině tohoto podání jednohlasně usnesení toto: *„Společnost přijímá osvědčení kommisce s uspokojením na vědomí a setrvává v přesvědčení, že kommisce jednala v té příčině dle nejlepšího vědomí a svědomí svého. Zároveň vyslovuje své poctování nad dotčeným počínáním svého řádného člena profesora dra. Gebauera v této záležitosti.“*

Pak předložena a se všemi návrhy přijata jednohlasně zpráva kommisce tato:

„Kommisce zřízená ku předchozí poradě o návrhu Kalouskové radila se znova dne 12. listopadu 1887. a sjednotila se předložiti Společnosti dole psaný návrh ku přijetí. Přítomni byli všichni členové kommisce, totiž rytíř *Kořistka*, *Čelakovský*, *Seydler*, *Studnička* a *Kalousek*. Prof. Čelakovský před koncem schůzky musil odejti. Všecky kusy předkládaného návrhu byly přijaty jednohlasně. Prof. Seydler hlasoval též pro všechny kusy, vymínil si však, že v plenum bude mluviti proti celému návrhu. Kommisce navrhuje takto:

1. Usnesení král. české Společnosti nauk ze dne 7. března 1860, kterým přestalo obvyklé dříve posuzování spisů, pocházejících od řádných členův, tímto se odstraňuje, a zavádí se na jeho místo tento řád:

2. Každý spis, sepsaný od řádného člena a podaný Společnosti, aby jej vydala svým nákladem, odevzdá se napřed dvěma referentům, jež řádná schůzka volí ze řádných členův té třídy, do jejíhož vědeckého oboru předložený spis náleží.

Toliko přednášky a krátké písemnosti, ježto ustanoveny jsou do Věstníka a objemem svým nevyplní ani dva tištěné archy, nevznášejí se na referenty, nýbrž třídní tajemník sám je ohledá a opatří svým visem, když se hodí do tisku. Je-li spis ustanoven do Věstníku a vydá více než dva tištěné archy, jmenuje dva referenty k němu praesidium samo ihned.

3. Řešení dva referenti nemají podávati kritiky o vědeckém obsahu před-

loženého spisu, nýbrž písemné referáty jejich v obyčejném příznivém případě, když nenašli žádné závady, budou obsahovati hlavně jen návrh, aby Společnost ten spis vydala.

Pakliby referenti našli nějakou závadu, oznámí ji v referátech svých a navrhnou, buďto aby spis se nevydával, anebo aby se vydal, když by závada se odstranila.

Závada taková může záležeti buďto v tom, že by spis se nesrovnával s účelem Společnosti, vyměřeným v paragrafu 1. jejich stanov,¹⁾ anebo ve formálních stránkách spisu, zejména v té, když by v něm nebyla zachována forma přiměřená a důstojná Společnosti nauk.

Referenti podají své referáty z pravidla již ve schůzi nejbližší příští.

4. O návrzích referentů rozhoduje schůze řádných členů prostou většinou hlasů.

Ku platnému usnesení, když většina spis zamítá, jest potřebí, aby přítomno bylo nejméně devět členův.

5. Spisův, jejichž spisovatelé nejsou řádnými členy, toto přítomné usnesení se netýká, a ty budou se posuzovati i budoucně dle dřívějších obyčejů a usnesení.

Dále požádán místopředseda prof. Dr. V. Šafářik, gen. tajemník prof. Dr. K. r. Kořistka a senior společnosti, vládní rada Dr. V. V. Tomek, aby k nastávajícím 90tiletým narozeninám člena, vládního rady Dra. V. Matsky osobně přednesli blahopřání celé společnosti.

Konečně přečteny některé návrhy k lednovým volbám členů.

A. Třída historicko-filologická.

Dne 31. října Dr. Rud. Dvořák četl O arabském básníku Abul-Alovi a jeho názoru světovém.

Abul Alá (*973 v Maaře †1059) jest z nejznamenitějších básníků arabských doby pozdější, zvláštním směrem své poesie i západu mnohem přístupnější než kterýkoli z ostatních. Přes slepotu, jež od 4. roku věku jeho učinila na názor světa nemožným, stal se pamětí vynikaje a otcem a slavnými učiteli své doby vzděláván, hlavně však vlastní píli největším učencem své doby. Se strany druhé však přivodila tato slepota chmurný názor světa, který obírání se filosofií křesťanskou, sůfickou, indickou, neméně poznání různých systémů náboženských, konečně celý běh života, v němž Alovi stálých ústrků se dostávalo, tak že před nimi v zátíši života rodinného ochrany hledal, z něhož mu však časem otec a brzy po té i matka byla vyrvána — ztráta pro Alu nenahraditelná — ve spojení s neutešenými poměry doby jen ještě chmurnějším učinily. Výrazem této nálady jest sbírka básní: Luzúmu má lá jalzam. Nutnost nenutného, jež pro poznání básníka jest nejdůležitější. Básník jeví se zde skeptikem a pessimistou nejhrubšího zrna. Ztrácuje všechna náboženství i s obřady jako stejně bezcenná, protože z panovačných choutek jednotlivců pochodící a na hloupost lidu namířena. Místo prvéjších nabrazuje rozumem jako jediným spolehlivým vůdcem, místo druhých (obřadů) doporučuje býti sám dobrým a konati dobré jiným. Při tom ovšem uznával i boha, jehož však rozumem pochopiti nelze. Výrazem vůle jeho jest osud nezměnitelný a nevzniknutelný, v celku zlý a zvláště k lidem hodným nespravedlivý, ač neznám nikomu. Víme jen, že zemřeme. Vzpomínka na smrt činí sice každý požitek nemožným (aspoň u moudrého), ale jinak je smrt jednak na světě nejspravedlivější, všechny stejně zastihující, jednak jediná, jež z útrap života ku klidu vodí. Z toho, že člověk rodí se však vlastně jen, by celý život vlastními choutkami, zlobou lidí a světa (vše jest zlé a naděje v zlepšení jsou marné) trpěl a na konec umřel, dospívá básník k názoru o bezúčelnosti rození se, a nesvědomitosti rodičů, již děti nic nezavinivší bez jich přičinění a snad i proti jich vůli (což je ještě jediným štěstím) rodí. Vina ta stihá stejně bohaté i chudé, urozené i sprosté.

¹⁾ Paragraf 1. stanov našich předpisuje: „Účel Společnosti jest zpytování v oboru všechných věd a jich všestranné vzdělávání, vyjímajíc toliko bohosloví a pozitivní právníctví.“

Proto básník sám, vinu, již na něm spáchal otec, zplodiv ho, na nikom nespáchal a i jiným to doporučuje, manželství (když je již nutné) bezdětné za nejlepší považuje, mnohoženství a pod. výstřednosti života orientálního za přímé pohlouzení mozku vyhláší. Pro názory své vyhlášen Alá jedním z tří největších nevěrců islamu.

B) Třída matematicko-přirodovědecká.

Dne 14. října prof. dr. O. Feistmantel předložil dodatek ku pojednání o uhlonosných vrstvách s rostlinnými otisky v Indii. Dodatek vztahuje se k dalším pozorováním v oboru vrstev conglomeratických v uložení uhlonosném (Gondwána-System) a v Solném Pohoří (Salt Range), z čehož vychází na jevo, že dříve již zmíněné zkameněliny palaeozoické v conglomeratech v Solném Pohoří nalezené skutečně do těch vrstev náležejí a tedy i tyto vrstvy do doby palaeozoické postavit se musí. Tyto conglomeraty v Solném Pohoří leží pod vápencem Productovým, a jsou stáří kamenouhelného, kdežto vápeneц Productový spadá do doby částečně karbonické a pak permské.

Toto pozorování má pak další důležitost. Vrstvy conglomeratické v Solném Pohoří jak se má za to, byly sneženy pomocí plovoucího ledu — a shodují se v tom s vrstvami conglomeratickými (boulder-bed) v stupni Talčířském ve spodu uhlonosných vrstev v Indii. Tyto Talčířské conglomeraty by tedy pak také spadaly do doby kamenouhelné, část vrstev uhelných nad nimi jest pak permská a jiná náleží do Triasu.

Ant. Štolc podal pak některé „Příspěvky k fauně vod Pražských.“ Přednášející popisuje zajímavého nálevníka bičíkovitého (flagellata) Bicosoeca nor. spec., jenž od něho poprvé v kašné české technice, později ve vodě Vltavské vůbec a ve vodě z Berounky pozorován byl. Flagellat tento liší se podstatně od známé dosud sladkovodní specie téhož rodu, Bicosoeca lacustris J. Cl., i podány jsou charakteristické rozdíly obou. Přednášející podává po té podrobnější obraz organizace nového flagellata, zmiňuje se o pohárkovité schránce, v níž tílko flagellata vězí, o plasmatické povaze tílka, o ústní a stažitelné vakuole, o jádře a na konec o způsobu množení se flagellata, jež tuto dělením příčným se děje. Zvláštní důraz klade přednášející na vysvětlení stopečky, kterou tílko flagellata ku dnu pohárkovité schránky jest připevněno a která jeví se býti stejnoznačnou s t. zv. vlečným bičíkem rodů Bodo a Anisonema. Vzhledem k tomuto vysvětlení významu stopečky nutno jest systematické postavení rodu Bicosoeca dle soustavy Bütschliho změnit i a rod tento do téže skupiny přiřadit, kam rody Bodo a Anisonema náležejí.

Dne 28. října Dr. J. Palacký podal zprávu o endemismu bylinných rodů v Americe. Přednášející zmínil se, že endemických rodů má Amerika asi třetinu všech (2200 : 6600 cc.), ale $\frac{2}{3}$ druhů — tedy poměrně víc rodů endemických než druhů. Poměr ten liší se dle systematického postavení — monocotyledony a apetalý mají méně než thalamiflory a coralliflory¹⁾ a dle krajín — tropické a subtropické kraje (Mexiko, Argentinie sev.) mají víc než mírné sev. a jižní. Předn. vyhledával toho příčinu v ledové době, která zde zničila starší bylinstvo, působila, že sotva dosud povstaly druhy, tím méně rody endemické (jak v Evropě), k čemuž asi třeba více geologického času.

Na to přednášel Dr. J. Velenovský: O některých rostlinách českého útvaru křídového. Velmi obyčejným otiskem v peruckých lupcích u Lipence jest zdánlivě dichotomicky dělená konifera Frenelopsis bohémica, jež řadí se ke známým již druhům ze spodní křídý na Moravě, v Portugalsku a Francii. Vyloženy podrobně i morfologie i anatomické vlastnosti její. Poněvadž nejsou dosud známy plody rodu Frenelopsis, jest jeho postavení v systému konifer dosti pochybné. V Čechách nalezeny sice šišťice, jež bezpochyby k druhu českému náležejí, ale poukazují spíše na příbuznost s rodem Ephedra. — Řada četných křídových druhů rodu Sequoia rozmnožena opět novým druhem S. major od Kralup, jenž má veliké šišky, nemálo

¹⁾ Trávy jen 64 z 298, Cyperacey 14 z 61, Proteacey 5 z 49, Conifery, 3 z 32, ale Composity 347 z 776. Malpighiacey 40 z 49, Melastomacey 89 z 134 atd.

na šišky žijící *S. gigantea* upomínající. U Hloučbětina zhusta se objevující *S. heterophylla* Vel. nalezena také v četných úlomcích plodonosných, takže náleží nyní k nejlépe známým druhům křídovým. — Listnatá větévka r. *Podocarpus* od Jinonic svědčí rozhodně o existenci rodu tohoto v době křídové. — Konečně učiněna zmínka o zvláštních plodech z Vyšerovic, že nejspíše jsou plody r. *Marsilia* a podány nové důkazy o vegetativním původu zdánlivých šišek *Krannera mirabilis* Oda.

Assistent Filip Počta podal zprávu o několika pokusech ku theorii o vzniku cicvarů. Dle nového názoru jsou podivné tyto shluky, jež v diluviální hlíně v hojnosti nalézáme; pouhými úlomky hornin do diluviální hlíny se dostavší, kde pak střídavým působením vlhka dešťového a tepla slunečního přeměnily se na tvary, jakými nyní se nám jeví. I hleděl přednášející přesvědčiti se o vlivu horka a vody na cicvary, dal některé na delší čas do vody a jiné vydal silnému horku. Výsledek byl ten, že vodou cicvary velice nepatrné změny utrpí, kdežto horkem silně roztrhány a svrchní kůrou opatřeny bývají. Rovněž i plavením měkkých cicvarů a mikroskopickým zkoumáním výbrusů hleděl se přednášející o původu hmoty cicvarové přesvědčiti.

Dr. Jan N. Woldřich poslal zprávu o „diluvialních nálezích v Prachovských skalách u Jičína“. Z nálezů těch a prozkoumání jejich vysvítá, že se na svahu Prachovských skal u Jičína, a sice nad místem Lochovem vyskytlo pro Čechy nové naleziště člověka diluvialního a současné zvířeny sahající do období diluvialního po čase ledovců, a nejen podobné jest, ale i souhlasí, jak se zdá i do času, se známým nalezištěm Sudslavickým v rozsedlině druhé.

Konečně předložil Dr. F. J. Studnička pojednání: M. G. de Longchamps (v Paříži): O poměru třísečnice a kardioidy. Prof. C. Küpper: Das Maximalgeschlecht der Regelflächen m^{ter} Ordnung.

Personalle.

Mimořád. prof. Ant. Pravda jmenován jest řádným professorem stavby strojův na c. k. české vysoké škole technické v Praze. Prof. st. gymnasia v Hranici, Rudolf Kadeřávek, jmenován jest okres. školdozorcem českých a utraquistických škol národních v školním okrese Hranickém.

Listárna redakce.

P. řed. V. J. P. v K. Snášíte se tedy s námi v tom, že *koch*-ati spočívá na kořeni *kas* = milovati. Avšak nám to nestačilo i šli jsme o krok dále vypátrat *původního* významu kořene toho. Co do *καλ-* (*γῆτος*) nesrovnáváme se s Bezenbergerem, že by znamenalo „láska“, neboť „v lásce rozený“ by značilo spíše „dítě“ vůbec než „bratr, sestra“ a p. Po našem mínění má kořen *kas*, na němž spočívá *κασι-*, význam „roditi“; *κάσις* pak jednak = *rod*: *κασι-γῆτος* z (našeho) rodu zplozenec, z (našeho) rodu pošlý (opp. od rodu — odrodilý), tedy: bratr, sestra, bratranec, synovec bratrancův, vůbec blízký či krevní příbuzný; *αὐτο-κασι-γῆτος* z téhož rodu či z též rodiny (v užším smyslu) zplozenec (pošlý), tedy: rodný neb vlastní bratr, rodná (vlastní) sestra. Jednak *κάσις* = *rodic* (*ροῖς*), z jednoho rodu pošlý: bratr, sestra; dle Hesychia = *ἡλικιώτης* se mnou rodu lý, sourozenec, současník, vrstevník. Konečně argiv. *κάσ-τερ* (Hesych. *καστέρας*) = : ozenec, hoch, jinoch, *κάσσα* z (*καοῖα*) = zrozená, holka, dívka, nevěstka; co do *κα* chodu významu „holka“ k „nevěstka“ srv. kurva (1. dívka, holka Roudn. i j., cf. *κόρη*, 2. nevěstka), lit. *mergà* (dívka), čes. a sloven. *merhyně* (nevěstka), viz mé Přísp. k nauce o tvoření kmenův 9; i výraz „holka“ má v Praze i j. nezřetelný význam „nevěstka“. — Ostatní kořeny, jež připomínáte a jež také věci u Fick uvádí, netýkají se věci, o níž jde, a netřeba jich tedy sem klásti.

V 3. sešitě přineseme prof. Dr. P. Durdíkovu přednášku o působení G. A. Lindnerově konanou v Jednotě filosofické.

K N I H Y.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině.

I. Piše Fr. Prusík. Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Piše Fr. Prusík. Cena 20 kr.

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Fr. Miklosich: Über den Ursprung der Worte von der Form aslov. trzt.

Fr. Miklosich: Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen. I. díl.

Fr. Miklosich: Die Bildung der slavischen Personennamen.

Fr. Miklosich: Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen.

Časopis českého Musea 1827—1841.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý.

Redakce.

Z 1. ročníku Kroka zbývá toliko několik výtiskův seš. 1. 2. 4. 5. 6., jež se prodávají po 40 kr.

Prvé číslo ročníku XIV. časopisu pro mládež dospělejší (do 18 roků) „*Naši mládež*“ vydáno nákladem Jos. Rich. Vilímka a redakcí Jos. Vlastimila Krátkého v úpravě stkvostné s krásnými ilustracemi koncem ledna a obdrží je každý úplně zdarma, kdo se o ně přihlásí v administraci na Spálené ulici č. 13. v Praze.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM PŮTRĚBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA

vychází 1. dne každého měsíce (mimo srpen a září).

Předplácí se ročně (1 se záslkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr.; studujícími středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních záslků z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (co vydavatel) pp. zasílatelův, by buď jméno jeho na adrese připojovali neb raději záslky pouze na jeho jméno adresovali.

Rukopisy se nevracejí, lež si toho kdo zvláště vyžádá při záslce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Bartolomějské ulici čís. 5.

K R O K.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. městské střední školy,
docent české university.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1888.

Vydáno 1. března 1888.

Bychom mohli stihnouti nával docházejících nás prací i rychleji za sebou uveřejňovati zprávy zasedací, odhodlali jsme se vydávati Krok od Nového roku **měsíčně** (kromě prázdnin). By pak nebylo třeba k vůli zvýšenému nákladu zvětšovati i předplatné (toliko při záсылкách do ciziny zdraží se častější dopravou Krok o 20 kr.), bude Krok vycházeti 10krát do roka v sešitech o 3 arších, takže bude ročník obsahovati 30 archův, místo dosavadních 24 (po případě 22½) archův. Nadějeme pak se, že velectění odběratelé naši láskavě ocení snahu naši o zvelebení Kroka, netoliko sami na dále zůstávající jeho příznivci, ale i — zač jich snažně prosíme — jiné jemu přátely čestně získávající.

Vydavatelstvo.

* * *

== Sešit 3. (třeba rozřezaný) ročníku I. „Kroka“ kupuje administrace po 50 kr. ==

* * *

Časem se stává, že nás docházejí záсылky nedostatečně vyplacené; dovolu-
jeme si upozornovati na to připomínající, že se za tiskopisy od 50—250 gr.
platí 5 kr. (nikoli 2 kr.) poštovného, od 250—500 gr. 10 kr., od 500—1000 gr.
15 kr.; za listy pak do 20 gr. 5 kr., do 250 gr. 10 gr.

O B S A H.

Str.

Rozpravy.

<i>Petr Durdík</i> : Gustav Ad. Lindner	97
<i>Jan Slavík</i> : Příspěvek k dějinám elektřiny	102
<i>Fr. Dvořák</i> : O úvodech školních ku četbě klassických auktorův	106
<i>Jos. Dědeček</i> : Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií	112
<i>Jan Palacký</i> : Podnebí Evropy	117
<i>Fr. Prusík</i> : Příspěvky ku kritice textův	120
<i>F. Prusík</i> : Duchovní romány: Život Josefův	124

Úvahy.

<i>Fr. Prusík</i> : Bibliotheka mládeže studující	127
<i>Petr Durdík</i> : Paměti o školách českých	131

Drobné zprávy.

Knihy approbované	133
Literatura	134
Zprávy zasedací	136
Osnova jazyka českého	137
Personalie	144

ROZPRÁVY.

Gustav Ad. Lindner.

Proslovil Dr. Petr Durdík ve Filosofické jednotě dne 14. ledna 1888.

Uplynulo právě čtvrt léta od toho dne, kdy odešel k otcům muž, jehož jméno ve vědecké literatuře české i německé vždy bude uváděno na místě velmi čestném. Jest to universitní professor dr. Gustav Adolf Lindner. Jeho památce věnováno budiž několik slov těchto.

Příčiním se, abych stručně, ale přece co nejúplněji vylíčil záslužnou jeho činnost jako spisovatele filosoficko-didaktického, a jako učitele mládeže české, zvláště akademické.

K náležitému porozumění jeho působnosti potřebí jest předeslati důležitější data z jeho života. Nebude jich mnoho. Neúčastnil se Lindner veřejného ani společenského života, nýbrž oddal se všemi silami ducha svého na studia a na řešení otázek paedagogických a filosofických i pracoval s takovou pílí a vytrvalostí, že mu takoruka nestačil čas, aby všímal sobě kromě svých prací ještě čeho jiného. Ale právě proto provedl tak znamenitá a tak hojná díla. —

Narodil se 11. března 1828. v Rožďalovicích, kde byl otec jeho sládkem. Do škol obecných chodil ve svém rodišti a v Jičíně, a poslán pak na piaristické gymnasium do Mladé Boleslavě a na akademické Pražské, tehdy šestitřídné. Odbyv si gymnasium i dvouletý kurs filosofický, vstoupil po přání velmi zbožné matky své do semináře Litoměřického. Po dvou letech však vystoupil odtamtud a vrátiv se do Prahy studoval filosofii a práva. Rozhodnuv se k professuře podrobil se přísným zkouškám z filosofie, fysiky, matematiky, dějepisu a byl povýšen za doktora filosofie.

R. 1850. byl ustanoven za supplenta na gymnasiu v Rychnově, 1851. v Jičíně, kdež i potvrzen skutečným professorem. Vyučoval tam fysice a filosofická propaedeutice po tři léta.

Veliký, osudný obrat v jeho životě stal se r. 1854. Lindner pro svobodné smýšlení byv osočen, „z ohledů služebných“ přesazen jest na gymnasium v Cejli ve Štýrsku. Zůstal tam celých šestnáct let; tam se i oženil. U žáků byl velmi oblíben jednak pro zajímavé přednášení své jednak pro laskavou, klidnou povahu. Kromě školních povinností a literarních prací neznal jiného zaměstnání, jediné zábavy hledaje a nalezaje v lůně rodiny své.

Do Čech vrátil se r. 1871. byv povolán za ředitele německého gymnasia real. v Prachaticích. Po roce přesazen do Hory Kutné za ředitele ústavu učitelského. Za desítiletého působení svého povzněl paedagogium to tak, že se mu málokteré v Rakousku vyrovnalo. Lindner přednášel o vychovatelství, jeho dějinách i vědách pomocných a zákonodárství školním, rád užívaje, kde mohl, znázorňovacích prostředkův a diagrammů, jimž i ve

svých spisech velmi přál. U chovanců, jejichž počet rok od roku vzrůstal, byl velmi oblíben i pro jasné výklady i pro přívětivé, ke všem stejně spravedlivé a laskavé chování. Vzdělával je netoliko za obratné učitele, ale také za řádné charaktery.

Nebylo možno, aby muž takové učenosti a takových zkušeností paedagogických byl zůstal nepovšimnut. R. 1871. na výstavě Londýnské poctěn diplomem za práce literární, 1873. o výstavě Vídeňské ustanoven soudcem (juror) předmětů paedagogických a referentem o českém školství obecném; 1872. zasedal v enketě pro nový statut ústavů učitelských, vydaný r. 1874. R. 1880. jmenován školním radou, 1881. ředitelem zkušební kommisie pro školy obecné i měšťanské v Kutné Hoře. Konečně r. 1882. povolán na obnovenou Karlo-Ferdinandskou universitu českou za řádného professora filosofie a paedagogiky, jmenován členem zkušební kommisie gymnasiijní a po roce zástupcem učitelstva v školní radě zemské.

Byl tehdy, jak se podobalo, úplně zdrav; avšak už r. 1881. musil pro churavost zadati za dovolenou.

Ztrávil několik měsíců ve Švýcarsku sesílil ochablé, rozrušené nervy své. R. 1886. však opět tak povážlivě scházel, že byl nucen ke konci druhého semestru přestati přednášeti a zadati za dovolenou na půl leta. Ta mu povolena a prodloužena později na celý rok 1887. Avšak toho roku už nepřekchal.

Rodina jeho chystala právě podle jeho přání žádost za pensionování, když ho překvapila smrt mrtvicí o 4. hod. odpolední 16. října 1887.

Literární činnost Lindnerova byla velmi vydatna. Většina jeho spisů jest německá, což vysvětlí se tím, že trávil nejlepší věk svého života v cizině, přispůbil se k ní dokonale. Jest to zjev u našich krajanů velmi obyčejný, zvláště před rokem 1860. Od té doby však, co byl povolán do Čech, obohacoval i českou literaturu cennými spisy; zvláště jako professor české university psal téměř výhradně po česku, a rozvinul rozsáhlou činnost ve vědě a literatuře naší, jakoby byl chtěl dohoniti, co nepřízní osudu, zejména za dlouholetého nuceného pobytu v cizině byl zameškal.

Ale všech záměrův a započatých děl dokončiti nebylo mu přáno. V posledních letech napsal několik samostatných spisů českých, ale dílem pro neshodu s nakladateli, dílem a hlavně pro předčasnou chorobu svou tiskem jich nevydal. Ke spisům těm se ještě vrátíme.

Hlavní *německá* díla jeho jsou:

1. *Pojednání, posudky a úvahy* v periodických listech filosofických a paedagogických, jako v Bonitzově časopise pro rakouská gymnasia, v Ahlinově časopise pro exaktní filosofii v Dobrosoli, v Zillerově výročním spise spolku pro vědeckou paedagogiku v Lipsku, v programech Celjského gymnasia i jinde. Témito články stalo se poněkud jmeno jeho známo mezi učiteli německými i rakouskými.

2. *Učební kniha zkušební duševědy*, ve Vídni 1858 a od té doby v osmeru vydání. Kniha tato pro stručný a přece jasný sloh, pro přehledné spořádání látky a vědeckou povahu došla veliké pochvaly u Němcův a zavedena na většinu rakouských gymnasií (německých). To platí též o spise následujícím:

3. *Učební kniha formální logiky*, ve Vídni 1860; dosud páté vydání.

4. *Úvod do studia filosofie*, ve Vídni 1866. Spis ten určen jest jako podobný spis Zimmermannův za příruční knihu oktávánům, i hodí se celkem dobře ke svému účelu, až na to, že jest poněkud rozsáhlý.

Prof. dr. *Strümpell* (v Lipsku) vyslovuje se o něm v nekrologu, napsaném pro Berlínský časopis gymnasiijní¹⁾ takto: „Kdo ten spis s nějakou znalostí příslušných odborů přečte pozorně a nestranně, ten nemůže neuznati pochvalně vzácnou jasnost a určitost myšlenek i jejich slovného výrazu, rozvážené a případné spořádání látky, praktické provedení, jímž usnadněno porozumění, v pravé míře konané spojování theoretických částí dílem s konkrétním užitím, dílem s příbuznými předměty, jako na př. v empirické psychologii spojování živlů psychologických s fyziologickými. Právě v těchto vlastnostech spočívá též vysvětlení toho, že spisů Lindnerových užíváno i daleko za hranicemi rakouskými, a to nejen ve škole, ale i v širších kruzích.“

¹⁾ Rukopis byl laskavostí pozůstalé rodiny Lindnerovy pisateli těchto řádků zapůjčen.

5. *Záhada štěstí*, ve Vídni 1868. (Das Problem des Glückes. Psychologische Untersuchungen über die menschliche Glückseligkeit.) Dílo to na základě vědeckém, avšak populárně, zajímavě a poutavě psáno. Nestaví se na žádné stanovisko filosofické, spisovatel dává si otázku, zdali pojmy štěstí a smůly kryjí se navzájem. V rozboru logickém odpovídá, že rozsah obou pojmů jest různý. Obsah však totožný. Další postup jest psychologický. Vyloučiv otázku po nevyšším dobru spisovatel uznává nutnost vyšetřiti různá dobra nebo štěstí a poměr jejich k různým stavům duševním. Oceniv jednotlivé statky a jejich poměrnou hodnotu, ukazuje, že způsob, kterak představy v myslí se spořádají a k sobě navzájem se postaví, ve svém výsledném účinku tvoří psychologické pozadí štěstí a blaha; i může se býti buď soulad pocitů ve vitálním smysle tak řečeném, (jejichž výrazem jest to, čemu říkáme: „dobře se míti“), aneb záměr přemýšlením v duši muže pevně povahy (jemuž odpovídá neúspěšná ideje v praktickém životě).

6. *Ideje ku psychologii společnosti*, ve Vídni 1871. (Ideen zur Psychologie der Gesellschaft, als Grundlage der Socialwissenschaft.) Tato kniha pokládá se za nejlepší filosofický spis Lindnerův.

V 1. knize pojednává se o společnosti jakožto o sociálním organismu, což jest jaksi fyziologie společnosti, v 2. knize o společnosti jakožto bytosti představující, i podávají se tu základy společenské psychologie, ve 3. knize o společnosti jakožto bytosti chtějí (volící), a to jest politická psychologie. „Spisovatel dovozuje, že pokračující vzdělanost budí potřebu formy společenského života dle příkazů mravních ideí vypodobiti a k uspokojivému dokonání přivesti“. Zeitschr. f. exact. Philos. 1871, 346.)

Myšlenka Herbertova o oduševnění společnosti jest tu co nejdokonaleji provedena a v hlavních rysech nakresleny základní myšlenky vědy sociologické. Kromě politiky totiž a národního hospodářství, jehož zakladatelem jest Adam Smith, lze sobě pomyslet ještě třetí vědu sociální, jež obě ostatní doplňuje a slučuje; jest to ta, jež vyhledává a stopuje společenské vědomí. Toto zajisté pronikající společností více nežli vlada a orgány její jest dle Bucklea příčinou pokroku společenského. Kde však jest vědomí společenské, tam lze mluvit též o psychologii společnosti. Že tuto jakožto zvláštní vědu pojal, odůvodnil a nastínil, jest zásluhou Lindnerovou.

Společnost jest organismem — to přirovnání často se činí. Lindner chápe se toho podobenství a provádí je dále: jest mu totiž jediný člověk v celé společnosti tím, čím jest buňka ve zvířecím těle. Výměně látek v ústrojném těle rovná se ve společnosti obcování národohospodářské. Činnost národohospodářská repraesentuje vegetativnou sféru sociálního organismu, system komunikačních prostředků shoduje se s nerovnou soustavou, města a tržiště jsou ganglie a uzliny nervové atd. Takto provádí se důmyslně obdoba až do podrobností, a shoda jest někdy překvapující.

Po tomto úvodě přechází spisovatel ku psychologii společnosti.

Dosavadní duševní uvažovalo o člověku jakožto o jedinci, se stanoviska individualnosti a odloučenosti a samobytnosti, jakoby to byly jeho myšlenky, které on myslí, jeho skutky, které koná, jeho štěstí nebo spíše neštěstí, ve které se vžil. Avšak člověk není individuum, nýbrž „prabuňka společnosti“ (Urzelle der Gesellschaft): společnost jest souverénní, jest nesmrtelná, jest nositelem pojmu „člověk“, nikoliv jednotlivec.

Patrně, že s tohoto stanoviska otázky a problémy filosofické jako: Bůh, nesmrtelnost, svoboda, mravnost nabývají jiného osvětlení a významu. Zvláště v praktické filosofii způsoben byl značný převrat názorem, dle něhož měřítko mravnosti neklade se na jednaní individua pouhého a samotného, nýbrž na „společenského člověka“. Tím egoismus jednotlivcův jest odsouzen; onť jest dědičný hřích, jimž lidstvo trpí a trpěti bude, až se podaří kultu společenské mravnosti, posaditi veškeré množství na ten trůn, k němuž nyní každé jednotlivé z nesčíslných, nepatrných individuí právo míti se domnívá („my“ na místo „já“).

Ke splnění tohoto přání, k uskutečnění těchto myšlenek schází ovšem velmi mnoho! Ale krásný ideal jest to bez odporu.

7. *Paedagogická škola vysoká*, ve Vídni 1874. V ní vylíčena organizace ústavu, v němž by vzdělávání býti mohli „učitelé učitelův“.

8. *O představách zabavených*, vydáno ve Sborníku král. Čes. učené společnosti v Praze 1876. Lindner tu pojednává o představách, jež klesnuvše pod práh vědomí vymizely z naší duše toliko zdánlivě; působí i mimo naše vědomí v duševní náš život, asi tak jako zabavené nebo poutané síly v přírodě.

9. *Všeobecné vychovatelství* a

10. *Všeobecné vyučovatelsství*, ve Vídni 1878. (Desud 6 vyd.) O těch spisech netřeba šířiti slov; jsou známy jakožto učebné knihy na ústavech učitelských. O výbornosti jejich svědčí i to, že přeloženy na jazyk český, vlásky, polský, novorecký, maďarský a ruský. (I psychologie a logika do několika evropských jazyků převedeny.)

11. *Stejná otázka paedagogiky školní*, v Langensalze 1883. (Eine Cardinalfrage der Schulpædagogik.) Vykládá se tu, že na nižších stupních škol dovoliti se může, vyučování zmechanisovati; čím více však žáci postupují, tím volněji musí sobě vésti učitel, nejse vázan prostředky a pomůckami vyučování mechanického.

12. *Paedagogické klassikové*, ve Vídni r. 1876 a násled. Jest to sbírka vynikajících spisů vychovatelských, zejména překlad Komenského latinské Didaktiky (s obšírným životopisem autorovým), Niemeyerovy Základy vychovatelství a vyučování (spis od Herberta

všele doporučovaný, ač nyní v některých věcech zastaralý), překlad Quintilianových Institutiones Oratoriae i j.

13. *Encyklopaedická příruční kniha vychovatelská se zvláštním zřetelem ke škole obecné.* (Encyklopaedisches Handbuch der Erziehungskunde mit besonderer Berücksichtigung des Volksschulwesens.) Ve Vídni, 1884 (ve 3 vydáních). Jest to slovník o 66 arších, kde v abecedním pořádku srovnány články a pojednání z paedagogiky a didaktiky, z obecné i zvláštní metodiky, z dějin vychovatelství, z nauky o školství a školním zákonodárství, ze školní statistiky a z věd pomocných. Všechn článků jest asi 400, v nichž vyskytá se na 4 000 různých předmětů (osob i věcí), s četnými vyobrazeními a diagramy, mapkami, tabulkami atd. Více než ve kterémkoli jiném spise jeví se tu železná píle spisovatelova, jež podjal se díla, podnikaného obyčejně celou společností učenců. Z této jednotnosti původu vyplývá hlavní přednost díla; vše totiž prodechnuto jest jedním duchem, vše má jeden a týž ráz a vnitřní souvislost.¹⁾

České spisy Lindnerovy jsou:

Překlad duševědy (opatřen K. Steinichem, v Praze 1881), Všeobecné vychovatelství a vyučovatelsví (oboje ve Vídni 1878, dvoje vydání), Překlad životopisu Komenského (1878, pořizen J. K. Nejedlým), Počítání v obrazech (1875), Kniha maličkých (1881) a Sborník paedagogického semináře (v Praze 1885). Tento spis obsahuje vybrané práce činných členů paedagogického semináře universitního z let 1872—1885, jimž předeslán článek Lindnerův jakožto ředitele: „O významě paedagogického semináře.“

Kromě toho napsal Lindner hojně článků do různých časopisů. Jsou nejvíce z oboru vychovatelského nebo z pomocných věd, hlavně z psychologie. Většinou psány jsou vyšším slohem populárním. Vynikají obsažností a jasností, úpravností a živostí.

Jmenujeme tuto jen některé z nich:

Rozhled v oboru duševědy (Osvěta 1872), O nesmrtelnosti (Osv. 1873), Posudek Volkmannovy duševědy (Listy fil. a paed. 1876), O nynějším stavu filosofie (Časop. čes. musea 1882), O paedagogickém úkolu našeho věku (Česká škola 1884).

Nejvíce poměrně rozprav — počtem 16 — Lindner uveřejnil v „Paedagogiu“ časopise pro zájmy vychovatelské, jehož byl redaktorem (od r. 1879—1881) tak obratným a věci znalým, že čtenářstvo, hlavně ovšem učitelstvo, zvykalo obírat se otázkami vychovatelskými vědeckěji a soustavněji. Uvádíme zejména články: O vzdělání věcném a dobném. Hovory psychologické, Nesnáze charakteru, Vychování společnosti, Didaktický materialismus, Názornost.

Tyto i nahoře uvedené rozpravy jsou z věcí části otištěny ve spise: „Drobné články paedagogické a psychologické“, jež jakožto první číslo ve své Bibliotéce paedagogických klassiků vydal Bayer (ve Velkém Meziříčí r. 1885).

Avšak tím jsme ještě neukončili vyličení literární činnosti Lindnerovy. Zanechal nenepatrný počet spisů, buď už k tisku upravených buď ještě nehotových nebo nepropilovaných.

Jsou to zejména:

I. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním.* Dílo to právě se tiskne v Roudnici (u Marše); bude obsahovati asi 8 archů. Korrekturu obstarává Jos. Klika, učitel měšťanské školy Novoměstské, zák a ctitel nebožtíkův.²⁾

Základní myšlenka tohoto spisu jest, že nemá se jednotlivce vychovávat jakožto jedinec sám o sobě stojící, nýbrž se zřetelem ke *společnosti a přírodě*. Těchto dvou důležitých, ano hlavních činitelů, působících ve vývoj rozumu i mravů člověkem dosavade více nebo méně opomíjeno. Pokroky však, které učinila v po-

¹⁾ Abychom se neprohrěšili proti objektivnosti, připomínáme, že ovšem také některé německé listy odborné slovník Lindnerův posoudili nepříznivě. Že dílo tak veliké, prací jednoho člověka porizené, nemůže býti beze všech vad, jest pochopitelné. — Ostatně vytýkají Herbartovi Lindnerovi též některé odchylky od učení Herbartova, na př. v učení o krásnu, o nichž nám tuto vykládati nelze.

²⁾ Laskavostí jeho i rodiny nebožtíkovy dostalo se mi také těchto zpráv o spisech pohrobnuh.

sledních letech sociologie, nemohou zůstatí beze vlivu — a to blahodárného — na paedagogiku.

Jak již v „Ideách ku psychologii společnosti“ nastíněno, člověk jednotlivý není nežli „bouřkou společnosti“; i nemůže vývoj společenského života — vedle živlů přírodních — zůstatí bez vlivu v utváření se a vývoj duševního života chovancova.

II. *Soustavná encyklopaedie věd paedagogických*, jež po způsobu Stoy-ova spisu podává úplný přehled všech odborů paedagogických (zejména paedagogiky filosofické a praktické, jakož i všech druhů a kategorií škol) i všech věd pomocných (jako psychologie, logiky, ethiky).

III. *Paedagogická psychologie*, též úplně dohotovená, tak že by mohla býtí tiskem vydána. Zákony dušeslovné se tu probírají vzhledem ku vychovávání mládeže, tak že jest to jakás „užitá psychologie“.

IV. *Slovník paedagogický*. Zůstal nedodělán, ač už byly vysázeny ukázky, ježto se rozbilo vyjednávání s nakladatelem. Mělo to býtí dílo ne tak rozsáhlé, jako Zoubkova Encyklopaedie paedagogická, ale přece důkladné a potřebám učitelstva vyhovující. Zvláště ke školství slovanskému mělo se prý bedlivě přihlížeti.

V. *Praktická filosofie*, z větší části hotová, ale pro nastalou churavost nepropilovaná. Vyňatkem z ní měly býtí přednášky, ohlášené pro zimní semestr 1887: „O vývoji charakteru a vzácnosti jeho za vzrůstajícího se prospěchářství (opportunity)“ a „O ethice jakožto základě paedagogiky.“

VI. Některé *drobnější články*, na př. „o vývoji mluvy“, budou teprve vytištěny.

VII. *Básnické pokusy*. V prvních ročnících „Paedagogia“ byly otištěny některé pěkné upravené znělky obsahu reflexivního a didaktického. Podobných několik zachovalo se v pozůstalosti, kromě toho však i sbírka lyrických (erotických), z nichž některé i vlašským a německým jazykem sepsané.

VIII. *Denník a zápisky*, sahající až do prvních let života jeho v Celji. Obsahují — mimo vlastní úvahy i reflexe a mimo záznamy soukromé a rodinné — výpisky ze všech možných filosofů a básníků, hojnou měrou i ze spisovatelů českých (zvláště z Musejníka).

Charakteristický jest list, jenž položen v čelo zápisků těch; zní:

„Kniha a život! Místo předmluvy.

Divým, divokým kvapem pádí život ku předu dále! Žádné úsilí nezastavi ho.

A jako dnové života našeho, tak plynou u vědomí našem *představy a city*. Jeden obraz vymazuje druhý — jeden cit ustupuje druhému.

Posléz nezbude ani upomínka na to, co v duši naší je zahrabáno rumem času; my nepochopujeme více sebe samých.

Aby život se vším, co vlnobití jeho nese, neutonul v pouhé „nic“, aby se čelné jeho perly urvaly hrozícímu zapomenutí, k tomu konci sestavena je kniha tato.

Obraz dnů mých padež na listy její, podnes nepopsané. Sečteny jsou tyto dny jako tyto listy.

Možná, že přijde vichřice a rozerve mnohý list, možná, že přijde *neštěstí* a popíše mnohou stránku šeredným písmem; přijdou snad i události, které nebude lze psáti!

Budiž tomu jakkoli; kniha tato zůstane mi svědkem, pamětníkem, společníkem, přítelem!

V Celji, koncem dubna 1856.

G. L.

Štěstí nemůže srdce tak spojovati, jako neštěstí.

Rovnost vůle závisí na jasnosti myšlenek.“

Na universitě české těšil se Lindner právě tak oblíbenosti u svých posluchačů, jako před tím v Celji i v Kutné Hoře. Do přednášek jeho chodili nejen akademikové, ale i někteří učitelé škol obecných a měšťanských. Od

r. 1882—1886. měl tyto přednášky: O základech obecné didaktiky a paedagogiky; o dějinách paedagogiky v novověku ¹⁾; o encyklopaedii paedagogiky; o hlavních zákonech psychologických; o citech a snahách; o vybraných částech z paedagogické psychologie; o logice a poëtice; o Herbartových ideách praktických; o gymnasiijní paedagogice; o praktické filosofii; základy vědecké paedagogiky; o vývoji mluvy; paedagogika Komenského; základové novověké paedagogiky.

Shrňme-li vše v konečný úsudek, přičkne Lindnerovy tyto hlavní zásluhy:

1. Co se tkne filosofie, značně přispěl ku porozumění Herbartova učení a k rozšíření zvláště takových nauk filosofických, které těsně souvisí s paedagogikou (psychologie, éthiky).

3. Vychovatelství a vyučovatelsví povznesl na vyšší stupeň a přispůbil je k nejnovějším proudům a směrům vědeckým.

3. Byl neobyčejně obratný v sepisování školních knih obsahu filosofického i paedagogického.

Hlavní jeho zásluha jest bez odporu na poli paedagogicko-didaktickém.

Tím jsem vylíčil, ovšem jen v hlavních rysech, život a působnost Lindnerovu. Avšak nemohu se nezmíniti, nežli skončím, o jednom vzácném ryse v jeho povaze: jest to ušlechtilost, šetrnost a jakási noblesa, s jakou se choval ke svým odpůrcům literárním a vědeckým. Ve spisech a pojednáních jeho nenalezneme ani jediného slova vášnivého, ani jediné osobní narážky nebo jízlivé poznámky; ve všem šetrí objektivnosti, pravé míry a slušnosti, jako pravý vzdělanec a filosof. Na tuto přednost jeho upozorniti uznal jsem tím více za dobré, ježto jí nenalézáme vždy při vědeckých spisovatelích. Kéž jest v této věci Lindner vzorem všem našincům!

Příspěvek k dějinám elektřiny.

Sestavil Jan Slavík.

(Pokračování.)

II. Oheň Eliášův.

Rovněž netušili elektrickou povahu zjevu nyní ohněm Eliášovým zvaného, jenž jest úkaz založený na vyzařování vysoce napiaté elektřiny z hrotů vůbec. V přírodě vyskytuje se při bouřích na stromech, věžích, stožárech lodních, hrotech zbraní a tomu podobných předmětech v dobách našich právě tak, jako již v době staré.

Zmínuje se Plinius ²⁾ o tom, že na stožáry při bouřích sedají světla jasná a pokládá je za hvězdy; jsou to prý: Castor a Pollux se svou sestrou Helenou, jež chrání plavce.³⁾ I Seneca zmínjuje se o tom, že při bouřích na lodí usedají hvězdy.

Též Plutarch,⁴⁾ Caesar⁵⁾ a Titus Livius⁶⁾ o tomto zjevu se zmínují vypravující, jak na lodích a zbraních ano i lidech viděti bylo plameny.

¹⁾ V pozůstalosti nalezen též materiál ku dějinám paedagogiky ve středověku

²⁾ Plinius: hist. natur. II, 37.

³⁾ Horatius: Sic te diva Cypri potens,
Sic fratres Helenae lucida sidera . . . Carminum I, 3.

⁴⁾ Plutarch: O úpadku orakulů cap. 30.

⁵⁾ Caesar: Dějiny války africké c. 47.: „hroty kopí páte legie svítily.“

⁶⁾ Titus Livius: I, 39, 1 Servius Tullius s ohněm nad hlavou. XXII, 1 V Sicílii svítla vojínům kopí. XXXIV, 45 Témě Vulcanu svítlo.

Jediný Seneca ¹⁾ „srovnává“ tento oheň s bleskem; jinak jest jako ostatním i jemu zjev tento úkazem samostatným; jsouť to jakési ohnivé tékavé hvězdy.

III. Ryby elektrické.

Rejnokové a některé úhořovitě a sumcovitě ryby elektrickými ranami ze sebe vysylanými buď nepříteli svého aneb oběť svou ochromují, jakmile se jich byly dotkly. Takové ryby byly již starým také známy, neb již Plato ²⁾ vypravuje o rybě *ῥάγκη*, u latinů torpedo (rejnok) zvané. Aristoteles na mnohých místech o ní se zmínjuje ³⁾ a sílu tu ochromující do úst jí klade. ⁴⁾

Aelian, ⁵⁾ aby účinek rejnoka vyložil, celé řady případů strnutí a zvláštních účinků ran od ryb elektrických uvádí, Plutarch ⁶⁾ a Plinius ⁷⁾ i popisují ryby ty i účinky jich ran; Plinius též výklad a to výpary podává. ⁸⁾ V době pozdější ještě Athenaios ⁹⁾ o rejnoku a ranách jeho zmínku činí.

Nyní víme, že v rybách těch nalézají se zvláštní orgány, složené z nervové hmoty, urovnané ve sloupcích, jemnými blánkami oddělených. Na jedné straně jsou blánky ty kladné, na druhé straně záporné elektrické. Vyrovnání napětí toho ranou, fyziologicky mocnou, děje se jako při silně zelektrovaných hmotách přiblížením dobrého svodiče.

IV. Jantar.

Třena pryskyřice tato přitahuje pohyblivé hmoty lehké a přitažené zase odpuzuje. Jen prvá část tohoto zjevu byla starým známa a způsoby rozmanitými vykládána. (Dle Diogena Laërtia I, 1, 3. nejdříve prý Thales zjev ten upozoroval.) O jantaru vůbec celá řada zpráv se vyskytuje, avšak není dosud rozhodnuto, znamenalo-li *ἤλεκτρον* vždy kov, kámen neb pryskyřici toho jména.

Homer, ¹⁰⁾ Hesiod, ¹¹⁾ Herodot, ¹²⁾ Sophokles ¹³⁾ se o electru zmínují, však podobá se pravdě, že to spíše značí smés kovů (zlata a stříbra?); za

¹⁾ Seneca: quaestiones naturales I, 1.

²⁾ Plato: Menon 80, A. Socrates podoben úplně rybě *ῥάγκη*; zmámí každého, kdo se mu přiblíží.

³⁾ Aristoteles: Historiae de animalibus II, 13; IX, 37; de partibus animalium IV, 13.

⁴⁾ Aristoteles: historiae de anim. IX, 37. (2): Torpedo autem, quorum piscium compos futura est, eos virtute, quam in ore habet, torpere facit, captisque alitur . . .

⁵⁾ Aelian: historiae anim. A, 36. Ryba rejnok (torpedo, *ῥάγκη*) tomu, čeho se dotkne, své jméno dá a ztrnutí způsobí . . .

Po stopě vlkové jde kůň i zmocní se ho strnutí; hodí-li kůstku z vlka pod běžící čtyřspřežení, jako vražené do země stane, jakmile koně šlápnou na kůstku; lev strne, šlápne-li na listí šarlachového dubu; vlk i když jen se přiblíží k listí cibule; to listí líšky do doupat vlků házejí a právem, neb pro jich nástrahy jsou jich nejvěcími nepřáteli.

E, 37. Zkoumal-li by kdo štávu kyrenskou a uchopil rejnoka, nepocítí bolesti z něho pochozí; chtěl-li bys pravici uchopiti se úhoře mořského, nezmocníš se ho, ale vzpíráti se bude seč jest, jestliže levou, poddá se a dá se lapiti.

Θ, 14. Dotkne-li se někdo rejnoka, stane se jeho ruce, co jméno značí, to jako chlapec jsem vypravovati slyšel od matky, od moudrých lidí zvěděl jsem, i že sítě-li se dotkne, ve které jest lapen; když ho někdo živého do nádoby hodí a přileje mořské vody, tu uhoř ten, břeží-li, porodí, a vleješ-li kdo vodu tu na ruku neb nohu, strne noha neb ruka každým způsobem.

⁶⁾ Plutarch: de solertia anim. XXVII.

⁷⁾ Plinius XXXII, I, 2; IX, 24, 67.

⁸⁾ Plinius XXXII, I. . . . etiam procul et a longinquo, vel si hasta virgave attingatur, quamvis praevalidos lacertos torpescere, quamlibet ad cursum veloces adligari pedes? quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse vim aliquam, quae odore tantum et quadam aura corporis sui adficit membra . . .

⁹⁾ 228. post Chr. VII, 314, c.

¹⁰⁾ Homeri Odys. IV, 73; XV, 460; XVIII, 296.

¹¹⁾ Hesiod: Scutum Herculis v. 142.

¹²⁾ Herodot III, 115.

¹³⁾ Sophocles: Antigone 1049.

to u Ktesia,¹⁾ Strabona²⁾ a Lukiana³⁾ značí to pryskyřici; u Plinia,⁴⁾ Plutarcha⁵⁾ i pozdějších obojí.

Aristoteles⁶⁾ výslovně o jantaru a jeho fyzikálních vlastnostech se zmíní, za pryskyřici ho pokládá, však nic o přitažlivosti jeho nepovídá; jen připomíná Thaletu⁷⁾ praví, že kámen přitahuje železo; podobně též Plato⁸⁾ již přitažlivost jeho s přitažlivostí magnetu byl srovnal.

Plinius a Plutarch znali již jako Thales, Aristoteles, Plato a Strabo účinky jantaru třeného, ač Plato s Aristotelem jich neodlučují od účinku magnetu, s tímto zároveň je připomínajíce.

Dle Thaletu⁹⁾ jest příčinou pohybu jantarem způsobeného duše, dle Platona záleží přitažlivost jantaru na souvislosti kruhové všech pohybů, podporována jsouc nemožností prázdného prostoru.

Dle Plinia¹⁰⁾ jantar, byv třen mezi prsty, nabude oduševňujícího tepla, přitahuje plevy a suché listí. Odpuzování se neuvádí. Příčina zjevu vypsání: „Jako se pohyb kůže způsobuje sázenými baňkami, jako dýchání, jako tok vody, jako pohyb vrženého kamene, tak zde přitahování oněch lehkých hmot.“

Dle Plutarcha,¹¹⁾ jenž rozvinul náhled Platonův (Empedoklův), jest pohyb onen protitlak pohybem způsobený, podmíněný či podporovaný nemožností prázdného prostoru.

Jantar v sobě drží plamennou neb dechu podobnou látku, již ze sebe vyvrhuje, kdy třením jeho pory se otevrou. Spůsobuje se tehdy proud, protivný k tomu, ve kterém onen plamen neb dech vychází a tento protiproud unáší s sebou lehké hmoty. Tím zdánlivě je přitahuje.

Přitahuje všechny lehké hmoty jen basalku ne a nejsou-li natřeny olejem; pozbývá také přitažlivosti jako magnet natřený česnekem.

Jantaru užívalo se k ozdobám vůbec, a byly předměty z jantaru řezané drazé placeny; však také zhotovovaly zejména v Syrii vřetenka jantarová, nazvaná „harpagy“, jež sloužila za hračku při práci, ježto přitahovala listí, plevy, třásně a pod.¹²⁾

Shrneme-li všechny zprávy tyto, poznáme, že staří o jantaru věděli, že třen za sucha lehké a suché hmoty přitahuje a vykládali si to jednak duší jakousi (panpsychismus), jednak sledem pohybů, vzniklých z porušené rovnováhy.

¹⁾ Ctesias: de rebus indicis 19.

²⁾ Strabo III, II, 26.

³⁾ Lucianus: de electro.

⁴⁾ Plinius: hist. natur. XXXII, 3, 12; XXXVII, 2.

⁵⁾ Plutarch: Platonicae quaestiones, VII, 6. VII, 7; orationes conviv. II, 7. (4).

⁶⁾ Aristoteles: Meteorol. IV, 10, (10).

⁷⁾ Aristoteles: de anima I, 2 (14).

⁸⁾ Plato: Timaeus 80.

⁹⁾ Plutarch: Platonicae quaestiones VII, 6.

¹⁰⁾ Electro quippiam inest flammeum aut spirabile: atque hoc attritione superficiei reclusis meatibus emissum, idem agit quod magnes: trahit quippe secum proxima corpora, sed ea tantum levissima atque siccissima, ob tennitatem suam et imbecillitatem: non enim ita validum est, neque gravitate impetuve praeditum, quo multum aeris impellere, et majoribus, magnetis in morem, vim facere possit. Cur vero neque lapidem aer, neque lignum, sed ferrum modo ad Herculeum promovet lapidem? haec enim est quaestio communis et horum, qui tractatione lapidis, et eorum, qui incitatione ferri existiment istorum corporum fieri coitionem. Ferrum neque adeo rarum est ut lignum, neque ita solidum omnino ut aurum vel lapis: sed meatus habet quosdam et transitus atque asperitates, quae ob inaequalitatem aeri proportionem respondent: quibus efficitur, ut non elabatur aer, sed sedibus quibusdam receptus, et a ferro moderate reluctantem comprehensus, quum in id ad lapidem revertens inciderit, una secum rapiat atque perferat.

¹¹⁾ Plutarch: Orationes convivarum II, 7. (4); succinum omnia levia ad se trahere, ocimo excepto et iis, quae oleo sint imbuta . . .

Tamtéž čteme: „magnetem alio inunctum ferrum non trahere.“

¹²⁾ Plinius XXXVII, 2. In Syria quoque foeminas verticillos inde facere et vocare harpaga, quia folia et paleas, vestiumque fimbrias capiat.

váby vzduchu, odporem k prázdnému prostoru a podobně, nepokročili však ani k tomu, že přitažené hmoty lehké zase odpuzuje. Příčinu ovšem sluší hledati v tom, že nekonali soustavných pokusů, že zjevy ty za zábavné a hračky pokládali, srovnávající je se zjevy magnetickými, ano často je zaměňující. (Thales, Aristoteles a j.)

V. Severní zář.

Také tento zjev elektrický, jmenem tímto případně označený, staří znali, ve spojení s ostatními však ho neuváděli. Aristoteles, Cicero, Seneca, Plinius, Lucanus, Dio Cassius o severní záři se zmiňují, svým způsobem ji vykládajíce.

Tak Aristoteles¹⁾ v zjevu tom neobyčejném jen plameny hořící, krvavé zbarvené propasti a prohlubně viděl. Cicero²⁾ o pochodních ohnivých na nebi se zmiňuje a Seneca³⁾ o bleskovitém zážehu na nebi (*σελας*) zprávu podává.

Plinius⁴⁾ severní záři popisuje a kdy se objevila, uvádí; však teprve Lucanus⁵⁾ a Dio Cassius⁶⁾ uvádí určité sever jako místo, odkud a kde se záře ta vyskytuje.

Aristoteles úkaz ten vykládá za zjev světelný a tepelný, Cicero za světelný, Seneca za oheň pohybem hvězd způsobený, za rozžhavený vzduch, do aetheru vniklý. A tak, ač i o bleskovitém zážehu mluví, netuší povahu elektrickou toho zjevu, jako také Plinius jen to opakuje, co jiní pověděli.

Mimo Evropu hlavně stará kultura Číňanů, Chaldeů a Židů jest důležitou, ježto u nich nalézáme zprávy o blesku a jakýchsi hromosvodech jakož i o severní záři.

Chaldeové rozeznávali dva druhy blesků;⁷⁾ jedny z mračen k zemi se nesou, druhé jen v mračnec svítí. Prvé přicházejí z oběžnic Saturna, Jupitera, Marsa; druhými atmosférické mocnosti mluví, osvěcující jimi své cesty.

Číňané znali ve IV. století před Kr., že jantar hořčičné semeno přitahuje⁸⁾ a zabývali se pozorováním severní záře, o níž nejstarší zpráva kolem 208. r. př. Kr.⁹⁾ Byla jim červenými parami, které vystupují na severu, rozšiřují se severozápadně i severovýchodně.

Často pokryjí Petěu t. j. souhvězdí velkého medvěda aneb také ještě hrazení modrého zámku (ohon v souhvězdí draka), z čehož patrně vysvítá, že střed zjevu toho na sever ležel.

Ochrana od blesku až do doby nové jen na pověrách založena byla, z nichž mnohé až do dnešního dne se udržely a proto také různé způsoby hromosvodů přibájených Židům, Chaldaeům, Peršanům, Číňanům, Řekům, Římanům atd jsou zde pominuty, ježto pro rozvoj nauky o elektřině ničím nepřispěly.

Dodáme-li, že dle Dioclea a Theophrasta¹⁰⁾ také lyncurium (hyacinth?) třením a zahříváním lychnis a carbunculus¹¹⁾ nabýval vlastností takových

¹⁾ Aristot.: Meteorol. I, 4, 5. (σλόγες αἱ καόμεναι) φάσματα ἐν τῷ οὐρανῷ, οἷον χάσματα τε καὶ βόθρυνοι καὶ αἰματώδη χρώματα.

²⁾ Cicero: Orationes in Catilinam III.

³⁾ Seneca: Quaestiones naturales I, 15.

⁴⁾ Plinius: Historia naturalis II, 26. 27. 33. 58. 96. 97.

⁵⁾ Lucanus: Pharsalia I.

⁶⁾ Dio Cassius: Historia Rom. LXXV, 4.

⁷⁾ Lenormant, die Magie und Wahrsagekunst der Chaldaeer. Jena 1878, pag. 457.

⁸⁾ Albrecht, Geschichte der Elekt. pg. 6.

⁹⁾ Biot. Comptes rendus T. XIX. 1844. p. 822. (Electricität u. Magnetismus im Alterthume. Urbanitzky 1887. pg. 125.)

¹⁰⁾ Elect. u. Mag. v. Urbanitzky 1887. pg. 8.

¹¹⁾ Plinius hist. natur. XXXVII, 29.

ráv.

ektrické zjevy

b, nehledíme-li
i záplavy rudé
(Pokračování.)

auktorův.

řeckých data
pamětí žáků
věcmi nepatr-
t z paměti se
římských se-
vami o životě
lské.

ázeti od spisů
podobně má se
i Xenophonta.
ouze v prvním
ále, aby si žák
vodě ku knize
slabší, jimž se
ozeně snadno,
ohoto auktora
i. Nezdržujeme
výbrž dovolme
však se zmíní
třed biografie
tatní události
bude přehled

častnil se vý-
; porážka Ky-
moři Vypo-
válčil v Malé
dméněn Spar-
kde i zemřel.

ivota Herodo-
jeho cesty po
h říše Perské,
nách na moři
kajících, jako
en odstěhoval
a zemřel.

O mládí De-
co vypravují
níky o jmění,
akedonskému,
Demostheno-

vých zmínka činí. První řeč proti Philippovi, když tento dobývá měst Athen-
ských jednoho po druhém využitkuje netečnosti Atheňanův.

II. Politika Eubulova. Peníze válečné (*στρατιωτικά*) proměněny v diva-
delní (*θωποικιά*).

III. Válka olynthská. Původ její. Směr řečí olynthských: Má se po-
moci Olynthianům, theorika se mají vrátiti původnímu účelu, občané jíti do
války sami; ať se neposílají žoldnéři, kteří loupí, místo aby vedli válku,
starající se sami o sebe a ne o obec. Výsledek: Atheňané poslali pomoc,
avšak jak obyčejně pozdě — Olynth padl.

IV. Mir Philokratův nazvaný dle původce svého, zjedнан zradou Aischi-
novou na újmu Atheňanům. Philipp podržel města Athenská. Nová zrada
Aischinova. Aischines žádal Philippa, aby ukončil válku svatou, boj Pho-
kidanů s Thebany a Thessaly. Phokidané jsou přemoženi. Philipp přijat
do spolku amfiktyonského, dvou hlasů, jež dříve měli Phokidští, dostalo se
jemu. Z toho v Athénách poplach, lid chce válku. Demosthenes však radí
k míru, nemajíť Amfiktyonů proti sobě popuzovati. (Řeč o míru.)

V. a) Řeči Demosthenovy po míru Philokratově. Řeči Demosthenova
a Aischinova *πρὸς παραπλοσβείας* — o krivém poslanectví. Demosthenes žá-
luje Aischina pro velezradu, již se, jsa vyslancem k Philippovi, stran míru
dopustil, avšak Aischines zvítězil.

b) Druhá řeč proti Philippovi. Messenští žádali Philippa za pomoc
proti Spartanům. Demosthenes v čele athenského poslanectva zrážel od
tohoto kroku. Avšak Messenští neuposlechli, nýbrž poslali naopak posly do
Athen stěžovati si, že Atheňané straní Spartanům. Před posly těmi měl
Demosthenes druhou řeč proti Philippovi, jaká odpověď by se měla poslancům
dát. I ukazuje, že Philipp jest úhlavní nepřítel Řeků, že zrádcové vše zka-
zili, těch že jest se strčiti.

c) Řeč o záležitostech chersoneských. Atheňané poslali na Chersones
osadníky, jež vedl Diopieithes. Tento plenil území Philippovo. Philipp stě-
žoval si dopisem naň u Atheňanů žádaje, aby byl odvolán a potrestán. De-
mosthenes však radí, aby Atheňané tomuto přání Philippovu nevyhověli, aby
se Philipp nestal pánem Chersonesu.

d) Třetí řeč proti Philippovi (příčina neznámá). Řeč tato čelí proti
zrádcům a žádá řečník, aby Atheňané postavili se v čelo Řeka proti Phi-
lippovi.

VI. Elateia — bitva chaironejská. Amfiktyonové učinili v rozepři své
s Lokry amfiskými vůdcem Philippa. Ten poraziv Lokry vtrhl do Phokidy
a obsadil Elateii. Poplach v Athenách. Theorika mají se proměnit ve stra-
tiotika.

Demosthenes radí k spolku s Thebany, jde tam jako vyslanec, avšak
bitva u Chaironeie rozhodne o svobodě Řeka. Demosthenes měl pohřební
řeč na padlé v bitvě té.

VII. Demosthenova řeč o věnci. Ktesiphon navrhl v radě, aby Demo-
sthenes pro zásluhy své o vlast o velikých Dionysiích v divadle před shro-
mážděným lidem byl ověnčen zlatým věncem. Aischines přísahal ve sněmě,
že žalovati bude Ktesiphonta pro návrh nezákonný. Pře ta vyřízena po
letech teprv, když zatím Philipp zemřel a syn jeho Alexander podnikl vý-
pravu proti Persii, žádav dříve za vydání řečníků Demosthena, Lykurga a
Hypereida; avšak za slíbených pět talentů dal se pohnouti, aby od žádosti
své upustil. Zachovány jsou řeči Aischinova proti Ktesiphontovi a Demosthe-
nova za Ktesiphonta o věnci, již Demosthenes háje Ktesiphonta podává obraz
celé své činnosti politické za dobu pětadvacetiletou. Aischines nedostal pě-
tiny hlasů a vystěhoval se z vlasti na Rhodos.

VIII. Harpalos — Antipatros — Demosthenova smrt. Demosthenes
obviněn jsa, že se dal uplatiti jakýmsi Harpalem proti Alexandrovi, odešel
do vyhnanství nemoha pokuty 50 talentů zaplatiti. Po smrti Alexandrově

auktorde.

vůdce makedonský
dání řečníků strany
raven byl; Demos-
Poseidonova a tu

sahuje dobu plnou
opisy jiných spiso-
oho tím více třeba,
překážkám, jež se
sou to zprávy, jež
vlast nadšenou tak
a až do jeho konce

sovatelů tím stane
částku četby, nýbrž
olynthských anebo
kračovati až k řeči
následovala by pak
až budeme s četbou
ci opakující v běhu
rží, než by se toho
al a na konci pak
žáků seznati další
napřed řečníka sa-

do konce svobody
ebéře se do Megary
ny (studium mathe-
ativ se učil v Aka-
v Akademii až do
vější filosofii a me-
s sofistům. Z poža-
větí průběhem lek-
a jeho boj proti
klad učitelův před

čtyři zprávy o jeho

těžství v bitvě sala-
čas se narodil.
ející se z výpravy
o při básníkově se

eny, vyhovují poža-
ích, a proto nebude
promluvílo o čase
lomostí ve věci té

má se před četbou

2. O době.
let od stol. 11.—7.
stě nebyl; pletl by
na výklad starých
h Iliady a Odysseje,
konci jednotlivých

zpěvů a potom na konci lektury sami jej přehlednou. Jen nápisy obou básní na počátku jim podáme. O čem pěje Homer v Iliadě, o čem v Odysseji? V Iliadě o bojích před Trojí desátého roku války; v Odysseji o bloudění Odysseově po pádu Troje a návratu jeho do vlasti. 3. Jako Homer byl pěvec epický, tak byli před nim pěvcové — *ἀοιδοί*. Byli to pěvci hrdinských zpěvů epických. Rozdíl jejich od rhapsodův. Průběhem pak lektury, jak také instrukce připomínají, naskytne se příležitost upozorniti na neshody v básních těch a podá se výsledek bádání Wolfova a Lachmannova: *Ἐντὰ πόλιν* . . . rozšiřování zpěvu epického; různá data o době života básníkovy značí různou dobu rozšiřování zpěvu epického. Při tom odkážeme žáky ku článku Niederlovu: „O původu básní Homerových“, neuznáme-li za lepší pěkný ten článek ve škole se žáky sami přečísti.¹⁾

Přehled činnosti spisovatelské auktorů řeckých, pokud jej podáme ve škole, byl by asi tento. U Xenophonta stačí žáky seznámiti s většími spisy, z nichž výňatky jsou ve knize školní, tedy s Kyropaedií, Anabasi, Memorabiliemi. Zapamatují si pak žáci jmeno spisu a stručný obsah. Kyropaedie líčí Kyra staršího, zakladatele říše perské, jako vzorného vladaře. Anabasis popisuje výpravu Kyra mladšího proti bratru Artaxerxovi, králi perskému, a zpáteční pochod desíti tisíc Řeků Malou Asii k moři Černému. Memorabilie (Paměti o Sokratovi) hájí Sokrata proti obžalobě, že zavádí nová božstva a kazí mládež tím činem, že se ukazuje, jaký byl život Sokratův, z rozmluv, jež mával o bozích a povinnostech lidských.

Herodot. Obsah spisu. I. Pásmo vypravování. Boje Řeků s barbary ode dob nejstarších až do válek perských. Třeba o uměleckém uspořádání díla toho zmínku učiniti, pojímám rozmanité národy a jich dějiny v jediný celek. Herodot začíná dobou mythickou, vzájemným únosem žen; avšak od doby té spěchá ku době historické.

Prvním historickým dokladem nepřátelství mezi Řeky s barbary byl útok Kroisův na osady řecké v Malé Asii. Kroisos poražen Kyrem, zakladatelem říše perské. I vypravuje Herodot dějiny medské, dále dějiny perské. Po Kyrovi nastoupil na trůn Kambyzes. Tento podnikl výpravu proti Egyptu, jehož líčení se celá druhá kniha věnuje. Od třetí knihy vede se pásmo historické dále. Kambyzes, Pseudosmerdis, Dareios, výprava jeho proti Skythům. Od knihy páté až do deváté líčí se války perské od povstání jonského až do bitvy u Plataj a Mykaly. Aby pásmo historické nebylo přerušováno, zmíníme se, když jsme je nastílnili, o episodách, jako na př. jest epizoda v první knize, dějiny athenské a spartské. Kroisovi bylo věštěno, aby nejmocnější národ řecký za spojence proti Kyrovi si pojal.

Vypravuje tedy Herodot o dějinách dvou nejmocnějších národů řeckých, Atheňanův a Spartánův. O knize druhé, která celá jest episodou, již zmíněno. V třetí knize episodicky se líčí moc a sláva Polykratova a jeho pád, dále vnitřní zřízení říše perské. Čtvrtá kniha má epizodu o národech na moři Černém a o národech afrických. Persané totiž chtěli udeřiti na národy bydlící na severním pobřeží Afriky, co dává podnět spisovateli, aby národy ty popsal. Kniha pátá. Když Jonové do Athen a Sparty o pomoc poslali, vypravuje Herodot na místě tom dějiny athenské a lakedaimonské v první knize přerušované dále. V sedmé knize líčí dějiny dolnoitalské a sicilské. Řekové hledají pomoci u národa svého v těchto krajinách bydlícího. — Přehled tento může se podati, aby žáci viděli, kterak Herodot vplétá episodicky děje všech národů do spisu svého. Zapamatují si pak epizody známé již odjinud z první knihy o Solonovi a Kroisovi, z třetí o Polykratovi a Amasiovi a že druhá kniha, popis Egypta, celá jest episodou.

¹⁾ Ovšem lépe bude čísti velmi poučný článek ten před četbou homérskou, aby žáci už dříve nabudouce správného ponětí o původu básní těch, pohlíželi na ně a jmenovitě na některé neshody v nich s pravého stanoviska

pisu Herodotova: *ἱστορίαι*, jehož dokladem
rzes.

thenovy řeči hlavní politické podány při obsahu.
se mohli o první státní řeči jeho o symmoriích.
s nimi setkáváme?

tské, učení Sokratovo o pojmu a boj jeho proti
, Euthyphron, Lysis a Charmides, jež se nyní na
učují. Dále budtež jmenovány: Kriton — Sokrates
poslušnosti ku zákonům; Hippias věščí *πρὸ τοῦ
ἢ ἀρετῆς*. Protagoras líčí řádění sofistů a lichou
ění řečnickém — zavrhuje řečnictví. Dialog tento
n o řečnictví, zavrhuje řečnictví sofistické a činí
i spisů Platonových, v nichž jednak Plato proti
aje naproti vzorům řečí ze škol sofistických posílým
rozpráví. Spisy druhu tohoto filosofii Platonovi

vlastní používají. Jsou to: Pheidon, jímž opravuje Plato mínění v Gorgiovi
vyslovené uznává důležitost umění řečnického, zakládá-li se na znalosti filo-
sophie. Menexenos podává vzor řeči pohřební na padlé ve válce. Symposium
předvádí Sokrata rozprávějícího při hostině, která člověk má jen stále bažiti
po tom, aby sebe i jiné v ctnosti a moudrosti zdokonaľoval (láska platonská).
Pheidon líčí Sokrata rozmlouvajícího ve vězení o nesmrtelnosti duše. V Poli-
teji vyličen ideální stát; k tomu *Νόμος*, spis o zákonech. Přehled tento spisů
Platonových podáme ovšem na konci lekturny dvou dialogů, když již žáci spi-
sovatele poznali.

Sophokles. U Sophoklea udají se jmena tragodií se stručným obsahem
báji jejich. 1. Antigona poslušna jsouc zákonů božských pohřbí bratra Poly-
neika proti rozkazu Kreontovu, začez odsouzena k smrti. 2. Oidip král pátrá
po vrahu Lajové, vyzván byv věštírnou, aby jej potrestal, až nabude jistoty,
že sám jest vrahem tím. 3. Oidip na Kolonu (drama). Oidip opustí vlast
a dochází provázen jsa dcerou Antigonou klidu na Koloně u Athen. Jeho
smrt. 4. Aias. Smrt Ajantova pro hanbu, již utrží pobiv stáda místo Atreovců.
Nad těmi chtěl se pomstít, že zbraň Achilleovu přiklil Odysseovi a ne jemu.
Athena však mysl jeho zachmuřila a místo na Atreovce na stáda bravu ruku
jeho obrátila. 5. Elektra. Pomsta Elektrina a Orestova na Klytaimnestře
a Aigisthovi za zavraždění Agamemnona. Při tragodii této, čte-li se, naskytne
se po četbě její příležitost srovnati s ní tragodií Aischylovu Choefory a Euri-
pidovu Elektru a ukázati hlavními rysy na zajímavý rozdíl, jímž tři mistrové
tragičtí o téže báji básnili. 6. Philoklet bédující na ostrově Lemnu, kde byl
od Řeků plavících se do Troje pro ránu svou zanechán. Že však Troja jen
dobyta může býti šípy Herakleovými, které má Philoklet, odebere se Odysseus
s Neoptolemem, synem Achilleovým na ostrov Lemnos. Neoptolemovi se sice
podaří lstí luku Philokletova se zmocniti; avšak v rozhodném okamžiku
upřímná povaha jinochova zvítězí, i vrátí Philokletovi zbraň přes výstrahu
Odysseovu. Tu zakročí Herakles, jehož působením Philoklet s Odysseem
a Neoptolemem ku Troji se odebere. 7. Trachiniai. Deianeira, manželka He-
rakleova, meškající v Trachině, městě thessalském, pošle Herakleovi roucho,
jež byla jedem napustila domnívaje se, že je napouští na radu danou štávou,
kterou by si lásku Herakleovu pojistila. Herakles roucho obleknuv za ne-
smírných bolestí skoná. Deianeira dověděvši se o činu svém, sama si konec
učiní. —

Homer. Z Homera určeno teď Odysseji více času a četby než dříve, tak
že žáci nyní sami z velké části četbou školní básně tu poznají. Ku nečteným
zpěvům pak zapamatují si jak zde, tak v Iliadě přehledy, jak se ve vydáních
školních shledávají, a to především nápisy řecké jednotlivých zpěvů. Pokud
nápisy tyto by nestačily, doplníme je dle obsahu řeckého — lausinské obsahy
jsou příliš obšírné, abychom žádati mohli na žácích, aby si je zapama-

tovali. Čtou-li se první tři zpěvy Iliady a na to šestý, zjedná se souvislost od třetího ku šestému nápisu pouze snadno. V třetím zpěvě se vypravuje, kterak učiněna smlouva mezi oběma vojsky, že kdo zvítězí, tomu Heleny a statků jejich se dostane. Když tedy zvítězil Menelaos, měla Helena Řekům vydána býti. Avšak bohy ustanovena zkáza Ilii; proto se musí smlouva zrušiti (*δοκίων σόγγυσις*). Trojané začnou nepřátelství; v boji tom vynikne Diomedes (*Διομήδους ἀριστεία*). Druhý název zpěvu čtvrtého (*Ἀγαμέμνονος ἐπιπώλησις*) jest pro postup děje parenthesesí jen a proto lze jej pro paměť pominouti. V sedmém zpěvě jest opět hlavní nápis *Ἑκτορος καὶ Αἰάντος μονομαχία*, jež si žáci zapamatují. Nápis osmého zpěvu *κόλος μάχη* ovšem jako mnoho jiných názvů u starých nepřipadný jest. Tu bude stručně třeba věc dle řeckého obsahu doplniti. Zeus zakáže bohům, aby se nepřidávali ani k té ani k oné straně; Athena a Hera chtějíce Řekům pomoci, zadrženy jsou Iridou. IX. Vyslanectví k Achilleovi, aby Řekům pomohl, nepotká se s prospěchem (*Προσβεία πρὸς Ἀχιλλέα. Αἶσα*). X. *Δολώνεια*. Zvědové Odysseus a Diomedes odeberou se do tábora trojského, Trojan Dolon opět do řeckého. Dolon přepaden Diomedem a Odysseem a zabit. XI. *Ἀγαμέμνονος ἀριστεία*. Obsah zpěvu toho arci jen z části naznačen nápisem; nicméně postačí žákům nápis ten si pamatovati, poněvadž charakterisován jím hlavní rek zpěvu toho, kdežto vypravování další o kolísání boje jeví k celku hledíc menší důležitost. XII. *Τεichoμαχία*. XIII. *Μάχη ἐπὶ ταῖς ναυσί*. Nápisu těmi postup děje naznačen. Trojané dostanou se ku hradbě a odtud až ku loděm. XIV. *Διὸς ἀπάντη*. Hera ujme se Řeků; jejím přičiněním bůh spánku uspi Dia, tak že Poseidon může Řekům k pomoci přispěti, kteří Trojany zapudí od lodí. XV. *Παλιώξις ἀπὸ τῶν νεῶν*. Nápis ten hodí se pro počátek zpěvu. Trojané opět s pomocí Apollonovou tísni Řeky a již hrozí Hektor zapáliti lodí. XVI. *Πατρόκλεια*. V nejvícším nebezpečení dá se Achilleus uprositi Patroklem, propůjčí mu svou zbraň, avšak pod tou podmínkou, aby zapudě Trojaný od lodí dále se nepouštěl. Patroklos klamem tímto Trojany sice na útěk zažene, neuposlechne však rozkazu Achilleova a padne rukou Hektorovou. XVII. *Μενελάου ἀριστεία*. V boji o mrtvolu Patroklova vzniklém vyniká statečností Menelaos, jemuž se podaří mrtvolu k loděm dopravit. XVIII. *Ὀπλοποιία*. Achilleovi majícímu se účastniti boje zbroj hotoví Hephaistos. Popis štítu. XIX. *Μίριδος ἀπόρρησις*. Achilleus zřekne se záští ku Agamemnovi. XX. *Θεομαχία*. Bohové v boji vzplanulém různí se ve dvě strany: Řekům Hera, Athena, Poseidon, Hephaistos a Hermes — Trojanům Aphrodita, Apollon, Artemis, Leto, Ares a Skamandros ku pomoci spějí. XXI. *Μάχη παραποτάμιος*. Achilleus zažene Trojany k řece a odtud do města. XXII. *Ἑκτορος ἀναιρέσις*. Hektor padne rukou Achilleovou. XXIII. *Ἄθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ*. Tryzna u mrtvol Patroklovy. XXIV. *Ἑκτορος λύτρα*. Priamos přijde do tábora řeckého a uprosí Achillea, aby mu vydal mrtvolu Hektorovu, jež do města dopravena a pohřbena.

Tím končí se děj Iliady.

Odysseia. I. *Θεῶν ἀγορά*. *Ἀθηναίης παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον*. Bohové ustanoví k přímělvě bohyně Atheny, aby Odysseus se vrátil do vlasti. Athena odebere se na Ithaku a povzbudí Telemacha, aby šel otce hledat. II. *Ἰθακησίων ἀγορά*. *Τηλεμάχου ἀποδημία*. Telemach svolav Ithačany na sněm stěžuje si na řádění ženichů Penelopinyč a žádá za loď, na níž by otce hledat se vypravil. Když toho sněmem nedosáhne, přispěje mu Athena na pomoc. III. *Τὰ ἐν Πύλῳ*. IV. *Τὰ ἐν Λακεδαίμονι*. Telemach odebere se do Pyla k Nestorovi a odtud do Sparty k Menelaovi pátrat po zprávách o otci. V. *Ὀδυσσεὺς σχεδία*. Ku nymfě Kalypse vyslán bohy Hermes, aby Odyssea propustila do vlasti. Odysseus urobí si vor a odpluje na něm; avšak Poseidon horše se naň, že mu oslepil syna, Kyklopa Polyphema, zničí bouří jeho vor. Odysseus unikne vlnám na ostrov Phaiaků, kde Nausikaa, dcera králova, jej spatří a dovede do paláce otce svého. (VI. *Ὀδυσσεὺς ἀφιξὶς εἰς Φαίακας*.) Odysseus přijat přívětivě od krále Alkinoia. (VII. *Ὀδυσσεὺς εἰσόδος πρὸς Ἀλκίνοον*.) VIII.

iakův, jejich zábavy,
 bohatýrech. IX—XII.
 IX. *Ἀλκίνοῦ ἀπόλογοι.*
 skům, Lothophagům
 i se zachrániti. Na
καὶ Λαιστρυγόνων καὶ
 soudruhové jeho ze
 své propustí větry,
 rozbude mnoho sou-
 druhy jeho promění
 m bylinou od Herma-
 řetí, kde mezi jinými
 věští. (XI. *Νέκυια.*)
 ine svůdnému zpěvu
 rje na Trinakrii, kde
 zahladí, a Odysseus
Ὀδυσσεὺς ἀπόπλοος
 sudy své vyložil, vy-
 Byl proměněn od
 odebere se k Euma-
 ej rovněž smyšlenými
ῥημάτων πρὸς Εὐμαιόν.
 iovi. XVI. *Τηλεμάχον*
 n. XVII. *Τηλεμάχον*
 o cestě své, k čemuž
καὶ Ἴφρον πυγμή. Ζάπας
Ὀδυσσεὺς καὶ Πενει-
 uie opět jako Euma-
 ryklie. XX. *Τὰ πρὸ*
 pisem. Líčí se v něm
 XXI. *Τόξον θέσις.*
 m dostřelí, tomu že
 dysseus. XXII. *Μετ-*
Ὀδυσσεὺς ὑπὸ Πη-
Σπονδαί. Odysseus
 né vzbouří se proti
 a smíření zjednáno.
 ti na hlavní výjevy.
 pa manžela, kterak
 tká se se staříčkým

gymnasií.

írobujíce se zmíněné
 Loni na př. obdrželo
 ni 16 žáků; na Joa-
 —5 v obou termínech
 ní zkoašky *praporeč-*

jinou třídu (než I.),
 drobiti zkouškám ze

secundy, učitelé této třídy *ústně i písemně za předsednictví ředitelova*. Potřebují-li zkoušky z nižší třídy, děje se to před 3člennou komisí, pravidlem z učitelů „obersecundy“ zvolenou, která se má vždy na počátku roku napřed jmenovati a k tabellárnímu výkazu učitelstva připojiti. — Zhusta se stává, že i mladíci, aniž by byli žáky některého vyššího ústavu, o vysvědčení zralosti z I. nebo nižší třídy se ucházejí. Pro primu potřebují k tomu svolení král. prov. školn. kollegia, které žadatele některému ústavu k vyzkoušení poukáže; pro nižší třídy postačí žádost k řediteli. R. 1887. přiděleno takto Špandavskému gymnasiu 6 extraneův. Nepochodili tam však valně: 1 odstoupil hned před zkouškou, 4 po zkoušce písemní a 1 mezi zkouškou ústní. (Zkušební taxa někde 24, jinde 30 m.)

Při postupování žáků do vyšší třídy (Entlassungsprüfung) povoluje se sboru, aby nedostatečný prospěch v 1 obligátním předmětu aspoň *dobrou* známkou v jiném obligátním anullovati mohl. Toto vyrovnání však pouze se *připouští*, aniž by němu takový žák měl právního nároku.

Maturitní zkouška (v Elsasko-Loth. taxa 80 m., z čehož polovice při dobrém výsledku maturandovi se vrací) jest dříve písemní (a bývaly druhdy i v Německa práce zasílány provinc. kollegiu k posouzení, od čehož nyní se upustilo) a ku konci běhu ústní. Tato však mnohým maturandům se odpouští, čímž se stane, že zhusta i 26 žáků ve 2 dnech prozkoušeno býti může. Jména oněch, jimž ústní zkouška prominuta byla, zvláště se vytýkají ve výroční zprávě. Ostatně nebývá všude maturandů mnoho, buď proto, že se může konati maturita na konci každého běhu a zejména z té příčiny, že každý primán maturovati nemusí: některý vystupuje do života pouze s vysvědčením semestrálním a mnoho jiných zůstává v primě ještě jeden, nebo dva i dva a půl roku. Ano roku 1879 i byl ve Špandavské primě jeden žák celé *čtyři* roky (tam kde I. v UI a OI rozdělena). Opakování poslední třídy jest tam tedy dovoleno.

Tato tabulka dle Špandavských zpráv pořizená objasňuje některé z těchto poměrů nejlépe:

Roku	Bylo v OI tř. žáků počát. roku	Abiturovalo z I.: loňské letošní		Zůstalo zpět pro I. následuj. r.	Odešlo během n. konc. roku
1878	14	2	3	8	3
1879	21	2	2	14	5
1880	27	3	4	14	9
1881	24	4	3	13	8
1882	18	3	3	11	4
1883	20	3	4	11	5
1884	17	—	3	11	3
1885	23	3	2	10	11
1886	17	2	4	9	4
1887	15	2	2	9	4

O rozsahu maturitní zkoušky i jiných k ní se vztahujících okolnostech poučili jsme se z min. vynesení r. 1887. pro školy Elsasko-Lothinské. Dle toho koná se *písemná zkouška na gymnasiu*: z němčiny (pojednání) na dobu 5—6 hod., z latiny (překlad do latiny) na dobu 3—4 hod., z matematiky (4 příklady mathem. a mathem.-fysikální) na dobu 5—6 hod.

Písemní zkouška na reálném gymnasiu obsahuje: pojednání o něm. jazyku (5—6 hod.), překlad do frančtiny (3—4 hod.), překlad z latiny do němčiny (3 až 4 hod.), čtyři mathem. příklady (5—6 hod.), práci 1 z fyziky a 1 z chemie (4—5 hod.).

Je-li posudek písemních prací většinou nedostatečný, nepřipouští se žák k ústní zkoušce. Tato děje se *na gymnasiu*: z němčiny, pouze když v písemní práci mnoho bylo hrubších grammat. nebo slohových poklesků; externisté zkoušení jsou bez výjimky; — z klasikův: a) básnické spisy před půl rokem čtené, b) prosaické nečtené spisy; — z frančtiny: ze zeměpisu i dějepisu, z matematiky a z fyziky.

Ústní zkouška na reáln. gymnasiích se skládá: z němčiny, z latiny (Caesar, Sallust, Livius, nečtené statí), z frančiny, zeměpisu i dějepisu, z matematiky, z fysiky a z lučby.

Připouští se, aby slabý úspěch v jednom předmětu lepší známkou z jiného vyrovnati se mohl, ale při tom přece vykázati se musí žák vědomostmi pro postup do I. potřebnými. Pouze nedostatečná *z latiny* u gymnasisty a *z matematiky* a *fysiky* u reáln. gymnasisty není vyvážitelná, jsouc příčinou opakování zkoušky.

Jako celková známka dává se na maturitní vysvědčení: a) *vorsüglích*, když při 2. velmi dobrých známkách jeví se u žáka v ostatních předmětech vědecká bystrost a chápavost; b) *gut*, jsou-li 3 známky *dobré* a vyvážena-li jedna nedostatečná známkou velmi dobrou; c) *hinlänglich* v případech ostatních. — Kdož neobstáli, přihlásí se k maturitě po roce, a byl-li i tu výsledek nespokojivý, musí nadobro odstoupiti. — Vysvědčení vydávají se direktorem na konci roku při všeobecné slavnosti školní.

V témž poměru jako v I. opoždují se i žáci nižších tříd: r. 1878. postoupilo ve Špandavě ze 30 ž. II. třídy pouze 8 do primy a ze 23 žáků „untertertie“ pouze 9 do „obertertie“. Proti tomu maturovalo na Vratislavském král. gymn. min. roku ze 27 žáků s prospěchem 23.

Mnoho žáků opouští ústav také během studií, jednak k praktickému povolání se věnující, jednak na jiné ústavy přecházející. Ze 240 posluchačů Špandavského gymnasia vystoupilo roku minulého (bez abiturientů) 22 ž., ale na jiné školy mimo akademické přestoupilo jich nejvíce z tertie a cecundy 41. S tím souvisí vůbec v Německu oblíbené stěhování žáků, ač zamlčeti se nesmí, že by se leckterému nespokojenci jinde jen tak zholá vrata ústavu otevírala. Kolovalť ještě r. 1885 vládní oběžník, jímž se sborové učitelští *opětne* vybízeli, aby s největší opatrností vedli si při přijímání takových žáků, kteří bez jasné oddůvodněných příčin do jiných škol přebíhají, ale zvláště u takových, jichž chování ku výtčkam zavdávalo poždění. — Oním buď nuceným nebo dobrovolným opožděním ve studiích; jakož i z pravidla 9- (10)letou dobou studia gymn. vysvětluje se i pokročilejší věk abiturientů i ostatních žáků vůbec. Ve Fuldě na př. bylo roku minulého průměrné stáří žáků v jednotlivých třídách toto: v OI 19·6 roků, v UI 19·0 r.; v OII 18·5, v UII 17·4, v OIII 16, v UIII 14·9, v IV 13·2, v V 12·2 a v VI 10·9. — R. 1879 opouštělo tamnější OI více 20- a 22letých než 18- a 19letých žáků; mezi oněmi i jeden externí maturant 28³/₄ r. mající.

Ačkoliv obě nejvyšší třídy OI a UI plánem se různí, mívají při menším počtu žáků (na př. 7 + 22, nebo 13 + 16) přece často společné vyučování. Vzdor tomu však připouštějí se i v tomto případě na zkoušce zralosti pouze žáci OI.

4. Kterým předmětům zvláštní pozornost se věnuje.

Z předmětů fakultativních věnuje se na gymnasiu německém: zvláštní péče *hebrejštině*, již v I a OII nebo i v UII po 2 hod. týdně věnují. Kde poměry velí, jako v krajích severovýchodních, vyučuje se i *polštině*, v Bromburku na př. po 2 hod. týd. od sexty inclus. do OIII — ale také náhodou i ve Štrasburku, kde r. 1880. zavedena šesti hodinami týd. ve 3 odděleních — zda pro židy (sem snad přistěhovalé), jichž z 187 žáků bylo 43, nemohu zjistiti. Ve Hnězdně, kde ve sboru i se jmeny Frankowski, Krzyminiewski a Kozłowski se setkáváme, učeno polštině v 5 odděl. a 10 týden. hodinách. Ve Vratislavi (k. Matheus - Gymn.) není polštiny žádné. Možná, že Hnězdenští kolegové dostali letošním rokem — ať, jsou-li denní zprávy novin zaručené — viaticum, aby se přestěhovali na některý ryze německý ústav v západní části říše.

Povinné předměty pěstují se celkem v těch třídách a v tom počtu hodin jako u nás; řečtina však počíná třídou 4 (jejich UII nebo III b) a věnuje se jí, je-li I dvojí, celkem 40 hod. týdně. *Frančtina* počíná již quintou (naší 2. tř.), a má na úplném 9tříd. ústavu 21 hod. Z ostatních zasluhuje obšírnější zmínky *přírodověda* a *tělocvik* a z nepovinných *zpěv*.

Přírodověda zaujímá veškerý třídy, ale na mnohých ústavech v různém množství i rozdělení látky. Za pravidlo může se vytknouti, že *přírodopis* ovládá prvních pět tříd a *fysika* ostatní vyšší třídy. Odchytky jsou však velmi různé: v Ravensburku (Virtembersko) na př. jest přírodopis v 1., 2., 7., 8. a 9. třídě; v Brilonu však pouze v prvních 4 třídách a v 5. tř. již fysika. Právě tak i počet hodin přírodopisných rozdílný. Pravidlem = 10, ale v Ravensburku, kde 1. třídě a v 2., 7., 8. a 9. třídě po 1 hod. týd. se mu věnuje, jest 6 a v Brilonu 8 hod. přírodopisných. — Kde, jako většinou se děje, v prvních 5 třídách jím se zabývají, střídá se v každé ze čtyř prvních tříd (VI—VIII) látka botanická s zoologickou, v tom postupu, že, jak chápavosti žáků také přiměřeno, největšími a nejznámějšími živočichy (ssavci a ptáky) jakož i rostlinami s květy nápadnějšími se počíná a odtud co rok postupně ku drobnějším a zároveň i vzácnějším formám se přechází. Na třídu poslední (VIII) sůstává obyčejně lidská tělověda a důležitější látka nerostopisná.

O podrobnějším rozdělení látky přírodopisné poučuje nás loňská výroční zpráva Fuldenská tímto:

Sexta (přírodopis 2 hod.). Letní běh: popisování rostlin s patrnými (t. j. většími) květy; zároveň odvozování základních pojmů morfologických. — Zimní běh: popisování ssavců a ptáků; základní pojmy zoologické.

Quinta (přírod. 2 hod.). Letní běh: popisování rostlin s květy méně jednoduššími. Odvozování znaků jednotlivých rodů a čeledí i zároveň nových pojmů morfologických. — Zimní běh: popis plazů, obojživelníků a ryb.

Quarta (přírod. 2 hod.). Letní běh: popis různých rostlin; cvičení v určování rostlin dle „Flora von Gies“; soustava Linnéova. — Zimní běh: popisování a srovnávání nižších zvířat.

Unter-Tertia (přírod. 2 hod.). Letní běh: význačné tvary cizozemských rostlin; nejdůležitější čeledi přirozené soustavy; cvičení v určování rostlin. — Zimní běh: soustava obratlovců.

Ober-Tertia (přírod. 2 hod.). Letní běh: přírodopis člověka. — Zimní běh: Mineralogie.

K přírodopisu připojuje se pak *fysika* a *chemie* takto:

Unter-Secunda (2 hod.). Všeobecná fysika. Počátky anorganické chemie. Návod k nauce o rovnováze tekutých a vzdušných těles.

Ober-Secunda (2 hod.) Teplo, magnetismus, elektřina.

Prima (2 hod.). Mechanika pevných těles. Astronomická geografie.

Podobně, ale ne všude stejně, probírá se přírodní učivo i na ostatních ústavech. *Všude však ponechána mineralogie některé třídy vyšší, kterou, probírána bývala pouze jednou, také se zakončuje.* Případy, že s chemií v jedné, jest rukou, dosti jsou hojné. Jsouc bez přerušení ve více třídách za sebou pěstována, budí přírodověda po více let živější interest u mládeže právě v době nejvhodnější, kdy snaha sběrací u oné nejvíce také jest vyvinuta. Protokultivuje a může pěstovati se s lepším než u nás zdarem i zakládání přírodních sbírek žákovských, které jediným vydajným jsou prostředkem k důkladnému s přírodou seznámení, a jemuž se v Německu hojnými vycházkami i do vzdálenějších okresech pilně jde na ruku (viz níže při výletech a slavnostech).

Stačí o *tělocviku* na německých ústavech předeseýláme zprávu o témž předmětu, jaká se mu věnuje péče na školách vzdáleného Řecka. Vyšel v Athenách r. 1882. král. reskript tohoto znění:

„*Při každém gymnasiu budiž tělocvična pod dozorem cvičitelovým s měsíčním platem 150 drachem nových (= 150 franků = 120 m.). Přestoupí-li počet žáků číslu 180, ustanoven buď ještě pomocný učitel s 80 nov. drach. Cvičitelé ať povolávají se buď ze států severozápadních nebo z ústř. tělocv. ústavu Athenského. — Známka z tělocviku měž vliv na posudek o pilnosti žákově.*“

V říši sjednoceného Německa velmi bedlivě se přihlíží ku výcviku tělesné povahy žákovské, a všude tam prozírá důležité pozadí, jaké z tělocviku školského na hmotnou sílu národa v okamžicích rozhodujících nutně vyplývati musí.

si stěžoval, že místo
ičný nescházejí, dosti

skytnouti dobře pro-
nebo jiných tělocvič.
čitelů tělocviku". Ber-
a tu i školník), stojí
obou prvních náležit.
edních, kteří ad hoc

leny pro školy ostatní.
libor, Brémy, Mnichov,
ývá běh zimní a letní
večerních (pravidlem
scházejí. Ředitelové
fmi dozorcí nad tělo-
má více ústavů, bývá
vikavě jich s vrchním
lívčí měšťanské školy,
hod. týdenních.

1500 až na 3300 m.
uze 2500 m., jsou o
ly. Cvičitel tělocviku

uje (ač třeba-li toho)
nak raditi jednak po-
er. Proto také všude
u prostocviku mládeže

ch učení vyměřených
radí, aby se mládež
shybovati směla.
jako předmět školní,

čkdy naprosto obejít
i třetí hlas t. j. vyšší
školách středních re-
ý zvukný hlásek naší
se podrobí.

stavech gymnasiálních
jné pěvecké produkce
lování. Poněvadž vy-
učíva ve zpěvu, jak

Do I. třídy o 2 hod.
ním naukám o zpěvu,
tupnici a intervallům.
solfeggio. — Děvinský
vě školní, že žáci to-
h písní!

Účí se tu počátkům
Dále se cvičí v písních
ukou o trojzvuku. —
árodních písně z 1. od-

III. třída zpěvu (2 hod.). Do té vybírá Fuldský učitel altisty a soprany ze IV. až II. třídy (naši 3—7.) a provozuje zpěvy pro 1, 2 a 3 hlasy. — Také Děvínský cvičitel v tomto oddělení nacvičí chorály (90) a písně (24) pro 3 hlasy.

IV. tř. zpěvu (1 hod.). Jak se zdá, vybírají ve Fuldě do tohoto oddělení *žáky mutující* ze tříd III. a I. (naši 4—8), jichž žáků hlas se měnití počíná. Vedle nauky o notách a o tvoření tónu zpívají se tu zpěvy pro 1 a 2 hlasy (zvláště tenor a bas).

V. třída zpěvu (Gesangklasse, 3 hod.) Ta obsahuje ve Fuldě mimo žáky nejnižších 2 tříd veškeré ostatní vycvičené zpěváky. Z nich cvičí se v jedné hodině *hluboké* hlasy, ve druhé hodině *vysoké* hlasy a ve 3 hodině *celý sbor*. — Ku provedení vybírají se písně pro 4 i více hlasů, motetta, sbory z oratorií, dílem „a capella“ (bez průvodu) dílem s průvodem. Při příležitosti seznamují se též s theoretickými i historickými poučkami.

Děvínský sbormistr má místo 2 posledních oddělení a) t. zv. „*Männerchor*“ (1 hod.) ze žáků nejvyšších 4 tříd (I. a II.) složený (zpěvy pro 4 hlasy od Mendelssohna, Sterna a j. Hymny. — Žalmy). — b) *Směšený sbor* (1 hod.). Žalmy. — Hymny. — Sedan-Lied. — Gesang der Geister von Hiller a j. — c) *Vícehlasy chlapecký sbor* (1 hod.). Sbor pro 3 hlasy. — Motetta od Praetoria, Mozarta, Bostnianského a j. — Jiné vybrané zpěvy.

Že při takovéto praxi školáci gymnasiální veřejné pěvecké zábavy s úspěchem a „se ctí“ provozovati mohou, nikdo pochybovati nebude. (Pokračování.)

Podnebí Evropy.

Napsal Dr. Jan Palacký.

(Pokračování.)¹⁾

Východně od Alp bývá střední tohle pásmo širší a táhne se víc k jihu — tak má ku př. Gospič střední minimum — 20, někdy — 27°, vzdor blízkosti Jaderského moře. V Alpách samých je střed a jihovýchod nejstudenější (Engadin, Korutany, Oetzthal, Lungan).²⁾

Za to jsou teplejší údolí Alp k západu otevřená, kde teplý vítr má přístup (Chur má leden — 0, 8, Štyrský Hradec o 200 m. nižší má leden jenž o 0, 8°

¹⁾ V Bavorsku mají Baireuth (n 1050 v.), Norimberk, Řezno, Mnichov, Augsburg Pasov (v 869') 6° R. ročně, Freising 7. (z — 1, j. 6—7, léto 13—14, p. 7) měs. — 2, — 0, + 2, 7, 10—12, 13—13, 13—15, 13—14, 10—11, 6—7, 2, + 0. Bamberg má leden + 0 — Mnichov (v 578') — 3. Řezno (1078') má r. 7° jako Jena, Frankfurt, Erfurt (637'), Brunšvik. Württemberg má 6—7° R. ročně (Ulm, Stuttgart), z — 0, j. 6—7, l. 13—14, p. 6—7, měs. — 1, — 2, — 0, + 2, 5—6, 9—12, 12—14, 13—15, 12—14, 9—11, 6—7, 2—4, — 0 + 0. Friedrichshafen má 7° R., leden — 0, 5, červenec 19 — Ulm (465') a Tubinky (1070') jako Sigmaringy 6° R.

²⁾ Ve Švýcarsku mají v planině 6° R. ročně Friburg (1950' n. m.), Bern (1719'), 7° R. Curych (1254'), Basilej (755'), Ženeva (1253'), Lausanna (1533'), St. Gallen (1700'), Chur (1880'), 8° R. Vevey (1250'), Neuchatel (1850'). Počasí obyčejné tu zima — 0, jaro 7 —, léto 14°, podzim 8°. Na h. s. Gotharda (6650') a sv. Bernarda (7670') roční stří. teplo — 1° R. — měsíce — 7 a — 6°, — 6 a — 7, — 4 a — 3, — 2 a — 3, + 1 a + 1, 3 a 4, 5 a 6, 5 a 6, 3 a 4, + 0 a — 0, — 3 a — 3, 5° a — 6°.

Tak má Tamsweg v Lungavském údolí ve výši menší než Broken (o 129 m.) a poloze víc než o 4° jižnější (51° a 47') zimou — 1, v lednu — 8, tedy o 3° méně a minima — 80°; Bevers v Engadinu střední minimum — 27, zima — 8, leden — 9, Celovec leden — 6° C. jako vrchol Schafbergu o 1° severnější a 1336 m. vyšší.

V Polsce mají Krakov 7, 9°, Lvov 8°, Tarnopol 6, 7° — Černovice mají již 8, 1° R., leden mívá — 4 — 5 (Tarnopol), červenec 18—19 (Lvov-Černovice), Varšava má 7, 2° — leden — 4, červenec + 18° C. (leta kolísávají mezi 5 a 8°) jako dešť (560) mezi 884 a 743 mm. Jasných dnů 103, deštivých 173. V Uhersku má Pančova 11° C. jako Szegedin, Pešť 10, 7°, Debrecin 10, 3°, Sibiň 8, 6°, Bystřice Sedmíhradská 8, 2°, Levoč 7° C. Bukurešť má již 7° R.

acký: Podnebí Evropy.

Churu a Insbrucku 9° , Ženeva má leden $+0,1$,

emí stejnější ($17-19^{\circ}$ C.), poněvadž závisí od
lace, kdežto leden obyčejně mezi 0 a -3 se
v (Lienz, Prágraten -5 , jako Arys, Broken,
i čára v lednu zasahuje sev. Porýní (Kolín 1, 6)
nheim, Karlsruhe, Basilej, Stuttgart (a zas Že-
teplotu v západních Alpách o $1-2^{\circ}$. Extremy
14 (Heidelberg, Kreuznach, 15 Berlín, Halle, —
Inichov, Erfurt, Augsburg) do -21 (Kralovec,
Bydgošć — rostou tedy k jihových. a v horách.
ploty — obyčejně 32° C (Heidelberg, Augsburg,
ná Berlín, $+31$ Kralovec, Vratislav.

ž. Území to má letní deště a tu padává max.
dí místní ochlazení, totiž bouřky a místní deště
ně od moře přibývá jarních dešťů (z 4% do 8)
únor ubývá od baltického moře do 5% ze 7% .
červen z 11% do 15% ; prosinec padá z 9%
vě leden leden — březen. Jen v horách přibývá
deště a sice tak, že pohoří od jihových. k se-
va, Vogesy, Černý les, Krkonoše mají více deště,
jihozáp. k severových. se táhnoucí mají stejný

yně mezi $8-12^{\circ}$ R. ročně, kterým od jihu k severu
i. m.), Versailles, Rhodéz, Nancy ($800'$), Montmorency,
 9° Besançon ($750'$), Cambrai ($200'$), Dijon, Poitiers
• Viviers, Vienna, Toulouse, Metz ($560'$), St. Malo,
Bordeaux, Marseille, 11 Alais ($410'$), $+12^{\circ}$ Perpignan
l'oulonna 14° Orange (v údolí krytém).

ru deště v Německu 709 mm. — nížinou 12, Středohoří
Polský Wartenberg 904 mm., Sigmaringa 874 mm.
hausen 418 — maximum mají Vogesy a Švarzwald
27 mm.).

20—30 c — nejméně 13° (Ostrov — Wustrov v Me-
lanice, Würzburg, 16 Frankfurt n. M., 16 Postupim,
Rostoky, 18 Bukovec, 19 Tilsit, Hala, Erfurt, Arn-
eim, Berlín, Drážďany, 20 Coblentz, Boitzenburg, 21
Putbus, 22. Salzuflen, Střela, Lüneburk, Salzwedel,
1, Řezno, Brunšvik, 23 Kralovec, Tubínky, Kozlin,
n, Getha, Göttingen, Colberg, 25 Zhořelec, Hagenov,
Boppard, Strassburk, Heidelberg, 26 Cächy, Crefeld,
inster, Paderborn, 29 Cleve; nejvíce 81 Mnichov, 32
rg (vliv Alpů), Brocken 55 c, Clausthal 56 c. Bebb-
áp. 686 vých. 619, Meklenburg 503 (minimum), Pomo-
sko 899, Hannover 718, Braniborsko 517, Poznaň 514,
alsko 764, Hessensko 627, Sasy a Durinky 605, krá-
nsko pruské 618, Badensko 917, Elsas porýnský 667,
ížul 938 milimetrů ročně deště. Brocken mívá 24 dnů

vých. Tak ku př. bývá v Berlíně 165 dnů (30 snů),
1 (44 snů, 103 mráz), Württembergu 151 (33 snů),
a 29 snů, v Aysu (u Tilsitu) 129 a 52. Bouřek
he, 21 Řezno, 20 Lüneburk, Ratibor 19, 17 Berlín,
17 — Prágraten 13. jako vrchol Brokenu.

u kolísá u Bebbra mezi 99 (Hlubšice v Slezsku a 209
(po 40 jaro a léto, 39 zima, 36 podzimek) v měsících 13,
11, 13, 13

é nejniže (v středomoří Bezlers 16 c., Toulon 17, Mar-
es, Montdidier, Châlons sur Marne, 21 Poitiers, Avi-
nx, Rochella, Metz, Laon, 25 Dijon, 27 Lille, Orange
(860 mm.), Dieppe, Rouen, 32 Nancy, Villefranche,
ons le Saunier, Cherbourg, 40 Pontarlier, 41 Besançon,
jonna, 47 Nantes, Privas — tedy v záp. a v horách.

S tím souvisejí poměry insolační, tlaku u větrů. Hoffmeyer docela tvrdil, že povětrí severní E. závisí od panování toho neb onoho minima v severním atlantickém moři. Pro E. střední Hčil Vojejkov chod ten takto. V září jsou v střední E. anticyklony — jasno, ticho. V listopadu, prosinci vnikají od západu minima, v lednu ale bývá po celé střední E. max. (velké osy E. Voj.), které k jaru (v dubnu, květnu) k severových. couvají. V květnu bývá minim. v Uhřích, anticyklony až do středního Německa; v červnu, červenci—srpnu bývá vysoký tlak v střední E. Tlak střední roční bývá (Dove) 317 c. Mnichov, 324 Řezno, 325 Stuttgart, 331 Vratislav, 332 Karlsruhe, 335 Köln, Berlín, 336 Střela, Kralovec, 337 Štětín. Dle toho převládá v rovině něm. v zimě jihozáp. v létě severozáp. Větry převládají ještě západní, ale slaběji, v Berlíně 24%, v Bayreuthu 17%, na vrcholu Brokenu 24% jihozáp., 23 záp. Zanimavo, že v jihozáp. Německu prší s jihozáp. větry, v severových. (od Čech) s severozápadními (tak má severozáp. vítr v Berlíně 40% všech dešťů, v Zhořelci 34 (jihozáp. jen 12) Vratislavi 30; ale v Trhově (Torgau) má jihozáp. již 30% — a na samé Sněžce dělá jihozáp. 29% (severozáp. 22) a v sev. přímoří zase převládá jihozáp. (Štětín, Tilsit 25%). Příčinou této anomalie ve Slezsku jsou patrně Krkonoše, stojící proti jihozáp.

V Belgii bývá 17—31 bouřek¹⁾ ročně nejvíc 18 (Gert), 19 Löwen, Namur, 20 Lutich, nejvíc letní 24—28 v červenci — za západní deprese (v Irsku a Anglii). Bouřka 19/2 1860, uhodila do 25 věží kostelních a letěla rychlostí 70 kilom. za hodinu.

Alpy až do poslední doby neměly důstatek pozorování na velkých výších — máme ze starších jen Vent (1845 m.), Suldén (1843 m.), Šafberg 1776 — které mají ročně 1°, 1, 4° a 1, 7°, leden — 8, a — 6°, duben — 1 a + 1, červenec 0 a 9°, říjen 1, 2, 3°. Extremy + 23 a — 23, + 22 a — 20°, + 21 a — 20. Deště 763 mm. a 873 (Suldén), Šafberg má 105 dnů deště, 65 sněhu, 1/3 jihových. větrů. Sils-Maria (1810 m.) má leden — 8, červenec 1, 11, rok 1, 6, extremy + 22 a — 22, pak 991 mm. deště. S výškou v Německu přibývá deště, ale poměr rozličný. Ve Švýcarsku má Bernhard (2478 m.), 1252 mm., Simplon (2008) 899, Grimsel (1874) 2225 mm. a Bernardin (2070) 2564, kdežto S. Maria v 2473 m. má 2311 mm., Rigi (v 1784) 1700 mm. Solnohrad a Reichenhall leží vedle sebe v stejné skoro výšce (437 a 462 m.) a mají 1098 a 1242 mm.!

Z Tater máme řadu pozorování — rok padá od Oravice (Arvavaralja) v 502 m., Kežmarku (630) — přes Poronín (742), Šmeku (999), Zakopanou (1006) a Javorinu (1019 m.)

Skutečná Sibiř je Tamsweg (1042 m.) rok; + 3 měsíce jsou — 7°, — 8°, — 5° — 2° + 4 + 9 + 12 + 14 + 13 + 9 + 4 — 2 a v Moravě Dačice (102 mm. sněhu).

Z toho lze i souditi na množství bouřek a krupobití. Nejvíce trpí jižní svah Alp, kde v létě často studený vítr svrchní se sráží do uhřáté roviny Lombardské. Korutansko mívá až 16 krup za rok o ještě Gorice 2 kroupy a 10 bouřek (Bozen

Ve Francii je o polovičku víc západních větrů než východních. Průměr deště 0, 77 m., za 140 dnů (minimum Limoges 101, Lyon 110 až 156 Bordeaux, 154 Paříž, maximum 184 Brest [Réclus]).

V horách přibývá v Německu velice deště; tak mívá Harc 1063, Vogesy 1257, Šwarcwald záp. 1460, vých. 768 milim. deště; před a pod Alpami bývá přes 1000 milim. (Bebber) — tak má Rudohoří v Čechách 53 cm. deště středního a v Sasích 54 cm. Broken má na vrcholu třikrát víc deště než Göttinky (170 cm. a 55 cm.) v Černošech Auggen (290 m.) 1 m. a Hühenschwand (1010 m.) 188 cm., na Arlbergu Bludenz v 596 m. 120 cm., sv. Křištof v 1880 m. 182 cm.

Ve Švýcarsku je max. deště okolo Bernardinu (Benteli 250 cm.) a Grimselu (226 cm.), pak právě nejvíce v Tessinsku (178 cm., max. podzimem), v údolí Limnat 136 cm., Reuss 129, Aar 118 (letní deště), Rýnu dolního 114, kor 109 — nejméně ale na vých. (Engadin 85 cm.) a Wallis (95 cm.), místy až 50—79 cm., a to bývají jarní a podzimní deště. Starší počty jsou Bern 43 c., Lenzburg, Basilej 23, Curych 31, Ženeva 30, Lausanna 37, sv. Maria na jihu Stills, sv. Bernard 59 cm. Alpy ukazují úbyt deště k východu, údolí Rýnu prům. 1137 mm., Aary 1183, Reuss 1403 m., Limmat 1842, Rhony (již) 808, Tessinn 1698, Innu jen 827 (Engadin).

¹⁾ Od 15 (Ostende) do 17 (Brussels) až 31 (Somergem).

(Kornt.)
k, Padua
ichov 22,
— Praha
se počet
2 bouřek
h. ku jihu
Vratislav
reuth 17,
rich 22).
rtenberku
dní počet
—9 ($\frac{1}{5}$),
při jižním
(hod.)

223).¹⁾
osti; dle
gere atd.
Verš ten

le . . . ita
slýchajte
a j. Po
ntelligite.

kaženého
do tvaru
101. dial

na odpo-

Margaretě
oho výtku,

6. Pověz, děvko, boha svého,
neb *gemu* slúžiec y ctíš *gyneho*? ib. 126—7.

Místo jest pokaženo a k tomu y o něco později připsáno. V lat. zní: *Quem deum colis vel quem deum adoras?* Z čehož soudíme, že po česku měl verš 127. správně: neb *komu* slúžiec ctíš *gyeho* (t. j. jeho)? Cf. LKBr. 116. JřBr 413. Místo *komu* napsal písař *gemu* omylem z verše následujícího (128), *gyeho* pak předělal v *gyneho*, da-da se svéstí tuším týmž slovem ve verši 130, nebo viděl omylem nad *gyeho* příčku značící n.

7. Před nímž se země i moře
i vše stvořeníe zoře
třasú *sie sa* zemi i člověk. ib. 172—4.

Lat. *quem terra* (contremiscit, mare) formidat, *quem timent venti et omnis creatura* (ingemiscit). Pojmy *terra*, *mare* jsou úplně vystiženy slovy země, moře, pojem *creatura* má pak zde dvojí výraz: stvořeníe, člověk; toliko k *venti* není zde rovného výrazu a má ho nahrazovati *soře* (snad vzhledem k národní prognostice, že zoře či červánky věští vítr), jež bývá nezřídka rýmem k slovu moře, srv. AlexV. 1210—11. AlexJH 41—2. Ježto pak verš 173. má pouze 7 slabik a pojmy „stvořeníe“ a „zoře“ nejsou na sobě závisly, sloučiti jest je spojkou i, za to však ve v. 174. nadbytné *sie* vynechati, ano předchází už ve v. 172.; místo *sa* navrhuje už Paterna dobře *na*. Místo pak má správně zníti:

Před nímž se země i moře
i vše stvořeníe i zoře
třasú *na* zemi i člověk.

8. Děvka vece: „Věz za čelo,
Bohu mému vzdám já tělo,
abych s dívkami *sprawywi*
přebývala i svatými; ib. 186—9.

Místo chybného *sprawywi* navrhuje vydavatel „správnými“; než všimneme-li si podobného místa ve v. 245—7:

Vězte všickni to za čelo,
duše s dívkami s *pravými*
v ráji bude i svatými; —

jež tlumočí lat. *anima autem mea cum iustis virginibus requiescet*, seznáme, že čísti jest i ve v. 188. s *pravými*, ač v lat. k tomu místu textě „ego trado corpus meum, ut cum sanctis virginibus requiescam“ pojem ten není vyjádřen. Srv. 414. v sbor *pravých* vníti = in sortem *iustorum* introire.

9. Margareta vzhlédši v nebe:
„Bože,“ vece, „*ias* u (rkp. v) tebe
má naděje . . . ,
já nebudu pohaněna,
i ti *zbudú hanby*, kteříž v tě ufají.“ ib. 198—202.

Místo patrně porušené; za *ias* čísti jest *iaks* t. j. jakž, ve v. 200. pak vynecháno jest bez pochyby *položena*; slova *zbudú hanby* jsou patrně zbytečnou interpolací, ano z pojmu „nebudu pohaněna“ (non confundar) snadno si lze domyslití přísudek (nebudú pohaněni = non confundentur) ku podmětu „i ti“ = ni ti. Celé místo pak bude zníti: „Bože,“ vece, „*jakž* (= jakož,

á nebudu po-
a, speravi, non
ntur. Opravou

tem tuam! jest
stvo = nevěru,
'var nevěrstvo

item mea cum
lz (až).

re v. 263. 412.

e dvojm pří-
lax (79*).
e lat. text má

estas tibi dat
Dle toho jest
i, ku „v těle
jest tedy: a
ělem moc.
zase vznikl
i“, což se dě
znamená t
omcovati, s
i pak vynik
it oblevati d
sahubiti, s d

perpetuus z

Zde jest patrně chyba písarská a místo *nykde* psáti jest *nykte* t. j. nikte = nikto, jinak by věta neměla podmětu.

17. Já běch poslal bratra mého
Ruffona, aby (s) světa s seho
požřel tě i *zatrtil*
paměť *země* i *sahladil*;
ale ty's jej pohubila
božím křížem atd. ib. 390—395.

Lat. ut absorberet te et *tolleret* memoriam tuam *de* terra et *obrueret* virginitatem tuam et *perderet* decorem tuum (81^b) nasvědčuje tomu, že tu předložka *s* před *země*, jako se dalo často při stejného druhu hláskách, písarem vynechána byla, jako před *světa* ve v. 391; jest tudíž čísti: paměť *s* země (*de* terra).

Mimo to písař přeměnil poslední dvě slova ve verších 392. a 393., ano k doplňku „paměť“ lépe se hodí *sahladil* (*tolleret*), jako ve v. 239: Král chvátá tě *zatrati* i *paměť* tvů *zahladiti* (*delere de terra memoriam tuam* 79^a). K *zatrtil* pak buď by si bylo domysliti opět *tě*, jako položeno při požřel, neb spíše se nám zdá, že tu vypadly 2 verše tlumočící lat. *virginitatem tuam* et *perderet* decorem tuum).

Konečně verš 392., máje pouze 7 slabik, snadno se napraví, vsuje-li se za *i* slovo *tvů* (= tebe, o tobě), jež jistě písaři vypadlo, srv. verš 239: *i* paměť *tvů* *zahladiti*, lat. et *tolleret* memoriam *tuam* *de* terra.

V následujícím verši 394. není po *pohubila* klásti čárky, ano na něm visí *božím křížem*, jež má 2 řídící slovesa (*pohubila* i *zabila*), jako doplněk modlitvu (*zahubiti* i *zabiti*); srv. tu vero eum interfecisti cum signaculo Christi et nunc per oanticum me interficere cupis (81^b).

Celé místo má tedy zníti takto:

Já běch poslal bratra mého
Ruffona, [a]by (s) světa s seho
požřel tě i (tvů) *zahladil*
paměť (s) země i *zatrtil*
.....
.....
Ale ty's jej pohubila
božím křížem atd.

18. Činěc paměť (jmeně *mého*);
nebo, ač já sem hříšnice,
a vš(ak sem) orudovnice
za vy k králi nebeskému,
(by odpust)il hříech každému. ib. 404—8.

Ve verši 404. doplniti není „jmeni jeho“, nýbrž *jmeně* (neb *jmena*) *mého*, ana Margareta mluví o sobě (srv. ač já sem ... 405), jak patrně z lat. *memoriam meam* facite, nomen *meum* nominate (85^a). Ve v. 406. musí býti úplně vyjádřeno lat. *ego* obsecro pro vobis, což jsme provedli naznačeným doplňkem.

19. Jednú lehkú ranú
Gegye stě svatú hlavu. ib. 439—40.

By oba verše měly stejně slabik, myslím, že místo *gegye* psáti jest *gyey* či *giey* t. j. jíej (dat).

456—7.

t. j. píseň, čím se zároveň
ním se rýmující, ano *píseň*

h. Život Josefův.

8. dubna 1887.)

n, tehdy jiný list Jozef
i panie přinesen k nám
teraktozo o její do-
máme býti vdiečni do-
nás jako otec jedno-
vymlúváss, tohoť tobie
ti. Nebo bôh jest to ^{ss³}, i.
erú sme nyní přijeli;
a tie máme za matku
boha nebe i země ^{ss⁴})
Vsiem tiem, ktož sú
išťiem a chceme tomu,
i v počtu ^{ss⁵}) položení;
ste až do této chvíle
óť otec můj. Pozdrav
na sie oblekúce, syna

čtla jej, radovala sie
hříechu mého přissla
| který jest bôh Isra- II
zef, pán tvój a niekdy
i z temnosti na svietlo
učin jemu jako králi.⁶

ji shledal kklamarkú
abským jazykem svied-
bohu Izaakovu, bohu
ie, ženie Putifarovie.⁷
ti. A klanieli sie Pánu
e, že Jozef ss⁸) nimi
asy, které Jozef poslal
sú přissli s radostí ^{ss⁹})
nieli sú sie jako králi.
s velikú radostí přijal^{ss¹⁰}, i.
al posaditi nade všemi
aje. —

i byli přielissnie. Ale
múdrosti velmi chvá-

rynechal druhého země t. j. ie
ředěláno z k nym. ^{ss¹¹}) a když
lat. de — v příčině.

lése. A obrátiv sie k nie i řekl: „Ty, panie, a muž tvůj veliké dobroděníe a mnoho dobrého ukazovali⁷⁰⁾ ste mi. Protož ke mine⁷¹⁾ jako k synu vassemu sie utecte ve vssech potřebách vassich, dary mé, zlato a stříebro, kameníe drahé a rúcha má dražssíe⁷²⁾ vezmiete a do domu vasseho s přátely vassimi sie vratte.“

(15.) A když pak hlad byl ve vssíe zemi, deset bratrův Jozefových brali⁷³⁾ sie do Egypta sie do Egypta⁷⁴⁾ rozkázaním otce svého Jacob, aby kúpili spíže. Benjamína s uotcem sú ostavili, aby sie s ním tiessil o smrti Jozefovie. A když sú přissli bratříe Jozefo | vi do Egypta, přissli sú a stáli před ním a padše klanieli sú sie jemu. A když Jozef vidiel je, ihned poznal je a radoval sie sám v sobie velikú radostí. A vstúpiv do pokoje, modlése sie Pánu bohu svému a otcův svých, že naplnil, což jest on ve snách shlédl, a pochválil Pána boha z toho ze vasseho, což sie jest jemu přihodilo. A vyssed z pokoje na stolici svého velebenství sie posadil. A když sú jeho bratříe nepoznávali a vidúce jej v takové chvále jeho, ozdobná knězata okolo nieho a velikost služebníkův jeho, báli sú sie velebnosti jeho. Ale Jozef, když sú sie k niemu přiblížili a padsse k zemi klaňíechu sie jemu na zemi obyčejem vlasti jeho, chválu jeho prokřikujíc,⁷⁵⁾ přikázal Jozef služebníkóm, aby je zdvihli od zemie. A když sú stáli před ním jako otrávení,⁷⁶⁾ odporným obličejem hledíesse na nie Jozef i řekl k nim: „Odkud ste vy? z které zemie? a co činíte v zemi této? Vidím vás lidi silné a podobné k zlé | mu, nepo-^{261^a, I.}chybují, že ste spehěři, přissli ste sem na spehy, abyste Egypt shlédli a království jeho.“ Mluvíesse s nimi Jozef jazykem Egypským skrze tlumace k jazyku zidovskému. A když sú slysseli bratříe tuto řeč, zmienila sie barva tváří jich a lekli sie bázní nesmiernú a stáli jako mrtví před Jozefem. I řekl k nim: „Neníe potřebie více svíedomie⁷⁷⁾ než, ano již tváře vasse zblediely; a to k skutku ukazují, že zmatení a zlostiví lidé ste a zabylí.⁷⁸⁾ Ted bůh z pravé jistotie⁷⁹⁾ sevřel⁸⁰⁾ vás v rukú mů, ⁸¹⁾ abych já pomstil o zlých skutcích vassich, a bůh uvedl vás sem do Egypta, aby odplaceno bylo vám za vassi chytrost.“ Ale Judas, jeden z bratří k tomu odpovíediel, jakož biblij dobře svíedcij. přikáza Jozef.⁸²⁾

(16.) Ale Jozef přikázal bratří v žalář vsaditi v temný pod zemí a žalárnému stříeci kázal řka: „Když jie tam již spustíš, zavři poklop a sieda svrchu, pilnie poslúchaj, coť budú mluvití lidé tito, a v | ssecka slova, což II. budú praviti, napis mi.“ Služebník rozomíesse řeči židovské. I řekl Ruben bratřím svým: „Hodně toto trpíme, nebo smy zle učinili proti bratru nassemu.“ Jakož dále v biblij stojí psáno. A když sú v žaláři tři dni byli, přikázal Jozef, aby je vytahli. I řekl k nim: „Já sie bojím boha nebe i zemie a rozpomenul sem sie, že ste vy mnie pravili, že vy otce máte spravdivého, starého a přítele božíeho, s nímž jest bůh s nebe dvadsetikrát mluvil. Pro toho otce vasseho dopustil sem vás ž⁸³⁾ žaláře vytáhnúti. Ale dajte⁸⁴⁾ mi jednoho z vás a ten ostane v vzezení, doníž vy listu otce⁸⁵⁾ vasseho rukú jeho psaného nepřinesete ke mnie a bratra vasseho najmladssíeho sebu sem přivedete.⁸⁶⁾ Ať ujistí mie otec váš listem svým, jste-li vy synové jeho nebo-li nie. A já přísahám vám skrze zdravie Faraonovo krále, že ihned, jakž sie vrátíte s listem otce svého a s bratrem vassím mladssím,⁸⁷⁾ obilé a spíže vydám na zbytečnost a z vazby bratra vasseho propustím u mne ostaveného. Slova má, která vám pravím, zachovajte, ať skutečně dojdú, jinak bratr vás tento vzezení⁸⁸⁾ umře na púšti.“ A bratříe vydali jemu a vzezení Simeona. Přikázal Jozef úředníkú svému, aby nasul pytle jich.

⁷⁰⁾ = prokasovali. ⁷¹⁾ m. mníe. ⁷²⁾ superlativ. ⁷³⁾ Předěláno s k králi. ⁷⁴⁾ Omylem opakováno. ⁷⁵⁾ Vřt. pokřikujíc. ⁷⁶⁾ Krok I, 259. ⁷⁷⁾ = svědectví. ⁷⁸⁾ nešlechtní, převrhli. ⁷⁹⁾ m. jistoty (M.). ⁸⁰⁾ Předěláno se sevřel. ⁸¹⁾ Srv. 22. ⁸²⁾ sic! ⁸³⁾ m. z. ⁸⁴⁾ Vřt. dajte. ⁸⁵⁾ Vřt. od otce. ⁸⁶⁾ Vřt. s sebu nepřivedete. ⁸⁷⁾ superlativ, viz výše: najmladssíeho. ⁸⁸⁾ t. j. v (u) vzezení.

a objem jej i řekl
 buď pomocen tobie
 né, a tobie dám⁹⁹⁾
 oto slíbilo. A když
 šm zasie navracení,
 smrt Jozefa, bratra
 sluviesse Jacob nad
 o Egypta v pokoji.¹⁰⁰⁾
 Egypta. A když sú
 o, a padsse vsichni
 f uzřel Benamina,
 e a řekl úředníku
 sebe prach ciesty,
 k, jakož jemu při-
 králových věcech,
 m svým i pozdravil
 n pozdravení a po-
 ratr vás najmladší,
 m, pane, onť jest
 ie a vložil ruce své
 io požehnaj tobie!¹⁰¹⁾ I.
 poviediel Benjamin:
 posielá teď¹⁰²⁾ list
 h a četl. A když již
 řekl Jozef úředníku
 diesse na bratři svú
 svým tepiesse v ten
 : „Kto z vás slove
 rój!¹⁰³⁾ Rekl k niemu
 Opieť druhé udeřil
 o, pane, služebník
 na.“ A tak Jozef
 bratře, zřícenie¹⁰⁴⁾
 1. Vydávásse podle II.
 atři. A když miel
 „Nesedeš ty, dítěte,
 ch, vsak vietasi jsi
 a a siedť na pravici
 e před ním, dessiet
 ece vespolek: „Kto
 ychoval sie s námi
 biehu a řádu mezi
 zef opiet zóřivie¹⁰⁵⁾
 a Jozef: „By bratr
 vámi byl¹⁰⁶⁾ sediel
 ebo byl jest svietlo
 toto slyssiece, bális¹⁰⁷⁾ I.
 l k niemu: „Pane
 jest jednoho břicha
 sí¹⁰⁸⁾ nalezen býti
 el jsa, kázal krmie

k I, 263. ⁹⁹⁾ zde. ¹⁰⁰⁾ Vrt.
 dému (M). ¹⁰¹⁾ Vynecháno:
 rok I, 259. ¹⁰²⁾ m. snieden
 drahý. ¹⁰³⁾ gen. — Jozefa.

nositi. A když sú jedli, apatěku drahú každému z bratří svým¹⁰⁵⁾ dal a Benjaminovi to dvě, tak že sú sie divili deset bratří. A když sú odnosili již stoly, přikázal Jozef najvýbornější vína nositi.

(19.) A když pak Benjamin zahřel sie od vína najlepssieho, počal mluvíti a řekl k Jozefovi: „Pane můj milostivý! měl sem jednoho bratra, kteréhož otec můj jednu poslal k tiemto bratří mým, ani stáda pásli, a od těch bratří i po dnes nevrátil sie zasie k nám až do dnesního dne. A již jest tomu dvadeceti let minulo, že otec můj pro smrt jeho zvekl¹⁰⁶⁾ na sie žini k tielu svému, oči jeho již sú possly tem | ností a bolesti, jeho srdce II. usmáhlo jest a již skloniv sie chodí dnem i nocí vzdy plače, sukni bratra mého Jozefa plnú krve před ocima svýma plače častokrát rozvinuje a slzami smáče ji a bled jako umrlec již sie káže¹⁰⁷⁾ vssem vidícím sie.¹⁰⁸⁾ Protož, můj pane, o bratru mém Jozefovi, jestli že by zvíř sniedla jej nebo nic, anebo od kterých lidí zahynul jest nevíme, nevídie,¹⁰⁹⁾ kterak jest assel,¹¹⁰⁾ která smrti minul.“ A když Jozef uslyssal tuto řeč, zdržeti sie nemohl vnitřního zalknutí. K tomu nic neodpoviediev vstal a do pokoje svého bral sie hořkým úmyslem, horce plakal žalostí a bolesti srdce otce svého, kterážto žalost a bolest měl pro smrt jeho. A když přestal jest pláče, umyl tvář svú a vyssel k bratřím svým a řekl bratru svému Benjaminovi: „Mládenče, dopust mi tato síova promluvíti: Žvieř¹¹¹⁾ bratra tvého sezrala, dvadeceti let tomu již minulo jest; jedno viz, aby ty v pokoji z Egypta vyssel.“ Tehda Jozef | vzal koflík opět a udeřil prstem svým veň a zasmál¹¹²⁾ sie k tomu rázu koflíka a zóřivú tvář vzhlédl na bratří svú. Ulekli sie velmí. A obrátiv sie k Benjaminovi, bratru svému, řekl jemu: „Ty, mládenče, tiežess koflíka mého o bratru tvém Jozef, a koflík můj odpoviedá tobie, že zvíř nesniedla jeho ani kto z synův človiečích umořil jeho, ale živ jest. Jdiž tehda a vrať sie k uotci tvému Jacobovi.“

(20.) Tehda Jozef povolal úředníka svého a přikázal jemu, aby naplnil pytle jich obilé a koflík jeho tajnie aby vložil do pytle Benjaminova a rychle jich odbyti s jich celedí v noci na cestu. A řekl k nim Jozef: „Jdiete u pokoji z Egypta a otce vasseho starého, když přijdete, pozdravte ode mne ochotně.“ Tehda bratřie jedenást padsse k nohám jeho klaniechu sie jemu k zemi pořízeni jsúce. A když již berúce sie po cestie podál blechu, takto vespolek mluviechu: „Zlořečena zemie egypská i krmie jejie! Byt nám bylo od boha | v zemi nassie hladem brzkú smrt podstúpiti, nikdy sie ne II. vrátíme ani pójdem do tebe, ó Memphis miesto a Egypte prokletého zatracenie!¹¹³⁾ Nikdy nepójdem do tebe, ó zlořečené miesto najhorssích předviedieň a čárov! A viezte, že človek tento, který .panuje v této zemi, skrze čary svého koflíka, udeřuje jej, byl by vssecky nasse skutky poznal, jako při vssem byv, a k tomu divný a z najmúdrejších jeden.“ (Dokončení.)

Ú v a h y.

Bibliotheka mládeže studující vydávaná péčí Ústředního spolku professorův středních škol českých. Serie I., číslo 1: Píseň o bitvě u Kressenbrunn. Báseň Adolfa Heyduka. Se životopisem spisovatelovým a s podobiznou. K vydání upravil Dr. Jan V. Novák. Nákladem knihupectva B. Stýblava v Praze 1888. m. 8°. 67. Cena váz. 35 kr.

Kterak jest v cizích literaturách postaráno o vhodnou četbu mládeži jak útlé tak dospívající, každému známo, kdo se jimi poněkud zabýval. Ovšem literatury ty vzkvétají také za poměrův mnohem příznivějších než u nás, kde nakla-

¹⁰⁵⁾ m. svých. ¹⁰⁶⁾ t. j. zvekl. ¹⁰⁷⁾ = ukazuje. ¹⁰⁸⁾ = to. ¹⁰⁹⁾ m. nevinnie, nevíme (Vrt.). ¹¹⁰⁾ sšiel. ¹¹¹⁾ m. zvíř. ¹¹²⁾ Vrt. M. město Egypské, prokleté, zatracené.

dateli zápasiti jest s rozmanitými překážkami, jinde neznámými. Avšak přece upříti nelze, že i přes to by se podobné podniky pro mládež u nás velice vyplácely, ale bohužel není pravé podnikavosti při nakladatelích. Učiněny sice tu tam pokusy zjednati *útlé* mládeži četbu zábavně poučnou, ale s jakým zdarem či nezdarem, o tom právě nyní do veřejnosti se dostaly některé hlasy, jež jsme srdečně uvítali jako výraz vlastního smýšlení svého.

Než o mládež *dospívající* nestaráno se u nás pranic: a přece jest jí více než kterému jinému věku třeba vhodné potravy, nemá-li duševně buď zakrnutí neb se přesytní a v blaseovanost upadati! neboť v ní to počíná vřítí, srdce se rozevívá a stává se jímavým ku každému dojmu, jenž jednou se zakořeně, obyčejně i na dále potrvá. Tu tedy vedle stálého popudu k práci potřebí zvláštní opatrnosti v řízení a vedení mládeže v jakémkoliv zaměstnání, jmenovitě pak mládeže *studující*, neb ta snahami svými sama už stále výše se nesouc, chápe se ráda příležitosti, kde by vědomosti své rozšířila neb ducha svého zotavila, pobavila. Že však nejsou vždycky pomůcky, jimiž toho chce dosáti, k tomu nejvhodnější, nikdo věci znalý nepochybuje, a zvláště každý učitel jazyka mateřského, jenž přede všemi povolán jest k tomu, by fídlil soukromou četbu žactva, má v té příčině nemilé zkušenosti.

Avšak nesmíme býti nespravedliví a vyznati nám jest upřímně, že o dospívající mládež vlastně u nás dosud ani řádně postaráno nebylo: co se zajisté hodí mužů, nemusí se ještě hoditi jinochu náhledův neustálených, nevyzrálých, nevykvašených. Jmenovitě pak učitel jazyka mateřského jest z pravidla ve velikých rozpacích, má-li žactvu ukládati soukromou četbu: jsouť u nás díla bezvadná sice, avšak buď příliš rozsáhlá nebo bez náležitého výkladu, jakého potřebí mnohdy k porozumění; jsou však i jiná díla, jež mají třeba jádro krásné, ale vedle toho mnohdy slupku tak nehezkou, že by mládeži jen na pohoršení byla a nijak ku vzdělání jejímu nepřispívala. Mimo to bývá cena děl našich na studenta, jenž má do roka přečísti několik knih, příliš veliká.

Abyste tedy nedostatkům těm pomohlo a zjednána byla díla i vhodná k dalšímu vzdělávání mládeže naší i laciná, přičiňoval se o to podepsaný referent už před dvěma lety, by se pod záštitou Ústředního spolku profesorův středních škol českých sestavil komitét, jenž by si věc tu vzal na péči a bedlivě ji vedl (Krok I, 1). Konečně došlo k tomu, i sestavil se výbor o 13 členech různých odborův, jenž má za úkol vydávati spisy rozmanitého obsahu — i zábavné i poučné — mládeži studující různého věku. Dosud vydány jsou dvě knížky: *Heydukova* píseň o bitvě a Kressenbrunnu a *Vrchlického* Legenda o sv. Prokopu (upravená referentem), z nichž toliko o první tuto jest nám zprávu podávati.

Heydukova báseň vychází takto sice po druhé, avšak básník ji k vydání tomu zvláště upravil, místy ji rozšířiv, místy poopraviv. Líčí pak vítězství krále Přemysla II. na Uhry a spojenci jejich u Kressenbrunnu dne 12. července r. 1260. Vedle hrdinských skutkův králových vypráví básník o stkvělých činech mnohých pánův českých, kteří se tu všichni ukazují pravými reky doby své. *Musa* básníková jeví i zde předností, jakými se jinde vyznačuje: ráznou barvitostí v líčení, názornost a plastičnost děje, formální uhlazenost a veskrze ten vřelý cit vlastenecký, jakým nezbytně musí býti prodchnuty básně toho druhu, ač-li mají věrně tlumočiti národního ducha našeho — už Vstupem jímá básník srdce naše. A jak krásné líčí básník povahu královu! i pod železnou zbrojí může bít srdce citlivé, urputné sice proti vrahům bojujícím, ale milosrdné k přemoženým, bezbranným: nepřipomíná-li zde král rekovného a skrz naskrz ušlechtilého Zaboje?

Poetickými krásami se báseň jen hemží; uvedeme na př. pouze půvabnou antithesi srbskou hned z počátku básně a ve v. 607 sl.; u volbě obrazův z přírody k zevrubnějšímu znázornění pojímáv jest Heyduk šťasten:

U každého rozum — sokol sivý,
u každého srdce — holub bílý,
u každého oka — orel bystrý,
u každého rámě — topor pádný (189—192).

Sloh jest veskrze poetický, květnatý, vytříbený, jadrný, kde třeba stručný, ale za to tím výraznější, jako:

Chladný ostrah stojí Čechům v čele:
stojí klidně zakoreněn v půdě,
nehýbe se, jen když ruku vztáhne,
vztáhne-li však, vztáhne k udeření,
udeří-li, hlava odskakuje,
odskečí-li, v krvi trup se topí.

Mnohá místa připomínají *RK*, zvláště *Jaroslava*, jehož metrum (desítlabičný trochej) si Heyduk obral i ku své písni, o čem více promluvíme níže.

Jazyk jest správný, až na některé odchylky, o nichž se ještě zmíníme; zvláště si libuje básník po způsobu poetův starověkých (i *RK*) a po vzoru ruských bylin v hojných epithetech a složeninách, jinak správně tvořených; vůbec se jeví v celé básni hluboká znalost krásného jazyka našeho, z jehož pokladův Heyduk dovede čerpati způsobem nevšedním.

Báseň Heydukova pro Bibl. mládeže studující upravil Dr. Jan V. Novák, předeslav dosti zevrubný život básníkův, po němž uvedl z Palackého objasnění děje v básni líčeného. Zde měl býti pořad obrácen, an historický podklad básně měl býti jako hlavnější položen v první řadě a za ním teprve život básníkův v řadě druhé.

Na konec připojil vydavatel některé poznámky, jež mají vykládati místa neb výrazy v básni méně jasné neb známé. Poznámek těch jest sice hojně, ale není jich dosti, zvláště mnohá složenina, v nichž si — jak řečeno — básník velice liboval, měla býti zevrubněji objasněna. Mimo to proklouzly u vydání leckdes pravopisné, ba i grammatické poklesky, jež nemožno dávat na vrub skladateli, nýbrž vydavateli. V části pak od vydavatele pochodící vytýkati jest leckdes slohové neladnosti.

V celku tedy činíme *vydavatel* tyto vřtky:

Pravopisné: vzdychat (verš 45. 323) m. vzdychat, políbku (156) m. polibku, Krasíkova (165 i v pozn.) m. Krasíkova, zvědala (256. 606) m. zvedala, sténá (322. 328. 599. 868) m. stená, zajízlení (345) m. zajízlení (koř. jěz — jíz), jízlivým (913) m. jizlivým, posílaje (371) m. posylaje (sbl — syl), dvěmcitma (397) m. dvamecitma, sítí (771) m. stíí, plívá (837) m. plivá, úzdy (931. 1071) m. uzdy, týče (966) m. tyče (jako 659), řasných (975) m. řasných, vysknul (1127) m. výsknul (jako 1139); v poznámkách k v. 167. Ješek m. Ješek (= Jan), k 177. Zibřid m. Žibřid, k 459 (a str. 13) Poděhus m. Poděhús (podě-ús; ús, hús = vús, vous) a j.; čárka schází za pásem (243).

Grammatické: Tatařnům (355) m. Tatarům a (přípona -ín se v plur. neudržuje); mužům dvěmcitma (397) m. dvamecitma; ručišťat (1528) m. ručišť; ratišničky (571. 730) m. ratištníky od ratiště; zřeči (892 a str. 66) m. žerci od žrec (жрец), gen. žerce, jako hřec, švec, gen. herce, ševce (žřeti = mluvíti, modlíti se); ty-li proto vznes' se (1080) m. ty-li's atd.; Chovaresemčíkův (1160) m. Chovaresemčíkův od Chovaresem-ec (srv. Moravec — Moravčík; mravenec — mravenčík); kožešiny (k 1009) m. kožišiny (od kožíž); gen. poss. mnohdy kladen nesprávně za adj. poss., na př. jako vlná *Faraona* žena (867) m. Faraonova (zde jest zbytek nedopatření místo Putifarova: Putifarova jak vlná žena): v pluky *Borše* (872) m. Boršovy neb dat. poss. Borši; do úkrytu *otce* (1129), s hlavy Spasitele (1157). Rovněž nelze schvalovati vazeb jako „Zajíc Valdek, tuří hlavu v štítě“ (175) m. s tuří hlavou v štítě.

Stilistický nesprávně jest, klade-li vydavatel dva, ba i několik přívlastkův vedle sebe před subst. neb za ně, místo toho, aby je rozdělil a polože závažnější napřed, druhý přívlastek aby dal za subst.; na př. sbratřeného tohoto národu (str. 8) m. sbr. národu tohoto; naši studující mládeži (11) m. stud. ml. naši; z kysaného koňského mléka (66) m. z koň. mléka kys.; všemi těmi básnickými spisy (i 11) m. všemi básn. spisy těmi. — Některé *výrazy* nejsou přesné, tak říká vydavatel „popisovati“ místo „líčiti“ (str. 11, 1 sh.; 8, 11 zd. části popisné),

vnitřní, kdežto o vyjadřování
„líčiti“; „blíže“ objasniti
lépe; prvním ročníkem alma-
mater Heyduk, nový „rozmach“
= nepokoj, vzbouření a pod.,

utky: Ve v. 175. se připisuje
„sviní“; jsouť Zajáci větev
„Tuř roh“, dí Dalimil (60,
a proto byl na ščítě sviní
mi „Palceřík“, ježto prý mí-
valcéře: z toho žák sotva bude
k v. 163. „lekno“ jest žáků
bílá květy leknínové“. —
val sudím zenským v Horních
li žák rozuměti verši 158:
ešípala“ není = zohavila, jež
v. zmrskala od šípati, šíbatí);
rše toho: mor. val. „ušípané“
Pohřešujeme výkladu k „zme-
hým“ (609) mělo býti vysvět-
až k 681. Ve výkladech měl
k v. 608. „plamenným“ m.
vykládal, a nic jiného, tak
podkovy nemohou přece zna-
zevrubnějším poučení čte-
atel k v. 961., jen že omylem

vati od věcí známých k ne-
na pravou cestu. Vydavateli
totiž k v. 271 (tuča v RZ.),
na Hostýně); ale *vždycky se*
sti — *rukopisy Královský*
tu Polovi, jehož jakživ žádný
řekli kórické, kdyby nebyly
elice, že tímto způsobem vy-
sož břitkým veršem ztrativ
lí a nejborlivější ctitele obou
z veliké části i zde měl na

na tuto neomluvitelnou ne-
ala — tak záslužný podnik,
pak aby se takové zhoubné
našich nezavlékalo až — do
postará, by ostatní spisy vy-
vad, jež dáváme ovšem na

ž *daleko vyvádí* uvedené ne-
dpojatý učitel paralysovati, a
ia (pouze čáry v textu vadí,
něco vyšší a užší, by se ne-
ežitý úkol, jaký má knihovna
toliko *mládeži studující*, ale
role — an redakční výbor se
iiovně své vydávaných.

Fr. Prusík.

Paměti o školách českých. Listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598. do 1616. s doklady starší i novější doby. Vydal Frant. Dvorský. V Praze 1886. 8°. 604.

Rozsáhlý tento spis obsahuje velikou hojnost materiálu *kulturně-historického* i *paedagogického*. Archivář Dvorský sebral tu s nemalou pílí listy a dopisy, týkající se školství českého na sklonku 16. a na počátku 17. věku. Všechny listův uveřejněných tu jest 757; část otištěna v plném znění, část jen u výtahu. Pod čarou připojeno hojně poznámek doplňujících a vysvětlujících, v nichž osvědčil spisovatel důkladnou znalost tehdejších poměrů v království českém. Ku konci připojen bedlivě sestavený seznam měst a jich učitelů v Čechách, na Moravě a v Uhřích (str. 560.—585.) a podrobný Rejstřík osobní, místní a věcný.

Největší část listů — též obsahem nejdůležitějších — pochází od proslulého rektora university Pražské, Martina *Bacháčka* Nouměřického z Nouměřic. Z vyprávění života muže toho učeného (na př. v Časop. Česk. Musea 1845 a v Zoubkově Encyklopaedii paedagogické) dovidáme se, že byl duchovním středem veškerého tehdejšího školství pod obojí; Dvorského sbírka nám podává k tomu doklady, doplňující zároveň mnohými zajímavými podrobnostmi to, co dosud známo bylo o činnosti a povaze jeho.

M. Bacháček narodil se r. 1539. v Nouměřicích na Sláně. Nabyv prvního vzdělání ve Slaném a pak v Táboře, studoval na universitách v Praze, ve Vídni, v Lipště a ve Wittemberce. R. 1570. vrátiv se do Čech, vyučoval soukromě i na veřejných školách. Bakalářem stal se 1577., mistrem svobodných umění r. 1582.; byl pak přijat mezi professory kolleje Karlovy, kdež zvolen rektorem na r. 1598. až 1599.; od r. 1603. byl pak nepřetržitě rektorem až do r. 1611. R. 1591. povýšen do stavu šlechtického, r. 1612. zemřel. „Divná věc,“ praví o něm Zoubek v Encyklopaedii, „že muž tak učený vzdaloval se skládání spisů vědeckých, zvláště *mathematických* a *hvězdářských*.“ V těchto oborech vědeckých totiž Bacháček byl nejběhlejší, ač také znalostí klassických jazyků vynikal, tak že i o Homerových básních veřejně vykládal. (Srovn. v našem spise list 184. na str. 161.)

Avšak mnohem větší jsou zásluhy jeho o české školy utrakvistické v Čechách a na Moravě. Za jeho rektorování spravovala universita Pražská dle Zoubka 101 školu (z nich 5 na Moravě) strany pod obojí, a to s pečlivostí a horlivostí nevsední, tak že školství před válkou třicetiletou zdokonalilo se měrou nebývalou. Po bitvě Bělohorské však rozkvět škol náhle zaražen i nastoupil úpadek neobyčejně rychlý.

Hlavní zásluhu o rozkvět onen získal si Bacháček jakožto rektor universitní. Dbal velice o řádné zařízení škol, o slušný jejich vnějšek a úpravu veškeru, o do-sazování učitelů řádných (mistrů, bakalářův i studentů), vyučených jak náleží v naukách a mravů bezúhonných. Listů tohoto obsahu jest, jak pochopitelně, ve sbírce Dvorského nejvíce (viz list 2. str. 2, 4, 3, 5, 3, 16, 10, 21, 13, 26, 18, 31, 21, 32, 21, 33, 22, 34, 22 atd.). Bacháček však také bystrým zrakem stopoval a pronikal všechno vyučování, dával učitelům rady, jak si vésti ve škole i v domácím učení, upozorňoval je na vady, jichžto jest se jim stífcí atd. (414, 311, 24, 15, i jinde). Při tom při všem jest věrným synem své doby; latina jest mu vrcholem všeho učení a Jan Sturm, rektor latinské školy Strassburské († 1589.), nejvyšší ve věcech školských autoritou. Ačkoli tedy školství povznesl, *reformátorem* není, nýbrž jen znamenitým *organisátorem*. Metodu vyučovací opravit — ten úkol zůstal Komenskému, a Bacháček jen potud může nazýván býti *předchůdcem Komenského* v Čechách, že dbal o rozmnožení a náležité opatření škol. To se mu podařilo tou měrou, že r. 1612. na sněmě českém pán z Roupova se vyslovil: „Ve škole v předu kráčíme a ostatním národům cestu ukazujeme.“

Aby ve školách, autonomně obcemi zakládaných a od správců dle vlastního uznání řízených, nebyla různost přílišná, vydala universita r. 1598. obecný řád školní pro školy pod obojí. Každý správce měl hned po svém nastoupení sepsati pořádek vyučovací dle potřeby školy své, měl přidělovati učitelům třídy podle

dy Bacháček
stě k Adamu
24.15, 7. 4,
lé mládeže;
oti kantorům
a vykládaje,
.14. 311). —
spůsobem, že
že netrpěny
7, 173. 149,
0. 541, 757.
ti nařknutím,
áci učitelskou
3, 393. 298,

» i do ciziny
Bylať pověsť
byli čeští vy-
českých škol

*Měšťané po-
ež, takoví že
šlechta česká
informátory“*
5. 546, 692.
— učila se
itaím (srovn.
tom se jeví,
oklassických,

st mají školy
ostali školství
tom, jak vy-
nebyla právě
ch. ¹⁾ Máme
d jezuitských
ěž školy pod
ků; r. 1609.

váme mnoho
o tomto roce
m, zaváděna
6 pod čarou,
rémž „rektor
m“ píší, aby

žitých zpráv
stí ve spise
listech, ale
pro historika
v vzdělanosti

a významným
k viz list 147.

v Čechách na začátku 17. věku, aneb kdo by se podjal úkolu psáti dějiny českého školství, ten bez tohoto spisu se neobejde.

Konečně jest i *sloh* listů tak jadrný a — přes reminiscence ze slohu Ciceronského a přes vtroušená tu a tam slova latinská — tak ryze český, že i z této příčiny sbírka Dvorského zasluhuje, aby pilně byla čítána. Dr. Petr Durdík.

Drobné zprávy.

Údy Pražské c. k. zkušební komise *pro učitelstvo věd obchodních*, jejímž ředitelem jest Dr. Karel rytíř *Kořistka*, prof. c. k. něm. vysoké školy technické, ustanoveni jsou professoři české university: Dr. Fr. *Stuđníčka*, Dr. Jan *Gebauer*, Dr. Jar. *Goll*, Dr. Jos. *Stupecký* a docent téže university Karel *Blomann*.

Údy Pražské zkušební komise *pro učitelstvo tělocviku na středních školách a učitelských vzdělávatelnách* na studijní léta 1887/8—1889/90 jmenováni jsou: řed. st. české reálky Pražské šk. rada Jan *Štastný* předsedou, univ. professor Dr. V. *Steffal* examinátorem anatomie a fysiologie, supplent st. české reálky Pražské Jan *Laciný* examinátorem pro praktickou část zkoušky s českou řečí vyučovací.

Konkursy rozepsány jsou: na místo *ředitelské* při st. nižším gymnasiu českém na Starém Brně (do 15. března); na místo učitele *němčiny s klassickou filologií* a na místo učitele *mathematiky a fysiky* při st. gymnasiu v Třebíči.

Ministr kultu a učby rozšířil *právo veřejnosti* udělené V. i VI. třídě ob. vyššího gymnasia *Pelhřimovského* i na VII. třídu, uznáv zároveň recipocitní poměr po rozumu §. 11. zákona ze dne 9. dubna 1870 (ř. z. č. 46).

* * *

Přednášky z oboru *slavistiky* konají v tomto semestru na universitě *Lvovské*: prof. Dr. Rom. *Pilat*: Dějiny literatury polské od r. 1820—1850. Hláskosloví polského jazyka. Písemná cvičení z dějin literatury polské. — Prof. Dr. Em. *Ogonovskij*: Dějiny ruské literatury v XVII. a XVIII. věku. Výklad letopisu Nestorova. Bájesloví slovanské. — Prof. Dr. Ant. *Kalina*: Kritický rozbor evangelia Zografského. Cvičení v oboru filologie slovanské. — Na universitě *Záhřebské*: Prof. Arm. *Pavić*: Mluvnice jazyka charvátského. Literatura charvátská. Cvičení mluvnická. — Prof. Dr. Tom. *Maretić*: Srovnávací tvarosloví jazyka staroslověnského. Sídla a plemena slovanského národa od VI. do IX. věku. — Lektor Dr. Fr. J. *Celestin*: Tvarosloví jazyka ruského. Tvarosloví českého jazyka. Vybrané části z chrestomathie ruské a české.

Knihy approbované:

Fr. *Hosa*: Základové měřictví v rovině pro nižší třídy reálék a reálních gymnasií. 2. opravené vydání. V Praze 1887. 1 zl. 10 kr. (7. února 1888, č. 1568.)

F. W. *Schubert*: Atlas antiquus. Historicko-geografický atlas školní starověku, výkladem opatřili Dr. A. *Balcar* a Dr. J. *Vlach*. Ve Vídni a Olomouci 1887. 90 kr. (30. ledna 1888, č. 22.665 ex 1887.)

professorstva

Báseň Jar.
slovým a jeho
4 kr.

. J. L. Pě.
iota, ale do-
vydala svůj
tva v různých
bššího spánku
(Jos. Trakal).
aba). Ruské
ný). Drobné
ut. Na věži
ech r. 1600
— č). Histo-

1887. 8°. 56.

Však snaží
hojné příleži-
stí věd, jež
ný obsah po-
studia různé
á cenná díla
aniky 228 sv.
mathematiky,
iv. a 76 seš.

ora obavljene
u Zagrebu.
a Zááhřebská,
zely známost
nahy vědecké

Fr. Vrbanič
edku zkoušek
porách z na-
a nastupující
ubně a vřele
e, jehož troj-

n Vereinigten
schulwesen",
ommissioner of

1. 8°. 27. —
stenství. Že
a a Švédsku.
rtel, městský
ých, zřizena

zvláštní kommisce z jednoho ředitele školního jako předsedy, dvou lékařův, tří učitelův a jednoho stavitele. R. 1884. vydala komisse svou zprávu, z níž patrno, že ze 16.789 hochův (škol obecných i vyšších) shledáno celkem 29% chorých, z těch 32% na latinských, 28% na reálních školách. Rovněž ve Švédsku tím směrem pracováno; obšírnou zprávu s grafickými tabulkami o tom vydal člen komisse prof. Dr. Axel Key, z níž vytknouti sluší toto: na úplných¹⁾ školách středních shledáno z 11.210 zkoumaných žákův 44·8% chorých, z čehož v latinských třídách 50·2%, v reálních 39·6%. — Velmi zajímavý jest přehled povinné práce žákův doma i ve škole za den (vyjma tělocvik); průměrně pracuje denně žák *ve škole* v I. tř. (věk průměrný 12 let) 5 h. 3 m., odtud stoupá doba ta ve tř. II. na 5 h. 33 m., III. 5 h. 35 m., IV. lat. 5 h. 37 m., IV. reál. 5 h. 53 m., V. I. 5 h. 38 m., V. r. 5 h. 52 m., VI₁ l. 5 h. 54 m., VI₁ r. 5 h. 53 m., VI₂ l. 5 h. 55 m., VI₂ r. 5 h. 49 m., VII₁ l. pouze 5 h. 37 m., VII₁ r. 5 h. 53 m., VI₂ l. 5 h. 37 m., VII₂ r. 5 h. 54 m. Počítá-li se průměrná povinná práce žákova *ve škole i doma* (vyjma tělocvik) na úplných školách středních, pracuje denně žák tř. I. 6 h. 25 m., II. 7 h. 15 m., III. 7 h. 25 m., IV. l. 8 h. 38 m., IV. r. 8 h. 32 m., V. l. 9 h. 8 m., V. r. 9 h. 1 m., VI₁ l. 10 h. 15 m., VI₁ r. 9 h. 52 m., VI₂ l. 10 h. 28 m., VI₂ r. 9 h. 42 m., VII₁ l. 10 h. 35 m., VII₁ r. 10 h. 15 m., VII₂ l. 10 h. 48 m., VII₂ r. 10 h. 59 m. Z toho všeho vyplývá *nutnost školních lékařův*. A jak to provést? Brussel v Belgii zřídil už r. 1874. lékařský dozor na školách *obecních* (státních se netýče). V té příčině jest město rozděleno na 5 okresův, z nichž každý má svého lékaře s assistentem. Třikrát do měsíce se děje prohlídka a měsíčně se podávají výkazy. Zvláštní péče se věnuje zubům a očím. V Paříži jest od r. 1879. dozor podobný zřízen, ale konal se nedostatečně, až teprve r. 1887. nařízen dozor na vše školy. Lausanne ve Švýcarských má školního lékaře od r. 1883. A jinde jinak, než nikde dosud není školní zdravotnictvo tak dokonale zřízeno, jak by si bylo ve prospěch mládeže přáti.

Начала религии и слѣды монотеизма въ язычествѣ. Od Č. Šercla. V Charkově 1884. 8°. 72. — Spis. opíraje se zhusta o etym. výklad názvův duševních, božských a pod. stopuje počátek náboženství a zvláště monotheismu v pohanství, a sice v těchto oddílech: Stopy náboženství u primitivních plemen. Počátky náboženství, představy o duši (= dech), psycholatrie. Klanění se živelním silám (fysiolatrie) a ctění škodlivých sil (démonolatrie). Zoolatrie a fetiši. Klanění se slunci, ohni, stranám světa a pod. Stopy monotheismu v pohanství: u černošských plemen; u amerických tuzemcův; v ostatních částech světa; v staré Indii; v starém Erané. Báje, podání, víra.

О словахъ съ противоположными значеніями (или о такъ называемой энантиосеміи). Od téhož. Ve Voroneži 1884. v 8°. 83. — Velmi zajímavá o enantiosémii studie, k níž jest spisovatel, jsa znatelem tak drahného počtu jazykův, nad jiné povolán, ani se obmezovali nejvýše na dva, tři jazyky. Proto právem doufá spis., že jeho podrobnější rozbor, osnovaný na příkladech z *různých* větví jazykových nebude nemístný. Rozumí pak se enantiosémif ten úkaz, že jedno a též slovo má do sebe dva protivné významy, na př. lat. *altus mons* = *vysoká hora*, *altum flumen* = *hluboká řeka*; stind. *aktu* = *světlo* (deuní), *blesk* — *noc*; pers. *bächter* = *východ* — *západ*; bask. *bilhatu* = *hledati* — *nalézti*; japon *kage* *světlo* — *stín*. Mohou býti ovšem příčiny takového protivoznamu různé, ale etymologovou věcí jest po nich pátrati a jmenovitě vyhledávati středního (základního) pojmu, v němž se oba významy stýkají. Spis. shledal, že čím jazyk starší a čím národ primitivnější, tím častěji objevuje se protivoznam v slovech, a zase naopak, ježto se v jazycích rozvitějších tím určitěji liší druhy pojmův; pročez se ve vědeckém jazyce objevují úkazy protivoznamu mnohem častěji než v klassickém sanskrtě, v latinském jazyce častěji než v jazycích romanských, v anglo-saském častěji než v anglickém, v sthném. a střhném. mnohem častěji než novohném.

¹⁾ Švédská škola střední má I—III. třídu společnu, odtud pak se dělí na školu latinskou a reální, z nichž každá má třídy IV. V. VI₁. VI₂. VII₁. VII₂. Školy jsou buď úplny neb jen o prvních pěti nebo pouze o třech třídách.

kládá pak hojnými doklady různé příčiny protivoznamu, tak na př. (rozlišování) významu pojmův obecných v stránku dobrou neb špatnou, osud (dobrý — štěstí, zlý — neštěstí), lat. fortuna, fama, pověsta, a, zlá — hanba, pomluva), valetudo (zdravota), něm. ausschnuss účelem dobrým neb špatným — výmět) atd. Jindy neurčitost po-
: patagon. nuš = zejtra — včera, rovněž cikán. deiza, goth. gistra-
podotýkáme, že skr. hvas (řec. $\chi\theta\acute{\varsigma}$, lat. heri) = včera, ve véd. též
stern (angl. yesterday) = včera, sthněm. ē-gester = pozejtří. Zde
nul na mysli střední pojem „druhého (jiného) dne“, což může proti
d včerejšek neb zejtek. Nelze tuto vyčerpati všechny ve spise
; dodáme jen ještě toto: rataj (oráč) není skráceno z orataj (str. 78),
rti povstalo ráti (I. tř.), rádlo, radlice, role, rolník; rozšířené ara-ti
. f. slav. Phil. II, 703). Dat. ve vacare philosophiae neznačí při-
jest dat. commodi neb účelu jako čes. mám kdy nač. Sprostřed-
a pojmův kořene sič (sušiti — močiti), jak je chce provést J.
14) je příliš strojeno; věc se má krátce tak, že původní význam
vymačkávati neb vydávati“ (srv. scáti, sud ští [chčije] = teče), tudíž
tekutina vymačkává, sušíti, na niž pak se vymačkává, máčeti; srv.
které jest téhož kořene sič, jen že seslenného (sink — seč). K str. 47:
zapověděti značí rozkaz, rozkázati. — Jako mnohá slova nabývají
významu (holomek, děvka, kurva: Krok II, 96) tak zase jiná získou
ty přecházejí v protivoznam, na př. „o-hyzdný“ značí vlastně „ne-
at. = řec. $\acute{\alpha}$ priv., srv. Krok I, 162), o-hyzditi = nebezkyt činiti;
e v o cítil pojem jednodobosti jako asi v ochabnutí a utvořilo se
mž významem. — K protivoznamům dodáváme ještě stsl. štěděti
ial. oščádati) — štědrý „hojně udílející“: střední pojem metaf.
stivý, milosrdný (stsl. štědrz misericors). Kořen daš = udíleti, po-
dáš) — přijímati (řec. $\delta\acute{\epsilon}\nu\mu\alpha\iota$, stsl. a čes. desiti = lapiti, cho-
střední pojem asi „bráti“ za různým účelem.

c) Periodické spisy.

roč. XVII, č. 8: O vývoji červorův. Ze života larvy potápníkovy
Přírodovědecké ústavy university ve Štrasburgu. Zvířena doby
řič). Na Barabinské stepi (J. Kofenský). Zásady zřízení sbírek
v novém museu v Praze (A. Frič). Různé zprávy.
ft für die österr. Gymnasien. Roč. XXXVIII, seš. 12: Zur Methodik
es in der Physik (A. Höfler). Literarische Anzeigen. Miscellen.
Erlässe, Personalstatistik. — Roč. XXXIX, seš. 1: Zur Frage über
erricht (A. Lichtenheld). Spis. polemizuje proti těm, kteří zamítají
m. na středních školách. — Zu Tacitus u. Livius (Ig. Prammer).
6, 3 a III, 31, 12 velamenta et infulas vzato z Liviova (25, 25,
) cum infulis et velamentis. Tac. II, 46, 2 perditas res srv. Sall.
8 rebus perditis, Liv. na př. 41, 5 iuit. perditas res, Xen. Hell.
 $\rho\acute{\alpha}\gamma\mu\alpha\tau\alpha \delta\iota\sigma\theta\alpha\pi\acute{\nu}\epsilon\tau\alpha$. Tac. II, 56. dites dominos srv. Hor. epod.
kamen domus, Liv. 42, 34 in diti domo. Literarische Anzeigen.

Zprávy zasedací.

Spolek profesorů středních škol českých měl v sobotu 4. února
ské besedě občasnou schůzi, v níž prof. J. Vlček podával referát
bibliothéky mládeže studující“, kteréž obsahuje Heydukovu Píseň
ssenbrunn. Referent vyslovil se příznivě o podniku tom a chtěje,
sthéka byla co nejvíce zdokonalena, vytknul některé věci, ovšem ne
rý básně nese-psal zvláště k tomu účelu, nýbrž aby kommissi po-
terých zásad by mělo býti, hledíc k účelu školskému, přičtě dbáno.

O úvodech ref. vyslovil se v ten smysl, aby obsahovaly jako při jiných podobných bibliothékách německých přehled veškeré činnosti spisovatelovy se zvláštním zřetelem k dílu v tom onom čísle obsaženém; v nich má vzpomenuto býti jen děl dokonalých aneb se mají vztahovati jen k dílu, které v tom čísle jest obsaženo podávající úvod do něho a po případě i rozbor. — O referátě rozpředla se debata, které se účastnili prof. *Slavík*, ředitel *Doucha*, prof. *Hulakovský*, prof. *Soldát* a synovec básníkův. V ní některé věci p. referentovy uvedeny byly na pravou míru. Na konec starosta spolku řed. *Tiefttrunk* vzdal dík referentovi i kommissi, která s obětovností vzornou se podjala úkolu nesnadného. První číslo zasluhuje uznání, vzornosti při podobných bibliothékách hned v 1. čísle nedosaženo nikde. Benevolentní řeč p. starostova přijata s uspokojením se všech stran.

Návrh osnovy učebné jazyka českého na gymnasiích s vyučovací řečí českou.

(Pokračování místo dokončení.)

b) Vyšší gymnasium.

1. Mluvnice.

Ani na vyšším gymnasiu nelze pominouti mluvnického vyučování, jež koná se ve třídě V. a VI. a má za účel vědomosti žáků prohloubiti a dodati jim pevného základu. Mluvnici vyučuj se samostatně v hodinách jí věnovaných, příležitě při opravě školních úkolův. Ačkoli znalost tvarosloví a skladby předpokládá se z gymn. nižšího, každý učitel češtiny dobře ví, že působením mluvy obecné, již žáci slyší, a čtením nesprávně psaných spisů vluzují se v úkoly žákovské opět a opět chyby proti správnosti mluvnické i pravopisné; jmenovitě ve fraseologii ustavičně vytýkati jest kazimluvy a brániti důrazně ryzosti jazykové. Kromě té více praktické stránky žáci vyššího gymnasia mají hloub a důkladněji vnikati v zákony a ústrojí jazyka mateřského, ze které příčiny nelze z osnovy vyučovací odstraniti starou češtinu, jako vzata byla z osnovy německé středohorní němčina (*Mittelhochdeutsch*). Neboť dokonalý a jasný výklad přemnohých tvarů, zvukoslovných zákonův i mnohých syntaktických zvláštností možný jest jen na základě staré češtiny. Kromě toho nečiní žákům českým takových obtíží, jako německým činila středohorní němčina. Znalost staré češtiny dále dává vniknouti v české dialekty jakož i ve příbuzné jazyky slovanské, jimž tvary, slovy i frasemi je podobnější nežli jazyk nynější. Konečně literatura staročeská vykážati se může rozmanitějšími i cennějšími plody (zvláště poetickými) nežli doba střední, tím lépe za východiště vyučování dějinám literárním se hodí.

Učivo mluvnické na vyšším gymn. rozvrhnouti lze takto:

Ve třídě V.: 1. Hláskosloví: a) přehled hlásek dle jejich původu fyziologického a jejich rozřídění; b) hlavní změny samohláskové, pro rozvoj jazyka českého nad míru důležité, jakožto proprava ke staročeské mluvnici: spodobování a přehlasování, dloužení a krácení, stupňování, vysouvání a přisouvání atd.; c) změny souhláskové: rozlišování (úplné a neúplné), změkčování vysouvání a přisouvání atd.

2. Tvoření slov, nejprve substantiv rozmanitými příponami a stupňováním hlásek kmenových; tvoření adjektiv a sloves; při těchto promluví se o změně významu, vznikající skládáním s předložkami a spolu stupňováním a dloužením hlásek kmenových.

Ve třídě VI. Jakožto úvod ke staroč. budiž podáno rozdělení jazyků indoevropských, dále jaké místo má jazyk český mezi slovanskými; o písmě slovanském, pravopise českém a jeho vývoji až po M. J. Husi. Pak následovati může přehled staroč. vzorů tvaroslovných, přibližující stále k rozdílům od nové češtiny k dualu, všude zachovanému, nepatrnějšímu provedení rozdílu mezi životnými jmény a neživotnými, jednoduchým formám minulých časů (aoristy); substantivum budiž rozděleno dle kmenů, při slovese tvořeny buďtež tvary na základě kmenů

prostých a rozšířených (themat); rozdělení sloves ve příznaková a bezpříznaková. Po stručném tom vykladě tvarů staročeských počne se čísti některá snazší ukážka stč., nejlépe překlad částí písma sv., žákům v novočeském znění dobře známých, při čem znalost tvarů těch by se mohla prohlubovati. Přípravu takovou lze vykonati za několik hodin (12—16),¹⁾ jednotlivosti pak tvaroslovné a syntaktické, jako užívání participií, význam a původ ustrnulých částí řeči, hlavně předložek a spojek a s tím spojený poměr vět souřadných a podřadných, negaci stč. možno vyložiti při čtení, kde se příležitosti k tomu podává dosti.

Rozumí se, že i v pozdějších třídách, čemu se žáci naučili v 5. a 6., bude, ovšem jen příležitostě opakováno; jmenovitě střední čeština poskytne příležitosti ukazovati ku přechodům ze staré fáse jazyka v novou, postřehovati archaismy a p. V novém pak věku, jehož spisovný jazyk zakládá se na jazyce hlavně Bratrském a Veleslavinském, práce a úsilí obnovitelů literatury některými připomenutími, jež se týkají stránky jazykové, stane se patrnějším.

2. Čtení.²⁾

Kdežto cíl, jehož dojíti jest čtením na vyšším gymnasiu s českou řečí vyučovací, týž býti musí, jaký předpisuje revidovaná osnova jazyku německému na str. 92., přece cesty k němu pro různost památek obou literatur jak po stránce věcné, tak formální velmi se rozcházejí. Jako jazyka staročeského nezbytné potřebí jest ku prohloubení a rozšíření mluvnických vědomostí žákův, tak i literatura věku starého neocenitelnými památkami básnickými daleko vyniká nad dobu střední. Novověké pak básnictví české vypučelé na díle z kořenů poesie staročeské, tak utěšené rozkvetlo a se rozhojnilo, že i množství i rozmanitostí druhův a tvarů básnických nemá v celé literatuře nic sobě podobného, nerci-li rovného. Pročež zcela je přirozeno, aby k těmto dvěma hlavním dobám předem obrácena byla pozornost žákův. Proto také rozvrh učiva na jednotlivé třídy vyššího gymnasia musí býti jiný, než jaký dle revidované osnovy jazyku německému na gymnasiích něm. jest vykázan. Ježto však osnova jazyka česk., vys. vynesením ze dne 18. září 1876. pro gymnasia česká schválená, nejlépe ještě potřebám českých gymnasií vyhovuje, na základě jejím s přidáním potřebných doplňkův a oprav pořízena pro čtení osnova navrhovaná, k níž podáváji se tyto vysvětlivky:

Třídě V. připadá úkol, aby stilistické zvláštnosti druhův a tvarů básnických, dříve poznanych, v jedno byly shrnovány a charakterisovány. Z nich zvláštní zření obráceno budiž k básním epickým, jejichž nejdůležitější tvary žáci jak na známých, tak i nových vzorech poznati mají. Dříve však než se započne se čtením článků poetických, žáci obírejte se základními³⁾ tvary prosy, ježto četba prosaická lépe se může přidružit k četbě nižšího gymnasia, jež se po většině týká statí prosaických. Budiž ukázáno ke zvláštnostem slohu básnického na rozdíl od prosaického, ke druhům básnictví. Co se tkne stránky metrické, budiž hleděno k tomu, čemu se žáci naučili v quartě, a čeho více třeba, budiž doplňováno.

S pověstí a báčorkou buď učiněn počátek. Motivy pověstí buďte vyhledávány, odůvodňovány a vespolek srovnávány, složení jednotlivých látek buď vyloženo, povahy rekvův a osob jednajících vylíčeny, přihlížeje k jejich typické povaze. Odtud postoupiti jest k báji a ukázati k souvislosti její s předešlými tvary a na příkladech (Zmok) podstatu a vlastní jádro objasniti. Při legendě vyložen buď prvotní význam její a pozdější básnické vzdělání na vzorech Fr. Šušíla, J. Vrch-

¹⁾ Takové systematické přípravy k mluvnici staročeské *neschvalujeme*, ježto žáka unavuje (jako grammatická příprava na homerské básně!) a chuti mu tudíž odnímá ku předmětu tomu. Z drahé zajisté zkušenosti doporučujeme *počítati hned četbou bez předchozí přípravy*, vždyť ten rozdíl mezi starou a novou češtinou není tak značný, aby žák většině čtené věty nerozuměl; ostatní se mu vysvětlí a tak nabývá žák poněkud znalosti odchylných od nové češtiny tvarův staročeských, jak se mu namanují, při čem se dvojího vyvarujeme: předmětu žákovi neznechutíme a časem neplýtváme.

Red.

²⁾ Četbu soukromou si přejeme rozhojnit z příčin na snadě jsoucích a položit ji už do V. třídy.

Red.

³⁾ Nejasno!

Red.

lického; při vzorech srbských budiž ukázáno k souvislosti jejich s bájí slovanskou. Nejdůležitějším tvarem epické poesie jest epos (epopeje). Počne se s epem národním; o jeho vzniku, jeho rozvoji a sloučení u veliké celky poučí nejlépe stať J. Niederle „O původu básní Homérových“, jež se pozorně ve škole přečte a vyloží. Od herojské epopeje národní pokročí se k herojskému epu umělému, při které příležitosti lze ukázati k rozdílu poesie umělé a prstonárodní vůbec. Za vzor epopeje národní budiž dávana a čtena ve překladě některá partie z básní Homérových. Vlastnosti slovanských epických, prstonárodních básní znázorňují se na překladech, položených v Malé Slovesnosti, jako i umělých imitací národních písní ruských z Čelakovského Ohlasu. K umělé epopeji heroické jest výňatek z J. Hollého Svatopluka. Epos romantické objasněno buď čtením části ze Svat. Čechovy „Dagmary“, epos duchovní úryvky z Danteovy „Božské komedie“ překl. J. Vrchlického. K znázornění zvláštností idylického epu budiž čtena ukázka ze Svat. Čechovy básně: „Ve stínu lípy“, k čemuž připojiti jest i vyložení idylly neboli selanky na vzoru J. Hollého. Epa zvířecího i komického, ježto pěstování jeho v literatuře české skrovné jest a cvičební kniha skoro žádných výňatků nemá, budiž dotčeno jen mimochodem.

Z básnictví lyricko-epického hlavní zření budiž obráceno k balladě a romanci, ježto epickolyrické povídky či epos reflexivně v celku žáci pochopiti a s užítkem čísti mohou ve třídách nejvyšších. Počítí lze třeba s Erbenovými „Svatebními košilemi“; ukažme na nich charakteristické vlastnosti ballady, vyložme na téhož básníka „Pokladě“ vlastnosti romance, bledme i k jiným známým básním, aby rozdíl obou těch tvarů vynikl. Také na ukázkách ze Sv. Čecha a Boženy Němcové ukáže se charakteristika povídky, novelly a románu, prohloubení těch tvarů ponechajme vyššímu stupni vyučování.

(Dokončení.)

Seznam přednášek v král. učené společnosti.

Dne 14. listopadu prof. Dr. Jaromír Čelakovský zmíniv se o výsledcích letošních svých studií, jež o prázdninách hlavně v archivech a bibliotekách měst Budišína, Zhořelce a Vratislavě konal, promluvil o dvou zajímavých registrech kanceláře hrabství Kladského z l. 1472—1505, jež se chovají v král. státním archivu Vratislavském. Kladsko, jak známo, přešlo r. 1454 koupí od Viléma Krušiny z Lichtenburka na správce zemského Jiřího z Poděbrad, jenž obdržev r. 1462 od císaře Jindřicha III. majestát na povýšení tohoto bývalého kraje země české na hrabství, udělil jej společně s vévodstvím Minsterberským r. 1465 synům svým v léno. Nejstarší z těchto synův Jindřich obdržel po smrti krále Jiřího Kladsko a Minsterbersko při rozdílu r. 1472 učiněném jako otcovský podíl a panoval v obou zemích do r. 1498, načež po smrti jeho uvázali se synové jeho Albrecht, Jiří a Karel společně jako knížata Minsterberští a hrabata Kladští v otcovské dědictví. Tito nepodrželi Kladsko však dlouho, nýbrž pro veliké dluhy, jež po otci zůstaly, byli nuceni prodati je r. 1501, a to rakouskému pánu Oldřichu z Hardeka. Z této tedy doby panování knížat Minsterberských v Kladsku zachovala se dvě registra, do nichž zapisovaly se důležitější listiny z kanceláře knížecí vydané. Listiny ty týkají se větším dílem poměrů manských a mohla by se registra ta též deskami manskými hrabství Kladského nazvati. Některé listiny týkají se též panství, jež knížatům Minsterberským v Čechách náležela, jako Broumova, Náchoda, Litic a Chocně. Registra tato poskytují mnoho nového světla zvláště o manském právu, jež v Kladsku platilo a o jiných právních poměrech hrabství Kladského. Značná část zápisů psána je českým jazykem a bude v Archivu Českém uveřejněna.

Dne 28. listopadu předneseno bylo pojednání mimořádného člena p. Ferd. Menčíka o Danielovi Krmanovi, záslužném spisovateli slovenském, který žil na konci věku 17. a v prvních třech desetiletích věku 18. P. Menčík podává ve stati své nejdříve některé podrobné zprávy k životopisu otce jeho, načež se zabývá velmi podrobně s osudy tohoto pozoruhodného muže, jenž jednak horlivostí v úřadu

povolání svého, jednak jako spisovatel vynikal. Zvláště zajímavé jest vypravování o Krmanově poselství ke švédskému králi Karlovi XII., o němž p. Menčík dopídl se zvláštního spisu z Krmanova péra pocházejícího. Ku konci stati své doplňuje p. Menčík dosavadní seznam spisů jeho v Rukověti Jirečkové uvedený ještě některými dosud neznámými.

Dne 12. prosince professor Dr. *Prášek* pojednal o otázce: „Dlužno-li i přes nejnovější útoky přikládati autentičnosti athenské periegesi Pausaniové?“ Nejprve předeslal přednášející úvod o významu a o zvláštnostech athenské periegesi Pausaniovy, dotkl se toho, že byla po dvě století pokládána za přední základ monumentální topografie athénské a šíře promluvil o nejnovějších námitkách proti její autentičnosti, vzneseným skrze Wilamowitse a zvláště skrze A. Kalkmanna. Po té jal se vyvracetí vývodu Kalkmannovy, nejprve ve příčině Peiraiea. Co se týče athénské topografie, rozdělil přednášející důvody své pro autentičnost ve dvě: v důvody obecné a zvláštní. Po stránce prvé jal se dovozovati vratkost důvodů Kalkmannových, poukazuje ku zvláštnostem osobního názoru Pausaniova, k jeho opomíjení staveb profanních a k nechuti ku stavbám římským. Potom přešel k důvodům zvláštním, z nichž autentičnost Pausaniova jest na blédnu, i pojednal o episodě o Enneakrunu, o troskách dlouhých zdí, o tak zv. Theseii, o identičnosti oltáře Oleova s oltářem dvanácti bohů, o identičnosti gymnasia Ptolemaiiova s gymnasiem Hadriánovým, o pomníku Filopappovu a o nezvratném důkaze, že popisuje Pausanias Nové Atheny Hadriánovy. Z důvodů těch dovodil, že Pausanias líčí město věrně dle zažitých zkušeností svých, že však začasté závisí na nedoukách průvodčích nebo-li exegetech, čímž vysvětlují se i domnělé neshody v textu a v označování jeho.

B) *Třída mathematicko-přirodovědecká.*

Dne 25. listopadu prof. Dr. O. *Feistmantel* předložil rukopis k dílu „O geologických a palaeontologických poměrech uhlonosných vrstev ve Východní Australii a Tasmanii.“

O tomtéž předmětu pojednal autor již r. 1878—79 v díle, jež vyšlo ve dvou oddílech v Kasselu. Lonského roku vyzván byl panem C. S. Wilkisonem, vládním geologem v Sydney-i, aby na vládní útraty dílo toto přepracoval na jazyk anglický, se všemi dodatky až na nynější dobu, zároveň tak, aby ze dvou oddílů byl utvořen celek jeden.

Tabule, jichž jest třicet, byly z velké části znova urovnány tak, aby látka byla v systematickém pořádku, zároveň přidána jedna tabule nová, obsahující otisky ryb. Tabule tyto byly opět zhotoveny v Kasselu a zapláceno za ně 3000 mark (500 výtisků každé z 30 tabul.)

V textu podán jest dopodrobna rozbor geologické a palaeontologické literatury v N. J. Walesu, ve Viktorii, v Queenslandě a Tasmanii a poměry těchto provincií jsou porovnány mezi sebou. Pak následuje popis zbytků rostlinných a ryb, a konečně porovnání poměrů s oněmi v Indii, J. Africe, Novém Zeelandě, Afghanistanu a v Tonkyně.

Dr. Jan *Palacký* předložil nejnovější dílo p. Planchona „*Ampelidey*“ (V—2 Suites au prodrome), kterým stoupá počet druhů rodiny té o 75 a obnáší nyní 371 proti 233 v Genera Plantarum Benthama i Hookera. Podotknul množství nových druhů v Zadní Indii francouzské (Tonkin a Kočinčina), a vynalezení jedlých druhů rév v tropické západní Africe — jenž snad má důležitost pro obnovení nemocné révy naší vinné, a zmínil se o dotýčné literatuře francouzské.

Prof. Ed. *Weyr* předložil krátkou úvahu o theorii komplexních veličin s asociativní multiplikací, ve které ukazuje, že každý systém komplexních veličin tohoto druhu lze realizovati tím, že za základní jednotky systému volíme vhodné stanovené matrice č. lineární substitute: čímž zvětšen interest studia theorie lineárných substituc.

Prof. E. *Weyr* předkládá pojednání p. docenta M. *Lercha* o funkcích s omezeným oborem existencním.

Dne 9. prosince prof. Čelakovský podal zprávu o výsledcích botanického výzkumu Čech v r. 1887. Výzkumu toho účastnilo se více méně hojnými příspěvky 22 pánů spolupracovníků. Krajiny, ze kterých objevena nová stanoviště vzácnějších rostlin určitého rozšíření, jsou tyto. V severovýchodní části Čech: Krkonoše, Sedmihorky, Josefov, Žamberk, Pardubice, Chrudim; v severozápadní: Mělník, Štětí, Roudnice, Oustí nad L., Bílina, Most, Velvary, Slaný, Kounov a Louny, Manětín, Plasy, Doupov, Cheb, Františkovy lázně a Kinžvart; v jihozápadní: údolí Vltavy, Písek, Horažďovice, Budějovice, Salnava, Prachovice; v jiho- východní: Nové hrady, Třeboň a Lomnice, Jindř. Hradec, Posázaví u Týnce.

Z novinek zasluhují zmínky: *Carex fulva* (Hornschuchiana \times flava), z Hrabanova u Lysé, *Narthecium ossifragum*, zemř. farářem Čenkem již asi před 40 roky u Slatinan blíž Chrudimi sbírané, dle letošního ohledání tamních rašelinných luk však nepochybně bohužel již vyhubené, *Gymnadenia odoratissima* \times *conopea* od Všetat, několik nových forem *Hieracium Schmidtii*, *caudicans* a *graniticum*, od H. bifidum a murorum, posléze *Rosa mollissima* (R. ciliato-petala Koch) u Horažďovic. *Rudbeckia hirta* L. objevena poprvé zdivočelá u Pardubic.

O ostatních nálezech a pozorováních, z nichž velká řada velmi zajímavých by se vytknouti mohla, nelze tuto ani u výstupu se zmiňovati, i budíž poukázáno k samé zprávě, kteráž ve Věstníku co nejdříve bude uveřejněna.

Prof. Dr. A. Seydler vložil další své příspěvky k řešení Keplerova problému. Klademe-li v Keplerově rovnici

$$E = E' + \omega$$

obdržíme:

$$e \sin(E' + \omega) = E' - M + \omega$$

neb

$$(A) \quad s \sin(b - \omega) = E' - M + (\omega - \sin \omega)$$

položíme-li

$$\begin{aligned} s \sin b &= e \sin E' \\ s \cos b &= 1 - e \cos E'. \end{aligned}$$

V rovnici (A) můžeme $(\omega - \sin \omega)$ vynechat, obnáší-li ω při malých výstřednostech na nejvýš as jednu třetinu, při velkých výstřednostech na nejvýš as jednu desetinu stupně. Přibližnou hodnotu veličiny E' lze snadno odhadnouti neb z malé tabulky vyjmouti.

Prof. Dr. Ed. Weyr předložil dvě práce docenta M. Lercha, z nichž jedna odvozuje vztahy číselné

$$\begin{aligned} \left[\frac{n}{2} \right] \\ \sum_{q=0}^n \psi(n-q, q) &= n, \\ \sum_{q=0}^n \psi(n+q, q) &= 2n, \end{aligned}$$

při čemž $\psi(\alpha, \beta)$ značí počet dělitelů čísla α , které jsou větší než β . Druhá obsahuje nový důkaz věty Cauchy-ovy o integrálech v komplexním oboru, založený na vzorci odvozeném slavným geometrem v pojednání, čteném již r. 1814 v Institutu.

Prof. Vejvodský přednášel o vývoji a morfologii exkrementních orgánův. Tyto vznikají u dešťovek přede všemi jinými ústroji, i když veškeré jiné orgány, jako nervová soustava a stomodaeum docela scházejí. Jsou to tedy ústroje larvové. Když z larvy povstal založením a splynutím zárodečných pasů annulat, a zvláště když první segment, t. zv. hlava utvořena, objeví se zde první nový exkrementní orgán úplně fungující a mající ráz t. zv. předních prvoledvin (Kopfnieren). Toto stadium prodělávají i exkrementní orgány následujících tvořících se segmentův, t. zv. trupových.

Avšak nesetrvají na tak jednoduchém stavu, nýbrž značně se zdokonalují. Proces ten nejlépe lze studovati u Rhynchelmis. Prvotné exkrementní orgány v každém tvořícím se segmentu, jež zovu pronephridia, skládají se ze zavřené nálevky s bičíkem a solidního provazce. Z tohoto pronephridia tvoří se teprve pravé, dokonalé nephridie každého segmentu, a sice pouhým zdokonalením nálevky, povstáním žláznaté části, jež se kanálkem opatří a přechází přímo do solidního provazce, jakožto zbytku pronephridia. Když konečně vchlípí se hypodermis ku spojení se s tímto vývodem, povstane stažitelný vak dokonalého nephridia. Pronephridia jsou tedy prvotné orgány samostatně se v každém, i v prvním segmentu zakládající a souhlasí dle všeho s vířivými orgány, t. zv. vodními kanálky plochých hlistův. Nephridia annulatů jsou pouhým zdokonalením těchto nejjednodušších orgánů, jež dle všeho ničeho společného nemají s exkrementními orgány larev.

Prof. Dr. K. ryt. *Koristka* předložil spis professora J. Kušty v Rakovníku pojednávající o „nových geologických pozorováních v okolí Radnickém.“

Professor Jan *Kušta* zaslal zprávu o silurském ostrůvku Třemošenské droby s otisky u Lohovic; pak o výsledcích svého výletu do kamenouhelných pánví Radnických, který on vykonal minulé prázdniny, aby tam hledal v Radnických spodních vrstvách (v brouskách) živočišné otisky, které od doby klassických nálezů Sternbergových po celé půlstoletí se tu více neobjevily.

Dodatkem k dřívějším zprávám o výzkumech dra. B. *Raymana* budiž ještě poznamenáno, že provedl novou práci společnou s p. Jos. Kruisem o rotační mohutnosti isodulcitu. Dokázav předem, že cukr kvercitronový nemá ani stopy přimíšené dextrosy, aniž že jest methylarabinosou, stanovil přesně jeho redukční konstanty, i navrhuje proň jméno rhamnosa, dotýká se tím původu cukru toho z rhamnus. Působení rhamnosy $C_6H_{12}O_5$ v rovinu světla polarisovaného není závislo na koncentraci roztoků vodných; koncentrovanější roztoky však otáčejí silněji, pakli je zředíme a ihned polarisujeme. Po krátké době jest však rotace ta opět zcela normálnou. Alkoholické (ethylalkohol) roztoky otáčejí rovinu světla polarisovaného na levo, kdežto roztoky vodné je otáčejí na pravo ($[\alpha]_D = +9,3^\circ$). Otáčivosti v levo však u přítomnosti vody ubývá, tak že v dobře volených poměrech obou rozpustidel zmahá se působnost v pravo v té míře, že specifický úhel $[\alpha]_D$ prochází veličinami od $-10,69^\circ$ až nulou a opět v pravo poněkud ku $+9^\circ$ vstupuje. Úkaz ten — v tomto rozsahu bez analogie — dá se vysvětliti hypothesou touto: v konstituci rhamnosy způsobuje skupina jakás mimo karbonyl CO ležící. Karbonyl jest v té příčině opticky irrelevantní, neboť s vodou stává se symetrickým $CO(OH)_2$. . . Alkohol přemáhá příbuznost vody ku skupině CO, vzniká asymetrická skupina . . . $CH(OC_2H_5)(OH)$, která způsobuje silnější rotaci v levo, než byla ona původní skupiny na pravo. Hypothese ta jest experimentálně potvrzena jistými úkazy. Autoři si vymínují studium methylalkoholického roztoku, a jiných, taktéž i zkoumáním různalkoholických roztoků obou kyselin vinných.

* * *

Listiny o jubilejním fondu pro vědeckou literaturu českou.

I.

Přípis nejmenovaného zakladatele ku král. české společnosti nauk.

Slavná král. česká společnost nauk!

Svrchovaně nezástnou prací a nejobětovnější snahou slovesnou probuzen byl národ náš ze staleté strnulosti duchovní k plnému životu a sebevědomí, i jda těmito cestami, dovedl toho, že mocí nezlomné svěžesti své za dobu poměrně krátkou již dospěl k takovému stupni rozvoje, kterýž mu zaručuje samostatnost v činnosti vědecké.

S poznáním tímto pak nabyt národ náš i dokonalého vědomí, že pro mravné a hmotné zvelebení své, pro slávu svou a blahobyt svůj, a následovně i pro veškerou mohutnost národní, samostatnost a odolnost svou pravého pramene nemůže hledati nikde jinde nežli ve sebevědomé duchovní činnosti této.

Pramen ten, díky Bohu, jest otevřen, síly jsou probuzeny, ale ještě přemnoho zbývá toho, čehož se sluší domáhati, natož dosahovati, ač jestli síly ty, v jedno se spojíce, ke společnému cíli, k cíli samoděčného rozvoje duchovního celého národa bráti se mají.

Má-li se však samoděčná tato duchovní činnost národa našeho i na přístě zachovati, má-li samosvojným vědeckým a literárním snaženstvím v závodění národův síly nabývati a k plnému rozkvětu se vzmosti, má-li se nejen jednotlivci vůbec poskytnouti prostá možnost duchovního vzdělávání, ale nad to každému opravdu povolanému zabezpečiti plná spůsobilost, aby síly, jimiž jest nadán, náležitou měrou přivedl k platnosti a k obecnému všechněch užítku a oslavení jich vynaložiti mohl: tuť zapotřebí jest, aby všichni, kdokoli duchovní a hmotné zmožutnění národa českého, samobytnost a odolnost jeho uznávají za žádoucí i za nutný, sjednocenými silami vespolek k tomu působiti se jali.

Oslava stoletého trvání kr. české společnosti nauk a spojeného s tímto trváním blahodějného působení našeho Jungmanna, Presla, Palackého, Šafaříka a četných jiných, o duchovní povznesení národa českého vysoce zasloužilých mužův, mně, kterýž se nesu týmž svrchu vytkným přesvědčením, jesti pobudkou, abych se zasadil o vytvoření „jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou“, kterým by se v duchu a ve smyslu mužův oněch neustálý dával podnět i popud k dalšímu samostatnému skomání v oboru veškeré vědovnosti lidské, tím pak aby i vysoké školy české přiváděly se k takovému rozvíti vědeckých sil a prostředkův i k takové plodivosti, ježto by, pořád se množíc, sílíc a osvěžujíc, otevřený pramen bytosti naší národní přetvořila v mocný a nevyčerpatelný proud, aby z něho mravní i hmotný rozvoj celého národa našeho, neodvisle od vlivův cizích, konečně k plné síle a samostatnosti se vzmosti a samostatnost tuto na všeliké budoucí časy uhájiti mohl.

K účelu tomu odevzdávám tuto dvacet kusův tisícovlatových úpisův jednotného státního dluhu jakožto první vklad, s uctívou žádostí, slavná kr. česká společnost nauk račíc vklad tento podle přiloženého statutu ve správu a opatrování své přijmouti a podle možnosti o to usilovati, aby myšlenky svrchu naznačené došly praktického průchodu a provedení.

Svrchovaný Bůh dej, aby símě toto padlo na půdu úrodnou!

Sláva císaři a králi!

Sláva národu a vlasti!

Dne 6. prosince 1884.

II.

Statut jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou.

§. 1.

Úkol jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou záleží v tom, aby se jím snahy vědecké národa českoslovanského podporovaly honorováním dokonalých spisů vědeckých, jazykem českým sepsaných, a aby spisové tyto poskytováním pomoci k jich vytištění co nejširším kruhům staly se přístupnými.

Tím záměrem nechat se hledí k tomu, aby vydaje fondu v rovnováze zůstávaly s příjmy jeho, tak aby prostředky jeho trvale se držely na stejné a, pokud možno, na rostoucí míře.

Kr. česká společnost nauk uvážíc příspěvky, každoročně fondu jubilejnímu věnované, ustanoví, kolik peněz se v roce nejbližší přístím má obrátiti na úkoly fondu a kolik v záloze zůstaviti i k jistíně přiraziti. Do zálohy ať se odvedou všechny přebytky, které podle statutu zůstanou nevydány, a ať se jí co nejdříve nahradí vše, co z ní přes míru bylo vybráno.

§. 2.

Honorování rukopisův k tisku hotových aneb samostatných spisův vědeckých, které v prvním vydání tiskem již vyšly, z prostředkův fondu jubilejního jediné a výhradně k tomu má směřovati, aby se nadaným mužům, vědeckému skoumání se oddávajícím, dostalo jisté záruky, že s obětovnou snahou svou nebudou záviseti pouze na knihkupectví a na vratkém druhdy rozmaru obecnstva, nýbrž že se jim vždy nadíti jest té blahovolené podpory, jižto všeliké upřímné úsilí jest hodno.

O honorování z fondu jubilejního, pokud ovšem prostředky jeho k tomu vystačí, ucházeti se mohou takové práce vědecké, které v podstatě své a v hlavní věci založeny jsou na samostatném skoumání spisovatelově, které samy v sobě tvoří aspoň relativně uzavřítý celek a které kr. české společnosti nauk do určené k tomu doby na posouzení budou podány beze jména spisovatelova (s heslem) a od kr. české společnosti nauk, vyslyševší rozsudí, toho za hodny budou shledány. Jen při takových spisech, které v prvním vydání již tiskem byly uveřejněny, upouští se od požadavku bezejmennosti. Ale k tištěným spisům těm jen v druhé řadě bleděti lze, to jest, teprv tehda, jestliže žádný rukopis nebyl za hodna uznán. Při posuzování tištěných spisův šetřiti sluší týchž požadavků, jaké příčinou rukopisův jsou předepsány.

Z nároku toho vyloučeny jsou:

a) všechny spisy k tisku nehotové anebo takové, ježto celku aspoň relativně uzavřítého v sobě neobsahují;

b) všeliké zpracování výskumův cizích, jakož i překlady z cizích jazykův, ač jestliže vlastním a dále vysahujícím skoumáním vzdělatelovým nenabýly zvláštní samostatné cennosti vědecké;

c) všeliká literární činnost, která po řemeslnicku jsouc provozována, jen praktické potřebě života v rozmanitých formách sloužiti chce, aniž by se zasazovala o vzdělávání vědy jakož takové, ačkoli upotřebení výsledkův jejích při rozličných výkonech a řízeních praktických rozšiřovati hledí;

d) všeliké novinářské rozpravy a zjevy jakéhokoli způsobu, anebo zvláštní jich otisky, všeliká pojednání politická a polemická o pomíjejících otázkách denních, rovněž jako všeliká díla obrázková, jichžto grafická líčení sahají dále, než kolik k nutnému objasnění vědeckého obsahu zapotřebí jest.

§. 3.

O podporu k prvnímu tisku z fondu jubilejního, pokud prostředky jeho k tomu vystačí, v první řadě se ucházeti mohou rukopisy dle §. 2. honorované; ve druhé řadě takové, u všelikém ohledu dokonalé české překlady znamenitých spisův cizí vědy a takové památky staročeské literatury, kterých první vytištěn by se z příčin vědeckých shledalo zvláště důležitým i potřebným, ač byly-li rovným způsobem do lhůty, od kr. české společnosti nauk vypsáné, dle §. 2. k posouzení podány.

(Pokračování.)

Personalie.

Josef Dvořák, c. k. zem. školdozorce v Brně, dán jest k vlastní žádosti na odpočinek a vysloveno mu Nejvyšší uznání. Václav Royt, ředitel c. k. čes. nižšího gymnasia v Brně, a Dr. Karel Schober, ředitel c. k. ústavu učitelek ve Vídni jmenováni jsou c. k. zem. školdozorci na Moravě. Soukr. docent Dr. Ant. Kalina jmenován jest mimořádným professorem srovnávací filologie slovanských jazyků na universitě Lvovské. Skut. učitelé ob. vyššího gymnasia Novo-Bydžovského Gust Krejčí, Jan Konápek, Jan Wolf byli definitivně potvrzeni a udělen jim název profesorův.

Ve 4. sešitě přineseme prof. P. J. E. Hulakovského rozpravu o reformě učby náboženské.

K N I H Y.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině.

I. Píše *Fr. Prusík*. Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík*. Cena 20 kr.

Hledáme za slušnou cenu (nebo na výměnu) těchto děl:

Fr. Miklosich: Über den Ursprung der Worte von der Form aslov. trzt.

Fr. Miklosich: Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen. I. díl.

Fr. Miklosich: Die Bildung der slavischen Personennamen.

Fr. Miklosich: Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen.

Časopis českého Musea 1827—1841.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý.

Redakce.

Z I. ročníku Kroka zbývá toliko několik výtiskův seš. 1. 2. 4. 5. 6., jež se prodávají po 40 kr.

Rozepsání ceny. „Jednota filosofická v Praze“ rozepisuje dvě ceny po 12 dukátech za nejlepší: 1. historickou studii o české terminologii filosofické od dob nejstarších až ku konci předešlého století; 2. historickou studii o české terminologii filosofické od konce předešlého století až do dob nejnovějších. Rukopisná pojednání jazykem *českým* sepsaná, jejichž autorové hodlali by se ucházeti o tuto cenu, mějte objem nejméně 2 archů tiskových a zaslána buďte nejdéle do posledního září 1889. a to obvyklým způsobem, anonymně, avšak s heslem, kterým zároveň opatřena budiž uzavřená obálka, obsahující jméno a bydliště spisovatelovo. Po definitivním rozhodnutí navrátí se rukopisy, bude-li za to výslovně žádáno, a anonymnost prací, které by nedostaly ceny, neporuší se. Autorovi, jehož pojednání by počteno bylo cenou rozepsanou, vyhrazena jsou veškerá práva; naproti „Jednotě filosofické“ má toliko povinnost odevzdati archivu jejímú opis té práce a kdyby tiskem vyšla, i jeden exemplář tištěný. Cenu přičkne výbor „Jednoty filosofické“, vyslechnuv zprávu poroty k témuž účelu již r. 1884. ustanovené, která se skládá z prof. Dra. Josefa Durdíka, Dra. Ot. Hostinského, Dra. T. G. Massaryka a jež dle potřeby si může přibrati ještě znalce z oboru české filologie.

V Praze, v únoru 1888.

Jiří Guth, jednatel.

O. Hostinský, starosta.

Bibliothéka mládeže studující.

Právě vydáno bylo serie II. číslo 1.:

Legenda o svatém Prokopu. Báseň Jar. *Vrchlického*. K vydání upravil *Frant. Prusík*. S životopisem spisovatelovým a podobiznou. V Praze 1888. nákladem J. Ottý. 141 str. 54 kr.

Redakční komitét Ústředního spolku učitelstva středních škol českých přijal tuto báseň, jednu z nejlepších epických básní velezasloužilého i nad míru pilného básníka našeho do sbírky knih, které mládeži studující za vhodnou četbu doporučuje.

I činíme slavné sbory professorské, zvláště pak pp. odborníky pozorný na tuto knížku pro školní i pro domácí četbu našemu studentstvu velmi se hodící, *prosíme o hojně její rozšíření.*

Tutéž prosbu opakujeme i o knížce, která vydána jest jakožto čís. 2. serie I. totiž:

Zeměpisné rozšíření rostlin a zvířat. Sepsal Dr. Vilém *Kurz*. V Praze 1888. Nákladem B. Stýbla. 86 str. 40 kr.

Redakční komitét.

Spolek na podporování chudých filosofů v Praze.

VEŘEJNÉ PŘEDNÁŠKY

**ve prospěch nemajetných posluchačů fakulty filosofické c. k. čes. university
ve velké dvoraně Městanské besedy Pražské.**

1. Dne 22. února. Dr. Zikmund Winter, professor c. k. akad. gymnasia: *O životě na Pražských ulicích před věky.*
2. Dne 29. února. Dr. Václav Mourek, docent při české fakultě filosofické: *O anglické novellistice.*
3. Dne 7. března. Emanuel Fait, professor městské střední školy: *Z cesty po Bulharsku.*
4. Dne 14. března. Bedřich Katzer, spisovatel a em. assistant české techniky: *O vítězství idealismu nad materialismem.*
5. Dne 21. března. Dr. Vilém Kurz, professor při c. k. české reálce Pražské: *O feriádním cestování (s demonstracemi).*

Začátek přesně o 5. hodině odpolední.

Lístek do jedné přednášky 50 kr., do všech 2 zl.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA

vychází 1. dne každého měsíce (mimo srpen a září).

Předplácí se ročně (1 se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr.; studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování peněžních záskyek z ciziny nezdržovalo, žádá redaktor (co vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adrese připojovali neb raději záskyly pouze na jeho jmeno adresovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při záskyce.

Reklamaci lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, v Bartolomějské ulici čís. 5.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. městské střední školy,
docent české university.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1888.

Vydáno 1 dubna 1888.

Bychom mohli stihnouti nával docházejících nás prací i rychleji za sebou uveřejňovati zprávy zasedací, rozhodli jsme se vydávati Krok od Nového roku **měsíčně** (kromě prázdnin). By pak nebylo třeba k vůli zvýšenému nákladu zvětšovati i předplatné (toliko při záсылkách do ciziny zdraží se častější dopravou Krok o 20 kr.), bude Krok vycházeti 10krát do roka v sešitech o 3 arších, takže bude ročník obsahovati 30 archův, místo dosavadních 24 (po případě 22 $\frac{1}{2}$) archův. Nadějeme pak se, že velectění odběratelé naši laskavě ocení snahu naši o zvelebení Kroka, netoliko sami na dále zůstávající jeho příznivci, ale i — zač jich snažně prosíme — jiné jemu přátely četné získávající.

Vydavatelstvo.

* * *

== Sešit 3. (třeba rozřezaný) ročníku I „Kroka“ kupuje administrace po 50 kr. ==

* * *

Časem se stává, že nás docházejí záсылky nedostatečně vyplacené; dovolujeme si upozorňovati na to připomínající, že se za tiskopisy od 50—250 gr. platí 5 kr. (nikoli 2 kr.) poštovného, od 250—500 gr. 10 kr., od 500—1000 gr. 15 kr.; za listy pak do 20 gr. 5 kr., do 250 gr. 10 gr.

O B S A H.

— — —

Str

Rozpravy.

<i>J. E. Hulakovský</i> : Nejeví-li se potřeba, aby učebná osnova vyučování náboženství na gymnasiích opravena byla?	145
<i>Jan Slavík</i> : Příspěvek k dějinám elektřiny	149
<i>Jos. Dědeček</i> : Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií	154
<i>Jan Palacký</i> : Podnebí Evropy	157
<i>Fr. Prusík</i> : Etymologia	160
<i>F. Prusík</i> : Duchovní romány: Život Josefův	162

Úvahy.

<i>P. Durdík</i> : Z paedagogické činnosti sboru učitelského. — <i>F. Prusík</i> : Které národnosti bylo obyvatelstvo města Nového Bydžova před válkou husitskou?	166
---	-----

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová	167
Schválená díla	170
Bibliografie	170
Literatura	171
Zprávy zasedací	176
Osnova jazyka českého	178
Personalie	192

ROZPRÁVY.

Nejeví-li se potřeba, aby učebná osnova vyučování náboženství na gymnasiích opravena byla?

Uvažuje J. E. Hulakovský.

Potřebu opravy učebné osnovy vyučování náboženství, pokud se týká reálek, uznal nejdůstojnější episkopat český a svolav loni zvláštní enketu konal o tom pilné porady.

Zdali také na gymnasiích takové opravy třeba jest, nechceme hned na určito tvrditi, ale zdá se přece tomu býti tak, pokud souditi lze z toho, že v ostatních naukách stále se před se berou opravy více méně důležité, kdežto při náboženství učebná osnova trvá od času ministerstva Thunova téměř beze změny, ač osnova tato byla toliko *prozatímní*, jak patrně vysvítá z úvodu, jímž r. 1849. nejdůstojnější episkopat rakouský přijal její elaborat, od zvláštního komitétu vypracovaný. Znít takto: „Die ganze Einrichtung der Gymnasien hat vor der Hand die Geltung eines Entwurfes, welcher seine Bestätigung oder theilweise Berichtigung von der Erfahrung erwarten muss. *Bis zu dem Zeitpunkte der endgiltigen Feststellung wird man auch über die Verbesserungen, deren der Religionsunterricht bedarf, Erfahrungen gemacht haben, welche zur Erzielung möglichst vollkommener Uebereinstimmung den Weg bahnen werden.*“

Tato slova dávají každému učiteli náboženství nepopíratelně nejen právo, ale ukládají též povinnost, aby zkušenosti, jichž při vyučování nabyt, způsobem náležitým přivedl na veřejnost a, pokud možno, i k platnosti.

Z té příčiny četné již vydány spisy jak o reformě gymnasií vůbec, tak o reformě vyučování náboženského zvlášť. Co se poslednějšího týká, připomínáme mimo jiné pouze: Die Reform der Gymnasien. Graz, 1882. — Christlich pädagogische Blätter. Wien, 1884. — Pachtler S. J. Reform unserer Gymnasien.

Již tedy existence těchto a mnohých podobných spisů nasvědčuje tomu, že třeba i ve vyučování náboženství opravy, ale by i toho nebylo, sama dlouhá doba trvání osnovy od r. 1849. — tedy skoro čtyřicetileté — měla by vybízeti ku přemýšlení, zdali takové opravy nejeví se potřeba nalehavá, když ne v podstatě, aspoň co do rozsahu látky a co do přiměřenosti formy, neb aby, kde přílišné látky jest, se omezila, jinde přiměřeněji se přispůsobila.

Tak každý zkušený katecheta dozná, že pro I. třídu jest látky příliš mnoho. Svědomitý učitel, probíraje náležitě a důkladně učivo, není s to, aby za 60 hodin, které mu po odečtení svátků k vyučování zbývají, probral úplný katechismus. Zde by prospělo, ne aby se katechismus po stránce slovné co nejstručněji podal, nýbrž aby látka se omezila; ¹⁾ dostačilo by,

¹⁾ Po našem mínění a zkušenostech se katechismus pro svou úplnou abstrakci nehodí ještě do první třídy, nýbrž spíše až do IV. tř., kde má žák rozum vyvinutější a kde

kdyby se v I. polouletí z věrouky probíralo 12 článků víry, pro II. polouletí z mravouky 10 božích přikázání a patero přikázání církevních. Učení o mši svaté a o svátostech mohlo by se ponechat do II. třídy, kde není látky tolik a kde se o mši sv. i o svátostech podrobně pojednává.

Látka pro II. třídu jest zcela přiměřena; žáci nejraději a nejlépe se učí sv. obřadům, ceremonie je těší a zajímají. Ale naše knihy učebné na základě vědeckém založené nehodí se pro 11- a 12leté chlapce. Nechtě se za základ vezme rok církevní, a obřady probírejte se dle času a období, do kterého připadají, by žáci sv. obřady, kterým se ve škole učí, i v kostele viděli a takřka sami prožili. Na př. o velikonoci pojednávej se o sv. pokání a svátosti oltářní jakožto přípravě k rekolekcím, o sv. týdnu a pohodí velikonočním, aby žáci, jsouce doma na svátcích, hodinkám, obřadům na Zelený čtvrtek, Veliký pátek a Bílou sobotu obcujíce jim rozuměli. Učební knihy by se snadno dle toho upravily, arci bez systému; ale nechtějme děti krmiti nezáživným pokrmem vědy a systému a napájejme je raději mlékem věcí snadných a útlé mysli přístupných. Liturgice mělo by se rozhodně učit dle liturgického kalendáře, učební knihy pak ať opatřeny jsou nákresy předmětů liturgických.

Ve III. a IV. třídě nebudiž biblická dějprava podávána žákům po způsobu světského dějepisu s rozdělením na periody, občasí, díly s nesrozumitelnými přehledy a úvody; to vše jest pro 12—14leté hochy nezáživné, ale vypravujeme jim ve vybraných, zajímavých obrazech biblických, v slohu historickém a mluvě biblické s náležitým vysvětlením věcným a přiměřeným poučením. Nejlépe by bylo, aby každou hodinu vždy jeden obraz byl vyložen; k tomu by nebylo na škodu, kdyby se žákům krásné obrazy z Doréovy neb ze Zlaté bible ukazovaly. Jak snadno a rádi by se tu učili! Jak mnoho by jim tu utkvělo v paměti pro život! Non scholae, sed vitae discendum est.

Co se vyučování náboženství na vyšším gymnasiu týká, nemám podobné zkušenosti, ježto jsa mimo náboženství ještě v jiných předmětech zaměstnán na vyšším gymnasiu nevyučuji, chci však pozornost obrátiti ku zkušenostem jiných a jmenovitě ku brožuře ve Vídni již r. 1884. vydané „*Studien zur Religionsunterrichtsfrage*“ a některá tam složená mínění, rady a pokyny zde k náležité úvaze předložit.

Předem věnuje spisovatel pozornost knihám učebním, jichž přes 40 uvádí, počet to velice značný, v němž však spisovatel mimo knihy *Dreherovy* pro věrouku a mravouku a mimo knihu *Kaltnerovu* pro církevní dějepis co do vyučovací metody nic zvláště vynikajícího a pro školu případného neshledává.

Mát ovšem spisovatel na zřeteli toliko učební knihy německé; zdali snad i české téhož zrna jsou anebo zdali i co do látky i co do formy požadavkům učebné osnovy vyhovují, o tom rozhodovati není tu místa; jisto jest, že ne každá kniha, již se dostalo approbace, jest dobra.

Potom obrací se spisovatel k učivu.

Dle organizační osnovy z r. 1849. jest pro V. tř. určena „*obecná věrouka a učení o Bohu a o stvoření zvláště*“. V poznamech k této osnově se praví: „Nepopíratelně má vyučování náboženské na vyšším gymnasiu míti patřičné zření ku potřebám, jak v pokroku tak i ve zneužívání vědeckého zkoumání se ukazujícím; klamným úsudkům, jimiž nepřátelství způsobem více méně zjevným proti víře vystupuje, buď zdánlivá jejich síla odňata a na pravou míru uveden onen nepravý názor světa, na jehož půdě životu kře-

si snáze zapamatuje veliké množství definicí, jimž se dle povahy věci ani jinak leč do slova učit nemůže. Lépe by bylo v I. a II. tř. probírat biblickou dějprvu a v III. liturgiku: však má žák ještě z obecné školy z katechismu dostatek vědomostí, kolik jich třeba k porozumění probíraným po našem návrhu v I—III. naukám náboženským. Co tuto navrhuje škole střední, provedeno ve své míře už dávno na školách obecných a sice se značným prospěchem. Red.

stanskému se nedaří. Při mnohých předsudcích moderní osvěty není to úlohou snadnou, která nad to ještě věkem a stupněm vzdělání, na němž se žáci nacházejí, nemálo stížena bývá.*

Těmito pokyny svedeni jsouce někteří odborníci v přílišné horlivosti měli za to, že „obecná věrouka“ totožná jest s „apologetikou“ a nedbajíce obtíží, nedbajíce nízkého ještě stupně vzdělání a slabé soudnosti a chápavosti při žácích ve věku 14—15 let, sestrojili na stanovišti pouze theoretickém učebnou knihu, která vyžadujíc zralejšího ducha toliko theologům ex professo dává se do ruky.

Tak se dostala do I. tř. vyššího gymnasia kniha, které se tam do dnešního dne užívá a která vlastně tam nepatří, neboť organ. osnova vyměřuje dosti přesně učivo, řkouc: *„Zu den Gegenständen der allgemeinen Glaubenslehre gehört der Unterricht über die Quellen der christlichen Ueberzeugung. Dabei wird das Wissenswertheste aus der Schriftkunde in zweckmässiger Auswahl und mit Rücksicht auf die geschichtlichen Mittheilungen, welche darüber bereits im Untergymnasium gemacht wurden, vorzutragen sein. Auch die heiligen Väter, als Zeugen der Ueberlieferung, sind zu würdigen.“*

Těžko pochopiti, jak tato dosti zřejmě označená cesta mohla vésti nebo vlastně zavést k apologetice, která náleží právem theologu, nikoli však žáku gymnasijskému. A i když se theologům přednáší, není zajisté předním jí účelem, aby je teprv o víře přesvědčovala, nýbrž aby je pro budoucí povolání spůsobilými činila, by dovedli i v kruzích intelligentních víry hájiti.

Není-li tedy při theologiích účelem apologetiky je o pravosti víry přesvědčovati, tím méně může to býti při žácích gymnasijských, kteří až na malé výjimky (a vyskytují-li se, bývají brzy odstraněny) jsou od dětinství z domu i ve škole vychovávání ve vřelé víře a oddanosti k církvi; jejich srdce netkla se nákaza moderních teorií, mysl jejich není zmítána filosofským mudrováním, a třeba někdy některá nedobrá kniha přijde jim do ruky, zřídka kdy se stává, aby ihned v zápětí nepřišla náprava.

K čemu tedy dokazovati jim, že víra naše je pravá? k čemu jí hájiti proti útokům nepřátelským, jichž žáci neznali? proč je přesvědčovati o tom, čemu věří, k čemu byli po celé nižší gymnasium vedeni, když jejich srdce zvláště ve IV. tř. životem Pána Ježíše bylo dojata a úplně jemu získáno? I podivně se na to dívají, když se jim v nejbližší třídě předkládají témata, která teprve je přivádějí na myšlenku, že víra naše potřebuje obhájení. To pak jistě více škodí nežli prospívá, tím se stává pravý opak toho, čeho vlastně chtělo se docíliti; místo utvrzení ve víře nastupuje její otřesení, jak dí spisovatel: *„Die kritische Schulung dient nur zu oft der Gegenrichtung und die unreife Jugend wagt aus kurzsichtigen Prämissen die verhängnissvollsten Urtheile, bei denen sie mit bübischer Hartnäckigkeit beharrt. Und das hat die vorzeitige Kritik mit verschuldet.“* Téhož mínění jest biskup K., an píše: *„Mit den üblichen Lehrbüchern religiösen Unterrichts an unseren Gymnasien bläut man unserer Jugend systematisch den Scepticismus ein; Erfolg ist — der völlige Atheismus unserer intelligenten Gesellschaftsclassen.“*

A proto ponechejme apologetiky zralejšímu věku, VIII. třídě a to ještě, jak toho org. osnova žádá, *ve skrovné míře*. Za to však přeje si spisovatel a velice proto horlí, aby se v téže třídě četl *Nový zákon*, některé evangelium, Skutkové apoštolští a některá epištola a sice v původním jazyce, což by oktavánům nečinilo přílišných obtíží, ovšem dělo-li by se to s patřičným vysvětlením. Četba bible má mnoho výhod. Jak by se tu cítil žák povznesena, vida to, čemu se předešlá léta učil, *slovem Božím* potvrzeno. Nejen že by se tu jeho víře dostávalo nejsilnější opory pro život samostatný, jež brzy nastoupí, ale mnohý jinoch četbou nadšen, ideální-li by pojal úmysl voliti si stav duchovní, vstoupil by z *pravého* povolání do semináře; jen z takových theologů nadšených *vsnešenými ideály* stanou se *praví a řádní kněží vlaste-*

nečtí, obětaví, nezištní, jako byli Sláma, Vinařický, Šlulc a j. Jinochy pak, kteří vstupují do semináře jen proto, že nemajíce jinde vyhlídky svého zaopatření tam hledají, sebe přísnější výchova seminářská sotva bude moci předělati. Kdož jen z hmotných příčin volí stav duchovní, ten ve svém povolání nebude vyhledávati zase nic jiného, leč hmotného zisku, což pak vede ku consequencím, jež veškerému stavu neslouží ani ke cti ani ku prospěchu.

Nejdůstojnějšímu episkopatu zajisté záleží na tom, aby naše gymnasia pro duchovní dorost odchovala jinochy ideální, i bude mu tedy též záležitosti na tom, aby svým mocným vlivem k tomuto směru přispěti neopominul.

Místo apologéтики navrhuje spisovatel pro V. tř. dějiny církevní. Když ve IV. třídě jednáno bylo o životě Páně jakožto božském zakladateli církve a o jejím utvrzení skrze sv. apoštoly, není nic přirozenějšího, nežli pokračovati v tomto předmětu, totiž o historickém vývoji církve a jejím rozšíření mezi ostatními národy a to jest přece dějepis.

Speciální dogmatika pro VI. tř. a morálka pro VII. tř. buďte ponechány při své míře, toliko přeje si spisovatel, by se učivu dostávalo toho, čeho výslovně žádá org. osnova slovy: „*Auch die heiligen Väter als Zeugen der Ueberlieferung sind zu würdigen*,“ totiž opory ve sv. otcích, čemu by posloužila vhodně sestavená chrestomathie v dobrém překladě jakožto příruční nebo pomocná kniha, jen snazší místa, jichž porozumění by žákům nečinilo obtíží, mohla by se uváděti v původním textu.

Tolik co do uspořádání učiva; co pak se metody vyučovací týká, záleží právě nejvíce na učiteli samém.

Tři jsou hlavní činitelové, kteří podmiňují dovednost učitelovu: moment éthický, vědecké vzdělání odborné a praktická neboli paedagogicko-didaktická zkušenost. Co do éthické stránky nelze se domnívati, že by jí při učitelství náboženství nebylo v míře žádoucí; nepadají tedy leč dva poslední činitelové na váhu.

Co do stránky vědecké nelze míti pochybnosti, že by dostatečno bylo čtyřleté studium theologické a zkoušky z jednotlivých předmětův na fakultě odbyté. Ale dle nynějších předpisův se podrobuje kandidát učitelství gymnasijního ještě zkoušce synodální. Avšak jak tato se nyní před se bere, považuje ji spisovatel skoro za zbytečnu, ježto není nic jiného leč opakování předešlého materialu a k tomu ještě opakování jen povrchní, neboť nelze kandidátu sebe pilnějšímu tak pevným a důkladným býti ve všech theologických oborech na jednou zkoušených, jako byl při zkoušce z každého jednotlivého zvlášť.

Má-li synodální zkouška míti pravý účel, aby kandidáta uspůsobila k učitelství gymnasijnímu, měla by vyžadovati hlubšího a všestrannějšího vědeckého vzdělání v theologických naukách a sice podle skupin, které by, kdyby rakouský rigorosní řád pro doktorát theologie — jak toho dávna potřeba žádá — byl změněn, i pro universitní professuru dostačiti mohlo.

Skupiny tyto mohly by býti: 1. Studium biblické s pomocnými vědami. 2. Dogmatika a morálka. 3. Dějepis církevní a jeho prameny.

Přísná zkouška z jedné z těchto skupin, totiž domácí práce vědecká, práce klausurní a zkouška ústní uspůsobila by kandidáta pro učitelství náboženství, a pak by zajisté byla aequivalentní státním zkouškám ostatních kandidátův gymnasijních.

Poněvadž pak vlastní pole účinkování učitele náboženství jest *duše*, potřeba káže, aby tedy toto pole dobře znal a uměl je vzdělávati, a proto by k prvé zkoušce nutně přistoupeni musila vedlejší zkouška z psychologie a z paedagogiky.

Co se třetího požadavku týče, totiž praktické zkušenosti, nelze zatajovati, že této se každému nováčku nejvíce nedostává, neboť vyučování jest umění, jemuž se z knih nenaučíme.

Nelze si ovšem mysliti, že by snad některý neomysta beze vší praxe povolán býti mohl k úřadu učitelskému na gymnasiu, ale když i starší kněz,

který pracoval ve správě duchovní, tedy i v obecné nebo občanské škole vyučoval, přijde na ústav střední, není mu hned tak snadno, aby v disciplíně, v činnosti učitelské vůbec, v znalosti zákonů, školních předpisův a normalí mohl se orientovati; často to trvá několik let, než se do ústrojí a života gymnasijského úplně vžije. Neznalost taková může býti učiteli osudnou; často sobě jak u žáků tak i u kollegů pochybením a to bona fide nemálo zadává na vážnosti, což bývá tím osudnější, že takové pochybení, třeba dávno již bylo napraveno, traditionálně dále trvá, někdy po veškeru dobu jeho působení se přetřepává.

Tomu by se mohlo zabrániti, kdyby kandidát učitelství náboženského jako každý jiný kandidát povinen byl prodělati rok zkušební. Se stanoviska analogie i se stanoviska právního nelze tu ničeho namítati. Ale ve vlastní prospěch měl by se kandidát tomu podrobiti, neboť by se jistě od staršího, tedy zkušenějšího spolubratra mnohemu přiučil, věcem, jaké jsou: literatura učebních knih a učebních pomůcek, rozvrh a ovládání látky v celku i v jednotlivé hodině, rozličné metody při vyučování rozličným oborům, patřičný takt při obcování se žáky, s kollegy a s ředitelem, látka a forma exhort, konfereční jednání, disciplinární řád, požadavky při zkoušení, posuzování žákův a mnohé jiné věci.

Představme si nyní trapný pocit a smutný stav nováčkův, který bez znalosti všech těchto věcí jest z čista jasna jako skutečný učitel na střední školu povolán! Jak mu při tom jest, to mohou posouditi jen ti, kteří to na sobě zkusili. Netřeba jim býti stydno, k tomu se přiznati; tím více je trpce nabytá zkušenost opravňuje, aby, nemohou-li skutkem, aspoň radou pomáhali napravovati tam, kde nápravy třeba.

Shrneme-li tedy přání, jaká neznámý spisovatel zmíněné brožury projevuje, v jedno, přihlížeti bude hlavně k těmto kusům:

1. k přiměřenějšímu roztržení učiva;
2. k příhodnější formě podle věku, stupně vzdělání a chápavosti žákův (tedy revise učebních knih); a
3. ku míře požadavků vědeckého vzdělání při učitelích náboženství na středních školách a paedagogiích.

Úvaha tato není za žádným jiným účelem psána, leč aby byla pp. kollegům podnětem, by o věci přemýšleli, po případě psali, by se myšlenky vytříbily, a uzná-li se pak potřeba skutečná, by se na patřičném místě a způsobem náležitým o provedení jejich zasadili.

Nebyla-li by to vhodná otázka ku programu příštího obecného sjezdu professorstva středních škol českých? Mínilo totiž pro odbor katechetický, který při Ústředním spolku profesorů střed. škol českých bohužel posud zřízen není, ač — pokud mi známo — 28 profesorů náboženství jest řádnými členy téhož spolku.

Nutno zajisté pomýšleti na to, aby odbor tak důležitý v brzce byl zřízen; ale také nutno, aby též ostatní pp. kollegové četně se ku spolku přihlašovali.

Příspěvek k dějinám elektřiny.

Sestavil Jan Slavík.

(Pokračování.)

Doba nová.

Světová říše římská zaváděla svůj řád vojenský a občanský všude, kam její vítězné legie pokročily. Potlačivše Řecko, potlačili válečníci římské na čas také vymoženosti ducha řeckého, tak že teprve zase křesťanství, mezi tím se rozvinuvší, dovedlo bádání vědecké oživiti. Dělo se to jednak hlou-

báním náboženským, jež uvrcholilo ve filosofii scholastické, jednak tím, že přilnulo křesťanství ku klassicismu a humanismu a učinilo latinu jazykem spisovným učenců, čímž připravilo půdu a cestu, aby mohly nové objevy, nové směry a nové metody, sotva vzniklé, rychle se rozšířiti. V té době ovšem odvážní myslitelé a nepodajní zpytatelé v žalářích inkvisice úpěli a také na hranicích umírali, avšak již z těchto a takových osamělých projevů nového směru připravovala se doba, kdy širší kruhy počínaly si samostatnosti i náboženské i politické vážit a za ni bojovati. Nejdříve byl boj ten dobojován v Anglii, a proto také zde nejdříve nová metoda vědecká, metoda experimentální v Baconu Verulámském našla zakladatele a šířitele. Zde nejdříve cesta deduktivní, cesta pouhé spekulace se opustila a nastoupeno cestu indukce, cestu pozorování, založeného na pokusech.

Víra v autority mizela; heslem učenců stávala se „věda“.

A tak po více než dvou tisících let od té doby, co Thales první pozoroval zjevy elektrické na jantaru, vydáno v Londýně roku 1600. dílo: „Tractatus sive physiologia nova de magnete magnetisque corporibus et de magno magnete tellure,“ jehož spisovatel William Gilbert z Colchestru, osobní lékař králové Alžběty, skupení zjevů na třeném jantaru pozorovaných vyložil „silou elektrickou“ („vim ilam electricam nobis placet appellare“) upozorniv, že drahokamy, sklo, síra, španělský čili pečetní vosk nabývají vlastností, jako již starým známý jantar, a proto od té doby nazývány elektrickými čili jantarovými.

V době na to následující pokusy s hmotami těmito opakovány, čímž řada jich značně vzrostla.

Však vedle toho anatomie, hned od svých počátků v Itálii kvetoucí, byla rozšiřovati se počala na fyziologii; od XIII. století i tělo lidské předmětem pytvy se stalo.

Tu již nebylo jinak, než že přirozeným věcí průběhem došlo také na ryby, o jichž ranách od věků se již vypravovalo.

Roku 1666. popsali Vlachové Redi a Lorenzini dopodrobna se stránky anatomické ústrojí ryby „torpedo“ a stanovili, které jsou to orgány, v nichž původ ran omamujících hledati dlužno.

Roku 1667. pozoroval Kircher, že ryby „torpedo“ jiné mrtvé ryby, jež jim na blízku leží, do pohybu přivádějí.

Roku 1668. činil podobné pokusy Svammerdam se žabami, jež byl co důležitý materiál fyziologii doporučil.

Na tom stupni stálo se pak tři leta až do roku 1672. Toho roku Guericke prováděl pokusy s koulí sírnou,¹⁾ jež na hříděli upevněna byla; dal jí otáčeti, drže ji svými rukama; tím ji zelektoval velmi silně a pozoroval, že lehké hmoty nejen přitahuje, ale přitažené opět odpuzuje. Mimo to pozoroval, že koule ta třená ve tmě dává jiskřičky; nepovažoval však tento zjev za elektrický. Však sdílení elektřiny a zelektrování rozkladem první pozoroval a mnohé pokusy na tom založené provedl, ač nyní přišly v zapomenutí. Teprve roku 1708. Wall vyloudil ze silně třeného jantaru jiskru, provázenou třeskotem a zjev ten s bleskem a hromem „porovnal“. První to krok ku spojení zjevů souvislých, ovšem neodůvodněný a nahodilý, pouhé přirovnání.

Rok na to seznal Hawksbee, prováděje pokusy svých předchůdců, známý pocit hmatový, jenž přiblížením se k zelektrisovaným hmotám vzniká, a tomu se podobá, jenž vzniká, kdy rukama neb obličejem do pavučin vnikneme, a doporučil k vyvozování elektrických stavů sklo. K přirovnání a spojení nedošlo však posud s třetím skupením zjevů, totiž nedošlo k spojení ran ryb s ostatními zjevy elektrickými.

¹⁾ Skleněnou kouli vylil roztopenou sírou a když tato stuhla, oklepal sklo; jak blízko byl již elektrické skla, kdyby nebyl roztloukl sklo, ale celou kouli skleněnou otáčel!

Neb ještě roku 1714. slavný Reaumur, podává v Academie des Sciences zprávu o rybě torpedo, vykládal rány z ní vycházející právě, že torpedo vysílá ze sebe ochromující molekuly, že působí jako vzpružené péro nebo jako chvějící se hmota při znění.

Jak daleko tu byli ještě od toho, aby jen tušili pravdu!

V letech potom sběhlých zkoumána povaha hmot, jež zelectrovati se dají třením a jež bez tření, sblížené jsou k hmotám elektrickým, také elektrickými se stávají (zelectrování rozkladem a návodem). Pozorováno, že některé hmoty podržují elektrické stavy delší čas, jiné že hned jich pozbyvají; zkušenosti se již hromadily, neb do té doby (1717) padají také první objevy thermické elektřiny, jež pozorována na turmalinu čili cejlonském magnetu, ač již 1703. se vědělo o zahřátém turmalinu, že přitahuje popel a na to jej odpuzuje.

Proto mohl v letech 1720—1730. Angličan Grey hmoty rozvrhnouti na idioelektrické a anelektrické, mohl o špatných a dobrých vodičích mluvit, mohl idioelektrické hmoty za špatné vodiče (dobré budiče), anelektrické za dobré vodiče (špatné budiče) prohlásiti.

Již byly svodiči (conductory) a samotiči (isolatory) zavedeny a tak první základy o sdílení elektřiny a osamocení zelectrovaných hmot ve známost vešly; vedení elektřiny až 240 m. 2. července 1729. provedeno.

Za takových okolností Francouz Du Fay pronesl základní větu nauky o elektřině: „Hmota elektrická přitahuje neelektrickou, načež ji odpuzuje, když byla druhá hmota přiblížením neb dotknutím téže elektrčnosti nabyla.“ Du Fay a Nollet vytáhli téhož roku poprvé jiskru ze zelectrovaného těla lidského. Tři leta na to 1733. poznal Du Fay, že jest elektřina dvojí, jednu nazval sklovou, druhou pryskyřicovou a vyslovil poprvé větu: „Stejnorodé elektrčnosti se odpuzují, různorodé se přitahují.“

Nepovažoval však elektřiny skla a pryskyřice za protivné. Pozorovav, že svislé nitky sblíženou elektrickou hmotou se rozstupují, položil základ k elektroskopu, jež později Canton, Zara 1767., Priestley 1767., Henley 1772., Cavallo 1780., Volta 1781. a Bennet 1787. zdokonalili.

Okolo r. 1743. Němec Haussen sestavil elektriky s válci skleněnými, však bez podušek, které přidal Francouz Sigaud de la Fond. Každý, kdo od té doby chtěl prováděti pokusy s elektřinou, opatřil se elektrikou. Tím, že zdroj jistý stále byl po ruce, měnily a množily se pokusy, fysiologické a chemické účinky se zkoumaly.

Nollet v Paříži zabíjel elektrickou jiskrou malé ptáky a jiná zvířata, Krüger v Dobrosoli 1746. odbarvoval červené listy divokého máku.

Roku 1745. Du Fay pozoroval tepelné účinky elektřiny a téhož roku Kunaeus a Kleist dovedli sestrojiti tak zvanou leydenskou láhev, kteráž účinky elektřiny, buzené třením, znamenitě sesilovala a zvyšovala. Kleist sám vy-pisuje, jak se to stalo, že láhev sestrojiti dovedl.

Do obyčejné lahvičky, naplněné aetherem, zasáhal drát s kuličkou, procházející korkem. Jiskra ze svodiče elektriky měla aether zapáliti. Však nepřeskočila do aetheru, nýbrž rozkládala elektrivo skla, tak že vnitřní povrch protivně s vnějším zelectrován byl. Když pak drže lahvičku tu v jedné ruce, druhou chtěl drát s kuličkou pošinouti, aby se zapálil aether, spojil vnitřní povrch s vnějším a rána fysiologicky mocná, dříve neznámá, nový, netušený, posud tajemný zjev mu odkryla.

Když pak téhož roku 1745. Mushenbrök pocítil ránu takové láhve leydenské, neznámý posud pocit tak ho překvapil, ohromil, polekal, že se vy-jádril v dopisu Reaumurovi, že by ani za korunu francouzskou nechtěl ještě jednou ránu takovou pocítiti. Než tato okolnost stala se právě pro rozvoj vědy veledůležitou. Pocítil ránu tu a znaje také rány, vycházející z ryb torpedo, nebyl dalek nápadu, aby srovnal rány hladkana torpedo s ranami leydenské láhve, aby srovnal rány torpeda s ranami elektrickými.

Tím však již nová posud netušená pravda na jevo vynesena byla; poznáno, že v organismech živých nalezá se živý zdroj elektřiny, že organismy nejsou jen vodiči, ale také zdroji elektřiny.

Elektřina tato nazvána elektřinou živočišnou, proti elektřině buzené třením, kterou 1746. professor Winkler v Lipsku dlouhými dráty a vodou vedl a při tom „elektrické zbytky“ napnutí odkryl. Rok na to 1747. Watson, dříve lékárník, později konservátor britického musea, rány leydenské láhve na míle vzdálenosti posílal, pozoruje neměřitelnou (tehdy) rychlost elektřiny a dokázal, že země jest dobrým vodičem.

Téhož roku počal Franklin sbírat vše, co posud o elektřině známo bylo; vyslovil se na základě svých pokusů s elektrickým drakem o električnosti ovzduší, vyslovil totožnost blesku a jiskry elektrické a podal svou theorii elektřiny „unitarismus“ zvanou.

Elektřina, t. j. zvláštní, ohni a světlu podobné, přejemné fluidum jest v každé hmotě v jistém množství obsaženo. Přebytek nad tuto míru působuje zelectrování kladné, nedostatek záporné. Částčky tohoto elektřiva (fluida) mezi sebou se odpuzují, avšak přitahovány jsou molekuly hmot.

Však neosvědčila se tato theorie, neb již odpuzování se záporně zelectrisovaných hmot nedá se jí vyložit.

Franklin však má tu zásluhu, že elektřiny skla a síry a p. za protivné pokládal, mnohé stroje elektrické vynalezl a vůbec otázku theoretickou v elektřině mocně pošinul.

Na základě pozorování blesku bijícího do věží, stožárů, stromů atp. a vyrovnání elektrických stavů jiskrou, soudil Franklin 1747., že blesk asi nebude nic jiného, než silná jiskra elektrická. Aby se o tom přesvědčil, sestrojil velikého draka z hedvábí a upevnil na prostřední příčku železný hrot. Na obyčejném provázku z konopí, jen na dolejší konci hedvábnou šňůrou nahrazeným, pustil draka 1752. v letě, provázen jedině svým synem, jemuž se byl prý svěřil. Ač bouřné mraky dosti blízko nad drakem táhly, neobdržel z klíče, na kterém šňůrou hedvábnou přivázaného měl draka, ni žádné jiskry a již již chtěl zoufati nad nezdarem svých domyslů, když deštěm poněkud zvlhlá šňůra stala se vodivější a na hedvábné části všechny vlásky jako by u elektriky byly se vzpřimovaly. Rozradován nad těmito známkami zelectrování elektřinou z ovzduší, přiblížil se kotníkem ku klíči a obdržel silnou a patrnou jiskru. Jak snadno při nešťastné náhodě mohl jako později Richman zaplatiti horlivost svou smrtí!

Roku 1747. také Watson v Londýně touž theorii jako Franklin světu učenému předložil.

Však Symmer a mnozí po něm, jako před ním již Du Fay přijali dvě fluida, jedno kladné, druhé záporné, kteréžto mínění později zobecnělo a do dnešního dne se udrželo.¹⁾ Výklad elektrických zjevů pomocí dvou fluid sluje „dualistickou theorii“.

Roku 1750. rodák Žamberecký, kněz praemonstrátský, Prokop Diviš, užil zákonu o vlivu hrotů vodivých na hmoty elektrické, aby učenému knězi, jezovitovi Františkovi, překazil pokusy s elektrikou na císařském dvoře ve Vídni provozované.

Maje pod vlásenkou plno hrotů kovových odváděl napnutou elektřinu ze svodiče, jakmile hlavou, jako by krátkozraký, ke svodiči se přiblížil.

Uslyšev týž roku 1753. o smrti profesora Richmana v Petrohradě, jež byl blesk při zkouškách s elektřinou atmosférickou zasáhl, napsal Diviš pojednání o tom, jak by se měly bleskosvody zříditi, a zaslal návrh svůj předsedovi Berlínské akademie Eulerovi. Však nedostal ani odpovědi; tím

¹⁾ Příčina, pro kterou Symmer vrátil se k náhledu Du Faye, byly hedvábné punčochy; nosíval na nohou vždy dvoje, a to různých barev, a sbledal při svlékání jich, že jsou silně zelectrovány, a sice spodní protivně s vrchními.

nikterak nezastrašen postavil 15. června 1754. v Prendicích na Moravě ne- daleko svého obydlí farního hromosvod dle svého výmyslu, a přísluší tedy jemu sláva prvního vynálezce hromosvodu.

Vedle Diviše též de Romas¹⁾ a Franklin hromosvod navrhli, a Franklin 1760. na domě kupce Westa ve Philadelphii hromosvodnou tyč železnou, 3 metry vysokou v průměru 27 mm postavil. Ovšem jen Franklinovi sláva za to se přikládala do nedávna, jako mu ji také vrstevníci vzdávali, neb d'Alembert, uváděje Franklina za jeho pobytu v Paříži do academie, pověděl o něm; „Eripuit coelo fulmen, sceptrumque tyrannis.“

Téhož roku 1754. poznal Canton zelektrování rozkladem čili tak zvanou elektrickou influenci a navrhoval se telegraf elektrický se 24 dráty ku zvonečkům neb elektroskopům s bezovými kuličkami, značícím jednotlivé písmeny.

Rok před tím 1753. prohlásil Watson totožnost ohně Eliášova s vyzařující elektřinou napjatou, ač již 1745. Miles a Nolet pozorovali při silném napnutí vyzařování elektřiny, jako to již roku 1663. Guericke pozoroval.

Vždy nové a nové zjevy na poli tomto pobádaly stále zpytatele k novým zase zkouškám také na sousedních rolích. Užívá se vděčně Švammerdamem doporučeného materiálu žabího, počínají elektřinu živočišnou hledati i mimo ryby, jichž nyní znají již více druhů (od roku 1751. sumce elektrického a j.).

Roku 1755. Sauvage zkoumal působení elektřiny v mrtvé žáby.

Roku 1756., ve kterém Franklin svou „deskou“ na novo obdiv učeného světa vzbudil, četl prof. Caldani v Boloni o trhání sebou žab působením elektřiny.

Roku 1758. Beccaria na universitě Turinské o témž předmětu četl. Vynálezy, zkoušky, pokusy, opravy se jen honily — batterie elektrické z láhví a desk (Franklin 1758.), elektrické teploměry (Kinnersley 1761.), léčení pomocí elektřiny od roku 1744. (v Čechách Boháč) byly jen hlavními stanicemi na vítězném a výbojném pochodu zpytatelů elektřiny.

Roku 1762. Aepinus konal pokusy se zahřátým turmalinem a vyslovil, že se teplem budí v něm stavy elektrické.

Roku 1764. opravil Ingenhous elektriky tím, že zavedl desky místo válců (totéž Ramsden 1766.), ač již roku 1755. Plante prý užíval desk i polštářků.

Roku 1766. poznány thermické účinky jiskry elektrické (taveny kovy), porovnáno vidmo elektrické jiskry s vidmem slunečním a seznána jeho totož- nost (!), poznán elektrický zápach a vytvořeny barevné kruhy pomocí jiskry elektrické.

Roku 1769. psal Volta „de vi attractiva ignis electrici“.

Roku 1771. napsal Volta druhý spis: „De modo construendi novam machinam electricam,“ za něž stal se professorem na král. škole v Comně.

Roku 1772. Henley svůj elektroskop na veřejnost podal.

Roku 1773. Galvani četl v Boloni: „Sul moto muscolare nella rane“ a roku 1774. „Azzione dell oppio ne nervi delle rane.“

Roku 1775. Volta opřen o theorii vymyslel elektrofor a téhož roku Michell navrhl magnetický elektroskop.

Roku 1777. Lichtenberg obrazce dle něho nazvané pozoroval a Volta elektroskop nový navrhl.

(Pokračování.)

¹⁾ Aby od blesku se chránil, navázal de Romas draka na šňůru propletenou kovovým drátem, kteráž končila několik metrů dlouhou šňůrou z čistého hedvábí. Nechtěje vyluzovati jisker kotníky, užil vodiče kovového, opatřeného izolovaným držákem a spo- jeného silným řetězem se zemí. Drak vystoupil do výše 180 m. a de Romas obdržel průběhem jediné hodiny 30 ohnivých paprsků, z nichž každý asi 3 metry zdělí byl a působil ránu výstřelu podobnou. Tím konečně na určito povaha blesku stano- vena a báchorky o parách olejovitých, sírných a sanýtrových nadobro pohřbeny.

Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií.

Sebral Josef Dědeček.

(Pokračování.)

5. O různých slavnostech a zábavách.

Jednotvárnost školského života německého studenta oslazována různými požitky a rekreacemi, ať jsou v úřední mluvě scholární jakkoli jmenovány, a to buď: prostě jako slavnosti, nebo zábavy deklamatorní a hudební, nebo produkce dramatické a vůbec theatricalní, ať výlety, vycházky a vyjíždky („Turnfahrten“), ať jsou to oslavy zakončení a počátku nového semestru, ať loučení se zasloužilým učitelem, jenž buď že na jiné působiště odchází, nebo, je-li starší, často s *řádem červeného orla* na zasloužený odpočinek se ubírá a mn. j.

Že veškeré ony oslavy také veškeru rodinu školní zaujati mohou, tomu nasvědčuje, že účastňuje se jich ústav celý ne pouze jako posluchač, ale také jako řečník, deklamator a zpěvák, i že při nich vystupuje nejen učitelský sbor, ale, a to větší měrou, i žakovstvo, jak z různých pořádků slavnostních poznáme.

Slavnosti vůbec jsou buď oficielní nebo privatní. K prvním náleží oslava *jmenin* i tolikátých a tolikátých *narozenin císaře Viléma* (ne však císařské Jeho choti), dále *jubilejní slavnosti panování Jeho* a místem i oslava *narozenin a jubilea kancléřování Bismarkova*. K nahodilým oficielním manifestacím náleží *slavnost šťastného vyvážnutí monarchie* při známém attentátu i *návratu Jeho z lázní* (1879). — Od vojny s Francií koná se vůbec také radostná vzpomínka *na vítězství u Sedanu* („Sedanfeier“ 2. září). — Leckdes neopominuli nějakou veřejnou přednáškou (v aule) i *100letou památku „starého Bedřicha“* nové generaci na mysl uvést.

Poněvadž narozeniny císaře Viléma padají do konce března čili zároveň do konce školního roku, spojují zhusta obě slavnosti v jediný „Schlussakt“, jehož jeden pořádek (dle gymnasia ve Fuldě) tuto pro všemožné poučení podáváme:

1. Zpěv sborový („Heilig, heilig, heilig“. — Nebo jindy zase: „Die ganze Welt ist voll des Herrn Macht“).
2. Latinská řeč jednoho primána („De Leonida in Thermopylis“. — Jindy opět „Quas causas Ulisses attulerit ad Achillem impellendum“).
3. Deklamace ž. VI. třídy (na př. „Der kleine Hydriot“).
4. Deklamace ž. V. třídy („Die Weissagung“).
5. Deklamace ž. VIII. tř. („Kaiser Konrad III. vor Weinsberg“).
6. Smíšený sbor („Ave verum et cet.“ — Nebo „Heil dir im Siegeskranz“).
7. Deklamace ž. IV. tř. („Im Vaterland.“ — Nebo „Leipziger Schlacht“).
8. Deklamace ž. OIII. („Das weisse Sachsenross.“ — Nebo „Der blinde König“).
9. Deklamace ž. OII. tř. („Porta Westfalica“. — Nebo „Heil dem Kaiser“).
10. Deklamace ž. I. tř. („Deutsch und Fremd“).
11. Smíšený sbor („Gott grüsse dich.“ — Nebo „Wacht am Rhein“ — Nebo „Deutschland, Deutschland über Alles“).
12. Německá řeč abiturienta, jmenem kollegiův s ústavem se loučícího („Athens geistige Grösse und ihre Hauptursachen“. — Nebo „Arbeit, das Gesetz des menschlichen Lebens“).
13. Zpěv („Nun bricht aus allen Zweigen“. — Nebo „Dem noch das Herz voll Liebe schlägt“).
14. Závěrečná řeč direktorova. — Propuštění abiturientů.

Při této školní slavnosti rozdávají se zhusta žákům odměny v podobě knih vlasteneckého obsahu. V Berlíně použili té příležitosti i ku svěcení studentského praporu, s nímž kráčelo se za hudbou do chrámu ku slavným službám božím.

Slavnost *Sedanská* mívá kratší průběh, ač různý dle ústavů a provincií. V Bromberku na př. provedeno nedávno žáky nižších a středních tříd „Hurrah Germania“ od Abta řízením učitele zpěvu, načež různé deklamace i řeči patrio-

tického obsahu s doslovem ředitelovým následovaly. — Ve Štrasburku zase přednášel r. 1879 jeden žák „o bitvách u Fehrbellinu, Rossbachu a Sedanu“. — Na Humboldtově gymnasiu v Berlíně oslavili onen den zvláště skvěle: znázorněn totiž zpěvy a deklamacemi celý vývoj německé říše od doby velkokurfürstství až po rok 1870. Po té provedena Jähnova slavnostní hra „Zur Heimkehr“ od primánů v kostumech. — Táž produkce opakována později a vynesla Humboldtovu nadání 92·50 marek.

Ku slavnostem náboženským náleží „Reformationsfest“, při němž pouze protestantští žáci a učitelé se účastňují. Zároveň dosáhnou veškerí mladší žáci, k tomu obřadu zvláště připravení, konfirmace. I tu konají se řeči, německé i latinské, prosou i veršem, hlavně přičiněním žákův, směřující někdy k oslavě Luthera, někdy i panující rodiny. Jeden primán gymn. Joachimsthalského v Berlíně dostává při takové slavnosti od magistrátu k tomu cíli ražený památní peníz. Katoličtí žáci oslavují zase slavnost Božího Těla, při čemž mladší žáci poprvé ku stolu Páně přistupují, kteréhož posvátného obřadu i všicci žáci starší i učitelé se účastňují.

Privátní slavnosti týkají se různých osob, dílem o celý národ dílem o ústav zasloužilých, anebo jen členů učitelského sboru.

K výročním slavnostem Fuldenským náleží na př. oslava *Hrabana Maura*, „učitele Germanie“ a slovutného představeného středověké klášterní školy ve Fuldě. Slavnost odbývá se od r. 1835 každoročně dne 4. února. — Bratři *Grimmové* oslavováni 100letou památkou r. 1885 na všech ústavech německých deklamacemi a zpěvy žáků i vhodnými proslovy učitelů a ředitelů, kteří této příležitosti použili i ku sbírkám na pomník oslavencův v Hanavě pořízený. Byloť tehdy na př. ve Štrasburku i výslovně nařízeno učitelům německého jazyka, aby žáky o zásluhách obou Grimmů slavnostně pončili. Jinde opět uctěna jest památka dějepisce Leop. v. *Ranke*a. Seculární slavnosti narozenin *Lutherových* se konají na všech ústavech, kde nějaký počet protestantských žákův jest zapsán.

Loučí-li se učitel s ústavem, ať jinam povolán, ať povýšen nebo dán na odpočinek, *nikdy neodchází bez domácí slavnosti školní*. Vždy se k tomu cíli shromažďuje obec školní v aule, kdež vždy ředitel a zhusta i některý z dospělejších žákův jmenem ostatních s odcházejícím se loučí. Když na př. ve Špan-davě učitel Büchmann r. 1878 s řádem *koruny IV. tř.* dán na odpočinek, věnována mu po dojemné slavnosti jeho kolegy úpravná pohovka a žáky jeho *sebráno 200 m., z nichž založeno pro ústav „Büchmannovo stipendium“*, které nyní již na 6544 m. dostoupilo. — Zajisté že nehynoucí to upomínka na bývalého učitele ústavu! Když v Bromberku jmenován člen sboru krajským inspektorem, oslaveno povýšení jeho i ve škole (v aule), i pochodňovým průvodem od žáků před jeho příbytkem. — Tak i příchod nových i nejmladších členů do sboru, byť i krátkou přivítací řečí rektorovou přede všemi žáky v aule bývá oslavován. — Jako živým, tak projevují i nebožtíkům, zvláště byli-li dobrodinci ústavu, každoroční pocty upomínkou v kostele, aniž při tom žádoucno, aby to byly osoby stavu nebo úřadů vyšších.

Zvláštním druhem slavnosti jsou různé produkce žákův a dosti časté výlety. Poněvadž zpěvu všude pilná se věnuje péce, i že žáci k veřejnému vystupování v deklamacích a řečích ve škole a zejména také veřejnými zkouškami jsou pobádáni, není se čemu diviti, když se jim popřeje vystupovati tak u takových veřejných slavnostech, které by různým dobročinným fondům školním nějakého přírůstku poskytnouti mohly, anebo při nejmenším školu v očích obecnstva povznášely.

K těmto náleží veřejné tělocvičné produkce, k oněm večerní zpěvácká, deklamatorní, místem i hudební a porůznu i dramatická představení žákův, jichž výnos i přednášky učitelův zvětšovati pomáhají. Výkony takového druhu jsou tak obvyklé, že ani netřeba jich zvláště dokládati, a peněžitý výtěžek dle poměru někdy přes 40, jindy více než 130 marek. — Za vzor dramatických výkonů sloužíž: Sofoklcův *Philoktet*, od žáků v Bromberku scenicky provedený s prů-

vodem hudby od Dr. Ferd. Schultze. — Na Humboldtském gymnasiu Berlínském proveden r. 1887 *Oedipus* také s hudebním průvodem žákův. Týž provozován již r. 1880 v Kasselu, kam k tomu cíli primáni Fuldenští dvoudenní výlet v průvodu třídního (v srpnu r. 1880) podnikli. — V Brilonu, kde každoročně více hudebně-deklamatorních zábav pořádají, tvoří gymnasisté i zvláštní kapelu, s níž buď koncertují nebo výlety podnikají. Joachimsthalské gymnasium v Berlíně pořádá každoročně jednu hudební a jednu dramatickou zábavu večerní. — Ve Hnězdně a Kladsku pořádají místo jiných slavností každoročně celodenní výlet („Sommerfest“), tuto vždy do Ullersdorfu, odkud se večerní dobou na povozech příznivci poskytnutých hromadně vracejí.

Od takovéto výletní slavnosti, již se i rodičové a příznivci žactva účastňují, musíme rozeznávat skutečné *výlety*, *vycházky* a *vyjíždky* (Turnfahrten), které na základech zvláštních ministeriálních vynesení leckdes dosti často se konají. Zásady, jimiž se při nich spravují (po vyšš. nařízeních), jsou před jinými hlavní dvě: a) *Neděle a svátky nejsou k výletům přiměřeny*; b) *neslouží-li vycházka účelu vědeckému, budiž dobrovolnou*. Poněvadž však skutečné výlety vždy nějaký vědecký cíl sledují, ať botanisování a vůbec sbírání přírodnin, ať geologii, ať poznávání terrainu, ať navštěvování průmyslových závodů a pod., jsou proto závaznými, obligatními. Aby se jimi vytčený úkol lépe dosíci mohl, podnikány bývají nikoliv hromadně ale jednotlivými třídami zvlášť, jak to také již zájem stejně dospělých žáků vyžaduje.

K podnikání výletů vztahuje se i několik minist. nařízení z různých dob (poslední z r. 1886), jež tuto v jedno shrnujeme: „Král. prov. škol. kollegium podej zprávu o zkušenostech, jakých se nabylo od 27. října r. 1882, kdy doporučovány byly společné vycházky (a pod.) učitelů a žáků vyšších ústavů. Zároveň budiž sděleno, mnoho-li asi průměrem obnášejí výletní výlohy pro 1 učitele a 1 žáka, a jaký čas i prostor se takovým vycházkám vyměřuje.

Doporučuje se podrobný rozvrh cesty (po vojensku!) i ustanovení míry cestování (tedy as rychlosti v kroku čili tempa) dle sil žákův. Čas budiž vyplněn tak, aby účastníky pospolu držel s všemožným obmezením doby potřebného občerstvení (zase po vojensku). Rodičové buďtež zpraveni předem o výši útrat i o čase, kdy návrat synův očekávatí mohou. Při výletech jedné i více tříd na jeden den vyměřených budiž postaráno o potřebné a laciné občerstvení a doba výletu budiž tak rozdělena a využítována, aby žáci i na tělesné i na duševní svěžesti neutrpěli. Aby celý ústav výletu se účastnil, neradí k tomu již velký počet účastníkův, leda že by to pak byla vycházka slavnostní.

Pak-li by třeba bylo, aby žákům 1—2 tříd pro odbývání výletu dáno býti mělo prázdno, splnomocňuje se ředitel, že může během školního roku k tomu cíli uprázdniti jim buď *dvě odpoledne* nebo *jeden celý den*. (K této výhodě má každá třída nárok.) Kdyby se však stalo, že by vycházka výjimkou přes 1 den se prodloužiti musila, budiž k tomu vymoženo si dovolení král. prov. šk. kollegia.“

Vizmež na některých příkladech, jak se tu onde výletnictví provozuje.

V Ravensburku měli 1875. odpolední výlety s nižšími a prostředními třídami jednou v dubnu a jednou v září; s vyššími třídami v dubnu. — Ve Fuldě podnikli 1886 vycházku celodenní na hory Rhönské s IIb, V a IIIb třídou v červnu; tamtéž s IV a IIa v srpnu. Trojdenní výlet OII třídy konán od 15—17. června se třídním do Frank a tamtéž se ž. I tř. v průvodu ředitele a tělocvičitele 25. až 27. června. Průměrem utratila osoba 12 m. — Jindy zase bývá cílem Durinský les. — Z Berlína šli jednou s Ia tř. do Krkonoš, s Ib a IIa na Harc, s IIb do Spreewaldu, s IV. do Freienwalde a se III do Bukova. — Ostatně nezdá se stává, že o prázdninách někteří majetnější žáci rádi se připojují k svému učiteli, s ním ze severního Německa i do Čech a až do Šumavy zabojující. —

V mnohých programmech dočítáme se také, že tolik a tolik žáků o prázdninách (4 týdny v červenci) jedním nebo dvěma učiteli bylo vyučováno. Tomu třeba rozuměti tak, že hoši, patrně chudší, jimž na vycházky nebo na pobyt jinde peněz se nedostává, každodenně na nějakou dobu (ve Hnězdně 2 hodiny) školu

navštěvují, tu s učitelem opakujíce, aby za to pak ob čas v jeho společnosti několikrát do okolí vyběhnouti si mohli. Totéž i v přípravce zavedeno.

Je-li v sousedstvu větší vojenské cvičení, poskytuje se i žákům (nastávaj. vojínům) možnostúčastniti se ho co diváci. Čtemeť ve zprávě Fuldenské z r. 1879, že 12. září nebylo vyučování, poněvadž bylo na blízku cvičení divise. Z Bromberku se dovídáme, že po prázdninách dovoleno bylo žákům od OIII až do I přiblížeti k manevrům jízdeckva. — Z Berlína zase sděluje se, že loni 14. a 15. ledna poskytnuta žákům příležitost k bruslení, jehož se dvě třetiny žactvaúčastnilo.

Prázdkno bylo všude také při sčítání lidu (1880) a při odbývání voleb (1885). Zimní dobou zavedena as od konce listopadu o půl hodiny (od 3 do 3½ odpoledne) zmenšená doba vyučovací, i dáno zároveň ředitelům právo sastaviti odpolední návštěvu školy v parných dnech letních. Té výhody užili loni na Berlínském Humboldtově gymnasiu 20. a 21. května, 24. května hned od 11. hod. dopoledne, 24. srpna, 25. srpna od 12. hod., 31. srpna, 3. září, 4. a 5. září od 12 hodin a 6. září odpoledne. Ve prázdných odpoledních vůbec ještě žákům přístup do školní tělocvičny volným, aby se mládeži rekreace toho druhu popřála, což děje se zhusta za dobrovolného dozoru některého členu sboru. Nebo bývá k těmž cíli vykázáno zvláštní rejdiště. Všude, kde řeka, postaráno také o výcvik žáků v plování, jež na starosti mívá učitel ústavu, pravidlem tělocvičitel v tom směru zkoušený. Kde jsou plovárny v ruce podnikatelů, vymoženo, aby v určitých hodinách denních za mírné vstupné výhradně studentům byly uprázdněny.

Co se týče rekreace mezi jednotlivými hodinami denními, nařídzeno minist. výnos. z r. 1884 toto: „Při 4hodinném dopoledním a 2hod. odpoledním vyučování, i při 5hodinném (souvislém) učení mají trvati pausy úhrnem 40—45 minut. Ve dnech s 3hodinným dopoledním cvičením zmírní se poměrně. Jak by se oněch 45 min. rozdělití mělo, ponechává se rozhodnutí král. prov. škol. kollegia. Ale připomíná se, aby hlavní pauza byla po 2. hod. dopolední a také mezi 1. a 2. odpolední. Mezi 1. a 2., 3. a 4. hodinou ranní budiž přestávka menší. Kde zavedeno souvislé 5hodinné vyučování dopolední, budiž větší přestávka po 2. a 4. hodině, menší po 1. a 3. Při všech větších pauzách dopoledních i odpoledních budtež třídy úplně vyprázdněny a provětrány.“

Na základě tomto nařídilo na př. provinc. kollegium v Münsteru pro celodenní vyučování takto: „Hlavní pauza trvej ráno 20 a odpoledne 10 minut. Menší přestávky po 1. a 3. hodině ranní trvejtež po 5 min.“

Ostatně se musí dle min. vyu. z r. 1886 na konci každého běhu hodiny úplně dodržeti. Rozdávání vysvědčení vykoná se v hodině poslední, a jen je-li ústav 9třídní, může se k tomu i předposlední hodiny použiti. — Kdyby v takovýto den žáci přespolní pro vzdálenost domů se nemohli dostat, může jim dáti ředitel o několik hodin dříve prázdkno, aby cestováním 2. dne o zákonité prázdkniny zkrácení nebyly.

(Pokračování.)

Podnebí Evropy.

Napsal Dr. Jan Palacký.

(Pokračování.)

Rakousko náleží sem z větší částky — mimo Istrii a Dalmacii přímořskou a musíme se zde o něm více šířiti. Lorenz rozděluje R. mimostředomořské na území české, alpské, předalpské, severní a východní — a pontické (Karpaty, Polsko, Uherské, Sedmihradské). Hann rozeznává jen alpské (horní), rovin (Uher-skohaličských) a přímořské (středomořské). Proto má Rakousko velikou rozmanitost podnebí. Když střední teplota ledna je v Kotoru + 9°, je v Tamswegu

(1042 mm.) — 7, v Celovci (440 m.) jak na Obiru (2046) — 6, v Bregenzu (410) a Podmoklích — 1°, jako v Segedinu (90 m.), v Černovicích (260) — 4, v Tarnopolu (700), na Šafbergu (1776 m.), v Arvavaralje (Tatry, 500 m.) po — 5°, kdežto v nejvyšších horách není mnohem studenější (Vent 1845 m. [Tirolsko] jen — 8).

Menší rozdíly v červenci, nejteplejším měsíci: 25° Dalmacie, 22—23 Uhry (Pešť, Segedin), skoro 20 Praha, Černovice, Mediaš (270 m.), ale ještě v Tamswegu 15°, v Prägraten (1300 m.) 14°, v Meraun (310 m.), Riva (80) 22 — jen Vent má 9 jako Šafberg.

Tlak vzduchu bývá u Jaderského moře 761 střední (732—784), v rovině uherské (200 m.) 755—758 stř. — v Pešti (153 m.) 748, v Praze (143) 743, Vídni (175) 746, Inspruku (600 m.) 710, Ventu již jen 610 — na Obiru (2046) 595, ba v zlatodolu Fleiss (2464 m.) v Korutanech jen 544. V letě ubývá tepla průměrem o 1° při 143 m. výše, v zimě 222 — středně 170 — ale v prosinci u Sibině až za 900 m.!

Mračen bývá v Lesině 35% ročně (čerc. 14), v Terstu 27 (čec.), v září Vídeň 45 — Podmokly 55 (rok 64), Krakov 56 (rok 66), v listopadu a prosinci ale 70—80 v celém severu (u Jaderského moře jen 53), listopad 63 v Alföldu Uher, 74 Sedmihrady. Vídeň mívá 1770 hodin slunečních za rok, Pulje Pola 2550 (v zimě 238 a 404, v letě 737 a 987).

Deště nejméně v středních Čechách (v. d.) a záp. Moravě (40—50 cm.) a nejvíce na obojím svahu Alp sev. (Altausee 197 cm., Ischl 163, Bregenz 155, Solnohrad 116 a zase Gorice, Idria 165, Pontafel 187, Raibl 218 — vždyť i uherské roviny mívají aspoň 50—60, Halič 60—70 — v horách všude až 1 m. a více, i v Šumavě a Krkonoších — střední Sedmihrady k 70 — Dalmacie od 79 (Lesina) do 162 (Dubrovník), Gospič má ale 164 cm. — Sarajevo 91.

Všude je nejvíce deště v letě (čnci), jen na jihovýchodní straně Alp nastupují podzimní deště — říjen má v Krasu nejvíce, v stř. Dalmacii listopad (1/6) — v jižní listop. pros. 1/3 — červenec nic — poněvadž náleží již do středo-mořského pásma.

Neodvislý od množství je počet dnů deštových — sever mívá 150 — Terst 103, Lesina 88 (v letě desátý den, v zimě třetí). Hory Uherska i Sedmihradsko mají 114 dnů, rovina vnitřní asi 101 (v letě 1/2 a 1/3).

Sníh padává všude — v Lesině ale jen jednou v zimě (list. břez.), v Terstu 6 (říj. dub.), v Haliči a Sedmihraděch 44, Čechy a sev. Tirolsko 36, Rakousko, Uhry, Korutany 35, Krajina 28 — jižní strana Alp 10.

V bouřkách tentýž rozdíl — maximum je ve východních a jižních Alpách — Tiffen (u Celovce 42 — 3 místa (Hausdorf, Handerting) po 36, Riva 31), pak v přímoří Jaderském (Rjeka 30, Gorice, Pola, Klisa 29 — Terst 21), na česko-moravské planině 10 (Č. Lípa, Těšín)¹⁾ — 20 (Praha — 21 Cheb) — v Karpatěch podobně (14 Mediaš, 15 Košice, Oravica, 16 Nitra, Břetislav, 17 Trenčín, 18 Štávnice, 20 Sibiň, Kesmark, 22 Brašov, 23 Levoč — 28 Uhvár; — v Haliči 12 Tarnopol, 20 Lvov — 23 Krakov, 14 Černovice, v uherské rovině o něco níže 10—20 (10 Baja, Kečkemet, Debrecin, 14 Břetislav, Kisbér, Nyiregyhaza, 15 Pešť, Komárno, 16 Kaniša W., Segedin, 19 Záhřeb, 20 Temešvar, Pančova, 22 Kaloča.

České podnebí tvoří již jakýsi přechod od atlantického k celinnému — zejména suchem jarním a podzimním. Převládají-li větry záp., máme teplý, vlažný rok, převládají-li ale východní — studený a suchý. Ležíme na hranici obyčejné, kam až zasahuje vliv mořský (důkaz jsou ku př. silnější deště v zimě), ale již nepravidelné, neb obyčejně jaro časně a podzim raní jsou pod vlivem východního počasí. Proto máme ty velké odchylky jednotlivých let mezi sebou. Praha má ku př. maxim. deště 597 a minimum 238 (r. 1842) — Řezno jen 419 a 941,

¹⁾ 11 Lovosice, 12 Kadaň, Opava, 13 Přerov, Č. Budějovice, 14 Čáslav, 15 Krumlov, Plzeň, Brno, 16 Dačice, Bohumín.

Mnichov 560—1025, Vídeň 417 a 861 (Hann). Zdá se, že v Šumavě pršívávalo dříve víc v zimě¹⁾ (alespoň v první polovici tohoto století), což by ukazovalo na větší panování větrů západních, což dalo by se vysvětliti porubáním lesů Šumavských, které tvořivávaly jistě dříve hrázi proti větrům východním.

Teplo střední v Čechách v obývaných místech kolísá se mezi 4·5° (C.) (Reitzenhain 777 m., Wang v 870 m.) — 4·9° (Ober-Wiesenthal v 917 m.) do 9·3 Praha 9° (Roudnice 1215 m.). Ledny kolísají mezi — 4° C. (Wang 4·2, St. Petr (809 m. 4·3), Rehberg (848 m.) 4°, Stubenbach (811 m. 4·3), jako Žamberk (430) i Vyšší Brod (a Dačice) a zase — 1° (Praha, Roudnice — 1·7, Liebwerd (Děčín. 124 m.) — 1·6, Podmokly (140 m.) — 1·5, Jindřichův Hradec (458 m., — 1·9°). Tak mají — 2. Wimberk (716), Sušice (461), Liberec (373), Plzeň (319), Litoměřice (182), Lovosice (161), Č. Lípa (253), Čáslava (286), Karlovy Vary (347), Krumlov (456), Kadaň (320), Jičín (280) — ale — 3 Vrchlabí (468), Německý Brod (410), Polička (556 — 3·9), Cheb (455), Teplá, Nepomuky (510), Bělá (304), sv. Tomáš (960 m.).

Červenec bývá 11—18° (13·9 Reitzenhain, 14 Oberwiesenthal) — 15 sv. Petr, Stubenbach, 16 Vrchlabí, Žamberk, Rehberg, 17 Německý Brod, Polička, Cheb, Podmokly (17·9), Krumlov, Nepomuky, Liberec, Sušice, Bělá, Wimberk) — 18 ostatní místa jmenovaná až na Litoměřice, Liebwerd, Plzeň, Praha, Roudnice 19. Extremy vůbec — 32° (Německý Brod, — 24 Čáslav) a zase + 36 Čáslav, + 30 Reitzenhain.

Nejlépe známe poměry deštové, neb již r. 1752 uveřejnil Stepling první pozorování a síť dnešní pozorovací 700 stanic je nejhustší na světě (3 stanice na 4 míle — v Anglii jen 2 na 5 mil). Výsledek dosavadní — jak jej prof. Studnička vylíčil, je tento:

Nejméně je deště v středu — nejvíce na krajích a tu zase v jihu a severu. Pod 500 millim. deště mají tři ostrovy sev.: Litoměřice, Lovosice 495, jak i Postoloprty (452), v Bilině (479), středu mezi Kladnem (473) a Paneanskými Břežany (446), Minkovice (456) a Zvoleňoves (475), a nejjižnější (Kamýk 439 absolutní minimum), které zavinuje poloha krytá před deštonosnými mraky se severozáp. Do 600 mm. mívá střed (mimo Brdy): Trmice 595, Mladá Boleslav 580, Praha 532, Písek 551, Králové Hradec 577, Plzeň 539, Kadaň 530. Do 700 mívá nižší východ: Jindřichův Hradec 690, Chrudim 632 jako Pardubice, Litomyšl 700, Bělá 730 — pak Týn nad Vltavou (607) a pásma úzké pod Rudohořím a Šumavou (Cheb 623, Domažlice 599). Hory okolní pak stoupají — na moravských hranicích do 800, do 1000 Rudohoří a v Krkonoších a Šumavě až přes 1200 (Petersbaude 1600 m., Siebengründen 1525, Sněžka 1444, Neuwelt 1275, Malá Oupa 1343, Fridrichsthal 1376 — v druhých Pürstling 1454 (nové měření), ještě Eisenstein 1203, Muckenthal 1266, Maader 1293. Třemšín (Brdy) mívá do 932° (Jeslín).

Počet dnů deštivých ku př. v Benešově 167 (10 ún. — 17 květ. črv.), Německém Brodě 160 (10 únor — 17 říjen), Chebu 185 (12 září — 20 pros.), Lounech 123 (6 ún., 14 črv.), Jindřichově Hradci 166 (10 ún., 16 čn. srp.), Pardubicích 138 (9 ún., duben, září, 14 čn., pros.), 146 Praha (9 led., ún. — 15 čn., čc.), 148 Domažlice (9 ún. — 17 pros.). Nejvíce mají měsíce (u Studničky) červen v Kvildě (Aussergefild) 149 mm., čc. v Neuweltu 148 mm., srpen v Kraslicích 104, čc. v Reitzenhainu 130 mm., čn. 127 — nejméně (tam) leden, únor (Zlonice 15), led. Písek (15), Louny únor 12, led. 13, únor v Praze 14, takže kromě letního max. dnů ještě v pros. a březnu deštové dny hojné.

Co příklad podrobný uvedeme (dle Augustina v uč. sp. 1880) průměrem let 1840—1879 podnebí *Prahy*.

Tlak kolísá ročně o 3 mm.; nejvyšší byl 27/12 1840. 766 mm., nejnižší 713 26/XII 1856; měsíc prosinec 1857 měl 754 m., únor 1853, 734 m. — v měsíci pro-

¹⁾ Starší pozorování dávala Rehbergu 1641, Stubenbachu 2261 mm. (teď 1102 a 1440).

sinci a únoru kolísá se až o 17 mm. Střední extremy 720—761, měsíce 745, 744, 742, 742, 742, 743, 743, 743, 744, 743, 743, 745.

Teplota 9·2° C., měsíce — 1, 0, 3, 9, 14, 18, 19·6°, 19·2°, 15, 9, 3, — 0. Střední extremy — 16 a + 33, absolutní extremy byly — 26, 22/I. 1850, a + 36 9° (23/VIII.) r. 1853 — měsíční — pros. 1879—8, leden 1848—8 a zase 23 čc. 1859. — Prosinec kolísá až 12° (nejteplejší r. 1868 + 4°). (Pokrač.)

Etymologica.

Podává František Prusík.

2. Kerý, kerak.

Tvary tyto považují se vůbec za zkažené z *který*, *kterak*. Než uvážíme-li, že jsou v mluvě obecné rozšířeny netoliko po veškeré vlasti jazyka českého, v Čechách, na Moravě i na Slovenště (Šembera Dial. 94—143. Bartoš. Dial. 17.), a sice jak v nové tak i v starší době, nýbrž že je nalézáme i u jiných Slovanův, jako u Slovincův: připadne nám zajisté, že jsou to asi tvary správné, jak jsem naznačil už v Archivě für slav. Philologie II, 707, jen že jsou jinak tvořeny než *který*.

Jeť sice oběma základem zájmeno *ka* (*ko*, *кѡ*), avšak příponu má každý z těchto tvarův jinou, a sice:

a) *ko-toryj*, *ko-teryj*, *кѡ-терѣ* vzniklo příponou *tarui*, jež dodává zájmeni pojmu *dvojitosti*, jako se jeví v skrt. *ka-tara*, řec. *κό-τερος* (*πότερος*), lat. *u-ter* (z *cu-ter*, záporně *ne-cuter* Inscr., se záměnou *k* v *p* osk. *pu-turus*), lit. *ka-tras*, goth. *hva-thar*, sthněm. *hwe-dar*: vše tyto tvary značí „*který s obou*“;

b) *kerý* povstalo příponou *rui*, jež se rozštěpila v *ru* a *ri*; prvé jest základem tvaru *ka-ru*, *кѡ-ръ*, čes. *ke-r*, pronominalně čes. *ke-rý*, slovín. *ke-ri*; druhou příponou *ri* utvořila si litevština zájmeno *ku-ri*, jež však přešlo v kmeny *a-ové*: *ku-rjas*, *ku-ris* (v starých písních), *kurs*, s čím srv. stnord. *hverr* (quis), goth. *hva-rjis* „*kdo s mnohých*“.

Jak řečeno, měl prvý tvar vzniklý příponou *tarui* původně i v slovanštině do sebe pojem *dvojitosti*, druhý pak povstálý příponou *rui* pojem *mnohosti*. Během času však se rozdíl ten setřel a *který* nabyvši větší obliby zatlačilo *kerý* tak, že se ani v písemné mluvě neustálilo, vnikajíc do ní toliko místy jako věrný odlesk mluvy lidu. Na př. v Solfernu: *kerú* vinu ke mně máš? (Výb. II, 480, 7.) V Postille Rokycanově: A *kerak* jest zle (Výb. II, 740, 15). Ve Fragn. concionatorium boemice (Jagičův Archiv I, 617—20) z konce XV. století s příměsky polskými a slovenskými vyskytují se tvary tyto: *kerý*, *keréz*, *keríž* (pl.), v nekerých (vedle: *kterýmiž*). V Knize Třebenské: Matěj mlynář koupil ten mlýn, v *kerémž* nyní sedí (r. 1458, 5^a). Jeroným Hromek spolčil jest svú ženu Margrethu (s) svými dětmi, *keréz* má nebo bude míeti (r. 1467, 11^b) a j.

Kmen zájmene *kerý* uchoval se ještě v těchto tvarech obecných: *kerak* quomodo (*kerakž* jeho mám opustiti, abych měla dáti komu jinému. Svěd. 1568), *keraký* qualis, *někerý*, *někerak*; *nikerý*, *nikerak*; lit. *nekurs* (někerý).

3. Panost = napitost, sytost od pití.

Mezi jinými radami dává Aristoteles Alexandrovi i tuto:

v rozkoši se neobložij,
u *panosti* neumnožij;
ač se v tom dvěm neostřěžeš,
sám se tíe(m)¹⁾ najvíec(e) svížeš.

¹⁾ Rkp. *tye* místo *tyē*, t. j. *tiem*.

Plodu nedá *moklé* pole
a česť (i) v rozkoši vôle
nesedí na jednom stole. AlexV 287—293.

Výraz *panost* považuje Hanka a po něm jiní (i Jungm. v Slov.) za odvozeno od „pán“ a vykládá tudíž *panost* (*pannost*) za pánovitosť (*herrisches Wesen*).

Než výklad ten se nikterak nehodí k našemu místu, jak vysvítá jednak z následujícího trojverší, jež způsobem sentence touž radu odůvodňuje, jednak z parallélního místa Gualtherova.

Smysl trojverší jest patrný: *mokré* pole nevydává plodu a *rozkoš* nebývá spolčena se ctí. Jako výraz „rozkoš“ ve v. 292. hradí pojem „rozkoš“ ve v. 287, tak musí „mokré“ (*mokrost*) hraditi pojem „panost“. Rozpomeneme-li se pak na prstonárodní pořekadla o *opilci*: „probošť z *mokrého* pole; bratr z *mokré* čtvrti; *mokrý* tovaryš; *zmokl*, ano nepršelo; *zmokl* pod střechou; kde jsi *zmokl*, tu se suš“ (Čelak. Mudr. 590—591), nemůžeme už býti v pochybě, že se výrazem „u *panosti* neumnožij“ rozumí „nemírné pití“.

S tímto výkladem skutečně se také shoduje parallélní text Gualtherův, jenž zní takto:

non te emolliat intus
prodiga *luxuries* nec fortia pectora frangat
mentis morbus, *amor*, latebris et murmure gaudens.
Si *Baccho Venerique* vacas, qui cetera subdis,
sub iuga venisti: periit delira vacantis
libertas animi, *Veneris* flagrante camino.
Mens hebet interius, rixas et bella moveri
imperat et suadet rationis vile sepulcrum
ebrietas: rigidos enervant haec duo mores.
Parca voluptates sit eis explere voluntas,
qui leges hominum et mundi moderantur habenas. (I, 164—174.)

Dle toho mistr vystříhá Alexandra dvou neřestí, totiž *nezřízených rozkoší* těla (*amor* — *Venus*), což vystihl český básník slovy „v rozkoši se neobložij“, a *hýřivosti v pití* (*luxuries* — *Baccho* — *ebrietas*), což vyjádřeno v české básni „u *panosti* neumnožij“.

Jak patrně, jest tedy mezi českou básní a latinským originálem v té příčině úplná shoda a výraz *panost* tahne se jediné k *pití*. K zevrubnějšímu však určení pojmu toho výborně nám poslouží UmR (Mus. 1883, 374—396. 550—593), v němž se *panost* desetkrát vyskytuje, totiž ve v. 1947. 1975. 2039. 2066. 2075. 2084. 2092. 2409. 2802. 2881.

Poslední místo tuto uvedené zní našemu výkladu zvlášť instruktivně:

Buď má *panost* u méj *žlezi*,
buď má *syťost* u mém *hladu*.

Tu nade vše jasně vyniká pravý význam pojmu, oňž nám právě jde; máť se *panost*: *syťost* = *žlezi*: *hladu*, t. j. jako ukojením hladu povstává syťost tak uhašením žízně vzniká *panost*; je-li tedy syťost = najedenost, jest *panost* = *napitost*, *syťost* od *pití*. Tedy „u *panosti* neumnožij“ = v *napitosti* (*syťosti* od *pití*) neupřilíšuj, t. j. nepij příliš (přes míru).

Zbývá ještě etymologický význam ten vyvoditi.

Panost vzniklo z adj. **paný* (= *napitý*), jež předpokládá opět infin. **pa-ti* = *píti*, napíjeti se. Kořen *pá* s významem *píti* skutečně nalézáme v některých jazycích, jako v skr. *pâ*, *pâtum* *píti*, *pâti* pije, fut. *pâsjati*, *pâsjatê*, *pâtâr* piják, *pâna* pití, nápoj, řec. perf. *πέ-πω-κα*, aiol. *πώ-ρω*, *ἄμ-πω-τις* vpíjení (vody), odliv, lat. *pôtus* *napitý*, *pôtum*, *pôtio* *píti*, *pôtor* piják, lit. *pôtà* *pitka*, stprus. inf. *poût*, *pûton*, *poûton*, *poutwei* *píti*, *poûis* *píti*.

Duchovní romány: Josef a Asenech. Život Josefův. Adam a Eva.

(Čteno v král. české společnosti nauk dne 18. dubna 1887.)

(Život Josefův.)

(Dokončení.)

(21.) A když již od místa daleko byli, Jozef úředníka svého po nich poslal a řekl jemu: „Vezmi sebu¹¹³⁾ čtyřiceti mužův statečných a hon je, ty Židy. A když je budete již postíhati, okřikněte rychle, ať srdce jich trhnú sie strachem, a pilnie sie vystříhajte jednoho z nich, který slove Judas; neb když sie rozhnievá a vlasy na prsí jeho když sie již zdrastie, by vesken Egypt poti niemu vstal, jemu neodolá ani ostane. Také nevažte sobie lehce bratřie jeho, nebo sú silni jako lvové a jako obrové srdcem a silú, ale múdrie a tissie s nimi | vókol jdiete, velmi jich nepopúzejíce.“^{263, b 1.} A když již byli bratřie jako za puol dne ussli, bezpečnie s sebu rozmlúvajíc, sluzebníci Jozefovi učinili sú, jakož Jozef prikázal a okřikli bratřie řkúce: „Ó nevdiečni takové dobroty vám skrze pána nasseho učiniené! Falessní lidé, bieda vám! Ukradli ste drahý koflík králův, jímž jest sie zpravoval v svém bieze a tudy zviediel tajné a skryté věci, a mocí toho koflíka velmie řádnie království vsecko zpravuje. Ó nestydliví! to-li jest vassie odplata hodná za dobrodienie vám od pána nasseho učiniené? Bysste byli pokradli vssecky věci v Egyptie od zlata, stříebra a ot drahého kamenie kromie toho koflíka, byli bychom vás nehonili. Sami to víete, že ste pokradli peníze, které ste za obilé dáti mieli. Nic smy vám z toho neřekli. Protož nepřišli ste vy do Egypta kupovat obilé, ale slyssavsse o tak drahém koflíku, přissli ste, abyste jej ukradli. Protož, nesstia | stní mužie, vratte sie ku pánu nassemu a jemu odpovíte z toho účinku zlodiejského vasseho.“^{II.} Slyssiece to bratřie Jozefovi, báli sie velikú bázní, že se vrátiti mají k Jozefovi. Judas řekl k úředníku: „Pane, mnohými řečmi potkal si náss bezprávnie. Odstup to od nás, pane! této nesslechetnosti sme neučinili; zlodiejé, lotři ani zrádce nejsmy my. My pomnímy od vás, že ste nám mnoho dobrého učinili, do hospody smy vámi uvedeni, jedli a pili smy a řádnie čtieni¹¹⁴⁾ rozličnými krmími. Skrze boha nebe pravíme, že smy toho neučinili. Břemena, uzly a pytle nasse, které neseme, rozviežte a přehledajte; bude-li v číem břemeni nalezen ten koflík, buď ten v tvé moci viezniem.“ Úředník krotlesse řečí Judu, zpomínaje, co jest Jozef, pán jeho o Judovi pravil jemu. Judas snažnie prosil úředníka, aby přehledáni byli jich svazci. A když první užel¹¹⁵⁾ byl přehledán a potom jiných všech, | potom sú dossli pytle Benjaminova; a dřieve než sú rozvázali, úředník lstivie počal sie stydieti a postupovati od pytle Benjaminova, nechtie jeho přehledovati. Ale bratřie jiní¹¹⁶⁾ nutkáchu jej, aby vdy¹¹⁷⁾ přehledal také ten pytel. I řekl jim: „Zajisté vy ste spravedlivi o¹¹⁸⁾ tomto skutku.“ A když jeden pytel přehledal blesse, nic nenalezl. Otvrátiti sie chtiesse a odjeti; ale že jeden jesstie pytel zóstávásse Benjaminův, i řekli bratřie k úředníku: „Buď přehledán tento pytel druhý.“ Úředník když jest pytel rozvázal, vnitř ruku vstrcil a vynial z pytle koflík, který sám tam byl vložil. A zasmál sie kunštem¹¹⁹⁾ hlavú kývaje a koflík nahoru vzdvihl. A když sú to bratřie vidíeli, jako umrlci stáchu, opustivsse ruce. Oči jich velikým strachem jako zaslepěchu a ústa velikým zápalem k mluvení zavřena biessta. Tehdá úředník řekl: „Bieda vám tak-ko | vého nežštíestie, v niež ste jako nemúdrí upadli. Co horssíeho vám^{II.} mohlo jest přijíti? Jistie smrtí neslýchanú zemřete v Egyptie. Vkladte zasie tu špíži na dobytek váš a vrattež sie ku pánu mému ruče.“ Bratřie¹²⁰⁾

¹¹³⁾ t. j. s sebu. ¹¹⁴⁾ m. ctieni. ¹¹⁵⁾ m. uzel. ¹¹⁶⁾ = druží, ostatní; srv. 22. 24. ¹¹⁷⁾ = jen. ¹¹⁸⁾ lat. de = v příčině. ¹¹⁹⁾ Rkp. β: posměšné. ¹²⁰⁾ Vrt. ku pánu mému. Ruce bratřie atd.

třiesíechu sie strachem k kladení na ten dobytek, ale služebníci Jozefovi kladíechu, aby sie vrátili ku pánu jich. Tehdá tiem bratřie prvé zasie vrá-
cenie, jehož sú sie byli odpoviedieli, aby se nikdy do Egypta nevrátili,
s hořkú myslí hotovo v rukú blesse vrátiti sie zasie do miesta Memphis,
kdežto ¹²¹⁾ zlořecíechu a krmie jich. A když sú sie vrátili zasie bratřie,
porokováchu Benjaminovi a tepíechu ho a řkúce: „Ó synu lotrové matere,
kterak veliké zlo dnes přivedl si na nás! Bieda tobie od onoho, který tie
na pravici své za stól s sobú posadil! Ó kterak si nehodnú otmienú tak
velebnému muži učinil! Ty a bratr tvój Jozef a Rachel, matka tvá, která
pokradla byla bohy, vzdy ste na | pohorsseníe byli. Ted pro tie, synu ne- ^{261^b, I.}
šlechetný a ožidný ¹²²⁾ v tomto Egyptu zemřem bez viny.“ Ale vladař ten
jazyku židovskému rozumíesse a k tomu byl vydán, aby, což budú mluvití,
Jozefovi vypravil, pánu svému. Ale Benjamin plakásse takto žalostivie:
„Ó bože otce mého Jacoba, smiluj sie nade mnú! Buď milostiv smutnému
služebníkú svému Jacobovi!“

(22.) A když bratřie Jozefovi přivedeni byli k niemu, padsse k zemi,
klaníechu sie jemu. A když vidíel již, ani sie od zemie zdvihají, přestrassil
je tvrdú řečí a zóřivú tvář hľadie na nie, zmýlil srdce jich a řekl: „Zda
sem vám neřekl, že zlí ste, ale svatého otce synové? a vasimi čáry srdce
mé zmýlili ste, ze sem vás v domu mém a za stolem mým tak poctivie
držiel. Ale již böh sevřel vás ku pomstie v rukú mú, že odplatím já vám
podle skutkův vašich.“ Tehdy řekli sú synové Zelfini a Baalam | ¹²³⁾ dievek II.
k Jozefovi bratru svému: „Ó pane, slituj sie nad služebníky tvými a rač
viedietí, že v domu otce nasseho Jacob mládenec tento, Benjamin, a bratr
jeho Jozef a Rachel, matka obú, vzdy sú lotrovsky bydlili.“ A když více
chtiechu zehrati, porokujíc a haniejíc Jozefa, Benjaminu a Rachel, matku
jich, Judas křikl, přejal slova jich zalujíce, horléssse na nie a oni umkli.
Judaš řekl k Jozefovi: „O pane můj! pro toho, kto jest tebe velebníe po-
výssil k tomuto stavu vysokému, odpust promluvití služebníkú tvému před
tebú, pánem mým.“ Jozef řekl: „Mluv, cožt sie zdá a přistup sem bez strachu
k kraji stolice mé a vezmi pečet království nebezpečnost ¹²⁴⁾ mluvení.“
Tehdá řekl Judas k Jozefovi: „Pane můj milostivý! hřiech tento neniet
díetiete tohoto samého, Benjamin, ačkoli v pytli jeho koflík váš nalezen jest,
ale jiní ¹²⁵⁾ sme proti tobie vinní hřiešníci a hodni smrti. Ale ty pro toho
boha, kte | rý tobie dal vssicku múdrost a milosrdenství a učinil tie zprávci ^{265^a, I.}
království tohoto velikého k zachování vssíe zemie, učin s uoním starcem,
otcem nassím, milosrdenství své a propust mládence živa tohoto ¹²⁶⁾ vrátiti
sie k niemu k utiessení a zdraví prodlení ¹²⁷⁾ jeho a nás vssecky ostav
k libosti své podle milosti. Nebo otec nass jest cloviek spravedlivý a bojící
sie boha nebeského; k niemu s nebe dvacetikrát mluvil jest böh. A mlá-
denec tento jako dusse starosti jeho jest a utiesseníe niekdy hořkosti
a truchlosti jeho, které trpí a nese pro Jozefa, milovníka svého a bratra
z jednoho břicha mládence tohoto, Benjaminu.“ Jemuž odpoviediel Jozef:
„Muže múdrého a milosrdného tie vidím k uotci tvému a k ládenci ¹²⁸⁾ to-
muto, který jest koflík můj ukradl.“

(23.) Tehdá Jozef obrátiv sie k Benjaminovi, řekl k niemu: „Ty mlá-
denče, poviez, svú | vólí ukradli ¹²⁹⁾ si ten drahý koflík nebo-li tito vssichni II.
viedíe o tom s tebú.“ Odpoviediel Benjamin mezi lkáním a s slzami ¹³⁰⁾ ledva
vypravuje slova: „Pane můj! skrze boha nebe i zemie, skrze boha otce mého
Jacob a skrze hrob matky mé Rachel a skrze tu hodinu, která jest rozdielila
mezi mnú a bratrem mým milým Jozefem, že koflíka tvého drahého a div-
ného nikdy sem neukradl a nevíem, kto jest jej vložil v pytel můj. A pravdu
pravím, povím ¹³¹⁾ skrze ssediny otce mého Jacob.“ Jozef slysse slova Ben-

¹²¹⁾ Vrt. kteréžto. ¹²²⁾ Krok I, 263. Vrt. ohyzdný. ¹²³⁾ m. Baalini. ¹²⁴⁾ m. na bez-
pečnost. ¹²⁵⁾ cf. hl. 21. ¹²⁶⁾ m. tohoto živa. ¹²⁷⁾ m. zdraví prodlení. ¹²⁸⁾ m. mládenci.
¹²⁹⁾ m. ukradl-li. ¹³⁰⁾ sřlzami. ¹³¹⁾ Vrt. pouze: pravím.

jaminova s pláčem a lkáním vypravená, zamútil sie srdcem a řekl s pláčem velikým: „Pod, díetie, se mnú do pokoje mého, uslyšíš, co já budu s tebou mluvit.“ I řekl: „Ty si bratr můj Benjamin a já sem Jozef bratr tvůj.“ A objal jej s pláčem velikým a přikázal Benjaminovi Jozef, aby toho nepronássel nižádnému z bratří svých, donievaď sie | bohu vysokému nebude ^{265b}, I. líbiti. A když tak v tom objímání oba bíesta slzy velké vylévajíc, Jozef vstav umyl tvár svú od slzí ¹³²) a vyssed sediel na stolicí své v okrasie prostřed knížat a rytířův svých. Ale bratříe stáchu z daleka, divíce sie panování a okrasie knížat jeho a lekli sie i báli sú sie. A když sú sie ty věci tak dály, přihodi sie božím zjednáním: kupci ti z Canaan toho času bíechu v Egyptie i svadili sie mezi sebú o tři sta peniez stříbrných, což bylo ziskem sbiehlo na prodání Jozefa, když Putifar byl jej u nich koupil. Přissli před Jozefa sváříece sie a řkúce: „Pane, jsmý kupci z zemie Canaan.“ A když sú to řekli, klanieli sie před Jozefem a řekli: „Pane, vssecko kúpectvíe nasse pravým a rovným díelem, jakžkoliviek mnoho žísstiemy ¹³³) díelíme mezi sie. Nyníe pak v pravém ¹³⁴) počtu o tomto mezi námi pravda sie neshledává a zvlásstie o zisku niekakého Sela | nak ¹³⁵) kúpeného nikdy II. sie nemóžeme smluviti, kteréhožto sme, již dvadeti leth tomu již ¹³⁶) minulo, kúpili, jedúce do Egypta, za třidceti hřiven stříbrných od niekakých statečných a silných pastýřův, když sú pásli stáda na púštinách v Dotaim. Bíesse ten Selan krásné díetie, červené přielisš, ozdobné. Ale oni pravíechu, že by on lotřec, biehúnek byl a že by nikdy ¹³⁷) nechtíel dobře pásti. ¹³⁸) A na to máme od tiech pastýřův zápisný list z nich jednoho rukú napsaný na to odprodání. A teď jeden náss tovaříš v počtu jeho zisku vzdy scesten jest nám a praví, že by s tím právie učinil, a sám k sobie ten zisk náss jest vzal. Protož, spravedlivý a velebný pane, před tebou neslussie nižádnému klamati, nebo u pravdie a v spravedlnosti zpravuješ a súdíš každú při.“ A když to slyssal ten, ježto ho viníechu, řekl k Jozefovi: „Pane můj spravedlivý a milostivý! poduobno-li jest, abych já sie v tak dlú | hém času ^{266a}, I. mohl pamatovati, ponievaď sem s nimi každú hodinu a po vsse casy s nimi sem a vssecky zisky sečtené a snesené mezi nie vzdy sem spravedlivým díelem a rovie rozdieloval? a již pak tepruv o to chtíe krutie nasazovati.“ A když tuto řec Jozef slyssal, radostí velikú zradoval sie i řekl: „Chválím tie, boha mého. Chvála a sláva tobie, bože zástupův! Nyníe ukázal si mnie bieh života mého, který sem tvá zprávú přebiehl od toho dne, který sú mie prodali bratří moji.“ Tehdá Jozef vzal zápis z rukú kupcův, který byl učinien na prodání jeho. Vzhled Jozef na bratří svú i řekl: „Jest-li kto z vás, kto by tento list četl, napsaný židovsky?“ Odpoviedieli řkúc: „Judas umíe písmo.“ A když Judas vzal list z rukú Jozefových a když otevřel jej a vidiel, lekl sie a byl jako umrlec, proto že jest sám svú rukú psal byl ten list, a jmeno jeho vlastnie na svíedomíe toho prodáníe tu položeno. | I řekl II. Jozef: „Čti!“ A Judas zamútil sie srdcem a řekl: „Odpust, pane! odpust, pane! čísti nemohu.“ Odpoviediel Jozef: „Strach tvůj, který tie poráží, ¹³⁹) vystup od tebe; neníeť k užitku tobie ani bratřij tvým.“ A řek to, vzal koflík svůj králový a prstem svým tepíesse veň a řekl k bratřím svým: „To dnes zlost vasse, dávno skrytá, vynessena bude na vás.“ A když slysseli řec tuto a vidieli hroznú tvář jeho, učinieni jako mrtví před ním stojíce. I řekl k nim Jozef: „Slysste, mužie židé: ty Ruben, ty Simeon, Judas, Levi, Izachar, Zabulon, Dan, Neptalim, Gad, Aser! slyš to také zástup tento Egypský, kteří tuto okolo mne stojí! Slitoval sem sie nad zámutki bázni bratřij mých. Nyníe v této hodinie židóm, synóm Jacobovým, oznamuji a zjevuji, ¹⁴⁰) kteříž sú mie prodali do Egypta za třidceti hřiven stříebra

¹³²) Vrt. slzy. ¹³³) m. žísstiemy; Vrt. zjištieme. ¹³⁴) Vrt. prvním. ¹³⁵) m. Selana. ¹³⁶) Omylem opětováno. ¹³⁷) Vrt. někdy. ¹³⁸) Vrt. pásti stáda. ¹³⁹) Vrt. porazi (porazil). ¹⁴⁰) Schází asi: že jsú bratří moji (Vrt.: že já jsem Josef, bratr váš, kteréhož jste prodali).

a tímto listem na to učinieným to utvrdili.“ To slyssiece bratřie Jozefovi, želejice a také s velikú radostí plakali, hlediece v tvář jeho a chválu a moc veleb | velebnosti jeho ¹⁴¹⁾ tak spolu radujice sie a také lekajice sie. Řekl ^{206b, I.} k nim Jozef: „Ó bratřie moji! kterak hořkými časy život otce mého Jacob oklekli ¹⁴²⁾ ste a kak ¹⁴³⁾ u velikých plácích a v súžení jemu živu býti dopustili ste pro mie ¹⁴⁴⁾ prodáně, které prodáně smrt ¹⁴⁵⁾ sniedeně mého od zvíři lživie ste obrátili a o mnie zlé věci a falessně ¹⁴⁶⁾ myslili ste. Ale bůh můj a otce mého Jacob to obrátill v lepssie. Diekuji bohu otce mého, který jest uslyssal modlitby jeho plačtivé za mie a vňial ¹⁴⁷⁾ mie z rukú vassich a zpósobil mie k stavu tomuto. Přistupte, přistupte, bratřie moji, přistupte ke mnie a nerodte sie báti, nebo já sem Jozef, bratr váš, kteréhož ste do čisterny staré byli upustili, abych hladem byl umřel. A když ste sedieli a jedli nad jámú, křičeli ste horléce, hlavami svými kývajice, do čisterny nablédajíc a praviece: Ty si král náss, pomoz sobie, ať tie zprostie vidieně snův tvých.“ A když jest to Jozef řekl, tehdá najvietssie znameně svého zpoznáně bratří svú úplnie ku | pravému poznání obrátill II. a dolíčil.

(24) Tehdá Jozef jel k Faraonovi a pravil jemu, kterak bratřie jeho vessli sú do Egypta a že sú jej poznali, pořád ¹⁴⁸⁾ jemu vypravuje. Farao, když jest uslyssel, že Jozef jest syn Jacobův, neb jest toho neviediel, radoval sie jest radostí velikú, nebo dobré a hodné poviesti jmena jeho, Jacobova, před ním castokrát jiní sú vypravovali: že by byl veliký a spravedlivý muž a přítel boha najvyssieho, s nímž jest bůh casto rozmlúval. Odpoviediel Farao k Jozefovi a řka: „Brzo possli z lidí nassich do zemie židovské a s nimi konie, mezky, velblúdy a vozy nasse, ať na nich přijede otec tvůj Jacob a vssecka čeled se vssím svým sbožím i s nábytky.“ Jozef oblekl Benjamina, bratra svého jednobřissného v rúcho královo a halže zlaté na ramenách a jinú ¹⁴⁹⁾ bratří také odiel jest v drahá rúcha přieliš. Avssak z srdcí bratrských strach veliký za niekoľiko dní, který srdce jich bíesse | ^{207 a, I.} velmi přestrassil, ne tak lehce mohl vyjíti. Otcí svému poslal deset párův rúcha velmi drahých ¹⁵⁰⁾ a rozličné jiné dary, perly, drahé kamenie, deset mezkův obtležených drahú spížij, jichž ¹⁵¹⁾ jest sám Farao požíval, urozené kniezata a paní z Egypta Faraonovy. ¹⁵²⁾ Poslal po otce svého Jacoba a vůz svůj předrahý, na něž ¹⁵³⁾ sám Jozef sie voziessie. ¹⁵⁴⁾ A tak toho konec. — Skonává sie život Jozefův, syna Jacobova. Reč dole psaná příhodna k životu Jozefovu stojí psána v knihách Gen. v XLV⁰. A když již chtiechu jíti, vece: „Nehnevajte sie na cestie!“ Jižto vyssedsse z Egypta, přissli do zemie Kanaanské k otcí svému; i vzpoviediechu jemu a řkúce: „Jozef, syn tvůj, živ jest a panujet ve vssí zemi Egypské.“ To uslyssav Jacob, jako z tiežkého sna probrav sie, avssak nevieřiesse jim. A oni opiet vssickni ¹⁵⁵⁾ viac pořád praviechu. A když bíesse uzrel vozy i vsse, což jest byl poslal, oži duch jeho I po | vidie: ¹⁵⁶⁾ „Dosti mám, když jest jesstie živ syn můj Jozef; II. pójdu a uzři jeho dřieve nežli umru.“

(25.) Bral sie jest Israhel se vssím, což miejiesse. Přissed k studnici přísahy a zabiv tu obietí bohu otce svého Izaaka, slyssal jest jej skrze vidieně v noci volajice na sie a řkúce sobie: „Jacube, Jacube!“ Jemuž odpoviediel: „Teď sem.“ Řekl jest jemu bůh: „Ját sem přesilný bůh otce tvého, nerodě sie strachovati sstúpiti ¹⁵⁷⁾ do Egypta, nebo tie učiním u velikú vlast tam.“ Et sic est finis.

¹⁴¹⁾ Zde vynecháno sloveso nějaké. ¹⁴²⁾ Vrt. oblekli. ¹⁴³⁾ Vrt. tak. ¹⁴⁴⁾ m. mé (M.). ¹⁴⁵⁾ m. v smrt (M.). ¹⁴⁶⁾ Vrt. falešné. ¹⁴⁷⁾ m. vyňal (M.). ¹⁴⁸⁾ = jedno po druhém (v. níže). ¹⁴⁹⁾ srv. hl. 21. ¹⁵⁰⁾ m. drahého (M.). ¹⁵¹⁾ m. jíž (M.). ¹⁵²⁾ Vrt. Faraonova. ¹⁵³⁾ m. niemž. ¹⁵⁴⁾ V M. není ostatku, jenž vyňat jest z Gen. 45, 24—28. 46, 1—3. ¹⁵⁵⁾ m. vssicknu; bible: vssecka slova Josefova. ¹⁵⁶⁾ m. poviedie. ¹⁵⁷⁾ sstúpiti.

Ú v a h y.

4. Z paedagogické činnosti sboru učitelského. Podává prof. Rud. Knaus. Třináctá výroční zpráva c. k. české vyšší realky Karlínské za školní rok 1887.

Z uvedeného tuto pojednání dovídáme se, že professorský sbor Karlínský konává dvojí porady didakticko-paedagogické: 1. nejméně jednou v tém dni pojednává patrnější poklesky mravní žákův a v úvahu bere prostředky, kterými by žáky pokleslé napravil, a 2. po každých šesti nedělích některý člen sboru pojednává o té neb oné větě paedagogické nebo didaktické neb i vědecké, promysliv a probádav ji před tím důkladně. (Porady *týdenní* a *hlavní*.) Spisovatel vykládá důležitost a význam porad, obzvláště hlavních, vřele a výmluvně. Snášíme se celkem s jeho vývody, jen k některým jednotlivostem dovolíme si učiniti některé poznámky.

Co se týče porad, jež prý koná *všechn* sbor učitelský realních škol Karlínských *nejméně jednou v tém dni*, zdá se nám, že by dostačilo, kdyby sborové scházeli se *jednou za čtrnáct dní*. Co nutno vyřídit bez odkladu, s čím nelze čekat až do rady čtrnáctidenní, o tom nechat domluvit se kollegové příležitost s třídním professorem dotyčné třídy nebo s ředitelem.

Konají-li se zajisté rady sboru *příliš* často, buď se odbývají rychle a ledajak, a neb — což jest ještě horší — unaví učitelstvo a znechutí se mu tak, že jen s největším odporem se k nim dostavuje, byť toho nedalo na sobě před ředitelem znáti. Ale tím způsobem odnímá se mu ona svěžest mysli a radost z práce, které při svém obtížném zaměstnání tak velice má potřebí. Nikoliv řemeslná, jako v továrně odměřená, ale čilá, co nejvíce volná, vzletná a sama ze sebe se těšící činnost vychovatelská dodělává se utěšených výsledkův. Aby tudíž do porad, svědomitě a důkladně konaných, chodili učitelé s chutí a rádi, nebuďte svolávány každý týden, nýbrž jednou za dvě neděle; toliko o první třídě konány buďte na počátku prvního běhu po nějaký čas rady týdenní, aby noví žáčkové co nejdříve byli podle svých individuálních zvláštností poznáni.

Že ve hlavních sestinedělních poradách sbor Karlínský *přednáškami* „činnost svou vychovatelskou a didaktickou tříbí a zdokonaluje“, jest velice chvalitebné. Avšak dle našeho mínění by ještě větší prospěch byl z takových porad, kdyby se na místě dlouhých přednášek pěstovaly *hovory* o důležitých, zvláště časových otázkách z praktické paedagogiky a ze školského života, jako na př.: Kterak brániti tomu, aby žáci nenapovídali? aby neopisovali úkolův? Kterak činiti, aby se připravovali na *každou* hodinu? Kterak šetřiti zdraví žákův? a těm pod. Takovou otázku by několik neděl napřed mohl navrhnouti ředitel nebo někdo ze sboru, aby *všichni* si ji řádně promyslili a na ni se připravili. V poradě by pak navrhovatel stručně zapředl rozmluvu. Takové rozhovory mnohem lepší mají účinek než-li delší přednášky, při nichž kromě přednášeče všichni se chovají passivně, a po nichž nebývá ani času ani chuti k debatě. Ovšem potřebí, aby ani uváděč ani účastníci hovoru nemluvili příliš mnoho, nýbrž jadrně, určitě a k věci, a aby hlavní myšlenky i výsledky debaty krátce se zaznamenávaly a uschovávaly. Tak, myslíme, že nejlépe se vyhoví nařízením pro gymnasia a realky v té příčině vydaným.

Konečně nesouhlasíme s míněním spisovatelovým na str. 3. (dole) proneseným, že by články vychovatelské ročním zprávám středních škol „*nejlépe* slušely, neboť by jimi udržován a upevňován byl svazek mezi školou a domovem“. Nejsme sice vůbec proti tomu, aby se psalo v programmech o vychovatelských otázkách; ale kdyby se to stávalo *příliš* často, sevšedněly by konečně tomu obecenstvu,¹⁾ jemuž jsou hlavně určeny, a článkům vědeckým jiných odborů děla by se útma. A jakkoliv tyto nebývají stejné ceny, přece více nebo méně přispívají k objasnění

¹⁾ Obecenstvo ostatek si málo všímá programmat školních.

záhad nebo sporných otázek, aneb aspoň ku prohloubení a rozšíření výsledků vědeckých.

Pojednání páně Knausovo doporučujeme sborům učitelským středních škol k bedlivému uvážení.

P. Durdík.

5. Které národnosti bylo obyvatelstvo města Nového Bydžova před válkou husitskou? Dle pramene původního napsal Eduard Malý. XIII. výroční zpráva reál. a vyšš. gymnasia obecného v Novém Bydžově. 1887. str. 16.

Vzav za základ nejstarší knihu Bydžovskou, Liber conscientiae, založenou r. 1311. doličuje spis., že se obec ta už před válkami husitskými byla ponenáhlu počestila. Za důvod beře jednak drahně českých jmen obývatelův, zvláště konšelův, jednak názvy místní jako: in platea bohematicali, in pl. Boëmorum, in pl. Pleskov, in vico boëmicali, penes valvam bohemicalem, in balneo bohematicali; jednak jmena rolí a luk jako: obitý lán, v končinách, „okrula“ lúka, což spis. tlumočí *okrulá* louka místo *okružlá*, an pisař vynechal *h*, srv. Okrouhlice, Okrouhlík (názvy topické); konečně dovozují tvrzení spisovatelovo mnohá slova česká vložená do textu buď jako pokračování jeho neb jako výklad latinských výrazův (v abecedním pořádku scházejí názvy právnické *rukojmíem*, *nevyvadili*, jež se nalézají v textu sub *k*). Závažným důvodem jest také jak český list pana Čenka z Wartenberka r. 1405. Bydžovským poslaný a v zápise r. 1406. položený, tak český zápis rychtáře Mikše r. 1410. Spis. obě listiny na str. 12. do slova uvádí. — Na str. 11. dělití jest „*sa* kvar“ = *pro securitate*. Chybou tisku patrně jest: o dobu několika prvních desetiletí se nám nejde (14); kde nejde o národnost jednotlivcovou (15).

Red.

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

Nařízení ministra kultu a učby ze dne 11. února 1888. v příčině habilitace soukromých docentův na universitách.

Na základě Nejvyššího rozhodnutí ze dne 4. února t. r. se nařizuje toto

§. 1.

Kdo chce na některé universitě jako soukromý docent konati přednášky, má si vymoci práva k tomu (*venia docendi*) na základě těchto ustanovení.

§. 2.

Venie docendi lze nabyti nikoliv pro libovolně omezenou část některé vědy, nýbrž pro veškeren rozsah některé nauky nebo pro větší obor její, jenž se může považovati za celek o sobě uzavřítý.

§. 3.

K nabytí práva vyučovacího jako soukromý docent (k habilitaci) potřebí jest by ucházeč nabyt doktorátu fakulty, k níž přináleží ta která nauka, a by předložil dílo vytištěné neb větší rozpravu tiskem uveřejněnou (habilitační spis), jež dle vědecké metody samostatně pojednává o nějakém problému té vědy, pro niž se ucházeč zamýšlí habilitovati.

Připouštění k habilitaci předpokládá, že aspoň dva roky tomu, co kandidát odbyl universitní studia, jehož se týče.

§. 4.

Prominutí doktorátu vůbec neb doktorátu fakulty, o niž jde, může pouze ministr vyučování k návrhu fakulty poskytnouti v případech zvláštního ohledu hodných.

§. 5.

Za udělení venie docendi požádej ucházeč sboru professorského té které fakulty, k žádosti své kromě průkazu podmínek vyjmenovaných v §. 3. přilože:

a) náčrt svého života (curriculum vitae), jenž má zvláště také líčiti postup jeho studií od doby, co odbyl university;

b) zevrubné vyložení způsobu, jímž hodlá ucházeč zařídit přednášky své (programm přednášek).

Při předmětech, jež předpokládají učbu demonstrativní, ucházeč zároveň udej, kterak si zamýšlí opatřiti potřebné pomůcky učební, po případě potřebné látky.

§. 6.

Nepodal-li ucházeč průkazu o výše jmenovaných požadavcích, má-li sbor professorský za to, že zamýšlené přednášky dle předmětu svého nepřínalesí k fakultě neb nelze-li z jiné v osobnosti ucházečově spočívající příčiny udělit venie docendi, žádost za habilitaci ihned se odmítni.

§. 7.

Není-li závady takové, o jaké se zmínuje §. 6., sbor professorský vezmi před se zkoumání spisu habilitačního odborníky volenými ze svého řadu a na základě toho zkoumání usnesiž se, může-li vědecká cena spisu habilitačního odůvodniti udělení venie docendi.

§. 8.

Vypadne-li usnesení v §. 7. zmíněné v neprospěch ucházeče o habilitaci, dej se mu věděti, že habilitační spis nebyl shledán spůsobilým k udělení žádané venie docendi.

Jinak budiž ucházeč připuštěn k vědeckému hovoru, tak zvanému colloquiu, a zároveň vyzván, by označil tři témata ku přednášce na zkoušku, jež by se po případě konati měla.

§. 9.

Děkan určí místo a čas colloquia, jež se má konati u přítomnosti sboru professorského. Colloquium konejte odborníci, jímž svěřeno bylo zkoumání rozpravy, avšak každý úd sboru professorského má právo, by se ho účastnil.

Colloquium se neomezuje na téma vědecké rozpravy, nýbrž má vycházeti od jeho obsahu sáhati po celém odboru, o němž hodlá kandidát konati přednášky.

§. 10.

Vypadne-li colloquium k uspokojení sboru professorského, určí děkan kandidátu den přednášky na zkoušku, jež se má konati před sborem professorským o tématě, jež si sbor vybere z předloženého kandidátem návrhu (§. 8.).

Ku přednášce na zkoušku mají přístup všichni professoři a docenti universitní i ti, jímž toho sbor professorský výmínkou dovolí.

Po přednášce na zkoušku se sbor usnesiž, má-li se kandidátu udělit venia docendi či nic.

§. 11.

Usnesení sboru professorského v příčině udělení venie docendi předložiti jest ministru učby k potvrzení.

Z usnesení sboru professorského, jímž se odepírá povolení venie docendi, lze se odvolati k ministru učby.

§. 12.

Při mužích, kteří mají vynikající vážnost ve vědě, může se sbor professorský spokojiti předložením vědeckých děl, nežádaje colloquia ni přednášky na zkoušku.

Přednáška na zkoušku se může ostatek tenkrát prominouti, když už nelze pochybovati o schopnosti kandidátově k ústní přednášce.

§. 13.

Každý soukromý docent právo má přednáseti pouze o tom oboru, proňž se habilitoval, i pouze na té fakultě, na níž dokázal spůsobilost svoji.

Rozšíření venie docendi na širší obor předpokládá usnesení sboru professorského o tom i schválení ministra učby.

Rovněž potřebí jest usnesení sboru professorského i schválení ministra učby, přeje-li si soukromý docent, jenž se patřičně habilitoval na některé universitě, dosíci venie docendi na jiné universitě bez nového řízení habilitačního.

§. 14.

Venia docendi pomíjí, neoznámil-li soukromý docent po 4 semestry přednášek nebo přeložil-li řádné bydliště své mimo sídlo university za takých okolností, že nelze od něho očekávati pravidelného konání přednášek.

Oznámil-li sice soukromý docent po 4 pořád jdoucích semestry přednášky, ale v skutku-li jich nekonal, může k návrhu nebo po vyslyšení sboru professorského venia docendi od ministra učby prohlášena býti za prošlou.

O opětném nabytí venie docendi v případech tohoto paragrafu platí ustanovení posledního oddílu §. 13.

§. 15.

Toto nařízení nabývá ihned platnosti.

Nařízení ministra kultu a učby ze dne 11. února 1888. o změně rigorosního řádu pro filosofickou fakultu ze dne 15. dubna 1872 (ř. z. č. 57).

Na základě Nejvyššího rozhodnutí ze dne 3. února 1888. se s částečnou změnou §. 1. rigorosního řádu pro filosofickou fakultu po Nejvyšším rozhodnutí ze dne 11. dubna 1872. ministerským nařízením ze dne 15. dubna 1872 (ř. z. č. 57) vydaného ustanovuje, že připouštění k nabytí doktorátu na filosofické fakultě některé university království a zemí v říšské radě zastoupených závisí na průkazu, že kandidát navštěvoval po 4 roky některou tuzemskou neb cizozemskou universitu jako řádný posluchač immatrikulovaný.

Ostatní ustanovení §. 1. zmíněného řádu rigorosního, zvláště též ustanovení o výjimečném připouštění kandidátův, kteří nemohou podati patřičného průkazu, zůstávají i na dále ve své moci.

Toto nařízení nabývá platnosti studijním rokem 1888—9.

* * *

Ministerstvo učby hodlá vyšší reálné gymnasium *Plzeňské* rozdělití ve dva samostatné ústavy: *vyšší reálku* a *vyšší gymnasium*. Návrh smlouvy o tom obec už přijala a uvolila se poskytovatí veškery příspěvky dosavadní k tomu účelu.

Ministerstvo učby vyžádalo si na c. k. školních radách zemských dobré zdání o otázce, zdali vyučování němčině na gymnasiích mělo by se reorganisovati, zejména zdali vhodno jest vyučování jazyku středobornoněmeckému. C. k. školní rada zemská se usnesla podati ministerstvu vyučování dobré zdání v ten rozum, aby grammatické vyučování němčině vůbec bylo obmezeno, vyučování pak středobornoněmeckému jazyku aby zavedeno bylo na všech *německých* gymnasiích v Čechách, počínajíc VII. třídou.

Přednášky z oboru *slavistiky* konají v letním semestru t. r. na universitě *Lipské*: prof. Dr. Aug. Leskien: Srovnávací mluvnice slovanských jazykův. Četba starocharvátských a dalmatských básníkův s literárně-historickým úvodem. — Dr. R. Scholvin: Mluvnice českého jazyka. Mluvnice ruského jazyka, II. část. Četba některého ruského spisovatele. — Dr. W. Wollner: O epických národních písních slovanských. — Mimo to vykládá Dr. Konrád Hermann: O všeobecné mluvnici a filosofii řeči. Dr. G. v. d. Gabelentz: Úvod v jazykovědu. Dr. V. F. L. Jacobi: O etymologii. Dr. F. Techmer: Dějiny jazykovědy se zvláštním ohledem na novější dobu. — Cvičení v cár. ruském ústavě filologickém konají prof. Dr. Aug. Leskien a Dr. Ed. Zarncke.

Konkursy rozepsány jsou: na místo *ředitelské* při st. vyšším gymnasiu v Truhlářské ulici v Praze (do 10. dubna); na místo *katechety* při c. k. akad. gymnasiu v Praze (do 30. dubna); na místo *učitele matematiky a fysiky* při st. vyšší reálce v Písku (do 10. dubna).

Schválená díla:

Fr. *Tůma*: Arithmetika pro I. a II. třídu. 2. zkrácené a opravené vydání. V Praze 1888. Nákladem vlastním. 80 kr. — Arithmetika pro III. a IV. třídu. V Praze 1888. Nákladem vlastním. 80 kr. (18. února 1888, č. 2408.)

Dr. Karel *Schober*: Školní mapa království Českého. V rozměru 1 : 200.000. Provedena a vydána c. k. vojenským ústavem zeměpisným. Ve Vídni 1887. Na perkálu napiata 6 zl., s hůlkama 6 zl. 50 kr. — Příruční mapa království Českého. V rozměru 1 : 1.000.000. Zmenšení právě uvedené mapy. Vydána tamže. Ve Vídni 1887. Cena 10 kr. u Pražské správy skladu školních knih (12. února 1888, č. 1142.)

Bibliografie.¹⁾

1. *Hystorya o císaři Jovianovi*. m. 8°. 10. Bez titulu. Explicit zní: Skonává se Hystoryá o Císaři Jovianovi. Bez roku a místa tisku i bez jména tiskařova. Místo titulu správného přivázán jest jiný: *Kronyka velmi utěšena, o jednom znamenitém rytíři, jmenem Alexandrovi*, jak veliká nebezpečností měl na moři příčinou otce svého. Všechněm mládencům čijsti užitečná i příkladná. (S poprsím krále v slavnostním rouše). Tento Alexandr jest bez pochyby týž, jež uvádí Jungm. Hist. IV, 251 k r. 1565. Zdá se, že tuto byly obě Kroniky v jedno spojené vydány (srv. Jungm. Hist. III, 100), takže by i Hystorya o císaři Jovianovi tištěna byla r. 1565, aspoň tisk tomu nasvědčuje. — Shoduje pak se uvedená Hystorya téměř do slova s vydanou od Hanuše v Malém Výboru (14—17), jen že má ovšem jazykové tvary novější; srovnej: neskoupe-li se hnedky (str. 1) — neskúpá-li se hnedky (Han. 14); zaklopil okno (7) — zachlopiv okno (Han. 16); zmizal od očí jejich (9) — zmizal od očí jich (Han. 17). Stejně mají „třmi kyjmi bítí“ (str. 4—5, Han. 16). V našem vydání jest ještě zkratka ge^v (=jemu) na str. 5.

2. *Cžtenij Nykodémovo*. V němž se vypisuje to, co se dalo při umučení Pána Jezu Krysta. Při tom také jest, kterak Tyberius císař poslal po Pána Ježíše do Jeruzaléma Voluziana, kníže a biskupa Říjmského. (S titulním obrazem.) m. 8°. Prvá část od AII^a—EVI^a, druhá od EVI^b—FVIII^a. — Na AI^b položeno jest toto: Nykodém byl bohaté kníže v lidu Židovském. Byl k tomu učedníkem Krystovým tajným pro strach židovský. A protož všecky věci, které se daly při umučení Krystovu, bedlivě spatřil od počátku až do konce. A protož vijce a šíře v tomto svém cžtenij o těch všech věcech vypisuje nežli Evangelistové. *Ač pak před lety padesáti toto cžtenij Nikodémovo bylo tijsknuto, však sřijdka se proto nachází; a také tento nynější lid málo by té cžeštině staré rozuměl, kteréž předkové naši před mnoha lethy užijvali. Protož pro potěšení mnohým znovu jest vytištěno toto cžtenij Nykodémovo a na kapitoly rosděleno. Také kde co bylo zmajleno, to vše tuto jť zase napraveno a vyplněno z velmi starého exempláře.* — Vypravování o umučení Páně má 23 kapitol s tímto zakončením: „Cžtenij toto sepsal Nykodém židovským jazykem. A potom po mnohých letech, když byl přijel do Jeruzaléma Theodozius císař, i nalezl jest toto cžtenij v domu radnijm, kde se rada Pilátova scházela, na obecních knihách sepsáno. A tak skrze toho císaře k známosti naší přišlo. V druhé části vyličuje posláni Volusianovo v 7 ka-

¹⁾ Srv. Krok I, 343. Dílo tam uvedené darováno jest Čes. Museu. Jir. v Rukověti (II, 82) chybně uvádí jméno tiskařovo „Tichého“ místo „Fickýho“, o němž se zmínjuje v Rukověti I, 198.

pitolách. Explicit zní: *Vytištěno v Starém Městě Pražském u Jiřího Melantricha z Aventýnu. Letha MDLXXVII.*

Tohoto vydání nezná ni Jungm. v Hist. ni Jireček v Ruk.; z přípisu pak na počátku seznáváme, že prvotisk, o němž se i Had v předmluvě zmínjuje, vyšel „v češtině staré“ r. 1527 (dle Jir. prý 1513), t. j. padesát let před r. 1577. „Starý exemplář“, z něhož Melantrich zmýlky prvotisku „napravoval a vyplňoval“, byl ovšem nějaký rukopis.

3. *Hystoryá o obležení a dobytí Medyolánu*, kdežto žádný národ tak statečně a hrdinsky se nechoval jako král Český s svými Čechy, odkudž také za erb lva o dvou ocasích v červeném poli dosáhli. Při tom o divných věcech tuto se pokládá. (Znak český.) Vytištěno v Starém Městě Pražském u Matěje Pardubského. m. 8°. Od A—CVII^b, kde jest Explicit opět: Vytištěno atd. jako na titule. Rok udán není, ale známo, že působil Matěj Pardubský jako tiskař mezi lety 1612—32. — Knihy této neuvádí ni Jungm. ni Jireček. Jest pak *Hystorya doslovný otisk z Hájkovy kroniky* se všemi jejími odchylkami od Vincentia, z něhož Hájek místy do slova čerpal; uvádí sám mezi prameny Jaroslava mnicha kláštera Strahovského, což není nikdo jiný než Jarloch, jenž zápisky Vincentiovy dal přepsati a v nich pokračoval; mimo Vincentia použil Hájek též Výpiskův pokračovatele Kosmova, jak patrně hlavně z udání jeho o velitelích 5., 6. a 7. šiku vojska před Milánem (Prameny čes. dějin II, 277—8).

Oddíly má *Hystorya* tyto: AII^a—AIV^a (O sjezdě v Řezně), AIV^b—BVIII^b: Tažení první k městu Medyolánu. BVIII^b—CIV^a: Medyolánští zase se císaři zprotivili a přísahu svou zrušili. CIV^b: Medyolán po druhé obležen, ale není dobyt. CIV^b—CVII^b: Třetí tažení k Medyolánu a o jeho obležení, též strašlivém a hrozném zkažení, totiž ohněm spálení.

Všechny 3 knihy tuto uvedené jsou majetkem proslulého sběratele starobylostí Dra. Č. Rýznera z Roztokách.

Literatura.

Redakce došly spisy tyto:

a) Od nakladatelův:

Torquata Tassa osvobozený Jerusalem. Formou originálu přeložil Jaroslav Vrchlický. V Praze 1887. Nákladem Aloisa R. Lauermanna. Svazek I. 8°. 160. Cena 96 kr. — Neúmorná píle Vrchlického obohatila literaturu naši opět veleplodem klassického sadu italského: nedávno Danteovu Božskou Komédii, dnes Torquata Tassa Osvobozený Jerusalem, za nedlouho snad Petrarku a Ariosta — tak aspoň si přejeme — nám předloží Vrchlický v domácím rouše, bychom nebyli chuzší sousedních národův, kteří už dávno veliké duchy čítají svým jazykem. U nás sice také už dříve staly se pokusy o překlad Osvobozeného Jerusalema, ale buď ustaly sotva počavše nebo podali dílo nezdařilé. Nyní se ohromné práce té podjal básník povoláný i duchem i vzletem a nedbaje značných obtíží předvádí nám Tassovu báseň v původní, s ní takřka srostlé formě. Při mistrném ovládnutí poetické mluvy a rýmu, jaké Vrchlický už při jiných příležitostech podobných u vynikající míře dal na jevo, rozumí se, že nám podává práci skrz na skrz mistrnou v překladě nejen věrném, ale i plyném, mluvou vzletnou, nenucenou. Zevrubněji promluvíme o díle tom, až budeme míti celé v rukou; aby se to brzo stalo, záleží ovšem na obecnstvu, jemuž co nejvřeleji doporučíme Vrchlického Osvobozený Jerusalem, jehož I. svazek tak radostně všude jest uvítán. — Na konec nemůžeme nevyjádřiti přání, jež v nás bezděky vzniká, patříme-li na překlady Vrchlického: kéž pěvec ten, jenž dosti dlouho už putuje cizinou, obrátí se brzo i v naše domácí, slovanské kraje a tamodtud nám vyváží perly z pokladův poésie nám nej příbuznější: nemámeť dosud v českém rouše Gunduličova Osmana, Puškinův Evgen Oněgin jest zastaralý, rovněž Mickiewiczův Konrad Wallenrod, jeho Dziady, luzné

sonety Krimské čekají ruky nové atd. atd. Kéž slova naše nepadnou na půdu neúrodnou!

Zrání, oplození a rýhování vajíčka. Sepsal Fr. *Vejdovský*. S 10 tabulkami a 8 dřevoryty. Spisův poctěných jubilejní cenou král. České společnosti nauk v Praze číslo I. V Praze 1887. v. 8°. 154. III. Cena 3 zl.

Ottův Slovník naučný. Seš. 2. (Abélard — Absorpce) a 3. (Absorpce až Acta martyrum). Cena sešitu 36 kr. — Co jsme pověděli o sešitě 1., v plné míře se osvědčuje i v sešitech dalších: text pořád stejně pečlivě a, pokud třeba, stručně upraven, ilustrace vkusny a úhledny. K 2. sešitu přílohou jest zápis s autografy českých direktorův stavovských, k 3. seš. kolorovaný štít Svato-Václavský a znak králův českých věku XIV. Doporučejíce tedy opět co nejvřeleji *Ottův Slovník naučný* všem kruhům českým, nemůžeme zamlčeti rady, jež směřuje jen k prospěchu slovníka: aby se při výkladě místních jmen nedávalo místa kombinacím neodůvodněným, ba nesprávným. Tak s. v. *Aa* se dí beze všeho rozmyslu, že slovanské -ava (Vltava, Sázava) jest shodno s got. ahva. Je-li souvislost skrt. ap s ahva už pochybná, jest souvislost slov. -ava s got. ahva zvukově nemožnou; není -ava nic jiného leč přípona adj. a subst. jako doubrava, dálava, mrákava a pod., tedy: Jihlava (jihla = igla, jehla, tedy asi = Jehlová t. j. Bystrá), Vltava, Sázava, Morava; vždyť se táž přípona objevuje i v jmenech, kde přece nemůže -ava znamenati vody, jako: Šumava (šuma = les, srv. doubrava od dubů, dub).

Osvěta. Red. V. *Vlček*. Roč. XVIII. Seš. 1., 2. a 3.: Z hojného obsahu vyjímáme: Dílo centralismu v 18. století (B. Rieger). M. N. Katkov (Jar. Hrubý). Králuša (G. Preissová). Bájky velkých (El. Krásnohorská). Bernardo del Carpis (J. Vrchlický). Kláštery Srémské (Sava Chilindarec). Z dnešní Anglie (V. E. Mourek). Zora (J. Vrchlický). Z balad Puškinových (El. Krásnohorská). Pramenišťe Východního Tigridu (J. Wunsch). Jáchim Slavata z Chlumu (Ad. Heyduk). Sibiř jindy a nyní (J. Kořenský). Staročeské kuchařky (Z. Winter). Nejstarší astronomie (P. Šafaříková). Millovy metody bádání zkusného (A. Krecar). Hojný, pestrý a solidní obsah ten sám nejlépe doporučuje *Osvětu*.

Literární oznamovatel spolku českých knihkupcův a nakladatelův. Roč. I, č. 1: Náš úkol. Česká bibliografie. Zcela případně se praví: „Až do nedávna ještě zval se každý, kdo knihu českou koupil — podporovatelem literatury. Může-li býti zvrácenějšího pojmu? Vždyť přece ten, kdo z knih vlastního písemnictví duchovní obzor svůj rozšiřuje, sám sobě největší zisk přináší. Neprokazuje tedy nikdo spisovateli službu tím, že tištěné práce jeho čte, naopak — autor to jest, který právem nároky na uznanost a vděčnost národa svého činiti může. Proto také u národů osvícených a vzdělaných se nalézají jmena spisovatelův u veliké vážnosti a uctivosti. V kulturní historii náleží jim přední místo a v annalech stkvějí se jich jmena vedle jmen králův, vojevůdcův, státníkův a jiných slavných osobností historických. Vedle uctění památky dbá však každý osvícený národ také toho, aby i za živobytí hmotné poměry pracovníkův na národa roli dědičné byly ustáleny a tak upraveny, aby každý, kdožkoli podal důkazy talentu svého, mohl klidně pracovati a tvořiti.“

Vesmír, roč. XVII, č. 10. a 11: Kirgizové na lovu (J. Kořenský). Zásady zřízení sbírek přírodnických v novém museu v Praze (A. Frič). Páví oko Isabelino. O puďu zvířecím (J. Kafka). Kapr obojetník. Přírodovědecké ústavy university ve Štrassburgu. O písččných foraminiferách. Chov sivena (A. Frič). Prales boubínský a okolí. O morfologickém významu hliz Ophrydeí. Různé zprávy.

Bibliotéka paedagogických klassikův. Red. a vydavatel Fr. Bayer v Přerově. Dílo VII. Jana Ev. *Kosiny* sebrané spisy. Svaz. I. Drobní spisové. Seš. 1. Cena 35 kr. Články: O pěstování jazyka. Zpytujeme svědomí svá. Úvahy: Procházky po luzích a sadech českého básnictví. I. Úvod. II. Josefa Wenziga sebrané spisy. — Radujme se z toho srdce, že došlo konečně na dávno slibované sebrané spisy Jana Ev. Kosinovy, jež vynikají, jak známo, netoliko krásným, správným jazykem a jadrným, právě klassickým slohem, ale i ušlechtilou tendencí, směřující k nápravě a zvelebě milého jazyka našeho. Vydavatelstvo si získá obecný dík,

vynasnaží-li se, bychom veškery J. E. Kosinovy spisy sebrané měli brzo v rukou. — V příčině slíbených spisův *Komenského* odkazujeme k tomu, co řečeno v Kroku na str. 90.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší (od 12—18 let). Red. J. V. Krátký. Ročník XIV, č. 1: Anna Náprstková (K. V. Rais). Rodné zemi. Rodné řeči (B. Čermák). Pronásledování uprchlíků po bitvě bělohorské (E. Miřiovský). Zimní večer. Pro Soběslava (K. V. Rais). Na dně mořském (J. V. Bohuslav). Syn lovce medvědův (J. Pekař). Na cestu životem (J. Šafránek). Ze života krále Šalamouna (J. Nečas). Do výše 12.000 metrův (J. Vaněk). Na rozcestí (S. A. Košťál). Zvláštní lovec (J. Janoušek). Kočka mramorovaná (A. Sochor). Opuštěné doly (K. Čermák). Rozmanitosti. — Nakladatelstvo Vilímkovo převzavši časopis „Naší mládeži“ rozšířilo působení jeho na mládež dospělejší, i dle 1. sešitu lze doufati, že úkolu vytčenému dostojí; aspoň jest sešit ten dosti rozmanit, články brány z různých oborův, prosa střídá se s poésí, vypravování jest plynulé, i jazyk — až na některé poklesky — správný. Úprava jest úhledná, ilustrace vkusny a čistě provedeny. Dle 1. sešitu nelze ovšem ještě vydati *platného* soudu, to bude možno až po delší době; než už nyní chceme toto připomenouti: Redakce budiž toho pečлива, by podávala dospělejší mládeži, co ji zábavně poučuje, co ji zušlechťuje, ducha jí tříbí, mysl k snahám vlasti prospěšným povznáší; tak by záhodno bylo uváděti v časopise plynulé a vzletné psané životy zasloužilých spisovatelův českých všech dob (třeba s dobrými vyňatky z nejdůležitějších spisův jejich), ušlechtilé anekdoty ze života mužův jakkoliv o vlast naši zasloužilých; kromě toho poutavě psané cestopisy a přírodopisné články (zvláště z botaniky, návod ku pěstění květin a pod.). V poésii redakce budiž vyběrava, by nám nepodávala prací nevyzrálých, jako „Zimní večer“, jenž se ostatek minul s cílem; mělť býti patrně výkladem pěkné ilustrace téhož jmene, ale zatím nemá k ní pražádného vztahu! K zbodření a vzpružení mysli mládeže — jeť morousovitost při ní na záhubu — buďte nveřejňovány básně a deklamace žertovné, ale směru naskrze ušlechtilého, vtipu řízného a slohu lepého, ne však takové rýmováčky jako „Zvláštní lovec“, prosté vkusu, rhythmu (zná-li se ve střilení!) a správnosti jazykové (neoloupiv *němou tvář*; se ptát; stihnout *ale někdy* cíl). — Poznámky naše nemají býti na úkor časopisu, nýbrž jsou dobře míněnou radou; přejemeť zajisté z plna srdce, by časopis byl opravdu, čím býti slibuje, přítelem a vůdcem dospělejší mládeže. Nadějeme se, že po několika sešitech budeme moci říci, že přání naše nebylo marno.

Památky archaeologické a místopisné. Red. Dr. Josef Lad. Plč. Dílu XIV. sešit 4: Památky českého umění výtvarného (K. B. Mádl) O potomcích Vršovců (M. Kolář dovozuje, že se potomci mocného rodu toho udrželi v dobách pozdějších v české šlechtě, ať měli v znaku jednu ať dvě ať tři bradatice neb sekry či sekyrky). Z výstavy kostelního umění ve Vídni (B. Mádl). Příspěvky k vyšetření nejstarších kostelních staveb v Čechách (Jos. Braniš). Z dějin města Chrudimě (Ant. Rybička). Zpráva o některých starobylostech a památkách středověkých (M. Lüssner). Kouzla a čary starých Čechův. I. Amulety, karaktery (Č. Zíbrt) Nález Senický (Edv. Fiala). Zprávy a drobnosti. Obyvatelstvo král. města Plzně dle jmen a národnosti až do války husitské. Osvědčený v té příčině bádatel, prof. Jos. Strnad, zjišťuje českou národnost v Plzni předhusitské zevrubnými doklady jednak ze zachovaných městských knih,¹⁾ jednak z poměru mezi jmeny a příjmeními českými a německými při obývatelstvu vůbec a při konšelích zvláště, jednak z výčtu osad, z kterých se obývatelstvo do města stěhovalo, jednak konečně z názvův topických v nejbližším okolí města Plzně. K jmenům na str. 196. uvedeným připomínáme toto: místo Jechnice má státi Jesenice, místo Zebnice pak Žebnice. Ku str. 139: Vlach, Vlašek nemusí poukazovati vždy k národnosti, jeť to zhusta = Vladislav. Ku str. 140: Místo Dýkovec má býti bez pochyby Býkovec. V příčině

¹⁾ Obsažené tam české 4 kusy (3 dlužní úpisy a jeden rozsudek), pocházejí-li ze XIV. století, zasluhovaly by uveřejnění v plném znění.

jmen tudíž, kterých se spisovateli „nepodařilo do uvedených druhův zařaditi aniž v nové roztřídití“, podotýkáme toto: Dle zvykův a nectností pojmenován jest Bublá (jenž bublá, brouká), Burda (jenž bouří, hluk dělá), Drda (jenž drdá či trtá, sem tam marně pobíhá), Hurta (jenž hurtuje, hřmot dělá), Kaněra (žvanilž jenž kaní, žve, tlachá), Obsek (oscávač, obscávač); dle vlastností těla: Dršťka a Picek (tlustý); dle barvy vlasův: Bronec (broný = bílý, brůna = bělouš); dle zvířat: Kotún (kot = kocour; srv. Kotas); dle zaměstnání: Rataj (oráč), Slanec (slanař, solivařič); křestními jmeny jsou: Cilka (Cecilie), Hašek (dem. od Hach = Haštal), Oldránek (dem. od Oldra, jako Juránek, Pepánek, Šebánek, Vilánek od Jura atd.).

b) Od spisovatelův:

О конкретности въ языкахъ. Od Č. Šercla. Ve Voroneži 1885. v. 8°. 96. — Jakkoliv abstrakce v jazycích ukazuje k vyššímu rozvoji, přece konkrétnost odhaluje nám stopy netušeného bohatství původního, na něž nelze nehleděti s největším podivem: obráží se v něm taková překvapující jemnost v označování konkrétnosti předmětův i rozmanitých odstínův děje, jíž bychom se nikdy nenadáli u primitivních národův. Nám ovšem mnohý pojem není naprosto abstrakcí, na př. *bíti, udeřiti*, ale Dajakové (na Borneu) nemohou si představit, „*bíti, udeřiti*“ in abstracto, ale mají mnoho slov k označení toho pojmu, hledíc k tomu, čím, jak i v jakém směru bijí: mamendong = *bíti pěstí*, manapok = *bíti dlaní*, mahāwes = *bíti polenem shora dolů*, mahambat = *bíti polenem zdola vzhůru*, maripet = *bíti předmětem, jímž nemůže způsobiti veliké bolesti (na př. pruty)*, manitik = *bíti slabě předmětem, jímž možno způsobiti velikou bolest*. Podobně u Sečuanův: kanja neb ribola = *udeřiti silně*, seola = *bíti (tlouci) silně*, popoa = *bíti z lehka*, rutha = *bíti holí*, setla = *bíti pěstí*, bata = *bíti rukou*, baila = *bíti dlaní*, gattha = *bíti hůlkou po hlavě*, tūtūla = *mlátiti*, tlouci velmi silně (přerazí-li se při tom mlácení kost, slove lokotla), papatha = *silně tlouci holí neb dlaní atd.* Někteří američtí národové neznají výrazu „*píti*“ in abstracto, nýbrž mají jen výrazy pro pojmy konkrétní jako: *píti vodu, píti med, píti kořalku, píti víno*“ a p.; jiní zase nemají názvu pro „*strom*“ vůbec, nýbrž dovedou pojmenovati jenom dub, břízu, sosnu atd. Austrálská plemena nedovedou vyjádřiti prostý čas minulý, jim musí děj minulý býti označen určitě, plasticky: udál-li se před několika minutami či před několika hodinami, včera či předevečím, před týdnem či před čtrnácti dny, před měsícem a p. Pro vše odstíny ty mají samostatné časy a zvláštní jim přiměřené tvary.

Jindy zase se vyskytují rozdíly v užívání interjekcí, jež u nás ustálenou mají formu; tak v peruanském jazyce interjekce vyjadřující pláč, vzlykot, vzdychání má dva tvary dle toho, užívá-li jich mužský či ženská; mužský křičí: haj haj! hi hi! kdežto ženská: uj uj! uaj uaj! V témž jazyce naše hej! se vyjadřuje čtverako: já! jau! když mužský volá mužského, papau! když mužský volá ženskou, tutuj! když ženská volá mužského a nau nau! když ženská volá ženskou.

Spis. uvádí pak z bohaté zásoby jazykové znalosti své hojně příkladův zmíněné konkrétnosti v jazycích, a sice I. *po stránce lexikální*, při čem se mimo jiné i o tom zmínjuje, kterak čeština obecný pojem něm. schneiden, angl. cut vyjadřuje rozmanitými výrazy zvláštními dle předmětu činnosti: řezati (dřevo), krájeti (chleb), stříhati (plátno, sukno, vlasy), klestiti (révu), žati, žíti (obilí). V Zlínském dial. (na Moravě) rána (udeření) různě slove dle místa, kam namířena: buchanec (do zad), glvanec (v bok), chlopanec (v tvář), liskanec (po hubě), lepanec, oflanec (= pohlavek), ščugelka (= tafka do nosu), mimo to dle způsobu: kopanec, látanec, pleskanec, rýpanec, žduchanec. My k tomu přidáváme, že čeština má pro lat. induere (něm. anziehen) různé pojmy: obléci (oděv), obouti (obuv), exuere (něm. ausziehen): svléci, zouti.

Ještě zajímavější jest oddíl II: *Konkrétnost po stránce grammatické*. Spis. ji zde doličuje v rodě (Siamcům žabí samci křičí ang, samice ũng; v avarštině „zde“ = haniu o masc, hanij fem., hanib neutr., hanir o plur.), v rozdíle mezi

životnými a neživotnými i při adj. (v čippevajštině na př. silný = songön o životném předmětu, songozzi o neživotném), v čísle, v pádech, v slovese, čase atd. Na základě hojných dokladův pak spis. řeší otázku: kterým skupinám jazykovým dáti jest přednost před druhými?

Названія цвѣтовъ и символическое значеніе ихъ. Od Č. Šercla. Ve Voroneži 1884. v. 8°. 70. — Spis. uvažuje zevrubně o názvech barev v přehojných jazycích v těchto oddílech: 1. Označování slova *barva* jako abstraktního pojmu. 2. Výrazy pro zvláštní barvy (červenou, černou, žlutou a zelenou). 3. Mnohé názvy barev tvořené od stejných kořenův mají nezřídka různý význam, jenž jest odstínem pojmu obecného, středního; na př. skrt. aruša = červený, zend. auruša = bílý: střední pojem „lesklý, třpytný“; sthném. brūn = hnědý, slov. broný = bílý: stř. pojem „jasný“; podobně při pers. sefid, sifed = bílý, slov. sivý = popelavý („jasný“ proti černu: koř. si = lesknouti se); k tomu podotýkáme, že i lit. šivas = bílý, prus. sywan = hnědý; slov. siný = modrý, skrt. šjāva = hnědý, šjēta = červenavý, bílý; rum. sein = šedý. 4. Původní neurčitost v označování barev. Původní chromatické názvosloví třídí se na 3 skupiny ve 2 řádách: a) čistá barva = bílá, b) nečistá a sice buď α) červená nebo β) temná či černá. 5. Neobyčejný rozvoj názvosloví barev. Někteří kmenové, jako Kafrové, nerozeznávají na př. modré barvy od zelené, jeť jim oboje luhlāza; kdežto jiní mají výraz i pro jemné odstíny barev. 6. Směšování a rozlišování barev v jazycích. Mnohdy výraz pro jednu barvu má význam i barvy jiné, na př. skrt. asita „temný, černý“ značí též indigo, asitōtpala = modrý lotus. 7. Spojení chromatického názvosloví se způsobostí rozeznávati barvy ve skutečností. 8. Symbolika barev.

Очерки изъ области фонетики. Od Č. Šercla. Ve Voroneži 1885. v. 8°. 116. — Spis. rozmlouvá na širokém základě četných větví jazykových o různých zjevech hláskových, jichž mnohé problémy luští. Látky tak rozsáhlé zde nám podrobněji stopovati nelze.

Český pravoslavný kalendář na přestupný rok 1888. V Kyjevě. Vydal prof. Feodor Jareš. Cena 35 kop. v. 8°. II. 96. — Spis. Čech odhodlal se prý vydávati tento kalendář, by krajanům, žijícím na Rusi, mohl poskytnouti některých vysvětlení potřebných ruskému občanu. Pomíjejíce těch částí obsahu, jež nespádají v náš obor, vyjímáme toto: Rusko (400.000 □ mil.) má obývatelův do 102 milionův (evrop. Rusko 86 mill.), z nichž Rusův jest 80%, Polákův 6·5%, Litevcův 4%, Židův 3%, Tatarův tolikéž, Baškirův 1·5%, Němcův 1%. Dle náboženství jest pravoslavných 71%, katolíkův 9%, mohamedánův 8·5%, ostatních 11·5%. V evrop. Rusku jest řek splavno celkem na 51.426 verst (Volha 3180, Ural 2232, Dněpr 1910, Don 1693 atd.). Délka drah v Rusku jest na 24.000 verst, z nichž 1688 v. státních (1 zeměp. míle má 7 verst). Obrat vnějšího obchodu Ruska s ostatní Evropou dělá 1102 mill. rublův, z čehož připadá na přívoz 55%, vývoz 45%. Obrat vnějšího obchodu ruského s Asií 47½ mill. rublů, z čehož přívoz 71%, vývoz 29%. Továren a průmyslových závodův v Rusku jest 59.905, jež vyrábějí zboží za 1126 mill. rublů do roka. V evrop. Rusi jest orné půdy 458 mill. desiatin (des. = téměř 2 jitra či 1·09 hektarův). Rusko má 9 universit: v Petrohradě, Moskvě, Kyjevě, Varšavě, Kazani, Derptě, Charkově, Odesse, finskou v Helsingforsu. Všech ústavův učebných v celém Rusku jest 28.329 a žáků v nich 1,787.495. — V celé Rusi nachází se 60.000 Čechův, jichž většina sedí od r. 1868 na Volyni v 90 osadách rozdělených ve 4 české vlasti (selské okresy), totiž Hlinskou, Dubenskou, Luckou, Kupičevskou. Kromě toho jsou české osady připsané k ruským vlastem v újezdě Ostrožském, Žitomírském, Novohrado-Volyňském, Ovruckém, Radomyšlském, Berdičovském. České školy jsou v Hlinské vlasti 3: v Kvasilově, Hrušvici, Špakově (vesměs neobsazené); v Dubenské vlasti jest jich několik, pouze 3 jsou obsazeny, totiž v Mirohošti, Volkovyjích, Velké Dorohostaji; v Lucké vlasti 5: v Těremně, Boratíně, Kopči, Miluších, Hubínské nivě; v Kupičevské vlasti 1 v Kupičevě; v Ostrožském újezdě 2: v Hulči, Antonovce; v Radomyšlském újezdě 1; v Berdičovském újezdě 1 škola. — Část kalendářová uspořádána jest ovšem po juliansku s písmem latinským, při čem vydavatel užil tran-

skripce ne litterní, ale zvukové, což nikterak nelze schvalovati, ana některá jmena jsou na pohled k nepoznání změněna, jako Fadděj rus. Фаддѣй, Thaddeáš; Fekla rus. Фекла, Thekla; Mefodij, rus. Мѳодиѣй, Methoděj; Varfolomej rus. Варфоломѣй, Bartoloměj. Při tom však si počínal vydavatel nedůsledně, neboť měl dle své zásady transkribovati Fjokla, Porfirij, Kiprian, Dionisij, nikoliv Fekla, Porfyrij, Kyprian, Dionysij.

Die Schulgesundheitspflege auf dem Wiener Kongresse für Hygiene und Demographie. Od prof. Dr. L. Burgersteina. (Zvl. otisk.) 8°. 27. Jest to zpráva o VI. mezinárodním sjezdě pro hygienu a demografii, jenž se konal ode dne 26. září do 2. října 1887. ve Vídni a na němž se pojednávalo o dvou tématech, jež zní: 1. Lékařský dozor na školy, zvláště vzhledem k tomu, by se zamezilo rozšiřování nakažlivých nemocí a myopie. 2. Vyučování zdravotnictví na školách národních, středních, učitelských, dívčích, kněžských, průmyslových a p.

Zprávy zasedací.

Král. Česká společnost nauk.

Vypsání soutěže o honorář z jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou na rok 1888.

Letošní soutěž o honorář za vědecké spisy české z jubilejního fondu vypisuje se do konce prosince 1888. (Měsíční zprávy za únor 1887 et seq.). Jaké spisy se o honorář ucházeti mohou, ustanoveno jest statutem dotčeného fondu, který dohodnutím mezi nejmenovaným zakladatelem jeho kr. Českou Společností nauk byl přijat a celým svým zněním ve výroční zprávě za rok 1886 (v Praze 1887) str. L—LV uveřejněn.¹⁾ V téže výroční zprávě (str. LVIII—LXIV) otištěn i regulativ, v němž se předpisují výmínky a modalities, pod kterými rukopisné práce anebo pro případ, že by žádný rukopis nebyl za hodna uznán, díla v prvním vydání tištěná mají se předkládati. I dává se o tom veřejná vědomost s pozváním, aby páni spisovatelé, kteří by výhod jubilejním fondem poskytovaných užití chtěli, díla svá dle regulativu upravená nejpozději do 6. hodiny večerní dne 31. prosince 1888. v kanceláři kr. České Společnosti nauk ráčili odevzdati.

V kanceláři té dostati lze zvláštní otisky i statutu i regulativu.

Od kr. České společnosti nauk.

V Praze, dne 20. ledna 1888.

Nejmenovaný zakladatel jubilejního fondu dal pokladně společnosti odevzdati dalších *pět tisíc stlatých r. č.*, čímž tento fond dosáhl výše 35.000 zl. r. č. nominálně v rakouské rentě papírové.

Výroční schůze král. Č. společnosti nauk odbývala se dne 14. ledna, při čemž měl nově zvolený člen prof. Dr. Fr. Augustin přednášku „O ročním postupu klimatických elementů v Praze“.

Přednášející pokusil se o to, podniknouti práci, jež není ještě pro žádné místo úplně provedena a vyšetřiti na základě dvou 40letých řad pražských ročníků všech klimatických elementů dle průměrných hodnot denních. Z pojednání tohoto, opatřeného hojným materiálem číselným, podán byl přednášejícím přehled výsledků a výtčeny byly některé klimatické zvláštnosti místní.

A. Třída historicko-filologická.

Dne 9. ledna Dr. Ig. Kudlec přednášel o „Herbartově metafysice“ s ohledem na Kanta a j. — Po historickém úvodě podal přednášející nástin Herbartovy

¹⁾ Viz Krok II, 142 sl.

metafysiky. přibližuje stále k úzké souvislosti její s učením Kantovým, Leibnitzovým a j. Zároveň oceňoval námítky, jež byly učiněny proti některým pojmům čelným soustavy Herbartovy (proti pojmu „bytí“, „skutečného dění“, „prostoru“, „hmot“).

Dne 23. ledna skriptor Jos. *Truhlář* četl úvod k vydání t. zv. Manualníku Korandova, od něho upravenému. Podáv zevrubný popis kodexu a vyčet obšírně obsah všech v něm obsažených kusů a příčiniv k jednotlivým krátké historické poznámky, dospěl, hledě k povaze celého rukopisu, k těmto závěrkům: 1. Podle úmyslu i těch, kteří jednotlivé části nebo skupiny písemností tu zapsaných sestavili, i toho zvláště, který celek vazbou v jedno spojil, jest kodex ten jakýs formulář, sdělaný po výtce z písemností konsistoře utrakvistické v druhé polovici XV. století, a pořízený k potřebě téže konsistoře budoucí. 2. Takových formulářů bývalo okolo r. 1500, kdy as kodex svázan, v konsistorní kanceláři nejspíše několik. 3. Vzhledem k vědeckým potřebám našim jest formulář tento nejstarším souborným zbytkem archivu konsistoře utrakvistické, a takto pramenem památných dějin XV. věku veledůležitým. 4. Že by kodex tento jakožto celek byl sborník nebo manualník právě Korandův, nepodobno pravdě; ale ježto veliký počet písemností v listáři tomto pochází od V. Korandy, ano jednotlivé části dojistá pod dozorem jeho povstaly a přípisky a opravy ruky jeho vykazují, slušno ustoupiti ustálenému zvyku a zváti kodex i dále manualníkem Korandovým t. ř.

B) Třída mathematicko-přírodovědecká.

Dne 13. ledna prof. K. *Preis* přednášel o oxysulfarseničnanech vůbec, zvláště pak o oxysulfarseničnanech sodnatých. — Dosud byla jen pouze jediná taková sůl známa, totiž Geutherem objevený 1887 normalní trisulfdiarseničnan sodnatý; Nilson sice popsal (1876 Journal f. prakt. Ch. N. f. Bd. 14.) také jeden oxysulfarseničnan sodnatý $\text{Na}_2\text{O} \cdot 2\text{As}_2\text{S}_3\text{O}_2 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$, o kterém však přednášející v příští úvaze dokáže, že mu nepřisluší formula vynálezcem přisouzená.

Přednášející sděluje, že průběhem studia reakce kysličníku arsenového v roztok sírníku sodnatého (na 1 mol. As_2O_3 : 2 mol. Na_2S) poznal tyto, dosud neznámé oxysulfarseničnany sodnaté:

1. Normalní monosulfarseničnan sodnatý $\text{Na}_3\text{AsSO}_3 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$.
2. Kyselý monosulfarseničnan sodnatý $\text{Na}_2\text{HAsSO}_3 \cdot 8\text{H}_2\text{O}$.
3. Normalní disulfarseničnan sodnatý $\text{Na}_3\text{As}_2\text{O}_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$.
4. Normalní pentasulfotetraarseničnan sodnatý $\text{Na}_{12}\text{As}_4\text{S}_5\text{O}_{11} \cdot 48\text{H}_2\text{O}$.

Vedle poznamenaných právě solí tvoří se působením kysličníku arsenového (1 mol.) v roztok sírníku sodnatého (2 mol.) ještě arsen, který ve způsobu hnědé ssedliny se osazuje a normalní arseničnan sodnatý $\text{Na}_3\text{AsO}_4 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$.

Prof. K. *Preis* předložil práci assistenta J. *Formánka* „o chromanech uranoalkalických“. V úvaze jsou popsány vlastnosti a vznik neznámých dosud:

1. Chromanu uranodraselnatého $\text{K}_2\text{CrO}_4 \cdot 2\text{UO}_2\text{CrO}_4 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$.
2. Chromanu uranoammonatého $(\text{NH}_4)_2\text{CrO}_4 \cdot 2\text{UO}_2\text{CrO}_4 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$, isomorfického se solí předchozí.
3. Chromanu uranoammonatého s 3 pouze mol. vody.
4. Chromanu uranosodnatého $\text{Na}_2\text{CrO}_4 \cdot 2\text{UO}_2 \cdot \text{CrO}_4 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$.
5. Chromanu uranového $2\text{UO}_2\text{CrO}_4 \cdot 11\text{H}_2\text{O}$.

Konečně poznamenává autor, kterak se snadno redukuje soli uranové sírovodíkem za přítomnosti solí rtutičnatých.

Prof. Dr. K. Vrba doporučil pojednání prof. J. *Vyrazila* „O minetě a rule Kutnohorské“, aby do „Věstníku“ byla pojata.

Dne 27. ledna prof. Dr. Jan *Palacký* na základě Flory Mellisovy ostrova sv. Heleny dokazoval, že Flora tam původní nemá než velmi malou příbuznost s Kapskou, že je rázu čistě skoro tropického a blíže Flory Madagaskaru neb Mauritia.

Zejména ukázal na důležitost pokusů aklimatizačních, které se tam dějí od století a které ukazují duby, bambusy, akacie, eucalypty vedle borovic (P. pi-

naster) a *Ulex europaeus* — jenžto poslední dává nejvíc paliva obyvatelům. Vykládal, jak poučné jsou ty pokusy se stanoviska zeměpisného, ukazující, že mohou byliny nejrozličnějších zemí a podnebí dařiti se na jednom místě — když totiž staré bylinstvo vyhyne — jak to zde lidé a kozy dokázali.

Návrh osnovy učebné jazyka českého na gymnasiích s vyučovací řečí českou.

(Dokončení.)

Četbě domácí¹⁾ připadá za úkol doplňovati to, co nelze pročísti a probrati ve škole, jako některé zpěvy z J. Hollého „Svatopluka“, zpracovaného Vinařickým, nečtené básně Čelakovského „Ohlasu písní ruských“, překlad básně J. Mazuraniče „Smrt Smail-Agy Čengice“, J. E. Vocela „Přemyslovci“ a „Meč a Kalich“, Sv. Čecha „Ve stínu lípy“, „Čerkes“, ballady a romance v Erbenově „Kytici“, Boženy Němcové „Babička“ atd. Pokyny methodické obsaženy jsou v instrukcích něm. jazyka na str. 94.

Příprava žáků domácí záležitosti, jako na nižším gymnasiu, ovšem zvýšenou měrou, ve plyném čtení, ve znalosti obsahu a pamatování neb označování si věcí, jimž žák neporozuměl. Sešitů přípravných nositi netřeba; avšak žáci mají míti a chovati sešity poznámkové, do nichž sobě zaznamenávají věci důležitější, jichž jim při opakování a zkouškách pozdějších jest potřebí věděti. O vedení poznámek těch učitel způsobem, při četbě na nižším gymnasiu naznačeném, se přesvědčuj.

K básním, jež v té třídě memorovati a přednáseti jest, náleží:

1. Některá stať z báchorky „O dvanácti měsíčkách“ Vlad. Štastný.
2. „Bohatýr Muromec“ Fr. L. Čelakovský.
3. „Černý stav“ J. Er. Vocel.²⁾
4. „Svatební košile“ K. J. Erben.
5. „Toman a lesní panna“ Fr. L. Čelakovský.

Ve třídě VI. náleží jednak vyložiti na vzorech podstatu a vlastnosti básnictví lyrického a didaktického, hlavně pak seznámiti žáky s literaturou staročeskou, při čemž dlužno podotknouti, že nemají se žákům podávati hotové úsudky aesthetické, jichž nenabyli z vlastního čtení, nýbrž záliba v dílech dokonalých že se má v žácích vyvíjeti sama od sebe. Tím více pak přilnou k důležitým plodům literárním a naučí se oceňovati význam jejich. Jest pak úkolem gymnasijského studia prostě historicky popisovati důležitá díla literární, vyličovati osoby, směry literární, jak dle místa a času jsou spojeny; výklady ty buďte stručny, zvláště pokud se týče dob a děl, jichž se netýkala školní četba.

¹⁾ Kanon četby domácí stanovili bychom dle zkušenosti své vhodněji takto:

V. třída: Výbor z pohádek Erbenových, Kuldových a Němcové. Výbor z ruských a srbských epických písní národních (na př. Lazarice, přel. Jos. Kolář). Výbor z Čelakovského Ohlasu písní ruských. Upravená Longfellowova Evangelína, přel. Fr. Sobotka. Sv. Čechův Žižka. Výbor z Erbenovy Kytice. B. Němcové Babička.

VI. Výbor z Zeyerova Vyšehradu (po četbě RZého). Sv. Čecha Ve stínu lípy. Jeho Čerkes. (Vocelův Meč a Kalich.) Výbor z Čelakovského Růže stolisté. Výbor z Hálkových písní Ve přírodě. Vrchlického Legenda o sv. Prokopu (po stě. četbě o témž světcí). Výbor z Jablonského Salomona. Kollárova Elegie ku Slávě dceři. Některé kusy ze Šmilovského Rozptýlených kapitol.

VII. Čechova Slávie. Al. Jiráskova V cizích službách. Jul. Zeyera O pomstě za Igora. Šmilovského Za ranních červánkův (po výkladě o Dobrovského činnosti). Výbor z Kollárovy Slávy dcery. Výbor z Nerudových a Čechových Cestopisův. Bozděchova Zkouška státníková.

VIII. Poláková Vznešenost přírody (v upraveném vydání). Máchův Máj. Výbor z Nerudových Kosmických písní. Zeyerova Kronika o sv. Brandanu. Tylův na př. Dekret Kutnohorský. Rubšův Pan amanuensis. Heydukův Dědův odkaz. Beneš Trébízského Z letopisův Sázavských. Některá z Čechových humoresek (na př. Jestřáb contra Hrdlička). Red.

²⁾ Nehodí se dobře k přednášce, spíše Heydukův Červánek a Dennice, Vrchlického Trávní Jidášova, část z Čechovy Dagmary neb z básně Ve stínu lípy, Nerudova Ballada horská, Jana z Hvězdy Horymířův skok (jeť opakováním).

Když žáci čtením článku snazšího, některé části překladu písem sv. ve tvarech staročeských se utvrdili, budiž přikročeno ke čtení rukopisů Zelenohorského a Královodvorského a vyložena důležitost těch památek; od zbytků národního básnictví postoupí se ke čtení poesie dle vzorův cizích, jako jest *Alexandreis*,¹⁾ z legend úryvek Štokholmské legendy o sv. Kateřině, při čem podati jest charakteristiku poesie romantické a o jejím do Čech vniknutí; po tom čteny buďte ukázky z Dalimila. Od básní výpravných přejde se k didaktickým či tendenčním; čtena budiž bájka „O lišce a džbánu“,²⁾ výňatky z Nové Rady Smila Flašky, Podkoní a žák.

Ze spisů prosou psaných čtena budiž některá legenda z *Passionalu*, ukázky z *Kron. Troj.*, z *Kroniky Přibíka Pulkavy* a z *Tómy ze Štítného*. Některé stati, jež nemohou býti čteny ve škole,³⁾ ponechány buďte četbě domácí. U spisovatelů čelnějších buď napřed podán náčrtek biografický, jenž obsahuj věci nejpotřebnější a vztahuj se více k literární jich než jiné činnosti. Jednotlivé menší periody charakterisujte se stručnými přehledy.

Druhý úkol té třídy vytčený jest vyložiti podstatu, vlastnosti a tvary básnictví lyrického, písně, ódy a hymny, elegie. Při ódách, složených časoměrně, bude potřeba vysvětliti rozměr sappický a alkajský,⁴⁾ jiných pomíjejíc, jež po čtení ód Horaciových v té příčině stanou se přístupnějšími. Z básní lyrických forem cizích postačí vyložiti nejdůležitější, znělku. Po básních ryze lyrických čteny a vykládány buďte básně didaktické, jež ve staroč. básnictví také dosti důležité zaujmají místo.

Jako dvojího způsobu je četba školní, tak jest i s četbou domácí.

Ze staročestiny buďte k domácímu čtení ukládány stati, ve škole nečtené, jmenovitě pak některé části z Dalimila. Jakožto doplněk školního čtení básnictví lyrického a didaktického žákům budiž ve výboře dávána s předzpěvem, jakožto vzorem elegie moderní, ke čtení Kollárova „Slávy dcera“, F. L. Čel. Ohlas písní českých a výbor básniček z *Růže stolisté*, k tomu některou povídku Šmilovského (na př. *Za ranních červánků*), Rubešův „*Pan amanuensis*“, historické povídky Tylovy a p.

Za básně, ku přednášení určené, pojaty buďte alespoň úryvky básní RZ a RK (jmenovitě z Jaroslava),⁵⁾ Jar. Vrchlického „*Nad jezerem*“ nebo „*Kořist oceanu*“, Bol. Jablonského: „*Duchu světa*“, J. Wenziga „*Vrchové*“, „*Buď vůle Tvá*“ od Fr. L. Čelakovského a některé vybrané znělky a básničky Kollárovy, Hálkovy a Čelakovského.

Ve třídě VII. pokračuje se jednak v rozboru nejdůležitějších zjevů literatury věku středního a nového až po Jungmanna. Budou se čísti ukázky ze spisů J. Husi, P. Chelického, Ctibora Tovačovského, Vikt. Kornela ze Všehrd, Řehoře Hrubého z Jelení, Bartoše Písaře, Sixta z Ottersdorfa, V. Hájka, Dan. Ad. z Velešlavína, Kryštofa Haranta, Vratislava z Mitrovic, Lomnického, Blahoslava, Žerotína, Komenského, Skály ze Zhoře se stručnými biografiemi těch spisovatelův⁶⁾ a

¹⁾ Ježto porozumění *Alexandreidě* a přeloženým legendám není tak snadno, čísti jest dříve z původní, tedy snazší legendy o sv. Prokopu nějakou část a výňatky z Dalimila i ze Štokholmské legendy o sv. Kateřině.

²⁾ Před tím čísti jest některou satiru v Hrad. rkpe, nejspíše O konšelých nevěrných (O lazebníciích v Grimově Výboru I. se nehodí, srv. v. 48. 52), pak jedno (kratší) z Desatera kázání božích. Píseň o sv. Dorotě, vynikající značnou na svou dobu cenou básnickou, nesmí se opomíjeti. Red.

³⁾ Pohodlně lze čísti ještě ukázky jiných děl důležitých jako: *Knihy Rožmberské*, Ondřeje z Dubé, *Překladu písma sv. (14. stol.)*, Ludvíka Tkadlečka, Vavř. z Březové. Red.

⁴⁾ Spíše asklepiadský II, jímž psány jsou 2 básně v Slovesnosti položené (189. 190), jež ovšem čísti jest. Red.

⁵⁾ Mohutný a živost i plastičnost vynikající *Zaboj* nesmí býti pominut, učivajíc se mu žáci rádi jako vybraným částem ze *Ctimíra*. — Z nové literatury místo Wenzigových *Vrchův* doporučíme raději Heydukovu *Slovenskou píseň*, El. Krásnohorské *Poesii*, Čelakovského *Pocestného*, něco z Jablonského *Salomona*.

⁶⁾ Zde schází ještě (po odborech): M. Jan z Rokycan, Tom. Bavorovský, Václav Šturm, M. V. Šteyer; P. Kristian z Koldína; Starí letopisové, Prokop Lupáč z Hlavačova, Jan Kocín z Kocinetu, Bartoloměj Paprocký z Hlohov, V. Břežan, Jan Fr. Beckovský;

přehledy po jednotlivých oborech literárních. K lepšímu vniknutí a porozumění staniž se potřebná zmínka o významě literární činnosti Husovy, o působení humanismu a Jednoty bratrské. Zvláště se vytkne důležitost Komenského, jehož Labyrintu prvá část¹⁾ budiž čtena a vykládána ve škole, kdežto z jiných tu jmenovaných spisovatelův přečtou se jen výňatky, jež dobře charakterisují dobu a jež „mládež i obsahem i formou zajímají mohou“. (Dřívější organizační osnova, str. 150.)

Věk nový počne se stručným výkladem, kterými směry bralo se vzkříšení jazyka a literatury české, načež buďte čteny hlavně ukázky poetické Ant. Jar. Puchmajera a prosaické Jana Nejedlého.²⁾

Druhým úkolem třídy té jest seznámiti žáky s podstatou a vlastnostmi poesie dramatické. Po stručném srovnání s básnictvím epickým a lyrickým krátce se vyloží podstata básnictví dramatického, jeho rozdělení a nejn nutnější věci, k nimž při čtení dramata jest hleděti. Po té přikročeno budiž ke čtení buď původního buď přeloženého dramata některého (jako Bozděchova „Barona Görtze“, Vlčkovy „Elišky Přemyslovny“, Shakespearova „Julia Caesara“, „Koriolana“ a p.)³⁾ Při čtení školním a zkoumání domácí četby pravidla básnictví dramatického se rozšíří a prohloubí. Po tragoedii budiž vyložena veselohra, činohra a některé ještě dramatické odrůdy.

Ve třídě té se počínají cvičení řečnická, s nimiž než se započne, probrány buďtež dle „Malé Slovesnosti Hlavní směry prosy“ s připojenými ukázkami jmenovitě vzorných řečí. Jak konati cvičení ta, o tom viz instr. něm. na str. 100.

K domácí četbě uložen buď z literatury střední Vratislav z Mitrovic, z novověkého básnictví dramata vybraná, jež se nečtou ve škole. Kromě cvičení řečnických buďtež memorovány a přednášeny partie příhodné ze dramát čtených, ale i po dohodnutí s učitelem také básnické kusy jiné.

Ve třídě VIII. dokončí se věk nový, počnouc spisy Jungmannovými a důležitějších spisovatelů následujících, pokud ukázky ze spisů jejich jsou v anthologii (alespoň do r. 1860.). Důležité zjevy literární buďte jako ve třídách předešlých vysvětlovány a přehledně sestavovány. Velmi tu poslouží čtení životopisu J. Jungmanna od V. Zeleného, jímž žáci hloub vniknou do vlastenecké doby naší literatury. Tolikéž, co se tkne druhův a tvarů básnických, buďte vědomosti žákův ve přehledné celky shrnovány i doplňovány; mnohé tvary teprve na tom stupni dospělosti mohou řádně býti pochopeny, jako reflexivní epos, novella a román. K doplnění nauky o básnictví dramatickém rozbírána budiž ve škole vzorná veselohra některá, jako Scribeova „Sklenice vody“, Jeřábkova „Veselohra“ a j., jež žáci znají z domácí četby.

V domácí četbě doplňuje se znalost nejdůležitějších dramát, avšak i důležitých plodův epických i lyrických doby novější, jako Heydukových, Zeyerových (Pouť sv. Brandana), Čechových, Jiráskových.

Přednášení, cvičení řečnická jako ve třídě předešlé.

Zikmund z Puchova, Jan z Lobkovic; Václav Písecký, M. Konáč z Hodíšťkova, Abraham z Günterrodu; Tadeáš Hájek z Hájku, Adam Huber z Rysenpachu. Místo Lomnického čtena budiž ukázka z Kadlinského Zdoroslavíčka.

¹⁾ Není radno z první části Labyrintu čísti vše a zase z druhé části leccos toho zasluhuje. Doporučíme tedy k četbě kapitoly 1—7. 10. 14—16. 19. 22—24. 26—32. 36. 37. Ovšem by žádoucno bylo, bychom i tento výbor měli zvláště upravený, neboť z dosavadních vydání žádné úplná nevyhovuje, ba v některých i nesprávnosti nalézáme, jako Osudu místo Osuda (personif.), přičiněti (V, 1^b tř.) změněno v přičiniti a m. j.

Red.

²⁾ V. M. Kramerius, Fr. M. Pelcl, Fr. F. Procházka (O kronice Dalimilově!), Josef Dobrovský nesmějí býti pomšeni.

Red.

³⁾ Dle naší zkušenosti ponechati jest Bozděchova Barona Görtze (neb Vlčkovu Elišku Přemyslovnu) až do VIII. třídy a tam po dramatech tom čísti některé původní vynikající dílo (poetické), nejlépe Čechovu Dagmaru. Třídě VII. zajisté postací Shakespearův Julius Caesar neb Koriolan, vždyť tu na nic jiného čas nestačí, má-li se věrně plniti to, co nutno a nařizeno, jako: ukládání úkolův (disposice), probírání oprav jich, literární historie, četba a výklad ukázek, recitace žákův, referáty o četbě soukromé, četba Komenského Labyrintu. I zkušený učitel musí se tu velice přičiniti, by vše to postihl bez škodného kvapu a bez přetahování žákův.

Red.

3. Úkoly.

Ježto vedle slohových úkolů českých, úkolů latinských, řeckých, matematických žákům pracovati jest i slohové úkoly německé od třídy páté počínajíc, takže na každý týden mimo písemní přípravu a úlohu školní z řeči a matematiky připadají 2 úkoly, jeden slohový, druhý z matematiky nebo latinský a řecký střídavě 7—8 (měsíčně), aby žáci měli dosti času jednak na svědomité vypracování úloh a nebyli mnohým psaním přetíženi, jinak na soukromou četbu, jež v češtině a němčině zcela jest nutna a přímo se nařizuje, v latině a řečtině pak veleboucí, místo 9—10 písemných úloh z jazyka českého 6—7, jak tomu jest i na školách realních, by postačilo.

Co v instr. o úlohách obecně a o přípravě a opravě zvlášť se vykládá, vše s dostatek odůvodněno, toliko mínění, jako by učitel češtiny z nauk, kterým v též třídě vyučuje, látku za úkol vybírat neměl, málo podstatné jest; nebo jednak dohodnutí a dorozumění o látce s učitelem, který tomu předmětu ve třídě vyučuje, zajisté dostačuje, aby učitel češtiny v individualisovanou látku vnikl, zvlášť umluví-li se o disposici a hlavních důvodech s učitelem toho odboru; jinak obor úloh příliš úzký a málo rozmanit by byl, kdyby učitel přestati bylo na látce, již podává česká školní a soukromá četba, učivo grammaticko-syntaktické aneb vnější a vnitřní zkušenost žákova. Úlohy z jiných nauk vybrané i proto výhodny jsou, aby žák se nedomníval, že jednotlivé nauky jakousi čínskou zdí od sebe jsou odděleny, nýbrž by záhy tomu navykal, čemu ve kterém oboru se naučil, aby toho užil v jiném. Jen dle toho o všestranném vzdělání žákově souditi možná.

Konečně žádoucí jest, aby i na vyšším gymnasiu, jak to na nižším provedeno jest, jednotlivým třídám druh slohových úloh byl vyměřen; ještě tu také zkušenému učiteli dosti zbývá na uvážení o žácích, „quid valeant humeri, quid ferre recusent“.

Přihlížejíce k tematům, v instrukcích na str. 101.—103. obecně vytknutým a v osnově z r. 1876. jednotlivým třídám zvlášť uloženým, tento postup navrhuje:

Ve třídě V. Úkoly obsahu věcného případné k četbě školní a domácí a k tomu, čemu žáci se naučili z jiných nauk jmenovitě: vypravování historické, volné vzdělání čtených básní epických, líčení, přirovnání, úvaha o užitku nebo škodě některých věcí, překlad.¹⁾

Ve třídě VI. Stručné líčení věcí oddílů z historikův, volné zpracování řeči hlavně ze Sallustia, povahopis, povahopisné přirovnání, samostatnější úvaha, překlad.

Ve třídě VII. Disposice řeči Ciceronových a Demosthenových; pojednání historická a didaktická, řeč.

Ve třídě VIII. Disposice dramatického děje, povahopis osob v něm jednajících, pojednání, řeč.

4. Cvičení v řečech a volné přednášky.

Co instrukce na str. 100.—101. o řečnickém cvičení vykládají, vše své místo má. Ježto však žák thema dané netoliko dobře promysleti a disposici řeči učiniti si musí, nýbrž ji také zevrubně vypracovati má, jiné úlohy slohové v období to připadající na něm se nežádej.

Spolek historický v Praze.

Dne 27. února přednášel vládní rada prof. V. V. Tomek. „O změnách v obecním zřízení Pražském od roku 1420—1526.“ Jádrem výkladu bylo: Hu-

¹⁾ Od překladu jest i v V. i v VI. třídě z mnohých příčin upustiti; rovněž líčení a přirovnání, mají-li býti samostatně pracována, ponechati jest až třídě VI. a VII., majíť jmenovitě v V. třídě úkoly přiléhati hlavně k četbě (české, lat., řecké). V třídách VII. a VIII. pak radno při úkolech přihlížeti k probírané ve škole domácí četbě s různých stránek, by výtěžek z četby té byl ještě zvýšen. *Red.*

sitskou bouří Praha byla vytržena z bývalých poměrů k moci královské. Když Jiří Prahy dobyl, nastal konec libovolným vládám. Král Jiří dal obci sporádanou správu, za slabého Vladislava vznikla anarchie zase. Přednášející vylíčil, kterak se v obci Pražské změna nejprvnější udála v postavení rychtáře, jenž druhdy býval přední osobou, však od husitské doby byl konšelem podřízen; dále vypravoval o sázení konšelů, o jejich vlastnostech a příjmech; vylíčil úlohu „starších“, jichž bývalo v starém městě až i 65, a posléze obšírně vypsal postavení písaře čili kancléře městského, ku kterémuž ouřadu i professorové a děkanové universitní se táhli, poněvadž byl výnosný. Ze životů Pražských písařův nejvíce zajímal Paškův. Život pověstného Jana Paška měl tyto fáse: byl Pašek rodič z Knína, byl student žebráček, mendik, stal se učitelem, po zkoušce došel titule bakalářského, pak i mistrovského; stal se děkanem v universitě, potom písařem městským, chodil za advokáta k soudům zemským; nahromadil peněz velikých, stal se vládcem vší obce, čelil samému králi — a naposled spadl tak hluboce, jak vysoko se byl vznesl. Tím zajímavá přednáška přetržena.

Seznam přednášek, které se odbývati budou na filosofické fakultě e. k. české university Karlo-Ferdinandovy v Praze v letním semestru 1888.

I. Vědy filosofické.

Ř. prof. Dr. *J. Durdík*. Logika. Soustava filosofie. — M. ř. prof. Dr. *Masaryk*. Základové abstraktní psychologie. — Soukr. doc. Dr. *P. Durdík*. O gymnasijsní paedagogice. — M. ř. prof. Dr. *Hostinský*. Odborná esthetika. Dějiny hudby 19. století.

II. Vědy mathematické.

Ř. prof. Dr. *Studnička*. Geometrické upotřebení počtu diferenciálního. Všeobecné tvarosloví algebraické (II. část.) — Ř. prof. Dr. *Seydler*. Encyklopaedický přehled astronomie a kosmické fysiky. Theoretická optika. (Pokračování.) Encyklopaedický přehled mathematické fysiky. (Dokončení.)

III. Vědy přírodní.

Ř. prof. Dr. *Strouhal*. Experimentální fysika v přehledu soustavném, se zvláštním zřetelem k studujícím medicíny. II. díl: Elektřina, optika. Fysikální practicum ve všech oborech experimentální fysiky. Samostatné práce a cvičení ve fysikálním pozorování a měření; návod ku pracování se sklem. Fysika v experimentech, repetitorium pokusů a demonstrace přístrojů fysikálních, zejména pro mediky ročníku druhého. O dojmech zrakových a sluchových. (Publicum.) Fysikální colloquium, rozpravy a referáty o novějších pokrocích fysikálních. (Privatissime, gratis) Repetitorium fysiky elementární pro farmaceuty. — Soukr. doc. Dr. *Augustin*. Klimatologie. (Klimatické elementy; klima horské.) — Ř. prof. Dr. *Šafařík*. Chemie organická. Praktická cvičení chemická pro začátečníky. Praktická cvičení chemická pro pokročilejší. — Soukr. doc. Dr. *Bělohoubek*. Chemie a analyza potravin i požitin. Chemie a analyza moče. Lékárnické zákony. — Soukr. doc. Dr. *Raýman*. Elementární chemie organická; část II. Sloučeniny o vazbách kruhových — řada benzolová. Úvod do práce v chemii organické. (Publicum pro pokročilé.) — Soukr. doc. Dr. *Brauner*. Analyza volumetrická a ponderální. Návod ku zkoumání moče. Kvalitativní analyza pro kandidáty professury a pro mediky. Chemická toxikologie (pokračování ze zimního běhu). Chemie theoretická se stanoviska historického — Ř. prof. Dr. *Vrba*. Mineralogie, díl odborný (fysiografie důležitějších minerálů). Mineralogie pro posluchače lékařství. Mineralogické repetitorium ve spojení s praktickým cvičením. — M. ř. prof. Dr. *O. Novák*. Vybrané partie z palaeontologie. Pokračování výkladů ze zimního běhu. — Ř. prof. Dr. *Čelakovský*. Botanika speciální pro mediky a farmaceuty.

Rostliny dvouděložné: srostoplátečné (část II.) a nahosemenné. Praktická cvičení v určování a analysování rostlin. — Soukr. doc. Dr. *Velenovský*. O rostlinách exotických se zřetelem na druhy vyhynulé. Pokračování. — Soukr. doc. Dr. *Hansgirk*. O fyziologii a morfologii rostlinné buňky vůbec, jednobuněčných rostlin však zvláště. — Ř. prof. Dr. *Frič*. Zoologie. Obratlovci. (Úvod, obojživelníci a plazi.) Praktická cvičení zoologická spojená s výlety. — M. ř. prof. Dr. *Vejdovský*. Úvod do všeobecné zoologie. Část I. (Rozbor povšechný. Biologie buněčná. Embryologie a organogenie.)

IV. Vědy historické.

Ř. prof. vládní rada Dr. *Tomek*. Starší dějiny zemí mocnářství Rakouského až do času císaře Karla IV. — Ř. prof. Dr. *Emler*. O dějinách rakouských a pramenech jejich od stěhování se národů. O umění heraldickém. O regestech a návod k zhotovování jich. — Ř. prof. Dr. *Goll*. Dějiny 16. století. Dějiny říše římské v době Diocletianově a Constantinově. (Publicum.) — M. ř. prof. Dr. *Rezek*. Dějiny války třicetileté v přehledu. Dějiny Evropy a zvláště mocnářství Rakouského od míru Westfalského do konce 17. století. — Ř. prof. Dr. *Jireček*. Císařství byzantské a jeho sousedé v 10. a 11. století. Zeměpisný přehled říše římské. — M. ř. prof. Dr. *Palacký*. Fyzikálního zeměpisu II. část geologická. Geotektonika a stratigrafie. Asie. (Publicum.) Historického zeměpisu III. část. Doba odkrytí. (Publicum.) — Soukr. doc. Dr. *Pič*. O dějinách ruských (dokončení).

V. Filologie, literatura a linguistika

Ř. prof. Dr. *Kvičala*. Historie lyrického básnictví řeckého a výklad vybraných básní a zlomků z oboru lyrického básnictví. Srovnávací historie literatury řecké a římské a výklad některých památek řeckých a římských k srovnávání zvláště spůsobilých. — M. ř. prof. Dr. *Král*. Dějiny bukolického básnictví řeckého a římského s výkladem o Theokritově dialektu a rozбором vybraných jeho idyll. — Soukr. doc. Dr. *Novák*. Dějiny římské satiry. — Ř. prof. *Hattala*. Nej důležitější částky nauky o jednoduchých větách slovanských vůbec a českých zvláště. O poměru epické poesie k historii vůbec a české zvláště. — Ř. prof. Dr. *Gebauer*. Česká literatura. Historický výklad českého časování. (Pokračování.) — Soukr. doc. Dr. *Polívka*. Přehled památek staroslověnského jazyka. — Ř. prof. Dr. *Jarník*. Historická mluvnice jazyka francouzského. (Tvarosloví.) Tvoření slov v jazyku francouzském. — Soukr. doc. Dr. *Zubatý*. Výklad výboru z epické literatury staroindické. Zvukosloví a tvarosloví jazyků storoitalských. S výkladem některých nápisových památek starolatinských, umbrických a oskických. — Soukr. doc. Dr. *Kovář*. O příbuzenství jazyků slovanských k ostatním indoevropským. Roztřídění jazykovědy. (Publicum.) — Soukr. doc. Dr. *Mourek*. Historie literatury německé doby nové. (Pokračování.) Mluvnice německá (pokud ji ke zkoušce státní z němčiny jako předmětu obecného znáti třeba). — Soukr. doc. Dr. *Kraus*. Goethovo mládí a t. ř. Sturm und Drang. — Soukr. doc. Dr. *Dvořák*. Arabština: Četba a výklad Beidáviova komentáru koránového dle vydání Fleischerova. Turečtina: Četba a výklad výboru z poesie turecké dle chrestomatie Wickerhausovy. Hebrejština: Základy jazyka hebrejského s počátky četby. (Pokračování. Publicum.)

VI. Vědecké semináře.

Seminář filosofický.

Ř. prof. Dr. *Durdík*. Cvičení seminární. — M. ř. prof. Dr. *Masaryk*. Rozbor Spencerovy psychologie.

Seminář paedagogický.

Ř. prof. Dr. *Durdík*. Cvičení seminární.

Seminář mathematický.

• Ř. prof. Dr. *Studnička*. Řešení objemnějších úkolů z vyšší geometrie. Ř. prof.

Dr. *Seydler*. a) O vyučování fysiky, zejména mathemat. částí jejích, na středních školách. b) Řešení problémů mathem. fysiky.

Seminář historický.

Ř. prof. Dr. *Emler*. Čtení a výklad kroniky Jana opata z Viktringu. Recenze prací seminárních. Přednášky členů. — Ř. prof. Dr. *Goll*. Výklad pramenů. Písemní práce.

Seminář geografický.

M. ř. prof. Dr. *Palacký*. Ohlášeno bude později.

Seminář filologický.

Ř. prof. Dr. *Kvíčala*. Výklad básní Catullovy a recenze latinských prací písemných. Výklad Aristofanových „Oblakův“ a recenze řeckých prací písemných.

Proseminář filologický.

M. ř. prof. Dr. *Král*. Proseminární cvičení řecká. — Soukr. doc. Dr. *R. Novák*. Proseminární cvičení latinská.

Seminář pro slovanskou filologii.

Ř. prof. Dr. *Gebauer*. Mluvnice staroslověnská. Čtení a výklad textů staroslovanských. Posuzování prací seminárních.

Seminář pro filologii románskou.

Ř. prof. Dr. *Jarník*. Čtení a výklad bajek Lafontaine-ových.

Seminář germanistický.

Soukr. doc. Dr. *Mourek*. 1. Výklad klassických děl z něm. literatury doby nové. 2. Výklad písní Waltera v. d. Vogelweide.

VII. Přednášky lektorů.

Lektor *Kolář*. Grażyna, powieść litewska przez A. Mickiewicza. Kosovo. Srbské národ. písně o bitvě na Kosově, Dušeňka, starobylá povídka ve volných verších od J. Bogdanoviče. — Lektor *Brábek*. Mluvnice jazyka maďarského spojená s praktickým cvičením. O cestopisné literatuře maďarské od jejích počátkův až na dobu nejnovější. — Lektor Dr. *Kraus*. Cvičení slohová a konverzační. — Lektor *Sládek*. O mluvnici anglického jazyka. — Lektor abbé *Fauvin*. a) V románském semináři: Dějiny francouzské literatury v XVII. věku po francouzsku a překlad řečí Riegrových (pokračování) a některých básníků českých. Cvičení v deklamaci, čtení básní francouzských; slohová cvičení a výklad pravidel francouzské syntaxe. b) Obyčejný kurs: Základy mluvnice francouzské, čtení a výklad listů paní de Sevigné a cvičení v konversaci. Cvičení v konversaci, překlad veselohry „Noci na Karlštejně“ a po případě: Dějepis francouzské literatury v XIX. století. (Pokračování.)

* * *

Listiny o jubilejním fondu pro vědeckou literaturu českou.

(Dokončení.)

§. 4.

Podporování prvního tisku díla nějakého z prostředkův jubilejního fondu nemá jiného účelu, než aby snížením prodejní ceny rozšiřování osvědčených přísne vědeckých spisů co nejvíce se umožnilo, tím pak aby se obecný zájem v činnosti vědecké budil, snahy vědecké oživovaly a důležitost jejich do kruhů pořád širších u vědomí lidu převáděla.

§. 5.

K vůli tomu, aby se anonymita kompetentův, priorita prací jejich a pořádek, kterým by práce ty k posouzení dávati se měly, zabezpečila, a aby jak posuzování, tak i rozhodování o naprosté a vztažené hodnotě konkurujících prací a spisův

s největší možnou nestranností i spravedlností se zjistilo: kr. česká společnost nauk sama ustanoví regulativ, podávající všechny záruky, kterých zapotřebí jest, aby se jednak úplná hodnověrnost celého postupu, jednak dokonalá bezúhonnost rozsudkův uchránila.

Zásady, ku kterým při tom hleděti sluší, šíře jsou vytčeny ve přídavku, ku konci statutu tohoto připojeném.

Při volbě rozsudí se kr. česká společnost nauk obrátí ke všem těm mužům vědy české, kteří by úřad rozsudčí k vytčeným tuto účelům jubilejního fondu pokládali za čestný úkol a svědomité provedení jeho za přední a nejsvětější povinnost, ve prospěch vědecké literatury české a zvelebení jejího na se vzaton.

§. 6.

K vůli zachování co nejprísnejší nepodjatosti budiž ve všech záležitostech jubilejního fondu šetřeno všemožné veřejnosti. Proto se rok co rok podle výměnek o tom v regulativu ustanovených veřejně rozepíše lhůta k zadání spisův, a výsledky tu dosažené spolu s rozhodnutím, při tom vynešeným, veřejně se prohlásí. Taktéž se při všech spisech, které honorováním anebo podporou jubilejního fondu k vytištění dospějí, pro pojištění plného uznání zprávám rozsudčím v kruzích co nejrozsáhlejších, zprávy tyto spolu s rozhodnutím kr. české společnosti nauk celým svým obsahem a s úplným podpisem osob při tom účastných na předním místě vytisknou a tím do veřejnosti uvedou. Dále se při každém, podporou fondu k tisku přivedeném díle na titulním listě ve formě regulativem ustanovené vytkne přispění fondu, jakož i prodejní cena spisu.

§. 7.

O nakládání s jubilejním fondem, jenž při kr. české společnosti nauk tvořiti má samostatný, od ostatního jmění společenského oddělený, ale od ní spravovaný majetek, povedou se zvláštní účty, které se o sobě rok co rok podrobí revisi a ve výroční zprávě vykážou. Co do opatrování a spravování fondu jubilejního i celého hospodaření s ním, jakož i co do spisův, pomocí jeho vydávaných, šetřeno budiž předpisů statutu tohoto, jakož i regulativu, o nějž se na základě statutu kr. česká společnost nauk usnese. Pravidla, která o jmění, příjmech a výdajích kr. české společnosti nauk v platnosti jsou, na fond jubilejní vztahována býti nemají; taktéž spisové, pomocí fondu jubilejního vydání, z povinného výměnného podělování jiných společností vyloučení zůstanou.

§. 8.

Jestliže by kr. česká společnost nauk přestala, anebo ve smyslu statutu tohoto jubilejní fond spravovati nechtěla, anebo příčinou přetvoření svého dále spravovati nemohla: tehdy se fond jubilejní, pokud tou dobou pohotově bude, převede na ten vlastenecký českoslovanský ústav (na př. na budoucí českou akademii nauk), kterýž by sledoval jednotejné anebo podobné účely, jakéž ve statutu tomto naznačeny jsou. Pakli by ústavu takového naprosto nebylo, tehdy nechat se utvoří samostatný ústav s týmž účelem, jakéhož se statut tento domáhá.

Přídavek k §. 5.

Zásady, ku kterým se dle §. 5. statutu o jubilejním fondu pro vědeckou literaturu českou při upravování regulativu hleděti má příčinou ucházení se o honorář anebo o příspěvek k tisku.

a) Všelická působnost kr. české společnosti nauk co do hospodaření s jubilejním fondem pro vědeckou literaturu českou i co do provedení pravidel ve statutu vytčených, jakož i všeliká činnost při posuzování prací zadaných od kr. české společnosti nauk na rozsudí vzložená považována budiž čistě za věc čestnou a za povinnost, výhradně ve prospěch české vědy plněnou, kterouž každý k tomu povoláný, jemuž záleží na zvelebování vědy této, s vlasteneckou horlivostí rád podnikne.

b) Volbu rozsudí vykoná král. česká společnost nauk, aniž by při tom na členy své byla obmezena.

c) Každý rozsudí podá písemné a pod pečeti svou zprávu o práci, jemu k posouzení svěřené:

1. hledě k naprosté cennosti vědecké podle požadavkův, které každé doby na jeden každý spis se stanoviska vědeckého klásti sluší;
2. hledě k formě a dokonalé způsobě mluvy i výkladu;
3. hledě k výmínkám, které v regulativu jsou položeny pro spisy, k soutěži předkládané.

d) Každému řádnému členu kr. české společnosti nauk před rozhodnutím dopuštěno zůstati, aby do prací podaných osobně mohl nahlédnouti; k tomu účelu budiž o to postaráno, aby práce ty několik dní v místnostech společnosti členům byly přístupnými.

e) O zprávách, jež by rozsudí podali, kr. česká společnost nauk rozhodne v sezevaném k tomu zvláštním sezení bez rokování na základě zpráv rozsudčích a osobního přesvědčení. Jehož členové nahlédnutím v obsah spisův nabudou. Rozsudí, nejsou-li řádnými členy společnosti, mohou do sezení býti pozváni, aby dobré zdání své šíře odůvodnili. Hlasování děj se tajně pointováním, a vztahuj se nejen k tomu, zdali který rukopis anebo tištěný spis k honorování má býti připuštěn a přijat, ale i k relativné jeho cennosti v srovnání se všemi pracemi, které byly podány, aby se tím zároveň ustanovila jak výměra honoráře, dle tří stupňův napřed určeného, tak i také posloupnost, ve které by rukopisy takto honorované k tisku měly býti přivedeny. Pakli by se udála rovnost hlasův, tehdy hlasování budiž opakováno; kdyby však v případě takovém hlasování, do třetice v jiném sezení opěťované, nedovedlo k většině hlasův, budiž honorování nebo udělení podpory pokládáno za zamítnuté.

f) Rukopis takto honorovaný zůstane majetkem jubilejního fondu, kterýž oprávněn i povinován jest, aby (pokud prostředky fondu k tomu postačí) postaral se o první vydání tiskem v té posloupnosti, která při rozhodování kr. českou společností nauk byla vyměřena. Co do dalších vydání anebo, kdyby jubilejní fond v době k tomu určené prvního vydání zapraviti nemohl, zůstane spisovateli úplné právo vlastnické vyhrazeno, třeba by mu i honorář již byl vyplacen.

g) Král. česká společnost nauk oprávněna jest, aby jmenem jubilejního fondu nakladatelské právo k prvnímu vydání buď cestou veřejné offerty, podle nejpriznivější nabídky se všemi závazky, na fond náležejícími, třetí osobě postoupila, anebo tisk samotný na základě určitého příspěvku a šetříc závazkův na fond náležejících, též cestou veřejné offerty tomu ponechala, jenž by se zavázal, že knihu za nejlevnější cenu prodávati bude.

h) Povolení příspěvku k nákladu tiskovému vždy spojeno budiž s právoplatným ujednáním o velikosti nákladu, o výměře prodejní ceny, o počtu výtiskův, které by se spisovateli anebo jistým knihovnám zdarma odvésti měly, a o lhůtě, do které tisk díla a vydání jeho proveden býti musí. I rozumí se samo sebou, že se příspěvek k útratám tiskovým nesmí vyplatiti dříve, dokud by nakladatel všech výmínek, jež se naň vzloží, nesplnil.

i) Míra příspěvku k útratám tiskovým ustanovena budiž podle důležitosti díla co do prospěšnosti obsahu jeho a podle žádoucnosti, aby co nejlevnější prodejní cenou i také do nejširších kruhův stalo se přístupným; ale nikdy státi se nesmí, aby příspěvek ten polovičku skutečných útrat tiskových přesahoval.

III.

Od zakladatele prvotní dar 20.000 zl., dne 6. prosince 1884. v rakouské rentě věnovaný, připsím ze dne 27. prosince 1885. o 5000 zl. v téže rentě byl rozhojněn.

Kr. česká společnost nauk, přijavši definitivně upravený statut v tom znění, jakož tuto svrchu jest otištěn, mocí §. 1. ustanovila, aby suma 20.000 zl. zůstala

kmenovým jménem, které za zálohu má býti považováno, kdežto se suma 5000 zl., spolu s přírůstkem úročením všeckými, patnáct, pokud by se jiné ssezení nestalo, obracetí má na úkoly fondu.

První soutěž, o honorář za díla vědecká z jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou rozepsána byla tímto zněním.

Založením jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou se kr. České společnosti nauk dostalo možnosti, aby *práce vědecké českým jazykem sepsané, které v podstatě své založeny jsou na samostatném zkoumání spisovatelově,* přiměřeně honorovala, a pokud prostředky fondu k tomu vystačí, i také o vytištění jich pečovala.

Třeba však, aby každý spis, za kterýž by se spisovatel o honorování ucházel, sám v sobě tvořil aspoň relativně uzavřený celek, aby co do mluvy byl bezúhonný a dokonale k tisku hotový.

První lhůta, do níž spisy takové kr. české společnosti nauk zaslati sluší, rozepisuje se do 31. ledna 1887. K spisům, po vypršení této lhůty podaným, při této první soutěži nebude lze míti zření.

Rukopis podaný psán budiž písmem snadno čitelným, na listech pořád po sobě jdoucích a v jedno spolu svázaných s vyloučením všelikých různých vkladův, které by na místě svém nebyly připevněny. Všecky listy buďtež jedním pořadem čísel stránkovány. Výkresy, jež by spisovatel k dílu svému přiložiti anebo do textu vstavití chtěl, nechať jsou dokonale zpořizeny, aby se bez další úpravy hodily k provedení kamenopisnému, k dřevořezbě anebo k jinému mnohonásobnému. Na posledním listě naznačen budiž počet stránek a stručný popis výkresův.

K rukopisu připojeno budiž heslo, a to jak na titulním jeho listě, tak i na přiložené k tomu obálce zapečetěné, v nížto jméno, stav a bydliště spisovatelovo takovou měrou budiž zavřeno, aby úplně bylo ukryto, a teprv po rozpečetění přečísti se mohlo.

Mimo rukopisná díla mohou se o honorování ucházeti i spisy v prvním vydání již tištěné; ale k tištěným spisům těm bude teprve ve druhé řadě hleděno, totiž jen tehda, jestliže by žádný rukopis nebyl za hodna uznán. Při tištěných spisech není ovšem požadavku anonymity.

V další řadě lze se ucházeti o podporu k tisku pro české, a všelikém ohledu dokonale překlady znamenitých spisův cizí vědy a pro takové památky staročeské literatury, kterých vytištění by se z příčin vědeckých shledalo zvláště důležitým a potřebným; ale natno jest, aby se i díla taková podala kr. české společnosti nauk do lhůty svrchu vytkené a týmž způsobem, jakož o rukopisech vůbec jest předepsáno.

Za každé, do této lhůty u kr. české společnosti nauk podané dílo vydá hlavní její tajemník doručiteli pod pečeti společnosti a s podpisem svým potvrzení v ten smysl, že mu rukopis toho kterého hesla anebo spis tištěný v určitý den byl odevzdán.

O dílech, která v pravý čas byla podána, kr. česká společnost nauk spůsobí nepodjaté posuzování skrze rozsudí, zvláště k tomu zvolené, na základě pak zpráv rozsudčích sama rozhodne o udělení honoráře, po případě o udělení podpory k tisku.

Rukopis z jubilejního fondu honorovaný zůstane majetkem fondu toho, kterýž oprávněn jest, aby pokud prostředky jeho vystačí, postaral se o první vydání tiskem v tom pořadí, které ssešením společnosti bylo vyměřeno. Co do dalších vydání, anebo kdyby jubilejní fond v době k tomu určené prvního vydání zpoříditi nestačil, spisovateli zůstane vyhrazeno úplné právo vlastnické, třeba by mu i honorář již byl vyplacen.

Spisy, jímž honorář, po případě podpora k prvnímu vytištění nebyly přisouzeny, vrátí se osobám, od spisovatelův k tomu zmocněným, jakmile veřejně k tomu vyzvání byvše potvrzovací list, od hlavního tajemníka jim vydaný, jemu předloží.

V Praze, dne 26. ledna 1886.

IV.

Regulativ jubilejního fondu pro vědu českou, na němž se kr. Česká Společnost nauk u provedení §. 5. statutu téhož fondu usnesla.

§. 1.

Počátkem každého roku rozepíše se soutěž, naznačující podmínky, pod kterými a dobu (den a hodinu), do které se rukopisné práce anebo díla v prvním vydání tištěná, na něž se honorování nebo podpora z „jubilejního fondu pro vědu českou“ vymáhati chce, při kr. České Společnosti nauk mají býti podány. Ke pracím, ježto by po vypršení této doby byly podány, při této soutěžní lhůtě hleděno býti nemůže.

§. 2.

Z pravidla se toto rozepsání soutěže ustanoví v řádném sezení, ježto se od-
bývá v měsíci lednu.

§. 3.

Rukopis k soutěži podáváný psán budiž písmem snadno čitelným, na listech pořádku po sobě jdoucích i v jedno spolu svázaných s vyloučením všelikých různých listů a vkladův, které by na svém místě nebyly připevněny.

Všecky listy buďtež pořadem stránkovány. Výkresy, jež by spisovatel k dílu svému připojiti aneb v text vložit chtěl, nechať jsou dokonale zpořizeny, aby se bez další úpravy hodily k provedení kamenopisnému, k dřevorytbě aneb k rozmnožení jiného způsobu. Na posledním listě rukopisu budiž naznačen počet stránek i stručný popis výkresův.

Spis tištěný, jenž by k soutěži byl podán, budiž úplný, bez mezer v osnově, a pevnou vazbou opatřen.

§. 4.

K rukopisu budiž připojeno kterékoli heslo jak na titulním jeho listě, tak i na přiložené k tomu obálce zapečetěné. V této obálce jméno, stav i bydliště spisovatelovo takovou měrou budiž zavřeno, aby dokonale bylo ukryto a teprve po rozpečetění přechází se mohlo.

Spisové tiskem vydání předloží se prostou žádostí spisovatelovou o udělení honoráře, leč by spisovatel dílo své chtěl podati beze jména, kdežby ovšem všeho toho šetřiti bylo, co o rukopisech se nařizuje.

§. 5.

Hlavní tajemník kr. České Společnosti nauk doručiteli rukopisu pod pečeti Společnosti a s podpisem svým vydá potvrzení, znějící v ten smysl, že rukopis toho kterého hesla v určitý den byl odevzdán. Při spisech pod jmenem spisovatelovým tištěných vystačí prosté potvrzení takové s naznačením titulu a spisovatele.

§. 6.

Když nějaký rukopis nebo dílo tištěné se podá, hlavní tajemník připojenou k němu obálku s heslem uloží pod svým opatrováním, aby nikdo k ní přístupu neměl, a v nejbližší příštím řádném sezení Společnosti dá o tom vědomost.

§. 7.

Společnost nejprve nahlédnutím v rukopis nebo v tištěné dílo zjedná sobě přesvědčení, zdali podle §. 2. i 3. statutu, jakož i podle §. 3. tohoto regulativu není tu žádná příčina k vyloučení. Jestliže se příčina taková najde, tedy se to bez dalšího řízení ohlásí veřejnými listy s vyzváním, aby spisovatel dílo své proti potvrzovacímu listu (§. 5.) vzal nazpět.

§. 8.

Pakli že takové závady není, tedy v témže sezení anebo v sezení nejbližší příštím kr. Česká Společnost nauk přistoupí k volbě rozsudí, ustanovic napřed, kolik jich má býti, zdali postačí dva, anebo třeba-li přibrati ještě třetího. Při volbě Společnost není vázána na členy své, nýbrž volno jí jest vybrati ty znalce, které podle obsahu díla uznává za nejspůsobilejší.

Vyvoleným rozsudím se volba na ně připadá oznámí s požádáním, aby se písemně pvonesli, zdali v úkol ten hotovi jsou se uvázati. Potom teprv se nejprve jednomu, pak druhému atd. doručí rukopis nebo dílo tištěné s přípisem, v němž Společnost naznačí dobu, do které by podání zprávy bylo žádoucí.

§. 9.

Každý rozsudí při posuzování hleděti bude:

a) k naprosté cennosti vědecké podle požadavkův, které se stanoviska vědeckého každou dobou na jedenkaždý spis klásti sluší;

b) k formě a dokonalé způsobě mluvy a výkladu;

c) k výmínkám, které sic jinak v rozepsání soutěže a v regulativu tomto jsou položeny.

Vraceje rukopis nebo tištěné dílo rozsudí podá zprávu náležitě vročenou a jmenem jeho podepsanou v obálce pečetí jeho zavřenou.

§. 10.

Když se zprávy o všech dílech v soutěž vstoupilých při Společnosti sejdou, což se z pravidla státi má nejpozději do čtyř měsícův po lhůtě, která v rozepsání soutěže byla položena, dá se o tom vědomost řádným členům kr. Společnosti nauk s připomenutím, že rukopisy do jistého dne (nejvýše během dvou neděl) v místnostech Společnosti zůstanou vyloženy a že si je tam každý z členův řádných prohlédnouti může.

§. 11.

Po uplynutí doby, k prohlédnutí takovému určené, svolá se zvláštní mimořádné sezení k vynesení konečného nálezu.

Jakmile sezení to se zahájí, president rozpečetí a přečísti dá zprávy rozsudčí, které o jednotlivých pracích byly podány. Rozsudím, nejsou-li řádnými členy Společnosti, dána budiž možnost, aby v sezení tom dobré zdání své ústně odůvodnili, aniž by se při tom dala debata nějaká mezi rozsudími vespolek anebo se členy Společnosti.

Po přečtení zpráv rozsudčích a po vyslyšení důvodův ústně k nim přednesených rozsudí, kteří nejsou řádnými členy Společnosti, vezmou za vystoupenou, i pokračuje se dále ve čtení zpráv o dalších pracích a ve slyšení důvodů, ježto by od rozsudí k tomu byly předneseny, až vše bude vyčerpáno.

Potom přistoupí se ke hlasování pointováním, které se vykoná bez dalšího rokování.

K tomu každý člen dostane čtvercový list tuhého papíru na devět jednotných polí rozdělený. Jestliže dílo pokládá za úplně dokonalé, položí list ten prostě do osudí; pakli že je úplně zamítá, tedy všech devět polí křížkem zpřetrhá. Kdyby jen částečný souhlas svůj pronést chtěl, tedy po uvážení svém tolik polí křížkem přetrhá, kolik negativních pointův dáti míní, ostatní pole nechaje nepřetržena, a list takto upravený do osudí vloží.

Po sebrání listův hlasovacích se hlasy číslem přehlédnou a výsledek se ihned zapíše do protokolu a dotvrdí hlavním tajemníkem i dvěma členy, k přehlédání hlasův od presidenta určenými.

Pak se postupuje pořadem o všech ostatních dílech v soutěž vešlých.

§. 12.

K tomu, aby se za jisté dílo přiřkl honorář anebo podpora z fondu jubilejního, vyžaduje se nadpoloviční věčšina hlasův.

Kdyby se udála rovnost hlasův, tedy hlasování budiž opakováno. Kdyby pak se i při druhém hlasování nedocílilo věčšiny, budiž v jiném sezení do třetice hlasováno. Pakli by třetí hlasování nemělo jiného výsledku, pokládej se honorování neb udělení podpory za zamítnuté.

§. 13.

O dílech, kterým se dostane schválení věčšinou, mimo to hlasováno budiž listky ještě dvojím směrem:

a) jaké místo každému z nich náleží v posloupnosti, ve které by rukopisy honorované měly se dáti do tisku nákladem fondu jubilejního (Přídavek ke statutu, e),

b) podle kterého ze tří stupňův by každému z nich měl býti přiřčen honorář tamtéž.

§. 14.

Po vykonaném rozhodnutí president prohlásí, kterých hesel rukopisové k honorování věčšinou byli schváleni, při tištěných dílech, zdali kterému honorář jest povolen, spolu s výměrou, podle které se honorář vykázáti má.

Při každém hesle rozpečetí se pak obálka, dle §. 4. k rukopisu přiložená, a oznámí se obsažené v obálce jméno spisovatelovo, jemuž se rozhodnutí zvláštním přípisem věděti dá.

Obálky s hesly, jejichžto spisům věčšiny se nedostalo, zůstanou nerozpečetěny, rukopisy pak vydají se těm, kdo oprávněnost ke přijetí jich prokáží potvrzením, od hlavního tajemníka dle §. 5. vydaným.

§. 15.

Když soutěžní lhůta vyprší, prohlásí se, která díla a pod kterými hesly k soutěži byla podána. Rovněž se tak po odbytém hlasování uveřejní jeho výsledek.

§. 16.

Rukopis honorářem poctěný zůstane majetkem jubilejního fondu, kterýž oprávněn i povinován jest, aby — pokud prostředky jeho k tomu vystačí — postaral se o první vydání tiskem v té posloupnosti, která podle §. 13. a) byla vyměřena.

Právo k dalším vydáním náležeti má spisovateli. Pakli by jubilejní fond do půl roku po vynesení nálezu nebyl s to, aby k vytištění přistoupil, tehdy spisovateli vyhrazeno zůstane právo vlastnické, třeba by mu honorář již byl vyplacen.

§. 17.

Král. Česká Společnost nauk oprávněna jest, aby jmenem jubilejního fondu nakladatelské právo k prvnímu vydání cestou veřejné offerty buď podle nejpříznivější nabídky se všemi závazky na fond náležejícími třetí osobě postoupila, anebo tisk samostatný, na základě určitého příspěvku a šetříc závazkův na fond náležejících, též cestou veřejné offerty tomu ponechala, jenž by se zavázal, že knihu za nejlevnější cenu prodávati bude.

Povolení příspěvku k nákladu tiskovému vždy spojeno budiž s práveplatným ujednáním o velikosti nákladu, o výměře prodejní ceny, o počtu výtiskův, které by se spisovateli anebo jistým knihovnám zdarma odvésti měly, a o lhůtě, do které tisk díla a vydání jeho proveden býti musí. I rozumí se samo sebou, že se příspěvek k útratám tiskovým nesmí vyplatiti dříve, dokud by nakladatel všech výmínek, jež se naň vložil, nesplnil.

Míra příspěvku k útratám tiskovým ustanoví se podle věcné důležitosti díla a zajímavosti jeho, nikdy se však nesmí státi, aby příspěvek ten polovičku skutečných útrat tiskových přesahoval. (Přídavek ke statutu, i).

§. 18.

Podle pravidla v §. 6. statutu položeného se při každém spise, který honoremáním nebo podporou jubilejního fondu k vytištění dospěje, na předním místě, to jest, hned za titulním listem vytiskne nález, kterýž o spise tom od kr. České Společnosti nauk byl učiněn, spolu se zprávami rozsudčími celým obsahem a s podpisem osob při tom účastných.

Na titule spisův, kteréž se z prostředkův fondu celkem anebo z části k tisku přivedou, vytištěna budiž

a) prodejní cena v rakouské měně a

b) tato formule: „Vydáno nákladem (anebo podporou) jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou.“

§. 19.

Každý řádný člen kr. České Společnosti nauk, který při jednání a rozhodování (§. 11—14) byl účasten, jakož i každý rozsudí, nejsoucí řádným členem Společnosti, darem obdrží jeden výtisk spisu, jenž nákladem nebo podporou fondu jubilejního byl vydán; spisovateli dá se deset výtiskův a do knihovny Společnosti tři se uloží. Jestliže se právo nakladatelské jiné osobě postoupí (§. 17.), budiž v úmluvě ujednáno odvedení tohoto počtu výtiskův k ruce Společnosti. Výtisky dle zákona odvésti povinné připadají na vrub nakladatelův.

§. 20.

Ježto se na účely fondu jubilejního vydávati mohou nejen úroky, ale dle potřeby a dle výměry, jež od kr. České Společnosti nauk ustanovena byla, i k jistině sáhnouti lze, a ježto podle vůle zakladatelovy hospodaření s fondem tím má zcela odděleně býti vedeno od jmění kr. České Společnosti nauk, veden budiž o fondu tom zvláštní účet příjmův a vydajův.

Mezi příjmy zapisovány buďtež hotovost fondu i s úroky odtud plynoucími, výtěžek ze spisův nákladem fondu vydaných, náhrada, na kterou by soukromý nakladatel ve prospěch fondu přistoupil, pak dary, kterých by se fondu dostalo.

Mezi vydaje vřazen budiž honorář spisovatelům vyplacený, útraty s tiskem spisů spojené a jiné nezbytné vydaje režijní.

§. 21.

K obstarávání běžných řízení, ve prospěch fondu jubilejního podle statutu a regulativu tohoto konaných, ustanoven budiž stálý výbor pětičlenný, skládající se z hlavního tajemníka a ze dvou členův obojí třídy kr. České Společnosti nauk. Výbor ten předběžně se uradí o všech těch věcech, o kterých by usnešení Společnosti bylo zapotřebí a návrhy své, pokud k nim třeba schválení Společnosti, v řádném sezení jejím předloží.

§. 22.

Kr. České Společnosti nauk vyhrazena jest možnost, aby podle potřeb, které se prodlením času objeví, ustanovení regulativu měnila a nově je upravovala, ale obsah změn těchto prohlásiti třeba pokaždé před vypsáním nové soutěže, aby se soutěžníci jimi řídit mohli.

* * *

Klub přírodovědecký podal k návrhu prof. Dr. V. Kurze městské radě Pražské memorandum toho obsahu: Klub přírodovědecký má za účel povznést pěstování věd přírodních dovoluje sobě za souhlasu všech, jimž vyučovati jest přírodopisu na školách Pražských, podati slavné městské radě, která tolikrát oběti přináší pro zvelebení školství, toto memorandum o zařazení ústřední botanické sáhrady v naději, že slavné zastupitelstvo po příkladu jiných velikých měst i tuto malou oběť přinese k umožnění zdárného vyučování botanice.

Při vyučování tomto naskytají se ve velkých městech nemalé obtíže; ač

možno zdárně vyučovati jen na rostlinách čerstvých, nedostává se jich, zvláště ne v dostatečném počtu.

Učitel nemá času ani příležitosti dostatek materiálu opatřiti a na žácích to žádati nelze. V bezprostředním okolí Prahy není ani možno botanisovati a na vycházky vzdálenější jest třeba výletů celodenních. Žáci sami sobě ponechání neznají kde a co hledati, aneb činí na osení, v lesích a sadech škody, takže obecnstvu se všude přístup všemožně stěžuje.

Tomu nelze jinak odpomoci nežli zařízením ústřední botanické zahrady, která by školám dodávala vhodný botanický materiál pro vyučování. Není třeba vzácností ani drahocenných rostlin, jen vhodný výběr druhů ku vyučování zvláště potřebných.

Počítáme-li průměrně 50 žáků v každé třídě na školách obecných, měšťanských a středních, potřebuje 25—50 exemplářů pro třídu. V Praze jest 38 škol obecných a měšťanských, v nichž as v 50 třídách botanice se učí, pak 22 škol středních asi o 45 třídách s vyučováním botanickým. Počítejme as 100 tříd, pro každou průměrně 40 exempl. každé rostliny, úhrnem 4000 exempl ; čítejme raději 5000 pro možný nezdar kultury, jakož i pro nabytí semen na příští rok.

Botanice učí se v letě as po 12 týdnů po 2 hodinách (na reálkách po 3 hod.), úhrnem tudíž asi 24 hodin. Proberou-li se v hodině 4 rostliny, jest třeba as 100 rostlin do roka. Bylo by tudíž pěstovati 100—150 rostlin v 5000 exemplářích.

Průměrně lze počítati vzdálenost sazenic na 10 cm., tedy 1 m² na 100 ex. pro celou potřebu, tedy as 5000—7500 m² zpracované půdy, k tomu cesty a pod. na 20. 0—3000 m², činí úhrnem 10.000 m² = 1 hektaru. I nebude nesnadno věnovati tak nepatrnou plochu k účelu vytknutému.

Klub uvoluje se ochotně naznačiti rostliny, které ku pěstování nejlépe by se hodily. Dodávání školám stalo by se tak, že pomocník zahradnický jednospréžným vozíkem v příležitou dobu, na př. s večerem, rozvážel by rostliny školám na 3 okresy rozděleným vždy ve dvou dnech týdně. Slavné zastupitelstvo dodávalo by rostliny vlastním školám zdarma, ústavům státním za jistou náhradu. Klub dovoluje si zvláštní důraz položit na to, by státní ústavy se nevylučovaly; studující na nich většinou příslušníci města Prahy, k jichž zdárnému vzdělání botanickému právě toto memorandum směřuje.

V P r a z e, dne 19. února.

Výbor klubu přírodovědeckého v Praze.

Personalie.

Dne 21. února zemřel P. Jan *Dorovín*, katecheta c. k. akad. gymnasia v Praze. Zesnulý byl horlivý učitel, pečlivý o mládež chudou, bodrý colléga, proniknutý vřelou k vlasti láskou, již dovedl vždy dobře srovnati s povinnostmi stavu svého. Čest památce jeho! — Prof. st. střední školy Litomyšlské Dr. Jan *Plašil* ustanoven ředitelem st. gymnasia v Hoře Kutné. — Prof. V. *Markalous* přikázán jest ku statu c. k. vyšš. gymnasia Chrudímského. — Josef *Řezáč* ustanoven skutečným učitelem na ob. reál. a vyšším gymnasii v Roudnici.

Opravy chyb tiskových.

Str. 99., ř. 12. za „povahy“ doplň „pojatý“.	Str. 108., ř. 5. zd. čti: se vkládá m. spa á.
„ 99., „ 34. čti: nervovou m. nerovnou.	„ 110., „ 16. čti Phaidros m. Pheidon.
„ 100., „ 20. „ 1882 m. 1872.	„ 110., „ 21. „ Phaidon m. Pheidon.
„ 100., „ 8. zd. čti: člověka m. člověkem.	„ 125., „ 10. zd. za pozn. 87) má být a
„ 101., „ 4. čti: buňkou m. boufkou.	na okraji 261 ^b , I.
„ 101., „ 4. zd. čti: Ráznost m. Rovnost.	„ 126., „ 9. na okraji má býti II.
„ 102., „ 4. čti: noětice m. poětice.	

V 5. sešitě přineseme článek řed. B. Navrátila „O jednotné škole“.

K N I H Y.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině.

I. Piše *Fr. Prusík*. Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Piše *Fr. Prusík*. Cena 20 kr.

Hledáme za slušnou cenu (nebo na výměnu) těchto děl:

Fr. Miklosich: Über den Ursprung der Worte von der Form aslov. trzt.

Fr. Miklosich: Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen. I. díl.

Fr. Miklosich: Die Bildung der slavischen Personennamen.

Fr. Miklosich: Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen.

Časopis českého Musea 1827—1841.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý.

Redakce.

Z I. ročníku Kroka zbývá toliko několik výtiskův seš. 1. 2. 4. 5. 6., jež se prodávají po 40 kr.

Bibliothéka mládeže studující.

Právě vydáno bylo serie II. číslo 1.:

Legenda o svatém Prokopu. Báseň Jar. *Vrchlického*. K vydání upravil *Frant. Prusík*. S životopisem spisovatelovým a podobiznou. V Praze 1888. nákladem J. Otty. 141 str. 54 kr.

Redakční komitét Ústředního spolku učitelstva středních škol českých přijal tuto baseň, jednu z nejlepších epických básní velezasloužilého i nad míru pilného básníka našeho do sbírky knih, které mládeži studující za vhodnou četbu doporučuje.

I činíme slavné sbory professorské, zvláště pak pp. odborníky pozorný na tuto knížku pro školní i pro domácí četbu našemu studentstvu velmi se hodící, prosíme o hojně její rozšíření.

Tutéž prosbu opakujeme i o knížce, která vydána jest jakožto čís. 2. serie I. totiž:

Zeměpisné rozšíření rostlin a zvířat. Sepsal Dr. Vilém *Kurz*. V Praze 1888. Nákladem B. Stýbla. 86 str. 40 kr.

Redakční komitét.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA

vychází 1. dne každého měsíce (mimo srpen a září).

Předplácí se ročně (i se zásilkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr.; studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (co vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adrese připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adresovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, v Bartolomějské ulici čís. 5.

KROK.

**ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.**

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyšš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. městské střední školy,
docent české university.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCSLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1888.

Vydáno 1. května 1888.

Pp. přispěvatelův do Kroka žádáme za poshovění, přijdouť vše články, jež přijmeme, svým časem na řadu, při čem ovšem dbáti jest žádoucí rozmanitosti v každém sešitě a pokud možná i doby zászlyky.

Redakce.

* * *

== Sešit 3. (třeba rozřezaný) ročníku I „Kroka“ kupuje administrace po 50 kr. ==

* * *

Časem se stává, že nás docházejí zászlyky nedostatečně vyplacené; dovolu-
jeme si upozorňovati na to připomínajíce, že se za tiskopisy od 50—250 gr.
platí 5 kr. (nikoli 2 kr.) poštovného, od 250—500 gr. 10 kr., od 500—1000 gr.
15 kr.; za listy pak do 20 gr. 5 kr., do 250 gr. 10 gr.

O B S A H.

Str.

Rozpravy.

<i>B. Navrátil</i> : Jednotná škola střední	193
<i>V. J. Petr</i> : Hom. <i>τεπνικέφανρος</i>	198
<i>Jan Palacký</i> : Podnebí Evropy	200
<i>Jos. Dědeček</i> : Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií	203
<i>J. Chval</i> : Příspěvek k aesthetickému posudku Sofokleova Filokteta	206
<i>Jan Slavík</i> : Příspěvek k dějinám elektřiny	208
<i>F. Prusík</i> : Duchovní romány: Život Josefův	212

Úvahy.

<i>Eduard Fechtner</i> : Die praktische Philosophie und ihre Bedeutung für die Rechtsstudien	216
---	-----

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová	217
Schválená díla	225
Literatura	226
Zprávy zasedací	232
Personalie	240

ROZPRÁVY.

Jednotná škola střední.¹⁾

Napsal B. Navrátil, ředitel reální školy v Prostějově.

... Ce que je propose, ou ce que je rêve, c'est un enseignement plus conforme aux besoins de notre temps, mais non plus dédaigneux de la beauté morale et de la poésie. Les défenseurs de la tradition se plaisent à jeter à la tête des réformateurs l'accusation de matérialisme, et leur reprochent de ne point aimer ce qui fait l'honneur et le charme délicat de notre civilisation. On jugera si je mérite cette imputation, mais je déclare dès maintenant que je la repousse de toutes mes forces, à peu près comme un novateur religieux repousserait l'imputation de l'athéisme ou d'impiété. Hérétique, si l'on veut, mais non pas impie.

(Raoul Frary, La Question du Latin, p. 98.)

Dle osnovy organizační (§. 1.) jest účelem gymnasia: 1. podati vyšší obecné vzdělání hlavně pomocí starých klassických jazyků a jich literatury a 2. připravovati zároveň na studia universitní.

Úkolem školy reální jest: 1. poskytnouti obecného vzdělání hledíc obzvláště k mathematicko-přírodopisným disciplinám a 2. připravovati pro vyšší školy odborné.²⁾

Již pouhý pohled srovnávací zřejmě učí, že oběma druhům ústavů těchto jest společný účel, totiž poskytnouti svěřencům svým *obecného vzdělání*; předpokládáme totiž, že to, co obecným vzděláním jmenuje osnova gymnasijsní, jest přesně totožno s tím, co obecným vzděláním zove osnova škol reálních.

Prohlédneme-li dále učebnou osnovu gymnasijsní, seznáme ihned, že podstatná úloha v ní vykázána jest disciplinám mathematicko-přírodopisným, ač u výměru účelu gymnasia výslovně jmenovány nejsou. Podobně jest známo,

¹⁾ K podnětu prof. Dr. F. J. Studničky uveřejnil Krok (v I. roč.) už jednu rozpravu o jednotné škole střední. Dle zásady „audiatur et altera pars“ neváháme — ač se ovšem nesnášíme se vším, co spis. k dolíčení svému uvádí — místa dáti rozpravě druhé, jež hledí k věci se stanoviska jiného, ona obsahuje leccos hodného pozorů, co může býti základem další discusse o předmětu tak důležitém. Red.

²⁾ §. 1. zákonů zemských o školách reálních zní téměř všude stejně. Tak, jak jej uvádíme, nalézáme jej v zákoně platném pro Moravu, Horní Rakousy, Tyrolsko, Vorarlberg, Solnohrady, Bukovinu (vyd. dne 30. dubna 1869.), Štýrsko (8. ledna 1870.) a Slezsko (15. února 1870.). Zemský zákon pro Dolní Rakousy (3. března 1870.), Přímoří (19. prosince 1872) a Dalmácii (17. března 1872.) dodává: „vyšší všeobecné vzdělání, než poskytnouti může škola obecná a občanská;“ zákon pro Čechy (13. září 1874.) mluví o „vyšším všeobecném vzdělání“ bez dalšího dodatku. Ostatně budiž mimochodem podotknuto, že střední ústavy zemské vydržíje toliko Morava, Dolní Rakousy a Štýrsko.

le na disciplíny matematicko-přírod-
jímž reální škola cíle dojít se snaží;
it zde disciplinám jazykovým, zejména
li ohled na rozvoj obou větví nynější
oná osnova gymnasií upustivši během
ého přenesla značnou část své péče
stávši se jednostranné převahy realii
vychovávacím, jazykům živým. Dle
le jednotejný mají účel, nýbrž z části
í jichž ho dojít se snaží — totiž
Toliko ve druhé části se vzdělávací
jí, ač zásadně opět jistou podobnost
avšak na gymnasiu jazyky staroklas-
voklassické, živé. Tenť jest dle hlavní
učilišť středních.

otné školy střední bude rovněž „vzdě-
inití smíme, nýbrž i učinití musíme,
ému speciálních účelů podložiti nelze,
osnovy učiliště, jehož úkolem jest
přírodopisné vypustiti nelze, jednak
assické i novoklassické, poněvadž by
vání jest zjevno, žádný z nich ani co
vyspěti k onomu stupni paedagogické
vé disciplině žádá, nemluvíme-li ani
doucí jednotné škole střední zajisté
ti bude k řešení sporné dosud otázky:
ahraditi jazyky staroklassické ve pří-
, anebo jest-li nyní již možno, aby
há staletí jazykové staroklassické plnili
obdivovaným? Lze-li právem očeká-
čti během dlouhých dob v daleké mi-
onové jich nynější, jazykové moderní,
trých, avšak ve příčině, o níž právě

otázky jednotné střední školy. Ať ji
ní školy jednotné jest rozřešena; ve
roklassických, ve případě druhém na
ích. Zde vězí spor, který, tuším, ne-
střední jest pak pouhou konsekvencí

se zvláštní obtíže, mezi nimiž neza-
ze subjektivní záliby prýštíci. My,
ími donucení anebo též vlastní zá-
oň poněkud slovnou krásu staroklas-
né dobro, onu ušlechtilou krásu, onu
v rouše jazyků starých tak často na
ch klasikův; tak pevně sloučily se
pisovatelů starých, tak nesmazatelně
nedostižitelné pokládáme. Domněnku
nepopíraný účinek, který jazyky staro-
vzdělanosti vůbec, nýbrž i na rozvoj
kdo vžili se v mohutný a stále se
jazyků, tak věd, proud plný života
života v ještě stkvělejší budoucnosti,
snad toliko neviděti, nýbrž ani zleh-

čítí nelze, snadno padají v chybu opačnou, vidouce pouhou spuchřelou mrtvolu tam, kde první vidí vznešenost, jíž kořiti se dlužno, zdroj a kořen vzdělanosti nynější. Křivý posudek křivější vyvolává odpověď, jež pak v trpkou se rozprádá při. Rozumuje se zde právě velmi často srdcem, jehož důvody jsou částí naší individuálnosti, jíž zhostiti se ani nemůžeme ani nechceme. Snahou mou bude, vyhnouti se co možno úskalím subjektivního naladění ve stručném tomto pojednání; dostojím-li svému předsevzetí, ať posoudí shovívavý čtenář sám.

Dříve však, nežli přistoupíme k úvaze samé, jest nám oprávněno se jistému obvinění, jisté výtce, jež namířena jsouc proti oné větvi středního školství našeho, jež na jazycích živých spočívá, totiž škole reální, jaksi nepřímou vzdělání na základě jazyků moderních samo zasahuje. Přes to, že výtku ta jest úplně lida, opakuje se přece jen stále a stále, a to nejen od laiků ve věcech školských, nýbrž i od odborníků, a to bez odůvodnění všelikého, jako by ani důvodův nepotřebovala, ani nežádala. A přece jest pouze hluchým slovem, z něhož obsah vymizel, jemuž jen přidech hany zbyl, jež toliko úsudek volný kalí a mate, budíc proti modernímu směru středního vzdělání jakés neurčité podezření, ba i přímo odpor. Jest to výtku *materialismu*. Reální škola pěstuje prý materialismus; jest potřebí, by staroklassickým jazykům širší dostalo se půdy, by platnou byly protiváhou proti modernímu materialismu; ty a podobné výroky čítáme a slýcháme velmi často. I budiž dovolena otázka: Jaký to, prosím, materialismus? Jak to možno, by jeden jazyk jej podporoval, druhý pak platným byl prostředkem proti němu? V jaké souvislosti jest grammatická soustava kteréhokoliv jazyka, syntaktická jeho osnova s materialismem?

Materialismus filosofický jest filosofická soustava, jednotný náhled rozumový, kladoucí první podstatu všeho ve hmotu. Nevím, rozumí-li se oním materialismem právě tento filosofický materialismus; avšak každý zajisté mi přisvědčí, že k *tomuto* materialismu nevede ani jazyk ten, ani jazyk onen, že ho nepěstuje ani škola ta, ani škola ona, ani gymnasium, ani reálka.

Nemýlím-li se však, lze materialismu též rozuměti v tom smyslu, jak se v obyčejném životě děje, jenž materialismem míní chtivost hmotných požitků, nízké smyslné choutky, kultus hmoty, bažení po penězích, bezideálnost, sprostý cynismus. — Nemyslím a nevěřím, že by kdo se chtěl poskvřiti podobným, přímo úžasným obviněním školy reální, neb i školy jakéhokoliv jmena vůbec, přičítá se člověku uvěřiti v pouhou možnost jeho; proto nejlépe zajisté učiníme, pomineme-li je mlčením.

Spíše se domnívám, nyní snad právem, že výtkou materialismu, ač nepřiměřenost názvu pak v oči bije, rozumí se zde asi utkvělost na mechanických zručnostech, jakás mechanická řemeslnost, jež pokládá se za poslední účel a výsledek vzdělávací činnosti školy reální, že obviňováním z materialismu se chce tvrditi, jako by škola reální strádajíc snah, účelů vyšších jediné vezdejší chlebiček měla na mysli, jako by učně své jen k tomu naváděla, co bezprostřední, praktický užitek přináší. Výtku tato jest arci mírnější předešlé, avšak rovněž v každé příčině bezpodstatná, jako ona. To plně dosvědčuje úkol reální školy v čele tohoto pojednání vyslovený vůbec a učebná osnova její zvlášť. Možno as, že káratelé tohoto druhu se mýlí úkolem, jenž reální škole byl vytčen až do r. 1869., do kteréž doby škola reální plniti měla úkoly mnohé a různorodé, mezi nimiž neposlední místo zaujímal směr odborný, ku stránkám bezprostředně užitečným praktického života se nesoucí. Téhož roku postavena však škola reální na základy úplně nové; ze staré reálky, ze školy rázu rozhodně též odborného stal se vyloučením předmětů odborných ústav s tendencí čistě vzdělávací, založený na dvou se navzájem doplňujících elementech: na jazycích moderních a disciplínách mathematicko-přírodopisných, na nichž dosud stojí. Ze školy reální před r. 1869. zůstalo, přihlížíme-li k základnímu účelu, sotva více než pouhé jméno. Odtud asi

to pochází, že vady, jež právem bylo lze vytýkati škole staré, přenášejí se na ústav téhož sice jmena, však zásadně nový — opět neprávem.¹⁾

Tím jest výtku „materialismu“, doufáme, že platně odmítnuta. Otázce samé odňat tím dráždivý příděch pohany, byť i jen bezúmyslné, a věcný rozhovor usnadněn.

Přikročíme tedy k jádru věci samé.

Mohou-li jazyky moderní platně a spolehlivě nahraditi jazyky staroklassické ve příčině vzdělání obecného?

Četné a velmi závažné hlasy vyslovily se pro pouhý směr staroklassický, gymnasiijní, odsuzující slovy mnohdy příkrými směr novoklassický, jehož repraesentantem, nechceme zde rozsuzovati, zdali bezvadným, u nás jsou školy reální. Rovněž i obhájei doby nové hojnými a neméně závažnými se mohou vykázati výroky mužů na slovo vzatých.²⁾ Hlavní důvod pro uhájení směru staroklassického lze v podstatě stylisovati asi takto:

Jazyky staroklassické mají nejmohutnější účinek vzdělávací a to jak ve příčině vzdělání formálního, tak i ve příčině vzdělání aesthetického a ethicko-filosofického; učením se jazykům staroklassickým cvičí se duch učně měrou nevyrovnatelnou, stálým stykem se vznešenými karaktery starověku povznáší se, tříbí a ustaluje v duchu žákově ideál nepodmíněné krásy, prostého dobra, jímž utváří se pak i charakter jeho tak, jak pravé vychování toho žádati musí. Mimo to jest vzdělání na základě jazyků staroklassických jediné pravé, racionální; poněvadž veškerá vzdělanost nové doby vůbec spočívá bezprostředně a nepopíratelně na vzdělanosti starých Hellenův a Římanův, z níž vzešla, vzrostla, rozkvetla. Mimo to uvádívá se jakožto přednost jazyků staroklassických, že jsou jazyky mrtvými, čemuž, nemýlím-li se, dlužno as rozuměti tak, že osnova jich grammaticko-syntaktická změnám nepodléhá a snad též že stojí mimo zápasiště, na němž v boji se utkávají protivy okamžité buď politické buď národnostní dotýčné doby.

Nuže, možno-li důvodům těm podstatnost upříti? Myslím, že není nikoho, kdož by staroklassickým jazykům vzdělávací účinnost prostě upíral, poněvadž ji právě upříti nelze. Co však popříti lze a co též přímo a výslovně popíráme, jest, že vzdělávací tato účinnost přísluší *toliko* jazykům staroklassickým, že jest jakousi specifickou jich zvláštností, jim *toliko* vlastní.

Vizme, které jsou ony stránky jazykové, na nichž spočívá vzdělávací účinnost jejich. Postupujeme-li od nejnižšího k nejvyššímu, majíce jinak stále na zřeteli rozsah jazykových studií na škole střední, tu na prvním místě nalézáme *čisté formy jazykové* a mezi nimi první v řadě *formy slovné*, v tom jazyce méně, v onom více rozvinuté, zde méně, onde více rozmanitosti jevící; při čemž zatím formou rozumíme čistou formu *bezobsažnou*.

Leč slovné tyto formy nejsou ještě jazykem, jsou sice základem jeho, avšak *toliko* základem, mohou sice v člověku vzbuditi jakés tušení, jakýs obraz o rozsáhlosti budovy jazykové na nich spočívající, avšak spolehlivého úsudku o stavitelském slohu, architektonické kráse a velikoleposti budovy samé o sobě ještě nepřipouštějí. Podobně jako z pojmů skládají se soudy, jako ze slov skládají se věty, slučují se i formy slovné, klesajíce zároveň samy na pouhé elementy forem řádu vyššího, *forem větných* v nejširším slova smyslu. Teprve tyto formy větné vytvářejí vlastní svérasný sloh budovy jazykové ať mohutně vznešené ať dětsky prosté, budovy cizotvarné, temné cizinci, vždy však domácné, zázračně průhledné tomu, kdož v ní se

¹⁾ Jak zmatené jsou mnohdy ještě náhledy ve příčině té, toho může býti dokladem jakýs prý „Schulmann“, jenž tvrdí, že průmyslové školy jsou vlastně reální školy.

²⁾ Nemíním uváděti jmen; odkazuji v té příčině k časopisu „Zeitschrift für das Real-schulwesen“, jehož různé ročníky hojně toho doklady obsahují.

byl zrodil. Zde vlastně teprve počíná širošírá říše onoho vládce, jenž duchem jazyka sluje. Ku pochopení této stránky jazykové navádí žáka četba děl vzorných, účelný překlad a vrchol všeho — samostatné práce stylistické v tom kterém jazyce.

Připojíme-li k těmto dvěma druhům čisté formy ještě *formy básnické*, jsou formové elementy jazykové v podstatě vyčerpány.

Otažme se nyní, zdali v jazycích staroklassických naléztí lze jakous další formu, zvláštní specifický ráz, specifickou snad účinnost, jež by z příčiny této mohly býti důvodem jich nenahraditelnosti? Odpověď nemůže býti leč záporná. Po stránce té jest shoda jazyků starých s jazyky novými úplná. Pochybnost by jediné vzniknouti mohla co do hojnosti, propracovanosti, rozmanitosti, vnitřní soustavnosti tvarů. Avšak i v této příčině netřeba se obávatí vzájemného přirovnání. Nejchudší formami slovními, alespoň z oněch jazyků, jež přijaty byly do osnovy středního školstva našeho, jest jazyk anglický a přece praví Macaulay ¹⁾ o mateřském jazyce svém, že „arci méně jest lahodný (musical) než jazyky jihu, že však co do síly, bohatosti a spůsobivosti pro všechny nejvyšší úkoly básníkovy, filosofovy, řečníkovy toliko jazykem řeckým jest překonán.“ Ustálenost, soustavnost forem grammatických v jazyce francouzském jest pořekadlem; ohebnost jazyků slovanských vesměs jest známa a hojnost forem jich úžasna. Ne-li-li specifické různosti, není zajisté ani specifické účinnosti; není-li nedostatků chudoby, není ani následků jejích; a poněvadž pak studium jazyků moderních touž žádá psychologickou práci, bude též vzdělávací jich účinek, pokud se týká čistých forem jazykových, podstatně téhož rázu, ana táž příčina za týchž podmínek vždy také týž účinek plodí.

Formy tyto jsou však pouhými abstrakcemi, tělem jest jim konkrétní obsah. Žáku platí v první řadě obsah; teprve později odloučí se mu abstraktní činností rozumovou od různého obsahu čistá jazyková forma. Těžiště *formální* účinnosti vzdělávací jazyků staroklassických, a pak i každého jazyka vůbec, zajisté hledati dlužno ve sloučení obsahu s formou. Tať jest druhá stránka vzdělávací účinnosti jazyků, stránka to *aestheticko-logická*, zároveň hlavní podstatou toho, co *formálním vzděláním* nazýváme.²⁾ Přihlížíme-li pak ještě více k obsahu, dospějeme ku stránce další a poslední, *filosoficko-ethické* v nejširším slova smyslu. Postup od čisté formy jazykové až k čisté ethičnosti znamená postup od prosté formy ku prostému obsahu.

Co do stránky aesthetické tu dlužno doznati, že zejména jazyk starých Hellenův, jež týž Macaulay nazývá „nejkrásnějším z jazyků lidských“, vykazuje díla slovesné krásy nejvýš obdivuhodné. Nemíníme nositi sovy do Athén rozkládající na dél a na šíř něco, co nejen jest známo, nýbrž i všestranně uznáno; dostačíž, když to i zde konstatujeme. K veledílům řeckým druží se dále díla římská, jež nedosahují už až k aesthetické ceně děl řeckých a jichž prototypy mimo to nalézáme z největší části právě již u Hellenův. Jest pak ovšem samozřejmo, že prohloubená četba, důkladný rozbor děl tak vysoké aesthetické dokonalosti musí probuditi drímající vnímavost pro krásu, že probuzený krasocit bude se rozvíjeti, tříbiti, zušlechťovati touž měrou, jak četbou obzor duševní se rozšiřuje, jak rozborem porozumění se prohlubuje.

Co do filosofie-ethiky, tu lze stručně charakterisovati takto: Filosofie starořecká, totiž zejména Platonova, jež ve školách našich výlučně se pěstuje, klade si za vznešený úkol, naučiti člověka moudrosti a ctnosti, povznéstí jej

¹⁾ Macaulay, History of England I, str. 17. vydání Tauchnitzova v Lipště 1849; v překladě Zeleného I, str. 13.

²⁾ Pojem „formální vzdělání“ bývá různě definován; prostá formálnost by, tuším, obsah jeho, jak se mu obyčejně rozumívá, nevyčerpala; výlučné přihlížení k obsahu by za meze jeho zabíhalo; proto zde „formální vzdělání“ bereme ve smyslu „vzdělání po stránce aestheticko-logické“.

nad tu stálou, hmotnou bídu až k výši čisté, věčné pravdy. Vědění jest samo sobě cílem a účelem, jest ctností. Vysoko vznáší se nad běžnými utrpeními, radostmi světa a jeho tvorů, považujíc za nedůstojno sebe snižovati se až ku všedním potřebám života, jimiž pohrdá; uzavřena jest sama v sobě, nerušená životem zevnějším, který odmítá. Odloučenost ta od chvatu všedního života dodává jí pak jakés v sobě ukončenosti, poklidné vznešenosti a tím pak i zvláštní vnady, jež zálibu budí a poutá.

(Dokončení.)

Hom. *τερπικέρανος*.

Vykládá V. J. Petr, ředitel Kievo-Pečerského gymnasia a docent university sv. Vladimíra v Kievě na Rusi.

Překládajíce do mateřštiny starořecké básně epické často býváme v ne-
snázích, jak vyjádřiti to neb ono epitheton, jimiž tak oplývají ony básně. Nesprávný překlad těchto perel starořeckého básnictví, těchto ohnivých jisker básnického vzletu starořeckého ducha stal se pověstným, a mnohý, slyše takové nesmyslné výrazy, nemůže udržeti se úsměchu a s udivením táže se, kde že jest ten vychvalovaný básnický vzlet, ta duchaplná významnost homérských epithet? A musíme se k svému zahanbení přiznati, že my, pěstovatelé staroklassické filologie, sami ničíme onu krásu starořeckého básnictví, která přijímala celý vzdělaný svět k tomu, že pěstování staroklassické filologie stalo se základním kamenem vychovávání naší mládeže, že my sami unižujeme důstojnost toho básnictví, dělajíce ho předmětem nešetrných posměšků tím, že nesmyslně interpretujeme vysoce básnická, důvtipná a významná epitheta epická. Nesprávnost a nesmyslnost takých překladů pochází odtud, že neznáme původního významu mnohých epických epithet, jež jako zbytky prastarého, předhistorického, hieratického básnictví namnoze se staly temnými proto, že kořen, od něhož odvozuje se to neb ono prastaré epitheton, buď úplně buď téměř úplně vymizel z jazyka, následkem čeho se takové slovo jako etymologicky nepochopitelné přimyká k stejnozvuknému kořeni třeba úplně jiného významu a tak se i vykládá. Jest tedy povinností etymologa přijíti na pomoc vykladatelům starořecké poesie epické a vysvětliti jim to, co jim neznámo a je uvádí v blud.

Odvozujíce obyčejně slovo *τερπικέρανος* od *τέρπομαι* radovati se a *κρανός* hrom, blesk překládáme „radující se hromu, hromomil“. Poněvadž však tímto epithetem oslavuje se nejvyšší bůh řecký, otec bohů a lidí, Zeus, musíme se tázati, jaká jeho vlastnost má se vyjadřovati tímto epithetem? Tento bůh jako pán nebe i země musí vzbuzovati v nás největší úctu k sobě, obdiv své vznešenosti, strach a hrůzu před svou mocí. Avšak Zeus „radující se hromu neb blesku“ nevzbuzuje v nás oněch pocitů, a spíše naopak jeví se nám jakýmsi tvorem malicherným, jenž nachází zábavu v hromu a blesku snad proto, že se kmitá. Ponechávajíce stranou poznámky, že by *τερπικέρανος* při tomto etymologickém výkladě musilo znamenati spíše „obveselujícího blesk“ než „radujícího se blesku“, jako dokázal G. Meyer (Studien V, 26), poohlédneme se, jak tomuto slovu rozuměli staří Řekové. V scholiích homérských čteme k Iliadě A, 419: *τερπικεράνῳ τερπομένῳ κερανοῖς ἢ καταγωνιζομένῳ τοὺς ἐναντίους καὶ τρέποντι κερανοῖς*. K Iliadě Θ, 2: *τερπικέρανος ὁ τερπόμενος τοῖς κερανοῖς ἢ ὁ τρέπων τοὺς ἐναντίους τοῖς κερανοῖς, τοῦτ' ἔστι καταγωνιζόμενος*. U Hesychia nacházíme poznámku: *τερπικέρανος ὁ τερπόμενος ἢ τρέπων πάλιν κερανοῖς*, a v Etymologicum Magnum 753 (683 ed. Sylb. 1816), 32: *τερπικέρανος εἰ μὲν ἀπὸ τοῦ τέρπω, δηλοῖ τὸν τερπόμενον ἐν τοῖς κερανοῖς, εἰ δὲ ἀπὸ τοῦ τρέπω — παρὰ τὸ τρέπειν τοὺς ἐναντίους τῷ κερανῷ*. Z toho viděti lze, že již sami Řekové byli na vahách, znamená-li to slovo „radují-

cího se hromu, hromomila“ (od *τέρπομαι*), aneb „odvracujícího (nepřátely) hromem“ (od *τρέπω*). Kdyby však skutečně slovo to pocházelo od *τρέπειν*, a kdyby původní význam slovesa *τρέπειν* byl odvracetí, to by *τερπικέρανος* znamenalo „odvracujícího hrom“ a ne „odvracujícího hromem“, jako jsme výše ukázali, že toto slovo, kdyby pocházelo od *τέρπομαι* radovati se, znamenalo by „obveselujícího hrom“ a ne „radujícího se hromu“.

Kromě toho původní význam slovesa *τρέπειν* zdá se býti „otáčeti, točiti, kroutití“, jak o tom svědčí latinské *torquere*, shn. dráhjan = něm. drehen, od arijského kořene *tr̥k*, jehož konečné *k* zachovalo se čisté v *α-τρακ-τος* (otáčející se) vřeteně, *ἀ-τρακ-ής* nepřekroucený, určitý, jistý, jakož i v sanskr. výrazech *tark-us*, *tark-ulas* vřeteně, a labialisované v lat. *torqu-ere* a řec. *τρέπ-ειν* z *τρέκ-ειν*. Jestli by tedy *τερπικέρανος* pocházelo od *τρέπειν* točiti, kroutití, musilo by znamenati „točícího, krouťícího hromem“.

Takto asi vysvětloval si toto epitheton Jūpiterovo Vergilius, když v Aen. IV, 208 upotřebil výrazu, nesoucího se k Jupiteru *fulmina torquēs*, tedy *καρροῖς τρέπεις*, točíš hromem, abys ho pustil; k tomu se aspoň dojistá táhnou slova Vergiliova interpreta Servia: *existimāmus ea (fulmina) nōn ēmitti manū tuā*. Asi v tomto smyslu vykládá slovo *τερπικέρανος* G. Meyer (Studien VII, 181) a s ním souhlasí i Curtius (Grundzüge der griech. Etymologie, 5. vyd. p. 468, n. 633), připouštěje metathesi kromě *τεπι* — ještě v Hesychiových glossách *τερπώμεθα τρεπώμεθα, τετάρπετο ἐτρέπετο*, v názvu parky Atropy — *Ἀταρπώ*.

Tento význam, z něhož se logicky může vyvinouti nový „metající blesky, bromy“, byl by úplně správným a velmi dobře by se hodil za epitheton Dia, kdyby takovému odvozování nepřekážely některé závady etymologické. Není už tajemstvím, že řecké palatální *k* (t. j. *κε, κι*) mění se v *τ*, kdežto velární *k* (t. j. *ku, ko, ka*) buďto zůstává beze změny, neb labialisuje se, to jest pojíc se s labiálním *f* (tedy *κf*) mění se v *π*. Musilo tedy původně *π*, povstale z *κ*, nacházeti se před *α, ο, υ* (= *ου*) a souhláskami, *τ* pak, povstale z *κ*, před *ε, ι*. Ovšem že později povstaly zmatky v této příčině a často se přenášelo *π* na místo *τ*. (J. Schmidt v K. Z. XXV. Zwei arische *a*-laute und die palatalreihe.) Avšak v takových starobylých tvarech, jakými zdají se býti epická epitheta, musíme předpokládati, že tento zákon zachoval se neporušeně. Dle našeho mínění, jestli by *τεπι* — pocházelo od *τρέπω*, musilo by zníti *τεπι-*, tedy *τεπι-κέρανος*, a musilo by povstati z *τρεκ* vedle *τρεκf* = *τρεπ* asi tak, jako *τίς* vytvořilo se vedle *κῶς* a *πῶς*, lat. *quis*, got. *hva-s*, slov. *хъ-то*, lit. *kas*, skr. *kas*, zd. *kō*; jako *πέσσειν* m. *πετσειν, πεκσειν* vedle *πέπων*, lat. *coquere* m. *poquere*, slov. *пекж*, lit. *kepti* m. *pek-ti*, skr. *pačāmi*, *pak-as*; jako *ὄσσε* m. *οτσε, οκσε* vedle *ὄκος* (Hesych.), *ὄπ-ωπ-α*, lat. *oc-ulus*, got. *ahjan*, slov. *oko*, *оуи*, lit. *akis*, skr. *akši*, *akšam*, zd. *āka*; jako *φόσσα* m. *φοτжа, foxja* vedle *φοψ, fεπ-ος*, lat. *vōc-s*, shn. *wah-an* = něm. *er-wäh-nen*, skr. *vāk-jam*, *vač-as*. Z toho následuje, že *π* v *τεπι-* nemůže býti zástupcem *κ*, nýbrž že to jest čisté arijské *p*. A proto máme za to, že *τεπι-* v *τεπι-κέρανος* patří k arijskému kořeni *tr̥p*, jenž se zachoval v slovanském *трѣп-етъ* *třp-yt*, *трѣп-етати* *třep-etati*, *třp-ytiti* se, v skr. *tr̥p-ras*, *tr̥p-alas* třesoucí se, bázlivý a v lat. *trep-it*, jež nacházíme u Paula Diakona p. 367 M. s významem „vertit, unde *trepidō et trepidātiō*, qui a turbātiōne mēns vertitur,“ třeba Corssen (Aus-spr. I², p. 117), a po něm Curtius (Grdz⁵ p. 469) a Fröde (Bezenb. Beitr. VIII, p. 167) srovnávali *trepit* s řec. *τρέπω* a vykládali je z *trequit* nesprávně, proto že latinské *qu* nikdy nepřecházelo v *p*, a všechny případy zdánlivého přechodu vysvětliti lze úplně správně buď jinou etymologií aneb vypůjčením buď ze staroitalských nářečí, buď z kelštiny neb z řečtiny, v nichž *qu* přecházelo v *p*.

Předpokládajíce v *τεπι-* význam třepetati, máme za to, že jediné správným překladem slova *τεπι-κέρανος* jest „třepetající nebo potřásající

hromem nebo *bleskem*," a potom třeba i „*metající*“¹⁾ *hrom* nebo *blesk*." V takovém smyslu epitheton *τερπικέρανος* znamenitě se hodí na Dia jako nebeského hromovládce. — Zdá se, že kořen *trp* brzy po odtržení jazyka řeckého od společného arijského kmene na půdě tohoto jazyka počal vymírati a proto jediný zbytek jeho v *τερπικέρανος*, táhnoucí se k nejstarší době samostatného žití řeckého jazyka, stal se nepochopitelným. Neznajíce významu toho slova Řekové stotožnili ho se stejnozvukným slovem *τέρπομαι* radovati se, odkud i povstal význam „radující se hromu, hromomil“. Teprve později soudní kritikové a grammatikové, pochopující nesmyslnost takového významu a hledíce vysvětliti si ono slovo pravdivěji, pomohli si slovem *τρέπω*, což bylo tím více na snadě, že existovaly sporadické tvary tohoto slova s metathesí *τερπ-*.

Podnebí Evropy.

Napsal Dr. Jan Palacký.

(Pokračování.)

Dnů mrazivých bývá (v Praze) až 80 (říjen 1, listopad 8, prosinec 18, leden 20, únor 15, březen 11, duben 1) a sice obyčejně mezi 5/XI.—8/IV. (za 155 dnů), ale někdy 103 (r. 1862) a 115 (r. 1875). Mračen bývá 4—7% (pros. 1874 9, jako leden 1845), září 1865 ale 1 — střed. 6, 9.

Vlhkost abs. největší 21 mm. 10/VI. 1864, minimum 0.4 (13/I. 1844), poměrná nejníže 18% třikrát (12/VI. 1878, 9/8 1873, 8/9 1868), minimum stř. 24 (29. duben), středn. 74, ale 85% pros. a led. Výpar bývá ročně 653 m. (zima 43, jaro 177, leto 310, podzim 123).

Deště bývalo (střed.) 459 mm. (měsíčně 23, 23, 31, 32, 32, 68, 60, 55, 36, 29, 30, 20 mm.) za dnů 157 (10 září až 14 červ., červc., březen), sníh 38 dnů (list., květen, 8 led., 7 pros., únor, břez., 2 dub.) mezi 12/10 (1861) a 9/6 (1859) za 96—103 dnů (středně 10/11—14/4).

Roku 1842 bylo minimum deště 238, r. 1844, 606, — v říjnu 1866 nepršelo vůbec, květ. 1844 — 151 mm.; za den nejvíc 9/11 1868 53 mm., prům. ročně jednou 27 mm.

Vltava střední ročně 206 mm. (nad norm.) — v letech 1840—9 232 mm. (zima 208; jaro 393; leto 205; podzim 122). V letech 1850—9 — 228 (222, 365, 220, 105), v letech 1860—9 — 180 (211, 331, 130, 48), v letech 1870—9 — 184 (189, 397, 104, 46); je viděti, že hlavně v letě a podzimu ubývá.

Nejvyšší 29/III. 1845, 5 m. 35. nad norm., nejmenší 24/8 1842 0, 39 pod norm. Průměrně nejvyšší bývá 17/3 — led odchází 4/2 (r. 1868, 6/4). Jihozápadní vítr převládá a záp. (212 a 172 — Cirrus ze záp.), jižní 140, severozáp. 128, sev. 140, vých. 93, severových. 70, jihových. 77.

Bouřek bývá 16, 18 větrů (červ. 4, červ., srp. 3, květen 2) mlhy 79 dnů (11 říjen).

Tábor (Hromádka poz.) mívá ročně prům. 7.3° (6.4—7.9), měsíce led. — 2 (+ 1 a — 7), únor — 1 (0.9 a 6), březen + 1 (4.9 a 2.3), duben 6 (9 a 4), květen 11 (13 a 8), červ. 16 (19 a 13), červc. 17 (18 a 15), srp. 13 (18 a 14), září 13 (15 a 10), říjen 7 (10 a 4), listop. 1 (4 a — 1), pros. 2 (+ 2 a — 10 — největší to tedy rozdíl). Extremy jsou — 27 (pros. 1879) a + 32 (červ. 1877. Bývá 29 dnů stř. tepla přes 19° (16—31) mezi 23/5 a 17/9), pod nullou bývá (někdy) od 24/10 do 20/4. Maximum tepla v červci. Tlak kolísá mezi 700 a 744 (stř. 720, leden měl max. 782, únor 711!).

Vlaha velmi kolísá (81 stř.) mezi 71 květ. a 91 pros. led. Dnů deštových bývá 157 (červ. 16, led. 10) a deště (stř. 59 cm.), mezi 46 r. 1883 a — 70

¹⁾ Stejnokořenné s *τερπι* české *třepati* má též význam „házeti, metati,“ *třepati se* = házeti se (na př. ryba). Red.

(r. 1875) — led. 2, 3, 3, 3, 5, 7, 7, 7, 4, 4, 4, 4, tedy dosti stejné). Bouřek jen 9 ročně (květ. srp.), pro krytou od jihozáp. polohu.

Dešťů v *Uhrách* více nežli se dříve mysli (ač sucho vždy více Uhrám škodí), — dle pozorování (na 68 stanicích) je střední množství 60—70 cm.¹⁾ Nejvíce je v jihozáp. (Rjeka 158, Gospič 158, Seň 120, Rakovac 104, Záhřeb 91, Čakatura 88, Gradiška 88, Vinkovce 84, Brod 79) a jihových. (Ruksberg [Banát] 107 cm., Rěava 92) — pak v Tatrách jižní svah (Nagybanja 109 cm., Křemnice 94, Neusohl a Štávnice po 88, Oravica [Arvavaralja] 89, Ungvar [Uhvár] 80); méně přibývá na záp. (Pětikostelí 80, Kaniša 79). Nejméně má vnitřek ležící jižně od posledních výběžků Tater: Košice 58, Nitra 56, Losonč 48, Jager 56 (Erlau), Staré Hrady (něm. Altenburg) 55, Segedin 53.

V *Sedmihradsku* jest obnos dešťů rovněž větší na hranici než v středu Kronstadt (Brašov) 76, Bystřice 71 jako Schässburg, 69 Mediáš, 58 Sibiň — a 64 Szaszregen, 59 Czik-Somljó a Karlsburg, 55 Kološ (střed). Je viděti, že je západ vždy strana deštivá a vnitřek suchý, že je centrum aspirační — jako v Čechách.

Z *Karpat* uvádí Lorenz Kežmark (1966'), Levoč (1832'), Oravu (1513') a Štávnici (1836') — s roční teplotou 4·7, 5·8°, 4·8 a 5·9°.

měsíc pros.	— 3,	— 4,	— 2,	— 0,	+ 4,	9,	12,	13,	12,	9,	6,	1
	— 2,	— 3,	— 1,	+ 1,		5,	10,	13,	14,	13,	10,	7,
	— 3,	— 4,	— 3,	0,	+ 4,	8,	12,	12,	12,	9,	6,	1
	— 1,	— 2,	— 1,	+ 1,		5,	9,	13,	13,	13,	10,	6,

maxima + 25, + 25, + 26, + 25

a minima — 24, — 20, — 27, — 19

průměr vláhý vzduch 75, 74, 70 a 75%

minimum v (květnu) 23, (červnu.) 21 a (dub. květ.) 25

mnohotou deště 21, 23, 32 a 30 a

maximum deště v měsíci (červ. 71 linií 96 l., (červc. 76) (prosinec — v Štávnici 191, červ. jen 99).

Z Tater máme řadu pozorování od Oravice do Javoriny. Rok padá dle toho 25, 9 na 3, 1°, prosinec stoupá 2 — 4 na — 6° led. 2 — 6 a — 8, ostatní měsíce v poměru. Javorina (1019 mm.) má rok + 3, leden — 8, duben + 3, červc. + 14, listop. — 2 sic únor — 6, břez. — 4, květ. 8, červ. 12, srp. 13, září 8, říjen 3.

Z *Polsky* bereme Krakov (685') a Lvov (895') rok po 6°, měsíce (pros.) — 2, — 2, — 1, + 1, + 6, 10, 14, 14, 13, 10, 7, 1 a (pros.) — 2, — 3, — 2, 0, 5, 11, 14, 15, 15, 11, 7, 1°, maxima 26 a 27° — minima — 24 (pros. led.) a — 24 (únor), vláhý (pros.) 82 a 75 pak 92 (pros.) a 85, květen 72 a 65, minimum — 21 (květ.) a 14 (červc.), — deště 21 a 25 c. (91 linií srpen a 105 červen).

Z *Uher* uvádí Lorenz Budín (324'), Debrecín (401') a Segedin (279') rok 8, 8 a 9 —

měsíce pros.	— 0,	— 1,	+ 1,	4,	8,	13,	16,	17,	17,	13,	9,	3,
	— 1,	— 1,	0,	+ 3,	8,	13,	16,	17,	17,	13,	9,	3,
	— 0,	— 0,	+ 1,	4,	9,	13,	16,	18,	17,	13,	10,	3,

maxima 28° (červc.), 32° (červc.), 29 (červc.)

minima — 15 (led.), — 17 (únor), — 18 (led.)

vláha perc. 69 (Budín) a 77 (Segedin). min. 19 (dub květ. Budín)

dešť 17, 24 a 16 c. max. měsíčně květ. (83 linií) Budín — 55 Debrecín, 74 l.

— srpen Segedin, minimum měsíčně 8 únor Budín, 10 Debrecín, 11 linií (září) Segedin.

¹⁾ Kesmark 60, Eperies 65, Trenčín 70, Břetislav 61, Ödenburg 73, Kaloča 64, Nyiregyhaza 64, Debrecín 67, Solnok 68, Arad 63, Temešvár 64, Nový Sadec 70, Osek (Esseg) 75.

Přece v celku více suchých let — 1791—1865 bylo 19 velkých souší a jen 3 mokrá leta. R. 1865 v letě spadlo v Starých Hradech jen 2·7 c. deště, r. 1862 5/5—22·9 jen 3 linie! Tamtéž nepršelo r. 1863 134 dnů a r. 1865. 137 dnů po sobě (čc.—říjen).

Sibiň má ročně 6° , měsíce (pros.) — 2, — 3. — 0, + 2, 7, 11, 14, 15, 15, 11, 8, 2, maxima + 27 (červenec srpen) a minimum — 24 (únor), vláhý perc. 75 ročně (86 pros., leden, 68 duben), minim. 8 (září). deště 24 c. (11 linií pros. a 120 červ.).

Ostroví klimatologické tvoří *Alpy vyšší*.

Tak měl Obir (6461') roční teplo 0.68 , měs. (pros.) — 4, — 5, — 4, — 4, — 1, + 2, + 5, + 7; 7, 5, 2, — 2, střední extrem 18 (srp., 24° vůbec) a — 13 (pros., leden, břez. — 22° vůbec —), 120 dnů deštivých ročně (12 pros. břez. = 11, červ., říjen — 7 únor).

Säntis naproti (2467 m) měl rok — 2, leden — 9, duben — 3, květen 0, 3, červc. 5, říjen — 0.7 , listop. — 6.

Sv. Bernhard (2478 m.) má rok — 1.8 (krytá poloha proti sev. větrům), leden — 9, květen 0.5 , červc. 6, listop. — 5, mračen 57% (48% v lednu, 63 v červnu) 123 cm. deště.

V prosmyku sv. Theodula o 3300 m. mívá rok — 6° , led. a břez. — 12, květ. — 4, červc. + 1.7 , září — 1, listop. — 9 (jen rok 1865—6 pozorováno). Rigi (1785 m.) má ročně + 1, 8, leden — 5° , duben 0.2 , červc. 9, listop. — 1. Rovněž ubývá středního tlaku, sv. Bernhard mívá 564 mm., zlatodol Fleiss (2740 m. v Korutanech) 544 mm., prosmyk sv. Theodula 506 mm. atd. Vplyv fysiologický výše nastupuje v 2000 m., nedostatkem okysličením krve (Paul Bert), ač Glaisher vydržel v balonu v 8840 m. tlak jen 248 mm., Schlagintweitové na Ibu Gaminu v 6780 m. 330 mm.

3. *Pásmo celinné* (krajina východní totiž Rus) přechází pomalu k východu v extrémní, tak že západ je vždy mírnější t. j. má teplejší zimy a chladnější léta, než východ. Krajiny u baltického moře přecházejí pomalu v pásmo předešlé, krajiny jižní v pásmo středomořské a pustinné (kteréž arci jen v Asii je silněji vyvinuté. Výmínku činí vnitřní sev. Finsko (Enontekis), jež uzavřeno jest horami Norvéžskými na záp. a proto studené a suché.

Roční střední teplo roste od severu k jihu — Ustysssolsk má 0.3 — Kišiněv a Simferopol po 10° . Avšak jináče roste zima lednová a jináče teplo červencové — tak že severovýchod studenější jest.¹⁾

¹⁾ Archangel má 0.4 , Kem 0.5 , Tornea 0.8 (Enontekis — 2, Pustosersk — 5), Uleaborg 2, Kazan (2.9), Petrohrad (3.6), Helsingfors (3.9), Kostroma (3.1), Nižní Novgorod (3.7), Moskva (3.9), Orenburg (3.3), Derpt 4, Kaluga, Penza, Orel, Samara 4, 5 Tambov, Kursk, Saratov, 6 Riga, Mitava, Libava, Vilno, Kiev, 7 Poltava, Sarepta, Taganrog, 8 Stavropol 9 Nikolajev, Oděsa, Astrachan. Přibývá tedy na 20° šířky (Archangel 64° , Simferopol 44°) asi 10° — v střední Rusi jen 0.4 po celý rok stejně, v jižní 1° na stupeň a to více v zimě (1.6) než v letě 0.4 — vplyvem zase Černomoří. Leden není totiž studenější v nejzazším severu (Uleaborg, Tornea jen — 10, Archangel — 13 (64° s. š. pro mírnící vplyv mořský mimo Enontekis — 16, Pustosersk — 18), nýbrž uvnitř v Permu (56° s. š.) — 16, v Orenburku a Ustysssolsku (51° s. š. a 61° s. š.) po — 15, po — 13 v Kazani (55° s. š.), Samara (53° s. š.), po — 11 Kostroma, Nižní Novgorod, Moskva, Penza, po — 10 v Uleaborgu (65° s. š.), Petrosavodsku (61° s. š.), Orelu, Saratově, po — 9 v Sordavale (Finsko), St. Petersburgu, Rjāsanu, Kursku, po — 8° mají Derpt (58° s. š.) a Lugan (48° s. š.), po — 7° Helsingfors (60° s. š.) i Astrachan (46° s. š.), po — 6 Kiev, Taganrog, po — 5 Riga, Mitava, Vilno, po — 4 Nikolajev, Stavropol, po — 3° Kišiněv (460° s. š.) až — 0.6 Simferopol.

V užším oboru pohybuje se teplota červencová mezi 15° a 25° — první má jen Archangel, Kem 14, Kola 12, druhou Astrachan, a sice mají po 16° Uleaborg, Tornea 15.8 , Helsingfors, 17 Petrohrad Derpt, 18 Riga, Vilno, Moskva, 19 Kaluga, Kostroma, Orel, Nižní Novgorod, Kursk, Kiev, Kazan, 20 Tambov, Penza, Simferopol, 21 Poltava, Saratov, Taganrog, Orenburg, 22 Kišiněv, Oděsa, Lugan, 23 Nikolajev, Sarepta — vidno, že ubývá jí stejněji s polohou zeměpisnou než lednové.

Podobně roste rozdíl největších extrémů zimy a tepla. Nejnížší pozorované teplo měly Ustysssolsk — 48, Archangel — 47, Moskva — 42, Kursk — 41, Kostroma, Orenburg, Lugan — 40, jen — 39 Petrohrad, — 37 Kazan, Samara, Tambov, — 36 Derpt, — 34 Sarepta, — 33 Vilno, Kiev, — 31 Astrachan a Helsingfors, — 30 Nikolajev, — 29 Kišiněv, — 28 Mitava, — 25 Stavropol, — 16 Sevastopol.

Střední extrem teploty jest více stejný + 37 Sarepta, + 36 Astrachan, + 35 Orenburg, Lugan, Kišiněv, Nikolajev, 34 Tambov, Samara, 32 Stavropol, Kiev, Kursk, 31 Moskva, Kazan, 30 Kostroma, 29 Petrohrad, Derpt, Mitava, Vilno, + 26 Helsingfors.

Isothermy křiví se tak nápadně, tak že ku př. Orenburg v 51° sš. má menší roční teplo než St. Petersburg v 59° nebo Wöro (Finsko) v 63° sš.

Nelze ostatně vzduchoslovně od Rusi loučiti západní Sibiř (až po Jenisej), již však zde líčiti nebudeme. Ve Finsku a v baltických krajích přibývá tepla velmi pomalu, a ubývá zas pomalu v podzimku, největší zima bývá až v únoru, duben ale je studenější než říjen — což také platí o jižní Rusi, ne však o střední.

Zejména značí podnebí celinné velké denní změny studené noci a teplé dny insolací (arci ne v zimě, kde netaje až i v zimních měsících — variace v Archangelsku 30°, v Moskvě 27, Kazani 29, Orenburgu 29). Tak vypočetl Hann, že rozdíly větší než 2° mezi desíti dny po sobě nastupujícími bývají v středomoří 2krát, záp. E. 4, v Rusi 6krát; změny 10° za den v záp. a jižní E. nejsou, v střední E. jednou za 10 let, v Rusi skoro 2krát za měsíc — ba změny ty někdy dosahují 20° v zimě, 14 v létě.

S tím souvisejí poměry dešťové — baltické kraje mívají 50 cm. (nejvíce v červenci a srpnu po 12 cm., září až do října 11 — minimum (pros. Kola 7 mm. vůbec únor 25 mm. prům. 20 Riga), střední Rus 51 cm. (červc. 15, leden, únor 5), Ural 41 (červ. 20, pros.—břez. 3. cm), jižní Rus 39 cm. (červen 15—16 cm. — únor v Kazani 4 mm., březen 1—3 cm.), Hranice letních dešťů v jihových. Rusi je dle Wojejkova pravý břeh Volgy mezi 48° a 50° a pak kopčinou Ergeni až k nížině Kuma-Maňč (46°). Nejméně má sever: Kola 201 mm., Kem 359, Archangel 397 mm. (Wildt).
(Pokračování.)

Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií.

Sebral Josef Dědeček.

(Pokračování.)

6. O jiných prostředcích k docílení přiměřeného zdravotního stavu duševního i tělesního.

Z nápisu patrné, že ve stati této nechceme líčiti kázeň, jaká na pruských ústavách jest, ale prostředky že uvedeme, kterými se tam nezávadné, duchu i tělu prospěšné chování žáků docíliti má. Některé v tom směru prospěšné pokyny uveřejňují se ve zprávách výročních již v svolání k rodičům, kteří své syny ústavu střednímu svěřiti míní, jiné uvádějí se po různu ve statech o úředních dopisech nebo i v chronikách ústavů.

Brilonské programma neopomíná v prohlášení k rodičům nikdy připomenouti toto: „*při přijímání žáků do školy musí rodičové nebo jejich zástupcové podepsati vyjádření, jímž se zavazují, že syny resp. svěřence své k plnění školních zákonů naváděti budou.*“ Z toho patrné, že se oněm také příležitost poskytuje, aby kázeňský řád znali.

Výroční zpráva gymnasia ve Hnězduě vede si na poslední stránce své obšírněji, uvádějíc některé z důležitějších oddílů s naším řádem se srovnávajících. Z těch zvláště nám se zamlouvají tyto dva: 1. „*Ctění pp. rodičové našich žákův opět se upozorňují, že odevzdáním svých synů našemu ústavu vzdávají se práva, vzdalovati jich bez předběžného svolení třídního nebo ředitele z kterékoliv příčiny (nemoc vyjímajíc) od pravidelné návštěvy školní — a že opožděné omlouvání zameškané školy žáka trestu nikterakž nezbaví a 2. zároveň prosíme, aby žáky nepouštěli do školy dříve než, aby v čas došli, za možné uznávají.*“

Bez paedagogického významu není ani tento oddíl ve zprávě Hnězdenské: „*Každý žák obdrží o sv. Michalu, o vánocích a o velikonocích vysvědčení, kteréž na počátku každého následujícího vyučování, podpisem otce nebo pěstouna opatřené, třídnímu ukázati má.*“

Všeobecněji než právě uvedené pokyny bývá v programmech tento kategorický doplněk: „*Byty mohou se voliti a měniti pouze s dovolením ředitele,*“ nebo dle jiných zpráv „*po úmluvě a poradě s ředitelem!*“

Dle zprávy Fuldské nesmí žádný žák bez vědomí ředitele nebo třídního nikoho u sebe noclehem nechat. Rovněž tak nesmí bez dovolení oněch noc mimo svůj byt jinde strávit. — Toto souvisí zajisté s obvyklým u větších studentů tamnějších (a jiných velkoměstských) potulováním se nočním a se zřizováním různých pijáckých spolků, jichž dvě třetiny stanov mlčelivá temnota zahaluje. Pozdních rejdů studentských dobře znalí pedagogové němečtí k tomu všim pracují úsilím, aby následky bujarosti této nevázané, ne-li onu samu všemožně obmezili a vymítali. Avšak zdá se, že přes veškerá úsilí jejich přece šíří se a bujně i nadále. Nezbyvá tedy, než aby škola chránila aspoň věk útlejší, jemuž by, co 20letému gymnasistovi s vysvědčením jednorocní dobrovolnické služby v kapse hlavně na pokroku vědeckém jest závadou také i na tělesném zdravém vývoji nezhojitelnou bylo pohromou. Následující opatření objasňují nejlépe i příčiny, pro které třeba bylo a jest užívatí jich. Dříve ale ještě uvádíme na uváženou jiné nařízení, které dáno bylo — ne-li již dříve — tedy roku 1884—85 a jež zní: „*V neděli a o svátcích budiž od žáků i doma zachováván „nedělní klid“ a buď žákům co nejméně obmesováno volné užívání nedělí a svátků.*“ Toť tedy nic jiného než: „*věda stranou*“ a rekreace „*v před*“. A tato po soudu dospělých jinochů nezáleží v ničem lepším, než ve přátelských schůzkách, kde by si při častém zvlažování výřečných orgánů o těch studentských trampotách nevázané-nekázaně porozprávěti mohli! Radí-li se tedy jinochovi zvláště dospělému, aby ve svátečních dnech knihy stranou položil, tuť, jako by se mu indirektně přikazovalo, aby zahálel, anebo z dlouhé chvíle se procházel. Zahálka ale toť prý ztráta polovice zdraví a toho, myslí si bujarý student, že přece škoda. Proto vrhá se na práci, která suchopar zahálčivé mysli zapuzuje — a věnuje se práci šťavnatější! Jen dodatek ku svrchu uvedenému nařízení trochu jest mrzutý a řekněme, že nevhodný. Zní takto:

„*Ale za to jest k disciplině nevyhnutelné, aby pro všechny dny, i neděle a svátky, na všech vyšších ústavech dle ročních dob ustanovena byla hodina, po níž žáci samotni mimo svůj příbytek zdržovati se nemají — leda poslání byvše, nebo v průvodu svých rodičů. Normou toho budiž setmění!*“ — Toť druhá vada! Neboť po denním klidu zcela na místě byla by vydatná práce noční, té však školní úřadové si nepřejí, a vyzahálené tělo dospělého jinocha o 7. hodině listopadové neděle také ještě svěriti se nechce často ve studeném pokoji prochládlému lůžku — a proto opouští ty nevlidné čtyry smutné stěny a touží po onom zákoutí, kde v teple a dýmu vzpomínají naň již dlouho rozjaření comilitoni.

Onomu nařízení z r. 1884—85, buď že je málo šetřili nebo že všude neprovedli je sborové učitelští, šlo r. 1887 v zápětí druhé, „*aby pro veškeré žáky — dle tříd a ročních dob rozdílně — jedna hodina ustanovena byla, po níž bezprostředně každý žák doma býti musí.* Na to ustanoveno, co ve Štrasburku již r. 1880 provedli, aby žáci večer doma byli v těchto měsících a hodinách: v říjnu, listopadu a až do konce února v 6 hodin, v březnu až do velikonoce v 7 hodin, v dubnu a v září v 8 hodin, v květnu a v srpnu v 9 hodin, v červnu a v červenci v 10 hodin.

Avšak i to málo pomohlo, neboť by sotva třeba bylo nařízení tohoto: „*U přespolních žáků jest škola oprávněna a povinna dohlížeti ku domácnosti žákově.* — *Rodičové takových žáků jsou povinni, aby zjednali si pro domácí dozor, jemuž své syny svěriti míní, výslovné svolení ředitele.* Tento jest oprávněn zakázati obývání bytů po jeho soudu a zkušenosti nevyhovujících. — Veškeré spolky žákův, k nimž ředitel svolení nedal, se zakazují a trestem stíhají. — V každém případě dostanou účastníci spolku vedle přísného trestu karceru ještě concilium abeundi, t. j. vyjádření, jehož se žákům i rodičům a zástupcům jejich dostane, že žák při každém nejbližším porušení řádu kázeňského vyloučen býti

masí. — Žáci, u nichž se vedle účastenství v zapověděném spolku ještě přitěžující okolnosti zjistí, budou hned vyloučeni a bude o tom policii zpráva dána. — Kdyby u odpovědného dozorce žákova, consilium abeundi stíženého, ještě jiní bezúhonní žáci bydleli, dostanou i jejich rodičové pokyn, aby v určité době syny své jinam na byt dali, a kdyby se to nestalo, nemají ředitelové k dalšímu obývání tamtéž svolení dáti. — Žáky pro tyto přestupky ze škol celé provincie vyloučiti přísluší král. prov. škol kollegiu — vyloučení ze škol celé říše náleží ministru!

Takových vynesení průběhem posledního desetiletí mnoho bylo rozesláno, ač pořád s malým výsledkem. Současně s těmito úkazy pracovali měla k docílení kázně i různá nařízení policejní. V tom směru upozornilo již r. 1880 provinc. kollegium Münsterské sbor gymnasia Brilonského na minist. vnesení, *kterýmž proti hostinským, již pitky studentů ve svých místnostech trpí*, pro zneužívání živnosti s přičiněním policie o odnětí koncesse výčepní zakročiti se může. V témž smyslu zní i policejní řád, jenž okolo r. 1881 sdělen byl řediteli gymnasia Štrasburského vrchním presidentem provincie „západního Pruska“ a který praví, že *„potrestáni budou peněžitou pokutou až 30 m. majitelé restaurací, cukráren a pod., kteří by žáky vyšších ústavů bez průvodu rodičů ve svých místnostech trpěli a jim pokrmů nebo nápojů předkládali.“*

A přes to přece ještě třeba bylo výnosem z r. 1887 — ač valně již umírněným, sděliti direkcii gymnasia Fuldského, kde roku 1879 vyloučeno 6 žáků pro zapovězené spolčování, *„že navštěvování hostinců, vináren, sklepů a cukráren žákům pouze v průvodu rodičů se povoluje. Který žák by s jinými osobami takovou místnost navštívit si přál, má si k tomu v každém jednotlivém případě svolení ředitelovo zaopatřiti.“*

V prvních letech císařství bojovati musili úřadové s jinou ještě pobloudilostí žáků, jak se zdá zvláště v územích elsasko-lotrinských. Plyne to z výnosu r. 1879 do Štrasburku zaslaného, jenž zní: „Každý jednotlivý případ, kde by během posledních týdnů žák vyšších ústavů nepočestně se byl vyjádřil o osobě Jeho Veličenstva, má se úplně zjistiti. Zároveň se žádá o okamžité sdělení trestu proto mu uloženého, jakož i dobrozdání ředitele o původu takového pro žáky žalostného a nevysvětlitelného úkazu duševního.“ — Téhož roku i jinam (na př. do Fuldy) směřovaly úřední dopisy týkající se nepočestných výroků žákův vzhledem ku zločinným atentátům anebo i účastňování se sociálně-demokratických spolků a schůzek.

Snad že byli svým časem i později mnozí žáci do podobných neblabých výstředností zapleteni — na delirium tremens z nevázaného nočního života přece se nedá souditi — jinak neumíme vysvětliti si příčinu neobyčejné prohlášky r. 1884 až 1885 Štrasburku došlé v tomto znění: „Při každé sebevraždě a každém sebevražedném pokusu žákově má se ředitel o pohnutkách k tomu informovati a sem o tom zprávu podati; i když žák duševním neduhem jest postížen, má o tom ředitel předsedu král. prov. škol. kollegia bez odkladu zpravit.“

Mírnější povahy jsou jiná, svobody žákův a hmotného postavení jejich přímo se týkající usnesení, týkající se *dávání privátních hodin*. Zpráva gymnasia Hnězdenského již ve svolání k rodičům připomíná: „Dále se rodičové s důrazem žádají, aby, když potřebují domácího učitele pro své synky, dříve se o tom třídním se uradili.“ A dále: *„Žáci smějí dávatí privátní hodiny pouze s písemným svolením rodičův nebo pěstounův.“* — Ostřejší v té věci ton panuje ve Štrasburku, kde r. 1881 provinc. školní radou přímo nařízeno, *„že žádný žák bez svolení třídního nebo ředitele privátní hodiny dávatí ani přijímatí nesmí. Zvláště židovským žákům má se až nepřislušně velký počet hodin vedlejšího zaměstnání zakázati, a kdyby který z nich ředitelem napomenut neuposlechl, budiž z ústavu propuštěn.“*

Kouření (Fulda 1887) povoluje se žákům obou nejvyšších tříd, předloží-li písemní svolení rodičův nebo jejich zástupcův, ale nikoliv na místech veřejných, ale zvláště ne na promenádách a v nejbližším obvodu města.

Za tyto svízele požívají žáci z druhé strany zase nějaké náhrady. Předně smějí si rodičové jejich na přetěžování u třídního resp. ředitele stížnost vésti (ač

toho prý nečiní). A za 2. není toho snad ani třeba, poněvadž má škola procvičiti lekci tak, aby žák doma věc pouze zopakovati mohl. Vůbec povinná škola uložiti pouze tolik, aby žák VI. třídy s opakováním hotov mohl býti za 1 hod.; — žák V. třídy za 1·5 hod.; — žák IV. a III b třídy za 2 hod.; žák III a a II b za 2·5 hod. a žák II a a I. třídy za 3 hodiny denní práce domácí. — To nařízeno vynesemím z r. 1884—85, dle něhož má podati škola v řeči cizí na př. návod ku přípravě a propracovati ji v hlavních rysech — a žák ať ji dle toho návodu doma provede. I v mathematice ať dají se za přípravu themata ve škole úplně předpravená; neboť domácí zaměstnání žákovo nemá býti v žádném případě náhradou toho, čeho cvičení ve škole poskytnouti mohlo a mělo, ale pokračováním a doplňkem školní práce. — Vůbec dávejtež se žákům úlohy, kterými by nejmenší žáci učivo ve škole probrané za půl hodiny doma vypracovali. U žáků starších buďtež úlohy domácí tak rozsáhlé, aby je mohli v 1 hodině provést.

O bdělosti nad zdravotními poměry školními svědčí již mnohé z uvedených zpráv, jako: důkladné provětrávání tříd o 10. hodině ranní, podporování tělocvičných zábav a koupání žáků, častější vycházky, zkracování poslední hodiny odpolední v době zimní i zavírání školy v odpoledních parných hodinách. (Pokrač.)

Příspěvek k aesthetickému posudku Sofokleova Filokteta.

Podává PhC. J. Chval.

I.

Vznik dramatickotragického hrdiny.

Jako k Aiantovi čerpal Sofokles také k Filoktetovi látku z národních zkazek o válce Trojské. Vlastním předmětem jeho Filokteta jest pokus Achaiův přivéstí stejnojmenného reka s jeho slavným a nechybujícím lukem na bojiště trojské.

Filoktetes totiž jako všickni vojevůdcové hellenští vydal se na válečnou výpravu proti Troji s nejlepšími nadějemi. V záměrech jeho tkvěl též úmysl jako měli ostatní jeho druhové. Táhl s nimi do boje, aby za svou milou vlast vykonal na Troji společnou pomstu. Avšak nejpřednější vojevůdcové zanechali jej nezhojitelnou ranou stíženého na pustém pobřeží ostrova Lemnu, čímž nezapomenutelné se na něm dopustili křivdy. Proto zanevřel na ně Filoktetes takovou nenávistí a záští, že čekal jen na vhodnou příležitost, aby se jim mohl náležitě pomstiti. Ta se mu ovšem naskytla teprv až po desíletém utrpení, když se sešel na ostrově Lemnu s Neoptolemem, synem Achilleovým.

Prve než se však Filoktetes potká s Neoptolemem, nic dramatického na sobě nemá, jest pouze strádajícím hrdinou epickým. Trapný jeho život jest opravdu tklivý, žalostný a strastný; neboť po dlouhou dobu desíti let byl od celého světa opuštěn a jsa ob čas nevýslovnými bolestmi sužován, bídný a nuzný vedl život na pustém ostrově.

Z nenadání však po desíletém utrpení potká se na smutném ostrově Filoktetes s Neoptolemem. Uslyšev od něho, že se vrací domů z bojiště trojského pro urážku, která se mu stala od Atreoviců tím, že památnou zbroj zemřelého otce Achillea, která mu právem jakožto jeho synu náležela v dědictví, dali podskočnému Odysseovi, s radostí uvěřil jeho klamu chytře nastrojenému a rozveselen těší se, že se s ním bude moci dostati opět k milým svým přátelům do vlasti. Jme se jej tedy hned důtklivě prositi, by jej vyprostil z této dlouholeté opuštěnosti a bídy. Tím začíná se skutečný Neoptolemův úmysl křížiti s líčeným jeho návratem do vlasti a děj zadrhuje se znenáhla v zápletku dramatickou. Jako právě měrou jest Filoktetovi vítán Neoptolemův lstivě líčený návrat do vlasti, rovněž takovou, ba ještě větší měrou jest mu protivný a odporný skutečný jeho záměr, o kterém však posavad nemá ani tušení.

Neoptolemos pohnut prosbou, zaváže se Filoktetovi čestným slibem, že jej doveze do jeho vlasti. Filoktetes věře na slovo danému jeho slibu, hotoví se na kvap připravit si nejpotřebnějších věcí k domovu na cestu. Obzvláště pak spěchá, když z úst jeho služebníka, jenž přestrojen jest za kupce, slyší překvapující zprávu, že Odysseus s Diomedem jsou již z rozkazu Atreoviců na cestě, by ho vyhledali a třeba i násilím proti jeho vůli ke Troji do tábora hellenského jej přivedli a že starý Foinik se syny Theseovými za týmž účelem Neoptolema stihají; i vzplane v něm doutnající žár nenávisti proti Atreovicům a o návratu ke Troji nechce ani slyšeti.

V tom okamžiku však zachvátí Filokteta prudké bolesti a on odevzdav Neoptolemovi k opatrování svůj luk, upadne ve tvrdý spánek. Odplutí ovšem na ten čas přerušeno.

Neoptolemos strašným jeho utrpením a bídou hluboce jest dojat k útrpnosti a lítosti. Šlechtné jeho srdce nesnese již lživé přetvářky. Probudí se v něm cit upřímnosti a pravdomluvnosti; i oznámí mu zcela otevřeně pravou příčinu své plavby i svého povolání. Tím způsobem *zřejmě* postaveny jsou proti sobě na odpor dva záměry zcela rozdílné a protivné: Filoktetes chce se vydati domů a Neoptolemos zase plouti na bojiště ke Troji. Dochází nezbytně ke dramatické srážce dvou projevených vůlí, čímž stává se hrdina *dramatickým*. Filoktetes zmítán nedolnou nenávistí urputně se zdráhá jejich záměru povolit.

Filoktetes byl z vážené a bohaté rodiny panovnické a na válečnou výpravu proti Troji vydal se zcela zdrav a se skvělou zajisté nadějí, že své otčině prospěje a v boji že se proslaví. Vždyť měl po Heraklovi památný luk, jenž nikdy svého cíle se nechybil. Zatím však ubožák ani na bojiště nedospěl, nýbrž od vlastních svých druhů, k vůli nimž se výpravy účastnil, jako obyčejný všední voják zavržen, v nouzi a opuštěnosti dlouhou dobu bídný trávit musil život. Rekovná jeho vážnost a vojenská důstojnost tímto skutkem nejen zlehčena a potupena, nýbrž i ve svrchovanou bídu uvalena. Tímto smutným osudem, touto žalostnou změnou svého života stává se hrdinou *tragickým*. — Veliký a slovutný hrdina, jenž svou budoucnost válečnou si osnoval co nejlepší a nejskvělejší, se své vznešené výše vážnosti, důstojnosti a zámožnosti klesl ve trapný stav opovržení, opuštěnosti a bídy. —

II.

Dramatický rozpor.

Filoktetes byl na rozkaz Atreovicův od Odyssea zanechán na pustém pobřeží ostrova Lemnu, kde po dlouhou dobu v opuštěnosti snášel strašnou bídu a muka nevýslovná. Hrozné utrpení tak velikou v něm vznítlo proti původcům jeho strastí *nenávisť* a *roztrpčenost*, že nižádným způsobem nemohl býti k tomu přiveden, aby jim potupné bezpráví odpustil a s nimi pro blaho vlasti se smířil. Záští jeho bylo tak mocné a silné, že v něm dusilo i veškeren zápal pro slávu válečnou.

Neoptolemos podnikl s Odysseem plavbu, nemaje v šlechtném srdci svém ani tušení o tom, jak protivný úkol ho čeká. Dovídaje se, že se má státí výkonným nástrojem podvodu, žasne nad neslušným a mrzkým úkolem, jež mu dává Odysseus, a štítí se všelikého podskoku i klamu, jenž se protiví jeho přirozené šlechtnosti po otci zděděné (v. 86 sqq.), hotov jest raději zmocniti se Filokteta násilím nežli vzíti útočiště ke lživé lsti jakékoliv. Ale chytrý Odysseus vnaďnou řečí a dovedně nastrojenou roznítil v jeho nitru tak horoucí touhu po slávě válečné, že i mravní cit upřímnosti a pravdomluvnosti v něm utlumil a udusil. Neoptolemos zviklán ve svých zásadách mravních, povoluje a ochotně podjímá se konečně s radostí těžkého úkolu jinak mu tak odporného (v. 111 sqq. Zvl. 115, 116, 119, 120).

Dramatický děj znenáhla se zaplétá a dospívá v takovou situaci, že z jedné strany *horoucí touha po slávě válečné i zájmy vlasti s touto sdružené* usilují překonati a potlačiti na druhé straně *neskrocenou nenávist proti strůjcům útrapy a pohany bezpříkladné*; ale nedaří se to, poněvadž žár nenávisti a záští jest

tak mocný, že Filoktetes raději hotov jest nesnesitelná muka dále snášeti, než aby jej potlačil. Tím způsobem oba tyto motivy zřejmě jako dvě strany nepřátelské přicházejí v dramatický rozpor a konečně srazí se v nerozhodný boj.

(Pokračování.)

Příspěvek k dějinám elektřiny.

Sestavil Jan Slavík.

(Pokračování.)

Jak patrně, vystoupili již na dějiště oni dva mužové, jimiž měla nauka o elektřině na nové cesty uvedena býti.

Vidíme Galvaniho, zabývajícího se studiemi fyziologickými na žabách, poznáváme ve Voltovi znamenitého theoretika, který znaje všecko úplně, co doba jeho věděla o elektřině, nové stroje elektrické vynalézá a s příkladnou horlivostí o všechny pokroky a zjevy v tomto oboru se stará.

Roku 1778 pokračuje Galvani ve svých fyziologických pokusech se žabami. Dlouhý drát veden se střechy domu ku stehénkům žabím na stole ve dvoře a spojen s konci stehenních nervů vypraeparovaných (nervový praeparát); vedle toho drátem od střechy sahajícím až do studné praeparát svalový byl spojen. Kdykoli se blýskalo, objevilo se trhání svalů.

Avšak i bez blesků se jevilo, bylo-li nebe zamračeno před bouří aneb táhla-li mračna blízko svodiče nervového. V tomto případě však také elektrometry ohlašovaly stavy elektrické.¹⁾ Dne 6. měsíce listopadu 1780 počal novou řadu, již teprve 14. února 1782 skončil a jichž vypsání tvoří první oddíl spisu: „*De viribus electricitatis in motu musculari commentarius*“ 1791 v Bologni vydaného. Počíná historickými slovy:

Ranam dissecui atque praeparavi, ut in figura, eamque in tabula, omnia mihi alia proponens, in qua erat machina electrica, collocavi ab ejus conductore penitus sejunctam, atque haud brevi intervallo dissitam . . .

Manželka Galvaniho trpěla chorobou plicní, od které dle mínění lékařů tehdejší doby pomáhala polévka ze žabích stehének. Galvani sám připravoval žáby k této polévce, odřezuje jim hlavy a stahuje kůži. Jednoho večera, kdy takových praeparovaných žab více na stole leželo, přiblížil se pomocník jeho nožíkem k nervu stehennímu vyložených stehének žabích, mezi tím co jiná osoba točila elektrickou, postavenou na téměř stole; jak přeskakovala jiskra na stroji, trhala sebou stehénka. Právě byl Galvani sín opustil; však jeho paní neobyčejného zjevu si všimla a za ním pospíšivši o tom vypravovala. Galvaniho dle vlastního přiznání nepřekvapovala okolnost, že lze mrtvou žabu elektřinou podrážditi, až by svaly její se stahovaly a sebou trhaly; to již bylo známo; avšak to, že při vypsání zjevu nebylo patrného spojení mezi strojem elektrickým a žabou. *Náhoda, šťastná náhoda*, jak z jeho vlastních slov, *omnia alia mihi proponens*, vysvitá, byla svědomitému a ostražitému pozorovateli všech zjevů, pokusy provázejících, základem pozdějších všech prací a nikoli, jak někteří tomu chtějí, pobuřující zpráva roku 1784 Dr. Domenica Cortuga z Neapole, který, jako badatelé tehdejší od roku 1746, hledal všude elektřinu živočišnou a svět učený v podivení přivedl zprávou o ranně elektrické, jakou byl prý dostal od myši, již živou rozřezával.

Tato zpráva prý byla pro Galvaniho pobídkou, aby se zabýval elektřinou živočišnou!

Chtěje vyložiti svrchu popsany zjev a neznaje rozkladné působení elektřiny do dálky, hledal Galvani zdroj elektřiny v žábě, v ústrojí žabím

¹⁾ Rosenberger, Geschichte der Physik, pg. 78.

a předpokládal živočišnou jakous elektřinu. Od 20. září 1786 až do 20. října t. r. zabýval se pokusy, jak působí atmosférická elektřina v pohyby svalů žabích, chtěje seznati, zda-li také za působení elektřiny ovzduší trhání svalů se dostaví. Za tou příčinou pověsil stehénka právě zabité žáby měděnými háčky do páteře její zaraženými na mřížoví balkonu při svém bytu. A vskutku pozoroval, že sebou trhají stehénka. Trhání to ale určil Galvani za rozdílné od konvulsivních či křečovitých pohybů hmyzů, ryb a plazů po smrti. Jak patrně, již plných 5 let před uveřejněním svého díla svrchu jmenovaného zabýval se Galvani elektřinou živočišnou co takou, neb dne 30. října 1786 v rukopise zaznamenal kapitolu: „Jak elektřina hýbe svaly.“ Pokusy svrchu vedené dělal jen deset dní po těch, které se španělským jesuitou Rialpim v Bel Poggio, ville Zambecariho prováděl a kterým bylo souzeno, vyvolati bouři netušenou.

Galvaniho učení, na pokusech oněch založené, jest asi toto:

1. Zvířata mají zvláštní, jen jim vlastní elektřinu, která zasluhuje jména: „elektřina živočišná“.

2. Orgány, ve kterých živočišná elektřina hlavně působí a z nichž i ostatním částem těla se sdílí, jsou nervy a hlavně mozek.

3. Vnitřní látka nervů, bezpochyby nejjemnější trubice, jest vodičem elektřiny; tím jest pohyb elektřiny v nervech umožněn; zároveň však tukovitý obal nervu brání rozptýlení této elektřiny a činí nahromadění její možným.

4. Nejvíce elektřiny drží se ve svaích. Svaly jaksi rovnají se Leydenské láhvi, při níž jest povrch záporně, vnitřek pak bromaděnou elektřinou kladně elektrický. Nerv jest jaksi svodič této láhve, jež mimo krevní cévy také svaly elektřinou zásobuje.

5. Mechanismus všeho pohybu v tom se zakládá, že elektrická tekutina z vnitřku svalů do nervů jich se vtáhne a svede a že z těchto potom na povrch svalů proudí; proto tedy s každým srašněním svalu jakýsi výboj Leydenské láhve svalové jest spojen; výboj jest příčinou srašnění, srašnění jest následek podráždění, jímž působí proud elektřiny ve vlákna svalová na povrchu svalu. Výboj se umožňuje uměle dobrými vodiči, jež nervy se svaly spojují.

Proti tomu vystoupil Volta, professor v Pavii. — Zápas přímo světové důležitosti nastal, když Volta, dověděl se o pokusech Galvaniho, přede vším zkoušel vlastnosti žabích stehének jako elektroskopu a ukázal, že náboj Kleistovy láhve, lístky Bennetova elektroskopu jen o 0·1 stupně odchylojící a jen kondensátorem, roku 1782 Voltou navrženým, poznatelný, žabími stehénky patrně trhá. Na to opakoval pokusy Galvaniho dle spisu uvedeného; zavěsoval měděné háčky se žabími stehénky na železné mříže, aneb drátem, na němž měděný a železný plíšek přidělány byly, dotýkal se míchy, t. j. nervu a svalu praeparované žáby zároveň.

Počátkem klonil se k témuž názoru jako Galvani; měl za to, že kovový oblouk nemůže zde jiného účele míti, než aby sloužil k vyrovnání nabitosti. Určil znamení elektřiny nervu a svalu tím, že žábou vybíjel slabě nabitou láhev brzy směrem od páteře k svalům, brzy obráceně. V prvním případě dostával trhání, z čehož soudil, že nerv jest negativně, sval na svém povrchu pozitivně elektrický. Tím ovšem předstihl svou dobu a zasáhl nevědomě do elektrofysiologie, totiž do nauky o vzniku neb nevzniku trhání svalů při otvírání neb zavírání proudovodu podle směru proudu.

Výsledky své práce sděluje Volta listem ze dne 3. dubna 1792 milánskému lékaři Guiseppe Baroniovi.

Obíraje se dále těmi a podobnými pokusy domníval se, že podrážděné nervy trhají svaly, podrážděvíše sílu nervovou. Při tom však pozastavuje se nad tím, že jen různorodé kovy v oblouku zavíracím (dotýkacím) mohou působiti trhání svalů, že, užije-li se nepraeparovaných zvířat aneb jen jednoho

kovu při praeparátech, úkazy se neobjevují. Jemu napadá podobnost jazyka se svalem, jen tenkou pokožkou pokrytým; pokryje si jazyk staniolem a drží jej zdola stříbrnou lžicí; stoupá před zrcadlo, chtěje trhání svalů toho pozorovati; avšak místo trhání pocítil zvláštní chuť. Tak opakuje pokus, již 1760 Sulzerem provedený, soudil, že nejen hýbací, ale také citící nervy mohou dotýkáním různými kovy podrážděny býti.

Že pak vzniklá chuť neobjevovala se jen okamžitě, nýbrž trvale, soudil, že příčina toho nemůže býti jako při láhvi Kleistově výboj jeden, nýbrž že podrážděje se nerv tak dlouho, dokud se kovy dotýkají.

Vedle toho drážděny nervy zraku, sluchu a čichu elektrinou buzenou třením.

Tím již však Volta měl základ, na kterém odpor svůj proti živočišné elektrině Galvaniho postavil. Trhání žabích stehének vysvětloval vnějším drážděním a považoval od té doby žabí stehénka již jen za elektroskopy nesrovnatelné citlivosti.

Brzy na to, opakuje své pokusy s různými kovy a uhlím, s týmiž kovy však o různém povrchu, jiné struktury a jiné teplotě, shledal, že trhání se objevuje jen tehdy, kdy dotýkal se různými kovy aneb při jednom kovu, byly-li dotýkající povrchy různé hladkosti, tvrdosti, lesku a teploty. Tvrdil proto proti Galvanimu, že netřeba galvanické elektřiny živočišné, by se vysvětlily všechny úkazy sporné, dostačí-li k vysvětlení jiný způsob, vnější příčina.

Tím byl Galvani vyzván, aby pokusy své prováděl bez kovů, a zdálo se, že učení Galvaniho padne. To však školu Galvaniho nezaleklo. Stoupenci jeho hleděli nyní především k tomu, aby provedli své pokusy s obloukem z jediného jen kovu stejnorodého. Za tou příčinou Aldini, Carradozi a sám Galvani užili nyní stříbrného drátu za spojidlo; že však i tu mohla býti domněnka, že jakási nestejnorodost v struktuře by mohla býti příčinou stavů elektrických, užili konečně kovu, jemuž ani „difficilis chemicus“ Volta nemohl odeprítí stejnorodosti. Spojili páteř praeparované žaby s nohama pomocí rtuti. Do jedné nádoby výše umístěné dali rtuť a ponořili do ní páteř; do druhé nádoby nižší visely přes hranu hořejší nádoby nohy. Otvorem ve dně nádoby hořejší pouštěla se rtuť do nádoby dolejší, a jakmile povrch kovový dotkl se nohou, začaly sebou trhati.

Pokus svůj pozaměnili také v ten způsob, že dali plovati žabímu praeparátu a vyzdvihovali nití páteř; jak ji spustili do rtuti, jevílo se trhání. Pokusy tyto opakovali se zvířaty teplokrevnými, zejména se slepicemi a ovci.

Když však ani na tyto pokusy Volta v odporu neustál, vyzýváje Aldiniho, by provedl trhání bez kovů vůbec, ohlásil mu tento pokusy, jež zdařily se pomocí uhlí.

Než také Galvanimu podařilo se provésti trhání bez kovu. Praeparát žabí ponořen s vyčnívajícími nervy do nasyceného roztoku soli a ponechán tam tak dlouho, až se počal trásti; na to celý praeparát za jednu nohu se drží tak, aby druhá visela podél páteře. Pohybujeme-li nyní kývavě praeparátem, až se páteř dotkne povrchu stehna aneb zdvihneme-li skleněnou tyčinkou páteř a spustíme na stehénko visící, tu pokaždé, kdy se páteř (nerv) svalů dotkne, vzepne se stehénko do výšky. Že pak i zde se může leccos namítati, jako že praeparát ponořen byl do roztoku soli, opravil Galvani své pokusy v ten smysl:

Nervy v těch místech, kde z páteře vystupují, se přeříznou a neponoří se do nížádné tekutiny; visí-li volně, přivedou se k dotyku s povrchem svalů, buď kdy je zdvihneme nevodičem a spustíme na sval aneb kdy jimi se zvolna blížíme k jednomu bodu svalů, vznikne trhání v nohou. Pokus také se daří s jednostranným nervem a příslušným stehénkem. V té době podařilo se ale Voltovi vzbuditi elektrické stavy pomocí kovů a kapalin, pročež mohl na novo vystoupiti proti živočišné elektrině, vykládaje trhání

svalů elektřinou, buzenou dotýkáním se různých látek. Zase byla tedy živočišná elektřina či „galvanismus“, jak Volta ji nazýval, poražena.

V té době zasáhl do sporu toho činně von Humboldt. Dověděl se roku 1795 v Como od Volty samého o výkladu jeho trhavých stehének žabích bez kovů, opakoval pokusy a uveřejnil práci svou ve spisu: „Versuche über die gereizte Muskel- und Nervenfaser, nebst Vermuthungen über den chemischen Process des Lebens in der Thier- und Pflanzenwelt.“

Svémi pokusy vylučuje přede vším domněnku mechanického podráždění a na to též Voltaickou zásadu nejméně tří nestejnorodých látek (nerv, sval, tekutina). Připravil si žábu tím způsobem, že trup souvisel se stehénky odkrytými nervy. Trhání bylo značné, kdy červené maso staženého svalu volně se dotklo nervu. Zde byly jen dvě a k tomu organicky spojené látky: nerv a sval. Stejného výsledku se dodělal odříznuv žábě obě stehénka a vypracovav rychle nerv lýtkový. Položí-li se praeparát na suchou desku skleněnou a dotkne se nyní nerv svalu, nastane trhání.

Mezi tím nebyl Galvani nečinným. Upozorňuje na rozdíly mezi elektřinou obecnou a zvířecí, na podobnost mezi elektřinou ryb a elektřinou zvířecí, stavěl se na odpor Voltovu tvrzení, že trhání stehének bez kovů děje se zřídka a nespolehlivě.

Rovněž vyvrací domněnku Voltovu, že zvířata, s nimiž se pokusy provádějí, mají býti při plné síle, tím, že užívá zvířat postem seslabených.

Aby ukázal, že mechanické podráždění místa nemá, izoluje přilepenými lístky ta místa, kam nerv dopadá a zabraňuje tím trhání. Jestli by ale Volta hledati chtěl zde příčinu netrhání v tom, že zde není tekutiny, polož tam kus svalu, pomokři ho tekutinou svalovou a přece nedocílíš trhání, pokud stékající kapalina nespojí ostatní části svalů stehénkových s nervem.

Lze však způsobiti trhání, kdy na klidný nerv přiložíme řízek svalu žabího. Sval gastrocnemicus se rozpůlí a jeho části tak k sobě se přiloží, aby buď oba vnější povrchy neb jeden vnější druhého vnitřního povrchu se dotýkal.

V listu Spallanzanimu zaslaném vykládá Galvani trhání toto nestejnorodosti nervu a svalu. K tomu odvolává se na pokus, kterýž dlužno uznati za základní pokus elektřiny živočišné.

Prořal praeparované, t. j. stažené a bezhlavé žábě, již několik obratlů dolejších vyňal, oba nervy ischiadické tam, kde z míchy vystupují a vypracoval je. Na to ohnul nerv jeden do oblouku, pozdvihl druhý tyčinkou skleněnou a dotkl se průřezem prvního. Tu objevilo se trhání nohy, jež náležela padajícímu nervu, neb sebou trhaly obě nohy. Pokus se dařil, byly-li obě nohy úplně osamoceny a jinak se nedotýkaly, než jak uvedeno bylo. „Jaká různorodost,“ volá Galvani, „bude zde pomáhati? Snad sáhne se k podráždění, jež způsobuje pád? Proč ale netrhají sebou svaly nohy, padá-li nerv na tvrdší ještě hmotu, jako jest síra, sklo a pod.? V takovém případě bylo by mechanické násilí mnohem větší!“

Až potud Galvani. Jest co litovati, že všechny úkazy sem spadající snažil se vyložiti stejně, že trhání svalů bez kovů nevyhradil živočišné elektřině a trhání svalů, kdy kovů se užilo, že neponechal elektřině dotykem buzené! Chtěl vše z jedné příčiny vysvětliti, jako také Volta vše z jedné příčiny zavrhoval.

Dne 4. měsíce prosince r. 1798 zemřel Galvani nedočkav se více pokroků, jakých se Volta svými pokusy dodělal.

Roku 1796 podařilo se totiž Voltovi duplikátorem Nicholsonovým zjisti protivné elektřiny dotýkajících se kovů a zdokonalil on své pokusy v té míře, že dostal i jiskru „elektřiny kovové“. Tak měla se dle přání Voltova nová elektřina tato nazývati.

(Pokračování.)

Duchovní romány: Josef a Asenech. Život Josefův. Adam a Eva.

(Čteno v král. české společnosti nauk dne 18. dubna 1887.)

(Adam a Eva.)

Posledního z tří duchovních románův, jež tuto klademe, totiž Adama a Evy, podává Františkánský rukopis jen počátek čili pouze asi pětinu, čehož tím více litovati, an překlad jest vzdělán na základě rukopisův mnohem starších než ostatní nerýmované překlady české, jak je máme jmenovitě v Musejním rukopise a v Solfernu.

Latinský text „Vita Adae et Evae“ vydal Vilém Meyer v *Abhandlungen der philos.-philolog. Classe der k. bayerischen Akademie der Wissenschaften*, Bd. XIV., 3. Abtheilung, pg. 221—244. Vydavatel uvádí též hojné varianty z různých rukopisův, jež roztrídí ve 4 řady: k I. řadě (z III. neb IV. stol.) počítá rukopisy S. T. M., k II. řadě (asi z VIII. století) rkp. č. 17. 5. 9. 3., k III. řadě (z XII—XIII. století) rkp. č. 4. 15. 18. 2., k IV. řadě rkp. Pařížský. Rukopisy ty se mají k sobě takto: II. jest přepis (místy zevrubnější) z I.; III. i IV. spočívají na řadě II. (zvláště na II, 5), s tím však rozdílem, že III. tu tam sice leccos vynechává (zvláště v §. 29. 32. 46—49., zcela pak vynechán §. 51 a. b. c. d), ale za to zase má hojně vsuvek (jako v §. 2. 23. 30. 31., větší v §. 20. 21., veliké v §. 42. 43. 44. 48.), jimiž se text valně rozšiřuje; IV. pak jest pouhý výťah z II.

Český překlad Františkánský, jakkoliv jest písmem mlazší než Musejní, jest přece původem svým starší, lepší a správnější, spočívaje na lat. rukopisích řady II, jmenovitě č. 5. a 3., kdežto Musejní na řadě III, zvláště č. 4. 15, jak vysvítá na př. z tohoto: §. 9. Frant. my angelé jeho prosili sme = lat. II: nos omnes angeli rogavimus, Mus. všichni angelé prosili za vás = lat. III: omnes angeli rogaverunt. Srv. též §. 2. Frant. Vece Eva k Adamovi: Můj pane (Eva ad Adam: Domine mi), Mus. I řekl Adam Evě: Paní má. Srv. dále §§. 4. 6. 8. 13. 16. 18. 19. 20. 21. 23. 29. 43. 48. 51.

Na srovnanou s rkpm Františkánským a na doplněnou valné části v něm scházející otiskneme tuto též Adama z rukopisu Musejního, výše zmíněného, jenž se nalézá ve sborníku se sign. 3. F. 22., jehož obsah jest tento: Fol. 1. až 65 Kronika Martimiana z r. 1400 (per manum Pauli de Radnic), 67—154^a Solfernus. 154^b—193 Belial. 198—206^b *Adam a Eva*. 207—223^a M. Jana Husi Dcerka (z r. 1414). 232—239^a Zápisy z koncilu Basilejského. 243—252 Záznamy kronikářské. — *Adam* psán jest touž rukou co Dcerka, tedy r. 1414. Pravopis jest pouze z části Husův, zvláště š, ž, čž zhusta se vyskytují, zřídka jiné změkčené souhlásky: wstaň, aťt, ať, rozhniewať, neboť, řzekssy; ostatek obyčejně ss za š, rz za ř; stará reminiscence se jeví v zažiene 202^b (zi = ž, srv. RK); kromě toho uvádíme ještě zzemie (země) 202^a, seth, leth. Hláská c označuje se obyčejně cz, zřídka c: slunce (200^a. 200^b), dvamezcetma, wsse-mohuci; několikráte pak se píše neobyčejným způsobem, totiž č (srv. výše Radnic): slunče 200^a. newieduči 201^a. močy, moči 201^a. 205^b. tisyčow 201^b. wiečy, wieči 202^a. 204^b. nočy 202^b. ruče 206^b; ba i: močz 201^b.

Délka samohlásek se z pravidla neoznačuje, pouze někdy zdvojením: swee 199^a. strazij 199^b. bozij 202^b a j. milij 202^b. naymileyssij 204^b. bolestij 203^b. liskoow (m. lístkóv) 205^a.

Ostatek jest pravopis takový jako v rukopisech též doby; my v otisku nahrazujeme w, g, v (vczinili), y (y, ya), i (ia, oni = ony) hláskami v, j, u, i, y; samohlásky dlouhé, kde třeba, označujeme. Zkratky vesměs rozpou-

štíme. Paragrafy, jichž není v rukopisích, klademe k lepšímu přehledu dle Meyera.

Jazyk rukopisu Musejního jest mlazší, toliko dualu více užívá než Františkánský. Co do skládání zasluhuje povšimnutí píseň andělův v §. 47., jež se zdá býti původně rýmována: vzdáváme — skládáme, dáti — kralovati.

Rukopis Františkánský A. f. 3.

Rukopis Musejní 3. F. 22.

267^b, I.

A d a m.

(1.) Adam a Eva když sú byli vyhnáni z ráje rozkossi, udielachu sobie stánek ¹⁾ a byli sú v niem za sedm dní plačice a lkajice ²⁾ u velikém zámutku. A po sedmi dnech počali sú lačineti ³⁾ Adam a Eva i hledáchu sobie pokrmův, aby jedli, a nenalezli sú. (2.) Vece Eva k Adamovi: „Mój pane, lačním; beřz ⁴⁾ sie, beřz ⁵⁾ a hledaj, co bychom jedli, až bychom uzřeli to, zdatit by sie bůh ohlédl a smiloval sie nad námi a vvede ⁶⁾ náss do místa, v niemž prve bléchme.“ I vstal jest Adam a chodil jest za sedm dní po té krajinie a nikdež nenalezl takéhož pokrmu, jakýž sú prve v ráji mieli. (3.) Vece Eva k Adamovi: „Pane můj, snad zemřeme hladem. Bych já byla umřela, byl by tie uvedl Pán bůh do ráje, nebo pro mie rozhnieval sie na tie Pán bůh. Chcess-li, zabí mie, at já umru a snad tie uvede Pán bůh v ráj, nebo pro mie si odtud vyhnán.“ Odpoviedie Adam: „Nemluv tak, Evo, at snad Pán bůh na nás niekakého zlo-
II. řecenství | neuvde. ⁷⁾ Kterak to móż býti, abych vztáhl ruku mů na ⁸⁾ svému tielu? Vstan a hledajme, čím bychom živi byli, abychom nezahynuli.“ (4.) A chodíce hledali sú pokrmův deviet dní a nenalezli sú takového, kteraký sú v ráji mieli, ale takový toliko nalezli, jako hovada ⁹⁾ jedla. I řekl Adam k Evie: „Tyto věci dal jest Pán bůh hovadóm a zvíři zemské, ¹⁰⁾ aby požívali jich, ale my pred tím požívachom pokrmův angelských. Ale již podva a plačva snažnie před tváří boží, jenž jest náss stvořil, a činme pokánie ve-

(1.) Adam a Eva když byli 198^a. vyhnáni z ráje rozkossného, uczinili sobie stánek a plakali sedm dní jsúcze u velikém zámutku. Po sedmi pak dnech poczeli lačniet i hledáchu sobie pokrmu, aby jedli, a nemiejęchu. (2.) I rzekl Adam Evie: „Paní má, laczen sem velmi; podva a pohledajva sobie pokrmův, abychva pojedla, dokavad nezvíeva, zda snad vzhlédne a smiluje se nad námi milý buoh a navrátí nás na místo, kde sva prve byla.“ I vstal Adam, chodil VII dní po té vssie zemi a nenalez takového, kteraký jest prvý miel v ráji. (3.) Tehdá rzekla Eva k Adamovi: „Pane muoj milý, czot se zdá? a snad va umrzeva hladem. O bych já byla umrzela drzieve! Tehdy by tie Pán buoh uvedl zase do ráje, neb pro mie rozhnieval se jest na tie Pán buoh. Chczessli, zabij (zabig) mie, atť já umru, a snad uvede tie Pán buoh zase do ráje, nebo pro mie blednú vyhnán jsi z nieho.“ Odpoviediel jest Adam a rzekl jest: „Mlcz Evo a nerod tak mluvití, by snad niejakého zlorzeczenství neuvedl na nají Pán buoh. I kterak muoz to býti, abych pustil ruku mů na mé tielo? Vstaň brzo, hledajva sobě, čím bychom ziva byla a nezahyneva. (4.) A šedše hledala IX dní takového pokrmu, jaký sta v ráji miela, i nemohla nalésti, jediné toliko, czoz sú zvíertzata jedla I rzekl Adam Evie: „Tot jest dal Pán buoh zvíertzatóm a hovadóm zemským k jedení, ale náš pokrm biesse angelský. Toho spravedlivie a hodnie plakati máva przed tváří Pána boha nasseho, jenž učinil

¹⁾ tabernaculum. ²⁾ lugentes et lamentantes. ³⁾ m. lačnietí. ⁴⁾ Viz Krok I, 264. ⁵⁾ vade. ⁶⁾ rkp. wwede: revocabit. ⁷⁾ m. neuvede. ⁸⁾ na nadepsáno a dat. neopraven v: své tielo (in carnem meam). ⁹⁾ animalia. ¹⁰⁾ bestiis.

liké, snadt¹¹⁾ nám Pán bôh odpustí a smiluje sie nad námi a zjedná nám, abychmy živi byli.“ (5.) I vece Eva k Adamovi: „Mój pane, poviez mi, co jest pokánie a kterak bychom sie káli, abychom na sie snad niekteraké práce nevzeli, již bychom snésti nemohli; a nebudú nasse prosby uslyssány a odvrátí od nás tvář svú Hospodin, proto že bychom,¹²⁾ co bychom jemu slíbili. Avssak milý pane, 268^a, I. kterakézs umyslíl si po | kánie, toť budu činiti,¹³⁾ neboť sem já uvedla tento zámutek a práci na tie.“ (6.) Rekl jest Adam: „Nemóžeš tak mnoho dnův v pokání¹⁴⁾ jako já, ale toliko spln, aby spasena byla; nebo jáť sie budu postiti čtyřidceti dní, ale ty vstan a jdi ku potoku¹⁵⁾ Tigrinnu¹⁶⁾ a vezmi kámen a stoj na niem u vodie až do hrdla v hlubokosti potoka a nemluv, nebo nejsme hodni modliti sie k Hospodinu, proto že nasse ústa poskvrniena jsú z jedení neslusseného¹⁷⁾ a z zapoviedieného. A stojž u vodie třidceti a čtyři dni, a jáť stanu v Jordanie XL dní: snadt sie smiluje nad námi Pán bôh náš.“

(7.) I jdíesse Eva k rece Tigris, jakož jíe bíesse rekl Adam; též i Adam ssel jest k rece Jordanu a stál na kameni až do hrdla u vodie. (8.) I řekl jest Adam: „Tobie, vodo, pravím: Stoj na miestie a neplov a lituj mne a budte shromáždieny vsieckny věci, jenž v tobie plovají, ať mie oklíčí, ať se mnú spolu plačí; sebe ať ne- II. plačí, ale mne, nebť sú ony nes | hřessily, ale já.“ A ihned vssecky věci plavající sebraly sú sie k niemu a oklíčili sú ho a voda Jordánu stála od té hodiny netekúc až do XXVIII¹⁸⁾ dní. (9.) Tehdá rozhnieva sie nekossník¹⁹⁾ z pokory a jich pokání. Zmieni sie v svietlost angela i odjide k řece Tigrinnu k Evie a našel ji, ana plače. A on také dyabel jako li-

nás, a veliké pokánie czynva, snad odpustie a smiluje se nad námi milý buoh nass. Protoz modl | va 198^b. se jemu a zjednat nám, čím bychom ziva byla. (5.) Tehdy rzekla Eva k Adamovi: „Pane milý, poviez mi, které jest pokánie nasse a kterak se máva káti, bychva snad práce sobie neprziczinila, jíž bychom nemohla snésti; a tak nebyly by uslyssany prozby nasse a víceze by odvrátil tvárz svú od nás Pán buoh náš, kdyz bychom czo slíbili a nesplnili. Ty, pane můj milý, kterak mnoho mieníss sie káti? neboť sem já tobie przi-vedla práci i zámutek veliký.“ (6.) I rzekl Adam Evie: „XL dní nasse pokánie v postu bude. Ale ty, Evo, vstan a jdi do rzeky Tigris a vezmi kámen a stnoj na niem u vodie az do hrdla a niczehehoz nemluv, neb nejsme hodni jmeno-ovati boha, nebo rtové nassi neczisti sú uczinieni a poskvrnieni pro zapoviediené drzevo. A stnoj u vodie XL dní, snad smiluje se nad námi milý buoh.

(7.) Tehdy ssila Eva, jakoz rzekl jíe Adam; sel i Adam do rzeky Jordánské a stál na kamenu u vodie až do hrdla (8.) a rzekl: „Tobie pravím, vodo Jordane, želej mne a shromazd vssecky ryby, czoz jich plavá u vodie v tobie, ať mie obstúpíe a plačzie se mnú spolu, ne sebe plačzíecze, ale mne, neboť jsú ony neshrzzessili, ale já.“ Tehdy ihned vssecky ryby i živoczichové sessli se a obstúpili Adama i plakali spolu s ním rzvaním velikým, proto že przestúpil przikázanie stvorzitele svého a vyvrzen z veliké chvály rozkossné. A voda Jordán stála vod té hodiny netekúci, až minulo bez jednoho XL dní. (9.) Tehdy rozhnieval se jest Ssathan aneb diabel a promieniv se v svietlost angelskú i

¹¹⁾ t. j. snadt. ¹²⁾ vynecháno asi: nesplnili, lat. non adimplevimus. ¹³⁾ lat. neúplno: quantum cogitasti penitere. ¹⁴⁾ býti či trvati? lat. tantos dies facere. ¹⁵⁾ ad fluvium. ¹⁶⁾ dle lat. acc. Tigrin. ¹⁷⁾ de ligno illicito. ¹⁸⁾ rkp. latinské XIV. XVIII. XIX. XXXVIII. XL. ¹⁹⁾ Satanas; v. Krok I, 258.

tuje jě poče plakati a vece k ní:
 „Vyjdi, Evo, z řeky a odpočin a
 více neplač; již nechaj zámutku a
 lkání.²⁰⁾ vaše a přijal pokání
 vaše, a my angelé jeho prosili
 sme za vás modléce sie bohu²¹⁾
 a poslal mie böh, abych vás vy-
 vedl z vody a abych vám ukázal
 živnost,²²⁾ kterúz ste v ráji mieli.
 Protož již vyjdi z vody a přivedu
 vás na místo, kdežto připravena
 jest ztrava vasse.“ (10.) Tehdy
 uslyssevssi to Eva, uvěřila jest²³⁾
 a vyssla z vody a tielo jejíe bylo
 jest zsinalee jako bylina od stu-
 denosti vodné. A když jest vy-
 stúpila, upadla jest na zemi i po-
 zdvihl | ji dyabel s zemie a přivedl
 ji k Adamovi. A když jest ji vi-
 diel Adam a dyabla s ní, zvolal
 jest s pláčem řka: „O Evo, Evo!
 Kde jest bříemie²⁴⁾ pokání, žes
 opiet svedena od protivníka na-
 sseho, dyabla, skrze niehožto vzdá-
 leni sme od přiebytku rajskeho a
 od utiessehie²⁵⁾ duchovnieho?“
 (11.) A když uslyssala Eva, po-
 znala, ze by jí dyabel radil z vody
 vyjiti. Upadla jest na zemi na
 svú tvár i odvojila²⁶⁾ sie jest bo-
 lest a lkání a pláč Adamov. A
 zvolal řka: „Bieda tobie, dyable!
 proč sie nám darmo protivíš? co
 jest tvého u nás? anebo cot sme
 učinili, že sie lstivie nám protivíš?
 anebo proč proti nám jest zlost²⁷⁾
 tvá? zdali sme odjali tvú slávu
 aneboli sme tie čti²⁸⁾ zbavili?
 proč sie nám protivíš²⁹⁾ až do
 smrti, nesslechetný a lstivý nepříe-
 teli?“ (12.) A dyabel zařvav
 vece: „O Adame, vssecka nepříe-
 zen má a závist a lest³⁰⁾ jest
 proti tobie, nebo sem pro tie vy-
 hnán z nebes a z slávy a z sviet-
 losti mé, kterúz sem miel prostřed
 II. archangelov. | a pro tie sem od
 onud vystrčen.“ Odpoviedie Adam
 a vece jemu: „Co sem tobie uči-

ssel k rzecze Tigris k E | vie a 100^a.
 nalezl ji, ana placze. I poczal
 také diabel plakati, jako by jě
 želel, i rzekl k nie dyabel: „Vy-
 jdi, Evo, z rzeky a odpočin sobie
 a jiz víceze neplacz ani se zamu-
 czuj a jiz nepečzuj ani muž tvój
 Adam. Nebo uslyssal jest Pán
 buoh pláč váš a zámutek a při-
 jal pokání vasse, a vssichni an-
 gelé prosili za vás boha, a poslal
 mie, abych vás vyvedl z vody a
 dal vám pokrm, který sta prve
 v ráji miela, pronzto nynie zamu-
 tek jmáte. Protož jiz, Evo, vy-
 stup z vody a przivedut vás k místu
 na przipravený pokrm vám.“ (10.)
 To uslyssavssi Eva uvierzila a vy-
 ssla z vody a tielo jejíe biesse
 modro zsinalostí jako tráva zimú.
 A pro velikú mdlobu padla na
 zemi i vzdvihl ji diabel vzhóru a
 dovedl ji k Adamovi. A když ji
 uzrzel Adam a diabla s ní, rzekl
 hlasem velikým Adam a rzka:
 „O Evo, kterak opiet svedena jsi
 od protivníka nasseho diabla,
 pronz jsme zbaveni přiebytku raj-
 skeho a utiessenie duchovnieho!“
 (11.) To když uslyssela Eva, po-
 znala, že jě diabel tu radu dal,
 aby z vody vyssla. Zamútivssi se
 padla na svú tvárz na zemi a bo-
 lest jejíe vodvojila sie v zámutek
 jejíe i pláč rozmohl sie i zvolala
 hlasem rzkúci: „Bieda tobie, dia-
 ble! czo se nám protivíš? czo
 chczech na nás mieti? aneb co jest
 nám do tvé zlosti? zdali my od-
 jali sme chválu tvú aneb pro nás
 zbaven si czti tvé? czo se nám
 protivíš, nesslechetný diable, v zá-
 mutku nassem až na smrt, nemi-
 lostivý a závistivý diable?“ (12.)
 A zaplakav diabel vecze k Evie:
 „Vsseczka neprziesen a bolest má
 od vás jest, nebo pro vás vyhnán
 sem s svee | chvály a zbaven sem 100^b.
 svietlosti mé, kterúz sem miel v

²⁰⁾ Vynecháno lat. quid sollicita es tu et Adam, vir tuus? audivit dominus deus ge-
 mitum. ²¹⁾ b předěláno ze z. ²²⁾ alimentum. ²³⁾ „ztrava — jest“ omylem se opakuje.
²⁴⁾ opus poenitentiae tuae, překladatel snad měl rkp., v němž bylo onus. ²⁵⁾ v poslední
 slabice i nadepsáno. ²⁶⁾ duplicatus est. ²⁷⁾ malitia. ²⁸⁾ čti ze czti t. j. cti. ²⁹⁾ quid per-
 sequeris nos? ³⁰⁾ dolor, překladatel měl lepší text před sebou: dolus, srv. §. 16: et dolo
 circumveniebam mulierem tuam, kde jiné rukopisy (III. řady) snad mají dolore, ano v Mus.
 rukopise českém přeloženo bolestí.

...nil? anebo která jest vina má proti tie? aneb kterak sme tobie ussko-
dili a tie urazili?“

nebesfech s archangely a pro vás
uvrzen sem v zemi.“ Odpověděl
Adam a rzekl: „Czo sem já tobie
učzinil, diable? aneb která jest
vina má proti tobie? ponievaž ne-
jsi od nás uražen ani pro nás vy-
streczen z chvály tvé, proč se nám
protivíss?“ (Dokončení.)

Úvahy.

Die praktische Philosophie und ihre Bedeutung für die Rechtsstudien. Ein Beitrag zur Reform unserer Universitäten von Dr. *Eduard Fechtner*. Wien 1888. 8°. 87.

Mnohé jsou stesky do nezdaru právnických studií na německých universitách (spis. mluví jen o těch, i rakouské v ně zahrnuje a o neněmeckých nikterak se nezmiňuje), ježto prý posluchači nedbale navštěvují přednášky, nejeví vědeckých snah a v příčině mravní jsou prosti všeho vědomí své povinnosti, mnozí prý jsou mravně úplně otupělí, ba až suroví. Příčiny toho sluší prý hledati ne snad v svobodě učení, jež má své veliké výhody, ale jednak v zneužívání svobody té od mládeže, jednak ve špatném vychovávání v rodině a společnosti, jednak i v učitelích samých, kteří buď nedovedou poutavě přednáseti a nadchnouti mládež pro vědu neb nedovedou užívati vhodných pomůcek, jimiž by přijíměli posluchače k návštěvě svých přednášek (repetitoria, conversatoria, semináře, practica), neb konečně nedovedou rozeznávatí podstatného od nepodstatného, jež vyloučíce mohli by podstatné v přednáškách svých vědecky prohlubovati, ovšem nesmí při tom — jak spis. právem tvrdí — býti vylučovány, jak někteří chtěli, i dějiny Rakouska a praktická filosofie (éthika). Spis mluví plynne, místy i vzletně, přesvědčivě a mnohde se dokládá mužův na slovo vzatých. Proto tím více věříme jeho vývodům v příčině studií právnických; avšak v příčině středních škol se spis. dal strhnouti proudem v jistých kruzích zavládnuvším, kde beze všeho rozmyslu veškeren nezdar v studiích právnických považují za zaviněný už na gymnasiích. Nejsme sice velebiteli veškerého zřízení gymnasií, jmenovitě za velikou jemu chybu vyčítáme, že někdy přijímá žáky se slabší přípravou a s nevalnými schopnostmi, že učení není tak zařízeno, aby nebylo proč si stěžovati do přetahování žactva: měloť by se vyučovati více concentricky a neměly by se z gymnasií dělati školy učencův atd. Tomu jsme už leckdys i v Kroku dali výraz jak my sami tak i naši přátelé (na př. prof. Jan Slavík II, 26), nejnověji pak i Zeitschrift für österr. Gymnasien to činí (v. Krok II, 232). Ale chce-li kdo kořen zla při studiích právnických „mit recht“ hledati v gymnasiích (11), ten dobře nepovažuje alogismus, jaký tím vyřkl: vždyť by z toho důsledně vyplývalo, že ze špatného kořene gymnasijního nevyroste ani v studiích filosofických ni v medicinských ni v theologických, neřku-li v technických řádný kmen, a přece se sám spis. dovolává (9) Blondela, jenž dí, že tak líní jako právníci — třída majetná! — nejsou theologové, filosofové, historikové a jenž si chváří (10) přísnou kázeň na gymnasiích (jako v úředním povolání příštím) proti volnosti a rozkošnickému životu v právech. Kořen zla tedy přece bude hledati jinde, byť i spis. věřil právníkům, kteří chtějí svalovati vinu *pouze* na gymnasia, řkouce na př. (74), že gymnasium posílá na universitu lidi, kteří měsícův potřebují, než dovedou vniknouti v podstatu právní nauky přesně vědecky přednášené, než nabudou schopnosti, přesně logicky mysliti a logicky spořádaným myšlenkám též správný dáti výraz, a že gymnasium vychovává své chovance tak, že „pro vědecké žití a působení i otupeni bývají a s touhou očekávají okamžiku, kdy budou zbaveni tísnících pout řádu gymnasijního“ atd. (Prof. Hanel, Puntschart, Nissl a j.). Toť jsou hlasy stran-

nické, které se samy už tím vyvracejí, že z jiných fakult. takové odsudivé obviňování není slyšati. Neškodit někde trochu hloub se v sebe pohřbiti, hledáme-li příčin nezdaru, s nimiž se setkáváme.

Ještě těžší obvinění vrhá spis, dáda se sváděti opět slepou věrou v autority právnické, střední škole v tvář, že prý odesílá ze sebe žáky, kteří jen velice zřídka k životu ve vlnách světa s sebou odnášejí nutnou schopnost *k rozumnému myšlení a k mravnému citění!*

Tvrzení to vyvracet nepokládáme za nutno, ježto proneseno beze všech důvodův, ale na tolik upozorňujeme spis., že *základním úkolem* střední školy jest nejen všeobecné zjednávatí vzdělání ale i *mravně vzdělávati a ušlechtilé, spořádané i pevné povahy v mladých lidech vyvíjeti a utvrzovati*. Toť úkolem, jež má každý učitel plniti; neplní-li snad ho který, jest tím vinen on sám, *nikoliv celý stav, veškerá škola střední!*

By se domnělý ten nedostatek logického myšlení a mravnosti odstranil, navrhuje spisovatel, by se vyučování *filosof. propaedeutice* na gymnasiích nestenčovalo, nýbrž o *éthiku* rozšířilo. S požadavkem tím se úplně snášíme, ale ne z příčin spis. udaných, nýbrž ježto v předmětech těch spočívá značný moment jak výchovavací a zušlechťovací tak vzdělávací, jak už o tom v Kroku I, 134. prof. P. Durdík zevrubněji promluvil. Ba my bychom šli o krok dále než spis. a žádali bychom, by se na vyšším gymnasiu (asi od VI. tř.) věnovalo po hodině týdně *soustavným výkladům ésthétickým* na základě toho, co žáci z četby vytěžili. Zisk pro vzdělání jest patrný, zvláště když by se předmět nalézal v rukou povolaných. Čas k tomu by se zjednal, jak zmíněno, concentrováním učiva, čím by vybylo několik hodin, jež se rozplývají na opakování látky už jednou probírané.

Fr. Prusík.

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

Výnos ministra kultu a učby ze dne 3. dubna 1888, č. 610, v příčině zjednání odborných orgánův pomocných (poradcův) pro záležitosti učby průmyslové při politických úřadech zemských.

Znamenal jsem, že v záležitostech učby průmyslové, v nichž političtí úřadové zemští dle dosavadních pravidel buď střední instancí mezi jednotlivými ústavy a ministerstvem mají býti neb dobrá zdání a návrhy ministerstvu předkládati, nebývají zprávy ty zhusta tak zevrubné a důkladné, jak by toho vyžadovala vynikající důležitost správního odvětví toho. Ministerstvo učby musí přes nevyhnutelně nutnou jednotnou správní metodu v průmyslovém vzdělávání váhu na to klásti, by se znalo jak v administrativních tak osobních záležitostech i v tomto oboru v každém případě jednotlivém názor správní instance v přední řadě znalé poměrův a osob, jichž se týče. Jinak zase jest zřejmo, že otázky průmyslové učby potřebují ku zodpovídání na větším díle tak concretních odborných zkušeností a vědomostí, že zemským úřadům s pomocí pouze úřednictva, jež mají pro zmíněné odvětví správní k ruce, ovšem v mnohých případech za těžko býti musí, by si učinili jistý úsudek o těch otázkách. By se tomu zlu pomohlo, zamýšlím každému jednotlivému náčelníku zemskému označiti jakýsi počet důvěrníkův a odborníkův (poradcův), kteří svými zkušenostmi na poli průmyslového vzdělávání, národního hospodářství neb techniky jsou s to, aby při zkoušení a uvažování důležitějších záležitostí několikráte zmíněného odvětví správního stáli poradně po boku politickému úřadu zemskému.

Náčelníkům zemským se udílí moc, by označené osoby dle povahy věci buď jednotlivě vyzývali k podávání ústních nebo písemných zdání dobrých nebo je po-

volávali k společným poradám. Dobrá zdání ta neb návrhy, jež ze společných porad usnesením vyplynou, oznamujte se ministerstvu pokaždé při zprávě o předmětu, jehož se týče.

Toto nařízení, jež by mělo vejíti v platnost dnem 15. září t. r. jako počátkem příštího roku školního, se v ničem nedotýká ani dosavadního vyměření mezi kompetenčních mezi ministerstvem a úřady zemskými ani zvláštními ustanoveními vytčeného oboru působnosti ústřední kommisce pro záležitosti průmyslové učby ani nynější organizace ústředního dozoru na průmyslovou učbu.

Žádám tudíž Vaši . . . , byste mi předložil seznam osob z . . . , z jichž středu by dle vylíčených výše hledišť mohli vybráni býti zmínění důvěrníci a odborníci (poradci).

Připomínám k tomu, že by vzhledem na poměry průmyslové učby ve správním oboru Vaši podřízeném bylo vyhlédnouti k ustanovení asi: 8 odborníkův v Čechách, 6 na Moravě, po 4 v Horních Rakousích, Štyrsku, Tyrolích i Vorarlbergu, Terstu i Přímoří, po 3 v Solnohradech, Korutansku, Krajině, Slezsku, Bukovině.

Výnos ministerstva kultu a učby ze dne 22. března 1888, č. 4827 ex 1887, jímž se uveřejňuje nový seznam učebných knih a pomůcek obecně připuštěných na rakouských školách středních.

Vzhledem na výnos ze dne 28. března 1884, č. 6024. vidí mi se tuto uveřejňovati nový seznam učebných knih a pomůcek k potřebě při vyučování na rakouských školách středních obecně připuštěných. V seznam ten nebyly přijaty zastaralé, málo neb vůbec už neužívané, v knihkupectvě rozebrané, příliš objemné, špatně upravené i nepoměrně drahé knihy učebné, jež byly obsaženy v předešlém seznamu. Nakladatelům vyloučených knih učebných jest volno ucházeti se při ministerstvu kultu a učby o obnovení approbace.

Ty úplné texty klassických autorův, jež dle minist. výnosu ze dne 31. května 1880, č. 5085. nepotřebují zvláštní approbace, nebyly přijaty v nový seznam.

Do horlivé, k zvelebení a zlepšení literatury školních knih směřující snahy ředitelův a učitelův rakouských škol středních se lze nadíti, že po rozumu minist. výnosu ze dne 12. dubna 1855, č. 127 (Marenzellerových normálí č. 87) nedostatky jednotlivých učebných knih a pomůcek, jež spozorují při vyučování, sem oznámí neb v odborných časopisech uveřejní, by se mohlo k jich odstranění, po případě opravě naříditi, čeho třeba.

Ježto seznam tento obsahuje jen *poslední* vydání schválených učebných knih a pomůcek, udávejte učitelští sborové středních škol, určující a oznamující učebné knihy a pomůcky, jichž jest užívati v každém roce školním, též ta starší vydání, jichž smejí žáci ve škole užívati vedle nových vydání.

Seznam učebných knih a pomůcek k potřebě při vyučování na českých školách středních dle posledně schválených vydání obecně připuštěných. (Uzavřeno dne 15. března 1888.)

a) Knihy učebné.

J a z y k l a t i n s k ý.

Doucha Karel: Cvičebnice jazyka latinského pro I. třídu. V Praze 1887. 60 kr. — Sbírká příkladův a úloh ke cvičbě ve skladbě latinské. I. díl pro 3. třídu. 2. opr. vydání. V Praze 1887. 60 kr. II. díl pro 4. třídu. 1882. 60 kr.

Franta Ondřej: Úkoly k překladům z jazyka českého na jazyk latinský. I. díl pro 5. třídu. 4. opr. vydání. V Praze 1886. 60 kr., váz. 80 kr.

Klumpar J. K.: Cvičebná kniha ku překládání z češtiny na jazyk latinský pro III. třídu. 5. vyd. — Cvičebná kniha dto. pro IV. třídu. 2. vyd. 1 zl.

Kořínek Josef: Latinská mluvnice ku potřebě žáků zvláště nižších a středních tříd gymn. 4. opr. vyd. V Praze 1884. 1 zl. 80 kr., v plátně váz. 2 zl. 10 kr.

Novotný-Doucha: Latinská kniha cvičebná pro I. třídu. 4. vyd. V Praze 1881. 60 kr.

Novotný-Patočka: Latinská cvičebná kniha pro II. třídu. 4. vyd. V Praze 1885. 1 zl. 32 kr.

Riss Josef: Cvičebná kniha ku překládání z jazyka českého na jazyk latinský pro třídy VII. a VIII. 2. opr. a rozmnož. vyd. V Praze 1884 90 kr.

Mikenda Ant. C. Sallusti Crispi liber de bello Jugurthino. S poznámkami. V Praze 1884. 90 kr.

Patočka Fr.: Cornelii Nepotis liber de excellentibus ducibus exterarum gentium. 4. vyd. V Praze 1884. 72 kr. — Titi Livi ab urbe condita librorum partes selectae. V Praze 1881. 80 kr.

Podstatný Josef: P. Ovidia Nasona vybrané básně. V Praze 1880. 1 zl. 50 kr., váz. 1 zl. 70 kr. — P. Vergilia Marona vybrané básně. V Klatovech 1882. 1 zl. 20 kr.

Slavík V. O.: Julii Caesaris commentarii de bello Gallico. 2. opr. vyd. V Praze 1885. 72 kr.

Jazyk řecký.

Curtius Dr.: Grammatika řecká. 2. vyd. V Praze 1869. 1 zl. 50 kr.

Kořínek: Cvičebná kniha ku překládání z češtiny na jazyk řecký. V Praze. 1 zl.

Lepař Fr.: Řecká cvičebná kniha pro gymnasia. 5. vyd. V Praze 1887. 1 zl. 60 kr., váz. 1 zl. 8 kr.

Niederle J.: Mluvnice řeckého jazyka pro gymnasia. I. díl: Tvarosloví. Pro 3. a 4. třídu. 4. vyd. V Praze 1883. 96 kr. — II. díl: Skladba. V Praze 1880. 3. vyd. 1 zl. 40 kr.

Kastner Eduard: Výbor řečí Demosthenových. S poznámkami. V Praze 1883. 60 kr. u nakladatele, 75 kr. krámská cena.

Král Josef: Tragoedie Sofokleovy. S poznámkami. I. Antigona. V Praze 1881. 40 kr. u nakl., 50 kr. krámská cena. II. Ajas. V Praze 1884. 50 kr.

Steinmann Vilém: Výbor ze spisů Xenophontových. 2. vyd. V Praze 1887. 1 zl. 10 kr. u nakl., 1 zl. 30 kr. krám. cena. — Homerova Ilias. S poznámk. I. Zpěv I—XII. V Praze 1884. 85 kr. u naklad., 1 zl. krám. cena.

Jazyk český (vynučovací).

Bartoš Fr.: Skladba jazyka českého. 5. vyd. V Brně 1886. 1 zl. 20 kr.

Blažek M.: Mluvnice jazyka českého. I. Nauka o slově. 4. vyd. V Brně 1885. 1 zl.

Kunš Karel: Nauka o větách. 7. vyd. V Praze 1874. 64 kr.

Bartoš Fr.: Česká čítanka pro I. třídu. 3. vyd. V Praze 1883. 82 kr. váz. — dto. pro II. třídu. 2. opr. vyd. V Brně 1886. 90 kr. — dto. pro III. tř. V Brně 1887. 90 kr. váz. — dto. pro IV. tř. 2. vyd. V Brně 1886. 90 kr.

Čelakovský Dr. Fr. L.: Čítanka pro II. třídu. 8. vyd. obstaral Jos. Wenzl. V Praze 1884. 90 kr., váz. 1 zl. 6 kr.

Grim Jos. a Pelikán Jan: Výbor z literatury české. Doba stará. V Praze 1886. 1 zl. 15 kr. váz.

Grim Josef: Výbor z literatury české. Doba střední. V Praze 1885. 1 zl. 30 kr. váz.

Truhlář Ant.: Výbor z literatury české. Doba nová. V Praze 1886. 2 zl. váz v plátně.

Petrů Václav: Čítanka pro nižší třídy. I. pro 1. třídu. V Praze 1887. 90 kr. váz. v plátně. III. pro 3. třídu. 2. vyd. 1 zl. váz.

Kosina Jan a Bartoš Fr.: Malá slovesnost. 3. vyd. V Brně 1883. 1 zl. 70 kr.

Jireček Josef: Čítanka pro I. třídu. 7. vyd. V Praze 1880. 60 kr. — Čítanka pro III. třídu. 5. vyd. 1882. 80 kr. váz. — Antologie z literatury české. I. díl. 4. vyd. V Praze 1879. 1 zl. 40 kr. — II. díl. 4. vyd. 1881. 2 zl. váz. — III. díl. 5. vyd. 1881. 1 zl. 70 kr. váz.

Jazyk francouzský.

Appelt Vilém: První čítanka francouzská. 2. opr. vyd. V Praze 1885. 1 zl. 70 kr.

Herzer Dr. Jan: Učebná kniha jazyka francouzského. I. díl. 2. vyd. V Praze 1884. 96 kr. — Skladba jaz. francouzského. V Praze 1885. 1 zl. 80 kr. — Cvičebná kniha ku překladům na jaz. francouzský. V Praze 1886. 90 kr., váz. 1 zl. 10 kr.

Ricard Dr. Anselm: Francouzská čítanka. Slovníček a poznámky přidal F. Šubrt. V Praze 1883. 80 kr.

Škoda Jak.: Grammatika francouzská pro střední školy. 2. vyd. V Praze 1878. 70 kr. — Francouzská cvičebná kniha. 2. vyd. V Praze 1878. 1 zl. 30 kr.

Ploetz Dr. K.: Lectures choisies. 22. vyd. V Berlíně 1887. 1 zl. 20 kr.

Jazyk německý.

Kunz Karel: Německá cvičebná kniha pro I. tř. střed. škol. I. díl. V Plzni 1877. — Učebná a cvičebná kniha německá pro nižší školy střední. II. díl. 4. vyd. V Plzni 1878. 1 zl. 8 kr.

Mourek V. E.: Cvičebná kniha ku překládání z jaz. českého na jazyk německý pro vyšší třídy škol středních. V Budějovicích. I. díl. pro 5. a 6. třídu. 2. vyd. 1883. 80 kr. II. díl. pro 7. a 8. tř. 1884. 70 kr.

Pospíchal E.: Deutsches Lesebuch für Mittelschulen mit böhm. Unterrichtssprache. I. Band. 1. Abth. für die 3. Classe. 3. Auflage. Prag 1881. 1 fl. 36 kr. I. Band. 2. Abth. für die 4. Classe. 3. Auflage. Prag 1885. 1 fl. 36 kr. II. Band für die 5. und 6. Classe der Gymn. 2. Aufl. Prag 1881. 2 fl. 60 kr. III. Band für 7. u. 8. der Gymn. Prag 1881. 1 fl. 80 kr.

Roth Jul.: Nauky mluvnické jaz. něm. pro nižší třídy škol středních. 4. vyd. V Praze 1886. 40 kr., váz. 50 kr. — Cvičebná kniha jaz. něm. pro 1. a 2. tř. škol středních. 4. vyd. V Praze 1888. 1 zl., váz. 1 zl. 15 kr. Cvičebná kniha pro 3. a 4. tř. střed. škol. 2. opr. vyd. V Praze 1884. 1 zl.

Veselík Dr. K.: Deutsches Lesebuch für Mittelschulen mit böhm. Unterrichtssprache. III. Theil für die obersten Classen. V Praze 1886. 1 zl. 80 kr., váz. 2 zl.

Heinrich A.: Grammatik der neuhochdeutschen Sprache für Mittelschulen in mehrsprachigen Ländern. 8. Auflage. Laibach 1881. 1 zl. 10 kr.

Zeměpis.

Cimrhanzl T.: Zeměpis pro I. tř. stř. škol. 7. vyd. V Praze 1885. 55 kr., váz. 70 kr. — Zeměpis pro II. tř. stř. škol. 7. opr. vyd. V Praze 1887. 55 kr., váz. 70 kr. — Zeměpis pro III. tř. 6. přepracované vyd. V Praze 1883. 55 kr. — Zeměpis mocnářství rak.-uher. pro IV. tř. střed. škol. 6. vyd. V Praze 1883. 55 kr.

Lepař Jan: Popis mocnářství rak.-uher. ku potřebě střed. škol. 3. vyd. V Praze 1875. 1 zl.

Sobek Frt.: Všeob zeměpis. V Praze. Díl I. pro 1. tř. střed. škol. 2. předělané vyd. 1887. 52 kr., váz. 72 kr. — Díl II. pro 2. tř. střed. škol. 1885. 68 kr., váz. 88 kr. — Díl III. pro stř. gymn. 1886. 68 kr., váz. 88 kr.

Tille Dr. Ant.: Učebnice zeměp. obec. i rak.-uher. pro střed. školy a ústavy učitel. V Praze. Svazek I. Zeměpis ob. 7. vyd. 1 zl. 30 kr., váz. 1 zl. 54 kr. — Sv. II. Zeměpis rak.-uher. 4. opr. vyd. 1888. 60 kr., váz. 80 kr.

Tille a *Metelka* H.: Statistika mocnář. rak.-uher. pro vyšší třídy škol střed. V Praze 1887. 1 zl. 12 kr., váz. 1 zl. 30 kr.

Dějepis.

Gindely Dr. A.: Dějiny všeobecné. Pro nižší třídy škol střed. I. díl: Věk starý. 5. vyd. vzdělal J. Řehák. 1887. 80 kr., váz. 95 kr. — II. díl: Věk střed. 4. vyd. vzdělal J. Řehák. 1885. 80 kr., váz. 95 kr. — III. díl: Věk nový. 3 opr.

vyd. vzdělal J. Erben. 1883. 70 kr. — Pro vyšší třídy škol střed.: I. díl. Věk starý. 3. vyd. vzdělal J. Řehák. 1884. 1 zl. 60 kr., váz. 1 zl. 80 kr. — II. díl. Věk střed. 2. vyd. vzdělal J. Řehák. 1886. 1 zl. 40 kr., váz. 1 zl. 60 kr. — III. díl. Věk nový. Vzdělal J. Jireček. 1879. 1 zl. 20 kr.

Kovář M. B.: Všeob. dějepis. I. díl. 2. vyd., vzdělali Řehák a Seydler. V Praze 1874. 1 zl. 40 kr., váz. 1 zl. 54 kr. — II. díl. V Praze 1870. 1 zl. 40 kr.

Lepař Jan: Všeobecný dějepis. Díl I. Starý věk. 3. opr. vyd. V Praze 1878. 1 zl. 40 kr. — Díl II. Středověk. V Praze 1869. 1 zl. 60 kr. — Díl III. Novověk. V Praze 1871. 1 zl. 50 kr.

Ninger: Děje všeob. pro nižší třídy střed. škol: Díl I. Starověk. 3. vyd. upravil J. B. Novák. V Praze 1884. 60 kr., váz. 80 kr. — Díl II. Středověk. V Praze 1874. 60 kr. — Díl III. Novověk. 3. vyd. V Praze 1880. 70 kr.

Sobek Fr.: Děje císařství rak.-uh. pro střed. školy. 2. opr. vyd. V Praze 1886. 80 kr. — Dějiny všeob. pro nižší třídy. I. díl. Věk starý. 2. opr. vyd. 1887. 70 kr., váz. 90 kr. — II. díl. Věk střední. 1885. 56 kr., váz. 72 kr.

Tomek W. W.: Děje mocnářství rak. 3. vyd. V Praze 1881. 60 kr.

Mathematika (geometrie).

Dřízhal Jan: Měřictví pro nižší gymnasia. I. díl. 6. vyd. V Praze 1883. 56 kr. — II. díl. 3. vyd. V Praze 1880. 70 kr.

Jandečka Václ.: Geometria pro vyšší gymn. I. Planimetria. 4. vyd. V Praze 1887. 70 kr., váz. v plátně 90 kr. — II. Stereometria. 3. vyd. V Praze 1880. Sníž. cena 40 kr. — III. Trigonometria. 3. vyd. V Praze 1880. Sníž. cena 32 kr. — Analytická geometria v rovině. 2. vyd. V Praze 1870. 1 zl. 20 kr.

Měřictví, merické rýsování, descriptiva.

Šunda F.: Merické zásady kreslení pro I. reál. gymn. 5. vyd. V Praze 1881. 48 kr. — Merictví a rýsování pro II., III., IV. třídu reálek a reál. gymn. 4. opr. vyd. V Praze 1884. 1 zl., váz. 1 zl. 20 kr.

Hoza Frt.: Měřické tvaroznalství pro I. třídu škol střed. V Praze 1881. 68 kr. — Základové měřictví v rovině pro nižší třídy střed. škol. 2. opr. vyd. V Praze 1887. 1 zl. 10 kr. — Základové měřictví v prostoru, pro nižší třídy střed. škol. V Praze 1878. 96 kr.

Jarolímek Čeněk: Geometrie pro 4. tř. škol reál. 3. vyd. V Praze 1881. U nakladatele váz. 82 kr., krám. cena 1 zl. 10 kr. — Descriptivní geometrie pro vyšší školy reál. 2. přeprac. a zkrác. vyd. V Praze 1887. Cena váz. 1 zl. 70 kr.

Mathematika (arithmetika).

Fischer Frt.: Arithmetika pro nižší třídy středních škol. I. díl. 5. vyd. V Praze 1884. 1 zl. 40 kr. — II. díl. 4. vyd. V Praze 1884. 1 zl. 30 kr.

Machovec F.: Algebra pro vyšší třídy střed. škol. I. vydání pro gymn. V Praze 1888. 2. zkrác. vyd. 1 zl. 40 kr., váz. 1 zl. 60 kr. II. vyd. pro reálky. V Praze 1887. 1 zl. 40 kr., váz. 1 zl. 60 kr.

Šikola Jos.: Základové arithmetiky ob. pro III. tř. střed. škol. V Táboře 1881. 50 kr. — Arithmetika pro 4. tř. gymn. a reál. gymn. V Táboře 1882. 48 kr.

Starý Václ.: Arithmetika pro I., II., III. tř. reálek. 5. vyd. V Praze 1886. 1 zl. 20 kr., váz. 1 zl. 40 kr.

Starý Vác. a Machovec F.: Arithmetika pro nižší gymn. 5. zkrácené vyd. V Praze 1888. 1 zl. 10 kr., váz. 1 zl. 30 kr.

Tafl Dr. E.: Algebra pro vyšší třídy střed. škol. 3. opr. vyd. V Praze 1887. Cena váz. 1 zl. 65 kr.

Hromádka F. a Strnad A.: Sbírka úloh. z algebry pro vyšší třídy škol střed. 3. vyd. V Praze 1885. 1 zl. 50 kr.

Týma F.: Arithmetika pro I., II. tř. gymn. 2. zkrác. vydání. V Praze 1888. 80 kr. — Arithmetika pro III., IV. třídu gymn. V Praze 1888. 80 kr.

Přírodopis.

Bořický Dr. E.: Nerostopis pro vyšší gymn. a reálky. V Praze 1876. 1 zl. 80 kr.

Fischer F.: Nerostopis pro vyšší gymn. 2. vyd. V Praze 1877. 1 zl. 20 kr.

Frič Dr. A.: Přírodopis živočišstva pro vyšší gymnasium a reálky. 2. zkrác. vyd. V Praze 1882. 2 zl.

Pokorný Dr. A.: Názorný přírodopis živočišstva pro nižší třídy; vzdělal F. V. Rosický. 6. vyd. V Praze 1887. Váz. 1 zl. 30 kr. — Názorný přírodopis rostlinstva; vzdělal Dr. L. Čelakovský. 4. vyd. V Praze 1882. Váz. 1 zl. 16 kr. — Názorný nerostopis pro nižší třídy; vzdělal Dr. M. Bořický. 4. vyd. V Praze 1880. 70 kr.

Rosický F.: Nerostopis pro nižší třídy. 2. vyd. V Praze 1886. Brošováno 36 kr., váz. 50 kr. — Botanika pro vyšší třídy. 2. vyd. V Praze 1884. Váz. 1 zl. 20 kr.

Šafránek F.: Geologie pro vyšší reálky. V Praze 1885. 40 kr.

Fysika.

Klika Jos.: Fysika pro nižší třídy; vzdělal E. Lemminger. 3 vyd. V Praze 1881. 1 zl. 40 kr.

Lemminger E.: Fysika pro nižší třídy. V Praze. — I. pro gymn. 5. vyd. 1887. 1 zl. 40 kr., váz. 1 zl. 60 kr. — II. pro reálky 4. vyd. 1886. 1 zl. 40 kr.

Majer Dr. Ant.: Fysika pro nižší školy. 4 vyd. V Praze 1880. 1 zl. 40 kr.

Müller P. J. a *Simonides* J.: Fysika pro vyšší třídy škol střed. V Praze 1884. Vyd. pro gymn. váz. 3 zl. Vydání pro reálky váz. 2 zl. 76 kr.

Lučba.

Hejslar Dr. F. a *Hofmann* Mik.: Chemie zkušební pro 4. školu gymn. a reál. gymn. V Praze 1880. 44 kr.

Hofmann Mik a *Hejslar* Dr. F.: Chemie zkušební pro 4. školu reálky a ústavy učitelské. V Praze 1879. 60 kr.

Hofmann Mik.: Chemie minerální pro vyšší školy reálné na základě pokusů. 2. přepracované vyd. V Praze 1885. 80 kr.

— Chemie organická pro vyšší reálky. V Praze 1880. Váz. 70 kr.

Jahn E.: Stručná chemie pro nižší třídy. V Praze 1878. 80 kr. — Počátkové chemie. V Praze 1877. 1 zl. 20 kr.

— Chemie nerostná pro vyšší školy. 2. vyd. V Praze 1874. 3 zl. 20 kr., váz. 3. zl. 40 kr.

Procházka Prokop: Chemie na základě pokusů pro 4. tř. reálky. V Praze 1882. 64 kr.

Filosofická propaedeutika.

Dastich Dr. J. a *Janděčka* V.: Logika pro vyšší gymn. 3. vyd. V Praze 1880. 64 kr.

Durdík Dr. J.: Psychologie pro školu. V Praze 1872. 1 zl. 20 kr.

Kapras Jan: Zkušební duševěda pro střed. školy. V Praze 1884. Broš. 1 zl. 20 kr.

Stenografie.

Pražák J. O.: Česká čítanka těsnopisná pro střed. školy. 2. vyd. V Praze 1886. Váz. 1 zl. 20 kr.

Těsnopis český dle soustavy Gabelsbergerovy. 6. vyd. V Praze 1886. Broš. 70 kr., váz. 1 zl.

b) Pomůcky vyučovací.

Kozenn B.: Zeměpisný atlas pro střed. školy. Upravil J. Jireček. 10. rozm. vyd. Ve Vídni 1885. Váz. 2 zl. 80 kr.

Lepař J.: Polit. atlas k všeob. dějinám střed. a nového věku. V Praze 1869. 1 zl. 50 kr., váz. 2 zl.

Schubert F. V.: Atlas antiquus. Upravili Dr. A. Balcar a Dr. J. Vlach. Ve Vídni a Olomouci 1887. 90 kr.

Zdeněk J.: Zeměpisný atlas Rak.-Uher. říše. Ve Vídni 1886. 45 kr.

Bauer F. C.: Rak.-Uh. mocnářství. Ve Vídni. 7 zl.

Haard Čeněk: Školní nástěnná mapa Evropy. — Nástěnná mapa hor a řek Evropy. Školní nástěnná mapa Ameriky. Upravil J. Jireček. Ve Vídni. Dvě prvé po 4 zl., napiaté po 6 zl. 50 kr.; třetí 5 zl., napiatá 7 zl. 50 kr. a s holema 8 zl. 50 kr.

Kozenn B. Visecí mapa zeměkouli; upravil M. R. Kovář. Ve Vídni 4 zl. 80 kr. — Visecí mapa Evropy. Upravil M. R. Kovář. Ve Vídni 5 zl. 40 kr. — Visecí mapa Palestiny; upravil M. R. Kovář. Ve Vídni. 4 zl. 60 kr. — Visecí mapa markrab. morav. a vévod. slezského; upravili C. T. *Bauer* a J. *Havelka*. Ve Vídni. 5 zl. 50 kr. — Visecí mapa království čes. Ve Vídni. 5 zl., napiatá 8 zl., s holema 9 zl.

Schober Dr. K.: Školní mapa království čes. Ve Vídni 1887. napiatá 6 zl., s holema 6 zl. 50 kr. — Příruční mapa král. čes. 1 : 1,000.000. Ve Vídni 1887. 10 kr. —

Zdeněk J.: Horo- a vodopisná školní mapa Rak.-Uh. říše. Ve Vídni 1886. Napiatá 6 zl., s holema 7 zl. — Škol. mapa král. čes. Ve Vídni. 4 zl. 80 kr. — Táž mapa horo- a vodopisná 3 zl. 80 kr.

Letotschek E.: Znázornění nejdůležitějších poměrů astronomických a fyzikálních; upravil J. Zdeněk. Ve Vídni 1881. 4 zl., napiato s holemi 6 zl. 50 kr.

Hledě k minist. výnosu ze dne 27. listopadu 1887, č. 24.101,¹⁾ intimovanému našim výnosem ze dne 25. prosince 1887, č. 41.382, a poukazuje k jeho otisku v minist. Věstníku ze dne 15. prosince 1887. J. Exc. p. c. k. ministr ráčil výnosem ze dne 6. ledna 1888, č. 25.701 ex 1887 oznámiti, že zákaz o *užívání textů francouzských a anglických klasikův* vycházejících ve sbírce Friedbergově & Modeově platí *pouze* o tak zvaném Théâtre français a English theatre, ne však o sbírkách týmž nákladem vycházejících a nazvaných Bibliothèque française à l'usage des écoles a English Authors for the use of schools. (C. k. šk. rada zem. v Praze dne 4. února 1888, č. 816.)

C. k. školní rada zemská zvěděla, že ředitelstvo jedné střední školy oznámení, jež jí došlo se strany spolehlivé o *přestupcích jednoho žáka proti řádu káseňskému*, jako bezpředmětné odložilo, anžák jehož se týkalo, *tou dobou nenáležel už k témuž ústavu*.

C. k. školní rada zemská vidí se tedy přijměna určitě nařizovati, by budoucně v takových případech ředitelstva škol ihned c. k. školní radě zemské zprávu podávala, aby se mohlo zabrániti, by si žák, naž jest takové domnění, podludně nevymohl přijetí na jiném ústavě. (C. k. školní rada zem. v Praze dne 8. února 1888, č. 2.090.)

Dle oddílu 9. oběžníku c. k. generálního ředitelstva státních drah rakouských ze dne 20. května 1885., vyhlášeného ve Věstníku vys. c. k. ministerstva kultu a učby ze dne 15. června 1885, v částce XII. pod č. 27., mají „*trvalé*“ legitimace vydané aktivním c. k. státním (a dvorním) služebníkům pro trati *státních drah rakouských* platnost toliko v kalendářním roce, v němž vydány byly, a mají se neplatné legitimace koncem roku generálnímu ředitelstvu vrátiti.

Vyzýváme proto ředitelstvo následkem výnosu vys. c. k. ministerstva kultu

¹⁾ Viz Krok, str. 77.

a učby ze dne 12. ledna 1888, č. 52, by od členův sboru učitelského, kteří mají takové trvalé legitimace na rok 1887, a dosud jich nevrátili, legitimací těchto, si vyžádalo a zaslalo je *co nejrychleji c. k. místodržiteliskému praesidiu v Praze*.

Spolu připomínáme, že generální ředitelstvo tobolky pro nové „trvalé“ legitimace na rok 1888, k vydání pohotovu už má, a sice za výrobní cenu 30 kr. za jednu tobolku, jak už při prvním vydání bylo ustanoveno.

Co se dotýče zejména vracení neplatných legitimací, podotýká se, že postačí, vrátíli se tobolky tak, jak byly vydány, pročez nic nevadí, aby podobizny z nich se vyňaly a pro trvalé legitimace na rok 1888 vydané se upotřebily, pokud se ovšem mohou připevniti nýtky.

Konečně se upozorňuje na to, že seznam tratí podřízených c. k. generálnímú ředitelstvu státních drah rakouských, pro něž zmíněné legitimace platí, doplniti dlužno vložení místních drah Loket-Neusattl, Chodov-Neydek, Kaštice-Radonice, Česká Lipá-Mimoň, Nusle-Modřany a Olomouc-Celechovice, na nichž generální ředitelstvo převzalo dopravu, pak nově otevřených tratí Stryj-Lawoczne, Herpelje-Ferst a Jihlava-Veselí. (C. k. školní rada zemská v Praze dne 12. února 1888, č. 3.210.)

C. k. školní rada zemská dovídá se, že v poslední době opět a opět konána byla v *místnostech škol* obecných a občanských, ústavů ku vzdělání učitelstva, škol středních a jiných těmto příbuzných, zejména pak v místnostech ústavů obecních *spolková i jiná shromáždění*, aniž dáno k tomu svolení úřadův školních.

Z té příčiny se vidí c. k. školní radě zemské vydati nařízení, jímž ve všech případech jest se řídit, aby totiž budoucně, kdykoli požádáno bude za ponechání místností školních k účelu shora dotčenému aneb jinému řádem školním nepředvídanému, vždy opatřeno bylo dříve od škol obecných a občanských svolení c. k. školní rady okresní, od ostatních ústavův svolení c. k. školní rady zemské.

Ředitelům ústavův obecních náleží, aby ku podobným podáním připojovali vždy také průkaz, že i obec dala své svolení. (C. k. šk. rada zem. v Praze 12. března 1888, č. 42.010.)

* * *

Přednášky v oboru *slavistiky* konají se v letním semestru na universitách: *Záhřebské*: Prof. Armin Pavić: O přízvuku a metricě chorvátské. O národních písních chorvátských. Výklad starých spisovatelův dalmatinských (v semináři). — Prof. Dr. Tomáš Maretić: Kritický přehled nejstarších dějin ruských na základě Nestorovy kroniky. Dějiny starého pravopisu chorvátského a kritika dnešního. — Lektor Dr. Fr. J. Celestin: Vyličení ruské literatury od Petra Vel. do Alexandra I. O ruském přízvuku s četbou vybraných kusův. — *Lvovské*: Dr. Em. Ogonovský: Nová doba dějin rusínské literatury (1798—1840). Výklad památky „Pravda ruskaja“. Četba a výklad Aeneidy Ivana Kotljarevského. Písemní práce a ústní rozpravy o nejdůležitějších otázkách mluvnických a literturních t. rusínských (v semináři). — Prof. Dr. Rom. Pilat: Dějiny básnictva polského v druhé polovině XVII. a v první XVIII. věku. Nauka o skladbě jazyka polského. Cvičení seminární z dějin literatury a jazyka polského. — Prof. Dr. Ant. Kalina: Dějiny filologie slovanské. Cvičení v oboru filologie slovanské. — *Černovické*: Prof. Dr. Katuěniacki: Tvorba kmenův ve slovenštině. Jiho- a západoslovanská literatura XIX. věku. — Prof. Dr. Smal-Stocki: Dějiny rusínské literatury XI. a XII. věku. Četba letopisu Samovidcova a vybraných plodův novějších spisovatelův (rusínských). Dějiny rusínského pravopisu. — *Peštské*: Prof. Dr. Oskar Ásbóth: Tvorba a sklonba sloves v jazyce staroslověnském. Přízvuk v jazyce ruském. — *Vratislavské*: Prof. Dr. V. Nehring: Vybrané části staroslověnské mluvnice. O sv. Cyrillu a Methoději. Dějiny literatury polské a ruské XVIII. a XIX. věku. Slovansko-filologická cvičení (ve dvou oddílech). — *Kievské*: Prof. F. J. Knauer: Srovnávací jazykověda (tvarosloví). — Prof. A. J. Sobolevskij: Dějiny jazyka ruského. O Gogolské době literatury ruské. O Nestorově letopise. — Doc. V. N. Malinin: N. M. Karamzin a jeho doba. — Prof. T. D. Florinskij: Staroslověnský jazyk. Národopisný přehled národův slo-

vanských. Praktická cvičení: Četba a rozbor památek staroslověnského jazyka. — Z krajanův našich přednáší: Doc. V. N. Petr: O Hesiodových *ἔργα καὶ ἡμέραι*. Historická mluvnice jazyka latinského (sklonba slovesná). Praktická cvičení: Četba a rozbor Hesiodovy Theogonie. Překlad z ruštiny do řečtiny. — Doc. A. O. Pospíšil: Praktická cvičení pro třetí oddíl: Četba a výklad prvé knihy Vergiliových Georgik a překlad vybraných bájek Krylova na jazyk latinský. Pro pátý oddíl: Četba a výklad M. T. Ciceronis in Verrem lib. V. a překlad některých kusův z druhé části Sborníku Jiř. Chodobajova.

* * *

Přehled posluchačův v zimním polouletí r. 1887/8 na universitě Lvovské 1166: 364 theol., 649 práv., 153 filos. (s 51 farmac.). Osvobození od školného: zcela 403: 346 th., 41 pr., 16 fil.; z polovice: 199: 181 pr., 18 fil. *Záhřebské*: 438: 100 theol., 224 práv., 114 filos. (s 28 farmac.). Osvob. zcela 181: 100 th., 60 pr., 21 fil.; z polovice 28: 22 pr., 6 fil. *Černovické*: 274: 65 theol., 160 práv., 49 fil. (s 13 farmac.). Osvob. zcela 55: 47 th., 6 pr., 2 fil.; z polovice: 12: 1 th., 10 pr., 1 fil.

Při universitě *Vratislavské* se kromě jiných vědeckých ústavův a sbírek nalézá *knihovna pro studující* s čítárnou v přízemí universitní budovy, otevřena všední dni od 2—4 hod. *akademická čítárna* tamže, otevřena denně od 8 (v zimě od 9) hod. ranní do 8. večerní (v neděle a svátky od 11—2 hod.). *Král. a universitní knihovna* otevřena jest všední dny, čítárna od 11—3 hodin. Knihy se půjčují od 11—1 hod., ale lístky, jimiž se žádají knihy, jest před 9. hodinou vložiti do zvláštní skříně v budově buď knihovny neb universitní.

Konkursy rozepsány jsou: *Zatímního učitele dějepisu a zeměpisu* při c. k. reál. a vyšším gymnasiu v Příbrami (do 10 května). *Zatímního učitele klassické filologie* při c. k. gymnasiu v Král. Hradci (do 5. května). *Učitele klassické filologie* při st. vyšších gymnasiích v Klatovech a v Mladé Boleslavi (do 5. května). *Učitele němčiny* s výpomocí v klassické filologii na st. vyšš. reál. gymnasiu v Kolíně (do 25. května).

Lékárník Karel Vojáček v Prostějově založil *studentské nadání* (1000 zl.) ve prospěch české zem. vyšší reálky v *Prostějově*.

Na českou universitu přijato bylo v letním semestru celkem 2279 posluchačů, k nimž dlužno připočísti ještě 70, kteří přijati budou se svolením děkana neb akademického senátu, takže česká universita čítá 2349 posluchačů. Na právnickou fakultu bylo přijato 1019 posluchačů, mezi nimiž 955 řádných a 64 mimořádných, 63 posluchačů pro komptabilitu; na lékařskou fakultu bylo přijato 982 posluchačů, a sice 968 řádných a 14 mimořádných; na filosofickou fakultu bylo přijato 278 posluchačů, a sice 180 řádných, 11 mimořádných a 87 farmaceutů. — Na německou universitu bylo přijato celkem 1486 posluchačů, a sice na theologickou fakultu 245 (mezi nimi asi 200 Čechův), a sice 243 řádných a 2 mimořádné, na právnickou fakultu 518 a sice 461 řádných a 57 mimořádných na lékařskou fakultu 575, a sice 565 řádných a 12 mimořádných a na filosofickou fakultu 146, a sice 72 řádných, 23 mimořádných a 51 farmaceutů.

Schválená díla:

Gindely Dr. Ant. Dějepis všeobecný pro nižší třídy. II. díl: Středověk. Vzdělal Jan Řehák. S 25 obrázky a 8 mapami. V Praze 1888. 80 kr., váz 95 kr. (13. března 1888, č. 4783.)

Pokorný Dr. A. Názorný přírodopis rostlinstva pro nižší třídy vzdělal Dr. Ladislav Čelakovský. 5. vyd. V Praze 1888. 90 kr., váz. 1 zl. 10 kr. (13. března 1888, č. 4782.)

Literatura.

Redakce došly spisy tyto:

a) Od spisovatelův:

Promluvy duchovní k studující mládeži. Sepsal P. Jan Ev. *Hulakovský*. III. díl. Schválením ordinariátův kn. arcib. Pražského a bisk. Budějovického. V Praze 1888. Nákladem Cyrillo-Methodějské tiskárny. 8° 182. Cena 1 zl. 10 kr. — V rozmanitých oborech činný spis. vystupuje zde po svém povolání jako duchovní řečník k mládeži mu svěřené; jeť to už po třetí. I sluší uznati, že si při tom vede s náležitou obratností i se žádoucím taktem a šetrností, jaká na mládež velmi blahodárně působí: co při tom velice ceníme, jest, že vřelý náboženský moment dovede obratně slučovati s upřímnou láskou ku vlasti: srv. jen na př. co dí o lásce k jazyku rodnému (str. 23). Z bohaté látky, v tomto spise složené, vyjímáme mimo to některé stati naší mládeži zvláště dobře se hodící, jako o bedlivé práci, o slušnosti a spůsobnosti, o vzájemné lásce, o pravém pokroku a j. Jsou tu též řeči zvláště případné, jako řeč čelící ku povznesení citu loyálního a dynastického a p. Ostatní řeči pojednávají o pravdách náboženských: o posledních věcech, o desateru Božím, o Otčenáši a darech Ducha sv. Pokynutí a výstrahy mládeži činěné jsou důrazny a přesvědčivý; spisovatel dokládaje se písmem sv. a otců církevních, pilen jest výkladu přesného, doprovázeje jej vybranými a velmi vhodně volenými příklady. Řeč jest správná, sloh zřetelný, libezný a mocný. Také cena jest přiměřena. Pročež přejeme knize co nejhojnějšího rozšíření.

O vzniku práv městských v Německu. Napsal Dr. Frant. *Brdlík*. V Přerově 1888. Nákladem tiskárny společenstva. 8° 43. Cena? — Od XIII. století uváděli Přemyslovci k nám Němce, by zakládali města, při čem jim na velikou škodu národa českého propůjčovali mnohých svobod a zvláště i té, že se směli spravovati právem svým, německým. Spis. uvažuje, zda právo německé jest vlastního původu či zda vznik vzalo z práva římského, dochází výsledku, „že hlavní základ zřízení městského v Německu spočívá toliko v germanském zřízení“, ale jinak „nejisto jest, zda by Němci poměrně tak záhy (byli) dospěli k utvoření samosprávných obcí městských, kdyby v té příčině nebyli přišli ve styk s Římany“ (11. 12.). Potom uvažuje spis. o vzniku práva německého po třech dobách: Od vzniku měst německých do privilegií ottonských. Odtud do r. 1074. Odtud do počátku válek křižáckých. Spisek jest psán slohem plyným, jasným a jazykem — až na některý poklesek (ku dvoru biskupově 17., nejprvé, šířeji 32 a j.) — správným.

Разборъ басни Leo et mus. Od *J. Drbohlava*. 8°. 23.

Къ вопросу объ изученіи латинскаго языка. Od téhož. 8°. 119.

Пособіе для первоначальнаго обученія латинскому языку. Курсъ перваго и втораго классовъ. Sestavil *J. Drbohlav*. 2. vydání. V Tiflise 1885. 8°. 176. Cena váz. 80 kop.

Опытъ Методики первоначальнаго обученія латинскому языку. Курсъ перваго и втораго классовъ. Sestavil týž. V Tiflise 1884. 8°. VII. 171. V. Cena váz. 80 kop.

Naši krajané-profesoři na Rusi zaujímají v ruském školství velmi závažné místo netoliko co do hodností, ale zvláště co do působnosti, jsouce na mnoze nejdůležitějšími činiteli při vyučování mládeže ruské i v nejzazších končinách jejích. Mnozí z nich mimo to jsou i na poli literárním nejen v odborech vědeckých, ale hlavně v oboru literatury školské velice činní, vyplňujíce tak zdárně mezery, jež ovšem při rychlém vývoji školstva ruského nemohly býti tak rychle odstraněny.

Měli jsme už příležitost uvésti některá díla jejich, později pak se nám potřeba toho ještě častěji naskytne; dnes uvedeme některá díla, jež svědčí o tom,

jak věrně a pilně se krajané naši přičinují o zvelobení pole, jemuž zasvětili síly své.

Položili jsme výše 4 spisy inspektora 1. gymnasia Tifliského, J. Drbohlava, jež vyšly z té potřeby, aby se vyučování klassickým jazykům na ruských školách středních upravilo a výsledky polepšily. Bylo totiž, jak spis. doznává, zhusta slyšati stížnosti do nedostatečných prospěchův v jazycích klassických; konečně roku 1881. svolal popečitel učeného okruhu Kavkazského kommissi z učitelův starých i nových jazykův na středních ústavech okruhu toho, by porokovali o tom, kterak zlepšiti vyučování starým jazykům, aby prospěch byl přiměřenější práci. Ku kommissi vypracoval též krajan náš insp. J. Drbohlav zevrubný spis, kde se na základě spisů výtečných paedagogův, jako J. A. Komenského (*Vestibulum, Janua, Palatium* či *Atrium, Thesaurus latinitatis*) a j. za to přimlouva¹, aby ve dvou nejnižších třídách metoda vyučovací v starých jazycích tak byla upravena, by se postupovalo *od konkrétního k abstraktnímu a od snazšího k těžšímu*. Toho se má docíliti *praktickým* vyučováním, t. j. učitel vezma nějakou na př. bájku čte ji po částech, má žáky k přesnému opakování (výslovnosti, přízvuku); pak objasňuje žákům význam každého slova, až dojde konečně k překladu celé bájky. Tak se ponenáhlu žák už ve škole naučí všemu potřebnému, v čem se utvrdí děláje jiné věty a představuje při tom slova, jimž se byl naučil. Pak se přejde k syntaktickému rozboru vět naučených a ku grammatické sklonbě slova atd.

Tento praktický způsob byl ministerstvem za vhodný uznán a dána insp. J. Drbohlavu moc, aby dle něho on i kollegové jeho Tifliští vyučovali, za kterým účelem sepsal dvě posledně jmenované knihy (první dvě jsou přílohou ku protokollu zmíněné kommissi), z nichž druhá jest methodickým návodem, prvá pak cvičebnou knihou pro žactvo velmi prakticky uspořádanou: z prvu jsou latinské básničky, z nichž pak ku cvičení tvořeny jsou rozmanité věty latinské a ruské; potom následují krátké články latinské z biblické dějepřavy, krátké články ruské (s poznámkami ku překladu v latinu), epitome historiae romanae, slovník ku každému článku zvláště, ukazatel.

Knihy jest tedy jak prakticky tak i zábavně sestavena, by žák v učení nalézal čím více obliby. Úprava jest velmi úhledná, tisk veliký a jasný. Quantita se všude udává, žádoucí by byla i v slabikách polohou dlouhých jako *iustus, infinitus* a p., za to by se mohlo upustiti od označování krátkých slabik. — Nelze upříti, že praktickou methodou takovou lze docíliti značných prospěchův; a jak jsme se dověděli, očekávání nesklamalo statného pracovníka na novině dosud nevalně zky-přené, k čemuž ze srdce mu přejeme všeho zdaru.

Arriani Anabasis. Žákům 3. třídy ruských gymnasií a progymnasií heuristickou methodou vzdělal Václav *Rakušan*. Část I. V Tiflise 1887. 8°. 177. Cena 65 kop. — Neméně statný pomocník insp. J. Drbohlava podává nám tu dle též metody, jaké tento s „krásnými výsledky“ užil u vyučování jazyku latinskému, řeckou *Anabasi Arrianovu*, předeseýlaje krátký návod, jak užívati knihy, aby se žák ponenáhlu vpravoval ve sklad jazyka českého. Po každém, ovšem krátkém oddíle řeckém následují parafrasované věty ruské ku překladu v řečtinu; slovník ku každému z článkův usnadňuje žákům značně srozumění. Na konec jako souhrnný výsledek poznatkův z četby položil spis. stručné sice, ale zevrubné a dle Niederla velmi prakticky spořádané tvarosloví jazyka řeckého. Těšíme se, že spis. povzbuzen značným úspěchem, jehož — jak nám odjinud známo — docílil methodou svou co nejdříve vydá část II. spisu svého.

Учебникъ латинскаго языка. Od A. O. *Pospíšila*. I. díl pro 1. třídu. 2. vyd. V Kievě 1887. v. 8°. II. 79. Cena 50 kop. — II. díl pro 2. třídu. V Kievě 1885 (2. vyd. chystá se k tisku), v. 8°. 120. Cena 50 kop. — III. díl (ve 2 sešitech) pro III.—VIII. tř. V Kievě 1887—8. v. 8°. III. IV. 325. III. 325. Cena 1 r. 50 kop. — Spis. uchystal v prvých dvou dílech velmi praktické knihy cvičebné k vyučování jazyku latinskému, při čem praxi vždy zároveň provází theorie. Spis. právem dbá toho, by se žák naučil přede vším správně vyslovovati i co do quantity i co do přízvuku; proto se v knihách všech tuto jmenovaných stále označují dlouhé

slabiky, což postačí, ano se rozumí, že ostatní neoznačené jsou krátké; pokrok chvalný sluší uznati ve snaze spisovatelově, označovati quantitu i slabik polohou dlouhých, nevysloví se na př. *a* v patrem stejně jako v matrem (srv. patro — pátrati a p.). Rovněž o správném kladení přízvuku spis. poučuje žáka zevrubně v §. 8. (I. dílu); dobře by bylo bývalo připomenouti buď zde nebo při poznámce k cvičení XVII., že *-que*, *-ne*, *-ve* srůstají tak těsně s předchozím slovem, že pak přízvuk padne na slabiku předchozí (t. j. celkem od konce druhou): páter *matérque*, páter *matérue*, páter *matérve* (rozdíl: *ítaque* pročez — *itáque* a tak, *útique* ovšem — *utique* a jak, a by). Co pak zvláště pochvalně vytknouti sluší jest, že spis. hned po VII. cvičení předkládá žákovi souvislé, ovšem snadné články (až na konec dojde k Horatiovu *Beatus ille*), což, jak známo, žáky nejvíce bavívá a chuti k předmětu jim dodává. Co do postupu čtyř conjugací hned z počátku zdá se nám přiměřenější, by se počínalo conjugací II., kde není nic nepravidelného (*mone-o*, *-nt*), pak I. (*lauda-o* = *laudo*, ostatek *lauda-s*, *-nt*), IV. (*audi-o*, *-u-nt*) a III. (*reg-o*, *-i-s*, *-u-nt*). — Uspořádání učiva, jež ovšem učiněno dle školních předpisův ruských, liší se od našeho hlavně tím, že se teprve v II. tř. probírá sloveso *sum* ve všech časech, načež následuje *impf.* i ostatní časy sloves jiných, a potom teprve *gerundium*, *gerundivum*, tvary *perifrastické*, *acc. c. inf. atd.* Vyznáváme upřímně, že se nám tento rozvrh více líbí než u nás obvyklý, jenž na nejútlejší mládež uvaluje příliš mnoho hned z počátku, kdežto by to později (v II. třídě) snáze unesla. — Díl III. obsahuje vědecky a přehledně vzdělanou mluvnici lat. ostatním třídám gymnasiijním, při čem výklad provázen jest hojnými a vhodně volenými příklady. Spis. omezuje se na věci toliko potřebné, vynecháváje toho, co se žákovi nikdy nena-
mae a co se přece zhusta traditionálně v grammatikách naskytuje. Mluvnice pak stává se ještě vhodnější pomůckou tím, že spis. zvláštnosti latiny vykládáje na zřeteli má stále vyučovací jazyk, ruštinu. Na konec nelze zamlčeti, že se spis. hlásí k práporu dosud nedoceněného reformátora pravopisu A. A. Ivanova, o němž jsme promluvíli v Kroku II, 38.

Избранные сочинения Платона. S výklady ruskými vydává A. O. Pospíšil. I. *Ἀπολογία Σωκράτους. Κρίτων*. V Kieve 1884. v. 8°. 207. Cena 1 r. 20 kop. II. *Λάχης*. 2. vydání. V Kieve 1887. v. 8°. 96. Cena 75 kop. — Vydavatel, gymn. prof. a univ. docent, jest velmi platoně činným i na poli řecké literatury, čehož nejlepší důkaz podává kommentované vydání uvedených tuto spisů Platonových, jichž dle titulu následovati bude ještě další řada a jež jsou určeny přede vším mládeži gymnasiijní. Proto vydavatel v hojných a případných vysvětlivkách má na zřeteli hlavně jasnost *smyslu* (k čemuž patří ovšem i věcný výklad), méně se zabýváje grammatikou, a to ovšem jen tam, kde toho k porozumění nevyhnutelně třeba jest. Vedle toho místy a s náležitou měrou vhodné vytýká éthické zásady nauky Sokratovy. Co pak zvláštní ceny dodává vydáním Pospíšilovým, jsou co možno stručné *úvody* ku každému dialogu, v nichž podává nejdříve zprávy o osobách v dialogu vystupujících, pak rozbor dialogu a konečně pohovoří o základní myšlence, účelu, době a p. dialogu. Aby pak se vydavateli nebylo průběhem výkladu opět a opět vraceti k objasňování filosofických zásad v dialozích Platonových, jichž znalost k správnému porozumění dialogův jest nevyhnutelná, předeslal před I. dílem obšírný (72 str.) náčrt starořecké filosofie, charakterisuje zvláště učení sofistův a odpůrce jejich Sokrata. Konečně zmíniv se o žácích Sokratových obírá se hlavně působením Platonovým a podává více méně obšírně obsah (místy i účel a p.) všech jeho spisův. — Netřeba ani zvláště poznamenávati, že vydavatel užil nejlepších v obor ten zasahujících spisův, co se jeví i z výkladův i ze správného textu; kromě toho jest dbalý správné výslovnosti, pročez kde třeba, označuje quantita hlásek *α*, *ι*, *υ*: *πράγματα*, *πυρί* a p. Tisk jest veliký, jasný, úprava velmi úhledná. Že pak Laches vychází už po druhé, svědčí o zasloužené oblibě zdařilých vydání Pospíšilových.

b) Od nakladatelův:

Ottův Slovník naučný. Seš. 4.: *Acta Pilati* — *Adelung*. Seš. 5.: *Ademi* — *Advitalitas*. Cena seš. 36 kr. Obsah opět hojný, články mnohé provázeny jsou

zdařilými ilustracemi nejvíce z oboru přírodovědy. Čeho však opět — a sice jen na prospěch díla tak obětovně a krásně počatého — mlčením pominouti nemůžeme, jest to, by redakce přijímala články jen opravdu věcné i správná tvrzení obsahující a beze vší strannickosti vypracované; toho všeho však není ve článku „Adjektivum“, v němž Kř. (= Dr. Eman. Kovář) tvrdí, že v západních jazycích slovanských (tedy i v českém) jest adjectiv pronominalních či složených *pouze* útvar druhý, t. j. složený z kmene + skláněného zájmene (dobro-jimě = dobrým). Toť zhoľa *nesprávnou*, neboť stč. v sg. loc. masc., dat. loc. fem., dual. nom. acc. fem. neutr. užívala vedle tvarův z kmene vzniklých (velikém, velikéj, velicí: svoji světi rucě Pass.) i těch, jež povstaly též sklonbou prvé části (adj.): velicě-jem = velicíem (srv. mimo jiné: po kožením ščítě RK. Zab. 155), velicě-jej = veliciej. Dokladův nalezneš hojně v Šaf. Poč. str. 54—5, jenž u nás prvý správně na zjev ten ukázal a proto by byl jistě zasluhoval, aby jej byl Kř. — znal-li ovšem výklad Šafaříkův, o čemž nyní, když tvrdí věc zcela opačnou a *nesprávnou*, arci pochybujeme — citoval, byl by toho spíše tuším zasluhoval, než ostatní dva, jež Kř. ad majorem gloriam cituje a z nichž jeden není nikdo jiný leč — E. Kovář sám! Nechápeme věru, kterak se článek tak nesprávný a strannický přese známou obezřelost redakce Slovníka mohl vlouditi do jeho sloupcův.

Osvěta. Red. V. Vlček. Ročník XVIII. Sešit 4. Z nových článků vyjímáme: Josef Jiří Strossmayer (V. Pakosta). Nejnovější nálezy v zemích mesopotamských (J. Prášek). O kmetu Václavovi (Ad Heyduk). Z knihy „Černé labutě“ (J. Vrchlický). Dr. Josef Miloslav Hurban (J. V. Frič). Regina Isolanová (Ot. Červinka).

Bibl paedag. klass. Dílo VII. Jana Ev. Kosiny sebrané spisy. Svaz I Drobní spisové. Seš. 2. Cena 35 kr. Pokračování v úvahách: Ant. Kosinovo Kvítí luční. P. Jehličkovy Oblasy biblické. Kaz. Brodziňského Věslav, přel. Jan Soukop. Boh. Havlasy Tiché vody. — Dílo IV. Jana Amosa Komenského sebrané spisy vychovatelské. Seš. 3. Cena 35 kr.

Bibliotheka mládeže studující, vydávaná péčí Ústř. spolku střed. škol čes. Serie I., číslo 2.: *Zeměpisné rozšíření rostlin a zvířat*. Sepsal Dr. Vilém Kurz. V Praze 1888, nákladem B. Stýbla. m. 8° 87. Cena 32 kr. — Spis. podává zde vyňatek z poučných rozprav svých, jež byl otiskl v *Osvětě* 1886, 502 sl. 917 sl. 777 sl. Dílko, jež vykládá o stěhovacích prostředcích a oblastech rostlin i zvířat, jest psáno přehledně, jasně, jazykem správným, *jsouc takto žactvu velmi vhodnou pomůckou k širšímu poznání přírody*. K výslovnosti angl. jmene Wallace (str. 42) připomínáme, že není dobře vyjádřena Uallés, ano angl. *w* se nevyslovuje jako čistá samohláska *u*, nýbrž jako východočeské *v* (voda, kráva) t. j. nepřítiskávajíc zubův k dolnímu rtu; koncovka pak se v tomto jmení vyslovuje *is* (ne *és*), tedy: *vollis* (wóllis) neb *vállis* (wállis). Vedle toho měla býti udána i výslovnost jmena Russel, totiž *rössel* (rússel). — Serie I., číslo 3.: *Frant. Lad. Čelakovského Růže stolistá*. Báseň a pravda. S výkladem prof. Fr. Bílého a s podobiznou. V Praze 1888, nákladem B. Stýbla. m. 8°. 104. Cena 38 kr. — Chvalně známý vydavatel Komenského Labyrintu světa¹⁾ podjal se práce velmi záslužné, ale i dosti obtížné; i sluší uznati, že ji vykonal s nemalou dovedností i zdarem, objasniv všude vše, co by žáku mohlo býti nejasno i co do smyslu i po stránce aesthetické. Poznámky jsou hojny (str. 64 k V. mělo býti zmíněno, že ale = aspoň, k XC.I., kdo se asi míní Krasoslavem), případny a jasny, cena jejich pak zvýšena jest celkovými přehledy obou částí, v nichž se vydavatel usiluje dopátrati sjednocujícího střediška. V příčině grammatické potřebují některé věci nápravy, jako *pojmuti* (str. 6), *přijmuti* (91) m. -jati: jeť zcela nesprávně a neústrojně tvořeno; všimněme si jen, jak lid mluví: žít, tít, klít, načít, vzít, nikoliv: žnout, tnout, klnout, načnout, vzmount, neboje se dvojmyslu na př. v žít (metere, vivere); srov. výrok jemnocitného posuzovatele jazyka našeho, J. E. Kosiny, jenž v příčině té dí: „Pouličných forem napnuta m. napiata, dojmuta m. dojata, přijmuti m. přijati rádi bychom

¹⁾ K str. 180, pozn. 1. dočítáme, že čísti jest i hl. 9. — K str. 178. Růže stolisté čísti jest 1. půli v VI. tř., 2. půli v VIII. třídě.

poslali ke všem šípkům.“ (Sebrané spisy str. 96.). — *Drahokamův* (63. 68. 79.) m. drahých kamenův, jak Čel. dí (LVII.) neb drahého kamení (V.); vznikl nom. sg. kam nesprávným domněním, jako by stč. sg. nom. kamy (dem. kamýk) byl pl. (u našich básníků vyskytuje se už i plam); *ruměnec* (65. 69.) m. ruměnec od rudý, už v stsl. ruměň; přeje Marii *dobrou noc* (70) vedle správného gen. sladkých snů; *jedině* (70. 101.) m. jediné; *posílá* (71.) m. posílá (třk — týkati, mřk — smýkati, tedy sřl — sýlati). Slovo *okrsku* (77.) není dem. od okres (dem. okresek!), nýbrž stojíc místo okršku, okršlku (co do vysutého l srv. Lítomyský, řemesník a j. m. Lítomyšlský, řemeslník) jest dem. od okršl či okršel. *šamotati* jest intens. od šamati a tudíž *původní* význam není máchati (77.). Co znamená „trou se“ vedle *truje* (78.)? onoť přece od třiti, toto od trouti. *Dvojliká* (80.) není tvořeno zájmennou příponou -lik, již není, neboť „koli-k, toli-k“ utvořeno příponou kř od toli, koli (stsl. kolъ, tolъ): koli krát, toli-krát, kdo-koli; dvojliký však složeno se subst. likъ = podoba, tvář (rus., srb. a j.), odkud i líce. Tvar *úžeji* (80, 4 zd.) jest nesprávný, byl by to comp. comparativu úže; ostatek má Čel. správně úže. Trvaly samostatně každá *pro sebe* (81.) m. o sobě. Chráni *plod svůj* (81.) m. plodu svého; zvláštním obalem chrání — dodej: jich. *Jelikož* (83.) m. ježto, poněvadž (Krok I., 202.). Čel. má stkvělo-ok, stkvi se, ale vydavatel nedobře píše *skvělooká* (84.), skví se (90.). Imp. *třibme* (87.) m. třebme (neb třibme), stsl. trěbiti. Co znamená bájenka (88.)? či parabola? slovo neilbé, nesprávně tvořené. „Tím by *odpadl* (88.) pěkný kontrast“ jest germanismus m. Tím by místo pozbylo pěkného kontrastu. Tvar *dárni* (94.) jest stč., srv. dřevní, daremní. Č. nevytvořil ovšem *nějaké velkolepé* soustavy m. nijaké veliko- (100.). Vydavatel si libuje v některých nově zbytečně tvořených slovech, za něž máme správná stará; zvláště slov s předponou u jest velikým milovníkem: *uplatňuje* (77.), *uschopnělost* (84.), *udomácněním* (102.), *ulahodiv* (103.), pak *nadvládati* (63.). Nejsme sice proti tvoření nových slov, pokud jich třeba k vystižení nových pojmův neb jich odstínův; zde však toho nebylo, neboť za uschopnělost máme staré a vůbec srozumitelné schopnost, za ulahoditi (ač bychom proti tomuto slovu ještě nejméně namítali) smyslu vhodnějším jest zlahoditi, za udomácněním lépe zdomácněním, uplatňuje zavání příliš německým geltend macht m. českého ustaluje. Est modus in rebus! A přes to vydav. vyčítá J. S. Preslovi, že si odvážné počínal „v tomto jazyku nebezpečném novotvoření“ (98.), stavě jej v tom po bok Vlčkovskému, Šírovi a Amerlingovi! Avšak výčitka ta jest (zvláště vůči mládeži studující) nespravedlivá, neboť Presl netvořil — jak bude později ukázáno v Kroku — *zbytečně* nových slov, nýbrž jen, kde jich bylo potřebí k novým pojmům, ale pak je tvořil na větším díle *správně*; jinak zajisté užíval slov starých, pokud se jich mohl dopídi. Rovněž Ant. Marek přese vši nepodařenost mnohých výrazův nezasluhuje, by v tom byl stavěn na roveň oněm třem pověstným novotářům, byloť i jemu nezřídka nové vystihovati pojmy. — Místo: pestrých jejích tvarů (77.), z předních její (sic) obránců (93.) lépe řici: pest. tv. jejích, z před. obránců jejích, o čem v Kroku str. 129. — Vše výtky naše lze ovšem snadno napravit a cena dílka není jimi vážně ztenčována, an jinak jazyk ve výkladech jest správný a vytríbený; proč *co nejoreleji doporučíme Fr. Bílého vydání Růže stolisté veškeré mládeži české, zvláště studující*, již přibývá tím opět vítané číslo v kanon soukromé četby v jazyce českém, kde se toho tolik ještě nedostává. — Serie II., č. 2: *Chudí lidé. Porádka Boženy Němcové*. K vydání upravil Dr. Jan V. Novák. (S podobiznou spisovatelčinou). V Praze 1888, nákladem I. L. Kobra m. 8° 90. Cena broš. 30 kr., váz. 40 kr. — Jest si přát, by pp. kolegové různých odborův zasílaly hojněji příspěvkův pro knihovnu mládeže stud., aby výběr byl rozmanitější a volenější.

Vesmír. Red. Fr. Nekut. Roč. XVII, č. 11. a 12. obsahují nové články tyto: Z kytic Makartových. Zatmění slunce dne 19. srpna r. 1887 (Vraný). O cívarech z hlíny diluvialní (Jul. Stoklasa). Různouštka chylanovitá (J. Kf.). Oblovky a hladovky (Uličný). Různé zprávy.

Věstník kr. České společnosti nauk: A. Třída filos.-histor.-filologická:

Dr. V. E. *Mourek*: Prager Bruchstück einer Pergamenthandschrift der Klage. — Dr. *Kameníček*: Historia uera expeditionis anni 1556., seu de rebus gestis per Vngariam sub Serenissimo Principe Ferdinando, Austriae Archiduce, authore Petro Raymundo Amadono, Med. Doctore. — F. *Menčík*: Albrechta z Valštejna dopisy K. P. Val. Coroniovi, rektoru kolleje Jičínské. — August *Sedláček*: Die altböhmisches Bestände des Oelser Archivs. — Adolf *Patera*: Dopisy Bohuslava Balbína ke Kristianu Weisovi z l. 1678 až 1688. — Fr. X. *Prusík*: Plzeňský rukopis Husovy Postilly. — Dr. V. E. *Mourek*: Zpráva o cestě do Anglie a pobytu v Londýně, Cambridgi a Oxfordě v červenci a srpnu 1887. — Dr. J. V. *Prášek*: Dlužno-li i přes nejnovější útoky přikládati autentičnosti athenské poriégesi Pausaniově. — Ant. *Rybička*: Dodavky kulturní: O českém zvonařství. — Ferdinand *Menčík*: Daniel Krman. — Dr. J. *Emler*: Dvě nekrologia Krumlovská.

B). Třída mathematicko-přírodovědecká: Dr. O. *Feistmantel*: Uiber die pflanzen- und kohlenführenden Schichten in Indien (beziehungs. w. Asien), Afrika und Australien, und darin vorkommende glaciale Erscheinungen — Dr. Fr. J. *Studnička*: Neue Ableitung der Euler'schen Tangenten und Cotangentenreihe. — Dr. B. *Brauner*: O hutnotě roztoků sulfatu ceria. — Fr. *Vejdovský*: Vývoj a morfologický význam tak zv. „fibrilläre Punktsubstanz“. — L. *Čelakovský*: O některých nových rostlinách českých. — F. *Petr*: Nové dodatky ku fauně českých hub sladkovodních S 1. tab. — Č. *Šundera*: O některých nových a vzácnějších pro Čechy družích měkkýšů. S 1. tab. — A. *Štolc*: Příspěvky ku studiu Naidomorf. S tab. — E. *Sekera*: Příspěvky ku známostem o tubelláriích sladkovodních. S 1 tab. — Dr. L. *Čelakovský*: Resultate der botanischen Durchforschung Böhmens im Jahre 1886. — C. *Nicklas*: Skizze zu einer Statik der Fischvermehrung — Č. *Zahálka*: Druhá zpráva o geologických poměrech výšiny Brozaňské. Kraj mezi Čížkovicemi, Lukavcem, Libochovicemi a Budyní. S geolog. mapou a průřezy. — B. *Brauner*: Nový oxyd olova, jakožto příspěvek k seznání účinku katalytického. — V. J. *Procházka*: Studien an den Mährischen Miocaenkorallen. Mit 4. Taf. — Dr. J. *Palacký*: Über die Tiefseefische des westlichen Mittelmeeres. — Dr. B. *Rayman*: Isodulcit. — Dr. J. *Palacký*: Über die Flora von Egypten — Ed. *Weyr*: O binárních matricích. — Dr. J. *Krejčí*: Über elliptische und cirkuläre Polarisationen an Krystallen — Ph. *Počta*: Kritisches Verzeichnis der Rudistenliteratur. — M. *Lerch*: Addition au mémoire présenté dans la séance du 15. Octobre 1886. — F. *Štolba*: Chemische Analyse des Wassers von Lahoritz — Dr. J. *Velenovský*: Neue Beiträge zur Kenntnis der Flora von Ost-Rumelien und Bulgarien. — L. *Zykán*: O některých chemic. rozborech. — Dr. B. *Rayman*: Isodulcit II. — K. *Kypper*: Über die auf einer Curve m^{ter} Ordnung vom Geschlecht $p - C \frac{m}{p}$ — von den ∞^2 Geraden G der Ebene ausgeschnittene lineare Schaar $G_m^{(2)}$ — Dr. F. *Augustin*: Über die jährliche periode der Richtung des Windes. Zweiter Theil. — Dr. L. *Čelakovský*: Beitrag zur Kenntnis der Flora der Athos Halbinsel. — Dr. A. *Seydler*: Příspěvek k řešení Kepplerova problemu. — Č. *Zahálka*: Thecosiphonia craniata, nová sp. z čes. útvaru křídového — J. *Kušta*: Příspěvek k seznání zvířeny kamenouhelné u Rakovníka — B. *Rayman* J. *Kruis*: Isodulcit III. — Dr. O. *Feistmantel*: Über die pflanzen- und kohlenführenden Schichten in Indien (Nachtrag). — A. *Štolc*: Bicosoeca vacillans. S tab. — Dr. J. *Velenovský*: Über einige neue Pflanzenformen der böhm. Kreideformation. Mit 1 Taf. — Ph. *Počta*: Über einige Versuche zur Entstehungstheorie der Lösspuppen. — De M. G. *Longchamps*: Rapprochement entre la Trisectrice de Mac Laurin et la Cardioïde. — K. *Kypper*: Das Maximalgeschlecht der Regelflächen m^{ter} Ordnung. — Dr. J. V. *Woldřich*: Diluviální nálezy v Prachovských skalách u Jičína. — Ed. *Weyr*: Sur la realisation des systèmes associatifs de quantités complexes à l'aide des matrices. — Dr. L. *Čelakovský*: Resultate der botanischen Durchforschung Böhmens 1887. — M. *Lerch*: Sur une démonstration du théorème de Cauchy sur les intégrales prises entre des limites imaginaires. Deux théorèmes d'arithmetique. — J. *Kušta*: Nová geologická pozorování v okolí Radnic. S 1

tab. — F. *Vejdovský*: Vývoj a morfologie exkrementních orgánův. — Dr. O. *Feistmantel*: Geologische und palaeontologische Verhältnisse der kohlen und pflanzenführenden Schichten im östlichen Australien. — Dr. A. *Seydler*: Další příspěvky ku řešení Kepplerova problému.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. Krátký. Roč. XIV. Číslo 2. a 3. podává nové články tyto: V. Vl. Tomek s pod. (B. Čermák). Pro knížku (E. Miřiovský). O pozdravování (V. Ptáček). Naší mládeži (B. Čermák). Starý Zima a jeho syn (A. Skůček). Jak houby rostou (Fr. Polívka). Pasačka (M. Červenka). P. Jan Bosko. (J. V. Bohuslav). Ve službě nepřátel (J. Soukal). Klekání na pastvě (B. Čermák). Ze života krokodilův (Fr. Nekut). Co se přihodilo na honu Antiochovi, králi Selencie (Jan Nečas). Láska bratrská K. V. Kuthan). Láska synovská (Týž). Vzácná skromnost (A. Svoboda). Tři básně Heineovy (př. Jan Nečas). Rozmanitosti. — Naděje, jaké jsme skládali do časopisu tohoto, se počínají jak s radostí pozorujeme, plniti: redakce jest dbalá pečlivého výběru článkův přiměřených, jež zhusta bývají provázeny názornými výklady, rytinami čistými, úhlednými. Řada mužů o literaturu zasloužilých jest otevřena V. V. Tomkem, jehož Dějepis Prahy nemá sobě rovně. Co do správnosti jazykové milerádi uznáváme snahu po ryzotě, než tu tam přece jest leccos vytýkati, jako v seš. 2. na str. 51—2: znát m. znáti, strnišťat m. strnišť, oči matky a péči přítele m. oči matčiny a péči přítelově, nezakopal hřivnu m. hřivny. Vždyť přece není obtížnější psáti správně než nesprávně! Nadějíce se, že i v důležité příčině této časopis mládeži české věnovaný bude hleděti žádoucí správnosti, doporučíme jej dospělejší mládeži jako velmi dobrou knihu zábavně-poučnou.

Zeitschrift für die österr. Gymnasien. Red. V. v. Hartel, K. Schenkl. Roč. XXXVIII., seš. 2.: Der Dual bei Hesiod (F. Illek). V řečt. dual zhusta ustupuje pluralu už v homér. písních, rovněž u Hesioda nezřídka, a sice: při dvounásobných částech těla *jedné* bytosti; při pojmech osob, zvířat a věcí, jež se vyskytují v dvojici. Jindy se klade ovšem i dual jak v těch případech tak v distribuci (po dvou). Vedle dual. však stojí někdy pl. participia. Pozoruhodno, že Aspis má nejvíce dualův (ve 424 verších 13), kdežto ostatní 3 básně Hesiodovy, v nichž proniká značně živel aiolský a dorský (vzdalyť se tyto dialekty už záhy dualu), jen po skrovnu ho užívají (9 ve 2274 verších). — Negotium. Filius (A. St. Miodoński). Negotium vedle zaměstnání, práce značí i (jako *πράγμα*) obtíž, úsilí, nebezpečí, rozpaky; pak věc (jako u komikův, Sallustia a j.), ale v tom významu bylo slovem res zatlačeno. Konečně značí též bytost lidskou („kus člověka“). Filius = kojeneček, ssavec: ssající dítě i ssele; pak mládě zvířecí. — Literarische Anzeigen. Der falsche Bildungsbegriff, die falsche Lehrmethode unserer Gymnasien. J. Ptaschnik hájí gymnasia proti nářku, jako by prý bylo vinno špatným prospěchem studentův v právnických studiích, an prý jest pojem, jímž se určuje vzdělávací účel gymnasií, nesprávný („obecné vzdělání“, kdežto přece org. osnova mluví o „vyšším obecném vzdělání“) následkem čeho prý jsou gymnasia ne vzdělávací ústavy, nýbrž nešťastné školy učencův. Dále hájí spis. gymnasia proti tvrzení, jako by nebylo s to vyvíjeti v žáku mravní povahu a jako by methoda vyučovací byla zcela pochybená. — Miscellen.

Zprávy zasedací.

Výroční zpráva Ústředního spolku středních škol českých za správní rok 1887.

I. Jednatelská zpráva.

Ústřední spolek středních škol českých skončil koncem roku 1887. první pětiletí svého trvání, i lze říci, že se snažil plnou měrou dostáti úkolu, který si byl na počátku svého založení vytknul.

Poněvadž dosavadní starosta ředitel Martin *Pokorný* za příčinou přílišného přetížení místa svého, jež od počátku spolku velmi platně zastával, se vzdal, přikročeno ve valné hromadě dne 7. dubna 1887. k nové volbě starosty; i povolán k tomuto místu řed. Karel *Tieftrunk*, jenž volbu také přijal.

Do výboru zvoleni jsou prof.: Eman. *Fait*, řed. Frt. *Fischer* z Litomyšle, Jan *Hulakovský*, Frt. *Kott*, Jos. *Pražák*, Jan *Slavík*, Václ. *Starý*, Jos. *Švoboda*, Jos. *Škoda*, Dr. K. *Veselík*, Josef *Včelák*, řed. Frt. *Višňák* z Kroměříže, F. J. *Zámecník* z Ném. Brodu, Jarosl. *Zdeněk*; za náhradníky zvoleni prof.: Gilbert *Blažek*, Jar. *Červenka*, Ladisl. *Dolanský*, Jan Otakar *Pražák* a Bedřich *Procházka*. Za revisory účtů byli opět zvoleni: Dr. Frt. *Houdek* a Čeněk *Jarolímek*.

Výbor ustavil se v první schůzi takto: Za náměstka starostova zvolen opětně Frt. *Kott*, pokladnictví svěřeno Václ. *Starému*, jenž od založení spolku úřad tento obětavě a svědomitě zastává, též jednatelem zůstal Em. *Fait*; i on úřad svůj již od r. 1885. velmi horlivě spravuje, ale dán mu za příčinou množství se prací k ruce jako zapisovatel Josef *Pražák*.

I v tomto roce možno nám s potěšením zaznamenati, že počet členů proti loňsku (393 čl.) velice se rozmnožil, čítá totiž spolek nyní skorem 500 členů. Podáváme tuto přehled členů všech středních škol českých, pokud jsou ve spolku zastoupeny:

C. k. akademické gymnasium v Praze 17, městská střední škola v Praze 25, c. k. reál. gymn. v Spálené ul. v Praze 14, c. k. vyšší gymn. v Truhlářské ulici v Praze 18, c. k. vyšší gymn. v Žitné ul. v Praze 12, c. k. vyšší reálka v Praze 21, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Praze 8, c. k. ústav ku vzdělání učitelek v Praze 4, česko-slovanská obchodní akademie v Praze 6, c. k. státní prům. škola v Praze 6, městská vyšší dívčí škola v Praze 7, c. k. vyšší gymn. v Budějovicích 11, reální škola „*Malice šk.*“ v Budějovicích 2, městské n. gymn. v Čáslavi 1, městské reál. a vyšší gymn. v Domažlicích 4, c. k. reál. a vyšší gymn. v Chrudími 14, obch. akad. v Chrudími 3, c. k. vyšší gymn. v Jičíně 4, c. k. nižší reálka v Jičíně 2, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Jičíně 2, c. k. vyšší gymn. v Jindř. Hradci 9, c. k. vyšší reálka v Karlíně 12, c. k. reál. a vyšší gymn. v Klatovech 13, c. k. reál. a vyšší gymn. v Kolíně 5, c. k. gymn. v Král. Hradci 8, c. k. reál. gymn. v Kutné Hoře 1, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Kutné Hoře 5, c. k. státní střední škola v Litomyšli 18, c. k. vyšší gymn. v Mladé Boleslavi 12, c. k. vyšší gymn. v Ném. Brodě 9, měst. reál. a vyšší gymn. v Nov. Bydžově 2, c. k. vyšší reálka v Pardubicích 10, městské vyšší gymn. v Pelhřimově 6, c. k. vyšší gymn. v Písku 7, c. k. reálka v Písku 7, c. k. střední škola v Plzni 15, c. k. reál. a vyšší gymn. v Příbrami 11, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Příbrami 2, měst. vyšší reálka v Rakovníce 2, měst. reálka a vyšší gymn. v Roudnici 13, c. k. vyšší gymn. v Rychnově 14, ob. vyšší gymn. ve Slaném 9, c. k. reál. gymnasium na Smíchově 13, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Soběslavi 5, c. k. reál. gymn. v Třeboni 5, měst. vyšší gymn. ve Vysokém Mýtě 7, c. k. vyšší gymu v Brně 3, c. k. n. gymn. v Brně 7, c. k. vyšší reálka v Brně 12, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Brně 1, c. k. n. gymn. v Kroměříži 8, c. k. vyš. gymn. v Olomúci 11, zemská vyšší reálka v Prostějově 7, c. k. střední škola v Přerově 7, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Příboře 2, zemská vyšší reálka v Telči 14, c. k. n. gymn. v Třebíči 8, c. k. vyšší gymn. ve Val. Meziříčí 1, mimo ústavy členů 14.

Velice potěšitelný jest pro nás zjev, že zvláště ze sesterské Moravy poslední dobou mnoho nových členů se přihlásilo.

Úmrtím spolek ztratil milého a váženého kolegu prof. J. Miltnera; budiž mu věnována tato čestná pohrobní vzpomínka!

Ježto na sjezdě r. 1886. v Praze konaném ustanoveno, aby příští sjezd byl pořádán v *Litomyšli*, tedy se výbor záhy dorozuměl s pořádacím komitétem, jenž za tou příčinou v tomto městě se ustavil, načež oba společně pracovaly ku zdaru tohoto podniku. Nejen úřední povolení k tomuto cíli bylo záhy obstaráno, nýbrž i dosaženo snížení jízdného na drahách. Hlavní zásluhu o zdar tohoto sjezdu

získal si komitét Litomyšlský se svým předsedou ředitelem Fr. *Fischerem* a s jednatelem prof. Fr. *Grešlem*.

Každý z účastníků zajisté zachová v milé upomínce okamžiky ztrávené dílem v Litomyšli, dílem i na zpáteční cestě ve Vysokém Mýtě.

Podrobná zpráva o jednáních na sjezdě (uveřejněná v *Kroku* I, 210—32) i s resolucemi tam přijatými podána byla vys. c. k. ministerstvu kultu a vyučování již dne 8. července 1887.

Jako r. 1886. vytisknuto bylo 500 exemplářů návrhu *osnovy jazyka českého* nákladem spolkovým, rovněž tak stalo se i s návrhem *osnovy jazyka německého* na gymnasiích s vyučovací řečí českou, jenž vytištěn jest v *Kroku* II, 9—23., a otisky rozeslány po jednotlivých ústavech. Vypracování návrhu tohoto na základě předlohy, kterou podal prof. Dr. V. E. *Mourek*, svěřeno kommissi, v níž zasedali prof.: Frant. *Haas*, Dr. V. E. *Mourek*, Jul. *Roth*, Dr. K. *Veselík* a Dr. Jaroslav *Vlach*.

Již dlouho cítěna pilná potřeba, by se počala vydávati zvláštní *knihovna mládeži studující*, kde by se uveřejňovaly dílem původní práce ze všech oborů ve formě žákům středních škol příhodné, dílem též starší zprisy předních spisovatelů našich v nové úpravě. Po prázdninách roku 1887. přikročeno hned k tisku. Dosavad vydána byla 4 čísla; i lze se nadíti, že důležitý podnik tento nalezne ve všech kruzích, jimž jde o zdar středního školstva našeho, skutečně vřelou podporu. Komitét k tomuto účelu sestavil se takto: Za předsedu zvolen prof. J. *Hulakovský*, za jednatele Dr. Jan *Novák*; dále zasedají v něm prof. J. *Dědeček*, Dr. Petr *Durdík*, J. *Kasparides*, Dr. Vil. *Kurz*, Frant. *Prusík*, J. *Slavík*, Jos. *Škoda*, Dr. Jar. *Vlach* a K. *Vorovka*.

V příčině *kvestionáře pro nemoci a choroby žáků* vyjednával prof. J. *Slavík* s jednotou českých lékařů, která slíbila ochotně po potřebných úradách spolku u důležité věci této pomocí svou přispěti.

S ochotou přijato laskavé nabídnutí prof. Dr. *Kameníčka*, že chce býti jednatelem pro všechny ústavy české v *Brně*.

Výbor měl v uplynulém roce 12 schůzí, v nichž vyřizoval věci administrativní i všeliké dotazy a žádosti naň vznášené; při tom bedlivě k tomu přihlížel, by svorný, kollegiální duch ve spolku našem zachován byl.

Občasné schůze v tomto období svolány byly tři: první dne 22. října roku 1887., o níž viz *Kroka* II, 89—90; druhá dne 19. listopadu 1887., o níž tamže 90—91; třetí dne 4. února 1888., viz *Kroku* II, 136—7.

Jednání v *odborech* podrobně jest vyličeeno v časopise *Kroku* r. 1887. a 1888.

Ve výborové schůzi dne 6. března 1888 skončeno bylo jednání týkající se sjezdové zprávy vydané v Kolíně.

Jmenem správního výboru a všeho spolku vřele děkujeme ředitelům ústavů Pražských, kteří ochotně propůjčovali ke schůzím odborův a výboru potřebných místností, dále slavnému výboru Měšťanské Besedy Pražské, jenž laskavě propůjčil malý sál besední ke schůzi občasné, konečně slavným redakcím *Kroka*, *Hlasu Národa*, *Národních Listů*, *Nár. Politiky* a *Politiky*, že bezplatně přijímaly spolkové zprávy.

Emanuel Fait, dřívější jednatel.

Josef Pražák, t. č. jednatel.

II. Zpráva pokladniční.

Příjmy.

Zbytek pokladniční dne 31. pros. 1886	502	zl.	51	kr.
Doplatky příspěvků spolkových za rok 1885	1	"	—	"
Doplatky příspěvků spolkových za rok 1886	15	"	—	"
Příspěvky spolkové od 431 členů po 50 kr. za rok 1887 . .	215	"	50	"
Příspěvky spolkové od 84 členů po 50 kr. za rok 1888. . .	42	"	—	"
Snáška	776	zl.	01	kr.

Přenoska . . .	776	zl.	01	kr.
Příspěvky spolkové od 1 člena na rok 1889 atd.. . . .	1	"	—	"
Návratek z odboru kreslířského	—	"	18	"
Úroky z uložených peněz za dobu od 1. ledna do 31. prosince 1887	13	"	99	"
Přijato . . .	791	zl.	18	kr.

Vydání.

Administrace spolku a odborů	60	zl.	41	kr.
500 výtisků zprávy o sjezdu Pražském r. 1886.	106	"	30	"
Různé tiskopisy spolkové	44	"	50	"
Tiskopisy a různé ku sjezdu Litomyšlskému	32	"	20	"
Novoroční odměny školníkům a listonošům	12	"	50	"
Výlohy na zprávu o sjezdech profesorů v Král. Hradci, Chrudími a Kolíně	4	"	—	"
Vydáno . . .	259	zl.	91	kr.

Zbývá v pokladně dne 31. prosince 1887 . . . 531 zl. 27 kr.

Výkaz jmění.

V městské spořitelně Pražské uloženo dle vkladní kn. čís. 40609 str. hl. kn. 5867 na jmeno „Ústřední spolek středních škol českých“ i s úroky, celkem	520	zl.	—	kr.
Na hotovosti	11	"	27	"
což činí z předu uvedených . . .	531	zl.	27	kr.

V Praze, dne 31. prosince 1887.

Václav Starý, t. č. pokladník.

Revise účtů vykonána dne 9. března roku 1888.

Podepsaní svědčí, že pokladník vedl účty vzorně; shledánoť vše v pořádku úplném. Pokladna shledána v plné shodě se stavem jmění, jak se vykazoval v účtech dne 31. prosince 1887.

V Praze, dne 9. března 1888.

Č. Jarolímek, t. č. revisor.

Dr. F. Houdek, t. č. revisor.

Ústřední spolek středních škol českých.

Dne 29. března 1888 konala se valná hromada, jíž přítomno bylo 47 členův. Schůzi zahájil starosta řed. K. Tieftrunk a představil shromážděným zeměpanského komisaře Křikavu. Čte se protokol předešlé valné schůze. Schvaluje se všemi hlasy. Přijat návrh dra Kováře, aby zpráva jednatele nebyla čtena. Dr. J. Novák podotýká ku zprávě o biblioth. mládeže studující, že z několika míst dostalo se redakci odbytí a to tonem málo šetrným. Vyslovuje politování nad takovým počínáním a žádá členů za podporu té bibliothéky. Prof. Bauše přeje si, aby se redakce postarala pokaždé o řádné oznámení spisů a dostatečný počet referentův. Prof. Kott vyslovuje přání, aby knihy v biblioth. vydávány byly ve stejném formátě a úpravě. Po té jednatele zpráva byla všemi hlasy schválena.

Prof. Starý jakožto pokladník podává zprávu v stavu jmění spolku. Za minulý rok přijato celkem 791.18 zl., vydáno bylo 259.91, zbývá 531.27 zl. Zpráva pokladniční se schvaluje. Starosta věnuje vřelou posmrtnou vzpomínku zesnulému prof. P. Dorovínovi a vybízí shromážděné, aby povstáním projevíli soustrast. Stane se.

Přikročuje se k volbě nového výboru. Za skrutátory zvoleni byli dr. J. Novák, prof. Strnad a prof. Štěpánek. Při volbě odevzdáno bylo celkem 45 lístků, 1 byl prázdný a zvoleni byli: za předsedu řed. K. Tieftrunk 43 hl., do výboru prof. Em. Fait 43 hl., prof. P. J. Hulakovský 42 hl., Fr. Kott 43 hl., J. Pražák 26 hl., Jan Slavík 40 hl., V. Starý 43 hl., J. Svoboda 43 hl., Jos. Škoda 43 hl.,

K. Veselík 42 hl., Jar. Zdeněk 43 hl., řed. F. Višňák 43 hl., řed. Fr. Fischer 42 hl., prof. Fr. Zámečník 40 hl. Za náhradníky zvoleni G. Blažek, J. Ot. Pražák, Dolanský, Strnad, Šarša. Za revisory účtů prof. dr. Houdek a Jarolímek.

Prof. Slavík podává zprávu stran zařízení odboru pro případ choroby a smrti. Práce přípravné v té věci byly již vykonány, ale tu dostalo se s míst rozhodujících pokynu, že odbor takový mohl by se konstituovati jen jako spolek samostatný, odloučený od ústředního. Proto bylo upuštěno od dalších kroků. Prof. Bauše se táže, zda by bylo možno dle nynějších stanov spolkových uděleti mimořádně podporu onemocnělým členům spolku. Prof. Starý odpovídá, že to dle nynějších stanov není možno.

Prof. Červenka činí návrh, aby se z 500 zl., které nyní jsou v pokladně spolkové, založilo I. nadání a úroky z ní aby dány byly nejchudší vdově, jejíž manžel byl pojištěn. Zamítá se.

Prof. Kott navrhuje, ať spolek nevzdává se úmyslu a ať zařídí se spolek pro podporu v nemoci a v příčině smrti třeba jako samostatný. Prof. Červenka souhlasí. Valná většina valného shromáždění vyslovila přání, aby samostatný spolek byl zřízen. Bude potřebí stran té věci svolati ještě schůzi obecnou.

Prof. Slavík podává návrh petice stran zvláštní remunerace aneb slevení počtu hodin vyučovacích knihovníkům a správčům sbírek přírodopisných a fyzikálních. Po živé debatě, kteréž seúčastnili prof. Včelák, Nečásek, Soldat, Vlach, Kott, Slavík, Cumpfe, Bauše, Městecký, usneseno, aby petice byla také rozšířena na prof. třídní, kterýžto úkol svěřen dřívější komisi rozšířené dvěma členy, prof. Cumpfem a Včelákem.

Příspěvek na rok 1888/9 ustanoven opět na 50 kr.

Volné návrhy: dle návrhu prof. Starého dáno opět jako loni spolku na podporu vdov a sirotek po profesorech 10 zl. Prof. Heš si stěžuje, že zmíněný spolek rozesílá zprávy výroční jen německé. — Prof. Červenka navrhuje, aby podána byla petice, aby základní plat profesorů byl zvýšen o 200 zl. jako mají profesori škol průmyslových. Odkázáno staré 11členné komisi. — Prof. Malý přeje si, aby dožádáno bylo řed. Národního divadla, aby cena míst k stání byla snížena pro členy spolku na polovici. — Prof. Hulakovský činí návrh, aby z peněz spolkových vypsány byly 2 ceny do 100 zl. na nejlepší dva spisy obsahu poučného a belletristického pro Bibl. mládeže stud. Přijato. O věci samé má se dohodnouti výbor spolku s kommissí. Prof. J. Ot. Pražák vznáší prosbu, aby výbor spolku učinil náležité kroky, by odbor pro těsnopis uveden byl v život. Prof. Starý též návrh ten podporuje. Starosta žádá, aby mu byli jmenováni stenografové, jimž by bylo dáno pozvání, aby se konstitovali. Prof. Houdek činí návrh, aby se příště listiny kandidátní daly tisknouti.

Starosta ukončuje valnou schůzi o 12. hod. polední.

J. Pražák, t. č. jednatel.

Král. Česká společnost nauk.

Schůze řádných členů dne 8. února.

Po vřelém uvítání nového člena prof. a státního rady V. Tomsy vyřízeny nejprve běžné věci; pak svoleno k výměně spisů:

- a) s malakologickou společností belgickou v Bruselu a
- b) s museem města Melbourne.

Po přečtení příslušných posudků přijato do tisku pro Rozpravy:

- a) *Augustina* „Über den jährlichen Gang der meteorologischen Elemente in Prag“;
- b) *Štolce* „Monografie českých Tubificidů“.

Konečně ustanoveno, aby posouzeny byly zaslané spisy:

- a) „Manualník M. Václava Korandy“, upravil Josef Truhlář.
- b) *Küppera* „Zur Geometrie der Flächen 3. und 4. Ordnung.“
- c) *Hrona* „Přeměny prostotvarů na základě řezů a skladeb“.

A. Třída historicko-filologická.

Dne 6. února Adolf *Patera* podal zprávu o staročeských a některých latinských rukopisech, které byl loňského roku v jižních Čechách a v Horních Rakousích našel. Nejprve zajel do Vodňan, kde prohlédl v tamější radnici chované české a latinské rukopisy. Kromě sedmi památních knih (librorum memorabilium), o kterých podal již důkladnou zprávu prof. Dr. Jos. Emler v Památkách archaeologických (díl X. sl. 803 a 804), zasluhuje vzpomnutí rukopis „Knihy vejvodní z let 1558—1586“, které založil r. 1558 Mikuláš Alethinus Vodňanský. Rukopisy latinské (15) jsou nejvíce obsahu náboženského, z nichž některé jsou opatřeny českými glossami z XV. století. V jednom lat. rukopise nalézá se píseň „Zavítaj duše svatý“ z první čtvrti XV. století. Z Vodňan odebral se přes Budějovice do Českého Krumlova, kde si prohlédl proboštskou knihovnu a knížecí Schwarzenberský archiv. Odtud odejel do Horních Rakous, kde studia konal v klášterní knihovně Drkolenské (Schlägel). Zde našel několik rukopisů českých a pro nás Čechy zajímavých rukopisů latinských, z nichž zvláště zasluhují, by byly vzpomenuy: 1. Necelý pergamenový list ve foliu, obsahující zbytek (94 verše) české legendy o Jidášovi z první čtvrti XIV. století. 2. Dva papírové listy ve foliu, obsahující přes 400 veršů z českých velikonočních her [a) zbytek Mastičkáře, b) o vzkříšení a c) na nebevstoupení Páně] asi z konce XIV. století. 3. Pergamenový list v 4° z českého passionálu asi ze třetí čtvrti XIV. století. 4. Pašije pána našeho Jezu Krista (na 17 listech) z třetí čtvrti XIV. století atd.

Dne 20. února professor Ant. *Truhlář* zevrubně pojednal „O překladech bájek Aesopových¹⁾ ve střední době literatury české“, a to:

1. O prvotisku, vyšším okolo r. 1480, přeloženém z latinského vydání Jindř. Steinhöwla;
2. o prvním úplném svodu z r. 1557, přeloženém jednak z německého textu Steinhöwlova, jednak z řecko-latinské recense textu Planudova a Rimiiova;
3. o rukopisném překladě (z latiny) některých bájek z počátku XVI. století.

B) Třída mathematicko-přírodovědecká.

Dne 10. února Dr. J. *Velenovský* podal zprávu „o bulharských rostlinách“, jež v minulém roce na místě nasbíral. V předloženém pojednání obsaženy jsou výsledky botanické cesty, kterou přednášející vykonal o prázdninách r. 1887 do Bulharska v průvodu K. *Vandasa*. Ohledáno především vysoké horstvo Balkánu nad Berkovci a Klisurou, pak výšiny Vitoše, Koňavská a Orogovská Planina na macedonských hranicích. Mimo několik set druhů rostlin v pojednání zaznamenaných, jež hlavně pásnu alpskému náleží, jsou jmenovitě pozoruhodny tyto:

Verbascum malacotrichum B. H., jenž doplňuje celou řadu jiných posud v Bulharsku známých. Bohatství druhů z *Verbascum* v krajinách rumelsko-bulharských jest překvapující. — *Veronica apennina* Tsch. na vrcholu Vitoše, známá také na vysokých Apenninách a Sierre Nevadě — *Galium alpinum* Schur, charakteristický druh pro veškeré země východo-balkánské ze Sedmihrad počínaje; druží se k orientalskému *G. coronatum* Sm. — *Parietaria serbica* Pč., jež známa jest nyní ze Srbska, Banatu a Bulharska.

Pro Evropu nové druhy jsou: *Campanula Hemschinica* C. K., *Scabiosa rotata* M. B., *Doronicum macrophyllum* Fsch., nádherný druh vysokého Balkánu a statná *Euphorbia altissima* Boiss.

Jakožto nové druhy popisují se zde poprvé:

Verbascum heterophyllum (skupení *Leiantha* Bth.), *Gentiana lutescens* (aff. *G. Amarella* L.), *Galium umbellulatum*, *Senecio bulgaricus* (aff. *S. nemorensis* L.), *S. Arnautorum*, ozdobný druh z příbuzenstva *S. subalpinus* K., *Bellis Vandasii* (jednoletá), *Bidens orientalis*, zvlášť zajímavý druh z příbuzenstva vůbec rozšířených

¹⁾ Rozpravu tu přineseme v Kroku.

B. tripartitus L. a *B. radiatus* Thuill., jež bezpochyby na Východě zastupuje, *Jurinea bulgarica*, druhý druh z příbuzenstva vzácné *J. macrocalathia* C. K., *Cirsium armatum*, druh balkánský s převelikými dvojbalnými úbory, *C. albidum*, *Carex bulgarica* z příbuzenstva *C. digitata* L.

Professor Dr. K. *Preis* předložil úvahu: „Příspěvky ku chemii sloučenin arsenu II.“, ve které pojednává o „Nilsonově trisulfarseničnanu sodnatém“. — Popisuje předem dva způsoby, jimiž lze značnější množství této sloučeniny připravit, dále vlastnosti její. Dokazuje, že soli té nemůže příslušet formule Nilsonem přiřknutá a sice z následujících důvodů:

1. Výsledky analytické se příliš odchylují od theoretického složení sloučeniny $\text{Na}_2\text{O} \cdot 2\text{As}_2\text{S}_3\text{O}_2 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$.
2. Vařena s louhem alkalickým poskytuje dotyčná sloučenina arsen a oxysulfarseničnany sodnaté.
3. Amoniakalný roztok její dává s roztokem stříbrnatým reakci arsenovou.
4. Se sodou pálena poskytuje zrcadlo arsenové.
5. Všechny dosud bezpečně poznané oxysulfarseničnany sodnaté jsou bezbarvé.

Výsledky analytické tomu nasvědčují, že Nilsonově červené soli přísluší formule: $\text{Na}_8\text{As}_{18}\text{S}_{24}\text{O}_{11} \cdot 30\text{H}_2\text{O}$; vlastnosti pak a rozklady, že jest snad oxysulfarseničnanem arseničito-sodnatým $4\text{Na}_2\text{O} \cdot 6\text{As}_2\text{S}_3 \cdot 3\text{As}_2\text{S}_4\text{O} \cdot 30\text{H}_2\text{O}$.

Assistent Jaroslav *Formánek* předložil tyto drobnější zprávy chemické:

O zpracování ceritu. Methoda založena jest na dělení hydroxydu ceričitého od hydrátů lanthanu a didymu zředěnou kyselinou solnou.

Absorbční spektrum síroarseničnanu sodnatého. Roztok síroarseničnanu sodnatého, smísený s alkoholickým roztokem purpurinu, dává absorbční spektrum podobné absorbčnímu spektru, jaké za stejných poměrů poskytuje roztok solí hlinitých. Rozdíl v tom spočívá, že pásy při síroarseničnanu sodnatém se nalézají mezi 59—68 a 76—82 stupni, pásy pak solí hlinitých mezi 60—70 a 79—86 stupni skály Buusenovy.

Přístroj k demonstraci spekter solí halových. Za příčinou snadné demonstrace spekter halových solí alkalických a žíravých zemin konstruován byl kahan, skládající se ze skleněné kolenovitě zahnuté trubice, na dvou místech kulovitě rozšířená a na jednom konci ve špičku vytažená. Nad úzkým otvorem upevněna jest pomocí drátu skleněná trubice. Do kulic se naleje buď chlorovodík, buď brom, anebo jod se do nich vloží. — Procházející svítivý plyn mísí se s parami chlorovodíku, bromu anebo jodu (v případě tom kulice mírně se zahřívají).

Professor Dr. F. J. Studnička předložil pojednání nově zvoleného člena prof. A. *Mannheima* v Paříži, jednající o některých studiích z oboru geometrie kinematické.

Professor Dr. Ed. Weyr předložil dodatečnou poznámku docenta M. *Lercha* vztahující se k článku téhož, předloženému v sedění dne 9. prosince 1887 (*Deux théorèmes d'Arithmétique*), kterážto poznámka obsahuje vedle historických vysvětlivek zjednodušený důkaz druhé z obou vět vyvinutých v řečeném článku a zobecnění těchto, jež obsaženo ve vzorci

$$\sum_{\alpha=0}^n \psi(n + \alpha, \alpha) + \sum_{\beta=1}^{m-1} \psi(m - \beta, n + \beta) = m + n,$$

kterýž opět jest pouhým zvláštním případem autorovy obecné věty předložené akademii Pařížské v sedění dne 16. ledna 1888.

Dne 24. února professor Dr. F. J. Studnička vyložil, že možná neurčitos rovnici stupně druhého

$$axy + x^2 - y^2 = \pm 1$$

řešiti čitatelem p a jmenovatelem q kterékoli přibližné hodnoty řetězce periodického

$$1/a +$$

a sice tak, že všeobecně platí

$$x = p_{2k-1}, \quad y = q_{2k-1}, \quad (k = 1, 2, 3, \dots),$$

stojí-li na pravé straně $+1$, a

$$x = p_{2k}, \quad y = q_{2k}, \quad (k = 1, 2, 3, \dots),$$

stojí-li na pravé straně -1 .

Zároveň tu platí independentní vzorec

$$q_{2n} \sum_{k=0}^n (n+k)_{2k} a^{2k} = p_{2n-1},$$

$$q_{2n-1} = \sum_{k=0}^{n-1} (n+k)_{2k+1} a^{2k+1} = p_{2n-2},$$

čímž rovnice svrchu uvedená obecně jest řešena.

Ku konci pak poukázal k souvislosti tohoto řešení s přibližným vyjádřením irrationalnosti tvaru

$$\sqrt{a^2+1} \quad \text{nebo} \quad \sqrt{a^2+4}.$$

Professor K. *Preis* předložil další příspěvky ku chemii sloučenin arsenu, a sice:

1. O rozkladu sirníku arsenového kyselým uhličitánem sodnatým. Podle Sénarmonta vznikne bisulfid arsenu. Nilson popíral později správnost toho udání. Přednášející dokazuje, že Nilson nesprávně provedl dotyčný pokus Sénarmontův a tudíž k jinému výsledku dospěl.

2. O působení síroarseničnanu sodnatého v roztoky solí některých těžkých kovů. Pokud prozkoumáno bylo chování se síroarseničnanu sodnatého k roztokům různých těžkých kovů (stříbra, rtuti, mědi a zinku), shledáno obecně, že převládá-li síroarseničnan sodnatý, vzniknou sedliny síroarseničnanů dotyčných kovů, z nichž některé — stříbrnatý a rtuťnatý — jsou nestálé a zvláště teplem snadno se rozkládají, odštěpujíce sirník kovový.

Působením přebytečného roztoku solí těžkých kovů tvoří se sedliny sirníků dotyčných kovů; v roztoku arsen ve způsobě kyseliny arsenové zbývá.

Srážením přebytečného síroarseničnanu sodnatého za přítomnosti kyanidu draselnatého dusičnanem stříbrnatým tvoří se krystalinický síroarsenan stříbrnatý, i zdá se podle předběžných pokusů, že i při srážení jinými roztoky kovovými za přítomnosti kyanidu draselnatého vzniklé sedliny jsou síroarsenany.

Přidáváním roztoku soli zinečnaté k velikému přebytku síroarseničnanu sodnatého vzniká krystalinický síroarseničnan zinečnatosodnatý $\text{NaZuAsS}_4 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$.

3. O rozkladu vodného roztoku síroarseničnanu sodnatého na vzduchu. Roztok síroarseničnanu sodnatého, téměř bezbarvý, byl-li čerstvě připraven, na vzduchu žloutne, později síru osazuje a opět se odbarvuje. Síra se tu nahrazuje kyslíkem vzdušným a tvoří se oxysulfarseničnany.

4. Titrace síroarseničnanu sodnatého jodem. Titruje-li se silně zředěný roztok síroarseničnanu sodnatého jodem, postupuje reakce takto:

Historický spolek v Praze

konal dne 29. února t. r. valnou schůzi. Z jednatele zprávy vyjímáme: Spolek historický celkem netěší se té podpoře, jakou by spolek s tak důležitým účelem v české společnosti vědecké ba i širší právem očekávati mohl. Účel spolkový ne-
poslední jest, vydávati prameny historické vlasti naší se dotýkající — ale vlastenců

a historiků jen skrovný počet spolku přízeň osvědčuje. Za zakládající členy spolku přistoupili v tomto období: J. J. kníže Karel Schwarzenberg, J. O. p. Jan hrabě Harrach, Uroz. p. hr. Zdeněk Kolovrat a vys. důst. pp. Karel Schwarz, biskup, a Ant. Hora, gen. vikář. Máť tedy na tu chvíli spolek 8 členů zakládajících, skutečných 45, přispívajících 42, úhrnem 93. Co do prací, jež spolek od poslední valné schůze vykonal, oznámiti jest, že do tisku odevzdána byla osmá, devátá a desátá kniha konfirmační. Dosavade na čisto vytištěno deset archů, tak že už jen asi pět archů vysaditi zbývá. Tento díl, obsahující dobu husitskou, bude badatelům i přátelům naší historie tím obzvláště zajímavý a vítaný, že poznají, kde a kam zasahal v té době živel husitský. Spolu dotištěním desáté knihy ukončí se před důležitá publikace ta, odevšad žádaná i hojně citovaná, aby potom na řadu přišel některý pramen český. Také obtížná práce vydání Pulkavovy kroniky postoupila v tisku již tak daleko, že asi v půl létě bude moci dán býti u veřejnost latinský text její. Z dvaceti pěti dosud známých rukopisů „Českých letopisů“ přepsáno a srovnáno bylo roku minulého opět několik, takže již osmnácte jich v příčině té odbyto; zbývá srovnati jich ještě sedm, kterých se však již prepisovati nebude. Jest tedy naděje, že dostaneme do rukou zajímavé a veledůležité ony letopisy v rouše novém a rozhojněném. Činnost výboru a spolku směřovala i letos dále k tomu, aby archivy byly vyzkoumány a co možná nejvíc listin z nich bylo opsáno a tu lze říci, kdyby spolek nic nebyl za svého trvání vykonal, nežli že pořídil onu velikou sbírku prepisů listinných, pokladů historikům našim pohodlně přístupných: už tím dobyl sobě práva k vřelé podpoře všech přátel české dějepřavy. Přepsány byly zbytky knihy Čelakovické, velmi zajímavé a dále řada listin z archivu kapituluho v Praze, a to z let 1361—1378, zbývajících 63 listin proboštského archivu Krumlovského, velmi pilně opisoval p. V. Nováček v c. k. archivu místodržitelském listiny pro diplomatář; též opsány byly některé listiny bělské. Pan prof. dr. Čelakovský probádal archiv Olešnický, nyní ve Vratislavi chovaný, který se z více bývalých archivů skládá a mnoho velezajímavých listin Čech se týkajících obsahuje. Tu přepsal české kusy z register hrabství Kladského od r. 1472 až 1491; na vytěžení ostatních pokladů dotčeného archivu bude příštímú výboru zjednatí některého obratného kopistu, jenž by se práci té oddal na delší čas. Příčiněním p. pokladníka našeho, prof. J. Čelakovského, opsány kusy z knihy Budišínské (č. 56) a šťastnou koupí získána Litoměřická rukopisná kniha kmetního soudu, bohužel kusá, ale ovšem důležitá! Svým členům Pražským pořídil výbor 5 přednášek. Ze zprávy pokladníkovy patrno, že v uplynulém období přijato bylo 750 zl. 25 kr. a vydáno 233 zl. 50 kr. Zbývá tedy 516 zl. 75 kr. Potom konaly se volby. Za předsedu opět zvolen byl jednohlasně pan vládní rada prof. V. V. Tomek, za místopředsedu p. ředitel Tieftrunk. Do výboru povoláni jsou: pp. prof. dr. Emler, Kalousek, Čelakovský, Jireček, kanov. Kl. Borový, bibliot. A. Vrtátko, ředitel Gabler, scriptor Tadra a dr. Zikmund Winter, jenž zvolen opět za jednatele. Pokladníkem zůstal p. prof. dr. J. Čelakovský. V téže valné schůzi pokračoval pak p. rada V. V. Tomek v přednášce své o změnách v zřízení Pražském do r. 1526. Vypsal tentokráte úřady zvláštní, které v obci bývaly; pro správu vinic a polí — úřad perkmistrův; pro správu mostu a statků jemu oddaných — úřad mostský; pro oekonomii městskou úřad šestipanský. Obšírně promluvil o privilegiích, jež si dávala města od každého krále znova tvrditi; vyložil původ domnělých práv Soběslavských, vylíčil poměry Hradčan a Vyšehradu, kteráž města byla poddána královským markrabím, s nimiž bývala často ve sporu. Pan přednášející podal tu posluchačstvu nad obyčej hojně shromážděnému obraz plný pestrého života — nejnovější ukádku své monumentální práce o dějinách Pražských.

Personalie.

Dne 28. března zemřel Ant. Turek, suppl. prof. gymnasia Benešovského.

V 6. sešitě přineseme článek univ. prof. p. Jana Kvíčaly z oboru klassické filologie.

K N I H Y.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině.

I. Piše *Fr. Prusík*. Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Piše *Fr. Prusík*. Cena 20 kr.

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Fr. Miklosich: Über den Ursprung der Worte von der Form aslov. trzt.

Fr. Miklosich: Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen. I. díl.

Fr. Miklosich: Die Bildung der slavischen Personennamen.

Fr. Miklosich: Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen.

Časopis českého Musea 1827—1841.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý.

Redakce.

Z I. ročníku Kroka zbývá toliko několik výtiskův seš. 1. 2. 4. 5. 6., jež se prodávají po 40 kr.

Bibliothéka mládeže studující.

Právě vydáno bylo serie II. číslo 1.:

Legenda o svatém Prokopu. Báseň Jar. *Vrchlického*. K vydání upravil *Frant. Prusík*. S životopisem spisovatelovým a podobiznou. V Praze 1888. nákladem J. Otty. 141 str. 54 kr.

Redakční komitét Ústředního spolku učitelstva středních škol českých přijal tuto báseň, jednu z nejlepších epických básní velezasloužilého i nad míru pilného básníka našeho do sbírky knih, které mládeži studující za vhodnou četbu doporučuje.

I činíme slavné sbory professorské, zvláště pak pp. odborníky pozorný na tuto knížku pro školní i pro domácí četbu našemu studentstvu velmi se hodící, *pro síce* o hojné její rozšíření.

Tutéž prosbu opakujeme i o knížce, která vydána jest jakožto čís. 2. serie I., totiž:

Zeměpisné rozšíření rostlin a zvířat. Sepsal Dr. Vilém *Kurz*. V Praze 1888. Nákladem B. Stýbla. 86 str. 40 kr.

Redakční komitét.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA

vychází 1. dne každého měsíce (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásilkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 7 marek = 7 šil. = 8 fr. 75 cent. = 3 rub. 50 kop.); studujícími středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (co vydavatel) pp. zasílatelův, by buď jméno jeho na adrese připojovali neb raději zásilky pouze na jeho jméno adresovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, v Bartolomějské ulici čis. 5.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. městské střední školy,
docent české university.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1888.

Vydáno 1. června 1888.

**Všech sl. ředitelstev škol středních slušně
žádáme, by nám letošní programy své ráčila
láskavě zasýlati, bychom mohli hojněji než
dosud referáty přinášeti o bohaté v program-
mech uložené látce vědecké.** **Redakce.**

* * *

**== Sešit 3. (třeba rozřezaný) ročníku I. „Kroka“ kupuje administrace
po 50 kr. ==**

* * *

Časem se stává, že nás docházejí zásylky nedostatečně vyplacené; dovolu-
jeme si upozorňovati na to připomínajíce, že se za tiskopisy od 50—250 gr.
platí **5 kr.** (nikoli 2 kr.) poštovného, od 250—500 gr. 10 kr., od 500—1000 gr.
15 kr.; za listy pak do 20 gr. 5 kr., do 250 gr. 10 gr.

O B S A H.

Str.

R o z p r a v y.

<i>J. Kvíčala:</i> O boji proti pěstování klassických studií na středních školách .	241
<i>Jan Slavík:</i> Příspěvek k dějinám elektřiny	246
<i>Jos. Dědeček:</i> Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií	250
<i>Jan Palacký:</i> Podnebí Evropy	253
<i>B. Navrátil:</i> Jednotná škola střední	256
<i>F. Prusík:</i> Duchovní romány: Adam a Eva	259
<i>Albert Dohnal:</i> Ukázky z řecké lyriky	263

Ú v a h y.

<i>P. Durdík:</i> G. A. Lindner, Paedagogika na základě nauky o vývoji přiro- zeném, kulturním a mravním.	265
<i>Hlídka programmův:</i> Refer. <i>J. Škoda</i> a <i>Fr. Prusík</i>	267

D r o b n é z p r á v y.

Důležitější nařízení nová	272
Schválená díla	282
Literatura	282
Zprávy zasedací	287
Personalie	288

ROZPRÁVY.

O boji proti pěstování klassických studií na středních školách.

Od prof. J. Kvíčaly.

Když v posledním zasedání sněmu království Českého od poslance Dra Mattuše a ode mne podán byl návrh směřující k tomu, aby zemskému zákonodárství byl fakticky zjednáán ten vliv na zřízení gymnasií, který jemu dle ústavy náleží, byli jsme nezvratně o tom přesvědčeni, že každá země k tomu nejvíce jest spůsobilá, aby se o své vlastní potřeby také v tomto oboru nejlépe postarala.

Výčitka, která se tehdáž v rozličných listech politických našich odpůrců objevila, že by tímto způsobem ve zřízení gymnasií a ve vychování dorostu státního úřednictva nastalo chaos, jest zcela neoprávněna, a jest při tom s po-
divením, že r. 1867, když ústavou zemským sněmům ono právo bylo přiřčeno, kterého se nyní domáháme, *takových obav nebylo*, ačkoli, jak známo, zákony ústavní naši političtí odpůrcové bez našeho přičinění utvořili.

Nehodlám ovšem, jak se samo sebou rozumí, v tomto časopise o stránce politické úvahu podati. Avšak před podáním návrhu svrchu zmíněného veden jsem byl přirozenou měrou také k intensivnějšímu přemýšlení o úkolu gymnasií a o otázce, měla-li by se a jakým snad způsobem by se měla a mohla gymnasia vzhledem k požadavkům nové doby reformovati.

O této věci se zajisté u nás mnoho přemýšlí a mnoho mluví, avšak poměrně málo, ba velmi málo o tom posud veřejně psáno, ačkoli jest to otázka skutečně naléhavá a palčivá a ačkoli ve Francii, v Anglii, hlavně však v Německé říši téměř již celá rozsáhlá literatura o tomto předmětu v nové době, zvláště pak v tomto desítiletí, vznikla.

V cizině neuvažuje se již jenom o zavedení jednotné střední školy,¹⁾ kteráž otázka také u nás byla předmětem veřejné diskusse, avšak celkem přece jen skrovnou měrou, nýbrž s mnohých stran pronešeno již mínění, že by pěstování řečtiny, ba i také pěstování latiny mělo býti ze středních škol vyloučeno a že by všeobecné vzdělání mělo býti mládeži poskytováno bez pomoci klassických jazyků na základě mateřského jazyka pomocí světových

¹⁾ V Němcích utvořil se již zvláštní spolek „Deutscher Einheitsschulverein“, který snaží se docíliti zavedení jednotné střední školy. Spolek tento založen dne 6. října 1886 v Hannoveru a odbyval první své hlavní shromáždění dne 13. a 14. dubna 1887 v Halle. Jak se zdá, spolek tento, k němuž se sice posud nepřihlásil veliký počet členů, v brzkou značnější měrou se rozšíří; zejména třeba podotknouti, že mezi členy jest poměrně značná část akademických docentů novějších jazyků a předmětů matematických a přírodopisných. Já soudím, že by měli klassičtí filologové hojnější měrou ke spolku tomu přistoupiti, aby svým názorům větší platnost zjednali a s úspěchem vystoupili proti zamýšlenému přílišnému obmezení klassických studií.

jazyků živých, francouzského a anglického a na základě ostatních nynějších předmětů gymnasijsního vyučování.

Jsouť to otázky takové důležitosti a takového dosahu, že naproti nim otázky jiné, jako o učebním cíli jednotlivých předmětů gymnasijsních, o změnách nynější učební osnovy, o vyměření počtu hodin pro jednotlivé předměty atd., jakkoliv i tyto otázky zasluhují a vyžadují bedlivého uvažování, přece ustupují v pozadí.

Důležitost této otázky přichází z toho na jevo, že jedná se zde o budoucnost několika set škol v střední Evropě — ba v Evropě a v civilisovaném světě vůbec, neboť příklad střední Evropy by působil neodolatelně na celý civilisovaný svět — a jedná se o to, mají-li statisíce mladíků na základě zcela jiném než posud se připravovati a vzdělávati k rozličným státním potřebám a službám.

Není zajisté nezajímavo, seznati a porovnat v této příčině některé číslice.

V Rakousku jest v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených 146 gymnasií, mezi nimi 111 státních (v Čechách 25 státních, a sice 11 českých, 14 německých) a 35 jiných (v Čechách 11, a to 6 českých, 5 německých); dále 29 reálných gymnasií, a sice 15 státních (z nichž jest v Čechách 11, totiž 10 českých a jedno německé) a 14 jiných (v Čechách 6, totiž 4 české a 2 německé). Reálek jest v Rakousku 71, a sice státních 42 (v Čechách 6 českých a 8 německých) a 29 jiných (v Čechách 2 české a 2 německé).

Počet žáků na gymnasiích a reálných gymnasiích obnášel na začátku školního roku 1887—1888 55150 (proti předešlému školnímu roku o 729 žáků méně), počet žáků na reálkách 18.591 (proti předešlému roku o 117 žáků více). —

Srovnajme s tím poměry v Prusku. Tam jest 247 gymnasií a 52 progymnasií, dohromady s 81.000 žáky, dále 90 reálných gymnasií a 77 reálných progymnasií s 34.000 žáky, pak 12 vyšších reálných škol, 17 reálných škol a 18 vyšších měšťanských škol, tedy úhrnem 47 škol bez latiny (lateinlose Schulen), dohromady asi s 13.000 žáky. Vyšší měšťanské školy zřizují se v Prusku teprve v nejnovější době, avšak někteří domnívají se, že těmito školami, které jsou šestitřídní a jichžto abiturientům uděleno právo jedno-roční dobrovolnické služby, bude lze ponenáhu zatlačit gymnasia a vůbec všechny školy, v nichž latina jest důležitým předmětem. Těchto škol jest v Prusku posud 18 a úhrnný počet žáků tyto školy navštěvujících asi 7000,¹⁾ i nezdá se, že dalekosáhlá naděje, kteréž odpůrcové gymnasií v tyto školy skládají, dojdou svého uskutečnění.

Ze srovnání poměrů rakouských a pruských středních škol přichází na jevo, že u nás počet gymnasií a reálných gymnasií (146 + 29 = 175 s 55.150 žáky) naproti počtu pruských gymnasií, progymnasií, reálných gymnasií²⁾ a reálných progymnasií (366 s 115.000 žáky) jest poměrně velmi skrovný. Mínění o přílišném nadbytku naší intelligence a o nezdravé hyperprodukcí „učeného proletariatu“ dochází tím svého opravení a vyvrácení. Naproti

¹⁾ Učební osnova těchto šestitřídních vyšších měšťanských škol jest:

	VI. (nejnižší třída)	V.	IV.	III.	II.	I. (nejvyšší třída)
Náboženství	3	2	2	2	2	2
Němčina	4	4	4	3	3	3
Francouzský jazyk	8	8	8	6	5	5
Anglický jazyk	—	—	—	5	4	4
Děje- a zeměpis	3	3	4	4	4	4
Mathematika	4	5	5	5	5	5
Přírodopis	2	3	3	3	2	—
Fysika a lučba	—	—	—	—	3	5
Kreslení	2	2	2	2	2	2

²⁾ Netřeba vyložit, což vůbec známo jest, že pruská reálná gymnasia mají podstatně jiné zařízení než naše reálná gymnasia.

tomu zjevno ze srovnání, že počet reálných škol jest u nás mnohem větší než v Prusku, avšak právě mnozí přátelé a na slovo vzatí znalci realistického směru nejsou s nynějším zřízením reálných škol spokojeni a přejí si co nejvíce odstranění nynějších reálků a zavedení jednotné střední školy s obligátním kreslením.

Bojovné vystupování proti klassickým jazykům již v předešlém století, avšak ovšem jen sporadicky, se vyskytovalo. Resewitz¹⁾ a Gedike²⁾ tvrdili, že latina jest pro střední třídy bezcenná a že potřebí jest zříditi školy bez latiny. Gedike drastickým svým způsobem prohlásil za nesmyslné plýtvání časem, mučiti žáka, jenž má budoucně vstoupiti v praktický život, jazykem, kterého prý později může potřebovati jen k zapomenutí.

Avšak takovéto jednotlivé zjevy zůstaly dříve bez ohlasu. V nové době však, kdy přírodní vědy velikolepým způsobem se vyvinuly a skvělými svými výsledky do všech poměrů praktického života mohutně a vítězně zasahují, nejsou snahy směřující k zatlačení aneb aspoň k značnému omezení klassických jazyků osamělými zjevy, a nesmějí zástupcové klassické filologie netečně a nečinně k mocnému ruchu protiklassickému přihlížeti, nesmějí se těšiti heslem „*beati possidentes*“, nesmějí pohodlně spoléhati na postavení, které nyní klassická filologie v učebné osnově gymnasií zaujímá.

Odpůrcové klassicismu nejen užívají důvodů rozličných, které nelze po-
brdliivě ignorovati aneb jen několika slovy pohodlně odbyti, nýbrž které vyžadují bedlivého uvážení a důkladného a přesvědčivého vyvrácení. Kromě důvodů však rádi dovolávají se odpůrcové klassicismu také autorit, a to nejen mužů nefilologů, jako na př. slavného přírodopytce Virchowa,³⁾ bývalého francouzského ministra osvěty Gobleta,⁴⁾ uherského ministra osvěty Treforta,⁵⁾ nýbrž také uvádějí, a sice se zvláštní oblibou a s nemalým důrazem výroky slavných filologů, o nichž se domnívají, že svědčí v jich prospěch.

Takovéto výroky uvádějí se na př. v díle r. 1879 v Berlíně vydaném pod titulem: „*Das technische Unterrichtswesen in Preussen, Sammlung amtlicher Aktenstücke des Handelsministerium sowie der bezüglichlichen Berichte und Verhandlungen des Landtags aus 1878/79*“. Uveden jest zde na př. tento výrok od slavného filologa Augusta Böckha r. 1826 učiněný: „*Als der frühere Gebrauch und Nutzen der alten Sprachen weggefallen war, konnten diejenigen, welche, von ihren hohen Vorzügen durchdrungen, sie in den Schulen festhalten wollten, keine andere Begründung dafür finden, als dass die Litteraturen der Griechen und Römer und besonders ihre Sprachen wegen der sogenannten formalen Bildung betrieben werden müssen. Ich bin weit entfernt, dem beizustimmen; ich sehe nicht, dass die Männer, welche die griechische und lateinische Grammatik in vorzüglichem Masse inne haben, den übrigen Sterblichen an Bildung des Geistes weit überlegen seien; ich bin überzeugt,*

¹⁾ Die Erziehung des Bürgers zum Gebrauch des gesunden Verstandes und zur gemeinnützigen Geschäftigkeit“ 1773.

²⁾ Gedike: „*Aristoteles und Basedow*“ 1779.

³⁾ Professor Virchow v sezení pruského sněmu popíral ideálů cenu klassických studií, cenu v příčině ušlechtění mysli a srdce; a ovšem bohužel mohl k tomu poukázati, že právě mnozí klassičtí filologové zpupností, jizlivostí a neúšlechtilostí svých spisů pohoršení působí a že dávají žákům svým příklad nikoliv následování hodný, nýbrž výstražný.

⁴⁾ Goblet pravil při slavnostním zahájení akademie v Bordeaux, že studia klassická měla by se ve Francii na menší počet mladíkův obmeziti, všeobecné vzdělání pak středních škol že by mělo na klassických památkách literatury francouzské se založiti.

⁵⁾ Trefort pravil v uherské sněmovně, že nepopírá, že také z řeckého jazyka a z řecké literatury užitek pro všeobecné vzdělání přichází; avšak připojil, a to patrně ironicky, že v té příčině nemůže mluviti z vlastní zkušenosti, poněvadž prý se sice učil řečtině, ale nyní to vše již zapomněl. — Ironie tato jest zajisté velmi nemístná, poněvadž podobně mohl Trefort snad na př. i o matematice se vysloviti; avšak zajisté nikdo by neužil tohoto pozdějšího zapomenutí co důvodu, že se má matematika z gymnasií vyloučiti.

dass, obgleich die alten Sprachen einen geeigneten Stoff für die Geistesbildung liefern, sie aus den Schulen verbannt werden und unsere Knaben und Jünglinge nach dem Beispiele der Alten selbst, in anderen Dingen, die uns näher liegen, unterrichtet werden müssten, wenn kein triftiger Grund für ihre Wahl angeführt werden könnte“.

Dále uvádějí se v témž díle výroky tajného vrchního vládního rady Bonitze, dřívějšího universitního profesora Vídeňského, jenž byl hlavním spolupracovníkem při skládání organizační osnovy pro rakouská gymnasia. Bonitz při konferencích,¹⁾ odbývaných r. 1873 v pruském ministerstvu vyučování vyslovil, že od důkladných myslitelů dávno vyvráceno jest mínění, že latina jest nejlepším prostředkem, jenž k důslednému myšlení vede. A v sezení pruské sněmovny poslanecké ze dne 21. ledna 1879 Bonitz mezi jiným pravil, že tvrzení, že bez znalosti starých jazyků všeobecné vzdělání není možné, jest výrokem děsné příkrosti.

Avšak dovoláváním se těchto a podobných výroků pronešených od mužů, kteří skutečně v oboru pěstování klassické filologie zásluhy nehynoucí si získali, nedokazují protivníci pěstování klassicismu na středních školách to, co dokázati zamýšlejí. Také já bez váhání souhlasím s Bonitzovým míněním, že jest to výrokem děsné příkrosti, že by bez znalosti starých jazyků všeobecné vzdělání nebylo možné. Avšak rovněž tak tvrdím a pokusím se to dokázati, že pěstování starých jazyků jest osvědčeným prostředkem, který jistěji a snáze vede k dosažení všeobecného vzdělání než kterýkoli jiný prostředek.

Nechci se k dotvrzení toho dovolávati autority mnohých klassických filologů, poněvadž by se mohlo namítati, že tyto nelze ani za svědky, ani za soudce nepředpojaté pokládati; ale to zajisté lze a sluší uvést, že znamenití zástupcové jiných oborů vědeckých velmi rozhodně prospěch z pěstování klassických studií plynoucí uznali a ocenili. Mně známo jest, že výteční professoři našich technických vysokých škol (na př. zesnulý profesor a pozdější kollega můj Krejčí, prof. Tilšer a j.) prohlásili, že jim žáci přicházející z gymnasií jsou velmi vítanými posluchači a že právě tito žáci činí veliké pokroky v technických studiích.

Taktéž prohlásil zemský geolog pruský a universitní profesor v Berlíně Dr. Berendt při schůzi přátel zřízení jednotné střední školy (v Hannoveru r. 1886) velmi důrazně naproti pochybnostem od ředitele Steinharta vysloveným, že na základě svých zkušeností co zemský geolog a profesor oprávněn jest k tvrzení, že právě gymnasijsní abiturienti byli jeho nejlepšími žáky, a totéž že slyšel od svých kolegů na horní akademii. Dr. Berendt pravil také, nejsou-li gymnasijsní abiturienti připraveni pro dotyčný zvláštní obor přírodovědecký, že se musí uznati, že se naučili logicky mysliti a že jsou k podniknutí vědeckých prací skutečně připraveni a spůsobilí. I prohlásil Dr. Berendt, že nelze popřiti, že pouhá gymnasia i v oboru přírodních věd nejlepších výsledků docílila, a doložil, že nejslavnější přírodopytci naší doby svá studia na gymnasiích vykonali. S tímto výkladem Berendtovým Dr. Kiepert, profesor matematiky na technice Hannoverské úplně souhlasil a vyslovil se pro to, aby na zamýšlené jednotné střední škole řečtina co důležitý předmět ponechána byla.

Také to zasluhuje uvážení, že ve spolku směřujícím k zařízení jednotné střední školy v Němcích, ačkoli se hlasové žádající obmezení řečtiny ozvali, přece usnešení učiněno, že má býti na jednotné střední škole řečtina co důležitý předmět všeobecnému vzdělání napomáhající ponechána; a zvláště ti členové spolku, kteří na universitách moderním jazykům vyučují, vyslovili se v tento smysl.

Mohl bych uvést ještě mnohé podobné výroky ve prospěch klassických

¹⁾ Protokolle der im Oktober 1873 im Königlich Preussischen Unterrichtsministerium über verschiedene Fragen aus dem höheren Schulwesen abgehaltenen Konferenz. Protokolly ty vydány jsou v Berlíně r. 1874 u Vil. Hertze.

studií učiněné od mužů, kteří klassického vzdělání nabyvše později jiné obory vědy vynikajícím způsobem pěstovali; avšak přestávám na tom, co jsem uvedl, a to tím spíše, poněvadž mně známo, že za nedlouho s jiné strany sbírka takových výroků podána bude. Podotýkám jen ještě, že odpůrcové klassických studií často důvodův užívají, které více o důrazné nepřizní zvláště proti řečtině svědectví vydávají než o důkladnosti a znalosti věci. Za takový neplatný důvod sluší pokládati poukazování k tomu, že v Rakousku před organizační osnovou řečtina na gymnasiích velmi byla obmezena a že také v tak zvaném filosofickém studiu byla v postavení velmi podřízeném. Ovšem jest to pravda, avšak tato starší doba nemůže a nemá zajisté býti naším ideálem, a organizační osnova z r. 1849 znamená právě rozhodný a nepopíratelný pokrok. V Německé říši poukazují protivníci klassických studií rádi k tomu, že pro království Hannoverse instrukcí danou dne 15. srpna 1846 ustanoveno bylo, že zkoušce z řečtiny jen budoucí filologové a theologové podrobiti se mají, ne však ti, kteří právnickým a lékařským studiím by chtěli se oddati. Avšak tato instrukce trvala v platnosti *ne celé tři roky*; neboť již dne 25. dubna 1849 byla zrušena, a řečtina zase pro *všechny* abiturienty za obligátní předmět zkoušky dospělosti prohlášena.

Hodlám v této úvaze důvody, které pěstování klassických studií na gymnasiích nasvědčují, podrobně vyložití a o vyvrácení četných námitek činěných proti klassickým studiím, a zvláště proti řečtině, se pokusiti. Především však podotýkám, že ovšem zástupcové klassické filologie mají, aby užitečnost a potřebnost pěstování klassických studií způsobem přesvědčivým dokázali, horlivě o to pečovati, aby výsledek klassických studií byl co nejzdařnější; neboť jinak vždy více a vždy nalehavěji a důrazněji otázka bude kladena, zdali výsledek docílený jest v pravém poměru k času, jenž se na gymnasiích latině a řečtině věnuje. Dle mého mínění, které vynasnažím se odůvodniti, měla by četba klassických autorů mnohem více býti rozšířena, než se posud děje, což arci by mělo za následek, že by vykládání autorů, a zvláště grammatické vykládání musilo se co možná obmeziti; nelze totiž upříti, že posud ještě nezřídka zvláště mladší učitelé klassické filologie způsob akademické exegese přenášejí nevhodně do škol středních.

Dále míním, že by při každé vhodné příležitosti učitelé klassické filologie měli se skladbou a fraseologií klassických jazyků srovnávati skladbu a fraseologii mateřštiny. Takovéto srovnávání jest žákům nejen velmi zajímavé, nýbrž i také užitečné a poučné; a může i má býti také v příčině jiné, ovšem s náležitou obezřelostí, prováděno; vůbec pak má dle možnosti k tomu býti přihlíženo, aby spojitost klassických studií s ostatními předměty gymnasijského vyučování přicházela na jevo, při čemž ovšem každý učitel s druhé strany přílišného modernisování starověkých zjevů a poměrů musí se vystríhati.

Ale jisto jest, že naproti výtce klassickým studiím činěné a více a více se rozšiřující, že tato studia nejsou s nynějším životem a s potřebami a zájmy moderního života v žádném spojení a že nemají žádného praktického významu, měli by klassičtí filologové bedlivě k tomu přihlížeti, aby žákům a jich rodičům zjevno bylo, že lze hojného praktického užitku také ze studií klassických nabyti.

Dále musí snaha učitelů klassické filologie k tomu směřovati, aby žáci z těchto studií nabyli nejen vybroušení rozumu, nýbrž také ušlechtnění srdce a jemnosti mravů i způsobů, a aby se osvědčilo, že tato studia, která dříve za základ humanistického vzdělání pokládána byla, posud své ušlechťující moci nepozbyla. Nechať každý učitel klassické filologie horlivě toho dbá, aby se vždy vzhledem k studiím klassickým osvědčila pravdivost slov básníkových:

... ingenuas didicisse fideliter artes
emollit mores nec sinit esse ferus.

(Pokrač.)

Příspěvek k dějinám elektřiny.

Sestavil Jan Slavík.

(Pokračování.)

Rok po těchto pokusech a výzkumech pro vývoj elektřiny předůležitých vyšel list Galvaniho ku Spallanzanimu, ve kterém proti mechanickému podráždění při pokusech bez kovů se ohražoval, což ovšem Volta také odvolal; Galvani však nevyvracel v listu tom tvrzení Voltovo o třech dotýkajících se látkách, hájil ale na novo theorii podobnosti s láhví, kterouž že porazil, Volta pevně se domníval. Odpověděl tedy občan N. (Volta) občanu Aldinimu, professoru v Bologni. V listu tom poráží pokusy s jednorodým kovem, odmítá pokusy, ve kterých jen dvě látky: nerv a sval, nerv a nerv, sval a sval, dotýkající se způsobují trhání připomínaje, že i sebe nepatrnější rozdíl v povrchu může býti příčinou elektřiny, buzené dotýkáním.

Tím již elektřina živočišná nadobro byla oddělena od elektřiny dotyčné.

Roku 1799 podařilo se Voltovi dokázati, že několik podvojných spojení kovů různých (elektromotorů) zvyšuje napnutí elektrické v přímém poměru s počtem podvojných článků; sestavil svůj „Voltův sloup“. Tímto sloupem obrátil však Volta na novo pozornost svou k elektrickým rybám. V listu k Banksovi (20. března 1800) tvrdí, že elektrické orgány elektrických ryb nejsou nic jiného než přirozené elektromotory.

Brzy na to našel však zákon napětí mezi elektromotory prvního řádu, z kteréhož bezprostředně vysvitlo, že proudy v kruzích ¹⁾ z takovýchto budičů vzniknouti nemohou. Za tou příčinou pokusil se o výklad tím způsobem, že budiče řádu druhého stanovil a rozdělil je na takové, jejichž členy mezi sebou, ne však s členy řádu prvního tvoří řadu novou. V této řadě třetí jsou hmoty zvířecí, svaly, šlachy, nervy atd. Tím elektrické orgány ryb přece urovnal co Voltův sloup, jehož stěny složeny jsou z elektromotorů třetího řádu, spojených s elektromotory řádu druhého, totiž s kapalinami.

Mezi tím podařilo se r. 1800 Nicholsonovi elektrickým proudem rozložití vodu na vodík a kyslík a položit tak základ ku elektrochemii, již nejvíce napotom obohatil Davy.

Sloupem ze 17 dvojic deskových (zinko-stříbrových) zkoušel úkazy, jež dle Voltova listu se měly objeviti. Aby byla vodivost mezi hořejší deskou zinkovou a proudovodem jistější, kápl k proudovodu tomu na desku zinkovou vody. Z této vody pokaždé, když se do ní polární drát ponořil, se vyvozoval plyn, jenž Nicholsonovi po vodíku páchnul.

Vzal na to rouru skleněnou, $\frac{1}{2}$ palce v průměru mající, naplnil čerstvou vodou, uzavřel korky, jimiž procházející dráty až na $1\frac{3}{4}$ palce přiblížil. Spojiv se sloupem shledal, že hned z konce se stříbrem spojeného proud jemného plynu unikal, kdežto druhý polární drát ve vodě až do černa naběhl.

Přeměnou polárního spojení měnil se úkaz. Plyn vzniklý, smíšený se stejným množstvím vzduchu, vybuchoval zapálen. Když se užilo na místě mosazných drátů platinových elektrod, vyvozoval se plyn na obou, avšak na zinkovém polu méně.

Z toho se soudilo, že jeden plyn jest vodík (hojnější), druhý kyslík.

Roku 1801 Gautherot ²⁾ první pozoroval při platinových (po případě stříbrných) elektrodách, ponořených do slané vody, jež měla elektrickým sloupem rozložena býti, podružný (sekundární) proud krátkého trvání, když byly elektrody od sloupu odděleny. Roku 1803 Ritter v Jeně učinil totéž pozorování na elektrodách zlatých a sestavil první podružný sloup tím, že

¹⁾ Krubem rozumí se zde sloup Voltův, při němž krajní desky jsou z téhož kovu.

²⁾ Mémoires des Sociétés savantes et littéraires de la République française 1801. Untersuchungen über Electricität von G. Planté Uibersetzt von Dr. Ig. Wallentin.

mezi zlaté peníze kladl výstřižky kruhové ze sukna, namočeného do slané vody. Když byl proud Voltova sloupu, majícího více elementů než podružný sloup, tímto prošel, vznikl proud krátký protivného směru, „proud sekundární“.¹⁾

Roku 1804 vydal Aldini, jenž přispěním svého tchána Galvaniho z těžké nemoci se byl uzdravil, spis na obhájenou elektřiny živočišné. Byl k tomu veden slibem, ježž byl ve své nemoci učinil, že, uzdraví-li se, do své smrti myšlenky Galvaniho hájiti bude. Jest to spis „Essai theorique et experimental sur le Galvanisme“, ve kterém mlhavostí svou odpírá Galvanimu zásluhy o pokusy bez kovů a 4 leta po nálezu sloupu drží se ještě výhradně živočišné elektřiny. Touto prací se v těchto letech bádání o živočišné elektřině končí. Klesalť od té doby v zapomenutí, myslí všech byly zaujaty sloupem Voltovým, jemuž v celém učeném světě vzdávána čest největší. Sám první konsul, vítězný generál Bonaparte, pozval Voltu do Paříže, kamž on 1801 přišel v Akademii své pokusy předvedl a neobvyklého vyznamenání dosáhl. Bylať proti řádu platnému na jeho počest ražena zlatá pamětní mince.²⁾

Divno, že tehdy nenapadlo nikoho, proč nestejnorodost po nějakém čase v žabích stehénkách přestává působiti, ač nezmizela, divno, že nikdo nestaral se o zjištěnou stejnosměrnost žabího proudu. Ovšem Lehot v Paříži, Bunsen, Heidman, Edvard Home, Bellingeri, Erman, Pfaff a Johannes Müller opakovali a zdokonalovali pokus se stejnorodým obloukem, avšak dále ve výkladu nepokročili.

Tu roku 1820 odkryl Oerstedt působení elektřiny v magnetismus a souvislost těchto zjevů, Arago poznal, jak proud železo přitahuje, Ampère zmagnetoval proudem elektrickým železo a vyslovil své pravidlo odklonu magnetické jehly galvanickým proudem, vynalezl astatickou jehlu, 1822 magnety za soustavy galvanických proudů prohlásil a tím také magnetické působení země vyložil. Roku 1823 ukázal týž Ampère, jak působí magnety v hybné proudovody a proudovody v hybné magnety; s Faradayem, Barlovem a mnohými jinými vymýšlí nové a nové přístroje elektrodynamické.

Roku 1824 Arago poznal proudy elektrické, jež vznikají v desce měděné, otáčející se pod jehlou magnetickou.

Roku 1825 Nobili, užívaje astatické jehly Ampérovy, zdokonalil Schweigerův a sestavil Nobiliho multiplicator, jehož citlivost pro elektrické stavy byla netušeně veliká. Nobili sám užíval toho stroje, aby zkoušel elektrické proudy v nervech. Než namáhání jeho bylo bez výsledku. Jehla jeho stroje nehnula se při proudu, který žabími stehénky trhal. Žárliv, jak sám vypravuje, na citlivost žabích stehének jako elektroskopu, počal opravovati svůj stroj a namáhání jeho bylo konečným zdarem odměněno. Tu ale shledal, že jehla byla vždy v jednom směru odchýlena, ukazujíc proud od svalů k nervu neb od nohou k hlavě. Tento proud nazval Nobili: „il corrente proprio delle rane“ žabím proudem. Jednalo se o vysvětlení vzniku tohoto proudu a že od r. 1820 Seebeckem ve známost přišly thermo-elektrické elementy, neváhal Nobili proud žabí vyložiti proudem thermickým. Do dalšího, nyní opět oživeného vývoje živočišné elektřiny mocně zasáhá Matteuci, kterýž obíráv se s počátku pokusy elektro-chemickými, snažil se zjevy fyziologické převést na účinky lučebné elektrického proudu.

Nové zkoumání elektrických ryb Bequerellem a výklad o tom osvojil si Matteuci a pokusy se žabami podle toho prováděl. Teprve roku 1837 pokusy ty opravil a dostal proudy a zjevy, jaké poznal již Galvani na praeparovaných žabách. Ukázal, že elektro-motorická činnost, na které proud žabí jest založen, na dotýkání svalů a nervů mimo údy neb na zavření jich

¹⁾ Srovnej G. Planté o elektřině str. 1. a sq.

²⁾ Arago: Sebrané spisy I. díl (Alex. Volta).

v kruh jest nezávislá, že není sval, jak Nobili se domníval, záporně a nerv kladně elektrický, nýbrž že spojení dvou bodů v délce žáby vyvolává proud.

Tím padla stará Voltaická theorie, Nobiliho thermo-elektrická hypotéza a konečně i názor elektro-chemický. Roku 1840 ujal se živočišné elektřiny neunavný v tom oboru badatel Du Bois-Reymond a postavil ji konečně na nepopíratelné základy.

Podle něho každý přirozený neb umělý řez podélný ve svalu jest kladně elektrický vzhledem k přirozenému neb umělému řezu příčnému. Každý sval sluší pokládati za elektromotor, jehož elektro-motorická síla jest jeho dráždivosti úměrná. Elektro-motorický sval podobá se uzavřenému článku galvanickému a každý jím jdoucí proud sluší pokládati za proud vedlejšího jakéhosi proudovodu (navedený čili sekundární proud). U nervech platí obdobné zákony.

Než vraťme se ještě jednou na počátek tohoto století. Nepohodlný Voltův sloup zaměněn a opraven apparaty ponornými, z nichž některé sta až tisíce článků měly a jednotlivým badatelům neb společnostem učeným zvláštními příznivci darovány byly.¹⁾ Roku 1812 Davy mezi uhlovými poly 2000 článků vytvořil elektrické světlo, jež jasem svým závodilo se sluncem. Od té doby byla otázka elektrického světla rozřešena a již jen o náklad se jednalo.

Roku 1826 Nobili svými duhově zbarvenými kruhy, jež vznikají elektrolytickou činností proudu v roztoky olovnatých solí, dal podnět k novému odvětví průmyslu: „galvanochromie“, t. j. barvení kovových předmětů galvanickým proudem.

Roku 1827 uveřejnil Ohm svůj zákon: „*Síla proudu jest přímo úměrná elektromotorické síle a převráceně úměrná odporu.*“

Roku 1828 Green zavedl tak zvaný potenciál, t. j. velikost účinnosti určitého množství elektřiny v některý bod prostoru.

Roku 1831 poznal Faraday proudy v proudovodech uzavřených, jež navádějí se i proudy i magnety; poznal mocné jich účinky fyziologické, termické, optické i chemické, vyloživ úkazy ty „silokřivkami“. Mezi poly magnetu totiž lze stanoviti nepřetržitě spojitá místa určité působnosti. Místa tato mají tvar souměrných křivek poly spojujících, jež v prostoru kolem polů se nalézají. Křivky tyto nazval silokřivkami. Vnikne-li do tohoto prostoru uzavřený proudovod, navede se v něm proud úměrný síle křivky, kterou protíná. Prostor, ve kterém působnost polu magnetu se jeví, sluje magnetické pole toho polu.

Roku 1833 určil Wheatstone důmyslným způsobem rychlost elektřiny a Gauss s Webrem navrhli telegraf se střelkou, jež roku 1837 Wheatstone provedl.

Roku 1834 zbudoval Faraday svou elektrolytickou theorii (názvosloví a zákony) a dospěl později k předůležitému zákonu rovnomocností lučebných rozkladů: „*Při téže síle proudu jest množství kteréhokoli rozloženého elektrolytu rovno lučebnému aequivalentu hmoty.*“

Roku 1835 de la Rive podal novou theorii o vzniku galvanických proudů: „Pouhé dotýkání bez lučebné změny nespůsobuje elektrických stavů.“ Směr proudu jest ustanoven tím, že kov s větší lučebnou změnou stává se kladně elektrickým. Od té doby mnozí se namáhali, aby rozmanitými pokusy dokázali, že při každé lučebné činnosti objevují se stavy elektrické.

Před tím roku 1826 byl upozornil na podružný, sekundární čili polarizační proud, jež vznikal u voltametru, s vodou okysličenou kyselinou sírovou.

V té době, roku 1837, ukázal Baine svými elektrickými hodinami

¹⁾ Napoleon daroval Pařížskému polytechnickému institutu takový přístroj ze 600 článků Prátele a příznivci Royal-Institution v Londýně darovali 2000 článků, s kterými od roku 1810 Davy pracoval.

Morse a Steinheil telegrafem, jak z vynálezů elektrických lze těžiti. Již pomýšlí se na to, aby se elektřina užilo za hnací sílu strojů (Jakobiho loď hnáná elektřinou 1838), sestavují se první žárové lampy (Jobart v rozředěném vzduchu rozžhává uhlí), nové telegrafy, nové články galvanické přicházejí v užívání. Armstrong sestavuje 1840 svou parní elektriku, Wheatstone navrhuje podmořské lano telegrafické mezi Francií a Anglií, de la Rive galvanické pozlacení u veřejnou známost přivádí, když v to zaznějí pojednou rány výbuchů elektricky zapálených podkopů (1843), ač již roku 1823 Harris elektrickou jiskrou prach zapálil.

Roku 1844 pozoroval Marrian, že rychlým přerušováním proudu vzniká v tyči změnami její délky ton odpovídající počtu přeruchů, kdežto Page již 1837 pozoroval, že železná tyč přerušovanými proudy magnetovaná vydává ton. Toť byly první začátky telefonie.

Roku 1845 sestavil Petřina nový elektro-magnetický stroj, jakož také později, zejména pokud se telegrafování dotýče, v rozvoj vědy vydatně působil.

Roku 1846 Weber svůj zákon o vzájemné v sebe působnosti částí proudodů vyslovil a tím Ampérův zákon, jak působí v sebe stejnosměrné i nestejnosměrné proudy, potvrdil.

Od té doby nabyla nauka o elektřině po stránce theoretické i praktické takových rozměrů, že předčila všechna ostatní odvětví fysikální.

Přístroje na důkazy theorie sestavovány s dokonalostí neobyčejnou, nové stroje velikých účinků (Ruhmkorff 1850) navedených proudů přicházely v užívání, všechny druhy elektřiny posud záhadné theoreticky vyloženy (Rive o atmosf. elektřině 1854, Thomson o thermoelektřině 1856), když roku 1855 Siemens sestavil stroj, kterým proudy navedené v zavřených proudovodech pohybujících se nad polu magnetu učinil stejnosměrné a spojil je v nepřetržitý proud.

Tím byl sestaven první elektro-dynamický stroj, jímž lze práci mechanickou elektrické proudy velkého napnutí vyrobiti. Tím časem také Paccinoti na témž principu stroj elektro-dynamický sestavil, jakož také Gramme obdobný vynález učinil. Od té doby stroje ty se zdokonaľovaly hlavně tím, že zvláštním zařízením užíváno proudů navedených k zesílení návodných magnetů; navedený proud jest totiž tím silnější, čím jest silnější magnet, který ho způsobuje. Cela řada strojů, při nichž pohyb způsobován elektřinou, vynalezena a pomýšleno na to, aby vedením elektřiny do dálky pohyby strojů vzdálených možnými se staly (přenášení elektrické síly). Ale na tom se nepřestalo. Od roku 1859—1872 pracoval Planté o prouděch podružných z baterií sekundárních, čímž accumulatory dokonalosti neobyčejné byly zhotoveny, tak že 400—800 článků accumulatorových (desk olověných, galvanickým proudem okysličených) dvěma články Bunsenovými nabity býti mohou v několika hodinách.

Proud, jakých tímto způsobem se nabude, vynikají quantitou i napnutím a působí v organismus velmi prudce. Píšeť Planté: ¹⁾ „Tři leta byl jsem tak šťasten, že jsem nedostal rány ze svých accumulatorů; avšak při pokusu, jímž měl býti rheostatický stroj (popis tamtéž v V. díle) nabit, dotkl jsem se mimo úmysl neisolovaných konců drátů, jež vedly od 600 sekundárních článků; pocítil jsem i velice prudké otřesení i jakýsi bolestný žár, jenž táhl celým tělem, neb vystoupil do šíje a přinutil mne, abych děsný skřek ze sebe vyrazil, jímž jsem osoby svého okolí polekal.“

Roku 1865 Töpler a Holz nové elektriky sestavili, jimiž influencí elektrickou bez tření lze nabyti silně napjaté elektřiny statické. Zenger touž dobou sestavil elektriku, při kteréž třená deska influencí způsobovala silné napětí.

(Dokončení.)

¹⁾ Untersuchungen über Electricität, pag. 118.

Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií.

Sebral Josef Dědeček.

(Pokračování.)

Pro případ epidemií jest škole toto vynesení z r. 1885 normou:

„Buďtež na čas odstranění ze školy žáci touto nakažlivou nemocí stížení: cholerou, difterií, neštovicemi, skvrnitým tyfem, zvratnou zimnicí, šarlachem, úplavicí, abdominálním tyfem, zánětem očním (granulosou), svrabovinou a záduchou — i odesláni buďtež ze školy ti, v jichž rodině taková nemoc se objevila. O těchto případech podej 1. ředitel zprávu policii; — 2. před příchodem žáka takového do školy hudiž šatstvo jeho provětráno (snad desinfikováno); — 3. onemocní-li osoba ve škole bydlící nebo člen z učitelské rodiny, podá se o tom i správě školní i policii zpráva, a tato postará se o odloučení nemocného a poradí se o uzavření školy; — 4. je-li učitel sám nemocen, zůstane doma až do rozhodnutí fysikátu; — 5. vůbec mají se při objevení se nakažlivých nemocí veškeré školy uzavřítí. Z této normy vyplývají různé jiné konsekvence sanitetní. Na př. ta, že, onemocní-li žák a tím školu zanedbá, nesmí bez předběžného uvědomění třídního příbytek opustiti (Fulda, 1887). Nebo že učitel, v jehož rodině panují osypky a pod., po celou dobu nemoci vzdalovati se musí školy (Dr. Hofer z Humboldtova gymn. v Berlíně měl minulého roku z té příčiny několik neděl prázdnou). Že pilně konají se sanitetní obchůzky, při nichž buďto po ministerském nařízení děje se ophthalmologem *prohlídka očí* všech žáků ústavu ku zjištění krátkozrakosti ¹⁾ (a poněvadž v posledních letech tam vůbec často objevuje se granuloza), nebo navštíví ústav krajský stavební inspektor, aby z vyšš. nařízení zkoušel vzduch ve všech třídách *na množství kyseliny uhličité a páry či vlhkosti* (což všude ob čas se opakuje). Nebo se po minist. vynes. zkouší v některém ústavě studničná voda, již žákům píti jest (Hnězdno 1884). I když spozoruje se, že některý žák *špatně doslýchá*, má se o tom rodičům dáti vědomost, aby lékařskou pomocí, možno-li, záhy zhoršení neduhu se předešlo (Špandava 1886). V celém Německu uvádí se r. 1886 2·18% na sluch chybných žáků z veškeré mládeže školní, z nichž 1·7% neduh do školy již přineslo.

7. Personalie učitelů.

Titulatura učitelstva na středních školách (ať gymnasiích nebo reálních gymnasiích, ať na reálních a občanských školách — progymnasia a reálky I. a II. řádu spadají též v obor prvních) jest při stejné kategorii ústavů velmi různá. Nejčastěji čteme ve výročních zprávách tuto stupnici: *Direktor, Oberlehrer, ordentlicher Lehrer, Hilfslehrer, Kandidat* (nebo Probekandidat), *Gymnasial-Elementarlehrer*, též *Hauptlehrer, evangelischer Religionslehrer, Zeichenlehrer, Turnlehrer* a *Gesanglehrer*; ve přípravce *Vorschullehrer*.²⁾ Že před většinou jmen často *Dr.* stojí, není při množství německých universit a vůbec známém způsobu promování divu. Ba naopak, vzácnější jest titul „Oberlehrer“ ať kterékoliv střední školy nežli „Dr.“

Nejstarší „Oberlehrer“ má někde také ještě název „professor“ nebo pouze „professor“, jinde zase čestný název *prorektora* (dosti zhusta), ano, na obecném

¹⁾ Krátkozrakostí trpí velmi mnoho žakovstva německého, jak z překladu tohoto patrno:

Prof. Cohn ve Vratislavi shledal ze 1886 dětí venkovských škol pouze 1·5% krátkozrakých, ale ve měst. element. školách prvních již 2%; ve druhé třídě již 4% a ve vyšš. tř. již 9%. — V obou Vratislavských reálkách bylo v sextě (naší 1. tř.) 9 a v primě již 44% a v primě gymnasiální 55% krátkozrakých.

Později shledal Cohn mezi 410 studenty Vratislavskými 244 krátkozrakých. — Podobné i na jiných místech: Ve Wiesbadenu bylo 37%, v Šaffhuzách 34%, mezi gymnasisty (a 44% mezi realisty), v Königsberku 32%, v Heidelberku 35%, všech gymn. žáků krátkozrakých. — Ve Vídni shledáno kdysi prof. v. Reussem mezi 409 gymnasisty 45% krátkozrakých a v Luzernu Dr. Pflügerem r. 1875 docela 51·8%!

²⁾ Připomínáme, že výňatky tyto jsou z *gymnasiálních* zpráv čerpány.

gymnasiu ve Špandavě byl do roku 1884 také ještě *konrektor* a po něm v státu *subrektor* (tedy rektor, prorektor, konrektor a subrektor). Někde neužívají slova „Oberlehrer“ (jako v Rastattu) ale pouze „professor“, jehož tuším i pro „ordentl. Lehrer“ potřebují. Jinde opět místo „ordentl. Lehrer“ říkají prostě „Gymnasiallehrer“ a v Rastattu „Hauptlehrer“, což arci má jiný význam než „Gymnas.-Elementarlehrer“. Tento totiž vyučuje vždy v nejnižších třech třídách (VI. V. IV.), Gymnasiallehrer aneb ordentl. Lehrer pravidlem v prostředních (III.) a „Oberlehrer“ v nejvyšších třídách (II. a I.).

Místo kandidat a probekandidat užívají v Rastattu a Mannheimu zastaralého „*praktikant*“ a místo asistent v Joachimstbalském gymnasiu (spolu alumnatu) v Berlíně slušnějšího „*adjunkt*“. Aby pojem „Hilfslehrer“ u lidu váhy získal, předkládají mu místem: wissenschaftlicher H.-L. tak jako místo „Zeichenlehrer“ zhusta se užívá „technischer Lehrer“, jehož odbor na gymnasiích pouze fakultativním.

Že různý onen stupeň hodnosti především na kvalifikaci se zakládá, jest přirozeno, vedle toho však i na době služební. K této přihlížejíce číslují ve zprávách výročních jednotlivé učitele takto: Po direktoru jde někde *prorektor*, po něm teprve *první* „Oberlehrer“, pak *druhý*, *třetí* a vůbec kolik jich jest. Po posledním následuje *první* „ordentlicher nebo (Gymnasial-) Lehrer“, pak *druhý*, *třetí* atd. Potom v téže stupnici následuje první, druhý, třetí „Hilfslehrer“ a první, druhý atd. „Gymnasial-Elementarlehrer“. Ubude-li ze sboru na př. *třetí* „Oberlehrer“, postoupí, nebyl-li na ústav někdo odjinud dosazen, čtvrtý „Oberlehrer“ na místo třetího, pátý na místo čtvrtého . . . a tím též postoupí i první řádný učitel, má-li kvalifikaci úplnou, do státu starších učitelů — *a poněvadž s každým vyšším stupněm i větší plat spojen, i do vyšší třídy služného*. — Dle skrovných zpráv souzeno udílí učitelům titulu „professor“ a „Oberlehrer“ ministerstvo.

Titul „ordentl. Lehrer“ a „Oberlehrer“ závisí arci předem na kvalifikaci při státní zkoušce nabyté. A tu ustanovuje zákon z 5. února 1887, že kandidat zkouškou dosící může kvalifikace buď pro nejvyšší třídy (OII, UI a OI), nebo pro třídy prostřední (UII, OIII a UIII), nebo pro třídy nižší (VI, V, IV).

Každý kandidát koná zkoušku ze dvou hlavních a dvou vedlejších předmětů. Vyhověl-li v obou hlavních předmětech tak, aby vyučovati mohl ve třídách prostředních, a aspoň v jednom vedlejší předmětu pro třídy prostřední, byl kvalifikován, obdrží vysvědčení *učitelské*, na jehož základě státi se může nejvýše *řádným učitelem*. — K dosažení vysvědčení *nadučitele* („Oberlehrer“) třeba vyhověti v obou hlavních předmětech u vyšší míře a tak, aby kandidat ku vyučování *ve všech* třídách připuštěn býti mohl. Mimo to musí z předmětů vedlejších dostati kvalifikaci pro třídy *prostřední*.

Povinnost učitelů u výši týdenních hodin velmi jest různá, jakož i rozmanité upotřebení jedné síly. Jsou případy, že má ředitel 10, 11, 13—15 hodin i na ústavech 9třídních, *ale také nerůdně i 16, ano až 18 hodin*, zvláště v klassických jazycích nejvyšších 2 tříd, *a k tomu často ještě třídnictví* primy nebo sekundy některé. V tom poměru není počet hodin ostatních učitelů o mnoho větší, pravidlem však i u klassických filologů počíná 18 a končí u učitele různých předmětů 26, 27—28 hodinami týdně. V Rastattu na př. měl r. 1886 gymnasialně-elementární učitel počty (4 hod.), přírodopis (6), zeměpis (2), zpěv (4) a tělocvik (12 hodin), tedy úhrnem 28 hodin. — V Berlíně na Humboldtově gymnasiu měl učitel latiny, přírodopisu, fysiky a matematiky celkem 25 hodin, a jiný ve zpěvu, frančtině, dějepisu a hebrejštině 27 hodin týdně — to vesměs *řádní učitelé* — a jeden Rastattský „praktikant“ (na 9 třídn. gymn.) v latině (9), němčině (7), frančtině (4), zeměpisu (2) a tělocviku (2), úhrnem 24 hodin. V těchto variacích stejně to jde celou říší sjednoceného Německa. K tomu pon dotýkáme, že domácí a školní práce písemní celkem as v tom počtu se ukládají, jako u nás, ač leckdes také v počtu nápadně různém. — Jak se z důtky, dané (r. 1887) řediteli gymnasia Děvinského, dovídáme, obnáší *maximum* vyučov. hodin

u nejvyšší kategorie učitelů (Professor a Oberlehrer) 22 hodin týdně, u *řádných a pomocných učitelů* 24 hodin a u *elementárních* učitelů (Hauptlehrer) 26 hod.

Kandidátům učitelství má se přidělovati pouze 6—8 týdenních hodin (bezplatně). Jen v případě, že by informující je učitel onemocněl, mohou vyučovati i v ostatních hodinách jeho. V jiných případech však dle min. vynes. z r. 1886 „ist es nicht zulässig, Kandidaten über ihre Pflichtstunden hinaus Lehrstunden zuzuweisen, für welche eine Remuneration verfügbar ist, sofern in der Provinz Kandidaten desselben Lehrgebietes vorhanden sind, die nach bereits abgelegtem Probejahr remuneratorische Beschäftigung an einer öffentl. höheren Schule noch nicht gefunden haben“. Ale na král. dom. gymnasiu v Dėvině, kde roku právě minulého asi dva učitelé pro vědecké cesty (jeden dostal *na 14 dní* dovolenou až do Tunisu!) a jeden pro nemoc dovolenou obdrželi, a z té příčiny více hodin zastupovati se musilo, neschvaloval ministr, že byli kandidáti — kterým přes to ministrem povoleno po 150 m. remunerace na jedno polouletí — ve prospěch ostatních definitivních učitelů přetížení. Proto vydáno svrchu udané připomenutí o dodržování maximalního počtu hodin i s malinkou důtkou!

Dle statistiky z r. 1874¹⁾ obnášel tehdy roční plat gymnas. učitele *průměrem* 1120 tol. čili as 3360 m. — a plat učitele samostatné reálky *průměrem* 954 tol. čili as 2862 m.; byl tedy proti r. 1864 o více než 70% zvýšen. — Služné direktorů gymnasiálních uvádí se r. 1875 na 1700—2000 tol., t. j. 5100 až 6000 m. proti služnému ředitelů reálních, kteří měli mezi 1500—1800 tol. nebo 4500—5400 m. služného — a proti ředitelům a učitelům progymnasií, reálek II. ř. a vyšš. občanských škol, již přijímali ročně průměrem po 950 tol. čili 2850 m. Všicci dle poměru se služným měli nároky i na příbytečné. Tak bylo před více než desíti lety na ústavech státních.

Z doby novější shledati dat souvislých nebylo věcí snadnou, a proto také jen kusé zprávy zaznamenati možno. K nedostatku úředních výkazů statistických pojí se tu i různost ústavů a pak i neobyčejná zamlklost, jaká i v jiných odborných spisech, dříve peněžními zprávami školské dosti štědrých, od delší doby zavládá. Pouze o poměrech gymnasia Fuldenského můžeme podati z polovice a o školství svobodného Hamburku úplně. co v tom směru zvědavost naši by ukonejšiti mohlo.

Ve Fuldě obnáší služba vlastně „remunerace“ král. „pomocného učitele“ 1200—1500 m. Poslední „řádný učitel“ přijímá 1800 m., následující 2100 m., jiný 2400 m. a nejstarší řádný učitel 2700 m. Každý tedy o 300 m. více než mladší. Při postupu, který r. 1882 následkem pensionování prorektora nastal, povýšen první řádný učitel na místo posledního staršího učitele („Oberlehrer“) s platem o 450 m. větším, než měl dříve, tedy s 3150 marky. Ale v jakém poměru služné jiných starších učitelů roste, nebylo možno vypátrati, leda že by platy, které měli r. 1877 v Oldenburku, platily dosud beze změny. Pak by obsahovalo nejvyšší služné gymnasiálního učitele 5000 m. a služné reálního, t. j. z reálky I. ř. (reál. gymn.) nejvýše 3800 m. a že by ředitele reálek II. ř. a vyšších obč. škol na roveň byli postaveni učitelům starším (Oberlehrer) gymn. a reálek I. ř.

Platy, směrem sestupným pozorovány, jsou u učitelů na přípravkách čili obecných školách se středními ústavy spojených a na školách obecných od r. 1873 tyty: V Berlíně dostává učitel přípravy od 500 až do 1000 tolarů (1500 až 3000 m.) a v jiných městech od 400 do 800 tolarů (1200—2400 m.). — Ale služné učitelů obecných škol Berlínských jest mnohem větší, totiž, jsou-li řídícími, nejméně 1060 tol. (3180 m.) a nejvíce 1300 tol. (3990 m.). Vedle toho mají byt s palivem nebo 10% příbytečného. Třídní učitelé obecn. škol Berlínských přijímají nejmenší plat po 520 tol. (1560 m.) a největší 1080 tol. (3240 m.). — V jiných městech je služné nižší, obnášejíc na př. v Kolíně n. R. u řídícího 650 až 800 tol. s 250 tol. (je-li ženat), nebo 150 tol. (je-li svobodn) příbytečného.

¹⁾ Geheimrath Dr. Wiese „Das höhere Schulwesen in Preussen“.

ne-li s bytem ve školní budově. Učitelé třídní tamtéž mají od 350—600 tol. vedle 150 resp. 60 tol. bytného.

Za to máme zevrubnější data po ruce o školách Hamburských, ač, přemě-li vzato, do rámce těchto zpráv nepatří, leda jen k některému objasnění poměrů německých. V Hamburku vládne od r. 1877 tento platební stav. Na škole nejvyšší A) „*Gelehrtschule*“ jsou 3 kategorie učitelů:

Učitelé I. třídy se základním platem 5800 m., který s 5letými přídavky po 700 m. až 7200 m. dostoupiti může. Oněch 5 učitelů, kteří mají titul „*professor*“, dostane též byt nebo příbytečné.

Učitelé II. tř. se základním platem 4200 m. a 3letými přídavky po 450 m. až do 6000 m.

Učitelé III. tř. s 2700 m. a 3letými přídavky po 450 m. až do 4500 m. nejvyššího služného.

B) Na „*vyšší občanské škole*“ jsou pouze II kategorie učitelů:

I. tř. s platy učitelů II. třídy na „*Gelehrtschule*“, tedy 4200, 4650, 5100, 5550 až 6000 m.

II. tř. s platy učitelů III. třídy na „*Gelehrtschule*“, tedy 2700, 3150, 3600, 4050 až 4500 m.

Platy učitelů *technických* rovnají se služnému učitelů III. třídy ústavu A). Tak jsou honorováni i *seminární* učitelé, mají-li kvalifikaci pro vyšší (střední) školy. —

Služné ostatních seminárních učitelů a řádných učitelů na přípravkách rovná se služnému učitelů *obecných škol*. A toto obnáší: 2250 m., k čemuž přibudou 2 kvinkvenálky, první 270 m. a druhá 360 m., což činí poslední plat 2880 m.

O postupu z nižší kategorie (z II. do I., nebo z III. do II. v ústavu A), nebo z II. do I. na ústavu B) nerozhoduje roční služné, ale senát Hamburský. Je-li takto někdo povýšen, na př. postoupil-li učitel II. tř. obč. školy s platem 4500 m. na učitele I. třídy, jehož plat pouze 4200 m. obnáší (viz shora), bere posavadní plat až do času, kdy mu 3letým přídavkem (v oné třídě 450 mark) zvýšen bude

Platy učitelů na německých školách středních rovnají se tedy největší svou výší poněkud služnému učitelů vyšší měšťanské školy Hamburské s tím připomenutím, že každý německý učitel definitivní ještě *účasten jest jisté výše příbytečného*. (Pokračování.)

Podnebí Evropy.

Napsal Dr. Jan Palacký.

(Pokračování.)

Finsko a baltické kraje mívají 50—60 cm. deště, střední Rus 40—50 cm. — a to ubývá stále k jihu a vých. (Kiev 49 cm, jako Kostroma, Kursk 43, Lugan 34, Kasaň 35, Samara 38, Dalmatov (Perm 32—89 dnů), Orenburg 45, Astrachan 12. Askanie Nová 8 cm.

S kontinentální polohou ubývá v počtu dnů deštových — Archangelsk má 176, sever 120—150, střed 90—120, jih 70—90 — a ku př. v stepích má osada Nová Askanie 46 — Astrachan 75, Symferopol 91. Tak mívá Varšava v létě 12 dnů deštivých v měsíci, jako baltické kraje (i Rakousko — Kämtz), Kiew jen 10, Astrachan jen 6.

Krym mívá 51—99 dnů deště (419 mm. Symferopol letní) — 214 (Nikolajev), podzimní 1—163 mm. (Sevastopol podzimní deště), větry již víc vých.

Vlaha vzduchová podobněž — Archangelsk má 84% žádný měsíc pod 72% — ale Orenburg 76% ročně, 58 v červenci. Nejvíce mračen v zimě, zejména v listo-

padu, nejméně v létě (červen—srpen). — Průměr mračen v sev. 72%, v baltickém kraji 67%, v střední Rusi 65, v jihorusi 54.

Výpar roste v Rusi, čím dále jdeme k východu, v Petrohradě dělává ročně 30 cm., v témž roce co v Kišinevě 63 cm., a v Astrachanu 74 cm. — tedy více než dvakrát tolik — ba Vojejkov počítá co výši výparu Chvalinského moře 1 metr! Odtud pochází ku př. vysycháží jezer stepních, z nichž Eltonské nejznámější pro množství soli, jež poskytuje.

Co se týče větrů, dělí se Rus v severozápad s převahou mořských západních větrů, a jihovýchod s převahou vých. větrů, což již Veselovský dokázal. Převaha východních větrů větší v Černomoří v létě a v jihu nežli v zimě, a mizí, čím více se vzdálíme od Černomoří. Tak má Sevastopol v zimě 24 vých. větrů (22 sevvých.) proti 14 západním, v létě ale 31 vých. proti 30 záp., Symferopol má v zimě 31 vých. větrů (záp. 10), v létě 23, Taganrog 25 v zimě, 20 v létě. Jekaterinoslav ale má v zimě 20 vých. 21 jižních, v létě ale vých. 19 proti 29 záp. Nejvíce jsou tyto stále vých. větry v říjnu známé a zhoubné. To velké podzimní sucho jest spolu asi hlavní příčinou bezlesí jihoruského, neb u řek a v nížinách vlhkých daří se stromům dosti dobře, v rovině ale musejí až na kořen vysychati — i kdyby odolaly zhoubným burjanům (bouřím).

Tím spolu ubývá mračen od západu k východu — tak mívají $\frac{6}{10}$ nebe kryta mračny Helsingfors, Derpt, Riga, Varšava, 5.1 Kaluga, 5.2 Ardatov, 4.8 Kursk, Orel, 4.7 Tambov, Simbirsk — ale Uralsk jen 2.8 a Astrachan 3.7 (Wildt). Ba v zimě bývá v záp. Rusi 7—8, v létě v sev 5, v jihu jen 3.

Střední Rusí jde totiž v zimě čára nejvyššího tlaku vzduchového, již nazval Vojejkov „velkou osou E.“, od kteréž ubývá tlaku na sever a na jih, a jež přechází Volgu v 50° s. š. u Caricynu, Dněpr u Alexandrovsk a sev. od Kišinevu (v 47° s. š.) dostává se do Karpatů (Rykačev). Severně od osy té převládají větry mořské — jižně od ní větry celinné, východní. Avšak v létě bývají naopak minima ve vých. v západě stejnodobá, a v červenci vznikává pásmo vyššího tlaku od jihozáp. k vých. do Rusi, tak že střední tlak ubývá z 761 mm. do 758 m. (22° vých.) Tím povstávají v létě v Rusi větry severní.

V zimě mívá stř. Rus 46% větrů západních, 30 jižních, jen 9 vých. a ostatek severních, v létě ale 50% větrů záp., 20 jižních, 21 sev. (se severozáp. 38) a jen 9 vých. — ale jižní Rus mívá v zimě 33% vých. a jihových. větrů, 35 záp. a severozáp., 31 vých. a severových., — jen 9 sev., v létě 26 vých., 22 záp. a 14 severozáp., 20 jižních, 18 záp. — Krym již 25% vých.

Rovněž nestejný počet bouřek — na Krymu 11—19 (Köppen, maximum skoro v Evropě vých. Kišinev 32 (v Kavkaze Tiflis 40), jichž k sev. ubývá. Vnitřek a záp. Rusi mívají po 14, baltický kraj po 9, pontický 13 (Klosovský), Ural 18. — sev. Rus a Kaspicko 7. Dle Vojejkova jsou bouřky hlavně v létě ($\frac{4}{5}$), v červnu víc než v srpnu, v květnu víc než v září (hlavně v jihu je víc v květnu, méně v severu), že jdou od jihozáp. a nejvíce v hodinách 3—6 odpo. Moskva mívá ročně 15, Wologda 10, Archangelsk 5, Kola 3, Klusovský mívá 70—80% bouřek v létě, v podzimku 5% v severu a vnitřku, 8 v záp. Rusi 11 v baltickém, 12 v pontickém kraji, jen 3 v Uralu, 16 v Kavkaze, z jara 21% v záp. Rusi, 20 v střední 17 v pontickém, 9 v baltickém kraji, 15 v Uralu, 21 v Kavkaze a 8 v sev. Rusi. V zimě všude málo — v pontickém kraji ani 1%, v sev. žádné. Jsou prý vždy spojeny s vichřicí a nepovstávají tedy místně z přehřívání. Kroupy s bouřkami souvisí — nejvíc jich v Kievu potkáváním se drah bouřkových — nejméně na vých.

Pásmo středomořské (subtropické) sluje i pásmem zimních dešťů, (a letního sucha) a táhne se i východněji od středomoří do jižního Ruska, kde splývá pomalu s pásmem východním a dále stepí (pustinným), označeným trvalým nedostatkem deště až do Indie. Pásmo obsahuje i severní Afriku a západní Asii a děleno jest Saharou (pustinným pásmem 17—30° sš.) od tropů; v Evropě¹⁾ zahrnuje

¹⁾Lissabon 15°; Lagos 17° Celsia: Coimbra 15°; S. Jago 13°; Oviedo 12°; Evora, Campo Major 16°, Madrid 13°, Valladolid 11, 7. (760 m. nm.) Saragossa 15°, Barcelona 17°; Murcia 17°, Menorca 17°; Montpellier, Avignon 14°, Marseille 14, Nizza 15, Ajaccio 17, Palermo 18,

pak Portugaly a Španěly, jižní Francii, Itálii s ostrovy a jih Balkánského poloostrova s Řeckem, pak Krym a severní břeh Černomoří, kde onen výše naznačený přechod. Teplota roční kolísá se v přímoří mezi 12° a 19° C. (Malta.)

Zima ¹⁾ bývá dosti mírná, nejvíce v západě, což se vykládá vplyvem středomořského moře, které se v létě velice zahřívá (až $26-28^{\circ}$) na vých. a pomalu se ochlazuje, tak na př. moře u Palerma je v zimě 3° , u Lesiny 4° , u Corfu $2-8^{\circ}$, teplejší nežli zem.

Podobně chrání Alpy a vůbec hory severní v zimě proti ochlazujícímu polárnému proudu (pomoří mezi Nizzou a Janovem má velkou zimní teplotu; rostou tam datlíky pod širým nebem). Ještě v Janově je zima teplejší nežli v jižnějším Livorně neb Římu.²⁾ Taktéž je jižní pobřeží Krymu chráněno proti severním větrům horami, pověstné pro své zabradý a vinice a jakoby sklenník Ruska.

Pomoří³⁾ bývá všude teplejší — mimo nejsevernější roh moře Jaderského, kde působí chladná Lombardie, jež vůbec ze všech nížin studenější, vplyvem jednak Alpů a ledovců jejich — z druhé strany Apenninu, chránícího proti teplým větrům jihozáp. (Alexandrie studenější nežli sev. Milán).

Jasněji ukazují poměry deštivé ráz přechodní krajin těchto. Kdežto jižní pásmo pouští je dělí od tropických dešťů letních, je severně od Alp krajina letních dešťů, která i jižně od Alp dosahuje Piemont (Turin, Aosta, Biella, Trident) a pak táhne se horami středního Balkánska až do Samokova na př. (Rokstroh, Ruščuku, Bukareštu), vůbec do 42° — v Itálii 45° . V. 41° sš. začíná bezdeštnost letní, neb aspoň chudoba léta na deště. Čára ta, kde neprší v létě 150 mm. (Fischer), dosahuje v sev. Asturie, Perpignan, Orange, Janov, Pisu, Florencie, Perugii, horu Gargano, Dubrovník, Kotor, Skodru, Janinu, horu Oetu, Rhodope, Drinopol, Carhrad.

I zde prší více na západě než na východě, v Asturii v létě každý třetí den, v střední Itálii čtvrtý, jako v Pole, v Janině zas třetí (pro hory),

jako Syrakus, Milan 12° , 8° Turin 12° , jako Alexandria, Benátky, Modena 13° , Bononie 13° , Janov 15° , 9° , Florencie 6° , Livorno 15° , jako Ancona, Řím, Neapole 15° , 9° Lecce 17° C., Terst 14° , Fiume 14° , 5° , Pola 15° , Lesina 16° , Dubrovník $16^{\circ}-8^{\circ}$, Skutari 14° , Valona 17° , Corfu 17° , 8° , Janina 16° , Patras 19° , 9° , Athény 18° , Carhrad 16° , — Simferopol 10° , Savastopol 12° , Karabagh Jalta 13° . (Krym.) Nejteplejší měsíc červenec mívá 26° C. (Malta, Barcelona, Murcia, Syrakus, Ancona, Corfu, Patras, Athény), 25° Saragona, Menorca, Ajaccio, Palermo, Bononie, Florencie, Dubrovník — do 23° . (Gibraltar, Aviñon, Nizza, Turin, Janina, Carhrad, Sevastopol) — což jsou čísla tropická.

¹⁾ Leden mívá od -0° (Alexandria) do 15° , poslední totiž v Gibraltaru a Maltě, do 13° v Palermě, 10° v Lissabonu, Menorce, Corfu, Ajaccii, 9° v Coimbre, Murcii, Valoně, Patrasu — k severu vždy méně: 0° Milán, Turin, 2 Benátky, Bononie, 4 Madrid, Aviñon, Terst, Janina, 5 Carhrad Florencie, Rjeka, Pola. Vidno, že letní teploty stejnéjší.

²⁾ Počasí mírnější v záp.; střední extremy v Gibraltaru, Lissabonu $+1$ a $+38$, Madridu -6 a $+34$, Murcii -3 a $+41$, v Granadě $+3$ a $+33$, Cadixu 0 a 37 , Montpellieru -9 a $+37$, (vůbec -16 a $+41^{\circ}$), Nizze -1 a $+31$, (1 den sněh ročně), v Miláně -9 a $+34$, v Římě -3 a $+35$, v Palermě 0 a 39 , v Maltě $+6$ a 35 , Terstu -1 a $+30$ (vůbec -10) v Skodře -10 a $+39$, ve Rjece -4 a $+33$, v Dubrovníku -1 a $+30$ (vůbec -6), v Corfu 1 a $+35$, Janině -8 a $+36$, v Athénách -1 a $+38$.

Sněh padá na celém území (i v Palermě, Athénách, v Corfu — na posledním místě ale jednou za 10—12 let, v Athénách 3krát za rok) — ale neostane ležet, leda výminkou (v únoru r. 1874) a totéž platí o Palermě. V Římě padává 1—2 za rok, v střední Itálii až 4krát, v Montpellieru je 32 dnů mráz, až za 26 let jediný měsíc (leden 1870) pod $0-1$ — nejteplejší leden (1856) měl 8° . V záp. pomoří je sněh nověji řídkým úkazem, a ještě v sev. Atlantickém pobřeží mívá Bilbao jen 7krát sněh za rok, v Lombardii 9, v Udine 5, v Bononii 15krát. R. 1829—1830 ležel sněh 60 cm. od 13/XI do 2/III.; 1858 80 cm. od ledna do konce března a i ř. Po zmrzla.

³⁾ Déšť v millimetrech: Gibraltar 757, Tarifa 621, Sevilla 438, Granada 513, Madrid 380, Salamanca 268, Valladolid 336, Burgos 342, Saragossa 358, Valencia 476, Alicante 430, Murcia 367, Barcelona 446, Palma 450, Lissabon 753, Coimbra 894, Oporto 1430, S. Jago 1759, Oviedo 988, Bilbao 1199, Vergara 1329, Perpignan 547, Cette 734, Montpellier 860, Aviñon 578, Marseilla 514, Nizza 838, Palermo 596, Syrakus 476, Cosenza 1177, Neapole 830, Řím 760, Ancona 728, Livorno 854, Florencie 922, Janov 1309, Bononia 996, Turin 822, Milán 996, Brescia 960, Benátky 808, Udine (Widem) 1552, Tolmezzo 2435, Lugano 1573, Terst 1140, Rjeka 1533, Seň (Sign) 1177, Jader 761, Lesina 794, Curzola 930, Dubrovník 1623, Drač 1094, Valona 1076, Corfu 1318, Janina 1299, Patras 729, Athény 385 mm, Carhrad 70 cm, Kišinev 44 cm, Oděsa 36, Nikolajev 33, Simferopol 42, Sevastopol 23 cm.

v Carhradě ¹⁾ ale každý šestý den, v jižním Španělsku jednou za 14 dnů. Hory Aragonie i Katalonie na př. mívají zas více deště v létě než v zimě, kdežto severně od středomoří prší sice po celý rok, ale nejvíce v létě, máme pak jižněji pásmo dešťů jarních a podzimních. Jarní deště převládají v Castilii, Aragonii, jižní Francii. — Střední a severní kraje středomořské mají převahu podzimních dešťů. Zimní deště přestávají v přímoří Atlantském, v přímoří jižního Španělska po Murcii, v Sardinii, jižní Italii (od Neapole již.), v Řecku a jižní Albanii (po Janinu).

Jednotná škola střední.

Napsal B. Navrátil, ředitel reální školy v Prostějově.

(Pokračování místo dokončení.)

Nuže přejdeme-li k jazykům novým, zdali pak literatury jich jsou tak ohromně aestheticky chudy, že nesnesou přirovnání s jazyky starými? Je-li Homér ²⁾ jediný svého druhu u starých a nových, není-liž pak Shakespeare jediný svého druhu u nových a starých? Zdali nemohou nás v neznalosti dějepisců starověkých utěšiti z novověkých na př. Thiers, Michelet, Buckle, Macaulay, za dramatiky staré klassičtí dramatikové noví, za Horace Lamar-tine, V. Hugo, Schiller, Göthe, za Cicerona Bossuet, za Platona snad Pascal? kdež jest ve starověku paralela k Danteovi, Miltonovi, Byronovi atd.? A není-liž možno řadu tuto rozmnožiti ještě dále, mimo jiné na př. stkvělými jmeny spisovatelů v jazycích slovanských? Přiznáváme, že paralely uvedené a jiné, jež by ještě bylo lze uvést, nejsou a nebyly by vždy a v každé příčině dokonale shodny. Tomu však ani jinak býti nemůže a jest to chloubou naší doby, že tomu tak není; jsou jiné, avšak neméně aestheticky dokonalé, neméně stkvostné a zářivé a mimo to — jsou více naše; leč o tom později. A vynikají-li literatury nové aesthetickými veledíly, nutno jim též nezbytně přisouditi účinnost vychovávací po stránce aesthetické, tím více, any nad literatury staré vynikají ještě i nepopíratelnou mnohostranností. Ostatně jazyky moderní úkol ten skutečně již dlouho a vydatně plní jakožto jazyky vyučovací.

Co do filosofie Platonovy jest účinnost její vychovávací přese všechnu étherickou vznešenost její a snad právě pro ni, přese všechnu zábavnou pou-tavost, máme-li na mysli vzbuzení, vzpružení vůle ku konání dobra, jen skrovná. Dovolíme si stručně neúčinnost její vylíčiti několika výroky Macaulayovými, jehož obdivuhodné vzdělání klassické a hluboký filosofický důmysl jej činí soudcem ve příčině té nad jiné oprávněným. „Filosofie Platonova začínala slovy a končila slovy.“ „Stará filosofie byla šlapacím kolem, nikoliv cestou. Skládala se z otázek, jež opět jen k týmž otázkám vedly (of revolving questions), ze sporů, jež stále se opakovaly.“ „Jsme donuceni říci s Baconem, že tato slavená filosofie neměla jiného účelu, než hádanici, že nebyla ani vinnicí ani zahradou olivovou, nýbrž spleteným lesem plným hloží a bodláčí, z něhož, kdož do něho zabloudili, mnoho sice odnesli poškrabanin, avšak žádné potraviny.“ ³⁾ „Plato ideas v povětří honil“ viděl Komenský na své pouti labyrintem světa.

¹⁾ Tak padá ve Widemu v létě 27%, deště ročního, v jaře 24, v zimě 21, v Terstu 22, 22 a 17, v Pole 24, 20, 21, Anconě 20, 20 a 21, v Nizze 2838 mm. 365 v podz.; 11 v jaře za 51 dnů. V Římě ale již 10, 23 a 31%, v Neapoli 9, 21 a 32, v Palermě 5, 23 a 37, v Catanii 2, 21 a 41, a konečně v Maltě 0, 17 a 72 %.

²⁾ Aby byl ze škol vymrskán, žádá Heraklit Ephesský (l. 500 př. Kr.); podobně žádá za vyloučení jeho ze škol Xenophanes z Kolophonu (l. 350 př. Kr.), poněvadž bohům připisuje krádež, cizoložství a podvod.

³⁾ Macaulay, Lord Bacon, str. 96, 97 a jiné (Vyd. Tauchnitzovo v Lipště, III. sv.).

Jest-li filosofie starých neplodná, jest mravnost jich mnohdy povážlivě chatrna, ano lze pochybovati, zdali o mravnosti v nynějším smyslu slova toho u starých Řeků a Římanů vůbec mluvit lze. Nemíníme uváděti dokladů speciálních; spokojíme se opět výrokem Macaulayovým¹⁾ k tomu se nesoucím. Líce povahu veselohry z doby restaurace praví na jednom místě: „Skutečně tato část literatury naší jest hanbou našemu jazyku a národní povaze naší,“ jest „pozemská, smyslná, ďábelská“, a na stránce předcházející: „Avšak nejšpatnější angličtí spisovatelé 17. věku jsou slušní proti mnohému, co nám zanechalo Řecko a Řím. Sotva pochybujeme, že Plato byl o mnoho lepším člověkem, než sir Jiří Etherege. Avšak Plato napsal věci, nad nimiž by sir Jiří Etherege byl ustrnul. Buckhurst a Sedley by se nebyli ani při oněch pustých orgiích u kohouta v Bowstreetu, pro něž lůza po nich házela a soudní dvůr Kingsbench je odsoudil, odvážili vésti takové rozmluvy, jako Sokrates a Phaedrus onoho krásného letního dne pod stromem platanovým, zatím co potůček bublal u nohou jich a cikády cvrkali nad nimi.“ Ostatně víme velmi dobře, jak pečlivých oprav vyžadují klassikové řečtí a římské dříve, než je žáku lze dáti do ruky.²⁾ Činí to zvláštní dojem, čteme-li o mravní kráse Hellena, mravní ideí řeckého žití, o vznešené ideálnosti řecké atp. a současně trpkou žalobu na zkaženost mravní, jež za doby Demosthenovy tak bez ostychu vystupovala v hnusné podobě „lásky chlapecké“. Přiznáváme ochotně, že by bylo pošetilostí měřiti dílo klassické měřítkem školáckým; avšak nemá-li se to činiti u klassiků starých, jakým právem činíme touž výtku nemravnosti, bezideálnosti klassikům novým? Malá emendace i zde úplně dostačí, a klassická díla novověká budou pak i v příčině mravní právě tak mohutným prostředkem vzdělávacím, ne-li mohutnějším, než díla vel mistrů starých.³⁾

Podobně se věci mají i po jiných stránkách vychovávací účinnosti jazyků, na př. co do vytváření povahy učně, buzení lásky k vlasti atd., jež by snad lépe bylo ponechati dějinám. Nejsou u starých *jenom* povahy vznešené, nejsou u nových *jenom* povahy nízké. Tam i tu jest světlo i stín. Škola si vybere světlo tam i tu. Rovněž netřeba nám nynějším vyhledávati různé příklady vlastenectví ku vlastnímu vzpružení ani u Hellenů, ani u Římanů; dějiny novověké jsou jimi snad bohatší, než staré; a co zvláště váží, vzory ty jsou nám bližší, jsou více naše; nejen že se lesknou, nýbrž zahrívají také, rozohňují, unášejí; působivost na mysl, na cit jest bezprostřednější a tím i poměrně mocnější a tedy i trvalejší, než podobné vzory staré, pro nás odlehlejší, cizejší, více bezbarvé, tedy méně účinné, více lhostejné. Popíráme-li to, že samé piety k starým křivdu činíme novým. Ostatně i zde znenáhla, však důsledně přejímají úkol vzdělání povahového a vlasteneckého jazykové mateřští, vyučovací a plní jej s úspěchem tak rozhodným, že nimbus staroklassicismu i po této stránce před nimi bledne víc a více.

Na základě toho, shrneme-li, co dosud řečeno bylo, ve stručný závěr, můžeme říci, že, ať probereme jazyky staroklassické co do čistých forem jazykových, nebo co do formy sloučené s obsahem, nebo co do obsahu samého, nikde nenalézáme důvodu, pro který by jim bylo přisouditi specifickou jakous účinnost paedagogickou. Domnělá specifická účinnost jich jest tedy jen pouhá tradiční, paedagogická pověra. Jazyky nové nestojí níže než jazyky staré, ba ve mnohé příčině nad ně předčí. Vzdělávání na základě jazyků staroklassických jeví se nyní již býti anachronismem. „Velká díla genia Athenského a Římského jsou zajisté dosud tím, čím byla. Avšak ačkoliv jich po-

¹⁾ Macaulay, Comic dramatists of the restoration (totéž vyd.) IV, str. 147.

²⁾ Toho bohužel třeba i u novějších básníkův na velikém díle!

Red.

³⁾ Poukazujeme opět k dílu: R. Frary, Question du Latin, doporučující četbu jeho. Úvahu o mravní hodnotě spisovatelů samých, starých i nových, pomíjíme mlčením, pokládajíce ji za zbytečnou, poněvadž na konečný výsledek nemůže míti závažného vlivu.

sitivní hodnota zůstala beze změny, relativní jich cena, srovnaná s úhrnem duševních pokladů, jimiž lidstvo vládne, klesala stále. Pro naše předky byla vším bohatstvím duševním; nám jsou toliko částí našich pokladů . . . Doufáme, že nedopouštíme se neuctivosti vůči oněm velikým národům, kteří pokolení lidskému dali umění, vědu, krasocit, svobodu občanskou a svobodu ducha, řekneme-li, že jistiny, již nám odkázali, tak pečlivě bylo užito, že úroky nahromadivší se jistinu převyšují.“¹⁾

Kromě této věcné působivosti jazyků moderních k docílení obecného vzdělání zasluhuje povšimnutí ještě jiná okolnost, jež rovněž ve prospěch jich mluví, ač po jiné poněkud stránce, k níž zejména poukázati chceme. Jest to požadavek zajisté o sobě zřejmý, že škola musí vyhovovati potřebám životním, směrům duchové práce, intelektuálních a ethických snah oné doby, pro kterou jest zřízena. Proč, k čemu odevzdáváme své děti škole ku vychování? Zajisté nikoli proto, aby naučily se pouze kochati v utopických krajích více nebo méně lesklých vidin, rozkošných bájí, libých snů, byť sebe uměleji byly sestaveny, nýbrž aby postupem času seznámily se nejen s požadavky intelektuálními a ethickými vůbec, nýbrž i s potřebami ducha doby současné, s ethickými vzory života nynějšího zvláště, s povšechným rázem společnosti nynější a kulturních snah jejích, aby nebyly už dětmi, když sestoupivše v proudy života jakožto mužové účast míti mají v jeho zápasech, jimž vyhnouti se ani jim, ani komu jinému nelze, by vyzbrojeny byly dostatečnou zásobou intelektuálních i ethických zbraní, aby zápasy ty dovedly ovládati, řídit nebo aby po případě směrům pochybeným nové, lepší uměly vykáhati dráhy. „Čemu mají se děti učit?“ táže se Aristip a odpovídá: „Tomu, čeho potřebovati budou jako mužové!“

Paedagogická osnova učiliště musí ze své zbrojnice vymítnuti vše, co by vzbuditi mohlo názor v té příčině mylný, zavrhnouti každý prostředek nejen nevhodný, nýbrž i jen poměrně méně vhodný, jenž nad nevyhnutelnou potřebu konečný úkol ztěžuje.

A v té jest učiliště, jež základním svým prostředkem paedagogickým činí jazyky staroklassické. Zacházka k cíli vytčenému jest zde zbytečně náramně dlouhá; mimo to má ještě tu vadu, že jest příliš namáhava a unavující; pravíme *vadu* přes to, že jsou mnozí, kteří nesnadnost jazyků staroklassických, čili dle vlastního jich výměru i tu vlastnost, „že daleky jsou žákovu vědomí“, vydávají za přednost. V mylné domněnce, že při vzdělávání školním dlužno kráčet touž cestou, kterou během dlouhých věků vzdělanost skutečně se brala, jako by postup objektivně historický musil též býti subjektivně paedagogicko-psychologickým, začíná při vzdělávání jednotlivcově stále tam, kde historický rozvoj nové vzdělanosti vzal svůj původ, ukazuje símě, majíc podati obraz stoletého stromu, ukazuje křišťálový pramének místo mohutného proudu, obdivuje se kolébce vzdělanosti nové, již však bývalý obyvatel dávno již opustil, aby vykonal práce obrovské; vůbec násilně tlačí žáka daleko na zad cestu mu znesnadňujíc, místo toho aby jej hned z prvopočátku postavilo co možno ku předu a postup jemu usnadnilo.

Věru zbytečně se nutíme do jazyků staroklassických, zbytečně věnujeme na četných středních školách svých nepoměrně mnoho času věkům naší době příliš odlehlým, přílišnou, poněvadž nyní již nedosti odůvodněnou péči vynakládáme na pouhé přepočítávání jistiny, ba mnohdy jen skrovných penízků jistiny, jež úroky dobytými daleko již jest předstižena, neprávem shlížíme s pohrdou na úroky ty, výkony to věkové práce nynějších jazyků a pokolení. Arci za to, že zapomínáme nároků společnosti, v níž žijeme, s níž pracujeme a trpíme, opět doba nová bez ohledu, ač bez předpojatého úmyslu stíhá anachronismus staroklassický tím, že následkem mohutného rozkvětu nových směrů nepřipouští už volného rozvoje jeho. Odtud známý zjev, jemuž, jak

¹⁾ Macaulay, Lord Bacon, str. 15.

se domníváme, neodpomůže žádná změna metody, poněvadž jej metoda nezavinila, že výsledky vyučování jazykům staroklassickým jsou v celku až trdně nepatrný, jak snahy ku povznesení studia staroklassického opět oživené zjevně dokazují; že žák absolvovav osmileté pensum své klassikův svých se zbavuje s větší horlivostí, než si je byl opatřil; že v průběhu dalších studií, mimo případ staroklassických studií odborných, a po ukončení jich skrovná znalost jazyků staroklassických, již škola pracně při živobyti udržovala, čím dále tím více mizí, že osud zapomenutí stíhá nezřídka, jak známo, až i značky písmen abecedy řecké. Není to vina školy, jest to účinek, chceme-li, vina doby.¹⁾

Mimoděk se tu opět na mysl vtírá otázka: Jsou-li skutečné výsledky studia jazyků staroklassických tak chatrný, zdali může faktický jich účinek vychovávací býti stkvělým? Jak dalece tříbí se vkus pracným rozkládáním a slepováním větných tvarů poměrně jednoduchých? Zajisté tím méně, čím tvary ty jsou jednodušší, kouskovitější. Lze-li od něčeho, což pouze po nějakou dobu, poněvadž jest to požadavek „školy“, udržuje se nad prahem vědomí, očekávati platnou účinnost pro život? Odpověď nemůže býti než záporná. Účinnou, směrodatnou může býti jen ona myšlenka, řekl bych, onen myšlenkový cit, onen dojem, jenž tak mocně nad povrch vědomí vyniknul, že veškerým myšlenkovým životem proniká tou měrou, že i vůli směr vykazuje. Co jakž takž u vědomí se udržuje, jest velmi pochybným popudem vůle, co v zapomenutí pokleslo, nemá vůbec síly budící vůli, snahu, skutek. V té příčině mají jazyky živé patrnou přednost. Snadné a mnohonásobné spojení národů nynějších, všeobecná a nutná výměna myšlenek znesnadňují zapominání, ač nezamezují-li ho úplně; a vzájemná znalost jazyků sbližuje národy v jich snahách ideálních, jako železnice je sbližují v prostoru, učí vážit si duchové práce národů jiných, vážit si pak i národů těch samých, což jest výsledkem sice mimotním, avšak nikoli nedůležitým, protiváhou proti vzmáhající se úporné jakés nehumannosti u vzájemných stycích národů. Náhled, že by úkol sbližení národů ještě lépe vyplniti mohl jazyk latinský, kdys společný vzdělancům národů všech, vyvrací se sám sebou již tím, že by při ohromném rozvoji nové společnosti, rozmanitosti potřeb, mnohostrannosti poměrů jazyk národa již půldruha tisíce let mrtvého, jenž ve mnohé příčině ani zárodky nynějšího rozvoje se vykáhati nemůže, již při prvním pokusu nezbytně se musil objeviti naprosto nedostatečným. (Dokončení.)

Duchovní romány: Josef a Asenech. Život Josefův. Adam a Eva.

(Čteno v král. české společnosti nauk dne 18. dubna 1887.)

(Adam a Eva.)

(Pokračování místo dokončení.)

Rukopis Musejní 3. F. 22.

(13.) Odpoviediel diabel a rzekl: „Czemu to pravíss, Adame? ty si mníe uczinil bezprávíe a pro tie uvrzen sem v zemi z zemíe živých a z chvály nebeské. Nebo toho dne, kteréhozs stvorzen jsi ty, Adame, já od tvárzi božíe zavrzen jsem a tovarzistva andielského zbaven sem; kdyz buoh vdechł dussi v tie a uczinien obliczej tvój a podobenstvíe tvé k uobrazu božíemu

¹⁾ Příčiny neutěšených tuto vylíčených zjevův, jež se bohužel v skutku nezřídka naskytují, sluší hloub hledati, než se spis. domnívá: srv. prof. J. Kvíčaly rozpravu v čele sešitu tohoto položenou.

a kázal sie tobie klanietí przed obličejem svým andielóm božím a rzekł tobie Pán buoh: »Aj Adame, uczinien jsi k ubrazu (sic) božímu a ku podobenství nassemu.« (14.) Tehdy vyssed svatý Michal archandiel povolal vssech andielóv rzka: »Klaniejte se obrazu božímu, jakozt jest prikázal Pán buoh náss.« A sám svatý Michal najprve sie poklonil i zavolal mie a rzekł mi: »Klaniej sie obrazu božímu Pána boha nasseho.« A odpoviediel sem: »Abych já se klaniel Adamovi?« A kdyz nutiesse mne Michal, abych sie klaniel, rzekł sem: »Nebudu sie klanietí horssímu sebe nebo vsseho stvorzenie; já prve stvorzen sem, on se má mnie klanietí, ale ne já jemu.« (15.) To uslyssavsse jiní angelé, jessto pod mú strážij bíechu, rzekli: »Nechczem sie klanietí Adamovi.« Opiet svatý Michal vece mi: »Klaniej sie obrazu božímu! Pakli se nebudess klanietí chtítí, rozhnieváf se na tie Pán buoh náss.« A já sem rzekł: | »Rozhnieváli sie na mie, víem czo ²⁰⁰ učiniím: postavím stoliczi stolicí ²¹⁾ mú nad hviezdy nebeské a budu roven najvyssímu.« (16.) I rozhnieval se jest Pán buoh na mie a kázal mne s mými andiely vyhnati z mé chvály, a pro tie vyhnání sme na tento sviet v zemi. A ihned z toho mieli sme žalost a oblúpeni sme z také chvály, a tie v takéj radosti rozkossné vidúcze, želeli sme a bolestí ²²⁾ obklíčzili sme tie i ženu; a kázal tie buoh pro ni vyhnati z ráje rozkossi a z chvály dokonalé, jako i já z mé chvály vyhnán sem.«

(17.) To uslyssav Adam od diabla krzykl s velikým pláčem a rzka: »Pane bože můj milý, zivot můj v rukú tvú jest; prosímt, milostivý Pane, kaž aft ten neprzítel můj vzdálí se ode mne, jenz hledá dussi mú zatratiti, a daj mi chválu jeho, kteruz on ztratil.« A ihned zmizal diabel. Ale Adam trval u pokání XL dní stoje u vodě Jordanu. (18.) Tehdy Eva rzekla k Adamovi: »Živ bud, muoj pane milý, nebo ty ani prvé ani druhé neprzestúpil si, ale já shrzessila sem a svedena sem, nebo sem neostřiehala prikázanie božího. Rozlučz mie svietlem ²³⁾ tohoto zivota aneb puojdu na západ slunce a budu tam, az i umru.« Neodpoviediel jíe Adam slova. To vidúczy Eva, ssila do krajin na západ slunce a jala sie kvíeliti a horzcze plakati i učinila sobie príebytek majíczi v brzisse svém plod. (19.) A kdyz sie prziblízil čas, aby porodila, poczala se mútiti v bolestech i zvola k bohu rzkúczy: »Smiluj se nade mnú, Pane bože milý, a prosímt spomoz mi.« A nebiesse uslyssána aniz milosrdenství božíe bíesse przí nie. I rzekla Eva sama k sobie: »I kto zviestuje to pánu mému | Adamovi? Prosím vás, ²⁰⁰ sviecznové ²⁴⁾ nebesstíe, když zase sie vrátíte na východ sluncze, poviezte to pánu mému Adamovi, že já se velmi mútím a bolesti veliké trpím.« (20.) A kdyz sie vraczováchu sviecznové nebesstíe na východ sluncze rzevúcze, skrze rzvaníe ²⁵⁾ jich slysse to Adam rzvaníe srozumiel jest, ze Eva muczí se tiezkú bolestí. I rzekł Adam: »Rzvaníe a kvíeleníe przisslo ke mnie; snad hadové przissli a bojují s ní.« A ihned vstav Adam ssel k ní a našel ji v (*nadepsáno*) zámutku. Tehdy rzekla Eva k Adamovi: »Kdyz sem tie uzrzela, pane můj milý, ihned odpoczínula dusse má jsúci u veliké bolesti; jiz nyní pros za mie Pána boha, aby uslyssal tie a vzhléd na mie a mie vysvobodil z tiechto mých bolestí najhorssích, jimiz ²⁶⁾ sie nyní mučzím.« Padl Adam na zemi a prosil Pána boha za Evu a zaplakal i rzekł jest: »Vssemohúcí viečný bože, prosímt nehodný sluha tvój, racz mie dnessní den uslysseti, acz jest tvá svatá drahá vóle, račz odjíeti a polehcziti bolestem Evy, manzelky mé a račz s ní učiniti milost svú svatú, at by ona v svém polehczenie mohla své svaté milosti podiekovati a tobie se pro své prohrzesseníe na milost dáti, jenz tomu silnie uffámy; bohda ze jsi hotov kazdeho

²¹⁾ Omylem opakováno. ²²⁾ lepší rkp. dolo. ²³⁾ m. s světlem: separa me a lumine vitae istius (Solf. rozděl mě z světla). ²⁴⁾ luminaria. ²⁵⁾ rkp. III, 15: per *nutum* ipsorum intellexit Adam; překladatel buď četl nebo před sebou měl *mugitum* či *ruditum*; Adam v Solfernu má: skrze *hnutíe* jich, dle rkp. III, 2: per *motum*. ²⁶⁾ jimiz — mučzím: quibus consumer, pouze v rkp. III. řady.

k své milosti přijeti. (21) A ihned jakž Adam modlitbu dokoná, přišlo XII andieluov a dvě moczi stojíce na pravici a na levici Evinie a svatý Michal stáse na pravici podle Evy a dotekl se Eviných prsí i řekl k ní: „Blahoslavena jsi, Evo, pro Adama, nebo prozby jeho veliké jsú před bohem a pro jeho modlení poslal mne buoh k tobie, aby vzala pomocz nassi. Vstan a priprav sie ku porodu.“ A ihned vstavssi | Eva zaplakala a rzekla: 201^a. „Diekujit, mocný Pane, že jsi ráčil uslyseti Adama, muže mého a služebníka svého, neb jest on nezhrzessil, ale já sem přestúpila veliké prikázanie tvé. Milý Pane, rač se mnú býti a blesti mé rač polehčiti, nebs poslal ke mně posla svého vierného, andiela svého svatého, jenž bohda polehčí bolesti mé.“ A ihned v tom modlení porodila syna. I blesse Eva neviedúci a divícezi se tomu, czo by to bylo, jessto porodila. I rzekla k Adamovi, muži svému: „Zabij to, abychom snad sami nebyli zbiti od toho, nebo já na zelinách jedovatých sniedla sem to.“ Odpoviediel Adam a rzekl: „Paní milá Evo, nikoli toho neczinme, nebo tielo a krev nasse jest.“ A ihned to mladiátko bieželo a v rukú svú przineslo zelinu velmi rozkossnú a przedivné vónie a moči, a dalo ji materzi své. I vzdila jemu meno Caim; andiel pak boží Evie (i nadepsáno) poviediel a nauczil ji, kterak by dieti krmila a chovati miela. (22.) Tehdy svatý Michal pojav Adama i Evu i díetie i vedl je na východ sluncze a Pán buoh poslal po svém andielu semena svá rozliczná a ukázal Adamovi, kterak má díelati a kopati, aby mieli³⁷⁾ živeni sami i všichni národové po nich. (23.) Potom opiet počzala Eva i porodila syna jmenem Abele a bydléchu spolu. Tehdy jednoho dne rzekla Eva k Adamovi: „Pane můj milý, kdz sem spala, vidiela sem vidienie, ano krev syna nasseho Abele z rukú Kaina teče.“ I rzekl Adam: „By snad nezabil Kain Abele, rozlučme je rózno a učinma jima každému príebytek.“ I učinili Kaina voráčzem a Abe | le pastýrzem, aby spolu 201^b. nebyla. Potom pak kdz jsú obietovali Pánu bohu obieti, zabil Kain Abele. Zabit jest Abel ve stu a ve dvamezcétma letech.

(24.) A potom opiet poznal Adam ženu svú a porodila syna i nazvala meno jeho Seth. Rzekl Adam k Evie: „To jiz máss syna jiného za Abele.“ A po porozenie Sethovu Adam byl jest živ IX seth leth a XL leth a miel jest XL synóv a XL dczer kromě Kaina a Abele i Setha. (25) I rzekl Adam synóm svým: „Milí synové! povíem vám, czo sem vidiel a slyssel. Kdz já a matka vasse byli sme vyhnáni z ráje a tehdy kdz sme se modlili, przissel svatý Michal archandiel, posel boží, i vidial sem vuoz jako víetr rychlý a kola jeho bíechu ohnivá i vzat sem do ráje spravedlnosti. A vidial sem Pána sedícežého na stoliczi své velebnosti a tvárz jeho blesse jako ohen horzíeczí a mnoho tisícóv angelóv s každé strany vozu stáse.

(26.) To vida zamútich se a bážen popadla mne i padech hrózú velikú na zemi, abych se modlil milému bohu a rzekl sem zaplakav a slzy mé biežechu jako krópie z uočí mých pro strach a pro bážen brozného vidienie, avssak zezrzev vzhóru rzekl sem: „Vssemohúci věczný bože, toto vidienie bohda bylo mé skonanie a zase do ráje v radost věcznú uvedenie. Prosimt, milý pane, spasiteli milosrdný, rač mi zjeviti mé skončenie a rač mne od své svaté tvárze neodlúčeti, neb jiz czloviek starý a mdlý sem.“ A kdz sem se tak modlil, tehdy rzekl ke mně Pán buoh: „Aj Adame, ty umrzess, nebs přestúpil prikázanie mé a poslechl jsi hlasu zeny tvé, jiz sem v močz tvú dal, aby ji miel k | k své vóli, i po- 202^a. slechl si jí a slova má jsi přestúpil.“ (27.) A kdz sem ta slova slyssel, opiet padech na zemi modle se Pánu bohu: „Pane vssemohúci a milosrdný bože otče! nebud zahlazeno meno památky tvé velebnosti, ale prosimt prziviu³⁸⁾ dussi mú k sobie, nebot umierám a dusse má vycházie z úst

³⁷⁾ schází: fructum, unde (viverent: plod, z něhož by byli...), srv. Solf. aby měli užitek, jímž by živi byli. ³⁸⁾ convertite.

mých; a nezamietaj mne od tvárzi tvé jasné, nebo z bahna zzemie³⁹⁾ stvorzil si mie.“ I rzekl⁴⁰⁾ ke mnie buoh: „Adame, proto že srdcze tvé milovalo umienie,⁴¹⁾ tvé sémie przisluhovati mi bude na wieky.“ (28.) Kdyz mi tak rzekl Pán buoh, poklonil sem se Pánu a rzka: „Ty jsi wieczný buoh, svrchovaný a vssechna stvorzenie dávají tobie chválu a čžest; ty jsi nade vsseczky a nad kazdé svietlo svietíss se; ty si pravé svietlo živé neobsežené moczi; ty činíss s národem lidským veliké wieczí milosrdenství tvého. (29.) A kdyz sem sie tak Pánu bohu modlil, ihned svatý Michal uchopil⁴²⁾ mie za ruku i nesl mie do ráje navstíeveníe a vidienie bozieho.⁴³⁾ A drze prut v rucze své, uderzil jím u vody, jessto bléchu v ráji,⁴⁴⁾ a staly⁴⁵⁾ sú; i postavil mie zase na témz miestie, kdez mie byl vzal do ráje.⁴⁶⁾ Slyss, synu mój Seth! kdyz sem pojedl v ráji z drzeva umienie zlého i dobrého, zjeveny sú mi opiet tajné wieči budúcie. (29 a.) Poznal sem a srozumiel sem, které wieči budúci mieli přijeti na tento sviet ot boha stvorzitele pokolení lidskému. Viez Seth, synu milý, žet ukáže sie buoh v plameni ohnie velebnosti své a vydá lidem przikázanie svá a zápovedi⁴⁷⁾ a budú jej osvieczovati⁴⁸⁾ v domu przebyvané velebnosti jeho. (29 b.) A tu budú slaviti⁴⁹⁾ Pánu bohu svému na zemi, kterézto pripravil jim. A tu przestúpie przikázanie jeho, a kdyz to učiníe, zazžena bude posvátnicze⁵⁰⁾ jeho a zemie jich spustne a oni rozptýleni | budú mezi národy, proto že jsú dráznili⁵¹⁾ 202^b. boha. Opiet potom vysvobodí je a shromázdí je od jich rozptýlenie; a opiet postaví duom boží, a kdyz postaven bude poslední duom bozij wieczí, nezli první blesse. A opiet sie vylé zlost nad zlost a nepravost nad nepravost. (29 c.) Tehdy potom vidien bude buoh na zemi a przebyvati bude s lidmi a pravda bude sie svietiti a duom boží na wieky v pocztivosti⁵²⁾ bude a protivníci⁵³⁾ nebudú moczi sskoditi. Potom zbudí buoh spassitedlný lid a bude užitek jeho na wieky wieków. Ale viez, Seth, synu muoj milý, že nemilostiví⁵⁴⁾ a nespravedliví rozptýleni budú od boha spasitele svého, kterzíz jsú nechtieli milostivi býti svým blížním a nemilovali zákona bozieho. Nebe i zemie, noči i dnové i vsseczko stvorzenie poslussni budú boha a nikdy nepominú⁵⁵⁾ przikázanie jeho ani promiení se. (29 d.) Protoz zažiene buoh nemilostivé od sebe a spravedliví zuostanú jako slunce spravedlnosti przed obliczejem Pánie. A toho času czistiti se budú lidé od hrziecehu skrze vodu a želenie, ale zatraczeni budú nechtiejícze se czistiti skrze vodu a zelenie.“

(30.) A kdyz byl Adam v devieti stech a ve XL letech a jiz vieda, že dnové života jeho konají se,⁵⁶⁾ rzekl k Evie, ženie své: „Shromázdieni budte ke mnie synové moji, ať rozmluvím s nimi a pozehnám jim drzieve nezli umru.“ I shromázdili przed niego vsseczko pokolenie jeho. I vessli do modlitebnicze, kdež se miejiecehu obycej modliti; a biesse jich v pocztu L tisieczóv a V tisieczóv muzov kromie žen a dietí. A kdyz byli pobromadie vssichni, jedním hlasem rzekli: „Czo jest tobie, otče, že si svolal nás k sobie? a poviez nám, procz ležíss na lozi a nevstaness k nám?“ Odpoviediel Adam a rzekl: „Synové moji milij! zle se mám v bolestech mých.“ | (31.) Tehdy rzekli vssichni synové jeho: „Pane tatíku milý! snad 203^a. jsi požádal⁵⁷⁾ ovotcze rajskeho, jehoz si požíeval drzieve, a nyní zamúezen ležíss? Poviez mi, at já puojdu k branám rajským a pustím prach na hlavu mů a padnu plače przed branami rajskými a rzváti budu a kvíeliti v kvíelenie zámutku prose milého Pána boha; a snad uslysse mne a possle an-

³⁹⁾ de limo terrae. ⁴⁰⁾ pův. rzekl, s vyškrabáno. ⁴¹⁾ scientiam. ⁴²⁾ původně vychopil, pak w podtečkováno a y předěláno v v. ⁴³⁾ Jiné rkpy lat. mají: et eiecit me de paradiso visitationis et visionis dei; rovněž Solfernus: a vyvrhl mě z ráje. ⁴⁴⁾ Rovněž Solf., ale lat. circa paradisum. ⁴⁵⁾ gelaverunt, Solf. svázal je. ⁴⁶⁾ Solf. odkad mě pojal byl do ráje; lat. unde me rapuit. ⁴⁷⁾ mandata et praecepta. ⁴⁸⁾ sanctificabunt, Solf. posvieczovati. ⁴⁹⁾ snad místo staviti, lat. aedificabunt domum, ale Solf. svétiti. ⁵⁰⁾ sanctuarium. ⁵¹⁾ exacerbaverunt. ⁵²⁾ honorabitur. ⁵³⁾ Solf. protivné věci, lat. adversa. ⁵⁴⁾ impii. ⁵⁵⁾ non praeteribunt, Solf. nepřestupujít. ⁵⁶⁾ finiuntur. ⁵⁷⁾ desiderasti; Solf. se zachtělo.

diela svého a przinese mi ovocze, jehož žádáśś.“ Opiet rzekl Seth: „Czo jest to bolest, pane otcze milý? netaj przed námi, poviez nám.“ (32.) Odpowiediel Adam a rzekl: „Kdyz stvorzil Pán nás, mne a matku vassi, a postavil nás v ráji a dal nám každé drzevo k jedení a rzekl nám, abychom z drzeva umienie⁵⁸⁾ dobrého a zlého, jessto jest uprostrzed ráje, nejedli. (33.) A dal nám Pán buoh andiely k uostrziehanie nás. A kdyz przissla hodina, aby vstúpili andielé przed obliczej Pánie klanieti se, a ihned nalezl místo diabel, protivník náśś. Kdyz odessli byli andielé božij, hned diabel przistúpiv i svedl matku vassi a rzekl jśe, aby jedla z drzeva zapoviedieného. I jedla jest a dala mnie také. (34.) A ihned rozhnieval se jest na nás milý buoh a rzekl ke mnie: »Adame, że si opustil przikázanie mé a slova mého jsi neostrziehal, já Pán buoh pomstu dám na tie i na tvé tielo: sedm-desáti ranami budu tie bíti v rozliczných bolestech od vrchu hlavy az do najmensšieho noznieho prstu až do nehte, po vssech údech tvých mučziti tie budu.« To vsseczko poslal Pán buoh na mie a na vessken rod náš.“ (35.) Kdyz to poviediel Adam, od boha⁵⁹⁾ velikými bolestmi i krzičzel velikým hlasem a řzka: „Czo učiním nessčastný já čzloviek, položený v takých bo | lestech?“ Když Eva uzrzela, an sobie stýsstie, počzela plakati rzkúczy: *sos^{b)}*. „Pane bože vssemohúczy, prosím já hrziessná žena, odejmi bolest jeho od nieho, nebt sem já shrzessila, ne on.“ I rzekla k Adamovi: „Pane milý, daj mi díel bolestij tvých, nebo pro mú vinu to trpíśś.“ (36.) I rzekl Adam k Evie: „Vstan a jdi s mým synem Seth k branám rajsským a posypte prachem hlavy vasse a padniete przed obličzejem Pána boha nasseho a plačzte tepúczy se v prsi své; a snad smiluje se nad vámi a uslyśśi vasse prozby milý buoh a possle andiela svého k drzevu milosrdenství, z niehoz tečze olej života a udá vám z nieho maličzko, abysste pomazali mne, a przestanú bolesti mé, jimiz hynu.“ (Dokončení.)

Ukázky z řecké lyriky.¹⁾

Podává *Albert Dohnal*

Archilochos. Tetrametra.²⁾ Frg. 56.³⁾

Do vůle se bohů povždy odevzdávej: nezřídkať
pozdvihují ty, jež strasti k černé zemi sklátily;
ale často podrážejí pevně stojícího též
a jej na znak povalují: pak ho mnoho stihne běd,
a on bloudí v nedostatku a je mysli zmatené.

Frg. 66.⁴⁾

Srdce, srdce, nezdolnými útrapami zmítané,
necouvej — než pevně stojíc, braň se, prsa nastavíc,
v záloze blíž nepřitele postavení zaujmouc
nezvratné; a, zvítězíš-li, okázale nejásej,
ani, podleheš-li, žalem sklesnouc neběduj;
ale z úspěchů se raduj, nad nezdarem kormuť se
s měrou: řád měj na paměti, člověčenstvu vládnoucí.

⁵⁸⁾ scientiae. ⁵⁹⁾ schází lat. comprehensus est, Solf. obklíčent.

¹⁾ Číslováno veskrze dle 4. vydání Bergkova.

²⁾ Překlad jest přízvuchný.

³⁾ Obsahuje vybídnutí k důvěře v boby všemohoucí.

⁴⁾ Obsahuje vybídnutí sama sebe jednak ke zmužilosti, jednak k zachovávaní pravé ve všem míry.

Frg. 74.¹⁾

Všeho v světě je se nadít, ničeho se zaříkat,
divného nic není vůbec od té doby, co bůh Zeus,
otec Olympanů, seslal noci temno v poledne,²⁾
třpytného skryv slunce jas: i pojal děsný lidstvo strach.
Odtud nic se nepřihází lidstvu mimo nadání,
ani mimo víru; nikdo nediv se již, spatří-li,
kterak s delfíny si šelmy vyměňují pastviska
mořská, a jim vlnobití hukot víc než sama souš
zalíbí se, delfíni pak stráně lesní osadí.

Sapfó. Frg. 1.³⁾

Trůnozárná Día rozenko, věčná
Afrodító, obmyslná, prosím tě
snažně: nesvírej mi krutou bolestí
srdce, velebná!

Než zavítej k nám semo, ačli's jindy.
v dáli hlas můj ke sluchu tvému došlý
vyslyševši, z otcova slétla sídla,
ve zlatitý vůz

tlum hbitých vrabců⁴⁾ i lepých si spřáhši,
jenžto ráz na ráz třepetal šerými
křídly, tvůj unášeje s výše oblak
podnebesím vůz.

Letmo došli cíle, a pak, blahostná,
v nesmrtelné tváři ti kmitnul úsměv,
když jsi tak se tázala: „Ký tě svírá
bol, že voláš mě?”

Tužbu zas jakou to chováš ve srdci
vzníceném? Peithó koho má dovésti
v objetí tvé lásky? kdo zas tě Psapfó,⁵⁾
teď krutě souží?

Ač prchá teď, v ráz za tebou se pustí,
ač zamítá dar, brzo dar podá ti,
ač nelíbá teď tebe — pak tě zlíbá,
až se ti znechce.“

Těž nyní sestup, hoře tíhu sejmi
se mne; pak čehož mysl má dojíti
snažně žádá, splň mi a při mně opět
stůj pomocí svou!

Anacreontea.⁶⁾

Frg. 6. (Na sebe.)

Mně říkávají ženy:
„Tys hotovým již starcem...
Jen zrcadlo si vezmi
i viz ty řídké vlasy,
a viz to čelo lysé!“ —
Však já, zda posud vlasy
mám, či mně vypadaly,
to nevím — vím však dobře,
že starochu tím více
ty žerty hravé sluší,
čím blíž mu los je smrti...

Mně stačí vonnou mastí
vous sobě navlhčiti,
mně stačí věncem z růží
si ovinouti skráně.
Jáť jedině dbám dneška:
kdož ví, jak bude zítra?!
tož dokud pohoda je,
jen pij a v kostky hraj si,
vzdej oběť Dionýsu!
neb stihne-li tě nemoc,
ta zapoví ti píti!

Frg. 7. (Na spokojené žití.)

Jáť nedbám jmění Gýga,
Sard bohatého krále,
mneť řevnivost se netkla,
i nezávidím vládcům.

Frg. 8. (Na sebe opojeného.)

Nech, pro bohy, mne uapít,
ba napít táhlým douškem!
Chci tonout v omámení.

¹⁾ Zlomek tento, jak vysvítati se zdá ze slov Aristotelových, jenž jej cituje (Rhet. III. 17.), pronáší v básni Archilochově Lykambés vzhledem k dceři své Neobúle; v jaké souvislosti, není zřejmo.

²⁾ Naráží se tím patrně na jakési zatmění slunce, způsobivší obecný úžas.

³⁾ Překlad časoměrný.

⁴⁾ Vrabci, tak jako i jiní ptáci povahy zamilované, posvátni byli lásky bohyni Afrodité.

⁵⁾ Něžnější pojmenování m. Sapfó.

⁶⁾ Překlad přízvukový.

Vždyť zmámen byl Alkmaión ¹⁾
i Orest bělonohý, ²⁾
své usmrtivše matky.
Já ničím nejsem vrahem,
však rudé pije víno,
chci tonout v omámení.
Prv Héraklés ³⁾ byl zmámen,
svým děsným klátě toulcem

a lukem Ífitovým.
Též Aiás dřív byl zmámen,
se oháněje štítem
a mečem Hektorovým. ⁴⁾
Já číši máje tuto
a věnec na kadeřích,
ne lučičtě, ni toulec,
chci tonout v omámení.

U v a h y.

Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním. Napsal Prof. Dr. G. A. Lindner. K vydání upravil, doslovem, poznámkami a rejstříkem opatřil Jos. Klika. V Roudnici 1888. Nákladem A. Marše. 8° 144. 1 zl.

V pozůstalosti záhy zesnulého prof. universitního G. A. Lindnera nalezeno několik prací, dílem již hotových, dílem rozdělaných (viz o nich Krok II, 100—101). Jedna z oněch jest přičiněním vydavatelovým a nakladatelovým od několika dní v rukou čtenářstva. Hlavní myšlenky tohoto spisu jsou v podstatě tyto:

V předmluvě vykládá spisovatel, že vychovatelství jakožto věda nejvíce proto nedostoupilo dosavad žádoucího stupně dokonalosti, poněvadž obmezovalo se z pravidla *člověkem-jednotlivcem*, nepřihlížeje k výtěžkům *přírodních věd a sociologie*. Vytknul sice Waitz, že vychovatel má tři spolupracovníky, *přírodu, společnost a osud*, avšak ani on blíže nevyšetřil poměry těchto tří mocností k vychovateli. V ten úkol uvázal se spisovatel, nepokládaje člověka jednotníka leda za *jedinou buňku v organismu společnosti*. I rozvrhuje rozpravu samu v šestero knih. V knize I. („Úvod“, §. 1.—4.) rozeznává paedagogiku filosofickou, theoreticko-empirickou, praktickou a historickou. Všechno vychovávání jest jen appercepce člověka člověkem, ale není všemohoucí; kromě vychovatele totiž působí v chovance i poměry, děje a osudy, bezvědomě a bezúčelně, hledíce jej přispůsobiti většímu celku, k němuž náleží. — V knize II. („Základní pojmy vychovatelství“, §. 5.—22.) pojednává o obou zákonech vývoje, totiž o zákoně setrvačnosti a proměnlivosti, o rozdílu mezi přírodou a kulturou, a o tom, jak vychovává člověka *příroda* a jak *společnost*, obmezujíc a modifikujíc výchovu v užším smyslu, totiž úmyslnou a sebevědomou. „Výchova v užším smyslu nedokáže ničeho, pokud jest odtržena od přírody a společnosti — výchova jest všemohoucí, pokud dovede zmocniti se obou, stanouc se výchovou v širším smyslu.“ Avšak i osud, souhrn to nahodilých příhod a nepatrných nahodilostí, obmezuje výchovu úmyslnou, „an vychovává člověka sám, a to způsobem náhlým a často dosti krutým.“ Následuje rozdělení doby výchovy ve *tři* — sedmiletá — období, rozvrh paedagogiky v nauku o vedení a o vyučování (paedagogika v užším smyslu a didaktika), a „plán vychovatelský“, dle něhož rozeznává se 1. *paedagogická dietetika a psychologie* jako nauka o podmětu výchovy (t. j. chovanci), 2. *teleologie* o účelu výchovy, 3. *methodologie* o způsobu výchovy, 4. *paedagogické tvarosloví* o konkrétním utváření výchovy dle místa a osob (výchova domácí, školní atd.). O těchto čtyřech předmětech jedná se v dalších knihách našeho spisu. — V knize III. (§. 23.—31.) vyměřuje se úkol paedagogické dietetiky dvojím směrem: směrem ku tělesnému *zdraví a tělesné spůsobivosti* (hygiena a gymnastika svalův i čidel). V paragrafech věno-

¹⁾ Zavraždív svou matku v divém šílenství prchal před pronásledujícími jej Erínyemi. Podobně též Orestés.

²⁾ t. j. bosou nohou ubíhající v dál.

³⁾ Héraklés, šílenstvím jsa jat, lukem Ífitovým usmrtil choť svou Megaru s dítkami jejími.

⁴⁾ Aiás v návalu šílenství, jež seslala naň bohyně Athéna, usmrtil se mečem, darovaným mu od Hektora.

vaných paedagogické psychologii mluví se o významu a důležitosti letory, psychického mechanismu, pozornosti a appercepcce, a stopuje se vývoj mluvy a mysli. — V knize IV. (§. 24.—36.) účel výchovy s dvojího stanoviska se vymezuje, vzhledem k formě a k věci nebo k obsahu, a vyslovuje se tudíž dvojitá zásada: „Vychovávej chovance tak, aby 1. mohl jedenkrát státi se svým vlastním vychovatelem, 2. aby stana se samostatným svého ustanovení dosáhl.“ Konkretným účelem jest pak „síla mravního charakteru“ (dle Herbarta), t. j. jinými slovy: „Samostatnému vývoji příštího mravního charakteru zjednati podmínky co nejvýhodnější.“ Mravný charakter projevuje se *chtěním* svým, z něhož vychází konání; ve chtění chovancovo tudíž musí působiti výchova, k tomu pracujíc, aby ovládáno bylo *praktickými ideami* (Herbartovými), a to svědomitosti, dokonalosti, blahovlnosti, práva a spravedlnosti. — V knize V. (§. 37.—47.) určuje se nejprve rozdíl mezi paedagogickou vládou a samovládou, a probírají se prostředky vychovatelské přímé (rozkaz, nařízení, návod, pomoc, úkol, zkouška, rada, výstraha atd.) a nepřímé (poučení, příklad, odměny a tresty). Pak vykládá se o významu kultury, o společnosti kulturní a výchově i pokroku kulturním, o rozdílu mezi obcováním a vyučováním, a o podstatě a vývoji charakteru (objektivní i subjektivní stránky jeho). — V knize VI. (§. 48.—55.) promlouvá se o konkrétních tvarech nebo formách výchovy, hledíc jednak ku dobám vychovatelským, jednak ku potřebám praktického života, i rozeznává se: vyučování rodinou, domácím učitelem, v alumnatě a ve škole, k čemuž připojuje se stať o organizaci a dohlídce školské. Konečně rozeznává se od vychování vázaného (v domě, ústavě nebo škole) vychování volné (ve veřejnosti a skutečném životě).

Spis zakončen vřele psaným doslovem vydavatele; žáka to a nadšeného ctitele nebožtíkova, hojnými poznámkami a pečlivě sestaveným ukazatelem abecedním.

Srovnáme-li tento spis se „Všeobecným vychovatelstvím“ z r. 1878, shledáme, že Lindner sice podržel základy paedagogiky Herbartovy, že však je rozšířil hlavně tím, an důrazně vytknul důležitost „bezvědomých vlivů vychovatelských“ a že uvedl je v soustavnou souvislost s podstatnými poučkami paedagogickými. V *onom* spise věnoval vlivům těm — přírodě, společnosti a osudu — jediný paragraf (čtvrtý), hlavní váhu klada na výchovu *úmyslnou*; v tomto rozhodně uznává a vědecky dokazuje moc a působivost *přírody a kultury*. Proto vsunul hygienu školní jakožto podstatnou a nutnou část paedagogiky v soustavu vychovatelskou (§. 23 a n.), kdežto ve „vychovatelství“ ji toliko zevně ku konci připojil („Dodatek,“ na str. 136.); proto přibírá za pomocné vědy paedagogiky též *nauku o vývoji a sociologii*, kdežto dříve přestával na psychologii a ethice. Provedlť tu Lindner myšlenky své, které hlásal ve „psychologii společnosti;“ co tam byla pouhá theorie, to nabývá tuto takřka masa a krve. Význam „přírody“ pro výchovu uznáván už odedávna, a s neobyčejným důrazem vytknut asi před 100 lety od Rousseau-a; vliv společnosti a kultury, jakožto rovnomocných činitelů *vedle* vychovatele, náležitě osvětliti pokusil se Lindner v nejnovějším spise svém. Ne jednotlivec sám o sobě, ale jakožto člen společnosti, jež stále se zdokonaluje a pokračuje, má býti dle Lindnera předmětem úvah vědecko-paedagogických, paedagogika tudíž má bedlivě všimati si a ve prospěch svůj obracet výtěžků na poli sociologickém dobytých. Psán jest spis slohem jadrným, ne tak odměřeným jako „Vychovatelství,“ ale za to lahodnějším. Zvláště zajímavé jsou hojné poznámky, připojené téměř ku každému paragrafu; svědčí o hlubokém vzdělání filosofickém i o bohatých zkušenostech paedagogických. Bohužel nebylo spisovateli dopřáno, aby byl svůj spis před vydáním ještě jednou propiloval; z piěty pak k nebožtíku — v této věci snad až přílišné — vydavatel netroufal si měniti podstatně co z pozůstalého materialu. (Viz. „Doslov“ str. 125.) Tak se stalo, že zůstaly ve spise některé nesprávnosti, jež při stilistovi tak obratném, jakým byl Lindner, nemile ruší. Uvedeme jich několik. Na str. 10. (u prostřed) a 11. (na konci) výchova v širším smyslu definována ne zcela shodně, aneb aspoň nejasně. Na str. 15. v řádku 27. slovo „uchovávají“ nehodí se do kontextu. Na str. 16. v řádku 5. „lokomové“ — co je to? A co jest „předložené působení?“ na str. 20. v řádku 16.? Na str. 21. řád. 12. s dola místo „navrátivše“ má státi „navrátíce.“ Nejasna jest

věta na téže str. řád. 8. (... „a státi se poustevníky.“) Str. 61, pozn. 2., řád. 3.: „vytlačených?“ Str. 63. pozn. 1: „Tresty tělesné . . . nutno *naprosto*(?) zavrhnouti?“ Tamže předposlední odstavec: „krásno lpí na formě, *za kterou ovšem skrývá se obsah*“. Dle formové aesthetiky lpí *jen* na formě. Str. 77, §. 38: „prostředky vyvíjejí se z *rozkazu* a jsou: *rozkaz*, nařízení . . .“ Str. 103, řád. 5. z dola: „... sociologii, již paedagogika marně *vymknouti se snaží*“. Kde jest toho důkaz? Naopak, paedagogika ochotně přijímá podstatné výtěžky vědecké, ať objeví se ve kterémkoli oboru. (Lépe to pověděno na str. 38., ř. 13. a n.)

Přes uvedené tyto a některé jiné nesrovnalosti jest kniha znamenitým literárním zjevem, a p. vydavatel získal si uveřejniv ji nemalou zásluhu o paedagogickou literaturu českou.

P. Durdík.

Hlídka programmův.

4. Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře. Společná studie J. Zacha a J. Brániše. Výroční zprávy c. k. vyšš. reál. škol v Hoře Kutné z r. 1885, 1886 a 1887.

Stavitelské i umělecké památky starožitné Hory Kutné poskytují zajisté vábnou příležitost k studiím uměleckým i archeologickým, které našly znamenité pěstitele i v učitelském sboru tamějších škol reálných, mezi nimiž obzvláštní horlivostí a znalostí vynikal † ředitel J. Zach, kterýž studie své ve výročních zprávách veřejnosti podával a tak zájem k památkám těm i v obecnstvu i v žácích svých podněcoval. V posledních letech vydané zprávy obsahují pojednání:

Z r. 1879 a) Kostel „Nejsvětější Trojice“ u Kutné Hory — J. Zach.

b) Příspěvky k dějinám uměleckých památek Kutnohorských. Píše prof. J. Řehák.

Z r. 1881. Monstrance vůbec, a popis goth. ostensoria, jež se chová v arciděkanském chrámě sv. Jakuba v K. Hoře. — J. Zach. 1 vyobr.

Z r. 1882. Chrám Matky Boží na Naměti v H. Kutné. Studie J. Zacha s 5 rysy.

Z r. 1874. Umění řezbařské v K. H. Společná studie J. Zacha a J. Brániše.

Konečně shledáváme v posl. třech ročních zprávách opět společnou studii — a sice obsahuje z r. 1885 první dobu stavby, 1886 druhou a r. 1887 popis celé stavby.

Účelem posledních pojednání bylo podati obšírněji monografii tohoto velechrámu, jednak přispěti k objasnění rozšířených domyslův mylných i vyvrátiti nepravé úsudky předpojatého znalce B. Gruebera, kteréž ve spise svém: *Die Kunst im Mittelalter in Böhmen III. a IV. B.* r. 1876 a 1877 o umění českém rozšiřoval, jehož slovům cizina naprosto věřila, vždy ještě k větší škodě naší je vykládajíc.

B. Grueber totiž uvádí, že Kutnohorští teprve po vysvěcení nového kůru chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně n. L. r. 1378 pojali úmysl ke cti sv. Barbory vystavěti chrám, dokazuje z půdorysu kostela sv. Kříže ve Švábském Gmündě, že staviteli Petru Parléri byl týž jediným vzorem při stavbě chrámu sv. Barbory, jehož se krok za krokem přidržel.

Po náhledu spisovatelů je pravděpodobnější pohnutka ku stavbě chrámu jakési závodění Hory Kutné s Prahou, kde právě nádherná kathedrála se zakládala a domnívají se, že klášter Sázavský, pocházející z XIII. věku, byl vzorem staviteli, avšak Petr Parlér že chrám ten nezaložil, to dokazují mnohými vážnými důvody. Aby vyvráceno bylo ono Grueberovo tvrzení, kteréž i od jiných kritiků bylo uznáváno, zajel prof. Braniš do Gmündenu a prostudovav chrám, seznal, že Gruebrův plán kostela sv. Kříže, uveřejněný v uvedeném jeho díle, jest naprosto nesprávný a ostatní udaje jeho i vývody mírně řečeno jsou nekritické (zpr. 1887.

str. 7). Shledal, že nejeví se žádné příbuznosti mezi těmito chrámy, jen jedinou shodu nalézá v konstrukci, že totiž kaple jsou mezi opěrnými pilíři a že nejsou polygonální. Na základě vlastního přesvědčení tvrdí prof. Brániš, že původní partie Svatobarborského chrámu jest starší než Gmündský kůr a tedy před r. 1350 byla založena.

Monografie tato obsahuje data, kterak stavba v době předhusitské pokračovala, ličí druhou periodu stavební, když r. 1481 počal mistr Hanuš klenouti ohoz i lodi poboční; zvolením pak Mat. Rejska 1489 vzniklou řevnivost a spor domácích mistrů; on sklenul kůr, provedl nádherná okna a soustavu opěrnou a tak nejkrásnější partie chrámu jest jeho dílem. Úmrtím mistra Rejska 1506 opustil stavbu vůdčí duch.

Ze smlouvy uzavřené 1512 s královským stavitelem Benediktem (Benešem z Loun), soudí se, že mistr měl sděliti jen plány a ob čas ku stavbě dohlédati. Založil nad druhou a třetí lodí rozsáhlé empory, jež důmyslně ke stavbě Rejskově připojil. S počátku šla stavba rychle ku předu, v r. 1528 již vážla, starý mistr Beneš, který v poslední době v Lounech přebýval a jinými ještě stavbami se zaměstnával, dostával své poloukopí týdně, musil konečně dle usnesení rady upomínán býti, aby bez meškání přijel a „rejsuňk“, jak by chrám dostaven býti měl, ukázal. R. 1532 vystavěl mistr Mikuláš střechu a teprve 1540 po smrti Beneše dle plánu jeho provedena byla nádherná klenba, až konečně 1595 na straně nedostavené vyveden štít a postaven na něm kalich veliký pozlacený.

Jsou zde vylíčeny dějiny stavby, uvedeny listiny o založení kaplí a oltářů, z nichž seznati lze, jak jednotliví rodové o kaple po předcích zděděné péči měli, neb jich jiným postupovali, ba i prodávali. — Seznáme, jakým způsobem potřebný náklad na stavbu se zjednával, dle čehož se pak práce i postup dělníků řídil. Vypočítávají se výdaje roční v různých periodách stavebních, mzda tovaryšů a parléřů i od jednotlivých ozdob, květů, lilium a p.

Vysycháním podpor ustávala práce tak, že svého času mistr Rejsek v letech 1498 a 1499 pouze sám pracoval, ježto celý náklad v době té jen 89 kop 53 gr. a 1½ d. obnášel.

Ve zprávě poslední z r. 1887 vypisuje se podrobně stavba sama, při čem se pp. spisovatelé přidržují postupu jednotlivých partií a srovnávají tento památník český s jinými souvěkými, což k poznání charakteru a vývoje české gotiky i uměleckého ocenění mistrů při stavbě té působivších důležitě jest.

Popis tohoto velechrámu znamenitě objasněn jest výtečnými rysy † ředitele J. Zacha na 9 listech, obsahující fotolithografovaný pohled perspektivní, dva půdorysy, průřez chrámu, detailly opěrnic pilířů, oken, arkád v trifoliu i pilířů lodí hlavní a pobočních.

Monografie tato jest velmi záslužná práce, psána s nevšední znalostí a důkladností i patrnou láskou k tomuto předmětu, která přispěje k vyvrácení mnohé do nedávna záhadné stránky, a lze se nadíti, že soudní historikové umění poněkud jinak patřiti budou na tento skvost středověkého umění českého, než dosud bývalo obyčejem. — Žel, že v oboru tom neúnavně činný badatel J. Zach předčasně neuprosnou smrtí vyrván byl, a bylo by jen ve prospěch dobré věci, aby druhý spolupracovník provedl co nejdříve práci, již na konci svého pojednání slibuje, v níž by pamětihodná díla umělecká, jež přes nepřítel věků ve svatyni Svatobarborské se zachovala, našla zaslouženého ocenění.

J. Škoda.

5. O některých chybách v kreslení. Napsal Jos. Kragl. Výroční zpráva c. k. reál. a vyššího gymnasia v Chrudími r. 1887.

Pojednání toto upraveno jest především pro žáky, upozorňujíc je, aby sami poznali 1. kterých chyb při kreslení obzvláště se dopouštějí a 2. kterak by je napravovati měli.

Jakožto původ mnoha chyb uvádí spisovatel na prvním místě *používání ne-
prospěšných pomůcek*: pravítek, kružídla, obtiskovací papír a p., z čehož vzniká

škoda ruky, zraku a zanedbává se mysl. V dalším uvedeny jsou *chyby v činnosti ruky, v posorování, soudnosti, z nesnalosti nauk pomocných a chyby v opravě obrasů.*

Co se týče používání neprospěšných pomůcek, bude každý zajisté souhlasiti, aby ve třídách nejnižších, jak to již zákon zapovídá, neupotřebovali žáci ani pravitka, ani kružidla, avšak užíváme-li, že ve vyšším oddělení jest úkolem kresliti ornament malovaný i plastický, perspektivu a dle předloh i modelů figurálních, že i mnoho výkladů o slohu konati se musí a to při skrovném počtu hodin, (VI. tř. jen dvě hod. týdně) neradno bylo by zdlouhavým kreslením přímek od ruky a pokusným jich dělením zbytečně čas mařiti. Tu doporučí se právě poznamáhlé užívání takových pomůcek a naváděti žáky, aby rychle a prakticky kreslili, ba v jednotlivých případech možno připustiti i kopírování tvaru ornamentálního, po náležitém zvětšení, má-li se ve výkrese několikrát opakovati, jako na př. palmeta ve vlysu.

Spisovatel podotýká ku konci, že mnohem větší počet ještě chyb jest, i bývalo by dobře poukázati také na upotřebování nenáležitého materiálu kreslířského, neboť často chybují žáci u příkl. že

1. kreslívali a stínují příliš tvrdou neb měkkou tužkou a křidou;
2. že provedou při ornamentu plastickém i v perspektivě kontury nápadně silně tužkou tvrdou, na to pak stínují měkkou anebo křidou, která vůbec na tužku ani nechytá;
3. že i na barevném papíru kreslívali a stínují jen tužkou; že užívají na výkresy perspektivní i ornamentů dle plastických modelů papíru nevhodného, žlutavého, červenavého a p. místo šedivého, jenž má vlastně s bílou a černou křidou jen jedinou barvu, ton bílý, šedivý a černý;
4. že při stínování často nesprávně postupují provádějíce výkres dle plastického modelu ornamentu neb hlavy část po části hned až do nejmenších podrobností, místo aby naznačili nejprve všechny vržené stíny, pak nejvyšší světla a končili jemnějšími polostíny, aby ponechávali ton šedivého papíru, kterýž ve stínech tvořiti má světla, ve světle pak stíny a t. p.

V celku podávají se v pojednání tom mnohé dobré pokyny a výborně by posloužilo, kdyby se mládeži podobných článků ku čtení a uvažování dostávalo.

J. Škoda.

6. Několik úryvků z dějin král. města Plzně z dob před válkou husitskou. Podává prof. Jos. Strnad. XIV. zpráva c. k. čes. st. vyšš. reál. gymnasia Plzeňského 1887. 8°. 22.

Pilný pracovník na poli dějin zvláště Plzeňských připojil k četným už v té příčině rozpravám zajímavá vyličení zřízení obecního v Plzni před válkou husitskou, i podává nám zevrubné zprávy o městském rychtáři té doby a o jeho pravomocnosti, o radě městské, jejím zřízení a působení v obci rozdělené v 8 čtvrtí; k tomu připojuje zprávu o důchodech královských, jimiž byly některé pokuty soudní, odúmrtí (do r. 1372.), roční plat či úrok ze 178 lánů obci přiměřených (po $\frac{1}{2}$ hřivně = 89 hř. dle toho Plzeň byla snad nejbohatší z král. měst), berně 260 hř. stříbra (200 hř. od r. 1406) a mimořádně i půjčky, za něž se město ručilo. Důchody obecní byly zase: nemovitě zboží (řeka, něco polí a luk, hospodářský dvůr ve Škvrňanech, domy), dary královské (odúmrtí, slevení úroku, berně a p.), odkazy občanův, hlavně však daně městské (collectae) ukládané na domy a jiné nemovitosti, řemesla i obchod; daň z pozemkův byla různá dle půdy, jíž se odhadoval lán na 15—20 kop, a sice se r. 1418. platilo 4 groše z kopy, tedy z lánu 60—80 gr.; sladovny, pivováry a masné krámy platily 6 kop; z domů se platila daň dle čistého výnosu od 1—16 kop: r. 1418. dělala daň celkem asi 366 kop. Potom líčí spis. zaměstnání obyvatelstva, jež se živilo jednak hospodářstvím jednak řemesly, jichž spis. vyčítá 55 druhův: z nich 37 pekařův, 18 zbračníkův, 56 řezníkův, 20 rybářův, 63 sladovníkův, 15 pivovárníkův, 38 krejčí,

17 kožišníkův, 42 ševcův, 40 soukenníkův, 17 smradařův, 30 kovářův; pak 4 malíři (Vít 1407—18, Oldřich 1407—12, Martin 1410, Lvík 1415), 1 illuminator knih (Petr Peš 1408—16), 17 písařův soukromých (Augustin 1411. Frána 1407, Jakub Faber 1407—12, Martin Havlovec 1411—15, Jan Matějův 1413, Jíra 1414—18, Jan Kútský 1407—16, Klement 1407—19, Matěj Kredo 1410—18, Václav Lída 1410—18, Martin písař Žebnického 1411, Matěj Mazohlávek 1411, Petr písař Foglův 1416, Sigmund 1407—17, Vaněk 1412—17, Jan viniční písař 1418), 6 písařův obecních (Mikuláš † 1369, Mikuláš Strachota 1396—7, Svatoslav před r. 1407, Hynek 1407, Jan 1410—17, Mikuláš 1418), 5 řečníkův (Lipolt 1407—14, Vít Tóma 1407—18, Václav 1418—19, Jakub 1414—19, Svach Hromádka 1407), 4 lékaři světští (Ješek † 1380, Petr 1408—18, Václav 1410—18, Israel 1418, bez pochyby Žid). Kromě toho se živilo obyvateľstvo obchodem ode dávna hojným, dovážejíce s mnohými výhodami zboží své na výroční trhy do jiných měst; doma ovšem měli též četně navštěvované trhy výroční, z nichž první dostali od kr. Karla r. 1363 s osmi dni před sv. Bartolomějem a s osmi dni po něm; vývozu předmětem bylo zvláště bílé sukno, jež se vyváželo do Hor. Rakous, pak pivo a hovězí dobytek. Na konec uvádí spis. některá přednější rodiny měšťanské s jmeny ustálenými (místo Žebnický má státi Žebnický od vsi Žebnice na sev. od Plzně, pak psáti jest Manětín m. Manetín). Spis. udává ku zprávám svým všude zevrubně doklady. *Red.*

7. O založení koleje jesuitské a seminaria sv. Víta v Jindř. Hradci.

Podal Ign. Kohout. Výroční zpráva c. k. gymnasia v Jindřichově Hradci 1887. 8°. 20.

Adam z Hradce, rada a komoří Rudolfa II., ač dříve Jesuitům nehrubě přál, založil jim r. 1594. v Hradci Jindřichově a bohatě nadal kolej asi na 30 členův s kostelem, školami, dvorem, prostorami, zahradami, s domem chudých, „aby netoliko ty, kdož mi dědičně poddáni jsou, nýbrž i přespolní a příchodí lid od falešných domyslův a křiklavostí k pravému, starobylému, římsko-katolickému náboženství tak i od hrozných hříchův dále svou mocí pobožnosti i uměním obraceli.“ Za tím účelem postoupil jim svých práv na vše kostely panství Hradeckého a dal jim moc, aby beze svolení a schválení rektorova nikdo na školách nesměl vyučovati; žáci kolejní vyňati byli z práva městského a podrobeni při přestupcích svým rektorovi koleje; při koleji založen dům či seminář pro chudé mládence z panství neb, kdy by jich nebylo, i cizopanských. Důchodů měla kolej 1500 kop míš. a sice po 500 kopách z města Hradce Jindř., z města Telče na Moravě a z panství i zámku Hluboké. Panství Hradecké dávalo koleji 150 korcův žita, 80 k. pšenice, 40 k. ječmene, 60 k. ovsa, 12 k. hrachu, pak piva bílého měsíčně 4 sudy, vína ročně 6 beček, po pěti žbeřích kaprův, drůbeže rybí a štik, dříví dle potřeby. Stavba koleje počata r. 1595. a v ní i po smrti Adamově († 1596 r.) zvláště naléháním manželky jeho Kateřiny z Montfortu pilně pokračoval syn jeho, takže r. 1605. dokončena jest. Gymnasium při koleji otevřeno r. 1595. o parvě a principii, r. 1596. přidána grammatica, r. 1598. syntax, r. 1600. poësis a r. 1602. rhetorica. Žákův bylo r. 1596. přes 200, většinou prý nekatolických. Aby pak žactva z lidu samého přibývalo, zakládali jesuité při kolejích semináře pro chudé mladíky, tak i r. 1598. v Hradci, když žáci Hradečtí utekli z Krumlova před morem, zřídili seminář pro 10 neb 11 hochův; v letech 1606—8 vystavěna zvláštní budova semináři (s kaplí sv. Víta), jenž byl hojně nadán i penězi i jinými požitky i zbožím nemovitým, takže se mohlo přijímati více chovancův: r. 1609. jich bylo 64, z nichž 15 za plat, r. 1610. jich bylo na 90. Fond seminářský, jenž dostoupil do r. 1773. úhrnné jistiny 51.706 zl., připadl po zrušení gymnasia Hradeckého r. 1778. z části konvinktu Pražskému, kde se nadání dostávalo i žákům z jiných panství než z Hradeckého, což k naléhání majitele panství od r. 1858. změněno po rozumu původního ustanovení. Na konec připojuje spis. úplné Instrumentum Foundationis collegii soc. Jesu in Novadomo, jak bylo skrze Adama Skalu ze Zhoře r. 1597. slovo od slova vepsáno ve dsky zemské. Rozprava vzdělána jest na základě pr-

menův chovaných v zámeckém archivu Jindřichohradeckém. Jazyk jest správný, nelibý jest germ. „koncem r. 1778. gymnasium v Jindr. Hradci úplně *vysdviženo*“ (10) m. zrušeno, kdežto přece sám spis. na str. 3. správně klade „vyszdvihnouti (erigere), založiti.“ *Red.*

8. O poctivém řádu a cechu soukennickém a kroječském v městě Pardubicích nad Labem. Dle pramenů archivu městského musea Pardubického napsal Jos. Weger. Výroční zpráva c. k. vyšší školy reálné v Pardubicích 1887. 8°. 25.

Po histor. úvodě o vývoji cechův řemeslnických vykládá spis. vznik řádův těch v Čechách a dovozuje (str. 7), že i v Pardubicích jistě v XV. století byli soukenníci a kroječi usazeni. R. 1562 uvádí se jich už 65, řídících se řádem potvrzeným r. 1539 Janem z Pernštýna; r. 1570 jim císař Maxmilian II. řád ten stvrdil a nové výsady daroval; než válka třicetiletá cech soukennický téměř úplně zničila, takže jej bylo r. 1681 k žádosti některých mistrův opět znovu zřizovati. Ale řemeslo soukennické, stále víc a více upadalo, jsouc provozováno i od huňářův a punčochářův, proti nimž se r. 1759 soukenníkům i ochrany krajského úřadu Chrudimského bylo dovolávati, než ani to nespomohlo a řemeslo zmíněné působením zvláště továren zaniklo úplně r. 1832. Uvnitř tohoto rámce vypravuje spis. o přijímání učeníkův do cechu, o přijímání tovaryšův za mistra cechovního, o znaku soukennickém, o poměru mistra k učeníkům a tovaryšům a p., vše na základě listin, jež spis. brzo plně brzo u výtahu uvádí, čím se zavděčil každému příteli i starobylostí i jazyka.

Kde potřebí, přidává spis. výklad, zvláště slov méně známých; výklad ten jest většinou dobrý, ale někde spis. nedopatřením vykládá chybně, jako na str. 9: „*kmeyn* = váha 2. liber“; co to má zde za smysl? místo, jež se tím má vyložiti, zní takto: „Osnova k *přednímu* postavu držeti má 38 chodův, k *prostřednímu* postavu 34 chody a *kmeynové* 32 chody snovati mají.“ Srovnáme-li to s podobným místem na str. 11: „aby se postavy pečetily počnouc od jaderného *předního*, *prostředního* až do *kmeynu*“, vysvítá patrně, že *kmeyn* jest z něm, *gemein* a značí „sprostý či zadní“ postav sukna. — Str. 15: „*page* či prátka, přístroj dřevěný jako hrábě . . ; *pagemi* vlna v koších se míchala či tloukla“. Místo vykládané zní: „Kdo by bez valcháře sám do valchy šel, a *page* prátí chtěl . . . Poněvadž *page* a *postavy* nyní dlouhé a široké se dělají.“ Tu tedy zase *page* není přístroj dřevěný, nýbrž *sukna* druh, a sice dle Rohniova Nomencl. chlupaté, hrubé sukno sluje *paj* (hrubší než flanel), jinak *pajka*, rus. ба́йка, pol. baja, něm. Boi, franc. boie, bayette; srv. *paja* (Mor. u Klobúk) = vlněná sukně, což značí bez pochyby i *pajka* (r. 1693): kuchačky nosí krondašky, *pajky* (Jungm. Slov.). — Str. 17: „*Stulhalér* byl *stůl*, na kterém se sukno od smetí čistilo“ má vykládati místo z textu: „Kdo by *stulhalér* přijav odvandroval, ten stíhán bude.“ Zde značí *stulhalér* tuším „závdavek“ a pošlo asi z něm. Stuhlheller.

Jazyk jest správný, sloh pečlivý; vytknouti pak jest přede vším za chybu: soukený (4), soukeník, soukenický, soukenictví místo soukenný atd., ana adj. na -ný se tvoří od kmene: sukn-ný = súken-ný, tak i vápn-ný = vápen-ný a p.; adj. ta se pak substantivují příponou -ík k *svému* (adj.) kmeni, jenž zbude po odvržení hlásky *y*, tedy: soukenn-ík, vápenn-ík, kominn-ík, bubenn-ík, tak i vinn-ice. Naopak zase spis. píše učenník (15) m. učeník od učen-ý. — Spis. se nutí zbytečně do tvaru Královéhradecký (5), kdežto prvá část složeniny má býti pouhý kmen, tedy Bělo-horský, Královohradecký (v. můj RK str. I.) nebo z pohodlí Králohradecký, jako Královodvorský (Jan Karel Kr. str. 8), Jindřichohradecký. Nehezko jest, že jsou to artikulové *jedni* z nejstarších (6), což nabude českého zvuku, vynechá-li se *jedni*. Na str. 6. v ř. 12. (abychom — české) něčeho spis. vynechal, či už chyba jest v rukopise? Rovněž str. 11, ř. 7 zd. místo „stoupy“ má býti „v stupách“. Str. 12. ř. 2. místo „následujícím“ listem polož „tímto“ (Krok I, 45); str. 13. opomenuvše chybně místo opominuvše, an kořen jest *min-u*, ne *men-u*. Odítá (19) m.

odstá neb oděta, oděná, ano ě se ůží v í (ne v i)? V plném zbroji (20) m. plné zbroji. Chyby tisku: ozima (9) m. ozimá (vlna, proti jaré); 40 nití m. 40 chodův (12, 2. ř. zd.). — Konečně i to nemůžeme neuvést, že spis. píše „Přemysl Otakar“ (5), což tak vypadá, jako kdy bychom říkali „sv. Vojtěch Adalbert“; jeť známo, že druhé jméno dostali mužové ti od *Němcův*, jak to o kr. Přemyslu I. zřejmě dí Dalimil 78, 11: Na biřmování *císař* knězi rúšku vzwáza a Otakar . . . j'mu říkati káza. Podobně to bylo se syny Soběslavovými, Boleslavem a Přemyslem: Těma *Němci* mena převzděchu: Boleslavu Bedřich říkáchu, Přemysla Kunrátem nazýváchu (Dal. 69, 26—8). Láskou k cizině se přezdívky více a více šířily, až někdy i původní jméno zatlačeno, jako při kr. Karlu. Než slušno zajisté, bychom my počínání takového se střežli. Red.

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

Školní slavnosti a pod. obecenstvu přístupné pořádati se smějí pouze se svolením c. k. školní rady zemské. C. k. školní rada zemská se dověděla, že se na středních školách a ústavech ku vzdělání učitelův a učitelek v Čechách pořádají, aniž svolení c. k. šk. rady zemské předem žádáno a vymoženo bylo, obecenstvu přístupné slavnosti školní, koncerty neb hudební a deklamatorní akademie a to často za příčinou zvláštních slavnostních příležitostí neb k účelům dobročinným. V posléze uvedeném případě se děje tak nejvíce v prospěch potřebných žákův neb chovancův a za vstupné.

C. k. školní radě zemské vidí se následkem toho nařizovati, že zamýšlí-li se uspořádání školních slavností, koncertův neb akademií, *v každém případě a bez výmínky* ředitelstvo svolení c. k. školní rady zemské *v čas* a předem vyžádati musí, čím se ovšem nestává nepotřebným povolení, které vyhrazeno jest příslušnému úřadu politickému.

V příslušném podání buďte zvláštní účel té které produkce a místnost k ní ustanovená udány, po případě buďte také výslovně jmenovány osoby, které kromě žákův neb chovancův ústavu při produkci mají spolu působiti.

K příslušnému podání připojen býti musí programm kusův, které se mají přednáseti a musí též obsahovati úplný a doslovný text všech pěveckých a deklamčních čísel.

Přípravné práce k takovým produkcím vykonati má sbor učitelský; žákův a chovancův užívati se k tomu nesmí, naprosto se pak nedopouští, aby žáci neb chovanci k takovým produkcím zvali. (C. k. školní rada zem. v Praze, dne 6. května 1888, č. 13.251.)

Kniha „Bekenntnisse des heil. Augustinus, Aus dem Lateinischen. Wien 1823“ se vylučuje ze žákovských knihoven. (Minist. nařiz. ze dne 18. března 1888, č. 5557; intim. c. k. šk. rady zem. v Praze dne 25. března 1888, č. 8901.)

Kterak brániti jest šíření nakažlivých nemocí na školách. Zakládajíc se zmocněním vys. c. k. ministerstva záležitostí duchovních a vyučování daným v souhlase s vys. c. k. ministerstvem záležitostí vnitřních vynesemím ze dne 7. srpna 1886, č. 13.114, pokud se týče ze dne 15. prosince 1887, č. 17.850, a 24. března 1888, č. 5.636, vydává c. k. školní rada zemská připojené „Nařízení, kterak brániti šíření nemocí nakažlivých na školách“ a připojuje k němu jako dodatek „Návod, jak se konati má desinfekce při nemocech nakažlivých,“ který dle návrhův nejvyšší zdravotní rady sestaven a politickým úřadům zemským vynesemím vys. c. k. ministerstva záležitostí vnitřních ze dne 16. srpna 1887, č. 20.662, z roku 1886 sdělen byl. (C. k. šk. rada zem. v Praze dne 9. dubna 1888, č. 9481.)

Nařízení

c. k. zem. školní rady pro Čechy ze dne 9. dubna r. 1888, č. 9481, kterak brání šíření nakažlivých nemocí na školách.

§ 1. Správce školy jest povinen, bdíti s pečlivostí největší nad stavem zdraví mládeže školní, správě jeho svěřené.

§ 2. Každý žák, stížený nemocí nakažlivou (svrabem, nakažlivým zánětem očí, neštovicemi, spálou, spalničkami, dusivým kašlem, mázdřivkou, zánětem příušnice a černou úplavicí), budiž z návštěvy školní na tak dlouho vyloučen, až potvrzením lékařským prokázáno bude, že z opětné návštěvy školy žádné nebezpečí pro ostatní žáky neplyne.

§ 3. Podobně nesmí též učitelské osoby a i žáci, kteří bydlí v téže domácnosti (rodině neb bytu) společně s osobou nemocnou neštovicemi nebo spalničkami, spálou, mázdřivkou neb tyfem aneb s osobou takovou jinakým způsobem, který nákazu umožňuje, se stýkají neb v poslední době se stýkali, po tak dlouho do školy přijíti, dokud lékařem potvrzeno nebude, že pro školní mládež žádného nebezpečí nákazy není.

§ 4. Správce školy obecné neb měštanské povinen jest, jakmile se dozví, že onemocněl některý žák neb žákyně některou z nemocí uvedených v §. 2., učiniti o tom ihned oznámení obec. představenstvu a spolu o zakročení obec. lékaře žádati jakož i místní školní radě to ohlásiti, která pak povinna jest, s obecním představenstvem o provedení potřebných zdravotních opatření se sjednati a okresní radě školní zprávu podati.

Nebydlí-li nemocné dítě v obci místa školního, budiž zpraven také starosta obce, kde dítě se zdržuje.

Správcové škol středních a ústavů ku vzdělání učitelů a učitelek učinitež, onemocní-li takovou nemocí žák nebo chovanec ústavu, o každém případě oznámení purkmistrovskému úřadu, by čeho dále třeba, zařídil.

§. 5. Onemocní-li některý žák nemocí uvedenou v §. 2., všímej si správce školy bedlivě, zdali snad ku konci tak zv. inkubačního období, t. j. doby, jež uplyne mezi přijetím zárodku nemoci a vypuknutím její (u spalniček 12 dnů, při spále a mázdřivce 8 dnů, a při neštovicích 14 dnů) nejbližší sousedé nemocného žáka ve škole toutéž nemocí se nerozmohou.

Jestliže by se tak stalo nebo jestliže by vůbec případy onemocnění povahy nakažlivé mezi mládeží školní se množily, tak že by částečné neb úplné zavření školy nutným státi se mohlo, požádejž správce školy neodkladně, učiniv oznámení o tom místní radě školní, obecní představenstvo, by zprostředkovalo přímé zakročení polit. úřadu, který dohodnův se s okresní radou škol. další zdravotní policejní opatření nařídí.

Spůsobem obdobným vedtež si ředitelé vyučovacích ústavů, které pod bezprostřední dozor zem. rady škol. postaveny jsou.

§. 6. Správce školy jest dále povinen na zřeteli míti, zdaž mezi obyvateli budovy samotné nevyskytují se nakažlivé nemoci druhu výše zmíněného. Zejména budiž služebníkům v budově škol. bydlícím přísně uloženo, by, jestliže by některý člen domácnosti jejich se roz nemohl nemocí druhu výše zmíněného, v každém případě ihned správci školy oznámení o tom učinili. V každém takovém případě náleží na správce školy, by ihned jednal jak v §. 4. uvedeno, by požádal o rychlé zakročení obecního lékaře, jakož i aby, než lékař se dostaví, o to se postaral, by nemocný a nákazy podezřelý jeho okolí úplně byly osamoceny.

V každém takém případě budiž na to naléháno, by nemocní nakažlivou nemocí stížení, jakož i osoby nákazy podezřelé brzo mimo školní dům opatřeny byly a všechny snad nakažené předměty neškodnými učinily.

Po tak dlouho, dokud naprosto jisto nebude, že nebezpečí nákazy, způsobené vypuknutím nakažlivé nemoci mezi obyvateli školní budovy odstraněno jest,

budiž návštěva školy zastavena. Nelze-li nemocného po lékařském výroku vzdáliti a nelze-li také jinak sídlo nemoci tak osamotniti, by navštěvovatelé školy naprosto v žádný styk s ním nepřišli, budiž škola ihned zavřena a o tom současně okres. úřadu školnímu pokud se týče zem. radě školní zpráva podána, by opatření toto dodatně schválily.

Škola budiž pak dle návodu, jak se konati má desinfekce při nemocech nakažlivých, který dle návrhů nejvyšší zdravotní rady sestaven a polit. úřadům zem. vnesením c. k. ministerstva záležitostí vnitřních ze dne 16. srpna 1887, č. 20.662, z roku 1886, sdělen byl, řádně desinfikována a teprve se svolením zdravotního úřadu opět otevřena.

Prostředky desinfekční budtež náležitě uchovány, by zaměnění neb zneužití se nemohly a dětem byly nepřístupny.

§. 7. Škola, která pro panující nebezpečí nákazy zavřena byla, smí otevřít se opět jen svolením polit. úřadu daným ve shodě s příslušným úřadem školním, a to teprve tehdy, když vykonáním úředně nařízených prací: desinfekce, čistění, provětrávání atd. všechno nebezpečí nákazy úplně odstraněno bylo.

§. 8. Žákům co nejprísněji budiž zakázáno, by nevcházeli do bytů, kde panují nemoci nakažlivé.

§. 9. Aby mládež školní hromadně doprovázela pohřby osob zemřelých na nemoci nakažlivé, nebudiž dovolováno.

§. 10. Odstavec 2., 3., 8. a 9. tohoto nařízení budtež každoročně při počátku roku školního a kromě toho, vypukla-li by nějaká nemoc epidemická, ve všech třídách školy vyhlášeny.

§. 11. Nařízení toto platí obdobně také pro soukromé ústavy, opatrovny malých dětí a školy mateřské.

N á v o d,

jak se konati má desinfekce při nemocech nakažlivých, dle návrhů nejvyšší zdravotní rady, sdělený polit. úřadům zemským vnes. c. k. min. zálež. vnitřních ze dne 16. srpna 1887, č. 20.662, z roku 1886, by se jím spravovaly.

I

P o z n á m k y ú v o d n í.

1. Chceme-li zameziti, by nemoci nakažlivé dále se nerozšiřovaly, musíme nejen zároveň pečovati o to, aby opatřeny byly zdravý vzduch, čistá voda, čistá půda a jizba, v níž nemocný se nachází, nemocný sám i jeho okolí co možná nejvíce v čistotě drženy byly, nýbrž třeba i co nejbezpečněji užívati prostředkův, kterými nakažliviny, jež z těla nemocného vycházejí a přeneseny byvše na lidi zdravé, zplozují v nich nemoc stejnou, se ničí aneb tak se mění, až se stanou neškodnými, a kde to nemožno, aspoň na čas se zbavují působnosti až dojdou v místa, kde dále škoditi nemohou.

Jaká jest podstata nakažlivin.

2. Bádáním doby nejnovější bylo dokázáno, že většina nakažlivin dosud blíže známých jsou organismy rostlinné a náležejí k plísním dělivým. Zdali tak zvané beztvárné kvasy působí také jako nakažliviny, nelze té doby ještě pokládati za zjištěné; nicméně však na základě toho, co bylo pozorováno, možno míti za to, že prostředky, jimiž nakažliviny rostlinné se ničí nebo působnosti se zbavují, také dostačují, aby beztvárné kvasy jimi pozbyly své nakažlivosti.

Čím se přenáší nákaza.

3. Nakažliviny, vešedší do organismu lidského a tam během nemoci se rozmnožující (kokky, bakterie, bacilly) opouštějí tělo spolu s různými tekutinami odměšovanými a látkami výmětnými. Dle toho, ve kterém ústrojí se usadily, nalézáme je brzo ve výmětech střeva (při choleře, tyfu, úplavici), brzo v odměšcích žláz a sliznic (při mázdřivce, nakažlivém zánětu očním, horečce omladnic, záduše,

terkulose atd.), brzo v obsahu výkvětků kůže a na šupinkách pokožky (neštovice, spalničky, spála, při poslední též v moči), v povrchu ran a vředů (při ráži, sněti slezině, ozhrivce).

Jak se nakažliviny chovají.

4. Nakažliviny, které vyšly ven, lpí na nemocném a na všech věcech, s kterými nemocný neb výměty jeho ve styk přišly. Plísňe nakažlivé udržují se za příznivých okolností zevnějších po delší čas při životě a podržují spůsobilost svou rozvíjetí a rozmnožovati se.

Toto poslední platí zejména o oněch plísňích dělivých, které již uvnitř těla lidského, což ovšem zřídka se stává, aneb vyšedše z těla rozvíjejí se ve tvary trvalé, tak zvané spóry (výtrusy), jež vlivům zevnějším lépe vzdorovati mohou než tvary životní (bakterie, bacilly atd.), ze kterých pošly a které se z nich opět vyvíjejí.

Musíme tudíž vždycky nakažliviny co možná zavčas neškodnými učiniti, pokud se týče je zničití (t. j. desinfikovati), abychom usmrtily rostlinné tvary plísňí dělivých, jež méně mohou vzdorovati, prve než se, když déle meškáme, za příznivých poměrů utvořily tvary trvalé — spóry (výtrusy) — kteréž pak nejen ke zničení svému vyžadují delší a důkladnější desinfekce, nýbrž i, jakmile nositelé jich vysušení jsou jakožto prach větrem zavanuty bývají a tak účinku prostředků desinfekčních těžce přístupnými činí.

Nemoci nakažlivé.

5. Nemoci, proti jichž zavlečení desinfekcí provéstí třeba, jsou následující:

1. asijská cholera, 2. neštovice, 3. mázdřivka, 4. tyfus osutinový a zvratný, 5. tyfus břišní, 6. úplavice epidemická, 7. spála, 8. spalničky a růžovky, 9. růže a akcidentální nemoci ranné, 10. snět sleziná a ozhrivka, 11. nemoci omladnic, 12. nakažlivý zánět oční, 12. úbytě plic (souchotiny) a záducha (kašel dusivý).

Jak máme při desinfekci před se jíti.

6. Prostředky desinfekční a způsob, jakým s nimi zacházeti máme, neřídí se tak dle způsobu nemoci nakažlivé, jako spíše dle předmětu, jenž desinfikován býti má. Spůsob desinfekce zůstává tudíž pro tytéž předměty při různých nemocech nakažlivých stejným.

Naproti tomu řídití se bude rozsah desinfekce a užití ji při různých předmětech, na něž se vztahovati má, v každém jednotlivém případě jak dle způsobu nemoci, tak i dle zevnějších okolností a životních poměrů nemocného, určí je tudíž od případu k případu úřad zdravotní, pokud se týče lékaře úřední, jenž potřebných zpráv vyžádati sobě má od lékaře ošetřujícího.

Vůbec buď při nemocech, uvedených pod čísla 1 až 7, desinfekce provedena v rozsahu větším a při nemocech uvedených pod čísla 1 až 4 také trvaleji, kdežto při nemocech ostatních desinfekcí méně obsáhlou a toliko na ty věci obmezenou, kterých nemocný bezprostředně užívá, zejména v těch případech smíme pokládati za dostatečnou, jestli v místnosti, která desinfikována býti má, pouze jedna osoba nakažlivou nemocí stížena, a bylo-li postaráno o to, aby všechny nakažliviny rychle byly odstraněny a neškodnými učiněny, aby vzduch v jizbě, v níž nemocný jest, výdatně a často byl obnovován a aby jizba ta v čistotě držena byla.

Nejdůkladnější desinfekcí podrobeny buďtež tekutiny odměšované a výměty nemocného, jež známy jsou jako nositelé nakažlivin.

Prostředky desinfekční.

7. Jakožto prostředků desinfekčních budiž užito:

a) Spálení. Toto smí nařízeno býti pouze při věcech bezcenných, obvazcích, hadrech k utírání, jež tím, co nemocný ze sebe vyvrhl, vyprázdnil neb vydával, silně jsou znečištěny, podobně při smetí, slámě z postele, aneb, pakli strana k tomu svolí, při předmětech zvláště pokálených, avšak ještě cenných.

b) Proudící přehraté páry vodní v zařízených k tomu přístrojích a ústavech desinfekčních.

Poněvadž proudící pára vodní jest jedním z nejúčinnějších prostředků desinfekčních, jehož užití lze při velmi mnoha věcech, jimiž nejčastěji nakažliviny se přenášejí a zavlékají jako šatstvo, prádlo, pokrývky vlněné a vatové, žíněnky, ano i papír a knihy, a to bez poškození materiálu, třeba bude působiti k tomu, aby v každém větším městě, avšak také v nemocnicích, trestnicích a pracovnách a pod. zřízeny byly takové stálé ústavy desinfekční dle potřeby zařízené.

Ke společnému užívání pro obce menší doporučovalo by se zřízení přístrojů, které se dají přenášeti.

Dokud přístrojů takových není po ruce, buďtež pro potřebu učiněna opatření, která uvedena byla ve vydaném vynesení ministerském ze dne 5. srpna 1886, č. 14067, poučení o choleře, III. předpisy o desinfekci.

Budiž tedy pro pomoc v případě potřeby užito uzavřené nádržky, do které se předměty zavěsí aneb na mřížové dno postaví. Spodní dno opatřeno buď rourou, do níž se přivádí pára z kotle parního. Hořejší část nádržky opatřena buď víkem těsně přiléhajícím, v němž jest roura, kterou pára proudí ven, která však nesmí býti širší než ona, kterou pára se přivádí.

Doba, po kterou předměty vydány býti mají účinku proudící páry, závisí od toho, zda-li předměty ty parou snadněji neb tíže proniknuty býti mohou. Oděv musí vydán býti účinku páry nejméně 1 hodinu, hustější věci, polštáře, žíněnky nejméně 2 až 3 hodiny. Předměty vyňaté ze skříně parní buďtež na to provětrány a když uschly, buďtež vydány. Kde není po ruce kotlu parního, užití lze většího kotlu na prádlo nebo bane destilační, s které sňat jest příklop, nad kterýžto kotel postaví se jako prostora desinfekční dřevěný sud, jenž ke kotlu těsně přiléhá; dolejší dno jest nahrazeno dnem mřížovým. V hořejším dnu jest vyvrtána větší díra, kterou pára proudí ven, do níž teploměr zavěsiti lze, abychom se z teploty ucházející páry, která 100 stupňů Celsia míti musí, ujistiti mohli, že nakažliviny skutečně se zničí. Výslovně budiž podotknuto, že kožišin, koží, předmětů klížených do proudící páry vodní dáti nelze, aniž by nebyly poškozeny.

Užití horkého, suchého vzduchu (suchého horka), neposkytuje dostatečné záruky pro výsledek desinfekce a škodí zejména věcem vyrobeným z látek zvířecích.

c) Pětiprocentového roztoku kyseliny karbolové, jejíž obdržeti lze z jednoho dílu hraněné neb rozpuštěné kyseliny karbolové, která však ještě obsahuje hranoly kyseliny karbolové, rozpustíme-li ji pečlivě v 18 dílech teplé vody.

Tohoto roztoku kyseliny karbolové užívá se nejvíce, poněvadž účinkem svým překazí rozvoj nakažlivin rostlinných a úplně je umrtví. Roztok ten hodí se k desinfekci všech věcí, které se dají mýti, věci kožených, náradí dřevěného, všech výmětů nemocného, klosetů atd. Roztoku toho užití lze také k výrobě, mlhy karbolové (sprchy karbolové) v jizbě nemocných, ke kterémuž účelu upotřebíme většího přístroje rozprašovacího.

Kyselina karbolová jest jedovatá, ve stavu sehnaném žíravá, třeba tedy obezřele s ní zacházeti.

Tekutá, hnědě zbarvená surová kyselina karbolová, která v obchodech se prodává, má co desinfekce cenu pochybnou, poněvadž obsahuje zhusta málo čisté kyseliny karbolové a obsah ten velice se mění; této kyseliny užití lze pouze k polévání záchodů a pod.

d) Roztoku sublimátu (žíravého sublimátu, chloridu rtuťnatého). Roztok tento připravíme, rozpustíme-li jeden gram chloridu rtuťnatého v litru destilované vody. Voda pramenitá nebo studničná nehodí se proto k roztoku, poněvadž se v ní, chová-li v sobě jen poněkud více uhličnatého vápna, chlorid rtuťnatý částečně nebo zcela rozkládá a tím účinek desinfekce se seslabuje. Všeobecnějšímu užívání sublimátu vadí přes to, že prostředek velmi účinně působí na kultury bakterií, kokky a spory (výtrusy), okolností ta, že též velmi mnoho minerálními a organickými sloučeninami se rozkládá a tím účinnosti pozbývá, že však také výtvo-

přeměnou ze sublimátu vyrobené účinkují na organismus lidský způsobem zdraví škodlivým, pročez předmětů sublimátem desinfikovaných toliko tehdy dále smíme bez obavy užiti, jestliže je, když roztokem sublimátu byly desinfikovány, tak důkladně vyčistíme, že se při tom úplně odstraní sloučeniny rtuťové, které na nich lpí. Tomuto požadavku v mnoha případech nelze vyhověti, tak na př. jest přímo nemožno odstraniti z podlah a dírkovaných stěn, které byly desinfikovány roztokem sublimátu, později úplně sloučeniny rtuťové, a mohou následkem toho v případech takových povstati onemocnění rtutí.

Z důvodů těchto upuštěno buď od sublimátu jako prostředku desinfekčního a budiž užito na místě jeho kyseliny karbolové ve všech případech, ve kterých není plné záruky, že s jedem tímto tak prudkým zacházení budou osoby věci znalé, šetríce veškeré opatrnosti. Protož smí se užiti sublimátu jen ke zvláštnímu nařízení lékařovu a za osobního návodu jeho.

e) Vedle uvedených tuto prostředků desinfekčních, jichž účinnost pokusy a zkušenosti vyzkoumána byla a jichž obecněji užívati lze, dlužno se ještě zmíniti o tak zvaném vykuřování chlorem, parou bromovou, kyselinou sírnou atd., které v době dřívější, pokud povaha nakažlivin nebyla přesněji seznána a dokud pokusy nebylo vyzkoumáno, jak se chovají k jmenovaným agenciím, bylo vychvalováno, jako velice účinný prostředek desinfekční. Byliť se spokojili tím, že místnost a věci, které měly býti desinfikovány, vydány byly působení jmenovaných plynů, aniž bylo podrobněji vyšetřeno, zdaliž také kvantitativní poměry a podmínky, za kterých plyny ty nakažliviny ničí, splněny jsou aneb splněny býti mohou.

Teprve pokusy v pozdější době konané dodaly vysvětlení v příčině té. Dle těchto pokusů mohou ovšem chlor a brom následkem účinného působení svého na substance organické ve stavu vlhkém také zničiti nakažliviny, užije-li se jich v dostatečném soustředění.

K desinfekci pokojů a věcí v nich se nalézajících musilo by ke vzduchu přimíseno býti nejméně 1 prostorné procento páry chlorové neb bromové, aby nakažliviny ve vzduchu spolehlivým způsobem byly zničeny. Dle toho bylo by k desinfekci pokoje prostřední velikosti majícího asi 100 krychlových metrů prostoru vzdušného potřebí krychlového metru plynu chlorového. Aby toto množství chloru bylo vyvinuto, k tomu bylo by třeba 15 kilogramů 20procentového vápna olověného a 36 kilogramů obyčejné kyseliny sírné.

Nehledě k tomu, že předměty vydané delšímu působení chloru se poškodí, nelze takového množství materiálů k vyvinutí chloru potřebných nikterak zmociti bez zvláštních přístrojů a bez znalosti věci. Užije-li se menšího množství, napáchne sice vzduch v pokoji chlorem, tento však nepodává nijaké záruky, že měl účinek desinfekční.

Vápno chlorové (vápno bílé) v podobě prášku nebo roztoku vodnatém ničí ve styku s nakažlivinami ovšem tyto poslednější, obecnému jeho užívání však jest na překážku okolnost, že v roztoku sehnáném, ve kterém jediné spolehlivě působí, poškozují většinou předměty, jež desinfekce potřebují, kromě toho sám se rozkládá a účinnosti pozbývá. Pro brom platí poměry obdobné. Kyselinu sírnou označiti dlužno dle nejnovějšího šetření experimentálního jako prostředek desinfekční málo a nejistě působící.

Z důvodů právě vylíčených budiž tedy od upotřebení chloru, bromu a kyseliny sírné z pravidla upuštěno a lze k nim sáhnouti toliko tehdy, jestli provedení spolehlivějších způsobů desinfekce spojeno s překážkami, jichž odstraniti nelze.

f) Zředěné roztoky žíravých a uhličitých alkalií a zejména mýdla mazavého (mýdla draslového) v poměru 1:1000 ruší vzrůst výtrusů a mají tudíž rovněž účinek desinfekční. Proti upotřebení k účelům desinfekčním lze tím méně něčeho namítati, ježto zároveň jako prostředky čisticí v mnohém ohledu působivé jsou a tudíž i v té příčině mnoho povšimnutí zasluhují.

g) Žíravé vápno v podobě prášku, však také jako mléko vápenné a ovšem slabší než voda vápenná, ničí dle konaných pokusů s bacilly tyfovými a cholero-

vými a s uměle napodobenými výměty cholerovými v několika hodinách zárodky tyfu a cholery, a bylo by hleděti k upotřebení jeho k účelům desinfekčním zejména v případech, v nichž následkem stížených poměrů dopravních a místních rychlé opatření a upotřebení účinných prostředků desinfekčních v úvodu uvedených s obtížemi spojeno jest.

II.

Jak se desinfekce provádí.

Co jest předmětem desinfekce.

8. Desinfekce budiž zavedena ihned, jakmile jest jisto, že tu jest některá z výše uvedených nemocí nakažlivých, a budiž v ní pokračováno i po skončení nemocí. Desinfekci buďtež podrobeny osoby a věci, které s nemocným ve styk přišly a následkem toho nositeli nákazy, výměty atd. pokáleny byly aneb znečištěny býti mohly.

Osamocení nemocného.

9. K cíli zjednodušení desinfekce budiž především nemocný vhodným způsobem osamocen, a budiž z okolí jeho odstraněno vše, čeho k ošetřování jeho třeba není. Zejmena buďtež z jizby nemocného odstraněny veškeren zbytečný nábytek a věci, které provedení desinfekce ztěžují neb protahují. Toho třeba dbáti zejména v příčině jizeb nemocných, v nichž umístění jsou nemocní cholerou, neštovicemi, tyfem osutinovým neb zvratným, mázdřivkou, spálou neb úplavicí. Není dovoleno, vynášeti nábytek neb předměty, jichž nemocný užívá, v době nemoci z místnosti, v níž nemocný jest; bylo-li by toho nutně potřebí, buďtež věci ty prve dle daných předpisů desinfikovány.

Desinfekce: a) šatstva, prádla k oblékání a prádla ložního.

10. Šatstva, jež nemocný nosil přímo před onemocněním, prádla, jehož užíval, a nářadí osoby jiné užívati nesmějí, nýbrž musí totéž prve desinfekci podrobeno býti.

Oděv, ježž práti lze a který nemocný naposled nosil, prádlo, jehož užíval k oblékání a prádlo ložní jakož i prádlo i povlaky, jichž užito bylo v době onemocnění buďtež při osobách onemocnělých cholerou, neštovicemi, mázdřivkou, tyfem osutinovým neb zvratným, úplavicí, snětí slezinovou neb ozhrvivkou, vloženy do nádržky v jizbě nemocného pohotově stojící a 5procentovým roztokem kyseliny karbolové naplněné, v nádržce té buďtež z jizby vyneseny a byvše vydány nejméně po dobu dvanácti hodin působení roztoku toho, při čemž toho dbáti jest, aby veškeré prádlo roztokem karbolovým nasyceno bylo, buďtež odevzdány dalšímu čištění.

Oděv a jiné věci, jichž nemocný užíval a jichž práti nelze, a kterými takto naložiti se nedá, desinfikovány buďtež parou vodní (Punkt 7 b).

Při ostatních nemocech v punktu 5. uvedených jest dovoleno oděv, prádlo k oblékání a prádlo ložní osoby onemocnělé namočiti v roztoku mýdla draslového, co nejdříve je vyvařiti a pak obyčejným způsobem vyprati.

b) Věci, jichž se vůbec užívá.

Šat, jehož se v době onemocnění užívá k otírání nábytku v jizbě nemocného atd., budiž dle způsobu nemoci rovněž desinfikován buď roztokem karbolovým nebo roztokem mýdlovým.

Smetí z jizby nemocného, jakož i hadry, jichž užito bylo k utírání výmětů, a pošpiněné obrazy, nemají-li ceny, buďtež spáleny, rovněž i upotřebená sláma ložní.

c) Nástroje.

Všechny upotřebené nástroje a nářadí, pokud tak možno jest, o čemž lékař rozhodne, buďtež vloženy do roztoku karbolového a pak vyčištěny.

d) *Výměty.*

Dle způsobu nemoci budiž ještě zvláště hleděno k výmětům osob onemocnělých. — Při choleře budtež, co nemocný vydávil, výměty jeho a moč, při všech způsobech nemocí tyfových a při úplavici epidemické budtež výměty, při spále, mázdřivce, po případě při ozhřivce výmět, ozher a moč v nádobách, jež do čtvrtiny naplněny jsou roztokem karbolovým, zachyceny a pak do záchodu vylity. Vyprázdnené nádoby budtež po vyčištění opět pro další potřebu naplněny roztokem kyseliny karbolové.

e) *Záchody.*

Nemocní druhu právě zmíněného záchodu užívati nemají. Stalo-li se tak, prve než nemoc byla zjištěna aneb i po té, musí, dříve než osoby zdravé jich užijí, prkno a nálevka záchodů 5procentovým roztokem kyseliny karbolové silněji polity a prkno hadry namočenými do roztoku kyseliny karbolové otřeno býti.

Zvláštní opatření dle způsobu nemoci.

11. Při *neštovicích, spále, spalničkách a ružovkách* budiž jako k nositelům nákazy zvláště hleděno k odpadkům kůže. Při *sněti slezinné* a při *accidentních nemocech ran* vyžadují obvazy a upotřebené nástroje, při *nakažlivém zánětu očním* ručníky a šátky, jež odměšování očí pokáleny býti mohou, obvazy, houby, jichž užito bylo k omývání víček, a pánve mycí zvláštní pozornosti. Při *záduše* a při *úbytích plic* budtež věci, jež výmětem z dychadel pošpiněny jsou aneb v nichž výmět se zachycuje, podrobeny dle *potřeby* desinfekci roztokem kyseliny karbolové. Co se *týče nemoci omladnic*, budiž naléháno na to, aby šetřeno bylo přesné příkazů, obsažených v nařízení ze dne 4. června 1881, zák. říš. čís. 54.

V příčině *cholery* zůstávají v platnosti také předpisy desinfekční, obsažené v poučení o choleře ze dne 5. srpna 1886, č. 14067.

Desinfekce: a) osoby pozdravené.

12. Po skončení nemoci musí nemocní, kteří se uzdravili, prve než opět vejdou ve styk s osobami zdravými, v lázni mýdlové, a kdy by následkem obmezených poměrů lázně takové po ruce nebylo, umytím celého těla teplým roztokem mýdlovým pečlivě se očistiti a pak obléci čisté prádlo, a oděv buď desinfikovaný nebo takový, jehož v nemocnici neužívali. — Voda, již užito bylo k lázni a k mytí, vlita buď do záchodu, vany mycí a lázeňské budtež vymyty roztokem kyseliny karbolové, touto pak buď opláknuta roura záchodová.

b) *mrtvol.*

Mrtvoly osob, jež zemřely cholerou, neštovicemi, mázdřivkou, tyfem osutinovým nebo zvratným, úplavicí, sněti slezinnou, ozhřivkou, budtež ihned, jakmile smrt na jisto postavena jest, nemyté a zabalené do šatu, namočeného do 5 procentového roztoku kyseliny karbolové, vloženy do rakve a co možná brzo z příbytku odneseny. Budiž působeno k tomu, aby osoby, jež zemřely jinými nemocemi nakažlivými, co možná nejdříve odstraněny byly z domu smrti. Mrtvoly osob, zemřevších spalničkami, spálou, tyfem břišním, vloženy budtež do rakve, byvše zabaleny do prostěradel, namočených do roztoku mýdla draslového neb vápna chlorového. Vystavování mrtvol takových budiž vůbec zapověděno. Nářadí a paramenty, jichž užito bylo k uložení mrtvol na máry, budtež stejně jako nábytek v jizbě nemocného podrobeny desinfekci.

b) *věcí.*

Peřiny, žíněnky, přikryvky, podušky, koberce budtež jakož oděv, jež práti nelze, při choleře, neštovicích, mázdřivce, tyfu osutinovém a zvratném, úplavici, sněti slezinné, ozhřivce podrobeny po dobu 2—3 hodin desinfekci proudící parou vodní (Punkt 7, lit. b.) Při jiných nemocech nakažlivých může místo proudící páry

vodní dovolena býti desinfekce v suchém horku. Ku přenesení jmenovaných věcí do ústavu desinfekčního hodí se nejlépe bedny přenosné, které se dají zavřítí a jež opatřeny jsou víkem těsně přiléhajícím; kdyby jich nebylo, musí předměty, jež mají býti desinfikovány, zavázány býti do šatu, nasyceného 5 proc. roztokem kyseliny karbol. a tak odevzdány k desinfekci.

Bedny a jiné při tom upotřebené prostředky dopravní buďtež ihned, jakmile byly vyprázdněny, vyčištěny 5proc. roztokem kysel. karbol. a na to vodou.

Desinfekce jizby osoby nemocné.

13 Po skončení nemoci budiž desinfikována také jizba, v níž nemocný byl, a nábytek její.

Jestliže v jizbě té byly osoby onemocnělé cholerou, neštovicemi, mázdřivkou, tyfem osutinovým aneb zvratným, spálou, desinfikován buď veškerý nábytek v jizbě se nalézající, byť i nemocný s ním nebyl přímo ve styk přišel.

Při jiných nemocech, uvedených v punktu 5., může vzhledem ku všem poměrům desinfekce obmezena býti na ony předměty, s nimiž nemocný a výměty jeho byly ve přímém styku.

Předměty dekorativní.

V případech, v nichž se jeví potřeba důkladnější desinfekce, buďtež předměty dekorativní, záclony u oken, opony atd., jež lze práti, namočený do roztoku kyseliny karbol. nebo mýdla draslového, a pak buďtež přeneseny do vařící vody a podrobeny dalšímu čistění. Předměty, které se nedají práti, jež však snesou horkou páru vodní, buďtež dány do páry té (srv. punkt 7. lit. b.)

Nábytek.

Koží, plátnem voskovaným a pod. potažený nábytek, odpočívadla, sesle spací atd., jichž nelze desinfikovati proudící parou vodní, buďtež drhnuty hadry nebo houbami, namočenými do roztoku kyseliny karbol., a pak utřeny šatem do vody namočeným a konečně šatem suchým.

Sametem, hedbávím a j. drahými látkami potažený nábytek, jakož i jiný nábytek, jenž nesnese drhnutí roztokem kyseliny karbolové neb roztokem mýdlovým, vydán buď, možno-li tak v místnosti uzavřené, účinku sprchy karbolové, na každý pád buď utřen vlněnými hadry a pak na místě vzdušném, k němuž není obecného přístupu — v kůlně, na půdě atd. — po několik dnů buď provětráván.

Obyčejný nábytek, dřevěné a kovové nářadí, nádobí buďtež desinfikovány roztokem kyseliny karbol. nebo roztokem mýdlovým.

Dveře, okna, podlahy atd.

Po vyklizení jizby nemocného buďtež dveře, okna, dřevěné obložení podlahy atd. vydrhnuty roztokem kyseliny karbol., jež napustí se do trhlin a žlábků a pak důkladně vyčištěny vodou, k níž lze dle potřeby přimísiti louhu. Stěny pokálené výměty buďtež navlhčeny roztokem kyseliny karbolové a pak, pokud třeba, oškrabány. Co seškrabáno, hozeno buď do ohně.

Hadry a houby, jichž užito bylo k utírání a drhnutí, buďtež spáleny.

Stropy a stěny v jizbě, v níž nemocný byl, buďtež pokud možná ovrhnuty vápnem.

Jizba ve všech svých částech desinfikovaná, buď déle provětrávána, což trvati má po několik dnů, vyskytly-li se během nemoci okolnosti povážlivější.

Jak jest se chovati osobám nemocné ošetřujícím.

14. Osoby ošetřující nemocné mají se po dobu služby své v jizbě nemocného, a osoby zaměstnané při pracích desinfekčních mají se po dobu činnosti této zdržeti jídla, pití i kouření. — Vůbec smějí do jizby nemocného přinášeny býti pokrmy a nápoje, určené pouze pro potřebu nemocného; potraviny a nápoje tamtéž v zásobě chovány býti nesmějí.

Osoby, zaměstnané ošetřováním nemocných a desinfekcí, mají po dobu služby své užití zvláštního obleku aneb aspoň přiléhavějšího oděvu svrchního, jež, když opouštějí jizbu nemocného a když skončily svou práci, odložití mají. Kromě toho musí sobě ruce očistiti zředěným (2 proc.) roztokem kysel. karbol. dále obličej, hlavu a vousy vodou mýdlovou. —

Opatrovatelé nemocných budtež také přidržáni k tomu, aby sobě pokaždé ruce umyli roztokem kysel. karbol. a mýdlem, pošpinili-li si je při posluze nemocného.

Doprava nemocného.

15. K dopravě osob nakažlivou nemocí onemocnělých není dovoleno užití povozů veřejných.

K účelu tomu budtež chovány zvláštní vozy pro dopravu nemocných nebo nosidla. — Tytéž budte tak zřízeny, by lehce a důkladně mohly býti čistěny a desinfikovány.

Hmyz jako nositel nákazy.

16. Zvláště pozoruhodným činitelem pro zavlečení nemocí nakažlivých jest hmyz, obzvl. mouchy. Tytéž budte od nemocného a od jizby, v níž jest, co možná oddalovány a hubeny.

Nebudiž trpěno, by v jizbě nemocného nacházela se zvířata domácí.

Předpisy výše uvedené nejsou vydány v domnění, že by se všude za všech okolností a poměrů beze změny provést daly. Budiž jich šetřeno ve všech případech, kde jsou podmínky, že je lze provést; kde však jich následkem společenských a zdravotních poměrů osoby dotyčné není, mají býti vodítkem, jak a pokud ochranná opatření s výsledkem učiněna býti mají, a jest povinností lékařů epidemických, aby se vši opatrností nařídili vše to vedle daných předpisů, čeho dle poměrů stávajících potřebí jest, co provést se dá, při čemž dožádati se mají spolupůsobení obcí, jichž se týče, odvolávající se k ustanovením zák. daného dne 30. dub. 1870. (Zák. říš. č. 68. §. 4 lit. a.)

Vyskytnou-li se případy onemocnění ve školách, herbercích, útulnách, káznicích a trestnicích, při nichž dle předpisův těchto vzhledem k poměrům toho kterého případu učiněna přiměřená opatření, při čemž přede vším naléháno buď na provětrání co nejvydatnější a co nejdůkladnější vyčištění místností, ve které nemocný dlel. Zvláštní pozornost patří též zdraví společníků, již stýkali se s osobou nakažlivou nemocí stíženou.

* * *

Výhody aktivních úředníkův státních při jízdě na stát. drahách rozšířeny jsou na zastávky a sice od 1. dubna t. r., takže se jim bude poskytovatí slevení 50% netoliko na stanicích nýbrž i na všech zastávkách c. k. stát. drah. rakouských. (Min. kultu a učby dne 30. března 1888, č. 587.)

Čeština na německých školách středních. Před nějakou dobou zřízena byla při c. k. školní radě zemské v Praze zvláštní komise skládající se z univ. prof. Dr. Jana Kvíčaly a c. k. zemských inspektorův školních za tím účelem, by se upravila učba češtiny na německých školách středních. Komise vzavši za základ předložený elaborát vypracovala do podrobná osnovu učby češtiny pro školy ty a usnesla se, by se vyučování dalo buď po jednotlivých třídách nebo po odděleních složených nejvýše vždy z dvou tříd. C. k. školní rada zemská v sedění dne 15. května veškera usnesení zmíněné komise schválila a ustanovila, by se na učební knihu češtiny pro německé školy střední buď ceny rozepsaly nebo přiměřené remunerace určily.

Zrušení školného a české gymnasium v Králové Dvoře. Na oslavu 40iletého panování J. V. císaře a krále Františka Josefa I. usnesla se městská rada Královodvorská, že zruší školné na svých školách a zřídí české gymna-

sium. Usnesení takové jest tím důležitější, an čtvrtý úhel čtverhranu, jehož ostatní úhly leží v Jičíně, N. Bydžově, Králově Hradci, dosud jest střední školou neobsazen, a přece má za sebou tak značný kontingent Policko-Náchodský, jemuž i Hradec Kr. i Rychnov jsou značně odlehlými. Kéž se jen brzo uskuteční chvalitebný záměr památné obce Králodvorské!

Přednášky z oboru slavistiky a příbuzných nauk konají v letním semestru na universitách: *Krakovské*: Dr. L. *Malinowski*: Mluvnice jazyka staroslověnského jako základ mluvnice polské (pokrač.). Výklad textův litevských. V semináři slovanském: Cvičení mluvnická a Cvičení u výkladu vybraných básní Jana Kochanovského. Dr. Stan. hr. *Tarnowski*: Láska v poésii polské (1550—1850), Konversatorium literární. Dr. *Kalenbach*: Literatura polská ku konci XVI. věku. — *Štýrsko-Hradecké*: Dr. Řehoř *Krek*: Vliv křesťanstva na jazyk báje slovanské. Filologická cvičení. Dr. Gustav *Meyer*: Staroslověnská mluvnice. — *Berlínské*: Dr. A. *Brückner*: Slovanské tvarosloví (rus., pol.). Dějiny literatury české, polské a ruské I. (střední věk). Slovanská cvičení (staroslověn., rus.). Dr. J. *Schmidt*: Úvod v studium srovnávací mluvnice jazykův indoevropských. Srovnávací mluvnice sanskrtn.

Přehled posluchačů v zimním semestru r. 1887/8 na universitě *Štýrsko-Hradecké*: 1383 a sice: 104 theol. (s 12 mimoř.), 526 práv. (s 58 mimoř.), 552 med. (s 51 mimoř.), 201 filos. (s 46 mimoř. a 88 farmac).

Právo veřejnosti udělilo c. k. ministerstvo nově otevřené IV. třídě soukr. nižšího gymnasia českého v *Uherském Hradišti* počínaje druhým polouletím šk. roku 1887/8.

Schválená díla:

Fr. *Sobek*: Dějiny všeobecné pro nižší třídy. V Praze 1888. Díl II. Věk střední. 2. vyd. 32 kr., váz. 70 kr. (?) Díl III. Věk nový. Přepřacované vydání. 70 kr., váz. 90 kr. (16. dubna 1888, čís. 6.866).

Ant. *Jeřábek*: Základové měřictví pro nižší třídy. V Praze 1888. 60 kr., váz. 75 kr. (12. dubna 1888, č. 7.005).

B. *Kozenn*: Zeměpisný atlas pro školy střední. Českým názvoslovím opatřil Jos. *Jireček*. 11. vyd. opatřené prof. Dr. Ant. *Balcarem*. Ve Vídni a Olomúci 1888. Váz. 2 zl. 80 kr. (13. dubna 1888, č. 6.504).

Literatura.

Redakce došly spisy tyto:

a) Od spisovatelův.

Гальшка Острожска. Трагедія въ пяти актахъ. Napsal Prof. Dr. Emilan *Ogonovskij*. Ve Lvově 1887. 8°. 119. — Osudy ubohé Elišky (Halšky) Ostrožské (v XVI. stol.), o nichž u nás dosti zevrubně psal K. Vl. Zap (Mus. 1852, I, 1—36) už několikrát došly dramatického zpracování, jako od J. J. Kraševského ve 3 jedn. a Alex. hr. Przewdzieckého v 5 jedn. S jiného, řekli bychom svého národního stanoviska vzdělal látku tu velezasloužilý o jazyk rusínský professor Lvovské university Dr. Em. *Ogonovskij* v tragédii o 5 jedn. celkem věrně se přidružuje historicky známých událostí; aby odpor Halščin proti těm, kteří se o ni ucházeli, byl zřejmě odůvodněn, dá básník Halšce láskou zahořeti k atamanu záporožskému Dimitru knězi Višněveckému, jemuž Halška i tenkrát věrna zůstává, když byla k sňatkům jiným donucena. Halška sama jest skrz na skrz postava poétická, ušlechtilá, v účinném kontrastu proti nezřízeně ctižádostivé matce své Beatě. Jazyk tragédie jest prostý a pln poésie, jakou Rusíni vůbec vynikají. Nás. Čechy pak

zvláště zajímá, že se celé 3. jednání po pravdě historické odehrává v Čechách a sice v Lysé, při čemž básník na svatebním veselí dá zpívati české písně národní ve zdařilém překladě rusínském. — Chybou tisku stojí str. 46. ř. 13. zd. Вишне-вещий místo Сангушко.

Исторія литературы руской. Napsal prof. Dr. Em. Ogonovskij. Část I. Ve Lvově 1887. 8°. XVI. 428. 1 zl. 70 kr. — Spis. hájí po právu samobytnosti jazyka i literatury rusínské, ježto dle Miklošiče rusínštiny nelze považovati za pouhé podřečí (veliko)ruštiny: udává pak počet Rusínův na 21,356.232 a sice: na Ukrajině 18,000.000, v Haliči 2,516.542, na Bukovině 239.690, v uherské Rusi 600.000, Bělorusův pak, kteří mluví nářečím rusko-ukrajinským, jest dle spis. 3,592.057 duší. Spisovatel rozvrhuje literaturu rusínskou v patero dob, a sice: 1. doba počíná od počátkův literatury rusínské t. j. od věku XI. a táhne se až do vpádu Tatarův na Rus (r. 1240): dobu tu nazývá spis. *slovansko-ruskou*; 2. doba až do sloučení jihozápadní Rusi s Polskou (r. 1386): doba *úpadku*; 3. doba až do založení kolleje Mohyljanské v Kievě (r. 1632): doba *polsko-ruská*; 4. doba až do Ivana Kotljarevského: doba *scholastická*; 5. doba až po naše časy: doba *ryse-rusínská* či *národní*. Potom probírá spis. nejdůležitější zjevy literární prvních čtyř dob neomezuje se na pouhé vypočítávání jich, nýbrž všude udává stručný obsah každého díla vynikajícího a platnost jeho v literatuře, místy i zevrubnější rozbor i ukázky, a kde třeba, uvádí spis. i prameny, z nichž čerpal a v nichž se zevrubněji o té které věci dočteš, neb vydání jednotlivých děl, jako Pravdy ruské, Letopisu Nestorova, Slova o pluku Igorově (o vydání M. Hattalové dí: Výklad textu jest mnohocenný, též překlad český jeví se zcela dobrým; o vydání Erbenově: Některé poznámky mluvnické jsou chybné, ale výklad historický jest opravdu cenným, též překlad český jest uspokojivý) a j. Na počátek každé doby klade spis. přehled, jenž objasňuje příčiny, jaké dobou tou literaturu ovládaly. Každý přítel slovanských literatur musí býti opravdu rád dílu tomu, jímž spis. a učenec velezasloužilý stručně sice, ale dosti zevrubně nás obeznamuje s literaturou rusínskou všech dob a směrův, všude při tom šetře objektivnosti a k dalšímu a hlubšímu poučení neopomíjeje pramenův udávati. Těšíme se upřímně na II. díl, jenž má pojednávat o literatuře nejnovější, současné. Konečně i to sluší za zvláštní zásluhu spisovateli přičísti, že spisy své vydává pravopisem etymologickým, ne fonetickým, jenž mnohdy slovo až k nepoznání znetvořuje, na př. ки́нь místo ко́нь.

Böhmische Studien. Abhandlungen und Texte. Od prof. A. Brücknera. Zvl. otisk z Archivu für slav. Philologie sv. XI. 8° 81—104. — Spis. byl roku 1887. ve Lvově ředitelem Ossolinea upozorněn na český rukopis ve sbírkách hr. Viktora Bavorovského. Rkp. (č. 421.) má 226 listův m. 4° a pochází dle vrocení na str. 131. z r. 1472. Pravopis jest dílem Husův dílem starší. Obsah jest tento: 1. *Pocíná se řeč piekná o Bruncvíkovi* (str. 1—30). Text se málo odchyluje od vydaného ve Výb. II., 55—74. 2. *Pocíná se kniha velmi piekná a užitečná, kterás slove Ezopus*, 3240 veršův (str. 30—131). Bude otištěn. 3. *Tuto se pocíná o Arnosstovi takto*, 5981 veršův (str. 132—299). Bude otištěno. 4. *Tuto se pocíná řeč velmi piekná o králi Artušovi a o Tandaryášovi* (str. 300—350). Celkem velmi vadná, ale místy přece má lepší čtení než jiné. 5. *Tuto se pocíná o Jetrichovi Berúnském* (str. 351—412), 2050 veršův. Bude otištěno. 5. *Jiz se pocíná o Appolonovi* (str. 412—452): román celkem týž, jako otiskl J. Vrtátko v Mus. 1863, avšak nedokončen, an rkp. jest necelý. — Spis. pak rozbírá zmíněného Ezopa, uváděje přede vším literaturu sem spadající. O českém prvotisku Ezopa vydaném kolem r. 1480. tvrdí spis. dle jiných (na př. Listy fil. 1877, 62), že jest překladem z německého vydání Steinhöwelova; než toť omyl, neboť — jak bude prof. A. Truhlářem v Kroku v seš. 7. dovozeno — český překlad učiněn jest na základě textu *latinského*; teprve pozdější vzdělání z r. 1555—6. jsou pořizena z němčiny, vedle čehož položena jest sbírka Planudova zčeštěná dílem z latiny dílem i, což nad míru zajímavě, z *řečtiny*. — Bavorovského Ezop pořizen jest, jak spis. udává, dle lat. anonyma (489 distich) v rýmovaných verších

osmislabičných a má dle Romula ku každé ze 60 bájek promythion o 4—18 verších; vedle přílatkův vzniklých z potřeby rýmu má český rkp. moralisující úvahy a líčení mnohých podrobností, jichž v textu anonymově není. O českém básníkovi z rukopisu nic určitého nevysvětluje, toliko to prý se zdá patrné, že žil v XIV. věku a že byl šlechticem. Jazyk přepisu uchovaného poukazuje prý k 2. polovici XIV. století. Těšíme se na otisk textu v 2. sešitě Archivu, jenž bude jistě podán s náležitou piétou ku vzácné památce, která se šťastnou náhodou dostala v ruce k dílu tomu tak povoláné.

Греческій синтаксисъ гимназическаго купца. Srovnává se skladbou ruskou a latinskou vzdělal E. Černý. 4. vydání. V Moskvě 1888. 8° XII. 346. 1 rub. 30 kop. — Spis., jenž už několik vydal učebních knih řeckých, vzdělal po čtvrté nejdůležitější ze všech jich, totiž skladbu jazyka řeckého. Osnova, jakou se řídil, nemůže se ovšem valně lišiti od jiných spisův toho druhu, avšak v čem bez odporu veliká a pro zdar vyučování neocenitelná spočívá zásluha, jest, že zvláštnosti mluvy řecké hojně srovnává se známými jemu jazyky, totiž ruským a latinským, čím i Niederle předčí. Tím odstranil polovici obtíže, s jakou jest zápasiti mnohdy žáku, aby vznikl v pojem jemu nedosti jasný. Spis. v ruštině čerpal jak z nejstarších pramenův tak klassických i národních novověkých, zvláště z Bylin, ze Slova o pluku Igorově, z pověstí, přísloví, z Gogola, Puškina, Lermontova, Krylova a j. Příklady spis. není skoupý, všude jimi hojně dovozuje zákony syntaktické i citaty jako spolehlivými svědky je opatřuje. Výklad je všude stručný a jasný. Úprava jest velmi vkusná, papír jemný, tisk i nejdrobnější zcela čistý a jasný, cena malá. I není tedy divu, že kniha s tak výtečnými vlastnostmi doznala takové obliby, že došlo už k 4. vydání, jež i úředně schváleno jest jako rukověť při učbě řečtiny.

Rousseau a Pestalozzi v poměru svém ku Komenskému. Napsal Dr. Petr Durdík. V Praze 1888. 8° 85. 80 kr. — Spis tento jest příspěvkem k poznání a ocenění Komenského. Stále ještě někteří spisovatelé tu Pestalozzovi tam Rousseauovi za zásluhu přičítají, co pochází bez odporu od Komenského, jako na př. názorné vyučování, obecnou povinnost školní, důraz kladený na důležitost mateřštiny a p. Spis. dává každému ze tří paedagogův slavných, což jeho jest, tak zejména také hájí Rousseaua proti nespravedlivým výtkám, uznává, kde navrhuje co dobrého a prospěšného, ač není zase slep k temným stránkám jeho. Monografie tato, jakkoliv nevelikého objemu, obsahuje značné ceny materiál pro historii paedagogiky a školstva, spis. pracoval o ní patrně s láskou čerpaje hojně z původních děl a sestrojil tak na základě pilných studií sine ira et studio úsudek o činnosti tří paedagogův řečených. Spis bude vítán každému příteli velikého Komenského, zvláště pak učitelstvu našemu.

b) Od nakladatelův:

Naše děti. Jejich život v rodině, mezi sebou a v obci, jejich poezii, zábavy a hry i práce společné popisuje Frant. Bartoš. V Brně 1888. Nákladem J. Barviče. m. 8°. V. 312. 1 zl. 30 kr. — Neunavný prof. Bartoš už nám podal mnohý cenný příspěvek ku poznání lidu českého na Moravě a v Slezku i v příčině mluvy (Dialektologie) i v příčině života a zaměstnání jeho (Lid a národ, Nár. písně a j.), k čemu látku sbíral po kolik let u pramene samého, v lidu. I sluší uznati, že si při tom počínal se zvláštní piétou a objektivností, an podává za výsledky zkoumání svého jen to, co opravdu v lidu našel, nedada se uchvátiti fantastickými domysly a výklady: ze spisův těch mluví k nám v skutku lid tak, jakým jest, ne snad jakým by si ho kdo přál míti. Jeť prof. Bartoš v té příčině věrným stoupencem velezasloužilého Sušila, jenž právě tím způsobem nám podal vzácný materiál dialektický, jakého bohužel marně hledáme v jiných sbírkách, které více méně mluvu lidu uvádějí na brdo obecné, na formu jazyka spisovného.

Nyní postoupil prof. Bartoš o krok dále neb spíše níže — k té naší drobtině, k té čilé mládeži, v jejíchž hrách, zábavách i jiných konáních se jeví tolik bodrosti, tolik svěžesti mysli, tolik důvtipu roztomilého i tolik říznosti, že člověk

ve společnosti jejich v skutku pookřeje. Však to platí na větším díle toliko o venkovských dětech, kdežto městské děti pouty těsnosti a rozmanitých ohledův tak jsou vázány, že zhusta i soustrast vzbuzují; a že přece mysl jejich se chce něčím zabývat, dávají se jim záhy knihy s obrázky, nezřídka výrazu tupého, nebo básničky i povídačky, nad nimiž by se dospělý člověk unudil. A to-li má bavit čilou mysl dětskou?

Proto jsme velice vděčni prof. Bartošovi, že nám v „Našich dětech“ sebral hojně plodův dětinského ducha a dětinské poésie, která vycházejíc ze srdce dětinského zase k srdci dětinskému nejvýmluvněji dovede hovořiti. „Methoda naší samorostlé školy mateřské“, kterou něžná láska našich matek svým miláčkům vybásnila, sotva kdy bude překonána kterou methodou suchého rozumu a chladného srdce, jež se vnucuje nyní našim dětem leckterými plody té naší „zahrádkové“ literatury. Říkejte a pějte dětem ty drobné básničky a popěvky plné srdečné lásky k Bohu a ku přírodě a pravé, ušlechtilé poésie, tu nevyrovnanou ptačí řeč naší, ty srdečné i žertovné koledy, a deklamujte jim vedle toho ty „didaktické“ a „mravoučné“ básně našich novověkých „spisovatelův pro mládež“ a zeptejte se jich pak, co se jim lépe líbí? — A což ty rozmanité hry dětské, nejsou-li výbornou gymnastikou tělu i duchu dětskému?“ (Str. IV.) — „Kdo „pravidla moudrosti a opatrnosti v rouše povídky“ vštěpovati hodláte v útlá srdečka našich maličkých, v těchto dětských pohádečkách máte vzory nejlepší; všimněte si jejich ladu a skladu, nepodaří-li se vám básniti jejich slohem a duchem — favete linguis!“ (Str. 24.)

By se poznala bohatost výborné knihy prof. Bartošovy, uvedeme její obsah: I. *Děti v rodině*: 1. Narození dítěte. Zkoumání budoucnosti. První koupel. Křest. Odstavení. Pověrečná péče o blaho dítěte. 2. Kolébavky. Hry s nemluvnětem. 3. Dětská řeč. Modlitbičky. Dětské pohádky. Domácí kázeň. Říkadla vychovávací. Dětská mythologie. Láska mateřská. II. *Děti mezi sebou*: 1. Děti v přírodě. Ptactvo. Hmyz. „Žůžel.“ Čtvernožci. Kvítí. 2. Ptačí řeč. Mluva čtvernožců, hmyzu a žab. Mluva zvonův a cepův. Jiné zvuky mechanické. 3. Říkadla společenská. 4. Říkadla satirická. 5. Dětské hádanky a podobné zábavky. 6. Dětské hry: a) Hry drobných dětí. Hry společenské. Hry závodné a zápasné. b) Hry v míč. c) Hry v blechu a špačka. d) Hry ve fazole a lusky. e) Píšťalka, frkalka, pukač a jiné nástroje dětských her a zábav. f) Jarní hry dívčí provázené zpěvem: Na Helišku. Na křepelíčku. Na konopky. Na kamenný most. Na Neboru. Na holuběnku. Na černého Jana. 7. Děti pastevci: a) Husaři, kozaři, kravaři. Počátek pastvy. Bič. První den pastvy. Letnice kravařské. b) Popěvky kravařek. Helekačky. c) Zábavy kravařů. Plevačky. Kravařské hodiny a pranostiky. Kravařská strava. Společná pastva na podzim. III. *Děti v obci*: 1. Doba vánoční. 2. Sv. tří králův. Sv. Blažeje. Sv. Matěje. Sv. Řehoře. 3. Neděle smrtná a květná. 4. Doba velikonoční. Letnice.

Toť věru hojný obsah, jenž mimo to, co už řečeno, má značnou cenu i v příčině dialektologie i v příčině mythologie, jejíž mnohé zruko se tají v různých pověrách národních.

Úprava knihy jest vkusna, tisk jasný, úhledný; chyby tisku jsme znamenali tyto: dle dle m. dle str. 24, ř. 3. zd. dostati m. d. se 68, 2 zd. koláče do pekla m. koláč do pekla (5 slabik) 73. na tragač m. na tragači 106. Pepíko m. Pepíku 110. hospodářstv m. hospodářství 117. naroeil m. narodil 163. duplduhátníkovi, podkoleno m. dupldukátníkovi, pod koleno 166. řadon m. řadou 185. hroboř m. hrobař 189. dojde m. dojde 190. trávník m. trávník 193. někřeré m. některé 200. (krpěti) jest m. (krpěti), jest 203. těštové m. těstové 206. sesta m. sestra (?) 220. něvyhne m. něvyhyne 232. Haničko m. Haničko 236. lócc m. lóce 242. nehtěl m. nechťel 246. celon m. celou 266. tanucuje m. tancuje 273. krmika m. hrmnika (?) 273. tavení m. stavení 282. tčsta m. těsta 285. ešee m. ešče 287. zadl m. zadal 289. votvítávej m. votvirávej 293. Žábřežsku m. Záb. 306. němu, pysná m. němu, pyšná 308.

Prof. Bartošovým spisem „Naše děti“ se dostává dětské literatuře naší opravdu vzácného obohacení a jest si z toho srdce přát, by podobné duchem našeho lidu provanuté hry a zábavy mládeže vytlačily z městských zvláště rodin

ten nezdravý, odnárodňující jelikož kosmopolitický směr první výchovy dětské, kdy ve vnímavé mysli mládeže vše zůstává stopy nehlubší. Používání spisu uvedeného k nápodobě her a pod. usnadněno jest tím, že spis. všude, kde toho potřebí, připojil nápěvy, vystihnuv notami i »ptačí řeč« tak hojně, jako jsme toho dosud nikde nenalezli. Při knize té nemáme jiného přání, než aby se brzo našel tak bedlivý pozorovatel, jenž by nám zevrubně vylíčil život naší mládeže v Čechách.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. — Seš. 6: Advitalitium — Aes. Seš. 7: Aes curionium — Afgánistán. Oba sešity obsahují opět mnoho cenných článkův a ilustrací s dvěma přílohami a sice k článku Aeronautika a barvotiskem provedené znaky zemí koruny české II.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. Vlčka. V Praze. 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Roč. XVIII. Seš. 5. Z nových článkův uvádíme tyto: F. L. Věk (Al. Jirásek). Z minulých dob (O. Sklenářová-Malá). Květnové divadelní jubileum (V. Vlček). V útrobách Krasu (J. V. Hráský). O chemické a mikroskopické zkoušce RKého (A. Bělohoubek).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. Nekut. V Praze 4°. Cena ročně 6 zl. Roč. XVII. Číslo 13. a 14. mají nové články tyto: Fysika bez přístrojův (V. R.). Mechanism letu ptačího s obr. (př. B. Bauše). Život v pecerách kraských (J. Kafka). Vzduchové víry a smršť. Indičí brouci Pselaphi v našem museu (A. Frič). Z výletu do Brd (J. Kafka). Jak působí na vzrůst některých rostlin, jsou li podepřeny (J. L. Barvíř). Vysoký splav u Opatovic s obr. Stinné stránky světového obchodu (př. z Auslandu). Plžové polonazi (Uličný). Různé zprávy.

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. Hartel, K. Schenkl. Wien. 8°. Cena ročně 12 zl. Roč. XXXIX. Seš. 3: Über Praxitas' Kämpfe um die Schenkelmauern Korinths (O. Grillnberger). Zu Ciceros Rede pro C. Rabirio perduellionis reo (J. Schmidt). Cap. 12, 32—35 a cap. 13, 36—38 nepatří k řeči, příslušejíce k vyjednávání o agrárním zákoně tribuna lidu P. Servilia Rulla; slovo extraneus jest neciceronské za externus. — Literarische Anzeigen. Zur Didaktik und Paedagogik: Die Maturitätsprüfung (J. Ptaschnik). Spis. se zastává zkoušek maturitních jmenovitě vůči snaze, jež chce zavést zvláštní zkoušku přijímací na universitu. Miscellen. Verordnungen, Erlasse, Personalstatistik.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. Krátký. V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Roč. XIV. Seš. 4. má nové články tyto: Kříž a půlměsíc (F. J. Andrlík). Májový pozdrav (Al. Matuška). Procházky po Karlových Varech a okolí (Ant. Filipi). Pod křížem Kristovým (J. Nečas). Nejlepší přátelé (B. Katzer). Vodní mlýnek (J. Skrbek). O desíti dělnících matičky Rusalky (z Em. Souvestra přel. B. Čermák). O zahradách (V. Drbohlav). Rozmanitosti. — Vydavatelstvo se vůči hledě snaží poskytovat mládeži dospělejší duševní potravu přiměřenou, záživnou ve formě úhledné jak co do slohu tak do vyobrazení. Báseň v seš. tentokráte toliko jedna; neškodilo by, kdy by počet ten byl zdvojnásoben, neboť básně lahodné formy Nečasovy nezůstaly by při mládeži nepovšimnuty.

Slavín. Sbírka životopisů, podobizen a autografů předních mužův a žen československých. Red. PhC. Jan Vít. Krecar. V Praze. 8°. 30. 4. Dílu IV. seš. 1. 30 kr. Frant. Faustin Procházka s podob. Jan Lad. Mašek s pod. Frant. Pravda s pod. Drobnosti. — Jaká jest soustava celého díla a pokud se jí šetří, nelze nám ovšem posouditi, ježto před námi leží toliko zmíněný sešit; proto úsudek náš platí jen jemu, a tu zase na prvním místě životu Procházkovu, jako nejdůležitějšímu a nejobšírnějšímu, jenž psán jest s upřímnou úctou, k muži tak výtečnému. Škoda že spis. při zprávách závažnějších neudává pod čarou pramenův, z nichž čerpá; dílo by tím jen získalo a každému by dána byla příležitost controlovati udaje takové. Podobizny jako na př. Fr. Pravdova nejsou nijak ku chloubě dřevotiskému ústavu F. Bartelovu, jenž dílo to nakládá.

Zprávy zasedací.

Král. Česká společnost nauk.

Vypsání soutěže o honorář z jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou na rok 1888.

Letošní soutěž o honorář za vědecké spisy české z jubilejního fondu vypisuje se do konce prosince 1888. Jaké spisy se o honorář ucházeti mohou, ustanoveno jest statutem dotčeného fondu i regulativem, v němž se předpisují podmínky, i modality, pod kterými se mají předkládati rukopisné práce anebo pro případ, že by žádný rukopis nebyl za hodna uznán, díla v prvním vydání tištěná. I dává se o tom veřejná vědomost s pozváním, aby páni spisovatelé, kteří by výhod jubilejním fondem poskytovaných užití chtěli, díla svá dle regulativu upravená nejpozději do 6. hodiny večerní dne 31. prosince 1888 v kanceláři kr. České společnosti nauk ráčili odevzdati.

V kanceláři té dostati lze zvláštní otisky i statutu i regulativu.

Schůze řádných členů dne 7. března.

Po přečtení zápisníku poslední schůze podána zpráva o došlých dopisech, zejména o žádosti, aby „Imperatorskoje Obščestvo ljubiteľej jestestvoznania, antropologii i etnografii“ vřazeno bylo mezi společnosti, s nimiž se vyměňují publikace přírodovědecké. Do tisku přijata Štolbova monografie tubificidů českých, doporučena byvši již v zasedání předešlém; podobně stalo se s pracemi řádných členů prof. *Gebauera* a *Küppera*. Konečně vyřízeny ještě některé záležitosti knihovní.

Schůze řádných členů dne 11. dubna.

Po vyřízení běžných věcí oznámil pokladník, že právě vydaný „Věstník na r. 1887“ stál skoro 3500 zl., takže tímto nákladem více nežli třetina všech ročních příjmů na publikace určených byla vyčerpána.

K jubilejní slavnosti universitní, kteráž dne 11. června t. r. v Bologni se odbývá, zašle se blahopřejná adresa, již česky a latinsky sestaví ř. čl. *Tomek* a *Kvičala*. Taktéž adressou bude se blahopřáti k 50. výročímu dni založení, jež dne 29. dubna t. r. slaví „Société des Sciences de Finlande“.

Záměna spolkových publikací mathematicko-přírodovědeckých povolena ústavu „New York State Museum of Natural History“.

K žádosti prof. *Vejdovského* ustanoveno, aby se spis jeho „Zrání...“ studujícím od něho doporučeným prodával po 4 zl. r. č.

Konečně přijat doporučený ř. čl. *Tomkem* a *Gindelym* do tisku „Manualník Václava Korandy“, jež *J. Truhlář* přepsal a úvodem opatřil; vydá se samostatně ve formátě Věstníka.

A. Třída historicko-filologická.

Dne 5. března prof. Dr. V. E. *Mourek* podával zprávu o zlomku středoněmecké básně duchovní, asi z první polovice XIV. století, jež našel P. Jan Jůsko, městský kaplan Krumlovský v tamní praelatské knihovně. Jsou to čtyři listy pergamenové 22 cm zvýši a 15 cm. zšíři, a obsahují 495 veršů básně založené na latinské skladbě z první polovice XIII. stol.: „Vita beate Marie virginis et Salvatoris metrica“ a sice ve vzdělání, jež jako „Bruder Philipps des Carthäusers Marienleben“ známo jest a vydáno r. 1853. od Dra H. Rückerta. Zlomok Krumlovský obsahuje události hlavně ze života Spasitelova (v. 5155—5283., 5531—5774., 6026—6149. vyd. Rückertova) a vši povahou svou jest novým dokladem toho, že skladba bratra Filippa nebyla původně v nářečí hornoněmeckém, jak se domníval Rückert, nýbrž středoněmeckém, jak už tvrdili Frant. Pfeiffer, Jos. Haupt a j.

Dne 9. dubna Adolf *Patera* četl o rukopise knížecí Lobkovické knihovny v Roudnici (VI. Fg. 60), v kterém kromě jiných článků se též nalézají vypravování „o odsouzení a upálení mistra Jana Husi“. Ačkoliv spisovatel sám o sobě

praví: „Já krátce sem položil o těch všech věcech, které jsú se staly v zemi Švábské v hlavniem městě, řečeném Konstancie, neb někteří jsú ujímali a někteří přidávali, ale já, což sem viděl a přítomně při tom byl, to sem položil“; přece, uváživše bedlivě celý obsah článku, nelze přiložiti víru tomu, že by byl spisovatel očitým svědkem těch událostí, jež vypravuje, nýbrž pravdě podobnější jest, že sepsal to, co byl slyšel vypravovati již z několikátých úst. Zachovala se nám tedy v Roudnickém rukopise nejspíše pověst, která po upálení Husově v Čechách mezi lidem kolovala a kterou nějaký horlivý ctitel Husův napsal. — Rukopis Roudnický psán asi v druhé třetině XV. století a zachoval se nám v něm též český katechismus, který se poněkud liší od katechismu otištěného F. Palackým v „Documenta magistri Joannis Hus, Pragae 1869 pag. 703—708“, a který byl do němčiny přeložil a vydal r. 1887 v Berlíně J. Müller ve svém díle: „Die deutschen Katechismen der böhmischen Brüder, pag. 90—95 (Monumenta Germaniae Paedagogica, Band IV.)“.

Dne 23. dubna 1888 Adolf *Patera* pokračoval ve své zprávě o staročeských a některých latinských rukopisech, týkajících se Čech, které byl loňského roku v Horních Rakousích v knihovně kláštera Drkolenského našel, a sice:

1. Počátek staročeského skládání „Spor duše s tělem“ ze XIV. století.
2. Pašije dle čtyř evangelistů asi z počátku XV. století.
3. Latinsko-český slovníček botanický z první polovice XV. století.
4. Latinsko-česká vocabula z první polovice XV. století v latinské postille.
5. Vocabula psalterii in Bohemico, psaná Wolfgangem, altarisťou u sv. Maří Magdaleny v Budějovicích z r. 1459.
6. Latinskou postillu s českými glossami a větami v textu, kde se též nalézá píseň „Zavítej k nám sv. Duše“ z první čtvrti XV. století.
7. Latinský rukopis z r. 1388., obsahující „summam cancelariae Karoli IV.“
8. Letopisné přípisky latinské z l. 1402—1411., 1421. Dva z nich týkají se kláštera Ostrovského a jsou v rukopise obsahujícím „librum omiliarum beati Gregori papae“.

Dříve než počal čísti o svých nálezech rukopisných v klášteře Drkolenském, předložil A. Patera rukopis legendy o sv. Jiří, kterou uveřejnil v Časopise Musea r. 1887 na str. 77—105., a kde se skutečně čte ve verši 636.: „wzday chwalu gunu swemu“. Dále předložil ještě jednou Drkolenský rukopis „Pašije pana našeho Jezu Krista“, v kterém na listě 155^a ř. 3. se čte: „a tu nam przyprawytte gyesty“ a pod třetím y ve slově przyprawytte není nijaké tečky a nemůže se tedy zde čísti: przyprawyte.

Personalie.

Ředitel st. vyššího gymnasia českého v Brně, školní rada Karel *Witte*k, dán byl k vlastní žádosti na odpočinek a vyslovena mu nejvyšší spokojenost za mnoholetou záslužnou činnost v úřadě učitelském. — Dne 10. května t. r. zemřel Tomáš *Vorbes*, vysloužilý prof. c. k. paedagogia Králohradeckého a paedagogický spisovatel český.

Vyzvání v příčině topických jmen.

K žádosti, kterou jsem v I. ročníku Kroka (str. 232) vznesl na pp. collégy v příčině sbírání „topických jmen“, došlo mne sice hojně sbírek, za něž tuto upřímně děkuji; než přes to slušně opakují žádost zmíněnou, nevěda dosud úplně, s jakým úspěchem se všude potkala. Zároveň pak si dovoluji upozorňovati ty pp. collégy, kteří se obírají *starými spisy místními*, by ráčili jmenům topickým v nich se vyskytujícím věnovati pilný pozor, an se tam zachoval mnohdy starší, správnější tvar, jenž výkladu jmene velice pomáhá.

Fr. Prusík.

K N I H Y.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině.

I. Píše *Fr. Prusík*. Cena 30 kr.

◊ comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík*. Cena 20 kr.

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Fr. Miklosich: Über den Ursprung der Worte von der Form aslov. trzt.

Fr. Miklosich: Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen. I. díl.

Fr. Miklosich: Die Bildung der slavischen Personennamen.

Fr. Miklosich: Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen.

Časopis českého Musea 1827—1841.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý.

Redakce.

Z I. ročníku Kroka zbývá toliko několik výtiskův seš. 1. 2. 4. 5. 6., jež se prodávají po 40 kr.

„Bibliothéka paedagogických klassikův“ (v Přerově) přináší *sebrané* spisy Komenského, v první řadě ovšem ty, které posud nebyly vydány po česku. První svazek obsahuje „Bránu věcí otevřenou“, druhý drobné spisy jeho, třetí (jenž se tiskne) „Panegersi“ a „Panaugii“.

„Nechtež maličkých přijít ke mně!“

Lidumilům našim na venkově!

Spolek pro feriální osady české v Praze obrací se s uctivou prosbou ku všem našim šlechtným lidumilům v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i na Slovensku, aby letošního roku přelaskavě co nejdříve hlásili se co nejvíce o chudé školní děti, jež by k sobě o příštích prázdninách školních na dobu asi 4—6 neděl do pohostinství svého přijati chtěli a tím stali se činnými členy spolku tak eminentně dobročinného. Aby každému obětovnému dobrodinci po přání jeho bylo vyhověno, budiž laskavě sděleno spolkovému starostovi p. Fr. A. *Urbánkovi*, knihkupci v Praze, na Ferdinandské třídě v č. 25. n., zdaž přejí si hocha či dívku z obecné nebo měšťanské školy, nebo studujícího ze škol středních, a to z gymnasia, či z reálného gymnasia, či z reálky a z které asi třídy a v jakém asi věku? Spolek postará se, aby všem takým přáním co nejlépe vyhověl, a připomíná se, že cestovné na místo i zpět platí za každé dítě spolek sám. Kéž dojde uctivé toto vyzvání výsledku co nejhojnějšího!

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyšš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. městské střední školy,
docent české university.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1888.

Vydáno 1. července 1888.

**Všech sl. ředitelstev škol středních slušně
žádáme, by nám letošní programy své ráčila
láskavě zasýlati, bychom mohli hojněji než
dosud referáty přinášeti o bohaté v program-
mech uložené látce vědecké.** Redakce.

* * *

**== Sešit 3. (třeba rozřezaný) ročníku I. „Kroka“ kupuje administrace
po 50 kr. ==**

* * *

Časem se stává, že nás docházejí zásylky nedostatečně vyplacené; dovolu-
jeme si upozorňovati na to připomínajíce, že se za tiskopisy od 50—250 gr.
platí 5 kr. (nikoli 2 kr.) poštovného, od 250—500 gr. 10 kr., od 500—1000 gr.
15 kr.; za listy pak do 20 gr. 5 kr., do 250 gr. 10 gr.

O B S A H.

Str.

Rozpravy.

<i>Ant. Truhlář</i> : O překladech bájek Aesopových ve střední době literatury české	289
<i>Jan Palacký</i> : Podnebí Evropy	296
<i>Jos. Dědeček</i> : Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií	299
<i>Jan Slavík</i> : Příspěvek k dějinám elektřiny	301
<i>B. Navrátil</i> : Jednotná škola střední	304
<i>J. Chval</i> : Příspěvek k aesthetickému posudku Sofokleova Filokteta	307
<i>F. Prusík</i> : Duchovní romány: Adam a Eva	309

Úvahy.

<i>J. Slavík</i> : Frant. Tůma, Arithmetika pro III. a IV. třídu škol gymnasijských. —	
<i>Prusík</i> : Dr. Henry Schliemann, Tiryns	312
Hlídka programmův: Refer. <i>K. Knittl</i> , <i>J. Slavík</i> , <i>J. Škoda</i> a <i>F. Prusík</i> . .	315

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová	317
Schválená díla	319
Literatura	319
Zprávy zasedací	331
Personalie	336

ROZPRAVY.

O překladech báchek Aesopových ve střední době literatury české.

Napsal *Ant. Truhlář.*

(Čteno v král. České společnosti nauk dne 20 února 1888.)

Bájký jmenem Aesopovým označované za středověku ve dvou věších sbírkách kolovaly, v latinské *Romulově* (z X. st.) na západě, a v řecké *Planudově* (ze XIV. st.) hlavně na východě. Prvá z nich, obsahující prosaický rozvod báchek Phaetrových, obecně byla rozšířena a jen pro shodu látky se Aesopovi přičítala; druhá, Planudova, s vlastními báchkami Aesopskými a zevrubným životopisem skladatelovým, došla živější účasti teprve latinským překladem Ranutia z Arezza, vůbec Rimiciem nazývaného (v XV. st.). Na základě obou sbírek vznikaly postupem času nové skupiny, různověkými a různorodými přídávky hojně rozmnožované, a z těchto pro bájkovou literaturu středoevropskou nej památnějším a nejdůležitějším stal se obšírný svod německého humanisty Jindř. Steinhöwla, doktora lékařství v Ulmě (1420—1480), tiskem vydávaný po r. 1474. jednak v originále latinském, jednak v překladě německém, jednak i pospolně s textem latinským a německým při sobě, po každé s hojnými dřevorytby. Do Čech tato sbírka velmi záhy pronikla a potkávala se patrně, jako všude jinde, s oblibou, neboť již ok. r. 1480. český překlad její byl vydán tiskem, a to dle starožitné tradice na Horách Kutných, dle domněnky Dobrovského a Ungarovy však nejspíše v Praze ok. r. 1487—1488. Z tohoto prvotního překladu českého známy jsou od r. 1772. pouze dva listy ve čtverci z archu B., obsahující kus báchorkového životopisu Aesopova, chované v bibliothéce kláštera Strahovského, ale již od delší doby někam založené a při všem úsilí nynějšího knihovníka P. Dom. Čermáka dosud nevypátrané; ukázkou z nich dal otisknouti poprvé Adauktus Voigt r. 1772. v *Neue Literatur* str. 131., po něm Dobrovský v *Böhm. Literatur* 1779., dílec I., str. 57., a celek uveřejnil konečně Václ. Hanka v *Čas. č. mus.* r. 1848., díl I., str. 338—341. Dle zprávy bibliothekáře A. J. Vrtátka má prý také Museum faksimile obou listů, zhotovené zvěčnělým básníkem Boleslavem Jablonským; leč i to jest založeno.

Otázka stran předlohy, z jaké prvotní překlad učiněn byl, nepříznivým stavem vzácných oněch zbytků jest poněkud sice znesnadněna, ale nikoliv tak, bychom určitého soudu pronést nemohli, poněvadž literní otisk Hankův dosti záruky poskytuje, by se věc bezpečně stanovila; nicméně panovala v té věci až do nejnovější doby nejistota, jak se dostatečně pozná z několika úsudků, jež toliko za příčinou konečného rozřešení uvéstí jsem přinucen. V „*Úvahách* o Nové Radě pana Smila Flašky z Pardubic“, vydaných r. 1873. praví prof. Gebauer na str. 9.: „Ezopové fabule náležejí k českým prvotiskům;

vydány byly poprvé tiskem v Kutné Hoře 1480., nebo 1487., nebo 1488. a potom častěji, a srovnání jich s latinskými Aesopy středověkými ukazuje, že jsou přeloženy z *latiny*, i rozdělení i pořádek, jak jednotlivé kusy za sebou jdou, i znění tomu nasvědčují. Přeložení samo bez pochyby dříve stalo se a dávno před zřízením knihtiskárny Kutnohorské, jelikož nemůžeme si věc představit tak, jako by se byl překlad teprv ad hoc stal, když řečená tiskárna pracovati začala, aby co pracovati měla.“ — Úsudek tento, vzniklý na základě výzkumu, jak tehdy vůbec byl možný, došel nedlouho potom úplné proměny, když Heřman Oesterley byl upravil nové vydání latinsko-německého Aesopa Steinhöwlova (1873) a tím poskytl příležitost užití metody srovnávací; čteme zajisté v jiné rozpravě prof. Gebauera, zvané „*Walter a Griselda*“, v Listech fil. r. 1877. str. 62. doslovně toto: „Český překlad Aesopa učiněn jest záhy (první tisk jeho kladou do l. 1480—1489; potom ještě několik vydání následovalo) a zakládá se, jak na jisto dokázati lze, na Steinhöwlově překladě *německém*. Dokazuje se to nejen celkovým obsahem a srovnáním látky, ale zvláště mnohými věcmi jednotlivými a vedlejšími; kdekoli se totiž Steinhöwel odchyluje od paralelního textu latinského, tam i český překlad tutéž odchylku mívá, ano český překladatel následuje Steinhöwla doslovně i tam, kde tento mluví jmenem svým, omlouvaje se na příklad, že ten nebo jiný kus do svého svodu přijal nebo nepřijal.“ — Souvislost s němčinou uznává také řed. Frant. Lepař ve svém překladě bájek Aisópovských (1881) na str. 67. sl., ale jinak zřejmě konstatuje podstatné rozdíly slohové v českém textu, jež toliko ve vydání Krameriově z r. 1791. měl před rukama; k tomu dodatkem jest posudek prof. Gebauera v Listech fil. r. 1882. str. 162., kde praví se, že „v Krameriovu vydání bájek Aesopových tradičně dochováno jest české vzdělání staré z XV. století.“ — V obou těchto úsudcích a jiných dle nich upravených, ač někdy přímo proti sobě čelí, jest podstata pravdivá; než pochybilo se tím, že prvotní překlad, ve troskách inkunabule obsažený, nebyl prozkoumáván sám o sobě, nýbrž pokaždé slučován s pracemi pozdějšími a s těmito stotožňován. Kdyby tak se bylo nedělo, přirozeně bylo by se zjistilo, že to, co se čte na listech Strahovských, nezvratně pochází z **předlohy latinské** a musí býti pokládáno za práci docela různou ode všech jiných nám od jinud známých.

Důkaz, že se překládalo z latinského textu Steinhöwlova, sám sebou se podává, přirovnáme-li kteroukoli částku naší památky k původní předloze a pohledneme-li zároveň na způsob, jakým i příslušný text německý jest upravován. Vezmeme si k tomu první oddíl českého zlomku, začínající těmito slovy:

„I přišed domuov posadil se jest a paní jmenem jmenovav mísu s krměmi před ni složil jest i řekl: „Paní má, ty krmí těchto neokusíš!“ Ona odpověděla: „Ty vždycky nesmyslným a bláznem budeš.“ Ezop odpověděl: „Tyto krmě ne tobě, ale líbezné své Xant dáti rozkázal jest.“ — [Mezera, nepochybně tiskem zaviněna.] Vece: „Pojď sem, zmileno, a těmito krměmi břich svůj naplň a nyní z nich sytost přijmi.“ Ale tista ocasem mrdažici za vuoní krmí šla jest; jieżto Ezop, po kusu krmí dávaje, řekl: „Pán tobě a ne jiní toto dáti rozkázal jest.“ Potom, když k Xantovi navrátil se jest, Xant řekl: „Dal-li si líbezné mé to, což sem rozkázal?“ Odpověděl Ezop: „Dal, a všecko přede mnú snědla jest.“ I otázal se Xant: „Co jest řekla, když jedla?“ Ezop odpověděl: „Zajisté řekla jest nic, ale tebe viděti žádala jest.“ Ale žena Xantova lkajíc a plačíc do pokoje se brala. Ale když sú se najedli a hojně napili, rozličné pohádky vespolek jeden po druhém vydáváchu; z nichž jeden otázal se, který čas největší nesnáz lidem přijde? Ale Ezop, dovtipností jsa hotov, kterýž stál za jinými, odpověděl: „Když lidé z mrtvých vstávají budú a jeden každý těla svého hledati bude.“ To když uslyševše služebníci, usmievajíce se řekli sú: „Velmi vtipný jest zajisté sluha tento a nenie v týmě uražen, ale od Xanta velmi příslušně naučen jest.“

Latinský text zní takto:

Domum igitur ingressus consedit et heram nomine appellans sportulam cum epulis coram apposuit atque inquit: „Hera mea, ex his epulis nihil gustaveris.“ Et illa ait: „Semper amens et male sanus existes.“ Esopus inquit: „Haec non tibi, sed benivolenti suae Xanthus dari iussit,“ — vocansque caniculam, quae domi perpetuo stabat, — inquit: „Veni, lupa astricta, hisque epulis ventrem distende ac nunc te satura.“ Canicula cauda applaudens epularum nidorem secuta est; cui Esopus ossulatum epulas porrigens inquit: „Hera tibi et non alii haec dari iussit.“ Deinde cum ad Xanthum redisset, Xanthus ait: „Ecquid benivolenti meae illa dedisti?“ Et Esopus: „Tradidi, inquit, coram me omnia manducavit.“ Et Xanthus: „Quid dixit, dum manducabat?“ Ait Esopus: „Profecto dixit nihil, sed te cupere visa est.“ Uxor vero Xanthi maerens gemensque thalamum intravit. Postquam estum est atque potatum abunde, problemata vicissim varia ultro citroque proposita sunt; ex illis quispiam quaesivit, quo tempore maior mortalibus difficultas incumberet? Sed Esopus, ingenio promptus, qui retro alios stabat, inquit: „Quando mortui sui quisque corpora in resurrectione requirent.“ — Quo dicto scolares surridentes inquirunt: „Acutus profecto puer hic est et minime ingenio bardus, et a Xantho quam apte perdoctus.“ —

Úprava příslušného textu německého jest tato:

„Als er aber in das hus kam und gesausz, saczet er das kreczlin mit der spys zuo der frowen und nemmet sie by ierem namen und sprach: Frow, von diser spys wüerst du nit versuochen. Die frow sprach: Du bist allweg unsinnig und übel gesund. Esopus sprach: Xanthus hat dir dicz eszen nit haiszen geben, sonder synem guotwilligen; und rüffet dem hündlin, das allweg des hus hütet und sprach: Kom her, du fräszigs wölfflin, mit diser spys zertene dynen buch; nuon fülle dich! Daz hündlin schwächet im mit dem schwancz und volget nach dem schmak der spys. Esopus bot dem hündlin ain bainlin nach dem andern und sprach: Der herr hat geschaffet dir und sus niemand das ze geben. Als aber Esopus wider zuo Xantho komen was, sprach er: Hast du daz myner guotwilligsten gebracht? Ja, herr, sprach er, sie hat es in mynem bywesen alles geessen. Xanthus sprach: Was sagt sie, die wyl sie asz? Esopus sprach: Nichtz, aber mich beduchte, sy verlanget nach dir etc.“

Z ukázek těchto zřejmě na jevo vychází, že na předlohu německou pomýšleti nemožno, ba že český překladatel textu německého vůbec neznal anebo němčiny zhola byl nepovědom; jinak jistě býval by použil příhodné pomoci, ježto nejednou v nesnázích se ocítil stran výrazu i smyslu. Vidíme to na př. ve větě: „*Veni, lupa astricta*,“ kdež německý text má: „Kom her, du fräszigs wölfflin,“ ale český překlad, ačkoliv jinde nejen na slovech, nýbrž i na pořádku jich houževnatě lpí, toliko: „Pod sem, zmileno.“ Podobné případy jsou: „Hera tibi et *non alii* haec dari iussit,“ německy: „Der herr hat geschaffet dir und sus niemand das ze geben,“ ale po česku: „Pán tobě a ne jiní toto dáti rozkázal jest“ (*alii* vzato za plural); „*cedo, furcifer*“ vyloženo po německu „galgenträger“, po česku „nepotvorný vidláku“; „*fugitive*,“ německy „du flüchtiger schalck“, v češtině vynecháno; „*atra bili percita*“ vyjádřeno německy „von bitterkait der gallen erzürnet“, česky: „velmi rychle schopivši se“ atd.

Překlad sám vyznačuje se věrností téměř úzkostlivou, někdy až přepiatou, jako na př. ve větě: „*Profecto dixit nihil* = zajisté řekla jest nic;“ úchylinky bývají jen při lexikálních zvláštnostech anebo tam, kde jevila se potřeba větší srozumitelnosti; tak na př. slovo *pecus* vyloženo „kráva nebo ovce“, *ferrum* — palice a železná příprava, *tempus* — čas přístupný, *esto hilari animo* — buď vesel a nechtěj se rmútit, *quod tibi sperasti* — co si umienil sobě a v čems naději svou položil atd. Jinak vedl si překladatel dosti obratně, jak zřejmo na př. z častých vazeb přechodníkových a tolikéž i z rozmanitosti, květnatosti a výraznosti ve mluvě.

Co mimo životopis Aesopův bylo ještě obsaženo v prvotním překladě, o tom pouhé domněnky mohou býti proneseny; bezpečno jest tolik, že připojena byla sbírka bájek, ale zdali všechněch, jež jsou u Steinhöwla, nebo jen částka z nich, zůstane na vždy snad nezjištěno. Jediným v té příčině vodítkem spolehlivějším zdá se býti připomenutá již *věrnost* překladatelova; vidíme-li zajisté, jak svědomitě počínal si ve zbytku zachovaném, smíme se asi právem domnívati, že i v rozsahu přidržoval se své předlohy a převáděl v češtinu kus za kusem ze svodu Steinhöwlova. V tomto případě mohli bychom do zaniklého prvotisku vkládati částky tyto:

1. *Životopis Aesopův* dle Maxima Planuda po latinsky zpracovaný Rimiciem.
2. *Sbírku báchek Romulovu* ve IV. knihách po 20 kusech.
3. *Sedmnáct delších rozprávek* z různých pramenů čerpaných a Aesopovi přičtených (*Fabulae Aesopi antiquae extravagantes dictae*).
4. *Částku sbírky Rimiciovy* (17 čísel).
5. *Výbor z báchek Flavia Aviana* (celkem 27) a
6. *Sebrané rozprávky* (*Fabulae collectae*) z Adelfonsa, Doligama a Poggia Florentského, celkem 23.

Ale tu mohl by někdo učiniti námítku, že prvotní překlad český snad ani neměl základem textu Steinhöwlova, nýbrž nějakou recensí sbírky Rimiciovy, při níž latinská úprava životopisu Aesopova nejdříve byla se naskytla. Tato námítka ještě vážnější se stane, pomyslíme-li, že za tehdejší doby kolovalo již několik vydání Rimicia (prvotisk r. 1474 u Ant. Zarata v Miláně) a že v zachovaných nám z pozdější doby báchkách Aesopových tuto sbírku máme skutečně přeloženou, a to samostatně, beze vsí pomoci německé. Leč pochybnosti takové pozbývají váhy z těchto hlavně příčin:

1. *Životopis Aesopův* recense Steinhöwlovy, s níž překlad český do slova se shoduje, znamenitě se různí od úpravy Rimiciovy, a to nejen ve slohu, nýbrž i v obsahu; mámeť u Steinhöwla takorča novou kompilaci, jak možno se přesvědčiti srovnáním textu Rimiciova ve vzácné inkunabuli (okolo r. 1480), jež, pocházejíc nejspíše z pozůstalosti pana Bohuslava Hassišteinského z Lobkovic, v knížecí bibliotece Roudnické se chová a nevšední laskavostí pana bibliothekáře Max. Dvořáka mně byla předložena.

2. Dvojlistí Strahovské opatřeno jest dvěma hrubými obrázky, z nichž první představuje Aesopa rozličné krmě v košíku nesoucího a druhý několik osob za stolem hodujících; právě tak jest i v textu Steinhöwlově, kdežto v Rimiciovi po dřevorytech ani stopy není.

Prvotiskem báchek Aesopových zevrubně obírali se ku konci minulého století Jos. Dobrovský a Kar. Rafael Ungar, hledíce zjistiti dobu a místo vydání. Starožitná svědectví, z části na tradici založená, udávala r. 1480 za nejkratnější hranici v příčině vzniku a Kutnou Horu za místo tisku. Spůsobu toho jest zpráva, již podává Tomáš Mitis ve sbírce básní Bohuslava Hassišteinského (*Farrago poematum Boh. Hassensteinii, Pragae 1578, appendix p. 319.*): „Eius (typographiae) si non authores, saltem authorum adiutores fuisse Bohemos veteres saepius audivi asserentem *Martinum Cuthaenum*, poetam et chronographum nostratem, qui natus erat in urbe metallica Bohemiae Guttenberga, quae prima illo saeculo inventae chalcographiae bohemicae Aesopi fabulas, sacra deinceps Biblia nostro sermone typis procuderat.“ Podobné svědectví činí jesuita Jan Kořínek v předmluvě ku *Starým pamětím Kutnohorským* (V Praze 1675) na str. 4.: „Nevěřte mně žádný, ale však těm věřte, jenžto *Ezopové Básně a fabule* nejprve na Horách Kutnách okolo léta páně 1480 jako na probu, pro školskou mládež pak užitečné, tlačené někdy viděli, a že viděli, vysvědčili, kterážto knížka, když se horníkům podařila, všem Čechům zalíbila, ihned do tištění české biblí se dali a po čase některým šťastně ji dokonali.“ — Z doby poněkud pozdější jest údaj (dosud neznámý) ve spisku „*Učení dobrých mravů od mudrce Katona*“ (V Praze 1705) na str. 78: „Idem (t. j. že Guttenberg, vynálezce knihotisku, z Hor Kuten pocházel) probant *Fabulae Aesopi Kutenbergae an. 1480 impressae*“, a tolikéž zpráva Jana Boh. Fiebigna ve spise „*Drittes Jubilaum einer löblichen Buchdruckerkunst*“ (Prag 1740):

„Indem nicht allein schon in dem J. 1480 von Martin von Tišnova zu Kutenberg die *Fabeln Aesopi*, sondern auch in allhiesiger Hauptstadt Prag im Jahre 1484 die heilige Schrift zum erstenmale gedruckt worden.“ —

Dobrovský v *Böhmische Litteratur* auf das Jahr 1779. dílec I., str. 57

na základě svědectví Mitisova, Kořínkova a Fiebigrova stanovil za místo tisku Kutnou Horu a dobu vydání položil mezi r. 1480—1489 těmito slovy:

„Die Züge der Buchstaben und die groben Holzstiche, die denen in der Kuttenberger Bibel vom Jahre 1489 ganz ähnlich sind, setzen es ausser Zweifel, dass es um das Jahr 1480 bis 1489, und zwar zu Kuttenberg, dass es endlich in der Officin des Martin von Tišnov gedruckt sei.“ —

Ale po několika letech Dobrovský ustoupil od mínění, že v Kutné Hoře byl Aesop vytištěn. Dovídáme se toho z rozpravy Karla Raf. Ungara „*Neue Beiträge zur alten Geschichte der Buchdruckerkunst in Böhmen*“ (Prag, 1795. Aus den Abh. d. k. böhm. Gesellsch. der Wissensch.) str. 23 sl.:

„Herr Dobrowsky und ich haben itzt, wo die k. k. Bibliothek viel reicher an alten typographischen Produkten ist, das Strahöver Fragment mit der Prager Bibel von 1488 und der Kuttenberger von 1489 sehr genau verglichen und gefunden, dass die *Aesopischen Fabeln* und die Prager Bibel mit einerlei Schrift gedruckt seien, von welcher sich die Kuttenberger Typen sowohl als jene des Prager Psalters merklich unterscheiden. Wenn also die Fabeln mit ganz neuen Lettern als Probestück, wie es wahrscheinlich ist, vor der mit eben diesen Lettern gedruckten Prager Bibel gedruckt worden sind, so wäre Prag für den Druckort, u. 1487 (die Bibel ward im August 1488 fertig) als das Jahr des Drucks anzunehmen. Die Holzschnitte mögen von Martin von Tišnov herrühren, der, wie ich vermuthe, um diese Zeit in der Offizin zu Prag war und hernach, um das Erz für seine neu anzulegende Buchdruckerei wohlfeiler zu bekommen, nach Kuttenberg übersiedelt ist.“ —

Při úsudku, že prvotisk Aesopa z Prahy pochází, Dobrovský již setrval a pronesl jej sám rozhodně r. 1818 v *Geschichte der böhmischen Sprache u. ältern Literatur* na str. 296:

„Aesops Fabeln, wovon ich keine Handschrift kenne, wohl aber zwei Blatt in 4. mit rohen Holzschnitten in der Strahöver Bibliothek. Nach dem Zeugnisse des Thomas Mitis, der sich wieder auf den Cuthen beruft, sollen sie noch vor der Bibel zu Kuttenberg gedruckt worden sein. Allein nach genauer Vergleichung der Lettern, mit welchen die Kuttenberger Bibel und die Aesopischen Fabeln und die Prager Bibel vom J. 1488 gedruckt sind, muss man die Fabeln für einen Prager Druck erklären.“

Dobrovského mínění opakoval Václ. Hanka v Čas. česk. mus. r. 1848, I, str. 343 a 1852 seš. 4. str. 64; Jungmann v Hist. lit. české a J. J. Hanuš v Dodavcích k Jung. Hist. lit. české (II, str. 17) oba údaje prostě zaznamenali.

Stran této věci velmi těžko jest nějaký úsudek pronést, ježto zlomek sám prozatím stal se nepřístupným; nicméně povážíme-li, že nejstarší zpráva Mitisova pozitivně obsahuje tvrzení, že Kořínek s neobyčejnou určitostí svědků svých se dovolává, že tradice také jinde houževnatě se udržuje, že Dobrovský sám v úsudku se kolísal, a mínění Ungarovo že potřebovalo konjektur k vysvětlení vznikajících neshod — zůstaneme dojista vždy raději při udání starším, jmenujícím souhlasně Kutnou Horu a dobu tisku kolem r. 1480 stanovícím. Podobnost liter s tisky Pražskými nemůže zde býti rozhodou, poněvadž při spojitosti Prahy s Kutnou Horou prvotiny tiskové za stejného vlivu povstávaly, a to tím spíše, byla-li by pravdiva domněnka Ungarova, že známý Martin z Tišnova z Prahy do Hor Kuten se přestěhoval.

Jak Dobrovský, tak Ungar pilně starali se, by vypátrali někde úplný prvotisk Aesopových bájek. Dobrovský činil v. té věci veřejné poptávky ve svých časopisech literárních a tolikéž Ungar obětoval mnoho péče, by klementinské bibliothéce nějaký exemplář zjednal. Ale výsledek byl neutěšený; stěžoval si Ungar v rozpravě svrchu zpomenuté:

„Aller angewandten Mühe ungeachtet habe ich noch kein Exemplar von diesen Fabeln auftreiben können, obschon die böhmischen Bauern, bei denen man unsere alten Bücher suchen muss, mir schon einigemal dazu Hoffnung gaben. Wir müssen uns also noch immer mit dem aus zwei Blättern und eben so viel Holzschnitten bestehenden Strahöver Fragmente begnügen.“

Stav tento podnes se nezměnil, ba založením zlomku Strahovského spíše se zhoršil.

Nelze pochybovati, že prvé přeložení báchek Aesopových potkalo se s náležitým úspěchem, neboť poskytovalo četbu výborně svědčící tehdejšími poměry; vzrůstající pak obliba přirozeně byla pohnutkou, by se další toho druhu pokusy konaly, jak právě postup humanistických studií příslušné prameny ve známost uváděl. Podrobnějších zpráv o tomto ruchu po výtce překladatelském dosti hojně bylo by možno uvést, avšak o báchkách Aesopových není určitějších údajů skoro nižádných. Velikou důležitost měla by zmínka V. M. Krameria v předmluvě k vydání *Ezopových básní* r. 1791, že prý „po druhé vytištěny byly (Aesopovy báchky) v Plzni v menším 8° okolo léta 1510 až do 1520, malým knihtlačitelským písmem, s prostými obrázky na dřevě rytými, a jakž viděti z několika ještě zachovaných listů, tyto Básně rozděleny byly na knihy, a každá kniha zase na kapitoly“ — ale nejspíše tu jest omyl, povstálý změtením s apology Cyrilla Guidenonského, zvanými Zrcadlo moudrosti neboli čtverohranáč, jak již vytkl Dobrovský (*Gesch. der böhm. Spr. u. Litt.* 1818 str. 296), takže nějakéno světla nemožno čekati odtud.

Nejistota mizí teprve r. 1557, kdy vytištěn byl u Kašpara Aorga v Prostějově první *celkový sborník báchek a rozprávek Aesopových*, ve formátě malého čtverce, hojnými obrázky, letopočtem 1555 a 1556 značenými, opatřený a ve všech vydáních pozdějších otiskovaný v nestejném rozsahu, ale bez patrnějších proměn slohových. Nemáme sice úplného výtisku ani z této základní recense, nýbrž jen trosky bez počátku a konce, avšak úplně dostatečné, bychom nabyli dokonalé představy o vnější i vnitřní podstatě celku.

Především pozorujeme, že i zde, jako druhdy při prvotisku, předlohou byl Aesop Steinhöwlov, ale nikoliv již latinský, nýbrž *pouze německý*, a to z některého vydání po r. 1508, kdy totiž sbírka původní rozmnožena byla povídkami a rozprávkami Šeb. Brandta. Dále vidíme, že do českého svodu samostatně pojata jest i sbírka báchek Planudových, 147 čísel obsahující, a přesvědčujeme se konečně, že mezi částkami jednotlivými značné úchylinky slohové se naskytují. Dle vzoru Steinhöwlova rozdělena jest kniha ve dvě skupiny čili strany, jak říká překladatel. První obsahuje původní svod Steinhöwlov, druhá Brandtovy povídky; sbírka Planudova, v němčině pominutá, nalézá se v první části na čtvrtém místě, nemá žádných obrázků a jest uvedena těmito slovy: Počínají se *Nové fabule*, smyšlené od Remicia, také Ezopovi připsané. Kteréž se pořádně kladau, jakž v *řeckém jazyku* psány stojí. Kromě prvních dvou fabulí, kteréžto prve již napřed položeny jsau.“

Tato právě vložka z celé knihy jest nejzajímavější a jak se zdá, také poměrně nejstarší. Pozornost literárního historika vzbuzuje hlavně udání, že překlad pořízen byl z jazyka řeckého, neboť mimo Isokratovu řeč k Demonikovi nemáme z období onoho ani jediné památky takového rázu; přirozeně tudy zmocňuje se nás zvědavost, zdaž asi výpověď stran řečtiny do slova jest pravdivá, anebo není-li snad podle obvyklého již tenkrát způsobu prostě opakováno to, co v titule cizí práce bylo napsáno.

Podrobnější v té věci výzkum dokazuje nám světle, že překladatel neklamal a skutečně řeckým textem se spravoval; avšak zároveň se přesvědčujeme, že nezřídka sahal také k výpomoci latinské, leč velmi nestejně a neurčitě. O předloze řecké nejrázněji svědčí některé význačné chyby, na základě jiného textu nevysvětlitelné, jako na př. v bájce 84. název ptáka *aleyon* (dvakrát po sobě), povstálý vadným čtením řeckého *ἀλκυών* (alcedo, lednáček), kdež pro podobnost charakteru zaměněno α v η ; ve 4. bájce věta: *ἐπειδὴ κατὰ τινα τύχην αὐτῷ συνήρτησε* přeložena takto: „Jednou pak, vidauci jej skrze zeď, potom se s ním potkala,“ kdežto latina nejstarších vydání správně tlumočí: cum ei casu quodam occurrisset. Tento podivný omyl nemohl vzniknouti jinak, nežli že spojka *ἐπειδὴ* čtena jako sloveso *ἐπεῖθε* a *κατὰ τύχην* vzato za *κατὰ τοῖχον* nebo *τείχος*, z čehož si překladatel myšlenkové spojení

utvořil. V bájce 25. věta; „ἐπὶ τῆς αὐτῆς νεὼς ἔπλεον (in eadem navi navigabant) přeložena: „Do jednoho *chrámu* se spolu plavili;“ dialogická participia ὑπολαβών, ὑπολαβοῦσα, ὑποτυχών (slova se ujav-ši) vyjadřují se všude slovy „vyrozuměv, porozuměv, k sobě to přijav“ (na př. báj. 3., 5., 10., 17., 47., 49 atd.); v bájce 42. substantivné ξυλευόμενος (drvoštěp) vyloženo slovem *hajný*, nejspíše z příčiny etymologické, jako by pocházelo od *háj*, ježto ξύλον ve významu staročeského *dřeva* o stromu rozuměno; v bájce 51. gen. absol. αἰρουμένων πάντων vyložen chybně „když za to prosili,“ při čemž asi myslilo se na ἀρᾶσθαι atd. atd.

Naproti tomu z jiných a to četných míst zase latina nepopíratelně vy-
zírá, jako na př. v *bájce* 8: „báseň znamená opatrné snadno a lehce snášeti od cizích lecjakés potupy“ = prudentes facile ferre ab alienis iniurias; podobně v *bájce* 83: „báseň vyznamenává mnohé lidi skrze nerozum přátel sobě neuměti zachovati, ale je jakožto aukladníky nějaké a podvodné zaháněti“ = fabula significat sic hominum quosdam ob ignorantiam inimicos non cavere, amicos autem ut insidiatores repellere; v *bájce* 37: „báseň znamená jedny pracovati a jiné práce jejich často užívati a z ní zisk míti“ = aliis laborantibus alios lucrari atd.

Toto střídání předlohy řecké s latinskou jest důležitou známkou k zevrubnějšímu stanovení doby, ve které česká práce asi povstala. Překladatel měl patrně před sebou řecký text úplný a latinský neúplný, to jest, nějaké vydání takového druhu, jakéž obsahuje připomenutá shora inkunabule Roudnická, Bonem Accursiem Pisanem upravená. V té zajisté po 147 řeckých báchkách Planudových následuje toliko 101 v latinském překladě Rimiciově a ku konci zase 61 vedle sebe po latinsky a řecku zároveň, ve sloupcích paralelních, za příčinou vespolečného srovnávání. Takové texty kolovaly vůbec před r. 1505, v němž Aldus Manutius v Benátkách uspořádal novou, úplnou recenzi řeckolatinskou báchek Aesopových, držely se však nepochybně i později a zmizely na dobro teprve vydáním Basilejským, rovněž řeckolatinským, jež po prvé vyšlo u Jana Frobenia r. 1518, a pak mnohokrát bylo opakováno. Do této asi nejdéle doby český překladatel se svou prací byl hotov, neboť nelze mysliti, že by muž tak značně vzdělaný, jenž i na řečtinu směl se odvážiti, nebýval měl povědomosti o vydání obecně rozšířeném a jeho nepoužil.

Celková důležitost Nových fabulí, ač jim v jednotlivostech podstatné vady možno vytýkati, jest velmi velika; poskytují se v nich neocenitelná snůška podrobných dokladů, jak studia klassická v češtinu působila, jak se náš jazyk v podstoupeném závodě osvědčoval a jak nabýval konečné ustálenosti. Překladatel hlavní váhu kladl na část materiální, na obsah; avšak nezanedbával při tom ani stránky formální, a jakkoli často chyboval, dodal přece svému dílu tolik úpravné ladnosti a bohatosti, že vytvořil památník literární, jenž proti podobným téhož věku plodům cizokrajným čestně se stavěti může.

Ostatní částky první skupiny, obsahující v sobě původní svod Steinhöwlov, a tolikéž celá skupina druhá s povídkami Šeb. Brandta, přeloženy byly na základě textu německého mezi léty 1508—1534. Pochybnost o předloze nižádná býti nemůže, poněvadž se vše až do čárečky shoduje; co pak se času dotýče, poskytuje nám jistoty údaj, položený na listě 155 (A) v zachovaném starším výtisku musejním, kdež ve Brandtově povídce: *Kterak jedno Římské kníže přemohlo nepřitele skrze pomoc krkavce*“ praví se na samém konci: „To se stalo létha čtyřstého pátého od toho času, když Řím stavěti počali. A létha tohoto Páně 1534 od stavení Říma jest 2285 léth.“ Vydání německá, současná i pozdější, jak sám z výtisku bibliothéky na Strahově (bez letopočtu) jsem se přesvědčil a o jiných z r. 1555 a 1594 laskavostí p. Ferd. Menčíka ve Vídni zprávu jsem obdržel, mají na tomto místě pouze: „Das ist geschehen in dem vierhundertsten und fünften Jar, nach dem die Statt Rom gebawen ward.“ Udání české patrně vztahuje se k překladu

povídek Brandtových, jenž ve sbírce rozhodně jest nejmladším; o hodně asi dříve zčeštěn byl Aesop Steinhöwlov, ale dobu blíže určiti jest na ten čas naprosto nemožno.

Poněkud spíše odpověděti se může k otázce, zdaž překladatelé měli povědomost o Kutnohorském prvotisku? Podobá se, že měli, neboť naskytují se nám v obou překladech, jinak docela různých, význačné obraty, jež sotva povstaly náhodou. Čteme-li na př. v prvotisku: „Ale když sú se najedli a napili, rozličné *pohádky* vespolek jeden po druhém *vydáváchu*“ a v pozdějším překladě: „Když pak již po jídle bylo, napivše se, což se jim líbilo, rozličné otázky na se činili a jako nějaké *pohádky na se vydávali*,“ po německu: „Da wurden mangerlay fragen hin und her uf gebotten“ — neubráníme se tušení, že shoda povstala vzájemným působením. Podobného rázu jsou rčení: „Ej, mé *utěšení* — o mé utěšení; uhledavši čas *přístupný* — dočkavši přístupného času; mnohem více *zavtrdila se* — tím více se zavtrdila a j.; avšak celkem jsou uvedené shody proti rozdílům příliš nepatrný, tak že asi nechybíme, řekneme-li, že pozdější překladatelé nemohouce prvotisku pro zastaralý jeho ráz upotřebiti, aspoň jednotlivé obraty z něho si vybírali. Tím bychom si pak dobře mohli vysvětliti některá starožitná úsloví, v báchkách po různu se naskytující.

Jména mužův, kteří překlad Aesopovských báchek dokonali, na vždy asi zůstanou neznáma; při některých částech snad měl účastenství proslulý Řehoř Hrubý z Jelení a v Brandtových povídkách mohlo by se skrývati *Mravištko* Mikuláše Konáče z Hodištkova, známé toliko z titulu, zachovaného Lupáčem. Ale kdo by věci tak zatmělé přímo tvrditi směl? Vždyť ani toho spolehlivě určiti nemůžeme, kdo byl pořadatelem prvního svodu v Prostějově vytištěného, a pouze z dohadu připadáme na jméno Pavla Aquilinata Vorličného, tehdejšího správce školy tamější, jenž ve pracích podobného rázu již před tím byl se osvědčil.

Bájký Aesopovy ve své nové úpravě staly se v kratičkém čase veleoblíbenou knihou lidovou a byly, pokud známo, tiskem opětovány, jednak v celosti, jednak v menším výboru ještě r. 1579, 1584, 1600, 1609 a 1639; ale bohužel, ze všech těchto četných vydání zbývají nám dnes toliko trosky v bibliothéce musea král Českého, totiž kusý exemplář vydání Prostějovského, pak výbor z r. 1584 a několik archů z r. 1609. Život Aesopův býval tištěn o sobě a znám jest ve vydáních z r. 1567, 1613 a 1696. Posléze obnoven byl středočeský text Aesopa dle vydání z r. 1639, nyní zcela zmizelého, V. M. Krameriem r. 1791; obsahuje starší svod Steinhöwlov bez sebraných rozprávek, poněkud závadných, a toliko v zastaralých formách jest proměněn.

Podnebí Evropy.

Napsal Dr. Jan Palacký.

(Pokračování.)

V krajině zimních dešťů prší nejvíce v prosinci, v krajině jarních a podzimních (rovnodenních dešťů) v říjnu, někdy v září neb listopadu, z jara v dubnu neb květnu, v kraji letních dešťů v červnu. Nejméně prší v první a druhé krajině v červenci (v Hoření Italii ještě někdy i v únoru neb lednu) — jako v třetím pásmu. V kraji zimních dešťů prší někdy méně v lednu.

Prší nejvíce na svahu jihozápadním hor jižních, tedy v Tolmezzu (2435 mm.), v Gorici 1611, Dubrovníku 1669, v Janině 1229, v celém přímoří Dalmacie a Albanie přes 1 mm., pak v Janové 1286; v Pise 1244 ve S. Jagu (ve Španělsku), 1729; v Oportu 1430 mm. Nejméně prší na vých. břehu poloostrovů a ostrovů a ve vnitřních plavinách —: Salamanca 240, Bologna 536 mm. atd. Střední mno-

hotu deště páčí Fišer pro středomoří na 759 mm. (Německo dle Bebbera 708), v kraji zimních dešťů 707; v kraji dešťů za rovnodenní 789 (kde jarní max. 539, kde podzimní 826); a v kraji letních dešťů 815 mm. Počet dnů deštivých největší v sev. Španělsku (158), v Lombardii (100), v Německu 156, Perugii 113, Římě 111, v Janině 137; — ale Palermo mívá již jen 97; v pásmě zimních dešťů za 80 dnů. Deště někdy prudké: v Terstu 6/10 1849 140 mm.; v Korfu (v listop. 1871) 117 mm. za den, v Montpellieru v říjnu 1827 306 mm., 11/10 1862 233 mm. (za 7 hodin 2 cm.), v Lissabonu 3/12 1876 111 mm.; v Dubrovniku 13./12 1872 298 mm. — v Palermě za hodinu 21./X. 1867 76 mm.; v měsíci říjnu 1872 v Scopellu (Piemont) 1246 mm.; v Oropě 1758 mm. Zase bezdeští někdy kruté, dlouhotrvající — v Palermě od května do srpna 1834 bezdeští naprosté, v Neapoli 1877 za 89 dnů po sobě (17./VI.—17./IX.), v Madridu r. 1870 od 10./III.—10./V. 15 mm. deště, téhož dne liják 178 mm., pak zase bezdeští do 11. srpna.

Počet dnů deštivých v Římě 65 (336 mm. deště) až 171 (1337 mm.), v Palermě 310 neb 796 mm. deště. Jihozápadní vítr přináší hlavně déšť (Lissabon, Athény, Carhrad), v jižní Francii jihových., v sev. Španělsku sevzáp.

Bouřky ubývají od severu k jihu — v sev. pásmě 27 ročně (11 v letě), v horní Italii 10 proti 1 v zimě, v Comu 39, Nizze 14, v severním Španělsku 16 (3 v zimě), v jižní má Murcie 30. Ve Francii mají maximum v Montpellieru 171 (74 v letě, 40 v září pro mistral). Jižněji jsou z jara i podzimku (Palermo 14, jako Neapole, v Syrakusích 8 již. v zimě. Madrid má 25 bouřek (23 v letě), Lissabon jen 13 (v zimě). Tarifa má jen 2, S. Fernando jen 0.5 ročně. Pola má 23 (nejvíce letní), Corfu 35 (nejvíce podzimních a zimních), Janina 48 (letní), Athény 17 (nejvíce podzimních). — Řím 11 jako Ancona, 13 Florencie, 15 Bononie, Alexandrie, 16 Perugia, Udine 30, Pavia a Janov 20, Turin jen 6. Je viděti, jak tu místní poměry rozhodují.

S tím souvisejí poměry tlaku a deště. Nad Atlantským oceanem je celý rok maximum tlaku, v letě severnější (v únoru pod 30° s. š., v srpnu v 35° s. š.) 766 mm. průměrem, červenec až 768° (38° s. š.).¹⁾

V květnu a listopadu je tu tlak nejnižší.

V zimě bývá druhé *max.* východně na celině asijské a severně a jižně od moře Středozemního bývá tlak vyšší nežli nad mořem jasným, nad nímž minima častá zůstávají. V letě však jižně od středomoří a východně od něho jsou minima tlaku a proto bývá²⁾ převaha větrů severních a severozápadních, které se

¹⁾ Itálie má v rovině $9-13^{\circ}$ R. ročního tepla: Etna (9202') — 1° , Soglio (3400') 6, Tolmezzo 8° , jako Chambery (822'). 9° Sacile, Turin (857'). Trident (760'), 10° Alba, Chioggia (jako Gorice), Milán (720'), Padua, Pavia (270'), Siena (1071), Benátky, Vicenza, 11° Widem (Udine), Brescia (470'), Conegliano 12° , Bononie (272'), Florencie (220'), Lucca, Neapole, Nizza, Pisa (170'), Řím (160'), Verona, 13° Palermo, Cagliari Livorno, 14° Nicolosi (2175'), 15° Catanie, Messina. Milán mívá roční difference o — 1, extremy střední — 9 a + 34, naprosté — 19 a + 37, měsíce 0, 5° , 3° , 7, 12, 16, 21, 23, 22, 18, 12, 6, 2 — mrzává za 58 dnů, ale jen za 22 celý den.

Řím má leden + 7, červenec 25, střední extremy — 3 a + 35, Neapole již leden 8–9, červen a červenec 25, extremy — 3 a + 35, Palermo leden 10, červenec 25 rok 17, extr. — 2 a + 40, Catania rok 18° , leden 10, červenec a srpen 27 extr. — 0 a + 40. Deště v Italii bývá mezi 17° c. (Lecce), Molfeta 543 mm., 19 c. Palermo (v jihu) 90 c. (Tolmezzo). Bononie 19 c., Mantua 28', Neapole, Řím (877 mm. u jiných), Parma, Ferrara, Chioggia 29, Padua 31, Benátky 32, Florencie, Verona 34, Milán 35, Turin, Siena, Macerata, 38 Pisa, 40 Bergamo, 41 Vicenza, 44 Belluno, 46 Brescia, 47 Conegliano, 51 Janov (60 Gorice, max. listop.), 63 Widem, 65 Feltre. Chudší Sicilie: Catania 458 mm. (12 v letě), Syrakusy 463, Palermo (590) i Corsika (Ajaccio 631). Řím mívá nejvíce deště v říjnu (149 mm.), nejméně v červenci (15) — za 114 dnů (13 v listop., 3 v čvc.) — větry nejsilnější v březnu, i mračna (v listop. 5./10. rok 3./10. čc. 1./10.).

²⁾ V Španělsku je střed nejsušší a spolu nejstudenější, Madrid (a Mafra), mají 11° C. ročně Lissabon, Cadix, Murcia 17, Barcelona 13, Minorca 14, Gibraltar 15.

Madrid má leden + 4, červenec 24, střední extremy — 6 a 39, maximum 42, minimum — 9, deště 388 (dle jiných 448 mm.), (Mafra 498 mm.), rozdíly 268 (r. 1860),

— mimochodem řečeno — táhnou pak až do severní Afriky a Syrie. V říjnu se to pak měnívá, nastává menší tlak nad středomořím a větry jihovýchodní převládají. V zimě přicházejí jihozáp. větry (Scirocco, Föhn) až do Alp přes celou Itálii, v jihových. Španělských jihovýchodní co Leveche a protivy (Bora, Mistral, v Massilii 175 dnů ročně) ze severních hor (Krasu, Cevenů) do nížin přímořských.¹⁾

(Dokončení.)

— 538 (r. 1865), nejvíce v květnu 54 mm., červ. 6 (82—84 dnů deštivých). Podobně Guarda (v 1039 m. n. m.) má leden + 3, červenec 19, rok 10, střed. extr. — 4 a + 31, deště 999 mm. (max. leden). Campo Major (v 288 m. n. m.) již. 8° v lednu, 25 červc., rok 16, střed. extremy — 1 a + 42; deště 554 mm. (max. listopad, leden).

Deště mívá Salamanca 268 mm., Valladolid 336 mm., Albacete 356, Saragossa 358, nejvíc S. Jago 1729—1759 (r. 1860), Vergara 1829, Bilbao 1200, Oviedo 938 (6 dnů sněhu), Murcie mívá 362 mm. (za 63 dnů)

V západě prší nejvíce v zimě 40% (Fischer), v středu z jara a v podzimku, v jihu a východu v podzimku.

Lissabon ale má: leden 10, červenec, srpen 21, střední extremy 1 a 35, deště 254 až 759 mm. (max. listop. 109 mm., minimum červen 3, za 112 dnů — 15 leden, 1 červenec). Lagos má leden 11°, červen, srpen 23, rok 17, střední extr. 1 a 35, deště 385 mm. (max. listop. a prosinec).

Oporto má leden 9, červenec 21, rok 15, střední extr. 0 a 34, deště 1430 až 1523 mm. (max. listop. 215 mm.) za 100 dnů. Coimbra má 863 mm. deště (Schouw udal mýlkou přes 3 m.), Mafra 1123.

V Madridu bývá mráz za 26 dnů, mlha za 18, mračna za 71, krytého nebe 4/X., červenec 2/X. Vlhkost vzduchu padává až na 32% v poledne. Příslovím, že vzduch Madridu zabije člověka, ale neshasíná svíčky. Výpar velký 1603 mm. a ročně je 25 bouřek.

¹⁾ Na balkánském poloostrově má Carhrad 13° R. (dle Tschichačeva 14° R., dle Rittera 1857 až 1873 13°), leden 4, srpen 24, extr. — 11 a + 36, zima 6, jaro 10, léto 24, podzim 16 pak 13 dnů mrazu, 9 sněhu, 100 deště, 15 bouřek, 487—1869 mm. (průměrem 1053 mm., jini 704 mm. za 86 dnů, max. pros. 108, čc. 25 mm.) deště, nejvíc v zimě (prosinec 279 mm., červen 77). Bebek blízký má 679 mm. deště (151 pros., 11 srpen).

Athény mají leden 9, červc. 27, rok 18, střední extremy — 1 a + 38, deště 382—408 mm. (jini 9 c.), extr. 231—718 (max. měsíce pros. 9, 8, 9, 12, 15, 20, 25, 27, 27, 23, 19, 14) listop. 129, pros. 130, podzim 139, zima 160, leto 29 mm. za 42—93 dnů (v letě 5, zimě 28, jaru a podzimu po 19; 193 jasných), 14 bouřek.

Patras má leden 9, červc. 27, rok 18, střed. extr. 0 a 37, deště 722 mm.

Janina má (v 486 m.) leden 4, červc. 23, rok 14° C., střední extr. — 8 a + 35, deště 1261 mm. (48 c. jinde — 1299 mm., max. pros., listop. (187 mm.) 38 v červenci — nejvíc větry severozápadní (22%).

Skodra má střední teplo 14, extr. — 10 a + 39, 814 mm. deště (541 — 1020).

Corfu má v lednu 10° C., v červenci 26, ročně 17, střed. extr. 1 a 35 (vlhkosti min. 25°, střed 70, pros. 75), deště 1273—1359 mm. za 104 dnů (max. listop. 253 mm., pros. 33 v zimě, ani coul v letě (za 104 dnů) v letě mračen 4/10. (1 v letě, 6 v zimě), 38 bouřek, nejvíc větrů z jihových. (28%), záp. a severozáp. (po 18), nejméně se severových. (4).

Malta má rok 18° C., leden 12, srpen 26, rok 18°, extr. — 3 a + 38 (zima 13, leto 24), 608 mm. deště (jen 2 v letě, 166 mm. 3 pros., 6 v srpnu), severní větry za 133 dnů, jižní za 60.

Jasy rok 9°, min. — 23 a max. + 35, dešť 430—564 mm. (červ. 1879 115, červc. 1880 106, září 140 mm.), r. 1880 37 dnů sněhu, 29 bouřek, 99 jasných dnů.

Rustčuk 828 mm. deště (182 červc., 24 pros.).

Srědec (Sofia o 520 m.) rok 9° C. (zima — 2, jaro + 10, leto + 20, podzim + 10), min. — 10°, 73 cm. deště, 17 dnů se sněhem, mračen 53%, za rok, v letě 36, v zimě 62

Sulina má 475 mm. deště (86 v říjnu, 19 v lednu).

Braila (21 m. n. m.) má rok 10° C., extrem — 17 a + 33, měsíce — 4, + 4, 5, 11, 16, 21, 22, 21, 17, 10, — 2, — 5, 636 mm. deště (91 dnů — 12 bouřek).

Bukurešt (Ferestreu, hospodářská škola v 90 m. n. m.) má rok 10.6°, extremy — 28 a + 38 (srpen), měsíce (pros.) — 0, — 2, — 1, + 3, 11, 16, 21, 22, 21, 17, 12, 5), deště za 99 dnů 530—565 mm. (403—784) v únoru 226 mm., v lednu 199 (25 dnů), listop. 115, červc. 81, červ. 72, listop. 52, pros. 99 (za 16 dnů), září 0.

Bělehrad Srbský má teplotu 16° — 9 leden, pros., 28 červ., 661 mm. deště.

Valona (Avlona) má rok 15° (7 leden, 24 červ.), 1072 mm. deště za 74 dnů, 73% vláh.

Dráč (Durazzo) má rok 15°, 1093—1108 mm., deště za 97 dnů (38 bouřek, 12 krupobití), mračen 3/10 (1/10 leto, 5/10 zima).

Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií.

Sebral Josef Dědeček.

(Pokračování.)

Mimo to stanovena dílem zákonem, dílem pouhým nařízením zvláštní sazba na příspěvky pro stěhování (v případě přesazení) nebo pro cesty v zájmech úředních čili diéty. A poněvadž se často stává, že starší učitelé co zkušební kommissaři ku zkouškám kandidátů učitelství pro školy střední bývají designováni, vězmež, že diéta jejich obnáší 12 m. a cestovné vedle toho na den ještě tolik, až na předsedu kommisie, jemuž vyměřena diéta 20 m. — Kandidát platí 15 m. taxy, z nichž se mu však 1·50 m. jako kolek na vysvědčení vrací.

Vůbec byla r. 1877 ze d. 24. srpna tato sazba ministerstvem Berlínským ustanovena :

Hodnost stavu učitelského nebo dozorčího	Náklad na stěhování		Cestovní výdaje		
	Všeobecné výlohy	Transportní výdaje na každých 10 km.	Diéty	Dovoz na 1 km. cesty	
				Vozovou cestou	Drahou
Provinc. škol. rada . Vládní škol. rada . . . Vládní medic. rada . . Superintendenti	500 m.	10 m.	12 m.	0 60 m.	0 13 m.
Direktoři gymn. a re- álek I. ř. Arcikněží a děkanové	500 m.	10 m.	12 m.	0 60 m.	0 13 m.
Krajský školní inspek- tor a physik	300 m.	8 m.	12 m.	0 60 m.	0 13 m.
Starší učitel gymn. a reálky I. ř.	300 m.	8 m.	12 m.	0 60 m.	0 13 m.
Rektor vyšš. obč. škol, pro gymn. a reálky II. ř.	300 m.	8 m.	12 m.	0 60 m.	0 13 m.
Direktor a I. učitel se- mináře	300 m.	8 m.	12 m.	0 60 m.	0 13 m.
Řádní učitelé gymo. a reálek I. ř. a ostat. duchovní	240 m.	7 m.	9 m.	0 40 m.	0 13 m.
Řádní učitelé i učitelky seminární i předsta- vení a I. učitelé pří- pravek	240 m.	7 m.	9 m.	0 40 m.	0 13 m.
Techn. a element. učit. gymn. a reál. I ř. .	180 m.	6 m.	6 m.	0 40 m.	0 10 m.
Semin. pomocní učitelé a učitelky, ostatní učitelé přípravek a učit. elementární . .	150 m.	5 m.	4 50 m.	0 30 m.	0 10 m.

Že ku zásluhám na poli paedagogickém v Prusku netečně nepřiblížejí, nejlepším důkazem jest, že na jediném ústavě, totiž ve Fuldě, vyznamenáno v po-

sledním dvacetiletí šest učitelů, resp. ředitelů řádem červeného orla dílem III. dílem IV. třídy a 3 členové titulem školního rady. Mimo to podepsal císař Vilém dne 23. července 1886 v Gastýně tento spis ministerský:

„Seine Majestaet der Kaiser und König haben durch Erlass de dato Rektoren der staatlichen und der sonstigen unter alleiniger Verwaltung des Staates stehenden Progymnasien, Realgymnasien, Realschulen und höheren Bürgerschulen, sowie den Oberlehrern und ordentlichen Lehrern an den staatlichen höheren Unterrichtsanstalten (Gymnasien) *den Rang der V. Classe* der höheren Beamten der Provinzialbehörden zu verleihen geruht. Zugleich soll die mit dieser Rangklasse verbundene Zahlung des höheren Wohnungsgeldzuschusses der Tarifklasse III an die betreffenden etatsmässigen ordentlichen Lehrer, welche keine Diestwohnung inne haben, veranlasst werden.“

K tomu se připomíná, že se učitelstvu i tvrdé, u nás neobvyklé oříšky k rozlouskávání předkládají, jak zřejmo z výnosu r. 1880, jenž se týče povinnosti resp. oprávnění ku všeobecnému zaopatřovacímu ústavu vdov a sirotek (Wittwenverpflegungsanstalt) se strany učitelů přípravy i gymnasijských elementárních učitelů.

Téhož roku nařídilo se, aby ženatí učitelé, kteří ku spolku pro vdovy (Wittwenkasse) dosud nepřistoupili, při nahodilém povolání ku přistoupení přinuceni byli. Z následujícího i zřejmo, že nolentes volentes ku spolkům takovým se přihlašovali, neboť oznamuje minist. vynesení z r. 1887., že učitelům, kteří prvním ustanovením ve veřejném školním úřadě členy spolku pro vdovy a sirotky elementárních učitelů (gymnasijských) se stali, z jejich příjmů část, kase spolku připadající, nadále srážeti se nemá, i kdyby takový příspěvek stanovami spolku byl vyžadován. Dotyčný §. stanov má se v tom směru zároveň změnit. Dříve však než toto nařízeno, vyšel r. 1882. minist. rozkaz, jímž se kandidátům vyššího učitelství, kteří se před obdržení placené služby oženili, nařizuje, aby při definitivním jmenování manželku svou pojistiti dali. Totéž směřuje i ku gymnas. učitelům elementárním, když povolání jsou k jinému úřadu stavu učitelského, na př. k úřadu učitele některého semináře (paedagogia).

Z jiných různých zpráv osobních i úředních stojtež tu beze vší souvislosti tyto:

K zastupování onemocnělých učitelů povolávají se kandidáti vyššího učitelství, ačkoliv při naznačeném velkém počtu hodin na krátkou dobu i kollegové zastupují.

Osvobození od zasedání v porotě zdá se, že nevymáhají si (nebo nejsou k tomu oprávněni) němečtí paedagogové, jak potvrzuje zpráva z r. 1880. z Brilonu, kde ředitel od 20—22. října v porotě zasedal.

Ku přijetí volby náměstka starosty v obecním zastupitelství jest svolení vyššího úřadu školního zapotřebí (Bromberg 1878).

I kdo z učitelstva redakci časopisu převzítí chce, musí žádati o dovolení školního úřadu (v Bromberku ujal se v redakci časopisu spolkem „Pestalozziho“ vydávaného učitel přípravy r. 1878. teprve po svolení úředním).

Učiteli X odevzdává se spravování knihovny žákovské (Bromberg 1885).

Direktorům se nařizuje revise knihoven vždy od 1. ledna do 31. března a žádá se od nich protokolární o tom zpráva (Stade 1885). Do knihoven žákovských přijaty budtež jen ony spisy, jež od každého žáka určitého stupně s užitkem čteny býti mohou (Bromberg 1887).

Činí se k učitelstvu vyzvání, aby ku zřízení nadání pro dospělé úřednické dcery přispívalo (Bromberg 1885).

Školní úřadové se upozorňují na nestálost některých inkoustů (anilinových), jichž upotřebení se z téže příčiny ku pořizování úředních listin nehodí.

Ústav budiž opatřen potřebami hasickými (Fulda 1882).

Znovu očkování žáci budtež na 14 dní od tělocviku osvobozeni (vůbec r. 1878).

V případě, kde odůvodněna jest pochybnost, že by žák před ukončením 14. roku ústav opouštějící školu dále navštěvovati nemínil, dána o tom budiž

zpráva policii a udáno budiž bydliště jeho otce nebo pěstouna; totéž staň se, byl-li vyloučen (Bromberk 1887).

Vystoupení žáka z ústavu ať se ohlásí jeho rodiči 4 neděle napřed třídnímu s udáním, kam se žák obrátiti míní.

Žáci budtež varováni před kněhkupeckými nebo jinými vyhláškami druhu jakéhokoliv, které zasílány bývají buď jednotlivým žákům nebo školníkovi, anebo jež agenti ve škole nebo mimo školu rozšiřují.

Od ubytování vojskem osvobozují se dle §. 4. říšského zákona z 13. února 1875. budovy k veřejnému vyučování určené (s výjimkou bytů v nich se nalézajících. Fulda 1883).

Gymnasia v Bromberku se nařizuje (1878), aby nepotřebné fysikální a tělocvičné potřeby v dražbě prodalo.

Ředitel řídí ve školních záležitostech pouze v ředitelně od 11—12 hod. (Berlín, obecné Humboldtovo gymn.).

Minister. vynesemím z r. 1883. zrušuje se správní kommisie při státních gymnasiích a přiděluje se funkce tato (t. j. správa veškerých příjmů a vydání ústavu) direktorům.

Řediteli se nařizuje, aby při nastávající zkoušce maturitní královského kommissaře zastupoval (t. j. na vlastním ústavě). (Dokončení.)

Příspěvek k dějinám elektřiny.

Sestavil Jan Slavík.

(Dokončení).

Mezi tím 1866 položen kabel podmořský mezi Evropou a Amerikou po mnohých nezdařených pokusech a tím na novo spojen svět starý s novým. Však stále nové stroje elektrodynamické shotovovány a starší zdokonalovány (Siemens, Schuckert), čím poskytovaly proudů stejnosměrných vysokého napnutí. Tu již ale dán podnět užiti proudů těch k elektrickému osvětlování a vynalezány s velikou horlivostí a dovedností „elektrické lampy“ obloukové i žárové. Obloukové lampy svítí světlem mezi uhlovými poly elektrickými; při tom hlavně záleží na určité týchž polů vzdálenosti; vzrostla-li přes jistou míru při proudu daného napnutí, shasne světlo. Jednalo se tedy od prvo počátku o to, aby nestejně uhořování uhlu na polu kladném nahradilo se sblížením uhlů. K tomu užíváno ručního pohybu, strojů hodinových (Foucault, Dubosq), proudů z přerušného světla (Křížík, Siemens-Halske, Stöhrer) jakož i zvláštního umístění uhlů (Jablochkova svíce elektrická, Gülcherovy lampy a j.).

Žárové lampy, jež hlavně zavedl a zdokonalil Edison, svítí rozžhaveným proudovodem, nalézajícím se v rozředěném plynu. Proudovod ten jest buď drát platinový, jenž v postupně zředovaném vzduchu střídavě a zvolna byl rozžháván a ochlazován, aneb organický uhel z vláken lněných, bambusových atd.

Pojednou překvapil 1877 Bell celý svět svým telefonem a Hughes svým mikrofonem. Telefon Bellův založen jest na chvění dvou desk železných, na plocho svisle proti vodorovným magnetům podélným (později podkovitým) postavených. Blíží-li se neb vzdaluje-li se deska jedna k magnetu neb od magnetu, protíná v různých místech silokřivky a tím proudy různé síly navádí v proudovodu vinutém kolem magnetu; týž proudovod, jenž vede se na zavřenou obdobně kolem druhého magnetu proti desce železné postaveného, slouží k tomu, aby se jím magnetismus tohoto magnetu sesíloval; sesílením přitahuje se deska a to úměrně síle proudu, po případě síle magnetu. Tím vzniká na druhé desce pohyb úplně souhlasný s pohybem desky první. Po-

hybuje-li se tedy deska první vlnami zvukovými, způsobuje souhlasný pohyb druhé desky, jenž zase tyže vlny zvukové vzbuzuje, jež pohybu byly příčinou. Tak na vzdálené stanici druhé stává se slyšitelným, co mluveno na stanici první. V obecném užívání však jsou telefony Bellovy spojeny s mikrofonom Hughesovým.

Pružná deska resonanční pohyb svůj sděluje s uhlím galvanickým, jenž dotýká se jiného uhlí jest vodičem proudu ze zvláštní batterie kolem magnetu jednoho Bellova telefonu vedeného.

Chvěním desky a tím uhlí prvního mění se intensita dotyku obou uhlových vodičů; tím se mění vodivost jejich vzhledem ku proudu, jenž z batterie vychází.

Tím však také mění se magnetičnost v Bellově telefonu, a deska jeho chvěje se podle pohybu desky resonanční. I nejnepatrnější pohyby desky této (leze-li po ní moucha, dotýkáme-li se jí pírkem) stávají se tím způsobem ve velkých vzdálenostech slyšitelnými. Mluvíme-li do takové desky, mluví totéž také deska telefonická ve velikých vzdálenostech. Na tom jsou nyní užívané telefony založeny a dle tohoto principu tak rozmanitě sestaveny, že věru těžká volba pro toho, kdo chce si pořídit telefonické spojení dvou míst.

Roku 1880 týž Bell vzbudil obdiv fotofonem.

Prvek, jenž nazván selen, má tu zvláštní vlastnost, že vodivost elektřiny mění podle toho, jak silně jest ozářen paprsky světelnými. Této vlastnosti užil Bell, aby do dálky mluvil a nazval svůj stroj fotofonem, jež zařídil takto:

Čočkou spojnou svedeny paprsky světelné do ohniska položeného na desce slídové neb z tenounkého skla zhotovené. Tu se odrazí a jinou čočkou spojnou vyvedou se rovnoběžně do ohniska parabolického zrcadla, v němž umístěn element selenový, jímž prochází proud batterie zvláštní, kolem magnetu telefonu Bellova vedený. Mluvením do desky slídové, po případě skleněné, přivádí se tato do pohybu a tím mění se ozařování selenového elementu. Tím mění se také intensita procházejícího proudu a deska telefonu chvěje se změnami magnetismu magnetu v telefonu, ježto obtékajícím měnivým proudem magnetická síla magnetu se mění. Chvění desky telefonové jest souhlasné s chvěním desky slídové, a tím lze opticky mluvit do dálky. Místo selenu užil Bell průběhem svých zkoušek různých hmot a shledal, že mimo sklo a uhlí všech hmot lze podobným způsobem užití. Proto také zjednodušil svůj fotofon, že jemnou desku z ebonitu spojil s naslouchátkem vynechav proud batterie a obdržel také různým ozařováním slyšitelné zvuky.

Ale ještě nebyla řada překvapení ukončena; accumulatory zdokonalené, jimiž lze elektrickou sílu do zásoby si uchystati, a zdařilé vedení elektrické energie do dálky otvírají každým dnem nové směry rozvoji elektřiny.

Připomeneme-li, že roku 1881 byly zvláštním kongressem v Paříži stanoveny elektrické jedničky (Ohm, Volt, Ampère atd.)¹⁾ a určen jich vztah k jedničkám mechanickým, že zhotoveny stroje, jimiž se počet těchto jedniček rychle a bezpečně stanoví (Voltmetry, Ampérmetry), že s prospěchem užito tepla k buzení stavů elektrických, naznačili jsme v krátkosti, jak a co duch lidský o elektřině během 2400 let vybádal.

Shrneme-li všecky ty výsledky, poznáme tyto pravdy:

Všecky hmoty stávají se třením elektrickými, t. j. nabudou vlastnosti, že lehké pohyblivé hmoty přitahují, načež je odpuzují.

Třená hmota neudrží se v tomto stavu elektrickém trvale.

Nejdéle podržuje stav ten pryskyřice, nejdříve ho pozbývají kovy.

Zeлектроvaná hmota nejeví žádné změny ve váze, velikosti, pevnosti, barvě atd.

¹⁾ Srovnej časopis pro pěstování matematiky a fysiky ročník XVI., čís. I. „O měření elektrickém“.

Některé hmoty jen na těch místech, kde byly třeny, se zelektrují (sklo, pryskyřice) a pozbývají stavů elektrických také jen na těch místech, kde se jich dotýkáme. Elektrické stavy jeví se na povrchu hmot a unikají hroty nejlépe.

Kovy jsou dobří elektrovediči, jimi lze stavy elektrické jedné hmoty na druhou převáděti.

Dotýkají-li se hmoty v plochách, tu jakost elektřiny tím vzbuzeň jest táž, jako by se hmoty o sebe třely. Řada hmot: kyslík, síra, uhlík, platina, zlato, stříbro, měď, olovo, cín, železo, vodík, zinek, hliník, sodík, draslík sluje řadou elektromotorů a má tu zvláštnost, že hmota předcházející stane se dotýkáním s některou následující záporně, následující kladně elektrickou. Čím jsou členy této řady od sebe vzdálenější, tím mocnější jsou stavy elektrické. Souhlasné elektrické hmoty pohyblivé se odpuzují, protivně elektrické se přitahují a vyrovnávají svá elektrická napnutí.

Zahřívání neb ochlazování hmoty o sobě stávají se elektrickými (pyroelektřina); zahřívání neb ochlazování hmoty, spájené s jinými, stávají se elektrickými (thermoelektřina); lučebnými změnami v hmotách neústrojných i ústrojných budí se stavy elektrické; životním processem v ústrojných hmotách (ve svalech a nervech) vzniká elektrické napnutí; magnety hybnými v pevných proudovodech, pevnými v hybných proudovodech budí se stavy elektrické; elektřinou klidnou i proudící čili statickou i dynamickou ve hmotách navádějí se stavy elektrické ve hmotách jiných. Galvanickým proudem lze pomocí lučebné činnosti elektrickou energií se zásobovati (accumulatory). Účinky podružných proudů accumulatorů jsou podle napnutí nestejně.

Má-li elektrický proud veliké napnutí, převládají účinky mechanické a tepelné; molekulární přitažlivost nejdříve se přemůže, elektrody mění své skupenství, taví a odpařují se. Je-li napnutí menší, vznikají na elektrodách zjevy světelné, podmíněné rozředěnými parami; kapalina, jež skoro ani nedotýká se elektrod, jen nesnadno se rozkládá. Je-li napnutí ještě menší, mizí i tepelné i světelné účinky a nastupují lučebné.

A zač sluší pokládati elektřinu? Za zvláštní druh energie, to jest způsobnosti vykonávati práci, která jest patrná účinky:

1. mechanickými (přitahování a odpuzování, tedy pohyb lehkých věcí, roztrhávání hmot);
2. fyziologickými (dráždění nervů citících i hybacích, dráždění svalů a žláz);
3. tepelnými (žhavení, tavení, ochlazování, zapalování);
4. optickými (elektrická jiskra, blesk, elektrické světlo, oheň Eliášův, severní záře);
5. akustickými (šelest, praskot, znění);
6. magnetickými (zmagnetování železa, ocele, proudovodů, odklon jehel magnetických);
7. lučebnými (sklad a rozklad hmot);
8. elektrickými (buzení elektrických stavů v hmotách jiných, které v elektrickém poli čili prostoru elektrické působnosti se nalézají).

Jest pak energie tato pohyb buď aetheru neb hmoty, jenž způsoben býti může pohybem molekulárním a také na molekulární se přeměnit může. Při tom platí princip zachování živých sil čili:

Práce zase práci plodí,
Ruch se ve klid nepřerodí.

Prameny, jichž k práci této užito, pokud již v poznámkách uvedeny nebyly, jsou:

Marbach — Physikalisches Wörterbuch.

Studnička — Beiträge zur Geschichte der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften.

Maxwell — Die Electricität.

Poggendorf — Geschichte der Physik.

Du Boys-Reymond — Untersuchungen über thierische Electricität.

Jednotná škola střední.

Napsal B. Navrátil, ředitel reální školy v Prostějově.

(Dokončení.)

Nebylo by nemožno odvoditi již z toho, což dosud řečeno bylo, náš závěr konečný. Avšak obhájci nenahraditelnosti jazyků staroklassických uvádějí jim na prospěch velmi často ještě domnělé přednosti jiné, jimž, ač nemají důležitosti zásadní, nicméně jistou váhu připisují; proto se jich zde stručně dotkneme. Jsou to zejména tři.

1. Znalost jazyků staroklassických jest užitečna co do správného porozumění terminologii věd, jež ve všech jazycích zbudována jest na základech jazyků latinského a řeckého. — Trapně působí, slyšíme-li názvy původu latinského a řeckého vyslovovati s chybným přízvukem, a ještě trapněji, užívá-li se jich docela ve smyslu křivém. Jest ovšem s pravdou, že názvosloví vědecká z největší části zbudována jsou z latiny a řečtiny. Tomuto názvosloví však předně nerozumí ani ten, jehož klassické vědomosti za obor gymnasijsní nesáhají — mimo některé bezcenné maličkosti, jako na př. domesticus, agrestis, montanus, méně již fulvus, ještě méně gypaetus; a porozumění končí se bezpečně již při „tussilago farfara“. Připusťme ale na okamžik, že by si tyto a jiné latinsko-řecké názvy, jež ostatně, jak známo, ku klassičnosti nároků nečiní, skutečně dovedl přeložiti. Jaký má z toho prospěch? Dím-li, že v názvu „stroj dynamo-elektrický“ δύναμις = síla a ἤλεκτρον = jantar, doví-li se pak tím kdo o věci samé alespoň o něco více než nic? Mimo to mnohé názvy pocházejí z jazyků jiných než staroklassických, zejména z arabštiny (algebra a j.), aniž komu připadlo na mysl jen proto učiti se arabštině. O jiných názvech posud se vlastně neví, kam položiti jich původ, na př. o názvu „theodolit“; což moderním geodetům nebylo však nikterak na závadu, by vykonali práce obdivuhodné. Vůbec jest to náhled mylný, hledá-li se v terminologii vědy poučení o obsahu jejím. Terminologie jest pouze souhrn více méně soustavný diakritických značek; arci by se doporučovalo použití k tomu vždy slov jazyka známého, hlavně mateřského, nikoliv pro obsahové porozumění, nýbrž hlavně pro odstranění tarasů, jež přístup ku vědě do jisté míry ztěžují. Učiti se však jazyku k vůli terminologii bylo by k podkově kupovati koně.

Co se týká nesprávné výslovnosti a chybného porozumění slovům latinsko-řeckým, nedostatek ten jest méně závažný než chybná výslovnost, neúplné porozumění názvům, pocházejícím z jazyků nynějších; připomínáme jen dějepis a zeměpis, kdež nezřídka se setkáváme s ukázkami toho druhu nad míru charakteristickými. Bohužel zdá se, že chyba ta bude trvati potud, pokud všichni lidé nebudou mluvit jazyky všemi.

2. Jiný důvod vážený ostatně z bohaté studnice praktické užitečnosti, od obhájců staroklassicismu jinak nevalně ceněné jest, že ku porozumění mnohým jazykům živým jest nezbytně potřebí znalosti jazyků klassických; zejména uvádívá se dokladem jazyk francouzský. Myslím, že laskavého čtenáře poněkud překvapím, uvedu-li, že thesi tu, pokud se vztahuje ku střed-

nímu (seconde) školství, zamítá francouzský professor R. Frary pro jazyk francouzský sám ¹⁾ z důvodů velmi prostých a srozumitelných:

a) Skutečný historický rozvoj jazyka není proto ještě shodný se vhodnou methodou didaktickou.

b) Škola střední nemá za úkol vychovávat učence, literáty, nýbrž poskytnouti právě jen vzdělání obecného.

Vidí-li se důvody tyto — co do dalších podrobností odkazujeme k dílu citovanému — býti dostatečnými Francouzi, tím více mohou dostačiti nám, jimž jazyk francouzský jakožto jazyk francouzský *nynější* (nikoli v jeho rozvoji, proměnách atd.) jest jednou z oněch sil, jichž společná výslednice má býti vzdělání obecné. Často slýcháme výrok, že gymnasista za jediný rok více frančtiny pochytné, než realista latině se neučící za tři roky. Připustíme to. Pak ale nesmíme zapomínati, že gymnasistovi, aby za rok tak daleko ve frančtině dospěl, jak onen výrok tvrdí, bylo se napřed namáhavě učit latině — po šest let. Ostatně by nám na středních školách českých z důvodů docela podobných bylo pak vlastně též vyučovati oněm jazykům staroslovanským,²⁾ na nichž čeština spočívá, ne-li docela sanskritu, čehož zajisté žádati nelze.

3. Konečně tvrdívá se též, že zanedbání klassických studií mělo vždy v zápětí úpadek věd a poklesnutí všeobecné vzdělanosti, a naopak rozkvět klassicismu opět zmohutnění vzdělanosti vůbec.

Článek, jenž domnělý tento doklad nenahraditelnosti jazyků starých uvádí, přestává na všeobecném tvrzení nepřihlížeje ku případům konkrétním; nelze jich tedy také zevrubněji stopovati. Není nemožno, že současné poklesnutí vzdělanosti i klassicismu mělo jedinou společnou příčinu, na př. dlouhotrvající války, ve kterémž případě by se pak výrok onen zakládal na mylném výkladě dějů jinak historických. Leč připustíme opět, že od vzkríšení jazyků staroklassických taková období střídavého rozkvětu a úpadku klassičnosti staré skutečně byla. Pak, ač chceme-li souditi správně, nutno míti na paměti, že až téměř do nejnovějších dob vzdělání staroklassické bylo jediným vzděláním vůbec, vzděláním *κατ' ἐξοχήν*. Jest tedy zajisté o sobě zřejmo, že kleslo-li kde v oné době studium staroklassické, pak též poklesnouti musila vzdělanost vůbec, poněvadž právě jiné nebylo, než klassická a že zmohutnění studia starých klassiků opět vzbuditi musilo nový vzruch u vzdělanosti vůbec z téhož důvodu. Lze však vysloviti pochybnost, uvážíme-li ráz vzdělanosti doby naší, že by podobný zjev měl i nyní podobný účinek.

Uvedli jsme některé z myšlenek, jichž předběžné objasnění a ocenění otázka jednotné školy střední, jak se nám zdá, vyžaduje. Bylo by pošetilostí domnívati se, že tím vyčerpána jest látka, jež má již svou literaturu, aforistickou sice dosud po většině, přece však již dosti rozsáhlou.³⁾ Dostačuje nám, že jsme ukázali ku stránce její, na niž často a rádo se zapomíná, již za velmi závažnou považujeme, ku stránce plynoucí ze stavu vzdělanosti, z požadavkův doby nynější. Poukázali jsme, shrneme-li vše ve stručný přehled, k těmto kusům:

1. Otázka jednotné školy střední závisí na předběžném řešení otázky a nahraditelnosti nebo nenahraditelnosti jazyků staroklassických jazyky novoklassickými. V úvaze o podmiňující otázce této dospěli jsme k výsledku, že

¹⁾ R. Frary, Question etc. pag. 123. a násl.

²⁾ Přirovnání toto není případné, poněvadž všechny slovanské jazyky, i tak zvaný staroslovanský či lépe staroslověnský, jsou sestry, ne matka češtiny, všech pak jich sestrou zase je sanskrta. *Red.*

³⁾ Poučný přehled historický o návrzích týkajících se reformy středního školství podává Schmidt, Geschichte der Paedagogik, sv. IV.

2. jazyky staroklassické *specifické* jakés účinnosti vzdělávací nemají.
3. Jazyky nové jsou vhodným podkladem pro obecné vzdělání jak po stránce čistě formové, tak po stránce formálně obsahové;
4. předčí mimo to nad jazyky staroklassické tím, že lépe přiléhají ku směrům, jimiž kulturní a praktické snahy naší doby se nesou, jimž vzdělanec má rozuměti, ku platnosti dopomáhati, jež má ovládati.
5. Vyskytují-li se jaké nedostatky, vyskytují se u obou skupin jazykových; mimo to co do jazyků nových nejsou tak závažny, aby důvody, jež pro ně svědčí, oslabily.
6. Pro jazyky nové mluví též jich upotřebitelnost v obcování jednotlivců i národů mezi sebou.

Zbývá nám již jen z návěstí hořejších vyvoditi poslední, konečný závěr rozumový, jenž nemůže býti jiný, než ten:

Úkolem jednotné školy střední buď poskytnouti obecného vzdělání na základě jazyků moderních¹⁾ a na základě disciplin mathematicko-přírodopisných.

Tím končíme svou úvahu. Připojiti jest nám jen ještě krátký dodatek, jehož účelem toliko jest předejiti nedorozumění, jež by jinak snadno mohlo vzniknouti. Jest známo, že nynější škola realná, alespoň co do nejhlavnější podstaty, na témž základě spočívá, ke kterému jsme pro jednotnou školu střední dospěli. I mohlo by vzniknouti domněnání, že nynější školu reálnou, tak jak jest, již za želanou jednotnou školu střední považujeme. Leč to by neodpovídalo mínění našemu, alespoň ne měrou úplnou. Nynější školu reálnou považujeme za zdravou myšlenku, za zdravé jádro, ba za více ještě, za zdravý peň, z něhož však teprve dalším rozvojem jednotná škola střední, jak jsme ji načrtli, přirozeným arcí způsobem a nenásilně se vyvinouti může a doufáme, že i vyvine. Podrobnější výklad, jak by to as provésti bylo, přesahuje meze tohoto pojednání, jež k zásadným toliko stránkám přihlíží.

K něčemu však dovolíme si ještě poukázati. Poslední úkol školy realné i gymnasia jest týž, totiž obecné vzdělání; úkol ten plní realné školy i gymnasia s výsledkem stejně úspěšným. Přes to však odchovanci školy realné ve mnohé příčině nejsou na roveň postaveni s odchovanci gymnasií. Jest to očividná neshoda. Udávajíc někteří, ut aliquid demonstrasse videantur, porůzné případy výborného prospěchu abiturientů gymnasijských na školách odborných, a rovněž porůzné příklady relativně slabšího prospěchu abiturientů škol realných na týchž učilištích. Případy ty jsou však, ať nemluvíme o nějaké náklonnosti jednou „ad melius“, po druhé „ad deterius“, nejvýš neúplny a co do počtu tak skrovný, že se mnohdy zdá, jako by závěry podobné se řídily podivným principem „ab uno ad omnes“. I z této příčiny doporučovalo by se přiznati oběma stranám oprávněnost rovnou, aby, nechceme-li již spolehnouti na závěr z úkolů obou učilišť, získalo se dat dosti spolehlivých a dosti četných, jež by bylo lze podložiti důvodnému úsudku induktivnímu. Spůsob, jak by rovnou tuto oprávněnost v praxi bylo uskutečniti, nelze v pojednání tom, jež jiný si vytklo úkol, podrobněji rozebírat; dostačíž zatím vysloviti přání, aby se brzy stala vítaným skutkem, aby různost dělicí reálné a gymnasijské školy střední zbavena byla odia inferiornosti jakési s jedné a superiornosti s druhé strany, čímž by se diskusse o budoucí, bohdá již blízké jednotné škole střední, zajisté valně usnadnila.

¹⁾ Chtít jazyky staroklassické úplně vymýtiti ze střední školy jest požadavek upřílišený a pravda se zde nachází opět uprostřed: nechť se jen učba v jazycích staroklassických zařídí *praktičtěji* (opravdový *výtěžek z četby* musí býti stále na zřeteli) a zbude dosti volného času, by se mohla čísti i důležitější díla novoklassická, po případě zdařilé *překlady české* z jazykův jak staroklassických tak novoklassických. *Red*

Příspěvek k aesthetickému posudku Sofokleova Filokteta.

Podává PhC. J. Chval.

(Pokračování.)

III.

Vznět aesthetických citů tragických.

Filoktetes jsa původem ze vznešené rodiny panovnické a také zajisté velmi zámožné, co bída jest a nouze, nikdy nezkusil. Z té příčiny také tím bolestněji dojíká krutý osud jeho. Zbědovaná postava jeho a zubožený a takořka zdivočelý vnějšek jeho nejen hlubokou *soustrastí* vzbuzuje než i *hrůsou* obecnstvo zaráží a překvapuje (srovn. v. 225 nn.).

Jest tedy zcela přirozeno, že s radostí vítá domnělou příležitost plavby Neoptolemovy, kterou by se mohl vyprostiti z dlouholeté bídy a opuštěnosti. Hlavně pak když slyší, že také jemu dostalo se od zlomyslných Atreovicův urážlivého bezpráví tím, že památnou zbroj po otci jeho Achilleovi dali podskočnému Odysseovi, probouzí se v něm cit vřelý a upřímný sympathie, která jej svádí k slepé důvěře, ovšem ošemetné. Jestli přirozenou vlastností lidskou, že *lidé stejným aneb aspoň podobným osudem stížení se sbližují a spřátelují*. Na této přirozené vlastnosti lidské, *na této sympathii založil* Sofokles, veden jsa nezvratným úkazem sociologicko-psychologickým, důmyslně zdařilou *leť Odysseovu* a tím i dramatičnost Neoptolemovu.¹⁾

Filoktetes v upřímné oddanosti svěřuje se Neoptolemovi, strojenou nenávistí jeho proti Atreovicům pokládá za skutečnou a lživý jeho cíl plavby má za opravdový a vážně myšlený. Proto žádá od něho pomoci.

Avšak Filoktetova nenávist a roztrpčenost proti Atreovicům i Odysseovi jest neuhasitelná; nezná míry a nepřipouští omluvy. Zanechav Neoptolemovi památný svůj luk nepřemožitelný k opatrování, odkvapí rychle do jeskyně, aby si nejpotřebnější věci na cestu s sebou vzal. V tom okamžiku však třikrát zachvátí jej strašné bolesti, čímž jest odplutí náhle překaženo. Scena tato jest velmi drastická a pathetická. Sofokles tělesné bolesti Filoktetovy, které tak dlouhou dobu snášel a o nichž posavad bylo jen vypravováno, obecnstvu obšírně zobrazuje také viditelně způsobem dramatickým. — Nelze mlčením pominouti, že scéně této se dostalo od rozmanitých vykladatelů různého posouzení a také i pokárání, ježto prý jsou zde fysické bolesti vyliceny způsobem příliš děsným a rozvlácným, tak že až ošklivost u obecnstva vzbuzují. Přihlédneme k ní tedy něco podrobněji.

Filoktetes právě když se již kvapně, největší radostí jsa naplněn, hotoví k toužebnému návratu do své vlasti, třikráte jest stížen prudkým záchvatem palčivých bolestí; svíjí se v trapných mukách, volá bohy, křičí v zoufalství na Neoptolema, aby mu mečem nohu uťal a života jeho nešetřil. Po třetím prudkém záchvatu klesá mu slabostí hlava a upadá v tuhý spánek.

Scena tato jest zajisté velmi drastická, dojímová, ba až děsná a hrozná. Není srdce tak zatvrzelého, aby nebylo tímto výjevem k útrpnosti a lítosti dojata. Avšak dlužno přece v pravdě přiznati, že pouhý tento bolestný křik za jiných okolností a u jiné osoby, vzbudil-li by jakou soustrast, byla by tato rázu docela jiného; neboť pouhá *bolest* tělesná a k tomu ještě smrdutá nemá skutečně do sebe tolik účinkující moci a síly, aby ve druhé osobě vzbudila náležitou útrpnost. Každý by zajisté spíše, nemoha trpícímu nijak pomoci, tvář svou od něho z ošklivosti odvrátil, aby neviděl tak bolestných muk a ubohý trpitel byl by opět sám sobě v krutých bolestech zůstaven. Smrduté a nezhojitelné hnisající bolesti opravdu

¹⁾ Srovnej jeho slova ve v. 585 sq.:

ἐγὼ εἰμ' Ἀτρεΐδαις δυσμενὴς οὗτος δέ (sc. Filkt.) μοι φίλος μέγιστος, οὐκ ἔστιν Ἀτρεΐδαις στυγεῖ.

se hnusí a ošklivost i těžkost působují.¹⁾ Některý člověk tak bývá často choullostiv a nedůtkliv, že o hnusajících bolestech, vředech a podebraninách ani řeči nesnese, neřku-li aby se mohl na ně upřeně dívatí anebo do konce jimi se obíratí. Avšak této hnusivé ošklivosti se básník mistrovsky vyhnul. *Trpící osobou jest slavný bohatýr Filoktetes, strádající v bídě a nouzi* dlouhou dobu na poušti. Hnisající bolest jest jen *skrovnou částí* krutého osudu jeho a strastného života. Kdyby Filoktetes, stížen touže chorobou, ležel doma v paláci u svých nejbližších přátel na měkkém lůžku a obklopen ochotným služebnictvem, které by každému přání jeho na pouhý pokyn vyhovělo, snad bychom s ním měli útrpnost, ale tato útrpnost byla by rázu docela jiného, brzo by ochabla a konečně beze stopy by i za krátko uhasla.

Filoktetova nezhojitelná bolest sdružena však jest ještě s jinými nesnázemi a obtížemi, které samy o sobě při *sdravém* člověku také by jinak dojímalý, kdyby právě nebyly s neduhem tak trapným spojeny. Kdyby totiž Filoktetes na týchž místech pustých žil v podobné nouzi *sdráv* jako nějaký poustevník, účinkoval by jeho osud na obecnstvo také docela jinak a vznícená útrpnost vzala by na sebe tklivou sice tvářnost, ale přece ne tak truchlivou a smutnou.

Jen tehdy, když oba tyto živly pospolu jsou, když totiž člověk opuštěný, *osamělý, chorého těla* svého neovládá, když *nemocí stíženému nikdo pomoci poskytnouti nemůže* a on odkázán jest sám toliko na sebe, a když jeho hlasité stesky a nářky do větru se rozplývají, jen tehdy objevuje se bída v plné hrůze své a podstatě.

Neoptolemos opatroval Filoktetovi po dobu jeho tuhého spánku luk. Za tuto laskavost a věrnost, že ho neopustil, mu Filoktetes upřímně děkuje. Bolestný dojem, jež na něj již dříve učinila jeho strašná muka, tímto vřelým a upřímným díkem ještě více se zvyšuje. Útrpností hnut, nemůže snést další přetvářky a odhalí mu bez obalu pravý účel své plavby na ostrov Lemnos. Filoktetes jest jeho úskočnou lstí velice překvapen, rozlíti se hněvem, že byl tak ošemetně oklamán, a žádá zpět svůj luk. Na novo vzkypí v něm doutnající žár nenávisti a o návratu ke Troji nechce ani slyšeti. Neoptolemos zastydí se za své lstivé jednání a chce mu luk vrátiti. V tom však přikvapí Odysseus a hrozí Filoktetovi, nepůjde-li dobrovolně, že jej násilím odvede; konečně opět lstivě dokládá, že ostatně může Filoktetes na Lemnu zůstatí; oni že vítězství dobudou bez něho, jen když mají jeho luk. Filoktetes nechťeje povoliti, jest nyní ještě větší bídě vydán. Zmocňuje se ho *soufalost*, že úhlavní nepřítel tak lstivě nad ním zvítězil, a přeje si nejraději konec učiniti bídnému životu svému. *Soustrast* s hrdinou dostupuje touto scénou stupně nejvyššího. Vše hotoví se již k odplutí, ale Filoktetes, jsa důsledným, nechce povoliti. Neoptolemos stydě se za lstivý čin svůj, hnut jest v srdci svým útrpností; vida pak, že veškero jeho snažlivé přemlouvání jest marno a bez úspěchu, nemůže již potlačití mravního citu a vrátí přese všechnu Odysseovu domluvu Filoktetovi jeho luk. Skutkem tímto jest veškeren úspěch lsti zmařen a plavba zbytečně podniknuta. Na všech stranách jeví se samé sklamání: Neoptolemos i chytrý Odysseus má odplouti zpět s nepořízenou a Filoktetes jest zůstaven dalšímu trápení svému. Leč Neoptolemos vynakládá přece ještě poslední síly a snaží se Filokteta pohnouti k návratu na bojiště Trojské; prosí ho, by se podrobil vůli bohův, aby povolil ve své zatvrzelé vzdorovitosti a odebral se do boje; slibuje mu, že tam bude léčením od slavných lékařův Achajských vyhojen; nicméně horlivá snaha jeho zůstává bez výsledku. Žár nenávisti v nitru Filoktetově nedá se uhasiti. Tu dostupuje v nitře divákově vrcholu strach o hrdinu, že pro železnou nepoddajnost mučeníctví jeho potrvá i nadále, že pro vášnivou nenávist ke škůdcům svým neopustí neblahé samoty lévenské. Neoptolemos chtěje býti dů-

¹⁾ Srvn. v. 889 sqq.:

οὐ (sc. Neopt.) μ' αὐτὸς ἄρον, οὐ με κατάστησον, τέκνον.
τούτους (sc. plavce) δ' ἕασον, μὴ βαρυνθῶσιν κακῇ
δόμῃ πρὸ τοῦ δέοντος· οὐπὶ νῆϊ γὰρ
ἄλλος πόνοσ' αὐτοῖσι συνναίων ἐμοί.

sledným i v tom, k čemu se dříve ve lstivém úmyslu zavázal, uvoluje se konečně Filokteta skutečně dopravit do vlasti. — Počíná se měniti duševní nálada obecnstva, jež se znenáhla vybavuje ze strachu o osud hrdinův, ale nevybavuje se z něho úplně. Přejeť hrdinovi divák *nejlepšího*, ale toho nejlepšího, totiž cesty ke Troji, úplného uzdravení a zahájení nového období života slavného a útěšného — oslavy vlasti — toho hrdina posud nevolil; prospěch hrdinův i vlasti *má býti s osobní nenávistí a sáští potlačen a savržen*. Kdo zde může pomoci nebo rozkazovati, když i nejvyšší rozkaz státní slabý jest, aby Filokteta přinutil vstoupiti pro vlast do řad válečných? Jenom snad bůh sám. To se také skutečně stává. Na theologiei objeví se Herakles, dárce Filoktetova luku, a oznámí mu vůli bohů, že se má bez prodlení odebrati na bojiště Trojské, kde se mu zároveň dostane uzdravení.

Obecenstvo zapomíná znenáhla na hrozná utrpení Filoktetova, jeho pevný a důsledný charakter oceňuje a chválí, že raději by v bídě setrval, než aby se úhlavnímu svému škůdci a nepříteli podvolil. Neskrocená nenávist Filoktetova z antického stanoviska ethického není urážlivá, nýbrž jest zcela pochopitelná a odůvodněná. Byloť mu po deset let žíti v opuštěnosti a opovržení, ve strašné bídě a v nevýslovných mukách palčivých bolestí. Jako své protivníky nenáviděl, tak toužil zase po svých přátelích a po vlasti. Nitro obecnstva se vymaňuje z truchlivé nálady, *očisťuje se s trampot tohoto bídného světa vesdejšího a povznáší se k pomyslům vznešeným*. Jestliť důležitost a válečná hodnota hrdiny uznána i od samých úhlavních odpůrcův jeho, urputná nenávist jeho tím usmířena, pánovitá nadutost a lstivost jeho škůdcův pokořena, cit lásky vlastenecké ukojen. Obecenstvo potěšeno jsouc z blahého smíru tohoto, plesá v nitru svém a naplněno jest *rozkošnou slastí*, že nesnadná věc dospěla k takovému konečnému narovnání a uspokojivému rozřešení. Ze *strastných* a *hrozných* výjevů tragických přece konečně jako příjemný vánek prochvívá proudem libý cit *slasti*; toť Aristotelova katharse.

(Dokončení.)

Duchovní romány: Josef a Asenech. Život Josefův. Adam a Eva.

(Čteno v král. české společnosti nauk dne 18. dubna 1887.)

(Adam a Eva.)

(Dokončení.)

(37.) I ssli Seth a matka jeho k branám rajským. A kdyz ssli czestú, przissel had v náhle a rzítiv se usstípl⁶⁰⁾ Setha. To uzrzevssi Eva zkvíelila rzkúczy: „Horze mnie bídné a nesstiasné ženie! kterak zlorzeczeni sú, kterzíz neostrzíehají przikázanie božíeho!“ I rzekla hlasem velikým Eva k hadu: „Hovado zlorzeczené! kterak se⁶¹⁾ nebálo pustiti zubnov tvých na bozij obraz? a kterak si smielo⁶²⁾ bojovati s ním? aneb kterak jsú zubové tvoji odolali?“ (38.) Odpoviediel had a rzekl: „O Evo, vssak proti vám jest bolest prchlivosti⁶³⁾ mé!“ „Poviez mi, hade, kterak otevrzena sú ústa tvá k vypusstienie jedu k uobrazu božíemu?“ Rzekl diabel k Evie: „Poviez mi, Evo, kterak odevrzíena sú ústa tvá, aby jedla z drzeva zapoviedieného, jediné skrze mie?“ (39.) Tehdy Seth rzekl k hadu: „Porokuj⁶⁴⁾ tobie Pán buoh! utaj se, hade, a oniemiej! zavrzi ústa tvá, zlorzečzený neprzíeteli pravdy, hancze zatraczený! odstup od obrazu božíeho až do toho dne, kdyz Pán bu | oh káže tie vyvésti na pokússeníe.“ Rzekl had k Sethovi: „Aj 204⁶⁵⁾.

⁶⁰⁾ impetum faciens morsit. ⁶¹⁾ m. kteraks se, lat. quomodo non timuisti. ⁶²⁾ ausus es. ⁶³⁾ furoris. ⁶⁴⁾ increpet.

ted odstupuji od obrazu božského, jakoz si mi rzekl.“ Ihned had ssel s czesty. (40.) Ale Seth a matka jeho ssli k branám rajským po olej milosrdenství, aby zmazali Adama nemocného, jakož rzekl jim Adam. Przissedsse Eva a Seth k branám rajským, vzali prach s zemie a posypali hlavy své a na zemi se rozprostrzeli i poczali kvílení a plakati rzvaním velikým prosíceze boha, aby se smiloval nad Adamem a nad bolestmi jeho a poslal andiela svého a dal jemu oleje milosrdenství z drzeva života.

(41.) A kdz se modlili mnoho hodin a prosili boha, a aj Pán buoh uslyssal je a modlení jich przijal a ihned poslal andiela svého svatého Michala. I ykázal ⁶⁵⁾ sie jim svatý Michal a rzka: „Já poslán sem k vám od boha, já sem ustaven od boha lékarzem nad takové tielo; pravím vám: Seth, czloviece boží, nerod plakati! modl se a pros za olej milosrdenství, aby zmazal otcze svého pro bolest tiela jeho. (42.) Pravím tobie, že nikoli nemůžeš nyní toho oleje vzéti, jediné v najposledniejšsle den, kdz se skoná V tisíczów leth a dvě stě bez jednoho od prvního dne stvorzení svieta. Tehdy przijde na zemi najvyšší Kristus, syn boží, aby zkrzíesil tielo Adama, otcze tvého; a tehdy vskrzíesi tiela mrtvých a sám Kristus, syn boží, przijda pokrtí se v rzece Jordann. A kdz vyjde z vody, tehdy olejem milosrdenství zmaže vssecky vierzícíze v se, a bude ten olej milosrdenství od národu az do národu tiem, kteříz druhé narození bude ⁶⁶⁾ z vody a z Ducha svatého k životu wiecznému. | Kdz sstúpi syn boží naj- 204^b. milejšsij, Kristus, tehdy uvede Adama, otcze tvého, do ráje k drzevu oleje milosrdenství svého.“ A ihned ssel andiel do ráje od niego a przinesl jemu vietev se trzmi lístky z drzeva umienie dobrého a zlého, pro niez byli vyhnáni z ráje Adam a Eva. I dal vietev andiel Sethovi a rzka: „Tuto vietev nes oczi tvému k rozvlažení a k utiessení srdci jeho. (43.) Pospies a nemesskaj jíti k uotczy tvému Adamovi, nebo dokoná sie čas života jeho. Jestie Adam, otec tvój, VII dní ziv bude a po sedmi dnech vystúpi dusse z tiela jeho a uzrží ⁶⁷⁾ veliké divy v nebi i v zemi i na svěcziích nebeských.“ To poviediev svatý Michal i odssel od Setha. A vrátili sú se Eva a Seth a vzali s sebú vietev a vonné veczi to jest nardus a ssaffran i jiné vieči. I stalo se, kdz sú ssli přes vodu Jordan, upustil Seth vietev do vody, kterúz jemu andiel dal. A blässe voda velmi prudká.

(44.) A kdz sú przissli Seth a matka jeho k Adamovi, poviediel ⁶⁸⁾ jemu vsseczko, czo se jim na czestie przihodilo a kterakú opovied dal jim andiel, kdz sie modléchu k bohu za olej milosrdenství. I vecze Adam k Evie: „Hled, czo si učinila, Evo! uvedlas na nás veliké rány a hrzíech veliký na vessken rod náss; a to, czož jsi učinila, po nassí smrti praviti budú synové nassi synóm svým a oni opiet „synóm svým „synové — a tak od národu až do národu. Nebo kterzíz povstanú z nás dielati nestatecznie, ⁶⁹⁾ ale omdlévajícíze, zlorzecziti budú nám rzkúcze: Vsseczko to zlé máme od nassich prních rodičzów.“ To uslysevssi Eva, jala se plakati a kvílení. Tehdy rzekl | 205^a. Adam synu svému Sethovi: „Zdali mi czo poslal andiel?“ I i zamútil sie Seth a užasl se, proto že nenalezl vietve, jesto upadla jemu do vody, kterúzto poslal Adamovi andiel. Rzekl otczi svému Seth: „Toliko vietviczku trzí lískoov poslal tobie andiel.“ Odpoviediev jemu otec vecze: „Jdi, synu milý, a na tom miestie, kdez upadla, nalezness ji a przines ke mnie, ať ji uzrím drzlevez nez umru, a pozehná tobie dusse má.“ Vrátiv se Seth k Jordannu, nalezl u vodie vietev na tom miestie, kdez ji upustil, a s radostí nesl otczi svému. Kdz ji vzal Adam a pilnie ohledal, raduje se radostí velikú rzekl: „Aj tot smrt má i vskrzíessení mé!“ I prosil vssech synów svých, aby tu vietev vsadili v hlavách hrobu jeho.

(45.) A jakoz předpoviediel svatý Michal archandiel, po ssesti dnech przissla smrt. Tehdy kdz poznal Adam, že przissla hodina smrti jeho, rzekl

⁶⁵⁾ m. vkažal t. j. ukázal. ⁶⁶⁾ m. budú. ⁶⁷⁾ Solf. uzríš, lat. videbis. ⁶⁸⁾ Solf. pověděli, lat. dixerunt. ⁶⁹⁾ t. j. nestateční (k dflu: laborantes non sufficient).

ke vssem synóm svým: „Aj jiz mi se dokonalo IX seth leth a XXX leth, a kdz umru, pochovajte mne proti východu sluncze na roli krajiny té.“ I stalo se, kdz przestali⁷⁰⁾ mluvití vssech rzečí svých, vypustil dussi. (46.) A aj zatmielo se jest sluncze VII dní. A kdz przissel Seth, objal jest tielo otcze svého plače nad ním i vssichni synové jeho placzícze horzcze rzekli: „Bieda nám, pane otcze milý! procz si uvedl na nás bolest a smrt?“ Aj svatý Michal ukázal se stoje u hlavy Adamovy i rzekl k Sethovi: „Vstan od tiela otcze tvého a pod sem, aby vidial otcze tvého, czo jest s ním učinil buoh: smiloval se nad ním jako nad svým stvorem.“⁷¹⁾ (47.) Tehdy Seth uzrzel ruku božij vztaženu drzéczi Adama; i poda jeho svatému Michalu rzka: „Bud jeho stráže do dne navsstivenie v mukách, ažt se i leta skonají | poslednie, v nichzto obrátím zámutek v radost. Tehdy sedne na trónie jeho, jessto⁷²⁾ jej svedl.“ (48.) Opíet Pán buoh k svatému Michalu a k svatému Urielovi k andielóm rzekl: „Przineste trzi prostieradla a prikryjte tielo Adamovo a jinými prostieradly obinte⁷³⁾ Abele, syna jeho, a pochovajte Adama i syna jeho.“ I jdíechu vssechny moči andielské naprzed a osvieczeno⁷⁴⁾ jest usnutie smrti jeho, a zpíevali angelé při pochováníe píesen veselú rzkúcze: „Chvála bud tobie dána, milý bože, ze jsi ráczil se smilovati nad svým stvorem. Myť tobie čzest a chválu vzdáváme a tielo do hrobu skládáme, jich dusse racz k sobie przijíti a lidem na zemi rač pokoj dáti a s sebu na vieky kralovati.“ A pochovali Adama a Abele, syna jeho, svatý Michal a Uriel, andielé božij, na tom miestie, jenz slove popravisstné.⁷⁵⁾ Při tom pochováníe bléchu Seth a matka jeho a zádny jiný nebiesse. I rzekli k nim svatý Michal a Uriel, andielé božij: „Jako ste vidíeli od nás, takez pochovajte i jiné mrtvé.“ (48 a.) Kdz to dokonali andielé božij, brali se od nich pryč. Ale Seth,⁷⁶⁾ syn Adamóv, vsadil ruozku,⁷⁷⁾ jakoz prosil ho oteczech jeho Adam, v hlavách „otczech hrobu svého Adama; kterázto vzrostla u veliké drzevo. Pak po mnohých letech nalezeno to drzevo od lovczuov krále Ssalomúna a jemu przineseno, od nieho divným⁷⁸⁾ obyčzeji okrásleno. A potom královna od poledne przissla od končzin zemie, aby slyssela a vidiela múdrost Ssalomúna. Jíez král Ssalomún ukázal vsseczka tajemství svá i to drzevo divnie okráslené v chrámu. (48 b.) Tehdy ona vidúczy je ihned prorokovala, že skrze to drze | vo vssechna království i mazání kniezské i zákon zidovský mají^{205b.} zkaženy býti. Uslyssav to král, kázal to drzevo zlatem a drahým kamením ozdobiť⁷⁹⁾ a kázal do rybníka obecního,⁸⁰⁾ prziviezícze kameníe, uvrczi, kdez potom andiel vzdyczky stupoval a vodú hýbal a na kazdý den byl uzdraven jeden nemocný az do Krista, jenz potom na tom drzevie povýssen jest Kristus na tom miestie, kdez slove popravisstie neb rozhraníe tu, kdez byl Adam pochován. A s toho drzeva na hlavu prvního čzlovieka Adama tekla krev nasheho vykupitele. (49.) Pak po VII dnech, kdz první stvor umrzel jest, Adam, znamenavssi Eva smrt svú i shromázdila vsseczky syny své a dczery své i rzekla jim: „Slyssste mne, synové moji najmilejší a dczery mé milé, a budu vám praviti. Kdz já a oteczech vás przestúpili sme prikázaníe božíe, rzekl nám svatý Michal archandiel: „Proto že ste prikázaníe božíe przestúpili, przivede na vasse pokoleníe Pán buoh hníev súdu, najprve skrze vodu, druhé skrze ohen: tiema dviema súdoma súditi bude Pán buoh lidské pokoleníe. (50.) Protoz poslechniete mne, moji milí synové! Učzinte sobie dvoje dczky, jedny kamenné a druhé hliniené a napisse⁸¹⁾ na nich život náš, který ste od nás vidíeli a slysseli. Ale že prvníem súdem, totiz potopú, súditi bude Pán buoh lidský národ, dczka hliniená rozpustí se a dczky

⁷⁰⁾ m. przestal (Solf.), lat. cessasset. ⁷¹⁾ pro plasmate suo. ⁷²⁾ Solf. toho, kterýž. ⁷³⁾ t. j. obinte, Solf. odějte. ⁷⁴⁾ sanctificata, Solf. posvěceno. ⁷⁵⁾ in eo, qui dicitur Calvariae locus (rkp. III). ⁷⁶⁾ Původně ste, pak e předěláno ledabylo v h a nové e nadepsáno. ⁷⁷⁾ Solf. ratolesť. ⁷⁸⁾ m. divnými. ⁷⁹⁾ Solf. kázal jest z toho dřeva slúpati zlato a drahé kameníe. ⁸⁰⁾ p. scina probatica, Solf. do rybníka zkusedlného. ⁸¹⁾ m. napisste.

kamenné zuostanú.“ To vsseczko kdz vypravila synóm a dczerám svým, vzdvihla ruče svoji k nebi modléczí se a poklekssi na svoji kolénie na zemi, klaniejczi se Pánu bohu a díeky vzdávajczi | jemu i rzekla: „Hospodine ^{208b}. vssemohúczí, prosímt hrziessná žena, neodlúčzej mne od své jasné tvárze a przijsi dussi mú k sobie, neboť jiz umíerám.“ A řzekasi tak, vypustila dussi. (51.) Tehdy pochovali ji s velikým pláčzem. A kdz tak velmi plakali III dui, zjevil se jim Michal rzka k Sethovi: „Czloviečze božij! neplaczte viecez mrtvých vassich než jedno VI dní, nebo sedmého dne vzkrzie-ssenie jest budúcieho vieka odpočzinutíe, a Pán buoh sedmý den odpočzinul ode vsseho díela svého. Pak osmý den budúcieho a viecezného blahosla-venství jest, v niemz vssichni blahoslavenství jest, v niemz vssichni ⁸²⁾ blaho-slavení stvorzitelem ⁸³⁾ svým a spasitelem spolu s tielem i s dussi, nikdy viecez neumíerajcze, kralovati budú na vieky vieków. Amen.“

Ú v a h y.

Arithmetika pro III. a IV. třídu škol gymnasijských od *Frant. Tůmy*.
V Praze 1888. Nákladem vlastním. 8°, 149 str. Cena 80 kr.

Dle vlastního přiznání spisovatelova jest kniha předložená psána podle instrukcí z roku 1884 a to, jak patrno, na základě bohaté zkušeností školní, kteráž také p. sp. přijměla k tomu, aby užil volnosti výše uvedenými instrukcemi skytané a odchýlil se od pořádku jimi vyznačeného, jako to učinil při nauce o mocninách a kořenech, jež položil za počty s algebraickými veličinami, však nikoli proto, aby toto počítání na základě formulí algebraických vyvodil, nýbrž aby zcela správně založil je na číslech zvláštních; umocňování a odmocňování algebraických veličin zvláště probírá.

Zásluhou nemalou jest při knize této důsledně provedená zásada paedagogická: „Po výkladu následuj příklad, po příkladu cvičení.“

Nad to neopominul se řídití zásadou rovněž uznanou, pro všeliké vyučování předůležitou: „Repetitio mater studiorum“, jak příklady na konci hlavních částí zvlášť uváděné dokazují. Celkem jest v knize přes 1200 příkladů pro třídu třetí a 540 pro třídu čtvrtou, nepočítajíc v to vzorné a vůbec vypočítané příklady.

Vnitřní paedagogická hodnota příkladů jest z toho patrno, že dobře slouží k rozvoji vyšších sil duševních, ježto jimi hojná jest poskytnuta příležitost, aby žáci srovnávali, pozorovali a správnost i přesnost svého pozorování osvědčovali se naučili. Při tom připravují se žáci na vědecké vyučování na gymnasiu vyšším (viz nauku o rovnicích) tím, že se cvičí ve čtení výrazů algebraických a poznávají, kterak se zákony algebraické vzorci dají vyjadřovati.

Avšak i koncentraci vyučování vyhovuje kniha náležitě, ježto učivo jednoduše, avšak pevně spořádáno, jen podstatné věci podává a nad nezbytné nevykročuje. Tím se síly žáků přiměřeně a dle určitého plánu zaměstnávají.

Že na základě knihy této žáci učiva dokonale zmocniti se mohou, z toho vysvítá, že i slabším methodičností knihy při soustavném opakování poskytnuta jest příležitost, aby mezery nahodilé sami si vyplňovali a tak pro další vyučování se připravili. Lepším žákům hojná příležitost poskytnuta ku cvičení a to úlohami početními z paměti, zkráceným počítáním a počítáním s výhodami.

Methoda, již užito při výkladu různých způsobů početních, jest návodná a nemizí ani tam, kde žáci sami mají sestavovati úlohy a tak naváděni jsou k rychlému a správnému se rozhodování.

Řeč jest veskrze správná a jadrná a stáří mládeže přiměřená.

⁸²⁾ Omylem opakováno. ⁸³⁾ t. j. s stvorzitelem, lat. cum ipso creatore.

Vedle těchto předností opravdových vyskytnují se ovšem také některá nedopatření, jež však jednak jsou příliš nepatrná, jednak učitelem ano i žákem samým opravena býti mohou, tedy na váhu nepadají. Mají většinou původ svůj ve snaze po úsečnosti, která však často vede k nejasnosti ano k didaktické nesprávnosti. Tak by zajisté hned na 2. stránce v třetím oddíle mělo snad státi: „takovou proměnou řádů všech, aby při tom nejnižší řád daný stal se řádem pouhým.“ Ovšem příklad připojený nepřipouští nedorozumění avšak tu stojí „lepší proti dobrému.“

Na str. 16. v oddíle 2. bylo by mohlo státi, že v řadě čísel přivozených z kteréhokoli místa postupují čísla po jedné jednotce na pravo a ubývá jich po jedné na levo. Postoupiti tedy n. p. o tři místa na pravo jest tedy atd. Na stránce 24. není důvodu, z kterého vzniklo pravidlo o násobení algebraických veličin, což ovšem omluviti lze instrukcemi. Na stránce 43 oddíl 3. se nezamlouvá, ježto rozdíl mezi daným a původním jmenovatelem nevyniká dosti ostře a mimo to nemění se zlomek v „jiný.“ Na stránce 45. §. 26. 2 mluví se patrně o „nejmenším“ společném jmenovateli. Na str. 60. jakož i jinde v pravidlu by se sneel doplněk „z prava na levo.“ Str. 64. má sazbovou vadu nepatrnou ve 4. řádce a v §. 35. v první řádce vynecháno: „z celého čísla.“ Že se vyskytuje §. 64 místo §. 62 na stránce 130. není zajisté vinou spisovatelovou.

A tak přihlížejíce ještě k několika málo tiskovým chybám, jež však většinou jsou mezi opravami uvedeny, nemáme nic více zmíniti než ještě stránku didaktickou. Rozvržení a upřádání látky, sazbou vynikající základní učivo, přehledné a správné provedení vzorných příkladů, přiměřený tisk a úprava úhledná s mírnou cenou doporučuji knihu p. Tůmovu v každé příčině. J. Slavík.

Tiryns. The prehistoric palace of the kings of Tiryns. The results of the latest excavations. By Dr. Henry Schliemann. London 1886. v. 8°. LXIV. 385. Se 188 dřevořezbami, 24 tabulkami chromolithografickými, mapou a 4 plány. Cena 21 shil.

Značné mezery, jaké jsou dosud v naší znalosti praehistorického bytu evropských národův a v tomto případě dřevních obývatelův Peloponnésu, čím dále tím více jsou vyplňovány neunavným Schliemannem, jenž činí závěry své vždy teprve na základě výtěžkův, jakých nabývá pracemi vykopávacími. Dosud popsal hojně práce, které konal, v těchto dílech: Mycenae 1878, Ilios 1880, Orchomenos 1881, Troja 1884; r. 1884. vykopal tak zvaný hrob 192 Athéňanův u Marathonu. V březnu téhož roku jal se kopati v Tirynthě, kde byl už r. 1876 výzkumné práce konal; nynější práce prováděl se 70 dělníky 2½ měsíce.

Tiryns leží při záp. svahu horském na jv. konci planiny Argoské, jež byla v pradávných dobách zálivem hluboko do země zabíhajícím; náplavem řek však moře čím dále tím více ustupovalo, až mohly na planině takto vzniklé zakládány býti osady; Tiryns leží 1½ km. od moře a sluje nyní Palaeokastron. Tiryns, jehož etymologie nepoukazuje k řeckému původu, jest znám jako rodiště Herakleovo a proslulý zdmi, jež kyklopskými slují, skládající se z balvanův průměrem 2 m dlouhých a 0.9 m. širokých; zdi ty, soudě dle jich zbytkův, byly asi 15 m vysoké; z věží zbyla jediná na východní straně.

Jakkoliv se zdá, že jméno *Kyklopy* poukazuje k Malé Asii, přece se jím asi spíše *Foiničané* mají rozuměti; důvody toho uvádí Schliemann mnohé, jako: dle Gladstona nelze upírati vztahy mezi bohem Poseidonem, jenž vystavěl zdi Trojské, a Foiničany, kyklop Polyfémos pak a Nauplios, zakladatel Nauplie, byli syny Poseidonovými, tedy jsou původu foinického, jehož nezapře také Herakles = Melkarth; ves Chonika (ssz od Tirynthu) jest prý asi zkaženo z Phoinika. Po východ. pobřeží Morey, od isthmu k Malei i též na pobřeží Elidském byly osady Foiničanův, což mimo jiné jméno Foinikaion na isthmu potvrzuje; ba i v Attice samé, téměř v Athénách, byl foinický démos Melité s chrámem Herakleovým. O zakladateli Théb Kadmovi (akropolis Kadmeia) pověsti samy tvrdí, že byl Foi-

ničanem. Četná jména jsou původu foinického, jako Malea (malah výška), Marathon (= Amrit), Megara (semit. mgrh jeskyně), Salamis (šls bezpečí), Ithaka = Ityka, Utika (itkk osada) s kyklopskými zdi, Scherié (= trh), jejichž obývatelův jméno *Φαίητες* jest bez pochyby zkaženo z *Φοίνιες*; pozoruhodno, že král jejich Alkinoos byl zetěm Poseidonovým. Osadami foinickými byly též Búlis ve Fokidě, Chalkis na Euboi, Karthaia na ostrově Keu se značnými Tirynthským podobnými zdi kyklopskými, ostrovy Thasos (osazený Kadmem, jehožto druh Thasos byl synem Poseidonovým), Antiparos (nedávno na něm vykopány hliněné výrobky velmi podobné Tirynthským), Melos (heros eponymos Melos byl dle Paula Foiničan), Kimolos, Amorgos, Anaphe (u starých Membliaros, což bylo jméno jednoho z Kadmových druhův), Thera. Kvetoucí osady foinické byly též na Rhodu (Kadmos hledaje Evrópy, vystavěl zde chrám dědu svému Poseidonovi) a na Krétě, kde jsou hojné zdi kyklopské. Konečně o těsném styku ¹⁾ Řekův s Foiničany svědčí i mnohá jména řecká původu semitského, jako *κίτων*, *κίθων*, hebr. kuttonet, chald. kittun, *ὀθόνη* (plátno).

Stavitelství foinické jest dobře známo z foinických kreseb nástěnných na hoře Eryku (San Giuliano) na Sicilii. Z toho lze věrohodně souditi, že obrovské hradby Tirynthské byly vystavěny od Foinických osadníkův v 2. tisíciletí před Kr., kdy už v místech těch byla se z nánosů řek utvořila pevná planina, která později byla ohraničena hrází přístavní z ohromných balvanův netesaných.

Jest zcela přirozeno, že se narození Herakleovo, nejmocnějšího z heroův, klade v Tirynthské zdi, nejsilnější z celého světa; Herakles sám pak představuje foinického boha slunce, a 12 prací uložených mu Eurystheem není nic jiného než 12 znamení zvěrokruhu, jež slunci jest projíti.

Blízké Argos už dle jména (= pláň) jest původu pelasgického; potomci argoského krále Danaa (původu egyptského), bratři Akrisios a Proitos se svadili, an prý tento podával dceru onoho, Danau. Proitos vypuzen jsa utekl do Lykie ku králi Jobatovi a pojav jeho dceru za manželku domohl se jeho spomocí vlády v Tirynthě (asi 1400 př. Kr.). O Proitovi se děje zmínka už v Homeru v Il. 6, 155—194 a u Pindara.

Po Proitovi, jehož jméno se nezdá býti řeckého původu, nastoupil syn Megapenthea, jenž vyměnil své panství za Argos, království Perseovo, syna Danaina, zakladatele Myken. Persea v Tirynthě následoval syn Elektryon, jenž odevzdal vládu v Tirynthě a Mykenách synovci svému Amphitryonovi, dav mu za manželku dceru Alkmenu, jež zrodila Heraklea. Amphitryon byl však vypuzen strýcem Sthenelem, jenž zavládl v Argu, Tirynthě i Mykenách. Sthenelův syn Eurystheus stal se králem v Mykenách a znám jest tím, že uložil oněch 12 prací Herakleovi, jenž se pak zmocnil Tirynthu.

V době historické Tiryns proslul tím, že poslal 400 mužův v boj u Plataj, začož byl vyznamenán jako jiné obce slavnou zmínkou na zlaté trojnožce, již Sparťané darovali Apollonovi v Delfech. Slávu tu Argoští, kteří se neúčastnili válek perských, záviděli Tirynthu, jenž se jim ostatek vůbec jevil nebezpečným sousedem, zvláště když upadl v ruce spiklých otrokův (*γυμνήσιοι*), kteří dlouho ovládali okolní kraj z kyklopských zdí. Konečně povstalci byli přemoženi a krátce potom (468 př. Kr.) Argoští zničili město a sbořili část kyklopské hradby přinutivše Tirynthské, by usedli v Argu.

Než spisovatel se domnívá, že se spuštění Tirynthu (i jiných okolních míst podobně pevně stavěných) událo mnohem dříve a že místo to bylo, soudě dle vykopaných zbytkův, později znova obydleno, toliko palác starých králův Tirynthských zůstal ušetřen obydlí lidských, jsa určen k bohoslužbě.

¹⁾ Kterak Řekové kulturně těželi od sousedních národův východních (Égyptanův, Assyřův na př. Pegasos) a zvláště od čilých Foiničanův, toho nade vše výmluvný důkaz jest v názvech písmen, jež — jak i pověst o Kadmovi doznává — přijali od Foiničanův: sr. jen názvy alfa, béta, delta, éta, théta, ióta, kapa, lambda s názvy sthebrejskými, kteří také je mají od Foiničanův: alef, béth, daleth, heth, theth, iod, kaph, lamed (égypt. laboi = lev).

V následujících statích Schliemann zevrubně vypisuje nálezy své (z terracotty, kamene, kovu atd.) v Tirynthě jak nejstarším, tak pozdějším, načež pomocník jeho Dr. Vil. Dörpfeld popisuje vykopané budovy. Není zde místa, bychom zde probírali vše, co tuto tak zevrubně vylíčeno, jeť naším účelem pouze upozorniti kruhy, jichž se týče, na spis pro starobylost tak důležitý, zvláště když v české veřejnosti naší, pokud víme, nikde o něm zpráva nebyla podána. Toliko ještě o tom se zmíníme, že v nedalekých Mykenách vykopány byly v hrobech královských kuličky jantarové, jež dal Schliemann prozkoumati lučebníku Ott. Helmovi v Gdansku; on pak konstatoval, že jantar ten jest týchž vlastností co Baltský a že se značně liší jmenovitě od jantaru italského. Z toho soudí Schliemann, že jantar sem byl dovážen Foiničany, a sice snad z Kolchidy, kam se dostával nyní Ruskem. Bylť obchod s jantarem v pradávných dobách v rukou Foiničanův, k čemuž už se táhne patrně místo v Odyss. 15,459.

Na konec přidán zevrubný index.

Sloh spisu jest naskrze plynňý, zajímavý, beze vší odstrašující suchopárnosti. Vyobrazení jsou hojná, vše podrobně propracováno, zvláště ideální rekonstrukce akropole Tirynthské.

Red.

Hlídka programmův.

9. K reformě vyučování zpěvu na školách středních příspěvek. Podává Frant. Pich. Výroční zpráva c. k. gymnasia v Písku 1887. 8^a. 37.

Článek tento psaný s nemalou znalostí věci, odhalující pravdivě mnoho příčin nezdaru, s jakým se shledáváme při vyučování zpěvu na školách středních, bude dojista vítanou četbou každému, kdo zaujat jest pro náležité a prospěšné vyučování tomu předmětu na vytčených ústavech. Soubhlasíce *ve všem* se spisovatelem těšíme se, že neopomine v příhodné době vzácnou radou svou přispěti také k určitému upravení vyučovací osnovy.

S touto otázkou souvisí ovšem také systemisování učitelských míst pro tento předmět na školách středních, jichž konečné upravení leží v nedohledné budoucnosti. Dokud vyšší a nejvyšší instance, v jichž rukou spočívá správa veškerého vyučování, nebudou se o věc zajímati více než dosud, nelze rozřešení otázky této také očekávati. Prozatím nechť se jen názory tříbí! Z článku prof. Picha seznali jsme, že probuzen je živý zájem v té příčině i na venkovských školách, že tam nedostatky nynějšího vyučování nejsou neznámy, že se o jich nápravu úsilovně pečuje — úkazy to, z nichž se upřímně a velice těšíme.

K. Knittl.

10. Výsledky měření zraku žactva některých škol Roudnických.

Napsal Ant. Libický. Program obecního reál. a vyššího gymnasia v Roudnici za školní rok 1886—1887.

K pracím, jimiž statistika žáků může nabyti váhy opravdové při upravování školních poměrů zdravotních, náleží také rozprava tato.

Ovšem práce záslužná sama sebou stane se teprve opravdu cennou, kdy po určitém čase na týchž žácích opětné měření se vykoná, aby námahy a dospívání vliv na změnu zřetelnosti mohl býti ustanoven.

Kdyby poměry světlosti školních světnic brány byly při tom v úvahu, mohl by i tento činitel důležitý svou rozhodností přispěti k odstranění mnohých vad při školních budovách.

Zvláště zmínky zasluhuje, že si Libický také daltonismu všímá a kdyby přidal budoucně počet deformací očí a jich barvy ve spojení se silou zrakovou, nebylo by si k úplné zevrubnosti jeho tabulek čeho více přát.

J. Slavík.

11. Nejhlavnější základy mathematické psychologie podává Dr. Jan Plašil. Výroční zpráva c. k. státní školy střední v Litomyšli za školní rok 1883. 8°. 36.

Podav Herbartovský výměr psychologie, založené na zkušenosti, metafysice a mathematice obrací se spis. proti námítkám, jež proti mathematické psychologii činěny bývají a snaží se je vyvrátiti. Poukázav na obdobu v jiných vědách, kde hypotese počáteční pravdami později se staly, vyhrazuje i pro mathematickou psychologii stejné právo, ježto jeden veliký výsledek pro sebe má: odstranění mohutností duševních.

V psychologii vyskytnují se stavy kvantitativní a tím také oprávněnost m. p. vysvítá. Však absolutního měřítka m. p. nevyhledává, spokojujíc se měrou relativní.

Předpokládá specifický rozdíl mezi dušemi a různost v průběhu psychickém a somatickém, stanoví prvky duševních stavů, pocity a jich poměr ku představám. Představy jednoduché jsou „slova“ (sic!), jimiž duše způsobem svým zvláštním k dojmům vnějším odpovídá, jež dají se obsáhnouti tvarem $A = T(d, x)$.

Vytknuv úměrnost jasností a sil představ, vykládá vznik splynulín a odůvodňuje minimum součtu zabavení z principu Gaussova. Na to z ubývajících jasností zabavených představ soudí na pohyb představ a tím ocítá se před statikou a dynamikou představ, totiž před úlohami:

1. Hledati velikost zabavení kterékoli představ pro případ rovnováhy (statika).
2. Hledati zákony, jimiž představ se řídí, nejsouce v rovnováze, pohybují-li se (dynamika).

Rozdělil si úlohu statiky na části:

1. O rovnováze dvou protivných představ. — 2. O rovnováze tří představ, a to jsou-li: a) představ úplně protivné, b) představ částečné, ač stejně protivné, c) představ různě protivné. — 3. O rovnováze dokonalých skupin a sice: a) skupiny a jednoduché představ, b) dvou skupin. — 4. O rovnováze nedokonalých skupin. — 5. O rovnováze splynulín.

V dynamice představ vykládá:

1. o klesání představ, 2. o pohybu představ successivných, 3. o vybavování představ, 4. o vybavování prostém, 5. o vybavování návodném.

Po obšírných studiích Herbartových a Drobischových v oboru mathematické psychologie jeví se práce Plašilova jako přesné provedení pokusu, získati tomuto druhu filosofického bádání přívrženců a zastanců, což tím snáze se daří, ježto s pracemi jmenovaných filosofů jest v souhlase a s Drobischem nad to má i rozdělení látky a grafické znázornění společné. Přesvědčivá síla vývodů na logické správnosti v mathematické jistotě založená ukazuje, že zákony empirické psychologie pracně ze skutečnosti a fysiologie odvozené jsou na ten čas pravdami nevyvratnými.

Vedle přesnosti počtářské vyniká snaha spisovatelova, aby ukázal, kde se v životě duševním zjevy vykládané vyskytnují, ač nezdá se býti při práci tak vážně úplně oprávněno, dávat pokyny pěstitelům nejútlejší mládeže, kteří asi tohoto spisu čísti nebudou.

Ke konci podotýkáme, že by bylo na prospěch bývalo, zachovati označování Drobischovo, zejména pokud se týče ukazatelů písmenných ve tvarech S' (α) místo S' , σ (α) místo σ , ds (α) místo ds , a pod. Symboly skupin na str. 17. 18. 21. se vyskytující se nezamlouvají, rovněž nelze schvalovati nesprávné sazby mocnitelů e na str. 34. 35. Že se tiskárna nepostarala o vkusnější znamení integralu, nem vinou spisovatelovou, jenž v práci, pokud ji provedl, svědomitostí nevšední vynikl a zasloužil si uznání všech soudných čtenářů.

J. Slavík.

12. Chrám dorský. Podává prof. B. Pospíšil. Výroční zpráva ob. gymnasia v Čáslavi r. 1887. 8°. 30.

V pojednání tom podána nejprve charakteristika chrámu dorského vůbec, který se jeví jako uzavřený celek, jehož části pevně, nerozlučně jsou spojeny.

jichž místo a tvar změnit nelze. Podrobněji pak vylíčen plán a jednotlivé druhy (spůsoby) těchto chrámů, na to popisovány zevrubně jednotlivosti: sloupy, kládí, střecha a ozdoby oněch částí. Dále pojednává se o ornamentu a polychromii ve službě architektury dorské, jenž vynikaje volností, hebkostí i lepostí tvarů zachováva ve všech částech svých pravou míru a svědčí o velmi vytříbené a dokonalé krasochuti Dorův. Vypočítávají se jednotlivé druhy ornamentálních tvarů, udán způsob spracování i na kterých částech architektonických se jich užívalo. Nutno zde připomenouti, že není dokázáno, že by zdi a anty malovány byly touž barvou (modří) jako triglyfy. — Práce psána jest mluvou prostou a poskytuje dokonalou představu monumentálních staveb dorských, v nichž se zračí až do nejjemnějšího odstínu duch kmene onoho, že nemůžeme se vynadiviti síle vnitřního sebevědomí, jež i mrtvému materiálu stavebnímu dovedli vštípit. — Pojednání objasněno 11 případnými vyobrazeními. *J. Škoda.*

13. Erbenův „Štědrý den“. Rozbor od Fr. *Táborského*. Výroční zpráva vyšší dívčí školy v Praze 1887. 8°. 11.

Krásnými, v duchu národním skládanými básněmi Erbenovými se zabývala dosud více hudba než aesthetika, interpretovali jej nejlepší skladatelé naši: Fibich, Bendl, Dvořák. Proto tím vítanějším příspěvkem k ocenění básní těch jest aesthetický rozbor „Štědrého dne“. Spis. pohřžil se s pravou básnickou myslí v báseň, procítuje tím hloub krásy její. „Štědrý den“ jest milý obrázek zimní, dojímající náladou a mocným kontrastem dvou lidských životův. Obrázek ten vložen jest do pěkného rámce, s nímž teprve jest ladným celkem: rámcem jsou přástky, část I. a V. Báseň velmi vhodně i poeticky končí slovy: „a život lidský jako sen“; proto tím divnější jest, že Erben připojil ještě mravné naučení: „Však lépe — jistotu;“ jest to přílatek velmi prosaický, jakého báseň nepotřebuje. Vysvětliti si ho neumíme jinak než zvykem doby tehdejší, jemuž i Erben hověti za nutno měl.

Mluva „Štědrého dne“ jest poetická, libezná, jímající svou prostotou; rozměr jest ději přiměřen (verši lze sice co do rhythmů a rýmu leccos vytýkati); básník dbá libozvuku, nehromadě tvrdých souhlásek. Figur a tropův má báseň hojně. *Red.*

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

O pojímání supplentův v seznam kandidátův příkazných a o vyřazování supplentův neúplně zkoušených nařídil J. Exc. c. k. ministr kultu a učby výnosem ze dne 8. května t. r., č. 5149., toto:

Ministerský výnos ze dne 22. června 1886, č. 12.192, jímž se upravuje opatřování supplentův na vydržovaných státem gymnasiích, reálkách a učitelských stavech, ustanovuje v oddíle 6., že supplenti, kteří jsou v učitelském působení a jmenovaných ústavech, úředně mají býti pojati v seznam kandidátův příkazných. Ze oddílu 1. nařízení toho však to platí pouze o takových učitelích, kteří spůsobilosti pro některou skupinu předmětův, vyznačenou v zkušebním řádě pro střední školy, tudíž úplné spůsobilosti učitelské nabyli.

Pojímání zaměstnaných supplentův nezkoušených neb neúplně zkoušených do ředního seznamu jest tedy nemístno a více se neděj. Mají supplenti vybírání býti přede vším z kandidátův k učitelstvu úplně spůsobilých a na učitele neúplně zkoušené jest se teprve tenkrát ohlížeti, oněch-li není.

Tací supplenti zaměstnaní buďte po minist. nařízení ze dne 3. prosince 1869, 11.234, a minist. nařízení ze dne 7. listopadu 1873. č. 13.604 (intim. zdejší

výnosem ze dne 17. listopadu 1873, č. 19.278), ač nedoplnili své spůsobilosti učitelské ve dvou letech, z úřadu svého vyvazeni, byť i zase jen neúplně spůsobilými učiteli měli býti nahrazeni.

O tom se ředitelstvu dává věděti s tím příkazem, by tohoto nařízení šetřilo při návrzích o opatřování supplemtův, jinak aby nezkoušené neb neúplně zkoušené supplenty, kteří snad na tamním ústavě už druhý rok jsou zaměstnání, 15. dnem září t. r. vyvadilo ze služby a sem o tom učinilo oznámení. (Školní rada zem. v Praze dne 25. května 1888, č. 19.702.)

Záznam supplemtův na školní rok 1888—89. Zkoušení kandidáti učitelstva, kteří řádně vykonali nařízenou roční praxi zkušební a ucházejí se o supplentské místo na stát. školách středních (gymnasiích, reálních gymnasiích, reálkách) neb na ústavech učitelských v Čechách, se vybízejí, by podali náležitými doklady opatřené žádostí o přijetí do seznamu na školní rok 1888/89 po rozumu minist. nařízení ze dne 22. června 1888, č. 12.192, c. k. *České školní radě zemské v Praze do 15. července t. r.*

K žádosti, v níž zevrubně udán buď druh a vyučovací jazyk ústavův, na něž chce býti kandidát zaznamenán, se připoj: list křestní neb rodní, vysvědčení maturitní a spůsobilosti učitelské, vysvědčení o odbytí zkušebního roku a po případě též vysvědčení o dosavadním zaměstnání v úřadě učitelském.

Kandidáti, kteří v stadiu zkoušky učitelské nebo potom, když ji s prospěchem byli vykonali, následkem mobilisace povolání byvše se dostavili k činné službě vojenské v řadovém vojště, při námořnictvu, v zemské obraně nebo v domobraně, podejte o vykonání služby té patřičné doklady, by jim doba strávená v stavu mobilisovaných mohla po rozumu minist. nařízení ze dne 16. dubna 1887, č. 4727 vpočítána býti při ustanovování pořadu.

Uplynul-li více než rok od ukončení praxe zkušební a nebyl-li kandidát na žádném veřejném ústavě ustanoven, podej o svém chování za tu dobu dostatečné doklady.

Supplenti (pomocní učitelé) zaměstnaní nyní na stát. školách středních, a na ústavech učitelských i zkoušení assistenti na ústavech těch, pokud už odbyli zkušební rok, pojmu se v seznam cestou úřední.

Supplemtům (pomocným učitelům), po případě též assistantům na obecních školách středních, pokud dostáli podmínkám výše uvedeným a se ucházejí o ustanovení na státních ústavech, se nebrání, by se v pravý čas nehlásili spůsobem výše naznačeným skrze představený sobě úřad při c. k. *školní radě zemské.*

Osobní výkazy veškerého učitelstva státních škol průmyslových a pod., opatřené podpisem ředitelstva, předkládejte se počátkem každého roku školního nejdéle do konce října přímo c. k. ministerstvu kultu a učby; druhý exemplář odesýlej se zároveň tomu kterému úřadu zemskému. Nedošlo-li do doby odsýlky potvrzení některého učitele, vyznač se to zřetelně v patřičné rubrice. Změny v školním roce sběhlé oznamujte se neprodleným zasíláním osobního výkazu. (Min. nař. dne 18. května 1888, č. 10.367.)

České státní škole průmyslové v Brně zakupuje ministerstvo se svolením říšské rady samostatnou budovu za 65.000 zl. splatných ve 40 pololetních lhůtách po 2600 zl. (Zákon ze dne 8. května 1888, ř. z. č. 68.)

Právo veřejnosti uděleno jest české nižší reálce v *Budějovicích.*

Z rozpočtu c. k. ministerstva kultu a učby na r. 1888. vyjímáme toto:

Centrály požadavek 1,597.306 zl., úhrada 28.795 zl.

Kultu požadavek 6,749.585 zl. (v tom církve evangelické 113.400 zl. řecko-orient. 91.000 zl.), úhrada 3,876.666 zl.

Učby požadavek 12,987.899 zl., úhrada 1,907.144 zl. (v tom střední školstvo 1,303.146 zl.). Požadují pak 1) vysoké školy 4,085.352 zl. a to: a) *university* 2,963.848 zl. a sice: Vídeňská 883.200 zl. (1. lhůta na knihovnu slovanického

semináře 1500 zl.), Inšprucká 341.700 zl., Hradecká 321.200 zl., Pražské obě 808.548 zl., Lvovská 187.800 zl., Krakovská 304.100 zl., Černovická 106.000 zl., veškery 11.300 zl.; b) *bohoslovecké* fakulty nespojené s universitou 55.400 zl.; c) *technické* 917.404 zl. a sice: Vídeňská 263.854 zl., Hradecká 228.800 zl., Pražské obě 233.200 zl., Brněnská 90.200 zl., Lvovská 90.300 zl., veškery 11.050 zl.; d) zemědělská Vídeňská 125.700 zl.; e) vzdělávání učitelův na vysokých školách 20.000 zl.; f) podpora studentstva všech vysokých škol 3000 zl.

2) Střední školstvo 8,902.547 zl. a sice: gymnasia a reálná gymnasia 3,706.430 zl., reálky 1,275,635 zl., služební přídavky supplemtův 26.000 zl., zkušení komise 5.000 zl., kursy ku vzdělávání učitelův tělocviku 1000 zl., záslužní přídavky profesorův 7000 zl., podpory a stipendia kandidátův učitelstva, pak odměny za řízení praktického vzdělávání kandidátův 11.700 zl.

3) Studijní knihovny 23.300 zl. — 4) Průmyslové školstvo 1,763.630 zl. — 5) Speciální ústavy vyučovací 141.300 zl. — 6) Národní školstvo (a pedagogia učitecká) 1,688.046 zl. — 7) Nadání a příspěvky 181.796 zl. — 8) Správa fondův studijních 71.710 zl.

Konkursy: Místo učitele němčiny, jako předmětu hlavního, a klassické filologie, jako vedlejšího, při st. českém vyšším reál. gymnasii v Praze (Spálená ul.). Žádosti do 20. července.

Přednášky z oboru slavistiky a příbuzných nauk konají v letním semestru na universitě *Moskevské*: Th. *Fortunatov*: Fonetika staroslověnského jazyka. Srovnávací mluvnice s praktickými cvičeními. N. S. *Tichonravov*: Dřevní ruská literatura. Slovo o spolku Igorevě. Nová ruská literatura dramatická až po Sumarokova včetně. N. V. *Russkij*: Památky dřevní literatury ruské. Historická mluvnice jazyka ruského. R. Th. *Brandt*: Kurs starocírkevní slovtvorby a syntaxe (s přirovnáváním k jin slovanským i jiným příbuzným jazykům). Čtení nejstarších textův evangelií. Kurs polské mluvnice a čtení vzorův.

Schválená díla:

Jos. *Podstatný*: P. Ovidia Nasona básně. 2. vydání. V Praze 1888. Váz. 1 zl. 40 kr. (10. května 1888, č. 7889.)

Ant. *Burjan*: Arithmetika pro ústavy učitelcké. 2. vydání. V Brně 1888. 1 zl. 20 kr. (17. května 1888, č. 8812).

V. *Guggenberger*: Dějiny církve katolické. V Praze 1888. 1 zl. 20 kr. váz. (S výhradou svolení kompetentního vrchního úřadu církevního. — 28. května 1888, č. 9711.)

Fr. *Sobek*: Všeobecný zeměpis. Díl 4. Popis mocnářství rakousko-uherského pro IV. třídu V Chrudími 1888. 65 kr. (29. května 1888, č. 10255).

Literatura.

Redakce došly spisy tyto:

a) Od spisovatelův.

Слово о пълку Игоревѣ. Поетичний пам'ятник руської письменності XII. віку. Text s překladem i s výklady vydal Em. *Ogonovskij*. Ve Lvově 1876. 8°. XLIV. 138.

Tento stkvost národní poésie ruské došel tak hojně vydavatelův, překladatelův a vykládačův (mezi nimiž jsou i dva Čechové: Hattala a Erben), jako málo který

jiný jemu podobný plod. K učencům těm se připojil též proslulý prof. Em. Ogonovskij, předeslav obšírný úvod, v němž promlouvá o těchto věcech: Několik slov o ruské osvětě v XII. věku. Vypravování letopiscův o vojné Igorově. Osah Slova. Důležitost Slova po stránce historické. Básnická stránka Slova. Některé poznámky o původci Slova. Charakteristika Igorova. Slovo jest plodem zcela originálním. Jazyk Slova (Hláskosloví. Sklonba. Tvorba kmenův. Skladba). Okrasy Slova. Forma Slova. Dějiny objevení Slova. Vydání a překlady Slova. Pak následuje text s překladem, načež vydavatel podává zevrubné výklady slov a míst nejasných, svědčící o nevšední znalosti předmětu tak důležitého; výklady ty velmi hojné v mnohé příčině přispívají k objasnění míst temných; kde třeba, srovnává vydavatel příbuzná místa básnická, jmenovitě často — což se zvláštním potěšením zaznamenáváme — podobná na mnoze místa RKého. Kdo se Slovem Igorovým důkladněji obírá, nemůže nikterak pominouti důležitého vydání Ogonovského. Úplný rejstřík slov vykládaných usnadňuje velice užívání spisu tohoto.

Słownik Kaszubski z dodatkiem idyotyzmów chełmińskich i kociewskich ułożył X. G. **Pobłocki**. Chełmno 1887. Nákladem vlastním. m. 8°. XXXVIII. 160. — Nářečí dosud velice zanedbávané nalezlo konečné mistra, rodilého Kašuba, jenž tuto předkládá výsledky dlouholeté práce, podniknuté netoliko s láskou a horlivostí ale i s důkladnou přípravou jazykovou. V úvodě vykládá spis. chatrué výsledky, jakých se dodělali jeho předchůdci, z nichž žádný nebyl Kašubem: Mrongowiusz (r. 1825), rodilý Mazur, Kašuby pokládal ne za Polany, nýbrž za jakési Vendy neb Slovince; ještě méně šťastným byl Prejs (1840 r.); Dr. Cenova příliš bájl, takže jest nad míru nespolehliv; Hilferding (1862 r.) pokládá Kašuby zase za zbytky Slovanův polabských; teprve Dr. Biskupski uhodil na pravou cestu, ale dada se zvésti (veliko)polštinou, mnohých omylův se dopouští. Vadám těm učinil přítrž Pobłocki, jemuž šlo hlavně o dvojí věc: 1. sestaviti sbírku pokud možná nejúplnější výrazův nářečí kašubského, jichž není v slovnících neb už dávno vyšly z užívání aneb mající odchýlný než jinde význam; 2. podati hlavní rozdíly mezi nářečím kašubským a polským jazykem knížkovým. Kterak spis prvému požadavku pilně vyhověl, souditi lze z toho, že sbírka jeho zaujímá plných 124 stránek, při čem každé slovo podáno tak, jak se mluví v Kašubech severních, kde se nejlépe zachovaly zvláštnosti jazykové; kde třeba, připojen tvar, jaký by slovo mělo v polštině; cena slovníku pak zvýšena jest hojnými doklady při mnohých slovech buď z mluvy obecné neb i ze spisovatelův, zvláště starých, v jichž díla, jako jinde, i tuto pronikly mnohé dialektismy. Zvláště pak chvalně vytknouti jest, že spis. přijal v slovník svůj *místní jmena* vsí, řek, potokův a p.; ještě topických jmen (luk, polí, lesův a p.) bychom si přáli. — Z úvahy o rozdílech mezi kašubštinou a (veliko)polštinou zasluhuje zvláště toto zmínky: kašubština má i *dlouhé* samohlásky (zlá, grá, zná, dobré, zlé, mýto, býk, bóg, plóg) jako čeština; vedle krátkého *e* má zcela krátké *ě* a sice za krátké *i* (sěwy), *y* (rěbě, srv. hanáčtinu!), *u* (dėsza). Ze změn samohlásek uvádíme tyto: přehlásku *a* v *e* jako v češ. (dej, poznej), *a*, *ę* v *i*, *í* (rzýdzęc, wic), *ę* se vyslovuje jako nosové *an*, *am* (swianty, ranka, gamba). Přízvuk u jižních Kašubův spočívá na prvé slabice, jako v češtině, ale u severních na jedné z tří posledních.

K jednotlivým slovům slovníka, hledíce vedle tvaru zvláště k stejnosti významu, poznamenáváme toto: Bulbotac, čes. blblati, brblati. Czapac, č. capati. Czapnac, č. čapnouti. Częp, mor. čapěti, seděti na čapce, seduouti na čapku. Częc, mor. sloven. čuf (čúti). Czypka, č. (Pls.) cip! cipka! cibka! cibál! Dom, č. (Pls.) v domu = v síni (v domě = in domo). Drzystac, č. dřistačka. Drzysta, č. dřizda. Dzěwy, č. divý. Dzirski, č. drzký. Gniłka, č. hnilička. Gowniál, č. hovnivál. Grąd, sloven. hrud. Ju, stč. u (RZ). Karkac, č. krákati, krákorati. Kaszórka, č. keser. Kidac, č. kydati. Klin, č. klín (lño). Kluka, klukac, č. klukna (Pls.) = kvočna. Klukotac, č. klokotati, kloktati. Knovac, č. knovatka (Roudn. kño-) = motyka. Kopka, č. kopka, kúpka. Korczák, č. korčák = konev, vědro, srv. stsl. krъčagъ. Krzëwac, slovín. krivkati = slídití. Kurp, sloven. krpec. Kwap, koř. kyp,

srv. č. kyprý. Le, č. le (stč.), a-le; sloven. len. Lěbawy, Lubawy (154), č. libový = hubený, netučný. Maklac, č. makati. Měrgac, č. mrkati. Měznac, č. máznouti. Miazdra, č. mázdra Miedwiédz, č. medvěd. Mołnia, stsl. ml̨nija, rus. molnija, rusín. molňa (č. mluno). Na, č. na, nate. Nagota, č. nahota m. (Plz.). Na nien, stč. nēn často (Šaf. Poč. §. 70.), dial na Domažličtě (Erb. Pís. 121^b, 344^a), i stpol., hluz. a dluž. (Mikl. Gr. III, 438. 483. 516). Narzas, lépe narzaz, jak svědčí čes. nářez od řezati = zabíjeti, mactare (srv. řezník carnifex), tedy nářez = předmět k „řezání“ (zabití) ustanovený t. j. dobytek, jenž se odváděl do král. kuchyně. Cf. Erben Reg. I, 809. Narzek, č. nářek. Někac, č. nukati (po-noukati). Nen, stč. 'nen t. j. onen. Niekárańc, č. nekáranec. Niepleka, srv. č. neplecha. Niezbedny, č. nezbedný. Ninia, stč. nyní. Nižaden, č. nižáden, nižádný. Ob, č. ob (den atd.). Ográbki, č. ohrabky, ouhrabky. Omanic, rus. мѧнѧть, обмѧнѧть. Oska je dem. od osa (pol., luž. vosa). Osowy, rusín. osovy. Oszalēc, č. ošáliti, ošáleti = šáleným či šíleným se státi, zblázniti se (šálený kůň = divoký, splašený); Suš. Pís. str. 502. Ožniwiny, č. obžinky. Palěca, č. palice. Pěszny, č. pyšný magnificus. Pęcac, č. púčati. Pioch hypokorist. z Piotr jako č. Pech z Petr. Plech, plesz č. plech, pleš. Plechác, pleszák, č. plecháč, plešák. Plěsk, sloven. plúšť. Pleskotac, č. pleskati. Pláhta, č. plachta. Podkládk, č. podkladek. Podružny: č. podruh není pielgrzym, nýbrž komorník. Podrzětnica není za podrzytnica, srv. przerzětnica. Pojta, č. vulg. pojte, (pudu). Ponarwa, č. pon(d)rava, koř. ner, nrě-ti. Poproch, č. poprach, poprašek. Potravnica, č. travnice. Poždac, č. poždati. Późdny, č. pozdní. Prěszczęc, č. prýštiti; prssti, prszti chybně m. pršeti. Przéczny, č. je mi to napříč = protivno, proti mysli. Przegrzeszęc se, č. prohřešiti se. Przějácél, č. přítel (affinis, consaguineus). Przerzasnac se, č. přezasiti se, přezesiti se. Ręcęc, č. ručiti. Rozwórník, č. rozvorník. Roženka, č. rožinky, roženec, rožnice. Rżma, č. hrma (mons Veneris). Sáren, č. srn. Sąpac se, č. po-supný. Skolęc, č. skoliti. Skorznia, č. skorně, škorně. Slězac se, srv. č. sliz-ký. Słup, č. slupice. Smętk, č. zmetek. Smród, č. smrad. Snáży, č. dial. snaha = čistota; sności = čistiti, uklízet; sności = čistý (hrnec, voda, obilí), sności kusek = hodný kousek (Bart. Dial. mor. 267). Sopucha, č. sopouch. Spica, č. špice (u kola, radius). Stark, č. stařík, stařeček (děd). Stědnac, č. stydnouti. Stók, č. dial. stoček (stolek pod škop na nádobí) Plz. Strzěbnac, č. střebati. Szálony, č. šálený (šílený, zběsilý). Szczępa, č. štipka (význam 1.), šlapka, štipec. Szerk, č. štěrka (význ. 2.). Szerza, szerzawa, č. šíře, šířava. Szleptac, č. sleptati. Targ, č. trh. Tęchnac, č. tuchnouti. Tyrzęc, č. týřiti. Urzasnac se, č. užasnouti se. Uscę, č. ústí. Wąroda, č. ohrada. Węstędnac, č. vystydnouti. Węszalęc, č. vyšáliti. Wicholęc, srv. č. chouliti. Witro (w przed-suvka), č. jitro. Wszeden, srv. č. všedek. Zabęc, č. zabyti. Zausznica, č. záušnice, záušek. Zbiegac, č. sběhnouti (Krok II, 164). Zdac, č. sdáti. Zdrzec, č. vy-zdřiti. Zgrabłęc, č. zgrablý = skřehlý (Bart. Dial. 299). Zwonic, č. zvoniti. Zibac, č. zybati (Zybo-hlavy). Żągówka, č. žahavka. Żdac, č. ždáti. Żérny, č. žerný. — Pász, č. Pašek, je dem. od *Pach, jež povstalo od Pavel tak, jako výše uvedené Pioch, č. Pech od Petr. — Bęc! č. bác! Błasiec, č. blouzniti. Chapać, č. chápati; výklad slova chlap je pochybený. Ciakać, č. cákati (cákni ho! na př. sklenici, holí a p.) Pls.; co do ia — a srv. ciapać, č. capati. Jach není nikterak temno, vzniklo od Jan touž výše zmíněnou hypokorist. příponou ch, čes. Jech Jach, s přehláskou Jech; dem. Jašek, přehl. Jčšek, oboje v češtině; od kmene Jěšk- utvořili Němci nom. Jeschke (srv. Plíšek—Plischke). Mój, moja i v češt. téměř významě. O płoń viz Krok II, 53. Przedkiepnik, srov. sloven. předpičník. Swak, sloven. svak. Tamo též stč. Wiedzieć się, č. to se ví. — Chruclac, čes. chruclati. Chrzybiec, č. dial. hřibet Pls. Derdac, č. drdati. Detko, správněji našim dedko t. j. děd-ek. Grędo, srov. č. dial. gremzić (křepčiti. Bart. dial. 211). Grzępa, č. dial. grapa (neúrodné místo. Bart. Dial. 211). Jaglia, srv. č. jehlice, ehlič. Kopyś, srv. č. kopisť (dřevěný rýč na těsto). Lelech, lelek, č. chytati elky. Lubawy, č. libový. Luleja, srv. č. loula. Marcinki, č. Martínky (Dobr. Jungm.), srv. martínkovati = martínky slaviti, o Martině ze služby jíti Pls.

Spis. připojil místy na objasněnou též etymologii některých slov; někde podal zdařilý výklad, jako o jmenech Sobótka, Zuława, Zibówka a j. Mnohde však pojal cizí etymologie nesprávné, jichž by bylo lépe bývalo úplně vynechat, zvláště když spis. sám je prohlašuje za chybné (jako při Polách, Puzdrówka, Sobótka); sem patří na př. etymologie slov Dunaj (15), Drzón, Dzewus, Gdańsk (koř. gъd), Jastrzebóg (nesouvisí s Jutroboh: jastřeti = bystře viděti), Jazgot (nemá nic společného s jazyk, jeť jazg onomatop. kořen, srv. pol. jaskółka = vlaštovka), Labe (44), Nerzeja, Obątac, Parzéc se (nesouvisí s lat. spargere, nýbrž koř. jest per = lítati, factit. pariti), slepice (109; není od slepý, nýbrž od slěpati), Zátór (koř. tr, srv. slovín. a rušt.), Narzas (123), Gaga (151; slovín. iz-gaga, dluž. z-gaga, sloven. zaha, z-haha, č. žah-avka, žíža Krok I, 258; Jaga s tím nesouvisí, nýbrž s jez, srv. jędzy, jędzony: Krok I, 154); vrchol všeho však jsou Malinowského etymologie jmen pes (140) a Polák (68): odvozuje ono od zend. span, z čehož prý odsutím an a přesmyčkou sp v ps povstal kořen slova pes! kdežto přece psъ příbuzno jest se skrt. paśu, lat. pecu, lit. pekus, prus. pecku, goth. faihu (Vieh), jež vesměs značí domácí dobytek. Ještě bizarnější jest Malinowského výklad jména Polák, jenž opíraje se o kašub. výslovnost Polách (jako ptách za pták) vykládá jméno to za „po-Lach“ t. j. potomek Lecha! Právem se proti tomu spis. přidržuje odvozování od pole, od něhož se odvodí subst. obyvatele Polan (stč. loc. pl. Polás) i Polák (srv. Pražan, Pražák), adj. pak zní od pův. jména pol-ský, jako Rokycský (Rokycanský) a p. Poláci ostatek slují přezdívkou i jinde obyvatele polí (planin, rovin nelesnatých), jako v okolí Prahy Štěrboholským přezdívali „poláci“.

Chyby tisku uvádíme tyto: stsl. dziewa, 17 m. děva, błota 23 m. blota, č. jisti 28 m. jísti (i jinde nelze schvalovati psaní čes. slov polským pravopisem, jako prsz 72 szlak 98 a j.), č. lisa 43 m. lísa, poredalę 78 m. porědalę, č. tupy 100 m. tupý, č. vdjek 107 m. vděk, č. vjetev 110 m. větev, vjedro 111 m. vědro, Pakładne 138 m. Pokładne, przytomnyeh 143 m. přítomných.

Shrnujíce úsudek svůj v jedno, neváháme vysloviti, že si spis. slovníkem větve dosud tak zanedbávané zasloužil vřelý dík všech přátel slavistiky.

Ze života básníkův antických. Paběrky Timotheje Hrubého. (Moravská bibliotéka, dílo XXXI). Ve Velkém Meziříčí 1888. m. 8°. 224. 40 kr. — Spis. známý četnými ukázkami z oboru básnictva staroklassického, roztroušenými po různých časopisech, předkládá nám tuto jakýsi soubor studií zmíněných v těchto oddílech: Kult básníkův starověkých. Milenky básníkův antických. Básničky starořecké. Básníci jako kritikové a kritisovaní. Básníci řečtí jako vychovatelé. Z duševní dílny básníkův antických. Vergil jako středověký čaroděj. — Spis. jeví veškerou náležitou znalost předmětu, o němž jedná, a dokládá tvrzení svá hojnými ukázkami přeloženými (metricky) z originálův, při čem všude zachovává slušnou míru, bedlivě se vystříhaje míst kluzkých v originálech; předmět obraný pak spis. dovede zábavně podávati. Tím se jeho spis. stává přístupným i nejširším kruhům. Sloh spisovatelův jest obratný, plyný, jazyk správný, až na některá nedopatření (na př. dřou 135, zášť 208); avšak chyb tiskových nalézáme v knize míru přílišnou. Konečně i toho nemůžeme nepřipomenouti, že by spisy v Mor. bibliotéce vycházející neměly býti vydávány nesešity, není to čtenáři nikterak ku pohodlí.

b) Od nakladatelův.

Památky archeologické a místopisné. Red. Dr. Jos. Lad. Pič. V Praze. 4°. Cena ročně (4 sešity) 3 zl. Díl XIV. Seš. 5.: La Tène (J. Smolík). O potomcích Vršovců (M. Kolář): o jmenech, která sobě oblíbili potomci Vršovců. Relief v kostele Zlíčovském (K. B. Mádl). Příspěvky k vyšetření nejstarších staveb kostelních v Čechách (J. Braniš): chrám sv. Václava v Staré Boleslavi. Ještě slovo o kultu Svato-Klimentském v zemích našich (Dr. H. Jireček): známky kultu Svato-Klimentského jsou prý důkazem toho, že se působení bratří Soluňských vztahovalo netoliko na Moravu, ale i na Čechy i na Víšlany. Beneš z Loun, jeho

erb a rod (Z. Winter). Z dějin města Chrudímě (Ant. Rybička): v XVI. století bylo ve vnitřním městě asi 149 větších a menších domův (mezi nimi 6 s pivovary), na předměstí 311 (mezi nimi 7 mlýnův). Obývatelstvo král. města Plzně dle jmen a národnosti až do války husitské (J. Strnad): město rozdělené na osm čtvrtí mělo 278 domův (dle čtvrtí: 30, 35, 40, 20, 32 43, 38, 40) a 2 kláštery, radnici, školu a katovnu, tedy celkem 283 domův; v předměstích bylo 61 domův (U Špitálu 33, Škvrňské předm. 10, Malické předm. 2, Pražské předm. 3, Rybáci 13) a špitál, 5 mlýnův, 2 lázně, tedy celkem 69 domův, mimo to četné dvory hospodářské, pivovary, sladovny; počítá-li se na dům průměrem 10 obývatelův, měla Plzeň na 4000 obývatelův (r. 1714: 255 domův s 2772 obyv., 1820: 254 domův s 7570 ob., 1830: 548 d. s 9004 ob., 1840: 563 d. s 10.181, 1858: 710 d. s 17.379 ob., 1880: 1681 d. s 37.536 ob.). Kniha Třebenská (Fr. X. Prusík): obsah nejstarší knihy Třebenské z r. 1433. Kouzla a čáry starých Čechův (Č. Zíbrt). Drobnosti.

Bibliothéka mládeže studující, vydávaná péčí Ústředního Spolku učitelstva středních škol českých. Serie I, číslo 4: **Z našich pověstí**. Vypravuje Václav Petrů. V Praze 1888. Nakladatel B. Stýblo. m. 8°, 80. 30 kr., váz. 38 kr. — Knihovna tato kráčí statně ku předu, každýt sešit přináší našemu studentstvu četbu vítanou, s žádoucí rozmanitostí. V sešitě tomto jeví se nám Václ. Petrů se stránky, s jaké jsme ho dosud tak dobře neznali, totiž obratným vyprávěčem národních pověstí historických, utkaných z drobtův zachycených v lidě. Rozumí se, že v pověstech Petrova směr vlastenecký vystupuje jasně v popředí. Jsou pak pověsti tyto: Kbelka (o založení města Pelhřimova). Stříbrný zvonek (z války třicetileté). U kostela a v kapli (z války o rakouské dědictví).

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. — Seš. 8: Afgánistán — Afrika s přílohou: Typy národův afrických. Seš. 9: Dokončení popisu Afriky: vzdělanost, její obchod, politické rozdělení a statistika, výzkumy dob nejstarších, doby střední, doby nové. V textu k těmto statím jsou otištěna vyobrazení: hrob pohlavára, anec kiši, špýchar obilní, obydlí, zbraně. Potom následují články od slova *Afro-* *isia* až do slova *Agathémeros*. K článku Afrodité je připojena zvláštní příloha s dvěma vyobrazeními v textu, k článku Agamemnón obrázek Zavraždění Agamemnóna, potom vyobrazení ještěra osadního a Agasia, šermíře Borgheského. Sešit 10. obsahuje články od slova „Agathias“ až „Agulhas“. V sešitě tomto je několik článků obšírnějších, jako Agent, Agrární statistika, Agrární zákonodárství, Agrární zákony a j. V textu jsou případná vyobrazení. — Vydavatel se upřímně snaží dle také ceny pro literaturu naši udržeti na té slibné výši, na jaké je byl počal.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. Vlčka. V Praze. 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Roč. XVIII. Sešit 6. Z nových článků uvádíme tyto: Grévy a Carnot (př. J. Kuffner). V Pražských ulicích za rodávná (Z. Winter). O bitvě Bělohorské (Ad. Heyduk). Za hrob (K. V. Rais). Ústava Krasoumné jednoty (R. Tyršová). Ruská literatura r. 1887 (J. Hrubý). Nové písemnictví.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. Škutek. V Praze 4°. Cena ročně 6 zl. Roč. XVII. Č. 15. a 16. mají nové články tyto: Krahujec s hnízdem vlaštovčím (J. Kafka). Purkyně jako fyziolog. Žijící v Čechách (J. Kafka). Stepokur kirgizský. O tišení vln mořských olejem. dřevátce mnohotvárné (A. J. Bernard). Drobnosti.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. Krátký. V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Roč. XIV. Č. 5. má nové články tyto: Pakůň se brání divokým psům (A. Sochor). Vlast E. Souvestra př. B. Čermák). Na jaře (J. Nálevka). Rozmanitosti.

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. Hartel, Schenkl. Wien. 8°. Cena ročně 12 zl. Roč. XXXIX. Seš. 4: Kritische

Adversarien (F. Drechsler): Cic. interrog. de aere alieno Mil. Orell. p. 951, 36. čísti prý jest: Est enim, quocunque *venies*, reorum crimen et indicium. Cic. ad M. Brutum epist. lib. VII. (Nonius s. v. experiri p. 296, 8): His contraria atque *insperata*, ut esse *solet*, expertus sum. Cic. fgt. XX. orat. in senatu in toga candida (comment. Ascon.): In Hispaniam missus a senatu per honorem legationis *a suis sociis* ablegaretur. Orat pridie quam in exilium iret 3, 8: Liceat in conspectu civium, in hac urbe, quam parricidarum faucibus eripui, remanere, tecta omnium, fana deorum, universam videre *vacuam periculo* civitatem. Liv. 9, 39, 10: Tunc vinci pertinacia... dedere terga, etiam *ceteri omnes* capessere fugam. Liv. 22, 14, 7: Qui modo Saguntum... Hannibalem *quieti* spectamus. Liv. 24, 20, 10: Nihil ibi violatum... modestia militum *at ducis iussu* ad conc. etc. Liv. 40, 12, 17: Nisi T. Quinctium credis, cuius *voluntate* et consiliis etc. Liv. 45, 28, 9: Quo cum Persens obviam Amphipoli nimis *soluta usus* custodia processisset etc. Amm. Marc. 15, 9, 8: Et bardii... vero *scrutantes arcana* et sublimia etc. Amm. Marc. 22, 15, 16: Ad cubitorum... diebus humi *aestu apricatur* confidentia cutis. Vell. Paterc. 2, 128, 1: Nam et illi *prisci qui ante* etc. Vell. Paterc. 2, 88, 2: quippe vixit *angusto clavo bene* contentus. Script. hist. Aug. Gallien 1: cum... Gallienus conperta patris captivitate gauderet, *indignabantur* exercitus etc. Script. hist. Aug. Claud. 7: Patres conscripti *a me laetantes* audite. Script. hist. Aug. Hadr. 22: Diligentia *vilici* sumptus convivii constituit. Script. hist. Aug. Carin. p. 244, 7: neurobaten, qui velut in ventis cothurnatus *funibus* ferretur, exhibuit. Script. hist. Aug. Num. p. 239, 23: ad omnia, quae tempus quaesiverat, *bene paratum*. Script. hist. Aug. Max. et Balb. p. 65, 10: qui... ad sagittas emittendas *intendisse* (neb *aptasse*) dicuntur. — Über die anschauliche Vergleichung der ebenen Vielecke und der Prismen. Literarische Anzeigen. Zur lat. Schulgrammatik (Fr. Ot. Novotný: Fragesätze. Das „appositive“ Participium. Grammatische Termini. Moduslebre). Soll am Obergymnasium Mittelhochdeutsch oder Sprachpsychologie betrieben werden? (Fr. Prosch se přimlouvá za to, by střhném. opět byla zavedena). Miscellen. — Seš. 5: Kritische Bemerkungen zum XII. Buche des Quintilianus (M. Kiderlin). Spis. navrhuj: 1, 4: certe non fiet umquam *malus* orator. 1, 7: nam *ea* cum insidiatur. 1, 27: post hoc adicit et dicendi *peritiam*. 1, 42: *cui nunc* vera *obiciuntur* (*obiciantur*). 2, 23: neque *sane* tanta umquam in eo fuisset ubertas. 2, 25: fere *certum* est ab iis institutum. 4, 2: *inde* etiam senibus etc. 5, 5: instrumenta vox. 6, 4: *non* (*nondum*) deferuisse. 7, 4: (*namque*) defendet... patefaciet. Duceturque... causa: quoniam etc. 7, 7: ut non *fallat* vana spe litigantem, neque est... consilio, et certe etc. 9, 4: *inde* etiam cupidissimis etc. 9, 6: *ac* si unum *sit* e duobus eligendum. 9, 11: plane *adversi* fiunt. 9, 10: *bono grata*. 10, 26: *videtur*. 10, 33: *graves voces cadunt*. 10, 40: in *eloquendo*. 10, 44: eveniret *et* omnes pares essent. 10, 45: atque *adfectus* postulantibus. 10, 58: tertium alii medium, *namque est medium* ex duobus etc. 10, 61: at ille *grandis, ut is*, qui saxa... aliquandoque *dicentem ipsum alloquetur*, ut Ciceronem in oratione etc. 10, 66—7: ex duobus medium est, *quoniam* et subtili... et vehementi... *et* illud lene etc. 10, 77: coquit *ut* aegre verba vertentem. 11, 4: dignum *his* os dabit. 11, 13: circumfusus spiritus... ita *nobis* certe etc. 11, 16: *ius civile* cognoscere. 11, 18: et insanam corporis curam, *praeterea* peregrinationes... sollicitudinem, *multas causas* libidinum et flagrantibus etc. 11, 25: *naturam, alioqui*, quidquid... quidem posset, *cum* omnia etc. 11, 26—27: atque Cicerone, denique quidquid... nec qui Homeri non *fuerunt, poëtae non* fuerunt... Cicero, sed nec *alii*, qui post eos fuerunt, *eos vicerunt*. — Literarische Anzeigen. Zur Propaedeutik-Frage (A. Wernicke: k docílení lepšího prospěchu v té příčině zřízeny budte semináře k vycvičení vhodných učitelův). Über die Lateinlectüre an den Gymnasien Österreichs (Ig. Prammer: Tac. Dialogus nehodí se k domácí četbě; v VL čti se Sall. bell. Jug. celé ve škole, Catil. soukromí; Cic. in Catil. I. v VII. soukromí, Caes. bell. civ. vůbec se nečti; k seznání konverzační mluvy se přiberte Phaedrovy bájky a několik dialogův i listův Ciceronových. Miscellen.

Сборникъ статей по классической древности. Seš. 1. V Kievě 1884. 8°. П. 146. 141. 1 rub. 50 kop. — Kievské oddělení Společnosti klassické filologie a paedagogiky podjalo se nad míru prospěšné práce, vydávati žactvu gymnasijskému snadno srozumitelné rozpravy z oboru klassické starobylosti. Směr chvalitebných snah těchto nejlépe lze seznati z obsahu 1. sešitu, jenž jest tento: Překlad 1. zpěvu Hom. Iliady (T. Tichomirov). Opatřování starého Říma vodou (J. Turcevič). Římská žena před emancipací a po ní (S. Bech). Výchova u Římanův (A. Istomin). Římské forum (př. z frančtiny). O Vergiliových Georgikách (J. Rostovcev). — Rozpravy jsou podávány slohem plyným, vše jasně vykládáno, kde třeba i ilustracemi objasněno, jako forum (2 illustr.). Díla taková jsou velice záslužna a nacházejí jistě vděčné čtenářstvo.

Университетскія Извѣстія Кіевскія. Red. V. Ikonnikovъ. V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rub., se záсылkou 7 rublův. Roč. XXVIII. Svazek 1. a 2. Část I. *Úřední*. V. *Maksimovič*: O zákoně pravdě podobnosti nahodilých veličin a použití jeho k jedné otázce učební statistiky (totiž *ku zkouškám*, v jaké míře mohou býti považovány za bezpečný odhad stupně vědomosti). — Přehled *stavu a působnosti university* v r. 1887. Při universitě bylo 162 osob a sice: profesorův v statu 49, extra statum 8, soukromých docentův 31, prosektoři 4, lektoři 3, astronom-pozorovatel 1, ostatních osob 66. *Hodnost různých učených stupňův a názvův* udělena jest 363 osobám: stupeň magistra 2, stupeň kandidáta 41, název skutečného studenta 111, stupeň lékaře 104, název inspektora zdravotního sboru 1, název okresního lékaře 1, stupeň provisoru 23, stupeň lékárnického pomocníka 69, název dentisty 8 a název babičí báby 3. *Literární činnost* university byla velmi značná, i jeví se jednak v Universitním Věstníku, naňž dává universita ze zvláštních prostředkův svých 8000 rub., jednak v hojných spisích a rozpravách zvláště vydávaných, na jichž některé věnovala universita 5979 r. Mimo to doporučeno ministerstvu, by četným profesorům univ. dána byla podpora na cesty vědecké dílem doma, dílem v cizině. Při universitě jsou tyto *společnosti*: 1) Historická „Letopisce Nestora“ o 127 členech; 2) přírodovědecká o 114 členech; 3) právnická o 290 členech. *Učebně-pomocných ústavův* při universitě jest 40: 2 knihovny (základní a studentská) o 180.000 svazkův, 2 observatoře (astronom. a meteorolog.), 4 fakultétní kliniky, anatomické divadlo, botanická zahrada, 9 laboratoří a 21 kabinetův. Na ústavy ty dala universita 2020 r. ze svých pomůcek, stát pak 86.291 r. Mimo to určila universita ze svých prostředkův na 30.000 r. k ukončení neb zřízení klinik.

Universita má 2024 *posluchačův* a sice: fakulta historicko-filologická 120; fysicko-mathematická v oddělení přírodovědeckém 91, mathematickém 218; právnická 674, lékařská 921. Mimo to bylo 9 mimořád. posluchačův a 34 farmaceutův, tedy celkem 2067 osob. Od kollejného *osvobozeno* bylo 563 posluchačův. *Stipendií* jest 140, dílem státních, dílem soukromých od jednotlivých osob, obcí, zemských sněmův a šlechtických sborův. Na stipendia a podpory vydáno 33.859 r. 21.020 r. ze státních peněz). Na konec se vyčítají *práce* posluchačů všech fakult a dané téma, z nichž nejlepší byli odměněni medaliemi. — Zpráva o stavu Kievského Ústředního archivu pro staré zápisní knihy gubernie Kievské, Podolské Volyňské. Archiv chová v sobě 5.884 zápisních knih, 454.979 listin, 190.000 starých děl a na 30.000 kusův přepisův. — Část II. *Neúřední*: A. *Sobolevskij*: Příspěvky k historii ruského jazyka (pokrač., str. 105—144). VIII. *Hlavní formální zvláštnosti ruského jazyka*: 1) V starších památkách (Ostrom., Svjatosl. Sbor.) upadá gen. sg. a nom. acc. pl. fem. землѣ, доброѣ, моѣ (ѣ = stsl. ѧ); acc. l. masc. ключѣ, вѣѣ, tak v češt. země, kraje, vše i v stpol. ziemie, dziewice, asze. V pozdějších památkách ruských objevuje se vlivem stslověnštiny земля, уша za stsl. -ѧ, jichž prý národní mluva ruská nezná, při čem však poukážeme k sg. gen. меня, kdežto zase stsl. má мене. O vzájemném poměru tvarůch promluvili jsme při výkladě etymologie девеносѣто (Сборникъ отдѣленія русс. яз. и словес, XVIII.), ukázavše, že spočívají na původní koncovce āns, jež

se rozštěpila jednak v *an*, slovan. *an*, jednak v *as*, skrt. *as*; koncovka *an* pak se může otřít v *a*, *e*: kamene, stsl. gen. sg. mene, neb se oslabí v *un* (srv. lit. akmů proti skrt. *aśman*; cf. lit. *ponūs* z *ponuns*: Archiv f. slav. Phil. II, 698), jež se udržel v středu slova jako part. *iduntj* = *idaštj*), ale na konci se opět otře v *u* a zeslabí v *y*: part. *idun* — **idu* — *idy*, *ryby*, *raby*; ve spojení s jotací se *an* (*jan*, *jen*: *piše*) mění v nosovku (*jě*) *ę*, *а*: *ovъce*, *toje*. — 2) Tvary kosých pádův pronom. adjectiv. Nedobře dí spis., že se pronom. adj. tvoří druhým způsobem od sg. *nom. masc.*, neboť základ tento jest *pouhým kmenem*, jenž někdy zůstává úpln (dobro), jindy však se oslabuje (*dobrъ*), tak že ovšem pak vypadá *jako* sg. *nom. masc.*; důvod toho na př. jasně v pl. *nom. dobro-ji* = *dobří* (*moji* — *mí*), kdežto *dobrъ-i* = *dobrý*; zvláště ještě jasněji nasvědčuje mínění našemu sg. *nom. masc. rus. добро-ѣ*, čes. vulg. *dobre-j* (z *dobro-i*, cf. *vojvoda* — *vejvoda*), *strus. sg. gen. fem. свято-ѣ* (*утръне-ѣ*), *dat. loc. fem. руско-и* (*nové -oň*), *rus. sg. instr. fem. добро-ю*; pak slovenština, kde sg. *acc. fem. dobrú* povstal ovšem z *dobrъ-ju* (či *dobro ju*), ale sg. *instr. fem. dobrou* nemohl patrně jinak vzniknouti než z *dobro-jú*, jinak by se tu v slovenšt. nemohlo objeviti *ou*, ana *ú* nerozpouští. Dalším toho důkazem jest *rus. sg. gen. masc. neutr. добро го* (*лучше-го*, kdežto v *добра-го*, *синяго* jest prvá část skloněna), *dat. добро-му* (*лучше-му*), *rusín. dobro-ho*, *-mu*, *srb. dobro-ga*, *-mu*, *hluž. dial. dobro-ho*, *-mu*, jež vykládám tak, že se *k plnému kmeni* (*добро, лучше*) připíalo otřelé *go*, *mu*, jakého i samostatně (v plné platnosti zájmené) užívají některé jazyky, jako *bulh.*, *pol. go* (*eius*), *mu* (*ei*), *rusín.*, *čes.*, *hluž. ho*, *mu*, *srb.*, *slovín. ga*, *mu*, ano se kmenové *je* jsouc bez přízvuku (srv. *rus. e-го*, *e-мý*) v běžné výslovnosti otřelo; postup ten jest v stč. znázorněn: *jeho*, *j'ho*, *ho* (*i* ve funkci *possess. ho syn* = *eius filius* Leg. Jid. 14). Tak se také i *k oslabenému kmeni* (*dobrъ*) připojovaly zájmené přípony *ty*, a sice buď úplné, jako *sloven. prav-jeho*, *-jemu* (Hatt. sloven. ml. §. 162), neb otřelé: *sloven. synov-ho*, *-mu* (*ib. 160*), *dla mojej matkinho rozprávania* (Dobš. pov. 1, 83), *k Ježibabinmu domu* (*ib. 118*), *k sestrinmu hrobu* (*ib. 90*). — Dále vykládá spis., že žádný z jazykův slovanských neměl shodných tvarův se staroslověnskými sklonbou obou částí a pak spodobením, po případě i stažením vzniklými tvary sg. *gen. m. n. aago*, *jaago*, *ago*, *jago*, *dat. uumu*, *juumu*, *umu*, *jumu*; stsl. sg. *gen. fem. yjě*, *ijě* hradí stará ruština tvary na *ыѣ*, *иѣ* (v písmě též *-ie*) t. j. *yjě*, *ijě*, z čehož se vyvinulo *ыи* (*польскыи землѣ*); vedle toho má strušt. na základě kmene tvary na *оѣ*, *еѣ* (*святѣ*, *утрънеѣ*) t. j. *ojě*, *ejě*, z čehož opět **oji*, **eji*. *oj*, *ej* (*rus. -oň*, *eň*); západoslov. *ěj*, *é* spočívá rovněž na kmeni *-oje* (*eje* z *-oje*, *ejě*), ne však, jak spis. soudí, *еѣ*. — Za stsl. sg. *dat. loc. fem. ѣи* (*ěji*, *ěj*), *ii* (t. j. *iji*) má strušt. zřídka *ѣи* (*ei*), častěji (z kmene) *он*, *ен* (*nově oň*, *eň*). Stsl. sg. *loc. m. n. ѣмъ* (*imъ*) zněl i v strušt. tak, rovněž stč. měla původní *ě-jemъ*, ovšem staženo v *iem* (po kožením ščítě RK Zab. 155 dle našeho vydání); vedle toho však má rušt. (z kmene) *омъ* (*emъ*) a češt. staž. *ém*. Rovněž stsl. *dual. gen. loc. uju*, *juju* měla i strušt. *ую*, *юю*, ale vedle toho též (z kmene) *ою* (*eoю*), což bylo (proti tvrzení spis.) i v češt., ovšem staženo v *ú*. — 3) *Dat. loc. sg. os. zájmené* zní v stsl. *tebě*, *sebě*, rovněž tak v rušt. staré i nové; k tomu připomínám, že i v češt. máme *dial. tvary ty*, totiž v nářečí Valašském a Lašském (Bartoš Dial. 73. 119; z pravidla však má čeština (*i pol.*) *tobě*, *sobě*, což se objevuje i v strušt. (*тебѣ*, *себѣ*); tato však má i zvláštní tvar *тебе*, *себе* (na př. *къ себе* Sbor. Svjat.), jež spis. pokládá za původní *loc. jako nebese* (ve dne). — 4) V 2. os. sg. má stsl. *-ši*, jiné jazyky prý nemají plné přípony *té*, avšak tu spis. zapomíná na české mütíši LS 1. chceš RK. Zab. 101. *piješi* 168. — 5) V 3. os. sg. jest v stsl. pravidlem *-tъ*, v rušt. pouze *тъ*. V impf. zní v stsl. 3. sg. na *-še*, 3. pl. *chъ*; v ruských památkách nezřídka k tomu přistupuje *-tъ* (z *praes.*), jako v čes. glossách Řeh. izbýváchut. — 6) Za stsl. *-my*, *mъ* v 1. os. pl. má stará ruština a čeština nejen *-my*, *mъ*, ale i *-me*, *mo* (*sloven.*); kromě toho má strušt. *-мя* (zvláště v listinách na Moskevště psaných), *jemuž* spis. nezná ni výkladu ni v slov. jazycích rovně; k tomu připomínáme, že podobné tvary na *-ma* (*ba* i v 2. pl. na *-ta*) má *dial. češt. a sloven.* (Šembera

Dial. 44. 78), jež už Mikl. gr. III, 372. prohlašuje za původní duály, ovšem jen analogií povstalé, srv. Š. Hájk. Tab. Pojděma oba; Vyjděma ven (viz Krok I, 183), učiňma Adam 23 (Krok II, 261); oblība v duálu v ob. mluvě za pl. jeví se nejvíce v pl. instr. rybama, koňma, kostma, těma a p.; co pak do *a* proti rus. я srv. dvěma, třema, čtyřma, stama, jima, všema, dobrýma s rus. двумя, тремя, четырьмя, стомя, имя, всѣмя, добрымя, jež jsou ovšem také původní duály. — 7) Spis. nazývá impf. na ѣхъ, яхъ skrácenými, což nesprávně, neboť naopak jsou tvary na ѡхъ, яхъ rozšířeny analogií V. třídy. Strušt. má tvary na яхъ = stsl. ѡхъ (бѡше, идѡше), vedle toho pak nepravidelné na яхъ (бѡше Ostr.). Také se v strušt. vyskytují tvary na ѡяхъ (tuším z ě-j-achъ, kdež *j* zamezuje hiát) a na ѡхъ. V dual 2. 3. a pl. 2. končí se strušt. vedle stsl. šeta, šete, sta, ste i na šьta, šьte; s tím srovnati lze, ač se doby nehradí, stč. byšte (vedle byste). — 8) Plqpf. vyjadřovala stsl. impf. běachъ a part. pf. na -lъ, strušt. бѣхъ či бяхъ a nad to былъ (ѡсмь) s týmž part.; způsob s *byl* znají prý i jiné slov. jazyky; k tomu připomínáme, že ho znala i stsl. (Mikl. gr. IV, 804) a zase že i jiným slov. jazykům nebyl neznám způsob s běchъ, zvláště češtině (v. Mikl. ib.). — 9) Part. praes. vypadá v stsl. na е neb y, v strušt. pouze na а, v češt. na а, ale — čehož spis. nezná — i jednou aspoň na y: vstany (surgens) Šaf. Poč. str. 102. Hláska а jest (v češt.) známou střídnicí za е; o poměru mezi е a y, jemuž spis. neví rady, pověděli jsme už výše na počátku ref. o článku Sobolevského. — 10) Stsl. má inf. na ти, sup. na ть, jež se při hrdelnicích, z nichž měžděním vzniká měkké št, objevuje ovšem jako ть (pešť). Strušt. měla též inf. на ти, sup. на ть; kromě toho měla inf. на ть, jehož užívala i místo supina: не придохъ разоритъ нѣ напълнитъ (Ostr. 213), což spis. mylně vykládá za supinum (jeť zkáza supina dávná, už v stč.). Nesprávně tvrdí spis., že v lužičtině a slovín. není naprosto tvarův na *t*, kdežto přece v dluž. fangují jako sup. (Mikl. Gr. III², 519), rovněž v stsl. (Fris), a i nová slovín. má sup. peč = stsl. pešť, čes. pec (Mikl. ib. 157). — 11) Od koř. jes zní 1. sg. v strušt. vedle ѡсмь i ѡсми, rovněž 3. sg. ѡсть i ѡсти; v písních, zvláště bělorus., má též u ostatních sloves 3. sg. i pl. -ти. Stsl. má dual 3. (ne 2., jak spis. tvrdí) на те (i та) a те; strušt. má jen та. Tvarův imaамъ (stsl.), imámъ (č., sloven., pol. a j.) nezná strušt., toliko v rusín. se objevují (анамъ), aniž musili, jak spis. míní, vzniknouti z pol. neb slovenštiny. Tvarův rovných stsl. part. praet. act. ljubъ strušt. neměla. — IX. *Dějiny tvarův sklonby.* a) *Směšování kmenův jmenných:* 1) *a-ových s u-ovými.* Už v strušt. mají některé *a-ové* kmeny subst. v sg. gen. u dat. ovi (evi; nyní toliko v rusín.), loc. u (ju), voc. kmeny měkké u, ju (цесарю), ba i někdy kmeny tvrdé: жениху (srv. češt.), свату (srv. pane zetu Plz.; nyní ještě nejvíce v rusín.); v pl. nom. zřídka ove (eve), nejčastěji Іпат. лѣт. попове, татарове. борове, ляхове (nyní nejvíce v rusín.), ba i v acc. поидоша въ ляхове! gen. zhusta овъ (евъ) vedle původních tvarův *a-ových* (твоихъ мужъ, конь своихъ, городъ вашихъ), jež nyní jen zřídka se vyskytují; za to však mnohdy neutra na -o, -e, -ije mají v gen. pl. овъ, евъ (ѡевъ), což se ostatek nalézá místy i v rusín., pol., luž. (Mikl. gr. III², 255. 415. 473. 507—8); o češtině to, pokud víme, dosud konstatováno nebylo, protož uvádíme stčes. hovaduov, pak *žebrouv* Gloss. Verg. (Roudn.) I, 211 (neutr. žebra II, 16), *ramenuov*, II, 558. — Kmeny *u-ové* i adj. i subst. nechovaly původní sklonby, nýbrž přešly na vzájem v kmeny *a-ové*. — 2) *a-ových s i-ovými.* Vše subst. masc. na ть, дь, бь, вь, нь patřila kdysi ku kmenům *i-ovým*, ale záhy přecházela čas to v *a-ové*, jež se velmi zřídka na vzájem k oněm přikláněla. Nejčastěji nalézá se v strušt. v sg. gen. dat. гости, тѣсти, зяти; путь ještě nyní se sklání tak. V pl. jest nejčastěji gen. *i-ový* uchován (гостѣи, гостѣи), jenž vnikl i v měkké kmeny *a-ové* (кѡзѣи, мужѣи, dosud: кѡзѣей, ножеей, рублей i мѣсяцей). V instr. pl. zřídka гостѣми, jež opět působilo i na *a-ové* kmeny: мужѣми, конѣми, кѡзѣми, ножеми, стражеми (zřídka nyní). — Naopak působily někdy kmeny *a-ové* na *i-ové*: strus. пути темными. — Kmeny *i-ové* uchovaly se jako zbytky v dat. a loc. pl. на ѡмъ, ѡхъ, dosud v brus. i rusín. (гостѣмъ, гостѣхъ). —

Adj. masc. kmenův *i*-ových (kromě *триѣ, четыреѣ*) buď přešla v kmeny *a*-ové neb strnula v nesklonná (*испълнь, свободь, досуд особь*). — 3) *a*-ových neutr. s *as*-ovými neutr. Směšování nastalo už v době předhistorické a kmeny *as*-ové konečně přešly v *a*-ové kromě pl. nom. acc. gen., ba docela *колесо* podrželo i v sg. kmenův *a*-ových původní příponu *es*, k čemuž připomínáme i novočes. *těleso*. Zvláštní jsou tvary: *божия чюдеса* (Svat. Sbor.), *из очеса, знамення велика и чюдеса* (Miljat. Ev.). — 4) *a*-ových, *u*-ových, *i*-ových s *á*-ovými. Kdežto směšování vyličené tuto sub 1—3 se dalo už v době předhistorické, počaly se kmeny na *a*, *u*, *i* všech rodův směšovati s žen. kmeny na *á* teprve v XIV. věku, a sice v pl. dat. loc. instr. по постоынямъ (Novgorod. list. 1305 r.), на распутьяхъ (Ev. 1354), книжникамъ (Ev. 1355), къ гробищамъ, въ гробищахъ (Prol. 1356), о глаголахъ (Ev. 1358), лворянамъ (1371) курцамъ (1373), по мѣстамъ (Ev. XIV. v.) a j. Staré tvary pl. dat. jako *волкомъ, костемъ*, instr. loc. *волцѣхъ, костехъ*, instr. *волки, костыми* dlouho trvaly vedle nových, a sice netoliko v XIV—XV. věku, ale i v XVI.; nyní žijí pouze v skrovných zbytecích: по дѣломъ, съ ворота (Puškin), по стойломъ, съ молодцы (sev. Byliny), rusín. dat. *часомъ*, loc. *часѣхъ*, instr. *часи*. — Za to zase působily kmeny *a*-ové na *á*-ové (místy též na *i*-ové) v pl. instr.: dle *волкы* vzniklo i *-амы*: *слезамы, городамы*, jež jsou nyní velice rozšířeny i ve velkorus. i brus.; v starých památkách se nalézají zřídka a sice v adj. *безаконьными* a p., nejsou-li to pouze omyly písarské. — 5) *a*-ových (i *u*-ových) tvrdých s měkkými *a*-ovými (a *i*-ovými). V loc. sg. a pl. přijaly měkké kmeny od tvrdých (místo *и, ихъ*) *ѣ, ѣхъ*: въ челоуѣчѣ образѣ (Min. r. 1095), при Анатолиѣ, въ Ярославлѣ, въ здоровѣ, въ морѣ, въ солнцѣ, въ Галичѣ; въ манастирѣхъ (Psalt. r. 1296), о князехъ (Rand. r. 1296), въ трѣхъ лицѣхъ (r. 1311), на кривичѣхъ, въ сторожѣхъ, въ черныцѣхъ *i*-ехъ (Lavrent. sp. l.). Vedle toho trvaly správné tvary na *-и, -ихъ* ještě v XIV. věku; nyní žije *-и* v bělorušt. a v jiho-velikoruštině (въ забытѣи, на концѣи), kdežto *ихъ* zatlačeno. — Naopak zase koncovka měkkých kmenův (*ѣ*) vnikla v tvrdé, zvláště v staré mluvě Novgorodské v tvaru acc. pl. (přív. *ы*), jenž přešel náhradou i v nom. pl.: отпущаются грѣсѣ (Ev. r. 1362), възяша и иные городѣ мнозѣ (Novgor. lét.). Dosud v brus. pl. nom. *мужикѣ*, acc. *вѣнкѣ, дворѣ*. — 6) *á*-ových kmenův tvrdých s měkkými. V sg. gen. měkké kmeny vlivem tvrdých (жены) přijímají *и* (místo *ѣ = ѣ*) už v památkách XI. až XII. věku: изъ отроковичи (1095), святаго Ивана прѣдѣтечи (Ev. XI. v.), пророка Захарии, святаы Марии, нѣколику братии a p.; v památkách XIII. až XIV. věku velmi zhusta *и*, vedle toho i často *ѣ*, jež se dosud udržuje v rusín. (*душѣ*, vyslov *duši*, řídčeji *душе*), kdežto ve vrus. a brus. skoro pouze *и*. K tomu podotýkáme, že i v češt máme podobné úkazy i v starší době, na př. u Práží krajčáře (Kn. Třeb. 4^b, r. 1455), nyní obecně: *Káči, Máři, paši, na Plaště: do sednicí*. — Rovněž v nom. acc. pl. *и* za *ѣ* dosti už v XIII. věku: рабы и рабыни (Ev. 1215), ještě více v XIV. v. придоша птици. Vedle toho se v XIV. v. nalézá ještě často *ѣ*. Nyní se uchovalo v rusín. *душѣ* (vysl. *duši*) vedle *душе*; brus. a vrus. z pravidla *и* (srv. čes. vulg. pl. nom. *Káči* a p.).

Koncovka dat. loc. sg. *ѣ* místo *и* nachází se už v nejstarších památkách: въ ветѣсѣ одежѣ (r. 1095), zhusta v XIII. a XIV. věku; vedle nich však ještě v XIV. věku obyčejno *и*, jehož dosud užívá brušt. a rusín., z velikorus. nářečí známo jest v Putivlském, kdežto pravidlem jest nyní *ѣ*, jež zvláště v sev. nářečích vniklo i v *i*-ové kmeny: на печѣ. — V nom. acc. dual. *ѣ* místo *и* vyskytuje se zřídka v XIII. a XIV. věku: дѣвѣ тысячѣ (Ev. r. 1270). Nyní dual vymizel. — Opačný vliv měkkých kmenův na tvrdé se jeví v sg. gen., kde jest *ѣ* místo *ы*: съ высотѣ (r. 1096), до сея сѣдомѣ (Ev. 1215), изъ Москве (Ipat.); některé novgorod. památky mají shodně s tamní výslovností (*ѣ = i*) i za *ѣ*: у Кюрили (1270); v nynější mluvě vrus. i rusín. zřídka (*около водѣ; съ правдѣ*). — Nom. acc. pl. tvrdých kmenův zní v týchž památkách zřídka na *ѣ* za *ы*, t. j. skoro výhradně v Novgorodských: гривне (XIII. věk), смотрѣвѣ въ грамотѣ. Nyní toliko snad v brušt. nom. acc. pl. na *ѣ* za *ы*, a to ještě zřídka: дѣвкѣ вино

выпили. — 7) Přechod jmen kmenův na *a* a *t* v sklonbu kmenův *á*-ových. Původní ruská jmena na *ло* (воротило) i z řec. pošlá (Михайло) skláněla se původně jako neutra na *o*, ale od XIII. věku už přecházejí v kmeny *á*-ové (убиша Данилу), jak se i nyní sklánějí (srv. čes. gen. Otty, acc. Ottn, instr. Otton), časem už i v nom. v staré době majíce *a*: Ota a j. Zdrobuělá na *ko* se ještě v XIV. věku skláněla dle neuter, ale vedle toho už od XI. věku sklánějí se dle *á*-ových kmenův; od XIV. v. jdou obojí tvary vedle sebe; nyní přecházejí obyčejně v *á*-ové; rusín. zachovala starou sklonbu (srv. čes. Srdínko, až na acc. Srdínka = gen., dat. loc. -ovi). Jmena na *я* (Баня, братеня) dle domnění spis. se skláněla dle tele, což soudí jednak dle stsrb. Andre (e = e), gen. Andreta a vrus. pl. гусенята, жиденята; než mínění spis. není s dostatek odůvodněno, Банята (Банятка) pak nezdá se býti původem demin., jak ukazují čes. Hroznata, Bohata vedle Božata, Uněta. Pokud pak známo, sklánějí se jmena na *я* dle *á*-ových. — Mýlí se spis., má-li subst. na *a*, *я*, jako пройда, пѣва, пустомеля, розиня za původní přičestí praes. Nejsouť nic jiného než substant. tvořená od sloves s oblíbenou v slovanšt. koncovkou *a*, vedle níž se vyskytují tvary na *ъ*; toho důkazem jsou zvláště česká jmena tvořená od sloves. IV. třídy, jako: nemluva, nelova, neustupa, neuklida, vojvoda, jež by přece musela jako part. zníti: nemluvě, neuklidě, vojvodě, čehož není; rovněž štěbeta, Новора, nejара, rozzíва by musely zníti štěbetaje, nejapaje, rozzívaje neb aspoň (dle 2. vzoru „píše“) štěbecе, Новоře, nejарě, rozzívě, čehož opět není. Rus. пустомеля vzniklo z пустомела změkčením *л*, v češt. máme Suchomel, hubomel (hubotluk). Jmena taková vyskytují se zvláště hojně v složeninách s příměskem žertovným: баболюбъ, молотобой, ротозѣй, vedle душе грѣя, костобѣда, кожемяка, меченоша, мукосѣя, čes. neposeda, kozdera, obejda vedle masc. pecivál, myšolov a p.

b) Směšování kmenův zájmenných. Stará rušt. měla jako stsl. gen. мене, тебе, себе (dosud v rusín.); než vedle toho se objevuje менѣ, тебѣ, себѣ už v XI. věku a teprve v památkách XV. věku меня, тебя, себя. Spis. mylně se domnívá, že *ѣ* pošlo vlivem sg. gen. душѣ а я vlivem а (хлѣба, коня), což už samo sebou podivno, any by zde dva rody byly činný. My jsme správný toho výklad podali už nahoře, zástupcem původního *л* pak jest jako jinde v strušt. *ѣ*, později *я*. — Vedle starých sg. instr. чимѣ, симѣ, кымѣ (кимѣ) žijí od XIV. věku též tvary чѣмѣ, сѣмѣ, кѣмѣ а to vlivem zájmene tvrdého тѣмѣ (srv. stč. sěch, sěmi vedle sich, simi). — Zájmena тѣ, онѣ, одинѣ, самѣ, инѣ měla dříve pl. nom. а acc. на и, ы; ale od XIII. století čím dále, tím častěji se naskytují tvary на *ѣ*, jež ve všech rodech nyní ustály i ve vrušt. i rusín.; tuším, že to vlivem měkkých kmenův (masc. а fem.) а sice acc. zastupuje zároveň nom.: dle je vzniklo *тѣ* (Cloc. I, 77), rus. тѣ. Táž zájmena v sg. instr., pl. dat., gen., loc., instr. ve vrus. nářečích mají и místo *ѣ* (однимѣ, однимѣхъ, одними), rovněž весь v brušt. а moskev. od XIV. věku: vše to vlivem měkkých kmenův (имѣ, ихѣ, ими); srv. stč. vším (záhy vedle všiem). — Naopak zase měkké kmeny v sg. instr., pl. dat., gen., loc., instr. někdy místo starého и mají *ѣ*, tak už v XIV. věku: своемѣ, своимѣхъ, своими, nyní dial. vrus. моемѣ, моихъ, моими, srv. stč. pl. dat. свѣм (ze svojem), instr. свѣми (ze svojem). — Nezřídka ve vrušt., obyčejně v brušt. а rusín. se objevují tvary jako тыхъ, одныхъ, самыхъ, jež pokládá spis. za vzniklé analogií pronom. adj. dobrých а p. Neupíráme, že analogie ta mohla zde působiti, ale hledíme-li na čes. dial. instr. sg. а dat. pl. tym, jednym, gen. loc. pl. tych, jednych, instr. tyma, jednyma — *y* jest *krátké*, na př. na Plaště а Plz., kdežto se tam *ý* rozpouští v *ej* (kromě tvarův na *ým*: samým dobrým jídlem): samejch dobrejch jídel, samejm dobrejm jídlom, samejma dobrejma jídlama — musíme uznati, že tvary *ty* vznikly vlivem měkkých kmenův: jim, jich, jimi.

c) Směšování pádův. 1) *Nom. s voc.*; už záhy se užívalo nom. sg. místo voc. sg. братия, царь, Марѣа; nyní voc. téměř není, kromě Боже, Господи а v nář. písniích на př. ратаю-ратаюшко, Иванушко Дубровичу, а nahrazuje se nominativem, bělorušt. však а rusínština zachovávají dosud hojně vocativ. Na-

opak zase zvláště v Novgorodských památkách stává voc. za nom. Юрьѣ съде (r. 1282), гнаше и Симоне и иже бяху съ нимъ (1355) a j.; srv. čes. *Bože* tě chraň Uš. Dé (= dej) ti, milá, *Bože* štěstí Suš. 289. Rač tě uzdraviti *Bože* Hradrkp. Boh. 315. Přijdi *modlitvo* má k tobě. LMBr. 284. Dosud v rušt. tak, zvláště při vlastních jmenech, v nár. písních (i brus. i rusín.). Zřídka stojí voc. za acc. аже гдѣ изнаидуть или тать или товаре (r. 1392). — 2) *Nom. s acc.* Vlivem neutr. na o, masc. na ѣ, ѥ a fem. na ѥ, pl. fem. na а, kde nom. byl roveň acc., též fem. na ы s kmenem на ѣв nahrazovala v nom. tvar на ы tvarem на ѣвъ (любѣвъ), rovněž masc. на ы s kmenem на ен přijímala v nom. ѣнь (камень), zřídka se dalo naopak: о камы преткнувъ ногу Lěstv. XII. věku. Tak poněkud vedle duálu i sg. a pl. vyhovnával nom. s acc., řídčeji stál nom. za acc. съзъвавъ князи и люди (r. 1215), въ вьси и гради, въ мужи, черноризци, пѣнязи, мѣсяци, на триѣ, съзываютъ другы и сусѣди (r. 1357) a j. a tak ještě v XVI. věku (srv. hrajeme si na *vojáci* Praž. dial.). Nyní v pl. masc. а-ových s předchozí tvrdou souhláskou a i-ových nom. vymizel a nahrazuje jej acc., rovněž u některých zájmen: всѣ (starý acc. pl., viz výše) a р.; v rusín. i měkké kmeny а-ové pozbyly nom. pl., конѣ (koňi) jest vlastně acc. = stsl. конѣ, naopak v rušt. a brus. u týchž kmenův nom. pl. vytiskl acc. лучи, мои, твои, свои, brus. též вси. Zájmena a adj. pronom. mají nyní v pl. nom. i acc. masc. týž tvar, jenž je buď dřevní nom. синіи neb dřevní acc. добрыѣ neb smíšenec obou: синіѣ neb zase добрыи. Tito smíšenci známi jsou už XIV. věku. Nynější pravopis užívá toliko tvarův на ѣ, jež zaměňuje v е: ѣе, іе, ale v živé mluvě převládají tvary на ыи, ии. — 3) *Acc. s gen.* Vlivem. gen. part. (dāti *chleba*) rozšířil se gen. za acc. i tam, kde není jasného ponětí celkové dílnosti, a sice v stsl. a strus. jak při životných tak i při neživotných: чѣтъ отца моего, живота вѣчнааго имате (Ostrom.). Sem však nelze čítati, jak spis. činí, vazby jako: поостри сердца своего a jiných s *po* složených sloves, урѣветъ бороды боярину a pod., neboť v nich se jeví též jakási částečnost (po-ostři = trochu, z části zostři), což zvláště v češtině tak působilo, že se slovesa na př. s *po* z pravidla pojila s gen.; rovněž při slovesi *јати*, kde mimo to účinkuje ještě pojem dotyku, srv. *θιγγάνω τινός*. Časem se užívání gen. za acc. rozšířilo též na pl. subst. a i na zájmena fem. sing. умысли съзъдати църкѣвъ и съзъдавъ ѣѣ (XII. věk). Nyní se klade gen. za acc. z pravidla při subst. masc. životných nebo při zájmenech (dodej i adj. a čísl.) je zastupujících, v pl. fem. životných neb jich zástupcův jmenných, v sg. některých zájmen fem. (eě = eѣ, мое, самое, одное, все), v neutr. zájмене и (его, ихъ). Gen. neživotných stojí velmi často za acc. что грѣха таить а р. Rovněž nynější nom. acc. чѣсо (що, што) jest původem gen. — 4) *Gen. s dat.-loc.* směšuje se toliko v sg. fem. a sice vlivem tvarův gen. sg. на ѣ, jež, jak výše uvedeno, vznikly v kmenech tvrdých analogií měkkých. Stejný zvuk tvarův těch působil pak na směšování zmíněných pádův, takže čteme: въ руцѣ своего сына и владыцѣ (r. 1157), отъ святѣи Софѣѣ (Ipat.); a zase: на оной страны (XIV. věk), тяжело ти головы кромѣ плечю (Slovo o pl. Ig.), по правды, къ жены, на травы (s tím srv. v lesi, на trávě, v kožiši, v kapsi, což však vzniklo analogií měkkých kmenův, viz moje Přísp. k nauce o tvoř. kmenův 10 p.); i v adj. въ иное земли а р. — 5) *Dat. s instr.* směšuje se pouze v pl. сътвори нами знамение, со всеми боящимися тебе и хранящимъ заповѣди твоя а р. (XIV. věk). V nynější mluvě: съ дворами, съ вами, к нами, по полями, jinde, zvláště na jihu (v brus.) se klade dat. místo instr. съ птишками куропатками. Spis. si prý příčiny toho neumí vysvětliti; nám se zdá, že i zde, jako mnohde jinde (v. výše) na pl. působil dual, v němž, jak známo, původně dat. = instr.: dvěma, нама, рабѣма, rybama; srv. též два рубля, три часа а р. Uznáme-li vliv dualu, jenž pak nahrazován pluralem, pochopíme, proč se v sing. směšování to neděje. (Pokračování.)

Obsah 1. a 2. seš. Izvěstí jest dále tento: Памятники законодательной дѣятельности Душана (Т. *Florinskij*, str. 285—328. 329—360. S textovou přílohou 193—225). Курсъ государственнаго благоустройства (полицейскаго

права; А. J. Antonovič, str. 1—32). Технический контроль по газоснабженію г. Кіева, организованный Кіевскимъ городскимъ управленіемъ (Т. Lopačevskij-Petruňaka, str. 1—46 se 4 tab.). Kritika a bibliografie (М. Vladimírskij-Budanov, 1—26). Zpráva o činnosti Kіevské Společnosti přírodopýtcův za r. 1887 (N. Volodkevič, 1—10) Къ вопросу о началѣ Рима (J. Kulakovskij, 67—106: Aborigines a Sabini). Гражданский искъ въ уголовномъ судѣ или соединенный процессъ (D. Talberg, 81—112). О послѣдствіяхъ удаленія щитовидной железы у животныхъ (N. Rogovič, 1—29). Линейныя дифференціальныя уравненія съ частными производными перваго порядка (V. Ermakov, 1—9). Z přiložených tabulek meteorolog. (K. Žuka a G. Florinského) pro Kіev (50° 27' s. š., 30° 30' v. d. od Green.) vyjímáme toto: за мѣсíc *srpen* r. 1887. stav barometru průměrně (při 0°) 743·4 mm. (největší průměr 30. srpna 753·7, nejmenší 19. srpna 730·2), teplota vzduchu + 17·2 C. (největší průměr 3. srpna + 25·1, nejmenší 11. srpna 13·1), absol. vlhkost 10·2 mm. (nejv. pr. 4. srpna 13·6. nejм. 31. srp. 7·3), poměrná vlhkost 71% (nejv. pr. 15. srpna 98, nejм. 3. srpna 49), vlasový vlahoměr 70 (nejv. pr. 15. srpna 98, nejм. 3. srpna 50), síla větru (metr za sekundu) 3·3 (nejv. 20. srpna 16), pomračnost (o 7. 1. 9. hod.) 4·7, 6·1, 4·0, srážky 2·1 mm. (nejv. 15. srpna 27·3), teplovis max. + 22·5 C., min. + 12·3 C. (nejv. 3. srpna + 30·4, nejм. 8. srpna 7·8). Za мѣсíc *září* r. 1887. stav barometru průměrně (při 0°) 744·7 mm. (nejv. pr. 18. září 754·4, nejм. 23. září 733·2), teplota vzduchu + 15·7 C. (nejv. pr. 8. září + 24·2, nejм. 25. a 26. září 7·7), absol. vlhkost 9·4 mm. (nejv. pr. 10. září 14·0, nejм. 18. září 5·0), poměrná vlhkost 72% (nejv. pr. 23. září 97, nejм. 17. a 19. září 44), vlasový vlahoměr 72 (nejv. pr. 23. září 97, nejм. 17. září 46), síla větru (m. za sekundu) 2·1 (nejv. 24. září 11), pomračnost 4·0, 4·4, 3·1, srážky 2·5 mm. (nejv. 23. září 32·2), teplovis max. + 20·9 C., min. + 10·6 C. (nejv. 8. září 31·3, nejм. 26. září 4·6).

Zprávy zasedací.

Král. Česká společnost nauk.

A. Třída historicko-filologická.

Dne 7. května prof. Tomek četl vyňatek z nového dílu dějepisu Pražského, o kterém teprv pracuje, jednající o způsobu konání spravedlnosti v Praze, pokud se v něm staly změny nějaké v době od roku 1420 do roku 1526, jak co do práva civilního tak také trestního.

Dne 28. května prof. dr. Píž měl delší přednášku „o Slovanech Sedmihradských“, jejíž stručný obsah jest asi tento: Slované usadili se v dnešní Valachii a Sedmihradsku někdy v VI. století i byli úplně nezávislí, jakož svědčí marné proti nim výpravy Avarů (581) a Řeků (592—3, 596, 601). Ve spojení s říší bulharskou přišli Slované tito ne-li dříve tedy za Kruma, kterýž pokořil Avary; tehdy činí se zřejmá zmínka o severodunnajském Bulharsku (813, 836). Činí pouze zmínku o Bulharech na severu Dunaje za Mortagona, kdež bojovali v Ponnonii s Franky (817, 827, 828), pomáhali Frankům proti Moravě (863, 884) i žádání jsou, aby Moravanům neprodávali sůl (892). S těmito zprávami o Bulharsku na severu Dunaje souhlasí i zpráva uherského kronikáře Anonyma Belae notoria, i výklad Const. Porph.; dle obojího výkladu i dnešní Valachie i Sedmihradsko (s polovice) zůstaly ve spojení s Bulharskem, a sice až do doby sv. Štěpána, jakož vysvětluje z uherských pramenů i ze zprávy byzantského toparcha. Než ani sv. Štěpánem nebylo Sedmihradsko uvedeno v přímé spojení s Uhry, a aspoň ve Fogaraši pamatovalo se spojení s Bulharskem do počátku XIII. věku dle listiny z r. 1231.

Kmenové pojmenování Slovanů Sedmihradských odjinud neznámé dalo by se

stanoviti ze zeměpisné nomenklatury a typu; dává oboje svědectví o (Malo-) Rusech, v jihovýchodním cípu Sedmihradska, pak o Slovanech Šaryšských, s doložením, že jazyk jejich oplýval rhinesmy. Slované tito utrpěly pohromu patrně nájezdy Pečeněhů (1021) a Kumanů (1070, 1086, 1089) a brzy potom vymizeli, pohlceni jsouce od Rumunů.

Zvláštní ostrůvek národnostní zachoval se v Sedmihradsku v dědinách Velkém a Malém Čergedu, kde do našeho věku udržel se jazyk slovanský, a sice Bulharský. Bulhaři tito jediná měli ve XIV. věku katolické, pak ale luteranské kněze, a přitom zachovávali staré obyčeje z doby pohanské; z této pak osamocenosti jejich a zvláštnosti dalo by se snad souditi, že se cítili býti jiné víry než sousední svět pravoslavný, že snad byli bogomilští vystěhovalci z konce XII. neb poč. XIII. věku.

B) Třída mathematicko-přírodovědecká.

Dne 9. března prof. F. Machovec podal zprávu „o zvláštní transformaci třetího stupně a o zvláštním kubickém komplexu paprsků při ní se vyskytujícím“. Transformace, o níž jde, určena jest třemi plochami druhého řádu, které mají společný polární čtyřstěn Δ . S každým bodem a prostoru Σ sdružen jest bod a' prostoru Σ' jakožto průsečík polárných rovin bodu a vzhledem ke třem daným plochám. Prostory Σ a Σ' jsou ve zvláštní involuční kubické příbuznosti.

S každou křivkou n -ho řádu jednoho prostoru, která neprochází žádným z vrcholů čtyřstěnu Δ a žádnou jeho hranu neprotíná, sdružena jest křivka řádu $3n$ -ho mající ve vrcholech čtyřstěnu Δ body n -násobné; prochází-li však daná křivka vrcholy čtyřstěnu Δ r -kráte a protíná-li jeho hrany h -kráte, zmenší se řád křivky transformací vzniklé o $(2r-h)$.

S plochou řádu n -ho, která neprochází žádným z vrcholů čtyřstěnu Δ , sdružena jest plocha řádu $3n$ -ho mající v oněch vrcholech body $2n$ -násobné; řád této plochy zmenší se o r , prochází-li daná plocha r -kráte vrcholy čtyřstěnu Δ . (Geiser „Zur Theorie der Flächen 2. und 3. Grades, Crellův žurnál sv. 69., Cremona „Über die Abbildung alg. Flächen“, Gött. Nachr. z r. 1871, Sturm „Über die rec. und mit ihr zusammenhängende Verwandtschaften“ Math. Annalen, sv. 19.)

Při transformaci toto jest 8 samodružných bodů t a 12 samodružných rovin δ , které tvoří se čtyřmi vrcholy čtyřstěnu Δ hexaedrálnou konfigurací $(12_6 16_3)$, jejíž přímky a úhlopříčky, vyjmajíc šest hran čtyřstěnu Δ , jsou samodružné. Osm bodů t tvoří vrcholy dvou čtyřstěnu Δ_1 a Δ_2 hexaedrálné konfigurace a 12 rovin δ řadí se ve tři čtyřstěny Δ' , Δ'' a Δ''' (Reye „Über Hexaeder- und Octaeder-Configurationen“, Acta math. 1.)

Prochází-li nějaká křivka nebo plocha některým z bodů t , jest s ní sdružena křivka nebo plocha, která se jí v tomto bodě dotýká. Z toho vyplývá na př., že plocha druhého nebo křivka čtvrtého řádu obepsaná čtyřstěnem Δ a Δ_1 nebo Δ a Δ_2 jest samodružná. Všecky samodružné plochy druhého řádu tvoří dva tlumy (svazky druhé mocnosti). Toho lze užiti k odvození některých vlastností křivek třetího řádu, kterak procházejí čtyřmi body plochy řádu druhého.

Každé křivce C_4 čtvrtého řádu prvního druhu lze vepsati nekonečně mnoha způsoby dva čtyřstěny, na př. Δ a Δ_1 , hexaedrálné konfigurace, načež třetím jejím čtyřstěnem jest vždy polární čtyřstěn této křivky. Tečny její ve vrcholech čtyřstěnu Δ a Δ_1 jakož i spojnice každého z těchto vrcholů čtvrtým průsečíkem křivky C_4 a stěny protilehlé jsou na ploše druhého řádu. Dvě z vytčených přímek, procházející každým z oněch vrcholů, určují tedy oskulační rovinu křivky C_4 v tomto bodě.

Dne 23. března podal prof. F. Machovec „Příspěvky k sestrojování tečen a středů křivosti křivek rovinných“. Přednášející ukazuje, jak lze metody, kteron uveřejnil ve svém spise „Zobrazování tečen a středů křivosti křivek“ s výhodou užiti a) k sestrojení středů křivosti křivky, která jest s danou křivkou v příbuznosti collineární a b) k sestrojení tečen a středů křivosti drah vytvořených body roviny σ , která se libovolným způsobem pohybuje po rovině σ , jsou-li známy dráhy

dvou bodů roviny ρ . V případě *a*) dospívá pro křivky příbuzné (affinní) k tomuto výsledku: „Spojíme-li každý ze středů křivosti spolu sdružených míst dvou příbuzných křivek s bodem, v němž se tečny v těchto místech na ose příbuznosti protínají, vztyčíme-li na tyto spojnice v onom bodě kolmice a v průsečníku každé z nich s příslušnou normálnou kolmici na tuto normálu, protínají se tyto dvě kolmice na ose příbuznosti.“ Z této věty vyplývá jednoduchá konstrukce středu křivosti křivky s danou křivkou příbuzné, kteráž konstrukce jen málo se změní pro křivky collineárně příbuzné vůbec.

Ve případě *b*) ukazuje, jak lze především jednoduše dokázat známou větu: „Normály drah všech bodů roviny ρ při vytčeném pohybu procházejí v každém okamžiku jediným bodem,“ načež odvozuje z ní jednoduchou konstrukci středů křivosti těchto drah, která bezprostředně přivádí k známé relaci Savaryho. Ku konci dokazuje větu: „Střed křivosti křivky obalové U libovolné křivky E roviny ρ sjednocuje se v každém okamžiku vytčeného pohybu se středem křivosti dráhy, již opisuje příslušný střed křivosti křivky E .“

Pak vyložil prof. Dr. F. J. *Studnička* stručně, jak možná užitím řady Lagrange-ovy vyjádřiti kořen rovnice

$$x^m - (a + 1)x + a = 0,$$

kterýž v počtářství národohospodářském hraje důležitý úkol, jelikož v něm zahrnuta jest v jistých případech složitých odpověď po míře úrokové. Obdrží se řadou

$$x = \frac{a}{a+1} + \frac{a^m}{(a+1)^{m+1}} + m \sum_{k=2} \frac{(km-1)^{k-2} \cdot (-1)^{k-1}}{(k-1)!} \cdot \frac{a^{k(m-1)+1}}{(a+1)^{km+1}}$$

o jejíchž členech platí

$$\lim \frac{u_{n+1}}{u_n} = (m-1) \frac{a^{m-1}}{(a+1)^m},$$

při čemž v praktických případech národohospodářských obvykle $m < a$.

Assistent Filip *Počta* podal na to popis valounu z uhlí kladenského. V poslední době věnuje se cizímu kamení v produktivním uhlí uloženému zvláštní pozornost a povstaly různé theorie o způsobu, jakým se tyto štěrkovité valouny do uloženin uhelných dostaly. Předpokládá se, že kamení to přišlo zároveň se stromovým, v jehož větvích a kořenech uvízlo. Valoun z uhlí kladenského je podoby homolovité, se špicí zkomolenou a na povrchu svém všecek uhlazen a jako by vodou omlet. Váha jeho jest 992 gr a skládá se ze šedého křemene s tříšťovitým lomem. Tento první český nález jest zajímavým již i tím, že hmota kamene se nikterak od hmoty obvyčné, štěrkové valouny skládající neliší.

Prof. Dr. Ed. *Weyr* předložil konečně pojednání Hermitea, profesora a člena Institutu v Paříži, o transformaci elliptického integrálu druhého řádu, které bylo zasláno docentu M. Lerchovi ve formě dopisu. Autor odvozuje transformační vzorec Jacobiho ve tvaru, jaký mu dal Weierstrass, a sice prostředky naskrze algebraickými, vycházejí z transformačního vzorce pro elliptické integrály řádu prvního.

Dne 13. dubna prof. Dr. K. Kořistka předložil rozpravu „O trigonometrickém měření výšek“, kterouž mu z Vídně zaslal F. *Zrzavý*, c. k. v. geometr.

Prof. J. *Kušta* v Rakovníce zaslal rozpravu „O nových arachnidech z karbonu Rakovnického“, kterouž předložil prof. Dr. K. Vrba. Jmenovaný autor popsal již z naleziště uvedeného 17 arachnidů palaeozoických; v práci předložené zevrubně jedná i vyobrazuje šest nových druhů, jež pojmenoval: *Geralycosa Friči*; *Scudderia carbonaria*; *Eotarbus litoralis*; *Anthracomartus socius*; *Geralinura Scuderi* a *G. noctua*.

Konečně přednášel Dr. J. *Palacký* o hranicích tropické flory v Číně, při čemž předložil Drude-ův fytogeografický obraz Asie a poukázal na odpory v něm se nacházející. Pak předložil novou floru Číny (Forbes a Uemsley, 4 svazky dosud) a dokázal z ní, že jsou celý západ a hory v Číně palearktické a jen pří-

moří a údolí Jantsekiangu až k jez. Poyang paleotropické a sice indické, beze velkého endemismu neb zvláštností. Tropické tvary, vázané na teplé deštivé leto, tronsí se po přimoří až do Amurska, ale vždy jich k severu ubývá. Orba však tropická, zejména sázení rýže přineslo i změnu tropickou a sázené stromy, zejména Buddhistů, taktéž nejvíc indické (jako v Japanu).

Dne 27. dubna prof. F. Tilšer přednesl příspěvek k stanovení rovin tečných k plochám mimosměrek, jež asistent jeho Th. Monin sepsal. Stručný obsah celé přednášky, jež pěknými výkresy byla ilustrována, jest asi tento:

Roviny tečné ku plochám zhorcení stanoví se z pravidla pomocí dotyčných ploch hyperboloidů, které se podél jedné přímky plochy dotýkají. Poněvadž jest takových hyperboloidů nekonečné množství, můžeme za účelem zjednodušení konstrukce použiti oněch, které pronikají průmětnu ve dvou přímkách neb v křivce kruhové a při nichž kontura průmětu sestává ze dvou bodů anebo je též křivkou kruhovou. Kombinováním obdržíme čtyři druhy dotyčných ploch, mezi nimiž hyperboloidy orthogonální a rotační též jinými zajímavými vlastnostmi vynikají.

Konečně podal prof. Dr. F. J. Studnička výňatek z dopisu, jež docentu M. Lerchovi zaslal F. Gomes *Teixeira*, professor na technickém učilišti v Oporté, a který obsahuje velmi jednoduchý důkaz známé věty, že lze každý hyperelliptický integrál vyjádřiti ve tvaru

$$\sum_{r=0}^{n-2} A_r \int \frac{x^r dx}{\sqrt{X}} + \sum_{\cdot} A \int \frac{dx}{(x-a) \sqrt{X}} + F,$$

kde $A_r, A_1, \dots, A_{n-2}, A, a$ jsou stálé, X celistvá funkce proměnné x lichého stupně n , a F výraz složený ze členů algebraických i logaritmických.

Příbuznosti této užiti lze k odvození mnohých vět v křivkách prostorových 3. řádu, na př. vět, které dokázal jiným způsobem Sturm ve článku „Erzeugnisse, Elementarsysteme und Charakteristiken von cub. Raumcurven“ (Crellův žurnál, sv. 79.) a v plochách třetího, čtvrtého a pátého řádu s body dvojnými a vícenásobnými.

Spojnice každých dvou spolu sdružených bodů a a a' tvoří zvláštní kubický komplex, pro nějž má hexaedrálná konfigurace podobný význam jako základní čtyřstěn při komplexu tetraedrálném čili Reyově. Proto jmenuji tento komplex hexaedrálným. Všecky přímky povrchové ploch druhého řádu a všecky tětivy křivek čtvrtého řádu obepsaných vždy dvěma ze čtyřstěnů Δ, Δ_1 a Δ_2 jsou o tomto komplexu. Z významu hexaedrálné konfigurace pro tento komplex vyplývá, že 12 bodů hexaedrálné konfigurace promítá se z libovolného bodu prostoru 12-ti přímkami plochy kuželové třetího řádu, jíž náleží i 9 přímek, z nichž každá dvě protilehlé hrany čtyřstěnů Δ, Δ_1 a Δ_2 protíná. Zvláštní vzájemná poloha těchto 9 přímek vylíčena, a ku konci poukázáno na některé vlastnosti průseku hexaedrálné konfigurace s libovolnou rovinou.

Konečně pojednal asistent M. V. Vaněček napřed „O skupinách obrazových“.

Je-li dáno k prvků jednoho druhu, jež označiti chceme 2, a h druhu druhého, označených 1, a je-li $h + k = p \cdot q$ tedy takové, že počet všech prvků rozložiti lze v součin dvou čísel p a q , pak tyto prvky seskupiti lze v obrazec, obdélník, q řádků, obsahujících p prvků. Přestavíme-li všemožně prvky tohoto obrazce, obdržíme všemožné skupiny obrazcové pro stálé h, k .

Je-li r počet 2 v jedné takové řádce, lze tímto počtem úplné řádku označiti (známka řádky) a pak je-li μ_r počet řádek s toutéž známkou, lze takovou skupinu psáti:

$$\begin{array}{c} p (\mu_p) \\ p-1 (\mu_{p-1}) \\ \vdots \\ 1 (\mu_1) \\ 0 (\mu_0) \end{array}$$

Pro užívání těchto skupin důležité jest, když v takovéto skupině přestavíme řádky a přidáme k ní jako poslední prvky sloupec nový tak, že do těchto řádek přijde pořadem $m_{p-1} \dots m_1, m_0$ prvků 2 a přestavíme-li i tyto prvky tím způsobem, že se prvky při řádkách téže známky přestaví, pak obdržíme:

$$\prod_{r=0}^{r=p} \binom{\mu_r - m_r + m_{r-1}}{m_{r-1}} \text{ skupin podoby } \begin{matrix} p+1 (m_p) \\ p (\mu_p - m_p + m_{p-1}) \\ \vdots \\ 1 (\mu_1 - m_1 + m_0) \\ 0 (\mu_0 - m_0) \end{matrix},$$

kde Π jest znamení součinu.

K výsledku tomuto připojil pak pojednání „O resultantech“.

Obecný tvar homogenní dvou proměnných p -stupně jesti:

$$A_0 x_2^p + A_1 x_2^{p-1} x_1 + \dots + A_{p-1} x_2 x_1^{p-1} + A_p x_1^p = 0.$$

Ten lze psáti jako p -tou mocnost lineárního tvaru $a_1 x_2 - a_2 x_1$ položíme-li $A_s = (-1)^s a_2^s a_1^{p-s} = (-1) a_{2^s 1^{p-s}} = (-1) a_s$, kde značka $-$ jest pro tvoření všech možných přestav v řádce daných veličin. Pak resultant dvou tvarů stupně p a q : $(a_1 x_2 - a_2 x_1)^p = 0$, $(b_1 x_2 - b_2 x_1)^q = 0$ lze psáti v podobě: $(a_1 b_2 - a_2 b_1)^{pq} = 0$. Tento tvar vyvinovati lze pomocí skupin obrazcových, kde přípony veličin a tvoří skupinu základní a přípony veličin b pak přípony těchto přípon. Čteme-li přípony první v řádkách, obdržíme přípony součinitelů a prvního tvaru, a druhé přípony v sloupcích dávají přípony b druhého daného tvaru. Jen že ku členu pro b třeba jest přidati jiné členy odvozené změnou znamének příslušné skupiny, se součiniteli číselnými, jež pro tvary určitých stupňů odvoditi třeba z vlastností skupin obrazcových. Ukázán pak výsledek a jakož i výpočet těchto součinitelů pro případ, že $p = 2$.

Dne 11. května dr. B. Rayman vykládal o své práci provedené s p. Jos. Kruisem: „o rotační mohutnosti alkoholů uhlohydratových“. Položivše již dříve hypotesu, že obrácený směr rotace alkoholického roztoku rhamnosy, má příčinu svoji u vytvořování se alkoholatu s novou asymetrickou skupinou R' . $\text{CH}(\text{OH})(\text{OR})$, dokazují předem oprávněnost této své hypotézy experimentálně. Amylalkohol totiž poskytuje s rhamnosou sloučeninu stálou, kteráž teprv pomalu nad bodem varů alkoholu se disociuje, voda ji však rozkládá přímo v oba komponenty. Úkazem tím i disociací onou jest průchod veličin pro specifické rotace alkoholických roztoků vodné rhamnosy ($\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_5 \cdot \text{H}_2\text{O}$) mezi $[\alpha]_D = +9,3^\circ$ pro ($\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_5$) až do $[\alpha]_D = -10,60^\circ$ dobře vysvětlen. Jelikož pak snadno lze sobě představit, že mohou býti cukry, jichž alkoholaty nabývají skupin v témže smyslu, jak původní cukr, otáčejících — jak i příčina trvalé birotace alkoholických roztoků na př. glykose tímže vysvětlena. Levulosa acetonická netvoří alkoholů, i nejeví birotaci. Alkoholaty ty jsou více aneb méně stálé, vodou se ihned rozkládají, proto vodou i birotace klesá.

Tvoření se alkoholatu nelze vysvětliti podle konstitučních formul Fittigových i nabývají formy aldehydické i acetonické velice na významu.

Po té předložil dr. Rayman předběžné sdělení docenta MUDr. K. Chodounského o práci, kterou v jeho laboratoři provádí. Běží o pomalý rozklad kyseliny chinové, z níž nabyti se má cukr, jenž by byl nižším členem polyalkoholů: kvercitu i inositu. Rozkladem pomocí zředěné kyseliny solné získán jest vedle kysličníku uhličitého fenol, hydrochynon, kyselina paraoxybenzoová a látka syrupovitá, která jevila poněkud obdobu s chinovinem. Práce jest započata u větší míře i s benzolhexachloridem, kterouž látku podle nového způsobu výdatně připravují v laboratoři chemie organické české techniky.

Na to přednášel Josef Kořenský „o nových nálezech osteologických z jeskyně Svatoprokové“. Trháním vápencových vrstev při řečené jeskyni přišlo se

na vápencové tufy, které vyplňují úzkou rozsedlinu zapadající šikmo do hlubiny asi $6\frac{1}{2}$ metru, mající na hoře v šíři asi 18 cm. a doleji asi 50 cm. Vápencový její tuf obsahuje v sobě četné kosti spečené v pevnou suchou breccii. Mnohé z těch kostí náležejí člověku, jiné šelmám, jednokopytníkům, dvoukopytníkům a j. Mezi ostatky šelem lze stanoviti nade vší pochybnost některé formy diluviální, jako jest medvěd jeskyňový (*Ursus spelaeus*) a hyena jeskyňová (*Hyaena spelaea*). Ze zubra (*Bos priscus*?) odkryt byl v breccii sluje Svatoprokopské první falanx. Neméně charakteristickým zjevem v breccii jest hořejší stolička sobí (*Tarandus rangifer*). První falanx z koně (fossilního?) jakož i jiné hnáty jsou obryzeny velikými dravci (snad hyenami). Vysoce zajímavým nálezem z rozsedliny Svatoprokopské jest zachovalá spodní čelist člověčí, jakož i přčetné fragmenty lidské kostry slepené s vápnitým tufem a uhlím v divokou směsici, ve které obratle stmeleny jsou v jeden celek brzy se zuby, brzy s úlomky kosti lbové nebo s hnáty noh a rukou. Po kulturních známkách (kromě uhlí) není nikde památky. Ústrojná hmota těchto lidských kostí vyluhována jest v té míře, že kosti lnou k jazyku. Nalezená čelist náleží osobě o věku asi 20 let. Třetí stolička ještě nevynikla. Veškerý zuby jsou neobyčejně otřeny a čelist nápadně silná. Ostatek prozrazuje tvar normální. Levá část čelisti jest zlomena šikmo na příč v těch místech, kde leží foramen mentale. Nitro mezi čelisti vyplněno jest pevným tufem, ze kterého vynikají 3 hrudní obratle, část claviculy, vyražený třenák (1. dens buccalis) a processus styloideus.

Personalie.

Zemský školdozorce Jan *Kosina* dán jest ku vlastní žádosti na trvalý odpočinek, při čemž mu Jeho Veličenstvo ráčilo rozhodnutím ze dne 3. června t. r. udělití řád železné koruny III. třídy. Netřeba nám teprve vyličovati zásluhy muže po všech vlastech českých tak znamenitě proslulého, jež vůbec známó, že *Kosina* to byl, jenž v české školstvo uvedl pravého českého ducha, zasazuje se věrně o to, aby ryzí, nezkažený jazyk zavládl ve školách a byl pěstován ve všech oborech naukových. Tím se *Kosina* na věky zapsal zlatými písmeny v paměti českého školstva. Odstupujícího provází přání obecné, by mu nebesa dopřála trvalého zdraví, aby mohl vydatné síly své věnovati opět literatuře české, již byly ubírány valnými pracemi úředními. — Jan *Klumpar*, ředitel stát. gymnasia v Hradci Králové, odebral se na trvalý odpočinek, při čemž mu z uložení Jeho Veličenstva vysloveno jest Nejvyšší uznání za dlouholetou horlivou činnost. — Jeho Veličenstvo ráčilo rozhodnutím ze dne 3. června t. r. ředitele stát. českého gymnasia v Olomúci, Vojtěcha *Kotsmícha*, jmenovati zemským školdozorcem a c. k. ministerstvo kultu jej přikázalo k službě při c. k. České školní radě zemské. — Professor stát. českého reál. a vyššího gymnasia v Praze (Spálená ul.), Dr. Eduard *Kastner*, jmenován jest ředitelem stát. českého gymnasia v Truhlářské ulici v Praze. — Mimořádný professor české vysoké školy technické, Antonín *Bělohoubek*, jmenován jest řádným professorem. — Dr. Eduard *Fechtner*, amanuensis universitní knihovny Vídeňské ustanoven, jest skriptorem při ní. — Zemřel Libor *Doležel*, prof. stát. českého gymnasia v Truhlářské ulici v Praze.

Dodatek. V seš. 6. „Kroka“ na str. 264. budiž poznámka 5.) doplněna takto: „Sapfó“ jest tvar aiolský; „Psapfó“, jak básnička dvakráte sama se nazývá, jest forma speciálně lesbická; srv. G. Meyer, Griech. Grammatik², §. 262.

A. Dohnal.

K N I H Y.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině.

I. Piše *Fr. Prusík*. Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Piše *Fr. Prusík*. Cena 20 kr.

I. ročník Kroka se prodává za 2 zl. 50 kr., jednotlivé výtisky seš. 1. 2. 4. 5. 6. po 40 kr.

„**Zeměpisný sborník**“ vycházel po dvě léta a snažil se, aby učitelům i přátelům zeměpisu poskytl hojně čtení poučného a zajímavého a tak blahodárně působil v rozšíření vědomostí zeměpisných a v oživení a zdokonalení učení tohoto.

Přes všecku upřímnou snahu redaktora i spolupracovníků nepoštěstilo se „Zeměpisnému sborníku“ ve formě této získati si tak hojných přátel a příznivců, jak bylo žádoucno.

Podepsaní spojili se za tím účelem, aby časopis ten vydávali *spůsobem poněkud pozměněným*. Zeměpis objímá tak četné a tak rozsáhlé odbory vědění a vyžaduje v nynější podobě tak *hlubokých vědomostí* zvláště přírodovědeckých, že *jediné spojené síly vyhověti mohou velkému úkolu*, obeznámiti čtenářstvo se světem a se vším, co tak mohutně působí v jeho rozkvět a blahobyť. Spojili jsme se za tímto účelem nesnadným avšak vznešeným, a vyzýváme všechny odborníky naše, kteří se zaměstnávají se zeměpisem aneb pěstováním věd přírodních pro zeměpis tak veledůležitých, aby nám přispěli pracemi odbornými. Pouhé překlady přináseti nedovoluje nám obmezené místo v časopisu, kterému vyměřen úkol tak rozsáhlý.

„Zeměpisný sborník“ se bude v nové úpravě skládati z těchto oddílů:

I. Asi polovice každého čísla věnována bude článkům odborným. Aby články tím bedlivěji připraveny býti mohly, rozdělili se podepsaní v redakci „Sborníka“ takto: Zeměpis *astronomický a mathematický* rediguje prof. *Zdeněk*, zeměpis *fysický*, ve kterém zvláště bedlivě přihlíženo býti má k meteorologii a ku geologii, jakož i k fauně a floře rozličných zemí, redigují Dr. *Augustin*, Dr. *Feistmantel* a Dr. *Palacký*. Zeměpis *politický* pilně hleděti bude ku statistice, pak k zeměpisu obchodnímu a k dopravě světové, jakož i k otázkám koloniálním; redakci této části přijal Jos. J. *Kořán*. Konečně hodlá Sborník přináseti *životopisy* zeměpisných cestujících zejména českých.

II. Ostatek „Sborníku“ přináší: *Zprávy literární*, a to *referáty*, ze kterých čtenář obsah díla uveřejněného, jakož i způsob pojednání o věci té poznati má, aby věděl, kterých pomůcek by potřebovati mohl ku pracím vlastním. Tím přestává utnošť, podávati kritiky spisů vyšlých; jsou-li kritiky jenom krátké, málo prospějí čtenáři díla neznalému, pro obsáhlé kritiky není ve „Sborníku“ místa. — Referát byjasní dílo vyšlé tak, že čtenář sám o něm souditi může, co v něm očekávati má. Zvláště bedlivě hleděno bude k uveřejňování *novinek* v oboru zeměpisném; nem náležejí zprávy o resultatech cest konaných, pak o veškerých změnách *politických*. Úkolem statě této jest tedy, dodávati čtenářům doplňky a opravy ku každému dílu zeměpisnému. —

Vyložený zde program uznávají odborníci zeměpisu i vůbec přátelé předmětu toho. Podepsaní vytkli sobě tím úkol jak obsáhlý, tak nesnadný, avšak zajisté také *úctný*, má-li časopis zeměpisný platné služby konati vývoji zeměpisu a potřebám *recenstva*.

Těšíme se nadějí, že „Zeměpisný sborník“ v nové úpravě své odborníky i přátely předmětu našeho hojně bude podporován, aby se osvědčil nejenom jakožto *st* dobrý, anobrž jakožto potřeba nutná.

Číslo 1. nového (III.) ročníku vyjde v červenci t. r.

Prof. Dr. *Augustin*.

Prof. Dr. *J. Palacký*.

Prof. Dr. *Ot. Feistmantel*.

Prof. *Jar. Zdeněk*.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyšš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. městské střední školy,
docent české university.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCSLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.,
přikázán k službě v c. k. mí-
nisterství učby.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1888.

Vydáno 1. října 1888.

ROZPRÁVY.

Kterak lze vštěpovati žákům krasocit.

Píše prof. *M. Hofmann.*

Střední škola kladouc základy k vyššímu vzdělání, šlechtí mrav, budí cit pro dobro, pravdu a krásu. U vštěpování krasocitu není úkolem školy vychovati snad učené archaeology a umělce, požadavek školy jest sice mírnější, avšak rázu více všeobecného. Jest žádoucno, aby se vycvičili žáci v nazírání krásna a vštíplili sobě krasocit aspoň tou měrou, jak se nazývá vkusem, kterým člověk poznává a se raduje ze všeho, v čem jeví se souměr, dokonalost a krása.

Upírati důležitost vkusu může pouze, komu zbytečným se zdá, aby sobě a jiným život zpříjemnil, drsné stránky života uhladil a celou bytost svou ušlechtil. Ve svých listech o aesthetickém vychování (v 22. listě) praví Schiller: Zacházeti duchaplně, krásně a přece volně s obyčejnými věcmi, kdekoliv je nalézáme, jest známkou ušlechtilého ducha, jenž i nejobmezenější zaměstnání a nejmenší věc prací svou posvěcuje a mění ve velikou. Týž chce krásu míti základem paedagogiky žádaje, aby člověk červánky krásy uveden byl v říši pravdy a ctnosti.

Známo jest zajisté každému ze života, jak se povznáší, kdo má dobrý vkus v uspořádání své domácnosti a svého zaměstnání, jak pochvalně mluví se o řemeslníku a průmyslníku, má-li dobrý vkus u výrobě svého zboží, každý jej volí a sobě važí. Avšak vůbec se chválí u člověka, ukazuje-li v tom, co píše, kreslí, rovná a staví, dobrý vkus a zase naopak, uráží se oko každým neladem a nevkusností. Aesthetický vkus budí vůbec cit pro řád a harmonii, člověk dobrého vkusu jest v jednání svém pravidelnější, příjemnější a ochotnější. Lidé jinak vzdělaní, ale bez citu, zůstávají chladnými k potřebám svých blízních, nedovedou se nadchnouti pro věci dobré a všeobecné. U koho byla probuzena vnímavost pro krásu, ten zajisté, aby často mohl těšiti se z ní, vynasnaží se ve všem, co konati bude, aby to bylo vkusné, ale také přičiní se, aby u jiných snahy podobné vzbudil. Tak mohl by se vkus státi obecným majetkem. Vštípti a vytríbiti vkus, rozšířiti vzdělání vývojem krasocitu mezi lidem co nejvíce, náleží zajisté k důležitým úkolům naší doby. Krasocit jest podmíněn obrazotvorností, která jest u vyučování téměř tak důležitá jako paměť. Učitel poskytuje obrazivosti neustále látky vyzýváje ji k činnosti; nebyti obrazivosti, nemělo by vyučování žádoucích výsledků. Péstovati krasocit není zajisté posledním prostředkem k ušlechtění člověka, vštěpovati jej naskytá se příležitost každému učiteli v každém předmětě, dbá-li se vkusné názornosti u vyučování. Tím kladou se základy aesthetickému vychování, jehož cíl dosažitelný ve škole obmezuje se potud, aby žáci uspůsobili se poznávati krásno a nalézati v něm potěšení.

Především několik slov o potřebě pěstovati ve škole krasocit, upouštíme od všeho uvažování způsobů krásna i jeho vlastností a přistupujeme k tomu, jak lze krasocit vštěpovati v jednotlivých předmětech v pořádku, jak následují v osnově učebné.

V *náboženství* lze mocně působiti na krasocit žáků. Jest známo, jak mocně působilo poznání Boha na rozvoj umění, které vyrůstalo ve službě náboženství. Bůh jest původcem všeho krásného a dobrého. Vzdělaným národům bývalo a jest vše opravdu krásné zároveň mravně dobrým. Neboť ač nelze upříti, že krasocit nezabrání každého poklesku, přece zdržuje od hrubých výstředností. Avšak nejen mravné nýbrž i náboženské chování člověka povznáší se vytríbeným jeho krasocitem.

Učiteli naskytuje se často příležitost ukazovati, že křesťanstvím byl uveden do světa ušlechtilější názor života, že působilo ladně na zřízení rodin a států. Ve světle křesťanství povstal něžný poměr člověka k Bohu, k přírodě a k sobě samému (svědčí o tom slova Kristova: Miluj bližního jako sebe sama, modli se za své nepřátely).

Působivost krásných ideí v mysl dětskou, jak podává je dějeprava starého a nového zákona, líčí Göthe ve vlastním životopise. Dojemné jsou zajisté příklady Josefa, Tobiáše, Ruthy, Esthery, Davida, Daniele, podobenství o ztraceném synu a j.; příklady podobné mají velikou aesthetickou cenu a působí zajisté více na mladší žáky nežli abstraktní katechismus. Morálka, věnuje-li se jí více času, a vykládá-li se zajímavě na základě krásných příkladů z dějin a ze života nynějšího, poskytuje učiteli denně příležitosti, vštěpovati krasocit. Také doporučuje se ukazovati žákům při vyučování obrazy opravdu umělecké, na příklad Doréovy z Písma starého a nového zákona a j. Ukázkami podobnými kladou se zároveň ideální vzory proti nezřízené obrazivosti mladistvé. Že obřady a slavnosti církevní mnoho poesie do sebe mají, jest uznáno, na příklad vánoce se světélky a dárky, velikonoce se vzkříšením a probuzením života v přírodě, letnice s dobou květů atd.; podobných momentů neopomine zajisté učitel, aby jich u vyučování náležitě nezužitoval. V obor náboženství spadá posléze celá éthika či dobrověda, tato aesthetika vůle, kterouž u mládeže náchylné k dobrému i zlému jest potřeba tříbiti na vzorech uznané dokonalosti.¹⁾

U *vyučování jazykům* jest poesie nejdůležitějším prostředkem vzdělávati obrazotvornost a tříbiti vkus. Majíc látku jednoduchou, totiž představy, jest ze všech umění nejprístupnější a působí na cit a rozum zároveň. Neběží škole o to, aby odchovala básníky, nýbrž aby probouzela a pěstila vkus a ideální směr mysli. Porozuměti krásám básnickým může každý člověk, ale již snahou jim porozuměti se zušlechťuje duch. Po všecka století měli básníci mocný vliv na srdce a ducha lidí, budíce vyšší a krásné idee v srdcích mládeže, mužů i žen. Zasahuje-li krásná literatura, zvláště domácí, tak hluboko v duševní život národa, jak by neměly působiti básně rozhodně dobré na aesthetické vzdělání mládeže? Proto již v nejnižších třídách vplítají se do čtiva básničky a bájky, jež mysl dětskou jímají. V čem záleží pravá krása básní ve škole čtených, o tom pronáší se proslulý znatel školství Václav Svoboda takto: „Někteří domnívají se, že obrazná mluva, pouhá forma, činí již báseň o sobě krásnou. Dokonalost formy ovšem se líbí, ale mimo to musí se líbiti i obsah. Pročež v dokonalé formě musí býti obsažen nějaký druh krásy, má-li se báseň nazývati krásnou.“ Pokud se týče obsahu básní, vymítí se vše, co obsahuje chorobné odříkání, světobol, náruživá líčení lásky a j.; koná se zajisté výběr co nejpečlivější dle slov Götheových: Pro mládež jest to, co je nejlepší, právě dobré dosti.

Jiným požadavkem jest vycvičiti žáky v aesthetickém čtení a později v deklamaci, jakož i toho dbáti nutno, aby si osvojili žáci, pronášejíce se

¹⁾ Viz také Schmid's Encyklopädie des gesammten Unterrichtswesens.

buď ústně nebo písemně, správnou a ryzí mluvu i sloh slušný, k čemuž přispívá také návštěva divadla, které jest přece též proto, aby vkus zušlechťovalo a krásu pěstovalo. Žádné umění však nevládne látkou k projevu myšlenkovému tak povolnou jako umění mluvnické. Jest tudíž potřebou, aby nebylo učitele, který by nepřihlížel k tomu, ať již popisuje či vypravuje, vykládá neb dokazuje a experimentuje, aby pronášel myšlenky své ladně a přehledně slovy vybranými tak, aby jej žáci rádi a s prospěchem poslouchali. V písemném sdělování šetříme již v obyčejném listě požadavků krásna, každý učitel, kazatel, řečník i spisovatel hledí uchvátiti posluchače neb čtenáře nejen obsahem, ale také dojmy aesthetickými, jako jsou figury, tropy, obrazy a obraty buď řečnické neb slohové.

Co sluší vyučování, jest zvláště shoda myšlenek a slov, které jsou též zdrojem krásy slohu. Tato shoda, praví Dr. Lindner,¹⁾ nás dojíká v prostomluvě a unáší v básni. Mluvou zasubuje se myšlenka se slovem. Myšlenka jest duch, slovo jest tělo. Slovo bez myšlenky jest prázdný hlahol, myšlenka beze slov dítko nenarozené. Pěstování jazyka se stanoviska aesthetického poskytuje nejen poznání a požitek krásna, nýbrž také uskutečnění dobra, jež jest cílem člověka.

V zeměpise jakožto v přírodopise země bývá často příležitost působiti na obrazivost a krasocit žáků, zvláště všímá-li si přírodních zvláštností krajin, způsobu života, výroby a obchodu. Tím dodává se vědomí žáků veliké množství představ, že jich lze postihnouti jen zvýšenou činností obrazivosti. Na příklad upozorníme žáky při střídání ročních počasí na zvláštní krásy, jež poskytuje zima sněhem a ledem, jaro svou nádherou květů a sytostí barev, léto bohatostí plodin a podzim dojemným koloritem lučin a lesů. Také vysvětlíme rozmanitost a jednotvárnost krajin. Jako lépe dojíká, když mezi květiny jednoho druhu přimíšeny jsou květiny různých druhů tvoříce roztomilý celek, utěšený obraz, podobně jest v krajině, kde se střídají roviny s pahorky, lesy, s rolemi a nalézá se hojnost stromů. Jako ptáče rádo ve všem letu odpočine na stromku, tak utkví oko rádo na předmětu, který přispívá ke svěžesti krajin. Žáci, jimž podobné zásady se vštěpují, stavše se samostatnými, budou usilovati o vysazování pustých míst stromovím, budou se starati nejen o okrasu svého okolí, nýbrž celé krajiny a vlasti. Kdo prošel pozorně krásné Čechy naše a všiml sobě utěšených zjevů v průmyslu a hospodářství, vidí, jaké jsou rozdíly na severu a jihu, východě a západě; jih a západ jsou poměrně zanedbanější, zejména zahrad v tom krásném smyslu jest málo viděti. Naproti tomu kdo nahlédl do zahrad v sousedním Německu, nemohl jinak než blahorečiti krasocitu a přičinlivosti lidu venkovského, všude dobrý vkus, pořádek, každého místečka jest prospěšně užito. I jest potřeba již se stanoviska aesthetického, aby každý učitel přispíval k tomu, by kraj náš, milá vlast, stala se opravdu libeznou zahradou, aby byla „zemským rájem na pohled“.

Při zeměpise lze doporučovati mládeži cestování a lze jí dáti pokyny, jak má cestovati, aby měla z toho největší prospěch. Tak praví proslulý cestovatel Jos. Wünsch:²⁾ Kdybych byl tak velikým pánem, poslal bych celý český národ aspoň na rok do světa, aby poznal krásu a rozmanitost krajin a seznal, co je přívětivost a ochota k cizincům.

Mluví-li se o průmyslu, poukazuje se na vkusné výrobky. Kolik různých řemeslníků pracuje při stavbě domů, silnic a mostů, každý pracuje práci svou a přece všickni k tomu, aby celek byl ladný. Příklady domácího průmyslu uměleckého poskytuje Národní divadlo a Rudolfinum z doby nejnovější.

Obrazů k názornému vyučování zeměpisu jest nutná potřeba, ale než nevkusné, ohyzdné ukazovati, raději žádné, neboť hrozí vždy nebezpečí, aby

¹⁾ Ve svém článku „O kráse ve slohu“.

²⁾ V cestopise svém „Z blízka a z dále“ v Moravské bibliotéce čís. 28. Prof. Havelka, Kurz a j. podali ve svých cestopisech pokyny a příklady, jak by měli studující cestovati.

nenavykli žáci obrazům, jimž říkáme mazaniny. Že časté pozorování vkusných obrazů jako maleb, rytin, barvotisků, fotografií a j. žákům prospívá, jest patrné ze slov Palmersonových: Kdo se neobdivoval ještě nikdy obrazu krajiny, ten také ve skutečnosti, nalézal-li se v krajině nejkrásnější, nepostihne nejrozkošnějších obrysův, nejlepších skupin vrchů, údolí, řek a lesů. Proto lze jen schvalovati, že poskytuje škola v novější době žákům příležitosti nazíratí často na umělecky provedené obrazy krajin, památných staveb a j.,¹⁾ čímž se zajisté vštěpuje krasocit, šetří-li se při tom slov Herbartových, že nemají se žákům úsudky a kritiky děl uměleckých vnucovati, an krasocit se vyvine jen ponenáhlu vlastním seznáním a tichým pozorováním.

V dějepise, kde proniklo světlo, souvisí jednotlivé doby vývoje umění tak úzce s dějinami politickými, že nelze ani rozuměti jednomu bez druhých. Zejména v památkách stavitelských a plastických nalézá výraz buď vůle, buď vkus anebo smýšlení národa jisté doby. Upomínáme jedině na pyramidy egyptské, chrámy řecké, paláce Římanů, kostely z první doby křesťanství i z doby střední a posléze na stavby nejnovější. V dějinách umění upozorňujeme vždy nejprve na to, co jest jednoduché, co lze mládeži ještě nevyvinuté snadno pochopiti, majíce na mysli vždy postupný vývoj a vznik, abychom znázornili výtvoř umění jednotlivých národů, čímž valně přispějeme k porozumění dějin světových. Počítí třeba již v nižších třídách, zejména v dějinách Řecka, kde jest nejvíce příležitosti a času, tím položí se dobrý základ následujícím třídám v dějepise.²⁾ K oživení učby užíváme obrazů děl uměleckých, bez nich se nelze vůbec obejít, nemá-li se vyučovati pouze dějepisu válek a dějepisu politickému. Avšak jako všude, tak zvláště zde, jest třeba obezřelosti, aby se neukazovalo příliš mnoho, a co se ukazuje, aby bylo nejlepší, jak k tomu také instrukce ukazuje.

Zmínili jsme již při zeměpise, že lze doporučovati cestování mládeži, a že radno jí dáti návod, jak má cestovati a čeho si všímati, jako především staveb a památek místních, pak okolních, pak celé vlasti. Radí se mládeži navštěvovati musea, výstavy a naznačí se jí, jak má pozorovati a k čemu zvláště pozornost obracet. Ku posouzení památek stavitelských poslouží žákům, probírají-li se slohy v dějepise se zvláštním zřetelem na naše české stavby. Tím seznají žáci nejen zásady dobrého vkusu, ale vznítí se v nich cit, obdiv, úcta a šetrnost k památkám historickým vůbec a k domácím zvláště. Zároveň vstoupí se žákům přesvědčení, že v krásách vytvořených nalézáme požitky duševní, jenž poskytuje nejen poučení ale i zábavu.

Mathematika, která všem naukám přírodním jako matka dítkám platné služby koná, zamlouvá se nejen rozumu, ale také obrazivosti a vkusu lepším sestavením svých pouček a důkazův. *Geometrie* pak, zejména geometrie *deskriptivní*, smysl pro formy tak vzdělává, že ji můžeme postaviti po bok kreslení.

Při počítání na tabuli bude učitel žádati, aby žáci psali nejen náležitě a úhledně, nýbrž aby také početní řady pěkně a přehledně i systematicky rozváděli a sestavovali. Mluvíce o psaní číslic na tabuli, vzpomínáme si, co vypravuje Arago o Ampèrovi, jenž byl nejen matematikem ale také fysikem a chemikem proslulým. Ampère ve své péči, aby písmena a číslice, jež psal na tabuli, posluchači jeho dobře viděli, tážával se jich, dobře-li číslice a písmena vidí? Ti pak stále tvrdili, že nevidí, až psal na tabuli, která pro značné výpočty stačila, číslice tak veliké, že jich sotva pět místa mělo. Tato a jiné okolnosti byla úskalí, na nichž vědění a horlivost tak výtečného učenice, jako byl Ampère mařila jeho výsledky učitelské. Uvádějíce již příklady ze života mužů vědy a školy připomínáme, co sděluje Arago³⁾ o vynálezci deskriptivní

¹⁾ Míjíme zeměpisné obrazy Langlovy a Hölzlovy.

²⁾ „Gymnasium und Kunst“ von Dr. R. Menge.

³⁾ Viz Aragovy spisy v německém vydání.

geometrie Mongeovi, který provázal r. 1798 s Berthelotem Bonaparta na výpravě do Egypta, kde podal první vysvětlení faty morgany. Při jedné srážce Francouzů s Turky byli přítomni též Monge a Berthelot. Když bylo nebezpečí a nedostávalo se dělostřelců, obstarával Monge obratně službu dělostřelce, zejména dobře děla mířil, aby nechybovala. Byl Monge i ve chvíli největšího nebezpečí pravý opak Ampèra. Ve všem obratný a elegantní, počínal si u děla taktuplně jako když vykládával posluchačům ingénieurství nějakou konstrukci z deskriptivní geometrie.

Ve fysice a chemii, naukách experimentálních, záleží především na tom, aby se věnovala největší péče přístrojům a látkám, jimiž lze vykonati pokusy nejsnadněji, nejnebezpečněji a přece názorně a vkusně. Právili Buffon „le styl c'est l'homme,“ tvrdil Gay-Lussac, že tímž právem lze připojiti: „Dovedného fysika a chemika poznáváme dle přístrojů a pomůcek, jichž užívá, protože nedostatky v zařízení zrcadlí se vždy ve výsledcích.“ Vypravuje Arago o Gay-Lussacovi, že každý kdo vstoupil do jeho pracovny, byl vždy mile překvapen, jak ve vzorném pořádku a čistotě choval urovnány všechny přístroje, nádoby a pomůcky své. Většina přístrojů byla jeho vlastní prací. Přístroje vyznamenávaly se jednoduchostí, přesností a pečlivým provedením. Byl Gay-Lussac vzorem experimentatora. Jest tedy prvním požadavkem ve fysice a chemii, aby nejen přístroje, ale též veškeré ukázky, obrazy, modelly a j. pomůcky byly účelně, vkusně a čistě sestaveny, již z toho ohledu, že má se buditi a vštěpovati u žáků každým vyučováním názorným cit pro pořádek a krásu, jak k tomu také instrukce ukazuje.

Že jímají četné úkazy v přírodě z oboru fysiky svou krásou i mysl obyčejného člověka, tím více však mládež, kteréž ve škole se znázorňují a vysvětlují pokusy, netřeba dokládati. Úchvatné obrazy se nám jeví v bouři, na duze, v červácích při východu a západu slunce, na hvězdnatém nebi atd. Obrátíme-li zraky k zemi a sledujeme-li klíčící semeno, jak se vyvíjí v rostlinu, kteráž ve svých buňkách, pravých to mikroskopických továrnách, vyrábí nám nejrozmanitější chemické sloučeniny k životu nevyhnutelné, jako: škrob, cukr, bílkoviny, léky, barviva a j. Sledujeme-li výživu rostlin, živočichů i jejich chemickou činnost a srovnáme-li ji s prací v chemických továrnách, kolik nalézáme zajímavých a vzdělavatelných ukazů a změn, jež dějí se dle určitých čísel atomových různých prvků.

Stkvělé jsou mnohé pokusy fysické a chemické, jež mocně jímají mysl a cvičí krasocit mládeže. Nebudeme uváděti příkladů zejména, ač mnohé vynikají z oboru optiky, elektřiny, akustiky a mechaniky. Také jest obecně znám živý interes, který přinášejí žáci všech škol vstříc učení chemickému. Tento zájem založen jest ve zvláštním původu, jaký ukazují tajuplné, často velmi překvapující a efektní změny chemické, jaké se jeví příkladem při hoření, v spektrální analýsi, u přípravy různých barev atd. Fysika a chemie jsou nejen užitečné nauky předního řádu, „par excellence“ jak praví Bain, nýbrž vzdělávají mocně obrazivost, cvičí úsudek přispívajíce zároveň výdatně ku třibení a vštěpování krasocitu; záleží ovšem na učiteli jak dovede příznivých momentů ve škole zužitkovati.

Přírodopis jeví velikou důležitost pro vzdělání aesthetické, protože může učitel upozorňovati na takové množství lepých tvarů jako nikde jinde.¹⁾ Přírodopisem jako chemií a fysikou cvičí se zrak a ostatní smyslové, poznávají, rozeznávají a srovnávají podstatné a vedlejší znaky, tím se vzdělává nejen obraznost a vkus, nýbrž i rozum. Upozorňujeme-li často žáky na krásu přírodnin, budou pak zajisté pohlížeti zcela jinýma očima na rostlinky, živočichy i nerosty. Jest uznáno všeobecně, že mají přírodní krásy velikou důležitost v umění vůbec, zvláště pak v moderní poesii.

¹⁾ Mnohé uvedené příklady pocházejí z Durdíkovy Aesthetiky.

Rostliny poskytující zdravým pokrmů, nemocným léků dávají krajinám zvláštní ráz (lesy jehličnaté a listnaté, lučiny, stepi, vřesoviště). Zdobí nejen okolí našich příbytků, zahrady, háje a sady, ale i domácnosti sebe chudší dodávají zvláštního půvabu. Co říci máme o růži, královně květin, co o lilii, fialce, konvalince, sněženice, hyacintu, karafiátu a j. Honosí se rozmanitými, pravidelnými i nepravidelnými tvary, pestrými barvami, někdy i libou vůní. Jak skromny zdají se býti proti tomu traviny, jež zdánlivou chudobu svou nahrazují množstvím a užitkem, jaký přinášejí. Zpomeňme jen na pole, kde se vlní zlatožluté obilí, na tučné nivy a louky. Prohlížíme-li jejich jednotlivá kvítka, žasneme, jak ladně jsou sestrojena, i k této drobnokráse jest potřeba obracet žáků pozornost. Nesnadno lze nalézt co podobného v přírodě jako jest strom se svým ovocem, neboť poskytuje krásu, rozkoš a užitek v jedno spojené. Kdo nebyl dojat jabloní růžovými květy obsypanou, aneb když rozepíná svá ramena ovocem ověšená jako by volala k nám, vizte mojí krásu, vezměte si všecko šťavnaté ovoce mé a občerstvete se jím. Štěpařství pokládají v hospodářství za poesii rostlinstva jako včelařství za poesii živočišstva, pěstováním obou odvětví rozmnožuje se blahobyť, spokojenost, ušlechťuje se mrav a tříbí krasocit.

Jaká hojnost pěkných tvarů vyskytá se v živočišstvu. Lepotvárnost srnů, kamzíků, antilop, švižnost a síla šelem lva a tygra, velikost slona, obratnost kolčavek a j. Síla, let a statečnost orlů a sokolů, pestrost papoušků a kolibříků, líbezný zpěv slavíků a j. pěvců. Vynikají ptáci v říši živočichů tak, že se zdá, jako by byli zvláštními miláčky přírody, kteráž je nad jiné vystrojila a vyzdobila. Které pero je s to vylíčiti tu něhu a vroucnost, jemnost a sílu, ten jas a to nadšení, které dobrý pěvec písni svou světu hlásá. Úžasná jest rozmanitost barev na křídlech motýlů, skoro nepostižné bohatství hmyzu a jeho tvarů, společenský život včel, mravenců a j., umělé výrobky včel, vos a pavouků, souměrné, ozdobné někdy i bizarní tvary korálů, ulit, hvězdic a j., co dále ukazuje žasnoucímu oku mikroskop? Vše hlásá bohatost a vznešenost přírody a jest působivé probouzení v žácích krasocit.

Nerostopis neposkytuje sice té hojnosti tvarů a barev jako rostlinopis a živočichopis, ale také nerosty mají své zvláštní krásy. Zajímají nejprve krystally, kteréž sestavují se v několik skupin dle zákonů, kterými se spravují. Nejen jejich tvar, ale také barva, lesk, štípatelnost jest v ohledu aesthetickém zajímavou. Také složení hornin, uložení vrstev zemských, zkameněliny zvířat a rostlin ukazují mnoho krásného.

Dobře učiníme, když aspoň při nejdůležitějších rostlinách, zvířatech a nerostech uvedeme pověsti lidu a jak básníci krásy jejich opěvují, tím oduševní se vyučování a nabude poutavosti. ¹⁾ Pokud nejsou přírodniny názorné po ruce, užíváme vkusných obrazů a diagramů. Záleží velmi mnoho na pořádku a úpravě sbírky přírodopisné, ano ještě více nežli ve fysice a chemii, jednak proto, že se vyučuje přírodopisu již v nejnižších třídách, jednak že nemá přírodopis tak přesvědčivých pokusů, jakými chemie a fysika názor podává.

Kreslení s modellováním zastupuje celou skupinu umění výtvarných na školách. Dle Aristotela dávali již staří cvičiti dítky své v kreslení právem se domnívajíce, že se stanou obratnějšími, aby krásu na rozličných předmětech lépe pozorovati a posuzovati mohli. Veliká přednost kreslení mezi uměními jest v tom, že mohou žáci nejen hotové útvary umělecké přijímati a v nich se kochati, nýbrž že mohou a musí také zkoušeti své schopnosti a síly samostatnými výkony. Tato součinnost dává určitěji vyniknouti krásám uměleckých děl. Kreslením se cvičí oko a ruka postihovati tvar předmětů a navykají oči harmonii barev. Příležitostně vštěpuje se jim, že tvar i výzdoba (forma a

¹⁾ Dobře poslouží v té příčině Sobotkovo rostlinstvo atd. také Brehmův život zvířat, Starého obrázky z přírody.

dekorace) všeho druhu výrobků průmyslových podrobeny jsou pravidlům aesthetickým. Cokoliv se kreslí na tabuli, v každém předmětě budiž dbáno určitosti, úpravnosti a pěknosti kreseb. Výklady o umění výtvarném, které přejí si mnozí míti připojené ku kreslení, bylo by upravití v stejném postupu s dějepisem všeobecným a kulturním.¹⁾

Krasopisem také vštěpuje se vkus. Ač javí se tu hlavně snaha napodobiti pěkné vzory, přece jest součinná obrazivost představujíc si tvar každého jednotlivého písmene ve své kráse. Při vyučování krasopisu jest nutno, aby učitel psal na tabuli a byl patrný vznik a spojování čar, písmen jednoduchých a složitějších, čímž krásné tvary v paměť se vštěpují. Neméně jest potřeba dbáti toho, aby harmonie a symetrie v písmě se zrcadlila a sice v poloze, v rozměrech, v stínových a vlasových čarách, to vše spolupůsobí, aby písmo mohlo býti krásným. Se slícným písmem budí se zároveň cit pro čistotu, pořádek, pro rozměry a ladnost tvarů, čímž kreslení velmi se podporuje. Grube praví, že ruky návykem pěknému písmu sílí a tuží se vůle, jak se zdá nasvědčovati tomu zkušenost ze života, že se soudívá z písma na povahu člověka.²⁾

Že i *těsnopis* jest dobrý cvik ve tvarech jednoduchých a jemných jest známo. S prospěchem setkává se zejména u žáků, kteří pěkně píší. Kdo však nečiní rozdílu mezi čarami vlasovými a stínovými, mezi rozměry a tvary značek a zkratek, ten nikdy v těsnopise úspěchu nedocílí.

Zpěv repraesentuje na střední škole umění hudební podobně jako kreslení zastupuje umění výtvarné. Již staří Řekové uznávali hudbu za hlavní prostředek vzdělání. Plato horlivě přimlouval se za to, aby mládež od 13 do 16 roku v hudbě se cvičila. Je-li hudba nejpopulárnější mezi uměními, jest zpěv formou hudby, v níž se odívá a zjednává si přístup do všech tříd společnosti lidské. Podobně jako v umění kresličském jest třeba nejprve krásné viděti a pak napodobiti, tak ve zpěvu a hudbě jest nutno krásné slyšeti a pak se cvičiti. V divadlech a koncertech může vnímavá mysl mládeže mnoho krásného slyšeti a získati, soukromě a ve školách v umění zpěvném cvičiti. Jest pravda, že u zpěvného národa českého nemělo by býti ani jediné školy, kde by se mládež ve zpěvu necvičila, zpěvu měli by se učiti závazně žáci všichni jako učí se kreslení na většině škol.

Tělocvik a s ním spojená *spůsobnost a uhlazenost mravů* spadá též v obor školy. Krása a zdraví byly považovány u starých Řeků za nutnost u každého vzdělaného člověka, býti nemocným znamenalo vésti pochybný život. V tělocviku konány věci, které se nám zdají báječnými. Tělocvik chrání nás před sluncem stejně jako před zimou pravil Solon. Ve spise „základové blahobyti“ praví Smiles: „Učenci, kteří se domnívají, že času k pohybování těla nemají, budou musiti míti dříve nebo později dosti času k nemocem.“ Vždy více uznává se v době novější zásada, aby byly síly nejen v těle ale také mimo tělo v harmonii. K tomu třeba užívati jich vypočítavě s upotřebením pozitivních, jednoduchých a přirozených prostředků jakých poskytuje tělocvik. Jsou to přede vším jednoduché, přirozené spůsoby pohybu, jež odůvodněny jsou mechanikou těla. To jsou uznané prostředky nejen ku pravidelnému vývoji těla, ale také k udržování zdraví a léčení některých nemocí.

Tělocvikem se zároveň tělo zušlechťuje a cvičiti má ve způsobnosti a uhlazenosti mravů. K tomu přispívají také všichni učitelé, přihlížejí-li k tomu, aby žáci byli pečliví v držení a pohybech těla, aby dbali obratnosti i ladnosti v celém chování svém. Jest nutno nedbale stojícímu žáku připomenouti, aby se vzpřimil, nemotorném říci, jak nepěkné jsou jeho pohyby atd.³⁾ Potřeba jest, aby všichni učitelé co nejprísněji přihlíželi k tomu, aby práce žáků buď

¹⁾ Viz Paedagogium VI. roč. článek prof. Skody „Jak buditi u žáků reálních cit a lásku pro umění výtvarné.“

²⁾ Viz Schmid's „Encyklopaedie des gesamten Unterrichtswesens.“

³⁾ Viz P. Durdíkovu Paedagogiku „O vychování tělesném.“

u tabule neb v sešitech byly čisty, pořádně a úpravně psány, nedbalé neb nečisté práce nebudtež přijímány. Že blahodárně působí na krasocit žáků krásná, čistá budova školní ve všech místnostech a částech, jest zřejmo. Prospívá to nejen zdraví učitelů a žáků, ale navykají žáci všemu čistému a krásnému. Čistota a pořádek jsou základem, na němž vzdělání aesthetické má se vytvořiti. Jest čistota těla v úzkém spojení s čistotou duše; Jean Paul praví: „čistota těla a čistota duše jsou sousedky, jež dělí jenom stěna a dveře.“ Krasocit činí učitele vlídným a laskavým Sokratem, kterého neopustila libeznost u vyučování ani ve vysokém stáří. Končíme úryvkem z básně Wenzigovy, v níž opěvuje našeho Jungmanna jako vzorného učitele:

„A jak jsi k učňům svým se vzorně choval
péčí o ně mládna v starosti.
Slovem, příkladem je očaroval,
nadchnutím vzbuzuje nadchnutí.
Výtky ostnem jak's je povzbuzoval,
chválou dodával jim perutí. —
A pak doma: Jak jsi tam se snažil,
abys v milém kruhu všecky blažil.“

Podnebí Evropy.

Napsal Dr. Jan Palacký.

(Dokončení.)

S tím souvisí zase letní bezdeštnost Středomoří. Tak mívá Nizza v letě jen 9 dnů deště (s 9 centim.) — v říjnu, listop., prosinci 37 cm. (81 cm. ročně — za 64 dnů, 208 jasných dnů). Milán má v letě 18 dnů deštivých, Florencie 17, Řím 15, Marseilla 55 dnů deštivých, Hyères jen 40 (Lille 169, Abbeville 175, Brest 170, Paříž 154, Bordeaux 156, střední počet Francie 140, 120 Nancy, 110 Lyon, 101 Limoges!) Malta má v letě jen 2 mm. deště, v srpnu.

Nesmí nás mýlit, že na břehu východním Španělska východní vítr (co Solano) je spojen s deštěm, t. ochlazením jižního vzduchu.¹⁾

Dle toho jeví se jasnost a vlhkost podnebí. Největší protivy sever a střed. Španělska — stř. vlhko roční v Oviedu 81, v únoru 88, minimum 78 v červnu, v Bilbau sůl se rozpouští a železo rezovatí, v Campo major ročně 57 (led. 78), (srpen 37), Murcia má v letě 25%, někdy 7% (jako v Madridu) a sluje proto reino sereno. Valencia má 260 jasných dnů, Oviedo 50, Oviedo zas 164 dnů zcela krytých, Alicante 42. V hoř. Italii — v zimě vlhka 78%, v letě 57, minim. prý 3% v Miláně, střed. červenec, v Bononii 46, v Neapoli leden 75, červc. 64, v Palermě pros. 78, srpen 28 (min. 26 za scirocca), v Athénách rok 62 (pros. 76, srp. 43).

V Madridu výpar roční 1607 mm. (4krát víc než dešť), Campo major 2211 mm., v Murcii 2111 mm., v Lissabonu 1774, v Římě 2621, v Lombardii třikrát více než dešť, což musejí rosa a dešť nahraditi.

¹⁾ Převaha větrů v západě: v Bilbau severozáp. 98 dnů, jižní 12; v Portu záp. (mořské rovněž) 73, severových. 21, v Lissabonu nejvíce sev. a severozáp., nejméně jihových., v Gibraltaru severozáp. (95) a vých. (89), v Madridu jihozáp. a severových. (po vnitřní planině), ve Valencii jihozáp. (203 dnů), v Murcii jihozápadní (48%), v Montpellieru jihových., v S. Remu ale vých., v Janově jihových., v Livorně záp. (mořský), v Miláně záp. a vých. (po rovině Lombardie naloru neb dolů), v Benátkách severových., jako ve Florencii, Římě, Reggiu sev., Neapoli jihozáp., jako v Palermě, v Maltě sev., Korfu jihových., Janině severozáp., Athénách jihozáp., mořský 22%, tolik i sev., 18% již., v Carhradě severových. (92 dnů). Vidno, jak místní poměry rozhodují v převaze a směru větrů.

Středomoří má v hloubce teplotu 12° ; u Palerma i Catanie povrch ročně prům. o 1° teplejší než celina. Jinde rozdíly menší, ale v Toulonu v lednu moře teplejší o 5° , obyčejně moře v zimě teplejší: Lesina 4° . Adria sever. zamrzla r. 854, u Livorna břeh mořský 1803, Bosporus r. 762, takže z Galaty přešli po ledě do Carhradu.

Poměry tlaku ukazují anomálii, že v zimě teplejší Středomoří plodí minima nad sebou a tím šíří pásmo zimních dešťů na východ daleko do středu staré celiny, kdežto v létě bývá nad Středomořím maximum a panují větry severní a severozápadní až do září, které v jihu Sahary přecházejí v passat (Hann). V zimě převládají na severním břehu středomořském severní větry, v jihu jižní do moře, avšak cyklony přerážejí někdy přes moře a Alpy.

Tak udává Hann scirocco dne 23.—24./II. 1879, že pocházejí z Alžírské Sahary přešel Středomoří a spůsobil v Alpách bouře a sněh, s nímž spadl prach žlutý. Saharský.

Poměry tlaku dále s poměry horopisnými zavinují dva prudké severní větry na obou koncích Alp, na západním v jižní Francii — Mistral,²⁾ na východním v Istrii a Dalmácii boru (bouři zkrátka jihoslov.). První hlavně věje za jasného nebe v dolním údolí Rhônském a po břehu Středomoří, hlavně v jižní Francii, Provence a Languedoku, méně v Catalanii (po Ebru) a Ligurii po Janov. U Montpellieru a v údolí Rhônském ohýbá ořechy stromy k jihových. a stalo se již, že zvrátil vlaky železničné. V Masilii věje za 175 dnů ročně (Fischer).

Znamější u nás bora, vítr studený, srážející se k moři sev. Zaderskému, až po Albánii (ač od Lesiny k jihu mu síly ubývá). Sráží se z Krasu (Karstu) jednotlivými, prudkými návaly (refoli, rafales) větrů a mračen, které se nad mořem rozplývají — trvá někdy až týden a sice za sucha a jasna, ač málokdy za ní mrzává.

Protiva větrů těch jsou teplé větry jižní (scirocco Vlachů, i v Dalmácii známý), které pocházejí z Afriky,²⁾ ba někdy prý (dle přiměřených v prachu infusorii) až z Ameriky a sahají až po Apenniny. V Jaderském moři přichází z jihových. a mívá 10 — 14° tepla (v zimě samé).

Podobné oteplení spůsobí severně od Alp vítr v nich se srážející jihozáp., pode jmenem Fön, známý v Rakousku jen ve Voralbergu, Insbruku, Solnohradě, u Windischgarstenu a Pyrhnu (více ve Švýcarsku). V Karpatech jižních vítr z Rumánie do Sibině vějící, podobný teplý a suchý (vítr z prosmyku Červené věže). Větru tomu a kryté poloze proti severním a východním větrům děkuje hlavně jižní Tyrolsko svou výmínečně příznivou zimou, pro které nemocní je vyhledávají (Gorice v lednu 3, Bozen 0.1 , Meran 0.6 , Roveredo 0.3 , Riva 2.7 — teplejší o 2° nežli jižnější Milán.

Z mnohých měst jižního svahu Alp, které se proto v zimě vyhledávají jako zdravotní místa uvedeme zimu v Cannes, Bozen, (Gries) Como, Benátky a Gorici, pak Corfu.

Cannes v zimě dnů (listop.-duben) má měs. 11, 8, 8, 9, 10, 13 (moře 13 až 16), jasných dnů měsíčně 17—21, deště 131, 115, 43, 37, 84, 103 mm.

Bozen (Gries, záp. předměstí) má za rok 11° (měsíčně 2, 4, 10, 12, 18, 17, 22, 21, 18, 10, 4, 1); extr. — $6a + 33$, vlhko 70% , 13 bouřek, 5 dnů mlhy, za 85 dnů 130 mm. deště, měsíce 2, 6, 15, 93, 69, 96, 112, 84, 36, 22, 21, 13.

Como má rok 11° (měsíce 1, 3, 7, 11, 15, 19, 22, 21, 16, 15, 5, 1), extremy — $8a + 31$, 8 dnů sněhu, 25 mlhy, 4 kroupy, 120 vítr, 160 jasno, 39 bouřek, deště za 97 dnů 1312 mm. (39, 44, 83, 183, 146, 145, 100, 102, 103, 131, 116, 67).

Benátky mají 13° rok, extremy — $10a + 39$, obyčejně — $5 + 32$, 675 mm. deště, 4 dny sněhu, 16 bouřek, 35 dnů mlhy.

²⁾ Starofrancouzské přísloví dí: Le parlement, le Mistral et la Durance font les trois fléaux de la Provence.

²⁾ 14. října 1884 padal prý písek Saharský až v Celovci.

Gorice má teplo roční 12° , extremy -4 a $+32$, jen 5% mračen, 94 dnů jasna, 69% vlhka, 7 dnů sněhu, 10 bouřek a 5 krup, 1589 mm. deště za 126 dnů (110 jasných).

Corfu má měsíce 10, 10, 11, 15, 19, 23, 26, 26, 23, 10, 14, 11, průměr 17, 92° , 4% mračen, 70 vlhka (25, 75) a 1279 mm. deště za 164 dnů (za den až 124) — měsíce 143, 126, 112, 61, 28, 11, 5, 31, 77, 201, 253, 227. Jiho-východní vítr převládá.

Rakousko středomořské má poněkud anomální podnebí tím, že obmezeno na pruh úzký v přímoří, za nímž hned vstávají velké planiny uvnitř střední výše, ale holé, ani Benátčané je připravili o lesy. Toť z jedné strany také příčinou prudkých větrů severovýchodních, bora (bouře) zvaných, z druhé většího letního tepla, nežli by dle polohy bylo k očekávání.

Má malé rozdíly mezi nejteplejším a nejstudenějším měsícem (v Terstu 4 a 24° , Pole 5 a 24, v Lesině a Dubrovniku 8 a 25° , ba i extrem menší), Terst obyčejně -4 (-11 r. 1855) a $+32$ (36), v Pole -4 a 32, v Lesině -1 a 32, v Dubrovniku 0, 4 a 38 a na Curzole $+1$ a 32. Sucho veliké vysvítá ze střední vláhky (Terst 68, červc. 62), Lesině 66, červc. 61), kdežto i Pešť má 71.

Knin (354 m.) má rok 12, 9, zimu $+4$, jaro $+12$, leto 22, podzim $+12$. Klissa (v 340 mm.) má rok 13, 8, leden 4, červc. 24° , jaro 12, leto 23, podzim 14, zima $+5$. Lesina rok 16, 2° C., leden 8, červc. 25, zima 9, 2, jaro 14, leto 24, podzim 74, střední extremy -1 a $+32$. Zde teploty měsíce se jen průměrem o 13° rozbíhají (ve Vídni 21). Lesina má 81 dnů deštivých, v letě ani 10 (za 10 dnů jeden), v podzimku 25, z jara 24, v zimě 22, mračen je v letě 19% , v zimě 52, za rok 39% . Padává 80 cm. deště.

Co se týče *Bosny a Hercegoviny*, pohybuje se střední roční teplo mezi 9° C., Sarajevo (544 m.), Tuzla Dolní (266 m.), Travnik (500 m. v.) a 10° , (Banjaluka 170 m.) do 15, 9° , Mostar (51 m.); zimy jsou mezi -1 (Travnik), 0 (Sarajevo, Tuzla, Banjaluka) až 6 (Mostar), leden -1 (Travnik -2), Mostar $+5$, jaro má 9—14, leto 18—25, červenec 18 Sarajevo, 20 Tuzla, Travnik, 21 Banjaluka, podzim 9—16 $^{\circ}$); minimum 23./I. 1881 bylo -25° Sarajevo, -24 v Travniku, -22 v Dolní Tuzle. Mrzne v Sarajevu až do 18. dubna, ale i 18. května ještě padal sníh (r. 1882 14—18. května po sobě). Již 28. října zase byl sníh pozorován. V Sarajevu je 19 dnů se sněhem, v Mostaru 2—3 ročně. Mračen bylo v zimě v Dolní Tuzle 65% , v Banjaluce 61, v Sarajevu 56, v Mostaru 39, v letě ale 44, 38, 40 a 31% , v roku 58, 53, 54, 46.

Deště spadlo v Sarajevu 86 cm., v Mostaru 110, a sice v Sarajevu za 92 dnů (13 zima, 28 jaro, 25 leto, 24 podzim), v Mostaru za 101 dnů (jaro 28, leto 19, podzim 31, zima 23).

České glossy v Roudnickém rukopise z XV. století.¹⁾

Frant. Prustík.

(Čteno v sezení Širšího sboru Matice České dne 6. dubna 1886.)

V knihovně²⁾ knížat z Lobkovic v Roudnici nalézá se papírový rukopis v m. 4 $^{\circ}$ (VI. Fe. 5) z druhé poloviny XV. století obsahu tohoto: 1) P. V. M. Eneidorů liber I. s českými glossami vedle latinských na fol. 1 a —38 a . 2) P. V. M. Eneidorů lr. II. s českými glossami vedle lat. na fol. 38 b —79 a . 3) Plantovy

¹⁾ Rozprava ta měla vyjít v Musejníku; že by však ji bylo pro veliký nával prací ještě nějakou dobu odkládati, vyžádali jsme si ji zpět.

²⁾ Konám tímto milou povinnost, vzdávaje J. J. knížeti Morici z Lobkovic díky za láskavost, s jakou mi ráčil zapůjčiti zmíněného rukopisu na celou dobu, co jsem se jím obíral. Rovněž knížecímu archiváři a bibliothekáři, p. Maxu Dvořákovi, srdečně děkuji za vzácnou ochotu, jakou mi v té příčině osvědčoval.

Captini duo, Comedia quarta, bez gloss, na fol. 80^a—108^a (fol. 106^b a 107^a jsou omylem písařovým prázdný, leč nic nevynecháno) Fol 108^b a 109^a jsou prázdný. 4) Ex libro Heroidum Ouidii Nasonis. Penelope Vlixí s českými glossami vedle lat. na fol. 109^b—115^b. Kus tento jest psán jinou rukou než ostatní, jež jsou všechny psány jedinou rukou úhlednou. Listy 116. 117. 118. jsou vyříznuty a byly bez pochyby popsány, jak patrně ze zbytkův některých písmen (st, m, a a j.) na prvních dvou prouzcích; následujících 17 listův jest prázdný, z nich pak jest číslováno toliko fol. 109. 120. a 121., ostatní nic. Po nich počíná zase nový kus rukopisu a listy číslovány jsou znova ff. 1.—35. (list 27. omylem nečíslován, nýbrž 28. list má č. 27. atd., za to zase za č. 32. následuje hned správně č. 34. a nic není vynecháno), ostatních 47 listův až do konce jest nečíslováno; my však číslujeme dále fol. 136. a tak pořád místo fol. 1. atd. — 5. Plautova Asinaria na fol. 136^a—170^a s málokterými glossami českými a německými.¹⁾ 6. Plautova Aulularia bez gloss na fol. 170^b—196^b. 7. P. Ouidii Nasonis fabula de Pyramo et Thysbe (z Metam. IV, 55—166.) s českými glossami vedle lat. na fol. 199^a—204^a. Fol. 197. 198. 204^b. 205. 206. 207. jsou prázdná. 8. Z Ovidiových Heroid list Briseovny k Achilleovi s českými glossami vedle lat. na fol. 208^a—215^a. Poslední fol. 215^b. 216. 217. jsou prázdná.

Měl tedy celý codex 217 listův, z nichž jest 55 stránek prázdný; kromě toho má hned za přední deskou ještě 2 nečíslované listy rovněž prázdné, snad na titul ponechané; za nimi a na konci před samou deskou zadní bylo po listu pergamenovém, oba však jsou vyříznuty až na malé proužky.

Vázán jest codex v dřevěné desky bukové, potažené koží tlačenou, jež nyní však jest na přední desce z většiny stržena, na zadní pak nabazena koží hladkou. Codex opatřen jest dvěma mosaznými sponkami.

Vnitřek přední desky a první nečíslovaný list jest částečně počmárán třemi tušmi různými rukami, z nichž jedna jest bez pochyby synáčkova páně, jenž se tak bavil, když ho omrzela četba klasikův.

Na 1. stránce druhého listu nečíslovaného stojí: Dominus petrus de Weitmile, což psáno jest tušmi touž rukou, jako přípis na 2. straně, nepocházející patrně od písaře rukopisu: PAN Dominus petrus de Weitmile supremus kancelarius reis (sic) bohémie. Na fol 197^b nalézá se touž rukou: Dem edlen vnd volgeporē heren hereu petr von der weüitmil meinem allergenedigistē herē zukum diser brif. Mein agē hendt schrift **C D V S**. Pod tím něco níže: mea propria manus.

Na fol. 207^b stojí neumělou rukou tento přípis: pane tatiku mili wdiczky sem was z madosti rad posluchal a czinil sem to czo na dobreho sina slussi protoz was prosim budte na mne laslawi i take wa prosim prozdawte ode mne proste gi at k nam priged neb lipe nam nicz nemuz pgiti tez na was nicz nedba.

Papír jest pevný s trojím znamením vodním (trojhran s žerdí, koruna a tuří tušmi rohy s ozdobami); vrstvy nejsou stejně silny, některé po 8, jiné po 10, 12, 14 listech; jedna vrstva má 9 listův, an za fol. 80. jest list vytržen, avšak už od písaře, takže nic není vynecháno.

Výška listu jest 21 cm, šířka 15·4 cm; výška sloupce 14—15·5 cm, ba místy až 16 cm, šířka 9·7—10 cm, ba místy i 10·5—10·7 cm.

Pravopis českých gloss,²⁾ o jichž povaze promluvíme zevrubněji níže, neliší se celkem od pravopisu v té době užívaného. Vytknouti sluší: zluncze (slunce), morzke, budez (budeš), lesi (leží), dwersich (dveřích), vderyl 82 (cf. RK), wryczy 107, przisskrinul II, 380, prednimi (udeřil atd.).

Diakritických znamének jest v rkp. po řídku: v Pen. se naskytuje: roz-meczené 47. a šestkráté ž: muže 14. 15. 24. ženy 27. manželka 30. položenem 31.

¹⁾ Německé glossy marginalní jsou tyto: gebürch (aromata fol. 142^b), jügen täubn (pionies 143^b), ein piber (castor 144^b), breym (fimbria ib.), ein hóbl (ascea 148^b)

²⁾ Výbor nejdůležitějších gloss jsme vydali v programu c. k. akad. gymnasia Pražského r. 1886; tuto podáváme ocenění důležitých gloss těch, kde třeba, glossu plně uvádějící, takže i tak lze dobře seznati pravý ráz gloss Roudnických.

Délka samohlásek se mimo *ij* = *í* (dijly, skalij) zvláště neoznačovala; zdvojení samohlásky nalézáme: rzaadem Aen. I, 703. mee Pen. 68.

Zkratky v českých glossách má rkp. obyčejné: wyhnā Aen. I, 2. m̄azely Pen. 27. m̄azele Pen. 28. vm̄essuge Pen. 86 a p. Zvláštní jest: tau nadobā (nadobau) Aen. I, 145. rm̄ati (rmauti) 280.

Chyby v písmě — i v textu i v glossách — mnohé dílem už písař sám opravil, jiné jsou opraveny 2. rukou, jež psala list Penelopin, jiné zase 3. rukou neumělejší, snad učňovou, dílem pak ostaly neopraveny.

Rasur jest málo a to obyčejně celých gloss napsaných na místo nepravé, na př. Aen. I, 12. 106. a j.

Interpunkce v čes. glossách není, leda že jsou někdy kolmými čarami jedny od druhých odděleny; slova, zvláště jednoslabičná, bývají nezřídka spojena se slovem následujícím.

Text jest psán písmem větším než glossy, o jednom sloupci na stránce; verše zaujímají z pravidla po řádku, zřídka na druhý přesahující. Není pak na každé stránce stejně veršův, nýbrž v Aen. 9—11 (mimo konec), v Ov. 10—12; kusy Plantovy mají stránky po 17 až i po 29 verších. Verše číslovány nejsou, listy pak z větší části jsou označeny, a sice pozdější rukou, číslicemi.

Glossy jsou interlineární, velmi zřídka marginalní; jsou pak *nad textem* psány z pravidla nejvýše noty latinské a pod nimi (t. j. mezi nimi a textem), místy i vedle nich v pravo, teprve jejich glossy české, zřídka opačně. My u vydání gloss klademe na prvním místě text, na druhém noty latinské a na třetím patřící k nim glossy české.

Místy není latinské noty, nýbrž pouze glossa česká; někde zase jsou k jednomu výrazu dvě glossy tu latinské, tu české, tu obojí.

Mnohdy nalézá se jedna glossa k několika latinským slovům od sebe vzdáleným, tu tam i v různých verších; tenkrát ji klademe k tomu verši a slovu, nad nímž se nalézá, toliko v Pen. bylo někdy nutno roztroušené nad jednotlivými slovy glossy v jedno sebrati. Písař, jenž udává slovosled kusův glossovaných veskrze číslicemi nad textem položenými, chtěl-li několik slov v glosse sloučiti, označil to tím, že nad slova taková obyčejně postavil po stejných číslicích a pod ně, řídčeji nad ně vodorovné čáry.

Písař nepsal gloss zároveň hned s každým slovem textu, nýbrž až po nějakém jeho oddíle, čemu nasvědčuje jednak to, že některé glossy, jimž se nedostávalo místa nad příslušným slovem textu, zatlačeny jsou na místo další; zvláště pak rasury, jako ve v. 12., kde nad coloni byla původně glossa k slovu longe ve v. 13. patřící, dokazují, že písař ani po ukončení celého verše nepsal gloss, nýbrž bez pochyby až když napsal aspoň celou stránku textu, ne-li celou báseň, jinak by nebyl mohl vniknouti omyl z následujícího verše do předchozího, kde pak po rasuře napsána pravá glossa. Ostatně svědčí takovéto omyly o tom, že písař psal dle nějaké předlohy i glossy.

Glossy jsou psány veskrze jednou a touž, co text, rukou zběhlou, písmem úhledným, toliko v Ov. Penelopě psány jsou jako text rukou jinou nehrubě úhlednou. Některé glossy pocházejí od ruky pozdější, jako opravy.

Tážeme-li pak se, kdo byl *písař* a kdo *glossator*, těžko jest arci k tomu odpovědět; že však to nebyla osoba jedna a táž, vysvitá z toho, že glossy nepocházejí od písaře — tentž je pouze vpisoval do codexu místy i s nesmyslnými chybami —, nýbrž, jak níže doličíme, předpokládají *předlohu starší doby*, než z jaké pochází písmo, upomínající *na druhou polovinu XV. století*, či určitěji na poslední jeho čtvrt, jak soudíme zvláště z přípisu téže co ostatní codex ruky na fol. 153^b, kde k slovu accusatrix (Plant. Asin. III, 1, 12 = v. 515) položeno in marg. toto: De nominibus uerbalibus in or vel in trix Vide Lau. Valla. Tento pak Lorenzo Valla, Vlach, nar. se, jak známo, r. 1406. v Římě a † 1457 v Neapoli. Grammatické spisy jeho, k nimž se poznámka ona táhne, vydány jsou v Římě r. 1471.

Písař patrně velmi zručný a řádně vycvičený nezanechal o sobě v codexu žádné známky, dle níž bychom o něm mohli souditi (ač-li se to nestalo na některém z listův pergamenových nyní vyříznutých), neb ze všech k věci nepatřících přípiskův nepochází od něho ani jediný.

K jakému asi účelu psán byl codex vůbec a glossy, jmenovitě české, zvláště? Zdá mi se, že se nechybím daleko pravdy, řeknu-li, že psány byly „in usum delphini“ či vlastně „delphinorum“, z nichž jeden v codexu po sobě zanechal dosti stop tu v písmě, tu v různé čmáranině. Tento „delphinus“ pak byl bez pochyby syn zmíněného výše pana Petra z Weitmile a jmenoval se snad fridericus, jak se podepsal na rubu přední desky, kterážto ruka se shoduje s některými neumělejšími opravami gloss.

Byloť se v XV. století, v době humanismu, rozšířilo v Čechách studium literatury římské, podporováno jsouc, jak známo, muži v duchu klassickém vzdělávanými, z nichž Řehoř Pražský vykládal od r. 1462. v Karolině *Vergilia* (dle Serviových prý scholií) i jiné klassiky. Studium to pak zajisté pěstovali zvláště jinoši z rodin panských, jimž pořizovány výňatky či jakési anthologie z nejoblíbenějších tehdaž spisovatelův latinských. Za týmž tedy asi účelem vznikl tuším i náš codex, v němž k snazšímu studiu jsou některé kusy po latinsky a česku glossovány.

Glossy latinské jsou z nějaké předlohy čerpány, ne teprve k napsanému textu od glossatora sdělávány, any se v textu mnohdy chyby nalézají a přece jest glossa správná, jako Aen. I, 521. corpore (pozd. rukou pectore), rzeczi; II, 610. mores, zdi; II, 628; exuere, euertere, wywratiti; 632. discedo, gdu doluow, saydu doluow; 682. somno de vertice, z wrchni^o wrcha; 686: frontibus, aquis; 706. propicius, bliz; 739. sufficit, remansit, zastawila se a j.

Odkud pak vybíral glossator glossy, nesnadno udati; latinské k Vergiliovi aspoň z pravidla nejsou Serviovy, jen málo kdy děje se na ně narážka, jako na fol. 10^a k v. 181, kde rkp. má antea, klade se in marg. toto: Antea: Hic Ser. dicit, quod sit nomen proprium; tunc uide constructionem apud ipsum etc. — K v. 185. k slovu *tota* stojí in margine: Totum est vnus corporis plenitudo. Omne de uniuersis dicitur. Ser. — Glossa ta spočívá na Serviově: inter *totum* et *omne* hoc interest, quod *totum* dicimus unius corporis plenitudine, *omne* de uniuersis dicimus. — Podobně fol. 5^a k procellis ve v. 85. glossa marginální: Procella est uis ventorum cum pluuia zakládá se na Serviově: procella est vis venti cum pluvia. — Fol. 58^a k pressit ve v. 380. (lib. II) stojí in margine: Ser. expositio. Ego exponere (sic) nitens, calcans; Pressit, przitlaczil, przisskrinul.

Mnohé glossy lat. patrně pocházejí *od Čecha*, an se dal místy svěsti českým výrazem ku glosse nepřesně latinské, jako v Aen. I, 24. gesserat (bellum) glossuje *duxerat* = wedla, rovněž 48. (bella) gero: duco, 263. (bellum) geret: ducet, powede; *ne* (aby ne) glossuje *ut non* 299. 413. 674. Ov. Pyr. 74. a j. Výklad lat. gloss je na mnoze správný, ba místy už *spočívají na výkladě, jaký mnozí teprve nově činí*, srv. II, 409. densis armis, inter armatos, mezi zbrojné. II, 636. petebam = adibam (cf. Forbigera). Leč nedobře spojil a tudíž i dle toho chybně glossoval v těchto verších: I, 352. II, 360. 743. Br. 93. (Dokončení.)

Paběrky z výročních zpráv pruských gymnasií.

Sebral Josef Dědeček.

(Dokončení.)

8. Poplatky a peněžité výhody žákův.

Přijímá-li se všude zápisní taxa, nečetli jsme; pouze ve zprávě o vyšší měšťanské škole 6třídní (= naší 6třídní reálce bývalé) ve Freiburgu a Karlsruhe stojí, že tamto r. 1877 obnášela à 1'80 m., tuto 2'60 m.

Školné není všude stejné, podléhajíc jednak dle kategorie ústavu, jednak dle míst občasnému zvyšování. R. 1877 platilo se ve Freiburgu v 1. tř. 21 m.; ve 2., 3. a 4. tř. 31 m. a v nejvyšších dvou třídách à 42 m. V téže době bylo na měst. škole v Karlsruhe v 1. a 2. tř. à 35 m.; v 3. a 4. po 42 m. a v 5. a 6. po 52 m. ročně. — Na král. gymnasiích zvýšeno školné r. 1885 z 84 m. na 90 m. ročních; v Berlíně téhož roku zvýšeno na městských ústavech z 96 m. na 100 m. a ve Stade na 108 m. Kde je příprava (na př. v Hnězdě) platí její žák 80 m. proti 100 m. žáka gymnasiálního. — Na král. gymn. v Mannheimu obnáší po minist. vyn. z r. 1886 školné pro VI. až IV. tř. 60 m. a pro III. až I. tř. 63 m. ročně. Vybírání školného děje se *každého čtvrtletí napřed* po stejných částkách a jsou případy (Hnězdno — není-li to vůbec), že žák, jenž hned na začátku semestru, t. j. v prvních dnech ze školy vystupuje, školné za to čtvrtletí přece zaplatiti musí. Ale i ti žáci, *kterí bez ohlášení po prázdninách do školy se nedostavili, povinni jsou zaplatiti školné běžícího čtvrtletí* (Hnězdno). Osvobození od školného dosahuje pravidlem a z vyššího svolení tolik žáků chudých a hodných, aby slevená část $\frac{1}{10}$ veškerých příjmů ústavu se rovnala. Právo na osvobození bez podmínky mají též *synové učitelů i ředitelů* středních škol a mívali je do r. 1880 i synové členů správní kommisie t. j. korporace, které spravování veškerých peněžních záležitostí školních svěřeno bylo. Také t. zv. *třetí bratři* (chodí-li tři bratři zároveň na jeden ústav) zákonem požívají výhod osvobození, které u ostatních osvobozených také jen z polovice státi se může. Osvobození udílely do r. 1880 správní kommisie; od té doby přeneseno však spravování jmění školního na ústavy, resp. jejich direktory, jimž (se sborem učitelským) jediným nyní žádosti o osvobození platně vyřizovati náleží. Je-li to vůbec, nevíme, ale na král. g. v Meldorfu (ve Šlesvicko-Holštýnsku) osvobozují *pouze na jedno čtvrtletí*, načež nového zadání třeba.

Každý státní ústav pruský má tedy od r. 1880 vlastní kassu, do níž plynou fondy dílem ze státní pokladny, dílem z úroků základních jistin, dílem ze školného, žákův každým rokem. Z oné vyplácí se veškeré potřeby ústavu od služného učitelstva až po nepatrnou správu řemeslnou. Nastane-li potřeba nepředvídaného většího vydání, k němuž by fond školní nestačoval, jako na př. při zřízení *coetů* (t. j. paralelních tříd), vyplatí se přebytný výdaj teprve po úředním vyřízení žádosti o doplacení nedostatku. Potřebné návrhy k tomu cíli musí podány býti počátkem školního roku nejdéle do 5. dubna. Podobně má býti o mimořádných potřebách nejdéle do 1. května podána úřední zpráva. Ústav má co nejšetrněji s fondy svěřenými zacházeti a nemá etat ani v nejnaléhavějších potřebách bez svolení ministeriálního překročiti. Jak se zdá, spravuje jmění ústavu zvláštní úředník pod dozorem ředitele, neboť bylo ředitelům naříděno, aby pravidelné i mimořádné revise školní kasy vykonával. O celoročním vydání a příjmu předkládají se účty k ministerstvu. Ad hoc směřuje na př. tento výpis z programmatu Joachimsthalského gymn. v Berlíně: „Der Etat pro 1. April 1885—86, welcher in Einnahme und Ausgabe mit 343.000 M. abschliesst, wird übersandt.“ — Nebo tato poznámka ve výroční zprávě gymn. Vratislavského: „Aus der Gymnasialkassa wurden pro 1885—86 als Remunerationen für Hilfs- und Vertretungsstunden, sowie für ausserordentliche Dienstleistungen 4906.50 M. ausgezahlt.“ To arci nemá ten význam, jako by se každá suplovaná hodina jako na nějaké večerní pokračovací škole zvláště honovala, ale že déle trvající nemoci zvláštních odměn vyžadovaly.

Podporovací spolky žákovské zkvétají skoro při každé střední škole německé tím více, čím větší snahu sborové a žáci sami ku zdárnému jejich vývinu a ku dosažení i zachování přízně dobročinného občanstva dávají na jevo. Že fondy spolkové dílem pěvecko-hudebními nebo deklamatorními produkcemi žáků, dílem přednáškami profesorův čile se obohacují, naznačeno bylo již dříve. Doplnkem k tomu sluší ještě uvést vzácný, o blahodárné činnosti ústavů na vypěstování čistě mravní vděčnosti žákovské nejskvělejší doklad podávající úkaz ten, že *velmi zhusta znamenávají se mezi příznivci podporovacích spolků jednou maturanti, podruhé bývalí žáci ústavu se značnějšími příspěvky*.

Podobně i o stipendia hojně postaráno, ač nemůže se říci, že by dobrodíní toho účastnilo se mnoho žáků velmi skvěle, za to však zase počet obdarovaných tím větší. I *podpůrné spolky* zřizují zvláštní stipendia, jaké zakládati bylo by i u nás velmi nutno a prospěšno. Seznali jsme totiž z mnohých zpráv, že zejména *žáci dospělejší a zvláště maturanti podělování bývají menšími částkami („stipendiiemi“)* z kassy podporovacího spolku *a někteří i dále na dráze akademické*, tedy jinoši, o jichž morálních i vědeckých zásluhách učitelští sborové s důstatek přesvědčiti se mohli. Při tom dostává se jinochu podpory v době pro jeho celý život nejpamátnejší, na rozhraní kázní školskou vázaného života studentského a života akademického, jehož volnost až příliš svůdna. Vedle této u nás neobvyčejné zvláštnosti řídí se snaha podporovacích spolků německých ještě obyčejem *šetřiti s podporami u žáků tříd nižších*, aby tím výhodněji rodičům žáků dospělejších ulehčeno býti mohlo. — Časem dávají se i *odměny za nejlepší práce žákův nebo jiné přednosti*.

K objasnění faktického stavu onoho stojtež zde zprávy z některých škol.

Velmi slušné podpory poskytuje Joachimsthalské gymnasium v Berlíně. Z jeho žáků dostali stipendia, resp. jiné pomůcky počtem tito:

4 žáci universitní stipendium po 150 m., 10 žákův Adlerovo stipendium po 150 m., 2 žáci Täuberovo stipendium po 250 m., 4 žáci Volkmannovo stipendium po 200 m., 3 žáci v. Labesovo stipendium po 200 m., 1 žák z Joachimsthalského stipendia 300 m., 1 žák též stip. 96 m.; — z nadání Kubitzova věnováno na koupi knih pro žáky 48 m., z nadání Seiffertova 24 m., z fondu pro odměny („Prämienfond“) 300 m., z Täuberova fondu pro podporování žáků dostal 1 žák 168 m., z nadání Meinekova 2 žáci po 60 m., z prostředků ústavu dostalo se žákům podpor v ceně 750 m., z nadání Oelrichova zadáno bývalým žákům ústavu 9 stipendií po 150 m. a mimo to podpor ve výši 750 m.

Fuldenští žáci nedopadli již tak skvěle. Z nich dostalo:

Státní stipendium (celkem 129 m.) tři žáci nejvyšších tříd, každý 43— m., Wehnerovo stipendium žák z II. třídy 41·15 m., Habersackovo stipendium žák z II. tř. 42— m., Ochovo stipendium 3 žáci z II. tř. à 40 m., 35 m. a 30 m., 1 žák z III. tř. 30 m., Moserovo stipendium 1 žák z II. tř. 24 m., Schmittovo stipendium 2 žáci IV. tř. à 34·28 m. a z dobročinného nadání, k němuž každým rokem příspěvky se sbírají a jež r. 1887 5066 marek obnášelo, poděleno 7 žáků à 55, 50, 45, 36, 30, 17 a 12 markách.

Posléze uvádíme ještě přehled podpor gymnasia v Bromberku, jichž intence zvláště jest zajímavá.

Tamnější spolek pro podporování chudých studujících vládne jméním více než 11.000 m. v různých papírech uloženým. Z úroků udílejí se stipendia pro žáky nejvyšších tříd (I. a II.), která na jejich jména *ukládají se do spořitelny a jim se vydávají* (spořitelní knížky) *při odchodu na universitu*. Takto podělí se několik (7—9) žáků as 400 m. dle zásluhy po 60, 50 nebo 40 m., již při obvyklém opoždění se ve třídě a byl-li žák obdarovaný v UII. (v 6. naší třídě), do odchodu na akademii přece ve slušný kapitálek dorostou. Mimo to požívali žáci téhož ústavu nadání těchto:

Kretschmarova 33 m. 75 pf., k odměnění knihami (vědeckými *spisy*) žáka z IO. tř.

Německou praemii, 7 m., *za nejlepší pojednání* daného themata — pro žáka vyšší třídy.

Městské nadání: 12 m. 75 pf.

Dir. Müllera nadání: 24 m. dvěma pilným, potřebným žákům, nebo na vzácnější díla pro žáky prostředních tříd při jubilejních slavnostech.

Jubilejní praemiové nadání: 19 m. 13 pf. na zakoupení děl *pro nejlepšího latináře*.

Koronovské klášterní stipendium: 150 m.

Jubilejní stipendium bývalých žáků ústavu: 175 m. 50 pf. pro studujícího university.

Bredovo nadání: 12 m. Dostal abiturient (v podobě dějepisného díla), *jenž v dějepise a zeměpise vynikal.*

Prof. Fechnerovo nadání: 40 m.

Ze 300 m., jistým příznivcem Berlínským každoročně skýtaných, založena dvě stipendia po 150 m. Jedno z nich obdržel abiturient, *jenž na představení Philokteta zvláštní péči vynaložil* — a za druhé koupeny praemie (knihy) pro obdarování 18 vynikajících žáků.

Ústav Bromberský pečuje též o *vdovy a sirotky po svých učitelích* jménem (1887) 29.364 m., z nichž se téhož roku pěti vdovám 1060 m. doručilo a z něhož se i na pohřební výdaje (i 150 m.) přispívá. Zároveň stará se i o *neprovdané dcery po učitelích* fondem, jenž plyne z „Stiftung des Dir. Dr. Deinhart für unverheiratete Töchter verstorbener Lehrer des hiesigen Gymnasiums“. Z něho posledně vydáno 194 m. 63 pf. dvěma slečnám stejným dílem. — Spolky podobné, v zájmu osiřelých rodin učitelských zakládané, těží nejvíce z příspěvků učitelů, kteří nerozpakují se mimořádné příjmy, na př. zkušební taxy, účelům spolkovým věnovati. Tímto způsobem vzrostlo t. r. jmění spolku na podporování vdov a sirotek na obecném gymnasiu ve Špandavě o 240 m., jež členové zkušební komise jako taxu od 8 extraneů byli získali.

Podáváme, co jsme sebrali. Dobrého se přidržme a nevhodného ponechejme tam, kde se zrodilo, ač i tu možno, že, co pro naše poměry zdá se býti nevhodným, jinde vyhovuje. Každý mistr zná své dílo nejlépe.

Založení a význam Preslova „Kroka“.

Ukázka ze životopisu Jana Svatopluka Presla.

Podává Alex. Jos. Bernard.

V témž roce, kdy pojal hlouček vlastenců českých myšlenku o založení Národního Musea v Praze a kdy se týž hlouček nadšených národovců chtěl pokusiti o vydávání encyklopaedie české, skutkem učiněn jest podnik literatury naší neméně důležitý. Zápal pro encyklopaedii byl veliký, nicméně dobře pocítěn nedostatek pracovních sil a nade vše kupily se hmotné překážky, na ten čas nepřekonatelné. Museum *po několika letech zařízeno* (1818.), ač neodpovídalo nadějím, jaké do něho činěny; od vydávání encyklopaedie však nadobro upuštěno. Ale aby naprosto neutuchla myšlenka zdárná, ustanoveno, aby alespoň v menších rozměrech jazykem českým pěstovány byly všechny nauky, pokud nalézti bude možno pracovníkův. Odborné tyto články měly ukládány býti v časopise, pro který zvoleno jméno „Krok“, a jehož účelem mělo býti: „aby jednak obecnstvo ke čtení spisů vědeckých připravoval, jednak názvosloví vědecké, posud zcela zanedbané a neustálené, tříbil a ustaloval“.

Duší nového podniku byli *Josef Jungmann a Jan Svatopluk Presl*; k nim se připojila všecka družina tehdejších učencův a vědcův českých.

Vědecké názvosloví české leželo té doby úplně ladem. Ve přátelských schůzkách, jaké se občas konaly u Presla, a jichž se účastnili nejdůvěrnější mezi sebou přátelé a té doby přední vlastenci, oba Jungmannové, Preslové a Purkyně (jenž tehdaž byl assistentem anatomie a fysiologie na universitě Pražské), mluvilo se ovšem povždy česky a to i o nejsložitějších záhadách vědeckých, avšak velmi zhusta trpce želeno toho, že pro mnohý pojem nedostávalo se slova českého. Ve

schůzce jedné mluvilo se také horlivě o oné vědecké encyklopaedii, ale když ne-
možnost podniku toho byla shledána, navrhoval Purkyně, aby se vydával vědecký
časopis český. Ihned také mu přidělil jmeno *Slovanské akademie*. Skromným
a rozvážlivým přátelům, Jungmannovi i Preslovi, zdálo se, že jmeno to příliš hrdé,
pro něž zajisté nejen úřady by činily mnohé obtíže, než i spisovatelé nedostateční
by byli, aby ke své cti mohli před svět slovanský vystoupiti s časopisem tím.
Vhodnějším uznán název *Krok*, zvolený z mythologie české, jenž jaksi značiti měl
vstup české vědy do kruhu věd ostatních národův. Podle jmena dcer Krových
označeny měly býti fakulta theologická, lékařská i právnická, jmeno Kroka pak
zůstaveno pro vážnou a klidnou filosofii.

Jungmann zanesen jsa pracemi úředními, slíbil sice všechnu pomoc svou
i radu, než v redakci uvázati se nechtěl; vznesena tedy na *Jana Svatopluka
Presla*. Nadšenost a vroucnost vlastenců nezuamenala však hned trnité cesty, po
níž s počátku bylo se bráti novému podniku; ale obtíže průběhem doby vzrůstaly
se tak, že již již měl časopis ten zůstatí píam desiderium jako encyklopaedie.
Minulo půl druhá léta mnohých porad, četných pokusův, nezdařených zkoušek,
když naskytl se šlechtný mecenáš hrabě *Bedřich Berchtold*, jenž uvolil se, že
první svazky Kroka vypraví vlastním nákladem. Té doby hrabě Berchtold byl mezi
vlastenci Pražskými osobou velice váženou nejen pro lidumilnost, učenost a české
smýšlení, než i proto, že mnohým z nich a zvláště Preslům byl osobním přítelem.
Šlechtuá obětavost hraběte vlastence pomohla z nesuází největších, pojistivši na
vydávání Kroka podporu peněžní.

Nejdůležitější překážka tedy šťastně byla odstraněna, avšak nad Krokem
snesl se nový mrak, záhubu věstící, kdy hlavní podpora jeho, k níž oči všech
vlastenců se obracely, Presl, povolán byl do Olomouce za profesora přírodních
věd (r. 1818.). Jím odešel řídící duch tohoto podniku, neboť „neměl nikdo jiný
vytrvalosti potřebné ku přemožení překážek stavějících se v cestu každému no-
vému předsevzetí, ovšem pak zakládání listu vědeckého jazykem, jímž na poli
mnohých nauk posud ničeho nebylo psáno!“¹⁾ Redakci přenechal Presl sice Purkyni,
ale tím věci neposlouženo. „Náš literární život“, píše Jungmann Markovi (1/12, 1819.),
„nemůže zdraví nabyti. Pan hrabě Berchtold sice již nechal u P. Presla (Karla
Bořivoje) peníze na první svazek Kroka a chce tři svazky sám zaplatiti v naději,
že by se čtvrtý atd. ze zisku vyplatily, avšak co Svatopluk náš na Olomoucké
stolici sedí, učiněn z Kroka — rak. Pan Purkyně, který Vás k němu zve, sám
brzo třeba má od Vás zván a pobádán býti: tak velmi vrtkavý jest! Vida těžkosti
v tom, zvětšuje je sobě a každou chvíli zoufá.“

Tím neočekávaným obratem události nemálo zkormoucen byl Jungmann i jeho
přátelé. Úmyslem jejich bylo dokázati nepřátelům jazyka svatováclavského, že týž
schopen jest, vyšinouti se na mluvu přesně vědeckou, že neméně než jiný schopen
jest k vyslovení všech abstraktních pojmův a že i k vyznačení rozličných názvů
v rozličných oborech vědy podivuhodnou obdařen jest tvořivostí. Avšak naděje
jejich nesly se ještě výše: „Mělo se dokázati mocem vládnoucím, že, *kdyby po-
třeba toho kázala a my vedeni býti měli k vyvinutí vyššího života duševního,
i hotovost k tomu by se našla v jazyku národním i že by také pro skrovný
počátek nebylo nedostatku sil učitelských!*“²⁾

Nade Krokem rozhodnuto teprve tehdy, když Presl v srpnu r. 1820 povolán
z Olomouce opět do Prahy na universitu a ujal se celého podniku. Příchodem
jeho jediné se stalo, že již v únoru r. 1821. vydán první svazek o názvu: *Krok.
Veřejný spis všenaučný pro Vzdělance Národu Českoslovanského*. Vydáván při-
spíváním mnoha učených vlastencův od Jana Svatopluka Presla. Tento první
svazek a všechny ostatní ozdobeny jsou jasným heslem vydavatelovým: „Spartam,
quam nactus es, orna!“

Vedle Presla hlavním činitelem při novém časopise byl ovšem Jungmann,

¹⁾ Václ. Zeleného: Život Jos. Jungmanna, II. vyd. str. 200. a násl.

²⁾ Živa. Ročník V, str. 83. „O vzniku časopisu Kroku“ atd. od dra J. Purkyně.

který se velmi horlivě účastnil nového literárního podniku a to nejen jako spolu-redaktor, nýbrž hlavně v příčině stránky filologické a literární, ačkoliv se nikde s jeho jmenem neseťkáváme. Z jeho pera vzešla úvodní, jinotajitelná báseň „Krok“, zpracovaná dle Hájkovy kroniky rozměrem indickým (nazvaným „Pathja), ve které žehná věhlasný „hleděvic krok“ dílu právě začatému. Účinná byla i péče Jungmannova o získání zdatných sil pro důležitý časopis ten. Tak píše Kollárovi (2. února 1820.): „Nepostačuje mi čas, abych také jemu (Šafaříkovi) dnes psal, ač bych to rád učinil, chtěje něco pro Kroka od něho vyprositi; račtež to tedy svým a Preslovým (kterýž se poručena činí) jmenem učiniti a sami také něčím přispěti Něco z řeckých básníkův rádi bychom do Kroka vzali, ale do toho se nikomu nechce.“ A témuž básníku píše 4. ledna 1827.: „Pojednání Vaše o jménu Slovan Palacký ¹⁾ jak myslím samou politikou Vám vrátil, aby Dobrovského neurazil. Ale poněvadž slušno jest, aby každé domnění průchod svůj mělo, račte zaslati to pojednání do Kroka, který se také tisknouti počíná; můžete aspoň odpověděti Dobrovskému na jeho domysl v Musejním spisu.“ Příteli svému Antonínu Markovi píše do Libuně 19. února 1821.: „Muž [to jedno (. . . že cena prvního dílu snad tuze vysokou zdáti se bude . . .)], jen když vycházeti bude a vycházeti, jak se naději, s pomocí nejlepších literátorův, mezi kterými na Vás zraky všech jsou obráceny! Nemůže náš milý Vetešník přispěti něčím historickým? Krok může mnoho způsobiti, ujme-li se ho, nic, jestli jinak.“ — Podobně i Čelakovský v několika dopisech Kamarýtovi zprávu podává, jak Jungmann vřele se ujímá Kroka a v jeho prospěch pracuje. I nelze věru nepravdou pokládati, že většina rukopisů, ne-li všechny, dříve prošly „censurou“ Jungmanovou, než byly uveřejněny.

Oznámení, jakým se Krok uvozoval čtenářstvu svému, zajisté zasluhuje, aby tuto položeno bylo: „Čechův kmen jest rod Slovanův; tamť jeho původ, jeho vzrůst a okrasa; slovanskými dobami jest mu pohybovati se v okrese naučném. *Mezi Slovany může Čech Čechem býti, v Germánské říši vždy na sledu posledním.* Naše položení mezi ostatními národy, příběhové našeho rodu a dosud získaná vzdělanost nám dokazují, že naše povolání jest sloužiti na převod vzdělanosti evropejské k jiným vzdělaným rodu našeho. Nyní, když obzvláštní věk slovanský ve všeobecném nastal dějinstvu, neslušno nám loudati se a prázdniti, poroku-li potomstva se nehrozíme. Protož komu přírodou vtipu dáno, komu chvalitebné vynasnažení a cvičení vzdělanost uzpůsobilo, přístup k nám i přispěj práci a činností Tobě možnou! Následuj jemného citu lidského ve srdci svém! Zdaří-li se počínání naše, a neustanem-li ve svém vynasnažení: dříve desíti let utěšené následky z práce své poznáme, a slastných z ní citů požíjeme.“

Hlavním obsahem Kroka měla býti *věda* zastoupená jazykozpytem, krásou, vědou, mudrctvím, dějinstvem, měřstvím (geometrií), přírodnictvím, přírodoskumem, lékařstvím; vyňata byla bohosloví i právnictví; avšak také slušné místo vykázano uměním, živnostem a řemeslům. Obor činnosti Kroka rozšířen i na jednání, úvahy, posudky a návěští. Jednání měla dotýkati se hlavně Slovanstva, měly činěny býti výtahy z knih slovanských nebo slovanského národu se týkajících, a konečně měly býti uveřejňovány přehledy literatury vlastenské i cizí. Úvahy (recensio) a posudky (critica) mohly proneseny býti o každé knize, nechť kdykoli vyšla a i od tří, anobrž čtyř spisovatelů, protiposudky (anticriticae) stejné měly dojíti vážnosti a ceny. Návěštími se měla oznamovati podporování nauk příznivci, otázky cenné a učené; dále „živobyti, činění a mření mužů znamenitých a veřejných;“ v nich měla býti uložena „poznámenání veřejných mravných a učených nedostatků v obci, předložení k jich opravě, srovnání vlasti s cizinou.“ Dále měly uveřejňovány býti „odpovědi a opravení, opor proti zlým předsudkům, jich rozebrání a rušení, rozvržení křivých náhledů a nedorozumění, oznámení učeneckých krádeží, zastávání cti živých a zemřelých.“

Jak z rozvrhu tohoto zřejmo, byl by se skutečně Krok dle přání a úmyslu vydavatelů stal českou encyklopaedií aneb alespoň byl by k ní upravit cestu. Pokud

¹⁾ Redaktor Musejníka.

se zdařily tyto úmysly, poznati lze z obsahu článků, jenž dále bude uveden. Ostatně ve výmínkách podotčeno, že „úvahy a posudky jenom uvedených haluz“ (odvěti věd, udaných v přehledu) mají se týkati a že míti mají „rás (charakter) mírnosti, prostomyslnosti, pravdolibosti a důkladnosti. Nikdy nezapáchejte osobnostmi“. I ta poznámka vidí se býti důležitou, že netřeba bylo, aby články byly psány češtině, nýbrž mohly býti „dosílány i v jiném z nejužívanějších jazykův, nebo vydavatelstvo za neporušené jich přeložení ručiti může“, vydavatelstvo chtělo se starati i o opravu zaslaných článkův.

Přispěvateli bylý sice většinou síly mladistvé, ale vedené bedlivou rukou Jungmanna a Presla; pracovníci tito později znamenitými se ukázali. Vedle obou zakladatelů, *Josefa Jungmanna*, jenž pěstoval metriku a ob čas svého „Lovce“ vysílal očistit řeči české od kazimluvův, pak *Jana Svatopluka Presla*, jenž hlavně přírodnické články sepisoval, přispívali *Antonín Jungmann* statmi anthropologickými a lékařskými, *Frant. Palacký*, *Šafařík*, *Purkyně*, *Kollár*, také velmi pilně skromní, ale zdatní pracovníci *prof. Šír* v Jičíně a *Chmela* v Hradci Králové, přátelé z Podkrkonoší *Marek* a *Vetešník*, mladistvý *Čelakovský* a *Chmelenský*, bratr vydavatelův *Karel Bořivoj Presl*, hrabě *Berchtold* a mnozí ještě jiní.

Krok měl vycházeti v neurčitých lhůtách, aby jednak spisovatelům dosti chvíle bylo k sepsání článkův, jednak i redaktoru (Preslovi a vedle něho hlavně Jungmannovi) k jich upravení. Z počátku také obava z nedostatku čtenářstva, jež by poutal odborný časopis, byla příčinou, že první díly Kroka vydávány byly v dobách, dosti od sebe vzdálených; bohužel že vydavatele sklamala naděje, že poměry ty se změní a že v mladší generaci vzejde pevnější opora Kroku! Náklad prvního svazku vypočten na 300 zl. a odběratelův přihlásilo se sotva — 200; mezi odběrateli byli i přispěvatelé, kteří se vzdali všeho honoráře za své články, ano ani výtisku darmo se jim nedostávalo. „Co se týká Kroka,“ píše Jungmann Kollárovi 14/4, 1821, „poněvadž to kniha jest ne pro mnoho čtenářův, vzalo se od redaktora jeho za pravidlo, aby ani pomocníkům darem exempláře nedával, sic by pro příliš malý odbyt hned v počátku zahynul. Myslím, že pravému milovníku literatury a vlasti slovanské nebude těžko tu cenu za exemplár svůj obětovati, byť i jemu zdarma jako pomáhateli příslušel; kdo však vezme najednou 5 exemplárů, zaplatí jen 4 z nich.“

Mladší síly spisovatelské a vůbec ctitelé Jungmannovi přijímali Krok s nadšením. Tak čteme o druhém jeho díle (vyšlém r. 1827) v *Musejníku* na rok 1827 (III, 140). „Spis tento zvláštní šetrnosti všech vlastenců hoden jest, an se jal ulevovati potřebě vážné, kterouž jistě všichni věrní milovníci literatury naší opravdově cítili a podnes cítí. Všecky vědy den co den množí se novými ponětími, které k určitému vyjádření svému také nových slov vyžadují; brániti těmto přístupu jest brániti ho také oněm. Jsou-li nová slova vědecká potřebná, jsou-li věcem přiměřená, určitá, značná (t. j. živé znaky dávající) a podlé čistých pravidel řeči utvořená — buďmež jim vděčni a přijmeme je ochotně, ne vůbec do mluvy pospolitě, do poésie, do prósy obecné, ale do naučných knih, do vědeckých soustavů, do vědeckého obcování. Pročež já sobě p. Preslovo „*Navržení soustavy živočichů*“ vysoce vážím, jakož i páne *Ant. Jungmannovu Anthropologii*; takovými spisy Krok již nemalé zásluhy sobě získal, a doufám, že i dále o ně usilovati nepřestane. I mámeť sobě to za štěstí poklúdati, že muži tak důvodně učení do polí těchto se zabravše, nám v nich dráhu klestiti se uvolili.“ A ve *Květech* na rok 1835 (str. 150) čteme: Spis ten měl dle prvotního záměru obsáhlejším býti a trváme v té pevné naději, že se jím také brzo stane. Jaká činnost a veliká učenost pana vydavatele, nadosti jest známo; jemu se zajisté podaří, učiniti spis svůj středem přísně vědeckého, zvláště přírodního a mudrckého vzdělání česko-slovanského a skladem všeho toho, co nejnovější světoliteratura vědecká nového podá... Práce to veliká, zvláště má-li, na něčem toliko nepřestávajíc, všeobsáhlým, srostitým celkem býti, aniž pak najednou k vyvedení; však čím časněji, čím horlivěji se k ní všecko připravovati bude, tím dříve bude k cíli dovedena.“

Musejník na rok 1831 posuzuje Kroka takto: „*Krok tento je skutečný a památný krok v řeči a literatuře naší: hlását věci a řeči nemluvené posavad ústy českými Vědecké toto podnikání p. Preslovo všecku chválu a oběť ta, kterou nákladem vlastním literatuře naší činí, srdečnou každého věrného vlastence uznalost zaslужí. Vydaltě knihu svou pro vzdělance naše; i jest to pravého vzdělance povaha, že zrno a plevy sám rozeznati, co zdárného i v nezdařilém obalu vyšetřiti a k dobrému blížních svých, čili národu svého použití nejen umí, ale i chce a žádá Přáli bychom věrně, aby pan vydavatel spisu svého, národu čest i užitek přinášejícího, na dvou dílech nezavěšoval, ale z čerstva dále v něm pokračovati mohl.*“ (Pokračování.)

Příspěvek k aesthetickému posudku Sofokleova Filokteta.

Podává PhC. J. Chval.

(Dokončení.)

IV.

Rozuzlení rozporu dramatického.

Shledali jsme již dříve, že *touha po vítězství a slávychtivost* podporovaná láskou k vlasti jako *offensivní voj* doráží ve dramatu našem bez úspěchu na *nezdolnou nenávisť a zášť*. Tyto dva různé stavy psychické se dvou stran jako dva tábory nepřátelské proti sobě stojí v boji nerozhodném.

Rozhořčenost a nenávisť Filoktetova nebyla bez podstatného důvodu. Poněvadž však básník tak intenzivnou a neskrocenou vylíčil jeho nenávisť, že všeliké úsilí *lidské* bylo příliš slábo, aby ji ohměkčilo, a ježto *báje sama nedovolovala, aby tato nenávisť zvítězila nad povinností a láskou vlasteneckou*, byl nucen sáhnouti k násilnému prostředku, jenž by ji donutil ku povolnosti. K tomu účelu zcela vhodně zvolil osobnost Herakleovu. Herakles vystoupí jako bůh na stroji a hlásá Filoktetovi, že vůli bohů jest ustanoveno, aby se ke Troji odebral a k dobytí města přispěl. Tím se ovšem básník ve svém dramatu dopustil vady organické,¹⁾ neboť rozřešení toto není nijak v pravém smyslu slova dramatické, ježto jest násilné a odporuje základnímu zákonu tvorby dramatické, že děj se má vyvíjeti z charakterův osob jednajících a že má jejich protivou a různými zájmy vésti k rozřešení. Při násilném rozřešení není příčinné spojitosti psychologické, a svobodné vůli lidské děje se útjma. Vadu tuto lze ovšem oekonomií dramatu omluviti, ale nijak chváliti, jako také skutečně někteří vykladatelé činí.

Toto nadpřirozené a násilné rozuzlení zavinil sám básník charakteristikou Neoptolemovou a hlavně Filoktetovou. Podle svého důsledného charakteru nemohl Filoktetes dobrovolně upustiti od svého vzdoru, ježto by jeho roztrpčenost a nenávisť proti Atreovicům nebyla taková, jak ji sám označoval; kdyby se jeho nenávisť byla objevila planou, bylo by to skvrnou v jeho důsledné povaze a svědčilo by o slabosti její. Nejlépe ovšem se stanoviska ethického by se byl děj rozuzlil, kdyby se byl vskutku Filoktetes dostal pomocí Neoptolemovou do své vlasti. Ale tomu bránil mythos. Protož mělo-li býti vyhověno podání epickému i věštbě božské i povinnosti vlastenecké, a měla-li zároveň býti podržena osnova povahy Filoktetovy, nemohl se básník uchýliti k jinému sprostředkovateli, jenž by rozvedl sporův děj, nežli k bohu na stroji.

Toto násilné a neorganické rozuzlení má ovšem také některé stránky dobré. Lesť Odysseova byla zajisté velmi důmyslně nastrojena a Neoptolemos udusiv v sobě mravní cit přímosti a pravdomluvnosti a nadšen horoucí slávychtivostí, všemožně

¹⁾ Srvn. Aristot. Poet. XV.: *Πανερόν οὖν ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μύθων ἐξ αὐτοῦ δεῖ τοῦ μύθου συμβαίνειν, καὶ μὴ . . . ἀπὸ μηχανῆς.*

se vynasnažoval, aby zdařile úkol svůj vykonal. Kdyby se byla chytře nastrojená lešť povedla, nebyl by mravní cit obecenstva usmířen a uspokojen, ježto by šibalství a prohnanost byla zvítězila nad spravedlivou roztrpčeností. Tomu však se básník obezřele vyhnul prostřednictvím boha na stroji. Šlechetná povaha Neoptolemova, jež se dala svést k té neřesti, že podskok kynoucí úspěchem a slávychtivostí výše položil než spravedlivý hněv, byla by se objevila zvrhlou, kdyby se v něm nebyl později probudil stud a kdyby z něho opět jako dříve nebyl vanul vřelý cit upřímnosti a opravdovosti. Neoptolemos však šel do sebe a zastyděl se za lstivé jednání své; vniterným bojem *zvítězil sám nad sebou*, jeho mravní cit potlačil přece konečně vábně roznícenou slávychtivostí. Právě toto vítězství nad sebou samým i svou slávychtivostí usmírňuje nitro obecenstva a zjednává mu u něho sympathii; neboť chtěje býti věren danému slovu, hotov jest skutečně zavést Filokteta do jeho vlasti. Avšak naplnění tohoto úmyslu přičilo se podání epickému a zamezeno jest prostřednictvím boha na stroji.

Násilným rozuzlením dostalo se Filoktetovi náležité a úplné satisfakce; neboť rehabilitován i v příčině *ethické* i *fysické*. Nepovolil nepřátelům svým, nýbrž jedině vůli svrchovaného Dia a jeho posla, svého ochránce Heraklea, jenž dí (v. 1413 sq.):

τὴν σὴν δ' ἦκω χάριν οὐρανίας
ἔδρας προλιπών,
τὰ Διὸς τε φράσεων βουλευμάτων σοι.

Neslaví tu tedy vítězství pyšná pohrdavost a lstivost jeho protivníkův, nýbrž jen *vůle Diova* jej přivádí k tomu, by obětoval hněvivou vášeň svou, dle názoru starých jinak podstatnou a důvodnou, blahu vlasti i svému vlastnímu, při čemž právě válečná hodnota jeho proti malomocnosti jeho odpůrcův uznána a oceněna. Rehabilitace jeho fysická pak v tom se zakládá, že mu slíbeno u Troie uzdravení a tudíž i lepší živobytí. V jeho bídném životě nastává úplný *obrat k lepšímu*; z bídného a nešťastného života jest vyproštěn a na bojišti kyne mu zdraví, sláva i úcta vojenská. Poněvadž v tomto dramatu děje se *obrat z neštěstí do štěstí* a poněvadž při hrdinovi nelze shledati *žádné viny tragické*, kteráž jest nutným požadavkem každé tragoedie, není toto drama tragoedií v pravém a přísném toho slova významu.

Porážka strany nepřátelské jest úplná a zdrcující; dojem její na obecenstvo jest tím účinnější a působivější, že právě *Odysseus, jenž Filokteta z opovržení na pustý ostrov Lemnos vysadil a dlouholetému utrpení zde ho zanechal, nyní sám spěchá a všemožně se přičiňuje, aby jej z této opuštěnosti a bídy vyprostil*. Uznáváje jeho velikou důležitost válečnou, vší silou se o to zasazuje, aby jej přinutil k návratu na bojiště. Proto básník, kdyby se byl přidržel druhé verse epické, jak ji podávalo kyklické epos (*Πιάς μικρά*), a byl vyslal pro Filokteta Diomeda, byl by se právě minul s tímto veleúčinným dojmem *ironickým*, jímž se dodělal zajisté úspěchu znamenitého.

Porážka protivníků Filoktetových i všestranné vítězství jeho náležitě jest v rozuzlení charakterisováno. Neoptolemova slávychtivost vlastními jeho zásadami ethickými potlačena, pánovitá pohrdavost Atreovicův a vychytralost Odysseova pokorena, Filoktetova trpká nenávisť utlumena, a válečná důstojnost jeho od samých nepřátel jeho platně uznána.

O veřejných cvičeních žákův.

Píše Aug. Krejčí, učitel tělocviku.

Ve spolcích tělocvičných jest zvykem, že obyčejně rok co rok se pořádá cvičení veřejné, které má podati jasný obraz činnosti spolkové. Podobně se děje i na některých školách středních; pokud nám známo, děje se tak pouze na dvou

ústavech českých, a sice jsou to ústavy, kde jsou učiteli bývalí cvičitelé spolkův tělocvičných; nemohliť až posud odvyknouti zvykům spolkovým a jako přenesli tělocvik spolkový do školy, tak činí i se zvyky tam panujícími. Obcujeme-li těmto veřejným cvičením, shledáme, že se nám předvádí mladý, bujarý spolek tělocvičný, nikoli však škola. Ve spolcích pěstí se tělocvik proto, aby tělo nabylo síly a vy-cvičenosti, ve škole však hlavně i proto, ježto tělocvikem se vychovávání žáků doplňuje, převládají zde tedy účely paedagogické. Tělocvik zaveden na školách co předmět řádný, má tudíž stejné oprávnění jako každý jiný řádný předmět. Posouzení prospěchu žactva přísluší nejprve učiteli, pak řediteli a posléze inspektorovi, obecnstvu však to docela nepřináleží, neboť toto hledí na věc se stanoviska zcela jiného než učitelé. Veřejným vystupováním se předmět ten jen zlehčuje, zvláště však tam, kde žáci se oblékají při tom v jakýsi stejnokroj (vystřižené trikot pestrými pentličkami vroubené). Ostatně jest to neoprávněný požadavek na žáky činěný, žák míti má podle zákona pouze střevíce.

Veřejným vystupováním podporuje se u jednotlivců přílišná jednostrannost, neboť žáci hledí se naučiti několika efektním kouskům, pro něž ostatní více méně zanedbávají. Mimo to se budí v žácích touha blýskati se. Každému žaku stačiti má vlastní sebevědomí a zasloužená známka na vysvědčení. Dále maří se tímto jednostranným cvičením čas a nevyhovuje se požadavkům osnovou stanoveným; neboť, jak známo, jest k veřejnému cvičení potřebí delší přípravy, kde se cvičí jen to, co se na veřejném cvičení předvésti má.

Na všech posud pořádaných cvičeních viděli jsme valnou část cvičení vybočujících z rámce tělocviku školského; patrně učitel nedbal toho, že provedlivost cvičení nerozhoduje o jeho účelnosti, prospěšnosti v tom neb onom věku.

Při každém veřejném cvičení tvoří zvláštní oddíl cvičení cvičitelův, což se však přičítá zákonům školním, neboť veškerí žáci mají se cvičiti stejně, mají všichni stejné právo. Jestli tedy někde jsou cvičiteli žáci, musí míti tito své zvláštní hodiny cvičitelské, v čemž právě spočívá protizákonnost. Jiná protizákonnost spočívá v tom, že necvičí všichni žáci, nýbrž jen obratnější. Žáci slabší neúčastní se při cvičení a poněvadž vědí, že děje se tak jen proto, že jsou slabší než ostatní, cítí se ostrčenými a v pocitu tom trvají i později jsouce jaksi uražení a cvičí pak jen ledabyly, ba docela s nechutí. Vyloučením slabších žáků od veřejného vystoupení odjímá se jim jich právo, neboť mají všichni lékařem neosvobození žáci stejný podíl bráti na vyučování a tedy i na cvičení veřejném, jež podati má obraz stavu tělocviku na té neb oné škole, jsouc tedy jaksi veřejnou zkouškou. Co by se mohlo žákům těm odpověděti, kdyby chtěli vystoupení veřejného se účastniti? Mohlo-li by se jim to odepříti, kdyby řekli: „My platíme školné jako ostatní?“

Přítomné obecnstvo nabude nepravého pojmu o tělocviku ve škole a utvrdí se více méně v úsudku svém o tělocviku, jenž bohužel až příliš často zní „to jest komediantství.“ Neníť obecnstvo naše v ohledu tom ještě dosti vyspělé a myslí, že se, bůh ví, jaké krkolomné kousky ve škole provádějí. A podaří-li se učiteli úzkostlivou matinku o jiném přesvědčiti, tu ohlášeno jest veřejné cvičení žáků na ústavě. Ona matinka, která posud obavy chová, užije příležitosti a jde se očitě přesvědčit a tu vidí věci, při nichž mateřské srdce její se chvěje. Slyšeli jsme na vlastní uši slova matky přítomné, když syn její odvážné, nad meze školského tělocviku sáhající výkony prováděl: „Člověk to dítě tolik let chová a zde se mi může zmrzačiti.“

To jest též hlavní příčina, proč péra se chápeme proti veřejným cvičením žákův. Chcete-li již veřejné cvičení žáků konati, dobře konejte je v mezích nařízení školských, t. j. předvádějte cvičení osnovou předepsaná a nechte cvičiti všechny žáky. Toho ale u všech až posud pořádaných cvičení jsme postrádali.

Máme osnovu, máme instrukce, jež obsahují velmi krásné a osvědčené pokyny, ale není jich dbáno; mají-li býti pouhou formou? má-li i zde platiti: „Zákony se dávají proto, aby se nezachovávaly?“ Stále žehráte na to, že tělocvik

na škole nemá dosti vážnosti a přízně; nuže sami předmět ten zlehčovati nepomáhejte; sami považujte tělocvik řádný za předmět řádný a zajisté brzo účinek toho zpozorujete.

Namítne se nám snad, že veřejná cvičení budití a zvýšiti mají chuť žáků k tělocvičení; oproti tomu tvrditi si dovoluujeme, že tento prostředek jest již poslední, svědčící o stavu tělocviku jaký býti nemá; jest to jako lék pro nemocné tělo.

Ku konci, abychom vše výše uvedené stručnými slovy podali, pravíme: Veřejná cvičení žáků škol středních nelze doporučovati vůbec, zvláště ale ne ve způsobu až posud užívaném. Chce-li však ten neb onen ústav přece takovou produkci pořádati, tož nechť cvičí *všichni* žáci, a to jen cvičení pro školy se hodící a způsobem školským nikoliv ale sokolským.¹⁾

Lucretius.

Napsal *Timothej Hrubý*.

Tehdy teprv zahynou zpěvové vznešeného Lukrece,
až daleký vesmír den jediný zahubí.

Ovid. Amor. I, 15, 23—24.

Ačkoli je *T. Lucretius Carus* ve mnohých kusech zajímavý, nedostalo se mu posud u nás vzdělavatele. Odhodlali jsme se tedy uveřejniti zatím těchto několik řádek a podati čtenářstvu některé ukázky z jeho didaktické básně.

Lukrec žil asi v letech 98—55 př. Kr. Zpráva, že nápojem lásky t. zv. *hippomanem* smrt si způsobiti chtěl a dílo své v jasných okamžicích jakési ztřeštěnosti složil, se všeobecně zavrhuje jako bezpodstatna. Skládal pak báseň svou, jak sám praví, v těžkých dobách vlasti (*patria tempore iniquo* I, 41). snad za řádění Katilinova a Klodiova. Vydal je dle Forbigera asi r. 57 př. Kr. Básníková předčasná smrt byla as příčinou, že dílo nevypilováno. Patrně to z dlouhých míst, jež se opakují, z veršů v nynější souvislosti se nehodících a z toho, že mnohé jinde Lukreciovi přičítané verše zde chybí, a ze zmatku v rukopisech. Proto se někteří učenci domnívají, že dílo v některém z prvních století křesťanství od některého učence prohlédnuto, ale spíše zkaženo než opraveno bylo.

Dílo jeho o přirozené povaze světa (*De rerum natura*) obsahuje šest knih.

Lukrec hlásá nauku svého zbožňovaného Epikura. Nauka tato jest skutečně dosti vznešena. Základní rysy její jsou asi tyto: Cílem člověka jest blaženost. K té třeba zdraví duše a těla. Jest tedy třeba ubíhati bolesti, zachovati klidnou mysl, stříci se vášní a okamžitých rozkoší; naopak doporučí se mírnost. Člověk má se vyznamenávati blahovolností a má si uchovati čisté sebevědomí.

V nauce spekulativní zdokonalil Epikur nauku Demokritovu. Svět skládá se z atomů, ježto se spojují dle určitých zákonů. I duše skládá se z atomů, jež se po smrti rozplynou. — Bohové žijí neskonale blažený život, ale o svět se nestarají; proto netřeba se jich báti.

Toť stručný obsah učení Epikurova a zároveň básně Lukreciovy. Lukrec je básník nad pomyšlení naivní a proto na několika místech velebí Epikura jako vykupitele lidstva z děsných pout nízké pověry.

Poslyšme jeho chvalozpěv, jež přednáší příteli svému, básníku *Memmiovi*, jemuž dílo své připsal (V, 1—12.):

Kdož je schopen zpěv důstojný z hrudi v náladě vroucí
zapěti, jak žádá vznešenost a ty nálezy vzácné,

¹⁾ S potěšením pozorovali jsme při jednom ústavu malý krok k lepšímu, kde totiž dospělo se po 7 letech k přesvědčení, že dosavadní způsob přec jen do školy se nehodí, o čemž důkaz podalo veřejné cvičení. Při něm právě část „školským tělocvikem“ předvedená nejlépe se líbila.

a kdo je tak velevýmluvným, že složil by chvalozpěv podle oněch zásluh muže, jenž byl tak velecenné poklady nám zanechal, jež tryskaly jen z jeho mysli? Nikdo, to pevně věřím, kdo tělem smrtným je opatřen. Neb, je-li nutno, jakož žádá vznešenost ona známá, tak se vyjádřiti též, tož bůh byl, Memmie, bůh byl, jenžto zjevil nám pevně žití způsob takovýto, ježž zveme moudrostí a který s umem obdivu hodným z prohlubní hlubokých a čiré tmy život všeho tvorstva v poklidu tak velikém a na jasném světle umístil.

Srovnáváje pak dary Bakchovy a Cereřiny a činy Herkulovy s činností Epikurovou přichází básník k závěrce, že Epikur mnohem záslužnější čin vykonal.

Ještě úchvatněji líčí zásluhy mistra svého na jiném místě (I, 63—79.):

Kdyžtě život lidský v nízkosti a hanbě ohavné
na světě byl tísňen pod tíží pověry bludné,
ježto s nebes končin hlavu svou k zemi chýlila hroznou
na tvory nastupujíc a při tom tváříc se šeredně:
muž řecký, člověk, se prvý odvážil upírat
své zraky naproti ní a prvý jí též kladl odpor.
Jej pak chrámy bohů, ani blesky, ni báh nebe s bouřným
svým rachotem neulekly, abrž tím zjitřily spíše
odvahu v mysli jaré, by se nejdřív zkoušela zlámat
a zvrátit poprvé přírodní brány přetěsné.
Tož duch stále svěží vítězně vyšel z boje v dále
bral se a za všehomíra plamenné hradby se prodrál;
s myšlenkou jasnou putoval pak po světě šířem.
Odtud nám vítězně jeví vše, co povstati může,
což nikoliv, jak působení každé je bytosti
vytčeno, jak rovněž jest mez nepřekročitelná.
A v bohy víra tudíž zase pod nohy jesti šlapána;
vítězství však rovny činí nás božstvu samému.

Co do formy shledáváme v básni Lukretiově patrný vliv *Homera*, *Ennia* a zvláště agrigentského filosofa *Empedoklea*. Tento ve starověku proslavený básník a filosof kvetl kol. r. 440 a napsal veršem spis *περὶ φύσεως* nám v dosti značných zlomcích zachovaný. Lukrec velebí básnického svého předchůdce (I, 715 a n.) vzdáváje mu téměř božskou poctu a gratuluje Sicilii, že je rodičkou takového koryfaea.

Pohnutkou ke skládání básně poučné bylo Lukreciovi zajisté rozšíření filosofie Epikurovy u Římanů. Římských spisův arci nebylo a proto se vzdělaní Římané utíkali ke spisům Epikura samého. Avšak sloh Epikurův byl spíše odstrašujícím než vábným.

Proto uchýlil se Lukrec k verši jako mnozí filosofové řečtí. Jeho postavení bylo velmi obtížné. Znal arci nauku Epikurovu výtečně, ale zpracování její latinským veršem nebylo ani dosti málo lákavé. Vzorů měl málo, z nichž nejhlavnějším byl Ennius. Mluva latinská, jak sám *Cicero* dosvědčuje, byla dosud nevzdělána a zvláště terminologie filosofická byla v primitivním stadiu. Bylo to tedy dílo odvážné, jež Lukrec podnikl a přihlédajíce k jeho situaci zajisté uznáme, že se mu zdařilo.

Nás, kteří jsme zvyklí uhlazené formě básníků doby Augustovy, ovšem Lukrec překvapí. Jest u něho dosti starých forem, archaismů, divných frází a koncovek, ale přes to patrně v celém díle, že Lukrec je povoláný, nadšený básník. Mnohdy jest báseň jeho veršovaná prosa, avšak jsou to hlavně čistě filosofické a zvláště fysické části básně, jež vzlet básníkův tlumily. Celek však jest lahodně jasný a nepůsobí čtenáři velikých obtíží.

Naivní básník sám příteli svému příčinu a účel básně své ohlašuje a na obtíže své upozorňuje (I, 136—145.):

Jsem toho dobře vědom, že Řeků ony nálezy temné
velmi je obtížným vykládati v básni latinské,
zvláště ano nutno nové utvářeti názvy přčasto
pro věci této novost a také pro naší mluvy nouzi.
Než tvoje výtečnost a ta rozkoš, jižto mi skytneš

v přátelství vroucím, mě pruží podstoupiti každou
tíží a též vábí mě, abych probděl noci jasné
pátraje, názvy jakými, jakou básní asi možno
jasné světlo přivést, by zrakem chápal je duševním,
by věci tak temné mohl naskrz v podstatě poznat.

Žertovným způsobem vykládá básník, proč právě verš zvolil a nikoli prosu (I, 938—950.):

Tak jako lékařové, kdy hochům chť dání užívat
odporný pelyněk, nejdříve na okraji číše
třít se jnou šťávou medu příjemnou a nažloutlou,
chlapce nerozvážné v útlém věku šáliti chtějí,
tak, že ti rtem zkouší med a též hořkého pelyňku
mok rázem vypijí; a ta šalba není přece podvod,
nýbrž tou cestou se pruží občerstvení jsouce:
tak teď já, poněvadž tyto zásady též obyčejně
odpornými zdají se lidem, již jich se nedotkli,
lid pak jich se straní, jsem rovněž sladkoretými
písněmi Mus obsírně hodlal vykládati tobě
a spolu pierským medem oslazovat veledutným.

Mocnou pákou ke skládání byla Lukreciovi naděj na slávu. V této příčině vidíme v něm pravého Římana. Všickni kolegové jeho na Parnasse od Ennia až po Horace byli hrdi na svou činnost a věštili prorockým duchem svou slávu. Lukrec činí tak s poetickým vzletem (I, 921—935.):

Tajno není mne, že temno to jest, ale v náraze prudkém
thyrsem protkla mi srdce naděj na slávu budoucí,
a spolu přesladkou ve hruď mou vstúpila lásku
k Musám, již rozchvén s nezvyklou myslí čilostí
v nescestném kraji Pieridek bloudím, kde nižádný
krok nezněl. Mě těší kráčet k zdroji nezčerenému
k čerpání, mne těší květy ještě svěží utrhávat
a z nich význačný si věnec na skráně připínat;
předně, že vykládám věci důležité a že toužím
vyprostit ducha z těsných pout vši pověry bludné,
pak že o tak temné věci skládám tak velejasné
básně a Mus půvab naukám svým ždám si přikouzlit.

Přednosti básně Lukreciovy jsou mnohé a pozoruhodné. V první řadě jest to, abychom tak řekli, reformatorské nadšení. Vnímavý duch básníkův zatracoval nízkou pověrčivost, již asi lid římský holdoval, a viděl v nauce mistra svého vznešenou nauku vykoupení, jež opanovala celou jeho bytost. Proto vyzývá přítele svého, aby snad nemyslel, že nauka jeho jest hříšna (I, 80 a n.) a s plným sebevědomím volá (II, 7—19):

Sladko v širý ocean, když hlad jest vzbouřena vichrem,
s pevniny pohlížet, co jiný přemáhá moře nával;
ne že by příjemným bylo blížních patřiti nesnáz,
než že je sladko vidět hoře, jímž sám byl jsi ušetřen.
Sladko je být svědkem též válečné vřavy velké,
ježto zuří plání, kdy jsi prost vši zhouby hrozící;
než sladšího není nic, než dlít v chrámě velebném,
jenž skalopevně stojí vztýčen mudrců učeností,
odkudž možno hledět na jiné a po různu se dívat,
jak bloudí tékající a cestu žití hledající,
prouce se o věhlas, svárice se o vznešenost svou,
jak po celý den a noc v úsilné práci se pachtí
k nejvyšší moci až vypnout se a vlády se zmocnit.

Lukreciovo posvěcení básnické vytryskuje na mnohých místech. Patrně zcela jasně, jak by byl Lukrec v době pozdější n. př. Augustově mohl podati básně daleko dokonalejší.

Uvádíme některá zvláště půvabná místa. Pěkné jest toto líčení (II, 352—366):

Často telátko padá před chrámy bohů zdobenými,
ze hrudi rozbité vroucí krve tak vycedivši.
Avšak matka sirá tékající v zeleném šeru hvozdů

šlápěje dvojkanným kopytem vtlačené v zemi pozná,
a zraky prozkoumá kol veškera místa, zda někde
shlédla by snad ztraceného rozence, a háj květohojný
nesčelným steskem naplní a vrací se přecho
ve stáj jsouc vroucí po telátku proniknuta touhou.
Pak hebké vrboví ani kvítky rosou svlažovány,
pak řeky jí známé proudice se ve břehu příkrém
mysli nerozveselí ani péče tuhé neodejmou;
ni v travinách bujných ta telátka jiná se pasoucí
srdce její zajati nemohou a starosti ulehčit:
tak úsilovně hledá vlastního drahého rozence.

Ze života venkovského i v našich dnech všeobecně platnou jest tato pozoru hodná úvaha (II, 1163—1176):

Již rolník šedivý si hlavou potřásaje často
vzdychne, že práce rukou zase úplně vyšla mu na zmar,
a když přítomné časy srovnává s minulostí,
často si pochvívá ten osud, jež mívali předci.
Révy staré též pěstitelé s vsí zasmušilostí
na časy stesky vedou i bohům na nebesku klnouce.
Též žalují, že lidé dávní v zbožnosti pokorné
končili dráhu žití při majetku malém zcela lehce,
an jednotlivcům připadal díl o mnoho menší;
než toho nic nehledí, že se tráví všechno a krácí
ke hrobu jsouc znavené vetchým v světovém běhu stářím.

Jako bojoval proti pověrám a bludům, tak bojoval Lukrec též proti strachu před smrtí. Chtěje čtenářům svým co nejživěji představit nesmysl podobného strachu, uvádí přírodu člověku domlouvající. Z krásné úvahy této uvádíme část (III, 931—950):

Posléz když nenadále by příroda hlas slala rázný
a kdyby jednomu z nás počala skoro takto domlouvat:
„Člověče, což ti chybí hrozného, že tak přežalostně
nátku se oddáváš, na smrt stěžuješ si a pláčeš?
Což ti život posavád prožitý jest tak drahocenným?
Proč jako host nasycen ze životní hostiny nejdeš
a s chladnou myslí klidu nevěnuješ se, hlupáku?
Když všeliké ty požitky, kterých's okusil, ti unikly,
když se život hnusí, proč ještě přidat něco toužíš,
ač to zhynouti musí a zajíti beze vděku opět;
proč běh pouti svojí a lopot svých skončiti nechceš?
Neb ničehož tu není, co vymyslila bych ti k libosti,
nic vynalézt se nedá; vše trvá v též podstatě vždycky.
A třeba nezhubení tělo tobě věkem, tvoje údy
sešlostí nemdlí, přece stejným zůstane všecko,
když bys i chtěl příští věky svým životem překonávat
neb, co mnohem závažnější jest, nikdy neumře!“
Což na to říc' můžem, leda důvodnou že rozepři
příroda přednáší a že správný soud vykonává?

(Dokončení.)

Úvahy.

Vědy přírodní a bible. Sepsal *Filip Heusler*. V Brně 1888. Nákladem pap. knihtiskárny Benediktinů Rajhradských. 98 stran. 60 kr.

Zajímavého spisu toho rádi bychom doporučili kolegům-katechetům rovněž jako kolegům-přírodopiscům na středních školách, poněvadž bible a přírodní vědy v mnohých kusech sobě odporovati se zdají. Tím způsobem mnohdy katecheta a profesor přírodovědy při vyučování na témž poli setkávají se jako protivníci, ovšem, jak věrně za to máme, nikoliv úmyslně.

Tak na příklad vykládá učitel náboženství, že Bůh stvořil svět v šesti dnech, kdežto přírodopysce učí, že pouze k vývoji hmoty světové potřebí bylo statisíc,

snad millionů let. Aneb Bible učí žáky, že Bůh stvořil svět z *ničeho*, kdežto přírodověda shledává původ všeho z plynové prahmoty, tedy věčné; anebo žák slyší, že Bůh stvořil člověka ze země a vdechl mu duši živou, nesmrtelnou, než v učebnici přírodopisné objevuje se člověk dle stupnice od nejnižšího stojícího tvora až k nejvyššímu jakožto nejdokonalejší tvor ze ssavců dvourukých, od přírodopisců *Homo sapiens* nazvaný, k němuž se pak nejbližší jeho příbuzný, totiž opice, bezprostředně druží.

I nejlepší a nejhodnější žák sotva dovede si tuto a podobnou neshodu vysvětliti a z nedostatku přesvědčení buď k té neb oné stránce přilne, neb žádné z nich se nepřidá. Obojím víra jeho trpí.

Koncentrace učby vyžaduje, aby takové mezery co možná vyplněny byly a k tomu zajisté přispěje výše dotčený spis. Neboť záhadné otázky nacházejí v něm náležitého rozluštění, a eice — jak věrně uznati nutno — *objektivného*. Spisovatel totiž dle známého „*audiat et altera pars*“ uvádí zastance obou stran, a činí z nich samo sebou vyplývající závěry.

Již v tomto ohledu dostává se spisu nemalé důležitosti, že uvádí hojnost pramenů *pro a contra*, tedy veškeru v ten obor spadající literaturu, což zajisté o nevšední znalosti její a sečetlosti spisovatelově svědčí. Nemůžeme, leč projevití upřímné přání, aby spis ten co možná hojného došel rozšíření.

J. E. Hulakovský.

Cours élémentaire de langue française d'après la méthode intuitive.

Vydali bratři *Lehmannové* v Mannheimu 1884.

Učebnice tato založena jest na zásadě: všeliké elementární vyučování děj se podle názoru. Co nesmrtelný Komenský hlásal o názorném vyučování a ve svém díle *Orbis pictus* zvaném provedl, co J. J. Rousseau do výchovy mládeže přijal a Jindřich Pestalozzi a Bedřich Froebel v národní škole a v opatrovnách zavedli, toho užiti snažili se spisovatelé zmíněné učebnice při vyučování jazykům cizím, jmenovitě při jazyku francouzském a anglickém.

Úsudky odborných časopisův i jednotlivých učitelů pronášejí se o jejich metodě dosti příznivě. V pravdě názor přímo jde k oku, od oka k mysli, myšlenka obléká se v slovo živé, v mluvu; tak názor vybízí k mluvení.

Obraz a naň upřené oči — jak účinkuje to na duši dítěte, jakou činnost v něm vzbuzuje, jaká řada představ se tu vybavuje! Zvědavost se budí a učitel jí činí zadosť v plné míře. Hravě učí se žáček výrazům, větám, frásím v řeči cizí, každou hodinu roste zásoba nových slov, chuť k učení nepřestává, novota povzbuzuje a poutá tím více, čím přiměřenější a z obzoru žákovy vybrané obrazy se mu představují.

Žáček přivyká cizímu slovu, ucho jeho pojímá ton, výslovnost jeho, kterouž nápodobuje, častým opakováním slov, frásí, vět, ztrácí přirozenou ostýchavost v mluvení a nabývá pomalu jakési hbitosti v řeči cizí. A ježto mluvnická pravidla příležitostně se uvádějí, přichází žák ku poznání jich cestou kratší a snazší, nežli kteroukoli jinou knihou soustavnou.

Methoda je naskrze praktická; nepodává ovšem tolik grammatického učiva, ale řídí se spíše zásadou, že živé řeči lze učiti s prospěchem jen tehda, vychází-li ze života a vede-li zase k životu. A tudíž vede si takto:

Na stěně nebo na tabuli visí veliký obraz představující lidi, zvířata, věcné předměty. Učitel pojmenuje všechny předměty náležitými významy, žáci po něm je opakuji buď jednotlivě nebo i po řadách nebo lavicích. Když se učitel otázkami a odpověďmi přesvědčil, že žáci si osvojili dobře všechny výrazy, udává grammatická pravidla; na to přechází k zevrubnějšímu vysvětlení předmětů, na př. jaké mají vlastnosti, jak se mezi sebou shodují a různí, jak se jich v životě užívá a p.; k tomu se připojují mravná naučení, sentence, říkadla, kratičké verše, povídky, třebas i žertovné, bájky, jež snadno se pamatují a jimiž se vzbuzuje a stále udržuje ehuť a záliba v učení.

Aby se však látky ve škole probrané užilo také ku domácí pilnosti, má žák v ruce knihu s týmž obrazem ve zmenšeném formátě, jako je na tabuli, a se stejným postupem, jak se ve škole vyučovalo; netřeba, než aby doma vše zopakoval a by i v písemném překladu se cvičiti mohl, přidán jest ku konci oddíl ku převádění z materštiny na jazyk cizí.

Na příklad uvedeme hned prvý úkol. Obraz představuje poprsí chlapce sáhajícího rukou po motýlu na růži.

I.

Učitel ukazuje na předmět jmenuje jej: *Voilà un garçon; — voilà un papillon; — voilà une rose.*

Samo sebou se rozumí, že udává výraz každého nového slova a potřebná grammatická i orthografická vysvětlení, jako zde o členu. V knize jsou tyto výklady pod čarou.

II.

Učitel ukazuje předmět, vyptává se: *Qu'est-ce que cela? C'est un garçon atd.* Potom pokračuje: *Montrez-moi le garçon. Voilà le garçon atd.*

III.

Probírá věc podrobněji: *Voilà une main — un doigt — un pouce.*

Udává číslovky: 1, 2, 3, 4. *Comptez 1, 2, 3 — 3, 2, 1 — 2, 1 3.*

Napíše na tabuli a zkouší: *Montrez-moi le numéro: 3, 2, 1, 4 atd.*

IV.

Nyní pokračuje ve větách: *Le garçon a une main* a vyptává se: *Où est le garçon? Žák ukazuje na obrazu: Voilà le garçon. Où est la main?*

La main a un pouce. — *Où est la main? — Où est le pouce? Voilà un doigt! Comptez les doigts!*

Le pouce est un doigt. — *Montrez-moi un doigt! deux, trois, quatre doigts.*

La main a un pouce et quatre doigts. *Montrez-moi le pouce. Comptez les doigts. Combien de doigts a une main? — Combien de mains a le garçon?*

Chaque main a un pouce et quatre doigts. — *Je vois une main, un pouce, quatre doigts.*

À chaque main je vois le pouce et quatre doigts. — *Combien de mains voyez-vous? de pouces? de doigts? de garçons? de roses? de papillons?*

Potom následuje překlad z materštiny do frančtiny, v němž se předešlá slova, otázky, odpovědi, věty opakují.

Takovým způsobem se v úkolech pokračuje v přiměřených obrazech. Obrazy jsou vybrány od nejjednodušších ku složitějším, až k takovým, které se ku souvislému vypravování, ku popisům a ličením hodí.

Nelze upříti, že metoda tato má mnohé výhody do sebe; místo mrtvého slova podává živý názor; působí na oko, ucho, mysl; pobádá k mluvení (děti rády se vyptávají), usnadňuje paměti; překládání vět obmezuje se na nejmenší částku, za to prýští se nevyčerpatelný zdroj čilé rozmluvy, čím stále se pruží chuť a záliba v učení a která udržuje napiatou pozornost, jest sama sebou výdatným prostředkem paedagogickým.

Připouštím, že žák touto methodou nenabude tak důkladné grammatické vědomosti, jako při soustavném vyučování, za to však ta metoda snadněji a cestou přirozenou vede ku praktickému užití řeči cizí.

Také snad více času a námahy vyžaduje, ale ulehčuje domácí učení a přenáší takřka veškeru činnost do učebné hodiny.

Soudím, že na ústavech soukromých, na měšťanských a průmyslových školách lze této metody s prospěchem užiti, pro střední školy dle vyměřeného cíle a osnovy učebné se nehodí.

J. E. Hulakovský.

Hlídka programmův.

14. O českých překladech z antických básníkův latinských a řeckých za doby střední (XV—XVIII st.). Napsal Ant. Truhlář. Roční zpráva c. k. akad. gymnasia v Praze 1885. 1887. 8°. 28. 30.

Čeští humanisté zřídka kdy překládali *celistvé* plody básnické, spokojující se převodem pouhých vyňatkův, pokud se hodili k jich spisům. Sáhli-li přece k celému dílu, používali při tom obyčejně prostřednictví cizího jazyka, jako při řeckých originálech latiny neb i němčiny; toliko výtečný *Václav Písecký* a později *Abraham z Günterrodu* činili tu čestnou výmínku. Co platí o prose, lze tím více tvrditi o *poésii*, kde ku překladům vybízelo nejčastěji to, že v prosaickém spise, jež překládali, vetkány byly vyňatky z básníkův. První v řadě tu stojí *Řehoř Hrubý z Jelení*, v jehož převodech (nerýmovaných) se jeví nevšední na dobu tu obratnost v slohu básnickém. Rýmem se jal překládati Catona *Jan Mantuanus Plzeňský*, než verše jeho jsou formálně i věcně nedokonalé. Velmi pilným překladatelem byl *Pavel Aquilinas* (Vorličný), avšak při něm bylo více dobré vůle než nadání: mluva jeho se téměř nikde nepovznáší nad obyčejnou prosu a úprava metrická jest dokonalá.

Lépe pořízeny jsou jak prosaické tak i poetické (v. Krok II., 283) překlady velmi oblíbených *bájek Aesopských*, v nichž se jeví značná na tehdejší dobu obratnost překladatelská. Pokleslé básnictví české oživiti chtěl *Mikuláš Konáček z Hodíšťkova* verši rýmovanými; než byl v tom právě tak málo šťasten jako *Oldřich Velenský z Mnichova*. Ač pak volné, přece lepší a uhlazenější jsou překlady *Dan. Adama z Veleslavína*. Známý veršovec *Šimon Lomnický z Budče* byl sice velmi čilý překladatel i v rhythmice jest při něm pozorovati jakýsi pokrok, ale při překladech vedl si s přílišnou libovůlí. *Bartoloměj Paprocký* podával více ohlasy antických básní dle polských překladův. Z ostatních, kteří více méně při nahodilé potřebě o básníky antické zavadili, jmenovati jest br. *Pavla Slováka* a br. *Matěje Cyra*, *Martina Carchesia*, *Křištofa Horunta z Polžic a Bezdružic*, *Michala Pěčku Smržického z Radostic*; i *prostonárodní literatury* se poznenáhlu zmocňovala obliba v antických látkách. Než s větším než kdo před ním zdarem jal se staré plody básnické v roucho české odívati veliký *Jan Amos Komenský*, nadaný jak vytríbeným vkusem tak značným vzletem básnickým a hlubokou znalostí jazyka i podivuhodnou obratností slohovou; on po *Blahoslavovi a Vavřinci Benediktově* stal se v překladech velmi obratným pěstitelem prosodie časoměrné, dada na jevo i zde podivuhodnou pružnost duševní. K rozšíření prosodie časoměrné přispěl značně též *Václav Jan Rosa*.

Po mužích těchto není známo, zda valněji překládáno z antických básníkův; stalo-li se tak, zůstaly překlady v rukopisech dosud neznámých; v novější době vyšly dva takové na jevo: Senecova satira „O smrti Klaudia Cisaře“ od *Křištofa Mathebaea Bohdaneckého* a parafrase Ovidiových Proměn od neznámého vrstevníka asi Rosova (co do pravopisu píše se tu vždy *ou*, nikdy *au*). „Překladatelská činnost věků minulých nezůstavila sice u nás plodův zvláště znamenitých, nýbrž dala vznik jen prvotinám; avšak tyto prvotiny jsou nejen čestné a významné se stanoviska kulturního, nýbrž i vysoce důležité pro způsob a vývoj mluvy básnické, neboť účinky z nich vyplývající vedly ku poznání netušené lahody a téměř nedostižné pružnosti v jazyce českém ukryté. Slušno tudíž, by se toho druhu památkám přisoudilo místo vedle překladů prosaických, v literatuře středočeské vždy plným právem oceňovaných.“

Spis. si důkladnou rozpravou touto získal nemalou zásluhu o poznání dosud málo oceněného vlivu, jaký měla poésie antická na poésii českou střední doby. Zásluha ta jest tím větší, ano bylo spisovateli čerpati z pramenův veřejně mnohdy málo neb i docela nic známých, chtěl-li spořádati látku dotčenou soustavně, oč se dosud nikdo před ním nepokoušel.

Red.

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

Výnos ministra kultu a učby ze dne 28. srpna 1888, č. 17.291. v příčině podávání návrhův na nejmilostivější povolení promoce sub auspiciis Imperatoris.

Aby upraveno bylo podávání návrhův na nejmilostivější povolení promoce sub auspiciis Imperatoris vidí mi se nařizovati toto:

1. Návrh na povolení Nejvyššího vyznamenání toho budiž od akademického senatu skrze c. k. místodržitelstvo podán ministerstvu kultu a učby, při čem vzaty buďte v úvahu žádosti, podané přímo akademickému senátu neb skrze ministerstvo kultu a učby jeho došlé, řízené Jeho c. k. Apoštol. Veličenstvu.

2. V jednom roce studijním může se na veškerých fakultách university Vídeňské navrhnouti povolení Nejvyššího vyznamenání toho nejvýše pro tři studující, na veškerých fakultách každé jiné university pro jednoho.

3. Návrh akademického senatu podáván buď pravidelně za každý rok studijní k závěrku jeho na konec lhůt rigorosních neb na počátek příštího roku studijního.

4. V návrh pojati buďte jen tací ucházeči, kteří vykonali studia gymnasijní a universitní veskrze s výborným výsledkem a odbyli přísné zkoušky k dosažení hodnosti doktorské naskrze s vyznamenáním.

Mimo to se vyžaduje vždy bezúhonné chování mravné.

Za stejných okolností dá se přednost těm studujícím, jichž otcové si získali zásluhy o stát.

5. Při návrzích budiž co možná dbáno přiměřeného alternování mezi jednotlivými fakultami.

6. Je-li více kandidátů, kteří se jeví hodnými navrženého vyznamenání, vyslov se akademický senát, předkládaje po rozumu kusu 2. návrh vždy zároveň o tom, v jakém pořadí je má za hodny.

7. Není-li v některém roce studijním kandidáta, jenž by se jevil úplně hoden Nejvyššího vyznamenání, sejdi s návrhu.

8. Mezi rokem studijním může návrh na povolení promoce sub auspiciis v úvahu vzat býti jen ku zvláštnímu, z Nejvyššího rozkazu vyplynulému nařízení ministerstva učby.

Ustanovení tato nabývají platnosti od studijního roku 1888-9.

* * *

Na některých školách středních v Praze stalo se zvykem, že **od žákův israelských před svátky jejich**, o kterých návštěva školy zákonem jim prominuta jest, **žádají se potvrzení** o tom, že o svátcích dotýčných školy navštěvovati nemohou. Poněvadž ani zákon nežádá potvrzení takových aniž mají významu praktického, **budiž od nich upuštěno**. Jest však ovšem věci dotýčného učitele náboženství, aby israelské žáky před svátky jejich pobádal k návštěvě služeb božích a upozornil je na to, že jen k tomu účelu osvobození jsou od návštěvy školy, což ředitelstvo dotýčným učitelům náboženství láskavě připomeň. (C. k. školní rada zemská v Praze 25. června 1888, č. 24.190.)

* * *

Vysoké c. k. ministerstvo záležitostí duchovních a vyučování nařídilo výnosem ze dne 5. července 1888, č. 7433., dodatkem k svému výnosu ze dne 12. května 1888, č. 8861., (?) oznámenému výnosem c. k. šk. rady zem. ze dne 17. června 1888, č. 13.653., jehož ustanovení ředitelstvu spolu na paměť se uvádějí, by jimi co nejprísněji se spravovalo, **aby budoucně v účtech o dotacích passivní nedoplatky mimořádnými poměry způsobené, t. j. požadavky za věci opa-**

třené v roce, za který se účet klade, neb v letech minulých, které v době, kdy účet se uzavřel, zapraveny nebyly, **řádně se vykazovaly**, jinak by se ten, kdo účet klade, za ně osobně ručiti musel. Nařízení toto má za účel, aby administrativní úřad v čas opatření, jichž v příčině té potřebí jest, učiniti mohl. Zároveň se ukládá ředitelstvu za povinnost, aby účty o dotacích vždy v daných lhůtách předkládalo. (C. k. šk. rada zem. v Praze 17. července 1888, č. 27.821.)

* * *

Následkem dotazu ředitelstva jedné c. k. školy střední sděluje nám c. k. ministerstvo záležitostí duchovních a vyučování výnosem ze dne 29. února 1888, č. 1936., že se zákon ze dne 22. června 1878, č. 59. ř. z. (o branné povinnosti), jakož i nařízení, jímž se tento zákon provádí, ze dne 26. prosince 1887, č. 2. ř. z., a sice po rozumu §. 1. nadřčeného zákona **týkají pouze takových civilních státních zřízenců, kteří jsou ustanoveni s nárokem k výslužnému nebo ku provisi**, tudíž nikterak se nevztahují k supplemtům státních škol středních a jich rodin, poněvadž supplemti jelikož supplemti, tedy před svým jmenováním skutečnými učiteli, nároku k výslužnému nemají. (C. k. šk. rada zem. v Praze 10. července 1888, č. 8658.)

* * *

Dle výnosu ze dne 30. června 1888, č. 1162., shledal Jeho Excellence pan c. k. ministr záležitostí duchovních a vyučování z časopisů, že slavnostní spis nade-psaný: „**Kaiserin-Königin Maria Theresia, Gedenkschrift zur Enthüllung des Monumentes der grossen Habsburgerin**,“ vydaný za příčinou odhalení pomníku císařovny Marie Terezie a vytištěný u L. Bergmanna a spol. ve Vídni, z této tiskárny správám škol poštou hojně se rozesílá. Poněvadž dotčený spis, který chápavosti mládeže vůbec přiměřen není, v textu svém vykazuje několik míst, jež v té i oné příčině závadna jsou, **nehodí se venkoncem k tomu, by u mládeže školní byl rozšiřován**. K tomu hledíce, ukládáme ředitelství, by pro ten případ, že spis tento způsobem naznačeným na tamní ústav již byl došel neb teprve snad dojde, jej do knihovny žákovské nezařazovalo neb jej *ihned* z ní odstranilo, a o tom, co u věci té zařízeno bude, do 14 dnů sem zprávu podalo. (C. k. šk. rada zem. 24. července 1888, č. 27.161.)

* * *

Reprobace při přijímacích zkouškách do I. třídy není překážkou, zkoušku přijímací v témž roce opakovati na ústavě s jinou řečí vyučovací; odtud přestává potřeba, zasílati seznamy roprobovaných žáků na ústavy jiného jazyka vyučovacího. (Šk. rada zem. na Moravě 24. [?] října 1887, č. 2535. Progr. čes. gymnasia v Opavě 1888, str. 51.)

Právo veřejnosti uděleno jest V. třídě soukr. gymnasia českého v *Opavě*.

Rozšířeno jest stát. české gymnasium *Kroměřížské* u vyšší gymnasium.

Vyšší reálku českou zřizuje v *Plzni* c. k. ministerstvo učby postupně, počínaje tímto rokem školním.

Zkušební komise pro učitelstvo těsnopisu v Praze potvrzena jest ve svém složení i na rok 1888-9.

Nadání studentské zřídili studující z Poděbrad i okolí, věnovavše příspěvky sbírané od r. 1865. úhrnnou částkou 1100 zl. (čítaje v to 100 zl. dar Jana Mollinaria), aby z jich úroků podílen byl žák české školy střední z okresu Poděbradského.

Přednášky z oboru slavistiky a příbuzných nauk konají v zimním semestru r. 1888-9 na universitě *Lipské*: Dr. *Leskien*: Srovnávací a historické tvarosloví slovanských jazykův. Dr. *Scholvin*: Mluvnice českého jazyka, II. díl. Mluvnice moderního jazyka ruského. Dr. *Wollner*: Dějiny ruské literatury v 18. věku. — Na universitě *Záhřebské*: Armin *Pavić*: Charvátská literatura. Charvátská skladba. Obsah a metrum národních písní (semin.). Dr. Tomo *Maretić*:

Sídla a plemena západních Slovanův od VI. do XI. věku. Dr. Fr. J. *Celestin*: Tvarosloví jazyka ruského. Tvarosloví jazyka českého. — Na universitě *Lvovské*: Dr. Em. *Ogonovskij*: Nová doba dějin rusínské literatury (1835—61). Výklad staroruské básnické památky „Slovo o pluku Igorově“. Čtení a výklad vybraných básní Tarasa Ševčenka; písemná cvičení a ústní rozpravy o nejdůležitějších otázkách mluvnických a literturních (semin.). Dr. Rom. *Pilat*: Dějiny poésie polské v druhé polovici XVIII. a na počátku XIX. věku. Nauka o deklinaci jazyka polského. Cvičení z dějin literatury polské (semin.). — Dr. Ant. *Kalina*: Dějiny filologie slovanské (doba střední a nová). Mluvnice jazyka srbského ve spojení s praktickými cvičeními.

Maturitní themata z programmův r. 1888.¹⁾

A. Z češtiny.

Nic horšího není než nesvornost v obci.
 Z jakých příčin může středozevní možno nazývati mořem kulturním?
 Konečný pád říše byzantské co měl v zápětí pro Evropu a co pro říši rakousko-uherskou?
 Říše Rakouská zbudována pomocí Čechů.
 Které události XVIII. věku byly zvláště důležité pro národy rakouské?
 L'ignorance de l'avenir est un bien dans la vie.
 Mé myšlenky před odchodem z gymnasia.
 Proč vyniká Evropa nad ostatní díly světa?
 Rakousko záštitou Evropy proti Osmanům.
 „Pevné vůli, tužbě ušlechtilé, nerozdílné srdce žádosti, rádo dává nebe dojíti cíle.“ Chrie.
 O předních hrdinách epických zpěvů rukopisu královédvorského, jejich skutcích a povahách.
 Jaké zavedla Maria Theresia změny ve vnitřní správě zemí rakouských.
 Co přivedlo úpadek republiky v Římě?
 Které změny staly se za Marie Terezie a Josefa II. v říši Rakouské?
 Nevděkem své vlasti splácím — nečešť metám na svou zem — jsem-li v cizině domácím — ale doma cizincem. (Jablonský.)
 Dokázati jest, že slova Horatiova: „Graecia capta ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio“ platí nejen o Římanech, ale i o věku středním a novém.
 Přirozené dráhy spojovací v mocnářství rakousko-uherském a kterak prospívají obchodu?
 Elektrina ve službě člověčenstva.
 „Ne z mutného oka, z ruky pilné naděje kvitne. Tak jen může i zlé státi ještě se dobrým.“ Chrie.
 Náboženstvím křesťanským šlechtí se národové a plní se z nich hrubá serepost.
 Foenicie a Anglie.
 Následky válek perských a výprav křižáckých.
 Čím Řekové rozdrobeni jsouce udržovali jednotu a vzájemnost.
 Světodějinný význam národa Hellenského.
 Řeč na oslavu památky Tómy ze Štítného.
 Prospěšnost skla v životě a ve vědě.

B. Z němčiny.

Was erzählt Livius von der Gründung Roms.
 Prinz Eugen von Savoyen.

¹⁾ Themata z latiny, řečtiny, frančtiny, dílem i němčiny neuvádíme jelikož překládáv.

Welchen Bestrebungen und Thätigkeiten der Menschen verdanken wir unsere geographischen Kenntnisse?

Warum war das Latein so lange Weltsprache?

Vorfabel des Oidipus Tyrannos von Sophokles.

Über die wohlthätigen und zerstörenden Wirkungen des Wassers.

Schlacht bei Thermopylae.

Die geschichtliche Bedeutung des böhmischen Volkes.

Die politischen und socialen Folgen der Kreuzzüge.

C. Z matematiky.

I. Které hodnoty má $\sqrt[3]{3+2}$ i?

II. Který obsah má pravidelný osmistěn, jehož povrch rovná se šestiúhelníku pravidelnému vepsanému do kruhu $0,0; 4,0; 2,-1$.

III. Najdi geometrické místo pro paty všech kolmic z jednoho ohniska ellipse na přímky druhým ohniskem jdoucí vedených.

I. $4 (tg x)^{tg x} \cdot \{1 + (tg x)^{-2 tg x}\} - 17 = 0.2$

II. Dán jest čtverec se stranou „a“; stranu tuto majíce za úhlopříčnu, sestrojíme druhý čtverec; nad stranou tohoto jakožto úhlopříčnou třetí čtverec atd. až do nekonečna; nalezněte obsah všech těchto čtverců.

III. V trojúhelníku jsou dány dvě strany a průměr opsaného kruhu: $a = 8c$, $b = 7c$, $2s = 10c$; nalezněte: c , α , β , γ , Δ a poloměr vepsaného kruhu (ρ).

IV. Dána jest ellipsa ($25y^2 + 9x^2 = 225$) a přímka ($y = \frac{5}{4}x - 3$); nalezni rovnici tangenty na této přímce kolmé.

I. Rozřeší se rovnice $\sqrt[3]{4096} + \sqrt[3]{4096} = 20$.

II. Trojboký jehlan má za podstatu trojúhelník, v němž známe jednu stranu α , a oba k ní přilehlé úhly β, γ ; dále jest hrana pobočná h a odchylka její od podstaty δ . Jak veliký jest krychlový obsah jeho?

III. Vrcholová rovnice kruhu budiž $y^2 = 3x - x^2$; počátkem vede se přímka o úhel $\alpha = 30^\circ$ od osy odchýlená. Jak veliká jest tetiva, jíž kruh od této přímky utíná?

I. Řešiti rovnice: $\sqrt{x} - \sqrt{20-y} = \sqrt{x-y}$,
 $2(\sqrt{x-y} + \sqrt{20-y}) = \sqrt{20-y}$.

II. Někdo jest povinen platiti na konec každého roku 400 zl. r. m. po 10 let. Mnoho-li obnáší výkupné při 5%vém slož. zúročení?

III. Přímka ($y = \frac{4x}{3} - 2$) protíná křivku ($x^2 + y[y-4] = 3[1+2x]$),
 a) jaká je vzdálenost obou bodů průsečných, b) jaká je plocha trojúhelníka procházejícího oběma průseky a počátkem souřadnic?

I. Řešiti rovnici převratnou: $x^6 + 5x^4 + 4x = 4x^5 + 5x^2 + 1$.

II. Jistina 30.000 zl. splácí se ročně 3500 zlatými. V jaké době bude tato jistina umořena, počítá-li se 5% úrok a odvádějí-li se splátky na konec roku?

III. Dán jest kruh ($R = 5$) a bod A , jehož vzdálenost od středu kruhu $\overline{AO} = 8$ v rovině kruhové; a) veďte bodem A sečnu nad kružnici tak, aby tetiva její rovnala se polovině poloměru, b) ustanovte úhel, jež sečna tato svírá s přímkou střednou (\overline{AO}).

I. Součet tří členův řady arithmetické a tří členův řady geometrické = 96. První člen řady arithmetické jest polovice 1. členu řady geometrické, druhý člen řady arithmetické jest $\frac{1}{3}$ druhého členu řady geometrické a třetí člen řady arithmetické jest $\frac{1}{6}$ třetího členu řady geometrické, které jsou ty členy?

II. Vykrojíme-li z pravidelného osmistěnu o krychlovém obsahu 263.7 cm^3 co možná velikou krychli, jejíž rohy by vpadaly do hran jeho, jak veliký bude obsah její?

III. Jak daleko jest Moskva od Pardubic, jest-li zeměpisná šířka a délka Moskvy: $\varphi_1 = 49^\circ 45' 45''$; $\lambda_1 = 55^\circ 12' 45''$ a zeměp. šířka a délka Pardubic $\varphi_{11} = 50^\circ 2' 22''$; $\lambda_{11} = 33^\circ 26' 39''$?

IV. Ve vrcholech jakož i v bodech $x_1 y_1$ hyperboly $b^2 x^2 - a^2 y^2 = a^2 b^2$ sestrojeny jsou tečny; budiž vyšetřeno, z kterého bodu hlavní osy spatřiti lze v pravém úhlu úsek třetí tečny, ležící mezi oběma ve vrcholech sestrojenými tečnami.

$$\text{I. } x + y \sqrt{\frac{x+y}{x-y}} = \frac{72}{x-y} \\ x^2 + y^2 = 136.$$

II. Z $3\frac{1}{2}$ procent půjčka jednoho milionu zlatých má se umořiti za 25 let, která jest roční splátka a kolik % půjčky činí splátka?

III. Jest stanoviti obsah přímého komolého kužele, který jest obsán koulí poloměru r , jestliže hořejší podstava jeho rovná se polovině podstaty dolejší.

IV. Kruh daný rovnicí $y^2 - 6y + x^2 + 2x = -1$ budiž sestrojen, jeho poloha k osám pravoúhlým vytknuta a spolu buďte určeny plochy obou částí, na které osa pořadnic kruh ten dělí.

I. Řešiti jest rovnici: $(x^2 + 2x + 3)^2 - 8x(x + 2) = 537$.

II. Dluh 10.000 zl. na 7% jest splatný ve 12 ročních lhůtách. Kolik obnáší jedna lhůta, je-li první splatná rok po uzavření dluhu?

III. Stanoviti jest krychlový obsah a odchylku pobočních stěn od podstaty pravidelného 5bok. jehlanu, jehož hrana $a = 7.3$ dcm.

IV. Stanoviti jest geom. místo středu kruhu, jenž pólí kruhy:

$$K \equiv x^2 + y^2 = 16 \text{ a } K' \equiv (x - 8)^2 + (y - 3)^2 = 9$$

I. Třicet chudých osob, muži, ženy a děti, dostalo od dobročinného spolku 232 zl., muži po 14 zl., ženy po 5 zl. 50 kr. a děti po 1 zl. Kolik bylo mužů, žen a dětí?

II. Z jistého bodu A , jenž nalézá se ve výši $v = 10$ m. nad obzorem, padají současně dvě tělesa, jedno volně, druhé pak s počátečnou rychlostí 5 m. po šikmé rovině. Jak veliká musí býti délka d šikmé roviny, mají-li obě tělesa na obzor dopadnouti v témž okamžiku?

III. Na straně c trojúhel. ABC stanoviti se má bod, jehož vzdálenosti od druhých stran trojúhel. tvoří týž poměr jako tyto strany.

IV. Dány jsou dvě přímky rovnicemi $x + y = 1$, $2x + y = 3$ a bod M (2. — 2). Nalézti se mají rovnice přímek jdoucích daným bodem a tvořících s přímkami danými trojúhelníky rovnoramenné.

$$\text{I. } \frac{x^3 - y^3}{x^2y - xy^2} = 3.5, x + y = 3.$$

II. Který vklad musí při 6% pojišťovně zaplatiti muž 34letý, aby mu po 16 letech, bude-li pak živ, vyplatila jistinu 6000 zl.?

III. K parabole $y^2 = 8x$ vede se v bodě ($x' = ?$ $y' = 4$) tečná; jak veliká je plocha omezená osou pořadnic tečnou a parabolou?

IV. Pravoúhlý trojúhel., jehož odvěsné jsou 3, 4 otáčí se okolo své přepony; jak veliký je povrch a krychl. obsah tělesa rotačního tím povstalého?

I. Které hodnoty musí nabyti veličina A v rovnici $y = Ax - \frac{9}{4}$, aby přímka tato byla tečnou hyperboly $9x^2 - 16y^2 = 144$; křivku i tečnu sestroj ($1 = 1\text{cm}$).

II. Jistina na úrok uložená vzrostla za n let na a zlatých; téže hodnoty byla by dosáhla za m let při úrokové míře zmenšené o $d\%$; která to byla jistina a na kolik let byla půjčena? Řeš obecně a pro $n = 8$, $a = 1480$, $m = 16$, $d = 1\frac{1}{5}$.

III. Jedna hrana ($h = 10.8$ cm.) trojbokého jehlanu stojí kolmo na podstatě a činí s druhými hranami úhly $\varphi = 33^\circ 25'$, $\psi = 48^\circ 40'$. Průměty těchto stran

na podstavu svírají úhel $\alpha = 55^{\circ} 20' 30''$. Jak veliký jest povrch i obsah tohoto jehlanu?

I. Řešte čísla racionálními rovnici: $\sqrt{x+3} + \sqrt{2-y} = 3$.

II. Jak veliký je povrch kulového výkrojků, jehož vrchlík výška $= 5$ cm., a příslušný úhel středový $= 30^{\circ}$?

III. Jak je veliký ploský obsah trojúhelníka rovnoramenného, dán-li je podstava a ramene součet ($s = 30$ cm.) a úhel jima sevřený ($\alpha = 36^{\circ}$)?

IV. Na $E \equiv 9x^2 + 16y^2 = 144$ veďte tečny, jejichž subnormala se rovná $\frac{9}{5}$.

I. Při prodeji domu nabízí A. 20.000 zl. hotově a 40.000 zl. v 10 lhůtách po 4000 zl. splatných na konci každého roku; B. nabízí 75.000 zl. v 5 stejných lhůtách splatných vždy po uplynutí 3 roků. Kdo nabízel více, počítají-li se 4% úroky z úroků.

II. By se výška věže při samém břehu řeky stojící a spolu též šířka řeky vyšetřila, vztyčen byl na věži prapor 6 m. dlouhý, načež zíráním od protějšího břehu řeky k vrcholu a patě praporu odměřeny byly úhly $\alpha = 26^{\circ} 42' 30''$, $\beta = 21^{\circ} 33'$. Jak vysoká byla věž a jak široká řeka?

III. Stanoviti jest plošný úhel v pravidelném čtyř- a dvanáctistěnu.

IV. Ohniskem paraboly $y^2 = 4x$ prochází tětiva, jež s osou její uzavírá 60° ; stanovte rovnici tetivy a průsečné její body s parabolou.

I. Odstraniti iracionálnost jmenovatele ve zlomku

$$\frac{\sqrt{5+2\sqrt{6}}}{\sqrt{14+2\sqrt{13}} - \sqrt{3} - \sqrt{14-2\sqrt{13}}}$$

II. Úsečky AB a BC jisté přímky promítají se z bodu D mimo tuto přímku ležícího stejnými úhly. Vypočísti jest délky těchto úseček, je-li $AD = 86.602$ m., $BD = 100$ m. a $CD = 173.204$ m.

III. Krychlový obsah přímého jehlance se čtvercovou základnou $= 120.842$ dm³ a hrany poboč. odchylují se od jeho osy o úhel $31^{\circ} 49' 50''$. Jakou délku má každá jeho hrana pobočná? Jaký rozdíl je mezi krychlovými obsahy dvou kruhových kuželů, z nichž jeden je tomuto jehlanci obepsán, druhý vepsán?

IV. Na asymptotě hyperboly, která má poloosy a a b , zvolen je bod ve vzdálenosti a od středu hyperboly a sestrojena je z něho na hyperbolu sečna. Vypočísti jest úsek druhé asymptoty, obsažený mezi touto tečnou a středem.

(Dokončení.)

Schválená díla:

V. Janděčka: Geometria pro vyšší gymnasia. Díl IV. Analytická geometria v rovině. 3. vydání. V Praze 1888. I. L. Kober. 1 zl., váz. 1 zl. 20 kr. (10. května 1888, č. 7964.)

Ant. Tille: Učebnice zeměpisu obecného i rakousko-uherského. Svazek I. Zeměpis obecný. 8. vydání. V Praze 1888. 1 zl. 30 kr., váz. 1 zl. 50 kr. (10. května 1888, č. 7964.)

Literatura.

Redakce došly spisy tyto:

a) Od nakladatelův.

Университетская Извѣстія Кіевскія. Red. V. Ikonnikov. V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rublu, se záсылkou 7 rublův. Ročník XXVIII. Svazek 2. (Pokračování A. Sobolev-

ského bádání po historii ruského jazyka.) *d)* Směšování čísel. Do XIV. věku se užívalo v strus. památkách dualu, šlo-li o dvě osoby neb dva předměty, zvláště podvojně (oči, ruce a j.): ba Novgorodskaja lětopisъ má dual místo sing., mluví-li se o dvou jednotlivých osobách společně (jako v skrt. *mātarāpitarā* = máti a otec): перенесена быста Бориса и Глѣба (místo Борисъ и Глѣбъ) 8. на канонъ святою Петру и Павлу (m. -а) 74. на святую царю Костянтину (m. -а) и Елены 118. попъ святую Костянтину и Елены 204. Zjev ten vysvětlujeme pouhým spodobením k předchozímu dualu, což patrno zvláště z posledních dvou příkladův, kde toliko slovo stojící vedle dualu bylo spodobeno. Při tom však už od dávna stává plur. buď místo dualu neb vedle něho: помози рабомъ своимъ Ивану и Олексию написавшема книги сия (Ž. Nif. r. 1222) изъ дву жеребьевъ а j. Někdy při dual. nom. neb acc. stává adj. neb zájmeno v pl. gen.: застали ѡсмо 2 гривеньце золотыхъ (XV. věk); dosud na рѣ. два богатыхъ челоуѣка (vedle д. богатые ч.). S číslovkou два (оба) ни десяте (-ти, -ть) rojí se také pl. gen. призъва оба на десяте ученикъ своихъ Jurjev. Ev. (ok. r. 1120) 110. съзъвавъ дѣва на десяти ученикъ своихъ Mil. Ev. (1215 r.) 97. Ponenáhlu však se dual, až na nom. acc. masc., vytrácel a nastupoval buď pl. neb nové tvary analogicky tvořené, jako двухъ, двумъ, ba i двумя n. двумя, srv. čes. vulg. dvouch, dvoum, dvouma (dle tě-ch, tě-m, tě-ma).

e) Směšování rodův dalo se v pl. nomin. accus. adjectiv, přičestí a zájmen: masc. místo fem. a neutra: дѣти мои, буѣ дѣвы, жены ужасни быша, жены иже бяху уцѣлени; тѣ села, что ми ся достали мѣста рязаньская, дѣла зли суть. V češt. vulg. masc. za fem. a neut. jen v *rádi* a *oni*: dívky jsou rádi, oni (ženy, děvčata) jsou pilný; fem. i v písmě za neutrum: dvě leta tomu byly, jinak: hodný chlapci (dívky, děvčata) jsou pilný, stromy vysoký, pole dlouhý a p., což je, tuším, jen zdloužené fem. pilny.

V nynější rušt. má pl. nom. acc. adjectiv, přičestí a zájmen stejnou koncovku a sice čtveru: ии (starý nom. masc.), ыѣ (starý acc. masc.), иѣ а ыи (smíšené obě dvě předešlé); přičestí на лѣ mají v pl. všech rodůв ли.

f) Vliv pádůв на pády jest řídký, na рѣ. novotvar pl. gen. сосѣдей, dat. сосѣдямъ povstal dle гостей, гостямъ, ježto měla stejný pl. nom. сосѣди, гости (nám se spíše zdá, že vlivem staršího nom. na -ije, jako čes. hostie, hosté — židie, židé). Celkem uvádí spis. úkazy tyto: Dat. loc. на -кѣ а pod.: вѣлкѣ, вѣлкѣхъ povstalo prý vlivem вѣлкѣ, вѣлка atd.; než tomu tak není, nýbrž jest to vlivem některého dialektu, v němž ě neznělo tak měkce jako v jiném, jak svědčí slovenské *ruke, nohe*; loc. въ чьрньчѣскѣмъ povstal z -o-jemъ (Krok II, 229). Fem. доброей nepovstalo v gen. smíšeným vlivem tvarůв доброѣ а доброѣй, nýbrž (jak už Mikl. Gr. III², 309 poznal) z tvaru souhlasného s dobro-jeje (otřením ě), v dat. loc. s dobro-jej, instr. s dobro-jeja (otřením ѣ); masc. loc. доброемъ vznikl z dobro-jemъ. Tvar судья а pod. nevzniklo ze судни, nýbrž naopak: pův. суд-ija, ја (já, jě, ji) sklesne v i, jako bogynja v bogyni; tomu nasvědčuje stč. hrabie (z hrab-ija, -ije), bratřie

g) Vliv jmen hromadných. Ježto při hromadných jmenech, jako господá (господѣ своей Novgor. lět.), хозяева, братья, княжья, зятья, дядья, деревье, колье а p. nezřídka stávalo sloveso dle smyslu v pl. (snidú se vysehradzská kněžíe Hrad. Pr. 94). působilo to i na subst. tak, že se cítila jako plurál (srov. české bratři, kněží) k sing. господинъ, хозяинъ, братъ, князь, зять, дядя, дерево, колъ, následkem čeho i neutr. přijímala novou koncovku plur. -ья (už v XIV. v.). Nové tvary pl. nom. на -а, -я (господá, братья) vyvolaly celou řadu plur. tvarůв: города, дома, рога, писаря (čes. oblaka, lada, hora, skala а p.), сыновья, свадовья, ba i дворяня, татаровя. Nové pl. nom. vyvodily zase novou sklonbu v ostatních pádech: pl. gen. господъ, dat. -амъ, instr. -ами; g. хозяевъ, d. -евамъ, g. братьевъ.

h) Záměny v sklonbě číslovek. Vedle výše uvedených nových tvarůв číslovky два povstaly novotvary gen. трѣхъ, чѣтырѣхъ (čes. třech, čtyrech), instr.

тремя, четырьмя (č. třema, čtyrma), rusín. gen. двоухъ, трѣхъ, пятѣхъ, десятѣхъ, dat. двомъ, пятѣмъ, десятѣмъ, instr. двома, трѣма, пятьма, десятьма a pod. Mimo to složené číslovky jako одинъ ня десять, пять десять, v nichž se původně skláněla ovšem jen prvá část, slily se tesně v celek, při čem se skláněla buď už pouze druhá část (jako десять) neb obě zároveň (двѣма на десятьма, пятью десятью). Čísl. два десяти (dual), три десяти (pl.), jež skláněly původně obě části v čísle příslušném, časem se řídily v druhé části dle desítek skloňujíce při tom buď obě části neb toliko jednu z obou. Co se někdy nesklání. Číslovky řadové udávající letopočet se původně vše skláněly, později toho vždy nebývalo, nyní se sklání toliko poslední část, any ostatní nemají tvaru řadových číslovek.

ch) *Ztráta sklonby.* Příčestí už záhy nesouhlasila s jmenem v rodě, čísle a pádě (Svjatosl. Sbor. 1073 r.) končice se buď na -e neb na -i: купцю ищуще бисера, горе инокомъ имущи злато; jindy měla tvar sg. nom. забывъ молвахуть, Володимеричи лишася Рюрика. Absol. příčestí prvního druhu (na e) zná i stčestina, druhý druh častý u slov: леže, sedě, kleče, stoje, jako: modlíме se kleče atd. *Comparativ* pozbyl pádových tvarův aspoň už v XIII. věku; nyní zachoval toliko tvary neutr. (выше, лучше, сильнѣе). — *Člen.* Stará ruština měla jako nová bulharština (ne však v tom rozsahu) jakýsi druh členu, jenž se kladl buď před příslušné jméno neb častěji asi za ně, řídě se z počátku jmenem svým v pádě, rodě i čísle: смердовъ жалуете и ихъ конни, а сего не помышляюще, оже на весну начнетъ смердъ тотъ орати лошадыю тою, и приѣхавъ половчинъ ударить смерда стрѣлою и пойметъ лошадь ту; два ляха легоста и ноѣха Ярославъ, идѣ же ляха та ловяшета его Ipatjev. sr. 191. 207. Nerozvinul se však člen obecně a nyníjší mluva zná toliko neutr. -to bez rozdílu pádu, čísla a rodu; vedle toho se nalézá zřídka nom. masc. -тъ: мосто-тъ нашъ каковъ, асс. fem. надобно быть смѣлу и смѣлость-ту дѣлаетъ сивуха. V některých dialektech, jako v šadrinském (Perm. gub.) sklání se člen vedle subst. takto: masc. мужико-тъ, мужика-то, мужику-ту, мужикомъ-то, о мужикѣ-то; мужики-тѣ, мужиковъ-то, мужикамъ-то, мужаками-тѣ, о мужикахъ-ту; fem. дорога-та, дороги-то, дорогѣ-то, дорогу-ту, дорогой-ту; дороги-тѣ, дорогѣ-ту, дорогамъ-ту, дорогами-тѣ, о дорогахъ-ту. V témž dial. v nár. písních se vyskytují vše tvary členu před subst. příslušným: про того Илью про Муромца, сѣлъ на то окошечко косяшато, безъ бою, безъ драки, безъ того кроволитья великого, посадилъ на ты на цѣни на желѣзныи, повѣхалъ во тоѣ Подолье лиходѣево.

i) *Osud tvarův na ти а ъи, на ъи а ъи.* Tvary sg. nom. добрыи, синни, pl. gen. гости, кости nalézají se v starých památkách neobyčejně zhusta, tvary však на ти а ъи jen v několika památkách a to velmi řídko (kromě textův vzniklých vlivem staroslověnštiny). Památky XIII. a XIV. věku mají obojí tvary, prvé však častěji než druhé, vedle nichž vystupuje оѣ а еѣ (při adj., jak jsme dříve dovodili, na základě kmene). V XV. věku ještě převládají koncovky ѣѣ, иѣ, avšak nezřídka už se naskytují оѣ, еѣ, jež ponenáhlu ony zcela vytlačily. — Jako to v koncovkách, tak i v kmeni: v nejstarších památkách do XV. věku jest pravidlem стрѣи, стрѣя atd., змѣя, шѣя; мѣю, крѣю, мѣешь atd., imp. бѣи, пѣи, бѣите, пѣите; velmi řídko jest: стрѣѣи, стрѣѣя, змѣѣя, шѣѣя; мѣѣю, крѣѣю, бѣѣи, пѣѣи atd. Od XV. věku оѣ, еѣ pořád jest častější (строѣи), až nabude úplně převahy: шея, мою, беѣи atd. Podobně v češtině za starší jest míti tvary бѣю, пѣю, пѣеши RK. než oslabené бѣу t. j. бѣю, пѣеши t. j. původně пѣеши; v nové češtině nabyly starší tvary opět vlády.

X. Dějiny tvarův v konjugačních. a) *Ztráta tvarův slovesních.* Nejprve pozbyla ruština *imperfecta*, jež se objevuje sice hojně v spisech vzniklých vlivem stsl., avšak ni v listinách ni v Ruské Pravdě po něm není stopy, takže od XIII. století vymizelo. *Aorist* se v listinách vyskytá velmi pořádku a brzo po XIV. věku zajisté vymizel; nyní jsou ho skrovné zbytky: бысть князь весель

и радостенъ Rybnikova Byl. Za to však ani знай, заржай ani чу nemáme za aor., nýbrž za imper. v prvém případě místo perf. (srv. Mikl. Gr. IV, 794—6); co do чу místo чуй srv. srb. нека, čes. nech m. nechaj; srb. imp. чу zastupuje praesens ind. (srv. Mikl. ib. 798). Tvary jako водиху m. водиша vznikly (jako v češtině) sponou o místo e (vodich-o-nt = vodicha, vodichu, kdežto vodich-e-nt = vodiše, vodiša). Zkáza v koncovkách aor. svědčí, že mizel z povědomí obecného, jeť i v impf. 3. sg. тѣ, тѣ (Mikl. Gr. III², 69); 3. pl. -ше nemíním, že vzniklo smíšením s 3. sg. impf., toť příliš vzdáleno, nýbrž jest v něm zanedbávání nosovky (še) pramenův stsl., jíž mluva neznala. — *Plusquamperf.* měla rušt. dvoje: prvé, tvořené pomocí impf. slovese býti, vymizelo s imperfectem; druhé (пришелъ былъ) se udrželo dosti dlouho, ba žijí v nár. zkazkách dosud. Spis. má také онъ было пошелъ a p. za plqpf., ač se nám zdá, že zde было jest samostatno, u větu vloženo, srv. bratr, jest (bylo) tomu rok, odešel na cesty. Srv. i буде(тъ) níže.

Conjunctiv strušt. vyjadřovala jako čeština, sklánějíc быхъ (бы, быхъмъ či быхомъ, бысте, быша či быше nebo бышь) až po XIV. věk včetně; vedle nich, ač zřídka, nalézá se od XIII. věku strnulé бы ve všech osobách a sice, což pozoru hodno (spis. toho netřídí), tak, že buď 1) vedle бы stojí ještě skloněné быхъ: аще бы въ Турѣ быша силы были (Mil. Ev. r. 1215), любили бы мя бысте (Ev. 1354 r), аще быхъ не бы имъ дѣлъ створилъ; 2) vedle bych stojí ind. slovese ѡсмь: лихихъ бы есте людии не слушали, слушали бы есте отца нашего владыки; 3) ind. slovese ѡсмь zastupován jest podmětem (srv. já řekl, my řekli): аще бы вы слѣпи были (Ev. r. 1399), аще бы ся не прикратили дни тѣ. Jakkoliv některé dialekty ruské zachovaly správný tvar conjunctivu, přece většinou, i v písmě, utkvěl způsob tuto sub 3) vyličený; бы se zhusta slučuje se spojkami v jeden celek: чтобы (už v XIV. věku; pozoruj: что быша познали Ipat. sp.), дабы, абы. — Spis pojímá také vazbu jako кто будетъ началь тому платити (Rus. Prav.), аще кде буду изгрубилъ запись a p. za conjunctiv, než neprávem; jeť to fut. ex. a podmíněčnost spočívá v contextu neb se i spojkou vyjadřuje, jako v lat. si scripsero (cf. Mikl. Gr. IV, 806); srv. čes. аč *zapomanul budu* tebe (si oblitus fuero tui) GŽM. Touž platnost mělo strnulé nyní буде(тъ) = если, jsouc původně samostatnou větou (srv. výše было): а будетъ мы учнемъ (listina z r. 1615).

Futurum složené tvořila strušt. čtverako, totiž od inf. slovesem буду, иму (č. jmu), хочу neb начьну. Prvého způsobu se užívá dosud; druhého, v starých památkách (už v XIII. v.) hojně rozšířeného, užívají dosud dialekty (vologodský, kostromský, jaroslavský: иму дѣлать, záporně нему дѣлать) i rusínština (робитиму); srv. čes. jmu se (jme-li se vás kdo haněti). Třetí způsob byl řídčí (i v stč.), ještě řídčí pak čtvrtý (то же ѡму начнетъ платити Rus. Prav. ok. r. 1282), a oba nyní vymizely. Spis. opominul uvést ještě pátý způsob, jehož příklad podává mylně pod slovem иму, totiž z Lavrent. sp. l. не имамъ уже царствовать, což patří k slovesu имѣть (srv. Mikl. Gr. IV, 864).

Dualu sloves užívala stará ruština do XIII. věku pravidelně, ale odtud nastupoval na jeho místo plur. i při dualném podmětu: та два была ѡхали Smolen. list. r. 1229 a j. Nyní dualu není. Že by ста v пожалуй-ста byl dual, těžko uvěřiti.

b) *Zkracování tvarův perfecta složeného*. V ruštině už záhy se v 3. sg. a 3. pl. sloveso ѡсть, суть vynechávalo (na př. Tmutor. nápis z r. 1068 a j.), kdežto v druhých osobách pomocné sloveso ještě (místy i v list. XVI. a XVII. věku) trvalo; ponenáhlu však i tu se vytrácelo vlivem 3. osoby, při čem osoby 1. a 2. rozlišovány zájmenem osobním (podmětem, srv. já viděl, my viděli), jehož se do XIV. věku jen z potřeby důležité (jako na př. v češtině) užívalo, odtud však se nad slušnou míru rozhojnilo. Nyní se vyskytuje pomocné sloveso po skrovnu jen v nár. písních.

c) *Dějiny tvarův praesentis*. Sklonby bezesponové má rušt. zbytky дамъ, даси (dial.). дастъ; ѡмъ, ѡси (dial.), ѡстъ; еси (dial.), есть. естѣ (dial.); вѣси

(rusín.), вѣсть; kdežto дадутъ, ѣдутъ, jež spis. zde uvádí, jsou sponové. Tvary дашь, вшь nejsou přece od imper. vypůjčeny, nýbrž koncovka -шь jiných hojnějších sloves způsobila zde záměnu -съ v -шь. — Vzájemný vliv sloves jeví se v rušt. jako v jiných slovanských jazycích, při čem analogie jest velmi činna: бѣру, бѣгутъ, (все) дышѣтъ, (груди) дышѣтъ, могу а можуть (rusín. а бѣлорус., srv. čes. můžu, můžou). Vliv. inf. слышу (м. слову), плыву, дую. — V 3. sg. а pl. měla strušt. -тъ, jež někdy též scházelo: напише Ostr. а j.; řídčeji schází v listinách: поиду Novgor. 1315, су, иму, приходи, достои, буде, прося. Nyní тъ stvrdlo v тъ а nevynechává se kromě v adverbialném буде; ostatní příklady, jež spis. uvádí, nejsou správný, если nesouvisí s есть. — Za fut. se užívá jako v jiných slov. jazycích praes. jednoduchého, ба někdy i vícedobého jako: слѣньце мъркнеть Ostr. иду на тя ратью Lavr. sp. I. (srv. zejtra jdu do divadla = půjdu) а j.

d) *Dějiny tvarův imperativu.* Imp. (= opt.) 1. sg. а 3. pl. vymizel záhy; ostatní osoby měly tyto tvary: 1) дажь, дадимъ, дадите, 2) буѣ гляд-и, -имъ, -ите neb вед-и, -ѣмъ, -ѣте. Vlivem 2. а 3. sg. vznikly v 2. pl. tvary jako вижьте (XIII. stol.), вѣжьте, ѣжьте. Už v XIII. věku se vedle наполните vyskytuje наполньте, což je nyní pravidlem, není-li přízvuk na koncovce: любите. Dle imp. на ѣте vznikaly v halicko-volyňském dial. imp. хранѣтеса а р. (XIV. v.) а naopak zase приведите Ostr., což je nyní pravidlem. Imp. 1. pl. nyní vymizel а nahrazuje se tvarem ind. пойдѣмъ, сберѣмъ, což se vyskytuje už v XII. věku: сърящомъ (о z е) εἰςδεξώμεθα, v Lavrent. sp. lét. nezřídka, jako пойдѣмъ. Hrdelnice před i se někdy rozlišují v měkké sykavky ч, ж, ш (v XVI. v. srv. čes. uteč, střež) neb se vůbec nerozlišují, což nyní pravidlem. Imp. užívá se od dávna (už v XII. v.) za lat. conj. а řec. opt., rovněž nyní: скажи я ему слово, онъ едѣлаеть все, srv. mluv já co mluv, nic platno.

e) *Dějiny passivního rodu.* Pass. se opisuje activem а zvratným zájmenem ся, které do XVI.—XVII. věku mohlo státi kdekoliv i před slovesem, jako v češtině; než vedle toho už od XI. století je nalézáme těsně přilnuté k slovesu, což nyní pravidlem kromě záp. dial. rusínských.

f) *Dějiny infinitivu а supina.* Inf. se končil dříve на ти (чи), zbytky toho s přízvuknou koncovkou идтѣ, нестѣ, печтѣ; později sklesávaly koncovky ты на тъ (чѣ), což nyní pravidlem. Vliv. ind. на inf. viděti v slovech: идти, легчи, пекчи, могти, пекти. Sup. на тъ se objevuje do konce XIV. v. (битосѣ, о z тъ, 1229), за nějž však se už záhy klade inf., jako v Ostr. а j., jenž nyní úplně zavládl.

g) *Dějiny přičestí.* Za starosl. ы měla staroruština а: ида, мога (ještě v XIV. v.); avšak vlivem tvarův jako любѣ povstávalo идѣ, несѣ, реѣ (už počátkem XIV. v.), což opanovalo veškerá slovesa. Těchto tvarův, zvláště sloves jednoduchých užívá se i ve spojení s minulým dějem, jako v češtině: Аж *natrápě* а *navrtě* se dosti sám v sobě, на toto sem přišel Kom. Lab. 1, 5. Ten *привина* se ke mně, dotazoval se 2, 1. — Přičestí perf. kmenův zavřených objevují se od nejstarších dob на тъ: вѣзьмъ, начьнъ, кльнъ, ѣдъ, сѣдъ, otevřených на вѣ: вѣзѣвъ, начѣвъ, заклѣвъ; působením těchto povstalo v písemné mluvě ѣвѣ, сѣвѣ, укравѣ а více ještě v obecné: вѣвши, пришовши. Vlivem tvarův jako вѣзьмъ utvořila si obecná mluva породимши, заплакамши, сказамши, напоёмши а р. (sem patří též вѣмши, вѣмши, jež spis. neprávem srovnává s dřevním вѣземъ).

Пřičestí perf. pass. на нѣ, stane-li se pronominálním, příše se správně s jedním нѣ, ale když jest před нѣ přízvuk, rádi píší ннѣ: принесѣнный. My v tom vidíme jen vliv přízvuku, аn hlas spočívá výrazněji на samohlásce přízvukné, že se zdá, jako by déle на ní spočíval; spis. vykládá to vlivem adj. на ннѣ tvořených (avšak velice zřídka!) od přičestí příponou ѣнѣ: осквѣрневанѣно, неизглаголанѣнѣ.

h) *Osud tvarův slovese быти.* V nynější ruštině есть, суть, nejsou-li důrazny, ve větě se nekladou, v starší době je i nalézáme, i zase scházejí; nyní se

есть užívá jen ve smyslu имѣется, существуетъ třeba s plur. podmětem: есть книга, есть книги (už v XIV. v. v Novgor. lét. есть у меня дѣла 159); v sev. dialektech se klade i za 1. neb 2. osobu: я старъ казакъ, я неженатый есть. Byl. Ponenáhlu se vytrácely i ostatní osoby slovese toho (podmět vyjádřen osobným zájmenem) a toliko v nár. písniích slýchati časem еси, есте.

XI. Přízvuk. V starších památkách se přízvuk nedostatečně označuje, proto spis. srovnáváním s ostatními jazyky indoevropskými, zvláště se skrt., litev. a řeckým zkoumá, jaký byl přízvuk ruský v nejstarší době, i dochází poznání, že se shodoval s přízvukem jazykův právě uvedených a že mimo některé změny zachoval do sebe ráz *hluboké dřevnosti*, což jsme konstatovali v etymologii rus. *девенѣ-с(ѣ)то* = navaná — katá = *вѣнѣ* — *корта*, *вѣнѣ* — *корта*, *ѣнѣ* — *корта* (Sborník Imper. Akad. nauk v Petrohradě 1878). Hlavní příčinou posunutí přízvuku při slovech dvojslabičných bylo mizení zvučnosti ѣ i ѥ a otírání i, kde pak přízvuk jejich ustupoval zpět o slabiku, ale časem se přece zase objevoval na původním místě: *сыны*, *сынѣвъ*. Při slovech původně více než dvojslabičných se spis. domnívá, že měl přízvuk s koncovky (ѣ) postoupiti také pouze o 1 slabiku zpět (*бѣрегѣ*); avšak toť omyl, neboť v přízvuku pozorujeme vlnění takové, že vždy jedna slabika mívá hlavní přízvuk (ˊ), druhá jest nepřízvučná (ˋ), třetí zase, ač slaběji, přízvučná (ˊ) atd., což lze na př. při slově *человѣческаго* naznačiti asi takto: - ˋ ˊ ˋ ˋ - ˋ. Dle toho tedy *správně* přešel přízvuk v *бѣрегѣ* s koncovky *ob slabiku*. Zmínky by byl zasluhoval přízvuk slov jako *корѣва*, kde češt. má *á* (kráva), z nichž se zřejmě pozoruje vznik tak zvaného plnohlasí: pův. kárva (lit. kárvė) přešlo přesmykem v *кѣрѣва*, při čem se přízvuk držel slabiky zvučné i na ní se udržel, když ѣ oživilo v o.

Na konec dovozuje spis., že vše jazyky ruské původně byly jedno a teprve od XIV. století vznikajícími zvláštnostmi zvukovými se počaly třídit. —

Seš. 3—5. týchž Univers. Izvěstí Kievských mají dále tento obsah: Památky zákonodárné činnosti Dušana (T. *Florinskij*. Str. 361—84. 385—432. 433—92. S indexem I—XXXIV). Občanská žaloba v hrdelním soudě čili spojená pře (D. *Talberg*. Str. 113—44. 145—70). Kurs zřízení státního (policejního práva; A. J. *Antonovič*. Str. 33—56: Učení Platonovo. Aristotelovo. Stoikův a Epikurejcův. Židovské zákonodárstvo. Křesťanstvo a střední věk.) Program technické chemie (N. *Bunge*. Str. 1—56). K otázce o původě Říma (J. *Kulakovskij*. Str. 107—156: Etruskové v Římě. O tak zvané „Romulově zdi“ na Palatině). O послѣдствіяхъ удаленія щитовидной железы у животныхъ (N. *Rogovič*. Str. 31—50). Politické schůzky a politická organisace kalvinistův ve Francii v XVI. století (V. *Kljačin*. Str. 257—334). Nejnovější vědecká literatura o Molièrovi (N. *Daškevič*. Str. 93—122). Meteorologické tabulky pro Kiev (K. *Žuk* a G. *Florinskij*) a sice za říjen 1887 průměrem: tlakoměr 745.1 mm (největší průměr 758.2 dne 27, nejmenší 736.3 dne 11), teplota vzduchu + 6 C (nejv. pr. + 13.2 dne 1, nejm. 0 dne 23), srážky 2.3 mm (nejvíce 25.6 dne 11.). Za listopad průměrem: tlakoměr 745.2 mm (nejv. pr. 752.4 dne 18, nejm. 733.4 dne 11), teplota vzduchu + 3 C (nejv. pr. + 8.7 dne 2, nejm. — 5.5 dne 17), srážky 2.1 mm (nejvíce 12.9 dne 22). Za prosinec průměrem: tlakoměr 741.4 mm (nejv. pr. 749.4 dne 15, nejm. 731.6 dne 24), teplota vzduchu — 1.2 C (nejv. pr. + 5.3 dne 3 a 4, nejm. — 15.9 dne 31), srážky 2.5 mm (nejvíce 14.3 dne 7).

Programy za školní rok 1888 zaslaly ústavy tyto: gymn. v Čáslavi, gymn. v Domažlicích, reál. v Hradci Králové, gymn. v Chrudími, gymn. v Jičíně, reál. v Karlíně, gymn. v Klatovech, gymn. v Lítomyšli, reál. v Pardubicích, gymn. v Písku, gymn. v Plzni, akad. gymn. v Praze, gymn. v Truhlářské ul. v Praze, gymn. na Žitné ul. v Praze, vyšší dívčí škola v Praze, reál. v Rakovníce, gymn. v Roudnici, gymn. v Táboře, gymn. v Třeboni; — střední škola v Přerově; — gymn. v Opavě.

Povídky ze starých hradů. Českým dětem vypravuje Karel V. Rais. V Praze 1888. Nakladatel F. Topič. m. 8° 133. Cena 50 kr. — Povídky ty psány jsou v ryzím duchu vlasteneckém, slohem plyným a poutavým. Doporučujeme co nejvřeleji knihovnám žakovským.

Blahopřání dobrého dítěte. Od Frant. Douchy. V Praze 1888. Nakladatel F. Topič. m. 8° 68. Cena 24 kr. — Pohrobní spisek Douchův jest tím zajímav, že se v něm nalézají dvě přání podepsaná Fr. L. Čelakovským (str. 10 a 45), k nimž patří bez pochyby i některé jiné ze sbírky této. Přání jsou upravena prakticky pro jedno, dvě i více dítek a vyhovějí dobře svému určení.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. — Seš. 11. Agulové—Aiginské památky. Seš. 12. Aiginské památky—Akadémie. Příloha: Vyobrazení Laomedonta z východního štítu aiginského. Seš. 13. Akadémie—Ak-Hisár. Čtenář nalézá patřičné poučení o císl. akademii nauk v Petrohradě, o ruské, srbské, poznaňské, vídeňské, uherské, francouzské, berlínské, rumunské a j. Vylíčeny jsou též mnohé ústavy, jež akademiemi slovou: A. pravoslavná v Rusku, a. orientální ve Vídni, a. teresiánská, a. Josefinská, a. lékařskochirurgická v Petrohradě, a. křesťanská v Praze, a. výtvarných umění v Praze, císl. akad. umění v Petrohradě, král. bavorská a. výtvarných umění v Mnichově, a. hospodářské, lesnické, hornické, obchodní, námořní a j. V sešitě tomto pojednáno jest též důkladně o „akceptu“ a prof. dr. A. Randou o „Akciové neb akcijní společnosti“. V textu jest několik vyobrazení. K sešitu tomuto připojena je velká, barvotiskem provedená mapa Alpy. Seš. 14. Akim—Abul-l-Alá. Upozorňujeme obzvláště na velmi poučné a důkladné články: Akklimatace, přivykání živoků a plemene lidského klimatickým vlivům ciziny; Akkomodace oční, Akkumulátor, Akropolis, Aksakov, Akta, Aktinie, (sasanky mořské), Aktinometrie, Akustika, Akvarium, Akvisice. V textu jsou vyobrazení: Akkumulátory hydraulické, elektrický akkum. Gastona Plantéa, elektrický akkum. Faure Sellon-Volckmarův, znak akmolinského okruhu, chrám Kastora a Polluka v Akragantě, Akropolis athénská dle výkresů z roku 1888, plán Akropole athénské, Akropolis athénská: návrh restaurace části západní, akroterie, aktinie. Seš. 15. A la baisse—Albertovo jezero. Příloha: Ukázka malovaných iniciálek Antifonáře Sedleckého. Seš. 16. Albertovské tolary—Aleman.

Bibliotéka paedagogických klassikův českých i cizích. Redaktor a vydavatel Fr. Bayer. Cena seš. 35 kr. Dílo VII, seš. 4. Jana Ev. Kosiny. Sebrané spisy. Posudky Jar. Vrchlického Epických básní, Vlad. Štastného Kytky z Moravy a Almanachu Zory. Dílo VIII, seš. 5. J. A. Komenského Sebrané spisy vychovatelské.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. Nekut. V Praze 4°. Cena ročně 6 zl. Roč. XVIII Č. 17.—23. mají nové články tyto: Z kytic Makartových. Ze starých záhad (P. Papáček). Na horách Osogovských (J. Velenovský). O zeměpisném rozšíření zajíce. Svišť v Čechách (J. Kafka). Fysika bez přístrojův (V. R.) Příspěvek ku zřízení sbírek ethnografických v novém českém Museu (Dr. K. Plíške). Stínování těles (Gregor a Bartoš). Na Ohři u Loun (A. Frič). Do hor. Hroby mamutů ve krajinách polárních. O některých názorech domorodcův afrických (Jar. Vlach). O zkamenělých houbách rohovitých (Počta). O rostlinách slatinných (K. Polák). Rybářský závod Seewiese v Bavořích. Rostliny pěstované na hoře Athonské (Sava Chilandarec). Velikolepá jeskyně (B. Katzer). Nová galerie palaeontologická, v Jardin des plantes v Paříži. Berchtesgaden a okolí (Jar. Vlach). Pařezník (Al. J. Bernard). Rod plovatek. Zoologická stanice komitétu pro výzkum Čech. O zeměpisném rozšíření koroptví. Drobnosti.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. Vlčka. V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Roč. VIII. Seš. 7.—9. Z nových článkův uvádíme tyto: V městě a za městem (Jar. Vrchlický). O chemické a mikroskopické zkoušce Rukopisu Královského (Ant. Bělohoubek). Lumírova píseň

(Jar. Vrchlický). Ukázky nové poésie slovínské (V. Pakosta). O české zpěvohře (V. V. Zelený). Nejnovější nálezy v zemích mesopotamských (J. V. Prášek). Oskar Kolberg (L. Kuba). Poměr národnosti ve Štyrsku (Em. Fait). Dudákovy klenoty (Ad. Heyduk). O bavorském králi Ludvíku II. (K. Kuffner). Z cestopisu královských princův anglických (V. E. Mourek). Plazi a obojživelníci v podání halických Rusův (Fr. Řehoř). U kolébky Kollárovy (J. Jakubec).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. Hartel, K. Schenkl. Wien. 8°. Cena ročně 12 zl. Roč. XXXIX. Seš. 6.: Beiträge zur Kritik des Sophokles (Fr. Schubert): Ant. 4. ἄτης πέρα (sc. ὄν). Ant. 24. χρῆσθαι δικαίων τῷ νόμῳ, srv. 213. Ant. 326. τὰ δεινὰ κέρδη tahne se k 323, kde čísti prý jest ἦν δοκῇ γε etc. O. T. 329. τᾶμ' ἐξενέγκω, srv. Trach 741. Phil. 668. καὶ δόρυ σῶσαι. Phil. 630. δεῖξαι λεῖψς ἄλόντ', srv. Ai. 1100. Trach. 1209. ἰατῆρα λοισθίων κακῶν. Trach. 1128. ἀλλ' οὐδὲ μὲν δὴ τοῖς γε νῦν πεπραγμένοις. Trach. 1249—50. τὸ σὸν θεοῖσι νείμας, srv. El. 175 sl. Ai. 269. ἄρ' οὐ τοσοῦτον ἀτώμεσθα νῦν, srv. 277. Ai. 1311—12. μᾶλλον ἢ ληστῆς ὑπὲρ γυναικὸς ἢ σοῦ τοῦ θ' ὁμαίμονος, srv. Eur. Troad. 866. — Literarische Anzeigen. Neuere paedagogische Literatur (J. Rappold). Deutschösterreichischer Mittelschultag in Wien (C. Tumlirz). Z jednání sjezdu toho dne 21. května t. r. vyjímáme toto: Prof. Dr. Jos. Bittner (z Karlína) přimlouvá se za to, aby reálce byl přidán *osmý* ročník na rozmnoženou počtu hodin *jazykových*, jež dosud dělají sotva 60% podobných hodin na gymnasiích. Abiturientům reálním, kteří jsou proti gymnasiijním v nevýhodě, buďte dána větší práva než dosud: připouštění buďte k studiu moderní filologie na universitě bez maturity gymnasiijní; též k medicíně by se dobře hodili pro větší vědomosti v lučbě. Na gymnasiích rozmnožen buď počet hodin přírodovědeckých tím, že se ubere hodin staroklassickým jazykům, v nichž by se mohlo dosíci stejného prospěchu zjednodušením metody. Prof. Jar. Zdeněk podával zprávu o Pražském Spolku ku podpoře vdov a sirotek po professořích středních škol, doporučuje ho sjezdu, načež jednomyslně přání bylo proneseno, by co nejvíce úduv přistupovalo ku spolku tomu. — Seš. 7.: Zu Cicero's Rede pro Milone (A. Th. Christ). Über das Gedicht De providentia divina. Nachträge zu Ausonius (M. Manitius). Neuere paedagogische Literatur (J. Rappold). Kann der Unterricht im Französischen an unseren Gymnasien obligat gemacht werden? (St. Kapp). Miscellen.

Сборникъ статей по классической древности. Издание Кіевскаго Отдѣленія Общества классической филологіи и педагогики. Seš. 2. V Kieve 1885. v. 8°. 298 a 2 tab. 1 rubl 50 kop. Seš. 3. V Kieve 1887. v. 8°. 268 a 2 tab. 1 r. 50 kop. Mezi veskrze cennými pracemi nalézají se i dvě důkladné našich krajanův, univ. docentův A. Pospíšila (gymn. prof.) a V. Petra (gymn. řed.). O prvé z nich promluvili jsme už na str. 228., druhá pak „Ethnografický náčrt dřevní Italie“ podává výklad jmen kmenových i místních na základě důmyslných etymologií, jako Italia, *Ἰταλία*, osk. Vitelio (*ιταλός*, vitulus = tele) = země skotu (dle Varrona už Piso tak vykládal). *Μεσσαπία* = mezi-upí (srv. Upa) t. j. mezivodí. *Σαβίνη* = vlast pryskyřičnatá (sapa), plná stromův jedlových a smrkových (sapius); Sabelli ze Saben(u)li, Sabin(u)li; Samnium ze Sab(i)nium, *Σαννίτις* ze *Σαβ(ι)νίτις*. Opici z Opisci, Osci z Op(i)sci od opis = dělníci, zemědělci a j. Dále obsahuje Sborník tyto rozpravy: Pohanské náboženství dřevních Římanův (N. Tumasov; nemožno se domnívati, že by jasný a siný bylo téhož kořene co den a že by s v nich bylo takovým příděchem jako d v Dianus: str. 85). Palatinus a Villa Hadriana (překlad z Boissiera). Opatřování dřevního Říma vodou (J. Turcevič). Vydávání a rozšiřování knih u dřevních Řekův a Římanův (Th. Jaryš). Pocta Vesty v dřevním Římě (J. Turcevič).

Naši mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. Krátký. V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 seš.) 3 zl. Roč. XIV. Seš. 6—8. mají nové články tyto: O průmyslových a léčivých rostlinách (Fr. Rosůlek). Několik lístkův z dějin lidského důmyslu (K. Srp). Za babičkou (B. Čermák).

O nezmaru (Fr. Polívka). Zvláštní příklad neunavnosti (A. Svoboda). Jan Tomáš Pešina z Čechorodu (Fr. Rosůlek). V šesti noci (B. Čermák). Poutníčkář (J. Vejvara). Důvěra v Boha (př. J. Nečas). Pluhu čest (Fr. Rosůlek). Zámek Hluboká (Fr. Maděra). Na salaši (J. C.). Nezvedený strýc od Souvestra (př. B. Čermák). Rozmanitosti.

Časopis Musea království Českého. Red. Jos. Emler. Ročník LXII. Svaz. 1. a 2.: Zpráva jednatele. Jan Racek, lat. Rodericus, z Chotěřiny a ostatní překladatelé spisův Korvinových (Josef Jireček). O sedmém zeměpisném sjezdě v Německu (Jindřich Metelka). Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté. Příspěvek k dějinám českým (Zikm. Winter). Drkolenský a musejní zbytek staročeské rýmované legendy o Jidášovi z první čtvrti XIV. století (Ad. Patera). Drkolenský zbytek staročeského passionálu ze XIV. století (Adolf Patera). Mikulášenci v Soběslavi (Ant. Rezek). K životopisu a činnosti Jana Blahoslava Benediktího (Frant. Bačkovský). Arabský básník abu-l-Alá a jeho názor světový (Rudolf Dvořák). Listy Antonína Marka k Josefovi Jungmannovi. Jan Smil z Křemže (Theodor Wagner). Herbartova Metafysika a Kant (Ig. Kadlec). Dodatky a opravy k biografickým spisovatelů českých a k starší české bibliografii. Hlídka literární. Zpráva o Museu král. Českého. Zpráva o Matici české.

Památky archaeologické a místopisné. Red. Dr. Jos. Lad. Pič. V Praze. 4°. Cena ročně (4 sešity) 3 zl. Díl XIV. Seš. 6: Dodatek k článku: Nález denárů českých a českomoravských u Rakvic (Jos. Smolík). Z výstavy kostelního umění ve Vídni (K. B. Mádl). Také něco o erbů a rodu Beneše z Loun (A. Rybička). Knihtiskaři plzeňští v XV. a XVI. století (Jos. Strnad: Mikuláš Bakalář. Jan Pekk. Mantuan příjmím Fencel). Kniha Třebenská (Fr. X. Prusík). Z dějin města Chrudimě (A. Rybička). Kouzla a čary starých Čechův (Č. Zíbrt). Starý zvon na Brodě (A. V. Maloch). Mohyly v okolí Milavečskem a Chrátavském u Domažlic (Fr. Lang). Drobnosti.

Zeměpisný sborník. Ježto se směr časopisu tohoto, jenž po dva roky vycházel, neosvědčil, ujali se na slovo braní odborníci, a sice profesoři Dr. Jan Palacký, Dr. Ot. Feistmantel, Dr. Augustin a Jar. Zdeněk, podniku tak důležitého, aby zcela nezanikl, i povedou jej tudíž k lepšímu zdaru způsobem poněkud pozměněným.

Vítáme s radostí novou velmi slibnou řadu Zeměpisného sborníku, jehož úplný zdar zabezpečují už sama jména redaktorův, kteří se s nevšední ochotou uvázaly v řízení podniku toho, by i výsledek se rovnal obětem neunavného nakladatelstva. Odborníci a přátelé zeměpisu budou zajisté horlivě podporovati Zeměpisný sborník v nové podobě jeho.

Předplatné na Zeměpisný sborník, jenž bude co měsíc vycházeti, jest takové: na $\frac{1}{4}$ roku 1 zl. 30 kr. (poštou 1 zl. 40 kr.), na $\frac{1}{2}$ roku 2 zl. 50 kr. (poštou 2 zl. 70 kr.), na rok 5 zl. (poštou 5 zl. 30 kr.).

Seš. 1. a 2. (III. ročníku), jež nás dosud došly, mají obsah tento: Vodopis Evropy (J. Palacký). Klimatické stanice čili „Sanitaria“ ve Vých. Indii (Ot. Feistmantel). Z pomezí slovinskonoemeckého I. Z dějin Korutanska (Em. Fait). Nový Zéland (S použitím zpráv J. Szalatnaye podává V. Švambera) Statistika lužiskich Serbow 1880—85 dle (Ernsta Muky F. Tayrich). Co činí vláda Severoamer. Spojených Států pro výchování indianské (J. P.) Květena Evropská I. Jak povstala (J. Palacký.) Problém Uelleský rozluštěn. (V. Švambera). Základové deštopisu král. Českého. (Fr. J. Studnička. Refer. Jos. Frejlich). Úřední statistika Rakouska. I. (J. Palacký) Kritika. A. Guthe: Lehrbuch der Geographie (Ref. J. Palacký). Drobné zprávy ze všech dílů světa. Zvláště bohata jest část „Literatura,“ v níž se referuje o 34 věších menších spisech.

Dějiny saského vpádu do Čech (1631—32) a návrat emigrace. Sepsal Dr. Ant. Rezek. V Praze 1888. Nákladem I. L. Kobrovým 8°. II. 174. 1 zl. 30 kr.

Zprávy zasedací.

Král. Česká společnost nauk.

Mimořádná schůze řádných členů dne 6. června.

Ve schůzi této jednalo se o rukopisech a tiskopisech českých, zaslaných kr. české spol. nauk do konce prosince 1887 k tomu cíli, aby z jubilejního fondu byly čestnými cenami poděleny. Posuzovatelé jednotlivých prací těchto vědeckých nedoporučovali žádné z nich k takovému honorování, což i shromáždění tu členové řádní svým hlasováním skoro jednomyslně schválili. Vypsáný tentokráte konkurs jubilejního fondu neměl tedy pozitivního výsledku.

Řádná schůze řádných členů dne 6. června.

Po schválení protokolu schůze poslední podal hlavní tajemník zprávu o úmrtí mimoř. člena F. J. Beneše, o blahopřání, jež deputace seniorů společnosti panu vl. rad. prof. V. V. Tomkovi k jeho 70. narozeninám jménem společnosti složila, pak oznámil, že výroční zpráva v obou jazycích zemských vyšla, a předložil konečně několik dopisů, načež pokladník podal zprávu o stavu jmění jakož i o tom, že všechny státní úpisy společnosti patřící byly již vinkulovány. Do tisku přijat „Korandův Manualník“ a mathematické pojednání pana prof. Hermite-a v Paříži „Sur la transformation de l'integrale elliptique de seconde espèce“. Pak předložen spis prof. dra Píče „Die dacischen Slaven“ a pojednání dra Sekery „Příspěvky ku poznání turbellarií“, jež dány ku posouzení.

Schůze řádných členů dne 11. července.

Po vyřízení běžných věcí povolena subvence 200. zl. prof. dru B. Raymanovi k dokončení prací chemických, jichž některé velezajímavé výsledky v posledních schůzích třídních byly předloženy a jichž podporování místopředseda prof. dr. V. Šafařík co nejvřejeji doporučil.

A. Třída historicko-filologická.

Dne 11 června dr. Zikmund Winter četl pojednání o poměrech při chrámě Týnském za posledních dvou protestantských farářů, z nichž první Eliáš Šúd ze Semanína došel přední této fary r. 1609 a stav se administrátorem konsistoře pod obojí, již v ruce Stavů evangelitských oddané — zemřel tu r. 1613. Po něm s nemalou nesnází osadní vyprosili sobě za správce duchovního Jiřího Dykasta, též administrátora. jenž korunovav Bedřicha z Falce na krále Českého, dočkal se tu při faře pohrom bělohorských. Přednášející vykládal obšírně o tom, jaké důchody tou dobou mívali faráři (200 kop míšensk. hotových ročních peněz, mimo to příplatky o slavnostech atd.), kterak snažili se polepšovati důchody sobě, jaké pŕtky z toho vznikaly s ouředníky zádušními i s osadou. Ty a jiné drobné zprávy o životě na faře Týnské čerpal přednášející z knih zádušních, archivu král. města Prahy nedávno podaných.

Dne 25. června prof. Tomek četl výjimek z 8. dílu dějepisu Pražského, posud nedokonaného, jednající o vojenství Pražském, to jest o vojenském zřízení měst Pražských v době od roku 1420 do roku 1526, o způsobu ozbrojení sousedstva a žoldnéřů najímaných, o opatření měst hrubou střelbou dle tehdejšího způsobu a o jiných zařízeních toho se týkajících, pokud postačují k vypsání toho paměti písemné, jen ve skrovné míře zachované.

Dne 9. července prof. dr. Prášek pojednal o otázce, „za kterých okolností a kdy udála se zkáza Ninive?“ Předem uvedl různé náhledy, které sřadil ve tři skupiny podle toho, kladen-li pád Niniva k r. 625, k r. 606 anebo v l. 594—583

př. Kr. Oceniv po té zprávy biblické, Hérodotovu a Berosovu a Alydéna, jejíž původní znění restituoval, došel k přesvědčení, že padlo Ninive mezi l. 608—605, načež rozbořem zachovaných zpráv klínových a srovnáním jich s udaji biblickými a řeckými shledal, že padlo Ninive a s ním i říše assyrská r. 606.

B) Třída mathematicko-přírodovědecká.

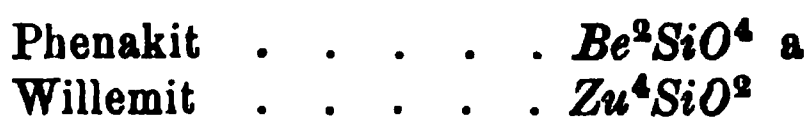
Dne 25. května prof. dr. J. Palacký ukázal ze seznamu Trimenova, že důmínka jeho, že flora ceylonská přišla ze severu, jest mylná, jelikož má více podobností se západem Indie a dílem s východem (Malaisií), ale flora himalajská že jest mladší než flora ceylonská.

Prof. Vrba přednášel o bertranditu z živcových lomů v obecním lese „u obrázku“ zvaném blíže Písku. Mimo již ředitelem Döllem ve Vídni popsané neb aspoň uvedené minerály z lomů píseckých: živec, růženin, křišťál, turmalin, beryll, akvamarin, slídu, apatit, pyrit, chalkopyrit a arsenopyrit nalézají se zvláště společně s akvamarinem, slídou a apatitem drobné, průhledné, tabulkovité, buď šestiboké buď rectangulární krystalky, které R. Scharitzer ve Vídni co bertrandit určil, ale na základě goniometrických pozorování jakožto monosymmetrický mineral popsal, ač týž mineral původně Descloizeaux a Bertrand z lomů pegmatitových u Petit-Port a u Barbinu poblíž Nantes co rhombický byli pozvali. — Damour analysoval mineral z Barbinu, i vyjádřil sloučenství formulí:

Prof. Vrbou měřené krystaly mineralu píseckého shodují se uspokojivě s udáním Bertrandovým, i nelze z úhlů měřených souditi na tvar jednokloný. Sklon ploch jeví velkou podobnost s úhly hemimorfitu, tak že oba minerály za soutvarné považovati slušno. Analýsa s píseckým materialem od prof. K. Preise provedená, shoduje se skorem úplně s číslicemi Damourem obdrženými, toliko větší množství vody udává. Pravděpodobné sloučenství, jak k tomu tvar svědčí, je následovní: $H^2B^2SiO^5$.

Názor tento nabývá ještě větší pravděpodobnosti, jelikož

v úhlu základního tvaru $R(1011)$ toliko v $35'$ se liší.

Konečně podal dr. E. Sekera „Příspěvky ku známostem turbelarií sladkovodních.“ Část II.—IV. S 4 tab. Dotyčná práce jest pokračováním studií o turbelariích, z nichž prvá část již v zprávách této učené spol. r. 1886 byla uveřejněna.

V druhé části rukopisné pojednává se nejprve „o pohlavních poměrech rodu *Microstema*,“ o nichž od r. 1847, kdy Max Schultze poprvé na ně poukázal, dosud nejisté zprávy se zaznamenávaly. Zde dokázáno jest, že rod tento jest různopohlavný ač zároveň rozmnožuje se nepohlavně. Pohlavní perioda na podzim ukončuje rychlý individuální rozvoj způsobem nepohlavním v době letní. Kromě toho vyskytuje se zjev, že pohlavní orgány zakládají se i v jedincích i nadále nepohlavně se rozmnožujících — udaj to Schultze-ův, jemuž z odborníků nikdo dosud nehodlal věřiti. — Též i jako atavistické zjevy dlužno uvést případy obojetenství, celkem vzácné. — Líčí se dále rozvoj samičích orgánů, spermatozoidů a některé podrobnosti co se týče stavby histologické. — V třetí části o „čeledi *Stenostomidae* Vejd.“ provádí se na základě četných pozorování nové soustavy zařazení do skupiny turbellarií. Čeleď ta dříve jen jako rod od Graffa pojatý obsahuje nyní tři rody: *Catenula*, *Stenostoma* a *Rhynchoscolex*, jichž znaky, jakož i popis některých druhů blíže podány. — Ve čtvrté části „o některých málo známých neb nových druzích“ uvedeny jsou podrobné popisy druhů: *Mesostema hirudo* a *Vortex coronarius*, jež od r. 1858, kdy je Schmidt po prvé v okolí Krakova našel a celkem nedostatečně popsal, posud nebyly nalezeny až minulého roku v okolí Hlinska. Dále podán jest popis nového druhu *Vortex paucispinosus* z okolí Pražského.

Zvláště však upozorňuji na posledního zástupce *Bothrioplana alacris* n. sp. — jenž představuje nám přechodný tvar mezi skupinami turbellarií rhabdocoelních a dendrocoelních — jichž někteří zástupci dosud jen z moří neb ze zvláštních biologických stanovisek jsou známi (studně Dorpatské a jezera Krkonošská).

Dne 8. června prof. dr. F. J. Studnička předložil pojednání prof. G. de Longchampse v Paříži „O transformaci orthotangenciální v rovině a prostoru“.

Dr. B. Rayman vykládal o novém Sakcharinu, o němž v poslední práci své se již zmínil. Látka ta vznikla oxydací rhamnosy bromem. Jest podoben metasaccharinu, otáčí však rovinu světla slaběji než tento. Oxydaci vzniká odtud kyselina, jejíž olovnatá sůl jest sraženinou beztvárnou. Vytknuv z literatury hojně případů, z nichž zákonitost v okysličení aldehydů se jeví, hájí přednášející konstituci glykos jakožto aldehydů oproti laktonovým formulám Tolleusovým a Sorokinovým. Ku konci připojuje pak obecná hlediska v příčině konstituce glykos.

Dne 22. června prof. dr. F. J. Studnička vyložil nový způsob, jakým se stejnoměrný tvar kvadratický n proměnných převede v součet n čtverců, poukázav v úvodu svém k důležitosti této transformace pro nauku o maximech nebo minimech funkcí n proměnných, při čemž vytknul svou prioritu stran kritérií vyjádřených determinanty Hesseho. Řešení úlohy svrchu uvedené obsaženo ve vzorcích těchto:

$$V \equiv a_{11}^{(1)} x_1^2 + 2a_{12}^{(1)} x_1 x_2 + a_{22}^{(1)} x_2^2 + \dots + a_{nn}^{(1)} x_n^2, \quad (1)$$

$$a_{ij}^{(k+1)} = \frac{1}{a_{kk}^{(k)}} \begin{vmatrix} a_{kk}^{(k)} & a_{ik}^{(k)} \\ a_{kj}^{(k)} & a_{ij}^{(k)} \end{vmatrix}, \quad a_{ij}^{(k)} = a_{ji}^{(k)}, \quad (2)$$

$$X_k = \sum_{i=1}^n a_{ik}^{(1)} x_i, \quad k = 1, 2, 3, \dots, n, \quad (3)$$

$$V \equiv \sum_{k=1}^n a_{kk}^{(k)} X_k^2, \quad (4)$$

$$H_n = \sum \pm a_{11}^{(1)} a_{22}^{(1)} a_{33}^{(1)} \dots a_{nn}^{(1)}, \quad (5)$$

$$a_{kk}^{(k)} = \frac{H_k}{H_{k-1}}, \quad (6)$$

$$V = \sum_{k=1}^n \frac{H_k}{H_{k-1}} X_k^2, \quad X_k^2, \quad H_0 = 1. \quad (7)$$

Prof. Dr. Palacký předložil floru Canady od A. Macouna (2207 dicotyl) a poukázal k tomu, že východní Kanada nemá endemismu, nýbrž jen byliny jižnějších US — což pochází asi — jak v Evropě sev. stejný úkaz z ledové doby, od které se tvořily teprv odrůdy (méně v Americe), někde však skutečně species — jako v Tichomoří a Středomoří, nedotknutých ledovou dobou.

Pak předložil dílo prof. M. Färbringra ředitele musea v Amsterdamu o anatomii a fyllogeni ptáků a vyložil, co v něm naproti teoriím ku př. Huxleye nového, zejména že ptáci nepocházejí z ratit a neletavých, kteří jsou spíše retrogradní úkaz, nýbrž že (asi Brontozoem) pocházejí spíše z dinosaurů — ač se bližšího dosud nic neví.

Na to vykládal prof. M. N. Vaněček způsob, kterým lze obdržeti číselné součinitele při členech resultantů pouhým sečítáním. Máme na zřeteli vyvinutí resultantu dvou tvarů pomocí skupin obrazcových. Při užití skupin obrazcových záleží celá obtíž v tom, že třeba skupinu tvaru

$$\begin{array}{cc} p & \mu_p \\ p-1 & \mu_{p-1} \\ \vdots & \vdots \\ 1 & \mu_1 \\ 0 & \mu_0 \end{array}$$

mající tu vlastnost, že lze v ní pouze řádky vzájemně zaměňovati, vyjádřiti skupinami, ve kterých prvky všech sloupců se vzájemně mění. Předpokládáme-li, že skupinu zmíněnou dovedeme vyjádřiti již skupinami žádané vlastností a zahrnuje-li výraz ten znak M_p a přidáme-li ke skupině té nový sloupec $\begin{vmatrix} 1m \\ 0q-m \end{vmatrix}$, obdržíme:

$$\begin{vmatrix} p+1 & m \\ p & m_p - m \\ p-1 & \mu_{p-1} \\ \vdots & \vdots \\ 1 & \mu_1 \\ 0 & \mu_0 \end{vmatrix} + \Sigma(\mu_p - m_p + m_{p-1}) \dots (\mu_1 - m_1 + m_0) \begin{vmatrix} p+1 & m_p \\ p & \mu_p - m_p + m_{p-1} \\ \vdots & \vdots \\ 1 & \mu_1 - m_1 + m_0 \\ 0 & \mu_0 - m_0 \end{vmatrix} = M_p \begin{vmatrix} 1m \\ 0q-m \end{vmatrix} .$$

První skupina jest nejvyšší a lze ji tedy ze známých skupin ostatních, jež jsou nižší, stanoviti. Zvláště zajímavé a jednoduché jsou podané výsledky, když jeden z tvarů jest druhého neb třetího stupně.

Konečně předloženo pojednání prof. *Küppera* „Zur Theorie der ebenen und Raumcurven“.

Dne 6. července prof. dr. *Palacký* předložil novou floru Sandwichských ostrovů od dr. Hillebranda, jimiž se počet druhů odtamtud známých (o 180) na 999 zvyšuje, z nichž 653 endemických, a mluvil o příčinách toho endemismu vzdor zdánlivému geologickému mládí ostrovů oněch, zejména o amerických tvarech antarktických v horních močálech na planinách v Kanai a Mawi. N. Eck. Oreobolus ku př. Litoval, že nemáme ještě důkladného zeměšlovného ohledání ostrovů, jelikož spodní vrstvy, asi pod čedičem ležící, jako v Žávě, ukázaly by teprv stáří oněch.

Pak přednášel assist. F. *Faktor* „O antiseptickém a fyziologickém účinku silikofluoridu amonatého,“ při čemž výsledky shrnul v obsah tento:

Na základě četných pokusů, které se silikofluoridem provedl, shledal

1. že jest to prostředek antiseptický,
2. že jeho antiseptická činnost počíná v roztocích vodních 1:1000,
3. že dvouprocentní roztok silikofluoridu amonatého umrtvuje spory sněti slezinné, jsou-li tyto účinku dotyčného roztoku $\frac{1}{4}$ hodiny vystaveny a
4. že jest spinalním jedem.

Konečně předložil třídní tajemník prof. Dr. K. Vrba pojednání prof. *Tesaře* „O tečnách a singularitách soustavy isofot na dlochách točných“.

Personalie.

Řád. professoru české university, vládnímu radovi Dr. Václavu Vladivoji *Tomkovi* udělen jest při odchodu na trvalý odpočinek komturský kříž řádu Františka Josefa. — Řediteli stát. čes. reál. a vyššího gymnasia v Praze (Spálená ul.) Josefu *Valentovi* udělen jest při odchodu na stálý odpočinek rytířský kříž Františka Josefa. — Dr. Frant. *Pastrnek* potvrzen jest soukromým docentem slovanské filologie při filosof. fakultě university Vídeňské. — Ředitel stát. reál. a vyšš. gymnasia v Chrudími Matěj *Trapl* jmenován jest ředitelem stát. čes. reál. a vyšš. gymnasia v Praze (Spálená ul.). — Professor stát. čes. vyšš. gymnasia

v Brně Frant. *Bartoš* jmenován jest ředitelem stát. čes. nižšího gymnasia tamže. — Professor stát. čes. vyšš. gymnasia v Brně Frant. *Holub* jmenován jest ředitelem téhož ústavu. — Uprázdňená místa učitelská na stát. ústavech středních dostali; professor stát. střední školy Přerovské Dr. Victor *Cintuláv* na gymnasiu v Něm. Brodě; prof. stát. střední školy Litomyšlské Alois *Jirásek* na čes. gymnasiu v Praze na Žitné ulici; prof. stát. střední školy Přerovské Ladislav *Kastner* na reálce v Pardubicích; prof. reálky Pardubské Josef *Koch* na čes. gymnasiu v Praze na Žitné ulici; Katecheta stát. reál. a vyšš. gymnasia Příbramského Josef *Havránek* na akad. gymnasiu v Praze; prof. stát. střední školy Přerovské Dr. Jan *Kryštůfek* na reálce v Písku; prof. stát. gymnasia v Něm. Brodě Dr. Jan *Máchal* na čes. gymnasiu v Praze na Žitné ulici; prof. stát. reál. gymnasia Třeboňského Ant. *Šetelík* na čes. gymnasiu v Praze v Žitné ulici; prof. stát. střední školy Tábořské Vilém *Vočadlo* na reál. a vyšš. gymnasiu v Klatovech; prof. stát. gymnasia Jičinského Gustav *Zába* na čes. gymnasiu v Praze na Žitné ulici; skut. uč. stát. gymn. Německobrodského Fr. *Haas* na st. čes. reál. a vyšší gymnasium v Praze na Spálené ul. — *Skutečnými učiteli* na stát. školách středn. jmenováni jsou: a) zatímni učitelé: Alois *Breindl* se stát. střední školy Plzeňské na čes. gymnasium v Praze na Žitné ulici; Frant. *Čížinský* se stát. školy Litomyšlské na gymnasium v Mladé Boleslavi; b) supplenti: Frant. *Černý* se stát. čes. reálky Karlínské na gymnasium v Třebíči; Frant. *Coufal* se stát. gymnasia v Hradci Králové na gymnasium v Něm. Brodě; Josef *Durych* s akad. gymnasia Pražského na gymnasium Jičinské; Dr. Ignác *Kadlec* se stát. čes. gymnasia v Praze na Žitné ulici na reál. a vyšší gymnasium v Kolíně; Frant. *Kunstovný* se stát. čes. reál. a vyšš. gymnasia v Praze na gymnasium Litomyšlské; Eduard *Ouředníček* se stát. čes. gymnasia v Kroměžíři na gymnasium v Třebíči; Josef *Sádek* se stát. gymnasia Králohradeckého na střední školu Tábořskou; Josef *Sládek* se stát. reál. a vyšš. gymnasia Klatovského na čes. gymnasium v Praze na Žitné ulici; Ig. *Břežáček* se stát. gymn. v Hradci Králové na gymn. v Něm. Brodě. — *Zatímními učiteli* na stát. školách středních ustanoveni jsou supplenti: Otakar *Josek* se stát. čes. gymnasia Budějovského na reál. a vyšší gymnasium Příbramské; Jan *Pelikán* se stát. gymnasia Králohradeckého na týž ústav; Jaroslav *Simonides* se stát. gymnasia v Třebíči na gymnasium Přerovské; Frant. *Věcovský* se stát. reál. a vyšš. gymn. Příbramského na stř. školu Plzeňskou; Jan *Vohryška* se stát. čes. gymn. v Praze na Žitné ul. na gymn. Klatovské. — Mimoř. prof. české univ. Dr. Otomar *Novák* jmenován řádným prof. geologie a palaeontologie tamže. — Prof. Jan *Slavík* z c. k. akad. gymn. Pražského povolán jest k službě do ministerstva učby. Dr. Ant. *Decker*, supplemt městské střední školy Pražské, zvolen jest ředitelem ob. reál. gymnasia Třeboňského; Tom. *Pavlu* ustanoven suppletem tamže. — Aug. *Šebesta*, supplemt c. k. akad. gymnasia v Praze, stal se skut. učitelem ob. vyšš. gymnasia Pelhřimovského. — Na c. k. akad. gymnasii v Praze ustanoveni jsou supplenty: Dr. Jiří *Guth*, zkušební kandidát tamže, Frant. *Dršina* z c. k. čes. vyšš. gymnasia v Praze v Truhl. ul., Josef *Dědek* z c. k. čes. vyšš. gymnasia v Praze na Žitné ul.; Vladislav *Kalousek* z gymnasia v Mladé Boleslavi, Frant. *Jezdinský* z gymnasia v Něm. Brodě.

Zemřeli: Václav *Svoboda*, c. k. zemský školdozorce, dne 7. srpna na Vinici u Jičína; Frant. *Burian*, prof. c. k. gymnasia Mladoboleslavského, dne 10. července; Karel *Neudörfel*, prof. c. k. gymnasia Chrudímského a okr. školdozorce, dne 1. září; Engelbert *Jindřich*, prof. st. čes. gymnasia v Praze na Truhlářské ul., dne 23. září.

Opravy chyb tiskových.

Str. 207, řád. 7. místo Foinik čti Foinix.
 „ 207, „ 16. „ povolání čti poslání.

K N I H Y.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině.
I. Píše *Fr. Prusík*. Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík*. Cena 20 kr.

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Fr. Miklosich: Über den Ursprung der Worte von der Form aslov. trzt.

Fr. Miklosich: Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen. I. díl.

Fr. Miklosich: Die Bildung der slavischen Personennamen.

Fr. Miklosich: Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen.

Časopis českého Musea 1827—1841.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý.

Redakce.

I. ročník Kroka se prodává za 2 zl. 50 kr., jednotlivé výtisky seš. 1. 2. 4. 5. 6. po 40 kr.

Článek univ. prof. p. Dra Jana Kvičaly „O boji proti pěstování klassických studií na středních školách“, jenž vzbudil všude živý interest, nuceni jsme z nedostatku místa poodložití do seš. 9., ježto povaha předmětu toho žádá, aby pokračování a dokončení, jež se obě nalézají v našich rukou, byly zároveň vytištěny, což pro rozsah jich nebylo lze v tomto sešitě, v němž umístěna jsou kratší dokončení některých starších článkův. **Red.**

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází 1. dne každého měsíce (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásilkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 7 marek = 7 šil. = 8 fr. 75 cent. = 3 rub. 50 kop.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních záস্যlek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (co vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jméno jeho na adrese připojovali neb raději záস্যlky pouze na jeho jméno adresovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při záস্যlce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, v Bartolomějské ulici čis. 5.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyšš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. městské střední školy, prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

Dr. VÁCLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.,
přikázán k službě v c. k. mi-
nisterství učby.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1888.

Vydáno 5. listopadu 1888.

Všech sl. ředitelstev škol středních slušně žádáme, by nám letošní programy své ráčila láskavě zasýlati. bychom mohli hojněji než dosud referáty přináseti o bohaté v programech uložené látce vědecké. Redakce.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání. Administrace.

* * *

== Sešit 3. (třeba rozřezaný) ročníku I „Kroka“ kupuje administrace po 50 kr. ==

* * *

Pro zevrubnou evidenci personalii žádáme všech pp. údův professorských sborův obecních škol středních i pp. suppletův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě. Redakce.

O B S A H.

Rozpravy.

<i>J. Kvičala</i> : O boji proti pěstování klassických studií na středních školách .	385
<i>V. J. Petr</i> : 2. Hom. <i>αιγίολος</i>	393
<i>J. S. Vaněček</i> : O středních školách ve Francii	396
<i>F. Prusík</i> : České glossy v Roudnickém rukopise z XV. století.	399
<i>A. J. Bernard</i> : Založení a význam Preslova „Kroka“	406
<i>Tim. Hrubý</i> : Lucretius	409

Úvahy.

<i>Fr. Prusík</i> : <i>P. Krbek</i> : Naše realke prema srednjim školam u obce a poimence prema realkam austrijskim, ugarskim, francuzkim i njemačkim. —	
<i>L. Chleborad</i> : Bulgarische Grammatik	412
Hlídka programmův: Refer. J. E. Hulakovský. Fr. Prusík.	413

Drobné zprávy.

Drobnosti	414
Maturitní themata z programmův r. 1888	415
Přednášky na c. k. české vysoké škole technické v studijním roce 1888—1889	421
Schválená díla	422
Literatura	423
Zprávy zasedací	430
Personalie	432

ROZPRÁVY.

O boji proti pěstování klassických studií na středních školách.

Od prof. J. Kvíčaly.

(Pokračování a dokončení.)

Uvedl jsem tyto verše Ovidiovy na paměť Waltheru Gebhardimu, který ve svém úvodě k třetímu dílu Aeneidy (obsahujícímu pátou a šestou knihu Aeneidy), aby uznání, kterého moje práce k Vergiliovým básním se vztahující i u Němců došly a docházejí, zlehčil, za vhodné uznal, německému obecnstvu udati, že prý jsem „fanatickým Čechem a nepřitelem Němců“. ¹⁾

Bohužel není takovéto anebo podobné surové počínání u klassických filologův osamělým aneb řídkým zjevem. Naopak jest tento způsob tak rozšířen, že, jak svrchu podotčeno, již i v pruském sněmu prof. Virchow to vytkl, že mnozí klassičtí filologové neušlechtilostí a jizlivostí své polemiky pohoršení působí a svým žákům špatný příklad dávají.

Nelze zapřít, že mnozí klassičtí filologové se domnívají, že právě tím pozornost na sebe obrátí a slávu si zjednájí, jestliže hrubým a surovým způsobem na jiné spolupracovníky se oboří; i objevuje se často, že z nějaké mnohdy zcela malicherné příčiny, na př. při posuzování nějaké konjektury nebo nějaké nepatrné drobnosti spisovatel nepronáší odchylného svého úsudku způsobem klidným a důstojným, nýbrž ihned filologického kolegu svého, byť i tento nad něho daleko vynikal, za pošetilce a nedouka prohlašuje. Zlořád tento objevoval se sice již i v minulých stoletích ²⁾ u filologů, avšak nyní rozšířil se tou měrou, že i leckterí mladíci a začátečníci, kteří by skromně měli si počínati, myslí, že nejsnáze si zjednájí pověst znamenitých filologů, ažívají-li o jiných výrazův urážlivých a vysloví-li se o svém vlastním mínění způsobem honosivým, jako by bylo neomylné. Zlý tento způsob ovšem nejen u klassických filologů, nýbrž i u moderních filologů se jeví, méně však zajisté vyskytuje se zlořád tento v jiných oborech. Probral jsem kdysi a dal jsem

¹⁾ Pravil mezi jiným: „Uiber die vielfach überschätzten Vergilforschungen dieses fanatischen Tschechen- und Deutschenhassers hat das besonnenste Urtheil E. Albrecht gefällt in der Philologischen Wochenschrift.“ Ale Gebhardi sám musil přece uznati: „Die Lectüre des Aufsatzes über die Anwendung dieses Kunstmittels (totiž alliterace) in Kvíčala's Neuen Beiträgen wirkte so entscheidend, dass ich es nicht verantworten zu können meinte, in meinem Buche, dem gerade in der Erläuterung der Vergilischen Dichtkunst seine Hauptaufgabe gestellt ist, von der geradezu in grossartigem Massstabe zur Anwendung gekommenen Hauptform nur oberflächlich Notiz zu nehmen“ atd.

²⁾ Tak pravil na př. Nicolaus Klim „iter subterraneum“ str 260: „Capri sunt philosophi, in primis vero grammatici, idque respectu cornuum, quibus adversarios ob res levissimas impetere solent.“

probrati právě za tímto účelem značný počet kněh a pojednání mathematických a historických, a to zvláště takových, v kterých vespolná polemika věcná se naskytovala, a ze srovnávání takového přichází bohužel na jevo, že často krátké některé pojednání filologické více výrazů jizlivých a urážlivých obsahuje než několik objemných knih z jiného oboru dohromady.

Vystoupil jsem, jak znalcům povědomo, vždycky, kdykoliv se mi příležitost naskytla, proti tomuto zlořádu a hodlám tak i přistě činiti. Uznal jsem za vhodné, také v tomto článku o této věci důrazně se zmíniti, poněvadž jsem se nejednou přesvědčil, že jest tento zlořád na ujmu dobré pověsti vědy filologické a poskytuje nezřídka příčiny aneb záminky k nepřátelskému vystupování proti této vědě a k zlehčování jejímu. Není nic platno, chtěti popírati aneb zakrývati to, co všeobecně jest známo. Kdyby zlořád tento byl jen na ujmu původcům urážek, mohlo by se o tom mlčeti a mohlo by se takové počínání zůstaviti soudu a odsouzení obecnstva. Avšak bohužel soudí se často, když studium filologie na samé odborníky některé nemělo vlivu ušlechťujícího a zjemňujícího, že snad vůbec takového vlivu blahodárného ve skutečnosti nemá. A proto dobře jest, často poukazovati k tomu, že zavrhuje a odsuzujeme počínání toho druhu, které zvláště u německých filologů této druhé polovice našeho století se jeví, a že takovéto učence neklademe do řady vzdělců. Kdyby se často takovýmto pěstovatelům vědy na mysl uvedlo, že nezdvořilé a jizlivé snižování jiných není vědou, nýbrž zasluhuje zcela jiného názvu, zajisté by zlořádu tomu brzo byla přítrž učiněna a *od-
řata by byla zásadním odpůrcům klassicismu zbraň, které často užívají.*

* * *

Mezi námitkami, které často se pronášejí proti pěstování klassických studií, vyskytuje se zvláště ta, že nevychází žádný praktický užitek z těchto studií aneb aspoň že praktický jich užitek pro život jest poměrně skrovný. Mnozí nerozumějí tomu aneb nechtějí rozuměti, že pěstování starých jazyků jest, jak jsem již svrchu pravil, osvědčeným prostředkem, který jistěji a snáze vede k dosažení všeobecného vzdělání než kterýkoli jiný prostředek. Mnozí neuznávají, že by studium klassické poskytovalo takového značného formálního vzdělání, jak přátelé filologie tvrdí.

Naproti takovým pochybnostem lze postaviti zkušenost a lze říci, že dle svědectví zkušenosti, kteráž jest nejlepší učitelkyní života, gymnasium skutečně toho formálního vzdělání poskytuje, a že, jak svrchu (Krok II, str. 244) vyloženo, i slavní a na slovo vzatí nefilologové, proti nimž nelze pronésti výčitku podjatosti, v témž smyslu se vyslovili.

Studium cizích jazyků vůbec není pouze tím důležité, že jest *pro-
středkem* k dosažení jistého cíle, nýbrž má také samo o sobě důležitost nemalou; neboť toto studium vede nás k tomu, abychom hloub vnikli v ústrojí jazyka, a jest výborným cvičením v praktické logice. Srovnáváním cizích jazyků jasnost a určitost myšlení více se podporuje než kterýmkoli jiným prostředkem. Překládání z cizích jazyků anebo překládání do cizích jazyků zjednává žákům takovou obratnost v logických kombinacích, jakou nelze jiným prostředkem a způsobem zjednati.

Avšak namítají někteří, kteří důležitosti vzdělání formálního nepopírají, že prý lze tohoto formálního vzdělání a této výhody, která z pěstování cizích jazyků a z překládání pochází, také pomocí moderních jazyků nabyti, jichžto znalost z ohledů praktických jest prý důležitější než znalost mrtvých jazyků klassických. Bylo by nespravedlivým a nemoudrým počínáním, zhola popírati možnost toho; ale zkušenost dokázala, že na reálkách, jimž kromě původního účelu praktického přidělen byl také úkol, aby byly *jakýmsi moderním gymnasiem*, nebylo toho nikterak tou měrou dosaženo.

Nebylo a není žádných jazyků, které by se k tomu tak hodily, jako

jazyk řecký a latinský; a o řečtině dokázal to na př. pruský poslanec Braun (Wiesbadenský) v duchaplných a důmyslných pojednáních.

Řecký jazyk vyniká takovou, abych tak řekl, ideální dokonalostí, jaká v žádném jiném jazyku se neshledává. I kdyby žádné památky starořecké literatury a starořeckého umění nebyly zachovány a kdyby nehlásala četná svědectví slávy národa řeckého, ale kdyby jen známost řeckého jazyka se byla zachovala, musili bychom již ze samé povahy tohoto jazyka souditi, že národ řecký tvůrčím duchem uměleckým a vkusností nad jiné vynikal.

Jazyk řecký rozmanitými prostředky nabyl lahodnosti a půvabnosti a krásy svrchované; i dovoluji si k objasnění tohoto tvrzení několik důkazů, jaké obyčejně v čteních svých akademických při příležitosti uvádím, vytknouti.

Hojností tvarů nemůže se ovšem vyrovnati některým jiným jazykům, zvláště sanskrtskému. Nejvíce jeví se jazyk řecký formálně chudým býti v deklinaci, srovnáme-li jej v této příčině se sanskrtou nebo s některými jinými jazyky příbuznými. Řečtina nemá instrumentalu, locativu, ablativu; původně ovšem měla také řečtina tyto poslední dva pády, čehož důkazem jsou na př. locativy *οἰκοι*, *χαμαί* a ablativné tvary adverbí *καλῶς*, *οὐτως*. Avšak v řečtině, jak se nám v památkách literárních jeví, shledávají se, nehledíme-li k vocativu, pouze čtyři pády. Proto rozdělily se v řečtině mnohé úkoly jiných pádů na ty, které se udržely; což se stalo způsobem velmi přiměřeným, tak že celkem genitiv řecký převzal úlohu genetivu i ablativu, dativ řecký úlohu locativu, dativu, instrumentalu. Také nahradil jazyk řecký ztrátu několika pádů hojným, zajímavým a dokonalým vyvinutím užívání předložek, u nichž na základě smyslného významu místního způsobem tropickým, zvláště metaforou, hojné množství rozličných významů se vyvinulo. Těch pádů však, které řecký jazyk zachoval, chránil bedlivěji, než se to v jiných jazycích stalo, aby spolu nesplynuly v jeden tvar. Tak na př., ačkoliv jinak řečtina ráda měnila *a* v *e*, předce nedala accusativu *νόκτας* splynouti s nominativem *νόκτες*, což se v latině (*noctes* nom. acc.) a v jiných jazycích stalo. V řečtině jen v středním rodě splynuly nominativ, accusativ, vocativ v jednu formu; avšak toto splynutí jest společno všem jazykům indoevropským. V dvojném čísle pak splynuly v jedno nominativ, accusativ, vocativ a s druhé strany genitiv a dativ; ale i ve všech příbuzných jazycích jeví se, pokud se vůbec dual v nich zachoval, splývání rozličných pádů dvojného čísla v jedno.

Velikou důležitost má v řečtině v příčině lahodnosti zákon, jemuž konec slov podroben jest. Řecký jazyk ubíral se v tom prostřední cestou mezi sanskrtou a latinou, cestou to skutečně zlatou. V sanskrtě má začátek slov veliký vliv na konec předcházejících; souhlásky, jimiž slovo končí, přispůsobují se začátečním souhláskám následujících slov, čímž zhusta značná změna a, srovnáváme-li to se slovy samostatnými, značné porušení jednotlivých slov vzniká. V latině pak slova jednotlivá rozmanitými souhláskami končící vedle sebe stojí samostatně a nezakoušejí žádné změny koncovek. Řečtina naproti tomu obmezila počet koncovních souhlásek velmi značnou měrou, poněvadž (vyjma něco málo slov) ze všech souhlásek pouze *n*, *r*, *s* na konci býti mohou; a to jsou souhlásky, které nepůsobí žádného nepříjemného stýkání, nechť začíná následující slovo jakoukoli souhláskou. Tím dosaženo v řečtině toho, že jednotlivá slova podržují větší samostatnost a takřka individualnost svou lépe chrání než v sanskrtě; řeč pak nabývá větší plynosti a lahodnosti než v latině. Snaha po lahodnosti jeví se dále také v užívání prothetických souhlásek, a sice *α* euphonicum, *ο*, *σ*, jichž se co předrážek zvláště v slovech, která dvojí souhláskou počínají, užívalo, na př. *ἄ-σπαχυς* (jako v romanských jazycích, na př. fr. *espérer*, *espace*, hisp. *escribo*, *espina*), *ἰ-χθής*, *ὀ-βριμος*, avšak někdy také i před jednoduchou souhláskou, zvláště před tekutými a nosovými souhláskami.

Výtečné jest v řečtině ústrojí časoslovné. Syntaktické užívání tvarů verbálních často svou jemností překvapuje a genia řeckého, který v oboru

umění podivuhodná díla vytvořil, poznáváme zvláště v soustavě verbalné. Řečtina použila formálního rozdílu tvaroslovného, jaký jest na př. v λέγουσι (λέγοντι) a ἔλεγον (místo ἐλεγον) k syntaktickému rozlišení časů hlavních a historických, kdežto v latině jednotejné jest zakončení na př. přítomného času dicunt a imperfecta dicebant. Při užívání augmenta a reduplikace, kterých prostředků jakožto znaků časů historických a perfecta se užilo, šetřil jazyk řecký pravidel lahodného znění a vytvořil dle rozdílu jevícího se v násloví rozdílné tvary; srv. ἔλεγον, ἤγον; πέποιθα, πεφίληκα, ἔκτονα, ὄλωλα. Nám Slovanům jest však ústrojí verbalné řecké zvláště zajímavé tím, že řecký jazyk také jako slovanština, byť i ne vždy se stejnou důsledností a přísností, dbal rozeznávání *jakosti* činu. Vstoupení ve skutečnost naznačuje řečtina aoristem, trvání nebo opětování přítomným časem nebo imperfectem: λείπειν = opustiti, λείπει = opouštěti; βάλλω hod, βάλλω házej; ἤγον vedl jsem n. vodil jsem, ἤγαγον přivedl jsem, ἔπειθον přemlouval jsem, ἔπεισα přemluvil jsem. Tohoto plastického rozdílu, jehož důkladné poznání jest zároveň výborným praktickým cvičením v logice, latina a němčina nedbala, a jeví se jen některé slabé stopy toho, že někdy také v těchto jazycích snaha po podobném rozlišování se ozvala. Ukončenost děje řečtina velmi určitě perfektem naznačuje, kteréhož času známkou jest reduplikace, vhodný to prostředek k naznačení větší důraznosti činu, za jakou lze pokládati ukončenost. — Také v užívání způsobů jeví se v řečtině veliká dokonalost. Řečtina má mimo indicativ a imperativ ještě conjunctiv a optativ, kteréž dva způsoby v latině v jedno splynuly. Ovšem ne vytvořil jazyk řecký teprv po svém oddělení od jazyků příbuzných tohoto rozdílu, nýbrž rozdíl ten jest prastarý, poněvadž i v sanskrtě jsou tvary, které s conjunctivem a optativem se shodují; ale Indové neužívali s tak vhodným a krásným rozdílem těchto tvarů. Řečtina těch dvou způsobů užila k naznačení jemných rozdílů, užívajíc na př. optativu po historických časech v těch případech, v kterých po hlavních časech conjunctiv se klade. Vůbec pak nabyla řečtina značné jemnosti a přesnosti logické tím, že z optativu učinila výraz subjektivnosti naproti objektivním způsobům indicativu a conjunctivu. Velmi důležitý a rozsáhlý jest v řečtině obor příčestí, i nebylo a není žádného jazyka, jenž by hojným a vhodným užíváním příčestí takové průzračnosti, stručnosti a okrouhlosti byl nabyl, jako řecký; pročez právem Řekové slouti mohou φιλομέτοχοι (milovníci příčestí).

Neobyčejná jest, čehož také při všeobecné charakteristice jazyka bedlivě si povšimnouti záhodno, hojnost částic. Tato na pohled nepatrná slůvka dávají jazyku znamenitou přesnost, jasnost a půvabnost; nejrozmanitější poměry myšlenek a nejjemnější odstíny se jimi často naznačují, což důkladněji teprv v novější době poznáno, neboť dříve byly leckteré částice mnohdy jen za jakási vyplňovací slůvka (particulae expletivae) pokládány. V řečtině bylo, jak již často k tomu bylo poukázáno, rozsáhlé užívání částic snadné, poněvadž jsou to z největší části slůvka krátká a objemem svým nepatrná, tak že i hojnější jich užívání není sluchu protivné (ἄρα, ὅα, γάρ, γέ, δέ, δή, ἦ, μέν, οὐκ, τί a j.); hojné užívání a opakování jich usnadnilo se také tím, že některé z nich jsou příklonné a splývají v souvislé řeči s jinými slovy.

Latinský jazyk nemá sice té dokonalosti a toho rázu takřka uměleckého, kterým řečtina vyniká; avšak logická jasnost a určitost a s druhé strany vážnost a důraznost (gravitas) tohoto jazyka, jímž nejmohutnější a nejpraktičtější národ starého věku mluvil, jsou vlastnosti, z kterých mládež studující, byť i si toho nebyla vědoma, čerpá užitek nepopíratelný.

Byť i nebylo lze vždycky užitek, který ze studia klassických jazyků pochází, měřiti nebo vážiti nebo vypočítati, užitek ten skutečně existuje; jsouť v našem životě mnohá inponderabilia, jichžto působení skutečnost nejlépe na jevo přivádí.

Nemalé váhy pak při uvažování otázky, z kterých jazyků mládeži studující největší prospěch přichází, jest to, že právě řecká a latinská filologie

jest tak zdokonalena a propracována, že žádná ani starověká ani moderní filologie nemůže se jí rovnati. Grammatika, skladba, stilistika, exegese, kritika, a konečně i technická terminologie jest právě v oboru obou klassických jazyků *působením a přispěním mnohých století* tak vyvinuta a zdokonalena, že filologie moderní tím více bude prospívati, čím více o hojné zásoby opatřené v oboru klassické filologie bude se opírat.

Neobávám se pronášejí tento výrok, že by mi mohla učiněna býti výčitka, že mluvím pro domo; neboť nejslavnější jazykozpytci a filologové moderní i slovem i skutkem tuto důležitost klassické filologie uznali. Bopp, Grimm, Jungmann, Pott, Šafařík jsou výmluvnými toho svědky. Tito nesmrtelní badatelé a mnozí jiní na *klassické filologii* a na její metodě založili svá bádání dobře vědouce, že to, co stoletou, ba tisíciletou prací získáno v oboru klassické filologie, nelze nijakým jiným způsobem nahraditi.

* * *

Že znalost kulturního života Řekův a Římanův na gymnasiích nutna jest, to i protivníci klassických studií uznávají; avšak často praví, že za tím účelem není přece potřebí, aby veliká část gymnasijního vyučování věnována byla klassickým jazykům, poněvadž prý znalosti kulturního života Řekův a Římanův lze pohodlněji a v kratší době nabyti čtením překladů klassických spisovatelů. Ale čtením originalů a vlastním překládáním klassických spisovatelů vstípi se obraz celého spisovatele v duši žákovu mnohem lépe a mnohem určitěji než čtením pouhého překladu. Literatuře jiného národa jen nedokonalé porozumíme, nerozumíme-li jazyku jeho. Vyložil jsem při jiné příležitosti, že jazyk jest nejlepším klíčem k literatuře, a takovým klíčem, který ai za příčinou nerozlučného spojení formy a obsahu každý musí sám opatřiti, kdo si chce přístup k literatuře některého národa zjednat. Ostatně na školách středních záleží mnoho na tom, aby žákům dostalo se *návodu k samostatné činnosti*; tím se duševní síla žáků cvičí a rozmnožuje. Překlad, jež si žák zhotoví pracně a snad způsobem nedokonalým, má přece větší cenu než čtení cizího překladu, byť i byl výborný a dokonalý. Také vzhledem k nové literatuře cizích národů zajisté uzná se, že překlady jsou jen jakýmsi prostředkem z nouze. Co se pak literatury řecké a římské týká, tvrdím, že odkazování na překlady jest radou, která ovšem vzhledem k čítánkám pro obecné anebo jiné nižší školy ustanoveným zcela vhodná jest, která však vzhledem k potřebám a účelům středních škol jest nedostatečná a nevhodná.

* * *

Přicházím nyní k námítce, kterouž pokládám za nejnebezpečnější, a to ne snad z té příčiny, že by se nedala vyvrátiti, nýbrž proto, že námítka tato často také od mužů se pronáší, které nelze pokládati za zásadní nepřátely pěstování klassických studií na středních školách. Jsou mnozí, kteří ochotně a spravedlivě uznávají velikou důležitost klassických studií v příčině formálního vzdělání, kteří také uznávají, že naše vyšší kulturní snahy nescíslnými svazky spojeny jsou s osvětou starověkou a že tuto kontinuitu nelze přetrhnouti; jsou mnozí, kteří pěstování klassických studií za vhodnou protiváhu, aneb chceme-li raději říci, za vhodný doplněk vzrůstajícího se směru realistického pokládají. Avšak i tito spravedlivě soudící mužové namítají, že výsledky, kterých se na gymnasiích v latině a řečtině dosahuje, jsou skrovné a že nejsou v náležitém poměru k značnému počtu školních hodin těmto předmětům věnovaných. A ovšem v naší době, kdy cena času úzkostlivě se odvažuje, jest takováto námítka zajisté velmi závažná. Neboť co platno, tvrdí-li a uznává-li se, že pěstováním klassických studií nejsnáze a nejlépe všeobecné formální vzdělání se opatřuje a podporuje? Při tom se přece předpokládá, že toto pěstování klassických studií musí samo o sobě míti zdárný výsledek. Nedosáhne-li se však v latině a v řečtině přes značný

počet hodin, jenž se těmto předmětům věnuje, náležitým způsobem cíle vytčeného, jaké může pak býti to formální vzdělání, které my obhájcové klassických studií slibujeme?

Nemůžeme popřít, že skutečně celkové výsledky klassických studií na gymnasiích nejsou takové, jaké by dle snahy učitelů býti měly.

Příčiny toho jsou rozmanité, a nebude školním úřadům možno všechny příčiny odstraniti. Tak na př. s mnohých a zcela hodnověrných stran se sděluje (a slyšel jsem to nedávno od jednoho ze zemských školních inspektorů), že zlehčující a pohrdlivé úsudky o bezcennosti „mrtvých jazyků“, kteréž úsudky žáci nescíslněkrátě doma a jinde slýchají, neblaze působí. Také se dovídám se strany kompetentní, že stesky na nedosažení vytčeného cíle nelze obmeziti pouze na latinu a řečtinu, nýbrž že také v jiných oborech gymnasiního vyučování snahy učitelstva a školních úřadů nepotkávají se se žádoucím výsledkem.

Některé příčiny a překážky, které zdárnému výsledku klassických studií na středních školách brání, bude však možno školním úřadům odstraniti.

Mezi těmito odstranitelnými překážkami jest ta, že mnozí žáci nepřicházejí s dostatečnou grammatickou znalostí svého mateřského jazyka do gymnasia. Ovšem ustanovena jest přijímací zkouška z mluvnice za tím účelem, aby se seznalo, zdali žáci z obecných škol přicházejí s dostatečnou grammatickou přípravou. Avšak čím to jest, že přece často stesky a to stesky oprávněné a se strany gymnasijských učitelů samých přicházející, se vyskytují, že mluvnická příprava a znalost mateřštiny, kterou žáci z obecné školy přinášejí, není dostatečná a že tento nedostatek přípravy jest z veliké části vinen tím, že gymnasijsní učitel latiny nemůže takovému žáky k předepsanému cíli přivést? Já jsem velmi často od učitelů zaměstnaných v první třídě gymnasijsní slyšel, že leckterí žáci ještě v druhém semestru první třídy nemají živého citu pro rozeznávání pádů; jasné rozeznávání vět vedlejších v mateřštině pak jest mnohým žákům gymnasijsním v první i také ještě druhé třídě věcí velmi nesnadnou. Tu ovšem pochopitelně, že vyučování takovýchto žáků latině musí míti výsledky chatrné. A když se konečně přičiněním učitelů gymnasijských žáci tito naučili tomu, co již při zkoušce přijímací měli uměti, tu mezi tím již doba pokročila, a od takovýchto žáků cíl, jaký vytknut jest vyučování latině v jednotlivých semestrech a třídách, nemohl býti dosažen, i zůstávají takoví žáci stále a ve všech třídách pozadu.

Patrně jest, že přijímací zkoušky, které se musí pro krátkost času vyměřeného s velikým chvatem odbývati, neposkytují dosti spolehlivého základu pro rozhodnutí o tom, mají-li žáci býti přijati čili nic. Že pak mnozí žáci obecných škol v 10. neb 11. roce věku svého nemají dostatečných vědomostí v mluvnici mateřského jazyka, jest vůbec známo; vždyť i u mnohých žáků, kteří obecnou školu až do 14. roku navštěvují, grammatické vědomosti jsou nedostatečné, což nyní nelze zatajovati a popírati, poněvadž to nezvratně a číselně dokázáno jest u učňů, kteří navštěvují průmyslové školy pokračovací.¹⁾

Také z úřední zprávy o výsledcích vyučování na obecných školách ve školním roce 1886—1887 vydané lze dle mého mínění, ačkoli tato zpráva bohužel velmi neurčita jest, přece souditi, že výsledky vyučování v mateřském jazyku namnoze nejsou uspokojující. Pravím, že tato zpráva bohužel jest velmi neurčitá. Zní totiž takto:

„Vyučování řeči jest velice důležitým předmětem školního vyučování neboť jednak poskytuje naučením se správnému mluvení nejvydatnější vyučovací prostředek při ostatních předmětech, jednak zase naopak zdokonaluje

¹⁾ V Čechách jest nyní 167 pokračovacích škol průmyslových s 461 třídami; na 61 z těchto škol bylo však nutno *přípravky* zříditi, ačkoli jsou to školy pokračovací a přípravek žádných nemá již býti potřebí. Počet všech žáků na těchto pokračovacích školách byl na konci školního roku 1887—88 celkem 18755, a dle úředních výkazů byl úspěch nedostatečný u 2691 žáků (14.35%); 641 žáků zůstalo nezkoušeno.

se tím, když při těchto ostatních předmětech pečlivě se hledí k vhodnému vyjadřování myšlenek. Při vyučování tomto vadí v nejnižších ročnících¹⁾ ta okolnost, že mnohé děti, zejména chudých rodičů, prve než byly školou povinny, byly zanedbány, a vstoupivše na školu obecnou mají malou zásobu slov; při jiných dětech zase působí obtíže nedostatečná výslovnost neb užívání forem dialektických.²⁾ Vyučování tomuto předmětu dělo se v ohledu methodickém zejména při počátcích učení namnoze velice pečlivě, a snaží se mnozí z učitelů zdokonalováním metody, zejména vynalézáním neb opatřováním vhodných prostředků vyučovacích pro počátky vyučování řeči, jakož i pro vyučování názorné, důležité pro vývoj řeči, opatřiti tomuto vyučování pevný základ. Vady ve vyučování řeči, jež někde³⁾ ještě se vyskytují a o jejichž odstranění se usiluje, jeví se v těchto směrech: že vyučování grammatice děje se toliko mechanicky, že vyučování jednotlivým částem předmětu neděje se účelně, a že cvičení žáků ve slohových pracích neděje se vhodným způsobem.“

Cenu by měla zpráva ta, kdyby číselně bylo vyznačeno, na *kolika* školách vady ve vyučování řeči se vyskytují, kdežto se ve zprávě jen tvrdí, že se vady tyto „někde“ vyskytují. Já tvrdím na základě svých zkušeností, které ovšem nejsou tak zevrubné jako zkušenosti okresních a zemských školních inspektorů (kteřížto poslední ostatně bohužel jen skrovninkou část škol z vlastní zkušenosti poznati příležitost mají, poněvadž jsou pracemi byrokratickými přetíženi), že vady nejen „někde“, nýbrž *namnoze* se vyskytují, a to nejen vady v této zprávě připomenuté, nýbrž ještě jiné; a já zakládám toto své mínění zvláště na tom faktu, že u převeliké části žáků školní povinnosti již odrostlých, kteří navštěvují průmyslové školy pokračovací, nedostatečné výsledky elementárního vyučování se objevují.

O odstranění této překážky usilovati náleží dotyčným školním úřadům, jichž horlivé snaze zajisté za nedlouho se podaří, toho dosíci, aby mluvnické vyučování na obecných školách potkávalo se s lepším výsledkem; pak bude také na gymnasiích učitelům jazyků nejen starých, nýbrž také nových možno na pevnějším základě své vyučování založiti a zdárnějších výsledků docíliti.

Zajisté však bude také ve vyučování jazykům klassickým možno zdokonalením metody výsledky zvýšiti. Víím ovšem dohře, že o této věci v kruzích povolaných horlivě se uvažuje a ne snad teprv od nedávna; avšak ještě větší zdokonalení nynější metody jest zajisté možné a žádoucí.

K dosažení toho účelu zdálo by se mi žádoucím, aby učitelé latiny a řečtiny co znalci kompetentní nejen v časopisech odborných návrhy své uveřejňovali, nýbrž aby o četných v tento obor spadajících detailních otázkách také na sjezdech častěji opakovaných jednáno bylo a aby se na těchto sjezdech nvažování a probírání těchto otázek více času věnovalo.

Míním však, že by také se *strany úřední* mělo býti postaráno o uspořádání takovýchto porad. Zajisté pak by, kdykoliv se takovýto sjezd uspořádá z vlastní iniciativy učitelů středních škol, měla vláda co největší pozornost jednáním takového sjezdu věnovati a porady všemožně podporovati; přítomnost zemských školních inspektorů a také jiných delegátů vlády byla by při tom velmi žádoucí.

V oboru školství obecného jest u nás zákonem⁴⁾ uznána důležitost takových sjezdů. Ovšem vyslovují se s mnohých stran pochybnosti, zda-li tyto

¹⁾ Na kolika školách a u kolika dětí? JKv.

²⁾ To patrně řečeno hlavně vzhledem ke školám německým v Čechách. J. Kv.

³⁾ Na kolika školách, a v kterých školních okresích? J. Kv.

⁴⁾ Říšským zákonem daným dne 14. května 1869 a dne 2. května 1883 ustanoveno v § 45., že se v každém školním okresu aspoň jednou do roka pod předsednictvím okresního školního dozorce má odbývati učitelská konference. V § 46. pak ustanoveno, aby se v každé zemi vždy po šesti letech pod předsednictvím zemského školního inspektora zemské konference konaly ku kterým každá okresní konference má vyslati své delegáty.

sjezdy učitelů škol obecných mají skutečně tu důležitost a poskytují-li toho prospěchu, jak se při vydání zákona očekávalo. Zvláště v kruzích poslanců pochybnosti tyto velmi důrazně se jeví. Co se zemské konference týká, může ovšem býti poukázáno k tomu, že původně říšským zákonem ze dne 14. května 1869 ustanoveno bylo, aby zemská konference vždycky po třech letech se odbývala, že však roku 1883 toto ustanovení změněno v ten smysl, aby se zemská konference teprv po uplynutí šestiletí konala; ba od vydání zákona z roku 1869 posud vůbec teprv jedna zemská konference byla odbývána, a sice r. 1873, a od odbývání ostatních zemských konferencí bylo se svolením ministerstva upuštěno. Také proti okresním školním konferencím činí se často námitky.

Já nesouhlasím sice se všemi námitkami, které se v té příčině pronášejí, avšak uznávám, že by se zemské konference mohly zrušiti a že by, kdyby vůbec náhrady nějaké za ně bylo potřeba, mohly konati se v každém šestiletí společné porady *všech okresních školních inspektorů*. Také okresní školní konference nejsou dle mého mínění tak nutné, jak se soudilo; vykonávali-li okresní školní inspektor dozor svůj důkladně a navštívil-li každého roku aspoň jednou každou školu (a aby se to státi mohlo, nebo spíše aby se ještě častěji to státi mohlo, měly by inspekční obvody menší než nyní býti), přestává nutnost okresní konference, poněvadž okresní školní dozorce může a má, co kde dobrého shledal, všem učitelům doporučiti.

Avšak samo sebou zřejmo jest, že jinak má se věc u škol středních. Časté sjezdy ředitelův a profesorů středních škol pokládati sluší za velmi užitečné a potřebné, a lze při tom poukázati k tomu, že v jiných zemích, zvláště však v Prusku, Sasku a jiných zemích německých po mnohá leta již uznává se blahodárné působení takovýchto sjezdů učitelstva středních škol, že výsledky rokování takových sjezdů činí již značnou literaturu a že také vlády při vydávání svých nařízení bedlivě si všímají usnešení a výsledků těchto sjezdů.

Dále by nemálo prospělo střednímu školství, a tedy také zvláště studiím klassickým, jimž na gymnasiích poměrně největší část hodin se věnuje, kdyby zemským školním inspektorům možno bylo více, mnohem více času návštěvě všech ústavů jim podřízených věnovati a plnou měrou to konati, co jmenem samým „inspector“ za hlavní věc vyznačeno. Za tím účelem buď by musily se zemským školním inspektorům přidati konceptní úředníci, tak aby jim v pracích jejich kancelářských náležitá pomoc byla poskytnuta, anebo by počet zemských školních inspektorů musil se rozmnožiti, *jako se počet českých středních škol značně rozmnožil*. Před deseti roky bylo v Čechách státních vyšších gymnasií a realných gymnasií s vyučovacím jazykem českým 10, nyní 20. Před dvaceti roky bylo v Praze jen jedno české gymnasium, totiž akademické; nyní jest v Praze pět českých gymnasií a realných gymnasií, a sice čtyři státní ústavy a jeden obecní. Ale počet zemských školních inspektorů zůstal nezměněn.

Co se metody vyučování klassickým jazykům týká, musí čtení spisovatelů římských a řeckých dle mého mínění značně býti rozšířeno; náležité vědomosti grammatické v latině a řečtině musí žáci v nižším gymnasiu si opatřiti, a kteří by tomu požadavku nevyhověli, nesmějí postoupiti do vyšších tříd. Nejmutnějším zjevem zajisté jest, má-li ve vyšších třídách učitel teprv o to se starati, aby žáci mezery vědomostí v *tvarosloví* vyplnili; a to se bohužel u leckterých žáků vyskytuje. Věcnému a aesthetickému výkladu musí býti zvláště ve vyšších třídách náležitá péče věnována. Lhostejnost aneb i nechť proti klassickým studiím vzniká u žáků, obmezuje-li se ještě i u žáků věkem pokročilejších ve vyšších třídách výklad autorů z největší části jen na analýsi grammatickou.

Za to však zajisté žákům bude i zajímavé i poučné, užije-li učitel vhodných příležitostí k *srovnávání* skladby latinské a řecké. Zvláštní pozornost

však měla by býti věnována také srovnávání mateřštiny s jazyky klassickými a to i ve skladbě i ve fraseologii a stilistice. Já jsem přesvědčen, že by žáci takovéto srovnávání s velikou pozorností a s velikým zálibením sledovali a že by tím, což při vyučování na středních školách zvláště důležité jest, také k samostatné činnosti byli vedeni. Prospěch, který by z toho žákům vznikl, jest tak zřejmý, že by stížnosti na neplodnost a neužitečnost latiny a řečtiny zajisté u mnohých rodičů přestaly.

Velmi mnoho důležitých poznámek o tom, jak by vyučování latině a řečtině mohlo býti se stanoviska didaktického vhodně zařízeno, nalézá se v Herbartových spisech paedagogických, vydaných nyní od Willmanna (2. vydání v Lipsku 1880). Ovšem nelze se vším, co Herbart, a to někdy velmi důrazně, tvrdí, souhlasiti, jako na př. Herbartova nechť proti písemným pracím byla přílišná. On tvrdil, že prý žák, když při překládání do latiny neb řečtiny chyb se dopouští, těmto chybám, jak zkušenost učí, navyká a že tyto chyby v jeho mysli pevněji tkví než opravy těchto chyb; pročez Herbart žádal, aby takové písemné práce ukládány byly žákům teprv tehdy, až by je mohli bez chyb vykonati.

Avšak jak mají žáci k tomuto bezchybnému užívání cizího jazyka dospěti? Zajisté jen cvičením; a že při každém cvičení nedokonalosti a chyby se vyskytují, jest přirozeno. Tyto chyby musí učitel vytknouti a žáky vésti k tomu, aby se chyb vytknutých vystríhali. Já míním, že naproti Herbartovým výkladům v platnosti zůstane ono prosté, ale osvědčené: Errando discimus!

Snažil jsem se výkladem svým vyvrátiti námitky, které se proti pěstování klassických studií činí; ale při tom jsem důrazně poukázal k tomu, že všichni přátelé a zástupcové těchto studií musí vůči nepříznivým poměrům dvojnásobně usilovati o to, aby výsledky těchto studií se zvýšily a zdokonalily a aby se praktický užitek, který může z těchto studií pro život vzejíti, co nejvíce jevil. Mají pak zajisté odborní učitelé, kteří starým jazykům vyučují, spolu povinnost, aby sami byli činnými a horlivými obhájci své vědy a aby předsudky, které v obecnstvu se vyskytují, vyvraceli a odstraňovali. I ta část obecnstva, která důležitost formálního vzdělání snad dostatečně neoceňuje, mnohé důvody takřka makavé, které v prospěch klassických studií svědčí, pochopí, jako na př. že kontinuita historická vyžaduje pěstování klassických studií, že naše osvěta tisícerými páskami spojena jest se středověkem a se starověkem, že znalost latiny budoucím theologům, právníkům, lékařům nutna jest, že však studium latiny bez studia řečtiny velmi nedostatečné by bylo, dále že vědecké názvosloví v každé vědě závislé jest na latině, řečtině atd.

Avšak přiznávám ovšem nyní, čemu jsem dříve nechtěl přisvědčiti, že třeba bude také u nás o zřízení jednotné střední školy vážně a důkladně přemýšleti. Ale trvám na mínění mém dřívějším, že tato jednotná střední škola by mohla jen na základě našeho nynějšího gymnasia zbudována býti, při čemž ovšem leckterých změn potřebí bude. Avšak o této otázce hodlám mínění své obšírněji vyložiti při jiné příležitosti.

2. Hom. αἰγίoxoc.

Vykládá V. J. Petr.

Všeobecně vykládáme si slovo to jako *aegidu držící*, αἰγίδα ἔχων, považující αἰγίς za štít, *aegidu*, a odvozující -oxoc od slovesa ἔχω držím. Tento výklad byl všeobecně rozšířen i v staré době jak souditi lze z He-

sychia (Lexicon ed. min. M. Schmidta 1867 Jenae), kde p. 52 s. v. αἰγίοχος řečeno: αἰγιδούχος, ὁ τὴν αἰγίδα ἔχων αἰγίς δὲ δπλον, i z Etymologicum Gudianum (ed. Sturzii 1818 Lips.), v němž p. 14 s. v. αἰγίοχοιο čteme: αἰγίδα ἔχοντος. Vůbec zdá se, že výše uvedený význam byl tak ustálen a všem pochopitelný, že scholiasta Homéra neměl za nutno o něm vykládati. Svidā pak zaznamenal ve svém slovníku jenom αἰγίοχος ὁ Ζεὺς, což v Bernardyově vydání (1852 Halis et Brunsvigiae) přeloženo slovy Jūpiter aegidem gestāns.

Jediné Etymologica (Magnum ed. Sylburgii 1861 Lips. p. 25, a Gudianum ed. Sturzii 1818 Lip. p. 14) zachovala nám mimo uvedený výklad ještě i jiné v těchto slovech: αἰγίοχος παρὰ τὸ ὀχός, ὃ σημαίνει τὴν τροφήν, καὶ τὸ αἰγίς. Λέγουσι γὰρ αὐτὸν τεθηλακέναι Ἀμάλθειαν τὴν αἰγία. οἱ δὲ, ὅτι σκεπαστήριον ἦν αὐτῷ αἰγίς, ἀπὸ Κρητικῆς αἰγὸς ληφθεῖσα. ἢ ἀπὸ τοῦ καταιγίζειν τοῖς ἀνέμοις καὶ πνεύμασι καλεῖται γὰρ αἰγίς ὁ ἄνεμος. οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ Αἰγία πρώτην γῆμαι, τὴν τοῦ Πανὸς θυγατέρα. Dle toho výkladu αἰγίοχος mohlo znamenati: *Dia aegidu držícího* neb *odchovného kozou* neb *držícího štít z kůže oné kozy* neb *vládce bouří a vichrů* neb dokonce *manžela Pánovy dcery Aigy*. Z toho jde, že v první části onoho slova αἰγι- viděli slovo αἰγίς s různými významy, jako: štít, aegida, koza, bouře a vichr, jméno Pánovy dcery, a v druhé -οχος sloveso ἔχει držeti.

Co se týče druhé části slova αἰγί-οχος, jsou dle našeho mínění na snadě uvě etymologie, a sice buď αἰγί-σοχος neb αἰγί-Φοχος. V prvním případě v -σοχος máme kořen sāgh neb sūgh, od něhož pochází řecké (σ)έχ-ω, aor. ἔ-σ(ε)χ-ον, fut. σχή-σω, (σ)ί-σ(ε)χ-ω, (σ)οχ-ή vydržování, krmě, got. sig-is = něm. sieg, ags. sig-or, skrt. sah-ē snáším, přemáhám, sah-as síla, vítězství, zd. haz-anh síla, loupež, a v druhém ve Φοχος předpokládáme kořen vāgh neb vāgh, od něhož odvozuje se řecké (F)όχ-ος vůz, (F)οχ-έομαι vezu se, jedu etc., lat. veh-ō, vehi-culum etc., slov. воз-ъ, без-ъ, lit. vež-u vezu, veži mas vůz, got. gavag- jan = něm. be weg-en, vēg-s = něm. be-weg-ung, shn. wag-an = něm. wag-en, skrt. vah-āmi vezu. A poněvadž i σ i F jsou zvuky pohyblivé, jež mezi hláskami mizí, musilo i z αἰγίσοχος i z αἰγίΦοχος povstati αἰγίοχος.

Bylo-li -όχος rovno -σοχος neb Φοχος, rozhodneme později. Připomeneme jenom, že, povstalo-li αἰγίοχος z αἰγίσοχος, kmenem první části toho slova musilo býti αἰγι- a ne αἰγιδ-, ježto by v tomto případě σ nemohlo zaniknouti, ba naopak změnivši předcházející δ v σ musilo by zůstat i tenkrát, kdyby z σσ jedno σ zmizelo, jak o tom svědčí tvary ποσί z ποσσί, ποδ-σί neb ἐκόμια z ἐκόμισσα, ἐκομιδ-σα; kdežto αἰγιδ- ve spojení s druhým tvarem -Φοχος tvořilo by αἰγιδ-Φοχος, což by se musilo změnit v αἰγιδ-οχος, aneb povstaly by jiné tvary jako αἰγιδι(F)οχος, αἰγιδο-(F)οχος = αἰγιδούχος. Avšak neznajíce ani αἰγίσοχος ani αἰγίδοχος ani αἰγιδίοχος ani αἰγιδούχος (Hesychiova glossa αἰγιδούχος jest tvar učiněný jím samým, nejspíše dle vzoru ῥαβδούχος), jsme přinuceni předpokládati v αἰγίοχος kmen αἰγι- a ne αἰγιδ-. Poněvadž však výklad tohoto slova, jež podávali starí grammatikové a jenž doposud zachován jest, předpokládá zubní kmen αἰγιδ- slova αἰγίς αἰγίδος, ať si již má význam štítu neb aegidy, vichru nebo mračna, jest potřeba poohlédnouti se po jiném výkladu.

U Aristotela (Meteor. I, 4) nacházíme slovo αἰγίς (αἰγί-ός), jež znamená „ohnivý zjev ve vzduchu“. Kořen αἰγ s významem ohně neb světla máme též v slově αἰγί-λη světlo, jakož i v αἰγί-λιφ lesklý, hladký. Připustíme, že αἰγ není původní tvar kořene, nýbrž povstal z ἄγι per epenthesin, můžeme s ním srovnati skrt. ag-nis oheň, lat. ig-nis, slov. ognь, lit. ug-nis oheň. Znamenalo by tedy αἰγί-οχος původně (dle toho přijímáme-li -σοχος, neb Φοχος) buď *ohně* neb *světlo držícího*, *ohněm* neb *světlem vládnoucího*, *ohně-* neb *světlo-vládce*, aneb *oheň* či *světlo vezoucího*. Poněvadž však αἰγίοχος jest epitheton Dia, jenž oheň neb světlo (t. j. slunce) nevozí (toť činí Hēlios) a proto nemůže býti nazván *světlo* neb *oheň vezoucím*, rozhodujeme se pro název *ohněvládce*.

neb *světlovládce*, což se velice dobře hodí pro Dia, boha nebe, jehož názvy, řec. Ζεύς (= Δῖος), Δι(F)-ός, lat. Diovis, (d)Jovis, Jū-piter (= Jov-piter), odpovídající védskému Djaus a pocházející od koř. diau světlo, znamenají pána světla a ohně vůbec, jenž Prométheem byl mu ukraden a dán lidem.

Že kořen *áy* s epenthesí *aiγ* v řečtině málo byl rozšířen, o tom svědčí nepatrný počet tvarů, od toho kořene pocházejících. Z nich *aiṣ*, ohnivý zjev vzdušní, zachovalo se jen u Aristotela; v *aiγλιω* význam světla úplně zapomenut, což vysvitá z toho, že staří považovali πέτρη *aiγλιω* za skálu, na niž kozy nemohou vylézt (ἦν καὶ αἰῖς οὐ δύναται ἀναβῆναι Etym. Mag. Sylb. p. 25), odvozující *aiγλιω* od *aiṣ* koza a λείπω a překládající „nedostupný kozám, strmý,“ kdežto vlastně *aiγλιω* jest přídavné jméno, utvořené od *aiγλη* = *aiγλη* přísuvkou $\pi = \kappa F$, původně κ , a znamená *lesklý* a potom i *hladký*.

Pravý význam kořene *aiγ* cítil se jedině v *aiγλη*. Následkem toho povstalo matení pojmů vlivem stejnozvukných slov, jak jsme viděli v *aiγλιω*. Též v *aiγί-οχος* zapomenut původní význam, a následkem sblížení první části *aiγi-* se stejnozvukným *aiγί-ς*, což znamená *dat*, *nátlak*, *vichr*, *bouře* (srov. *ἀπ-είρω* dávit, tlačiti, hnáti, lat. aeg-er pobouřený, trudný, skrt. ingāmi bouřiti, *ēdž-āmi* trásti se, Hēsych. *aiγίς* ὀξεία προή; Etym. Mag. Sylb. p. 25: *aiγίδες*, κατ-aiγίδες οἱ ἄνεμοι. Serv. in Verg. Aen. VIII, 354: sānē Graecī poētae turbine et procellās κατ-aiγίδας appellant, quod haec mōta faciant tempestātes), dále *vlnění mořské* (*aiγίς* κύματα Δωριεῖς Hēsych.; *aiγί-αλός* příboj mořských vln, mořský břeh z *aiγί-άλος*, *aiγί-σαλος*, srov. *ἄλς* = sal salum, Salentiní obývatelé mořského břehu), a konečně *mračna*. Z toho povstal nový význam slova *aiγίοχος*, *vichrovládce*, *mračnovládce*. Bujná fantasie řecká udělala z mračna, jež nebe zakrývá, ohromný štít, jímž se stínil nebes pán a tvořil bouři a dešť, potřásaje jím. Název mračna *aiγίς* pak přenesen byl na štít Diůν (*aiγίς* τὸ τοῦ Διὸς ἡφαιστότεκτον ὄπλον Etym. Mag. Sylb. p. 25). Avšak ani tím nespokojila se řecká fantasie. Řídíc se stejnozvukností slov připletla k slovu *aiγί-οχος* též *aiṣ* *kozu*, a sice tak, že považovali *aiγίς* za štít z *koží kůže* (srov. glossu u Hēsychia *aiγίς* ὄπλον ἐξ αἰγῶν). A poněvadž bylo nepochopitelné, proč pán nebes měl právě *koží štít*, musila na pomoc nová báje o koze, dle níž Rhea, porodivší Dia na ostrově Krētě odevzdala ho nymfám, jež ho krmily mlékem kozy Amalthee (Apollod. I, 1, 6). O narození Dia na Krētě vypravuje se též v Hesiodově Theogonii 474 sqq.; avšak tam ho vychovává Gaja a o Amalthei nic se neví. Jedinou narážkou na slovo *aiṣ* v uvedeném místě z Hesioda jest *Αἰγαῖον* ὄρος *koží hora*, v níž Rhea ukryla Dia. Této narážky upotřebili bezpochyby později mythologové a vybásnili báji o koze Amalthei, rozšířivše ji tak, že prý, když se Amalthea sestárila, Dij její koží potáhl svůj štít. Avšak soudným kritikům se báje tato zdála příliš smělou, a proto čteme v Etym. Mag. Sylb. p. 25, že štít Dia povstal οὐχ ὥς τινὲς φασιν, ἀπὸ τῆς Ἀμαλθείας αἰγός, τῆς τὸν Δία ἀναθρεψάσης, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τὰς συστροφὰς τῶν ἀνέμων ποιεῖν κινεῖσθαι, čím se vrátili k dřevnímu výkladu o vlnění.

Jest tedy jedině správným nejstarší a původní význam epitheta *aiγίοχος* *světlovládce*, jakýmž Dij byl dojista v nejstarším hieratickém básnictví; tento správný význam ustoupil nesprávnému, ač velice starému, *bouřevládce*, *mračnovládce*, jakým se jevil Dij nejspíše v pozdějším básnictví hieratickém a na počátku básnictví epického, a teprve na třetím stupni stojí úplně nesprávný význam *štítovládce*, *aegidovládce*, jenž se stal všeobecným v dřevnosti a jehož se přidržujeme podnes.

O středních školách ve Francii.

Podává J. S. Vaněček.

Střední školy ve Francii jsou dvojí: *odborné* a *lycea*. Prohlédněme nejprve dříve uvedené.

Střední školy odborné

mají po šesti ročnících. Do prvního ročníku mohou býti přijati žáci vyšší ze škol obecných aneb tací, kteří se takovými vědomostmi vykáží, jakých na obecných školách získati je možno.

Na konec každého roku školního dělá se zkouška postupná ze všech disciplin toho ročníku, ze kterého se má postoupiti do následujícího vyššího. Po odbytém čtvrtém ročníku mohou dostati žáci na základě příznivě dopadlých zkoušek vysvědčení. V tom jsou pak obsaženy třídy z jednotlivých předmětů s připojením, kolikátým byl takový žák ve třídě. Po odbytých studiích na takovéto odborné škole mohou žáci skládati zkoušku bakalářskou z odborného vyučování středního (Baccalauréat de l'Enseignement secondaire spécial), totiž naši zkoušku zralosti.

Každý žák je povinen učiti se dvěma živým cizím jazykům: jeden je hlavní (anglický neb německý), jemuž se učí po šest let, a druhý je vedlejší, jemuž se musí učiti po tři leta. Tento může býti německý, anglický, španělský, italský aneb arabský.

Tyto jazyky určuje vždy ministr pro každý ústav dle potřeby a okolností. Při tom je na některých školách ponecháno na vůli rodičům, který jazyk si zvolí za hlavní, zdaž anglický či německý. Rozumí se, že na západních hranicích je to anglický a na východních německý jazyk.

V jednotlivých třídách vyučuje se těmto předmětům; číslice značí počet hodin v týdnu:

	1. tř.	2. tř.	3. tř.	4. tř.	5. tř.	6. tř.		
Frančtina	7	5	4	3	4	2	=	25
Živé řeči	5	5	4	hl. 2 vedl. 3	2 3	2 3	=	29
Dějepis	2	2	2	1	1	1	=	9
Zeměpis	1	1	1	2	1	1	=	7
Počty a měřictví	3	4	4	4	6	6	=	27
Přírodopis	2	1	0	2 ¹	2 ¹	2 ¹	=	6
Krasopis	2	1	1	0	0	0	=	4
Kreslení	4	4	4	4	4	4	=	24
Silozpyt	0	2	2	2	2	2	=	10
Lučba	0	0	2	2	2	2	=	8
Účetnictví	0	0	1	1	0	0	=	2
Morálka	0	0	0	1	0	0	=	1
Zákonodárství	0	0	0	2 ¹	0	2 ¹	=	2
Národní hospodářství	0	0	0	0	2 ¹	0	=	1
Filosofie	0	0	0	0	0	4	=	4
Úhrnem	26	25	25	27	27	29		

Připojená číslice 1 značí, že se tomu předmětu vyučuje jen v jednom běhu.

Mimo učbu z lučby je každý žák povinen zúčastniti se též prací v lučebně, které jsou takto rozděleny: v třetí třídě 20, ve čtvrté, páté a šesté třídě po 30 hodinách do roka.

Látku, která se v těchto školách v jednotlivých předmětech probírá, uvedeme zde jen tak dalece, pokud se jí vyučování v poslední třídě zakončuje aneb pokud se postup od našeho liší.

Frančtina. Čtení, výklad a recitování auktorů francouzských ve verších a próse od 11. století až po naši dobu. Písemné a ústní práce.

Filosofie. *Počátky filosofie vědecké.* O vědách, rozdělení věd. Vědy mathematické: jejich hlavní rozdělení, definice, axiomy a důkazy. Vědy přírodní:

jejich hlavní rozdělení, metody, pokusy. Vědy morální: vlastní jim znaky a jejich hlavní rozdělení. Vliv dějin na morální vědy; kritika dějin. *Počátky morální filosofie*. Svoboda, odpovědnost, morální osobnost. Konec člověka, štěstí, užitečnost, povinnost; Plato, Stoikové, Kant. Osobnost, rodina, společnost.

Živé řeči. Hlavní. *Němčina neb angličina*. Methodické studie o skladbě. Pojmy o prosodii, literární historie v chronologickém pořádku. Líčení, která žáci sami pracují. Překlady, dopisy. Vysvětlivky dějí se v téže řeči. Probírání lyrických básníků 18. a 19. století. Výtahy z nejlepších dějepisných, zeměpisných a vědeckých spisů 19. století.

Vedlejší: němčina neb angličina. Ježto jsou žáci již dospělejší, pokračuje učení lehčeji a sice tou měrou, aby se obstojně v některé z těchto řečí vyznali. Jedna řeč srovnává se s druhou. Učení španělštině neb italštině vede se o něco důkladněji.

Dějepis. Probírá se v takovém rozsahu jako u nás na reálce a to se zvláštním zřetelem na vývoj a význam Francie. V 1. třídě střední věk, 2. tř. nový věk, 3. tř. dějiny soudobé (nejnovější), 4. tř. osvěta starého věku, 5. tř. osvěta středního a nového věku, 6. tř. osvěta nejnovějšího věku.

Zeměpis probírá se v témž rámci. Při tom se obzvláště přihlíží k výrobkům průmyslovým a k obchodu, jakož i k prostředkům komunikačním. V 1. tř. Afrika, Asie, Austrálie, Amerika, 2. tř. Evropa, 3. tř. Francie, 4. tř. ekonomický zeměpis Francie, 5. tř. ekonomický zeměpis evropských států, 6. tř. ekonomický zeměpis ostatních dílů světa.

Vědy mathematické. Algebra. V prvních dvou ročnících obecná arithmetika, při tom v 2. tř. mechanické mocnění a odmocňování dvěma. Algebra počíná v 3. tř. a končí v 5. tř. úlohami o maximu a minimu. V 6. roč. opakuje se pouze arithmetika. Analytická geometrie v rovině a rovinná trigonometrie probírá se v 5. třídě. *Měřictví* počíná v 1. ročníku a končí ve 4. tělesnými obsahy právě tak jako na našich reálkách. V 6. tř. opakuje a doplňuje se látka z prvních 4 tříd.

Zobrazující měřictví počíná ve 4. a končí v 6. třídě plochou kulovou, válcovou a kuželovou; jejich řezy rovinami.

Mechanika. V 5. tř. statika, v 6. tř. kinematika, dynamika a kosmografie.

Silospyt. V 6. tř. elektřina, telefon, mikrofón a opakování optiky.

Lučba. V 6. tř. Všeobecná lučba opakuje se přehledně. Chemické výrobky. Analytická lučba. Práce v laboratoři jsou velmi četné a důkladné, vztahující se jak k anorganické tak i k organické lučbě.

Přírodopis. V 1. tř. zoologie, v 2. tř. botanika, ve 4. tř. geologie, v 5. tř. anatomie a fyziologie člověka a zvířat dokonalých, v 6. třídě pak pokračování z 5. třídy, při čem se rozšiřuje totéž na zvířectvo vůbec.

Kreslení. Od ruky. V 1. tř. Počátky ornamentu, kružnice, pravidelné mnohouhelníky, hvězdové růžice, elipsa, spirála, listy, květy. Počátky perspektivy. V 2. tř. měřické zobrazování těles (pouze čarami) perspektivně a pak stínované. Kreslení říms, vaječníku, perlovce, zubořezu atd. dle reliefu. V 3. tř. dle modelů z říše rostlinné, palmety atd.; pak částky architektonické, sloupy, vásy atd.; lidská hlava. Ve 4. tř. dekorativní hlavy zvířecí: lidské tělo dle antických modelů v celku i v částech dle odlitků a dle vzorů tištěných. V 5. tř. dekorativní obrazce, karyatidy, vásy a vlisy vzorkované. Kreslení zvířat dle reliefů, celých těl lidských dle antických soch. A konečně v 6. třídě pokračování z předešlé třídy. Cvičení v komponování. Modelování.

Rejsování. V 1. tř. Upotřebení nářadí rejsovacího. Obrazce přímočaré. Pracování tuší a barvami. V 2. tř. Dekorace rovinných obrazců s kružnicemi, parkety, mosaika atd., vše dle měřítka. Pokládání tuší a barvami. Rejsování těles jednoduchých. V 3. tř. promítání bodu, přímky a jednoduchých těles, pokládání a smývání jejich obrazů. Prvky architektonické. Dorické sloupové dle modelu. Ve 4. tř. stínování. Ionské sloupové. Rejsování jednoduchých strojů dle měřítka. V 5. a 6. třídě plocha okružová a šroubová. Lineární perspektiva. Korinthske

slonopoví. Rejsování strojů. V těchto dvou třídách zakončuje se kreslení a rejsování po 15 hodin v roce dějinami umění.

Účetnictví vyučuje se ve 2 třídách a zahrnuje v sobě zařízení obchodů, peněžnictví a vedení knih.

Morálka. Povinnosti domácí, sociální, občanské a osobní.

Zákonodárství. Ve 4. tř. právo veřejné: práva zaručená občanům, veřejná moc, organizace administrativní a soudní; všeobecný pojem o právu trestním. Právo občanské: osoby, rodina a statky, dědictví a spůsob, jak se lze domáhati práva. 6. tř. Zákony průmyslové a obchodní: obchodnictvo a spisy obchodní, obchod a právo námořní, úpadky, soudnictví obchodní a průmyslové.

Národní hospodářství. Majetek, práce a dělnictvo.

Z přehledu tuto uvedeného je patrné, že žáci odborných škol těchto nemusí seděti ve třídách tak dlouho jako u nás na reálkách, kde nejmenší počet hodin v týdnu již v první třídě dosahuje čísla 30.

Mimo to naučí se žáci francouzští předmětům, které u nás úplně scházejí, t. j. posledních pět v přehledu uvedených. Kreslírny jsou po většině tak zařízeny, zejména kde se dle modelů pracuje, že padá světlo shora, a žáci sedí kolem jednoho modelu na stoličkách k tomu účelu zvláště upravených a pohodlných a to obkročmo.

I krasopisu učí se ve zvláštní světnici.

Lycea.

Francozské lyceum odpovídá úplně našemu gymnasiu. Skládá se z 9 tříd a jedné přípravy. Třída, která následuje po přípravce, nazývá se osmá třída (= naší 1.) a postupně až na druhou (= naší 7.). Po ní následovati by měla první třída (= naší 8.), avšak ta slove rhetorika a nejvyšší třída filosofie.

Do nejnižší třídy, přípravy, přijímají se žáci osmiletí a tak postupně až pak žáci opouštějící poslední třídu lycea jsou osmnáctiletí, jestliže nikde neopakovali.

Lyceum tuto popsané rozděluje se především na tři oddělení. První, tak zvané *elementární* či nižší, zahrnuje v sobě přípravku a následující dvě třídy, t. j. osmou a sedmou. Druhé oddělení, *mluvnické*, obsahuje šestou, pátou a čtvrtou třídu, kdežto poslední, *oddělení vyšší*, obsahuje ostatní čtyry třídy. Z jednoho oddělení do druhého musí se dělati postupná zkouška.

Konečně je připojeno jedno oddělení a sice *odborné mathematické*. Do tohoto mohou vstoupiti žáci, kteří odbyli třetí neb druhou třídu (t. j. dle našeho počtu šestou nebo sedmou, přípravku nepočítaje), když byli zvláštní zkouškou spůsobilost svou pro toto oddělení prokázali.

Odborné mathematické oddělení skládá se ze tří tříd: *classe de mathématiques préparatoires*, *classe de mathématiques élémentaires* a *classe de mathématiques spéciales*.

Abiturienti třetího oddělení, chtějí-li, skládají zkoušku bakalářskou a sice *baccalauréat ès lettres*. Zkoušky tyto se odbývají na universitě v říjnu a listopadu a opravňují kandidáty k zapsání na universitu. Dále se mohou přihlásiti k přijímací zkoušce na *école normale*, která vychovává učitelstvo pro střední školy.

Péče o lycea svěřena je zvláštní vyšší radě, která ob čas ustauovuje komisi, jež nahodilou vadu studuje a činí návrhy na zlepšení. Přijme-li tato rada některý návrh za svůj, pak i ministr usnesení její schválí.

V roce 1884. opraveno bylo vyučování na lyceích v tom smyslu, že dřívějších 25 hodin týdních zredukovalo se na 20 hodin, mimo 2 hodiny obligátního kreslení a 3 hodiny tělocviku a hudby. Počet tento je proveden ve všech třídách prvních tří oddělení.

Rozdělení hodin na různé předměty je toto:

	Přípr.	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	Rhet.	Filos.	
Francouzský jazyk	9	9	9	8	8	2	2	8	4	0	= 44
Latinský jazyk . . .	0	0	0	10	10	5	5	4	4	1	= 88 1/2
Řecký jazyk . . .	0	0	0	0	0	6	5	5	4		= 20 1/2
Živé řeči	4	4	4	2	2	2	2	2	2	1	= 25
Dějepis a zeměpis	3	3	3	3	3	3	3	3	3	děj. 2	= 29
Vědy	3	3	3	2	2	2	3	3	3	8	= 32
Kreslení	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	= 17
Filosofie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	= 8
Huťba (zpěv) . . .	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	= 6
Tělocvik	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	= 16
Vojenská cvičení .	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	= 4
Úhrnem	23	23	23	25	25	25	24	24	24	24	

Povážíme-li, že celý jeden den (čtvrtek) v týdnu je prázdný, pak shledáme, že na jeden den řádného vyučování vybývá nejvýše 5 hodin.

Učiteli živých řečí, které jsou anglická a německá, klade se důrazně na srdce, aby bral zřetel k tomu, že mají býti žáci vycvičeni jak v písemném tak i v ústním vyjadřování.

O literaturu francouzskou je postaráno tou měrou, že ve třetí třídě jsou vyloženy spisy klassických auktorů v množství co možná největším k volnému použití žáků jak interních tak externích. Budiž podotčeno, že je pravidlem, by žáci bydleli v ústavu, nemají-li rodičů v místě, a i takoví bydlí v ústavě, chtějí-li tomu rodiče.

Rozvrhu látky v jednotlivých předmětech vyměřené v této črtě nepodáváme, poněvadž většinou je conformní s rozvrhem na našich gymnasiích. Jen vědy mathematické probírají se elementárně, ponechány jsouce čtvrtému oddělení.

(Dokončení.)

České glossy v Roudnickém rukopise z XV. století.

Frant. Prustk.

(Čteno v sezení Širšího sboru Matice České dne 6. dubna 1886.)

(Dokončení.)

Rovněž nesnadno jest hádati o původě *gloss českých*, jež se vyznačují dosti velikou rozmanitostí tvarův, ba i mnohými *archaismy*, tak že je patrné, že jsou brány z různých pramenův tu starších tu mladších (snad z hojných už tehdejších slovníkův lat.-českých); totéž se jeví i v Pen., jejíž glossy jsou stejné s ostatními kusy povahy, ač jest psána rukou jinou.

Aby věk gloss českých zevrubně vysvitl, uvedeme tuto potřebné doklady.

1. o; a sice a) ó v koncovce: gen. pl. masc. pouze na -uow: muzow, prowazuow, bokuow; rovněž dat. adv. doluow I, 224. 561; — dat. pl. masc. velmi často na -om: brzehom I, 3. brziehom 157. bohom II, 700. wietrom I, 319. muozom 517. obliczegom 710; dosti často -uom: slowuom 689. darnom 709. meczuom II, 443; leč už i -um (= ům) se objevuje: brzheum 86;

b) v kmeni jest ó velmi vzácné: lono 685. 692. twoy 328; nejčastější jest uo: wuodeze, twuoy, ba i za o: muohli 368. wuokowy 449; nezřídka nalézá se též u (= ů): zhury 165. 420. k hurze II, 15. kuze 211. zustawaczi 257. chuwy 275. chuzy 401. 410. II, 753. chuze II, 453. kury (choros) 499. spusb 649. spusbna Br. 70, luzi 698. luzu Br. 100. lunie 718. Br. 114. hruza II, 559. 755.

bruzau II, 685. spoluchudcze II, 181. pude (sic) II, 578. domu II, 437. skuro Pen. 99.

c) Na konci jest *o* oslabeno v *e* ve slově *gedne*¹⁾ 389. 401. — Zpětná přehláska *o* v *e*, v nové češtině zrušená, jest v: *otczewske*^o II, 634.

Před *o* na počátku slova nalézají se několikrát *w*: *wobloziti* 368. *wobhazym* 384. *wuokywy* 449. *wonieli* 404. *wosstipem* II, 230. *wobraniti* II, 292. *wobile* II, 304. *woblak* II, 606. *wolowem* Pyr. 68. *wobgiti* Br. 131.

2. *a*. Postupná přehláska v *e* provedena jest až na *ladwa* 34. (srv. pol. *lada* vedle *leda*). Analogií pak povstaly tvary jako: *poczel* II, 2. *obiew* II, 214 (*obiaw* II, 514. *odyali* 88.), ba i: *rzwenie* II, 223.

Zpětná přehláska jest řidší: *neprzitelске* 28. (*neprzatelsky* 67), *newize* 169. *rozwieti* 319. *vtiti* 552. *obiewsse* II, 490. 517. V *v* imper. jest z pravidla *-ay* (*-ag*), snad jen jednou *-ey*: *trway* 389. 401. *trwayte*, *chowayte* 207. *sklamag* 684; *rozhayzey* 70; rovněž předpona superlativní zní vždy *nay-*, jako: *naylepssimi*, *nayprw* a p.

Co zvláštnost sluší zde vytknouti *ay* místo původního *ej*: *naysmy* 198. *naysem* II, 159. *naysucze* II, 121. *saydu* 361. II, 632. *przedayde* 317. *wayde* II, 229. *waydu* II, 458. 467. (*wegdu* II, 303; *waydu* II, 737. a *wayde* Pyr. 40. nepatří sem, ježto v nich *ay* povstalo z *ý*: *výdu*, *vyjdu*), *otaydu* II, 633. *odaydiete* II, 644. *podaydu* II, 708, 723. *obayme* 687. II, 253. *odaymu* II, 606. *gednostaynie* II, 729. Pyr. 8. — Úkaz tento tomu nasvědčuje, že se už v této době počalo *-aj* (v imp. i superlat.) vyslovovati *-ej* (srv. imper. *rozhayzey*!), sice by nebylo lze nahlédnouti, kterak by se vyslovované *ey* (*weydu* a p.) bylo mohlo psáti *-ay*, a aby se *waydu* bylo *vajdu* vyslovovalo, nelze uvěřiti. Jest to podobný zjev, jako když se vyslovované *ou*, jež etymolog. pouze z *o-u* mohlo povstati, psalo *au*: *daufati*, k večerau (*Sitzungsber. d. Wien. Akad. LXXXIII*, 414), což nasvědčuje tomu, že se už v XV. století *au* vyslovovalo *ou*;²⁾ pročť písaři někdy se dokonce sváděti výslovností psali *ou* místo *au*, jako v našem rkp. *toul* 500. *brouky* 435. *slowpy* 428, kdež písař kolísaje pro nezvyklost tvaru *ou* napsal i *duofanie* 132. II, 75.

3. *u*. a) Jak v koncovce tak v kmeni jest *u* ovšem přehlašováno v *i*, kromě archaismův: *zweklostiu* 14. *wniutrzni* (?) 243; u sloves VI. třídy jest z pravidla *-ugi*: *wywraczugi*, *puogczugess*; velmi zřídka *-igi*: *nawraczige*, *smoczige*. — Naopak: *w obietiu* (m. *-i*) 715. *inf. skrotitu* (m. *-i*) 523.

b) Dlouhé *ú* nalézají se v koncovce (*mnu*, *obraczenu* *berlu*; *su*, *sucz*) mnohem častěji než *au* (*sluzbau*, *mau*, *berau*; v kmeni pak není sice valného rozdílu, leč přece se *au* zdá oblíbenějším než *ú* (*vfati* 452. II, 658. *zburziti*, *dopussti* — *aufati* II, 61. 402. *aufanie* II, 162. *taulem* 323. *zbaurzene*, *pausstie*), zvláště na počátku slova naskytuje se z pravidla *au*: *auli*, *audi*, ba i: *w aussich* II, 731. Mnohdy nachází se *ú* i *au* vedle sebe: *nad zawrzenu wietrnau wazbu* 141. *niekteru zenaucz* 324.

Místo *au* nalézáme třikrát *ou* (*ow*) a dvakrát *uo*, o čem jsme se zmínili výše.

Několikrát nalézáme *uo* místo krátkého *u*: *zvuok* II, 53. 209. 243. *zwuokem* 55. *zwuoczeli* II, 113. (vedle: *zwuk* II, 308. *zwukowe* II, 301.) *muozem* Br. 69. *muozom* 517. *muozim* 506. *rozuom* II, 35. *tuo* II, 783. *tepruow* II, 559

¹⁾ Kott v Sl. píše nesprávně *jedné*, což nemůže býti neutrum ani od jediný (jediné), ani od jeden (jedno); srv. *jeno*, *jene* (*jen*), *kto* — *kte*, *kamo* — *kame* a p.

²⁾ V XIII. století psalo se ovšem *ou*, kde toho etymologie žádala, jmenovitě když se mezi *o* a *u* vyslulo původní *h*: *Bouzlaus*, *Bovzlaus*, *Bowzlaus*, *Bouslaus* (*Bohuslaus*), *Bous* (*Bohuš*), *Boutha* (*Bohuta*), *Bounici* (*Bohunic*) Erb. a Eml. Reg. I. II. Když pak se *au*, jež se nepoměrně častěji naskytovalo, počalo vyslovovati *ou*, podrobilo se mu i původní *ou* přijímajíc na se tvar *au*, což se dosud uchovalo v něm. jmenech jako *Bauschowitz*.

(vedle *tepraw* II, 375.). Zvláštní tento zjev sluší dáti na vrub toliko písaři a svědčí o tom, že se za jeho doby *uo* vyslovovalo už *u* (-ů), jako se tu tam i psalo (viz výše při *o*); písař tedy píše vedle sebe *spuosob* i *spasob*, *chuoze* i *chuze*, *bezděky* — pojímaje více zrakem než uchem — psal vedle *zwuk* i *zwuok*, vedle *muzem* i *muoze* a p., ano se v písmě nelišilo krátké *u* od dlouhého (*ū*).

4. a) *é* se leckde proti obyčeji úží v *í*: *byrze* 304. *dwirze* II, 454. 482. 661. *picze* 646. *pycze* 678. *pawyzami* 490. *dyle* II, 637. *odnysti* II, 165. *czissij* 739 (vedle: *czessi* 729); ba i s krátkým *e* se tak stalo v slově *weczir* 374. — Zvláště rádo úží se *é* v tvrdé *í* (*y*, *i*) v různých tvarech zájmen a adj., jako: *sg. gen*: *chytri*^o II, 90. *ty* 668. II, 772. *myly* II, 784. *mi* Br. 13. — *sg. dat.* *bidnymu* 630. *takowy* (*praczi*) II, 619. — *sg. acc.* *libezny* (*vpokogenij*) 691. *posskwrnieny* (*bozstwie*) II, 183. — *sg. loc.* *na troyanskym* 97. 156. *w vkroczenym* 110. *na (z)aswieczonym* 681. *na zlatim* 698. *po tichym* II, 203. *po spusstienym* II, 262. *po skonany* (*noczi*) II, 795. *na rozestrzenym* 700. — *pl. acc.* *znamy* (*obliczege*) 684. *strazny* II, 166. *strassliwy* II, 228. *prowleczeny*, *otekly* II, 273. *dess(t)iowy* 744; ba i u *neutr. pl.* *pssikawy* *vsta* II, 211. *tenky raucha* Pyr. 50, ano se někdy adj. *neutr.* v plur. končí na *e* (místo *a*): *zelene hrdla* II, 381. *plne platna* Br. 58 *strzewa* *me* Pyr. 59.

V tomto úženi jeví se, jako nejednou v našem rkp., vliv mluvy obecné, jež dosud tam, kde se v spisovné mluvě nalézají *é*, na větším díle (na Plzeňště a Plaště kromě *sg. dat.* a *loc. fem.*, kde se užívá *-ej*) je úží v tvrdé *í* (*ý*).

b) Podobně se děje s původním neb nosovku *ę* nahrazujícím *ě*: *w lytie* II, 473. *lipe* 452. *lype* Br. 125. *zastkwil* 588. *skwiczi*, *skwily* 637. *stkwicziho* 710. *linie* 435 (vedle: *lene* 722). *misto*, *mista*, *mist* (vedle: *miesta* 51. *miestie* 681. Pyr. 24.) *dobrodini*, *dobrodiniem*, *diwku*, *diwek* (vedle: *dietietem* 714. *dieky* 600). *drziwi*, *rzidczi*, *nawsstiwila*, *smil* (vedle: *smiel*) 452. *odiwa*, *pospichagi*, *przybytek*, *przybytku* (vedle: *przebytku* II, 634, 642.) *otewrziny* II, 661. *chramich* (rovněž *geskynich* 60. ba i *myslych* II, 712.) *zaprziha* 568. *przitele*, *newize*, *vtiti*. — Vůbec jest v kmeni častěji *í* než *ie* (*ě* dlouhé neb *ę*); rovněž v koncovkách *subst.* a v 3. os. *pl.* u sloves vyskytuje se z pravidla *í* (*drzi* 308. *horzi* vedle: *wonie* 417, ač-li není *ie* rozpuštěno z *í*, v. sub 5.), jako v přechodníku a přičestí (*wryczi*, *brzmiczi* vedle: *skrzipieczzi*, *srv. skrzipenie*), kdežto v koncovce přičestí se nezřídka nalézají ještě *ie* neb *e*: *slinicziego*, *milugicziego*, *wmiragiczego*, *zadagiczego*, *mluwiczemu*; než: *stkwicziho*, *vsylugiczzi*, *hrzmiczi* (*acc. pl.*).

c) *ie* nalézají se ještě dosti často v koncovkách *neutr. substantiv*; vedle toho pak už se úží v *í* (*i*, *ij*), že se *ie* a *í* nalézají v stejném téměř poměru: *pokolenie*, *pokoleni*, *mlczenij*; též v adj. a slovesi záženo: (*stanowisstie*) *lodnij*, *neni*.

Vedle *ie* nacházíme *e* v slově *wobile*.

5. a) *í* se za to zase nezřídka rozpouští v *ie* neb v *é* (v. náš *Compar. pg. 9.*), na př. *we spanie* (*loc.*), *k panowanie*, (*nowych*) *kralowstwie*, *vpraczowanie* (*part. pl.*), *dobrodiniem*, *prwniem* (*primo*), *letniem*, *posledniem* (*dat. pl.*), *przedniemi*, *we zrzienie* (vedle: *w zhlednuti*), *ostatnie* (*diel*), *wydwalenie* (*emoti*), *bohynie* (*instr. sg.*), *branie* (*instr. sg.*), (*sme*) *porazenie*, *anstnie* (*duch*), *naplnie* (vedle: *wyplny*), *podmanie*, *czinie*, *vczinieme*, *hlediem*, *zwietie* (*m. wietiez*); — *rzemskym* (vedle: *rzimsky*). — Co zvláštnost sluší vytknouti, že též *ý*, mezi nímž a mezi *í* se v psaní nečiní přesný rozdíl, rozpouštěno jest v *é*: *nesskodliwem* II, 683. *richlem* II, 692.

b) Též *í* se někdy rozpouští v *ie*, ježto se v písmě neliší krátké *í* od dlouhého *í*; na př. v *welike geskynie* (*loc.*), *postawenie*, *przinuczenie* (*gsucz*), *oklamanie*, *naplniela*, *wnietrznie*, *wiediena* (*visa*), *wiedienie* (*conspectus*, *visus*, vedle: *widienie*), *wiedieti*.

6) Vedle *ý* objevuje se v koncovkách už dosti zhusta rozpuštěnina *ay*: *czimsky*, *wlaskym*, *welikymi* atd. — *neznamay*, *pokoynay*, *wyritay*, *mylay*, *otewrzeaaymi*, *shromardinaymi*, *slozenaymi*, *obraczenaymi*, *zbroynaymi*, *bylaymi*. Zvláště pak v kmeni a v předponách převládá *ay* velice nad *ý*: *byti* — *smaykali*, *blayska*,

blayskawu, laytky, skraysse, wzdaychanie, naywayss, waychođu, waychod, waydn (= výdu, vyjdu), wayda (exit) Pyr. 40.

Rukopis náš poskytuje též mnohé zvláštnosti v příčině jak a) *grammatické* tak b) *lexikografické*.

a) V příčině α) tvaroslovné: *nom. pl. masc. neživotných* končí sice obyčejně jako v nové češtině, leč přece ještě u některých slov nalézáme starou příponu -i: obla(c)zi 88. talyrzi odnessenij 723. oltarzi (voc.) II, 155. oltarzi zapalení Pen. 25. Dle toho lze souditi, že bychom tento *archaismus* nalézali i leckdes jinde, kdy by pravopis nebyl neurčitý, jako: audi 92. může se čísti audi i audy (audi swe 173) a j. Zvláštnost: howadky (pecus) 435. — v *gen. pl.* není vsuvného e v slovech: krzidl 301. (srv. hrdl RK. Zab. 178. osidl Jar. 227.), sestr 322 (srv. myslmi Pyr. 8.). Neobyčejný jest *gen. pl. neutr. a fem. na -uow*: zebra 211. (zebra II, 16), ba docela ramenow II, 558. (místo duálu); werzeguow II, 480. 493. a *dat. pl. fem. na -uom*: dwerzuom II, 442. rzeczuom (pozd. rukou) 223. Úkaz ten způsobený proudem masculin, není osamocen: dwerzuom Ctib. Tovač., obecně: hranicům, Letnicům, Hromnicům, vānocům, dial. na Plaště: kravom, kachnom, sviňom, husom a p.; i v jiných slov. jazycích, jako v maloruštině: wojnōv (Mikl. Gr. III², 256), v ruštině zvláště u jmen s přízvučným -kó: očkovъ, uškovъ, jablokovъ, domiščevъ, serdcovъ (hněvův), solncevъ, vladěnbicevъ, varenevъ, kušanbevъ a pod. (Mikl. ib. 294), v polštině: dnów, tłów, chłopisków, wilczysków, żądaniów, przysłowiów, wiecow, ziółków, liców, łożów; kuchniów, latniów, wszów, z pravidla kościom (ib. 415. 422. 427.), v horní i dolní lužičtině, na př. slovov, polov, rybov, rolov, kóscov, kruvom, kurom, sviňom (ib. 473. 475. 477. 508. 510). — *instr. pl.* muzmi 493. 506. meczmi II, 449. (srv. Mikl. ib. 340. o starosl. 14. 17.). — *instr. sing.* wuodczym 696. vznikl též analogií masculin; srv. Judyt wūdcīm jsuci Br. Jud. 15, 14. — *gen. sg. tvrdých masc. neživotných* z pravidla má -u: bez smy(s)lu 495. chramu 520. 505. rodu 626. stolu II, 2. prowazu II, 239. lidu II, 268; leč wrchā II, 682. — *absolutné participium*: odchazegicze 406. (= acc. sg. fem., srv. Arch. f. slav. Phil. II, 702.), ležie (= nom. pl.) 214; wzawsse II, 518. jest bez pochyby acc. sg. masc. m. wzawssa t. zbrogī = obleczene⁰; — *přechodník sg. masc.* stává zhusta za fem., na př. ta wieze padage II, 465. drze (Juno) 36. sa II, 574, sa prowazena II, 580. sa przypasana II, 614. prowozena sa Br. 29. zwitieziiw II, 578. spuosiwiw, podłoziiw Pyr. 108. a j.; řídčeji bývá fem. za masc. neb za plural: oblekssi II, 275. przisabagicz Br. 53. spusstiwssi (= pl.) II, 262.

S *vlastními jmény* cizími zachází glossator tak, že jména na *-us* obyčejně převádí v češtinu s plným nominativem: Askaniusa 659. Asskaniusowym 690. Askaniusa II, 702. Achileussa II, 275; jména na *-as* přetvořuje na *áš*, jímž nahrazuje někdy též koncovku *-us*: Eneasse 675. 713. Eneassowy (dat.) 715. Eneassowym 709. achileassem 475. Achileassowi II, 548. Achileassowy Br. 132. Achileassowo Br. 126. achilleassowymi Br. 65; jindy zase sklání jména na základě pouhých kmenův: Didonu 454. Asskaniogi (m. -owi) 556. Asskaniowi 646. do Carthagini 677. Palamedowi II, 86. priamowi II, 541. priama II, 554. Pryamowych 654. Troillawi (m. owi) 329. Troillowi 477. Vlixie (gen.) II, 125. Sinona II, 195. Agamem(n)onowi Br. 7. Hectora II, 274. hectorowa (m. -o) II, 543. hectoruow Br. 126. kreuzy II, 772. kreusy II, 784. kreuzi II, 793. do Siczili (cf. biblí a p.) 557, Troge (gen.) II, 571. Trogi (acc.) II, 108, 555. 751. k trogi II, 660. po Trogi (loc.) II, 637. Italiam přeložil: do wlach 2. itálica wlašskym 2. — Vliv latiny se jeví v adj. Troiansky (vždy v té formě) a Carthaginenske 504. karthaginensky 661. Beze změny převzal glossator z latiny: matky Veneris 720; yatemu sinoni II, 75. chramu Junonis II, 761. Na některých místech glossator vlastního jména nevypsal, na př. mysl Car. 515. od Karth: 568. Zhusta pak vyhne se glossator vyjadřování vlastního jména přídavkem: tak rzeczene, tak tak rzeczene⁰ a pod. 13. 505. 570. a j.

Z tvarův *superlativních* uvádíme: nayprwni, nayprwny, nayprwnij 541. 723. 737. (srv. LKatš. 1939. AlexV 2388. naprw 303. pozd. rukou bez pochyby m.

nayprw 306. nayczisziem II, 504 = najčístiem, tvořeno příponou -jij, -jī, o čem srv. můj Compar. str. 9—10.

Zájmene sich (eorum) užil glossator 218. zájmeno gegi sklání: gegiho II, 792.

Dual se nalézá zřídka, na př. obie stranie II, 61. na ramenau 501. oczima mymi II, 589. zwyklimi rukama Br. 131. Místo něho objevuje se i v subst. obyčejně plural: ramenuow II, 558. prsuow 485. Br. 146. do prsy Br. 148. pod prsy Pyr. 108. dwie drzewce 313.

Sloveso „býti“ praesens mívá z pravidla bez *j*: sy, smy n. sme, ste, su (gsu Br. 116), sa. Vytknouti sluší: smy 331 (sme 333). II, 437. Pyr. 22. naysmy 198. abychme Pyr. 21. Kazass 76. pl. 3. os. dadi 298. 605. dady II, 569, zdadi se 118. 396. 494. archaistický imperativ: slysi 676. slitugi (?) se 526. sklamy 688. zbrani 525. obrani II, 677. (vedle: odzen II, 784. promienme II, 388. vkrot 330.); pozoruj: podte 627. (srv. RK. Jar. 220; na Roudničtě podiž); z libovůle tuším písařovy (či glossatorovy?) pošlo: wessl 105. (wssel 171). przissl II, 718. Br. 1. (srv. trpl 5.) vssew 242. wyssew Pyr. 51. — Part. perf. act. jest mnohdy bez *l*: rzek 142. Br. 54. przirzek II, 96. pozdwich II, 153. pozdwich II, 688. vtek II, 156. 380. nepad II, 532. dotek II, 649; pozoruj: posskwrnils II, 539. nechals II, 597. Starý tvar přechodníku uchoval se v obyemssy II, 673. m. obyemssy, an se písař dal svěsti tvary synonymními jako obiaw II, 514. — O staré předloze svědčí též stopy aoristu, jak se domníváme, tyto: nali 195. klama 352. poswieti II, 502. krau (m. kray z kry?) 351.

β) Tuto připojíme též v příčině *hláskoslovné*: otewrzenaymi 122. otewrziny II, 661. otewrzenie Br. 63. otaydu II, 633: obyčejně *od* (352. odaydiete II, 644); *kto*, niekto Pen. 17. 21. 15 (jinde: kdo, niekdo); prziately Pen. 41. trziasly Pen. 45. gmiel Br. 148, obyčejně bez *g*: mielo 20. 236.

Vliv obecné mluvy na písaře neb i glossatora jeví se v těchto tvarech: puste 562. pusste II, 269. nawrate II, 269. dess II, 675. pudeli II, 578. waydu (z wydu, t. j. výdu m. wygdu) II, 737. Pyr. 40. ze trzech Br. 38. obum (ambobus) 458. bidnymu a pod. (v. výše); inf. na *t*: nest 648. trpiet Br. 81. hnut Br. 153. a part. perf. act. rzek a p. (v. výše).

γ) Co do *skladby* sluší toto uvést: Při part. perf. act. se v 3. os. z pravidla klade gest, su: byla gest 362. vmrzel gest 547. wessli su a p. Zvláštnost: gestli by ne(o)dolala gest II, 599. Part. praes. od sloves zvratných bývá nezřídka bez *se*: o tulagiczim miesiczi 742. kopi trzesuczi II, 175. nesrownagiczi usta II, 423. stiekagiczimu II, 771. dotikagicz Pyr. 3 (než říká se též: dotykati čeho). Part. praes. a perf. act. s významem passivním: zanedbale (neglecta) 722 (cf. Mikl. Gr. IV, 818). milugiczi (amatum) Pyr. 85. Part. perf. pass. s pojmem možnosti: chwalene (laudabile) II, 583, srv. nepřemožený, invictus a pod.

O sklonbě přívlastku „tolik, mnoho“, srv. od toliko przihod 9. toliko przihody (instr. pl.) 240. toliko przihodami 615. se mnoha krwi II, 532.

Pozoruj: modliti se bohyni II, 233. swate hwiezdzie modli se II, 700.

Předložka prostrzed (s jinou předložkou neb i bez ní) pojí se tu s gen., tu s localem, a sice s *localem*: w prostrzed woysku 491; rovněž bez pochyby jest local: na prostrzed lesu 314. prostrze(d) sklepu 505; kdežto: w postrzed domu 638. v postrzed domu II, 508. může býti loc. neb gen., jenž se nalézá v těchto vazbách: prostrzed miasta 441. v prostrzed miasta II, 328. w prostrzed troianskych II, 67, s (= z) prostrzed rzeknow 242.

Předložka jest opakována: s matkerzinu s rzeczi 585. s troianskych z oczi 89.

V příčině záporu srovnej tyto výrazy: ani strach gest przy nas 548. ani przisslo gest Br. 44. ani se hniewam Br. 99. ani trp Br. 79. ba i: zadneho (nulla) polibeni dala sem Br. 14.

b) V příčině *kmenotvorné* a *lexikografické* sluší vytknouti toto: wratno, a, n. (ostium, porta) 14. 294 (srv. vratna, y, f. = polovice vrat, charv. vratnica,

= vratice — na Plaště; vedle wratno jest i wrata 448). pomel, i (e?), f. 83. u, m. II, 416 (turbo, ventus). tercze, e. f. 101. II, 175. 227. 671 (scutum, clipeus). lebka (galea) 101. rzbet (= hřbet) 110. II, 208. dczy (= dsky) 119. sskulina (t. j. škulina, v. Jung. Sl.) 122. 123. a j posskwrniti (t. j. poškvřniti) II, 539. toczenicze (vortex) 117. 161. skrzemen (silex) 174. slze, e, f. 228. przihod, u, m. (jako ve slovenštině = casus) 240 (przhioda, y, f. 9. 377. 615). przichoz, u, m. (příchod) 414. zaloh, u, m. (insidiae) II, 421. nechwile (nečas) 255. auli, i, n. (alveare) 435. skuli, i, n. (saxum) 537. pauti (pauta) II, 146. sklep (sklepení, klenba) 505. bitunk t. j. bituňk (praeda, lauprez) 528. nasyla (vis, násili) 616. milownik, milost, zadost (Amor, Cupido) 658. 689. 695. 697. 710. neczestij (t. j. necestí, bezcestí n. avia) II, 736. zamutek II, 298 (vedle: rmuti II, 298. 487). czepecz (vitta, vínek) II, 133. 168. drzewo (dřevce) II, 544. ssalenost (šilenost) II, 42. 594. lubi (porticus) II, 528. 761. mrwa (ulva, rokytí) II, 135. powraz (funis) II, 262 (prowaz II, 239). duchowenztwie (religio) II, 715. zwuole (voluntas) II, 777. komniata, komnieta (thalamus, komnata) II, 503. Br. 72. družina (družka, comes, choť, uxor) II, 729. Pyr. 98 (než II, 744 = comites). howadky pl. (pecus) 435. laytky pl. f. 337. polt neb polta (tergum, petaso) 635. braň f. (telum) II, 468. 410. 447. 520. brog, e či broge, e, f. (arma) 489 (jinde: zbrog, e, f. 295. 550. II, 545. 734). skrzipenie 87 (skrzypieczy 102). pohrzeb, i, f. II, 542 (pohrzeb, u, m. II, 646). ssaustanie (strepitus) 422. 725. roweň, rownie, f. (par) 705. warterz (armiger) II, 477. — chodita chuze (průchoditá cesta), prochodity duom II, 453. pochibny (dubius, pochybující) 218. obtizny (onustus, obtížený) 289. Br. 120. (těhotný) 274. chutnie (chutě, spěšně) II, 380. odporen byti (recusare, odpírati) II, 126. 607. 704. vrozeny (natus, genitus) II, 289. wlczaty (fulvus, šedý) 275 (srv. pol. wilczaty = vlku podobný, šedý). strassliw (pavidus, timidus) II, 685. 735. Pyr. 61. horliw (irascens, rozhorlen) II, 613. mlczedliw 502. pssikaw, sibilus, syčící) II, 211. smrdlaw II, 277. potomni Pyr. 27. zaytrzni (zejtřejší) Br. 57. — lehky adv. (paulatim) 720. II, 684. gedne (t. j. jedne, nikoliv jedné; ano povstalo z jedno jako jene = jen z jeno: Arch. f. slav. Phil. II, 698; modo, nisi) 389. 401. II, 160. Br. 81. postrzed, postrzedek (= prostrzed; srv. stsl. posrědz) 638. 698. II, 123. — zahrzemieti (zahřměti) 90. II, 693. wywzieti (excipere) 175. snazovati (denudare, obnažovati) 211. wynazeny (strictus, vytasený) II, 449. zamrakowati (caligare) II, 606. zbity se (pugnare) 475. stiekati se (furere) 491. II, 418. 595. pokussowati (tentare) 502. pohrzovati (spernere) 665. sylati (nesložené! mittere) 633 (cf. ssle 644). zwzieti (? = zněti) 328. straziti (custodire) II, 763. sslapiti (calcare) II, 380. lositi (sortiri) II, 18. przisskrinuti (přiskřipnouti, premere) II, 380. strzepitati (tremere) 164. 212. Pyr. 79. obinuti II, 251. 552. oklicziti (circumdare, srv. RK. Jar. 226; obklicziti 673) II, 360. 383. zahasiti (zh.) 720. II, 686. zutikati (rozutikati se, diffugere) II, 212. 226. 399. zapoliti se (exardescere, srv. RK. Zab. 156) II, 575.

Z rozboru tohoto patrně, že *jazyk* rukopisu našeho pochází asi z *prvé poloviny XV. století*, při čem vykazují ještě, jak jsme výše uváděli, hojné *archaismy*, jež bral písař se starší předlohy, z níž opisoval rukopis v druhé polovině téhož století.

Už výše jsme se zmínili, že písař nebyl sám glossátorem, nýbrž že opisoval z nějaké předlohy; tomu nasvědčují četné, místy i protimyslné omyly a chyby, jež mu proklouzly z pera, an mnohde zběžně neb nesprávně četl: g místo cz a naopak, r m. z, p m. y a naopak, cz m. v, b m. w, lb m. w, vb m. w, k m. b, i m. o neb a, r m. ie, e m. r, o m. r a p. Chyby ty se nalézají na větším díle v glossách českých, řidčeji v latinských a ještě řidčeji v textu, jenž se na některých místech odchyluje od vydání A. Forbigerova (Lipsiae 1873) a O. Ribbeckova (ib. 1872).

Zvláště vytkneme chyby v čes. glossách tyto, jimiž se slova naše zřetelně dotvrzují: wyl nebespeczne^o m. byl w nebespeczenstwi 3. m. magna m. mraczna 53. 255.

siroge m. ssirocze 181. ger m. (d)czەر 654. obkligite m. obklicziti 673. zusta-
waczi m. zustawagi 257. lidij m. lodij 69. wlly m. wesla 104. trczce m. tiezcze
126. vprowaide m. vpraczwane 168. shromardinaymi m. shromazdienaymi 170.
zeniemi m. zelenymi 191. skuspli m. skusyli 202. ya m. yaka 260. cztwrde m.
wtwrđi 271. mezna m. neznama 307. kram m. bran 315. powarsila m. powiesila
318. spawanie m. spiewanie 398. opletha m. opletla 411. stalbiela m. stawieła
447. vbatku m. walku 456. zwayw m. zwazane 448. rzeby m. rzeky 467. odkratiw
m. odwratiw 482. Zamenau m. Ramenau 501. nyeka m. yaka 582. woti m. trwati
609. wtispenie m. wtipnie 639. kazde m. kaze 648. nespeczestny m. nesczestny
682. k ni m. k milowani 722. poswietrati m. posmiewati II, 64. czestu m. czest
89. zbawsse m. zabiwsse 166. serzeme m. zemrzeme 353. zwiezdy m. lwiezdy
Pyr. 27. tezdy m. tehdy 29. zodna m. hodna Pyr. 56. a j.

Glossator náš liší se na velikém díle prospěšně od mnohých jiných, kteří
nezřídka otrocky glossující pouze slova překládají, nehledávající na větu a na
skladbu jazyka svého.

Za zvláště patrné doklady, jak glossator dbal vazeb českých, uvedeme tyto:
Uvádí otázku částicí -li i tam, kde v lat. žádné částice není: vzrzili, pudeli,
pad(l)li, horzelali, rozwodnilli se gest? II, 578—582. protoli? II, 664. — Vyja-
dňuje gen. poss. neb i obj. z pravidla adjectivem, nezřídka i při jmenech věcných:
divum, bozkym 79. deum (gen. obj.), bozka II, 788. Aenee, Eneassowym 709.
Troianorum, troianskych 89. Troie, Troianskym 597. Danaum, terre, maris, rzeczke,
zemske, morske 598. celi, nebeskym 129. aptato mucrone, podloziw meczouy konec
Pyr. 108. in domini torum, do luze panie Br. 100. — Dbá vazby české i tam,
kde se latinská od ní liší: praestanti (corpore), piekne^o 71. pulchra origine,
cztneho narozenie 286. nec (latuere) fratrem Junonis, nebyli bohu (t. tajny, ne-
zuamy) 130. acuto... scopulo, ostre... od skaly 144—5. accessis scopulos..
saxa experti, dossli ste skal.. skal skusyli ste 201—2, hec.. meminisse, toho
zle^o.. spomenuti 203. amissos .. socios.. requirunt, na straczene.. towarisse..
ptagi se opiet 217. quem queritis, na kterehoz ptate se 595. metum (inter),
strachem (t. mezi) 218. explorare nouos (locos), wyptati se na neznama (t. mista)
307. miratur portas, diwi se branā 422. miratur (sic) dona Aenee.. vultus..
pictum.. velamen, diwi se daruom Eneassowym.. obliczegō.. ossitemu.. ranchu
709—11. sperate deos, bogte se bohuow 543. reginam alloquitur, k kralownie
mliwi 594. affatur amorem, mluwi k milosti 663. affatur deos, mluwi k bohom II,
700. noua regna petētē, nowych kralowstwie zadostiwe^o, zadagiczego 620. consi-
stere.. mentem, vpokojiti se.. mysli 643. domum (timet), lidu (t. se bogi) 661.
(dum) vela darent, neplauli (t. dokud by) II, 136. miserere animi non digna fe-
rentis, slitug se nade mnu nehodnie trpiczim 144. contingere virgineas vittas,
dotknuti se czepczuow panenskych 168. morsu, kusagicz 215. te... aspicimus,
na tie... hledieme 283. 285. nota (imagine, maior), zname^o obrazu (t. věcší)
773; zvláště vytknouti sluší instr., jímž glossator vystihuje latinský nom. přísud-
kový: nuncius (ibis), poslem II, 547. munus itura, sluzebniczi abych ya ssla Br.
20. serua uocata, sluzebniczi powolana 100.

Řídčeji se glossator dal svěsti slovem latinským k vazbě nečeské: contingere
os, do(t)knuti se ge 413. parce.. pio generi, slituge se.. dobrotiwemu lidu
26. vrbe, domo socias, miestem, domem vczastne cziniss 600. paret.. dictis,
osluha.. slowuom 689. mira(n)tur.. simulata (verba), diwi se.. smyslena
10. secreta (domus).. obtecta, daleky (t. dům).. okkryta II, 300.

Zbývá se ještě zmíniti o osudech rukopisu, o němž tuto jednáme.

Na 1. stránce druhého listu nečíslovaného a na fol. 197^b nalézá se od po-
dější ruky, jak výše udáváme, jmeno *pana Petra s Weitmile* v přípisku latinském
německém. Jemu tedy patrně náležel rukopis ten. Než kdo byl a kdy žil tento
an Petr? V přípisku sluje „supremus kancelarius reis (sic!) bohemie“; nebyl
edy asi nejvyšším kancléřem, tiť sluli plným jmenem „supremus cancellarius regni
sic!) Bohemiae“ (srv. Eml. Pozůst. II, 506) i Palacký ho mezi nimi neuvádí.
luší tudíž „kancelarius regis“ vykládati bez pochyby na „nejvyššího písaře kan-

celáře královské“; doklad k tomu jest z r. 1417., kdy Jan z Bamberka, jenž byl v l. 1405—1419. nejvyšším písařem, též se nazývá kancléřem, dle Tomka v Děj. Prahy V, 47. snad mylně.

V rozvětveném rodě Weitmířův nalézáme několik Petrův, z nichž nejznámější jest Petr, bratranec tuším proslulého Beneše, purkrabí na Karlštejně a mincmistra království Českého; tento Petr dostal r. 1458. od kr. Jiřího zápis na zboží Postoloprtské. Naň však připsal onen, pozdější než rukopis, připadati nemůže, nýbrž na jeho tuším syna Petra (Papr. Diad. 1529. Titulář z r. 1534. k r. 1531. Eml. Pozůst. I, 382. k r. 1532), jenž držel společně s Šebestiánem, synem Benešovým, zboží Postoloprtské a hrad Mostecký; ono jim r. 1535. bylo dědičně postoupeno. Po nich držel zboží Postoloprtské zároveň s Chomútovským, jež zdědil Šebestián po bratru Ladislavovi, Jan z Weitmíle, který r. 1558. neb 1560. prodal Chomútov se vším zbožím arciknížeti Ferdinandu Rakouskému, s něhož trhem přešlo r. 1571. na Bohuslava Hasišteinského z Lobkovic: a tak se dostal rukopis, jenž patřival kdysi panu Petru z Weitmíle, v majetek pánů z Lobkovic a tudíž i v knížecí Lobkovickou knihovnu v Roudnici.

Založení a význam Preslova „Kroka“.

Ukázka ze životopisu Jana Svatopluka Presla.

Podává Alex. Jos. Bernard.

(Pokračování.)

Měl však Krok také své nepřátely a nepřiznivce, kteří nesouhlasili se směrem, jakým se bral, chtějíce na místě článkův odborných pouze prostonárodní výklady; nejvíce však proti mysli byla jim nově tvořená slova, jaká nezbytnou byla potřebou, kdy se měl probíratí odbor některé vědy na mnoze poprvé českým jazykem. Charakteristická jsou u věci té slova Dobrovského, napsaná v listě k Hankovi v červnu r. 1821.: „Krok ctím, totiž starého Kroka a rád bych ho poslouchal, ale nového Kroka nevím, jak mám uctiti. Starý by novému nerozuměl a nový brzo usne.“ O dvojí skalisko narážela tedy úsilovná snaha vydavatelův: buď ustati v začatém směru a zůstaviti jazyk mateřský na stupni obyčejnosti a všednosti, neb dále kráčetí začatou cestou a nedbati ústrků staromilecův. Bohudík, že se vydavatelé rozhodli pro směr druhý; že můžeme psáti nyní svým jazykem o vědách všech, namnoze zásluhou jest Kroka, jeho vydavatelův a jeho přispěvatelův. Ačkoliv Dobrovský pracemi svými ukázal, jak lze správně tvořiti česká slova, přece proti mysli mu bylo, když dle týchž pravidel nově tvořená slova šťastní jich tvůrce Jungmann a Presl v život uváděli.

Vedle Dobrovského byli i jiní spisovatelé čeští z doby starší, kteří se nemohli nikterak spřáteliti se směrem nového časopisu a zvláště s jeho jazykem. Že Jungmann a Presl ne vždy „uhodili na pravou žílu“, a že se mnohá slova a obrazy přičily vskutku duchu jazyka českého, uznává ovšem i nadšený ctitel jejich, avšak těžké a přecetné byly nesnáze, jaké v úloze této a hlavně v přírodních vědách v cestě stály, takže zajisté s úctou promluvití třeba o skutečných zásluhách i o nezdolné vůli. Šlechetnou snahu svou proslovili vydavatelé zřejmě v předmluvě: „Nám jen zbývá náš výborný a všeho podivení hodný jazyk, jenž přísahám národovládným osudem skrze několika století z obytné učeneckého takměř vyobcován byl, a jen o samotě, nepřírovně ostatním jazykům pokračoval, savorným myslí a vůlí sjednocením tak zapraviti a udobiti, jak přítomný stav vědomectva žádá; tak se pojednou tam postavíme, kam by dlouhá a loudavá cesta pozdě přivedla.“

„Jednak nelze diviti se tomu, že mužové, kochající se v okrouhlém a vybroušeném jazyku doby Veleslavínské, s hrůzou odvraceli se od nově tvořených, nezřídka arci zpotvořených slov,“ praví Václav Zelený v Životopise Jungmannově;

avšak mezi odpůrce Kroka postavili se i vlastenci mírnějšího smýšlení než staromilci a zvláště *Ant. Jaroslav Puchmayer*, „jenž nebyl nikterak ustrnulým obdivovatelem jazyka z dob minulých,“ ano sám radil k zavedení ruského písma místo obyčejné latinky a přijímal tak jako vydavatelé Kroka slova z jazyků jinoslovan-ských; a přece byl Krokovi nepřitelem, dav nelibost svoji proti nové terminologii Preslově již před vydáním Kroka velmi trpce na jevo v dopise k Dobrovskému.¹⁾ Že i *Jan Nejedlý* zanevřel na Kroka, nikomu nebude s podivením, „an zajisté nesnesl snadno slova nového.“

Pojednávajíce o zásluhách Preslových, pokud se týkají tvoření nových slov, na místě jiném, klademe tuto „Poznamenání neznámějších²⁾ slov“, jež Presl na konec prvního dílu svého časopisu připojil, právě tak jako Jungmann ke svému překladu Ztraceného Ráje přidal „poznámenání slov pozatmělejších“ a ke své Slovesnosti (1820) „vysvětlení některých slov začátečníkům méně známých“.

Poznamenání neznámějších slov.

Auboč = stráž vrchu. *Badání*, pátrání, das Forschen. *Balwan*, veliká kra, moles, massa, Klumpen, Block. *Bérce*, Schienbein. *Bernolaciti*, podle Bernoláka, který sprostoslováckou grammatiku sepsal, mluvití nebo psátí. *Bezvýminečný*, co bez výminky, unbedingt. *Bodry*, munter. *Boraks*, sůl známá, borax. *Budování*, stavění domů. *Bujarý*, bujný a jarý, čerstvý. *Cabičné vápno*, Kalkspath. *Céva* (Gefäss) v těle živočišném. *Čedič*, Basalt, známá hornina. *Čirý*, limpidus. *Děloha*, Gebärmutter. *Doboran*, sůl kyselinou boříkovou dosycená. *Dowinan*, sůl kyselinou vinovou dosycená. *Drhání*, třesení se, das Schwingen, Beben, Zittern, oscillatio (cf. drkotám). *Drtel*, Flötz (v horách). *Dřístálový*, od dřístálu poslý. *Fáze*, phases lunae. *Gih*, krajina nebes, poledne. *Ginoraz*, Hornblende (kámen). *Ginorazové horniny*, Hornblendgebirgsarten. *Giskati*, získati. *Glgotání*, Murmeln (o vodě), vlastně podobného hlasu jako „gigl“ vydávání; b) schlottern D. *Halda*, hromada rumu v horách. *Hlístipost*, nemoc škrkavkami nebo hlístami vyniklá. *Holemost*, obhroubnost, Grösse, Stärke. *Horlání*, horlení (frequ.). *Horovati*, horem se vznášeti. *Chapadlo*, oud k chápání. *Chebdi*, rostlina bezu známá. *Chmatní*, k chmatu náležející. *Chrabrý*, statečný, tapfer. *Chrup*, Gebiss (koní). *Chyška*, chatrč. *Kaskada*, malý vodospád. *Kaumarový* (barva), stahlgrau. *Kaval*, veliký kus. *Kep*, otvor rodících údů. *Keser*, ruční síť na ryby. *Klabný* (jako by uklahal, ukloval) nemnohý (obyčej.). *Klovatina*, Gummi. *Kormidelník*, Steuermann. *Košut*, hircus, Bock. *Krtičný* (vřed, scrophulöses Geschwür). *Krup*, zádech. *Krupník*, Tropfstein. *Kylnatý*, vystávající jako kyl v lodi (carina). *Lastura*, Muschel. *Leptavost*, povaha hmotů leptající nebo rozžírající. *Liňový*, z líhu nebo k němu přináležející (Weingeist-). *Lotos*, ořešinec krásný nebo leknín posvátný. Rostl. *Micha*, Rückenmark. *Mistopis*, Statistik. *Mnoho-ličén*, -čný, vielzählig. *Mohyla*, Grabmahl. *Nachový*, purpurfarben. *Námel*, Mutterkorn. *Nepitati*, nekrmiti. *Neptunisté*, kteří zplození země po mokru odvozovali. *Nezeykovaný*, nevroubkovaný. *Obsidian*, kámen opalu podobný. *Obosení*, točení okolo osy. *Obřlost*, Lähmung. *Owod*, Umfang. *Očelí*, místo koruny. *Opoka* (hornina), Glimmerschiefer. *Osa*, Achse. *Osudí*, nadobí. *Perlec*, Perlstein. *Podrovníkový*, pod rovníkem (aequator) položený. *Podvratníkový*, pod zvratníkem (tropics) ležící. *Plocha*, Fläche. *Polohopis*, Topographie. *Ponořovati*, potopovati. *Porfyr* (hornina), Porphyr. *Porok*, Tadel. *Powinowactwi*, chemische Verwandschaft. *Povoz*, Fuhrwerk. *Pružnost*, Elasticität. *Přeslínec*, Wirbel. *Přeslínkový*, přeslínku podobný. *Ručaj*, rychlý potok. *Rula* (hornina), Gneis. *Ryha*, kanál. *Soustřední*, concentricus. *Sedliště*, osada, Ansiedelung, Kolonie. *Skupenství*, Aggregationszustand. *Slin* (kámen), Mergel. *Sodík*, kov osoblivý. *Stejnostopý*, gleichschenklích. *Stmelovati*, zusammenkitten (tmel, Kitt). *Stonek*, Klotz. *Strousíkový*, co kovu strousíku přináleží, nebo co z něho. *Sušší*, čerstvý. *Šlich* (Schlich), míchanina zemí a kovů. *Trap* (hornina) w. zudec. *Trčeti*, stecken. *Trup*, Rumpf. *Tuča*, chmura bromová. *Tvořidlo*, Form. *Tvorný*, schöpferisch. *Ukosno*, šejdrem. *Ulita*, Schneckenhaus. *Waka* (hornina), Wacke, jinak droba. *Welkolepí*, Pracht, μεγαλοπρεπεια. *Wulkanisté*, ohněm že povstala země se domnívající. *Vejhoda*, Vorthell. *Wýrok*, Ausspruch. *Zádech*, krup, obzvláštní nemoc. *Zakohácení*, zacpání. *Zaprtalost* (gater), zacpání. *Záškodnost* (škodnost). *Záštitá*, ochrana. *Zdurný*, spurný, aufge-

¹⁾ O tomto poměru Puchmayerově ke Preslovi spis. na jiném místě životopisu Preslova zmínku učiní.

²⁾ Na stránce 159. „Předních Křisitelův Národa Českého“ od slovnítného vlastence Ant. Rybičky čteme tato slova Kroku vytýkaná: „ouzkosrdcavost (Engherzigkeit), sousmysl (consensus), zatravovačnost, udalice (přiběh, Geschichte), maloletnost (Minderjährigkeit), lzelo, nelzelo, potah (Beziehung), sestává (besteht).“ Těch ovšem nikdo nezastává a mimo poslední jistě nyní jich nenajdeme ve spisech novějších, upadlať v zapomnutí. Nevíme však, možno-li je přičísti na vrub Preslovi; naopak osmělujeme se tvrditi, že Preslem utvořená „z brusu nová slova botanická, mineralogická a zoologická“ udržela se po většině až do dnes, o čem viz J. Dědečkův článek v tomto Kroku I, 247. 297.

blasen. Zelenec, Grünstein. Zněnec, Klingstein. Zpružnosť w. pružnosť. Zuheltnostnéni, Polarisation. Žíha, Streife (z ohledu barvy). Zudec (hornina), Trap. Žula (hornina), Granit. Prouse, prudčeji.

I censura tehdejší přispěla měrou náležitou k tomu, aby nesnáze vydavatelův zvýšeny byly. „Presl měl oplétání skrze třetí svazek Kroka pro článek o Macchiavellim. Musí duplikat psáti celého svazku; cvičí ho v trpělivosti, kteréž on až na zbyt míti se zdá,“ píše Jungmann Markovi (10/I. 1822.). „Kroka vyšly dva díly . . . Pan Presl dostal záповěď jej dále vydávati; takové knihy prý pro Čechy nepatří — o světe, o hromové! že ještě meškáte. Ten dobrý vlastenec a ctihodný, pracovitý muž se nyní u dvora o to uchází, aby ho směl dále vydávati,“ ulehčuje vnitru svému Čelakovský v dopise ku Kamarýtovi (12/I. 1822). Povolení z Vídně sice v dubnu téhož roku (1822) došlo, tak že třetí díl mohl se tisknouti, ale přece oběti byly čím dále, tím větší. „Krok, jak jsem již jednou psal, spí. Chud by Preslovi nescházela, ale jsou tu dvě velké závady: 1. Málo odběratelů a 2. málo příspěvků od spisovatelů. Považ, čtvrté částky nechal tlačit jenom 300 výtiskův a nevyprodal jich ani 80. To je bída! Co si počneme? Koho pouhá, čistá láska nebudí a nepudí — zda-li by tu chuti neztratil?“ píše opět Čelakovský Kamarýtovi (19/I. 1824). „Ve kraji povídají, že již (Krok) zapovězen jest, což nepravda, ale přísnost censury jej umaluje a zdrhuje; zatím však dělá a dává, co smí,“ píše Jungmann Kollárovi (4/4. 1823).

Celkem přece vydáno třé svazkův, z nichž každý obsahuje čtyři díly; ze svazku čtvrtého vydán pouze jediný díl, jímž ukončeno a zastaveno další vydávání Kroka. Jak již shora jsme pověděli, nevycházel Krok v určitých lhůtách: r. 1821. vyšly dva díly, za tři další leta (1822—24.) vydány 3 díly, pak po dvě leta nevydáno ničeho, načež v následujících dvou letech opět dva díly vytištěny (1827. až 1828.); od roku 1831—1837. vydáno 5 dílův, až pak poslední r. 1840. na světlo vyšel. V těch dobách Presl obíral se záležitostmi průmyslovými a později politickými, odvrátiv se s cesty přísně vědecké.

Toť historie prvního českého časopisu odborného: obětavost vydavatelův, úsilná práce podivu hodna a uzalost obecenstva tak skrovná! Potomstvo nevidí již těch základův Krokem zbudovaných, ale přece cítí, že na nich pevně stojí budova zkvétající české literatury vědecké.

Věru že nejlépe prosvitne snaha vydavatelův, jakož i poznán bude směr Kroka, položíme-li tuto všecky články z něho, uspořádané dle jednotlivých odborův.

Z básní možno jmenovati v prvním díle allegorickou báseň „Krok“, o níž již se zmínka stala; dále překlad z Karamzina, pořizený od Hanky: Igor Svatoslavič¹⁾ (I, 1); překlad Šafaříkův třetí Theokritovy Selanky (I, 2), Markovu báseň: „U hrobu matere“, „Štěstí“ (I, 3), od téhož drobnější básně „Všeducha prosloví“ a „Znamení nebeská“ v českém dvojverší (I, 3). Nejmenovaný překladatel přispěl Óvidiovým listem „Leander Héře“ (I, 4) a nářečím slovenským psána jest báseň J. Holého: „Ke slavnému installování arcibiskupa Ostřihomského Alex. Rudnayho“ (I, 4). Ve druhém díle otištěn jest Čelakovského překlad národního zpěvu srbského „Svatba Čajkuny, sestry Luboviče Bega“ (II, 1); od téhož drobné básně „Nápis hrobový“ a „Nápisové“ (II, 1); Hankův překlad (v prose) z veliké hrdinské básně Ramajany: „Nárek rodičů nad smrtí jedináčka a válka Lakšamonova“ (II, 1), Štův²⁾ překlad z Vergilia „Daphnis“ (II, 1), Čelakovského překlad srbského zpěvu bohatýrského: „Kralevič Marko a loupežník Musa“ (II, 2). Chmelenský podal čtvero znělek a „Lovce“ (II, 2) dle indického rozměru Upačitra. Sušil přeložil z Óvidiových Heroid dvacátou de-

¹⁾ Římská číslice značí svazek, arabská díl.

²⁾ Právě překlady Sušilovy a Šírovy mají nejvíce nových slov a jimi jsou „drsnaté“. O dvou těchto překladech z Theokrita a Ovidia čteme v Musejníku na rok 1827. „Přeložení . . . nemírnými novotami v řeči drsnaté i vůbec nesrozumitelné, vlastence strachem naplňují, když si pomyslí, kde se posléze octne ubohá literatura naše, budeme-li touto cestou pokračovati? Všeho s mírou! toho pravidla nikde více šetření nepotřebí, nežli v purismu, má-li tento neškodným býti.“ (Štr. 140. a násl.) Posudek tento přísný pochází od Frant. Palackého; vedle něho klademe výňatek ze spisku „František Štr“ od prof. Ant. Truhláře (na str. 40.): „Nicméně nesmějí proto pokusy ty snad býti odsuzovány; byly to tenkrátě vůbec první zkoušky, a jestliže se nezdařily ve všem, vězela vina hlavně v současných poměrech a nikoli v nějaké neschopnosti překladatelově.“

váton: „Héro Leandrovi“ (II, 2), Štr přeložil Theokritovu 12. Selanku a Vergiliovu Selanku „Alexis“ (II, 2) a Čelakovský přeložil Šarbévského ódu „Amfion“ (II, 3). Chmelenský podal svou báseň „Vodník“ (II, 3), jakož i přeložil zpěvy s indickým rozměrem akšarachanda „Pěvec“. K nemalé ozdobě Kroka jsou *sněšky Kollarovy* z druhého a třetího zpěvu Slávy Dcery (II, 3). Dále čteme překlad *Sušilův*: „Dido Aeneovi“ (II, 3) a téhož překlad 14. heroidy Ovidiovy: „Hypermnestra Lynceovi“ (II, 4). — Třetí díl počíná překladem Tassova Osvobozeného Jerusalema od *Junice* (III, 1) a obsahuje ukázkou překladu *Vlčkova* z Iliady ze „sklady“ šesté (III, 3). Dále se zde nalézají dva překlady *Sušilovy*: „Pyramus a Thisbe“ z Ovidiových Metamorfos, a Pygmalion (III, 4). Báseň na smrt papouška spisovatelem označena není (III, 4).

Z *metriky* uveřejněn ve svazku prvním „Výťah z řeči při začetí čtení metrických v ** e l. 1819.“, avšak původce jeho označen pouze: —a —a. Za ním ihned následuje „Krátký přehled prosodie a metriky indické“ podle H. Th. Colebrooka vzdělal *Jos. Jungmann*, epochální to článek, jenž obrat způsobil v básnění českém (I, 1). Podobně závažný jest článek *Jungmannův*: „Výměsky z prosodiky a metriky české“ (I, 2), jakož i *Šafaříkův* článek o hexametu (I, 3). K nim se druží dialog od pseudonyma „Vladyky“ jednající o verši, k němuž odpověď dává „Vlčan“ (I, 3). Ve třetím dílu konečně nalézáme důkladnou rozpravu *Šafaříkovu* „Ohledy metrického veršování illyrských Slovanův“ (III, 1).

Rozprav *linguistických* jen několik podáno; jeť to článek *Ant. Jungmanna* o Sanskritu v prvním díle (I, 1), kdež také otištěny „Myšlenky o libozvučnosti řeči vůbec, obzvláště českoslovanské, podepsané J. K. (snad Kolářem?)“ (I, 3); dále *Ant. Jungmanna* „Výťah grammatický z Nala k libému srovnání s vlasteneckou řečí“ (I, 4). Dle paní ze Staělu vyložil *Jan Svatopluk Presl*: „O způsobu a užitku překládání z cizích jazykův“ (II, 1) a *Václ. Bergner* podal pamětihodný (ve mnohé příčině) článek: „Český jazyk s jinými jazyky z ohledu bohatosti slov porovnaný“ (II, 4). Znamenitý jest článek *Jana Purkyně*: „Pojednání přírodoslovné o mluvě lidské“ (IV, 1).

Z *esthetiky* podal *Frant. Palacký* článek: „Přehled dějin krasovědy a její literatury“ (I, 4) a *Boh. Tablic*: „O truchlobře“ (dle Boileauva-Désapréauxova (II, 2).

Z *filosofie* nalézají se pouze dva články: „O logice“ dle B. od Š. (II, 4) a pak od *Frant. Palackého*: „Povšechné zkoumání ducha člověčího v jeho činnostech“ (I, 2).

Z *národopisu* uveřejněny tyto články: „O Hindích“ od *Ant. Jungmanna* (I, 2); „Starožitnosti v půlnoční Americe“ od —*— (I, 3), „Původ Svěvův a Bojův“ od nejmenovaného spisovatele (I, 4); „O jmenech měst, vycházejících na -durum, -dunum, -budum, -rigum; o Markomanech a Bojích od F. Šíra?“ (II, 1); od *Frant. Šíra* „Samožonky“ (z Diod. Sikul. II, 43) (II, 2); důležitý jest článek *Ant. Jungmanna* „Člověkosloví“ (ve svazku II, 2 3. 4), jakož od *téhož*: „Krátký obsah nábožensví pohanského u Slovanův, zvláště u Čechů“ (v němž však pomíšení prustí a litevští bozi s bohy slovanskými; II, 3); *Václav Hanka* přispěl článkem „O Slovanech“ dle Karamzina (II, 3. 4. III, 1). Menší jest článek nadepsaný: „O lidech zemi pojídajících“ (II, 3) a „Všeobecné pozorování početních známek národův“ dle Humboldta (I, 3). Z ruského přeložený článek jedná „o starobylostech mexikánských“ (IV, 1).

Anatomie a lékařství zastoupeny jsou těmito články: *Jana Svatopluka Presla*: „Pytevské ohledání spodní čelisti kachní, husí a labutí“ (I, 2); nejmenovaného; „Lék proti hadímu jedu“ (II, 4). *Jan Svatopluk Presl* upravil podle Parisetta časový tehdy článek: „O příčinách moru a prostředcích k jeho vyplemenění“ (III, 1). Nad jiné však důležitý jest obsáhlý článek *Ant. Jungmanna*: „Přehled jmen neduhů v abecedním pořádku k ustanovení jich významu řádného, dílem ze starých vzatých, dílem nově navržených“ (III, 1. 2). Taktéž *Jan Purkyně* přispěl článkem „O ústrojnosti zubů člověčích“ (III, 3). (Dokončení.)

Lucretius.

Napsal *Timothej Hrubý*.

(Dokončení.)

Končíme kratičkou úvahu svou líčením moru Athenského na začátku války peloponnéské, kteréžto líčení ode všech literárních historiků za znamenité se pokládá (VI, 1138—1286):

Mor v Athenách.

Ten způsob nemoci, ten druh strašné smrti ondy
ve kraji cekropském na polích mor a zhoubu vykouzil,
cesty ve pustý změnil, městům občanstvo požínal.
Ze středu odlehlých krajín aegyptských kvaše rychle
přeměřiv obrovské vzduchu prostory, pláň moře dlouhou
v Pandionův národ mor ten posléze dolehnul.

Od doby té po četách propadávali zhoubě smrtící.
 Úpalný zánět hlavu jim na počátku zanítil,
 a v oči obě se jim rozlévala záře plamenná;
 chřtán pak, jenž zčernal, se potil krve výmoly černé;
 dráhu, kteroužto se hlas proudí, vředy stáhly a zamkly;
 též i jazyk, ducha vykladatel, krve výrony tryskal,
 v bídě jsa oslabený choulostiv a málo pohybliv.
 A když pak chřtánem v hruď vnikla ta síla smrtící,
 a kdy se v kormutlivé u nemocných vedrala srdce,
 tehdaž počly pukať již závory všechny životní.

Ústy potom na venek dech sýlal zápach ohyzdný
 týž, jakovým páchnou též mrtvoly venku ležící.
 Rázem tehdy také umdlévaly síly duševní
 a spolu též tělo již na samém prahu zhouby se octlo.
 Stálým průvodčím byla strastem nesnesitelným
 úzkostná bázeň s nárkem, jenž se vzdechy snouben.
 Časté pak šikání slyšené v noci rovněž i ve dne
 bez všeho ustání svaly jímalo, nervy a údy.
 Avšak nezřel bys, že na vrchní vrstvě tělesné
 s přílišnou snad horkostí jsou vzníceny údy,
 nýbrž tknuv se rukou mírné bys teplo pocítil;
 zřel bys však, že celé tělo červeno, jak by v ně vpálil
 hojně vředů, jako když se svatý zánět vleje v údy.

Však vnitřní těla částka na kost až plála plamenně;
 plál pak oheň mocný, jako v kamnech plá se žaludku,
 údy ničím sebe jemnějším nesměl's, sebe lehčím
 přikrývat; všici jen po větrech a po mraze prahli.
 Jedni do řek studených pohřžili údy hořící
 a s tělem obnaženým se vrhávali v proudy tekoucí.
 Velmi mnozí opět střemhlav veskákali v městské
 studny ženouce se kvapně, otevřena ústa majíce.
 V proudy noříc těla prahnoucí a neukrotitelná
 žízeň proud vody jen jako kapky uvítala skrovné.

Oddech v bídě oné nekynul. Znavená těla různě
 ležela: lékařství jen reptalo ve strachu tomto,
 neb zraky své smrt věstící vyjevivše nemocní
 kol sebe vzhlédali stále, pořád odolávali spánku.
 Krom toho velmi mnozí smrti věstitelé byli přišli.
 Duch býval pomaten v tom stálém smutku a bázni,
 zachmuřené obočí, tvář zamračená a nevlídná,
 sluch pak přestrašený a pořáde pln ozvěny hluchné.
 Oddechy buď časté buď zas mocné, ale řídké,
 a třpytivé potu kapky valem též tekly se šíje,
 a sliny jen skrovné byly, šafránově naběhlé,
 z míry slané a z hrdel chraptavých se prodíraly kašlem.
 Však na rukou křeče houževné vespole spíaly údy;
 rovněž mráz ponenáhlu z nohou se prodíral a k výši
 vystupoval bezpečně. A v slední době konečně
 stáhly se nozdry také, přední nosu špička se značně
 stenčila, zrak vpadlý, vpadlá skráně, šíje utuhlá
 a studená, čelo pak naduté a vypoulena ústa.

V brzku se pak stublé tělo kácelo ve smrti náruč;
 a kdy žhavá zář slunce se zaskvěla v oběhu osmém
 neb kdy zaplál jeho kruh po deváté, skončili dráhu.

Když pak někdo s těží zhoubné smrti sudbě se vyhnul,
 an vředy odporné měl a černé výkaly břišní,
 tož přece odporný hnus a smrt naň číhala pozděj.
 Neb s bolením hlavy krev hojná se pojíc večeasto
 jsouc zkažená spěla nozdrami ven naplnivši je proudem;
 s ní tělo teklo celé a uplývaly veškery údy.
 Někdo-li pak chrlení krve odpornému se vyhnul,
 tož jemu přec mor onen ve svalstvo a veškery údy
 vniknul a až do samé pohlavní části se dostal.
 Pak ti lidé z hnusné smrti té strach a hrůzu majíce
 úd mužný si utavše mečem dál vedli život svůj.
 Jedni nohou se zbavivše aneb páží, přece dále
 se brali v dráze žití, a jiní oči vyrvali sobě.
 Ještě jiný na život dřevní se nemohli ni málo
 rozpomenout, ni bytosť vlastní nedovedli rozeznat.

Ač tu nepohrobených mrtvol mnoho přes sebe vůkol
leželo různě na proti divé, přece šelmy a ptáci
létali dál hnusný zápach nechtíce ucítit,
neb blízké smrti vstříc okusivše ho, zemdleni klesli.
Pták nijaký za oněch dní však se ve zhoubu neřítíl
střemhlav a nazdařbůh. Ani smečky šelem smrtonosné
tehdy nevyšly z lesů; nejvíce morem v mdlobu klesše
v plen smrti padly divé. Věrných psů zástupy nejdřív
na všechných cestách rozhoštěny zmíraly těžce;
neb hubivá moru síla život jim kroutila z údů.

Mrtvoly pak se vynášely ven bez průvodu k pohřbu.
Těž se nalézti nedal jistý protilek všeobecný.
Neb, co mnohým živným bylo, již lehké vzduchu vánky
čerpali hltně aneb zase v božské kráčeli chrámy,
to zhoubným bylo zas pro jiné, smrt jim to přineslo.

To v těch okolnostech bylo nejvíce soucitu hodno,
nejvíce strastiplné, že kdy každý mněl, že chorobě
již v náruč kácí se a již smrti zlé je předurčen,
vzdav se všakých nadějí a bolestně jsa stísněn u srdci,
v řad mrtvol patřil jen a pak duši sám tu vypouštěl;
neb po celý čas onen nepřestali jedni přejímat
nákazu zhouby dravé od těch, již zkáze propadli,
tak že se pak ku řadám mrtvol řady snoubily mrtvol.
Neb, kdo se byl své příslušné navštívit štítíl,
již po žití vřele prahli a ze smrti strach měli hrozný,
tento smrti hnusnou zahynul za trest a než umřel
těžce pykal, že sirým nepodával páže pomocné.
Kdo však byl pohotově, také ten nákaze zhoubné
podlehl v práci, kterou jemu stud podstoupiti kázal,
rovněž i prosby tklivé spojené se stesky nemocných.

Právě tu nejlepší poklesli morem smrtonosným.
V závodě jedni k druhým pochovávali mrtvoly známých.
Zármutkem znavení a tokem slz kráčeli z pohřbu
a z veliké pak části hořem byli vrhnuti v lůžko.
Nikde nebyl člověk, jenž buď nemocí byl ušetřen,
neb ježž smrt či smutek nepokoušely v době osudné.
Nad to také pastýř každý a skotáci dobytka
a spolu též statný ředitel kruhu zakřiveného
vadli morem. Do vnitř chatrčí mrtvol davy cpány,
jež chudobou a morem děsné smrti v náruč upadly.

Mrtvoly vychladlých rodičů volečasto ležící
bys mohl tam spatřit k dítkám chladným se tulící,
neb děti zas zmírat nad matkami svými a otci.

Z venkova pak se hrnul z největší části žalostný
pohromy zlé nával, ježž venkovanů čty hojné
nákaze podlehlé se všech stran v město přinesly.
Přemnoho též žízni zbynulých v cestách a u cesty
leželo, u pramenů, studní rozhoštěno vůkol,
jimžto vodou příliš sladkou dech náhle byl urván.
Hojně po náměstích a shromaždištích a po cestách
též bylo zřiti lidí polomrtvé již tělo vléci
se špínou hnusnou, pokryté jen cáry a mřítí
ve vlastním kale svém; zbyla jim jen kůže na kostech;
ve vředech odporných byli již téměř pochováni.

Rovněž i v chrámy svatých božstev posléze ohavná
poslala smrt mrtvol množství a ujařmila taktéž
svatyně všechny, davem mrtvol naplnivši ta místa,
ježto cizím hostům byli chrámů určili strážci.
Obřad již nekonán a bohů mocnost byla málo
vážena; přítomné hoře důvěru všechnu přemohlo.

Již ani pohřební obřad ve městě nešetřen,
jimž byl onen zbožný národ pohřbívat uvyklý.
Neb ve zmatku divém vše se tráslo celé. Proto každý
jak mohl, zármutkem jat příslušné svoje pohřbil.
Přemnoho kázala též náhlost a i nouze šeredná.
Neb svoje pokrevné příbuzné vkládali vzhůru
na hranice čnicí nesmírný křik vzbuzující:
pak dole kladli pochodně a často se pustili v hádku
rvouce se až na krev spíš, než by opustili mrtvé.

Úvahy.

Naše realke prema srednjim školam u obće a poimence prema realkam austrijskim, ugarskim, francuzkim i njemačkim. Na osnovi reorganizacije francuzke realne obuke (*Enseignement secondaire spécial*) napisao Pravomil **Krbek**, profesor kr. velike realke u Zagrebu. Zagreb 1888. Nákladem L. Hartmana. v. 8°. 66.

Spisovatel vykládá o rozvoji reální učby u různých národův, obšírně se zmíní o zásluhách J. A. Komenského; o reorganizaci francouzské reální školy; ¹⁾ o boji mezi humanismem a realismem; na konec uvažuje o tom, kterak by se mělo spořádati střední školstvo a probírá zřízení reálních gymnasií, jednotné školy střední (jíž si nepřeje), gymnasií a reálek, i dochází přesvědčení, že se otázka středního školstva může rozřešiti jen tak, že zůstanou vedle sebe gymnasium i reálka samostatnými ústavy, ovšem k požadavkům nynějším přiměřeně upravenými, při čem spis. navrhuje, by se reálkám přidal ještě jeden ročník, takže by byly o 8 ročnicích, jako reálky uherské, a přibyl by v VIII. třídě jeden nový předmět o 3 hodinách, totiž filosofická propaedeutika; ²⁾ v jednotlivých třídách od I. do VIII. pak by bylo hodin: 26, 27, 27, 29; 29, 29, 29, 29 (= 225) proti nynějším: 26, 27, 27, 30; 32, 32, 32 (= 206). Sluší uznati, že se nalézá spis. v příčině dvou posledně uvedených oprav na pravé cestě, neboť realista se má právě tak jako gymnasista učiti přesnému, logickému myšlení; na druhé straně pak zase jest ze zdravotních příčin třeba nepřetahovati žactva a práci raději rozdělit na 8 let. Spisovatel, jenž byl kr. zemskou vládou chorvatskou r. 1887. vyslán na cesty studovat zřízení reálek v různých zemích, píše o věci s rozsáhlým rozhledem a zevrubnou věcí znalostí i s pravou k ní láskou; jsme přesvědčeni, že spis jeho nalezne ohlas i v kruzích našeho učitelstva na reálkách a podnět dá k mnohé užitečné opravě a k úlevě žactvu. *Fr. Prusík.*

Bulgarische Grammatik von Dr. Franz Lad. **Chleborad**. Wien 1888. Alfred Hölder. 8°. VIII. 216. Cena 2 zl. 40 kr.

Spisovatel obral si za úkol podati těm, kdo se chtějí učiti bulharštině, mluvnicki, jež by je naučila správně psáti a mluvití způsobem co možná nejsnazším, nejpraktičtějším, beze všeho zbytečného učeného materiálu. I slušno vyznati, že úloze té také v značné míře zadost učinil. Uvádí všude hojné vzorův (paradigmat) i příkladův (zvláště vhodných časových) a pravidla mluvnická z nich teprve abstrahuje — což je cesta při učbě jazykům, zvláště živým, jediné správná. Právem pak klade spis. zvláštní důraz na správný přízvuk (str. VII. 5—7) a všude jej v mluvnicki své označuje; onť teprve řeči dodává pravé barvitosti a rytmičnosti. Praktičnost je tedy spisovateli všude v první řadě a vědeckost ovšem ustupuje do pozadí, což se srovnává s vytčeným úkolem spisovatelovým, jenž není filologem odborníkem. Zásadou tou se řídil také při roztržení slovesa, jež dělí rovněž v 6 tříd, avšak v pořadí jiném než v našich mluvnicích obvyklo (dle zakončení infinitivního), totiž dle toho, kterak se koncovky připojují ku kmenům, i jest jeho I třída = naši I o kmenech otevřených; jeho II = 4; III = 5 (a 1: кълъж, 4 i 5: кланямъ, нахранямъ), IV = 3 (a 5: грѣя, 1: меля, мрж), V = 1 (o kmenech zavřených), VI = 2, dílem 5, 6 (i 4: мѣня).

Výklady spisovatelovy bývají z pravidla jasny; než některé věci měly býti přesněji a správněji vysloveny; tak na př. jest nesprávně domnění spisovatelovo, jako by bulharština byla nejmilazší sestrou češtiny, s níž prý se rozloučila teprve před Karpaty (str. VI): tvrzení to může pocházeti pouze z nedostatečné znalosti

¹⁾ Viz článek o francouzském školství v tomto sešitě.

²⁾ O nutnosti toho učinil zmínku už v Kroku 1, 187 Dr. P. Durdík.

ostatních jazykův slovanských, z nichž mnohé jsou češtině mnohem bližší. — Adj. jako сухитѣкъ nejsou zdrobnělá (58), nýbrž sesílená, stupňovaná, jako čes. suchoučků, staříčků, maličků = zcela, úplně suchý (= *superl.* velmi suchý). — Že бы помоля, убоде byly tvary infinitivu (117), třeba zakrsalé, nelze uvěřiti. — Místo ж nastoupí а nebo г (148) atd. jen před а.

V složeninách prvního členu nevykládá spis. dobře (171), neboť в чловѣколюбне jest první člen doplňkový (podřadný), ne přívlastkový, o čem se přesvědčíme, rozvedeme-li složeninu: láska *k lidem*; kdežto zase в чистосърдеченъ jest první člen povahy přívlastkové, ne doplňkové: *čistého* srdce. Tam pak, kde první člen jest slovesný, nesluší jej míti za imperativ (v tomž i Miklošič chybuje), bylo by to zajisté proti všem zásadám jazykovým, jak řečtina a j. svědčí (δαισι-δαίμων), nýbrž jest to pouhý kmen, srv. Podě-brady, napěnožec a p., jichž první člen imperativem jsa by musil zníti: poděj, napni.

Úprava spisu, věnovaného Dr. Rudolfa knížeti z Thurn-Taxisův, prokuratoru appelačního soudu v Ruščuku, jest velmi úhledná, tisk jasný a správný, chyb tisku nemnoho, jako трърди (4) m. твърди, пека (124) m. нека, Кноня (147) m. Клоня, Вутамъ (151) m. Бутамъ, Grundwort (171) m. Grundwort a p.

Mluvnice tedy dobře poslouží těm, komu jde o praktické poznání bulharštiny i v mluvě i v písmě.

Fr. Prusík.

Hlídka programmův.

17. Essai d'un Antibarbarus bohème-français. Od prof. Frant. Šubrta.

XIV. výroční zpráva c. k. české vyšší reálky Karlínské za šk. rok 1888. 8°.

Nelze popříti, že spisovatel pilnou prací svou platně posloužil všem, kdož u nás dbalí jsou ryzosti a správnosti jazyka francouzského i co do mluvení i co do řeči spisovné. Německé školy ovšem — jak předmluva dobře vykládá — jsou v té příčině ve větším prospěchu, nežli naše české, neboť při zavedení jazyka francouzského do škol jakožto předmětu povinného vydatně našly opory u svých sousedů — soukmenovců, kde se frančtina od dávné doby a to již i ve školách obecných, arci z příčin historických a hlavně politických mnohem vydatněji pěstovala a zvláště v nynější době pěstuje více a důkladněji, nežli kdy u nás bývalo.

Jestliže tedy francouzské písemnictví u Němců v říši není prosto poklesků proti ryzí a správné mluvě francouzské, není pranic divno, vyskytují-li se podobní pokleskové u nás Čechů, ježto my, nemajíce žádných vzorů, žádných knih, žádných slovníků, jako ve všem tak i tuto jen sami na sebe odkázáni jsme.

Arci není věcí snadnou, naučiti se dokonale jazyku cizímu pouze ze spisů; mluvě lidové a řeči konverzační učíme se nejlépe živým rozmlouváním s rodáky toho kterého jazyka. Nemajíce ani tak blízké příležitosti jako sousedé Němci a pobřešující i nejnútnejších pomůcek nejsme ani vlastně tím vinni, že jazyk cizí, totiž francouzský, třeba byl i povinným předmětem ve školách našich, jen „lámeme“ a to i z té příčiny, že samým učitelům téhož jazyka, jak trefně spisovatel dí, nedostává se všestranného vzdělání, nanejvýš že není popřáno, aby ti, již jazyku francouzskému učiti mají, aspoň nějaký čas ve Francii a jmenovitě v Paříži za příčinou svého zdokonalení meškati mohli.

Není tedy divno, pravíme opět, že se u nás proti ryzosti jazyka francouzského chybuje, tím chvalitebnější však jest snaha, chyby ty opravit a jich se vystrýci, jak účelem jest práce vzpomenuté, která též jako samostatný spis vydána byla.

Spisu svému předeslal spisovatel zajímavou předmluvu, roztřídí kazi-mluvy na čtvero oddělení: na bohemismy, germanismy, latinismy a chyby povstale z neznalosti grammatické a lexikologické, které pak dle alfabetského pořádku seřazuje, což z příčiny dobrého přehledu jen chváliti dlužno.

Spis svůj nazývá spisovatel pouhým jen pokusem, arci z přílišné skromnosti, my však uznávajíc rádi zvláštní píli, jakou spisovatel na práci svou vynaložil, vším právem nazýváme ji dosti úplnou, ač mohla býti ještě úplnější, kdyby si byl spisovatel mimo uvedené francozské a německé prameny povšíml i domácích, třeba sebe skromnějších, na př. „*Ukázky ze synonymiky a fraseologie francouzské*“. Byl by tam snad mnohé nalezl, čím by seznam svůj doplniti mohl. Uvedu jen něco málo na příklad.

Tak při A. apatykář *le pharmacien* a nikoli *l'apothicaire*; při B. bydleti — rozdíl mezi *demeurer* (*habiter*) a *loger*; při C. celý — rozdíl mezi *entier* a *total*; ostatně nečeské jest: To jest celý otec, nýbrž: *jak by otci z oka vypadl*; při Č. čas: přísloví „Jiné časy, jiné mravy“ nikoli *autres temps, autres moeurs* nýbrž: *d'autres*; při D. *mettre* mohlo státi *mettre son habit — son argent à la caisse d'épargne*, zvlášť *la main sur le bon endroit* = přijíti na kloub, — *le couvert* = prostřítí na stůl a jiné; — počínati něco činiti, t. j. jíti se, nikoli *commencer*, ale se *mettre* jako: *il se mit à lire*. Tak se mohla při každém písmenu mnohá věc doplniti.

To však není výtkou, ba naopak vyznati jest, že spisovatel spisem svým všem odborníkům velice posloužil a za nevšední práci tu jen upřímný dík právem si zasluhuje.

J. E. Hulakovský.

18. Svobodný dům někdy hrabat Vlčkův v Opavě. Podává Vinc. Prasek. 5. programm českého vyššího gymnasia v Opavě 1888. 8°. 23.

Dům Vlčkovský jest z nejpamátnejších domův Opavských v starších dobách; nyní jest v něm české gymnasium. Byl svobodným domem v Zámecké ulici, panství pak k němu náležité se rozkládalo v Kylešovské ulici, okolo papírny a v nynějších Kateřinkách (dříve „na předměstí Ratibořském“). Ježto dům Vlč. se svým zbožím leží na díle uprostřed zboží knížecího, mohl ho první majetník nabýti jen z milosti knížecí. Kdy se to však stalo, nelze určit; pokud stopovati lze v starých listinách, známo jest, že domu Vlč. uděleny byly svobody od Hanuše Korvína (1490—1501). Prvým známým nám držitelem toho domu se zbožím byl vladyka Vavřinec Rohovský z Rohova; po něm následovali: Albrecht Sobek ze Sulova, jenž tu vyzdvihl mlýn papírný; Fabian Bzenec z Markvartovic (1523), syn jeho Křištof Bzenec z Markvartovic (1537), Jan st. Vlček z Dobré Zemice (1612), syn Mikuláš mlazší Vlček (1613), syn Kašpar Vlček (1664), syn Jindřich Vlček (1665), syn Josef hr. Vlček (1739—77), syn František (1777—1834), syn Stanislav (1834—47). Za jeho syna Jana po r. 1848. se proměnily poddanské závazky; „Klimkovská obec“ se sloučila s novou jednotnou obcí Kateřinskou i zůstal jediný dům v Zámecké ulici v trvalém držení bývalých pánův, bez výsad, vyjímaje právo věrečnictví. Od r. 1883. jest dům majetkem českého gymnasia a českých škol obecných.

Ten jest obsah zajímavé rozpravy; kéž učitelstvo hojněji podává v programmech zprávy o památných v městech svých budovách, budíť se rozpravami těmi láska k domácím památkám vůbec, zvláště pak láska k domovu, k jeho dějinám, a objasňuje se po mnohé stránce poměr, v jakém bylo některé město k dějinám veškeré vlasti.

Red.

Drobné zprávy.

Členy c. k. zemské školní rady na příští dobu šestiletou jmenováni byli: pro Moravu: Dr. Frant. Zeibert, arcidiakon kapitoly Brněnské, Jan Růž. kanovník též kapituly, Benj. Fleischer, zástupce superintendenta, senior a evang.

helv. farář v Rovečíně, Julius rytíř z Gomperzův, přednosta židovské obce náboženské v Brně, vládní rada Gustav Niessl z Mayendorfa, professor vysoké školy technické v Brně, Ign. Pokorný, ředitel I. něm. st. gymnasia v Brně, Ant. Macháč, professor tamního českého ústavu ku vzdělání učitelek. — Pro *Slezsko*: P. Jos. Schum, kněz německého řádu a probošt v Opavě, Jos. Michálek, čestný kanovník, kníž. biskupský komisař a arcikněz v Škočově, Dr. Theodor Haase, superintendent a evang. farář v Těšíně, Ferd. Quittner, továrník v Opavě, školní rada Dr. Jos. Mich, ředitel ústavu učitelského v Opavě, Dr. Jos. Waniek, ředitel stát. gymnasia v Bílsku.

Rektorem české university na školní rok 1889. jest professor Dr. F. J. *Studnička*, české vysoké školy technické prof. Jiří *Pacold*.

Posluchačův v letním semestru roku 1888 měly university: *Lvovská* 1092; z nich fakulta theologická 334, právnická 610 + 20 (mimořád.), filosofická 72 + 7 (mimořád.) + 49 (farmaceutův). Osvobozeno bylo od školného polovičního 133 (4 theol., 111 práv., 18 fil.), celého 394 (325 theol., 46 práv., 23 fil.). — *Záhřebská*: 389, z nich fakulta theol. 37 + 60, právn. 199 + 1, filos. 40 + 25 + 27 (farm.). Osvobozeno bylo od školného polovičního 32 (21 práv., 11 filos.) + 1, celého 93 (37 theol., 37 práv., 19 fil.) + 61 (60 theol., 1 filos.). — *Černovická*: 250, z nich fakulta theol. 63 + 2, práv 130 + 21, fil. 11 + 11 + 12 (farm.).

Přednášky z oboru slavistiky a příbuzných nauk konají v zimním semestru r. 1888—9. na universitě *Černovické*: Dr. Emil *Kažužniacki*: Staroslověnská grammatika. Rozprava o důležitějších rusko-slověnských památkách jazykových. K otázce po nejstarší kultuře Slovanův. Dr. Štěpán *Smal-Stocki*: Stará doba literatury rusínské. Čtení letopisu Nestorova. — Na universitě *Kievské*: P. V. *Vladimirov*: Dějiny ruské slovesnosti (dřevní doba). Praktická cvičení v příčině památek dřevní literatury ruské. V. N. *Malinin*: Romantismus a jeho představitelé v dějinách ruské literatury. T. D. *Florinskij*: Přehled slovanských nářečí. Praktická cvičení: čtení a rozbor textův v slovanských nářečích. Mimo to přednášejí dva Čechové, soukromí docenti, a sice V. J. *Petr*: G. Sallustia Crispa de bello Jugurthino. Dějiny řecké hudby ve spojení s poésí a metrikou. Praktická cvičení v jazyce řeckém: čtení a rozbor Iliady a převod vybraných kusův z jazyka ruského na řecký. A. O. *Pospíšil*: Praktická cvičení v jazyce latinském: výklad satyr Horatiových; výklad VIII. knihy Verg. Aeneidy; převod z jazyka ruského na latinský. Praktická cvičení v jazyce řeckém: převod vybraných kusův z jazyka ruského na řecký a rozbor referátův studentův na témata obzvláště grammatického rázu. — Na universitě *Berlínské*: Dr. A. *Brückner*: Slovanské hláskosloví. Dějiny literatury Čechův, Polákův a Rusův (2. díl: Nový věk). Slovanská cvičení (staroslověn., rus.). Dr. *Steinthal*: Encyklopaedie a methodologie filologie. Dr. *Hoffory*: Obecná fonetika.

Konkursy: Místo ředitelské při st. českém gymnasiu v Olomúci; žádosti do 14. listopadu.

Maturitní themata z programmův r. 1888.

(Dodatek.)

A. Z češtiny.

Spojovací prostředky doby staré a nové.

Jaký význam má v dějinách rakousko-uherských bitva na poli lešském?

Proč nazývají se Čechy „perlou v koruně“ J. A. V. císaře rakouského?

Které změny způsobil císař Napoleon I. v řádech evropských.
Války řecko-perské a výpravy křížácké. (Přirovnání.)

B. Z němčiny.

Welche Folgen hatte die Entdeckung Amerikas für Europa?
Die Ursachen und der Verlauf des peloponnesischen Krieges.
Alexander der Grosse und Napoleon I. (Parallele.)
Peter der Grosse und Josef II. als Reformatoren. (Parallele.)

C. Z matematiky.

I. Stanovte hodnotu neznámé z rovnice:

$$\left(\frac{3}{4}\right)^{x-1} \cdot \sqrt[x]{\frac{4}{3}} = \frac{1}{2} \sqrt[4]{3^{3-4x}}$$

II. Pravidel. šestiúhelníku o straně „ a “ vepsána je kružnice, které je vepsán opět pravidel. šestiúhelník, jemu opět kružnice atd. Vypočtete součet ploch prvních 4 šestiúhelníků a pak všech do nekonečna.

III. Určete ploský obsah obou měsíčků, jež vzniknou průsekem dvou kruhů o poloměrech $r = r_1$, $4 \text{ cm} = 6 \text{ cm}$ a jejichž obojstředna je $c = 8 \text{ cm}$.

IV. Z vrcholu paraboly běží tetiva, na tetivě na vrcholu strmí kolmice a druhým koncem tetivy probíhá průměr: najítí geom. místo, v němž vězí průsek kolmice s průměrem.

I. Z bodu $Q(-2, 1)$ veďte ku křivce $y^2 = 4x$ tečny a určete plochu omezenou křivkou a tetivou tečných.

II. Statkář prodávaje les, vymínil si, by mu každoročně bylo dodáváno bukové a jedlové dříví polenové a borové oklesky v úhrnné ceně 120 zl., a to v celých metrech. Jest vypočítati, kolik metrů každého dříví obdržel v r. 1888, přál-li si bukového co nejvíce a bylo-li prodáváno bukové po 4.50 zl., jedlové po 3.75 zl. a oklesky po 2.25 zl.

III. Do rovnostranného válce, jehož povrch je Pm^2 , je vepsán pravid. osmiboký jehlan a do něho přímý kužel; je vypočísti krychlený obsah obou těl jakož i jejich poměr. Tento a obsah kužele je vyčísлити pro $P = 48$.

IV. Jest rozřešiti rovnici $a \cos x = \operatorname{tg} x$ pro $a = \frac{2}{3}$.

I. Řešiti soustavu rovnic:

$$\begin{aligned} x^2 + y &= \sqrt{xy} = 28, \\ y^2 + x &= \sqrt{xy} = 84. \end{aligned}$$

II. Pravidelný čtyřstěn má hranu $a = 6 \text{ cm}$; vypočísti krychl. obsah do něho vepsané koule.

III. Ploský obsah ellipsy, jejíž osy jsou $2a$ a $2b$, rovná se povrchu kolmého kužele komolého, jehož podstavy mají poloměry a a b ; vypočítejte výšku tohoto kužele.

IV. V ellipse $\frac{x^2}{3b^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1$ svírají dva určité, spolu sdružené průměry úhel 120° . O jak veliké úhly odchylují se tyto průměry od veliké osy ellipsy?

$$\text{I. } \frac{166}{165} = \frac{x}{3} + \frac{y}{5} + \frac{z}{11} \cdot -2.$$

II. Provrtáme-li kouli o poloměru $R = 25 \text{ cm}$ nebozezem, jehož největší objem má poloměr $r = 7 \text{ cm}$ a jehož osa prochází středem koule, mnoho-li krychlového obsahu ubude kouli?

III. Stojícímu před gymnas. budovou jeví se bání na věžích hl. chrámu Chrudímského v úhlu výstup. $5^{\circ} 28'$. Jak vysoko jsou bání věží kostelních nad horizontem gymn. budovy?

IV. Při ellipse $16x^2 + 25y^2 = 400$ buďtež určeny tečny s přímkou $y = -\frac{3}{5}x + 3$ rovnoběžné.

I. Má se určití hodnota veličiny x při podmínce:

$$\frac{1}{2} \cdot \frac{x}{(1+x)^2} = 1 + x + x^2 + x^3 + \dots \text{in inf.}$$

II. Má se řešiti trojúh. rovnoram., jestli dán úhel při základně $x = 59^{\circ} 52' 27''$ a obvod $s = 160.17$ m.

III. Pravoúhlý rovnoběžnostěn o výšce $v = 18$ cm. má s přímým jehlancem společ. podstavu, totiž čtverec o straně $a = 13$ cm. a rovný povrch; jak velký je krychl. obsah toho jehlance.

IV. Má se najíti rovnice kružnice, jež by procházela daným bodem (6,3) a dotýkala se obou os.

I. Učiňte racioálním jmenovatele zlomku:

$$\frac{\sqrt{3} + \sqrt{6}}{3 + 2\sqrt{2} - \sqrt{3 + 2\sqrt{2}}}$$

II. O kterou hodnotu zvětšiti jest čísla 51, 115, 211, aby zvětšena tvořila řadu geom. a který je pak součet všech celistvých členů řady té?

III. Buď řešen trojúhel., dán-li obsah jeho $\triangle = 210$ dm.², a jsou-li 2 ostré jeho úhly kořeny rovnice $12 \cos^2 \frac{x}{2} + 70 \sin^2 \frac{x}{2} - 29 \sin x$.

IV. Dokažte, že průsečík přímek $A \left\{ \frac{x}{2a} + \frac{y}{b} = 1, B \left\{ \frac{x}{a} + \frac{y}{3b} = 1 \right. \right.$ leží

na ellipse, jejíž osy $2a, 2b$ jsou v osách souřadných, ustanovte pak velikost to-muto bodu příslušné, tangenty, normály, subtangenty a subnormály.

I. Vyhledejte kořen rovnic $x^{8x} = 10$ pravidlem „regula falsi“ na dvě desetinná místa.

II. Řešte trojúhelník, dán-li poměr dvou stran (15 : 11), úhel jimi sevřený ($46^{\circ} 50'$) a strana proti němu ležící (17 m.)

III. Trojúhelník pravoúhlý otočí se kolem podpony. Jak je veliký povrch a krychlový obsah dvoukužele, jsou-li známy odvěsny daného trojúhelníka? ($s = 13\frac{1}{2}$ cm., $s_1 = 18$ cm.)

IV. Daným poloměrem ($r = \sqrt{5}$ sestrojte analytický kruh, by se dvou daných přímek dotýkal. ($P_1 \equiv x + 2y = 5, P \equiv 11x + 2y = 10$.)

I. Buď řešena rovnice

$$\frac{[(\log x)^3 - 5 \log x]}{10.000 \cdot x} = 1.$$

II. Vypočtete poloměr kruhu, jenž dotýká se dvou stran trojúhelníka a, b , a střed má ve 3. straně c ($a = 13$ cm., $b = 14$ cm., $c = 15$ cm.).

III. Ploský obsah pravoúhlého trojúhel., jehož ostrý úhel $\alpha = 33^{\circ} 15'$, je roven obsahu kruhové výseče, jejíž střed. úhel $= 2\alpha$ a jejíž přísluš. tetiva má vzdálenost ode středu $d = 48$ mm. Vypočtete odvěsnu úhlu α přilehlou!

IV. Přímka $3y = 5x + 5$ protíná parabolu $y^2 = 20x$. Vypočtete ploský obsah úseče omezené danou přímkou a obloukem touto utatým!

I. Vypočítati bez logarithmů na kterou summu jistina 3780 zl. slož. úročením na 5% za 7 let vzroste (dle binomální poučky) a výsledek srovnati s výpočtem logarithmickým.

II. Dány jsou poloměry obou podstav komolého kúžele, totiž: $R = 20$ cm., $r = 8$ cm. a úhel sklonu $= \alpha$ jeho strany k podstavě. Jak veliký je poloměr koule, jejíž povrch rovná se plášti tohoto kúžele a který je poloměr jiné koule, jejíž krychlový obsah je roven krychlovému obsahu téhož kúžele. ($\angle \alpha = 44^\circ$).

III. Stanoviti geom. místo vrcholu \triangle , jehož základna polohou i délkou je dána a zároveň znám vrcholový úhel γ ležící proti základně 2 e. Kterak lze toto místo sestrojiti způsobem plani metrickým?

I. Rozřešiti $x + y = 1$
 $x^2 + y^2 + y = 7$.

II. Součet 3. a 4. členu arithm. progresse činí 23, rozdíl jich quadrátů 69; jak velký je počet členů sečtených dle součtu 851.

III. Kruhový výsek, jehož střed. úhel má $74^\circ, 45'$ je kúžel. pláštěm měřícím 5281.0875 □ jed. Vypočísti kubic. obsah kúžele.

IV. Dána parabola rovnicí $y^2 = 12x$ a přímka $y = x$; je ustanoviti rozlehlost úseku z paraboly přímkou odřátého.

I. Jak velkou plochu omezuje přímka, jež prochází ohništěm hyperboly $\frac{x^2}{9} - \frac{y^2}{16} = 1$ a s osou úseček činí úhel 45° , s oběma asymptotama.

II. V pravoúhlém \triangle měří 1 odvěsna 15 m., součet 2. odvěsny a přepony 25 m. Jak velké jsou ostatní části toho \triangle a plocha.

III. Součet šestičlenné řady arithmetické je 50 součet posledních jejích 3 členů roven 3 nás. součtu prvních tří. Jak zní ta řada.

IV. Teploměr ukazuje dnes o 4° více než očera, a součin obou stavů termomérných je o 220 větší než jich součet. Jaký byl včerejší stav?

I. Má se řešiti rovnice

$$\log \sqrt[3]{4(9x^2 - 4) - 7(x + 2)} - \log \sqrt[3]{(x + 1)^2 - 4x} = \frac{2}{3}.$$

II. Jistina J . byla uložena na dobu $2n$ roků. Po uplynutí n roků uložena nová jistina J . na dobu n let. Vzrostly-li obě jistiny dohromady při stejné celoroční kapitalisaci na K zl., na kolik % byly uloženy? Příklad $J = 1000$ zl., $K = 6000$ zl., $n = 10$.

III. Jak velké jsou strany \triangle , je-li $\angle \alpha = 30^\circ 23' 54.5''$ $\beta = 15^\circ, 11' 21.5''$ a plocha $p = 9360$ m²?

IV. Jaká je plocha parabolické úseče, je-li rovnice paraboly $y^2 = 20x$, a rovnice sečny $5x - 3y + 5 = 0$.

I. Tři čísla jsou členy řady geometrické; rozdíl mezi nejmenším a největším je 15, rozdíl čtverců nejmenšího a největšího má se k součtu čtverců všech 3 čísel jako 5 : 7.

II. Zaostrění hranice AB a AC lesa tvoří spolu úhel $36^\circ 24'$. Má-li se od něho oddělit kus 187.5 a přímkou čarou obě hranice protínající tak, aby přímka byla na AC kolma, v jaké dáli musí se vésti ta přímka?

III. K paraboli $y^2 = 4x$ mají se vésti tečny z bodu $M(4, 5)$. Určiti je body dotčené a rovnice tečných. Výpočet buď objasněn výkresem.

I. Buď řešena rovnice: $\sqrt{3^{4x} + 1} + \sqrt{2 \cdot 3^{4x} + 3} = 5$.

II. Otec zanechal svému 8letému synu 10.000 zl., jež uloženy byly na $4\frac{3}{4}\%$ slož. úrokování. Z podílu toho vyplácelo se na počátku každého roku na výživu a vychování 600 zl.; kolik zlatých zdědil syn, když dosáhl 25. roku věku svého?

III. V daném kruhu vykreslete kruh soustředný tak, by tečna, z některého bodu daného kruhu k žádanému kruhu vedená, byla střed. geometrickou úměrnou obou poloměrů.

IV. Vyšetřte, v jakém úhlu se protínají křivky dané rovnicemi

$$x^2 + y^2 = 25, y^2 = \frac{16}{3}x.$$

I. Je vypočítati plochu menší úseče ellipsy:

$$\frac{x^2}{25} + \frac{y^2}{16} = 1, \text{ uťaté přímkou v ohnisku kolmo na osu hl. vztýčenou.}$$

II. Koule prostoupena je válcem, jehož osa středem prochází; je vypočítati obsah zbývajícího prstenu, je-li výška jeho a a poloměr koule R .

III. Trojúhelník dán je poloměrem vepsaného kruhu $r = 132$ cm a úhly $\alpha = 63^\circ 46'$, $\beta = 66^\circ 58'$; je vypočítati poloměr kruhu opsaného R .

IV. Rozřešte:
$$\frac{x + \sqrt{x^2 - 25}}{x - \sqrt{x^2 - 25}} = (x - 8)^2.$$

I. Vyhledejte rovnici kruhu, který by se dotýkal kruhu $x^2 + y^2 = 25$ a přímky s osou pořadnic rovnoběžné v bodě $x = 13$, $y = 6$ a sestrojte příslušný obrazec.

II. Nejdelší strana pláště kosí komole kuželové o poloměrech $R = 40$ cm a $r = 30$ cm svírá s větší jeho podstavou úhel $\alpha = 40^\circ 25' 32''$ a nejkratší úhel $\beta = 59^\circ 8' 21''$; jak velký je krychl. obsah této komole.

III. Kterou premii platiti je do pojišťovacího ústavu od nynějška každoročně a doživotně 35letému úředníku, aby pojistil svým dítkám 5000 zl., které jim budou vyplaceny na konec toho roku, kterého on zemře.

IV. Rozřešte: $13 \operatorname{cosec} x - 12 \cot x = 5.$

D. Z deskriptivy.

I. Jsou dány v prostoru tři body a, b, c , [$a(\oplus \oplus \oplus) b(65, 70, \oplus), c(85, \oplus, 60)$]; určiti jest kružnici, kterou do trojúhelníka abc lze vepsati. II. Určiti jest stín tělesa složeného z válce a ze dvou polokouli ku podstavám válce soustředně připojených. Osa válce ab [$a(\oplus 6, 5) b(\oplus 6, 11)$], průměr válce $= 5$, poloměr polokoule hořejší $= 4$, dolejší $= 4.5$. Jednotka míry $= 7$ mm. III. Zobrazení centrální průmět jehlance, jehož výška $= 8$ a jehož podstavou jest pravidelný šestiúhelník (strana $= 4$), nalézající se v rovině R , která svírá s průmětnou úhel 45° .

I. Přímkou má se položit rovina, která má od dané roviny určitou odhylku. II. Jest dán trojúhelník abc ; jistým jeho bodem m má se k rovině jeho části kolmice a stanoviti stín vržený. III. Má se zobraziti v centrálním promítání plocha vytvořená přímkami spojujícími na dvou mimoběžkách A, B body stejně vzdálené od stopníku.

I. Ustanovte přímkou P , která protíná dvě dané mimoběžky A, B a je rovnoběžná s osou X , potom vyhledejte úhel přímky P s rovinou (BP) . II. Zobrazení krychle, jejíž úhlopříčna kolma je ku průmětné prvé; nad každou stěnou připojte přímý jehlan, jehož výška rovná se $\frac{1}{4}$ hrany krychle a sestrojte při rovnoběžném větvení vlastní i vržený stín vzniklého čtyřřadvacetistěnu. III. V rovině dané stopou a úběžnicí nalézá se kruhová základna kolmého kužele. Zobrazení kužel ten sestrojte průřezy jeho s libovolnou přímkou.

I. Přímkou P danou body $(3, 4, 2), (0, 0, 2)$ mají se položit roviny, které měly od daného bodu $s(8, 4, 3)$ vzdálenost $d(3)$. II. Zobrazení je průřez hranolu přímého s jehlancem přímým. Půdící hranolu je čtverec nalézající se ve průmětné kolmé k ose X , střed jeho je $q(y = 4, z = 5)$ a vrcholu A náleží $y = 5, z = 2$; výška hranolu $= 12$. Půdici hranolu je též čtverec nalézající se v průmětné první, střed jeho q' má od třetí průmětny vzdálenost $= 5$ a $y = 4$; ten vrchol čtverce leží na ose X ve vzdálenosti 4 od třetí průmětny, výška jehlance $= 10$. Jednotka měřítka $= 1$ cm. III. V rovině q , jež dána stopou Nq rovnoběžnou s osou X ve vzdálenosti $z = -2$ a bodem $m(2, -11, 3)$ má se zobrazení kružnice o poloměru $r = 5$, jejíž střed je na přímce roviny q kolmé ke stopě Nq a bodem $(-6, 0, 0)$ procházející, aby centrální průmět její byla kružnicí, kterou pak jest též zobraziti. Střed promítání $q(0, 11, 6)$ a jednotka měřítka $= \frac{1}{2}$ cm. obnáší.

I. Jsou dány dva body a a b a přímka M . Určiti je pravou velikostí rovno-ramenného trojúhelníku, který má ab za základnu a vrchol na přímce M . ($x_a = 2$ cm., $y_a = 3$ cm., $z_a = 3$ cm., $x_b = 5$ cm., $y_b = 5$ cm., $z_b = 4$ cm., $M \parallel x$, $y_M = 6$ cm., $z_M = 3$ cm.) II. Je dán točný ellipsoid a jehož osa ellipsoidu se dotýká. Zobrazení je průměty průseku těchto dvou těles a jeho tečnu v libovolném bodě. (Osa ellipsoidu je kolmá na π ; rovina os obou těles svírá s druhou průmětnou úhel 45° .) III. Je dán šestiboký přímý jehlanec, jehož základnou je pravidelný šestiúhelník v rovině ρ o 45° od průmětny odchýlené a jehož výška rovna je nejdelší úhlopříčné základny. Zobrazení je centrálný průmět tohoto jehlance, jakož i jeho průseku s rovinou, která prochází středem jeho osy, jest na průmětnu kolma a se stopou roviny ρ rovnoběžna.

I. Jsou dány dvě různoběžky A a B ; zobrazení stopy obou rovin, jež úhly tvořené přímkami A a B rozpolují k rovině (AB) stojí kolmo na základě promítání a) orthogonálního, b) centrálného. II. Zobrazení šestiboký jehlanec pravidelný, jenž jednou pobočnou stěnou svou abv spočívá na průmětně první $a(3, 4, 0)$ $b(0, 2, 0)$, av a $bv = 8$; sestrojiti průsek jehlance s rovinou σ , jež rozpoluje odchylku podstavy od stěny abv a narýsovatí síť jehlance zkomoleného. III. Zobrazení průsek kruhového přímého kužele [střed podstavy $s(0, 0, 5)$, poloměr $r = 5$, vrchol $v(0, 8, 5)$], s kruhovým přímým válcem [střed podstavy jedné $a(-6, 3, 5)$ druhé $b(6, 3, 5)$ poloměr $= 3$] a sestrojiti síť tělesa vyřezaného válcem. IV. Zobrazení přímý kruhový válec a osvětlení jeho, je-li osa válce ab [$a(-6, -4, 0)$ $b(-6, -4, 4)$] poloměry podstav $r = 4$, střed promítání $s(0, 12, 6)$ a úběžník paprsků světla $Us(12, 0, -6)$.

I. Bodem $a(6, 5, 7)$ vésti přímky, jež svírají s rovinou π úhel $\alpha = 45^\circ$ a přímku bc protínají — $b(1, 2, 3)$ $c(7, 8, 6)$. II. Pravidel. jehlan osmiboký protítni rovinou rovnoběžnou s některou jeho stěnou pobočnou, pak vyrýsovatí řez v pravé velikosti jakož i rozvinouti povrch řečeného jehlance. III. Perspektivicky zobrazení je rovnostranný válec spočívající na desce čtvercové, jejíž základná hrana $= 5$, výška $= \frac{1}{2}$, průměr válce $= 4$; mimo to stanoviti je vlastní i vržený stín obou těchto těles.

I. Dán je trojúhelník abc ve průmětně první a bod d v první části prostoru. Má se zobrazení bod o stejně vzdálený od bodů a, b, c, d . II. Má se zobrazení průsek koule s kolmým válcem kruhovým, jehož oblina prochází středem koule, a jehož poloměr $=$ poloměru koule. Část oblina válcové, pokud leží uvnitř koule buď prostřena v rovinu. III. Na čtvercovém podstavci stojí kolmý hranol čtyřboký, přikrytý kolmým jehlanem čtyřbokým, vrchní základnu hranolu přesahujícím. Vykresliti centrálný průmět celého tělesa spolu se všemi stíny při osvětlení paprsky rovnoběžnými.

I. Dány jsou dvě mimoběžky; sestrojte daným bodem jedné třetí přímku, jež by předešlé protínala a daný úhel s rovinou první uzavírala. Vyšetřte podmínky možnosti této úlohy. II. Sestrojiti daným bodem jako vrcholem čtyřstěn, jehož základna nalézá se v rovině oním bodem neprocházející; určiti je vlastní i vržený stín. III. Zobrazení perspektivně rovnostranný kužel, dotýká-li se předmětu povrchovou přímkou. Povrchová přímka má vrchol 6 jed. a je k průmětně pod úhlem 30° skloněna. Vrchol kužele nachází se 6 jed. za průmětnou. Určiti je vlastní i vržený stín.

I. Danou přímkou, odchýlenou od roviny horizontální o úhel 45° , polož rovinu odchýlenou od horizontu o úhel 60° . — II. Zobrazení meze vlastního a vrženého stínu paralelně osvětlené plochy kuželové v poloze libovolné, zastíněné přímkou. — III. Sestroj perspektivní obraz čtyřbokého, hranolovitého, na rovině základní spočívajícího, svislou přímkou zastíněného rámce. Poloha a rozměry zdařilou perspektivu podporující buďtež konstruktivně i slovně objasněny.

Přednášky na c. k. české vysoké škole technické v studijním roce 1888—1889.

A. M a t h e m a t i c k é.

Prof. Eduard *Weyr*: Matematika, první běh. — Prof. Dr. Gabriel *Blažek*: Matematika, druhý běh. — Docent A. *Pánek*: Počet pravděpodobnosti. O metodě nejmenších čtverců. — Docent M. *Lerch*: O integrelech reálných a pomyslných. Vybrané části z nauky o číslech. O některých lineárných rovnicích differencialných 2. řadu. — Professor František *Tilšer*: Deskriptivní geometrie (organická geometrie formy). Perspektiva. — Docent Bedřich *Procházka*: Nauka o geometrálném osvětlení a sestrojování křivek určitých intenzit. — Prof. Eduard *Weyr*: Geometrie polohy. — Prof. František *Müller*: Geodesie nižší. Geodesie vyšší. Sférická astronomie. — Prof. K. V. *Zenger*: Praktická astronomie s cvičením v observatoři. — Prof. Aug. *Salaba*: Statika a dynamika. Hydraulika. — Prof. Josef *Šolín*: Nauka o pružnosti a pevnosti. — Prof. Dr. Gabr. *Blažek*: Analytická mechanika. — Docent Josef *Saska*: Encyklopedie mechaniky a nauky o strojích.

B. P ř í r o d o v ě d e c k é.

Prof. Dr. F. *Vejdovský*: Zoologie. — Prof. Dr. Ladislav *Čelakovský*: Botanika. — Prof. Dr. O. *Feistmantel*: Mineralogie. Fysikální geografie jakožto úvod do geologie. Geologie a palaeontologie první a druhý běh. — Prof. K. V. *Zenger*: Fysika obecná i technická. — Docent Dr. K. *Domalíp*: Elektrotechnika. — Docent Josef *Saska*: Mechanická theorie tepla. — Prof. K. *Preis*: Obecná chemie anorganická. Cvičení v připravování chemických experimentů ku přednáškám (pro kandidaty učitelství). — Docent Dr. Bohuslav *Rayman*: Obecná chemie organická. Výklady o analýsi potravin a organických produktů chemické techniky. Cvičení v chemii organické. — Prof. Karel *Preis*: Analytická chemie kvalitativná a odměrná chemie kvantitativná. Cvičení v stoechiometrických počtech. Analytická chemie kvantitativná. Analýsa plynů, zvláště plynů kouřových, elektrolysa a nejnovější literatura v oboru chemie analytické. — Prof. Antonín *Bělohoubek*: Encyklopedie chemie anorganické i organické. — Docent Dr. Alfred *Slavík*: Pedologie čili půdoznalství se zvláštním zřetelem ku zemědělské technice.

C. T e c h n o l o g i c k é.

Prof. Ant. *Vávra*: Mechanická technologie, první běh. Mechanická technologie, druhý běh. Vybrané kapitoly ze zpracování dřeva: Stroje obráběcí. — Prof. Frant. *Štolba*: Technická chemie. Cvičení v laboratoři technické chemie. Chemická metallurgie. — Prof. Antonín *Bělohoubek*: Lučba kvasná. Zbožíznalství a technická mikroskopie. Cvičení mikroskopické. — Docent K. *Kruis*: Praktické řehovarnictví. — Docent Eman. *Hertik*: Nauka o strojním zařízení mlýnů obilných.

D. S t a v i t e l s k é a i n ž e n ý r s k é.

Docent Josef *Saska*: Obecná nauka o strojích. — Prof. August *Salaba*: Theoretická nauka o strojích. — Prof. Antonín *Pravda*: Stavba strojů, první běh. Stavba strojů, druhý běh. — Prof. Josef *Šolín*: Stavebná mechanika, první běh s grafickou statikou). Stavebná mechanika, druhý běh. — Prof. Jiří *Pacold*: Stavitelství pozemní, první běh. Stavitelství pozemní, druhý běh. Encyklopedie pozemního stavitelství. — Vládní rada prof. Josef *Schulz*: Architektura, první běh. Architektura, druhý běh. Historie architektury, první běh. — Prof. Kristian *Petrlik*: Stavitelství vodní, první běh. Stavitelství vodní, druhý běh. — Vládní rada prof. V. *Bukowský*: Stavba zemní a stavba silnic. Stavba mostů a stavba železnic. — Prof. Krist. *Petrlik*: Stavba tunelů. Encyklopedie stavitelství inženýrského. — Prof. Josef *Šolín*: Stereotomie. — Docent Albert *Velšlík*: Nauka o mostech příhradových. — Učitel A. *Liebscher*: Kreslení od ruky, první běh. →

Prof. J. *Koula*: Kreslení od ruky, druhý běh. Kreslení architektonické, první běh. Kreslení architektonické, druhý běh. Kreslení ornamentální, první běh. — Učitel T. *Seidan*: Modellování v hlíně.

E. Hospodářské.

Prof. Dr. J. B. *Lambl*: Encyklopedie polního hospodářství se zvláštními ohledy na techniku zemědělskou. Správověda hospodářská.

F. Jazyky, cvičení a umění.

Učitel J. *Kolář*: Ruský jazyk, první běh. Ruský jazyk, druhý běh. — Učitel prof. Dr. Jan *Herzer*: Francouzský jazyk. Překlad a výklad básní Viktora Huga s konverzací francouzskou. Dějiny francouzské literatury ve století XVIII. (francouzsky). — Učitel J. V. *Sládek*: Anglický jazyk, první běh i druhý běh. — Učitel F. *Brábek*: Mluvnice jazyka maďarského spojená s praktickým cvičením. — Soukromý docent Dr. Arn. *Kraus*: Německá literatura v XVIII. a XIX. století. — Učitel F. *Dolejška*: Česká stenografie korrespondenční (nižší). Česká stenografie komorní (vyšší). Stenografie německá korrespondenční i komorní.

Schválená díla:

Kar. *Tieftrunk*: Česká čítanka. I. díl. 5. vyd. 80 kr., váz. 1 zl. (14. září 1888, č. 18311.)

Dr. Jan *Herzer*: Učebná kniha jazyka francouzského. V Praze 1889. I. díl. 3. vyd., váz. 1 zl. 20 kr. II. díl. 2. vyd., váz. 1 zl. 20 kr. (4. srpna 1888, č. 14732.)

Jul. *Roth*: Cvičebná kniha jazyka německého pro 3. a 4. třídu. V Praze 1889., 85 kr., váz. 1 zl. (14. září 1888, č. 18.543.)

Václav *Janděčka*: Geometria pro vyšší gymnasia. II. díl. Stereometria. 4. vyd. 60 kr. (16. září 1888, č. 18.326.)

Dr. J. *Dastich* a V. *Janděčka*: Logika pro vyšší gymnasia. V Praze 1889 4. vyd. 70 kr. (14. září 1888, č. 18.308.)

Literatura.

Redakce došla tato díla:

Od nakladatelův:

Programmy za školní rok 1888. zaslaly ještě ústavy tyto: reálka v Prostějově, něm. reálka v Budějovicích, gymn. v Pelhřimově, gymn. v Jindř. Hradci. městská česká vyšší dívčí škola v Plzni, měšťanské a obecné školy v Českém Brodě, střední hospodářská škola v Hracholuskách, střední hospodářská škola v Přerově, česká obecná šk. v Lipníku, gymn. v Budějovicích.

Киевская Университетская Извѣстія. Редактор V. **Иконниковъ**. V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6¹/₂ rub., se zásylkou 7 rublův. Roč. XXVIII. Svaz. 6: O počátcích umění v Řecku; Skenografia u Řekův (G. *Pavluckij*). Kurs zřízení státního (A. J. *Antonovič*. Str. 57—72: Nová doba: Ekonomisté). Theorie funkcí (M. *Vaščenko-Zacharčenko*. Str. 73 až 88). Dějiny lékařství (S. *Kovner*. Str. 389—436: Škola eklektická). Nové materialy a práce o patriarchovi Nikonovi (V. *Ikonnikov*).

Варшавская Университетская Извѣстія. Ve Varšavě 1888. 8°. Cena ročníku (9 svazkův) 5 rublův se zásylkou. Svaz. 1—3: Programm čtení o děj-

nách literatur jižních Slovanův (K. J. Grot). Studie o kinetické theorii sestrojení těles (B. V. Stankevič. Str. 49—80). Materiály k dějinám kandidatury arcivévody Ferdinanda na polský stolec r. 1575 (Th. Veržbovski. Str. 57—176). Vilém z Rožmberka odpovídá Petru Zborovskému po Stežyckém sněmě (lat.). Stanislav z Górkí Vilémovi z Rožmberka oznamuje noviny a ubezpečuje jej o své náklonnosti (pol.). Konrád Przeclawski odpovídá Vilému z Rožmberka na list a zprávu dává o kandidátech na stolec polský (lat.). Řeč napsaná Konrádem Przeclawskim pro Jana Tarlu ku přednesu na volebním sněmě r. 1575 (pol. v hlavě listu napsal V. Břežan: Hlas daný pánu z Rosenberka na království Polské). František Sporeno, biskup Sebastský, jednatel arcivévody Ferdinanda v Římě, radí mu, aby prosil papeže o pomoc k nabytí polské koruny (ital.). Týž oznamuje Ferdinandovi různé pověsti o kandidatuře arcivévodově na polský stolec i mínění papežovo o témž předmětu (ital.). Týž oznamuje Ferdinandovi o záměrech papežových, radí mu, by jej naklonil k tomu, aby přijměl Jindřicha z Valois by se zřekl koruny polské (ital.). Jan Simonetta, sekretář arcivévody Ferdinanda, oznamuje Janu Schneebergovi, kancléři jeho, noviny o stavu věcí v Polště (lat.). Týž témuž oznamuje, že přibyl do Krakova, vyslovuje naději, že se mu podaří šťastně vyplnit dané mu rozkazy (lat.). Arcivévoda Ferdinand sdílí s Frant. Sporenem, kterak on hledí na otázku o kandidatuře na polský stolec a oznamuje mu, že už vypravil do Polska důvěrníka (lat.). Krátká instrukce k urozenému pánu Martinu Kazanowskému etc. (lat.). Jan Simonetta dává Janu Schneebergovi zprávu o svém jednání v Polště (lat.). Týž témuž oznamuje, kterak vypadl sněm Stežycký (lat.). Arcivévoda Ferdinand děkuje císaři Maxmilianu II. za zasluku zprávy, jež ho došla z Polsky (něm.). Martin Kazanowski ujišťuje arciv. Ferdinanda o oddanosti a ostatek se odvolává na ústní zprávy Simonettovy (lat.). Týž Janu Schneebergovi podobné činí oznámení (lat.). Jan Simonetta ohlašuje Janu Schneebergovi úmysl Kazanowského i ostatních, vypravit se do Inspruku (lat.). Seznam osob vypravujících se z Polsky do Inspruku (něm.). Jan Simonetta prosí arciv. Ferdinanda za udání audience (ital.). Týž Janu Schneebergovi slibuje, že zašle nové zprávy o událostech v Polště a vybízí k ukončení počatého díla (lat.). Týž témuž oznamuje, že se ještě nesetkal s těmi, kteří měli přijeti z Polsky (lat.). Arciv. Ferdinand oznamuje Martinu Kazanowskému, jenž se nemohl k němu patrně z důležitých příčin odebrati, že k němu posílá Simonetta, aby vyzvěděl a oznámil mu, jak se věci mají a co jest předsevzítí (lat.). Jan Simonetta sdílí s Janem Schneebergem různé úvahy týkající se polských záležitostí (lat.). Martin Kazanowski objasňuje arciv. Ferdinandovi, proč se nemohl i nemůže osobně dostaviti do Inspruku (lat.). Memorandum předložené arciv. Ferdinandovi Martinem Kazanowským v příčině záležitostí polského stolce (lat.). Jan Simonetta oznamuje arciv. Ferdinandu, že se mladý Kazanowski vypravuje do Inspruku (ital.). Jakub Schrenk, tajný sekretář arciv. Ferdinanda, zvěstuje Janu Schneebergovi rozkazy arcivévodovy (něm.). Jan Simonetta dává arciv. Ferdinandovi zprávu, že přibyl s Kazanowským do Rosenheimu a o jízdě Dudičově, poslance císařova, z Krakova do Prahy (ital.). Jan Simonetta uvědomuje Jana Schneeberga o přibytí Kazanowského a prosí, by mu vykázal byt (lat.). Návrhy učiněné arciv. Ferdinandu Stanislavem Kazanowským v příčině prací o dosažení koruny polské a odpověď arcivévodova (lat.). Memorandum Stanislava Kazanowského v příčině dosažení polské koruny (ital.). Jan Simonetta sdílí s Janem Schneebergem, moc-li peněz dle mínění Kazanowského jest poslati do Polsky (lat.). Týž témuž označuje jednatele, které jest nutno poslati do Polsky (lat.). Arciv. Ferdinand žádá Martina Kazanowského, by podporoval jeho záležitosti v Polsce (lat.). Týž žádá za též Ondřeje Grudziňského (lat.). Týž žádá za též Ondřeje Firléje (lat.). Týž nařizuje Františkovi hr. Thurnu, by 28. října přibyl do Pščiny (Pless, na hranicích Slezka a Polska; něm.). Týž polským státním úřadům zasílá pověření pro posly vypravené do Polska (lat.). Týž polským senatorům zasílá doporučovací list pro své posly v Polště (lat.). Týž dává instrukci svým poslům vypraveným v Polsko (něm.). Záznam o přívržencích v Polště (lat., něm.). Jindřich z Donína ptá se císaře Maxmiliána II., smí-li se vypravit do Polska jako posel

arciv. Ferdinanda (čes.). František hr. Thurn arciv. Ferdinandovi známo činí, že jest hotov jeti do Polska a že se vynasnaží zvědět, kdy a kde bude svolán volební sněm (něm.). Týž táže se Seifrida z Promnic, pána na Pščině, kde a kdy bude konán volební sněm v Polště (něm.). Týž vykládá ostatním poslům arciv. Ferdinanda, jak si mají vésti a co dělati, dokud on k nim nepřijde (něm.). Týž se týmž omlouvá, že nebyl ještě s to přibyti do Pščiny, i slibuje, že to brzo učiní (něm.). Poslové arciv. Ferdinanda prosí Frant. hr. Thurna, by přibyl do Pščiny co možná nejdříve (něm.). Císař Maxmilian II. ponechává Jindřichovi z Donína na vůli, chce-li přijati na sebe poselstvo arciv. Ferdinanda či nic (čes.). Poslové arcivévodovi oznamují Frant. hr. Thurnu, že přibyli do Pščiny a prosí ho, by pospíšil s příjezdem (něm.). Tiž zvěstují Martinu Kazanowskému, že přibyli do Polsky a zplnomocňují Simonetta (lat.). Instrukce daná posly arcivévodovými Janu Simonettovi, ježž vypravili do Polsky (něm.). Poslové dávají zprávu arcivévodovi o cestě své a přibytí do Polsky a o svém jednání (něm.). Jiří Romer sdílí Janu Schneebergovi, že se naučil už řeči nazpaměť, i žádá, by mu dodány byly *conditiones statibus Poloniae proponendae* (něm.). Poslové arcivévodovi snažně žádají Frant. hr. Thurna, by si pospíšil s příjezdem (něm.). Arciv. Ferdinand táže se svých poslův v Polště, co učinili, a varuje je, by opatrně rozmlouvali s císařskými posly (něm.). Týž nařizuje týmž, aby se postarali o vypůjčku 4000 zl. v Norimberce neb v Augsburce, nestačí-li jim daných 10.000 zl. (něm.). Jan Simonetta líčí poslům arcivévodovým svůj pobyt v Krakově (ital.). Tiž žádá týchž, aby si pospíšili s příjezdem do Krakova (ital.). Poslové dávají zprávu arciv. Ferdinandu, že se 27. října vypraví do Krakova (něm.). Tiž líčí témuž setkání s Dudičem a prosí za změnu některých kusův dané jim instrukce (něm.). Tiž ptají se téhož, mohou-li nějaké částky peněz slíbiti těm, kteří budou podporovati arcivévodu (něm.). Jindřich z Donína zvěstuje arciv. Ferdinandovi, že se nemůže vypravit do Polska jako posel, ježto určený čas už minul (čes.). Jan Simonetta navrhuje Janu Schneebergovi, by učinil opravy v řeči poslův k polským státním úřadům (lat.). Poslové prosí arciv. Ferdinanda za zrušení instrukce v příčině 17. kusu podmínek a za zaslání směnky na 4000 zl. (něm.). — O ústrojích šestého smyslu u obojživelníkův (P. J. *Mitrofanov*). *Monstrum congenitum humanum; dicephalus tribrachius* (J. J. *Fedorov*). Z prací mineralogické laboratoře (K. *Kozěrovskij*). Zkoumání památky Polského obyčejového práva XIII. věku, napsaného německým jazykem (M. *Vinaver*). Historicko-linguistické poznámky. Část II. (S. P. *Mikuckij*). Etymologie mnohé jsou zdařilé, ale jiné zase zcela nemožny, jako výklad číslovek str. 14 sl. My dodáváme: ku koř. bhag (str. 3) mor. božec (čarodějník); jrus. *чaxати* (4), čes. cachati; od koř. šač (6) nemůže pocházeti Čech, ano by musilo zníti pův. *Чaxъ*, ostatně viz mou etymologii na jiném místě; koř. bhak (7), čes. bacati (dět. mluva), baciti; etym. džáspati (12) srv. s mou etymologií v Kroku I, 87; s kaš. přes (17) srv. čes. osadní jmeno Koněprusy = *equorum admissores*. — Basidiomycety okolí Varšavského (St. *Chelchowski*). Programm farmacie a farmakognosie a) pro mediky, b) pro farmaceuty (N. *Mentin*). O Bernoulliových polynomech a jich upotřebení (N. J. *Sonin*). O zkoumání pramenův dřevních historických děl vůbec a Suetoniových životův XII císařův zvláště (S. *Věchov*). Rozbor kalu z Jenikalské sopky; rozbor vody provázející naftu pramenův v Kudaku (v Kubaň. oblasti, v dolině řeky Kudako zvané. J. *Morozevič*).

Bibliothéka mládeže studující, vydávaná péčí Ústředního Spolku učitelstva středních škol českých. Serie II, číslo 3. a 4.: **Františka Fénelona Příhody Telemachovy**. Přeložil a k četbě žákovské upravil Jan Ev. **Hulakovský**. V Praze 1888. Nakladatel J. L. Kober. m. 8°. 239. Váz. 85 kr. — Jest se věru diviti, že spis tak zábavný a pro mládež studující v příčině vzdělávací a vychovatelské důležitý — bylť, jak známo, od jednoho z největších geniů národa francouzského právě ad hoc sepsán — mohl zůstat tak dlouho (od r. 1815.) nepovšimnut a mládeži naší nepřístupen. Již tím získal si překladatel zásluha o naši mládež nemalou, ale i překladem a úpravou spisu samého. Překlad jest přesný, doslovný, a kde tomu tak není, jest to z příčiny plynulé a lahodné

četby. Právem a dobrým rozmyslem některé věci vynechány, jako: sen Telemachův, scéna s nymfou Eucharitou a j., které slavný Fénelon jen proto napsal, aby varoval vznešeného svěřence svého před vábivou a svůdnou volností dvorní etiketou chytře zastřenou, jaká tehdáž při dvoře královském panovala; pak pominuty věci takové, které našim žákům četbu by jen nudnu činily, jako: rady Mentorovy králi Idomeneovi o věcech státnických, politických a obchodních, které opět v původním spise byly zcela na místě pro chovance, jenž jedenkrát měl se státi vládařem; také dobře jest, že poslední čtyři knihy méně zajímavé podány jsou jen u výtahu. Takto docíleno, že spis původně příliš rozsáhlý a objemný v kratší celek důmyslně jest zaokrouhlen, a tím žákům našim dána do rukou četba bezvadná, zajímavá, nic neunnávající. Předmluva jest patřičně stručna, vztahuje se jen ke spisu samému. Poznámky jsou dosti obšírny, a ač žáci vyšších tříd již mnoho znají odjinud, jmenovitě bájesloví, přece jsou čtenářstvu mlazšímu a širšímu potřebny. Mluva jest ovšem správná a plynna, úprava velmi úhledna. Doporučíme opětně jak toto pěkné dílko tak i ostatní v Knihovně této vydané spisy co nejvřeleji mládeži studující i jejím příznivcům.

Ústřední knihovna. Seš. 238—40: **Gaja Julia Caesara Paměti o válce Galské.** Část prvá. Přeložil Alois Breindl. V Praze 1888. Nakladatel I. L. Kober. 16°. 112. 30 kr. — Šťastná to myšlenka šířiti známost vynikajících spisův klassických lacinou cestou touto, zvláště když překlad vyniká, jako tento, netoliko věrností ale i správností jazykovou a plynností slohovou. Překladatel užil, jak praví, nejlepších prací k dílu zmíněnému se tahnoucích (mezi nimi i prof. J. Kvíčalových) a, co mu zvláště za zásluhu klademe, podal stručný sice, avšak vhodný k tomu Úvod, by čtenář dobře připraven byl na to, co se mu v Pamětech předkládá; vyličňuje v Úvodě život Caesarův před odchodem do Gallie, Gallii až do příchodu Caesarova, Caesarovy záměry po pokoření Gallie a Caesara spisovatele. Přáti by si bylo toliko, aby překl. připojil ku každé knize vysvětlivky těch věcí, jež laikovi nemohou býti dosti jasnými, čím by se spis tento ještě lépe hodil širšímu obecenstvu. Těšíce se na 2. část, přejeme překladu zaslouženého odbytu.

Руска школа. Часописъ науково-педагогична. Red. Dr. Štěpán Smal-Stockij, c. k. prof. universitní. V Černovicích. 8°. Cena ročně (4 seš. nejméně o 2 arších) 1 zl. Roč. I. Černovecké tovaryšstvo „Ruská škola“, jež pečuje o potřeby a rozvoj (malo)ruského školstva veškerého, počalo dle stanov vydávati redakci osvědčeného předsedy svého čtvrtletní časopis nauково-paедagogický, jenž má obsahovati: rozpravy naukové ze všech haluzí lidských vědomostí, zvláště pak rozpravy z ruské i literatury i historie, rozpravy methodické i paedagogické (hlavně co do nauky ruské řeči a literatury), rozbor nových děl školní, naukové a belletristické literatury, poznámky o výtěžcích na poli ruské i slovanské literatury vůbec. Úkol to krásný a soudíce dle 1. sešitu jsme přesvědčeni, že mu redakce v plné míře dostojí. Jeť jeho obsah tento: Nová (malo)ruská škola (Št. Smal-Stockij). Spis. zevrubně vykládá o vývoji národního uvědomění mezi Slovary, k němuž značně přispěly studie jazykozpytné, a o zavedení slovanských jazykův do škol, zvláště hledě na Malorusy. — Cíl celého vychování mládeže jest upřímná a čestná povaha (Lev Galickij). Přednáška tato konaná na učitelské konferenci chová v sobě mnoho krásných pokynův ku zdárné, vlastenecké výchově mládeže. — Upravení (malo)ruského pravopisu (Emilian Popovič). Se zásadami tuto vykládanými se nesnášíme, ježto ryze fonetický pravopis jest velikou překážkou vědeckým bádáním jazykovým, jež naopak etymologický pravopis vydatně podporuje. Divný, ba nemístný jest důvod spisovatelův pro fonetický *pravopis*, že prý i Francouz i Vlach, ač mají mateřský jazyk, latinu, za církevní, píší přece svou rodnou *mluvou* francouzskou a vlaskou! Však nejdeť přece o mluvu, nýbrž o pravopis. A kdo nutí Malorusy, by psali *mluvou* církevní a ne svou? Ale *pravopisu* nechť nemění a nechť si ponechají dřívější, čím dvojího prospěchu dosáhnou: i studium jazyka svého ostatním Slovanům usnadní i budou snadno moci čítati stejným pra-

vopisem psanou velikou literaturu ruskou; ostatek i náboženské knihy jsou tištěny tím pravopisem, který chtějí nyní Rusíni z písma svého vymstiti. Jsme, jak řečeno, rozhodní odpůrci fonetického pravopisu, sice by vzniklo tolik pravopisův, co má který jazyk dialektův (srv. do nedávna slovenštinu, než byl pravopis prof. M. Hattalou a přátely jeho ustálen). Nebyli bychom ani na př. v angličtině pro fonetický pravopis, kde by snad se to mnohému zdálo výhodné; neboť i tam je zhusta etymologický původ základem (srv. daughter a p.). Konečně čísti a psáti se musí učit každý, ať se tedy učí vždy tomu, co jest lepší. — Na konec oznamuje Št. *Smal-Stockij* vydání Jv. Em. Levického Haličsko-ruské bibliografie za rok 1887; ze zprávy té vyjímáme, že všech publikací bylo 280, z nichž 67 (69?) nerusínských (32 polských, 15 německých), tedy 213 (211?) ruských; odečte-li se 92 drobotin (koncertních programmův, cenníkův), zbývá 119 děl, z nichž vypadá 24 na plody periodické a publicistické, 25 na populární spisy, 44 na belletristické, naukové a školní knihy.

Normalien-Index für die österreichischen Mittelschulen. Von Franz Hübl. Brůx 1888. Nákladem A. Kunzova knihkupectva. v. 8°. II. 169. 1 zl. 20 kr. — Spisovatel chválně známý svými v 2. vydání vyššími Normaliemi pro střední školy podjal se velmi záslužné, jelikož praktické práce, sestavit abecední index, aby si každý mohl snadno vyhledati veškerá nařízení platná pro střední školstvo, obsažená v Marenzellerových Normaliích, ve Věstníku ministersva učby, v Rukověti (Weisungen) k vedení úřadu školního a v různých výnosech c. k. školních rad zemských. Indexu takového už dávno se pocítovala potřeba, ježto jednak četná nařízení jsou různě roztržštěna, jednak Normalie spisovatelovy už před několika lety vyšly, tak že novějších nařízení neobsahují. Spis. se snažil v indexu uhoditi vždy co možná na nejvhodnější heslo, tak že hledání jest nad míru usnadněno; na konec pak přidal ředitelstvům přehled jich práv, povinností a periodických prací a podání. Úprava jest úhledna, papír silný se širokými okraji k poznámkám nových výnosův a pod. Index bude tudíž vítán každému učiteli, zvláště pak mlazšímu učitelstvu, jež může takto snadno a pohodlně nabyti nevyhnutelné znalosti důležitých normalií.

Ottův Slovník naučný. Seš. 19. přináší články od slova Alchymie až Allent, obsahuje přílohu: Allianční znaky a v textu četná vyobrazení. Čtenář nalezne mnohé články všeobecně zajímavé a poučné, na př. obšírné a důkladné pojednání o Alkoholismu se stanoviska kulturního od Karla Adámka, se stanoviska lékařského od prof. dra. Maixnera, se stanoviska soudního lékařství od prof. dra. Reinsberga. Neméně článek Alchymie jest zajímavý. Vyličení Aljasky, území Spojených Obcí severoamerických, jest sice stručné, ale každý nabude s dostatek poučení a jasného názoru o poloze, podnebí, květeně, nerostném bohatství, zvířené, obyvatelstvu, průmyslu a dějinách této širé končiny, již vláda Spojených obcí věnuje hojně péče vyměřováním a zkoumáním pobřeží i studiem přírodního bohatstva země. V sešitě tomto jest též čteně životopisů. — Příštím sešitem 20. bude dokončen první svazek. Vezmeme-li veškerý dosud vydané sešity do rukou, vidíme, jakého bohatství již nyní podává nám dílo jedva započaté. A jest zajisté potěšitelné, že tento veliký podnik národní dobývá si zájmu stále širšího v kruzích našeho obecnstva. Ovšem není tak, jakby býti mohlo, zbývat doposud mnoho netečných, ale doufejme, že i tito uvidí v tom potřebu a prospěch svůj vlastní, dají-li se pohnouti k odebrání illustrované encyklopaedie této.

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. Hartel, K. Schenkl. Wien. 8°. Cena ročně 12 zl. Roč. XXXIX. Seš. 7 a 8: Briefe einer Freundin Goethes und Schillers aus Heidelberg (J. Minor). Slavodentsches und Dialektisches in der Schule (J. Schmidt uvádí nejčastější chyby v uěm. úlohách žákův, zakládající se na vlivu buď slovanských jazykův neb německých dialektův). Zu T. Livius (A. Zingerle. H. J. Müller): XXXIII, 21, 5 comis in uxorem ac liberos podporováno jest Hor. Epist. II, 2, 133 comis in uxorem. XXXIII, 24, 6 eodem tempore (z eo die místo per eos dies, eo anno, eodem anno), srv. XXIII,

49, 8. XXXIV, 29, 1. XXIII, 42, 1. V XXXIII, 28, 7 Zeuxippus *elato* et constanti animo, srv. Cic off. I, 18, 61. XXXIII, 36, 3 vagos *palantes* oppressit, srv. VII, 17, 9. XXXIII, 41, 7 enarit, srv. XLIV, 28, 12. V XXXIV, 2, 2 *continere* non potuimus. XXXIV, 7, 4 *non* iustam. XXXIV, 33, 9 videbat *enim*. XXXV, 18, 6 scire *eum* ferarum modo. XXXV, 19, 4 *ilico* veniam? XXXV, 42, 3 naves *aptae*, srv. XXXIV, 60, 5. V XXXIV, 32, 12 produci ut miseri (Madvig) srv. ed. Par. 1510. XXXIV, 32, 3 nos (H. J. Müller) srv. ed. Parm. 1480, Par. 1510, Lugd. 1537. XXXV, 49, 7 non qua (Madvig) ed. Par. 1510 — 21, 5, 13 at ex parte altera vis ingens etc. 21, 8, 4 *ubi* multifariam distineri coepti sunt? 23, 36, 10 prodigiis *procurandis*. 23, 40, 7 se recepit; *ita* occasio etc. 31, 18, 7 discurrerent per omnes vias *seque ipsi laeti* interficerent, srv. 2, 23, 8. 9, 24, 12. 38, 23, 1. V 31, 36, 7 ut cresceret cum audacia simul et negligentia hosti (= non solum audacia sed etiam negligentia). — Zu Theophrast (A. Zingerle): Char. IV καὶ ἀριστῶν δὲ ἅμα τοῖς ὑποζυγίοις ἐμβαλεῖν τὸν πυρὸν καὶ κόψαντος τὴν θύραν ὑπακοῦσαι αὐτός; — Literarische Anzeigen und Miscellen. Programmschau. Kann der Unterricht im Französischen an unseren Gymnasien obligat gemacht werden? (St. Kapp). V dokončení článku tohoto dovozuje spis. dále nutnost frančtiny v učbě gymnasijsní a dochází těchto výsledkův: 1. Jak se nyní zachází s frančtinou na gymnasiích našich, kde jest volným předmětem, nevyhovuje vůbec ani skromným požadavkům; nesprostředkujeť ni oné míry vědomostí, která je pro praktický život velmi žádoucí, ni oné, které je potřebí pro studium moderních jazykův na universitě. 2. V obou případech by jen zavedení povinné učby mohlo zjednati důkladnou nápravu. 3. Naše gymnasium za nynější učebné osnovy své neposkytuje frančtině místa v nižších třídách; zavedení frančtiny na vyšším gymnasiu bylo by ovšem možno, avšak ni v zájmu frančtiny samé ani v zájmu ostatních předmětův učebních žádoucí. 4. Jen rozšířením gymnasia v 9 tříd mohla by se spokojivě rozřešiti otázka o prohlášení frančtiny za předmět povinný, poněvadž by jen devítitřídní gymnasium bylo s to, vyhověti ihned požadavkům (mimo jediný), jež jest činiti v prospěch frančtiny. 5. Následkem přijetí frančtiny ukázalo by se nutno přeložiti počátek řečtiny do V. (neb aspoň do IV.) třídy. 6. Toto přeložení mohlo by se státi bez podstatného poškození řečtiny. 7. Požadavku v příčině úplné spůsobilosti učitelův nemohlo by se nikterak ihned vyhověti.

Pražský kalendář studujících škol středních na školní rok 1888—9. Ročník II. Sestavil Dr. Frant. Bačkovský. V Praze. Nákladem Ed. Beauforta. 16°. 128. 60 kr. — **Český student. kalendář veškerého studentstva českého pro rok školní 1888—9.** Ročník II. Vydal V. Pompé. V Třebíči. Nakladatel Jindř. Lorenz. 16°. 163. 60 kr. — K praktické potřebě našeho studentstva vydány jsou letos opět dva kalendáře, jeden v Čechách, druhý na sesterské Moravě. Oba můžeme dobře doporučeti, jsouť i vhodně sestaveny i úhledně upraveny. O jich oblíbě svědčí, že prvé vydání, jak se nám sděluje, jest rozebráno a tiskne se nové. V obou kalendářích jest kromě kalendářní části a prázdného papíru na zápisky hojně užitečných a zajímavých studentstvu zpráv, pokynův a jiných článkův. Uvedeme obsahy obou; *Beaufortův* má mimo jiné tyto články: O kalendáři a kalendářích vůbec. Prázdniny na školách středních. Bernard Bolzano. Několik pokynů studujícím o zásylkách poštovních. Značky metrických měr a vah. Nejdůležitější mince. Světové hodiny vzhledem k času Pražskému. Zemské barvy v mocnářství rakouském. Rakouské vysoké a střední školy r. 1888. O povaze a úkole škol středních. O domácím vyučování. O vnější úpravě prací slohových. Správa školství. Některé vládní výnosy. O přijímání žáků. O zkoušce maturitní. Gymnasia a reálky. Ústavy učitelské. Školy odborné. Ústavy dívčí. O školách vysokých. Vystudovav třídu některou, kam nyní? O jednoroční službě vojenské. Snadný způsob určování dní pamětihodných událostí tohoto století (vyjma r. 1800). Hříčka česko-francouzská. — *Lorenzův* ozdoben jsa podobiznou Svatopluka Čecha má tyto články: kalendář od r. 1801—1899. Ferialní dni na středních školách. Stupnice známek pro střední školy v Čechách a na Moravě a pro ústavy učitelské. Poštovní kalendář. Sazba kolků. Statistický přehled ra-

kousko-uherského mocnářství. Tabulka ku srovnání času. Správa školství. Školství vůbec. Seznam středních škol a ústavů učitelských v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Výkaz řádného žactva veřejných středních škol v Rakousku počátkem šk. r. 1887—8. Kam lze z jednotlivých tříd obecné, občanské, gymnasijské neb reální školy vstoupiti? Školy odborné. Spolky studentské. Svatopluk Čech (Vít. Zlatovousý). Benátky (Jindř. Lorenz). K. J. Erben s podob. Jos. Jungmann s podob. Jan Amos Komenský s podob. Rukopis Královský s podob. Václava Hanky a se snímky RKého. Lužický student (Ad. Černý). Náš ředitel (Fr. J. Košťál). Studentstvo české a těsnopis (Alf. Rudolf). Jak a kdy připadly království a země, z nichž skládá se dnešní Rakousko-Uhersko, říši této. Korunovační klenoty království Českého. Směs. Anekdoty. Hádanky. Stručný seznam knih i novinek z roku 1887—8.

Nový kalendář učitelský na rok 1889. Vydavatel Alois Holub, učitel v Dobrovici. Ročník I. V Praze 1888. Nákladem vydavatelovým. v. 16°. 308. 80 kr. (Ve prospěch Bolzanova sirotčince.) — **Österreichischer Professoren- und Lehrer-Kalender für das Studienjahr 1888—9.** XXI. Jahrgang. Mit einem Schematismus der Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten. Redigiert von Joh. E. **Dassenbacher.** Wien. Verlag von Carl Fromme. 16°. VIII. 199. 1 zl. 60 kr. Tobolkové vydání 2 zl. 20 kr. — Kalendář na prvním místě uvedený vychází poprvé letos a jsme jisti, že dojde obecné obliby, aby nemusil po prvé ponti ustáti. Jest velmi prakticky zařízen a obsahuje hojnost škole užitečných i potřebných zpráv; co pak zvláště se nám zamlouvá, jest, že vydavatel vzal bedlivý zřetel na českou literaturu. Jest pak obsah mimo obyčejné rubriky kalendářní tento: Správa školství. Školní rady zemské v zemích koruny české, zemští a okresní školdozorci, zkušební komise pro různé školstvo; česká universita, česká vys. škola technická; schematismus českých škol středních, paedagogií a vyšších dívčích škol. Odborné školstvo všeho druhu. Schematismus škol obecných i občanských. Naše vyobrazení (výklad podobizen čelných paedagogův v čele kalendáře). Naše broby. Domácí lékař (nejčastějších nemocí). Rádce ve školní praxi. Statistika středních a obecných škol v r. 1887—8. Věstník spolkový (školský). Obzor školský. Školské zákony na Moravě. Dni ferialní. Pošta a telegraf. Železnice. Seznam losů a dní tahu. Tabulka mincí zlatých a stříbrných. Literární obzor. Literatura programová v r. 1888. Adressář knihkupcův a nakladatelův českých. Náš oznamovatel. Zprostředkovatel. Abecední seznam učitelstva. Bohatý obsah tento, pak elegance úpravy a zvláště šlechetný účel Kalendáře doporučují ho už samy co nejlépe. — Kalendář, jež vydává J. E. **Dassenbacher** učitelstvu středních škol letos už po 21té, jest rovněž prakticky zařízen, ba praktičnost zvýšena ještě tím, že letos schematismus spojen jest s kalendářem, což lze jen schvalovati. V schematismu všech středních škol i paedagogií rakouských dbáno jest, pokud možno, i nejnovějších změn. Hojnost papíru připojeného stačí i učiteli v četných třídách zastoupenému. Co pak zvláště zvyšuje cenu tohoto kalendáře, jest Repertorium všech ve Věstníku ministerstva učby od r. 1869. až po počátek května 1888. obsažených výnosův. Čeho bychom si přáli toliko, jest, aby v kalendáři vyznačen byl západ slunce při každém dni, jeť to z mnohých příčin důležité. Úprava jest velmi vkusna.

Bibliotéka paedagogických klassikův českých i cizích. Redaktor a vydavatel Fr. **Bayer.** Cena seš. 35 kr. Ročník III. Seš. 6: Jana Amosa Komenského Sebrané spisy vychovatelské. Seš. 7: Jana Ev. Kosiny Sebrané spisy. (Úvahy: Katolický kancionálek od Fr. P. Poimona. Úvahy o spisech poučných: Listy filologické a paedagogické. Nauka o písemnostech od Jos. Štumpfa).

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Roč. XIV. Seš. 9. má nové články tyto: Láska k vlasti (cyklus Jenneweinův slovem provází B. Čermák). Aleksova výstraha (A. B. Šťastný). *Návrat krále Václava II. (Ant. Skůček). Co si starožitnosti povídaly (Klim. Čermák). *Gonýra (dle F. C. Weidmanna př. Jan Nečas). Josef Richard Rozkošný (B. Šťastný). O vysoké peci (J.

Skrbek). *Zvláštní bleskosvod (J. Janoušek. — Žertík prý, ale beze všeho vtipu!). *Klekáníček (B. Čermák). Rozmanitosti.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze 4°. Cena ročně 6 zl. Roč. XVII Č. 20. má nové články tyto: Ze staré vědy. O chovu pštrosů v jižní Africe. Žlutokap nízký. Drobnosti. — Roč. XVIII Č. 1: Skupina Euplectell pro nové museum české. O kapacitě lebeční a jejím měření (L. *Haškovec*). Zvěř pralesův evropských (J. *Kafka*). Ve Vratislavi (J. *Kořenský*). Dva noví brouci z českého útvaru křídového (A. *Frič*). Drobnosti.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Roč. VIII. Seš. 10. Z nových článkův uvádíme tyto: Pruské usilování o země české (Fr. A. Slavík). Na mohylách (Ad. Heyduk). Přišla jeseň (Jar. Vrchlický). Tři podobizny ze Svaté Hory Athonské (Sava Chilandarec). Nález Tell-el-Amarnský (J. V. Prášek). Štrbské pleso (Jos. Jakubec).

Poétické besedy. Redaktor Jan **Neruda.** Číslo XXXVII. **Nové písně Svat. Čecha.** V Praze 1888. Nakladatel Ed. Valečka. 16°. 125. 60 kr. — Statnou řadu básnických plodův předních básníkův našich už nám přinesly Valečkovy Poétické besedy, a to pouze za 5 let! Jsouť zde zastoupeni Jan Neruda (2 čísla), Adolf Heyduk (3), Svatopluk Čech (8), Jaroslav Vrchlický (2), Ladislav Quis (3), Julius Zeyer (2), Karel Leger (3), Fr. Chalupa (1), Fr. Kvapil (1), Eliška Krásnohorská (2), Josef V. Sládek (1), Antal Stašek (1), Otokar Červinka (1), Svetozar Hurban-Vajanský (1, slovensky), Fr. S. Procházka (1), Otokar Mokrý (1), Rudolf Pokorný (2), Emanuel Miřiovský (1), Bolemír Nebeský (1). K tomu sluší dodati, že plody tuto podané jsou většinou nové, ad hoc skládané, a že vše čísla Poétických besed pro uznanou cenu svou došla velmi vlídného přijetí se strany kritiky; kéž dojdou také hojného rozšíření v českých kruzích!

Poslední číslo přináší nám Čechovy Nové písně, věnované Josefu V. Sládkovi. Jsouť tyto: Vstup. Vyznání. První struna. Mrtvým vlastencům. Zpět a v před. Sen Koniášův (z r. 1885). Ukolébavka. Pero sokolí (1886). Na Sioně (1883). V záři minulosti. Stín. Šablony. Švanda dudák. Čínská zeď. Divní svatí. Svornost. Podobství. Na křídle nejkrajnějším. Věčným karatelům. Naše řeč. Vyhlídka do hor (1880). Geronův smích. Věřím. Svoboda. Podzemní hlas. Hrdina budoucnosti. Tyran Rozum. V temné chvíli (1885). Vlny. Povzbuzení. Ledové květy. Dozvuk.

Není zde místo pouštěti se v rozbor jednotlivých básní a také by těžko bylo říci, které před kterou dáváme přednost; jsouť všechny prodchnuty tím ryzím, vroucím duchem vlasteneckým, jenž touží do zmalátnělosti nynější doby a přeje si více síly a ráznosti, by nastaly opět jiné, staré časy. Básník sám dí o původu a účelu zpěvův svých, že kytka jich

však není spiata,
by váza zlatá
jí vynesla pyšně
na panský stůl;
ni ku hře něžné
pro ručky sněžné,
za květomluvu
pro lásky žal. —
Duch jiných stesků
za dusna, blesků,
v den jasný, temný
tu kytku spial.

Bych na hrot zlatý,
na prápor svatý

jí za chudobnou
vetk' ozdobu,
jenž ve sny, dumy
vlá mně a šumí
a šumět bude
až do hrobu;
bych aspoň druhu
jí zpestřil stuhu
nad čelem stejných
snah, péčí, met;
neb aspoň voji,
jenž v boj se strojí
za stejná hesla,
jí v cestu vmet'.

A odhodlaně končí básník:

Co napsal jsem, to psáno jest,
necht' souhlas zní neb hlasy kárající —
já nechtěl získat pěvce čest:
co myslím a co cítím, chtěl jsem říci.

Zábavné listy. Obrázkový časopis pro lid český. Redaktor J. L. Turnovský. V Praze. Nakladatel A. Hynek. 4°. Cena ročně (26 sešitův) 4 zl. 80 kr. (se zásilkou 5 zl. 20 kr.). Roč. XI. Seš. 1: *Čas (K. B. Hájek). Nad vodou (M. Láda). Divý muž (z E. Bertheta přel. F. Šebek). Rekruta (z Edmunda de Amicis přel. V. Meli). Z Turgeněva „Veršův v prose“ (př. Jos. Nováček). Divadlo. Naše vyobrazení. Pro domácnost z celého světa. — Obsah časopisu, jak viděti, jest rozmanit a poutav; vyobrazení od Věnc. Černého, V. Dvořáka, J. F. Hetteše jsou vesměs zdařile provedena, jakož i celá úprava listu jest velmi úhledna, takže Zábavné listy budou v českých rodinách hojně čítány. Až budeme míti několik sešitův tohoto ročníku v rukou, budeme moci pronést zevrubnější úsudek o Zábavných listech, jimž zatím přejeme všeho zduaru.

Zprávy zasedací.

Ústřední spolek středních škol českých.

Filologický odbor.

II. schůze dne 5. června 1888. (Přítomno 9 členův.)

1. Předseda vyloživ příčiny, pro které po delší dobu schůze odboru svolána nebyla, žádá, aby se předsevzala volba funkcionářů odboru na nový správní rok spolkový; k návrhu prof. *Hulakovského* odložena jest však volba ta na první schůzi po prázdninách, ježto pak se četnější návštěvy se strany kolegů lze nadíti.

2. *Jednatel* podává zprávu o novém komentovaném vydání Livia, jež ku potřebě školské upravil Ant. *Mikenda*. (Titi Livi Ab urbe condita libri I. et XXI. Ku potřebě školské upravil a poznámkami opatřil Ant. Mikenda. Praha—Ml. Boleslav. Nakl. Karel Vačlena. 1889. Stran XVIII. a 288. Cena zl. 1.56.) Při tom pokračuje tím způsobem, že nejprve pojednává o úvodě díla toho, pak o výboru a upravení látky textové, konečně o vhodnosti a správnosti poznámek, a to jak ve příčině grammatické, tak i věcné.

Úvod rozpadající se na dvě části, z nichž prvá vykládá o historiografii římské před Liviem, druhá pak životopisná a literárně historická data o Liviovi podává, přes některá menší nedopatření a nezevrubnosti, jež referent uvádí, dobře poslouží svému účelu. Ovšem obsahuje pojednání to více, nežli Instrukce jednak jakožto úvod k četbě Livia, jednak jako příležitostný výklad při četbě žádají, ano částečně (str. XIII. a násl.) zabývá se i kritikou slabých stránek díla Liviova, což dle Instrukcí do školy nepatří: avšak jsouc psáno slohem plyným, místy i vzletným, bude pojednání to od žáků zajisté se zálibou čítáno a dovede buditi u nich interest pro dílo Liviovo. Učitel pak suadno vytkna hlavní, pro školu potřebná data tohoto úvodu, zamezí, aby paměť žáků věcmi nepotřebnými obtěžována nebyla.

Co se týče *výboru látky textové*, podává vydání toto I. a XXI. knihu díla Liviova a vyhovuje tedy v té příčině Instrukcím. Podati ještě více, tedy přede vším knihu XXII. neb některé partie z první dekadý o ústavních bojích v Římě, které dle Instrukcí s lepšími třídami místo některé knihy dekadý třetí čísti se mohou, nedovolil vydavateli patrně ohled na objem knihy. Jmenované dvě knihy jakož i praefaci podává vydání toto celé, nekastigované.

Text konstituován jest na základě vydání Weissenbornova-Müllerova, od něhož však řada odchylek, většinou konjunktur, ve vydání Mikendově se nachází. O potřebě a vědecké oprávněnosti vydatných emendací textu Liviova mezi těmi, kdo podrobněji studii klassika tohoto se zanášejí, nebude asi sporu. Vydání školnímu větší neb menší počet přijatých konjunktur sám o sobě též nemůže býti na škodu; naopak podobné změny textové mohou mu prospěti, stane-li se jimi text žákům přístupnějším a ušetří-li se tak leckde výkladu poněkud strojeného,

ovšem bez šetření onoho zvláštního rázu v textu zachovaného, který slohu jednotlivých klasiků bývá vlastním. Je-li změna nějaká skutečnou emendací, při vydání školním teprve ve druhé řadě padá na váhu. Hledíme-li s tohoto stanoviska na Mikendovo vydání Livia, dlužno nazvati je šťastným krokem ku předu. Dostačí srovnati několik míst vydání toho (na př. I, 14, 7. I, 25, 13. I, 43, 11. XXI, 3, 1) s týmiž místy vydání *Patočkova*, aby pravda slov těchto stala se zjevnou.

Zbývá promluvit o *poznámkách* pod textem umístěných. Mají-li se všechny překážky, jež náležitěmu porozumění dílu Liviovu quintanům v cestu se staví, odstraniti a má-li se docíliti takového pochopení čteného textu, jakého žádají Instrukce, jest k tomu třeba mnoho času a četba může jen velmi zvolna pokračovati. Jest tedy zajisté si přáti, aby část té práce, která by se jinak až ve škole dít musila, vykounána býti mohla od žáků hned při domácí přípravě. To se stane možným, dostane-li se žákům za pomůcku k domácí přípravě vedle grammatiky a slovníku též dobrého komentovaného vydání. Z toho důvodu komentované vydání Livia možno uvítati jako vhodnou pomůcku učebnou, vyhovuje-li jinak oprávněným požadavkům. Co se týče vydání Mikendova, není mu jakožto knize školní na závalu, že poznámky nejsou vesměs samostatné, nýbrž že pracovány jsou v knize I. hlavně dle vydání Moritze Müllera, v kn. XXI. hlavně dle Luterbachra; jest pouze otázka, jak počtem a obsahem svým uspokojují.

Po soudu referentově mohlo býti poznámek méně; upustiti se mohlo na př. od některých poznámek lexikálních, poněvadž obsahují věci, jež žák zcela dobře ve slovníku najde, dále některé příliš subtilní výklady synonymické, pak některé poznámky grammatické, jež obsahují věci, které žák z nižšího gymnasia známy býti musí, konečně několik připomenutí, která udávají, jak by vykládaný výraz některý zněl neklassicky. Celkem však podobných nepotřebných poznámek není mnoho.

Ve příčině *správnosti poznámek* dlužno poznamenati toto: V poznámkách *grammatických* připomenutí některá nejsou ve shodě s obvyklou terminologií grammatickou; některých ustálených terminů užito totiž ve smyslu neobyčejném neb nesprávném, čehož doklady referent uvádí. Nové pak, neobvykle výrazy jsou *ablativus viae* (o slovech: *adversā ripā* XXI, 31, 2) a *praesens logicum* (o obratu: *Postquam nec ab Romanis vobis ulla est spes* XXI, 13, 4), kterýmžto názvem vydavatel chce označiti protivu *praesentis* historického. Mimo několik jiných nedopatření z výkladu syntaktického vytýká ref. dále z tvarosloví jakožto nesprávný po soudě jeho výklad tvarů *ausim* a *adclarassis*, jež vykládají se synkopou *auserim* atd. a tvaru *ve*, který vyložen jest akopokou z *vel*; i odkazuje ve příčině první k spisu Engelhardtovu (*Die latein. Conjugation nach den Ergebnissen der Sprachvergleichung* str. 63 n.), ve příčině druhé pak ke Kühnerově Lat. mluvnicku (II, 2, §. 169, 1). Celkem však ref. uznává, že poznámky grammatické jsou pilně sestaveny, a že vydavatel v této příčině jakož i co do stilistické stránky líčení Liviova bedlivě přihlížel k těm stránkám výkladu, které Instrukce nařizují. Rovněž ve smyslu Instrukcí jednal udávaje, kde který výraz neb obrat Liviův od řeči klassické se liší. Ovšem zašel v této poslední příčině vydavatel několikráte trochu daleko, uváděje jako novotu Liviovu, co na př. již u Caesara se vyskytuje aneb i jinak některému obratu příliš úzký kruh užívání připisuje. Ale ani těchto nezvrubností není počet velký.

V poznámkách *věcných* bylo by po zdání referentovu lépe u měst zaniklých, jichž někdejší poloha bezpečně známa není, nechtíti jí určovati zevrubně až i na kroky. Za to mohla poloha míst, již zcela určiti lze, udána býti zevrubněji, než několikráte v poznámkách se stalo. Na několika místech při údajích zeměpisných, nejspíše chybou tisku, vloudila se do poznámky nesprávnost, jako na str. 176 že město Eryx leželo na sv. ostrova Sicilie, a str. 279. že město Lanuvium bylo již od Říma. Jinak nesprávností věcných v poznámkách jest počet nepatrný. Opravit třeba pouze na str. 93. poznámku o symbolickém vypovídání války v Římě; sloup, s něhož se dalo, nebyl totiž na chrámu Bellonině, nýbrž u něho; na str. 110, pozn. o trabei; ta totiž nebyla zcela bílá, nýbrž nachově pruhovaná; na str.

226. Vergiliae, Kuřátka nejsou v „obrazu“ Štíra, nýbrž ve znamení Býka; str. 237. v dispoici řeči Scipionovy místo „Hannibal zajisté není nad Hasdrubala, jež jsme přemohli,“ má zníti „nad Hamilkara“ atd., str. 269. nesprávně praví se v poznámce ke slovům „altero (consule) ex Sicilia revocato“ (XXI, 57, 2), že povolání to stalo se „dříve, než zvěst o příchodu Hann. do Italie přišla.“ Z cap. 51, § 5 vysvítá, že se stalo tak teprve, když se byla rozšířila zpráva, že Hannibal vtrhl do Italie; ale ovšem stalo se to před bitvou u Ticina.

Několik jiných nesprávností, jako hlavně chyby v citování, dlužno patrně pokládati za omyly tiskové; takovým jest též zpráva na str. 175., že se vítězství C. Lutatia Catula u ostrovů Aegatských stalo r. 211, kde má státi r. 241; na str. 258. v pozn. stojí Sextus Pompeius místo Sextus Pomponius. Mimo tyto uvedené neb naznačené shledal ref. chyb tiskových něco málo přes deset, z nichž na text latinský připadají pouze dvě; na str. 275. a 278. vytištěno totiž ve vlastním jmeně Lacetani e místo c.

Sloh celkem i v poznámkách jest jasný, mluva až na nepatrný počet míst správná. Dobře by bylo neužívat zbytečně cizích slov, jako jsou fungovaný, evidentný. Rovněž pokládá ref. za záhodno vystříhati se v knize žákům určené drsných výrazů o slohu spisovatelově, který jako klassický žákům ke čtení se předkládá. Takovými nevhodnými výrazy zdají se referentovi na str. 41. slova „slovosled skroucený“, na str. 249. věta „tento dodatek činí periodu poněkud nejapnou“, na str. 264. slova „výraz dosti nemotorný“.

Avšak malé tyto nedostatky daleko vyváženy jsou dobrými stránkami komentáře. I shrnuje ref. úsudek svůj o knize té v ta slova, že text I. a XXI. knihy Liviovy, jak ve vydání tom jest upraven, pokládá za spůsobilejší než kterýkoliv jiný, aby byl vzat za základ četby ve škole, komentář pak že pokládá za užitečnou pomůcku žákům při domácí přípravě, kteroužto pomůckou opatření jsouce spíše odolají pokušení sáhnouti k tištěným překladům. *J. Placek*, jednatel.

Personalie.

Professor st. střední školy Tábořské Vilém *Steinmann* jmenován jest ředitelem st. gymnasia Králohradeckého. Přeložení jsou: na st. českou reálku v Praze prof. Vil. *Appelt* se st. střední školy Litomyšlské a prof. Fr. *Bílý* se st. střední školy Přerovské; na st. čes. gymnasium v Praze na Žitné ul. Vojt. *Princ* s gymnasia Třeboňského. Skuteč. učiteli ustanoveni jsou: supplemt st. čes. gymnasia v Praze v Truhlářské ulici Ant. *Setunský* na stát. gymnasii Mladoboleslavském, supplemt st. čes. reálky Karlínské Jul. *Kudrnáč* na čes. reálce v Budějovicích a supplemt st. čes. gymnasia v Praze na Žitné ul. Ant. *Kastner* na gymnasii Pelhřimovském. Zatímním učitelem na st. gymnasii v Praze v Truhl. ul. ustanoven jest Dr. Ig. *Vysoký*, supplemt st. čes. gymnasia v Praze na Žitné ul. Supplemt ustanoveni jsou kandidáti professury: Eman. *Tůma* na st. akad. gymnasii v Praze, Jaroslav *Štastný* na st. čes. gymnasii v Praze v Truhl. ul., Fr. *Mejsnar* na st. gymnasii Králohradeckém, *Havránek* na městské střední škole v Praze, *Zich* na st. střední škole Tábořské. Přeložení jsou supplemti: J. *Roubal* z Rychnova na gymnasium do Král. Hradce, K. *Procházka* z Rychnova na reální gymnasium do Příbramě, K. *Franta* z gymnasia v Truhl. ulici v Praze na reální gymnasium ve Spálené ul. v Praze, *Barcal* z gymnasia v Žitné ulici v Praze do Litomyšle, *Prošek* z Ml. Boleslavě na reální gymnasium v Chrudími, J. *Fiedler* z gymnasia v Truhlářské ulici v Praze na reální gymnasium ve Spálené ul., F. *Zdařil* z gymnasia v Žitné ulici na gymnasium do Budějovic, J. *Hanamann* na reální školu do Karlína a J. *Všetečka* na reál. gymn. v Táboře, G. *Smolař* z reál. gymnasia ve Spálené ulici na gymn. do Budějovic a odtud V. *Weinsettl* do Třeboně, O. *Kobrlé* z Klatov na gymnasium v Mladé Boleslavi a odtud F. *Krátký* na reální školu v Kutné Hoře, V. *Šolc* z české reálky v Praze na reálku v Plzni.

Dra Emila Holuba Druhá cesta po Jižní Africe. Z Kapského města do země Mašukulumbů. (1883—1887.)

Slavný krajan náš Dr. Holub, jenž dřívějšími pracemi zeměpisnými a přírodovědeckými v celém světě proslul a v kruhu cestovatelů po Africe místo velice čestné zaujímá, podává v tomto skvostně vypraveném díle věrný obraz svých posledních cest, zasahujících až *do samého středu jižní Afriky*.

Ačkoli síť výzkumných cest i uvnitř ohromného afrického kontinentu stává se stále hustší a hustší, zbývá přece mnoho míst, která Evropanům jsou naprosto neznáma.

K těmto místům náleželo zejména území, rozprostírající se mezi mohutným tokem řeky *Zambezi* a velikými jezery *Bangveolen* a *Tanganjikou*, a obývané úskočnými a krvelačnými kmeny *Mašukulumbů*, mezi něž dosud žádný běloh vstoupiti se neodvážil. Teprve Dru Holubovi podařilo se vniknouti v průvodu statečné choti do těchto krajin dosud naprosto neznámých a po nadlidském namáhání a velikých obětech jakož i se ztrátou tří evropských průvodčích svých je prozkoumati.

Po dlouhotrvající, obtížné a nehodami bohaté cestě holandskou republikou *Boerskou*, územím *Bečuanů* přes *Linokan* a *Šošong*, po překročení úvodí řek *Limpopa*, *Zambezi* a *Luenge* podařilo su odvážnému cestovateli projíti nebezpečnými krajinami až k samým břehům jezera *Bangveolo*, kde však *zrádným přepadnutím* *Mašukulumbů* zničeny mu byly stany a veškery zásoby. Tím byli cestovatelé přinuceni k rychlému návratu. Od loupežných kmenů dnem i nocí ohrožování, bez potravy, hladem a zimnicí moření, brodíce se široširými bařinami a přecházejíce řeky hemžící se krokodily, dostali se přechajíce po nevýslovném utrpení a úplně vysílení do území přátelštěji smýšlejícího kmene *Matoků*, od nichž se jim dostalo podpory z vděčnosti za služby *lékařské*, které jim Dr. Holub dříve již byl prokazoval. S pomocí jejich dostali se cestovatelé opět ke střednímu toku řeky *Zambezi*, kde byli nuceni prožiti tři měsíce v trapném postavení, než mohli v cestě pokračovati. Po 70 dnech dospěli konečně *Šošongu*, hlavního města bečuanského krále *Khamy*, po šesti týdnech pak dorazili do *Linokanu*, kde se jim dostalo z Evropy prostředků k další cestě do Kapského města.

Tím nastínili jsme ve hlavních rysech tuto výzkumnou cestu, která ovšem poskytovala velikého množství vysoce zajímavých, často úchvatných momentů a celým průběhem svědčí o obdivuhodné odvahlivosti Dra Holuba a statečné choti jeho, jakož i o pevné vytrvalosti, s jakou přese všechny ztráty, ohromné, přímo nadlidské namáhání a ustavičné nebezpečí života cestu tuto vykonali. Největší význam její spočívá ovšem ve velkolepé sbírce předmětů národopisných a přírodovědeckých, které Dr. Holub šťastně do Evropy dopravil a které samy o sobě dělají celé museum. Vzácnou kořist tu hodlá Dr. Holub příštího roku vystaviti v rotundě výstavní budovy ve Vídni, která jediná byla s to pojeti ohromné množství nasbíraných předmětů.

Proslavil-li se Dr. Holub již první výzkumnou cestou svou, stalo se jmeno jeho nyní slavným po celém vzdělaném světě, což zajisté naplniti musí každého Čecha opravdovou radostí, a to tím více, an slavný krajan všude ke své národnosti otevřeně se hlásí. Spis jeho, který před lety pod názvem „*Sedm let v jižní Africe*“ v podepsaném nakladatelství vyšel, doznal u obecnstva našeho přijetí nejpriznivějšího i značného rozšíření. Jsme přesvědčeni, že i nový spis tento přijat bude příznivě jako kniha, která nejen *pro množství velice zajímavých líčení a událostí je četbou velice poutavou*, ale obsahujíc i výsledky vážných studií přírodovědeckých, národopisných, zeměpisných, kulturně historických a obchodních je také *bohatým pramenem poučení*.

Spis vypraven bude skvostně a obsahovati bude *veliké množství krásných vyobrazení* (asi 180), která zajisté budou vítaným doplňkem zajímavého vypravování.

Dra Emila Holuba *Druhá cesta po Jižní Africe* (Z Kapského města do země *Mašukulumbů*) vycházeti bude ve lhůtách 14denních až třínedělních o sešitech po 30 kr. Ukončena bude asi v 30—35 sešitech.

Objednávky přijímají veškerá řádná knihkupectva v Praze i na venkově, zejména pak *nakladatelstvo J. Ottý* v Praze, na Karlově náměstí číslo 34. nové.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM
STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

BOHUMIL BAUŠE,

prof. c. k. vyš. gymn. v Truhlářské
ulici.

Dr. PETR DURDÍK,

prof. městské střední školy,
docent české university.

P. JAN HULAKOVSKÝ,

prof. c. k. čes. reál. gymn. Smíchov-
ského.

Dr. VÁCLAV MOUREK,

prof. c. k. akad. gymn., docent české
university.

JAN SLAVÍK,

prof. c. k. akad. gymn.,
přikázán k službě v c. k. mí-
nisterstvě učby.

JOSEF ŠKODA,

prof. c. k. české reálky Karlínské.

V PRAZE 1888.

Vydáno 1. prosince 1888.

**Všech sl. ředitelstev škol středních slušně
žádáme, by nám letošní programy své ráčila
láskavě zasýlati. bychom mohli hojněji než
dosud referáty přinášeti o bohaté v program-
mech uložené látce vědecké. Redakce.**

**Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při
příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka,
od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké
jeho zaslání. Administrace.**

* * *

**== Sešit 3. (třeba rozřezaný) ročníku I „Kroka“ kupuje administrace
po 50 kr. ==**

* * *

**Pro zevrubnou evidenci personalii žádáme všech pp. údův pro-
fessorských sborův obecních škol středních i pp. supplemtův a
zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili ozna-
movati každou osobní změnu ve svém úřadě. Redakce.**

O B S A H.

Str.

Rozpravy.

<i>A. H.</i> : Ke dni 2. prosince	433
<i>Jubilejní ceny</i> Ústředního spolku středních škol českých	434
<i>F. Prusík</i> : Příspěvky ku kritice textův	435
<i>J. S. Vaněček</i> : O středních školách ve Francii	437
<i>A. J. Bernard</i> : Založení a význam Preslova „Kroka“	440

Úvahy.

<i>V. E. Mourek</i> : K. Veselík, Grammatický slovník jazyka německého	444
<i>Fr. Prusík</i> : F. Pastrnek, Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn	444
Hlídka programmův: Ref. V. Tlamich, J. Škoda	448

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová	452
Maturitní themata z programmův r. 1887--8	454
Seznam přednášek, které se konají na filosofické fakultě c. k. české univer- sity Karlo-Ferdinandovy v Praze v zimním semestru 1888—1889	455
Přednášky na filosofické fakultě c. k. university ve Lvově v zimním polou- letí 1888—1889	457
Schválená díla	458
Literatura	458
Zprávy zasedací	464
Personalie	472

e dni 2. prosince 1888.

jakožto

čtyřicítiletého panování J. V. císaře a krále

FRANTIŠKA JOSEFA I.

é květné lauru sněti, již kol čela,
o Vládce Vznešený, Ti ovil čas,
Pán vláhu dal a zlatý nebes jas,
že svěžestí se černou rozpučela.

Tvá myšlenka, ta ducha kněžka stkvělá,
všem práva lačným vystrojila kvas;
Ty's láskou nadšen světu na úžas
tíž strhl pout, v nichž práce krvácela.

Ty's meč i palmu pravé třímal chvíle
a planost ušlechtil a vznesl pluh
a uzdu sváru dal a peruť síle

a uměn pouště změnil v krásy luh:
tož všecky Tvoje počátky a cíle
a veškero Tvé žití žehnej Bůh!

A. H.

NA OSLAVU
čtyřicetiletého panování

Jeho Veličenstva císaře a krále

Františka Josefa I.

rozpisuje

výbor Ústředního spolku středních škol českých

JUBILEJNÍ CENU.

1. Na poutavý spis slohem poutavým psaný, jenž by vhodně doplňoval některou z nauk vyšších ročníků středních škol;
 2. na historickou povídku z dějin českých pro III. a IV. ročník nižších škol středních,
- a to na každý spis **osm dukátů**, po případě **dva akcesity po čtyřech dukátech** (vedle honoráře od nakladatele).

Objem spisův budiž asi 5—6 tiskových archů formátu Bibliothéky mládeže studující.

Rukopisy buďte dodány do 1. června 1889 předsedovi Ústředního spolku a přiloženo budiž v zapečetěné obálce jméno spisovatelovo.

ROZPRÁVY.

Príspevky ku kritice textův.

Podává *František Prusík.*

21. *Wyunoszztwie* bydle s dětinú Leg. Mar. 14. ¹⁾

Šaf. v Mus. 1855, 531. čte *v junošstvě*, Patera v Mus. 1879, 119. *v junošstvie*; první jest lepší, an context vyžaduje localu.

22. Proč sem jáz hi mój muž hyna 'ž *na* nedáš dcerky ni syna? ib. 26—7.

Šaf. i Patera přepisují *na*, což jest beze smyslu; než patrně tu písař opominul nad *na* položiti zkratku za *m*, tedy: *nā*, jako *gmenē* (17). Pak je místo jasno: 'ž *nām* nedáš dcerky ni syna? Tím docílí se shody s textem latinským: *iam quia filios non dedisti mihi*; srv. i text německý: *dô dû mir an den kinden deheine freude gaebe*.

23. Bych as mrtva j'ho *widiela*, pěču bych o duši jměla, ač bych mohla kterým skutkem. ib. 32—4.

Dle lat. „*vel si mortuum scissem, sepulturam eius fecissem*“ psáti jest ne *viděla*, nýbrž *věděla*; smysl jest: kdy bych aspoň *věděla*, jest-li mrtev, pečovala bych o spásu jeho duše, kterak bych jen mohla. — V rukopisích bývá *viděti* a *věděti* nezřídka mateno, tak LApD (z téhož rkp., Listy fil. 6, 141) 25: neb chcu vždy tu strast' vzviděti. Viz dále na př. Hrad. M. Mgd. 712. Um. 194. AlxV 900: DalC 26, 17. 92, 59. 62 a j.

24. Ten byv živ devět let ke stu, bohem daný život z . . . tu, gdež jedné chvíle n'ochabil píše, až jho böh povábil. LApŠ. 8—11. ²⁾

Ve v. 9. Šafařík nemoha se dobrati nijakých sledův liter doplnil mezeru takto: *z(zwoy)*, t. j. *svój*. To však zde jest nemožno, ana by scházela hlavní věta k sousedním vedlejším. Doplniti tedy nutno sloveso, jež by se jako přísudek dobře hodilo do věty hlavní. Všimneme-li si rýmu, jest všude dvojslabičný (tak i v LApD i v LMKap, jež obě pocházejí z téhož rkp.) až snad na v. 54—5; pročez i zde třeba rýmu dvojslabičného (—*estu*), jenž nemůže tuším býti jiný než *snes(l)* či písmem rkp. *znezzi* (neb aspoň *znezzi*), přičem se *l* nechte jako ve v. 146: v níežto sě byl odřek(l) boha; 69: Mathiáš

¹⁾ Musejník 1879, 119.

²⁾ Musejník 1847, I., 296.

jest dosáh(l) stola; v. 32: jakože při b(l)sketu takém; LApD 16: gdyž kto vezme nesmys(l) taký. Srv. vulg. lehkomyš(l)ný Plz. jab(l)ko, ved(l) a p.

Co do významu věty: *bohem daný život snes(l) tu*, srv. AlzV 448—9: kázachu živy (posly) zahřésti, nedavše poselstva *snésti*, t. j. se sebe složit (srv. sich entledigen), vykonati; tedy *život snesl* = život se sebe složil (žítí přestal), život dokonal, skončil.

V transkripci opravit jest mimo to: ovšem 28. nalézt 39. 86 (zz = z: zvěstá 133, LMĶap 55: vzchodí), nastáli 90. toto 109.

25. *Zemi*, ústa svá rozdrěvši,
pochytla je, vše požřevši. ib. 92—3.

Zde jest patrně písařská chyba místo *zemie* (nom. sg).

26. Ez tak *tyezczye* leta mnoha
vzdyšu, plaču, *wzdimye* túha. AIL. 28—29. ¹⁾

Nebeský transkribuje:

š)tyščie léta mnohá
vzdyšiu, pláčiu, *vzdie* mě túha.

Avšak *tyezczye* patří jako adv. k vzdyšu, plaču, *wzdi* pak není slovesem nýbrž adv.; místo tedy zní takto:

Ež tak *těžce* léta mnohá
vzdyšu, plaču, *vědy* mě túha.

Vazba „*mě* (acc.) jest túha“ a pod. jest v stč. velice častá, na př. *túhať* jest *každého* mezi cizími DalC 4, 21. nebť *mě* jest túha ib. 98, 21. že *tě* jest tak teskno bylo UmR 840. o němž *mě* hanba mluviti DalC 47, 46. strach *mě* otjeti ib. 50, 45. lén *mě* mluviti ib. 58, 27. by *krále* lén Dal (V. L.) 80, 15.

27. *verzysy* | na *mnye* mi[e]lého,
žádúcieho, jediného;
ať uzřu mú *uiez* útěchu. ib. 59—61.

Nebeský: (vzezřivši na mne milého)
uzřieti na mne milého (sic!), . . .
ať uzřiu mú *viec* útěchu.

Místo jest jasno: *uzřu syna mně milého*; . . .

ať uzřu mú *věz* (= totiž) útěchu.

Též *uiez* 20. 95. transkribuje Neb. rovněž *viec* místo *věz*.

28. nám's se *nykdie* nepokázal. ib. 78.

Nebeský: nikdy, chybně místo *nikdě*.

29. tvé panoše *wsakey* době
činily sú křivdu tobě. ib. 79—80.

Nebeský: všakej, místo: (v) *všukěj*. Že se stejnohlasná předložka zhusta vynechává, jest úkaz příliš známý, bychom ho zde doličovali; viz na př. DalC 53, 19. 56, 1. 73. 18. 78, 4. 18 a j.

¹⁾ Musejnik 1851, 143. Ani text Nebeského není zcela správný, tím méně transkripce: správněji vydal zlomek ten, pocházející z 1. poloviny XIV. století, Feifalik v *Studies zur Geschichte der altböhm. Literatur VII.* (Sitzber. d. Wiener Akad. svaz. 37, 420). Dle něho jest z rukopisu *nahoře* asi po 4 řádkách oříznuto (zbývá jich toliko po 15: avšak hledě k rýmům, uříznuto všude něco přes 2 verše t. j. pouze 3 řádky; měly tedy sloupce po 18 řádcích. Číslovice verše od 1 počínaje, připočítáváme tedy při každé mezeře odříznuté (1—2) verše. — Ježto se zdá, že i Feifalik ve svém prepise má některé chyby, byli bychom povděční, kdyby AIL byla z originálu znova vydána.

30. *Gyz mu žalost tyezku vidie,*
a divte *sic* velmi tomu. ib. 90—91.

Nebeský: Juž mu žalost vidie, a divte se velmi tomu. Správně jest transkribovati:

již mú žalost těžku vidie,
a divte *sě* velmi tomu.

Již není spojka, tať by v rkp. našem byla psána *gyuz*, *yuz* (113) neb *iuz* (115), nýbrž zájmena vztažného nom. pl. masc., tahnouc se k předchozímu l'udie, jež bylo oříznuto, avšak lze je dle rýmu snadno doplniti, srv. l'uda — vida 51—2.

31. *Tepiechu jej jeho sluhy*
v *myley lyczczye*, v šiju jeho. ib. 98—99.

Nebeský: v milé líce; avšak zde jest dual acc. neutr. v *milěj líccě*.

32. . . . noci křiču z své čsti. ib. 105.

Nebeský: ze své čsti. Chtěť bez pochyby metrum doplniti, ač by verši i tak scházela slabika. Zde jsou však odříznuty 2 slabiky, jež bychom takto doplnili: (ve dne v) noci křiču z své čsti.

Mimo to oprav: Kak jsme *koli tuto* (Feifalík) hříšní 3. císařstvím . . . čsní 4. čsných 16. čso 8. 40. 48. 'Nhed 9. (srov. DětJKrum 1^b, II, verš 80. a 'nhed LMkBr 147.) dal 11. (v) srdce vložu k *smiechu* (Feif.) 42. sluh bezpravie svých *užíval* (Feif.) 59. přide 60. čím's 72. v (Feif.) smysle 77. truchlú vdovú pronesena! 112. *vzíeti* (Feif.) 114. Znamení otázky učiň za studnicu 102. milého 114. vzezřu 116.

33. neviem věřiti v jiného,
jedno v krále nebeského,
jenž vše věřúcie
usdravuje i kajície;
i přijech křesť, by i vina
zhynula těla mého,
ve imě otce i syna,
také ducha svatého

LMBR. 24—29. ¹⁾

Ve v. 26. scházejí tři slabiky, jež dle lat. „*omnes credentes in se salvat*“ doplniti lze: jenž *všeckny* (srv. v. 22.) v sebe věřúcie. Ve v. 28—29. máme zajímavý případ rýmu střídavého, kde sudé verše jsou toliko o 7 slabikách; zdá se, že verše ty, jež číslovati jest 28—31, vzaty jsou z nějaké písně církevní.

O středních školách ve Francii.

Podává J. S. Vaněček.

(Dokončení.)

Odborné mathematické oddělení.

Když byli žáci vycvičeni v řečech a v přesném vyjadřování svých myšlenek, pak ovšem v tomto oddělení snáze věc pochopují. Professori nevyučují, nýbrž přednášejí v hodinách vytčených a jenom tenkrát zkoušejí, jsou-li k tomu zvláště určeni, jinak obstarávají tyto zkoušky zvláštní osoby.

¹⁾ Musejník 1887, 223.

Každý žák je jednou v týdnu z mathematických předmětů, a jednou za 14 dní z fysiky a lučby zkoušen. Doba takové zkoušky je vyměřena na 20 minut a určí se žákovi vždy na určitou hodinu, a to nejméně 24 hodin napřed. Obdržené známky se zapisují do zvláštních k tomu určených sešitů, ku konci měsíce se sčítají a žáci se dle toho zařadí. Koncem třetího měsíce se vždy rodičům neb jejich zástupcům výsledek studií jejich žáků oznámí.

Předměty, jimž se na těchto odbočkách vyučuje, jsou tyto: v classe de mathématiques

	préparatoires,	élémentaires,	speciales
vědy mathematické	10	$10\frac{3}{4}$	$14 = 34\frac{3}{4}$
přírodopis	1	0	$3 = 4$
vědy fysické (fysika a lučba) . . .	0	$6\frac{3}{4}$	$5 = 11\frac{3}{4}$
zeměpis a dějepis	4	3	$3 = 10$
frančtina	3	1	$2 = 6$
latina	2	1	$0 = 3$
živé řeči	2	2	$2 = 6$
filosofie	0	1	$0 = 1$
rejsování	2	2	$0 = 4$
kreslení	2	2	$2 = 6$
tělocvik a voj. cvičení	2	2	$2 = 6$
	28	$31\frac{1}{2}$	33

Látka probírá se takto:

V classe de mathématiques préparatoires.

Vědy mathematické, kterým se v této třídě vyučuje, jsou: arithmetika (jako ve 3. tř. třetího oddělení), algebra (jako ve 3. a 2. tř.), měřictví (jako ve 2., 3. a rhetorice), kosmografie (jako v rhetorice).

V *přírodopisu* se probírá přehledně látka z třídy 6., 5., 4. a z filosofie, t. j. pořadem zoologie, botanika, geologie a anatomie i fysiologie zvířectva a rostlinstva.

Řeči. Přehled posavadního literárního vyučování. Francouzská skladba a vysvětlování francouzských auktorův, totéž v latině a překlady. Překládání a vysvětlování německých neb anglických auktorův.

V *zeměpisných a dějepisných* hodinách probírá se stručně látka určená pro 2. třídu a rhetoriku.

Classe de mathématiques élémentaires.

Vědy mathematické rozdělují se takto: 1. arithmetika, končí vypočítáváním kořenů, 2. algebra, končí užitím logarithmických tabulek při složitém úrokování, 3. měřictví; v rovině končí sestrojováním algebraických výrazů a v prostoru vypočítáváním tělesného obsahu rotačních těles. Z křivek probírají se kuželosečky a šroubovice. 4. Trigonometrie rovinná. 5. Zobrazující měřictví zakončuje se rovinnými řezy mnohostěnů a základy číslenkového promítání. 6. Kosmografie. 7. Mechanika.

Fysické vědy rozdělují se na fysiku a lučbu. Z fysiky probírá se tíže, teplo, električnost, magnetičnost, akustika a optika. V lučbě se naposled probírají základní druhy solí, jako jsou uhličitany a sírany.

Řeči. — Vybrané články z francouzských auktorův: Bossuet, Voltaire, Boileau, Lafontaine. Latinské překlady a vysvětlování latinských auktorův: Caesar, Cicero, Vergil, Horac. V německé řeči totéž při auktorech: Lessing, Schiller, Goethe a v anglické Macauley, Sheridan, Shakespeare, Milton.

Ze zeměpisu a dějepisů probírá se stručně látka určená pro rhetoriku a filosofii.

Classe de mathématiques spéciales.

Vědy mathematické jsou: 1. arithmetika, počíná desetinnou soustavou a končí užíváním logarithmických tabulek při zmocňování a odmocňování čísel, 2. měřictví.

ve kterém se opět probírá vše od počátku a zakončí se obrazci na kouli; 3. algebra, ve které se taktéž vysvětluje vše od počátku, pak se derivují funkce a konečně se rozkládají zlomky v jednoduché; 4. veškerá trigonometrie; 5. analytické měřictví v rovině i v prostoru, jež končí plochami kuželovými a válcovými; 6. zobrazující měřictví končí pronikem dvou ploch, jichž osy otáčení se protínají.

Vědy fyzické: 1. fysika v celém rozsahu jako u nás a sice hned od počátku; 2. lučba počíná prvky; ostatně probírá se jako u nás, k čemuž se pojí dvanácte prací, jež musí žáci provést dle návodu professorova, dle sledu přednášek, a to od počátku roku až do konce května. Každé takové práci jsou vyměřeny čtyry hodiny a mohou ji prováděti vždy dva a dva, neb nanejvýše tři žáci pospolu.

V této třídě probírá se vůbec látka jednotlivých disciplin v takovém rozměru, že z ní vycházející žáci mohou podstoupiti zkoušku na polytechniku aneb na école normale supérieure

Předešlá třída, classe de mathématiques élémentaires, připravuje naproti tomu žáky pro bakalářství (baccalauréat ès sciences), vojenskou, námořní a lesnickou školu a pak école centrale des arts et manufactures.

Kreslení pěstuje se ve třech odděleních dle schopností a pokročilosti žákův, tedy nikoliv dle tříd jako u nás.

Zrovna tak i **hudební základy a zpěv**, jež jsou až do 4té třídy včetně obligátními, v ostatních neobligátními. Na některých lyceích učí se tomuto téhodně dvě hodiny. Učení to nepadá nikdy na neděli a ani ne po desáté hodině.

Tělocvik je obligátním předmětem pro všechny žáky jak interní tak externí. Ve třídách třetího a čtvrtého oddělení rozděleny jsou posavadní dvě hodiny věnované tělocviku na 1 hodinu tělocviku a na 1 hodinu vojenského cvičení v tém dni.

Vyučování náboženství je ponecháno rodičům na vůli, děje se v ústavu, a to v hodinách mimořádných.

Důležitým činitelem pro pokrok žáků ať již jakéhokoliv odboru středních škol je velmi slavnostní rozdělování cen ku konci školního roku. Spisovatel této črty měl příležitost seznati takové slavnosti osobně. Do větších měst jede mnohdy ministr vyučování k takovému rozdělování cen. Není divu, že se pak mladíci činí seč jsou, aby si odměny získali. I na polytechnice se posluchači řadí a dostávají dle toho (mohou si vybrati) lepší místa.

Professori vyšších tříd zavázáni jsou ke 12 hodinám v tém dni. Veškery přespočetné hodiny se jim zvláště platí, a to zejména oněm, kteří vyučují zobrazujícímu měřictví (dohromady 14 hodin), a pak těm, kteří jsou ustanoveni ku zkoušení žáků, což se děje mimo učební dobu.

Učitelé na lyceích mají šest tříd platebních, a sice v Paříži od 5500 až do 8000 franků. Loni bylo systemisováno několik míst professorských nad ony třídy, spojených s ročními 9000 franků.

Jako u nás jsou i ve Francii výpomocní a skuteční učitelé. Skutečným může se státi jen ten, kdo byl výpomocným.

Prázdniny řádné jsou (mimo neděle a čtvrtky) v tyto dny v roce:

na všechny svaté	1	den,
o vánocích	10	dni,
o novém roce	3	dni,
o masopustních dnech (v pondělí, úterý a ve středu dopoledne) .	2 ¹ / ₂	dne,
o svátcích velikonočních od středy před svátky až do soboty (včetně)		
po svátcích	11	dni,
na den nanebevstoupení Páně	1	den,
o svátcích svatodušních	2	dni,
14. července národní svátek	1	den,
	<hr/>	
	31 ¹ / ₂	dne.

Hlavní prázdniny počínají prvním pondělím v srpnu a končí prvním pondělím v říjnu, tedy trvají osm téhodnů.

Založení a význam Preslova „Kroka“.

Ukázka ze životopisu Jana Svatopluka Presla.

Podává Alex. Jos. Bernard.

(Dokončení.)

Zeměpisné články shledáváme tyto: „Podmořská sopka u ostrovů shetlandských“ od nejmenovaného spisovatele (I, 3); „O stepch a pustínách“ dle Humboldta vzdělal *Jaroslav Puchmayer* (II, 1); „Jezero kamenotvorné v Persii“ od nejmenovaného (II, 1); „Bajkal aneb svaté Jezero“ od *Frant. Vetešníka* (II, 3); „Krátká zpráva o zemi Kongo v Africe“ dle Barrova od nejmenovaného (II, 4). *Jan Svatopluk Presl* podal výtah ze zprávy Kupfferovy, zaslané c. petrohradské Akademii: „Cesta na Elbrus, nejvyšší horu Kaukazkou“. „Krátká zpráva o království Marokánském“ jest vytištěna beze spisovatele (III, 1). Zajímavý jest „Nástin zeměpisný království Emerriny, uprostřed Madagaskaru ostrova za celoročního přebytí“ od *Hilsenbergra* a *Bojera* (III, 3). Tento cestovatel (*Václav Bojer*) pocházel z Čech, z plaského panství a byl professorem botaniky na královské koleji na Maurickém ostrově, sbíraje spolu s *Hilsenbergrem* pro *Frant. Siebera* rostliny na pobřeží východní Afriky. — Dále jsou zde umístěny dva menší články: „Zlomky z cesty do Terstu“ (III, 3) od *K. Fritsche* (kde podány hlavně výzkumy botanické) a pak „Cesta do Terstu“ od nejmenovaného (III, 4). Ve 4. dílu nalézá se „Cesta J. Hoskiosa v Etyopii“, jejíž podavatel taktéž jmenován není.

Ze článků *Obsahu fysikálního* uveřejnil *Karel Bořivoj Presl*: „O sesílení zvuku v noci“ dle A. z Humboldtu (I, 3); článek o „Přibývání tepla v hloubce a vysvětlení tímto původu sopek“ (I, 4) snad pochází od *Jana Svat. Presla*. *V. Bergner* přispěl článkem „O počasí v Rio de Janeiro a v Brasílii v letech 1818–1820“ (I, 4); od téhož pochází: „Domněnka hvězdářská“ (II, 2, o kruhu Hladoleta). Nejmenován jest spisovatel článku: „Kterou hvězdou tři svatí králové neboli Magové chaldejští za času narození Páně do Jeruzaléma vedeni byli“ (II, 4). Také *Fr. J. Smetana* přispěl článkem: „O povětrnosti r. 1834“ (III, 2). Článek „o nočním paprskování a rose“ podle *Araga* (IV, 1) uveřejněn v Čechách po dvanácti letech, co jej veřejnosti podal jeho spisovatel. Konečně nalézáme článek: „Luna, její pohled, roviny, hory, moře, skvrny, rozpukliny, fysické jevení a srovnání s jinými nebeskými tělesy“ podle *Moedlera* a *Beera* (IV, 1).

Z *chemie* uveřejnil *K. B. Presl*: „Přídavek k dokonalejšímu znání lázně Libničské, vůbec voda smradlavá zvané, nedaleko krajského města Budějovic položené“ (I, 1); pak podán zde od nejmenovaného spisovatele (snad *Jana S. Presla*) článek „O dobývání kamence“ (II, 4). Taktéž i „Ohledání žluči chorobné“ vyšlo z pera *Jana Sv. Presla*.

Mineralogické články proti předchozím odborům jsou hojnější. Tak podal zde *J. S. Presl* „Rozloučení Příbramce“¹⁾ (I, 1) a tamže „Popsání Příbramce (Příbramit), kopaniny nové nedávno v Příbrami v Čechách vynalezené, kteráž od některých za Elbanec (Elvait) byla pokládána, než porovnávající zkoušení obou ukázalo rozdílnost“. Od téhož jest článek „Popsání a rozdělení kopanin Vranek (Eisentitan Hausmann) zvaného ve druhy dva: lupenatý a zrnitý v Čechách se nalézající“ (I, 1). Z nejdůležitějších článků jak celého Kroka, tak i vůbec příspěvků Preslových jest „*Přírodopis o nerostech*“, an jest první vědeckou prací mineralogickou v jazyku českém. V čelo tohoto článku položen jest úvod, v němž pojednáno o sloučení živlův a vzrůstu, o rostech i nerostech, o živočiších, rostlinách, zeminách a vzdušínách. *Nerosty* (jméno to ovšem nové má přednost před jinými: prejšťeniny, kopaniny, ježto vzduch a vesměs plyny se nepřejší ani nekopají“ praví *Presl*) předmětem jsou *nerostopisu*, jež dělí *Presl* na vlastní nerostopis (*Oryctografia*), obytopis nerostlinský (*topographia*), zeměslaví (*geologia*), zeměznalství (*geognosia*) a zeměplozí (*geogonia*). *Presl* stejně chce dbáti při nerostech znaků vnějších i vnitřních, ježto „v jednání o nerostech jako vesměs všech přírodních důkladném, nesmí se nižádný znak zanedbávati, poněvadž tato povšechnost k dokonalosti vede největší, kdežto při jednostrannosti jednání musí býti viklavé a neplatné“. Nemůžeme se pouštět do podrobnějšího rozboru celého článku, omezíme se zde hlavně *hlatopisem*²⁾. V tomto probrány nejprve plochy, hrany a rohy; plochy rozlišeny v stejnojmenné (jsou-li shodny a mají-li stejný směr) a jinnojmenné. Hlat plochami stejnojmennými omezenou nazývá *jednoduchou*, hlat plochami jinnojmennými omezenou nazývá *složenou*. Na to vykládá o řezech a osách, rozeznávaje dle těchto (os) hlatě: I. Jednoosé s jedinou osou hlavní a II. mnohoosé s trojimi osami hlavními. K *jednoosým* počítá: čtveráček (rhomboider, nyní klenec R.), jehlanec 4stěnný stejnoramenný (nyní základní tvar soust.

¹⁾ „Prof. Steinmann chemicky ohledal (... tento nerost...) a nazval Cronstaedit, na památku Kopaninoslovce švédského. My za to máme, abychom raději jména vlasteneckého se přidrželi, poněvadž Příbram také hodna jest, aby ve vědách památník nějaký měla.“ Jméno Cronstaedit se však zachovalo.

²⁾ Pro slovo „Krystall“ uvedl *Presl* původně (dle rus. goloty) slovo „holeť“ (led), jež později ve „hlat“ přeměnil Čelakovský navrhl místo tohoto jméno „hrán“ v doplňcích k *Jungmannovu Slovníku*.

čtverečné), jehlanec 4stěnný jinoramenný (nyní jehl. kosočtverečný); jehlanec šestistěnný, stejnostranný, jehlanec šestistěnný jinostranný (jehlanec klencový) a konečně jehlanec 8stěnný. K *mnohoosým* jsou počteny: Čtverstěn, šestistěn čili kostka, osmistěn, 12stěn trojstranníčný $\frac{m0m}{2}$, 12 stěn čtyřstranníčný (totiž kosočtverečný $\infty 0$, a lichostranný $\frac{m0}{2}$), 12 stěn pěti-
stranníčný (totiž kostkový $\frac{\infty 0 n}{2}$ čtyřstěnový). Čtyřmécitmastěn trojhраниčný (t. j. čtverstě-
nový $\frac{m0n}{2}$, kostkový $\infty 0 n$, osmistěnový $m0$); čtyřmécitmastěn čtyřhraničný (dvojhranný $m0m$, trojhranný $\left[\frac{m0n}{2}\right]$); pětihraničný a posléze jest osmačtyřicetistěn.¹⁾ Tvarů základních přijímá Presl tolik, kolik jest tvarů nejjednodušších. Z těchto základních tvarů *odplozují se* ostatní tvary (odplozené): 1. stupením (kde na místo hrany nebo rohu nastoupí plocha), 2. zbrícením (místo jedné plochy nastoupí dvě), 3. zostřením (kdy nastoupí místo rohu nebo jedné plochy nejméně plochy tři). Ježto Presl pokládá za jednoduché tvary toliko ty, které mají plochy vesměs shodné (a tedy nikoliv naše tvary jednoklonné a trojklonné), rozeznává soustavy čili *hlatstva* pouze čtvery: čtvrtáčkovou (šesterečnou), jehlanečnou (čtverečnou), hranolovou (kosočtverečnou) a kostkovou (mnohoosní). V jednotlivých soustavách odvozuje pak ze tvarů základních tvary odplozené, n. př. ze čtvrtáčku možno odploditi čtvrtáčky tupější a ostřejší, 6stěnné jehlance jinostranné (skalenoědry) a stejnoramenné. Ze šestistěnu nebo-li krychle odvozuje: 4stěn, 8stěn, 12stěn kosočtverečný, 12stěn pětihraničný kostkový atd. *Složené tvary* u Presla slují naše spojky, t. j. „všecky tvary rozličných ploch slovou složené, kterýchžto množství z ohledu jednoduchých jest náramně veliké. Mezi nimi jest tahový rozdíl, že některé slovou panující neb hlavní, jiné ale přechodové; tyto ani mezi jednoduché ani mezi panující nenáleží.“ — Vyloživ ještě, jak možno takový tvar složený ustanoviti, přechází ke tvarům, jež nyní zoveme polotvary. „Tvary jednoduché, tvar nějaký skládající buď celým množstvím ploch se vyskytující nebo neoupnlým. První sluje *spojení čtvrtáčkové*, druhé *poločtvrtáčkové*.“ „Jiné spojení jest dvojčtvrtáčkové, když dva tvary v obojím položení, totiž v rovnoběžném a otočeném se spojují. Než toliko čtvrtáčkové a jehlance 6stěnné jinostranné takové tvary poskytují“ (naše čtvrtitvary). — Jiné proměny na krystalech jsou toliko „případečné“ a zakládají se ve prodloužení tvarů dle jistého směru, (vlastnost tuto nyní zoveme jednosměrností krystallův), nebo ve srůstu dvou i několika hlatí — *hlati srostlé* (tj. tvary pootočené, srostlé, prorostlé a nashromážděné) nebo konečně jsou *hlati nedokonalé* (II, 1). „Aby ale spojitost tvarů jednoduchých o samotě se naskytujících nebo s jinými spojených tím zřejměji do očí vrážela; aby také bylo možná, tvary jednoduché a složené krátkými formulami vyzraziti“, sestavil Presl všecky hlati do čtyř skupin, jak dříve jsme je vypověděli a užil k označení jednotlivých tvarů značek Naumanových.²⁾

Ale Preslovi zdálo se potřebou, místo jmen dlouhých, v pojednání naduvedeném navržených (II, 1), jiná kratší a tedy pohodlnější poskytnouti, které tedy milým krajům (chyba tisku místo: krajanům) na vybrání poručím“. Některých těchto jmen dosaváde se užívá v českých mineralogiích, i označili jsme je vykřičníkem. Jsouť pak jména ta všechna tato: Dvanáctikosočtverečník, čtyřmécitmastěn (!), tříkrátosmistěn (!), čtyřkrátšestistěn (!), čtyřstěn (!), dvanáctitrojstranníčník, 12lichostranník, osmkráttrojtěn. V tomto článku odvozuje již všechny tvary z osmistěnu, jakožto vůbec „nejpohodlnější“, což až dosavad činíme. Rovněž tak odvozuje tvary poloviční a vykládá spojky soustavy kostkové.³⁾ V hlacenství jehlanečném (nyní čtverečném), probírá jako v soustavě předešlé nejprve tvary jednoduché, pak poloviční a posléze spojky (III, 2). Konečně probádáno hlacenství hranolové (čili kosočtverečné) a šesterečné; pak následují hlati srostlé nebo *srostlice*, jimiž pojednání o nerostech dokončeno (III, 3). K snažšímu porozumění připojeno čtvero obrazův, důkladně a přesně rýsovaných *rukou Preslovou*, na nichž zobrazeny tvary jednoduché i spojky. Jak z nástinu tohoto patrno, *článek Preslův jest zajímavý nejen po stránce vědecké, nýbrž i po stránce filologické*. Ve člancích mineralogických a zoologických spočívá těžiště hlavní působnosti Preslovy, pokud se dotýče Kroka; kromě uvedeného důkladného článku popsal Presl ještě „hlatě tyčkovce“ (arragonitu) v Čechách se nalézajícího u Hořence nedaleko Biliny (II, 1) a slynoucího velmi krásnými a dokonale vyvinutými krystally. Stručně pojednal také o platině (II, 3). Spisovatel článku „Meteor“ není sice jmenován, ale slušně lze pokládati, že i on svého původce má v Preslovi (II. 4). *Hrabě Berchtold* přispěl také jedním článkem „Zevrubnější ohledání

¹⁾ Přidali jsme značky Naumannovy ke snažšímu porozumění, jichž ovšem Presl ve článku svém neuvádí.

²⁾ Karel Bedřich Naumann (narozen r. 1797) byl professorem mineralogie v Lipsku. Svou krystallografii vydal r. 1826 s názvem: Grundriss der Krystallographie; kromě této uveřejnil velké krystallografické dílo: „Lehrbuch der reinen und angewandten Krystallographie“ r. 1830 ve dvou dílech. Oba spisy byly základem Preslovi k tomuto článku.

³⁾ Zde poprvé užil Presl slova „spojek“, učiniv je rodu mužského a položiv je místo „tvaru složeného“. Nyní vesměs užíváme rodu ženského „spojka“.

soli bruské, jakožto přídavek k opravení rozsudků o soli a vodě větrné, léku ondy rozhlášeného“ (II, 4).

Také z *geologie a palaeontologie* několik uveřejněno článků. Zajisté že Preslovým dílem jsou dva články, ač původce jejich jmenován není: „Pojednání o ostatcích živoků v zemi se nalézajících, čili o zkamenělinách“ a pak „Zpráva o živočiších ohromných, obrovských zkamenělých a až dosaváde žijících“ (I, 4 dle Hespera). Též článek: „Popsání a vyobrazení několika zkamenělých korejšův, co přídavek ke zkamenělinopisu“ (Rak prostřední — *Astacus intermedius*; krab vypouchlý — *Cancer convexus*; krab mechovrubný — *Cancer multidentatus* (II, 1) pochází od Presla a provázen jest třemi vyobrazeními. Taktéž i dva menší články: „Příčina zemětřesení“ (dle Biota) a „Oučinky zemětřesení na jisté židlo“ pocházejí od Presla (II, 1); snad i článek „O potažném stáří pohoří evropských“ (dle Arraga) má původcem vydavatele Kroka (III, 4). Z fytopalaeontologie (nauky o rostlinách zkamenělých) podáno od Presla: „Popsání kusu pně palmového (rokytu) zkamenělého, jakožto přídavek ku květeně prasevřetové“. (Presl nazval ji „uzlostrom“ *Ammodendron* I, 2.)

Z botaniky pouze menší dva články uveřejněny. Presl vydával tehdy ještě svůj vědecký *Rostlinář*, pak (r. 1846) vydal nákladem Matice české svůj „*Všeobecný rostlinopis*“ a „*Počátky rostlinnictví*“ a zdá se, že v oboru tom kromě Presla nebylo tehdy ještě jiných „dělníkův“. Čteme tedy ve Kroku pouze článek: „Nová rostlina protizimničná“ (*Chinininga*) a pak dr. K. Staňka „Přídavek ku květeně české“ (*Anagallis viridiflora* — Drchnička zelenokvětá), již zmíněný spisovatel sbíral v rakovnickém kraji, na panství zlonickém, v bramborovině (II, 4), jež však pouhou jest varietou obecné drchničky (*Anagallis arvensis*).

Četnější jsou *rozpravy zoologické* jako Preslův menší článek „Jednorozec“ (I, 4) a „Hlísta v brouku, krajíník pižmový (*Callosoma Sycophantes*) zvaném, nalezená; Presl pojmenoval tohoto hlísta „*Spiroptera Callosomatis*“ (II, 1). Článkem o vidlorepu (*Dicranurus* III, 1), stal se Presl prvním pozorovatelem výjevů ze života hlíst, jež teprve o celé desetiletí později obádali slavní Siebold, Meissner a j. I následující dva články pocházejí z pera Preslova: „O mezích, v kterých na vysokých horách ryby přestávají“ (II, 1) a delší rozprava „Evropa v nástinu přírodopisném“ dle J. F. Schouva (III, 2). Avšak nejdůležitější z rozprav zoologických jest *Jana Svatopluka Presla* „Navrzení soustavy živočichův dle tříd, řádů a rodů a spolu pokus zčeštění potřebných o živočišstvu názvův.“

V uvedeném článku (I, 2, 3. II, 1, 2, 4) podán přehled všeho živočišstva. Poněvadž ve článku onom nalézají se mnohá nová slova, klademe tuto alespoň výtah z něho: Všechno roživočišstvo rozděleno na 26 tříd. Jsou to: Obratlovci se pěti třídami; pak měkeyši, rameneyši (*Cephalopoda*), blaneyši (*Pteropoda*), plži, mlži, chapeyši (*Brachyopoda*), vineyši (*Cirrhopoda*), červi, žábronožci (*Branchiopoda*), keyvoši (*Arthrocephala*), koreyši, pavouci, článeyši (*Polymerida*), hmyzi, sumeyši, ježáci (ostnokožci), hvězdeyši prameneyši (*Actinaria*), slimeyši (*Medusariae*), hlísty, bejložilci, prvoci. Pak následují ssavců řády i čeledi, na to tytéž oddíly ptákův a plazův, obojživelníkův a ryb. Podobné jsou probrány ostatní oddíly ssavectva. Práce tuto uvedená bylať zajisté pouze disposicí ke pracím obsahlejší, jež měly býti českou vědeckou zoologií. Preslovi dopřáno však provésti pouze díl její: r. 1834 vydané „*Ssavectvo*“. Presl chystal i ptactvo k vydání, maje rukopis úplně hotový a k tisku upravený, avšak poměry nedopřály Preslovi, aby mohl i tuto práci odevzdati veřejnosti. Nicméně toho doznati dlužno, že česká jména v onom přehledu uvedená, základním jsou kamenem všech prací pozdějších a že velmi četná jména, Preslem utvořená, čteme i dnes v českých spisech přírodopisných, počínaje knihami Staňkovými, Pečírkovými, prof. Krejčího, jakož i v novější době vydané zoologii od prof. Ant. Friče a v překladu Brehmova *Života zvířat*.

Článek „Navrzení soustavy živočichův“ důležit jest hlavně proto, že Presl *sasvěcuje zde obecnost v tajemnou jinak pracovní svou, s níž tolik českých vzešlo názvův*. Vyznává, že obtíž při tvoření jmen těch veliká jest a že k ne-libosti mnohému bude to počestování. Ale zase nová jména! Toť hlas novotahancův. Ovšem jsou to novoty, které by ale již starodávné věci býti měly. Pozoruje-li někdo obšírnost nauky o přírodě, skrovnou známost o ní u našich starých, a jaké náramné prospěchy v též náuce v novějších časech a konečně zanedbání jí (mám-li to tak jmenovati) za časy u nás nedávné, snadno dovtípí se, že tvoření jmen nových jest potřebné, ba nevyhnutelné a každý novotám takovým se zprotivující toliko o své nevzdělanosti a nezvěhlosti patrné důkazy vydává. Než komu jména vystavená se nelíbí, ohlaš brzo veřejně a podej nám jiná, ale lepší, sice mu nižádný se nepoděkuje, neboť snadněji jest porokovati, než konati.“ Vyznává dále, že jmen vůbec snámých svatě šetřil, a toliko že „znamenité příčiny uchýlení kázaly. Kde naše čeština nestačila, tuť jsem se ubral k polštině, ruštině a j. nářečím slovanským. Protož však neviniž mne nikdo z popolšťování neb porušování; jestli lépe přijímají jména příbuzná a jazyk náš slovy zbratřenými, toliko u nás vymřelými obohacovati, nežli znova a často i nešťastně stvořenými nebo dokonce cizími ponešvařovati. Kde ale tito zdrojové nestačili, bylo mi nová slova tvořiti,

a tuť hlavu oč obrážeti. Sebral jsem všechny východy v jménech živočišných se nalézající a tím mi podle vlastnosti jedné nebo druhé živočicha snadněji bylo pojmenovati. Toliko v rozpacích největších a nepřekonatelných, ač nevděk, vzal jsem cizí, vždy ale pohled slovanský musela míti, anebo jeho dostati.“

Z projevu tohoto upřímného jasně poznati lze, kterak skutečně dráha, již Presl posvětil život svůj, byla trnita, pokud se týče projevu myšlenky slovem českým; že odvážil se v zápas ten, svědčí nejen o nevšední odhodlanosti povahy, nýbrž také skvělým jest dokladem o trvalé horlivosti a nehasnoucím zápalu za věc národní.

Růsného obsahu jsou články: „Sáhování kostkové“ od Ant. Faehnricha (II, 3), „Hra v míč (v Třebíči) a na pračata“ od Jos. Chmely (II, 4) a pak důkladný od téhož článek „O lnu“ (III, 1, 2); dále „Starobylý kámen náhrobní“ od Jos. Myslimíra Ludvíka (II, 1), „egyptské pomníky“ a Palaefátův spis o věcech podivných“ přeložil z řeckého J. J. K. (IV, 1).

Zmínky zasluhují i *přehledy* v oboru rozličných věd. Jsouť to od nejmenovaných: „Přehled prací nejznamenitějších r. 1817 v hvězdářství, meteoroznalství, silozkumu a lučbě udělaných“ (I, 1); „Přehled všeobecný pokroků ve filosofii metafysické a politické od času obživení nauk v Evropě“, dle Dugalda Stewarta Esq. (I, 2); „Přehlednutí slovanských časopisů“ (I, 1) a konečně od *Jana Svatopluka Presla*: „Stručný přehled nálezů ve hvězdářství, zeměpisu, meteoroznanství, fysice, lučbě (chemii) r. 1818 udělaných“ podle P. B. de Blainville (I, 2, 4).

Ve Kroku byla pěstována i *kritika*. Jos. Jungmann posoudil Polákovu „Vznešenost Přírody“ (I, 1); Kollar(?) posuzoval spis „Počátkové Českého básnictví“ (II, 2) a „Zlomky o českém básnictví“ (I, 2). Posudky jsou obšírné a věcné. Dále podána zpráva o Hankových „Dějínách Čechů v obrazech“ (I, 2) a konečně posouzen Boh. Tablice „Lidumil“, téhož „Kratická Diētētika“ a velmi obšírně a důkladně: Jiřího Palkoviče „Česko-německo-latinský slovník“ (I, 4). Zdá se, že následky přísné kritiky díla posledního odstrašily vydavatele od uveřejňování dalších posudkův;¹⁾ takže pak čteme posudek teprve v díle II. (3) o překladech Jana Hollého z Virgilia, Theokrita, Ovidia, Tyrtea a Horacia a konečně v díle IV. uveřejněn posudek Iliady, sklady šesté, kterou přeložil J. Vlček a posoudil dr. *Antonín Liška*.

Velmi dobré služby konal *Lovec* „anebo oprava poklesků proti duchu mluvy česko-slovanské“ jež *Jungmann* ob čas vysílal na vyplnění kazimluvův (I, 4. a II, 2). Také podali vydavatelé „*Žádost*“ (I, 1), aby pokusil se některý spisovatel vypracovati „Zkazitele českého“ totiž „slovník barbarismů a solecismů češtinu zpržňujících“, jakož vůbec popříti nelze, že *Krok* povždy byl dbalý ryzosti mluvy české a její přesnosti a že tedy snaha tato vyrovnává ony vady, jakéž viděli ve Kroku staromilci.

Nedaleka věru jest domněnka, že Musejník a vůbec zařízení Matice bylo na újmu Kroku; pokud se však týče článků v Musejníku uveřejněných, byly a jsou dosavad nejvíce obsahu historického, kdežto ve Kroku články přírodovědecké čím dále, tím větší nabývaly převahy. V tom tedy zájmy obou časopisů nikterak se

¹⁾ Posudek onen pocházel od Kollara. Palkovič pak podal protikritiku, o níž Jungmann Kollarovi toto píše (25./9. 1824 : „On (Palkovič) psaní německé učinil Krausovi, by Preslovi odevzdal ji (protikritiku) dle receptu a brozil kanceláří uherskou, jestli by se zpěchoval ji na slovo vytisknouti. Antikritika sama plna jest hrubiánství a muselo se mu pěnit kolem úst, když ji psal. Nadává holobrádků atd., nás jmenuje nelzelisty, že starou drchtu, totiž novou češtinu vynášíme. Posudkář jeho že neumí česky, dovozuje z některých slov a z toho, že i místo y psal po c, s, z etc. Byli jsme na rozpacích, co dělati: Vám-li ji k odpovědi podati, či sami odpověděti. Já poradil, aby se poslala autoru nazpět s prosbou, by ty hrubosti vynechal a kritiku znovu zaslal ráčil; což nepochybně učinil p. Presl. Jednou má ten vokativ „Slováku“ a tak zdá se, jako by čul býti kritika některého krajana svého. Naposledy spílá vydavatelům písní v Pešti, že ho také dotkli v Předmluvě. Nebyl bych jak živ tolik žlučí a jedu v Palkovičovi hledal“. — V Rozličnostech Pražských Novin r. 1826 č. 35. ve článku nadepsaném „*Andiatu et altera pars*“ jest tato protikritika Palkovičova uveřejněna, anot k uveřejnění jejímu ve Kroku nedošlo. Ohražuje se hlavně proti tomu, že „celý tento slovník aspoň 1/3, jestli ne více, cizorečných, německých a latinských slov v sobě nosí“. Odpovídá: „A co ještě více (kdoby věřil, kdyby očím svým věřiti nemusel?), sám tento odpovědní nepřítel něm. a lat. slov., sám jich v této samé recenzi přišnořil a to jakových? Takovýchto hezkých hle: obšurný, produktývný, individuálnost (neslýchaná dosud v slovenčině slova) A tak tedy přece bylo by i tato latinská slova do toho Slovníka ještě vložit, ač tak trpce na to naříká, že jich je tolik v něm, ač výslovně praví, že naši řeč netřeba novými cizinami obtěžovati, ač praví: že jináče původnost řeči naší zmažeme a zcizoložíme, černé s bílým smícháme atd. Po tomto peří dá se ostatek poznati.“

nekřížovaly. Vydávání Kroka však mohlo býti zabezpečeno, kdyby se jeho byla ujala Matice. Však i v těch několika svazcích, počtem nemocných, hojně jest uloženo pokladův: co bylo nezralé, nezdařené a zbytečné, upadlo v zapomenutí; „co však potřebám opravdovým vyhovělo a zpomohlo, co duchem vědeckým a citem slovanským šťastně bylo utvořeno“, přijímá se s vděčností od nás potomkův.

Úvahy.

Grammatický slovník jazyka německého. Složil Dr. Karel Veselík, professor c. k. čes. vyš. gymn. na Novém městě Pražském. V Praze 1888. Nakladatel F. Šimáček. 8°. IV. 392. Cena 2 zl.

Úpravná kniha tato jest pěkným obohacením našich pomůcek školských. Všecko nynější učení němčině na školách našich se nese k tomu, aby, vyhýbajíc se suchoparnému a neplodnému odříkávání paradigmatických, žáka uvádělo co možná nejdříve do proudu praktického mluvení, v živý jazyk sám. A výsledky práce, kde svědomitě se koná, svědčí, že tento způsob učení jest jedině vhodný a rozumný. Ale snadno se přihází, že žák, zvyklý jsa pracovati pouze dle návodu praktického, přece při písemné práci pocítí potřebu nahlédnouti v paradigma deklinace nebo conjugace po tvaru nějakém, o němž okamžitě nemá jistoty. Nejstručnější přehled paradigmatických, ve kterém netřeba dlouho hledati, vyhoví mu v takovou chvíli nejlépe. A v této nejstručnější formě sestaveny jsou vzory skloňování a časování ve Slovníku Veselíkově ve II. části, a přece nic podstatného nevynecháno.

Ještě důležitější jest srovnání zvláštních obrátů fraseologických v němčině s českými, poněvadž v nich nejvíce jest příležitosti k chybám proti duchu obou jazykův. Ale zároveň také dosti nesnadno jest z přehojné látky poříditi výbor skutečně nejčtetnějších rčení. Slovník Veselíkův i v této příčině velmi pěkně postihl pravou míru. Nevystupuje z mezí knihy nehrubě objemné, podává velikou hojnost frází, dle potřeb našeho žactva pečlivě vybraných, tak že hledajícího zajisté vždycky bude moci uspokojiti. Jak z věci samé plyne, nejhojněji opatřena jsou takto slovesa a předložky, k nimžto víže se největší část obrátův idiomatických každého jazyka.

Není tudíž pochybnosti, že Slovník Veselíkův žactvu našemu hlavně při písemných pokusech německých konati bude výborné služby, pročez také již „*shledán jest vhodnou knihou pomocnou při vyučování jazyku něm. na českých školách středních*“ vynes. c. k. zem. šk. rady České ze dne 9. října 1888. č. 33751.

V. E. Mourek.

Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn von Dr. Franz Pastrnek. Wien 1888. Aus dem Jahrgange 1887 der Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften (CXV. Band, I. Heft, Seite 203—352) besonders abgedruckt. v. 8°. 152. Cena ?.

Spisovatel obral si úkolem napsati hláskosloví jazyka slovenského na základě tištěných pramenův, jež na konec knihy udává. Pramenův těch jest sice hojně, ale ne dosti, tak že jimi nikterak není vyčerpána zásoba hláskoslovná živé mluvy; proto zůstávají leckde mezery. Čím důležitější jest jazykozpytci slovenština, jež stanula celkem na hláskoslovném stanovisku staré češtiny XIII. století, s tím větší píli spis. přikročil k dílu svému, jímž si nemalý vděk získal, že disjecta corporis membra sloučil v jakousi soustavu, jíž k lepší přehlednosti zevrubný *index* schází.

Rozdělil pak spis. dílo své na tyto kusy: A. Vocalismus: Kterak slovenština nahrazuje stsl. e (str. 6), Ё z e (16), třet z tert (17), stsl. ě (17), stsl. ě (41), o (55), trat z tort (63), a (64), a (73), Ё (83), trĕt, trĕt (84), i (92), Ё (96), u (99), u (104). Samohlásková assimilace (106). Předrážka a vsouvání samohlásek (109). Odsouvání samohlásek (111). Vysouvání samohlásek (112). Hiát (113).

Samohláskové násloví (113). Dvojhlásky (114). Přízvuk slovní (114). Quantita (116). Stahování (118). *B. Consonantismus*: Změny souhlásek následujícími praejotovanými a měkkými samohláskami (129). Vokalisování souhlásek *l* a *v* (138). Strídání v stejnorodých skupinách souhláskových (141). Souhlásková assimilace (145). Přesmyk souhlásek (146). Vysouvání souhlásek (147). Odsouvání souhlásek (148). Vsouvání souhlásek (150).

Po povšechném úsudku svém vytýkati zde budeme po řadě věci, s nimiž se nesnášíme.

Str. 6. Že by změkčovací moci hlásky *e* už pro „pračeštinu“ bylo požadovati, nelze připustiti, nýbrž náchylnosti k měkčení jest hledati toliko v souhlásce *r*, kdežto kdyby příčina ležela v *e*, musil by účinek měkkosti býti patrným i když předchází *n*, *d*, *t*, čehož však není; ostatně srv. řemen z něm. riemen, hřbet se stsl. hr̥bb̥t̥ a j.

9. sloven. béka, jež prof. M. Hattala přijal jako dial. výraz ze Štúra, značí asi tolik co bečán.

13. Příčinu dloužení 1. os. sg. vidím v původním přízvuku, srv. stč. bijem, později bijem. pročez *i* skleslo v *ɛ*: b̥jem, z čehož biem (za-bím Pls.); srv. rušt. v Kroku II., 373.

14. Zcela nemístna — ač pohodlna! — jest theorie o tak značném vlivu *ruštiny* na slovenštinu, že by i užívání nom. za voc. se jí připisovalo, vždyť příklady toho máme i v nové a i v staré češtině; podobně *smý* (16) nesluší přičítati *polskému* vlivu, vždyť má i stč. tvar ten. Úkazy, které spis. přičítá vlivu tomu, sluší hlubším přemýšlením vykládati z dialektické povahy, tak šoptač (17) srv. s čes. macocha, sočovice (rus. pol. sočevica), v čom, Martiňoves, Nalzoves (Nelahozeves) a p.; ostatek viz pol'o, srdco (106).

17. Podobně považujeme výklad, dle něhož tvary *čerešňa* a *čereslo* vznikly vlivem *maďarským*, za velmi sice pohodlný, ale málo důmyslný. Původ leží bloub: nezřídka vzniká mezi liquidou a předchozí souhláskou pazvuk, jenž se pak v tak zvaném plnohlasí ruském ustálil, ale jinde se vyskytuje toliko sporadicky, jako v stsl. pelena, peles̥, sverěp̥ (č. sverep) a j. — 42. Spis. bez rozvahy opáčí mechanicky po Kollárovi (Zpěv. II, 474), že tvary *Lišké*, *Štefanovie* a p. jsou tvarem maď. gen. poss. na *-é*! Než neuvážil, kterak by z maď. *-é* povstati mohlo *-ovie*; dále buď si nepřipomenul, že se tvarův těch mimo uherské a moravské Slovensko užívá i tam, kde přece nelze maďarský vliv předpokládati, jako na Valašsku (Bartoš Dial 138—9). Máme-li tedy na zřeteli zvláště koncovku *-ovie*, nemůžeme býti o tom v pochybě, že tvary ty jsou *pl. nom. masc.*, jak jich užívá slovenština vedle *-ovia*, strč. *ové* (místy i *-ovie*); tak i tvary na *-é* jsou *pl. nom. masc.* (strč. též *-é*), vedle nichž obyčejně užívá slovenština tvarův na *-ie*, *-ia* (stč. *-ie*, nčes. obecné *-í*), vyjma kmeny hrdelné; srv. i mor. dial. *-é*, *-jé*: hoľubé, hoľub'é (Bart. Dial. 67). Podle tvarův *páné*, *súsedé*, *komáre* spravovaly se později i kmeny hrdelné *Lišké* (bez rozlišení hrdelnice). Význam byl ovšem původně též pluralní: Kde tu bývají *Kožíké*? = *Kožíci*, *Kožíkovici*; *Lebánkova* = *Lebánk-ovia* značí údy rodiny, tedy celou rodinu. Později se vytratilo vědomí významu původního, a tvary ty rovnaly se asi českému *Liškovici* (*Liškových*, *Lišků*), a proto se mohlo říkati též *Mara Kalinovie* = *Kalinovic*. — Rovněž vlivu *německého* nelze hledati v luhač (stsl. l̥gati), nýbrž pohodlná výslovnost si nahrazuje *ɤ* hláskou *u* jako žlutý (žl̥t̥ɤ), sluz̥a Pls. (sl̥ɤza); srv. i stsl. gl̥abok̥ vedle gl̥ɤbok̥.

39. Reflex stsl. *ę* v ostatních slovanských jazycích, ať jest *ia*, *ě* neb *e* (za *ě*, cf. pg. 41), lze objasniti jen z původní výslovnosti nosovky *ę* buď jako *e* nosové neb zakalením *a* nosové, z čehož buď *e*, zbarvením *ea* = *ɛ* (*ě*) a *ia* (cf. pg. 43.44), neb *a* povstává; to nalézáme v češt. od pradávna (vzěch, sněch), rovněž v strušt. bývá nezřídka *ě* reflexem za stsl. *ę*, země: Krok II, 325), pročez sg. gen a pl. nom. acc. nezněl původně, jak spis. soudí, dynja nébrž dyně; rovněž stsl. oje nemusí míti reflexem oja (*á*), nébrž zcela dobře oje (*ě*), při čem na náhradu genitivu dativem (124) nelze mysliti; tak i pl. nom. acc. panie zcela správně nahrazuje stsl. paniję i netřeba očekávati pania (128).

40. Dial. gen. sg. práci nalezneš i na Plaště: šel do práci, vešel do sednicí, ba i někdy z kuchyní.

41. Délka v hvězda není původní, nýbrž vznikla přízvukem, což se děje zhusta po retnicích: věru t. j. vjěru, věřím v Boha t. j. vjěřím, běžet t. j. bjězet (v Praze).

48. Birmovat nespočívá na bërma, srv. něm. firmen.

50. Comp. s nezměněnou hrdelnicí před ě nesmějí se považovati za „nicht hinlänglich beglaubigt“, ježto úkaz ten není osamocen, jak spis. sám na též stránce doznává uváděje sg. loc. ruke, nohe, muche; podobnou tvorbu comp. zná však i vulg. čeština: o příčině toho viz str. 12. mého Comparativu, pročez zde nelze se spis. (52) mysliti zase na ruský vliv. Naprosto pak nevědecké jest redukovati sloven. sg. *dat. loc.* ruke na stsl. sg. *gen.* raky! Syntaktická možnost toho jest *úplně vyloučena*. Ostatně srv. rus. pykъ, kde přece б nezastupuje ѡ! Tvary zajisté priadočke (pl. nom.), frajernočke (sg. gen.) nikterak nenasvědčují domněnce spis., any vznikly vlivem heteroklise, srv. strus. vъziaša i inyje gorodě mnozě (Novgor. lět.), jako dosud v brus. pl. nom. mužikě, acc. věnkě, dvorě (Krok II, 328). — Že by v pl. mohl gen. býti zástupcem dativu, jest právě tak nesprávné, neboť sloužit lidí, spočívá na jiném názoru než v češtině, srv. hrát sa = hrát si; se sloven. dau me (nobis) srv. dat. pl. stsl. ny, vy a skrt. nas, vas.

53. Tým, tých, tými není dle dobrým, nýbrž heteroklisí dle ním (nim instr. sg. Pls., kde i tym, tych, tyna), srv. strus. odnimъ, odnich, odnimi (Krok II, 329).

61. Též stě. má přeč; prosried povstalo z posrěď vlivem následujícího r, srv. prostraněk z postr. Obecné ú v kohút není pranic divno, jeť to druhotvar ku kokotъ, ana přípona utъ jest dosti hojná: mrzout, křivout, Herout a p.

62. Subst. na -o (báčo, Jurko) nejsou neutra, nýbrž na starším (než tvary na -ъ) stanovisku utkvělá masculina: pův. -as přešlo v -o (jašo) a to teprve v -ъ.

65. a v tadeto a p. není místo u, jsouť to dva různé tvary: první vznikl z ta-dy (srv. ta-kъ), druhý z ta-dy.

69—70. Acc. sg. dobrú a instr. sg. dobrou sluší takto vysvětliti: acc. dobro-ju = dobrú, instr. dobro-ju nemůže se stahovati k vůli ů a po pohlcení j vznikne dobrou (Krok II, 326).

86. Etymologie slova tresktati, trestati jest prý spis. temna; my ji objasnili v Kroku I, 29; dle toho nepatří slovo to na str. 96.

95. Pl. instr. pomocníci nevznikl dle ptáčenci, nýbrž dle nom. pl., jako dle hoši říkají na Roudničtě hošů, hošům, s hošama,

98. Pl. loc. služboch a pod. vznikl vlivem kmenův a-ových, jako na Plaště kravom, husom, myšom. Srv. Krok II, 402.

99. Vysvětlovati vyschýnat dle pohýnat jest idem per idem, neboť obě slovesa jsou od třídy II.: vysch-nu, poh(b)-nu: mohlo se tedy týmž právem vykládati právě naopak a nebylo by se zrovna tak nic dokázalo. Máme-li se však dobrati správného posouzení, jest nám ve vyschýnat, pohýnat zřetel obracet k n a vyhledati analogii sloves se stejnou hláskou kmenovou, a to jsou slovesa jako pьnu, mьnu, žьnu, jež tvořice iterativa přibírají — mluvím ze smyslu obecného člověka pouze analogií se spravujícího — před n dlouhé í; dle toho se mu také vyschnu, pohnu stane iterativním, přibírajíc před n dlouhé í či po trdých souhláskách vlastně ý: vyschýnám, pohýnám. I čeština má podobné tvary: usýnám (z usъ[p]nu), na Plz. nařkýnám (koho), zalkýnám se (srv. opačnou analogi pnu: padnu = pnouti: padnouti). — Výčitka, kterou učinil Hattala Bernolákovi a Lud. Štúrovi, že neuznávali rozdíl mezi prvotním i a mezi i povstalým z y, nestala se neprávem, anť sám spis. uznává, že obě *různé* působí na předchozí l, n, d, t. Co do tvaru matkin, pl. mnohí, jest spis. velice na omylu, míní-li, že zde í není původní a snaží-li se úkaz ten jako loc. ruke a comp. horkejší (viz výše k str. 50 a níže str. 137) všelijak vykládati. Příčina jest pouze náchylnost k zanedbávání měkčení neb rozlišování, jež se ustálila analogií tvarův jako hloupí, bosí a p., v nichž í nepůsobí změkčení; tak i obecná čeština: velký, černý, ty psi, Olgino dítě, prudkejší, tichejší a p.

100. S pokrievka srovnej čes. posielati, kde *ie* povstalo jako z *í*, ano se u výslovnosti *ý* od něho nelišilo. -e za *y* najdeš i u Hanákův i u Kašubův (ě) a i v češtině: sekera (sekyra Pls. Plz.), vemeno (výmě), pústenník (z pustýňa), meju, reju (z myju, ryju), pes veje Pls. Plz., děláme (z dělámy).

104. broneť, brony nepovstalo z sthněm. brūn, srv. Mikl. Etym.; viz i čes. brůna. — S moseť srv. strčes. rozom.

105. V mieri povstalo heteroklisí dle meči; viz k str. 50.

110. Vsuvné *e*, *ie* nemůže měkčiti předchozí *l*, *n*, *d*, *t*, ježto vzniklo analogií onoho *e*, které nahrazujíc *ъ* není měkko: hádek, nevěstek, srv. stsl. gadъka, nevěstъka.

112. *hor* nevzniklo z hore, nýbrž jest acc. sg. masc., srv. čes. instr. horem. Viz moji Studii o dativě §. 6. Zájmeno *nik* zase nepovstalo z nikto, nýbrž druhá část jest kmen *kъ* (gen. ko-go, určitě *kъj*, *kyj*, *ký*), jako v *ktorý* (*kъ-torý*), kde se nevysula samohláska.

113. Ve *spomla* nelze mluvití pouze o vysutí samohlásky, neboť tvar ten stojí místo zpom[ä]-nu-la dle analogie sloves jako pad-nú-ti, jež ráda tvoří perf. dle I. třídy: pad-l, lo, la. Ještě podivnější jest tvar *sapla* (Pls. Plz.) m. zapiala dle analogického inf. zap-nouti (padla: pad-nouti = zapla: zap-nouti); od fem. pak se utvořilo masc. zap (dle pad m. padl).

114. V *Holomúc* není *h* přisuto nýbrž kmenové; viz moji etymologii v Časop. vlasten. spolku musejního v Olomúci 1886, č. 10, str. 95. Srv. Holomúc v SVrkp. 154, 70.

119. Že by *niet*, *nieto* bylo z „ne jestъ to“ a *nenie* z „ne ne je“, toho spis. nedokazuje a pochybujeme i, že by se mu to podařilo.

120. Váti nevznikne z vѣjati, nýbrž pohlcením slabiky *ěj* z vějati, jako má z moja, vulg. cák z copak, třás z třebas srv. docela páč z poněvadž (vulg. v Praze); víti zase vznikne z vějati pohlcením pouze *ě*: viati, vieti, víti.

122. dobrô nepovstalo dle subst. delo (tu bychom raději řekli, že jest to tvar nominální, při čem přesunutý přízvuk zdloužil koncovku), nýbrž spíše dle zájmena *to*, čemu nasvědčuje sg. loc. dobrom (107), na uhelnom trhu (v Praze).

127. Sg. nom. štěstia může ovšem býti vlastně sg. gen., čeho příklady máme: co (česo), obecné: chleba je dobrý, sýra je perný. Ale nám se zdá, že původ k nim dala spíše jmena jako dieťa, kozla, v nichž *a* zastupuje *ä* (e): žriebä, kurä. Ostatek srv. str. 9, 10 (e—ä—a, ie—iä—ia).

128. prišť, prídem není vykládati z prijšť, prijdem, nýbrž z priišť, priidem, jako v stč. přídu.

138. Že se *l* nemění v „souhláskové“ nýbrž samohláskové *u*, naznačil už Hattala v Mluvn. jaz. sloven. §. 35, pozn. 3., nazýváje skupinu v *đau* a p. dvojhláskou; ukaz ten máme i v češtině: vrdlouhal = v hrdlo lhal, Aubrechtice, často v doudlebsčině (Kotsmích str. 20).

142. V priām se udrželo *m*, ano znělo vlastně priāmo.

147. V nazpak není vysuto *t*, stojí za na-vz-pak, srv. o-pak na-o-pak.

148. V *kerý* jakživo *t* nebylo, proto se nemohlo vysouti; viz mou etymologii v Kroku II, 160.

150. Tvary poj, choj pošly tuším z plur. pojte, chojte (tak se v češt. vůbec vyslovuje; srv. Archiv f. slav. Philologie II, 701) dle analogie čič — čičte. V aniel nelze mluvití o změně *d* v *j*, ano povstalo přímo z angel-us, když se *g* vyslovovalo *j* (cf. jenerál, lojika a p.); krajší nestojí za krasší, nýbrž za krašší, ana přípona -jší měkčí kmenové *s* v *š*. — V poskačkávať, doskackaj nelze mluvití o vsouvání *č*, *c*, ano sloveso to povstalo od skákati deminutivním -ъk: skak-ъk-ati = skačkati; hojně toho dokladův máš v Mikl. gr. II, 470—475.

Chyby tiskové oprav zvláště tyto: str. 4, řád. 14 zd. act. místo acc.; 102, ř. 16 skloňovaní m. sklokovaní; 140, ř. 20 tustymi m. tusiymi. Fr. Prusík.

Hlídka programmův.

19. Příspěvky ku methodice chemie na školách středních. Sepsal prof. M. Hofmann. Výroční zpráva c. k. vyšší realné školy v Hradci Králové za školní rok 1887—88.

Byv vyzván podati zprávu o článku právě jmenovaném, uvažoval jsem o čestné ale též obtížné úloze té. Připadlať mi slova, jimiž velký Descartes zahajuje svou rozpravu o methodě:

„Zdravý rozum jest onou věcí, která zdá se lidem na světě býti nejpríměřeněji rozdělenou; jesti každý se svým rozumem spokojen, a to i ten, jež v každém jiném ohledu jen těžko bývá lze uspokojiti. Ti, kdož jiným předpisovati chtějí, musí sebe považovati za vzdělanější těch, jimž předpisují a při nejmenším poklesku, jehož se dopustí, stihne je hana. Jsou-li lidé rozumem svým spokojeni a nepřejí-li si míti ho více, není pravdě podobno, že by všichni se mýlili, dokazuje to spíše, že jest mohutnost dobře posuzovati, dobře rozeznávati pravdu ode lži — kteroužto mohutnost rozumem nazýváme, — všem lidem stejnou měrou udělena. Rozdílnost ve smýšlení nepochází odtud, že jedni rozumnější jsou druhých, nýbrž jediné z toho, že myšlenky naše berou se směry různými, že setkáváme se každý na cestách života s předměty jinými. Nezáleží tudíž jediné na tom, zdravý rozum míti, ale — a to nejvíce — dobře ho užívat. Nikdy jsem nepředpokládal, že by rozum můj v čemkoli byl dokonalejší jiných: naopak, přával jsem si častěji, aby myšlenka stejně bystrá, představivost stejně jasná, paměť stejně věrna i obsáhla byla při mne jako při jiných. Není mým účelem učiti methodě, dle které by jeden každý rozumu svého měl užívat, chci jediné ukázati cestu, kterou sám jsem se bral při rozumování svém.“

Uznávajíce moudrost zásad zde vyslovených, chceme o přítomném jen ukázati, ve kterých kusech nám s autorem „příspěvků“ není lze souhlasiti.

Obrátme se nejprve ku nejdůležitějšímu, ku dispozici článku. Pan spisovatel podává „příspěvky“ své v postupu a rozsahu tomto: 1. učivo chemické na pěti, 2. pomůcky učebné na šesti, 3. pokusy na jedenácti, 4. poznámky didaktické na sedmi, 5. praktické cvičení žáků v laboratoři na šesti stránkách.

Postup ten asi nepomůže čtenáři snáze přehlídnouti material tak pilně a horlivě snášený. Dovoďme, co jsme vyslovili.

Na str. 7. čteme: „Povaha učiva chemického. Ježto každá věda má vlastní metody, jež koření v povaze její, dobylo v chemii sobě práva *pravidlo, kterým se vyvíjela, totiž „pokusem k poučce.“*

Pravidlo toto jest výrazem jen lce problemu, nikoli však rubu jeho. „*Všecky náuky přírodní vyvíjejí se tím postupem, že nejdříve sbírají se data empirická čili fakta, potom srovnáním jich mezi sebou čili indukci objevují se v nich památné pravidelnosti čili zákony; naposledy přistupuje se ke zbudování theorie čili k dedukci, t. j. ku položení prosté základní domněnky, z nížto pravdy induktořický objevené vyplývají co důsledky nutné.*“ (Univ. prof. dr. Šafařík.)

Z věty na str. 7. pověděné plyne, co čteme na str. 14. „Žákům jsou pochopitelný pokusy:

1. Jsou-li přiměřeny jejich vyspělosti v pozorování, t. j. dovedou-li jednotlivosti pokusů rozlišovati a přehlídnouti;

2. jsou-li přiměřeny jejich pozitivním vědomostem a konají-li se v pravý čas a na náležitém místě. *Poslednímu požadavku však nevyhovuje se, vidí-li žáci teprve pozdě¹⁾ po výkladu pokusy k té neb oné vlastnosti, reakci nebo zákonu se nesoucí jako na doklad, že čemu se učili, se skutečností se srovnává.*

Vyučujíce methodou induktivnou, *konáme přede vším pokusy, někdy dva i tři za sebou, aby vyvodila nebo znázornila se vlastnost, reakce neb zákon chemický.* Před pokusem seznámíme žáky s částími přístroje a upozorníme je,

¹⁾ Slovíčko neurčité a tu snad zbytečné.

k čemu zvláště při pokuse mají přihlížeti. Konajíce pokus, tážeme se žáků: od z toho soudíte a podobně. Z pokusů mají žáci, otázkami jsouce vedeni, pravdy odvozovati, myslíce a soudíce po celou dobu vyučovací.“

Tu především připadá nám *apodiktický ráz pravidel* těchto, obvyklý snad „v dobách centralistického regimentu, kdy prý tehdejší ministr vyučování, podívav se na hodinky, pravil, že ví zcela určitě, která kapitola Ciceronova čte se v tuto chvíli v sextě všech rakouských gymnasií od Feldkirchu až do Hermanstadtu.“ (Viz pag. 43. spisu na rozkaz vys. c. k. ministeria kultu a vyučování vydaného „Die Verwaltung der oesterreichischen Hochschulen von 1866—1877.“)

Nynější instrukce pro gymnasia praví v příčině té na str. 257.:

„Na nižším stupni učení *bude moci učitel ve většině případů počínati pokusem*. Bylo by však omylem, stále tímto postupem se bráti.“ Dále: „*Musí býti ponecháno učiteli na vůli*, aby bral se cestou druhou (t. deduktivnou), kdykoli toho z určitých důvodů didaktických potřebu vidí.“ Dále pak na str. 262.: „*Bylo by vůbec s chybou velkou, kdyby nebylo učitelů dopráno volnosti při vyučování*; museli by učitel nejen ztratiti chuť ku vyučování, ale i veškeren pokrok v methodě vyučovací by učiněn byl nemožným.“

Dále pak nám nelze najíti shody toho, co p. spisovatel, jak výše uvedeno, tvrdí na str. 14. svých „příspěvků“ s tím, co až na str. 25. jen tak mezi *poznámkami* methodickými uvádí: „Methoda jest hlavně dvojí: analytická nebo induktivní a synthetická nebo deduktivní. Postupujeme-li od pokusu k poučce, od příkladu k pravidlu, od názoru k pojmu, od jednotlivého nebo zvláštního k obecnému, indukujeme analyson nebo rozborem. Pokračujeme-li od poučky k pokusu, od pravidla k příkladu atd., dedukujeme synthesou nebo souborem. V prvním případě pravidlo nebo zákon z pokusů, příkladů odvozujeme, ve druhém je dokazujeme na jednotlivých pokusech nebo příkladech.“

Avšak rozbor a soubor nelze tak od sebe děliti, aby toho neb onoho postupu výhradně se mohlo užívati; soubor z pravidla předpokládá rozbor, a aby ten mohl nastati, musí předcházeti do jisté míry soubor. *Proto střídáme postup analytický přiměřeně se synthetickým. Indukce hovoří více empirickému způsobu vyučování, hodí se zejména při počátku vyučování v nižších třídách, kdežto dedukce jest přiměřena systematickému vyučování na vyšším stupni*, kde uváděti příklady nebo pokusy na pravidla nespůsobuje žákům veliké námahy.“

Na téže stránce (25té) uvádí spisovatel, co bychom byli uvedli v čele článku:

„*Cílem vyučování jest nejen vědění, nýbrž i umění*. Vědění jest svod představ a poznatků soustavně a methodicky srovnaných dle rozdílu, shody a vzájemné závislosti. Umění jest praktické užití pravidel a zákonů vědeckých k účelu užitečnému. Obojí stránku vyučování jest třeba stejnoměrně pěstovati. *Mají se totiž učbou nejen vědomosti rozmnožovati* (extenzivní, věcná stránka), *nýbrž i zvyšovati dovednost žáků* (intenzivní, formální stránka), poměr obou jest podobný jako poměr theorie ku praxi. (Paedagogium 1883, str. 433.)“

Má-li učitel pravidlu tomuto vyhověti, jest mu obezřetně hospodařiti s časem. V příčině té radí instrukce realná na str. 177. (I. vyd.): „Experimentování nezvrhniž se vůbec v zahrávání. Koná-li se více experimentů, než nutno ku znázornění jisté věty empirické, jest to holé plýtvání časem. Budiž z různých demonstrací vždy vyvolena ona, jež jest nejinstruktivnější, a to, čemu pokus učiti má, nejjasněji na rozum dává.“

Z příčin uvedených není nám tudíž lze souhlasiti ani s postupem látky, jež si pan spisovatel zvolil, ani se všemi pravidly, jak je na str. 7. a 14. vyslovil.

„*Pochody chemické nejsou však samy sebou přímo pochopitelný, představ chemických nelze cestou pouhého názoru stiskati, protože nerozvíjejí se na hrubé hmotě, nýbrž v molekulách, jichž smysly postihnouti nelze*.“ (Instr. real. str. 176.) Zde jest těžiště didaktických obtíží. Obtíže ty jsou takového druhu, že domnívali se vynikající didaktikové — uvádíme zejména jen Zillera — že nehodí se chemie ani jako předmět vyučovací na střední školy, že musí školám vysokým ponechána.

býti. Právít realná instrukce právem: „Pokusy mohou míti u vyučování jen tehdy žádoucí výsledek, podá-li se jimi celá ta *duševní práce, základ pokusu tvořící.*“

„Bylať to antický prostá postava Johna *Daltona*, tohoto podivuhodného muže, jenž, veda život chudý, co cestující učitel přírodních nauk, neslouže nikomu než náuce a osvětě, pomocí nástrojů primitivních podnikl výzkumy jemné a obtížné, a silou genia netoliko odhalil krásné a prosté, jako sama pravda, empirické zákony všeho chemického skladu a rozkladu, zákon stálých poměrův a zákon množných proporcí, ale což více jest: *založil theorii atomickou*, tuto stežej celé theoretické chemie. Vysloviltě sic už před půltřetím tisíciletím hloubavý důvtip řecký o podstatě hmoty domněnku atomickou čili korpuskulárnou, dle nížto hmota složena z částic nesmírně malých, roztažitých, ale nedělitelných, ve prázdnotě světové hustě rozsetých, a neustále se hýbajících a do sebe vrážejících; avšak atomistika stará jest jenom *předchůdcem* nové, od nížto se liší *podstatně*, kladouc všechny atomy býti povahy *též*, toliko velikosti a tvarů rozdílných, a neuznávajíc jiného vztahu mezi nimi nežli náraz, kdežto atomistika nová uznává tolikero atomů kvalitativně *rozdílných*, kolik prvkův, kladouc *všecky* atomy *téhož* prvku *identickými* co do velikosti a váhy, a přijímá existenci *síly*, která atomy svazuje, *příbuznosti* čili atrakce chemické. Z této jediné prosté základní domněnky jedním rázem vyplývá co nutný důsledek zákon stálých poměrův a zákon množných proporcí, existence stálého poměru mezi hmotnostmi různorodých atomův neboli čísel atomových, možnost chemických formul, a možnost pátrání po způsobu, jímžto atomy sloučenin svazány jsou v molekuly. (Univ. prof. dr. Šafařík.)

Na str. 23. „příspěvků“ čteme: „Jak znázorníme mocenství (atomů různých) prvků? K tomu lze na soustruhu zhotoviti dřevěné kotoučky, jež natrou se barvami prvků bezbarvých bílou, uhlíku černou, chloru žlutozelenou, síry žlutou, kotoučky kovů potáhnou se jich folií atd. Kotoučky jsou ve středu svém provrtány, aby drátky zahnutými na způsob skobek spojovati se mohly. Kotoučky znázorňují atomy prvků, drátky jednice slučivosti, jimiž pojí se v molekuly prvků nebo sloučenin. Tím způsobem sestavíme molekuly vodíku, chlorovodíku, vody, čpavku, lehkého uhlovodíku a j.“

Podobných kotoučků užíval Dalton vykládaje svou theorii a nikdo nebyl s to přiměti jej, aby k tomu užil formulí Berzeliových, nyní — arcit přiměřeně změněných — obecně užívaných. Ještě v dubnu 1837 píše Grahamovi: „Berzeliovy formule jsou strašlivy. Toť se mladý student dříve hebrejštině než formulím těm naučí.“ „Vše se mi zdá, že symboly ty učeníka ve vědě jen matou a deprimují, krásu a jednoduchost atomistické theorie mlhou zahalují.“ Že však takovéto mechanické ilustrace atomické theorie nejsou bez nebezpečí, ukazuje slovný učitel chemie Roscoe; vypravuje o Daltonovu žáku, majícím výklad jeho theorie reprodukovati, že počal slovy: „Atomy jsou dřevěné kule, doktorem Daltonem vynalezené.“

Přistupme nyní ku podrobnostem. Ve zcela jiném světle objeví se nám tu autor. *Každý skorem řádek jeví tu experimentatora zkušeného, pro vědu svou přímo planoucího.* Učitel chemie nachází tu celou řadu pokynů, jichž mu v jeho praxi experimentálné s prospěchem bude lze užiti.

Jest nám líto, že přece i na tomto poli nám nelze s autorem veskrze souhlasiti; čtemeť na str. 15.: „Rozklad vody působením kovů znázorněje se rozličnými pokusy, ale rozkládati vodu ve válci tím, že poněstějí se dole otvorem částečky sodíku do válce s vodou, nedoporučuje se za školní pokus, protože staly se při něm již nebezpečné výbuchy. Pokus vykonáme bez nebezpečí s hořčíkem a trochu okyselenou vodou. Pouštíme-li pod otvor zkumavky nebo válce okyselenou vodou naplněného částečky hořčíku, rozkládá se prudce voda a brzo jest zkumavka nebo válec vodíkem naplněn.“

Musíme tu namítati:

1. *Rozklad vody* sodíkem provésti lze ve škole bez nebezpečí způsobem, jak nás k němu navrhl univ. prof. A. Hoffmann ve svém klassickém spisu „*Einleitung*

in die moderne Chemie“, a jak jej čtenář s malou jen modifikací nalezne v učebnici prof. Procházky obr. 9tým na str. 12. znázorněný.

2. Spůsob, jež uvádí prof. Hofmann, náhradou za výše uvedený býti nemůže. Rozkládáť se hořčíkem — tak jako zinkem — kyselina a nikoli voda.

V. Tlamich.

20. Zkoumání pitných vod v Pardubicích ze stanoviska zdravotního. Provedl a napsal Karel Černý. Výroční zpráva c. k. české vyšší školy realné v Pardubicích. 1888.

Práce pilná, všeho uznání hodná. „*Jest toliko litovati, že pro nedostatek času a zásoby přístrojů nebylo možno provésti zkoušky s vodami v době co nejkratší a tím zvýšiti význam výsledku pro srovnání. Uvádí dobře Trommsdorf, že běžné rozborů vod obyčejně se dějí bez náležitého sřetele na klesání nebo stoupání spodních vod, na změny, které počastí roční a teplota způsobují; výsledky takovýchto rozborů jsou pak daleky toho, aby podávaly potřebná data dle nichž by se měnící složení vod ocenilo a příčina směn takových poznala a posléze průměrná hodnota každé vody se sřením na různé užití ustanovila* Z týchž důvodů jest potřebno provésti s vodami našeho města řady zkoušek srovnávacích, aby se konečně jich hodnota v příčině hygienické posouditi mohla.“ (Str. 38.)

Připadá nám tu otázka dvojí:

1. Jest-li s prospěchem, věnovati vzácné síly své řešení otázek, jichž „pro nedostatek času a zásoby přístrojů“ rozřešiti není lze?

2. Neblásí-li se vždy důrazněji k oprávnění instituce okresních chemiků a bakteriologů, kteří by činností svou okresní lékaře po stránce hygienické, okresní inženýry pak po stránce technické v blahodárném působení jich podporovali?

Dilettantismus tu více nepostačí.

V. Tlamich.

21. Chrám sv. Jiljí v Třeboni. Líčí prof. R. Hartmann. Výroční zpráva c. k. real. gymnasia v Třeboni. 1888.

Úkazem potěšitelným jest, že poslední dobou vyskytují se ve výročních zprávách škol středních častěji články od učitelů kreslířů, v nichž se pojednává nejen o vyučování kreslení, ale podávají i zprávy o památkách stavitelských i uměleckých vůbec, aneb popisují domácí naše zvlášť. Tím docílí se, že upozornění bývají jednak odborníci i širší čtenářstvo domácí na předměty, které jinak nepovšimnuty zůstávají; jednak jsou důkazem, že dotyční učitelé pracují v oboru, který s předmětem, jež zastupují, úzce souvisí, že i ve škole seznamují žáky své s uměním výtvarným, navádějí je, čeho si všímají mají, udávajíce charakteristické znaky jednotlivých slohů a tak ke vzdělání aesthetickému valně přispívají.

Ve výroční zprávě c. k. real. gymnasia v Třeboni podává prof. R. Hartmann data historická o založení, osudech i konečném zrušení řeholní kanonie sv. Augustina v Třeboni, popisuje klášterní, nyní děkanský chrám sv. Jiljí, a přistavěnou k němu chodbu křížovou, kterouž mezi nejkrásnější stavby toho druhu v Čechách klade, a kapli sv. Jana Křtitele. Okem bedlivého a nadšeného pozorovatele uvádí původní tvary, pozdější opravy i přestavby, jež z dob pozdějších po požárech slohem baroku se staly a celkový dojem ruší. Vkusně provedený půdorys objasňuje zřetelně rozměry i polohu jednotlivých staveb.

Jest to záslužná práce, hodna povšimnutí a následování.

J. Škoda.

Drobné zprávy.

Důležitější nařízení nová.

C. k. školní rada zemská zmocňuje ředitelstvo a zůstává mu na vůli, aby i ve škol. roce 1888/89. dle místních poměrů na tamějším ústavě **ve prospěch českých osad feriálních mezi žactvem peněžitou sbírku** beze všeho nátlaku buď zavedlo neb od ní zcela upustilo.

Na čem ředitelstvo, poradíc se se sborem professorským, ve příčině této se ustanoví, budiž nám oznámeno. (Šk. rada zem. v Praze dne 17. října 1888, č. 39. 543.)

Jeho Excellence p. c. k. ministr kultu a vyučování vynesl ze dne 23. srpna t. r., č. 17.334, nařídil, by se vším důrazem vhodná opatření učiněna byla, **by napříště současné odbývání předepsaných pro kandidáty lékárnictví let učebných a zkušebných vedle konání studií gymnasijských neb universitních zamezeno bylo.**

To ředitelstvu se na vědomí dává s vybídnutím, by se tím spravovalo a o každém naskytlém snad případě toho druhu, jakož i o tom, co v tom případě ředitelstvo zařídilo, neprodleně sem zprávu podalo, po případě věc k rozhodnutí sem předložilo. (Šk. rada zem. v Praze dne 2. října 1888, č. 35.421.)

* * *

Volitelnost profesorův obecných škol středních do obecního zastupitelstva. Při volbě do obecního zastupitelstva v Slaném, konané dne 4. dubna 1887. zvolen byl za člena obecního zastupitelstva dr. Ant. Krecar, profesor obecního gymnasia.

Proti volbě této podali Ant. Churain a Fr. Neubert k c. k. okresnímu hejtmanstvu námítky, tvrdíce, že prý Dr. Ant. Krecar jakožto profesor *obecního gymnasia jest služebníkem obce* a že mu tudíž dle volebního řádu pro král. české právo volitelnosti čili *passivní* právo volební nepřísluší.

C. k. *okresní hejtmanstvo* Slanské rozhodlo výnosem ze dne 30. dubna 1887. č. 7643., o námítkách těchto v základě čl. 31. poslední oddíl ob. řádu volebního takto:

„Pana Dr. Ant. Krecara, profesora na obecném gymnasiu v Slaném, nelze považovati co služebníka obce v technickém slova smyslu dle známek, které se u osoby ve službě obce postavené, hledě k stávajícím ustanovením zákona shledávají. Nebo pravým služebníkem obce jest ten, který obci trvalé služby za plat konati a trvalé obecní záležitosti za plat obstarávati povinen jest, jsa při tom obci podřízen, po případě též zavázán, účty skládati.

Mimo to sluší co další známku služebníka obecního vzhledem k čl. 32 a 53 obec. zřízení v tom shledávati, že služebník obce podléhá disciplinární moci obecního starosty a vykonává přísahu jako služebník obce.

Dr. Ant. Krecar jest však pouze od obec. zastupitelstva za učitele na obecném gymnasiu Slanském za jistý plat dosazen a nepodléhá ve svém postavení v žádném ohledu více obci, resp. jejím zástupcům, nýbrž dotýčným úřadům školským, které také moc disciplinární v pádu potřeby nad ním vykonávati, po případě i jiná vhodná opatření učiniti mohou, nikoliv však obec, resp. její zástupcové.

Ostatek nesložil jmenovaný přísahy u obecního úřadu. Dle shora uvedeného sluší spíše postavení pp. Dra Františka Formánka¹⁾ a Dra Antonína Krecara oproti obci Slanské pod čl. 11 poslední odstavec obec. ř. v. subsumovati, dle kterého důchody, jež dostávají lékaři, učitelové etc. od obce, tyto osoby volitelnosti nezabavují.“

¹⁾ *Obecního lékaře*, který byl současně zvolen, a proti jehož volbě zároveň podány námítky.

Z tohoto výnosu odvolali se protestanti *k c. k. místodržitelstvu*. Toto rozhodlo výnosem ze dne 6. února 1888 č. $\frac{82.186}{82.628}$ takto:

„Vešl. c. k. místodržitelství nedalo odvolání pp. Ant. Churaina a Fr. Neuberta ze dne 9. května 1887 průchodu, nebo p. Dr. Ant. Krecar nemůže co služebník obce ve smyslu §. 11. č. 2. obec. ř. v. považován býti, poněvadž professory na obec. gymnasiích pod pojem služebníků obecních subsumovati nelze, mimo to nesložil také p. Dr. Antonín Krecar žádnou přísahu služební.“

Rozhodnutí toto jest v základě čl. 31. obec. ř. v. *konečně platné.*“

Proti tomuto výnosu odvolali se pp. Ant. Churain a Fr. Neubert *k c. k. nejvyššímu dvoru správnímu*. Tento rozhodl dne 14. června 1888 takto:

Im Namen Seiner Majestät des Kaisers!

Der k. k. Verwaltungsgerichtshof hat unter dem Vorsitze des k. k. Präsidenten Grafen Belcredi, in Gegenwart der Ráthe des k. k. Verwaltungsgerichtshofes: von Stransky, freiherr von Scharschmid, Dor. Ritter von Alter & Dor. Verdin, dann des Schriftführers von Neukirchen, über die Beschwerde des Anton Churain und Franz Neubert gegen die Entscheidung der böhmischen k. k. Statthalterei vom 6. Februar 1888, Zl 82.186 und 82.628, betreffend die Gemeindewahlen in Schlan, nach der am 14. Juni 1888 durchgeführten öffentlichen mündlichen Verhandlung . . . zu Recht erkannt.

Die angefochtene Entscheidung wird gemäss §. 7. des Gesetzes vom 22. Oktober 1875 R. G. Bl. No. 36. ex 1876 aufgehoben.

Entscheidungsgründe.

Die angefochtene Entscheidung hat die Wählbarkeit des Stadtarztes Dr. F. Formanek und des Professors am Communalgymnasium Dor. A. Krecar in die Gemeindevertretung der Stadt Schlan deshalb anerkannt, „weil Dr. Formanek den Diensteid nicht abgelegt hat und zum Gemeindearzte nur provisorisch und nur gegen eine jährliche Remuneration angestellt worden ist;“ — „weil Dor. A. Krecar keinen Diensteid abgelegt hat und Professoren am Communalgymnasium unter den Begriff Gemeindebedienstete nicht subsumirt werden können“ — „weil daher §. 11. Z. 2. der Gemeindewahlordnung auf die Genannten keine Anwendung findet.“

Dass Dor. Formanek einen Diensteid nicht geleistet hat, ist irrelevant, weil nicht vorliegt, dass nach Massgabe von Beschlüssen des Gemeindeausschusses, die Erlangung einer Beamtenstelle in der Verwaltung der Gemeinde Schlan von der Ablegung eines Dienstoides abhängig gemacht worden ist. — —

Für die Meinung der angefochtenen Entscheidung, dass Professoren an Communalgymnasien unter den Begriff „Gemeindebedienstete“ nicht subsumirt werden können, lässt sich ein gesetzliches Argument nicht anführen, dagegen ist aus Art. V. Punkt. 10 des Gesetzes vom 5. März 1862 R. G. Bl. No. 18 und §. 28. ad 10, §. 32., 33. & 53. der Gemeindeordnung zu folgen, dass, wenn eine Gemeinde eine Mittelschule zu errichten und zu erhalten beschliesst, diese Schule als eine Gemeindeanstalt und jeder an denselben thätige Funktionär als mit der Mitwirkung bei einer von der Gemeinde übernommenen Aufgabe befasst, als Gemeindeorgad und somit bei ständiger Anstellung als Gemeindebeamte anzusehen ist.

Der Auffassung der Lehrer an den Communalmittelschulen als Gemeindebeamten stehen auch die Schulgesetze und Schuleinrichtungen nicht entgegen da die Communalmittelschulen, von der staatlichen Aufsicht und von jenem Einflusse abgesehen, welcher der Staatsverwaltung im Falle der Verleihung des Oeffentlichkeitsrechtes vorbehalten wird, vollständig der Disposition ihrer Gründer und Erhalter anheimgegeben sind.

Es ist unbestritten, dass die Ernennung des Dr. A. Krecar von dem Gemeindeausschusse erfolgte und dass er seinen Gehalt und sonstige Bezüge von der Gemeinde erhält.

Nach dem Wortlaute der Disziplinarordnung unterliegt es ebenso keinem

Zweifel, dass Dor. A. Krecar, so wie überhaupt die an der Gemeindeanstalt Angestellten der Gemeindeverwaltung gegenüber in disziplinarer Unterordnung stehen.

Es treffen somit auch den Genannten gegenüber die charakteristischen Merkmale für die Beamtenqualität zu.

Dem Gesagten zu folge sind sowol Dr. Formanek als auch Dr. Krecar von der Wählbarkeit in die Schlaner Gemeindevertretung nach §. 11. Absatz 2 Gemeindewahlordnung ausgeschlossen gewesen und es musste daher der Verwaltungsgerichtshof die gegen die Anerkennung der Genannten gerichtete Beschwerde als begründet erkennen.

Wien, am 14. Juni 1888.

Belcredi.

Po té zrušilo c. k: místodržitelství volbu Dra Formánka a Dra Krecara. Dor. Formánek, obdržev výnos zrušovací, odvolal se *k říšskému soudu*. Říšský soud kompetenci v této záležitosti si osvojuje. Dra Ant. Krecara výnos o zrušení jeho volby dosud nedošel.

* * *

C. k. česká zkušební komise pro učitelstvo gymnasijsní a reální v Praze potvrzena jest ve svém složení na studijní rok 1888/89 a examinátorem pro dějepis jmenován jest univ. prof. Dr. Antonín Rezek.

Právo veřejnosti rozšířilo minist. učby na všech 8 tříd obecního vyšš. gymn. v Pelhřimově.

Konkursy: Místo ředitele při st. reál. a vyšším gymnasii v *Chrudími*. Žádosti do 10. prosince. Místa skutečných učitelův: při I. st. reál. a vyšším gymnasii v *Praze* (Spál. ul.) pro kreslení; při st. vyšším gymnasii v Truhl. ul. v *Praze* pro kreslení; při st. reál. a vyšším gymnasii v *Chrudími* pro klass. filologii; při st. vyšším gymnasii v *Mladé Boleslavi* pro matematiku a fysiku; při st. vyšším gymnasii v *Litomyšli* pro klass. filologii.

~~~~~

Maturitní themata z programmův r. 1887—8.

A) Z češtiny.

Josef Jungmann a jeho působení.

C) Z matematiky.

I. Řešte soustavu rovnic

$$\sqrt[1]{x} + \sqrt[6]{x} + \sqrt[6]{y} = \frac{15}{2} - \frac{1}{4} \sqrt{y}, \quad x - y = 24$$

II. V přímém trojbokém hranolu s pravidelnou půdicí položena je jednou branou půdice rovina o úhel $\varphi = 46^{\circ} 8' 16''$ od půdice odchýlená. Ustanovte plošný obsah řezu tak vzniklého jakož i povrch a tělesný obsah jehlanu rovinou odříznutého, je-li hrana půdice $a = 5$ m.

II. Který roční vklad platiti jest do pojišťovny osobě 25leté na počátku každého roku, by si pojistila 20letý roč. důchod 800 zl., jenž se jí začne vypláceti, dožije-li se 40 let? ($p = 6$.)

III. Asymptoty hyperboly $4x^2 - 9y^2 = 36$ a prodloužená pořadnice na kladné straně osy úseček sestavená omezují $\triangle$ rovnoramenný v plošném obsahu 600 cm^2 . Ustanovte obsah úseče, jež omezena je obloukem paraboly $y^2 = 30x$ a prodlouženou pořadnicí, k níž náleží úsečka kladná a délkou té úseče rovna, jež je výškou $\triangle$ asymptotového.

D) Z deskriptivy.

1. Ustanovte průsečky dané přímky s povrchem koule. 2. Zobraze průměty eliptického řezu rovinného na kruhovém válci přímém na prvé průmětně stojícím a vyrysujte pak rozbalený povrch jedné části jeho. 3. Vyšetřte vlastní a vržený stín dutého hranolu šikmého o základně pravidel. šestiúhelníka při rovnoběžném osvětlení.

Seznam přednášek, které se konají na filosofické fakultě c. k. české university Karlo-Ferdinandovy v Praze v zimním semestru 1888—1889.

I. Vědy filosofické.

Prof. Dr. J. *Durdík*: Praktická filosofie. Dějiny filosofie řecké po Aristotelovi. O rozdělení věd. (Publicum.) — Prof. Dr. *Masaryk*: Praktická filosofie. Náčrt dějin filosofie počínaje D. Humem (publicum). — Doc. Dr. P. *Durdík*: O gymnasijsní paedagogice. — Prof. Dr. *Hostinský*: Esthetika umění výtvarného. Výklad Aristotelovy Poetiky.

II. Vědy mathematické.

Prof. Dr. *Studnička*: O algebraickém řešení rovnic. O počtu integrálním. Geometrické upotřebení počtu integrálního. (Publicum). — Prof. Dr. *Seydler*: Theorie tepla. Theorie dvojlomu. Základové sferické astronomie. Vybrané části z theoretické astronomie (pro pokročilejší).

III. Vědy přírodní.

Prof. Dr. *Strouhal*: Experimentální fysika v přehledu soustavném, se zvláštním zřetelem k studujícím mediciny. I. díl. Experimentální a praktická fysika se zvláštním zřetelem ke kandidátům professury na školách středních. Cyklus čtyřletý. — Doc. Dr. *Augustin*: Meteorologie. (O pozorováních meteorologických; studium synoptických map.) (Publicum.) — Prof. Dr. *Šafařík*: Chemie anorganická. Praktická cvičení chemická pro začátečníky. Praktická cvičení chemická pro mediky. Praktická cvičení pro pokročilejší. — Doc. Dr. *Bělohoubek*: Chemie farmaceutická. Chemie soudní a toxikologie. — Doc. Dr. *Rayman*: Vybrané kapitoly z chemie organické. Úvod ku práci v laboratoři, pokusy k výkladům o chemii organické hledícím se zvláštním zřetelem ku kandidátům učitelství věd přírodních. Vývoj moderní industrie na chemii organické spočívající. (Publicum.) — Doc. Dr. *Brauner*: Kvalitativní analyza pro posluchače farmacie. Kvalitativní analyza pro posluchače mediciny a filosofie. Chemická toxikologie. O rozvoji chemických teorií. Návod ku chemickému experimentování. — Prof. Dr. *Vrba*: Mineralogie, díl všeobecný. Mineralogické repetitorium ve spojení s praktickým cvičením. — Prof. Dr. O. *Novák*: Vybrané partie z palaeontologie. Pokračování výkladů z letního běhu. — Prof. Dr. *Čelakovský*: Všeobecná botanika: anatomie, fyziologie a morfologie rostlin. Se zvláštním zřetelem k medicím a farmaceutům. O vyšších cévnatých krypto-gamech. Praktická cvičení při mikroskopu pro kandidáty gymnasijsního a reálného učitelství. — Doc. Dr. *Velenovský*: O rostlinách tajnosnubných (jmenovitě cévnatých) žijících i vyhynulých. — Prof. Dr. *Frič*: Zoologie se zvláštním zřetelem k medicím. Praktická cvičení v anatomování a mikroskopování (pro kandidáty professury). — Prof. Dr. *Vejdovský*: Úvod do zoologie všeobecné II. (Základové Darwinovy a descendenční theorie. Soustavy zoologické).

IV. Vědy historické.

Prof. Dr. *Emler*: O palaeografii latinské. Cvičení diplomatická. (Publicum.) — Prof. Dr. *Goll*: Dějiny středního věku do Karla Velikého. — Prof. Dr. *Rezek*:

Dějiny mocnářství Rakouského. — Prof. Dr. *Jireček*: Východní otázka 1683 až 1830. Zeměpisný přehled říše římské (pokračování). Středověký obchod na Balkánském poloostrově. (Publicum.) — Prof. Dr. *Kalousek*: Dějiny zřízení zemského v Čechách a na Moravě.) — Prof. Dr. *Palacký*: Národopis. Evropa. (Publicum.) Obchodnický zeměpis. (Publicum.) Rakousko (statisticky). — Doc. Dr. *Píč*: Dějiny uherské. — Prof. Dr. *Hostinský*: Dějiny opery.

V. Filologie, literatura a linguistika.

Prof. Dr. *Kvíčala*: Historie římského dějepisectví a výklad Sallustiova Catiliny. Historie řeckého básnictví tragického a srovnávací výklad Elektry Sofokleovy a Euripidovy. — Prof. Dr. *Král*: Grammatika attického nářečí. I. Hláskosloví a tvarosloví. — Doc. Dr. R. *Novák*: Dějiny římské satiry (dokoučení) a výklad některých básní tohoto oboru. — Prof. *Hattala*: Nauka o hláskách hlavních nářečí slovanských. Dějiny literatury české XV. století. O mladogrammatické škole jazykozpytné. (Publicum.) — Prof. Dr. *Gebauer*: Česká literatura nauková. Novější theorie jazykozpytu indoevropského, důležité pro hláskosloví a tvarosloví slovanské. — Doc. Dr. *Polívka*. Tvarosloví jazyka staroslověnského. Dialektologie slovanská. — Prof. Dr. *Jarník*: Dějiny starofrancouzského básnictví epického. Výklad písně o Rolandovi. — Doc. Dr. *Zubatý*: Zvukosloví a tvarosloví jazyka staroindického, avestského a staroperského, s výkladem některých výňatků z Avesty a z nápisů staroperkých. Výklad výboru z literatury vedské. — Doc. Dr. *Kovář*: Uvedení do jazykozpytu. Výklady z biologických základů řeči. — Doc. Dr. *Mourek*: Historie literatury německé (doby nové). Pokračování. Historická mluvnice jazyka německého. — Doc. Dr. *Kraus*: Výklad vybraných textů středoněmeckých. — Doc. Dr. *Dvořák*: Arabština vulgární dialektu egyptského a syrského se zřetelem k jazyku klassickému. Perština. Mluvnice jazyka novoperského s počátky četby. O kultuře národa čínského. (Publicum.)

VI. Vědecké semináře.

Seminář filosofický.

Prof. Dr. *Durdík*: Cvičení seminářská. — Prof. Dr. *Masaryk*: Herberta Spencera „Základové sociologie“.

Seminář paedagogický.

Prof. Dr. *Durdík*: Cvičení seminářská.

Seminář mathematický.

Prof. Dr. *Studnička*: Cvičení v oboru počtu integrálního. — Prof. Dr. *Seydler*: Cvičení seminární.

Seminář historický.

Prof. Dr. *Emler*: Historická cvičení a přednášky o dějinách rakouských. Recenze podaných prací. Čtení a výklad pramenů dějin rakouských věku XII. — Prof. Dr. *Goll*: Výklad pramenů (výklad Tacitovy Germanie).

Seminář geografický.

Prof. Dr. *Palacký*: Cvičení seminární.

Seminář filologický.

Prof. Dr. *Kvíčala*: Výklad satir Persiových a recenze písemných prací latinských. Výklad Aischylových Hiketid a recenze písemných prací řeckých.

Proseminář filologický.

Prof. Dr. *Král*: Proseminární cvičení řecká. — Doc. Dr. R. *Novák*: Proseminární cvičení latinská.

Seminář pro slovanskou filologii.

Prof. Dr. *Gebauer*: Cvičení staročeská. Posuzování prací seminárních.

Seminář pro filologii románskou.

Prof. Dr. *Jarník*: Cvičení starofrancouzská dle čítanky Bartschovy.

Seminář germanistický.

Doc. Dr. *Mourek*: Výklad klassických děl německé literatury doby nové. Výklad „Tristana a Isoldy“ od Gottfrieda Strassburského.

VII. Přednášky lektorů.

Lektor *Kolář*: „Pan Tadeusz“ Adama Mickiewicza. „Osman“ Ivana Gundulića. „Mjortvyja duši“ N. V. Gogola. — Lektor abbé *Fauvin*: Dějiny francouzské literatury v XVII. věku (pokračování francouzsky) a překlad: „Ve stínu lípy“. Základy mluvnice francouzské, větosloví a cvičení slohová. Čtení a výklad listů literárních Voltairových. Překlad veselohry „Noc na Karlštejně“ od J. Vrchlického. Dle případu: Dějepis francouzské literatury XIX. století (pokračování). Konversace. — Lektor *Kraus*: Cvičení německá. — Lektor *Brábek*: Mluvnice jazyka maďarského s praktickým cvičením. Přehled maďarské literatury právnické. — Lektor *Sládek*: Anglická mluvnice. Čtení Macaulayových „Dějin anglických“. — Lektor *Stecker*: Nauka o harmonii. Elementární cvičení zpěvní na základě solmisace. — Lektor *Pražák*: Těsnopis český dle soustavy Gabelsbergovy. (Kurs theoreticko-praktický.) Dějiny moderní stenografie.

Přednášky na filosofické fakultě c. k. university ve Lvově v zimním polouletí 1888—1889.

F i l o s o f i e.

E. *Czerkawski*: Dějiny řecké filosofie. Paedagogika obecná.

D ě j e p i s a z e m ě p i s.

X. *Liske*: Cvičky palaeografické a diplomatické. — J. *Szaraniewicz*: Dějiny mocnářství rakousko-uherského zvláště v novější době. — T. *Wojciechowski*: Děje polské za panování Augusta II. a III. (1696—1763). Diplomatika polská. — A. *Semkowicz*: Staré dějiny národův východních. Věk Ludvíka XIV. — L. *Finkel*: Povšechné dějiny od míru westfalského do veliké revoluce (1648—1789). — A. *Rehmann*: Zeměpis Asie. Oceanografie. Repetitorium a cvičení zeměpisná.

F i l o l o g i e.

L. *Ćwikliński*: Obecné starožitnosti řecké. Troja, Ithaka, Mykeny a Tiryns, topografie a zbytky dle nejnovějších pátrání a bádání. — B. *Kruczkiewicz*: Fonologie a morfologie jazyka latinského. — Em. *Ogonovskij*: Nová doba dějin (malo)ruské literatury (1835—61). Výklad staroruské básnické památky „Slovo o pluku Igorově“. — R. *Pilat*: Dějiny poésie polské v druhé polovině XVIII. a počátku XIX. věku. Nauka o deklinaci jazyka polského. — A. *Kalina*: Dějiny filologie slovanské (doba středověká a novější). Mluvnice jazyka srbského s praktickými cvičeními. — R. M. *Werner*: Grillparzerův život a díla jeho. Německá metrika. Dějiny německé literatury v XIX. věku. — M. *Kawczyński*: Dějiny epopejí v středních věcích.

M a t h e m a t i k a a n a u k y p ř í r o d n í.

V. *Žmurko*: Základové celkování (integrování) partiellních rovnic differentialních. Základy permutací. — O. *Fabian*: Theorie plynův. O pohybu vlnovém. Úvod do počtu infinitesimalního. — J. *Puzyna*: Theorie funkcí Abelových. Synthetická geometrie. — T. *Stanecki*: Elektrokinematika. Fysika zkušební pro farmaceuty. Repetitorium z fysiky pro farmaceuty. — E. H. *Dunikowski*: Minera-

logie. Repetitorium z mineralogie. Obecná geologie. — T. *Ciesielski*: Srovnávací anatomie rostlin s kursem mikroskopickým. Cvičení v pracovně botanické. — R. *Radziszewski*: Chemie ústrojná. Chemie farmaceutická. Cvičení praktická v lučebně. — J. *Schramm*: Analytická chemie kvalitativná. — B. *Lachowicz*: Základové thermochemie. Barvidla organická. — B. *Dybowski*: Zoologie systematická. Základové obecné embryologie. O ptácích pozemních. Cvičení praktická v oboru zoologie systematické. — M. D. *Wąsowicz*: Farmakognosie světa rostlinného se zvláštním zřetelem na plody surové užívané v průmysle. Cvičení a repetitorium farmakognostické. — H. *Kadyi*: Anatomie těla lidského, jmenovitě anatomie obecná, osteologie, syndesmologie, splachnologie. — J. *Merunowicz*: Systematický výklad hygieny s demonstracemi i se zřetelem na anatomii a fyziologii.

Čtení lektorův.

J. *Poliški*: Těsnopis polský. Těsnopis německý. — J. *Kropiwnicki*: Nauka jazyka anglického. — J. *Amborski*: Nauka jazyka francouzského.

Cvičení seminární.

X. *Liske*: Cvičení z dějův povšechných. — J. *Szaraniewicz*: Cvičení z oboru dějin rakousko-uherského mocnářství, zvláště čtení pramenův táhnoucích se k dějinám slovanským. — L. *Ćwikliński*: Perikleova řeč pohřební (Thukid.) a některé nápisy řecké, posudek rozprav, rozbor otázek naukových. V proseminári: Metam. Ovidiových kn. VI. a Liviova dějepisu kn. XXV., stilistická cvičení písemní a ústní v jazyku latinském. — B. *Kruczkiewicz*: Plautův Miles gloriosus, posudek rozprav. V proseminári: Hom. Il. kn. XIV. a Xenof. Mem. kn. I., cvičení v překládání z jazyka polského a latinského na řecký. — Em. *Ogonovskij*: Čtení a výklad vybraných básní Tarasa Ševčenka. Písemní cvičby a ústní rozpravy o důležitějších otázkách grammatických a literárních. — R. *Pilat*: Cvičení z dějin literatury polské. — R. M. *Werner*: Staroněmecká cvičení. Literárně-historické přednášky se zvláštním zřetelem na učbu gymnasijsní. Repetitorium dějin literárních.

Schválená díla:

M. *Blažek*: Mluvnice jazyka českého. I. Nauka o Slově. (Tvarosloví.) V Brně 1889. 1 zl., váz. 1.20 zl. (31. října 1888 č. 21.145.)

Jos. *Letošník*: Učebnice dějepisu obecného pro ústavy učitelské. I. Od nejstarších dob až ku smlouvě ve Verdunu. S 55 obrazci. V Praze 1888. F. Kytka 90 kr. (7. listopadu 1888 č. 21.526.)

Literatura.

Redakce došla tato díla:

Od nakladatelův:

Programmy zaslaly ještě tyto ústavy: Gymnasium Kutnohorské, gymnasium Příbramské.

Zachovej nám Hospodine. Národní hymna na památku dne 2. prosince 1888. ilustrovaná od rakouských umělcův. Nakladatel B. Tempský. 4°. 10 listův. Cena 80 kr. — K jubileu císařskému, jež se tyto dni slaví po celější a při němž v mnoha jazycích zaznívá velebná hymna, podjalo se několik ra-

kouských umělcův vylíčiti obsah její v obrazech. Na 10 umělecky dokonalých listech vyznačili myšlenkový postup jednotlivých sloh hymny případnými obrazy.

Na 1. listě stkví se v zlaté půdě říšský orel obklopený vavřínovou větví s nápisem „Zachovej nám Hospodine“. List 2. s 1. slohou hymny představuje kněze, an se modlí k Ukřižovanému u přítomnosti zástupcův všech vrstev lidu. Na 3. obraze spatřujeme ztělesněnou sílu národní jako vítěze v boji s nepřátely v podobě dračí. List 4. s 2. slohou hymny obráží ideální tlupu lidu přísahající před bohyní spravedlnosti. List 5. uvádí nás na pole cti vojenské. List 6. představuje oslavu vojenské slávy rakouské. Na listě 7. s 3. slohou hymny jest věda korunována. List 8. má za předmět blažené Rakousko v míru. List 9. se 4. slohou hymny vyznačuje lásku národův k dynastii. Konečně list 10. představuje apotheosu císaře Františka Josefa I., věnčeného genii; v popředí vztýčeno heslo „Viribus unitis“.

Provedení obrazův jest umělecké, celek velmi úhledný. Nakladatel, jenž věnuje část čistého výtěžku c. k. vychovatelně dcer důstojnických v Hernalsu, vydal dílo to v devíti jazycích: českém, polském, rusínském, slovínském, srbském, chorvatském, německém, vlaském, rumunském.

Slovník česko-cikánský a cikánsko-český, jakož i cikánsko-české pohádky a povídky. Sepsal a přeložil P. Josef Ješina, farář ve Zlaté Olešnici. V Hoře Kutné 1889. Nakladatel Karel Šolc. 8°. 96. Sešit 1. 2. Cena sešitu 20 kr. — Spis. proslulý cikánskou mluvnicí Romaňi čib nazvanou, jež došla velmi chvalného uznání i od nejlepších znalcův cikánštiny, odhodlal se k vydávání slovníka cikánského jazyka, jenž by obsahoval výrazy netoliko českých cikánův, ale i německých, uherských, slovenských, ruských a valašských. Sešit 1. a 2. obsahuje slovník česko-cikánský celý a slovníka cikánsko-českého slova od *Ab* — *Čor*. Vytýkajíce tuto jen ještě velikou zásluhu, jakou si spis., soudě dle počátku, získá dílem tímto, odkládáme zevrubnější posudek, až budeme míti v rukou dílo celé.

Chrt. Obraz ze života. Napsal Václav Kosmák. V Telči 1888. Nakladatel Emil Šolc. 8°. 513. Cena 2 zl. — Už dávno jsme s takým potěšením nepročítali žádné povídky, jako Kosmákova Chrta. Jest to jeho největší, ale také bez obalu řečeno, nejlepší dílo. Děj jest sice všední, ale *v čem se ukáсал Kosmák mistrem, jest, že dovede děje tak obratně skupiti, aby povahy jednajících osob samy sebou jasně vynikly.*

Chrtem měl Kosmák úmysl „vylíčiti sobce, jemuž není nic svato, ani náboženství ani rodinný krb ani láska ani vlast; jenž pro sebe ze všeho těžiti dovede a věrolomností svou každému stavu, do kterého se dostane, ku hanbě bývá, — nejen studentstvu, pokud byl studentem, ale též stavu novinářskému, když se stal novinářem, a policejnímu, když z něho udělali policistu. Kdyby se byl dostal do jiných stavů, byl by i tam vyvrhelem býval.“

A proč spis. takového sobce „chrtem“ nazývá? Jest prý chrt nejsobečtějším, nejhltavějším a nejnestálejším ze všech psův, kteří prý jsou člověku věrni věcším dílem jen z chlebařství a bázně, bojít se býkovce a hladu. A jaký jest chrt k lidem, takový jest prý chrt k ostatním psům: nemiluje jich, započne-li pak rvačka, kouše prý první a bývá nebezpečen.

A exemplář takového „chrta“ líčí nám Kosmák v Trnkovi, jenž dostav dobrou školu od otce svého, brzo jej překoná v úskoku a klamu, ukazuje do sebe, ještě studentíkem jsa, že to v životě v „chrtovství“ daleko přivede. A také přivedl. Ale ovšem za to též hanbě neušel ani on ani jeho učitel, starý „chrt“ Trnka.

Čtouce jednotlivé kousky mladého Trnky, bezděky si vzpomínáme, že takových vši idealnosti prostých prospěchářů „chrtů“ každý z nás zná, jsou v každém stavu, v nižších jako ve vyšších. *Tak věrně a živě, ba namnoze dramaticky líčí*

Kosmák, že vidíme vše živoucí, do nejmenších podrobností pravdivo, nic strojeného, nepřirozeného: *toť pravý Tolstovský realismus*, jenž nevyhledává špatna pro ně samo, ale aby je čtenáři v pravé světlo postavě ukázal jeho šerednost a hnusotu.

A *Kosmák* to dovede různým způsobem, jeť viděti, že zná výborně život po různých stránkách jeho a že *dovede velmi bedlivě pozorovati*, co se kolem děje; jemu nenjde ani sebe nepatrnější okolnost, ani pohled ani hlas ani žádný posunek „chrtův“, pokud děj charakterisuje. Doklady toho najdeš na každé stránce knihy.

Slob *Kosmákův* má do sebe něco úsečného, ale ději přiměřeného, neúf *Kosmák* přítelem mnoha řeči a nemoralisuje slovy, nýbrž předváděním skutkův, neboť verba movent, ale exempla trahunt. Řeč jest správná, protkána hojnými výrazy z mluvy lidu, v nichž jsou vzácná zrnka lexikografická.

Jest si upřímně přáti, aby Kosmákův „Chrt“ pro ušlechtilý směr svůj došel co největšího rozšíření: neměť by scházeti v žádné knihovně studentské, ba ani v žádné obecní knihovně.

Варшавскія Университетскія Извѣстія. Ve Varšavě 1888. 8°. Cena ročníku (9 svazkův) 5 rublův se zásylkou. Seš. 4—6: Programm hygieny (K. P. *Koval'kovskij*). K dějinám Jesuitův v litevsko-ruských zemích v XVI. věku (6 listův). O Bernoulliových polynomech a jich upotřebení (N. J. *Sonin*. Str. 49 až 71). O jednom problemu v theorii krátkých (několikanásobných) integrálův (N. *Zinin*). O povaze periferických nervových zakončení (P. J. *Mitrofanov*). Rozbor plynův z naftových pramenův i hřezných sopek Kavkazské oblasti (A. *Semenov*). Basidiomycety okolí Varšavského (St. *Chelchowski*. Str. 49—112). Zkoumání památky Polského obyčejového práva XIII. věku, napsaného německým jazykem (M. *Vinaver*. Str. 209—54). Stanovy ruského lékařského družstva při cís. Varšavské universitě. Výtah z protokollův zasedání rady cís. Varšavské university za r. 1887. O určení elementův drah z tří pozorování (J. A. *Vostokov*. Str. 1—16). Co jsou aleuronová zrna? (F. *Verminskij*). Náčrt květeny Novo-Alexandrijské (A. *Semenov*). Řeč rektora cís. Varšavské university, N. A. *Lavrovského*, v slavnostní den 30. srpna 1888. o jmeninách cářových. Výtah ze zprávy o stavu a činnosti university sestavený děkanem fysiko-mathematické fakulty N. *Soninem*. O nemocitvorných organismech a zápase člověka s nimi (M. D. *Lepčinskij*). O poměru naučno-filofských teorií k praktické státní působnosti (Al. *Blok*). Zpráva o zahraniční dovolené r. 1887 (M. D. *Čausov*). K nauce o změně soustavy ústrojí a tkaniv při pathologických podmínkách (S. M. *Lukšjanov*). Materiály k dějinám kandidatury arcivévody Ferdinanda na polský stolec r. 1575. (*Veršbovski*. Str. 177 až 322). František Thurn arciv. Ferdinanda prosí, by určil částku peněz, kterou lze slíbiti stranníkům jeho v Polště; diví se, že dosud nikdo z nich se neobjevil u nich a také neposlal listu (něm.). Matěj Bechius dává zprávu Janu Simonetiovi o ustanovení senatu v příčině přijetí cizích poslův (lat.). Arciv. Ferdinand dává princezně Anně věděti o plnomocenství, které mají jeho poslové (něm.). Arciv. Ferdinand odpovídá svým poslům na listy dřívější (něm.). Fr. Thurn arciv. Ferdinandovi oznamuje, jak se poslové rozhodli o jednání v příčině kandidatury arcivévodovy (něm.). Řeč poslův arciv. Ferdinanda poslaných k sněmu polskému ve Varšavě (lat.). Podmínky poslův arciv. Ferdinanda (lat.) Zápiska o událostech v Polsce (něm.). Poslové Ferdinandovi podávají zprávu o své činnosti v Polsce (něm.). Tíž témuž odpovídají na otázky o zprávách a o směnce na 4000 zlatých (něm.). Fr. Thurn oznamuje Ferdinandovi, že jeho poslové slíbili na státní potřebu 200.000 tolarův (něm.). Ferdinand svým poslům odpovídá na předešlé listy (něm.). Poslové dávají Ferdinandovi zprávu o své činnosti od 15. do 29. listopadu (něm.). Tíž téhož se táží, co by měli odpověděti stranníkům jeho, kteří si nepřejí, aby přivezl s sebou do Polsky svou ženu, Filippínu Velserovnu (něm.). Tíž témuž radi, by schválil podmínky, jež císařští poslové navrhli stavům (něm.). Tíž témuž od-

povídají na listy jeho (něm.). Ferdinand poslům svým odpovídá na tři listy (něm.). Tíž témuž zvěstují, že arcibiskup Hnězdenský prohlásil Maxmiliána II. králem (něm.). Tíž témuž vypisují rozmluvy s Kazanovským a s císařskými posly; oznamují, že šlechtu zvolila princeznu Annu a vojvodu Sedmíhradského Štěpána Báthorya (něm.). Fr. Thurn přemlouvá Ferdinanda, by toho neželal, že nebyl zvolen polským králem; dává zprávu o volbě Štěpána Báthorya (něm.). Martin Kazanowski omlouvá se Ferdinandovi, že nebyl vinen neúspěchem, a ubezpečuje jej svou oddaností (lat.). Poslové vypisují Ferdinandovi svou činnost od 15. do 26. prosince (něm.). Na konec index osob i míst.

Києвскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. Ikonnikovъ. V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rub., se zásylkou 7 rublův. Roč. XXVIII. Svaz. 7: Seznam přednášek na universitě v jesenní půlletí r. 1888. Dějiny Veliké charty v XIII. věku (A. Jasinskij. Str. 1—34). Dějiny ústavních zemských listin litevsko-ruské říše (M. Jasinskij. Str. 1—36). Kritika a bibliografie (P. Aleksěev, T. Florinskij). Řešení mathemat. úlohy prof. V. P. Ermakova (J. Rekašev).

Archiv Český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích. Nákladem domestikalního fondu království Českého vydává kommisce k tomu zřízená při král. České společnosti nauk. Redaktor Josef Kalousek. Díl VII. V Praze 1887. 4°. II. 732. Cena 7 zl. 20 kr.

Slavný historiograf František Palacký r. 1840 vyžádal si od tehdejšího stavovského výboru zemského svolení, aby nákladem stavův království Českého mohl vydávati listiny a listy, kteréž sepsány byly ve stoletích XIV., XV. a XVI. jazykem českým a jsou důležitý ke zpytování dějin českých oněch dob. *Archivu Českého*, jakž nazvána jest tato sbírka pramenů dějinných, vyšel díl I. roku 1840, díl II. 1842, díl III. 1844, díl IV. 1846; když pak po několika letech Palacký hodlal pokračovati ve vydávání *Archivu Českého*, výbor zemský roku 1853 odložil to na dobu neurčitou; po dlouhých přestávkách a vždy po novém příznivém rozhodnutí výboru zemského vydal Palacký ještě díl V. r. 1862 a díl VI. roku 1872. Ve předmluvě k tomuto VI. dílu *Archivu Českého* poznamenal Palacký, že „umínil obmeziti práci svou předběžně jen na písemnosti pocházející z doby nejstarší až do r. 1526, zůstává péči o další v té věci pokračování svým potomkům.“ Avšak Františkovi Palackému, stojícímu tehdaž již na sklonku svého účinného života, nebylo dáno, aby tuto publikaci třeba jen v obmezení naposledy přijatém přivedl k zamýšlenému konci; díl VI. *Archivu Českého* byl poslední, jež Palacký vydal, ačkoli on sám nejlépe věděl ještě o znamenitých zásobách příhodných pramenů historických z doby před rokem 1526, a opisy některých zvěčnělý dějepisec sám si byl opatřil a jich k vyličení věku Jagellonského také použil.

Spolek historický v Praze, uznávaje potřebu a příhodnou chvíli, aby se pokračovalo ve vydávání *Archivu Českého*, podal dne 1. října 1884 žádost ke sněmu království Českého, aby na ten účel zase povoloval summu peněz z prostředků zemských, jakáž před smrtí Františka Palackého (1876) stávala v rozpočtě zemském. Po návrhu výboru zemského sněm český při vyřizování rozpočtu zemského na rok 1886 učinil toto usnesení: „K dalšímu vydávání *Archivu Českého* povoluje se na rok 1886 částka 3000 zl. s tím doložením, že rozhodovati o tom, jaké prameny by se vydávati měly, se svěruje Král. České Společnosti Nauk, a že zemskému výboru se ukládá, aby další potřebné kroky se společností tou ujednal, a sice v tom smyslu, aby ekonomická stránka podniku zůstala jako druhdy věci výboru zemského.“ Též v rozpočtě zemském na rok 1887 stojí táž summa, povolená na vydávání *Archivu Českého*, a bude tak bývati bohdá také v letech příštích.

Král. Česká Společnost Nauk, dohodnuvši se s výborem zemským, zřídila k vykonávání úkolů sněmem na ni vzneseného kommissi, ve kteréž nacházejí se její členové: Václav Vladivoj Tomek jakožto předseda kommissi, Antonín Gindely, Josef Emler, Jaromír Čelakovský, Jaroslav Goll, Josef Kalousek, Antonín Rezek.

K bezprostřednímu a jednotnému vedení podniku, při němž sic budou se nyní účastniti mnozí vydavatelé, kommisie uznala zapotřebí ustanoviti ze sebe redaktora, za kteréhož zřízen byl prof. Jos. Kalousek.

Archiv Český bude se vydávati dále v téže způsobě a podobě, v jakéž dosavadních šest dílů péčí Františka Palackého na světlo vyšlo dle programu, jenž vytištěn jest při díle prvním roku 1840. Bude tedy vycházeti ve lhůtách neurčitých, po sešitech asi patnáctiarchových, jichž asi pět pokaždé jeden díl činiti mají. Obsahovati bude z pravidla písemnosti jazykem českým psané, a sice v pěti oddílech: *A)* Psaní posylací všelikého druhu. *B)* Zápisy zemské obecné a sněmovní, též listiny královské a úřední. *C)* Listiny soukromé. *D)* Výpisky právní a dějinné. *E)* Výtahy a přehledy z listin čerpané.

Listy a listiny budou se vydávati ne porůznu, ale vždy sbírka kusů k sobě nějak náležitých. Především bude se hleděti k tomu, aby ty druhy a sbírky pramenů, jež Palacký vydával, doplnily a dovedly se až do roku 1526, ač tento rok ani nyní nemá býti přehradou, kterou by se měla trhati sbírka písemností, ježto dohromady souvisí původem svým, nebo příjemcem anebo nějakou stránkou věcnou.

Obsah dílu VII. jest tento: Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitála z let 1508 až 1520. Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského 1450—70. Dopisy úřadu podkomořského Budějovským 1412—1526. Denník českého poselstva ku králi francouzskému r. 1464. Registra soudu komorního 1472—82. Registra zápisů markrabství Moravského z r. 1459. Výpisy z českých listin c. k. knihovny Pražské 1391—1477. Na konec díla, svědčícího v každé příčině o pečlivé redakci, jsou podány zevrubné 3 seznamy, a sice: Rejstřík písemností obsažených v díle VII. Rejstřík jmen osobních a místních. Rejstřík věcný. Úprava Archivu jest obsahu důstojna, tisk jasný, veliký.

Nauky obchodní. Díl IV. **Arithmetika národohospodářská.** Sepsal Jan Koloušek. V Chrudími 1888. Naložil Stanislava Pospíšila zeť. v. 8°. XI. 242. Váz. 2 zl. 50 kr. — **Vegovy logaritmické tabulky sedmimístné čísel od 1 až do 100.000** spracoval Dr. C. Bremiker. Úvodem opatřil Jan Koloušek. V Chrudími 1888. Naložil St. Pospíšila zeť. 8°. X. 185. Cena ? — Spis na prvním místě uvedený jest unicum v naší literatuře, an obsahuje nauku o složitém úrokování, důchodech (jistých), půjčkách annuitních a obligačních, o důchodech a kapitálech na životě a zdraví lidském závislých a o pojišťování s příslušnými tabulkami. Jak z celého díla a zvláště z předmluvy patrné, použil spis. hojně nejnovějších pramenův, aby dílo jeho bylo tím dokonalejší. I nemůžeme neuznati, že se neunavná píle spis. potkala se žádoucím výsledkem, podáváš dílo, které se svou praktičností doporučí netoliko školám obchodním, ale i středním, ba i soukromníkům, jako právníkům, úředníkům zvláště bank a pojišťoven, jimž jde o snadné a rychlé poučení v některé z uvedených příčin. Výklad jest soustavný, všude jasný a přiměřeně stručný. K snazšímu porozumění díla vydal spis. *logaritmické tabulky* výše uvedené. Obě díla, z nichž prvé opatřeno jest dvěma grafickými tabulkami (křivky úmrtnosti), mají velmi vkusnou úpravu, tisk zřetelný, papír pevný.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. Krátký. V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Roč. XIV. Seš. 10. má nové články tyto: Podzemní město mrtvých (pečery Kijevské. Kl. Čermák). Stavitelské umění ryb (B. Katzer). *Ze vzpomínek na matku (J. Nečas). *Lakomec (Filip Hyšman). Vězeň královský (z doby krále Jana. Jos. Soukal). Samuel Wallis a jeho cesta kolem světa (V. A. Černý). *Ješitnost (K. V. Kuthan). Už několikrát jsme upřímně pochválili snahu a směr tohoto časopisu, při tom ovšem — ježto nám jde o *edokonalení literatury pro mládež* — jsme právě tak upřímně vytkli vady, které jsou časopisu na škodu. Dnes bohužel opět jsme nuceni k výtce takové, nemohouce utajiti podivu, kterak redakce mohla vedle prvních dvou zdařilých básní (zvláště Nečasovy krásné básničky bývají nám v časopise tom tak

mily) otisknouti „Ješitnost“, která netoliko holou jest prosou rýmovanou (jak vysoko stojí nad ní známé bájky Puchmírovy!), ale jejíž „básník“ dává tak úžasnou neznalost grammatickou na jevo, že by jej mnohý z mladistvých čtenářův zahanbil. Slyšte jen: Jelen kdysi u večerní době ležel v lese, klidně hoviv sobě. Parohy mé neví o tvé váze. Že jej jiní v světě velmi dbají. — Tací „básníci“ by ani literatuře ani Naší mládeži neprospěli, proto redakce by měla býti opatrnější s takovými „básněmi“.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. — Seš. 20. *Alletando — Alpy*. Sešitem tím ukončen jest I. díl, obsahující články od *A — Alpy*. Díl tento čítá 970 stran s 15 přílohami a 174 vyobrazeními v textu. Sešit 20., aby jím díl mohl býti zakončen, je mnohem obšírnější než ostatní, jsouť k němu připojeny krásné dvě barvotiskem provedené přílohy, Květiny alpské a mapa Afriky s přehledem národopisným z cest výzkumných, vyjmenováni jsou redaktori odborní v počtu 41 i všichni přihlášení spolupracovníci. Z veliké řady těchto vidíme, že na díle tomto účastní se všechny vrstvy intelligence české, všechny osvědčené síly, a za dokonalost práce ručí nejen vrchní redakce, ale i jmena redaktorů odborných. Bude to tedy v pravdě dílo české. Bohdá neklameme se, jestliže se kojíme nadějí, že novou touto encyklopaedií valně utuží se život národní, nebo ji zajisté k práci vážnější jednotlivci budou povzbuzováni a skutečná, trvalá láska k vědě bude jí rozmnožována. A kterak toho všeho u nás je potřebí, kdo vidí, nemůže neviděti. Vyslovujeme-li tudíž přání, aby obecenstvo české, aby ten, komu rozkvět a utužení života národního není lhostejno, aby o rozšiřování a hojné odebírání „Ottova Slovníku naučného“ nezištně a upřímně dbal, vyslovujeme-li takové přání, jest s dostatek odůvodněno. K tomuto dílu prvému jest připojena předmluva vrchní redakce, z níž neváháme obecenstvu našemu na uvážanou vyňati toto: „Jsme pevně přesvědčeni, že „Ottův Slovník naučný“ staví se důstojně po bok všem podobným podnikům jiných národů sebe věcších, hlavně pak že se aspoň rovná nejnovějším německým slovníkům konverzačním, jichž se dosud u nás i v rodinách ryze českých hojně odebíralo a bohužel ještě odebírá... Na tomto prvním svazku viděti jest zřejmě a dopodrobna, jak spisovatelstvo s nakladatelstvem řeší úkol nanejvýš nesnadný, podati *nový* Slovník naučný, hovějící všem potřebám veškerého národa, zejména pak pokročilejším vrstvám jeho. Pouěvadž tyto potřeby nejsou a nemohou býti všude stejny, není a nemůže ani býti úsudek všech stejný, ba nutno, aby vidělo se jedném býti výkladem dlouhým neb učeným, co jiným právě stačí. Mimo to nesmí se považovati slovník takový za čítanku, v níž se stránka po stránce probírá, nýbrž za sborník věcších, menších článků, jež se dle nahodilé potřeby jednotlivě přečtou. Pověděno-li více tu neb onde, není na škodu, jako by opak toho zajisté byl na újmu celku. Ostatně přihlíží se pilně k tomu, aby se u všech jednotlivých článků dosáhlo *přiměřené stručnosti a pravé souměrnosti*, tohoto ideálu všech slovníků naučných. Uváží-li se tedy všechny okolnosti, jež při vydávání tohoto díla velikolepého jsou závažnými, shledá se již při tomto začátku, že všem slušným požadavkům hověí měrou úplnou, tak že lze bezpečně očekávati, že pokračování jeho bude ještě dokonalejší. Kéž by jen tak bylo možná vysloviti se o budoucím stavu odběratelstva!“ — Seš. 21: *Alqueire — Alžírsko*. Sešitem tím počíná II. díl této vynikající encyklopaedie české, již bylo u nás už svrchovaně třeba. Delší články z různých oborův jsou: Altaj, Altajské jazyky, Altazimut, Alumnát, Alžběta (k č. 25. *dožíváme*, že o Halšce Ostrožské napsal také prof. Dr. Emilian *Ogonovskij* r. 1887. tragédii; viz Krok II, 282), Alžír, Alžírsko. Vyobrazení: Altazimut (2), Znak hrabat Althannů, obraz Altichierův: Sv. Jiří osvobozen, Alyssum, Alytes obstetricans, Pečet Alžběty Přemyslovny z r. 1320, Rak. řád vojenský Alžběto-terezínský. Tři přílohy. Lžičky císařové Alžběty, manž. Karla IV., chované v Hradci Králové. Alžír se strany východní. Kabilská rodina.

Bibliotéka paedagogických klassikův českých i cizích. Redaktor a vydavatel Fr. Bayer. Cena seš. 35 kr. Roč. III Seš. 8: Jana Ev. Kosiny Se-

brané spisy. Posuzují se: K. Starého Život zvířat. J. L. Maškova Čítanka pro vyšší třídy národních škol. Kapitola o moderním humoru českém. Vše posudky usilují horlivě o správnost jazyka a zvláště slohu, i obsahují hojně výborných pončení v té příčině. Sloh kritikův jest znám svou rázovitostí: klassickou správnost a bohrým humorem, místy i pernou satirou.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. Vlčka. V Praze 8. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Roč. VIII. Seš. 11. má nové články tyto: V. J. Lamanský a my Čechové (F. V. J.). *Oko (J. Vrchlický). *V polích (El. Krásnohorská). Dr. Bedřich hr. Schönborn, nový ministr spravedlnosti (J. Trkal). *Nepovolný (Ad. Heyduk). *Slovenská ballada (K. V. Rais). François Achille Bazaine (J. Kuffner).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. Hartel, K. Schenkl. Wien. 8°. Cena ročně 12 zl. Roč. XXXIX. Seš. 10. Prosodische Bemerkungen (S. Reiter). Zu Cyprian (M. Manitius). Literarische Anzeigen. Ueber den zoologischen Unterricht am Obergymnasium (V. Graber vybízí učitele přírodopisu, by se svědomitě spravovali danými instrukcemi, aby se docílilo lepšího prospěchu). Programmenschau. Miscellen.

Kalendář učitelstva českoslovanského na obyčejný rok 1889. Redaktor Josef Balcar. Ročník X. Na Smíchově 1888. Naložil Václav Neubert. 16°. Cena ? — Tím, že kalendářní část spojena opět v jedno se schematismem a objemným katalogem, nabyt kalendář dřívější praktičnosti. Hojný obsah jeho mimo data kalendářní jest tento: Správa školství. Česká universita. Česká technika. Učitelstvo českých škol středních a ústavův učitelských. Průmyslové a odborné školy. Hospodářské a rolnické školy. Učitelstvo škol měšťanských a obecných. Důležité vládní výnosy. Abecední seznam jmen učitelův všech škol. Úprava jest velmi úhledna, vazba vkusna.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. Nekut. V Praze 4°. Cena ročně 6 zl. Roč. XVIII Č. 2. a 3. mají tyto nové články: K. J. Tavánek. Okoun (O. Kroupa). V poříčí Amurském. Skupení hlemýžďů vícepáskovaných. O odpadkových hromadách danských (J. K. Podhorský) Kosťan (A. Frič). Ničení králíků v Australii a na Novém Zeelandě. Drobnosti.

Zeměpisný sborník. Redaktoři: Prof. Dr. Jan Palacký, prof. Dr. Ot. Feistmantel, prof. Dr. Augustin a prof. Jar. Zdeněk. Předplatné na 1/4 roku 1 zl. 30 kr. (poštou 1 zl. 40 kr.), na 1/2 roku 2 zl. 50 kr. (poštou 2 zl. 70 kr.), na rok 5 zl. (poštou 5 zl. 30 kr.). Roč. III. Seš. 3. Vodopis Evropy (J. Palacký). Klimatické stanice čili „Sanitaria“ ve Východní Indii (O. Feistmantel). Z pomezí slovinsko-německého (E. Fait). Nový Zeeland (Dle J. Szalatnaye V Švambersa). Úřadní statistika Rakouska (J. Palacký). Drobné zprávy. Literatura.

Zprávy zasedací.

Česká akademie vědy, literatury a umění.

České veřejnosti známo je, že šlechtitný syn národa našeho věnoval znamenitý obnos 200.000 zl. k účelu tomu, aby pomocí peněz těch zřízena byla v Praze akademie pro českou vědu, literaturu a umění.

Zemský výbor podal o tomto vynikajícím skutku vlastenecké obětavosti sněmu království českého zprávu, i připojil k ní nástin, jak by měla býti ona akademie dle intencí anonymního a přece známého dárce zřízena.

V příčině povahy a úkolu budoucí akademie navrhuje dárce následující:

§ 1. „C. k. akademie Františka Josefa pro českou vědu, literaturu a umění v Praze jest veřejným ústavem pod zvláštní ochranou císaře a ve svém poměru

ke státní správě samostatnou korporací. Úlohou akademie vůbec i jednotlivých oddělení jejích jest: pěstovati, rozšiřovati a zdokonalovati vědu, řeč a umění českého národa a činiti mu jeho jazykem přístupnými jak výsledky této činnosti, tak i výsledky vědecké, literární a umělecké činnosti národů jiných, k bezprostřednímu povzbuzení jeho snah kulturních jakož i ku prospěchu všeobecnému. Činnost její bude dle toho zahrnovati:

v I. oddělení

vědy mathematické, přírodní a zeměpisné vůbec, zejména se zřetelem na fysikální, přírodovědecké a zeměpisné prozkoumání vlasti;

v II. oddělení

vědy filosofické, státní, právní a společenské, historii a starožitnosti vůbec a zvláště s ohledem na prozkoumání vlasteneckých památek dějinných a starožitných;

v III. oddělení

vědy filologické a linguistické řeči starých a novějších vůbec a zvláště se zřetelem na vývoj řeči české, na prozkoumání její literatury, jejích památek i dějin;

v IV. oddělení

českou krásnou literaturu, umění výtvarná a skladby hudební, zejména se zřetelem na pěstování umění vlasteneckého jakož i na prozkoumání a znalost jeho starých památek a dějin.

Dle toho bude akademie:

1. podporovati bezprostředně bádání za účelem rozšíření známostí vědeckých a vynálezy, neb díla směřující k zdokonalení umění, jež jí budou v těchto odděleních předloženy od vlastních jejích členův, aneb prostřednictvím jejích od českých učencův, spisovatelův a umělcův, kteří nejsou členy akademie, a to po rozhodnutí příslušného oddělení a dle ustanovení o tom platných, tak že prvé uvedené budou bezprostředně honorovány a ve zprávách akademie uveřejňovány, kdežto poslední budou podporovány a vyznamenány udílením prémie ve všech těch odborech umění, jakož i veřejným o nich rozhovorem a předváděním;

2. poskytovat, pokud prostředky stačí, roční podpory aneb vymáhati, pokud to možno, podpory pro znamenité a obsahlé vědecké, literární a umělecké práce svých členů, kteréž vyhovují způsobem obzvláště vynikajícím vytknutému úkolu: zvelebovati českou vědu a zdokonalovati české umění, a sice vždy k návrhu příslušného oddělení a dle norem v příčině té ustanovených;

3. bráti ve zvláštní ochranu dávnověké památky, nechť se týkají fysikální povahy půdy neb dějepisu, řeči, literatury a umění českého národa, a pečovati všemi možnými prostředky o odhalování, prozkoumání, ocenění a zachování památek těchto, jakož i o rozšiřování vědomostí o nich nabytých;

4. posuzovati všechny jiné domácí i cizí práce ve všech oborech činnosti vědecké, literární a umělecké se stanoviska přísně vědeckého neb uměleckého a činiti je, pokud se toho uzná potřeba, českému národu přístupnými a užitečným buď úvahami nebo překlady ve zprávách akademie;

5. povzbuzovati, řídit i podporovati vědeckou, literární a uměleckou činnost českého národa vůbec tím, že — pokud prostředky stačí — na základě zvláště ustanoveného regulativu

a) rozdělovati bude každoročně ve veřejné slavnostní valné hromadě po jednom stipendiu pro všechna čtyři oddělení na účely studijní neb cestovní za práci, která toho roku za nejlepší byla uznána;

b) vypisovati bude střídavě každým rokem ve všech čtyřech odděleních ceny za práce, týkající se rozřešení důležitých problémů vědeckých neb uměleckých, jež se dotýkají obzvláště měrou zájmů českého národa, na základě anonymní veřejné konkurence a rozdělovati vypsane ceny za rozřešení, které za nej-
správnější bude uznáno, ve veřejné slavnostní valné hromadě;

6. podporovati účely a úlohy zákonodárství, jakož i říšské a zemské správy zodpovídáním daných otázek vědeckých, literárních a uměleckých, neb podáváním dobrých zdání o otázkách těchto, jakož i prováděti neb řídití jejich nařízení vědecké, literární a umělecké úkoly a určité práce, jichž účelem jest blaho veřejné.

§ 2. Aby c. k. akademie Františka Josefa pro českou vědu, literaturu a umění v Praze tyto úkoly mohla plniti, dány jí následující prostředky:

1. používá příjmů z věnování, na zařízení akademie již učiněného, pak z jiných věnování, darování a odkazů atd. bez zvláštního určení, kteréž činí dohromady společný fond a společné soukromé vlastnictví akademie a jsou spravovány a užívány dle zvláštních norem o tom ustanovených;

2. používá příjmů z věnování, darů neb nadací, jež byly učiněny jednotlivým oddělením, neb na provedení určitých úloh a kteréž činí speciální fondy akademie, jakož i soukromé vlastnictví dotčených oddělení, jsouce spravovány dle zvláštních norem o tom ustanovených.

3. Používá dotací a subvencí, poskytnutých vys. správou státní, sněmem království českého neb i jiným způsobem dosažených, a to dle zvláštních ustanovení o tom platných.

4. Obdrží potřebné místnosti v některé budově státní neb zemské.

5. Budou jí v příčině běžných tiskopisů poskytnuty tytéž výhody, jakých požívá c. k. akademie věd ve Vídni.

6. Členové její jsou v přední řadě oprávněni používati, po dohodnutí se s dotyčnými předsedy knihoven a sbírek ústavů, vydržovaných aneb podporovaných od státu neb od země.

7. Ústavy vyučovací české, jež jsou vydržovány neb podporovány od státu neb země, pak ústavy umělecké, jež jsou podporovány od země, jsou povinny, a sice ústavy z prvu uvedené propůjčovati dle možnosti k vědeckým účelům akademie, zejména pro pokusy a bádání vhodné laboratoře a přístroje ústavu, jakož i činiti jí všechna sdělení v příčině své činnosti, kdykoli za to požádá, kdežto ústavy posléz uvedené jsou povinny propůjčovati akademii k účelům uměleckým, a sice za příčinou přednesení děl básnických, výtvorů uměleckých a skladeb hudebních potřebné místnosti, při tom, pokud třeba, spoluúčinkovati a všemožnou podporu poskytovat.

8. Akademie jest oprávněna vcházeti ve styk se všemi korporacemi, které se věnují pěstování a rozšiřování vědy, literatury a umění, jakož i dopisovati si s ústavy těmi, pokud to za vhodné uzná, dbajíc při tom ovšem platných předpisů zákona,

9. Jest oprávněna, odbývati veřejné přednášky při schůzích odborových neb při valných hromadách, vystavovati veřejně umělecká díla, jakož i dáti veřejně provozovati díla básnická a skladby hudební, dbajíc při tom platných předpisů zákona.

10. Úřední a jednací řeč jest česká, ve kteréž odbývají se též z pravidla přednášky a uveřejňují zprávy; akademie jest však oprávněna používati výminečně jak při vzájemném styku a dopisování si, tak také, usnese-li se o tom dotyčné oddělení a za souhlasu praesidia, při jednotlivých přednáškách každé jiné řeči, a uveřejňovati pojednání a zprávy, jež jí budou předloženy od cizích členů jejích neb i pojednání a zprávy cizí v té řeči, v jaké byly předloženy, při čemž se zůstává oddělením na uváženu, má-li zprávám těm být připojen český překlad, a zdali má být z ohledu k cizím vědeckým a uměleckým korporacím, s nimiž akademie jest ve spojení, ve zprávy akademie pojat ob čas stručný výtah v cizích řečech.

§ 3. Aby c. k. akademie Františka Josefa pro českou vědu, literaturu a umění zachovávala a prováděla naznačené úkoly, dává se jí tato organisace:

1. Jeho c. k. apoštolské Veličenství si zůstává jmenovati nejmilostivěji akademii protektora, kterýž zastupuje akademii oproti úřadům a kterýž jest zodpověděn Jeho c. k. apošt. Veličenství za zachování stanov, jakož i za směr, jímž se akademie béře.

Protektor přednáší Jeho c. k. apošt. Veličenstvu prosby akademie ve všech případech, domáhá-li se tato nejvyšší podpory neb zamýšlí-li přednésti jakés přání, prosby aneb výkony.

2. Akademie volí si na základě ustanoveného řádu volebního presidenta ze svých čestných a řádných členů, kterýž jest zároveň předsedou kommisce správní a svého oddělení; mimo to, k návrhu ostatních tří oddělení, předsedy těchto oddělení, kteříž jsou zároveň náměstky presidenta akademie a konečně generálního sekretáře řádných členů; tito dohromady činí presidium akademie.

Volby presidenta, tři náměstků presidentových a generálního sekretáře předloží nejvýše ustanovený protektor akademie Jeho c. k. apoštol. Veličenstvu k potvrzení.

President zastupuje akademii u protektora a v záležitostech vnějších; řídí všechnu činnost akademie v plenárních shromážděních a v kommissi správní; vykonává jich usnesení, podpisuje s generálním sekretářem listiny shotovené jmenem akademie, a jest povinen obeznamovati ustavičně protektora s činností akademie; pečovati zároveň s třemi náměstky svými, s generálním sekretářem a se sekretáři jednotlivých oddělení o pravidelný průběh jednání a bdíti nad tím, aby byly zachovávány stanovy.

Je-li president zaneprázdněn, zastupuje ho postupně dle oddělení některý ze tří jeho náměstků; musí tedy být vždy jeden z předsedů v Praze přítomen.

Generální sekretář provádí, dorozuměv se s presidentem, usnesení akademie a kommisce správní; spisuje protokoly při schůzích plenárních, jakož i při schůzích správní kommisce a referuje při těchto jmenem praesidia.

Bdí nad tím, aby jak příjmy tak řádně rozpočtené výdaje byly vždy vedeny v patrnosti; vede denník a obstarává korespondenci akademie; má dozor nad archivem a spisuje všechna prohlášení akademie.

Podpisuje všechny úřední noty a přípisy s plnou platností; podpisuje s presidentem listiny, vydané jmenem akademie, při čemž při listinách, zakládajících právní závazek, jest potřebí mimo podpis presidentův a generálního sekretáře ještě podpisu dvou členů kommisce správní.

Je-li zaneprázdněn, zastupuje jej z nařízení presidentova některý ze sekretářů jednotlivých oddělení.

3. Akademie volí na základě ustanoveného řádu volebního a k návrhu jednotlivých oddělení, a sice z polovice ze členů řádných po dvou členech těchto oddělení, kteří činí se sekretářem generálním správní kommissi akademie, již předsedá president a které náleží samostatně správa všech hospodářských a finančních záležitostí.

Generální sekretář jest zároveň potud referentem kommisce správní, pokud akademie nebude mít zvláštních nemovitostí, jichž správa by vyžadovala zvláštního správce.

4. Volí akademie podle ustanoveného volebního řádu a k návrhu oddělení sekretáře jednotlivých oddělení z počtu řádných členů jejich; tito sekretáři jsou zároveň členy správní kommisce a tvoří s předsedy praesidium každého oddělení.

Tito sekretáři provádějí usnesení jednotlivých oddělení ve shodě s předsedou oddělení; sepisují protokoly o sezeních oddělení a kommissi jimi zřízených a jsou v těchto sezeních referenty praesidia svých oddělení — bdí nad příjmy a rozpočtem stanovenými výdaji svých oddělení a jsou z toho odpovědni, aby se v té příčině šetřilo rozpočtu; — vedou denník a korespondenci oddělení a spisují jejich prohlášení; — redigují společně se zvláštním referentem publikace oddělení a pečují o to, aby byly vytisknuty. Spisy, dopisy a listiny vydané jmenem oddělení podepisují vždy předseda oddělení společně se sekretářem. — Výkony, spojené s právním závazkem, nemohou podnikati praesidia oddělení samostatně, dlužnoť takové návrhy přednésti správní kommissi, již náleží je provésti.

5. Volí akademie dle ustanoveného volebního řádu z počtu řádných členů knihovníka a podle návrhu oddělení kustody za tím účelem, aby podle předpisů o tom vydaných spravovali a obstarávali knihovnu a sbírky.

6. Volí akademie dle ustanoveného volebního řádu za své čestné, řádné, mimořádné a dopisující neb za cizí členy takové muže, kteří schopností a vůlí, věnovati se naznačeným úkolům akademie, prokázali buď tím, že poskytlí jim výdatnou účinnou podporu, neb že pěstují je ve svých vědeckých, literárních a uměleckých dílech, — neb jejichž vědecké, literární neb umělecké výkony považuje akademie za zvlášť pozoruhodné.

§. 5. C. k. akademie Františka Josefa pro českou vědu, literaturu a umění v Praze bude dávati odměny, jež určí se dle toho, jak sesilovati se budou fondy společné a poskytnuté dotace.

Generální sekretář, sekretáři oddělení, bibliotékař a kustodové obdrží odměny, jež navrhne kommisce správní a jež shromáždění plenární ustanoví.

O systemisování platů úředníků a sluhů rozhodne shromáždění plenární k návrhu kommisce správní.

Všecky práce jednotlivých členů akademie, vykonané dle usnesení sezení plenárních z rozkazu akademie, jakož i všechna k tisku přijatá pojednání neb pro veřejnost určené výtvořky umělecké jejích členů obdrží odměny neb ceny dle ustanovení o tom platných.

Řádným členům, kteří bydlí mimo Prahu a její nejbližší okolí, bude povolena za účasti se schůzí plenárních, náhrada cestovní soustavně vyměřená.

Stipendia a ceny v plenárních sezeních přiřknuté výkonům cenou poctěným a roční subvence v plenárních sezeních přisouzené aneb akademií vymožené pro zvláště objemné a vynikající výkony vydají se buď dle pravidel v té příčině platných aneb od případu k případu vytknutých.

V příčině jmění akademie, jeho správy, zachování jeho pro účely akademie a naložení jím v případě, kdyby akademie trvati přestala, podává nástin řečený návrhy tyto:

„Soukromé jmění náležející c. k. akademii Františka Josefa pro českou vědu literaturu a umění v Praze, jakož i fondy, darování, legáty a nadace jí věnované, nesmějí býti nikdy dotknuty neb zmenšeny; toliko důchod z nich, jakož i dotace a subvence akademii připadající určeny jsou ku provedení úkolů v §. 1. těchto stanov vytknutých, a smí se jich jenom k tomuto účelu vynaložiti.

Fond českým národem k založení této akademie věnovaný, taktéž všechna věnování, dary, odkazy a nadace atd., jež akademii budoucně případnou a kdekoliv a jakýmkoliv způsobem pojištěny, chovány a spravovány budou, nechť jsou přikázány určitému oddělení neb zvláštnímu úkolu akademie, a to buď se zvláštním určením neb bez něho, jakož i všechny knihovny a sbírky akademie a jejích oddělení činí, nebylo-li v příslušných listinách úředních výslovně něco jiného ustanoveno, v celku svém soukromé jmění c. k. akademie Františka Josefa pro českou vědu, literaturu a umění v Praze, kteréžto jmění nesmí jí a jejímu v těchto stanovách vytčenému úkolu nikdy a za žádnou podmínkou býti odcizeno.

Veškerý důchod společných fondů akademie, jakož i dotace a subvence, jež jí bez zvláštního určení byly přiděleny, sluší obrátiti nejprve k uhrazení společných a systemisovaných výdajů a jistou ročně ustanovenou sumou k utvoření fondu rezervního, jenž sloužiti má k uhrazení všech ztrát na kapitále a k sesílení fondů. Co potom zbude, na to mají stejný nárok všechna čtyři oddělení, a bude obráceno k uhrazení výdajů jednotlivých oddělení, jež dle statutu rozpočteny a ustanoveny byly; zbytky, jež při tom zůstanou, budou ve prospěch rezervního fondu kapitalisovány a zároveň s ním uloženy tak, aby užitek nesly.

Zvláštních fondů jednotlivým oddělením přikázaných a nadací zvláštním úkolům jejich věnovaných smí užito býti toliko dle zvláštních ustanovení příslušných listin úředních a výhradně jenom k těm účelům, ku kterým byly věnovány.

Kdyby se během času seznalo, že úkoly, jež zvláštním fondům neb nadacím v jich listinách byly vytčeny, zcela jsou vyplněny neb že jich dosíci nelze, mají tyto zvláštní fondy a nadace na základě návrhu v plenárním shromáždění akademie v řádné schůzi učiněného a sněmem království českého přijatého přivtěleny býti společným fondům akademie i má se jich k úkolům jejím užiti.

K platnosti tohoto usnesení sněmovního třeba jest Nejvyššího schválení.

Každým rokem budiž sněmu království českého předložen k usnesení podrobný výkaz o stavu veškerého jmění a o hospodaření s veškerými příjmy akademie; další hospodaření pak budiž zřízeno dle usnesení, jež po případě následkem zprávy té učiněna budou.

Kdyby c. k. akademie Františka Josefa pro českou vědu, literaturu a umění v Praze z jakékoli příčiny trvati přestala, aneb mělo-li by se dosažení úkolu těmito stannovami vytčeného státi nemožným, převezme zemský výbor království českého veškeré její jmění, vyjímaje knihovnu a sbírky, přímo ve schování a správu svou, a důchodu ze jmění toho po tak dlouho bude užíváno k nadacím studentským pro české chovance škol vysokých, středních a ústavů uměleckých, až bude možno na základě příprav, jež zákonné zastupitelstvo království českého vykoná, jmění to obrátiti opět k původnímu určení, k němuž české vědě, literatuře a umění právo povždy bude zachováno.

Knihovny a sbírky v případě tomto stejným způsobem převezme museum království českého a stejným způsobem bude je jako celek chovati a spravovati, majíc na zřeteli, že možno bude je někdy vrátiti.

Veškeré soukromé jmění akademie spravuje kommise správní složená způsobem ve stanovách vytčeným a uschovává a sčítuje je pokladna zemského výboru českého ve všech těch jeho částech, v příčině kterých nestalo se výslovné opatření jiné v příslušných listinách úředních.“

Zemský výbor vyslovuje se o věci následovně: Maje tu před sebou tak znamenitý projev oddanosti k panovníku i obětavosti v pravdě vlastenecké, zemský výbor tím upřímněji jej vítá, protože nemůže zneuznati velikou prospěšnost ústavu takového pro kulturní rozvoj obyvatelstva národnosti české a tím i pro zájmy země vůbec.

Do podrobností předloženého návrhu pouštěti se, bylo by v tomto stadiu celé záležitosti předčasno, protože všechny kroky, které by se ku provedení záměrů věnovatelova podniknouti mohly, závisí na zásadním schválení projektu císařem a králem. Třeba jest jenom z předu hned vysloviti se o tom, zdali sám sněm má se zřízení té akademie ujeti.

Myšlenku, aby sám sl. sněm, používaje věnované sumy jako základu, založení nové akademie se ujal — nečině ovšem újmy působnosti c. k. vlády v mezích nepochybných oprávnění jejich z povahy věci plynoucích — uznává výbor zemský za úplně přiměřenou. Za to přimlouvá se význam ústavu toho sám pro celou zemi, i pak zřejmá potřeba, aby při organizaci jeho bylo všestranně dbáno a šetřeno zvláštních poměrů a potřeb kulturních obyvatelstva českého této země.

Právě však též proto, že sněm království českého žáduému podnikání, jež směřuje k obecnému dobru země vůbec a k dalšímu povznesení jejího obyvatelstva zvláště, nechť týče se té či oné národnosti, podpory nikdy neupírá, nemohl by zajisté naproti dílu tak důležitému zachovati se jinak.

V příčině přání v listině věnovací naznačeného, aby vyzval sám slavný sněm obyvatelstvo české národnosti k vydatnému hmotnému podporování záměru toho, uznává výbor zemský ochotně, že žádoucí jest postarati se především o náležité rozmnožení základního jmění, tak aby velikosti úkolu bylo přiměřeno, a že vyzvání všeho obyvatelstva národnosti české k tomu cíli jest zcela místné — bylyť akademie podobné v Haliči, v Uhřích i v Chorvatsku jen za obětavého spolupůsobení samého obyvatelstva zřízeny.

Avšak zemský výbor jest přesvědčen, že vyzvání takového se strany slavného sněmu ani třeba nebude, ježto zajisté známá a často osvědčená obětavost lidu českého hojně se dostaví, jakmile dojde zřízení akademie zamýšlené zásadně schválení J. Vel. Jediné z té příčiny zemský výbor žádného příslušného návrhu nečiní.

I činí tedy výbor zemský tyto návrhy:

Slavný sněme račiž se usuésti:

I. Sněm království českého prohlašuje, že jest ochoten štědré věnování nejménovaného vlastence přijati, na památku čtyřicetiletého panování císaře akademii

pro českou vědu, literaturu a umění v Praze ve smyslu věnovatelově založiti a pravidelnou podporou z prostředků zemských ji obmysliti, dostane-li se záměru tomu schválení císařského.

II. Sněm království českého vznášeje nejoddanější prosbu k císaři, aby ráčil zřízení akademie pro českou vědu, literaturu, a umění v Praze na základě věnování dotčeného schváliti. ústav ten v ochranu vzíti a povolit, aby akademie ta na věčnou paměť nésti směla po všecky časy jmeno císařovo, ukládá výboru zemskému, aby tuto prosbu způsobem příslušným na stupních trůnu složil.

III. Zároveň ukládá se výboru zemskému, aby na základě povšechného návrhu od nejmenovaného věnovatele předloženého vyjednával s vládou o upravení stanov pro akademii řečenou a aby výsledek vyjednávání toho v budoucím zasedání sněmu předložil.

V příčině formální navrhuje se, aby se zpráva tato odevzdala kommissi 15členné, zvolené po 5 každou kurií sněmovní.

* * *

V kommissi pro zřízení české akademie rokovalo se o konečném ustanovení platného pojmenování. Prof. Durdík poukázal již v první schůzi k tomu, že by bylo nejlépe, kdyby se akademie tato pojmenovala „Česká akademie pro vědy, umění a literaturu.“ Usnesení o návrhu tomto odročilo se, poněvadž se nevědělo, bude-li s názvem tímto šlechetný zakladatel souhlasiti. Když bylo však na jisto postaveno, že zakladatel proti této změně ničeho nenamítá, pokračováno v rokování, jehož se všichni členové kommisce účastnili; v druhé schůzi usneseno, že akademie má míti tento název: „Česká akademie nauk, slovesnosti a umění císaře Františka Josefa I.“ Císař bude dožádán za schválení tohoto pojmenování. Zároveň schváleny po delší rozpravě všechny návrhy, předložené zemským výborem, čímž kommisce tato své práce ukončila.

* * *

Dne 9. října 1888. pojedávána záležitost ta před plným sněmem, při čem zpravodaj Dr. F. L. Rieger promluvil toto:

Domnívám se, že v této věci jsou všechny strany jednoho mínění, neboť tu jde o kulturní zájem národa našeho a tím zároveň o blaho země. Prosím tedy, aby všickni členové tohoto sněmu jednomyslně hlasovali pro návrhy kommisce, jež znějí:

I. Sněm království českého prohlašuje, že jest ochoten štědré věnování nejmenovaného vlastence přijati, na památku čtyřicetiletého panování Jeho Veličenstva císaře a krále našeho Františka Josefa I. českou akademii věd, slovesnosti a umění v Praze ve smyslu věnovatelově založiti a pravidelnou podporou z prostředků zemských ji obmysliti, dostane-li se záměru tomu nejvyššího schválení.

II. Sněm království českého vznášeje nejoddanější prosbu k Jeho císařskému a královskému Apoštolskému Veličenstvu, aby ráčil zřízení české akademie věd, slovesnosti a umění v Praze na základě věnování dotčeného nejmilostivěji schváliti, ústav ten ve vznešenou svou ochranu vzíti a blahosklonně povolit, aby akademie ta na věčnou paměť velikomyslné podpory, kterou ráčí milovaný náš císař a král věnovati osvětovým snahám národa českého v jazyku jeho mateřském, nésti směla po všecky časy jmeno Jeho Veličenstva — ukládá výboru zemskému, aby tuto nejoddanější prosbu způsobem příslušným na stupních trůnu složil.

III. Zároveň ukládá se výboru zemskému, aby na základě povšechného návrhu od nejmenovaného věnovatele předloženého vyjednával s c. k. vládou o upravení stanov pro akademii řečenou a aby výsledek vyjednávání toho v budoucím zasedání sněmu předložil.

* * *

Zřízení české akademie věd a umění potkalo se v celém českém národě s velikým nadšením, jehož ovocem jsou značné příspěvky, jaké na oslavu císař-

ského jubilea poskytují jednotlivé obce i okresy české, z nichž na prvním místě stojí král. město Praha, s příspěvkem 25.000 zl.

Zpráva o činnosti jednoty filosofické v Praze.

Jednota filosofická vznikla ze soukromého kruhu přátel věd filosofických, kteří se scházivali v učebních síních fakulty filosofické v Klementině v zimě r. 1880. a v létě 1881. ku přednáškám a volným rozhovorům o filosofii. Aby společnost na širší se mohla postavit základ a účinněji působiti, usneseno v jedné ze schůzí ustaviti ji jakožto spolek veřejný s platnými stanovami, které brzo potom byly zpracovány podle vzoru stanov Jednoty českých matematiků, zadány k c. k. místo-držitelstvu a schváleny 20. června 1881. čís. 35.722.

Dne 3. července 1881. byla ustavující valná hromada nové *Jednoty filosofické*, v níž zvolen všemi hlasy protektorem univ. prof. Dr. Josef Durdík, pak výbor s předsedou univ. prof. Drem. Ot. Hostinským v čele.

Třeba že počet členů ani s počátku nebyl příliš valný, přece ruch v Jednotě býval velmi čilý, zejména v měsících zimních a z jara. S laskavým svolením rektorátu vysokých škol technických a dekanátu filosofické fakulty české byla nejdříve v místnostech české techniky, potom v sálech české university v Klementině pořádána řada přednášek, rozprav a referátů o spisech filosofických českých i jinojazyčných, z nichž mnohé později vydány byly i tiskem buď o sobě, buď v různých časopisech.

Z těch mnoha uvádíme jen tyto:

R. 1881. prof. Dr. Ot. Hostinský: O stycích filosofie praktické a theoretické. (Předn.) Prof. Dr. Jos. Durdík: O Kantově kritice čistého rozumu. Na stoletou památku jejího prvního vydání. (Předn.) Prof. Dr. O. Kramář: O oprávněnosti realismu. (Cyklus předn.)

R. 1882. prof. Dr. O. Hostinský: O pojmech příjemného a krásného, prospěšného a dobrého. (Předn. a rozprava.) Prof. K. Nečásek: O vyučování filosofii na školách středních. (Rozprava.) Prof. Dr. Jos. Durdík: O pěti nejznamenitějších zjevech literárních tohoto století. (Předn.) Prof. dr. O. Hostinský: O Aristotelově definici tragoedie.

R. 1883. prof. K. Steinhauser: O psychologické kontroverzi mezi Leibnitzem a Lockem. (Předn.) Prof. dr. O. Hostinský: O klassifikaci umění.

R. 1884. prof. Dr. T. G. Masaryk: O Buckleových zásadách sociologických. (Předn. a rozprava.)

Za zvláštní zásluhu pokládá sobě Jednota, že vzpružila literární činnost filosofickou i *vypsáním ceny* 12 dukátů za nejlepší výklad a rozbor Kantova učení o mathematice se stanoviska theorie poznání na základě kritiky čistého rozumu.

Porota zvolená ku posouzení rozprav ucházejících se o vypsanou odměnu a skládající se z univ. profesorů Dra Jos. Durdíka, Dra T. G. Masaryka a Dra Ot. Hostinského poctila cenou pojednání Fr. X. Procházky, s. profesora v Králové Hradci. Práce později (r. 1887.) vydána byla tiskem nákladem autorovým.

R. 1885. prof. J. Slavík: Rozbor a kritika Kaprasovy Zkušebné duševědy. Týž: O fyziologii duše. Prof. Dr. T. G. Masaryk: O některých novějších ethických spisech amerických.

R. 1886. prof. Dr. Petr Durdík: Zpráva o Bainově Výchově jakožto vědě. Prof. Dr. T. G. Masaryk: Několik poznámek o Komenského Pansofii.

R. 1887. prof. Dr. Ot. Hostinský: O úkolu a metodě aesthetiky. (Předn.) Prof. Dr. Petr Durdík: O filosofické propaedeutice na středních školách.¹⁾

Koncem léta 1886. a začátkem r. 1887. v činnosti Jednoty nastalo ochabnutí, které však bylo jen okamžité a pomíjející, neboť již koncem r. 1887. zejména působením a úsilím universitního studentstva Jednota k novému a ještě účinnějšímu životu se vzpružila. Ve valné hromadě 10. dne prosince 1887. schválena změna stanov dřívějším výborem navrhovaná a zvolen nový výbor, a to prof. Dr. Ot.

¹⁾ Přednáška ta vyšla v Kroku I, 134 sl.

Hostinský opět předsedou, Dr. Jiří Guth, jednatelem, gymn. prof. K. Nečásek, pokladníkem, univ. docent prof. Petr Durdík, knihovníkem, gymn. prof. Fr. Drtina, pořadatelem přednášek, pak gymn. prof. Ant. Herout a kand. prof. PhC. Fr. Čáda, členy výboru; za náhradníky: PhC. J. Überhuber a PhC. A. Groh; kontr. kommissary: gymn. prof. dr. Jak. Čečka a kand. prof. PhC. Lub. Niederle.

Brzo na to *vypsána* (v února 1888.) *po druhé cena*, a sice ustanoveny dvě odměny po dvanácti dukátech za nejlepší: 1. *historickou studii o české terminologii filosofické od dob nejstarších až ku konci předešlého století*, 2. *historickou studii o české terminologii filosofické od konce předešlého století až do dob nejnovějších.*¹⁾

Zároveň místnosti Jednoty byly přeneseny z Klementina do Umělecké Besedy, která s velikou ochotou propůjčila Jednotě svých síní, a knihovna Jednoty, aby členům snáze byla přístupna, ze soukromého bytu knihovníkova do knihovny filos. semináře české university.

Nové stanovy byly potvrzeny výnosem c. k. místodržitelstva ze dne 21. ledna r. 1888. čís. 1408.

Schůze v nových místnostech, skoro pravidelně čtrnáctidenní, těšily se velmi hojnému účastenství zejména studentstva i hostí, a po přednáškách nebo referátech bývalo čile rokováno.

Ve schůzi dne 14. ledna 1888. přednášel doc. prof. Dr. Petr Durdík: O Gustavu Adolfu Lindnerovi.²⁾

28. ledna prof. Dr. Ot. Hostinský referoval: O některých novějších spisech o dějinách aesthetiky, a to německých spisech Hartmannově a H. v. Steinově; prof. Dr. T. G. Masaryk o českém spise Hlavinkově: Bludy a lži v dějinách.

4. února 1888. prof. Fr. Drtina referoval o Weygoldtově spise: Platonische Philosophie und ihre Schicksale; kand. prof. PhC. Fr. Čáda podal zprávu o časopise Archiv für Geschichte der Philosophie vůbec, a o prvním článku Zellerově: Geschichte der Philosophie, ihre Ziele und Wege tamže zvlášť.

18. února, 3. března a 26. května 1888. prof. Dr. T. G. Masaryk přednášel O slavjanofilství J. V. Kirějevského.

3. března 1888. byla mimořádná valná hromada ve smyslu stanov nově schválených, v níž volbou obnoven starý výbor.

21. dubna 1888. univ. doc. Dr. Zubatý přednášel O vývoji buddhismu a jeho poměru ku brahmanismu.

5. května 1888. prof. Dr. Ot. Hostinský O aesthetice Herbartově, doc. prof. Dr. Petr Durdík referoval O Lindnerově pohrobním spise „Paedagogika“.³⁾

9. června 1888. byla poslední schůze před prázdninami, v níž přednášel univ. doc. Dr. Rud. Dvořák o učení Konfuciově.

Odbýváno tedy r. 1888. před prázdninami 1 mimoř. valná hromada, 8 čtrnáctidenních schůzí, v nichž bylo 7 přednášek a 5 referátů.

V Praze, v říjnu 1888.

Dr. Jiří Guth, t. č. jednatel.

Personalie.

Prof. Ig. Mikenda s gymnasia Budějovského a prof. Ant. Setunský s gymnasia Mladoboleslavského vyměnili si místa.

¹⁾ Rukopisy nejméně 2 tiskové archy zaujímající, mají býti zaslány nejdéle do posledního září 1889. předsedovi. Autorovi. jehož pojednání by poctěno bylo cenou vypsanou, vyhrazena jsou veškerá práva; proti Jednotě filosofické má toliko povinnost odevzdati archivu jejímu opis té práce, a kdyby tiskem vyšla i jeden exemplář tištěný. Cenu přirrhne výbor Jednoty filosofické, vyslechnuv zprávu poroty k témuž účelu již r. 1884. ustanovené, jež dle potřeby své může přibrati ještě znalce z oboru české filologie.

²⁾ Přednáška ta vyšla v Kroku II, 97—102

³⁾ Referát vyšel v Kroku II, 265.

Acme
Bookbinding Co., Inc.
100 Main Street
Boston, Mass. 02210